אחר סיום. סדר מועד יאמר זה:

הדרן עלך סדר מועד, והדרך עלן. דעתן עלך סדר מועד, ודעתך עלן. לא נתנשי מנך סדר מועד, ולא תתנשי מנן, לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתא (כך יאמר ג"פ ואח"כ יאמר):

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש, לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני, ברוך אתה ה' למדני חוקיך, אמן אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, ששמת חלקי מיושבי בה"מד ולא מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים, אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים, הם רצים לבאר שחת, ואני רץ לחיי העולם הבא, שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה' או"א, כשם שעזרתני לסיים סדר מועד, כן תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם, ללמוד וללמד מתוך הרחבה, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, וזכות כל התנאים והאמוראים, ותלמידי חכמים הנזכרים בסדר מועד ובכל הספרים שלמדתי, יעמד לי ולזרעי ולזרע זרעי, שלא תמוש התורה הקדושה, מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם, ויקויים בנו מקרא שכתוב בהתהלכך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, והקיצות היא תשיחך, כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים, אורך ימים בימינה, עושר וכבוד בשמאלה, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

להודות ולהלל לשבח לפאר ולרומם להדר ולנצח על כל דברי שירות ותושבחות דוד בן ישי עבדך משיחך: בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי: שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי, כי הלבשני בגדי ישע, מעיל צדקה יעטני, כחתן יכהן פאר, וככלה תעדה כליה: ויבטחו בך יודעי שמך, כי לא עזבת דורשיך ה': שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב: נר לרגלי דבריך, ואור לנתיבתי: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה:

השיר שהלוים היו אומרים בב"המק וכו' (אלו הפסוקים יש להם סוד גדול לכל האומרים אותן לאחר משנתן:)

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא, דהוא עתיד לאתחדתא עלמא, ולאחיא מתיא, ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלים, ולשכלל היכליה בגוה, ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא, ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה, וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן יהא שמיה רבא וכו' יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דק"בה, לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא, ואמרו אמן:

על ישראל ועל רבנן ועל כל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון, ועל כל דעסקין באורייתא קדישא באתרא הדין ובכל אתר ואתר, יהא לנו ולהון שלמא רבא רחמי וחנא וחסדא, חיי אריכא ומזוני רויחא ופורקנא מקדם מרן דבשמיא וארעא ואמר אמן: יהא שלמא רבא וכו' עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה. ברוך המאזרני חיל המשוה רגלי כאילות ועל במותי יעמידני למנצח בנגינותי. — הנה מצאתי און לי להעלות על הספר לזכרון לטובה זוגתי הרבנית הצנועה מנשים באהל תברך מרת מירל תחי' לאי"ט היא חברתי אשת בריתי אשר משכה בעול עבודת ה' עמי מצא אשה מצא טוב, וזכור אזכרנו לבני בר בטני הבחור המופלג החכם השלם כמהו' שמואל שי' לאי"ט, הוא היה לי בסומכי נפשי ועמד לימיני בכל עוז כחו חילי' לאורייתא וסיעני הרבה בסיוע שיש בו ממש בעת עסקי בחיבור זה, יחזקיהו ה' לעבודתו ותורתו עם אחיותיו התו' המופלג כמו"ה גדלי', והבחור יניק וחכים כ"ה זכרי' ואחותם הצנועה המהוללה מ' מלכה וחתני הגביר היקר כ"ה יעקב וזרע קודש וזרעם לברכה הילד מנחם יוסף, והילד שמואל, והילד ישראל אשר שם אבי הצדיק קדוש ישראל בקרבו שי' כולם לאי"ט: והגדתי היום תודה לחלמידי הבחור החשוב הותיק כמר אשר בן הגביר הנעלה ר' יעקב שטיינגוט שי' לאי"ט, שטרח הרבה בהגהות הספר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, א"ס. —

השמטה

מה שכתבתי בה"גב לפסחים, פ"ט מ"ב, בענין דרך רחוקה שאפשר שאם יהיה לעתיד לעת קץ המשיח יב"ב, דרך ברזל, אייזענבאהן, בארץ הקדושה, אזי פן ואולי ישונה ע"פ ב"ד הגדול בירושלים דין דרך רחוקה בכמות גדלה ממה שהוקבע במשנה הקדושה, עתה הדרנא בי מפני שנזכרתי בגמרא פסחים דצ"ד א', ה"ר הי' עומד חוץ למודיעים ויכול לכנס בסוסי' ובפרדי' יכול יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה:

מזמור לתודה

ותפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו:

ברוך אתה ה' אלהי ישראל מקדש ישראל והזמנים; **ברוך** יהללו לך באימה חילי מרום, שרפים וחיות ואופנים; **ברוך** יפארו לך צדיקים אראלים גבורי כח, המלאך לנצח מחנים; **ברוך** ירננו לך יושבי סלע יחד, וגם עם לא עז כשפנים; **ברוך** יהלל לך בכנפיה דבורה נבערה סביב יערה ודבשה, וגם גרון זבוב נבוב זמירות לך מנעים; **ברוך** אשורר לך אלהי אבותי הנותן עינים לעוור ולחסר לב דעת, עלי חלמי נרדי גנים; **ברוך** אזמר לך, הנותן ליעף כח, לעבור בחסדך בסירות דוגה כבלי אדיר, במים עזים נתיבה כספנים; **ברוך** אהלל לך, לך דומיה תהלה, אלהי אבותי, המה הגבורים אנשי שם השאננים; **ברוך** אודה לך צור ישועתי כי עד הנה עזרוני רחמיך וחסדיך, ללקוט על הרי בשמיך פרחים ושושנים; **ברוך** אשבח לך כעת האזרני חיל לפרש על פי ה' גם שאר הסדרים דשנים ורעננים; **ברוך** אקרא לך בקידה וכריעה ובהשתחויה, חזקני ואמצני נא להוציאם לאור לעמך להמתיק מעדנים; **ברוך** אתה אל עוזי תומך אשורי אור עולם רם ונשא ממעל לשחקים ועננים; **ברוך** כבוד ה' ממקומו אפאר לך נשגב ומאד נעלה ונעלם וצפון — הדרכי נפשי עוז במכמנים. —

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ג.

מ״א, ב׳, ג׳. אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש יותר מלתרומ׳, ואלו הן יש לאדם להטביל כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקודש והוא שהכלי הגדול שיש בתוכו הכלים הטמאין טהור דכהוא טמא כשם שעלתה לו טבילה עלתה נמי לכלים שבתוכו; בתרומה כלי שנטמא אחוריו במשקין לא נטמא תוכו ולא בית אצבע שבעובי שפתו והמשקי׳ שבתוכו או שבבית צביעתו טהורין ושותה בו ואינו חושש שיגע משקין שבפי באחורי הכלי ויטמאו תוכו; משא״כ לקודש נטמא אחוריו נטמאו כולן; הנושא מדרס מותר לו לישא עמו תרומה כא׳ והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה ולא התרומה במדרס, הרי היא טהורה, משא״כ בקודש אעפ״י שלא נגע בו, ומעשה היה בא׳ שנשא חבית דקודש במדרס טמא שנשא עמה ובאותה שעה גזרו שנושא המדרס לא ישא הקודש ולא גזרו אלא במדרס כמעשה שהי׳, ובעבר ונשא הקודש טהור; בגדי אוכלי תרומה אעפ״י שהן טהורין ונזהרין מהטומאות בגדיהן מדרס לקודש; כלי מפוצל ולוחותיו וקורותיו מקושרות כמטה וכיוצא בזה אם נטמא וצריך להטבילו לתרומה יכול להטבילו כולו כאחת כשהוא מקושר, משא״כ לקודש יש ב׳ חומרות, שצריך להתיר ולפרקו אותו מקודם, וגם צריך לנגבו, שמא יש שם דבר החוצץ, ומטביל ואח״כ קושר; כלים הנגמרי׳ בטהרה אפילו היה העושה ח״ח ונזהר בהן צריכין טבילה לקודש שמא נגע בו רוק ע״ה בשעת מלאכה וא״צ הערב שמש, משא״כ בתרומה משתמש בהן בלא טבילה שהרי נעשו בטהרה; אחר שנגמר הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה, כיצד כלי שהיא מלא פירות פירודין זה מזה כגון צימוקין וגרוגרת ונגע׳ טומא׳ בא׳ מהן נטמא כל מה שבכלי לקודש, משא״כ לתרומה; הרביעי בקדש פסול ובתרומה טהור, וכן שלישי בתרומה בנגע במשק׳ קודש ה״ז נטמא, והשלישי שבתרומה או שבקודש אם נגע במשק׳ תרומה לא פסלו; מי שנטמא ידו אחת ונגע בה בידו שניי׳ או ביד חבירו פסל השניי׳ והרי היא כשלישי, ובהיה ידו בלולה במשק׳, אעפ״י שלא נגע, נטמא׳ חבירתה, וצריך להטביל שתיהן ואח״כ יגע בקודש; משא״כ בתרומה אם נטמא׳ ידו האחת לא נטמאת חברתה ואפי׳ נגע בה כיון שהיא נגובה א״צ להטביל ידו שנטמאת, אלא נוטל׳ ונוגע בתרומה; אוכלין נגובין שלא הוכשרו אוכלין אותן בידים מסואבות, בד״א בתרומה, אבל בקודש חיבת הקודש מכשרתן ואסור למי שידיו טמאות לאכול קודש שלא הוכשר, ואפי׳ לא נגע בו אלא בכוש או שתחב לו חבירו לתוך פיו ה״ז אסו׳, ואצ״ל שאם נגע טומא׳ באוכלין של קדש שלא הוכשרו שנטמאו מפני שחיבת הקודש מכשרתן; האונן אח׳ שכלה זמן אנינותו ומחוסר כפורי׳ אחר שהביא כפרתו צריכין טבילה לאכילת קודש משא״כ לתרומה שהאונן ומחוסר כפורים אחר שהביא כפרתו צריכין טבילה לאכילת הקודש אבל לא לתרומה ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה לא לנגיעה בקדשים; ושש מעלות הראשונות עשאום אפילו לחלין שנעשו על טהרת קודש, משא״כ חמש אחרונות עשאום דוקא בקודש, לא בחולין שנעשו על טהרת קודש: **מ״ד, ה׳.** חומר בתרומה שנאמנין ע״ה על טהרת פרת חטאת שמפני חומרתה אין מזלזלין בה, וכן נאמני׳ על התרומה בשעת הגיתות והבדים מפני שכל העם מטהרין עצמן וכליהן כדי לעשות יינם ושמנם בטהרה, עברו הגיתות והבדי׳ אינן נאמני׳; כהן שהביא לו ע״ה חבית יין או שמן של תרומה לא יקבלנה ממנו שהיא בחזקת טומא׳ הניח׳ ע״ה עד גת הבא והביא׳ לו יקבלנו הימנו אעפ״י שהוא יודע שהיא של אשתקד; הביא לו ע״ה חבית דתרומה בשאר ימות השנה ואמר הפרשתי בתוכה קודש אפילו רביעית מתוך שנאמן על טהרת קודש נאמן על הכל; ואעפ״י שנאמן ע״ה בשעת גתות ובדי׳ על התרומה אינם נאמנין על הכלי ריקם לומר שהוא טהור לתרומה או טהור לקודש; כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו ע״ה יושב ומשמרו כדי להוציא ממנו נסכי׳, הרי נאמנין על טהרת הכלי ואפילו קודם לגיתות ובדי׳ ע׳ יום אבל קודם לע׳ אינם נאמנים בד״א בשאר א״י, אבל בירושלים נאמני׳ על כלי חרס הריקן שהוא טהור לקודש לעולם בין כלים דקי׳ או גסי׳, מלאים או רקנים, הרי הוא נאמן על הכלי, אעפ״י שהמשקין שבתוכו טמאין אפילו היה בגדו שהוא מדרס בתוך הכלי, הרי הכלי בחזקת טהרה לקודש שאין עשין כבשונות בירושלים; ומן המודיעיות ולפני׳ נאמנים על כ״ח, מן המודיעי׳ ולחוץ אינן נאמנים, והמודיעי׳ עצמה פעמים כלחוץ ופעמים כלפנים, כשחבר נכנס וע״ה יוצא וכ״ח בידו והרי זה נאמן במודיעי׳ לומר שהוא טהר לקודש, משא״כ שניהן נכנסין או יוצאין אינם נאמנים עד שיהא לפנים מן המודיעי׳: **מ״ו** גבאי מלכות והן ע״ה שנכנסו לתוך הבית למשכן, כל שבבית טמא, אם יש עמהם עכ״ום נאמנים לומר לא נגענו מפני שאימת עכ״ום עליהן בד״א ביש עדים שנכנסו או שהמשכן בידם, משא״כ באמרו מעצמם נכנסנו אבל לא נגענו נאמנים שהפה שאסור הפה שהתיר; הגנבים שנכנסו לבית אין טמא אלא מקום רגלי הגנבים שהן מפחדין מלחפש אלא שנטלו דבר במזומן, ודוקא אוכלי׳ ומשקין וכ״ח הפתוחין מטמאין במקום הליכתן, משא״כ המשכבו׳ והמרכבות וכ״ח המוקפין מצמיד פתיל טהורין ואם יש עמהן עכ״ום או אשה הכל טמא [ז״ל הרמב״ם בהל׳ משכב ומושב פי״ב, הי״ג, וע״ר אאמ״ו וצוק״ל כ׳ בגי׳ הרמב״ם שלו שהוא תמוה, שהרי הרמב״ם כ׳ בה׳ כלי׳ פכ״ד ה״ו, דאין אדם מטמא במדרס משכב או מרכב שאינן שלו, ואי״ל דגנבים שנכנסו הו״ל כמיואש וכמ״ש התם, דוהו דוחק, וטפי נ״ל דדוקא בגזלן אבל כאן דיש לחוש רק שישבו עליו, ישיבה בעלמא ודאי אין בעלי׳ מקפידין עלי׳, מיהו טהורין דכ׳ הרמב״ם כאן לצדדין קתני דבכ״ח המוקף צמ״פ טהורין לגמרי, משא״כ מ״ומ עכ״פ נטמא במגע עכ״ל רבינו]; הגבאים והגנבים שעשו תשובה והחזירו מעצמן לא מיראה ואמרו לא נגענו בכל מה שבבית כשנכנסנו נאמנים ואפילו על כפי רגליהם; דין דנאמנים ע״ה על כ״ח בירושלים עי׳ לעיל מ״ה: **מ״ז, ח׳.** הפותח חביתו ברגל והמתחיל בעיסתו ועבר הרגל הרי שאר החבית ושאר העיסה בחזקת טומאה שנגעו בה ע״ה ואעפ״י שנגע בה רק בזמן הרגל שהוא כחבר, דאינה טהורה אלא ברגל; אחר הרגל במוצאי י״ט [כשלא היה בע״ש דאז אין מעבירין הכלים מפני כבוד שבת וצ״ע שלא הוכירו הרמב״ם בה׳ מטמאי משכב ומושב הי״א הא דבע״ש לא היו מעבירין] היו מטבילין הכלים שבמקדש מפני שנגעו בהן ע״ה בשעת החג, ולפיכך היו אומרין להן אל תגעו בשולחן בשעה שמראין אותו לעולי הרגלי׳ כדי שלא יהיה טמא במגע אחר הרגל וצריך טבילה והערב שמש והרי נאמר בלחם הפנים לפני תמיד, וכל הכלים צריכים טבילה והערב שמש חוץ ממזבח הזהב ודנחושת שציפוייהן בטלין לגביהן; וכל הכלים שבמקדש היו להם שניים ושלישים שאם יטמאו הראשונים יביאו השניים תחתיהם:

(ובמנורה) והטמאותו[סח] [כח]). כל הכלים שהיו במקדש[סט]), יש להם שניים ושלישים, שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש[ע]), טעונין טבילה, חוץ ממזבח הזהב, ומזבח הנחשת, מפני שהן כקרקע[עא]). דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים מפני שהן מצופין[עב]):

נשלמה מסכת חגיגה.

ר״ע מברטנורה

תמיד: טעונים טבילה. מפני טומאת הרגל: חוץ ממזבח הזהב. ומזבח הנחש׳. מפני שהן כקרקע. מזבח הנחשת. שהתורה קראתו מזבח אדמה(כט). ומזבח הזהב כתיב **(במדבר ג׳)** המנורה והמזבחות. הקישם מזבחות זה לזה. ושלחן הא אמרן דלא נגעו בו: מפני שהן מצופין. הכי קאמר. וחכמים מטמאין. ואומרין שצריכין טבילה גם הם. מפני שהן מצופין. דאי לא הוו מצופין יש לטהרן. משום כלי עץ העשוין לנחת(ל). פירוש אחר וחכמים אומרים דטעמא דאין צריכין טבילה לפי שהם מצופין(לא) זהב ונחשת. וצפויין בטל לגביהן. והוו ככלי עץ העשויין לנחת שאין מטמאין ולא פליגי על ר״א אלא בטעמא דמלתא בלבד. כך פי׳ הרמב״ם בהלכות מטמאי משכב ומושב:

נשלמה מסכת חגיגה

תפארת ישראל

סח) *ל״ג מנורה, כמבואר בש״ס, דהרי רשאי לסלקה לטבלה, דהתמיד דכתיב במנור׳, היינו שידלק כל הלילה. [ולרמב״ם פ״ג מתמיד שמדליק המנור׳ גם ביום? עכ״פ א״ל להדליקן תמיד ביום. ולע״ג שנר המערבי לכ״ע דולק כל היום? מצב׳ נס הי׳, משום שהיה בו מדה שמן רק כשארין [כפ״ג דתמיד]; ולפי שלא הי׳ מט״ה, רק שאמור לנצחו, כדי לפרסם הנס, לפיכך הי׳ יכול לגול הנר מהמנור׳ ולהושיבו במקום אחר עד שיטביל המנור׳. ולק למ״ד דנרות קבועין במנור׳ [כמנחות דפ״ס ב׳] והכי קיי״ל? עכ״פ כשנטמ׳ המנורה, מסתמא לא דלק בנס]: סט) *אפי׳ שולחן, מדאפשר שיטמ׳: ע) *כמוזכר נטמ׳: עא) *מזבח נחושת נקרא בתור׳ מזבח אדמה, וכלי אדמה אינו מק״ט; ומזבח הזהב איתקש למזבח נחושת: עב) *ר״ל וחכמים מטמאין, משום דצפויין שהוא מתכות הוא העיק׳, ולהכי לא מקרי מזבח הזהב כלי עץ העשוי לנחת שאינו מק״ט. וי״א דהחכמים ס״ל ג״כ דטהורין, וה״ק דמשום דהן מצופין טהורי׳, דכל כלי מצופה טהור [כפכ״ב דכלים]; והא דקאמר התם כלי מצופה בבית טהור? לאו דוקא, אלא הורה׳ דמלתא נקט, וה״ה בחיפן בשאר דברים טהורים [ועי׳ בש״ב] ולע״ג דשולחן נמי מצופה, ואפ״ה מקבל טומאה? ה״ט מדקריי׳ רחמנא עץ; אבל שאר כלים בטל הכלי לגבי צפוי וטהור:

נשלמה מסכת חגיגה.

עיקר תוי״ט

הלמוד במנורה לא יתם וליל׳ קאמר אלא מליל׳ ללילה. ותוי״ט: כח) **והטמאותו.** לפ״ג דלפיי בטל לגביה. דרחמנא קרייה עץ דכתיב המזבח עץ וגו׳ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳ **כלי** עץ העשוי לנחת נמי לא הוי דכתיב השלחן העשוי מכלל דטמא. מלמד שמגביהין אותו ומראין בו לעולי רגלים לח״הב. ואומר להם ראו חבתכם לפני המקום סילוקו כסדורו שנאמר לחם הפנים לחם חם ביום הלקחו. גמרא: (כט) (שמות כ׳) וקשיא לי דלמאי לריך לזה דהא מזבח הנחושת לא הי׳ בו אלא מקב׳ דאבני׳ ושיד מ׳ והרי הוא כשאר חומת לבנים שלא מלאתו בה טומאה אלא הנגעים ולא מגעות. ולאפוקי דה״ק אלו הוה מזבח הנחושת כמו בימי משה״ר. א״נ להם לעתיד יעשוהו משל נחושת הי׳ דינו ג״כ שלא יהי׳ טעון טבילה מדקראו מזבח אדמה ולא״ה הוי טמא מפני צפויו: (ל) דדומיא דשק בעינן דמיטלטל מלא וריקן כדיליף בגמרא מקרא: (לא) משמע דאי לאו מצופין הוי טמא וכו׳ והכי קאמר והוי כלי עץ דמשמע דמשום כך הם טהורין ולא משום הציפוי. והגמרא דכנן גר״ש קאמרי מאי דנתך משום דמצופין בטל לצפויין גבייהו. ובר״ע מאי דמתך דילפית מטעמא מדקרינא אדמה הא לא״ה מטמאין. לפ״ג דעשויין לנחת מפני שהם מצופין ובעי למימר שהציפוי מבטלן וה״ל ככלי מתכות. מבטל בטל לצפויין לגבייהו דרחמנא קרא עץ לכולהו ותלוי שאי קרא נמי לא מקבלי טומאה ע״כ ולדברת האי מפני שהן כו׳ הוא כתובה טעם לדר״א דאילמלא לקרא משום דלא״ה ס״ל דהוו טמאין ומפני׳ מפני שהם מלופין ומאי דמהדרי רבנן אינו אלא בכה שאמר ומטמאין מפני שמצופין קאמרת לטומאה. הא בטל גבייהו. א״ב הר״ב בשם הר״מ היינו שהר״מ בפרק כליבנא בתלא כו׳. (ע״ב בשם הר״מ בחבורו בהלכות כ׳ כר״ב דפ״י הציפוי הם טהורין ומבוק) הדברי הר״ב כותבין זה את זה דבשלא דבריו דטעמא דטהורין מפני ציפויו ושוף דבריו דטעמא שהן כלי עץ העשוי לנחת:

נשלמה מסכת חגיגה:

ובשעת הרגל (נח), אף על התרומה: ז הפותח את חביתו (נט), והמתחיל בעיסתו, על גב הרגל (ס), רבי יהודה אומר יגמור (סא), וחכמים אומרים לא יגמור (סב). משעבר הרגל, היו מעבירין על טהרת העזרה (סג). עבר הרגל ביום ששי, לא היו מעבירין, מפני כבוד השבת (סד), רבי יהודה אומר אף לא ביום חמישי, שאין הכהנים פנוין (סה): ח כיצד מעבירין על טהרת העזרה, מטבילין את הכלים שהיו בהקדש, ואומרין להן (סו), הזהרו שלא תגעו בשלחן (סז) (כז), ובמנורה

ר"ע מברטנורה

כבשונות בירושלים. לפיכך האמינום ולא גזרו עליהם: ובשעת הרגל אף על התרומה. דאמר קרא (שופטים ה') ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים. הכתוב קראם בשעת אסיפה כלם חברים (כד). ורגל שעת אסיפה היא: ז הפותח את חביתו. חבר שפתח חביתו למכור יין בירושלים ברגל. ומשמשו בו עמי הארץ: לא יגמור לאחר הרגל. שאף ע"פ שבשעת הרגל הן טהורין. לא שטהרתן טהרה עולמית. אלא שבשעת הרגל הכל חברים. אבל לאחר הרגל טמא מגען למפרע. כדאמרינן במתניתין לאחר הרגל מטבילין כלי העזרה מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל. ור"י דאמר יגמור סבר אם אתה אומר לא יגמור אף הוא לא יתחיל (כה) ואין מזון מצוי לעולי רגלים. ואין הלכה כר"י: מעבירין על טהרת העזרה. מעבירין את הכלים ממקומן. להטבילן ולטהר את העזרה. מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל: מפני כבוד השבת. שהיו הכהנים צריכין להתעסק בצרכי שבת. איש בביתו: אף לא ליום חמישי. אף אם עבר הרגל ליום ה'. אין מטבילין אותן עד לאחר השבת. לפי שאין הכהנים פנויין ליום מוצאי יו"ט. להטבילן. שטרודי' להוציא את הדשן שעל התפוח באמצע המזבח שקבלו שם כל ימות הרגל כל דשן של המערכה. ואין הלכה כר"י: ח ואומרין להם. לעמי הארץ (כו) ברגל: הזהרו שלא תגעו בשלחן. לפי שלא יוכלו להטבילו לאחר הרגל שא"א לסלקו ממקומו. דכתיב ביה (שמות כ"ח) לחם פנים לפני

תמיד

תפארת ישראל

נח) *דאז הכל מטהרין שם: נט) חבר שפתח חביתו למכור יין בירושלי' ברגל וע"י זה משמשו בו הע"ה ברגל: ס) *שהתחיל למכור קצת מעיסתו ברגל, שממשמשו בו ידי הע"ה אז: סא) ר"ל מותר למכור כל השאר אחר הרגל בחזקת טהרה; דאם לא כן לא יתחיל למכור, ולא יהי' ממון מצוי לעולי רגלים: סב) דנטמא' למפרע ממשמוש הע"ה ברגל, ורק ברגל טהור היה: סג) *ר"ל מעבירין כלי המקדש ממקומן כדי לטהרן בטבילה, מדנגעו בהן הע"ה ברגל: סד) מדטרודים הכהנים בבתיהן לצרכי שבת: סה) מדצריכי' עוד קודם שבת להוציא הדשן מהתפוח שבאמצע המזבח, שנתרבה שם דשן ברגל מקרבנות של כל ישראל: סו) *לכהנים הע"ה שנכנסו להיכל להשתחות שם ברגל [ואי"לק הרי אין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול [כיומא פ"ג, מ"ג] ובהכי שרי להחזיק ע"ה בטהרה [כטהרות פ"י], י"ל דמשום חומר דמקדש חיישי' שמא נטמא במת דצריך הזאה ג' וז'. — ואת"ל עכ"פ הכי הוה ביאה ריקנית, דחייב עליה מלקות [כמנחות כ"ז ב']? י"ל דעכ"פ אחר גמר כל עבודת הצבור בסוף יום, רשאין לכנס להשתחוות גם הכהנים הבלתי עובדין [כתמיד פ"ה מ"ו]. אבל אין לומר שכל שנכנס להשתחוות לא מקרי ביאה ריקנית, וכתוי"ט [תמיד פ"ז מ"א], דא"כ מה מקשי הש"ס [יומא כ"ג א'] הא עייל ביא' ריקנית, ואצטרך לשנויי שגג בביא' והזיד בהקטר', ולשני לי' שנכנס להשתחוות? אלא לאו ש"מ דרק בגמר עבודה מותר לכנס להשתחוות, והתם ליכא לאוקמ' הכי, דהכי מיירי בעייל עם קטור' חסירה, ובכי לא הקטיר עדיין, ולא שלמה עבודת היום עדיין]. מיהו ישראל אסור לכנס אפי' לעזרת כהנים, רק לסמיכה וכדומה: סז) דא"א לסלקו ולטבלו, מדכתיב לחם הפנים לפני תמיד:

ל"ג

עיקר תוי"ט

ליחידים מגבול מודיעית. אבל בעלי הלכה המסופקים נקיים לגבור די להם במכנסים לתוך העיר. ולשם בלבד האמינום על ההבאות א"צ יחידים צריכין לדקים. אף לגיבול שלמיהם יום יום. רש"י: (כד) והר"מ כ' מפני שהכל מטהרים עצמן ועולין לרגל. עשמו דשביעא דהך קרא לינו אלא אסמכתא ולי לאו דהכל מטהרים לא היו סומכין לגזירתן בגזרו בע"ה. ולא היו דורשים הלי אסמכתא לטהרם ברגל: (כה) גמרא ומש"ה בעינים העזר מוד' דמעהלין דהם לא פליג אלא בה': (כו) ובכהנים איירי ההולכים להיכל להשתחות. דאלו ישראל לא היו כלאין ליכנס אלא בעזרת כהנים לצרכיהם. רש"י: כז) בשלחן כו'. בגמרא מוכח דל"ג אבות דהמיד

האמור

נאמנין על כלי חרס[מה][כ]. מן המודיעית ולחוץ[כא] אין נאמנין[מו]. כיצד, הקדר שהוא מוכר הקדרות, נכנס[מז] לפנים מן המודיעית[מח], הוא הקדר[מט] והן הקדירות[נ] והן הלוקחים[נא] נאמן, יצא, אינו נאמן: ן הגבאין[נב] שנכנסו לתוך הבית[נג], וכן הגנבים שהחזירו את הכלים[נד], נאמנין[כב] לומר לא נגענו[נה]. ובירושלים נאמנין[נו] על הקדש[נז], ובשעה

ר"ע מברטנורה

נאמני'. קדרים עמי הארץ ליקח מהן כלי חרס הדקי'. כגון כוסות. קדרו' וקיתוניות. לפי שא"א בלא הם. ובירושלים אין עושין כבשונות מפני העשן. לא לשיך. ולא לקדירות. לפיכך האמינו' ולא גזרו עליהם. שאין גוזרי' גזירה על הצבור שאין יכולין לעמוד בה: הוא הקדר. מי שהביאן מחוץ למודיעי'. לו בלבד האמינו. לפי שא"א שלא להאמינו אבל אם מכרם לך קדר אחר ע"ה היושב במודיעים או לפנים. לא האמינוהו: והן הקדרות. על אותן קדרות שהביא הוא נאמן. והיינו נאמן לצרף עמהם קדרות של קדר אחר שיושב במודיעי' או לפנים: והן הלוקחין. הברים שראוהו שהביאם: נאמן. הקדר אצלם ולא אצל לוקחי' אחרי': יצא. מן המודיעי'. לשוב לאחוריו אינו נאמן: ן הגבאים. ישראל שהן גבאים למלך עכ"ום. לגבות מישראל מסים וארנוניות. ונכנסו לתוך הבית לשבוש עבוטו: וכן הגנבים. שגנבו כלי חרס והחזירו': נאמני' לומר לא נגענו לתוכו. והוא שהחזירום מחמת תשובה שעשו מעצמם. לא מחמת יראה: ובירושלים נאמני'. על הקדש. נאמני' על כל כלי חרס. בין קטנים. בין גדולים(כג). לומר שהן טהורין לקדש לפי שאין עושין כבשונות

תפארת ישראל

מה) *ר"ל כלי חרס שצריכין להשתמש בהן קודש, נאמן הע"ה לומר שעשאן בטהרה כראוי לקודש; מדאינן מטמאין מגבן, וגם לא מהני בהו טבילה. ודוקא בכלי חרס דקין כקדירו' וכוסו', מדא"א בלעדן, דהרי בירושלים אין עושין כבשונות מפני העשן, לכן נאמן הע"ה על טהרת הכלים בכל זמן לקודש; אבל לתרומה אין נאמני' על הכלים: מו) *ובמודיעית עצמו יש חלוק, דכשהקדר והחבר שניהן בדרך כניסתן לירושלים או שהקדר בדרך כניסה לירושלים והחבר בדרך יציא', ופגשו יחד במודיעית, אז דין העיר כלחוץ, משום דיכול החבר לכנס עם הקדר לצד שבין מודיעית לירושלי', ויקח ממנו שם כלים; וה"ה כששניהן בדרך יציאתן והם במודיעית, דינה כלחוץ, מדלא לקח ממנו כשהיה לפנים. אבל כשהחבר נכנס וקדר יוצא, ופגשו יחד במודיעית והקדר מפני משאו לא ירצה לחזור לאחוריו, אז דין העיר כלפנים ממודיעית, ויקח והן טהורין לקודש: מז) לירושלי': מח) ר"ל מלפנים ממודיעי': מט) ר"ל דוקא אותו קדר שהכניסן נאמן; אבל כשמכרן הקדר לע"ה אחר שם למכרן, אין הב' נאמן: נ) *במכר לו ג"כ קדר אחר שם קדירות, אף דנאמן על שלו, אינו נאמן על של חבירו: נא) אותן שראוהו מכניס יקחו, ולא אחרים. ואפשר דר"ל דאפילו אותן שראוהו מכניס מותרים ליקח: נב) גובי מס המלך, והן ע"ה: נג) *ליקח משכנות על המס, ומיירי שלא היה עמהן עכ"ום, להשגיח עליהן שיתפשו הטוב: נד) *שגנבו כלי חרס, ועשו תשובה והחזירום, וה"ה אחר ע"ה שנכנס שלא ברשות דטעות שמא יגע בע"כב [טהרות פ"ז] רק נקט הכא לרבותא, אף דלא בעית, בשעה שנכנסו מסתמא הכל: נה) *ר"ל לא נגענו לתוכו, והרי כלי חרס אינו מתטמ' מגבו; ונאמנים בכה"ג אף לתרומ': נו) *הע"ה: נז) אפי' על כלי חרס גדולי', נאמני' לומר שהן טהורים לקודש:

דלא

עיקר תוי"ט

ומוקי בגמ'. כשהקדר והחבר שניהם נכנסים או שניהם יוצאין. ופרש"י שניהם נכנסין דומיא כד שיהיה מן הכלך ולפנים. ל"נ כששניהם יוצאים הולך ומלאו לפנים וגם לא לקח ממנו לא יקח עוד. וכ"ש קדר נכנס וחבר יוצא הולך וסוף הקדר לבוא לפנים יחזור החבר הצריך ליקח ויקח: כ) כלי חרס. שלא נאמר' לאומר בתרומ' מנקדש קלי ותני הני בגמרא. נאמנין בכלי חרס הדקים לקדש: כא) ולחוץ. כל מודיעים כלפנים ומוקי בגמרא בקדר יוצא וחבר נכנס. כי' כפ"י שהקדר לא יחזור עוד לאחוריו ואם לא עכשיו יקח לימתי: כב) נאמנין. ולקדש נאמנין אבל לא לתרומ' דכולה מתני' לאומר בקדש ובתרומה קלי וכדיש בגיטו באתקבלא לאמנין על כרכה מעלת ולין נאמני' על עתר' תרומ' והלי המל' בכל קדש ולא לכל העולם. כפ"י. ועתוי"ט: (כג) מיגא בדקים תולך לאגבי ירושלים דכל יחיד ויחיד נקמו בניתו. לכך הוקיע לכן עכרם

ליחידים

כדי יין וכדי שמן המדומעות(מא), נאמנין עליהן בשעת הגיתות והבדים וקודם לגיתות שבעים יום(מב): **ה** מן המודיעית(מג) ולפנים(מד) יח יט),

נאמנין

תפארת ישראל

לאבוד, ואינו תרומה כלל [כב"ק דקט"ו ב']? ואי"ל דעכ"פ חזי' לכהן להקדיש כל החבית לנסכים; ליתא, דהרי תרומה לא חזי לנסכים, מדכתיב ממשקה לישראל מן המותר לישראל בעינן [תמורה כ"ע א']? והרי אפילו חולין המדומעין בתרומה, אע"ג דאדאורייתא ברובא בטיל, ומזא בכל גוונא לכהן, אפ"ה מדאסור לזר, אסור לנסכים [כרש"י זבחים פ"ח א']? ואפילו לר"א התם דפליג ארש"י [כתוס' שם ד"ה מן] וס"ל כיון דמותר לכהן, ממשקה לישראל קרי' בי', עכ"פ הכא מדנם לכהן אסור התערובות. גם ר"ה מודה דאסור לנסכים? **ואת"ל** כיון דרק ע"י שמעורב קודש לא חזי לכהן, לא הו"ל בכלל משקה לישראל, רק בדלא חזי לישראל מלד איסור אחר, אבל ע"י קודש לא פקע קודש, והנ"ל כשור מבורי הקדש [מנחות פי"ב א"ט], וכ"כ פרוט' בכים זה הקדש [מעילה כ"א ב'], דאמרי' דכולן קדושי' אף דלא חזי לישראל; ואף דיש לחלק קלת, עכ"פ מסתבר דקודש אינו מעכב שיחול קודש; עכ"פ בל"ז לפי דעתי אין הכהן רשאי להקדיש תרומה לנסכים, דרק לאכיל' ובפייה נתנה תרומה ולא להפסיד [כפי"א דתרומות]; וכמו כן לאיסי' לא נתנה, דכמו שהמפרים תרומה טמא' ד"ה באינה קודשה, דתתן לו אמר כתמנא ולא לאוכו [כפסחים דל"ג א'], והרי לא כ' בקרא ולא לאוכו, רק דהכי דייקי' ונדכתיב תתן לו, והרי לא חזי' לי', אם כן ה"נ נידק מנה תתן לו ולא לאיסים? **אמנם** נלפע"ד דמיירי באמר שכשיפרישם לבסוף יהיה קודש ונהשתא, ולהכי אף דהשתא אין שם תערובות, עכ"פ כיון שמשמרו לקודש, כזהר מלטמאו, ואפ"ה לא דמי ליחדו לקודש, דהתם לא אמר מידי, רק שחישב כן בלבו, משא"כ הכא דאמר דלכשיפרים יהי' קודש מהשתא; וזהו כוונת תוס' חגיגה [דכ"ה ב' ד"ה במשהר] שהבאנו לעיל; **וא"כ** בכה"ג נכ"ע יש ברירה; וטעם הדבר נ"ל משום דכיון דהא דאין ברירה בדאורייתא רק מטעם ספק הוא [כמ"ש לעיל בילה פ"ד סי' נט], א"כ לריך שיהי' פ"א בספק, משא"כ בכה"ג לא הי' על החבית ספק מעולם, דבעוד הרביעית בחבית, לא היה שם תערובות עדיין, שהרי אמר שלא יקדש הרביעית עד שיפרישנו, וכשהפרישו לבסוף, הי' קודש למפרע כל חלק וחלק מהרביעית ההוא בכל מקום שהי' תחלה, ולא נכנס בכלל ספק כלל מעולם. ולפשר זהו כוונת תוס' חולין הנ"ל]: מא) *ע"ה שהביא לנו כדים מלאים שמן ויין שמתרן להפרים מהן נסכי', והרי לריך להפרים מכל כד תחילה תרומות ומעשרות, נמלא שהכדים מדומעו' מתרומה ונסכים וחולין: מב) *דאז כבר מתחילין לטהר כליהן, ומדנאמן על הקודש, נאמן גם על התרומה ועל גוף הכדים, משום גנאי הקודש, וכלעיל סי' מ' [והקשו רבעתוס' מה איריא בשעת הגתות בכל השנה נמי וכדאמר לעיל בהפרים לתוכה רביעית קודש נאמן אף על התרומה בכל השנה? ותירץ דהתם בהקדים הרביעית להלוטין, אבל הכא לא התכוון רק לכשילטרך יקח ממנו לנסכים. **ונ"ל** דלפ"ז הא דאוקמ' בקודש רק לרבותא נקטי' דאף דהקדש מעורב בהכל, אפ"ה א"כ רק בזמן גתות, דלא דמי לרישא, דהכא לא הקדים להלוטין. **ותו** נ"ל דהא דמסיים וקודם לגתות ע' יום, רק אכדין קאי, משום דרק בכלים שייך ההי טעמא שכבר טהרוהו, אבל ביין ושמן גופי', הרי קודם זמן הגתות אין כאן שמן ויין]: מג) *הוא כרך רחוק מירושלי' ט"ו מיל, ומאותו מקום רגילין להביא קדירות לירושלים: מד) ר"ל מכל המקומות שבין מודיעית לירושלים:

ר"ל

ר"ע מברטנורה

אקדש(טו). מהימן נמי אתרומה: כדי יין וכדי, שמן המדומעות. שמעורב את טבלו לנסכים והשתא איכא חולין ותרומה וקדש מעורבין ומדומעין זה בזה. ובא לומר גם על הכדים שהן טהורים. אע"ג דעם הארץ אינו נאמן על הכדים. אפילו בשעת הגתות(טז). שאידנא מהמנינא לי' על הכדים אפי' קודם שעת הגתות שבעי' יו'. דמגו דמהימן אקדש. מהימן נמי אתרומה והכדים. דגנאי הוא לקדש שיהיו הכדים שעירוהו מהם. בחזקת טומאה, והוא קרב(יז). ושבעי' יום דנקט. משום דאורחא דעלמא הוא להזמין את הכלי' ולטהרם. ע' יום קודם הגתות: **ה** מן המודיעית ולפנים. מודיעית כרך רחוק מירושלים ט"ו מיל. ממנו ולפנים לצד ירושלי':

נאמנים

עיקר תוי"ט

(טו) דגנאי הוא למזבח שתהא התרומ' המחוברת לו בחזקת טומא' והקדש יקרב למזבח. רש"י. (טז) פרש"י שאעפ"י שלא גזרו על הכוותן בשעת הגתות ומפני שפקד כהנים חברים דנמלאת ומפסידין מרוב תרומות א"י. על הקנקנים לא האמינום ולין הכהנים חברים מקבלין מהן הקנקנים עם התרומ'. אבל מערין אותן לכליהן ודוחה אמרי' לקמן. ואל התימה שהרי לגין טמאין טומאת שבעה והמבקין טהורין: (יז) וכ' התוס' והימה דא"כ אפי' בשאר ימות השנה נמי דהתנן אם אמר הפרשתי לתוכ' רביעית קדש נאמן. ותירץ דהכא מיירי שייחדו לנסכים כשילטרך ממנו אבל התם מיירי שכבר הקדישו לכך: יח) ולפנים. י"ל דלא תנן וכמדהם לכל רוח כדתנן בשאר דוכתי ונראה בעיני שכן היו מוכרי הקדירות הונים ובוכים באותו מחוז שהדרך ממנה לירושלים עובר על המודיעית ואלו לכוח אחרת לא היו מצויים מוכרי קדירות: יט) ולפנים. הא מודיעית עלמה לא מהימן

ומזקי

והבדים, והביאו לו חבית של יין של תרומה, לא יקבלנה ממנו(לו). אבל מניחת לגת הבאה(לז). ואם אמר לו(לח). הפרשתי לתוכה רביעית קדש(לט), נאמן(מ)׳ כדי

ר״ע מברטנורה

של יין. או של שמן. של תרומה לכהן חבר. ואומר שהיא טהורה. לא יקבלנה ממנו בחזקת טהורה. דלאחר הגיתות והבדי׳ אינו נאמן: אבל מניחה לגת הבאה. עם הארץ שיודע שלאחר הגתות והבדים אינו נאמן. מניח חבית זו לגת הבאה. ואז נותנה לכהן. דבאותו שעה הוא נאמן עליה (יד): רביעית. הלוג יין לנסכים נאמן על כל החבית. דתנו דמהימן הקדש

תפארת ישראל

מטהרין כליהן; ובגמר הפסח לא: לו) *ר״ל הכהן החבר לא יקבלנה מהע״ה, דשמא נטמ׳ אח״כ, דבתרומה לא זהירי כל כך. [וני״ל דלהכי נקט „והביאו", לשון רבים, דקמ״ל דאפי׳ היו המביאין רבים, ומעידין עליה שטהורה היא, אפ״ה אין נאמנין דכל התבוד וכו׳]: לז) *ר״ל הע״ה שיודע שנזהר בה שלא יטמאוהו, ויניחנה עד הגת הבאה, שאז יהיה נאמן עלי׳: לח) *הע״ה להכהן: לט) *ר״ל הקדשתי להפריש מיין שלתוכ׳, רביעי׳ א׳ לנסכים: מ) *דהרי לקודש נאמן, ובגאי יהיה לקודש שיהי׳ התרומה שבלדה טמאה ויהא הקדש. [והקשו תוס׳ [חולין דל״ה] היאך יאכל כהן התרומה, הרי קודש מעורב בו? והלא ע״י ברירה שיאמר הע״ה רביעית שלמי עתיד להפריש יהיה קודש; עכ״ל. וני״ל דגם בקושיתם לא ס״ד דמיירי שלקח הע״ה רביעית קודש ועירבו בתרומה, דא״כ זה מתמוה הלשון בהכולם, דא״כ הול״ל וי״ל דלא מיירי בעירבו, רק שאמר רביעי׳ וכו׳? רק כוונת תוס׳ בקושיתם, דס״ד שאמר רביעית א׳ בחבית זו יהי׳ קודש לנסכים, דכיון שלא ביירר מעיקר׳ ליתר שלמי עתיד להפריש, לכך אפי׳ למאן דלית לי׳ ברירה לא אמרי׳ בכה״ג ברירה [כתוס׳ גיטין כ״ה ב׳], וא״כ הו״ל כאילו מעורב בו קודש, דלא בטל ברוב, דכל קודש קודש שנתערב לא בטל מדאו״ל כדקיל״ת [כתוס׳ כריתות י״ב ב]? אמנם תמוה, שהרי הלא דמשום ברירה, והרי לכן קיי״ל בדאורייתא אין ברירה [בביצה דל״ח א׳], ולפי׳ ברירה מעיקרא [כרמב״ם פ״ז ממעשר ה״ח], והכא פסק הרמב״ם דרשאי הכהן לאכול התרומה [בפי״א ממשכב]? ולי״ל מדנתבטל ברוב; ליתא דעכ״פ עיקרו דאורייתא [כתוס׳ עירובין דל״ז ב׳]. והנה בזבחים [דפ״ח א׳] הרי דלא מיירי בהקדיש הע״ה, רק שיודה להפריש מגס רביעי׳ נסכים. וגם זה תמוה, דהנה תוס׳ [חגיגה כ״ה ב׳ ד״ה במעשר] הקשו דבכדים המדומעין בקודש ולא מהימן רק עד ע׳ יום, והקשו מ״ש מניחא דאמרי׳ דבקודש מהימן לעולם? והלא דכיחא מיירי בהקדיש בפירוש לבל קיחא מיירי דרק יתחן לנסכים; וא״כ לתוס׳ זבחים הנ״ל דכיחא נמי ביתחן לנסכים מיירי, א״כ הדר׳ קו׳ תוס׳ חגיגה לדוכתא, דמ״ש כיחא מכיחא? ולבאור׳ הי׳ נ״ל ליישב דברי הרמב״ם הנ״ל, דדוקא בב׳ לוגין בפ״ז דהמלי בתוך הערובות תרומה, והרי תרומה אינה בטלה רק בק״א, כדיליף בספרי מקרא דמכל חלבו מתנו [כר״ש כפ״ב דערלה], ולהכי כיון שיש תרומה בהתערובות לא אמרי׳ ברירה בדאורייתא; משא״כ ברביעית קודש בפי״א ממשכב, בטל ברוב, ולא מתכב דביל״ג רק בנתערב התיכת תעלת בחתיכת חולין, דהוי למכור הכל לכהן [ביבמות דפ״א ב׳ וב״י שם]: מה שאין כן רביעית נסכים דלמכור לכהן שנתערב בחבית יין תרומה, בטל שפיר; ול״ל עכ״פ הוי לאתבטל עליה כמ״ש לעיל, ליתא דהדא דלא נגע מתרומ׳ דלא מחבב דביל״מ דלהו מלי׳ לאתבולי עלי׳ [בנדרים ד״ע א׳]; ותו דהכא כיון שלא הי׳ האיסור לעולם בעין, לא מתבב דביל״מ [בי״ד ק״ב], ובגיגות יין שמונחים בו ענבים המוליכין יין כל השבת, דבטל היין היוצא ביין הגיגית [במרדכי סוף פ׳ קמא דשבת]. אילם לתר העיון זה ליתא, דהדא ואם בטל הרביעית של נסכים בהתרומ׳ בבחבית, א״כ למה התרומה תהיה עזול׳, הרי אין גם הקדש בחבית? ולף אם נאמר כיון שהע״ה לא ידע שהרביעית בטל מבתלבי וגזר בו; עכ״פ ק׳ הרי בל״ז המרדכי הנ״ל בגיגית כותב א״ע, דאדרבה כ׳ המרדכי [סוף חולין] דכל דבר שבא בתערובות לעולם, גם בלינו דביל״מ לא בטל, וביבמ׳ שרקק׳ דם דלא בטל לאמוהי. רוק בדם, ובזיל׳ הרקיק׳ לתלי׳ [ביבמות ק״ה א׳]? אע״כ דוקא בגיגי׳, שבשע׳ שהי׳ ההיתר בעין לא הי׳ עדיין האיסור בעין, לכפי גם דביל״מ בטל, מה שאין כן ברקקה דם, שהרוק והדם נולדו כא׳. ובהא יתיישב ללני קו׳ תוס׳ [מעילה כ״א ב׳], באמר ברוע׳ בבית זה הקדש, דכולן קדושים; והקשו דלבטל הך פרוטה ברוב? והולכנו לתרץ דמעשב חביב ולא בטל, וכמו שהקשיב כמ״ל [בפ״ז ממעילה] דהו״ל דבר שבמנין; וכל״מ שם הי׳, ומהו״ל דביל״מ: וכבר תמהו בו לאמות׳ לרק תרול׳ דהכי גם דבר שיל״מ רק מדרבנן לא בטל, ואין יתחייב קרבן מעילה? וב״כ ק״ל לתרול׳ דתוס׳, דהכי גם דבר שבמנין רק מדרבנן לא בטל? אמנם לדברינו הנ״ל מיושב קו׳ התוס׳ שפיר, דכיון דהאיסור וההיתר מניחן היו בעין קודם שנקרא שם הקדש על הפרוטה, הו״ל כאילו נולדו ההיתר והאיסור ביחד, דלא לבילו מדאורייתא לא בטל, אפי׳ לקולא, ובלאמוהי רוק של היבמ׳ הנ״ל, מכ״ש להומאה כברוע׳ בבית הקדש, וכברביעי׳ קודש בחבית הכא. ועכ״פ הדרא קושיין לדוכתא, דהרי הכא נולדו שניהן בתערובות כא׳, ובכה״ג אפילו בלי דביל״מ לא בטל; ואם כן היאך יהיה התרומה מותרת לכהן, והרי מעורב בו קדש ולא בטל. הוזק ניתר כשהקדיש הרביעית אח״כ הו״ל כנולדה אז, דהרי בברוע׳ בבית הקדש הנ״ל תוס׳ דלפי׳ בהקדישה אח״כ, כשלו היו בעין מעיקרא דנינן לי׳? [אה״כ מ״כ קלת מדברי בנכתי סי׳ ק״ב: מלבד מה שבלא״ז הניח דברי המרדכי בגיגית בל״ע]? ותו ק״ל כיון דאין הכהן יכול לאכול התרומה מדמעורב בו הרביעית קודש, הו״ל כמפריש לאכה

עיקר תוי״ט

(יד) ולע״ב שהוא יודע שהוא מבל לבתקד שלא גזרו עליהם טומאה בשעת הגיתות והבדי׳. תפ״ט:

דגאי

האונן[כט]**, ומחוסר כפורים**[ל]**, צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה**[לא]**: ד חומר בתרומה, שביהודה נאמנין**[לב] **על טהרת יין ושמן כל ימות השנה**[לג]**, ובשעת הגיתות**[לג] **והבדים**[לד]**, אף על התרומה**[לה]**. עברו הגיתות והבדים**

תפארת ישראל

כט) *יום שמת לו אחד מז' קרובין, אב ואם, אח ואחות, בן ובת, ואשתו, ורק באותו יום, וקודם קבורה [ס"ך י"ד קמ"א סק"ב]: ל) *זב וזבה יולדת ומצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו קרבנותיהן עדיין ביום שמחרת: לא) *דבתרומה מקלינן ב' קולות, דלא די כשעבר אנינותו, וכבר הביא כפרתו, דאז רמי אנפשיה למדכר אם הסיח דעתו מטהרת גופו, אלא אפי' בשעה שעדיין אונן, ולא הביא עדיין כפרתו, תיכף כשהעריב שמשו אוכל בתרומה; אבל בקדשי' אף שעבר יום אנינותו, וכבר הביא כפרתו אסורין לאכול עד שיטבל; אף שלא הסיח דעתו מטהרת גופו, [דבכה"ג גם בתרומה צריך טבילה והערב שמש כטמאים בש"ס א'], על כל פנים מדהסיח דעתו מלאכול קודם חיישי' שמא הסיח דעתו גם מטהרת גופו. וי"א דאפי' לנגיעת קדשים צריך טבילה [ועי' כרמב"ם פ"ג מכלי מקדש, ובהקדמתי לטהרו' אות נה, ועי' זבחי' דל"ט ב' דלאכיל' עבד רבנן מעל' ולא לנגיעה]. מיהו אונן נוגע בקדשים, אבל לאכול קודם אסור עד שיטבול: לב) *אף שא"ל הכשר; אפ"ה באמר שע"ה שעשאן בטהרה ונתכוון שיהיו למנחות ונסכים, נאמן, דבקודש נזהרין מאד. מיהו דוקא ביהוד'; אבל מגליל אי אפשר להביא נסכים משום דנטמאו מארץ העממין שמפסיק בין גליל לירושלים; ואפי' בשידה תיבה ומגדל, שמחזיקין מ' סאה, שאינן מקבלין טומאה, אי אפשר להביאן, דהרי קיי"ל אהל זרוק לא שמי' אהל [כרמב"ם פי"א ממת]; וגם בכ"ח מוקף צמיד פתיל אי אפשר להביאן דרך הגליל, דבקודש אין מציל צמיד פתיל: לג) בעת שדורכין היין: לד) דהיינו בזמן שעוצרין השמן: לה) דאז הכל מטהרין

ר"ע מברטנורה

בתרומה שבפיו פוסלים אותה: האונן. שלא נטמא במתו: ומחוסר כפורים. שטבל והעריב שמשו ולא הביא קרבנותיו: צריכין טבילה. לאחר שיביא קרבנו אם רצה לאכול קדש דכיון דעד האידנא היו אסורים בקדש (ט). אצרכינהו רבנן טבילה ומחוסר כפורים פוסל את הקדש בנגיעה. והאונן. אעפ"י שאסור לאכול. אינו פוסל בנגיעה (י): אבל לא בתרומה. דמחוסר כפורים ואונן מותרים בתרומה. ואף ע"ג דאונן אסור במעשר שני. מותר הוא בתרומה. דמרבינן ליה מוכל זר לא יאכל קדש (ויקרא כ"ב) זרות אמרתי לך ולא אנינות: ד שביהודה נאמנין וכו'. להכי נקט ביהודה. לפי שרצועה של ארץ כותיים היתה מפסקת בין גליל ליהודה. וירושלים ארץ יהודה היתה. ולא היה אפשר להביא קדש מארץ הגליל ליהודה לפי שגזרו טומאה על ארץ העמים (יא). ואפילו של חברים שבגליל. לא היה אפשר להביאו לנסכים: נאמנים על טהרת יין ושמן. כל ימות השנה. ע"ה שאמר יין זה טהור. והוא לנסכים. שמן זה טהור. והוא למנחו'. נאמן לעולם דמשום חומרא דקדש. מזדהר ולא משקר. אבל אם אמר יין ושמן אלו טהורים. והן לתרומה. אינו נאמן. שאין איסור טומאת תרומה חמיר בעיני עמי הארץ. וחיישינן דלמא משקרי בה: ובשעת הגתות והבדים. בעת הבציר. ובעת שעוצרים הזיתים בבד נאמנין אף על התרומה לפי שכל בני אדם מטהרים את כליהם. בעת עשיית היין והשמן. כדי להפריש התרומה(יג): עברו הגתו' וכו'. לאחר שעבר זמן הבציר. או זמן עצירת הזיתים בבית הבד. והביא עם הארץ חבית של

עיקר תוי"ט

(ט) והסיחו דעתן ושמא נטמאו והם לא ידעו. הר"ב: (י) וכ"פ הר"ב טעמא מדריש פ"ב דזבחים תנן האונן נוגע. אבל שם פירשו והיא שטבל ולא הסיח דעתו. וא"כ שוים הם. והר"ב בחבורו פי' דבשניהם הנגיעה מותר. וכ"ה שם בגמרא. ועתוי"ט: (יא) וא"ת ויביא ע"י שידה תיבה ומגדל כדאמרי' פ"ג דעירובין וי"ל דאמרי' בגמרא דהאי תנא סבר אוהל זרוק לא שמי' אוהל משמעי' מהכא דלמ"ד שמי' אהל היינו אפי' במהלכת. תוס'. ועתוי"ט: **יב) נאמנים** כו'. אם הקדישו ליזבח בשעת הבציר כל ימות השנה נאמנים בשמירה. רש"י. דאי בלא הקדישו בשעת הבציר ה"ל חולין ונטמאת בטומאת ע"ה וכי משום דאקדשה פקע לי' טומאה מיני'. א"כ מלינו לומר אפי' בייחד חולין לנסכי' ומהיות קודש אמרי' מעיקרא הי' נזהר לשמרו וכשמוך גבי מניחה לגת הבאה. תוס': (יג) אבל אם"כ נשתלמו בני אדם ושבעו בטהרה ומפני שהן מקילין בתרומה אין שומרים אותה שימור גמור. הר"ב: ואע"פ

לקדש יז), אבל לא לתרומה יח), הרביעי בקדש פסול, והשלישי בתרומה יט). ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו כ) חבירתה טהורה כא), ובקדש מטביל שתיהן כב). שהיד ז) מטמא את חבירתה בקודש כג), אבל לא בתרומה כד): ג אוכלין אוכלים נגובין כה), בידים מסואבות כו), בתרומה כז), אבל לא בקדש כח).

האונן

ר"ע מברטנורה

הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת: אבל לא לתרומה. אלא אותה חתיכה שנגע בה היא פסולה והשאר טהורות: הרביעי בקדש פסול. ואינו פוסל: אם נטמאת אחת מידיו. בטומאות דרבנן. כגון באוכלין ומשקין טמאים וכיוצא בהן שאין מטמאין אלא ידים ולא את הגוף: ובקדש מטביל את שתיהן. והוא שהיתה לחלוחית ביד הטמאה בשעה שנטמאה. אבל לא היה לחלוחית ביד הטמאה. אין היד האחת טמאה עד שתגע בה (ו): ג אוכלין אוכלים נגובים בידים מסואבות בתרומה. הכי קאמר אוכלין אוכלים של חולין נגובין בידים מסואבות עם התרומה. אבל לא עם הקדש. מי שתחב לו חברו אוכלין של קדש בפיו בידים טהורות. וזה האוכל ידיו מסואבות. או שתחב הוא עצמו אוכלין של קדש בפיו על ידי כוש. או כרכר (ח). ובקש לאכול לפת או בצל של חולין עמהן. שאין ידים מסואבות שהן שניות לטומאה. מטמאות את החולין אפילו הכי גזור רבנן שלא יאכלם עם הקדש שמא יגע בידיו מסואבות באוכלין של קדש שבפיו. לענין תרומה אף על פי שהידים המסואבות פוסלות. לא עשו מעלה. אלא אמרינן זהיר ולא נגע. ולהכי נקט נגובים. שאלו היו לחים מחמת משקין עליהן היו המשקין נעשים ראשונים מחמת הידים ועושים את החולין שניים וכשנוגעין בתרומה

תפארת ישראל

של החבר שכפה הכלי, שגם כן היה ראוי שיטמא' הכלי מרוק החבר שנטמ' על הכלי משום ידים שלו שמשמשו בהכלי שהן שניות לטומ' לתרומה; אלא אפי' לרוק של עה"א שרוקו בעצמו טמ', אפ"ה לא חיישינן ליה: יז) *דכשהיו החתיכות רבות בכלי, אף שאין להכלי תוך אם נגע טומ' בא' מהן, נטמאו כולן [רמב"ם פי"ב מא"הט]: יח) *דבתרומ' מקלינן ב' קולות לא די דבשאין להכלי תוך, אלא אפילו יש להכלי תוך, השאר שלא נגע בהן הטומ' טהורין: יט) *עי' בהקדמתי לטהרות סי' ה'; וה"נ דומה כאילו יש ב' קולו' בתרומ', שהרביעי טיהרו לגמרי, וגם השלישי אמרנו שאינו רק פסול ואינו מטמ' אחרי': כ) *בטומ' דרבנן, כגון שנגעה היד באוכלין או במשקין טמאין, או בספר: כא) דהרי מדאורייתא אדם וכלים אין מקבלין טומ' רק מאב הטומ', להכי בהכך גוונא דטומאתן רק מדרבנן נטמ' רק היד: כב) *שמא נגעה בחבירת' [תוס' דכ"ד א' ד"ה בחיבורין]; כג) *דכשהיד הטמא' לחה, אז אפי' לא נגעה ביד השניי' נטמ' גם היא, וכשהיד הטמא' נגוב' עכ"פ בנגע בה בחברתה, ואפי' נגע בידו הטמאה ביד של אחר, נטמ': כד) *הרי שוב ב' קולות בתרומה, דלא די בשלא נגע' יד הטהורה בהטמאה מטהרינן, אלא אפי' בנגע' בה טהור': כה) שאין עליהן משקה, ולא הוכשרו: כו) טמאות: כז) *דהרי א"א ביטמ' התרומה מדלא הוכשרו האוכלים: כח) *דכשאוכל הקודש הנגוב בידים מסואבות, והאי נטמ' הקודש, דאע"ג דלא הוכשר, קודש א"צ הכשר מים, דחיבת הקודש מכשירתו; אלא אפילו אכל הקודש במזלג או מלקחיים [דכוש דנקט הש"ס לאו דוקא, דלאפילו לקח בכלי אחר, אין כלי מק"ט רק מאב הטומאה], או שתחב לו אחר לתוך פיו, אסור, דחיישי' שמא שבשעת שיהיה הקודש בפיו, יקח בידיו המסואבות פירות חולין לרוב, ויאכלן עם הקודש, והרי כמשקה בעל פרי החולין נטמ' מידיו, ויטמ' את הקודש בפיו. והרי זה שוב ב' קולות בתרומ', דלא די במזלג מותר לאכל, אלא גם בידיו מסואבות לשלוח פרי:

יום

עיקר תוי"ט

(ו) כ"פ הר"מ. והר"ל הביא דבלא נגיעה מה יעשה המשק' והר"מ מיירי דכל הני מעלות דרבנן למרי' דבעינן דע"י משקה מטמאה את היד טומאה גמור' לכל דבר. גזרו בקודש למעלתו גם בלתי נגיעה: ז) שהיד כו'. לאתויי לה נגע יד חבירו. גמרא: (ח) ופרש"י שהן שפודי כלי עץ ואינן מקבלין טומאה וכ"פ התוס' וק' דלא מצינו שהידים יטמאו כלים שלא לוקחה דתינוקא נקט. וכ' הר"מ במלקחיים והמיבן:

והפיסו

אבל לא בקדש[ו]. הנושא את המדרס[ז] נושא את התרומה[ח], אבל לא את הקדש[ט]. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש[י] לא כמידת הקדש[א] מידת התרומה[יא], שבקדש מתיר[ב] ומנגב ומטביל[יב] ואחר כך קושר, ובתרומה, קושר ואחר כך מטביל[יג]: **ב** כלים הנגמרים בטהרה[יד] צריכין טבילה[ה] לקדש[טו], אבל לא לתרומה[טז]. הכלי מצרף מה שבתוכו
לקדש

תפארת ישראל

יגעו בהכלי משקין של זב וזבה, כרוקו או מימי רגליו שהן אב הטומ' דאו'; להכי בשאר משקין טמאין שטומאת הכלי רק מד"ס, בנטמ' א' מאלו הג' לא נטמ' חבירו: ו) דבנטמא א' מאלו הג', אפי' בטומ' דרבנן, נטמא כל הכלי: ז) *הוא כלי או מלבוש שישב עליו הזב [עי' בהקדמתי לטהרות סי' כ"ג]: ח) *ר"ל מותר לישא באותה שעה תרומ', כשאינו נוגע בה נגיעה שיטמא התרומה; כגון שהתרומה בכלי חרס, שאינו מטמא מגבה, והנושאה נוגע בהכלי רק מגבה: ט) משום מעש' שהי', שנש' א' כלי חרס עם יין נסכים ונשתלשל לתוכה רצועה ממנעל מדרס שלבש, ונטמ' עי"ז הקודש; וגזרו בקודש דוקא מדראו שהקילו בטהרת קודש, שלא נזהרו בה כראוי: י) *ולא נקט נמי נט"י וטבילה כפ"ב מ"ה ו'? דלא נקט הכא רק הנך דיש חשש טומ'; משא"כ נט"י וטבילה מעלה בעלמא: יא) *כ"ל דנקט הך לישנא [עי' תוס' שאחמ"כ תרצו בדוחק]? לומר דיש מרחק הרבה ביניהן, דכל הנך מעלות דנקט מעתה מקלינן בכל א' ב' קולות בתרומה נגד קודש: יב) *דכשרוצה להטביל בגד לקודש, אם קשור הוא מתירו מקודם אף שצריך לחזור ולקשרו, ואם לח הוא מנגבו תחילה קודם שיטבלו דלא להוי כחציצה, אף שאין זה סברא שלחותו יהא כחציצה במי המקוה: יג) *והיינו ב' קולות דלא די שא"צ לנגבו או להתיר קשורו, אלא אפי' ללחלחו או לקשרו לכתחיל' קודם טביל' שרי: יד) שמשנגמ' וראויין לקבלת טומא', נזהר היה בהן שלא יתטמאו: טו) *דשמא נתז עליהן רוק ע"ה כשעדיין לא נגמרו דאז לא נזהר בהן, וכשנגמר הכלי עדיין הי' הרוק לח וטימ' להכלי להכי צריך טבילה; אבל א"צ הערב שמש, דכל טומא' דרבנן א"צ הערב [כרש"י בילה די"ח א']: טז) והא נמי ב' קולו', דלא די דלא חיישי' לרוק
של

ר"ע מברטנורה

דרבנן כולו טמא לקדש: הנושא את המדרס. מנעל של זב: נושא את התרומה. אם ירצה. בחבית של חרס. שאינו נוגע באוירה: אבל לא את הקדש. משום מעשה שהיה באדם א' שהיה נושא חבית יין של נסכים ונפסקה לו רצועה של סנדל שהיה מדרס הזב. ונטלה בידו ומתוך כך נפלה לאויר החבית ונטמא הקדש באותה שעה אמרו הנושא את המדרס לא ישא את הקדש. ולפי שמעשה שהיה בקדש היה. לפיכך לא גזרו אלא בקדש. ולא בתרומה: לא כמדת הקדש. בחלוקת טבילותיו. מדת התרומה: שבקדש. אם יש בגד טמא ובא להטבילו אם קשור הוא. מתיר את קשרו. משום דדמיא לחציצה: ומנגב. אם לח הוא מנגבו תחלה דשמנונית שעליו הוי כחוצץ: ובתרומה. אם ירצה קושרו ואחר כך מטביל כשהוא קשור ואין בכך כלום: **ב** כלים הנגמרים בטהרה. שגמרן חבר ונזהר בהם משבאו קרוב לגמרן (ד). שהם ראויין לקבל טומאה. אעפ"י כן צריכין טבילה לקדש. חיישינן שמא נתז רוק מפי עם הארץ על הכלי בשעה שהיה החבר אוחז בו. ואף ע"פי שבאותה שעה עדיין לא נגמר הכלי ולא היה מקבל טומאה שמא לאחר שנגמר והיה ראוי לקבל טומאה. עדיין היה הרוק לח ונטמא. דתנן במסכת נדה הזוב והרוק מטמאין לחים: הכלי מצרף מה שבתוכו. היו חתיכות הרבה של אוכלין בכלי אחד ונגע טבול יום שהוא פוסל את התרומה באחת מהן. הכלי מצרפן להיות כלן חשובים כחתיכה אחת ונפסלו כלן. דכתיב (במדבר ז') כף אחת עשרה זהב
הכתוב

עיקר תוי"ט

א) לא כו'. לפי שמשכש בו הרב' דינים ביניהם נקט האי לישנא. תוס': **ב) מתיר**. דאי מכיפא ה"א דוקא כונדו של כלי כו'. ואי מביפא ה"א דוקא קשר דמים ונהדק לי' אבל ריפא מיא מקפי למנה ומנביהין לותו. גמרא: (ג) ל' הר"מ בכלי שהוא מפולל ולוחותיו וקורותיו מקובצות כגון ממה וכיולא בה: (ד) דלא מהנין לב עליהן לבוחנן בטהרה ולהכי לא תני נעשים אלא נגמרים. תוס': **ה) טבילה**, ולא הערב שמש:
כ"ש

פ"ג חומר בקדש מבתרומה א), שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה ב), אבל לא לקדש ג). אחוריים ותוך ובית הצביט' ד) ע"א הצביע) בתרומ' ה), אבל

ר"ע מברטנורה

פ"ג חומר בקדש. שמטבילין כלי בתוך כלי. כשהניחם טמאים. אבל לקדש. דאמרינן כבדו של כלי הפנימי. המכביד על החיצון. שהוא מונח בתוכו. חולץ בפני הטומאה. ואין טבילה עולה. לא לזה. ולא לזה: אחורים. ותוך. ובית הצביעה. לתרומה. כלי הראוי להשתמש. בתוכו. ובאחוריו. ובית צביעתו. כל שמים והשמים שבו. חשוב כלי בפני עצמו. לענין תרומה. שאם נטמא זה. לא נטמא זה. ובטומאות דרבנן קאמר. שאם נטמאו אחוריו במשקים טמאים לא נטמא תוכו. ולא בית צביעתו. ואם נטמא בית צביעתו. לא נטמאו אחוריו ותוכו. ופי' בית הצביעה. בית אחיזה. לשון ויצבט לה קלי. (רות ב') ויש דגרס בית הצביעו לשון אצבע שעושין לכלי בית אחיזה. להכניס אצבעו בתוכו. כשהוא שותה. כדי שלא יכניס ידו לתוך הכלי: אבל לא לקדש. שאם נטמא אחד מהם בטומאה דרבנן

תפארת ישראל

פ"ג א) *בי"א דברים: ב) דכשהכלי הפנימי אינו כבד [ולא כר"נ], אינו חוצץ [בי"ד סי' ר"ב]: ג) *אפילו אין הפנימי כבד, עכ"פ חיישי' שמא לא יהי' בפה החיצון כשפופרת הנוד, דהיינו כשיעור ב' אצבעות הזרות, נמצא שלא יהיו המים שבכלי חיצון כמעורבין במי מקוה, והו"ל כטובל הפנימי במים שבכלי ולא במקוה. מיהו אם החיצון גם כן צריך טבילה, אפי' אין בפיו כשפופרת הנוד, מגו דמהני מים שבתוכו לטבילת החיצון מהני נמי לטבילת הפנימיות אף לקודש [רמב"ם פי"ב מא"הט]: ד) *[האמגריף] שיש בו בית קבול [לשון ויצבט לה קלי, שהוא לשון הספה. וי"ג הצביע, והוא,לשון לצבע [רק שנכפש הסלוף] מדלוחה בס נלצבע למלטלו]: ה) *דבתרומה אם נטמ' א' מאלו הכלים מטומ' דרבנן, כגון ממשקין טמאין, דאע"ג דמדאורייתא אין כלי מק"ט רק מאב הטומאה, עכ"פ בנגע כלי במשקין טמאין, גזרו חכמים שיטמא הכלי, משום גזירה שמא יגעו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. אין דורשין בעריות בשלשה מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב והב' נושאין ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמוע ודעתו של אדם קרובה אצל עריות ובנסתפק לו דבר ששמע יזוד להקל, משא"כ בשנים דורשין כדי שיהיה האחד השומע מפנה דעתו ויודע מה ששמע מהרב; ואין דורשים במעשה מרכבה אפילו לאחד אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו מוסרין לו ראשי פרקים; וענין מעשה בראשית מלמדין אותן ליחיד אעפ"י שאינו מבין אותו מדעתו ומודיעים אותו כל מה שיכול לידע מדברים אלו: **מ"ב, ג. כשמקריב** המקריב עולת ראייתו ושלמי חגיגה ושמחתו בי"ט סומך עליהן בכל כחו כדרך שעושה בשאר הימים אעפ"י שהסמיכה אינה מעכבת לא גזרו עליה משום שבות: **מ"ד. עולת** ראי' ושלמי חגיגה אין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות צבור שאם אינו חוגג היום חוגג למחר, אבל דוחין את הי"ט, ואין כה"ג מתלבש בכליו ביום הטבוח שהיא או אחר שבת, ומותר היום בהספד ותענית שלא לקיים דברי הצדוקי' שעצרת אחר שבת [והרמב"ם ביד החזקה לא הזכיר זה דאין כה"ג מתלבש בכליו ודמותר בהספד ותענית]: **מ"ה, ו. כשיבא** לאכול פת שמברכין עליו המוציא יטול ידיו בכלי מלא רביעית מים אפילו אינו יודע להם שום טומאה ויברך ענט"י; ושלמה ובית דינו גזרו שסתם ידים שניות לקודש, ואח"כ גזרו חכמים שאחריו אף לתרומה שהאוכל אפילו פירות תרומה צריך נט"י אעפ"י שידיו ידיו טהורות, וחולין ומעשר א"צ נטילה רק לפת מדבר שטבולו באחד מז' משקין **דם טש חד** [דם (ולא אפשר רק לרפואה) מים, טל, יין או חומץ, שמן, חלב או מי חלב, דבש דבורים] אפילו אינו מטבל רק ראש הירק או אוכל בכף צריך נטילה בלא ברכה, ודל"ח העיד שאין העולם נוהג כן ויש להם על מי שיסמכו; והמחמיר יוסף כ' שהוא שמים יחמיר; ולקודש מטבילין במים של מ' סאה; ומי שנטמא ידיו בלבד בדברי' המטמאין ידי' שנגע באוכלין או משקין וכיוצא בהן אעפ"י שהוא טהור לקודש וא"צ אלא טבילת ידיו, נטמא כל גופו לחטאת וצריך טבילה, אפילו לא נטמא אלא ידו אחת נטמא כולו והרי הוא ראשון לטומא'; טבל לחולין אסור למעשר, טבל למעשר אסור לתרומה, ולתרומה אסור לקודש, לקודש אסור לחטאת, טבל לחמור מותר לקל; כל הטובל צריך להתכוון לטבילה ואם לא התכוון בתרומ' וקדשים אינו טהור, משא"כ בחולין ואפילו נדה שטבלה בלי כונה **כגון** שנפלה למים או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה [ויש להחמיר לכתחילה שתחזור ותטבול שנית בכונה ובלי **ברכה**, מיהא באנסה חברתה ואטבלה כוונת חברתה מיגר מעליותא היא]: **מ"ז. חמש** מעלות עשו חכמים בבגדים **בגדי ע"ה** [אעפ"י שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצות הרי הוא בחזקת טומאה ובגדיו] מדרס לאוכלי חולין בטהרה **וע"ה** עצמן כיבן לטהרות [וכ' ע"ד אאמ"ו זצ"ל בגי' הרמב"ם שלו דכן מיכת מנדר הל"ג ב' דאמרי' ותיפוק לי' משום צנו"א דע"ה]; ובגדי אוכלי חולין בטהרה מדרס לאוכלי מע"ש אבל אוכלי חולין בטהרה אינם כיבים אפילו לתרומה אפילו נגע בה בגופו; בגדי אוכלי מע"ש מדרס לאוכלי תרומה, ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש אבל אוכלי תרומה עצמן אינן כאבן לקדש, ובגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת, והאוכלי קודש אינן כיבן לחטאת: וכל כלי הראוי למשכב או למושב אעפ"י שהוא טהור לגבי קודש, הרי הוא לגבי חטאת כמדרס הזב עד שיטבילוהו לשם חטאת יוחנן בן גודגדא היה אוכל בטהרת קודש כל ימיו והיה מטפחתו כמדרס הזב לענין החטאת:

אסור לחטאת[מד]. טבל לחמור מותר לקל, טבל[י] ולא הוחזק[מה], כאלו לא טבל[מו]. ז בגדי עם הארץ מדרס[מז] לפרושין[מח]. בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה[מט]. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש[נ]. בגדי אוכלי קודש מדרס לחטאת[נא]. יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה, והיתה מטפחתו[נב] מדרס לקודש[נג]. יוחנן בן גודגדא היה אוכל[נד] על טהרת הקדש כל ימיו, והיתה מטפחתו מדרס לחטאת[נה]:

פ"ג

תפארת ישראל

לפרושים —]: מד) ליגע במי פרה: מה) *שלא התכוון לטבילה וודאי, רק לרחיצ', ושאם יצטרך יהיה לטבילה: מו) ולא מתני, רק לחולין דלא בעי כוונה: מז) *דינן כמדרס הזבה, שמטמאין אדם וכלי', דשמא ישבה עליהן אשתו נדה; אבל כשלובש בגדי' שנותן לו חבר, אין עושה מדרס, אף שתחלה היה לבוש בגדיו, והרי מדרס ממש אף כשפירש הזב ממנו מטמ' אדם וכלים והרי לענין טמאותיו הוא כזב? אפ"ה בגדיו רק מדרס דרבנן הוא, מספיק' ולא גזרו חכמים גזירה שאין הצבור יכולין לעמוד בו [תוס' חולין דל"ה ב']: מח) *הן החברים שפורשין מע"ה כדי לאכול חולין בטהרת חולין: מט) חסר כאן בבא א'; בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר שני, ושל אוכלי מעשר שני מדרס לאוכלי תרומה: נ) לאוכלי קודש: נא) למתעסקי' במי פרה ובאפרה: נב) *סודר שלו שמקנח בו ידיו בסעוד': נג) קמ"ל דטעם המעלות לאו משום שיש בכל מעלה שתחתיה הדיוטי' שמזלזלים בה ויקילו גם במעלה שלמעלה מזו, להכי נקט הכא דאפילו חסידי' היו מטפחתם מדרס: נד) חולין שלו: נה) אבל לא לקודש עצמו, מדנשמר מכל טומ' שמטמ' את הקודש, להכי כקודש דמי. מיהו קיי"ל דלאו כקודש דמי:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

עד שיטבול לשם מעשר. וכן כולם: אסור לחטאת. במים המקודשי' באפר פרה: ולא הוחזק. לא נתכווין לשם טבילה טהרה. אלא לרחיצה בעלמא: כאלו לא טבל. למעשר. וכ"ש לתרומה. ולקדש. אבל טבילה היא לחולין (יא). דחולין לא בעי כונה: ז מדרס. אב הטומאה. לטמא אדם וכלים כמדרס הזב. שמטמא אדם וכלים. כדכתיב **(ויקרא ט"ו)** וכל אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: לפרושים. לאוכלי חוליהם בטהרת חולין: בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה. כאן חסר מעלה אחת. והכי אבעי ליה למתני. בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר שני. בגדי אוכלי מעשר שני. מדרס לאוכלי תרומה. דהיינו לכהנים בתרומתן. וכל הני מעלות מדברי סופרים נינהו. שאמרו אין שמירת טהרתן של אלו. חשובה שמירה אצל אלו. ומתוך שכן אצל אלו. כאלו לא שמרום. גזרו בבגדיהם. שמא ישבה עליהם אשתו נדה (יב). והרי הן מדרס הנדה: היה אוכל על טהרת הקדש. היה אוכל חולין שלו בטהרה. כאלו היה קדש. שהיה נזהר בהן מכל טומאה המטמאת את הקדש (יג): והיתה מטפחתו מדרס לחטאת. אבל לא לקדש. דקסבר האי תנא חולין שנעשו על טהרת הקדש. כקדש דמו. ואין כן הלכה. דחולין שנעשו על טהרת הקדש לאו כקדש דמו לכל הדברים. כדאית' בסוף מסכת נדה:

פ"ג

עיקר תוי"ט

וחולין דוקא באכיל'. עוד פי' בגמרא דאידי ואידי באכיל' הא באכיל' דנהמא הא באכיל' דפירי: י) **טבל** כו'. דוקא בטביל' בעינן כונה למעשר וכל שכן לתרומ' אבל בנטילת ידים כי נטיל לחולין נמי אינו פוסל בתרומה דאלת"ה אין לך אדם אף חבר אוכל חולין בטהרה שלא יטמאו משקין. הר' ועתוי"ט: (יא) והא אתא לאשמעי' דאי לגופי' לא איצטריך. דהא ברישא תנן דאפי' הוחזק לחולין אסור למעשר. ועי"ל דאי מרישא ה"א דקתני עדיף לא הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין דהא עקר דעתו לגמרי ממעשר. תוס': (יב) דאלו ע"ה עצמו אינו עושה מדרס. ומשמע דאין רוב הצבור יכולין לעמוד בגזירה זו דלא ימלא לעולם אדם מעביר חפץ ממקום למקום משא"כ גופו דע"ה דיכולין להזהר ומה"ט אתי שפיר דקתני בגדי ע"ה ולא קתני דע"ה עצמו כזב וכן במלתא דוקא בגדים אבל אינהו לא. תא'. ועתוי"ט: (יג) וישים אותם חולין כאלו הם בשר חטאת או אכם אבל אוכ' חולין בטהר' לא יאמר אלא מכל דבר שיטמא התולין כדי שיהיו אותם התולין טהורים. הר"ש:

פ"ג

ומותרין לא) בהספד ובתענית, שלא לקיים דברי האומרים לב) עצר' אחר השב' לג):
ה נוטלין לידים לחולין ט) ולמעשר לד), ולתרומה לה). ולקודש מטבילין לו), ולחטאת לז), אם נטמאו ידיו לח) נטמא גופו לט): **ו** הטובל לחולין מ) והוחזק לחולין מא), אסור למעשר מב). טבל למעשר והוחזק למעשר, אסור לתרומה מג). טבל לתרומה והוחזק לתרומה, אסור לקודש. טבל לקודש והוחזק לקודש,
אסור

ר"ע מברטנורה

שבת. כדי שלא יתנאה באותו היום (ז). שיבינו הכל שאין היום יו"ט: שלא לקיים דברי האומרי' עצרת לאחר שבת. שהיו צדוקים אומרים לעולם עצרת אחר שבת. דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת והן אומרים ממחרת שבת בראשית (ח) ואם כן לעולם חל עצרת באחד בשבת:
ה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. חולין ומעשר שני ותרומה. די להם נטילה בכלי. שאין בו אלא רביעית מים: לקדש מטבילין. פי' לאכול שלמי' וחטאת ואשם. יש מעלה יתירה. שצריך להטביל את הידים בארבעים סאה. ואע"פ שאינן אלא שתי ידים שלא נגעו בטומאה המטמאה את כל הגוף דאורייתא: ולחטאת. ליגע במי חטאת מים המקודשים באפר פרה אדומה. להזות מהם על טמאי מתים. יש מעלה יתירה. שאם נטמאו ידיו באחד מן הדברים המטמאים את הידים. ולא את הגוף. כגון ספר. ואוכלין טמאים ומשקין טמאים וכל טומאות שמדברי סופרים נטמא גם הגוף. וכל הגוף צריך טבילה וכל מעלות הללו שזה גבוה מזה מדברי סופרים הם. והאי דנקט להו הכא. גבי הלכות חגיגה. לפי שיש בסופן הלכות הרגל. שעמי הארץ חשובים טהורים ברגל. ולא בשאר ימות השנה. בסוף חומר בקדש:
ו טבל לחולין. והוחזק לחולין. ועוד זו מעלה. הטובל לאכול חולין. ונתכוין לטבול להיות מוחזק טהור לשם חולין: אסור למעשר. אסור לאכול מעשר שני. הנאכל בירושלים
עד

תפארת ישראל

שלא היה רגיל לעבוד רק בשבת ויו"ט ויום כנופיא, אינו לובש באותו יום טבוח לעבוד: לא) *בכל השני' ביום טבוח זה [כך כתב רהיו"ט ור"ל דגזרינן כל השנים אטו בשאר ביום א'; ול"ת פי' נ"ל דה"ק תנא דאע"ג דבכל א"ח אסור בהספד ותענית, אפ"ה כשחל אס"ח ביום א' מותר בהספד ותענית כדי שלא לחזק ידי צדוקי']: לב) בשלן צדוקים וקראיים: לג) דדרשי וספרתם לכם ממחרת השבת, היינו שבת ממש, ואנו קבלנו שהפסוק קרא ליו"ט ראשון של פסח שבת: לד) *מעשר שני: לה) *והא דתנן רפ"ב דבכורים דנט"י רק לתרומה? זה באכילת פירות, אבל באוכל לחם אפי' של חולין צריך נט"י: לו) דבתרומה לאכול קודש, צריך להטביל ידיו במ' סאה מחוברין: לז) ברוצה ליגע במי פרה אדומה: לח) *ר"ל אפי' נגע ביד א' בספר, או באוכלין ובמשקין טמאין, דאז לשאר מילי נטמאו רק ידיו ולא הגוף [ועי' פ"ג סי' יט]: לט) *וצריך לטבול כל גופו. והנך כולן מעלות דרבנן נינהו; ונקט להו הכא איידי המעלות של רגל שיזכיר [בפ"ג מ"ו וז']: מ) לאכול חולין בטהרה: מא). *ר"ל אע"ג שהתכוון לטבול לאכילת טהרה בוודאי, אף דלחולין לא בעי כוונה: מב) *אסור לאכול מעשר שני: מג) *ר"ל לאכול תרומה, אבל אינו פוסל תרומה במגע [דלת"ה ק' מה משני נטילה קודם מזיגת הכוס כפ"ח דברכות, כדי אפי' כשיפול משקי' לחולין, ידיו יטלין לפסול תרומה, ולא"כ יטמאו למשקין חולין להיות תחלה, דכך הדין דכל הפוסל תרומ' מטמא' למשקין להיות תחל'? כך כ' בעל אגרות. ולפענ"ד יש לדחות, דהתם מדנפל ידיו למשקין הו"ל כנפל ידיו
להתרומה

עיקר תוי"ט

לא ומ"ש ממוספי י"ט דה"נ קבוע להם זמן כו'. והר"מ כ' [לפי גירסתו] דלא דמי למוספין דהם לאו חובת היום חובה למחר. כו' ומיהו לדעת התוס' נ"ל דטעמי' משום דכל עולה של ראיה שהיא קרבן עולה נמי מלינו מהגיג' ילפי' לה הלכך כחגיג' היא: (ז) כלומר בגיאותו ובשוק. והתוס' הקשו דהול"ל בבגדים אה בגליו. ועוד מאי לריא כהן גדול אפילו שאר אדם נמי. ופירשו דלבגדי כהונה גדולה קאמר דלא הי' מתלבש בהגילו אלא מהירושלמי: (ח) ולנו קבילא ליה שהפסוק קרא יום טוב שבת. כמו שקבלו כולם שבתות ה', פר"ב. ומה שהכריח קבלת רז"ל המלא במ"ג פ"י דמנחות: ט) להולין כו'. והא כדאיתא והא כדאיתא. דהתנן ברפ"ב דבכורים. דנטילת ידים בתרומה ומא"כ במעשר וכ"ש חולין. לא תקשי' בנגיעה והכא לאכילה
וחולין

אומר שלא לסמוך, הלל אומר לסמוך. הראשונים(יט) היו נשיאים, ושניים להם אבות בתי דינין(כ) ג): ג בש"א מביאין שלמים(כא) ואין סומכין עליהם(כב), אבל לא עולות(כג). ובית הלל אומרים מביאין שלמים(כא) ועולות(כד) וסומכין עליהם(כה): ד עצרת שחל להיות בערב שבת, בש"א יום טבוח(כו) אחר השבת(כז), ובה"א אין לה יום טבוח(כח). ומודים שאם חל להיות בשבת, שיום טבוח אחר השבת(כט) ו), ואין כהן גדול מתלבש בכליו(ל), ומותרין

ר"ע מברטנורה

שמאי במקומו. להיות אב ב"ד תחתיו. ונחלק על הלל: הראשונים. שהוזכרו ראשון בכל זוג. היו נשיאים: ג מביאים שלמים. שלמי חגיגה לפי שיש בהם צורך אכילה להדיוט: ואין סומכין עליהן. אלא סומך עליהן מבעוד יום דלא בעינן וסמך ושחט תכף לסמיכה שחיטה. אבל לא עולת. יחיד ואפילו עולת ראי' שהרי יכול להקריבה בשאר ימות הרגל דאמר קרא (במדבר כ"ט) עצר' תהיה לכם. ולא לגבוה: ובית הלל אומרים מביאיי שלמי חגיגה ועולת ראייה. דכתיב (דברים ט"ז) עצרת לה'. כל דלה'. אבל נדרים בין עולות בין שלמים דברי הכל אין קרבן ביום טוב: ד יום טבוח. שחיטת עולות ראייה של יום טוב לאחר השבת שאין קרבים לא ביו"ט ולא בשבת. ועצרת יש לה תשלומין כל שבעה (ד) כפסח וסכות: וב"ה אומרים אין לה יום טבוח. אינה צריכה יום טבוח שמותר להקריבו ביו"ט. וב"ה לטעמייהו דאמרי מביאין שלמים ועולות ביו"ט והשמעינן הכא דאפילו היכא דלא אפשר למעבד למחר כגון דחל עצרת בערב שבת אפי' בהא אמרי בית שמאי דאין עולה ראייה קריבה ביו"ט ודחו לה עד לאחר השבת(ה): אין כהן גדול מתלבש בכלים נאים שלו. ביום טבוח של עצרת שאחר השבת

תפארת ישראל

מנחם: יט) שנזכרו ראשון בכל זוגות הנ"ל: כ) *ושמאי שנזכר ראשון אף שהיה אב"ד? היינו מדאמר שלא לסמוך ככל הנשיאים שבג' זוגו' הראשונים [כ"כ תוס'. ונ"ל דאפ"ה כלל לי' תנא, מדעכ"פ נזכר כבר הלל קודם שמאי שהי' חבירו מנחם, ומדקאמר אח"כ דנכנס שמאי תחת מנחם, ש"מ דשמאי שני. אולם איידי שנזכר הכא שמאי קודם להלל מטעמ' דאמרן, להכי בזוג דוכת' נזכר ב"ש קודם ב"ה [תוס']. ואחת"כ דוחק. ול"נ נ"ל דאפשר דשמאי היה זקן יותר מהלל, וגם בני ישיבתו הוו חריפ' טפי [כיבמות די"ד א'], להכי לפעמים הי' הלל בענוותו כפוף ויושב לפניו כא' מהתלמידים [כשבת די"ז א'], וגם בני ישיבתו אפשר מה"ט הקדימו בענוותן דברי ב"ש לדבריהן [כעירובין די"ג ב']; ורבינו הקדוש שמבני בניו של הלל הי' בענוותו יתיר' שהי' [כסוטה דמ"ט] להכי כשסידר המשניות הקדים נמי דברי ב"ש לדברי ב"ה. כן נ"ל]: כא) שלמי חגיגה ביו"ט, מדים בהן לצורך אכילת הדיוט: כב) *תלמשמעתם בבע"ה; ואי"ל לדהי עשה לל"ת? י"ל הרי אפשר לקיים שניהן לסמוך מעיו"ט: כג) אפי' עולת ראיי' לא יביא: כד) עולת ראיי': כה) דס"ל תיכף לסמיכה שחיטה: כו) שחיטת עולת ראיי': כז) דעצרת יש לו תשלומין כל ז', ככל רגל שהוא ז' ימים: כח) *ר"ל א"א להקריבו אח"כ, דמותר להקריבו ביו"ט. ולטעמייהו במ"ג אזלו; רק קמ"ל סיפא רבותא לב"ש, אף דמפסיק יום א' אחר יו"ט ומשהה ביותר, אפ"ה לא יקריבנו ביו"ט, ולא חיישי' שמא יפשע ולא יקריבנו כלל; ורישא קמ"ל רבותא לב"ה, אף דלא משהה: כט) *דאפי' לב"ה אין מקריב ראיי' וחגיגה בשבת; דלא דמי לפסח, דהתם זמנו קבוע, שא"א להקריבו למחר: ל) *א' בגדים שלובש לעבוד בהן, שלא

עיקר תוי"ט

פי' שהוא שם של מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק שלאחריו. ואין ספק אצלו שהמכוון וזה שאמרו שלמדו אותו על כח פעולתו ומעש' שע"י נעש'. דאלו ידיעת אותיותיו ומלותיו בלבד הרי נודע וחלילה למחברי' הקדושים שהיו כותבין אותו ומפרסמין אותו. אלו הי' זה בכלל האיסור. אלא האיסור הוא מצ' ידיעת הפעולה והמעשה ומעשיו יפורש מעש' מרכבה ב"כ גמרא שלא) בענין זה: ג) בתי דינין. אע"ג דהלל נשיא הואיל ושמאי נכנס במקום מנחם. אין לטעות בו דמנחם שבני שבזוג הרי שהי' אב"ד. תוס' ועתוי"ט: (ד) כדכ' במ"ו פ"ק. ולאחר השבת דתנן לפי שבכל שנוכל להקדים זמן התשלומין מקדימין ולא חיישי' משום לצדוקים. תוס': (ז) גמ'. כלומר ול"ק דהא איפלגו בה הדא זימנא. [ופרש"י דקמ"ל דלא אמרי' מתוך שלהם ותילם מהן אתה בא לפשוע שלא תקריבנו עוד] ולי אפשר' בהא בהא קאמר ב"ה כו'. גמרא: ו) אחר השבת. דעולת ראיה איגה זמ' את השבת. וב"ש שלמי חגיג'. ולריך טעם למה. ובשלמא שלמי חגיג'. ילפי' מקרא אלא עולת ראי' מ"ש לא

ולא במרכבה[ה], אפילו ביחידי[ו], אלא אם כן היה[ז] חכם[ח] ומבין מדעתו[ט]. כל המסתכל בד' דברים ראוי לו כאלו לא בא לעולם. מה למעלה[י], מה למטה[י], מה לפנים[יא], ומה לאחור[יב]. וכל שלא חס על כבוד קונו[יג], ראוי לו שלא בא לעולם: **ב** יוסי בן יועזר[יד] אומר שלא לסמוך[טו], יוסי בן יוחנן אומר לסמוך. יהושע בן פרחיא אומר שלא לסמוך, ניתאי הארבלי אומר לסמוך יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך שמעון בן שטח אומר לסמוך. שמעיה אומר לסמוך, אבטליון אומר שלא לסמוך. הלל ומנחם לא נחלקו[טז]. יצא מנחם[יז], ונכנס שמאי[יח]. שמאי
אומר

ר"ע מברטנורה

בני אדם וכל שכן לשנים. או יותר. דאמר קרא (דברים ד') כי שאל נא לימים ראשונים. יחיד שואל ואין שנים שואלים: ולא במעשה מרכבה. שראה יחזקאל ושראה ישעיה. ורמב"ם פירש במעשה בראשית. החכמה הטבעית ומעשה מרכבה מציאות האל ותאריו. והמלאכים. והנפש והשכל ומה יהיה אחר המות. ואין נראה לי שיקרא כל זה מעשה מרכבה. דא"כ חכמת המרכבה הוה ליה למתני. אלא מעשה המרכבה. הוא שעל ידי הזכרת שמות של קודש משתמשים בכתר. וצופין איך משמרות המלאכים במעמדן. ואיך היכל לפנים מהיכל. כענין השוכן ברוח הקדש: ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. אפי' לאדם אחד אין דורשין במרכבה. אלא אם כן מכיר בו הרב שהוא חכם. שאם ימסור לו ראשי פרקים. יהיה הוא מבין השאר מדעתו: כל המסתכל בד' דברים. הכי דמפרש ואזיל: ראוי לו. יפה וטוב היה לו אם לא בא לעולם: מה למעלה. מראשי החיות: מה למטה. מתחת לארץ: מה לפנים. חוץ למחיצת הרקיע במזרח: מה לאחור. למערב. פירוש אחר מה לפנים. קודם שנברא העולם מה לאחור בסוף העולם לאחרית הימים: כל שלא חס על כבוד קונו. שעובר עבירה בסתר. ואמר אין שכינה מצויה כאן. ומי רואני. ומי יודעני: **ב** יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. ביום טוב. מפני שמשתמש בבעלי חיים. שבכל כחו הוא סומך. וזו המחלוקת היתה בין הנשיאים. ובין אבות ב"ד. דור אחר דור: יצא מנחם. לעבודת המלך ופירש מלהיות חברו של הלל. לפיכך לא הודע מענינו. אם נחלק עם הלל בזה. אם לאו: ונכנס
שמאי

תפארת ישראל

רק לשנים לא: ה) *הוא סוד יותר נעלם ונשגב שנקרא „קבלה אלהית"; דהיינו להתבונן בספירות, שהן הכלים והכחות שבהן פועל הקב"ה בעולמו, ולכן הן כביכול מרכבה לאין סוף ב"ה; וע"י התבוננות זה מגיע האדם מרחוק בעצם אלהות ומכיר מי הוא אביו שבשמים. וי"א דר"ל הלימוד להרכיב שמות הקודש', להוציא בכחם פעולות חדשות בעולם, והוא הנקרא „קבלה מעשית": ו) ליחיד, וטעם הדבר לעולם קדושת הלימודים הללו, וכבוד אלהים הסתר דבר: ז) התלמיד: ח) להבין מיד הרמז: ט) *שכשימסרו לו ראשי פרקים, יתבונן מעצמו השאר; כי כל הדברים יגעים לדבר בעולם הגשמי מעולם הרוחני, שאי אפשר לבארו יפה בדברים: י) *למעלה מהגלגל העולם שיש לו סוף על כרחך: יא) *קודם התהוות הזמן, שעל כרחך היה לו התחלה: יב) *שעל כרחך יהיה לו סוף, ככל נברא. ולהכי ראוי לו שלא נולד, מדאין האדם יוכל להשיג דברים אלו, ויבוא לידי טעות מינות. ונקטינהו הכא, דלמעל' ולמט', דמו למעשה מרכב'; ולפנים ולאחור דמו למע"בר: יג) *דהיינו שחוטא בסתר, ומתבושש מאדם יותר מלפני הקב"ה; וה"ה כשיושב בסתר הוגה בענייני' נעלמי' הנ"ל, ולא חס על כבוד ה' —: יד) *הוא הנזכר בסוף פרקין: טו) *השתא חוזר תנא לדיני קרבנות יו"ט; וקאמר שאין סומכין עליהן ביו"ט, דמצריך לסמוך בכל כחו בב' ידיו, א"כ משתמש בבע"ח ביו"ט: טז) וס"ל לסמוך: יז) *לעבודת המלך הורדס; שכשראה מנחם את הורדס כשעדיין הי' ילד, ניבא עליו שימלוך; וכשמלך לבסוף קראו להאר המלך לעבודתו [ויאזעפוס פלאביוס ספר ט"ו ספי"ג]. וי"א שיצא להרבות רעה, והתחבר עם כת הבייתוסי' המכחישין בתשבע"פ, והוו הוי בהתודדות: יח) לסיום אב"ד תחת
מנחם

ועריות מג) כז). יש להן על מה שיסמכו מד). הן הן גופי תורה מה):
פ"ב אין דורשין בעריות א) בשלשה ב) א), ולא במעש' בראשית ג). בשנים ד), ולא

תפארת ישראל

מג) *אפי' בתו מאנוסתו דלא כתיב': מד) *דאע"ג דכולהו אין מפורשין, נלמדו בלימוד חזק: מה) ר"ל בין המפורשין או הנרמזין כולן גופי תורה ונקט לכולהו הכא אגב חגיגה:

פ"ב א) *ר"ל בעריות שאינן מפורשין בתורה, כבתו מאנוסתו שנזכר בפרקין דלעיל, ואם חמיו ואם חמותו [כסנהדרין ע"ה]. ונקט הך מתני' הכא, אגב דמתני' דלעיל. ונמשכה משנה זו בתחלת היד מפרקין דלעיל, אע"ג דשייכי טפי להתם? מדלא כלה תנא לסיים הפרק עם דאוי לו שלא בא לעולם; וכמו כן בסוף פרקין, גזייה תנא ממשנה ה' ואילך מפרק ג' ותכן לפרקין, אע"ג דשייכי טפי לפרק ג' דאיירי כולה מטהרות ומתרומה וקודש? מדלא כלה תנא לסיים פרקן במשנה ד' במילי דלדוקין]: ב) ר"ל לשלשה, וכ"ש ליותר מג' דלא. וטעמא משום דעריות נפש האדם מחמדתן, ולהכי חיישי' שכשישא ויתן הרב עם א' מהן, בינו בינו יקילו ב' האחרים לפלפל ביניהן, ולא ישמעו יפה מה שאמר הרב שאסור: ג) *הוא סודות הקבלה, איך בתחילת הבריאה השתלשלו העולמות זאח"ז, עד שנברא עולם הגשמי הזה: ד) *אפי' רק

ר"ע מברטנורה

הן הן גופי תורה. בגמרא מפרש דהן והן גופי תורה. קאמר. כלומר בין אותן שאין להן על מה שיסמכו. בין אותן שיש להם על מה שיסמכו בין אותן שהן כהררים התלוי' בשערה. אלו ואלו גופי תורה:

פ"ב אין דורשין בעריות. לשלשה בני אדם כאחד אין דורשין להם סתרי עריות. כגון בתו [מאנוסתו דלא כתיבא בקרא בהדיא ואתיא] מדרשא. שמא, בזמן שמדבר הרב עם אחד. ישאו ויתנו השנים ביניהם. ולא יתנו לבם לשמוע מפי הרב כשדורש בו איסור ויבואו להקל בעריות על ידי שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן יותר משאר האסורים שבתורה: ולא במעשה בראשית. במעשה ששת ימי בראשית (ב). אפי' לשני בני

עיקר תוי"ט

כז) ועריות. לבתו מאנוסתו לא כתיבא ואתיא הנה הנה. זימה זימה. גמרא:
א) בג'. ל' הר"ב לג'. והכי מפרש בגמרא דהל"כ היכי קאמר ולא במרכבה ביחיד וכיון שהוא יחידי ואינו שומע מרב הכי הוא מבין מדעתו ואפ"ה אסרת לא. והכי קאמר אא"כ הי' חכם ומבין כו': (ב) והתוס' פי'

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א, ב'. ג' מצות עשה נצטוו ישראל בכל רגל מג' רגלים ואלו הן הראייה והחגיגה והשמחה, הראייה היא שנרא' פניו בעזרה ביום טוב הראשון של חג ויביא עמו קרבן עולה משף או מבהמ' וכשבא לעזרה ביום א' ולא הביא עולה עובר בעשה דיראה כל זכורך ובל"ת דלא יראו פני ריקם ואינו לוקה דלא עשה מעשה; החגיגה היא שיקריב שלמים בי"ט א' בבא ליראות והשלמי' רק מבהמה; ונשים ועבדים פטורי' מראיי' וחגיגה וכל האנשים חייבי' חוץ מחרש אעפ"י שהוא מדבר ואפילו חרש באזנו אחת וכן הסומא אפי' בעינו אחת וכן החגר אפילו ברגל אחד והאלם אעפ"י שהוא שומע, ושוטה וקטן וטמא וערל וכן הזקן והחולה והרך והענוג מאד שאינם יכולי' לעלות על רגליהן וטומטם ואנדרוגינוס שהן ספק אשה וחציו עבד וחציו בן חורין; וכל קטן שיכול לאחז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית אביו חייב לרעלותו ולהראות בו לחנכו במצות, משא"כ בקטן חגר או סומא או חרש אפי' בא' [כנ"ל באנשי'] אעפ"י שראוי לרפואה; ואעפ"י דמדאו' אין שיעור לראיי' והגיג' דכתי' איש כמתנת ידו מד"ס הוא שלא יהא קרבן עולת ראייה פחות משוה מעה כסף ולא שלמי חגיגה פחות משוה שתי כסף ומצוה להביא כפי עשרו, וכל החייב בראיי' חייב בחגיגה; והשמחה הוא שיקריב שלמים יותר על שלמי חגיגה ולא נתנו חכמים בהן שיעור וכולן חייבין בשמחה אף הנשים חוץ מחרש שוטה וקטן וערל וטמא: מ"ג, ד'. עולות ראייה אינה באה אלא מן החולין, משא"כ שלמי חגיגה באות ממעות מעשר שני מעורבות עם מעות חולין והוא שיהי' שיעור אכילה ראשונה מהחולין; ויוצא ידי שלמי חגיגה במעשר בהמה ואין מביאין אותו בי"ט גזירה שמא יעשר ביו"ט; ויוצא ידי שלמי שמחה יוצא בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאת ובאשם ובבכור ובחזה ושוק, אבל לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר המשמח: מ"ה. מי שהיה לו אוכלי' מרובי' ונכסים מעוטין מביא שלמי חגיגה מרובין ועולות ראיי' מעוטין, ולהיפוך באוכלין מעוטין ונכסים מרובים מביא עולות ראייה מרובות ושלמי חגיגה מעוטות, ובזה וזה מועט לא יפחות ממעה לעולה ושתי כסף לשלמים ובזה וזה מרובה על זה נאמר כברכת ה' א' אשר נתן לך: מ"ו. מי שלא הקריב בי"ט ראשון עולת ראייתו ושלמי חגיגתו הרי זה מקריבן בשאר ימות הרגל ומצוה להקדי' בראשון, לא הקריב בשני ושלישי ואילך וכל המאחר הרי זה מגונה ועליו נאמר נוגי ממועד אספתי, ויכול לשלם תשלומי ראשון דסוכות אפילו בשמיני, ובשבועות יש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר החג; עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה וכיוצא נאמר מעוות לא יוכל לתקן:

45*

אינו חייב באחריותו. על זה נאמר מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות(לג): ז ר"ש בן מנסיא אומר איזהו מעות(יט) שאינו יכול לתקן, זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר(לד). אם תאמר בגונב וגוזל, יכול הוא להחזיר ויתקן(לה). ר"ש בן יוחאי אומר, אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן מתחילתו(לו) ונתעוות. ואיזה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה: ח היתר נדרים פורחין באויר(לז). ואין להם על מה שיסמכו(לח). הלכות שבת, חגיגות, והמעילות הרי הם כהררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות. הדינין(לט) כג), והעבודות(מ) כד), הטהרות(מא) כה). והטומאות(מב) כו).

ועריות

ר"ע מברטנורה

וחג השבועות נמי. אע"ג דלא הוי אלא יום אחד. יש לו תשלומין כל ז'. מדאקשינהו קרא להדדי. בחג המצות. ובחג השבועות. ובחג הסכות. מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה. אף חג השבועות יש לו תשלומין כל ז': ז והוליד ממנה ממזר. שהביא פסולים בישראל. ואין לו תקנה(כ). ולפיכך אין עונו נמחק בתשובה: יכול הוא שיחזיר דמי גניבתו וגזלתו לבעלים. ויהא מתוקן מן החטא: ח היתר נדרים פורחים באויר. מעט רמז יש במקרא שיוכל החכם להתיר הנדר(כא) ואין לסמוך עליו. אלא כך מסור להכמים בתורה שבעל פה: הלכות שבת. הלכות חגיגה. והלכות מעילה. יש בהן הלכות שהן תלויות ברמז. במקרא(כב) מועט. כהר התלוי בשערה: והעבודות. הלכות עבודת הקרבנות: הן

תפארת ישראל

הביא קרבנותיו של יו"ט: לג) *והוא החסרון, שחיסר עצמו דהבאת קרבנותיו [ועי' מ"שכ בס"ד סוכה פ"ב סי' לב]: לד) שעדות חטאו לפניו תדיר, לפיכך אין עונו נמחק כל כך מהר: לה) *כ"ל דר"ל אף למה שגנב וגזל נמי לפניו תדיר, עכ"פ משמחזירו לבעלים נתקן; ומכ"ש ע"ז ורולה, דכששב אין חטאו לפניו. וכן כל שאר העבי': לו) *בהיקון שלימות, משא"כ הך דלעיל לא היו החלש רק בלתי החסרון ולא נקראו מתוקן —: לז) *דאע"ג דהמקיימו כבונה במה [כנדרים דכ"ד א'], אפ"ה מסתבר שלא תועיל התרה, — והדבר תלוי לכאן ולכאן: לח) *דנרמז רק קלת בקרא, דכתיב לא יחל דברו, והדרשן דאבל אחרים מוחלין לו, והיינו מפורש במקרא; וקרא הכ"ל אסמכת' בעלמ' היא: לט) *דיני ממונות, אפילו אותן שאינן מפורשין יפה, כגון נפש תחת נפש דכתיב גבי נגיפת אשה הרה, דהרבינן דהיינו ממון: מ) *של הקרבנות, אפי' הילכה ההם שאינם מפורשה: מא) *אע"ג דכולהו טהרות כתיבי בפירוש? הכא קמ"ל אפי' לשיעור מקוה דלא כתוב בפירוש. אבל ליכא לאוקמ' בטבול' הם לבעל', דהא ג"כ כתובה, ובפרה ז' ימים ואחר הטהר, ר"ל תטבול [תוס']: מב) *אפי' שיעור הרץ שיעת' בכעדם' דלא כתיב:

הפי'

עיקר תוי"ט

יט) איזהו כו'. דדרשא דלעיל אסיפיה דקרא נפקא לה דכיון שיצא תעלה מת"ע ביין כ' המכון ולא מעיים ולא נלהבוני להתי: (כ) אבל בלא עבירות כולם וגזל (כ"ל בל"ל וע"ז כרי"ב) לק עדיו לפמו. תוס': (כא) שהכון לא יחל כוא ליתו מיחל אבל אחרים מיחלין לו. גמרא: (כב) בגמרא מכתב כתיבי לריבי לכם דלמתי' מלכם מסבתם לברה כול'. לא כתיבא בכתם אלא במתכון כתיב. ומדסמיך כ' כתם לבי' מכון לבי לידין. ותגיגות הלא דולבי' מכלל תני דויקא כתי' שבל נתחזי ילנלא הגין אבי לקרבנות הבאין בתג כו' ותגיגים כי' מכי' מחול כשי יחוגו ותושו אלא חגיא מידע מידע כו' וכיון דתרגמי קבל' ילוף טי כבנים כו'. מעילות דתנן הכל בע"כב ולא הכל בלים בלים מעל. ולמ"ב דלא כי לנתיב וקוב ללונב. גמרא: כג) הדינין כו'. לכתובים נפש תחת נפש ממון. ויליף לה מכינה גזינה מדמי ולדות. גמרא: כד) והעבודות. לכולא הזה דהע"ב שחיל עבוד' מלמעל נעשלה שיפסוג כלו מחמם מתך. אלא דין פנודם יש לה לבטול ס' וילפי' מדכתיב והקריבו הו קבלה כו' ולמקים צל' טלכה לומר לך דהולכה כמול' היא. גמרא: כה) הטהרות. דהמה ותון לה בכתו ס' היה בכל גוטי שולה בכן כל': כו) והטומאות. לשמאה מן כשרן וליף דכתיב כטמא בהם ס' חסם כו' עד שיהא במקלתו בבול כפני מו'. גמרא ועי' בכ"ז דגדה:

הפריס

בית שמאי אומרים מן החולין, וב"ה אומרים מן המעשר[יט]: ד ישראל יוצאין ידי חובתן[כ], בנדרים, ובנדבות[כא][י], ובמעשר בהמה. והכהנים, בחטאות, ובאשמות, ובבכור[כב], ובחזה ושוק[כג], אבל לא בעופות, ולא במנחות[כד]: ה מי שיש לו אוכלים[יא] מרובים[כה] ונכסים מועטים[כו], מביא שלמים מרובים[כז] ועולות[כח][יג] מועטות, נכסים מרובים ואוכלין מועטין, מביא עולות מרובות[יד] ושלמים מועטין. זה וזה מועט, על זה אמרו[כט] מעה כסף ושתי כסף. זה וזה מרובה, על זה נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך: ו מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג[ל], חוגג את כל הרגל[טז] ויום טוב האחרון[יח] של חג[לא] עבר הרגל ולא חג[לב], אינו

ר"ע מברטנורה

ובה"א מן המעשר. בגמ' פריך אמאי דבר שבחוב' הוא וכל דבר שבחובה. אינו בא אלא מן החולין. ומש' בטופל. שמחבר מעשר עם חולין ומביא. אם יש לו אוכלין הרבה. ואין לו שיפק בבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין. והשאר ממעות מעשר שני (ט). ואע"פ שכל הבאות ביו"ט ראשון שם חגיגה עליהן. מ"מ סברי ב"ה דמותר להביא השאר מן המעשר. הואיל וכבר יצא ידי חובתו בראשון. מן החולין: ד יוצאין ידי חובתן. של שלמי שמחה. בנדרים ונדבות ומעשר בהמה דכתיב (שם י"ו) ושמחת בחגך. לרבות כל מיני שמחות דקרא לא בעי אלא שמחה. ואמר מר אין שמחה אלא בבשר. והאי בשר הוא: אבל לא בעופו'. ולא במנחו'. דכתיב ושמח' בחגך. אמרה תורה עשה שמחה ממי שחגיגה באה מהן. יצאו עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהן: ה אוכלין מרובין. בני בית מרובין: מביא שלמים מרובין. שלמי חגיגה רבים (יב) לפי האוכלים שיש לו: ו מי שלא חג. שלא הביא שלמי חגיגתו ועולת ראייתו (טו): ויום טוב האחרון. שמיני עצרת. ואף ע"ג דרגל בפני עצמו הוא. הוי תשלומין דראשון (יז). וחג

תפארת ישראל

שלמי חגיגה אז, כא שלמים שמביא בערב פסח כדי לאכול אחריו הפסח על השובע, כ"ע מודו דבאה אף ממעשר: יט) לא שיביא הכל ממעשר, דהרי דבר שבחובה בא רק מחולין? אלא אם יש לו בעלי בית מרובים, ואין די לאכילתן שלמים של ב' מעה כסף, יוסיף עליהן ממעות מעשר, ומביא פר גדול: כ) ידי חובת שלמי שמחה: כא) בשלמים שנדר כל השנה, בלשון הרי זו או הרי עלי, שכולן מביאן בשעולה לרגל, ומקריבין האימורין, והבשר נאכל לבעלי': כב) *[להכי נקט חטאות ואשמות לשון רבי' ובכור לשון יחיד? דחטאות ואשמות מביאין בעליהן לעזרה, והכהן מקבל חלקים רבים מכמה חטאות ואשמות; משא"כ בכור וחזה ושוק, הבעלי' נותנן לכהן א'. ואינו מצוי שיתנו הרבה לכהן א']: כג) *שקבלו מהשלמים שהקריבו ישראל בחג. וטעם כולהו, דשלמי שמחה ילפינן מדכתיב ושמחת, ואין שמחה רק בבשר קרבנות, ומדאכל הני סגי: כד) דאין באכילתן שמחה: כה) בני בית מרובין: כו) שאינו עשיר: כז) *שלמי חגיגה מרובי'; ואף שנכסיו מועטין יוסיף עליהן ממעות מעשר כלעיל: כח) עולות ראיי': כט) במשנה ב': ל) שלא הביא אז עולתו ושלמיו של יו"ט: לא) אפי' ביום אחרון של סוכות שהוא שמיני עצרת, דאף שהוא רגל לבדו, אפ"ה תשלומין דראשון הוא. וכן עצרת אף דרק יום א' הוא, אפ"ה יכול לשקריבן כל ז'. מיהו חיגר בראשון אף שנתרפא אח"כ, עכ"פ מדלא חזי בראשון פטור: לב) שלא הביא

עיקר תוי"ט

(ט) אבל בעולת ראיי' לא תנן מן המעשר דלמה שיפלא יביא מעה כסף. רע"ב: י) בנדרים כו'. שהתנדבו כל השנ' וכשעולין לירושלים ברגל מביאין אותן ומקריבין אמוריהן והבשר נאכל לבעלים יוצאין בהם משום שמח' אם יש בהן בשר לשובע. ומשום דבעי למתני סיפא והכהנים בחטאות כו' נקט בריפא ישראל. רע"ב: יא) אוכלים. שם האוכל כד"א ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל: יב) בגמרא הא לית לי' וקאמר דטופל מעות חולין למעות מע"ש ומביא פר גדול דלא בעינן אלא שתהא שעור דמי הביכ' כראבונה מהחולין: יג) ועולות. ראי'. רע"ב: יד) עולות מרובות. דכתיב איש כמתנת ידו. רע"ב: (טו) אבל שלמי שמח' כל הימים שיבים בשמח' ולפיכך לא שייך לומר בהם שהם תשלומי הראשון: טז) כל הרגל. בגמרא למדוהו מקרא: (יז) דלומו יום ראשון עשאו הכתוב עיקר והשאר תשלומין לו: יח) האחרון. בגמרא למדוהו מקרא:

והחגיגה יד) מעה כסף. ובה"א הראיה מעה כסף, והחגיגה שתי כסף טו): ג עולות, במועד באות, מן החולין טז), והשלמי' מן המעשר יז). יו"ט א' של פסח יח)

ובית

ר"ע מברטנורה

לראות. צריך להביא עולה. שנאמר (שמות כ"ג) ולא יראו פני ריקם(ד). ואינה פחותה משתי מעות כסף. שהם משקל ל"ב גרעיני שעורה מן הכסף הצרוף: והחגיגה. שלמי חגיגה. שאמרה תורה (שמות י"ב) וחגותם(ה) אותו חג לה'. כלומר הביאו שלמי חגיגה. אין פחותים ממעה כסף. ואע"פ שאין לראיה ולחגיגה שעור. דכתיב (דברים ט"ז) איש כמתנת ידו. חכמים נתנו בהם שעור למטה. שלא יביא פחות מכאן: הראיה מעה כסף והחגיגה ב' כסף. דשלמים יש בהם לגבוה ולכהנים ולבעלים. ולפיכך הן מרובין מן העולות. שאין בהן אלא לגבוה. וחוץ מעולות ראיה ושלמי חגיגה האמורים במתניתין עוד היו צריכים להביא מין אחר של שלמים. והן נקראים שלמי שמחה. דכתיב (שם כ"ז) וזבחת שלמים(ו) ואכלת שם ושמחת. ושלמי שמחה הללו לא הוזכרו כאן. ולא נתנו חכמים בהם שעור. ונשים חייבות בהן כאנשים דעל השמחה נצטוו נשים. דכתיב (שם ט"ז) ושמחת אתה וביתך(ז). ג עולות במועד באות מן החולין. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני עולות נדרים ונדבות. במועד באות. ביו"ט אינן באות. ועולת ראיה באה אפילו ביו"ט אע"ג דיש לה תשלומין כל ז' עיקר מצותה ביום טוב ראשון וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין. ושלמי שמחה באים מן המעשר. כלומר שיכולין להביא שלמי שמחה ממעות של מעשר שני. דשלמי שמחה אינן חובה במקום שיש בשר. והרי יש לו מעות מעשר שני להוציא בירושלים. שילך ויקנה בהם שלמים ויאכל. אבל חגיגת יום טוב הראשון הוא דבר שבחובה. אפילו יש לו בשר הרבה. וכל דבר שהוא משום חובה אינו בא אלא מן החולין. ולא מן המעשר: ביום טוב הראשון של פסח. ה"ה ליום טוב ראשון של שאר רגלים ולאו דוקא פסח. לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת כשהיתה חבורת הפסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה. כדי שיהיה הפסח נאכל על השובע. ואשמועינן מתני' דחגיגת יום טוב עצמו הוא דאינה באה אלא מן החולין. אבל חגיגת י"ד. באה מן המעשר(ח):

ובה"א

תפארת ישראל

וא' לשלמי חגיגה, ומצוה להקריבן ביום ראשון; ומלבד זה חייב לאכול בשר שלמים בכל יום, וזה נקרא שלמי שמחה [רמב"ם חגיגה פ"א ועתוס' ר"ה ד"ה א']; וקאמר הכא דעולת ראיי' צריך שיהיה שוה ב' מעה כסף: יד) *ה"ל הבהמה שמקריב לשלמי חגיגה: טו) מיהו מדאו' אין להם שיעור: טז) *חסורי מחסר' וה"ק, עולות, יש מהן שרק בחוה"מ באות, שיכול להקריבם אז, אבל ביו"ט לא יקריבם, והן אותן שנדר כל השנה; אבל עולת ראיי' בא אפי' ביו"ט, ואף שיכול להקריבו כל ז', עכ"פ עיקר מצוותו ביום ראשון של חג; ושניהן מביא רק מן החולין. או כ"ל דה"ק עולות אפילו אותן שרק במועד באות דהיינו נדרים ונדבות, דאינן חובה כל כך אפ"ה באות רק מחולין, מכ"ש עולת ראיי' שהן חובה וכל שבחובה בא רק מחולין [כסוף פ"ז דמנחות] [ולאאמ"ו כדינו הגאון זצוק"ל הך במועד דנקט מתניתי', קאי לכאן ולכאן, ור"ל עולות שבמועד, ואותן שבמועד באות וכו'. ונלפע"ד דהי' נ"ד"ק, כדלשון דכוותי' [נדה דל"ו ב'] המקשה נדה, דר"ל נדה נדה, ע"ש; וכן [טהרות פ"ט מ"ג] המבקין שמאלין, דר"ל שמאלין שמאלין וכתוי"ט שם]: יז) ר"ל שלמי שמחה יוכל להביא מדמי מעשר שני, דשלמי שמחה אינן חובה כשיש לו בשר משאר קרבנות: יח) ר"ל שלמי חגיגה שמביא אז; וה"ה שלמי חגיגה דשאר יו"ט, רק דיוקא קמ"ל, דדוקא

שלמי

עיקר תוי"ט

לילות [לפני המקום] בב' עיניו [בכל מקום] כך בא לראות (המקום) בב' עיניו: (ד) דגמר חגיגה לגדרש ונאמר ראייה לגבוה מה חגיגה תלמוד לדרוש בכלוי אף ראייה תלמוד לגבוה בכלוי לו. גמרא דף ז': (ה) משמע שלא תהנו ממנו. ומנלן דקרבן בחג' היא שכבר דכתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר במידי דלית ביה חלב הקרב לגבוה: (ו) פסוק זה אינו כתוב אלא גבי הר עיבל ומהם ילפי' דשם שמח' היינו בזביחת שלמים ומנה דשמחה בתניך היינו בזביחת שלמים. תוס': (ז) והאי קרא במע"ש כתיב. ונ"ל דילף מהאי תוס': (ח) דרבנן היא ולא מוב':

פ"א הכל חייבין בראייה[א], חוץ מחרש[ב], שוטה[ג], וקטן[ד], וטומטום[ה], ואנדרוגינוס[ו], ונשים, ועבדים שאינם משוחררים[ז], החיגר, והסומא[ח], והחולה, והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו[ט]. איזהו קטן, כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו, ולעלות מירושלים להר הבית[י], דברי ב"ש, ובה"א כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית[יא], שנאמר שלש רגלים[יב]: **ב** בש"א הראייה שתי כסף[יג] והחגיגה

תפארת ישראל

פ"א א) *ר"ל שחייבי' להתראות בעזרה בכל ג' רגלי'. והכל לאתויי עבד שחציו בן חורין, דלרמב"ם חייב רק למשנה ראשונה [פ"ד דגיטין], ולרש"י חייב רק למשנה אחרונה: ב) *ואף בחרשו א' ואף שמדבר. וה"ה אילם פטור: ג) ערפ"ק דתרומות: ד) מפורש לקמן: ה) *שעור בשרו מכסה ערותו, ולא נודע אם זכר או נקבה הוא. ו) *שיש לו זכרות ונקבות: ז) *[נ"ל דהכי נקט נשים ועבדים לבין כבי', וכולהו לבין יחיד? משום דנשים ועבדים מצויין, ובעלי מומין אינן מצויין; וקטן וזקן נמי נקט להו לבין יחיד, משום דלאו כל הילדים והזקנים פטורים, רק כשאינו יכול לעלות, וכדמסיק, א"כ הן המועט במינן. והא דאפסקינהו בנשים ועבדים בין בעלי מומין? נ"ל דכולהו לא זו אף זו קתני, דלא מבעיי' חרש שוטה וקטן דלאו בני דעה ומצוה נינהו, אלא אפי' טומטום ואנדרוגינוס דבני דעה ומצוה נינהו, אפ"ה פטירי; ולא מבעיי' טומטום ואנדרוגינוס דיש ספק בגופן אם חייבין, ואין נמי שיתחייבו אגבי' בראיי', אבל נשים ועבדים אף דגריעי מכ"ע מטומטם ואנדרוגינוס, דאינהו ספק אם חייבי' בעשה שהז"ג, ונשים ועבדים ודאי פטירי מעשה שהז"ג, עכ"פ קד"א מדיש להן בעל ואדון יתחייבו אגביה בראיי', קמ"ל דאפ"ה פטירי; והדר נקט חיגר וסומא ואינך, אף שחייבי' בכל המצות, אפ"ה פטירי מראיי']: ח) אפי' בעינו א': ט) מירושלים להר הבית, שהוא חלש; וה"ה בחלש מלעלות מעירו לירושלים: י) אביו דנקט לאו דוקא, אלא ר"ל שהילד חלש כל כך עד שכשישאנו אביו או אחר על כתפו מירושלים להר הבית לא יתרשל הילד, או יזיק לו האויר במקלט אז דוקא פטור מראיי': יא) *ולא נקט לעזרה? דקמ"ל אף שרק עליית ההר קשה עליו ולא ריחוק המקום: יב) *ומדלא קאמר פעמים, משמע הליכת רגל לעזרה מירושלים: יג) *דכל זכר בישראל חייב להביא בפעם לרגל ב' בהמות, א' לעולת ראיי' וא'

ר"ע מברטנורה

פ"א הכל חייבין בראייה. במצות יראה כל זכורך. שצריך להתראות בעזרה ברגל. והכל. לאתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. ואין כן הלכה. שמי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראיה. מפני צד עבדות שבו: חוץ מחרש. ואע"פ שהוא מדבר. ואפילו חרש באזנו אחת. פטור. דכתיב (דברים ל"א) בבוא כל ישראל לראות את פני ה' וכתיב בתריה למען ישמעו (א). פרט למי שאין לו שמיעה גמורה. והשומע ואינו מדבר נמי פטור דכתיב ולמען ילמדו: שוטה וקטן. דלאו בני חיובא נינהו. שהן פטורין מכל המצות. וקטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. אביו חייב להעלותו כדי לחנכו במצות. כדאמ' בית הלל לקמן במתניתין: וטומטום ואנדרוגינוס. ונשים ועבדים שאינן **משוחררין**. כל הני אמעיטו מזכורך פרט לטומטום ואנדרוגינוס ונשים. שאינן בכלל זכורך. וכל מצוה שאין נשים חייבות בה. אין העבדים חייבין בה. ועוד הוא אומר בבוא כל ישראל לראות. ועבדים לאו בכלל ישראל נינהו: החיגר והחולה והזקן. ושאינו יכול לעלות ברגליו. מירושלים (ב) לעזרה. כגון שהוא מעונה ביותר. כל הני ילפינן להו מדכתיב שלש רגלים ולאו אלו שאינן יכולין לעלות ברגליהם: והסומא. דכתיב בבוא כל ישראל לראות כשם שהם באים לראות. כך הם באין לראות הר קדשו (ג) ובית שכינתו. לאפוקי סומא. ואפילו בעינו אחת. שהרי אין ראייתו שלימה: שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייבו הכתוב. וכיון דגדול פטור מן הסגרה קטן נמי לאו בר חנוך הוא: **ב** בש"א ראייה שתי כסף. גדול הבא לראות

עיקר תוי"ט

(א) בני הקהל וילפי' ראי' הקהל. ומתמי' דקתני חרש שאם והמגן בפ"ק דתרומות מ"ב חרש שדברו כו' אינו לא שומע ולא מדבר שאמרי' בגמרא דמתני' ח"ש וה"ק כו': (ב) ודבוא ויקם דלא מבעיא מעירו דלא עלי בפ"ק לעזרה וה"נ אם אינו יכול לעלות מעירו לירושלים. הר': (ג) תגמרא. בגמר ירא' יראה כדרך שבא לראות

מועד קטן פרק ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

נכסי לוה ונתנם למלוה ואגרת מזון שמכרו ב"ד קרקע למזון האשה והבנות וכתבו מעשה ב"ד על זה אי נמי שקבל עליו לזון את בת אשתו, ושטרי חליצה ומיאונין ושטרי ברורין ופסקי דינין [וכתובה, וכ"ש הוספה כתובה, ויש אוסרין בכתובה] ואגרות שלום להבירו [ויש אוסרין] ומותר לכתוב אגרת אפילו על פרקמטיא שאינה אבידה; ונהגו להחמיר ולשנות בכתיבה אלכסון וא"צ שיהיה גוף ראותיות שבורי' ואפילו בכתיבה שלנו כתב משיטא [דלרוב פוסקים לא מקרי כתב וממעם זה נהגו להקל בכל הכתבים ויש להם על מה שיסמכו [וכן דעלה רט"ז ודמיקל בלא שינוי לא דפסיד] וקצת נוהגין לעשות השורה העליונה עקומ'; ואאמ"ז רבינו הגדול זצ"ל החמיר לעצמו מאד בכתיבת ח"הם, ולא היה כותב כלל]; מי ששלחו לשאל ממנו שאלה אם אין השליח רוצה להתעכב עד אחר המועד מותר לכתבה וכן להעתיק' שלא ישכחנה, וכן בלמד מעצמו דבר הידוש מותר לכותב'. כרא"ש ורב"י שכתבו חיבורם בח"המ [ולרט"ז ומג"א יכתוב דרך שבירה]; וכן בשמע דבר הידוש מותר לכתבו שלא ישכח, ור"ל בואה ספר מהודש להעתיקו בלא ימצא לאחר המועד [והיסבין התקופות אוסר המג"א וכן לתקן קונטרס לכתיבה אחר המועד אסור]; ודנין דיני ממונות ונפשות ומשמתין ומכין למי שלא קבל עליו הדין וכל הדברים שמותר לכתוב אפילו בלא שינוי מותר; והאסור אפילו על ידי שינוי אסור: **מ"ה, ו'** · דקובר מתו שעה א' קודם הרגל בכדי שיחלץ מנעליו נתבטל ממנו גזרת שבעה, ומהו גזירת שבעה, עי' קופת הרוכלים ריש כללי שמחות], ורשע' היא נחשבת כו' ימים במספר ימי השלושים, ובקבר מתו שעה א' קודם סוכות רשעה וז' ימי סוכה נחשבים לי"ד ימים ושמיני עצרת נמי נחשב לו' ימים הרי כ"א ימים ויום שמחת תורה כ"ב וא"צ לרשל"ם אחר י"ט למנין ל' רק עוד ח' ימים, ובקבר בימי הסוכות השבינן יום שמיני עצרת כיום אחד למנין ל', אבל הייב אחר יום טוב בשבעה דהיינו רק ששה שיום שמחת תורה [ויום ח' דפסח] נמנה ג"כ לז' [ולכשיכל' ז' למיתת המת אף על פי שעדיין לא כלו ז' ימי האבלות מלאכתו נעשית על ידי אחרים בבתיהם ועבדיו עושין לו בצנעה בתוך ביתו ואי' רבים מתעסקים בו לנחמו רק מבקרין אותו] וכל זה בשאר קרובים, דא באביו ואמו רק גזירת ז' מתבטלת ע"י שעה א' דקודם הרגל, לא גזירת ל'; — ובקבר מתו ז' ימים קודם הרגל ונהג בהם גזירת שבעה הרגל מבטל גזרת ל' [ועי' קופת הרוכלי'] ואפילו חל שביעי בעי"ט, ומות' לכבס ולרחוץ ולספר בעי"ט סמוך לחשיכה, ובערב פסח עדיף שיגלח קודם חצות דאחרי' אסור לגלח אחר חצות, וכן בחל ח' שלו בשבת עי"ט מותר לכבס ולרחוץ ולספר בע"ש, ובלא גלח בעי"ט מותר לגלח אחר י"ט דכבר נתבטל ממנו גזירת ל', אבל לא בח"המ, ובחל שביעי שלו בשבת עי"ט דלא היה אפשר קודם י"ט מותר לגלח אפילו בח"המ, ובחל אחד מימי אבילות תוך מיד בעי"ט אף על פי דאסור לספר, מכ"מק מותר לכבס דבטלה ממנו גזירת ז' וטוב ליזהר עד אחר חצות ולא ילבשנו עד הלילה, ולרחוץ אסור דאפשר משחשיכה והמנהג לרחוץ אחר תפלת המנחה סמוך לחשיכה והיינו משום כבוד הרגל, והלכך היכא דליכא כבוד רגל וג"מ לאחר הרגל אסור ברחיצה וכביסה עד ל' לפי מ"ש הרמ"א בי"ד שפ"א כ"א דנהגו האידנא לאסור כל רחיצה כל ל' יום ואפילו לחוף ראש [ועי' א"ח הקמ"ח פ"ח וכ"ין]; ובישמע בשבת עי"ט שמועה קרובה [דהיינו תוך ל' מיום הקבורה ואפילו ביום ל' עצמו] בטלו הו' מדנהג בו דברים שבצנעה; ורכלל דרגלי' [וכל הרגלים גם ר"ה וי"הכ שוים] מפסיקין בנהג קצת אבילות מקודם, ואפילו רק דליצת מנעלים כנ"ל ואין עולין, בקברו ברגל; שמע שמועה קרובה ברגל או שלא היה שעות לחלוץ מנעליו קודם הרגל או אין הרגל עולה למנין ז' אבל נחשבי' למנין ל', ויו"ט שני דהיינו יום ח' דפסח או יום ב' דשבועות ויום ט' דסוכות עולה למנין ז'. ובי"ט ב' דר"ה לרט"ז דוקא בנקבר ביום ב' ולרמג"א אפי' נקבר ביום א' עולה למנין ז', ובקובר מתו בי"ט שני כי"ט האחרון דפסח ושמחת תור' ויום ב' דעצרת ודר"ה קיי"ל דאין נוהג אבילות דאין שום אבילות דאורייתא. ומכ"מק דברים שבצנעה נוהג, ומותר לישן עם אשתו בלי שמירה; ואעפ"י שאין אבילות במועד, אנינות נוהג במת לו מת בח"המ; ובמת בי"ט ואין רוצה לקברו בו ביום [שאין העכ"ום רוצים או אונס אחר] אין עליו דין אנינות, ובאינו אונס רק שהוא שעה שאינו מתעסק, כשהוא ביום דיו"ט שני חל עליו אנינות דכחול שוי' רבנן אבל בליל שלפניו אינו נוהג אנינות, ולהכי מותר לקדש בליל שמחת תורה, ובהגד' דפסח כיון דאית ביה מדרש פסוקי' לא יאמר, וכן כל אונן ברגל אפילו ביום א' אסור בד"ת ואסור לעלות לתורה, ובלא היה יכול לקבר ביום ב' מהמת אונס, ומחשיך על התחום להכין צרכי קבורה חל עליו אנינות משעה שהחשיך וכן ברוצה לקברו בי"ט ראשון על ידי עכ"ום; ולענין קריעה בח"המ עי' במ"ז: — שבת אין מפסיק אבילות ועולה למנין ז' ודברים שבצנעה נוהג בו, עי' י"ד סי' ת': **מ"ז, ח'** · בענין קריעה בח"המ נוהגין בני אשכנז [היינו אשכנז ממש] שלא לקרוע כי אם על אביו ואמו, ועל שאר המתים קורעים לאחר המועד, ובאשכנז גם כן בשמועה קרובה שהיא רחוקה אחר הרגל קורעין מה שאין כן רחוקה אין קורעין אפילו על אביו ואמו; ובפולין נהגו לקרוע על כולם, ובמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם; אין חולצין כתף אלא על קרובו המחייבים להתאבל עליו, או על חכם; מברין בחול המועד, והייט דוקא קרוביו דמת דהיינו אביו ואמו, אחיו ואחותו ואפילו רק מאמו ואפילו נשואה, בנו ובתו ואשתו ועל מטות וקופות [דאין כפיית המטה ברגל]; ועל החכם מברין הכל בח"הם; ואפילו במועד דורך עשירי' להשתמש בכלים יפים אין מוליכין המאכלי' ששולח להברות האבל אלא בסלי' של נצרי' כדי שלא לבייש העניים; ואין אומרים ברכת אבלים במועד אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד [ואין עולין בחבר העיר על האשה, לש"ך תפשם שאין כבוד לחכם המנהיג העיר ללות אשה, ולרט"ז הפירוש חברת רוב עם, שאין עומדי' באכור' ברחובה של עיר לענין הנזכר בטור בסימן שע"ו, אבל ללותה פשיטא שאין חילוק בין אשה לאיש; נשים מענו', דהיינו שכולם עונו' כאחת, אבל לא מקוננו' דהיינו שאחת מדברת וכולם עונו' אחרי' ולא מטפחו' דהיינו להכות כף אל כף נקבר המת אף לא מענות, אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים:

נשלמה מסכת מועד קטן:

רעותה קינה(סט). אבל לעתיד לבוא(ע) הוא אומר, בלע המות לנצח, ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגומר(עא):

נשלמה מסכת מועד קטן.

תפארת ישראל

סט) *ר"ל אשה תלמד רעותה הקינה, דכשהאחת היא, תדע חבירתה מה תענה: ע) לאחר תחיית המתי': עא) ויהיו כולן ענין שירה חדשה לה'. והביא זה, כדי לסיים בדבר טוב:

נשלמה מסכת מועד קטן.

ר"ע מברטנורה

עונה: אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח. שיבלע הקב"ה את המות. וכלן עונות שירה שאין מיתה. ואין דמעה. ונקטינן להאי קרא הכא. משום אל תעמוד בדבר רע [לכן ראה לסיים בטוב]:

נשלמה מסכת מועד קטן.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א, ב'. מצוה לגלות בערב יום טוב ואסור לגלח בה"המ [שלא יכנס למועד מנוול], ואפילו לא גלח קודם יום טוב ואפילו היה אנוס ואפילו לא היה לו אומן לגלח, או שהיה חולה ונתרפ', ואלו מגלחין אפילו על ידי ישראל ובצנעה, מי שיצא מבית השבי' ומבית האסורים ואפילו הבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח מכ"מק היה בצער וכן המנודה [לרמב"ם וב"י בהתירו לו ברגל, ולב"ח בשם הרא"ש והטור דוקא בהתירו לו קודם הרגל ולא שלמו לו ימי נדוי [דאין נדוי שלנו פחות מ"] עד הרגל משא"כ בלא ביקש שיתירו עד הרגל דאסור], או מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממד"הי בח"המ או בעי"ט ולא היה שהות ביום לגלח [באם לא היה בערב י"ט במקום ישוב ואפילו היה ב' או ג' ימים קודם יום טוב בישוב ובעי"ט שלא במקום ישוב] ודוקא ממד"הי דמפרסמא, לא בדרך אחר, והוא שלא יצא מא"י לח"ל רק להרויח או לראות פני חבירו, כל אלו מגלחין כשלא היה להם פנאי לגלח קודם מועד הוץ ממי שנדר דמותר לגלח אף על פי שיכול להתירו דלא מקרי פושע שהיה בדעתו לקיים נדרו [וכן בנזיר ומצורע שהגיע זמן תגלחתן במועד או קודם יום טוב אף על פי שהיה להם פנאי שלא ישהו קרבנותיהן וכל היוצא מטומאתו לטהרתו מותר לגלח במועד]; קטן דלא שייך ביה טעמא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא אפילו נולד קודם יום טוב מותר לגלח [ולנ"י דוקא כשיש לו שער רב ומצטער] ואפילו בפרהסיא [ובנרא' כגדול למג"א אפשר דאסור בפרהסיא]; ואבל שחל שביעי שלו בשבת עי"ט מותר לגלח בה"המ, מי שהמיר דתו וחזר בתשובה [דאין מצטרפין לכל דבר שבקדושה עד שיגלה] מותר לגלח בח"המ; וכל אדם מותר ליטל שפה בתער או במספרים ואפילו אינו מעכב האכילה ואפילו בפרהסיא בח"המ ומותר לחוף ולסרוק ראש במועד אף על פי שממשיר שער ואין בזה משום גילוח, וכ"ש דמותר לגלח השער דלצורך המכה; — ואסור לכבס רק דבא ממד"הי והיוצא מבית השבי' או מבית ראסורין ומנוד' שהתירו לו הכמי' ברגל ומי שנדר שלא לכבס ונשאל ברגל, ומטפחת הידים, שאפילו כבסם קודם הרגל חוזר ומתלכלכים [ואפילו יש לו הרבה שמתלכלכים תיכף רק באם נוהגים שלא להחליפם רק משבת לשבת דאז אסור לכבסן שדי לרם בכביסה מעי"ט] ומטפחת הספרים [מגלחים] ומטפחת הספג ובגדי קטנים ובעלת הכתם שנמצא במועד ומי שאין לו אלא חלוק אחד לדידן אפילו אין בו איזורו דמוכיח עליו [עי' גמרא די"ד, א', ורש"י שם] וכולם מכבסין כדרכן במיני בורית בפרדסיא על גבי הנהר או שלא על גבי נהר בצנעה ולא יכבסו רק הצריך חלוק א'; ולקטנים דהיינו דבגדים שמלפפים בהם ומשתינים ומוציאן רעי מותר לכבס אפילו ד' וה' בפעם אחד כי צריך להרבה מהם כל רגע; וכלי פשתן אף על גב דמדינא מותר לכבס כיון דנהגו איסור אסור להתיר בפניהם; והזבים והזבות והנדות והיולדות וכל העולים מטומאה לטהרה בתוך המועד מותרין לכבס: מ"ג, ד'. אסור לכתוב בח"המ ואפילו להגיה אות אחת בספו אלא אם כן אין לרם ס"ת כשר לקרות בצבור וכן בספרי מקרא וגמרא שצריך לקרות בהן במועד [ולרט"ז דוקא במגי' מתוך השכל איזהו טעות ואפשר שישכח אחר יום טוב העיון הזה ולא ירגיש בטעות והי' דבר האבוד דאי במגיה מספר אחר זה ודאי אפשר להמשיך עד אחר יום טוב, דהרי אפשר לקרות בהם אפילו אינו מוגהין ויעשה רושם במקום טעות, ולי צ"ע דהרי בהגהת ספרי מקרא אין מקום לסברא אלא כפי הקבלה ולמה מותר להגיה בח"המ, ודוחק לומר דספרי מקרא, היינו ספרי דרוש על המקרא, אע"כ דגם זהו דבר אבד דישכח לתקנו אחר יו"ט ול"ד להגהת ס"ת דבדידיה דכיר ביה יותר על ידי שקורא בה כל שבתות השנה] ואפילו לכתוב ס"ת כולה על ידי סופרים הרבה באין לרם ס"ת כלל דהוי צורך המועד לציבור שרי וכן שאר ספרים ללמוד בהם; וכל מה שמותר לכתוב מותר לעשות קולמס ודיו, ובשרטוט מסתפק בשכנה"ג ודבוק האותיות וטשטוש שרישומה ניכר להעביר עליה קולמס שרי; ולתפור יריעות ס"ת בעמוד דוקא על ידי מי שאין לו מה יאכל שרי; כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו וטוה על יריכו אפילו בלא שינוי [לא בגלגל דאוושא מילתא] תכלת וציצית לבגדו ואם אין לו מה יאכל או שיהיה לו הוצאותיו יותר בריוח לשמחת י"ט כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו, ואם כתבן להגירן במועד בכל ענין שרי, ואין איסור רק בכתיבה לא בעשיה; אין כותבין שט"ח במועד, אא"כ נתן לו המעות כבר [דיש לחוש שמא ימותו העדים] ואם אינו מאמינו או שאין ללוה או לסופר מה יאכל מותר, ושטרי מכירה או דאריסות וקבלנות, דוקא בנעשו קודם המועד ולא היה יכול לכתוב עד המועד מותר, ומותר לכתוב חשבנותיו [ובכתובים כבר לסדרם אסור] ולחשוב יציאותיו וכן הכתבי' שכותבין כשמלוין על המשכן, וכן שטרי קידושין ושטרי פסיקתא [שאדם פוסק לתת לבנו או בתו כך וכך] גיטין ושוברין ושטרי צואה ומתנות ופרוזבולין ואגרות שום ששמו ב"ד

נכסי

ואין מברין נג) אלא על מטה זקופה נד). אין מוליכין לבית האבל נה), לא בטבלא נו), ולא באסקוטלא נז), ולא בקנון נח), אלא בסלים נט). ואין אומרים ברכת אבלים במועד ס), אבל עומדין בשורה, ומנחמין סא) ופוטרין את הרבים סב): ח אין מניחין את המטה ברחוב סג) שלא להרגיל את ההספד סד) לו). ולא של נשים לעולם סה) מפני הכבוד סו) לז). נשים במועד מענות סז) אבל לא מטפחות סח). רבי ישמעאל אומר המסוכות למטה מטפחות. ט בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה, אבל לא מקוננות סט). נקבר המת לח) לא מענות ולא מטפחות. איזהו ענוי, שכלן עונות כאחת. קינה שאחת מדברת וכלן עונות אחריה, שנאמר ולמדנה בנותיכם נהי, ואשה רעותה

ר"ע מברטנורה

לאכול אצלו. ורגילים להברותו ברחובה של עיר. ובמועד אין מברין אלא קרוביו בתוך ביתו: ואין מברין אלא על מטות זקופות. ואפילו בתוך ביתו אין מברין אותו על מטות כפויות שרגילין כשאר ימות השנה כל קרוביו. ומי שלבו גס בו. לאכול עמו על מטה כפויה לארץ ובמועד אין מברין אלא על מטות זקופות: ואין מוליכין. הסעודה לבית האבל: לא בטבלא. דרך כבוד: ולא באסקוטלא. כמין שלחן קטן של כסף. או של זהב. או של זכוכית. ואני שמעתי קערה של כסף. שכן בלעז קורין לקערה סקודיל"א: אלא בסלין. של ערבה קלופה. שלא לבייש העניים. שאין להם טבלא ואסקוטלא (לו): ופוטרין את הרבים. נותנים להם רשות לילך מיד: ח אין מניחין את המטה של מת ברחוב. במועד לעולם. אפילו בחול. דכתיב (במדבר כ') ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה: מטפחות. מספקות כף אל כף: ר"ש אומר כו' ואין הלכה כר"ש: ט ואשה רעותה קינה. ומדברת [illegible]. אחת אומרת. והאחרות עונה

תפארת ישראל

[רע"ז ס"ת]: נב) *לקרובים הנ"ל: נג) *ולא על כפויי' כמו שנהגו בחול. ועכשיו לא נהגו בכפיית המטה [שפ"ז] אבל עכ"פ חייבי' גם שפחה לאכול ולישן ע"ג קרקע [שם]: נד) *להוליך המאכלים שצולה להברות האבל: נה) על לוח מהודר: נו) בקערת כסף או זהב: נז) *כלי מהודר כעין מרזב: נח) *של נצרים; כדי שלא לבייש העניים. ונ"ל דקמ"ל דאפי' במועד דדרך העשירים לשתמש בכלי' יפים, אפ"ה חייבין לכבוד שעניי': נט) *עי' מגילה פ"ד סי' כ', פירוש ונוהגין דבכל יום שאין בו תחנון, או בע"ש ועיו"ט אחר חצות, או בנקבר בלילה, א"א לומר צדוק הדין ולא הקדיש שבבית הקברות, וגם אין מעמדין המטה ז' פעמים, כנהוג [ת"א וסנ"ח]: ס) ר"ל לנחמו; ועי' מגילה פ"ד סי' כ"א: סא) *שתיכף אחר שנחמוהו בשורה ילכו לבתיהן, ולא ילוו להאבל לביתו: סב) במועד: סג) ר"ל שעי"ז יהיה רגלים לדבר להספיד והרי חוה"מ אסור בהספד ותענית: סד) אפי' בחול: סה) *דלפעמי' [illegible] גם לאחר מיתה: סו) *לשיר קינות אחר המטה. ומספרים לקין: סז) שמכים כף אל כף בצער. מיהו על ת"ח אפי' קינה שרי, דאין מועד בפני ת"ח, ודוקא אל המטה [ת"א]. ואין בזה"ז ת"ח לענין זה [מג"א ססי' תקמ"ז]. סח) *משום דקינה משולל יותר לבכות [ולא דקול באשה ערוה [בברכות כ"ד א'], ולכי' בשעת הספד [בקיצה ל"ב א']? תי' אאמ"ו הגאון זצוק"ל, דבשעה שהמת מוטל לפניו אין מוטבין להרהר, [illegible] יום המיתה [בב"ק דנכבי'] עפל"הע. ולכי בנו ותלמידו לא הבנתי דברי קדשו דהכי לפי' [illegible] לו [בקידושין ד"ב ע"ב]? ולשבר דהתם ר"ל שיתנו להר שקבני המת]:

ר"ל

עיקר תוי"ט

(לו) [illegible]. ולפיכך בחול קל' [illegible] אל ת"ח. [illegible]: (לז) שלא כו'. במועד לשיר בהספד ובתענית. [illegible]: (לח) מפני הכבוד. [illegible]: (לט) נקבר המת. [illegible]

דהמיר עפי:

נשלמה מסכת מועד קטן:

אלא עצרת כרגלים, ראש השנה ויום הכפורים כשבת(מז): ז אין קורעין(מח) לד), ולא חולצין(מט), ואין מברין(נ), אלא קרוביו של מת(נא), ואין

תפארת ישראל

מז) *וקיי"ל דכולן כרגלי' ומבטלין הז', כשחלך מנעליו מקודם, ומבטלין הל' כשכלו ז' שלו מקודם [שם]: מח) במועד: מט) *שנהגו להוציא זרוע ימין דרך הקריע' כשהולך ללוות המת [כך כ' הרי"ף [מ"ק כ"ב א']; ולרש"י שפ"ק דב"ק, ר"ל שקורע עד שנראה הכתף דרך הקרע; ולפרש"ח מוציא זרועו מכוס דרך בית הצואר, והש"ז הקשה עליו; ולחמ"כ רבינו אשתמיטתי' שבדבריו ממש כ' הר"ן הנא]. ועכשיו לא נהגו כך [ס"ט]: נ) *שאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו [ולרמב"ם ותוס' כל יום ראשון אסור לאכול משלו]. מיהו ברצה להתענו' כל יום ראשון, או בלא שלחו לו שכניו, מותר לאכל משלו [רע"ז סע"ח]. והיו נוהגין שקרוביו ואוהביו של שאבל אוכלי' ביחד עם האבל סעודת הבראה; וקאמר הכא דבמועד אין אוהביו אוכלים עמו הסעודת הבראה [ר"ן וי"ד ת"א]. מיהו בשבת ויו"ט אין מברין כלל [סע"ח]: נא) *דהיינו אביו ואמו, אחיו ואחותו ואפי' רק מאמו, ואפי' נשוא', בנו ובתו, ואשתו, שחייב להתאבל עליהן [סע"ד] להן לבדו מברין ולא לשאר קרוביו שהיו נוהגין להבר גם להן. וקיי"ל דבין ביום השמוע' או הקבור' אין קורע בחו"המ, רק על א"וא; ועל השאר קורע לאחר יו"ט. מיהו בשמע שמוע קרוב' במועד ואחר הרגל תהי' רחוקה, קורע בחו"המ על כולן; אבל בשמע שמוע' רחוק' בחו"המ, פטור מלקרוע עליה בשאר קרובים, ובא"וא לא יקרע עד אחר המועד רע"ז

ר"ע מברטנורה

ואינן עולין. למנין ז' [שוא דאין עולין] אבל עולין למנין ל'. הרי י"ד יום. ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו (לא). ונחשב כאלו הוא ז' ימים. הרי כ"א יום. מונה עוד ט' ימים עד ל'. ודיו. וגזירת שבעה דאמרן. הוא שאבל כל שבעת ימים. אסור ברחילה בחמין אפי' מקלת גופו. ובלונן כל גופו. ואסור בכבוס בגדיו (לב) ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. ובעשיית מלאכה. ובשאלת שלום. וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה שתהיינה כל המטות שבביתו כפויות על גבי קרקע. ויישן בהם. ולא על מטה זקופה. ואסור ליטול לפרניו בכלי. ולא שער שפמו. ואפי' מעכב עליו את האכיל' ואסור לקרות בתורה. בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה. ולא ישלול (לג) הקרע שעליו. וגזירת שלשים היא שמשבעה ועד שלשים ל'. אסור ללבוש בגד הדש. או בגד לבן מגוהץ. ואסור בתספורת ובסעודת הרשות. וללכת בסחורה עם חבריו. ולישא אשה אחרת אם יש לו אשה ובנים. ולא יאחה הקרע שעליו: ז אין קורעין. במועד: אלא קרוביו של מת. לאמו ולאביו. ולבנו. ולבתו. ולאחיו ולאחותו. ולאשתו אלו שבעה מתים שחייב להתאבל עליהם (לה). ועל שאר קרובים שאינו חייב להתאבל עליהם. אין קורעין עליהם במועד. ולא אמרן אלא שאינו חכם. או אדם כשר ובעל מעשים. אבל חכם שמת. הכל קרוביו. והכל קורעין עליו אפילו במועד. וכן על אדם המוחזק בכשרו' וחסידות. וכל העומד בשעת יציאת נשמה. על כל אדם מישראל. חייב לקרוע ואפילו במועד. וקריעה על אביו ואמו היא בכל בגדיו עד שמגלה את לבו. וקורע בידו ומבדיל שפת הבגד העליונה. וקורע מבחוץ. שאינו מכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע ושולל לאחר ל' יום. ואינו מאחה לעולם. וכן על רבו שלמדו תורה אבל על כל שאר קרוביו. קורע טפח מן הבגד העליון לבד. וקורע בכלי אם ירצה. וא"צ להבדיל השפה. ויש לו להכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע. ושולל לאחר שבעה. ומאחה לאחר שלשים. ואין קריעה אלא מעומד: ולא חולצים במועד. הלילת כתף שורועותיהן וכתפיהן מגולו': ולא מברין. סעודה ראשונה. שאבל אסור

להכול

עיקר תוי"ט

שלול דפליג אמתני' דלעיל דתני ה' ימים. וטעמו דסובר מקלת היום ככולו וחביעי עולה לכאן ולכאן: (לא) וכן יום ה' לפני שבועות ולפני ר"ה ולפני י"כ: (לב) בגמרא דע"ו יליף להו מקראי ונטילת לצרכים בכלל גילוח הוא. כ"ל: (לג) פי' בערוך שהוא כמו מכליב דמ"ח פ"ק. וג"ל שהוא מל' שלל וביה שכן השלל אסת הנה ואחת הנה ואינו מונח ולבור: לד) אין כו'. דין הקריעה יליף בגמרא שם. והמעומד בגמרא דכ"א ודבעי' פסח דכ"ב. ופי' מאסה סופר ממש שכן ועה לבבור מתרגם ועידן נחיר לאחלה: (לה) שהכהן מטמא להם:

נגדלם

בטלה הימנו גזירת שלשים(לט) כה). מפני שאמרו שבת עולה(מ) כו) ואינה מפסקת(מא), רגלים מפסיקין(מב) ואין עולין(מג): ך רבי אליעזר אומר משחרב בית המקדש(מד), עצרת כשבת(מה) כח). רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכפורים כרגלים(מו) כט). וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא

אלא

ר"ע מברטנורה

שבת עולה. שבת שבימי אבלו עולה למנין ז': ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר. אלא יושב ומתאבל אחר שבת: הרגלים מפסיקין ואינם עולים. נהג אבלות קודם הרגל. הרגל מפסיק ומבטל גזירת ל'. ואם לא נהג אבלות קודם הרגל. אלא שהתחיל אבלתו ברגל. אין ימי הרגל עולים למנין ז' אבל עולין למנין ל'. וטעמא דשבת עולה לחשבון שבעה ימי אבילות. משום דדברים שבצנעה נוהג בה. כגון תשמיש המטה. ופריעת הראש. שאסור בגלוי הראש. ורחיצה בחמין. שהאבל אסור בהן בשבת. אבל הרגל. אין שום דין מדיני אבלות נוהג בו (כז). לפיכך מפסיק לגמרי. ואם לא חל אבלות כלל קודם הרגל. כגון שנקבר המת בתוך הרגל אינו עולה למנין שבעה ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל: ך משחרב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין כל שבעה לקרבן. בטלה ליה תורת הרגל. והוי כשבת. שאינה מפסקת. אבל בזמן המקדש. שמי שלא חג ביום ראשון של עצרת. היה חוגג והולך כל שבעה כחג המצות. היה עצרת כחג המצות אף לענין אבלו'. ומסקנא דמלת' לענין פסק ההלכה. דעצרת בזמן הזה כרגלים. ר"ה וי"ה כרגלים. ומי שמת לו מת קודם אחד מאלו. אפילו שעה אחת. בטלה ממנו גזירת שבעה. ואם מת שבעה ימים קודם אחד מימים טובים אלו (ל). בטלו ממנו גזירת ל'. ומי שמת לו מת שעה אחת קודם חג הסוכות בטלה ממנו גזירת ז'. כדאמרן. וז' ימי הרגל עולין למנין ל' ואע"ג דתנן רגלים מפסיקין

ואינן

תפארת ישראל

אבל לא גזירת ל': לט) [אב"י דהיינו איסור גיהוץ ותספורת, ועי' ס"גב לענין רחיצה]: מ) *למניין ז', מדנוהג בה דברים שבצנעה, כל שאינו מתפרסם על ידיהן שהוא אבל, כתשמיש, רחיצה, ות"ת [ת']: מא) שאינו מפסיק האבילות לגמרי, מדאין בו שמחה: מב) *שאם נהג קצת אבילות מקודם, ואפי' רק חליצת מנעלים, נתבטלו השבעה; ואפי' שמע בשבת ערב הרגל שמועה קרובה [ושמועה קרוב' היינו תוך ל' מיום הקבורה, ואפילו ביום ל' עצמו [נק"הכ ס"ב], בטלו הז', מדנוהג בו דברי' שבצנעה. וה"ה כשחל ז' שלו בעיו"ט נתבטל גזירת ל', ומסתפר ורוחץ ומכבס סמוך לערב; ובערב פסח דאסור לגלח אחר חצות, יגלח קודם חצות ובחל ז' בשבת ערב יו"ט, מותר לגלח בחוה"מ או אחר יו"ט; אבל בחל ז' שלו בעיו"ט, שהיו יכול לגלח קודם יו"ט, אם לא גילח אז אסור לגלח בח"המ; וה"ה בחל ח' שלו בשבת עיו"ט, יגלח בע"ש או לאחר י"ט, אבל בחו"המ אסור [ש"ט]: מג) *דנקברו ברגל, או שמע שמוע' קרוב' ברגל, או שלא היה שהות לחלוץ מנעליו קודם הרגל, אז אין הרגל עולה למניין ז' אבל נחשבי' למניין ל'; אבל יו"ט האחרון עולה למניין ז' [שם]. מיהו בשמע שמוע' קרוב' בשבת או ביו"ט, ולערב נעשה רחוק', נתבטל האבילות [ת"ב]: מד) *דבזמן המקדש היה יכול להביא קרבן ראיי' וחגיגה עד ז' ימי' אחר עצרת, להכי אז דינו כרגל: מה) *וכ"ש ר"ה ויו"כ שמפסיקין האבילות ולא יבטלוהו: מו) *וכ"ש עצרת בזה"ז:

וקיי"ל

עיקר תוי"ט

כה) גזירת ל'. יליף פרע פרע מנזיר. כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו. דמ"מ שהאבל לבנ' חייב לגלח, וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן ל' אף כאן ל'. גמ'. והר"מ כ'. מדכתיב ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים אבל שהאבל מלגלח כל ל': כו) מפני כו'. כלומר ולא מה טעם לא אמרו חכמים הקובר את מתו קודם שבת בטל' ממנו גזירת ז'. מפני שאמרו שבת עולה משום דלא כתיב בי' שמחה אלא עונג ומקצת אבילות נוהג בו וכו'. הר"ב. והמחבר כ' דלא אמרת דשבת מפסיק לא יהי' לעולם ז"י. וכ' ב"י שהוא מחוור: (כז) הא תמוה דהא קי"ל אף ברגל דברים שבצנעה נוהג כמו בשבת והטעם משום דשבת לא כתיב בי' שמחה כנ"ל. וכ"כ בס' מגנת חכמים: כח) עצרת. כר"ש ר"ה וי"ה. פיר'. וכ' הר"ן דטעמא דר"א דס"ל דטעמא דמפסיקין שלם אתה אומר ישנו למנין ז' הכי מפסיקין הכא וכן עצרת בזמן המקדש וכיון שאין עולין אמרו מפסיקין ועשו דין ל' כדין ז' לבנ' משחרב בית המקדש כו': כט) כרגלים. מפני שהוקבעו כל התמודות זה לזה דכתיב אלה מועדי ה'. הרמב"ן: (ל) כלפי

שלא

כותבין שטרי חוב במועד. ואם אינו מאמינו[לג], או שאין לו[לג] מה יאכל, הרי זה יכתוב. אין כותבין ספרים תפילין[יז] ומזוזות במועד[לד], ואין מגיהין אות אחת אפי' בספר העזרה[לה] (ס"א עזרא). רבי יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו[לו] וטווה על ירכו[יט] תכלת לציציתו[לז]: ה הקובר[כא] את מתו שלשה ימים[כב] קודם לרגל, בטלה, הימנו גזרת שבעה[לח][כג]. שמונה בטלה

תפארת ישראל

לג) *והלוה צריך למעות, אפי' רק להרווחה: לג) לסופר: לד) *מיהו בנצרכי' למועד, או בכותבן לעצמו אף שא"צ להם במועד, או שאין לו מה יאכל, מותר לכתוב. אבל בכיוון מלאכתו במועד אפי' כה"ג אסור [שם]: לה) ס"ת שקרא בו הכה"ג ביוה"כ, דעכ"פ מדא"צ לו במועד אסור. וי"ג ספר עזרא, ור"ל אותה ס"ת שעזרא כתבו, ממנו מגיהין כל ס"ת; **ואע"ג** דהמשהה ספר שאינו מוגה עובר בלאו דקבלה דאל תשכן באהליך עולה, אפ"ה יש כח ביד חכמים לעקור אפילו מצוה דאו' בשב וא"ת, מכ"ש מצוה שבקבלה [כיבמות פ"ט ב' ועי' כתובות די"ט ב']. [אב"י עי' מ"ש על דברי רבינו אלו בקונטרס **מסגרת הזהב**]: לו) *אפי' א"צ להן במועד: לז) *ולא על פלך בגלגל, דאוושא טובא; והכי קיי"ל [שם]: לח) *וקיי"ל דבשעה א' קודם הרגל בכדי שיחלץ מנעליו, סגי, ונתבטל ממנו גזירת שבעה. והשעה ההיא נחשבת כז' ימים במספר ימי השלשים; ובקבר מתו שעה א' קודם סוכות, השעה וז' ימי סוכות נחשבים לי"ד ימים, ושמיני עצרת נמי נחשב לז"י, הרי כ"א ימים, ויום שמחת תורה, הרי כ"ב יום, לכן א"צ להשלים אחר יו"ט למניין ל' רק עוד ח' ימים [י"ד של"ט סי"א]; ובקבר א' מקרוביו בימי הסוכות, חשבינן יום שמיני עצרת רק כיום אחד למניין ל', אבל חייב אחר יו"ט בשבעה, ויום שמחת תורה נמנה ג"כ ליום הראשון של מניין השבעה מדהוא יו"ט של גליות [ש"ך שם ס"ב וסק"ו]. וכל זה בשאר קרובים, אבל באביו ואמו רק גזירת ז' מתבטלת ע"י שעה א' שקודם הרגל, אבל

ר"ע מברטנורה

הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד (טז): ואם אינו מאמינו. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר. ולוה צריך למעות. כותבין: או שאין לו לסופר מה יאכל. הרי זה יכתוב ויטול שכרו. דשכר פעולה למי שאין לו מה יאכל. שרי: ואפילו בספר העזרה. ס"ת שכ"ג קורא בו ביוה"כ. ואע"ג דצריך לרבים (יח): לעצמו. לקיים המצוה אבל לא למכור. או להשכיר: וטווה על ירכו תכלת. שנותן החוט על ירכו. ומשפשף בידו. והוא נטוה מאליו. אבל לא בידו. בין אצבעותיו. ולא בפלך. כדרך שהוא עושה בחול. והלכה טווה אדם תכלת לבגדו. בין בפלך בין באבן (כ). ה הקובר את מתו. שמת לו מת קודם הרגל. ונהג אבלות קודם הרגל שלשה ימים. בטלה ממנו גזרת שבעה. אבל לא בטלה הימנו גזרת שלשים. דהיינו אסור תספורת. ומונה אחר הרגל שלשים יום עם הג' שעברו כבר מן השלושי'. ופסק הלכה שהקובר את מתו. אפי' שעה אחת קודם הרגל. בטלה ממנו גזרת שבעה. שמונה ימים קודם לרגל. הואיל ונכנס אחד מימי הגלוח קודם לרגל. אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי (כד):

שבת

עיקר תוי"ט

דשמא לא יזדמן לי' מוליך הכתב כלו' והוי דבר האבד: (טז) דהכא מסקנא ליכא למיחש שמא יאמר לא יך הי' כמו במתני'. כיון שהלוהו לא יהי' לוה רשע ולא ישלם: יז) **תפילין** כו'. כ' סמ"ג בשם הירו' בד"א להניח. פי' לאחר המועד אבל להניחן במועד אפילו להניח לאחרים יכול לכותבן. וב"י נדחק בפירושו למאן דס"ל דלא מנח' תפילין במועד: (יח) יש לפרש בי"כ צריכים לו רבים. אבל לא עכשיו הא אם צריך לקרות בו ומגיהין בו וכדעת א"ח. אבל המגיד כ' דבס"ת אין להגיה. דלא התירו אלא תפילין דאפשר לכותבן כולן במועד משא"כ ס"ת שא"א לעשותה כול' בח"המ וגי' הס' בא' ופי' ס"ת של עזרא. רש"י: יט) **על ירכו**. אבל בתפילין א"א על ידי שינוי שצריך כתיב' תמה. תוס': (כ) שתולה בחוט כדי שיוכל לשזרו יפה. רש"י: כא) **הקובר**. להכי נקט קובר. דאבילות מתחלת משעת סתימת הגולל כדא' בגמרא. תוס': כב) **ג"י**. כך הוא עיקר אבילות לכוונה מילי דאמרי' בגמרא. ג' ימים לבכי. תוס': כג) **שבעה**. אסמכוהו אקרא דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' אף אבלות ז'. גמרא: (כד) וטעמא דסגי בחד יומא גבי שלשים. וגבי ז' בעינן ג' משום דדין כל שלשים הוא משא"כ בשבעה. הל"ב:

גזירת

מתנה[כג], ופרוזבלין[כד], איגרות שום[כה], ואיגרות מזון[כו] שטרי חליצה[כז], ומיאונין[כח], ושטרי בירורין[כט] וגזירות ב"ד[ל], ואגרות של רשות[לא]: ד אין כותבין

ר"ע מברטנורה

ולהיות. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו: מתנה. מתנת בריא. ואי לא כתיב להו מפסיד המקבל דשמא יחזור בו הנותן(ח): ופרוזבולין. שלא תשמט שביעית. ויפסיד את מעותיו(ט): פרוזבול. פרוז בולי. ופרוז בוטי. כלומר תקנה לעשירים שלא יעברו על מה שכתוב (דברים ט"ו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ותקנה לעניי' שימצאו ללוות. בולי עשירים. בוטי עניים. והלל תקן פרוזבול. שטר שכותבין בו. מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין שכל שטר שיש לי על פלוני. שאגבנו כל זמן שארצה. ושוב אין שביעית משמטת הלואתו. דהוי כאלו גבו ב"ד את חובו. ושוב לא קרינן ביה לא יגוש את רעהו: אגרות שום. ששמו ב"ד נכסי לוה. ונתנו למלוה(י): אגרות מזון. שמכרו ב"ד את הקרקע. למזון האשה והבנות וכותבין מעשה ב"ד על זה. א"נ מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו: מאונין. קטנה שהשיאוה אמה ואחיה. יכולה למאן בבעלה. ולומר אי אפשי בפלוני בעלי. ויוצאה בלא גט. ושטר שכותבין לעדות דבר זה נקרא שטר מיאוני'(יא): שטרי ברירה. שבררו להם דיינין. זה בורר לו אחד. וזה בורר לו אחד. וכותבין שטר שלא יחזרו בהן בעלי דינים(יב): גזירות ב"ד. פסק דין שפסקו הדיינים: אגרות של רשות. לווי השלטון(יד). כמו ולא תתודע לרשות. הוו זהירים ברשות. ויש מפרשין אגרות של שאלת שלום. שכותבים בין אדם לחבירו(טו): ד אין כותבין שטרי חוב במועד.

הואיל

תפארת ישראל

כג) מתנת בריא דשמא יתחרט: כד) שכשחושש שתשמט חובו בשביעית, כותב לב"ד בזה הלשון, מוסרני לכם חובותי שיהיו ברשותכם; והו"ה כגבוי ואינן נשמטין בשביעית [עי' שביעי' פ"י מ"ד]: כה) ששמו ב"ד נכסי לוה ונתנום למלוה: כו) *שקבל לזון בת אשתו שמבעל' הראשון, ואף דדמי קצת לשט"ח שאין כותבין כמשנה ד', הכי שאני, דצריך לשלם מיד, ושמא ילכו העדים, ויכחיש הקנין ולא יהיה לה לאכול, משא"כ בשט"ח הרי מיירי במאמינו; או מיירי שמכרו הב"ד קרקע של יתומים למזון אלמנה ובנות: כז) *שטר שחלצ' בפני ב"ד [ונוסחתו כתוב ברי"ף יבמות ד"מ ע"א]: כח) *דיתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה, יכולה למאן בנשואין הללו קודם שתביא ב' שערות, ויצאת בלי גט. וזו לאחר הרגל תגדיל: כט) שבררו להן דיינין זה א' וזה א', וכותבין וחותמין שלא יחזרו מבירתן: ל) פסק דין: לא) *לווי השלטון. וי"א אגרות שלום; ונהגו לאסרו. וכל הנך שמותרים כ"ט, דמדמזדמנין תדיר מקרי צרכי רבים, ולפ"ז מדאינן לצורך יו"ט לא שרי רק במעשה הדיוט; וי"א דשרי מדהוה השם דבר האבד, דאף דלמיתה לא חיישי' שמא אחר יו"ט לא יתרצו להזדקק לו הנותן או הב"ד או העדי'. וא"כ גם מעשה אומן שרי בכה"ג [תקמ"ה מג"א סקי"ז]. מיהו בכתב משיטא שלנו נהגו היתר בכל הכתבים, ומשנין לעקם שורה ראשונה [שם מג"א ס"ק א']. אמנם לתקן ס"ת לצורך המועד שרי, דלרבים שרי אפי' מעשה אומן [שם]. וכל שמותר לכתוב, מותר נמי לתקן הדיו והקולמס [מג"א שם סקכ"ו]:

ושלוה

עיקר תוי"ט

(ח) כלו שהיה ממש דהא ומתנת בריא בלא קנין לא קני. אלא שלא לא נכתב שיהא יכתיב הטעם לא כך הי'. הר"ב: (ט) ואם לא יכתבם עכשיו והוא כול' לילך ויעבור שביעית ויפסיד חובו. הר"ב: (י) וקורבין לו שם"ס. כדאמרי' ... שומא דלא כתיב בי' קרעא לבעלה דמלוה כלו שומא הוא ואם העדים רוצים ללכת יהי' המלוה קרח מכאן ומכאן (כן נ"ל) ורש"י פי' לאגרות שום בכך שמו ב"ד שד' ז' ונתנו ללוים כך וכך שגבו. ותוי"ט: (יא) ואם לא יכתבו השטר עכשיו שמא תביא ב' שערות לאחר המועד ושוב לא"י יכול' למאן. וכתב ... שליכ' מבלה בלותו בשל. הר"ב: (יב) ויבוטל השלום: (יג) שאם לא יכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר. וכל יספקו שנים לאחת כן. הר"ב: (יד) ושנים שהגביא נותן רשות לזה לדון ולומר לשם הורלותיהן ונקבלין מהקא דרבונתא. ושוב אם שנה לא ישלם. ואם אין לו שמר ישלם מביתו. הר"ב: (טו) בינו'. ומשנה' תמני אלין אם מסר בחזק מלוה וא"נ ממשמ' היום. הר"מ. ולדבריו צריך שיהא לצורך המועד כו' והר"א כ'

ובמה

ב ואלו מכבסין במועד[יא], הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורים[ג], והמנודה[ד] [ה] שהתירו לו חכמים[ה] וכן מי שנשאל לחכם[ו] והותר[ז]. מטפחות הידים[יב], ומטפחות הספרים[יג] ומטפחות הספג[יד], הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל[ו] העולין מטומאה לטהרה[טו], הרי אלו מותרין[טז], ושאר כל אדם אסורין[יז]: ג ואלו כותבין במועד[יח], קדושי נשים[יט], וגיטין[כ], ושוברין[כא], דייתיקי[כב],

מתנה

תפארת ישראל

היה חולה בעיו"ט שהגלוח קשה לו, או שהי' שאר אונס, אסור לגלח בחו"המ. מיהו גלוה שפה מותר אפי' אינה מעכבת אכילה; וכ"ש דמותר לחוף ולסרוק [שם]: יא) *דכיבוס אסור בחו"המ כשי' א: יב) *[האנדטוך], שמתלכלך תמיד אף שכבסו מקודם וסמוך ליו"ט; וכ"כ [ווינדעלן] של ילד [תקל"ד]: יג) *הוא מטלית שמניח המתגלח על ברכיו, לקבל שער הנושר; והמטלית זה נמי מתלכלך תמיד, והוא צריך לו במועד, דמיירי באותן שמותרין להסתפר, להכי מותר לכבסו: יד) שמלה שמתנגב בו במרחץ: טו) *שצריכי', להחליף בגדיהן שנטמאו: טז) *לכבס אפי' בפרהסיה [מג"א שם]. מיהו בליכא היתירים דלעיל, אפי' כלי פשתן נהגו שלא לכבסן [שם]. והא דלא כלל תנא למתני בחד בבא ואלו מגלחין ומכבסין במועד? נ"ל דה"ע מדבעי למכלל בבבא דמכבסין מטפחת ידים וספרים; ותו משום דגם נזיר לא שייך בבבא דמכבסין רק בבבא דמגלחין. ואי"להק תו עכ"פ למה לא תנא בבבא דכבוס גם מצורע, דהרי מצורע אסור בתכבוסת [וכמ"ק דע"ו א'] י"ל דכבר נכלל בכלל כל העולין מטומאה' לטהרה, אף דאין טעמן שוה, דמצורע אסור בתכבוסת, וטמאין לא הועיל להן הכבוסת, דעכ"פ נשארין בגדיהן טמאין: יז) חוץ מג' מיני מטפחות הנ"ל מותרין בכבוס לכל אדם: יח) *מדהו"ל דבר האבוד; וה"ה שאר דברים שאם לא יכתבם מיד אפשר שיפסד: יט) *דאשה מתקדשת בשטר. וה"ה שטרי פסיקתא, דהיינו תנאי' מותר לכתבן, דשמא יתחרט אח"כ [תקמ"ה]: כ) שיולא לשיירא, ואם לא יכתוב הגט, שמא לא יחזור ותתעגן: כא) שממאן לפרוע בלי שובר, ושמא לא יהי' ללוה לפרוע אח"כ: כב) *מתנת שכ"ת ושמא ימות:

ר"ע מברטנורה

שכבוס במועד: ב ומי שנשאל להכס. שנדר שלא לכבס בגדיו. ונשאל לחכם במועד והתיר לו נדרו: ומטפחות ידים. שמנגבים בהם ידים. בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. כסות שנותנים הספרים למסתפר בין כתפיו מפני השער. וכשבא לגלח לאלו השנויים במשנה שהן מותרין לגלח במועד. וצריך לכבסן תמיד: מטפחות הספגין. שמנגבין בהן כשיולא מן המרחץ: וכל העולים מטומאה לטהרה במועד. מותרים לכבס בגדיהם. וכלי פשתן אפילו של כל אדם. מותר לכבסן במועד מפני שהן צריכין כבוס תדיר. ואפילו המכובסים ערב הרגל. מיטנפי' מיד וצריכין כבוס בתוך הרגל. הלכך לא גזרו בהו. ומי שאין לו אלא חלוק אחד אפילו שאינו של פשתן. מותר לכבס במועד. והוא שעומד ערום בשע' כביסתו. עם אזור במתניו בלבד. לכסות בשר ערוה. שזה מוכיח שאין לו אלא החלוק הזה שהוא מכבס בלבד: ג קדושי אשה. כותב על הנייר. או על החרס הרי את מקודשת לי. ומקדש בו האשה. אע"פי שאין בו שוה פרוטה. ולפיכך מותר לכתוב במועד שמתירא שמא יקדמנו אחר. והוה ליה דבר האבד: גיטין. שרוצה לצאת בשיירא ואם אינו כותב עכשיו. תשאר זאת עגונה: ושוברים. שאם יאמר הלוה לא אפרע חובך. אם אין לי שובר ממך שומעין לו(ז). וילך לדרכו. ונמלא זה מפסיד את מעותיו: דייתיקי. מתנת שכיב מרע ופי' דייתיקי. דא תהא למיקם ולהיות

מתאת

עיקר תוי"ט

ה) והמנודה. דקי"ל שאסור בתכבוסת כמו האבל. הר"ב: ו) וכל העולין כו'. כגון מצורע וטמא מת שצריך להחליף בגדיהם או לכבסן לכל אלו מותרים במועד שלא הי' אפשר להם לכבס קודם הרגל. הר"ב. והת"י כ' להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד. ולאהויי נמי בעלת הכתם שנמלאת במועד: (ז) פי' הב"ד. ומיירי שאבד המלוה שט"ח. הר"ב:

פ"ג ואלו מגלחין במועד(א), הבא ממדינת הים, ומבית השביה(ב) והיוצא מבית האסורים(ג), והמנודה(ד) שהתירו לו חכמים(ה). וכן מי שנשאל לחכם(ו) והותר(ז), והנזיר(ח), והמצורע(ט) (והעולה) מטומאתו לטהרתו(י):

ב ואלו

ר"ע מברטנורה

פ"ג ואלו מגלחין. הבא ממדינת הים במועד. שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד(א). והוא שפירש לסחורה. או לדבר שצריך. אבל אם לא פירש אלא לטייל בעלמא אסור: והיוצא מבית האסורין. ואפילו חבוש ביד ישראל. שהיה מניחו לגלח. לפי שהיה בצער: ומנודה שהתירו לו נדויו במועד. וקודם המועד לא היה יכול לגלח. דמנודה אסור בתספורת: ומי שנדר שלא לגלח. ולא מצא חכם שיתיר לו נדרו קודם המועד. אי נמי לא מצא פתח להרטה. אלא במועד(ב): והנזיר. שהשלים נזירתו במועד: ה"ג והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו אם חל שביעי שלו במועד. מותר בתספורת. דכתיב (ויקרא י"ד) ביום השביעי יגלח את כל שערו(ג). וגלוח נתק לא חשיב. שאינו אלא דבר מועט שמגלח סביב הנתק. וטעמא דאסור לכל אד' לגלח במועד. חוץ מאלו השנויים במשנה. כדי שלא יכנסו(ד) לגלח בתוך המועד. שהם בטלים בו ממלאכה ויבא יום טוב ראשון של רגל כשהם מנוולים. והיינו טעמא נמי דאסרו

הכבוס

תפארת ישראל

פ"ג א) *בלנעה. ומדינא גילוח וכבוס הוה ככל צורך חצוני של גוף, דמותר בחוה"מ לצורך המועד [ועי' בקופת הרוכלין בדיני חוה"מ אות ה']; ואפ"ה אסרוהו חכמים כדי שלא ישהו למועד ויכנס למועד מנוול, ואפי' אם גילח קודם המועד, אסור מדאינו מפורסם שגילח יחשדוהו [תקל"א]: ב) *ולא שב עד חוה"מ, או ששב בעיו"ט ולא היה לו שעות בעיו"ט להתגלח [מג"א תקל"א]. אבל בהלך לטיול וחזר בחוה"מ, אסור: ג) באין שעות כלעיל; אף שהיה אפשר לו לגלח שם, אפ"ה מדהיה שרוי בצער לא גילח ולא כיבס: ד) דהיה אסור בגילוח וכיבוס: ה) ר"ל שהתירו נדויו בחוה"מ: ו) *על אדם שנדר מלגלח ומלכבס, אפי' היה אפשר לו להתיר מעיו"ט: ז) בחוה"מ: ח) *שהשלים נזירתו בחוה"מ, שדינו שמגלח ומשליך שערו תחת דוד השלמים שמבשל: ט) *דכשנתרפא ועשה ב' צפרים, מתגלח וסופר ז' ימים וחוזר ומתגלח; ב' הגלוחי' אלו מותרי' בחוה"מ אפי' היה לו פנאי [רמב"ם פ"ז מיו"ט]. ודברי רש"י כאן תמוהין, ז"ל, היינו כשעלה מטומאתו ושת אינו מטמא אחר ומגלח. עכ"ל. ובפי' הגהות לרש"י דהאי „מטומאתו", אנזיר נמי קאי; ל"ע מי דחקו לרבינו לומר כן מה שאינו במשמע הלשון, דאל"כ הו"ל „מטומאתן"? ולמה לא פי' כפשוטו, בנזיר טהור שמגלח כשהשלים נזירותו, וכ"כ הר"ן? ואת"ל דלרש"י הוה ק"ל זו ולא"ל זו הוה, דמה הנשאל לחכם, שאין בגלוחו תלוי, וה' יכול להתיר מקודם, כרי"ף ורמב"ם, אפ"ה שרי, מכ"ש נזיר שנשלמו ימי נזירתו בחוה"מ דבגלוחו תלוי, ולא היה יכול לגלח מקודם? אע"כ דמיירי בנזיר שמגלח אחר טומאתו, דקמ"ל רבותא אפי' זה שלא אחר מלאכתו, וגם לשנתו הגלוח בחוה"מ, אפ"ה שרי; והדר נקט מצורע, דלא תימא דנשאל לחכם ונזיר עכ"פ גרמו קלא הגלוח ע"י דבירם שקנסו בנדר, קמ"ל אפי' מצורע דלא גרם כלל, אפ"ה דוקא שלא היה לו פנאי שרי, ובהמפיים רש"י להדיח; עכ"פ גם זה צלול תמוה דגב"ס [די"ג ב'] אמרי' בפי' דנזיר ומצורע אפי' היה לכן פנאי שרי, שלא ישהו קרבנות? [וגם בזה תמוהים גם דברי רש"י [די"ד ב' ד"ה נגאו] שכתב, דהיינו שיקריבים ביו"ט; ולמה לא פי' כפשוטו דמייתי' בהתאמם בהקרבנות, כמו שפי' בכל דוכתא, [בילה די"ח א'. וד"ב ע"ב], וכן פי' רש"י בעצמו לקמן די"ז ב' עתם]? ותו מזה שב רש"י דכשעלה אחר הטהרתו בוג אינו מטמא כאן: במח"כ רבינו זה אינו, דודאי לריך לגמור טהרתו, רק שמגלח גלוח היותר מות' ועי' תיו דע"ח ב' ותוס' שם די"ח א' ד"ה הגה"ה מי שהיה וכו'? וצ"ע]: י) *שרגילין לגלח ולכבס בגדיהן, ודוקא הכי; אבל בלהר אונס בעיו"ט, שאינו מפורסם אנסו, כגון שנדר גילה בעיו"ט, וחזר וגידל, או אפי'

היה

עיקר תוי"ט

(א) כגון שלא בא לביתו עד ה"מ או שלא הי' לו שהות לגלח קודם. כי בשבל לא הי' לו שהות ביום. ב"י: (ב) וברמב"ם דנדרים כ' דקי"ל דא"ל לבתח כשמתחרט מעצמו. ואין שבן נמצא כי לא נתחרט קודם הרגל דבמתכוין לא גילח וליתפשר וא"כ לא הו"ל לכתוב לבתוח מעם זה. ומדעת הרי"ף והרא"ש נראה דכל שהי' בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לו הבית ליגע: (ג) וה"ה בפ"ב. וי"ל דלא נגזי' דלמא ליתי לבתויי קרבנותיו עד הרגל שהוא בטל ממלאכ'. הר"ן. אבל בגמרא' מפיק דנזיר ומצורע אע"ב שלא הי' להם פנאי מותרין: (ד) דאל"ה אע"ג דגילוח מלאכ' הוא הי' לנו להתיר לצורך המועד. נמק':

והמנודה

הצַיידין (ל) יג), והדשושות (לא), והגרוסות (לב) עושין בצנעה יד) לצורך המועד (לג), רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמן (לד):

פ"ג

תפארת ישראל

ל) *אפי' של דגים דמככר שלדין ליו"ט אסור בפרהסיא [מג"א תקל"ג סק"י]: לא) שכותשין חיטין לדייסא: לב) *שכותשין גריסין לדייסא: לג) *והכי קיי"ל; ודוקא אומן שעושה הרבה ביחד, ולהכי נרא' כעושה לחול; אבל שאינו אומן שרי אפי' בפרהסיא [שם]: לד) ר"ל שהאומנין נוהגין להחמיר בזה אפי' בצנעא:

ר"ע מברטנורה

מגינות על התחתונות: הדשושות. שדשים וכותשים חטי' לדייסא: הגרוסות. שעושים גריסין של פול: הם. האומנין: החמירו על עצמן. ואין עושין אפי' בצנעה. ואין הלכה כרבי יוסי:

פ"ג

פ"ג

עיקר תוי"ט

יג) הצַיידין. ליידי (חיה) עופות ודגים. הר"ב: יד) בצנעה. שמא ילמדו זה לוקח שלא לצורך המועד: הס"י. וקש' למה נקטינ' אלו. ולהר"מ לא הולכך לעשותן בצנעה אלא האומנים שעושין מלאכ' לרבים. ופי' הב"י דהטעם מפני שהן צריכין לעשות הרב' ביחד ונראה כאלו הן עושין אותה לצורך חול:

פ"ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

ס"א, כ· מי שהפך את זיתיו או שהיה יינו בבור ואירע אונס או ששכח או נתעצל שהיה סבור שיכול להשהות לאחר הרגל ולא עשה קודם הרגל מאחר שהוא דבר האבד זולף וגומר ומזפת החבית קטנות או גדולות וישים בהם מגופתן כדרכו בלא שינוי ויכול לתקן החביות לקשרם בעקלים אבל לא יכוין מלאכתו במועד אלא יעשה הכל קודם מועד אם יודע שיצטרך במועד וכן שולה פשתנו ממשר' וכיוצא בדבר האבד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד: ס"ג· מותר להכניס פירותיו אם אינם במקום המשתמר מגנבי' ויעשה בצנעה בלילה, ובדבר שיש בו פרסום יותר בעושה בלילה כגון שצריך לאבוקי' יעשה ביום, ואם א"א אלא בפרהסיא מותר בדבר האבד; המכוין מלאכתו והניחו למועד ועשאה במועד ב"ד מאבדין אותה ממנו ומפקירים לכל, ובעושה מלאכת אחרים שא"א לקנסו כחייט וסופר משמתינן ליה ומלקין אותו, ובמת לא יקנסו בנו אחריו ומותר לבנו לעשותה בדבר האבד; ובאינו דבר אבד פשיטא דאסור לעשותה בח"המ, ובעשה שאינו אבד בח"המ אפילו לבנו קנסו דהיינו למ"ד מלאכת ח"המ דאו' [עי' רבי' לטוא"ח תק"ל, דלרי"ף דאו', ולרמב"ם ותוס' ורא"ש וטור דרבנן ורב"י הכריע דהוא דאורייתא] דדמי למלאכה. שבת דאסור לו לעולם וה"ה לבנו: ס"ד· כל סחורה אפילו כל שהוא אסור מפני טורח לקנות או למכור ואפילו הלוה מעות על מנת שיתנו לו אחר כך יין או סחורה אחרת בפרעון חובו להשתכר אינו יכול לילך ולתבעם אלא אם כן אינם מצרים תדיר ולא כיון מלאכתו במועד, ובמזדמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור או לקנות בצנעה ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא; ובמשפט עכ"ום מותר לקבול בשביל חובותיו המותרים לתבוע, וכן מותר לעשות בעכ"ום וקיפה עם חובותיו במועד להבטיחן, ולהלות ברבית לעכ"ום אפילו שאינו רגיל להלות ממנו מותר ויקח רבית דשבוע ראשון ויוציאנו לשמחת יום טוב ובאם הוא מרובה יעשה הטוב שיכול, וכשמונה המעות ישנה ברגיל כשרגיל למנות ב' ב', ימנה אחד, אחד, ועי' דין בח"המ בא"ח תקל"ט; אין לוקחין בתים ואבנים ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל או לצורך השכיר שמוליך הדברים שאין לו מה יאכל, ומעכ"ום לעולם מותר ליקח דהוי כמציל מידם, ושאר כלים דלא אוושא מלתא כ"כ, אף דמדינא אין נכון מכ"מק רעיד רמ"א שנהגו לקנותן בצנעה; — להסיע ממונו מעיר לעיר רק בדבר אבד מותר; ואסור לפנות מחצר לחצר דרך ר"ה אפילו מכעור' לנאה וביש פתח בין ב' החצירות אפילו דרך כמה חצירות מותר; וכן אסור לפנות דירתו או כליו שאינן לצורך המועד, ומבית לבית באותו חצר מותר ובאין בית פתוח לחצר מותר לי"א לבית הסמוך לו, ובמתירא מגניבה בחצר שדר שם מותר אפילו מחצר לחצר המשתמר ואפי' מעיר לעיר בדבר אבד; ובדר אצל חבירו בחדר אחד ושכר לו בית מיוחד אעפ"י שנוח לו יותר, אסור לפנות אלא אם כן הוא בין עכ"ום, או ענין אחר דומה לזה, לפי ראות עיני המורה; ויש מתירים לפנות מחצר אחר לחצר שלו ואפילו מנא' לכעור'; הזבל שבחצר יסלקנו לצדדים ולהוציא לאשפה רק בנעשה חצר על ידי רבוי זבל כרפת, מותר; מביאין מבית האומן כלים לצורך המועד ככרים וכסתות וצלוחית, משא"כ כלים שאינם לצורך המועד כמחרישה או צמר מבית הצבע אפילו מבית לבית באותה חצר ואפילו מאומן עכ"ום, ואעפ"י דאין לאומן מה יאכל דצריך לתת לו שכרו, נותן ומניח הכלים אצלו, ואם אין מאמינו מניחן בבית הסמוך אצלו [ובא"צ לפרוע השכר אינו רשאי לפנותן לבית הסמוך לו] ובחושש לגניבה מפנן אפילו לחצר אחרת אבל לא יביאם לביתו אלא בצנעה: ס"ה· היה לו תאנים שטוחין בשד' ליבש וירא מהמטר מותר לחפותם בקש אפילו חפוי עב [אף דמיחזי כעושה אוצר לחול, לשון ע"ר אאמ"ו וצוק"ל בגי' ש"ס שלו]; מי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה ממטה למעל' תתקלקל מותר להפכ' בח"המ; מוכרי פירות, כס' וכלים [לא דשאר דברים ואפילו החנות סגורה והדלת פתוחה] נמכרין בצנעה לצורך המועד דהיינו בהיה רחנו אוחה לזוית ומבוי פותח כדרכון, משא"כ לר"ה דפותח אחת ונועל אחת, ועי"ט האחרון דסוכות [דהוא חג בפ"ע] א עי"ט אחרון דפסח] מוציא ומעטר השוק בפירות בשביל כבוד יום טוב, וקונין לצורך י"ט ואפילו לצורך י"ט ג' די"ט אחרון, ולמכור בפרהסיא בלי להוציא ולעטר גם בעי"ט אחרון דפסח מותר; דין מלאכות המותרות כשעושין אותן אומנין עי' לעיל ספ"א:

במועד[יח] [ז], וכולן אם כוונו מלאכתן במועד, יאבדו[יט]: ד אין ליקחין בתים עבדים ובהמה, אלא לצורך המועד[כ] [ז], או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל[ח]: אין מפנין[כא] מבית לבית[כב] אבל מפנה הוא לחצרו[כג]. אין מביאין כלים מבית האומן[כד] [יא], אם חושש להם[כה], מפנן לחצר אחרת[כו]: ה מחפין את הקציעות בקש[כז], רבי יהודה אומר אף מעבין[כח]. מוכרי פירות כסות וכלים, מוכרים בצנעה[יב] לצורך המועד[כט].

ר"ע מברטנורה

קרוי סולה: אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו. ב"ד מאבדים אותו ממון ועושים אותו הפקר(ו): ד אלא לצורך המועד. שהקונה צריך להם במועד. בתים לישב בהם. עבדים לשמשו. בהמה לשחיטה: או לצורך המוכר. שצריך למעות להוציאן לצורך יו"ט: אין מפנין. כלים או תבואה(ט): מבית זה. לבית אחר. רחוק ממנו מפני הטורח: אבל מפנה לחצרו. לבית אחר שבאותו חצר. דלנעה הוי. אבל מבית לבית דרך ר"ה. לא(י): אין מביאין כלים מבית האומן. וה"מ כלים שאין לצורך המועד. אבל כלים שהן לצורך המועד כגון כרים וכסתות וכוסות וקיתוניות שרי: ואם חושש להם שמא יגנבו. מבית האומן או אם צריך האומן לשכרו. ואין בעל הכלי מאמינו כי ירא שמא ישאל ממנו שכר פעולתו פעם שניה: ה מחפין את הקציעות. תאנים שטוחין בשדה. ליבשן מחפין ומכסין אותן בקש מפני הגשמים: אף מעבין. שנותנין אותן זו ע"ג זו. ועושים אותן כמין כרי. שיהיו העליונות. מגינות

הציירין

תפארת ישראל

וסורקן; וכשישהו במשרה ביותר מהראוי, נרקבים: יח) שלא ישהה במזיד מלהוציאם עד המועד: יט) *ב"ד מפקירין הדבר שעשה; ובעשה מלאכת אחרים משמתין ומלקין אותו [שם]: כ) *וקמ"ל שנהו, אף דמפרסם זביניהו, אפ"ה לצורך המועד שרי ללוקחן: כא) *כלי' וכדומה; ומכ"ש ליסע מדירה לדירה; ואפי' מדירה כעור' לנאה אסור: כב) דרך ר"ה: כג) *ר"ל מותר ליסע מבית לבית בחצר אחת. וי"א דבנוסע מבית של אחר לבית ששייך לעצמו, אפי' דרך ר"ה שרי; וכ"כ בנוסע מבין עכ"ום לשכונת ישראל שרי; ויש להקל בזה"ז דאין לנו ר"ה גמור [מג"א תקל"ה סק"א ושם ס"ה]: כד) *אפי' לצורך המועד; שמא יחשדוהו שנתנן לתקן במועד, ולהכי אפי' להכניסן בצנעא אסור, ורק במקום פסידא שרי [מג"א תקל"ד סק"ו]: כה) שמא יגנבו: כו) ובאי אפשר, יביאם בצנעא לביתו [שם]: כז) מכסין תאנים יבשים בקש, כדי שלא יתקלקלו במטר: כח) *מותר לכסן בקש הרבה, אף דמחזי כטומן שתאני' תחת שקש לאוצר. והכי קיי"ל [תקל"ה]: כט) *להכי נקט הכא מוכרי וכו', לאשמעי' דוקא באומנתן בכך שהן מוכרי כסות וכו' כל השנה, אבל בע"הב כשמוכר לצורך יו"ט, אפי' בפרהסיא שרי [כמג"א תקל"ט סק"י א']: משא"כ לעיל מ"ד, נקט אין לוקחין דהכא דהתם אפי' אין המוכר אומנתו למכור, אסור. או דהתם רבות' קמ"ל, דאפי' ליקח בלי איסור מכיר, כגון מעכ"ום אסור, אע"ג דזבנת קניה [כב"ת כ"א ע"א], עבור' רואה' אינו פסיד':

אפילו

עיקר תוי"ט

מניק אותו בתנית. הב"י: ה) ובלבד כו'. שיש לו כלי באלף ימות השנה והוא משתה למועד. הב"י: (ו) וכ"פ הר"מ ול' הב"י שאסור להנות מהן. והגאונים פי' מגיסין אותו ללבד. ומונעין אותו מלעשות אותה מלאכה אבל להפקיר' לכל ולאבדה בידי' לא קנסו. ועתוי"ט בהגיה כתי' לפי' הר"מ: ז) המועד. פי' התו' דרבותא קמ"ל דאפילו הני דהויין בפרהסיא שרי לצורך המועד אבל כל שאינו לצורך המועד ה"ה שאר דברים דאסור דהא במתני' דלקמן אסרו למכור פירות אלא לצורך המועד. ול"ע אי צריך בהגיה לנעל כמו בהתיא דפירות דלקמן. ועתוי"ע: ח) מה יאכל. מלינן לגימור דפשוטי קא משמע ומיהו בגמרא דייק דה"ק א"נ מי שאין לו מה יאכל מותר שימכור עצמו אע"פ שאין המוכר' לצורך המועד כדי להחיות את נפשו. הר"ן: (ט) שאין לצורך המועד. עוד. ונשמא נראה מבוס טהא ולהי לתמנות משמחת י"ע: (י) והייני ריטא ובכל שיהבה אלא דלעיל נקט קתם כהוק. כלשון הר"נ במתני'. והכא נקט דרך ר"ה כמו שמסלקו. הר"נ בגמרא: יא) אין מביאין כו'. שיחשבו הכולים שנע"ה נתנם לתקן לותם במועד. ולומר שהליקן תקנם במועד. הר"נ: יב) בצנעה. והטעם שכל שאומנתו בכך כל השנה בעי לנעה אף על פי שהוא לצורך המועד. ופי' בלנעא בגמרא לם היה הנותו פתוח לכ"ה פותח אליו ומגיה אליו נשיל. ולם פתוח לשני פותח דרכו כו':

הלידן

פ"ב מי שהפך את זיתיו[א]. ואירעו אבל[ב], או אונס[ג], או שהטעוהו פועלים[ד] טוען קורה ראשונה[ה], ומניחה לאחר המועד[ו], דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר זולף[ז] וגומר[ח] וגף[ט], כדרכו[י]: **ב** וכן מי שהיה יינו[ג] בתוך הבור[יא], ואירעו אבל, או אונס, או שהטעוהו פועלים, זולף[ד], וגומר[יב], וגף, כדרכו, דברי רבי יוסי[יג], רבי יהודה אומר עושה לו למודים[יד] בשביל שלא יחמיץ[י]: **ג** מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים[טו], ושולה פשתנו מן המשרה[טז] בשביל שלא תאבד[יז], ובלבד שלא יכוון את מלאכתו במועד

תפארת ישראל

פ"ב א) *דדרך עוצרי זתים שמניחן אותן בכלי הנקרא מעטן, עד שחומו ויתרככו, ומגיסן ומהפכן היטב עד שיתרככו כולן, ואח"כ טוחנן ומעצרן בבד; ומשהניחן במעטן והפכן ואינו דורכן מהר, מתעפשי' ונפסדי': ב) לזה שהיפך זתיו, ולא יכול לדרכם קודם יו"ט, מדאירעו אבל שאסור במלאכה; ואח"כ בא חה"מ: ג) *ר"ל או שנאנס באופן אחר מלדרכן קודם יו"ט; כגון שסכח או שהיה סבור שלא יפסדו אם ישהה אותם עד אחר הרגל: ד) שלא באו למלאכתו קודם יו"ט, והגיע הו"המ: ה) *על הזתים בכלי שהם שם, דאז תו לא פסדי: ו) אבל בימי אבלו גם זה אסור ע"י עצמו, דרק ע"י אחרים שרי דבר האבד [י"ד ס"פ]: ז) שופך הזתים בחו"המ על הבד: ח) שטוחנן שם לגמרי כדרכן: ט) שסותם אח"כ החביות במגופות: י) *וקיי"ל כר' יוסי [א"ח תקל"ח]: יא) שוב לתוכו היין מהגת: יב) *שופך היין לחביות עד גמירה: יג) *קמ"ל רישא בשמן אף דהפסדו מרובה, לרבותא דת"ק דאסור כדרכו; וקמ"ל סיפא ביין, אף דהפסדו מועט משמן, אפ"ה שרי ר' יוסי: יד) ר"ל מכסהו בנסרי': טו) ובאפשר יעשה בצנעא [שם]: טז) *מוציאו מהמשרה: יז) *דדרך לשום הגבעולי פשתן במשרה, כדי שיתרככו, ואח"כ תיבשן בחמה, וסורקן

ר"ע מברטנורה

פ"ב מי שהפך. דרך בני אדם שמהפכין הזיתים בתוך המעטן. שהם לבורים בו כשרולים להכניסן לבית הבד. והי לא מסיק להו לבד. לטחון לאחר שהפכן פסדי: ואירעו אבל. שאסור במלאכה: או שהטעוהו פועלים. שלא באו למלאכתו. והגיע המועד: טוען. על הזיתים קורה של בית הבד פעם ראשון. ומכביד כדי שיזובו קצת ולא יפסידו אבל לא בפעם שניה. משום דתו לא פסדי. ומהכא שמעינן דדברים המותרים במועד. אסור לאבל לעשותם בידו. בימי אבלו מדקתני ואירעו אבל ומתמת האבל עכב עד המועד(א) טוען קורה ראשונה במועד אבל בימי אבלו היה אסור לטעון בידו אפילו קורה ראשונה. אבל אחרים טוענים לו: זולף. שופך הזיתים ע"ג בית הבד. וכל מידי דשפיך קרוי זילוף: וגומר. שחותם ועוצרם בבית הבד: וגף. סותם פי החביות(ב). והלכה כרבי יוסי: **ב** בתוך הבור. חפירה שתחת הגת מסויידת בסיד לקבל היין: למודים. נסרים של עץ כלומר מכסה אותו שם בנסרים שלא יחמיץ ולא ישלהו מן הבור. והלכה כרבי יוסי: **ג** ושולה פשתנו. כל מה שמעלה מן המים קרוי

עיקר תוי"ט

(א) כלומר דפתח באבל. ולא פי' אם יכול לטעון קורה ראשונ' בימי אבלו. אלא מילי דמועד קא מרים. דאם אירע לו אונס קודם המועד דטוען קורה ראשונ'. גמרא: (ב) והוא מל' מגופה. ול' התוס' י"ל דצריך לכסותו מפני השרצים. ומיהו מגופ' לא הי' צריך דדיו בכיסוי מועט ושמא חדש מתקלקל: ג) יינו. וצריכי דאי אשמועי' קמייתא. בההיא קאמר ר' יוסי משום דמשחא יקיר ואיכא פסידא יתירא. אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מוד' לר"י. ואי אשמועי' בתרייתא בההוא קאמר ר' יהוד'. גמרא: ד) זולף. כלומר מריק

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

אינם עושים רק העכ"ום ואפילו ישראל מסייע אין בו ממש, דעכ"ום יכול לעשות בלי סיעת ישראל; וצד דגים כל מה שיכול לצוד אפי' בפרהסיא שניכר לכל שלצורך מועד, ומולח הכל במועד שאפשר שיאכל מהם במועד אם ישחוט אותם הרבה עד שיתרככו; ומותר לחלוב בהמות אפילו שלא לצורך המועד; וכל מלאכות שלצורך המועד בששעשין אותן אומניהם שעושין הרבה ביחד ונרא' כלצורך חול כציידים של חיה ועופות והטוחנין והבוצרי' למכור בשוק עושי' בצנעה לצורך המועד [ובציידי דגים העלה המג"א בצ"ע אם אסור בפרהסיא]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

ח׳]; וצרכי רבים כלתקן הדרכים ולהסיר מהם המכשלות ולציין הקברות שיזהרו הכהנים מהם מותרים בחוה״מ, לבד צרכי רבים שאינן לגוף האדם כבנין כ״הכנ [מירא כו״הז ישרי דביתעכב ישמא ימנע העכ״ום מלבנותו] וה״ה שאר צרכי מצוה דאסור כמלאכת אומן; — ובורות ומעיינות דרבים שנפל בהם עפר ואבנים ונתקלקלו מותר לתקנם אפילו אין צריכים להם עתה, וכן לעשות הריץ, מעשה הדיוט, לבא מים לעיר, וכל זה אעפ״י שהוא כפרהסיא וטורח גדול וכיון מלאכתו במועד, שצרכי רבים אין לגומרם אלא בשעה שהם בטלים ומתרבים כולם, ובית מנהיג שירשות בידו לעשות לבדו אוסר המג״א; מיהא לחפור בורות מחדש שהוא מעשה אומן באין צריכים להם, עתה אסור [ובורות שיחין ומערות דיחיד אסור לחפור מחדש, ורק כשעשויות כבר ונתקלקלו וצריך להם עתה מותר, ולהמשיך מים להוכן כשמקבלים מי גשמים מרגג ומוליכין, מותר אפי׳ אין צריך עתה דאין טירחא מרובה, אבל לא להביא מים דרך הריץ]; ויוצאין שלוחי ב״ד להפקיר את הכלאים ופידין השבויים וערכין וחרמים והקדשות ומשקין הסוטות ושורפין הפרה ועורפין העגלה ורוצעין ע״עב ומטהרין המצורע: ס״ג. מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה, ובריא שד׳ להה מותר להשקות את כולה, וזרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקה במועד אפילו בית השלחין, דצריך למים רבים: ס״ד. אישות ועכברים שמפסידי׳ בשדה אילן מותר לצודן כדרכי שחופר גומא ותולה בה המצודה ואפילו בשדה הלבן הסמוכה לשדה אילן מותר לצודן כדרכו משא״כ באינ׳ סמוכה מותר רק על ידי שינוי שנועץ שפוד ומנענע לכאן ולכאן עד שנעשית גומא ותולה בה המצודה ולי״א אפי׳ בסמוכה רק על ידי שינוי ובאינה סמוכה לגמרי אסור; — בנין אפילו כל שהוא אסור ובנפרץ גדר גינתו או כותל חצירו שבינו לחבירו וליכא למיחש לגנבי בונהו מעשה הדיוט, דהיינו שמניח אבנים זו על זו ואינו טח בטיט [ולרמ״א מותר לעשות סולם ולהטיח גגו] או גודר בקנים וכן אם עשה מעקה לגג בונה אותו מעשה הדיוט, משא״כ בכותל הסמוך לר״ה דאיכא למיחש לגנבי, בנפל בונה כדרכו, ובנוטה ליפול ויש סכנה מותר אפי׳ לסתור ולבנות כדרכו; ובשביעית בונה מתחילה כותל או גדר בינו לר״ה: ס״ה, ו׳. אין רואין את הנגעים במועד שמא ימצא טמא ונמצא חגו נהפך ליגון; אין מלקטין עצמות אביו במועד ואצ״ל דשאר קרובים; מת לו מת לפני ל׳ יום הסמוכים לרגל לא יספדנו תוך ל׳ יום דרגל ואפילו יש לו הספד בלא זה על מת דמת תוך ל׳ או בערב הרגל שמותר לספדו; ובבא לו שמועה בתוך ל׳ אפילו רחוקה מותר להספידו מ״מ מה שנוהגין בתשלום השנה לקונן ולהזכיר נשמות אינו בכלל זה ומותר סמוך לרגל, ואפילו בפעם הראשון בתוך הרגל מותר; אין חופרין כוכין בהפידה וקברות בבנין בחה״מ להיות מוכנים לשימות המת, אבל מתגלגלין לקצר הארוך או להרחיב, ולתלוש עשבים ועפר בחה״מ כמו שנוהגים בחול אסור [ולא״ז בשם מהר״ם טראני אחר קבורת המת לזכר החי׳ מותר] וצידוק הדין במועד אסור ולדרוש עליו רק לחכם בפניו מית׳ ומכ״ש בי״ט דאסו׳, ועושין נבירת במועד; עושין כל צרכי המת בחה״מ גוזזין שערו ומכבסי׳ כסותו ועושין לו ארון בחצר ששבו המת ובאין לו נסרים מביא קורות ונוסרין נסרים בצנעה בתוך הבית ובא״א בצנעה עושין בפרהסיא דלגבי ישראל [לא לגבי עכ״ום אפילו א״א] ואדם מפורסם עושין אפי׳ בשוק, ובמקום שיודעים מעט׳ הכל חשוב מפורסם, ואין כורתין עץ מיער [אעפ״י דהדס מותר, דהכל יודעים שהוא למת] וע״י עכ״ום מותר, ובכנ״הג מתיר אפילו ע״י ישראל בא״א בע״א: ס״ז. אין נושאין נשים בתולות או אלמנות ולא מייבמין בחה״מ, אבל מחזיר גרושתו מנשואין אבל לא מאירוסין; ומותר לארס וכ״ש לכתוב תנאים לשידוך אבל הסעודה שרגילין לעשות אחר כתיבת התנאים אסור בח״ה וכ״ש ברגל כשהוא סועד עם הכלה בראשונה אחר התנאים; ומותר לעשות ריקודין ומחולות, ולעשות סעודת הארוס עם מריעיו שלא בבית ארוסתו וכן לסעוד הארוס בבית ארוסתו שלא בשעת אירוסין; ומותר לישא בערב הרגל [בשחרית, ולכנ״הג אפילו סמוך לחשיכה, ולמג״א המנהג בע״ש אפילו סמוך לחשיכה ובעי״ט לא נהגו לישא כלל ואין לשנות] בתולה או אלמנה; ולעשות סעודה ברגל, וסעודת ברית מילה אפילו מילה שלא בזמנו מותר ברגל וה״ה פדיון הבן ואפילו שלא בזמנו ודוקא בחה״מ אבל בי״ט סעודת פדיון אסור; — עושה אשה כל תכשיטי׳ במועד כוחלת ומפרכסת שערה לכאן ולכאן ומעברת סרק על פניה וטופלת עצמה בסיד והוא שהוכל לסלקו במועד, ומעברת שער מבית הלחי ומבית הערוה ביד או בכלי ומעברת השער בסכין על פדחתה: ס״ח. מי שצריך לו בגד במועד בתו׳ הדיוט ואינו טירד באותה מלאכה עושה כדרכו, והאומן מהיר רק מעשה הדיוט שיעשה התפירות רחבות והתפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני כלב מותר ואפילו הדיוט יתמיד להתפור בשינוי ולא מהני לאומן לתפור בשינוי ע״י שישנה באחיזת המחט, אלא צריך שינוי הניכר; מסרגין המטות והוא כעין אריגה, אלא שבסריגה יש ריוח מה בין חוט לחוט. אבל אין מפשילין [גודלין] חבלי׳ בתחלה: ס״ט. תנור וכיריים שאפשר שייבשו ויאפו בהם במועד, עושין ואם לאו אסו׳ ובזמן קר מותר לעשות תנור לרחם אפילו אין ראוי לאפות בו וה״ה עשיית קדרין ואלפסין שרי בכה״ג, ובין כך ובין כך בונים על תרס של תנור ועל הכירה הטפילה שלהם, נוקרים הרחיים ועושין נקב באמצע רחיים ומעמידים אותם ובונים אמת המים דרחיים וקוצצים צפרני החמור של רחיים, ומותר לחדד סכין במועד וסכין שנשבר במועד מותר לעשות אחרת אפילו יכול להשאיל מחבירו: ס״י. דין בנין בחה״ם ע׳ לעיל מ״א סדקין שבגג מותר לטחון ביד וברגל לא בכלי אומנות; הציר דדלת והמפתח והמנעול והצנור והקור׳ דעץ או ברזל שנשברו אפילו מעי״ט מותר להקנם בלא שינוי, שמאבד כל מה שבבית ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד, מותר לבנות מעשה הדיוט אבוס שתאכל בו הבהמה, ומותר לבנות מעשה הדיוט אצטבא [וגפר שמחברין לו רגלים כעין ספסל שלנו מעשה הדיוט הוא] לישב או לישן עליו; פירות שנתבשלו קצת ונאכלי׳ על ידי הדחק מותר ללקטן לאכלן וביותר ותשש שמא יהליעו אם לא יכבשם להוציא ליתה מותר לכבשם אבל אסור ללקטם תחלה כדי לכבשם אפילו אינם נמצאים אחר המועד דמלאכה גמורה אינה מותרת אלא בדבר האבוד ולקוט ולכבשו מותר באינו נמצא אחר המועד; מותר לטחון קמח לצורך המועד אפילו כיון מלאכתו במועד דצורך אכילה לא גזרו כיון מלאכתו ולקוץ עצים ממחובר ולהטיל שכר דתמרים או שעורים לצורך המועד ושלא לצורך אסור ומיהו א״צ לצמצם אלא עושה ברווחה לצורך המועד ואם יותיר יותיר אבל לא יערים לעשות יותר או אם יש לו קמח או שכר ישן לא יערים לעשות אחר לומר בזה אני רוצ׳ [ובדיעבד בהערים מותר לאכלו]; וביש לו לחם מותר לטחון לפת דפת חמה עדיף; וה״ה בשכר אם החדש עדיף, והוא הדין בחטים ובכל דבר; ובמקום שעושין מתי׳ בין שרף ויש להם ריוח הרבה יש להתיר וליתן ריוח לעניים כגון דהם

אינם

במועד, רבי יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחילה[מא][סא]: י עושין מעקה[סח] לגג ולמרפסת[סט], מעשה הדיוט[מב] אבל לא מעשה אומן. ׳שפין את הסדקין[ע], ומעגילין אותן במעגילין[עא], ביד וברגל[עב], אבל לא במחלצים[עג]. הציר[עד] והצינור[עה] והקורה, והמנעול[עו] והמפתח[עז], שנשברו, מתקנן במועד[מד], ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד[עח]. וכל כבשין[עט] שהוא יכול לאכול מהן במועד[מה], כובשן[פ]:

פ"ב

תפארת ישראל

סז) לעשות חודין על פני אבן רחיי׳ חדש, כדי לטחון בו: סח) [געללענדער]: סט) *[אלטאן], והוא כעין תקרה שבולטת מאמצעית הכותל לרווח החלר, ונכנסין לו מחדרי העליי׳; ומותר לעשות לו מעקה סביב בח"המ מחשש סכנה: ע) סותמין בטיט הסדקין שבתקרה שלא ירד הדלף לבית: עא) שמגלגל בעץ עגול על טיט הטוח על התקרה, להחליקו: עב) *ר"ל מחליק הטיט שבתקרה ביד או ברגל, אפי׳ מדקדק להחליקו יפה כעין מעגילה שרי: עג) [קעללע], והוא כלי אומנות של בוני חומה: עד) [אנגעל]: עה) חור שבאסקופה שציר הדלת סובב בו: עו) *[שלאסס]: עז) [שליססעל]: עח) דאם ממתין מלתקנם עד הו"המ, מלפנוי אז ממלאכה, אסור: עט) כדגים, פירות, וירקות, שכובשן במים וחומץ, כדי שיהיו ראויין לאכילה: פ) *דראויין לאכול במועד. וכלל מלאכת חו"המ עי׳ בקופת הרוכלין לד מ"ב ע"ב:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

לו במועד ולפי שתנורים שלהם מטלטלין היו ממקום למקום להכי תני מעמידין: אין מכבשין. מנקרין (מ) ומכין בפטיש על הרחים. כשהן חלקים יותר מדאי. ואין טוחנות יפה. ואין הלכה כר׳ יהודה: י ולמרפסת. הלוך שלפני עליה שבני העליי׳ הולכין בו ויורדים דרך סולם לחלר: ושפין את הסדקין. גגות שאינן משופעין. טוחין אותן בטיט. וכשיש סדקים בטחיית הטיט. הדלף יורד בבית. והיכא פסידא: שפין. טחין: מעגילה. עץ עגול שבו מחליקין הגגות (מג): במחללים. כלי אומנות של ברזל רחבה כעין כף. ולה בית יד: הציר. רגל הדלת הסובבת בתוך חור האסקופה התחתונה של פתח: לינור. החור שבאסקופה: והקורה. קורת הבית ממש. שנשברו אפי׳ קודם יו"ט: ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. שלא יאמר אמתין עד המועד. שאין לי מלאכה אחרת. ואעשה את זאת: כבשים. כגון דגים וירקות וכיולא בהן שכובשין במלח וחומץ: שיכול לאכלן במועד. שיהו נכבשין מהר. וראוין לאכול מיד:

פ"ב

עיקר תוי"ט

שלהם ול׳ הרא"ש היינו שמתקנין אותו יפה על עמדו כדי להשתמש בהם. והר"ב תפ׳ לשניהם דלדינא שניהם אמת: (מ) וכ"ל שהוא מלה ארמית בתפילה נעל׳ תרגם באורח כביבא ניסק: מא) בתחלה. פי׳ חדשה אבל ישנה מכבשין. הרא"ש: מב) מעשה הדיוט. כמו שקדם זכרו בפ"ה שיתן האבנים זו על גב זו בלא טיט. הר"מ: (מג) ובגמרא הבאה במעגילה אמרה שרי. ביד וברגל מבעיא. ה"ק ומעגילין אותו כעין מעגלה ביד וברגל. ופרש"י ולא מעגלה ממש אלא כעין כו׳: מד) מתקנן במועד. מסקי׳ בגמרא כר׳ יוסי דכפ"ב [ומע"ו פ"ה דמע"ש כר׳ יהודא) ולכך מתקנו כדרכו בין בשל עץ בין בשל ברזל. וכ׳ הר"מ שהפסד גדול הוא אם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות וגמלא מאבד כל מה שבבית: מה) במועד. דאי אין יכול לאכלן לא דכותש אסור להר"מ מפני שהוא כמבשל. ולרש"י והר"ב משום מעבד כ"ל:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

ס"א, ב׳. רק דבר האבוד מותר לעשות בח"המ בלא שינוי ובכל מה דאפש׳ להקל בטרחא יעש׳, לפיכך דוקא בית השלחין [ארץ צמאה] ובהתחיל להשקותה קודם מועד דתפסיד, מותר להשקותה במועד, לא בית הבעל שאין משקין אלא להשביחה; ובית השלחין נמי דוקא בלא טרחא יתירה כגון ע"י מעין חדש או ישן שממשיכו ומשקה, אבל לא ידלה וישקה מבריכה או ממי גשמים מקובצי׳ שטורח גדול הוא, ואפילו ערוגה אחת חציה גבוה וחציה נמוך אין דולי׳ ממקום נמוך להשקות המקום גבוה; ואין עושי׳ החריצי׳ שבעקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים, מיהא בעשויות ונתקלקלו מותר לתקנן במועד, אבל אסור להעמיקן יותר מבראשונה; ואמת המים אעפ"י דבשביעית מות׳ לעשות בתחלה מכ"מק בח"המ דוקא שנתקלקלה מתקנין אותה ובהיתה עמוקה טפח [משא"כ בפחות דלא עבר מים ואסור] חופר בה עד ששה טפחים ובעמוקה טפחיים מעמיק עד שבעה [ועמוקה ג׳ אפשר דאסור לחפור עד

ח׳

במועד(נא), לא בתולות ולא אלמנות(נב), ולא מייבמין(נג) מפני ששמחה היא לו. אבל מחזיר הוא את גרושתו(נד). ועושה אשה תכשיטיה(נה) במועד, רבי יהודה אומר לא תסוד(נו), מפני שניוול היא להם(נז): ח ההדיוט(נח) תופר כדרכו(נט) לח), והאומן(ס) מכליב(סא). ומסרגין(סב) את המטות(סג), רבי יוסי אומר אף ממתחין(סד): ט מעמידין תנור וכירים(סה) וריחים(סו) במועד

ר"ע מברטנורה

ז מפני ששמחה היא לו. ואין מערבים שמחה בשמחת הרגל כתיב (דברים י"ו) ושמחת בחגך בחגך ולא באשתך (לה): אבל מחזיר הוא את גרושתו. דאיכא שמחה כ"כ. אלא באשה חדשה שלא היתה לו מעולם: ועושה אשה תכשיטיה. כגון לתת כחול בעיניה. ולהשוות שער ראשה שלא יתפזר. ומעברת לבע אדום על פניה. ומעברה סכין על פניה של מטה(לו). וכן כל כיוצא בזה: שניוול הוא לה: לער הוא לה(לז). ואין הלכה כר"י: ח שהדיוט תופר כדרכו. הדיוט מקרי כל שאינו יודע לכוין שפה לבגד. שתהא שוה ומכוונת בו. אלא מעקם לכאן ולכאן. ועושהו רחב במקום זה. וקצר במקום אחר: מכליב. עושה התפירות כעין שיני הכלב. שאינן שוין זו כנגד זו. אלא אחת למעלה ואחת למטה: מסרגין את המטות. אורגים אותן בחבלין שתי וערב: ממתחין. אם היה ארוג זה ימים רבים ורפו החבלים. מתחין. אבל לא מסרגין. ואין הלכה כר' יוסי: ט מעמידין. בונין ומושיבין ומתקנים התנור(לט). שצריך

נו

תפארת ישראל

מנוסרין שכיחי טובא וה"ל לחלל י"ט עבורן. תיהו קיי"ל דבא"א בלנעא שרי בפרהסיא [שם]: נא) *דאין מערבין שמחה אחרת בשמחת הרגל. [ומה"ט כנו לסוכים, דאין לנקט לבנה בי"ט [כא"ח סכ"ו]. ולולא שבאלפינו נ"ל דלא מסתבר, דא"כ כל שמח' יהיה אסור בי"ט, לע"כ כיון דהא דאין מערבין שמחה בשמחה מנמיין בי"המק ילפינן [כמ"ק ד"ט א'], א"כ דוקא דכוותי' בעינן, דהוה שמחה יתירא כיוס בתרלו בו שמים ולכן [כמגילה י' ע"ב], וה"ה שבה דהוה נמי שמח' יתירא, שמחת קיום המלוה, ושמחת הנאת הגוף; משא"כ יין דכתיב נמי גבי' שמח', ויין ישמח לבב אנוש, אנב אינו רק הנאת הגוף אבל לא קיום מלוה דאורייתא, להכי לא די שלא נאסר ביו"ט, אבל מלוה מד"ס לשתותו בי"ט [כפסחים ע"א א']; וכ"כ נמי' לא נולד, דכתיב גבי' ושמחתם לפני ה' אלהיכם, אבל מדאינו רק מלוה ולא הנאת הגוף, נלמודינו עליו; ולא תימא דוקא הנהו דלא לפטר מקודם, אלא אפי' כל מלות התורה שנוהגין שמחה בלב המקיימן, כמ"ש שש אנכי על אמרותיך, עכ"פ מדאין בהן גם הנאת הגוף. שרי לקיימן ביו"ט. ומכ"ש קדוש הלבנה שאינה רק מדרבנן, ולא כתיב בה שמחה בקרא, מכ"ש דשרי בי"ט. ויש שרלו לאסרו לקדשה בשבת ויו"ט, משום שמנהג ומברך על מה שמוץ לשמוס כמ"ש כאחרונים; ולפי דבריי לא הבנתי, מ"ש מרעמי' וברקי' שמברכין עליהן בשבת ויו"ט? ותו דהיכן מלינו גדגה איסור לברך על מה שהוא חוץ לתחום, והכי אפי' מית' יש שסומי' לממל' מי', מותר אפי' לשתות ממי גשמים, מדמיל ביידי ולא קנו שבית [כעירובין מ"ו א']: ה"נ הלבנה ואורה מיכל ביידי המיד, כ"ש דמותר, דמנות לא לבנות נתנו [כר"ה דכ"ח א']. אבל באמת יש טעם אחר בזכך שמנעם. — ועכ"פ בזה רק השם קל שלא יכלו לקדשה לא"כ, שרי לקדשה בשבת ויו"ט, ולא לשהויין המלוה]: נב) אף דבאלמנה ליכא שמחה כ"כ ולא ז' ימי משתה: נג) אף שבזה נשואיה ע"י אחיו שעל מיתת אחיו: נד) שאינו שמח עמה כל כך: נה) שהתכשט, או שתתן כחול על עפעפיה: נו) לא תתפח בסרק בסיד נמוח להסיר השערות: נז) אף שמתקשטת אח"כ, מלטערת עכשיו: נח) שאינו מהיר בחייטות: נט) *מה שצריך למועד: ס) שיודע לכוין מלא מרע כאחת, ולכוין אימרא [זוים] בל"א: סא) עושה התפירה עקומה כשיני הכלב: סב) [פלעכטען] בחבלים: סג) שלי המטה שצריך למועד: סד) *נ"ל דר"ל לא נבעי לסרג, דהיינו שתי וערב, דשרי, מדלא שני בלא"ה, והרי צריך לו במועד; אלא אפי' למתוח החבלים כשנתרפו, דאפשר למתלויי במתני, אפ"ה מותר; והכי קיי"ל [קמ"א]; ובש"ם ל"ג אף: סה) להעמיד או לבשל בו ביו"ט [תק"ת]: סו) רחים של יד לטחון ליו"ט:

צבלות

עיקר תוי"ט

(לה) ול' מערבין לא ניחא לשום כך דתנ"ל אין מובין שמח' לאחת בבגל כו' ובגמרא איכא פ"ר שמחי שמחת בשמחת הרגל ושוקך בשמחה לאשתו וליכא מ"ד דאין מערבין כו' ולמדו מקרא אחר. ובתוי"ט: (לו) פרי לאמני' השער. הר"י: (לז) כלומר שמלטערת על הניוול שבו היא מתנוולת: לח) כדרכו. גמרך האומר לצחוק למה יהיו לבינו ע"י עיני. תו': (לט) ל' הר"ב כלומר בונין על פנים של התנור ותביעה הטפלים שלהם

הוא לו. לא יעורר אדם על מתו[מ], ולא יספידנו[מא], קודם לרגל שלשים יום[מב]: ו אין חופרין כוכין[מג], וקברות[מד] במועד[מה]. אבל מחנכים את הכוכין[לא] במועד[מו], ועושין נברכת[מז] במועד, וארון[מח] עם המת בחצר[מט]. רבי יהודה אוסר, אלא אם כן יש עמו נסרים[נ][לד]: ז אין נושאין נשים במועד

ר"ע מברטנורה

הלכה כר"מ בשתיהן: לא יערער על מתו. לא יביא ספדן. לערער על מתו שמת זה ימים רבים. לחזור על קרובי המת. כדרך שחוזר הספדן. שצועק ואומר בואו בכו עמי כל מרי לב ומי שלבו דוה עליו. הולך ומספיד על קרובו: לא יספידנו. לא ישכור ספדן על מתו שמת לו באותה שעה: קודם לרגל שלשים יום. תמיד(ל). דאמרי טעמא בגמרא שדרך בני אדם לכנוס מעות לצורך הרגל קודם לרגל שלשים יום. מכי שמע שדורשים בהלכות הרגל. ושמא יתן המעו' שכנס לצורך הרגל לספדן וימנע משמחת הרגל ואית דאמרי שאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר ל' יום אחר הספדו: ו אין חופרין כוכין וקברות במועד. להקבר בו מת שימות לאחר המועד: כוכין. במערה שתחת הקרקע: וקברות. בבנין: אבל מחנכין. שאם היה ארוך מקצרו. ואם היה קצר מאריך. ומרחיב בו: נברכת. של כובסין(לב) מקום מתוקן לכבס בו הבגדים. ולית ביה טרחא כולי האי: וארון עם המת בחצר. שמת שם. מותר לנסר הנסרים. ולעשות לו ארון. אבל בחצר אחרת לא שלא יאמרו מלאכה אחרת הוא עושה(לג). ולא שנו אלא באדם שאינו מפורסם. אבל אדם מפורסם עושין לו ארון ואפי' בשוק. ולדידן שאנו מתי מספר כל אדם הוי מפורסם: ר"י אוסר. להביא עצים לעשות נסרים בתחלה לצורך הארון אא"כ מנוסרות קודם יום טוב ואין הלכה כר"י:

ז מפני

תפארת ישראל

אינו חייב להתאבל, אז מה"ט [ודלא כר"ב דפי' כס"ד דס"ס]: מ) *ר"ל לא יעורר ספדן את אדם על מתו, בשיעורר הספדן קנות המשברין הלב, כדי שיתעורר זה להזכיר א"ע ממתו ויבכה: מא) *שהספדן, מספר בשבח המת [ונ"ל דתרווי' רבותא קמ"ל, מעורר אף שאינו עבר דבר מהמת, וספדן אף שאינו מקונן רק מספר בשבח המת]: מב) *אפי' בזה"ז דליכא חשש שיתן להספדן מעות שכינס לעלות לרגל, ויתעכב מלעלות [וכמעשה דמייתי הש"ס], אפ"ה איכא למיחש שיתן לו המעות שכינס ליו"ט, [ועי' ש"ס ד"ח ב' סוס' ד"ה דקא. וזה נלפע"ד פי' מלת „תמיד" שכתב הר"ב]. מיהו קיו"ל דאפי' בתוך ל' אסור לספדו, שלא יצטער ביו"ט עי"ז. מיהו במת תוך ל"י לרגל, או שמע אז שמועה קרובה, מותר לספדו אז [א"ח תקמ"ז, וי"ד שמ"ו]: מג) *הוא כמין ארגז [שובבע] בכ"א שבכותל מערה, לקבור בו המת: מד) בבניין: מה) ודוקא שלא לצורך המועד: מו) שמקצר או מאריך הכוך העשוי כבר, דזה אינו טרח' כל כך: מז) *לראב"ד ר"ל קבר, כמו שעושין בזמנינו, שאין בו טרח' כל כך ככוכין. ולרש"י ר"ל גומא שעושין בחצר שיזלו להוכן השופכין. ולהוס' ר"ל נברכת כובסין, שעושה לצורך המועד [כפ"ג מ"ה], ואיידי דמיירי לעיל בחפירה, נקט לה הכא: מח) *כ"ל דעושין דרישא קאי נמי אהא, דעושין ארון עם ואצל המת בחצר: מט) *ר"ל דוקא בחצר שמתת שם מותר לעשותו, דאז ליכא חשש מראית עין, לחשדו שעושה מלאכה אחרת. מיהו לאדם מפורסם, שרי בכל מקום; ובזמנינו הכל מחשב מפורסם [תקמ"ז]: נ) *דלעשות נסרים יש טרח' יתירה. ואף דאפי' יו"ט שני כחול שוויוהו לגבי מת [כביצה ד"ו א']? עכ"פ קול הנסירה הו"ל פרסום גדול; ותו דנסרי' מנוסרין

עיקר תוי"ט

(ל) וכ"ל בין לערער בין לספוד ול' כש"י אתרוייהו קאי. ויותר נ"ל שתיבת תמיד ל"ל אית: לא) הכוכין. וה"ה לקבר. ולצ"ע שאין לריכין להם עכשיו עשאום כלרכי רבים רבים שמו ורבים ישתו והכי הן כהטימת גורות שיסין ומערות שאין לריכין להם עכשיו שהתירו בהן לפופן דהיינו חמיט' אבל לא שחילתם דהיינו שפיל' כל שאין לריך להם עכשיו. הכא"ם והכ"כ. ובס כוך אמי' דכלם דכתיב באיוב מתרגם כוך: (לב) לפי שיש בם צרך לפו"הס כדתנן ואלו מכבסין במועד: (לג) לפי שאין דרך לעשות ארונות לבוב אסים. הכ"כ. ועפר"ס: לד) נסרים, דעורח גדול לעשתן במועד. כש"י:

ד צדין את האישות[כה] ואת העכברים[כו] משדה האילן ומשדה הלבן[כז] שלא כדרכו[כח] במועד ובשביעית[כד]. וח"א משדה האילן[כט] כדרכו, ומשדה הלבן[ל] שלא כדרכו[כג]. ומקרין[כה] את הפירצה[לא] במועד[לב]. ובשביעית בונה כדרכו: ה ר"מ אומר, רואין את הנגעים בתחילה[לג][כו]. להקל[לד] אבל לא להחמיר[לה], וח"א לא להקל[כח] ולא להחמיר[לו]. ועוד[כט] אמר ר"מ[לז]. מלקט אדם עצמות אביו ואמו[לח] מפני ששמחה היא לו[לט]. רבי יוסי אומר אבל היא

ר"ע מברטנורה

במועד דמו: ד האישות. חפרפרת והיא בריה שאין לה עינים. ומפסדת את השדות: ובשדה הלבן. שחורשין וזורעין אותו לתבואה. ואין בו אילנות: בשדה האילן כדרכו. דמפסדי טפי. והפסד מרובה חששו. לפיכך חופר גומא כדרכו. ותולה בה מצודה (כג): שלא כדרכו. נועץ שפוד בקרקע בחוזק ומנענע אילך ואילך ומוציא ונמצאת גומא נעשית מאליה. אבל לא ע"י חפירה. והלכה כחכמים. ובשדה לבן הסמוכה לשדה אילן חופר כדרכו. שמא יצאו משדה לבן ויחריבו האילנות: ומקרין את הפרצה. מסדרין את האבנים. זו על זו. כדרך בנין. ואינו טח בטיט. ובפרצה של גינה מיירי אבל כותל חצר שנפל. בונה כדרכו מפני הגנבים: ה רואין את הנגעים במועד להקל. שאם טהור הוא אומר לו הכהן טהור אתה. ששמחה היא לו: אבל לא להחמיר. שאם טמא הוא ישתוק. ולא יטמאנו ויצריכנו לצאת חוץ למחנה (כז): לא להקל ולא להחמיר. מתוך שמזקק לראותו אם הוא טהור. כדי להקל עליו. הוא נזקק להחמיר שאם הוא טמא צריך לומר לו טמא אתה. דכתיב (ויקרא י"ג) לטהרו או לטמאו. שאין כהן רשאי לשתוק. ומוטב לו שלא יראהו הכהן כלל: מלקט אדם עצמות אביו ואמו במועד. כדי לקברם במקום הגון: ששמחה היא לו. כשרואה אותם [שקוברן בקברי אבותיו] ואין הלכה

תפארת ישראל

ובזורעים אפי' לא שהו, ואפי' שדה הבעל, דהרווחה יתירה שרי. והלכה כרא"בי [שם]: כה) [מוילוואורף]: כו) דשניהן מפסידי' השדה: כז) שדה תבוא': כח) שמשים באופן לידתו: כט) דהפסדו מרובה: ל) דהפסדו מועט: לא) *ר"ל כשנפרץ כותל גינתו מותר לסדר שם אבנים זע"ז בלי טיט כעין קיר סביב: לב) *אבל כותל הצרו בונה כדרכו מפני הגנבי'; וה"ה בנוטה כותלו לפול סותר ובונה כדרכו, מפני הסכנה [תק"ת]: לג) *ר"ל אפי' בתחל', שעדיין אין שום טומ' עליו, אפ"ה מותר לראות הנגע, דאפשר שישמח כשיאמר לו שא"צ הסגר [כך נ"ל. מיהו בש"ס משמע דל"ג בתחלה, וכן משמע מרב"י ור"ב; ובירושלמי גרס לה]: לד) דאם רואה הכהן שהוא טהור יטהרנו: לה) דאם רוא' הכהן שהוא טמ', ישתוק, שלא יצטער לצאת חוץ למחנה ביו"ט: לו) דאסור לכהן לשתוק; להכי מוטב שלא יראהו: לז) קולא אחרת: לח) *דכך היה דרכם, מתחלה קברו במקום לח ועמוק, כדי שיתעכל הבשר מהר; ואחר שנתעכל, מלקטין העצמות, ומקברן במקום נכבד בארון [בשמחות פי"ב]; וקאמר הכא דמותר במועד [ואף דלקבור לכתוס האקבר לבלי לגוולו [בב"ב קנ"ה א']? הכא דכתנאו שם על מנת לפנותו משם בלמי. וגם משום ירלאת הדין ליכא [כי"ד שם"נ]? דלאחר י"ב חדש ליכא שום דין; ובמולא בנסירת מהדין [כמבינה ד"ד ב']? חק יב"ם הוא [בבבא ק"ב ב']: לט) *ר"ל מדשמחת הרגל עליו אינו מצטער כל כך כשילקטם, וגם אינו

עיקר תוי"ט

במועד שלא היו מלומדים לשתות תמיד לפני המועד לא ישקו במועד דהוליא ולא משקו להו תדיר לפני המועד לא הוי לאו הפסד אי לא משקו להו במועד. ושתוי"ט: (כג) והתוספת אינו אלא כדי שיתקבלו שמה ליבוש הרב' ולאפור בנותן שם אוכלין כדי שיבולו ויאכלו באילי'. הר"ן: כד) ובשביעית. ל' רש"י לע"ג דאתקין את השדה. ול' הר"ב דלא נאי' דילמא מחזי כמתכיב' כאלים חופר ובונה את מוריתם: כה) ומקרין. נגלי' ני ביותר כגון מבם קיר ולא הוי מקירין שלא יתעכב במלאת הקיר כשעושי קירות: כו) בתחלה. לבי' בתחלה שעדיין לא תקן להסגר דמ"מ שמחה היא לו כשא"צ לי"ל להסגר ומגי' רש"י והר"ב ל' דל"ג בתחל' וכ"מ תנא'. ובתוי"ט: (כז) דלף המוסגר משלוח. והא ודאי דבין דמצטער נמי דגם הוא לצער לו מ"מ לוותו דלגבי ציקר הוא: כח) לא כו'. פ"ל נמי דהכהן הליא מלתא לגא מדרבא דלעיקרו לא לממלי נפיק לאו דאמר שמתק נכלותו לינו רשאי שיפתק: כט) ועוד. כלומר ועוד מיקל:

בתחילה בשביעית, ומתקנין את המקולקלות[יד][יד] במועד[טו] ומתקנין את קילקולי המים שברשות הרבים[טו][טז], וחוטטין אותן[יז], ומתקנין את הדרכים, ואת הרחובות[יז], ואת מקואות המים, ועושין[יח] כל צורכי הרבים[יט], ומציינין את הקברות[יט], ויוצאין[יט] אף על הכלאים[כ] ג רבי אליעזר בן יעקב אומר, מושכין את המים מאילן לאילן[כא] ובלבד שלא ישקה את כל השדה[כב], זרעים שלא שתו לפני המועד[כג], לא ישקם במועד, וחכמים מתירין בזה ובזה[כד]:

ד צדין

תפארת ישראל

יד) כשנתקלקל ההמה ע"י רפש: טו) מלוכה טרחא כל כך לנקותה וכ"ש בשביעית דשרי, דשרי אין כאן עבודת קרקע: טז) ליגורות של מים שבר"ה שנתקלקלו אף שאין רבים צריכי' להם בחוה"מ מותר לתקן: יז) *לנקותן, אף שאין קלקולן מעכב מרוצת המים [כך כ"ל]: יח) *היינו שהוא צורך לגוף האדם, ואינו מעשה אומן. מיהו לבנות בי"הכ שרי, מדהוא דבר האבד [מג"א קתמ"ד]: יט) *שספכו סיד נמוח — סמוך לקברים סביב, לסימן שיתרחקו הטהורים: כ) שםלחו ב"ד שלוחין לעקר הכלאי' מהשדות. ומשלחי' אותן בחוה"מ של פסח, דאז נשכרי' בזול, מדבלא זה בטלין. ואף דבט"ו באדר יוצאין על הכלאי' ומתקנין הדרכים [כפ"א דשקלים]? כאן בבכיר כאן באפל; ותקון דרכים נמי, מדנתקלקלו ע"י עולי רגלים הרבים, צריכים לחזור ולהתקן: כא) מים שהשתכנסו תחת אילן זה, ימשכוהו לאילן אחר, דליכא טרח': כב) *אם לא בשדה לחה ונתיבשה [תקל"ז]: כג) *ר"ל אפי' זרעים שבבית השלחין, עכ"פ כשלא הורגלו לפני המועד להשקותן, דאז לא פסדי כשלא ישקום במועד: כד) *להשקות כל השדה, וכרים פרקן; ובזרעים

ר"ע מברטנורה

ומתקנים את המקולקלות. אם נפל לתוכה עפר והיגה מקלחת. מתקנים אותה. אבל אין עושים אותה בתחלה במועד(טו). והלכה כחכמים: ומתקנים קלקולי המים. מים המכונסים בגומות לשתות מהן: וחוטטין. מנקין ומנקרין ומוציאין מתוכן צרורות. וקסמין. ועפרורית. שנפל בהן: ומציינין. עושין ציונין על הקברות. שהיו ממחין סיד ושופכין על הקבר. והוא סימן להולכי דרכים. שלא יעברו במקום טומאה: ויוצאין. שלוחי ב"ד במועד. לעיין השדו' שנזרעו כלאים לעקור אותם לפי שנוטלין שכר על כך. מתרומת הלשכה(כ). ובימי המועד נשכרים בזול. מפני שהן בטלים: ג מושכים את המים. שתחת אילן זה לאילן אחר דליכא טרחא אבל לא ישקה כל השדה. ובשדה בית הבעל איירי(כא). דלא פסדי שמי גשמים מספיקין לו. אלא שכשמשקין אותו הוי הרווחה טפי: שלא שתו. דלא פסדי(כב): בזה ובזה. אפי' לא שתו. ואפי' שדה הבעל. דמשום הרווחה שרו חכמים. והלכה כראב"י. דסתם מתני' מפקין בית השלחים דלעיל. כוותיה. ומיהו שדה לחה שהקרקע שלה כמו טיט. מותר להשקותה במועד. אפילו לראב"י דכזרעים ששתו לפני המועד

עיקר תוי"ט

שנלא' כתושב לא הוי עבודה. דעודר לא הוי כיון דמשליך את העפר למרחוק. והעודר מניח במקומו. הר"נ: ובכ"מ משמע דמשיל אפי' אינו משליך למרחוק וע"ש הטעם: יד) המקולקלות. סיומא דמלתא דרבנן הוא: (טו) ולא דמי למעין שילא בתחלה כדלעיל דחיישי' שיפלו גדותיו ואתי לתקן דתקונא דהתם עשייה בתחל' הוא כדקתני שילא בתחל': טז) שבר"הר. אפי' אין רבים צריכים להם. ופשטא כ' הר"ן בשם הר"א לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה. משום דדמי לקדירא דבי שותפי כו' ומסיק דכי התירו במלאכת הדיוט ונראה לי דהיינו דתני וחוטטין ובכובי קמפרש דאלת"ה לישנא יתירא הוא דהיינו ומתקנין: יז) ומתקנין כו'. בריש שקלים תנן דבט"ו באדר מתקנים. ולפי שהקלקולים מצוין בדרכים לכך הולך ט נתקן בח"המ: יח) ועושין כו'. לאתוי בורות שיחין ומערות שהרבים צריכין להם עתה. אבל שלא לצורך המועד לא התירו מפני שהן מלאכת אומן. ואינו יכול לבנות בהן. ואם יבנה בהן יפסיד. הרא"ש ועי' פי' הר"ב בריש שקלים והוא מהירו'. וגמרא דידן לא סבירא ליה האי דיוקא משום דלא דמי להנך פרטי דמתני': יט) ויוצאין כו'. בגמרא רמי והתנן בריש שקלים באחד באדר כו' ומשני כאן בבכיר כאן באפיל: (כ) ולא הוי מעילה. דלב ב"ד מתנה עליהן: (כא) דהי בבית השלחין דתנן בר"פ דמשקין והיינו כל השדה אבל תימה מה דוחקיה לאוקמי' בבד' הבעל לוקמי' בשלחין ואלו בית הבעל מאן דכר שמי' כו' ואי קשיא משקין דלעיל הכי כתב בעליונו לעיל דבל אילן לא הכי במועד דלא פסדי. ומתני' הכי דייקא דמשיכ' מאילן לאילן הוא דמוסר הא השקאה לא וכן דברי הר"נ להלך בכך. ועתי"ט: (כב) סברתו בזה כפרש"י דמפ' זרעים שלא שתו לפני

המועד

מסכת מועד קטן.

יום ח

פ"א משקין בית השלחין א) במועד ב) ב) ובשביעית ג), בין ממעין שיצא בתחילה ד), בין ממעין שלא יצא ו) בתחילה ה). אבל אין משקין ו) ז) לא ממי הגשמים ז), ולא ממי הקילון ח) ח). ואין עושין י) עוגיות לגפנים ט): **ב** רבי אליעזר בן עזריה אומר, אין עושין את האמה י) בתחילה יא) במועד יב) ובשביעית יג), וחכמים אומרים יג) עושין את האמה בתחילה

ר"ע מברטנורה

פ"א משקין בית השלחין. ארץ עיפה וצמאה למים. תרגום עיף ויגע. משלהי ולאי(א): משקין במועד. דדבר האבד מותר במועד(ג) ושדה בית השלחין משעה שמתחיל להשקותה אם אינו משקה אותה תדיר מיד נאבד כדתנן בסוף מתניתין זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד דלא פסידי. אבל שתו לפני המועד ישקם במועד ודוק' שדה לבן של תבואה שהוא שלהין משקין במועד אבל שדה שלחין של אילן לא שרי במועד דלא פסדי ובשביעית שרי להשקות. בין שדה בית השלחין. בין שדה בית הבעל. ובית השלחין. משום מועד בלבד נקט לה(ד): שיצא בתחלה. שיצא עכשיו מתחלה. ואין חוששין שמא יפלו גדותיו ואתי לתקן במועד. ואיכא טרחא(ה): שלא יצא בתחלה. שהוא ישן: אבל לא ממי גשמים. גזירה משום מי קילון הם מים של בור עמוק. וגו מי גשמים מכונסים. דהיה איכא טרחא יתירה לדלות(ט): עוגיות. חרירים(יא) שעושים בעקרי הזיתים ובעקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים(יב):

ב האמה. חריצים שעושים בקרקע שבהן המים הולכים סביב השדה ומשקה לשדה. קרויין אמה לפי שהן רוחב אמה ברום אמה: בתחלה. אם לא היתה מעולם אין עושין אותה בתחלה במועד משום טרחא: ובשביעית. מפני שנראה כחופר בקרקע בשביעית:

ומתקנים

תפארת ישראל

פ"א א) שדה שצמאה למים שאינה מסתפקת בגשמים, שאם לא ישקנה תתקלקל: ב) *בחוה"מ; דמלאכת דבר האבוד שרי אבל שדה הבעל, דהיינו שמסתפקת בגשמי' אסור להשקותה [תקל"ז]: ג) אף שאסור בעבודת קרקע, עכ"פ השקה רק מדרבנן אסור, ומשום הפסד התירו [וי"א דבשביעי' אפי' בית הבעל שרי]: ד) *ר"ל אפי' ממעין שהתחיל עתה לצאת, לא חיישי' שיצטרך לתקן גדותיו, והוי טרח' אסור בחוה"מ אפי' בדבר האבוד: ה) אלא שיצא כבר והוא ישן ומתוקן: ו) בחוה"מ: ז) *שנקוו; ואפי' ממשיכן ברגל דליכא טרח', אסור, דגזרי' אטו קילון עמוק שיש בו טרח'; אבל בשביעית אפי' טרח' שרי, מדקיל לענין כל מלאכה שאינו עבודת קרקע: ח) *מים שבבור עמוק: ט) *גומות סביב לגפן, כדי שיתכנסו שם הגשמי'; ואסור בחוה"מ משום טרח': י) שיחפור [גראבען] להמשיך המים להשדה: יא) ר"ל כשלא היתה עדיין, אסור לעשותו: יב) משום טרח': יג) דנרא' כעודר שדה לזריע', דאסו' בשביעי':

כשנתקלקל

עיקר תוי"ט

(א) וה"ל מתרגם בתי"ה. רש"י. שבניהם ממולא תבכון ועיף היינו למים כדכתיב מים קרים על נפש עיפה:
ב) **במועד**. המשנ' תקרא (מועד מה שלא קורי') חש"מ (והם הימים שבין מועד למועד. הר"ב
(ג' רש"י ורי"ף ור"ח ורא"ש והטור [illegible] לחש"מ שיצא מן המקור [illegible]
אינו אלא אסמכתא [illegible] שיש לו שיצא מן המקור [illegible]
ולהתיר כפי שנראה' להם: (ד' אבל הר"מ [illegible] אלא דבית הבעל נמי לשרי בשביעית ובתוי"ט.
(ה' כלומר שלפי' דבר האבד לא התירו כשיש טרחא: ו) **שלא**. ולקמיה [illegible] בי' הבעל שלפי'
ממעין שלא יצא בתחלה לשרי. גמרא: ז) **אין משקין**. לאומר קאי דגבי שביעית לא תיבעי' [illegible]
[illegible] דקרקע. התירו לפי' [illegible]
שביעית [illegible] ימים [illegible]: ח) **הקילון**. [illegible]
הגשמים לא [illegible] דמי הקילון [illegible] מי גשמים. הר"ב: (ט) [illegible]
[illegible] נקראת קילון. הר"ב: י) **ואין עושין** כו'. [illegible]
קאי לשביעית. [illegible] לשביעית. הר"ב: (יא) כדי [illegible] שם המים [illegible]
[illegible]. הר"ב: (יב) [illegible] דמתני' [illegible] גפנים ולא זיתים: יג) **וחכ"א** כו'. דכל

בגולה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

שאין מפטיר ממנין הקרואים בשבת וי"ט חוץ מחול דמפטיר ממנין הקרואים, ויכול להוסיף בשבת, ואפי' בשבת בי"ט והמנהג עד עשרה חוץ ממפטיר, ובי"רכ בשבת לא יוסיף דראשי הפרשיות מכוונים שמסיימי' במיני דכפרה ובי"ט אין מוסיפין חוץ מבשמחת תורה ודמפטיר בנביא לא יקרא פחות מכ"א פסוקים חוץ מבאם סליק עניינה בבציר מהכי: מ"ג. אין אומרים קדיש או קדושה או ברכו, או ז' ברכו' דברכת חתנים וגברך אלדינו בברכת הזימון בפחות מיוד גדולים שהביאו ב' שערו' בני תורין [ואין מדקדקין בשערות אלא כל שהגיע לכלל שנותיו דהיינו י"ג שנים ויום אחד וכיון שמתחיל היום שנולד בו יום א' קרינן ביה, ואומרים לענין התפלה שהוא דרבנן שמסתמא הביא ב' שערות, משא"כ לענין ב"המז דהוא דאו' דוקא לאצטרופי סמכינן אחוקה בהוא בן י"ג הא להוציא אחרי' [בין בג' בין ביוד] צרכינן שידעינן בודאי שהביא ב' שערו' אא"כ כל אחד מברך לעצמו סמכינן אחוקה], ובשעת הדחק נוהגין להקל בט' וצירוף קטן שהוא יותר מבן שש ויודע למי מתפללין לשמוע ברכו וקדיש שהוא חיוב אבל קדיש שאחר עלינו לא יאמרו, ונותנין לו חומש שנכתב על דגויל כס"ת [ולדידן דלית לן חומש כזה, ס"ת עצמו] בשעת הצירוף [ונ"ל דרק במניח יד עליה די, ובהכי ניחא טפי שלא יבא ח"ו לידי נפילה, ואין לומר שיעמוד גדול אצלו לשמרו עם הספ' תורה, דיש בזה ביטול כונה בתפלה כברכו' דכ"ג ב', וא"ח צ"ז ס"א]; ובהתחיל א' להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, וכן ישן ופניו מגולה [א' ולא שנים] מצטרף, וט"ז מחמיר בישן, ומשיח ואינו שומע נמי מצטרף; ובהתחיל קדיש או קדושה ביוד ויצאו מקצתן ונשתיירו רובין, גומרין [ובלא נשארו יוד עביר' לצאת] אותו הקדיש והקדושה וכן בהתחילו באבות ויצאו מקצתן גומרין כל תפלת ח"י ויאמר ג"כ ברכה דאלקינו וא"א ברכנו בברכה המשולשת בתורה והקדיש תתקבל שלאחר השמ"ע אבל אין קורין בתורה אם דוא יום הכניסה ובהתחיל לומר קדיש וברכו ביוד אפילו לא התחיל עדיין יוצר ויצאו מקצתן משלימין עד הפלת י"ח אבל לא יתחיל השמ"ע בק"ר ובהתחיל ערבית ביוד ויצאו מקצתן יגמור הקדיש שקודם התפלה דשייך לברכת ק"ש משא"כ קדיש דאחר י"ח וכ"ש סדר קדושה וקדיש במצ"ש; — ואין נשיאות כפים פחות מי' גדולים וב"ח, והכהנים מהמנין ובהתחיל ביוד ויצאו מקצתם גומרי', ואם צריך ס"ת במקום נ"כ לשכ"רג צריך ולפר"ח וע"ת א"צ; ואין קורין בתורה בפחות מיוד גדולים וב"ח ובהתחילו ויצאו מקצתן גומרים עם המפטיר; ובט' וצירוף קטן התשב"ץ מקיל והמג"א מסתפק בו; — ואין מפטירין בנביא בפחות מיוד גוב"ח; — אין פודין הקדשות אלא בג' בקיאין וכן כשגובין מטלטלין שמטשכנין מחייבי ערכין שמין אותו בשלשה וכשמעריכין בדמה וכיוצא משאר מטלטלין שמין בשלשה; אבל כשמעריכין קרקעות או אם רוזקו לגבות ערכי אדם מקרקע שלו אין מעריכין אותו אלא ביוד ואחד מהן כהן וכן באומר דמי עלי או דמי פלוני עלי או דמי ידי ורגלי עלי כששמין אותו כעבד כמה שוה או כמה דמי ידו ורגלו: מ"ד. דין קריאה שאינה בפרשת טג"פ ומפטיר כ"א עי' לעי' מ"א וב'; דין דילוג אין נוהג אצלינו רק בקריאת ויחל דהוא בענין א' ובהפטרה דשבת שובה דמדלגין מנביא לנביא מהושע למיכה כיון דהוא בתרי עשר, ואינו למפרע מסוף לתחלת הספר: מ"ו. אין לקטן לעבור לפני תיבה או לפרוס שמע, ואין ממנין לש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור, ובאקראי כשרביא ב' שערות או כשהוא בן י"ג דמסתמא הביא ב"ש יכול לירד כשלא יתמנה מצבור או מש"ץ לרתפלל בעדו לעתים ידועים, ולמנותו לרתפלל לפעמים כשלא יהיה החזן בב"הכנ שרי, ובאין שם מי יודע להיות ש"ץ מותר למנות בן י"ג; וקטן שלא הביא ב"ש אינו נושא כפיו בפני עצמו; ועם כהנים שהם גדולים נושא להתחנך ומברך; קטן שיודע למי מברכין עולה למנין ז' אבל לא למנין ג', ולהיות מקרא אינו יכול עד שיביא ב"ש, ובאין שם אלא כהן קטן קורין אותו ובכהן גדול ולוי קטן, מסופק במהרי"ט, אם יקרא לכהן במקום לוי, כאילו אין שם לוי [וט"ס במג"א רפ"ב סק"ו אבל בלבי, וצ"ל בלוי עי"ש] והאידנא לא נהגו לקרות קטן אלא למפטיר ולא יעלה למפטיר בפרשת וכור דלכ"ע דאו' וכן אין נוהגין במרכבה, וביום ז' דפסח ובשבת שובה. פוחח ורוא שבגדיו קרוע וזרועתיו מגולי' פורס את שמע אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני תיבה; סומא יורד לפני התיבה ובלבד שלא יקרא בתורה דדברים שבכתב אסור לאומרם ע"פ, וחייב בכל המצות ולתשו' הו"י חזן סומא אפילו באחת מעיניו יש להעבירו שלא יתפלל בימים נוראים היכא דאיכא אחר ראוי והגון כמוהו: מ"ז. מי שיש לו מום בפניו או בידיו ד"מ שיש בהם מין נגע לבן או שהם עקושות לא ישא כפיו שמסתכלין בו [אא"כ המנהג לשלשל רטליה וידיו לפנים מרטלית] וכן בידיו צבועות אסטים, אא"כ רוב העיר מלאכתן בכך וכן במומין ברגליו במקום שעולין לדוכן בלי שטרימפפע וכן מי שרירו יורד על זקנו או שעיניו זולפת דמעה וכן סומא באחד מעיניו, ובדש בעירו שרגילים בו ומכירים אותו ישא כפיו ואפילו בב' עיניו וכל ששהא בעיר שלשים יום מקרי דש ואפילו אינו דר שם רק בא להיות מלמד הצי שנה ודוקא בעירו, אבל בהולך באקראי לעיר אחרת אפילו שהא ל' יום לא ולב"ח נושא כפיו: מ"ח. האומר איני יורד לפני התיבה מפני שבגדי צבעונין או מפני שברגלי סנדל אפילו נותן אמתלא לדבריו חיישינן לאפיקורסית ולא ירד באותה תפלה אפילו בלבני' ואפילו בסנדל; תפילין בין דראש בין דיד הלמ"מס שיהי' מרובעות בתפרן ובאלכסונן כלומר ריבוע מכוון ארכו כרחבו עד שיהא לרם האלכסן הידוע דאמתא ברבוע אמתא וב' חומשי באלכסונא וצריך לרבע מקום מושבן וגם הבתים אבל גובה הבתים אין להקפיד ביותר מארכן ורחבן; ועור הבתים מצוה לעשות שחור; ציפם זהב או בעור בדמה טמא' פסולה; מקום הנחת תפילין דיד ודראש עי' א"ח סי' ז"ך ואדם שהוא עלול לנזילות איך יניחם עי"ש ס"ה: מ"ט. האומר מודים מודים משתקין אותו וכן שמע שמע ודייק הב"ח דלשון משתקין היינו באיכא אחרים דשומעין הא בציבור כלחש או ביחיד אפילו בקול רם לית לן בה, ואם לא כיון יחזור ויקרא בלחש, ובסליחות שמפסיק הרבה בנתיים מותר לומר ויעבור כמה פעמים וה"ה על כ' עניינים חלוקים מותר לכפול כדאמרינן בהחליל אנו ליה וליה עיניט, ועי' מ"ש רבינו הגדול וצוק"ל בתפארת ברכות פ"ה מ"ג דיחיד מותר דדרך רצוי הוא, ובציבור ג"כ בדרך שיר מותר; מ"י. בימי הכמי רטישנה ודגמרא אהגים לתרגם כדי שיבינו העם והאידנא לא נהגו לתרגם דאין מבינים אותו וקיי"ל כרבי יהודא דמפטירין ביום א' דשבועות במרכבה דיחזקאל ונוהגין להפטיר דוקא גדול וחכם ואומרים אותו בעמידה:

נשלמה מסכת מגילה.

הראשון[עד] [נא] נקרא ומיתרגם[עה]. והשני[עו] נקרא ולא מיתרגם[עז]. ברכת כהנים[עח], מעשה דוד ואמנון[עט] [נב], לא נקראין ולא מיתרגמין[פ]. אין מפטירין במרכבה[פא] [נג]. ור"י מתיר[פב]. ר"א אומר, אין מפטירין בהודע את ירושלים[פג]:

נשלמה מסכת מגילה.

ר"ע מברטנורה

הראשון נקרא ומיתרגם. ולא חיישינן ליקרא דישראל: מעשה עגל השני. מן ויאמר משה אל אהרן. עד וירא משה את העם וגו'. ופסוק ויגוף ה' את העם כל אלו נקראים. ולא מיתרגמין. משום יקרא דאהרן: ברכת כהני' לא נקראים ולא מיתרגמין(נ). משום דאית ביה ישא ה' פניו אליך. שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים והן אין יודעין שכדאי הן ישראל לשאת להם פנים(נא): מעשה דוד ואמנון לא נקראים. בהפטרה. ולא מיתרגמין כל אותן פסוקים שכתוב בהן אמנון בן דוד אבל אותן שנאמר בהן אמנון סתם הא אמרי' לעיל מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם: אין מפטירין במרכבה. דלמא אתו לשיולי ולעיוני בה: ורבי יהודה מתיר(נב). והלכה כמותו: אין מפטירין בהודע את ירושלים. משום יקרא דירושלים. ואין הלכה כרבי אליעזר:

סליק מסכת מגילה

תפארת ישראל

[ואע"ג דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה [שבת נ"ה ב']? י"ל דעכ"פ השומע יטעה]: עד) קום עשה לנו אלהים: עה) *דניחא' לישראל שיתביישו ויתכפרו. או נ"ל ע"פ מ"ד [ע"ז ד"ה א'] דלא אירע העגל רק כדי להודיע שאפי' לחטא קשה כעגל יש כפרה בתשובה; א"כ זהו פי' מ"ש הכא בגמרא, כ"ש דניחא' להו, דאע"ג שחטאם כבד הו"ל כפרה: עו) ר"ל מה שסיפר אהרן למשה היאך נעשה העגל: עז) *מדכתיב ויצא העגל הזה ויטע' השומע שיצא מעצמו [ולהוס' מעשה עגל השני, היינו גם הפסוק וירא משה וגו', כי פרעו אהרן וגו', ולא מתרגם משום כבוד אהרן]: עח) מדכתיב בה ישא, והרי כתיב כי לא ישא פני; ואע"ג דהתם אפני' אדם קאי [כתוס' בר"ה י"ז ב']? עכ"פ השומע יטעה: עט) ר"ל היכא דכתיב בן דוד; ומשום יקרא דדוד: פ) *במשנה שבש"ס ובר"יף ורא"ש ורמב"ם [פי"ב מתפלה] הכי גרסי', נקראין ולא מתרגמין; וכן מוכח. דלפי גרסתינו ק' וכי ס"ד שלא יקראו כלל פרשה א' שבתורה? מיהו בירושלמי קאמר להדיא בברכת כהני' לא נקרא, דקאמר מ"ט? לברכה ניתנה ולא לקריאה? ואפשר דרק לקוראן לבד אסור סירוגין, אבל רשאי לצרפן לפסוקי' שלמעלה ושלמטה: פא) *שלא יעיינו בה העם: פב) והכי קיי"ל: פג) *הוא פרשה שביחזקאל, דכתיב בה אביך אמורי ואמך חתית, דמשמע שעיקרן ושרשן רע, וזה בזוי טפי לישראל, ולא ראוי לפרסמו דחיישי' לכבוד ישראל:

נשלמה מסכת מגילה:

עיקר תוי"ט

יקר' משום דה"א עובדא דיוסף ועתוי"ט: **נא) ראשון** כו'. דניחא להו דאיתא להו כפר'. גמ': (נ) בתוס' דברכת כהנים א"א לכתוב דאין נקראין דאין סברא לומר שתהא התור' נקראת בגנות שלא בגלותיה מש"כ בהשמטות דגל"ה אין הנגלים נקראים בשלימותן ומהר"ם כ' דגל' וכן צ"כ ועתוי"ט: (נא) שכדאי הם ישראל לשאת להם פנים כדאמרי' בברכות ד"כ לא כדאי הן ישראל לשאת להן פנים לפי שאמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מחמירין על עצמן עד כזית ועד כביצה. הר"ב: **נב) דוד ואמנון.** אבל מעשה דבת שבע נקרא ומיתרגם. דסברי' הוא דלודי: **נג) במרכבה.** כדי שלא ישאלו העמק כשיתמהו אותו' ולא יוסיף להם אלא ספק. הר"מ: (נב) כגון מעש' דבראשית נקרא ומיתרגם ומעשה המרכבה דלא הוא חכם יודע מדעתו אלו לב סמבכיל שלא ישינם ומתוקנין יסה מדניתו ולי כלו בר הכי היא הכי נמי לאיל מתירים חכם יתבע והתבע יתריע בלולהו ולא ישאל בעמוקים אלו שידע שאינו כדאי שיהיו לו פום ממנה:

נשלמה מסכת מגילה.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

ס"א. ב י קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב אבל הברכה תהיה מעומד, ולא יקראו בצבור לכתחיל' מיושב.

דין ברכה לפניה ולאחריה עי' לעיל ספ"ב; דין קריאה בחול ובשבת ובר"ח ונח"המ מפורסם, זה הכלל ביום שקורין ג' אין פוחתין מי' פסוקים ופסוק דוידבר עולה מן המנין, ואי סליק עניינא בבציר מהכי כפרשת ויבא עמלק בפורים דהוא רק ט' פסוקים שפיר דמי, ואין קורין לא' פחות מג' פסוקים ובשני וחמישי ושבת מנחה קורין ג' וביום שיש בו מוסף ואינו יו"ט כר"ח וחוה"מ קורין ד', וביו"ט חמשה, וביוה"כ ששה ובשבת שבעה לבד מהמפטיר, [ובגמרא כתוב בשביעי או רשביעי מפטיר כמג"א סימן קמ"ג לבד ביום ב' או ג' ס"ת דצריך להפטיר בתורה יותר]

שאין

ט האומר יברכוך טובים[סא], הרי זו דרך המינות[סב]. על קן צפור יגיעו רחמיך[סג], ועל טוב יזכר שמך[סד], מודים מודים[סה], משתקין אותו. המכנה בעריות[סו], משתקין אותו[סז][מה]. האומר[מו] מזרעך לא תתן להעביר למולך, ומזרעך לא תתן לאעברה בארמיותא[סח], משתקין אותו בנזיפה[סט]: י מעשה ראובן[ע][מז] נקרא ולא מיתרגם[עא]. מעשה תמר[עב] נקרא ומיתרגם[עג]. מעשה עגל

ר"ע מברטנורה

החכמים: ט יברכוך טובים הרי זו דרך מינות. שצריכין ישראל לצרף עמהם פושעי ישראל באגודת תעניותיהם. שהרי חלבנה ריחה רע. ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת: על קן צפור יגיעו רחמיך. כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור. וגזרת לא תקח האם על הבנים. כן חוס ורחם עלינו: משתקין אותו. שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינן אלא גזירות: ועל טוב יזכר שמך. על טובתך נודה לך: משתקין אותו. שאנו חייבים לברך על הרעה. כשם שמברכין על הטובה: מודים. מודים. דמחזי כשתי רשויות. כמודה ומקבל עליו ב' אלהות: המכנה בעריות. שדורש פרשה של עריות בלשון כינוי. שאומר דלא בעריות מתם דבר הכתוב. אלא שלא יגלה קלון אביו. וקלון אמו ברבים: ומזרעך לא תתן לאעברא לארמיותא. לא תבא על העכ"ום. ותוליד בן לעכ"ום: משתקין אותו בנזיפה. שעוקר הכתוב ממשמעו. ונותן כרת לבא על העכ"ום. ומחייבו חטאת על השוגג: י מעשה. אמנון ותמר(מח) נקרא ומיתרגם. ולא חיישינן ליקריה דדוד. והוא דלא כתיב אמנון בן דוד. כדבעינן למימר לקמן: מעשה עגל הראשון

תפארת ישראל

לאות ומגלן, אבל מין לא הוה, די"א דאיט חולק [מג"א כ"ז ה' ו' ח']: סא) *לדיקים: סב) *דלדבריו משמע כמי אלהים טובים, כאילו ח"ו יש ב' רשויות [חוס'] [ורש"י פי' דהוה דרך מינות מלאינו כולל רשעים בשבחו של מקום; ר"ל לפענ"ד שכופר שיש כח ביד הקב"ה להביא צרות על הרשע שיהיה מוכרח גם הוא לברכו. אבל משהכי הרי כתוב וחסידיך יברכוך, יראי ד' ברכו את ד', וכדומה הרבה? וצ"ע]. מיהו אע"ג שהוא דרך המינות אין משתקין אותו כלקמן, מדאפשר לפרש כוונתו, שרק הצדיקים יודו בלב שלם על הטוב שייטיב להם בעה"ז: סג) *שאמרת שלא תשלח, כן תרחם עלינו; והרי דובר שקרי', דאף דרחמיו על כל מעשיו, עכ"פ אין זה טעם המצוה, רק גזירה היא מלפניו, וטעם המצות נשגב משכל אנושי: סד) *גם זה שקר, דצריך לברך בשמחה גם על הרעות, שבלתי ספק יתגלגל ממנה טוב נעלם: סה) מחזי כמודה לב' רשויות: סו) *שמפרש הפסוק לא תגלה ערות אביך, דר"ל לא תגלה קלון אביך; וכן כולם: סז) *שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה: סח) *שאומר שפי' הכתוב הוא שלא יבעל ארמית שתוליד בן למולך, דמפרש מלת להעביר לשון עיבור של אשה: סט) *דבפירושו זה מיקל בשאר עממין שאינן ארמיים העובדין למולך. מיהו אם יתרגם שלא יבעל בת כל עכו"ם. באמת הרי [וכן תרגום באמת יונתן בן עוזיאל סוף אחרי; ומוכרח לפע"ד כדבריו, דאם פי' הקרא כפשוטו לבד, שלא יעביר בנו למולך, מה לקרא זה בין העריות. ולעכוך ערך אכם, זה פי' הברייתא' בש"ס, תנא בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר; וכ"ל בניאותא, דבהכי ג"כ איירי הקרא, אף דודאי פשטותי' במעביר בנו למולך נמי איירי, מדמחייבו כרת. מיהו במודים מודים לא ישתקוהו בנזיפ', דהכא משמע דלא ליתי כ"ע למגרר אבתרי' לעקור הכתוב ממשמעותי']: ע) ושכב את בלהה: עא) דחיישי' לכבודו וכבוד יעקב אבינו: עב) *עם יהודה [וכ"ל דנקט תמר? — שהיא גרמה, משא"כ בלהה]: עג) *דשבח יהודה הוא שהודה, ובפרט שלא היה חטא כל כך כבלהה, שהיתה אשת אביו שחייב לכבדו עכ"פ, ועדיין ה' אביו קיים ואע"ג

עיקר תוי"ט

למין הוא. אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר גזירה שוה. דהא מניחה במקום הקבורה: מה) משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים שלא כהלכ'. הר"ב: מו) האומר. ולעיל תני המכנ' משום דלעיל כלל לכל העריות בהדדי ולא כל' להאריך ולבאר ועתוי"ט: מז) מעשה ראובן. וישכב את בלהה פלגש אביו נקרא בב"הכ ולא מתורגם דחיישי' לגנותו רש"י והר"ב כ' משום כבוד יעקב: (מח) הקש' ע"ז שהרי אמנון עם' המעשה, ואמר קקשו עולם ולאוס' הים' כו' ולכ"כ ומע' תמר ויהוד' ועשה בגמרא דשבחיה הוא דאודי וכ"ק דלא נקט יהוד'

צבועות אסטיס[לו] ופואה[נ], לא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין[לז] בו[נא]: ח האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין, אף בלבנים לא יעבור[נב]. בסנדל[לח] איני עובר, אף יחף לא יעבור[נג]. העושה תפלתו[נד], עגולה[נה], סכנה[נו] ואין בה מצוה[נז]. נתנו על מצחו, או על פס ידו, הרי זו דרך המינו'[נח]. ציפן זהב[נט], ונתנה על בית אונקלי[ס] שלו, הרי זו דרך החיצוני'[סא]:

ט האומר

ר"ע מברטנורה

אסטיס. צבעו דומה לתכלת: פואה. שרשים אדומים שצובעים בהם אדום ומסיק בגמרא שאם היה דש בעירו. כלומר רגיל עמהם וכולם יודעים במומין שיש בו. או שנשא כפיו. או שרוב אנשי העיר מלאכתן בכך. מותר. דהשתא אין מסתכלים בו: ח אף בלבנים לא יעבור. חיישינן שמא מינות נזרקה בו. דעובדי עכ"ום מקפידין בכך: העושה תפילין שבראשו עגולות. כאגוז. או כבילה: סכנה. שלא הכניס בראשו (לט): ואין בה מצוה. דתפילין מרובעו' הלכה למשה מסיני: הרי זה דרך מינות. שבוזים דברי חכמים. והולכים אחר משמעות המקרא. ואומרים בין עיניך ממש. על ידך ממש. וחכמים למדו בג"ש(מ). בין עיניך במקום שער שבראש. מקום שמוחו של תינוק רופס(מא). על ידך בגובה היד קיבורת(מב) בראש הזרוע שהוא כנגד הלב: ציפן זהב וגו'. והכתוב אומר (שמות י"ג) למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר לפיך. שיהא של עור בהמה טהורה ולא מזהב: ונתנה על בית אונקלי. על בית יד(מג) המלבוש מבחוץ. והכתוב אומר לך לאות. ולא לאחרים לאות: הרי זו דרך החיצונים. בני אדם ההולכים אחר דעתם(מד). חוץ מדעת החכמים

תפארת ישראל

נ) מיני צבעוני': נא) *והכי קיי"ל. מיהו אם רוב העיר מלאכתן בכך, או שדש בעירו, שרי [שם]: נב) באותו תפלה, דקנסוהו מדהפך באותה תפלה בתנהגי עע"ז: נג) תפילין שבראשו: נד) כאגוז או כבילה: נה) *דאף בכבילה איכא סכנתא עכ"פ כשהבילה זקופה, שכשיכנס בפתח, אפשר שיכה ראשו באסקופה בלי דעת, וירצץ התפילין את מוחו: נו) *שתגן עליו בשעת הסכנה, דהרי דוקא תפילין מרובעת הלמ"מ [ל"ב של"ט]. מיהו מין לא הוה כבסיפא, מדאין קראים מקפידין שיהיו דוקא עגולות: נז) *ר"ל כמנהג הקראי'; דבאמת מצות תפילין של הראש על השער במקום שמוחו של תינוק רופס, ובנחת של יד על הקיבורת נגד הלב [כ"ז]: נח) *ר"ל ציפה הבתים בזהב, דפסול מדרבנן מדאין הבית רואה האויר [כא"ח ל"ב מ"ח]. ולגמ"י ולר"ב ור"ן איירי שציפה הפרשיות בזהב; והמגני א"כ אין גמור הוא, דהרי עוקר המצוה לגמרי, דהרי בעינן מעור הלמ"מ [כבנת כ"ח ב'] ומי' ב"י במור כ"ז? ותו למה נקט זהב, מ"ש זהב משאר? לפ"כ דמשם הפסול משום שאין הבית רואה את האויר, וקמ"ל אפילו זהב, אע"ג דחשובה ולולב אמרי', כל לנאותו אינו חוצץ [כסוכה דל"ז א']? התם במלאת דתליא בנגיעת גוף בגוף אסר; אבל הכא צריך להיות גלוי נגד האויר, והא מכוסה הוא. וכ"ש בציפה בית בשאר מינים או [לאקן] שנ כביב בו ממש על הבית עוסב, כך נ"ל [ודנ"בי]: נט) ר"ל או שלבש התפילין על [ערמעל] של בגדו; וכוונתו כדי שיראה לכל איה מצוה ידו: ס) *קרוב למינות שמדקדק במצוה בהפך ממה שקבלנו, דלדידן בית של ראש מצוה גלוית ובית של יד רצוי לכסות [כ"ז], והוא דרש וכיה לאות

עיקר תוי"ט

לו) אסטיס. וכן כל דבר שלובע הידים. הר"מ: לז) מסתכלין. [illegible] דס"ק נוי משום הכי הוא כמ"ש הר"ב ולא פליגי אלא דת"ק לאמר מומין ור"י לאמר לבע: לח) בסנדל. שדרך המינין להקפיד בכך. ומש"ה אף יחף לא יעבור. א"נ כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד חוששין שמא המהורים של משות עלו רגליו ונמצא בו מיתה. הר"נ: (לט) ז"ל הערוך פעמים שנופל על פניו ברחוב ונפגע רגליו את מוחו ובמ"י כ' [illegible] ביכנס בפתח ויכה ראשו באסקופה. שלא יהגנו התפילין ברגלו: (מ) [illegible] דל"ז: (מא) בריתא שם והמפרש במתנין שיניך. מקום התחלת השער בכ"מ שמוח של תינוק רופס הוא מקום תפילין. ופי' רופס מתרכך [illegible] לי שהוא מל' התרפס [illegible] בענינו ההכנעה והשפלות בדברים רכים: (מב) פי' ל' קבולת בשר כמו קיבורא דדרעא. תוס': (מג) ועבדי הכי משום דכתיב לאות על ידך ומין שהם אומרים שתפילין הן כמלוי לכל ונא הדבר והיו לך לאות ומש"ה לא כי' ליל על בית יד דלו' בשל כלם להראות כרוב ולא כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. ולמדו ע תפילין של ראש. הר"נ: ודן ה"ל הר"נ קרוב למין

עוברין[לא] על ידו[מ]: ו קטן קורא בתורה ומתרגם[מא], אבל אינו פורס על שמע, ואינו עובר לפני התיבה[מב], ואינו נושא את כפיו[מג]. פוחח[מד] [לב], פורס את שמע ומתרגם, אבל אינו קורא בתורה, ואינו עובר לפני התיבה, ואינו נושא את כפיו[מה], סומא[לג] פורס את שמע[מו] ומתרגם, רבי יהודה אומר, כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע[מז]: ז כהן שיש בידיו מומין[מח] [לד] לא ישא את כפיו[מט], רבי יהודה אומר, אף מי שהיו ידיו

צבועות

תפארת ישראל

מ) ר"ל בשבילו: מא) *וקיי"ל דאין הקטן רשאי להיות קורא בצבור עד שיביא ב' שערות; אבל שיהיה בכלל הקרואים, י"א דוקא אחר שלישי רשאי ואנן נוהגין דרק להיות מפטיר מותר [מג"א רפ"ב סק"ו]: מב) *דמדאינו בר חיוב, אינו מוציא לאחרים עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א'; ובתפלת ערבית תלוי במנהגא [שם סג"ג סקי"ג]: מג) *יחידי; דגנאי הוא לצבור שיהיו כפופין לברכת קטן. וקיי"ל דאפי' בן י"ג שנה, כשלא הביא ב' שערות אינו נושא כפיו רק עם כהני אחרי' [קכ"ח סק"כ]: מד) *שבגדיו קרועין מאד ונראה בשרו: מה) *מפני כבוד הצבור [כ"ג]. וי"ל דכל כבוד הצבור, אין ר"ל כבוד של הצבור שראוי להם, אלא ר"ל הכבוד שחייבין הצבור לכבוד את ה', שראוי להיות כראוי. וכ"מ שאינן יכולי' למחול, ואפ"ה פורס שמע מדאינו רק בשביל יחיד שהשאר לבוא לבי"הכנ; ומתרגם מדאינו צריך רק לע"ה, שאינן נקראין צבור. [ועי' א"ח ג"ג רע"ז סק"ב ורמג"א סק"ע]: מו) *אף שבכלל אומר יוצר המאורו' והרי לא נהנה מהן? עכ"פ נהנה מהן ע"י שיורוהו אחרים על יד בדרכו: מז) וקיי"ל כת"ק [ס"ע ב']: מח) *וה"ה בפניו ורגליו אף שמכוסי' במקום שאין מנהג לכסותן; רק נקטע ידיו לרבותא, דסד"א כשיסתכלו בידים שנושאין לא יסיחו דעתם, קמ"ל. או נ"ל דלרבותא דהיתיר' נקט ידיו. דמדנקט בסיפא טעמ' שלא יסתכלו בו, משמע דברגיל בעיר, דליכא חשש שיסתכלו בו, מותר [כמש' קכ"ח], להכי קמ"ל אפי' ידיו, שמגולה מומו לסדיא, שרי ברגיל בעירו: מט) *שלא יסתכלו לראות החידוש ויסיחו דעתם. מיהו בלא בעירו, או במנהג המקום שישלשלו הכהני' הטלית על ידיהם, שרי [שם]:

ר"ע מברטנורה

על ידו. בשבילו: ו קטן קורא בתורה. ויש מן הגאונים שאמרו דוקא משלישי ואילך: קטן אינו פורס על שמע. לפי שהוא בא להוציא את הרבים ידי חובתם. וכל שאינו חייב בדבר. אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: ואינו נושא את כפיו. אם הוא כהן. שאין כבוד לצבור. שיהיו כפופין לברכתו: פוחח. בגדיו קרועים וזרועותיו נראים מבחוץ. ערום ויחף מתרגמינן פוחח ויחף: פורס על שמע. שהרי הוא מחוייב בדבר. אבל אינו קורא בתורה. מפני כבוד התורה. וכן לפני התיבה. וכן לנשיאת כפים. מפני שגנאי הוא לצבור: סומא פורס על שמע. שאע"פ שאינו רואה מאורות. יש לו הנאה מן המאורו'. שבני אדם רואין אותו. ומצילין אותו מן המכשולים: רבי יהודה אומר כל מי שלא ראה מאורות מימיו. לא יפרוס. שלא היה לו הנאה מהם לעולם. ואין הלכה כר"י: ז כהן שיש בידו מומין. וכן בפניו. או ברגליו. לא ישא את כפיו שאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן (לה). ואם יש מומין ברגלא יסתכלו בו. ומתוך כך יבואו להסתכל בידיו והמסתכל בכהנים כשנושאים כפיהן. עיניו כהות. לפי שהשכינה שורה בין ידיהם:

אסטים

מוני

עיקר תוי"ט

או רבו כו'. ויהי' כאלו הוא עצמו מפטיר בנביא כיון שהוא תלמידו או בנו והכל שוה. הר"מ: **לא) עוברין.** פורסין את שמע ועוברין לפני התיב', הר"ב: **לב) פוחח** כו'. שלא הי' עוברין לפני התיב' בפריסת שמע: וכן רשאי לתרגם דהרגום לא חביבותא כולו הלי דקטן מתרגם. הר"ב: **לג) סומא** כו'. לאע"פ שבכללה של הפרים' היא ברכת המאורות כמ"ש הר"ב לעיל במ"ג: **לד) מומין.** כגון שהן בהקניות או עקומות או פקוטות. גמרא. ופי' בהקניות מל' בהק דקרא ועקומות פרש"י כפופות. ועקופות לצלדיהן. רש"י. והר"כ פי' עקומות שנהפכת' ידו לאחוריה ועקופות שאינו יכול להלוך אלצבעותיו: (לה) שכן תיקן ריב"ז וטעמא בגמרא במסכת סוט' דלמא אפסיק לי' רצוע' והדיל לי' למקבר ויאמרו דלהכי אזיל לי' שמא בן גרוש' או בן חלוצ':

לוסטים

ואדם[כז], כיוצא בהן[כח]: **ד** הקורא בתורה[כט] לא יפחות מג' פסוקים[ל][כד], לא יקרא למתורגמן[כה] יותר מפסוק אחד[לא]. ובנביא שלשה[לב]. היו שלשתן שלש פרשיות, קורין אחד אחד. מדלגין בנביא[לג], ואין מדלגין בתורה[לד][כו]. ועד כמה הוא מדלג, עד כדי שלא יפסוק המתורגמן[לה]: **ה** המפטיר בנביא הוא פורס על שמע[לו], והוא עובר לפני התיבה[לז], והוא נושא את כפיו[לח]. ואם היה קטן[לט], אביו או רבו[ל]

ר״ע מברטנורה

בקרקעות(כא): ואדם כיוצא בהן. אם אמר דמי עלי שמין אותו כעבד(כב). ועבד אתקש לקרקעות. דכתיב (ויקרא כ״ה) והתנחלתם אותם לבניכם,(כג). וכי היכי דבקרקעות בעינן עשרה. וחד מנייהו כהן. הכי נמי באדם: **ד** לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא יטעה התורגמן שמתרגם על פה: ובנביא ג'. אם ירצה ולא אכפת לן אם יטעה דלא נפקא לן הוראה מנייהו: ואם שלשתן ג' פרשיות. כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה. ועתה מה לי פה נאם השם. הם ג' פרשיות בשלשה מקראות רצופים: מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה ואפילו מענין לענין: ואין מדלגין בתורה. בשני ענינים. אבל בענין אחד מדלגין כמו שהיה כהן גדול קורא ביום הכפורים פרשת אחרי מות. ומדלג וקורא אך בעשור: עד שלא יפסוק התורגמן. שמדלג בין בתורה בענין אחד. בין בנביא. ואפי' בב' ענינים לא ישהה אלא בכדי שישלים התורגמן לתרגם (כו). מה שהוא צריך לתרגם. שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה: **ה** המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא(כח). תקנו חכמים שיהא הוא פורס על שמע ברבים: והוא עובר לפני התיבה. להוציא את הרבים. בקדושה שיש בתפלה. הואיל ומזלזלין את עצמו להפטיר. דהוי דבר שאינו כבודו(כט). תקנו לו את זו לכבודו: ואם היה קטן שאינו יכול לעבור לפני התיבה. ולא לפרוס על שמע: אביו או רבו. עוברים לפני התיבה:

תפארת ישראל

כהן; וזה מגזירת הכתוב: כז) *ר״ל אדם שהקדישו שוויו בזמן המקדש, דאז נישום כעבד כמה שוה: כח) *ר״ל צריך נמי שישומהו ע' וכהן: כט) בצבור: ל) כנגד תנ״ך לרמז שכולם כלולים בה: לא) *דכשהזרו מבבל נשתכח מהם לשון הקודש, ותיקן עזרא שיתרגמו לעם כל פסוק בלשון ארמי שהורגלו לו בבבל. והאידנא לא נהגו כך מדאין מבינין הוא הלשון, ואין מתרגמין ג״כ בלשון שמבינים, מדאין יכולה להתפרש יפה בלשון אחר בקיצור הראוי, רק באחרונים שנתקן מעזרא ברוח הקודש [טא״ח קמ״ה]: לב) *ר״ל אפי' רוצה להתרגם ג' פסוקי' יחד רשאי; דבנביא לא חיישי' שידלג, מדאין שם הוראה כבתורה: לג) לקפוץ בקריאתה מעניין לעניין אחר: לד) שמא יתבלבל ע״י הדלוג; מיהו בעניין א', מותר לדלג: לה) ר״ל בין המדלג בתורה בעניין א', או בנביאי' בב' עניני', אינו רשאי לשהות בנתיים רק בכדי שישלים המתורגמן תרגומו, דגנאי לצבור שימתינו בשתיקה: לו) משום דמפטיר אינו חשיבות, עשו לו כבוד זה: לז) *ר״ל שאומר ג״כ השמונה עשרה אחר פריסת שמע [ובמסכת סופרים פי״ד הלכה ס' יש עוד פי' כל זה, שלותו שמפטיר לומר ג״כ שמע של ק״ש, שמוליא הק״ש ולומר שמע ישראל וגו']: לח) *אם הוא כהן; דא' מהכהנים מתחיל, ואחריו מתחילין כולן, וכן כשמברכים הוא, מכיימן כולם: לט) הוא שמפטיר:

ר״ל

על

עיקר תוי״ט

(כא) ולכך תהי' אתחתו לא מגינן דלאו בגוואה כתיב. ללא הצריך הכהן בשלכן כו' ובילא בכן. רכ״י: (כב) כמה הוא יפה לתמכר בשוק ור״ל עבד עברי דהא הוא שם לתמכר: (כג) לרשת לאחוזה. גמרא. והקשו בשנק' דקרא בעבד כנעני כתיב והגלן דעבד עברי לאתקש: כד) מג' פסוקים. כנגד תור' נביאים וכתובים: כה) למתורגמן. מיהו עזרא כתבו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם את שקורא קורא בתור' כדי שיבינו ענין הדברים. הר״ן. ונפקא לי' מנהרא דקוע' ויקראו בספר זה מקרא. מפורש זה תרגום. כ״מ: כו) בתורה. שהשומע לא הקיבן ממקום למקום אין לנו שיתבו בשמעו. רש״י: (כה) הר״ן. והר״ח כ' דל' המשנ' אינ' כך דלעתרי הנ״ל עד כי שישפ' התורגמן ועזא״מ: (כח) כלומר אי מעתיד להפטיר דמתחלה פריסת שמע קורם שקו' בתורה הוא שכל מי שירג' לנה לנ״הכנ כבר בא לו. וחדש דמתלי כשמא האידנא אין פירסין כלל ביום שיש בו הפטרה לפי שכבר נתו הכל: (כט) דלא שבנו ני' פלמא ליקרא משום הואיל לבי' בקטן. הר״נ: ל) אביו

ואין עוברין לפני התיבה[טו], ואין נושאין את כפיהם[טז], ואין קורין[יז] בתורה[יח], ואין מפטירין בנביא[יח], ואין עושין מעמד ומושב[יט], ואין אומרים ברכת אבלים[כ], ותנחומי אבלים[כא], וברכת חתנים[כב], ואין מזמנין בשם[כג], פחות מעשרה[כד]. ובקרקעות[כה], תשעה וכהן[כו].
ואדם

תפארת ישראל

וגבורות וקדושה [וי"א שגומר כל השמונה עשרה]; ועושין כל זה כדי להוציא מי שלא שמע קדיש וברכו וקדושה בצבור. ונקרא פורס, לשון פרוסה, שאינו אומר רק קצת מהמחוייב, דהיינו רק ברכה א' מב' ברכות שלפני הק"ש; וזה, משום שאמר ברכו [להוציא השומע], צריך שיאמר עכ"פ ברכה א'. והאן קיי"ל דסגי שיענו הקהל על ברכו, ברוך ה' המבורך לעולם ועד, וא"צ שיאמר ברכה ראשונה; מיהו לפי מנהגינו, עדיף טפי שיפרסו על שמע קודם תפלת ש"ץ בקול, דלהוי כמו הש"ע של הש"ץ על אמירת ברכו של הפורס [ש"ע]: טו) *נ"ל דלהכי נקט לה בתר פורס שמע, דקמ"ל דאפי' הפורס שמע אין עובר לפני התיבה לומר השמונה עשרה, אסור בפחות מיוד: טז) בברכת כהני': יז) בצבור: יח) טעם כולהו, משום דמילי דקדושה נינהו, וכל קדושה צריך י': יט) *כך נהגו, כשהוציאו המת ישבו ז' פעמים בבי"הק, ואמרו כל פעם קנות והספד, כנגד ז' הבלים שבקהלת; ובכל פעם שעמדו, אמר א' „עמדו יקרי' עמדו"; וקודם שישבו, אמר „שבו יקרים שבו"; ולהכי נקרא מעמד ומושב, ועכשיו נהגו רק להעמיד המטה ג"פ, ביום של החנון, כדי להבריח המזיקין [י"ד סנ"ח]: כ) *דכשחזרו מהלוויה, עמדו כולם יחד ברחוב, ועמד א' ואמר ברכה להאבלים [ככתובו' ד"ח]: כא) *דאחר שברכה הנ"ל, כל העם עומדין שורות אחורי שורות, כל משפחה לבד, ואין שורה פחותה מיוד, והאבל עובר לפניהן, או הן עוברין בצד שמאל של האבל, וכל א' א"ל תתנחם מהקב"ה [כסנהדרין י"ט א']: כב) ז' ברכות: כג) לומר נברך אלהינו: כד) וכולהו משום כבוד הצבור: כה) שהקדים, כשרוצה לפדותה: כו) *ר"ל צריך שיהיו י', ואחד מהן יהיה
כהן

ר"ע מברטנורה

לשון פרוסה. כלומר חצי דבר. תחלי ברכו' שלפני ק"ש אומר ברכה א': ואין עוברים לפני התיבה. שליח הצבור (טו): ואין נושאים כפיהם. לברך ברכת כהנים: ואין קורין בתורה. בצבור. וכל הני אין נעשים בפחות מעשרה דכתיב (ויקרא כ"ב) ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה. כתיב הכא בתוך בני ישראל וכתיב התם (במדבר י"ז) הבדלו מתוך העדה הזאת. מה להלן עשרה. שאין עדה פחותה מעשרה (יח) אף כאן י': ואין עושין מעמד ומושב. למת. כשנושאין את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לכבוד המת (יט). ואומרים על כל פרק ופרק של הספד. עמדו יקרים עמודו. שבו יקרים שבו. ובציר מעשרה לאו אורח ארעא: ברכת אבלים. ברכת רחבה. שהיו אומרים ברכה כנגד אבלים. וברכה כנגד המנחמים כו' כדמפורש בפ"ק דכתובות [דף ח']: ותנחומי אבלים. עומדים בשורה כשחוזרים מן הקבר. ומנחמין את האבלים. ואין שורה פחותה מעשרה: וברכת חתנים. שבע ברכות שאומרים לחתן: ואין מזמנין. כיון דבעי למימר נברך אלהינו. בציר מעשרה לאו אורח ארעא: והקרקעות. של הקדש הבא לפודתן צריך י' ואחד מהן כהן דעשרה כהני כתובים בפרשת הקדשות שלש' בערכין ושלשה בבהמה וד'
בקרקעות

עיקר תוי"ט

ק"ש. ועתוי"ט טעם מנהגינו: (טו) לכאור' מכאן ראי' לדס"ל דבקדוש' דביולכ אור יחיד רשאי לאומרה ולכך אשמעי' דבל' נקדש לא בפחות מי' והר"כ פ' בד"א עתוי"ט: טז) את כפיהם, דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב כה תברכו את בני ישראל ובני ישראל י' משמע כדילפי' מונקדשתי בתוך ב"י. ומיהו הני כולהו אסומכתא בעלמא נינהו דסדר תפל' גופא מדרבנן. הר"כ: יז) קורין, ומפטיר כו' דתקנתא דרבנן הוא ולא תקנו אלא בצבור. הר"כ וז"ש דרבנן היינו שאינן מד"ת שבכתב אבל יש מהן שהוא תקנתא דמרע"ה: (יח) בגלמר גבי מרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת שהיו י"ב. ויצאו יהושע וכלב. גמרא: (יט) והרוב' לספוד יספוד רש"י והרמב"ם כת' לנחם אבלים או להרבות לצער בכי' ולאת אל לבו לשוב בתשוב' כו': כ) ברכת אבלים. בגמרא ברכת אבלים בעשר' ואין אבלים מן המנין ברכה חתנים בעשר' וחתנים מן המנין:
ולכהן

מוסיפין עליהן[ו], ואין מפטירין בנביא[ו]. הפותח והחותם[ז] בתורה מברך לפניה ולאחריה[ז][ז]: **ב** בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה[ח], אין פותחים מהן ואין מוסיפים עליהן, ואין מפטירין בנביא. הפותח[י] והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה[ט]. זה הכלל[יא]. כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה. ביום טוב חמשה[י]. ביום הכיפורים ו'[יא]. בשבת שבעה[יב]. אין פותחין מהן אבל מוסיפין[יב] עליהן. ומפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה[יג]: **ג** אין פורסין את שמע[יד], ואין

ר"ע מברטנורה

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. המתחיל לקרות בתורה ראשון מברך לפניה והאחרון החותם שהוא המשלים מברך לאחריה וכל שאר הקורין בתורה אין מברכין לא לפניה. ולא לאחריה (ה). והאידנא נהיגי עלמא דכולהו מברכין לפניה ולאחריה גזירה משום הנכנסים ולא שמעו הראשון שבירך לפניה. ויאמרו אין ברכה בתורה לפניה. ומשום היוצאים ולא ישמעו החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו. ויאמרו אין ברכה בתורה: **ב** ואין מוסיפין עליהן. דבראשי חדשים ובחולו של מועד. נמי איכא בטול מלאכה. דמלאכת דבר האבד מותר (ט): ביו"ט ה'. דכל דטפי ליה מלתא מחבריה. טפי ליה גברא. הלכך בראשי חדשים ובמועד. דאיכא קרבן מוסף. קורין ד'. יו"ט דאיכא בטול מלאכה. קורין חמשה. ויום הכפורים דענוש כרת. קורין ששה. שבת דחיוב סקילה. קורין שבעה: **ג** אין פורסין על שמע. עשרה (יג) שבאו לבית הכנסת. אחר שקראו לבור את שמע. עומד אחד ואומר קדיש וברכו. וברכה ראשונה שלפני קריאת שמע (יד). פורסין לשון

תפארת ישראל

בין בלילה [תרל"ב]: ו) *בב' וה' מפני בטול מלאכ' לעם, ובשבת במנחה מפני הדרשה שדורשים אז [כפי' ר"ן, ועפי' תקכ"ט]: ז) *ר"ל שכהן מברך לפניה, והאחרון מברך ברכה שלאחריה, וכל שאר הקורין לא יברכו כלל, דכולהו חדא מלוה ניהו. והאידנא כל א' מברך לפניה ולאחריה, מגזירת הנכנסין והיוצאין באמצע קריאה', שלא יטעו לומר שאין מברכין על הס"ת רק בברכה א' לפניה או לאחריה [קל"ט]: ח) *כדי שיהיה לסימן דבהו"מ מותר רק מלאכת דבר האבד; וכמו כן בר"ח נשים נזהרות ממלאכה [הי"ז]: ט) *אף שהוסיפו ה': י) לסימן דמותר רק צורך אוכל נפש: יא) לסימן דאסור בו כל מלאכ' בכרת: יב) *לסימן ששבת חמור יותר מיו"כ, שחייב בו על כל מלאכ' סקילה: יג) *אף שהוסיפו הרבה לקרות: יד) *כך נקרא מה שנהגו אז, דאחר גמר התפלה, עומד א', אפי' מאותן שכבר התפללו [והוב' מסתפקין בזה], ואומר קדיש וברכו, וברכה ראשונ' דהיינו יוצר אור עד יוצר המאורות מדאומר בה קדושה, ואח"כ אומר אבות וגבורות

עיקר תוי"ט

א"כ כנגד כהנים לוים וישראלים הללו לקרות בה. הר"ן: (ה) משום דקריאת התור' [illegible] הוו כחד גברא. הר"ן: ו) והחותם. ר"ל דהשתא קא נהיגי עלמא למקרי להם [illegible] כדי שהוא יזכה בברכ' לאחרו'. ולע"ג דהאידנא כולהו מברכין מ"מ לפי תקנ' הקדומ' לא צריך לאחרו' אלא המופטר שהוא האחרון. ועתוי"ט: ז) ולאחריה. ולא תניא בתחלה כמו בסמוכ' אלא חייב הוא לברך. הר"ן: ח) ד'. [illegible] ולין מדלגין [illegible] הר"ן: [illegible] מ"מ גופי' ועתוי"ט: י) הפותח כו'. מ"מ הדר תני לה הכא וכן לקמן. דהוה ס"ד דכל דטפי מלתא [illegible] מ"מ לאשמעינן [illegible] יא) זה הכלל. [illegible] לא היתה י"ט [illegible] צריך כל דטפי לי' מלתא מחברי'. טפי לי' גברא: [illegible] יב) מוסיפין כו'. [illegible] הר"ן. ועי' תוי"ט: (יג) שהתפללו כ"א [illegible] הר"ן: (יד) מפני קדוש' [illegible] ק"ב

פ"ד הקורא את המגילה[א], עומד ויושב[ב][א]. קראה אחד, קראוה שנים[ג], יצאו[ד][ב]. מקום שנהגו לברך יברך[ה], ושלא לברך לא יברך. בשני ובחמישי ובשבת במנחה, קורין שלשה[ו], אין פוחתין מהן ואין מוסיפין

תפארת ישראל

פ"ד א) *אחר ששנה מה קורין בכל חג, שונה כאן היאך קוראין; והתחיל במגילה, דמכילתין היא: ב) *ר"ל רצה עומד רצה יושב, מיהו ש"ץ קורא דוקא בעמיד', מפני כבוד הצבור [תר"ך]. והקורא בתורה בצבור, אפי' לסמוך עצמו אסור; וי"א דבתורה בצבור אפי' בדיעבד לא יצא בקרא מיושב [קמ"א]: ג) ביחד: ד) *הקוראי' והשומעין; דאע"ג דתרי קלי לא משתמעי, מגילה דחביבה יהבי דעתייהו [תר"ך]. וה"ע נמי דברכת כהני' שאומרי' אותה כמה כהני' יחד: ה) *לאחריה; אבל לפניה מצוה לברך. ונוהגין לברך שלשה ברכות לפניה וא' לאחריה, בין ביום בין

ר"ע מברטנורה

פ"ד הקורא את המגילה. עומד ויושב. רצה עומד. רצה יושב: קראוה שנים. ביחד יצאו. ולא אמרינן תרי קולות אין נשמעין כאחד. דכיון דחביבה להו (ג). יהבי דעתייהו: מקום שנהגו לברך אחריה יברך. אבל לפניה חייב לברך בכל מקום שלש ברכות. על מקרא מגילה. ושעשה נסים. ושהחיינו. בין בלילה. בין ביום. דקריאה של יום עיקר. כדכתיב (אסתר ט') והימים האלה נזכרים ונעשים והיכא למ"ד דכיון שבירך שהחיינו בלילה לא יברך ביום שהחיינו. והכי מסתברא: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לצבור. מפני שהן ימי מלאכה. ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא. שהרי כל היום היו רגילים לדרוש. ומהאי טעמא נמי אין מפטירין:

הפותח

עיקר תוי"ט

א) ויושב. מה שאין כן בתורה דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי כביכול אף הקב"ה בעמיד' והקורא ומשמיעה הוא כדלך הקב"ה שהשמיע התור': **ב) יצאו.** הקוראין והשומעין מפי הקוראין: (ג) דחשה היא לו והלכך תניא בגמרא משא"כ בתור' שלא יהא קורא אלא א': **ד) ג'.** כנגד תור' נביאים וכתובים. ש"כ

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

דימשך ממנו דברי חול] ובאינו יודע ישהא מעט כדי הלוך ב' פתחים ואח"כ יצא, וביש לב"הכנ ב' פתחים לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו רק בהיה הדרך עובר קודם שנעשה ב"הכנ או בלא נכנס תחלה לקצר דרכו, ובנכנס להתפלל מצוה לכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר, ולרוק בו מותר כשמשפשף ברגליו [והאר"י ז"ל היה נזהר מרקיק' אפילו שלא בשעת התפילה] וראוי לקנח הטיט קודם שיכנס להתפלל; ואף על פי דנוהגי' ככוד בישובן ובחרבונם מכ"מק לכבדן ולרבצן בזריקת מים על פי קרקע נוהג דוקא בישובן לא בחרבונם ובעלו בהם עשבים תולשים אותם ומניחם במקומם כדי שיראו ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם; ובהתנו בפירוש [לא בסתמא] בשעת בנין ב"הכנ להשתמש בו מותר להשתמש בו בחרבנו כשאין דעתם לבנותה, חוץ מוריע' וחשבונות דרבי' דהוא מגונה ובבתי כנסיות דא"י לא מהני תנאי: **מ"ד, ה'.** ר"ח אדר הסמוך לניסן שחל בשבת קורין פרשת שקלים שהוא כי תשא עד ועשית כיור נחושת ובשכחו צריכין לחזור ולהוציא ס"ת לקרות הפרשה ומפטיר ויכרות יהוידע, ומוציאין ג' ספרים א' להסדר' הב' לר"ח, הג' למפטיר בפ' שקלים; בשבת שניה מוציאין ב' ספרים בא' קורין הסדר' ובהב' פ' זכור אשר עשה לך עמלק, סוף כי תצא, ומפטיר פקדתי את אשר עשה עמלק; בשבת ג' שהוא ט"ו אדר מפסיקין; ובשבת ד' כ"ב אדר, מוציאין ב' ספרים בא' הסדר', ובהב' פרשת פרה [ולי"א פרשת זכור ופרה דאו' לפיכך בני היישובים שאין להם מנין צריכים לבא למניין בשבתות אלו, ובא"א עכ"פ יזהרו לקרותם בנגינתם וכטעמם, ובקרא פרשת פרה ופסק בהגר הגר בתוכם אם לא גלל עדיין חוזר וקורא המותר ומברך לאחרי' ולא לפני', ובגלל כבר חוזר ופותח ומתחיל מראש הפרשה עד תטמא עד הערב בברכה לפניה ולאחריה ולפ"ת יתחיל רק ממקום שפסק, מיהא בדילג רק פסוק א' מפרשת פרה אינו צריך לחזור ולקרות שכבר קדמו אותה הפרשה]; ובשבת חמישי כ"ט אדר מוציאין ב' ספרים בא' הסדרה ובהב' החודש הזה לכם ומפטירין כראשון באחד להודש; ובחל ר"ח אדר הסמוך לניסן בתוך ימי השבוע ואפילו בע"ש מקדימין לקרות פ' שקלים בשבת שלפניו ומפסיקין בשני' שתהי' פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לפניה; ובפורים בע"ש קורין זכור בשבת שלפניה, הימים שראוי לקבוע בהם ר"ח אדר **זבדו**, וסימן לשבתות ההפסקה **זטו** [כלומר כשחל בשבת מפסיקין בט"ו באדר] **בו** [כשחל ביום ב' מפסיקין בו' בו] **דד** [כשחל ביום ד' מפסיק בד' בו] **וביו** [כשחל בע"ש מפסיקין ב' פעמים בב' ובט"ו]; דין קריאת דר"ח, חנוכה ופורים, ובמועדות עי' תפארת בדברי רבינו הגדול ומפורסם ונודע בסדורים ומחזורי' [ומשנין בכמה דברים מהסדר שנשנה בהמשנה וסומכין על הפסקתא, ומס' סופרים, כמו הג' דפורענות קודם ט' באב וקריאת ויחל בתענית אעפ"י דבמשנה אמר שקורין ברכות וקללות שבת"כ, כתו' פסחים ד"מ ע"ב ד"ה אבל, ומגילה דל"א, ב', ד"ה ר"ח]:

ואין עולין להם מן החשבון(סד). שנאמר, וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצותן(סה) שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו(סו):

פ"ד

ר"ע מברטנורה

ואין עולים להם מן החשבון. כשיגיע יום שבת. יחזרו ויקראו מה שקראו בשני ובחמישי ובשבת במנחה: שנאמר וידבר משה. אכולה מתניתין קאי. ללמוד מכאן שמצוה לקרות בכל מועד. מענין המועד.

תפארת ישראל

סה) דבשבת הבא וקורא מה שקרא בב' וה':

סו) ר"ל מענין אתמ:

פ"ד

פ"ד

עיקר תוי"ט

בסוף המשנה: סה) מצותן כו'. דלמה הולך לכתוב כאן וידבר משה והי כל המצות כולן לא נאמרו משה לישראל. רש"י:

פ"ד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

כ"א. רחובה דעיר אעפ"י דמתפללי' בה בתעניות, וגגין וחצרות כשאין מתפללין בהם הדיר אלא כשהן נדחקין, כיון שמתפללין בהם רק בדרך מקר' ודזמן, לא דרך קביעות, אין בהם שום קדוש'; בני העיר שמכרו בית הכנסת יכולי' ליקח בדמיו תיבה, דהיינו א"הק שמניחין בו ס"ת או שולחן שמעמידין עליו ס"ת, ואיכא לוקחי' מטפחת דס"ת; מטפחת לוקחין ספרים; דהיינו שכתוב כל חומש לבדו וכן נביאים וכתובים [מיהא כשמכר חומשים לא יקח בדמיהן נביאים וכתובים דקדושתן קלה מדחומשי', ונביאים וכתובים כי הדדי נינהו, ובענין קדושת ספרים הנדפסין עיין הב"ח]; ספרים לוקחין תור' דעי"ז מעלין בקדושת הדמים, לא איפכא להוריד בקדושה; וליקח בדמיו דבר הרשות לו בקדושה יש אוסרי' ויש מתירי', ולהכי במכרו בי"הכנ באפשר לא יקחו בדמיו ארון הבנוי בכותל, כיון דל"א דאין לו רק קדושת בי"הכנ, וכ"כ לא כל כלי בי"הכנ וספסלין ופרוכת דיש להן רק קדושת בי"הכנ, ובס"ת פסק בי"ד ריש הלכות ס"ת דאסור ליקח בדמי' אחרת, ולרמ"ו עכשיו מתחלה כשקנו היה בדעתם לקנות קדושה אחרת כיוצא בה, ולפיכך נוהגין למכור כפרים וליקח אחרים בדמיהם [ועיין בא"ח קנ"ג סימן י', דיחיד בשלו אפילו ספר תורה מותר למכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים ויש מי שאוסר רק ללמוד תורה או לישא אשה ורמג"א העלה בצ"ע על מה סומכין העולם למכור ס"ת אפילו נתנו לבי"הכנ לקרות בהן ומשתמשים בדמיהן וצ"ל כיון דהמנהג כן, הו"ל כאילו התנו בתחלה ואם קנא' מתחלה כדי למוכרה או שקבלה בחוב מותר למוכרה כרמ"ו, ולתשובת גינת ורדים כו"הו שכל ספרינו בזמן שיש בהם פיסול מותר ליחיד למכור ס"ת בזה"ז] וכן בגבו מעות לצורך קדושה כגון לבנות בי"הכנ או לקנות תיבה וכיוצא בזה ורצו לשנותו מלצורך מה שגבו אין משנין אלא מקדושה קלה לחמורה, ובעשו הדבר שגבו בשבילו משנין המותר לכל מה שירצו ואפי' לדבר הרשות ולרמ"ו דוקא לדבר מצוה וצרכי רבים דבר מצוה מקרי; וזה בגבו והותירו, דא מכרו והותירו, דהיינו שמכרו קדושה וקנו קדושה אחרת והותירו עוד מדמי המכירה דוקא בהתנו מיד מתחלה כשגבו המעות לקדושה שמכרו עתה לעשות חפצם ממותר הדמים או מותר להוריד המותר, ובקנו בדמי' שגבו עצים ואבנים אסור לשנותן רק לקדושה חמורה ובנדרו יחידי' עצים ואבנים לבנין בי"הכנ אף דלא יכול לחזור בו מכ"מק לענין איסור לשנותן רק לקדושה חמורה זה דוקא אחר שבא ליד גבאי; ודוקא בי"הכנ דכפרי' נמכר דהיינו שאין מתקבצין שם רבי' לרשויות שם וכן רב כבירך וכדומה, לא דכרכים, והכפרים ג"כ אם לא יבנו אחרת תחתי' אסור למוכרה והאידנא אפילו דכפרי' כשבנו משלהן נמכר בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וכל שז"ט מוכרין בפרסום והקהל שותקין הו"ל כאלו עמדו שם, ובסתרו ישנה לבנות חדשה מותר למכור אבנים ועצים דישנה שנסתרה', אפילו לדבר חול אבל רק בז"ט במעמד אנשי העיר, ואין סותרי' בי"הכנ ואפילו רק מחצה א' כדי לבנות אחר שמא יארע אונס ולא יבנו, אלא בונין תחלה ואח"כ סותרין אא"כ בחרבו יסודותי' או נוטה לפול דסותרי' מיד ובוני' מהרה, ואסו' לסתור דבר מבי"הכנ שלא על מנת לבנות דנקרא מקדש מעט ועובר בלאו וכן יש להזהר לעשות גומא בכותל; ולהדוק שם דף דשבטנעדעד ב"ז מחמיר וא"ר מתיר: ס"ב. כשמוכרי' בי"הכנ יכולים למכרו ממכר עולם והלוקח יעשה בו מה שירצה חוץ מד' דברים מרחץ בורסקי בית הטבילה בית הכסא [למי רגלי' או לבי"הכ] ובמכרו בז"ט במעמד א"ה אז ברוב וס"ה יכולי' לעשות בו אפילו אלו הד' דברים: ס"ג. בי"הכנ ובתי מדרשות אפילו אחר שחרבו הן בקדושתן ואין נוהגים בהם קלות ראש כשחוק והיתול ושיחה בטילה ואין אוכלין ושותין ומתקשטין ומטיילי' בהם ולא נכנסי' בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני גשמים ות"ח והתלמידים מותרים מדוחק, ולרמג"א אכיל' ושתיה מותר לת"ח אפי' שלא מדוחק כשלומדים בבי"הכנ [אבל באינם לומדים אסור כשאר העם] ובירושלמי התיר לת"ח להתאכסן בבי"הכנ, ולרמ"ו אורחים שרי לאכול בבי"הכנ כפסחים דק"א, א' [ועי"ש דאמר' הגמרא ג"כ וגנו בבי כנישתא והוא לאוקמי דוקא כירושלמי באורח ת"ח, ועי' ב"י א"ח בסימן קנ"א דרבינא הגירסא דאכלו ושתו בבי כנישתא ודו"ק; מיהא בבי"המ לי"א מותר לת"ח אפילו שלא מדוחק לאכול ולשתות]; ואין מחשבין בהם חשבונות; ורק דמצוה כצדקה ופדיון שבויים מותר, ואין מספידין בהן רק הספד הקרובי' של גדולי העיר, ואין ישנים בהם, ולצורך בי"הכנ מותר לאכול ולישן כשינה בליל יוה"כ בבי"הכנ לחלונים; ותכ"פ ישן רחוק מארון ומי שאינו רוצה לומר שירות ותשבחות לא ישן שם, ואין מותחין וגודלין שם חבלי' ואין פורשין לתוכן כצורות ואין שוטחין על גגו פירות, ובצריך לכנס בהן לצרכו לקרא לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר תורה [והרמ"י ז"ל היה נודר בבי"הכנ, אפילו בדבר מוסר

הכפורים, אחרי מות[לז]. ביום טוב הראשון של חג' קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים[לח]. ובשאר ימות החג' בקרבנות החג[לט]: ן בחנוכה בנשיאים[מ] (לט) בפורים ויבא עמלק, בראשי חדשים, ובראשי חדשיכם. במעמדות, במעשה בראשית[מא], בתעניות[מ], ברכות וקללות[מא]. אין מפסיקין[מב] בקללות[מג] אלא אחד קורא[מג] את כולן, בב'[מד] ובה' ובשבת במנחה, קורין כסדרן[מד].

ואין

ר"ע מברטנורה

קורין וזאת הברכה (לז) ומפטירין ויהי אחרי מות משה. ושבת שחל להיות בחולו של מועד. בין בפסח. בין בסכות. קוראין ראה אתה אומר אלי (לח). ומפטירין בפסח. העצמות היבשות. ובסכות ביום בא גוג. שמסורת בידינו דתחיית המתים עתידה להיות בפסח. ומלחמות גוג ומגוג בסכות: ן במעמדות במעשה בראשית. שבשביל הקרבנות נתקיימו שמים וארץ. וסדר קריאתן. מפורש במס' תענית בפרק אחרון: ברכות וקללות. אם בחקותי (מא). להודיע שעל עסקי התורה באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ויגאלו מצרתם: כסדרן. בסדר. פרשת היום:

ואין

תפארת ישראל

דולג או פוסק. ולדידן קורין זה למפטיר; ובש"ת קמא ביום א' וה' פקד את שרה, דבר"ה נפקדה. וביום ב' קורין בעקידה, כדי שיזכור לנו הקב"ה עקידתו; ולכן קורין ב' פרשיות אלו כסדרן בתורה: לז) *וזהו באחרי', משום שבפרשה זו נזכר עבודת היום, ונשלמה פרים שפתותינו. ובמנחה קורין בפרשת עריות מפני שכל העם מקובצי' אז והנשים מקושטות, שלא ישתכל בהם ויבוא לידי חטא [כיומא די"ע ב', כך נ"ל]; ועוד שאין לך חטא שקשה לפרוש ממנו כעריות שילמדו תקפו מלשוב, להכי יזכירו להנכשל' חומר ענשם שישובו. ומפטירין ביונה, לומר שאל יתיאש החוטא, שהרי בני נינוה נתקבלו אף לאחר גזר דין: לח) *שור או כשב; וכמו כן ביום השני: לט) *ביום א' דחה"מ כהן קורא ביום השני, ולוי ביום השלישי, וישראל ביום הרביעי, והד' ביום השני וביום השלישי; וכן בכל יום כהן ולוי בספיקא דיומ', וישראל ביום שלאחריו, והרביעי חוזר וקורא כל הספיקא של יום ההוא; ובה' דח"המ, שהוא הושענא רבה, כהן קורא ביום ה', ולוי ביום ו', וישראל ביום ז', והד' ביום ו' וביום ז' [הרמ"ג]. וביום ח' דסוכות שהוא שמיני עצרת, קורין האשכנזי' עשר תעשר, מדאז זמן המעשרות; ובשמחת תורה קורין וזאת הברכה, כדי לסיים המועדות עם ברכת משרע"ה לישראל [ר"ן]: מ) *ביום א' כהן קורא ויהי ביום כלות משה עד סוף הפרשה, ולוי וישראל ביום הראשון. ביום ב' כהן ולוי ביום השני, וישראל ביום המחרת; וכן בכל יום. בח' כהן ולוי ביום השמיני, וישראל כל הפרשה, עד כן עשה את המנורה [הרפ"ד]: מא) עי' [תענית פ"ד מ"ג]: מב) *אם בחוקותי עד אחר התוכחה. ואנו נוהגין לקרות ויחל: מג) ר"ל לא יקראוהו לב' אנשים: מד) *בסדר של שבת הבא:

דבשבת

עיקר תוי"ט

בגולה: (לז) לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכ' מרע"ה שבירך את ישראל ומפטיר אחרי לפי שהתחנו בברכותיו של מרע"ה מפטיר במה שצוה הקב"ה לאחר שנפטר. ליהושע תלמידו. הר"ב: (לח) שיש שם מלות שבת ורגלים וחש"מ דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכה חש"מ במס' חגיג'. רש"י: לט) **בנשיאים.** דהוי נמי חנוכת המזבח. רש"י. ועוד משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו. טור. ועוד שבשבעת החשמונאים ביונים מלאו המזבח משוקץ וטהרו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ"ה בכסליו: בס' מכב"י: מ) **בתעניות.** שגוזרין אותו הצבור מפני הצרות כגון בצורת כו' אבל בשאר תעניות קורא ויחל. הר"ב: (מא) דאלו של משנה תור' מפסקי' בגמרא דכיון שאמרן בל' יחיד ומרע"ה מפי עצמו אמרן (ובר"הק מו') מפסיקין בהן: מב) **אין מפסיקין** כו'. בגמרא דאמר קרא מוסר ה'. בני אל תמאס (והמפסיק בהן מלאכי עצמו שקצה לו לקרות) א"נ לפי שאין ברכ' על הפרענות. וכ' הר"ב ואלו הי' מפסיק הי' אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות ואע"ג דתנן חייב אדם לברך על הרע' כשם כו' ההיא כעין הצדקת דין הוא. אלא היכי עביד הקורא בקללות מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם: מג) **קורא** כו'. וב' האמוראים דבתעניות קורא פ' ברכות. רש"י: מד) **בשני** כו'. לפי שקורא כסדרן ומחזירין וקו' ואין עולין מן החשבון הלכך אמן לקרו'

בסוף

בעצרת, שבעה שבועו'(לז). בראש השנה, בחדש השביעי באחד לחדש(לח). ביום
הכפורים

ר"ע מברטנורה

ברביעי את כסף תלוה. בחמישי פסל לך. בששי ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בשביעי שירת הים. ומפטירין וידבר דוד(יט). בח' שהוא יום טוב אחרון של גליות. קורין כל הבכור(כ). ומפטירין עוד היום בנוב לעמוד(כא). בעצרת ביו"ט ראשון בחדש השלישי. ומפטירין במרכבה של יחזקאל(כב). ביו"ט שני של גליות קורין כל הבכור(כג). ומפטירין בחבקוק. בר"ה. וה' פקד את שרה דבר"ה נפקדה שרה. ומפטירין בחנה. שגם היא נפקדה בראש השנה. ביום טוב שני. בעקידה(כד). ומפטירין הבן יקיר לי אפרים(כה). ביה"כ שחרית קורין באחרי מות(כו). ומפטירין כה אמר רם ונשא(כז). במנחה קורין בעריות(כח). ומפטירין ביונה(כט). בשני ימים טובים של חג. קורין שור או כשב או עז. ומפטירין ביום ראשון. הנה יום בא לה'(ל). וביו"ט שני ויקהלו אל המלך(לא) ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג. כיצד יום ג' שהוא יום ראשון של חול המועד כהן קורא וביום השני(לב) לוי קורא וביום השלישי(לג) ישראל קורא וביום הרביעי. והד' חוזר וקורא וביום השני וביום השלישי(לד). וביום הה' כהן קורא וביום השלישי. לוי קורא וביום הרביעי. ישראל קורא וביום החמישי. והד' חוזר וקורא וביום השלישי וביום הרביעי. וכן כלם. ביו"ט אחרון של חג כל הבכור ומפטירין ויהי ככלות שלמה(לה). ולמחר(לו)

קורין

תפארת ישראל

דהיינו ביום א' דפסח קורין °משכו וקחו לכם; בב' °שור או כשב כי יולד; בג' °קדש כל בכור; בד' אם °כסף תלוה; בה' °פסל לך; בו' ויעשו הפסח °במדבר; בז' ויהי °בשלח; בח' °כל הבכור. וטעם קריא' זו, הוא, משום דבראשון, הוא יום אכילת הפסח ולא תותירו ממנו לבוקר, לכן ראוי לקרות פרשתו בתורה; וביום ב' שהוא זמן ספירת עומר, קורין פרשת שור או כשב, דכתיב בה וספרתם לכם; וביומי ג' ד' ה' ו' קורין מענייני פסח, כפי סדר כתיבתן בתורה; וז' שעברו בו בים, קורין ויהי בשלח; ובח' קורין בכל אחרון של יו"ט כל הבכור, מדכתיב בה ולא יראה פני ריקם, דאז ראוי להזכיר להעם להביא עולות ראיי' ושלמי חגיגה, דאה"כ אי אפשר להביאן; והאידנא נמי עושין זכר למקדש. מיהו כשחל יום ג' דפסח בשבת, מקדימין לקרות פסל ביום ג', מדנזכר בו שבת רק מתחילין מן ראה אתה אומר אלי, שלא לגמגם בפסוקי' בקריאה שבת; וביומי ד' ה' ו' קורין, קדש, בכספא, במדברא: לה) *ולדידן קורין זה למפטיר; ובס"ת קמא ביום ראשון בחודש השלישי משום שאז היה מתן תורה; וביום ב' קורין כל הבכור מטעם הנ"ל: לו) *ר"ל כל פרשת שור או כשב, שנזכר שם גם בחדש השביעי; דאי"ל דכוונת המשנה רק לפרשת בחדש השביעי' דהרי אין בו בכדי קריאת חמש קרואי', ואין לדחוק דס"ל כבת

דולג

עיקר תוי"ט

היס. והשתא מלן נקראות כסדר כתיבתן בתור' וכתיב בהו מעניינו של פסח. הר"ן. ומיהו אם חל יום ב' של פסח בשבת דקרי' ראה כו' [illegible] הסדר וביום הד"ו דפסח שהוא לפ"ג דבשבת יקראו קדש את כסף ויעשו ב"פ טוס': (יט) שהיא שיר' כמות' ומדבר בה מיציאת מצרים שלה מפני שלחמו ושלח עליו ופילס. רש"י: (כ) ר"ל משום דכתיב בי' ולא יראה פני ריקם אלא הבא עולת ראי' ושלמי חגיג'. ומי שלא חג ביו"ט הראשון חוגג את כל הרגל [illegible]. לפיכך מזהירין את העם [illegible] והאידנא [illegible] קיים [illegible]: (כא) לפי [illegible]. רש"י: (כב) על שם [illegible] נכיני רבבות [illegible]: (כג) לפ"ג דעצרת יש לו תשלומין כל ז'. מ"מ קורין בשני לפי שאפ"כ יומי [illegible] [illegible]. רש"י: (כה) משום [illegible]. רש"י. [illegible]. הר"ן: (כו) [illegible]. הר"ן: (כז) [illegible]. רש"י. וכתיב בי' [illegible]. הר"ן: (כח) לפי [illegible]. רש"י, [illegible]. הר"ן: (כט) [illegible]: (ל) דכתיב בי' [illegible]. רש"י: (לא) [illegible]. רש"י: (לב) [illegible] לקרות י"ס בספק חול. רש"י: (לג) שאין פוחתין מג' פסוקים לכל א' וא': (לד) לפי שהוא מוסף בשביל [illegible]. רש"י: (לה) ע"ש ביום השמיני שלח את העם. רש"י: (לו) ר"ל

בשלה

מקדימין לשעבר כב) ומפסיקין לשבת אחרת כג). ובשנייה כד) יא) זכור כה), בג׳ פרה אדומה כו). בד׳ החדש הזה לכם כז). בה׳ חוזרין לכסדרן כח). לכל מפסיקים כט). בראשי חדשים, בחנוכה, ובפורים ל), בתעניות טו) ובמעמדו׳ לא), וביוה״כ לב) יז): **ה** בפסח לג) קורים בפרשת מועדות של תורת כהנים לד) בעצרת

תפארת ישראל

כב) ר״ל אז קורין כן בשבת שלפני ר״ח: כג) *ר״ל מפסיקין מלהפטיר בד׳ פרשיות, בשבת שאחר ר״ח: כד) ר״ל שניי׳ להפסק׳ או שניי׳ לפרשת שקלים עצמה, כשחל ר״ח אדר בשבת: כה) *ר״ל בשבת שקודם פורים, קורין למפטיר זכור את אשר עשה לך עמלק; וזה כדי להזכיר עניין עמלק קודם למעשה המן שהי׳ ג״כ עמלקי: כו) *ר״ל בשבת שאחר פורים קורין פרשת פרה; וזה כדי להזהיר לישראל להטהר לעשות הפסח בזמנו. וי״א דזכור ופרה דאו׳ [תרפ״ה]: כז) מדהוא סמוך לניסן; כדי להזהיר על הפסח: כח) *ר״ל חוזרין לקרוא למפטיר כסדר הפרשיות המורגל: כט) *ר״ל כל המועדות כשחלין בשבת מפסיקין בסדר הקבוע בהפטורה, וקורין מענייני של יום; ובחלין תוך השבוע בב׳ וה׳, מפסיקין בסדר קריאת הפרשיו׳: ל) *כשחל בשבת לבני כרכין: לא) *כשחלין תוך השבוע בב׳ וה, מפסיקין מלקרות פרשת השבוע וקורין מעניינו של יום: לב) *כשחל בשבת מפסיקין מלקרות פרשת השבוע וההפטור׳ שלה וקורין מענייני של יום; אף שדומה לשאר שבת בעניין מלאכ׳; ומכ״ש בשאר יו״ט: לג) בא׳ בפסח: לד) *וקיי״ל לקרות בימי פסח, °משך °תורה, °קדש °בכספא, °פסל °במדברא, °שלח °בוכרא; והוא סי׳; דהיינו

ר״ע מברטנורה

מתרומה הדשה: מקדימין לשעבר. קורין פרשת שקלי׳ לשבת שלפני ר״ח. ואפילו חל ר״ח אדר בע״ש מקדימין לשבת שעברה: ומפסיקין בשבת הבאה. כלומר פרשה שניה כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: בשלישית פרה אדומה. להזהיר את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו פסחיהם בטהרה ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה וכשחל ר״ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת שלישית. שבת הסמוכה לר״ח ניסן(יב). כדי לסמוך אזהרת טהרת טמאי מתים. לפסחים(יג): ברביעית החדש הזה. שיש פרשת הפסח: לכסדרן. לסדר ההפטרות (יד) שעד הנה מפטירין מעין ד׳ פרשיות פרשת שקלים בן שבע שנים. פרשת זכור פקדתי את אשר עשה לך עמלק. פרשת פרה וזרקתי עליכ׳ מים טהורים. פרש׳ החדש בראשון באחד לחדש. מכאן ואילך חוזר להפטיר מעין פרשת היום: לכל מפסיקין. שאין מפטירין מעין הפרשה אלא מעין המאורע(טו): **ה** בפרשת מועדים שבתורת כהנים. שור או כשב או עז. וביומא קמא מיירי. והאידנא נהוג עלמא שקורין ביום ראשון משכו וקחו לכם. ומפטירין בפסח גלגל. בשני שור או כשב. ומפטירין בפסח יאשיהו. בשלישי קדש לי כל בכור(יח). ברביעי

עיקר תוי״ט

יא) בשניה. לשקלים או להפסק׳. הר״ן: (יב) דלא ליכא ג׳ שבתות ועבורים לר״ח ניסן פס שבת ר״ח ניסן. וכן אם חל בא׳ בשבת יש ג׳ שבתות. ולא פי׳ כו הר״ב משום דעכ״פ הו״ל קמוכ׳ לפורים דמוקדים ועתוי״ט: (יג) בגלפד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפ׳ הפר׳ מפני שלא היו יכולין לשרוף את הפר׳ עד שהוקם המשכן ונתלאת פר׳ אלוהכת לר״ח ניסן ללא בהקדימות מפני שהיא עהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פר׳ להחדש כדי שלא תקדים כל כך עלהר שהית׳ ראוי׳ להיות מלוהכת יכו׳. הר״נ: (יד) טעמא דהפטורות שאנטיוכס הרשע גזר על ישראל שלא יקראו בתור׳ ברבים מה עשו ישראל לקחו פרש׳ אחת מנביאים שעניני׳ דומ׳ לענין מה שכתב בפ׳ של שבת ההיא. ולעי״ש שבעל הגזיר׳ המנהג לא בעל. תשבי. ונקראת הפטור׳ מל׳ ב׳ שפי׳ הר״ב בפ״י דפסחים מ״ח: (טו) בר״ח שחל בשבת מפטיר והי׳ מדי חדש כו׳ ותי׳ בגמרא דתעניות ומעמדים דבשבת ליכא הוי מפסיקין לענין הפרש׳: טז) ובתעניות. בגמרא פריך כיון דקורי׳ במנח׳ למה יפסוק בשחרית ומשני דבתעניות בשחרית לא קריב׳ כלל אלא מעייני במילי דמתא ומתקנינהו: יז) וביוה״כ. איירי במנחת יוה״כ שחל להיות בשבת דל״ל דאיירי בשחרית דא״כ אמאי נקטי׳ מכל המועדות. תוס׳. ולהכי נקטי׳ בסוף. ולהכי לא ניחא אמאי לא תני כל המועדות. ול״ל כפרש״י והר״ן דה״ק לכל המועדות מפסיקין (בפרש׳) וכן לר״ח כו׳ [בהפטר׳] ועתוי״ט: (יח) משום דבשני אית לן למקרי שור או כשב. משום דכתיב בי׳ ובפרשת לכם. ובשני מתחילין לספור את העומר ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח בשביעי אמרו ישראל שירה על

שאם ירצו[ז] יחזירוהו[ח], דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, מוכרים אותו ממכר עולם, חוץ מארבע דברים, למרחץ, ולבורסקי ולטבילת ולבית המים[ט]. רבי יהודה אומר, מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה: ג ועוד אמר רבי יהודה, בית הכנסת שחרב[י], אין מספידין[ח] בתוכו[יא], ואין מפשילים[יב] בתוכו חבלים[יג], ואין פורשין לתוכו מצודות[יד], ואין שוטחין על גגו פירות, ואין עושין אותו קפנדריא[טו], שנאמר והשמותי את מקדשיכם, קדושתן אף כשהן שוממין, עלו בו עשבים לא יתלוש[טז] מפני עגמת נפש[יז]: ד ר"ח אדר[יח][ט] שחל להיות בשבת, קורין[יט] בפרשת שקלים[כ]. חל להיות בתוך השבת[כא],

מקדימין

ר"ע מברטנורה

למכור מכירה חלוטה דרך בזיון הוא כלומר אינו בעיניהו כלום. ואין הלכה כר"מ: ממכר עולם. ואפי' ליחיד ואפילו לכל השמושין חוץ מד' דברים דלאותם ד' דברים לא ימכור: בית המים. לכביסה. א"נ למי רגלים: ר"י אומר מוכרין אותו לשם חצר. ואין הלכה כר"י: ג ואין מפשילין. גודלים ופותלים. וה"ה לכל שאר מלאכות. אלא שהפשלת חבלים צריך מקום רחב ידים. ובית הכנס' בית גדול הוא וראוי לכך ושוי אורחיה: קפנדריא. לקצר הלוכו דרך בית הכנסת. ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי אעול בהא. כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות בתים. אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: מפני עגמת נפש. שיזכרו ימי בנינו ויתנו לב לבנותו אם יוכלו או יבקשו עליו רחמים שיחזור. לפיכך אין אסור אלא ללקט עשבים ולהאכיל לבהמה או לאבדם [לגמרי] אבל ללקט ולהניחם במקומם מותר. דאיכא עגמת נפש: ד קורין בפרשת שקלים. כי תשא (י) להודיע שיביאו שקליהם באדר כדי שיקריבו באחד בניסן

מתרומה

תפארת ישראל

ח) *ואפי' משל רבי' לשל רבים צריך תנאי, דמכיר' בלי תנאי דרך בזיון הוא. אבל אי"ל עכ"פ כשיחזיר' הלוקח, הרי דר בה הלוקח בריבית? י"ל שיהיה התנאי שכשיחזירה ישיב ג"כ דמי השכירו' בשביל שדר שם: ט) *למי רגלים ובית הכסא. והכי קיי"ל. מיהו בנמכר בז' טובי' ובצבור, גם זה שרי [קנ"ג ס"ט]: י) *אע"ג שחרב: יא) *וכשההספד לא' מגדולי העיר או קרוביו, אפי' בישובו מותר [קנ"א ס"ד]: יב) מותחין וגודלין: יג) *וה"ה שאר תשמיש חול אסור שם, רק אורח' דמלתא נקט מדצריך להפשלת חבלי' רחבת ידים, מפשילין בבי"הכ: יד) *דמדאין העופות שם מושבתין, יקננו שם: טו) [דורכגאנג] בלשון יון: טז) לאכלן ולהאכילן לבהמה: יז) *ר"ל דמתני' כולא חדא קאמר, וה"ק, לא יתלוש מפני עגמת נפש, דאז תולש ומסירן ממקומן, דעי"ז לא יהיה עגמת נפש כל כך, אלא תולש ומניחן במקומן, דאז יהיה ניכר טפי העגמת נפש בהנה'; דאילו כשלא יתלשם, יחשבו שמניח העשבי' עד שהבהמה תלעך להן, אבל כשתולשין ומניחן במקומן, יזכרו ויתעוררו לבנותה. מיהו בבנאו"ה במקום אחר א"צ לתלוש רק עושין גדר סביב המקום, כדי שיהא בנקיות [קנ"א רע"ז סק"ג]: יח) *כשמשך לניסן: יט) למפטיר: כ) כי תשא. משום דבא' באדר משמיעין על השקלי' [ריש שקלי']: כא) ר"ל תוך שאר ימי השבוע:

ר"ל

עיקר תוי"ט

בחלי גומל נמי ליכא למיחש משום בזוי עם הדרת מלך ולא משמעות הכיל' בב"הכנ: ז) **שאם ירצו.** ובגמרא דייקי' לוקח היכי דייר בה שתי לם רבית להחזיר ומלא משמעת בי בינהים בשמ משיתיו ומני כנית. ומשנין כ"מ ס"ל לך א' ברבית מותר. א"נ דמיירי שמתנין להחזיר שכירות ב"הכ וס"ל רבית ע"מ להחזיר מותר: ח) **אין מספידין.** הספד של יחיד. אבל מספידין הספד של רבים. גמרא. ובכלב"י ה"ה בתים צריכין להתלבן ולהשתמש וכ"ה רלוי לכך לבי שהיא בית גדול: ט) **ר"ח אדר.** לפי שמתחלין במגילה שקלים באדר. התחיל ג"כ בדיני קבילת התור' בקבילה דתליא בכ"ם לאחר: (י) משום דג"כ כתיב שלשה בפרשה ב' ש' להודיע וש' לבדק הבית וש' למזבח הכאמ דכתיב בי' לכפר על נפשותיכם:

בשבת

לוקחין תיבה[ב], תיבה לוקחין מטפחות[ג], מטפחות לוקחין ספרים[ד], ספרים לוקחין תורה. אבל אם מכרו תורה לא יקחו[ה] ספרים, ספרים לא יקחו מטפחות, מטפחות לא יקחו תיבה, תיבה לא יקחו בית הכנסת, בית הכנסת לא יקחו את הרחוב[ב], וכן במותריהן[ו]. אין מוכרין את של רבים ליחיד, מפני שמורידין אותו מקדושתו, דברי רבי יהודה (ס"א ר"מ) אמרו לו אם כן[ו] אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה[ז]: **ב** אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי, שאם

תפארת ישראל

ב) *ר"ל ארון הקודש [או שולחן שקורין עליו]. מיהו ארון הבנוי בכותל כעין שלנו, י"א דאין לו רק קדושת ביה"כ [קנ"ד ס"א]; וכ"כ כל כלי ביה"כ, ושפסלין ופרוכת, רק קדושת ביה"כ יש להן [קנ"ג מג"א ט"ו, וקנ"ד ו']. ודוקא ביה"כ של כפרי' נמכר; אבל של כרכים, כיון שנבנה לצורך רבים דאתו לשם מעלמא, אסור למכרה כלל; ואפי' של כפרי', אם לא יבנו אחרת תחתיה, אסו' למכרה [קנ"ג ס"ז]. ונקרא כפר, כל מקום שאין מתקבצין שם רבי' להשהות שם זמן מה, כבירי"ד [מעססע בל"א] וכדומ' [מג"א שם סקי"ג]. מיהו האידנא, אפי' של כרכים נמכר בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, ודוקא כשבנוה משלהן [שם סקל"ז]; וכל הז' טובי' מוכרין בפרסום והקהל שותקין, הו"ל כאילו עמדו שם [שם ס"ז]. ובסתרו ישנה לבנות חדשה, מותר למכור אבני' ועצי' של הישנה שנסתרה אפי' לדבר חול, אבל רק בז' טובי' ובמעמד הצבור [שם סקכ"ז]: ג) [מענטעלכען] של ס"ת: ד) *ר"ל כל שכתוב כל חומש לבדו; וכ"כ ס"ת שיש בו טעו' [י"ד רפ"ב י"ח, וכ"כ הרמב"ם פ"י מס"ת, ול"ע אם לכל מילי דינה רק כחומשין] וכן נביאים וכתובים. אמנם ספרים הנדפסי', י"א דקדושתן ככתב [רע"ז י"ד רע"א סק"ה, ורפ"ב סק"י; ומג"א א"ח ל"ב כ"ז, וקנ"ד י"ד, ורפ"ד, ושל"ד ט"ז וי"ז; ותשו' מ"ב של"ט, ותשו' מנחם עזרי' ל"ג]; וי"א דבשעת הדחק מותר לשום מטתו בחדר שמונחים שם ספרים הנדפסים [תשו' חו"י ק"ו וקפ"ד] ובאפשר יכסם במטפחת: ה) ובז' טובי' במעמד הצבור, הכל שרי [קנ"ג]: ו) *בגבו מעות לצורך קדוש' א', וקנו והותירו, אסור לשנות המותר לדבר אחר; דאע"ג דהזמנה לאו מלתא? היינו לענין שיהיה קדושה במעו' עצמן, אבל מצד נדרו, חייב שיהיו לדבר שהקדישן [ט"ז שם ס"ק ב']; ונו"ל דעכ"פ אסור לשנותן בלי דעת בני העיר [מג"א סק"ה]. מיהו במכר קדושה אחת יש אוסרין לקנות בדמיה קדושה אחרת השוה לה אף שהתנו שכשירצו יחזרוה ויש מתירין [שם]: ז) דהוה כמי הורדה דברוב עם הדרת מלך, ולר"י דוקא מהקדש להדיוט שייך הורד', וכ"כ מקדושה לקדושה אחרת, כביה"כ וס"ת, אבל במין הקדושה בעצמה, אף דליכא דעדיף מנה ליכא הורדה:

ר"ע מברטנורה

אבל ב"ה דכרכים כיון דמעלמא קא אתו לה (ב). הויא דרבים. ולא מצו מזבני לה: ספרים. נביאים וכתובים: אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים. דמעלין בקדש ולא מורידין: וכן במותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה. לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחות. ולא נאמרו כל הדברים הללו אלא כשלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל אם מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. אפי' לקנות בדמים שכר לשתות מותר. ודוקא בשל כפרים כדאמרינן: **ב** אלא על תנאי. ואפי' משל רבים לרבים. אסור למכור

ואפי'

עיקר תוי"ט

כנביאים. ולפי שקריאתם בצבור ובבה"כ לכך לסדר תחלה קדושת בה"כ ודיניה: (ב) פי' שרבים באים להתפלל שמה אע"פ שאין עושין כלום בבנינו מ"מ כיון דעל דעת אותן רבים נעשית חמורה קדושת' ואין יכולין למוכרה: ג) תיבה. מקום שמניחין בו ספר תורה שאנו קורין ארון והוא קדוש יותר מבית הכנסת. הר"ב: ד) מטפחות. נ"א דקורין ספי. הר"ב: ה) לא יקחו. וכ' הכ"מ דלהר"מ ליכא דמתני' דוקא דכל מידי דאפשר לעלויה מעלינן ואין לוקחין בדמיו דבר השוה לו. והפ"מ הקשה עליו מסוף דברי הר"מ ע"ש ומפיק ממסורת הדין ומותר בשוים אבל הא והאי דעדיף עדיף לכתחלה להעלות מלהשוות: ו) אא"כ כו'. ות"ק מעיקרא קיימא השתא נמי קיימא מרבים ליחיד ליכא קדוש'. שא"ה דבר שקדוש' בפחות מבכל' ורבנן אי איכ' למימר כהאי

כהאי

פ"ג בני העיר שמכרו רחובהא) של עיר, לוקחין בדמיו בית הכנסתא). ב'הכ,

לוקחין

ר"ע מברטנורה

פ"ג בני העיר: רחובה של עיר. יש בה קדושה שמתפללין בה בתעניות. וחכמים פליגי על שום מתני'. ואמרי רחובה של עיר אין בה משום קדושה. הואיל ואין מתפללין בה אלא באקראי בעלמא והלכה כחכמים: בית הכנסת. לוקחים תיבה. דוקא בית הכנסת דכפרים הוא דמצו מזבני ליה.

ר"ל

תפארת ישראל

פ"ג א) *דעי"ז מתלין בקדושה הדמים, וכן כולן. מיהו קיי"ל דרחוב אין בה שום קדושה, אע"ג שמתפללין בה בתעניות [כפ"ב דתענית], אקראי בעלמא' הוא [קנ"ד]:

הכל

עיקר תוי"ט

א) **רחובה.** איידי דפני קריאת המגילה כלה רבינו מקודם לסדר עניני קריאת ספר תור' בנס שיש מתקנת הגדולים

הידושים

מלה הגלון הנ"ל ח"ג, כ' בחי' הרשב"א, לך דמוסף לא קרב קודם תמיד השחר ולא אחר תמיד הערביי' [עי' ר"ג רפ"ח דפסחים], מ"מ הבשר דמוספין כל היום, אלא דדבר אחר מעכב; אי דלאבר בדיעבד לא הקריב לשהר לו איתכן לערב כשר. עכל"הג. והנה קול עלה נדף, לכאור' משמע מלשון רשב"א זה, דהקא מוספין כשרי' בדיעב' ולא שאר דברים. אבל המעיין [מנחות דמ"ע ב'] יגלה דעשה דהבלא' לכל הקרבנות אינו פוסל לדיעב'; ולפי' להוס' שם [ד"ה הלמוד] דעכ"פ פסול מדרבנן, עכ"פ לא לוקמיה דבריהם בשעת הדחק. וכן כ' בביט ברעמול' [מנחו' פ"ד מ"ד] דהבלא' אינו רק למצוה; ועי' עוד [פסחים דפ"ל א'] בתתוספת' שם ודו"ק; [ועי' תוס' שם דנ"ח ב'] ד"ה העולה; ועי' כמ"למ [פ"א מתמידין ה"ג שהאריך בענין זה]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

ס"א, ב', צריך לקרות כל המגילה מתוך הכתב, משא"כ על פה דלא יצא. ובדיעבד אם השמיט הסופר באמצע תיבות באינו ענין שלם, **אפילו** עד חצי' וקראם על פה יצא, משא"כ בהשמיט התחלה או סופה אפילו מעט', או באמצע יותר מחצי', ואפילו כתובות אלא שהן מטושטשות ואין רישומן ניכר דפסולה; קרא סירוגין דהיינו שפסק בה ושהה ואח"כ חזר למקום שפסק אפילו בשהה כדי לגמור כולה יצא, ואפילו בח בנתיים, מיהו נוערין מי שפח, מירא השומע שבך ובין כך לא שמע לא יצא, אפילו תיבה אחת, אבל כשמע ולא כיון יצא; ודקורא למפרע, וכן בקרא פסוק אחד ודלג רב' וקרא הג' וחזר וקרא הג' לא יצא וצריך לקרא מפסוק הב' ואילך כסדר; ובכתוב' תרגום או בלשון אחרת מלשונות העכו"ם לא יצא י"ח, אלא המכיר אותו הלשון בלבד ובכתובה בכתב עברי וקרא' ד"ם ארמית לארם, דהוי ע"פ לא יצא דקורא ורשומע; וביודע אשורית אינו יוצא בלע"ז [וי"א שיוצא] ויש למחות בקוראי' לנשי' בלע"ז אפילו כתובה בלע"ז; ומתנמנם דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא אעפ"י דהשומע כן לא יצא, בקרא' מתנמנם הואיל ולא נרדם יצא; היה כותבה כולה לפניו ומעתיק ממנה וקורא וכותב' וכן במגיה או דורש' שקורא פסוק במגיל' שלמה ודורשה, בכיון לבו לצאת י"ח יצא ואסור להפסיק בדרש' בעניינים אחרים; וצריך לכוין דקורא להוציא השומע וכן השומע צריך לכוין לצאת, ובש"ץ מסתמא דעתו על כל השומעים אפילו אחורי דבה"כנ; אעפ"י דאין לחוש באיזו כתב כתוב' ביכל רק לקרות באותו כתב, מכ"מ צריכה שתהיה כתובה בדיו על דגויל או קלף כספר תורה ובדיו שחורה ומתקיים, ובמי עפצים וקנקנתום נמי כשרה מה שאין כן בשאר מיני צבעונים דפסולה, וצריכה שרטוט כתורה [ולמג"א ולבוש די בשיטה ראשונה ולח"צ בכל השורות] ולרמ"א צריכה ג"כ עיבוד לשמה, וכן לענין דיקת גויל והכשרת התגין ותליית הדין וקופין [שלא יהיה הרגל נוגע בגג] וצורת האותיות ושירה השמותיה' שוות ושיכתב כתיבתה ולכל דבר דינה כס"ת ובדיעבד אין לפסול משום חסרות ויתירות, וכל פרשיותי' סתומות ובעינן פתוחות רק בשעת הדחק כשר, וצריך דלק בראשה כדי להקיפ' בו ונהגו לתייגה ושאר ענין כתיבתה ותפירתה עי' בא"ח תרצ"א: **ס"ג, ד'.** דין בן עיר שהלך לכרך ואיפכא עיין לעיל פ"א; הקורא מברך לפני' ג' ברכות על מ"מ מקרא מגילה, נסים, שהחיינו [גם ביום, דעיקר מצותה ביום ויכוין בברכת שהחיינו דיום ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים] ובנשתתק הקורא באמצע המגילה השני צריך להתחיל בראש אבל א"צ לברך דאחד יכול לברך ושני קורא, ולאחר המגילה מברך אפילו ביחיד הרב ריבנו, ובלילה גם **אשר** הניא, משא"כ ביום א"א אשר הניא, שכבר אמר פיוטים, ובדיעבד ברכות דלפניה ואחריה אינן מעכבות, ומנהג כל ישראל שהש"ץ [משא"כ השומע] פושט כאגרת להראות הנס וכשגומר חוזר וכורכה ומניח על מקומה ואח"כ מברך [ואם רוצה מברך ואח"כ כורכה כבנ"הג סד"י]; וד' פסוקים דגאולה דהיינו איש יהודי, ומרדכי יצא, ליהודים היתה אורה, כי מרדכי היהודי נוהגין הציבור לומר בקול והחזן חוזר וקורא אותן, וכשאומר ההוא בלילה ההוא נדדה יגביה קולו כי שם עיקר הנס, וכשיאמר אגרת הזאת ינענע המגילה, ויאמר בנשימה אחת מתחלת חמש מאות איש ואת פרשנדתא וכו' עד עשרת, וצריך שיאמר אחר המגילה ארור המן ברוך מרדכי, ארורה זרש ברוכה אסתר, וגם חרבונה זכור לטוב; וקיי"ל כר"מ דצריך לקרות כל המגילה, והשומע אינו יוצא אלא בשמע ממי שהוא חייב בקריאתה לאפוקי שוטה, וקטן, וחרש [ולב"ח דהשומע מחרש יצא בדיעבד וכ"מ בגמרא]; ולי"א אין הנשים מוציאות האנשים, ולמדרש הנעלם הוה אפילו לעצמ' לא תקרא רק תשמע מהאנשים, ומחנכי הקטנים לקרותה ומנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מגילה, מידה לא קטנים ביותר המבלבלי' השומעי', וקריאת מגיל' דלילה כל הלילה [ואחר ע"הש לא יקרא] וזמן קריאה דיום מהנץ החמה כל היום, ובדיעבד מע"הש יצא:

דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (מט):

פ"ג

תפארת ישראל

כתיב בקומץ דהיינו בשעה שבני אדם קמים. [ולא נקט לאתויי הך דמשנה ד'? דלא כלה תנא למנקט רק הנך דכשעבר יומם בטלו או אותן דאין זמנן קבוע כלל היום; משא"כ מלין ועוטלין ומזין זמנן קבוע, וגם א"כ נשנין]: מט) לאתויי אכילת פסח; ורק מדרבנן אסור מחצות [כריש ברכו'] [ולא נקט לאתויי טבילת נדה ויולדת מטעמי' דאמרן בסי' מח; משא"כ טבילת נדה ויולדת גם א"כ נשנית. **ושאלני** מהו' משה טארן נ"י דלמה לא נקט ק"ש? וכ"ל משום דקיי"ל [א"ח כל"ה] דאפי' קרא אחר עלות השחר קודם נץ החמ' יצא. והא דלא תנא מגילה דאחר עלו"הש לא יצא [כמגא"א כתרפ"ז]? היינו מדעיקר מלותו ביום. והא דלא תני תפלה ערבית? י"ל דמדקיי"ל [א"ח כל"ז] שהיא רשות].

פ"ג

הידושים

מ"ד כ' הר"ן בשם הרמב"ן בסי' כח, וקיים והא דבן מברך לאביו, היינו בבן גדול; והא דמוקמינן לה [ברכות ד"כ ע"ב] דאכל שיעור דרבנן? היינו רק משום אשה מברכת לבעל', עכ"ל. וכתב עלה הגאון הגדול **מהו' עקיבא** שליט"א ת"ל ולא זכיתי להבין דברכות שם דאמרי', ולטעמיך קטן בר חיובא? אלא דאכל שיעור דרבנן, דאתא דרבנן, ומפיק דרבנן: ש"מ דבכה"ג קטן מוליא ול"ע וה' יאיר עיני, עכל"הט **ויצפצף** הטעלף, ואשא עיני הערוטות וכנפי המרוטות, ויראני ה' בחסדו כי סוד ה' ליראיו, כי כשיטת רבינו הרמב"ן דמיירי דאכל שיעור דאו' כך הוא דעת הירושלמי [סכ"ג דר"ה ופ"ג דסוכה ה"ע] דמתניתי' בן מברך לאביו לא מיירי באכל שיעור דרבנן, רק בעונה אחריהן; וקלת משמע עפי כרמב"ן, מדנקט בן מברך לאביו ולא עיקר הרבות' קטן מברך לאביו, ש"מ דברייתא' בגדול מיירי; אולם כדי שלא יסתרו הירושלמי' ובבלי אהדדי מכל וכל, החיוב עלינו לומר דאף לס"ד דש"ס ברכות הנ"ל, דהא דקתני אשה מברכת לבעל', שניהן מחויבי' מדאו', ה"כ ריפא דקתני בן מברך לאביו בשניהן מחוייבי' מדאו', והיינו בגדול, דאי בקטן, השתא קטן מוליא דאו', אשה דאו' מבעיי'; אע"כ דריפא בבן גדול מיירי, ונקט לי' משום דיוקא, דדוקא גדול, הא קטן אינו מוליא לאביו [אם לא בעונה אחריהן ובהא לא מיירי בבלי], והאא קאמר הש"ס ולטעמיך דמיירי ברייתא' באכל שיעור דאו', א"כ רק דיוקא קמ"ל ריפא, פשיטא, קטן בר חיובא הוא? אלא דאכל שיעור' דרבנן וקמ"ל באשה אע"ג דבדיד' הו"ל ב' דרבנן מוליא' אחד דרבנן, ובקטן קמ"ל בדיוקא כנ"ל, היא גופה, דאף לדרבנן אינו מוליא, דאין עליו חיוב כלל, וזה כירושלמי הנ"ל [עי' מג"א ססקפ"ו]. ובענין זה יש ליישב דעת הרמב"ן הנ"ל. **אב"י** מאוד ידעתי מך ערכי, אך לע"ד דברי הר"ן ישרי' למאוד, וד"ת עניי' במקום זה ועשירי' במק"א; כי כדברי הר"ן אלו ממש, כ' הר"ן בעצמו אבל יותר מפורש בפ"ג דסוכה [דל"ח א'] בגמ"ש בן מברך לאביו וז"ל, ובתי שמתו שקלינן וערינן אי כגי הייבי בבה"מז מדאו' או מדרבנן, ובעי למפשט מהא דאשה מברכת לבעל', אלמא דאו' היא? ודחי, דלמ' באכל בשיעו' דרבנן; ולפ"ז הא דבן מברך לאביו היינו בקטן שחיובו מדרבנן; אבל למה דקיי"ל דאשה חייבת בבה"מז מדאו', מתוקמ' מתניתי' כפשוטו בבן גדול ובאכל שיעו' דאו', ותבוא לו מאיר' דשלא בזיוון הוא. עכ"ל הר"ן, א"כ זהו בעצמו כוונת הר"ן במגילה במ"ש דהך אוקימת' דברכות דמוקמינן באכל שיעור דרבנן, היינו רק משום אשה מברכת לבעל', לומר שאין אשה חייב' בבה"מז מדאו', כוונת זה לפי הס"ד דש"ס אבל למה דקיי"ל דחייבת בבה"מז מדאו', בבן גדול מיירי; וכ"כ הרשב"א בחידושי'. **אח"כ** עיינתי במלחמו' לרמב"ן ברכות [שם] ותליתי בכ' שם דמה דאמרי' התם קטן בר חיוב' הוא גרס' מוטעת היא ולא גרסי' לה כלל. א"כ אין כאן מקום לקושית הגאון מהרע"ק כלל. **וראיתי** שוב שם ברמב"ן שדחה דברי הירושל' דמוקי לה בעונה אחריהן; וא"כ ל"ע נמי על דברי ע"כ שליט"א שרלה לקשר דברי הרמב"ן עם הירושל'; ותמוה הרי הרמב"ן עצמו דחה דברי הירושל'? **השבתי** לבני הרב שליט"א, אתה הבולש אחר המטמונות. אני את כפשי הללתי דאטו לא ידעב' דרמב"ן לא ס"ל בשלימות כירושל'? ולמה הבאת מתרחק לאמך להוכיח דרמב"ן לא מוקי לה כירושל', הרי שלך לפניך, בדברינו גופן מוכח כן, דהרי הרמב"ן מוקי לה בבן גדול והירושל' מוקי לה בעונה אחריהן, וא"כ ע"כ בקטן מיירי? אמנם אמרתי רק דרמב"ן בשיטת הירושל' קאמר לה, דס"ל לאתוויי' דהך דבן מברך לאביו באכל שיעור דאו' מיירי, רק דירושל' מוקי לה בעונה אחריהן, ורמב"ן מוקי לה בבן גדול: ולא הבאתי הירושל' רק להוכיח מני' דמסקנא' לא פליגי בבלי וירושל' בגוף הדין, דהכי לירושל' אף דס"ל נשים בבה"מז, דרבנן ע"כ וודאי ס"ל דקטן אינו מוליא אפי' לאוכל שיעור דרבנן, דאל"כ ל"ל לאוקמי' בעונה אחריהן. לוקמא באכל שיעור דרבנן. אע"כ דס"ל לירושלמי דאף לאוכל שיעור דרבנן אינו מוליא הקטן, והכי אפשר לפרש דגם גמ' דלן כבבלי ס"ל כן. וזה כרמב"ן. **וא"ב** כפא דהייתי' נגרא בגויה כשרף הרלא, דלדרבה אדידך בני שליט"א ק', דמי לא ידע דאי כימ' נשים בבה"מז דאו', א"כ וודאי האי בן מברך בגדול מיירי, ואין כאן מקום לקושית הגאון הנ"ל; אבל אמינא דאפי' כימ' דהך איבעיי' אי נשי בבה"מז דאו' או דרבנן לא איפשטא, וכדכתב בלאת הבגל המאור, אפ"ה אין להקשות ארמב"ן והקושיא דיש לפרש' דס"ל כרמב"ן דקטן אינו מוליא לאוכל שיעו' דרבנן. **אמנם** ק"ל, דעכ"פ הכא משמע דאף במלוה דרבנן איכא חנוך [וכ"ה בא"ח ק"ז, ובמג"א שמ"ג], והרי בש"ס חגיגה [ד"ו ע"א] אמרי' דהיכא דגדול פטור מדאו', בקטן ל"ג בה רבנן? וכ"ל דזה דוקא במלות דאיי' דעריחא מלתא שיעלה הקטן מירושל' להר הבית, וכמו שפטרו חינוך בק"ש, מדעריחא להקילו [כא"ח ע'] או י"ל דדוקא בפטור מדאו' מלד גופו שבגופו, משא"כ בפטור מדאו' מלד המלוה בעלמ', קטן חייב, דאל"כ לא יתחנך בה לעולם, רק היכא דעריס' מלתא טוב' כק"ש הנ"ל, לא במקום לער' ל"ג רבנן [ככתובות ד"ס ע"א: מ"ה ולמוספין כ'

עלה

המגילה לג) כג), ולקריאת ההלל, ולתקיעת שופר, ולנטילת לולב, ולתפלת המוספין כד), ולמוספין לד) כה), ולוידוי הפרים לה), ולוידוי המעשר לו), ולוידוי יום הכפורים לז) לסמיכה לח), לשחיטה לט), לתנופה מ), להגשה מא), לקמיצה מב), ולהקטרה מג), למליקה, ולקבלה מד), ולהזייה מה), ולהשקיית סוטה, ולעריפת העגלה, ולטהרת המצורע מו) כו): ו כל הלילה כשר לקצירת העומר כז), ולהקטר חלבים ואברים מז). זה הכלל, דבר שמצותו ביום, כשר כל היום מח) כט)

דבר

ר"ע מברטנורה

ה ולוידוי הפרים. פר כהן משיח. ופר העלם דבר של צבור. שמתודים עליהם חטאת שהביאום עליו: ולוידוי מעשר. בערתי הקדש מן הבית: לסמיכה. וסמך את ידו על ראש העולה: להגשה. מגיש את המנחה תחלה בקרן מערבית דרומית של מזבח. ואח"כ קומץ: ולקמיצה ולהקטרה. בהקטרת קומץ קאמר. שהוא במנחה כנגד זריקת דם בזבחים. ואינה כשרה אלא ביום. אבל הקטר חלבים ואברים כשר כל הלילה. כדתנן במתניתין: לקבלה. קבלת הדם במזרק: להזייה. הזיית פרים הנשרפים וכל חטאות הפנימיות. וזריקת דם על המזבח. נמי קרי הזייה: ו ולהקטר חלבים ואברים. מותרי תמיד של בין הערבים. דכתיב בהו (ויקרא ו') היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה: זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום. לאתויי סדור שתי בזיכי לבונה (כח) שנותנים על לחם הפנים: ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה. לאתויי אכילת פסחים שכשר כל הלילה ולא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק האדם מן העבירה:

פ"ג

תפארת ישראל

אסו' מדאין שכל בקיאין בו עד פינוק החמ': לג) שחייב לקרותה ביום ובליל': לד) שקרבת קרבן מוסף: לה) *פר העלם דבר של צבור כשטגגו הסנהדרין והורו איסור כרת שמביאין הצבור פר, וכ"כ פר כהן המשיח כששגג ככ"ל [עי' פ"א סי' כט] שמביא פר, שניהן צריכין סמיכ' בב' ידים על ראש הקרבן קודם שחיט', ומתוודין עליהן החטא שחטאו: לו) בערתי הקודש מהבית [עי' מעשר שני פ"ה מ"י]: לז) *שסומך כוה"ג ידיו על פרו ומתודה עליו חטאותיו; וכ"כ סומך ידיו על שעיר המשתלח ומתודה חטאות הצבור: לח) *שכל קרבנות היחיד שיקריב חובה או נדבה, סומך ידיו על ראשו קודם שחיט' [חוץ מבכור מעשר ופסח כמנחות ד"צ ב']; והלכה למשה מסיני דאין סמיכה בקרבנות צבור רק בשעיר המשתלח ופר העלם דבר של צבור, שבאלו הב' ג' מהסנהדרין סומכין עליו זא"ז [שם]. וכל הסומכין מתודין, על חטאת ואשם החטא שחטאו, ועל עולה עון עשה ול"ת שניתק לעשה [כיומא דל"ו א'], ועל תודה ושלמים אומ' דברי שבח להקב"ה: לט) של הקרבנות: מ) *שמניף העומר; וכמו כן חזה של שלמים קודש שנותנה לכהן צריכה תנופה, דהיינו מוליך ומביא, מעלה ומוריד: מא) *מגיש המנח' לקרן מערבית דרומית של מזבח, ואח"כ קומץ [ומ"ש התוי"ט דהגשה כשיל' בזה כעין שחיטת קרבן, תמוה מלוד בחלא להח"כ נגד גמ' ערוכה [סוטה די"ד ב'] דלאמרי' הלא המנחה הקרב ליתה בני להכן, בהגשה הכ' מדבר ול"ע]: מב) קמיצת המנח': מג) *הקטרת הקומץ: מד) *קבלת דם הקרבן במזרק: מה) הזיית דם הקרבנות על מזבח החיצון; או בפנים לקרבנות פנימיים רק: מו) בב' צפרים: מז) של קרבנות היום: מח) *לאתויי סידור לחם הפנים וב' בזיכין שמניחין עליהן. אבל תמיד ופסח, כבר פי' בהן הכתוב שעה מיוחדת, ומה"ט לא קשה נמי אהך כללא בלא שחריה דאינה כשרה כל היום? י"ל דלא תני רק הנך שלא קבע להן תורה זמן, אבל ק"ש

כתיב

עיקר תוי"ט

כג) לקריאת כו'. כולהו מקראי יליף להו בגמרא: כד) ולתפלת. כמוספין שהיינהו רבנן. גמרא: כה) ולמוספין. דכל יום ביומו. גמרא. ול"ע דתיפוק לי' מביום לויתו כדיליף מיני' קמילה וכו' וכ"ה בירוש' להכל' ושתוי"ט שעם פירוקו זל"ז: כו) ולטהרת המצורע. בצפרים ולעץ ושני תולעת. רש"י: כז) לקצירת העומר. ילפי' לה בפ"ג כ"י דמנחות: כח) גמרא ור"ה שמהר הלחם וקיש בזיכי לבונה שהיל נקטרת על המזבח ומתיר את הלחם: כט) כ"ים כו'. פי' ביום שהם לבד התמידין ופסחים ככל פי' בהן הכתוב שעה מיוחדת. הר"ב:

ד הכל כשרין לקרות את המגילה(כז), חוץ מחרש שוטה וקטן, רבי יהודה מכשיר בקטן(כח)(יז). אין קורין את המגילה, ולא מלין, ולא טובלין(כט), ולא מזין(ל), וכן שומרת יום(כב) כנגד יום(לא), לא תטבול עד שתנץ החמה. וכולן שעשו משעלה עמוד השחר, כשר(לב): **ה** כל היום כשר לקריאת המגילה

תפארת ישראל

כר"מ [חר"ז]. ובנשתתק הש"ץ באמצע הקריא', הב' חוזר לראש, וא"צ ברכה ראשונה [רמג"א תרצ"ב]. ולשבו"י [תשו' מ"ב], וכ"כ לאלי' רבה, א"צ לחזור לראש: כז) *לאתויי נשים. וקיי"ל דאשה אפי' לעצמ' לא תקרא, רק תשמע מאיש [תרפ"ט]: כח) *ס"ל דבהגיע לחנוך חייב מדרבנן, ופוטר לגדול שג"כ חייב במגילה רק מדרבנן; ורבנן ס"ל עכ"פ קטן במגילה הו"ל תרי דרבנן, ואינו פוטר לגדול דחייב בחד דרבנן. ולרמב"ן טעמי' דת"ק דקטן לאו בר חיובא כלל, ואין המצוה רק על אביו לחנכו. וקיי"ל דאינו פוטר: כט) *כל הטמאי' הצריכים ספירת ז"י קודם טבילה, כטמ' מת, מצורע, זב וזבה [שבת קכ"א א']; וכ"כ טבילת גרים ועבדי' [י"ד כס"ס ע"ש ולכן לא הבנתי מה נסתפק להרי"ט למה נקט תנא טביל' קודם הזיי'; ולמה לא תנא לתרץ מדים חייבי טבילות ביום שא"צ הזיי', כזיבה ולרעת?]. מיהו כל טמ' שטובל אחר יום ז', טובל אפי' בלילה; וכ"כ כל טמ' שא"צ ספירת ז' כבעל קרי ונוגע בשרץ ונביל' וכדומ', טובל מתי שירצה [עי' ראב"ד פ"א ממקואו']. וכ"כ נדה ויולדת שטבילתן בליל' דוקא, היינו שלא תטבול קודם שעברו לה ז"י שלמין; אבל מותרת לטבול אח"כ אפי' ביום. וי"א דהאי אין טובלין דנקט תנא אטבילות שאזוב במי הזא' קאי, להזותו על הטמ'; וכ"ש טבילת הגוף כנ"ל: ל) *מי פרה על הנטמ' במת: לא) דכשרואה דם בי"א יום שבין נדה לנדה, שומרת יום בטהרה, נגד ראיי' יום א' או ב' שראתה דם, ועי' בהקדמתי לטהרות סי' ע': לב) *דאז כבר מחשב יום, רק לכתחילה אסור

ר"ע מברטנורה

כר"מ: **ד** הכל כשרים לקרות את המגילה. הכל לאתויי נשים: חוץ מחרש. מתניתין רבי יוסי היא דאמר הקורא ולא השמיע לאזנו. לא יצא(טז): רבי יהודה מכשיר בקטן ואין הלכה כר' יהודה: אין קורין את המגילה. שחייב אדם לקרות את המגילה בלילה. ולחזור ולקרותה ביום(יח). וקריאה של יום. לא הויא אלא לאחר הנץ החמה. דכתיב (אסתר ט') והימים האלה נזכרים ונעשים: ולא מלין. דכתיב (ויקרא י"ב) וביו' השמיני ימול(יט): ולא טובלין. ולא מזין. דכתיב בהזאה. (במדבר י"ט) והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי והוקש טבילה להזאה(כ) ודוקא בשטובל בז' אמרי' דאין טובלין אלא ביום. ולא אמרי' משתחשיכה בתחלת שביעי ראוי לטבילה. אע"ג דלילה תחלת היום היא. אבל משעבר יום ז' מותר לטבול בלילה(כא): שומרת יום כנגד יום. בי"א ימים שבין נדה לנדה. אם ראתה יום א' שומרת יום מחרתו וטובלת באותו יו' עצמו. משתנץ החמה: משעלה עמוד השחר כשר. דמשעלה עמוד השחר אקרי יום. דכתיב בספר עזרא (נחמי' ד') ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. וכתיב בתריה והיה לנו הלילה למשמר. והיום למלאכה. ולא אמרו עד הנץ החמה. אלא כדי לצאת מספק לילה. לפי שאין הכל בקיאין בשיעלה עמוד השחר:

ה ולוידוי

עיקר תוי"ט

יהודי. א"י וכולן מקרא אחד דרשו כו' גמרא: (טז) כלומר כ"י דמ"ג פ"ב דברכות. ואין הלכה כמותו ועי' תוי"ט: **יז) בקטן.** פי' התוס' שהגיע לחינוך דאל"ה התנן ספ"ג דר"ה כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן ואפ"ה פוסל ת"ק ואע"ג דגם גדול אינו אלא מדרבנן. משום דכיון דקטן אינו חייב בשאר מצות אלא דרבנן. הוי קטן תרתי ולא אתי ומפיק חד דרבנן: (יח) גמרא. שנאמר למען יזמרך כבוד (ביום) ולא ידום (בלילה) והאי קרא נדרש במרדכי ואסתר. רש"י: (יט) גמרא ועי' בתוס': (כ) דבספרא דורש כתיב ורחץ במים וה"ה לזב הבה. רש"י: (כא) והיינו דתנן בסוף פרה אבל הוא בעצמו טובל בלילה כפי' הר"ב שם אלא דא"כ ה"ל להקדים מזין דההזאה צ"ל קודם לטביל' כו' עכ"ל כפי' התוס' דלטבילת אזוב קאי ולא אמי טבילת אדם משום דבהדיא כתיב והזה והדר ורחץ וכיון דהזאה אינה אלא ביום וממילא אין הטבילה אלא ביום: **כב) שומרת יום.** איצטריך למתני ש"י (טפי מכל חייבי טבילות תוס' לפי' דבסמוך) דה"א דלעבד טבלה לילה שימור קא משמע לן כיון דבעי' ספירה ביממא היא דכתיב וספרה לה שבעת ימים. גמרא:

לקריאת

היה כותבה[ט], דורשה, ומגיהה[י], אם כיון לבו[יא] יצא. ואם לאו לא יצא. היתה כתובה בסם[יב], ובסיקרא[יג], ובקומוס[יד], ובקנקנתום[טו], על הנייר[טז], ועל הדפתרא[יז], לא יצא, עד שתהא כתובה אשורית[יח] ה) על[ו] הספר[יט] ובדיו[כ] ז): ג בן עיר[כא] שהלך[כב] לכרך[כג], ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו[כד], קורא כמקומו[כה] ח) ואם לאו קורא עמהן[כו]. ומהיכן קורא אדם את המגילה, ויוצא בה ידי חובתו. רבי מאיר אומר כולה, רבי יהודה אומר מאיש יהודי[טו], רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה[ט]:

ב הכל

ר"ע מברטנורה

אפילו ששה יותר מכדי לגמור את כולה. יצא: היה כותבה כו'. כגון דכתיבא כולה ומנחא קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחא קמיה וכתב לה דלא נפיק ידי חובתיה אלא כשקורא במגילה שהיא כתובה כולה: אם כיון לבו. לצאת בקריאה זו: בסם. שרף עשב שקורין לו סמא: בסקרא. אבן שצובעין בה אדום: קומוס. מין שרף ובלע"ז גומ"א: קנקנתום. ודריאול"י בלעז. ובערבי זא"ג: נייר. עשוי מעשבים על ידי דבק וכותבים עליו: דפתרא. עור שלא נעשה הקונו. דמליח וקמיח. ולא עפיץ: על הספר. על הקלף: ג בן עיר. שזמנו בי"ד: שהלך לכרך. שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור למקומו. אם הוא בן כרך שהלך לעיר ועתיד לצאת מן העיר בליל י"ד קודם עמוד השחר (ח). אף על פי שהוא בלילה בעיר (ט). הואיל וביום לא יהיה בעיר. אין זה אפילו פרוז ליומו. הלכך קורא כמקומו בט"ו. אבל אם אינו עתיד לצאת משם בלילה (י). דהשתא הוי פרוז לאותו היום. אף על פי שעתיד לחזור למחר או ליום אחר. נקרא פרוז (יא) וקורא עמהם. וה"ה לבן עיר שהלך לכרך. אם עתיד לחזור בליל ט"ו (יב). לא הוי מוקף ליומו. וקורא ביום י"ד. ואע"פ שהוא בכרך. אבל אם אין עתיד לחזור בליל ט"ו (יג) אינו קורא בי"ד. אלא ממתין וקורא עמהן והכי מפרשי לה למתני' בגמרא: ר"מ אומר כולה. והלכה כר"מ

תפארת ישראל

לא יצא [שם]: ט) *וקורא כל פסוק במגילה כשירה קודם שיכתבנו; אף שמפסיק בכתיבה, יצא: י) *ר"ל או שקורא כל פסוק ודורש בו; אף שמפסיק בדיבור; או שקורא הפסוק ומגיהו, שמפסיק במלות מגומגמו': יא) לצאת בקריאתו: יב) מין אדמה: יג) [ראטהשטיין]; וי"א [מעננינא]: יד) [גוממי]: טו) [פיטריאל]: טז) שנעשה מעשבים: יז) עור שלא נעבד כראוי: יח) [פערגאמענט]: יט) *[דינטע] שחורה שמתקיים שחרותו על הקלף, והכי קיי"ל [י"ד רי"א]: כ) שזמן קריאתו בי"ד: כא) קודם בליל י"ד: כב) שזמן הקריאה שם בט"ו: כג) *ר"ל אם כשיצא היה דעתו לחזור למקומו ביום קריאת המקום שהלך לשם, ואח"כ נתעכב שם ולא חזר אז: כד) *כהוגה מקומו, אף שקורא אותה שלא במקומו: כה) ויש לדקדק מה שייכות יש למשנה זאת עם מה שלפניה ומה שלאחריה ועפי שי"ל למנקטא לעיל פ"א ואחר מ"ב? וצ"ע: כו) *וקיי"ל כר"מ

עיקר תוי"ט

נקרא לנו. כש"י. וכן כתיב בהלל מעם לועז. ועל מלכים נאמר כמ"ש רד"ק: ה) **אשורית.** מהרש"י כתב אשורית הוא כתב שלנו. ומליגנא דעד שתהא כתובה משמע דאפילו בדיעבד מעכב ונ"ל דהפי קפדינן לכתב מאלבון דלעולם לריך שיהא הכתב אשורית. לע"ש שבל' הרגום או ל' אחר'. והשתא דלא קפדי' שני לכתב מאלבון וכ"ק שיהא אשורית כשהלבון אשורית. ומשום דמשמעא בל' אשורית היא כתובה לפי שבו יולאין אף הלועזים וה"ה בל' אחרת שלריך שיהא בלותו כתב עצמו. והכי מיהת מעכב אפילו בדיעבד כדמשמע ביהגא דעד שיהתבנה ועשאת דס"ל ככתבם וכלשונם שיהא כתבם כלשונם. ולא שיהא כתב לרמית וכל' עילמית כ"ג בעיני. תוי"ט וע"ש: ו) **על הספר.** כתיב הכא ותכתוב לספר המלכה וכתיב ירמי' ל"ו וילמר אליהם ברוך וגו' ואני כותב על הספר ובדיו. גמרא: ז) **ובדיו.** שהוא מעשן של שמנים או של זפת ובשעוה וכיולא בהן ונותנין לוהן בשרף האילן ובמעט דבש ולושתין לוחו הרבה. והכין אותו עד שישבש' כפיקין ומלניכין אותן. ובשעת כתיבה שורהו במי עפצא וכיולא בו וכותב בו: (ח) דמכיון שעלה ע"ה אם קרא יצא כדתנן לקמן: (ט) כלומר אע"ה אינו קורא עמהן בלילה שחייב לקרות בלילה: (י) אלא להתעכב כאן ביום י"ד: (יא) מדכתיב הפרזים ס' הפרזות הא קמ"ל שהוא בן יומו נקרא פרזי וה"ל מוקף בן יומו נקרא מוקף ומש"ה אקדים הכ"ב לנ' בן כרך: (יב) שלא יהא שם ביום ט"ו. כש"י: (יג) וקלא מן היום: יד) **במקומו.** כתיבה הקודם: טו) **מאיש**

יהודי

פ"ב הקורא את המגילה למפרע[א], לא יצא, קראה על פה, קראה תרגום[ב] בכל לשון, לא יצא[ג], אבל קורין אותה ללועזות[ד] בלעז[ה]. והלועז ששמע אשורית[ה] יצא: **ב** קראה סירוגין[ו], ומתנמנם[ז], יצא[ח]. היה

תפארת ישראל

פ"ב א) *שקרא תחלה מה שכתוב בסוף: ב) *ואינו מבין התרגום, או בכל וכו': ג) הא דלא כלל תנא למפרע עם הנך בחד בבא? ה"ט, משום דברישא טעמא להוך, מהיקש' דזכירה לעשיי', דשניהן למפרע לא; ועל פה והיכך טעמא להוך מדכתיב ככתב' וכדקאמר בש"ס: ד) אם מבין הלשון ההוא: ה) שכתובה בכתב ולשון הקודש [הר"ן]: ו) *דהיינו ששהה באמצע קריא' אפי' כדי לגמור כולה: ז) ר"ל או שקראה [שלומתערנד]: ח) *וה"ה בשח באמצע הקריא'; מיהו גוערין בתשיה. אבל שומע ששח, ותוך כך לא שמע, לא

ר"ע מברטנורה

פ"ב הקורא את המגילה למפרע לא יצא. דכתיב (אסתר ט') והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשיית הימים א"א למפרע דא"א שיהא חמשה עשר קודם ארבעה עשר. אף זכירה שהיא קריאת מגילה למפרע לא (א): קראה על פה לא יצא. כתיב הכא נזכרים וכתיב התם (שמות י"ז) כתוב זאת זכרון בספר: קראה תרגום בכל לשון לא יצא. הכי קאמר עברי שקראה תרגום ואינו מבין בלשון תרגום או בכל שאר לשון (ב) שאינו מבין לא יצא: אבל קורין אותה ללועזות בלעז. באותו לשון שהם מבינים. ובלבד שתהא כתובה באותו לשון (ג) שלא יהא קורא על פה: והלועז ששמע אשורית יצא. ויונית הרי הוא כאשורית לדין זה. אלא שכבר אבד אותו לשון היוני. והשתא כדכתבינן לעיל: **ב** סרוגין. שקרא מעט ושהה וחזר וקרא מעט ושהה אפילו

עיקר תוי"ט

(א) בגמרא ממאי דהאי זכירה בקריאה דלמא עיון בעלמא כו' כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה: (ב) וזו ואצ"ל זו קתני רש"י בגמרא: (ג) מתני' אפי' לכתב"ג פ"ק מ"ח דהלכ' כמותו וטעמא דכיון דעיקר קריאת מגיל' משום פרסומי ניסא עיקר פרסום הנס תלוי בידיעה. וכל שא"י אלא בספית עיקר פרסומא בגספית לע"פ שאין הספרים נכתבים בו. הר"כ: ד) **ללועזות.** כל שאינו ל"הק נקרא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

שישמע קריאת המגילה ואפילו התענית קשה עליו, מיהא באנוס קצת ואינו יכול לילך לבה"כ וצריך להמתין עד אחר שקראו הקהל וקשה עליו התענית יכול לשמוע קריאתה מבע"י מפלג המנחה ולמעלה אחר שהתפלל ערבית, ולא יאכל קודם קריאתה אלא אם כן יש בו סכנה, ונהגו לקרות קצת מבע"י להקל על האנוסי' ומעוברות שלא יתענו יותר מדאי, חייב אדם לקרות המגילה, בלילה וביום, בלילה מדרבנן וביום מדברי קבלה כנ"ב סימן מ"א; ומבטלי' ת"ת לשמוע מקרא מגילה ק"ו לשאר מצות של תורה באפשר לעשות שתיהן, משא"כ בא"א לעשות שתיהן, אין שום מצוה דאו' נדחית מפני מקרא מגילה, ודין מ"מ עי' א"ח תרפ"ו; ובענין זמן הקריאה לדידן, כפרים ועיירות גדולות וכרכים שאינם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון קורים בי"ד, משא"כ כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינן מוקפין עכשיו, אפילו הם בח"ל ואפילו אין בהם י' בטלנים [שבטלים ממלאכתן ועוסקין בצרכי צבור] כשרוקף ולבסוף ישב, או שישב תחלה על דעת להקיפו אח"כ ומסתמא הוקפה ולבסוף ישב. קורין בט"ו וכן הכפרים הנראים עמהם אפי' אינם סמוכי' כשאינו רחוקי' יותר ממיל כגון שהם בהר, או להיפוך בנחל שסמוכים ואינם נראים; ובשושן שנעש' בו נס אעפ"י שאינו מוקף מיב"נ קורין בט"ו, ובמסופק אם מוקף מימות יב"נ קורין בי"ד ובט"ו ולא יברכו אלא בי"ד [ולע"ר אאמ"ו וצוק"ל, בתפארת וכ"כ הלבוש וצוק"ל אין להסתפק במדינות אלו שהם בצפון רחוק מא"י, דבימי יב"נ לא הי' מיושבי'], בן עיר שהלך לכרך או איפכא הכל תלוי בזמן הקריאה ביום י"ד, אם היה דעתו לחזור ביום י"ד [ועיקר קריאה תלויה ביום ולא בלילה] ונתעכב ולא חזר קורא כבמקומו, ואם דעתו לחזור לאחר זמן הקריאה קורא עם המקום שהוא שם, ובהוא במדבר או בספינה קורא בי"ד כרוב העולם, והיוצא בשיירא או לים ואין עמו מגילה שם קורא בקיבוץ יו"ד בלי ברכה בי"ג, בי"ב או בי"א וכא"א להמתין אפילו מתחלת החודש וכשנודמן לו מגילה בי"ד קורא בברכה אפילו קראה תחלה בי"ג, ובנזדמן לו מגילה בט"ו קורא בלי ברכה, ודין קולא דכפרי' שהוזכר במשנה להקדים ולקרות ביום הכניסה אינו נהוג היום, **דישראל** נטושין בח"ל, ויטעו ח"ו בחמין בפסח: **מ"ג**. ט' באב וה"ה שאר תענית שחלו בשבת נדחין לאחר שבת, ור' בשבת שחל בע"ש קורין בשחרית ומנחה ויחל ואין אומרים ודוים במנחה: **מ"ד**. אעפ"י שבי"ד וט"ו שבאד"הרש אין נוהגין בהם בדברים של פורים, אפ"ה אין נופלין על פניהם ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, **ואסור** בהספד ותענית [ואבילות נוהג] וירבה בי"ד קצת בסעודה, לצאת ידי המחמירין שחיב במשתה ושמחה: **מ"ה, ו', ח', ט', י', י"א**. חלוקי אין בין, עי' במשנה:

מגילה פרק א

חידושים

מ"א כ' הרב בכי' ס וכו' עלה הגאון הגדול מהו' **עקיבא** שליט"א ח"ל, מגמ' [יבמות י"ד א'] כ' נבפ הירושל' דבן עיר שאינו יכול להוציא אותן, מדאינו מחוייב בדבר. וכ"כ הר"ן ז"ל מפני הכפר קורא להם. ולפמ"ש הכ"מ הר"ב א' מפני עיר, היינו שיהא מקרא להן והן עונין אחריו. עכל"הם. **ותפתח** הלכן אם פיס ואמר ולמוכי עפר ואפר, הן לפמ"ש דלפע"ג דקי"ל דשומע כעונה [סוכה ל"ח ב'], היינו ממחוייב בדבר [ברכות ד"כ ע"ב]. אמנם בעיקר הדבר תוס' ורא"ש בפ לאחו בן מירושלמי [פ"ב דמגילה ה"ג], וגם לא תפר רק דבן עיר אינו מוציא בן כרך, ובבן כרך שיוציא בן עיר מקשק הירושלמי לי נימא מדאינו מחוייב בדבר אינו מוציא, או כיון דמוציא מדהכל יוצאין בי"ד בדיעבד? והניח בספק. ומנה ילמו תוס' ורא"ש דהא בן עיר לבן כרך וודאי אינו מוציא, אלא בן כרך קורא לבן והא דתקנו רק לכפריים המקדימין בב' וה' [מגילה ד' ב']? לאו כדי שיקרא לבן א' מבני עיר, אלא מדאין בי"הכ ומגילה מצוי' בכפר. **אמנם** לרש"י ור"ב כ"ל דקי"ל מדנקט ירושלמי דוקא בן עיר וכרך מ"מ דוקא הנהו דזמן היומם ובעיירם תלוי במקומן, להכי הוה כל א' בזמן היותו של האחר כאינו מחוייב בדבר שאינו מוציא לחבירו; אבל בן כפר, שהקדימו זמנו רק מדאינו מצוי בי"ד [כמגילה ד' ב'], הרי בכה"ג גם בן עיר כשאינו מצוי בי"ד מותר לקרות מקודם [ירושל' פ"א ה"א], לפיכך מתחשב כעיר בר היוצא כמותו אז, דדינו שוה לבן כפר ממש. **ואפשר** עוד, דירושלמי לא ס"ל הך ברייתא דפני לבוה דכ"ז [כ"ה דכ"ע א'] דכל הברכות אף שיצא מוציא; וכן משמע קצת ממה שמקשה הירושל' [פ"ג דברכו' די"א ב'] אהך ברייתא' הנ"ל מק"ש ותפלה דלא מתחבר שיוציא בהן אחר; ולא הביא שום תירוץ על קשו'; ומדלא השיב לחלק בין ק"ש ותפלה לשאר מילי, משמע קצת דס"ל לירושל' כיון דנקשה קצת מהכלל דכל הברכו' וכו', נסתר כולו, ופליג אהך ברייתא'. **והן** לפמ"ש הר"ן פ"ג דר"ה גרים בהך ירושלמי ר' יוסי ור' יהודה הוה יתבין ואמרי לא מתחבר בק"ש ותפלה; א"כ י"ל דלא פליגי אכללא דברייתא' הנ"ל רק מפרשי' הברייתא' דלא איירי בק"ש ותפלה; אמנם הגי' שלפנינו, הוון מתבין לא מתחבר וכו', א"כ קו' היא שמקשה על הברייתא' הנ"ל וכן פי' המפרש שם; א"כ מדלא תירץ הקו' א"כ פליג לברייתא' הנ"ל; אבל לבבלי דלק בתפלה לפי' שילא מוציא האינו בקי [כר"ה דל"ה א'], א"כ י"ל דס"ל דוקא כשאינו מחוייב בדבר שלא אינו מוציא אחר יד"ח [בברכות ד"כ ע"ב], אבל במחוייב כיוזמן, כבן עיר וכרך וכפר, הו"ל כשאר מצות, נישואין וקדושין ומילת בנו ותקיעת שופר וכדומה, דכולהון אמרי' כבכל תורה כולה שלוחו של אדם כמותו [בקידושין דמ"א ב']: חוץ ממה שהוא חובת הגוף, כקריאה, לולב, ותפילין וכדומה, וכמ"ש הב"ח [א"ח נ"ד], דהא דה' מוציא חבירו הוא מטעם זכיי' לו מטעם ערבות; ומה"ע גם בב"הגמ יש פנים לומר שא מוציא חבירו אף שלא אכל, מדערבי' זל"ז [כרע"ז וכמג"א א"ח קצ"ז ס"ד]; וכ"כ קי"ל בהגיל' לע"ג שבכבר קרא' מוציא אחר [כא"ח תרפ"ב]; והכי זה א"א שיוציא לידי חיוב היום, מדכבר נפטר ולפ"ה מוציא אחר; מכ"ש בן כרך דאי בעי לסיום כבר בן יומו הכי יתחייב היום [במגילה י"ע א'], ומכ"ש בן עיר שא"א לעקור קיומי ודכבי, רק בדלוגו תלי', רק כשילכה אחה בשעילה כבר יתחייב היום, בר חייבא מקרי. כך נ"ל להגדיך דברי רבותינו: **אב"י** ולי הבעיר ק' דברי הגאון מהר"עק הנ"ל במה פתי' דמיירי בהן עונין אחריו, דעכ"פ בר מחוי' הוא [בסוכה ל"ח א']? ותו מה מועיל שהן עונין אחריו, זהו בהלל ובמ"מ דא"ל קריא' בספר, משא"כ מגיל' קריא' בספר דוקא [במגילה י"ח א']? **השבתי** לגמי הרב שליט"א, לו מבים הא ל"ק להגאון הנ"ל: דלי מבום קושיתך הראשונה, לפע"ד אינו בר מוציא' רק בשאתן שאינן בני חיוב' כלל יודעים עפי מגיה, וכיוצא המוגבל, כהנל וכדומה; משא"כ לבני עיר המלומדים, ובקריאת מגילה שאינה תלויי', בכה"ג אינו בר מוציא'. ולאי מבים קו' ב' שלך? י"ל הב"ע שמכיר האותיות ולפ"ה אינו יכול לקרות בלי נקוד אם לא יקראו לבנין: **מ"ה** כ' הגאון הגדול הנ"ל ח"ל, ק"ל לב"י [רמ"ו ס"ג] דאין מאוזן על שביתת בהמה בי"ע, וכ"כ הרמב"ן בתולדת אדם אין שביתת עבד בי"ע [כב"י תקכ"ו], א"כ לתני דיש בין י"ע לשבת שביתת בהמתו ועבדו? ול"ע עכל"הם. **ויאמר** הלוב דהלם פומי', לפענ"ד אף דכל אין בין הואה [כב"ק ד"ם ב'], עכ"פ היינו דוקא בהך דמיין [בתענית די"ג]; מדע דלכ"כ גם בין יו"כ לשבת איכא ה' ענווי', ולגבם אין עירוב והוצא' ליו"כ [בכריתות די"ד א']: **מ"ה** כ' הרמב"ן במלחמות סוכה פ"א בקושיא דסוכה ישנה, דס"ת בעי עשיה לשמה, משא"כ תפילין ומזוזות; והא דלא תני לה הכא, דהוראי דתפילין ומזוזות תני ולא קולייתו. **תוס'** [שבת ע"ט ב'] הקשו דלתני דס"ת ס"ר לגויל משא"כ ת"ומז? ותרצו דלאו מסך עשאו', הם דינו בקלף תה בכתובים. ומהר"י לפלירדי [בתשו' מהר"י קולוני סי' ב'] הקשה, דלתבב דס"ת כשר כתיב' שלא כסדרן? ותי' דלא תנב רק הנהל' לעין. **אמ בם** לפי תרוצינו הנ"ל מתורצי' כל הקו' הנ"ל, בהרא ממחא, דלא השיב רק מה שבין בהן, כדיקוק מגלה בלפיר ביו"כ כבשבת, רק מזה זדונו וכו', משא"כ כל הנהו ליתנהו בהרא ולא בפירותה כלל: **מ"י** במה תולה, כ' רבינו **אא"מו** זצוק"ל וז"ל ל"ל מיד ובגעין דשם נקראים רק קרבנות לביל הקבועי' לזמן ולא תולת ולבם; ונ"ל דה"ע משום דאין שם רק מבבן ולא ארץ הקדש תולהי', דמשי"בר הבילו א"הי לגלגל; ימבם נישילה; ובשנתבב בימי עלי, בא לנוב; ובשחרב ע"י שאול המע"ה, בא לגבעון, ומשם כשילו שלמה המע"ה לירושלים [ובי' מ גישן ג'י]; אבל ארון הקדש ולוחות תוך מלבתים לקרית יערים, ומשם למלודת ציון, ומשם לירושלים [כרש"י פ"ו דפוט' דל"ג ב', והנבים קי"ע]. ול"כ מנית שני הנ"ב חסר ארון הקודש כשה"ל דיוני', לפ"ה הקריבו הכל? השם כבר נתקדש המקום מזמן מקדש ללבון עכל"הם:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א, ב' מתענין בשלשה עשר באדר ובחל בשבת מקדימין להתענות ביום ה' ועוברות או מניקות או חולה שאין בו סכנה ואפילו רק כואבי עינים אם מצטערים הרבה וכ"ש יולדת כל ל' יום לא יתענו ויפרעו אחר כך, אבל שאר בריאים אפילו ההולך בדרך וקשה עליו התענית לא יפרשו מן הציבור; ואסור לאכול קודם

שישמע

על כל המצות(נ). אין בין כהן משמש לכהן שעבר(נא), אלא פר יום הכפורים(נב), ועשירי' האיפה(נג): י אין בין במה גדולה(נד) לבמה קטנה(נה), אלא פסחים(נו). זה הכלל כל שהוא נידר ונידב, קרב בבמה(נז) לז) וכל שאינו לא נידר ולא נידב, אינו קרב בבמה: יא אין בין שילה(נח) לירושלי'(נט), אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה(ס), ובירושלים לפנים מן החומה, וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים(סא) קדושת שילה יש אחריה היתר(סב), וקדושת ירושלים אין אחריה היתר:

פ"ב

תפארת ישראל

ע"י משר"עה, ושוב לא נמשח שום כה"ג, רק מתלבש בח' בגדים ועובד [כשלהי יומא]: נ) דרק כה"ג המשוח, אם הורה היתר באיסור כרת, ועשה כהוראתו מביא פר; משא"כ מרובה בגדי' מביא רק כשבה לחטאת כשאר הדיוט. הא לשאר דברי' שוין: נא) *ר"ל כהן הגדול שנטמא סמוך ליו"כ והקימו אחר לשמש תחתיו ביו"כ, כשחוזר ראשון לעבודתו, הראשון שחוזר לעבודתו נקרא משמש, והשני עבר: נב) שהכה"ג מקריבו ביו"כ: נג) *י"ב חלות שמקריבין בכל יום משל כה"ג המשמש, מחציתן בבוקר ומחציתן בערב. הא לשאר דיני כה"ג שניהן שוין; ואפי' כה"ג שנפסל ע"י מום קבוע, כל דיני כה"ג עליו [כהוריות ד"י ב']: נד) *במת צבור שהיה בנוב וגבעון קודם שנבנה המקדש: נה) *במת יחיד בזמן היתר במות, דהיינו קודם בניין הבית בשילה, ואחר שנחרב שילה בימי עלי קודם שנבנה המקדש בירושלים: נו) *וה"ה כל קרבן שתלוי בזמן, קרבין רק בבמת צבור; ושאר חובות בין של צבור בין של יחיד לא הקריבו כלל קודם בניין המקדש [זבחים י"ז ב']: נז) *במת יחיד: נח) בעוד המשכן והמזבח בנוי שם: נט) ולאחר שנבנה שם בה"מק: ס) בכל מקום שיכול לראות משם את שילה, משא"כ בגלגל נוב וגבעון הרי הותרו הבמות, והיו קדשים קלי' נאכלין בכל ערי ישראל כרים [פרק י"ד דזבחים], ומעשר שני בגלגל עדין לא היו חייבי' דלא היה המשכן בגלגל רק י"ד שנה, ולא חלקו עוד א"י, והרי לא נתחייבו במעשרות עד אחר ירושה וישיבה [כרש"י זבחים קי"ב ב']. ובנוב וגבעון פליג הש"ס בגמר' [קי"ט א'] י"א דלא היה נאכל כלל, רק נפדה, ושמרו המעות עד שנבנה המקדש בירושלים, וי"א שמעשר שני הי' נאכל בכל ערי ישראל בזמן נוב וגבעון [ועי' תוס' שם ד"ה באין]. אבל א"ל"ק מה דהוה הוה? י"ל דין דירושלים קמ"ל: סא) *ר"ל חומות העזרה: סב) *דכשחרבה הותרו הבמות:

ר"ע מברטנורה

שהורה היתר בדבר שזדונו כרת ועשה כהוראתו מביא פר כדכתיב (ויקרא ד') ואם הכהן המשיח: כהן המשמש. כהן גדול שאירע בו פסול ומנו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו. והעבירו השני תחתיו. הראשון קרוי משמש והשני עבר: אלא פר יום הכפורים. שא"א להביא שנים וכן עשירית האיפה חביתי כהן גדול שבכל יום שא"א להביא שתים. הא לכל שאר דברים זה וזה שוין. אם בא להקטיר או לעבוד שום עבודה. משמש בשמנה בגדים. ושניהם מצווין על הבתולה. ומוזהרים על האלמנה. ומקריבין אוננין (לד): י אין בין במה גדולה. בשעת היתר הבמות מיירי. במה גדולה היא במת צבור שהיתה בנוב ובגבעון (לה). לבמה קטנה. של כל יחיד ויחיד שכל אחד היה עושה במה לעצמו: אלא פסחים. וכל שהוא כעין פסחים (לו) דהיינו החובות שקבוע להן זמן כפסח. כגון תמידים ומוספים. אבל חובות שאין קבוע להם זמן. כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודה זרה אף בבמה גדולה לא היו קריבין: יא בכל הרואה שיכול לראות משם את שילה: יש אחריה היתר. כשחרבה שילה הותרו הבמות:

פ"ב

ז"ב

עיקר תוי"ט

במה: (לד) שייך עותא דתנן במ"ד פ"ג דהוריות: (לה) אע"פ שמזבח הנחושת של מרע"ה הי' שם. הבית דמלך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדול': (לו) דהא קתני סיפא כל שאינו כו' אינו קרב בבמה קטנה הא בגדולה קרב והיינו דליתא בזה הכלל. ומשום דמפסחים יליף בזבחים דף קי"ח כו' להכי נקיט פסחי מלינך: לז) בבמה. קטנה. כס"י:

פ"ב

אין בין מצורע מוסגר(מא) כז), למצורע מוחלט(מב), אלא פריעה ופרימה(מג) כח), אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט. אלא תגלחת וצפרים(מד):
ח אין בין ספרים(מה) כט) לתפילין ומזוזות, אלא ל) שהספרים נכתבין בכל לשון(מו) ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית(מז) לא). רבי שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו לב) שיכתבו אלא יוונית(מח):
ט אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים(מט), אלא פר לג) הבא על

ר"ע מברטנורה

ואפילו לא נגע בהן. וספירת שבעה מעיפסוק מזובו שצריך למנות שבעה נקיים קודם שיטבול זה וזה שוים: אין בין מצורע מוסגר. שטעון הסגר כדכתיב (ויקרא י"ג) והסגירו הכהן שבעת ימים: למצורע מוחלט. שטמאו הכהן לגמרי (כז): אלא פריעה ופרימה. הא לענין שלוח. וטומאה. זה וזה שוין: אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים. דגבי תגלחת וצפרים כתיב. (שם י"ד) והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. יצא מוסגר שצרעתו תלויה בימים. שאפילו נרפא צריך להיות מוסגר שבעה ימים. אבל לענין טהרה במקוה. זה וזה שוין. דבטהור מתוך הסגר נמי כתיב (שם י"ג) וכבס בגדיו וטהר. ואף על גב דאיכא נמי קרבנות אשם ולוג שמן. מיהו הכא ביום טהרתו ורפואתו הוא דקתני. ולא איירי בקרבנות. שהן בשמיני:
ח נכתבין בכל לשון. בכתב כל אומה ובלשון של כל אומה: אין נכתבין אלא יונית. וטעמא דשרו ספרים ביונית יותר משאר לשונות דאמר קרא (בראשית ט') יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם יפיפותו של יפת. כלומר הלשון היפה שבכל בני יפת ישכון באהלי שם ואין לך לשון יפה בכל בני יפת כלשון יוני: והלכה כרשב"ג. מיהו בזמן הזה כבר אבד אותו לשון יוני ונשתבש. לפיכך אין כותבין ספרים בזמן הזה. אלא בכתב הקדש ובלשון הקדש: ט למרובה בבגדים. כהנים שמשמשו בבית שני. ואף בבית ראשון. מן יאשיהו ואילך שנגנזה צלוחית של שמן המשחה בימיו. ולא היו כהנים גדולים. אלא בלבישת הבגדים בלבד: פר הבא על כל המצות. כהן משוח

שהורס

תפארת ישראל

שניהן שוין: מא) *כשטעון הסגר: מב) כשטימאו הכהן כבר: מג) *רישא דקרא נקט, דבמוחלט כ' בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע, ועל שפם יעטה וטמ' טמא יקרא; ומכולהו פטור מוסגר; ואע"ג דכל הטמאין צריכים לפרסם טומאתן [כמ"ק ד"ה א']? מצורע מוסגר שמובדל מבני אדם א"צ. מיהו לשלחו חוץ למחנה, ושם בדד ישב, ובבואו לבית טימא כל אשר בבית, להנך שניהן שוין. [והא דנקט להו תנא שלא כסדר שנכתבו בקרא, פריע' קודם לפרימ'? נ"ל משום דכל מקום שנכתב בתורה פריע' ופרימ' יחד בה"ן, נכתב פרימה קודם לפריע', וכשהוא בלשו, נכתב פריע' קודם לפרימה [ויקרא י' פ"ו, ושם כ"א פ"י]; ולפע"ד טעם הדבר, מדהכתי' שמיד בדקך לא זו אף זו, ולהכי כשנכתב בהן, קאמר לא זו בבגדיו כ"א גם בגופו צריך להראות לצער ולבזיון; וכשמדבר בשלו קאמר איפכ' לא זו בגופו כ"א גם בבגדיו אפי' להראות לבזיון ולצער. ולהכי הכא דלא דלא אתא לאשמעינן דמוחלט צריך פר"ופר, דהכתב הא הוא? אלא קד"א דגם מוסגר צריך פר"ופר דהקאמר בש"ס, להכי נמי הקדים פריע' לפרימ' דלא זו פריע' אלא גם פרימ' ק"ל ותה"ע מזכיר בשבוע שגלחם קודם לשרי' דהגלחת הוא דבר בגופו וה"נ נמי לא ז אף ז]: מד) *וה"ה דאשם ולוג שמן אינו במוחלט שנתרפא, רק דבקרבנות לא קמיירי. אבל לטבול במקוה וסא"ל מים חיים שניהן שוין: מה) תנ"ך: מו) *אפי' בכתב או לשון אומ' אחרת: מז) *כתב ולשון הקודש: מח) *מדכתו לשון יפה; שא להפרן בגידין וביטמאו הידים [עי' פ"א דשבת גזיר' ו'] שניהן שוין. מיהו שאידלי נשתבש לשון יווני הישן בדיאלעקטא שונים, ולהכי אין ס"ת נכתבת רק בכתב ולשון אשורית [רמב"ם פ"א מתפילין]: מט) *דמיאשי' המלך ואילך, נגנז שמן המשחה, שנעשה רק

ע"ו

עיקר תוי"ט

(כז) התנוס לנשיאות לחלוטין. הר"ב: כח) פריעה ופרימה. בגדיו יהיו פרומים וראשו יהי' פרוע בש"ע [illegible] ובמצורע מוחלט כתיב. וה"ה לענין ועל שפם יעטה והתני' ריבה דקרא נקט. אבל לענין [illegible] יקרא דכתיב בתחלת קרא, שוים הם דבן ערבה בת"כ לכל המטמאים נה מצורעים בלבד: כט) [illegible]. ופי' נביאים וכתובים. הר"ב: ל) אלא כו'. אף להפרכן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין. במתני: לא) א[illegible]ת, פר"י כ' ה[illegible] ושמש' [illegible]. [illegible] כתיב [illegible] בחומשין יחד: לב) לא התירו. לשון [illegible] אלא יוונית. הר"ב: לג) אלא פר כו'. אבל לענין [illegible] זה וזה שוין

נגמרה

אלא קריאת המגילה[כ] ומתנות לאביונים[כז][כא]: **ה** אין בין יו"ט לשבת, אלא אוכל נפש בלבד[כט]. אין בין שבת ליום הכפורים[ל], אלא שזה זדונו בידי אדם[לא], וזה[לב] זדונו בכרת[לג][כב]: **ו** אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל, אלא דריסת הרגל, וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש[לד]. אין בין נדרים[לה] לנדבות[לו] אלא[כה] שהנדרים חייב[כו] באחריותן[לז] ונדבות אינו חייב באחריותן[לח]: **ז** אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש[לט], אלא קרבן[מ]

אין

תפארת ישראל

לי"ד וט"ו שבזה: כח) *וה"ה שלוח מנות אלא רבותא קמ"ל אף דמפסיד עי"ז, וכ"ש שלוח מנות דאפשר להחליף עם חבירו. הא להספד ותענית שוין באיסור: כט) *זהו לב"ש; אבל קיי"ל כב"ה, דמתוך שהותר לצורך וכו' [עי' ביצה פ"ב סי' כג]: ל) בדבר ששניהן שוין בו באיסור: לא) בשבת, בעשה מלאכה במזיד חייב סקילה: לב) ביו"כ: לג) *מיהו בהתרו בו למלקות והלקוהו, פטור מכרת: לד) שלמודר הנא' אסורי', ולמודר מאכל מותרים. מיהו באומר הנא' המביא' לידי מאכלך, אסור עלי, וזהו במקום שמשכירין אותן, אסור בשניהן, מדראויין לבוא לידי מאכל [י"ד רכ"א א']: לה) *שאמר הרי עלי בהמה זו לקרבן: לו) שאמר הרי בהמה זו קרבן: לז) בנאבדו או מתו: לח) הא לענין בבל תאחר זה וזה שוין: לט) *דבזב בראיות תלוי, דאפי' בראה ב' או ג' פעמי' זוב ביום א', דינו כראה כל אחת ביום א' לבד: מ) דרואה ב' פטור מקרבן, ורוא' ג' חייב; הא למשכב ומושב שעושה, שיהיו אב הטומ' אף שלא נגע בהן הזב, וכ"כ לענין שיצטרכו ז' נקיי' לטהרתן, שניהן

ר"ע מברטנורה

אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין: **ה** אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. מתניתין ב"ש היא דאמרי אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את הספר תורה לרשות הרבים כיון שאין בהם צורך אוכל נפש. ואין כן הלכה. אלא כדברי בית הלל דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה והיכא נמי מילי אחריני שאסורי' בשבת ומותרי' ביום טוב. אע"פ שאינם צורך אוכל נפש כגון משילין פירות דרך ארובה ביו"ט. אבל לא בשבת: שזה זדונו בידי אדם. שבת יש בה מיתת בית דין: **ו** אין בין המודר הנאה. אין מודר הנאה חמור ממודר מאכל אלא דריסת הרגל שמודר הנאה אסור לו ליכנס בתוך שלו ומודר מאכל מותר. וכלים שאין עושים בהן אוכל נפש. מותר להשאילן למודר מאכל. ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן. אבל במקום שמשכירין כיוצא בהן אסור דכל הנא' המבי' לידי מאכל שאם לא השאילו זה מחוסר בה שוה פרוט'. הנאת מאכל הוא שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל(כג): נדר. האומר הרי עלי עולה(כד) ולאחר זמן הפרישה ונאבדה חייב באחריותה: נדבה. האומר הרי זו עולה ונאבדה אינו חייב באחריותה שהרי לא קבלה עליו. אבל לענין בל תאחר זה וזה שוין. דכתיב (דברים כ"ג) כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך. הרי נדר ונדבה אמורים בענין: **ז** שתי ראיות. בין ביום אחד. בין בשני ימים רצופים. וכן שלש ראיות בין ביום אחד בין בשלשה ימים רצופים. או שתים ביום אחד ואחד למחר: אלא קרבן זוב הרואה שתי ראיות אינו טעון קרבן. אבל לענין לעשות משכב ומושב אב הטומא' ואפילו

עיקר תוי"ט

אבל משלוח מנות אינו אלא בזמן סעודה דמנות מידי דמיכל הוא: **כ) קריאת המגילה.** כלומר שאם עברה בראשון לא יצא. רש"י. וטעמא בגמרא דמסמך גאולת פורים לגאולת פסח עדיף: **כא) ומתנות לאביונים.** וה"ה משלוח מנות דליתנהו אלא בשני אע"פ שמקדימין לקרות נותנין מתנות לאביונים ביום קריאתן ואין שולחים מנות. שאני התם דלא עבדי סעודה. הר"ן: **כב) בכרת.** פי' עיקר חומר זדונו בכרת ומיהו אם התרו בו ולקה בידי אדם פטור כדתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו. כו' גמרא: (כג) והוא הדין הנאה המביאה לידי מאכל: (כד) ובשבוע דה"ה לשאר דברים שאינן חובה וכ"כ הר"ב עולה או שלמים או מנחה: **כה) אלא כו'.** הקשו בתוס' והאיכא דנדר אינו בא מן המעשר ונדבה בא מהמעשר וי"ל דהכא מיירי בקדשים שהופכתו כבל ועיאי"ע: **כו) חייב.** בגמרא יליף לה מקראי:

תרגום

עיר גדולה[טז], כל שיש בה י' בטלנין[יז]. פחות מכאן הרי זה כפר. באלו[יח] אמרו מקדימין ולא מאחרין, אבל זמן עצי כהנים[יט], וט' באב[כ], חגיגה[כא] והקהל[כב], מאחרין ולא מקדימין. אעפ"י שאמרו מקדימין ולא מאחרין[כג], מותרין בהספד ובתענית[כד], ומתנו' לאביוני'[כה](יט). א"ר יהודה אימתי[כו] מקום שנכנסין בב' ובה', אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי, אין קורין אותה אלא בזמנה: ד קראו את המגילה באדר הראשון, ונתעברה השנה, קורין אותה באדר השני. אין בין אדר הראשון לאדר השני[כז]
אלא

ר"ע מברטנורה

אוכלים חמץ בימים האחרונים של פסח. לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה: ג עשרה בטלנין. של בית הכנס' שבטלים ממלאכתן וזונים משל צבור כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפלה בבית הכנסת: באלו אמרו. בזמנים של מגילה (יד) אמרו מקדימין אם חל זמן קריאתה בשבת: אבל זמן עצי הכהנים והעם. שהיו משפחות בישראל שקבועים להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה. ומביאין קרבן עצים עמהם עולת נדבה אם חל להיות בשבת מאחרי' ליום מחר: ותשעה באב. והוא הדין שאר התעניות(טו) אם חל א' מהן להיות בשבת: חגיג'. אם חל יו"ט בשבת דוחין שלמי חגיג' למחר שהרי יש לה תשלומין כל ז': וכן הקהל. את העם שהיה המלך קורא בספר משנה תורה וכל העם חייבין לבא ולהביא את טפם כדכתיב (דברים ל"א) הקהל את העם האנשי' והנשים והטף ובשבת אי אפשר (טז) ודוחין אותו למחר: ולא מקדימין. דהאכתי לא מטא זמן חיובייהו(יז) ותשעה באב דאקדומי פורענותא לא מקדמינן(יח): ד אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. ה"ק אין בין י"ד וחמשה עשר של אדר ראשון לארבעה עשר וחמשה עשר של אדר שני.
אלא

תפארת ישראל

קורא בלי ברכה מי"א באדר; וי"א אפי' מתחלת החודש. וכל הקורא שלא בזמנה, צריך לקרותה בי' [הרפ"ח]: טז) *שמחויבת לקרות בי"ד, דלא ככפרים אע"ג שמספקת מים ומזון לעיר שגדולה ממנה: יז) *שבוכרין אותן הצבור שיתבטלו ממלאכתן לכנוס לבה"כ בשעת התפלה. מיהו מוקפין אפי' בלא"ה דינן כמוקף: יח) *בימים שנקראת בהן המגילה, כלעיל: יט) *שהיו משפחות בישראל שקבועין להם ימים בשנה להביא בהם עצים למערכה, ועושין אותו יום י"ט [ועי' תענית פ"ד סי' כ"ה]: כ) *ה"ה שאר תענית [ונ"ל דלהכי נקט רק ת"ב, מדאמרי' [ר"ה י"ח ב'] דבזמן שאין מקדש ולא שמד בשום מקום, אז רק בת"ב חייבין להתענות הואיל ונכפלו בו צרות, אבל בשאר תעניתים רצו מתענין רצו אין מתענין; ובעת שנשנית המשנה בימי רבי הכי הוה, דאנטונינוס קיסר היה אוהב ישראל [כע"ז י' ע"א]. מיהו הטור א"ח [תק"נ] כתב, דהשתא קבלום ישראל עליהן חובה לכולהו עד שיבנה המקדש]: כא) ר"ל שחיטת שלמי חגיגה, של י"ט שחל בשבת: כב) *ביום א' דחהמ"ס שלאחר השמיטה, המלך היה קורא על בימה בבי"המק כל משנה תורה [כפ"ז דסוטה]; וכשחל בשבת, אי אפשר, מפני בניין הבימה בהיא, שאי אפשר לעשותה מאתמול, כדי שלא יהא דוחק בעזרת נשים שנבנית שם הבימה; ועוד מפני התקיעות שמתקש קודם התחלת הקריא' [ירושל' שם]: כג) בקריאת המגילה: כד) *ביום שהקדימו: כה) מותרי' להלך אז אף שאינו בזמנו; ר"ל אעפ"כ אם נתנו אז מתנות לאביונים נפטרו מלתת בפורים. אבל בנות מעות אינו רק בפורים: כו) בני כפרי' מקדימין: כז) ה"ק אין בין י"ד וט"ו שבוב
לי"ד

עיקר תוי"ט

(יד) כ"ל י"ד וט"ו והרי"ף פי' ע"פ הירו' באלו כ"ל במגילה והגוהת בקלים דבא' באדר משמיעין ולא בא' בניסן: (טו) והאי דנקט ע"ב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו לבא שאר צומות דאמרי' בר"ה די"ח רצו מתענין רצו א"מ. כפ"י: (טז) ולעו"ג דשבת הי שנוב. של דאמרי' דכל בשוטי שבת בעיר לבא לבור שהו"ע: (יז) גמרא. ובי' הר"ב הקהל קודם זמנו (דהוא בא' דחו"ה) לא אפשר משום בימה וא"א לעשותה בי"ט הוא על"כ משום תקיעות בשום משוך דלי אפשר לו להכנס בתחומו ותקיעה כו' לם לין הג מלי הגיג' שיהל: (יח) בגמרא. ושמא דלאמליך לכך משום דמקיין דמי"ת בחמת הוקבעה העיר נגלא דהוה זמן תענית בכל אלו הימים הקדמים ושם דבז' בלא מכני כנ"ומז להיכו: (יט) ומתנות כו'. כ"ל כי מי שנותן בלותן הימים י"א י"ב וי"ג יצא י"ס. סל"מ.
מגל

מקדימין ז) ליום הכניסה ח): **ב** כיצד, חל להיות יום י"ד ז) בשני ט), כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר. חל להיות בשלישי או ברביעי, כפרים מקדימין ליום הכניסה י), ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר, חל להיות בחמישי, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר. חל להיות ערב שבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה יא), ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום ט). חל להיות בשבת יב) יב), כפרים ועיירות גדולו' מקדימין ליום הכניסה יג) יג) ומוקפו' חומה למחר. חל להיות אחר השבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה יד), ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר טו): **ג** אי זו היא עיר

תפארת ישראל

המוקפין על שמו: ז) לפעמים, וכדמפרש והזיל: ח) *מפני שבני הכפרים אינן בקיאין בקריא', וקורא להן א' מבני העיר כשמתכנסין לעיר בב' וה' למשפט לפני הב"ד שיושבין שם אז; ולכן לא הצריכום לחזור ולבוא לקרות בי"ד, מדאין פנויין אז, דמספקין צרכי מאכל לבני העיר: ט) *בב' בשבת [ונ"ל דלהכי מתחיל שלא מב' בשבת ולא מא' בשבת, משום דבכה"ג לא ילאסר ולא יוקדם סדר הקריא' גם לכפרים]: י) *שהוא י"ג באדר בחל י"ד בג', וי"ב בחל בד': יא) *שהוא י"ג באדר: יב) *כשהיו מקדשין על פי ראיי', אפשר בהכי: יג) *שהוא י"ב באדר. אבל בשבת לא יקרא, שמא יוליך המגילה ד' אמות בר"ה כשילך ללמוד לקרותה; ואף דקורין בס"ת בשבת, שאני מדמצוי כל שבוע, לא יטעה להוציאה: יד) *שהוא י"א באדר: טו) *וקיי"ל דהשתא דישראל נטושין בח"ל, אין להקל לכפרים; כדי שלא יקילו בחמץ בפסח, לכן כולן קורין בי"ד, חוץ ממוקפין. ובמסופק אם מוקף העיר חומה בימי יב"נ, קורין בי"ד ובט"ו, אבל לא יברכו רק בי"ד, כרוב העולם. מיהו במדינות אלו שרחוקי' מאפון א"י, אין להסתפק, דבימי יב"נ לא היה מדינ' זו מיושבת עדיין. המגס שיוצא ליס או בשיירא, ואין עמו מגילה שם, קורא

ר"ע מברטנורה

ט"ז וי"ז שלאחר י"ד וט"ו שכתובים במגילה דהמר קרא (שם) ולא יעבור: **ב** חל להיות בע"ש. עיירות ומוקפין קורין בו ביום. שאין קריאת מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד"א בר"ה (ח) ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו ואמר קרא ולא יעבור. ואף על פי שבני הכרכים קורין המגילה בי"ד כשחל ט"ו להיות בשבת מ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת שהוא יום ט"ו ומפטיר פקדתי ושואלין ודורשין בהלכות פורים כל אותה שבת (י). וסעודת פורים אית דאמרי דעבדי לה ביום י"ד שבו קורין את המגילה ואית דאמרי דמאחרין אותה לאחר השבת. והכי משמע בירושלמי דסעוד' פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין ולכ"ע אין עושים אותה בשבת (יא): חל להיות י"ד באחד בשבת כפרים. מקדימין ליום הכניסה. דה"ל י"א. וה"מ שהקלו חכמים לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה בזמן שישראל שרוין על אדמתן ושלוחי בית דין יוצאים להודיע מתי קדשו ב"ד החדש ומתי הפסח נקבע. אבל בזמן הזה שהעם מסתכלין בקריאת המגילה ומונים ממנה שלשים יום לפסח אם יקדימו הכפרים קריאתן הרי יעשו הפסח לסוף ל' יום של קריאה ומצאו אוכלים

עיקר תוי"ט

ז) **יום י"ד**, שהוא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומש"ה קתני לי' שהוא. ושני בשבת יום הכניסה הוא. הר"ב: (ח) וקשיא לי א"פ למה קורין בס"ת בשבת. ונראה לי כמ"ש בסא"ת דהקורא בס' צריך לסדר אותה תחלה ואם כן כל הקורין בקיאין הן הוי"ע. והת"ח הקשה ע"ז ותי' דשאני קריאת ס"ת דאינו אלא בצבור ורבים מדכרי אהדדי: ט) **ביום**. דכתיב בכל שנה ושנה מה כל [illegible] אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לקרות עם הכפרים ביום הכניסה גמ': (י) [illegible] ונראה דהוצרך לאשמעי' דל"ת נגזור דרבה [illegible] קרייה. והכ"מ כ' כדי להזכיר שהוא פורים: (יא) [illegible] כתיב את שמחתו תלויה בב"ד ילא זה בשמחתו בידי שמים ואינו מתקנית מרדכי: **יב בשבת**, בזמן שמקדשין ע"פ הראיה. דע"פ החשבון א"א. הה"מ: יג) **ועיירות** כו'. דכיון דאדחו מיומיה אדחו ליום הכניסה. גמרא:

ר"נ

מסכת מגלה.

פ"א מגילה נקראת. באחד עשר[א] בי"ב, בי"ג, בי"ד, בט"ו[ב], לא פחות[ג] ולא יותר[ד]. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון[ה] קורין בט"ו[ו]. כפרים[ז] ועיירות גדולות[ח] קורין בי"ד, אלא שהכפרים מקדימין

ר"ע מברטנורה

פ"א מגילה נקראת באחד עשר. בשנים עשר. פעמים בזה ופעמים בזה כדמפרש ואזיל: מימות יהושע בן נון קורין בט"ו דכתיב **(אסתר ט')** על כן היהודים הפרזים יושבים את יום י"ד ומדפרזים בי"ד מ"מ דמוקפין בט"ו: יהושע. נפקא לן ג"ש מפרזי פרזי. כתיב הכא היהודים הפרזים וכתיב התם (א) **(דברים ג')** לבד מערי הפרזי. מה להלן מימות יהושע. אף כאן מימות יהושע ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע. אעפ"י שאין להם חומה עכשיו יקראו בט"ו כמו שושן כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר. כדי שיהיו קורין כבני שושן ויחשבו כאלו הם כרכים המוקפים. אע"פ שהם עתה חרבין ויהיה זכרון לא"י בנס זה. ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק תחלה וכתיב **(שמות י"ז)** כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע לפיכך הזכירו מימות יהושע: אלא שהכפרים מקדימין. כלומר אמר שמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין בי"ד הכל בכלל והיכי משכחת הו י"א וי"ב וי"ג אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליו' הכניסה יום ב' בשבת שלפני י"ד או ה' בשבת שהן יום הכניסה שהכפרים מתכנסים בעיירות למשפט לפי שב"ד יושבים בב' וה' כתקנת עזרא א"נ מתכנסים הכפרים לעיירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה. והכפרים אינם בקיאים כל כך לקרות וצריכים שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום הכמים להוזיל ולבא ביום י"ד כדי שיהיו פנויים (ד) ביום פורים להספיק צרכי סעודה פורים לבני העיירות. ונגלו לדבר זה רמז מן המקרא דכתיב **(אסתר ט')** לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם. ואי לא הקין מרדכי ואסתר. אלא י"ד וט"ו הכתובים במקרא. ליתא קרא בזמנם(ה) ומאי בזמניהם ש"מ עוד ב' זמנים אחרים(ו) חוץ מאותן הכתובים במגלה. וי"ג לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקריאה שעקר הנס בו היה שבו נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מדינות על כרחך לא רבי קרא אלא י"א וי"ב. ואין לומר דרבי ט"ז

תפארת ישראל

פ"א א) *באחד; וכן כולן: ב) פעם בזה פעם בזה: ג) *מי"א: ד) *מט"ו: ה) *ואפי' בח"ל, ואפי' עכשיו חרבה החומה: ו) *תקנו כך, מדרצו לעשות זכר לנס שנעשה בשושן, שאף לאחר ההריגה שעשו ב' ימים באויביהם, היה להם מנוחה מהם ביום ט"ו ולא נקמו מהן האויבי'. ומדהיתה שושן מוקפת מימי אחשורוש, לכן רצו לתקן שכל עיר שמוקפת אז כשושן יקראו בט"ו; וכפרוא בט"ו הקנה זו לא לכבוד יהיה לא"י, שהיו אז כל עריה שוממים וחרבים, וכדאמרינן ביומא [דנ"ד ב'] נ"ב שנה לא עבר אדם ביהודה וז' שנים נתקיים בא"י גפריה ומלח שריפה כל ארצה, לכן תקנו שכל המוקפין מעת ישיבת א"י יקראו בט"ו, לומר שהן בחורבנן השווין כשושן ושאר עיירות שבפארתן [כך כ' הר"ן]. ומה שהקשה הט"ז על זה מדאמרי' בש"ס שושן דעבדא כמאן? ומאי קו' הכי כך מפני שושן תקנו לכל המוקפין? כ"ל דה"ק היכא תקנו כשושן הקנתא דששכה היא גופא כהדדי]; ומדהו' יהושע הראשון שלהם בעמלק, שהמן היה מזרעו, לכן קבעו זמן המוקפין

עיקר תוי"ט

(א) נגיאה הלין בימי משה ויהושע. הר"ן. והילי' וכתב בשנה כמ' סמוך לבשירה מעמ"ה הבצ' לי' מימות יהושע: ב) **כפרים** בי"ד. דכתיב הפרזים יושבים את יום י"ד ועיר שאין מוקפת חומה נקראת כרה שמתוך שאין לה חומה יושבת נכון ובטח ומתוקים מבשיות לבשות. הר"י: ג) **ועיירות גדולות**. ומי לאין מוקפי' דהא בכלל כרכים הם ללא שבן נדולות: (ד) הכי איתא בגמרא. דבל כמי מדהגן במ"ג מקום שאין נכנסין כו' אין קורין אלא בזמנו ול"ס התקנה הכרכים הוא הליך מבבדי' לתקנתא דידהו אלא ליתא מבני כפתוך כו' בכל הוא להם בבשיל שהם מבביקים. הילכך היכא דלין נכנסים כו' לא קילא הוא גבייהו ואין כלן כבר. הר"י: (ה) מפום דלמכן דלא זמנו של זה כזמנו של זה ונדכתיב לי רבים לבבי למרי' דלהכי ליתא בזמנם: (ו) דזמניה ביכא ליכא למימר דו"ד וה"ל דמיוהכים בזמניהם דקי' דומיא דעיקר זמנם דהכתבי במ':

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

רק בכותלו מטה ליפול אפילו דשמחה או למצוה מותר; ואין נושאי' נשים ורק לארס ובלא סעודה מותר וזה אפילו כמ' באב [והמנהג שלא לישא מי"ז תמוז]; ובשבוע שחל בו ט' באב אסור לספר ולכבס ואפילו אינו רוצה ללבוש עתה ואפילו אין לו אלא חלוק אחד [וליטול צפרניו מותר ולכבוד השבת פשיטא דשרי וכ"ש לצורך טבילה] וכן אסור להציע המטה והשולחן ומטפחת ידי' מהמכובסי' קודם [ואנו אהגין להחמיר בכל זה מתחלת ר"ח עד אחר התענית ורק לצורך מצוה כאשה הלובשת לבנים מותרת לכבס וללבוש לבנים חוץ מן ט"ב עצמו שלא תלבש אז לבנים רק חלוק בדוק יפה, ומותרת לרחוץ מעט בין ירכותיה כדרכה דלאו לתענוג עבדה, ובטובלת ליל ה' מותרת לרחוץ בעט"ב אם א"א בליל ה' ולמוצאי ט"ב תופפת דסמוך לטבילה חפיפה, וכן לכבוד שבת לובשים כלי פשתן ומציעין לבנים ואסור ליתן כלים לכובסת עכ"ום לכבס מר"ח ואילך ונהגי' שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מר"ח ורק לצורך מצוה לחוד או שבת או מילה מותר]; ובערב ט"ב בסעודה המפסקת אחר חצות אסור מדינא בבשר ויין ואפילו בשר מלוח שעברו עליו יותר מב' ימים ולילה אחת ובשר עופות ודגים ויין מגתו שאין לו יותר מג' ימים נהגו לאסור, ואסור בב' תבשילין ואפילו בשל מין אחד בב' קדירו' הוו ב' תבשילין, וכן ב' מינים בקדירה אחת אלא הוא שדרכו בכך וצלי כמבושל, ותבשיל הנעשה מדבר שנאכל כמות שהוא חי מקרי תבשיל לענין זה; מיהא פירו' חיים או חמאה וגבינה מותר אפילו כמה מינים [דין סעודה המפסקת עיין אורח חיים תקנ"ב]; וט"ב אסור בה' ענויים דיה"כ ואסור לקרות בתנ"ך ולשנות במשנה מדרש וגמרא והלכו' ואגדה ותינוקות של בית רבי' בטלי' וקורא באיוב וברברים הרעים שבירמיה וביש ביניהם פסוקי נחמ' מדלגין ומותר ללמוד מדרש איכה ופרק אלו מגלחין ופירוש איכה ואיוב ושאר דיני ט"ב עי' בא"ח סי' תקנ"ד: בט"ו באב היה בזמן בה"מק יום שמחה כמבואר במ"ח וכן נהגו שלא ליפול על פניהם בט"ו באב עי' א"ח סי' קל"א:

נשלמה מסכת תענית:

וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש(סז), שיבנה במהרה בימינו אמן(סח):

נשלמה מסכת תענית.

ר"ע מברטנורה

הכיפורים שבו נתנו לוחות אחרונות: זה בנין בית המקדש. שנתחנך ביום הכפורים(ט):

נשלמה מסכת תענית

תפארת ישראל

כו"ל כאילו התחתנו עם הקב"ה כ"י מחדש: סז) *שנתחנך ביום כיפורים בימי שלמה [כמ"ק ד"ט א'. והשתמיטתי' סוגיא ערוכה א לרבינו מהרש"א ז"ל]: סח) *מדהזכיר הבנא המקדש, התפלל שיבנה בבי"א:

נשלמה מסכת תענית:

עיקר תוי"ט

(ט) כלומר שבו י"ה כו' חנוך הבית. כדמוכח במ"ק ט' ויעש את החג ז' ימים וח' ימים ומפרש בגמרא ח' ימים הי' החנוך. קודם לז' ימי החג ונמצא בז' בתשרי שהם ג' ימים קודם י"כ התחילו ימי החנוך עכ"ל:

נשלמה מסכת תענית.

הלכתא גבירתא. כללא דס"ד.

מ"א· אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעיל' כבי"כ והוא שלא נמשך נעילה עד צאת הכוכבים, דאין נשיאות כפים בלילה ואפילו אם עלה ירד, וכן במנחה לא ואפילו עלה ירד דשכיח שכרות באותה שעה וגזרו במנחה דתענית אטו מנחת שאר ימים [חוץ מבמנחה י"כ דבעלה לא ירד ולדכי אומרי' או"א ברכנו]; מ"ה בתענית שאין בו נעילה דואיל ואז תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה ודומה לתפלת נעילה [ולא מחליף במנחת שאר ימים] יש בה נ"כ; ומנהגינו שאין נ"כ אלא ביום טוב, משא"כ בשבת וכ"ש בשאר ימים שטרודי' בהרהורי' על מחייתם ועל ביטול מלאכתם ועוד שהמנהג לטבול לנ"כ וקשה עלידם לטבול אלא ביו"ט, ומהאי טעמא כשחל יום טוב בשבת דלא רצו לבטל עונה האמורה בתורה גם כן אין נ"כ, וביום טוב אין נוקקין לנשותיהן [ואם הוא ליל טבילה ישמש ויטבול שחרית]; ובא"י וכל מלכות מצרים נ"כ בכל יום ואינם טובלים ורב"י כ' שראוי לנהוג כן בכל מקום; וגם ביום טוב אין מנהגינו לישא בו כפים אלא בתפלת מוסף שיוצאי' אז מבה"כנ וישמח בשמחת יום טוב, וכל שחרית ומוסף שאין בו נ"כ אומר הש"ץ אלהינו וא"א, וי"הכ נושאים בו כפים כמו ביום טוב ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה ויש מקומות אפילו בשחרית: מ"ב, ג', ד'· אי אפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבנות הצבור הן קרבן של כל ישראל וא"א שיהיו ישראל כולן עומדין בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרי' ודאי חטא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם הנקראים אנשי מעמד וחלקו אותם לכ"ד מעמדות כמנין כ"ד משמרות כהונה ולוי' ועל כל מעמד ממונה הנקרא ראש המעמד, ובכל שבת ושבת מתקבצין אנשי מעמד של אותה שבת שבירושלים או סמוך לה ונכנסין למקדש עם משמר כהונה ולוי' של אותה שבת, והרחוקים שבאותו מעמד, כיון שהגיע מעמד שלהן מתקבצין לבית הכנסת שבמקומן, ובין אותן שמתקבצין בירושלים ובין המתקבצין בבתי כנסיות שלהן מתענין בשני שלישי ורביעי וחמישי בשבת שלהן, אבל לא בע"ש משום כבוד שבת, ולא באחד בשבת שלא יצא מעונג לצום, ואסור מלספר ולכבס כל שבת שלהן כדי שלא יכנסו למעמדן כשהן מנוולין ורק בחמישי מותרין לכבוד שבת; ובכל יום ויום משבת שלהן מתפללין ארבע תפלות שחרית מנחה ונעילה ועוד מוסיפין תפלה אחת בין שחרית למנחה והיא יתירה לדן ונושאין כפיהם הכהנים שבמעמד ג' פעמים בכל יום כשחרית ובתפלה היתיר' ובנעילה, וקורין בס"ת ג' אנשים ב' פעמים בכל יום בשחרית ובתפלה היתיר', משא"כ במנחה שקורא על פה כקורין שמע, ובע"ש לא היו מתקבצין לתפלת מנחה מטרדות לשבת, וקיבוץ לתפלה ועמידתן שם לתפלה ותחנה ובקשה ולקרות בתורה נקרא מעמד, וקראו ביום א' בראשית ויהי רקיע; בשני יהי רקיע ויקוו; בשלישי יקוו ויהי מאורות; ברביעי יהי מאורות וישרצו; בחמישי ישרצו ותוצא הארץ; בששי ותוצא הארץ ויכולו; פרשה גדולה קורין בשנים וקטנה באחד, וב' הפרשיות דשחרית חוזרין וקורין בתפלה השניה בספר, ובמנחה ע"פ; בח' ימי חנוכה לא הי' מעמד בשחרית וביום שיש בו קרבן מוסף לא היה מעמד רק בשחרית ונעילה, וכל יום שיש בו קרבן עצים לא היה מעמד רק בשחרית ובתפלה שניה ובמנחה: מ"ה· ומהו קרבן עצים וזמן קבוע היה למשפחות משפחות [עי' במשנה] לצאת ליערי' להביא עצים למערכה, ויום שקבוע להבאת עצים לבני משפחה הזו מקריבין עולות נדבה הנקרא קרבן עצים, והיה להם כי"ט שאסורים בו בהספד ובתענית ובמלאכה ודבר זה מנהג: מ"ו, ז', ח'· חייבים להתענות בארבע צומות מפני הדברים רעים שאירעו בהם ואסור לפרוץ גדר, [ורק עוברות ומניקות שמצטערות הרבה אין להתענות בג' צומות חוץ מט' באב, ואפילו אינן מצטערות אינן חייבות להתענות רק שנהגו להחמיר וקטן שיש לו דעת להתאבל מאכילין לחם ומים]; וחמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז עי' במשנה ואף על גב דכתיב בקרא בחודש הרביעי בט' לחודש הובקע' העיר אין מתענין בט' שהובקעה העיר בחורבן הראשון, אלא בי"ז שבו הובקע' בחורבן בית שני דחמיר לן; ומשנכנס אב אין שמחין כלל וממעטין מר"ח עד התענית במשא ומתן של שמחה ובבנין של שמחה כבית חתנות לבנו או בנין דצור וכיור ובנטיעה דשמחה

רק

הכפורים[נט], שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן[ס] שאולין[סא], שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים טעונין טבילה[סב]. ובנות ירושלם יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא[לג] עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה, שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל[לד], ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה, וכן הוא אומר[סג], צאנה[לה] וראנה בנות ציון במלך שלמה[סד] בעטרה שעטרה לו אמו[סה], ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה[סו],

וביום

תפארת ישראל

אלא מלך ישראל את השומרים שהושיבו מימי ירבעם, שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים; ובו הורשו לקבור הרוגי ביתר, שהיו מונחי' כמה שנים בבזיון; ובו פסקו מלכרות עצים למערכה במזבח, משום שאח"כ תשש כח החמה ומשום דאז זכו לגמור מלאכת ד', עשאוהו יו"ט, כמו שעשו חג לגמר בניין הבי"המק ולגמרה של תורה שהחיינו והגיענו, לזמן הזה: נט) מדהוא יום כפרה לעולם; ובו ניתנו לוחות האחרונות, ומחל הקב"ה חטא העגל: ס) *של משי: סא) דחפי' העשירות שואלות: סב) קודם שילבשום; ג"כ כדי שלא לבייש החשודים על העשרות: סג) *נ"ל דלהכי מייתי הך קרא, דר"ל אע"ג דביו"כ לא שייך שישוררו בחור שא נא וכו', דוכי ס"ד שישראל קדושים יתעסקו ביו"כ הקדוש והנורא בשדוכי'? ע"ז משיב וכן הוא אומר וכו', דביו"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירי' כולו, שנאמר בחור כארזי' [שיר ה' פט"ו], שא נא עיניך מה אתה בורר לך, ר"ל איזה אומה קדושה בעולם כאומה זו; אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, בניך בני באוהביך הם, בני אברהם יצחק יעקב; שקר החן של שאר האומו', הבל יופי שלהם, דאפי' כשעושין מצות, כוונתם רק להחניף לך, כמ"ש חסיד שלהן, ומקרבין נחוחין לאלהא דשמיא, אבל ומצלין לחיי מלכא ובנוהי [כר"ה ד"ד א']; וכן חסד לאומים חטאת [כב"ב ד"י ע"ב]; אבל אתך החלשה הקטנה, שהיא יראת ה', היא תתהלל, שעומדת היום לפניך כלה מקושטה, ואומרת כאביש, שא קריבת נפשי קדמך [כשבת פ"ט ב'], היא היא תתהלל, שגם כשתי חטאותיה הם היום לה לעדי ולתפארת, בעבור כי נתהפכו לזכיות; ונ"ל דמה"ט נמי מנהג ישראל לשיר את שאשמנו ביו"כ והרי קינה מבע"ל? אמנם הוא לרמז שכולם נתהפכו לזכיות, וראוי לשורר עליהם כבעל זכיות] זהו אומרת שחורה אני ואעפ"כ נאוה, ואהלי קדר השחורים, בעיניך כיריעות שלמה המרוקמים זהב מופז: סד) זה הקב"ה שהשלום שלו: סה) *כנסת ישראל, שהקב"ה קוראה אמו, משום שכח ישראל כמשל ככח אם שמבטלת גזירת בנה, אף שחלשה היא; כך אומר הקב"ה מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזירה וצדיק מבטלה [מ"ק דט"ז ב']: סו) *שביו"כ נתנו לוחות האחרונות שכוללים כל התורה; ותו דכשנשלח אז העטאתם הו"ל

ר"ע מברטנורה

נתנו לוחות האחרונות(לב). והוא יום מחילה וסליחה: שאולים. שכלן שואלין אפילו עשירות שלא לבייש את מי שאין לו: טעונים טבילה. קודם שילבשום. לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: יוצאות וחולות. כמו אז תשמח בתולה במחול (ירמיה ל"א): במלך שלמה. הקדוש ברוך הוא שהשלום שלו: אמו. כנסת ישראל: מתן תורה. ביום הכיפורים

עיקר תוי"ט

שיש בו תולעת פסול למערכה: (לב) שבי"ז בתמוז שיבר הלוחות. ובי"ח טחן העגל ודן ועלה ומ' יום השנים ועוד מ' יום שבהן קבל לוחות אחרונות. שבוע י"ב דתמוז דהוה חסר ול' דאב וכ"ט דאלול וט' דתשרי הרי פ' יום כו' ובעקר י"כ ירד שהוא י' בתשרי. רש"י: (לג) שא כו'. היפיפיות היו אומרות כך שאין האדם אלא ליופי, המיוחסות שלא היו נושאות חן בעיני רואיהן אומרות אל תתן כו' שאין אשה אלא לבנים. והביאו בניך מיוחסים הכל קופצים אחריהם בין זכרים בין נקבות. בגמרא: (לד) יראת כו'. שמן הסתם המיוחסות הן יראות ה' בעיקר יחוסן של ישראל שאין בהן פסול ממזרת וכיוצא בו. א"כ מיוחסות דהכא היינו טובי של יראי ה': (לה) צאנה. משמע שיוצאות וחולות. הר"ב:

כלומר

ונחריש' העיר פה) כז). משנכנס אב ממעטין בשמחה פב): ז שבת שחל ט"ב להיות בתוכה, אסורין מלספר ומלכבס כח) כח), ובה' מותרין מפני כבוד השבת נג). ערב ט"ב נג) לא יאכל אדם ב' תבשילין נד), לא יאכל בשר ולא ישתה יין. רשב"ג אומר ישנה נה). רבי יהודה מחייב בכפיית המטה נו). ולא הודו לו חכמים נז): ח אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל, כחמשה עשר באב נח), וכיום

הכפורים

ר"ע מברטנורה

שני היה: ז שבת שחל ט' באב. שבוע שחל ט' באב להיות בתוכה: אסור לספר ולכבס. כל אותו שבוע עד שיעבור התענית: ובחמישי מותרים. כשהיו מקדשים על פי הראיה וחל ט' באב להיות בע"ש מותרים לכבס בחמישי שלפני התענית מפני כבוד השבת: שני תבשילין. אין אסור משום שני תבשילין. אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי. אבל דבר שנאכל כמות שהוא חי. כגון חלב. וגבינה. וקטנית בזמן שהיא לחה אף על פי שבשלן. אין בהן משום שני תבשילין: ולא יאכל בשר. ולא ישתה יין. ה"מ לאחר חצי היום ובסעודה המפסק'. שאין דעתו לאכול אחריה סעודת קבע. אבל קודם חצי היום אפי' בסעוד' המפסקת או בסעוד' שאינה נפסקת. אפי' לאחר חצי היום שרי לאכול ב' תבשילין. ובבשר ויין: רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה. אם היה רגיל בשני תבשילין. אוכל תבשיל אחד היה רגל בשני כוסות של יין. שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: בכפיית המטה. שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה. אלא בקרקע. ואין הלכה כרבי יהודה: ח בט"ו באב. שבו כלו מתי מדבר בשנת המ' (כט). ובו נתבטלו אותן השומרים שהושיב ירבעם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה ובו היו פוסקים מלכרות עצים (ל) למערכה לפי שמאז תש כח של חמה. שאין בה כח ליבש העצים (לא) מלהותן: י"ס. שבו

נתנו

תפארת ישראל

שסנהדרין הרגוהו], ונהרגו עמו במלחמה תק"פ אלפים מישראל [כמסופר בוועלטגעשיכטע מבעקקער], מלבד מיליאן ומאה אלף שנהרגו בזמן חורבן הבית [כיוזעפוס פלאביוס פרק ל"ס]; והרשע הנ"ל עשה א"י למדבר שממה, מלבד ירושלים שבנה אותה קרוב למקומה הראשון וקרא שמה עלי קאפיטאליוס, עלי ע"ש משפחתו, וקאפיטאליוס ע"ש בית ע"ז יופיטור שבנה שם לשמו; וגזר משפט מות על כל איש ישראל שיבוא תוך העיר; עד שלבסוף הימים חזר ונתבטל שם הטומאה שכינה לה הרשע הנ"ל, וחזרה לשמה הראשון: מח) *שאחר חורבן בית ראשון היתה א"י מדבר שממה נ"ב שנים [כיומא נ"ד א'], וירושלים עצמה נעשית שוה לאדמה כשדה חרושה: מט) *דאז מיתי המרגלים נועד שהודש הזה לצרת ישראל: נ) ר"ל שבוע: נא) *כל השבוע עד אחר התענית; ואפילו לכבס ולהניח אסור: נב) *כשקידשו על פי הראיי', והיה אפשר לט"ב להול בע"ש, מותרים לספר בה' בשבת. ונוהגין עכשיו להחמיר בכיבוס מתחלת החודש; ומי"ז בתמוז בתספורת [תקנ"א]. מיהו מותר ללבוש שכבוסים כבר, לכבוד שבת [שם]: נג) *לאחר חצות, ובסעודה המפסקת: נד) *ואפי' מדבר הנאכל חי [ולא כר"ב], ואפי' היה צלי [תקנ"ב]: נה) *ימעט בבשר ויין ממה שרגיל. ואנו נוהגין איסור מר"ח עד י' מנחם אחר חצות [תקנ"א]: נו) שיהפוך המטה כדי שישכב על קרקע: נז) *מיהו ראוי למעט סכרים תחתיו [תקנ"ס]: נח) *שכלו בו מתי מדבר בסוף מ' שנה; ובו ביטל הושע בן

אלה

עיקר תוי"ט

שרנן ב"המק הל"מ: כז) ונחרישה העיר. דכתיב ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה. רש"י: כח) ומלכבס. אפי' לכבס ולהניח כדי שילבש לאחר זמן אסור. גמרא ופרש"י מכיס דגולה כמפים דעתי בשוקא בתום בגדים: (כט) דתניא כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היו מתים הרבה בט"ב ובשנת מ' לא מת א' מהם. תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החודש. חזרו ושכבו בקבריהן עד ליל ט"ו כיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהן ידעו שחשבון החדש מכוון וכבר כלו מ' של גזירה ע"כ חזרו שהם קבעו במספר המ' יתחילו משנת שלוח המרגלים אבל הש"י התחיל החשבון מזמן יציאת' ממצרים: (ל) וכיון שהחל' מלחמת ה' עמלותא י"ס. וכן מליט בחימוך בית כלבון: (לא) וחייבי' שיגדלו פילעים בעלים. וכל עץ

שיש

בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה(לד). בעשרים באלול בני עדין בן יהודה(לה). באחד בטבת שבו בני פרעוש שנייה(יח). באחד בטבת לא היה בו מעמד(לו) שהיה בו הלל(לז) וקרבן מוסף(לח), וקרבן עצים: ו חמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז, וחמשה בט' באב. בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות(לט), ובטל התמיד(מ) כ), והובקעה העיר(מא) כא), ושרף אפוסטמוס(מב) את התורה(מג) כב), והעמיד צלם בהיכל(מד), בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא כג) יכנסו לארץ(מה), וחרב הבית בראשונה(מו) כד), ובשנייה(מו) כה), ונלכדה ביתר(מז) כו), ונחרשה

תפארת ישראל

לה) ממשפחת יואב: לו) *בירושלמי: לז) שלם, מדהוי חנוכה: לח) *עבור ר"ח: לט) כשעשו העגל: מ) כשצרו, על ירושלים כשנחרבה, באותו יום לא נמצאו עוד כבשים להקריב ביום א': מא) מכשה בחורבן א' וב'. ול"נ הר"ל בימי הורקנוס ואריסטובולוס כשצרו זע"ז וכן משמע נמי מב"ק [דפ"ב ב'], מיהו אי קאי אזמן חורבן, היינו זמן חורבן ראשון שצר נבוכדנצר על ירושלים ג' שנים; אבל בית שני לא משכו ימי המצור רק מניסן עד אב וא"כ כשהובקעה העיר פשיטא שפסק הכל והתמיד עמהם; [ואע"ג דכ' בחורבן ראשון, בט' לחודש הובקעה העיר? ע"י הצרות טעו בחשבון ולא רצה המקרא לשנות ממה שחשבו הם [ירושל']: מב) *שר יוני: מג) *נ"ל דר"ל אותה תורה שכתב עזרא, שהי' בעזרה, כדאמרינן במסכת סופרי' שממנה מגיהו ספרי' [ועי' מ"ק פ"ג מ"ד]. או נ"ל דר"ל ששרף כל תורה שמצא; ואפ"ה קאמר התורה לשון יחיד, שכוונת אותו רשע הי' לבטל תורה בכללה מישראל: מד) י"א ע"י הרשע הנ"ל, וי"א ע"י מנשה ולפ"ז צריך לגרוס והועמד צלם וכו': מה) בגזירת מרגלים: מו) *דבז' באב נכנסו אויבים להיכל כשכבשוה אחר ג' שבועות שכבשו ירושלים בי"ז בתמוז, ואכלו וקלקלו בו ז' וח', ובט' סמוך לערב הציתוהו והיה דולק והולך עד י' סמוך לערב: מז) *כ"ב שנה [וי"א ע"ב שנה] אחר החורבן נתכנסו חיל גדול מישראל בביתר, ומלך גדול מישראל מלך עליהן, ושמו בן כוכבא, וטעו בו הרבה מחכמי ישראל, וגם ר"ע נושא כליו היה [כרמב"ם פי"א ממלכים ה"ג], ואמר עליו שהוא משיח; והצליח במלחמות גדולות נגד הרומיים ג' שנים ומחצה; עד שלבסוף ע"י חטא הדור, וגם חטאו שהרג לר"א המודעי דודו [כירושלמי בפרקין], כבשוהו הרומיים ע"י האדריינוס קיסר פ"ע [כירושלמי הנ"ל; ובסנהדרין דצ"ג ב' לכאורה משמע

שהסנהדרין

ר"ע מברטנורה

שבו בני פרעוש שניה. שלאחר שסיימו מטילין פייסות היום באחרונה כדכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים: שהיה בו הלל. לפי שאחד בטבת הוא בחנוכה לעולם ובחנוכה גומרים את ההלל. אבל הלל דר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא מנהג בעלמא לא דחי מעמד ומהאי טעמא לא חשיב ר"ח ניסן דאית ביה נמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים: ו בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות. שהרי בו' בסיון נתנו עשרת הדברות. ובז' בהשכמה עלה לקבל את ספר התורה ושהה שם מ' יום (יט). כמלאו להם בי"ז בתמוז וכשירד שבר את הלוחות. ובטל התמיד. שלא היו שם כבשים להקריב. שבאה העיר במצור: והעמיד צלם בהיכל. פליגי בה אמוראי בירושלמי. חד אמר צלם של מנשה. ובבית ראשון מיירי. וחד אמר צלם של אפוסטמוס. שהיה משרי היונים ובבית

שני

עיקר תוי"ט

יח) שניה. נראה שהאחרונים שהביאו בכ' באלול לא הספיקו אלא עד אחד בטבת ולא נמצאו מי שהתנדבו והפילו גורלות. והנה אין אחד מהמביאים שהביא רק לב' ימים כי אם בני פרעוש ועכשיו שעלה הגורל להם הביאו לג' חדשים: (יט) כ"ד דסיון וט"ז דתמוז אלו לכן הרי ארבעים בי"ז נהית. גמרא: כ) ובטל התמיד. בגמרא שכך קבלו מאבותיהם: כא) והובקעה העיר. פי' בגמרא בשניה דבראשונ' כתיב בירמי' בתשעה לחודש וגו' ותבקע העיר: כב) התורה. כך קבלו מאבותיהם: כג) שלא כו'. בגמרא למדוהו מקראי: כד) בראשונה. בגמרא דייק מקראי דבז' נכנסו עכו"ם להיכל וקלקלו בו בז' ובח'. ובט' סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והי' דולק והולך כל היום (העשירי) כולו: כה) ובשניה. דתניא מגלגלים זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב: כו) ביתר. עיר גדולה והיו בה אלפים ורבבות מישראל כו' ונהרגו כולם והיתה לנו גדולה כמו

חורבן

חור ר"ע להיות שונה כבן עזאי[כט]: **ה** זמן עצי כהנים והעם[ל], תשעה. בא' בניסן בני ארח בן יהודה[לא] [טו]. בעשרים בתמוז[טז] בני דוד בן יהודה[ל]. בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה[ל]. בשבעה בו בני יונדב בן רכב[לא]. בעשרה בו בני סנאה בן בנימן[לב]. בט"ו בו בני זתוא בן יהודה[לא], ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו[לג], ובני גונבי עלי. ובני[יז] קוצעי קציעות[לד]

בעשרים

ר"ע מברטנורה

לו: חזר ר"ע להיות שונה כדברי בן עזאי. דקסבר קרבן מוסף מדברי תורה ודין הוא שלא יהיה אלא מעמד דמנחה. דליכא למיחש דלמא אתי קרבן. דדברי תורה לא בעי חזוק. אבל קרבן עצים כדברי סופרים דמי (יד) ודין הוא דלהוי מעמד דמנחה ונעילה דבעי חזוק כי היכי דלא לזלזלו ביה ולא נמצא [?]. ולא ירדתי לסוף דברי רמב"ם בפירוש משנה זו כי מדבריו נראה שהיו אנשי מעמד מתפללים תפלה יתירה בכל יום בין שחרית למנחה. והיא נקראת תפלת מוסף. ודבר זה לא מצאתיהו לא בבבלי ולא בירושלמי: **ה** זמן עצי הכהנים והעם. כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה. ועמדו אלו והתנדבו משלה' והתנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם. וביום שמביאים העצים מביאים עמהם קרבן נדבה ועושים אותו היום י"ט. וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה י') והגורלות הפלנו על קרבן העצים וגו' להביא לבית אלהינו בעתי' מזומנים לשנה: וכל מי שטעה בשבטו. ולא היה יודע עם מי ילך עם בני זתוא: ובני גונבי עלי. מפרש בגמרא שפעם אחת גזרו המלכים שמד על ישראל שלא יביאו בכורים למקדש והושיבו שומרים בדרכים על כך. ועמדו אנשים כשרים שבאותו הדור והביאו סלי בכורים וחפו אותם בקציעות דהיינו תאנים יבשים ונושאים על כתפם. עלי הוא עץ גדול עבוי כעין בוכנא שכותשים בו הריפות והיו רגילין לכתוש בו הקציעות לעשות מהם עגולי דבלה וכשהיו פוגעים בשומרים אומרים להם אנו הולכים לעשות שני עגולי דבלה במכתשת שלפנינו בעלי זה שעל כתפינו וכך היו מביאין בכורים לירושלים ועל שם כך נקראו בני גונבי עלי כלומר גונבי לב השומרים בעלי שעל כתפם: ובני קוצעי קציעות. על שם שהותכין עגולי הדבלה במקצעו'. ואלו האנשים הכשרים עלמן עמדו פעם אחרת שגזרו שמד שלא להביא עצים למערכה והקנו סולמות והיו אומרים לשומרים ליטול שני גוזלו' משובך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפנו אנו הולכים ועל שם כך נקראו בני סלמאים הנטופתים שהיו נוטלים הסולמות אחר שעברו מן השומרים. ומביאין מהם עצים למערכה וכל אלו מביאין עצים עם בני זתוא:

שבו

תפארת ישראל

לעיל משנה ג' דלא חשיב נעילה, עכ"פ התפללו וסרבו בקשות, ובחג של קרבן עצים לא התפללו נעילה כלל. מיהו בשחרית ודאי הי' אז מעמד וכדמוכח מאהל בטבת בסיפא [ועי' ברמב"ם פ"ו מכ'מקד ה"ח]: כט) *משפחה מיוחדת משבט יהודה: ל) ממשפחת דהמ"עה: לא) *משפחת יתרו: לב) *משבט בנימין: לג) *מדבל"ז הי' אז יו"ט, כשלשי מכולהן. וכ"ל דאותן שכשעלו מהגולה לא נתברר לאיזה שבט שייכי', התחברו אז כשעלו עם בני זתוא להתנדב עמה, ושוב תמיד נחשבו על משפח' זאת: לד) *בבית שני גזרו האויבים שהיו מושלים על ישראל סביב ירושלים שלא להעלות בכורים להמקדש, והמשפחות הנזכרות הללו הביאו הבכורים וחיפום בקליעות, שהן תאני' יבשים; וכדי להטעות השומרים ביותר, לקחו גם עלי [שטעססעל בל"א] על כתפיהם, ואמרו להשומרי' שהם מוליכן הקליעות לכתשם במכתשת שיש בירושלים; וכשגזרו גברו ישראל קבעו למשפחות הנז' יו"ט ביום המאורע:

משפחת

עיקר תוי"ט

לתמוד עלים מ רב"י ועפמ"כ: (יד) שלעפ"י דתקנת נביאים היא כר"מ דמי תגמרא דר"מ קרי לה מהלכי' משום דתקנת נביאים הוא: טו) בן יהודה. פי' משבט יהודה וכן בן בנימין כי אלו הבני שבטים הגלו לבבל והם שעלו: טז) בתמוז. לפי שלותן שהתנדבו בלאחד בניסן פסקו עד כ' בתמוז. רב"י: יז) בני ס'. יבקליעות בנגד לא היו יכולים להגלג משומרים. שהרסוקים כב"א נגתרום ולמוקים לנסתיר:

ארע

קורין אותה בשנים, והקטנה ביחיד (יז) בשחרית במוסף (יח). ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן (י), כקורין את שמע (יט). ערב שבת במנחה לא היו נכנסין, מפני כבוד השבת (כ): ד כל יום שיש בו הלל (כא), אין בו מעמד (יב) בשחרית (כב). קרבן מוסף (כג), אין בו בנעילה (כד) (יג). קרבן עצים (כה), אין בו במנחה (כו). דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי, כך היה רבי יהושע שונה, קרבן מוסף אין בו במנחה (כז), קרבן עצים אין בו בנעילה (כח).

חזור

תפארת ישראל

יז) דבבראשית יש ה' פסוקים, הכהן קורא ג' פסוקים, והלוי מדלג פסוק א' לאחריו ועוד ב' פסוקי' שאחרים; והישראל קורא ויהי רקיע, שהוא ג' פסוקים. וביום ב', כהן קורא ויהי רקיע, ולוי וישראל פרשת יקוו המים; וכן כולן: יח) ר"ל בשחרית ובמוסף קורין בס"ת כלעיל; אבל במנח' וכו': יט) ואע"ג דדברים שבכתב אין רשאין לאומרן בע"פ [כתמורה י"ד ב'] היינו להוציא אחרים יד"ח, והכא כל א' קורא [ש"ס הכא כ"ח א']: כ) *שיהיו מופנים לעשות צורכי שבת: כא) *שגומרין בו ההלל ואין בו מוסף, כחנוכה: כב) ר"ל אין אומרין אז בני המעמד תחינות ואין קורין במעשה בראשית. ודוקא בירושלים, מלטרודים בלא זה לסייע לכהנים להטוב עלים ולשאוב מים לצורך הקרבנות אבל מכל מקום לא היו מתענין בשום מקום: כג) ר"ל וביום שמקריבין בו מוסף, כגון ר"ח: כד) *ר"ל אפי' בנעילה שהקריבו כבר כל קרבנות היום; ומכ"ש בשאר תפלת היום; דטרידי אז טפי: כה) *יו"ט היה למשפחות בישראל בימי' ידועי'; שכשעלו מהגול', לא הי' עלים למערכה, ונדבו הם עלים באותן הימי', ותקנו להם שבכל שנה כשיגיע יום ההוא, יביאו המשפחה ההיא עלים למזבח, ויקרבו עולה ויעשו יו"ט: כו) וכ"ש במוסף עצמו, אבל יש בשחרית ובנעילה: כז) *וכ"ש במנחה דלא, שהקרבת קרבן עלים היה סמוך למנחה קודם תמיד שבין הערביים: כח) *דמוסף דאוריי' א"ל חזוק, ודי שידח' מעמד דמנחה; משא"כ חג דקרבן עלים, רק מד"ס וצריך חזוק לדחות המעמדות במנחה ונעילה; ואע"ג דבל"ז אין קורין' בתורה בנעילה כדמשמע

לעיל

ר"ע מברטנורה

בשחרית ובמוסף כו'. הכא מיירי בכל שאר מעמדות שהיו חוץ לירושלים שהן היו קורין במעשה בראשית כמשפטן. אפילו ביום שיש בו קרבן מוסף דהא אינהו לא טרידי. אבל המעמדות שבירושלים ביום שיש בו קרבן מוסף, לא היו קורין במוסף במעשה בראשית כדתנן לקמן קרבן מוסף אין בו במנחה והשתא קרבן מוסף מעמד דמנחה דלאו דידיה דחי מעמד דידיה לא כל שכן: בשחרית ובמוסף ובמנחה כו'. הכי קאמר בשחרית ובמוסף הוא דמביאין ספר תורה וקורין פרשה גדולה בשנים וקטנה ביחיד. אבל במנחה אין מביאין ספר תורה מפני טורח התענית. אלא קורין על פה: ע"ש במנחה לא היו נכנסים. לבית הכנס' ולא היו קורין כלל לפי שהיו טרודים לתקן צרכי שבת: ד יום שיש בו הלל. כגון יומי חנוכה שיש בהם הלל ואין בהם מוסף (יא). אותן שבירושלים לא היו קורין שום פרשה בשחרי'. לפי שאין להם פנאי לעשות מעמדם. שההלל דוחה אותו: קרבן מוסף. ר"ח שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין שום פרשה בנעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף עצמו ולא במנחה שהיא קודם נעילה שקרבן מוסף היה דוחה אותם: קרבן עצים אין בו במנחה. כלומר יום שיש בו קרבן עצים כדלקמן ואין בו קרבן מוסף דוחה מעמד של מנחה. אבל לא של נעילה: כך היה רבי יהושע שונה. קרבן עצים דוחה מעמד דנעילה וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה דקרבן עצי כהנים היה קרב קודם תמיד של בין הערבים ואם דוחה מעמד של נעילה כ"ש שדוחה של מנחה הסמוך

לו

עיקר תוי"ט

ומגיל' הקורא בתור' לא ישתות מג"פ: י) פיהן. פרשה בנעילה ליכא. רש"י: (יא) לפי שהם מד"ס עבו לתם חזוק ודהו המעמד (מתחלת היום). הר"ע. ודקרי הלל מד"ס אע"ג דתיקין נביאים הוא כל שאינו מפו' בתורת תבה רבינו ע"ה מד"ס קרי לי': יב) מעמד. קיבוצן לכל תפלה מן הד' תפלות ועמידתן שם לתפיל' ולתחנה ולבקשה נקרא מעמד. הר"מ: יג) בנעילה. בירושלים לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מספיו ביום אחד. אין לך מוסף בלא שפי בהמות ולא הי' להם פנאי כלל שהכהנים טרודין במוסף ויבראל

לספות

ב אלו הן מעמדות ז), לפי שנאמר צו ד) את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי, וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ח), התקינו נביאים הראשונים ט) ה) עשרים וארבע משמרות, על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ו) ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות, כהנים ולוים עולים לירושלים י), וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן יא), וקוראין יב) במעשה בראשית יג) ז):

ג [ס"א ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע יד), מיום שני ועד יום חמישי, ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת, ולא באחד בשבת, כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית, וימותו טו)]. ביום הראשון טז) בראשית ויהי רקיע. בשני, יהי רקיע ויקוו המים. בשלישי, יקוו המים ויהי מאורות. ברביעי, יהי מאורות וישרצו המים. בחמישי, ישרצו המים ותוצא הארץ. בששי, ותוצא הארץ ויכלו השמים ט). פרשה גדולה קורין

ר"ע מברטנורה

ימים בשבוע: ב אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר. מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר לו את בני ישראל וגומר: על כל משמר ומשמר היה מעמד. מקלת שבטי ישראל חלוקים לכ"ד חלקים שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר: וישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם. אותם שהיו רחוקים מירושלים ולא היו יכולים לעלות לעמוד על הקרבן במשמר שלהן מתכנסים בבתי כנסיות בעריהן ומתענים ומתפללים וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית. להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושים במקדש: ג ולא היו מתענים בע"ש מפני כבוד השב'. ואין צ"ל בשבת עצמה ולא ביום א' מפני שהוא שלישי ליצירה שבע"ש נברא אדם ויום שלישי ליצירתו חלוש טפי דכתיב (בראשית ל"ד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. אי נמי מפני שבשבת נתנה בו נשמה יתירה ולמוצאי שבת ניטלת ממנו ואם היו מתענים ביום ראשון היו מסתכנים. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה: פרשה גדולה קורין אותה בשנים. בפרשה בראשית לאחר שקרא הראשון ג' פסוקים. חוזר השני וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים פרשת בראשית ושלישי קורא. יהי רקיע (ה) בשני ראשון קורא יהי רקיע. ושנים קוראים יקוו המים. וכן כלם:

תפארת ישראל

אפי' בשעניות, אטו שאר יומי דשכיח אז שכרות ואנו אין נוהגין לשאת כפים רק במוסף ביו"ט [קכ"ה קכ"ט]: ז) ר"ל מ"ט תקנו מעמדות: ח) *והרי כל ישראל בעלים לקרבן התמיד: ט) *דוד ושמואל [ועי' פ"ב סי' נח. ובי' סה]: י) כהנים לעבודה. ולוים לשיר בבי"המק: יא) *לעיר שדר בה ראש המעמד. ומתענין [כמ"ג], בין אותן שבירושלים או שבשאר העיירות: יב) *בש"ת, אחר כל התפלה והפלה שביום: יג) *לרמז שהעולם מתקיים רק בשביל עבודה: יד) כל יום עד הערב: טו) *לאו דוקא; רק ר"ל שיחלשו מהתענית יותר מדאי, דכל שנוי ווסת מזיק לגוף [ב"ב קמ"ו א'], ולהכי במקום צער גדול, לא גזרו בה רבנן [כתובות ד"ס ע"א]. ומצינו לשון מיתה דהמתע חולשה, כמו מתמת מה בעריות [סנהדרין דכ"ה], עד מיתות הגיד [שבועו' ד"ח], מה לי קטלה פלגא [ב"מ נ"ה א'], הן יקטלני לו איחל [איוב י"ג ט"ו]: טז) קראו בני המעמד בביה"כ:

עיקר תוי"ט

כס"י: ד) צו. וטעמו המעמד לכל ישראל לנה. וה"ה לכל ישראל שלא היו עומדין בעזרה בשעת קרבן: ה) הראשונים. שמואל ודוד כמ"י. וכן כתוב בד"ה א' ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם: ו) של לוים. שגם המה נחלקו לכ"ד מעמדות: ז) במעשה בראשית. פי' בין אותן שהיו רחוקים והמתכנסים בעריהן בב"הכ בין אותן שהיו בירושלים במקדש: (ח) לפי שאין בפרשת בראשית לבדה ד' פסוקים כדי קריאה כהן לוי וישראל: ט) בו' ותוצא כו'. לפי שאין בב' תוצא לבד ה' פסוקים לפיכך לומר ויכלו. וכ"ל לכך נקרות נ"ש כדתנן בפ"ד

ויצאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט, ובאו בין הערבים וקראו[לג] הלל הגדול[נג]:

פ"ד בג' פרקים בשנה נושאין את כפיהן[א] ארבע פעמים ביום[ב] בשחרית, במוסף, במנחה, ובנעילת שערים[ג][ג], בתעניות[ד], ובמעמדות[ה] וביום הכפורים[ו]:

תפארת ישראל

נג) כ"ו כל"ח. והכי קיי"ל. ומתחילין שיר המעלות הנה ברכו וגו', והומר מעלה נשיאים וגו', ואח"כ הלל הגדול; ומסיימים אח"כ מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה וכו'. והא דאכלו ושתו תחלה? ה"ט משום דאין אומרים הלל הגדול דרך שיר והודיה, רק בנפש שבעה [תקע"ה י"א ותקפ"ד א']. ועי' תוס' כאן שכ' דכשאומרין אותו בשעת תפלה, לא יאמרוהו רק בכנס מלאה; וכ"ל דכוונתם, כשהתפללו על דבר מה ונענו]:

פ"ד א) *ר"ל בג' זמני' בשנה נושאין כפיהם בג' תפלות; בשחרית, מנחה, נעילה:

ב) ר"ל יש יום בג' פרקים הנ"ל שנושאין כפיהם בו ד' פעמים, דהיינו בשחרית וכו':

ג) ואלו הן הג' פרקים, בתעניות וכו':

ד) *דהיינו כשגזרו תענית על הצבור: ה) דג"כ התענו כמ"ב: ו) *דביו"כ מדהתפללו בו מוסף, נשאו כפיהם ד"פ. וקיי"ל דאין נ"כ במנחה אפי'

ר"ע מברטנורה

פ"ד בשלשה פרקים בשנה וכו' הכי קאמר בשלשה פרקים שהם תעניות. ומעמדות. ויום הכפורים. דמסיק בתר הכי. כהנים נושאין את כפיהם בכל תפלה. דהיינו שחרית. מנחה. ונעילה. ויש יום אחד באלו הפרקים שנושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום. והוא יו"הכ שיש בו תפלת מוסף. ומתניתין רבי מאיר היא דאמר יש נשיאות כפים במנחה. בתעניות ובמעמדות. דכל יומא טעמא מאי אין נשיאות כפים במנחה. משום שכרות (א). והאידנא ליכא שכרות. ורבי יוסי פליג עליה ואמר דגזרינן מנחה של תענית אטו מנחה דכל יומא (והלכה כרבי יוסי בתעניות ובמעמדות וביום הכפורי') דאית בהו תפלת נעילה. אבל בתעניות שאין מתפללין בהן נעילה (ב). פרשו כהני ידיהו במנחה דתעניתא. כיון דסמוך לשקיעת החמה מצלי לה. כתפלת נעילה דמיא. ומנחתא כהאי ליתא בכל יומא. הלכך לא גזרו בה: בתעניות ובמעמדות. הכי קאמר ואלו הן שלשה פרקים התעניות. ומעמדות. וי"ה: ומעמדות. אנשי מעמד היו מתענים ארבעה ימים

עיקר תוי"ט

לג) הלל הגדול. הודו לאלהי האלהים כל"ח. ומשום דכתיב בית נותן לחם לכל בשר נאה להאמר על השובע כפ"י והכך שיר הוא שלא נאמר אלא על השובע אבל בפסוקי תפלה אומרים:

(א) משום בגמרא תדרבנן. ואסמכוהו מדכסמכה פ' כהן מברך לפ' נזיר לומר מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: (ב) היינו ד' לומות ע' באב וכו' דלא הוקבעו אלא לאבל: ג) ובנעילת שערים. בירושלמי. אימתי נעילה. י"א נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלין אותן לעת ערב בגמר תפלה. כפ"י

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

ס"א, ב', ג', ד'. דין צמחים שיבשו ושפסקו גשמים מ' יום, ובלא ירדו לאילנות, או לא לבורות שיחין ומערות עי' לעיל ספ"א וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים אותה עיר מתענת ותוקעין בשופרות בתפלה כלעיל פ"ב וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות; וכשם שמתענים ומתריעים על הגשמים [ותמה המג"א שאין נהגין לתקוע בעת צרה ל"ע דמדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית] כך מתעני' ומתריעין על שאר צרות ל"ע כגון עכ"ום שבא לערוך מלחמה עם ישראל או ליטל מהם מס או ליקח מידם ארץ או לגזור עליהם צרה אפילו לבטל מצוה קלה, וכן על הדבר ל"ע ואפילו דחוירי' [וקיימא לן דאין מתענין כלל בדבר ל"ע] ועל שאר הצרות ל"ע המנויות במשנה, ובא"ח סי' תקע"ו: ס"ה. באלו שאמרנו מתענין ומתריעין לבד במקום שהצרה שם וכל סביבותי' מתענות ולא מתריעות, אבל במכה משולחת ומהלכת מתענין ומתריעין בכ"מק, אפי' במקום הרחוק מאד מהצער ורק באותה מלכות, עי' מ"ה, וא"ח תקע"ו ס"ו, ז', ח', ט': ס"ו. בכל הצרות שנזכרו אין מתעני' ולא זועקי' ולא מתריעין בשבת ויום טוב, חוץ מצרת המזונות שזועקי' עליהם בשבת; ובצרות המנויות במ"ו ע"ש מתריעין בתחינו' אפי' בשבת, אבל אין תוקעין גם אין מתענין אפילו בחול, והוא הדין דשרי לומר י"ג מדות בשבת עבור חולה. וכ"כ שרי לברך חולה מסוכן או מקשה לילד בשבת: ס"ח. אין מתריעין על רוב גשמים שאין מתענין על רוב טובה ודוקא אם הם רק טורח לאדם, אבל במזיק אפילו רק לתבואה מתפללין על כך יחיד ושליח ציבור בשומע תפלה, [משא"כ בעצירת גשמים ח"ו רק יחיד מתפלל בשומע תפלה וש"ץ כלל כלל לא]: ס"ט. דין בירדו גשמי' ביום התענית עי' לעיל ספ"ב:

ברכה ונדבה(מה)(כו). ירדו כתיקנן, עד שעלו ישראל מירושלם להר הבית מפני הגשמים(כז), באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן, אמר להם צאו וראו אם נמחית(כח) אבן הטועים(מו). שלח לו שמעון בן שטח(מז), אלמלא חוני אתה, גוזרני עליך נידוי(מח), אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא(מט) לפני המקום, ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו, ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: ט היו מתענין(נ) וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה, לא ישלימו(נא)(לא). לאחר הנץ החמה, ישלימו(נב). רבי אליעזר אומר קודם חצות(לב) לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו(נג). מעשה שגזרו תענית בלוד, וירדו להם גשמים קודם חצות, אמר להם רבי טרפון, צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט,

ויצאו

ר"ע מברטנורה

למלאות בורות: אם נמחית. אם כולה מכוסה במים: אבן טועים. אבן היתה בירושלים כל מי שמוצא מציאה. היה עומד עליה ומכריז מציאתו. ובאין בעליה ונותנין סימניה. ונוטלין אותה. ואותה אבן נקראת אבן טועים. ומצאתי כתוב שהיתה גבוה מאד ולא היה אפשר שתתכסה בגשמים. אא"כ בא מבול לעולם: נדוי. שמקילין על כבוד הרב (כט): מתחטא. מתגעגע (ל): ט רבי אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו. והלכה כרבי אליעזר: לאו אכלו ושתו. ולא אמר להן קראו הלל הגדול תחלה. שאין קורין הלל הגדול אלא בכרס מלאה ונפש שבעה:

פ"ד

תפארת ישראל

מה) *בעין יפה; וכל זה היה מדרכו דהקב"ה להגדיל כבודו שרצון יראיו יעשה וגם מדאגה היה דורו דומ' יפה: מו) אבן גבוה מאוד שבירושלים שמכריזין עליה אבידות; ור"ל כמו שהאבן אינו נמוח, כמו כן אי אפשר להתפלל על רוב טוב': מז) שהיה אב ב"ד [כחגיגה פ"ב מ"ב]: מח) *שאילו נשבע אדם, כאלי' שלא ירדו גשמים והאדם נשבעת שירדו, נמצא מא"כ שם שמים מתחלל ח"ו; דאילו אליהו לכבוד שמים עשה מה שעשה, משא"כ אתה מבוא לורך בשר ודם עשית: מט) *כך נקרא ילד בלשון ארמי, מתחטי; ור"ל אתה עושה א"ע כתינוק רך שהאל מאביו אף שלא כהוגן: נ) ר"ל שכבר קבלו עליהן מבערב להתענו': נא) *ודוקא בצבור דאיכא למימר לב ב"ד מתנה שכשירדו גשמים לא יתענו; אבל יחיד שמתענה על צרה ועברה, על החולה ונתרפא, מתענה ומשלים [כתעני' ד"י ע"ב. ותמוהים דברי רב"י שם ח"ל, מתענה ומשלי' דאם לאו נראה' כמתנה אם קונו, אם מעצור להתענה, ואם לאו לא להתענה. עכ"ל, ותמהה? ורבינו ישעיה פיק ז"ל הגיה דל"ל להיפך אם לא העצור להתענה וכו' ול"כ לקיים גי' הספר; דבל"ז ק' על רב"י גם בכ' וה"ה במת החולה, והכי קיי"ל [תקס"ט], וק' מנ"ל לרב"י הא? לע"ב דהלי' תעברה דריקא כ"ל בבלמת עברה הלכה על ראשו, והכי דייק לבנא, מדל"ק וגלל: לפ"ז לא היה צריך רב"י לתת טעם לזה כבנתרפא צריך להתענות, דבפשיטא דהכי צריך לקיים נדרו, אבל כבמת סד"א קבלת בטעו' הוה ול"ל להתענות, על זה כ' רב"י דלפ"ה אם לא יתענה נרא' כמתנה עם קונו. והכי כבם שמברך ומודה על הטוב כך מברך על הרעה, מיגדמה רע רק בעיני אדם —]: נב) *מדלא ניתן לרב בפנים יפות, רק עד שנצטערו:

כ"ו

עיקר תוי"ט

נפשית מה בנחותה כעין עונג: כו) ונדבה. לגו ועין יפה. רב"י: כז) מפני הגשמים. הלא למרת כל הבית מקורה היה ותני קן לקטין לבנים מלמעלו היה יכו': כח) אם נמחית כו'. שכנס שלא"ל כלכן שתתפה כך א"א להתפלל על רוב הטובה. הר"ב. ובברייתא הבילו לו כר הודאה. אמר לפמו דבר"ע יהב"ת יכפקו הנביאים ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח כו': (כט) בהגיה דברים וה' לא כך כו' רב"י. ובברייתא' שלנו בנים שני לאליהו שמכחות גשמים בידו. לא נמצא שם שמים מתחלל על ידו דלאליהו נשבע דלא ירדו ואתה נשבעת שירדו. ונמצא הא לו זה בא לידי שבועות שוא: (ל) וכ' לרמית הוא. כי הילדים רכים. הרגיה לתם שלים מתניין: לא) לא ישלימו. דלכתי לא חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים. רב"י: לב) קודם חצות. דעתה זמן תפילה היא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא קבעה בשעת סעודה. רב"י:

הלב

עיר יז) שהקיפוה עכו"ם או נהר, ועל הספינה המטרפת בים לב). רבי יוסי אומר לעזרה לג) ולא לצעקה לד) יח). שמעון התימני אומר אף על הדבר לה), ולא הודו לו חכמים לו): ח על כל צרה שלא תבא על הציבור לז) מתריעין לח), חוץ מרוב גשמים לט) כא). מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים מ) כב) בשביל שלא ימוקו מא) כג), התפלל ולא ירדו גשמים מב). מה עשה, עג עוגה מג) כד), ועמד בתוכה. ואמר לפניו רבונו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך מד), נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן, עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין. אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות, התחילו לירד בזעף. אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון

ברכה

תפארת ישראל

לב) שהשער טורפה אילך ואילך וקרובה לישבר: לג) *צועקין שיבואו בני אדם לעזרם. [וי"ל דקמ"ל דשרי אפי' לצאת חוץ לתחום לכנס בני אדם]: לד) *שאין אומרים תחינות בשבת, תפלתינו בטוח' כל כך שתועיל. וקיי"ל כת"ק: לה) מתריעין בשבת: לו) *דס"ל דאין מתריעין על הדבר כלל; וי"ל דטעמי' משום בעיתות' דע"י חרדת ההתרעה אפשר שיתרבה הדבר ח"ו, והרי מה"ט י"א שאין מתפללין בשעת הדבר [כי"ד סי' שע"ד]. ופליגי חכמים את"ק ואר"ע לעיל משנה ד': לז) *בין צרת הגוף, כחולי וכדומה, או צרת הממון, כגזירת מסים וכדומה, או צרת הנשמה שגזרו ח"ו לבטל שום מצוה [תקע"ו]: לח) *בתענית ותפלה ושופרות [כהפ"ב לעיל. ומג"א תמה למה לא נהגו כך האידנא']: לט) *שאין מתפללין על רוב טובה. ודוקא אם הם רק טורח לאדם; אבל במזיק לתבוא' מתפללין על כך, יחיד וש"ץ בשומע תפלה [כמבואר בתקע"ו]; אבל בעצירת גשמים, רק יחיד מתפלל בשומע תפלה, וש"ץ כלל כלל לא [רט"ז קי"ז]: מ) *שהיו של טיט ומטולטלין, ועתדו להתיבש; ואמר כך משום שקודם פסח היה: מא) בעני הגשמי': מב) *נענש על שהבטיח מתחלה שתועיל תפלתו: מג) *עשה גומא עגולה סביבו [ודלא כר"ב. ועי' מ"ק ד"ד]. ועשה כן להראות לערו שהוא כיושב בבית האסורין: מד) *הגלל בכך על שהבטיחם שתועיל תפלתו:

ר"ע מברטנורה

ז המטורפת. מתחבטת ומשתבר'. כמו בילא הטרופה בקער': לעזרה. לקבץ את העם שיבאו לעזור. ולהושיע. והלכה שאין תוקעים עליהם בשופר. או בחצוצרות בשבת. אלא אם כן הוצרכו לתקוע לקבץ את העם. אבל מתענים (טז) וזועקים ומתחנני' עליהם בשבת: שמעון התימני. מהתמנה היה: אף על הדבר. מתריעין בשבת: ולא הודו לו חכמים. להתריע על הדבר בשבת אבל בחול מתריעין (יט): ח חוץ מרוב גשמים. לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין את התבואה. אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להם עוד. והן לטורח על בני אדם: תנורי פסחים. של חרס הם ומטלטלין ממקום למקום: שלא ימוקו. בגשמים: עג עוגה. רשם בקרקע רושם עגול כעין עוגה (כה): גשמי בורות. גשמים בשופע

למלאות

בעין

עיקר תוי"ט

תענינו. רש"י. וכ' הר"ן ולע"ג דכל מתריעין אף תענית במשמע הכא שאני שידוע שאסור להתענות בשבת מילתא דבלא תענית קאמר: (טז) הר"מ. והטור השמיט מדברי הר"מ תיב' מתענין: יז) על עיר. ואף בחול אין מתענין בעיר עצמה ולא בסביבותיה וטעמא כ' הרמב"ן דכיון דמחמת הצרה דתוקף בהלתה הי' אפשר לבני העיר להתענות אף סביבותיהן אין מתענין ועתוי"ט: יח) ולא לצעקה. שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת. רש"י: (יט) וא"כ מתני' דוקא בסביבותי' וכר"ע דמ"ז ועתוי"ט: כ) שלא תבא. לישנא מעליא נקיט. רש"י: כא) חוץ כו'. לפי שאין מתפללין על רוב טובה שנאמר עד בלי די עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. גמרא. ופי' הר"ב וכיון שכך מדתו של הקב"ה שכשהוא נותן טעמו משפיע להם מטובו עד שיבלו כו' אין מתפללין עליהם: כב) תנורי כו'. שהם בחצירות. רש"י: כג) שלא ימוקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה. הר"ב: כד) עוגה. כדרך שעשה חבקוק שנאמר על משמרתי אעמודה. פרש"י כגון בית האסורים עשה וישב: (כה) רש"י לפי פע"י רשימת העגולה

נעשים

סביבותיה מתענות ולא מתריעות, ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות(יד).
איזהו דבר, עיר המוציאה(טו) ט) חמש מאות רגלי(טז) ויצאו ממנה שלשה מתים
בג' ימים(יז) י) זה אחר זה, הרי זה דבר, פחות מכאן(יח) יא), אין זה דבר(יט):
ה על אלו מתריעין(כ) בכל מקום(כא), על השדפון(כב), ועל הירקון(כג), על
הארבה(כד) יג) ועל החסיל(כה), ועל החיה רעה(כו), ועל החרב(כז), מתריעין עליהן,
מפני שהיא מכה מהלכת(כח): ו מעשה שירדו זקנים(כט) מירושלם לעריהם,
וגזרו תענית(ל), על שנראה כמלא פי תנור שדפון(לא) באשקלון(לב). ועוד
גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן, רבי יוסי אומר
לא על שאכלו אלא על שנראו(לג): ז על אלו מתריעין(לד) טו) בשבת(לה), על
עיר

ר"ע מברטנורה

רעועות אין זו מפולת: ה בכל מקום. ואפי' בערים הרחוקות ממקום הרעה(יג) כדמפרש טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת: שדפון. רוח שמפסיד את התבואה ומהרוקנת מן הזרע: ירקון. תבואה שהכסיפו פניה. ויש מפרשים ירקון חולי שהופך פני האדם כמראה ירק השדה: ועל חיה רעה [שנראית ביום בישוב]: ועל החרב. חיילות העוברות ממקום למקום. ואע"פ שאינם באים להלחם עם אותה העיר: ו לעריהן. לארץ ישראל: כמלוא פי תנור. שלקתה בשדפון כל כך תבואה שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלאות [פי] התנור(יד): באשקלון. ארץ פלשתים: ועל שאכלו זאבים. דהיא חיה רעה ומכה מהלכת היא: על שנראו. באו בעיר: ז המוטרפת

תפארת ישראל

יד) *חוץ מזקנים, קטנים, נשים [וסי' זקן] ואף דרך בילדותה שכיח מיתה גבה מדמסתכנת בעיבור ולידה ובשפע דמה, [בתוס' כתובות דפ"ג ב'], אפ"ה גם אה"כ, אף קודם שהזקינה, כבר הותלשה מימי נעוריה, ושכיחא מיתה גבה טפי מבאחר; וכן מוכח מש"ס שם והו"ק: טו) *מת א' בכל יום: טז) *ר"ל פחות מג' מתים, שיצאו רק ב' בג' ימים, או אפי' פחות מהימים שיצאו ג' בב' ימים, הוהו רק מקרה: יז) ובהולאי' א"ל שיהלו כשיעור דמתניתי'. ובדבר קיי"ל דאין מתענין כלל; משום שנפתחיה הטבע והתענית מזיק בשעת הדבר [שם] ועי' לקמן סי' לו]: יח) *בשופר ותענית: יט) *אפי' במקום הרחוק מאד מהצער, ורק באותה מלכות: כ) כשמלוי שער המריק הזרע מהשבולת:

כא) *כשהשבולות מלבינן ע"י התוגות' [ומ"ב הכ"ב דמייתי עליה, דומק לאמ"כ, דליך מספיק המש ביוקן בין אתין גלגבה דביקן בתבל' ?]: כב) *תולי [ווייסרעקקען] קן: כג) שנראית ביום בעיר: כד) *חיל העובר, אפי' של שלום: כה) *גרס בזיה אחת מאלה מתפשטת מהר לכל מקום, וגם מתגלגלת בסופו יותר מבתחלתה: כו) מהסנהדרין: כז) *ר"ל כדי לגזור העני': כח) שנשדפה תבוא' כשיעור לעשות פת גדול כמו מלא פי תנור: כט) עיר בארץ פלשתי': ל) *ונעשה כולהו. דחייבי' שהתפשט טפי: לה) *בתחילת אפי' בשבת; אבל אין תוקעין גם אין מתענין עליהן אפי' בחול. וה"ה דמי ניחר י"ג מקוה בשבת עבור חולה [מג"א קי"ז], וה"ה מי לבקך חולה מסוכן או מקשה לילד בשבת [מג"א רפ"ח. ורע"ז חולק]:
שנשער

עיקר תוי"ט

ט) המוציאה. מלישנא דמתניתי' דייק הר"מ דאין הנשים והקטנים והזקנים שבעיר מצטרפת בכלל המנין הזה. הל"כ. והר"מ כתב דמכללי' דייק דקן הגברים לבד כו': י) בג' ימים. לאחד בכל יום. כב"י: יא) פחות כו'. ל' שנמצא ביום א' או בד' ימים אין זה דבר. ופרש"י דלקולי' נמצאת שיא ולא קנש: (יב) נא לכנות דיותר מסביבותיה מתענות דלא"כ סביבותיה כו"ל למתני. והב"י הקשה בשם הר"מ משום דאין זמן בשלם בלא יהא בו הכב בלאחד מהמקומות. וכיון שכן בכל העולם יתענו. ולפשר דיוקא לאתן שמתענין יש בלין תשבא כן גם עליהם ישגיל וכן בדבר מוקי לה בגמ' כשבייריות מגויות המתלוות וכו' שירין: יג) הארבה ועל החסיל. ובברייתא מתריעין על הגובאי בכ"ש כשבא"ל אף על כהנב וכ' הר"א דלא"ק כל המינין המזיקין וכליה מיולא חוץ מן הכנב לכל המגיד כ' דדוקא אלו ב' שהזכירו ולא שאר המינין לא"כ בתשלומות. וכל יולא בתשלומות לכנה וחסיל היו: (יד) בגמ' ועדיין שבעי לך בכמיה דהמולא ל"ד כי דרא דרשפא. בורות לאחר הדקים בבואת דהמולא זה אלא זה או זה למעלה מזה. תיקו: טו) מתריעין.
בשבת

פ"ג סדר תעניות אלו האמור[א], ברביעה ראשונה[ב] אבל צמחים ששנו[ג], מתריעין עליהן מיד[ד] א) וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום, מתריעין עליהן מיד, מפני שהיא מכת בצורת[ה] ב): **ב** ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן[ו], לאילן אבל לא לצמחין[ז], לזה ולזה אבל לא לבורות ג) לשיחין ולמערות[ח]. מתריעין עליהן מיד ד): **ג** וכן עיר[ט] שלא ירדו עליה גשמים, ככתוב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר, חלקת אחת תמטר וגו', אותה העיר מתענה ומתרעת[י], וכל סביבותיה ו) מתענות[יא] ולא מתריעות ז), רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות[יב]: **ד** וכן עיר שיש בה דבר[יג] ח), או מפולת[יד], אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה

תפארת ישראל

פ"ג א) *בפרק א' מ"ס ו' ז': ב) ר"ל זה דוקא שלא ירדו גשמים עד י"ז בחשון [כפ"א מ"ד]: ג) *שצמחו ונשתנו והתחילו להתקלקל: ד) *בתענית הראשון, דבעצירת גשמים אין הזמן בהול, דשמא ירדו עוד; משא"כ אם יפסדו הצמחים א"א שיתוקנו אח"כ וכן בפסקו גשמי' מ' יום כבר נשרים הזרע ויתקלקל: ה) *ר"ל במניעת גשם ראשון, אין רק חשש בצורת, אבל הכא יהיה על ידי זה וודאי בצורת, דמקלקלן רעבים [כפ"ה דאבות]; והיינו אותן שלוסיהן קרקע יבישה: ו) *שירדו בנחת דאז מועיל לעשבי' ולא לאילנו', שמלבלבין כבר השתא ויתיבשו: ז) שירדו בכח דאז אינו מועיל לצמחים: ח) *לשתות בהן ולכבס בהן; וכגון שירדו בנחת ובכח, ולא הרבה: ט) *שהם מתריעין בכל מכילתן, ר"ל מתענים ותוקעין בשופרות בתפלה מיד, כלעיל; רק הכא מפרש כן, מדפליג ר"ע: י) שהעיר שנעצרו סביבה גשמי', סקנה מההרו' ויהי' רעב עי"ז: יא) *והלכה כת"ק [תקע"ו]: יב) *אפי' רק בחזרים; משום דמעיהם כאדם: יג) *שע"י הרעדם ארץ מפלים הכתלים הבריאים [ערדבעבען]:

ר"ע מברטנורה

פ"ג סדר תעניות אלו. האמורין בפרק דלעיל אינו אלא ברביעה ראשונה. אם עברו שלשה זמנים של רביעה של יורה. שהם ג' במרחשון וז' וי"ז. ולא ירדו גשמים. אז היו מתענין יחידים. ואח"כ מתענין הצבור. י"ג תעניות על הסדר שאמר. אבל ירדו גשמים בעתן וצמחו הזרעים ונשתנו. כתו תחת חטה יוצא חוח. ותחת שעורה באשה. או שמי אחר: מתריעין עליהם מיד. בתעניות ראשונות. שכל חומר האמור בתעניות האחרונות נוהגין מיד בראשונות: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשניה: מכת בצורת. סימן בצורת הוא: **ב** ירדו לצמחים ולא לאילן. כגון שירדו בנחת. שזה יפה לצמחים ולעשבים. ואינו מועיל לאילנות: לאילן ולא לצמחים. שירדו בכח: לבורות שיחין ומערות. שמכניסין בהן מים לשתות: **ג** וכל סביבותיה מתענות. שאותה העיר שלא ירדו בה גשמים. הלך לקנות תבואה בעיר שירדו בה ויהיה רעב: **ד** מפולת. שחומותיה הבריאות נופלות. אבל רעועות

עיקר תוי"ט

א) מיד. לפי שאינו דבר שסובל מתון. דבשלמא הגשמים אפשר להמתין שאם ירדו לאחר מכן יהיו פירות השנה כתיקונן אבל לצמחים ששנו אם לא יתקנו במהרה יפסדו לגמרי. וכן כשפסקו גשמים והצמחים נפסדים מהרה ואין מתון לדבר. ומה"ע שינו דוקא חנן אבל יבשו לא כדאי' בגמ'. לפי שאין להם תקנה כשיבשו אלא לזרוע בתחלה. לפיכך הרי הם כאלו לא ירדו עליהם גשמים כלל. ולפיכך מתענין כפי הסדר. הר"ב: **ב) בצורת.** אע"ג דקלא ממכות רעב כו'. ה"ק דאע"פ שירדו גשמים ואפשר שלא יהיה רעב אך כיון שפסקו מ' יום לפחות מכה מביאה לידי בצורת היא א. הר"ב: **ג) לא לבורות.** משכחת לה דירדו בנחת ובכח ומובא לא אתיא. גמרא: **ד) מיד.** מז' בגמ' על האילנות בפרוס הפסח. משום דהאי שעתא מלבלבי אילני כו' וכן כשירדו לאילן ולא לצמחין כו' הדבר מרלה שהרביעה הלריכה לזריעה התאחר הרבה או לא תבא כלל ולפיכך מתריעין מיד וכן כשהגיע פרוס החג ולא ירדו לבורות כדאי' בגמרא: **ה) וכן עיר כו'.** ה"ע שאותה העיר מתרעת מיד ואינה נוהגת סדר התעניות. לפי שהדבר מרלה בעצמו שזה בא עליהם בגזירתו של הקב"ה ולא כמנהגו של עולם ולפיכך ראוי שיתענו ויריעו מיד. ומש"ה ונייתי קרא והמטרתי כו'. הר"ב: **ו) סביבותיה.** לותה הפרכיה. המגיד. כלו' בם המלכות. אבל רש"י מפ' סביבותי' מה שסביב הפרכיה. ב"י. ועתוי"ט: **ז) ולא מתריעות.** שכן מלינו בי"ה מתענין ולא מתריעין רע"א כו' שכן מלינו בר"ה שמתריעין ולא מתענין. יכו'. הר"ב: **ח) דבר.** מלתא דפשיטא שאין בה מתון ולריכין להתענות מיד: המולידה

אין מפסיקין[לד], דברי ר"ג[עב]), אמר רבי מאיר אע"פ שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין, מודה היה שאין משלימין, וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

קודם לכן והתחילו להתענות על הצרה ואפי' יום אחד ופגע בהן אחד מאלו הימים אין מפסיקין: מודה היה שאין משלימין. להתענות בהן כל היום אלא אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה: וכן ט' באב שחל להיות בע"ש. כגון בזמן שהיו ב"ד קובעים ע"פ הראייה אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא רעב. ואין הלכה כרבי מאיר. אלא מתענין ומשלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים:

פ"ג

תפארת ישראל

להתענות יום א' או יומים מקודם ופגע א' מאלו הוך הימים שגזרו להתענות: עב) *וה"מ קיי"ל. ואכן נוהגין להתענות יום אחר שמחיו [תקע"ג]. ויחיד שנדר להתענות בה"ב כל השנה, ופגע ר"ח, א"צ התרה; אבל בנדר על מניין ימים, ופגע ר"ח, יחיד מרז; ובא"א להתיר, יתענה, ויתיב תענית לתעניתו [תק"ע]. אבל באירע ברית מילה בעצי"ם או בב' ה' וב' שמתענין אחר יו"ט, אף שעגה אמן אחר הש"ץ, א"צ התרה, דמדנהגו בכה"ג שלא להתענות, הו"ל כהתנה בפירוש; אמנם בקבל בפירוש במנהג להתענות מהר, צריך התרה. וכן הדין בוה"ג כה"ג [תקס"ח]:

פ"ג

עיקר תוי"ט

לד) אין מ'. דלע"ג דליקרי מועד לא כתיב יום משתה ושמחה. רש"י. אבל פורים לע"ג דכתיב ביה יום משתה ושמחה כיון דלא הסיב ליה לע"ג דליקרי יו"ט לא זהו לשון מועד שנקבלים המועדות בתורה׳

פ"ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

ס"א, ב', ג', ד', ה'. בד' תעניות אחרונו' מוציאין התיבה לרחובה של עיר כלעיל פ"א ובאין יכולין ברחוב מפני עכ"ום יתפללו בבית אחר וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים למעלה על בגדיהם ונותנין אפר של דבר שנשרף [לאפוקי עפר] על גבי התיבה ועל גבי רס"ת להגדיל הבכי' ולהכניע לבם וא' מהעם נוטל אפר ונותן בראש הנשיא ובראש אב"ד במקום הנחת תפילין שיכלמו וישובו וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו, ואחר כך מעמידין ביניהם זקן וחכם והם יושבים וכשאין שם זקן חכם מעמידין חכם ובאין זקן ולא חכם מעמידין אדם של צורה ואומר לפניהם דברים שכובשין ומעוררין הלב כמפורש במ"א ואחר שגומר זה עומדים בתפלה מעמידי' לש"ץ או דורש זה בראוי לכך ואם לא איש אחר זקן ובלבד שיהא רגיל בתפלה ובקריאת תנ"ך ומטופל בבנים ועני ויש לו עבודת שדה, ולא יהא בבניו וב"ב וכל קרוביו והנלוים אליו בעל עבירה ולא יצא שם רע עליו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם ויש לו נעימ' וקולו ערב וביש בעל מדה ואינו זקן הוא קודם; סדר התפלה וששה ברכות שהוא מוסיף ותקיעות שהוא תוקע מבוארים יפה בטור א"ח סי' תקע"ט, ואחר שמתפללים [עיין בלבוש המזמור שראוי לומר בשעת עצירת גשמים] יוצאי' כל העם לבית הקברות ובוכים ומתחננים כלומר הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו ובאין קברי ישראל הולכין על קברי עכ"ום [מירא בערב ראש השנה ועי"הכ לפי הנוסח שלנו שאומרים בקשות צריך דוקא קברי ישראל ועי' רמג"א ססי' תקנ"ט בשם כתבי הר"י ז"ל ואין לילך על הקברו' רק לצורך הלוית המת ובפרט אם לא תיקו עון קרי]: ס"ו, ז'. בזמן בית המקדש ג' תעניות הראשונות אנשי משמר ואנשי בית אב לא התענו כלל, וג' שניות אנשי משמר לא השלימו, ובית אב לא התענו כלל, וז' אחרונו' גם אנשי בית אב התענו אבל לא השלימו; ועוד יש חילוק בין אלו לאלו, דאנשי משמר בכל שבוע שלהן מותרים ביין עכ"פ בלילות דלאו זמן עבודה ואנשי ב"א אפילו בלילה לא, ושניהם אסורי' מלספר ולכבס שיכנסו למשמרתם נאי' מסופרי' ומכובסים, ורק בחמישי לכבוד שבת מותר: ס"ח. קיימא לן דבטלה בזה"ז מגלת תענית חוץ מחנוכה ופורים שאסור להתענות בהם עצמם אבל לפניהם ולאחריהם מותר וכן בשבתות וימים טובים ור"ח, ואף על פי שמי שיש לו נשואין בחנוכה אינו מתענה ביום החופה בניסן מתענה ואפילו בר"ח שהוא אחד מימים שמתעני' בהם כא"ח ס"ס תקע"ג ולענין כ"ח בכסלו יש פלוגתא בין ב"ח למג"א עססי' תקע"ג. ס"ט, י'. אין גוזרין תענית על הציבור בחמישי שלא ליקר השער של מאכלים מפני הקונים לסעודה שאחר התענית ולשבת ואפי' בעיר שרובה עכ"ום שאין לחוש לכך [ומיהו במדינות אלו דלא שכיחי מפקיעי ומייקרי שער מותר לגזור תענית בה"] ואין גוזרין תענית על הצבור בראש חודש או חנוכה או פורים או ח"המ, ובהתחילו להתענות על הצרה ל"מ אפילו יום א' ופגע בהם יום מאלו מתענין ומשלימין היום בתענית [ואידנא נהגינן להפסיק והוהן התענית למחר], ויחיד שנדר להתענות בה"ב ופגע ר"ח וכן יא"צ עי' ס"פ בה"ש:

אסורים מלספר ומלכבס[סו], ובחמישי[סז*] מותרין מפני כבוד השבת[סח]: ח כל הכתוב במגלת תענית[סט][כו] דלא למספד, לפניו[ע] אסור, לאחריו מותר, רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור. דלא להתענא' בהון, לפניו ולאחריו מותר, רי"א לפניו אסור לאחריו מותר: ט אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי, שלא להפקיע[לא] השערי[עא], אלא ג' תעניות הראשונות שני וחמישי ושני, ושלש שניות, חמישי שני וחמישי ר"י אומר כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות[לב]: י אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח[לג] בחנוכה ובפורים, ואם התחילו[עב] אין

תפארת ישראל

מעמד דרים בירושלי', כדי שיהיו אלו הדרים שם בירושלים שלוחי כל ישראל, לעמוד אצל הקרבת התמידין [ועי' לקמן פ"ד מ"ב וג']: סו) *אותן שעומדין אצל הקרבן, אסורים לספר ולכבס בשבוע של משמרתם, כדי שיסתפרו ויכבסו בגדיהם מקודם ויכנסו נאים: סז) שבשבוע שלהן: סח) *ושמא לא יהיה להן פנאי בע"ש: סט) *ספר הוא שנקרא כך מדנזכר שם כל היו"ט שתקנו בבית שני שלא יתענו בהם, עבור הניסים שנעשה להן אז; ובקצת מהיו"ט שם, כתוב דלא למספד, ובקצת דלא להתענאה, ומפרש הכא איזה חילוק יש בין שכתוב כך או כך. וקיי"ל דבזה"ז בטל' מגלת תענית חוץ מחנוכה ופורים [תקע"ג]: ע) ביום שלפניו: עא) *שע"י שיקנו הכל סעודות גדולות לתענית ולשבת, יתפקע ויתבטל שער של המאכלי' שהיה עד השתא, מדיתמעטו המאכלי' אצל החנווני' בעיר. [ול"מ נ"ל דלהפקיע, הוא מלשון ממונה על הפקיע [שקלי' פ"ה], וה"נ ר"ל להגביה שער של המאכלים, וכן אומרים בל"א [אויפשלאגען]. ותמהני ארמב"ם שכ' שקצת הפקעת השער, יהיה ע"י שיסברו החנוונים דלהכי גזרו ב"ד תענית סמוך לשבת מדיש צורך גדול למטר. וק"ל א"כ כשגוזרין תענית על שאר צרה, למה אין גוזרין התחלה בה'? ודוחק לומר שיטעו החנווני' שמתעני' מפני צורך הגשמים]. ולדידן אין לחוש לכך [מג"א תקע"ב]: עב) *אם התחילו להתענות

ר"ע מברטנורה

אסורים לספר ולכבס. משנכנסו למשמרתם כל אותה שבת. כדי שיספרו קודם לכן. ולא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין: ובחמישי. שבתוך משמרתן מותרים שדרך [רוב] בני אדם לספר בחמישי ואין ממתינין לספר בע"ש מפני הטורח: ח כל הכתוב במגילת תענית. ימי' שנעשו בהם נסים לישראל בבית שני וקבעו יו"ט. אית יומיא דלא להתענאה בהון בלבד. ואית יומא דאמירי טפי דלא למספד בהון. ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד. לפניו אסור. בהספד. דלמא אתי למעבד הכי ביו"ט גופיה. לאחריו מותר דכיון דעבר יום טוב לא חיישינן. ואנן קיי"ל דבטלה מגילת תענית (כז) וכל אותן הימים הכתובים שם דלא להתענאה ודלא למספד, כולן מותרין בהספד ותענית. חוץ מחנוכה ופורים שאסורין בהספד ותענית וימים שלפניהם ושלאחריהם מותר: ט שלא להפקיע את השערים. כשרואין בעלי חניות שקונין למוצאי חמישי. שתי סעודות (כח) גדולות אחת לליל התענית ואחת לשבת יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומייקרין ומפקיעין השער (כט) אבל משהתחילו להתענות בשני. יודעים שאינו אלא מפני התענית. פ"א שלא יאמרו אם לא שראו בית דין שהרעב בא לא היו דוחקים לגזור תענית עתה סמוך לשבת (ל). ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער: י ואם התחילו. שגזרו התענית קודם

עיקר תוי"ט

כו) במגילת תענית. מגילת תענית נכתבה בימי חכמים לע"פ שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב כו' כאלו היא מקרא. כ"י: (כז) ובגמרא דר"ה די"ח שבזמן שב"המק קיים מפני שמחה היא להם. אין ב"המק קיים מותרים מפני שאבל היא להם אבל חנוכה מפרסם ניסא גלוי לכל ישראל על ידי שנהגו בו במצוה והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו. ופורים קיימו וקבלו היהודים כדכתיב באסתר: (כח) ובטור סי' ד' סעודות דב' לשבת. וכ' הר"ן ולע"ג דבלא תענית צריך נמי לסעודת היום ג"כ מ"מ מפני התענית מכינין לקנות דברים שחיי נפש בהם: (כט) י"ל דחיישינן ... בעלי החניות לא ישימו לבם לכך שמפני התענית והשבת הם קונים: (ל) שאין ביכולת אצל העם לקנות ב' סעודות גדולות ביחד אלא ודאי שצורך גדול נמכר הוא: לא) להפקיע. ונפסל פעור מדה הראשונה ומעוטה. כ"י: לב) ולא אחרונות. פי' שתשלא האחרונות וכך קדקן בה"ב הב"ה ועתוי"ע: לג) בר"ה דסקרי מועד כ"י:

אין

בשער המזרח ובהר הבית(נו): ו שלשה תעניות הראשונות(נז), אנשי משמר מתענין ולא משלימין(נח) ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל(נט). שלש שניות(ס) אנשי משמר מתענין ומשלימין(סא). ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין. שבע אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין. דברי רבי יהושע, וחכמים אומרים ג' תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענין כלל, ג' שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל, שבע אחרונות, אנשי משמר מתענין ומשלימין, ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין: ז אנשי משמר(סב) מותרים לשתות יין בלילות(סג) אבל לא בימים, ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה(סד). אנשי משמר ואנשי מעמד(סה),

אסורים

ר"ע מברטנורה

להתקיע אלא במקדש דודאי תוקעין בגבולין כדמוכח בכל מסכתא ובר"ה והלכה כחכמים: ו אנשי משמר. כ"ד משמרות כהונה היו. כל משמר עובד בשבת שלו: אנשי בית אב. המשמר מתחלק לשבעה בתי אבות. כמנין ימות השבוע כל אחד עובד יומו: מתענין ולא משלימין. שהתעניות הראשונות אין חמורין כ"כ. ולפיכך אין משלימין שלא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום. יבואו אלו לסייען ויהא בהן כח לעבוד: ז אנשי משמר מותרין לשתות יין. לאו גבי תענית קאי אלא איידי דאיירי בבני משמר איירי נמי הכא: בלילות. שאין לחוש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב בלילה. ויצטרכו אלו לבא לסייעם: לא ביום ולא בלילה. לפי שהיו צריכין להעלות כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח (כה): אנשי מעמד. הם ישראלים הקבועים בירושלים ועומדים על קרבן התמיד ומתפללין שיהא מקובל ברצון ועומדים שם בשעת העבודה שלוחים מכל ישראל דהיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו והכתוב אומר (במדבר כ"ח) תשמרו להקריב לי במועדו לישראל אלו שעומדו על הכהנים בשעת עבודה:

אסורים

תפארת ישראל

נו) *כנגד שער מזרח, וכפי שנראה שם היתה להם בית הכנסת שנזכרה ביומא רפ"ז. לפי שבמקדש לעולם לא ענו אמן רק בשכמל"ו, דשם כל המברך ברכה מזכיר את שם המפורש; ומ"מ גופי' אמרו מי שענה קודם התקיעות, משום דבשכמל"ו הוא שבח בפני עצמו, והיו שייכים התקיעו' לבשכמל"ו, ולא למי שענה, להכי אמרו מי שענה מיד קודם התקיעות, כדי להסמיך התקיעות למי שענה שהוא עיקר תפלת התענית. מיהו אינהו כ"ל דאף בגבולין שעונין בכל יום רק אמן, אפ"ה מדמקריבין ביום זה הלבם והמן דוגמת הקרבן בבי"המק, ראוי לעשות זכר למקדש; גם הצריכו לומר תקעו הכהנים אף דקה"ל אפי' זר תוקע? ולא שוהו להם חכמים [רק כ"ל פי' כל משנה ז, בלא נתבלבלה לנו במבולבל כרבוי לבי עניותינו, מכתובינו]: נז) *שגזרו ב"ד [כפ"א מ"ה]: נח) *דהכהנים כולם היו נחלקים לכ"ד משמרות, כל משמר עובד בשבוע שלו, וכל משמר שוב מתחלק לו' בתי אבות לו' ימי השבוע, שבכל יום עובד בית אב אחר, ובשבת עובדים כל השבעה בתי אבות של המשמר יחד [כמנחות ק"ז ב'; ולפמ"ש בתוס' נס"ב במס"כ בפ"ח דתמיד, שכ' שהיו שבעה בתי לנוס, ועמ"ש שם]: נט) *שמא יחלשו בעבודתן; וגם המשמר מה"ט לא קבלו עליהן להשלים התענית, דשמא יצטרכו לסייע לבית אב, כשיתרבה עבודת היום: ס) שהתורי' קלה יותר: סא) דרק אנשי מעמד בלי"ז היו מתענין בשבוע שלהן [כפ"ד מ"ג]. ולא אנשי משמר: סב) *איידי דאיירי במשמרו' נקט נמי הא, ולא איירי בתעני': סג) דבלילה א"א שיצטרכו לסייעתם: סד) *משום שהם גם בלילה הקריבו אברי קרבנות היום שעבר: סה) *כגם ישראל נחלקו לכ"ד מעמדות, מעמד לכל שבוע, ולכן ראש, שנקרא ראש המעמד; וקצת מכל

מעמד

עיקר תוי"ט

(כה) פי': לא שמרו ביום נשמרין בלילה:

נמבילם

על השביעית הוא אומר[מה] מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים[מו] הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' המרחם על הארץ[מז]: ה מעשה בימי רבי חלפתא[מח] ורבי חנניה בן תרדיון[מט](כ), שעבר אחד לפני התיבה וגמר את הברכה כולה[נ], ולא ענו אחריו אמן[נא], תקעו הכהנים, תקעו[נב], מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה[נג], הריעו בני אהרן(כב), הריעו[נד], מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה[נה]. וכשבא דבר אצל חכמים, אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשער

ר"ע מברטנורה

ולהאריך: על השביעית. לברכות שמאריך כאן אבל הברכות שמוסיפין בשביל התענית אינם אלא שש שברכה ראשונה שהיא גואל ישראל דשמנה עשרה היא. אלא שמאריך בה: מי שענה את דוד ואת שלמה בנו. ואע"ג דיונה (יט) בתר דוד ושלמה היה מ"מ מקדים ליה ברישא. משום דבעי למחתם בסוף הברכות ברוך המרחם על הארץ. ודוד ושלמה בנו הם שהתפללו על ארץ ישראל דוד ויהי רעב בימי דוד וכו' (שמואל ב' כ"א) ושלמה רעב כי יהיה בארץ (מלכים א' ח'): ה בימי ר' חלפתא. בצפורי היה: ולא ענו אחריו אמן גרסינן. לפי שבמקדש לא היו עונין אמן אחר כל ברכה אלא בשכמל"ו כדאמרינן בגמרא בברכות פרק הרואה. ואלו לא במקדש היו ועשו כדרך שעושים במקדש: תקעו בני אהרן תקעו. חזן הכנסת(כא) אומר להם כך על כל ברכה וברכה: לא היו נוהגין כן. שלא לענות אמן אלא בשכמל"ו(כג): אלא בשער המזרח. שער מזרח (כד) של הר הבית ושער המזרח של עזרה. לפי שהיו מזכירין שם המפורש בחתימת הברכה ולא סגי בעניית אמן. ואין לומר לא היו נוהגין לתקוע

כנגד

תפארת ישראל

מה) *מתחיל מזמור ק"ב [כמ"ג], ואמר אנא ד"א וכו' וזכור לנו זכותם של דוד ושלמה בנו עבדיך ורחם וכו' מי שענה וכו': מו) *לדוד, כשהיה ג' שנים רעב בימיו; ולשלמ', כשאמר כשחינך שמקדש, רעב כי יהי' בארץ [כמלכי' א' ח']. ואולי הם מעין הפתיח' שהתחיל תפלה לעני כי יעטוף שיהלום ברעב: מז) *ועונין אמן ותוקעין תר"ת וכו' כשי' כט. ואח"כ אמר רפאינו ה' וכו' וגומר תפלת י"ח. ולרמב"ם אחר גמר התפלה תוקעין בחצוצרו'. ואע"ג דיונה בתר דוד ושלמה הוה, הקדימוהו כדי לסיים כל הברכות עם מרחם על הארץ בהא הידיע' דהיינו א"י, ובהא שייכי דוד ושלמה טפי, דבימיהם הי' שלמות ארץ ישראל: מח) *בצפורי היה: מט) *בסיכני היה: נ) *של ראה נא, אחר שאמר עינינו בתוכה, כשי' כח: נא) *רק בשכמל"ו; ואח"כ אמר השמש, תקעו הכהנים וכו': נב) *ואין תוקעין עדיין, רק אומר הש"ץ מי שענה וכו': נג) *ותוקעין תר"ת, ואח"כ אומר הש"ץ זכרונות וגמר הברכה, כלעיל, רק שלא ענו אמן רק בשכמל"ו; ואמר השמש הריעו וכו' ואח"כ אמר שופרות וכו': נד) *ולא תקעו עדיין רק אומר הש"ץ מי שענה וכו': נה) *ואז תוקעים תרועה תקיעה תרועה. [דאע"ג דכל תרועה צריכה תקיעה לפניה ולאחריה [כר"ה ל"ד א']? הכי היה תקיעה לפניה בברכה שלפניה, דהברכ' לפי' בר"ה אינו הפסק, דהרי שמע ט' תקיעות ביום אחד, רק שלא יפסיק קול אחר בנתיים [ר"ה שם]; ואע"ג דבכה"ג בר"ה אינן מעכבו', דשמע בבני' בשתים אין בידו אלא א' [כר"ה ל"ד א']? היינו רק בר"ה דחייבה רחמנא בג' תרועו' [כר"ה ל"ד א']; אבל בתעניות דרק תרועה א' חייבה רחמנא להכי לא דייקינן כולי האי]. וכן בכל ברכה וברכה עם הצבור בשכמל"ו; וקודם התקיעות אמר הש"ץ מי שענה:

עיקר תוי"ט

(יט) ביכו' פריך אאליהו ואיונה ומתרץ כהו קן: כ) ורהב"ת. בסיכני. גמ': (כא) והוא השמש ולא שליח צבור. כצ"י. ומפו' בגמרא שהיו תוקעין תר"ת: כב) בני אהרן. וי"ג שבחויהו בני אהרן וי"ג בתרויהו הכהנים בני אהרן ועתוי"ט: (כג) וכפרש"י. שבגבולין נמי היו תוקעין ומריעין כסדר השנוי במשנה א ועתוי"ט: (כד) וכ"י כתב הדא שלהא היא בשער מזרח בהר הבית. וי"א בשערי עזרה בע"כ:

אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל[כט][יג]. על השניה הוא אומר[ל] מי שענה את אבותינו על ים סוף[לא][יד] הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות[לב]. על השלישית הוא אומר[לג] מי שענה את יהושע[טו] בגלגל[לד] הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע תרועה[לה]. על הרביעית הוא אומר[לו]. מי שענה את שמואל[טז] במצפה[לז] הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע צעקה[לח]. על החמישית הוא אומר[לט]. מי שענה את אליהו[יז] בהר הכרמל[מ] הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע תפלה[מא]. על הששית הוא אומר[מב]. מי שענה את יונה[יח] ממעי הדגה[מג] הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' העונה בעת צרה[מד].

על

תפארת ישראל

ברכה ראה נא בענינו שאחריך בה, שכשהגיע למען שמך, אומר עננו ה' עננו וכו' עד צרה וצוקה, וקיים לנו ה' אלהינו את הברית ואת החסד וכו' [כמו בזכרונות של ר"ה], עד מעונך ומעירך ונחלתך, ואח"כ אומר, מי שענה וכו': כט) *ועונין אמן, ותוקעין תקיעה תרועה תקיעה, ואומרי' ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' וגו', היום יכחומו וכו' הם עננים וכו' [כמ"ש בטור הקע"ט]: ל) *ר"ל בברכה ב' מראה נא, שהוא זכרונו' קיימא אתה זוכר וכו' כמו בר"ה, עד להיות לכם לאלהים אני ה', ואומר מי שענה וכו': לא) *בזה חותם את הזכרונות, משום דישראל היו נשכחים במצרים רד"ו שנים ונתיאשו כבר מהגאולה, והקב"ה התחיל עמהן במאמרו זכרתי את הנאמו לכם, וקיים דבריו בגאולתם, בקריעת ים סוף שהיה גמר הגאולה: לב) *ועונין אמן, ותוקעין תרועה תקיעה תרועה. ויעבור וכו', כסי' כט: לג) *דבשלישי' מתחיל בשופרות של ר"ה, אתה נגלית וכו' עד והלך בסערת תימן; ואומר, ונאמר ויריעו העם ויתקעו בשופר וגו' ותפול החומה וגו', ונאמר וכי תבואו מלחמה על הצר וגו' ונזכרתם וגו', וזכור לנו ה' אלהינו זכותו של יהושע היום ורחם עלינו למען שמך, מי שענה וכו': לד) *להכי מסיים בזה את השופרות, משום דיהושע נענה ביריחו בשופרו' והמשכן היה אז בגלגל: לה) *ואחר הברכה תוקע תקיעה תרועה תקיעה, ואומר ויעבור וכו', כסי' כט: לו) *דמתחיל מזמור ק"כ [כלעיל מ"ג], ומסיים אנא ה' אלהינו זכור לנו זכותו של שמואל חוזך ורחם עלינו וכו', מי שענה וכו': לז) *דכתיב שם ויזעק שמואל אל ה'. וחותם בזה, משום שהוא מעין אל ה' בצרתי לי קראתי ויענני שהתחיל בו: לח) *ותוקע תקיעה תרועה תקיעה וכו' כלעיל סי' כט: לט) *דמתחיל מזמור קכ"א [כלעיל מ"ג], ומסיים, אנא ד"א זכור לנו זכותו של אלי' חוזך ורחם וכו' מי שענה וכו': מ) *הוא מעין אשא עיני אל ההרים שהתחיל בה: מא) *ואח"כ תוקעין תקיעה תרועה תקיעה, ויעבור וכו' כסי' כט: מב) *מתחיל מזמור ק"ל [כמ"ג], ומסיים אנא ד"א זכור לנו זכותו של יונה נביאך ורחם וכו' מי שענה וכו': מג) *הוא מעין ממעמקים קראתיך שהתחיל בה: מד) *ואחר הברכה תוקעי', תרועה תקיעה תרועה, ויעבור וכו' כסי' כט:

מתחיל

עיקר תוי"ט

שהיה ראשון לניסים שלא מנמרוד כו': יג) גואל ישראל. פירו' שרק ונא יצחק מ"ש שנלייתי של ס"א דהכל המודים על הגאולה של יצחק היה. הביאו שהבין בגואל יצחק הרי הוא כמי שנגאלו כל ישראל. הר"ב: יד) ים סוף. לפיכך חותמה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתיאשו מן הגאולה והכל המקום אותם וגאלם כדכתיב ואזכור את בריתי. רב"י: טו) יהושע כו'. לפי שנענה בשופרות של יריחו בשעה שהיו ישראל עומדין בגלגל. רב"י: טז) שמואל כו' מעין אל ה' בצרתה לי דכתיב ויזעק שמואל אל ה'. רב"י: יז) אליהו כו'. מעין אשא עיני אל ההרים דכתיב בעליה עננו ה' עננו דהיינו תפלה. רב"י: יח) יונה כו'. מעין ממעמקים קראתיך כו' שכן כתיב קראתיך מצרה לי רב"י:

בימי'

וקרעו לבבכם ואל בגדיכם יא): **ב** עמדו בתפלה יב), מורידין לפני התיבה זקן ז), ורגיל יג), ויש לו בנים יד), וביתו ריקם טו), כדי שיהא לבו שלם בתפלה, ואומר לפניהם טז) כ"ד ברכות, י"ח שבכל יום, ומוסיף עליהן עוד ששי יז): **ג** ואלו הן יח), זכרונות, ושופרות יט) י), אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני כ), אשא עיני אל ההרים וגו' כא) ממעמקים קראתיך ה' כב), תפלה לעני כי יעטוף כג), רבי יהודה אומר, לא היה צריך יא) לומר זכרונות ושופרות כד), אלא אומר תחתיהן, רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה וגומר כה), אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות כו), ואומר חותמיהם כז): **ד** על הראשונה הוא אומר כח), מי שענה את אברהם יב) בהר המוריה הוא יענה אתכם

ר"ע מברטנורה

ב ורגיל. שיודע סדר תפלה (ח): ויש לו בנים וביתו ריקן. שאין בביתו במה לפרנס את בניו. ומתוך שנפשו עגומה עליו מתפלל בכונה. א"נ ביתו ריקן מן העבירות שלא יצא עליו שם רע בילדותו (ט): ומוסיפין עליהם שש. בין גואל לרופא אומר שש ברכות הללו: **ג** זכרונות ושופרות. כל הפסוקים כמו שאומרים בראש השנה: ואומר חותמיהן. אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות. וכן אחר כולם כדמפרש ואזיל: **ד** על הראשונה. בגואל ישראל הוא מתחיל להאריך. ואעפ"כ שאינה ממנין שש. קורא אותה ראשונה. לפי שבה מתחיל להוסיף ולהאריך

תפארת ישראל

גמול' היא דלשון נגינ' היינו בקלן וכל שהוא כאי' גמורה קרי לי' דברי קבלה]: יא) *ומאריך בדרוש כפי כחו, ואח"כ מתפללין [מכאן ראי' שיש לדרוש ביו"כ קודם תפלת מעריב של כל נדרי; ולא כיש מקומו']: יב) *תפלת שחרית. וה"ה במנחה ונעיל' שעושין ככל הסדר הזה [טור תקע"ה ותקע"ט]: יג) *שמורגל בתנ"ך, כדי שיבין מה שיאמר; גם ר"ל שמורגל להתפלל בצבור, כדי שלא יטעה, ויצטערו הצבור שיחשבו שהוא סי' רעה להם [כברכות דל"ד ב']: יד) שיהיה טפלו תלוי בו', כדי שיתכוון טפי: טו) *שהוא עני; גם ר"ל שבני ביתו ריקנין מעביר'; ויש בכלל זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו אף שעתה מתנהג כשורה' גם שיהיה לו עבודת שדה, ושיהיה עניו, ושיהיה קולו נעים להמשיך הלב, ושיהיה מרוצה לעם: טז) *כשיגיע לתפלת י"ח: יז) *בין גואל לרופא, מוסיף ו' **ברכות** [כמבואר במ"ג]: יח) *הו' ברכות שמוסיף הש"ץ: יט) *אתה זוכר וכו'; אתה נגלית וכו'; שתיקן כמו בר"ה. הרי ב' ברכו' שמוסיף: כ) *כל מזמור ק"כ, וחותם כלקמן במשנה ד', הרי ג': כא) *כל מזמור קכ"א, וחותם, הרי ד': כב) *כל מזמור ק"ל, וחותם, הרי ה': כג) *כל מזמור ק"ב, וחותם, הרי ו': כד) *מלת צריך משמע לפעמים לכתחיל' כדאמרינן [גיטין ע"ו א'] סד"א צריך לכתחילה קמ"ל; ולפעמים משמע לשון חיוב אפילו בדיעב', כדאמרינן [ברכות ט"ו ב'] סד"א צריך ואין לה תקנה קמ"ל; וה"נ הכא ר"ל אין חיובו לומר כך, אלא חייב לומר רעב כי וכו': כה) *מלכים א' ח' מפסוק ל"ז עד פמ"א; זה אומר תחת זכרונות: כו) *ירמיה י"ד עד פסוק י'; זה אומר תחת שופרות: כז) *כ"ל שדברי ר"י הוא, וה"ק אבל אומר חותמיהן של זכרונות ושופרות; שבפרשה שבמלכים חותם בברכת זכרונות, ובפרשה שבירמיה חותם בברכת שופרות: כח) *היינו ברכת

עיקר תוי"ט

האי ויצא אלהים שהוא כמספר והולך דיליף לגבי אורחא מלתא. לא קרינן ליה קבלה. רש"י: (ח) כ' רש"י רגיל להתפלל ותפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל חזן שטועה סימן רע לשולחיו: (ט) ולשון ביתו אינו מדוקדק. והר"מ כ' ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עבירה אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו. ועתוי"ט: י) **זכרונות ושופרות**. ומלכיות לא. והא דפי' הר"ב בפ"ד דר"ה מ"ה. כ"מ שיש שם זכרונות יהיו מלכיות עמהן. י"ל לא בא ללמד אלא ר"ה וי"כ של יובל. דאין למדין מן הכללות והאי קרא דמייתי דכיון כתיב ביה וביום שמחתכם ור"ה נקרא יום שמחה ויו"כ של יובל אית ביה חירות שהוא והאי שמחת לב: יא) **לא** כו'. שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובלות ובשעת מלחמה. גמ'. וכ"ת דצריך לאומרן דאל"כ בציר להו משבע. לא היה צריך. הר"ב: יב) **אברהם**. לפי שהיה

פ"ב סדר תעניות כיצד[א]. מוציאין את התיבה[ב] לרחובה של עיר[ג]. ונותנין אפר מקלה[ד] ע"ג התיבה[ה], ובראש הנשיא[ו] ובראש אב ב"ד, וכל א' וא' נוטל ונותן בראשו. הזקן[ז] שבהן אומר לפניהן דברי כיבושין[ח], אחינו, לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם[ט]. אלא וירא אלהים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה. ובקבלה[י] הוא אומר וקרעו

ר"ע מברטנורה

פ"ב סדר תעניות כיצד. בשבע תעניות האחרונות קא מיירי: את התיבה. הארון שס"ת מונח בו. כלומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו ולמה לרחובה של עיר לומר צעקנו בצנעה בבית הכנסת ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסי' ברחובה של עיר: אפר מקלה. אפר שרפה ומשום דעפר נמי איקרי אפר (א) תנא אפר מקלה. דהכא צריך שיהיה אפר ממש (ב) כדי שיזכור הקדוש ברוך הוא עקידתו של יצחק ויראה: על גבי התיבה. משום דכתיב (ישעיה ס"ג) בכל צרתם לו צר: ובראש הנשיא וכו'. והן עצמן הן נוטלין כדי שיתביישו יותר. לפי שאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים (ד): דברי כבושים. דברים שכובשין לבו של אדם ויחזירו למוטב: ובקבלה. בדברי הנביאים:

ב ורגיל

תפארת ישראל

פ"ב א) בז' האחרונות מיירי: ב) *הארון עם הס"ת; לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו; ר"ל שע"י עונינו נתהווה רעבון, ונצטרך להתבטל מעסק התורה עי"ז. [אבי"י נ"מ נ"ל כפשוטו, דנמה שבעלמא בזיון התורה לבלי להשגים במצותיה, תנו שכ' רש"י [דע"ז פ'] בד"ה בשווקים חזוי טול; וזה כדברינו]: ג) שיתבזו בפרהסיא; ואם אין אפר, עכ"פ יתפללו בבית אחר, כעין גלות [רמג"א רתקע"ט]: ד) אפר ממש לזכר אפרו של יצחק: ה) כלומר עמו אנכי בצרה: ו) הא נשיא ואב"ד מניחין לשם אחרי', כדי שיתביישו ביותר: ז) ואם אפשר בזקן וחכם עדיף טפי, ואם לאו סגי בחכם: ח) תוכחה; וכך מתחיל לפני דרשתו, אחים וכו': ט) *מפני שכולן לבשו שקין ומתענין, כדקאמר בש"ס, הודיעו לפני כל שזה רק הסבה להכניע נפשם שישובו, ולא בזה יועיל: י) *במה שקבלתם בצווי מנביאיכם. [ואין להקשות למה לא קרי תנא להך קרא דיונה דלעיל נמי דברי קבלה? די"ל דהתם איכא למימר דלאומות עכו"ם שאני, שאינו מועיל להם עד שישובו ממש: או התם שאני דהתפלה רבה מועיל; וגם כבר נגזרה גזירה, לפיכך אינה כליה גמורה לכאן: משא"כ דברי יואל בשעת תוכח' לבני דורו במכת רעבון דהוי ממש כלאם גשמים, שפיר קרי להו דברי קבלה, שדבריו נתקבלו לענייננו. ומה שפי' רש"י דקרא דיונה שאני דלאו צווי בקבלה רק ספור דברים: ק"ל מב"ק [ד"ב ב'], דקרי לקרא דיונה לא לצדיקי' קרא כתיב, דברי קבלה, אף דהתם ג"כ אינו צווי? [אבי"י וכ"כ הגי' ד"ים"ב, וכ"ה ד"ו ח', וגם כ"ג א' וכ"כ במק' שוקרי' פי"ח ה"ג אם בתרל"ש כ"ה פ' סוף לוח ג' גרס דברי הנביאים, עכ"כ הב"י בעט"ר שפי' הקל"א גרס בשם הרמב"ן גם דברי קבלה; וכ"כ חולין קל"ז א'; בכל דוכתי הנ"ל גרסי' דברי קבלה: אף שאינו צווי] לע"כ כדברינו, דהתם נמי כלי' גמור'

עיקר תוי"ט

(א) דכיון שאפר קרוי עפר דכתיב מעפר שריפת החטאת ·רק עפר קרוי אפר. רש"י: (ב) ולותו אפר הוי מעלם אדם דומיא דעקידה כו': ג) ובראש כו'. דחשיבותא הוא דיהבינן ברישיהן דנשיא ואב"ד בריבה. דלמרי להון אתון חשיבותו לאתבי עלן רחמי אכ"ע. גמרא: (ד) דהיכא שנמת נפש ומפני חשיבותם הם מתביישים מלהכים לאב' בני אדם דלא הביני לא מתביישי בנהיגת אחרים ופני להו בנהיגת עלמן. רש"י: ה) הזקן. והוא חכם לא היה שם זקן חכם משיירין חכם כו' גמ': ו) כבושין. לשון עגור כמו מכבש: ז) ובקבלה. כ"מ שהנביא מגיה ומודיע ומזהיר את ישראל. קרי להו קבלה. ונכ"מ דלא אתפקד תנא כי כאי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

שלם בצער על ידי עצירת גשמים מברך כמבואר בא"ח סימן רכ"א [ועי"ש החילוק ביש לו שותף בשדה או לא], ובהתחילו להתענות וירדו גשמים אחר חצות ישלימו אותו היום וקודם חצות לא ישלימו ויאכלו וישתו, ולערב יתקבצו ואומרים הלל הגדול ובשכיח שכרות אומרי' הלל קודם אכילה ושתיה; וה"ה ברצו רוב הציבור להשלים אומרים הלל קודם אכילה ומתחילין משיר המעלות העומדים בבית ה' עד סוף הלל הגדול ומתחילין מודים אנחנו לך על כל טפה כמבואר בא"ח רכ"א ושוב אין צריך כל יחיד לברך רק הטוב והמטיב ביש לו שותף בשדה ושהחיינו באין לו שותף, ועכו"ם לא מקרי שותף, משא"כ שותפות אשתו ובניו; ובירד ביום שלאחר תענית א"א הלל הגדול וכן לא בירד בליל תענית קודם ע"ה:

הלכתא גבירתא. כללא דס"א.

עד ובזמן שמתפללין הקילות; ופוסקין להזכיר ביום טוב א' של פסח, דהיינו הש"ץ בתפלת מוסף כרבי יהודא ולפי התנא א' אליביה והקהל אומרין אותו עד מנחה, דאז שמעו כבר בחזרת מוסף מש"ץ שפסק, דאי אפשר להכריז שלא יאמרו דנראה כמזמנין בגשמים [מיהו בטעה במעריב של פסח או בשחרית ומוסף ולא אמר, או במעריב ושחרית דשמיני עצרת ואמר אינו חוזר דבאמת מדינא היה ראוי לעשות כן], ואם טעה ולא אמר משיב הרוח וכו' [למנהגינו דלא אמרינן מוריד הטל] בימות הגשמים, או שאמר בקיץ מהזירין אותו לראש התפלה, ובנזכר קודם שסיים אתה גבור מתחיל לראש הברכה, ואם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה, ובאמר בי"החמ אפילו לא התחיל אתה קדוש חוזר לראש התפלה; ובמסופק אם הזכיר בי"הגש או לא הזכיר בי"החמ עד ל' יום בחזקת שעשה כמו שהורגל בלשונו עד עתה, וחוזר, ואם אמר צ"פ מיד במוסף דשמיני עצרת מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם, וכן להיפך במנחה דיום א' דפסח, מחיה מתים אתה רב להושיע מכלכל חיים, אם נסתפק אחר כך חיק' שאמר; מיהו ש"ץ שטעה דוקא בקו"ר הרי כיחיד, [ולרטג"א ולבוש אח' שהשלים תפלתו אינו חוזר], אבל בלחש אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לראש מה שאין כן לאחר שהשלים תפלתו אינו חוזר; — **ושאלת הגשמים** לומר ותן טל ומטר בברכת דשנים שהוא ברך עלינו, בא"י מתחילין מליל ז' במרחשון, ובח"ל מתחילין בתפלת ערבית של יום ס' לאחר תקופת תשרי ויום התקופ' הוא בכלל, כגון אם התקופ' היא ביום א', אז חל יום ס' שאחרי' ביום ד', ומתחילין לומר בליל' שלפניו דשייכ' ליום ד', ולעולם הוא ב"י בין התקופ' לשאלה, וסימנך חול **כטל** אמרתי, כלומר לומר ותן טל ומטר הוא אחר מספר ימים **כטל** לאחר התקופה ועם יום התקופה הוא ס' [כ"כ רבינו הגדול אאזמ"ו רבינו גדלי' ליפשיץ וצוק"ל בגי' הראש תענית בשם מ"כ], ואם צריכי' לגשמים קודם זה לא יתפללו על הגשם בשמונה עשרה רק כל יחיד ויחיד יבקש על זה בשומע תפלה; ופוסקין מלומרו במעריב של מוצאי יום טוב הראשון של פסח, ואם שכח מלומר ותן טל ומטר בי"הגש ונזכר קודם שהתחיל תקע אומרו במקום שנזכר מה שאין כן בהתחיל לומר תקע יאמרו בשמע קולינו [ובתענית יאמ' עננו אח' ט"ומ] ואם לא נזכר בשמע קולינו יאמר בין שומע תפלה לרצה, ובשכח גם שם, אם נזכר קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת השנים ויתחיל בברך עלינו, ויתפלל כסדר, ואם כבר עקר רגליו חוזר לראש התפלה, והטעם דלא אזלינן אחר שהשלים תפלתו אלא אחר עקירת רגליו, כיון דאנו רגילין לומר תחנוני' אחר התפלה, דהיינו אלקי נצור, להכי לא הוי כהסיח דעתו מהתפלה עד שגמר התחנונים, והוא הדין באומר עוד שאר תחנונים, לא הוי כגומר התפלה, עד שיגמור כל התחינות שרגיל לומר תמיד, מיהא בהיסח דעתו מלומר עוד תחנונים ואמר יהיו לרצון, אז אפילו לא עקר רגליו, כעקורין דמי וחוזר לראש התפלה; ואם שאל מטר ולא טל אין מחזירין אותו: מ"ד, ה', ו', ז'. סדר זמני תעניו' שמתענין בא"י על הגשמי' כך היא בהגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות ג' תעניות, ב', ה', ב', וכל התלמידים ראוי' לכך ודין תעניות אלו כתענית יחיד שאין מפסיקין מלאכול מבעוד יום ומותר במלאכה ובה' דברים של חמשה עינויים דיום הכפורים; ובהגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין ג' תעניות על הציבור ב', ה', ב'. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות וזועקים ומתחננים ובכלל זה קריאת ויחל כדרך שעושי' בשאר תעניות, מכאן ואילך כשלא נענו משמים בית דין גוזרין ג' תעניות צבור ב', ה', ב', ובאלו מפסיקין לאכול מבעוד יום ואסור בהם בעשיית מלאכה ביום אבל לא בלילה ואסור ברחיצת כל גוף בחמי' לפיכך נועלין המרחצאו' [מה שאין כן פניו ידיו ורגליו בחמי' או כל גופו בצונן מותר] ואסור בסיכה, אלא אם כן הוא להעביר הזוהמא, ואסור בהם בתשמיש המטה אפילו אין עדיין רעב בעולם [דאם לא כן בלאו הכי אסור], ואסור בנעילת הסנדל בעיר ומתפללין ומתחנין בבתי כנסיות כבשאר תעניות; עבר אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד ז' תעניות על הצבור ב', ה', ב', ה', ב', ה', ב', ואסור בהם מה שאסור בשלשה שלפני אלו, ויתירין אלו שמתריעין בהן בשופר על הברכות שמוסיפין בהן בשמונה עשרה, ומתפללין ברחוב העיר, כפ"ב, ומורידין זקן להוכיחם ומוסף הש"ץ שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת מנחה ונועלי' החניות ובשני לעת ערב פותחין מעט אותן החניות המוכרות אכילה ושתי' שימצאו לקנות לסעודת הלילה, ובחמישי פותחין כל היום חניות אלו לכבוד שבת, וביש לחנות ב' פתחים פותח רק א' וביש לחנות אצטבא לפניו פותח כדרכו בחמישי; עוברות ומיניקות מתענות באמצעיות אבל אסור להן להתענות בג' הראשונות וכן ב' אחרונות, מיהו לא יאכלו אלא כדי קיום הולד; וכשעברו הי"ג תעניות ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה אלא אם כן כותלו נוטה ליפול ואין מארסין כלל ואין נושאין אלא אם כן לא קיים פ"ור, וממעטי' בשאילת שלום לחבירו ות"ח לא ישאלו שלום אלא כנזופים ומנודים למקום ועם הארץ שנתן להם שלום משיבין בשפה רפה וכובד הראש ות"ח לבדם חוזרי' ומתענין ב', ה', ב', עד שיצא ניסן של תקופה, שהוא ל' יום לאחר תקופת ניסן, כדין תענית יחיד ומפסיקין בר"ח, חנוכה ופורים, יצא ניסן של תקופה דהיינו שהגיע השמש לתחלת מזל שור אין מתענין עוד שאז הגשמים קללה, וכל זה בלא ירדו גשמים כלל אבל ירדו וצמחו העשבים והתחילו ליבש גרע טפי דמתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיבשו הצמחים, וכן בהגיע זמן הפסח או קרוב לו שהוא זמן פריחת אילנות בא"י ולא ירדו גשמים מתענין וזועקין עד שירדו גשמים ראוי' לאילנות או עד שיעבור זמנם, וכן בהגיע חג הסוכות ולא המטיר כראוי למלאות בורות שיחין ומערות מתענין עד שירד גשם כזה, ובאין מים לשתות מתעני' בכל עת ואפילו בקיץ; ובפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום בי"הגש היא מכת בצורת ומתעני' וזועקי' עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם, וכל זה בא"י וכל הדומה לה, אבל במקומו' שעונות גשמים שלהם קודם או אחר שבעה עשר במרחשון, כשיגיע זמנם ולא ירדו גשמים יחידי' מתעני' ב', ה', ב', ומפסיקי' בר"ח חנוכה ופורים ושוהין כמו ששה ימים אם לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין י"ג תעניות על הסדר דלעיל, ואין תענית ציבור כיו"הכ בח"ל אלא בא"י בלבד כלעיל ובשביל המטר ורק בעשר התעניות שהם שלשה אמצעיי' ושבעה אחרונות, ולא מקרי שנענו משמי' אלא כשימטר ויכנסו הגשמים בעומק הארץ החרב' טפח ובבינונית ב' טפחים ובעבודה שלשה טפחים אז פוסקין התעניות; מיהו אע"פי שלא ירדו כדי רביעה [דגשם המרבע הארץ כבעל לאשה נקרא רביע'] וירדו כ"כ מרובה על הארץ עד שיעלו עליהם אבעבועות ממטר וילכו זה לקראת זה, אם היה בצער מחמת עצירת הגשמים ואפילו במדינתינו שאין נוהגין בזמן הזה בברכת רגשמים שתויר שם הגשם ואינו נעצר כ"כ, כיון שהיה

עולם

עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע[כה]. שהן י"ג תעניות[כד] על הציבור[כו]. הרי אלו יתרות על הראשונות[כז], שבאלו מתריעין[כח] ונועלין את החנויות. בשני[כט] מטין עם חשיכה[ל], ובחמישי מותרין[לא], מפני כבוד השבת: ז עברו אלו ולא נענו, ממעטין במשא ומתן[לב][כו] בבנין[לג] ובנטיעה[לד], באירוסין[לה], ובנשואין[לו][כז], ובשאילת שלום בין אדם לחבירו, כבני אדם הנזופין[כח] למקום[לז]. היחידים[לח] חוזרים ומתענין[לט] עד שיצא ניסן[מ][כט]. יצא ניסן וירדו גשמים, (ס"א ולא ירדו) סימן קללה, שנאמר הלא קציר חטים היום וגומר:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

מתני': ך שהן שלשה עשר תעניות על הצבור. שכבר התענו ו' והתעניות דיחידי' אינם מן המנין: מתריעין. בשופרות: בשני מטין. בשני של תעניות פותחין דלתי החנויות קצת לעת ערב. אבל אין מוציאין כרוזין לרוץ(כב): ובחמישי. מותרים לפתוח כל היום: ז בבנין ובנטיעה. והוא בנין של שמחה כגון בית חתנות לעשות בו חופתו ונטיעה של שמחה כגון אילן גדול המושך על הדרך לטייל המלכים תחתיו אבל בית לדור בו ונטיעת אילן לפירותיו מותר: יצא ניסן. הגשמים סימן קללה. כשלא ירדו כלל קודם [שיצא] ניסן(ג) וכל הדינים הללו בארץ ישראל וכיוצא בה. אבל אלים הרחוקי' זמן הגשמים שלהם אינו כזמן הגשמים של ארץ ישראל. כל אחד ואחד. שאלו הגשמים בזמן שהוא צריך להם ואם עבר אותו הזמן הידוע להן ולא ירדו גשמים. בית דין של אותו מקום גוזרים תעניות על הצבור אחר שהתענו היחידים כסדר השנוי במתניתין:

פ"ב

תפארת ישראל

כה) *ב' ה' ב', ה' ב' ה', ב': כו) ואין גוזרין יותר: כז) בדברי שהן עשה ובפרסום מאד: כח) *בשופרות בתפלה [כפ"ב] ונקט מתריעין משום דהתרועה הוא עיקר מה שלוחה הורה והרעותה בתלגרת ומוכרחת, והתקיע' טפל לה: כט) ר"ל כל העני' מהן שהיה ביום ב' בשבוע: ל) *ר"ל פותחין קצת דלת החנות לפנות ערב, שהלוקחי' נקנות לאכול: לא) לפתוח החנות לגמרי כל היום: לב) *מלקנות כרכי חופה דוקא [תקנ"א]: לג) בית חתונה: לד) *אינן לטייל תחתיו. ול"נ היינו אילן שהיו רגילין לנטעו ביום שנולד ילד [כגיטין נ"ז א']: לה) *שלא יארסו כלל: לו) *ובלא קיום פרי' ורבי' שרי: לז) *ר"ל כאילו נגערו מהקב"ה: לח) *של תקופה; היינו ל' יום אחר תקופת ניסן. ולדידן בזמן גשמים שלנו בקיץ, כשהגיע זמן הגשמים ולא ירדו, מתענין היחידי' כלעיל, ושוהין ו' ימים, ואח"כ ב"ד גוזרין הי"ג תעני' כלעיל; רק שבתענית ח"ל א"צ להפסיק מבעו"י [תקע"ה]:

פ"ב

עיקר תוי"ט

במלאכה. בגמרא פריך בשלמא כולהו אית בהו תענוג אבל מלאכה צער הוא ומשני א"ק קדשו צום קראו עצרה כעצר' מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה: כד) י"ג תעניות. תימה לי וי"ל לומר שהם כנגד י"ג מדות של רחמים ועי"ל דאתי לאשמעי' דאין נוהגין על הגשמים יותר מי"ג תעניות כדאיתא בגמ': (כה) ופשוט דלא קאמרי אלא במידי דאיכא דאל"כ מאי כבוד שבת איכא אבל המוכרות שאר דברים אין פותחין כלל. ב"י: כו) במו"מ. פי' של שמחה דומיא דבנין ונטיעה תו': כז) באירוסין פי'. ר"ל שאל יהו עושים כלל [illegible]. תוס': כח) הנזופין. כמו נשופין. מלשון ויגער בו וינזף ביה. הר"ע: כט) ניסן. של תקופה כשהגיע השמש לתחלת מזל טלה. הר"ע. כלומר ולא ניסן של הלבנה והוא מיוסד: (ל) ולנ"ש מהמי' ה"ק יצא ניסן ולא ירדו גשמים. הוי סימן קללה הם ט':

פ"ב

הלכתא גבורתא. כללא דפ"א.

ס"א ב', ג', י מתחילין לומר גבורת גשמים והיינו משיב הרוח באתה גבור, בתפלת מוסף של יום טוב האחרון של חג הסוכות דהיינו שמיני עצרת כרבי יהושע דאז זמן גשמים, ולא בתחלת החג, דגשמים בחג סימן קללה. ולא בערבית דשמיני עצרת דאין כולם בבית הכנסת ובשחרית לא דצריך להכריז תחלה ובשחרית א"א להפסיק בין גאולה לתפלה ואף על פי שהטור וב"י בשם הירושלמי כתבו שיכריז רש"ץ בקול רם בתוך התפלה משיב הרוח מנהגינו כרמ"א שמכריז השמש קודם התפלה, והמתפלל בביתו או שדר במקום שאין שם מנין ימתין

בשבעה טו) בו, ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת טז) ט):
ד הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים טז) מתענין ג' תעניות יז), אוכלין ושותין משחשיכה יח), ומותרין במלאכה, וברחיצה, ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: ה הגיע ראש חדש כא) כסליו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין ג' תעניות על הצבור יט), אוכלין ושותין משחשיכה כ) ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: ו עברו אלו ולא נענו, ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הציבור יט), אוכלין ושותין מבעוד יום כא) כב), ואסורין במלאכה כג) כג), וברחיצה כד), ובסיכה, ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ונועלין את המרחצאות כד).

עברו

תפארת ישראל

טו) *ר"ל משום שהעולי רגלי' חייבי' לשהות בירושלים כל ימי החג [כסוכה מ"ז א' ותוס' שם ד"ה לינה; ובר"ה ד"ה א', ולשמעתתא' לתוי"ט ד"ה כדי]; להכי לא רצו להתפלל על הגשמי' שיעכבום בשובם, לביתם, ואיחרו מלשאל גשמים, עד כדי שיגיע היותר חלש מהם, למקום היותר רחוק מירושלי' דהיינו פרת שהוא בצפון א"י, ואותו הגבול היה היותר מרוחק משאר הגבולים מירושלים, דהרחוק ביותר פטור מלעלות לרגל [כפסחים צ"ג ע"ב]. והכי קיי"ל גם השתא. מיהו אנן בח"ל מתחילין לשאל בערבית של יום ס' אחר התקופה. ויום התקופה הוא בכלל הס' [קי"ז]. ואם צריכי' לגשמים לא יתפללו על הגשם בשמונה עשרה, רק כל יחיד יבקש על זה בשומע תפלה [ט"ז שם]:

ר"ע מברטנורה

עלמו מתחילין לשאול הגשמים: שהאחרון שבישראל לנהר פרת. אותן שעלו לרגל החוזרים לביתן. ולא יפסיקום הגשמים: ד הגיע שבעה עשר במרחשון וכבר עברו ג' זמנים שהן ג' במרחשון ושבעה ושבעה עשר (יז): התחילו היחידים. תלמידי חכמים (יח): ה שלש תעניות. שני וחמישי ושני (יט): אוכלים ושותי' משחשיכה. מותר להם לאכול ולשתו' כל ליל התעני' עד שיעלה עמוד השחר כל זמן שלא ישן. אבל לאחר שישן שינת קבע אסור לאכול ולשתות אם לא התנה מתחלה קודם שישן. ואית דאמרי דאכילה בעיא תנאי שתיה לא בעי תנאי דאין קבע לשתיה (כ) והכי מסתברא

טז) *ר"ל ת"ח גדולים הייני'; אבל תלמידי' רשאים להתענות: יז) *ב' ה' ב': יח) קודם התענית: יט) ב' ה' ב': כ) *ליל שלפני התענית עד עלות השחר, כל שלא יישן שינת קבע; וכן בכל תענית; ובהתנה מותר אפי' יישן. וי"א דבשתיי' א"צ תנאי; וראוי להחמיר, אם לא שרגיל לשתות אחר השינה [תקס"ד]: כא) *ר"ל מפסיקין מלאכול מבעו"י קודם ליל שלפני התענית: כב) *ביום התענית: כג) *בחמין וכל הגוף; אבל מקצת הגוף בחמין, או כל הגוף בצונן, מותר: כד) *החמין [תקע"ו]:

ב'

עיקר תוי"ט

מקום נמוך וא"צ מטר כל כך. רש"י: טו) בז' כו'. ל' רש"י כלומר בז' במרחשון הוא ט"ו אחר החג. וזה יצדק לעולם כפי סדר העיבור המסור בידינו שאנו חושבים בו עכשיו שלעולם תשרי מלא. אבל כשקדשו על פי הראיה וזה היה בימי ר"ג אפשר שהיה חסר ועתוי"ט: טז) אחרון. שלפעמים מתעכבין קצת בירושלים עד שיעבור החג כולו. ועתוי"ט. ומקיים הכי לך שמן ירושלים ומדרומה עד קצה הצפון של א"י שהוא נהר פרת. מהלך ט"ו יום. ואל תתמה על שבתות שבתוך אלו הט"ו יום. שהרי אפשר שילך על ידי דורכים וגם על ידי עבורי עיר. והוא"ל ואפשר להיות כן שיערו חכמים בכך ימים כיון שאפשר שאין השבתות מעכבות: (יז) גמרא. הר"ן: (יח) במיוחדים במעשיהם הרא"ש. ומייתי דבגמרא מאן יחידים א"ר הונא רבנן. ובתר הכי תני איזהו יחיד כו' כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. ואיזהו תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפי' במסכת כלה ע"כ. מ"מ דיחיד עדיף מתלמיד כו' וא"כ קשה על הרא"ש והר"ב שכתבו ת"ח אלא ה"ל למכתב רבנן א"נ חכמים: (יט) בגמרא דכמו שאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בחמישי ה"ה נמי ליחידים: (כ) כלומר שאין לאדם קביעת זמן לשתיה בו. ואין לשון דהכא כלישנא דגמרא אין קבע לשתיה: כא) הגיע ר"ח כו'. אע"ג דזמן רביעה האפילה הוא בי"ז במרחשון כמ"ש לעיל. אשמעינן ר' יוסי דפליג וס"ל שהוא בר"ח כסליו. הלכך לר"מ אפילו במיצוע השנים אינה מתאחרת יותר. ולפיכך ראוי שיהיו ב"ד גוזרין תענית. הר"ן ועיין תוי"ט: כב) מבעוד יום. כמו שעושים בליל כפור הר"ב: כג) ואסורין

במלאכה

ב אין שואלין את הגשמים ז) אלא סמוך לגשמים ח). רבי יהודה אומר, העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג. האחרון מזכיר ט) הראשון אינו מזכיר י), ביו"ט הראשון של פסח, הראשון מזכיר, האחרון אינו מזכיר יא). עד אימתי שואלין את הגשמים, רבי יהודה אומר עד שיעבור יא) הפסח יב) רמ"א עד שיצא ניסן, שנאמר יב) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון יג):
ג בשלשה במרחשון יג) שואלין את הגשמים יד). רבן גמליאל אומר
בשבעה

ר"ע מברטנורה

ב אין שואלין את הגשמים. היינו אין מזכירין את הגשמים: אלא סמוך לגשמים. דהיינו יום ח' של חג דמן החג ואילך זמן גשמים הוא וסתמא כרבי יהושע (ז). פ"א. רבי אליעזר ור' יהושע דפליגי לעיל בהזכרת גשמים. מודים הם לענין שאלה. דהיינו לומר ותן טל ומטר. שאין שואלין אותן אלא סמוך לגשם דהיינו בג' במרחשון. או בז' בו. כדמפרשי תנאי לקמן במתניתין: האחרון. המתפלל תפלת מוסף (ח) מזכיר מוריד הגשם: והראשון. המתפלל תפלת שחרית אינו מזכיר גשם. אלא טל (ט). והלכה כר' יהודה. והא דתנן בסמוך. ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח והכא קאמר רבי יהודה ביו"ט הראשון של פסח. האחרון אינו מזכיר. תרי תנאי נינהו ואליבא דר"י: **ג** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. אומרים ותן טל ומטר בברכת השנים. והני מילי בארץ ישראל אבל בגולה אין שואלין עד ששים יום לתקופת תשרי (יד). וביום ששים
עצמו

תפארת ישראל

ז) לומר ותן טל ומטר: ח) ר"ל אף דפליגי רבי אליעזר ור"י בהזכרת משיב הרוח, עכ"פ בשאלה מודו דאינה רק בזמן רביעה המפורש לקמן (במ"ג והיינו לתנא דש"ס [ד"ד ב'] דשאלה לחוד והזכרה לחוד. ור"ל אף שמזכיר מש"הר, אפ"ה ביום חול שלאחריו אינו שואל ותן טל ומטר; א"כ מש"ה בסיפא שהוצאת ר"א ור"י קודם שהזכיר דברי ר' יודא, קאמר הכא אין שואלין וכו' דר"ל רק ר"א ור' יהושע ס"ל הכי, משא"כ לר' יודא אית תנא דס"ל לר' יודא דתיכף כשמתחיל להזכיר מש"הר, ישאל ביום חול שלאחריו; כש"ס שם [ד"ד ב']. מיהו להידך ליתא [שם], דלר"א ור' יהושע שאלה והזכר' חדא מלתא היא, ור"ל תיכף כשהזכיר ביו"ט מתחיל מיד לשאול ביום חול שלאחריו; א"כ מ"ש מתני' אין שואלין וכו', אינו לר"א, דהרי ר"א ס"ל דמזכיר ביום א' דחג, ואיך ישאל בחוה"מ אחריו, שהוא סי' קללה, והרי ר"א בעצמו אמר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר? אלא ר' יהושע קאמר, וה"ק א"כ לעולם יהיה מזכיר, אלא אין שואלין הגשמים אלא סמוך לגשמים, ומדשאלה והזכר' חדא מלתא, להכי לא הזכיר רק ביום אחרון של חג, ומיד ביום חול שלאחריו ישאל. א"כ מה"ט נקט לה תנא לכאן אין שואלין מקמי מלתא דר' יודא, דלר' יודא איכא תנא דס"ל אליבי' דשאלה והזכר' לאו חדא מלתא היא. ומה"ט כ"ל נמי דלא הזכירו ר"א ור' יהושע עד אימתי יזכיר, כמו שאמר אליב' דר' יודא, דבשיטה דסופ' כתחלת', דפוסק שניהן ביום א' דפסח, והרי כל עיקר טעמ' דר' יהושע דפליג אר"א וס"ל שלא להתחיל ביום א' דסוכות, הוא רק מדגשמים בחג סי' קללה, א"כ בהפסק' כ"ע מודו דמפסיק שניהן ביום א' דפסח, ומקלקלתא' בש"ס [שם] אזד ת"ד אליב' דר' יודא]: ט) המתפלל מוסף: י) המתפלל שחרית: יא) *והכי קיי"ל [א"ח קי"ד]. מיהו בתפלה כרס יאמרו הצבור משיב הרוח במוסף שמיני עצרת ובמוסף פסח: יב) *כמו שמתחיל מש"הר באחרון סוכות, כך יסיים באחרון פסח. ואע"ג דלעיל לא קאמר ר' יודא הכי? הרי תנאי אליבא דר"י: יג) הר"ל בניסן, אע"ג דבכל ארץ ניסן עדיין הגשמים סימן ברכה: יד) לומר ותן טל ומטר:
ר"ל

עיקר תוי"ט

נרלום לפני התיבה. שכל הבא לבקש מקדים ומתפלל. הר"ב: (ז) וא"כ ר"י כליב וכ"כ בהדיא בגמרא: (ח) מנהגם היה שהעובר לפני התיבה במוסף אינו אותו שעובר בשחרית ובירו' קאמר לאמר אינו מזכיר מלוחתא בירוב בתפלת ערבית ומפני דלית תמן כל עמא נאלה זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהיה אגודות אגודות. וצריך ולכתוב בלבדא פי' בתפלת שחרית. ומפני דהוו קפרי מזכרי ליה מלוחתא ולבנה הכלה יהיו גם מבעבע: (ט) כ"כ הר"מ לבל לומר ומוריד הטל. וזה כמנהג בני ספרד שנוהגים להזכיר בימות החמה משיב הרוח ומוריד הטל: י) אינו כו'. ירו' מ"ט דר"י כדי שילמו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ויזכיר מבערב כו' כדלעיל: יא) עד שיעבור, לפרש לי לומר בסוגר דכיון דאין מתחילין להזכיר אלא ביו"ט אחרון של חג. ה"נ אין פוסקין אלא עד שיעבור הפסח. ועוד שתלין להתאחר בירושלים עד שיעבור הפסח ואין כל כך עוברי דרכים בתג הפסח שהגשמים יפסיקום לבל ביתי הפסח סימן קללה הם: יב) שנאמר כו'. ואינך ס"ל דאין לאוכין מהא דניסא לבעתו שהיה שנת רעבון ועליהם גשמים שניבר להם שאע"פ שילא אדר ונא ירדו גשמים שילו ויורשי: יג) בג' כו'. דלו זמן רביעה ראשונה: (יד) לפי שהוא
מקום

פ"א מאימתי מזכירין[ב] גבורות גשמים[א], רבי אליעזר אומר מי"ט הראשון[ג] של חג[ב], רבי יהושע אומר מי"ט האחרון של חג[ג] אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג[ד], למה הוא מזכיר, אמר לו רבי אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר[ד] משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו[ה][ה], אמר לו אם כן לעולם[ו] יהא מזכיר[ו]:

ב אין

ר"ע מברטנורה

פ"א מאימתי מזכירין גבורות גשמים. איידי דתנא במסכ' ר"ה השנה דסליק מיניה ובחג נדונין על המים. תנא הכא מאימתי מזכירין גבורות גשמים(א). ולפי שהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה. דכתיב (איוב ה') עושה גדולות ואין חקר הנותן מטר על פני ארץ משום הכי קרי להו גבורות גשמים: מיום טוב אחרון של חג. אבל כל שבעה ימי החג לא. שהגשמים לימי סוכה סימן קללה. משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו. כלומר אי אפשי בשמושך: אם כן. אתה אומר מזכירין. אף על פי שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו. אפילו בקיץ יזכירו. מה אתה נותן סימן מיו"ט ראשון. והלכה כרבי יהושע:

ב אין

תפארת ישראל

פ"א א) *לומר משיב הרוח באתה גבור. ונקרא גבורות? משום דהגשם, א' מגבורות הקב"ה הוא. ולא קאמר זוכרין? דקמ"ל דאין להזכיר משיב הרוח עד שהכריז השמש והזכיר את הצבור לאמרו כמ"ש בירושלמי [וכ"כ אין פוסקין מלומר משיב הרוח בפסח, עד המנחה, שלא כבר שמעו שפסק הש"ץ מלאמרו במוסף [קי"ד]. או כ"ל, דזוכרין הוה משמע בלב [כמגיל' י"ח א']; ואי"להק משמים [ק"ו א'] דאמרי' זכריהו על היין? כ"ל דהתם שאני, מדכתיב לקדשו, היינו בקידש באמירה, וכן אמרי' במכילתא, לקדשו בברכה; ובני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א עוררני לזה]; ב) *בשחרית יום א' של סוכות; דבחג נדונין על הגשמים, ובשחרית נוטלין הלולב לרצות על הגשמים: ג) *ר"ל במעריב שקודם שמיני עצרת [תוס' דב"ב ד"ה משעת; **ומסתמא** ר' יהושע דמשנה כרבי יהושע דברייתא ס"ל. אבל אי"ל דפליג, ור' יהושע דמתניתי' אשחרית דשביעי קאמר וכדמשמע לכאור' ולקמן [ל"ג א'] דקאמ' הי ר' יהושע וכו'; ליתא, דהרי גשמי' בחג סימן קללה עדיין בז'; ואי"ל דבשחרית של ח' קאמר? זה אינו אחרון של חג; ותו דהרי אסור להזכיר עד שיכריז ש"ץ כמ"ש בירושלמי, ואיך יפסיק בשחרית בין גאול' לתפלה? ואת"ל הרי ר"א דקאמר ביום א' דסוכות מזכיר, ומלולב גמר לה, א"כ ודאי או דפליג אהך דירושלמי דאסור להזכיר קודם הזכרות הש"ץ, או דס"ל דלצורך רבים מותר להפסיק בין גאול' לתפלה; וא"כ ר' יהושע נמי אפשר דפליג אירושלמי כר"א; ליתא, דר"א אפשר דס"ל דבמוסף של יום א' מתחיל להזכיר, אבל רבי יהושע אי ס"ל דבמוסף של שמיני עצרת מתחיל להזכיר א"כ היינו כר' יודא, ובש"ס קאמרי' דר' יודא פליג אר' יהושע דמתני'? ותו הכי ע"כ צ"ל דלר' יהושע במעריב של ש"ע מתחיל להזכיר, דהרי כל עיקרו טעמו של רבי יהושע שסתר דברי ר"א, הוא משום דגשמים בחג סי' קללה, והרי גם במעריב של ש"ע תו אינן קללה? אע"כ כדאמרן]: ד) כסוכה כפ"ב: ה) *ר"ל לא אמרתי שיתפלל על הגשמי' בחג לומר ותן טל ומטר רק אמרתי שיזכיר אז שיש כח ביד ה' להוריד גשמים, משום דהז זמן גשמי': ו) *אפי' בקיץ. אפשר שיוריד גשמי' בגבורתו יתב' מדמזכירין מדה יום בלילה מה"ט [כברכו' י"א ב'], אלא דהכא שאני דהוא סי' קללה בקיץ. — ור"א ס"ל דבאמת בכל השנה רק קודם שישאל הגשמי' חובה לו לרצות על הגשמים כמו שמרצה בזמן ההוא בלולב:

לומר

עיקר תוי"ט

(א) דמדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה דחייבין להזכיר והיכא תזינן. ומברכו' פ"ה מ"ב דתני מזכירין כו' אין כאיה דה"א דבכל השנה קאמר. אבל אדתני ובחג כו' סוראה דמלתא לרצות לפני שאלה אלא איידי' ס' תו': ב) **מזכירין**, עי' ברכות (שם) (ועי"ש אות ה'): ג) **הראשון**, מש' בגמ' דמלולב קא גמר לה שבא לרצות על המים ומתחילין לטול ומי"ע הראשון הלכך בתפלת יוצר נמי של יו"ע הראשון מזכירין גבורת גשמים, ומיהו מלורתא לא ומתחילין כשם שאין ומתחילין לטול את הלולב בלילה: ד) **להזכיר**. פרש"י לא אמרתי לשאול שיתפללו על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר אלא להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים בעונתן כלומר בזמנן: ה) **בעונתו**. כשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה ור"י אמר לך בשלמא תחיית המתים מזכיר דכולה יומא זמניה הוא אלא גשמים התנן סוף פרקין ילא ניסן וירדו גשמים סימן קללה. גמ': ו) **לעולם** כו'. ור"א ס"ל כברייתא בגמ'. דאם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר דלעולם בעונתו משמע. מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה אבל ביו"ע הראשון חובה לרצות

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

ולא נהגו כן תלמידיו אחריו, דס"ל דביה דין היינו סנהדרי קטנה של כ"ג. ואנן קיימא לן דבכל גוונא אסו' וכמ"ש גם מעלת ירושלים על יבנה לאחר שחורבן שם מושב סנהדרין גדולה מריב"ז אחר חורבן ביה המקדש עי' מ"ב; תקנת ריב"ז בנטילת לולב שבעה זכר למקדש, ושיהא יום הנפת העומר ט"ו ניסן כולו אסור בחדש עי' מ"ג, ותקנתו שיהיו מקבלין עדות החודש אף לאחר המנחה דהיינו זמן הקרבת תמיד דבין ערבים; ושיהיו עדות החודש אין צריכין לילך למקום ראש בית דין אלא למקום הסנהדרין עי' מ"ד: מ"ה, ו', ז', ט'· סדר ברכות שמונה עשרה דמוסף בראש השנה אבות גבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע תשר"ת, זכרונות ותוקע תשר"ת, שופרות ותוקע תשר"ת ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים; — ואומר במלכיות ג' פסוקים מתורה וג' מכתובים וג' מנביאים וא' מתורה שנזכר בהם מלכות וכן כאופן זה בזכרונות י' פסוקים שנזכר בהם זכרון וכן בשופרות דשופרות, וא"א פסוק במלכיות ולא בזכרונות ולא בשופרות של פורענות ישראל וא"א פסוק זכרונות דיחיד; ואף על פי דבתחילה תקנו הס' ברכות והתקיעות שעל הסדר בתפלת שחרית, מפני גזיר' קבעום אחר כך במוסף וכן הוא עתה, והתקיעות דסדר הברכות דהיינו בשמונה עשרה דמוסף, יתקע אחר לא הש"ץ, אלא אם כן מובטח שיחזור להתפלל וכשמתפלל מתוך הסידור ודאי מובטח, ודוקא צבור מפסיקי' בשמונה עשרה לתקוע, מה שאין כן יחיד ואפילו יש לו מי שיתקע, אלא תוקעי' לו קודם שיתפלל מוסף; — וסדר התקיעות שלש של שלש. דבתורה לא נזכרו רק ג' תרועות וקיימא לן דכל תרועה תקיעה לפניה ותקיע' לאחרי' ולא ידעינן אם תרועה שנאמר' בתורה אם היא הילולה שאנו קוראי' תרועה, או אם היא מה שאנו קורים שברי' או שניהם יחד, לפיכך לצאת ידי כל הספיקות תוקעין אחר שחרית קודם מוסף, על הבימה, ג"פ תשר"ת, ג"פ תש"ת, וג"פ תר"ת, וזה היה תקנת ר' אבוהו בקיסרי, וכתב רב האי גאון שנשאל איך יעלה על הדעת שעד שבא ר' אבוהו והיקן לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר והשיב שכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל נהגו שישים תרועה ילולות ויבבות קלות ומהם שברי' ואלו ואלו יוצאים י"ח ותיקן ראב"ב תקנה שיהיו הכל עושי' מעשה אחד ולא יראו' כעושים חלוקי' [בפרט במצוה בתחלת השנה שראוי ביותר שיהיה נזהרים להיות אגודה אחת כנ"ל]; ברכות של ראש השנה [וכן ביוה"כ של יובל] ותקיעות דראש השנה [ויוה"כ של יובל] מעכבות זו את זו, שאם אינו יודע כל הברכות לא יאמר מה שיודע, אלא לא יאמר כלום, מה שאין כן בשאר ימות השנה אם יודע ברכה א' בשמונה עשרה יאמרה ואין מעכבות זה את זה; וכן תקיעות באינו יודע אלא מקצת הסימן של תשר"ת, תש"ת, תר"ת לא יעשה המקצת שיודע, אבל הסימנין תשר"ת תש"ת תר"ת אינם מעכבין זה את זה ואם ידע א' מהם או ב' יעשה, והברכות אינם מעכבות התקיעות ולא התקיעו' הברכות ואיזהו מהם שיודע יעשה וכן סדרן אינו מעכב; שיעור תקיעה כשלש תרועות [ולדידן בתשר"ת שיעור תקיעה כשלש תרועות שכל תרועה כולל תרועה שלנו שהיא יבבות ושברים, ובסימן תש"ת שיעור תקיעה כשלש שברים, ובתר"ת כשיעור ג' יבבות בעלמא ואם מאריך הרבה בכל התקיעה אין להוש, שאין לה שיעור למעלה], שיעור תרועה כג' יבבות [י"מ שכל התרועה מורכבת מג' כוחות בעלמא כל שהוא, ויש מפרשים שכל אחד מג' קולות הקצרות שמורכבי' מהם התרועה כל קול וקול בפרט יהיה כשיעור ג' יבבות טורמיטון, ולפי זה יהיה כל התרועה בכלל כשיעור ט' טורמיטון, ולצאת ידי כל הדיעות יאריך בתקיעות דתשר"ת כשיעור ח"י טרוהו דשיעור תקיעה כתרועה, ותרועה לי"מ ב' כשיעור ט' טורמיטון וכן שברים שנקרא גם כן תרועה, ובסי' תש"ת ותר"ת, יאריך לכל הפחות בתקיעה כשיעור ט' כוחות דבזה יוצא לכולי עלמא ונזהר להאריך בתקיעה אבל זה יזהר מכשיעור וכנ"ל, וגם יזהר לכתחלה בתש"ת שיקצר בכל שבר, שלא יהיה כשיעור ט' כוחות, שאז יצא מכלל שבר והוי תקיעה וגם יזהר שיעשה בתרועה כשיעור ט' כוחות, וכל מקולות השופר צריכין שיהיו בשלימות בנשימה אחת דתרועה כתיב ולא תרועות ואם מפסיק ביניהם אין כאן תרועה שלימה וכן התקיעות, ולכן צריך ליזהר שיעשה הג' שברים בנשימה אחת, דאף על גב דהשברים הם קולות מופסקים, אין הכונה שיפסיק בין שבר לחבירו אלא הכונה שיהא ניכר שכל שבר הוא בפני עצמו ולא תכופי' יחד כתרועה; ולענין תשר"ת דהשברים הש"ת לתרועה יש פלוגתא אם יעשה הש"ת בנשימה אחת או לא, ולכן בתקיעות דמיושב שלפני השמ"ע יקרא המקרא לפני התוקע סדר התקיעות שברים תרועה בפעם א', שיזהר ע"ז התוקע לתקוע אותם בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד דהיינו שבשמונה עשרה יפסיק המקרא קצת בין שברים להתרועה לסימן שיתקע אותן התוקע בב' נשימות, אך אסור לשהות יותר מכדי נשימ' ביניהן]; תקע התקיעה שאחר התרועה כגון בסוף בבא א' של תר"ת ומשך אותה כשיעור ב' תקיעות לפי שיעור התקיעה שתקע בתחילת הבבא זו, כדי שתעלה התקיעה עתה לב' לסוף הבבא שנגמר ולתחלת הבבא ב' שאחריה לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה א', וכן הדין בהאריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונה של סימן תשר"ת, ולראשונה של סימן תש"ת, לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת, וליש אומרים בשם הירושלמי אפילו בשביל א' לא עלתה לו, מיהא בתקע תקיעה אחת בין ב' סדרים והתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה התקיעה יצא; — אע"פי שלכתחילה יתקעו בציבור התקיעות המעומד על סדר הברכות דמלכיות וזכרונות ושופרות, מכ"מק בדיעבד שהתפללו קודם שתקעו שלא היה להם שופר עד אחר כך יצאו· — אף על גב דבברכת המצות אף שיצא כבר מוציא אחרי' יד"ח, מכ"מק בתפלה שאני, ויתפלל כל יחיד ויחיד תחלה בלחש בפ"ע ובנתיים יסדר הש"ץ תפלתו ויתפלל או בקו"ד להוציא שאינו בקי ואפילו בכולם התפללו וכולם בקיאים אף על פי כן יחזר ש"ץ יחזור להתפלל, לקיים תקנת חז"ל: כ"ח· שופר של ראש השנה אין מחללין עליו יום טוב אפילו בדבר שיש בו משום שבות ואם נפל עליו גל אבנים אסור לטלטל האבנים כדי ליטלו, מיהא על ידי עכ"ום מותר לעשות שבות דרבנן דהתירו לעכ"ום שבות ושבות דשבות במקום מצוה ל"ג:

נשלמה מסכת ראש השנה.

בראשונה(ס) ומשך בשניה כשתיים(סא)(כו). אין בידו אלא אחת(סב)(כח). מי שבירך(סג) ואחר כך נתמנה לו(סד) שופר תוקע ומריע ותוקע ג' פעמים(סה)(כט). כשם ששליח ציבור חייב(סו) כך כל יחיד ויחיד חייב(סז). רבן גמליאל אומר שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן(סח):

נשלמה מסכת ראש השנה.

ר"ע מברטנורה

בראשונה. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה: ומשך בשניה. תקיעה שלאחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות(כז): אין בידו אלא אחת. דאפסוקי תקיעה אחת לשתי' לא מפסקי': מי שבירך. המתפלל תפלת המוספין ובירך ט' ברכות: כשם שש"צ חייב. בין בברכות של ראש השנה בין בתפלות של כל השנה. ואין יוצא י"ח אלא בתפלה שמתפלל הוא בעצמו כך כל יחיד ויחיד הבקי ויודע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו. אלא בתפלת עצמו בין בראש השנה. בין בשאר כל ימות השנה. ואין ש"צ יורד לפני התיבה. אלא להוציא את שאינו בקי: ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתם. בין בקי בין שאינו בקי. בין בברכות של ראש השנה. בין בתפלות של כל השנה. ולמה צבור מתפללין בלחש. כדי להסדיר ש"צ את תפלתו. והלכה כחכמים בברכות של כל השנה שאין ש"צ מוציא. אלא את שאינו בקי(ל). אבל בברכות של ר"ה ושל יה"כ של יובל שהן ט' ברכות ארוכות. ואין הכל בקיאין בהן. הלכה כר"ג שכשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי:

נשלמה מסכת ראש השנה

תפארת ישראל

הש"ס, וג"פ תר"ת: ס) ר"ל תקיעה ראשונה תקע כדרכה: סא) *ר"ל תקיעה שלאחר התרועה משכה כשיעור ב' תקיעות לפי שיעור התקיעה שתקע בראשונה, ונתכוון כדי לצאת בזה גמי יד"ח תקיעה ראשונה של בבא ב': סב) ר"ל דיצא רק ידי הפשוט' אחרונה של בבא א', ולא יד"ח פשוט' קמא של בבא ב'. והא דנקט „תקע בראשונה" רבותא קמ"ל, דאע"ג דע"י המשך ראשונה ניכר שהמשיך בשביל כב', אפ"ה לא מהני: סג) המתפלל מוסף: סד) *הזדמן לו; כמו וימן ה' דג: סה) *אף שלא תקען על סדר הברכו', יצא: סו) להתפלל שמונה עשרה כל השנה: סז) *ותפלת הש"ץ בקול, הוא רק להוציא שאינו בקי; ולצבור מתפללין בלחש תחיל', כדי שבינו בינו יסדר הש"ץ תפלתו: סח) *וקיי"ל כת"ק [קכ"ד]. ואף דבברכת מצות אף שיצא כבר מוציא אחרים יד"ח [כמש"ג]? הכא בתפלה שאני, דמסתבר שיתפלל כל א' על עצמו:

נשלמה מסכת ראש השנה.

עיקר תוי"ט

כו) בראשונה. כו'. שאין לתקיעות שעור למעלה שאם רצה להאריך מאריך ואין הדבר ניכר כשאינו מאריך שיתכוין לב' תקיעות אלא מחמת כשהוא כפלים כשיעור תקיעה ראשונה מש"ה תני תקע בראשונה. הרא"ש והר"נ: (כז) ולע"פ שימשוך עד שיאמר עשרה זכרונות יש לעשות כן ועתוי"ט: כח) אלא א'. היינו תקיעה שלאחריה ולא כי"נ דהיינו הראשונה ומש"ה תני תקע בראשונה: כט) ג"פ. בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות. וכן בשביל שופרות. רש"י: (ל) דאע"ג דכל ישראל ערבים הם זה לזה ומה"ט מוציא זה את זה בברכות המצות. הא תניא בגמ' יחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו וטעמא כ' הר"ן בשם ירושלמי משום דתפלה מסתבר שיהיה כל א' מבקש רחמים על עצמו:

נשלמה מסכת ראש השנה.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א, ב', ג', ד'. י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר ואסו' לטלטלו אלא לצורך גופו ומקומו וכ"ש אסור להשתמש בו כלל דהוקצה למצותו; ורק במקדש היו תוקעי' בשבת ובירושלים לרמב"ם היו גם כן תוקעין דירושלים בכלל מקדש, ודוקא בזמן שהסנהדרין יושבין, דהיינו עד חצות ואפילו שלא בפני בית דין, ולרש"י מקדש דוקא אבל בירושלים לא היו תוקעין, ולאחר תקנת ר' יוחנן בן זכאי היו תוקעין בכל מקום שיש בית דין של כ"ג, ודוקא בפני בית דין כדי שיהיו נזהרים מלהוציא לר"ה, ואמרו על הרי"ף שהיה תוקע בשבת בבית דין דס"ל דמה דהתקין ריב"ז בכל מקום שיש שם בית דין ל"ד סנהדרין, אלא בית דין מופלג וגדול בדורו.

ולא

מתעסקין(כ) עמהן עד שילמדו(כ). והמתעסק(כ) לא יצא(כא) והשומע מן המתעסק לא יצא(כב): **ט** סדר תקיעות שלש(כ) של שלש שלש(כ). שיעור תקיעות כשלש תרועות(כ). שיעור תרועה כשלש(כד) יבבות(כ)(כה). תקע בראשונה

ר"ע מברטנורה

ביום טוב של ראש השנה: ומתעסקין בהם. וליכא למגזר דלמא אתי לאתויי ארבע אמות [בר"ה] דהא אינו טרוד במצוה אלא מתעסק בעלמא. ולא גזרו שמא יביאנו ד"א בר"ה. אלא בזמן שהוא חייב בתקיעת שופר. שמתוך שהוא טרוד לצאת ידי חובתו ישכח את השבת: **ט** סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות. ואחת לזכרונות. ואחת לשופרות: של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. לפי שנאמרו שתי תרועות במקרא בר"ה. ותרועה אחת ביום הכפורים של יובל. וילפינן שביעי שביעי לג"ש. ליתן את האמור של זה בזה. ותרועה האמורה בי"ה של יובל. אנו נותנין אותה לראש השנה. נמצאו בר"ה שלש תרועות. ושתי תרועות האמורות בר"ה נותנין אותן ליום הכפורים נמצאו שלש תרועות ביום הכפורים. וכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה. דתניא מנין שפשוטה לפניה. תלמוד לומר (ויקרא כ"ה) והעברת שופר תרועה. ומנין שפשוטה לאחריה. ת"ל (שם) תעבירו שופר(כב). הרי העברה תחלה וסוף. ותרועה בנתים. ולשון העברה פשוטה משמע. העברת קול אחד פשוט. הרי לשלש תרועות של ר"ה. שש תקיעות והרי לך שלש. של שלש שלש: שיעור כל התקיעות. ששה שש תקיעות. כשלש תרועות(כג). נמצאו שיעור תקיעה אחת כחצי תרועה: שיעור תרועה כג' יבבות. ג' קולות בעלמא של כל שהן. וי"א יבבא היא ג' כחות של כל שהן נמצאו שיעור תרועה ט' כחות של כל שהן והכי מסתברא: תקע בראשונה

תפארת ישראל

בשבת, ואפי' הגיע לחנוך: כג) *לומר לו שיתקע; ודוקא שלא הגיע לחנוך [טור סקפ"ח. ולריטב"א איפכא, דהגיע לחנוך מתעסקין עמו ושלא הגיע לחנוך דוקא בתוקע מעצמו. **ותמוה** דבלי הכ"ב דמשמע מדבריו דליכא ושום מיירי במפורש ואוס נגד הש"ס? ואי"ל כבני הרב הגאה"ג **מהו' ברוך יצחק** שליט"א דדוקא בריית' דנקט תחלה מתעסקין ואח"כ אין מעכבין, מוקמינן כאן בהגיע לחינוך כאן בלא הגיע, משא"כ במשנתינו דנקט' תחלה אין מעכבין, ובסוף תני אבל מתעסקין, ע"כ ר"ל אבל גם מלמדין, כלהוי"פ; ליתא, דא"כ המשנה מיירי רק במפורש, ומה הכ"ה דנקט הש"ס איכא? ועוד למה שבק הגא מלמפשי האיסור' דלא הגיע לחנך ונקט רק היתר', דהגיע לחנך? וצ"ע] מיהו אין להוס בזוליהו המתעסק לר"ה? דהכא המתעסק לא טריד כל כך כמקיים המצוה בעצמ' [לעיל ר"פ]. וקיי"ל דביו"ט אפי' בהגיע לחנוך מותר להתעסק בו; ולהט"ז אפי' גדול מותר לתקוע לאחר שיצא כבר [תקצ"ו]; רק יתקע הסדר"ת שלש: כד) *שאינו מתכוון לצאת: כה) *אע"ג דהשומע התכוון לצאת: כו) ג' בבות, בבא א' למלכיות, ובבא א' לזכרונות, ובבא א' לשופרות: כז) ר"ל כל בבא הוא תקיע' תרוע' תקיע'; דבתורה לא נזכרו רק ג' תרועות, וקיי"ל דכל תרוע', תקיע' לפניה ותקיע' לאחריה: כח) ר"ל שיעור ג' תקיעו' ראשונו' כג' תרועו'; וממילא ידעינן דג' תקיעו' אחרונו' כראשונו', דשיעור כל תקיע' כתרועה: כט) *בזה מספקינן, אי תרוע' אחת הו"ל ג' קולות, וכל אחת בשיעור מעט, כשברים שלנו; או אם הוא ט' קולות קצרי' כתרוע' שלנו; או שהיא שניהן יחד. להכי קיי"ל לתקוע ג' פעמים תשר"ת, וג"פ תש"ת

עיקר תוי"ט

ואף דקי"ל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו ה"מ באיסורא דלא מצותא אבל במצותא כי הא בתקול נשמע לרבים מעכבין דלמא נפיק מינה חורבא לתקוע בשבת שלא בפני ב"ד. הר"ן: כ) **מתעסקין.** משומרים להם תקעו ומתעסקין עמהם. המגיד: כא) **לא יצא.** למה שפי' הר"ב פ' דלעיל מ"ז דבעי כוונה לצאת. מקרי מתעסק שאינו מתכוון לתקוע תקיעה של מצוה ומתני' דלעיל לא מיירי אלא בשומע דצריך כונה. אבל התוקע עצמו ה"א דלא בו לפיכך במתעסק אף דבעי כונה לצאת קמ"ל מתני' דהכא ותני נמי והשומע לאשמעינן דלא דנתכוין לצאת אם התוקע מתעסק לא יצא: (כב) דקיימא דקרא דהעברת שופר תרועה ליהו: (כג) משום דמרמי לה רמי מתני' ומשני לה בגמ' דתנא דידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבי. ועתוי"ט: כד) **כג'.** ר"ם גורס ג' יבבות ולא כג' דהא תרועה עצמה ג' יבבות והיכי שייך למתני כג' אלא שלשבר שלפי שעיקר יבבות בשיו קאמר דשעור תרועה כג' יבבות שלשם מיילל בשיו: כה) **יבבות.** בגמרא דתרועה מתרגמינן יבבא וכתיב באמי' דסיסרא בעד החלון ותיבב ועתוי"ט: בגלבונה

מתקיע(מב) (יג). ובשעת ההלל(מג), הראשון(טו) מקרא(טז) את ההלל(מד):

ח שופר של ראש השנה, אין מעבירין(יז) עליו את התחום(מה), ואין מפקחין עליו את הגל(מו). ולא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים(מז), ואין חותכין אותו(מח) בין בדבר שהוא משום שבות(מט) ובין בדבר שהוא משום לא תעשה(נ) (יח). אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן(נא). אין מעכבין את התינוקות מלתקוע(נב), אבל מתעסקין

ר"ע מברטנורה

גזירה תקנו כך. שגזרו שלא יתקעו. והיו אורבים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר. לכך העבירו התקיעה מתפלת השחר לתפלת המוספים(יג): ובשעת ההלל. משום דאין אומרים הלל בר"ה וביום הכפורים(יד) קתני ובשעת ההלל. כלו' בשאר יו"ט שאומרים הלל: ח אין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום כדי להביא שופר. או לילך לשמוע התקיעות: בדבר שהוא משום שבות. כגון לחתכו בסכין: בדבר שהוא משום לא תעשה. כגון לחתכו במגרה דהוי מלאכה גמורה של חרישת עץ. ואיכא דמתני איפכא. דבר שהוא משום שבות. מגל שאין דרך לחתוך בו דבר שהוא משום לא תעשה סכינא דאורחיה הוא: אם רצה ליתן לתוכו יין [יתן]. ולא אמרינן מתקן מנא הוא: אין מעכבין את התינוקות. שהגיעו לחנוך. ואפי' בשבת(יט). כדי להתחנך במצות. שיהיו מלומדין לתקוע ביום

תפארת ישראל

מב) *ר"ל תוקעין בתפלתו. ולא קאמר "תוקע"? דאין ש"ץ תוקע רק במובטח שלא יטע' בתפלתו [תקפ"ה]. וכ"ל דלא קאמר כמו "בשניי' תוקעין"? דקמ"ל דרק בתפלת ש"ץ תוקע ולא בתפלת לחש [ודלא כיש נוהגין שהביא המג"א תקצ"ב]. ובאמת בתחלה תקנו הט' ברכות והתקיעות שעל הסדר בתפלת שחרי', וחשבו העכו"ם שישראל תוקעין להתכנס למלחמה, ועמדו והרגום; אמנם כשארבו להם כל ו' שעות ראשונות וראום מתפללין וקורין בתורה, אמרו בנמוסייהו עוסקי', והניחום לתקוע [ומכאן נראה שגם אז היו רגילין להרבות בפיוטים בר"ה, כדי שימשוך ויאחם עד חצות כמונו [כרמג"א תקפ"ד סק"ד] ושכן ראוי לעשות]: מג) בשאר יו"ט: מד) המתפלל שחרית, קורא הלל. דזריזין מקדימין למצות. ולא תני "קורא"? משום דמנהגם היה שהש"ץ מקרא לצבור [כפ"ג דסוכה]: מה) לילך להביאו, או לילך לשמוע תקיעות. וה"ה לולב, רק רבותא קמ"ל כסי' טו: מו) *בנפל עליו גל אבנים לא ישירן, אף דטלטול דרבנן הוא: מז) עי' פי' אלו פ"ה דביצ' סי' יג וכו': מח) *מתחובר, או שחתך בו לתקנו: מט) כגון סכין דלאו אורחא בכך: נ) *כגון במגירה ושאר כלי מלאכה. וטעמא דאסור, משום דאין עשה של שופר דוחה עשה ול"ת דיו"ט אפי' באיסור דרבנן, דכל תקון חכמים כעין דאורייתא תקון, ועשו חכמים חזוק לדבריהם כשל תורה [כתובות פ"ד ה']. מיהו ע"י עכו"ם מותר לעשות שבות, דהו"ל שבות דשבות לצורך מצוה דלא גזרו [תקפ"ו]; אמנם כל שבא מחוץ לתחום, אסור לישראל להוציאו חוץ לחוט שעירוב [מג"א שם]: נא) *ולא הו"ל כמתקן מנא: נב) *אם תקע מעצמו, ואפי' בר"ה בשבת

עיקר תוי"ט

שיט מתפלל במוסף אלא ש"ל לאחר הר"ב: (יג) ואע"פ שבטלה הגזירה לא עבדינן כדמעיקרא אע"ג דזריזין מקדימין כו' דחיישינן שמא ישוב הדבר לקלקולו. תו'. וכ' הר"ב דתקנו תקיעות וט' ברכות במוספין דהא על סדר ברכות תוקעים כדלעיל וקודם לכן היה הכל בשחרית: יג) מתקיע. מדלא תנן תוקע. דקדק רבינו שלי שאין ש"ץ תוקע אלא אחר. וטעמא כדתנן בפ"ה דברכות לענין נשיאת כפים. וכל חלוקי דינין דהתם שייכי נמי הכא. הכ"מ: (יד) דאפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. גמ': טו) ראשון כו'. משום דזריזין מקדימין למצות. גמ': טז) מקרא. ולא קתני קורא ה"ט לפי שהוא מקרא לצבור וכדאמרינן הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה. הר"ב: יז) אין מעבירין כו'. מ"ט שופר עשה ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה גמ'. וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. הר"ב: יח) לא תעשה. זו ואצ"ל זו קתני. גמ': (יט) וטעמא שהואיל והגיע לחינוך מתעסקים עמו כדי שילמוד שידע לתקוע לשנת י"ח כשיבא ר"ה. אבל כשלא הגיע לחינוך לא. כס"י. ולפי

ואומר עבודה(לג). והודאה(לג) וברכת כהנים(לד), דברי רבי יוחנן בן נורי, אמר לו רבי עקיבא אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר(לה) ז), אלא אומר אבות, וגבורות, וקדושת השם, וכולל מלכיות עם קדושת היום. ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע, ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים: ו אין פוחתין מעשרה ח) מלכיות, מעשרה זכרונות, מעשרה שופרות(לו). רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש י) מכולן(לז), יצא. אין מזכירין זכרון, מלכות, ושופר(לח), של פורענות(לט). מתחיל בתורה, ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא(מ): ז העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה, השני(מא)

מתקיע

ר"ע מברטנורה

ותוקע שופרות ותוקע. מקראי ילפינן להו דכתיב (ויקרא כ"ג) זכרון תרועה. ודרשו רז"ל זכרון. אלו זכרונות. תרועה אלו שופרות. ואמר קרא (במדבר י') והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם אני ה' אלהיכם. מה ת"ל אני ה' אלהיכם. למד על כל מקום שיש שם זכרונות. ושופרות. יהיו מלכיות עמהם: אמר ר"ע וכו'. והלכה כר"ע: ו מעשרה מלכיות. ג' פסוקים משל תורה. וג' משל כתובים. וג' משל נביאים (ע). ואחד משל תורה משלים בו: שלש שלש. אחד של תורה. ואחד של כתובים. ואחד של נביאים. והלכה כר"י בן נורי: מלכיות וזכרונות ושופרות של פורענות. כגון אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם (יחזקאל כ') ויזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח) תקעו שופר בגבעה (הושע ה') וכיוצא בהן. וזכרון יחיד כגון זכרה לי אלהי לטובה (נחמיה ה') אע"פ שהוא לטובה אין מזכירין אותו. וכן הלכה: ר"י אומר אם השלים בתורה יצא. בגמ' מפרש למלתיה דר"י הכי. ומשלים בתורה. ואם השלים בנביא יצא והלכה כר"י: ז השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין (צא) מתקיע. ולא המתפלל תפלה של שחרית ובשעת

הזירה

תפארת ישראל

בהרחמו: לב) *רלה: לג) *מודים: לד) *שים שלום: לה) *למה מזכיר כשאר, י' פסוקי מלכיות, השני לכתחיל' בע', דמדאפסתני מלכיות מזכרונות ושופרות לענין תקיע', ישתנה נמי בהא? וכ"ל דר' יוחנן בן נורי לשטתיה דס"ל במ"ו דשני בג' ג' מכולן, והלכה כר"ע: לו) *דהיינו שיאמר בכל אחת, ג' פסוקים מתורה, וג' מכתובים, וג' מנביאים, וא' מתורה; כנגד י' הללויה דהללו אל בקדשו; או כנגד י' הדברות שנתנו בשופר; או כנגד י' מאמרות שנברא בהן העולם בניסן, ועלו במחשבה לברוא בר"ה. והכי קיי"ל. מיהו רשאי להוסיף עליהן, או שלא יאמר שום פסוק, רק זכרינו בזכרון טוב לפניך כמו בדברי קדשך כתוב לאמור ופקדינו בפקודת ישוע' וכו' [כך נ"ל טוגם הב"ס. אב"י תב"ע כ', דר"ל שלומר אלא המלכיות, ובשולבי עד שמלוך נכתוב ככתוב בתורתך; ובני זכרונות ולאלאיז כסול היס ככתוב בתורתך; ובני שופרות ובקול שופר עליהם הופעת ככתוב בתורתך]. מיהו שהידנא קבלו עלייהו הוגה לומר כולם [תקנ"א מג"א ו']: לז) *א' תורה, וא' כתובים, וא' נביאים, כנגד תנ"ך, בכל אחת: לח) *נקט זכרונות תחלה, דקמ"ל דרשאי להקדימו: לט) פסוקי שמכר בהן פרעניות: מ) בגמ' גרס בנביא יצא; דמצוה להשלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא ואפשר י"ל דס"ק אם השלים בתור' יצא גם ידי מצוה מהמובחר: מא) *הש"ץ שמתפלל מוסף, דגם שם נהגו בכל יו"ט שאחד מתפלל שחרית ואחר מוסף, וכן משמע בתעני' [פ"א מ"ב]:

ר"ל

עיקר תוי"ט

ואח"כ ישלה זכרינו לבנין לטובה: ז) למה כו'. ה"ק למה הוא מזכיר עכל ליאמר כשם דהוליל דלפחו מלכיות מזכרונות ושופרות לענין תקיעה ברין תוא דלבחנו נמי לפחות מכן: ח) מעשרה. כנגד י' הלולים דהללו אל בקדשו ונתינת בהו הללוהו בתקע שופר. א"נ כנגד י' הדברות שבש"י דכתיב בהו נמי שופר. א"נ כנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם. ובכש"י שבעולם נברא בר"ה. גמרא: (ע) ולשו"ג דבכל מקום אמרינן תורה ונביאים וכתובים י"ל משום דקראי דכתובים קדמו לנביאים. תו': י) שלש שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים גמ': (יא) ומנהג היה שלוח צבור המתפלל ביום

לים

כל היום[יט], פעם אחת נשתהו העדים מלבוא, ונתקלקלו הלוים בשיר[כ], התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה[כא]. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה, נוהגין אותו היום קודש[כב] ולמחר קודש. משחרב בית המקדש[כג], התקין[ד] רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום. אמר רבי יהושע בן קרחה, ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי, שאפי' ראש בית דין בכל מקום שלא יהו העדים הולכין אלא למקום הוועד[כד]: ה סדר ברכות[כה] אומר אבות[כו], וגבורות[כז], וקדושת השם[כח] וכולל מלכיות[ו] עמהן[כט] ואינו תוקע[ל]. קדושת היום[לא] ותוקע, זכרונות ותוקע, שופרות ותוקע, ואומר

תפארת ישראל

פ"ג דסוכה סי' ע' וע"ש: יט) *בר"ה. לכך היו נוהגין בכל שנה, כשחשכה ליל שאחר כ"ט אלול, עשו יו"ט, דשמא יבואו עדים למחר; וכשלא באו באותו יום עשו גם יום ב' יו"ט, והיה אלול מעובר: כ) *שלא אמרו שיר כלל אצל נסכי תמיד של בין הערבים; משום דברוב השנים בשחרית לא באו עדיין, להכי תמיד שררו שיר של חול, אבל במנחה ברוב השנים כבר באו העדים, ואמרו המשוררים שיר של יו"ט; אבל באותה שנה שלא באו קודם מנחה, להכי לא ידעו איזה שיר יאמרו; ואחר נסוך הנסכי' באו העדים [ואמנם לא נתקלקלו שלא הקריבו מוספי ר"ה? דאכתי עדיין היו יכולין להקריבן אחר תמיד של בין הערבי', דמוסף עשה דרבי' דחי לעשה דהשלמה שלא עבר בה רק המקריב]: כא) *זמן הקרבת תמיד שבין הערבים: כב) דאע"ג שאחר יהיה ר"ה האמיתי, אפ"ה גמרו אותו היום בקדושה, שלא יזלזלו בו בשנה האחרת: כג) *דהשתא ליכא חשש קלקול בשיר: כד) *למקום הסנהדרין, ויקבלו הן עדות החודש: כה) *של ר"ה: כו) מגן אברהם: כז) אתה גבור: כח) ק' ק' ק': כט) משום דקדושה ומלכיות שניהן מענין אחד משבח המקום לכן כוללן יחד: ל) כדי שלא להפסיק בין התקיעות עם קדושת היום: לא) אתה בחרתנו

ר"ע מברטנורה

וטעמא מפורש בפרק לולב הגזול: ד נתקלקלו הלוים בשיר. של תמיד של בין הערבים. ולא אמרו בו שיר כלל. לפי שרוב פעמים היו העדים באים קודם המנחה. לפיכך תקנו שיר של יום טוב. בתמיד של בין הערבים ובתמיד של שחר שרוב פעמים עדין לא באו עדים ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו לא תקנו לו שיר של יו"ט. אלא שיר של חול היו אומרים. ואותו פעם שהגיע שעת הקרבת התמיד של בין הערבים. ועדין לא באו עדים לא ידעו הלוים אם יאמרו שיר של חול(ד) או שיר של יום טוב ולא אמרו שיר כלל: נוהגין אותו היום קדש. דמשחשיכה ליל שלאחר כ"ט באלול. נהגו בו קדש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו ב"ד. ונמצא שבלילה ליל יום טוב הוא. וכן למחר כל היום עד המנחה. ואם באו עדים קודם המנחה. בית דין מקדשין את החדש. ונודע שיפה נהגו בו קדש. ואם מן המנחה ולמעלה באו עדים. אף ע"פ שאין בית דין מקדשין אותו היום. ויעברו את האלול. ויקדשוהו למחר. אף על פי כן נוהגין אותו בקדושה. ואסור במלאכה. דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה. ויעשו בו מלאכה כל היום ואמרי אשתקד נהגנו בו קדש בחנם. ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול: שאפילו ראש ב"ד בכל מקום. שנצרך לפרוש ממקום הועד למקום אחר. והרי עיקר מצות החדש תלויה בו כדתנן בפ"ב לעיל. ראש ב"ד אומר מקודש. מ"מ לא יהיו צריכין עדים לילך אחריו אלא למקום הועד שהסנהדרין יושבין. שם ילכו. וסנהדרין מקדשין אותו בלא ראש ב"ד: ה אבות. מגן אברהם. וגבורות. אתה גבור: קדושת השם. קדוש קדוש קדוש: קדושת היום. אתה בחרתנו: זכרונות ותוקע

עיקר תוי"ט

משום דשופר [illegible] לזכרון עפי' ומלולב הר"ב ועתוי"ט: (ד) דשמא לא יבואו עדים כלל. או של י"ט דשמא עוד סוף העדים לבא היום: ה) התקין כו'. ואם לא באו קודם המנחה אומרו של חול. הר"ן: ו) מלכיות. ואע"ג דבקראי נזכרו המלכיות באחרונה. מקדימינן להו. כמו שאמרנו בג' אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. והטעם מבואר כי קודם ראוי שנמליך ומלכותו עלינו ואח"כ

התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד ז), אמרו לו, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד ח): **ב** ועוד זאת ט) היתה ירושלים י) יתירה על יבנה ס) שכל עיר שהיא רואה ע), ושומעת י), וקרובה יא), ויכולה לבא יב), תוקעין יג), וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד יד): **ג** בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד טו). משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב, ניטל במדינה שבעה טז), וזכר למקדש טו) ושיהא יום הנף יז) כולו אסור יח): **ד** בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל

ר"ע מברטנורה

באו שם. תוקעין בו: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו. וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרי גדולה. אבל לא בבית דין של כ"ג: אמרו לו וכו'. איכא בין אמרו לו לת"ק. דתנא קמא סבר כל מקום שיש בו ב"ד ואפי' בהקראי. ואמרו לו סברי. אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע כמו ביבנה אבל ב"ד של הקראי לא. והלכה כאמרו לו: **ב** ועוד זאת היתה ירושלי'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני. בירושלים היו תוקעין בכל העיר כל זמן שבית דין יושבים במקדש (ג) שב"ד יושבין עד שש שעות ביום. וביבנה לא היו תוקעין בכל העיר. אלא בפני ב"ד. עוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה כו'. כל עיר שהיא רואה ירושלים. פרט ליושבת בנחל. שאף ע"פ שהיתה קרובה לא היו תוקעין בה. ושומע' פרט ליושבת בראש ההר. וקרובה. פרט ליושבה חוץ לתחום. ויכולה לבא. פרט למפסיק לה נהר: **ג** לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב (ויקרא כ"ג) ושמחתם לפני ה' אלהיכ' שבעת ימים: ובמדינה יום אחד. דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון: ושיהא יום הנף. יום הנפת העומר. כולו אסור לאכול מן החדש. וטעמא

תפארת ישראל

לר"ה: ז) *דוקא אותה סנהדרין גדולה מהני, אשר ישבו ביבנה: ח) *ב"ד של כ"ג שנסמכו בא"י. ודוקא שהב"ד קבוע שם כסנהדרין ביבנה; אבל לת"ק אפי' ב"ד שאין קבוע שם. ואנן קיי"ל דבכל גוונא אסור [תקפ"ח]: ו) משום דלעיל קאמר דבירושלי' תקעו בכל העיר בזמן ב"ד כשי' א', וביבנה לאחר תקנה לא תקעו רק בפני ב"ד כשי' ג; להכי קאמר הכא ועוד זאת וכו': ז) בעודה בבנינה: ח) לאחר תקנה: ט) *את ירושלי'; פרט ליושבת בעמק סמוך להעיר, ששומעת קול תקיעות העיר אבל אינה רואה את העיר: י) *שגם שומעת שברת קול הקיעה ירושלים; פרט ליושבת בהר רחוק מהעיר, שיכולה לראות אבל לא לשמוע: יא) פרט חוץ לתחום: יב) פרט למפסיק לה נהר: יג) *בזמן שב"ד יושבין. וטעם ההיתר, מדאיכא תרתי, ב"ד ומקדש, כלעיל: יד) *ר"ל לפני ב"ד, כדי שיזהירוהו שלא יוליאו לר"ה, ולא במקום שרואה או שומעת וכו' ואפי' יש שם ג"כ ב"ד סמוכין, ודו"ק: טו) *שכך היא המלוה: טז) *חוץ משבת. ואף דשופר עכ"פ דחי שבת בב"ד? לולב שאני דניטל מכל יחיד וחיישינן עפי שיעבירנו; א"נ שופר שאני, דמדאוריי' רק יום א', חייבי' טפי שיסתכת המלוה; א"נ שופר דלזכרון לטובה אתי, הקילו בו. [מיהו קודם החורבן השמירו בשופר טפי מבלולב, דהכי שופר רק בב"ד תוקע, ולולב ביום ראשון בכל מקום מוליכין בע"ש טולביהן לבי"הכ [סוכה מ"ד ס']? וי"ל משום דתל"ה עדיין לא ידעו הקביעות בכלל מקום [כתוס' הכא], דעכ"פ ק' בלותי עיר שיש הב"ד ויודעין הקביעות, למה תוקע רק לתקוע לפני הב"ד כלעיל סי' ג'? י"ל דעכ"פ מדלא הי' מפורסם כל כך הקביעו', להכי אפי' במקום ב"ד הי' לריך לפני ב"ד דוקא; משא"כ לולב, כבר אפרסמ' לה מלתא לכול ישראל, כשבאו הבלותים: יז) *יום שמניפין העומר בט"ז בניסן: יח) לאכל חדש. ועי' פ"ב

עיקר תוי"ט

מודיעים לותם. הר"מ: (כ) פ"מ דבזמן שבה"מק קיים לייכין וה"ק ועוד כו' ירושלים יתירה קודם החורבן שהיא קודם התקנה ליבנה אחר החורבן ולאחר התקנ'. וזה לשי' הר"מ. אבל לפרש"י דירושלים בכלל מדינ' לי פסוק' דהכא לאחר החורבן שתיקן ריב"ז ושתוי"ט: ג) שבעה. פי' בסוכ' פ"ג מ"ב דבשבעה קיים לפסוק' להבין בלבד. ולעולם בשבת בשבעה אינו ניטל. וה"ע דלא הוצרכו לתקן בלולב שיהא שבת כמו בשופר. דשופר כי לאי בשבת ולא יתקע חייבי' בתשבה הולת שופר אבל לולב כי לאי בשבת ליתא בכלל יומי. פ"ג משום

פ"ד יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים[ה], אבל לא במדינה[ו] משחרב בית המקדש. התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד[ג)א]. אמר רבי אליעזר, לא התקין

תפארת ישראל

פ"ד ה) *ר"ל במקום המקדש, דהיינו בכל ירושלים [כך פי' הרמב"ם הכא, ובפ"ב משופר. וק"ל דלהכי לא נקט תנא בירושלי'? לאשמעי' דגזירה שמא יעבירנה, גזירה ישנה היתה, דאף בזמן שהיה המקדש בנוי ובנבעון, לא היו תוקעין רק בהעיר שהיה המקדש שם ולא במקום אחר. והו כ"ל דגם לרש"י כן, דבכל ירושלי' תוקעים, ומ"ש רש"י דבמקדש דוקא, היינו לס"ד דש"ס [ד"ל ע"א], אליבא' כדקתני וכו'; אבל במסקנא דקאמר אלא דבירושלים תוקעין וכו', כ"ל מדלא קאמר אלא הבורי מחסר' וכו', ב"מ דהא דקאמ' אלא דבירושלי' תוקעין וכו', היינו פירושא דבמקדש היו תוקעין; ואף לבתר מ"ש רש"י בגמ', וק"ל והא מלתא מחסרא ממתני'? כוונתו דבמשנה לא נזכר שתוקעין יחידין; תה במסיים רש"י, ותבעיי' לן לאתויי הכי, עכ"ל. מיהו קשה ק' א"כ דס"ד דמקבן מקדש ממש, א"כ ל"ל לש"ס לאקבויי, זאת מבעיי' לי', הרי בל"ז המשנה תמוה דתחלי' אמר רק במקדש תוקעין, והדר קאמ' דלפי' הרוא' ובויעת תוקעת? וי"ל. אב"י כוונת ע"כ ר"י שכתב וי"ל, כ"ל לפמ"ש תוס' ר"פ ד"ה לבל דהא דקתני כל עיר נוכל לאוקמ' אחר הסורבן ע"ש]: ב) *בשאר עיירות ישראל, אפי' נודע להן שכבר קדשו ב"ד החודש, אסורים לתקוע, שמא יעבירנו ד"א בר"ה; ואפילו בירושלי' אינו מותר לתקוע רק בזמן שהסנהדרין יושבין, דהיינו על חלות, אז תוקעין אפילו שלא בפני ב"ד [דאף דבשבת וי"ט לא ישבו לחוץ בלשכת הגזית? ישבו עכ"פ להורא' בחיל, והוא כתוב בהר הבית [כרמב"ם פ"ג מסנהדרין]; וה"ט דהא תוקעין, דמתאיכא תרתי שיש מקדש בעיר, וגם סנהדרין יושבין שם, היתה מקדש עליהן, והיתה ב"ד עליהן, ולא ישכחו לבטולה לר"ה [כך כ"ל, ומליט דוגמתו בפ"ק דשבת דתינוקת מותרי' לקרות לאור הנר בשבת, ולא חיישי' שמא יטו דאימת רבן עליהן, דכ' הרשב"א שם דלפי' שלא בפני רבן מותרים לקרות מה"ט [וכמג"א עד"ה סק"ז]; ומה"ט מותר נמי לקרות בי"כ לאור הנר, דאימת זמן יו"כ עליו; ה"כ אימת זמן ב"ד ואימת מקדש עליו: והריתי כתבו הטעם דב"ד יהילו את העם שלא יעבירו; והתתני א"כ אמאי מותר שלא בפני ב"ד? וגם מ"ש יבנה מירושלי', דביבנה מותר רק בפני ב"ד, כדקאמר בש"ס? וי"ל. והא דגזרו בשופר שמא יעבירנו, ולא גזרו נמי בלולב, דהרי ניטל בגבולין בזמן שבי"המק ביום ראשון אפי' בשבת [כסוכה פ"ד מ"ב]? הקיעת שופר שלכי דלא כ"ע ידעי לתקוע, ויש לגזור טפי שיעבירנו בשבת כשילך ללמוד לתקוע. והא דלא גזרו במילה בשבת שיעבור הסכין כשילך ללמוד למול? י"ל דהכא שאני דכ"ע עבידי ולא מדכר חד לחבריה. ובפסח בשבת נמי ל"ג שיוליא הסכין? דכ"ל דבלורך עבודה וודאי לין שבות במקדש [ועי' סוכה פ"ד סי' ין]: ועוד דכיון דכהנים כבים במקדש הבקיאין בשחיט', אין חוששין שילך לחוץ אצל בקי ללמד. או כ"ל דכל המלויין אצל מילה ושחיט' מומחין הן, וא"ל שילך אצל בקי ללמוד]: ג) *ב"ד של ג' כשנסמכו בא"י. ודוקא בפני ב"ד, כדי שיהיו נזהרים מלהוליא לר"ה

ר"ע מברטנורה

פ"ד יום טוב של ר"ה. במקדש היו תוקעים. שתקיעת שופר אינה מלאכה. ורבנן הוא דגזור עלה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות בר"ה ובמקדש לא גזור דאין אסור שבות דרבנן במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים. ולא בגבולין. והרמב"ם מפרש שירושלים כולה קרויה מקדש. ושאר ארץ ישראל קרוי' מדינ': בכל מקום שיש בו ב"ד. ואפילו אינן קבועין אלא שבמקרה באו

עיקר תוי"ט

א) ב"ד. מפני שב"ד זריזין הן ולא יטלו התוקעים להעביר השופר ברה"ר. שב"ד מזהירין את העם ומודיעים

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

המערה, אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו, והעומדים בחוץ דוקא בישמעו קול שופר יוצאי', לא בקול הבר', וכן התוקע לתוך חבית גדולה אפילו עומד בתוכו ואפילו התוקע עצמו דוקא בקול שופר יצאו לא בקול הבר', ובהתחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור וגמר' יצא שכל מה ששמע בין בפנים בין בחוץ היה קול שופר וכן יוצאי' אותם שהיו בבור בתחילת התקיעה אפילו לא יצאו לחוץ דאין קול השופר מתבלבל בבואו לבור; ולרמ"א דוקא בשמע כשיעור תקיע' קול שופר; מי שתקע ונתכוין להוציא כל השומע תקיעתו ושמע השומע ונתכוין לצאת ידי חובתו אף על פי שאין התוקע מתכוין לפלוני זה יצא, ולהכי בשמע מש"ץ יצא דש"ץ מתכוין להוציא רבים, ובשכח השומע אם כיון לצאת אמרי' בעומד אחורי בית הכנסת או בביתו ושמע תקיעות הש"ץ ואינו עובר, חזקה כיון וכן בבא לבית הכנסת לצאת ידי חובתו עם הציבור אעפ"י שבשעת התקיעות לא כיון לבו אלא סתמא יצא, מה שאין כן הבא לבית הכנסת כתמא לא יצא: מ"ח כל שאינו מחויב בדבר כשוטה, וקטן, וחרש אפילו מדבר ואינו שומע, [ושומע ואינו מדבר אפילו לכתחילה יכול אחר לברך והוא תוקע], ואשה ועבד אינם מוציאים אחרים ידי חובתן, ואנדרוגינוס מוציא את מינו וטומטם אפי' מינו אינו מוציא, ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אפילו עצמו אינו מוציא:

זה הכלל(מג)(כב) כל שאינו מחויב בדבר, אינו מוציא את הרבים ידי חובתן:

פ"ד

תפארת ישראל

מג) *לאתויי ברכת הנהנין דהשתא ילא אינו מוציא. וג' מדריגות יש (א) ברכת מצות, אז אפי' ברכת הנהנין של מצות, כברכת בפה"ג דקידוש, והמוציא של מצה, וכדומה, אף שילא מוציא; משום שיש בזה חיוב, וכל ישראל ערבין זה לזה. (ב) וברכת הנהנין של פת ויין או שאר משקין שרגילין לקבוע עליהן, וגם ישבו יחד וקבעו עליהן, אז עכ"פ כשלא ילא מוציא, וכשילא אינו מוציא. וה"ה ברכת הפת בשבת, כשילא אינו מוציא, דהרי במתענה בהכילי פטור מלאכול בשבת, להכי הו"ל כשאר ברכת הנהנין [קס"ז והקפ"ס]. (ג) אבל ברכת פירות ושאר מיני, ושלא בתוך הסעודה דלא קבע עלייהו, אפי' לא ילא אינו מוציא [רי"ג], וסימנך מקף:

פ"ד

עיקר תוי"ט

אלו כי הכיס ידו גם המה הסתכלו וכונו לבם ואם כן כאשר הגיה ידו: כב) **זה הכלל**. נמלה דלאתויי ברכת הנהנין דאמי בגמרא שהם ילא אינו מוציא דבשלמא ברכת המצות כל ישראל ערבין זה בזה ולהכי אע"פ שהוא ילא לעצמו מוציא לאחרים כדי ללאת ידי ערבתו אבל נהנין אין כאן ערבות דלא ליהני ולא לבריך:

פ"ד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

ס"א **כל חדש** שיהיה כ"ט ויראה ירח בליל לפני יום ל' נקרא חסר והירח החדש נקרא נראה בזמנו, ואם לא יראה הירח אז, יהיה החדש שעבר ל' יום ונקרא מעובר או מלא, והירח שנראה בליל שבין ל' ליום ל"א הוא הנקרא ירח שנראה בליל עבורו, וכיון דכתיב החדש הזה לכם עדות זו תהיה מסורה לכם, אלמא דאין קידוש החדש תלוי בראיית הירח וכשבת בראשית שמסורה לכל אדם שמונה ששה ושובת בשביעי אלא לב"ד הדבר מסור, עד שיקדשוהו ב"ד, והב"ד מחשבין בהשבונות כפי דכמת וידיעת דרכי מהלך החמה והלבנה והכוכבים הנקרא' אסטרונומיא, אשר על פי' יודעים מקומות הכוכבים ומהלכם וחוקרין ומדקדקין עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו בליל שלפני יום ל' או לא, ובאפשר יושבין ומצפין לעדים כל יום ל', ואם באו עדים וחוקרי' ודורשי' כהלכה ונאמנו דבריהם מקדשין ואם לא באו עדים משלימי' שלשים ויהיה החדש מלא. ואם ידעו הבית דין בחשבון שאי אפשר שיראה הירח, אין יושבים ביום ל' ואינם מצפים לעדים, וכשראהו בית דין וכל ישראל החדש בזמנו או ביום ל' ולא הספיקו לומר מקודש עד ליל שלפני יום ל"א, אין מקדשין החדש בלילה, והוי החדש מעובר מלא, כמ"ש בפ"ב, ובראו בית דין עצמן בסוף יום כ"ט ועדיין לא יצא כוכב ליל שלפני יום ל', כיון שעדיין יום הוא, בית דין אומרי' מקודש שראיית בית דין עצמן גדולה משמיעה וא"צ לגביית עדות, מה שאין כן בראו בית דין בליל שלפני יום ל' אחר צאת הכוכבים, אז צריכין להעיד ביום ל' שיעמדו ביום ל' שנים מהם לעדות ויצרפו שנים דיינים אחרי' אל היחיד הנשאר, שיהיה בית דין דג' ויעידו בפניהם ויקדשוהו הג': ס"ב ג', ד', ה'. **שופר של ר"ה** מצותו בשל איל וכפוף [ויש לו דין הידור מצוה עד שליש] ובדיעבד כל השופרות בין פשוטים בין כפופי' כשרי' ומצוה בכפופי' יותר מפשוטים, ושל פרה או שור דאקרי קרן ולא שופר פסול בכל גוונא, וכן קרני רוב החיות וכן שופר מבהמ' טמאה, ובבה"מק בראש השנה היה השופר של יעל פשוט ופיו שלא במקום הנחת פה מצופה זהב, וב' אנשים בחצוצרות של כסף מן הצדדין השופר מאריך והחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר; מה שאין כן בתעניות שמתענין על צרת צבור היו תוקעין בב' שופרות של איל כפוף ופיהן מצופות כסף שלא במקום הנחת פה והם היו בידי ב' אנשים העומדים מן הצדדין וביניהם ב' חצוצרות שופר מקצר וחצוצרות מאריך שעיקר מצות היום בחצוצרות, ודוקא במקדש מריעין בחצוצרות ושופר שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני מלך ה', מה שאין כן בשאר מקומות בראש השנה תוקעין בשופר לבד, ובתעניות בחצוצרות לבד; וי"הכ של יובל שוה לראש השנה שיתקעו בשל יעל פשוט [כבר"ה בבה"מק] וכמנין התקיעות דראש השנה ויאמרו בתפלת י"הכ מלכיות, זכרונות שופרות כבראש השנה: ס"ו. **שופר שנסדק** כולו לארכו אפילו דבקו באור פסול, ובלא נסדק כולו יש אומרים דצריך דוקא רוב, ויש אומרים דבנסדק רק קצת מארכו פסול, [illegible] [שלא במקום הנחת פה] [illegible], ולי"א אפילו [illegible] קול השופר על ידי שקשרו בחוט או שדבקו בדבק צריך שישתייר ממקום הסדק עד הנחת פה כרוחב ד' גודלין; ובנסדק לרחבו דוקא בנסדק רוב הקיפו פסול ובנשתייר מהסדק עד הנחת פה כרוחב ד' גודלין אפילו מעכב התקיעה כשר ולי"א אפילו היה זה השיעור מהסדק לצד חוץ כשר ובשעת הדחק סומכין בכל זה אמקילין: — דבק שברי שופרות אפי' הן כטבעות שלימין בכל הקיפן ואפילו נשתייר באורך התיכה שכנגד פיו כרוחב ד' גודלין פסול; ניקב וסתמו במינו ונשתייר רובו שלם ולא נשתנה קולו על ידי זה ממה שהיה קודם שניקב ובשעת הדחק די בב' לטיבותא כניקב ונשתייר רובו שלם וחזר קולו לכמות שהיה קודם שניקב אפילו סתמו שלא במינו, או במינו ונשתייר רובו שלם אפילו לא חזר קולו כמות שהיה; וכן בלא סתמו כלל אפילו לא נשתייר ד' גודלין עד הפה ונשתנה קולו מבתחילה כשר בשעת הדחק וליש אומרים אין להקוע בשופר נקוב אפילו נשתייר כשיעור דקולו פגום: ס"ז. **התוקע בתוך** [illegible]

[illegible]

שמע יצא, ואם קול הברה שמע לא יצא(לב). וכן(לג)(כ) מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לב"ה, ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כיון לבו(לד) יצא(לה), ואם לאו לא יצא, אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה כיון לבו וזה לא כיון לבו: ח והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל(לו) וגומר, וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה(כא), ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, ואם לאו היו נופלין(לז). כיוצא בדבר אתה אומר, עשה לך שרף ושים אותו על נס, והיה כל הנשוך וראה אותו וחי, וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים, היו מתרפאים, ואם לאו היו נימוקים(לח). חרש(לט), שוטה(מ), וקטן(מא), אין מוציאין את הרבים ידי חובתן(מב).

זה

ר"ע מברטנורה

קול שופר לעולם: אם כיון לבו. לצאת: יצא. ואע"פ שלא נתכוין התוקע להוציאו. הכא מיירי בחזן הכנסת שתוקע. שהוא מתכוין להוציא כל השומעים קול תקיעתו. הילכך אף ע"ג דלא נתכוין להוציא זה העובר אחורי ב"הכ ולא ידע ליה יצא אבל התוק' להוציא יחיד ידי חובתו בעי שיתכוין שומע ומשמיע: ח והיה כאשר ירים משה ידו וכו'. משום דאיירי לעיל בכונת הלב תנא נמי להך דאית בה בשעה שמכוונים לבן לאביהם שבשמים הם מתגברים:

פ"ד

תפארת ישראל

בעלי אספסין [ל"פ ב' דנילה]: (לב) *וה"ה התוקע בבית, ושמע א' מרחוק רק קול הברה [ערבא בל"א], לא יצא [עי' רע"ז תקפ"ז]. אבל בחבית אפי' העומד בתוכו ותוקע לא יצא [כ"ן]. ונ"ל דנקט תנא בור אע"ג שקרקע שולט דפנותיו, אפשר שישמע קול הברה אף באינו מקורה; ופיטום אף שיש לו דפנות ומטולטל, אפשר שישמע קול שופר; ודות שיש לו דפנות על הקרקע ואינו מטולטל, שייך כותא לכאן ולכאן. ולרשב"ם הנ"ל דדות הוא ג"כ בעומק הקרקע; נ"ל דנקט בור אף שכותליו הן מגוף הקרקע; ופיטום אף שכותליו מעץ או חרס; דות אף שכותליו מעץ או אבנים מסובבים מקרקע עולם, למימרא דבכל אופנים שייך הברה או קול שופר. ומה"ט לפע"ד לא נקט הש"ע דות, מדכבר שמעינן לה מבור ופיטום ודו"ק]: (לג) *נ"ל דנקט וכן? משום דבבבא דרישא וסיפ' שמע, ואעפ"כ לא היה שמיעה כראוי לצאת בה, ברישא מכח הקול בעצמו שהיה רק הברה, וסיפ' מכח השומע שלא התכוון: (לד) לצאת: (לה) *אם נתכוון גם התוקע להוציא כל שומעו [תקפ"ח]: (לו) *נקט לה הכא? לאשמעינן פירושא דהך קרא, דהוה נמי משום כוונת הלב: (לז) *דהכי הרים משה ידיו כדי שיראוהו מתפלל, וישעבדו גם הם לבן לשמים: (לח) *קמ"ל בין כשמתפלל שינצח, כבמלחמת עמלק, או אפי' כשמתפלל רק להנצל מצרה כבנחשים השרפים, אין התפלה נשמעת כי אם כשמתכוון שיחזקהו ה' לעבודתו ית': (לט) *אפי' מדבר ואינו שומע כלל. אבל אלם השומע, כשר; ויברך אחר [שם]: (מ) *עי' תרומות פ"א סי' ב: (מא) ע"ש סי' ג': (מב) נ"ל דנקט רבים, לאשמעינן דאפילו אותן שאינן בני חיוב גמור, כנשים וקטנים בני חנוך, אפ"ה אינו מוציאן. מיהו נשים אע"ג דפטירי משופר, דזמן גרמא הוא, אפ"ה כבר קבלו עלייהו חובה. אמנם כשיתקע להם אדם שיצא כבר, יברכו הן לעצמן; משא"כ כשתוקע לזכר, יוכל התוקע לברך אף שיצא כבר. וטוב יותר דבכל גוונ יברך השומע ב' הברכות [תקפ"ט ב']:

לאחוי

עיקר תוי"ט

שופר שמקנה ועשה כעין שופר דמי. וכ"ש דבק שברי כו' וזו ואל"ל זו קתני. תוס' וע"ע: כ) וכן וכו'. משום אותם מזה הלך שבשניהם המשמיע והשומע אינן במקום אחד: כא) כלפי מעלה. יתכן בעיני שהיה' הרמת ידיו של מרע"ה הוראה לבני ישראל שיסתכלו כלפי מעלה וישעבדו לבם לשמים כעין הוראת הנחש שעל הנס כנסמוך כו' ויתכן מאד שהי' עומד על הגבעה כטעם הנחש שעל הנס כדי שיוכלו לראותו כל ישראל וכאשר

כלו

ו שופר שנסדק(כה) ודבקו(כו), פסול. דבק שברי שופרות פסול(כז). ניקב וסתמו, אם מעכב את התקיעה פסול. ואם לאו כשר(כח): ז התוקע לתוך הבור(כט), או לתוך הדות(ל), או לתוך הפיטם(לא), אם קול שופר שמע

ר"ע מברטנורה

כפופים: ו שופר שנסדק ודבקו. בדבק (יח) פסול. דהוה ליה כשני שופרות (יט). והני מילי נסדק לארכו אבל נסדק לרחבו אם נשתייר ממקום הנחת פה עד מקום הסדק. כדי שיעור תקיעה כשר. ואם לאו פסול. וכמה שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן: נקב וסתמו. דוקא שסתמו במינו ונשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה כשר ואם חסר אחד מן התנאים הללו פסול: ז בור. חפירה בקרקע: דות. מקום מוקף מחיצות על הארץ: פיטס. כלי גדול של חרס: אם קול שופ' שמע. העומד חוץ לבור ושמע קול תקיעת התוקע בבור. דאלו אותן שבבור לעולם יצאו שהן שומעין קול

תפארת ישראל

כה) *לרש"י ר"ל שנסדק לב' חתיכות לאורך [ערא"ש]; ולתו' ר"ל שהיה בו סדק לארכו ע"פ כולו; ולרבינו יהונתן ר"ל אפי' בסדק קטן לארכו פסול, דע"י התקיע' יתבקע טפי: כו) *אפי' דבקו פסול. וקיי"ל דבנסדק כולו לארכו אפי' רק מצד א', פסול אפי' דבקו באור. ובלא נסדק כולו, י"א דבנסדק רק קצת לארכו, פסול, משום דע"י התקיע' הסדק מוסיף והולך, והו"ל כאילו כבר נסדק כולו [כטריפות סרכא שבריאה]: אמנם כשהדקו בחוט או [בדראט] בחוזק, שלא יוסיף להתבקע, כשר. וי"א דבנסדק לארכו, דוקא בנסדק רובו פסול. אמנם בנסדק לארכו בין קצת בין רובו, מועיל בשסתמו באור, אבל לא עם גוף אחר, דהו"ל כסתמו עם אינו מינו; וי"א דאפי' סתית' בדבק מהני, ולא הוה כסתמו עם אינו מינו, מדאין הסתימ' ניכר' בין הדבקים. מיהו בנשתנה קול השופר ע"י שקשרו בחוט או ע"י שהדבקו בדבק, צריך שישתייר ממקום הסדק עד הנחת הפה כרוחב ד' גודלין. אבל בנסדק לרחבו, דוקא בנסדק רוב היקיפו פסול; ואפי' הכי, אם נשתייר מהסדק עד הנחת פה כרוחב ד' גודלין, כשר ואפי' מעכב התקיע'. וי"א דאפי' נשתייר מהסדק לצד החוץ כשיעור הנ"ל, כשר. ובכל זה בשעת הדחק סומכין אמקילין [הקפ"ו]: כז) *אע"ג דכבר אשמעינן דאפי' נסדק פסול, קמ"ל הכא דאפילו השברי' הן כטבעות שנימין בכל היקפן, ואפי' נשתייר באורך החתיכה שכנגד פיו, כרוחב ד' גודלין, פסול דשופר א' אמר רחמנא ולא הרבה שופרות [שם]: כח) *ודוקא בשסתמו במינו, ונשתייר רובו שלם, ולא נשתנה קולו עי"ז ממה שהיה קודם שניקב. ובשעת הדחק בניקב ונשתייר רובו שלם, אם סתמו במינו, אפי' נשתנה קולו ע"י הסתימה כשר: ובשסתמו שלא במינו דוקא בלא נשתנה קולו מקודם שניקב, כשר. מיהו בלא סתמו כלל, אפי' לא נשתייר ד' גודלין עד הפה, וגם נשתנה קולו מבתחיל' כשר בשעת הדחק. וקיל ניקב מסדק, דבנקב עגול לא יתבקע טפי ע"י התקיע'. וי"א דאין לתקוע בשופר נקוב אפי' נשתייר כשיעור, דקולו פגום [שם]: כט) *לרמב"ם ר"ל שעמד בבור ודות ותקע. וכ"ש בתקע במרתף ומערה שמקורין תחת הקרקע, ושייך בהן טפי קול הברה: ל) *[ליסטערנע] [ובפי' הגאו' יש ממנו ב' מינים; יש שהוא מקום מוקף מחילות על הארץ [כפי' רש"י ורמב"ם ור"ב הכא. אמנם מב"ב [דס"ד א'] משמע דיש מין דות אחר, דמקשי היינו בור היינו דות, ומשני שמיקן בקרקע, אלא שהבור בחפירה ודות בבניין: ופי' רשב"ם שם, דבור חפור בקרקע קשה שמחזיק מים בלא בניין, ודות הבור בקרקע תחוח ובונין כותל לבנים בקרקע סביב: מיהו כמרומה לכל פירושו דות כבור בלאין מקורין]: לא) *פיטוס בסמך גרסי', ור"ל חבית גדולה [ודוגמתו הללו בעלי

עיקר תוי"ט

של כסף. א"נ דאולה חסה על ממונן של ישראל ופר"ה משום כבוד י"ט עבדינן הכא. גמרא: (יח) הלך על גב דלקמן גבי ניקב וסתמו משלינן שלא במינו דוקא דהכא בניקב ששתם בחתיכה לחכה ששלא הנקב דהשבר הוא. אבל אם הכר הסדק בדבק הוה כשמות שהיה ולאו הדבק ניכר בין הסדקים. הגה"ה: (יט) רש"י ונראה שהוא סברא בנסדק משני לצדיו לגמרי ונחלק לב' חתיכות. ולא נהירא דא"כ היינו דבק שברי שופרות אלא נסדק הייט בנסדק מצד א' לאורך על פני כולו וסיינו טעמא משום דכיון דנסדק כולו אין כאן שיעור עליו אלא כהדיוט הואיל

מצופה זהב[יב]), ושתי חצוצרות מן הצדדין[יג]), שופר מאריך[יד]) וחצוצרות מקצרות[טו]), שמצות היום בשופר[טז]): **ד** בתעניות[יח]) בשל זכרים כפופין[יט]) ופיהן מצופה כסף[כ]) ושתי חצוצרות באמצע, שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות: **ה** שוה היובל[כא]) לראש השנה, לתקיעה[כב]) ולברכות[כג]). רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים[יט]), וביובלות בשל יעלים[כד]):

ו שופר

תפארת ישראל

בכל גזירות ה', טפי עדיף: יד) *שלא במקום הנחת פה, דאל"כ פסול [תקפ"ו. אב"י ומה"ט נ"ק הכי גם בשופר אין קטיגור נעשה סניגור [כלעיל כ"ו א']? היינו בשל פרה, דהקול שהוא הסניגור נתהוה ע"י הקטיגור; משא"כ הכא אדרבה נכיך שיהיה שלא במקום הנחת פה והעברת הקול]. מיהו דוקא בבי"המק היה פיו מצופה זהב: טו) *ב' אנשים בחצוצרות של כסף כאותן של משה; משא"כ חצוצרות של לוים לשיר הנסכים, של קרן היו [כתוס' מנחות דכ"ח א', וקנים פ"ג מ"ו. אב"י אמנם כל הצוצ' פסוע' כרמ"י סוכה נ"ב א' ושבת נ"ו א'] וגם הא רק במקדש מיירי דכתיב בי' בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה': טז) *בקולן, כדי שישמע לבסוף רק קול שופר. ואע"ג דבתחלה כשהתחילו לתקוע יחד תרי קלא לא משתמעי? הכא דחביבא יהבו דעתייהו: יז) *להכי דרך הארץ שהשוב באמצע; ולהכי מאריך נמי בקולו, להודיע שהוא העיקר: יח) בגזרו תענית על צרת הצבור, תוקעי' בתפלת י"ח [כתענית פ"ב מ"ה] בשל וכו': יט) *ר"ל בשל כבש זכר [וה"ה בשל נקבה], שסתמן כפופים; דבתענית כמה דכייף איניש דעתי' ומכניע נפשי', טפי מעלי: כ) *דכל שהוא לאסוף פעם, מצינו של כסף, דכתיב עשה לך חצוצרו' כסף, ורק בר"ה משום כבוד יו"ט עשו זהב: כא) *יו"כ של יובל, גם בו תוקעי' מדאו': כב) *שיתקעו בהן בשל יעל פשוט כמניין תקיעות דר"ה: כג) בתפלת י"ח יאמרו בשניה; מלכיות זכרונות שופרות: כד) *וקיי"ל דבר"ה קרן פרה פסול; וכ"כ קרני רוב החיות פסולין, מדאיכן הצולי' דשופר כתיב לשון שפופרת, להכי פסולי' אפי' בדיעב'. ובשאר מינין אפי' פשוטין כשרי' בדיעב', ורק לכתחילה מצוה בכפופין; אבל מצוה מהמובחר בשל איל כפוף [תקפ"ו]. וכן הדין בתעניות; ולרשב"א בתעניות יוצא נמי בחצוצרו' מתכות [תקע"ט]:

ר"ע מברטנורה

ופיו מצופה זהב. בשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שהצוצרות פוסקים תקיעתם. נשמע קול השופר: **ד** בשל זכרי'. אילים: ושתי חצוצרות באמצע. שני שופרות היו לשם אחד מכאן וא' מכאן וחצוצרות באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דשם' תעני' על צרת צבור. וכתיב (במדבר י') על הצר הצורר אתכם (ט') והרעותם בחצוצרות. ודוקא במקדש עושין כן. אבל בגבולים בזמן שיש שופר אין חצוצרות ובזמן שיש חצוצרות אין שופר. דכתיב (תהלים צ"ח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. לפני המלך ה' אין שלא לפני המלך ה' לא: **ה** שוה היובל לר"ה לתקיעה. בפשוטים. ואף על גב דתקיעה ביובל לא לתפלה ולא לזכרון. אלא לסימן שלוח עבדים וחזרות שדות לבעליהן. אפ"ה כעין ר"ה בעי. דגמרי בג"ש תשביעי שביעי שיהיו כל תקיעות שבחדש השביעי שוות זו כזו. פ"א לתקיעה. למנין התקיעות: ולברכות. למנין הברכות דבעי למימר מלכיות זכרונות ושופרות בי"ה של יובל כמו בר"ה: רבי יהודה אומר כו'. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כת"ק. אלא הלכה בין ר"ה בין י"ה של יובל שניהם בשל זכרים

כפופים

לרש"י

עיקר תוי"ט

נקבה וקרן הכבשה רגיל להיות פשוט וכפ"ה נראה דיעל היה דכתיב הרים הגבוהים ליעלים. ואקו ודישון ותאו' ויעלא וכימא. תוס'. ומדבריהם למדנו שפי' פשוט היינו שזה רגיל להיות פשוט: יג) מן הצדדין. פי' הר"ב דג' המהלכין בדרך גדול באמצע (יומא דל"ה) והכא שופר גדול שמצות היום בשופר: יד) מאריך. להכירא בעלמא להודיע שמצות היום כו' וניהו בגמ' דהקע בהדי הצוצרות נפיק אע"ג דתרי קלא לא משתמע הכא משום דחביב ליה יהיב דעתיה ושמע. גמרא: (טו) כלומר כל דבר שיצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן. כל"ח: טז) כפופין. שסתמן כפופים רש"י וטעמא דבעי' כפופים מפרש בגמרא כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי. ועתוי"ט: יז) כסף. מפרש בגמרא דתענית יומא דכנופיא ואשכחן בכנופיא דחצוצרות דמשה שהיו

של

ראוהו ב"ד ה) בלבד ו), יעמדו שנים ויעידו ז) בפניהם, ויאמרו מקודש מקודש ח). ראוהו ג', והן ב"ד, יעמדו השנים ח) ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ט) ויעידו בפניהם, ויאמרו מקודש, מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו: **ב** כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה י), מפני שהוא קרן יא). אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר במשוך בקרן) היובל יא): **ג** שופר של ראש השנה, של יעל יב) פשוט יג) ופיו

מצופה

ר"ע מברטנורה

מקדשין את החדש בלילה(ב). ומיהו אם ליל שלשים(ג) ראו הירח. עם שקיעת החמה. ויש שהות ביום. לומר מקודש קודם לאת הכוכבי'. מקדשין אותו. דלא חשיב לילה עד לאת הכוכבים: יעמדו שנים ויעידו. מתניתין איירי כגון שראוהו בית דין בלילה ליל שלשים. ולא אפשר לקדשו בלילה(ה). הילכך למחר יעמדו השנים ויעידו. דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדישו אבל אם ראוהו ב"ד עם שקיעת החמה. בזמן שיש שהות לומר מקודש יקדישוהו בראייתם. דלא תהא שמיעה משמועין מפי עדים. גדולה מראיה. דהא גבי קדוש החודש. לא כתיב עדות. אלא כזה ראה וקדש: יעמדו השנים. למחר כשבאים לומר מקודש: ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. ואע"ג דיחיד מומחה דן. אפילו ביחידי קדוש החדש לא הוה ביחידי(ו). שאין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו ע"ה וקא"ל רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך(ז). דכתיב (שמות י"ב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו'. החדש הזה לכם: **ב** שהוא קרן. ואינו קרוי שופר. דכתיב (דברים ל"ג) בכור שורו(ט) הדר לו וקרני ראם קרניו. וגבי ר"ה שופר כתיב (ויקרא כ"ה) והעברת שופר תרועה וגמרינן ר"ה מיובל. ויובל דכרא הוא דאמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא היו קורין לדכרא יובלא. אלמא אפי' שופר של איל נקרא קרן ורבנן אמרי כל השופרות אקרו קרן. ואקרו שופר(יא). דפרה. קרן איקרי. שופר לא אקרי. והלכה כחכמים: **ג** של יעל פשוט. דלתפלה בעינן פשוטות:

תפארת ישראל

הספיקו לקדשו מעברינן לי'; וקמ"ל שיפה, דסד"א דחקירת עדים כתחלת דין, ומקודש מקודש כגמר דין, והרי דין שהתחילו ביום גומרי' בלילה, ונקדשי' בליל ל"א, קמ"ל דקדוש לריך דוקא ביום: ה) *ואין עדים אחרים: ו) מהב"ד שראוהו: ז) בפני הדייני' האחר שראוהו: ח) ומיירי שראוה ב"ד בליל', שא"א לקדשה אז, ולהכי לריכין להעיד ביום; אבל בראוה ביום, א"צ להעיד, דראיי' עדיף ומקדשין ע"פ ראייתן: ט) דלריך ב"ד של ג': י) *וכ"ש של שור, דדמי טפי לעגל, שהיה כתבנית שור אוכל עשב, ואין קטיגור נעשה סניגור [כך נ"ל]: יא) *ולא נקרא בכתוב בלשון שופר, ובר"ה שופר בעינן: יב) ולרבנן עכ"פ מקרו נמי שופר; משא"כ של פרה לא נקרא שופר בשום מקום: יג) *של [סטיינבאק] משום שקרניו פשוטין; דכיון דלהפלה ולזכרון אתא, כמה דפשיט איניש דעתי' להיות מרולה

בכל

ופיו

עיקר תוי"ט

ב' כוכבים קרי לי' הגה דהתם ספק חשיכה כו': (ג) בגמרא דאמר קרא כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. אימת הוי חוק בגמר דין דהאי קרא לענין ר"ה דרבי' לי' ור"ח (לכל החדשים) וקא קרי משפט. ומשפט ביום: (ג) לשון הר"ב לריך עיון דמשמע שבא לחלק בין הלילות והא ליתא. ועתוי"ט שהאריך: ד) ב"ד. פי' של עשרים ושלשה. תוס': (ה) והילכך גם למחר אין סומכין על ראייתן דא"כ היתה [illegible] בלילה במקום קבלת עדות ואין קבלת עדים אלא ביום כו'. תוס': (ו) ולהכי הוא דאצטריך למתני הך כדאיתא בגמרא: (ז) גמרא. ואין ב"ד שקול מושיבין עליהם עוד אחד. תוס': ח) השנים. הכא שאין [illegible] אלא ג'. קתני השנים לפי שהם ידועים שאין כאן אלא ג'. ואחד מן [illegible] אין [illegible]. ואחד גדול [illegible] והוא [illegible] יותר [illegible] קתני שני': (ט) בגמרא וגו"ל [illegible] פרה ולא שור [illegible] דלא תימא יובל דוקא של זכר קמ"ל של כפה דוקא לא. הא של [illegible] (י) [illegible] פימה דלא מייתי קרא דילמא דכתיב [illegible] בקרניו כו'. וי"ל דנ"ל לאתויי [illegible] דכתיב [illegible] השופר. תוס': (יא) [illegible] לקרי קרן [illegible] ולקרי שופר דכתיב [illegible] היובל [illegible] וכו' התוס' [illegible] קרן. ועוד לריך [illegible] לקרי שופרות [illegible] קרן: (יב) יעל. [illegible] ובעמק [illegible]

נה

פ"ג ראוהו בית דין וכל ישראל[א], נחקרו העדים[ב], ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה[ג] א) הרי זה מעובר[ד]. ראוהו

ר"ע מברטנורה

פ"ג ראוהו בית דין וכל ישראל. בליל שלשים. דסלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל. איפרסמא ליה מלתא דביום שלשים נראה לקדשו. קמ"ל דאם חשיכה והגיע ליל אחד ושלשים. ולא אמרו בית דין מקודש. מעברים אותו. וקובעים ר"ח יום ל"א: נחקרו העדים. הכי קאמר. אי נמי נחקרו העדים בלבד. ולא הספיקו לומר מקודש. עד שהגיע ליל של ל"א מעברים אותו דס"ד א' הוי חקירת עדים כתחלת דין. ומקודש מקודש כגמר דין. וגמר דין הוי בלילה ונקדשוה בליליא קמ"ל דלא. שאין מקדשין

תפארת ישראל

שמקרב אליו ומוסיף שלימות. ומה"ט נ"ל דהנפטר מהמת לא יאמר לך לשלום דהרי זה א"א שיוסיף שם שלימות דהיום לעשותן כתוב [כע"ז ד"ג א']; אבל יאמר לו לך בשלום כלומר יה"ר שידנוך בעה"ב כאילו כבר השגת השלימות הראוי; משא"כ הנפטר מהחי, כשיאמר לו לך בשלום הוא מקללו, שלא יוסיף שלימות; אבל יאמר לו לך לשלום, שתמיד תוסיף שלימות. א"כ יש חלוק גדול בין הליכ' לביאה, דר"ג שבא אצלו ר"י, אילו א"ל בא לשלום, מחזי כיוהרא וכמגדפו שאינו שלם עדיין, וע"י שיבא אצלו יוסיף שלימות; אבל א"ל בא בשלום, ר"ל בשלימות שיש בך תבוא אצלי, ובשלימות שבך קיימת דברי וגזירתי. **וא"ת** עכ"פ היאך הורה ר' דוסא שרשאי לילך הכי אמרי' הוריות פ"א דבהורו ב"ד וידע א' מהן שטעו ואפ"ה עשה עמהן חייב חטאת והכי ר' דוסא לא ידע מילפותא דר"ע דקאמר בש"ס אתם אתם, אתם אפי' שוגגין וכו', אלא טעמא אחרינ' קאמר אם באין אנו וכו', א"כ בכל הוראות ב"ד שידע א' בטעה נמי נימא הכי? [נ"ל דהתם בהוריות היינו ביודע שטעו הב"ד בדין אבל הכא לא בדין טעו אלא חשדו לרבן גמליאל, דהרי דבר פשוט הי' האיך מעידין על אשה שילדה וכו'; אלא חשדוהו שמפני שכבר קידש החדש ע"פ העדים וכמ"ש לעיל [סי' נ"א] להכי מפני בושה לא בעי שוויי' נפשי' הדרנא, או אולי יש לו טעם אחר לקיים הקידוש דמעיקרא, וכאשר הי' באמת, דאחשבוני' קמיך, והיינו דקאמר ליה ר' דוסא אם באין אנו לדון וכו', ור"ל והיאך נחשוד אותו ולא נדונו לכף זכות, ור' יהושע אהא סמיך טפי לילך, מאילפות' דר"ע, שהוא לימוד חדש]:

פ"ג [אמר המפ', הנה נלעתרתי להבין למה שינה חריפא פסקה למשנה זאת מב' פרקים הקודמין שמדברים כולם מקידוש החודש כמשנה א, ומה שייכות למשנה זו לחברה עם ג' פרקים הבאים שמדברים כולן מדיני שופר? וכפי הנרא' לפע"ד ה"ט, ע"פ מ"ש רש"י [ר"ה ד"ל ע"ב], דבזמן קידוש החודש כל משחשיכ' כ"ט אלול נהגו בו קודש וכן למחר כל היום, דשמא יבואו עדים עדיין; א"כ עשו קידוש והתפללו תפלת ר"ה ותקעו בשופר. ולהכי סמך תנא משנה זו אצל פרקים הבאים דמיירי בר"ה, דס"ד דאינו ראוהו ב"ד וגו' בר"ה, כיון שכבר נהגו בו קדושת ר"ה, איפרסמי לה מלת' טפי, ולא לעברוה? קמ"ל]: א) שראו כולם הלבנה; ואפי' ראוה ביום ל', שאז ראייתם מדהו' ביום הוא כעדות, כדקאמר בש"ס: ב) *ר"ל או שנחקרו העדים ביום ל': ג) ליל ל"א; ואדרישא נמי קאי: ד) *ויהיה יום ל"א ר"ח. וקמ"ל ריבא דאע"ג דאפרסם לכל ישראל שנולד ביום ל', אפ"ה מלתא

הספיקו

עיקר תוי"ט

א) עד שחשיכה. היינו צאת הכוכבים. ר"ל ג' כוכבים כדפי' הר"ב בפ"ב דשבת שאם לא יצאו אלא ב'

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

א, ב', ג', ד', אע"פי שדין תור' שאין מדקדקין בעדות החודש שאפילו קדשו החודש ע"פ עדים ונמצא זוממין בעדות זו, הרי זו מקודש, ולפיכך קבלו בראשונה עדות החודש מכל אדם מישראל, שכולם ק[...]ת כשרות עד שיודע שזה פסול, מכ"מ משקלקלו האפקורסים, והיו שוכרין אנשים להטעות הב"ד, התקינו [...]' יהיו מקבלים עדות החודש אלא מאותם שמכירים הב"ד, ובאינם נודעי' הרואי' לב"ד משלחין עמם אנשי [...]ד של הרואים אנשים שמכירין ומזכין אותן לפני ב"ד וכלעיל פ"א מ"ד וכו'; וכן היו הב"ד בראשונה אחר [...]שו החודש משיאין משאו' בראשי הרים כדי שידעו הרחוקים, משקלקלו הכותים שהיו משיאין משאות להטעות ה[...]תקינו שיהו שלוחין יוצאין ומודיען לרבים והשלוהין אין מחללין השבת: **מ"ה, ו', ז', ח', ט'.** כל מי ש[...] להעיד עדות החודש בא לב"ד וב"ד מכניסין אותם כולם למקום אחד ועושים להם סעודות גדולות שיהיה הע[...]ילין לבא ובודקין הזוג הראשון כמ"ו ושאר כל הזוגות שואלין ראשי דברים אע"פי שא"צ להם, שלא יצאו בפ[...]ש ויהיה רגילין לבא, ואחר שתתקיים העדות ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש, מקודש, מק[...] ואין מקדשין החודש אלא בשלשה ואין מחשבין אלא בג', ואין מקדשין אלא חודש שנראה בזמנו, ואין מ[...]קד אלא ביום שלשים ובדיעבד שקדשו בלילה שלאחריו, ואפילו ראוהו ב"ד וכל ישראל ולא אמרו ב"ד מקו[...]ד שחשכה ליל ליום אחד ושלשים או שנחקרו העדים ולא הספיקו ב"ד לומר מקודש עד שחשכה ליל ל"א [...]קדשין אותו והחודש העבר מעובר דהיינו ל' יום, ולא יהיה ר"ח אלא יום ל"א אע"פי שנראה החודש בליל שלפני שלשים, שאין הראי' קובעת אלא הב"ד שאמרו מקודש כרפ"ג:

האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה, אמר לו ר' יהושע רואה אני את דבריך[מב]: **ט** שלח לו רבן גמליאל, גוזרני עליך, שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך[מג] הלך[יז] ומצאו רבי עקיבא מיצר[מד] אמר לו[מה] יש לי ללמד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי. שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם[מו], בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו. בא לו[מז] אצל רבי דוסא בן הרכינס[מח]. אמר לו[מט] אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים, אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה[נ]. נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל, ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו, עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת דברי[נא]:

ר"ע מברטנורה

אותה: רואה אני את דבריך. לעבר את החדש: **ט** הלך ומצאו ר"ע. לרבי יהושע. מיצר. על שהנשיא גזר עליו לחלל את י"ה: אשר תקראו (יח). בקריאת ב"ד תלאו הכתוב: בא. רבי יהושע אצל רבי דוסא: למה לא נתפרשו שמותן וכו'. שאם יבא אדם לדון אחר ב"ד שבימיו. לומר וכי בית דין זה כמשה ואהרן או כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כאותן שנשארו שלא נתפרשו שמותן:

תפארת ישראל

בהיר היה בשחקים. מיהו הא דקאמר וקבלן ר"ג אין ר"ל שאחר שלא נראה בליל עבורו. דא"כ קידש ר"ג את החודש, ליתא דא"כ אפי' היה מקבל העדות ביום ל', כיון שלא הספיק לומר מקודש עד ליל עבורו הרי החודש מעובר [כלקמן רפ"ג]? אלא מיירי שר"ג קידש החודש ביום ל' תיכף כשבאו העדים, והא דקאמר וקבלן ר"ג, ר"ל אע"ג שבליל עבורו לא נראה אפ"ה החזיק ר"ג לקבלתו מהעדי' דמקודש: מב) *דהרי הוא כאילו לא באו עדים כלל, והיה החודש מעובר: מג) *ולא ידע שלא יפרוש מהצבור; רק חשש שינהוג ב' ימים ליו"כ. ולא גזר על ר' דוסא? נ"ל אי משום דר' יהושע אב"ד הוה [כב"ק דע"ד ב'] והשם שיגררו אחריו; או משום דר' דוסא זקן גדול היה ולא רצה לצערו [כיבמות דע"ז א']; או משום דבאמת קבל דבריו כלקמן: מד) ר"ע הלך ומצא לר"י מיצר על שגזר הנשיא שיחלל יו"כ שלו: מה) *ר"ע לר"י: מו) *מדכתיב אתם חסר ויו, הוה כאילו כתוב אתם, דבקריאת ב"ד תלוי: מז) ר"י: מח) *שהסכים לקביעו' ר"י: מט) ר"ד: נ) *ר"ל דאילו נתפרש שמותם היה ניכר מי מהם החשוב יותר, ע"י שנזכר שמו מקודם, והיו הדור האחרון אומר פלוני שבדורינו חשוב כמו הנזכר מקודם בזקנים, ופלוני זה הוא במדריגה תחתיו, כמו אותו פלוני שנזכר אחר הראשון; לכן לא נזכר שמותם של זקנים, לומר דמדזכו כולם להיות דיינים, אפי' הוא האחרון במדריגה, אפ"ה הוא חשוב כראשון שבראשונים, מדהוא דיין, דהרי נכללו כולם יחד: נא) *פייסו בזה, שלא מפני שמחזיק עצמו חכם יותר ממנו גזר עליו כן, רק שלא תחלק התורה לב' תורו'; [ואע"ג דאמרי' [מ"ק כ"ט א' וברכות דס"ד] דלא יאמר „בשלום" רק „לשלום"? נ"ל ע"פ מ"ש הכותב סוף ברכות דהחילוק בין בשלום לשלום, דבשלום משמע להשלימות שבו לא יוסיף ולא יגרע; משא"כ לשלום משמע שהשלום לפניו, והוא

מתקרב

עיקר תוי"ט

יז) הלך כו'. בברייתא הלך ר"ע ומצאו לר"י: (יח) ומלתא חסר דרבי' אפי' שוגגין כו' הר"מ בלוף לשון בסק"פ לע"פ שזה יודע שמנו כו' ומי שלוה לבמור המועדות לוה לסמוך עליהם:

שכבר קדשוהו שמים(לב): **ח** דמות צורות לבנות(לג) היו לו לר"ג בטבלא, ובכותל בעלייתו(לד), שבהן מראה את ההדיוטות(לה), ואומר הכזה ראית או כזה. מעשה שבאו שנים, ואמרו ראינוהו(לו) שחרית במזרח, וערבית במערב, אמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם(לז), וכשבאו ליבנה קיבלן ר"ג(לח). ועוד באו ב' ואמרו ראינוהו בזמנו(כט) ובליל עבורו(לט) לא נראה(מ), וקבלן ר"ג(מא), אמר רבי דוסא בן הרכינס עדי שקר הן, היאך מעידים על האשה

תפארת ישראל

ויאמר ראש ב"ד מקודש החודש: לב) *ר"ל בשלמא ביום שלשים, ברצון הב"ד תולה אם ירצו לקדש החודש מאותו יום ואילך או לא; אבל ביום ל"א לענין מה יקדשוהו, בין שירצו או לא ירצו, מדלא קדשוהו עד אז על כרחך שיהיה ל"א ר"ח ושכך רצון הקב"ה שנקרא שמים [כתענית י"ח א']: לג) *כצורות דלעיל: לד) *ר"ל בהעליי' שהיו רגילים לקבל שם העדות [כסנהדרין די"א א'], שם היה מצוייר כלעיל על השולחן לפני הב"ד; וגם על הכותל כדי שיבינו היטב ההדיוט, שיתדמה העד כאילו רואה הלבנה בכותל השמים, ולפי עדותו ידונו ב"ד בהצורות שלפניהן על השולחן: לה) אנשים פשוטים שלא יבינו השאלות הנ"ל שבמשנה ו': לו) *ללבנה ביום כ"ט לחודש: לז) *דזה אי אפשר, דללבנה אין אור עצמי כלעיל סי' כח, וגלגל הקפתה נמוך הרבה מגלגל הקפת החמה; ולכן סמוך למולד לפניו ולאחריו, כל עוד שמתקרבת הלבנה במהלכה נוכח השמש, כל עוד יותר אין קרני השמש יכולים להגיע לתחתית הירח, והרי רק תחתית כדור הלבנה נראה' ליושבי הארץ; עד שבשעת המולד שעומדת ממש בין השמש לארץ, אין תחתית הירח מאיר כלל [מלת „ממש" שכתבנו, הוא לד"ד ודו"ק] ולהכי כ"ד שעי מכסי סיהרא, והוא זמן קריבתה לשמש לפני המולד ולאחריו; וא"כ איך אפשר שתרא' ביום כ"ט בשחרית ובערבית; מלבד שלפי חשבונם לא היה אפשר שתרא' אז: לח) *דר' יוחנן לא היה בקי בהחשבון כמוהו שהיה סוד העיבור מסור לו מאבותיו הנשיאי' וידע בחשבונו שאפשר שתרא' באותו לילה, ולהכי יתכן שמה שראו בשחרית, ענן בהיר כדמות ירח ראו: לט) ליל שקודם ל"א: מ) לב"ד ולעם אף שהשמים הי' זכים [והוא מאמר המשנה, לא שהעדי' אמרו כן]: מא) *אף דעל כרחך נראה אחר המולד, עכ"פ מדידע ע"פ חשבונו שנולדה בליל ל', להכי תלה שמא ענן דק כסה אותו בליל ל"א, אף כי

בהיר

ר"ע מברטנורה

ח צורות לבנות. שעור הירח ולאיזה צד קרניה נוטות: קיבלן ר"ג. לא מפני שחשב שאפשר שתראה הירח שחרית במזרח בתחלת הנץ החמה. ובו ביום עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה. כי זה אי אפשר. אלא שקבל עדותן במה שאמרו שראו הירח במערב ערבית. מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתראה באותה הלילה. ובמה שאמרו שראוה שחרית במזרח. אמר טועים הם ועננים כדמות ירח נראה להם ברקיע. דהכי תניא בברייתא. פעם אחת נתקשרו שמים בעבים. ונראתה דמות לבנה בעשרים ושבעה לחדש וכו'. ור"י בן נורי דאמר עדי שקר הם. היה נראה לו לפי חשבונו שלא היה אפשר שתראה הירח באותה לילה. שאמרו העדים שראו אותה. אמר עדי שקר הם. לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו. כל כך זמן שיהיה אפשר שתראה בו. ועל זה השיב ר"ג בברייתא. כך מקובלני מבית אבי אבא. פעמים בא בארוכה. ופעמים בא בקצרה. כלומר שהזמן שיש בין המולד. עד שיתראה הירח. אינו שוה לעולם. אלא פעמים שהיה תנועת הירח מהרה ופעמים מאוחרת. וכפי מהירות תנועת הירח באותו הזמן. דן רבן גמליאל שהיה ראוי שתראה הלבנה באותה הלילה. לפיכך קבל עדותן: ראינוהו בזמנו. בליל שלשים: ובליל עבורו. ליל ל' ואחד: וקבלן ר"ג. לא מפני שנאמר שנתרחקה הירח מן השמש בליל ל' עד שתראה ובליל שלשים ואחד חזרה לאחוריה ונתקרבה אצל השמש עד שנתכסית. שאין הירח חוזרת לאחוריה אלא עושה מהלכה בסבוב בגלגל'. אלא שידע ר"ג בחשבונו שבאותו הלילה שאמרו העדי' שראוה כבר נתרחקה הירח מן השמש עד שהיה אפשר שתראה לפיכך קבל עדותן. ובמה שאמרו בליל עבורו לא נראה. אפשר שהיה מפני שכסה אותה הענן או סבה אחרת גרמה שהם לא ראו

אותה

לצפונה או לדרומה(כד), כמה היה גבוה(כה), ולאין היה נוטה(כו). וכמה היה רחב(כז) אם אמר לפני החמה(טו), לא אמר כלום(כח). ואח"כ היו מכניסין את הב', ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים, עדותן קיימת, ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים, לא שהיו צריכין להם, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהו רגילין לבא: ז ראש ב"ד אומר מקודש, וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש בין שנראה בזמנו(כט) בין שלא(טז) נראה בזמנו(ל), מקדשין אותו(לא) רבי אליעזר בר צדוק אומר, אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו.

ר"ע מברטנורה

כלומר שמעולם לא ראה' חמה פגימתה של לבנה. דלעולם החלק המאיר ממנה נוטה לצד השמש. והחלק הפגום נוטה לצד האחר(יג): בצפונה או בדרומה. שהלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. ואם ידעו בית דין בדרך החשבון שבאותו זמן ראוי שתהיה לצד צפון. ואמרו העדים שראוה נוטה לצד דרום או איפכא. בידוע שעדי שקר הן: כמה היה גבוה. מן הארץ. לפי ראות עיניכם. אם אמר אחד מן העדים גבוה שתי קומות. והאחד אמר שלש. עדותן קיימת. אחד אומר שלש. ואחד אומר חמש. עדותן בטלה: ולאין היה נוטה. ראשי הפגימה. לאיזה צד נוטין. לצד צפון. או לצד דרום: וכמה היה רחב. שהלבנה מתחלת שעורה(יד). כפי מה שהיא רחוקה מן החמה. או קרובה אליה: ז ראש בית דין אומר מקודש. דכתיב (ויקרא כ"ג) וידבר משה את מועדי ה' מכאן שראש בית דין אומר מקודש: וכל העם עונין אחריו. דכתיב (שם) מועדי ה' אשר תקראו אותם. קרי ביה אתם. דהאי כתיב בלא וי"ו: מקודש מקודש. תרי זימני. דכתיב (שם). מקראי קדש שני מקראות: שנראה בזמנו. בליל שלשים: אם לא נראה בזמנו. וקובעין ראש חדש ליל אחד ושלשים: אין מקדשין אותו. שקיום החודש אינה חובה. דאמר קרא (ויקרא כ"ה) וקדשתם את שנת החמשים שנה. שנים אתה מקדש. שמוטל על בית דין לומר מקודשת השנה בשנת היובל. ואין אתה מקדש החדשים שאין חובה על ב"ד לומר החודש מקודש. ובגמרא בעינן מקדשי' אותו מפני שצריך חזוק. והלכה כר"א ברבי צדוק:

תפארת ישראל

שכבר הלכה בו החמה, דהיינו למזרח תע"ש, כזה:

כד) *ר"ל שאם עמדה לצפוני' מזרחי' מהחמה', או לדרומי' מזרחית מהחמה: כה) *מטפחי הרקיע, לפי שיעור ראית עיניכם: כו) *לאין היו פניה נוטין להלוך: כז) *קו המאיר שבה; ובב"ד ידעו כל זאת ע"פ החשבון: כח) *דהלבנה גוף חשוך, ורק הצד שכנגד החמה מקבל אור מקרני החמה; ולכן א"א שיהיו פגימות הלבנה, דהיינו צד החשוך שבה, פונה נגד החמה; וה"ה כשאומר שעמדה לצפון החמה, ולפי החשבון שב"ד ראוי שתהיה בדרומה. וכן כולם; רק מלתא פסיקא נקט, דלפני החמה א"א כלל: כט) *בליל שהוא יום ל': ל) *בלא ר"ה ביום ל"א: לא) *ר"ל

יאמר

ה לורות

עיקר תוי"ט

שהוא גדל שתאום והוסיף לה בני העיר ולא הילדים. כצ"ל: (יג) עי' בזה בתוי"ט מענין מהלך הכוכבים ומסילותם: (יד) ר"ל בגלויית הגון: טו) לפני החמה כו'. הא ל"ל בשום פנים וה"ה לא לאחרו ללבנה וע"ב החשבון היא לדרומה וכן בצינך. וא"ת א"כ נמצא שע"פ החשבון הן סומכין ומה הן צריכין לעדים. לא קשיא דכתיב החודש הזה לכם ועליה הקבלה שגלה לו הקב"ה דמות הלבנה וא"ל כזה ראה וקדש ונמצא שהן צריכין לראיה שעכ"פ יהיו עדי ראיה. ובהחשבון יבחנו עמהם. ולכך ג"כ שאלתו מקודם ובלא אלו התנאים דוקא בתחלת השר. לכל במלת א"א לדחותו עוד כדלקמן ובתוי"ט: טז) שלא כו'. שלא יהיה ר"ה ביום ל"א ואין מקדשים ליכא בליל ל"א בין שנראה בין שלא נראה שאין כך דרך הלבנה יותר על ל' יום. תפא"ת:

ח הלך

היו משיאין משואות, מהר המשחה יג) לסרטבא יד) ומסרטבא לגרופינא, ומגרופינא לחוורן, ומחוורן לבית בלתין, ומבית בלתין לא זזו משם טו) אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד, עד שהוא רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש טז): ה חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק ט) היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים י), וב"ד בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין יא) משם כל היום יז) התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד, אלא אף החכמה יח) הבאה לילד, והבא להציל מן הדליקה, ומן הגייס יט), ומן הנהר יב) כ) ומן המפולת כא), הרי אלו כאנשי העיר, ויש להם אלפים אמה לכל רוח כב): ו כיצד בודקין את העדים, זוג שבא ראשון, בודקין אותו ראשון, ומכניסין את הגדול שבהן, ואומרים לו אמור, כיצד ראית את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה כג),

לצפונה

תפארת ישראל

לויכטע] והוא אור שמתהווה באויר: יג) הוא הר הזיתים שסמוך לירושלים: יד) כולן שמות מקומות: טו) נ"ל דאין להקשות ל"ל שלא היו רשאין לזוז משם עד וכו' דל"ל כולה האי? י"ל דמשום דרך עד הגולה היו הרי' כדי להשיא ע"ג משם למרחוק משא"כ בגולה שהי' ארץ מישור, ולא היו יכולים להשיא משואות, לכן היה ממתין עד שכל א' עולה לגג במדור' וכו' וידע עי"ז דאפרסמא מלתא, ויתפרסם מהם גם למרחוק שלא ראו המשואו': טז) שכל א' מעלה אבוקה לראש גגו: יז) *מדיליהו חוץ לתחום בשבת, שאין לו רק ד' אמות, וכל החצר כד' אמות [כא"ח ת"ז]: יח) *[העבאממע]: יט) *חיל שונאים: כ) שעלה והציף: כא) *אב"י [ערדבעבען] בל"א [כתעני' פ"ג מ"ד]: כב) *חוץ לעיר [שם בא"ח]: כג) *דהלבנה בעת חידושה, תמיד היא בקרן מערבית דרומית בעולם, ובצד מזרח מהחמה; דהיינו לאחר שקיעת החמה מיד היא עולה אחריה; ולהכי שואלין לעדים אם ב' קרנות הלבנה היה נוטין או „לפני החמה", ר"ל נגד המקום שפני החמ' נועדים לילך שם, דהיינו שהיו קרניה לצד מערב החמה, כזה או „לאחורי החמה" ר"ל שקרניה של הלבנה נוטין להצד

ר"ע מברטנורה

מרבים שלהבת: ד מהר המשחה. הר הזיתים שהוא נגד ירושלים במזרחה: הגולה. בני בבל (ח): כמדורות אש. שכל אחד ואחד נוטל אבוקה ומעלה לראש גגו: ה לא היו זזים משם כל היום. העדים שיצאו חוץ לתחומן בשבת. ובאו להעיד. שהיוצא חוץ לתחום. אין לו אלא ארבע אמות: ו לפני החמה. או לאחר החמה. פגימתה של לבנה לפני החמה. נוטה לצד החמה או לצד אחר. ועלה קתני סיפא אם אמר לצד החמה. לא אמר

כלום

שכבר

עיקר תוי"ט

והדין עמו דאל"כ לא הו"ל למיתני אלא הר המשחה בלבד: ז) לסרטבא. עד שרואין שעושין כן בהר סרטבא. כפ"י: (ח) גולה. והא דתנן במ"ד פ"א דהשלוחים יוצאים לסוריא והם אלולות שכבשם דוד כגון ארם צ'. ומשמע למקום שהיו משיאין משואות שם היו הולכין השלוחים. לא קשיא דדרך סוריא היו הולכים לבבל שכן אברהם אבינו ע"ה יצא לו ונעור כשדים מבבל והלך לו לכנען דרך ארם נהרים: ט) יעזק. לישנא דקרא ויעזקהו ויסקלהו פרש"י שהי' מקויף ומעוקל בגדר סביב סביב בעגול כמו עזקת: י) מתכנסים. פרש"י ביום השבת שמלוהו לבוא להעיד. ומדברי הר"ב נראה דאף בימות החול מתכנסין כדי שיהא בודקין אותם: יא) זזין כו'. ת"ל הסכל משובה כר"ש כדתנן בפ"ד דעירובין כתנוהו בדיל לא נקהל. תוס': יב) הנהר.

שהוא

פ"ב אם אינן מכירין אותו[א] [א], משלחין עמו[ב] אחר[ג] להעידו[ד]. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם [ב]. משקלקלו האפיקורסים[ה], התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים: **ב** בראשונה היו משיאין משואות[ו] [ג] משקלקלו הכותים[ז] התקינו שיהיו שלוחין יוצאין: **ג** כיצד היו משיאין משואות, מביאין כלונסאות[ח] של ארז[ט] אריכין, וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן, וכורך[י] במשיחה[יא], ועולה לראש ההר, ומצית בהן את האור, ומוליך ומביא ומעלה ומוריד[יב] [ה], עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי: **ד** ומאין[ו] היו

ר"ע מברטנורה

פ"ב אם אינן מכירין אותו. אם אין בית דין מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: משלחין. בית דין שבעירו: אחר עמו. זוג אחר (א) של עדים להעיד עליו לפני בית דין הגדול שמקדשין את החודש: משקלקלו המינין. ששכרו עדי שקר להטעות את החכמים: **ב** היו משיאין משואות. לאחר שקדשו החודש ולא היו צריכי' לשכור שלוחין לשלוח לגולה ולהודיע. שהמשואות היו מודיעין אותן: משקלקלו הכותים. והשיאו גם הם. משואות. שלא בזמן להטעות. לפי שב"ד לא היו משיאין משואות. אלא על החודש שנתקדש ביום שלשים (ד). וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים. הכל יודעים שהחודש מעובר: ופעם אחת עברו בית דין את החודש. ולא עשו משואות לערב של יום שלשים. והכותים השיאו בהרים שלהם. והטעו בני הגולה לעשות חסר: **ג** כלונסאות. עצים ארוכים גבוהים. תרגום נס כלונס. כדי שיראו למרחוק: וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן. כל אלו מרבים

תפארת ישראל

פ"ב א) שאין הב"ד המקדשים מכירין את העד: ב) ב"ד שבעירו: ג) זוג אחר של עדים, שניכרין לב"ד המקדשין: ד) שהוא כשר: ה) הצדוקים ששכרו עדי שקר [כפ"א סי' מה: ו) *מדליקין [פאקקעלסטאנגען] במקום שקדשו החודש, כדי להודיע לערים סביב זמן הקביעות, והם חזרו והדליקו בכל עיר, עד שיראה בגבול לערי הגולה: ז) שהדליקו גם הם משואות שלא בעונתם, כדי לבלבל עניני החכמים: ח) [שטאנגען]: ט) *שקשה עלו מלהתלהב מהר: י) כולן בראש הכלונס: יא) [שנורע] למטה ורחוק ממקום שדלקה בכלונס: יב) שלא יחשוב הרואה מרחוק שהוא [וועטטער לייכטע

עיקר תוי"ט

(א) דאל"כ חד מי מהימן להכשירן אבל לענין חלול שבת יכול גם אחד לחלל כדי להעיד עליו דשמא יצטרף עם אחר. גמרא: ב) **מכל אדם**. מיבעיא שכל ישראל בחזקת כשרות עד שיודע לך שהוא פסול זהו דין תור' הכ"מ: ג) **משואות**. ליכא דיקוד. דכתיב וישאם דוד ואנשיו ומתרגם ואוקדינן דוד. גמרא: (ד) טעמא מפרש בגמרא: ה) **מוליך** כו'. פירו' משמע כדי שלא יטעו לומר שהוא כוכב. וכ"נ מכאן שנראות באויר רקיע השמים כמין כוכבים ומתהוים לשעתם ועתוי"ט: ו) **ומאין** כו'. פרש"י מה שם ההרים. והדין

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מר"ה ועד יוה"כ יתר מכל השנה ועומדים בהשכמה לסליחות וכן התשובה והצעקה אע"פ שיפה לעולם, בי' הימים שבין ר"ה ליוה"כ היא יפה ומתקבלת ביותר שנאמר דרשו ה' בהמצאו, וצבור כ"ז שעושין תשובה וצועקין בלב שלם נענין: **מ"ג** על ששה חדשים השלוחין יוצאין וכשבה"מק קיים גם על אייר מפני פסח קטן, כש"ג: **ס"ה, ה, ו, ז, ח, ט'**. על ב' חדשים מחללין עדות החודש השבת וכשבה"מ קיים אף על כולן כמ"ד, ומחללין אפילו נראתה הלבנה גדולה ונראה לכל ואין אומרים דבודאי ראו אחרים כמוך לב"ד, וא"צ לחילול שבת וכל מי שיראה החודש ויהיה ראוי להעיד ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו ב"ד לילה ויום או פחות [שאין עדותן אחר יום ל' מועלת שכבר נתעבר החודש] מצוה עליו להלל השבת ולילך ולהעיד וכשם שמחללין העדים שראו החודש השבת כך מחללין עמהן העדים שמזכין אותן בב"ד אם לא היו הב"ד מכירין את הרואין, ואפילו היה זה שמודיע אותן לב"ד עד אחד הולך ומחלל מספק שמא ימצא אחר ויצרף עמו כדפ"ב, וכהי' העד שראה החודש בליל' חולה מרכיבין אותו על החמור ואפילו במטה ואם יש להן אורב בדרך לוקחין העדים בידן כלי זיין, ובדרך רחוק' לוקחין בידן מזונות, ואין כשר לעדות אלא שני אנשים כשרים הראוין להעיד בכל דבר לאפוקי נשים ועבדים ושאר פסולי עדות אפילו דרבנן המנויין במ"ח; ואב ובנו שראו הירח ילכו להעיד אע"פ שפסול העדות בקרובים, מכ"מ שמא ימצא אחד פסול שימצא גולן וכדומה ויצטרף השני עם האחר ויעיד:

החדש(מ) ואינו יכול להלך, מוליכין(מ) אותו(מא) על החמור(מג) אפי' במטה(מד), ואם צודה להם(מה) לוקחין בידם מקלות, ואם היתה דרך רחוקה, לוקחין בידם מזונות, שעל מהלך לילה ויום(מג) מחללין את השבת(מו) ויוצאין לעדות החדש, שנאמר, אלה מועדי(מד) ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם(מז):

פ"ב

תפארת ישראל

משא"כ שאר הפסולין לעדות מדאו' מחמת עבירה, פסולין להכל, חוץ במסיח לפי תומו דאפי' עכו"ם נאמן משלפ"ת במלתא דרבנן כשלא איתחזיק איסורא [ש"ך י"ד סשכ"ז, ועי' בקופת הרוכלין בכללי הככה סי' ג'], ובעדות אשה אף שהוא דאו' ואתחזיק איסורא אפ"ה כשירי' במשלפ"ת, משום דבל"ז דייקא ומנסבא [א"הע י"ז ס"ג]: מב) *שלבנה נחדשה: מג) *אפי' בשבת משמע, אבל ביכול לילך שלוך עדיף [מכאן נ"ל דאי' חזקה דהילוך בשבת עדיף מרכיבה, אפילו חוץ מי"ב מיל, דהכי מתניתי' במהלך ליל' ויום מיירי; ודלא כרמג"א [רס"ו סק"ד]. ואי"ל שאני חמור דנמוך, דרגלי אדם למטה מי"ט [עי' שבת פכ"ד סי' ג], וכן משמע קצת מדנקט חמור ולא בהמה סתם; עכ"פ על כרחך רק אורחא דמלתא נקט חמור, דאל"כ כמו דאשמעי' מתניתי' הקל הקל בהילוך נגד רכיב' הו"ל לאשמעי' נמי הקל הקל ברכיבת סוס וגמל דעדיף טפי? אלא ש"מ דבכל גוונא הילוך עדיף]: מד) *אף דמהעד חולה, הו"ל כאילו הוא כפות במטה, דחייבי' נושאיו [כשבת פ"י מ"ה] אפ"ה שרי: מה) מצדוקים שארבו לעכב העדות, כדי להטעות החכמים: מו) *אבל ביותר לא, דאין חודש פחות מכ"ט יום ולא יותר על ל' יום; ואם ראו העדים הלבנה החדשה סוף יום כ"ט א"כ כשיגיע סוף יום ל' כבר קדשו ב"ד החודש. [ואע"ג דבלאו עדי' עד סוף החודש ב"ד מוזכי' בזה [כרמב"ם פ"ג מק"הח י"ח וי"ט]? עכ"פ כיון דבדיע' מהני אפי' הזידו ב"ד לעבר החודש בטעות [כר"ה כ"ה א']. להכי אין מחללין רק כדי לקדשו בזמנו דמצוה לקדש ע"פ ראיי' [כר"ה כ' ע"א]. ועי' לח"מ בפ"י מק"הח]: מז) *אפי' בשבת; [ונ"ל דמשום טלטול המזונות לר"ה אצטריך קרא, דאל"כ תחומין דרבנן, ואפי' חוץ לי"ב מיל י"א דרבנן [כא"ח ת"ו]; אמנם, אי"לה נ"ש ממילא דכתיב נמי ביום אפי' בשבת [כשבת קל"ב א']; ואפ"ה ספק כגון נולד בי"הש לא דמי, א"כ ה"נ דלמא דוקא בודאי אין עדים בב"ד מחללין, ולא במוספק, והכי לעיל [מ"ו] אפי' בודאי יש עדים שם מחללין משום ספק שמא יכשלו לע"ל? ואת"ל עכ"פ ספק דאורייתא לא גרע מודאי דרבנן דהיכא דהוי עשה דרבי' דחי לאיסור דאורי' [כברכות דל"ז ב'], וה"כ עשה דרבי' כיון לקדש ע"פ ראיי'; ליתא, דדוקא לעשה דאורי' דחי עשה דרבנן דרבים דמשחרר עבדו עובר אעשה, אבל ל"ת אין כח ביד חכמים לעקור רק בשב ואל"ת [כיבמות ד"כ ע"ב], וכ"ש חלול שבת דהוא איסור כרת, דאפי' עשה דאו' לא דחי ללאו של כרת [כיבמו' ד"ד א']? ותו שבת ויו"ט עשה ול"ת הוא ואין עשה דוחה ל"ת ועשה [כפסחים דפ"ד א']? ונ"ל דהכא שאני דגלי קרא דאפי' ספק ניחל שבתא. דאל"כ, אין לך שום עדות החודש דליחל עלה שבתא, שלא יהא ספק שמא לא יצטרכו שם; להכי לא גמרינן מנה] [ועי' תוי"ע הכא]:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

ט ואם צודה להם. אורב(מג). כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה (שמואל א' כ"ד): שנאמר אלה מועדי ה'. וכל מקום שנאמר מועד. במועדו דוחה את השבת:

פ"ב

עיקר תוי"ט

מ) מוליכין. אף בשבת. רש"י. וכ' הר"י ז"ל דידוע הוא שאין איסור שביתת הבהמה חמור כאיסור שביתת האדם אלא כדי להקל באיסור אמרו כן כו' אבל מה שנושאין אותו במט' אינו להקל דחול' ככפות ועתוי"ט: מא) אותו. דאע"ג דיחיד הוא מחלל השבת שמא יצטרף עם אחר: (מב) והבייתוסים והכותים הם היו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את החכמים. רש"י: מג) ויום. ואם הי' ביניהן יתר על כן לא ילכו שאין עדותן אחר יום ל' מועלת שכבר נתעבר החודש הר"ב: מד) מועד. ור"ל נמי איקרי מועד:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

ס"א. ד' ר"ה הם א) בא' בניסן למניית השנים למלכי ישראל בשטרות ולהיות ניכר בו המוקדם מהמאוחר; ב) בט"ו בניסן לרגלים לענין בל תאחר [ובנדר לצדק' מחויב לאלתר בלא נתנן חוץ בנדר בהדיא ליתנו על יד על יד]; ג) באחד בתשרי למניית השנים בשטרות למלכי א"הע ולמעשר בהמה ולשמיטין וליובלות ולמעשר ירק, ולנטיעה דבנטע אילן מ"ד יום קודם ר"ה דוין מיום הנטיעה כשהגיע א' בתשרי עלתה לו שנה בשנות ערלה, מיהו אעפ"כ כשיגיע ר"ה השלישי עדיין פירותיו ערלה עד ט"ו בשבט; ד) ט"ו בשבט ר"ה לאילן כמ"ש ולענין מעשר שאין מעשרין מהנקט קודם ט"ו על הנקט לאחר ט"ו; מ"ב בד' פרקי' דעולם נידון עי' מ"ב ובר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל לרבות בצדקה ובמע"ט ולעסוק במצות

מר"ה

הפסולין(לה), **המשחק בקוביא**(לו), **ומלוה ברבית**(לז) **ומפריחי יונים**(לח), **וסוחרי שביעית**(לט), **ועבדים**(מ). זה הכלל, כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה(מא): **ט** מי שראה את

החדש

ר"ע מברטנורה

המשחק בקוביא. עצמות שמשחקים בהן בערבון ואמור רבנן אסמכתא לא קני והרי הן גזלנים מדרבנן(לה): ומלוי ברבית. לא קרוי גזלן דאורייתא למפסלי' דהא מנפשיה יהיב ליה(לו): מפריחי יונים היינו כעין קוביא אם תקדים יונך ליוני: וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית. ורחמנא אמר לאכלה. ולא לסחורה(לז) ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון. חשודים להיות מעידים שקר על שוחד: והעבדים. פסולים דאורייתא הם(לח) ק"ו מאשה: עדות שאין האשה כשרה לה. לפי שיש עדות שהאשה כשרה לה. כגון להעיד לאשה שמת בעלה. להתירה לינשא לזרים. וכן להעיד על סוטה שנטמאת שלא תשתה. והנך פסולי דרבנן נמי כשרים. אבל פסולין בעביר' מן התורה. לא הכשירו חכמים בעדות אשה(לט). ואף על פי שהכשירו **העבד** והאשה שהן פסולין לעדות מן התורה:

ט ואם

תפארת ישראל

לה)*מדרבנן; דמדאו' דוקא עבירה דמלקות או מיתה, או גנב או גזלן פסולין לעדות [וחשוד נמי לשבועה]; ובעבר עבירה שאין בה מלקות, או שעבר עביר' דרבנן פסול רק מדרבנן, וי"א דבעביר' דרבנן לא מפסל רק בחטא הנאה ממון [ח"מ ל"ד ב' ג'] ועי' פירושינו סנהדרין פ"ג סי' כב]: לו) *[קוביאס] בל"י [ווירפעל]; וה"ה שאר מיני שחוק ודוקא שזה אומנתו [שם סט"ז]: לז) *אפי' רבית דרבנן במשמע; וא' מלוה או לוה במשמע; וי"א דברבית דרבנן אין הלוה נפסל [שם ס"ו] [וצ"ל דמש"ה נקטי' לרבים בין קובי' ליונים לגלויה דכולהו באיסור דרבנן איירי; עתוס' שמחקו בזה]; לח) *משחק במעות, אם תקדים יוני ליונך; וכל א' מנקש בכח בדפי עץ, ועי"ז היונים מזדרזין לעוף מהר. והנכו אף דלאו אסמכתא נינהו דהרי תולה במקרה בקוביא ויונים, וגם סמך אמידי, אפ"ה מדאין לו פרנסה רק מזה, אינן עוסקי' ביישובו של עולם וכגזלן דמי [סנהדרין דכ"ד ב']: לט) *מסחר בפירות שביעית. ומיירי בז"ש דאינו אסור מדאו' [וצ"ל תו דכולהו לא זו אף זו קתני, לא מבעיי' קוביא דמחשב כגזל, דהרי ... מניכו דהרי שכר שהוא יכוויס, אלא אפי' ברבית שזה נותן לו הרבית ברצון, אפ"ה הו"ל כגזלן: ולא מבעיי' ברבית שזה נותן לו מעות שאינו שלו, אלא אפילו במפריחי יונים שאשר ביפקיד לם תקדים יונה שלאחר, והכי זה עדיף גם מקובי' דהתם אשר דסמך על כח גופו כשמשליך הקוביאות לצ"ג דלאו לאסמכתא היא וכלעיל, עכ"פ, ס"ד דקלת סמיך על זה לבל ביונים רק במקרה תלי, שתזדרז יונה זו או זה, עכ"פ פסול כגזלן; ולא מבעיי' כולהו שלוקחי מעות חבירו ולא נתן לו כלום, אלא אפי' סוחרי שביעית, שנותן גם הוא לחבירו פירות, סד"א דלא מחשב כגזלן, קמ"ל דלפ"ה כסול]: מ) *מדאו' פסול כאשה; ואפ"ה קמ"ל, דסד"א מדלא מחמת עבירה פסול והוא איש, יהיה כשר לעדות החודש כמו קרוב לר"ש: מא) לעשות מעשה על פיהן והו"ק [ובזה מתורץ קושי' רבינו בעודי אבן, שהקשה מה כלל הוא זה, בשלמא בממון אפי' להחזיק אינן נאמני', כגון ב' אומרים פלוני לוה מפלוני ק', והנך אומרים לא לוה, אין בדבריהן כלום; אלא בדיני נפשות, הכי ס"ד שכשיעידו ב' עדים שפלוני הרג, והנך אומרים לא הרג, נהרגהו הרי מדאו' כשירי' הן? **ולפע"ד** גם בל"ז קשה דגם בממון משכח"ל דאין אשה כשרה והן כשירי' להעדות, וכגון להריע שטרא הפומה, דמי גריעי הנך דכשרין מדאו' מבת רב הסלא [כתובות דפ"ב א']? ולפי דברינו ניחא. דהא דנאמן לדבריו, ולא נעשה מעשה, לא נחשב כשרין לה] אבל עדות עגונה וסוטה. האשה יכן כשרין להעיד יכ"ב הפסולים לעדות מדרבנן כשרים להעיד לעגונה;

משא"כ

עיקר תוי"ט

שהן כשרים מן התורה פסולים לעדות החדש: (לה) דמדאורייתא לאו קרוי גזלן אלא החוטף מיד ליה כדכתיב ויגזל החנית מיד המצרי רש"י. והתוס' כ' דכיון דמדעתו נותן לא חשב גזל: (לו) וכלומר דלא משמע לי' לאינש לאיסורא כשנותן לו מדעתו אע"ג שמשכנו על פתחו תוס': (לז) ומשום דמיירי בשביעית בזמן הזה לא הוו פסולי דאורייתא א"נ דמיירי במגלגלים מעות לעניים ולפיכך לאו שאין בו מעשה במילה דלאו בכניתותייהו תוס': (לח) ולהכי לא מיתני דלא הוי כיון דלא מחמת עבירה מפסלי. מכשרי לעדות החדש מידי דהוה אקרובים לר"ש תוס': (לט) ולא מפיסים לפי הזמן לא גריעי מעכו"ם מכל"ש דכשר:

מנין

ובהן[כה] כח) מתקנין את המועדות[כו]. וכשהיה בית המקדש קיים מחללין אף על כולן[כז], מפני תקנת הקרבן[כז]: ה בין שנראה בעליל[כח] כט) בין שלא נראה בעליל[כט] מחללין עליו את השבת[כט]. רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת[ל]: ו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג[לא], ועיכבן רבי עקיבא בלוד[לב]. שלח לו רבן גמליאל, אם מעכב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן ל) לעתיד לבא[לג]: ז אב ובנו שראו את החדש, ילכו, לא שמצטרפים זה עם זה, אלא שאם יפסל לא) אחד מהן, יצטרף השני עם אחר. רש"א אב ובנו וכל הקרובין כשרין לעדות החדש, א"ר יוסי, מעשה בטוביה הרופא, שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משוחרר, וקבלו הכהנים אותו ואת בנו, ופסלו את עבדו[לד] לג), וכשבאו לפני ב"ד, קבלו אותו ואת עבדו, ופסלו את בנו: ח אלו לד) הן הפסולין

תפארת ישראל

ובאדר פחות מזה, ובאב יותר פחות: כה) *ר"ל ע"י השלוחין: כו) שעל ידי השלוחין ידעו לתקן בבירור את המועדות; משא"כ ע"י שלוחי אלול ואדר, עדיין ספק שמא יעברו ב"ד אלול ואדר כסי' יח: כז) *כדי שיקרבו קרבן ר"ח בזמנו. ואע"ג דאינו רק עשה, אפ"ה דוחה לא תעשה דשבת דאית בה כרת, מדכתיב במועדו, והו"ל כמכשירין שא"א לעשותן מע"ש דדוחין שבת [כפסחים ס"ו א']: כח) *ר"ל בין שנראה שלבנה החדשה גלויי' ע"י שהיו השמים זכים: כט) *שהיו השמים מעונן, שאז לא נראה הירח לעין חלש; או שבזמן חדושה שנראית במערב מיד אחר שקיעת החמה, [כלקמן פ"ב סי' כג] ואז זהירות החמה לפעמים מכהה אותה: ל) דוודאי ראוה בירושלים; כיון שאין רחוק רק מהלך לילה ויום, מסתמא כמו שהשמים זכים כאן כך הם שם: לא) *ר"ל מ' זוגי עדים שראו הלבנה, שרצו לילך לירושלים להעיד: לב) לוד היתה כמהלך יום מירושלים [כמעשרות פ"ה מ"ב] ועשה כן שלא יחללו שבת שלא לצורך, מדדי בזוג א'; ואף דלקמן [במ"ז] אמרינן באב ובנו חיישי' שיפסל א'? הכא דכבר עברו מ' כתות, רחוק שיפסלו כולן: לג) שלעתיד לא יבואו שיחשבו מסתמא כבר הלכו אחרים להעיד: לד) דס"ל דבעינן מיוחסים:

ר"ע מברטנורה

מחללין על כלן. אבל רבנן אסרו. לפי שאין תיקון המועדות תלוי בהן. אבל שני חדשים אלו העמידו על דין תורה. שכל המועדות תלוין בהן: תקנת קרבן. של ר"ח שיהא קרב בזמנו: ה בעליל. למעלה מן הארץ הרבה. שהכל רואים אותו: ושלא בעליל. למטה בשפולו של רקיע סמוך לארץ והאדמומית החמה מכסה אותה ואינה נכרת כל כך: אין מחללין. דודאי ראו אותה בירושלים. ואין הלכה כרבי יוסי: ו מ' זוג. כתי עדים זוג אחר זוג: ועכבן ר"ע. שלא היה לבית דין צורך בהן: אתה מכשילן לעתיד לבא. שימנעו מלבוא להעיד כשיראו שדבריהם לא נשמעו. והלכה כר"ג: ז אב ובנו וכל הקרובים כשרים לעדות החדש. דאמר (לו) רחמנא למשה ולאהרן (שמות י"ב) החדש הזה לכם. עדות זו של חדש. תהא כשרה בכם. ואע"פ שאתם אחים. ורבנן דפליגי עליה אמרי החדש הזה לכם. עדות זו תהא מסורה לכם. ולגדולים שבדור כמותכם (לב) ואין הלכה כר"ש: ח משחק

עיקר תוי"ט

מדרבנן

השלוחים. גמרא ופירש"י והוס': כח) ובהן כו'. אבל אלול אע"ג דמניה חשבינן לעשות ביום ל' ר"ה לא נ"מ מידי לפי שעדיין ביום ל' יושבין ומצפים כו' ואם לא נודע להם נוהגין היום ויום ל"א קדש עד שיבואו להם שלוחי תשרי. הר"מ: כט) בעליל. לישנא דקרא אמרות ה' וגו' בעליל לארץ. שפי' גלוי לכל. גמ': ל) מכשילן. תמוה יהיה אלא אחד מהן בזמן העתיד עדות מועיל בירת א' וימנע כו'. הר"מ: לא) יפסל. פרש"י יכשל בפיו כשיבדקוהו כדלק'. והר"מ כ' שמא ימצא א' מהן פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלנות: (לב) שיקבלו העדות ויקדשו החדש. רש"י: לג) עבדו. ק"ל כר"ש דמכשיר בקרוב. ודכשי נמי כשרים ומיוחסים לאפוקי גר וממזר כדלכשי' מאחר בדוונין לך הוס': לד) אלו הן הפסולין. פי' בדרבנן דלפי מדאו' כל העובר עבירה שיש בה מלקות כו' וש"כ גזלן הו"ל לאיתוי דכתיב בהדיא אל תשת וגו' והא קמ"ל דלע"ג שאן

ג על ששה חדשים השלוחין יוצאין(טו), על ניסן(כג) מפני הפסח(טז), על אב מפני התענית(יז), על אלול מפני ראש השנה(יח), על תשרי מפני תקנת המועדות(יט), על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים(כה). וכשהיה בית המקדש קיים, יוצאין אף על אייר, מפני פסח קטן(כו)(כ): **ד** על ב' חדשים מחללין את השבת(כא), על ניסן ועל תשרי, שבהן(כב) השלוחין יוצאין(כג) לסוריא(כד),

ר"ע מברטנורה

ג שלוחין יוצאין. כשקדשו ב"ד את החדש. שולחין ומודיעין לגולה יום שקדשוהו. אם ביום שלשים. והחדש שעבר חסר. אם ביום ל"א והחדש שעבר מלא ושלוחי בית דין אין מחללין לא את השבת. ולא את יום טוב: ועל אב מפני התענית לפי שהוכפלו בו צרות. יותר משאר תעניות(כד): ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי אלול. ועושין ר"ה ביום שלשים באלול בגולה. דרוב שנים אין אלול מעובר. ואף על פי שספק בידם. שמא יעברוהו בית דין. אי אפשר להם לדעת. ועל כרחן הולכים אחר רוב שנים. ואם לא ידעו מתי מתחיל [אלול] לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו בית דין לתשרי. השלוחין יוצאין ליום המחרת. והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג. ומודיעין אותם אם עברו בית דין את אלול. אם לאו. כדי שלא יהא לבן נוקפן ביום הכפורים ובסוכות: פסח קטן. פסח שני: **ד** מחללין את השבת. עדים שראו את החדש. כדי לילך ולהודיע לבית דין: שבהם שלוחי בית דין יוצאים לסוריא. להודיע לגולה יום קביעתם(כו). הילכך השיבו. ומן התורה

מחללין

תפארת ישראל

ובהן

[ולע"ג דבפסח נדונין על התבואה, היינו במקריבים עולות כשדפון וירקון. או כ"ל דהכא על השנים לשפטי' קאמר [כתענית די"ט ב']: טו) להודיע בכל מקום אם עשו ב"ד החודש שעבר כ"ט יום או ל' יום: טז) *ולא על סיון מפני עצרת? דממילא נודע ע"י ספירת העומר מ"ט יום, שביום נ' יהי' עצרת: יז) ט' באב. ולא נפקו אי"ז בתמוז? דרק לאבילות חורבן בית המקדש חשבו שלא יטעו בו: יח) *ועושין ר"ה ביום ל' באלול וביום ל"א, מספק שמא אלול מעובר או לא: יט) יו"כ וסוכות ושמיני עצרת: כ) *פסח שני שעשו כל טמא לנפש או מי שהי' בדרך רחוקה בפסח ראשון. ומיהו גם אז יוצאין רק על ו' חדשים, דעל אב שא"צ אז, דבזמן שיש שלום אין צום [כר"ה הכא]; והרי לטור [א"ח תק"נ] שלום היינו שבית המקדש קיים [אב"י כך כ' תוס' בפירוש בתענית די"ב א' דבבית המק"ק לא התענו בט' באב]: כא) *שהולכין אפי' חוץ לתחום להעיד בב"ד שראו הלבנה שנתחדשה. ומדאו' מחללין על כולן, רק מדרבנן אסרו באחרים מדאין תקון המועדו' תלוי רק בב' אלו: כב) כ"ל דאינו נתינת טעם, רק ר"ל כמו "אשר בהן", ור"ל בהן עצמן [כשאינן בשבת] דהיינו לאחר שקדשום ב"ד שלוחים יוצאין, דמקודם לא, שמא יאחרו בהם ב"ד ויתקלקלו המועדות בעדים; אבל בל' החדשי' האחרים, שבהן נמי שלוחין יוצאין כלעיל [מ"ג], עכ"פ כשידעו מערב שיקדשום למחר, יוצאין מיד: כג) להודיע קביעתן: כד) *היא [זיריען]. ונקט סוריא, משום שבדרך שם הולכים לבבל ששם רוב ישראל. מיהו השלוחין אסורין לחלל שבת בהליכתן. והא דנקט סוריא הכא, ולא לעיל [במ"ג]? ה"ט, משום דבב' חדשים אלו זמן הליכתן כמעט שוה, באפשר שיגיעו עד סוריא או יותר, תוך י"ד יום שעד פסח וסוכות; משא"כ ד' חדשים אחרים [מ"ג], לא שוה זמן הליכתן, דבאלול יכולין לילך טובא,

ובאדר

עיקר תוי"ט

על המזל והליקוי [illegible] יתירה על בית [illegible]: כג) ניסן. אבל סיון מפני העצרת לא צריך דבספירת העומר הדבר תלוי. תוס': כד) [illegible] ולע"ג דבי"ז בתמוז נמי אירעו ה' דברים. ועוד דבע"ב לרה ה' הוכפלה בו. תוס': כה) הפורים, ואלו על אדר השני מפני פורים לא קתני. [illegible] דלעולם אדר הר' מעובר וידעו בני הגולה דביום ל"א נתקדש [illegible]: כו) פ"ק. [illegible] פסח קטן דלא הוי רק יום א'. מפרש הר"מ בהק"ה: (כז) היינו לאחר שיבואו מפני ב"ד מקודש [illegible] בגולה [illegible] שלשים [illegible] להמתין עד שיבואו כו' דדילמא מחללי ב"ד ומעברי לי' ואתי לקלקולי מועדות. [illegible] לא יצאו השלוחין עד לאחר [illegible] מקדשים [illegible] מהלך [illegible]. אבל [illegible] להמתין עד שיבואו מקדש דאין המועדות תלוין בהם וה"ה לאין אלול [illegible]

הכשחים

בשבט יז) ראש השנה לאילן ט) כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים, בחמשה עשר בו: **ב** בד' פרקים העולם נדון, בפסח על התבואה י), בעצרת על פירות האילן, בראש השנה יט) כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון יא), שנאמר, היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם יב). ובחג יג) כב) נדונין על המים יד):

ג על

ר"ע מברטנורה

לפני ר"ה. על פירק שנלקט לאחר ר"ה (טו): ראש השנה לאילן. לענין מעשר (טז) פירות. שאין מעשרין פירות אילן שחנטו קודם שבט. על שחנטו לאחר שבט דבאילן אזלינן בתר חנטה. אי נמי. נפקא מינה לענין שנה שלישית של שמטה. שנוהג בה מעשר עני. שאותן פירות שחנטו מר"ה של שנה שלישית עד שבט. דינן אותן כפירות של שנה שני' שעבר' ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני. ומשבט ואילך נוהג בהן מעשר ראשון ומעשר עני: **ב** בארבעה פרקים. בשנה: בפסח על התבואה. מדאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח כדי שאברך לכם תבואה שבשדות. מינה ידעינן דבפסח נידונים על התבואה (יח). ובעצרת על פירות האילן. מדאמר' תורה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת. כדי שאברך לכם פירות האילן וחטה עץ קרייה רחמנא. דכתיב (בראשית ב') ומעץ הדעת טוב ורע. כמאן דאמר עץ שאכל אדם הראשון. חטה היה: כבני מרון. כבני אמרנא, ככבשים הללו שמוציאין אותן בפתח קטן. זה אחר זה לעשרן. ואין שנים יכולים לצאת כאחד: היוצר יחד לבם. הכי קאמר היוצר והוא הקב"ה. רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם שאף על פי שעוברים לפניו אחד אחד. מכל מקום כולן נסקרים בסקירה אחת (כ): ובחג נדונים על המים. מדאמרה תורה נסכו לפני מים בחג (כא):

ג שלוחין

תפארת ישראל

ט) שאין לעשר מהנטע מהקודם על שנטע אח"כ; דבין בתרומה או מעשר ראשון או מעשר שני; או מעשר עני שנוהג בשנת ג' וו' בשמיטה תחת מעשר שני, וערלה ורבעי, בכולהו ר"ה שלהן כדאמרן, בין בתבואה וירק או באילן: י) *דאז זמן גדילהו: יא) *ר"ל כצאן שנמנין ע"י שמוציאין אותן לצאת דרך פתח קטן וצר, שאין א' נשמט מלמנותו, כך כל אדם בין צדיק או רשע, מוצלח או אינו מוצלח, כולם מונין אז מכל מקריות [או ר"ל דכמו שהצאן ההם אינן יכולין לצאת מהדיר ההוא לרווחה רק בצלון הרועה ע"י הפתח הצר ההוא, כך כל אדם אין יכול לצאת אז זכאי בדינו רק בדוחק ע"י חסדו יתברך רועה אבן ישראל. ואע"ג דאמרינן לעיל בפסח על התבואה וכו', והרי הנך נמי מקריות האדם ניניהו? פי' הר"ן התם בכללות, וכדתנא העולם נידון; משא"כ הכא נידון כל יחיד ויחיד לבד. ואפשר משו"ה נקט תנא הכא עוברין כבני מרון, דהיינו א' א' לבד]: יב) אקרא דלעיל קאי, דכתיב המשגיח על כל יושבי ארץ, והיוצר אע"ג שמשגיח על כולם ועל לבם יחד בהשקפה א', אפ"ה מבין אל כל מעשה ומעשה שלהן [ולפירוש ב' הנ"ל, ר"ל דה"ק היוצר רואה יחד לבם, ר"ל כתפלת רבי אלכסנדרי [ברכות י"ז א'] שמשגיח ברצונם לעשות רצונו ולהתיחד עמו, ולכן חס עליהם, ואעפי שמבין אל כל מעשיהם, שאור שבעיסה מעכבם לעשות נגד רצונו יתברך]: יג) בסוכות: יד) *אם יהיו גשמי שנה כראוי או לא

ואע"ג

עיקר תוי"ט

משום דתרי גוונא יצק הן דאזלי' בתר לקיטה כדאמרי' ולענין גורנו משנאגד: (טז) ובגמרא איתא נמי ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כו' כדמוכח בהר"ב: (עי' דלענין ערלה ורבעי כבר נתבאר לעיל: יז) **בשבט.** הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועלה השרף באילנות. ונמצא הפירות חונטין מעתה. גמרא: (יח) ז"ל הברייתא מפני מה אמרה התור' הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה היא אמר הקב"ה הביאו כו' כדי כו' וכן בכולם: יט) בר"ה. בגמרא (דף ח') ילפי' לה מקראי. ואע"ג דודאי על כל המאורעות נידונין ובכללם אינך ג' דינים מ"מ בשלשה פרקים הללו הוא גזר דין של כל העולם. ובר"ה כל באי כו' ונהרין לכ"א חלקו ומדבריו אלו. הר"ב ועתוי"ט: (כ) גמרא ופירש"י ואקרא דלעיל מיניה קמהדר המשגיח אל כל כו' היוצר אותם השגיח יחד את לבם. ולהכי נכתב האי תנא להך קרא לומר שאע"פ שעוברין כבני מרון בדקדוק גדול ומכל מקום כולן נסקרין בסקירה אחת וכ"ב הר"מ והנגלה מזה המאמר ומבואר כאשר תראה. אבל הנסתר עניינו קשה בלי ספק ע"כ. כי האדם א"א לצייר שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד שיעברו אחד אחד ויהיו נסקרים בסקירה אחת אבל כמו שא"א להשיג מהותו יתברך ויתעלה זכרו נצח. כן א"א להשיג השגחתו וסקירתו תוי"ט: (כא) כדי שיתברכו לכם גשמי השנה בריי': כב) **בחג.** ואע"פ שלשתן בשם חגים נקראו בכתוב. מ"מ מלת חג הניחו

על

ורבי שמעון אומרים, באחד בתשרי[ד]. באחד בתשרי ראש השנה לשנים[ה], ולשמיטין[ו], וליובלות[ו], לנטיעה[ז] ולירקות[ח]. באחד

בשבט

ר"ע מברטנורה

הלכה כר"א ור"ש. דאמרי בא' בתשרי. ותנא קמא סבר כיון דאתקש מעשר בהמה למעשר דגן. דכתיב עשר תעשר. מה דגן סמוך לגמרו עשורו. שהרי ר"ה שלו תשרי. והוא סמוך לגמרו (ז). שכל ימות החמה עומד בגורן להתייבש. אף מעשר בהמה נמי סמוך לגמרו עשורו דהיינו אחד באלול. שהבהמות יולדות באב. שאז נגמר זמן עבורן. דהכי ילפינן מקרא. דכתיב (תהלים ס"ה) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר. אימתי לבשו כרים הצאן. כלומר שמתלבשות מהזכרים העולים עליהם ומתעברות. בזמן שעמקים יעטפו בר. דהיינו באדר שהזריעה צומחת וניכרת יפה. ויולדות באב. דזמן עבורה של בהמה דקה ה' חדשים (ח). הלכך ר"ה של מעשר בהמה [בא'] באלול סמוך לגמרו: לשנים. לשני מלכי אומות העולם. כדפרישית לעיל: ולשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: ולנטיעה. אם נטע אילן מ"ד יום קודם אחד בתשרי (יא) שהם שתי שבתות לקליטה. שהנטיעה נקלטת בשתי שבתות. ושלשים יום אחר הקליטה להחשב שנה. דשלשים יום בשנה חשובים שנה (יב). הרי מ"ד יום. כשיגיע אחד בתשרי מונין לה שנה שניה משנות הערלה ולתשרי של שנה האחרת מונין לה שנה שלישית. ולאחר שנה שלישית כשיגיע א' בתשרי של שנה רביעית. אם חנטו בנטיעה זו פירות. עדיין הם אסורים משום ערלה. שאע"פ שתשרי ראש השנה לנטיעה. ט"ו בשבט ר"ה לאילן. וזה כבר נעשה אילן. לפיכך אין שנתו מתחדשת לצאת מידי ערלה. עד ט"ו בשבט (יג). ומשם ואילך אם יחנטו בו פירות. הם תורת רבעי עליהן. לאכלן בירושלים ובהמשה עבר בשבט לשנה שבאה. יצאו מידי רבעי. פירות החונטים בה מכאן ואילך: ולירקות. למעשר ירק (יד). שאין תורמין מן הירק. שנלקט

לפני

תפארת ישראל

ד) *דס"ל דון מנה ומנה, מה דגן תשרי, אף בהמות תשרי. ואפ"ה לדידהו יש ד' ר"ה, משום דחשבי ט"ו בניסן ר"ה לבל תאחר, לר"ש לבד במניין ד' ר"ה; ות"ק ס"ל דלא בעי' ג' רגלים כסדרן, ולא הו"ל ט"ו בניסן ר"ה לבל תאחר, ונקט תחתיו א' באלול; והיינו דקאמר ד' ר"ה לד"ה, לת"ק ארבעה דל רגלים, לר"א ור"ש ארבעה, דל מעשר בהמה: ה) למלכי אומות מונין שנה שלהן מתשרי, כמו למלכי ישראל מניסן כלעיל סי' א. וכ"מ לשטרות כלעיל: ו) *דאסור לחרוש ולזרוע בא"י בשמיטה וביובל מדאו'. ומה בזמן הבית אסור ל' יום קודם ר"ה מהלמ"מ. וכמו כן כל עבד ישראל, שכשמכרוהו ב"ד נמכר לשש שנים, וכשמוכר את עצמו נמכר לכמה שנים שירצה; ואם בתוך זמן מכירתם פגע בהן היובל, יוצאים לחירות. וכמו כן נרצע יוצא לחירות ביובל והוא כשהגיע א' בתשרי, הו"ל ר"ה שלהן: ז) *אילן שנטעו מ"ד יום קודם ר"ה חוץ מיום שנטעה [דהיינו י"ד בכדי שיקלוט האילן ויתפשט בקרקע, ואח"כ עוד ל' יום להחשב שנה], אז כשהגיע ר"ה שבתשרי, עלתה לו שנה בשנות הערלה. מיהו אעפ"כ כשיגיע ר"ה השלישי, עדיין פירותיו ערלה, עד ט"ו בשבט, דאע"ג דא' בתשרי ר"ה לנטיע', היינו להתחלת נטיעתו, וכדאמרן; אבל השתא אילן הוא ור"ה שלו ט"ו בשבט, וכלקמן סי' ט. ואחר ט"ו בשבט דין רבעי עליהן [י"ד רל"ד ס"ד]: ח) *שאין לעשר מהירק שנלקט מקודם, על הנלקט אח"כ; אף שמעשר ירק רק מדרבנן. ומכ"ש דאין לעשר מחדש על ישן במעשר דגן שהוא מדאו':

ט שאין

עיקר תוי"ט

(ז) ואי גמרו היינו שנגמר להתחייב במעשר. שאין אוכלים אכילת עראי יותר [illegible] כמו הנית: (ח) גמ' ואמר ליה בהמ' גסה לא"נ דיולדת לט' חדשים נמי בלב היא. אלא בזמן שטוען קדים ד' חדשים ובתוי"ט: (ט) בתשרי, וה' כלפי שנים דחשבי לט"ו בניסן שהוא ר"ה לרגלים. ות"ק ד' כלפי שנים נד"ה. לר"ש דתני ג' רגלים כסדרן דל מעשר בהמ' ולדפליגי עליה דל רגלים. גמרא: (י) לשנים כו'. מקראי ילפי' לה בגמרא: (יא) ביום הנטיעה אינו מכלל ימי הקליטה: (יב) בגמרא יליף לה: (יג) הכי ילפי' לה בגמ': (יד) ומפ' בגמרא דהכא תני ירקות במעשרותיהן מדרבנן. וכ"ש מה שחייב מדאורייתא. דהוי ירקות יוקם לשון רבים.

פשוט

פ"א ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן ראש השנה למלכים א), ולרגלים ב). באחד באלול ר"ה למעשר בהמה ג). רבי אליעזר
ורבי

תפארת ישראל

פ"א א) *דרגילין היו לכתוב זמן השטרות אחר השנים משהומלך המלך; וקאמר הכא דכל מלך ישראל אפי' הומלך באדר, כשהגיע ניסן מונין לו שנה ב', ובניסן הב' כותבין שנת ג' למלכו; ואם כתב שטר בניסן השני שלו, וכתב בשטר בשנת ב' למלכו, הו"ל שטר מוקדם, ופסול מלגבות בו אפי' מלקוחות שלקחו מהלוה והילך; דקנסוהו, מדאפשר לטרוף בו מלקוחות שקדמו להלואה: ב) *ר"ל רגל שבניסן הוא ר"ה לרגלים, דאם נדר דבר לבה"מק, אפי' נדר לבדק הבית, אם לא קיים נדרו עד שעברו ג' רגלים כסדרן, דהיינו פסח שבועות סוכות, עבר בבל תאחר. אבל בנדר לצדקה, מחויב עליה לאלתר אם לא יתן מיד; אם לא שהתנה בנדרו ליתנה על יד על יד [י"ד רנ"ז]: ג) ר"ל שאין מעשרין מהנולדים קודם לכן על הנולדים אח"כ. ולפיכך הוקבע זמן זה, דהוקש מעשר בהמה למעשר דגן בחד קרא; להכי שווין בזה, דמה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו, שבימות החמה הדגן מתייבש בשדה, ור"ה שלו בתשרי, דהיינו אחר שנגמר, ה"נ מעשר בהמה שרגילין לילד עד אב, ר"ה שלהן אלול:
ד דס"ל

ר"ע מברטנורה

פ"א ארבעה ראשי שנים הן: למלכים. מלכי ישראל מונין להם מניסן. שאם מלך מלך בשבט או באדר. משהגיע ניסן כלתה לו שנה. ומתחילין למנות לו שנה שניה. ומקרא נפקא לן דמניסן מנינן להו דכתיב (**מלכים א' ו**) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים. בשנה הרביעית בחדש זיו. הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל. מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים(א). מה יציאת מצרים מניסן מנינן לה(ב). אף למלכות שלמה מניסן מנינן לה. ולמלכי אומות העולם מונין מתשרי. והיינו דתנן לקמן בסמוך. באחד בתשרי ראש השנה לשנים. כלומר לשנים של מלכי אומות העולם. ונפקא מינה. לפי שרגילין היו למנות זמן שטרות לשנות המלך. משנה שעמד בה. משום שלום מלכות. ואם עמד מלך באדר(ג). וכתב לו הסופר בניסן שלאחר שלשה עשר חדש(ד). ניסן של שנה שניה. כיון דניסן ראש השנה למלכים. הוה ליה שטר מוקדם ופסול. משום דהאי ניסן של שנה שלישית הוא. ושטרי חוב המוקדמים פסולים לפי שמתוך טורף לקוחות. שלקחו השדה מן הלוה. בין זמנו של שטר. לזמן ההלואה. שלא כדין. שהרי קדמה מכירה להלואה. לפיכך קנסוהו לאבד גם מזמן ההלואה ואילך ולא גבי ממשעבדי(ה): ולרגלים. הכי קאמר. רגל שבו. שהוא פסח. ר"ה לרגלים. לענין הנודר שאם עברו שלשה רגלים משנדר. ולא קיים נדרו. עובר על בל תאחר. ורבי שמעון אומר(ו) שאינו עובר על בל תאחר עד שיעברו עליו שלש רגלים כסדרן. וחג המצות תחלה. כמו שהן סדורים במקרא. (דברים ט"ז). בחג המצות. ובחג השבועות. ובחג הסכות. ופסק הלכה משיעבור עליו רגל אחד בלבד. ולא הביא נדרו. עובר בעשה. דכתיב (**שם י"ב**) ובאת שמה. והבאתם שמה עולותיכם וגומר. רגל ראשון שאתה בא. אתה צריך להביא. ומשיעברו עליו שלש רגלים. עובר על בל תאחר. ואין הלכה כרבי שמעון דבעי שלש רגלים כסדרן: ראש השנה למעשר בהמה. שאין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחברתה. דכתיב (**דברים י"ד**) עשר תעשר בשני מעשרות הכתוב מדבר. אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה ואמר קרא שנה שנה ולא משנה זו. על של חברתה: ור' אליעזר ור' שמעון אומרים באחד בתשרי. כיון דאתקש מעשר בהמה. למעשר דגן. מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי. אף מעשר בהמה ראש השנה שלו תשרי. ואין
הלכה

עיקר תוי"ט

(א) שהרי מנה שנה זו שנת ת"פ ליצ"מ. ושנת ד' למלוך שלמה. רש"י: (ב) שדייק לה מקראי בגמרא: (ג) למלכי ישראל לקבלה לי' דבהו קיימינן השתא: (ד) דאלו בניסן שלאחר אדר וכתב של שנה ראשונה. אע"פ שלפי האמת היא שנה הב' ליכא למיחש כו' שכיון שזה המלך לא מלך שום ניסן. ושם המולך כתוב בספר. ומלא שלא יוכל לטרוף לקוחות אלא שלקחו אחר הניסן במלך זה המלך ולאותו בדין הוא טורף: (ה) עי' בהר"ב מ"ה פ"י דשביעית: (ו) כלומר ור"ש הוא. גמרא. ועשייתו דר"ש ורבנן יקלשי ילפי להו בגמ':
והשי

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

עיר ואם עירב א׳ מהעיר יכולין להוליכן עמו וה״ה אם נתנן לעכ״ום, ואם מילאן עכ״ום אין יכולין להוליכן, אלא לםקום שכל אנשי העיר יכולין להלך, ושל הפקר כרגלי הממלא; נהרות המושכים ומעיינות הנובעים אע״פ שאין יוצאין חוץ למקום נביעתן כרגלי הממלא ואפילו באים מחוץ לתחום לתוך התחום ונמלאו׳ מהם בשבת וכ״ש ביו״ט גשמים שירדו תוך העיר או ואפילו רק תוך תחום׳ כרגלי אנשי אותה עיר; מילא מים מבור הפקר לצורך חבירו הם כרגלי הממלא; — מי שהיו לו פירות מופקדים בעיר אחרת רחוקים ממנו ועירבו בני אותה העיר לבא אצלו לא יביאו לו מפירותיו, שפירותיו כמוהו בר״א כשייחד להם קרן זוית, אבל אם לא ייחד להם, הם כרגלי מי שהופקדו אצלו; ובזימן אצלו אורחים ביו״ט לא יוליכו בידם המנה למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך אא״כ זיכה להם מעיו״ט ע״י אחר במנות אלו; בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאו׳ ולנות תוך התחום הם מכונות ושוחטין מהן ביו״ם, משא״כ ברועות ולנות חוץ לתחום אם באו ביו״ם אסור לשחטם דמוקצה, ובבהמות עכ״ום אין מוקצה, כירושלמי דאין עכ״ום צריך הכן, חוץ באם באו בשביל ישראל דאסור, ורק בבאו לצורך עכ״ום או אפי׳ בסתם בעיר שרוב׳ עכ״ום או ספק הובאו מחוץ לתחום שאז אפי׳ באו לצורך ישראל, ועי׳ א״ח תקט״ו ס״ז לענין פירות דצריך שיהיה הנכרי שרוי עמו בעיר ופירות המצויים עמו בעיר; מורא בי״ם שני אפי׳ אינו שרוי ואיט מצוי שרוי

נשלמה מסכת ביצה

הידושים

איירי מפני' דאלה הפס בפ"ג. משא"כ בנדרי' דנ"ח א', דקאמ' אבל דבר שיש לו מתירין כגון טבל וכו', **אל** כהסך **איירי** בנהנ' דיש לו מתירין, כגון שהבעלי' כאן ובידו להפרים ממק"א ועי' כ"ן שם]. **ובהא מסתן** קו' הר"ן [נדרי' דנ"ב א'] שהקשה למה בנדר מהדבר ונתערב בטל בס', כמתני' הפס, והרי נדר הוה דשיל"מ? כ"ל דאף דאי"ל הפס שאין הנדר כאן, דהרי רוצה לאכול, עכ"פ י"ל דאין הכס כאן להתירו בפתח; ובלא"ה נבי נדר אמרי' אמן יימר דמזדקק לי' חכם [כשבת מ"ו ב']. **ובהא** מתורץ נ"כ הרמב"ם בפפ"ו ממ"א], בכתב ילפה לי דשיל"מ רק במינו לא בטל, והקשה הראב"ד הרי משנה שלימ' היא [פפ"ג דחלה]? כ"ל דקד"א דהפס טעמ' דלא בטל במינו משום כהיתירו כך איסורו, קמ"ל הרמב"ם דאינו כן, דא"כ בנדר נמי כל שאין כל הכונות להתירו לא מקשב דשיל"מ, והרי הרמב"ם פסק [פ"ה מנדרי' הי"ב] דנדר בכל גווני' הוא דשיל"מ, וכן פסקינן בי"ד [סרט"ז ס"י]. [**א"כ** מתורץ קו' ע"כ זלוק"ל הנ"ל דלפי מה דאוקמינן דהך דספ"ג דחלה לאו משום דבר שיש לו מתירי' הוא רק משום כהיתירו כך איסורו, לא מסתבר לומר דכבנא לתקן זא"ז יהי' כמין במינו כדאמר בדשיל"מ, דלענין כהיתירו איסורו לא מסתבר לומר הכי דהרי אסור להפרים ממין על שאינו מינו אף שבאין לתקן זא"ז, א"כ אדרב' כמו לענין היתירו לא מחשב כמין במינו כשבאין לתקן ה"כ נמי לענין איסורו]:

המסכת הזאת קראוה האחרונים ביעא, מדמתחלת עם מלת ביצה. אמנם למה החליפו מלת ביצה שהוא לה"ק, שהרי רוב לשון המשנה עם מלת **ביעא** ארמית? כבר כתב רמב"ן [בה"ת סתקנ"ן], מדאל יוציא אדם דבר מגונה מפיו. ובעניי לא ידענא מי שני ביצה כדכתוב בספר אורייתא דמשה, מביעא ארמית שאין מה"ש מכירין אותה [שבת י"ב ב']? או מי שני אות צ שרומזת לצדיק תמים [כשבת ק"ד א'], מע' תלויה דמתלי תלי וקאי במלת רשע? וברוך ה' שהאיר עיני, מדאמרינן [סנהדרין ד"ה ב'], דתלמיד אחד דרש מי ביצים אינו מכשיר, וטעו דסברו שאמר דמי בצעים אינו מכשיר ונכשלו בזה [ועי' תוס' שם]; ולהכי מדאירע כבר קלקול בזה לכן הנהיגו לומר בלשון חכמים ביעא במקום ביצה כדי שלא יכשלו עוד: **נשלמה מסכת ביצה**

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א. אע"פ שאין משילין פירות דרך ארובה [חלון שבתקרה] בשבת כשהמטר יורד, מ"מ ביו"ט שרי משום הפסד ואפי' לגמור האוצר, אבל לא ישלשלם בחלונות ולא יורידם בסולמות ולא ישלשלם מגג **אע"פ** שהן שוין; מותר לכסות הפירות או כדי יין ושמן או לבנים מפני הדלף; ליתן כלי תחת הדלף דינו כבשבת, שאפי' לשופכו ולהחזירו מותר וכ"ז שהדלף ראוי לרחיצה, ובאינו ראוי אין עושין גרף של רעי לכתחילה, ובדיעבד שנתן והוא במקום דמאיס עליו מותר לטלטלו במים המאוסים: **מ"ב.** כל שבות דאסור בשבת אסור ביו"ט, והייב עליו מכת מרדות, כעליית אילן בין לח או יבש או להניח עליו או לטול משם שום חפץ דשמא יתלוש, ורק ליגע באילן בלי שינידנו מותר, וכן אסור רכיבה ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ מים ולא מטפחין להכות כף אל כף ולא מספקין להכות כף היד על ירך ולא מרקדין דשמא יתקן כלי שיר, מיהו לכבוד התורה מותר לטפח ולספק ולרקד ול"ח, ואלו אסורים משום רשות כלומר אע"פ שיש בהן קצת מצוה, לדון, לקדש אשה, ויש מתירין באין לו אשה ובנים להלוץ או ליבם, ואלו אסורים משום מצוה כלומר אע"פ שיש בהם מצוה ממש, להקדיש כלי ידוע ורק לנדור מעות שרי ולי"א הקדשות דידן כחולין נינהו ולא נפקי לגמרי מרשותו ושרי ואסור לומר ערכי עלי (ויקרא כ"ז) או להקדיש לבדה"ב ולא לפדות הבן וכו' ובעשה בשוגג או במזיד מהני וכן לא מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט, ורק להפריש חלה מעיסה שנלושה היום מותר, ועי' לעיל פ"א מ"ו, ואין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד: **מ"ג. ד'. ה'. ו'. ז'.** כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וי"ט אלא אלפים אמה לכל רוח כך כליו [בשבת **א"א** רק במלבוש דרך לבישה, דשאר כלים אסור להוציא בשבת] ובהמתו אסור לשום אדם להוליכם אלא במקום שבעליהם עצמם יכולים להלך ובעירבו בעליהם לרוח א' אסור להוליכם לרוח אחרת **אפי'** פסיעה אחת [ומותר למסור בהמתו לעכו"ם במקום שיש לחוש שיוציאנה מחוץ לתחום] ובמסרה לבנו היא כרגלי אב, ולרועה אפי' עכו"ם כרגלי רועה ואפי' מסרה לו בי"ט, ובמסרה לב' רועים היא כרגלי בעלים, ושל רועה כרגלי אנשי אותה עיר, ואפי' עירב הרועה ד' אלפים ד"מ למערב, יכול אחר להוליכה מי שלקחו ממנו בי"ט לרוח שכנגדו למזרח, כלים המיוחדים לאחד מהאחים שבבית הם כרגליו ושאינם מיוחדים אין יכולים להוליכם אלא במקום שכולם יכולים להלך. —השואל כלי מחבירו מעיו"ט. **אע"פ שלא** לקחו עד י"ט הוא כרגלי שואל, משא"כ בשאלו בי"ט אפילו דרכו לשאלו ממנו בכל י"ט, הוא כרגלי המשאיל, האשה ששאלה מחברתה מים ומלח לעיסתה והבלין לקדירתה ביו"ט הו"ל מים ומלח דלתקן העיסה עבידי כמב"מ בדשיל"מ דלא בטיל, וע"כ העיסה וההבלין כרגלי שתיהן, לקח מחבירו ביו"ט גחלת לא יוליכנה אלא כרגלי נותן, משא"כ שלהבת דהדליק נר או עץ משלהבת חבירו **היא** כרגלי המדליק [וכן הדין לענין מעילה דרק בגחלת מועלין **לא** בשלהבת דרק אסור, וכן לענין הוצאת שבת חייב רק אגחלת, **לא** אשלהבת, **בדתפה לר"ה**], **בור** של יחיד מימיו כרגלי בעל הבור, **ושל** אותה עיר כרגלי **אנשי** אותה

עיר

מפירותיו, לא יביאו לו(מח), ואם ערב הוא, פירותיו כמוהו(מט): ז מי שזמן אצלו אורחים(נ), לא יוליכו בידם מנות(נא), אא"כ(כד) זיכה להם מנותיהם מעיו"ט(נב). אין משקין(כה) ושוחטין את המדבריות(נג), אבל משקין ושוחטין את הבייתות, אלו הן בייתות, הלנות בעיר(נד) (כו), מדבריות הלנות באפר(נה) (כז):

נשלמה מסכת ביצה.

ר"ע מברטנורה

לעצמן במקומן: ו לא יביאו לו מפירותיו. שהואיל והוא לא עירב לשם. דפירותיו כמוהו: ז מי שזמן אצלו אורחים. מעיר אחרת ובאו אצלו על ידי ערוב לא יוליכו לאחר סעודה מנות בידם לביתם: אא"כ זכה להם. על ידי אחר. [מנותיהם מערב יום טוב שמזכה] בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה. מערב יום טוב ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני. דזכין לאדם שלא בפניו:

נשלמה מסכת ביצה.

תפארת ישראל

הוא, וקנה אותן שמתלא כשהגביהן: מח) *מדלא עירב הוא. ודוקא בייחד להפירות מקום; אבל בהפקידן בידם, דינן כרועה סי' כט: מט) ע"י עצמו או ע"י אחר שעירב למקומו; אע"ג שאותו שהפקיד אצלו לא עירב למקומו, הרי יחד לו מקום: נ) ביו"ט: נא) למקום שאין בעל הסעוד' יכול לילך לשם: נב) ע"י אחר, שהגביהן אותו אחר מעיו"ט שיהיו המנות מעכשיו שלהן: נג) *להשקות בהמות מדבריות, ולאו שרי, דהרי מזונתן עליך, כלעיל רפ"ג; רק הכא לאו בהיתר השקה מיירי רק איידי דנקט שחיט' נקט משקין, דאורח' להשקות בהמות קודם שחיטה, כדי שיהיה נוחין להפשיט עורן, גם שעי"ז נתוכי' סרכות דקות שבריאה: נד) *שבאות ממקום המרעה, ולנות תוך התחום של העיר, ונמצא שהם בכל יום מוכנות: נה) *באחו; ר"ל שבכל ליל' לנות חוץ לתחום, ונמצא שהן מוקצין, דהכא דהיינו בידים גם ר"ש מודה. ודוקא בבהמת ישראל; אבל בהמת עכ"ום אם לא הובאו מחוץ לתחום לצורך ישראל, מותרין [תא"ח, ועי' לעיל פ"ג סי' י"א]:

נשלמה מסכת ביצה.

עיקר תוי"ט

כד) אא"כ. ואע"ג דתנן ר"ד בדקורא קני ליה השואל שאני התם דא"ל שואל למשאיל נוחיה הנלך שמכה דעסיה אבל הכא דלא אמר ליה בעינן זיכוי הר"ב: **כה) אין משקין.** לענין השקאה בעלמא הוי להו ואלו מזונותיהם עליך ומותר להשקותם מש"ה מפרש בגמרא דמשום שחיטה נקט ולגבי אורחים קמ"ל דלאקי יהדר לבתים משום שכל' דמשכא כו'. הר"ב ועתוי"ט: **כו) בעיר.** כת"ק דבריית' בפיר' שיוצאות ורועות חוץ לתחום. ובאות ולנות בתוך התחום ונמצא שהן מוכנות: **כז) באפר.** פי' הר"מ שם הכפרים. והערוך פי' כמו והמרעה בלאו. ור"ל שהם חוץ לתחום. והם מוקצים דלית דעת לגבי העיר עליהן ועמ"ש פ"ד מ"ג ומיהו הכא ליכא מ"ד בגמרא דאף ר"ש מודה דהוי כנולדות ולמוקצים:

נשלמה מסכת ביצה:

חידושים

מ"ד כתבו תוס' אף דדשיל"מ נמי בטל באינו מינו, הכא דבאו לתקן זא"ז כמינו יחשב. והקשה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל א"כ למה בטל שאור חטין בעיסת אורז בפ"ג דחלה, והרי הוים שם דעבד כמינו נחשבו? ונ"ל דרק באיסור מגד די"ל כתחומין נחשב כמינו ולא בטבל דאסור מג"ע. עכ"ד. ולהעשלת שלא ראה אור, כיה נראה נכאורה, דהרי בלו"ז ק' נהנך פוסקים דס"ל דדשיל"מ אפי' שלא במינו לא בטל, והרי התם בפ"ג דחלה אמרינן להדיא דטבל בטל שלא במינו? ואי"ל דהנך פוסקים והוכ' בולה כנ"ל ס"ל, דדוקא ביצה בנולדה ביו"ט דלמחר יהיה מותר מעצמו מיחשב דשיל"מ, אבל טבל דאין איסורו בא רק ע"י מעשה אדם בהפרשת תרומה, לא מיחשב דשיל"מ מדלא ברור ביאות התירו למחר, והא דאמרינן התם בפ"ג דחלה דטבל לא בטל במינו, אין הטעם משום דשיל"מ, רק משום דבהיתירו כך איסורו [כע"ז דע"ג כ'], וכן עשמא רק במינו שייך, דרק במינו שייך הא' פוטרת חברי', ניחא, דהרי בנדרים [דנ"ח א'] אמרינן להדיא דטבל ודמוחזי' אף דתלוי במעשה אדם מיחשבו דשיל"מ? ול"מ נ"ל דטבל שנתערב דוקא כיונו לבטלים כאן להפרים [כתוי' ע"ז דע"ג שם], וגם שוב עבל אחר בידו להפריש ממנו על התערובות, מיחשב דשיל"מ אבל כשאין כשעים כאן או שאין טבל אחר להפריש ממנו, עבל מג"ע אין לו מתירין, והפ"כ במינו לא בטל משום דכהיתירו כך איסורו, ובכה"ג

פירות

ה האשה ששאלה מחברתה[לד] תבלין, ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו[לה] ברגלי שתיהן[לו] [כ], רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש[לז]: ה הגחלת כרגלי הבעלים, ושלהבת[לח] בכל מקום[לט]. גחלת של הקדש מועלין בה ושלהבת לא נהנין[מ] ולא מועלין[מא]. המוציא גחלת לרשות הרבים[מב] חייב, ושלהבת[מג], פטור. בור[כא] של יחיד כרגלי היחיד[מד], ושל אנשי אותה העיר, כרגלי אנשי אותה העיר[מה], ושל עולי בבל[מו] כרגלי הממלא[מז]: ו מי שהיו פירותיו בעיר אחרת, וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו

תפארת ישראל

לד) ביו"ט: לה) העיס' והתבשיל: לו) *כלעיל סי' לא. ולא אמרי' דמים ומלח בטלין בעיס'? דמשום שמהן נעשית העיס', הו"ל יחד כמין במינו דלא בטל בדשיל"מ [תוס']. או י"ל דוקא דבר שאינו מותר רק אחר זמן, בטל באינו מינו; אבל מים ומלח הכא, שגם עכשיו יש לו היתר במקום שרגלי שניהן מותרי', אפי' באינו מינו לא בטל [ר"ן נדרים נ"ב א']. ונקט הך דינא בנשים משום דאורח' דמלתא נקט דאשה רגילה בעשיית עיסה. [כב"ק פ"ב א'] מיהו אפי' ביש לה בעל מיירי אפ"ה הוה כרגליה ולא כרגלי בעל האשה, דלא גרע אשה מרועה במשנה ג': לז) *שאין ניכרות בעיסה או בתבשיל עבים: לח) אם הדליק בשלהבת של חבירו: לט) *מותר לטלטלה בנר שלו אף שלא כרגלי בעליה: מ) לכתחיל' מדרבנן: מא) ר"ל אין חייב קרבן מעיל' כשנהנה ממנה: מב) בשבת: מג) שהפה בידו לר"ה: מד) מימיו כרגלי בעלי הבור: מה) *אלפים לכל רוח חוץ לע' אמה וד' טפחי', ולב"י שמים כרגלי הממלא; ובמילאן עכ"פ דינו כשי' לא: מו) שעשו בני הגולה כשעלו לצורך עוברי דרכים: מז) דבירא דהפקירא הוא

ר"ע מברטנורה

הן כרגלי המשאיל. לפי שקנה שביתה אצל בעליו. ואפי' היה רגיל להשאיל בכל י"ט (יט): האשה ששאלה מחברתה תבלין. לקדרתה: ומים ומלח לעיסתה. הרי אלו. הקדרה והעיסה. כרגלי שתיהן. אין מוליכין אותן אלא במקום ששתיהן יכולות לילך. דכיון דביום טוב שאלה. קנו התבלין. או המים והמלח שביתה. אצל בעליהן: שאין בהן ממש. אין נכרות לא בקדרה ולא בעיסה. כגון שהתבשיל עבה. ואין המים נכרים בה הילכך אין מעכבות הולכתן. ובמלח לא פליג רבי יהודה דמיירי בעיסה שנלושה במלח. שהיא גסה ועבה. שהיתה נכרת. ויש בה ממש. ואין הלכה כרבי יהודה: ה ושלהבת. כגון הדליק נרות בשלהבת חבירו. אינו מעכב באיסור תחומין: מועלין בה. הנהנה ממנה מביא אשם מעילות: ושלהבת לא נהנין. לכתחלה מדרבנן. ואם נהנו לא מועלין אין חייבין קרבן מעילה דלית לה ממשא. וכן המוציא גחלת בשבת לרשות הרבים חייב ושלהבת שלחפה בידו מרשות היחיד לרשות הרבים פטור: כרגלי היחיד. אין מוליכין המים אלא כרגלי בעלי הבור: כרגלי אנשי אותה העיר. אלפים אמה לכל רוח חוץ לעבורה (כב): ושל עולי בבל. העשוי לעוברי דרכים באמצע הדרך. ועשאום בני הגולה לשתותם בעלותם: כרגלי הממלא. מפני שהוא הפקר. והפקר נקנה בהגבהה. ואם בא אחר ושאל לו מימיו אינו מוליכן אלא כרגליו. דקסבר האי תנא יש ברירה להתיר (כג). ומאתמול הוברר הדבר דלהאי גברא חזו וברשותיה קיימי. ודלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר חפצי הפקר. קונין שביתה לעצמן

עיקר תוי"ט

דקתני בדבורה בעלואה ולא מסך מבע"י. וקמ"ל כיון דאסמכיה. ברשותיה אוקמיה. רש"י: (יט) פי' להשאיל כלי זה להשואל הזה. וכיון דבעי"ט זה לא אמר ליה לא אוקמיה ברשותיה. משום דמימר אמר דלמא מבכח אינים אחרינא ואזיל ובאיל מיניה. גמרא ועתוי"ט: כ) שתיהן. לא בעלי מים ומלח אגב העיסה. משום דהוי דשיל"מ. גמרא ועתוי"ט: כא) בור כו'. כ"מ שבונה בור. הוא מים ונובעים והכי איתא בגמרא. דאלו הנובעים ה"ה כרגלי כל אדם. פי' הממלא ראשון: (כב) רש"י. ונראה בעיני דדוקא בשלא עירב אחד מהן. דאל"כ הוא מעכב. עי"ל דבאי מים דכלין ואינם נשארים לאחר עשיית לרכיו בהם שייך לומר בהם יש ברירה אבל"כ בכלים. ועתוי"ע: (כג) דתחומין דרבנן. ודרבנן קי"ל יש ברירה:

מגביהין תרומה ומעשר(כד). כל אלו ביום טוב אמרו, ק"ו(יד) בשבת. אין(כה) בין יום טוב לשבת(כו) אלא אוכל נפש בלבד(טו): ג הבהמה והכלים כרגלי הבעלים(כז). המוסר בהמתו לבנו(כח)(יז) או לרועה(כט), הרי אלו כרגלי הבעלים. כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית, הרי אלו כרגליו(ל), ושאין מיוחדין, הרי אלו כמקום שהולכין(לא): ד השואל כלי מחבירו מעי"ט, כרגלי השואל(לב). ביום טוב, כרגלי המשאיל(לג). האשה

ר"ע מברטנורה

ומעשרות. ואפילו כדי ליתנם לכהן בו ביום דמחזי למשום שמחת י"ט דכהן שהוא צריך להן הוא מפרישן. אפ"ה אסור. דה"ל מתקן. והני מילי פירות דטבילי מאתמול אבל פירות דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרישינן לה בי"ט ויהבינן לכהן: אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. הך שמעתא כב"ש. דאמרי אין מוציאין לא את הקטן. ולא את הלולב. ולא את ספר התורה לרשות הרבים. דלא הותרה הוצאה אלא לצורך אוכל נפש. אבל אנן. קי"ל כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש. הותרה נמי שלא לצורך(טז). והיכא נמי משילין פירות דרך ארובה. דריש פרקין. דבשבת אסור. ובי"ט מותר: ג כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכה בי"ט. אלא במקום שבעליה יכולים לילך: או לרועה הרי אלו כרגלי הבעלים. מתניתין כשיש בעיר שני רועים. דלא ידעינן להי מנייהו שויא לה דעת בעלים. שלכך הרי הן כרגלי הבעלים. אם אינה אצל הרועה מבעוד יום. אבל כשאין בעיר אלא רועה אחד. כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו. והויא לה כרגלי הרועה: ושאינן מיוחדי'. לאחד מהן אלא לכולן: הרי אלו כמקום שהולכין. למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים. אבל אם עירב אחד מהן לסוף אלפים לצפון. והשאר לא ערבו. הוא מעכב על ידם מלהוליכם לדרום. אפי' פסיעה אחת. מפני חלקו. והן מעכבין על ידו מלהוליכם לצפון. אלא אלפים אמה. שהן מותרין בהן: ד כרגלי השואל. שהרי קנה שביתתו אצלו בין השמשות דבי"ה שהוא כניסת היום. קונה שביתה ואפילו לא בא ליד השואל אלא בי"ט(יח). דלאו ברשותיה קיימי בין השמשות הרי הוא כרגליו של שואל: ואם שאלו ביום טוב. משחשיכה. הרי

הן

תפארת ישראל

וכולהו אסירי מדדמי למ"ות. ומה"ט נמי אין פודין הבן וכו'. וכולן שעשאן בשוגג או במזיד, מה שעשה [שם]: כד) דדמי למתקן; אבל להפריש חלה מעיסה שנלושה היום, שרי [הק"ו]: כה) *ר"ל אין דבר שמותר לכתחלה ביו"ט, ואסור בשבת: כו) זהו לב"ש; אבל לב"ה כל שיש בו צורך יו"ט קצת, אפי' אינו צורך אוכל נפש שרי ביו"ט, דמתוך שהותר לצורך מותר נמי שלא לצורך אוכל נפש [תוס' ביצה די"ב א', ועי' פ"א סי' ל']: כז) *שאין מוליכין אותן רק למקום שבעלי' שלהן רשאין לילך לשם [של"ז]. וה"ה לגבי שבת, אלא דלהכי נקט לה הכא גבי יו"ט לאשמעי' פלוגת' דר"י ורבנן גבי עיס' [במשנ' ד']: כח) *דבמתפקיד לבנו אין דרכו למסור ברשותו לגמרי: כט) *מיירי שיש ב' רועי' בעיר ומסרה מעיו"ט לשניהן, ולא ביררו עד יו"ט מי ירענה, להכי לא הו"ל כמסר' לו מעיו"ט [רי"ף]; אבל ברועה א' שפסק עמו מעיו"ט שירעה בהמתו, אפי' לא מסר' לו רק ביו"ט, ואפי' הוא עכו"ם, הוא כרגלי הרועה [שם]: ל) אע"ג שאינו לובשם שלו, רק מתפוסת הבית ולשבירתו אחיו יכולי' למחות בו בי"ט [כח"מ רפ"ו ס"ב]: לא) *ר"ל למקום שיכולין כולם לילך לשם; ובעירב א' לצפון וא' לדרום, לא יזוזה ממקומה: לב) אף שלא קבלה עד יו"ט ואף אחר שהחזירה: לג) אף שרגיל להשאילה לו:

ביו"ט

עיקר תוי"ט

ס"נ מ"ו וכ"ת הא למכי' דחפלי שמים מותרין כו'. י"ל דלא דמי כולי האי למ"ות שאינו יוצא מרשות לרשות לגמרי כמו הני דהכא ועתוי"ט: יד) ק"ו בשבת. ה"ק כי איתנו בי מדרשא לענין י"ט מיתנו וק"ו בשבת. ואיצטריך דקתני כל שחייבים בשבת חייבים עליו בי"ט כ"נ להכריז שלא התכרו במשנה זאת ולאו הן לאיצטריך קאי כל אלו ביו"ט כו': טו) אין כו'. להיות מותר לכתחלה בי"ט שאסור בשבת אבל לענין עונשין יש הרבה. שזה בסקילה וכרת וזה בלאו גרידא. כס"י ותוס'. ומה"מ ניחא דלא חשיב מוקצה דשבתא מותר דלא כל אלא לומר דלין מותר ביו"ט מה שאסור בשבת: (טז) וה"נ הבעלה: יז) לבנו. ואע"ג דהוא יחזה לא קנה לגבי שכך בני אדם למסור כליהן ושליהן לבניהן ואין מחזיקין אותם כאלו הוצילם מרשותם הר"מ: (יח) והשואל

דקאמי

משום שבות, לא עולין באילן יג), ולא רוכבין ע"ג בהמה יד), ולא שטין על פני המים טו), ולא מטפחים טז), ולא מספקים יז), ולא מרקדין יח) ט. ואלו הן משום רשות יט), לא דנין כ), ולא מקדשין כא), ולא חולצין ולא מיבמין כב). ואלו הן משום מצוה י) לא מקדישין כג), ולא מעריכין כד), ולא מחרימין כה), ולא

תפארת ישראל

כ"כ ביו"ט: יב) *בין לח או יבש; וכמו כן אסור להניח או ליטל שום חפץ פה, דגזרו שמא יתלש ענף משם. מיהו מותר ליגע באילן אם לא ינידנו; וכמו כן מותר לילך או ליסב על גבי עשבים; ועכ"פ אסור למשמש בהן בידיו [הט"ז סי' של"ו]: יג) שמא יחתוך זמורה להנהיגה [ועי' שבת פכ"ד סי' ג]: יד) שמא יעשה בשבת חבית שלמדין לשוט עליה: טו) כף אל כף [קלאטשען] בל"א: טז) להכות כף היד על ירך: יז) *[טאנצען]; וכולהו אסירי שמא יתקן כלי שיר. מיהו בעושה לכבוד התורה, הכל מותר. [ונ"ל דהכה"ג ליכא למיחש לשמא יתקן כלי שיר? דדמי לההך דלמרי' [פסחים די"א א'] איהו גופיה מחזיר עליו לשרפו, מיכל אכיל מני'; ה"נ כבוד התורה ושמחה תזכירהו [ועמ"ש שלי"ע]: יח) דנקרא רשות ולא מצוה, דמיירי דיש גדול ממנו בעיר: יט) לארס אשה, וזה רשות, דמיירי דאית לי' אשה ובנים; וי"א דבאין לו אשה ובנים, שרי [שלי"ע]. ואלו ב' אסורים גזיר' שמא יכתוב: כ) ונקרא רשות דמיירי שיש אח גדול ממנו: כא) *אסור משום מקח וממכר, דאסור מדברי קבלה [נחמי' י"ג. כך כתב רש"י ביצה דכ"ז ב']; ושם [דל"ז א'] כ' משום דבר דבר. ועי' שבת [קי"ג ב'] ברש"י ותוס' שם. ועמ"ש לעיל פ"ג סי' לד]. ודוקא כלי ידוע אסור להקדיש, אבל לנדור מעות שרי. וי"א דוקא למקדש אסור לנדור, מדמוציא לגמרי מרשותו דמי לתו"מ; אבל הקדשות דידן חולין נינהו, ולא נפיק לגמרי מרשותו, ושרי [מג"א ס"ו סקי"א]: כב) *לומר ערכי עלי, או שאומר ערך פלוני עלי, נותן לפי ערך השנים [עי' ויקרא כ"ז], דאם הנערך זכר, מבן חודש עד ה' שנים, נותן ה' שקלים; ומבן ה' עד כ', נותן כ' שקלים; ומכ' עד ס' נותן נ' שקלים; ומס' ולמעל' נותן ט"ו שקלים [וסי' הכן יה]. ואם הנערך נקיב', עד ה' שנים, ג' שקלים; יתן ה' עד כ' י' שקלים. ומכ' עד ס' ל' שקלים; ומס' ולמעלה נותן י' שקלים [וסי' בת ג'י'ל'י'. ונ"ל דנקיבה שיה ראוי שיהיה ערכה חצי זכר, מדאינה חשובה רק כפלג גופא; רק שאין נותנין חצי ולא חצי עשירית. להכי תחת ב' ומחצה התן ג'; ותחת ב' עשירית וחצי עשירית, תתן ג'; וכ"כ תחת ז' ומחצה תתן עשירית שלם]: כג) *שהם חרמין הוא הקדש לבדק הבית.

ר"ע מברטנורה

מגביהין

שהטילו עליו חכמים לשבות מהן ואין בעשייתן שום מצוה: לא עולין באילן. גזירה שמא יתלוש (ה): ולא רוכבין ע"ג בהמה. גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה: ולא שטין על פני המים. גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (ו): ולא מטפחין. כף על כף (ז): ולא מספקין. כף על ירך (ח): ולא מרקדין. ברגל. וכלהו גזירה שמא יתקן כלי שיר: ואלו הן משום רשות (י). משום דהנך דסיפא הוו מצוה גמורה. לגביהן קרי להני רשות: לא דנין. דין. וזמנין דהוי רשות. כגון שיש בעיר גדול ממנו. שאין מוטל עליו לדון: ולא מקדשין. קדושי אשה. וזמנין דלא הוי מצוה גמורה אלא רשות. כגון דאית ליה אשה ובנים: ולא חולצין. ולא מיבמין. כמו בזמן שיש אחיו הגדול ממנו. הוי רשות. דמצוה בגדול ליבם. וטעמא דכולהו גזירה שמא יכתוב (יא): ולא מעריכין. ערך פלוני עלי. ונותן כפי השנים. כמו שכתוב בפרשת ערכין: ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם וסתם חרמים לבדק הבית (יב). וכלהו אסרינהו רבנן. משום דדמו למקח וממכר (יג). שמוציא מרשותו לרשות הקדש: ולא מגביהין תרומות

ומעשרות

עיקר תוי"ט

וכולהו

מסיכנו. הר"נ: (ה) דהוי איסורא דאורייתא. דהיינו קוצר בתולש מן המחובר. רש"י: (ו) כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין חבית ארוכה. ולמדין בו לשוט רש"י: (ז) ויכו כף ויאמרו יחי המלך מתורגם וטפחו יד: (ח) כמו ספקתי על ירך: ט) מרקדין. עת לרקוד מתרגם לטפזא בהלולא. ומפזז ומכרכר. מתרגם מרקד ומשבח: (י) ולהנך קמאי קרי שבות דאיסור שבות גמור יש בהן לפי שאין בהן צד לצלך גזירות חכמים מעליהן שאין בהן להגוהית מצוה. רש"י: (יא) פסק דין, נדונין ושטר ארוסין, לקדושין. ושטר הלואה להלואה. וכתובה ליבמה רש"י. וכ"ש גירושין דלא שני אלא בכתיבה יכו ביום. ומש"ה לא חש למתניה. הר"נ: (יב) ותמהני שפירשו דלא כחכמים דס"ל דסתמן לכהנים דהכי קי"ל (בערכין פ"ח מ"ו) והא ודאי דכשמחרים לכהן דהוי נמי כמקח וממכר והפשר דכ"ש הוא. ורבותא נו לאשמעינן דאפי' לבדק הבית דלגבוה מחזי כמקח וממכר: (יג) עמ"ש

פ"ג

פ"ה משיליןא) פירות דרך ארובה ב) ביום טוב, אבל לא בשבת. ומכסים פירות ג) בכלים ד) מפני הדלף ה), וכן כדי יין וכדי שמן ו) ג). ונותנין כלי תחת הדלף ז) ד) בשבת ז): **ב** כל שחייבין עליו ח) משום שבות, משום רשות ט), משום מצוה י), בשבת, חייבין עליו ביום טוב יא). ואלו הן משום

ר"ע מברטנורה

פ"ה משילין פירות דרך ארובה. מי שיש לו פירות או תבואה שטוח על גגו להתייבש וראה גשמים ממשמשין ובאים התירו לו לטרוח ולהשליך (א) דרך ארובה שבגג. והם נופלים לארץ. דליכא טרחא יתירא ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה בתקרת הגג. אבל חלון. כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד להחלון ולהשליכו. כולי האי לא שרו רבנן למטרח: ומכסין את הפירות. ולא אמרינן טורח שלא לצורך י"ט (ב) הוא דמשום הפסד ממון שרו ליה רבנן: דלף. גשמים שנוטפים מן הגג: וכן כדי יין וכדי שמן. מכסין אותן מפני הדלף: תחת הדלף. לקבל את המים שלא יטנפו הבית. ואם נתמלא הכלי. שופך ושונה ואינו נמנע: **ב** כל שחייבין עליו. שאסרו חכמים לעשותו בשבת משום שבות או משום רשות. שיש בו קצת מצוה. אבל לא מצוה גדולה. וקרוב הוא להיות דבר הרשות. ויש בו איסור מדברי סופרים: או משום מצוה. או שיש בו מצוה ממש ואסרו חכמים לעשותו בשבת: חייבין עליו. בלא לעשותו ביום טוב: ואלו הן משום שבות. שהעולו

תפארת ישראל

פ"ה א) ר"ל משליכין: ב) *כל חלון הוא בכותל, משא"כ ארובה הוא בתקרה. וקאמר הכא, דאם פירותיו על הגג, ומתירא שיופסדו בגשמים, מותר בטרחת השלכתן דרך הנקב שבתקרת הבית; אבל להגביהן ולהשליכן דרך חלון שבדופן, אסור: ג) *אפי' מוקצין [וי"ח]: ד) *ר"ל בכל עת אפי' בשבת: ה) *טפות מועטות שנוטפין מהגג; וכ"ש מפני גשמי' עצמן דמרובין, דשרי [כך נ"ל]: ו) *מכסין אותן מפני הדלף; וכולהו לא זו אף זו קתני דלא זו פירות שכשיתלחלחו יתרקבו אלא אפילו יין שאינו נפסד כ"כ ע"י שירדו לתוכו איזה טפות מטר; ולא זו יין שעכ"פ כשיתערב בו מים יתקלקל, אלא אפי' בשמן שא"א שיתערב עם מים, ואפשר ע"י שינון להפרידם אפ"ה שרי לכסותן: ז) *לקבל הנוטפין, ובנתמלא שופך ושונה; ודוקא בדלף דראוי לרחיצה [בל"ה], ומלה בשבת אכולהו קאי: ח) *ר"ל שאסרוהו חכמים: ט) *ר"ל אפי' אם יש בו קצת מצוה, ואפ"ה אסרוהו חכמים: י) *ר"ל או שיש בו מצוה ממש ואסרוהו חכמים בשבת: יא) *נ"ל דר"ל כמו בשבת, אם עשאן חייב מכת מרדות מדרבנן, כ"כ

עיקר תוי"ט

(א) ליבנא דבי יכל זיתק גמרא: וכתב הרא"ש ויותר נראה כדברי ר"י דבשבת דקתני בסיפא קאי אכולי תנין כבי דמדקתני רישא בי"ט אבל לא בשבת. ובסיפא קתני בשבת משמע דקאי אהרי כבי: ג) כדי יין כו'. מוקמינן בגמרא כר"י דאסור [illegible] הא תנא בפירות [illegible] דוקא [illegible] דאפי' [illegible] דבר שאינו ניטל [illegible] דוקא בפירות [illegible] כדי יין לאשמעינן דאפילו בהפסד מועט שרינן: ד) הדלף. דוקא בדלף הראוי דאי באינו ראוי אסור דמבטל כלי מהיכנו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

כבונה אלא אוחז הקדירה ומכניס האבנים תחתיה וכן במטה שאוחז הקרשים למעלה ומכניס הרגלים [מיהא שולחן שלנו דאין לו דפנות מגיעות לארץ מותר להושיב על רגליו בלא שינוי ולי"א אפי' במגיעות לארץ דא"צ לאויר שתחתיו] וכן במדורה כשמעריך העצים ומניח זע"ז או ישפוך עצים בעירבוב או יניח עץ למעלה ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו; אין סומכין קדירה או דלת בבקעת לה' דאינה ראויה להסקה ומוקצה לטלטל; מיהא לצלות או להסיק בו שרי אע"פ דבפ"ע אינו ראוי; — אין מנהיגין בהמה במקל אפי' אומניה מאתמול דמחזי כמוליכה למכרה בשוק: מ"ז דין גיבוב עצים מהחצר עי' לעיל מ"א, ודא ניתני עצים רק להסקה אבל להצניע שניו וכהומה אסור: מ"ז עי' לעיל מ"ד ומ"ה; מוקצה שאינו בע"ח כפירות שמונחות ליבש והוקצו לאכל דהדין בידים להתייבש, אין צריך שירשום מערב שבת ומערב יו"ט אלא יאמר מכאן אני נוטל למחר, ולמג"א בפירות דחזי ולא חזי, ודלמא מטלטל מהר פירי דלא חזי צריך שירשום ועי' לעיל פ"א מ"ג, והיכא דמותר להכין באמירה במידי שאינו בע"ח מותר להכין מי"ט א' לב' בבי' ימים טובים דגליות:

חידושים

מ״א כתב הר״ב בסי׳ ו. וכ״כ רש״י מתחילין להסק אף שלא זימנה להיסק דלית ליה מוקצה. וכ׳ עלה הגאון הגדול מהו׳ עקיבא שליט״א, ת״ל וק׳ מת״כ אי אינו אוכל מה מוקצה יש בזה, אף דאינו עומד להסקה, מ״מ יכול ליטל להאכיל לבהמה, ויכול לעבות בה כ״ל אפי׳ לר״י; ואי באוכל, א״כ לדאית לי׳ מוקצה אסו׳ להאכיל ממנה לבהמה, וא״כ למה נקט רש״י מתחילין להסק, ולא כפשוטו מתחילין להאכיל לבהמה, ומה רבותא איכא בהסקה טפי מלהאכיל לבהמה, וצ״ע. עכ״ל. ותע״ל בכתת הדל, והנה קול אומר קרא! דדלו דייקא ליטל בכון סתר סתר; — גברא רבה קאחזינן, אבל קושיא לא חזינן, דמה ספק יש בדבר זה אי מתני׳ מיירי באוכל או לא? ומה ל״ע יש בדברי רבינו רש״י זלה״ה? ובתהכ״ת הגאון הגדול נ״י אשתמיטתי׳ הגמ׳ ערוכה במקומה, דבב׳ הלשונות דנקט הש״ס בתרוויי׳ אמרי׳ דמתני׳ באוכל מיירי ולר״ש דלית לי׳ מוקצה קמ״ל רישא בערמא תבן אע״ג שסתמא אזרוהו לבהמ׳, אפ״ה לא נאסר להסקה מטעם מוקצה; ועלים במוקצה דסיפא דאסירין להסקה, מיירי נמי באוכל, והיו עלים חשובין שמוקצין מהמת הסכך כיון להסקה, ובכה״ג גם ר״ש מודה. ולר״י דאית לי׳ מוקצה, להכי עלים במוקצה שלא זימנן להסקה בשיר אסירין ורישא בתבן דשרי אף שהיה באוכל, מיירי בלא חזי לבהמה ולא לבניין, ולא מסתמ׳ אזלו להסקה.
כל זה ברור בש״ס וברש״י בגמ׳ יע״ש:

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ד.

מ״א, ב׳ אעפ״י שהותרה הוצאה ביו״ט אפי׳ רק לצורך קצת כלעיל פ״א מ״ה. לא ישא משאות גדולות כבחול רק בשינוי כגון המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לחת בתוכו ד׳ או ה׳ בדי׳ אלא יביאם על כתיפו או לפניו אחד או ב׳ דמוכח שלצורך יום טוב הביאם, ומזוית לזוית או מבית לבית באותו הצר שרי בכל ענין; וכן בתבן לא יפשיל הקופה לאחריו, אלא נוטל׳ בידו; וכן משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו, ושדרכן מאחוריו ישא אותן על כתפו. ושדרכן על כתפו ישא אותן בידו לפניו או יפרוש בגד עליהן [ויזהר בכדי׳ מלאים מים משום סחיטה כא״ח סי׳ ש״ך סט״ו], וכל כיוצא בזה משום שינוי, ובזמן אורחים אפילו מאותה עיר וא״א לשנות דצריך למהר, עשה כדרכו; מיהא על גבי בהמה לא יביא כלל; — מתחילין בערימת התבן אם היא תבן סרוח ויש בו קוצים ואיננו לח, שעומד להסקר, ותבן שעומד למאכל בהמה או לשאר תשמיש ואין מונח באוצר שרי להסיקו; — נוטלי׳ עצים הסמוכי׳ לדופני הסוכה, בנסמכו אחר שנגמר דופן הסוכה, אעפ״י שסמכן לעבותה [משא״כ בהחלת עשייתן לעבותה או להוקיה דאסור]; ובזורק חבילות על הסכך דאינן בטלות לגבי סכך בדעתו להסיקן מותר ליטלן משם; אין מביאים עצים משדה אפילו מכונסי׳ שם מערב יום טוב אבל מגבב בשדה משלפניו [ורש״ל וב״ח אוסרי׳ בשדה] וכן בחצר לוקט מלפניו ומדליק שם ואסור לגבב ולהניח; ומביאין מהמכונסי׳ שבר״הי ואפילו היה מוקפת שלא לשם דירה, ובלבד שיהא שם מסגרת [ולש״ש בחד סגי או מסגרת או תוך ע׳ אמה] ותהיה תוך תחום שבת דבהבר אחת הוא מוקצה; עלי קני׳ ועלי גפנים אף על פי שהם מכונסי׳ בקרפף כיון שהרוח מפזרת אותם הם כמפוזרין ואסור ובהניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב הרי אלו מוכנים ועצים שנשרו מאילן ביום טוב אין מסיקן בהם ובנשרו ביום טוב לתנור מרבה עליהם עצים מוכני׳ שלא יהיה האיסור ניכר ומבטלן ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב ובנפלו בשבת אסור ביו״ט שלאחריו אפילו על ידי ביטול: **מ״ג.** אין מבקעין עצים מקורות שעומדות לבנין ולא מקור׳ שנשברה ביום טוב אפילו רועעה מעיו״ט וקרובה להשבר; ובנשברה מערב יום טוב וא״א להסיקה בלי בקוע מבקעין ממנה חתיכות גדולות, ולא יבקע לא בקורדם או במגל או במגיר׳ אלא בקופיץ, שהיא סכין דקצבי׳ ויש עושין בו ב׳ ראשין ודמי לקורדם, ובצד הקצר שלו, אבל לא בצד הרחב ויש שמתיר רק בסכין וכן נוהגין אפילו בח״המ, ובצריך לטהר בישולו מתיר במו׳ וקציע׳ לבקע גם דקות קצת רק לא דקות מאד גם לא יבקע ויניח לפניו ויעשה צבור אלא כל בקעת שעשה ישליך מיד על האש; עצים גדולים קצת וראוי׳ להיסק בלא ביקוע לא יבקע, ולשברם ביד יש מי שאוסר, ויש״ש מתיר אפי׳ באש, רק לא באבן; — בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת נוטל ממקום הפחת, וה״ה ביש לו לפתוח טמוני׳ בבור ופתחן עכ״ום בשבת או ביום טוב אין בהן משום מוקצה ומותרי׳ ומכ״מ בעשה לצורך ישראל, אסור עד לערב בכד״שי: **מ״ד.** אין פותחין נר של חרס דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר למעך אותו ביד לעשות לו בית קיבול, ואין עושין פחמין [ואין מוציאין אש מעצים או מאבנים או עפר או מים ואין נופחין במפוח אלא בשפופרת או במפוח דב״ב על ידי שינוי להפכן מלמעלה למטה, ומותר לכסות אש בכלי או בעפר מוכן אם אינו מכבהו, ולש״ש אפילו מכבהו דבר שאינו מתכוין הוא ודוקא לצורך אותו יום לא ליו״ט שני]; — אין חותכין הפתילה לב׳ אלא אם כן על ידי שנותן שני ראשיה בפי ב׳ נרות ומדליק באמצעה והוא שיהא צריך לשתיהן: ואין גודלין הפתילה ולא מהבהבין אותה, ובאינו קשה כל צרכה יכול למעכה בידו להקשותה וכן לשרותה בשמן כשאין בשמן נר דלוק דאז הוי מכבה; להסיר פחם שבראש הנר הלב ושעוה אפילו באצבע וכל שכן בכלי אסור ורק להטות הפחם למטה מותר, ובנר שמן אפילו לנפץ הפחם מותר ביד לא בכלי: **מ״ה.** אין מלבנים את האבנים [ולי״א רק לבנים אסור] לצלות או לאפות עליהם שעל ידי זה מחזקן ומתקן מנא ואין שוברין החרס ואין חותכין הנייר לצלות עליהם ואין פוצעין הקנה לעשות כמו שפוד לצלות או לתת קרום שלו תחת הדג על האסכלא, [מיהא לפצוע אגווי׳ במטלית מותר ול״ח שמא תקרע דאין זה קורע על מנת לתפור ולא איכפת לן]; — תנור שנפל לחוכו מטוח הטיט באפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי, אסור לגורפו, רק להשכיב האש והאפר שיהיה חלק, וביש בטיח כ״כ שמחרך הפת או הצלי, או אף על פי שאפשר לצלות או לאפות, מותר אפילו לגרוף וזה בתנורי׳ שלהם שמדבקים הפת בדפנות, ובשלנו דא״א לאפות בלא גריפה, מותר לגרפו מאפר וגחלים, דכבוי לצורך אוכל נפש מותר; ורק בככר גרף אסור לגרוף פעם אחרת הניצוצות ורגחלים קטנים, או בתנור גדול וגרף מקצתו ואפשר לאפות שם, אסור לגרוף השאר וכן אסור אחר שכבר התנור לטבול המכבדת במים לכבותה שלא תשרף; — אסור להקיף ב׳ חביות דחרס או ב׳ אבנים לשפות עליהן קדירה דנראו

תפארת ישראל

יוצא נר לעכו"ם דאו' כי לא בא לידו נמי חלופי ע"ז קקקיל, עכל"הג. וקשה ומה מקשה, דלמא לעולם דאו', ולפ"ה בריכה שרי, משום דבריכה הליפו' הוא משום דאין נכיר'. והו"ל מה שלקח הגר כחליפי ע"ז, ותרי' הכ"מ כ' לעיל דכל אין נכיר' היינו משום ספיקא מהתרינן, והרי הרמב"ם כ' [בפ"ט מטומ' מת] דכל ספק דאו' לחומר' הוא רק מדרבנן, א"כ הא דבדאורייתא אין נכיר', נמי מדרבנן היא. ולהכי מרבה שלא יחזור לבורו הם אמרו והם אמרו; משא"כ בקיפה דכבר אתא לידי', חלופי ע"ז מדרי קקקיל? דין אמת דתוס' [שם ד"ה הליפי], הקשו מנ"ל לרבא, דלמ' לעולם דאו', ולפ"ה בכנה בא לרבותו מותר דיש נכיר' וגם הוה חליפי ע"ז? ותרלו דא"כ אפי' בא לידו כבקיפה. נמי יהא מותר מה"ט: עכ"ל. ודבריהם התמיהים מאד. דהכי קיי"ל בדאו' אין נכיר' [כבילה ל"ח א'] ודוחק לומר דקו' התו' דהו"ל כרוקמ' רק ברייה' כמ"ד דרק בדרבנן יש נכיר', דל"ל לאוקמ' דלא כהילכתא? ואי"ל דעכ"פ תוס' ס"ל דהא דע"ז תופס דמיו, רק מדרבנן הוא, ודלא כרמב"ם [כפ"ח מע"ז] שכ' בפירוש דע"ז תופס דמיו מדאו', ותוס' ס"ל דהך קרא דמייתי הכ"מ והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהייה ממנו יהי' כמוהו [כע"ז נ"ד ב'], היינו רק לאסמכתא בעלמא: וכן ל"ל נמי לתג"ה להכי בע"ז פ"ד [דנ"ב ב'] שכ' בפירוש דתקרובת ע"ז אסו' רק מדרבנן: וכיון שכן מנין בספק לתימר דבדרבנן יש נכירה; ליתא דהפי בל"ז ק' אהא דקאמר הת"ס [ביצה שם] דלהכי תמת שבית כל הבהמי' עולין, מדהו"ל דאורייי', למאי' גבי' אין נכיל'; וק הכי כפ"י כ' [ביצה ד"י ע"א] דסוף טומ' לצאת מש' רק מדרבנן, אפי' בספק שבוודאי יוליהו דרך שם? ע"כ ל"ל כיון דעיקרו דאורייי', כדאורייי' דמי לענין נכיל'; א"כ חליפי ע"ז נמי, אף דנימא שהוא מדרבנן, עכ"פ כיון דעיקר ע"ז דאורייי', כדאורייי' דמי? ואת"ל דתוס' מחולקין בזה להכ"י, וס"ל דסוף טומא' לצאת, נמי' מדאו', והכי הגמרא גם רש"י בעצמו מסתפק בזה דבעירובין [דס"ח א'] כ' רש"י בעצמו דהוה הלמ"מ וא"כ כל הלמ"מ כדאו' דמי לכל מילי [ועי' תורת הבלמ"י מחודשין ע"ו]; עכ"פ הכי בהא וודאי מודו תוס' דכל שעיקרו דאו' כדאו' דמי לענין נכיל', וכמ"ש תוס' בעצמן [עירובין ל"ז ב' ד"ה מאן]. וכן מוכח לע"ד מה' לוגין שאני עתיד להפריש. דפסק הרמב"ם [בפ"ז דמעשר] דאין ברירה. וק' הכי מדאו' נתבטלו ב' הלוגין ברוב? לע"כ דשעיקרו דאו' כדאו' דמי [ויש לדחות].

ואי"להך מדאמרי' [ע"ז דס"ה א'] בעכו"ם שא"ל ניבטל העביט לי ק' חביות בעד ק' פרוטות וה' חבית א' יי"נ ביניהן שכן שרי חוץ מהכוע' אחד, ולהלי הכי אף בספק יינם דרבנן, עיקר יי"נ דאו' והו"ל כדאו'? התם נלו משום גזרה דיי"נ משום גזרו בספק יינם, רק משום בנותיהן כמ"ק בשבת ושבתו בלות מגד הדין שרי לגמרי, ורק משום קנסא לשכוהו [כע"ז ס"ב א']: ועכ"פ לתוס' הנ"ל שפיר י"ל דחליפי ע"ז אף הניחא דלפירוק רק מדרבנן, עכ"פ מדעיקרן דאוריי', הו"ל גבייתו אין נכיל'? לע"כ דקושית תוס' בקידושין הנ"ל הוא ממש כקושיתינו לכ"מ, דלינהו נמי ס"ל דהא דאין ברירה בדאו' הוא מטעם ספק, וכנ"ל, וכיון דספק דאוריי' רק מדרבנן אסור, ע"כ הא דאין ברירה בדאו', היינו דאסור רק מדרבנן, ובמה מבו"ה מותר בנר נכרי, דרבנן לא גזרי בגייהו, דבמה יחזור לבורו, ולהכי גם בדאו' אמרי מה"ט יש ברירה, ולעולם יוצא נר לנכרי מדאו'. ועכ"פ לא זכיתי להבין תירוצם של רבותינו בע"פום, שכתבו דאי משום יש ברירה אקילין בריבה, א"כ אפי' בא לרשותו נמי יהא מותר מה"ט דיש ברירה, ותמוה מה ברירה שייך בשכבר בא הע"ז לרשותו, והוה חליפי ע"ז ממש כשיחליפנו עם העכו"ם? תדע דלכ"ע גם לרבא גיבי' תקשי, דמה מתרץ דלהכי מקלינן בריבה שמא יחזור לבורו: וק' א"כ בקיפה נמי ניקל מה"ט? לע"כ כיון דבקיפה כבר בא לרשותו הו"ל חליפי ע"ז ודאי: א"כ לתוס' נמי ניח' הכי? ומה"ט חי לרבר לומר דלתוס' מיירי קיפה שבא הע"ז ליד הגר בטעות. דסבר שליגה ע"ז. או דטעה וחשב דע"ז מותר בהנא', דהל"כ לשו בשבשגי' עסקי', שיקח ע"ז באסור' בהנא'; וא"כ כשנודע לו לא"כ בע"ז הוא, ובע"ז לאסור בהנא', זכיי' בטעות הוה, דלקיור' לא ניחא דלקני [כב"מ דל"ו ב'], ולא הוה ע"ז שלו, ושפיר שייך גבה נכיל' אפי' כבר אתא לידי'; ליתא דא"כ גם לרבא ק' כיון דקנין בטעות הוא בקיפה, למה לא יהא הגר מותר ליקח לר"כ המעות כמו בריבה? ואף דגם מקח טעות אסור בע"ז מכ"פ מדרבנן [כע"ז ע"א ב']? עכ"פ כיון דרק מדרבנן הוא, הו"ל כמשתרי גבי נר, שמא יחזור לבורו? אמנם נ"ל, דתוס' שם [ד"ה קנלא] הקשו מה יועיל שיחזור לבורו. הכי מן דינו כמומר שאינו יודע את העכו"ם? ובמח"כ רבותינו תרלו בדוחק [יע"ש, ועי' בפירושי שבוה הכתוב]: ולפע"ד הא דאמרי' שיחזור לבורו אינו ר"ל שלא נדיטהו לנהגו שייכב, רק ע"י שיבפיד ע"י דיני התורה, יתלא בדת יהדות; א"כ, ה"ת בריבה שלא גרם הוא לעצמו שיכה בע"ז, לא יתלא עי"ז בדת יהדות, דליכו דלספיד לגפבי'. מיהו כל זה לרבא בהטעם הוא משום חשש שיחזור לבורו, א"כ בקיפה אין לחוש; אבל לתוס' כיון דקיפה מיירי בזכיי' בטעות, דאינו אסור רק מדרבנן הו"ל גבי' יש ברירה כמו בריבה? ולי"ע. אמנם דברי הכ"מ הנ"ל שכ' דהא דאין ברירה בדאו' הוא רק מטעם ספק דאו' לחומר', ולפיכך לחומר' אמרי' נמי יש ברירה בדאו'. תמוה לפע"ד ממ"ד גיטין [דמ"ח א'] דנל' יצחק דס"ל אין ברירה בדאו', היכא משכחה"ל דמייתי אדם בכורי', דלמא לא הגיע לו חלקו מירושת אביו, והכי כתיב מארצך? ומאי קו', הכי לחומר' אמרי' יש ברירה בדאו'? ואת"ל התם שאני, כיון דלענין שצריך להחזיר חלקו לאחיו אמרי' אין ברירה, לענין בכורי' נמי הו"ל אין ברירה, או דהבאת בכורי' שלא כדין היינ, נמי קולא הוה דמייתי חולין לעזרה [כב"ב פ"א ותוס' חולין דק"ל ע"ב]: עכ"פ ק' ממ"ד [גיטין דכ"ה א'] בפירוש דאפי' לקולא ס"ל לר' יוחנן דאין ברירה בדאו'? ואת"ל כמו הרב המאה"צ מהו' ברוך יצחק שליט"א דהתם לר' יוחנן. אבל הכ"מ כ' אליבא דר' אושעי' דקיי"ל כוותי'; עכ"פ הכי קיי"ל נמי אין ברירה לקולא, דחלקו י' נגד י' דפטורי' ממעשר [כרמב"ם פ"ו מבכורו']? ולי"ל דהתם מדכתיב ללוק בבכור לך כתוב' [illegible] שם]: דעכ"פ ק' מאי הגה בעלמא' דאף לקולא לא נימא ברירה? אולם עכ"פ בזה מיושב קו' הכ"מ לרמב"ם [פ"ו מבכורו' ה"י] דהרמב"ם דפסק בהא דאין ברירה מאי שנא לגבי הכי? וע"ש. ולפי דבריו מיושב דהכא שאני מדכתיב ללוק הבכור לך. ועכ"פ דברי הכ"מ צ"ע:

ולא מן הרעפים (כב), ולא מן המים (כג). ואין מלבנין (כד) את הרעפים, לצלות עליהן (כה). ועוד אמר רבי אליעזר (כו), עומד אדם על המוקצה ע"ש (כז) בשביעית (כח), ואומר מכאן אני אוכל למחר (כט). וחכמים אומרים עד שירשום (ל) ויאמר מכאן ועד כאן (לא):

תפארת ישראל

תתלהבים תחת העפר: כב) [דאכליעגעל]: כג) שמעמיד זכוכית מים בשמש, והנעורת נדלק בו. וטעם כולהו מדהו"ל מוליד. מיהו בעבר ועשה שרי [תק"ב]: כד) [גליסען]: כה) *אפילו רעפי ישנים [ודלא כר"ב]; מדמתחזקין ע"י הלבון [תק"ח]: כו) אמנה ו' קאי דהתם נמי תנא ר"א קולא: כז) *פירו' שמונחין ליבש והוקצו ונאסרו מלאכלן בשבת כיון דדחן בידים שהניחן להתיבש, להכי צריך לעמוד ולהזמינן מע"ש אפי' לר"ש דלית לי' מוקצה. ולהכי נקט בשביעית, משום דפירות שביעי' פטורי' ממעשר, ולהכי סגי בשיזמינם מע"ש בפיו; אבל בשאר שנים, כיון שהתם פירות מוקצין לא נתעשרו עדיין, א"כ מה מהני הזמנה מע"ש, הרי טבל הן ואסורין לאכל: כח) *וא"צ לברר מה יקח למחר; ואע"ג דבפ"א מ"ג צריך לברר היום מה שיקח למחר? מוקצה דבע"ח חמיר טפי: כט) דאין ברירה והלכה כחכמים. [ואף דבכל דרבנן קיי"ל יש בריר' [כבילה ל"ח א']. א"כ ה"נ נימא למחר, הוברר הדבר שמה שלוקח הוא שהוכן מאתמול? צ"ל ע"פ מ"ד [ביצה ד"י ע"א] דלמא משהכחין כהושי' שמני' וכו' ה"נ איכא למיחש דלמא מתחזין לי' למחר אותן שלא נתיבשו כ"ל כאילו כבר נתיבשו, ומטלטל ושדי להו, שמלא שטלטל שלא לצורך אותן שלא הזמין; ואע"ג דקיי"ל ברים מבילתן דמוקצה בר ביו"ט לב"ה? היינו במוקצה דממילא, דלא דחיי' בידים [ועי' בתוס' הכא]. ובבאר אברהם תי', דאף דבכל דוכתא בדרבנן יש בריר', הכא כיון דלענין דאו' שבו אין בריר', דהכי אף כשאומר מכאן אני אוכל למחר, לא קבע למעשר ומותר לאכל ממנו ארעי, א"כ דמדאין בריר' לא מתשב דבורו קביעת מקום למעשר; וכיון דלענין דאורייתא שבו אין בריר' ה"נ לענין דרבנן שבו. עכ"ל. ותמהני, דהכי הכא בשביעי' איירי, שא"צ לעשרו? ותו דה"ת ליש"ם [פ"ה דב"ק] דבדאו' אין בריר' אפי' לקולא, שפיר אכיל מהן ארעי; אבל לרכ"מ [פ"ג מגירושין ה"א], דהא דבדאו' אין בריר', היינו משום ספק דאו' להחמיר, א"כ הכא ודאי אי בעי לאכל ארעי אף שאמר מכאן אני אוכל, אין הטעם משום אין בריר', דהכי לקולא לא אמרי' בריר' בדאו', רק משום דאין בדבורו דהשתא כלום, ולא הוקבע עדיין עי"ז למעשר, ודוקא שאומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש, דפירש מידי, מהני [עי' מ"ש דמאי פ"ז]? ואי"ל נמי כיון דדבורו דהשתא לאו כלום, להכי בכה"ג שלא פי' מעיקרא כלום, גם בדרבנן אין בריר' [עי' תוס' גיטין כ"ה ב' ד"ה דר"מ] ולהכי אסור כאן; ליתא דה"כ למה לריך הש"ס [לעיל ד"י] לטעמ' דמטלטל ושדיק, הו"ל משום שלא בירר מעיקרא? לע"כ דדוקא בדאו' צריך לברר מעיקרא כב' לוגין התם, אבל הכא במוקצה דרבנן לא. אמנם בל"ז דהכי ככ"מ ל"ע ממ"ד בקדושין [די"ז ב'] ירושת גר לעכ"ום מדרבנן, דתנן גר ועכ"ום שירשו אביהם עכ"ום, יכול גר לומר לעכ"ום, טול אתה ע"ז ואני מעות וכו', ואם בא לידו, אסור; ואי אמרת ירושת

ר"ע מברטנורה

העפר. יש קרקע כשחופרין אותה. מוליאה אור ממקום מחפורת שלה: ולא מן המים. נותנים מים בכלי זכוכית לבנה. ונותנו בחמה כששמש חם מאד. והזכוכית מוליאה שלהבת. ומביאין נעורת. ומגיעים בזכוכית. והיא בוערת: רעפים. כלי חרס חלולים באמצען. שמכסים בהן הגגות: ואין מלבנין. באור: את הרעפים. דוקא ברעפים חדשים. משום דמשוי ליה מנא בהיסק זה. שהן מתחסמין ומתחזקין. על ידי האור: ועוד אמר ר"א. משום דתנא אחת לקולא. גבי מוקצה. וסדר אמר אחריתי. קאמר ועוד: עומד אדם על המוקצ'. הצריך הזמנה. והזמנה מועלת לו: ערב שבת בשביעית. שאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה. וה"ה במעושר. ובשאר שני השבוע. אלא אורחא דמלתא נקט דשתם מוקצה לאו מעושר הוא דגרוגרות ולמוקים הן שהם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה (כו): מכאן אני נוטל. למחר. וסגי בהכי: עד שירשום. בסימן. דאין ברירה והלכה כחכמים:

פ"ה

עיקר תוי"ט

פד שהלא הלש. הר"ן: כה) ע"ש, לרבותא נקט ע"ש דלא"ג דקתים לן הנא כר"ש דלית לי' מוקצ'. אפ"ה בהך מוקצה דגרוגר' ולמוקים מוד' ר"ש משום דהקינהו בידים ולא הזי שמבריחות (כשמתייבשין) קודם שייבשו: (כו) וגמר מלאכה הגרוגר' בכפ"ק דמעשרות. ואפ"ה שבת קובעת למעשרות לר"א. גמרא: כז) ע"ש, כב"ה דלעיל והכא מהמירין ובעי שירשום משום דאקלייה בידים ודע דמסקי' בגמרא דלחכמים אין שבת קובעת אלא בדבר שנגמר' מלאכתו ומהני לי' דלא בעינן שירשה בני הבית והכא שאני דכיון שאמר מכאן כו' קבעה לי' וה"ה בחול אלא דגבי שבת קמ"ל דעבל מוכן היה שאם עבר ותקנו מתוקן. ולא אסרו אלא לכתחלה. תוי"ט:

מקיפין[לט] שתי חביות[מ] לשפות עליהן את הקדרה[מא], ואין סומכין את הקדרה בבקעת[מב], וכן בדלת[מג]. ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב[מד], רבי אליעזר ברבי שמעון מתיר: **ו** רבי אליעזר אומר, נוטל אדם קיסם[מה] משלפניו[מו] לחצוץ בו שניו[מז], ומגבב מן החצר[מח] ומדליק, שכל מה שבחצר מוכן הוא, וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק[מט]: **ז** אין מוציאין את האור, לא מן העצים[נ][כד], ולא מן האבנים, ולא מן העפר[נא], ולא

ר"ע מברטנורה

האפר ואת העפר כדי שיהיה חלק (יח). ואם הי אפשר לו לאפות. אלא אם כן גרף. מותר: מקיפין. מקרבין זו אצל זו. כמו אין מקיפין בריאה: לשפות. לערוך ולהושיב עליהם קדרה (יט). והאור בין שתי החביות. ואסור לה משום דדמי לבנין (כ): [ואין סומכין] את הקדרה בבקעת. דלא נתנו עצים אלא להסקה (כא). ובקעת. עצים שנתבקעו: וכן בדלת. אין סומכין אותה בבקעת דעצים מוקצים אצל כל השמים. חוץ מן ההסקה: ואין מנהיגים את הבהמה במקל. משום דנראה כמוליכה למכור בשוק (כב): **ו** משלפניו. מתה שלפניו בבית: לחצוץ בו שניו ליטול בשר החוצץ בין שניו. ומשלפניו לאו דוקא. דלרבי אליעזר אף מן החצר נמי מותר ליטול דקאמר כל מה שבחצר מוכן הוא (כג). והא דנקט משלפניו. משום רבנן דפליגי. דאפילו משלפניו להדליק אין. לחצוץ לא. דסברי לא נתנו עצים. אלא להסקה: וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק. אבל מן החצר לא דהואיל וקסמין דקין הן וטורח לקושטן. ולגבבן. מאתמול לאו להכי קיימי. ודקאמרת נוטל קיסם לחצוץ בו שניו. אנן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק. דלא נתנו עצים אלא להסקה. ובתרתי פליגי. והלכה כחכמים. ואין מותר ליטול קיסם לחצוץ בו שניו. אלא מאבוס של בהמה. ולא יחתכנו ויתקננו לכך. אלא אם כן היה לח וראוי למאכל בהמה. שכל דבר הראוי למאכל בהמה. מותר לחתכו. בין ביום טוב. בין בשבת. ואין בהן משום תקון כלי: **ז** אין מוציאין את האור. משום דמוליד. ודמי למלאכה. שבורא כאלו הוה ביום טוב: מן העפר

תפארת ישראל

ומרדד ודוחק האפר שלא יגע בפה שידבק בדופן התנור; דאף דבזה מטלטל מוקצה, עכ"פ כיון דאם לא יעשה כן יתקלקל הפת, שרי. או כ"ל דלהכי שרי מדהו"ל טלטול כלאחר יד [לתנס ב"י סק"ז פי' דמיירי שמטלטל האש עם האפר שתו, דאז אינו מוקצה; וע"ש במג"א סק"כן]: לט) אין מקרבין: מ) חביות של חרס: מא) ר"ל להושיב קדיר' עליהן ממעל לאש שבין החביות; ואסו' מדדמי לבניין: מב) [שפאן]; דעצים מוקצין מלהטלטל רק להסקה: מג) וכן הדין בדלת שאין סומכין אותה בבקעת [סק"ב]: מד) דמחזי כמנהיגה למכרה [תקכ"ב]: מה) [שפענכען]: מו) מהמונחים לפניו, ואפי' מונחי' בחצר: מז) דעצים מוכנים נמי להא: מח) *מלקט ג"כ מהמונחים כאן וכאן בחצר; דמדלקט סמוך לקדירתו, קדירתו מוכח עליו, שאינו מעמר ללורך מחר; משא"כ לעיל במשנה ב' דמונחים בשדה שייך השם מעמר לפיכך רק מכונס שרי: מט) *אבל בחצר לא; אבל לחצוץ שניו בכל מקום אסו' דלא נתנו עצים רק להסקה אבל לגבב ולהניח, לכ"ע אסור [תק"ה]: נ) כשיחכך ב' עצים זע"ז, ילא אש מביניהן: נא) לפיעי בקר מתלהבים

עיקר תוי"ט

שוברין. כשלוין דגים על האסכלה מותכין קנים או קש שבלין או מוכרים הכפים או מותכין מיד סר. וסודרים על גבי האסכלה מפני שהאסכלה מתחמם ושורף את הדג. רש"י: (יח) מפיים רש"י משפילו ומביא שלא יגע בפת שמודבקין בדפנותיו ונשרפנו: (יט) ול' עברי הוא כמו שפות הסיר ת"ב ד'): (כ) מדרבנן משום דמחזי כאהלא רש"י: (כא) גמרא ופי' הר"ן שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד אין תורת כלי עליהם עם לענין דין מוקצ' גבי שלר מלאכות: (כב) גמרא וכ"מ ולמה לן ה"ט תיפוק לי' משום מוקצ' דהעלים כנ"ל. ליכא למימר כ"מ דלאבי' לזמניה מאתמול דלאו מוקצה הוא לב"ה לאסור משום דנראה כו'. הר"ן: (כג) ורישא לא אתי לאשמעי' לנא היתר טלטול עלים אף שלא להסקה רש"י. כלומר ודתנן בקישא ומגבב כו' ומדליק ה"כ שלא להדליק אלא לחצוץ שרי כמו בקישא: כד) העצים. כגון שמחככין ליתן ע בזו. לו מכין ע בע

אלא בקופיץ(כד). בית שהוא מלא פירות(כה), סתום(כו) ונפחת(כז), נוטל ממקום הפחת(כח), רבי מאיר אומר אף פוחת לכתחלה ונוטל(כט): **ד** אין פוחתין(ל) את הנר(לא) מפני שהוא עושה כלי. ואין עושין פחמין(לב) ביום טוב(לג) ואין חותכין את הפתילה לשנים(לד). רבי יהודה אומר חותכת באור לשתי נרות(לה): **ה** אין שוברין(לו) את החרס, ואין חותכין הנייר, לצלות בו מליח(לז). ואין גורפין תנור וכירים(לח), אבל מכבשין(לט), ואין

תפארת ישראל

כד) [פליישהאקקע], שלו א' רחב, ולזו ב' מחודד, ולא שרי רק בצד שמחודד כדי לשנות מאופן בקוע בחול. ואף דבקיעת עצים הו"ל מכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט דאסור? עכ"פ בקיעת עצים אינה מלאכה רק אסור מדהו"ל עובדין דחול, ולצורך יו"ט שרי ע"י שנוי. ואנן נוהגין לאסור בקיעת עצים אפי' בחו"המ; ורק לבקוע בסכין שרי אפי' ביו"ט [שם]: כה) *מוכנים לאכילה: כו) *וי"א דמיירי אפי' בכותל בריא; וי"א דוקא ברעוע: כז) שנפל הכותל ביו"ט: כח) *מכאן מוכח דבסוכה עכ"פ ביו"ט לפתות החפורים בארץ בהורף, שריין ביו"ט; מיהו בעשה לצורך ישראל, אסורים [תקי"ח] ועי' פ"ג סי' י"א: כט) ודוקא בהי' הכותל מאבנים סדורות זע"ז בלי טיט: ל) [אויסהעהלען]: לא) שיקח חתיכות טיט, ויעשה בו גומא להדליק בו [תקי"ד]: לב) [קאהלען]: לג) דהו"ל כלי לצורפי זהב; ולר"ן אסור משום מכבה [תק"ב]: לד) דמתקן מנא: לה) *בצריך לב' נרות, נותן הפתיל' בב' מנורות, ומדליק הפתיל' באמצע, דלא מוכח דמכוין לתקן מנא, רק להדלק' [תקי"ד]: לו) *כדי להניחן תחת דג מליח הנצלה ע"ג אסכלא, שלא ישרף; ואסור משום מתקן מנא: לז) *אם נפל לשם מטיח הטיט, ואפשר לצלות בלי גריפה, הו"ל טלטול מוקצ' בחנם. [ולרש"י הטעם משום מתקן מנא; והו"ל מתני' דלא כהלכתא, דקיי"ל כר"י דמכשירי אוכל נפש מותר לתקנן [עי' פ"ג סי' ל"ג]: לח) *ר"ל שכובש

ומרדל

ר"ע מברטנורה

מקיפין מבקעין. לא בקרדום ולא במגרה. כעין סכין ארוך מלא פגימות. וקוצצין בו עצים עבים. וכלי אומן הוא. מגל. אף הוא כלי אומן. ונראה כרוצה לעשות מלאכה: אלא בקופיץ. שתם קופיץ הוא סכין של קצבים ואינו כלי אומן. ויש מהן שיש להן ב' ראשין. ראש אחד רחב. ונקרא צד נקבות. וראש א' צר ונקרא צד זכרות. ואין מבקעין בו אלא בצד זכרות שלו(יד): נוטל ממקום הפחת. ולא אמרינן מוקצים מחמת איסור הן. דאין יכול לפחתו ביום טוב ואסח דעתיה מנייהו. דבית דתנן במתניתין. מיירי שאינו בנוי בטיט ובסיד. אלא סדור של לבנים זו על זו בלא טיט. והשתא אין בפתיחתו אסורא דאורייתא(טו) הלכך לאו מוקצים נינהו. כי היכי דאמרינן גבי טבל דלאו מוקצה הוא. שאם עבר ותקנו מתוקן: אף פוחת לכתחלה. דהואיל ואין שם טיט. אלא לבנים סדורין זו על זו לא הוי סותר. ושרי לפחות לכתחלה. ואין הלכה כר"מ: **ד** אין פותחין את הנר. ליטול אחד מן הבצים של יוצר חרס. ולחתוך אגרופו לתוכו לחקוק נר מפני שעושה כלי(טז): ואין עושין פחמין. דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב. ופתילה נמי כלי היא להדלקה. שצריכה עשיה ותיקון. ואין חותכין אותה לשנים. לפי שהוא מתקן כלי. ולנועכה ביד מותר: חותכה באור. נותן שני ראשי הפתילה. בפי שתי נרות בשצריך להדליקן כאחת ומדליק באמצע דהשתא לא מוכח דלתקוני מנא מכוין. אלא להדלקה בעלמא. והלכה כרבי יהודה: **ה** ואין חותכין את הנייר. שנותנין בו שמן ועומד בפני האש. כל זמן ששמן בתוכו. ואינו נשרף: מליח. דג: אין גורפין תנור וכירים. אם נפל לתוכן מטפולה של תנור. ומהטיח. אין גורפין אותן דמתקן מנא הוא. והאיך כרבנן. דאמרי מכשירי אוכל נפש אסירי: מכבשין. משכיבין את

הספר

עיקר תוי"ט

ועלים והוא חלק: (יד) שזה הצד עשוי לבקע בו עלים. ולד הרחב קוללין בו העץ לרחבו דדוני למלאכת האומן רש"י: (טו) והקשו בתוס' ונמשות שעל הכר דמ"ב פכ"ח דשבת. דאם הונחו שם מע"ש הוי בשים ואסור ואף על גב דלא הי' אלא מוקל' מדרבנן. ותי' הרמב"ן והר"ג. דהכא הפירות עלמן ראויין ולא נעשו בסים לבית. אלא שדבר אחר נורס שאינו יכול להגות מהן ואינו אלא כאלו היו פירותיו במקום שאינו יכול להלוך שם וה"נ גבי טבל: (טז) והא קיי"ל דאע"ג דאינו כלי לענין קבלת טומאה עד שילרפנו בכבשן ועשוי"ט: (יז) אין

בותנין

הסוכה[ט], אלא מן הסמוך לה[י]· מביאין עצים[יא] מן השדה מן המכונס[יב] ח, ומן הקרפף[יג] אפילו מן המפוזר[יד]. איזהו קרפף כל שסמוך לעיר[טו] דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת[טז] ואפילו בתוך תחום שבת[יז]: ג אין מבקעין עצים, לא מן הקורות[יח]. ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב[יט], ואין מבקעין[כ], לא בקרדום[כא] יב) ולא במגירה[כב] ולא במגל[כג] יג).

אלא

ר"ע מברטנורה

הסוכה. אפילו סוכה שאינה של מצוה (ד) כגון בפסח או בעצרת אין נוטלים ממנה עצים ביום טוב. משום סתירת אהל: אלא מן הסמוך לה. כגון קנים הזקופים סמוך לדפנות ולא נארגו עם הדופן דלא בטלו לגבי דופן (ה). לפיכך נוטלין מהם ביום טוב: מביאין עצים. חלושין מן השדה. שבתוך התחום מן המכונס: מן הקרפף. אפילו מן המפוזר. מתני' יחידאי היא ואינה הלכה. אלא הלכתא אין מביאין עצים אלא מן המכונסים שבקרפף. ומן השדה לא יביא כלל ואפילו מן המכונסים דלאו דעתיה עלייהו הואיל ואינן משתמרים שם. אבל מן הקרפף שהוא משתמר ומוקף סביב כשהן מכונסין דעתיה עלייהו: כל שסמוך לעיר. ממש. והוא דאית ליה פותחת מפתח שמשתמר (ו) דרבי יהודה תרתי בעי. סמוך לעיר ופותחת. ומשום דקסבר שהם קרפיפו' יש להם פותחת מש"ה לא הש להזכירה: רבי יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת. ואפילו בתוך תחום שבת. כיון דאית ליה פותחת לא בעינן סמוך אלא אפילו רחוק עד קרוב לסוף תחום שבת. ואם הוא סמוך. לא בעינן פותחת. ובסמוך בלא פותחת או פותחת בלא סמוך שרי. והלכה כרבי יוסי (ה): ג אין מבקעין עצים מן הקורות. השדורות בארץ. כדי שלא יתעקמו ועומדות לבנין (ט): ולא מן הקורה שנשברה בי"ט. ואף על גב דהשתא נפסקה קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא (י): ואין מבקעי' לא בקרדום. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני אבל מבקעין מן הקורה (יא) שנשברה מערב יום טוב וכשהן מבקעין אין

מבקעין

תפארת ישראל

שאחורי הבתים, דעצים דהם מוקצין לבנין: ט) אפי' ביו"ט דלאו חג סוכות, דעכ"פ סתר אהל: י) *שהעמיד עצים סמוך לדופן כדי לעבותו אחר שנגמר. אבל בסמכן לעבותו בתחלת עשייתה, אסור לטלן. תוכו הבילות, אפי' זרקן ע"ג סכך סריין; אבל עצים יחידי' שזרקן ע"ג סכך, אפי' אחר שנגמר, בטלים לסכך ואסור לטלן [שם]: יא) הלושין: יב) *שאספן שם בחול. וקיי"ל דאסורי' בכה"ג, אטו מפוזרים דאסור לקושטן אפי' בר"ה משום מעמר [תק"א]: יג) [גערטען]. והוא מקום חוץ לעיר, שיש גדר סביבו: יד) דבישנו בקרפף הו"ל כהזמנה. ואי"להק מ"ש מלקמן משנה ו' דאינו רשאי לבבא? י"ל התם לא הוכן להדלקה: טו) *תוך ע' אמה וד' טפחים, ויש לדלת של הקרפף מסגר, שמשתמר ודמי לחצר, ודעתיה עלויה: טז) מסגר: יז) אע"ג דרחוק קצת מהעיר; אבל בסמוך תוך ע' אמה וד' טפחים, לא בעי סגור. וי"א דהלכה כת"ק, וי"א כר' יוסי [שם]: יח) שמוקצות לבנין: יט) אפי' הי' רעוע מעיו"ט עכ"פ נולד הוא [תק"א]: כ) מקורה שנשברה מעיו"ט: כא) [אקסט]: כב) [זעגע]: כג) [זענזע]; משום דמוקצין למלאכתן:

פלייסהאקקע

עיקר תוי"ט

וכל דבר שלין דעתו ליטול עד זמן מרוב'. רש"י: (ד) דבשל מצוה אסור ליהנות כל ימי השמי' כדילפי' בגמ': (ה) ולינו חמ' לסמוך לסכך שהסכך לינו לרוב לפיכך הכל שוה העלין כמהתן סכך הוא. רש"י: ו) המכונס. לפי כנכן מעי"ט דגלי דעתי' דעלייהו סמך רש"י. ולאו דוקא מעי"ט אלא כל שהם מכונסים קודם י"ט דעתי' עלויה: (ז) ומעמא מפיס דכל שיש לו מסגרת מתוי כחלר ולא הוו עלים בבתוכו כמוקלים. ב"י: (ח) ופ"מ דבעינן מיהת שלא יהא מוקלים דהא הדא מתניתי מיתי בעי ר"י: (ט) ולפי' לר"ב ועעמא מפני שהם מוקלים מחמת הפסק כיס דמוד' ר"ש. ב"י: (י) ובין דלאתקלאי לב"הש לאתקלאי לכולי יומי. רש"י. וב"מ דמתני' כר"י דמוקלי' לכיל. ולע"ג דבבבת קביל' לן כר"ש ע"ב היינו שעמא דבבת ממילא לן ולא להיא כנולאי בי' שהם כר"ם דמיקל י"ט דקיל ולתי לגזולי בי' לאקולי בי' שהם כר"י דמחמיר גמ': (יא) וכתב הר"מ ולהם לא גלמר הבקיעה כלל. ומפני שלהבר שיבקע בעץ עבה ולא יוכל להעבירו ויתגע תלהבל לפיכך התירו לבקע דבינור וכל הדברים הרומין לזה. מזה העעם התירו מה שהתירו ולקרו מה שלסרו. וקל"ל כ' כיון דלי"ה לבבל ולרשו בלא עלים עבו הבקיעה כדיכת מלם שהתירו לותו ע"י שינוי: יב) בקרדום. שהם קרדום שבי שמין כלי לותגות שעושין בו לובכות כו' ויש לו ב' ביות. רש"י: יג) מגל. פי' עקוך מגל יד שעשוי לכנר עלמות

ועצים

פ"ד המביא כדי יין ממקום למקום[א], לא יביאם בסל ובקופה[ב], אבל מביא הוא[ג] על כתפו או לפניו[ד]. המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אבל מביאה הוא בידו[ה]. ומתחילין[ו] בערמת התבן[ז], אבל לא בעצים שבמוקצה[ח]: **ב** אין נוטלין עצים מן הסוכה

תפארת ישראל

פ"ד א) בתוך התחום: ב) [פאה], לפי שהרבה כלים לתוכה, דדרך חול הוא. מבית לבית בחצר א', ומכ"ש מזוית לזוית, שרי דעדיף הכי טפי, כדי למעט בהילוך [תק"י]: ג) הרבה כלים: ד) *בידו, דאז מוכח דלצורך יו"ט הוא: ה) כ"ל דלעיל נקט „לפניו" מדמיירי שהם כלים רבים, צריך לכפוף ידיו לפניו; משא"כ הכא הרי מיירי בקופה יחידית שיוכל לשאת בידו: ו) ליקח ממנה ביו"ט תחלה, לצורך השקה; אף שלא זימנו מעיו"ט להשקה: ז) *מיירי בתבן דאית בי' קוצים, דלא חזי לגבלו בטיט שבבנין, להכי סתמו לבהמה קאי, וכשאצרו בערימה הוקצה רק מבהמה, ולהכי כשנסרח אח"כ באופן דלא חזי תו לבהמה, מותר להסיקו תחלה ביו"ט, דמהסקה לא הוי מוקצה לעולם. מיהו עצים שזימן להורף הרי אקצי' מהסקה דהשתא, ואסור ביו"ט [תקי"ח]: ח) רחבה שאחורי

ר"ע מברטנורה

פ"ד המביא. ממקום למקום. בתוך התחום (א): לא יביאם וכו'. לתת ג' וד' כדות לתוך סל או קופה וישאם משום דנראה כמעשה חול לשאת משאות ואם אי אפשר לו לשנות מותר: אבל מביא הוא על כתפו. א'. או ב'. דמוכח דלצורך י"ט (ב): או לפניו. בידו: וכן המוליך את התבן. להסיק או לבהמה: לא יפשיל קופה לאחוריו. שנראה כדרך חול: ומתחילין בערמת התבן. ואף שלא זימנה מבעוד יום. ולא היה רגיל להסיק ממנה דלית ליה להאי תנא מוקצה: אבל לא בעצים [שבמוקצה]. רחבה שאחורי הבתים קרוי' מוקצה על שם שהוא מוקצה לאחור. ואין נכנסים ויוצאים לה תדיר (ג) והנך עצים דאיירי בהו הכא הן קורות גדולות של ארזים העומדות לבנין דמוקצה מחמת חסרון כיס נינהו שדמיהן יקרים ובהא אפילו ר"ש דלית ליה מוקצה מודה: **ב** אין נוטלין עצים מן הסוכה

עיקר תוי"ט

(א) ומסיים הר"י או ע"י ערוב. וכתב ב"י דמשמע מדבריו דבמוליך הכדים בחוץ במקום הרואים דוקא הוא דאמרי' דלא יביאם בסל ובקופ'. אבל לטלטל במקום שאין רואין כגון מזוית לזוית באותו בית מביא כי היכי דבעי ועתוי"ט: (ב) אורחא דמלתא נקט דעל כתיפו מביא א' או ב' ובסל ובקופה מביא ג' וד'. וה"ה איפכא דלעולם איסורא בסל וקופ'. והיתר בכתיפו. דבשינוי תליא מלתא לא במספר: (ג) ושם נותנין עצים וכל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

בריאה אסו' אלא אם כן יאכל ממנה באמת כזית, והמנהג שלא לשחוט בהמה אלא לצורך גדול, מה שאין כן עוף דמותר אף על גב שיש בו ריעותא וצריך בדיקה, מיהא לאחר סעודת יום טוב א' לצורך יום טוב שני נוהגין איסור; שהטה בשדה אפילו בהמה בריאה לא יביאנה במוט או במוטה רק בידו אברים אברים: **ס"ד·** בכור בו"הז שאסור לשחטו בלא מום, אסור לחכם לראותו ביום טוב אם יש בו מום [ורק לראות ולשתוק ואפילו לגמור בלבו שהוא מום מותר דדברי' שבלב אינם דברים כרש"ל] ואפילו בדיעבד וראהו שיש בו מום אסור לשחטו, ורק כראה המום מערב יום טוב שהוא ראוי לשחוט יכול לחקור ביום טוב אם נפל המום מאליו ומתירו, ובנפל בכור לבור אסור להעלותו דאינו ראוי לשחוט, אלא יעשה פרנסה במקומו, ואותו ואת בנו שנפלו לבור משום צער בעלי חיים מעלה הא' על מנת לשחטו, וחוזר ומערים ומעלה הב' וצריך לשחוט א' מהם איזה שירצה, ובהמות שאינן א"זב מותר להעלותן אף על פי שאינו שוחט א' מהם: **ס"ה·** בהמה שמתה ביום טוב מוקצה ואסור לטלטלה ממקומה, ואף על פי שהיתה חולה מערב יום טוב, אלא אם כן היתה מסוכנת מערב יום טוב דאז מותר לחתכה לכלבים, מה שאין כן בקדשים דצריכה קבורה היא מוקצה לטלטל: **ס"ו·** אסור לקנות בשר בפיסוק דמי' לומר לטבח תן לי בסלע, אלא מחלק להקוני' שלישית או רביעית כמו שדרך לחלק ומביא ב' בהמות ויאמר זו כזו [לא מה שאתה נוטל בעד זו אתן כעד זו] ולמחר שמין הנשארת וכשוי' יפרע ולי"א דוקא ישראל לישראל לא לעכ"ום; ולשקול בשר אפילו בביתו לידע כמה יבשל אסור ואפילו ליתן בכף מאזנים לשמרו מעכברי' אסור אם תלוי' במקום שרגילים לשקול בה, ורק לשקל בידו שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש ואינו בידו הב' טשקל מותר, ובהוא אומן והוא למכור לא בבית אפילו כזה אסור; ומותר לומר תן לי לטרא והוא חותך כדרכו בידע לכוין דרק חתיכה ליטרא או חציה; ואין נוקבין בבשר רק ביד לא בסכין ולסימן אפילו בסכין ולרשום תיבות מותר על ידי שנוי: **ס"ז·** להשחיז סכין דוקא על גבי חבירתה, או על גבי עץ, או חרס, או אבן [לא במשחזת שלה] ויכול לחתוך בו בדוחק או שנפגם אז מותר, ואין מורין דבר זה לרבים גם לא עושין אותו בפני רבים; מיהא להעביר שמנונית הסכין, על גבי עץ או חרס או על גבי חבירתה מורין לרבים: **ס"ח** דין מליאת כלי מדידה ביום טוב ושבת עי' שבת פכ"ג:

אומר אם היה כלי של מדה לא ימלאנו[לז]. מעשה באבא שאול בן בטנית, שהיה ממלא מדותיו מערב יום טוב, ונותנן ללקוחות ביום טוב. אבא שאול אומר אף במועד[לח] עושה כן, מפני ברורי המדות[לט] וחכמים אומרים אף בחול[מ] עושה כן, מפני מצוי המדות[מא]. הולך אדם אצל חנווני הרגיל אצלו[מב] יח), ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין, שכן דרך בעל הבית להיות מונה יט) בתוך ביתו:

פ"ד

ר"ע מברטנורה

מותר למלאותו(טו): אם היה כלי של מדה. אע"פ שעדין לא יחדו לכך לא ימלאנו(טז). ואין הלכה כר"י: ממלא מדותיו מערב י"ט. לפי שאין מודדין בי"ט: אף בחול המועד עושה כן. מפני ביטול בית המדרש שהיו רבים באים לשאול הימנו במועד שאין טרודין במלאכה והיה ממלא מדותיו בלילה שאינו זמן בית המדרש(יז) כדי שיהא פנוי ביום: מפני מצוי המדות. כשהיה מוכר שמן היו לו מדות הרבה ומביאין הלקוחות כליהן ומודד לכל אחד ואחד במדה לעצמו. ומתמצות והולכות לתוך כליהן כל הלילה כדי שלא ישאר לו השמן המודבק בשולי המדה ובדפנותיה ונמצא גוזל את הלקוחות:

פ"ד

תפארת ישראל

כבר לקחתי ממך, ועתה אקח כך וכך, הרי שניהן יחד כך וכך, זה אסור אפי' אינו מזכיר דמים ומדה בדבריו, רק מנין הפירו' [שכ"ג]: לז) *אף שלא יחדו למדה; וקיי"ל כת"ק: לח) בחוה"מ: לט) *ר"ל מפני שבחוה"מ אין בו מלאכה, להכי הרבה באים ללמוד ממנו, ואין לו פנאי לברר המדה יפה, ע"י שימתין עד שישקוט הרתיחות [שוים] שבמדה שמתהווה על ידי שממהר למזוג שלא יתבטל מתורה, וכשימתין יתברר כמה מדד; לכן מילא המדות בלילה: מ) *אף שבחול אינו ממהר למזוג, ועי"ז לא יעלה רתיחות: מא) *שלא יצטרך להמתין עד שיתמלא מה שדבוק במד' מאותו דבר שנמדד: מב) שמאמינו בלי פיסוק דמים, מדרגיל אצלו:

פ"ד

עיקר תוי"ט

(טו) דהו"ל ואינו מיוחד לא קא עביד כדעבדין בחול שדרך לקוחות לומר תן לי לוג'. ואין דרכן לומר כלי זה מלא לי בדרך מקח אלא בדרך הלואה או מתנ'. ולע"ג דמיוחד למד' אפ"ה כ"כ במ"ו דאסרי לשקול בכלי משום דקא עביד עובדין דחול דפעמים שאין הליטרא לפניו וכיון שיודע משקל כליו שוקל בו. גמרא: (טז) הו"ל ועומד למד' אפ"ה כ"כ במ"ו דמתיר לשקול כנגד כלי לפי שאינו עומד לשקול בו. גמ': (יז) ולמאן דגרס מפני ברורי המדות ה"פ. משום בטול ב"המד של באי מועד לא יהי' פנוי לשאול ולברר מדותיו שלא ישהו לפיכך ממלאין בליל' וטעמ' בלילה שלא ישהו לפי שע"י הרתיחות שמעל' היין נמצא שאין המד' מלא: יח) חנוני כו'. שמתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלא פיסוק דמים. רש"י: יט) מונה. הלכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר לי' מנין אלא שכך צריך. הר"ן:

פ"ד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א, ב'· כל מלאכה האסורה בשבת אסור בי"ט חוץ ממלאכת אוכל נפש וחוץ מהוצאה והבערה וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמול [ויש מחמירין אפילו באוכל נפש כשאינו מפיג טעם כלל בעשאו מעיו"ט ועכ"פ אז בעשאו בי"ט לצורך יעשיהו בשינוי] ועכ"פ אסרו חכמים קצירה טחינה צידה וכדומה [ולרש"י ותוס' אסור מדאורייתא] ואין צדי' דגים מן הביברי' אא"כ בביבר קטן ודמים צלולים או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה מעיו"ט שאמת המים צרה ואינם יכולים להשמט, ובנתנם מערב יום טוב לתוך תיבה נקובה במים והיא רחבה יש להחמיר ליקח מתוכה ביום טוב על ידי עכ"ום; מיהא חיה ועוף שדוכנו מאתמול על ידי שאומר זה וזה אני נוטל [עי' פ"א, מ"ג] מותר לצודן מביברין שלהן כשאין מחוסרין צידה שאין צריך לומר הבא מצודה ונצודנו, וכל שאסור לצודו וכל חיה ועוף שהם מוקצה אסור ליתן לפניהם מזונות רק ברחוק מהם קצת דשמא יבא ליקח מהם; — ספק צידה כמצודות חיה ועוף ודגים שהיו פרושו' מעיו"ט וביום טוב מצא בהם אסור עד ליל יום ב' בכדי שיעשה, אלא אם כן יודע שניצודו מבעוד יום, כגון שמצא מצודות מקולקלים מערב יום טוב דמותר, וכן הדין בספק נלקט או נפל מאילן היום דאסור; ועכ"ום שהביא דורן לישראל ביום א' דיום טוב ויש בו ס' אם ניצוד או נתלש היום אסור עד ליל יום ב' בכ"שיע, ובחל יום טוב בה' ו' ורק פירות שראוין לאכלן חיין [דלטלטל ולבשל אסור ביום טוב] מותרים בשבת חוץ מב' ימים דר"ה, ובהביא דעכ"ום ביום ב' אפי' בשאר י"ט אסור בשבת ובשבת שלפני יום טוב והביא בשבת אסור בא' דיום טוב משום הכנה: מ"ג· בהמה מסוכנת וכבר אכל אסור לשחט' ביום טוב אלא אם כן יש שהות ביום כדי לאכל כזית צלי בו ביום ואפילו קודם דפשט ואפילו לא יאכל [ולי"א, כיון שאינו שוחט' לצורך יום טוב אסור להפשיט' וכן בעוף שלא ימות ויוצא], ובבהמ'

הסכין ביום טוב, אבל משיאה[לג] על גבי חבירתה[לג]. לא יאמר אדם לטבח שקול לי (נ"א מכור) בדינר[יג] בשר, אבל שוחט ומחלקין ביניהם[לד][יד]:
ח אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה[לה], אבל לא במדה[לו], רבי יהודה
אומר

תפארת ישראל

לג) *נ"ל דלהכי ברישא נקט לשון השחזה ובסיפא נקט לשון משיאין, דהשאה לשון הדלקה הוא כמו אין משיאין משואות [ר"ה פ"ב מ"ב]; ומשום דחלק החותך שבסכין נקרא להב, כמ"ש ויבוא הנלב אחר הלהב [שופטים ג' אב"י ע"ש נלולות הילאות מברק הסכין מלוטש]; להכי נקרא נמי חידוד הסכין בלשון הדלקה. אם כן ברישא דאפילו להעביר שמנונית' אסור [כרמג"א ק"ע סק"ו], נקט שפיר לשון משחיזין; משא"כ בסיפ' ע"ג חברת' דאפי' לחדוד שרי, נקט שפיר לשון השאה, דהיינו חדוד, וכדאמרן: לג) *וה"ה על גבי עץ, חרס, ואבן, כשאין מיוחדין להשחזה. מיהו אין להורות כן לרבים; גם לא יעשה כן בפני רבים, אם לא יכול להשמט דלהעביר שמנונית' מכוון [ואי"ל בלנעא נמי, כל שאסרו חכמים בפרהסי', אז אפי' בלנעא אסור [כביל' ד"ס א']? י"ל דהו דוקא באסור בפרהסי' משום חשדא, אבל הכא אסו' בפרהסי' רק מטעם שלא יקילו ביותר, להשחיז גם במשחזת המיוחדת להשחזה. ונ"ל תו דלהכי מפסיק בהך בבא נמי בין אין נמנין להך דלא יאמר לטבח, משום דאין משחיזין קאי נמי אבבא דלעיל דשוחטין ומחלקין ביניהן, והיינו לפי מאי דקיימא לן באוקימתא דש"ס, דנהגי' לחדדה מיירי, אבל להעביר שמנוניתא, אפי' על גבי משחזת מותר, והרי רע"ז כ' דכל להעביר שמנוניתא אפילו במקום רואין מותר; להכי קמ"ל הכא שפיר, אפילו שותפין שמחלקין ביניהן בסכין, דאיכא רואין טובא, אפ"ה דוקא להשחיזה אסו' במשחזת, אבל להעביר שמנוניתא מותר. ואי"ל עכ"פ למאי להעביר שמנוניתא מותר ע"ג משחזת, ניחוש שיחשבוהו שעושה כן לחדדה, דאז גם לר"י אסו', מדהו"ל עושה כלי, דעד כאן לא התיר ר"י מכשירי אוכל נפש, רק לתקנם, אבל לעשות כלי למכשירי אוכלין, גם ר"י מודה דאסו' מדאורייתא, וכר"ן הכא [ורע"ז ק"ע סק"ב]? ואפי' כיתא דהייוד משחזת המיוחדת לזה אינו אסור לר"י רק מדרבנן, מדמחזי כעובדין דחול, וכן משמע מרש"י במתניתין ובגמרא, עכ"פ הרי גם בדרבנן חיישי' למראית עין, דמה"ע לא תלה בהמ' בזוג לכ"ה, מדמחזי כמוליכה להמכר, [כמג"א ש"ה ס"ו], וכ"כ לא ישלח מנות בג' בני אדם יחד ביו"ט, מדמחזי כמוליכין למכור [תקע"ז מג"א סק"ב]? ואי"ל דמקח וממכר דלאסמכוהו אקרא, כדאו' דמי, אבל בעיקרו דרבנן לא גזרי כולהו האי; ליתא, דהרי נר חנוכה דעיקרו דרבנן, ואפ"ה בב' פתחי' צריך להדליק בשניהן מטעם חשדא [כא"ח הרע"א ס"ח]? וכ"כ אסו' לאכול בשר עוף בחלב שקדים מה"ט [כש"ך י"ד פ"ו סק"ו], אלמא דאפי' בדרבנן חיישי' לחשדא? ונ"ל דשאני הכא, כיון דשותפין הן, ברבים ליכא חשדא [כב"ה כ"ד ב' מג"א כמ"ד סק"ח]; ואפי' שנים מחשבו רבים לענין זה [כש"ך י"ד קמ"א סקכ"ז]: לד) *נ"ל דלא בקול' מטבח מיירי, דא"כ משנה שא"ל היא, דכבר שמעי' לה מלעיל [מ"ו] דפיסוק דמים אסור, רק הא נמי אמשנה ו' קאי, שכבר פסקו הדמים מעיו"ט ומחלקין ביו"ט, והרי קיי"ל דטבח אומן אסור לשקול בשר ביד, לשער כמה שוה, ורק הדיוט שרי בכה"ג [כשו' ת"ק ס"ב]; להכי קאמר הכא, דכשפסקו דמים מעיו"ט ומחלקין ביו"ט, לא יאמר לטבח שקול לי חלקי מהבשר, שיש לנו בשותפות, דהיינו באופן שמותר לשקול, כגון ששוקל ומשער ביד, אפ"ה בטבח אסו', רק הוא שוחט, והן עצמן מחלקין ביניהן [ואהא קאמר הש"ס היכא עביד? ר"ל באיזה אופן מותר הטבח לשקול ביד? ומשני רבעה ופלגא רבעה, אבל שישקול כמה בשר בדינר וכמה בשתים, אסור, אף דהזכרת דמים שרי אף ביום טוב, כיון שכבר פסקו דמים מעיו"ט, עכ"פ שישקול וישער כמה בשר יגיע לו בדינר, אסור ביום טוב]: לה) *אפי' מיוחד למדה; ואם היא של מוכר, צריך שיקחנה הלוקח עמו לביתו. מיהו במחסר או מעדיף קצת על המדה בלא"ה שרי: לו) *שלא יזכיר שם מדה, וכן אסור להזכיר דמים. ודוקא בדבר שאין דמיו ידועי'. וכן במדה, דוקא מין שאין רגילין למודו; אבל מין שדמיו ידועין, וכן במדה אם הוא מין שרגילין למודדו, מותר לומר תן לי בכך וכך דמים, או תן לי מדה זו או זו, דאינו רק מודיעו כמה צריך; ורק במצרף אסור, לומר כך וכך
כבר

ר"ע מברטנורה

אבל משיאה על גבי חברתה. דמשנה מדרך חול:
ח אבל לא במדה. בכלי המיוחד למדה שמודד ומוכר בו. אבל אם אינו מיוחד לכך אע"פ שעומד למדה שכשישבר זה שהוא מודד בו יעמוד זה תחתיו
מותר

עיקר תוי"ט

יג) בדינר. שאסור להזכיר שם דמים. ותנייהני דנקט' שא"ל היא דכבר נשנה לעיל אין נמנין: יד) ומחלקין ביניהן. שיאמר תן לי חלק או חצי חלק כדרך שרגילין ליתן במקום ההוא ומביא בתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו ולמחר בעין הנשארת כפי מה ששוה כך יכרע לו. גמרא:
דהוא'ל

ביום טוב(כח), אבל נמנין(יא) עליה מערב יום טוב, ושוחטין ומחלקין ביניהן(כט), רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי או כנגד הקופיץ(ל), והחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר(לא). ז אין משחיזין(לב) את הסכין

ר"ע מברטנורה

זוזים זוז לכל אחד(י): ושוחטים ומחלקים ביניהן. למחצה לשליש ולרביע ואין מזכירין פסוק דמים: שוקל אדם בשר. אע"פ שאסור לשקול בליטרא דהוי מעשה חול. מותר לשקול כנגד הכלי וכנגד הקופיץ ולמחר יראו הקופיץ והכלי כמה משקלו: והחכמים אומרים אין משגיחין. אין מעיינין: בכף מאזנים כל עיקר. ואפי' לשמור הבשר מן העכברין אסור לשום אותו בכף מאזנים(יב) והלכה כחכמים: ז אין משחיזין את הסכין. ברחים או במשחזת: אבל

תפארת ישראל

בזיון לזקן לפרש כיד ה' הטוב' עלי, ברוך אתה ה' פוקח עורים עוורים]: כז) *נמנין הוא [אָנטשטיכען], שכבר יודעי' שער בהמה זו, שהיא נמכרת בעד ד' או ה' סלעים, לא יאספו למנות עלי' חבירים ביו"ט, לומר ביום טוב, אני אקח ממנה בעד סלע ואתה בעד שתים; דכל פיסוק דמים אסור משום מקח וממכר. וה"ה בלא נמנין, כגון לומר תן לי בסלע בשר, אסור, דכל פיסוק דמים במין שאין דמיו ידועי', או במין שדמיו ידועים אבל מצרף, שאומר, כבר אני חייב לך פרוט', תן עוד בעד פרוטה ואהי' חייב לך ב' פרוטות, אסור [כרמ"א הכא וא"ה סכ"ג]; והרי הכא אין דמיו ידועין דמי יודע כמה ליטרות יגיע על חלקו, והרי זה לא אפשר רק ע"י משקל, והרי אסור לשקול; רק קמ"ל נמנין, דאף דפיסוק דמים אסור רק משום מקח וממכר, ומקח וממכר אסור משום שמא יכתוב [כרמב"ם פכ"ג משבת] א"כ הש"א דהכא בבני חבורה דרבים נינהו לא גזרי', דמדכרי אהדדי, דהרי מש"ה משלבלין את הפסח להמור עם השיכה ולא חיישי' שיהא [כשבת ד"ק ע"א]; וה"נ מדכרי אהדדי שלא יכתבו, קא משמע לן דאפ"ה אסור הכא; משום דהני מילי בגזירה דרבנן, אבל מקח וממכר דאתי' מקרא, דכתיב ודבר דבר [כרש"י שבת קי"ג ב'], ואתי נמי מקרא דנחמיה [י"ג, כרש"י כ"ז ב'; ושם דל"ז א', כ' רש"י ב' המקראות יחד —] להכי דברי קבלה כדאו' דמי, ואפי' בבני חבורה גזרי': כח) *ביום טוב בלי גורל [ת"ק]; וקמ"ל דהיכא דכבר נמנו עליה מעיו"ט שיקח זה בסלע וזה בב', אז אפי' מזכירין בשעת החלוקה ביו"ט פיסוק דמים כגון לומר קח בסלע כמו שאמרת אתמול, אפ"ה שרי, דכל פיסוק דמים שאינו לצורך שרי, דהו"ל כחשבון של מה בכך [שבת ק"נ ע"א]. [ונ"ל דהא דקאמר בג"ם היכא עביד, כ"ל היכא שלא נמנו עלי' מעיו"ט היכא עביד? ומשני, מעמיד בהמ' לפניו אמר לכל זו, ולומר א כו, ולמחר ישומו האחרים. וכבר כתבנו דנראה דלרב"י לא הי' גרסת המשנ', אבל נמנין וכו', ולפ"ז עוד דלרב"י הש"ס ושוחטין ומחלקין כ"ל או שוחטין ומחלקין]: כט) [פֿלייששהאקקען]: ל) *דהו"ל עובדין דחול ונקט "כל עיקר" דקא משמע לן דאפי' בהוגה שמשקול כנגדו, כדי שיתגלה הכף האחר שבו המאכל שבכף מאזני' כדי לשמרו מעכברי' אינו רשאי להשגיח אגב שם כמה היא שוקל גזירה שמא ישקול לכתחיל'. וכל שכן בשוקל לידע כמה יבשל בביתו, ואפי' בשוחט או מוסיף מעט מהמשקל שצריך, דבכהאי גוונא במדידה שרי [כא"ה סכ"ג], ההם נראה כשופך, אבל הכא אסו' [מג"א ס"ק סק"ג]. [ונ"ל דנקט לה הכא, ע"פ מ"ש רע"ז [ת"ק סק"א] דלרשב"א בשם הירושלמי מותר לשקול בביתו לצורך עצמו; לפ"ז י"ל דקאי הכא אהא דקאמ' לעיל לגבי שוחטין ומחלקין ביניהם, לגבי קאמר הכא דהלוק' זו, לר"י אפי' ע"י משקל שרי, לאף שהן בני חבורה, והכן להקפיד לשקול מכוון, לבלי להפחית או להותיר, עכ"פ לצורך עצמו הוא, דכל א' רוצה ליטול חלק הראוי לו בה; אבל ישנה קצת לישקל נגד הכלי או קופץ. ולרבנן אין בני חבורה משגיחין בכף מאזנים כל עיקר, דדוקא בשוקל בביתו לצרך עצמו, דמלה שלו שרי לשקול, ולא בני חבורה המקפידין זע"ז]: לא) *לחדדה במשחזת המיוחדת לכך:

כ"ל

עיקר תוי"ט

(י) וכ' כב"י דמקח וממכר בשבת וביו"ט אסור בספר עזרא י"ג ובב"ה ד' כ"ז כי' מדכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבת בשטרי מכיר' וכולה הדא גזיר' היא: (יא) נמנין. כלומר ותנאי יכולין נמסר לחלק ביניהם: (יב) דמחזי כעושה לשם משקל כב"י:

ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת ט)· ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו לא יזוזם ממקומם: ך אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום

ר"ע מברטנורה

ממקומה (ט): החלה שנטמאת. אינה ראויה לכהן בי"ט. אף לשורפה או להאכילה לכלבו דאין מבערין קדשים מן העולם בי"ט ואפילו על ידי אכילת בהמה דגזירת הכתוב היא שאין קדשים טמאים מתבערים מן העולם בי"ט: ך אין נמנין. אין פוסקים דמים להיות שנים שלשה בני אדם אומרים בהמה זו בשלשה זוזים

תפארת ישראל

לטעמ' דהעמד' והערכ', משום דבמוכ' [דל"ח א'] לסד ליפרא פודין קדשים להאכילן לכלבים, א"כ לדידיה מתני' מיירי רק בקדשי מזבח ומשום העמד' והערכ', כטעם קמא דרש"י. עוד נ"ל דאע"ג דמתני' ודאי בקדשי' מיירי, דמדקתני סתמא ודאי משמע אפי' במסוכנת, וא"כ ע"כ רק בקדשים אסור לטלטל'; עכ"פ אי"להק למ"ד מוד' ר"ש בבע"ח שמתו, למה לא אשמעי' בבהמת חולין בריא' שמתה? י"ל דאגב גררא בעי לאשמעי' נמי הנך מעמ' דאמרן, דבעי העמד' והערכ', או דאין פודין להאכילן לכלבים. או יקמ"ל, דלא מבעיי' בחולין בריא' ודאי אסו' לטלטל' אלא אפי' בקדשים שיש לחוש לבזיונן כשיונחו כן, אפ"ה אסור לפנותן]: כו) *דג"כ לא הוי', דלאכיל' אסורה לעולם, ולהסיק' כהן תחת תבשילו היום אסו' דאין מבערין קדשי' טמאים ביום טוב. [ולכאורה דלהכי שאלו תרתי? דדלמא בהמת קדשים קילא מדמתבזו, משא"כ חלה; או חלה קילא דאיתא בשאל', דאע"ג דהדרא לטיבלא, עכ"ז מוכן הוא אגב שבת, דבעבר ותקנו, מתוקן [כשבת מ"ג א'], משא"כ בקדשים, אף למאי דקיי"ל [נזיר ד"ל א' וערכין כ"ג א'] דהקדש בטעות אינו הקדש, וכך פסק הרמב"ם [פ"ד דנדרים ה"ז] דבין קדשי מזבח או בדק הבית איתנהו בשאל'; עכ"פ היינו בהקדש טעות דשור שחור ולבן [כנזיר שם]. או באמר הרי עלי, דלא אתא מידי לרשות הקדש עדיין, אבל בהפרים כבר, הרי כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא [כר"ה ד"ו], והרי אפי' תרומה כשבא כבר ליד כהן ליתא בשאל' [כנדרי' כ"ט א'], א"כ לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש [כגיטין כ"ב א']; ואף למאי דקאמרי' בנדר ב' נזירות, ומנה ראשונ' והפרים קרבן, ושאל על ראשונ', עלתה לו שניי' בראשונ', [כשבועות כ"ח א'], ואפי' לס"ד דש"ס התם, עכ"פ כשלא כיפר וגילה איתא בשאל'? י"ל דלהכי נשאל על הנזירות קמא מדקיימי' נזירות שניי' ולא פקע' הקדוש' מהבהמ'; ותו דהתם לא נשאל רק אנזירות, אבל קדשים גופייהו מכיון שהפרישן ליתנהו בשאל'; ואין להקשות הכי אפי' שחוטי חוץ איתנהו בשאל' [כנדרים ע"ח א', ואפ"ה כ"ל דמשכח"ל כרת בשחוטי חוץ, כגון שמת המקדיש ושחטה אחר; או ששחט קדשי לבור]? י"ל דוקא בשכבר נשחט' בחוץ, ואסר' עי"ז בהנא', תו ליתנה בי גזא דרחמנא, משא"כ כשעדיין בקדושתה, משעה שהופרשה ליתני בשאל'. אמנם הרשב"ם [ב"ב ק"כ ע"ב], ותוס' [כתובות י"ג ב' ד"ה ארבע], ורע"ז [י"ד שכ"ג], כולהו ס"ל דדוקא בשכבר מתק דמן ליתנה בשאלה. ואעפ"כ נ"ל דאצטריך לאשמעי' חלה, דלמא רק בקדשים אסור לטלטל', משום דאין נשאלין אהקדשות רק מדוחק [כרמב"ם סוף הל' נדרים], משא"כ חלה; וכ"כ מחלקין תוס' [פסחים דמ"ו ב'] כה"ג בין מע"ש לחלה, יע"ש. או נ"ל דנקט חלה לאשמעי' דאע"ג דרק מדרבנן אסו' לבערו ביו"ט, אטו קדשים [כתוס' שבת כ"ד ב'], וא"כ מדאורייתא חזי לבו ביום להסיקו תחת תבשילו, ולא מוקצ' הוא, אפ"ה אסור לטלטל' [ועי' מ"ש בחידושי פ"ג דכריתות סי' כ"ד]. אמר המחבר משנה ו' ומשנ' ז' משניות חמורות הן לעיני הכהות, דהרב' יש לדקדק בהן לענ"ד. א' כיון דהך דאין נמנין על הבהמ', בפיסוק דמים מיירי, כדקאמ' בש"ס, א"כ ל"ל דנקט נמנין כלל, הול"ל אין פוסקין דמים לטבח ביו"ט? ב' דקאמ' אבל נמנין עליה מעיו"ט; מה קמ"ל פשיטא דמותר לפסוק דמי' בחול? ג' בבא דמשנ' ז' דלא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר וכו' מיותר לגמרי, דכבר שמעי' מרישא דאין נמנין וכו'? ד' דקאמר לא יאמר לטבח שקול לי בדינר; הרי לשקול גם בלי פיסוק דמים אסו', ונ"ל תרתי? ובקצת נוסחאות כתוב מכור לי וכו', אבל בירושלמי ובבלי וברי"ף ורא"ש בכולן הגירס' שקול לי וכו'? ה' כיון דבבא דאין נמנין, ובבא דלא יאמר לטבח שקול לי, שניהן ממש מענין א', למה הפסיק התנא בין הדבקים עם ב' הבבות דמשקל והשחזה? ו' בש"ס קאמ' אמתני' דאין נמנין, מאי אין נמנין? וכו', היכא עביד? מביא ב' בהמות וכו', הרי משמע ודאי דבאלת הש"ס היכא עביד, אסיפא קאי, דשוחטין ומחלקין ביניהן, וקש' למה לו כולי האי להביא ב' בהמות, הרי סיפא מיירי שכבר נמנו עלי' מעיו"ט, וכדתני להדיא במתני', אבל נמנין עלי' מעיו"ט? הן אמת דורש"י כ' דקו' הש"ס היכא עביד היינו היכא דלא נמנו מעיו"ט; ועפי נרא' דרש"י לא גרס כלל במתני' אבל נמנין עליה מעיו"ט, דהכי רש"י ליין במתני' אבל שוחטין וכו'. אבל אנן מהוייבי' להבין דברי רבותינו בש"ס גם לפי גרסתינו, שנתקבל' כמוטבע עובר לסוחר בכל הדפוסין, ועי' ברי"ף ור"ן? ואמנם כה וכה אל רבותי המפרשי', והנה אין דורש ואין מבקש למיעוט ידיעתי שרים עלכו בגולין ויניקותי כשה תועה על הרי בתרים, כי לא הניחו לנו רבותינו דבר להרים שבר רעבון בתינו, ואיך במאורות לפוני גמול ידו הדה? ואני בעניי עיני לשמים נטלית — והנה נפתחו השמים ואראה מראות אלהים, והנה עת בידו גבורה בימינו, ויצלח יד ויתמכני בימין

עיקר תוי"ט

דמוקדשת כו' והתוס' כ' דאסור משום מוקצ' אף לר"ש דלא הוי דעתי' עלויה וכו' הר"כ משום דמי ייגל דמיתיקף בי' חכם תוי"ט: (ט) דאל"ה בי"ט קי"ל כר"י דמוקצ' אסור ובמסוכנת ניחא מוד' ר"י דשרי:

וכ'

ובמטה[טו]. אבל מביא בידו אברים אברים[טז]: **ד** בכור[יז] שנפל לבור[יח] רבי יהודה אומר ירד מומחה ויראה[יט], אם יש בו מום[כ] יעלה וישחוט[כא], ואם לאו[כב] לא ישחוט. רבי שמעון אומר כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן[כג]: **ה** בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה[כד]. ומעשה ושאלו

ר"ע מברטנורה

בני אדם. משום דאוושא מלתא. ומזלזל בכבוד יום טוב(ז): **ד** בכור שנפל לבור. בכור בעל מום שלא הראהו לחכם. מערב י"ט מבעוד יום להתירו. ונפל לבור בי"ט. ויראה שמא ימות שם: ירד מומחה. שבקי להבחין בין מום קבוע למום עובר: ויראה. מום שהיה בו מאתמול. אם מום קבוע הוא: יעלה וישחוט. דמשום מוקצה ליכא דמאתמול דעתיה עלויה: ואם לאו לא ישחוט. ה"ק ואם לאו דאותו מום שהיה בו מעי"ט. לא היה קבוע. אלא היום נעשה בו מום קבוע. אפילו עבר והעלהו לא ישחוט. ולא אמרינן מאתמול הוה דעתיה עלויה. וכיון שיש בו עכשיו מום קבוע נשחטיה. דהואיל והמום של אתמול לא היה קבוע. מוקצה מחמת איסור הוא: אין זה מן המוכן. לאו משום מוקצה אסר ליה. דהא לית ליה לר"ש מוקצה. אלא מפני שמתירו בי"ט. הו"ל כמתקנו. ונראה כדן דין. דגזור ביה משום שבות. וה"ק אין שהתירו היתר(ח). ואינו מוכן להיות כשר: **ה** בהמה שמתה. בבהמת קדשים איירי כדקתני עליה ועל החלה שנטמאת. ובהמת קדשים שמתה אסורה בהנאה וטעונה קבורה. הלכך לא יזיזנה ממקומה אבל בהמת חולין מחתכין אותה לפני הכלבים. והני מילי שהיתה מסוכנת מאתמול. דדעתיה עלויה. אבל לא היתה מסוכנת מאתמול. אף בהמת חולין. לא יזיזנה ממקומה

תפארת ישראל

טז) [טראגע]; דאוושא מלתא, ומזלזל יו"ט: יז) אע"ג דעי"ז מפיס בהלוכה: יח) בעל מום, שלא הראהו לחכם מעיו"ט: יט) *ביו"ט, ויראו שימות שם, והרי כשאינו ראוי לו אסור לטלטלו להעלותו. [ונ"ל דמהאי טעמא נקט רש"י נמי בכור בזה"ז דאלו בזמן הבית, גם כשלא יומם הרי חזי לי' כשיקריבנו ויאכלנו, ואף דעכ"פ דיו"ט היום ואסור לשחטו ביו"ט, עכ"פ אינו כאן דין ומותר לראות מומו, דהרי גם קודם שיומם חזי ליה כשיקריבנו. ולפ"ז שפיר נקט' מתני' בכור ולא שאר קדשים קלים מדאיירי בזה"ז והרי הנך אינן מצויין בזה"ז; ואי"ל בל"ז נ"כ אי אפשר למנקט שאר קדשים קלים, דהרי גם כשיומם לא הוו לו היום מדצריכי' פדיון ואין פודי' קדשים ביו"ט? ליתא דהרי מתני' דלקמן מוכח דאף דאין פודין לכתחיל', עכ"פ כיון שעבר ופדאו פדוי, מוכן הוא כנ"ל, ומותר לטלטלו]: כ) ירד הבקי במום שסומכין עליו, ויראה את המום שבו מאתמול: כא) קבוע: כב) דמוקצה ליכא, דמאתמול דעתי' עלוי': כג) שאינו קבוע, אף שהיום נולד בו מום קבוע, אעפ"כ אפי' עבר והעלהו, לא וכו': כד) *אף דר"ש לית ליה מוקצה, מוקצה מחמת איסור מודה; דס"ל אין רואי' מומין ביו"ט; ומולה נמי בדעת אחריו דאין יימר דמזדקק ליה חכם. [רש"י כ' דלהכי אין רואין מומין ביו"ט, דהו"ל כדן דין. ונ"ל דמהא"נ לא דמי לשאר מוקצה א"נ דמותר ביו"ט, דהתם מסתלק מוסר סי', משא"כ הכא מסתכ' לקוץ סי', מזה נ"ל דמש"כ הה הכי כדן דין, משום דמעיקר' היה ממון גבוה, דחזי למזבח, והשתא ממון כהן, וה"נ שפיר כדיני ממונות ועי' א"ח כע"ז הג"ה סק"ט]: כה) *בבהמת קדשים איירי ומה"ט קתני שמתה סתם, דמשמע אפי' היתה מסוכנת מעיו"ט, ואי בחולין כה"ג שרי' לטלטלה, דמוקצה ליכא דהרי מעיו"ט דעתי' עלוה לכלבים [כא"ח תקי"ח]; אבל הכא דבקדשים, פי' במסוכנת בעיו"ט אסור לטלטלה; דאע"ג דלכשיפדנה בחייה חזיא לכלבים, עכ"פ בעי העמדה והערכה, וכשמתה אי אפשר; להכי צריכה קבורה ולא חזיא למידי. ואב בקדשי בדק הבית דלר"ש לא בעי העמדה והערכה [כשבועות י"א ב' ותמורה ל"ב ב']? י"ל דלהכי אין פודין שום קדשים להאכילן לכלבים [כך נ"ל פירוש רש"י בפ"ם, ע"ש. ומהו נ' רמב"ם לנק' מה לטעמ']

עיקר תוי"ט

פי' יכול לאכול בני דהא לאמר' הואיל כו'. צ"ע: (ז) ולאו כ"ל שבמחלל מלא במום. ותוס' בתוספ'. אלא שבניהם נוטלים בעוע(?) אחת או בתוספ': (ח) מכמש דלפי' שעבר והן וכ"מ כיב' דמתו' וקביא' בי פו' דהלי אם עבר והן דין מי לא הוה דינו דין. וכמו דאיתך דהנין נמי גבי דלא דכין לקמן בפ"ב דהלי אם קידש ומקודש

מזונות[ג]. אבל צדין חיה ועוף[ד] מן הביברין[ה], ונותנין לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה[ו] אסור, ושאינו מחוסר צידה[ז] מותרים[ח]: **ב** מצודות חיה ועוף ודגים, שעשאן מערב יום טוב, לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב[ט]. מעשה בעכ"ום אחד שהביא דגים לרבן גמליאל, ואמר מותרין הן[י] אלא שאין רצוני לקבל הימנו[יא]: **ג** בהמה מסוכנת לא ישחוט, אלא אם כן יש שהות[יב] ביום לאכול ממנה כזית צלי[יג] ר"ע אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה[יג]. שחטה בשדה[יד], לא יביאנה במוט[טו]

ובמוטה

תפארת ישראל

מג"א סק"א]: ג) *שמא יבוא לאכלן: ד) *שהוכנו מאתמול לשחטן היום: ה) [טהיערגארטען]: ו) שצריך לצודו במצודה: ז) דמטי לה בחד שחיה: ח) להאכילן ולצודן ולאוכלן; וקיימא לן כרשב"ג [שם]: ט) *דספק הכנה, ר"ל ספק אם הוכן מאתמול. אסור: י) דס"ל ספק הכנה מותר. וקיי"ל דספק הכנה אסו' [מג"ו]: יא) שאני שונאו. ועי' בקופת הרוכלין בכללי הכנה: יב) *אחר שתצא נפשה; וא"צ לשער כדי שיפשוט' ויבדקנה תחלה. מיהו מסוכנת לא חשש הפסד שמא תמות, מותר לשחט' אף' בהמה אינו אוכל ממנה; אבל בריאה אסור לשחוט אא"כ באמת יאכל ממנה כזית [תלח. וכ"ל דנקט צלי, משום דמתבשל מהר, גם שא"מ מליח', וס"ל הדם' אס"כ [כי"ד ע"ו]: יג) *דהא אין צריך הפשט. וקיימ' לן כר"ע בזה אפי' מחבריו [ט"ז שם] וגם רמג"א [שם סקי"ג] כתב דמודים חכמים לר"ע בזה: יד) *מיירי בבריא' או מסוכנ': טו)[טשאנגע]:

טראגע

ר"ע מברטנורה

אבל צדין חיה ועוף. המוכנים מאתמול: מן הביברים הקטנים. שאין מחוסרים צידה. ורבן שמעון בן גמליאל לאו לאפלוגי אתנא קמא אתא אלא לפרושי(ב): כל המחוסר צידה. שצריך לבקש מצודה כדי לתפסו. וכל דרהיט בתריה ומטי ליה בחד שחיה. לא הוי מחוסר צידה. ואי לא. הוי מחוסר צידה: **ב** ומעשה בעכ"ום אחד. חסורי מחסרא והכי קתני. ספק מוכן אסור(ג). ורבן גמליאל מתיר. ומעשה בעכ"ום אחד וכו' ואין הלכה כרבן גמליאל. אלא פירות ודגים שהובאו ביום טוב. ספק נלקטו(ד) היום. ספק מאתמול. ספק נצודו היום. ספק מאתמול אסורים. וכל שאסור לאכלו אסור לטלטלו. ואם צורתן מוכחת עליהן. כגון פירות דכמושין שאי אפשר שנלקטו היום וכן דגים שהביאום ממקום רחוק שאי אפשר שנצודו היום מותרים. ודבר מוכן שבא מחוץ לתחום (ה) בשביל ישראל. אסור לאותו ישראל שהובא בשבילו. ולכל בני ביתו ומותר לישראל אחר ופירות או דגים שנתלשו או נצודו ביום טוב ראשון מותרין לערב בליל יום טוב שני. בכדי שיעשו. חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהם אסורים עד מוצאי י"ט שני בכדי שיעשו. ופירות כדי שיתלשו ופירות ממקום שנתלשו. ויביאו אותם מן המקום שהביאום. ועיר שלאותיה נעולות בלילה. צריך שימתין לבוקר בכדי שיעשו: אלא שאין רצוני לקבל ממנו. שאני שונא אותו: **ג** בהמה מסוכנת. שהוא ירא שמא תמות. ואינו צריך לה. שכבר סעד סעודתו: לא ישחוט. אא"כ יודע שיש שהות ביום. לאכול כזית צלי הימנה: מבית טביחתה. שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד. ואין הלכה כרבי עקיבא: לא יביאנה במוט ובמוטה. בשני

בני

עיקר תוי"ט

(ב) ולפ"ז בדגה לעולם אין צדין דאלת"ה למה שילקן והטעם מפני שהם מכוסין מן העין: (ג) משום דכל שיש באותו צין במחובר דרכן של בני אדם ללקוט אותו ביומו ולא מבערב. הר"כ: (ד) לפי שלקיט' דומ' לקציר'. ואף לנטע פירות הנפסדים כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחר רובה של לקיט'. הר"כ. ובכאן לא התנה הר"ב זהא בשביל ישראל כדלקמן בתחום משום דכל שבמחובר יש בו משום מוקצ' ומש"ה אפי' הלשו לעצמו אסורים וכן כל שייך בו איסור מוקצ' אסור לו להנות בי"ט ממלאכתו של עכ"וס אע"פ שעשאה לעצמו (ועמ"ש בפע"ז דפה. וכבש י"ל דעשאו מדבר מוכן) ולכך לא הצריך כאן להמתין בכדי שיעשו. ועתוי"ט: (ה) בודאי בא מהו לתחום מיירי ואיסור זה פי' הרא"ש באכיל' אבל בטלטול שרי דכיון דשרי לישראל אחר באכיל' אין לו דין נוקצה לאסור בטלטול: ו) יש שהות. ליסנא דמתני' דייקא דאע"פ שאינו אוכל כיון

בהי'

פ"ג אין צדין דגים(א) מן הביברין(ב) ביום טוב. ואין נותנין לפניהם מזונות

ר"ע מברטנורה

פ"ג אין צדין דגים. אף על גב דשחיטה ואפיה. ובשול. מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב. צידה דמיא לקצירה. וקצירה לא הותרה בי"ט (א): ביברין של דגים. הן בריכות של מים שהדגים מתגדלים שם: ביברים של חיות. קרפיפות מוקפין גדר סביב ומביאים שם חיות. ויולדות ומתגדלות שם: ואין נותנים לפני הדגים מזונות. דאפשר להם בלא מזונות. ואין מזונתן עליך:

הכל

תפארת ישראל

פ"ג א) *כל מלאכ' שלצורך אוכל נפש מותרים ביו"ט מדאורייתא; רק קצירה טחינה צידה ודוגמתן, שרגילין לעשותן לימים רבים, אסור מד"ס [רמב"ם פ"א מיו"ט], ולרש"י ותוספות הנך אסורים מדאורייתא [תל"ה]: ב) [פישטייכע]. ואפילו בביבר שאינו גדול שאינו מחוסר צידה, אם המים עכורי' שנשמטין בו הדגים אילך ואילך, אסורים מטעם מוקצ'. מיהו במים צלולים מותרי' בביבר קטן [תל"ז

מג"א

עיקר תוי"ט

(א) וטעמא כמו שפירש' כמ"ש בפ"ק. וכן צידה אסרו בשמעיט בהגל' שמלאכתו דגים הכנ' כו'. הלל"ש: ולפ"ז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

לידיא והניח הלה עירוב התומין; ויזכה לאחרים על ידי אחר ויגביה הזוכה העירוב ממקום שהוא מונח שם טפח והוזר או המניח ונוטל מידי הזוכה ומברך על מצות עירוב ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא [ולשכנ"דג בדעתו לשריט יאמר לכתחילה בפי' ולשתום כוש"ל, מיהא בדיעבד לא מעכב, כרט"ז וב"ח] מיו"ט לשבת לנא ולפלוני או סתם לכל בני העיר הזאת, ומי שאינו יודע בל"הק יכול לאומרו בלשון שמבין ובלא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר למעבד כל צרכנא הוי כלא עירב כלל ומכ"מק כשהזור ומפרש המלאכו' לא יברך שנית; ובנאכל העירוב או שנאבד דוקא בנשתייר ממנו כזית סומך עליו, מיהא בהתחיל בעסתו ונאכל העירוב גומר אותה עיסה, וכן בהתחיל לבשל ואפילו לא הניח הקדירה עדיין אצל האש רק שהתחיל בתיקונו כגון שהתך הלפתות וכדומה גומר אותו תבשיל שהתחיל, ובאפה ולא בישל עדיין או להיפוך ונאכל העירוב או שאבד מה שנעשה ביותר אפילו נתכוין בו לצורך יו"ט יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך ליו"ט; — **ומי שלא עירב** כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים ואחרים אינם מבשלים לו מקמחו ותבשילו אא"כ נתן להם תחלה במתנה, ואז מותרי' לבשל לו אפילו בביתו, ובאין אחרי' או שאינו רוצה להקנות לאחרי' י"א שמותר לאפות בצמצום פת א' ולבשל קדירה אחת ולהדליק נר א'; ובנזכר שלא עירב קודם סעודת שחרית יבשל הרבה בקדירה אחת, ויותיר לשבת ולי"א אפילו הרבה קדירות ויאכל מכל א' לכתחילה ובדיעבד אפילו לא אכל מותר לשבת דעכ"פ בשעת הבישול התכוין לאכלו היום [חוץ מבאם הערים ומבשל מין א' בב' קדרות לצורך היום והותיר אחת למחר אסור בדיעבד דגרע מעבר ובישל במזיד או בשוגג להדיא לשבת, דשרי, דהערמה חיישי' שילמדו אחרים ממנו], וכן יכול לילך מבעו"י בנר להדר להפש דבר ויניחו דלוק עד הלילה; ובי"ט א'דגלויות [לאפוקי בר"ה] יכול לעירב בתנאי אם היום קודש א"צ לערב ואם היום חול בעירוב זה יהא שרי לן וכו' הרמג"א בשם ש"ג דיברך תחלה [ולא רבנתי דס' ברכות לחקל ושמא א"צ לעירוב כלל דהיום קודש]; מיהא לא יבשל אפי' כהניח ע"ת מעיו"ט ביום א' לשבת; ולע"ד רבינו הגדול וצוק"ל בתפארת שלו מי שהוא בעיו"ט סמוך לחשיכה בבי"הכנ והוא עדיין קודם ברכו ונזכר שלא הניח ע"ת ואין לו פנאי לילך לביתו דלמג"א יקנה קמחו לאחרים ולע"ר וצוק"ל אם יש לו פת ותבשיל בביתו יכול ג"כ בבי"הכנ לומר פת ותבשיל שאקחנו כשאבא לביתי יהיה מעכשיו לעירוב תבשילין בא"י אמ"ה וכו': **מ"ב.** אין מטבילין כלים חדשים בי"ט או בשבת דמחזי כמתקן מנא ובשכח לטבול עי' מ"ש בספ"ב דשבת ולהגעיל דוקא בנשרפה הכלי ביו"ט וכשיש לו מים שהרתיח לצורך או"נ, שרי; משא"כ אדם דמותר לטבול בשבת ויו"ט מטומאתו ויזהר מסחיטת בגדים ושער [ועי' ספ"ג דשבת, ובא"ח סי' שכ"ו וביו"ד סי' קצ"ט]: **מ"ה, ו, ז, ח, ט, י.** מותר לעשות מדור' להתחמם כנגדה, ולהחם ביו"ט מים לרחוץ רק לידיו מותר לא לכל גופו ואפילו אינו רוחצו בבת אחת; אין בנין וסתירה בכלים ואע"ג דבשבת התמירו בכלים של פרקים שדרכם להדקם בחוזק בי"ט משום שמחת יו"ט התירו לזקוף מנורה של חוליות שנתפרקו זה מזה, ובלבד שלא יתקע בחוזק, עי' שבת פ"יב; ומותר לעשות בי"ט הרווח ופתין גדולות ול"ח שיאפה יותר מצרכו; נוהגין לאסור לכבד הבית אפילו במרוצף ורק בדבר רך או בכנף אווז שרי; ואסור להניח בשמים על גחלים, וכ"ש להניחן בבגד כדי שיריח הבגד או לשפוך מים מריחין על בגד שמריח כבר, דאפילו להוסיף ריח בכלי אסור, ולשפוך מי וורדי' בשבתות וי"ט למים לצורך נט"י לכרנים לט"ז ומג"א אסור ואפילו בנותן למים בעי"ט עכ"פ מוליד ריח בידים ולחשו' גינת ווורדים והכם צבי בנתן בעי"ט מותר, דלגבי ידים ל"ש מוליד ריח, ולא"ר אפילו בנותן למים ביו"ט, לא הוי מוליד, דהרי שופך גוף הדבר המריח עצמו ומערבו במים; כל מה שהוא לנטירותא או לנוי לבהמה אסו' בהמה לצאת בו לר"ה ביו"ט כמו בשבת, דבי"ט נמי מצווה על שביתות בהמתו וי"ח; שחיקת פלפלין ביו"ט עי' פ"א מ"ג; אין מגרדין הבהמה במגרדת בי"ט מפני שמשירת שער ולהסיר זובובים בכלים קטנים וחדים שלפעמים עושי' חבורה באינו משיר השער שרין; עגלה של קטן תורת כלי עליה וניטלת בשבת ויו"ט, ונגררת בשבת ויו"ט אפילו על גבי קרקע דאינו עושה חריץ בודאי אלא כובשת הקרקע, ולהכי באם נעשה חריץ הוה דבר שאינו מתכוין וליכא פסיק רישא ושרי:

אומר, כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה, מפני שהיא כובשת(**):

פ"ג

תפארת ישראל

אסור דעושה חריץ, דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור; והרי החופר בבית הו"ל תולדה דבונה ובשדה תולדה דחורש: מט) שמפני שמתגלגלי' האופנים, להכי אינם חופרים רק מעיק ומכתיך וכובש הקרקע, ואינו מזיז עפר ממקומה. וקיימא לן דדבר שאין מתכוון וליכא פסיק רישא, שרי:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

קמא נמי רבי יהודה היא. דאמר דבר שאין מתכוין אסור והא האי תנא אחריתי. ואמר דלא אסר רבי יהודה בעגלה של קטן. מפני שאינה עושה חריץ בהליכה(לג). על ידי חפירה. אלא כובשת הקרקע ונדוש תחתיה. ונעשה עפרה גמוך. אבל אינה מזיזה עפר ממקומה וכבר אפסיקא הלכתא כרבי שמעון דאמר גורר אדם מטה. כסא. וספסל. ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ:

פ"ג

עיקר תוי"ט

מב. לכך נ"ל דהיינו כלי שעושין לקטנים להתלמד להלוך והיא עומדת על ג' אופנים ואוחז בו בידו והוא מתגלגלת לפניו: (לג) ואידך סבר פעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר. ואידך סבר לא שכיח הכי. הר"י:

פ"ג

חידושים

מ"ה כתוי"ט בשי' כ"ל. וכ' עוד דאל"כ הא לית לב"ש מתוך. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, וק' מה ענין לאוין לשתיי' למתוך. מצד מתוך תהני אפי' א"כ לשתיי', אלא דלהוי' עדיף מדין הואיל ה"ל. ולאיתי לרשב"א בהי' שבת, שכ' דהא דב"ש לית להו מתוך, כ"ש דלית להו הואיל, ע"ש. ואף דרבה אמר [די"ב א'] במאי דמתוך פליגי, משמע דרבה לית לי' מתוך ואפ"ה ס"ל הואיל? י"ל דרבה אמר' דכך קי', אבל לדינא ס"ל דמתוך פליגי; וכעין זה כ' תוס' [כתובות ד"ז א']. אולם ק"ל מפסחים [מ"ו ב'], דפרכי' לרבה מהמבשל ביום טוב, דלהבעל' לא לחייב, דנימא הואיל; והרי בברייתא א כב"ש דלית ליה מתוך [כדלעיל י"ב א'], ואפילו הכי פרכי' דנימא הואיל, הרי מוכח דאף בית שמאי סבירא לי' הואיל, ול"ע עכל"הם: ויאמר העני המהפך בהלכה, הן הן ממש דברי תוס' שם בפסחים. יע"ש. אמנם נ"ל להצדיק רבינו הרשב"א, דהרי זה ודאי דבהואיל ובמתוך יש בכל א' טיבותא וריעותא דלפי מ"ש תוספות [פסחים מ"ה ב'] דבאין שהות לזמן אורחי' ל"ש הואיל, וכמו כן בהקרבת נדרים ונדבות ל"ש הואיל; והרי מתוך שייך אפי' בהכך גווני'; הכי דמתוך עדיף מהואיל. אמנם יש גם ריעות' במתוך, דצריך שיהי' בגוף הפעול' צורך היום קצת [כדלעיל י"ב א']; משא"כ הואיל, אפי' אין צורך היום בגוף הפעול' כלל, אפ"ה אמרי' הואיל. והיינו לפע"ד כוונת הרשב"א, שכ' דב"ש דלית להו מתוך כ"ש דלית לי' הואיל, ור"ל מצד בהיכ' כאופן' שאמרנו. אמנם עוד יש ריעותא בהואיל דאסו' לכתחל' עכ"פ מדרבנן [כפ"י לעיל' כ"א א'], אבל מצד מתוך שרי לכתחיל'; א"כ גם בזה הוה ריעותא דהואיל כל שכן ממתוך. אמנם נראה לי דבלא זה אין כאן קושיא לרשב"א, דהרי אין כל הואיל שוין, דהכי רש"י ותוספות מחלקין בין הואיל דשכיח, ללא שכיח [עי' פסחים דמ"ו ב'] ולפיכך י"ל הך דנקט הרשב"א דלב"ש דלית להו מתוך כל שכן הואיל, היינו הואיל דאורחים; משא"כ הואיל דנקט בפסחי' דהואיל דחזי לכלבי' האי עדיף ועדיף ממתוך, דאפי' לא חזי לכלבי' שרי, ועדיף טפי מהואיל דאורחים, דתלי בהזמנה; משא"כ הבערה חזיא להדיא לבישולי', ובדעתו תליא, בכה"ג אפי' ב"ש מודו, מדשכיח נמי טפי מהואיל דאורחי', וליכא סברת הואיל ומתוך:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

ס"א. י"ט שחל להיות בערב שבת לא יבשל בתחלה לצורך שבת אלא על ידי עירוב מתבשיל כזית בין לאחד בין לאלפים [ופת לכתחילה שלם וכביצה], כשבישל בתחלה לשבת ויכול לערב אפילו בי"הש אם לא אמר הוא או הציבור עדיין ברכו ובלבד שיהא התבשיל מדבר שראוי ללפת בו הפת לאפוקי דייסא, ואפילו במקום שמלפתין בו הפת בטלי דעתן כהני טפשאי דאכלי נהמא בנהמא ולרמג"א ה"ה שאר מיני לפתן וקטניות במקום שאין דרך ללפת בהן הפת דאסור, מיהא יכול להיות התבשיל אפילו צלי שלוק, כבוש מעושן והוא שיהיה ראוי לאכול על ידי הכבישה ועישון, משא"כ במליח דלא. דמליח כרותח לא כמבושל, משא"כ כבוש מע"לע או בציר וחומץ אפילו רק כדי שיתנו על האור וירתיח ודוא ח"י מינוטען הוי כמבושל, אם נאכל כך ומערבין בו, ואפילו במין דגים קטנים שהדיחן במים חמין והדחהן הוא בישולן לאכילה או בתפוחים ושאר פירות מבושלים ודגים קטנים שבישלן, ובאין לו תבשיל אחר אפילו על עדשים שבשולי קדירה כשמלפתין בו הפת וכן על שמנונית שנדבק בסכין וגררו והוא שיש בו כזית, יכול לסמוך; ומצוה על גדול עיר לערב על כל בני עירו ואפילו בלי ידיעתם דרק דעת מניח בעינן לא דעת מי שהניח לו, ואעפ"י שמצוה על כל אדם לערב, מכ"מ יכול לסמוך על עירוב זה בסתמא מי ששכח [לאפוקי בשכח על ידי עצלות ודוקא ששכח פעם א', דפעם ב' נקרא פושע] או נאנס או שהניח עירוב ואבד או שאינו יודע לערב או שלא ידע שחייב כל א' לערב, וסמיך על הגדול, ואינו בר בי רב, [דאז הוי כפושע, וכל פושע אינו יוצא בעירוב דגדול העיר]. וכל מי שהוא בתוך תחום העיר יוצא באופן הנ"ל, אבל מי שהוא חוץ לתחום אפילו הניח עירוב התחומין ויכול לבא לכאן אינו יוצא, אא"כ התנה עליו המניח

אומר, אין מקרדין את הבהמה ביום טוב, מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין לח) כו) וחכמים אומרים אין מקרדין. אף לא מקרצפין לט): **ט** הרחים של פלפלין, טמאה משום ג' כלים מ) משום כלי קבול מא), ומשום כלי מתכת מב), ומשום כלי כברה מג): **י** עגלה של קטן מד) טמאה מדרס מה), ונטלת בשבת מו) ואינה נגררת מז) אלא על גבי כלים מח) רבי יהודה אומר

ר"ע מברטנורה

מקרצפין. במגרה של עץ שיניה גסות. ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפין. דגזרינן קרצוף אטו קירוד. ואין הלכה כרבי אליעזר בן עזריה בשלשה דברי' הללו. אלא במקרדין את הבהמה בלבד. משום דהא קם ליה בשטתיה דרבי שמעון. דאמר דבר שאין מתכוין. מותר. וקיימא לן כותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין הלכה: **ט** משום שלשה כלים. שאם פירש אחד מהן אינן שברי כלים. אלא כל א' מהם חשוב כלי בפני עצמו וטמא. אע"פ שבעודו ברחים הן מחוברים. ונראים ככלי אחד: משום כלי קבול. התחתונה שמקבלת אבק שחיקת הפלפלים. דרך נקבי הכברה. טמאה משום כלי קבול שכלי עץ שיש לו בית קבול הוא: ומשום כלי מתכות. העליונה שכותשין וטוחנין בה הפלפלין. טמאה משום כלי מתכות. דמשום כלי עץ ליכא לטמויה. דפשוטיהן טהורין. אלא משום לפויה התחתון שהוא של מתכת (כז): ומשום כלי כברה. אמצעית שהיא מקפת את הכברה (כח). משום כלי עץ לא מטמאה. דאין קבולה קבול. אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום כלי אריג (כט). ואפילו אין הכברה של מתכת (ל) מטמאה. משום כלי כברה: **י** עגלה העשויה לשחוק לקטן. ומיוחדת לו לישב עליה (לא): טמאה מדרס. אם היה הקטן זב נעשית עגלה אב הטומאה: ונטלת בשבת. דתורת כלי עליה: ואינה נגררת. בשבת: אלא על גבי כלים. על גבי בגדים מפני שעושה חריץ בקרקע. וחופר חייב משום חורש: רבי יהודה אומר כו'. הרי תנאי נינהו ואליבא דר' יהודה דהנא

קמא

תפארת ישראל

ודוקא ברחיים, אבל במדוכה וע"י שטי של כסאר שבלין [תק"ד]: לח) במסרק של עץ שיניו גסות ואינו חובל: לט) *הא דנקטו רבנן אין מקרדין, ולא הו"ל רק אף אין מקרצפין? כ"ל דאתו לאשמעינן טעם האיסור, דגזרינן קרצוף אטו קירוד. אמנם סרוק שבזמנינו דמסיר השער המסובך והמטונף, הו"ל פ"ר דניחא ליה ואסור [תקכ"ג]: מ) *נקט לה הכא איידי דאיירי לעיל ברחיים של פלפלין; וקמ"ל דכשנוטל א' מהן, מק"ט עדיין, מדאיש שבור הכלי עדיין: מא) הוא הארגז התחתון שעשוי לקבל התבלין הטחונים: מב) *הוא העליון שנותנין לתוכו התבלין ומנוקב בתחתיתו; ואע"ג דמסתמ' יש לו גם בית קבול, קמ"ל דטמא גם משום כ"מ, ונעשה אבי אבות כשנטמא ממת. מיהו י"ל דאילו היתה של עץ הרי מדמנוקבת בשוליה הוה דינה כפשוטי כלי עץ שאמק"טו [ועיין פ"ב דכלים]; וכן משמע מרש"י. ואי"ל עכ"פ האיך יטמא העליון משום כ"מ, הרי הו"ל ככ"מ המשמש את העץ שאין דינו ככ"מ [ככלים מי"א מ"ב]? י"ל הכא שאני שהמתכות גם הוא עושה פעולה שלימה בפ"ע, ולא מחשב כהטפל לכלי עץ שמחובר בו: מג) הוא האמצעי שמתכבר בו הנטחן: מד) *[שטעמדער] עם אופנים, כמו שעושה גם בזמנינו לקטן שיתלמד לילך, שכששקטן נשען בו, העגלה מתגלגלת והולכת מעצמה לפניו. ונקט לה הכא דרך אגב להשמיעינו דלר' יודא מותר לגרר' בשבת ויו"ט: מה) *אם הקטן זב נעשית מדרס, מדנשען עליו, ומיוחדת לשענתו: מו) דתורת כלי עליה: מז) ביו"ט וכ"ש בשבת: מח) על גבי בגדים; דאל"כ

אסור

עיקר תוי"ט

שלא בשבת דאין מלוין על שביתת בהמ' ביו"ט ושתוי"ם: כו) מקרצפין. מלה ארמית היא לשמגרד בו לאתקרצפה בי' עליך. ובגמרא בפרוש דיי"ל מ"ש גבי המגן דגזור ומ"ש גבי קרצוף דלא גזור. ומשני התם מיחלף קירוד בקרצוף לא מיחלף: (כז) מפרש הר"ב שהוא עיקר ודוקא כעין דלעיל: כח ונראה דר"ל המלבנית היא הכברה. לפי לפי שיש לה בשפתה קיבול המקיפה לכברה לה בתוך לקבל: (כט) כלומר כגון דכתיב במתכ' שהוא אריג: (ל) דאלו היא של מתכות והלי טמא' משום פשוטי כלי מתכות כ"ש דהר"ב כלומר שע"פ המסננת לינו' יכול' לקבל כלים: (לא) יכי השוי' דלא כדאל. דהאי קמ"ל כשעשה של אין בו כלי מדרס נראה

מא

גריצין וחורין[כח]: ז ואף הוא אמר שלשה דברים להקל, מכבדים בין המטות[כט], ומניחין את המוגמר ביום טוב[ל], ועושין גדי מקולס[לא] בלילי פסחים[לב], וחכמים אוסרין[לג]: ח שלשה דברים רבי אליעזר בן עזריה מתיר, והכמים אוסרין, פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה[לד] ומקרדין[לה] את הבהמה ביום טוב[לו] כה), ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהם[לז]. רבי יהודה אומר

תפארת ישראל

כח) *חררות גדולות מאד, אפ"ה לא חיישי' שיאפה יותר מצרכו; והכי קיי"ל [תקס"ז]: כט) *[זאפאם]; שהיה דרכן להסב עליהן בשעת אכילה. וקמ"ל דמקום מועט כזה אפי' אינו מרוצף לא חיישינן לאשויי גומות. ונוהגין לאסור אפי' במרוצף, רק לכבד בדבר רך [כבירסטע] או כנף אווז שרי [של"ז]: ל) *להניה בשמים על גחלים. וקיי"ל דאסור, דריח אינו נצרך רק למפונקים כלעיל סי' כ"ב; ומכ"ש דאסור להניחן בבגד כדי שיריח הבגד, או לשפוך מים מריחין על בגד שמריח כבר, דאפילו להוסיף ריח בכלי אסור [תקי"א]. ונ"ל דמלת „ביו"ט" קאי גם ארישא, דרק ביו"ט ולא בשבת שרי לר"ג, ולא אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת [כיבמו' קי"ט א']? דהכי השוינהו בשבות שבת משבות יו"ט [כבילה כ"א ב'], והרי גם הכא אם יעשה גומ' רק שבות הוא, דהכי א"ל לגומא, ופסיק רישא לא הוה; רק משום דסיפא איירי בפסח, נקט בסוף ב' בבי קמאי ביו"ט]: לא) *הוא כובע מלחמ'; ור"ל ללוי שלם ובני מעיו תלויין בשפוד כרוכים ממעל לראשו כמו [העלם] שלובשין במלחמ': לב) זכר לפסח; ואף אי נימ' דרבן גמליאל הוא ר"ג הזקן נכדו של הלל, שהי' חי בזמן שבי"המקק, אפ"ה היה שייך דין זה שיאמר לבני ח"ל. ולפעד"נ מדהוזכר עם ראב"ע והרי הוא נמנה עמו בנשיאות, וזה הי' בן רשב"ג שנהרג בזמן החורבן: לג) *דמחזי כאוכל פסח בחוץ; והכי קיי"ל [תע"ו]: לד) לר"ה, ואפי' בשבת; וקיי"ל דבין לשמירה או לנוי אסור [ש"ה]. וי"א דביו"ט נמי מלווה על שביתת בהמתו, וי"א [שם]: לה) *כמו מגרדין, [סטריגלין] בל"א: לו) *במגרדה שסניה דקות, אע"ג שעושין חבורה, לא ניחא ליה ושרי: לז) *וקיי"ל דאסור, דמחזי כעובדין דחול; ודוקא

ר"ע מברטנורה

היא נאפית יפה: וחרי. עיסה גדולה הנאפית על גבי גחלים משום דבעיא היסק גדול. שהגחלים הולכות ועוממות. וטרחא איכא. ואין הלכה כר"ג בכל מה שמחמיר כדברי בית שמאי: ז מכבדין בין המטות. שאוכלין שם פרגולים להסב ולאכול על גבי מטות. ומפני שהוא מקום מועט. לא חיישינן שמא ישוה גומות(כא). כדחיישינן גבי בית. שהוא גדול. וא"א שלא יהיה שם גומא: מוגמר. לבונה על גבי גחלים להריח בה. אבל לגמר את הכלים. דברי הכל אסור: מקולס. כרעיו ובני מעיו תלויין חוצה לו (בלדו) כשצולהו והיו עושים זכר לפסח. דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס כגבור זה שכלי זייניו עמו תרגום וכובע נחשת וקולסא דנחשא. ורמב"ם פי' מקולס מכובד לשון קלום: וחכמים אוסרין. בשלשתן. כבוד משום אשויי גומות. ומוגמר משום דלאו צורך לכל נפש הוא. שאינו אלא למפונקים. ולמעונגים. ולמי שריחו רע. מקולס מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים: ח פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי(כב). ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של רבי אליעזר בן עזריה היתה אלא של שכנתו. ועל שלא מיחה בה. נקראת על שמו: ומקרדין ביום טוב. כמין מגרה קטנה של ברזל שפיניה דקות ומחככין ומגרדין(כג) בה הבהמה. ואף על גב דעביד חבורה(כד): ברחים שלהן. קטנות העשויות לכך: מקרלפין

עיקר תוי"ט

משום דנפישי בליבה. א"כ באתרא דהאי הגא פת מבוש' פת עבה קרי לה: (כא) וכ"ת מ"מ הכי הוא מזיז עפר ממקומו איכא למימר דעלמולו מן הלד ע"י דבר אחר משום כבוד יו"ט הסירוהו. הר"כ. ומה"ע התירו לכבד עלמות כו' לע"ג דאסור לטלטלן: (כב) ובספ"ה דשבת כתב בין לנוי בין לשמור דכל נטירותא יתירא משאוי הוא. ופלוגתא הוא בגמרא והלכ' כמש"ש: (כג) גנ' ויקח חרש להתגרד בו והגיה"ל מתחלף בקו"ף שהם ממולא גיכ"ק: (כד) ול' הש"י בגמרא מיהו הך חבשא (דהצול') בקירוד ליתא ונמוקו עמו דפסיק רישא מה' כ"ש. ועתוי"ט: בה ביו"ט. מדאצטריך למתני בי"ע ש"מ דבבא קמייתא דהיינו פרתו כו' לאו בי"ט שלא

הלל אומרים, מביאין שלמים ועולות וסומכין[יד] עליהן[יט]: **ה** בית שמאי אומרים, לא יחם אדם חמין לרגליו[כ][טו] אלא אם כן ראוין לשתייה[כא][טז], ובית הלל מתירין[כב]. עושה[יז] אדם מדורה ומתחמם כנגדה[כג]: **ו** שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי[יח], אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת[כד] ואין זוקפין את המנורה ביום טוב[כה], ואין אופין פתין גריצין[יט] אלא רקיקין[כו]. אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא, לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן, ומקילין לכל ישראל, להיות אופין פתין גריצין

ר"ע מברטנורה

קרבן (יג) ביום טוב. לא עולות ולא שלמים: **ה** לא יחם אדם חמין לרגליו. אוכל נפש התירה התורה. ולא להבעיר אור בשביל רחיצה: וב"ה מתירין. דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כשיש בה לצורך איזו הנאה. ופסק הלכה דחמין שהוחמו ביום טוב רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו. אבל לא כל גופו דגזרו יום טוב אטו שבת. וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב: **ו** אין טומנין את החמין. מיום טוב לשבת. דסברי בית שמאי. אין אופין אלא אם כן עירב בפת. ואין מבשלין אלא אם כן עירב על התבשיל. ואין טומנין אלא א"כ היו לו חמין טמונים מערב יום טוב. וב"ה סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד. ומיהו בגמרא מוכח דבית הלל נמי בעי פת ובשר וכן הלכה: ואין זוקפין את המנורה. של חוליות שנתפרקו חוליותיה אין מחזירין אותן דהוי כבונה ויש בנין בכלים. וב"ש סברי אין בנין בכלים(יט): גריצין. ככרות עבות(כ): אלא רקיקין. ככרות דקות דסברי בית שמאי. אין אופין פת מרובה ביום טוב משום טרחא. ובית הלל אומרים אופין פת מרובה בי"ט. שבזמן שהפת מרובה

היא

תפארת ישראל

קבוע: יט) *ביו"ט, דס"ל תיכף לסמיכה שחיטה. ומלת לכם דרשי לכם ולא לגבוה. מיהו נדרים ונדבות, לכ"ע אסור להקריבן ביו"ט: כ) ר"ל לרבותא דב"ה נקט רגליו, דמכ"ש פניו וידיו, דאיכא הרבה קבוע ובריאות [כשבת ד"כ ע"ב וק"ח], ור"ל צורך הגוף טפי, ותענוג טפי, מכ"ש שרי ביו"ט: כא) *ובות' תנן, דסבירא לי' דלא שרי ביו"ט רק אוכל נפש: כב) *דמתוך שהותר שבער' לצורך הותר נמי שלא לצורך. אבל כל גופו אסור, שאינו ראוי רק למפונקים, והרי כתיב אשר יאכל לכל נפש, דצריך שיהיו שוה לכל נפש; ואפי' הוחמו מערב יום טוב אסור אטו הוחמו ביום טוב [תקי"א]. ולענין טבילת הנשים במקוה חמה בזה"ז, עי' שבת פ"ג סי' ל"נ]: כג) *דמתוך שהותר וכו' כב"ה לעיל. מיהו כשאין שקור גדול, אז רק ע"י עכו"ם שרי להסיק [מג"א שם]: כד) *אם לא לקח חמין טמוני' מעיו"ט לעירוב תבשילין; דס"ל כל מלאכה שרוצה לעשות מיו"ט לשבת, צריך שיעשה קצת ממנה מעיו"ט לעירוב תבשילין. ולא קיימ' לן כן: כה) *מנורה של חוליות שנתפרקו זה מזה, אין מחזירין אותן. וקיי"ל דאין בנין וסתירה בכלים, ובלבד שלא יתקע בחוזק [סי"ד ותקי"ד]: כו) *פת עבה, מדצריך ליסק מרובה וטורח ביו"ט יותר מדאי:

כז) *עוגות דקות, כל פעם כפי צרכו:

חררות

עיקר תוי"ט

(יג) פולין ולאו זמן היום כלל. ולע"ג דתניא' וכליה נמי יש לכן תשלומין כל ז'. שמו בה שמאל ילכם ולא יקריבוה בשלש הימים ותמן עבר הרגל ולא הא ליתו חייב באחריות. ול"א יאמר כבלי לכתוב נדרים ונדבות עולות ושלמים וגם שהכהנים אוכלים ממנו ונמלא שכל הבשר נאכל. וי"ל דעיקר ההקרבה בשביל גבוה והכהנים ובעלים משלחן גבוה קא זכו. תוס': יד) וסומכין, דס"ל תכף לסמיכה שחיטה ומהדרבלי להכילן כבלי לסמוך: טו) לרגליו, הוא הדין לפניו וידיו והאי נקט ולאשמו' דלרבותא נקט דלרחוץ הרגלים בחמין הוא דבר שוה לכל נפש יותר מפניו וידיו שכן פניו וידיו הרגלים יותר לרחוץ בלונן: טז) לשתיה, ומיירי כגון ששותה מהן ומותר לרחוץ כנגדו דלא נ"ה הא לית נהי לב"ש מתוך. והכי איתא בהדיא ביצה' דלב"ש צריך לשתות מהן. תוס': יז) עושה פי'. וב"ה קתני לה כדאיתא בברייתא: יח) כדברי ב"ש. לב"ש שהוא פי' מהרע"ב הלל: יט) ילאו חייב אלא"כ עוש' מגלכי' כגון ממתק לו מתקן פי' שכן לבוה מגלכות נשלמין לכל הגת חוליות שלין שכן לגלא מבוס בנין אין בונ' אלא בבית ולכלים כב"י: (כ) וה"ל פת מרוב' כמ"ש נק' אלא נמי קרי לה עבה בברייתא

מבוס

אבל לא מטבילין יג). ומטבילין מגב לגב יד) ומחבורה לחבורה טו): ד ב"ש אומרים, מביאין שלמים טז) ואין סומכין עליהם יז), אבל לא עולות יח). ובית הלל

תפארת ישראל

וה"נ כיוצא הכא? דוחק לומר דהא דקאמר הש"ס הכא דמיירי שאין לו מים יפין, לעולם איירי שמי המקוה יפין, רק שאינן שלו, ואין בעל המקוה רוצה ליתן לו מהן? וי"ל דבלא"ה ק' לב"ש התם השקה היכא משכח"ל, אי במי המקוה רעים, לא מהני השקה, ואי ביפים למה צריך להשיק לאלו, וכדקאמר הש"ס הכא, אע"כ הא דאסרי ב"ש התם להשיק יפים ברעים, היינו במים סרוחים, כדאמרי' כה"ג [ברכות כ"ה א'], ולא יתכסה במים רעים דהיינו סרוחים; ובכה"ג ודאי חיישי' שלא ישיק יפה, או כרמב"ם דמחשב כמין באינו מינו; אבל הכא מיירי רק שאינן יפין אבל לא שהן כפים וסרוחים]: יג) *ר"ל אבל לא ישיק המים בכלי עץ שנתטמא' מהמים מד"ס וצריך לטבול הכלי עם המים, והרי הו"ל מתקן להכלי. ואפי' בהערמ' אסור; ואע"ג דמצינו בכמה דוכתי שהתירו הערמה הכא שאני דמטובל ומשקיע הכלי תחת המים מוכח שכוונתו רק להטביל הכלי: יד) שכשטבל כליו להשתמשן על גב זתיו, ונמלך לשמשן על גב ענביו, או שטבל לתרומה ונמלך שיהיו לקודש: טו) *בהטבילן לאכול פסחו בחבורה זו ונמלך לאכול פסח בחבורה אחרת, וכגון שחבורה השניי' מקפדת יותר אטהר' מחבור' ראשונה [עי' ספ"ב דחגיגה. ונראה לי דכולהו לא זו אף זו, לא מבעיי' מגב לגב, דודאי טביל' שא"ל היא, רק מדדמי להיסח הדעת, כנתחלפו לו בגדי שבת בבגדי חול [כחגיג' ד"כ ע"ב], אלא אפי' תרומה דודאי איכ' עהור' כקודש, דהכי אין בה רביעי לטומ' [כפסחים ל"ח ב']; ולא מבעיי' תרומ' וקודש, דלא תקנו בה רבנן טביל' בחד גברא, אלא אפי' חבורות דסוף פ"ב דחגיג', דמד"ס צריך טביל', אפ"ה מותר לטבול ביו"ט]; דבכל אלו מחמרי' לחזור ולטבול, וכיון שרק חומרא בעלמא היא, לא מחזי כמתקן ומותר להטבילן ביו"ט: טז) שלמי חגיגה שחייב כל אחד להביא ביו"ט; ופלוגתייהו מוזכר כבר [חגיגה פ"ב מ"ג]: יז) דהסומך צריך להניח ידיו בכל כחו על ראש הקרבן והרי אסור להשתמש בבע"ח מד"ס; ולהכי סומך עליו מעיו"ט: יח) אפי' עולת ראיי' שזמנה ביו"ט, עכ"פ כתיב לכם ולא לגבוה; חוץ מעולה לצבור שזמנן קבוע

ר"ע מברטנורה

טבילה. אלא בתורת זריקה: אבל לא מטבילין. שאין נותנין אותן בכלי עץ טמא שצריך טבילה לכלי להשיק בו כדי להעלות טבילה לכלי (י) אגב השקת מים: ומטבילין מגב לגב. מי שהטביל כליו לדעת שידרוך בהן זיתים בבית הבד לשמן של חולין ונמלך לדרוך בהן ענבים בגת ליין של תרומה. צריך להטבילן פעם שניה לשם תרומה. וכן אם הטביל כליו לשם תרומה ונמלך לעשות בהם קדש. צריכים טבילה שניה לשם קדש. ואותה טבילה יכול להטביל ביום טוב שאין כאן תקון כלי לפי שאין טבילה זו להעלות אותן מידי טומאה אלא לתוספת טהרה: ומחבורה לחבורה. אם הטביל כליו ע"מ לאכול פסחו עם חבורה זו. ונמלך להימנות עם חבורה אחרת וצא להטביל כליו פעם שניה. אותה טבילה מותר לעשותה בי"ט (יא): ד מביאין שלמים בי"ט. שלמי חגיגה. לפי שיש בהם צורך אכילה לאדם: ואין סומכין עליהם. שהסמיכה אסורה משום שבות שבכל כחו היה סומך והוה ליה משתמש בבעלי חיים (יב). אלא סומכין עליהם מערב יום טוב. דלית להו לב"ש תכף לסמיכה שחיטה: אבל לא עולות. חוץ מתמידין ומוספין שהן קרבן צבור וזמן קבוע. אבל לא יביא עולות יחיד שאין בה אכילת הדיוט. ואפילו עולות ראיה קרבות בשאר ימות הרגל ולא ביום טוב דרחמנא אמר (במדבר כ"ט) עצרת תהיה לכם. לכם ולא לגבוה: ובית הלל אומרים. מביאים שלמי חגיגה ועולות ראיה. דכתיב (דברים י"ו) עצרת לה' כל לה'. אבל נדרים ונדבות. דברי הכל אין קרבין

עיקר תוי"ט

למ"ל להשיקם כיון שיש לו בלא"ה מים יפים לשתות. הר"ן: (י) רש"י. ומשמע דאלו בכלי עץ שאינו טמא רשאי למלאותן ולטבלן בו. ואע"ג דהשתא מקבל טומא' מהמים הך טומאה ליתא אלא מדרבנן וגם נטמא בי"ט עצמו. וקי"ל דבחד מהני גווני מותר לטבלו ביו"ט. וקש' דא"כ ברישא כלי אבן למ"ל. לכן נ"ל דשמא כ"ל שעכשיו נטמא מהמים. וטעמא דאסור לגרום טומא' לכלי בידים כמ"ש התוס'. ועתוי"ט: (יא) רש"י והך טביל' לא מתניא בשום דוכתא ורש"י לטעמי' דגר' כדו (ולא בדו). ומפרש לרישא ג"כ בע"א ע"ש. והר"ב הו"ל לפ' כמ"ש הר"ן ומחבורת אוכלי חולין לאוכלי מע"ש. או כמ"ש הה"מ מתרומ' לשלמים. ואי קש' היינו רישא הא לפי' ג"כ הוי זו ואצ"ל זו: (יב) ותנן אין רוכבין ע"ג בהמ' רש"י:

אליל

שהן שני תבשילין· אכלו או שנאבדו)‏, לא(ה) יבשל עליו בתחלה, ואם שייר ממנו כל שהוא, סומך עליו לשבת(ז): ב חל(ח) להיות אחר שבת, בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני שבת(ט), וב"ה אומרים, כלים מלפני השבת(י) ואדם בשבת(יא): ג ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן(יב), אבל

ר"ע מברטנורה

כך לסמוך על ערובו. ואפילו שלא מדעתו. דזכין לאדם שלא בפניו: אכלו או שאבד. אותו תבשיל. שבשל מערב שבת(ד): סומך עליו. לבשל בשולו ביו"ט לצורך שבת. אבל מתחלתו אין ערובי תבשילין פחות מכזית(ו). בין לאחד. בין למאה. ואם התחיל בעיסתו ונאבד ערובו מה שהתחיל גומר: ב מטבילין את הכל. שחייב אדם לטהר עצמו ברגל(ז) וכל מה שצריך טבילה. בין אדם. בין כלים. מטבילין מלפני השבת. כלים מלפני השבת. שכיון שהם ראויין לאחר טבילה. לדבר שלא היו ראויין לו קודם טבילה. אי מטביל להו בשבת וביו"ט. הוה ליה מתקן מנא ואסור. ושבת דנקט הכא. להודיעך כחן דבית הלל. דאפי' בשבת שרו להטביל אדם. משום דנראה כמיקר וכמצטנן(ח) ורוחץ להתענג. ולא לשם טבילה: ג ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן. מי שיש לו מים יפים לשתות ונטמאו ממלא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומא'. ונותן במקוה מים מלוחים(ט). או עכורים. על שנושקים מים למים ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה ובטלו אגבייהו וטהרו. ואין טהר' במקוה לשום אוכל ומשקה. אלא למים בלבד. ולא בתורת טבילה

תפארת ישראל

בתבשיל או צלי כזית, והוא שראוי ללפתו עם פת; אבל פת לחוד לא מהני [פרי מגדי']: ו) *קודם שבישל לשבת: ז) *ודוקא שנשאר כזית. [ומי שהוא בבי"הכ והכל שלא הניח ע"ת, ואין לו פנאי לחזור לביתו עי' מג"א [תקכ"ז סק"א] דיקנה קמחו לאחרים. ולפע"ד אם יש לו פת ותבשיל בביתו, יוכל גם בבי"הכ לומר פת ותבשיל שאקנהו כשאבוא לביתי, יהיה מעכשיו לעירוב תבשילין, בא"י אמ"ה וכו'; דאף שיש לו הרבה פתים בביתו, הכי בדרבנן יש ברירה [כא"ח ת"ע ס"ט וסי"ג]; ואף שאין העירוב בידו בשעת ברכ', לית לן בה, דהכי ברכת עירוב חצירות הוא בשעה שמקביל כששי' שס"ו, ואפי' הכי מותר לקבלו ע"י קטן, אף דלא ש"ד שיברך הקטן להוליא הגדול. ועי' תמורה [פ"ה מ"ו] דהאי' לו קרבן בביתו ולמר מהכי' בהמ' תמור' על קרבן שבביתי הו"ל כאומר על קרבן זה שלפניו וכ"כ אמרי' הכי [מעילה פ"ו מ"ב] ע"ש. וגם שבשהנא בבוהה מע"ש, שמותר לפדותו אע"ג שהמעות בביתו [מע"ש פ"ג מ"ד ופ"ד מ"ה] וכ"כ במעש' דר"ג שאמר שבשירות יהיה מעשר אעפ"י שלא הי' אצלם [כמע"ש פ"ה מ"ט]: ח) יו"ט: ט) *כל הצריך לטבול; דחייב לטהר הכל קודם הרגל [ר"ה ט"ז ב']: י) דבטובלן בשבת מחזי כמתקן: יא) *דנראה כרוחץ להתענג ולא כמתקן מנא. מיהו בשבת לטבול כלי חדש מעו"ט, אף דטבילתו רק מד"ס [כרמב"ם פרק י"ז ממ"א, וע"ז א"ח סכ"ג סק"ס] אפ"ה לא יטבילנו רק יתננו במתנה לעכו"ם ויחזור וישאלנו ממנו; או ימלאנו מים מהמקוה, ויטבילנו כלאחר יד, ואז לא יברך על הטבילה [סכ"ג וסק"ט]: יב) *ר"ל מים יפין שנטמאו, והמים שבמקוה אינן יפין לשתייה כאלו שנטמאו, נותן הטמאים בכלי אבן, שאינו מקבל טומאה מהמים, ושוקע הכלי עם המים, בתוך המקוה, עד שישיקו מים למים, ועי"ז נטהרו המים היפין שבכלי מטעם זריעה. והא דלא מחשב כמתקן המים, כטבילת כלי לעיל דמחשב מתקן כלי? היינו טעמא, דהמשיק מים, על כרחך שאין לו מים לשתוי', והכר שלא לטמאן, ומלתא דלא שכיח, ול"ג בה רבנן [ועוד נ"ל דבאוכל ומשקה רק תקון מעליא אסור כפ"כ דשבת. ולי"נהק היכא קאמר הכא ושוין שמשיקין, דמיירי שמי המקוה אינן יפין, ודקאמר' להדיא בש"ס, וכדלעיל, והכי במקולית [ב"י מ"ו] קאמרי ב"ש אין מטבילין מים יפים ברעים, והאי הטבלה דהתם השקה היא, כמ"ש הר"מ והר"ב שם, ולהכי אסור שמא לא ישיק יפה, וה"נ

עיקר תוי"ט

(ד) ח"ל רש"י או שאבד קודם שבישל כל צרכי שבת. א"כ י"ל דהכי הר"ב דה"ק מע"ש קודם שבישל כו'. ול"ל להגיה מפי"ש: ה) לא כו'. ולשי' א' דטעמא דע"ת משום כבוד שבת לב"ה מוטב שלא יתקן שבת א' ויתקן שבתות הרבה. שאם אתה מתיר לו לבשל כשנאבד לך הוא יתרשל בו ולא יאמרו לו ילכד ולא יבשל לשבת כלל. הר"ב: (ו) אלא דבגמרא גרסי' אחד כל שהוא דלית בי' כזית ופרש"י ולגבי כבר שלם קרי לי' כ"ש. וכן הר"מ כתב ולא חילק בין התחלתו לסופו וכ"כ הטור. ול"ע על הר"ב ועתוי"ט: (ז) דכתיב ובנבלתם לא תגעו ומוקים לה בגמ' כ"ה דע"ז ברגל: (ח) ולשי' אם טובל במים קרים כו'. ובימות הגשמים דליכא למימר דמחזי כמיקר. כ' כיוכל לרחוץ מטיט וצואה שבגופו. נמצא. וכ' ב"י דהה שייך נ"כ במים קרים: (ט) דלש"ס לפ"נ

שני תבשילין. ובית הלל אומרים, תבשיל א' ב) ושוין בדג וביצה ג) שעליו,

שהן

תפארת ישראל

ראשון עצמו בשני [חוץ מיו"ט ר"ה], [דאף דאנן בקיאינן בקביע' דירחא כבילה [ר"ד ב'] אפ"ה שייך לומר כך דר"ל אם לא תגזר מלכות גזירה באחרית הימים וא"כ תשמחינו לחגם והיום רק קודש, וכו'. וראיתי למרדכי שכתב בשם רבינו משה מטעם זה אין לעשות כן בזה"ז] ויאמר כך, „אם היום קודש א"ל כלום, ואם היום חול ברוך אתה ה' וכו', בהדין עירובא וכו'". וראוי לכל גדול העיר שיזכה בעירובו לכל בני עירו, כדי שכששכח א' מלערב יסמוך על שלו; מיהו יזכה להם חלק בהעירוב, ע"י שיתן העירוב לאחר ויצוה לו להגביה טפח את העירוב לצרכן. [ועי' עירובין פ"ז מ"ו]. [ומ"ב בשם תשו' מהר"מ ר"ב סי' תכ"ד דששכח לערב מעיו"ט אפי' ביו"ט ב' קודם אכיל' מותר לערב, מדקיי"ל כרבא כדי שיזכור לברור מנה יפה לשבת, ועליו מקשה הש"ס א"כ ביו"ט נמי, ומשני שמא יפשע. א"כ בשכח לא פשע, עכת"ד. ולכאו' משמע קצת מלשון הש"ס כדבריו, מדמקשי אי הכי אפי' ביו"ט נמי, ומשני אין הכי נמי, אלא גזיר' שמא יפשע; דלכאו' האי אין ה"נ לישנא יתרתא הוא, דלא הו"ל אלא גזיר' שמא יפשע? אע"כ דה"ק אין ה"נ דמהני בדיעב' אפי' ביו"ט, ואפ"ה לא תקנו לכתחיל' עירוב ביו"ט, משום גזיר' שמא יפשע. מיהו אין כל כך הכרע בזה, דדלמא ה"ק, אין ה"נ דכך הי' ראוי שיועיל, רק אפ"ה תקנו גם בדיעב' לא להני ביו"ט דלמא פשע: מיהו ויהי' גם הפי' כדבריו ז"ל במלתא דרבא, לא ידענ' מנ"ל דקיי"ל כרבא, ואדרבה נ"ל ראי' ברור' דקיי"ל כרב אשי, דהכי סתמא דש"ס [פסחים דמ"ו ב'] קאמר להדיא דעירוב תבשילין הוא כדי שיהי' מותר לאפות מיו"ט לשבת, והכי הוה שפיר ני' למימר דאפי' מדרבנן מותר לאפות מיו"ט לשבת, ועירוב תבשילין הוא כדי שיזכור; אלא ש"מ דנקט הכי מדקיי"ל הכי; והן אמת שהר"ן [פסחים קמ"ו ב'] כ' בשם הרמב"ן מדקיי"ל כרב בפרק קמא דבילה, דשבת ויו"ט נולד' בזה אסור' בזה, אם כן לא קיי"ל כרב חסד' דמדאו' צרכי שבת נעשין ביו"ט; ואי"להק לר"ן דלמא הך נולד' בזה אסור' בזה היינו מדרבנן? לפע"ד ליתא דהרי כל עיקר אסור' דרבנן מיו"ט לשבת, אינו רק כדי שיאמרו, מיו"ט לשבת אסו' כ"ש מיו"ט לחול, וא"כ אמאי בנולדה יאסרוה מיו"ט לשבת, הרי בנולד ביו"ט מותר בחול, אע"כ נולד' ביו"ט אסור' בשבת אסור' מדאו', וא"כ לא קיי"ל כר' חסדא רק כרבה דס"ל הואיל, כר"ן הנ"ל, והרי לרבה דמקשי לר"ח שם בפסחים, לדידך דאמרת לא אמרי' הואיל היאך אופין, ע"כ נ"ל דס"ל דצרכי שבת נעשין ביו"ט רק משום הואיל, וא"כ העירוב תבשילין, הוא משום כדי שיזכור וזה כרבא; ויהי' בזה סייעת' למהר"מ ר"ב הנ"ל; **אולם** הרמב"ם [בפ"ו מיו"ט] כ' בפירוש דקיי"ל כרב אשי דהוא בתרא ולע"ג דרע"ז כ' [תקכ"ז סקי"ג] דבשעת הדחק קיי"ל כרבא, עכ"פ אפי' כיונ' דקיי"ל כרבא, הרי הרא"ש כ' דהנ"מ בין רבא לרב אשי בשהניח העירוב תבשילין אחה ימים קודם יו"ט דלרב אשי מהני ולא לרבא; ולמה לא נקט הא, דכשלא עירב מעיו"ט, לרבא מותר לערב ביו"ט עצמו ולא לרב אשי, אע"כ דהה"ג גם לרבא לא מהני. תדע דהרי רבא בעצמו אמר [די"ז] מניח אדם ע"ת מיו"ט לחבירו ותני, משמע ברור דהא ביו"ט ב' עצמו לא, וטעמא דאע"ג דשכח ולא פשע, עכ"פ כיון דכך תקנו חכמים שיערב מעיו"ט, כל שלא עשה כתיקון חכמים אף דלא פשע לא מהני. ואפילו אי גרסי' רבה התם, ק' דהרי רבה כרבא ס"ל; תדע דהרי לרבא עיקר טעם הנחת ע"ת הוא כדי שיזכור מנה וכו'; והרי ברור דאפי' באמת זיכר מנה יפה לשבת ולא הניח ע"ת, ודאי צריך להקנות קמחו לאחרי', על כרחך טעמי' משום שלא עשה כתקנת חכמים; א"כ ה"נ כיון דעיקר תקנת ע"ת מעיו"ט דלמא פשע, לפיכך אפילו באמת לא פשע צריך להקנות קמחו לאחרי'. **ותו** נ"ל דמאן יימר דמה ששכח לערב ע"ת מעיו"ט דלא לחשב כפשיע'? דאע"ג דבעובדא דקמיה [דע"ז ב'] מוכח לכאו' דשכח' לא מחשב פשיע', ע"ש; התם שאני דלא הי' התקנה שיניח בעצמו ע"ת משום שכח', רק כדי כשיזכור וכו' או כדי שיאמרו אין אופין וכו', א"כ להכי לא מחשב שכחתו ששכח באמת כפשיע' רק בשכח מחמת עצלות [ועי' רמג"א תקכ"ז סק"ו]; אבל הא שיניח הע"ת מעיו"ט, כל עיקר התקנה הי' דלמא פשע, והיינו שישכח, כמ"ש רש"י, אלמא דלגבי' חשבו שכח' כפשיע', אף שמחמת אונס נידחו ביו"ט היא, להכי אין ה"נ דגם ששכחו שמעיו"ט מחשב כפשיע'; והכי אשכחנ' כמה שכח' דמחשב כפשיע', כשכח היכן הניח הפקדון, מחשב ששכחו כפשיע' [כב"מ דל"ה א']; דאי"ל דוקא שכח' שלא נזכר אח"כ כי ההם מחשב כפשיע', משא"כ הכא שנזכר, או דאסורא מממונא לא ילפינן [ברכו' י"ע ב' ותוס' שבועו' ד"ל ע"ב]; ליתא, דהרי גם גבי אסור' כ' הר"ן [פסחים קנ"ה א'] דשכח להבדיל אף שנזכר אח"כ מחשב כפשיע' ומזיד ואינו מבדיל אחר יום א'? ואף דלא קיי"ל כן [כא"ה רצ"ט] לאו מטעם דלא מחשב כפשיע', רק משום דס"ל אפי' בפשע מבדיל אח"כ? ואי"להק מא"ח [ק"ח ס"ה] דשכח להתפלל דמשלים בתפלה הסמוכה? ליתא דמהתם לא מוכח רק דשכח' לא מקרי מזיד, אבל עכ"פ י"ל דהו"ל פשיע', והו"ק כך נ"ל. ועי' רמג"א [שם סקי"א] דיש פלוגתא בזה אי שכח' כפשיע' או כאונס. **אחר** כתבי כל זה, ראיתי דהך לעשות ע"ת ביו"ט ב', לאו דעי' דמהר"ם ר"ב הנ"ל היא, דכבר הביא כן **רב"י** בטור בסוף הסי' בשם מהר"ם ברוטנבורג ז"ל ודחה דבריו מהלכה, לכן אליל' לסמוך עליו בזה, שגם **רב"י** לא הביאו בשולחן הטהור שלו]: ה) *וקיי"ל דלכתחיל' צריך פת כבולה וגם תבשיל כזית, ובדיעב' סגי

בתבשיל

עיקר תוי"ט

ולב' הפי' שכ' הר"ב אינו אלא מד"ס ולע"ג דהלכ' דאורייתא מותר לבשל מי"ט לשבת משום הואיל ואי מקלעי אורחים. תוס' ותוי"ט: ג) וביצה, שהיו עושין ביצה על הדג כשצולין אותו. רש"י:

פ"ב יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת[א], אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת[ב]. ועושה[ג] תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת[ד]. בית שמאי אומרים, שני

ר"ע מברטנורה

פ"ב יום טוב שחל להיות ע"ש לא יבשל בתחלה. כלומר לא יהא תחלת בשולו עיקרו לשום שבת אלא לשום יו"ט יהא תחלת בשולו. ומה שמותיר יהא לשבת: ועושה תבשיל מערב יום טוב. לשם ערובי תבשילין (א). איכא דאמרי טעמא דהאי תבשיל מערב יו"ט. משום כבוד שבת הוא שמתוך שמערב יו"ט זוכר השבת יברור מנה יפה לשבת (ב). ולא ישכח שבת משום טרדת יו"ט. ואיכא דאמרי משום כבוד יו"ט הוא. כדי שיראו שאין אופין מיו"ט לשבת. אלא אם כן שהתחיל מבעוד יום דביום טוב אינו אלא גומר. ק"ו מיו"ט לחול דלגמרי אין אופים. ולא מבשלין. ומברכים על ערובי תבשילין. כדרך שמברכים על ערובי חצרות. וצריך לזכות ע"י אחר. לכל מי שרוצה אחר כך

תפארת ישראל

פ"ב א) *בקדיר בפ"ע: ב) *ואפי' לכתחלי מערים להרבות בקדיר א', ואפי' לצורך חול: ג) ר"ל מן הראוי היה שיעשה: ד) *והוא שנקרא עירוב תבשילין נ"ל שנקרא כן מדמערב בישולו לצורך שבת בבישולו לצורך י"ט, דמשו"ה המתחיל לעשות תבשיל לצורך שבת, ואעפ"כ ביו"ט בישל לצורך יו"ט, ואח"כ הותר ומבשל לצורך שבת וגומר, ועיין תוס' פ"ו מיו"ט ה"ב ולא"ד שם]; דאע"ג דע"י הואיל אי מקלעי אורחי' מותר לבשל מיו"ט לשבת, אפ"ה אסרו חכמים, שמא יבשל נמי לחול; אבל כשיעשה עירוב יזכור. אי נמי שצריכים עירוב, שכשיכינו מעיו"ט יזכור לברור מנה יפה לשבת, ולא יאכל הכל ביו"ט. ומותר לעשות עירוב תבשילין אפי' בספק חשיכה ואפי' אחר ברכו. כל שלא שהתפללו שקהל תפלה יו"ט. מיהו בשבת, יערוב גם ביו"ט ראשון

עיקר תוי"ט

(א) ונקרא כמו עירוב שהוא מערב לכרי שבת על לכרי יו"ט לעשותן יחד. הר"א: (ב) ואפי' ביו"ט עצמו אי יכול לעשות העירוב לפני סעודת יו"ט. אלא גזי' שמא ישבע ויבכה ולא יערב משום דשכיח. גמרא. וע"ב'

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

שלא לצורך כקטן אפילו לטייל, לולב, ס"ת וכלים בצריכי' לו קצת, או מתיירא שלא יגנבו, משא"כ להוציא אבנים דאסור [וט"ו כתב שבעל נפש יחמיר לעצמו במקום שאין שם עירוב שלא להוליך עמו רק מה דצריך קצת לאוכל נפש בו ביום אבל לא משום חשש גניבה ובמקום שיכול לתת המפתח למי שהוא נאמן על ביתו לדברי דכל אסור] ובהניח עירוב מותר לטלטל ולהוציא אפילו דבר שאין לצורך היום כלל שיש תורת כלי עליו: ס"ו דוקא בלש עיסה בי"ט יכול להפריש ממנה חלה, לא בלש בעיו"ט; ובחלת ח"ל אוכל או ומשייר קצת ולמחר מפריש מן המשוייר חלה, וברוצה יכול ללוש עוד עיסה אחת בי"ט ויצרפם ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מעיו"ט והוא כשצריך לפת חמ'; מיהא אפילו הפריש מעיו"ט יכול להוליכה בי"ט לכהן [ולענין בשכח להפריש חלה בשבת שבע"פ עי' מ"ש אאמ"ו ע"ר וצוק"ל בקופת הרוכלין דנ"ה]: ס"ז. תבלין שמפיגין טעמן באם ידוכן מעיו"ט וכן שום ושחליים [וכרכום הב"י ומ"מ מהירין, ורש"ל וב"ח ומ"א טהירין על ידי שנוי] נידוכין כדרכן, משא"כ מלח צריך שנוי, שיטה המכתש או שידוך בקערה, וכיוצא בזה ואין שוחקין הפלפלים או חרדל ברחיי' שלהן דהוי כשכבן דחול, אלא במדוכה כתבלין, ונוהגין לשנות קצת גם בתבלין ובפרט היכא דידע מאתמול דצריך אבלין; ולגרור גבינה במורג חרוץ [רייבאייזען] מותר בשנוי מעט, ותמכא שקורין קריין שדרך לגרור הרבה לב' או ג' ימים רמג"א אוסר לגוררו בי"ט והא"ר מתיר ובלבד דמפיג טעם כשעושה אותו מעיו"ט, וגם בקאווע אפשר להקל לטוחנו בריחיים הקטנים לא דחנווני; ומצות מותר לגרור בלא שנוי דאין טחינה באוכלין ורק שלא יברור פירורי מצות הגדולי' מתוך הקטנים דבורר אסור גם בי"ט, ובשבת אסור לגרור מצה: ס"ח הבורר קטניות ביו"ט דהיינו השרביטי' ומוציא הגרעינין אם רוצה לאכלו בו ביום אפילו שלא לאלתר ובשבת חייב חטאת, אפילו הכי בי"ט שרי כדרכו בחיקו ובתמחוי, אבל לא בטבלא או נפה או כבר' וכן לא יניח קטניות או שאר זרעונים במים שצף הפסולת למעלה או שיפול העפר למטה; בד"א כשהאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל או ביש טורח יותר בברירת הפסולת אף שהאוכל מרוב', בורר האוכל ומניח הפסולת, ולוזי' ובטנים שנשתברו ועדיין בקליפתם לרמ"א בשם דטו"ר והרא"ש לא מקרי הקליפה פסולת דאורחייהו בהכי וט"ז ומ"א מחמירין: ס"ט, ר"י מותר לשלוח לחבירו בי"ט בהמה חיה ועוף אפי' חיים ויינות ושמני' וסלתות וקטניות, משא"כ תבואה דמתוסר' טחינה ואף דאפשר לעשות מהם בישול ואפילו שעורים שראויים לאכילה, מכ"מ עיקר התבואה לטחינה, ולרמ"א כל זה דוקא בר"ת ולנו דליכא ר"ה והוי רק טלטול, הכל שרי לשלוח חוץ ממוקצה, וכששלשלתו לא ישלחנה בשורה דג' בני אדם רותר דמחזי כמוליכה לשוק למכור ואפילו בחצר אסיר ובג' מינים שרי בג' בני אדם בערבוביא לא זה אחר זה; ומשלחי' כלים אפילו אינם שראוי לשען עליהם, ואפילו כלאים אם הם קשים, ומשלחין תפילין ואפילו דרך ר"ה;

חידושים

דוקא פסולת להדיא מותר לטלטל מדחזי לבהמה אבל במעורב באוכל, האוכל החשוב לא בטל לגבי פסולת, אם הפסולת המרובה לא בטל לגבי אוכל המועט, וכן מצאתי סעד לדברי בני הרב שליט"א מתוס' שבת [קמ"ב ב' ד"ה אוכל] וכפי שהובא שם בגליון. ולפע"ד דמי לבשר כשר חי דאסור לטלטלו אף דחזי לכלב, דעכ"פ לא יתנהו לכלב, ובשר נבילה מותר לטלטלו מדעומד לעכו"ם או לכלב. [ועמ"ש בקופת הרוכלין מ"ש שם בגבר שעמה]:

הלכתא גבירתא. כללא דס״א.

ס״א, כל מה שאסור לטלטל בשבת בין מחמת איסור או מחמת חסרון כיס או מחמת מצוה [עי' כלכלת שבת כללי מוקצה] אסור גם ביו"ט ונוסף עליו דיש אוסרין גם בי"ט אפי' מוקצה מחמת מיאוס וכ"ש מוקצה מדעת כיון די"ט קיל וא"י לזלזולי ביה החמירו חכמים, ואעפ"י די"ט מוקצה בי"ט, מכ"מק בנולד מודים דאסור, לפיכך ביצה שנולדה בי"ט ואפילו מתרנגולת העומדת לאכילה אסור אפילו בטלטול, וכ"ש לאכילה, ואפי' נתערבה באלף כולן אסו', ואפילו ספק אם נולדה בי"ט ונתערבה באחרות כולן אסורי' דהוי דשיל"מ; ואם נולדה בי"ט אחר שבת, או בשבת אחר י"ט אסור מדאורייתא, דסעודת שבת וי"ט צריכה הכנה מדכתיב והכינו את אשר יביאו וכל ביצה שנולדה היום מאתמול גמרה לה במעי אמו ונמצא שי"ט הכין לשבת, או להיפוך, ומשום גזירה דשבת אחר י"ט או י"ט אחר שבת, אסרו חכמים בכל שבת או י"ט; ובשבת וב' י"ט של גליות הסמוכין זה לזה הנולד בא' מותר עכ"פ בג', דהרי ממ"נ אחד מב' הי"ט חול הוא, וכן בב' י"ט של גליות הנולד בא' מותר בב' מה"ט, משא"כ בב' י"ט של ר"ה דכיומא אריכתא דמי' [לחומרא אבל לא לקולא דאסור להכין מי"ט לחבירו] הנולד באחד אסור בב' [ובספק אם נולד בי"ט א' מותר בב']; ובר"ה ביום ה' ו' ונולד בה' אסו' בשבת; **מיהא** ביום חול שאחר שבת או אחר י"ט מותר דסעודת חול לא בעי הכנה; ועכו"ם המביא ביצים ומסל"ת שנולדו מכבר אפי' ביו"ט אחר שבת דאסור מה"ת, מכ"מק במדינתינו שמביאין הרבה ושכיחי ביצים, מותר, דהרי הא דלא אזלינן בתר רובא בדשיל"מ, אינו אלא מדרבנן, ובדרבנן נכרי מסל"ת נאמן; ואם ליבנו מאכל בביצה האסו', אעפ"י דדשיל"מ באינו בעין בטל בס', כאן דנעשה לחזותא לא בטיל, ואע"ג דהוי מבשא"מ דבטיל אפילו בדשיל"מ. כאן שבא לתקן המאכל הוי כמ"במ ואינו בטיל; — **מיהו** עגל שנולד בשבת מותר בי"ט שאחריו ואפילו בו ביום בקים לו שכלו חדשיו דאל"כ צריך שהוי שמנה מע"לע; ולא דמי לביצה דהוי הכנה גמו' דמעיקרא במעי אמה לא הוי מגדל אפרוחים וביציאתה נגמרה לגדל משא"כ עגל, וכמו כן בהמה שנחלבה מגוי לחוך פירורי אוכלין כשיעור שרגילין לאכול עמהם חלב [דבכלי ריקן הוי נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה] או בבהמה העומדת לאכילה באם היא של ישראל, או אפי' עומדת לגדל, באם היא של עכו"ם [דבשל עכו"ם אף דשייך נולד לא שייך מוקצה] מותרת החלב אפילו באותו היום, אבל בלאו אוכלין, דהוי נולד דינו כביצה דאסו' בו ביום וכן משבת לי"ט או בב' ימים דר"ה ורק בב' י"ט של גליות הנחלב בזה מותר בזה: **מ״ב** שחיטה מלאכה המותרת בי"ט לצורך אותו יום ושאר דברים שאסור משום נטילת נשמה כמו שאסור בשבת אסו' ביו"ט, ולא יבדוק הסכין קודם שחיטה דשמא ימצאנו פגום וישחיזנה ווה אסור ביו"ט משום תיקון כלי, רק יבדיקנה מעי"ט ומצניעו וסומך על חזקה זו ושוחט בלא בדיקה ודוקא שהוא סכין שחזקתו בכך שאינו נפגם ממילא, ואם לא בדקו מעי"ט והוא שעת הדחק יכול לבדקו ומ"מ לאחר השחיטה דל"ח להשחזה, צריך תמיד בדיקה ולמרוט הצמר ושיער בבהמה ולמרוט הנוצות בעוף לעשות מקום לסכין הש"ע אוסר והפר"ח בשם הר"ן מתיר דהוי מלאכה שאצ"לגו ומשום שמחת י"ט מותר והמנהג להקל ובאפשר לשחוט בלי מריטה רק שיפנה בידו יש להחמיר; מיהא לא ישחוט חיה ועוף דצריכין כסוי אא"כ יש לו עפר מוכן מעי"ט או אפר כירה שהוסק מעי"ט או די"ט ועדיין חם שראוי לצלות בו ביצה, דאל"כ הוי נולד ובדיעבד ששחט מותר לכסות אפילו באפר מוקצה, או בעפר תיחוח שע"ג קרקע והוא תיחוח כ"כ, שתיכף כשמוציא התל טופל מה שסביב ונסתם הגומא; או בדקר נעוץ מעיו"ט בבית או בשדה בקרקע עולם ועפר תיחוח שא"צ כתישה, וכיון דחופר גומא וא"צ אלא לעפרה הוי מקלקל ולצורך י"ט שרי, להכי יכול לעקרה ממקומ' ויכסה בעפר היוצא, משא"כ בשדה דאינו מקלקל אסו' להוציא: **מ״ג.** מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך אפי' לשובכים הרבה אפילו בר"ה [וסולם עלי' המקיל לטלטלו בחצר לא הפסיד ורש"ל מחמיר], ואעפ"י דעוף הבית כאווזי' ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר העומדים לאכילה מותר לצודן וא"צ זימון, מכ"מק יוני שובך או דעלי' או צפרים שקננו במקום ישיבתם בכותלים דוקא קטנים שאינם מפריחין מותר לצודן וצריכי' זימון שיאמר זה וזה אני נוטל למחר וא"צ נענוע, ולא סגי באומר מכאן אני נוטל למחר, ובזימן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג אינו מועיל, רק באפשר שיצטרך כל השובך דאז נוטל למחר מה שצריך: **מ״ד.** ויוני שובך דבעינן זימון, ווימן ב' ומצא ג' או שזמן שחורים ולבנים בקיני' מובדלים במחיצה ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים אסו' אא"כ מכירן; זימן ג' ומצא ב' מותרי' ואפילו היו מקושרים ביחד מנתחי מהדדי, וזימן תוך הקן ומצא לפני הקן דוקא באין קן סביבותיהם [ואפילו יש קן בתוך נ' אמה והוא בקרן זוית, שאין היונה יכולה לראותו מקן זה], וכל זה דוקא במדדין אבל אם מפריחין לעולם אסור, מיהא במצא רק בפתח הקן מותרים: **מ״ה.** תרסי' דלתות של שיד' תיבה ומגדל [שראנק] שאינן מחוברין לקרקע [משא"כ במחוברין דיש בנין וסתירה] מסלקין ומחזירין אותן ביום טוב להוציא ולהניח חבלין עליהן ביש להם רק ציר באמצע, משא"כ ביש להן ציר מן הצד, דהיינו למעלה ולמטה אסור; מיהא לפתוח בלי הסרת הקרשין פשוט דמותר אפילו בשבת ואפילו במחובר לקרקע; — ונוטלין עלי אף שמלאכתו לאסור לכתוש בו הריפות לקצב עליו בשר ולאחר שקצב אסור לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו לא מחמ' לצל; — בהמה שנשחטה בי"ט מותר להגביה עור' וליתנה במקום דריסת רגלי' אף על פי שאין עליה בשר כלל [ואפילו מחמ' לצל מותר לטלטלה ודוקא שיודע שיפסיד] ומותר למלוח עליו מליחה קלה כדרך שמולחי' לצלי ומותר להערים למלוח כאן מעט וכאן מעט עד שימלא כולו, משא"כ בנשחטה מעיו"ט, ונוצות של עוף מותר לטלטלן כדי להצניען דוקא אבל בלאו הכי אסור; — מחוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה גם כן

שלא

טוב נ) אלא מנות נא). ובית הלל אומרים משלחין בהמת חיה ועוף בין חיין בין שהוטין. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות אבל לא תבואה נב) ורבי שמעון מתיר בתבואה נג): י משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין נד), ואף על פי שיש בהן כלאים נה) והן לצורך המועד, אבל לא סנדל המסומר נו), ולא מנעל שאינו תפור, רבי יהודה אומר אף לא מנעל לבן, מפני שצריך אומן נז), זה הכלל כל שנאותין בו נח), ביום טוב משלחין אותו נט):

ר"ע מברטנורה

ביום טוב. דורון איש לרעהו: אלא מנות. דבר מוכן שאינו עשוי להניחו למחר כגון חתיכות בשר ודגים: ובית הלל אומרים כו'. ולא פרו בית הלל אלא לשלוח על ידי אדם אחד או שנים. אבל שלשה בני אדם או יותר נושאי מנחה אסור. דאוושא מלתא טובא ונראין כמוליכין למכור בשוק: אבל לא תבואה. שאינה ראויה לאכילה. שהרי צריכה טחינה. ואין טוחנין ביום טוב (ל): ורבי שמעון מתיר בתבואה. שיכול לכתשה במכתשת קטנה (לא). ויבשלה מעשה קדרה. ואין הלכה כר' שמעון: י משלחין כלים תפורין. דחזו למלבוש. ושאינן תפורין. חזו לאכסויי: כלאים. כשהן קשין שאין מחממין. מותר לשכב עליהם: סנדל המסומר. של עץ. מחופה מסמרים. שגזרו חכמים עליו שלא לנועלו בשבת ויום טוב משום מעשה שהיה. שנהרגו הרוגי מלכות על ידו (לב). כמבואר במסכת שבת. פרק במה אשה יוצאה דף ס': ולא מנעל שאינו תפור. ואפילו הוא מחובר ביתדות של עץ. וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דרבי יהודה לא היו נועלים מנעל לבן. עד שמשחירים אותו: שצריך אומן. להשחירו: כל שנאותין בו. ה"ק כל שנאותין בו בחול כמות שהוא. ואינו צריך למלאכה אחרת. אף על פי שאין נאותין בו ביום טוב. כגון תפילין (לג). שבחול לובשין אותן כמות שהן. וביום טוב אין לובשין אותן. משלחין אותן ביום טוב:

תפארת ישראל

פ"ב

ומסירו בידו, וקיי"ל כר"ג [שק"י], ודלא כר"ב: נ) תשנו': נא) ר"ל דבר מוכן לאכיל': נב) *דמחוסר טחינ'; ואע"ג דחזו לבשלן כך, רוב תבוא' לאו לתבשיל קיימי: נג) *מלת בתבואה מיותר? רק קמ"ל דלאו כל מיני תבואה מתיר, רק באותן שמזכיר בגמרא, חיטין שעורי' עדשים מדחזו לתבשיל; וקיי"ל כת"ק. וכששולח מתנו' לא ישלח ע"י ג' שלוחים ביחד דמחזי כמוליכן למכור בשוק [תקצ"ו]: נד) דעכ"פ חזו ליתב עליהן: נה) *אפ"ה אפשר שיהי' מותר לשלוח, כגון בקשין, דלא מותרין ליתיב: נו) עי' שבת [פ"ו סי' י"ז] דלא חזו ללבוש ביו"ט: נז) להשחירו: נח) *בחול, ביו"ט משלחין וכו': נט) לאפוקי תפילין; משא"כ תבוא' לא חזי בחול בלי טחינ' [שם]. מיהו סנדל המסומר אף דחזי למחר, אסרוהו, להיכירא שאסור ללובשו אף ביו"ט:

פ"ג

פ"ג

עיקר תוי"ט

הללו אלא הכי'. כש"י: (ל) ומקיימו כש"י והר"ב שהי' לו לשחון מאתמול ולא תניא שמאל. וקשיא לי ש"כ ליפלגי בהשייה מידי דהוה אשחיקת מלח דודאי שהיא תולדה דטוחן ככל שחיקת שבלין ושמנים שהם תולדה דטוחן והר"ב בפ"ב נתן טעם אחר. ואמר אסרו חכמים טחינה לפי שהוא מלאכ' הנעש' לימים הרב'. והשיקא פלפלין אע"פ שהיא תולדתה אין אות' שחיק' נעשית בלותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה אם בגמרא וה בכמים ואף שלפלין שלהם אינ' כדרך טחינת חטים לימים הרב'. וכתב הרא"ש דדמי לעובדא דחול: (לא) ות"ק אזיל בתר רובא. המגיד: (לב) אע"ג דהן עלמן הרגו זה את זה. הואיל ושלוחי גזירה היו שפיר קרו להו הרוגי מלכות: (לג) כיון דליכא משום יו"ט בשילוחן שרי. ב"י. אבל סנדל לאסור הואיל ובלא תקלה של יד סו'. ובתוי"ט:

פ"ג

חידושים

מ"ח כ' הר"ב כסי' מ"ב. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, ח"ל ק' הא הפסולת מוקצ' ולמאי בטלטול? ואי"ל מדחזי לבהמה, דא"כ מה מקשי הש"ס פסולת מרובה על אוכל מי ליכא אלין דשרי, וק' הכי חזי לבהמה? וי"ל מזה כלי' לתוס' [ד"ח א'] דמותר לטלטל אפר מוקצה לצורך אפיי', דטלטול לצורך אוכל נפש שרי, וכ"כ תוס' [דכ"ח ב'] ד"ה גריפת, וכ"כ ב"כ [דל"ח ב' ד"ה אמר] עכ"ל. ויאמר קטן הנני שקא במהר"ח הגאון נ"י, דשמעתי' מ"ש הכ"מ [פ"ג מיו"ט] וכ"כ נמי הט"ז [ס"ה תק"י סק"ב] דהרמב"ם של' כהר"ב הכא, ה"פ בש"ס, פסולת מרובה על האוכל מי ליכא אלין דשרי לבחור הפסולת דבריה' אלא חולי נוטל האוכל בפה"ג, יע"ש. וגם בע"ז יפה הפה עליו בני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א,

דוקא

את המתנות, אמרו לחם בית הלל לא, אם אמרתם בתרומה, שאינו זכאי בהרמתה[לג], תאמרו במתנות שזכאי בהרמתן[לד]: ז בית שמאי אומרים תבלין[לה] נדוכין במדוך של עץ[לו], והמלח[כח] בפך[לז] ובעץ הפרור[לח], ובית הלל אומרים, תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן[לט], והמלח במדוך של עץ[מ]: ח הבורר קטנית ביום טוב, בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל[מא] ובית הלל אומרים בורר כדרכו[מב] בחיקו, בקנון[מג] ובתמחוי[מד], אבל לא בטבלא[מה][כט] ולא בנפה[מו] ולא בכברה[מז]. רבן גמליאל אומר אף מדיח[מח] ושולה[מט]: ט בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב

תפארת ישראל

חקא, דהרי רק מד"ס אסור להוליכן: לג) שחיוב תרומה בא כשנגמרה הכרי והרי אין מתרחין הכרי ביו"ט: לד) שמותר להפרישן ביו"ט. ובש"ס אמרי' דמשנתינו אינה כתקנה, אלא דבחלה ומתנות לכ"ע מוליכין, ורק בתרומה פליגי, ובית הלל מדמו תרומה לחלה: לה) *[געווירצע]; וה"ה כל דבר שמפיג טעם כשידכנו מעיו"ט: לו) שטעססעל של עץ; אבל שמדוכה [מערזער], מותר להיות כדרכו, דדי בשינוי זוטא דמדוך: לז) *טעפפכען תחת [המערזער]: לח) [קאכלעפפעל] תחת שטעססעל, דצריך לשנות בשתיהן [ולרש"י ור"ב דנקטי או, נ"ל דס"ל לב"ש דלאלא דליתו מפיג טעמו, גם זה שינוי כנה, דלא סגי במדוך עץ, רק או סך במקום מדוכה או עץ פרור במקום מדוך]: לט) *מיהו נוהגין לשנות קצת בדיכת תבלין, להכירא שלא ידוך טפי מהצריך ליו"ט; אבל ברחיים אסור אפי' ע"י שינוי, מדהוה כעובדין דחול [תק"ד]. וה"ה לטחון [קאפפע] ברחיים אסור ובמדוכה ע"י שינוי שרי [תשבצות שם]. ודבר שרגילין לדוך הרבה ביחד, כחרדל [ומערעטטיך], אף דמפיג טעם, אף ע"י שינוי אסור [מג"א סס ז']. מיהו שחיט', אף דמפיג טעם כשיסחטנו מעיו"ט, אפ"ה אסור ביו"ט [ט"ז ותשבצות שם]: מ) *או שיטה המכתשת. וה"ה גבינה [ברייבאייזען] שרי ע"י שינוי; אבל מלה מותר לטחון בלי שינוי, דאין טחינ' אחר טחינה [שם]: מא) מלקט האוכל מתוך הפסולת ואוכלו מיד: מב) דבלאין טורח בברירת הפסולת מהאוכל, בורר פסולת; ובים טורח בזה בורר איפכא: מג) *[קארב]: מד) *קערה גדולה: מה) *על השולחן מדמחזי שבורר הרבה לצורך מחר. ולרש"בא בנפה וכברה דבשבת חייב עלה חטאת, להכי בי"ט כיון דאפשר למעבד' מאתמול אסור מדרבנן, אפי' לאכלה לאלתר; אבל בקנון ותמחוי, דכיון דלאו אורחי' בהכי, להכי בשבת פטור אבל אסור, להכי בי"ט מותר לכתחיל' אף שהי' יכול למעבד כן מאתמול [עי' בא"ח סי"ט, ותק"י ס"ב] וקיי"ל דבקנון ותמחוי שרי בצריך לה בו ביום [רמג"א תק"י ס"ב]: מו) [פיינעם זיעב]: מז) [גראבעם זיעב]; דבאלו מחזי כעושה לצורך מחר: מח) שנותן מים על הקטניות, כדי שיצוף הפסולת ויסירנו: מט) ר"ל ומסירו

ר"ע מברטנורה

ז במדוך של עץ. אבל לא של אבן. ומיהו במדוך של עץ נדוכין כדרכן. וא"צ שינוי מפני שהן מפיגין טעמן אם נדוכין מאתמול: והמלח בפך. של חרס ידוכנו: או בעץ פרור. הוא הכף שמגיסין בו הקדרה. דמלח בעי שינוי. שהיה לו לדוך מאתמול שאינו מפיג טעמו. והלכה שהבא לדוך מלח בי"ט מטה המדוכה על צדה. ודך ע"י שינוי והתבלין נדוכין כדרכן. ואין צריכין שינוי: ח בורר אוכל. מלקט האוכל אחד אחד מן הפסולת: בורר כדרכו בחיקו. ובלבד שלא יהיה טורח ברירת הפסולת מרובה. אבל אם טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל כגון שהפסולת דק ביותר. אע"פ שהאוכל מרובה בשעורו. על הפסולת. מודים ב"ה שבורר את האוכל. ומניח את הפסולת. דלמעוטי בטרחא עדיף: אף מדיח ושולה. שמביא כלי מלא קטנית. ונותן עליו מים. והפסולת צף על פני המים. ומסיר אותו בידו. שולה כמו של נעליך (שמות ג'). ואין הלכה כרבן גמליאל: ט אין משלחין ביום

עיקר תוי"ט

אע"פ דביכך ונלוי כלי סגי כדתנן התם בגו"ה. יכך דחיוב תרומתו מדרבנן לא אכיא תוי"ט: כח) והמלח. במקום שיש מלם נפה. כס"י: כט) בטבלא. דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בשביל אכלו

יגביהנו(כו) אלא אם כן יש עמו כזית בשר. ובית הלל מתירין(כז). בית שמאי אומרי' אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים(כח), ובית הלל מתירין(ל): ו בית שמאי אומרים אין מוליכין חלה ומתנות(לא) לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום. ובית הלל מתירין, אמרו להם בית שמאי גזירה שוה(לג). חלה ומתנות מתנה לכהן, ותרומה מתנה לכהן כשם שאין מוליכין את התרומה, כך אין מוליכין את

ר"ע מברטנורה

לטלטלו לאחר הפשטתו: ובית הלל מתירין. דאי לא שרית ליה. לא שחיט. כדי שלא להפסיד העור. ומתוך שמחת י"ט: תריסין. תוכרי בשמים יש להן חנויות העשויות כמין סוכות. ועומדות בשוק. ואינן מחוברות לקרקע. ותריסין הן דלתות שסוגרין בהן פתחי אותן סוכות. ופעמים שמסלקים אותן תריסין מפתח הסוכה. ונותנין עליהן השמשין שבחנות: מסירין אף להחזיר. בתריסין שאין להם ציר כלל. כולי עלמא לא פליגי דשרי. אפי' לנעול בהן פתח [בית שבתוך] החצר ובתריסין שיש להן ציר מן הצד. כ"ע לא פליגי דאסור לנעול בהן אפי' פתחי חנויות. דדמי לבנין(כב). כי פליגי בתריסין שיש להן ציר באמצע כעין בליטה. ונותנין אותה בחור שבאמצע הופן פתח החנות. בית שמאי סברי גזרינן ציר באמצע. אטו ציר מן הצד ובית הלל סברי לא גזרינן בתריסי חנות. ושרי להחזיר משום דבעי לאפוקי הבלין. ואי לא שרית ליה לאהדורי. לא פתח. ואתי לאמנועי משמחת יום טוב: לא את הקטן. ולא כל מדי דלאו לורך אכילה: וב"ה מתירין. דאמרי מתוך(כג) שהותרה הוצאה לצורך אכילה. הותרה נמי שלא לצורך אכילה. והוא שיהיה בה לצורך מצוה(כד). כגון הני דתנינן במתני'. או לצורך הנאה כגון מפתח ביתו(כה) וכיוצא בהן לאפוקי הוצאות אבנים וכיוצא בזה דבהא מודו ב"ה דאסור: ו אין מוליכין חלה [ומתנות] בי"ט. אע"פ שמותר בהפרשתם לא שרו לה בהולכתם אלא שיקון עיסתו התירו לו(כו) ולא יותר: מתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: גזירה שוה. לאו דוקא דהלכה מדרבנן גזרו משום גזירה דאין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט. אלא דומיא דגזירה שוה: מתנה לכהן. מכ"ד מתנות כהונה: כשם שאין מוליכין את התרומה וכו'. כך מתני' לדהיא לה בגמ'. דלא נחלקו ב"ש וב"ה שמוליכין חלה ומתנות. לא נחלקו אלא בהולכת תרומה. שב"ש אומרים אין מוליכין. וב"ה אומרים מוליכין. אמרו ב"ש לב"ה חלה ומתנות מתנה לכהן ותרומה מתנה לכהן. כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם בית שמאי. לא אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן שהוא הכמים כח ורשות בהפרשתן. לפי שהחיוב שלהן בא בי"ט להפריש ומותרין בי"ט. וכיון שהותרו אותן של י"ט שריון נמי להוליך אותן שנעשו מערב יום טוב. תאמרו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה. שהרי א"א שיבא חיוב תרומה לגרי בי"ט. לפי שאין חיוב תרומה אלא משעת מריחה בכרי. ואין ממרחין ביום טוב(כז). הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב:

תפארת ישראל

כדי שלא יסריח: כז) לטלטלו לאחתו: כח) דאי לא שרית ליה לא שחיט ונמנע משמחת יו"ט: כט) מדאין בהלו צורך אוכל נפש; וכ"ש מידי אחריני שאין בהן הרך שונג או מלוה ואין בהן צורך אוכל נפש: ל) *דמתוך שהותר הוצא' לצורך אוכל נפש, הותר לכל מילי. והוקא שיש צורך היום קלה [תקי"ח]: לא) זרוע לחיים וקיבה: לב) לאו דוקא

ז במתוך

עיקר תוי"ט

לכתוב דלא נמנה בהלכ' הי'. ותוי"ט: (כב) ומיהו בנין גמור לא הוה דאין בנין בכלים. וקא סברי לי' ב"ש מדרבנן. ומן הצד היינו יתות לשני דלתי הדף. תוי"ט: (כג) דאך לצד ילכל לכל גבה כתיב וכשיגלה לך היא בלוכל ובמשקה ואע"פ שהוא בדברים אחרים לאמרי' מתוך. המגיד: (כד) דמדלולייתא הותרה לגמרי אלא דנק דבעי במידי דהיא מכחת צלא לצורך תשלה לא בשו לגמור משום דאין גוזרין גזיל' על הגזור אלא ביע הלבור יכולין לעמוד בה. תוי"ט: (כה) יש להסתפק אי מיילי דוקא ביש לוכלים בבית או כלים שיש ליום לורך בהן. או דכיון דלבו דולב משום בגיב' משיב לורך קלת. ותוי"ט: (כו) ומשמע לך כן הרמתן הותרו שו ולך על פי שאין מותלך כשאר מגל לאסור הגבל כמ"ש הכ"ג במ"ג פ"י דהוליך היו לה לא בי' שלר הגבל שכן הכי הוא מכלך ועבר בגמ' תוי"ט: (כז) בתוספ' שייך מירות. ושלה עי' פ"ק המעשרות לימתי גרן.

לגמ"צ

שחורים(טז), שנים ומצא ג', אסורין(יז). ג' ומצא שנים, מותרים(יח). בתוך הקן ומצא לפני הקן, אסורין(יט). ואם אין שם אלא הם(כ), הרי אלו מותרים(כא):

ה ב"ש אומרים אין מסלקין את התריסין(כב) ביום טוב, ובית הלל מתירין אף להחזיר(כג). בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי(כד) לקצב עליו בשר, ובית הלל מתירין. ב"ש אומרים אין נותנין את העור(כה) לפני הדורסין(כו), ולא

יגביהנו

תפארת ישראל

שבית א"ל זימון [הל"ן]: טז) *חד בבא הוא, זימן שחורים ולבנים, כל מין בקן אחר, ומצאן בהפוך מקומן, אפ"ה לא אמרי דנהפכו: יז) *ולא אמרי' דאותו שאינו מוכן בטל ברוב, דבע"ח או דשיל"מ לא בטל: יח) *ולא אמרי' מדלא מצא כמספר שהכין, דכל המוכנים פרחו: יט) והא דלא כלל הא עם הך דרישא ואפסיק בינייהו בזימן ג' ומצא ב', נ"ל דקמ"ל דבזימן בקן ומצא לפני הקן אפי' זימן ג' ומצא ב' שהי' מסתבר דחד פרח ולהכי יהא גם הנך ב' לפני הקן שרצו גם הם לפרוח, ולעולם אינהו נינהו, קמ"ל: כ) *ר"ל שאין עוד סובך אחר תוך נ' אמה, או שיש אחר תוך נ' אבל אינו נראה, דמפסיק מידי בינו ביני: כא) *ומיירי בהכין רק רכין, דכל יונה רכה אינה מדדה יותר מנ' אמה מהקן, בכדי שתוכל לראות את קנה; אבל במפורחין, בכל גוונ' אסור [שם]: כב) *דלת של [פראנק] של מוכרי בשמים, שמסלק הדלת [מהפראנק], ומניח עליו בשמים למכור ס"ל דאסור מדס"ל יש בנין בכלים: כג) *ודוקא שהצירים באמצע הדלת [דהיינו שבולט כעין יתד מאמצע ראש הדלת, ושוכב במשקוף למעלה, וכמו כן בולט כעין יתד בשפתים הדלת, ושוכב במפתן]; אבל בצירי הדלת מן הצד, כעין שלנו, אסור דאף דס"ל אין בנין בכלים אפ"ה במעשה רבה כזו ס"ל דאסור מדרבנן. מיהו דלת או חלון של בית, בכל גוונ' אסור להכניס או להוציא; ובאין להן ציר' כלל, אפי' של בית מותר ליטל ולהחזיר [סי"ג ותקי"ט]: כד) [שטאמפפע], שמלאכתו לאיסור: כה) *אפי' מבהמה שנשחטה ביו"ט: כו) *ר"ל לפני מקום שדורסין עליו בני אדם הבאין ויוצאין, נותנין העור שם

כדי

ר"ע מברטנורה

אילטריך למתנייהו. אלא הכי קאמר זמן שחורים ולבנים. ומצא שחורים במקום לבנים. ולבנים במקום שחורים. והכי פירושא דמתני'. זמן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים. זמן בשני לבנים. ומצא בו שחורים מהו דתימא הני אינהו. ואתהפוך אתהפוכי. קמ"ל(יח): שנים ומצא ג'. ואינו מכיר המוכנין. כלן אסורים: שלשה ומצא שנים מותרים. שאחד הלך. והשנים נשארו. ולא אמרינן כשם שהאחד הלך. כן הלכו כולם. והני אחריני נינהו: זמן בתוך הקן ומצא לפני הקן. ובתוך הקן לא מצא כלום אסורין: ואם אין בתוך סובך אלא הן הרי אלו מותרין. ואף ע"פ שיש סובך אחר קרוב לו. בתוך חמשים אמה(יט). אם אין אותו סובך בשורה של סובך זה בשוה. אלא בקרן זווית(כ) לא אמרינן מההוא סובך הקרוב אתו. שהגוזלות כל זמן שאינם פורחים אלא מדדין ברגליהן. אינן מדדין אלא כנגד הקן שלהן בשוה. שאם רואין קינהן. כשהופכים לאחוריהן מדדין. ואם לאו אין מדדין: **ה** העלי. יד של עץ גדול הרבה. ועגול. שכותשים בו את הריפות. והמיסן. ומפני כובדו וגדלו. אין תורת כלי עליו: לקצב. לחתוך: וב"ה מתירין משום שמחת י"ט. ואע"פ שאין עליו תורת כלי(כא): לפני בית הדריסה. שידרסו עליו בני אדם כדי שלא יפסיד: ולא יגביהנו.

לטלטלו

עיקר תוי"ט

(יח) ולא פי' הר"ב טעמא מאי אמרי' הכא ולכאור' טעמי' כמ"ד כות וקצות הולכים אחר הרוב כו'. אלא שהל"מ תלה הדבר בספק מוכן שאסור וכ' המגיד הטעם מפני שהוא דשיל"מ או שרצו חכמים להחמיר בספק זה: יח) **אסורים**. דמנ"כ איכא חד דמערב בהו. וליכא למיפרכנהו משום דחד בהדי בטיל (דכתיב אחרי רבים להטות רש"י). דב"ח חשיבי ולא בטילי ועוד כל דבר שיל"מ אפי' באלף לא בטיל. הר'. (יט) דמתני' במדדין שאין יכולין לפרוח ואי ליכא קן בתוך נ' אמה פשיטא דמותרין דכל המדדה אין מדדה יותר מנ' אמ'. גמרא: (כ) שזוית הבית בולט להלאה מן הסוכך. וקן זה שזימן בו עומד לצדדין. דאי הוה אתי להכא לא הוי חזי לקיניה שהזוית של בית עומדת לפניו. רש"י: (כא) ובגמרא רמי אמתני' ב' דלא שרי ב"ה משום שמחת י"ט אלא בדקל נעוץ ואפ"ה לכתחיל' לא. ומשני טעמייהו דב"ה משום דיש תורת כלי עליו וס"ל דאף על גב שמלאכתו לאסור מותר לטלטלו לצורך גופו ס' א"כ מוחלפת השיטה (דהכא. רש"י) וזה הו"ל להר"ב

לכתת

שאם שחט שיחפור בדקר ויכסח)· שאפר כירה מוכן הוא)׃ ג בית שמאי אומרים, אין מוליכין את הסולם משובך לשובך) אבל מטהו מחלון לחלון), ובית הלל מתירין)· בית שמאי אומרים, לא יטול) אלא אם כן נענע מבעוד יום)· ובית הלל אומרים, עומד ואומר) זה וזה אני נוטל)׃ ד זימן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים

ר"ע מברטנורה

הראוי לכסוי שאינו מחוסר כתישה(יג). דקר יתד שהפועלים בארץ לשון וידקור את שניהם (במדבר כ"ה)׃ שאפר כירה מוכן הוא. לאו אפלוגתייהו דב"ש וב"ה קאי. אלא מלתא באנפי נפשה הוא. וה"ק ואפר כירה מוכן הוא ואינו צריך הזמנה. דדעתיה עלויה. ולא שנו אלא שהוסק מערב י"ט. אבל הוסק בי"ט אסור(יד) דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול. ואם ראוי לצלות בו ביצה שעדיין הוא רמץ חם. אע"פ שהוסק בי"ט מותר לכסות בו. איידי דחזי לטפוכי ביה לצלות בו ביצה שקיל ליה נמי ומכסה בו׃ ג אין מוליכין את הסולם משובך לשובך. בסולם של עליה כ"ע לא פליגי דאסור ובסולם של שובך נמי כשהוא מוליכו בר"הר מודו ב"ה דאסור שהרואה אומר לתקן גגו הוא מוליכו ועושה מלאכה בי"ט כי פליגי שמוליכו בר"הי ואין בני אדם רואים אותו. בית שמאי סברי אין מוליכין שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרי' אסור וב"ה מתירין אע"ג דבעלמא דינא הכי הוא. הכא שרי משום שמחת י"ט(טו)׃ מחלון לחלון. באותו שובך עצמו שהך דרך שובך להיות בו (מחילות הרבה) קן לכל זוג וזוג. וחלון בכל קן וקן׃ זה וזה אני נוטל. פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל דוקא בבריכה ראשונה. שדרך מגדלי יונים תמיד להניח בריכה ראשונה דהיינו שני גוזלות ראשונו' שהאמהות מתעסקו' בהן ולא יברחו. ובית שמאי סברי דבדבור בעלמא לא סגי דלמא כי שקיל להו למחר אתי לאמלוכי וחיים עלייהו והוי טלטול שלא לצורך. אבל משנענע וממשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עלייהו. תו לא חיישינן דחיים. וב"ה סברי לא גזרינן דלמא חיים עלייהו ואפי' בבריכה ראשונה׃ ד זמן שחורי' ומצא לבנים. הא מלתא דפשיטא הוא. ולא

איצטריך

תפארת ישראל

ח) *ר"ל בנעול' בעפר תחות מעי"ט. ובשעת הדחק מותר לכסות בעפר דק, או חול יבש אפילו אינו מוכן [ט"ז שם סקי"ב]׃ ט) *ר"ל בהא נמי מודו שאפר כירה מוכן הוא [כך נ"ל כוונת הש"ס. ועי' תוס' כאן ד"ה ס' תמולין דש"ס ב' חז"ק]. מיהו אם האפר מהיסק של היום, שלא הוכן מאתמול, צריך שיהי' הם בכדי לצלות בו ביצה; דאל"כ רק בשעת הדחק שרי, דאז עשה דכסוי דחי היסור מוקצה [הגה"ה. ואף דכח לחכמים לעקור דבר מהתורה בשב ואל תעשה [כיבמות ד"ל]? וא"ל משום דיש מסיקין מוקצה לכתחיל' [כפי' הל"כ] עכ"פ ק' למג"א [סמ"ז סק"ב] שכ' דהכ"ש לא יעבר שמן שמצא ביו"ט, אי משום דלא הוה בעידנ', או משום דמוקצה הוה כשבת ול"ש; ותמוה הרי בשמן נמי ליכא עשה דשביתו ול"ש דבל ירלה, ואף דבל ירלה לא עביד מעשה, מש"כ לא שמעם דיו"ט קום ועשה הוא; עכ"פ מי גרע מכסוי, דליכא רק מד עשה ואפ"ה דחי הכא למוקצה? ועל כרחך נ"ל דעיקר טעמ' דכסוי משום שמחת יו"ט שילמפר שיהנה מתר בלא נעשה בו המלוה כהקנה, לא דקדקו כולה הא; או דבל ירלה קיל מדעשו לנפח [כתוס' פסחים דכ"ט ב']׃ י) אפי' סולם של שובך; כדי שלא יחשדוהו דלתקן גגו מוליך הסולם, ואפי' באין אדם רואהו, כל שאסרת חכמים מפני מראית עין, אפי' בחדרי חדרים אסור׃ יא) באותו שובך׃ יב) *אפי' בר"ה, דמדכות סולם של שובך לא יחשדוהו. מיהו גם בסולם עליי' המקיל לטלטלו בחצר לא הפסיד [סקי"ם רמג"א סק"ז. ונ"ל דליה משום' פ"ז ד"ב דלא קיי"ל דבחדרי חדרי' אסור ועי' גם כמג"א ס"א כקנ"ז]׃ יג) *יונים משובך׃ יד) ר"ל שאחם בידו מעי"ט; דאל"כ חיישי' שמא כשיטלטלם לשחוט ביו"ט ימלאם כחושי', ושביק להו, וטלטלם שלא לצורך׃ טו) מיהו שוף

סבית

עיקר תוי"ט

לאכיל' גמרא׃ (יג) דכתישה הולד' דטוחן היא. אבל מה שנוטל העפר ומוס' גימא. לע"ג דקי"ל הוגב בב"ש כו'. לאפי' בגמרא ה"ה היכא דמתקן הכא מקלקל (ושרי לכתחלה משום שמחת י"ט) כלומר דמיירי שמקים שהגומא מקלקל כמו בבית לו בהלר אבל בשד' לא׃ (יד) דבי"ט קי"ל כמ"ד מוקצ' אסור. והתוס' כ' דהכא לכ"ע אסיר דהוי נולד גמור דמעיקרא עלים והשתא אפר׃ (טו) ולש"ג דלעיל לא התירו אלא בדקר נעוץ (ועפר תיחוח נ"מ וגמום הגדה דתפיל'. רש"י) וה"נ ליכא חגדה דלהפים וגו'. פי' בגמרא דהכא ביינתו מוחים עליו ופי' הר"ג כלומר שובכו של סולם מוכיח שהוא לצרך שהוא לגם בינך׃ (טז) ואומר. מגב"י, רש"י׃

ונא

בכותבת(ג)(יא) ובית הלל אומרים, זה וזה בכזית(ד)(יב): **ב** השוחט חיה ועוף ביום טוב(ה), בית שמאי אומרים, יחפור בדקר ויכסה(ו), ובית הלל אומרים, לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום(ז). ומודים שאם

ר"ע מברטנורה

בכזית מדפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ. שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת (**שמות י"ב**). לומר לך זהו שאור וזהו חמץ זה כזה. כי פליגי לענין ביעור. בית שמאי סברי מדכתב רחמנא לתרוייהו שאור וחמץ(י) ולכתוב חמץ שאין חמוצו קשה ואפ"ה חייב לבער וקל וחומר לשאור שחמוצו קשה. אלא ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה ולא ילפינן ביעור מאכילה: ובית הלל סברי זה וזה בכזית. דילפינן ביעור מאכילה. ומשום דהנך תלת מילי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה גבי יום טוב תנא להו הכא גבי הדדי: בככותבת. תמרה: **ב** השוחט חיה ועוף. הבא לשחוט חיה ועוף ונמלך בב"ד כיצד יעשה: ב"ש אומרים. ב"ד מורין לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר נעוץ שהכינו מבעוד יום. כלומר שיעקר אותו ממקום נעילתו ויעלה עפר ויכסה. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי

תפארת ישראל

להכי אסור החלב כביצה; אבל בנחלב' לתוך פרורי אוכלין שהם כשיעור שרגילין לאכול עמהם החלב, מותר אפילו בו ביום, היכא דהבהמ' עומדת לאכילה, דאז הו"ל כמתקן הבא לאוכל דדינו כאוכל, ואין כאן נולד [ונ"ל דה"ה לסמוך אהיתר זה, אפילו בעומדת לשתות חלבה כל יום [כרע"ז סק"ה סק"א], דהרי הרמב"ן מתיר לחלוב לאוכלין אפילו בעומדת לגדל, והסכימו לזה הצ"י וד"מ, רק דהנהו להחמיר, ויש עוד סניף של רבינו ע"ז כדי להתיר']. **ואם** הבהמה של עכו"ם אפילו עומדת לגדל, שרי בחולב לאוכלין, דאע"ג דהבהמה מוקצ', בשל עכו"ם ליכא מוקצ'; אבל בחולב לכלי ריקן, דהו"ל נולד, אף בשל עכו"ם אסו' נולד בו ביום, ומותר ביום שלאחריו בב' י"ט של גליות; וכמו כן שבת ויו"ט הסמוכין זל"ז, הנחלב בזה אסור בזה, ומותר ביום שלאחריו חוץ מב' י"ט של ר"ה דלעולם לחומר' כחד חשיבין [תק"ה]. וכמו כן הדין בכל נולד. מיהו לא שייך נולד בבעל חי שנולד, מדלא חזי מיד כשנולד עד שישחטנו [תל"ח מג"א סק"ח], ומה"ט כל עגל שנולד ביו"ט מותר נדיכה בו ביום [שם]: ג) באכילה כ"ע לא פליגי דשעורו בכזית כי פליגי לביעור, לב"ש מדאיצטריך רחמנא למכתב שאור, ולא יליף לי' בק"ו מחמץ, שהרי שאור חמוצו קשה יותר מחמץ, [ואין לומר אין עונשין מן הדין? דהכי בל"ז אין לוקין על לא יראה [כתוס' פסחים ל"ה א' ד"ה בפרעיה], אלא על כרחך אצטריך למכתב שאור משום דשעורו חמור יותר מחמץ: ד) *דילפינן ביעור מאכיל', דשעור שניהן בכזית. וחמץ ושאור תרווייהו צריכי, חמץ אף שאין חמוצו קשה, ושאור אף דלא חזי לאכיל'. ונקט הכא הך פלוגתא דחמץ. משום דבעי למתני גבי הדדי ג' בבי דמחמרי ב"ה [ולהכי לא נקט עכ"פ פלוגתא דבילה והשוחט גבי הדדי, אע"ג דתרווייהו שייכי טפי הדדי דתרווייהו ביו"ט איירי? משום דלא בעי תנא להפסיק בין הנך ג' פלוגתות עם בבא דמודים שאם שחט]: ה) ר"ל הבא לשחוט ביו"ט מה יעשה?: ו) *ר"ל אם יש לו חנית נעוץ מעיו"ט בעפר תחוח, שאינו מחוסר כתישה לכסות בה, יעקרה ממקומ' ויכסה בעפר היוצא. ומיירי בנעוצ' בחצר או בבית וא"צ אלא לעפרה דאז מקלקל כשעושה הגומא, ולא הו"ל רק שבות, להכי התירו משום שמחת יו"ט; ואף לב"ה דרק בשכבר שחט שרי כה"ג, והרי מותר לאכל גם כשלא יכסה, ומה שמחת י"ט איכא? י"ל עכ"פ יצטער ביו"ט שיאכל בלי שקיים המצוה [כך נ"ל כוונת תוס' ודלא כמהרש"א בתוס' ד"ה א' ד"ה אימ]; אבל בשדה דאינו מקלקל, אסור לעקור הנעוץ, דקעביד גומא וחייב משום חורש, ואף דהו"ל מלאכ' שא"צ לגופה, הרי קיי"ל דחייב [כך כ' כמ"מ פ"א משבת. ול"מ נ"ל דמה"מ נקט דקר שהוא שפלוגתייהו] שבכלי מפריסה [כשביעית פ"ב מ"ו] ולא מעדר, משום דלכיך בטי, ומרא חלינא באמת אסור]: ז) ובכולהו קיי"ל כב"ה [תל"ח]:

ה ר"ל

עיקר תוי"ט

ולפי' לשלשל נמי לא כו' אלא משום דסתמא בילה לאכיל' קיימא נקט בי האי לישנא. תו' ועתוי"ט: (י) גמ'. ור"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור דכתב לאו בכל חדא משא"כ באכיל' דנתינת טעם כי כל אוכל שם: יא) בככותבת. דהואיל וידענו דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה נוקים לי' שיעורא כדאשכחנ' בעלמא: יב) בכזית. וקראי צריכי דאי כתב שאור ה"א משום דחמוצו קש' כו' ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה

מסכת ביצה.

פ"א ביצה שנולדה ביום טוב[א] בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא תאכל[ב] [ט] בית שמאי אומרים. שאור בכזית וחמץ בככותבת

ר"ע מברטנורה

פ"א ביצה שנולדה ביום טוב. [בי"ט] שלאחר שבת עסקינן (א) וטעמייהו דבית הלל דאמרי לא תאכל משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול (ב) גמרה לה ונמצאת שבת מכינה ליום טוב. והתורה אמרה (**שמות ט"ז**) והיה ביום הששי והכינו (ג) וששה ששי חול הוא. והחול מכין לשבת. וחול מכין ליום טוב. די"ט נמי אקרי שבת (ד) ואין י"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב (ה). והכנה כי הך דביצה. אף ע"ג דבידי שמים היא. מקריא הכנה. ומיהו שבת ויום טוב דחשיבי בעיא סעודתן הזמנה בחול. ואין אחד מהן מכין לחבירו. אפילו בהכנה דבידי שמים. אבל סעודת חול לא חשיבא ולא בעיא הזמנה הלכך באחד בשבת בעלמא שאינו יום טוב לית לן למיסר ביצה שנולדה בו לפי שנגמרה בשבת. דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום. ואסרו ביצה שנולדה בכל יום טוב. ואע"פ שאינו אחר שבת גזירה משום יום טוב שאחר שבת וכן אסרו ביצה שנולדה בכל שבת לגמעה חיה. גזירה משום שבת שאחר יום טוב ושבת ויום טוב הסמוכים זה לזה ביצה שנולדה בזה אסורה בזה (ו). וכן ב' ימים טובים של ר"ה (ז). אבל שני ימים טובים של גליות דממה נפשך אחד מהם חול ביצה שנולדה בזה מותרת בזה (ח): שאור בכזית. לענין אכילה כ"ע לא פליגי דזה וזה בכזית

תפארת ישראל

פ"א א) *בכל יו"ט מיירי אפילו אינו יו"ט שאחר שבת [והא דקאמר בג"מ ביו"ט שלאחר שבת עסקינן, לאו דבהכי איירי מתני', דהכי מסקינן דגזרי בה אטו הא, רק ר"ל דטעם איסור דמתני', שהוא בכל יו"ט תלוי באיסור של יו"ט שאחר שבת. — תדע דה"ע דש"ס, דהכי מקשה אביי לפ"ז, יו"ט בעלמא' תשתרי; ומה קושיא, דלמא באמת הדין כן? אע"כ דס"ל לא הו"ל למנקט מתני' סתמא', דמדנקט סתם משמע דאיירי בכל יו"ט]. וה"ה הנולד בשבת, רק נקט יו"ט, דאפי' ביו"ט דקילא מאמרי ב"ה: ב) ואפי' לטלטל הביצ' אסור לב"ה, רק מדנקטו ב"ש האכל לרבותא, דאפי' באכיל' שרו, נקטו ב"ה נמי לא תאכל. ואפי' בתרנגולת העומדת לאכיל' אסו' לב"ה, דגזרי' בנולד בכל יו"ט או שבת, אטו הנולד ביו"ט שאחר שבת או בשבת שאחר יו"ט, דהא אסו' מדאו' משום הכנה, דאתמול הי' הביצ' גומר והולך במעי אמו לאורך מאד, והרי אין שבת ויו"ט מכינים זה לזה אפילו הכנה כזו שהיא ממילא [מיהו בעומדת לגדל בילים בל"ז אסו' הביצ' משום נולד [ועי' תוי"ט ס"ד]. ובשבת וב' י"ט של גליות הסמוכין זה לזה, הנולד בא' אסו' בב', אבל בנולד בא' מותר בג', דהרי מת"כ א' מב' הי"ט חול הוא; ומה"ט ב' יו"ט של גליות, הנולד בזה מותר בזה; אבל ב' יו"ט של ר"ה כיומא אריכתא דמי' [לחומרא אבל לא לקולא דהכי אסו' להכין מיו"ט לחבירו] הנולד בא' אסו' בב'; וכ"כ בשבת שלפניהן ושלאחריהן, הנולד בא' אסו' אפי' בג'. אבל שנולד ביום חול שאחר שבת או יו"ט מותר, דסעודת חול לא בעי הכנה. **מיהו** לא שייך הכנה רק בביצ' דמעיקרא לא הי' מגדל אפרוח, ובילאתה נגמר' לגדל; אבל עגל שנולד בשבת מותר ביו"ט [רא"ש ביצה אות ז']. וכמו כן בהמה שעומדת לאכיל', דוקא בנחלבה לכלי ריקן דאיכא נולד, דמעיקרא אוכל, והשתא משקה,

אחר

עיקר תוי"ט

(א) בגמרא. ולע"ג דמסקי' די"ט בעלמא נמי אסור' לב"ה מוקמי' למתניתין בעיקר הדין וכל דנקט י"ט ולא שבת ויהי' פירושו שבת שלאחר יו"ט דה"א דוקא שבת שעודתו בעיא הכנה ולאין י"ט מכין לשבת אבל י"ט שלאחר שבת אימא לא ליתסר דכחול שווינהו שאין סעודתו בעי הכנ' הלכך אצטריך למתני יו"ט ושבת אתיא במכ"ש ועתוי"ט: (ב) גמר' דאלו היום נגמרה קי"ל בשילובין דשבת מכינה לעצמ' וה"ה י"ט וקאמר נגמרה דאלו לא נגמרה אע"פ שנתגדל לא מיתסרי דלאו הכי ביו"ט אחר שבת היכא משכחת. והלא כבר נתגדלו בשבת אלא דלא חשבו לכן הכנ' אלא כי נגמרה שאז מתחדשת בריה הדב' נגמרי. הר"ב: (ג) דעל כרחך בא לאשמעי' דאפי' הכנ' בידי שמים כגון ביצה אסור' דאי משום הכנ' בידי אדם כשמר בילאתו ויבשלו מבע"י הא בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו וגו': (ד) שכן כתיב בתו שבתון בפ' אמור גם ממחרת השבת דשואל בירוש רז"ל ממחרת י"ט: (ה) גמרא דכיון דבמעי' יו"ט מכין לשבת ילפי' מק"ו דלא שבת מכין לי"ט. הר"ב: (ו) ולא של גב דמאתמול היא נגמרת מ"מ כשנולד' בשבת. הכי זו הכנ' תם בשעת לידה שייך הכנה ועי' תוי"ט: (ז) שמתחל' לא מתמה מספק התחילו לעשות ועתוי"ט: (ח) מבא"כ שבת וי"ט הסמוכים ולע"ג שהיו"ט הוא י"ט שני. דשבת מיהו ודאי קודש הוא וי"ט הסמוך לה נמי שמא י"ט גמור הוא. הר"ב: ט) לא תאכל.

ואפי'

כסמוך לנר כהרצאת מעות אסו׳, לא ברחוק [וכב״י בטא״ח תרעג] וסיים הרמב״ם ס׳ הלכות לולב, והשמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת ה׳ עבודה גדולה היא, והמונע ממנה ראוי להפרע ממנו כמ״ש תחת אשר לא עבדת את ה״א בשמחה ובטוב לבב, והמגים דעתו ומתגאה במקומות אלו חוטא ושוטה, וכמ״ש אל תתהדר לפני מלך, והמשפיל עצמו ומקל בגופו במקומות אלו הוא הגדול והמכובד העובד מאהבה כדוד מלך ישראל שאמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וכתיב והמלך דוד מפוז ומכרכר עכ״ל [ואני מצאתי המקור לזה במדרש רבה במדבר פ״ד, ע״פ ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן] ונקראת השמחה שמחת בית השואבה שהיה לשמחת שאיבת מי ניסוך שבחג שאחר שקרא התרנגול בכל לילה ב׳ הכהנים שעמדו בשער העליון הוא הנקנור היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים תקעו והריעו ותקעו וכן במעלה עשירית וכן בעזר׳ ותוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא ממזרח ושם הפכו פניהן למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ופניהם קדמ׳ והמה משתחוים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו, והיו שוהין בתקיעות ובהפיכת פניהם למערב עד שיאיר היום. שאז חוזר השואבי׳ לניסוך המים, והגיעו לעזר׳ וקדשו המים בכלי, שאז אין נפסל עוד בלינה: מ״ה• אין פוחתין בכל יום מכ״א תקיעות במקדש וכל תקיעה הוא תר״ת, ונמנות במשנה ואין מוסיפין על מ״ח בע״ש בחג: מ״ו, ז׳, ח׳• משמורות כהונה שהיו כ״ד והיו מתחלפי׳ לשמש במקדש בכל שבוע משמור אחת, מכ״מק היו עובדות בשוה ברגלי׳ כבקרבנות הרגלי׳ לאכול בשוה הראוי לאכול כחזה ושוק דשלמי חגיגה של כל יחיד וכן עורות דעולות ראי׳ ודמוספי צבור ודשעירי חטאות, והראוי לשרוף מקריבין אותו בשוה, וכן בחילוק י״ב לח״הפ כשחל שבת ברגל, שמסלקי׳ ומסדרין החדש בכל שבת והמשמר הנכנס נוטל ו׳ וחולק בצפון להודיע שמזומנים לעבודה שצפון עיקר לשחיטת ק״ק, והיוצא ויו וחולק בדרום [וקנס דמשמר בלגה עי׳ במשנה]; ובשבת דעצרת שיש שם ג״כ ב׳ הלחם שמקריבין בשבועות והם חמץ נותני׳ לכל אחד חלק ממצה דלח״הפ ואומרי׳ לו הילך מצה, ואח״כ נותנין לו חלק מב׳ לחם חמץ ואומרים לו הילך חמץ, ואומרי׳ כן להודיע, שאין חולקי׳ קרבן כנגד קרבן, ואפילו שבת הסמוך לי״ט מלפניו או לאחרי׳ שוות המשמורות בלח״הפ, ורק ביום א׳ מפסיק בנתיים, אז משמר שזמנו קבוע נוטל טלח״הפ י׳ חלות, ואלו שהם אורחי׳ מחמת הרגל ב׳ חלות; והמשמר שזמנו קבוע מקריב רק ברגל הקרבנות שאינן בשביל הרגל כתמידין דשחר ודב״ע ונדרי׳ ונדבות וקרבנות הצבור כפר העלם דבר ושעירי ע״ז ששגגו ב״ד בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם ואירע כן ברגל וכן קיץ המזבח העולות שמביאין משירי הלשכה ומקריבין כשמזבח בטל מקרבנו׳ ובחג הסוכות היה כל משמר מקריב בכל יום פר א׳, או איל אחד או שעיר החטאת, אבל הכבשים יש משמ׳ שמקריב ב׳ כבשים ויש שמקריב רק כבש אחד, וכל מי שהיה מקריב פר היום לא היה מקריב פר למחר אלא חוזרין חלילה, ע׳ במשנה, וביום ח׳ חוזרין לפייס כולן כא׳ כשאר הרגלי׳:

נשלמה מסכת סוכה

לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה(עה), וחלונה סתומה(עו):

נשלמה מסכת סוכה.

ר"ע מברטנורה

לעולם חולקת בדרום. ואפילו כשהיא נכנסת קנסא הוא שקנסוה: וטבעתה קבועה. עשרים וארבע טבעות היו בעזרה במקום המטבחים לעשרים וארבע משמרות כהונה וטבעתה של כל המשמרות פתוחות לצד אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה למטה לתוך הרצפה. וטבעת של בלגה קבועה ואינה נהפכת וצריכה להשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה: וחלונה סתומה. חלונות היו בלשכת החליפות ששם גונזין את הסכינים. וחלון של משמרת בלגה היתה סתומה דקנסוה רבנן משום מעשה שהיה. שאשה אחת ממשמרת בלגה ומרים בת בלגה שמה נשתמדה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יונים וכשנכנסו יונים להיכל. הלכה וטפחה בסנדל ע"ג המזבח ואמרה לוקוס. לוקוס פירוש זאב זאב בל' יוני עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להן בשעת דוחקן וכששמעו חכמים בדבר זה קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה של כל המשמרה כולה. כי אמרו אם לא ששמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן. ובשביל אביה קנסו כל המשפחה. דאוי לרשע. ואוי לשכנו. טוב לצדיק וטוב לשכנו:

נשלמה מסכת סוכה.

תפארת ישראל

עה) *כל משמר הי' לו טבעת מיוחד קבוע ברצפת העזרה, וע"י ציר נפתחה לצד א', ומכניס בה צואר הבהמה כששוחטה, שלא תזוז הבהמה את עצמה בשעת שחיטה. אמנם טבעת בילגה הי' סגור וקבוע מב' צדדי', כדי שתתבזה להשתמש בשל אחרי' [ולא עקרו טבעתה לגמרי? כדי שלא תתבייש ביותר לכל הכולה שבעת שחיטה בכ"ד טבעות שהיו מונחים בריבוע ו' על ד' [מדות פ"ג מ"ה] גם שלא ישתנה סדר הנחתם]: עו) *דלכל משמר הי' מיוחד ארגז [שראנק] בכותל לסכיניהן; ושל בלגה סתום. וכל זה עשו לה לקנס, דבת אחת ממשפחתה המירה ונשאת לשר יווני, וכשנכנסו היוונים בימי חשמנאי טפחה בסנדלה ע"ג המזבח, וחרפה את המזבח ואמרה, זאב! זאב! עד מתי תכלה ממון ישראל, ואי לא תושיען. — וכשגברו ישראל קנסו לכל משפחת בית אביה שנתגדלה בתוכן מרשעת שאת, דאוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו:

נשלמה מסכת סוכה.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א, ב', ג', ד' • אעפ"י שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה שנא' ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, והיו עושין בעז"ס במקדש מקום לנשים למעלה כעין גאללעריא, ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון בכל לילה ולילה אחר הקרבת תמיד בין ערביים לשמוח לשאר היום עם כל הלילה, והשמחה היא שהחליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתי', וכל אחד ואחד בכלי שיר שיודע לנגן בו ביד או בפה שהיו הלוים עומדים בכלי שיר אין מספר על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד ט"ו שיר המעלות ואומרי' שירה; ורוקדין החסידי' ואנשי המעשה באבוקות של אור שבידיהן ומספקין ומטפחי' ומפזזין ומכרכרין כל אחד כפי שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות, ושמחה זו אינו דוחה שבת או יו"ט, וזהו ששנינו החליל חמשה [כשיו"ט א' אינו בשבת] וששה [כשיו"א בשבת]; ומצוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות וסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי המעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש, וכל העם והאנשים והנשים באים לראות ולשמוע; ומנורות זהב הי' שם וד' ספלי' זהב בראשיהן וד' סולמות על כל מנורה וד' בחורים מפרחי הכהונה עליהם ובידיהם כדים של שלשים לוג שהוא יחד ק"כ לוג כשעור דמשה רבינו ע"ה שתורתו מאירה לנצח; וממכנסי כהנים הבלויות ומאבנטי' שלהם האבנטי' היו קורעין ופוקעין פתילות, וכל חצירות בירושלים מאירות מהאור הזה [ואף דבגדי כהונה שבלו מועלין בהן, הואיל ולכבוד קרבן היה, צורך קרבן חשיב, ובאור דמאיר' בהצירות ממילא ליכא מעילה דקול מראה וריח אין בהן מעילה וכירושלמי כאן, ואעפ"י דעכ"פ איסורא איכא, וכקושית תוס' בפסחים דכ"ו, א', נ"ל דה"א אפשר ולא מכוין הוא, ובודאי הי' מדליקין נרות אחרות לתשמיש, והא דאמרינן סוכה ד"נג, א' דאשה בוררת חיטים לאור בית השואבה, הייט שהאור בית השואבה היה כ"כ גדול עד שהנר שהדליקו היה שלא לצורך אי לא משום איסורא, והא דדייק מזה הירושלמי דאין באור משום מעילה, הרי י"ל שא"ה דבירתת הכי' היה לנר חולין שהדליקו, מכ"מק, אי היה בו משום מעילה, היו זהירין ולא ישתמשו או בחצירות כלל, דלמא אתא לידי מעילה ועי' ר"ן חולין דרצ"א, א', דפוס סלאוויטא, דכל איסור הנאה אפילו פ"ר שרי באינו מתכוין, עוד י"ל דאסור רק בתשמיש שהוא סמוך לנר, דהוא בווי לא במרוחק ממנו הרבה, וכחילוק שהביא הרא"ש בשבת פ"ב, לענין תשמיש שראי גנאי אצל נר חנוכה, דדוקא

בסמוך

ומקריב את הכל(סו). יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה(סז) בין לאחריה(סח), היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים(סט): ח חל יום אחד להפסיק בנתיים(ע), משמר שזמנו קבוע, היה נוטל עשר חלות, והמתעכב(לה) נוטל שתים ובשאר ימות השנה, הנכנס נוטל שש והיוצא נוטל שש. ר' יהודה אומר, הנכנס נוטל שבע(עא) והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין(עב) בצפון(עג), והיוצאין בדרום. בילגה(עד) (לז)

לעולם

תפארת ישראל

מי"ב וי"ג משנתנו]: סו) לאתויי קיץ המזבח; והם העולות שמקריבין משל צבור כשהמזבח פנוי [עי' שקלים פ"ד סי' כ"ב]: סז) שחל שבת באסרו חג: סח) שחל שבת בעיו"ט: סט) דמדה"א להן לאחר או להקדים ביאתן או הליכתן: ע) בין יו"ט לשבת: עא) *שנוטל ב' חלות יתירות, בשכר הגפת דלתות בית המקדש שפתחום משמר היוצא בשחר, ושסגירום משמר הנכנס. ואי"ל יחלקו תמיד בשוה ולא יפסידו מידי? י"ל ניחא לי' לאינש ליקח מיד ולא להמתין: עב) חולקים לחם הפנים: עג) מקום שחיטת קדשי קדשים; כדי להורות שנכנסין לעבודה: עד) שם משמר:

כל

ר"ע מברטנורה

ושעירי עבודה זרה שהגבו בית דין וטעו בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם ואם אירע כן ברגל משמר שזמנו קבוע מקריבי' אותו: ומקריב את הכל. לאתויי קיץ המזבח כשהוא בטל. שכלתה הקרבת התמיד. ואין מביאין שם נדר או נדבה. לוקחין ממעות המותרות משירי הלשכה וקונין מהן קרבנות עולות ומקריבין אותו והן נדבה לצבור ואף אלו אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן: בין מלפניה בין מלאחריה. אם חל יום טוב לאחר השבת. אע"ג דלא הוה ליה שבת בתוך החג. אפי' הכי הואיל וצריכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל י"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבא חולקים בלחם הפנים. וכן אם חל שמיני (לג) לפניה בערב שבת. אף על פי שאין השבת בתוך החג חולקים הואיל ולא יכלו ללכת(לד): ח חל להיות יום אחד להפסיק בנתים. כגון שחל יום טוב ראשון בשני בשבת שהיו יכולים לבוא באחד בשבת והן קדמו ובאו מערב שבת. או שחל יום טוב האחרון בחמישי בשבת שהיו יכולין לילך בערב שבת ונתעכבו שם בשבת כל המשמרות שנתעכבו שם אין נוטלין אלא שתי חלות ומשמר שזמנו קבוע נוטל עשר וחולקין אותן בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: הנכנס נוטל שש כו'. שהמשמרות מתחלפות בשבת זו עובדת ערבית וזו עובדת שחרית: הנכנס נוטל שבע. נוטלי' שתי חלות יתרות בשכר שגפה דלתות שהם נועלי' הדלתות שפתחו המשמר היוצא בשחר(לו). ואין הלכה כרבי יהודה: הנכנסים חולקים. ביניהן לחם המגיע לחלקם בצפון. כדי שיראה לכל שהן נכנסים שהצפון עיקר שהיא קבוע לשחיטת קדשים: והיוצאים חולקים בדרום. כדי שיראה שהם יוצאים והולכים להם לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בלגה. שם המשמרה:

לעולם

עיקר תוי"ט

(לג) וה"ה ז' דפסח וח' דשבועות וב' דר"ה אלא משום דמכילתין בחג נקט לבוניי דחג: (לד) שיש תועלת למקדש שע"י חלוק לחם הפנים חלק כחלק יבואו למקדש ואם יתאחר א' מבעלי המשמר יוצא אחר שיבא במקומו. הר"מ: (לה) והמתעכב. וי"ל דהל"ל והמתעכבים והר"מ נפרש דהמתעכב הוא מל' הכנוס ויתפרש מתרגמי' ויתעכב. ור"ל שכשחל יום א' בינתים ונמצא שהמשמר שחל בו יום טוב מתעכלים מלבא כולם הואיל ויד כל המשמרות שוות ולפיכך הואיל ומעטים הם הבאים מאותו המשמר אינם נוטלים אלא שתים. ולפ"ז כשחל יו"ט ביום שני שבת שקודם יו"ט משמר היוצא נוטל עשר והוא שקורא התנא משמר שזמנו קבוע והנכנס נוטל שתים מהמעט האמור. וכשחל יו"ט האחרון להיות בחמישי. שבת שאחר המועד משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שתים שהם המתעכלים: (לו) ולע"ג שגם עליו תעבור הלוקה הזאת לשבת הבאה שהנכנס אחריו נוטל שבע והוא חמש. וא"כ מאי מהני להם חק זה. אמרו בגמרא דניחא לי' לאינש ליקח לאלתר ולא להמתין להבא שע"פ שלם ימתין יבוא לו ג"כ שוה בשוה: לז) בילגה, אל תטעה להגות בילנה לפי שזה מי הוא שם המשמר הט"ו (בד"ה א' כ"ד):

נשלמה מסכת סוכה:

בשמיני(נג) חזרו לפיס כברגלים(נד). אמרו, מי שהיה מקריב פרים היום(נה), לא היה מקריב למחר אלא חוזרין חלילה(נו) (כו): ז בשלשה פרקים בשנה(נז) היו כל המשמרות שוות(כז), באמורי הרגלים(נח) ובחילוק לחם הפנים(נט) (כח). בעצרת(ס) אומרים לו(סא), הילך מצה(סב) הילך חמץ(סג) (ל). משמר שזמנו קבוע(סד) הוא מקריב תמידין(לא) נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור(סה).

ומקריב

ר"ע מברטנורה

מקרבם אחת. שהרי אינם אלא שבעה פרים. ואילים שנים. ושעיר אחד. לעשרה משמרות. נשתיירו ארבע' עשר כבשים. לי"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפיס כברגלים. פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שקרבים בשמיני אין קרבי' כסדר קרבנות החג. לפי סדר המשמרות אלא כל המשמרות באות ומפייסות עליהן. כמו שמפייסות בשאר רגלים. וסדר הפיים מפורש ביומא פרק ברא שונה: אמרו משמר שהקריבו פרים היום. לא היו מקריבים פרים למחר. שהמשמרה שהקריבו אתמול כבשים לא היו מניחים אותן. אלא חוזרות חלילה: ז באמורי הרגלים. בנוה שאמור ברגלים כלומר בקרבנות האמורים ברגל היו כל המשמרות שוות. כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד ועורות של עולות ראיה ושל מוספי צבור ושל שעירי חטאות(כח): ובחלוק לחם הפנים. כשאירע שבת ברגל שבשבת מסלקין אותו ומסדרין אחר כדכתיב (ויקרא כ"ד) ביום השבת יעריכנו: ובעצרת. כשאירע בשבת ויש בו חלוק חמץ של שתי הלחם. וחלוק לחם הפנים שהיא מצה. אומרי' לו לכל אחד כשנותנים לו חלקו בלחם הפני' הילך מצה. וכשנותנים לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ. לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן. אלא מכל קרבן כל אחד נוטל חלקו. כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו. (שם ז) לפיכך מודיעין אותו שנותנים לו חלקו בין בחמץ. בין במצה: משמר שזמנו קבוע. לשמש בשבת זו. שחל הרגל להיות בתוכה: מקריב תמידין. שהרי אינן בשביל הרגל: נדרים ונדבות. שנדרו ונדבו כל השנה והביאום ברגל: וכל קרבנות צבור. לאתויי פר העלם דבר של צבור(לב)

ושעירי

תפארת ישראל

כ"ד בהמות לכ"ד משמרות: נג) משום דביום ח' לא הי' רק פר א' ואיל א' וז' כבשים, דהו"ל רק ט' קרבנות ואין בהם כדי לחלקן לכ"ד משמורות: נד) ר"ל כמו בשאר רגלים, שמפייסין ביניהן מי יקריב זה או זה: נה) ביום אחד מימי החג: נו) סביב [ונ"ל שהוא מלשון, חישל ושוטה חיד [דמשלי פ"ז מ"ד], דהיינו מסלים, וכ"ל הכא, שהקרבת הפרים שהוא בסילוק, היום לזה ומחר לאחר; וכ"כ אמרי' [זבחי' ד"כ] א"ל הרגו סליל', כ"ל נותר שמם רק ובשם בענין אחר. או כ"ל שהוא לשון חוללים במחול שסובבים תמיד]: נז) ר"ל בג' רגלים: נח) ר"ל בקרבנות האמורין שיקריבום ברגלים, חולקין כולן בשוה באכילה והקרבה: נט) היינו כשחל שבת בא' מימי הרגל. אבל סילוקן של לח"הפ וסידורן והקטרת הבזיכין, הי' הכל למשמר הקבוע, שילה היום בשבת: ס) ר"ל כשחל עצרת בשבת; דבעצרת הביאו ב' לחמי החמץ עם ב' הכבשים שהקריבו בעצרת; והרי לחם הפנים של שבת הי' של מצה: סא) לכל כהן שנוטל חלק: סב) מלח"הפ: סג) מב' הלחם, דאין חולקין קרבן נגד קרבן: סד) בשבוע שברגל: סה) *מוספין של שבת, ופר העלם דבר של צבור [שהקריבוהו כשהורו שנהדרין גדולה לרוב הקהל והסיכו לכן איסור כרת, ושנודע להם שטעו; מביא כל שבט ושבט פר]. ושעיר ע"ז [דהיינו כשהורו שנהדרי גדולה שמותר לעשות דבר אם לפני ע"ש, וכשנודע להם שטעו, מביא כל שבט ושבט פר ושעיר; והו חוקא כשעשו רוב הקהל על פיהן [ומב"ם פי"ב

עיקר תוי"ט

מוקצין ג' תקיעות ומתוי"ט: כו) חוזרין חלילה. הכך בתוספות בד"ה (א' כ"ד) יאיריב תלמון ולחגיו דעמיה כו' ומיהו בבית שני שלא עלו אלא ד' מן המשמרות ונחלקו לכ"ד וידעיה עלה קודם יהויריב הלכך שבת שלו קודמים. תענית דכ"ז: כז) שוות. בגמרא יליף לה מקרא דוכתב כו': (כח) וה"ה לשעירין. וכ"כ הכ"מ מה שראוי לאכול מהן אוכלין אותו בשוה והראוי לגבוה מקריבין אותו בשותפות: כט) לחם הפנים. שב' חלק כהלק ילכלו כו' וכ' התוי' חלוק הוא דמהדרינן. אבל סלוקו וסדורו והקטרת הבזיכים למשמר הקבוע מדמהדרין לי' מילכלו תבמע לאכול' דבייה כחמצא ולא לשעוד': ל) מצה כו'. מלה ולה"כ חמץ דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. גמרא: לא) תמידין כו'. הובות הבאות ברגל שלא מחמת הרגל שמקריבו דמשמא מיבעם שנאמר לבד מעולת על הלבות מה שמכרו כלבות זה לזה לגי בשבתי ולמה בשבתך. ובכלל זה נדרים ונדבות וקרבנות לצבור דליתנהו בשלא יומות הבל' ותדי הן למשמר המשמש ור"ה בשביע שחל בו הרגל למשמר המשמש. גמרא: (לב) גמרא. ומוסף שבת לא מכרע מתני' מידי וביו"ד והוי בכלל שאר קרבנות צבור. תוס' ותוי"ט:

וה"פ

לפתיחת שערים, שלש לשער העליון, ושלש[לח] לשער התחתון[לט] וג' למלוי המים[מ], וג' על גבי מזבח[מא], תשע לתמיד של שחר, וט' לתמיד של בין הערבים, וט' למוספין, ג' להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחול: ו יום טוב הראשון של חג[מב], היו שם י"ג פרים, ואילים שנים, ושעיר אחד[מג]. נשתיירו שם י"ד כבשים[מד] לח' משמרות. ביום הא', ששה[מה] מקריבין שנים שנים[מו] והשאר[מז] אחד אחד. בשני[מח] ה' מקריבין ב' ב', והשאר[מט] א' א'. בג'[נ] ד' מקריבין ב' ב', והשאר[נא] א' א'. בד' שלשה מקריבין ב' ב' והשאר א' א'. בה', שנים מקריבין ב' ב' והשאר א' א'. בששי, אחד מקריב ב', והשאר א' א'. בשביעי כולן שוין[נב].

בשמיני

תפארת ישראל

ותוקע הר"ת לסי' שקידש היום ולסו' אח"כ כל מלאכה: לח) הך תנא ס"ל שלא תקעו למעלה העשירי' ואע"ג דגם לאחר מעלה עשירי' קאמר תוקעין והולכין היינו רק תקיעה בלי תרועה: לט) *ר"ל כשחזר עם המים והגיעו עמם לשער העזרה: מ) היינו לשער המים כלעיל [פ"ד סי' מ"ד]: מא) קודם שינסכום ועי' פ"ד מ"ט]: מב) *כ"ד משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עובד משמור אחר; רק ברגל כולן שוין בהקרבת המוספין ובהקרבות ראיי' וחגיג' ושמחה; ולהכי קאמר תנא הך מתני', האיך חלקו בחג הסוכות כל המשמורות קרבנות המוספין ביניהם: מג) *הפרים והאילים היו עולות, והשעיר חטאת, והם יחד ט"ז קרבנות לט"ז משמורות, נשארו עוד י"ד כבשים לעולות לח' משמורות; אמנם בכל ימים שלאחריו, כל יום מתמעט א' מהפרים: מד) של מוסף: מה) משמורות: מו) ב' כבשים לכל משמור, הרי י"ב כבשים: מז) ב' משמורות הנשארי': מח) *שנתמעט א' מהפרים ונשתיירו ט' משמורות לי"ד כבשים: מט) ד' משמורות הנשארים: נ) שנתמעט שוב א' מהפרים, נשארו י' משמורות לי"ד כבשים: נא) ו' משמורות הנשארים: נב) ר"ל כל משמור מקריב רק קרבן א'; דביום ז' מקריבין ז' פרים, וב' אילים, ושעיר א' וי"ד כבשי', הרי

כ"ד

ר"ע מברטנורה

בכל יום: ושלש לשער העליון. כדאמרינן לעיל. עמדו שני כהנים בשער העליון. קרא הגבר. תקעו והריעו ותקעו: ושלש לשער התחתון. דתנן לעיל הגיעו לעזרה. תקעו והריעו ותקעו. ומאריכין בהן עד שהגיעו לשער התחתון. כדתנן היו תוקעין והולכין. עד שהגיעו לשער היוצא ממזרח. להכי קרי להו ג' של שער התחתון. וג' של מעלה עשירי' לא קחשיב. דהאי תנא סבר כרבי אליעזר בן יעקב. דאמר שלא היו תוקעים למעלה עשירית: ושלש למילוי המים. לאחר שמלאום ובאו להם לעזרה. דרך שער המים. תקעו והריעו ותקעו: על גבי המזבח. דתנן בפ' לולב וערבה. וזקפום על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. ותנא דידן לא מייתי הכא. כשחל להיות ערב פסח בשבת. שהפסח נשחט בשלש כתות. ותקיעות טובא הוו התם. משום דלא שכיחא כולי האי. שיהא ערב פסח בשבת. והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח. לאו דוקא דבערב פסח שחל להיות בשבת. זמנין דמוסיפים על שבע וחמשים תקיעות (כה): ו יום טוב הראשון של חג וכו'. כ"ד משמרות של כהונה היו במקדש. וכלן עולות לרגל. וזוכות בחובות הבאות מחמת הרגל. וששה עשר משמרות מקריבים ששה עשר בהמות. שהם שלשה עשר פרים. ואלים שנים. ושעיר אחד. נשארו ח' משמרות. לי"ד כבשים. ששה משמרות מן השמנה היו מקריבין שני כבשים כל אחד מהם. הרי י"ב כבשים. והשאר שהם שתי משמרות הנותרות. מקריבות אחד אחד: בשני. שנתמעט אחד מן הפרים. ונשתיירו תשעה משמרות לי"ד כבשים חמשה מהן היו מקריבין שנים שנים. הרי עשרה. והשאר שהם ד' משמרות הנותרות. מקריבות כל אחד כבש אחד: בשלישי. שנתמעט עוד פר אחד מן הפרים. ונשארו עשרה משמרות לארבעה עשר כבשים. ארבע משמרות מקריבות שנים שנים. הוו להו שמנה. והשאר אחד אחד ששה כבשים לששה משמרות: בשביעי כלן שוין. המשמרות ומקריבות כבשים שוות. שכל אחת

מקרבת

עיקר תוי"ט

דתנן ר"ע דאין דוחין את השבת. גמרא: (כה) שהפסח נשחט בג' כתות' דבכל כת קורא הלל ג"פ ובתחלת קריאת

תוקעין

אנו ליה עינינו, רבי יהודה אומר, היו שונין ואומרין, אנו ליה וליה עינינו[ל]: **ה** אין פוחתין מכ"א תקיעות במקדש[לא]. ואין מוסיפין על מ"ח[לב]. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות במקדש. שלש לפתיחת שערים[לג], תשע לתמיד של שחר[לד], ותשע לתמיד של בין הערבים[לד]. ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע[לה](כא) ובע"ש היו מוסיפין עוד ג' להבטיל העם ממלאכה[לו], וג' להבדיל בין קודש לחול[לז]. ערב שבת(כד) שבתוך החג היו שם מ"ח. שלשה לפתיחת

ר"ע מברטנורה

העזרה והיכל כדי לומר דבר זה.: שונין. כופלין לומר: אנו ליה. משתחוים ומודים. על מה שעבר: וליה עינינו. מיחלות להבא(כ): **ה** שלש לפתיחת שערים. כשפותחים שערי העזרה תוקעי' תר"ת וחשיב להו לג' תקיעות: ותשע לתמיד של שחר. כשהיו מנסכים נסכי התמיד. הלוים אומרים בשיר. ושלשה פרקים היו מפסיקים בו ועל כל פרק ופרק היו הכהני' תוקעי' שלש תקיעות תר"ת ומשתחוים העם (תר"ת חשיב להו לג') הרי ט' תקיעות: להבטיל העם ממלאכה. תקיעה ראשונה לבטל העם שבשדות תקיעה (כב) שניה נסתלקו התריסין וננעלו החנויות. תקיעה שלישית סלק המסלק (כג) והטמין המטמין את החמין והדליקו את הנרות: ושלש להבדיל בין קדש לחול. לאחר התקיעות הראשונות ששה כדי לגלות דג קטן ותוקע ומריע ותוקע. אלו שלשה תקיעות אחרונות להודיע שקדש היום: שלש לפתיחת שערים. של עזרה שתוקעים שלש

תפארת ישראל

ל) *ה"ק ליה אנחנו משתחוים על שעבר, וליה עינינו מיחלות לשבא: לא) *ג' קולות תר"ת חשיב ג': לב) *לאו דוקא, דבע"פ בשבת היו כ"ז תקיעות, כ"א שבכל יום, וט' למוסף, וט' לכל כת מג' כתות שהפסח נשחט בהן; רק דלא חשיב הך, מדלא שכיח. [ומה"ט לא חשיב נמי התקיעות שתקעו במקדש ביום א' דחוה"מ סוכות בסוף השמיטה קודם שקרא המלך התורה בהקהל [כתוספ' סוטה פ"ז] דהוא ג"כ לא שכיח. א"נ משום דאין להם שיעור וכדקאמר התם כל כהן שלא הריע אז כמדומ' שאינו כהן. א"נ משום דכפר הי' אף בבעל מום, וכדקאמר התם שראו היגר תוקע במקדש, משא"כ הכא כ"ל דאף התקיעות שתקעו להבדיל בין קודש לחול בע"ש, כ"ל שהיו בכהן שאינו בעל מום, כדי להודיע שגם הכהני' תמימין לא פסח רק במלאכת גבוה ולא במלאכת הדיוט. מיהו לרמב"ם [פ"ג מחגיגה] בל"ז לא ק' מידי, שכתוב שתקיעות ההם בהוצת ירושלים היו כדי להקהיל הקהל, וע"כ דס"ל מ"שכ בתוספ' שתקעו במקדש, ירושלים אקרי מקדש, וכן פי' נמי [רפ"ד דר"ה] במקדש היו תוקעין, דהיינו בירושלים. ועוד כ"ל דמה דקאמר התם בתוספ' שתקעו אז בחצוצרות זהב, היינו שנשכרו בדינר זהב, וכדקאמר התם; דאין לומר דהן עצמן של זהב, דהרי כל דלכנופיא צריך של כסף [כר"ה כ"ז א'] והר"ס לא חשיב [ר"ס פ"ג מ"ג] מדהן דהוריותא: לג) של עזרה בבוקר: לד) *דבשעת נסכי התמיד אמרו הלויים שיר, ומחלקין השיר לג' פרקים, ובתחלת כל פרק תקעו תר"ת: לה) *ר"ל לכל קרבנות מוספים שבכל יום, תקעו רק ג"פ תר"ת בשעה נסוכם: לו) *אף דבכל עיר תוקעין בע"ש במקום היותר גבוה בעיר [כשבת ל"ה ב' וקי"ד ב'], א"כ לא שייך לתקיעות המקדש? כ"ל דקמ"ל הכא דבמקדש נמי תקעו להזכיר דרך לעבוד' חוה שבת. וסדר התקיעות כך היו, במנחה תקעו תקיעה ראשונה, כדי לבטל מלאכה שבשדה; ושוהה מעט וחוזר ומריע להפסיק המשא ומתן; ושוהה עד קרוב לשקיעות החמה וחוזר ותוקע לבטל כל מלאכה אפי' שלצורך שבת, ושי' להדליק הנרות: לז) דאחר ששהה מעט חוזר ותוקע

עיקר תוי"ט

(כ) דהשתא לא הוו כמו מודים דמשתקין אותו כו' דכיון דלאתי מילי קא מדבר לי' שרי זימני ולא אתיא מגלא ליה נן בה. גמרא: כא) עוד כו'. מקשי' בגמרא דע' הוא דמוסיפין לכל המוספים שהיו בו ביום. ולא תוקעין לכל מוסף ומוסף. ומה"ט מיתא דלא חשיב ר"ה שחל להיות בשבת. דלית' מוסף דשבת ור"ח ור"ה: (כב) ליתנ' בגמרא נקט וגלו דוקא דהכוע' היא תוס': (כג) קדרות העשויות להסתלק למאכל הליל' רש"י: כד) ע"ש. שבת שבתוך החג שהיו שבע למוספים ולאוי כ"א לא מלי למתני דהא בלאי לאו טנהו דמשום ביום השולשה.

דשן

מאור בית השואבה יד): ד חסידים ואנשי מעשה טו) יב) היו מרקדין לפניהם טז) יג) באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהן דברי שירות ותושבחות, והלוים בכנורות יז) ובנבלים יח), ובמצלתים יט), ובחצוצרות כ) ובכלי שיר בלא מספר כא). על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים. שעליהן לויים עומדין בכלי שיר, ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון טו) שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים כב) ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר טז), תקעו והריעו ותקעו כג), הגיעו למעלה עשירית יז) תקעו והריעו ותקעו, הגיעו כד) לעזרה כה) תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין יח) עד שמגיעין לשער היוצא למזרח. הגיעו לשער היוצא למזרח, הפכו כו) פניהן למערב כז), ואמרו אבותינו יט) שהיו במקום הזה כח), אחוריה' אל היכל ה' ופניה' קדמה והמה משתחוים לשמש כט).

ואנו

תפארת ישראל

מהן [שארפיע לאכטע]: יד) *שהמנורות עומדות על כן גבוה נ' אמה, וזה על ראש ההר, וכותל מזרחי הי' נמוך, לכן שאירה כל העיר: טו) *נ"ל דר"ל גדולי הדור, שמעשה שצבור בידן, כסנהדרין וראשי הישיבות, ושאר חכמי ישראל; ולא היו מניחין לכל עם הארץ לרקד ולשורר, כדי שלא יבואו מתוך שמחה יתירה לידי קלות ראש, רק כולם באו לראות ולשמוע: טז) *לפני כל העם שעמדו סביב אצל החומות. א"נ נ"ל עפי דלפניהן על המנורות קאי, ועשו כן כדי שיראום הכל: יז) [הארפען]: יח) *[לויטע], והוא כלי זמר עם מיתרים כעין [פיאלינע] שלנו; וזה נבל עשור, שהי' לו י' מיתרים, או פחות או יותר. ונקרא נבל מדהי' נגוניו מתוקין ביותר עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם [עי' יוזעפוס פלאביוס ספר ז' פ"י]: יט) [קאסטאנגעטטען], והן ב' קערות של מתכות שמקישין זה בזה: כ) [טראמפעטען]: כא) באין מספר קבוע ועי' עירוכין: כב) ר"ל בשער נקנור שהוא בין עזרת ישראל לעזרת נשים, נמצא שעמדו למעלה ממקום הריקודים והשמחה: כג) *ב' כהנים הנ"ל תקעו לסימן שילכו העם לשאוב מים לנסך: כד) *ב' הכהנים בראש, וכל העם אחריהן: כה) לרצפת עזרת נשים: כו) *הפכו כולן א"ע: כז) נגד שמקדש והיכל: כח) *בבית ראשון: כט) *כמוזכר ביחזקאל [ח' פט"ז]:

ר"ע מברטנורה

זורחת בכל העיר (יא): ד באבוקות של אור. בארבעה אבוקות או בח' זורק זו ומקבל את זו: דברי שירות ותושבחות. יש מהן שהיו אומרי' אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו אלו חסידים ואנשי מעשה(יד). ויש שהיו אומרי' אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו. אלו בעלי תשובה. ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ונמחל לו: שעליהם הלוים עומדים בשיר. בשמחת בית השואב'. אבל דוכן לשיר של קרבן. אצל המזבח היה: תקעו והריעו ותקעו. זה סימן לילך ולמלאות מים לנסוך מן השילוח: הגיעו לעזרה. לקרקע עזרה של נשים: הפכו פניהם למערב. לצד העזרה

ה"ק

עיקר תוי"ט

בנה היא היתה של שש ומלנפת: (יא) וכותל המזרחי שהיא לסוף עזרת נשים הי' נמוך כדאמר בסדר יומא והמנורות עולות למעל' הימנו. רש"י: יב) חסידים ואנשי מעשה. ולא היו פוצין לותה ע"ה וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי ישיבות וסנהדרין והזקני' ואנשי מעש' הם שהיו מרקדין ומספקים ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע. הר"מ: יג) לפניהם. קאי על הכולים דתנן בר"פ מי שלא ראה בשמחת פי' שמע מיני' דכולים היו: (יד) פרש"י כל חסיד הרי חסיד מעיקרו. ואמרו שלא עברנו עביר' בילדותינו לבייש את זקנתינו והיינו תשבחות שמשבחין להקב"ה על כך: טו) העליון. כן נקרא לפי שהוא למעל' מעז"נ והוא שער נקנור. הר"מ ועתוי"ט: טז) קרא הגבר. והיו בוהין בתקיעות ובהפיכת פניהם כו' והי' ומליך היום קודם שיגיעו לעזרה ועד שיקדשו בכלי לא הוכשלה ליפסל בלינה. תו' ועי"ע: יז) עשירית. בעי כדי ירושיה למעל' עשירית דנחית חמשה וקאי אעשרה. ס"ד דנחית י' וקאי אחמשה. תיקו: יח) והולכין. ומאריכין בהן עד שמגיעין ס' רש"י: יט) אבותינו. פרש"י לאותו בבית הראשון היו כופרין ולא היו פניהן לבית אלא אחוריהם וגו' פסוק הוא ביחזק' (ס' י"ו):

והששה

דוחה[ב]) לא[ג]) את השבת ולא את יום טוב[ג]). אמרו, כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו: **ב** במוצאי יום טוב הראשון של חג[ד]) היו יורדין[ד]) לעזרת נשים[ה]), ומתקנין שם תקון גדול[ו]) ומנורות של זהב היו שם, וד' ספלים של זהב בראשיהן[ז]), וד' סולמות לכל אחד ואחד[ח]) (נ"א על כל מנורה ומנורה), וארבעה ילדים[ח]) מפירחי כהונה[ט]) ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים[ט]) לוג[י]), שהן מטילין לכל ספל וספל[יא]): **ג** מבלאי מכנסי[י]) כהנים ומהמייניהן[יב]) מהן היו מפקיעין[יג]), ובהן היו מדליקין. לא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור

ר"ע מברטנורה

שחליל המסה. לפי שאינו דוחה לא את השבת. ולא את י"ט: שמחת בית השואבה. לפי שכל שמחה זו על שאיבת המים של נסוך. קרו לה שמחת בית השואבה על שם ושאבתם מים בששון (ישעיה י"ב): **ב** תקון גדול. שהיו מקיפים אותה גזוזטראות(ו) ומושיבים הנשים מלמעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יבואו לידי קלות ראש(ז): בראשיהן. בראש כל מנורה: **ג** מבלאי מכנסי כהנים. ממכנסי כהנים הבלויות ומאבנטיהן הישנים. תרגום אבנט המיינא: היו מפקיעים. קורעים לעשות פתילות: שלא היתה מאירה. לפי שמנורות גבוהות נ' אמה והר הבית גבוה והאורה זורחה

תפארת ישראל

שמתקנין אותו בכמה מיני תקונין [כמ"ב] לשמחת שאיבת מי נסוך שבחג: ג) *אע"ג דכלי שיר בשבת ויו"ט אסור רק משום שבות, ואין שבות במקדש? היינו לצורך עבוד', אבל הכא רק שמחה יתירה הוא ולא עבודה: ד) *וה"ה כל ימי חו"המ אחר הקרבת תמיד בין הערבים: ה) *הכהנים והלויים שבעזרה, יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים שבשפולי ההר: ו) [גראסע אהרנונג]; שהניחו קרשי' עם מעקה סביב על הזיזין שיוצאין מהחומ' סביב, ושם עמדו עליהן הנשים, לראות שמחת בית השואבה שהי' למטה בעזרת נשים, ולא יתערבו הנשים עם האנשים: ז) *בראש כל מנורה הי' ד' [בעקקען]; ותוך הספלי' הניחו כבתילה העבה ביותר והבעירוה: ח) סולם לכל ספל. ונ"ל דלא שהיו המנורות של זהב כל כך גבוהות ועבות עד שהי' לריכי' לעלות בסולמות להדליקן, ובפ"ש אמרינן שהי' גובה של כל מנורה נ' אמה, וזהו גוזמא גדולה שיהיו מנורות רבות גבוהות ועבות כל כך כולן זהב, אלא שהיו המנורות עומדות על בימות גבוהות כל כך, או סביב שפת הגזוזטרא שעשו, וכל זה כדי להפיץ אורה בכל עיר הקדש: ט) *מבחורי כהונה; על כל סולם יושב כהן א' רק בשנים שקל לעלות; ונ"ל דאע"ג דכבר קאמר שהיו ילדים, נקט נמי פרחי כהונה לומר שבחרו אותן יפים כפרחים וקלין במעשיהן כעוף פורח, והכל רק להדר השמחה: י) *דהיינו ל' לוג לכל א': יא) *כל שעה שילטרך: יב) ר"ל ממכנסי' ואבנטים שנתבלו, מהן עשו הפתילות העבות הנ"ל. ונ"ל דלהורהא למלתא נקט, דהכי דרכן לבלות, ביותר מכתונת ומלנפת, מפני החיכוך והשפשוף בהן; או נ"ל משום דשאר בגדי כהונה שבלו נגרכי' למנורה [כשבת כ"ב א'], משא"כ מכנסיים אין דרך כבוד למנורה, ואבנט נמי מדים בו לאר מעורב בפשתן, לא חזי רק לבוצינא, שהיו הפתילות שם עבות מאד: יג) עשו מהן

עיקר תוי"ט

ב) שאינו דוחה כו'. הא דלא קתני חליל כו' משום דבעי לסמוך ולמימר חליל של ב"הש דדיק מני' בגמ' הלי הוא דלא דחי הא דקרבן דחי תוס': ג) לא כו'. לע"ג דחליל אינו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר כו' וקי"ל דאין שבות במקדש. בית השואב' שאני. כדאמרי' בגמ' שלינה אלא משום שמח' יתירה. תוס': ד) ירדו כו'. כהנים ולויים יורדים מעזרת ישראל שהיא גבוה לעזרת נשים שלמט' הימנה כמבואר הכל בפ"י: ה) תקון גדול. פי"ל גדול התועלת הר"מ: (ו) פרש"י בבלבוני' לא היו זיזין יוצאין מן הכתלים והקיפוה גזוזטרא. נתנו זיזין בכתלים סביב סביב. וכל בנה מסדרין בם כו' כדי שיהיו נשים כו' וזה תיקון גדול דקתני שמתקנים בכל שנה: (ז) פי' הר"מ כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים והדין עמו כי האנשים שלמט' היו הגולין בשמח' לא השמחים שעלמן כמ"ש הר"ב במהות בם. כי השמחים היו חסידים וכו'. וא"כ הולך לטעם. ולמגם הסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש והוא ימשול בך כתיב. ועוד משום קישוי לאשה. ובמא יולא קרי כ"ב ברלגות בית ה': ח) ילדים. בחורים. רש"י: ט) של ק"כ כו'. הוא של ל' ל'. ונקט כללא נ"ל משום דקימנייהו באיתא של מבה דניתו ע"ה בלוג תיכתו אמחם עליגו ועוד היא הלכה: י) מבלאי כו'. הימה דלא תנינ כתונת

בגמ

פ"ה החלילה) חמשה וששה, זהו החליל של בית השואבה‎ו)א) שאינו דוחה

תפארת ישראל

פ"ה ה) *[הפלעטע] שנהגו זה כלעיל פ"ד סי' ח'. ואף דכלי זמר הרבה הי' שם, עכ"פ קול החליל נשמע ביותר, ובו מתחילין ומסיימין, לפיכך נקרא כל הזמר על שמו: ו) כך נקרא שם המקום שבעזרת נשים שמתקנין

ר"ע מברטנורה

פ"ה **החליל** הרבה מיני זמר היו שם ועל שם שהחליל קולו נשמע יותר מן האחרי' נקראו כולם על שמו: חמשה וששה. פעמים חמשה פעמי' ששה. אם יום טוב ראשון להיות בשבת. החליל ששה. אם בשאר ימי החול החליל

עיקר תוי"ט

א) **בית השואבה.** שם המקום שהיו מתקנים לשמח'. הר"ב:

שליט

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

החטיפה; הלמ"מס להביא ערבה חוץ מערבה דלולב להיקף בו המזבח והיה לוקטין בכל יום חדשים ממקום למטה מירושלים שנקרא מוצא, משום שהוציאו ופטרו אותו ממס המלך, והיו הענפים גבוהים י"א אמה, ומקיפין הכהנים בהם המזבח פעם א' בכל יום מהששה ימים, וביום ז' ז"פ, [וי"א שבששה ימים לא היו מקיפין רק בלולבין והערבה היו זוקפין ומעמידין אותן בצידי המזבח על היסוד בלי הקפה וביום השביעי הקיפו בערבה, והוא פלוגתא בגמרא; ומנהגינו, שמקיפין כל הששה ימים בלולב, הוא כמ"ד שמקיפין בלולב דאי בערב' כיון שאין אנו עושי' בערבה זכר למקדש אלא ביום ז', לא היה לנו להקיף אלא בשביעי, וביום שביעי שמקיפין אנחנו גם בערבה הוא לעשות ככ"ע, דלמ"ד דמקיפין בלולב אינו מפסיד הערבה, ולמ"ד בערבה אינו מפסיד הלולב] וזוקפין ומעמידין אותן בצדי המזבח על היסוד סביב, וראשיהן כפופין ע"ג המזבח למעלה מקרנות אמה ובעת הבאה וסידור תוקעין מריעין ותוקעין וביום חיבוט הערבה, שהוא יום ז', כל א' מהעם לוקח משם בד א' או יותר וחבטן בקרקע, או על הכלי פעמיים או שלש בלא ברכה שרק מנהג נביאים הוא, ודוקא ביום ז', שאז מנהג נביאים לחבוט בשבת, זוקפין אותה בשבת דהיו קוצרין ומביאין הענפים מע"ש ומניחין אותן בגגיות של זהב מלאות מים שלא יכמושו, הא בחל שבת בשאר ימים לא היו זוקפין והיה מצות ערבה אז רק ששה [ומנהגינו עתה בערבה זו רק ביום ז' זכר למקדש, לפי שאינו בפירוש בתורה, וקוראין היום הושענא רבה שמרבין בו בתחינות הושענות שבחג נידונין על המים והכל הולך אחר החיתום וכל דיני ערבה שבלולב שייכי' גם בערבה זו וגם אותה יקצצנו נכרי ומיהו בזה אפילו עלה בבד א' כשר אלא שאינו הדור מצוה וטועים אלו המנתקים העלים ומקצרים הבדים שלא יהיה ארוכים, שבמקדש אדרבה היה בהיפוך, והמנהג לאגדם בעלין שבלולב ואינה מעכב די"א דיותר טוב נפרדים ואין שיעור למספר הענפים והמנהג כה' גבעולין ואין ללקחה עם הלולב אלא אחר שהקיף בלולב, וי"א שאין אוחזין אותה אלא כשמגיע לתפלת תענה אמונים שמתפללים על המים ואז מניחין הלולב ולוקח הערבה, ומצות חבטה כלעיל ומפני שי"א דחבטה היינו נענוע לכן עושין שניהם נענוע תחילה ואחר גמר כל הושענות חבטה ה' פעמים, ומה שנהגו לחבוט עד שיפול כל העלין הוא מתינוקת לשמהה; ובחל יום ז' בא' בשבת וקצצו הנכרים בשבת אפילו צוה לו ישראל מותר, מיהו כיש בפרהסיא כדבר, אפילו לא אמר לו הישראל לקצוץ בשבת רק אמר לו ראה שתהא מזומנת למע"ש, כיש לו ערבה אחרת יש להחמיר]; בשעת הקפה במקדש היו אומרים אנא ה' הושיעה נא, ובשעת הפטירה ביום ז', אמרו יופי לך מזבח ב"פ [אולי כנגד ב' המזבחות מזבח הנחושת ודוהב דשניהם לכפר, מזבח הנחושת ע"י הקרבנות, ודוהב ע"י הקטורת] ואחר זה מיד חוטפין הגדולים האתרוגים מיד התינוקת ואוכלין ביציאתן מבה"מק ואין בזה גזל, דאף דשייך האתרוג דקטנים לאבותיהן כך נהגו בשמחה, ולי"א הקטנים בעצמן אוכלין האתרוגין שלהן אחר שזורקו ושמטו הלולבים מידם; מיהא האתרוגים דגדולים אתקצי למצוה ליום ז' ואסירי כולא יומא ולדידן משום ספיקא דיומא אפילו בח': מ"ח. ההלל והשמחה חייב בהם כל ח' ימים, ועי' לעיל פ"ג בענין הלל, וחייב בכבוד י"ט האחרון של חג ולדידן גם בשמחת תורה שהוא ספק ח', ובשמ"עצ יושב בסוכה בלילה וביום שהוא ספק ז' ואין מברכין לישב בסוכה ואומר שהחיינו דשמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קשב, גם אין לישן בליל ה' בסוכה, וכשיוצא מהסוכה בסוף יום ח' אומר יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לויתן, ואסור לסדר השולחנות והספסלין בבית לצורך הלילה משום הכנה [וכן אסור להעמיד הנרות לצורך הלילה כבשאר יום א' ליום ב' די"ט, וכן אין לחפש בס"ת להעמידה בפרש' שיקראו בה אסור מיו"ט לשבת או איפכא], מיהא להעמיד הספסלין והשולחנות להאריך הטבלא על רגלי' מותר, ובא"י מוריד הכלי' מהסוכה בסוף יום ז': מ"ט, י, מצות ניסוך המים במזבח בתמיד דשחר הלמ"מס, ונוהג ז' ימים בחג, והיו ממלאין בכל יום בבוקר צלוחית זהב דג' לוגין כניסוך דכבש ממעין שילוח הסמוך לירושלים, וכשחזרו ונכנסו עם המי' בשער אחד משערי העזרה הנקרא שער המים תקעו והריעו ותקעו, עלה בכבש שהוא בצד דרומי דמזבח ופנה לשמאלו לקרן מערבית דרומית מקום עשיית נסכים וב' ספלי' של כסף היו שם, במערבי עיר' המים, ומזרחי שבו הי' הנקב דק וצר, והמזרחי ליין והוטמו גס ורחוב, שיכלה המים שמקלח מהר והיין שהיו יורדין לשיתין כאחד, ולמנסך אמרו הגבה ידיך לראות שאינו מצדוקי' שאינן מודי' בניסוך המים, וכפ"א שניסך על רגליו ולא על המזבח, ורגמוהו העם באתרוגיהן; ובשבת דלא הלכו חוץ לעיר לשאוב ולטלטלו מר"ה לר"הי, היו ממלאי' המים מע"ש בחבית זהב, דאינה כלי שרת שלא יפסול בלינה, ומניחה בלשכה, ולמחר ממלא ממנו לניסוך, ובנשפכה או נתגלתה ממלא מן הכיור שמחוברין מימיו בקרקע, אעפ"י שאין מימיו יפין כדשילוח:

יצא רבי יהודה אומר[לב], בלוג היה מנסך כל שמונה[נג]. ולמנסך אומרים לו הגבה ידך[נד] שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו[נה] ורגמוהו כל העם באתרוגיהן[נו][לג]: י כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקודשת[נז]. מן השילוח, ומניחה בלישכה, נשפכה, או נתגלתה, היה ממלא מן הכיור[נח] שהיין והמים המגולין פסולים[לד] לגבי המזבח[נט]:

ר"ע מברטנורה

היו נתונים אצל הקרן סמוכים זה לזה זה לפני זה אחד לצד מערב ואחד לפנים ממנו דהיינו למזרח: רבי יהודה אומר כו'. בהרתי פליג אג' לוגין ואז' דקאמר תנא קמא והאתא רבי יהודה למימר. אף בשמיני מנסכים. ואין הלכה כרבי יהודה: הגבה את ידך. כדי שנראה את המן מים בספל. לפי שצדוקים אין מודים בנסוך המים: שפעם אחת ניסך. צדוקי אחד את המים על רגליו: י שאינה מקודשת. שלא נתקדשה לעבודת מזבח דאי הוי מייתי במקודשת אפסילו להו בלינה שכלי שרת מקדשים. כדכתיב (שמות ל') כל הנוגע בהם יקדש וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה: היה ממלא מן הכיור ואף ע"פ שהכיור הוקדש לכלי שרת ומקדש את מימיו לא היו נפסלים בלינה לפי שהיו משקיעים אותו מבערב בבור כדאמר ביומא פ"ג. אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלים בלינה: שהמים והיין המגולין. היינו טעמא דנתגלה. ממלא מן הכיור ולא היה מנסך [מהן שהמים והיין] המגולין פסולים לגבי המזבח:

פ"ה

תפארת ישראל

פ"ה

המים לספל היין, והיין לספל המי': נג) בהרתי פליג את"ק, דקאמ' ג' לוגין ורק ז' ימים. ונ"ל מדלא מייתי דברי ר"י לעיל גבי מתניתא ג"ל והפסיק בינייהו טובא, וגם עם פלוגתא אחרית' דר"י בספלים, ש"מ דמודה ר"י באמצ' שהאבו בכלי של ג' לוגי', אי משום דמנכרי מצוותה טפי כשיהיה בפרסום מבלוח לעור'; אי כדי שלא יטעו ליקח הלוג המקודש לניסוך ויוציאוהו לחוצה ויפסלו המים ביוצא; וגם בל"ז אין מציאי' כלי שרת מהעזרה [כמנהו'] ומה"ט כמי בסיפא לקחו חבית; נד) פירשו הכל כשהנסך, ולא יהסדוך כלדוקי שאינו מול בנסוך המים: נה) משום שצדוקי הי': נו) *דנסוך המים רק בשחר הי', בשעת נטילת אתרוג ולולב: נז) שלא נתקדשה לעבודת המזבח; דבנתקדש', היו המים נפסלים בלינה. דבשבת לא הלכו בשחר חוץ לעיר לשאוב המים, דאסור לנשאן מר"ה לר"הי: נח) *שמחוברין מימיו בקרקע, ולהכיאן נפסלין בלינ'. מיהו באפשר שאבו ממעין השילוח, דשם היו המים יפין ביותר: נט) *מדלא חזו להדיוט, מהשם שהייה נחש, והקריבהו נא לפחתך [כך כ' בב"ש הנל. ולי"נתק למה לא הביא הב"ש המקרא שב' בתורה ממובחר נדרך [ביומא דכ"ד ב']? נ"ל דהוקא כשאין מום בדבר רק שלשבר ביציא מובחר יותר, ילפינן ממובחר נדרך: אבל כשיש הפסק ומום בהדבר, שייך מפני קרא דהקריבהו, ולהכי הכא [הה"נ ע"א] והמגולין [ד"ל ע"ב] מביא הב"ש קרא דהקריבהו, מדיש שפרין בגוף הדבר. ובזה המוזי' לבע"ד דבכי כש"י [מנחות דס"ד א'] ד"ה לפי' נמלאת, שכ' דבחושה קרן כהוב יליף מהקריבהו? והו"ק]:

עיקר תוי"ט

פ"ה

כו'. לכאור' משמע כנימר בהחליף וכ"ה בכש"י אבל לבין הר"ם ולא שירה כו' ונסך שניהם בכלי אחד יעו"ש; לב) ר"א כו'. א"א לומר דלא ס"ל הכ"מ. וי"ל דס"ל דכמי שנתכנית לשמחת בלאים כדלעיל. ה"נ יש לרצות לשמחת ניסך כהלקתן דמקרי שמח' ולוג נמיכי לה כש"י ושתוי"ע: לג) באתרוגיהן. לנמדך שלין ניסוך אלא בשחר בשעת נטילת לולב. נמכא: לד) המגולין פסולים. משום הקריבהו נא לפחתך הירלך או הישא פניך למר ה' לבלום גמרא:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

ס"א, ב', ד', ג', ה', ו', ז'י ז' דברים במקדש בחג הסוכות. לולב וערבה, הלל ושמחה, סוכה וניסוך המים והחליל, מצות לולב אצלינו בארנו לעיל; ובמקדש הוא שבעה, בהל י"ט א' בשבת; ושעה, בהל בשאר ימים, ובהל יום א' בשבת היו מוליכין לולביהן להר הבית מע"ש, ולעו"ר ונוק"ל, היה ראתרוג מבודך בענפי הערבות והדס, והשמשים מניחין הלולבין על גב הכבשות הבנויות מוקפות כבוב רחב, שפליהם כעין רגג. ולמחר משכימים ובאים והחזנים זורקין לפניהם, והם חוטפין, ומלמדים אותם שיאמר כל א', כל מי שנכנס לולבי בידו הרי הוא לו במתנה, דביום א' אינו יוצא בלולבו דחבירו, והוקנים התלשים לחטוף, היו מניחין שלהן בחדר שהיה לכך; אח"כ תקנו ב"ד שבשבת ביום א' יהין כל א' נוטל בביתו, שבאו בסכנה ע"י ההטיפה

כשאר כל ימות החג. סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכול(לז), לא יתיר סוכתו(לח), אבל מוריד(כו) את הכלים מן המנחה ולמעלה(לט), מפני כבוד יום טוב האחרון של חג(מ): ט ניסוך(כז) המים(מא) כיצד(כח), צלוחית(מב) של זהב, מחזקת שלשה לוגים, היה ממלא מן השילוח(מג). הגיעו לשער המים(מד), תקעו והריעו ותקעו, עלה בכבש(מה), ופנה לשמאלו(מו). שני ספלים(מז) של כסף היו שם. רבי יהודה אומר של סיד היו. אלא שהיה מושחרין(ל) פניהם מפני היין(מח). ומנוקבין כמין שתי חוטמין דקין(מט), אחד מעובה ואחד דק(נ), כדי שיהיו שניהם כלין בבת אחת, מערבי(נא) של מים, מזרחי של יין. עירה(לא) של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים(נב),

תפארת ישראל

מדלבנן, ולסור משום מוקצ' [כהא"ש פ"ב דשבת אות ס']? ואף דהתם דוקא בנותר מתוך שיעור הדלקתו, ולא נעש' בו עדיין המצוה שהוקצה לה, משא"כ הכא כבר נעלו בו; עכ"פ ה"נ אתקצי לכול' יומא? וצ"ל דהכא בתינוק אף שהגיע לעונת נדרים אינו יוצ' להקלות הלולב, ונדלינו שלו רק של אביו, ואביו מדידע דעושין כן לשמח', כהתנה בפירוש דמי [ועי' ברע"ז ססי' תרל"ח, ומ"ש בקופת הרוכלין בדיני מוקצ' סי' ה']: לז) ביום ז': לח) לסתרה מיד: לט) *שהשתמש בהן בסוכה, יורידם להבית. ונקט לשון מוריד, דסוכותיהן עשו בגגות [כע"ז ד"ג א']: מ) *שירא' כמכין כלים נאים ליו"ט. ולדידן דצריך לישב בה בלילה וביום ח', רק שאינו מברך, מוריד הכלים בח' אחר אכילתו [תרס"ו. וצ"ע לענ"ד דהכי מכין מיו"ט לחבירו אסו' אפי' באינו מלאכ' כמג"א כס"י תק"ג]: מא) דניסוך המים הלמ"מ: מב) [קריגכען]: מג) שם מעין סמוך לירושלי': מד) שם שער שבעזרה שבו מכניסין המים ששאבו מהמעין: מה) *הנושא הצלוחית עלה בכבש שבדרום המזבח: מו) דסמוך לקרן דרומית מערבית היו הספלין שבהן מנסכין; וכשעלה בדרום, היה הקרן הזה בשמאל העולה: מז) [בעקקען] מחוברין בסיד במזבח, א' ליין וא' למים: מח) ופעמים שטועה לשפוך היין להמערבי, להכי שניהן דומין לכסף: מט) *נקב א' בכל חוטם שבכל ספל; והכהן מערה בזמן אחד המים והיין, כל אחד לספלו; ומשם יורדין דרך החוטם לגג המזבח, ומשם דרך נקב שבגג יורדין לשיתין; והוא חלול עמוק מאוד שתחת המזבח: נ) *נקב המעובה הי' ליין, שעב מן המים; שהמים ממהרין עי"ז לצאת, יותר מהיין העב בטבעו יותר מהמי': נא) *הספל המערבי: נב) *ר"ל אם טעה והחליף וניסך המים

ר"ע מברטנורה

ח לא יתיר אבל שלה לסתר'. דהא כל היום חובת': אבל מוריד. הוא מפנה הכלים נאים ומצעות נאות שהעלה לתוכה: מפני כבוד יום טוב. שירא' כמכין לקראתו (למקום) שיסעוד בו הליל': ט מן השילוח. היא מעין הסמוך לירושלי': מחזקת ג' לוגין. (זהו) פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש: שער המים. אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שבו מכניסין צלוחית של מים לנסוך החג: תקעו והריעו. משום שנאמר (ישעיה י"ב) ושאבתם מים בששון (כט): עלה בכבש. שהיה בדרומו של מזבח ופנה לשמאלו שנסכים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה: שהיו משחירים פניהן. מחמת יין ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד: כמין שני חוטמין דקין. חוטם אחד בספל אחד ונקב אחד בחוטמו. והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדין דרך החוטמין על גג המזבח ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מזבח שהן חלולים ועמוקים מאד: אחד מעובה ואחד דק. אחד מהנקבים עבה והוא אותו של יין וא' דק אותו של מים. כדי שיהו כלין שניהן בבת אחת. שהמים ממהרין לצאת יותר מן היין מפני שהיין עב יותר ומאחר לצאת לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק כדי שיהו כלין בבת אחת: ה"ג מערבי של מים. מזרחי של יין. הספלים היו

יצא

עיקר תוי"ט

מערב יו"ט דבלילי' אין מותרין קדשים דכתיב ביום צותו ת"ל לך הלך ומה ראית מכב' אני לילי יו"ט אחרון שיש לפניו שמח' ומוציא נ"ל ראשון שאין לפניו שמח' גמרא. ופירש"י דשאר לילות א"ל ריבוי דבכלל ימים הם כו' ולע"ג דכשחל בשבת אין שלמי שמח' דוחין אותו לא תני השמח' שמנה ושבעה דישול לשמחו בכסות נקי' ויין גמרא דפסחים דע"א: כו) מוריד כו'. לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגן להכי תני מוריד רש"י: כז) ניסוך כו'. בגמרא לאתוי' דהלכה למ"מ היא לר"ג דדרשי הנאי רמוזי בקרא: כח) כיצד כו'. הכא תנא סדר המילוי והניסוך ובפרק דלקמן תני השואבה והילילה מג"ה מק לא השילוח למלאו': (כט) ומעיני הישוע'. תוס': ל) מושחרין כו'. דכיון דאמר מר עירה של יין כו' יצא אתי לאחלופי. גמ': לא) עירה כו'

מה הן אומרין, יופי לך(יח) מזבח, יופי לך מזבח(כח) רבי אליעזר אומר ליה ולך(יט) מזבח ליה ולך מזבח(כט): ו כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת(ל) אלא שהיו מלקטין אותן(לא) מערב שבת, ומניחים אותן בגיגיות של זהב(לב), כדי שלא יכמושו(לג). רבי יוחנן בן ברוקה אומר, חריות(לד) של דקל היו מביאין(לה) וחובטין אותן בקרקע בצידי המזבח (נ"א ע"ג המזבח), ואותו(כא) היום נקרא יום חבוט חריות: ז מיד התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן(לו): ח ההלל והשמחה שמונה, כיצד, מלמד שחייב אדם בהלל ובשמחה, ובכבוד יום טוב האחרון(כה) של חג, כשאר

ר"ע מברטנורה

ע"ב(יח). פירוש אחר. מי שאני והוא בצרה. שנאמר עמו אנכי בצרה. הושיעה נא: ו גיגיות. כלים של זהב מלאים מים: כדי שלא יכמשו. עליהן: חריות. ענפים של דקל היו מביאים בין בחול בין בשבת. ולא ערבה דכתיב כפות תמרים שתים הן. א' ללולב ואחת למזבח(כ). ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקה: ז מיד התינוקות שומטים את לולביהן. הגדולים שומטים לולבי התינוקות מידן של תינוקות: ואוכלים. הגדולים אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר משום גזל(כב) שכך נהגו משום שמחה. פירוש אחר. התינוקו' משליכים לולביהן מידם(כג) ואוכלי' אתרוגיהן בשביעי. אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהן כל אותו היום דכיון שהוקצה(כד) למצוה למקצת היום הוקצה לכלו:

ח לא

תפארת ישראל

ז']: כח) יופי זה עשינו לכבודך מזבח, מזאת מכפר עלינו: כט) ר"ל אנחנו מודים ליה אלהינו, ולך אנו משבחים, שכל כך אתה חביב לפניו לכפר עלינו: ל) כשחל יום ז' של סוכות בשבת; ואע"ג דגם ביו"ט לא היו חותכין אותן ממחובר, מדלא עדיף משופר [כר"ה פ"ד מ"ח], והיו צריכין ללקטם מעיו"ט ולהניח' בגיגיות וא"כ למה נקט שבת דוקא? י"ל תנא רק היתיר' קמ"ל דביום ז' פרי לטלטלם בשבת כמו ביו"ט: לא) *הענפים: לב) [פעססער] של זהב מליאות מים: לג) העלי': לד) ענפים: לה) מדנקט פלוגתא דר' יוחנן הכא, ולא לעיל ברים משנה ה', דהרי התם קאמ' דלקחו ערבה, הו"ל לתנא התם למנקט דלר"י לקחו חריות? ר"ל דר' יוחנן לא פליג רק כשחל בשבת אז היו מביאין חריות שאינן נכמשין כל כך מהר, שכך תקנו הנביאים לשבת [ועי' תוס']: לו) *ר"ל משנפטר העם ויוצאין מביהמ"ק בז', חוטפין הגדולי' הלולבו' מיד הקטנים, ואוכלין האתרוגים, ואין בזה גזל, דאף דהאתרוגים של הקטנים שייכין לאבותיהן, כך נהגו לשמחה. וי"א דשומטין ר"ל זורקין, שמיד אחר שנפטרו, הקטנים זורקין הלולבות ואוכלין האתרוגי'; אבל אתרוגי' של הגדולי' הרי אתקצאי למצוה ליום ז', ואסירי כל יום ז'; ולדידן גם בח' אסו' משום ספיק' דיומא [הרס"ה]. ואי"להק למה האתרוגים של הקטנים לא אתקצאי, הרי עכ"פ מצוה תנן איכא גם באתרוג שלהן, דהכי קטן היודע לנענע חייב בלולב [כספ"ג דסוכ'. וס"ל מ"ב ממוחר מגל המצוה דנמי מדרבנן

עיקר תוי"ט

השקיפין לא היו אלא כהנים לכ"ע. שאע"פ שישראל נכנס לצורך מצו' לעזרת כהנים מ"מ בין האולם ולמזבח אינו נכנס כדתנן פב"ק דכלים וה"מ בגמרא: (יז) הנקופין זוקפין ויצא ויש בה' שבשם דכל ס' יש בו ע"ב אותיות. מהן שם המפורש לוח לאמור בל פסוק ראשון ואחרו' של אמצעי ולאמו' בל אחרון וכן בזה הסדר שלן. השם הנאמן והו. וי"ו של ויסע ה"א דכל הללו' וי"ו דויט. והם הכ"ז הוא אני. רש"י. וכתב התוס' ולמכו ב' שמות הללו משום דהכבי' בליב' כבתי קרא דיחזקאל ס' ואני בתוך הגולה וקרא דיומא' ג' והוא אסור בזיקים. כביכול הוא בעצמו. והיינו הושענא מושיע לעצמו: יח) יופי כו'. היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו. רש"י: יט) ולך כו'. פי' בגמרא דה"ק לי' אנחנו מודים ולך אנו משבחים: לי' אנחנו מודים. ולך אנו מקלסים. ופירש"י לי' אנו מודים שהוא אלהינו לאו ל' הוד אלא ל' הוד' שאנו מודים בו ולא כופרים. ולך אנו משבחים שאתה חביב לפניו לכפר עלינו. עי' בתוי"ט בארוכות: (כ) ודכן כבת כתיב. גמ': כא) ואותו כו'. אין לפרש דריב"ב לא פליג אלא בשביעי אלא לאותו נמי כליג דקאמר הכאה של דקל היו מביאין כל ז' ולא ערב' וכו' וכמו כדכן דנקט לכו מהכ"מ דהיה כל ז' והא דקתני מתניתין באותו היום כלו דוקא יום אחד: (כב) כ"ל גזל דדבריהם כת"ק במ"ח כ"ה דגמין: (כג) ול' שומטים כמו שומטו ומניחו בקרן זוית: (כד) ולכבן פרש"י דבלאי אתרוגי התינוקות שלא הוקצו למצו' גמור': כה) יו"ט האחרון. דכתיב רב הכיבית וגו' כו' לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה. או אינו אלא לילי ראשון וביוםוס מגכב

אותם(יח) לומר, כל מי שמגיע לולבי בידו הרי הוא לו במתנה(יט). למחר משכימים ובאין, והחזנים זורקין אותם לפניהם(כ) והן מחטפין, ומכין איש את חברו. וכשראו בית דין שהן באין לידי סכנה, התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו: ה מצות ערבה כיצד, מקום היה למטה מירושלים, ונקרא מוצא, יורדין לשם, ומלקטין משם מורביות של ערבה(כא) ובאין וזוקפין(יב) אותן בצדי המזבח(כב), וראשיהן כפופין(יג) ע"ג המזבח(כג), תקעו והריעו ותקעו(כד)(טו). בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא, רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא(כה), ואותו היום(כו) מקיפין(טז) את המזבח שבעה פעמים. בשעת פטירתן(כז)

ר"ע מברטנורה

מה

ב"ד אגב כל העם לומר אם יבא לולבי אל יד חברי. הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא הללו. לא גזול. ולא שאול: ה נקרא מוצא. בגמ' אומר. ששמו קלני"א ועוד היום כך שמו. והערבה מצויה שם. והמקום רחוק מירושלים מעט. ופי' קלני"א חפשי ממס המלך. ולפיכך נקרא מוצא שהיה מוצא ממס המלך בשביל הערבה שלוקחים משם: מורביות. ענפים גדולים גבוהים י"א אמה(יד). ומניחים אותם על יסוד המזבח וראשיהן זקופים ומוטין על המזבח אמה: אני והו. בגי' אנא ה'. ועוד הם שני שמות שבשם

ע"ב

תפארת ישראל

שמיוחד לזה: יח) בית דין מלמדין להעם: יט) *דאינו יוצא ביו"ט ראשון בלולב שאינו שלו. ולעיל [פ"ג משנה י"ג] בבית הכנסת, לא הוצרכו לכך שלא הי' עם רב; וכמו כן במשנ' ה' במורביות לא הוצרכו לכך, משום דרק ע"י שלוחי ב"ד הובא, והעם לוקחים משם: כ) *בהר הבית שהיה חוץ לעזרה: כא) *ענפים חדשים ארוכין בכל יום גבוהים י"א אמה: ומקיפין בהן הכהנים את המזבח ואח"כ באין וכו'. [אב"י וזהו למאן דאמר שבערבה היו מקיפין, ומנהגינו עתה שמקיפים כל ששה ימים בלולב הוא כמ"ד בלולב מקיפין וביום ז' מקיפין גם בערבה לעשות ככ"ע, וכ"כ רב"י בטא"ח סי' תרס"ד]: כב) שמעמידין אותן על היסוד של מזבח סביב למזבח וכל א' מהעם לוקח משם בד א' או יותר ותוחבן בקרקע איזה פעמים. [אב"י ר"ל ביום ז' עשו כן ועי' הלכתא גבירתא]: כג) דהיינו אמ' גבוה למעלה מהקרנות: כד) *אות לשמחה [כך כתב תוספות]: [ונראה לי שהיו התקיעות הללו גם כן לסימן, שאחר שהקיפו הענפים על המזבח, נסכו המים על המזבח; והיינו דקאמר לקמן במתני', ג' לשער העליון וג' למלוי המים וג' ע"ג המזבח, דמלבד תקיעות בשביל המי' היו]: כה) *ר"ל אתהו שכביכול אני והוא במקרה אחד, הושיעה נא! ור"ל על דרך מה שנאמ' [ישעיה מ"ח פ"י] למעני למעני אעשה כי איך יחל, וכן נאמר, עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו [ולהכי מקדים נמי מלת „אני" למלת „והוא", כביכול כאומר מקרותי ידנים גם הוא]. [אב"י ועי' רש"י ורע"ב שאני והו הם ב' שמות משם ע"ב וספיר הקדים אני להו]. או כ"ל שמבקש, שגם כנסת ישראל גם הקב"ה יושיעו נא להכנסים —; והוא ע"ד מ"ד בפסיקתא. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כביכול מחזיקין כח גבורה של מעלה, שנאמר באלהי' נעשה חיל, ובזמן שאין עושין רצון הקב"ה, כביכול מתישין כח של מעלה, שנאמר צור ילדך תשי —. [ולהכי מקדים נמי מלת „אני" למלת „והוא", דכל מילי צריך תחל' אתערותא מלתתא, כמ"ש בז"הק. [אב"י עי' בזהר בראשית ע"פ ואיד יעלה מן הארץ], ואחר כך הבא לטהר מסייעי' לו, וכל זה לפי מ"ש בירושלמי הכא, כיני מתני' אני והוא, באלף. ולשמועתי' ירושלמי זה להחכם כ"ו [היידענהיים] ז"ל, ולהגאת מהר"פ זצוק"ל שהודה לו, כמובא במחזור [רעדעלהייס] שהדפיס: כו) בשביעי: כז) [אב"י דהיינו ביום

עיקר תוי"ט

ז'

שלוחי ב"ד הביאום. ואין אחר מהן זוכ' בה עד למחרת. וכ"כ התוס': יב) וזוקפין. היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת. תוס'. ולהר"ן נרא' דקיפ' היה' מתחל' ואח"כ נוטלין. כלומר כמו נטילת לולב. ועוד נרא' מלשונו דלא הקיפו אלא בלולב: יג) כפופין. בגמרא מקרא יליף לה ועמ"ש. דהלמ"מ אלא דאסמכוהו אקרא: (יד) כדאיתא בגמרא. דגוב' המזבח מן היסוד עד גגו שהוא מקום הקרנות ה' אמות ומפני שהסובב בולט אמה הוצרך למושכן לשפת כניסת היסוד ונמצא שמפני השפייה לא נשאר רק ב"א בקרו' והיו כפופין אותן ב"א: טו) תקעו כו'. ל' הר"מ בעת שהיו מביאין אות' וזוקפין אות' תוקעים כו'. וכ' הטו' משום שמחה: טז) מקיפין. במ"נ פי' הר"ב דבערב' היו מקיפין והר"מ כתב כמ"ד דהיו מקיפין בלולביהם. ומיהו

המקיפין

לולב ז׳ י). ושאר כל הימים ששה יא): ג ערבה שבעה כיצד. יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה יב) ושאר כל הימים ששה: ד מצות לולב ט) כיצד, יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת. מוליכין את לולביהם להר הבית יג), והחזנים יד) מקבלין מהן, וסודרין אותן על גב י) האיצטבא טו). והזקנים טז) מניחין את שלהן בלישכה יז). ומלמדים יא) אותם

ר״ע מברטנורה

מגילה(ו): ג יום שביעי של ערבה כו׳. עביד הכירא לדעת שהיא דאורייתא(ז). כלומר הלכה למשה מסיני. ומשום האי הכירא תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש שבערבה היו מקיפים את המזבח והאידנא אינה אלא מנהג נביאים(ח). שהנהיגו את העם לטול ערבה בשביעי. חוץ מערבה שבלולב. ואין מברכין עליה: ד [מצות לולב. בי״ט ראשון של חג. שחל להיות בשבת כיצד] מוליכין את לולביהן מע״ש: החזנים. שמשים שהיו שם לצרכי צבור: על גב האצטבא. רחבה של הר הבית מוקפת באצטבאות לישב שם ומסוככות למעלה מפני הגשמים: והזקנים. הדואגים שלא ידחפום למחר כשיבואו לקחת איש לולבו: ומלמדין.

ב״ד

תפארת ישראל

י) *דיום א׳ לבד דחי שבת בכ״מ בזמן שבי״המק קיים; משום דאז חייב מדאו׳ אפי׳ בגבולין, אבל בשאר ימים דלית׳ מדאו׳ בגבולין, גזרי׳ אף במקדש שמא ישכח ויעבירנו ד׳ אמות בר״ה; ואע״ג דאין שבות במקדש? היינו במה דשייך למקדש דבלא שייך למקדש יש שגזרו [כעירובין ק״ב ובפירושנו פסחי׳ פ״ה סי׳ כ״ה] ויש שלא גזרו [כר״ה פ״ד סי׳ א׳] [והא דנקט שמא יעבירנו וכו׳, ולא שמא יוליכנו מר״י לר״ה? ה״ט משום דבין ר״י לר״ה יש היכר ולא חיישי׳ שיוליך מזל״ז [אב״י קך ב׳ תוס׳; אבל בה״י הי׳ דלא נקט כן משום דבשהגביה ע״מ לפנו ונמלך והוליכו פטו׳ ומתהו כבעבום׳ דה״ב בהעבר׳ בנמלך להעביר אחר שעש׳ העקיר׳ פטו׳? וצ״ל להצדיק דברי רבינו בה״י, ע״פ מ״ד [שבת ל״ו ב׳] דמעביר ד״א בר״ה הילכתא גמירי לה, ולא ממשכן ילפינן לה; ע״כ, והכי טעם דכשנטלו ע״מ שלא להוציא והוציא פטור, היינו משום דילפינן ממשכן, דמלאכת מחשבת בעינן [כרש״י שבת ד״ה ב׳ ד״ה אינו]; והא תינח הוצא׳ דילפינן ממשכן אבל העברה דלא ילפינן ממשכן, אפי׳ נמלך חייב]: יא) *והאידנא גם יום א׳ בשבת לא דחי, ואפי׳ בא״י כדי שיהיו הכל שוין בקיום המצוה, משא״כ בלא העש׳ מלאכה לא חששו כך, וצריך טעם לדבר, דהכא דאיכא מצוה איכ׳ למיחש טפי שיטעו הרחוקים מירושלי׳ לטלו גם שם. ואע״ג שבזמן המקדש לא חששו בזה אפי׳ בלולב, התם היו תולין הכל במקדש; אבל השתא גזרו בכל מקום דהייפי׳ שמא יבוא זמן שישתכח חשבון קביעות׳ דירח׳ ושמא יעבירנו אז ד׳ אמות בר״ה לילך אצל בקי ללמוד ויחלל שבת בחנם [אבל בזמן המקדש, לא גזרו שמא יעבירנו אחר שיצא בו, דלמה יוליכנו אז]: יב) *דרצוי לעשות לערבה היכר שהיא דאורייתא, מדלא כתיב׳ בהדי׳, ולא תקנו שידחה ביום ראשון, דבהכי לא מנכר, דיסברו משום לולב הוא דנדח׳ דבערב׳ ולולב הקיפו המזבח; ומדאפקוה מראשון אקמוהו אאחרון, שאז מסויים הדבר טפי. מיהו נטילת הערבה חוץ לבי״המק, בזמן הזה, בהושענא רבה רק מנהג נביאי׳ הוא: יג) *מע״ש. וצ״ל דהאתרוג מכורך בענפי הערבות והדס הי׳: יד) השמשים שמשמשים שם: טו) *הר הבית שחוץ לעזרה, הי׳ מוקף כסאות בנויות בהר, ומסוככות למעלה מפני הגשמי׳ [ועי׳ פסחים פ״ה סי׳ כ״ב] ומניחין הלולבות על גב הכסאות ולא על גגן, שלא ישיבו; טז) *שחלשין מלחטוף למחר: יז) בחדר

המיוחד

עיקר תוי״ט

להעברת ד״א. ואין לחוש להוצא׳ כגון שהי׳ מונח במרפסת כו׳. ויש כאן ליסור העבר׳ בר״הר: (ו) לגזרה שמא יטלנו קלי. אבל משום דלא בקיאין לא שייך לענין מגיל׳ דכיון דמדבריהם הוא אפילו היתנו בקיאין לא הי׳ דוח׳ שבת: (ז) ומפרש בגמרא. אבל בראשון לא תקנו דלא מוכחא מלתא דמשום ערבה תקנו אלא יאמרו דהוליל ומשום לולב אתי דחיהו נמי לערב׳. וכיון דקא מבקא לי׳ מראשון אוקמא לשביעי יום מפרים לו לראשון או להכון כו׳: (ח) קב׳ והרי נביאים האחרונים בהם חגי וזכריה בתחלת בית שני היו כו׳. ויל״ל דה״ק הר״ב והאידנא איכ׳ כו׳ אשביעי מהדר וקאי כלומר דהאידנא אע״ג דה״ל למעבד נמי שבעה ימים זכר למקדש כמו בלולב. אפ״ה איכ׳ אלא בז׳ הואיל ובגבולין איכ׳ לבי׳ אלא מנהג נביאים לבי׳ בזמן הבית. וכיון דבגבולין לאו לערב׳ עיקר מן התור׳ להכי לא תקנו שבעה זכר למקדש כמו בלולב דלית לי׳ עיקר מן התור׳. ופשט׳ דקאמר השביעי ולא יום אחר כתב ב״י הואיל והי׳ מיוחד במקדש לדחות השבת: (ט) מצות לולב. פרש״י מצות לולב ביו״ט הראשון שחל להיות בשבת כיצד: (י) על גב. ה״ג גב כדאיתא בגמרא. דלי על הגג הי׳ שמיתם: (יא) ומלמדין. לכל במי״ג דס׳ דלעיל לא הולכו ללמד. דבגבולין הי׳ כמ״ש שם ולא הי׳ חשש רב. ולקמן במוכניות נמי לא הולכו ללמד. מה״ט לפרש״י שהיו רק כהנים. ולהר״מ והר״ב ה״ע דשכבת

בלופי

יום ט

פ"ד לולב[א] **וערבה**[ב] **ששה ושבעה**[ג]. **ההלל**[ד] **והשמחה**[ה] **שמונה. סוכה**[ו] **וניסוך המים**[ז] **שבעה, והחליל**[ח] **חמשה וששה**[ט]:

ב לולב שבעה כיצד[א]. **יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, לולב**

תפארת ישראל

פ"ד א) לנטילה: ב) להקיף בו המזבח: ג) ר"ל פעמים הוא ו' ימי', ולפעמי' ז' ימים: ד) החיוב לגמור ההלל בסוכות: ה) לאכול שלמי' בסוכו': ו) החיוב לישב בסוכה: ז) שחייבין לנסך מים ע"ג המזבח כל ימי הסוכות אחר תמיד השחר: ח) *החיוב לנגן [בפלעטע] ובשאר כלי שיר בעזרה, כל לילי חוה"מ של סוכו' אחר הקרבת תמיד הערביים עד אחר קריאת הגבר, ואז הולכין בשיר עד לחוץ לעיר לשאוב מים לנסך ע"ג המזבח:

ט) פעמים כך ופעמים כך:

דיום

ר"ע מברטנורה

פ"ד לולב וערבה. לולב לנטילה וערבה להקיף המזבח: ששה ושבעה. לפי שפעמים דוחים את השבת והוו להו שבעה ופעמים שאין דוחין ולא הוו אלא ששה ולקמן מפרש לה ואזיל: והלל. לגמור כל שמונה מה שאין כן בפסח לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיהן: והשמחה. לאכול בשר שלמי' בזמן המקדש. דכתיב **(דברים י"ז)** ושמחת בחגיך ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים. דכתיב **(שם כ"ז)** וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה. לישב בסוכה: ונסוך המים. בתמידי החג שחרית: החליל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג. לכבוד שאיבת נסוך המים. ומנגנים בחלילים וכנורות. ואותו חליל אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב: **ב** לולב שבעה. דיום ראשון דוחה שבת משום דאית ליה עקר מן התורה בגבולים דכתיב **(ויקרא כ"ג)** ולקחתם לכם ביום הראשון (ב): ושאר כל הימים. אם חל יום טוב ראשון בשאר ימי החול ונמצאת שבת בחול המועד לא דחי. ואף על גב דכל שבעה היא מן התורה במקדש. העמידו חכמים גזירתם בשאר ימי החג (ג). הואיל ואין להם עקר מן התורה בגבולים. ובדין הוא דאפילו בזמן הזה יהיה לולב דוחה את השבת. ביום טוב ראשון של חג. אלא משום דלא בקיאינן בקביע' דירחא (ד). ושמא אין זה יום טוב ראשון הלכך לא דחינן שבת מספיקא וטעמא דגזרו שלא ליטול לולב בשבת. והרי אין בנטילתו שום מלאכה. אלא טלטול בעלמא. גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד הברכה או סדר הנענועים ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים (ה) והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא

דמגילה

עיקר תוי"ט

א) **שבעה כיצד.** וגי' הרא"ש ששה ושבע' כיצד: (ב) ולא פירש מקדש ש"מ דאפי' בגבולים. רש"י: (ג) וא"ת והלא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התור' הא אותבינא ביבמות ד"צ ושנינן שב ואל תעש' שאני: (ד) ובגמרא אי' דאע"פ שהיו יודעין לחשוב העבור מ"מ היו סומכין על קביעות א"י ובמקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין שם היו כאינן בקיאין. והתוס' כתבו דנהי דקאמר לא בקיאין. אע"ג דידעי' עביד רבנן כאלו לא ידעו ועפרי"פ: (ה) בגמרא. ופרש"י ה"ה דמצי למימר ויוציא מר"ה לכ"ה אלא שברוב מקומות ועניים. יש לחוש

להעברה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

לאביו, ועבד מברך לרבו ואשה לבעלה ויענה אחריהם כל מלה ומלה, אבל אמרו חכמים תבא מאר' למי שאשתו ובניו מברכין לו ולא למד; ובהלל, בענין הפסוקים שכופלין בו וכן בפסוקים שש"ץ אומר והקהל עונים אחריו כ"מק לפי מנהגו, ומנהגינו לכפול מאדך ולמטה [דמשום ואילך לא נכפל בפסוק] עד נגילה ונשמחה בו, ואח"כ מברוך הבא עד הודו לה' כי טוב כל"ח, ולענות אחר הש"ץ בהודו ואנא; וגומרים הלל רק בב' ימים דפסח וב"י דשבועות וט' דסוכות עם שמ"ע וח' דחנוכה וסימנך בבטח; וגם היחיד מברך על הלל, וכשהיחיד קורא אומר לב' שיענו אחריו בהודו, לא באנא; מצות קריאתו מעומד; מנהג ראשונים בהלל היה כן, אחר שמברך הגדול שמקרא ההלל שהוא הש"ץ, מתחיל ואומר הללוי', והקהל עונה אחריו הללוי', ואח"כ אומר הש"ץ הללו עבדי ה', והקהל אחריו הללויה, וחוזר ואומר הללו את שם ד', והקהל אחריו הללויה, ומשם אומר כל פסוק ופסוק והקהל עונה אחר גמר כל פסוק הללויה, וסך כל הללויה קכ"ג כשנותיו דאהרן, ובראש כל פרק כבצאת ישראל ממצרים, ואהבת כי ישמע ה' את קולי תחנוני, והללו את ה' כל גוים, היה הקהל חוזר כל ראש הפרק, ואחר ראש הפרק כמו בית ישראל מעם לועז, ענו רק הללויה, וכן בשאר, וכלעיל, והקורא אמר אנא ה' הושיעה נא. והם אחריו אנא ה' הושיעה וכו, וכן בהצליחה, אף על פי שאינו ראש פרק, וכן בברוך הבא עד סוף, היה חוזרין מה שהוא אומר:

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ג.

אטילו ברוא מראה כשר, כשנקלף הרוב פסול, וכב׳ או ג׳ מקומות אפילו במיעוט פסול. ובשעת הדחק והוא מראה כשר, כשר; ניטלה פטמתו [והוא העץ התקוע בראש הפטם, ועליו השושנתא] עי׳ האתרוג פסול דהוי כחסר, וכן בניטל עוקצו העץ שבו תלוי באילן; ובלא היה העץ דפיטם מעולם, וניכר כי יש במקומו כגומא בתחלת ברייתו, כשר, ובחסר רק השושנתא טוב להחמיר ביש מובחר מזה, אבל בהוא המובחר יטלנו, ובניטל עוקצו ונשאר מקצת עד שהגומא מכוסה ג״כ כשר; נסדק מסוף הפיטם עד כיפו אפילו רק עובי הקליפה הלבנה ואין בו חסרון כלל פסול, דסופו לרקוב, ובנשאר מלמעלה ולמטה כ״ש ונשאר הפיטם כשר; ניקב אפילו אין בו חסרון כלל פסול במפולש [דהיינו שהנקב הולך מעבר לעבר, ולי״א אפילו במגיע להדרי זרע, ג״כ נקרא מפולש; ובמסופק אם מגיע, סמכינן אסברא א׳, דמפולש רק מע״לע], או באינו מפולש והנקב כאיסר כגון שהרבה יחד או בניקב וחסר כ״ש [וי״א דבלא חסרון אינו פוסל אפילו מפולש, ובחסרון ומפולש בכ״ש, ובאינו מפולש כאיסר]. **חוטמו** [שהוא ממקום שמתחיל לשפע עד הפיטמא] כל הפסולים פוסלים בכ״ש, והוא שיהיה ניכר לעינים וא״צ לחפש אחריו. **כל מראה שחור**, ולכן כשהוא לבן ביותר פוסלין כלעיל וכחוורית; וירוק אינו פוסל רק כשהוא דומה לעשבי השדה, דאז לא נגמר פריו, ואם התחיל כבר להראות מראה אתרוג כשר, דכשמשהין אותו יחזור כולו למראה אתרוג; שיעור גודל האתרוג לא פחות מכביצה דאז אפילו לא נגמר פריו כשר, משא״כ בפחות מזה לא נגמר פריו כלל ופסול, ואפילו בהיה כשיעור ונצטמק בימי החג לפחות מכביצה פסול; ובגודל כמו שירצה כשר: **מ״ח.** דין אגוד הזכרנו לעיל; ויכול לאגדם במין אחר דאינו משום בל תוסיף דהוי לנוי, ועוד דמ״הת א״צ אגוד, והאגוד עומד בפני עצמו שלא כדרך גדילתו, ואין כאן בל תוסיף; ובנשרו עלין בתוך האגודה אע״ג שמפסיק בין המינין, מ״מ אינו חוצץ, משא״כ ההוטין הכרוכין [כדרך שרגיל להיות סביב הדסים הישנים] דאינו מינו וגם לא לנוי, חוצץ; ובלא אגדו מבעו״י, או שהופרד האגודה אסור לאגדו בקשר בי״ט, אלא בעניבה או כמו שנוהגים לכרוך סביב הג׳ מינים ולתחוב ראש הכרך בעיגול, וזה בלבד מותר: **מ״ט, י״ב, י״ג, י״ד, ט״ז.** דין נטילת הלולב הזכרנו לעיל, ומברך ביום א׳ גם שהחיינו, ואם לא בירך מחמת שהיה ספק בכשרו׳ איזהו מין, ואח״כ נזדמנו לו כל ד׳ מינים כשרים מברך שהחיינו אפילו ביום ו׳, וצריך ליטול הלולב בידו, דבכרך בגד על הלולב, או שהניחו בכלי ואחז בדופני הכלי לא יצא דהוי הציצר, ובאחז בבית יד דכלי או שהניח ידיו תחת שוליו הוה לקיחה בדרך בזיון ע״י דבר אחר ולא יצא, ובכרך סודר על ידו או שלבש בתי ידים פלוגתא ויחזור ויטלנו בלא ברכה, ונכון שיחלוץ תפילין קודם נטילת לולב משום דלולב אות, דמטעם חציצה אין לחוש, דאינו על כל היד מכ״מק כיון די״א דטבעת חוצצת ואפילו בדיעבד, נוהגים להסיר הטבעת, ובדיעבד יטלנו בלא ברכה; ובלא בירך קודם הנטילה מברך אח״כ שגם הנענועים מצוה, ולאחר שהסירו מידו לאחר גמר מצותו אין מברך עוד; ינענע לאחר שבירך אע״פי שהוא שלא בשעת הלל, ומנענעים למזרח בהלכה והבאה ג״פ ואח״כ לדרום ולמערב וצפון ג״פ, ומעלה ומטה ג״פ, ונכון כשמנענע למטה ישפיל רק ידיו למטה וישאר הלולב בדרך גדילתו, ויש נוהגין להפך הלולב לצד מטה, והנענוע הוא כשכשוך מעט, לא בכח גדול עד שכמעט הלולב נשבר; ובהלל דיש בהודו לה׳ כ״ט, כל״ח, וי״ו תיבות, ינענע הקהל בכל תיבה לרוח א׳, ובשם לא ינענע, כדכתיב ירננו עצי יער לפני ה׳, ובהודו שבסוף הלל מנענע ב״פ, והש״ץ אינו מנענע אלא בהודו ובאמר נא ישראל, לא ביאמרו נא, וכשמתפלל ביחידי מנענע כש״ץ, וי״א דאינו מנענע רק בהודו לא ביאמר נא ישראל; ובאנא מנענעין רק באנא ה׳ הושיעה לא באנא דהצליחה ומשום דאנא ה׳ הושיעה הם ג׳ מלות חוץ משם, צריך להלק הנענועים דב׳ רוחות על מלה א׳; ובהביאו לו לולב באמצע הלל מותר לברך בין הפרקים שהוא בין מזמור למזמור; ומ״הת אין מצות לולב חוץ למקדש אלא יום א׳, דכתיב ושמחתם לפני ה״א ז׳ ימים, והיינו במקדש, ומתקנת ריב״ז, לולב ניטל כל ז׳ ימים, ובשבת אינו ניטל אפילו ביום א׳ ואפילו לטלטל אסור, חוץ מאתרוג דראוי לריח דכיון דעומד לאכילה, אתקצי רק מאכילה, לא מריח [ואע״ג דראוי למנוע מלהריח בו היינו מפני ספק ברכת הריח, כיון דאינו עומד להריח אבל בבירך כבר על דבר דראוי לברך עליו ברכת הריח הרי יכול להריח באתרוג. משא״כ הדס דעומד רק לריח, כי אתקצי מרים אתקצי, ואסור להריח בו כל ז׳]; ולא יתן האתרוג על הבגד ביו״ט ולא על מוכין אהרים אלא באותם שקלטו הריח מעי״ט, ואין אדם יוצא יד״ח ביום ראשון בלולב דשאול מחבירו, עד שיתננו לו במתנה, ואפילו ע״מ להחזיר, ואפילו נתנו לו סתם דעתו במתנה ע״מ להחזיר, ומותר זה ליתן לחבירו וחבירו לחבירו, ובלבד שהאחרון יחזור לבעליו, ואפילו אמר ע״מ שתחזירהו לי, חוץ במפריש שלא יתן לאחר, וכשמחזירו לבעליו, צריך לחזור וליתנו במתנה, כדי שיהיה דבעלי׳, ולא יתננו ביום א׳ לקטן קודם שיצא בו דקטן קונה ואינו מקנה, ובתופס עם התינוק דלא יצא מידו מותר; ושותפין שקנו אתרוג למצוה מסתמא כל א׳ מקנה חלקו לחבירו לצאת בו וכקהל שקונים אתרוג וכל הקהל יוצאין בו; וקטן היודע לנענע חייב לחנכו ומצוה מן המובחר שיקנה ד׳ מינים שלו ואפילו אין מהודרין כשל קהל; ומצות לולב ביום דוקא, ולכתחלה לא יטול אלא עד שתנץ החמה, ובדיעבד מעה״שח יצא, ובי״הש יטול בלא ברכה, אפילו ביום א; ובשכח ואכל ונזכר על שולחנו, ביום א׳ צריך להפסיק וליטלו אפילו ביש עדיין שהות, משא״כ בשאר ימים; ובבא בדרך ומצפה לבא למקום שיש שם לולב או הדרים על ישובים שמשלחין להם לולב ימתין עד חצות, ובחלש מותר לטעום, דדוקא אכילה אסור שמא ישכח; והחזרת לולב במים מותר אפילו ע״י אשה ותינוק דאינן מחוייבים במצוה, ובי״ט מותר להוסיף עליו מים ובחוה״מ מצוה להחליף המים; ובנתלש א׳ מהד׳ מינים בי״ט הוי מוקצה אפילו למי שלא נתלשו בשבילו, ובנתלש בי״ט א׳ מותר בשני; ובהביאו הנכרי מחוץ לתחום אפילו חוץ מי״ב מיל, די״א דהוה דאו׳, מותר ליטלו אפילו מי שהובא בשבילו, ומ״מ אסור לטלטלו חוץ לד׳ אמות, ומותר לשלוח נכרי בי״ט אחר לולב אפילו חוץ לי״ב מיל אם יהודר בודאי בו ביום, שיכול לצאת בו היום, דלולב עשה דרבי׳ דוחה איסור אמירה לנכרי; מ״מ אסור לשלוח בשבת להביאו בי״ט שאחריו דשבות קרובה התירו, לא רחוקה [ובזמן שהיה נוטלין הלולב במדינה ביום א׳ בשבת בשכח והוציאו מרה״ות מצוה מר״הי לר״ה פטור ודוקא בלא יצא עדיין ידי חובתו קודם שהוציאו, כגון דאפקי בכלי או שהפכו או שכוון בפירוש שלא לצאת: **מ״י, י״א.** בכל דבר שמצותו בדיבור כברכה והלל יכול להוציא עצמו שאינו בקי ע״י שמיעתו מהבקי שקורא לפניו, ובברכה עונה אחריו אמן, ובן קטן מברך

לצאת

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

ומשום דיש פוסקים דשכלה ירקות שבו הוא יבש, יסריח באפשר אחר ירוק; ושל אשיר' [אילן הנעבד] ודעיר הנדחת פסול בכל הימים דעומד לשרוף וכשרוף דמי וכאילו אין לו שיעור [ושיעורו ט"ו גדלין, ובדיעבד י"ג גודלין ושליש, בשדרא בלא העלי' העליונים] וביום א' ג"כ משום לכם; מיהא לולב מגנות עכ"ום ואפילו אילן הנסוע בפני עכ"ום, כשאין עובדין לאילן מותר, וכשיש אחרים יקח אחרי' אע"פי שאינם יפים כ"כ; — ונקטם ראש רוב העלין העליונים שבלולב [ולי"א רוב העלין שגבוהין מהשדר', וי"א דאם נקטם רק רוב העלה העליונה האמצעית] פסול ויש מחמירין אפילו נקטם כל שהוא, ויש להקל בשעת הדחק בנקסם ראש העלה העליונה או שנחלקה מעט [וביבש לעולם כשר] ולברך עליו אפילו ביום א', משא"כ בנקטמו רוב העלין פסול אפילו בשעת הדחק; ויבש ונקטם פסול משום הדר, ולפיכך פסולין כל ז', משא"כ בפסול משום לקיחה תמה ולא חסר, או משום לכם דוקא ביוט"ד פסול; כל עלה דלולב כפול ודבוק מגבו ופהוח מלפניו והגב נקרא תיומ' ובנסדק רוב עלין ברוב כל עלה ועלה, או העלין העליונים, בראש השדר' במקום שהלולב כלה, שיוצאים על השדר' לפעמים ב' או ג' עלין, ובנחלקה העלה האמצעית אם כלה בג' עלין, או שנחלקה א' בכלה בב' ונחלק עד השדרה, ולע"ר וצ"ל באורך ד' גודלין, [ויש מחמירין דאפילו בנחלק רק מעט בסדק כ"ש א' מהעלין העליונים, וראוי להחמיר באפשר], או בנהרחב הסדק כ"כ עד שנראה הסדק אפילו רק העלין שאצל העליונה ואפילו במיעוט, או שנדלדלו רוב העלין ורוב כל עלה מהשדרה ותלויין למטה, אע"פי שאגדן עם השדרה וכ"ש בנעקרו למטה משדרה הוי בכלל נפרצו עליו ופסול משום הדר, [ובנשברה השדר' ונופלת למטה ולא נשאר בו שיעור לולב המג"א הכשיר] ובנפרדו עליו כיון שיכול לאגדן אפילו בלא אגדן כשר [ומצוה מן המובחר בלולב שאין עליו פרודות לגמרי] ובנתקשו כעץ ואין יכולין לחברן לשדר' פסול; ולולב שעליו קצרים שאין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה פסול; נוהגין שיהיה שיעור הדס וערבה י"ב גודלין ויהיה יוצא עליהם שדרת הלולב ד' גודלין שיוכר בו הנענוע למעלה ושיעורו עי' לעיל: ס"ב. הדס פסול ג"כ בגזול, וביבש [ביבשו רוב עליו ולא נשאר בראש כל ענף מהג' ענפי הדס קן של ג' עלין לחין והוא שכלה כל ירקות ונפרך בצפורן] ודאשרה, ודעיר הנדחת; מיהא נקטם ראשו [דהיינו ראש דעץ] יש פוסלין וקי"ל דכשר דלא ניכר כ"כ [ויש להדר אחר בלתי נקטם], וביבש בראשו ג"כ כשר [וב"ח מחמיר]; ובענביו מרובות מעליו אינם כשרים רק בעדיין ירוקות, משא"כ באדומו' ושחורות דאינו הדר ופסול כל ז' ואם מיעטן כשר, ואין ממעטין בי"ט דמתקן מנא, ובעבר וליקטן מותר, ואדם אחר יכול לכתחלה ללקטן א' א' לאכילה, דהוי פ"ר דלא ניחא ליה במקום מצוה [וכערוך בתו' שבת ד"קג א' ד"ה לא צריכא וכא"ת ש"ך סח"י, דהמנהג להתיר כסברת ערוך, ואע"ג דגמגם שם קצת בזה, הכא במקום מצוה שרי]; ושיעור, הדס הלמ"מס י"ב גודלין ב' שלישי לולב ובשעת הדחק יש לסמוך אפוסקים, דס"ל י' גודלין ויהיה כל השיעור בזה ממטה עד למעלה עבות מעשה שרשרו', שיהיו יוצאין ג' עלין בשורה א' בשוה בכל קן וקן שלא יהיה א' נמוך או גבוה מחבירו, דאז נקרא הדס שוטה; וכן אלו הגדלין בב' ב' עלין [והעולם נוהגין בב' על גב ב' היתר והביאו רבינו רמ"א בסי' תרמ"ו ס"ג בשם מהר"י קלון ומהר"י איסרלן, והסכים עמהם בתשו' שבו"י ח"ב סי' כ"ח וכ' דעדיפי הנהו הדסים יבשים דב' על ב' המובאים מאיטאליען, מהירוקים שבארצינו שיש בהם חשש מורכבים, אמנם כבר כ' בתשו' ח"צ דמצוה מן המובחר דוקא בירוקי', וכן העלה בביאורי הגר"א] ובדיעבד באינו עבות למטה, אם הרוב שיעור של הדס עבות כשר; ובהיה עבות ונשרו עליו, ולא נשארו ג' עלין אלא בקן א', ואפילו שלא בראשו, כשר בשעת הדחק, ולא יברך; ובנשרו ב' עלין, ולא נשאר אפילו בקן א' ב' עלין, או באלו דב' על ב', ונשר מרוב שיעור אורך ההדס עלה א', פסול אפילו בשעת הדחק לכ"ע [חוץ מבעל העיטור]; ויש לקטום קודם י"ט הענפים קטנים היוצאים מצדי הדס דאע"פי שנקטם כשר, כיון שאינו בראשו: ס"ג, ד'. ערבה, א"צ להיות ערבי נחל הגדל שם דוקא אלא מין ידוע הנקרא כן, שעליו משוכים כנחל ופיה חלק וקנה שלה אדום, ואז אפילו בעודו ירוק כשר שכשישהה באילן נעשה אדום, וי"א להדר לכתחילה אחר הגדלים על נחל; וגזול ודאשר' ודעיר הנדחה פסול, ויבש ונקטם העץ שבראשו פסול, כבהדס [והרמב"ם מכשיר בנקטם ראשו]; ונשרו רוב העלין [וצריך להשגיח שלא ינשרו ע"י הנענועים] או נפרצו [לי"א ר"ל נדלדלו העלים מן הקנה ותלוים למטה, ולי"א שנסדקו ונחלקו, וה"ה בהדס] כל ז' פסול, נכמשו עליו כשר וה"ה בהדס. והמצוה לולב א', וב' ערבות, וג' הדסים, ובמקום הדחק סגי בהדס א' דלא קטום, ובדחק גדול אפילו א' וקטום, ויאגדם בג' קשרים [כריכות כטבעת שתוחבין ראש הכרך תוך העיגול הכרך ג' זה למעלה מזה, כנגד ג' אבות, ולט"ז הקשרים דמטה ששם קשר כל הג' מינים ביחד משום נוי, נחשב לאחד ויעשה למעלה עוד שנים באפשר] ויקשור ההדס מימין הלולב והערבות משמאל, וההדס גבוה יותר מערבה, ויטול האגודה ביד ימנית, והאתרוג בשמאל, והלולב השדר' כלפי פניו; וכל הד' מינים צריך ליטלן כדרך גדילתן ראשיהן למעלה ועקריהן למטה [אצל האתרוג העוקץ למטה] ובלא"ה אפילו בדיעבד לא יצא, ויטול הלולב בימין [והאיטר בימין דידיה שהוא שמאל דכל אדם] והאתרוג בשמאל, ויברך כשיטול הלולב קודם שיטול האתרוג או יהפך האתרוג עד שיברך, ומצוה מן המובחר לחבר אתרוג ללולב בשעת נטילה נענוע והקפה: ס"ה, ו', ז'. פרי עץ הדר, זה אתרוג ופיון דכתיב הדר שמ"נ דאע"פי דבשאר מצות זה אלי ואנוהו, הוא למצוה מהמובחר, בד' מינין הקפיד' תורה דאפילו לעכב בעינן הדר דכולן מאתרוג ילפינן, דכולן בפסוק אחד: אתרוג פסול ג"כ דאשירה ודעיר הנדחת וכן פסול בערלה ותרומה טמאה, מיהא בתרומה טהורה או מע"ש בירושלים לכתחילה לא, ודדמאי כשר אפילו לכתחילה; דין מומיו, חוץ מבחוטם המבואר בסוף, הוא כן, יבש היינו כשאינו מוציא שום ליחה [ובדיקתו להעביר מחט בחוט בעובי האתרוג, לא תוך חדרי זרע דפסול משום מפולש] פסול, [וכמוש כשר, ויש פוסלין] וכן פסול בעלתה חזזית, והוא כעין שחין בולט, וה"ה מראה לבן ביותר ושחור [וקליפה לבנה דקה כשר] במקום א' וברובו דאתרוג מב' צדדין או בב' וג' מקומות ומתפשט הנימור ברוב, דהיינו שנתפשט מב' צדדים, אע"פי דכשנצרף מקום החברבורות אינו אלא מיעוט [ולי"א בב' או ג' מקומות פוסל אפילו במיעוט דאתרוג] ואינו כשר אלא במיעוט ומצד א', ויבש וחזזית, הפסול משום הדר; וכשנקלף הקליפה הירוק' [שתחתי' עוד קליפה לבנה שהוא בשר אתרוג, ולפנים ממנה כמו עיגול שבו הגרעינין ונקרא חדרי זרע] ונשאר ירוק, כשר בירק נשאר כ"ש [וי"א כסלע], ובאינו דומה המראה הנקלף לשאר האתרוג

אפילו

שהוציאו ברשות עו): טו) מקבלת אשה עז) נה) מיד בנה ומיד בעלה, ומחזירתו למים בשבת עח) נו). רבי יהודה אומר, בשבת מחזירין עט), ביום טוב מוסיפין פ), ובמועד פא) מחליפין פב). קטן היודע לנענע חייב בלולב פג):

פ"ד

ר"ע מברטנורה

אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר (שמות כ"ו) עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן. אי נמי שהוציאן בכלי דלקיחה על ידי דבר אחר דרך בזיון. לאו שמה לקיחה. והלכה כרבי יוסי: טו מקבלת אשה. את הלולב. ולא אמרינן דמטלטלה מדי דלא חזי לה: ומחזרת למים. שלא יכמשו: בשבת. מחזירים שהרי משם נטלים היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפין: וביום טוב מוסיפין. אבל לא מחליפים לשפוך אלו ולתת צוננין מהן דטרח לתקן מנא: ובמועד. בחול המועד מצוה להחליף והלכה כר"י: חייב בלולב. לחנכו מדברי סופרים:

פ"ד

תפארת ישראל.

בממונו [תרמ"ט ס"ה]: עו) *דע"י טרדת מצוה, שכח שהיום שבת. ודוקא בלא יצא עדיין ידי חובתו קודם שהוציאו, כגון דאפקי' בכלי, או שספקו; דאם יצא כבר, הרי הוא לא טריד במצוה, וחייב: עז) את הלולב בשבת, אע"ג דלא חזי לה: עח) שלא יכמוש; והיינו לאחר שתקנו שיטול כל א' לולב בביתו [כפ"ד מ"ב]: עט) *ולא יוסיף מים, אף דטרח' מועטת היא: פ) *ולא יחליפם דטרח' מרובה הוא: פא) ר"ל בחה"מ: פב) דמצוה להחליפן שיהא רטוב: פג) מטעם חנוך:

פ"ד

עיקר תוי"ט

דמצוה ס"ל קונ'. דהא במוליא לרשות הרבים אין שייך מתכוין לעלות ועוד דאיירי בהולך אלא בקי לנמד: נה) מקבלת אשה. דמ"ד הואיל ואש' אלו בת חיובא היא אימא לא תקבל דלגב' איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל. גמ': נו) בשבת. בזמן שהיו שולחין לולב בשבת. הר"מ:

פ"ד

הידושים

[מ"ב ואם מעשן כבר. כ' אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל, וז"ל ק"ל מהא ממעשין ביו"ט משום מתקן, הרי קיי"ל כרבה [תמור' ד' ב'] דכל דא"כ לא מעביד, אי עביד לא מהני, וזה גם באיסור דרבנן [כתובות ד"ס א'] הבתא דא"כ לא לזבן וכו' ואע"ג דאמר רבא אמר כרמנא, אינו ממעט רק איסור דעלמו בע"י כר, כפ"ת בי"ד? ואא"ל כבלא נאסר' מעלמו רק מכח היום מהני [וכפ"ז ס"מ סי'. כ"ח]. [ולפע"ד ב"ות בהא מתוכץ הא דתנן לעיל [ב"ב מ"ג] אין עולין לה ביו"ט, שכ' הר"ן דאם עלה ילא; ומה"ט הבוהם בשבת ויו"כ מחיצתו כשיר, כפ"ח דחולין]. עכ"פ למסקנא [דל"ג ב'], בגלא' אחר כניסת יו"ט, והוספר ביו"ט דהדסה. ואח"כ נשרו, אינו ההר ונכלה, ק"ל מ"ט מנהן לפסול יהיר לבבר [זבחי' פ"ג מ"ב]? ואה"ל התם בידו להקן, ולא מקרי דחוי, מבח"כ הכא אין ממעטין ביו"ט; עכ"פ למה בנתן דם למים נכבל לאריק', לף שם בו מכלה דם, דעכ"ב נכל' ונדח' לאו"נ, מדלאפשר בקרבן אחר [כפ"ו דחולין מ"ה, תמחים ב"ה מ"ו] וי"ל דמה"ט לא הוי למצות כסוי, דחייב לכסות בכה"ג, דהתם אין לתקן מצות כסוי בשום זה, עכ"פ ק"ל בדם קרבן נמי, מדניחו להוסיף דם לא לחשב דהוי? וי"ל דהתם נשתנה לגבו בנחים, וגדח' לגמרי. ולכ"י [זבחים די"ב וקדושין ד"ז] דם דחוי מעיקרא פוסל, ע"כ צ"ל מבהקדים, מכל"כם]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

ס"א׳ מדכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' ואח"כ ושמחתם לפני ה"א ז' ימים, קבלו חז"ל דלפני ה' במקדש דוקא חשמתו בלולב ז' ימים, משא"כ חוץ למקדש דרק יום א' דאו' ובשאר ימים מדרבנן; וכפות תמרים דקרא הוא לולב, וענף עץ עבות הדס, וערבי נחל הוא מין ידוע שדרכו לגדל אצל הנחל אע"פ שאינו גדל בעצמו אצל הנחל, ומעכבין הד' מינים זה את זה ורקדם ביחד ויוצא אפילו בלא אגודה [דאגיד הג' מינים לה"ו מצוה מן המובחר ובקשר גמור ואפילו שלא במינו, כמ"ח] ונקראות מצות לולב שהוא גבוה מכולן [וע"כ מברך על נטילת לולב] ואין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן שנאמר ולקחתם לקיחה תמה, מיהו בכולם מונחים לפניו ונטלם א' א' יצא; ובלקיח' תמ' ג"כ נכלל שלא יהיה חסר מכל מין כלום, אלא יהיה בתוארו ושיעורו כקבלת חז"ל מסיני ויש בהם חמשה דינים א) מצוה הבא בעבירה; ב) יבש התמטה אקרא לא המתים יהללו יה או מטעם הדר; ג) חסר משיעורו אפילו כ"ש; ד) הדר שלא יהיה בו מום; ה) אין שמו עליו: לולב הגזול פסול, משום מצוה הבע, וזהו אפילו לאחר יאוש, ולפני זה ג"כ משום דכתיב ולקחתם לכם משלכם, ושאול מותר רק בשאר הימים, דביום א' בעינן לכם ולכן אסור ליטל לולבו דחבירו שלא מדעתו, אלא יתנו לו במתנה ע"מ להחזיר: ויבש פסול כלעיל, ודוקא כשנפרך בצפורן או כשנופלין העלין נשברין,

ומשום

יום אחד. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש[מט], ושיהא [נ] יום הנף[עו] כולו אסור[עז]:

יג יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת[עב], למחרת משכימין ובאין, כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו[עג], מפני שאמרו חכמים[עד] אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו[עה], ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו:

יד רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים, פטור, מפני[נג] שהוציאו

תפארת ישראל

עו) יום שמניפין העומר במקדש, שהוא בט"ז בניסן: עז) דבזמן המקדש, הקרובים שיודעי׳ מתי הקריבו העומר, מותרים בתבואה חדשה אחר שהקריבו העומר, והרחוקים מותרים לאחר חצות, דאז ודאי כבר הקריבו העומר; ומשחרב המקדש, מותר מדאו׳ לאכול תבואה חדשה בכל מקום משהאיר שנזרח ביום ט"ז בניסן. וגזר רבן יוחנן שמא יבנה המקדש בליל ט"ז, ולא יספיקו להקריבו קודם חצות, ויטעו לאכלו כבכל השנים כשהאיר המזרח; לכן אסרו מלאכול עד אחר כל יום ט"ז. והכי קיי"ל [ועי׳ י"ד. רצ"ג ס"ג]: עב) מערב שבת; דדוקא נטילתו דוחה ביום ראשון את השבת, אפי׳ בגבולין בזמן שבי"המק קיים, אבל לא הולכתו: עג) בבי"הכנ שעמה מועטים הי׳ אפשר בכך; משא"כ בהר הבית [פ"ד מ"ד]: עד) *גם בלאו׳ שייך כהך ליסנ׳ [כזבחים ע"ט א׳]: עה) *מיהו בנתנו לו במתנה ע"מ להחזיר, מהני [סרכ"ח]; ובשאר ימים דיוצא בשאול, יכול ליטל לולב של חבירו בלי דעתו, דניחא לי׳ לאינש שיעשו מצוה בממונו

ר"ע מברטנורה

בירושלי׳. שאף הוא כגבולים לענין זה: ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו יום ט"ז בניסן: כלו אסור. ובזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חדש בו ביום דכתיב (ויקרא כ"ג) עד הביאכם וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המזרח דאמרינן כתוב אחד אומר. (שם) עד עצם היום הזה. דמשמע משהאיר המזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם. הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם. בזמן דליכא עומר עד עצם היום. ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום. משום מהרה יבנה בית המקדש (נא) ויאמרו אשתקד מי לא הוה אכלינן משהאיר המזרח השתא נמי ניכול:

יג יום טוב ראשון וכו׳. דאמרינן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון לבדו לפיכך היו מוליכין שם לולביהן מערב שבת (נב): אין אדם יוצא וכו׳. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון. לכם משלכם. ואם נתנו לו חברו במתנה. אפי׳ על מנת להחזיר שמה מתנה ונוטלו ויוצא בו ואחר כך מחזירו. ואם לא החזירו אגלאי מלתא למפרע דגזול היה בידו מעקרא ולא יצא ידי חובתו:

יד פטור מפני שהוציאו ברשות. וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חייב. דלא טריד מהשתא במצוה לעשותה והיכי משכחת דלא יצא י"ח נטילה קודם שהוציא דהא מדאגביה נפק ביה משכחת ליה כגון שהפכו (נד) שכל המצות כלן אין

עיקר תוי"ט

דקתני ח"ל רש"י נצב שקול׳ הטענה כול׳ מע"ה. נותן לו יבקש ממנו שיתן לו: מט) זכר למקדש. מנין דעבדי׳ זכר למקדש דאמר קרא ציון דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה במ׳: נ) ושיהא כו׳. ונשמע שהקנס ביחד והלכך כיון דנייתי הראשונ׳ אגב תני לשני׳ דעמה: (נא) ומקשים בגמרא דאבני איתא. אי ביום ע"ז כבר הותר משהאיר המזרח שלא דנבנ׳ קודם ע"ז מהלות תשרי כו׳ ומשני דאיבני בליל׳ א"כ סמוך לשקיעת החמ׳ ופרש"י הכא היא ומרוב הטרחות שיש בקצירת העומר עד הבאתו כדתנן התם לא יספיקו להקריבו למחר קודם חצות: (נב) נטילתו בלבד דוח׳ שבת. הר"ב. כלומר אבל לא לענין הולכ׳. ובגמרא דנ"ד ומסקי׳ דהכא בגבולין מיירי מדלא קתני להר הבית. ומיהו בזמן שב"המק קיים דניטל בשבת ביום הראשון במקדש ובמקומות הקרובים שבאות׳ ב"ד מגיעים שם ויודעים אימתי הוקבע החודש. אבל בזמן שאין ב"המק קיים. אע"פ שעדיין קבעו על פי הראיי׳ הואיל ואין כאן מקדש שניטל הלולב בו השוו חכמים מדותיהם בכל המקומות כי היכי שלא תהא תור׳ כשתי תורות: נג) מפני כו׳. שהי׳ טרוד במצו׳ ונתכוון ועוסק וממהר לעשות׳ ומתוך כך שגה ושכח שבת והך מתני׳ דוקא בזמן שב"המק קיים. הר"ב: (נד) וכתבו התוס׳. דסוגיא דהכא ס"ל דמצות

שכל היום כשר ללולב: **י** מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו(נט) עונה אחריהן מה שהן אומרין(ס), ותהי לו מאירה(סא). אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה(סב): **יא** מקום שנהגו לכפול(סג) יכפול, לפשוט(סד) יפשוט. לברך אחריו, יברך לאחריו(סה) הכל כמנהג המדינה. הלוקח לולב מחבירו בשביעית(סו) נותן לו אתרוג(סז) במתנה(סח) לפי שאינו רשאי ללוקחו בשביעית: **יב** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה(סט) ובמדינה(ע)

ר"ע מברטנורה

ויטול על שלחנו: **י** מי שהיה עבד. או אשה. או קטן וכו'. מי שאינו חייב בדבר. אינו מוציא אחרים ידי חובתן. לכך צריך שיענה אחריו מלה במלה. מה שהוא אומר: ותהא לו מארה. שלא למד (מה): עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר שכך היו רגילין לעמוד אחד מקרא את ההלל. על כל דבר ודבר. הללויה: **יא** מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאודך ולמטה עד סוף ההלל כופלים. לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב. עד אודך כי עניתני. כולו כפל במקרא. ומאודך ולמטה אינו כפל לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת ההלל לפניו (מו) מצוה היא בכל מקום ואינה תלוי במנהג: הלוקח לולב מחברו. עם האתרוג (מז): בשביעית. שעם האתרוג הוא על השביעית והוי דמי לולב יכול ליתן לו. לפי שלולב עץ בעלמא הוא. ואין בו קדושת שביעית. דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן. הילכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו. שמא לא יבערם עם האתרוג בקדושת שביעית: **יב** במקדש שבעה. כדדרשינן לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. ולא בגבולין שבעת ימי': ובמדינה.

בירושלים

תפארת ישראל

בא"הת עסקי', ואז הו"ל לולב מדרבנן והרי בדרבנן בדאיכא טעות א"צ להפסיק [כשבת פ"א מ"ב]: נט) *את ההלל, שלא למד לומר מעצמו: ס) *דמדאין חייבי' בדבר אין מוציאין אחרים ידי חובתן, לפיכך צ"ל אחריהם מלה במלה: סא) *מדצריך ללימוד של אלו ואינו הולך לבי"הכנ: סב) *על כל פסוק פיאמר השליח צבור. והאידנא לא נהגו כך: סג) *שכל פסוקים שבפרשה הודו, הן כפולים, כגון מן המצר קראתי יה, ענני במרחביה, וכן כולם; משא"כ מאודך ולמטה; לכן כופלין הפסוקים ההם וקורין אותן ב"פ: סד) שלא לכפלם: סה) אבל לפניו מצוה לברך בכל מקום: סו) *שלקח בשביעית לולב מע"ה שהחשוד לאכול דמי פירות שביעית אחר ביעור, והרי לולב אע"ג דעץ הוא, נוהג בו ובדמיו קדושת שביעית; דאע"ג דבשאר עצים אין בהם קדושת שביעית, התם ה"ט מדלא דמי הנאתן לכנאת אכילה שהיא בשעת ביעורו, משא"כ הנאת עצים, הרי שתמן להסקה עומדין, שהנאתן אינו בא רק אחר שנתבערו; משא"כ לולב, שהוא עומד לכבד הבית, שהנאתו וביעורו בא בזמן אחד כמו אכילת פירות; ואעפ"כ זהו בלולב שגדל בשביעית, אבל לולב זה שקונה אותו בשביעית אין בו קדושה, מדכבר למח בששית ונכנס לשביעית, והרי גם פירות כה"ג אין בהן קדושת שביעית [כר"ה י"ג ע"ב]. מיהו אתרוג, אף שגם הוא נכנס מששית לשביעית, הרי אזלינן גבי' בתר לקיט' לענין שביעית; ולפיכך אסור למסור דמי לע"ה, שמא לא יבערן בזמן בעור המבואר במסכת שביעית [פ"ט מ"ח]; להכי נותן וכו' [כך מכיק הפ"ס ודברי הר"ב המוה]: סז) *ואם אינו רוצה, נותן לו בעד הלולב דמים יתירים כשיעור דמי האתרוג, ומתנה עמו שיתן לו האתרוג במתנה [ונ"ל דהוקא בהבלע' מותר כה"ג, דהכי בשכר שבת נמי דהמיר מותר בהבלע' [כנדרים דל"ג ל'], אבל שלא בהבלע' אסור, וכן הוכח מהמג"א קי"ג סקס"ז]: סח) כדכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם ז' ימי': סט) ר"ל אפי' בירושלים:

עיקר תוי"ט

וכך גרס ביכל שא בהודו לא. ועתוי"ט: (מה) שלא למד לא היו מקרין לנשי כיון שלריך לענות אחריהן כל מה שהוא לומר. אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונ' אחריו הללויה לא אמר בתפלה עליו מלתה בדקך הגדול להקרות ולפי' לבקיאים. הל"נ: (מו) נהגה. ועשמא ליתא בתני' דב"א של התלות כיון תמכך שליך עובר לעשייתן כליבנא והוא עבר לבניהם. ולף דהלל תקנת נביאים הוא וא"כ מקדי הוא מדרבנן ונים. היכן בנתכלא מלה אסור א"נ שלא לפיך ובידך זקיק ולאמר לך: (מז) והלוקח תמר דלי ע"ה מי ליה למתבד לאחדיו ולא"ה קרי לי' הכינו כמ"ש הטעם במ"ב פ"ד דהמלי. תוי"ע: (מח) אתרוג. דלאתה בכלל לולב

רבי יהודה, רבי מאיר אומר, אפילו במשיחה(לט). אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים, שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב(מ). אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה(מא): ט והיכן היו מנענעין(מב), בהודו לה' תחלה וסוף(מג), ובאנא(מד) השם הושיעה נא(מה), דברי בית הלל, ובית שמאי אומרים, אף באנא(מו) ה' הצליחה נא, אמר רבי עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא(מז). מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטל לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו(מח). לא נטל שחרית, יטול בין הערבים,

שכל

תפארת ישראל

אחר, אינה בל תוסיף: נא) [סנירכען]; דס"ל א"צ אגוד. והכי קיי"ל. מיהו מצוה לאגדו מפני זה אלי ואנוהו; ומוהגין לקשרו בג' מקומות [הרנ"א]: נב) [גאלדערעססען]: נג) *וכיון דאגוד זה רק לנוי ולא למצוה ליכא גבי' בל תוסיף: נד) *דצריך לנענע בהולכה והבאה, למזרח דרום מערב לפון, ואח"כ מעלה ומוריד; ולכל צד ג' נענועים בהולכה וג' בהבאה. וקול הנענועים הם כעין תפלה ברעדה שיעצר הקב"ה טללים ורוחות רעות מכל צד שיכנענוע' לפס בפעשה רצונו ית': נה) ר"ל בהודו ראשון ושבסוף ההלל: נו) *דאמרי' במדרש, אחר שזכו ישראל בדין, נלטוו לשמוח במצוה זו של לולב; ומשום דהאדם נמשל לעץ השדה, נאוה לעשות אות רננת האדם גם במיני האילן שצוונו הקב"ה ליטל; ונענוע האילנות הוא רננתם, כדכתיב אז ירננו עצי היער [ר"ל יתנענעו], כי בא לשפוט הארץ ויצאו חוטביה זכאי'; ומדכתיב בתריה, הודו לה' וגו', ואמרו הושיענו וגו', לכן אין לנענע רק בהודו והושיעה. והכי קיי"ל: נז) ולא בהצליחה נא, אבל בהודו נענעו כולהו: נח) *ר"ל אם שכח ליטול קודם אכילתו, צריך אפי' להפסיק אכילתו. ומיירי דליכא שעות אח"כ, דאל"כ כיון דהנא בא בדרך, ע"כ בא"הס

ר"ע מברטנורה

ח בגימוניות של זהב. חוטי זהב כפופין כגימון כמו הלכוף כאגמון (ישעיה נ"ח) וסובבין האגודה: במינו היו אוגדי' אותו מלמט'. לקיים מלות אגד וזה לנוי בעלמא הוה(מ). ורבי יהודה לטעמיה דאמר לולב לריך אגד. הלכך. אי אגיד ליה שלא במינו. הוו להו חמשה מינין. ואנן קיימא לן. דלולב אין לריך אגד הלכך בהא. הלכה כרבי מאיר: ט והיכן היו מנענעין. השתא מסדר הנא להא דתנינן לעיל כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע אלמא מלוה לנענע והיכן מנענעים: בהודו לה' תחלה. תחלת מקרא: וסוף. סוף המקרא. כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי תחלה הודו ראשון. וסוף הודו אחרון שבסוף ההלל. והכי מסתברא. וכילד מנענע. מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות (מא). מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים ובהולכה מנענע שלשה פעמים [וכן בהבאה] וכן בעליה. וכן בירידה על כל אחת ואחת שלשה פעמים: והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. ואין כך הלכה (מב) אלא כדברי ב"ה: יטול על שלחנו. אם שכח. ולא נטל לולב קודם אכילה יפסיק סעודתו

ויטול

עיקר תוי"ט

ונזכר משום בל תוסיף: לט) במשיחה. ככבן דבריית' דלית להו לקיח' לקיח' וא"צ אגד. ואמרי' בסנהדרין דפ"ח דאי א"צ אגד לית בי' משום בל תוסיף דאינו חיבור עם השאר והראוי למצוה היא המצו' והעודף כמי שאינו: (מ) כמלא אגד העליון לנוי בעלמא ולא להכשר מצו' לפיכך אינו תוספת לעבור על בל תוסיף. רש"י: (מא) בגמרא. ופרש"י במנחות דס"ב מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבע רוחות וה"ם לצפון ודרום כו' ודאי דלא כקדרן נקטינהו הא כל פינות כו' לא יהיו אלא לימין כו' ובשם מהרי"ל בב"י מזרח דרום מערב לפון. ועתוי"ט: מב) בהודו ובאנא. דכתיב אז ירננו עצי היער. הודו לה' כי טוב. וכתיב נמי בתרי' ואמרו הושיענו אלהי ישענו. ואי' במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל וא"ה. ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב. נתן הקב"ה מצו' זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח. והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' הלין כשבא לשפוט את הארץ ובזה ירננו בהודו ובהושיעה נא. הרא"ש: מג) אף באנא. כ"ל דס"ל דלא בל גב דגבי ירננו כו' לא כתיב אלא ואמרו הושיענו. היינו דלא נקט אלא תחלת המקרא דאנא הושיעה נא וה"ה לסופו דהצליחה הואיל ומקרא אחד הוא. ולפי שב"ש שבאו להוסיף על דברי ב"ה סדרם אחריהם תוי"ט: (מד) לפי מה דמשמע דר"ג ור"י כב"ה ק"ל. היאך כתב ואין כך הלכ'. ונרא' שהר"ב גי' אחרת הית' לו.

וכך

מיעוטו[מא] (לג), ניטל עוקצו[מב] (לד) ניקב ולא חסר כל שהוא, כשר[מג]. אתרוג הכושי[מד] פסול. יהירוק ככרתי[מה], ר"מ מכשיר ור"י פוסל[מו]: **ז** שיעור אתרוג הקטן, רבי מאיר אומר, כאגוז, רבי יהודה אומר, כביצה[מז], והגדול כדי שיאחוז שנים (לו) בידו אחת, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, אפילו אחד (לז) בב' ידיו[מח]: **ח** אין אוגדין את הלולב[מט] אלא במינו[נ] (לח), דברי

רבי

ר"ע מברטנורה

כל שהוא כשר. דתנינן לקמן שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר: אתרוג הכושי. שגדל כאן והוא שחור פסול. אבל כושי שגדל בארץ כוש אורחיה הוא וכשר: ורבי יהודה פוסל. והלכה כרבי יהודה. וכל הני פסולים. ביום טוב ראשון. אבל ביום טוב שני (לה) עם שאר הימים הכל כשר: **ז** רבי יהודה אומר כביצה. והלכה כר"י דפחות מכביצה פסול: רבי יוסי אומר. אפילו אחד בשתי ידיו. והלכה כרבי יוסי:

בגימוניות

תפארת ישראל

והדא קתני, ניקב וגם חסר כ"ש, אף שאין הנקב מפולש פסול; אבל בנקב מפולש פסול אפי' לא חסר כלום. ולרמב"ם מיירי מתני' בנקב מפולש, והא או קתני, או ניקב נקב מפולש אף שלא חסר כלום, או שחסר כל שהוא אף שאין הנקב מפולש. ולענין דינא לא פליגי רש"י ורמב"ם ורק בפי' דמתניתי' פליגי. אמנם לראב"ד מתני' מיירי בנקב מפולש והדא קתני, שניקב נקב מפולש וגם חסר כ"ש, דדוקא בב' לריעות' פסול; אבל בחדא לריעות' שנקב מפולש ולא חסר כלום, או חסר כ"ש אבל אינו מפולש, כשר. וקי"ל כרש"י ורמב"ם, ובשעת הדחק יש להקל כראב"ד. מיהו י"א דאפי' נוקב רק עד הדרי זרע נמי נקרא מפולש [עי' ב"י]. אמנם כ"ע מודו דאם הנקב רחב כאיסר, כגון שתחב בו יתד עב, או אפי' אין הנקב מפולש ולא חסר כלום, פסול [שם]. ונקיבת קוץ במחובר אינו כשר רק בנקרם קרום גלגל עליו [ע"ז שם]: מא) *א"נ דמדיק דרישא שמעינן דאפי' בשהוא פסול? קמ"ל שלא דדוקא הויא אתה כשר על משמו אבל כשהם ב' אפי' במעוטו פסול, מדהו"ל מגומר כלעיל סי' לו: מב) *הוא העץ שבו תלוי באילן, ונשאר קלת מהעץ לכסות הגומ'; אבל בנעקר העוקץ מהוכחת של האתרוג, פסול [שם ס"ח]: מג) *הע"ג דהא כמי מדיוק דרישא שמעינן לה? קמ"ל הכא, לרש"י דמתני' מיירי בנקב שאינו מפולש, א"כ ה"ק הכא, דוקא נקב שאינו מפולש כשר באינו חסר, אבל נקב מפולש אפי' אינו חסר פסול. ולראב"ד דס"ל דנקב דנקט מתני' במפולש מיירי, דאפי' נקב מפולש באינו חסר כשר, קמ"ל סיפא לגלויי ארישא, דלא תימא דרישא או או קתני, להכי קאמר סיפא ניקב נקב מפולש ולא חסר כשר, ש"מ דרישא ב' לרישיהא בעינן. מיהו לרמב"ם רישא בנקב מפולש מיירי, וסיפא בנקב שאינו מפולש דדוקא באינו חסר כ"ש כשר, אבל בחסר כ"ש פסול: מד) *שהאתרוג שחור; וה"ה כשהוא לבן ביותר; או שיש לו נקודות שחורות או לבנות בב' וג' מקומות, או במקום א' ברובו, וכלעיל: מה) גרין כמראה [קרעססע]: מו) וקיי"ל כר"י; מיהו בחוזר למראה האתרוג כשר [שם]: מז) *וקיי"ל כר"י. מיהו כשהוא כביצה אפי' לא נגמר פריו, כשר, ובלבד שלא יהא ירוק [שם]: מח) *והכי קיי"ל [שם]: מט) *ר"ל לאגדו יחד עם ההדס וערבה: נ) *דס"ל לריך אגוד מדאו', וכל שיש תוך האגוד מין

אחר

עיקר תוי"ט

יבר מיירי באינו מפולש ואינו רחב כאיסר. ובשור כאיסר ר"ל בלא תפכון וקאמר דבאינו מפולש ואינו רחב כאיסר הוא דכשר. הא לע"פ שאינו רחב כאיסר ואין בו חסרון ללא שהוא מפולש פסול. הר"ש ור"ש: לג) מיעוטו. דוקא בא' כשר לבל כשהם ב' הויות בב' מקומות לף על גב דעל מישטו קן פסול. תל"ג: לד) עוקצו. פרש"י זנבו כמו בעוקצי תאנים: (לה) וטעמא דיו"ט שני דינו כשאר הימים משום דקולין בקביעא דירחא: לו) שנים. ה"ג רש"י. ופי' שני להתגבי' בידו א' וטעמא משום בגמרא דבעין דתלת ליה בימין ואתרוג בשמאל וזמנין דמתהפכי ני' כו' ולתי לאבכינתו מיד ליד ולאפה האתרוג והלולב בידיו עד שיחליף ולי הוה גדול יותר מהדי שמא יפול מידיו ולתי לאפסולי שילרע בו נקב. והר"נ מקיים הגי' בשמנאות יכנת. בנייהם בידו א'. כלומר הלולב והאתרוג מטעם הנז': לז) אפילו אחד. וטעמא דר"י לא חייש לדיוקא קפיק להו. ולגי' הר"ן אפילו בב' ידיו כלומר שילמו שנייהם זה בידו א' זה בידו א' ולא חייש כו': לח) במינו כו'. פי' לאגוד עם ההדס והערבה כמ"ש גבי נכרי שלא יטמי' דר"י מכרב בגמרא. דיליף נקיחה נקיחה מלגודת אזוב כו'. מה להלן לגוד' הלכך במינו דוקא דלכ"ה כ"ב פ' מינין

ושוכר

ואם נטל כשר[לא]. של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין[לב] של מע"ש בירושלים, לא יטול[לג] ואם נטל כשר[לד]: ו עלתה חזזית[לה] על רובו[לו] נטלה פטמתו[לז], נקלף[לח], נסדק[לט] לא), ניקב וחסר כל שהוא[מ] פסול. עלתה חזזית על מיעוטו

תפארת ישראל

לא) דהא חזי לכהן לאכלה ואלא סול"ל רק אידי דנקט רישא פסול נקט סכא כשר: לב) *דהא הזי לעניי' [וב"ש אע"ג דמודו בסכוע' סליני בדמאי, אף דדמאי אפי' לעשי' חזי, דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי לי', עכ"פ אינו רק מגו, ובאמת לא יתנו לעניים וגם לא יפקיר נכסיו; משא"כ תרומ', על כרחו יתנו לכהנים, ואוכל כהנים הוא וודאי]: לג) *מפני שמכשירו, לקבל טומאה כלעיל ובהוכשר כבר אפ"ה פסול מדנטמא מידים שניות, רק רבותא נקט שלא הוכשר: לד) *אבל חוץ לירושלים, פסול, דהא לא חזי לי' התם. ולר"ן ה"ה חוץ לירושלים כשר בדיעב'; רק נקט בירושלי' לרבות' דאפי' בירושלים לכתחיל' לא יטול: לה) *כעין שחין בולט וה"ה מראה פסול; אבל קליפה דקה ולבנה, כשר [פמ"ג תרמ"ח]: לו) *אמרי' בש"ס דוקא במקום א' כשר במעוטו; אבל בב' וג' מקומו' הו"ל מנומר ופסול [ונ"ל דנקט ג' לרבותא, דאפי' ב' אי ליכא למיחש לנימור, כגון שהן בצד א' של אתרוג, כשר [כי"א תרמ"ח ס"י ודו"ק]. או נ"ל דלהכי נקט ב' וג', דה"ק ב' באתרוג קטן וג' בגדול; או ב' בכתם גדול וג' בנקודו' קטנו', דהכל לפי גודל וקוטן האתרוג והכתם דלתחזי עי"ז כמנומר. וכן נ"ל הפי' בחולין [ד"ג ב'] בשחט ב' וג' פעמים ולא נתעלף, ר"ל ב' בבהמ' גדול' וג' בקטני'; ולפעמים ב' וג' כל חד כנות' [כחולין ד"ל ע"א] ע"ש ודו"ק, ועיי' כמל"מ [פ"ח ה"ז מלולב] בהאריך]; מיהו ממקום שמתחיל החוטם להתקצר ואילך, אפי' נקוד' א' פסול [שם]: לז) *הוא העץ הקטן שבראש האתרוג שהשושנתא עליו; ודוקא שניטל ונעקר מתוך האתרוג ונשאר גומא במקומו, אבל במתלא הגומ' כשר; וי"א דגם במתלא הגומ' שוה להאתרוג פסול [מג"א תרמ"ח סק"ט]. מיהו בגדל מתחילה בלי שושנתא, כשר. °[ותואר אתרוג מהודר יש בו ה' תנאים, (א) לפי נקיותו מביצותו כפי שהוא נקי יותר, כן הוא ג"כ מהודר טפי; אולם על חוטמו דהיינו כל מקום המדרון שבראש האתרוג צריך שיהי' נקי מאוד, אפי' מכתם קטן כחודו של מחט, (ב) שיהיו בליטות רבות על גופו, ולא יהא חלק [כליטרלאנע]. (ג) שיהי' העוקץ שבתחתיתו שבו האתרוג תלוי באילן, משוקע, שיהא האתרוג בתחתיתו בולט סביב סביב להעוקץ הבולט. (ד) שיהא בנוי כמגדל, ולא ככדור או דומה לכדור במעגלה. (ה) שיהא שושנתא שלימה בראש האתרוג ומכוון נגד העוקץ שלמט'.]: לח) *שנקלף כל קליפתו סדק, אף שנשאר [געלב] כבתחל'; אבל בנקלף רק קצת כשר: לט) *כולו מראשו לסופו ואפי' רק מצד אחד [ת"גא שם]: מ) *לרש"י מיירי מתניתין בנקב שאינו מפולש, וחדא

ר"ע מברטנורה

ואם נטל כשר. שהרי יש בה היתר אכילה (כח): ובית הלל מכשירין. דהא חזי לעניים כדתנן מאכילין את העניים דמאי: בירושלים כו'. אבל חוץ לירושלים לא. דבעינן לכם. שיהא ראוי לכם (כט): ו עלתה חזזית. כמין אבעבועות דקות (ל): על רובו. במקום אחד הוא דבעינן רובו. אבל בב' או ג' מקומות אפילו על מעוטו פסול. ועל פטמתו. אפילו כל שהוא פסול. שהוא נראה יותר מבשא' מקומות: פטמתו. הדד שבראשו כמו פטמא של רמון: נקלף פסול. ודוקא שנקלף כולו. אבל מקצתו כשר. ואית דאמרי איפכא נקלף מקצתו פסול דמחזי כמנומר. אבל נקלף כלו כשר והאי נקלף לאו שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבנונית שבתוכו דהאי הוי חסר ופסול. אלא שנקלף ממנו גלד דק. ומראהו ירוק כאשר בתחלה: נקב. נקב מפולש מעבר אל עבר אפילו בכל שהוא פסול (לב) ושאינו מפולש ואינו חסר כלו' כגון שתחב בו יתד עבה אם הנקב רחב כאיסר פסול. פחות מכאן כשר. והיינו ניקב ולא חסר

כל

עיקר תוי"ט

טומא' לתרומ' דכתיב משמרת תרומותי אמר רחמנא עשה לה שימור: (כח) בגמ'. וז"ל רש"י. לכהן. וישראל נמי נפיק בי' אם לקח' מכהן הואיל ויכול להאכילו לבן בתו כהן. אבל פדיון אין לו להיות ניתר לאכילת ישראל. והאומר כן טעה הוא: (כט) א"כ צריך לחלק בין היכא שהמקום מעכבתו מלאכול להיכא דגברא לא חזי. דהא בתרומ' ודמאי פירשו. דאע"ג דלדידי' לא חזי הואיל וחזי לכהן ולעני הוי ראוי לכם והכא דלדידי' גופא חזי בירושלים ואפ"ה חוץ לירושלים פסול ועתוי"ט: (ל) ז"ל המגיד חזזית הוא כעין גרב הנעש' באתרוג כדאהגרם או ילפת או חזזין ופסול ומפני שאינו הדר: לא) נסדק. יש שפירשו לארכו משני לדדין ומיהו דוקא מלמט'. אבל במועט אפי' כל שהוא פסול וכדאמרי' בגמרא גבי חזזית כו'. ויש מחמירין לפסול כל שהוא שחוק מצד אחד עד חללו. או אפי' אינו מגיע לחללו כל שנסדק רוב הקליפ' החיצונ' העבה הכ"נ: (לב) פי' לפרושו אפי' אינו כאיסר. ונכ"ש כ"ל כמות שהוא ולא קאי אחסרון כלל דהא מקיים דקיפא דתנן

כשר

ושנשרו מקצת יח) עליה יט) ושל בעל כ), כשירה כ): **ד** רבי ישמעאל אומר, שלשה הדסים כ) ושתי ערבות כא), לולב אחד, ואתרוג אחד, אפילו שנים קטומים כב) ואחד אינו קטום, רבי טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים כג). רבי עקיבא אומר, כשם שלולב אחד ואתרוג אחד, כך הדס אחד כד) וערבה אחת: **ה** אתרוג כה) הגזול, והיבש כו) פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת, פסול. של ערלה כז) פסול. של תרומה טמאה פסול כח). של תרומה טהורה כט) לא יטול ל). ואם

ר"ע מברטנורה

ושל בעל. שגדלה בשדה ולא בנחל כשרה. לא נאמר ערבי נחל אלא שדבר הכתוב בהווה (יט): **ד** אפי' שנים קטומין. אהדסים קאי. ובגמרא פריך אי קטום פסול. והוא מצריך שלשה לבעי כלהו שלמים. ולי קטום כשר לכשר בשלשתן קטומים ומסיק דחזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה הדסים ומכשיר אפילו שנים קטומין. והוא הדין אי לא מייתי להו כלל דקטומין כמאן דליתנהו דמי: אפילו שלשתן קטומין. דלא בעי הדר בהדס (כב). והלכה כר"ע: **ה** של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דאמר קרא (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם. שיהיה ראוי לכם (כו): ואם

תפארת ישראל

כב) *ובנשרו רוב עלין, פסול. [ואף דנשרו מקצת בלולב והדס נמי כשר? נ"ל דקמ"ל נשרו גבי ערבה, דאף דמצויי' א"ל לחזור אחר אחרת]: כג) *תלת בעל ליסנא דמיתבותא הוא, ר"ל שגדלה בשדה מיושבת לזרוע שם, דהיינו שדה לחה, אף שלא גדלה אצל הנחל כשר; ואורחא דמלתא נקט תנא, שאין דרך הערבה שתגדל בשדה יבשה: כד) *דהא דקאמ' רחמנא ערבי נחל, דבר הכתוב בהוה: כה) אהדס קאי: כו) *כשר, דעבותו מכסה קטימתו [ומש"כ בלולב וערבה] והכי קיי"ל [הרמ"ו ורע"ז הרמ"ז]. מיהו בשעת הדחק יוצא אפי' בחד וקטום [מג"א הרמ"ה]: כז) *היינו כשאין בו ליחה, אבל כמום כשר [מג"א הרמ"ה]: כח) *ערלה ותרומ' ודמאי לא שייכי רק באהרוג: כט) *דבעינן לכם והנך אינן ראויין ומש"ה לא שייך הכא עשה דוחה ל"ת [ונ"ל דלצ"ב דשלשה מינים נינהו, אילעריך כולהו דלא תנעיי' אשרה דאשרה אסו' [כפסקי' דכ"ז ב'], אלא אפי' עיר הנדחת דלאשרה מותר דהרי בכלל כל הנשרפין נינהו. ולא מנעיי' עיר הנדחת דלא בעל, דהרי כתיב לא ידבק בידך מאומה, אלא אפי' ערלה דתעלה בכ'. ולא מנעיי' ערלה דאסור להנות בשעת שריפתה, אלא אפי' תרומ' טמא' דכהן מסיק' בשם תבשילו, אפ"ה שלהו כהואי מכתת שיעורי', וגם מדלין בהן היתר אכילה. [ולבאורי הי' נראה דלהכי לא נקט הכא מגל ואינך דנקט בפסחים [פ"ב מ"ה], משום דכולהו יש בהן היתר אכילה ודין ממון מדלבסל לאמקן. **אבל** בלאמה כיסא דה"כ למה לכיך בדאלי לב"ה שעמא דלי בעי מבקר נכסי' דמי גרע מתנל? אלא י"ל נקט ערלה ותרומה טמאה, וה"ה כל אסורי אכילה]: ל) *מפני שמכשיר' לקבל טומ' ע"י שמקרב האתרוג ללולב שרטיב במים, דמצוה להעמידו בכל יום במים [מכאן נ"ל ראי' לנהוג [א"ח מג"א י"א] דלריך להבין יחד, דאל"כ יפול ולא יתבכן יחד, דלשמא יתבכן א"ל לשום מדלאמי' רק הדבכן; ואת"ל בל"ז יתמין עד שיתנגב, ומכין דלין בו שגלין]:

דהא

עיקר תוי"ט

ערבה אילעריך. פר"א כיון דכתיב ערבי נחל כשיבה לא קמ"ל. הר"ב: יח) **מקצת.** ללאמשו' שנשרו היינו ברוב. ונבי פסול' נקט נשרה משום דהוי ברוב ונבי מעומא שייך ל' נשרו. הר"ב: (יט) כלומר שבכלל ערבי נחל הן הוץ מלבלפה דקלא מיעטה בהדיא: כ) **ג' הדסים.** דכתיב ענף עץ עבות. וברש"י ענף חד עץ חד עבות חד: כא) **ושתי ערבות.** יליף מדכתיב ערבי נחל שתים: (כב) והא דמכשיר בהדס קטים טפי מלולב וערבה משום דעבותו חופין את עלין ואין קטימתו נגלית כל כך. כדיתו ירושלמי י"ל: כג) **שלשתן קטומים.** לאפוקי דר"ע בעי ג' מדלוריתא אלא דלא קפיד לקטימה או לאפוקי דר"ט לא נקט ג' לעיכובא אלא כהלכה דר"י נקט ולא להא ליתו למימרא. אלא שאין קטימה פוסלת. אבל במניא לאפוקי דפבר כר"ע דמכשיר בהדס אחד. הר"ב: כד) **הדס אחד.** שאינו קטום קאמר ואמ"ה לא פריש לה והנך שיכת בנמרא והיינו כהלכה דר"י וה"ב לאתי בליני בגלפתא' כדלעיל. תוי"ע: כה) **אתרוג.** בגלאה פרי עץ הדר. ודרשו חכמים הדר בלילן משנה לשנה. פרש"י שאלתרוג דר ונדול באילנות ג' וג' שנים וכשבאין ומוציאין של עשבו עדיין דלהתקד קיימי בי': (כו) לע"ב דנבי תרומה עולה דלבי' לך שלך תהא להפקיר הרב השבילך. כיון דנעולת ולפנה הנהגה שייך ליקרא לך דידי' גבי שלך הגלות כתו לכם דלולב הול שייך בי' לריבה. תוי': כז) **תרומה טהורה.** כמ"ד בנמרא מפני שמכשיר לקבל טומא'. הר"א. ובפרש"י דקאמ' שהחומר מקבלת לשם מיד בנה ומיד בעל'. ומדובה למים בהיו שיין האלוה' כדי שלא ייבש ויקבני לגורי' לאכול לגרום

טומאה

נפרדו[ח] עליו[ט] כשר, רי"א יאגדנו[ט] מלמעלה[י] ציני[י] הר הברזל[יא] כשרות[יב] לולב שיש בו שלשה טפחים, כדי לנענע בו[יג] כשר: **ב** הדס[יא] הגזול והיבש[יד], פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. נקטם[יב] ראשו[טו], נפרצו עליו[טז], או שהיו ענביו מרובות מעליו[יז] פסול, ואם מיעטן כשר[יח]. ואין ממעטין ביום טוב[יט]: **ג** ערבה[יג] גזולה ויבשה[יד] פסולה ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסולה, נקטם ראשה[יז] נפרצו עליה, והצפצפה[כ] פסולה[טז]. כמושה[כא][יז] ושנשרו

תפארת ישראל

[מג"א סס]: ט) ר"ל כסהעלים עומדין פרודי' מהסדר' כענפי אילן. ובנחלק היומת סל רוב עלין, פסול; וי"א סאפי' לא נחלק רק עלה האמלעי סברא‌ס הלולב, באורך ד' גודלין, פסול והכי קיי"ל [רמ"א וט"ז סס]: י) וקיי"ל כת"ק: יא) *ר"ל לולבות הגדלים בהררי סלע, מדאין כח הגידול רב סס לכן העלין קלרי': יב) ודוקא במגיע ראס עלה זה לעיקר סל עלה סלמעל' ממנו: יג) תני, וגס לנענע בו. ור"ל סהלולב הוא כאורך ההדס וערבה סלריך סיהי' ארכן ג' טפחים, סהן י"ב אלבעות ועוד טפח יותר כדי לנענע בו. ונוהגין סיה' סיעור הדס וערבה י"ב גודלין, וסדרת הלולב ט"ז גודלין; ואס ההדס וערבה י' גודלין, וסדרת הלולב י"ג גודלין וסליס, יצא [הר"ן]: יד) *סכלה כל ירקות סבו, דאל"כ אפי' נפרך בלפורן כסר: טו) *ראס העץ: טז) *מיהו כסהענבים ירוקות, כסר [תרמ"ו]: יז) *אפי' מיעטן ביו"ט, ואינו מהב"בע, מדהסיר רק המניעה: יח) *דכמתקן כלי הוה. ואי"ל לותי עסה ולדחי ל"ת, י"ע עסה ול"ת הוא דסבתון סבת כבולה ד"ח ב': יט) *אף לדידן פסול [עי' סי' כו]: כ) מין ערבה סעלה סלה עגול: כא) *[וועלק]. ואינו מלוי בלולב והדס:

ר"ע מברטנורה

אגידה(ז): נפרדו עליו. מחוברים הן בסדרה. אלא סלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה. אס נפרדו עליו יאגדנו סיהו עולים עם הסדרה כסאר לולבים ואין הלכה כר"י: ציני הר הברזל. יש דקלים סלולבין סלהן עליהן קלרים מאד ואין עולין על אורך הסדרה אס הן ארוכין כל כך עד סראסו סל זה מגיע ללד עקרו סל זה כסרים: כל לולב סיס בו סלסה טפחים. ככג' אורך ההדס וטפח יותר כדי לנענע בו דלולב בעי לנענועי כדלקמן: כדי לנענע בו. תני וכדי לנענע בו דהיינו טפח יותר על סלסה טפחים: **ב** נקטם ראסו פסול. ולית הלכתא כסתם מתניתין. אלא כרבי טרפון דאמר לקמן אפי' סלסתן קטומין כסרים: ענביו. פרי יס בו סדומה לענבים: מרובות מעליו פסול. לא סנו אלא סחורות. או אדומות. אבל ירקות מינא דהדס הוא וכסר: ואין ממעטין אותס ביום טוב. דה"ל מתקן: **ג** נקטם ראסה פסולה. אף זו אינה סלכה(טו): לפלפה. מין ערבה ועלה סלה עגול:

וסל ... ובכסת

עיקר תוי"ט

העליונים מפסל: (ז) ר"ל סנעקרו לגמרי מהסדר' ואינס מחוברים אלא ע"י אגידה והר"א פי' סנחלקו העלין לסנים לארכן כדרך סעוסין האומני' לעבות ומהן קופות: ח) **נפרדו.** דאע"ג דכתיב כפת ללמדך סיהא כפות כיון סראוי לכפותו אין כפיתו מעכבת בו ולא קפיד קרא. אלא על סאינו ראוי לכפותו. הר"ב: ט) **יאגדנו.** היינו מסוס דבעי' כפות ממש ולא תלוי בפלוגתא דלולב לריך אגד דהתס היינו לאוגדו עס ההדס והערבה והכא סיהיו עליו מחוברין ולא פרודין. הר"ב: י) **ציני.** דקלים קסים הגדלים בהרים. הר"ב: יא) **הדס.** הוא עץ סעליו חופין את עלו כגון סיהיו סלסה עלין או יתר על כן סמוכין זה לזה בעגול אחד. גמרא: יב) **נקטם.** אע"ג דבלולב פי' ראס העלין היינו מסוס דבלולב לעולס העלין למעל' ויולאין מראס הסדרה הלכך ראס העלין נקרא ראסו. אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יולאים מראס הבד. אלא לפעמי' ראס הבד הוא אלך. הלכך ראס דידהו הוא ראס הבד ולא ראס העלין ואפי' אס עלה יולא מראס הבד לא מקרא נקטס עד סיקטס ראס הבד. הרא"ס: יג) **ערבה.** הוא מין ידוע הנקרא ערבי נחל על סס ההוה סגדל על נחל ומימיו נתפרסו סעלה סלו מסוך כנחל ופיו חלק וקנה סלו אדום: יד) **גזולה כו'.** כמו בלולב והא דתני לה במתני' ד' בבי ולא עריב ותני להו מסוס דיס בכל א' וא' מה סאין בחבירו הלכך אלטריכו ד' בבי. כס"י: (סו) והטעס מבואר לבי בכמו דתמעי' לר"ע בהדס ה"ה והוא הטעס בערבה. תוי"ע: טז) **והצפצפה פסולה.** דכתיב קח על מים רבים לפלפה סמו אמר הקב"ה אני אמרתי סיהו יסראל לפני כקח על מים רבים ואלי ניהו ערבה והן סמו עלמן כלפלפה אלוא גריעותא. דבהוכח' כתיב גמרא: יז) **כמושה.** ה"ה לאלר עיינן דכמושין כסרים דהא יבס תנן בהו דפסול. הא כמוש כסר והכא איתא בגמרא בהדיא. אלא לגבי

ערבה

פ"ג לולבא) הגזולב) והיבשג) ג) פסולג). של אשירהד) ושל עיר הנדחתה), פסולו). נקטםז) ראשוז) נפרצו עליוח) פסול נפרדו

ר"ע מברטנורה

פ"ג **לולב** הגזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם ולאחר יאוש בעלים נמי דשלו הוא שקונה אותו ביאוש. מכל מקום הוי מצוה הבאה בעבירה (ג): והיבש פסול. דבכלהו בעינן הדר (ד) וליכא: של אשירה. אילן הנעבד: ושל עיר הנדחת פסול. דלשריפה קאי ולולב בעי שיעור והני כיון דלשריפה קיימי אין שיעורן קיים (ה): נקטם ראשו פסול. דלא הוי הדר: נפרצו עליו. ואינן מחוברים אלא על ידי אגידה

תפארת ישראל

פ"ג א) *והרי כתיב ולקחתם לכם, משלכם, ואפי' לאחר יאוש פסול מדרבנן, מדהו"ל מצוה הבאה בעבירה. ואי"ל ניהוי עשה ונדח' ל"ת? י"ל לא דמי, כיון שהגזל נעקר הלאו קודם שקיים העשה [כבילה ד"ח ב'] והו דעכ"פ אינו לכם]: ב) *שנתלבנו לגמרי רוב עליו. ומהגין להקל כשלא נפרך בצפורן, ויש להחמיר [תרמ"ה ורע"ז שם]: ג) דבכל ד מינין בעי' הדר: ד) אילן הנעבד: ה) *עיר ישראל שהדיחו ונתפתו רובם לעבוד ע"ז, שמדיחים בסקילה, והמודחים בסייף, והעיר וכל שללה נשרפים [סנהדרין דקי"ו א']: ו) *דמדעומדין לשריפה, הו"ל כאילו אין שיעור הלולב קיים, דכל העומד לשרוף כשרוף דמי. ובין"ט ראשון בלא"ה פסולים מדבעינן לכם, והרי אסור בהנאה. ואי"ל בלי"ז פסול מדהוי"ל מצוה הבאה בעביר', דהרי אסור להנות ממנו? י"ל מצות לאו להנות נתנו, וזה נ"ל כוונת התוס' ד"ה משום [ד"ל ע"א]: ז) שנשבר ראש רוב עלין היותר עליונים שעלו בכן הלולב. וי"א ראש רוב העלין שגבוהין מהשדרה [משמעו' תרמ"ה ו']. ונקטם ויבש פסולים משום הדר, ולפיכך פסולים כל ז': משא"כ נסדק ונחלק היותת, פסול מדכתיב ולקחתם קרי בי' ולקח תם, ולא חסר, לפיכך פסול רק ביו"ט; וכן כל הפסול משום לכם, הוא רק ביו"ט [מג"א תרמ"ה ו']. אמנם בנקטם ראש עלה אמצעי, ואין לו אחר, כשר: אבל בינם אפי' בים לאחרים כשר כאין לו אחר [אמ"ל שם]: ח) *היינו שרוב עליו הגוין למטה, אפילו הגין עם השדרה, פסול; אבל שהרה עלמה שנשבר' ותלוי, למטה, כשר, כשיאגדנה עם מג"א

עיקר תוי"ט

א) **לולב.** הוא כפת תמרים שבתור' והוא הכיות של דקל כו' ולפי שהלולב נאגד עם ההדס והערבה כמ"ש בגמ"ה. הלכך מפרש להו בריתא כו' ולע"ג דפרי עץ הדר בריתא כתיב ועוד דהא מברכין אלולב הואיל וגבוהו גבוה מכולן. הלכך נמי אקדים פרושיה והר"ר מפ' להו כסדרן בכתוב ועתוי"ט: (ב) שנאמר והבאתם גזל את הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח דלית לי' תקנתא כו'. בגמרא לבני יאוש מכם אמר רחמנא ולאו דידי' הוא אלא לאחר יאוש הא קניא ביאוש. אלא משום דהוה מצוה הב"בע. גמ'. וא"ת לקמן דפסלינן של אשרה כו' משום דמכתת שיעוריה תיפוק לי' משום מצוה הב"בע. וי"ל דלא דמי לגזל דמתחת עבירת הגזל באה המצוה ביולא בה. אבל הני לאו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק בי'. תוס. ומדברי הכ"ב למדתי שיגיל לתרגל. דהא איכא לאקבויי לכם לנ"ל לע"כ משום דמצוה הבאה בעבירה מדברי קבלה ילפי' לה אילעריך קרא דלכם ליום כלשון דמדאורייתא הוא ועתוי"ט: ג) **והיבש.** פי' התוס' שיבשה נפרך בצפורן. והר"ח פי' משיכלה מראה ירקות שבו ולבינו פניו. וכן עיקר. ע"כ: (ד) משום דמקשי' כולהו לאתרוג כיון דבהדר קרא כתובי נמ': (ה) בגמרא. וכתב התוס' דנקט ה"ש כדי לפסול ביו"ע שני. דאבל בראשון הא כתיב לכם והאי לאו לכם הוא כיון דלשריפה קאי: ו) **נקטם.** פי' הר"א שנקטם מהעלין עד שתקצר משם מהשדרה. וכע"ה כשג לא שנקטמו קלת מהעלין העליונים אלא שנקטמו ב' עלין העליונים שיש עד השדרה והרא"ש פי' דנקוב קטימת העלין העליונים

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

לסוכה עד שיגמור סעודתו, ואפילו היה תחלת סעודתו מיד בביתו ע"י גשמים; מיהא בליל א' דסוכות חייב מ"מ לאכול כזית פת בגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות [וע"כ לא יאכל עד שישיכה ודאי, ויזהר לאכול קודם חצות לילה; ובערב סוכות לא יאכל פת אחר חצות היום; ושאר דברים המשביעים מט' שעות ומעלה] ויש פוסקי' דבליל דאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה, להכי יש להחמיר להמתין עד חצות הלילה, דביפסקו גשמים קודם חצות יברך ויאכל בסוכה כמצוה, דמצותה עד חצות, ובאינו רוצה להמתין ימתין שעה ושתים, ובלא פסקו יעשה קידוש בסוכה ויברך שהחיינו ויכוין לפטור ג"כ שהחיינו דסוכה, דאע"ג דשמא פטור מסוכה מ"מ לא גרע מבאם בירך בשעת עשייתה ויאכל בסוכה כזית ושאר סעודתו יאכל בביתו, וימתין עד חצות ויאכל כזית בסוכה ויחזור ויברך שהחיינו עם לישב בסוכה [ויש מחמירין שימתין כל הלילה, כמבואר הנ"ל דמצותה כל הלילה] ואם לא אכל בלילה יברך שהחיינו למחר; ובירדו גשמים ופסקו ועדיין מכינת והבירו יש לו סוכה עם גג לסגור ולפתוח, אע"פ שמצטער להוליך מאכלו לסוכת חבירו ופטור בשאר הימים; עכ"פ בליל א' חייב לילך לסוכת חבירו ויעשה בשמחת חיבוב מצוה, ואז יכול לברך:

משלו משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו(מח):

פ"ג

תפארת ישראל

שם מצוטי', ריח וקרירות, וכל שמצטער שאילו היה בבית הי' יוצא, פטור מסוכה [מג"א שם]:
מח) *של עבד וקמ"ל שיצא בפחי נפש (אב"י אפשר דקמ"ל נמי, מדא"ל אי אפשי וכו' אסור לישב שם (כסי' תרל"ט ס"ז):

פ"ג

ר"ע מברטנורה

ואם ירדו גשמים עד שאלו היה לפניו מקפה של גריסין היתה מתקלקלת מותר לפנות מיד(לז):
ושפך לו. רבו: קיתון על פניו. של עבד. כלומר אי אפשי בשמושך אף כאן גשמים הללו מראין שאין הקב"ה מקבל מעשיהם ברצון:

פ"ג

עיקר תוי"ט

פניו עבדך (שמואל ב' י"ט) די ספח עבדך ואנכי העויתי אנא סרחית. תוי"ט: (לז) כ"כ הסמ"ג ועיין טור ת"י. ובני מוהככ"א הכלה כי ביכו' לא סוף דבר שמספח אלא אפי' כדי שתסרח:

פ"ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

ס"א· דין הישן תחת המטה בסוכה מבואר בפ"א: מ"ב, ג', ד'· המעמיד סוכתו על כרעי המטה שדפנותי' גבוהים י"ט מקרקעית המטה וסיכך על הדפנות כשרה אף שמתטלטל; משא"כ בסכך על גבי עמודים שהעמיד אצל כל זוית מהמטה, וכרעי המטה הם רדפנות המושכים עצמם בין עמודים אפי' גבוה י"ט רק מהארץ כשר; דין סוכה המבולבלת והמעובה כבית עי' פ"א, מ"א; סוכה בראש עגלה או ספינה, אם רק יכולה לעמוד ברוח מצוי' דיבשה, אפילו לא ברוח מצויה דים והספינה הולכת על הים כשר'; ובראש הגמל [או אילן והסכך נסמך על קונדסין עד שיכול לעמוד בלא אילן, דאל"כ אסור שמא יסכך בו] כשרה בח"ה, דאין עולין לה בי"ט [ובדיעבד יצא] ובמקצתה על האילן ומקצתה בדבר אחר עד שאם ינטל האילן תשאר היא עומדת, עולין לה אף בי"ט; ובעשה סוכתו בין האילנות שיהיו האילנות לדפנות דוקא בחוקי', או שקשרם ודוקם עד שאין הרוח מצוי' מניד' אותם [אפילו עומדת בבית שאין שם רוח, ובתשו' בלקט הקמח מכשיר כוכה שדפנותי' מסדינין דקין שהרוח מזיזן בחצר מוקף מחיצות גבוהות] ומילא בין האוירים בתבן וקש שלא תנידם הרוח, כשר': מ"ד, ח'· אלו פטורים מסוכה שלוחי מצוה בין ביום בין בלילה ואפילו אינם הולכים אלא ביום ודוקא בצריך לטרוח אחר סוכה, משא"כ בלא טרח' צריך לישב, וה"ה באינם יכולים לישן בסוכה דיגעי' למחר לעסק המצוה פטורים; והולכי דרכים ביום פטור ביום ודלילה בלילה, וכשמגיע לישוב צריך לעשות שם סוכה למג"א, וללבוש, ביום א"צ להמתין באכילה עד שיבא לסוכה, רק בלילה לאכילה ושינה, וההולכים בכפרים יחמירו על עצמן לשוב לבתיהם, ובהם במקום א' איזהו ימים, חייבי' לעשות להם שם סוכה [והיושב בחנות אע"פי שדרכו לאכול בחנות, חייב לילך לביתו לסוכה, אפילו כשהחנות בעיר, ודירתו מחוץ לעיר דלאו הולך דרך הוא]; ושומרי גנות ופרדסי' פטורי' ביום ובלילה דאין יכול לזוז משם ובאם יעשה סוכה, יגנוב הגנב מצד אחר [ולפיכך בכרי שיכול לשומרו כולו מצד א' חייב בסוכה] וכן הדין בעושין יין אצל נכרי בסוכת; והולה אפי' אין בו סכנה, ואפילו רק חש בעינו או ראשו, וכן המשמשין אותו בזמן שמשמשין פטו' [והמשמש למצטער חייב]; והמקיז דם רק מחמת חולי פטור, לא לשמור הבריאות, ובשותה משקה משלשל במתירא שיזיק לו צינה פטור; ובמצטער מחמת צינה או ריח רע או דבר אחר, וחוץ לסוכה לא יהיה לו צער זה פטור, דתשבו כעין תדורו, [וכן בגשמים נוטפים בסוכתו מן האילנות או בכבה לו נרות בסוכה בשבת ויש לו נרות בביתו יכול לאכול בביתו, וא"צ לילך לסוכת חבירו ביש טורח גדול בדבר, [ויכול לפרוש סדין מן הצד שלא יכבה הרוח הנרות, ובסכך מבואר בפ"א] וכן באין לו בגדים כראוי פטור, וכן בצר לו מקום לישן בסוכה שאין יכול לפשוט ידיו ורגליו, ולא יכול אדם לומר מצטער אני אלא בדבר שדרך בנ"א להצטער; והא דנוהגי' עכשיו להקל שאין ישני' בסוכה רק המדקדקין במצות, י"א משום צער שינה בקור, ולרמ"א משום דא"א לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת]; מיהא בעשה סוכה מתחילי' במקום ריח רע [שלא בא הצער במקר'] או במקום שמתירא מפני גנבים שיזיקו לו בגופו ואפילו במקום שמתירא רק בלילה שא"א לישן בו אינו יוצא אפילו באכילה דיום; וכן נשים ועבדי' פטורי' מסוכה דהוי מ"ע שהז"ג ולכן לא יברכו אנשים בשבילם לישב בסוכה, אם כבר ברכו, אבל הם עצמם מברכי'; וקטנים שצריכי' לאמם דהיינו כבן חמש או שש כל חד לפי חורפי', אין אביו הייב לחנכו, משא"כ ביותר מזה חייב, ואחרי' אסור ליתן לו לאכול חוץ לסוכה: מ"ה, ו', ז', ט'· חיוב ישיבות סוכה; מדכתיב ז' ימים תשבו בסכות, וישיבה היינו דיר' ועכב', כמו וישבו בקדש, צריך להיות עיקר דירתו בסוכה כבבית שיכנים בה כליו הנאים ומצעות הנאות ואוכל ושותה וישן בסוכה ומטייל בה ולומד בה [כשאין לו טורח רב להביא ספרים ודעתו מיושבת עליו בסוכה] וכשמספר עם חבירו יהיה בסוכה [וראוי להתנהג בה בקדושה ולהזהר מרכילות ול"הר]; מותר לאכול אכילת ארעי חוץ לסוכה דהיינו אפילו כביצה פת ומותר לשתות מים ויין באינו קובע לשתות יין ולאכול פירות אפילו דרך קבע, והמחמיר שלא לשתות מים ה"ז משובח; ותבשיל מה' מיני דגן בקבע עליו חייב, וראוי להחמיר גם בבשר ודגים בקבע; וכן הבור' שקובעין עצמן לשתות איזהו משקה כמי דבש וכ"ש יין או לאכול פירות ראוי להחמיר; מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בחוץ אפילו בסוכה גדולה לא יצא, אא"כ טפח משולחנו תוך הסוכה; ובירדו גשמים כ"כ שמשער בעצמו, שאילו היה יושב בביתו היה יוצא מחדר, מותר לצאת ג"כ מהסוכה; ובאם ירדו כ"כ שאם יפול לתבשיל יפסול, או יקרוש מקור, אפילו אין תבשיל לפניו, מותר לאכול בשאר ימי הסוכות בביתו, וכשיוצא מסוכה יצא בהכנעה כעבד שמוג כוס לרבו ושפכו על פניו; ובאוכל או בביתו ופסקו הגשמים אינו חייב לחזור

לסוכה

שבשירין[לו] אמרו להן בית הלל לבית שמאי, לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל, לבקר את רבי יוחנן בן החורני, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית (נ"א ולא אמרו לו דבר), אמרו להן בית שמאי משם ראיה[כז]. אף הם א"ל אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות[כח] סוכה מימיך[לז]: **ח** נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסוכה. קטן[לא] שאינו צריך לאמו[לב] חייב בסוכה[לג] מעשה[לג] וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיחת המעזיבה, וסיכך על גבי המטה בשביל הקטן[לד]: **ט** כל ז' הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי[לה] ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות[לט] [לח] משתסרח המקפה[מ] משלו

ר"ע מברטנורה

שלחנו: **ח** נשים ועבדים וקטנים כו'. דאמר קרא (ויקרא כ"ג) כל האזרח בישראל להוציא את הנשים (כט) ואע"ג דחייבות באכילת מצה בליל ראשון של פסח (ל). אין חייבות בסכה ליל ראשון של חג: קטן שאינו צריך לאמו. כל שנעור משנתו ואינו קורא אימא. הוי א"צ לאמו וחייב. ופחות מכאן פטור. וכן הלכה ודוקא בשקורא ושונה ואינו שותק עד שתבא אמו אליו הוא דנקרא צריך לאמו. אבל קורא פעם אחת ושותק לאו צריך [לאמו] הוא (לב): **ט** סוכתו קבע. שאם יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה (לד): משתסרח המקפה. משתקלקל המקפה (לו). כל תבשיל שאינו לא רך ולא קשה אלא קפוי קרוי מקפה. ורוב בני אדם מואסין תבשיל כזה. ובמעט מים מתקלקל לגמרי ומקפה של גריסין של פול היא ממהרת להתקלקל בגשמים יותר משאר מקפות ואם

תפארת ישראל

דקרבנות הרגל שהיה חייב ולא הקריבם, א"א לתקן מעוות זה כלל; משא"כ הכא שעדיין עומד ביום השמיני, וקצת מהרגל לפניו שיוכל לאכול בו סעודת היום, דייק מסיפא דקרא דחסרון לא יכול להמנות, דהסעודות שהיה ראוי לאכול ביו"ט, אם שיוכל לתקן קצת בשיאכל סעודת היום, עכ"פ מנין הסעודות אינו יכול להשלים, ואפשר דגם לר"א קאמר דהוי חסרון בלי להמנות, דאף דבידו להשלים הסעודות, א"א להשלים מצות סוכ' שהחסיר בסעודה: לג) *וקיי"ל בהא כב"ש אפי' בסוכה גדולה אם ישב כן לא יצא, גזיר' שמא ימשך אחר שולחנו: לד) *דאע"ג דמדאורייתא יצא, אעפ"כ לא קיים מצות סוכה כראוי כתקנת חכמים: לה) כל שבשקיץ אינו צועק בגעגועים ותרים אחר אמו: לו) *ודוקא כשהוא בן ה' או ו', כל חד לפום חורפי' [הר"מ]: לז) *דס"ל אפי' אין בו דעת חייב לחנכו, ולא קיי"ל כן: לח) שיעמיד שם כליו הנאים, ויהיה רוב תשמישו שם, וביתו יהיה רק לתשמיש ארעי: לט) שיצא מהסוכה: מ) *ר"ל משיתקלקל התבשיל משיפות הגשמים שירדו לתוכו בשיעור, ואפי' אינו אוכל או, מותר לצאת. והיא הדין בנקרסי' האוכלים מחמת קור, או בשכל שם מטונפים ולא מגשמים שירדו כבר, או במצטער שם

עיקר תוי"ט

כלשי וכוונו ושולחנו: כז) **משם ראיה.** פירש"י בתמיה ולשבר לפרש בניחותא ומלף הם ס"ל הכילו כליה דוני' דס"פ דשבת ומיהי נם שם מוכל לפ' בתמיה: כח) **מצות סוכה.** ולע"ג דליכא אלא גזירה שמא ימשך כו' לפ"ה א"נ שלא קיים אפילו דלו' כ"כ התי'. אבל הכ"נ פי' שלא קיימת ומו' כהלכי ובתקנת חכמים: (כט) בגמרא פרש"י דלי כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל לנשים וגבים ונתי' הלזאם מיותן שבלורחים לתילית הנבי': (ל) כלו' וגמ"ו ילפינן לסוכה בג"ש ממלה. דלל"ה קרא למה לי דתיפוק לי' דנשים בטורות דהוי מ"ע שהזמ"ג: **לא) קטן.** בגמ' מדרבנן ולמקריהו לקרא דכל האזרח כל לרבות את הקטנים: (לב) קפין דיוקי להדדי כו' ולשון רש"י כל שניעור ואינו קורא אימא שאינו בכוך לקרות ולבנות עד שתבוא אליו. אבל קורא ושותק אלו לריך לאמו הוא: **לג) מעשה.** בגמ' מעשה לסתור דהא קטן לריך לאמו היה הקורי כו' ובמלי מחסיר ומעשה נמי כו' וכתב"נ דבמלי מחמיר לחייב בחינוך אפי' הלריך לאמו כיון דלאשר שבן הדין בכל המלות לחייבו בחינוך כי' ורבנן סברי דכיון שלאו בשוכה לינו כלור לחינוך סוכה: (לד) בגמ' ומקיי' נמי לוכל ושותה ומטייל בתוכ: וכהל"ה ויפים ביתו כמו בית הדירה וסוכה כמו בית הדירה: **לה) מותר** כו' כתב"נ דכיון שהתחיל לאכול אינו מוחל לבנות ללא משתסרח המקפה מדי שלא יקלקל כמבטע בסוכתו ויולא. אבל אם לא הכנים וכנס בו כל שמלטער מחמת גשמים פטור כי היכי דהכי מלטער מחוס ריח רע כו' זהו דעתי. אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין זה כליה ברורה: (לו) פריחה בלשונ' הוא כמו הסבר הר"ט. כלו' דלינו מלשון סרחון וריח רע. י"ל שהיא הלה לרמים. אבל

אוכל[יט] פחות מכביצה[כד], נטלו במפה[כה] ואכל חוץ לסוכה[כו] ולא בירך אחריו[כז][כא]: ו רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות[כב] חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה[כח], וחכמים אומרים אין לדבר קצבה[כט] חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד[ל]. ועוד אמר רבי אליעזר, מי שלא אכל בלילי יום טוב הראשון ישלים בלילי יום טוב האחרון[לא], וחכמים אומרים אין לדבר תשלומין, על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן, וחסרון לא יוכל להמנות[לב]: ז מי שהיה ראשו ורובו[כה] בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין

תפארת ישראל

לא ישבה חוץ לסוכה: כד) *ר"ל מאכל פחות מכביל': כה) *כדי לאכלו בלי נט"י, דבשעת הדחק שרי בכך; וה"ה לאכל על ידי כף או מזלג כמי א"צ נט"י בשעת הדחק [קש"ג]. וי"א דחולין פחות מכביל' א"צ נטיל' או מפה [כמי' קנ"ח ס"ג]; רק הכא מיירי שאכל החולין על טהרת תרומה, דאז אפילו פחות מכביל' צריך נטיל': כו) *קמ"ל דהמיקל בכך לא הוה קל במצות [ר"ן]: כז) ב"המז מדלא הו"ל כבילה; ואנן קיימא לן דב"המז בכזית [קפ"ד]: כח) *ר"ל בכל יום: כט) רק כשיאכל יאכל בסוכה: ל) *ואפי' ירדו אז גשמי' צריך לקדש ולאכל שם כזית פת [הרל"ט]; וליל שני לט"ז חייב ולמג"א פטו': לא) ר"ל ליל שמיני עצרת יאכל עוד סעודה יתירה כנגד הסעודה שלא אכל בימים הראשונים, ואף שיאכלום חוץ לסוכה: לב) גם בחגיגה פרק א' משנה ו' קאמר תנא כי האי לישנא: ותמוה אי נאמר הכא לא נאמר אהא, והאיך קאמר בתרוויי' על זה נאמר. ולכאורה היה נראה דהכא שאינו יכול לתקן כלל הסעודות מצוה שהחסיר, שמיך ארישא דקרא דכתיב מעוות לא יוכל לתקן כלל, אבל התם שהחסיר עולת ראיי' ושלמי חגיגה, והרי גם אחר הרגל יכול להקריב העולה והשלמים אלא שלא יהיו של יו"ט, נמצא שיכול לתקן במקצת, שמיך אסיפא דקרא, וחסרון לא יוכל להמנות. אמנם מדקאמר התם בסיפא ר"ש אומר איזה מעוות שאינו יכול לתקון וכו' משמע דפליג, ומשמע נמי דת"ק אמעוות לא יוכל לתקון שמיך? אלא נ"ל איפכא, דהתם דכבר עבר הרגל לגמרי, קרי ביה מעוות לא יוכל לתקון, דקרבנות

ר"ע מברטנורה

לסכה. הרי זה משובח: אוכל פחות מכביצה [נטלו במפה]. משום נטילת ידים(כ). ומשום ברוכי. נקט פחות מכביצה. דאלו משום סוכה. הא אמרינן אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה ואפי' יותר מכביצה: ו ארבע עשר' סעודות. ב' בכל יום לז' הימים: אין לדבר קצבה. אם רצה לאכול לא יאכל חוץ לסוכה. רצה להתענות יתענה ואין נזקקין לו(כג): חוץ מלילי י"ט הראשון. דילפינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות. מה אכילת מצה לילה הראשון חובה. מכאן ואילך רשות(כד). אף סוכה כן: ישלים בלילי י"ט האחרון. בליל שמיני עצרת. ואין הלכה כר"א בשתיהן: ז ב"ש פוסלין. והלכה כבית שמאי. בין בסוכה גדולה(כו) והוא יושב על פתח הסוכה ושלחנו בתוך הבית. בין בסוכה קטנה שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו. הכל אסור. גזירה שמא ימשך אחר שלחנו

עיקר תוי"ט

ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות הכ"נ: יט) איכל. פרש"י מאכל ונמצא במקרא ויתן אוכל בעריס: (כ) דכ"ל כהן היה והיה אוכל על טהרת תרומה. וידים שניות הן ופוסלות את התרומה. ואפילו פחות מכביצה מקבל טומאה. וכביצה לא מיבעיא במפה דמחייבינן דלמא נגע כדאיתא בפ' כ"ה. תו': כא) ולא בירך אחריו. דהיינו כר"י דמ"ב פ"ז דברכות אבל לפניו בכל דהו בעי ברוכי שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. רש"י: כב) ארבע עשרה סעודות. מפרש בגמ' דאמר קרא בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה כו' ורבנן אמרי מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה כו': (כג וכ"ל מדין סוכה אין כו' אבל ודאי דאסו' להתענות בי"ט גם בש"ה ובשבת חייב ג' סעודות: (כד) בפ' ע"פ. דכתיב שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי רשות אף הכל רשות שהרי יצא מהכלל ללמד שאכילת מצה הלמוד בו רשות. ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא רש"י. ומיהו לילה הראשון כתיב בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. גמ': כה) ראשו ורובו. דכך סעודתם בהיסבה היתה על מטות ומסובין על צד שמאלם ואין אוכלים זקופים ויושבים כמונו לפיכך הולך נומר ראשו ורובו. רש"י: (כו) דהכי אסקינן בגמ' ד"ג. ואתמר התם הלכה לגיכה שאינה מחזקת ראשו

כפני עצמה, כשירה ועולין לה ביום טוב: ד העושה סוכתו בין האילנות(יב) והאילנות דפנות לה(יג) כשרה(יד). שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה(טו) חולין(טז) ומשמשיהן(יז) פטורין מן הסוכה(יח). אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה(כ): ה מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום(כא) את התבשיל. ולרבן גמליאל שני כותבות, ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה(כב). וכשנתנו לו לרבי צדוק(כג) אוכל

ר"ע מברטנורה

באילן: ד והאילנות דפנות לה כשרה. והוא שהאילנות עבים וחזקים ולא הוצי ואתו ברוח מצויה וצריך נמי לגלאות בין הענפים בתבן וקש שלא תזיזם הרוח (יג) שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. שלוחי מצוה פטורים. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא בלבד בשעה שעוסקין במצוה פטורים אלא אפילו בשעה שאין עסוקין בה כגון הולך להקביל פני רבו או לפדיון שבויים פטורין אף בשעת חנייתן (יד): חולין ומשמשיהן פטורים. ואפילו בחולי כל דהו. והאי דפרי לבטל מצוה עשה של תורה. מפני חולי כל דהו. ומצטער מפני ריח רע. או מפני פשפש ופרעושים שהוא פטור. וכן הולכי דרכים (טו) ושומרי גנות ופרדסים דפטרי להו רבנן מן הסוכה. טעמא הוי. משום דכתיב (ויקרא כ"ג) בסוכות תשבו כעין תדורו וכל סוכה דאית ליה מידי שמפני אותו דבר היה יוצא מדירתו יכול נמי לצאת מסוכתו. אבל העושה סוכתו מתחלה במקום הראוי להצטער באכילה. או בשינה. כגון במקום שמתירא בו מפני לסטים בשינה. ואין מתירא מפני גנבים. או לסטים באכילה. אפילו באכילה לא יצא י"ח באותה סוכה. הואיל ואינה ראויה לעשות בו כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה דהא כעין תדורו בעינן (טז). והא לא הוי כעין דירה: אוכלין ושותין עראי. דבר מועט לסביר רעבונו ודעתו לכשוב אחר כן: ה ואמרו העלום לסוכה. ולא מן הדין אלא שהחמירו על עצמן ומשמע מינה שמחמיר על עצמו. שלא לאכול אפי' אכילת עראי חוץ

לסוכה

תפארת ישראל

רובה, על גזע האילן, ועשה ב' דפנות של הסוכה על ראש האילן ודופן השלישי עשה בארץ עד למעלה מי"ט מקרקעית הסוכה, וגם עליה תמוכה קרקעית הסוכה: או שעשה באופן זה ב' דפנות בארץ והופן א' למעלה באילן. ומיירי שלא היה להסוכה רק ג' דפנו': טו) *ותמך הסכך בקונדסין [מג"א תר"ל סקי"ד]: יז) *ודוקא שרוב הדופן הוא מדבר שאין רוח מצויי' מניד [שם]: יח) *ר"ל אף לטרוח אחריו, אפילו בשעה שאינו עוסק במצוה. אבל בלא טורח, חייבים [הר"מ]: יט) *אפי' רק מיחוש גוף בעלמא: כ) *וי"א דהן דוקא בשעה שצריך לשמש להחולה [שם]: כא) *ובנכבו הנרות בסוכה, פטור מלישב שם, וא"צ לטרוח אחר אחרת. ובנשב רוח מותר לאכול ולין ביו"ט בסוכה, כדי להגן מהרוח [שם]: כב) *פירות ומשקין אפילו טובא, ופת רק כביצ', ומאכל מה' מיני קמח, בקבע עליו חייב בסוכה [הרל"ע ס"ב]: כג) *קמ"ל דהמדקדק במעשיו, אפילו מים לא

עיקר תוי"ט

הדס ליכן כמוכות שבין כשימדות מגדה ומשכב לו כ"ח. ויכול לסמוך סכבה באילן דפנות עד שלא יגל האילן הסוכה יכולה לעמוד עולין לה בי"ט. הר"ב: יב) בין האילנות. גחלך וגל סוכה עליון אגב כן דפנותיה כמ"י: (יג) ובגמ' א"ה מאי למימרא. מ"ד גגזר דלמא אתי לאשתמושי באילן. כגו' להמם בם כליו קמ"ל: (יד) וכ' המרדכי משום דכשנחים ויגיה בלילה התולה. יכולין לעסוק לאחר שכי והוי בכלל העוסק במצוה. וכמ"א בפי' ל"ח כ' כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם לריך לטרוח אחר אחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן: (טו) ה"ה אם הולכים ביום פטורים ביום וחייבים בלילה ואם הולכים בלילה הוא להיפך והא קמ"ל שאם יש לו ללכת בדרך ויודע שלשכך לאכול קודם שימלא סוכה א"ל למנוע מפני זה. ב"י: (טז) נמ'. ומשמע כ"ל הלים הגל"ל בשבת שפיו ללא הגבו היינו ישיבה דרך עיכוב והיינו כעין תדורו. תוי"ט: יז) מעשה כו' גמ' עשה לסתור הקורי כו' והק' אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולי' ביה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לריב"ז וכו': יח) לרבי צדוק, קתני מעשה בכ' שלא להחמיר על עצמו נומר שאם כלה מ"מ שלא להחמיר על עלמו שכך כבלי

יגל

המטה[ה] כשרה, רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה[ו], פסולה[ז]. סוכה המדובללת[ח], ושצילתה מרובה[ז] מחמתה[ט], כשרה. המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה[י]: ג העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה, כשרה[יא]. ועולין לה ביום טוב[יב]. בראש האילן או על גבי גמל. כשרה[יג] ואין עולין לה ביום טוב[יד] שתים באילן ואחת בידי אדם[טו], או שתים בידי אדם ואחת באילן, כשרה ואין עולין לה ביום טוב. שלשה בידי אדם ואחת באילן, כשרה ועולין לה ביום טוב. זה הכלל[יא] כל שינטל האילן ויכולה לעמוד בפני

תפארת ישראל

צריך לימוד]: ה) ר"ל שסמך הסכך בכרעי המטה, דהיינו שהיה מטה שלימה שדפנותיה שביב גבוהים י"ט מקרקעית המטה, וסיכך על הדפנות, וכשמטלטל המטה, הסכך מתטלטל עמו: ו) *ר"ל אם אין הסכך קבוע, בד' קונדסין רק מתטלטל עם המטה: ז) *לטעמי' בסי' ב' אזיל. וקיי"ל כת"ק; ואע"ג שהסכך נסמך במטה שמק"טו, אפ"ה דפמ' סוכה כשירין מכל דבר [הר"ן]: ח) ר"ל שקצת מהקנים של סכך מונחים למעל' וקצתן מונחים למטה, ואין בין מה שלמט' למה שלמעלה ג' טפחים: ט) אף שהסכך דק ואויר רב [הרל"א]: י) *ולכתחיל' צריך שיוכל לראות כוכבים בלילה מתוך הסכך. ובדיעבד אפי' לא יראה מתוכו כלולי יום כשיר', אם יוכל לירד מטר מתוכו [ט"ז ומג"א שם]: יא) *דוקא ביכול' לעמוד ברוח מצויי' דיבשה [הרכ"ח]; מיהו בשיכולה לעמוד ברוח שאינ' מצויי' דיבש', גם לר"י כשירה, ולא דמי לסומך סוכתו במטה לעיל דפליג ר"י? דשאני עגלה וספינה דאורחייהו בטלטול, והיינו קבוע שלהן, משא"כ התם [ועי' תוס' דכ"א ב' ד"ה שאין]: יב) מדנקט סיפא אין עולין נקט הכא עולין. ולפי המשמע מב"י א"ח סימ' של"ט לאסור לכנס לספינה בשבת כשאינה יושבת בקרקע המים, א"כ י"ל דקמ"ל הכא דלצורך מצוה שרי: יג) *ובעשאה באילן צריך שלא יסמוך הסכך על האילן רק על קונדסין, דאם לא כן אסו', שמא יסכך מהאילן עצמו [מג"א שם סק"ה]: יד) דאסו' להשתמש ביו"ט במחובר או בבע"ח: טו) שסמך והניח קרקעית הסוכ' רובה

ר"ע מברטנורה

ב רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר"י: מדובללת. שלא השכיב הקנים יחד זה אצל זה(ה). אלא קנה עולה. וקנה יורד. ומתוך כך החמה מרובה מצלתה ואשמעינן מתניתין דאמרינן רואים כאלו היו מושכבים בשוה ואם אז צלתה מרובה כשרה(ו): ג בראש העגלה. אע"ג דמטלטלי ולא קביע: בראש הספינה. שבים שהרוח שולטת שם ועוקרתה: כשרה. דדירה קרינא ביה(ח) והוא שהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה: ועולין לה ביום טוב. איידי דבעי למתני סיפא אין עולין. תנא רישא עולין: בראש האילן. שיקן מושבו בראשו(ט). ועשה שם מחיצות וסכך: כשרה. בחולו של מועד: ואין עולין לה בי"ט. דגזור רבנן דאין עולין באילן(י) ואין משתמשין בו שמא יתלוש: שתים באילן. סמך קרקע הסכה רובה באילן ועשה סביבה בראש האילן שני דפנו' ואחד עשה בידי אדם בארץ וסמך קרקעות הסוכה באמצע הדופן שעשה בארץ. והגביה הדופן ממנה ולמעלה עשרה: או שתים בידי אדם ואחת באילן. הואיל ואם ינטל תפול קרקעות הסוכה. שאין יכולה לעמוד בסמיכת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן

עיקר תוי"ט

דהתם קרקע הסוכה נשאר כעולם אחד בעצמו משא"כ הכא שקרקע הסכה משתנה לפי שהוא קרקע שלה והיינו ע"ג המטה. ועתוי"ט: (ה) ופי' בגמ' מאי מדובללת. מדובלבלת: (ו) והקשה בטור סי' תרל"א. שלא אפשר להכשיר סוכה שחמתה מרו"צל שהרי קנים שאין ביניהם ג' חשובין כסתום ואפ"ה לא חשיבי להכשיר בסכך. אם לא בגמ' כיון שיש כאן צל מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק כשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרינן ביה שפיר צלתה מרו"צת וכן דעת ר"י בתו': ז) מרובה, הא כי הדדי פסולה. דהכא אמלמעלה קאי וכיש פ"ק אדלמטה כדמפ' בגמ': (ח) דדירת ערבי שכני ביה. רש"י: (ט) ונמצא כשהולך בסוכה משתמש באילן. פי': (י) וכן על גבי בהמה וה"ה פ"ה דביצה: יא) זה הכלל. לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם

פ"ב הישן תחת המטה בסוכה, לא יצא ידי חובתו[א]. אמר רבי יהודה, נוהגין היינו, שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים, ולא אמרו לנו דבר[ב]. אמר רבי שמעון מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל, שהיה ישן תחת המטה, ואמר להן רבן גמליאל לזקנים, ראיתם טבי עבדי שהוא תלמיד חכם, ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה[ג]. לפיכך ישן הוא תחת המטה, ולפי דרכינו למדנו[ד] שהישן תחת המטה, לא יצא ידי חובתו: **ב** הסומך סוכתו בכרעי[ד] המטה

ר"ע מברטנורה

פ"ב הישן. לא יצא ידי חובתו. ובלבד שתהא המטה גבוה עשרה טפחים. דהא היא חשיבא אהל(א). ונמצא אהל מפסיק בינו לבין הסוכה. ועיקר מצות סוכה. אכילה. ושתי'. ושינה: ששנים היינו כו'. דקסבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע(ב) ואין הלכה כרבי יהודה: עבדים פטורים מן הסוכה. דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. וכל מצוה שהאשה חייבת בה. עבד חייב בה(ג): ולפי דרכנו למדנו. אע"פ שלא אמר אלא לשיחת חולין בעלמא. שהי' משתבח בעבדו למדנו שהישן תחת המט' כו':

ב רבי

תפארת ישראל

פ"ב א) *ודוקא שהי' חלל שתחת המטה גבוה י"ט, דאז אהל מפסיק בינו לסוכה; ולא דמי לדלעיל (פ"א סי' י"ז.) גבי קינוף דסגי אפי' בגבוה פחות מי"ט? דהתם עשוי לאהל, לישן תחתיו (ר"ן): ב) ר"י לטעמיה דס"ל סוכה אהל קבע בעינן, ואהל ארעי שתחת המטה לא מבטל לאהל קבע: ג) *דעבד ואשה פטורי ממצות עשה שהזמן גרמא: ד) *אף שאמר ר"ג כן דרך שיחת חולין [שפאס בל"א]. אב"י דאם לא אמר' כדי שנלמד דבר, לא הי' שם שיחת חולין דעבד בעשה כיומא י"ט ב' וסוכה כ"ח א'; ומה"ט אמרי' בב"ם כאן דשיחת חולין של ת"ח

צריך

עיקר תוי"ט

(א) פירש לבטל לאהל הסוכה שעליה אע"פ שיש לה גג טפח צריך ג"כ שתהיה גבוה י': (ב) דר"י לטעמי' אזיל דס"ל דירת קבע בעינן. גמ': (ג) כלו' וכל מצוה שאין נשים כו' והכי איתא דמימרא בגמ' דתנינ': ד) **הסומך** כו' ככת"י מפה בלימה. ובתוי"ט פירש שהסוכה סומכה על כרעי המטה ובכתובה המטלטלת הסוכה מטלטלת עמה. ובהכי מחלק בין מתני' דהכא למתני' דלקמן בראש העגלה וכתב דהתם לד"ה כשרה.

דהתם

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

משופין ורומין לכלים כלא יתרון לישים תשמיש, וכן בכל דבר האסור משום גזיר'; וביש לו בית המסכך בנסרים ואין עליהם מעזיב' פסול לסוכה מ"הת משום תעשה ולא מן העשוי עד שיעשה מעשה להסיר כל המסמורים ולנענע כל נסר, או שיטול מן ב' נסרים נסר א' ויתן ביניהם סכך כשר ומותר אפילו נסרים רחבים ד"ט בשעת הדחק [ובהיה כבר עליהם מעזיבה אם מותר ליטול המעזיבה ונתקן ע"י פקפוק או נטילת א' מבנתיים הגיה הרמ"א בצ"ע והא"ר מתיר]; ז) מ"ח, י] אויר פוסל בסכך בג"ט ברוחב בין באמצע בין מן הצד אפילו גדולה הסוכה יותר מז"ט, ושהוא שיעור סוכה, ובפחות מג"ט כשר' ומצטרף להשלים הסוכה; ואם יש אויר ג"ט במקום א' ואינו חולק הסוכה, כל הסוכה כשרה, מלבד באותו המקום, ואם חולק הסוכה לשנים עד שלא נשאר שיעור הכשר סוכה עם ג' דפנות, אותו חלק שאין בו שיעור הכשר פסול, ובסכך דק מאד שיש בה אויר הרבה, באינו ג"ט במקום א', וצלתה מרובה מחמתה כשר', ובלבד שלא יהיה ע"פ כל הסוכה או במקום א' באורך כדי ראשו ורובו; וסכך פסול מן הצד סמוך לדופן אפי' במהלך על כל אותו צד ואפי' בכל הד' דפנות, אם הוא פחות מד' אמות מותר לישב תחת הסכך כשר, ודוקא שיש בו ז"ט, דהל"מ דאמרינן דופן עקומה, וכאילו הסכך מן הדופן ועקום ונכפף למעלה [ובגג עקום אפי' בשפוע ד"א אינו פוסל, אא"כ הוא במשכו ד"א]; ובהסכך פסול אינו מגיע לדופן, פלוגתא בין הפוסקי', אי אמרי' דופן עקומ'; ובסכך פסול באמצע הסוכה גדולה פוסל בד"ט, ולפיכך בסוכה דג' דפנות, והפסול הולך ע"פ ארכו, כיון דאין בכל הצד אלא דופן ומחצה פסולה כל הסוכה, ובהולך לרחבה ונשאר בחלק הפנימי שיעור סוכה, כשר הלק הפנימי, ובפחות מד"ט בטל לגבי הסכך, ועכ"פ יש להחמיר שלא לישב תחתיו, ובסוכה קטנה שאין בה רק ז"ט, או אפי' ט' ומחצה, בין באמצע בין מצד פוסל בג"ט: ס"ם, י"א. ב' דינים בדפנות, א) דפנות גבוהים ז' ומשהו והעמידם בפחות מג' סמוך לארץ כשר', אפי' הגג גבוה הרבה, אפי' אינו מכוון ממש כנגדן, כשהוא בתוך ג' כנגדו; [ובסוכה גבוה רק י"ט כשר אפי' בדופן ד"ט וב' משהויין ומעמיד' באמצע דהוה כלבוד]: ב) ובראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה ∧, או שסמך ראש הדופן לכותל / דוקא ביש בפחות מג"ט סמוך לגג רוחב טפח, או בהגבי' הדופן הסמוך לכותל מן הקרקע טפח [והטפח לא יהיה אויר רק מדופן או סכך לרמב"ם ורא"ש], וצריך שיהיה ז"ט על ז"ט בגובה י"ט [לאפוקי באם הוא בגובה י"ט אינה רחבה וע"ז] וגם הדפנות צריכות שיהיו לאחר גובה י' עשויות מדבר שמסככין בו, שיהפך לסכך, ובכל הדפנות מדבר שמסככין מותר לישן אפילו תחת הדפנות; דין מחיצות ע"י אדם ד',

הלכתא גבירתא. כללא דס"א.

חקרה יורד וסותם, לא מהני לחשוב לדופן ג' עד שישים תחת הקורה קנה מכאן וקנה מכאן לצ"הפ כרט"ו. — כיון דנקרא סכך ע"ש שמגין מן החמה, צריך שיהיה הסכך צלתה מרובה מחמתה, דוקא, ולכתחילה יהיה הסכך קל שיראה ממנו הכוכבים הגדולים בלילה, ובדיעבד אפי' מעובה כמין בית שאין הכוכבים נראים כשרה; מיהא באין הגשמים אפילו כשיורדין מרובים יכולים לירד בתוכה פסולה, [ובסכך מבולבל שקנה עולה וקנה יורד עי' סי' תרל"א] משום גזירת בית. סוכה במסוככת כהלכתה כל שנעשה לצל, אף על פי שלא נעשה לשם מצוה כשרה, ואפילו עשאוה נכרים ואפילו רק לדירת עראי, כמו שעושין רועים וכדומה; [ובנעשית מאליה כחוטט בגדיש עיין לקמן מ"ח דפסולה]; ובעשאה לבית דירה פסולה דהוי כבית, אלא אם כן מגביה הסכך וחוזר ומניחו, ואין לעשות הסכך קודם הדפנות ואפילו בדיעבד יש פוסלין, ובעשה טפח סמוך לסכך מותר לסכך קודם שיעשה שאר דפנות; וסוכה העומדת משנה לשנה כשרה, ומצוה שיחדש טפח על טפח בסכך לפחות לשם סוכה או שילך החידוש על פני כולה ואפי' רחב כ"ש; ובעשאה לשם החג אפי' מתחלת השנה א"צ חידוש: **מ"ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט,** שמנה דינים בסכך א) למעלה מכ' אמה, כמ"ש במ"א; ב) מחובר [מ"ב ד] שלא יהי' מחובר לקרקע, דכתיב חג הסוכת תעשה לך באספך מגרנך שתעשה סכך מטה שהוא כבר נאסף בגורן, לא מהמחובר עדיין, ולפיכך העושה סוכה תחת האילן שיהיה האילן לסכך, פסול, ואפילו הניח סכך כשר תלוש על הסוכה ואפילו הסכך הכשר בלא האילן צלתה מרובה מחמתה, וענפי האילן מעוטי' שחמתם מרובה מצלחם, יש אוסרי', עד שיערב הסכך פסול עם הכשר, ואז אף שניכר הפסול במקומו כשר, או שהסכך הכשר הוא הרבה כ"כ, עד שאפילו אם תנטל כל הסכך שמונח מכוון נגד הענפים, אע"פכ תשאר הסוכה צלתה מרובה מחמתה, או שיקציץ ענפי אילן ויגבי' כל ענף וענף ויחזיר ויניחנו על הסכך לשם סוכה כדי שלא יהא תעשה ולא מן העשוי וכלקמן, ואז ממילא יכול להיות כל הסכך מענפי האילן התלושים; ג) ב' סככי' זה למעלה מזה ושניהם צלתה מרובה מחמתה [דחמתה מרובה לא שמה סכך] ויש ביניהם י"ט שיעור סוכה [דבלא"ה הוי כסכך א'] פסול; וסוכה שתחת סוכה ויכולה התחתונה לקבל כרים וכסתות של עליונה ואפילו רק ע"י הדחק, ויש ביניהם י"ט, העליונה כשרה והתחתונה פסולה, ובאין ביניהם י"ט או שאינה יכולה לקבל וכו' אפילו ע"י דחק התחתונה כשר' במסוככה כהלכתה, אע"פי שהעליונה למעלה מכ' וצלתה מרובה מחמתה, ובהתחתונה אינה מסוככת כהלכתה ומתכשרת ע"י סכך העליונה, צריך שלא יהי' סכך העליונה גבוה מן הארץ כ' אמה; ד) שלא יהיה הסכך דבר המקבל טומאה [מ"ג, ח, י"א] דבאספך מגרנך ומיקבך כתיב, לא בגורן וביקב עצמו שהוא מאכל ומקבל טומאה, רק מה שהוא אוסף ממנו, דהיינו הקשין והפסולת שאמק"ט, ולכן אסור לסכך בכלים [ובשברי כלים אע"ג שכבר טהרו מטומאתם אסור מדרבנן, וכל עץ שנמצא בו ברזל אין לסכך בו דשבר כלי הוא], ולא בדבר שיש לו בית קיבול דמק"ט, [חוץ מקנים ומרזב דלא מחשיב ב"ק] ולא במחצלאות שעושה מבאסט לכסות הסחור' או מענפי אילן רכין כאותן שמעמידין בעגלות [וואגענקערבע], ואפילו לאחר שביטלן מתורת כלי [חוץ בעשאן להדיא לסיכוך דאז אפילו יש להם שפה, באינה ב"ק, ולא נהגו להניח מחצלאות אלו בגגין כעין תקרות [דאז יש לחוש שמא ישב ג"כ תחת תקרת הבית] מותר לסכך בהן] ולא בשפודין דעץ [ולרמג"א דעץ כשר, ורק דמתכות פסול] וארוכות המטה, ולא בענפי' שיש בהם אוכלין כפירות אם לא שהפסולת מרובה, והיד מצטרף לאוכל, כשקצרם לאוכל, ואפילו נמלך אח"כ עליה לסיכוך פוסל, ורק בעשה מעשה שניכר שרוצה אותם לסיכוך כגון שידוש אותם או שקצרם מיד לסיכוך מצטרף לפסולת ומותר; מיהא במאכל בהמ' אע"פ שבנ"א אוכלי' אותו לרפואה כפענכעל, מסככין]; ולהעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה לש"ע אסור, ולרמג"א מותר, ולפ"ז להניח הסכך ע"ג סולם (לייטער) כדי לסכך ע"ג, או להחזיקו, וה"ה בכל כלי המקבל טומאה כספסל וכסא שמק"ט מדרס, לש"ע אסור אפילו ברוחב כ"ש, ולרמג"א אינו פסול רק ברוחב ד"ט [עי' א"ח ססי' תרל"ב] שאז הוא עצמו סכך פסול; מיהא לחבר כלונסאות ודפנות הסוכה במסמרות דברזל או לקשרם בבלאות אע"פי דמק"ט לכ"ע מותר; ולפרוש על סוכה שמסוככה כהלכתה סדין מפני החמ', או תחתי' מפני נשר, שלא יפלו עלין וקסמין למטה אסור וי"א שרק בפירס שלא התיבש הסכך, או תחתי' שלא ישירו שאז יהי' חמתה מרובה אז דוקא פסול', הא להגין מחמה או עלין כשרה בתוך ד"ט לסכך, ולכתחילה אפילו שלא בשעת אכילה צריך שיהא ניכר לכל שמכוין להגין; מיהא לנאותה בתוך ד"ט, כ"ע כשרה]; ויש ליזהר שלא לתלות שום נוי אפילו אינו רחב ד"ט רק בפחות מד"ט לסוכה, ובגשמים מטפטפי' יפרוס סדין ויאכל בלי ברכה, דספק ברכות להקל; ולענין לישב ולישן תחת הימעלבעט בסוכה, ג' דינים יש, א) כילה [ביוצאים עצים ארוכים מד' זויות המטה, וסדין פרוס עליהן] דלא קביע, לא מיתסרא אלא בתרתי לריעותא שיש לה גג רוחב טפח וגבוה י"ט; ב) וקינופת דהוא ככילה וקביע, ויש לה גג טפח אסור, אפילו באין גבוה י"ט: ג) נקליטין [שאחד יוצא באמצע צד הראש והשני במרגלותי' כנגדו] דקביעי מאד בגבוה י"ט אפילו בלא גג אסור, והני י"ט מודדין מהארץ לא מהמטה; וממילא הישן תחת המטה בגבוה י"ט אסור [מ"ה]; ה) תעשה ולא מן העשוי, כלומר הנעשה ככר שלא לשם צל, ועכשיו נמלך שתהיה לצל כמניח עצים או קש ע"ג מחיצות ליבשן ואח"כ נמלך שתהי' לסכך פסול, ומדרבנן אפילו בהניחן לסכך והוא מדברי' שדרך להניחן לייבשן כחבילה מקנים וקש ודוקא שיש בהחבילה כ"ה קנים ונקשרה בב' ראשים או באמצע עד שיכול לטלטלה ע"י האגוד, משא"כ בנקשרים מצד אחד; וביש בגזע א' כ"ה קנים דוקא באגד עמהם קנה א' הוי חבילה; וחבילה הנקשרה רק למכר' במנין, ומיד כשיקנה מתירה הקונה, לא מקרי חבילה; ובכבר סיכך בהבילה כיון דאסור רק מדרבנן די בהתרת האגודות; מיהא בהניח' ליבש דפסול מדאורייתא צריך התרה, להגביהן ולחזור ולהניחן לשם סוכה; וההוטט בגדיש ועשאוהו סוכה פסול דמעיקרא נעשית לגדיש לא לצל, וכשחוטט נעשה הסכך מעצמו והוה תעשה ולא מן העשוי, ובעשה בתחלה כשנתן הגדיש חלל טפח במשך ז"ט לשם סוכה ואח"כ השלימ' לי"ט כשרה כמ"ח; ו) [מ"ו, ז] גזירת תקר', שלא יטעה לומר מ"ש לישב בסוכה מ"ש לישב תחת תקרת הבית ולהכי אין מסככין בנסרי' רחבים ד"ט אפילו הניחם על עובין לשם קצרי' [אע"פ שהן גדולי קרקע] ומנהגינו שלא לסכך בנסרי' כלל אפילו אינם רחבים ד"ט ואפילו בלאטעס שאין דרך לעשות מהנו תקר' לא שלא יבא לסכך כ"כ עד שלא יהיו הגשמים יורדין והוי גזירת בית, ובשעת הדחק או שאין לו לסכך מותר אפילו בנסרי' וחבים ד"ט ואפילו

משופין

גדולה, עשאה לשכיבה(סא), מקבלת טומאה ואין מסככין בה(סב). לסיכוך, מסככין בה ואינה מקבלת טומאה(סג) רבי אליעזר אומר, אחת קטנה ואחת גדולה, עשאה לשכיבה(סד), מקבלת טומאה ואין מסככין בה. לסיכוך(סה) מסככין בה ואינה(מח) מקבלת טומאה(סו):

פ"ב

ר"ע מברטנורה

מסככין בה: רבי אליעזר אומר אחת גדולה. ואחת קטנה. סתמן לסכיבה. ועשאה לסכיבה דקאמר. כלומר עשויות הן מתחלתן סתמא לסכיבה. הלכך אף הגדולה מקבלת טומאה. ואין מסככין בה. ואם פירש סיהא לסיכוך מסככין בה ואין הלכה כרבי אליעזר:

תפארת ישראל

סא) *ר"ל אם עשאה בפירוש שתהי' לשכיבה: סב) אבל סתמא לסיכך קיימי: סג) היפא מיירי בקטנ' דסתמ' לשכיב', להכידוקא בעשאה בפירוש לסיכך, אינה מק"ט ומסככין בה: סד) *ר"ל אפי' גדול' מסתמא עשאה לשכיבה, ולהכי מקבלת וכו': סה) ר"ל אבל אם פירש שתהי' לסיכך: סו) דכל שעבה' לסיכך, אפי' ישב עלי' הזב אינה מק"ט, דהומרי' לו עמוד ונעש' מלאכתינו, שהרי אינו יעשיד לישיב' וא"ל הרי מקבל טומא' כשהאהילה על מת, לאה דכל היאה מהיבך אינו מקבל טומאה אהלים [כפ"ב דשבת מ"ג]. וקי"ל כת"ק. מיהו בהיה לה שפה, אפי' נטלה השפה הז אפילו מהללת גדולה, פסולה [הרכ"ע] מדהו"ל עכ"פ שברי כלים:

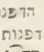
פ"ב

עיקר תוי"ט

סמלה כך ולהפכא הויא דר"א מכביר והכמים מיקלים וקי"ל כחכמים: מח) ואינה כו' דכיון דלספק בגידלא אינה מקבלת טומאה לפי' יסכב בה הזב דכל שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו אינו מקבל טומאת מדרס. תוי"ט:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א• מדכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים וכו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני כבוד שהקיפם; מיהא עיקר לשון סוכה היינו סכך, דעל שם הסכך נקראת סוכה, וצריך להיות חלל הסוכה, דהיינו הנחת הסכך לא למטה מעשרה טפחים, דלמטה מי"ט הוה דירה סרוחה, ולא למעלה מעשרים אמות, בת ויו טפחים מצומצמים, דצריך שיהי' שיעור גבהה באופן שאפשר לבנותה עראי, ואז אפילו עשאה קבע שעשה מחיצות של ברזל יצא; משא"כ בגבוה יותר מכ', מחמת גובה הדפנות צריך לבנותה רק קבע, והרי אמרה התורה בסוכת תשבו ז' ימים, כל ז' ימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי• ולא קשה האיך אפשר דעד כ' מחשיב אפילו קבע עראי וכשר, וקצת יותר פסול, דכל שיעורי חכמים כך הוא, וא"א בלי גבול, [וכר"ה ד"ג, א', כל מדות חכמים כך הוא]; ובגבוה יותר מכ' וענפי הסכך והעלין יורדי' למטה עד שמגיע להלל כ', אז דוקא אם צלהן דהוצין מרובין מחמתן כשרה, מיהא במיעט הגובה דיותר מכ' ע"י שתלה בה דברי' נאי'. או ע"י כרים וכסתות ואפי' ביטלם, לא הוי מיעוט; אבל במיעט' בתבן או עפר וביטל' בפה [לא בסתם] שיהי' מונח שם ז' ימים הוה מיעוט [ואכו' למעטה בי"ט]; ובסוכה שגבוה י"ט וענפי' ועלין דסכך יורדין לתוך י' אפי' אם חמתן מרובה מצלתן פסולה, דדירה סרוחה היא, משא"כ נוי שיורד לתוך י' אינו פוסל; ובסוכה למטה מי' והקק בה להשלימה לי' טפחים, דוקא ביש בחקק לפחות ז' על ז' טפחים וגם אין בין השפת החקק לכותלי' סביב ג' טפחים כשרה. גודל סוכה ז"ט על ז"ט, ולענין גודל אין לה שיעור; ובנתן בגדי' לנאותה שממעטי' אותה מז' על ז' פסול'. — ואע"פי שעיקר לשון סוכה הוא סכך, לא דפנות, מכ"מ הלכה למשה מסיני דלא קרוי סוכה אלא עם דפנות, ומדכתיב בסכת, בסכת, בסוכות, ויש אם למסורת, דנמסר ב' פעמים בלשון יחיד בלא ויו, ופעם א' בלשון רבים ומיעום רבים שנים, הרי כאן שנים, הרי כאן ארבעה, דל חד קרא לגופיה דמצוה, פשו להו תלתא, שתים כהלכתן ואתא הלל"מס למיגרעי' לדופן שלישית דסוכה, דסגי לה בטפח; ומצוה מן המובחר שיעשה ד' דפנות שלימות דהיינו דלת בדופן הד', ומי שאין לו כדי צרכו יותר טוב לעשות ג' דפנות שלימות מד' שאינן שלימות; מיהא בדיעבד או בא"א מותר ג"כ בב' דפנות וזהו אפשר בב' אופנים א) או שיעשה ב' דפנות זו אצל זו כזה ועושה דופן שלישית שברחבו קצת יותר מטפח ומעמידו בפחות מג"ט סמוך לדופן כזה , דבפחות מג"ט כלבוד וכתום, ונמצא שרוב הדופן מהכשר סוכה עשוי', ועוד יעמיד כנגד הדופן הקטנה בסוף המקצוע שבצד זה, קנה ומניח על הדופן הקטנה ועל הקנה למעלה אפילו אינה נוגע ממש בהן, רק שיהיה כנגדן ממש למעלה, דהוי כצ"הפ כזה ; ואפי' בהסכך מונח עליהן יש להחמיר ולהניח קנה על גביהן, דהסכך לא נעשה לשם צורת הפתח, ואז בשבת דסומות, מותר בשעת הדחק להוציא מן הבית דרך חלון הפתוחה לסוכה כזאת שעומדת לפני הבית אף על גב דבשאר שבתות אסור לטלטל מבית למקום כזה, אלא בתיקון ברוח הרביעית, כאן אמרינן מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת [ואסור לעשות שאר הדפנות ע"י צ"הפ, דב' דפנות שלימות בעינן, וכן אסור במחיצות של קנים פחות מג"ט; ב) או שיעשה ב' דפנות זו כנגד זו, ודופן שיש ברחבו ד"ט ומשהו כיניהם דהיינו בפחות מג"ט סמוך לא' מב' הדפנות, כזה וקנה על הפס והדופן [ובאיכא דופן ז"ט בלא לבוד וכ"ש בג' דפנות שלימות א"צ צ"הפ ורק לנוי בעלמא נהגו כן] ובעושה סוכה בבית בזוית של כותל מזרח וכותל דרום אע"פי דפי התקרה

אם יש מן הכותל לסיכוך ד׳ אמות פסולה(נג). וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה(נד). סוכה גדולה(נה), שהקיפוה(מא) בדבר שאין מסככים בו, אם יש תחתיו ד׳ אמות פסולה(נו): **יא** העושה סוכתו כמין צריף(נז), או שסמכה לכותל(נח). ר״א פוסל מפני שאין לה גג(נט), וחכמים מכשירין. מחצלת קנים(ס) גדולה

תפארת ישראל

סגג, והפחת רחוק מהדפנות: נג) *אבל בפחות מזה, כשר, דחזינן כאילו המעזיבה שייך לדופן שנתעקמה. אמנם כל שיש עקום ד׳ טפחי׳ אסו׳ לישב תחתיו [שם]: נד) *דהיינו שיוצא כאין תקרה מאמצעית גובה כותלי הבתים שהן סביב לחצר, וסיכך על האויר שבאמצע התקרה זו, נמצא הסכך רחוק מכותלי הבתים, אם רחוק מהן ד׳ אמות, פסולה. וקמ״ל בית שנפחת אף דמחיצות לתוכו עבידין אפ״ה בשיש ד׳ אמות לא אמרינן דופו עקומה, וקמ״ל אכסדרה שבחצר דאף דמהיצות לבית עבידין, ולא שייכין לתקרת האכסדרה, אפ״ה כשאין רחוקי׳ מסכך ד׳ אמות, אמרינן דכשר מכח דופן עקומ׳: נה) *ר״ל סוכה גדולה שיש בה סכך כשר ז׳ טפחי׳ על ז׳ טפחי׳ רצופים באמצע, והקיפוה וכו׳: נו) שד״א דוקא בית שנפחת או אכסדר׳, דפסולייהו רק משום תעש׳ ולא מן העשוי, דהרי הן מקורין מנסרי׳ שהן ממין סכך, להכי אמרי׳ גבייהו דופן עקומ׳; קמ״ל דאף גבי סכך פסול נמי אמרי׳ בפחו׳ מד׳ אמות דופן עקומ׳: נז) *[היטעט] בלי דפנות, והסכך משפע לכל צד עד לארץ: נח) שהסכך משפע והילך מאמצע גובה כותל בית, עד לארץ: נט) דשפוע אהל לא הוה אהל. והכי קיי״ל. וקמ״ל צריף לרבות׳ דרבנן אף שאין שם כותל כלל אפ״ה מכשרי, וקמ״ל סמכה לכותל דאף שיש שם כותל אפ״ה פסל ר״א. מיהו אם היה בשפולי הסכך דופן גובה טפח, או שהיה בראש השפוע גג שוה טפח בכל המשך אורך הסוכה כשר [תרל״א ס״י]: ס) [ראהרמאטטע] גדולה:

ר״ל

ר״ע מברטנורה

אם יש מן הכותל לסכך כשר ד׳ אמות. פסולה. פחות מכאן כשרה. דהלכה למשה מסיני דאמרינן דופן עקומה עד ד׳ אמות ורואים תקרת הבית כאלו נעק׳ ראש הדופן ובא עד הסכך הכשר (לח) ולא יישן תחתיה (לט): וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה. וסיכך באוירה של חצר רחוק מכותלי האכסדרא. והאכסדרא הוא מקום מוקף מג׳ מחיצות (מ): סוכה גדולה. כל שאלו ינטל הסכך פסול. ישאר בה ז׳ טפחים על ז׳ טפחים סכך כשר. זו היא סוכה גדולה: שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. דוקא מן הצד אמרינן שאין סכך פסול פוסל אלא בארבע אמות משום טעמא דדופן עקומה אבל באמצע הסוכה פוסל בארבעה טפחים ואויר שאין (מב) שם סכך כלל. בין באמצע בין מן הצד פוסל בשלשה טפחים: **יא** כמין צריף. שאין לה גג. וראשי הדפנות נוגעות זו בזו מלמעלה כזה. Δ ומתרחבים והולכים מלמטה: או שסמכה. שהטה ראשי הקנים על הכותל והולכים בשפוע למטה לארץ: מפני שאין לה גג. אינו ניכר מהו גג. ומהו כותל. דאהל משופע לאו שמיה אהל. אלא א״כ יש לו גג טפח (מג). והלכה כרבי אליעזר (מד): מחצלת של קנים וכו׳. במחצלת קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה ואין מסככין בה כי פליגי בגדולה ת״ק סבר סתם גדולה לסיכוך עבידא וסתם קטנה לשכיבה. והכי קאמר מחצלת גדולה סתמא לסיכוך ואם פירש שעשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ולסיכוך מסככים בה. הכי קאמר ומחצלת קטנה סתמא לשכיבה ואם פירש שיהא לסיכוך

מסככין

עיקר תוי״ט

דהאי הסכך דמעיקרא ניטל וליתיה וסכך דהשתא אית ביה חולמ״ה. דכל דבהדי סככה אפי׳ סמוך טובא סככה הוי אלא דהשתא קליש לי׳ ומלמטה הלכך שפיר דמי. הל״כ: (לח) וז״ל רש״י רואין תקרת הבית כאלו הוא הדופן שנעקם למעלה כו׳: (לט) ולא למימרא דאפי׳ במשהו לא יישן תחתיו. אלא או בד״ע לדעת הטור או בג׳ טפחים לדעת הר״א: (מ) כל חצר שנגמ׳ לפני הבתים והבתים פתוחים לו. חצר זו מוקפת בתים מתוכה ומהוחין לה סביב ומג׳ רוחותיה ולפני הבתים אכסדראות סביב ואכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבי כל אוירה של כל החצר שבאמצע היקף אכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה ומגלא תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות: מא) שהקיפוה, והגירסא עיין בגמ׳: (מב) שאין כו׳ בין בגדולה בין בקטנה קאמר ועתוי״ט: (מג) דהיינו שהגבי׳ מן הקרקע טפח כיון שיש שיעור אוהל בזקיפה הוי אהל א״כ ההיא דסמכה לכותל שהרחיק כלה הסמוך לכותל טפח מהכותל ועתוי״ט: (מד) ומשום דמפיק בגמ׳ דמתני׳ יחידאי היא דהכי נתן

שנלה

או בארוכות[לב] המטה[מג], אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה[מד][לה] החוטט בגדיש לעשות בו סיכה[מה], אינה סוכה[מו]: ט המשלשל[מז] דפנות מלמעלה למטה[מח], אם גבוה מן הארץ ג' טפחים פסולה. מלמטה למעלה, אם גבוה מן הארץ י' טפחים, כשרה[מט]. ר"א, כשם שמלמטה למעלה י' טפחים, כך מלמעלה למטה י' טפחים[נ]. הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים[נא], פסולה: י בית שנפחת[נב] וסיכך על גביו. אם

ר"ע מברטנורה

לפי שאינן גדולי קרקע: [וארוכות] המטה. כלים המקבלים טומאה(לג): אם יש ריוח ביניהן כמותן. לאו דוקא כמותן ממש. ולא יותר. דהא מקום שפוד כפרוץ הוא נחשב וכמותן סכך כשר בין שפוד לשפוד אם אין ביניהן אלא כמותן. הוי פרוץ כעומד ופסול(לד) אלא ע"כ הריוח שביניהן משהו יותר מכמותן: החוטט בגדיש. נוטל מן העומרים למטה סמוך לארץ ועשה חלל כשיעור סוכה והסכך מלמעלה עשוי עומד מאליו. והתורה אמרה תעשה. ולא מן העשוי. אבל אם היה חלל טפח(לו) במסך שבעה עשוי לשם סכך וחטט בו עד שהגביה את החלל לשיעור גובה עשרה(לז) [אין] זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה: ט המשלשל. מוריד. שהתחיל לארוג הדפנות סמוך לסכך וארוג ובא כלפי מטה: שלשה טפחים פסולה. היינו שיעור שיזדקר הגדי בבת אחת ויכנס להמרן. דבכהאי גוונא איכה מחיצה: כיון שהגיע לעשרה כשרה. ואפילו אינן מגיעות לסכך ומופלגות ממנו הרבה: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיין באריגת עשרה. כך מלמעלה למטה ואפילו גבוהות מן הארץ הרבה דסבר מחיצה תלויה מתרת ואין הלכה כרבי יוסי: הרחיק את הסיכוך. לאו בגובה קאמר אלא ברוחב שהניח אויר בין דופן לסכך. באורך הסכה. או ברחבה: י בית שנפחת. ו באמצעו והדפנות רחוקות מן הסכך כשר: אם

תפארת ישראל

דפסול מדאורייתא, מדאין גדולו מן הארץ, וגם מקבל טומאה; אלא אפי' שפוד של עץ, דהו"ל פשוטי כלי עץ דאינו מקבל טומאה מדאורייתא, עכ"פ מדסומך את ידו לפעמי' על השפוד בשעה שצולה בו בשר, הו"ל משמש לאדם ולתשמישיו, דבכה"ג גם פשוטי כ"ע מק"ט עכ"פ מדרבנן [ועי' בפתיחה לטהרות אות ס"ז]: מג) היינו הקרשים שהן דופני המטה מכאן ומכאן. ומיירי אפילו כשברה שאר המטה, שאז הארוכות אמק"טו אפ"ה עכ"פ הו"ל שברי כלי'; והניח הארוכות על הסוכה כקורות, כדי להניח הסכך עליהן; וקמ"ל דלא מבעיי' בשפודין שהן כלי, רק אפי' ארוכות שהן שברי כלי', אפ"ה פסולין לסכך [הרכ"ע ודלא כר"ב ורתוי"ט]: מד) *ודוקא בסכך כשר מרובה על הפסול, ואין בהפסול ד' טפחי' במקום א': מה) *גדיש מונחים אגודות תבן הרבה זה על זה, ותולה אגודות התחתונות מתחת העליונות, ונעשה עי"ז חלל כשיעור סוכה: מו) *דהסכך נעשה ממילא ע"י החטיט', והו"ל תעש' ולא מהעשוי. מיהו בסיכך תחלה על גובה טפח אויר, ואח"כ חטט והרחיב החלל עד כשיעור סוכה, כשר [הרל"ב]: מז) ר"ל שהוא מלבון שלפלת עבות [געפלאכטען]: מח) שארג הדפנות מן הסכך למעלה כלפי מטה, כדי שיכוי' להפמס: מט) *אפילו ראשי הדפנות נמוכין הרבה מהסכך, רק שיהי' ראש הדפנות מכוון כנגד הסכך או תוך ג"ט מנגד המכוון [הר"ל ס"ט]: נ) אפילו רחוקות הרבה מהארץ: נא) *ברוחב הסוכה [הרל"ב]: נב) *באמצעית

הגג

עיקר תוי"ט

מחלה בסכך ונותן פסל עליהן. רש"י: (לב) בארוכות. לשון הר"מ בלשונו בבי"ת ובפי"ם: (לג) מוקי לה בגמ' בארוכה וב' כרעים: (לד) כ"כ הר"מ. ותימה דבמ"ס פ"ק דעירובין כתבו דבכהן כעומד יותר ושם כתב הר"מ שכן בכל התורה. ותירץ המגיד פ"ה דבין דסכך פסול כפרוץ [illegible] הלכך גבי סוכה [illegible] מיהו הכשר ספק בירתא. דלי לא אמאר דבכרוך הוא הוי' ליה [illegible] מלעיל ס' שמר"ם בשם תב"י: (לה) כשרה. ובאלן בין בסכך הפסול כשיעור המסכך במ"י דהפסול בסך: (לו) דלהוסב [illegible] לשם סוכה [illegible]. הר"ב: (לז) ובשחיטט בו מלמטה למעלה עד שיגביה י'. רש"י. ואין להקשות

דהכי

ו מסככין בנסרים, דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר[לג]. נתן עליה נסר[כד] שהוא רחב ארבעה טפחים, כשרה[לד], ובלבד שלא יישן[כה] תחתיו[לה]: ז תקרה[לו] שאין עליה מעזיבה[לז][כו], רבי יהודה אומר, בית שמאי אומרים, מפקפק[לח] ונוטל אחת מבינתים[לט][כח], ובית הלל אומרים, מפקפק או נוטל אחת[כט] מבינתים[מ], רבי מאיר אומר, נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק[מא]: ח המקרה[לא] סוכתו בשפודין[מב], או

תפארת ישראל

חביל': לג) *אם כל נסר רחב ד' טפחים, ד"ה פסול, אפי' הפכן על חודן דהם אינן רחבי' ד"ט, אפ"ה פסולין מגזירת תקרה; ובפחותין מג' טפחי' ד"ה כשרין, כי פליגי ברחבי' מג"ט ועד ד' טפחי'. וקיי"ל כר"י מיהו לדידן אפי' בפחות מג"ט איכא גזירת תקרה, מדדרך לסכך בהינו בכמותן; ומה"ט לא יסכך בקס, שמא יעבה הסכך כתקרה. אמנם כל שאסו' מגזירת תקרה, בשעת הדחק שרי [תרכ"ט]: לד) אפי' בהניחו באמצע שיעור הסוכה: לה) *נקט שינה, דשינה אפי' ארעי אסור, גזירה שמא יתקע בשינה. מיהו אם הנסר אינו רחב ד"ט, מותר לישן תחתיו, דסכך פסול, באמצע פוסל רק בד"ט, ומן הצד פוסל רק ברחב ד' אמות, דהל"כ אמרינן דופן עקומ', מהלכה למ"מס. אבל אויר אפי' מהצד פוסל בג' טפחי', ואין ישנים תחתיו, ודוקא שהולך האויר על פני כל הסוכה, או שיש בו כדי ראשו ורובו: לו) *[לימתער-דעקקע]: *לז) שלא טחו טיט על עלי התקרה לח) ר"ל סותר: לט) ר"ל אפי' סותר ומנענע כולן, אפ"ה דוקא אם ג"כ מבין כל נסר לנסר נוטל נסר א' מבנתיים ומניח סכך כשר במקומו כשר, והי לא, פסול, דמלהיו תקרה, אף שיפקפק יש גזירת תקרה: מ) *ונותן סכך כשר במקום הנסר שנטל והו כשר אפילו כשארי' רחבי' ד"ט; וי"א דוקא בפחותי' מד' טפחי' [תרל"ה]; מא) *לטעמי' בנ"ו אז"ל, דס"ל אין מסככי' בנסרים כשהן מג' טפחים עד ד' טפחי': מב) *לא מבעיי' של מתכות דפסול

ר"ע מברטנורה

מסמע. ולא אלפנות: ו מסככין בנסרים דברי רבי יהודה. בנסרים שיש בהם ארבעה ששוא שיעור מקום חשוב דברי הכל פסולה. פחות משלשה דברי הכל כשרה דחשיבי כקנים. כי פליגי משלשה ועד ארבעה. רבי יהודה סבר. כיון דלית בהו שיעור מקום חשוב לא גזרינן שמא ישב תחת תקרת הבית. ורבי מאיר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד (כג) גזרינן שמא יאמר מה לי לסכך באלו מה לי לישב תחת תקרת ביתי. והלכה כרבי יהודה: ז תקרה. גג העשוי מקורות או נסרים: מעזיבה. הטיט (כז) או הסיד שרגילין ליתן על גבי הקורות והנסרים קרוי מעזיבה: מפקפק. סותר ומנענע כולן. או נוטל אחת מבינתים. ונותן סכך כשר במקומה: ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרים (ל) הלכך בפקפוק סגי ובלא פקפוק אי אפשר משום מעשה ולא מן העשוי: רבי מאיר אומר. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה שכולן מודים שצריך ליטול אחת מבינתים ופקפוק אינו מועיל. ורבי מאיר לטעמיה דאמר אין מסככין בנסרים. והלכה כרבי יהודה שאמר משום בית הלל: ח שפודין. אין ראויין לסכוך. לפי

עיקר תוי"ט

ילפינן ולא ממשמעותא הלכך העבה באפפך ומגרך אסככה הוא דקאי. רש"י: (כג) שאם היה אויר במקום אחד מהן לא מלי למימר לבוד דחשיבי להיות דומה לתקל' וגזרינן רש"י: כד) נתן כו. לד"ה וסוכה כשרה וכגון דיהבינן אלל הדופן דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד"א דאמרינן דופן עקומה. רש"י: כה) שלא יישן כו' להכי נקט שינה דלפי' עראי אסור כו' משום דאין קבע לשינה שאין אדם קובע עלמו לשינה שפעמים שאינו אלא מתנמנם מעט והיו בכך. תוי"ע: כו) שאין כו' שאם היה בה מעזיבה לא הוי סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך כשול ניגהו דלאו גדולי קרקע הן הל"כ: (כז) ידוונה לו במקלא ויעזבו לא יכושלים עד החומה (נחמיה ג') וומלאים עפר להחזיק החומה: כח) מפקפק כו' ה"ק אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתים אין אי לא לא. גמ': כט) נוטל כו' שיעול מבין כל שני נסרים אחד: (ל) ש"י שהן מג' עד ד'. אלא דמהוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בכ מפסולי דאו' דלית בהו הולמ"ה ומיהו במפקפק לו נוטל א' כו' בחד מהני סגי לב"ה דכי היכי דמפיק לה בהכי משום תול"ה מפיק לה נמי מגזרת תקרה. וב"ש ס"ל דהכי דמפקפק מפיק לה מתולמ"ה לא מפיק ליה מגזירת תקרה. וכן לר"מ אליבא דב"ע זו היא ביעת הרי"ף ז"ל: לא) המקרה כו'. כיון שאנו עושין שמסדרין כלונסים תחלה

כשרה(כד). זה הכלל, כל דבר שהוא(יז) מקבל טומאה(כה), ואינו(כו) גידולו מן הארץ(כז)(יח), אין מסככין בו, וכל דבר שאינו מקבל טומאה, וגידולו מן הארץ, מסככין בו(כח): ה חבילי קש וחבילי עצים, וחבילי זרדין(כט)(יט) אין מסככין בהן(ל)(כ). וכולן שהתירן כשרות(לא)(כא). וכולן כשרות לדפנות(לב)(כב):

ו מסככין

ר"ע מברטנורה

לאו הכי פסול דאמרה תורה (דברים י"ז) חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי. כלומר כשתעשה תהא ראוי לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה כי הא דמכשר לה בקלילה ולא הדר שתר לה אבל כשמנענע הוי כסותר וחוזר ומסכך. שמגביה כל אחד לבד ומניחו וחוזר ומגביה את חברו ומניחו: כל דבר שאינו כו'. לאפוקי כלי עץ ובגדי פשתן ומחצלאות שאף על פי שגדוליהם מן הארץ אין מסככין בהן הואיל ומקבלין טומאה: וגידולו מן הארץ וכו'. דכתיב חג הסוכו' [תעשה לך] מגרנך ומיקבך בפסול' גרן ויקב הכתוב מדבר כלומר מן הנשאר אחר באספת הגורן והיקב כגון קשין וזמורות מהם עשה סוכה(יט): ה וחבילי זרדין. מין קנים ובעודן לחים בהמה אוכלתן. וכשיבשו עומדים לסיסק: אין מסככין. כשהן קשורים. לא מפני שהן פסולים. אלא פעמים שאדם בא וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסיכוך. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול(כ). וזה לא נעשה אפילו לצל. אלא ליבש. והוי עשוי בפסול(כא): וכולן. הפסולים שבינו בסכך: כשרים לדפנות. דסכה סכך משמע ולא דפנות(כב). הילכך סוכות תעשה לך מגרנך הסכך

משמע

תפארת ישראל

יפה עם הלולבין: כד) *ודוקא שאחר שקצצן נענע כל ענף וענף שקצץ; דאל"כ פסול, מדהיה פסול בשעת סנחה, וכתיב תעשה ולא מהעשוי כשרותו ממילא ע"י קצילה. ותינו בסיכך תחת הגג ואח"כ הסיר הגג, לא מקרי תעשה וגו', מדאין הפסול בסכך עצמו. [ובאויפלוגדאך] יש להחמיר לבלי לסכך עד שיפתחו הדלתות שלמעלה מהסכך דפתיחתן אחר הנחת הסכך לא הוה תעשה כל כך כאילו הסירן לגמרי, דאז הי' כשר, אתנם אחר שנסכך בכשרות, יכול לסגור ולפתוח הדלתות כהפצו, מדהי' תהלה בכשרותן; ואפי' ביו"ט שרי [הרכ"ו]: כה) ככלים או בגדים וכדומה: כו) *או שאין וכו': כז) כעורות וכדומה אף שאין מק"ט כגון שלא נגמר מלאכתן להחשמים שיהדן לו: כח) קש' למה לא נקט כמי מחובר בזה הכלל? ואה"ל מדכבר תני לי', הרי גם מק"ט כבר תנא לי' בפירש עליה הדין? ותו למה הפסיק בעירב במחובר בין פירש עליה הדין לזה הכלל, והרי הנך שייכי אהדדי? ונ"ל דאי הוה תני זה הכלל מיד אחר פירש הדין, הה"א דבזה הכלל נכלל נמי מחובר וכשר לסכך, דהרי מחובר גדולו מן הארץ ואמק"טו, אבל לבתר דכבר תנא פסול של מחובר, שפיר מצי למנקט זה הכלל. אמנם ק' כללא בתרא ל"ל, והרי מכללא קמא שמעינן לה מדיוקא, והרי"אף בהמה לא נקט רק כללא בתרא? ונ"ל דאיצטריך, דאי מרישא הה"א דתרתי בעי, קמ"ל סיפא להשמיעין דבחד לריעותא סגי: כט) אגודת קנים: ל) *גזרה שמא יניח שם ליבשם, ושלא לשם סכך, ואח"כ ימלוך עליה שיהא שם לסכך, והרי כתיב תעשה ולא מהעשוי ממילא. מיהו אין חבילה פחות מכ"ה קנים, כי כן דרך לאגד ליבשן: לא) ואה"נ נענוע וכנ"ל סי' כ"ד, מדלא הניחן שם ליבשם [הרכ"ט]: לב) *בין מחובר, בין מק"ט, ובין

חבילה

עיקר תוי"ט

חבילה לו שליפה מועה דלי מחובר הוא מאי מהני ואי תלוש הא קתני לו בקלין מכלל דהיפא מחוברין. כס"י: יז) כל שהוא כו'. נפקא לן בגמרא מהך דלהפך דלקמן בפי' הר"ב: יח) ואין כו'. כגון עורות בהמה ולפי' לא מקבלי טומאה כגון שמחוברין מלאכה. כס"י ובגמ' פי' עוד דלט"ג שהלכך מגדלתן במעשה ופרכסת ונקרלו נחלי הלכך לענין מע"ב. גדולי מן הלכך לא מקרי אלא מה שלומח מן הקרקע: (יט) דהנותן ולא נותן עלמו תיקב ולא כו' דלאו גורן קצין עם התבואה ויקב הלבבולת עם הענבים ה"ל דבר המקבל טומאה: (כ) הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילים לפי' הוא מיילן לשם סוכת החג גזירה משום חבילה דכל השנה דאיכא פסולה דלוי'. כס"י: (כא) דלט"ג דלא בעי סוכה לשם חג כס"ה לעיל. לשם סוכה בעינן וללא

[illegible]

ילפינן

או שפורס על גבי הקינוף[יז][יב], פסולה. אבל פורס הוא על גבי נקליטי[יח][יד] המטה[יח]: ד הדלה עליה[יט] את הגפן, ואת הדלעת, ואת הקיסום[כ], וסיכך על גבה[כא], פסולה[כב]. ואם היה סיכוך הרבה מהן[כג] או שקצצן, כשרה

תפארת ישראל

מלוכך ישיבה היא, רק ספק ברכות להקל, ולכן לא יברך לישב בסוכה [מג"א תרכ"ט]: יז) *הוא מטה עם ד' קונדסין בל' זוויתיה' אפי' אינן גבוהין י' טפחי', והמטה עומדת בהסוכה: יח) הוא מטה שיש בה ד' קונדסין, א' באמצע ראש המטה, וא' באמצע מרגלות המטה; ובפירס סדין עליהן כשר, דמדאין הגג פסול רחב טפח, לא חשיב אהל לבטל אהל דסוכה שעל גבו. ודוקא באין גבוה י' טפחי' על ראש הקונדסין; ויש מכשירין אפי' גבוהי' י"ט [תרכ"ז]: יט) ר"ל הגביה והימשך שיגי' לסכך על הסוכה: כ) *[עפאקרויט], והוא מין עשב שנדלה כגפן: כא) *ר"ל שהניח סכך כשר ע"ג הגפן או איפכא: כב) דמחובר פסול לסכך, [ולכאורה הי' כ"ל, מדלא מחלק הש"ס הכא דאם לנאות' כשיר' ופי' כשאין סכך כשר רבה על הפסול וכלעיל סי' ע"ז, ש"מ דאע"ג דשאמ"טו ותלוש תרוויי' מחד קרא נפקי דכתיב מגרנך, דהיינו פסולת גורן שהוא תלוש ואינו מקבל טומאה', אפ"ה דוקא בשמק"טו, שהוא תלוש שייך שפיר לומר שכשהוא לנאותה בטלו לגבי קישוט דסוכה ואפשר נמי דאינו מק"ט אז אף בלא קבעו ביחידות בהסכך מדוודאי בטלו לגבי הסוכה [ועיין כלים פ"כ מ"ו] אבל דבר המחובר לא שייך שיבטלו לגבי קישוט הסוכה; ותו הרי אף כשיבטלו הרי נשאר להיות מחובר. אמנם י"ל דמדנקט תנא הדלה עליה וסיכך ע"ג ואי נימא דר"ל שהיה המחובר למטה, והסכך כשר למעלה למה נקט תנא רבותא טפי, דהרי אפי' המחובר למעל' פסול, וכלעיל מ"ב? ותו דבש"ס ק' לסיפא דסכך כשר רבה כשירה דמיירי שחבט לסכך הפסול וערבו בסכך הכשר, וק' א"כ למה לא הזכירו המשנה תנאי זה? אע"כ דגם רישא בערבו לסכך הפסול מיירי, וה"ק הדלה עליה, ר"ל על סוכה המסוככת כהלכתה; וכן משמע לשון עליה, שהסכך כשר למטה והמחובר למעלה ומדקאמר אף על גב שחזר וסיכך גם על המחובר עם סכך כשר למעלה, דנמצא שהמחובר כולו טמון חבוש ומעורב בתוך הסכך הכשר אפ"ה כל שאין סכך הכשר רבה עליו הסוכה פסולה. א"כ מדאיירי מתניתין בשהמחובר טמון תו לא מצא הש"ס לנקוט דאם לנאותו כשר דבטמון לא שייך לנאותו]: כג) יותר מן ענפים המחוברין; וערבן יחד יפה

ר"ע מברטנורה

לאחר שיבשו ונשאר הסכה חמתה מרובה מצלתה (יא) ושדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך. ודוקא מפני הנשר. אבל לנאותה כשרה: או שפירס על גבי הקינוף. כלומר או אפי' לא פרסו מפני הנשר. אלא לנוי על מטתו ע"ג הקינוף שהן ד' קונדסין לד' רגלי מטתו שהן גבוהין (יג) ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופירס סדין עליהם והרחקום מן הסכך דהשתא לא מסכך בדבר המקבל טומאה דהא לאו לסכוכי שעהיה התם: פסולה. משום דאינו יושב בסכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא ע"ג מטה שיש לה נקליטין. שאינן אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה אחת למראשותיה ואחת לרגליה ונותנין מזו לזו [כלונסא ופורס עליו סדין] ומשום דאין לה גג טפח רחב מלמעלה לא מקרי אהל: ד הדלה עליה. הגביה על גבה: קיסוס. אידר"א בלע"ז והיא גדלה כגפן וכדלעת: פסולה. לפי שאין מסככין במחובר(טו): ואם היה הסכוך הרבה מהם. שהיה שם סכך כשר הרבה יותר מהגפן והדלעת כשרה. והוא שחבטן(טז) וערבן עם הסכך כשר ואין נראין בעין דסכך כשר רבה עליה ומבטלן כשהן מעורבין: או שקצצן. אף לאחר שסכך בהן כשרה והוא שינענעם לאחר קצילה דאי לאו

עיקר תוי"ט

התם דהוי נוכך סוכה ובטל לגבה. מרדכי: (יא) כלו' שהבדין מופרש ממוך והדוק להחזיק ומונע בזה העלין שלא יוכלו לפול. ולפ"ז מפני החמה שמיבשת ומתוך זה נעשה חמתה מרובה הו': (יב) קינוף. ויינו לאשבלוס האהל על הגג (במוסף ד' י"ז) ומתרגם קינופין על לגלא: (יג) ר"ל שהן גבוהין כשיעור והיינו י"ט והוא שיטת הפוסקים דקבלי דלא חשיב אהל לבטל אהל הסוכה. אלא בגובה עשרה ויש לה גג: (יד) נקליטי. בהפסוק הוי כפשט הרגום על דרגבון דנקליטהון דדהבא: ונו' דהאמר מר כ"ששב מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. כב"י: (טו) כל לבון הבעה בבגמ' לבין הבפלה והמסכב הכעת הלכה

בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין[ט]. ואיזו היא סיכה ישנה, כל שעשאה קודם לחג שלשים יום, אבל אם עשאה לשם חג אפי' מתחילת השנה כשרה: **ב** העושה סוכתו תחת האילן, כאלו[ז] עשאה בתוך הבית[י]. סוכה על גבי סוכה, העליונה כשרה, והתחתונה פסולה[יא][ח]. רבי יהודה אומר, אם אין דיורין בעליונה, התחתונה כשרה[יב]: **ג** פירס עליה סדין[יג], מפני החמה[יד], או תחתיה[טו] מפני הנשר[טז], או

ר"ע מברטנורה

צלתה מרובה מחמתה. דאמרי אינשי. כוורא מלעיל כאיסתרא מלרע(ה): ב"ש פוסלין. דבעי סוכה לשמה (ו) וזו שהם נעשית ואלו תוך שלשים לחג כיון ששואלים בהלכות החג ל' יום קודם לחג סתם העושה סכה לשם חג הוא עושה. אבל קודם ל' סתמא לאו לשם חג הוא: וב"ה מכשירין. דלא בעי סכה לשם חג: **ב** כאלו עשאה בתוך הבית. ופסולה: תחתונה פסולה דשני סככין יש לה. וקרא קא פסיל סוכה שתחת הסוכה: אם אין דיורין בעליונה. שאינה ראויה לדירה כגון שאין גג התחתונה יכולה לסבול כרים וכסתות של עליונה ולא נחלקו ת"ק ורבי יהודה. כשאינה יכולה לסבול כלל דבהא כולי עלמא מודו שהתחתונה כשרה בסכך העליונה שהגג שלה אינו חשוב גג. ולא הויא סוכה שתחת הסוכה. ואם היא בריאה ויכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה. כ"ע לא פליגי שהיא פסולה. כי פליגי כשיכולה לקבל על ידי הדחק כגון שגג התחתונה מתנועע ורופף מכרים וכסתות של עליונה ת"ק סבר דבהכי מקרי סוכה שתחת הסוכה ופסולה. ור"י סבר כיון שאינה מקבלת כרים וכסתות של עליונה אלא על ידי הדחק. אינו חשוב גג ואין זו סוכה שתחת הסוכה(ט). ואין הלכה כר"י: **ג** כשר. שלא יהיו עלין וקסמין יורדין על השלחן(י). פי' שלא ינשרו העלין לאחר

תפארת ישראל

שלפני החג [תרל"ו]: ט) *ומכל מקום נכון שיחדש בהסכך טפח על טפח במקום א', או כל דהו ע"פ כל אורכה או רחבה. וה"ה בעשאה' שהם תוך ל' צריך חדוש; [וללבוש בכה"ג א"צ חדוש]. מיהו בעשאה' בפירוש לשם חג אפי' מתחלת השנה א"צ חדוש; ובעשאה' בפירוש שלא לשם מצוה, רק לצל בעלמ', ג"כ שגי בחידוש [ועי' משבצות זהב סק"ג]: י) *ופסולה מיהו אם הסוכה צילתה מרובה מחמתה בלי האילן, והאילן חמתו מרובה מצילתו ועירב הסכך פסול עם הכשר, אף שניכר הפסול במקומו כשר [מג"א תרכ"ו סק"ד]: יא) *מדכתיב בסוכת לשון יחיד, והרי שהתחתון יושב תחת ב' סככי'; ודוקא שיש ביניהן י' טפחי': יב) *אם אין הסכך שעל גבי התחתונה יכולה לקבל כלי בית שבעליונה אפי' על ידי הדחק, גם לת"ק שתיהן כשרות; ורק פלוגתייהו, ביכול הסכך של תחתונה לקבל הכלי בית שבעליונה ע"י הדחק, דאז הו"ל התשמיש של תחתונה רק עראי ור"י לטעמיה דס"ל סוכה דירת קבע בעינן והו"ל העראי כמאן דליתא; והלכה כת"ק [תרכ"ח]: יג) [טעפפיך], דמדמקבל טומ' פסול לסכך: יד) *שלא יצטער בה: טו) תחת הסכך: טז) שלא ינשרו העלין על שולחנו וכ"ש בפרסו שלא יתיבש הסכך או לד"א שאינו לצורך יפיות הסוכה; אבל בעשה כן לנאותה, כשירה דכל לנאותה הו"ל צורך סוכה ובטל לגבה; והוא שיהי' תוך ד' טפחים מהסכך; וי"א דמפני החמה דמתני' דפסול, היינו בפירסו שלא יתיבש הסכך, והי' חמתה מרובה מצילתה; אבל בעשה כן כדי שלא יצטער בחמה, הו"ל כלנאותה, שיתענג בה, וכשיר'. מיהו בגשמי' מנטפין מהסכך, יפרוס סדין וישב שם, דהרי לדעת שניי' כשירה מדצורך

עיקר תוי"ט

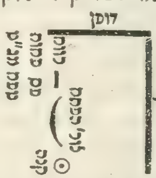
מג' ויש מחלוקת הפוסקים בזה: (ה) פי' הרא"ש ז"ל מטבע נחושת וכתב יותר מזהב: (ו) דכתיב (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. סוכה העשויה לשם חג בעינן. וב"ה מוקמי להו לשובין סוכה בחולו של מועד. וב"ש סברי דאין עושין. גמ': ז) כאלו וכו'. דבעינן תחת הסכך כתיב ולא תחת הבית ולא תחת האילן דממעט ואילן הויא דבית דאילנו מכותה כו' לא אילן, כן אבל כשחמתו מרובה וחבטן ושילבן עם הסכך הסכך. כשר כמו בגמ'. גמ': ח) והתחתונה פסולה. דכתיב בסכת תשבו ולא לומר דהוי סוכה תחת סוכה השם. סוכה פסולה. גמ': (ט) ות"ק לטעמיה דס"ל דירה עראי בעינן, ור"י לטעמיה דס"ל דירת קבע בעינן. הר"ן: (י) ולפ"ז מפני החמה להגין על האדם מפני החמה ולא דמי ללנאותה דסככה דבלאי זהם

מסכת סוכה.

פ"א סוכה[א] שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה[ב], פסולה[ג](ב), רבי יהודה מכשיר[ד] ושאינה גבוהה עשרה טפחים[ה], ושאין לה שלש דפנות[ו], ושחמתה מרובה מצילתה[ז], פסולה, סוכה ישנה[ח] בית

תפארת ישראל

פ"א א) *חלל סוכה: ב) כל אמה בת ו' טפחי' [מג"א תרל"ג]: ג) *דצריך שיהי' שיעור גבהה, באופן שאפשר לבנותה עראי, ובגבוה כ' [אב"י יותר מכ' כצ"ל] צריך לבנותה קבע: ד) דס"ל סוכה צריך דירת קבע: ה) דהו"ל דירה סרוחה: ו) וסגי בב' דפנות, ושלישית רק בפס שרחב קצת יותר מטפח, ויעמיד הפס טפח תוך ג' טפחים לא' מהדפנות, דעי"ז מדאמרינן לבוד הו"ל כאילו גם דופן זה רחב ד"ט, דהו"ל רוב שיעור המכשר דופן של סוכה, שהיינו שיהיה לכל הפחות רחב ז' טפחי'; וצריך שיעמיד נמי בסוף המסך הכותל הג' קנה דק, ויניח קנה א' על הפס טפח ועל קנה הדק שבסוף הכותל כצו"הפ, כזה

מיהו בדופן א' במזרח ודופן א' במערב וביניהן מפולש, צריך שיהיה דופן הג' רחבה ממש ד' טפחים ומשהו, שמעמידו בפחות מג' טפחי' סמוך לא' מהב' דפנות, כדי שיהיה ע"י לבוד נחשב כז' טפחים ביחד, שהוא שיעור סוכה שלם; וי"א דבכה"ג א"צ צורת הפתח. ונהגו לעשות ג' מחיצות שלימות [תר"ל ס"ה]: ז) *ר"ל שמרובה חמתה מצלתה למטה; דלמעל' אפי' שוים סכך להאורים שבין הסכך, פסול, דהחמ' מתפשט למט' טפי מהצל [תרל"א]: ח) ר"ל שהניח סככה שתם קודם ל' יום שלפני

ר"ע מברטנורה

פ"א סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה. דסוכה דירת עראי בעינן דכתיב **(דברים י"ו)** חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. אמרה תורה עשה סוכה לשבעת ימים ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע (א): ור"י מכשיר. דסבר סוכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר"י: ושאינה גבוהה עשרה טפחים. פסולה דדירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה (ג): ושאין לה ג' דפנות. דכתיב בסכת בסכת בסוכות. שנים חסרים ואחד מלא הא חד לסכך דפירוש סככה סכך פשו להו תלתא לג' דפנות אתיא הלכה למשה מסיני ובצריה לדופן חדא ואוקמיה אטפח נשארו שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח לפיכך סוכה שיש לה שתי דפנות זו אצל זו עושה דופן ג' שיש בו טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות שכל פחות מג' כלבוד דמי ונחשב כאלו הוא דופן של ד' טפחים ונמצא רוב דופן עשוי. והרי יש לסוכה זו ג' דפנות. וצריך לעשות לה צורת פתח (ד). ואם שתי הדפנות הם זו כנגד זו וביניהן מפולש מביא פס שיש בו ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות ונחשב כאלו יש בפס זה ז' טפחים שהוא. שיעור הכשר סוכה לארכה ולרחב' שהסוכה צריכה שתהא ז' על ז' כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו. ז' על ו' לראשו ורובו. וטפח על טפח לשלחנו: ושחמתה מרובה מצילתה פסולה. הא בשוין שחמתה כצלה כשירה. ודוקא שהן שוין מלמטה בקרקעית הסוכה. דבידוע שלמעלה בסכך צלתה

עיקר תוי"ט

(א) ולמעלה מכ' אין אדם עושה כו' שצריך לעשות יתידותיה ומחיצותיה קבועין. ולא קפיד בבנין קבוע שלא לעשות אפילו למטה מכ'. אלא בשיעור שאפשר שיעשה בו דירת עראי תליא מלתא הר"נ: (ב) פסולה, בגמ' פריך מ"ש דבמבוי ריש עירובין תני בכה"ג דהכא תנן ימעט. ומ"ש דהכא תני פסולה. ומשני סוכה דאו' תני פסולה דכל כמה דלא מתקנה היא פסולה מימות משה רבינו ע"ה שנתן מדתו. אבל מבוי דרבנן ועכשיו מתחילין להרצות שיעורו עלי פסלות שייך למימר הלכך תני ימעט רש"י. ועיין בתו'. א"כ סוכה כו' ע' גמ': (ג) הלכך אפילו היא גבוהה מי' אלא שהוצין יורדין לתוך י' אע"ג דחמתן של ההוצין מרובה מצלתן ואימא דלא למעוטי קמ"ל. ומשום דירה סרוחה פסולה. כדאי' בגמ' ד"ד ועתוי"ט: (ד) וגבי פס ד' לא כתב הר"ב צורת הפתח. ואפשר דסובר דכשעושה בפס ד' ומשהו לא בעינן צו"הפ הואיל ויש בו הכשר סוכה כשהוא מעמידו בפחות מג'

הלכתא גבירתא. כללא דס״ח.

הנ״ל רפואה לחולי הוה ר״ל; והחושש בגרונו בחולי הנקרא שארבאק ר״ל [עי׳ רפואתו בתפארת] מטילין לו סם בתוך פיו בשבת ואפילו צריכי׳ אחרי׳ לחלל עליו הישבת דספק נפשות ואפילו דרבה ספיקות דוחה שבת וכל איסורי התורה דאין לך דבר דעומד בפני פקוח נפש, חוץ מע״ז ג״ע וש״ד, ואפילו להצילו רק לחיי שעה, ויש ספיקות רבות ביחד, כגון שנפל על אדם מפולת ס׳ הוא שם, ספק אינו שם, ואפילו את״ל הוא שם שמא מת, ואת״ל חי דלמא הוא עכ״ום מפקחין עליו עד חוטמו דבאין בו נשמה יניחוהו, וביש בו נשמה אפילו א״א שיחי׳ רק חיי שעה חיישינן ומפקחין עליו לגמרי [ובענין אם יש קולא בלא ניחוש לחיי שעה עי׳ בתפארת]; וביש לו חולי שניים בעלמא, אם חלה ע״ז כל גופו מותר לומר לעכ״ום להוציאו בשבת, ועי׳ בהלכתא גבירתא מס׳ שבת, ובתפארת כאן): מ״ח, ט׳. חטאת ואשם וודאי בזמן דמקדש מכפרין לגמרי, דהרי שב כשהתודה על קרבנו משא״כ אשם תלוי אינו מכפר לגמרי אלא שמגין מיסורין עד שידע שחטא ויביא חטאת ויתכפר, וכל מצות שבתורה עשה או ל״ת, כשעבר עליהן בזדון או בשגגה, וכשעושה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני ה׳, שיאמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי ומצות וידוי הוא מצות עשה, וכל המרבה להתודות ומאריך בזה משובח; וכן בעלי חטאות ואשמות מתודאין בעת שמביאין הקרבן; וכן מחוייבי מיתות בית דין ומלקות אינם מתכפרים אלא בוידוי, וכן החובל בחבירו ומזיק ממונו אע״פי ששילם אינו מתכפר אלא בוידוי וישוב מלעשות כזה לעולם; וכן על השעיר המשתלח שהיה כפרה לכל ישראל כ״הג מתודה; ובזה״ז שאין לנו בעו״הר ב״המק ולא מזבח לכפרה, התשובה עכ״פ מכפרת, וגם לעצמו של יוה״כ אינו מכפר אלא לשבים; ושלשה חלקים הם בכפרה ותשובה עם כל אחד ואחד, א) עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו; ב) עבר על ל״ת שאין בה כרת ולא מיתת ב״ד ועשה תשובה תולה ויוה״כ מכפר ובאלו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם; ג) עבר על כריתות ומיתת ב״ד ועשה תשובה תשובה ויוה״כ תולין וייסורין הבאין עליו גומרין הכפרה, וכל זה בלא חילל השם בשעה שעבר, משא״כ בחילל אינו מתכפר עד שימות; כ״ד דברים הם המעכבין את התשובה שלא תועיל ונמנות במס׳ קטנות וברי״ף ורא״ש סוף יומא וברמב״ם הל׳ תשובה פ״ד, ה״א עי״ש, ומכללם האומר אחטא ואשוב, או אחטא ויוה״כ מכפר; ומכ״מק אם עשה אח״כ תשובה גמורה אמתית אף בכ״ד אלו הרי זה מועיל ויש לו חלק לעוה״ב; תשובה גמורה הוא שבא בידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ולא עשה מפני תשובה, לא מירא׳ וכשלון כח; וכל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי הוא כטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועילה עד שישליך השרץ; וצריך לפרט החטא בוידוי כלעיל; ומדרכי התשובה להיות צועק תמיד לפני ה׳ בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו [ועי׳ רמב״ם פ״ב מה׳ תשובה ה״ד שהאריך עוד בדרכי התשובה]; מצות וידוי יוה״כ, במנחה קודם סעודה מפסקת שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה, ואומר הוידוי בסוף תפלת מנחה [היחיד לא הש״ץ] קודם אלקי נצור, וראוי להתודות גם אחר אכילה כשל״ה, ואח״כ בערבית, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה, ומכה באגרוף על החזה [ולמדרש קהלת על הלב]; ויתודה מעומד ובשחי׳ כאומר מודי׳, ואפילו כי שמע ליד מש״ץ כשחוזר ביוה״כ בשמ״ע בקול רם הוידוי, ומצוה לענות אחריו ולהתודות עמו כמנהגינו; ולא יפסיק בדיבור; ומצוה לפרט החטא פרטי שעשה כשאומר בלחש, לא כשחוזר עם הש״ץ בק״ר ורק בחטא מפורסם לרבי׳ מותר לומרו בק״ר ואפילו עונות שהתודה עליהם ביוה״כ שעבר ולא שנה עליהם יכול לחזור ולפרט דלא הוה ככלב שב על קיאו, רק כמ״ש כי פשעי אני אדע וכרמב״ם ורוקח ורא״ש דפסקו כרא״בי; וסדר על חטא הוא כן, עולה, חטאת, עולה ויורד, אשם ודאי ותלוי, מכות מרדות, מלקות, מיתה בידי שמים, כרת ועירירי, מיתת ב״ד, שתמיד נזכר החמור חמור אחרון; כפרה שייך אצל חטאים, סליחה אצל עונות, ומחילה אצל פשעים; אומרים בסתר וגלוי, בשגגה וזדון, דצריך לבקש על הקל תחלה; אומרים סקילה. שריפה, הרג וחנק כחכמים דפליגי אר״ש דאמר שריפה סקילה חנק הרג; ויוה״כ אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, לא להמבעט בו והושב מה מועיל יוה״כ [כמשנה כאן ורמב״ם פ״ג מה׳ שגגות], ואינו מכפר רק לעבירות שבין אדם למקום, משא״כ עבירות שבין אדם לחבירו, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהזיק לו וירצה אותו, ואפילו שילם לו הממון צריך לפייסו עד שימחל לו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים, ובאינו רוצה למחול לו חייב לפייסו עד ג״פ, ובכל פעם בשור׳ דג׳ בנ״א, והמוחל אל יסרב דאז הוי אכזרי, לבד במתכוון לטובתו או לטובת המבקש, או בהוציא שם רע עליו, ומיהא ברצה, גם זה יכול למחול; ובמת מעמיד יד על קברו והוא עומד יחף, ובחוץ לג׳ פרסאות שולח שליח; וזה יכול לעשות אפילו בהוציא שם רע על המת; ובקורא לחבירו ממזר לא פגם בכבוד אביו, אלא אם אמר ממזר בן ממזר:

נשלמה מסכת יומא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

שתיה ראשונה עד סוף אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין, ולראב"ד שיעור צירוף דשתיות כבאוכלין, **כדי אכילת** פרס; **וליגע באוכלין ומשקין** ליתן לקטני׳ הרמ"א מתיר בשם ת"הד, ומהרי"ל אוסר, ולכן באפשר יש להחמיר [וכן בכל השנה באם הוא דבר שאסור לו, חייב להרחיק את עצמו באפשר, כמו הכרמל תשו׳ כ"א], ומוהלי׳ לענין מציצה ביין, בשאר תענית לא יולפו בפה רק ביד או במוך מבלי אמצעות הפה, וכ"ש בט"ב, וביה"כ אפי׳ במוך אסו׳ משום כחיטה, רק יולף ביד; אכל או שתה כשיעור ועשה מלאכה בשוגג חייב ב׳ חטאות, אפי׳ בהעלם אחד; משא"כ באכל ושתה בהעלם א׳ שלא ידע שי"הכ הוא או שי"הכ אסור באכיל׳ ושתי׳ אינו חייב אלא א׳: **מ"ד׳** התינוקת עד י"ב שנה ויום א׳ לנקיבה ובן י"ג ויום א׳ לזכר מדאו׳ מותרי׳ בכל, חוץ מבנעילת הסנדל ומותר לומר לעכ"ום לרוחצן ולסוכן, ולהאכילן אפי׳ בידי׳ מותר; מירא מדרבנן מהנכין, להאחיר זמן אכילתו שעה או ב׳ ממה שהוא רגיל, בתינוק ותינוקת חזק ב׳ שנים קודם זמן עונשן, ובחלש שנה א׳; ובפחות מט׳ שנה אפילו רוצה לחנך לשעות מוחין בידו; והאידנא דכל הילדים לומדים וחלשים ע"ין, א"צ להנכם אפילו שנה מקודם, ודי בזכר י"ג שנה ויום א׳ ונקיבה י"ב ויום א׳, דאז חייבות להתענות ולהשלים אפילו כשאין להם סי׳ השערות: **מ"ה׳** עוברות ומניקות מתענות ומשלימות; ועובר׳ שהריח׳ ופני׳ משתני׳, אע"פי שלא אמרה צריכה אני, או שאמרה צריכה אני, אע"פי שאין פני׳ משתני׳, [ובשאר כל אדם דוקא פניו משתני׳, ולא מהני אמירה בלבד; וליד אפרים בשם הר"ן, בבריא שהריח ועער׳ נפשו מאכילין אותו ע"פ עצמו או ע"פ בקי המכיר בו וכו׳, וכ׳ דאפשר דגם הרא"ש מודה בזה דנשתנה פניו לאו דוקא] לוחשין באזנה שי"הכ הוא, ובאם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב, ואם לאו תוחבין כוש ברוטב ונותנין לתוך פיה, ואם לא נתיישבה דעתה נותנין לה רוטב, ואם לאו, נותנין לה המאכל עצמו, וזה דוקא בעוברה, שלפעמים מתיישבת דעתה בדבר מועט, משא"כ בחולה דמאכילין אותו כמ"ש לקמן; כל אדם שהריח נאכל ונשתנה פניו מסוכן הוא אם לא יתנו ממנו ומאכילין אותו ממנו; יולדת תוך ג׳ ימים, [ואין מונין כאן לכל הימים דג׳ וז׳ מעת לעת ד"מ אם ילדה כו׳ בתשרי בערב אין מאכילין אותה בי"הכ, אם לא אמרה צריכה אני, דכיון דנכנס יום רביעי כבר מקרי לאחר שלשה] מג׳ עד ז׳ דוקא באמרה צריכה אני מאכילין, ועי׳ בסמוך סוף אות י"ג, **וי"ד׳** מכאן ואילך הרי היא ככל אדם ואין נותנין לה באמרה צריכה אני מחמת לידה, אבל באמרה צריכה מחמת שמכביד עליה חלי׳ נותנין; חולה יש בו ט"ן חילוקי דינים **ברופא** בקי אפילו עכ"ום [ולאאמ"ו רבינו הגדול זצוק"ל בתפארת האיגנא יש להתיישב בדבר והעיד דבעיניו ראה דשבקי להמנותייהו דלכל חולי קל אומרים תמיד שכשיתענה יסתכן, ואני ב"ות מוסיף עוד דאנחנו רואים היום דרופאי ישראל שהרוב שלדם כעו"הר הם כופרים בת"הק, הם בזדון לבם מיעצים כמעט עוד יותר להדיח בענין אכילת איסורי׳ וביטוי תענית מעכ"ום] אומר, שאם לא יאכל אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן, ואפילו אינו אומר שיסתכן, רק שאפשר שיכבד עליו החולי, אנהנו חוששין שמא יסתכן, ואפילו החולה אומר א"צ, אפ"ה מאכילין אותו [וכ׳ הרא"ש דעכו"ם או אשה — ר"ל בקיאה — נאמנים להאכיל לחולה אפי׳ להכחיש ישראל]; ב) ברופא א׳ אומר צריך ורופא א׳ אומר שא"צ, או ב׳ כנגד ב׳, ואפי׳ קצת יותר בקיאין, [ולרמב"ן בא׳ מופלג בחכמה מאכילין בשבילו אפילו נגד ב׳] מאכילין אותו; ג) אם ב׳ אומרים צריך אפילו מאה אומרים א"צ ואפילו החולה אומר עמם שא"צ מאכילי׳ אותו; ד) וברופא אומר שאינו מכיר החולי הרי הוא כאדם דעלמא, ואין דבריו מועילין ולא מורידין [ועי׳ בסמוך]; ה) **חולה** אומ׳ שצריך אפילו מאה רופאים אומר שא"צ, ואפילו הרופאים אומרים שהמאכל יזיקוהו [רדב"ז] שומעין לחולה ומזכירין לו תחלה שי"הכ היום, דשמא שכח; ו) ובחולה ורופא אומר שא"צ ורופא אחר אומר שצריך או שהחולה אינו אומר כלום ורופא א׳ אומר שצריך, ושנים אומרים שא"צ אין מאכילין אותו; ובחולה ורופא אומר שצריך אע"פי שמאה אומרים שא"צ מאכילין אותו ולא חיישי׳ דהחולה אומר משום דמאמין לרופא; ח) חולה אומר א"צ ורופא מסופק כלו׳ שמכיר החולי ואינו יודע אם יסתכן, מאכילין אותו; ט) ובחולה אומר שאינו יודע והרופא אומר א"צ אין מאכילין אותו [ובאם החולה רופא ומבין אז לרט"ז אינו יודע שלו, כאילו אמרו רופא אחר, ודינו כדין ח׳]; ואפילו בלא שום רופא ונחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שהוא מסוכן אם לא יאכל מאכילין אותו **וכתב א"וה אם החולה רוצה להחמיר אחר שצריך לכך עליו נאמר אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש**, וכ׳ הכנ"הג מאכילין אותו בע"כ; יא) **שיעור** כשמאכילין לעוברות או להולה יאכלוהו תחלה פחות מכותבות דהיינו כב׳ שלישי ביצה בינונית, וישהה כדי אכילת ד׳ ביצים ואז יתזור ויאכל פחות מכותבת; **ובשתיה יבדוק** בחולה עצמו קודם י"הכ כמה היא מלא לוגמיו שלו כשיסלקנו לצד אחד וישק׳ בי"הכ פחות מאותו **שיעור, וישהה** בין שתיה לשתי׳ כדי אכילת ד׳ ביצים ולכל הפחות כדי שתיית רביעית שהוא ביצה ומחצה; יב) **טיהא באמדוהו שאין השיעורים הללו** מספיקים לו או שהחולה אומר כן או שנסתפקו בדבר מאכילין ומשקין **אותו כל צרכו; יג)** וכ׳ הב"ח דנוהגין שנותנין לפניו מאכל ואומרים לו י"הכ הוא ואם יאכל הרשות בידו, **וכן ביולדת אחר ג׳ תוך ז׳**, וכ׳ הט"ז דצריך לומר לו אם אתה יודע שיש לך סכנה אם לא תאכל אכול כמו שצריך לך, **ואם די לך אכול תחלה** פחות מכשיעור; יד) **וביולדת** מהמינן לנשי׳ דאינהו בקיאי בהו; טו) **ומינקת שיש לה ילד חולה ומסוכן ואינה** רוצה לינק כי אם ממנה, ואם מתענית סכנה הוא לולד אינה מתענה אפילו בי"הכ: **מ"ו, ז׳׳ מי שאחזו בולמס** והוא חולי שבא מחמת רעבון וסימנו שעיניו כרות ואינו יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורו עיניו [עי׳ בגמרא משיבחין בין טוב לרע בטעמא], ואם אין שם מאכל של היתר, מאכילין אותו מאכל דאיסור, **ואם יש כאן** ב׳ מיני איסור אחד חמור מחבירו מאכילין אותו הקל תחלה, אם צריך לבשר ויש כאן בהמה **שצריכה לשוחטה ובשר** נבילה מוכנת שוחטים לו, כי בנבלה יעשה עבירה בכל כזית וכזית, ובצריך לאכילה לאלתר **והנבילה מוכנת, והשחיטה** מתאחרת, מאכילין אותו הנבילה, ובאם צריכין לחמם לו יין להג"מר וד"מ מוטב שיחם **העכ"ום ויתנסך היין** משיחלל ישראל שבת דאיסור דסתם יינם קיל משבת, ואפשר בלא ניסוך כי"ד סי׳ קכ"ה ס"י, **ולרט"ז וב"ח טוב** יותר שיחמם ישראל, כי אם יתנסך או על כל טפה וטפה ששותה אסו׳ כלעיל בנבילה; ((מי שנשכו כלב **שוטה** וסימניו פיו פתוח ורירו נוטף וזנבו תלוי בין רגליו, ומהלך עצב בדרך ישר תמיד, ונובח **ואין קולו נשמע אין** מאכילין אותו מחצר כבד שלו דאין רפואה זו בדוקה, ואע"פ דסכנת נפשות להקל, וזיינו במרפא בטבע לא **דרך** סגולר ולהכי כל שאינו ברור רפואתו אסו׳ כ"כ ע"ר זצוק"ל בתפארת, ועי׳ שם בדברי רבינו אוהבן **של ישראל** הנ"ל

תפארת ישראל

שירוץ לידו ויטבול במימי חסדו יתברך, ויטהר, שא"ל למחיצה כלל בין הבנים לאביהם הרחמן, שרחמיו יתברך הן בעצמן מקוואן וטהרתן של ישראל, ואינן צריכין קרבן או יוה"כ כממוצעים בינם לאביהם, רק תמיד ידיו יתברך פתוחות לקבלם בתשובתם ולחבקם באהבה רבה ואהבת עולם. והקב"ה יטהר טומאותינו. ויחזק לבבנו ליראתו וללימוד תורתו לעבדו בלב אחד לנצח —.

נשלמה מסכת יומא:

עיקר תוי"ט

לה'. כמו שנאמר וזרקתי כו' וטהרתם מכל טמאותיכם. ורמיזא מפורשת עוד מפסוק מקוה ישראל. דקאי ארישא דקרא דירמיה אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך כי רבו משובותינו לך חטאנו. דבזה שהלכנו שובב בדרכי לבבינו לך חטאנו, לנתנו המועלים והחסרים ולנפשינו הרעינו ולא לך אלא האדם. וע"ז מייעד אותנו מקוה ישראל כו' לטהר אותנו. וכיון שכן מוכרח הכרעת הפסוק מכל חטאתיכם לפני ה'. דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו: ל' תוי"ט לפי שהדרך הישרה היא שיבור האדם בעצמו להתקדש ולטהר. ולא כשבא לטהר מסייעין לו וע"ז אמר לפני מי אתם מטהרים ומפני שלפעמים לפי שאלו לב האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו לכוונו ליטהר בתשובה והוא רחום יכפר עון יעוררהו וימין לזקו יתמכהו לבלתי ידח ממנו נדח. וזהו מי מטהר אתכם. ונאמר וזרקתי וזהו בלי התעוררות האדם אלא ברחמיו מטהרם. וע"ע. והש"י ברחמיו יטהרנו מכל טומאותינו ולבית קדשו יקבץ נפוצותינו במהרה בימינו אמן ואמן:

נשלמה מסכת יומא:

חידושים

מ"ג ר' אאמ"ו רבינו הגאון הגדול זצוק"ל וז"ל ק"ל למה בכלכלה ובתוי' העלת אחת [כמ"ג ובפ"ו דכריתות מ"ד], דיוה"כ אינו מכפר לחיובי העלה ואשם וודאי; ואינו לשיעור אין בניהן מצטרפין? וי"ל דלהשלים השיעור, בשעורין בזה תלויה ככה"כ דעלה ובי"ד דמעילה; רק מקבל טומאת מקדש, מצטרפין שקל בשמיטין [כפ"ד דמעילה מ"ו], מהאי"ל בגמ' ולא במעשה. אב"י"ת אף דלויל פחות מג' מצטרף לשיעור טומאה, אף דלויל לחוד' בשיל לשול? וכ"כ ע"ש הנזוק מצטרף לשביל, אך דהשיבל בו לא עלתה לו שביל' [בקיצש די"ע ב']? נ"ל דהתם מטעם ביטול לייתיקן עלה דמחשב הכל כמים וכן משמע בערוך ערך עש, דמה"ע משתב:

נשלמה מסכת יומא:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

מ"א, יוה"כ לילה כיומו לכל דבר ואסור בו במלאכה אכילה שתיה רחיצה [בין חמין בין צונן ואפילו מקצת גופו כשהיא לתענוג משא"כ להעביר ליכלוך טיט צואה, דם וכדומה מידיו ורגליו או שאר גופו, או להעביר הזוהמא כרחיצת שחרית עד קשרי אצבעותיו ורחיצת כהנים לדוכן וכן לרחוץ רגליו כשרן כרות ע"י שבא מן הדרך דג"כ אינו לתענוג וכן בהטיל מים לומר אשר יצר אפי' לא שפשף (כרט"ז) או לרחוץ מקום דמלוכלך מקרי או שנתיבש בבשרו דשרי] וכלה כל שלשים יום לאחר החתונה מותר' לרחוץ פני'; ואסור בסיכה [אפי' להעביר הזוהמא ומקצת גופו, מיהא לסוך שרין ומכה מותר]; ואסור בנעילת הסנדל, [דוקא דעור, משא"כ דגמי או קש או בגד מותר, ובהולך במי גשמים או רפש מותר ומיד כשמגיע לביה"כ: עוד קודם שיגיע למקומו צריך לפשוט ולשלי"ה יהפך ימין לשמאל ושמאל לימין, ולרמג"א כאן דהוא דאו' אפשר דהמיר מט"ב, דאפי' בין רעכ"ום דאיכא לנידוש שילעגו אסור, ולעמוד על כרים וכסות דעור מותר, אפי' בקשי' והמחמיר תע"ב]; ובתשמיש המטה [ואפילו ליגע באשתו ואפילו ביום אסור]; ואעפ"י דכולהו דאו' כדסכמת אחרונים, אין חיוב כרת אלא על מלאכה אכילה ושתיה, וכל מלאכה שחייבים עליה בשבת חייבים עליה ביוה"כ, וכל שבשבת פטור אבל אסור, גם ביוה"כ כן, אלא שבשבת זדונו בסקילה ויוה"כ זדונו בכרת, וכל שאסור לטלטלו בשבת, אסור לטלטלו ביוה"כ, ובנפלה דליקה ביוה"כ מותר, להציל סעודה אחת לצורך לילה, ועי' בא"ח סי' של"ד בדליקה בשבת וה"ה ביוה"כ; וקניבת ירק ופציעת אגוזים שהתירה הגמרא מן המנחה ולמעלה, האידנא אסור והמנהג שהתינוקת משחקים באגוזים ועל רשלהן דוקא לוכר הפצעת אגוזי' ואין למחות: מ"ב, ג. האוכל ככותבת הגסה ביוה"כ והוא מעט פחות מכביצה בלא קליפה בין גגס בין גדול כעוג מלך הבשן חייב כרת במזיד או חטאת בשוגג, וכל האוכלי' מצטרפי' לשיעור זה, ואפילו מלח שעל בשר וציר שעל ירק, משא"כ אכילה ושתיה דאין מצטרפי'. ובשהה והפסיק בין האכילה, לרש"י בלא שהה עכ"פ בכדי אכילת ד' ביצים, ולרמב"ם בכדי ג' ביצים מצטרף; וכ"ן להחוב, אבל לאיסורא אפילו באכל כל שהוא; ואוכלים שאינם ראוי' לאכיל', או באכל עיוה"כ עד שקץ במזונו ואכל אחריו ביוה"כ אכילה גסה [דאל"כ איך משכחת אכילה גסה, דעכ"פ חייב למה שאכל תחלה באיסו' קודם שנעשה לו אכילה גסה] אסור ופטו'; ואסור לטעום ולהפליט אפילו עצי בשמים, משא"כ להריח מותר וטוב לעשות כן למלאות ק' ברכות, ושנופף טאבאק דעת הרבה פוסקים להתיר; שיעור שתי' ביוה"כ הוא כמלא לוגמיו [דהיינו לחי א', בלו"א באקקע אחד], והוא פחות מרביעית ויותר מחצי רביעית, כל אדם לפי מה שהוא דגדול לפי גדלו וקטן לפי קטנו שיתחייב, ובכ"ש לאיסור; ומשקין שאינם ראוי', כציר ומורייס וחומץ חי, וחזק כ"כ עד שמשבעו כשנופל על הארץ פטור; ולרט"ז דוקא בשתה כשיעור החיוב מדראוין, משא"כ בשתה הרבה מאוד חייב [וכן בשהה בין השתיות, לרמב"ם ביש בין

שתיה

עבירות שבין אדם למקום. יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו, אין יום הכפורים מכפר (כג), עד שירצה את חבירו. אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין (כג), ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים (כד), שנאמר, וזרקתי (כה) עליכם מים טהורים, וטהרתם (כה), ואומר מקוה ישראל ה׳, מה מקוה, מטהר את הטמאים, אף הקב״ה מטהר את ישראל (כו):

נשלמה מסכת יומא:

תפארת ישראל

כב) *מדכתיב לפני ה׳ דוקא: כג) *כ״ל דה״ק, אשריכם ישראל שקודם שיכפר להם הקב״ה, לפני זה אתם מטהרין את עלמיכם שמשלחו זה לזה: כד) שבשביל שתהלהו ז״לו, גם הקב״ה מטהר אתכם ומכפר לכם, דכל המעביר על מדותיו מעבירין פשעיו [כר״ה י״ז]. או כ״ל שמפני שהזכיר לעיל ב׳ מיני כפרה, א׳ הכפרה שע״י הבאת הקרבן, שאינו מועיל רק בזמן שבית המקדש קיים; הב׳ הכפרה שע״י התשובה, שמועיל בכל עת ברחמיו יתברך; להכי אמר ר׳ עקיבא, אשריכם ישראל שיש לכם ב׳ מיני כפרה, לפני מי אתם מטהרין, בזמן שכח בידכם להועיל לעלמיכם שיתכפרו חטאותיכם, דהיינו בזמן שבי״המק קיים, שאפשר להביא קרבנות; ומי מטהר אתכם, כשידיכם אסורות לאחוריכם, שנחרב בית קדשינו ותפארתנו, ולא תוכלו לטהר את עלמיכם, אז נטהר אתכם אביכם שבשמים — ר״ל שכביכול אין עיקר שכינתו אללכם בארץ: כה) *כנגד כפרה שע״י הקרבנות שהביא התנא, מייתי הכא קרא דוזרקתי, דטהרה שע״י זריקה הוא ע״י כח אחר שזרק עליו, כמו כן כפרה שע״י קרבנות, אינו רק ע״י כח אחר של הכהן המקריב: כו) *זה הקרא מייתי נגד הכפרה שע״י תשובה, דכמו דטהרה שע״י טביל׳, הוא ע״י הטמא עלמו, שהולך וטובל וטהר, כמו כן כפרה שע״י תשובה, רק בכח רלון ההוטא תליא שילך

הסרך

עיקר תוי״ט

לחבירו ורילהו. האלהים ימחול לו ואם לה׳ יחטא איש. מי יתפלל בעדו אם אינו שב מעבירות שבידו. גמ׳: כה) שנ׳ וזרקתי כו׳. יש לתמוה דלמה שביק ר״ע מקרא שלפניו לפני ה׳ תטהרו. מפורש יולא שה׳ מטהר אותנו. ולמה יתמה ביד הנביאי׳ הלא לפנינו מאיר ספר התורה הזאת. ועוד י״ל קושיות המאמרים אהדדי. ובחבורי שעשוע יוס בפ׳ אחרי האלכתי לדרוש בעז״הי. ליישב. דהנה בלאמת המקרא קודש הזה אין לו הכרע דאם נפרש דהמאמר מכל חטאתיכם. נדרש לפניו. א״כ אדרבה מורה להיפך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם. וקאי אף על עבירות שבין אדם לחבירו. ולזאת כיון דהתנא מדחה האי פרושא. ופתם דמה שבין אדם לחבירו אין י״ה מכפר. ממתיק בלשונו את זו דרש לאב״ע. דזה דרש וחידש נקרא לדרוש הקרא לאחריו מכל חטאתיכם לפני ה׳. דדוקא מה שהוא בין אדם למקום. אמנם קשה דבאמת ומגלי׳ לראב״ע הא דלמא המקרא נדרש לפניו וכפרה לכולם יהיו. לזה בא ר״ע ליישב במאמרו אשריכם כו׳ להוכיח דנדרש לאחריו ואינו מכפר רק על מה שבין אדם למקום וידוקדק עוד. דהתהלה אשריכם כו׳ מפורש בביום התורה אשריך ישראל מי כמוך כו׳ וגם התואר לפני אביכ״ם שבשמי״ם ג״כ נאמר בתורה הלא הוא אביך. ויוקדם דברי הספרא בפ׳ קדושים. קדושים תהיו אם אתם מקדישים עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי ואם אין אתם מקדישים עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו לא כו׳ או אינו אלא אם קדשתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש. ת״ל כי קדוש אני בקדושתי תמיד בין אתם מקדישים בין כו׳. עוד נקדים מה שעלתה מלודתינו בעזה״י בדברי הפיוט היום הרת עולם. אם כבנים כו׳ ואם כעבדים כו׳. כאשר נדמה בבן המלך שגזל מאולרת אביו. וגם עשוק ורלוץ לבני המדינה. דבודאי הנקל לו להתחטות ולרלות לאביו. ואם אביו המלך ימחול לבנו. עכ״ז בני המדינה במשפט המלך יעמדו ללעוק על העיות שעשה בנו נגדם. וכל זמן שלא ירלה אותם. שורת הדין גובר כח המלך ואינו יכול לכפר עון בנו. אמנם אם כאלה יקרה לעבד אשר דבר המלכות ילא על ידו ללחום מלחמתו ולשום אותו במרכבתו. בודאי כשמרלה את המלך ומחמת שהוא חכם בנמוסי המלוכה מבעל המלך רלוט. ממילא שהכל מחול לו דהרי יענה המלך לבני המדינה הלא אשר השבתי אותו על כנו הוא הנוגע לטובת כולכם להלחם נגד הלר הלורר ובפחי למחול גם על אשר קלקל נגדכם דהרי כולכם חייבים בכבודי הנוגע לכבודיכם ובדברינו מבואר באריכות בעזה״י: מעתה עולה שפיר נופת דברי המשנה דבתחלה קאמר: את זו. דרש ראב״ע שדורש הכרעת המקרא מכל חטאתיכם לפני ה׳ דנדרש לאחריו. ומישב ר״ע להכריע דכן ההכרח שלא לדרוש לפניו כמבואר. תהו אשריכם ישראל דאשר תהלה שהוא לכם לפני מי אתם מטהרים דמעלה עליכם כביכול כאלו קדשתם אותי הוא רק מי מטהר אתכם. דהשקרה הוא רק לעלמיכם ואם קדשתם עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי כו׳. והוא רק במדריגת אהבת כבן וכי קדוש ה׳ בין אתם כו׳. והשרש פורה כו׳ שאם אין אתם מקדישים איני מקודש. הוא ראש ולענה. ואם ספלת מה תפעל ליולר האדם. ועולה שפיר אביכם שבשמים. דהול במדריגת אב כביכול והשמים שמים

מכפרין[מג]. מיתה ויום הכפורים[מד] מכפרין עם התשובה[מה]. תשובה מכפרת על עבירות קלות, על עשה, ועל לא תעשה[מו]. ועל החמורות[מז] היא תולה, עד שיבא יום הכפורים ויכפר[מח]: ט האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב. אין מספיקין בידו לעשות תשובה[מט] אחטא ויום הכפורים מכפר[נ]. אין יום הכפורים[כג] מכפר[נ]. עבירות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחבירו[נא], אין[כד] יום הכפורים מכפר, עד שירצה לחבירו, את זו דרש ר"א בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו.

ר"ע מברטנורה

על עשה ועל לא תעשה. הניתק לעשה תשובה מכפרת אבל לא תעשה שיש בה מלקות. התשובה תולה ויוה"כ מכפר. ומסקנא דמלתא בגמ' שאם הזיד בעשה ובלאו הניתק לעשה. או שגג בלא תעשה שיש בו מלקות ועשה תשובה. אינו זז משם עד שמוחלין לו (כה). ואם הזיד בלאו שיש בו מלקות. התשובה תולה ויוה"כ מכפר. ואם שגג בחייבי כריתות ומיתות ב"ד החטאת מכפרת עם התשובה (כב). ואם הזיד בהם. תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין. וה"מ כשלא חלל את השם כלומר שלא חטא והחטיא אחרים. אבל אם חלל את השם אין כפרתו נגמרת עד שימות. וכל זה בזמן שאין שם שעיר המשתלח אבל בזמן שיש שעיר המשתלח הוא מכפר על כל העבירות קלות וחמורות. חוץ מעבירות שבין אדם לחברו שאין מתכפר לו עד שירצה את חברו: ט האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב. הרי זמני אין מספיקין בידו וכו' שכיון שעבר עבירה. ושנה בה. שוב אינו פורש ממנה. לפי שדומה עליו כהיתר:

נשלמה מסכת יומא:

תפארת ישראל

אין להם שיעשה דבר: מג) *דהרי שב, כשהודה על קרבנו; משא"כ אשם תלוי אינו מכפר לגמרי, רק שמגין מיסורי' עד שידע שחטא ויביא חטאת ויתכפר. א"כ לשני נקט אשם וודאי, דאילו אשם תלוי אינו מוכרח לכפרתו, דבל"ז בעבר יוה"כ משחטא, א"צ להביאו, משא"כ בחטאת ואשם וודאי: מד) *ר"ל מיתה או יוה"כ: מה) *והא דלא כלל הכא כולן יחד, החטאת ואשם וודאי ומיתה ויוה"כ מכפרין עם התשוב', דהרי חטאת ואשם נמי וודאי אין מכפרין רק כששב? וצ"ל משום דחלוקין בדינם, דהחטאת ואשם מכפרין כפרה גמורה אכריתות, אבל רק בשוגג, דמזיד הו"ל זבח רשעי'; ומיתה ויוה"כ איפכא, דמכפרין על כל חטא שבעולם ובין במזיד ובין בשוגג, אבל לא כפרה גמורה דאי במזיד צריך יסורים, ואי בשוגג צריך קרבן [כשבת י"ב ב' ויומא פ"ו א']: מו) *על לאו הניתק לעשה בין במזיד ובין בשוגג, ועל לאו גמור אם עשאו בשוגג: מז) כלאו גמור שעשאו במזיד: מח) אבל כריתו' ומיתת ב"ד, בשוגג צריך חטאת, ובמזיד, תשוב' ויוה"כ תולין, ויסורין ממרקי' חטאו לגמרי. אבל חטא שחילל בו השם, שע"י חטאו יקילו אחרי' לחטוא, כפרתו במיתתו. מיהו בזמן שעיר המשתלח, הוא מכפר הכל. חוץ מחייבי חטאת ואשמות. ומיהו עבירות שבין אדם לחבירו, אין מתכפר בשום אופן, עד שירצה חבירו: מט) *דוקא באמר כן ב' פעמי': נ) *שיעכבוהו משמים מלעשות כל הראוי לו לעשות ביוה"כ: נא) *שהזיק גופו או ממונו או כבודו:

עיקר תוי"ט

אחרי שובי נחמתי (ירמיה ל"א) הר"מ: (כב) דארבעה קראי כתיבי נאמר (ירמיה ג') שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם למדת שיש עבירה שמתכפרת בתשובה לבדה. ונאמר כי ביום הזה יכפר עליכם למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ. ונאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומשתכנת הקל לקלה והחמור לחמורה. ונאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. למדת שיש עבירה שאין עליה כפרה אלא מיתה וזהו חלול השם ושיעור הכ"ג חוטא ומחטיא אחרים וכדומה'. תנא' משמע דכל שעשה עבירה ואחרים למדין ממנו כגון ג"כ קלות בדבר מקרי חילול השם דהיינו מחטיא אחרים ועתי"ט: (כג) או שהביא חטאת שהוא חייב עליו אשם ודאי והביא אשמו. הר"מ: (כג) אין כו'. כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה ביום כמו מה שראוי לו לעשות כדי שיכפרו לו עונותיו בלותו היום. הר"מ. ולפ"ז נרא' דהכא נמי בתרי זמני כמו ברישא דנקט אין מספיקין דאינו פורש. תוי"ט: כד) אין כו'. דכתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. ה"ק ופללו לשון פיוס שפייס

תפארת ישראל

פלס, ולא חיישי' לחיי שעה וכו'. אמנם ק"ל א"כ האיך התפללה אמתא דבי רבי על רבי שהניחו שימות כדי שלא יצטער ביסוריו [כתובו' ק"ד], והרי קיי"ל דבכל חולה דמותר להתפלל שימות היכא דמצטער טובא [כר"ן נדרי' ד"מ ע"א] ואולי לא חיישי' לחיי שעה? ואי"ל דהתם במצטער טובא. לצער גדול המר ממיתה כחנניה מש"וע דאלמלא נגדוהו פלחו לצלמא [כתובו' ל"ג ב']: ליתא דהרי הכא נמי מי שנפלה עליו מפולת, וימות תוך שעה ושתים, וודאי ע"י שיפקחו ממנו המפולת וימשיך כאיבו עפי ולפ"ה שרי, וק' מה שאמתא דעבד' מעשה להתפלל שיתקלקלו חייו. שרי. מכ"ש הכי דהול"ל להיות שב ואל תעשה לבלי לפקח ולפקח מעליו, כדי שימות מהר? כ"ל דפקוח שאני, דבשהסיר מעליו האבני' וודאי הקיל יסוריו אף שמגביהם עפי, לפ"ה טוב לו שימות לאט לאט ממה שיתקלקל חייו וימות מיתה קשה תחת משא האבנים: אבל במעשה דרבי, אדרב' אם לא התפלל היו היסורין מתגברין והולכין. ואפ"ה [illegible] שיעלעלוהו בלמדו במצטער בשכבו כך, אסו' לעלעלו; דאין כדומהו לאמתא דרבי: דלא עשתה מעשה מידי, רק שהתפלל', ומש"כ בגוסס שיעשה מעשה בידים אסו', מדמקרב מיתתו עיי"ש. והרי כ"ש הוא מבקוה הגל, שעושין מעשה להיפך להמשיך יסוריו, כדי להאריך חיין; מכ"ש דאין עושין מעשה להקל יסוריו ולקלקל חייו. וכן מצאתי בספר חסידי' [סי' תשכ"ג] דאסו'. ואי"להק ולאו כ"ש הוא משאול המלך ע"ה שאמר לנושאי כליו עמוד ודקרני פן יפגעוני הערלים? הא"נמא דאפי' להמיתו להדיא שרי כדי להנצל מיסורין. מכ"ש הכא דאין ספק קירוב מיתתו ומיתתו מוליא עידי וודאי הקלה יסוריו כשיעלעלוהו כמו שחפץ? י"ל הזה מגן לימא לן דשפיר עביד שאול והרי אמרי' [ע"ז די"ח א'] מוטב שיטלנ' מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו ותו דהתם וודאי יתעללו בו הערלי', ואף דבושה קיל מיסורין, דהרי אדם רשאי לביים א"ע ואינו רשאי לחבול בעצמו [כב"ק צ"א ב'], ורק פגם משפח' גרע טפי מיסורין [כב"ק צ"ג א']; עכ"פ קרוב לוודאי שהפלשתים ייסרוהו ג"כ בשיפול בידם, והוה תרתי יסורין ובושה: ועי' מ"ש בס"ד בפירושינו פ"ו דסנהדרי' מ"ג; ונהא"כ בגוסס אעפ"י שחשש שע"י שיעלעלוהו יקילו יסוריו, אולי מעשה טעה וחוצה נקט לי' ולהכי שב ואל תעשה עדיף. אמנם ק"ל בהך ב' בני הוזאי דשחטי' חד להברי', ועולא שהי' ירא מהרולא א"ל יאות עבדת, ופרע לי' בית השחיט', כ"ל שימהר מיתתו [כר"ן נדרים כ"ב א']. וק"ל כיון דחיישי' לחיי שעה הו"ל כא"ל שיהרגנו? ואף דעולא חשש שאם לא יאמר לו כן יהרגנו, הרי אמרי' [פסחי' כ"ה ב'] בהך דאמר דא"ל לישראל קטלי' לפלניא, ואי לא קטלינ' לך, וא"ל רבא לקטלך ולא תקטול, דמאי חזית דדמך סומק טפי דלמא דמא דהבך סומק עפי; א"כ כ"ש הכא שלא א"ל הרולא לעולא שבשלא ילדיקו יהרגנו, מכ"ש שלא הו"ל לעולא לומר להרולא שימהר להמיתו מיראה שיהרגנו? והא"ל דוקא לעשות בעצמו שיהרג לפלניא א"ל רבא לקטלך ולא תקטול, אבל הכא בעולא דרק גרמא בעלמא הוא שימהר הרולא להמיתו, אינו מחוייב למסור נפשו בשביל הך אמיר': ליתא דהרי בהך מעשה דרבא דפסחי' כנעיל, אם אעפ"כ הי' הישראל הורגו לחבירו, פשיט' דהי' פטור, דדינו ככל יהרוג ואל יעבור, דאם אעפ"כ עבר, פטור מדיני אדם, כיון דמחמת אונס עשה, וחייב רק בדיני שמים [כרמב"ם פ"ה מיסודי תורה ה"ד]; וה"נ באומר לחבירו שיהרוג לפלוני כמעשה דרבא, שבלא חייב מיתה בידי שמים לכ"ע [כרמב"ם פ"ב מרוצח], ולשמאי הזקן חייב מיתת ב"ד, [כקדושין דמ"ג א'] א"כ כמו ההורג מחמת אונס, חייב למסור את נפשו, שלא יתחייב מיתת שמים, כמו כן וכ"ש לומר לחבירו שיהרוג לפלוני, מחוייב למסור נפשו כדי שלא יתחייב מיתה לשמים: וכיון דחיישי' לחיי שעה, הו"ל עולא שאמר לקרב מיתת חבירו כאילו אומר לו להרגו, וחייב למסור נפשו עבור זה, וא"כ האיך א"ל עולא כן ומחשש שיהרגנו? ואי"ל דדוקא במעשה דרבא דעשה מעשה בידים חייב מיתה בידי שמים, אף בעשה באונס; אבל בלא עשה מעשה בידים רק הוא אמירה, אז רק בלא אונס חייב מיתה בידי שמים, אבל אם עשה באונס פטו' לגמרי, וכיון דפטור לגמרי אינו מחוייב למסור נפשו עבור זה, ובלאו אפי' לומר לו להדיא שיהרגנו, אם מתירא שבשלא יאמר כן יהרגנו: ליתא, דודאי אפי' אמיר' אסור' [כספ"ה דתמורו'] וירושל' שם? ותו בעולא רק חשש בעלמא הוה, שמא אם לא יאמר כן יהרגנו? ונ"ל דאיכא למימר דאע"ג דקיי"ל דחיישי' לחיי שעה, היינו באין חיי קיום כנגדו, אבל ביש חיי קיום כנגדו, וודאי דדם חיי קיום שלו סומק טפי מדם חיי שעה של חבירו שאינו סומק כל כך, ואפי' ספק חיי קיום עדיף מודאי חיי שעה, ויכול להציל את עצמו בו; ואפשר דאפי' בהי' צריך עולא לעשות מעשה בעצמו, הוה שרי מה"ט, וכ"ש בדבור, שאינו רק גרמא בעלמא, הכי נמי קיי"ל כר' יוסי דאפי' כביסתו קודם לחיי חבירו [כנדרי' ד"פ ע"ב] דהכי ר' יוסי נמוקו עמו [כגיטין ס"ז א'] ואפי' נגד רבים [כתוס' תענית דכ"ה א']; דכ"ל כאי' לדבריהם, מדמקשו הש"ס [בכורות ל"ז א'] פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים? ומשני, סד"א ר"י נמוקו עמו, קמ"ל, א"כ מדלא קאמר סד"א ר"י נמוקו עמו אפי' נגד רבים, קמ"ל. ש"מ דבכל דוכתא קיי"ל כר' יוסי אפי' נגד רבים. רק התם לא קיי"ל כוותי'. ותמוהים דברי התוי"ע [מעשר שני פ"ה מ"ב סוף מסכתת תרומות], שכ' דרק נגד יחיד קיי"ל כוותי'? וגם בתשו' חו"י [דל"ד ב'] הקשה עליו קושיות אחרות יעי"ש. ועי' ר"ן [בשבועות ש"ב ע"ב] ואי"ל דהך מזה אר"ן [נדרי' פ"א א'] שכ' דקיי"ל כרבנן לגבי ר' יוסי? כ"ל דהתם סמיך הר"ן אהא דשמואל משמי' דלוי דס"ל התם כרבנן; אבל בכל דוכתא ס"ל לר"ן דקי"ל כר' יוסי אפי' נגד רבים, וה"נ בכביסתו שקודמת לחיי חבירו; ואף דיש לחלק דהתם בכביס' הנגרם הי' רק מניעה שלא יתן לחבירו, משא"כ הכא במעש' דעולא גרם ע"י דבורו שיעשה מעשה ויקלקל חייו, מלבד דהתם' וודאי מתבטל כביסה עלוו, משא"כ הכא ספק וחשש לבד הי'? אפ"ה לא דייקינן כל כך בחיי שעה]: מב) *ולא דמי לדליק' דמותר להציל המת [כא"ח סי"א]? התם אי לא שרית לי' חיישי' שמחמת חרדתו על ממונו ישכח ויכבה; משא"כ הכא אין

עיקר תוי"ט

שלא ישיב לאותו עון לעולם. לאמר בוידוי והפרישה מן העון. ומודה ועוזב ירוחם ואמר בחרטה על העון כי אחרי

מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק [יז] נפשות דוחה את השבת [לו] : ז מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם [יח] ספק שאינו שם [לז], ספק חי ספק מת [לח], מפקחין עליו [לט] את הגל [מ]. מצאוהו חי [מא] מפקחין עליו, ואם מת יניחוהו [מב] : ח חטאת ואשם וודאי [יט], מכפרין

ר"ע מברטנורה

וכל ספק נפשות דוחה את השבת. כל לאתויי כגון דשכיחא לן דשבת זו לא ימות. אלא ספק שאם לא יעשו לו היום. שמא ימות לשבת הבאה וכגון דאמרו לשתות סם זה לתמניא יומי. ויומא קמא שבתא מהו דתימא לעכבינהו עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא קמ"ל: ז מפקחין עליו. חופרין את הגל ומחפשין אחריו ואם בדקו עד חוטמו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה ולא מצאו בו נשמה בידוע שהוא מת ושוב אין מפקחין עליו. דכתיב (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: מצאוהו חי מפקחין עליו. לא נצרכה אלא שראו בו שה"מ שאינו יכול לחיות אלא חיי שעה ומיד הוא מת קמ"ל דמפקחין עליו בשביל אותו חיי שעה: מת אין מפקחין עליו. הא קמ"ל דאפי' כדברי האומר מצילין את המת מפני הדליקה בשבת מודה דאין מפקחין דגבי דליקה התירו לטלטל המת ולהוציאו דאי לא שרית ליה אתי לכבויי מתוך שאדם בהול על מתו. אבל הכא אי לא שרית ליה לפקח את הגל מאי אית ליה למעבד דתהוי אסורא דאורייתא דנפשי הא מקמי הא: ח חטאת ואשם ודאי מכפרים עם התשובה. ולא הוצרך התנא להזכירה דמסתמא כשהוא מביא חטאתו ואשמו כבר עשה תשובה שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן (כ): אשם ודאי. כגון אשם גזילות אשם מעילות:

על

תפארת ישראל

השבשים מהמוכר, או לבשלן, אפ"ה מצילין השש מכל מקום ולפי זה קמ"ל שפיר שבת לרפואה אע"ג דשקילה, והתיר מיו"כ. וברי"ף כ"ג נתוך פיו, אלא מצילין לו שם בשבת: לו) *ואפי' יש ספיקות הרבה. מיהו כל שאר חולי שיש, אם הלא ע"י כל גופו מותר לומר לעכו"ם בשבת להוציא, אף דפיתח פיו ומשם א"צ אליו, ומשייע כי הא וודאי יש בו ממש, אפ"ה כיון דתלה כל גופו ע"י חולי זה, שרי [בכ"ה כ"ג]: לז) *ולא מבעיא בכה"ג, דאם ישנו שם חי הוא, אלא אפילו ספק וכו': לח) *ולא מבעיא כה"ג, דאם חי הוא ישראל הוא, אלא אפי' ספק וכו': לט) *פותחין ע"י הפירה, או שאר מלאכות דאורי' שצריכין לזה. ואפי' יש כל הספיקות שנזכרו במשנה יחד, אפ"ה מפקחין: מ) עד חוטמו, דאין בו נשימה יניחוהו: מא) אפי' א"א שיחיה רק חיי שעה, חייבינן לחיי שעה [בכ"פ]:

מיהו אם יש קצת אם לא יחיה רק חיי שעה, כגון אדם שנשא יתרפא וודאי ימות, ורוצה להתרפאות מעכו"ם שהוא [illegible]. אי ע"י אפערעציא, לא חיישינן לחיי שעה (תוס' ע"ז דכ"ז ע"ב): ומזה נ"ל כיתר לעשות איינאקולאציאן של פאקקען, אף שא' מאלף מת ע"י האיינאקולאציאן עכ"פ כשאם יתהוו בו הפאקקען הטבעיים הסכנה קרובה יותר, ולכן רשאי להכניס א"ע בסכנה [illegible] כדי להציל א"ע מסכנה קרובה. [illegible] ה"מ סוף סי' [illegible] ירושלמי דחייב אדם להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, וכשי נראה חבירו טובע בנהר אינו מוחלט וודאי שיטבע אם לא יצילנו הוא, וכי לא אפשר שיגיל ממקום אחר. ואם נהגו חבירו יש חיוב להכניס א"ע בספק סכנה, מכ"פ שיהיה רשות בידו להציל את גוף עצמו ע"י הכנסו א"ע בספק סכנה. ואף נרי"ף ורמב"ם וטור בנא השמיטו כן ירושלמי וי"ל שיינו מדס"ל כר' יוסי נדרים ד"פ ע"ב, דחייך קודם לחיי חבירו, הכא לבצלת גוף עצמו, אע"ג שאינו חיוב רשאי. דשרי גם לרי"ף ורמב"ם י"ל דאע"ג דאינו חיוב למסור א"ע עבור חבירו עכ"פ רשאי הוא. ו[עי'] עוד (אהגות כפ"ז) דכ"א ביגוא הולד ע"י מיתת האם, מותר לנשים סוגר כדי להציל

סאם

עיקר תוי"ט

כשבולתן לשור כי כאם אלג אינו מלד הדעת ונסיונו להיק והיא מעשה הלוכה מן השיטן: יז) ספק כו'. דכתיב (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ופירש"י אשר יעשה האדם כמצות שיהוא בהם ודאי ולא שיבא בעשייתם לבא לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק. גמ' דפ"ה: יח) ספק הוא שם. ס"ק ל"מ ספק הוא שם ספק אינו שם דאם תמצא דהוא הוא מפקחים עליו. אלא אפי' ספק חי ספק מת מפקחין ול"מ ספק חי ספק מת כו' וכתב התוס' דה"ע דאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא כמות שנין לידי מיתה: יט) ודאי. דאלו אשם תלוי אע"ג דכתיב ביה כפרה וכפר עליו ה כן על שגגתו אשר שגג לא מכפר כפרה גמורה אלא תולה להגין עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת. א"נ סגי לן אחר מכפרתן דתנן במ"ד פ"ו דכריתות חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין. אשמות תלויין פטורין גמ': (כ) שזו עיקר התשובה והתשובה הוא שיתודה אדם על עונותיו לפני השם ויתנחם על מה שחטא ויקבל עליו

שלא

ו מי שאחזו בולמוס [כח] מאכילין אותו אפי' דברים טמאים [כט] [טו] עד שיאורו עיניו [ל]. מי שנשכו כלב שוטה [לא]. אין מאכילין אותו מחצר כבוד שלו [לב], ורבי מתיא בן חרש מתיר [לג]. ועוד אמר רבי מתיא בן חרש, החושש בגרונו [לד] מטילין לו סם בתוך פיו בשבת [לה], מפני

תפארת ישראל

אני אסור' להתענו' כלל. מכל מקום באפשר האכל פחות פחות מכשיעור הכ"ל [תרי"ז ותרי"ח]: כח) כך נקרא בלשון יון חולי שבא לאדם מחמת רעבון, [הייסהונגער] בל"א; ודוקא שנשתנה פניו מחמת רעבון, וסימנו הוא שעיניו כהות: כט) *ר"ל אפילו נבלות וטריפות וביו"כ שיש ב' אסורי': ל) וה"ה בבריא מאכל ומתאוה לו מאוד עד שנשתנה פניו מאכילין אותו עד שיתחזק [תרי"ז]: לא) *וסימני כלב שוטה, שפיו פתוח ורירו נוטף, וזנבו תלויי' בין רגליו. ומהלך עלב בדרך ישר תמיד [כ"מ לברוח לצדדי'] ונובח ואין קולו נשמע [וכל שנשכו כלב שוטה או שאר בהמ' וחי' משוגעי', הוא חולה מסוכן מאוד, ורפואתו קשה; ובאשר שלשון חכמי' מרפא [ככתוב' דק"ג א']. לכן ראיתי להודיע כאן איזה דברים שמלאתי כתוב שצריך לעשות להחול' ביני ביני שיקראו לרופא קודם שנגלה הסימנים בחולה שאינו יכול לבלוע שום דבר מחמת כאב גרונו, ומקום הנשיכ' יחכא' אדמדם תכלת — ביני ביני יתנו לו [מאייוואורם לאטווערג] שמלוי בכל [אפאטהעקע], טהעעלעפפעל פאלאל בשחרית וכ"כ בערב; ואם יורגש בעי"ז יכאיב לו הורדת השתן, יתנו לו לאכל ולשתות דברים שיש בהן [שליים] רב, [כהאפערגריטצע, ולעהעמוואורלעגן] שנתבשל במים וכדומה; וישמור א"ע מכל מאכל ומשקה המחמם כשכר ויי"ש [וקאפפע וכדומה, וגם מכעס ומחרדה ודאגה וכדומה. גם ירצו להרבות לו זיע, כרוקקים [שוויצבאד] ונחומם ככל כחו. ויכריכוהו [בפלאנעלל] היטב וישכיבוהו כך תחת כרים עבים ויניחו לו לשתות [טהעע] הם העבוי [מאלספלאבריללע], שכל זה מרבה הזיע, רק ישמור מאד לבלי להתקרר אחר זיעתו. גם מלאתי בשם הרופא [ופראפעססאר ברונגהטעלאלי מעיר [פלרמא באיטאליען], שישתמש החולה בזה, [איננערליך ואייסערליך קאלטעווטרירטע זאלצזיירע, ויבתה הנסוך מתים הללו גם ירחצו הנשיכה כמה פעמים ביום עם מים הללו; וכתב הרופא הגדול הנ"ל שריפא במים הללו נשוכי' רבי', ואפי' לא התחילו להשתמש בהן עד אחר עבור ימים רבים מעת שניסוך ושהרפוא' בחוכ' ובדוק'; אבל זה צריך שיעשה הכל על פי רופא מומח', כדי לשער כמות וצורך דקדוק במים את מים השורפים כאש הנ"ל]: לב) *דאין רפוא' זו בדוק'. ואע"ג דכל ספק נפשות להקל היינו במרפא בטבע אבל זו רק רפואה בסגולה היא, כמ"ש בפי' משניות לרמב"ם ולהכי כל שאינו ברור רפואתו אסור: לג) והלכה כת"ק: לד) *בחולי הנקרא [שארבאק], שמתחיל רקבון בבשר השניים, וגומר הרקבון בבני מעים [אמר השם ובמח להועיל בני עמי ולכל אדם במקום שאין רופא, גם למחלה זאת מלאתי רפוא' בחק' מפי רופאים מובהקים ומפורסמים, שמי שחולה בזה באקלים שלנו יאכל הרבה מעשב הנקרא [לעפפעל קרויט], גם יאכל הרבה כל דבר חמוץ וחריף, [כליטראנען, וקרעססע, רעטטיך. ומאאררעטטיך, וזעללעריא. וישתה חומץ הרבה, גם יתנועע הרבה בהילוך. וכל זה בחאן בדוק ומנוסה. ומאחר שלשון הכמים מרפא בכנפיה לכן שפתי לא אכלה, לשיווד ונשברת לפני המלכה היא סוכת אלדינו, וזאת אומרת בני החי, כי מולאי מלא חיים ויפק רלון מה']: לה) *מעשבים שנשחקו לאבק. ולאו הילה לפיו קמ"ל דהא פשיטא דמותר במקום סכנה, דהרי כל רפוא' אינו אסור רק מדרבנן, דגזרו שמא ישחק סממני'? ותו למה לא קמ"ל טפי דמותר לאכל הסם ביו"כ, דאיירי בה? אלא קמ"ל מתני' אפי' לריכי' אחרי' לחלל שבת עי"ז, כגון לתלוש העשבים

ר"ע מברטנורה

שהבקיאין אומרים אינו צריך: ו בולמוס. חולי האוחז מחמת רעבון ומסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא: כלב שוטה. רוח רעה שורה עליו והימנים שלו פיו פתוח. רירו נוטף. אזניו סרוחות. וזנבו מונחת לו בין ירכותיו. ומהלך על לדי ר"ה. וי"א אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואף ע"פ שנוהגים הרופאים ברפואה זו. אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך (טז): ור' מתיא בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש: החושש בשניו. שמתחיל בשר החניכים להתאכל ומשם הולך לחיך ולגרון: מטילין לו סם. שורש עשב לרפואה:

וכל

עיקר תוי"ט

דספק נפשות להקל הלכך כי אמר צריך תלינן בלא יודע ולאו משום תובנא אלא קים ליה בגוויה טפי וכי אמר אינו צריך תלינן בתובנא. תוי"ע: טו) דברים טמאים. הם הדברים האסורים כשקלים ורמשים ובהמה שמלה חולתם הר"מ: (טז) זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה ואין עוברין על המלות אלא ברפואה בלבד. ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר המתי הוליאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת. אבל להתרפאו' בדברים שהם מרפאים בסגולתן

או מוריס[יז]), פטאר[יח]): ד התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים[יט]) אבל מחנכין אותם[כ]) לפני שנה ולפני שנתים[כא]). בשביל שיהיו רגילין במצות[כב]): ה עוברה שהריחה[כג]), מאכילין אותה עד שתשוב נפשה[כד]). חולה[כה]) מאכילין אותו על פי בקיאין[כו]). ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די[כז]): ו מי

ר"ע מברטנורה

נכהו: ד אין מענין אותם. אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותן. לשעות. היה רגיל לאכול בארבע שעות מאכילין אותו בחמש או בשש כפי כח הבן: קוד' לשנה. שנה א' קודם לפרקו אם התינוק חולה ותש כחו ואינו יכול לסבול. וקודם לשתים. או שני שנים קודם פרקו אם התינוק בריא. ופרקן הוי התינוקת בת י"ב שנה ויום אחד שאין דרכה להביא סימנין עד זמן זה ואז היא בת עונשין ופרקו של תינוק הוי בן י"ג שנה ויום א' וקודם זה אינו בר עונשין: ה עוברה שהריחה. העובר (יג) מריח התבשיל והיא מתאוה לו ואם אינה אוכלה שניה' מסוכנים: ע"פ בקיאי'. רופאי' מומחין באומנותן: אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו. הכי מפרשא מתניתין בגמר'. בד"א דסומכים על דברי בקיאין. בזמן שהחולה אומר אינו צריך (יד) או שותק. אבל אומר צריך אין שם בקיאין כלל. כלומר אין בקיאותן חשובה לכלום אבל מאכילין אותו על פי עצמו. ואף על פי שהבקיאין

תפארת ישראל

יז) *היינו שומן היוצא מדגי' מלוחי' [ע"ז כ"ט ב']. וקמ"ל הנך אע"ג דחזי לטיבול, עכ"פ מדלא חזו לאכיל' נמתם פטור. [ובתשו' הגאון קטנות מסתפק בשותה מים ביו"כ אם חייב, מדלא זייני ולית בהו אבידת הנפש. ולפענ"ד מדלא תנא למנקט פטורא רק בהנך שאינן ראויין לשתיי', ש"מ דכל הראויין לשתיי' אף דלא זיין עונשא חייב עלה]: יח) *ולהכי עכ"פ בשאר התעניות שאין מדרבנן, בעת הצורך מותר ליקח [מעדיצין] תרופה או באושים; אבל ביו"כ דוקא בנוכה שהוא מן השיים ולפנים, דמותר בו' מלאכת שבת מחשש סכנה, מותר ביו"כ, אבל באין סכנה אסור [תשו' הלכות קטנות ל"ז, ותשו' שאגת אריה ע"ה]: יט) *דפטורי' מכל ענוי; מיהו לנעול אסורי'. ונוהגין לאסרן גם ברחיצ' וסיכה [מג"א תרע"ז סק"א]: כ) *ר"ל מאחרין זמן אכילתו שעה או ב' שעות מהרגלו, הכל לפי כחו: כא) ר"ל אם הילד חלש סגי במחנכו שנה א' קודם פרק זמן עונשו; ואם הוא חזק יחנכו ב' שנים קודם זמן עונשו. וזמן עונש הזכר הוא כשיהי' בן י"ג שנה ויום א'; ונקבה כשתהי' בת י"ב שנה ויום א': כב) *ובאידנא דכל הילדי' לומדי' ותלשים עי"ז, א"ל לחנכם שנה מקודם, ודי בזכר י"ג שנה ויום א', ונקיב' בי"ב שנה ויום א', ואז חייבי' להתענות ולהשלים ואפי' כשאין להם סי' שערות, דשמא נשרו. מיהו פחות מבן ט' שנה, אפי' רוצה להתחנך לשעות מוחין בידו [שם]: כג) *ואמרה צריכ' אני לאכול או לשתות; אי לא אמרה ורואים פניה משתנין: כד) *מיהו תחלה לוחשין לה באזנה שיו"כ היום, ואם לא יועיל נותנין לה פחות מכשיעור ואם לא יועיל תאכל כרצונה [הרי"ף]: כה) *אפי' לא נשתנה פניו מתאוות המאכל: כו) *אפילו רופא עכו"ם, אם אומ' שבשיתענה אפשר שיסתכן, מאכילין אותו [ולפע"ד שלידנא יש להתיישב בדבר, דבעיני כאיתי דשבקו למטטייהו. דלכל חולי קל אומרים תמיד שבשיתענה יסתכן]: כז) *ר"ל דכשאומר החולה צריך אני, אז הו"ל כאין שם בקיאין, דאין הרופא נאמן, מיהו אם רוב בני אדם רואין סכנתו, אפי' אם אינו אומר צריך אני וגם אין הרופא אומ' שצריך, אפ"ה יאכילוהו. וכשמאכילין למעוברת או לחולה, יאכילוהו תחלה פחות מכותבת, וישקוהו פחות ממלא לוגמיו, וישהה כדי אכילת ד' ביצים, ואז יחזור ויאכל או ישתה כשיעור הנ"ל; מיהו בצריך יותר משיעור הנ"ל יאכילוהו בפעם א' כל צרכו. וכך הדין ביולדת תוך ז', תאכל פחות מכשיעור כשצריכ' לאכל; אבל תוך ג' ימים ללידתה, אפי' לא אמר' צריכ' אני

עיקר תוי"ט

(יג) כ"כ רש"י. וה"ל שדקדקו לפרש כן מפני עובד' דאיתנהו בגמ'. ההיא עובר' דארחא לחישו לה ולילחשה קרי עליה בטרם אצרך בבטן וגו' ונפיק מינה ר' יוחנן וההיא עוברה דארחא ולחישו לה ולא לילחשה וקרי עליה זורו רשעים מרחם ונפיק מינה שבתאי אצר פרי. הא קמן דמלד העובר בא התאוה שהוא מריח ומתאוה שהרי בידו לתאב בו. תוי"ט: (יד) ולמכינו תיבעי' פי' בשית נקיט ליה משמש סוליו לבל למר לריך בו'. דלב יודע מרת נפשו ומשום

דספק

והמלךה) ד) והכלהו) ירחצו את פניהם. והחיהז) תנעול את הסנדל, ד״ר אליעזר, וחכמים אוסריןח): ב האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתהט) ה), והשותה מלא לוגמיוי), חייב יא). כל האוכלין מצטרפין לככותבת, וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו, האוכל ושותה אין מצטרפין ט): ג אבל ושתה בהעלם אחתיב). אינו חייב אלא חטאת אחתיג) אכל ועשה מלאכהיד). חייב שתי חטאותטו). אבל אוכלין שאינן ראוויןיא) לאכילה, ושתה משקין שאינן ראויין לשתייה, ושתה צירטז) יב), או

תפארת ישראל

בהשתו אפילו ביוס, כאילו היא כלה [תרט״ו]: ה) משום כבודו: ו) כל ל׳ יום אחר נשואין מותרת לנעול כדי לחבבה על בעלה: ז) *כל שלשים יום אחר לידה; וה״ה כל חולה אפילו שאינו מסוכן מותר. והקילו באלו משום דרק אכיל׳ ושתיה הן מדאו׳, ובהנך לא גזרו [הרא״ש]. ולר״ן כולן אסורי׳ מדאורייו׳, רק דהנך דאינן מפורשי׳ בתורה, מסרן הכתוב לחכמי׳ להקל בהן בעת הצורך; [כדאשכחן דכותי׳ במלאכת חוה״מ כהגיג׳ ד״ית א׳] רק כרת לכ״ע ליכא רק באכיל׳ ושתיי׳: ח) *וקיי״ל כר״א [תרי״ג ותרי״ד]: ט) *וזהו מעט פחות מכביצה, ואם אכלו תוך זמן שיכול לאכול פרס, דהיינו בכדי זמן אכילת ד׳ ביצים לרש״י, וג׳ לרמב״ם, מצטרף [תרי״ב]: י) *היינו מלא לחי א׳ של כל אדם, לפי גדלו או קטנ׳; ובבינוני שיעור שתיי׳ ביו״כ הוא מעט פחות מרביעית, ואם שתה את שיעור השתיי׳ תוך כדי שתיית רביעית [וי״א תוך שיעור אכילת פרס] מצטרף. ואין לתמוה למה באכילה קיל יו״כ משאר איסורי׳ ובשתייה חמיר מהם, שאני יו״כ דביתובי דעתי׳ תליא, ועי׳ ש״ס [ד״ה ע״ב]: יא) כרת. מיהו, אפי׳ הלי שיעור אסור מדאו׳, רק כרת או מלקות ליכא רק על כשיעור. וכן בכל אסורין: יב) שלא ידע שהוא יו״כ, או שלא ידע ביו״כ ואסו׳ באכיל׳ ושתייה: יג) דמחד קרא נפקי: יד) אפי׳ בהעלם א׳: טו) דמב׳ קראי נפקי: טז) *היינו מים היוצאין מדגים מלוחים:

ר״ע מברטנורה

והכלה אחת הן: המלך. צריך שיתראה נאה. דכתיב (ישעיה ל״ג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה. צריכה נוי כדי לחבבה על בעלה. וכל שלשים יום קרויה כלה: והחיה. יולדת: תנעול. מפני הצנה: דברי ר״א. אכלהו קאי. המלך וכלה וחיה והלכה כר״א: ב ככותבת. תמרה גסה והיא פחות מכביצה(ו). ואע״ג דכל שיעורי אכילה בכזית. היינו משום דכתיב בהו אכילה. אבל הכא דלא כתיב אלא אסר לא תעונה. גמירי דבציר מככותבת לא מיתבא דעתיה והוי מעונה. ומיהו קי״ל דחצי שיעור אסור מן התורה. אלא שאין חייבין כרת ולא לוקין. אלא על כשיעור: כמלא לוגמיו. כל שאלו יסלקנו לצד אחד יהי׳ נראה מלא לוגמיו. כל שאלו יסלקנו לצד אחד יהי׳ נראה [sic] הצד בולט ונראה. נקרא מלא לוגמיו ושיעור זה באדם בינוני(ז) הוא פחות מרביעית(ח): ג אינו חייב אלא חטאת אחת. דמחד קרא נפקי אכילה ושתיה וחד שמא הוא(י): אכל ועשה מלאכה. מתרי קראי נפקי ותרי שמות כנסו

היינו

עיקר תוי״ט

נשים הענה מתעינים. הקה לנות. גמ׳: ד) והמלך כו׳. דלפוקא דידהו לאו דאורייתא׳ וקראי אסמכתא׳ בעלמא׳ כמ״ש הר״מ והרא״ש והלכך הקלו בו דהם אמרו והם אמרו וא״כ דאו׳ כיון דלא פירשו בהדיא בקרא קילי טפי דמסרו לחכמים והם יכולין להקל ולהתיר כפי שנראה להם. הר״ב: ה) כמוה וכגרעינתה. פי׳ הכותבת אינ׳ דבוקה לגרעינתה ויש הלל וקיי״ל דצריך למעך אותו הלל ולשער בכמוה וכגרעינתה בלבד. תי׳ והר״ב: (ו) יש לכוין שאינה פחותה מגונה אלא מעט דכיון דחד אמורא אמר בגמ׳ יתירה מכביצה לא מפלגינן מיניה מאן דפליג עליה. הר״ב: (ז) השיעור באדם בינוני הוא פחות מרביעית אבל בשאר אדם הכל לפי גדלו ולפי קטנו ומיהו באכילה לא מפלגינן אלא אפי׳ לעוג מלך הבשן מחייבים בככותבת וטעמא אמרי׳ בגמ׳ דבאכיל׳ קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה. ומיהו כ״ע עודא ועוג כו׳ פורתא והשתייה בדידיה מיתבא דעתיה בדהבכיה לא מיהבא דעתיה ומש״ה לעניין דלאו ביתובא דעתא הוא. בשל עולם הן שווין בבינוניה הר״ב: (ח) לא קאמינא שפיר בהאי פחות כמה הוה בציר מניה. הר״ב: ט) אין מצטרפין. דלאע״ג דחד שמא נינהו כדלקמן הואיל ומשום יתיבא דעתא הוא האי לא קמיתבא דעתיה כדאמר בגמ׳: (י) שנ׳ ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כו׳ ביין ובשכר. שכר שתיה הוא דיליף שכר שכר מנזיר וקרייה רחמנא ואכלת. דאלו יין איכא למימר ע״י אנגרון שהוא מין מאכל שנותנין בו יין: יא) שאינן ראויין. כגון עשבים המרים או שרפים הבאושין. הר״מ: יב) ציר. כגון ציר כו׳: כ״כ

פ״ח יום הכפורים אסור באכילה, ובשתיה[ג] וברחיצה[א], ובסיכה[ג], ובנעילת הסנדל[ג], ובתשמיש המטה[ד]. והמלך

ר״ע מברטנורה

פ״ח יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה. אע״ג דבאכילה ושתיה עונש כרת(א). משום דבעי למתני שאר ענויין דלית בהו כרת תנא אסור. והני ה׳ ענויין כנגד ה׳ ענויין הכתובים בתורה דשבת שבתון דאמור אל הכהנים. ושבת שבתון דאחרי מות. ובעשור לחדש דבחומש הפקודים. ואך בעשור דאמור אל הכהנים. והיתה זאת לכם לחקת עולם דאחרי מות. בכלהו כתיב תענו ועניתם(ב). והני דמתניתין נמי חמשה ענויין נינהו דשתיה ואכילה

תפארת ישראל

פ״ח א) בין בחמין בין בצונן, אפילו רק מקצת גופו. ודוקא רחיצת תענוג; אבל להעביר הזוהמ׳, כרחיצת מהרית על סוף קסרי אלבעותיו, או ברוחץ מקום המלוכלך בבשרו, שרי [א״ח תרי״ג]: ב) אפילו בסך רק להעביר הזוהמ׳, ורק מקצת גופו, אסו׳. ומיהו מיחר לסוך בחון או מכה [תרי״ד]: ג) *דוקא של עור; אבל של גמי, קש, או בגד, שרי. ומיהו בתוך נמי בגמי או ברשם. ומותר אף בשל עור [שם]: ד) ואסור ליגע באשתו

עיקר תוי״ט

(א) דכתיב והאבדתי את הנפש ההיא. עינוי שהוא אבידת נפש. ואיזה זה אכילה ושתיה גמ׳ דע״ד: (ב) דהי כל הנפש אשר לא תעונה לא קחשיב דלא חשיב אלא לאוין אבל הלאו דלא לאוי לא קחשיב. תוי׳: ג) באכילה וישתיה. אכילה ושתיה דאקרו עינוי מנלן כתיב הכא תענו וכתיב ויענך וירעיבך ש״מ דרעבון איקרו עינוי. רחילה דכתיב כי נפלת כו׳ וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב התם (שמואל ב׳ י״ז) כי אמרו העם רעב ועיף וצמא וכתי׳ מבלי (כ״ה) עים קרים על נפש עיפה ולא כתיב בנפש. ש״מ עיף ומחילה היא. סיכה דכתיב להם וגו׳ יסוד לא סכתי וכתיב עם כי מן היום וגו׳ ולהתענות. תשה״מ דכתיב אם תענה את בנותי ואם תקח ובתיה

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ז.

כבוד הכ״הג ששררות רבות תחתיו; והסגן נותנו לכ״הג והוא עומד מישיבתו ומקבל הס״ת וקורא עומד אחרי מות עד סוף פרשת יוה״כ, ואך בעשור שבפרשת אמור [אצל פרשת המועדות] עד סוף הענין וגולל את התור׳ ומניח׳ בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, שלא יחשבו שחסר פרשה בס״ת, וקורא אח״ז בע״פ פרשה ובעשור, שבחומש הפקודי׳ [כלו׳ שבמדבר פ׳ פנחס, ונקרא במדבר כן. מדמתחיל עם מנין ופקודי בני ישראל] עד סוף הענין ואינו גולל הס״ת הראשון לקרות הפ׳ הזו בו שאין גוללין ס״ת בציבור משום כבוד הציבור שלא לעכבם, גם אין קורא בספר אחר משום פגם ספר ראשון, ומברך לפני הקריאה ואחרי׳ כדרך שמברכין בב״הכ ומוסיף לאחרי׳ ז׳ ברכות דהיינו רצה ה״א וכו׳, מודים אנחנו לך וכו׳ סלח לנו אבינו כי חטאנו וכו׳ בחתימ׳ בא״י מוחל עונות עמו ישראל ברחמי׳, ומברך על המקדש בפ״ע, שיעמוד המקדש ושכינה בתוכו וחותם בא״י שוכן בציון, ומברך על ישראל ברכה בפ״ע שיושיע ה׳ את ישראל ולא יסור מהן מלך וחותם בא״י הבוחר בישראל, ומברך על הכהנים ברכה בפ״ע שירצה ה׳ מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותם בא״י מקדש הכהנים ואח״כ אומר תפלה ותחנה ורנה ובקשה כפי מה שהוא רגיל וחותם הושע השם עמך ישראל שעמך ישראל צריכין להושע בא״י שומע תפלה: מ״ג, ד, ה׳ אם קרא בבגדי לבן שלו א״צ עתה כשפשטם קידוש ידים ורגלים, משא״כ כשקרא בבגדי בוץ דכהונה מקדש יד״ורגל פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש, קדש ידיו ורגליו [וכיון דאף דהי׳ הקידוש בקיתון דזהב, מכ״מק מטמא במקום כיור דעומד בין האולם ולמזבח לדכי שייך לשון יוצא בקרא ובמשנה, כע״ר הקדוש וצ״ל בתפארת] ויצא משם לצפונו של מזבח שהוא רחוק טפי מההיכל ועושה השעיר הנעשה בחוץ שהוא מכלל מוספי היום [לא השעיר דלה׳ שהוא שעיר החטאת של ב׳ השעירים שהוגרל עליהן שבשרו נשרף בבית הדשן ודמו נזרק לפנים ונקרא מה״ט פנימי] ומקריב אילו ואיל העם, שנאמר ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם, ומקטיר האמורין של פר ושעיר הנשרפין ומקריב תמיד של בין הערבים [ולרש״י ותוס׳ מקריב התמיד דב״ע בסכיל׳ ה׳ לפני הקטורה והטבת נרות]; ואח״כ מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדי זהב, וטובל ולובש בגדי לבן ומקדש יד״ורגל ונכנס לקדשי קדשים ומוציא את הכף והמחתה; ואחר מקדש ידיו ורגליו ופושט בגדיו וטובל ולובש בגדי זהב ומקדש יד״ורגל ומקטיר קטורת של בין הערבים כשאר הימים: ואח״כ מקדש יד״ורגל ופושט בגדי זהב ולובש בגדי עצמו ויוצא לביתו וכל העם מלוין אותו עד ביתו, וי״ט היה עושה על שיצא בשלום מן המקדש [כ״הג משמש בשמנה כלים, כתונת מכנסים, מצנפת ואבנט, וד׳ אלו לובש גם הכהן הדיוט, מוסיף עליו הכ״הג חושן ואפוד ומעיל וציץ, וכ׳ ע״ר אאזמ״ו רבינו גדליהו זצוק״ל בספרו כנסת ישראל פי׳ על זה, אמכם אמחץ, וכשנשאל הכהן המשוח למלחמ׳ על המלחמה [ומשוח הוא האומר לעם אל ירך לבבכם וכו׳ שבפרשת שופטים], הוא לובש בח׳ בגדים אלו, ובין כפלי החושן מונחים האורים והתומים [ע׳ בקיצור דע״ר זצוק״ל] ואחר שלבשן עומד ופניו כלפי שכינה [שהוא לרש״י כלפי א״וח שעל לבו, ולרמב״ם ה׳ כלי המקדש פ״י ה״יא כנגד הארון] והשואל אותו המלך או סנהדרין או מי שהצבור צריך לו שהוא של צבא ישראל כהאב ב״צר, פניו כלפי נשאל [שהוא לרש״י כלפי כהן, ולרמב״ם אחורי הכהן] ושואל לכהן בקול נמוך כמי שמתפלל שנ״נ; האעשה דבר זה או לא ומיד ר״הק לובש הכהן, והכהן מביט באבני חושן שבל לבו ונותן בו במראה הנבואה עלה או לא תעלה וכדומה באותיות שבולטות מהושן נגד פנין, והכהן משיבו בפני השואל, ואין שואלין על ב׳ דברים כאחד, ובשאל משיבין על הראשון בלבד].

הערבים[לה], ולהטיב את הנרות[לו]. וקדש ידיו ורגליו, ופשט, הביאו לו בגדי עצמו, ולבש ומלוין אותו עד ביתו, ויום טוב[לז], היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש: **ה** כהן גדול משמש בשמנה כלים, וההדיוט בארבעה, בכתונת[לח], ומכנסים[לט], מצנפת[מ] [כ], ואבנט[מא]. מוסף עליו כהן גדול, חשן[מב], ואפוד[מג], ומעיל[מד], וציץ[מה]. באלו נשאלין באורים ותומים[מו] ואין נשאלין בהן להדיוט, אלא למלך ולבית דין[מז], ולמי שהצבור צריך בו[מח]:

פ"ה

תפארת ישראל

לקטורת והטבת נרות]: לה) אחר שמקריב התמיד בחוץ [ולרמב"ם שהבאנו לעיל מתני' כמשמעה דלהכי לא תני הכא תמיד הערביי', מדכבר תנא לי' סוף משנה ג']: לו) ר"ל להדליקן: לז) *ר"ל משתה ויו"ט: לח) וכו' עד סי' מה) עי' פירושן בקופת הרוכלין **בבגדי קודש**: מו) *דכהן המשוח למלחמ' .לומר לעם אל ירך לבבכם וגו', הוא הנשאל ג"כ באורים ותומי' [אב"י וכתב הרמב"ם בפי' המשנה והכהן הנשאל היה נביא שמדבר ברה"ק ושכינה שורה עליו]; דהיינו שלובש ח' בגדי כהונ' ככה"ג, אשר בין כפלי החושן מונחי' האורי' ותומי' [עי' בקופת הרוכלין]; ואחר שלבשן, עומד ופניו כלפי ארון, והשואל אותו, פניו לאחורי הכהן [אב"י כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה ובחיבורו הלכו' כלי המקדש פ"י הלי"ה, ולרש"י וכפי פשטות מהגמ' השואל פניו כלפי הכהן], ושואל לכהן בלחש, „האעשה דבר זה או לא"? והכהן מביט באבני החושן שעל לבו, ורואה שם אותיות בולטות ונוצצות, וברוח הקודש שלובשתו צופה ומצרף את האותיות כפי הראוי לתשובת השאלה ששאלוהו, ומשיב להשואל: מז) ר"ל או לסנהדרין: מח) *ר"ל או לאדם שהצבור צריך לו, שהוא שר צבא ישראל כיואב בן צרויה [כך כ"ל כוונות הש"ס בסוף פרקן, במה דקאמ' הש"ס למי שהצבור צריך לו, דהיינו משוח מלחמה [אב"י וכתבתי בגי' ש"ס שלי שלהכי אמרה הגמ' בדיוק, זה משוח מלחמה דהכהן הנשאל נקרא כהן המשיח]; דלי משוח מלחמ' ממש, הרי הוא הכהן הנשאל, כמ"ש שם דע"ב א']:

ר"ע מברטנורה

ד ולהטיב את הנרות (יט). הטבה זו. הדלקה היא: **ה** באלו נשאלין. כהן הנשאל באורים ותומים. צריך ללבוש שמנה בגדים. וכיצד שואלים באורים ותומים. השואל פניו אחורי הכהן הנשאל (כח). והנשאל פניו כלפי הארון והשואל אומר אעשה דבר פלוני או לא אעשה. ואינו שואל בקול רם. ולא מהרהר בלבו. אלא בקול נמוך (כב) ורוח הקדש לובשת את הכהן ומביט בחשן. ורואה אותיות בולטות בחשן כנגד פניו. עשה כך. או לא תעשה כך. לפי שהיו כתובים על אבני החשן. שמות של י"ב שבטים. ואברהם יצחק ויעקב. ושבטי יה. נמצאת כל האלפא ביתא שם ורוח הקדש היתה מודיעה לכהן איך יצרף האותיות הבולטות זו עם זו עד שיבין משמעותן של הדברים: אלא מלך וכו'. דכתיב **(במדבר כ"ז)** ולפני אלעזר הכהן יעמוד גו'. הוא זה מלך. וכל בני ישראל אתו. מי שכל בני ישראל אתו. לצאת למלחמה אחריו זה משוח מלחמה. ולמי שצורך הצבור בו. (דכתיב) וכל העדה אלו סנהדרי גדולה:

פ"ח

עיקר תוי"ט

פ"ח

(יט) דהא בשחר מטיב את הנרות דהיינו דבונן ותקון הפתילות החדשות לגבי הטבה או הדלקה **היא אבל הר"מ** פ"ל דבשחר נמי מדליקן אחר שמטיבן וא"כ בערב היה צריך לחזור ולתקן ולהדליקן ולדידיה שפיר תנן להטיב: **כ) ומצנפת.** בתורה נקרא דשל הדיוטות מגבעת ולשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד פו' ועתוי"ט: (כח) ולאו"ג דלישנא דברייתא פניו כלפי הכהן. ה"פ פניו פונות למקום שפונים פני הנשאל: (כב) כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. הר"ע והיינו דמתפלת חנה ילפינן:

פ"ס

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

ס"א, ב. כבר אמרנו בספ"ו שדרכיות היו להודיע לירושלים הרגע שרגיע השעיר למדבר וכשאמרו אותו לכ"הג. יצא כ"הג ויושב בעזרת נשים לקרות בתורה פרשת היום וכל העם עומדין לפניו; ובזמן קריאתו שורפין הפר והשעיר בבית הדשן, לפיכך הרואה כ"הג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין, ומשום דקריאה אינה עבוד' להכי אעפ"י שאם רצה לקרות בבגדי לבן קורא שבגדי כהונה ניתנו להנות בהן שלא בשעת עבודה, אם רצה לקרות בבגדי חול לבנים משלו קורא, וחזן המשגיח והמשמש לציבור בבית הכנסת דהר הבית לפני שער המזרח נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת דשם, הממונה לצוות מי יעבור לפני התיבה מי פורס שמע ומי יפטיר, וראש הכנסת נותנו לסגן שהוא ממונה תחת כ"הג לשמש באם ימצא פסול בכ"הג, ונותנין ול"ו הס"ת להראות

כבוד

כבשים תמימים בני שנה, דברי רבי אליעזר(לא) רבי עקיבא אומר, עם תמיד(לג) של שחר היו קרבין, ופר העולה(לג), ושעיר הנעשה בחוץ(לג) היו קרבין עם התמיד של בין הערבים(לד): ד קדש ידיו ורגליו, ופשט, וירד, וטבל, ועלה, ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן, ולבש, וקדש ידיו ורגליו נכנס להוציא את הכף ואת המחתה, קדש ידיו ורגליו, ופשט, וירד, וטבל, ועלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקדש ידיו ורגליו ונכנס להקטיר קטורת של בין הערבים

ר"ע מברטנורה

בריסא בתורת כהנים בפרשת היום עביד לכו בריסא (יג) והדר עביד מוספין פר העולה ושבעה כבשי' ושעיר הנעש' בחוץ כולן עם תמיד של בין הערבים. דכתיב לבסוף בחומש הפקודים: ור"ע אומר. פר העולה ושבעה כבשים של מוספין עם תמיד של שחר היו קרבין. דכתיב (במדבר כ"ח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וכו'. אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשים בסמוך לה ואח"כ עבודת היום. ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ ואף על פי שהוא מן המוספין (יד) אינו יכול להקדים לעבודת היום לפי שנאמר בו (שם כ"ט) מלבד חטאת הכפורים למדנו ששעיר הפנימי שהוא מעבודת היום קודמו ואחר כך אילו ואיל העם (טו). ואח"כ אימורי חטאת (טז) כל אלו בטבילה שלישית. ואח"כ הוצאת כף ומחתה (יז). ואח"כ תמיד של בין הערבים (יח). והלכה כרבי עקיבא:

ד ולהטיב

תפארת ישראל

ושייכי' נמי לחובת היום ואינן שייכי' למוספין, ובהך כ"ע מודו דבשילא וגמר עבודת היום בטביל' ב', הדר עביד בטביל' שלישית זו אילו ואיל העם, ומקריב אז ג"כ אימורי פר ושעיר הנשרפין [דשייר להו במתני']; ורק במוספין פליגי ר"א ור"ע כלקמן: לא) *מתני' לאו מתקנתא היא, דבאמת ס"ל לר"א, דכל המוספין דהיינו כבשי' ופר העולה ושעיר החטאת כולן קרבין בטבילה חמישית קודם תמיד שבין הערבים: לב) *ר"ל הז' כבשי מוסף ופר העולה של מוסף קרבין בטביל' ראשונה, אחר תמיד השחר, אבל ושעיר וכו': לג) הוא שעיר החטאת של מוסף שזורק את דמו על מזבח החיצון. אבל שעיר החטאת של ב' השעירים שהוגרל עליהן וזורק דמו לפנים נקרא מה"ט פנימי: לד) *לאו דוקא שיקריב שעיר המוסף בטביל' ה' עם תמיד הערביים ממש, רק ר"ל לאפוקי שיקריבו כשאר המוספי' אחר תמיד השחר מיד, אלא יקריבוס אחר עבודת היום, דהיינו סמוך לתמיד הערביי', דר"ע ס"ל שמקריב השעיר בטבילה ג' קודם אילו ואיל העם נמצא סדר העבודה כך הוא; לר"א בטבילה ראשונה מקריב תמיד השחר בבגדי זהב; ובטבילה שניי' עבודת היום בבגדי לבן ובטבילה ג' אילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר הנשרפין בבגדי זהב; ובטביל' ד' הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן, ובטביל' ה' כל המוספין והתמיד הערביים קטורת ונרות הכל בבגדי זהב, ולר"ע בטביל' א' תמיד השחר וז' כבשי מוסף ופר העולה של מוסף; ובטביל' ב' עבודת היום, ובטביל' ג' שעיר חטאת המוסף ואילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר הנשרפין; ובטבילה ד' הוצאת כף ומחתה, ובטביל' ה' תמיד הערביים וקטורת והטבת נרות [כך פי' רש"י אמנם לתוס' גם באימורי הנשרפין פליגי דלר"א מקריב להו בטביל' ג' אחר אילו ואיל העם, ולר"ע מקריב להו בטבילה ה' קודם תמיד הערביי'. ולרמב"ם שעיר המוסף ואילים ואימורי הנשרפין ותמיד הערביים, הכל קרבין בטביל' ג', ואח"כ טביל' ד' להוצאת כף ומחתה, ובטבילה ה' ר"ל רק לקטורת

עיקר תוי"ט

ואינו צריך עתה אלא טבילה וקידוש. הרא"ש: (יג) דאמרינן בגמרא דמתני' לאו מתקנתא הוא דהא לא קאמר פר ושעיר ואימורי חטאת אימתי עביד להו אלא כדקתני בברייתא כמ"ש הר"ב. ופי' התוס' דמ"מ לאו משבשתא הוא וכדאיתא בתוי"ט: יג) עם תמיד כו'. קאי אז' כבשים ופר העולה נמי עם של שחר וכדכ' הר"ב מטעם הגמ': (יד) לפי שהוא מן המוספין היה ראוי להקדימו אלא דקרא קאמר מלבד כו' ומיהו בתריה נא מאחרינן ליה: (טו) והאי דלא קתני להו משום דר"א מודה לו דבטבילה שלישית הוי: (טז) וצ"ל דטעמו משום דזאת חלב החטאת כתיב בתר ויצא ועשה את עולתו: (יז) וצ"ל בטבילה ד' וטעמא מבואר בגמרא דכתיב ובא אהרן כו' ופשט את בגדי הבד אשר לבש. כלו' לדם שובש אלא מה שלבש ומה ת"ל אשר לבש שלבש כבר. אלמא זו היא טבילה שניה ב"מ דיש הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום לאחר בילה כו' והוצאת כף ומחתה לייל'. מכאן דמ"מ דאיכא הפסק. ב"מ דהך קרא שלא כסדרו דכתיב בתריה ויצא ועשה את עולתו כו' מוקדם לשל זה: (יח) בטבילה חמישית. רש"י. ועתוי"ט באריכות:

על התורהיח) **ועל העבודה**יט)**, ועל ההודאה**כ)**, ועל מחילת העון**כא)**, ועל המקדש בפני עצמו**כב) **ועל ישראל בפני עצמן**כג)**. (ועל ירושלים בפני עצמה)**כד)**, ועל הכהנים בפני עצמן**כה)**, ועל שאר התפילה**כו)**. (נ"א ועל כהנים. ועל ישראל, ועל שאר התפילה**כו)**):** ב **הרואה כהן גדול כשהוא קורא, אינו רואה פר ושעיר הנשרפין. והרואה פר ושעיר הנשרפין, אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא. ולא מפני שאינו רשאי**כז) **אלא שהיתה דרך רחוקה, ומלאכת שניהן שוה כאחת**י)**:** ג **אם בבגדי בוץ קורא, קדש**יא) **ידיו ורגליו**כח)**, פשט, ירד, וטבל, עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקדש ידיו ורגליו, ויצא**כט) **ועשה את אילו ואת איל העם**ל) **ואת שבעת כבשים**

תפארת ישראל

על וכו': יח) *א' לאחריה מלבד א' לפניה, כמו שמברכין בבה"כ; הרי א' ואע"ג דהוא ב' ברכות, חשיב להו כחד, דלא חשיב תנא רק מה שמברך כ"הג יותר מאחר הקורא אחר קריאתו בתורה, דאחר שהיה קורא בזמן המשנה מברך לאחריה רק ברכה א', דהפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה [כמגילה כ"א ב']: יט) רצה, ומודים על הטוב שמך, הרי ג': כ) *סלח לנו אבינו וכו', וחותם מלך מוחל וסולח וכו', הרי ד': כא) *שיתקיים המקדש; וחותם בא"י שוכן בציון, הרי ה': כב) *שיצליח הקב"ה לכללות האומה ותנשא מלכותם, וחותם בא"י הבוחר בישראל, הרי ו': כג) *ברמב"ם [פ"ג מיו"כ] ל"ג זה, וכן בש"ס: כד) *שתתקבל עבודתם ויתברכו וחותם בא"י מקדש הכהני', הרי ז': כה) *ר"ל שיושיע הקב"ה לכל יחיד מצרותיו, וחותם בא"י שומע תפלה, הרי ח': כו) *לפי הך גי' גרסי' נמי ועל ירושלי'; ועל הכהנים ועל ישראל ושאר תפלה, לחדא חשיב להו [ונ"ל דכל הברכות שנזכרו במשנתינו, שנוסחתן מורגלת וידוע לכל, א"צ תנא לומר אלנן מלות „בפני עצמן"; רק באין ידוע נוסחתן, מפרש תנא וקאמ' בפני עצמן, שלא נטעה לומכלל תרי בחד, כדכללינן לחד גרס' של הכהני' ועל ישראל ועל שאר התפלה —]: כז) דסד"א דאסו' לעזוב ראיית עבוד' א' לילך לראות אחרת, דאין מעבירין על מצות ברוב עם הדרת מלך, קמ"ל דמדלא עסיק במצוה רק בראיי' ולא במעשה שרי: כח) *דאם הי' קורא באיצטלית שלו, כבר קידש כשפשט הבוץ ולא הוה צריך עתה רק טבילה וקידוש ב': כט) נ"ל דמשום דהכיור היה עומד בין האולם למזבח ושם הי' מקדש ידיו ורגליו, שייך גבי' לומר ויצא, שילא השתא לצפונו של מזבח שהוא רחוק טפי מההיכל ואע"ג דכ"הג קידש היום בקיתון זהב [כלעיל פ"ד מ"ה] ואפילו הכי מסתמא הי' מקדש במקום הכיור כמו שאמרה תורה ונתת הכיור בין אה"מ ובין המזבח: ל) הן שניהן עולות ושייכי'

ר"ע מברטנורה

משום פגמו של ראשון שלא יאמרו הראשון חסר הוא: על התורה. שתי ברכות אחת לפניה (ז) ואחת לאחריה כדרך שמברכין בבה"כ: על העבודה ועל ההודאה. רצה ומודים: ועל מחילת העון. סלח לנו: ועל המקדש. שתשרה בו שכינה: ועל הכהנים. שיתברכו ויהיו קרבנותם לרצון: ועל ישראל ועל שאר התפלה. מפרש בגמרא. תחנה רנה בקשה (ט) מלפניך [על] עמך ישראל שצריכין להושע ברוך אתה ה' שומע תפלה: ב לא מפני שאינו רשאי. דמהו דתימא דהרואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת. דאין מעבירין על המצות וראיית עבודה מצוה היא משום ברוב עם הדרת מלך קמ"ל דלא מעבר מצוה הוא כיון שאינו עסוק בה: ג אילו ואיל העם. טעמא דר"א משום דאילו ואיל העם ואימורי החטאת והוצאת כף ומחתה כל הני דכתיבו ברישא

עיקר תוי"ט

בש"י: (ז) והר"מ כת' דהני ח' ברכות כולן לאחריהן הן שכת' ומוסיף לאחריה ז' ברכות: ח) **ועל העבודה.** כו'. מברך בשביל העבודה שעבד. וההודאה סמוכה לעבודה דכתיב (תהלים נ') זובח תודה יכבדנני אחר העבודה תודה והיא הודאה. בש"י: (ט) כד"א אל הרנה ואל התפלה ות"י לצלות' ובעותא ובגמ' דברכות אל הרנה ואל התחנה רנה זו תפלה פי' שבח וי"א רנה בעותא ובמדרש רנה זו קילוסו של הקב"ה: י) **באחת.** ואע"ג דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש אילו ואיל העם ואימורי חטאת. יליף בגמרא דכתיב נמי והמשלח באש הכי ומה המשלח דמעיקרא דאין עמידה שלו אלא עד מתן דמים דהכיבו כמ"ש בפ"ו ה"ב והשורף יכבס דמעיקרא וקרא דלא כסדרן כדלקמן. תוי"ט: יא) **קדש** כו'. דאלו קרא באצטלי' כבר קידש קודם שפשט בבגדי בוץ ואינו

פ"ז בא לו כהן גדולא) לקרותב) א), אם רצה לקרות בבגדי בוץג) קורא ואם לאו, קורא באצטלית לבןד) משלוה). חזן הכנסתו) ג) נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסתז), וראש הכנסת נותנו לסגןח). והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבלט), וקורא אחרי מותי), ואף בעשוריא), וגולל ספר תורהיב), ומניחו בחיקויג), ואומר, יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאןיד) ובעשור שבחומש הפקודיםטו) ו) קורא על פהטז) ומברך עליה שמנה ברכותיז).

על

ר"ע מברטנורה

פ"ז בא לו כהן גדול לקרות. פרשת היום: בבגדי בוץ. שעבד בהם עבודת היום קורא. שמותר ללבוש בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה דבגדי כהונה נתנו ליהנות בהן: באצטלית. לבוש עשוי כמין חלוק לבן ומשלו שקריאת הפרשה אינה עבודה: חזן הכנסת. שמש (ב): ראש הכנסת על פיו נחתכים כל צרכי הכנסת מי מפטיר ומי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה ונותנים ס"ת מזה לזה משום יקרא דכ"ג (ד) להראות שיש שררות הרבה למטה ממנו: עומד ומקבל. מכלל דעד השתא יושב הוה כתלינו למדים דבעזרת נשים היה קורא (ה). דאי בעזרת ישראל וכ"ש במקום המקודש יותר ממנה. אסור לישב. אלא למלכי בית דוד מותר להם לישב בעזר' דכתיב (**שמואל ב' ז'**) ויבא המלך דוד וישב לפני ה': וקורא אחרי מות. ואך בעשור. שבפרשת אמור. שמותר לדלג בתורה בענין אחד כשהוא קרוב בכדי שלא יפסוק התורגמן. אבל אם קוד' שיגלול הס"ת עד מקום הדלוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא אסור לדלג ולגלול שנמצאו צבור יושבים ומצפים. ואין זה כבוד הצבור: יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן. שלא להוציא לעז על הספר תורה כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה. יהיו סבורים שס"ת חסר אותה פרשה: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. שהיא רחוקה מפרש' אחרי מות ואך בעשור יותר מכדי שיפסיק התורגמן לפיכך אינו יכול לגלול ספר תורה עד שם לפי שאין גוללים ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור וס"ת אחר אינו יכול להביא

משום

תפארת ישראל

פ"ז א) *לעזרת נשים: ב) פרשת היום: ג) בגדי לבן שעבד בהן: ד) חלוק לבן: ה) קמ"ל אף דרשאי לקרות באצטלי' הכ"ל אפ"ה רשאי גם לקרות בבגדי קודש ולא הוה כמועל בהן [כיומא ס"ח ב']: ו) המשגיח לשמש הצבור בבי"הכ שבהר הבית: ז) *הוא ראש הצבור שם, לצוות מי יעבר לפני התיבה, בבי"הכ שבהר הבית לפני שער המזרח [ועי' מ"ש תענית פ"ב סי' כ"ה] והוא מצוה מי פורס שמע, מי יפטיר וכדומה: ח) *הוא הממונה תחת כ"הג, שאם יתלא פסול בכ"הג ישמש הסגן תחתיו. ונותנין זל"ז הס"ת, משום יקרא דכ"הג להראות ששררות רבות תחתיו: ט) *מכלל שהי' יושב, דבעזרת נשים מותר לישב, משא"כ בעזרה אין ישיבה רק למלכי בית דוד: י) עד סוף פרשת יו"כ: יא) שבפרשת אמור: יב) *ר"ל סוגרו: יג) היינו תחת זרועו והוא עומד: יד) שלא יחשבו שחסר פרשה בס"ת, כשיראו שיקרא פרשה שלישית בעל פה: טו) *ר"ל שבספר במדבר: טז) דדוקא אחרי מות ואך בעשור שסמוכין הם, גולל בצבור, אבל בעשור שבחומש הפקודי', אין זה כבוד הצבור שימתינו עד שיגלול לשם. וס"ת אחר א"א להביא, דהך גברא בתרי ספרא איכא פגמא לס"ת ראשונה, ורק בהפסיק אחר ביניהם שרי [מג"א ספקמ"ד] ומכאן ראי' לתוס' ב"ק שהביא המג"א [סי' מ"ט] דאל"ה בלאו הכי אסור לקרות בע"פ דברי' שבכתב]: יז) *והלו הן,

על

עיקר תוי"ט

א) לקרות. ברש"י דילפינן ממלואים ולמדינן בפ"ק ד"ה. מנין שצריך מקי' פרשה שנאמרו בולחה תלה מעכב פ"ל זה הדבר אשר צוה ה' לעשות בעשיית המלואים בלו. אבי' דיעבד מעכב: (ב) ונקרא חזן שהוא לשון רואה שצריך לראות מה הם צרכי צבור: ג) הכנסת. ב"הכ היה סמוך לעזרה בהר הבית רש"י: (ד) דלא תימא בזה שהסגן אינו מקבלו מהחזן לפי שהחזן הולך כבוד לסגן שיקבלנו מראש הכנסת. וקמ"ל דאין חולקים כבוד לתלמיד במקום רב אלא היכא דרביה פליג ליה יקרא ולכן שמא הכן דלעולם המנהג כן תוי': (ה) גמ'. וגלה טעמא לו משום יקרא דכ"ג שלא יהיה עומד כל כך זמן רב בלא עבודה מתחלת שלית השעיר עד הבאתו למקומו ול"כ משום הולכא דכ"ג. תוי"ט: ו) שבחומש הפקודים. שבו וידבר במדבר סיני במנין של ישראל.

רב"י

ועד בית חדודו[מז] כ) שלשה מילין, הולכין מיל[מח] וחוזרין כדי מיל, ושוהין כדי מיל, ויודעין שהגיע שעיר למדבר:

ברייתא

רבי ישמעאל אומר, והלא סימן אחר היה להם, לשון של זהורית היה קשור על פתחו[כא] של היכל, וכשהגיע שעיר למדבר היה הלשון מלבין, שנאמר, אם יהיה חטאיכם כשנים כשלג ילבינו[מט]:

פ"ז

תפארת ישראל

בא למדבר, שומר שאצלו מניף בדגלו, וחבירו מרחוק מניף לחבירו שאחר וכן כולם עד ירושלי': מז) *הוא ראש המדבר: מח) שלווהו מיל עד סוכה ראשונה: מט) *ולת"ק עשו תקנה, דאין סומכין על הנס, דשמא לא ילבין, כמה שנים קודם חורבן הבית [כיומא ד"לט ב']:

פ"ז

ר"ע מברטנורה

זו על זו שם השומרים עומדים ומניפים בסודרין: ועד בית חדודו. הוא ראש המדב' וס"ל לר' יהוד' שמשהגיע השעיר שם נעשית מצותו אע"פ שלא הגיע לצוק ואין הלכה כר' יהודה: הולכין מיל. כדאמרי' לעיל מיקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה ראשונה וכשחוזרין ושוהין אחר כך כדי הלוך מיל. כבר ידעו שהגיע השעיר למדבר:

פ"ז

עיקר תוי"ט

כ) **הדודו.** על שם שלפי שהוא זקוף וחדוד נקרא המדבר בית חדודו. אבל גי' הר"מ שמגיע לבית חורין שהוא במדבר (וביהושע) בית חורון תחתון: כא) **פתחו.** ות"ק ור"י סבר כדאיתא בדס"ז דבראשונה היו קושרין כו' ולפי שהיו מלינין וכואין. ואם לא הלבין היו עצבים. התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו ולבתר הך תקנתא דרביות כו':

פ"ז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א, ב׳ מצות שני שעירים שיהיו שוין ולקיחתן כא' עי' סוף פ"ג; מת א' מהן ועדיין לא הגריל יקח זוג לשני, משא"כ בהגריל כבר, יביא שנים ויגריל עליהן מתחילה, ואם של שם מת אומר זהו שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואם דעזאזל מת יאמר דזה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו, והשני מן השנים, שהגריל עליהן עתה, ירעה עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה: **מ"ב.** אופן וודוי דכ"הג על שעיר המשתלח עי' רפ"ד, אלא דלעיל בפר הי' מתודה תחלה בעדו ואח"כ בעדו ובעד הכהנים וכאן מתודה בעד ישראל ואומר פשעו וכו' חטאו לפניך עמך בית ישראל וכו' נמצא שמתודה ג' וודויים ומזכיר השם בכל וודוי ג"פ וכשנותן הגורל על שעיר החטאת לה' מזכיר השם פעם י' והתמיד מזכירו בכתבו בקול רם עד שרבו הפרוצין הזכירו בקול נמוך ומבליעו בנעימות עד שלא יכירו בו אפי' חביריו הכהנים: **מ"ג, ד, ה, ו, ז, ח.** אחר שהקטיר בקדשי קדשים והזה מ"ג הזיות המנויות בפ"ה מסר השעיר המשתלח ליד איש המוכן להוליכו למדבר והכל כשרים להוליכו אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים ישראל להוליכו מירושלים עד הצוק שהוא הר הזקוף שמשם דחף השעיר הי' י"ב מיל, ועשר סוכות הי' מירושלים ער תחלת המדבר שהי' רחוק ב' מיל מהצוק שנשאר ארץ גזיר' בלי סוכה וישוב, ובסוף כל מיל סוכה שבה איש אחד או רבים ששבתו בה מעי"הכ ללות המשלח מסוכה לסוכה, ובצאתו מירושלים היו מלוין אותו מיקירי ירושלים עד סוכה א' ובצאתו מחומת ירושלים מטמא לבגדים וכלים שיגע בו המשלח; ומשום אלכסנדריי' שבירושלים שהיו מתלישים שער השעיר למהר לבא למדבר שיראו לשון זהורית שבפתח ההיכל מתלבן, עשאו מעי"הכ גשר גבוה יותר מקומת איש בעזר' שילך עליו ולא יכלו המון ליגע בו, ועל כל סוכה אומרים לו הרי מזון ומים, דבנחלש מותר לאכול ומעולם לא נצרך לכך, ואנשי סוכה אחרונה עומדים ברחוק ב' מילין מהצוק ורואין מעשיו, שחולק לשון צמר אדום שבין קרניו וקושר חציו בסלע כדי שירא' כשילבין בשעת דחיפ' וחציו קושר בין ב' קרניו, דאם יקשר כולו בסלע שמא יקדים וילבין קודם דחיפה וישכח לדחפו, משא"כ עתה הי' הצמר הלבן שבשעיר מזכירו, ודוחף לשעיר מאחוריו. והוא מתגלגל ויורד ולא הי' מגיע לחצי ההר עד שנעשה אברי' אברי', וחוזר והולך לסוכה אחרונה ונשאר שם עד שתחשך דחזר' עד שם מותר א"עג שהוא חוץ לתחום מפני סכנת המדבר, ודרכיות [בנינים גבוהים ובראשם שומר] היו עושין מעי"הכ עד סוכה אחרונה להניף בסודרין, ולהודיע מיד כשהגיע השעיר למדבר; כשהי' משלח השעיר ביד מוליכו חוזר אצל הפר ושעיר שהזה דמן בפנים וקורעין ומוציאין אמוריהם ונותנן בכלי ומקטירן ע"ג מזבח ומחתך שאר בשרן עם עורן ופרשן וחתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה, ואינו מפרקן, והפר והשעיר מורכבין וקלועין זע"ז ומונחי' על ב' מוטות וד' בנ"א נושאן אותן ומשלחן בידן להוציאן לבית השריפה [עי' רמב"ם הל' מעשה קרבנות פ"ו הג"וד שהי' ג' מקומות לשריפה] ובית השריפה זה היה חוץ לירושלים, ונקרא בית הדשן, ומנתח אותם שם כנתחי העולה בעורן ושורפין אותם שם, ומשיצא חוץ לחומת העזר' מטמאי' בגדים וכלים שנוגעים בהם המתעסקין עמהם; ושריפה כשירה בזר:

עד שנעשה אברים אברים, בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך[לה]. ומאימתי מטמא בגדים[לו]. משיצא חוץ[יג] לחומת ירושלים, רבי שמעון אומר משעת דחייתו לצוק: ז בא לו[לז] אצל פר ושעיר הנשרפין[לח]. קרען, והוציא את אימוריהן, נתנן במגים[לט] והקטירן על גבי המזבח[מ] קלען במקלעות[מא] והוציאן[טז] לבית השריפה[מב]. ומאימתי מטמאין בגדים[מג], משיצאו חוץ[יז] לחומת העזרה, ר"ש אומר, משיצית האור ברובן: ח אמרו לו לכהן גדול הגיע שעיר למדבר[מד][יח]. ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר, דרכיות[מה] היו עושין, ומניפין בסודרין[מו] ויודעין שהגיע שעיר למדבר. אמר רבי יהודה, והלא סימן גדול היה להם מירושלים ועד

ר"ע מברטנורה

לפיכך קשר חציה בסלע. ושיהא לא חלבין לחצאין. עד שנגמר מלאכה כולה. וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו. אף על פי שהלבין מיד לא יהיה מלהפו שואל והוא עסוק בה: בא וישב לו. חוזר על סוכה אחרונה. ואע"פ שיוצא חוץ לתחו' אפילו ברשות חכמים. אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות. לזה התירו לפי שירא לעמוד במדבר משתחשך: מטמא בגדים. דכתיב (ויקרא י"ו) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: ז בא לו. אחר שמסר כהן גדול השעיר המשתלח למשלח. בא לו אצל פר ושעיר העומדים לישרף וקרען והוציא אמוריהן: ונתנם במגים. בקערה של כלי שרת: והקטירן. אי אפשר לומר שהיה מקטירן עכשיו דהא בבגדי לבן הוא לבוש ועדין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. אלא הכי קאמר נתנ' במגים כדי להקטירן אחר כך כשיגיע זמנן לאחר שיטבול וילבש בגדי זהב (יד). קלען במקלעת. כמין קליעה (טו) ושלמים הם עם עורותם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כרסם להוציא אמוריהן: והוציאן לבית השריפה. חוץ לירושלים: ומאימתי מטמאין בגדי'. שעוסקין בהם כדכתיב (ויקרא י"ו) והשורף אותם יכבס בגדיו: ר' שמעון אומר כו'. ואין הלכה כרבי שמעון: ח הגיע שעיר למדבר. שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת. עד שיגיע שעיר למדבר שנאמר (שם) ושלח את השעיר במדבר ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר: דורכיות. אבנים גדולות (טז) וגבוהות זו

תפארת ישראל

לה) *ואע"ג שהוא חוץ לתחום, מותר משום סכנת המדבר: לו) *בגדי' וכלי' שנגע בהן אבל אינו מטמא אדם וכ"ח: לז) אחר שמסר הכ"הג השעיר לשלחו, בא לו אצל וכו': לח) *הן שחרק דמן בק"ק וגופו תלוי בעמודי' שבבית מטבחי': לט) קערה קדושה: מ) *חמ', להקטירן, דאינו מקטירן, עד שיקריב המוספין; מא) *בעורותם ובשרן ופרשן, דד' בני אדם נושאין ב' מוטות, ב' לפנים וב' לאחור, ופר ושעיר מורכבין זע"ז מונחין עליהן קלועין ומשולבי' זע"ז: מב) חוץ לירושלי': מג) *המתעסקין בשריפתן: מד) שאסור להתחיל בעבוד' אחרת עד שיגיע שעיר למדבר: מה) *כמין [טעלעסקאפען], שהן בניין גבוה שהשומר מציץ מעליו למרחוק; ונקראין דורכיו' משום שהבניין ההוא עשוי מדריגות ומדריגו' שדורכין עליהן כשעולין לשם: מו) *דגלי', דכשהשעיר בא

עיקר תוי"ט

יליף בברייתא מדכתיב גזירה: יג) חוץ. דומשתלח משמע משעה ששלחו כשר לצד המדבר. ור"ש דריש והמשלח לעזאזל דמיפתו חקיקתו הוא שלוחו גמ': (יד) ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם. ויטבול שניה להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספים ולאימורי העולות הללו כו' רש"י: (טו) מביים רש"י ד' ב"א נושאים ב' מוטות ב' לפנים ב' לאחור ומהלכים מוט אצל מוט הפר והשעיר נתונים עליהם מורכבין זע"ז וכשופין זה תחת זה כמין קליעה: טז) והוציאן. ושלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה. הר"מ: יז) חוץ. דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו. ולהלן ילפינן לפר ושעיר שיהיו נשרפין חוץ לג' מחנות כפר העלם דבר. א"כ למה נאמר מחוץ למחנה דמשמע מחנה אחת. אלא לומר לך כיון שיצא חוץ למחנה אחת מטמאים בגדים והיינו חוץ לעזרה והר הבית הוא מחנה שניה וירושלים מחנה שלישית. ור"ש אצטריך אלי מחוץ למחנה לאילף מפרה אדומה. דמה להלן דכתיב נמי בה אל מחוץ למחנה ושריפתה במזרח ירושלים. דכתיב בה אל נוכח פני אוהל מועד ופתח האוהל במזרח הוה. אף כאן שריפתם במזרחה של ירושלים ורבנן סברי דנשרפין לצפונה של ירו' שכל מעשה הפרה בלבון גמ': יח) הגיע כו'. אפילו הקריאה לא היתה קודם שהגיע למדבר הר"מ:
(יט) וג"כ דרכיות בבי"ת ויהיה מלשון דרגאי בבכורות ד"מ שפרש"י אורבי' ובומרים:

הדוה

אותו עד סוכה הראשונה[כו]. עשר סוכות מירושלים ועד צוק[כז] תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל[כח]: **ה** על כל סוכה וסוכה אומרים לו. הרי מזון והרי מים[כט]. ומלוין אותו מסוכה לסוכה[ל] חוץ מאחרונה שבהן[לא] שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק[יא] ורואה את מעשיו: **ו** מה היה עושה. חולק לשון של זהורית[לב] חציו קשר בסלע[לג]. וחציו קשר בין קרניו[לד] ודחפו לאחוריו[יב], והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר עד

תפארת ישראל

כו) סוכות עשו לו בדרך ובני אדם שם ללוותו מסוכה לסוכה: כז) הוא ההר הזקוף שמשם דחף השעיר: כח) נמצא תשעים ריס, שנים עשר מיל והן כ"ד אלפים אמה, שהוא ג' פרסאות השכחיות, ולוותו מיל שמכל סוכה לסוכה, ולא זכיתי לידע מה קמ"ל תנא כמה ריס הי' מן ירושלים עד צוק וכמה ריס יש בכל מיל? ואפשר משום דמדת ריס הי' ידוע טפי לכל אדם ממדת מיל: כט) *דבנחלש מותר לאכל, מיהו מעולם לא נצרך לכך. [כך כ' הרמב"ם פ"ג מיו"כ דבנחלש מותר לאכל. וק"ל ישאלי, הרי שילוח אחר שנזרק הדם אינו מעכב [כיומא ס"ה א'] א"כ לא יאכל ולא ישלחו, דהאיך ידח' עשה דשלוח ל"ת דכרת דאכיל'? ותו ק', אם נחלש הרי אפשר לשלחו, ע"י אחר, דוגמת חלה משלחו [כיומא ס"ו ב']? ודוחק לומר דהכא בנסתכן ממחת הלוכו מכבר מיירי, דזה שיטה, וגם מה אומרי' לו שייך הכא? אלא כ"ל דאע"ג דשילוח גופיה, או שיהיה הוא משלח, הכוי' לא מעכב', היינו בא"א כלל, אבל באפשר שישלח הוא עצמו, בשירם רבת' תורה עתי אפי' בשבת אפי' בטומ', דנכנס בטומ' לעזרה [שם] אף שהוא נ"כ בכרת, והכי אפשר ע"י אחר; א"כ ה"ה נמי עתי בלריך לאכל, דמותר, דמ"ש הא מהא, הרי כולן בכרת ומותרין. ואיל"הק א"כ תלאנו דעשה דוח' ל"ת שיש בה כרת, והכי אמרי' ביבמות [ד"ג ב'] דל"ת ביבמה שיש בה כרת לא דחי? נ"ל דכל שאמרה תורה בפירוש שיעשה כן, כי הכא שאמרה תור' עתי אפי' בשבת וכו', לא מקרי עשה דוח' ל"ת; תדע, דאל"כ הרי אשכחן יוהר ממאתים עשה שדוחין ל"ת במקדש, שמקריבין תמידין בשבת שהוא בסקילה וכרת? וכ"כ יבום גופי' עשה דל"ת שבכרת, אלא וודאי כדאמרן. ועי' תוס' שם ד"ה ל"ת]. ל) *שהי' רק מיל: לא) *שהי' ב' מיל מהצוק. ולא עשו י"א סוכות, דא"כ לא נקרא ארץ גזירה, מדהי' יכול כל אדם לילך לשם ביו"כ: לב) *שבין קרניו: לג) *כדי שיראה כשילבין בשעת דחיפה, דאם יהי' הזהורית רק בקרניו, לא יוכל להכיר היטב; אבל אותו לשון של זהורית שקשור על פתח ההיכל, כבר הלבין מקודם כשהגיע למדבר שהי' רחוק מירושלים ג' מיל, וכסוף פרקן: לד) *דאם יקשרו כולו בסלע, שמא יקדים וילבין, ותכא שישמח יסכח מלדחוף השעיר, וע"י שיהי' השעיר קשור בו, יזכר, ואע"ג

ר"ע מברטנורה

מחשובי ירושלי': עד סוכה ראשונה. סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יוה"כ שמלווין אותו מסוכה לסוכה: תשעים ריס. מירושלים ועד הצוק. כל הר גבוה וזקוף קרוי צוק: שבעה ומחצה ריסין לכל מיל. אני שמעתי דרוס גרסינן בוי"ו והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון רום נמצאו ז' ריסין ומחצה אלפים פסיעות פחות ה' קרוב למדת תחום שבת וכ' ריס הם י"ב מיל(י): **ה** הרי מזון והרי מים. לא היו אומרים לו כך אלא כדי שייטב לבו. שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמי שאין לו פת בסלו. אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך: ומלוין אותו מסוכ' לסוכה שמירושלים ועד סוכה ראשונה מיל. ועשר סוכות. ובין כל סוכה וסוכה מיל. הרי מירושלים עד סוכה אחרונה עשר מילין. נשאר מסוכה אחרונה לצוק ב' מילין מלוין אותו מיל כמדת תחום שבת ועומדים מרחוק ורואין את מעשיו: **ו** חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו. לא היה קושר כל הלשון של זהורית בסלע שמא תלבין מיד קודם דחיפת השעיר ותשמח לבון הלשון של זהורית שמראה שכבר נתכפרו העונות ישכח מצות הדחיפה וידמה שכבר נשלמה המצוה מאחר שהלבין הלשון. ולא היה קושר כולה בין קרניו שמא בשעת דחיפה יכוף השעיר ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשתלבין ויהיו כל ישראל עצבין.

לפיכך

עיקר תוי"ט

(י) פעמים נותן שיעור בריסין ופעמים במילין ופעמים בפרסה תו': יא) מרחוק. לא היו עושין סוכה אחת עשרה שא"כ לא היה מיקרי ארץ גזירה כיון שמן הסוכה יכלו לילך עד לשם בו ביום כ"ל. ת"יט: יב) לאחוריו. דכתיב אל ארץ גזירה אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד. ומש"ה בעינן שיהא צוק דתרוייהו יליף

וסומך שתי ידיו עליו[יז] ומתוודה. וכך היה אומר אנא השם עוו פשעו חטאו לפניך עמך בית ישראל, אנא בשם[יח] ד) כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעוו ושפשעו ושחטאו לפניך עמך בית ישראל ה), ככתוב בתורת משה עבדך לאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והכהנים והעם ו) העומדים בעזרה[יט] כשהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול[כ] ז), היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: **ג** מסרו למי שהיה מוליכו. הכל כשרין ח) להוליכו. אלא שעשו הכהנים גדולים קבע, ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אמר רבי יוסי מעשה והוליכו ערסלא[כא] מצפורי, וישראל היה: **ד** וכבש עשו לו[כב] מפני הבבליים[כג] ט) שהיו מתלשים שערו ואומרים לו טול וצא טול וצא[כד]. מיקירי ירושלים[כה] היו מלוין

אותו

ר"ע מברטנורה

תמן דמים של פר ושעיר בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שלוחו: **ג** אלא שעשו הכהנים קבע. להיות משלחין אותו ולא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו: ערסלא. שם האיש: **ד** וכבש. כמין מעלה עשו שהוא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשתלח לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו ואומרים לו טול מהר וצא. ואל תשהא עוונותינו אצלנו עוד: מיקירי ירושלים.

מחשובי

תפארת ישראל

הלך הכ"הג השתא לשם: יז) בין קרניו: יח) *ר"ל בעבור שם קדשך הויה: יט) *כ"ל דלעיל קאמ' והן עומדין וכו', ר"ל הכהנים שסביבו; אבל הכא נקט הכהנים והעם, דכולן השתחוו וענו, מדהתוודה בעד כולם, דגם כהני' מתכפרין בשעיר בשאר עבירות כדפ"ק דשבועו'. ומה"ט הי' כ"ל דלא השתחוו בכל פעם כששמעו השם ביו"כ, כלעיל פ"ג משנה ח', ופ"ד מ"א ומ"ב, דלא נזכר שם שהשתחוו, כמו שלא השתחוו כל השנה כששמעו השם שכתבו מפי הכהני', ורק כששמעו השם בווידוי הכללי נפלו הכל על פניהם. אבל הרמב"ם [בפ"ב מיו"כ] כתב שהשתחוו בכל פעם ביו"כ; א"כ ע"כ צ"ל דתנא נטר לה מלפרש שכולן השתחוו, עד הכא. מדהוא כאן סוף השזכרות שבעבוד' היום; דבת' ברכו' שמברך כו"הג היום לא השתחוו, אף שג"כ הזכיר השמות ככתבן ועי' בחומר בקודש פ"ו אות י"ג שהוכחתי בס"ד שגם במקדש לא הזכירו השם ככתבו רק בג"כ וביו"כ בווידוי כ"הג ובקריאה לשם חטאת, ועי' מ"ש בפירושינו בס"ד סוף מ"א מפרק כל ישראל: כ) *שילא מעצמו, דשכינה מדברת מתוך גרונו היום: כא) שם איש: כב) *כעין גשר גבוה יותר מקומת איש עשו לו בעזרה מעיו"כ שילך עליו, ולא יכלו ההמון ליגע בו: כג) בש"ס קאמ' דאלכסנדריי' היו ואף על פי כן כינה אותן בבליים על שהתנהגו א"ע כבבליים בני בלי דרך ארץ: כד) *שימהר לבוא למדבר, וירא שיתלבן שלשון זהורית שבפתח ההיכל, כסוף פרקן: כה) חשובי העיר:

סוכות

עיקר תוי"ט

שהוא שני בשני. אלא דפליג ע"ז שאמר שאין חטאת לבור מתה וקאמר ליתא דתמות והדר קאמר ועוד כו'. לאשמעינן דבע"מ נמי ס"ל. ותמות דקאמר בסיפא לאו אההוא דאמרי רבנן ירעו קאי ובתרתי אתו לאפלוגי. גמ': ד) **בשם.** דכל הוידוין שוין היה אומר בראשונה השם ובשניה בשם יכו'. וצ"ל דבראשונה כשמתחיל צריך שיאמר בה"א הקריאה שקור' להשי"ת בשמו שיתודה לפניו. ובשניה שמבק' הכפרה לומר בשם כ"ל שבשם הה' יכפר כי הוא מקור לכל השמות שהוא שם בן ד'. תוי"ט: ה) **בית ישראל.** אפי' לת"ק דפ"ק דשבועות דכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות לא הוצרך להזכיר לוי וביתי ובני אהרן דלאו כהני' אלו בכלל עמך בית ישראל נינהו. גמ': ו) **והכהנים והעם.** השתא מפרש דכל היכא דתנן והן אומרים בשכמל"ו דר"ל הכהנים והעם: ז) **שם המפורש** כו' כ"ג. משמע דאלו כשהיו שומעים מפי שאר כהנים וה"נ מפי כ"הג ודלא בהני דתנינן. לא היו עושין כל אלה. ואע"פ שבמקדש מברכין ככתבו בב"כה כדתנן במ"ז פ"ז דסוטה. ואולי טעם הדבר כמ"ש הכ"ת קדושיכו בסוף עי"הב. שבכל יום היו מזכירין השמות אותו בב"כה בניקוד אל"ף דל"ת וביום זה היה מזכיר בניקוד חול"ם סגו"ל קמ"ץ סגו"ל: ח) **הכל** כו'. מ"ד כשרה כהונה ביה ולגבי כהן. קמ"ל דאיש כתיב להכשיר את הזר גמ': ט) **הבבלים.** לא בבליים היו אלא אלכסנדריי' גמ':

בעמים

פ"ו שני שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה[א], ובקומה[ב], ובדמים[ג], ולקיחתן כאחד, ואף על פי שאינן שוין כשרין. לקח אחד היום ואחד למחר[ד] כשרין. מת א' מהן, אם עד שלא הגריל מת, יקח זוג לשני[ה]. ואם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחלה, ויאמר, אם של שם מת[ו] זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו, ואם של עזאזל מת[ז], זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיים תחתיו[ח], והשני[ט] ירעה עד שיסתאב[י] וימכר, ויפלו דמיו לנדבה[יא], שאין חטאת צבור מתה[יב]. ר"י אומר תמות[יג]. ועוד א"ר יהודה[ג] נשפך הדם[יד] ימות המשתלח[טו], מת המשתלח ישפך הדם: **ב** בא לו אצל שעיר המשתלח[טז]

ר"ע מברטנורה

פ"ו **שני** שעירי. במראה. שיהיו שניהם לבנים או שניהם שחורים. ובקומה. ובדמים. דתלתא קראי כתיבי. (**ויקרא ט"ז**) ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים. ולקח את שני השעירים. ונתן אהרן על שני השעירים. וכיון דשעירים הרי משמע מה ת"ל שני שני הני תלתא זמני אלא שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים(א): ויאמר אם של שם מת כו'. הכי מפרשה. אם של שם מת. יאמר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת. יאמר זה שעלה עליו כו': והשני. אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם אחד מזוג ראשון ואחד מזוג שני. ובאחד מהן יתכפרו השני ירעה וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל האחד ישתלח והשני ירעה ושני שבזוג שני הוא שירעה עד שיפול בו מום ושני שבזוג ראשון הוא שיקרב אם הוא של שם. או ישתלח אם הוא של עזאזל שאין בעלי חיים נדחין(ב) ואם אירע להן שום פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר: שאין חטאת צבור מתה. דכי גמירי חטאות מתות ביחיד גמרי. ושעירי יום הכפורים חטאות צבור הן דכתיב (**ויקרא ט"ז**) ומאת עדת בני ישראל יקח. וחטאת מתה הוא שמכניסים אותה לבית אחד ומניחין אותה שם עד שתמות: **ועוד אמר ר"י** נשפך הדם. של שעיר של השם ימות המשתלח דהא לא אתעבידא מצוה דדם ובכל העבודות הנעשות בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ חקה כתיב בהו לעכב וצריך להביא דם אחר ואי אפשר אלא בהגרלה וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין ימות המשתלח הראשון: מת המשתלח. אף ע"ג דשלוח לא מעכב לדברי הכל דכי כתיב חוקה לעכב אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן לא על דברים הנעשים ביד איש עתי מכל מקום ילפינן מקרא דכתיב (**שם**) יעמד חי לפני ה' לכפר עליו. עד אימתי זקוק המשתלח לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום לכך צריך תשלומים. ובלא הגרלה א"א וזקוק לשנים. וראשון ידחה. דהכל מודים בשחוטים שנדחים: **ב** בא לו אצל שעיר. לאחר שגמר
מתן

תפארת ישראל

פ"ו א) [פארבע]: ב) בגובה שלהן: ג) דמי מקחם: ד) *ר"ל אפילו אחר זמן רב משקנה הראשון: ה) *ר"ל יקח א' לזווגו לשני: ו) ר"ל אם של שם מת, יאמר זה וכו': ז) *יאמר זה וכו': ח) ואע"ג דשלוח לא מעכב עכ"פ צריך לעמוד חי, עד שיזרוק דם של חבירו: ט) *ר"ל שני שבזוג שני ירעה; אבל שני שבזוג ראשון לא, דאין בע"ח נדחין: י) שיפול בו מום: יא) *קונין ממנו בהמות לעולות להקריבן כשהמזבח פנוי: יב) *אבל חטאת יחיד שכיפרו בעליה באחרת נועל דלת בפניה שתמות ברעב: יג) *ר"ל שני שבזוג ראשון; וה"ה כל חטאת צבור שכיפרו צבור באחרת, תמות הראשונה כביחיד: יד) וה"ה במת של שם: טו) *דס"ל בע"ח נדחין: טז) *ר"ל אחר מתן דם פר ושעיר, בא הכ"הג אצל השעיר שהעמיד נגד שער מזרח
הלך

עיקר תוי"ט

(א) ולקיחתן כא' ובדמים מחד קרא נפקי כמו שאמרו דמראה וקומה שקולים ששניהם בגופן של השעירים. ה"נ דמים ולק"א שקולים ששניהם דברים שחוץ לגופן הוי"ט: (ב) דיליף ממום עובר דאע"ג דלא חזי השתא כי הדר מחזי שפיר דמי דכתיב משחתם בהם מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מומן ירצו ה"נ ל"ש. והואיל ולא נעשה מצוה בראשון: ג) **ועוד אמר ר"י**. דהא דאמר ר"י תמות לאו על אותו שאמר ת"ק ירעה
שהוא

ויחזור ויזה בתחלה מבפנים(נג)**. וכן בהיכל**(נד)**, וכן במזבח הזהב, שכולן כפרה בפני עצמן, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים ממקום שפסק**(כז) **משם הוא מתחיל:**

פ"ו

ר"ע מברטנורה

וכן בהיכל. נתן מקל' מתנות בפרוכ' ונשפך הדם יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת וא"צ לחזור ולהתחיל בפנים: שכולן כפרה בפני עצמן. לפיכך כפרה שנגמרה נגמרה: ממקום שפסק. ואפילו לא נגמרה אותה כפרה א"צ לחזור וליתן מה שנתן. ואין הלכה כרבי אליעזר ור"ש: פ"ו

תפארת ישראל

נג) *וצריך ג"כ לחזור ולחפון ולהקטיר קטורת, דקטורת שחפן קודם שחיטת הפר, פסול: נד) בנשפך באמצע הזאות שבפרוכת, ישחט פר אחר ויחזור ויזה בפרוכת מה שהזה כבר: פ"ו

עיקר תוי"ט

למעוטי בגדי זהב: כז) ממקום שפסק. ובגיהם מקלא אחת דכתי אחת בשנה. פ"ק פגר הפלת אחת אמרתי לך ולא לעשות כפרה אחת מב' בהמות. ר"א ור"ש אמרי אחת אמרתי לך ולא לעשות שני המיין לבנות ההלה בתי פעמים. גמ' ורש"י:

פ"ז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א, ב'. הביאו לכ"הג מלשכת הכלים את הכף ולוקח קטורת דקה מן הדקה וחופן ממנו מלא חפניו [בכפת ב' ידיו] לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, ונותנו לתוך הכף ואף דהלכה בשמאל פסול בקדשים והיה לו להוליך המחתה בשמאלו והקטורת בימינו אפ"ה מפני שהמחתה כבדה וחמה ואינה יכול לסובלה בשמאלו עד הארון, הקילו ליקח הקטורת בשמאלו, ומהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכות שביניהן אמה [שהיו בבית שני תחת הכותל גובה ל' אמה שהיה בבית ראשון בין היכל לק"ק, משא"כ בבית שני, שהיה גובה ההיכל מ' אמה, וא"א לעשות כותל דק בגובה כזה עשו שם ב' פרוכת שבינידן אמה להבדיל בין קודש לק"ק] החיצונה פרופה על כל פני המערב בקרסי זהב ממזוזת היכל ·רום עד המזוזה שבצפון, וכשהיה מכפילה לאחוריה ע"י הקרסים היה מכפילה מן הדרום; ומהלך בינירן כל ·אורך עד מזוזה הצפונה ושם מכפיל הפרוכת הפנימי ונכנס לק"ק ומהלך מן הצפון לדרום כל אורך הפרוכת ·פנימי שהיא מצד שמאלו, והארון מימינו הגיע לארון [ובבית שניטל הארון אבן גבוה ג' אצבעות היתה ש· ונקראה שתי' שממנה הושת העולם] נותן המחתה בין ב' הבדי', או על האבן, ואוחז שפת הכף בראש א·עותיו או בשיניו, ומער' הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזיר' למלוא חפניו כשהיתה [וזה עבודה קשה] ו··בר הקטורת ע"ג הגחלים בידו לפנים במחתה כדי שתהיה קרובה לארון ורחוקה מפניו שלא יכוה, וממתין ע· שנתמלא כל הבית כולו עשן ואז יוצא אחורנית, פניו לקדשי קדשים ואחוריו להיכל עד שבא להיכל, ושם ·תפלל תפלה קצרה [שלא להבעית העם שיאמרו מת בהיכל], יהי רצון מלפניך ה"א, שאם תהי' שנה זו חשו·· תהיה גשומה, ולא יסור שבט מבית יהודה, ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה ואל תכנס לפניך תפי· עוברי דרכים [ועי' בנוסח עבודה שלנו בסוף תוך התפלה של כ"הג שאנו אומרים שנה שתוליכנו קוממיות ·ארצינו כמג"א ורט"ו בא"ח סי' תרכ"א דאנו מוסיפים דברים שלא אמר כ"הג, ודלא כהר"וה ז"ל] בשעת ה··רת הקטורת בקדש הקדשים כל העם פורשים מן ההיכל בלבד ואינן פורשים מבין האולם ולמזבח, שאין ··רשין מבין האולם ולמזבח, אלא בשעת הקטרה בהיכל בכל יום, ובשעת מתן דמים בהיכל: מ"ג, ד, ה, ו ·ז, אח"כ נוטל דם הפר מזה שמנדנדו שלא יקרוש, ונכנס בו לקדשי קדשים ומזה שם שמנה הזיות על האר· שבין בדי הארון, זו תחת ז בשורה [ועי' רמב"ם] א' למעלה, שמשפיל גב היד למטה, ומזה בדרך הרמת הי· מלמטה למעלה, וז' למטה, שמגבי' גב היד למעלה, ומזה בדרך רשפלה, וכך היה מונה אחת, אחת ואחת. ·חת ושתים, אחת ושלש, אחת וארבע, א' וה', א' וו', א' וז'. דצריך למנות הא' שלמעלה עם כל א' מז' ·מטה שלא יטעה למנות הא' בכלל הז', וא"א למנות א' דמצוה להפסיק בין א' שלמעלה לז' דלמטה, ויוצא· מניחו בהיכל על כן הזהב דשם; ואח"כ יוצא מהיכל ושוחט השעיר שהביאו לו בין האולם ולמזבח ומקבל ד· במזרק ונכנס בו לקדשי קדשים פעם ב' למקום שהזה דם הפר, דהיינו בין בדי הארון ומונה, ומזה שמונה· לעיל, ויוצא להיכל ומניחו על כן ב' דשם; ואח"כ נוטל דם הפר מהכן הא' דשם ומונה ומזה שמנה על הר· בת כנגד הארון שמונה הזות כלעיל, ומניח דם הפר ונוטל דם השעיר ומונה ומזה על הפרוכת באותו מקום ··עיל; ואח"כ מערה דם דפר לתוך השעיר ומחזיר הכל למזרק שהי' בו דם הפר שיתערב יפה יפה, ועומד לפני· ממזבח הזהב, בין המזבח והמנור' ומזה מדם התערובת על קרנות מזבח הזהב שמסבב והולך ומזה על הקר·· מבחוץ, ומתחיל בקרן מזרחית צפונית ומשם לצפונית דרומית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית ובכול· הי' ההזיה, בדרך הרמת היד מלמטה למעלה, חוץ באחרונה בכדי שלא יזוב לבית יד כתנתו, היה מזה ב·· ך רשפלת היד מלמעלה למטה וכל הזיות טובל אצבעו בדם הטבילה על כל הזי'; ואח"כ חותה הגחלים ··אפר שבמזבח הזהב הילך והילך, עד שמגלה זהבו, ומזה מדם התערובת על טהרו דמזבח ז' פעמים בצד הדרום, במקום ששלמו מתנות קרנותיו. ויוצא מהיכל ושופך שירי הדם על יסוד מערבי דמזבח הנחושת החיצון, ושירי דם הפנימיות והחיצוניות היה שותת מיסוד לרצפה ומשם מתערבין בנחל שבעזרה ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן מדרבנן כתנא בלא דמי', דמדאורייתא אין מעילה דכבר נעשה מצותן; וכל עבודות שעושה הכ"הג בי"הכ בבגדי לבן בפנים בקדשי קדשים והיכל צריך לעשותן כסדר ואם הקדים א' לחבירתה לא עשה ולא כלום:

מהיכן הוא מתחיל, מקרן מזרחית צפונית כא) צפונית, מערבית, מערבית דרומית, דרומית מזרחית, מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון, שם היה גומר על מזבח הפנימי לט). רבי אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא מ). ועל כולן כב) היה נותן מלמטה למעלה, חוץ מזו שהיתה לפניו, שעליה היה נותן מלמעלה למטה מא): ך הזה על טהרו של מזבח מב) ז' פעמים, ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון מג). ושל מזבח החיצון מד) היה שופך על יסוד דרומי, אלו ואלו מה) מתערבין באמה מו) ויוצאין לנחל קדרון מז) כד) ונמכרין לגננין מח) לזבל, ומועלין בהן מט) כה): ז כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר נ), אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום, הקדים דם השעיר לדם הפר, יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר. ואם עד שלא גמר את המתנות שבפנים נא) נשפך הדם נב) יביא דם אחר

ויחזור

תפארת ישראל

בהלוכו: לט) *ר"ל שמזה דם חטאת חצוני על ד' קרנות מזבח חיצון, מתחיל בקרן דרומית מזרחית, ודם חטאת פנימי זה שנותן על ד' קרנות מזבח הפנימי, שם הי' גומר בקרן הנ"ל: מ) *שהולך לקרן צפונית מזרחית, ומשם נותן המתנות לכל הקרנות: מא) שלא יזוב הדם לבית יד כתנתו: מב) גלויו של מזבח, שחותה האפר שעל המזבח אילך ואילך, ומזה על גלויו: מג) *עי' פסחי' פ"ה סי' מ"ח. מד) ר"ל שירי דם חטאת חצונות: מה) שירי חצונות ופנימיות: מו) הוא נקב שבעזרה. והדם שותת מהיסוד להרצפה, ומשם להנחל: מז) *עמק שאצל מי קדרון: מח) *[גערטנער]: מט) *מדרבנן אסורי' בהנאה בלא דמי, דמדאו' מדנעשה מצותן אין במעיל': נ) כל העבודו' שבבגדי לבן בק"ק ובהיכל: נא) בק"ק: נב) שהזה מתנו קצת הזאות:

וצריך

ר"ע מברטנורה

את בגדיו. ור"א סבר שהכהן עומד בקרן אחת ומשם נותן המתנות על כל הקרנות. שהרי כל המזבח אינו אלא אמה על אמה מרובע וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה למעלה ולא יטנף את בגדיו חוץ מקרן זו שהוא עומד אצלה שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה שאם יצדד ראשי אצבעותיו למטה ויתן מתנה מלמטה למעל' הרי הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו. ואין הלכה כר"א: ך על טהרו. אחר שגמר כל המתנות של קרנות מזה עליו שבעה פעמים כדכתיב (ויקרא י"ז) והזה עליו מן הדם. וטהרו. המקום המגולה. שהוא (כג) שחותה האפר והגחלים אילך ואילך. ומזה על זהבו של מזבח. ושל מזבח החיצון. שירי דם החטאות החיצוני' היה שופך על יסוד דרומי: אלו ואלו. דמי החצונים והפנימים הנשפכים על מזבח העולה היו שותתים ונופלים מן היסוד לרצפה ומתערבין באמה. שילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון: לגננים. לבעלי גנות: ומועלין בהם. אסור ליהנות מהם בלא דמים: ז כל מעשה יה"כ. כל העבודות שעובד בבגדי לבן בפני' ובהיכל (כו): האמור על הסדר. במשנתנו:

וכן

עיקר תוי"ט

המה כדכתיב וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל. תוי"ט: כא) מזרחית צפוני'. ס"ל כרבי יוסי דמ"א לעיל דאמר דלא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וכשגמר מתנו' פנים יצא דרך הצפון פגע תחלה בצ"מ ובהכי קרן דפגע ברישא לא עביד דאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכולה מזבח ובא לו למז"לפ וטפן שם והדר לצ"מ דרך ימין רש"י. ודעת הרמב"ם עתוי"ט: כב) ועל כולן, אתאן לר"א דלת"ק מחטא ויורד מלמעלה למטה כפי' הר"ב אבל להר"נ. אתאן אף לת"ק דדוקא במזרחי' ... שלפניו ברא"ש' נותן מלמעל' למטה דאותו קרן אינו יכול ליתן עד שילך מכל המזבח כדלעיל, ונמצא ... יחד עם אותו קרן והוא לפניו. אבל במע"לפ נותן מיד במקומו שהוא עומד כדי שלא יעבור על מצות ויהיה ... ואח"כ מקיף ברגל לצ"מ ומשם נותן מיד לקרן מע"דר ואח"כ מקיף ברגל למע"דר ונותן מיד לקרן דר"מ ועפוי"כ: (כג) כדכתיב כעצם השמים לטהר גמ': כד) לנחל קדרון. כמו לנחל איתן עמק רש"י: כה) ומועלין בהן. מדרבנן דאי לא יצאו מידי מעילה מדאו' היאך נמכרין לגננין לזבל. תו' וכן שנינו בפ"ח דזולין מ"ו. אין מועלין והיינו מדאו': (כו) בגמ' דכתיב והיתה זאת לכם לחוקת וחקה נכתבה הוא. וכתיב זאת משמע חוקה על זאת כתובה ולא על אחרת וכתיב נמי אחת חד למעוטי בגדי לבן בחוץ ושר

למעוטי

אחת ושתים, א' וג', א' וד', א' וה', א' וו', א' וז', יצא והניחו על כן[לג] הזהב שבהיכל:
ד הביאו לו את השעיר[לד] טז), שחטו וקבל במזרק את דמו, נכנס למקום שנכנס[כח], ועמד במקום שעמד[כט], והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה[ל] אלא כמצליף[לא] וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת[לב], ואחת ושתים וכו', יצא והניחו על כן[לג] השני שהיה בהיכל. רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד[יז] בלבד, נטל דם הפר והניח דם השעיר[לה], והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ[לו], אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוין וכו' וכך היה מונה וכו'. נטל דם השעיר והניח דם הפר, והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ, אחת למעלה ושבע למטה, וכו' עירה דם הפר לתוך דם השעיר, ונתן את המלא בריקן[לז]:
ה ויצא אל המזבח אשר לפני ה'. זה מזבח הזהב, התחיל מחטא[כ] ויורד[לח].

מהיכן

ר"ע מברטנורה

ימנה הזאה ראשונה שלמעלה לעצמה עם כל שבע שלמטה. פעמים שיטעה וימנה הזאה ראשונה עם שבע שלמטה ובהזאה הראשונה שלמטה ימנה שתים. ואין לומר ימנה הזאה שלמעלה עם שבע שלמטה וימנה עד שמנה. דיש לומר מצוה להפסיק מתנות שלמטה מתוך שבעה. ולא מתוך שמנ': **ד** נטל דם הפר והניח דם השעיר. מסקנא דמלתא דרבי יהודה היא (יח) דאמר לא היה שם אלא כן אחד וצריך ליטול דם הפר תחלה כדי להניח דם השעיר בכן שהיה עליו דם הפר. ואין הלכה כרבי יהודה: על הפרוכת. דכתיב **(ויקרא י"ז)** וכן יעשה לאהל מועד (יט): עירה דם הפר. דכתיב במתנות המזבח. **(שם)** ולקח מדם הפר ומדם השעיר. מדם שניהם יחד: ונתן את המלא בריקן. וחוזר ומערה מזרק מלא תוך הריקן כדי שיתערבו הדמים יפה יפה: **ה** היה מחטא ויורד. הכי תנא סבר שהיה הכהן הולך ברגליו לכל קרן וקרן וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו ולהכי נקט מחטא ויורד כלומר שהיה נותן מתנה מלמעלה למטה שאם יתן מלמטה למעלה בקרן שלפניו הדם זב לתוך בית יד שלו ומטנף

את

תפארת ישראל

מז' שלמטה, שלא יטעה לצרפם עם ז' שלמטה. וא"ל נתקן שימנה ח'? יש לומר מצוה להפסיק במנינו בין מנין א' שלמעלה, למנין ז' שלמטה: לג) [געשטעלל]: לד) *לבין האולם ולמזבח: לה) רצונו לומר לרבי יהודה שלא היה רק כן א', נטל וכו' אבל לת"ק א"צ ואפשר דלת"ק אינו רשאי לעשות כן, דאם כן הי' צריך ליטל דם הפר בשמאל, ואח"כ יחזיר תחלה דם השעיר לשמאל, למה נטריח היום להכ"ג חנם; וגם יש לחוש שע"י הטלטול מיד ליד ישפך. ואין לדמות זה למקבל שמלא ומחזיר הריקן [פסחים פ"ה מ"ו] התם דמדשיטין לו צריך לקבלו דאין מעבירין על המצות, [ועי' רמג"א קמ"ז סקי"א]: לו) כנגד בין הבדים: לז) מערה מזרק שמלא לתוך הריקן, שיתערבו הדמים יפה: לח) *חטוי לישנא דטהר' הוא, דע"י מתנת הדם מטהר המזבח; והו דקאמ' מחטא ויורד, ר"ל כל מתנה שנותן על קרנות המזבח, הי' מושך אצבעו בקרן מלמעל' למטה, דת"ק ס"ל דברגל הוא מקיף, מקרן לקרן [כרש"י], ואי הי' מושך באצבעו מלמטה למעל', הי' מלכלך בית יד חלוקו, מדכל א' מהקרנות לפניו הוא כשמסבבו

בהלוכו

עיקר תוי"ט

שהכניסו ילליף בקורבנא שילך נגד דמים ידוכי: טז) **השעיר.** כ"ל בין האולם ולמזבח במקום שחטו את פרו כדתנן במ"ח פ"ג: יז) **כן אחד.** ובגמ' בעינן למימר דטעמיה משום דמהלכי. וק"י לית ליה הקנאה דלכתוב עליהו הי דפר והי דשעיר ומסיק דמשום הוכחה דכ"ג גלוז לדעתיה לטעות בהבדלה דלת"ק בלא"ה נמי הלי היזר והלי סומך ללא משום הוכחה דכ"ג: (יח) כן היה בקויה. ועשתה כ"ל דלין לברב דכרבנן להיא ויהיה פי' והניח כלומר לאפוקי מיעמה דבהיכל. דלם כן בהאוק לגמרי ולא נתני שנ"ל והניח דם השעיר. וכן לקמן לא נתני והניח דם הפר: (יט) כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל. ומה לפ"ולפ א' למעלה וז' למטה מדם הפר כך מזה בהיכל וכשם שלפ"ולפ א' למעלה וז' למטה מדם השעיר כך בהיכל גמ': כ) **מחטא.** לשון ויחטא כדאמרינן במנחות דס"ו בושא עולה ומחטאה כש"י. ול"נ דלישנא דהכי הוא כדאמרינן בחולין דכ"ז מלשון החטאתי בלשנ והשהב. וה"נ קתני מחטא ע"ש שלו המתנות לשחר המזבח נתונים

כמה

הקטורת על גבי גחלים, ונתמלא כל הבית כולו עשן(יט) (ח). יצא ובא לו בדרך בית כניסתו(כ), ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון(כא), ולא היה מאריך בתפילתו שלא להבעית את ישראל(כב): ב משניטל(יא) הארון(כג), אבן היתה שם(כד) (יב), מימות נביאים ראשונים(כה) (יג), ושתייה היתה נקראת(כו) גבוהה מן הארץ שלש אצבעות, ועליה היה נותן(כז): ג נטל את הדם, ממי שהיה ממרס בו, נכנס למקום שנכנס(כח) ועמד במקום שעמד(כט), והזה ממנו אחת למעלה ושבע למטה(יד), ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה(ל), אלא כמצליף(לא) וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת(לב), אחת

תפארת ישראל

יט) *ר"ל שמתין בק"ק עד שנתמלא הבית עשן: כ) *ר"ל הולך לאחוריו ופניו לארון: כא) *ר"ל בק"ק מקום הרוחניו' אינו מהראוי שישהה להתפלל על גופניות, רק בהיכל התפלל בקצרה, על שיווי מזג השנה, שתהא שנה לבריאות; ואח"כ שיתקיים מלכותם ושררותם של ישראל; ואח"כ על פרנסתם והצלחתם; ואח"כ על המטר שלא יחסר: כב) *שיחשבו שמת, דבלא הי' הכה"ג ראוי, או אם הקטיר כצדוקי' [פ"א מ"ה] הי' נדחף מק"ק מת: כג) *דנבוכדנצר נטלו. וי"א דיאשי' גנזו כשהתנבאו לו שיחריב הבית: כד) *באמצע ק"ק: כה) *דוד ושמואל [כסוטה מ"ח ב']. ונ"ל דר"ל בימיהם נתגלה האבן. ולא שהנביאים הניחוהו, דהרי בשיפא אמרי' שנקרא שתיה, ואמרי' בש"ס משום שמשם נברא העולם, ודוחק לומר דר"ל שממקומו נברא העולם]: כו) שממנו הושתת ונייסד העולם: כז) המחתה: כח) בק"ק: כט) בין הבדים: ל) ר"ל לא שיזה א' למעלה בחוד הכפורת וז' למט' על עוביה, רק על הארץ נופלי' כולן ולא נגעו בכפורת: לא) *ר"ל כמכה בשבט, שכשמרים ידו מתחלה גב ידו למטה, ואח"כ למעלה, ה"נ בהזא' שלמעלה גב ידו למטה, ובז' שלמטה גב ידו למעלה: לב) דצריך למנות הא' שלמעלה עם כל א' מז'

ר"ע מברטנורה

היה שם ארון(ז): דרך כניסתו. שלא היה מסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו(ט) ופניו לארון: מתפלל תפלה קצרה. וזו היא. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאם שנה זו שחונה פירוש חמה שתהא גשומה. ולא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה. ולא יהיו עמך ישראל צריכים פרנסה זה מזה ולא מעם אחר. ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים. פירוש מפני שהם מתפללין שלא ירדו גשמים: בבית החצון. בהיכל: שלא להבעית את ישראל. שיאמרו מת הוא(י): ב ושתיה היתה נקראת. על שם שממנה נשתת העולם. שבה יסד הקב"ה את עולמו. שתיה יסוד: ג למקום שנכנס. בבית קדש הקדשים: במקום שעמד. בין הבדים: ולא היה מתכוין להזות לא למעלה שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון. והשבע למטה [בעוביה] שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלים: אלא כמצליף. כמלקה הזה(טו) שמתחיל בין הכתפים ויורד למטה כך היה מתכוין שיהיו ח' הזאות הללו בארץ בשורה זו תחת זו: אחת ואחת. שאם לא ימנה

עיקר תוי"ט

הפרוכת בצד א' ויהיו עיניו נזונות מיד מבית ק"הק ועתוי"ט: (ז) כי בבית ראשון שהיה שם ארון לא היה שם אלא פרוכת א' והוא יספר בכאן סדר בית שני שלא היה שם ארון והיה שם שתי פרוכת. הר"מ. ובגמ' והא קתני לבין שני הבדים. אימא כבין שני הבדים: ח) עשן. לשון הר"מ וממתין שם עד שיתמל' הבית עשן ויצא. דאלת"ה מאי לתיפרא דנתמלא כו': (ט) וילפינן לה מדאמר קרא (ד"ה ב' א') ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים דה"ל למכתב מירושלים או מן הבמה כו' לירושלים. אלא ה"ק ויבא שלמה הבמה אשר בגבעון דרך הליכתו וכן לירושלים בבואו מגבעון היתה כהליכה ראשונה: (י) כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראוין או אם ישנה דבר במעשה הקטורת הלא תרא' אמר ה' יתעלה לאהרן. ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת. הר"מ: יא) משניטל. משנגנז לא קתני אלא משניטל תנן כמ"ד ארון גלה לבבל דלא כדתנן במ"ב פ"ו דשקלי' גמ': יב) שם. באמצע בית ק"ק כדאיתא במגילה ד"י ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח: יג) נביאים ראשונים. דוד ושמואל: יד) א' למעלה וז' למטה. דגבי פר כתיב והזה על פני כו' ולפני הכפור' יזה ז' פעמים דגבי שעיר כתיב והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת הרי שבפר מפו' דאותן דלפני הכפורת דהיינו דלמטה שבע. ובשעיר מפורש דאותה שעל הכפורת אחת היא דכתיב והזה אותו וחדא משמע. וכתיב נמי ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. מה ת"ל כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע. וכשם שלמעלה בשעיר א' כך למעלה בפר אחת. גמ': (טו) וכ' רש"י כמצליף לא ידעתי לשונו. ובערוך הביא יודע כמביאו למעלה

תרגומו

בימינו ואת הכף בשמאלו[ח]. היה מהלך בהיכל, עד שהגיע לבין שתי הפרוכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים, וביניהן אמה[ט]. רבי יוסי אומר, לא היתה שם אלא פרוכת אחת[ד] בלבד[י], שנאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. החיצונה היתה פרופה[יא] מן הדרום[יב] [ו], והפנימית מן הצפון[יג]. מהלך ביניהן[יד] עד שמגיע לצפון[טו]. הגיע לצפון, הופך פניו לדרום, מהלך לשמאלו עם הפרוכת[טז] עד שהוא מגיע לארון[יז] הגיע לארון נותן את המחתה בין שני הבדים[יח], צבר את הקטורת

ר"ע מברטנורה

והיה מהלך בהיכל. נכנס ומהלך בתוכה למערב: לבין שתי פרוכת. לפי שנסתפקו בבית שני אם המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים שהיתה בבית ראשון והיה עוביה אמה (ג) אי הותה אמה כלפנים. או כלחוץ. לפיכך עשו שתי פרוכת אחת חיצונה ואח' פנימית. וביניהן אויר אמה לקלוע ביניהן אויר מקום המחיצה: [החיצונה] פרופה מן הדרום. רבנן קאמרי לה דפליגי עליה דר' יוסי. ואמרי והבדילה הפרכת לכם במשכן בלבד נאמר: פרופ'. ראשה כפולה לצד החיצון ונאחזת בקרס של זהב להיות [פתוחה] מן הדרום ועומדת(ה): מהלך ביניהן. נכנס בפריפת הדרום ומהלך ביניה' עד שמגיע לפריפת הצפון: הגיע לצפון. משנכנס לתוך חלל בית קודש הקדשים הופך פניו לדרום לילך עד בין הבדים. שהוא באמצע החלל. שהבדים היו ארוכין על הפרוכת ראשו אחד למערב והשני לו למזרח. אחד בראש הארון לצפון ואחד בראשו לדרום: מהלך לשמאלו עם הפרוכת. שכשמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והפרוכת היתה במזרח נמצא שמאלו עם הפרוכת: עד שהוא מגיע לארון. למקום ארון ולא לארון ממש דבבית שני לא היה

תפארת ישראל

גחלים: ח) *אף שקטורת שבכף חשיב טפי ממחתה, לוקח המחתה בימינו, דמרובה וכבדה טפי, ואפילו ר' ישמעאל כו"הג, שהפינתו טפי משיעור הגחלי'? אפ"ה צריך מחתה בימין, מדהיא חמה [וכהא מבורך כפ"י דמ"ז ס' ד"ה אפילו, דהוא לכאורה דלא כש"ס יע"ש]. ואף דהולכה בשמאל פסולה, זהו בדם אבל בקטורת אינו רק מדרבנן, ובלא אפשר לא גזרו: ט) *שבבית ראשון היה בין היכל לק"ק כותל גבוה ל' אמה, כגובה ההיכל ועובי הכותל אמה, ובבית שני עשו ע"פ הנביא גובה ההיכל עד תקרת ההיכל שהיא רצפת העליי', מ' אמה, ומדאי אפשר לעמוד כותל דק כזה בגובה מ', היו צריכים לעשות פרוכת בין היכל לק"ק, כמו במשכן, ונסתפקו אם קדושת הכותל כלפנים, וא"כ ראוי לתלות הפרוכת לחוץ מהותה אמה, או דקדושתה כלחוץ, וראוי לתלות הפרוכת לפנים מהאמה, לכן עשו ב' פרוכת, א' לפנים מעובי האמה, וא' לחוץ מהאמה: י) *ס"ל דעובי הותה אמה כלפנים: יא) [אנגעהאקט]: יב) ת"ק קאמר לה, ור"ל שהפרוכת שהי' על כל פני המערב, מכותל לפון עד דרום, כנפה התחתון שבדרום נאחזת בקרס זהב לאחוריו ונכפל לצד חוץ, שיהי' עומד פתוח שם: יג) *ולא פרפו גם הפנימי לצד דרום, שלא יזונו הכהני' שבהיכל עיניהן מק"ק: יד) נכנס בפריפת הדרום ומהלך בין הפרוכת: טו) ר"ל עד פריפת הצפון: טז) *וימינו לצד הארון: יז) *ר"ל מקום ארון, דבבית שני מיירי, ושם לא הי' ארון: יח) *כבין הבדים:

ר"ל

עיקר תוי"ט

במי במיא אבל לא מפום דהולכה בשמאל פסולה. וכר"מ מלרף נס כטעם הזה ועתוי"ט: (ג) ולינה יכול' לעמוד בגובה מלה אמה ולהוסי' על עוביה א"א דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל: ד) פרוכת אחת. בעוביה אמה. דס"ל והבדילה הפרוכת היינו בין חלל לחלל דחלל פסולה לה קדש וחלל בלפנים היינה קדשי קדשים א"כ דלמא כביעא ליה דקדושת האמה כלפנים נמצא דלדידיה מתחלת שתיה ולפנים ק"ק כמו במשכן. תוי': (ה) ור"ל שהפרוכת על פני כל הדביר מכותל הלפון עד כותל הדרום. ושם בכותל דרום נכפלה ר"ל היתה לרוכה ילאת לחוץ לתוך ההיכל ונאחזת בכותל הדרום בקרס כו', ועל שם הקרס נקרי פריפה. קרסי זהב מתרגם פורפין דדהב: ו) מן הדרום. ולפי"ז דנמצא מהלך בהיכל עד שמגיע לפרוכה זו בהוא הולך לשמאלו שההולך ממזרח למערב והופך פניו לדרום פונה לשמאלו ובמ"ה לעיל כתב הר"ב דכל פינות כו' לא יהיו אלא לימין. וי"ל כשהוא מהלך עם הפרוכת הפני בתוך הדביר בנמצא שמאלו עם הפרוכ' וימינו מול לארון הקודש. אבל לעבות גם פריפה הא' בלפון לא בעו למיעבד דכבוד הוא לק"ק שלא יהיו נכנסים בשני

הפרוכת

והיום ארבע רבי יהודה אומר, בכל יום שנים(מז) והיום שלש:

פ"ה הוציאו לו(א) את הכף(ב) ואת המחתה(ג)(א), וחפן(ד) מלא חפניו(ה), ונתן לתוך הכף, הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו, וכך היתה מידתה(ו). נטל את המחתה(ז) בימינו

תפארת ישראל

הערביים, נשרפין במערכה גדולה: מז) דס"ל דא"ל א' מיוחד לקיום האש:

פ"ה א) ר"ל הביאו לו לכ"הג מלשכת הכלים את וכו': ב) [לעפפעל] זהב: ג) *מלאה קטורת: ד) מקטורת: ה) *מלוא פיסת ב' ידיו: ו) הכף הי' כמדת חפניו ממש, דבפנים מחזיר הקטורת מהכף לחפניו ומקטיר: ז) של גחלים

ר"ע מברטנורה

(שם) ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שנייה של קטרת (שם) והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה זו מערכה ג' של קיום האש. ומערכה רביעית לאברים ופדרים שלא נתעכלו לית ליה לרבי יוסי דסבירא ליה שאברים ופדרים שלא נתעכלו. בלדי מערכה גדולה הם נשרפים: רבי יהודה אומר בכל יום שתים. דלית ליה מערכה שלישית של קיום האש. ומקרא שלישי של והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה. דריש ליה רבי יהודה שהמבעיר קסמים דקים כדי להצית האש על המערכה הגדולה לא יצית על הרצפה ויעלה כשהם דולקים למזבח. אלא ידליקם בראש המזבח (כב). והלכה כר' יוסי:

פ"ה הוציאו לו. מלשכת הכלים: וכף היתה מדה. כמדתה בחוץ כך מדתה בפנים. מה בחוץ היה חופן בחפניו ממש. ולא בכלי. כך בפנים כשמערה הקטרת מן הכף לתוך חפניו. לא היה מערה בכלי עשוי כמדת חפניו. אלא לתוך חפניו ממש: נטל את המחתה בימינו. לפי שהיא כבדה וחמה וכף הקטרת קלה הימנה. לכך מחתה בימינו וכף בשמאלו(ב): והיה

עיקר תוי"ט

(כב) ולהכי נפקא להו מונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח. ור"י אי מהתם ה"א קאי אארעא ועביד מפוחא קמ"ל: **א) הכף ואת המחתה.** מחתה מלאה קטורת וממנה חפן כו' בגמ': (ב) דאל"ה יליצא בארעא וניזלא בשמי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א ב' ג' ד' ה' ו'. הכ"הג חוטף מהר הגורלות שאחד כתוב עליו לשם ואחד לעזאזל מהקלפי, שלא יתכוון להעלות שם בימינו לסי' יפה [וי"א טרף בקלפי, ר"ל שנענע הקלפי] וכשעלה השם בימינו הסגן אומר אישי כ"הג הגבה ימינך, ואם בשמאל הראש ב"ד אומר כן, הניח הגורל שבימין על השעיר העומד לפניו בימין ושבשמאל על דשמאל, ואומר בשל השם לה' חטאת [השם הויד ככתבו] והכהנים משתחוים ואומרים בשכמל"ו; קושר לשון צמר סרוק מאודם, בתולעת שני בראש שעיר המשתלח, ומעמידו שיהי' פניו נגד שער המזרח ששם יצא; וכן קושר בשעיר הנשחט לחטאת לה' לשון צמר כזה; מיהא כדי שלא יתחלף בשעיר המשתלח, לא בקרניו, כ"א בצוארו; ובשניהם הי' לסימן, דצמר דשעיר המשתלח הי' מתלבן כשהשליכו לצוק וצמר הנשחט הי' מתלבן כשתלו הצמר אחר השחיטה על פתח ההיכל, כשהגיע המשתלח לצוק, והי' סימן טוב לישראל, כמ"ש אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו ואח"כ בא לו הכ"הג אצל פרו פעם שני וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה ודוי שני שהיא בעד הכהנים וכך הוא אומר, אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדיך, כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו; והכהנים עונים בהשתחוי' ואומרים בשכמל"ו, ואח"כ שחט הפר וגמר אחר שחיטה על ידו כלעיל פ"ג; וקבל הכ"הג במזרק דמו ונותנו למי שהוא מנדנדו שלא יקרש ומניח' על הרובד הרביעי שמפתח ההיכל ולחוץ, ונוטל את המחתה דזהב אדום, ודופנה דק להקל על כ"הג, וידה ארוכה כדי שתגיע תחת זרוע דכ"הג ושתהי' זרוע מסייעתו, והי' לה ניאשתיק [והרמב"ם השמיט זה בה' יוה"כ פ"ב; ונ"ל דעל זה רמז הפייטן בעבודה ליוה"כ באמרו קיש צעדיו לפרכות וכו', והתורני הר"ר וואלף היידענהיים ז"ל במחזור שלו שכ' בפירושו שם קול הקשת הילוכו ע"י פעמונים, במח"כ שגה בזה, דהרי לא הי' לבוש בבגדי זהב וכן שגה עוד במקום הנ"ל שכ' רום מעלה למעלה מחוט הסיקרא דחוט הסיקרא דפרוכתי מניין ולא הי' אלא במזבח החיצון] והיתה בת ג' קבין ועלה לראש המזבח באמצע וכן יורד בלי להקיף למעט הטרחה ופנה גחלים אילך ואילך וחתה מהגחלים שבאמצע האש שנתאכלו היטב [שלא יהיו כאודים שמעלים עשן], נמערב שבמזבח שנא' מעל המזבח מלפני ה', ויורד ומניחה על הרובד הרביעי שבעזרה מחוץ לפתח ההיכל כלעיל ומוציאין לו את הכף דזהב מלשכת הכלים להקטיר קטורת כלקמן פ"ה; וד' מערכות היו, א) מערכה גדולה להקריב אברי תמיד; ב) לגחלי' לקטורת דהיכל; ג) לקיום האש; ד) לגחלים דקטורת ק"ק; משונה הי' הקטרת קטורת ביו"הכ מכל היום, דבכל יום חותה בשל כסף, בת סאה, ומערה לדזהב בת ג' קבין, כביד', וידה קצרה, וזהבו ירוק, ומקריב משקל חצי מנה קטורת דקה בשחרית וכן בין הערבים; ולא הי' מערכה ד' לגחלים דקטורת ק"ק דלא הי' מקטיר אלא בהיכל; משא"כ ביו"הכ חתה מיד במחתה של ג' קבין שיעור הקטורת, והיא קלה, ומזהב אדום, וידה ארוכה לאחז' תחת זרועותיו, כשיחפון בפנים, ומוסיף עוד מלבד השיעור הנ"ל שמקטיר במזבח הזהב. מלא חפניו בק"ק, והקטורת היא דקה מן הדקה:

היתה כבדה[לב] והיום קלה[לג]. בכל יום היתה ידה[לד] קצרה והיום ארוכה[לה]. בכל יום היה זהבה ירוק, והיום אדום[לו], דברי רבי מנחם. בכל יום מקריב פרס[לז] בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו[לח][טז]. בכל יום היתה דקה, והיום דקה מן הדקה[לט][יז]: **ה** בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש ויורדים במערבו[מ][יח], והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע[מא] (נ"א והיום עולים באמצע ויורדים באמצע) רבי יהודה אומר, לעולם הכהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור והיום מן הקיתון[מב] של זהב[מג][יט], רבי יהודה אומר, לעולם כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב: **ו** בכל יום היו שם ארבע מערכות[מד] והיום חמש[מה][כא], דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר, בכל יום שלש[מו] והיום

ר"ע מברטנורה

כבדה. שהיה דופנה עבה: היום קלה. שהיה דופנה דק: והיום ארוכה. כדי שתהא זרוע של כ"ג מסייעתו: והיום אדום. מזהב הקרוי זהב פרוים על שם שדומה לדם פרים(טו): פרס. חצי מנה: דקה מן הדקה. דכתיב (**ויקרא י"ו**) ומלא חפניו קטרת סמים דקה. ומה תלמוד לומר. והלא כבר נאמר (**שמות ל'**) ושחקת ממנה הדק. אלא לומר לך שקטרת של יום הכפורים תהא דקה מן הדקה: **ה** בכל יום עולין במזרחו של כבש. דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין שהוא למזרח(יח) שהרי הכבש בדרום לכך עולין במזרחו של כבש שסמוך לפנות לימין: והיום כהן גדול. משום כבודו להראות חשיבותו שהוא כבן בית והולך במקום שהוא חפץ מה שאין שאר כהנים רשאין לעשות כן: **ו** בכל יום היו שם. במזבח החיצון. ארבע מערכות. של עצים שמבעירים עליהם האש. אחת מערכה גדולה שמקריבין עליה התמיד. ואחת מערכה שניה שממנה נוטלים אש למזבח הקטרת. ואחת מערכה של קיום האש שלא הסור מפס אש לעולם ואחת מערכה של אברים ופדרים של תמיד של בין הערבים (כ) שלא נתעכלו מבערב ולא נשרפו כל הלילה שורפין אותם במערכה זו. ומוסיפין ביוה"כ עוד מערכה אחת ליטול ממנה גחלים לקטרת לפני ולפנים: ר"י אומר בכל יום ג'. דתלתא קראי כתיבי (**ויקרא ו'**) על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר זו מערכה גדולה. ואש

תפארת ישראל

לב) שהי' דופנה עב: לג) דופנה דק: לד) [האנדגריפף]: לה) כדי שתהי' זרוע הכו"הג מסייעתו כשיחפון בפנים [עי' פ"ה מ"א]: לו) *שהוא ביותר מזהב ירוק: לז) *קטורת משקל הלימנ': לח) דמלבד שיעור הנ"ל שמקטיר במזבח הזהב, מקטיר ג"כ מלוא חפניו בק"ק: לט) *זו שמכניס לק"ק: מ) דכבש הי' בדרום במזבח, והעולה בה פונה לימינו, שהוא למזרח הכבש, דכל פינות שאדם פונה, ראוי שיהי' לימין; ומה"ט כשיורדים, יורדים במערב הכבש, שהוא לימין היורד: מא) משום כבודו, שהולך במקום הנאות להלוך: מב) [קריגכען]: מג) משום כבודו לא יקדש מהכלי שהשאר הכהנים מקדשין ממנו: מד) *בד' מקומות על מזבח החיצון, היו עצים ואש סדורו'; א' מערכה גדולה להקרבת איברי התמיד, הב' לגחלי' לקטורת הג' לקיום האש, הד' לאברי תמיד של בין הערביים שמאתמול שלא נתעכלו עדיין: מה) דמוסיף א' לגחלי' לקטורת שבק"ק: מו) דס"ל דאברים שנותרו מתמיד של בין הערביים

עיקר תוי"ט

על ממונן הקל כו'. גמ': (טו) ותלות היום להציל דם הבל לפני ולפנים ולפני הפרוכת ועל מזבח הפנימי: טז) מלא חפניו. שמכניס לפני ולפנים לבד מפרס של שחרית ושל ערבית הניתן על מזבח הפנימי. רש"י: יז) מן הדקה. ע שהיה מכניס לפני ולפנים היה מחזיר עי"כ למכתשת ושוחקה הדק רש"י: (יח) בגמרא יליף לה מים שעשה שלמה על י"ב בקר ג' פונים לפונה וג"פ ימה וג"פ נגבה וג"פ מזרחה. דמונה והולך שמקיף את הים ובא לו מלפון למערב וממערב לדרום וכו' דדרך ימין מקיפה: יט) זהב. דנבל כלי שרת מקדש דכתיב וכחלו כרבות שלא כלי שרת. תו': (כ) וגפקא מילה. ורבנן ול"ו לא דרשי. גמ': כא) חמש. נפקא לה מוהאש ולפי' למאן דלא דריש וי"ו. וי"ו ה"א דריש. גמ':

על הרובד הד' שבהיכל(כא) כדי שלא יקרש(כב) נטל(כג) את המחתה ועלה לראש המזבח ופנה גחלים אילך ואילך, וחותה(כד) יא) מן המעוכלות יב) הפנימות(כה), וירד(כו), והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה(כז) יג): ד בכל יום(כח), היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב(כט), והיום חותה בשל זהב ובה היה מכנים(ל)· בכל יום חותה בשל ד' קבין ומערה בתוך של ג' קבין(לא), והיום חותה בשל ג' קבין, ובה היה מכנים(לב) רבי יוסי אומר, בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של ג' קבין, והיום חותה בשל שלשה קבין ובה היה מכנים· בכל יום

היתה

תפארת ישראל

יקרש על אחר שיקטיר הקטורת ויכניס הדם [הרגוס או מעוך, דמרים]: כא) נ"ל דהאי שלא יקרש אהרווי' קאי, דלהכי היה ממרס ולהכי ג"כ דוקא ארובד הד' דהיינו סמוך להיכל בתוך ד' אמות, כדי שלא יקרוש, כשיוליכנו הכ"ג לשם להיכל אפשר שיקרוש בדרך, דכל כמה שאפשר למנוע הקירוש שפיר טפי: כב) *בש"ס קאמר שמהיכל, ור"ל שעומד הממרס, על השורה הד' שבאבני הרצפה מפתח ההיכל ולחוץ: כג) הכו"הג: כד) *ר"ל לקח גחלי' בוערות במחתה: כה) ר"ל מהגחלים שבאמצע שהם שנתאכלו היטב, שלא יהיו כאודים שמעלים עשן. [אב"י וקשה מפני מה לא הזכירה המשנה דין המוזכר בקרא [ויקר' טז יב] ולקח וכו' גחלי אש מעל המזבח לפני ה' מצד שלפני הפתח והיא צד מערבי, וכה"כ, ורמב"ם הלכות יה"כ פ"ד ה"א הזכיר רק שנטל האש מעל המזבח מסמוך למערב ולא הזכיר שנטל מהמעוכלות הפנימיות, ותמה הר"כמ; ורתוי"ט כתב שהרמב"ם לא גרסו כלל במשנה. ולע"ד נ"ל דבאמת לרמב"ם פנימיות דאמרה המשנה היינו הסמוך למערב שהוא צד פנים דק"ק ודו"ק]: כו) מהמזבח: כז) *ר"ל הניח המחתה על הרצפה אצל הממרס בדם מדצריך לחפון אצל המחתה העמיד אצל חוץ מההיכל, דהיינו אצל העזרה, מדאינו רק מכשיר לקטורת; משא"כ הדם דאיהו גופי' מכפר, העמידו אצל פנים סמוך להיכל [כך נ"ל]: כח) כשחותה גחלי' לקטורת בכל יום: כט) *ולא חתה בשל זהב שלא להפסיד ממון של ישראל: ל) שלא להטריח הכו"הג: לא) *דג' קבין הו' השיעור להקטרת הקטורת. ולא לקח מיד בשל ג' קבין? מדמתפזרים גחלים בירידתו מהכבש, שהמחתה צריכה להיות גדושה, מפני הכבוד:

שהיה

ר"ע מברטנורה

שעשה עבודת הקטרת: על הרובד הרביעי. כל שורה ושורה של אבני הרצפה קרויה רובד. וא"א לפרש רובד הרביעי שבהיכל(י) שורה רביעית שבתוך ההיכל מפתח ההיכל ולפנים דהא כתיב (ויקרא טז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד וכו' אלא תני רובד רביעי של היכל. כלומר רובד הרביעי שבעזרה. כשיוצא מן ההיכל לעזרה. מונה את הרובדין ומניחו על הרובד הרביעי. ושם עומד הממרס בו. דאלו בתוך ההיכל אי אפשר כדאמרן: וצובר את הגחלים ומניח את המחתה עד שיחפון בחפניו הקטרת. ויתן לתוך הכף. ואחר כך יכניס כף ומחתה לפנים: ד בכל יום. כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטרת להכניס על מזבח הפנימי לקטרת שחרית וערבית: חותה בשל כסף ומערה בשל זהב. ואינו חותה בשל זהב שמתוך שהגחלים שוחקת הכלי ומחסרתו. והתורה חסה על ממונן של ישראל(יד): והיום חותה בשל זהב. שלא להטריח על כהן גדול לערות מכלי אל כלי:

כבדה

עיקר תוי"ט

ובאמצעית מתורגם מכות אצל דמרים פסדין: (י) ונדקדק בעזרה ש"מ תרתי. חדא דאולם והיכל חדא קדושה. ואולם נמי א"א מיקרי והוא קרבת כדא בגמ' ועוד ש"מ דהוי לאולם. דכל העזרה לא פרכי בשעה שמקטירין לפני ולפנים כת"ק דקפ"ק דכלים כפי' הר"ב שם. אבל כפי הנראה מסוגיא דגמ' דהכא. דליכא פלוגתא בהכי. וגר"י נמי לא פרכי בין האולם ולמזבח בשעה שמקטיר לפני ולפנים. תוי"ע: יא) וחותה. לשון עברי הוא לחתות אש מיקוד הר"ן: יב) המעוכלות. כמו המאוכלות דאהו"ע מתחלפי בעי"ן שהם ממולא ה' ופי' הר"ב שם הגחלים שבאמצע שנתאכלו היטב ואין קרויים להיות דשן ועתוי"ט: יג) שבעזרה. לכאורה היינו שבין ריפא לקיפא דבריפא מונה מן ההיכל ולחוץ והכא מונה מירידתו מן הכבש והוא פונה למול ההיכל דאל"ה אלא דהכא נמי ברובד דלעיל איירי. מ"ש דהכא תנן שבעזרה ובריפא תנן שבהיכל אצריך הני של היכל. ומיהו בתו' נראה דבהדא רובד איירי דאמר בריפא כיון מתני' על כו' שבעזרה: (יד) שנ' וצוה הכהן ופנו את הבית על מה חסה התורה על פכין של כלי חרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה

על

לא היה צריך לומר חטאת, אלא לה'. והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד[ט]: **ב** קשר לשון של זהורית[י] בראש שעיר המשתלח[יא] והעמידו כנגד בית שלוחו[יב]. ולנשחט[יג] כנגד בית שחיטתו[יד]. בא לו אצל פרו שנייה[טו] וסומך שתי ידיו עליו[טז], ומתודה. וכך היה אומר, אנא השם, עויתי, פשעתי, חטאתי[יז] לפניך, אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך, אנא השם, כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים, שעויתי ושפשעתי, ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן[ג] עם קדושיך, ככתוב בתורת משה עבדיך, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו, והן עונין אחריו, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד[יח]: **ג** שחטו[יט][ח] ויקבל במזרק את דמו, נתנו למי שהוא ממרס[ט] בו[כ] על

ר"ע מברטנורה

אומר לא היה צריך כו'. ואין הלכה כרבי ישמעאל: והן עונים אחריו. כשמזכיר את השם: **ב** לשון של זהורית. למר צבוע אדום: כנגד בית שלוחו. כנגד שער שיוליאו בו: ולנשחט. היה קושר לשון של זהורית(ג) כנגד בית שחיטתו. כלומר בצוארו. והשתא לא אתי לאתחלופי בשעיר המשתלח שזה בראשו וזה בצוארו ותרווייהו בשאר שעירים לא מתחלפי. שאלו לשון של זהורית קשורה בהם. ושעירים האחרים אין לשון של זהורית קשורה בהם: עויתי פשעתי חטאתי. מתניתין ר"מ היא דיליף מקרא דכתיב (**ויקרא י"ו**) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל. ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. אבל חכמים פליגי עליה ואמרי עונות אלו זדונות(ד). ופשעים אלו מרדים(ה). חטאים אלו שגגות(ו). לאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות בתמיה אלא אומר חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר (**תהלים ק"ו**) חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו. והלכה כחכמים. ומהו זה שאמר משה (**שמות ל"ד**) נושא עון ופשע וחטאה. כך אמר משה לפני המקום בשעה שישראל חוטאים ועושים תשובה עשה להם זדונו' כשגגות(ז): **ג** ממרס. מניע ומנער ומערב בו שלא יקפה כשיהיה עד שיעשה

תפארת ישראל

ט) *כך אומרי' בהשתחוי', מדהזכיר השם ככתבו [עי' פ"ו סי' יע]: י) *צמר סרוק [קארמאזין]: יא) בין קרניו: יב) *פני השעיר נגד שער המזרח שדרך שם יוליאוהו: יג) הי' קושר זהורית: יד) ר"ל בצוארו, שלא יתחלפו זה בזה, ולקחו זהורית מדכתיב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, והי' סימן טוב לישראל שילבין הזהורית שבשעיר המשתלח כשהשליכו מהצוק; והזהורית שבשעיר הנשחט, כשהטוהו אלו הזהורית על פתח ההיכל, וכשהגיע השעיר הנשלח, להמדבר, הי' זה הזהורית שעל הפתח מלבין [ספ"ו]: טו) ר"ל פעם ב': טז) בין קרניו: יז) *זו דברי ר"מ, שנאמר והתודה עליו עונות בני ישראל, לכל פשעיהם, לכל חטאותם; אבל חכ"א, חטאתי, עויתי פשעתי, לחטא שוגג, ועון מזיד, פשע מרד, והרי צריך להתוודו' על הקל קל תחלה; ואף דהקרא זכרם להיפך? הכי קאמר קרא ע"י שיתוודה, עונות ופשעים, יתשו ויתהפכו כולן לחטאים, ר"ל לשגגות: יח) *בהשתחוי', מדהזכיר השם ככתבו: יט) *אבל לא קרצו, כלעיל [פ"ג סי' כ"ג]? לעבודת היום מדאו' אין כשר רק בו, ואף דצריך לקבל הדם תכף, לגבי עבודת היום זריז הוא [כיומ' ד"ע ע"ב], ובל"ז יוכל לקבל תכף: כ) ר"ל להגים ולמעך בדם שלא יקרש

עיקר תוי"ט

(ג) ולקחו של זהורית דלסמכוהו אקרא אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ומה שבתוב ולבעי אדום. תרגום תולעת שני. ולבע זהורית. הר"מ: ג) **ובני אהרן.** דהכי זימני כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו. קמא לטומאתו ועונות ביתו. והגיין על אחיו הכהנים שכלן קרוין ביתו שנאמר בית אהרן. וכך הוא יפה להתודות בתחלה עליו ועל ביתו דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב. גמ'. ותו' מקשה בגמ' היכי מכפר לכו בפר דלאו דהו ומשני דהמנא הפקיר ממונו שלו לכל אחיו הכהנים: (ד) וכה"א. הכרת הכרת הנפש ההיא עונה בה: (ה) וכה"א מלך מואב פשע בי: (ו) וכה"א נפש כי תחטא בשגגה גמ': (ז) כ"ה בת"כ ובגמ' לגירסא דר"ח והר"מ פי' דס"ל לחכמים. דבפירקא לא קא מיירי קרא ולא בא הכתוב אלא לבאר מיני השומם: ח) **שחטו.** כל' דה"נ קבלו ומרק אחר על ידו כמו בתמיד בפ' דלעיל אלא שקבל התגא בלבושו ומשך להלעיל דזיל בתר עשאל: ט) **ממרס.** והמלה עברית דיהוקאל מ"ו ומן בלישת הרין לרוש לת הקולת ובלרמים

פ"ד טרף בקלפי[א], והעלה שני גורלות[ב], אחד כתוב עליו לשם, ואחד כתוב עליו לעזאזל[ג] הסגן בימינו[ד] וראש בית אב משמאלו. אם של שם עלה בימינו, הסגן אמר לו אישי[ה] כהן גדול, הגבה ימינך, ואם של שם עלה בשמאלו. ראש בית אב אומר לו אישי[א] כהן גדול הגבה שמאלך, נתנן על שני השעירים[ו] ואומר לה' חטאת[ז], רבי ישמעאל אומר[ח]

לא

תפארת ישראל

פ"ד א) **ר"ל** הכו"הג חוטף אחד הגורלות מתוך הקלפי, שלא יתכוון להעלות של שם מימינו, שזה הי' יפה לו, וי"א טרף בקלפי **ר"ל** נענע הקלפי, כמו בלים טרופות: ב) א' בימין וא' בשמאל: ג) *כך נקרא כל הר זקוף וקשה כאבן [יומא ס"ז ב']: ד) ר"ל שעומד לימינו של כו"הג; ואע"ג שכבר אשמעינן כן [פ"ג מ"ט], נקט לה הו הכא להודיענו הטעם למה כשהשם עלה בימינו הסגן א"ל הגבה וכו' היינו משום שהסגן עמד באותו לד, ולא משום שבא הכו"הג מדעלה השם בימינו יחשיבוהו שיאמר לו הסגן שחשוב טפי מהראש בית אב: ה) אדוני: ו) הגורל שהעלה בימין הניח על השעיר שעומד מימינו, ואותו שבשמאל הניח על השעיר שבשמאלו: ז) *ואע"ג דבנדרים [ד"י ע"ב] אמרי' דלא לימא, לה' עולה לה' שלמי', דלמא ממליך אחר שאמר לה', ויהיה מזכיר השם לבטלה [תוס' ישנים הכא]? כ"ל דהשם בנדבה לשייך בהו ממליך משא"כ הא בחובה. והו דכבר הניח הגורלות, להכי תו לו חיישי' שמא ממליך: ח) כו"הג הי':

ר"ע מברטנורה

פ"ד טרף בקלפי. טרף חטף ולקח כאתוה בחטיפה: [בקלפי. שהכינו למעלה וקלפי היתה שם ולמה בחטיפה] כדי שלא יתכוין להבין במשמושו איזה של שם ויעלנו בימין לפי שסימן יפה היה כשהיה עולה בימין: והעלה שני גורלות. אחד בימין ואחד בשמאל. והשעירים עומדים אחד לימין ואחד לשמאל ונתן גורל שעלה בימין על שעיר של ימין וגורל שעלה בשמאל על שעיר של שמאל: לה' חטאת. שם המפורש היה מזכיר והוא שם של יו"ד ה"א כמו שהוא נכתב: ר"י

אומר

כך

עיקר תוי"ט

א) אישי. אחי:

ולקחו

הלכתא גבירתא. כללא דס"ג.

מנה ודערבית של י"ב מנה ג"כ שרי, דמותר לפחות בדשחרית ולהוסיף בדערבית, רק שיהי' הכל ביחד ל' מנה] ומקדש ידיו ורגליו ובא לו אצל פרו שהביא משלו שעמד בצפון העורה בין האולם ולמזבח [דאע"ג דכל צפון העורה כשר לשחיטה, משום חולשה דכ"הג מקריבין השחיטה להיכל שלא יכביד עליו הולכת הדם] הפר ראשו לדרום ופניו מעוקם למערב כנגד ההיכל וכדי שלא יהי' גנאי למזבח כשיגלה בית רעי ויטיל גללים, להכי עמד בעיקום עם הראש לדרום, שיהי' אחוריו לצפון, לא כלפי מזבח, למורח] והכה"ג עומד במזרח ופניו למערב וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה כן „אנא השם [הזכיר שם הויה ככתבו] חטאתי, עויתי, פשעתי, לפניך אני וביתי, אנא השם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים, שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ככתוב בתורת משה עבדיך לאמר, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' [הזכיר שם הויה ככתבו] תטהרו", והכהנים עונין אחריו בהשתחוי' משום ששמעו השם ככתבו „בשכמל"ו;" בא לו למזרח העורה לצפון המזבח [ולא הכניסו השעירים כהפר בין האולם ולמזבח, שעדיין הי' זמן רב קודם שחיטת השעיר, וידויו עליו ע' תפארת] והסגן מימינו וראש בית אב של אותו יום [שכל בית אב הי' להם ראש], משמאלו [עי' הטעם בתפארת] ושם ב' שעירי', ומצותן שיהיו שוין במראה ובקומה ובדמי' ולקיחתן כאחת, ובדיעבד אעפ"י שאינן שוון, או שלקח אחד היום ואחד אחר זמן רב כשרה, וקלפי היתה שם [הוא כלי חלול המחזיק ב' ידים, להכניסם בתוכו בלא להתכוין ליקח דוקא הגורל לשם בימין, וכלי זה חול], ובקלפי ב' גורלות שוין [שלא יהי' א' גדול וא' קטן, א' כסף וא' זהב], וכשרים מעץ או אבן או מתכת, ובתחלה של אשכרוע [בוקסבוימהאלץ] היו, ואח"כ עשאן הכ"הג בן גמלא מזהב ושבחוהו: ((מ"ר, י"א · כ"הג בן קטין הי' עושה י"ב דדין לכיור שיקדשו בו כפעם אחד הי"ב כהנים שזכו בתמיד דהשוחט א"צ קידוש; ועשה מוכני [מאשינע] לכיור בשקעו בכל לילה לבור שיהיו מימיו מחוברין ובל יפסלו בלינה; מונבז המלך עשה כל ידות הכלי' די"הכ דזהב; הילני אמו עשתה מנורה דזהב על פתחו דהיכל שהי' גבוה ק' אמה שעמד בראש הר הבית, וכשהחמה עולה הי' הנברשת מבריק ומתנוצץ ויודעין בירושלים זמן ק"ש, ועשתה טבלא דזהב שפרשת סוטה כתובה עלי', שלא יטלטלו ס"ת לכתוב ממנה; איש אחד נקנור הביא דלתות נחושת קלל לבי"המק ממצרים ונעשה נס לדלתותיו על הים והוקבעו בשער המזרח נגד פתח ההיכל וזכר כל צדיקים אלו לברכה; משא"כ בית גרמו, שלא רצו לגלות הסוד שהיו יודעין לאפות הלח"הפ כמין תיבה פרוצה בתנור בלי שישבר; ובית אבטינס שידעו מין עשב שנקרא מעלה עשן שע"י עגן הקטורת מתמר ועולה כמקל וקו ישר, ולא גלוהו, וכן הגרום בן לוי שהי' יודע להוליד קול נעימה בשיר ע"י תנועות אצבעותיו על פיו, וכן בן קמצר שידע לקשור ד' קולמסין על ד' אצבעותיו וכתב שם הוי' רצוף, אלו הוזכרו לגנאי ושם רשעי' ירקב)):

של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת(סו). הגרוס בן לוי(סז) היה יודע פרק בשיר(סח) ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב(סט). על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה, ועל אלו נאמר(ע) ושם רשעים ירקב:

פ"ד

ר"ע מברטנורה

לא רצו ללמד על מעשה הקטרת. מכירין היו בעשב אחד ששמו מעלה עשן. וכשהיו מערבים אותו עם סממני הקטרת היה עשן הקטרת מתמר ועולה כמין מקל ולא הי' פונה אילך ואילך: פרק בשיר. הכרעת קול נעימה: על מעשה הכתב. קושר ארבעה קולמוסים בארבע אצבעותיו וכותב שם בן ד' אותיות כאחת: על הראשונים. בן גמלא. ובן קטין. מונבז. והלני אמו. וניקנור: ועל האחרונים. בית גרמו. ובית אבטינס(כו). הגרוס בן לוי. ובן קמצר. ואף על גב דבית גרמו ובית אבטינס. נתנו טעם לדבריהם שלא רצו ללמד שלא ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודה זרה בכך. לא קבלו חכמים את דבריהם:

פ"ד

תפארת ישראל

סו) *מכירין היו בעשב שנקרא מעלה עשן, שע"י ידו עשן הקטורת מתמר ועולה כמקל, ולא יפליג לכאן ולכאן [ותמוה דבש"ס לאמרי' דאייתי אומני' מאלכסנדרי', שלא ידעו עשב הנ"ל, והכי לאמר [יומא נ"ג א'] אם חסר מעלה עשן חייב מיתה? [ועמג"א קל"ב ה']? וכ"ל דהכונה מיני מעלה עשן היו דהיינו עשבים הבוערים שלא יפזר הקטורת, רק יעלה עשן; אבל המין המובחר שנשמר כמקל, ומתקבל על כותלי הבית [כש"ס], הי' להם נבות]: סז) *ממונה על השיר, [כשקלי' פ"ה]: סח) *הכרעת קול נעימ' [ווערגאליאן] ע"י תנועות אצבעותיו על פיו: סט) *שקשר ד' קולמסין בד' אצבעותיו וכותב שם הוי' רצוף, דכך נלוה לכתבו [כי"ד רע"ו]: ע) *כ"ל דלהכי לא תני על האחרוני'? דלא למכלל בהדייהו גרמי ואבטינוס, שעשו תשובה, שלא יעבוד בכך ע"ז, להכי קאמר על אלו, ר"ל קמצר ודומיו שלא השתנו:

פ"ד

עיקר תוי"ט

(כו) ולית מס' דלא נאמר וגם כו' אלא על בן קמצר וחביריו ועמא דאותן שמלא שבתה לדבריהם נתקבלו. ותשובת בן קמצר לא נתקבל עתוי"ט:

פ"ד

הידושים

[מ"ה שתפש לינתן; כ' רבינו אאמו"ר הגאון"ל ח"ל, זהו כר"ש דפוטר שאינו מתכוון לאיסור, והק' תוס' הכי מודה ר"ש בפסיק רישא? ר"ל מדנעשה אחר שסילק ידו הרי, כנילוד אחר שסילק ידו [כמג"א שט"ז]; ואף דהתם שאני דמתוסף צידת נילד, מש"כ כשאינו מתכוון מעשה מדמחייב באפיי' אף דנלפה אחר שסילק ידו [שבת ד"ד א']? התם מכוון לאסורו, מש"כ הכא לא מכוון לאיסור:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א, ב', ג', ד', ה'. התורם ת"הדש מסדר מערכה גדולה ואח"כ מערכה קטנה שני' [שהי' בצדה שממנה לוקחין אש במחתה לקטורת בכל יום] ואח"כ מעלה ב' גזירי עצים ומניחין על מערכה גדולה להרבות האש ואח"כ נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי שרת הצריכין להן כל יום שהן צ"ג, וכשמגיע זמן שחיטת תמיד דשחר שהוא קודם שתעלה החמה, משיאיר פני כל מזרח, אומר הממונה על הפיים שהוא הסגן "צאו וראו ממקום גבוה אם הגיע זמן השחיטה", והרואה אומר "ברקאי?", והוא אומר "הן", משקין התמיד מים בכוס של זהב, זה שוכה בשחיטתו [והאיך הי' בי"הכ שהעבודה רק בכ"הג? עי' לעיל ספ"ב בה"גב, בענין הפיוסים שהיו בי"הכ] מושכו לבית המטבחים [הוא המקום שבצד המזבח דהיצון], והולכין אחריו הכהנים שזכו להעלות האברים [ובי"הכ עי' לעיל ספ"ב לענין הפיוס], ושוהין שם עד שפתחו שער ההיכל הגדול, ובשעת פתיחת השער שוחטין את התמיד כן הוא בשאר הימים; ובי"הכ כשיגיעו לשחוט התמיד פורסין סדין של בוץ בין כה"ג ובין שאר העם על פתח בית הטבילה, כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי לבן דבוץ לא בבגדי זהב, ובית הטבילה זו הי' בחול במקום שע"ג שער המים [דשאר טבילות די"הכ היו בקודש בלשכה בעזרה, שנקרא' ע"ש הבונה בית הפרוה] ופושט בגדי חול וטובל דכל העושה צרכיו הגדולים טעון טבילה, אעפ"י שהי' כבר במקדש, והרי אין אדם נכנס לעזר' לעבודה אפילו טהור עד שיטבול, וכל העושה צרכיו הקטנים צריך קידוש ידים ורגלים], ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו לא מכיור אלא מקיתון [פה] דזהב, וכן היו כל הקידושין בי"הכ, ושוחט התמיד, ומניח אחר לגמור השחיטה ומקבל הכ"הג את הדם וזורקו על המזבח כמצוותו, ואח"כ נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב את הנרות, דהיינו ב' נרות המנורה שנשארו אחר שכבר הטיבו הכהנים ה' נרות קודם הקטר' [ולרמב"ם הטב' היא הדלק'] ומקטיר הראש ושאר אברי התמיד כסדר שהוזכר לעיל פ"ב, שהרי כבר ביני ביני כבר הפשיטו ונתחו התמיד והעלו האברים לכבש והחביתין [עי' תפארת פ"ב מ"ג] והנסכים כלו' הסולת והיין, ואח"כ מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום: מ"ו, ז', ח', ט'. הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה בית הטבילה זה, פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם, מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל ולובש בגדי לבן בוץ דק מאוד שיר שווים עם אלו דבין ערבים ל' מנה, ורמב"ם בה' י"הכ השמיטו, דנקטו ככיפור מעשה שהי', ובהיו דשל שחרית של ח"י

מנה

גורלות[נא], של אשכרוע[נב] היו, ועשאן בן גמלא[נג] של זהב, והיו מזכירין אותו לשבח: י בן קטין[נד] עשה שנים עשר דד לכיור[נה], שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני[נו] לכיור, שלא יהיה מימיו נפסלי'[כג] בלינה[נז]. מונבז המלך[נח] עשה כל ידות הכלים[נט][כד] של יום הכיפורים של זהב[ס]. הילני אמו עשתה נברשת[סא] של זהב[כו] על פתחו של היכל[סב]. ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה[סג]. נקנור נעשו נסים לדלתותיו[סד]. והיו מזכירין אותו לשבח: **יא** ואלו לגנאי, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים[סה].

של

תפארת ישראל

נא) [לאהזע]: נב) [בוקסבוימהאלץ]: נג) יהושע בן גמלא כ"הג: נד) כ"הג הי': נה) *כדי שי"ב כהני' שזכו בתמיד כלעיל [פ"ב מ"ו] יקדשו בב"א, דהשוחט א"צ קדוש, מדכשר בזר: נו) [ראד]: נז) שע"י המוכני משקעין הכיור בבור, ויהיו מימיו מחוברין ולא יפסלו בלינה: נח) *לרש"י [ב"ב די"א א'] מזרע חשמנאי הי' הוא והילני אמו. ובב"ר [פמ"ו] איתא דמונבז וזוטוס, בניה של הילני המלכה נתגיירו; וכמו כן איתא ביוסיפון רומי [ספר ב' פ"ג], שהיו מלכי אדיאבני [הוא מהוז בארמעניען] ונתגיירו בנעה, ואחרי מות איזאטי הוא בזיטוס, מלך מונבז, ומונבז זה קודם שמלך הלך ה"א והילני אמו לירושלים ושהו שם כמה שני'. וגם אחרי מלכו, נשארו בניו גרי צדק על אדמת הקודש, [כש"ס נדה י"ז א'], ועי' ספר יחסין [דקמ"א א'] ועי' מאור עינים [פנ"א וכ"ב]; נט) [האנדגריף]: ס) בקתות הסכיני' וכדומ', שא"א לעשות הכלים עצמן מזהב: סא) מנורה: סב) *ומפני שההיכל גבוה ק' אמה [חוי"ע מדות פ"ד], ועומד בראש הר הבית, לפיכך כשהחמ' עולה, הי' הנברשת שעשוי מזהב מולהב מבריק ומתנוצץ, והיו יושבי ירושלים יודעין שהגיע זמן ק"ש: סג) *שלא יצטרכו לטלטל ס"ת לכתוב ממנה: סד) *שהביא דלתות נחושת קלל [מעססינג בל"א] לבהמ"ק וכשעמד שער בים, שטילו א' לים, וכשרצו להטיל השניי', הצטער להתייגע לריק. והניח א"ע עליה, ואמר הטילוני עמה; מיד נח הים; כשבאו לנמל, ראוה, גם האחרת מבצבצת מתחת הספינה שנאחזת פרופה שם. — ולזכרון הנס, העמידו הדלתות הללו, לשער מזרח שהיו נגד פתח ההיכל: סה) *דמדעשוי כתיבה פרוצה, נוח להשבר, אם לא שיאפוה מתוך התנור, ועי"ז לא נאפה יפה ומתעפש; אבל אלו ידעו לאפותו בתנור בלא ישבר:

מכירין

ר"ע מברטנורה

של אשכרוע. בוש"ו בלע"ז מין עץ וחשוב הוא: בן גמלא. יהושע בן גמלא כשנתמנה להיות כהן גדול. עשאן של זהב: י בן קטין. כהן גדול היה: עשה שנים עשר דדין לכיור. כדי שיהיו שנים עשר כהנים הזוכים בפיים של תמיד השחר מקדשים בבת אחת. ואף על פי ששלשה עשר כהנים היו. כדאמרן בפירקא בראשונה. לא עשה דד לשוחט. שהשחיט' כשרה בזר: מוכני. גלגל. לשקעו בבור שיהיו מימיו מחוברים בבור ולא יפסלו בלינה(כב): נברשת. מנורה(כה): שפרשת סוטה כתובה עליה. ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנה פרשת סוטה: ניקנור. שם אדם: נעשו נסים לדלתותיו. שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות. בחזרתו עמד שער גדול בים לטבען. נטלו אחד מהן והטילוהו בים להקל מעליהם בקשו להטיל האחרת אמר להם הטילוני עמה מיד נח הים מזעפו כיון שהגיעו לנמל של עכו. היתה מבצבצת ויוצאת מתחת דופני הספינה: **יא** לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. שלא היו יודעים שאר אומנין לרדותו מן התנור שלא יהא נשבר מפני שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה:

לא

עיקר תוי"ט

(כב) ואע"פ שאפשר לשלשלו לבור והוא נובל מאליו אלא ירא שמא יתקלקל או ישבר א"נ דרך כבוד הוא. שלא לשלשלו ושיפול מאליו אלא יגלגלוהו כאדם המשם על כליו כ"ש כלי שרת: (כג) נפסלין. לפי שקדשו בכלי ולא כבוד קדשים הוא לפסול מים קדושים. הר"י: (כד) ידות הכלים. דאותן שא"א לעשות עצמן של זהב שהן שכינים או קרדומים הלכך עביד הידות דזהב. גמ': (כה) ודומה לו בדניאל ה' לקבל נברשתא דדהבא הר"י: (כו) זהב. ותנא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין ממנה והכל יודעין שהגיע זמן ק"ש. גמ':

ושם

ח בא לו אצל פרו[מ] [טז], ופרו היה, עומד בין האולם ולמזבח[מא]. ראשו לדרום ופניו למערב[מב] והכהן עומד במזרח ופניו למערב. וסומך שתי ידיו עליו[מג], ומתודה[יז], וכך היה אומר, אנא[יח] השם[מד]. עויתי, פשעתי, חטאתי לפניך אני וביתי[מה], אנא השם[יט], כפר נא לעונות, ולפשעים, ולחטאים, שעויתי ושפשעתי, ושחטאתי לפניך, אני וביתי, ככתוב בתורת משה עבדך, כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. והן עונין אחריו[מו] ברוך[כ] שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ט בא לו למזרח העזרה, לצפון[כא] המזבח[מז], הסגן מימיני וראש בית אב[מח] משמאלו[מט], ושם שני שעירים וקלפי[נ], היתה שם, ובה שני גורלות

ר"ע מברטנורה

להקדש: ח בין האולם ולמזבח. כל צפון העזרה היה כשר מן הדין להעמדת הפר דהלא לפני ה' היא ולא היו מעמידים הפר בין האולם ולמזבח קרוב להיכל אלא משום חולשא דכ"ג שלא יכבד עליו טורח משא מזרק הדם למרחוק: ראשו לדרום ופניו למערב. בדין היה שיהיה ראשו להיכל שהוא במערב ואחוריו למזבח אלא שמא יטיל גללים וגנאי הוא להראות בית הרעי שלו נגד מזבח. לפיכך היה ראשו לדרום וזנבו לצפון דהכי שפיר טפי. ואמצע גופו בין האולם ולמזבח. ועוקם ראשו עד שיהיו פניו למערב: והכהן עומד. ואחוריו למזרח: ט בא לו למזרח העזרה. שלא היו מכניסים השעירים בין האולם ולמזבח. כשרוצה להטיל עליהם גורלות. אלא בעזרה היו עד שעת שחיטה: וקלפי. כלי עץ חלול:

של

תפארת ישראל

מ) שצריך להביא הפר אצלו: מא) *בצפון העזרה; דאע"ג דכל צפון העזרה כשר לשחיטה, אפ"ה משום חולשא דכה"ג, מקרבין השחיטה להיכל, שלא יכביד עליו הולכת הדם: מב) *בדין הי' שיהי' אחוריו למזבח, כדי שיהי' ראשו להיכל, רק חששו לגנאי המזבח, כשיגלה בית הרעי כשיטיל גללי', לכן העמידוהו אחוריו לצפון כאילו בא מצפון, ומעקם פניו להיכל: מג) *מניחן בין ב' קרניו: מד) *לפי שאמר כאן השם ככתבו, להכי לא הזכירו ההגא [כ"כ בתוי"ט, ותמהני מלקמן פ"ד מ"א, דא' שמעת בגמ' הזכירו ככתבו, דהרי הוא בכלל היוד פעמים שמזכירו ככתבו ביוה"כ [כיומא דל"ט ב'], ואפ"ה קאמר ההגא לה'? ואפשר דהתם ה"ל הגא להזכיר כך, מדכבר כתוב בתורה גורל א' לה'. — וצ"ע]: מה) עי' פ"ד סי' י"ז: מו) *בהשתחוי', דכששמעו השם ככתבו השתחוו וענו ברוך וכו': מז) *דמפני שהיה עוד זמן רב קודם שחיטת השעיר והוין עליו, להכי לא הכניסו השעירי' ג"כ כפר בין האולם למזבח, מחשש גללים: מח) *של אותו יום; שכל בית אב הי' להם ראש: מט) *כאן היו צריך ללכת הסגן מימינו, מפני שצריך שיאמר לכה"ג כשיעלה השם בימינו, הגבה ימינך! ובית אב צריך מש"ע להיות משמאלו, לומר לו כשיעלה השם בשמאלו, הגבה שמאלך! [כרפ"ד]; וי"א משום דהולך עכשיו לכפר על הצבור על ידי השעיר, צריך להיות כמשרע"ה שאהרן וחור תמכו ידיו; ולפעד"נ, משום שבא עכשיו למזרח העזרה בין העם, הינו ראוי שילך יחידי, ויפנו לו ב' אלו לפניו המקום [אב"י ואלי מימינו ומשמאלו הינו בצדו ממש, אלא לאחוריו קצת כיומא ל"ז א']: נ) *[לאטו קעסטכען]:

לאוע

עיקר תוי"ט

לומר בשוב מאלו ערבי' גמ': טז) פרו. בא' בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת. ומשלו היה כדכתיב אשר לו: יז) ומתודה. דכתיב וכפר בעדו ואי אפשר לומר כפרת דמים שעדיין לא נשחט הפר אלא כפרת דברים דומיא דשעיר המשתלח דכתיב גביה וכפר עליו. גמ': יח) אנא. כתיב הכא כפרה וכתיב בהורג לוי' אכפרה. וגמ' שם אנא חטא העם הזה. אף כאן באנא. גמ': יט) השם. דילפינן מכפרה דעגלה ערופה דכתיב בה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן בה'. ולפי שהוא אמר השם ככתבו לפיכך לא הזכירו התנא ללא תני השם תוי"ט: כ) ברוך כו'. תניא רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו. א"ל משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה הבו גודל. גמ': כא) לצפון. מקשינן בגמ' ומדקאמר לצפון כו' דמשמע שהולך למזבח מכנגד המזבח ולצפון מכלל דמזבח כלו בצפון קאי מני ר"א ב"י היא דס"ל הכי. והא מתני' דלעיל דתנן בין האולם ולמזבח מדמשכב בין האולם ולמזבח ב"מ דס"ל דמקצת מזבח בדרום קאי וכו"ב הוא. ומשנינן תני בין האולם ולמזבח כלומר סמוך לבין האולם ולמזבח אבל מקצת לצפונית של המזבח ולא כנגד המזבח ולבין האולם דכלו בצפון הוא. ומתוי"ט:

ולע"פי

של בין הערבים, בין איברים לנסכים[יב], אם היה כהן גדול זקן או איסטניס[כח], מחמין לו חמין[כט], ומטילין[ל], לתוך הצונן, כדי שתפוג צינתן[לא]: ו הביאוהו לבית הפרווה[לב], ובקדש היתה, פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם, קדש ידיו ורגליו, ופשט, רבי מאיר אומר פשט וקדש[יג] ידיו ורגליו, ירד וטבל, עלה ונסתפג, הביאו לו בגדי לבן[לג] ולבש וקדש[יד] ידיו ורגליו: ז בשחר[לד] היה לובש פלוסין[לה] של שנים עשר מנה, ובין הערבים[לו], הנדוין[לז] של שמנה מאות זוז, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, בשחר[טו] היה לובש של שמנה עשר מנה, ובין הערבים של שנים עשר מנה, הכל שלשים מנה[לח]. אלו משל צבור (נ"א נוטל מן ההקדש), ואם רצה להוסיף, מוסיף משלו[לט]:

ה בא

תפארת ישראל

וסקטרת האברים כלופין: כח) [אסטענעאס] בלשון יון הוא אדם הלש: כט) *מים חמין מעיו"כ, או עששית מלובן מעיו"כ: ל) ביו"כ: לא) *שאסור לכהן של מימי המקוה שטבל בהן; מיהו בכו"הג בריא, לא, דהרי מצרף ומחזק העששית ע"י שמטילו לצונן כשהוא מלובן; דאע"ג דהך צירוף אינו דאו', אי משום שאינו כלי, אי משום שאינו מתכוון [ואף על גב דבפסיק רישא אפילו אינו מתכוון כמתכוון דמי? הכא אינו פסיק רישא; ולצרוך אפילו הוא פסיק רישא, כשאינו נהנה שרי מדאו'] ? עכ"פ שבות הוה, ושבות שא"צ לא התירו במקדש; וגם להטיל לשם מים המין אי אפשר דממ"נ, אם שהמין מועטי' מהמי מקוה הצוננים, לא יועילו, ואם החמין מרובי' מהצונני' אסור [כמ"ש בס"ד בכללי הטמא' לך כ"ג ע"ב]: לב) כך נקראת הלשכה כשם בונאה: לג) מכנסים כתונת מצנפת אבנט: לד) *שלובש בגדי לבן, להכנסת קטורת ודמים לק"ק: לה) בוץ דק מאד: לו) שלובש לבנים להוצאת כף ומחתה: לז) לובש בגדי בוץ לבנים הבאים [מאינדיען]: לח) קמ"ל דשרי לפחות משל שחרית ולהוסיף משל ערבית, רק שיהי' הכל ביחד ל' מנה: לט) במתנה גמור' להקדש: שצריך

ר"ע מברטנורה

שהטבת הנרות היתה בינייהו לאחר הקטרת קודם הקרבת האברי': איסטניס. שגופו מפונק וקר: מחמין לו חמין. בערב יוה"כ: ומטילין. ביום הכפורים לתוך חקק בנין בית טבילתו: שתפיג. להסיר צנתן במקצת. כמו מפיגין טעמן: ו לבית הפרוה. מכשף אחד ששמו פרוה בנאה. ונקראת על שמו: ובקדש היתה. שטבילה שניה זו עם כל שאר טבילות חוץ מן הראשונה. טעונות מקום קדוש כדכתיב (ויקרא י"ו) ורחץ את בשרו במי' במקום קדוש: ר"מ אומר פשט. תחלה ואחר כך מקדש ואין הלכה כרבי מאיר: בגדי לבן. כתונת. ומכנסים. ואבנט. ומצנפת. האמורים בפרשת אחרי מות. שכל עבודות פנימיות היו בהן: ועבודות חיצונות כגון תמידין ומוספין היו בבגדי זהב שהוא משמש בהן כל השנה כולה. ובין כל חליפה וחליפה טעון טבילה. ושתי קדושי ידים ורגלים מן הכיור: ז פלוסין. בוץ דק ויפה הבא מארץ רעמסס תרגום ירושלמי רעמסס פילוסא: הנדואין. מארץ הודו: ובין הערבים. בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה: הכל ל' מנה. להכי הדר כללינהו ותנא לאשמועינן דשלשים מנה סך הכל לומר לך שאם פיחת לאותן של שחרית ורבה לאותן של ערבית לית לן בה: אם רצה להוסיף מוסיף משלו. ובלבד שיתן אותו תוספת מתנה להקדש

עיקר תוי"ט

כתיב בבקר בבקר ובתמיד חד בבוקר. גמ': יב) בין אברים לנסכים. דכתיב כמנחת הבקר וכנסכו תעשה מה מנחת הבקר קטור' קודמת לנסכים אף כאן כו' ומדלא כתיב כאברי הבקר אלא כמנחת הלכך למנחה קדים ולא לאברים. גמ': יג) פשט קדש. דס"ל דהאי קידושי שהפסיק הכתוב בין בגד לבגד תרוייהו ומשום לבישת בגדים המתחלפי' תחת הראשונים הוא. ולדידיה בגמ"ד פשט וקדש וירד וטבל כו' ולבש וקדש אלא היא ומתני' כרבנן דהכא. גמ': יד) לבש וקדש. הכל מודים בקדוש שני שלובש ואח"כ מקדש. מ"ט דאמר קרא או בגשתם אל המזבח מי שאינו מחוסר אלא ביאה יצא זה שמחוסר לבישה וביאה. גמ': טו) בשחר כו' דכ"ע מיהת דשחר עדיפי דאמר קרא ד' זימני בד בלבישת בגדי שחר. חד לגופיה וחד ל' בד שלא ילבש עמהן בגדי זהב כמו בשאר ימות השנה. וחד לומר שהוא מובחר מבד של שאר הימים. וחד

לומר

חמש טבילות[ו] ועשרה קדושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום[יז], וכולן בקדש על בית הפרוה[יח]. חוץ מזו בלבד[יט]: ד פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם[כ]. פשט ירד וטבל עלה ונסתפג[כא], הביאו לו בגדי זהב, ולבש וקדש ידיו ורגליו[כב]. הביאו לו את התמיד קרצו[כג][ט], ומירק[י] אחר שחיטה על ידו[כד], קבל את הדם וזרקו, נכנס להקטיר קטורת של שחר, ולהטיב את הנרות[כה], ולהקריב את הראש ואת האיברים, את החביתין ואת היין[כו]: ה קטורת של שחר, היתה קריבה בין דם לאברים[כז][יא]. של

ר"ע מברטנורה

שהוא מחול לקודש לא כל שכן שטעון טבילה: על בית הפרוה. על לשכת בית הפרוה: חוץ מזו. הראשונה (ז) שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה: ד סדין של בוץ. כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ לפי שהוא רגיל לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב: ונסתפג. ונתקנח: וקדש ידיו רגליו. מן הכיור שצריך לכל חליפו' בגדי היום קדוש לפשיטה וקדוש ללבישה וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא לא הוצרך קדוש ידים ורגלים על הפשיטה (ח): קרצו. ששחטו ברוב שני סימנין הכשר שחיטה בלבד: ומירק אחר. וגמר כהן אחר בשחיטה לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג וצריך למהר ולקבל: על ידו. בשבילו אי נמי על ידו אחריו וסמוך לו. כמו ועל ידו החזיק. בספר עזרא: ה בין דם לאברים. לאו דוקא דהא תנן לעיל וקבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת. ולהטיב את הנרות. ולהקריב את הראש ואת האברים. אלמא היתה קטרת קריבה בין דם לנרות ולא בין דם לאברים. אלא לא בא התנא עכשיו לומר סדר הקרבנות זו אחר זו איך היו. אבל רצה לומר בלבד שלא היתה זריקת הדם והקרבת האברים רצופים זו אחר זו שהרי הקטרת היתה מפסקת ביניהן וה"ה נמי שהטבת

תפארת ישראל

לעבוד': יז) *דה' פעמים מחליף בגדיו ביו"כ, ובכל פעם מקדש ופושט וטובל ולובש ומקדש: יח) *לשכה בעזרה שנקראת כך כשם בונהו: יט) דהראשונה טובל בחול, במקום שע"ג שער המים, שהי' בצד לשכתו מדלא הי' רשאי עדיין לכנס לפנים בקודם מדלא טבל עדיין [ועי' תוספות ודבריהם לכאור' תמוהי']: כ) *להזכירו להעם, שהיום יעבוד כ"ג בבוץ, ולא בבגדי זהב לבד, להכי פרסו סדין בוץ על פתח המקום: כא) *נתקנח שלא ילכלך הבגדי': כב) מקיתון זהב ולא מהכיור, כדי לכבדו; ולא קידש הפשיטת בגדי חול; אבל מקדש בסוף עבודת היום, כשלבש בגדי חול: כג) ר"ל הרגו; ונקרא כך? מדלא שחט רק רוב ב' הסימנים, דשחיטת התמיד רק מדרבנן הינה כשירה רק בו [הוס']. ועשו כן כדי שימהר הכה"ג לקבל הדם דכל עבודת היום אינן כשרות רק בו: כד) *ר"ל גמר אחר השחיטה בשבילו; וי"א דעל ידו ר"ל סמוך לו: כה) *מנקה ב' [לאמצען] הנותרים, דה' נרות כבר הטיבו הכהנים קודם הקטרה. [ולרמב"ם הטבה היא הדלקה, שמדליק הנרות גם ביום [עי' כ"מ פ"ג מתמידין הי"ב] אמנם בימי כבר הפשיטו ונתנו התמיד והעלו האברים לכבש [כפ"ב מ"ג]: כו) *להכי פרט כאן הראש, ולא תני גבי' הרגל, רק כללו עם האברים? דקמ"ל דהא"ל להקריבו עם הראש, כסדר שהעלהו לכבש. ולא זכר כאן סולת? דנכלל באיברי' מדסייך לתמיד; ולאאמ"ו הגאון ז"ל, כולה נכלל בחביתין, ולא פרט כאן כל א' לבד, מדכל"ז הכל בכה"ג, מש"כ לעיל [פ"ב מ"ג]: כז) *לאו דוקא, דהרי הטיב גם ב' נרות בנתיים? רק קמ"ל דלא הי' זריקת הדם והקטרת

עיקר תוי"ט

דקודם עפי ולע"ש שהוטלה עליו כל עבודת היום תהיה והרז עפי מ' לפ"ה צריך טבילה. כל אלו הומרות צריך להכניס בק"ו דלא"ה איכא למפרך. תו': ו) חמש טבילות כו'. דכתיב בגדי קדש הם ורחץ בשרו במים ללמדך שכל חליפות קדש בו ביום טעון טבילה. ומנין שכל טבילה צריכה ב' קידושים ת"ל ופשט ורחץ ולבש כו' ובדינן ורחץ לופשט ולולבש כלתו כתיב ורחץ תרי זימני. גמ': (ז) שבראה הוא כיון דלכתי לא נתקדש בבגדי קדש מיטבול בחול. תו': (ח) ואקשינן בגמ' דמשעה היו ולטיל תנן עברה ומבני קודש בתבלא כי פשיט בגדי קדש ולבש בגדי חול עביד ליה התם: ט) קרצו. קרץ מלבון בא בא (ירמיה מ"ו) מתרגם עממין קטלין מלבון ייתון עלה. גמ': י) ומרק. מלבון ומרק ובטף (ויקרא ו'). ומרקו הרמחים (ירמיה מ"ו) שעניינם לשון השלמת כלי על שלימות להלוהו. יא) בין דם לאברים. מכות דהקטורת כתיב

פ"ג אמר להם הממונה[א], צאו וראו[ב] אם הגיע זמן השחיטה[ג]. אם הגיע, הרואה[א] אומר ברקאי[ד]. מתתיא[ב] בן שמואל אומר[ה], האיר פני כל המזרח[ו], עד שבחברון[ז], והוא אומר הן: **ב** ולמה הוצרכו לכך[ח], שפעם אחת, עלה מאור הלבנה[ט] ודימו שהאיר מזרח, ושחטו את התמיד, והוציאוהו לבית השריפה[י]. הורידו כהן גדול לבית הטבילה[יא]. זה הכלל היה במקדש[יב], כל המיסך את רגליו[יג]. טעון טבילה וכל המטיל מים, טעון קידוש[ג] ידים ורגלים[יד]: **ג** אין אדם נכנס לעזרה[טו] לעבודה[טז], אפילו טהור, עד שיטבול.

חמש

תפארת ישראל

פ"ג א) *ר"ל ביו"כ כבשאר ימים, אחר שהפיסו אומר הממונה על הפיים והוא הסגן [כסנהדרין י"ט א', וסוט' מ"ב א'] לאו וכו': ב) ממקום גבוה שבעזרה: ג) של תמיד שפסול בליל': ד) הבריק השחר: ה) *הוא הממונה על פיים [שקלים פ"ה מ"א]: ו) כך הי' אומר הרואה, וזה מאוחר יותר מברקאי: ז) *ר"ל שחוזרין ושואלין אותו, האם הגיע כנפי האור עד שבחברון? ולא אמרו עד חברון? אלא להזכיר זכות אברהם הטמון בחברון, שהשכים ג"כ להקריב בנו, והוא תקן תפלת שחרית שכנגד תמיד של שחר: ח) לעלות לגג לראות, ולא הסתפקו בראי' פשוטה למזרח [רש"י] ולולא משמעות הי' כ"ל דרק טעמ' דמתיא בן שמואל אתא להשמעינן; דאי כרש"י הרי לא הזכיר במשנה שעלה לגג רק לגמ' קאמר הכי? רק קאי אמתיא בן שמואל דמצריך שיאיר פני כל המזרח; וזה מוכרח, דהרי חברון בדרומי' מזרחית מירושלים הוא, ואמרינן [בעירוב' דנ"ו א'] דביום ארוך חמה יוצא' בקרן מזרחית לפונית, א"כ אם האירו פני המזרח עד חברון כבר האירו פני כל המזרח, ועל זה שואל למה לן, והרי זריזין מקדימין וכבר כשר מע"הש: ט) יום המעונן הי', שאז אור הלבנה מפליע בעלייתו כחמה; ולאו ביו"כ הי' מעשה דאז ליכא לבנה בשחר: י) והשתו שמא יארע ביו"כ טעות אחר: יא) מסדר אדלעיל, דלאחר שאמר הרוא' הן הורידו וכו': יב) *ר"ל אפי' הי' כבר במקדש, שכבר טבל קודם שנכנס, כי כך דינו, אפ"ה כל וכו': יג) *כך נקרא העושה צרכיו, מדכורע ומסכך גופו על רגליו: יד) *עומד ומניח כל יד על רגל הסמוך לה, ורוחצם מהכיור. מיהו בבוקר בלא"ה ג"כ טובל ומקדש: טו) לעזרת ישראל: טז) לאו דוקא, אלא מדאיירי מטבילת כהנים, נקט לעבודה

ר"ע מברטנורה

פ"ג **אמר** להם הממונה. הוא הסגן: לאו וראו. על מקום גבוה שהיה להם במקדש: זמן השחיטה. שהשחיטה פסולה בלילה. שנאמר (ויקרא י"ט) ביום זבחכם: ברקאי. האיר והבריק השחר: האיר פני המזרח. זמן זה אחר ברקאי דאמר תנא קמא. והלכה כמתתיא בן שמואל: עד שבחברון. אותן העומדין למטה שואלין לו הגיע האור לחברון. והוא משיב הן. וכדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון: **ב** שפעם אחת עלה מאור הלבנה. לאו ביום הכפורים קאמר. דא"א לעלות מאור הלבנה סמוך לשחר בי"הכ שהוא בשליש החדש אלא בסוף אחד מן החדשים כשהלבנה עולה סמוך לעלות השחר אירע זה הטעות. וחששו שמא בי"הכ יארע טעות אחר כיוצא בו. לכך הוצרכו לכל זה: הורידו כהן גדול. מלתא באנפי נפשה הוא. והשתא מהדר להא דתנינן לעיל עד חברון והוא אומר הן ולאחר שהשיב הרואה הן. היו מורידין כהן גדול לבית הטבילה. שהיה טעון טבילה קודם שישחוט התמיד: המיסך רגליו. כנוי לנקבים גדולים: **ג** לעבודה. לאו דוקא(ד): עד שיטבול. שהדברי' ק"ו ומה כ"ג המשנה מקדש לקדש מעבודת חוץ לעבודת פנים. ומעבודת פנים לעבודת חוץ. טעון טבילה בין עבודה לעבודה(ה) זה הבא מביתו שהוא

עיקר תוי"ט

א) **הרואה** כו'. ועד אחד נאמן במלתא דעבידי לגלויי. ירו': ב) **מתתיא** כו' זהו הממונה על הפייסות דתנן ליה ברפ"ה דשקלים תו': ג) **קדוש** כו' מן הכיור רש"י ובגמ' בבלמא רגלים משום ניצוצות אלא ידים מ"ט. זאת אומרת נצוה לשפשף בידו הנצוצות הנתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ נראה ככרות שפכה ויוציא לעז על בניו שאינן שלו: (ד) אלא אפי' לשתייה דלאו עבודה היא מוכח לקמן דבעי טבילה ואפי' בלא עבודה רק שנכנס לעזרה. תו': (ה) אע"פ בטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש. ואע"פ שהוא כ"הג דקדוש

הלכתא גבירתא. כללא דס״ב.

מ״א, ב׳, ג, ד׳ כמוך לעלות השחר בכל יום, דהיינו בקריאת הגבר לפניו או לאחריו; וברגלים [דנפיש ישראל

ונפישי קרבנות דעולות ראיי׳ ושלמי חגיגה ושמחה דצריך ע״ז זמן רב לפנות הדשן המרובה, לתפוח שהוא הגל האפר הגדול בחואר עגול כתפוח באמצע מזבח, ולא הסירו בי״ט האפר לגמרי, רק גרפוהו לתפוח] בסוף שליש הא׳ דלילה; ובי״הכ מדמוטל על כ״הג כל עבודת היום, כבר מחצות ואילך הי׳ תרומת הדשן; דהיינו תחלה בא הממונה שעל הפייסות ומקיש על העזרה ופותחין לו ומבלשין את כל העזרה, ומעמידין עושה הביתין לעשות החביתין [עי׳ בהקדמת תפארת, הומר בקודש פ״ב מ״ח] וכל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבא הממונה, ולבשו בגדי כהונה, ויבאו ויעמדו בלשכת הגזית, והיא הי׳ כמין בסיליקי גדולה [בית גבוה שעל העליה] והפייס הי׳ במזרח, וזקן מהסנהדרין יושב במערבה להורות להן סדר הפייסין [וכיון דהלשכה חצי׳ בקודש וחצי׳ בחול, ושני פתחים היו לה, אחד פתוח בקודש ואחד בחול, להכי הי׳ יכול לישב בה, דאל״כ אין ישיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד בלבד], והי׳ הכהנים מקיפין ועומדין בעיגול [ומש״ה, כיון דאחוריהם אל היכל ה׳, לא הי׳ הפיוס בעזרה, אף דצריך להיות בקודש, ולאאמ״ו ע״ר וצוק״ל בגי׳ הש״ס שלו, להכי לא הי׳ אלא בלשכת הגזית, ששם מושב הסנהדרין והרי הזקן הי׳ יושב שם במערב והוא מדרך המוסר שיבא השואלים אצלו, וכמ״ש וקמת ועלית וגו׳]; ובתוך העיגול עומד הממונה ונוטל מצנפת מראשו של אחד לסימן שממני הפייס מתחיל [וגם מטעם זה שעמד בגלוי ראש לא הי׳ יכול להיות הפייס בעזרה כר״ת] ומסכימין על מנין שמונים, מאה או אלף או כל מנין שיסכימו עליו [באופן שיהי׳ הסך גדול על מנין הכהנים כ״כ בתפארת] והממונה אמר להם הצביעו, והן מוציאין אצבעותיהן [שאסור למנות ישראל אלא ע״י דבר אחר], א׳ אם הוא בריא, וב׳ בחולה שתלש כוחו מלפשוט אצבע א׳, ואין הב׳ נמנין אלא א׳, ואין מוציאין אגודל [דאגודל רחוק מהאצבע, ועי״ז לא ירגישו כשיוציא שנידם שיכלה המנין בו, ולהרמב״ם מפני שהאגודל קצר ונוח להוציאו ולכפותו], והמוציא אגודל אין מונין אותו לו, [ולרכ״מ בשם הריטב״א לא הי׳ הנוטל המצנפת יודע סך המנין, והאומר המנין לא הי׳ יודע ממי נטל המצנפת], ומתחיל הממונה למנות מהאיש שהסיר מצנפתו ומונה על אצבעותידן וחוזר חלילה עד שישלים המנין שהסכימו עליו, והאיש ששלם בו המנין, הוא יצא בפיים ראשון לעבודת הרמת הדשן, וכיון שטבל כבר קודם הפיוס כמ״ש, לובש עתה בגדי הרמה ומקדש ידיו ורגליו [ואומר לו הממונה הזהר שמא הגע בכלי קודש עד שתקדש ידיך ורגליך] ולוקח המחתה דכסף הנתונה במקצוע, בין כבש למזבח, במערבו דכבש ועולה לראש מזבח ומפנה גחלים אילך ואילך, וחותה מגחלים שנתאכלו בלב האש, ויורד למטה לארץ, והופך פניו לצפון ומהלך בארץ למזרח הכבש כעשר אמות כלפי צפון, וצובר הגחלים שחתה ע״ג הרצפה רחוק מכבש ג״ט, ואחר שירד רצו אחיו הכהנים ומקדישים ידיהם ורגליהם במהר׳ ונוטלין המגרפות והצנורות ועולין לראש המזבח וכל אברי העולות ואמורי הקרבנות שלא נתאכלו כל הלילה מחזירין אותו לצדדי מזבח, ובאין הצדדין מחזיקין, סודרי׳ אותו בכבש כנגד הסובב, ואח״כ גורפין הדשן במגרפות מכל צדדי מזבח, ומעלין אותו ערימה על גבי התפוח ובחול גורפין הערימ׳, בכלי גדול המחזיק לתך ומורידין למטה [ומשם מוציא אותה כל כהן שירצה להוץ]; משא״כ ברגלי׳ מניחין הערימ׳ גבוה באמצע מזבח לנוי; וזה א׳ מד׳ פייסות שהיו מפיסין בכל יום; הפיים הב׳ זוכין בו י״ג כהנים שהממונה אומר הצביעו כלעיל, וזה ששלם בו המנין הוא שוחט תמיד של שחר [ולכשירצה מכבדו לזר], והשני שעומד בצדו מקבל דם התמיד וזורקו, והג׳ סמוך לו מדשן מזבח הזהב דקטורת שבהיכל, והרביעי שבצידו מדשן המנור׳ ומטיב הנרות והחמישי מעלה ראש התמיד ורגלו לכבש והשש מעלה ב׳ הידים והז׳ מעלה השוקץ והרגל, והח׳ החזה והגרה [עי׳ תפארת], והט׳ ב׳ הדפנות עם השדרה והטרול המחובר בה, והכבד הנשאר מחובר בדופן ימין, והי׳ מעלה הקרבים [דערמע], והי״א עשרון סולת בלול בג׳ לתי שמן, והי״ב החביתין [עי׳ כתפארת] והי״ג מעלה ג׳ לוגין לנסכי תמיד; הפיים הג׳ אומר לרן הממונה לכל אנשי בית אב דאותו יום, „חדשים לקטורת״, דמי שלא הקטיר קטורת מימיו יביא ויפיים, ומי שנשלם בו המניין כלעיל, וזכה בקטורת; — הפיים הד׳ מתקבצין כולן מפייסין מי מעלה אברים מכבש למזבח; וכל זה היה בכל יום; מידא בי״הכ לא הפיסו רק לת״הד ודישון מזבח הפנימי, לרמב״ם, דהרי עבודת י״הכ אינן רק בכ״הג [ולריטב״א בשם הרמב״ם דוקא עבודת היום ממש בכ״הג, משא״כ תמידין ועבודות ששייכי בשאר ימים, רק מדרבנן בכ״הג]; ולרמב״ן היו ד׳ פיוסי׳ בי״הכ מיהא רק למכשירי עבודה דהוא, א) לת״הד; ב) לדישון מזבח הפנימי ומנורה; ג) להכנסת מחתת גחלים למזבח הפנימי; ד) מי מושים האברים לכ״הג שיזרקם לאישים: ((מ״ה, ף, ו׳• תמיד קרב בכל יום בט׳ כהנים, ה׳ לאברים, א׳ לקרביים, ג׳ לחביתין ולסולת ולייז כלעיל; ובחג ביד אחד עוד צלוחית מים שמנסכין בחג על המזבח, בבוקר הרי עשרה; תמיד דב״ע בכל יום בי״א, בט׳ כלעיל ועוד ב׳ שבידם ב׳ גזירי עצים; וכן בשבת בתמיד דשחר י״א, ט׳ כלעיל ושנים בידם ב׳ בזיכי לבונה דלח״הפ; ובשבת שבתוך החג ביד אחד צלוחית דמים הרי י״ג; — איל קרב בי״א, הבשר בחמשה כלעיל בכבש התמיד, הקרבים והסולת [דהי׳ באיל כפול מכבש, ב׳ עשרונים] והיין [דכבש ג׳, ובאיל ד׳ לוגין], ב׳ ב׳ כהנים נושאין אותן ביחד [בלי לחלקם]; — פר קרב בכ״ד הראש באחד והרגל בשנים; העוקץ באחד והרגל בשנים; החזה באחד והגרה בשלשה; ב׳ ידים בשנים; ב׳ דפנות בשנים; הקרבים והסולת והיין בג׳ ג׳, כל זה בקרבנות ציבור, אבל דיחיד א״צ פייס לנתחים דיכול כהן א׳ להקריב הכל [ולע״ר וצוק״ל בתפארת, עכ״פ צריך פיוס מי יקריבנו דלא ליתי לאנצויי]; הפשיטן וניתוחן של שנידן כהוין שכשירין בזר וא״צ פיוס)):

ה תמיד[לג] קרב, בתשעה, בעשרה, באחד עשר, בשנים עשר, לא פחות ולא יותר, כיצד, עצמו[לד] בתשעה[לה]. בחג[לו], ביד אחד צלוחית של מים[לז], הרי כאן עשרה[לח]. בין הערבים, באחד עשר. הוא עצמו בתשעה, ושנים בידם שתי גזירי עצים[לט]. בשבת באחד עשר, הוא עצמו בתשעה, ושנים בידם שני בזיכי לבונה[יא] של לחם הפנים. ובשבת שבתוך החג, ביד אחד[יב] צלוחית של מים: **ו** איל[מ] קרב באחד עשר, הבשר בחמשה[מא] הקרבים[יג] והסולת והיין בשנים שנים[מב]: **ז** פר, קרב בעשרים וארבע, הראש והרגל, הראש באחד והרגל בשנים[מג][יד]. העוקץ והרגל, העוקץ בשנים והרגל בשנים. החזה והגרה, החזה באחד, והגרה בשלשה. שתי ידים בשנים. ושתי דפנות בשנים. הקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה. במה דברים אמורים בקרבנות צבור, אבל בקרבנות יחיד אם רצה להקריב מקריב[מד]. הפשיטן וניתוחן של אלו ואלו[מה] שוין[מו]:

פ"ג

תפארת ישראל

לג) *הוא כבש. וכל כבש לריך שיהי' תוך שנה ראשונה, ואפי' הוסיף שעה א' פסול. ואיל לריך שיהי' ל"א יום תוך שנה שניי', ולא יותר מב' שנים, ועגל ושעיר עיזים דינן ככבש; משא"כ שעיר דינו כאיל. אבל פר לא יהי' פחות מב' שנים ולא יותר מג' שנים [כסף משנה פ"א ממעשה קרבנות הי"ד]: לד) *ר"ל כל השייך לעצמו כלעיל [מ"ג]: לה) ה' לאברים, א' לקרביים, ג' לחביתין ולסולת ויין, כלעיל: לו) ר"ל בסוכת: לז) [קריגכען] מים שמנסכין בחג על המזבח בבוקר: לח) רק בעשרה אמר הרי כאן וכו' מדסוא מניין שלם: לט) *להוסיף על המערכה; אבל ב' גזירין שבבוקר, הזוכה בתרומת הדשן מעלן: מ) *הוא בן ב' שנים ככ"ל: מא) כבכבש לעיל: מב) *דהסולת בכבש הי' עשרון, ובאיל ב' עשרוני', והיין בכבש הי' ג' לוגין ובאיל ד' לוגין, מיהו לא הלקוס באיל לב' כהני', רק ב' הזוכין נושאין ביחד, וכ"כ ג' ג' שבפר: מג) ב' כהנים נושאין הרגל: מד) *א"ל פיים לנתחים, דיכול כהן א' להקריב הכל; אבל עכ"פ לריך פיים מי יקריבנו, דאל"כ אתו לאנלויי [כך כ"ל, ובזה מיושב רש"י יומא ד"ב ע"ב ד"ה מי ולעיגן]: מה) של יחיד ולציבור: מו) *שכשרין בזר, וא"ל פיים:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

ה תמיד קרב. משעת הולכת אברים ואילך קחשיב: עלמו. בכל יום ט'. ששה לאברים ולקרבים. כדאמרינן לעיל. ואחד לסלת. ואחד לחביתין. ואחד ליין: ובחג. שלריך שני נסכין אחד של יין. ואחד של מים. ביד כהן אחד ללוחית של מים: של בין הערבים. שבכל יום שנים בידם שני גזירי עלים להוסיף על עלי מערכה דכתיב (ויקרא א') וערכו עלים על האש. אם אינו ענין לתמיד של שחר שכבר נאמר ובער עליה הכהן. תנהו לתמיד של בין הערבים שמוסיפים שני גזירי עלים: **ו** הבשר בחמשה. כאברים של כבש כך אברים של איל: הסלת. שני עשרונים היה בשני כהנים: **ז** בד"א. דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה. ובעינן פיים: אם רלה להקריב. כהן יחידי את הכל ובלא פיים(טו): הפשטן ונתוחן. של יחיד ושל לבור שוין להיות כשרים בזר. ואין טעונין כהן:

פ"ג

עיקר תוי"ט

לנודכים ונודבין. גמ': יא) **בזיכי לבונה** והעומד אחר הי"ג כהנים הי"ד זוכה בבזך הא' והב' בשני. ליעב"א. וכן כ"ל בללוחית של מים דלעיל ודלקמן תוי"ט: יב) **ביד אחד.** דאין מנסכין בחג אלא בשל שחר. והלכך לא משכחת לה בחול בתמיד של בין הערבים. גמרא: יג) **הקרבים** כו' דכבש בן שנה ואיל בן שתי שנים. והיין בכבש רביעית ההין. ובאיל שלישית ההין ככתוב בפ' שלח לך: יד) **והרגל בשנים.** לא שהיו מחלקים האברים לשנים דהא כתיב אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים אלא האבר השלם היו מקריבים אותה שני כהנים וגו'. הר"מ: (טו) וקשיא לי אמאי לא חיישינן דאתי לאנלויי ושיבאו ע"י כן לידי סכנה כפ"ע. והת"ח מהכך וג"ל דהבעלים היו בוררים באיזה כהן שירלו דאדם כשאי לעבות בשלו מה שירלה ולא שייך דאתי לאנלויי רק בקרבנות לבור:

פ"ג

והחביתין[כו] ח) והיין[כז]. שלשה עשר כהנים זוכים בו[כח]. אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע, דרך הלוכו היה קרב[כט]: ד הפיס השלישי, חדשים לקטרת בואו והפיסו[ל]. והרביעי הדשים עם ישנים[לא], מי מעלה אברים מן הכבש למזבח[לב]:

ר"ע מברטנורה

בשביעי. והחביתים. חלי עשרון למנחתו של כ"ג הקריבה עם התמידים בכל יום. שנאמר (ויקרא ו') מחציתה בבקר. ומחציתה בערב בשמיני. והיין ג' לוגין לנסך התמיד בתשיעי: י"ג כהנים זוכין בו. בפיים זה י"ג עבודות של כהנים המנויות בכן כפי הסדר הכתוב בתשנה: כדרך הלוכו. כשהיו היה קרב התמיד. ת"ק סבר הטוב והיפה קרב תחלה(ז). ובן עזאי סבר כדרך הלוכו. הראש והרגל. החזה והגרה. ושתי הידים. ושתי הדפנות. העוקץ והרגל(ט). ואין הלכה כבן עזאי: ד חדשים לקטרת. כך היו מכריזין בעזרה. כלומר מי שלא זכה בקטרת כל ימיו יבא ויפיס ולא היו מניחין למי שזכה בה פעם אחד לשנות בה מפני שמעשרת דכתי' (דברים ל"ג) ישימו קטורה באפך וכו' ברך ה' חילו(י) ולפי שכל כהן המקטיר קטרת היה מתעשר ומתברך בשבילה. לפיכך לא היו מניחין לשנות בה אדם כדי שיהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה: חדשים גם ישנים. מי שזכה בפיים פעמים אחרות ומי שלא זכה בו מעולם. באו והפיסו: מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. כשהיו מוליכין האברים מבית המטבחים לא היו מוליכין אותם למזבח. אלא נותנים אותם מחצי כבש ולמטה במזרח. ומפיסין פיים אחר מי מעלה אותם ממקום הנחתן בכבש למזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך:

תפארת ישראל

כו) *הן י"ב חלות שנעשית מעשרון סולת וג' לוגי שמן וחולטן ברותחין ואח"כ אופה אותן, ומקריב ו' חלות בבוקר פתות פתים, עם חצי קומץ לבונה, וו' חלות האחרות פתותות עם קומץ לבונה בערב; ולרמב"ם מקריב י"ב חצי חלו' פתותות בבוקר, וי"ב חצי חלו' פתותות בערב. ומשל כ"הג היו קרבין; ומדהיו נאפות בשמן במחבת, להכי קרויין חביתין; הרי כאן ח': כז) ג' לוגין לנסכי תמיד, בכאן ט', ועם הד' שזכו בשחיט' וזריק' ודישון המזבח ודישון מנורה, הרי כולן יחד י"ג; והא דלא חשיב נמי העלאת אברי' מכבש למזבח, ולימא י"ד כהני' זכו בו [כמ"ד] היינו משום דהנך י"ג הי' בפיים א' ואח"כ פיים דקטורת ואח"כ פיים אברים: כח) *דבמי שבנה התשבון של הסך שהשכימו, זוכה בשחיט' [ולבשירלא מכבדה לזר], והסמוך לו זורק, והסמוך אחריו מדשן, וכן כולם. והזוכין בשחרית זכו גם בין הערביים; זולת בקטורת דמעשרת; וכן סידור ב' גזירי עצים, שבשחרית זכה בהן הזוכה בתרומת הדשן בערב הוצרכו ב' כהני' להן, ובפיים [ועי' תוס' דכ"ו א']. אמנם אף שקטורת של ערב צריך פיים לבד, עכ"פ הפיסו לה מיד לשחרית לבד; ולרמב"ם [פ"ד מתמידין] שפיסה לה בין הערביים: כט) דרך הלוך הבהמה בחייה; והראש והרגל קודמין מגזירת הכתוב; ואח"כ מקריבין דרך הלוכה, דהיינו החזה והגרה, ב' ידים, ב' דפנות, עוקץ ורגל. ות"ק סבר דהגדול יותר באברים קרב תחלה: ל) *כך הכריזו בעזר' [אב"י והרמב"ם לא הזכיר בהלכ' תמידין פ"ד ה"ז, לשון דהדש' לקטורת וז"ל א"ל הממונה מי שלא הקטיר קטורת מימיו יבוא ויפיים], ור"ל מי שבבית אב של היום שלא זכה עדיין בקטורת כל ימיו, יבוא לפיים זה, דלא הניחו לשום אדם לשנות בה, דהזוכה בה מתעשר והראש בית אב הי' יודע ומכיר מי זכה בה כבר. וכבר אמרנו דהזוכה בתרומת הדשן זכה במחתה. ולר"ב [תמיד פ"ה מ"ה] הזוכה בקטורת מכבד המחתה לאוהבו: לא) מי שזכה כבר או לא; שכולן שוין בה: לב) *שוא שמקטירין במזבח [עי' שקלים פ"ח סי' מ"ב]; וזהו פיים ד'. ולריטב"א [יומא פ"ב], לא העלם רק עד סמיך למזבח, ואח"כ מי שזכה בזריקת הדם הוא הזוכה ג"כ בהקטרתן במזבח:

עיקר תוי"ט

(ז) כלומר גדול האברים ואיתא נמי דמקלא ילפינן דהלא קודם דכתיב לא ראשו ואת כרעו וערך: ח) והחביתין. פירוש הר"ב מנחתו של כ"ג שנ' מחציתה וסמוך ליה על מרחשת בשמן תעשה לכך קרויה חביתין כב"י: (ט) והקרבים לא שנאום. דלמי שאין להם תנועה מעלמם מהה ב"ע דקרבים באחרונה: (י) ולע"ג דבההוא קרא כתיב נמי וכליל על מזבחך בההוא עולה מתברכא דכי כתיב עושר להלא שכיח כתיב. דהל"כ נמלאו הכל עשירים דשולה שכיחא טובא

הפיים הראשון[יא]: **ג** הפיים השני, מי שוחט[יג] מי זורק[יד] מי מדשן[טו] מזבח הפנימי, ומי מדשן את המנורה, ומי מעלה אברים לכבש, הראש[טז] והרגל[יז], ושתי הידים[יח], העוקץ[יט] והרגל[כ], החזה[כא] והגרה[כב], ושתי הדפנות[כג] והקרביים[כד], והסלת[כה], והחביתין

תפארת ישראל

כל א': יב) *ומי שזכה בתרומת הדשן; הוא ג"כ מסדר המערכה, וג"כ מעלה ב' גזרי עצים למזבח, ומכניס ג"כ מחתה מלא' גחלי' ממזבח החיצון למזבח הפנימי, להקטיר עליה קטורת [רמב"ם פ"ז מתמידין]. ולא הפישו כל הד' פייסו' בפעם א'? משום בבית אלהי' נהלך ברגש, דזהו כבוד הקב"ה להשמיע כל פעם קול המון עם רב בעזרה. **מיהו** כל זה בשאר ימים; אבל ביו"כ לבעל המאור לא הי' פייסו' כלל, דהרי עבודת יו"כ אינן רק בכו"הג. [ותמהני א"כ הי' צריך הכו"הג לטבול לתרומת הדשן ולקדש יד"ורג, והרי לא נזכר טבילתו רק לקמן פ"ג מ"ב קודם שחיטת התמיד?]. ולרמב"ן הפישו עכ"פ למכשירי עבודה, דהיינו תרומת הדשן, [ואפ"ה מיהרו ותרמו מחצות מפני חולשא דכו"הג, מדעבודת היום מרובה, והכל מוטל עליו לבדו], לדישון מזבח הפנימי ומנור', ולהכנסת מחת' גחלי' למזבח פנימי לכל אלו פייסו, הרי ג' פייסו'; ופייס ד' מי מושיט האיברי' לכו"הג שיזרקם לאישי' [אבל על מיצק שחיט' שהי' נמי ע"י אחר, [כפ"ג מ"ד], אפ"ה לא הפישו דכ"ל מדהי' צריך המיצוק שיהי' סמוך ומיד לשחיט', עשהו הסגן או ראש בית אב שהיו באותו יום תמיד סמוכי' לכ"הג [כפ"ג מ"ט]. ובני הרב המאה"ג מהו' **ברוך יצחק** שליט"א תירץ, או משום דמיצק אינו מעכב [כיומא דל"ג א'] או משום דכשר בזר; ואע"ג דשחיט' נמי כשר בזר כל יום, ואפ"ה הפישו עליה, היינו משום דתחלת עבודה דיומא הוא [כיומא כ"ז ב']. ולרמב"ם הפישו ביו"כ רק לתרומת הדשן ולדישון מזבח הפנימי. והריטב"א כתב דלרמב"ם רק עבודת היום ממש הן בכו"הג דוקא, אבל תמידין ועבודות ששייכות בשאר ימים, רק מדרבנן צריכין כו"הג [וק"ל מהא דאמרי' בש"ס [יומא דע"א א'] גמירי ה' טבילו' וכו', ואי תמידין רק מדרבנן, היכא משכח"ל דגמירי ה' טבילו'? וכ"ל דרמב"ם לטעמי' דגמירי לאו הלמ"מ [כמשו' הו"י קל"ב אות ל"ב ל"ד ל"ו]. מיהו גם בל"ז לא ק' מידי, דמצינו כמה פעמי' בש"ס דקאמר בפירוש הלמ"מ, ואינו דוקא, רק ר"ל דבר חזק כהלמ"מ, כדאמרי' [נדרי' ל"ז ב'] כתיבין ולא קריין הלמ"מ, וקא חשיב התם כמה קראי דנביאי' וכתובי'; וכמו כן [פסחי' ק"י ב'] אמרי' דזוגות הל"מ ושם בסוף הענין אמרי' דמאן דלא קפיד לא קפדינן, ודוחק לומר שגם זה הל"מ. וכמו כן מצינו במסכ' ידים פ"ד מ"ג. ועוד הרבה.]: יג) התמיד: יד) דמו, והזורק הוא ג"כ מקבל הדם: טו) [אבאשען]: טז) *והפדר פרוס על בית שחיטתו: יז) [הינטערפוס] הימיני ושתי הבלים עמו; ור"ל הראש והרגל מעלה כהן א': יח) [פאָרדערפיססע]; שניהן בכהן ב': יט) [שוואנץ שטיק]: כ) השמאלי; שניהן בכהן ג' וכל הרגלים וידים שנזכרים כאן במשנה, היינו האברים שלמעלה ברגל אבל לא הארכובה התחתונ', שהן הכרעיים שנתנין למי שזכה בקרביים, [כשפ"ד דתמיד]: כא) *הוא שומן החזה שכנגד הקרקע, וקודרו בעגול: כב) *הוא הצואר, ובכל א' מצדדין של הצואר ב' צלעות וקנה ולב וריא' תלויין בה; שניהן בכהן ד': כג) *עם השדר' וטחול שתלוי בה, והכבד שנשאר תלוי בדופן ימיני; כולן בכהן ה': כד) *[דאַרמע] בכהן ו': כה) *עשרון סולת למנחת התמיד בלול בג' לוג שמן, בכהן ז'.

ר"ע מברטנורה

בבית אלהים נהלך ברגש: **ג** מי שוחט. את התמיד מי זורק וכו'. כל העבודות הללו בפייס אחד הן שמי שעלה בו החשבון כמו שפירשנו זכה. והוא זורק את הדם במזבח אחר שקבל הדם במזרק. שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואעפ"י שהשחיטה קודמת לקבלת הדם. מ"מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה. שהשחיטה כשרה בזר משא"כ בזריקה. דמקבלה ואילך מצות כהונה. לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפייס בזריקה והסמוך לו בשחיטה. והסמוך לשוחט מדשן את המזבח והסמוך למדשן את המזבח מדשן את המנורה. וכן כולם: הראש והרגל. של ימין בכהן א'. ושתי הידים בכהן שני. העוקץ. הוא הזנב והרגל של שמאל בכהן שלישי: החזה. הוא שומן החזה הרואה את הקרקע וחותכין אותו אילך ואילך בלא ראשי הצלעות: והגרה. מקום שהוא מעלה גרה הוא הצואר ובו נחוברים קנה הריאה עם הכבד והלב. החזה והגרה בכהן רביעי. ושתי הדפנות בכהן חמישי. והקרבים בששי. והסלת. עשרון למנחת נסכו של תמיד בשביעי

ימה הן מוציאין אחת או שתים ט), ואין מוציאין אגודל במקדש י): **ב** מעשה שהיו שנים שוין, ורצין ועולין בכבש ודחף אחד מהן את חברו, ונפל, ונשברה רגלו. וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס יא). ארבע פייסות היו שם ז), וזה

ר"ע מברטנורה

שהמנין כלה בו. הוא הזוכה. וכן כל הפייסות שבמקדש: אחד או שנים. אצבע אחד אם הוא בריא. או שנים אם הוא חולה. שהחולה אינו יכול לכנוס אצבעותיו. דכשמוציא אחת יוצאה חברתה עמה. ואין השנים נמנין אלא אחד: ואין מוציאים אגודל במקדש. מפני הרמאים כשיקרב המנין לכלות ויבינו למי יכלה יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה לשני בני אדם ויתחסר המנין לכלות בו. והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק האגודל מן האצבע הרבה. עד שנראה כאצבעות שני בני אדם. מה שאין יכול לעשות כן בשאר אצבעות: **ב** אלא בפייס. זה שפרשנו: ארבע פייסות היו שם. ארבע פעמים ביום נאספים לפייס ולא היו מפייסים על כלם באסיפה אחת כדי להשמיע קול ארבע פעמים שיש עם רב בעזרה. וזהו כבודו של מלך. שנאמר (תהלים נ"ה)

ברב

תפארת ישראל הפיים

וניחא שמא לאוהבו יסיר המצנפת. כדי לכבדו שיתחיל ממנו המנין? ומשני שעמדו מסובלין, ר"ל שעמדו קשורים ותכופים וסמוכי' יחד, ולא הכיר למי יגביה המצנפת]; ובאותו שכלה הסך שהסכימו עליו, הוא הזוכה, וזה שנטלו ממנו המצנפת, עומד כך בלי מצנפת עד כלות הפיים, כדי שיהי' לסימן מתי התחילו למנות [דמדהיה הפיים בלשכת הגזית, שהוא סדר מקורה, שינו רק הותר' בעלמ' לעמוד שם בגלוי ראש, ולהכי לצורך מותר [כמג"א ב' סק"ו] אמנם מ"ש הגי"ע הכא דלרמב"ם שכ' [בפ"ד מתמידין] נוטל מצנפתו ומחזירו, ר"ל לאלתר; לא זכיתי להבין דאם מחזירו לאלתר, א"כ לא הי' נטילת המצנפת סימן רק מתי יתחילו למנות, וא"כ נ"ל נטילת המצנפת כלל, הי' לו להממונה להורות באצבע, או לומר בפה מתי יתחילו למנות? שא"כ דנטילת המצנפת הי' לסימן שמא יארע קלקול בשעת המניין, ויצטרכו להתחיל למנות מחדש, וכשיסתפקו ממי התחיל המניין, יכלו כולן הסימן בראשו שאין בו מצנפת, ואי כהגי"ע שמחזירו מיד בראשו, ק' שמא ישכחו גם זאת. מתי נטל המצנפת, ומה סימן הי' להן אז? וכן משמע בירושלמי הכא, בהסימן הי' מתי התחילו למנות דקאמ' מגביה מצנפתו של א', וכן יודעין שממנו הי' הפיים מתחיל, עכ"ל. מדקאמר הירושלמי "היה", ולא קאמ' "יהיה", משמע דהסימן הי' שמא יארע קלקול במניין, וידעו ממי "היה" הפיים מתחיל. וכן משמע נמי מתוס' כאן [דכ"ה א' ד"ה והא], שכתבו דלהכי לא הפיסו בעזרה, מדגנאי לעמוד שם בגלוי ראש, עכ"ל: משמע מדבריהן, שכל זמן הפיים עומד בגלוי ראש, דאל"כ אין כאן גנאי ברגע קטנה שגלו ראשו. ואי נימא דלרמב"ם לא הי' עומד בגלוי ראש בזמן הפיים, ואפ"ה לא יחלוק על הירושלמי הנ"ל דקאמר היה, נ"ל עפי, דמ"ש הרמב"ם נוטל מצנפתו ומחזירו, ר"ל שמהפך ומחזר אחורי המצנפת של כהן למול פניו, כדי שיהי' להן לסימן עד אחר הפיים; וכדאמרי' במ"ק [דכ"ו ב'] מחזירו לאחוריו, יע"ש. **אמנם** לכאורה צ"ע לענ"ד, למה הוצרכו לכל הטורח הזה, ולא עשו קלפי וגורלות, וכמו שהטילו שלשים על המנות במקדש [שבת פכ"ג מ"ב]? וצ"ל משום דכל גורל אפשר בב' אופני'; או שיכתבו שמות האנשי' על הפתקאות שבקלפי, ואדם א' יוציא פתקא פתקא מהקלפי, וכל העולה ראשון יזכה ראשון וכן שני וכו', אמנם גורל כזה טריחא מלתא טובא במקדש, שיהיו צריכי' לכתוב בכל יום שמות אחרי', שבכל יום מתחדש בית אב אחר; לכן בחרו לעשות גורל באופן אחר, דהיינו שסידרו כל המנות בדרך א' ב' וכו', והניחו בקלפי פתקאות שכתוב עליהן א' ב' כפי סדר החלקי', ויטול כל א' מהכהני' פתקא א' ויזכה כל א' בחלק שרשום כפי הפתקא שהעלה. והא הינח במנות, שנחלקו כפי מספר הכהני' שהיו שם, גם כל החלקים כמעט היו שוין, שלא יהי' כעין קוביא, א"כ אין כ"כ מי יעלה פתקאו תחלה; אבל בעבודת התמיד, שלא זכו בו רק י"ג כהני' [כמ"ג], ולפ"ה היו צריך לשים פתקאות בקלפי כפי מנין הכהני' ורק על י"ג מהן יהי' כתוב מי שוחט מי זורק וכו', ושאר הפתקאו' יהיו ריקין, א"כ יהי' שוב קטטה בין הכהני', מי יטול הפתקא ראשון, בעוד שוודאי כל הי"ג פתקאות המזכין מונחי' שם — להכי בחרו עפי לפיים בתמיד ע"י מניין כנ"ל. ולפענ"ד זהו פי' הירושלמי, דקאמ' על מתניתן, תנא אין אומרין ממי? במקדש; ר"ל להכי בחרו לפיים ע"י מניין, כדי שלא יצטרכו לשאל ממי נתחיל — תוי"ט]: ט) אצבע א' אם הוא בריא, וב' בחולה שחלש כחו מלפשוט אצבע א': י) *דע"י שהכהני' מרובי' עומדי' דפופי' בעיגול, והאגודל רחוק מהאצבע, ועי"ז לא ירגישו כשיערים להוציא שניהן כדי שיכלה המניין בו: יא) *בגורל וכלעיל, שבו יתפייס

כל

עיקר תוי"ט

וי"א שנוטל המצנפת לא היה יודע סך המנין. והאומר המנין לא היה יודע ממי נטל המצנפת: ז) **היו שם.** נראה לפי' שהיו בכל יום ויום חוץ מיו"כ שהרי כל עבודת יו"כ אין כשרות אלא בכה"ג וכן מיוחד בפליסה בעלו הפייסות בלום המזבח. דבל בפייס העבודה הזכיר כל הד' פייסות על סדרן. והביא בזה הבעל המאור. והרמב"ן הייבב ומונה תקלת מכל עבודה שצריכי' לפיים. עתוי"ט:

כלומר

פ״ב בראשונה[א] כל מי[א] שרוצה להרום את המזבח, תורם[ב], ובזמן שהן מרובין[ג] רצין ועולים בכבש, וכל הקודם את חבירו לתוך ארבע אמות[ד] זכה[ה], אם היה שנים שוין[ו], הממונה אומר להן[ז][ג] הצביעו[ח]. ומה

תפארת ישראל

פ״ב א) [עהעדעס]: ב) ר״ל כהן שמבית אב של היום [עי׳ תענית פ״ב מ״ו] שרצה לתרום תרומת הדשן, תורם בלי פייס, דלא תקנו לה פייס, מדסברו מחמת אונס שינה לא יבואו רבים: ג) החפצים לתרום, כך דינם, רצין וכו׳: ד) סמוך למזבח: ה) לתרום: ו) בד׳ אמות עליונו׳: ז) *לכל הכהני׳ שישנם שם: ח) *ר״ל כמו הצביעו! כלומ׳ הוציאו אצבעותיכם למנין, ועי״ז נטיל גורל; דאסור למנות ישראל, רק אבר מהם מותר למנות. וכיצד עושין? הולכין ללשכת הגזית, וא׳ מהסנהדרין, צריך שיהי׳ אצל הגורל, ומעמידין את עצמן בעיגול, והממונה עומד באמצע; והן מסכימין ביניהן על סך ק׳ או אלף, באופן שיהי׳ הסך יותר גדול ממניין הכהני׳ שהיו שם; והממונה שאינו יודע הסך שהסכימו עליו, נוטל מצנפתו של א׳ מהן, וממנו מתחילין למנות [כסף משנה פ״ד מתמידין ה״ג] ומ״ה שהקשו לדבריו מירושלמי דקאמ׳ וניחש שמא לאוהבו או לקרובו, ר״ל שמא הממונה יטול המצנפת באופן שיזכה אוהבו או קרובו. ואי כימא ככסף משנה שהממונה לא ידע המנין שהסכימו, הרי אין בידו טובו? נ״ל דירושלמי קאי אמאי דקאמ׳ מקמי הכי, אין אומרין ממי [נתחיל] במקדש, ור״ל שלא לבזות שאר הכהני׳, ועל זה מקשה הירושלמי, וניחש

ר״ע מברטנורה

פ״ב בראשונה כל מי שרוצה לתרום. כל כהן שהוא מאותו בית אב (ב) ורוצה לתרום את הדשן שחרית תורם ולא היה פיים בדבר: ובזמן שהם מרובים. שבאים לתרום זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם. זה היה משפטם: רצים ועולים בכבש. המזבח שהוא ל״ב אמה אורך: וכל הקודם. ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרום. וזהו גורלם: ואם היו שניהם שוים. בכניסת׳ אין אחד מהם זוכה לתרום. אבל מעתה כולם באין להטיל גורל. ומהו הגורל. שממונה אומר לכלם הצביעו כלומר הוציאו אצבעותיכ׳. כל אחד יראה אצבעו מפני שאסור למנות אנשים מישראל. לפיכך הוצרכו להוציא האצבעות כדי שימנו האצבעו׳ ולא האנשים. וכיצד עושים. מקיפים ועומדים בעגולה. והממונ׳ בא ונוטל מצנפ׳ מראשו של אחד מהם (ד). וממנו הפיים מתחיל למנות ומוציא כל אחד אצבעו. והממונה מוציא מפיו (ה) סך ומנין או מאה או ששים הרבה יותר ממה שיש שם כהנים ואמר מי שיכלה חשבון זה אצלו יזכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת. וסובב והולך ומונה האצבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין

עיקר תוי״ט

א) כל מי כו׳. דמעיקרא סברי כיון דאיכא אונס שינה לא אתו הלכך אע״ג דתיקנו פיים לשאר עבודו׳ לא חזו לתקן להך עבודה. כיון דאתו וקאתו לידי סכנה תקינו לה רבנן נמי פייסא. גמ׳: (ב) שהמשמר נחלק לז׳ בתי אבות: ג) אומר להם. פי׳ לכל הכהנים שיש שם דכיון דזה הגורל של התרומה לא עלתה שזכו להטיל גורל בין כולם: (ד) לכאורה שכך היה עושה בלא מצנפת עד שפייסו. ודעת הכ״מ דמחזירה. ועי״י שנטילה ידע מי הוא שממנו מתחילין: (ה) משמע דנטילת המצנפת ואמירת הסך ע״י ממונה אחד נעשים. וי״א

הלכתא גבירתא. כללא דפ״א.

הכפורת, לאו אענן דקטורת קאי, שיהי׳ הכהן בכניסתו לק״ק נראה מיד בענן, ויהי׳ מניח הקטורת על האש מחוץ לק״ק בהיכל, אלא הכונה אענן של נס, שהי׳ רובץ תמיד על הכפורת; אבל הקטורת, אדרבה יתן על האש לפנים בק״ק לפני הארון, וכמ״ש ונתן את הקטורת על האש לפני ה׳] ולפי שהיו חוששין בבית ישני שמא כ״הג נוטה לצד אפיקורסת והוא צדוקי, הז משביעין אותו עי״הכ ואומרים לו, אישי כה״ג אנו שלוחי ב״ד ואתה שלוחינו ושליח ב״ד, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית זה, שלא תשנה דבר שאמרנו עליך והוא פורש ובוכה שחשדוהו לאפיקורס, והן פורשין ובוכין דשמא חשדוהו בכשרים: מ״ו, ז׳, ח׳. כל ליל י״הכ כה״ג כשהוא חכם יושב ודורש, ואם הי׳ רק תלמיד מבין לשמוע הדרשה דורשי׳ לפניו, אם הי׳ רגיל לקרות [אחר הדרשה, כע״ר וצוק״ל בתפארת] קורא ואם לאו קורין לפניו בכתבי קודש כבאיוב, [מכאן שמותר ללמוד איוב בשבת] ובעזרא ובד״הי ובדניאל, כדי שלא יישן, בקש להתנמנם פרחי כהונה [והרמב״ם כ׳ לוים ולא ידענא למה שינה רבינו לשון המשנה, ואפשר דזהו מענין השיר וראוי לעבודת הלויים] מכין לפניו [וברמב״ם כ׳ אותו] באצבע צרדה, ואומרים לו אישי כ״הג, עמוד והצטנן מעט על הרצפה, כדי להסיר השינה ומתעסקין עמו עד שמגיע זמן שחיטה של תמיד דשחר כלקמן רפ״ג, וקודם לזה כחצות הלילה מפיסין לת״הדש, כרפ״ב ע״ש ומסדרין המערכה ומדשנין המזבח עד שיגיעו לשחיטת התמיד:

או סמוך לו מא) בין מלפניו בין לאחריו, וביום הכיפורים מחצות מב) וברגלים מג), מאשמורה הראשונה מד) ולא היתה קריאת הגבר מגעת מה). עד שהיתה עזרה מלאה מישראל מו):

פ"ב

ר"ע מברטנורה

ונבלע שם במקומו והיא היתה תחלת העבודה בשחרים: או סמוך לו. סמוך לקריאת הגבר או מלפניה או מלאחריה: בי"ה הורם מחצות. משו' חולשא דכ"ג. שעליו לבדו מוטל הכל לריך להשכים יותר: ברגלים. דנפישי ישראל ונפישי קרבנות ורב הדשן במקום המערכה ולריך להעלות הדשן מן המערכה למקום שבאמלע המזבח ששמו תפוח שלשם גל גדול של דשן לבור ומכוונת התפוח היו לריכים להשכים יותר והיו משכימין מן האשמורה הראשונה שהוא שליש הלילה: ולא היתה קריאת הגבר מגעת. ברגלים עד שהיתה עזרה מלאה מישראל. שמביאים קרבנותיהם. להקריבם מיד אחר תמיד של שחר:

פ"ב

תפארת ישראל

במקומן: — וזו עבודה ראשונה שבכל יום, ואח"כ הכהני' מסירין מהמזבח הדשן שנתרבה: מא) לקריאת הגבר; מב) תדמוטל על הכו"הג לבד כל עבודת היום, לכן השכימו לתרום תרומת הדשן, ואח"כ מפנין שכהני' האברי' שלא נתעכלו מבערב, וגורפין האפר להתפוח [כפ"ב דתמיד] ואח"כ מסדרין הד' מערכות שעשו היום ע"ג המזבח [כלקמן פ"ד מ"ו], ואח"כ מעלין הב' גזירי עלים למזבח, ובתוך הזמן שיעשו עבודות הרבות הללו, יגיע זמן השחיטה של תמיד [כרפ"ג] וע"י שיתחיל התמיד בהשכמה, לא יצטרך הכו"הג לבשל א"ע בעבודת היום אח"כ זא"ז מבלי לנוח קצת בין א' לחברתה: מג) דנפישי ישראל, ונפישי קרבנות שיביאו עולות ראיי' ושלמי חגיגה ושמחה, ולריך ג"כ זמן רב לפנות דשן הרב לתפוח, והוא גל אפר גדול שבאמלע מזבח, לכן השכימו יותר. מיהו ביו"ט לא הסירו האפר מהמזבח לגמרי, רק גרפוהו להתפוח: מד) והוא בסוף שליש הא' של הלילה: מה) ברגל: מו) להקריב קרבנותיהן מיד אחר התמיד, ולהכי לא היו יכולין לקבוע אותו הזמן עלמו לתרומת הדשן. **ואפשר** שגם אכולהו קאי. דבי"הכ הי' אז העזרה מלאה מישראל שבאין לראות עבודת הכו"הג, דנמי מלוה היא [כיומא ד"ע ע"א]. **וא"ע** דלעולם לא נפתחו שערי עזרה עד קודם שהיעת התמיד [כתמיד פ"ג מ"ז]? י"ל דהז מפני הלורך פתחו וחזרו ונעלום [כתוס' עירובין ד"ב סע"א]. **א"נ** י"ל דבשער עדי נכנסו:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

* ידיע להוי שמה שנכתב בין ב' כפלי חצי עגולים כזה (( )) הוא מה שהובא במס' זו שלא מענין יה"כ והצבתי אותן הלכות לבדנה בחצי עגול כאלה, למען אם ירצה אדם להזור ביום הקדוש יה"כ הי"גב של יומא במרוצה אז יכול לדלג על ההלכות האלה:

פ"א. ז' ימים קודם יה"כ מפרישין כ"ג מביתו ללשכתו שבמקדש [והיא היתה בנויה בקודש ופתוחה בחול דאו היא חול גמור ומותר לישב ולישן בה] ודבר זה קבלה ממשה רבינו, ומפרישין אותו מאשתו כל ז"י שמא תמצא אשתו נדה אחר שיבעלנה תוך כדי שתרד מהמטה ותדיח פני' של מטה, ויטמא ז' ימים, ולא יכול לעבוד בי"הכ, והרי אינה עבודה כשר' אלא בו; ומתקנן לו כה"ג אחר תחתיו שאם יארע בו פסול שיתטמא, ויעבוד האחר תחתיו בי"הכ, בין שאירע בו הפסול קודם תמיד דשחר בין שאירע אחר שהקריב קרבנו, וזה האחר א"צ חינוך אלא נכנס תחתיו ועבודתו מתנכתו ומתחיל מהעבודה שפסק בה הראשון, ולאחר יה"כ חוזר הראשון לעבודתו והשני עובר, וכל מצות כהונה גדולה עליו, אלא שאינו עובד ובעבד עבודתו כשירה וכשמת הראשון השני מתמנה תחתיו: **מ"ב, ג', ד', ה'** • בו' ימי' אלו מזין עליו מאפר הפרה בג' להפרישתו, וכו', שיוא עי"הכ שמא נטמא במת ולא ידע ואם חל יום שבת בג' או בו' שלו נדחה ההזיי'; וכל ז"י מרגילין אותו בעבודות, זורק הדם ומקטיר הקטורת ומטיב הנרות ומקטיר אברי תמיד על המזבח, כדי שיהא רגיל בעבודה בי"הכ, ומוסרין לו זקנים מזקני ב"ד וקורין לפניו ומלמדין אותו עבודת היום וסידור', וא"ל אישי כ"הג קרא אותה בפיך, שמא שכחת או שמא לא למדת דבר זה, ועי"הכ בשחרית היו מעמידין אותו בשערי המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהי' מכיר ורגיל בעבודה; כל ז"י לא היו מונעין ממנו מאכל ומשקה עי"הכ עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שהמאכיל מביא את השינה, ולא היו מניחין אותו לישן שמא יראה קרי, ולא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע כביצים וחלב [ועי' ברמב"ם הל' עבודת יה"כ שכ' והלב הם, ולא ידענא מנ"ל לרבינו הא, דהגמרא מזכיר חלב סתם דמשמע צונן דומיא דביצים וגבינה, ועי' א"ח תר"ח, דהגי' דמג"א בסק"ו בשם הרמב"ם כן, וצ"ל דנודע לרבינו כן ע"פ חכמת הרפואה]; ומשום דבבית שני פרח שורש פורה ראש ולענה של האפקירסת בישראל, ויצא הצדוקין ימ"ש, שאינם מאמינים בתשבע"פ, והיו אומרין שקטורת של יה"כ מנידין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת, וכשיעלה עשנה מכנים אותה לפנים לק"ק [והרי הקבלה מלמדנו דקרא הבענן אראה על

הכפורת

ו אם היה חכם, דורש לא) ואם לאו, תלמידי חכמים דורשין לפניו. אם רגיל לקרות קורא לב) ואם לאו, קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב ובעזרא ובדברי הימים לג). זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל:
ז בקש להתנמנם, פרחי כהונה לד) מכין לפניו באצבע צרדה לה), ואומרים לו, אישי כהן גדול, עמוד והפג י) אחת לו) על הרצפה לז). ומעסיקין אותו לח) עד שיגיע זמן השחיטה לט) ח בכל יום תורמין את המזבח מ) בקריאת הגבר, או

תפארת ישראל

מנת הקב"ה לישראל לא גזרו]: לא) *בליל יוה"כ שלא יישן ויראה קרי: לב) *אחר הדרשה: לג) *שהן דברי' המושכין הלב ויסירו שינה מעיניו [ולפענ"ד דקראו לפניו, הנך ג'; משום דידוע בחכמת [רהעטאריק] [היא המודיעה כל הכללים הנצרכי' לדורש ברבים באיזה אופן יוכל אדם לכבוש ע"י דבריו לאזן ולב שומעיו, להטותם לשמוע דבריו], שע"י ג' מיני דיבור ישנסו ויתחדדו מחשבות השומעים, לשמוע בהקשבה' דברי המדבר; אם כשהם על דרך חקירה וליִמוּד [דיאלקטיש, בעלעהרענד בל"א]; או על דרך הערת ורכיכת ההרגשות, [פאטעטיש, ריהרענד בל"א]; או ע"י נעימות שעשוע סיפורים יפים, [עסטהעטיש, אונטערהאלטענד] בל"א. ובלתי ספק גם דרשות הכו"ג ביו"כ, היו בא' מאלו או מכל הג' ביחד; ולהכי בקריא' שאחר דרשתו, בקשו למשוך גם לבו בג' אלו, דהנה באיוב יבזו מחשבותיו להתפלא בעסקי החקירות; ובקריאת עזרא, בקשו לרכך לבבו והרגשותיו, לחשוב בכמה עמל ויגיעה ועוני בנו אז המקדש, ועי"ז יתאמץ בכל כח לידע כמה צריך לדקדק בענייני עבודתו, לבלי להפסיד כל יגיעת אבותיו; ובקריאת דברי הימים ישתעשע מחשבותיו בסיפורי מעשיות ומלחמות וענינים שוני'; וע"י שיעסקו ויטרדו מחשבותיו בג' אלו, בהשכלה, וברחמנות, ובעונג, תפוג שינה מעיניו]: לד) *בחורי הכהנים הזריזים: לה) *מחבר אצבע האמצעי הארוך לראש האגודל, ושומטו מהר בכח לתוך כף היד, ועי"ז נשמע קול זירוז: לו) ר"ל הצטנן מעט פעם א', כדי להסר השינה; דהתחממות מרפה הגוף, ומפיל עליו חבלי שינה. [ומלת פג לשון הולכה הוא כלקמן פ"ג מ"ה, שתפוג צנן; וה"נ ר"ל שיוליך א"ע מהשינה. אולם בערוך פי' שהוא לשון שעשוע ושחוק]: לז) *ר"ל שיתקרר על הרצפה של שיש, שישח עליו שלא בפישוט ידים ורגלים. ובשעת שחייתו נושק הרצפה, ונסמך על אגודלי ידיו, וזוקף ועומד, וזה נקרא „קידה; ואין כל אדם יכול לעשות כן [ועי' רש"י [מגילה כ"ב ב'] אמנם נ"ל דרק הכ"הג היה קידתו שסומך א"ע על גודלי ידיו, אבל פי' מלת קידה אינו רק שעומד ושוחה א"ע עד שטוחה פניו בקרקע וחוזר וזוקף א"ע באיזה אופן שיכול, דאי לא תימא הכי הא דכתיב ותקוד בת שבע אפים ארצה, וכי ס"ד שאשה חלשה תוכל לעשות מה שעושה הכו"הג דרב גוברי'? אלא ע"כ דרק הכהן הגדול זקף א"ע בכחו על אגודליו]: לח) [*בעשעפטיגען], שעמו עמו שירים ותושבחות שבשירי מעלות שבתהילי' דכתיב בהו אם ה' לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו; לומר הזהר שלא תטרח בהנס; אבל לא הטריחוהו הרבה, שיקרא הוא לבדו כבתחלת הליל, מדכבר קרב לאור היום, צריך להזקו להעבוד': לט) של תמיד: מ) *תרומת הדשן, שהכהן תורם בכל יום מלוא המחתה מגחלי' שבמזבח, ונותנו במזרח הכבש, ונבלעי' במקומן

ר"ע מברטנורה

ו אם היה חכם דורש. בדבר הלכה כל ליל יום הכיפורים שלא יישן ויראה קרי. ואם תלמיד הוא ולא חכם שיודע להבין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדרוש. דורשי' לפניו: באיוב ובעזרא. שהן דברים המושכים את הלב לשומען. ואין שינה תוקפתו: ז פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקן לפרוח קרויין פרחי: באצבע צרדה. האצבע הסמוכה לאגודל (ט). ולשון צרדה צרחה דלא. כלומר צרחה של האגודל הסמוכה לו היו מחברי' האגודל באצבע הסמוכה לה ושומטה ומכה על כפו ומשמיע קול כדי שלא יישן: כהן גדול עמוד. על רגליך: והפג אחת על הרצפה. של שיש להסיר הוחם. שצנון הרגלים מסיר השינה והפג לשון הסרה כמו מפיגין טעמן: ח תורמין את המזבח. תרומת הדשן שהוא חותה מן הדשן במחתה. בין רב בין מעט ונותנו במזרחו של כבש ונבלע

עיקר תוי"ט

מצורעת כשלג. ופי' כשרים וגו' שמעשיו מתומים ובאה אין בלבו כלום. הר"ב: (ט) והתוס' מנחו' דל"ה ז"ל בדבר ידוע שא"א להשמיע קול אלא כשמכה באמצעי ועתוי"ט: י) והפג. וכיחו לא נמר מפגם לא פג:

בעבודה(יח): ד כל שבעת הימים, לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה, ערב יום הכיפורים עם חשיכה, לא היו מניחים אותו לאכול הרבה(יט), מפני שהמאכל מביא את השינה(כ): ה מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה(כא), והעלוהו לעליית בית אבטינס(כב), השביעוהו(כג) ונפטרו(כד) והלכו להם(כה), ואומרים לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין(כו) ואתה שלוחנו ושליח בית דין(כז) ז) משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה-שאמרנו לך(כח). הוא פורש ובוכה(כט) והן פורשים ובוכין(ל):

ו אם

ר"ע מברטנורה

לתת אל לבו הלכות סדר היום: ד לא היו מניחין אותו לאכול הרבה. אפילו מן המאכלים שאין מביאין לידי חמום ומונעים ממנו לגמרי כל מאכל המביא לידי חמום וקרי. כגון חלב וביצים ובשר שמן ויין ישן וכיוצא בהן: ה מסרוהו זקני בית דין. שקראו לפניו בסדר היום: לזקני כהונה. ללמדו חפינת הקטורת. שנאמר (שם י"ו) ומלא חפניו קטרת סמים ועבודה קשה היתה: בית אבטינס. שהם העושים את הקטורת וכותשים אותה ומערבין סממנים: והשביעוהו. שלא יהא צדוקי. לתקן הקטרת על המחתה מבחוץ. והצדוקים מכניסים שהם דורשין כי בענן אראה על הכפורת (שם). כי בענן עשן הקטרת יבא ואז אראה על הכפורת. ואין הדבר כן שהרי הכתוב אומר (שם) ונתן את הקטרת על האש לפני ה'(ו): הוא פורש ובוכה. שחשדוהו לצדוקי: והן פורשין ובוכין. על שחשדוהו. דאמר מר החושד בכשרים לוקה בגופו(ח).

ו אם

תפארת ישראל

יח) דכשיראה אותם יתבונן בהם איזה ראוי לקרבן זה ואיזה לזה, ושכך וכך עבודתו; ותיכף שעירים לא העבירו לפניו, מדבאי' על חטאי ישראל, הלשה דעתי', משא"כ פר מדבא על חטאיו וחטאי אחיו הכהני', הרי מכיר הכהני' ויחזיר להחוטא בתשובה: יט) *מכל מאכל; אבל מאכלים המחממין לקרי, כחלב, בצים, בשר שמן, יין ישן, היו מונעין ממנו לגמרי. כ) *ושמא יראה קרי, דלא סמכו על נס [שנזכר פ"ה דאבות]: כא) *בעיו"כ; ומפרש כילד מסרוהו, העלוהו וכו': כב) *שם אחר שהשביעוהו זקני ב"ד, ילמדוהו זקני כהונה, חפינת הקטורת, דעבודה קשה היתה: כג) שלא יתן הקטורת על הגחלי' שבמחתה, חוץ לק"ק, וינהים כך כצדוקים, והרי כתיב ונתן הקטורת על האש לפני ה': כד) *לקחו ממנו רשות לילך ואח"כ מסרוהו לזקני כהונה ללמדו חפינה: כה) *זקני ב"ד, שלא יראו בבשתו כשיבכה שחשדוהו; ומפרש סדר השבוע', אומרי' לו וכו': כו) *ובהכרח נשביע אותך: כז) *ר"ל על דעת ב"ד נשביעך, וכ"ל דהי' צריך לעשות אמן על שבוע' זו: כח) *כל ז' ימים. [וצ"ל דלהכי א"ל מכל וכו', דהכי לדעת הצדוקי' נשבע לבטל המצוה? להכי א"ל מכל, דבכולל חייל [כי"ד כל"ע]; עוד נ"ל לתרץ, דלהכי קאמרו לי' ואתה שלוחינו, דאם ישנה אינו כו"הג שלכן דנהא לא שוייוהו שליח, וא"כ גם לפי דעת הצדוקי' יהי' עבודתו פסולה מדאינו כו"הג כלל]: כט) על שחשדוהו: ל) *דהחושד בכשרי' לוקה בגופו [ש"ם הכא]. ואף דמוכרחי' הי', אפ"ה בכו לכבודו, שיראה שנדמה להם שחשדוהו בחנם. והוצרכו להשביעו, מהאפשר היה שלא יהי' אדם במקדש בשעת הקטרה [והא דהוצרכו להשביעו בכל שנה, ולא הוה סגי בשבוע' א' כשיתמנה לכו"הג? ה"ט להטיל עליו אימה יתירה בכל שנה. והא דהוצרכו להשביעו כלל, והרי יכלו להעמיד עליו שומר בשעתו [כגיטין נ"ד ב']? כ"ל דה"ט שלא לביישו — והרי בל"ז זהו כבודו שיהי' במקום הקודש בלבישות מופלג וביחידות [כמ"ש הי"ם תמיד פ"ז מ"א]; ותו דכן לא יהיה לשומר שהשבוע ויקטיר מבחוץ; ותו משום דאסו' השומר עכ"פ מדרבנן לזון עיניו מק"ק [כפסחי' כ"ו א'] דמדאו' רק שלא לצורך אסו', ומדרבנן אפי' לצורך. ומה שהקשה בני הרב הגאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א. א"כ למה התירו לנגל הברוכם להגלות הכרובי' המעורין ז"בז [כיומא נ"ד א']? נ"ל כיון דלצורך רק מדרבנן אסו', א"כ לצורך גדול כהכרזת

הבת

עיקר תוי"ט

ופר דעל העם דידיה ודאחיו הכהנים קאתי אי איכא ליגב בכהנים דאית ביה מנאה מידע ידע ביה ומהדר ליה בתשובה. גמ': (ו) שבלותו שעה לא יוכל שום אדם לדעת מה שהוא עושה כמו שנאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו. הר"מ: ז) ב"ד הכי קא"ל. משביעין אנו עליך על דעתינו ועל דעת ב"ד. גמ'. ולא שהוא שלוחם ושליח ב"ד לענין עבודה דקי"ל דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו ולא שלוחי ב"ד כמ"ש במ"ב פ"ד דנדרים: (ח) פרש"י דכתיב והן לא יאמינו לי וכתיב והנה ידו

מצורעת

ב כל שבעת הימים הוא זורק את הדם[ו], ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות[ז][ג], ומקריב את הראש[ח][ד] ואת הרגל[ט], ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב, שכהן גדול מקריב חלק בראש[י] ונוטל חלק בראש[יא]: ג מסרו לו[יב], זקנים מזקני בית דין[יג], וקורין לפניו בסדר היום[יד], ואומרים לו, אישי[טו] כהן גדול, קרא אתה בפיך[טז] שמא שכחת, או שמא לא למדת[יז]. ערב יום הכיפורים שחרית מעמידין אותו בשער המזרח, ומעבירין לפניו פרים[ה] ואילים וכבשים[יח], כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה

ר"ע מברטנורה

ב הוא זורק את הדם. של תמידים כדי שיהא רגיל בעבודה: ומטיב את הנרות. מדשן מן האפר של הפתילות שכבו: ושאר כל הימים. אם ירצה להקריב כל קרבן שירצה מקריב. ואין אנשי המשמר יכולין לעכב על ידו: מקריב חלק בראש. ראש הוא להקריב כל חלק שיבחר: ונוטל חלק בראש. בחלוקת הקדשים נוטל מנה יפה שיבחר לו. והני מילי בקדשי מזבח. אבל בקדשי גבול. אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט. חולקים בשוה: ג וקורין לפניו. כל ז' הימים: בסדר היום. בפרשת אחרי מות: אישי. אדוני: שמא לא למדת. במקדש שני היו צריכין לכך. שהיו מעמידין כ"ג שאינם מהוגנים על פי המלכות דאלו במקדש ראשון לא היו מעמידין כהן גדול. אלא הגדול שבכהנים. בחכמה. בנוי. בכח. ובעושר. ואם לא היה לו עושר. אחיו הכהנים מגדלין אותו משלהם. שנאמר (ויקרא כ"א) והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו: שיהא מכיר. מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת

תפארת ישראל

[ד"ל ע"ב] דתקנו רבנן תקנתא מחשש מיתה, טפי מחשש עשירות, ומשום דמיתה שכיח' טפי מעשירות? ואת"ל דהתם לא קאמר רק דמיתה מצוי טפי מעשירות, אבל עכ"פ תרווייהו לא שכיחי? עכ"פ ק' מ"ש התם דעבדו רבנן תקנתא, שכשנתן מעות לעני בעד מעשר עני שיפרים לו, תקנו שכשימות העני יפרים המעשר בחזקת עניי ישראל, והיינו משום דחששו להפסד שבע"הב; ומ"ש הכא דלא עשו תקנה לחשש שתמות אשתו שיפסיד הכ"הג. עי"ז עבודתו בי"הכ? ואת"ל התם לא תקנו רק שכשימות העני יעשה הבע"הב כמו שכתבנו אבל הכא לא רצו לתקן דמחשש שמא תמות יעשה השתא שום מעשה, עכ"פ הרי האומר לאשתו הרי את מגורשת שעה א' קודם מותי, אסורה בתרומה מיד, הרי דעבדו רבנן תקנתא השתא מכל ימי חייו מחשש שימות להבא בקרוב [כגיטין כ"ח א']? ודוחק לחלק בין לעשות מעשה כי הכא למניעת מעשה כי התם. אלא נ"ל דהכא אם נחוש חשש זה, יצטרך כל שנה ושנה לקדשה רק על איזה ימים, ובשלא תמות תחזור כל שנה לגרש כאחוכי ואטלולי; ואפ"ה בטומא' חששו כה"ג כל שנה, מדעושין כן כל שנה כדי שיהי' נזהר טפי, מדרואה צרתו בצדו: ו) של תמיד: ז) *משיר בשחר דשן הפתילות שכבה במנור'; ודוקא ב' נרות, שאחר הקטורת, אבל הטבת ה' נרות שקודם הקטורת לא היו בכו"הג וקרי לי' למטיב הב' בשם מטיב דאין המצוה נקראת אלא במי שגומר': ח) *של תמיד, שקרבין ראשון, וה"ה שאר אברי' שלו: ט) בלי פיים: י) מה שירצה בקדשי'. בכל עת מיהו בקדשי גבול כתרומ' ומעשר, שוה הכו"הג לשאר הכהני': יא) *בכל יום מז' ימים: יב) *מהסנהדרין, ללמדו, דיני עבודה: יג) *שבפרשת אחרי; שבכל יום באו ללשכתו החכמי', להיות סביבו תמיד ללמדו, וקראו בכל יום לפניו הפרשה עם ביאור דקדוקי דיניה: יד) אדוני: טו) *דחיים הם, למוצאיהם לזכרם עי"ז יפה, [כעירובין נ"ד א'] דשמא שכחת: טז) *ולהכי קראנו לפניך תחלה ג"כ. — דבבית שני לפעמי' הי' כו"הג כזה, מדלא נתמנה רק לכל המוסיף ממון למלכות: יז) דהיינו אותן שיקריב למחר: דכפירתא

עיקר תוי"ט

כהן אחר אלא משום דכי עבדינן ליה לזה כ"ש דמזרזת טפי. גמ': ג) הנרות. פי' הטבת ב' נרות. אבל הטבת ה' נרות קודמין לקטורת שכן בפ"ב מ"ג דפייס דמי מדשן המנורה קודם לקטורת אלא התם בה' נרות והכא בב' נרות גמ' והא דלא תנן הכא הטבת ה' נרות משום דלא הוין בכ"ג. תו': ד) הראש פי' נקט האברים הראשונים בהעלא': ה) פרים כו'. אבל שעירים. דכיון דעל חטא דישראל קא אתו חלשא דעתיה. ונפל

מסכת יומא.

פ"א שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו[א] א) ללשכת פלהדרין[ב], ומתקינין לו כהן אחר תחתיו[ג], שמא יארע בו פסול[ד]. רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו. אמרו לו אם כן אין לדבר סוף[ה] ב):

ב כל

ר"ע מברטנורה

פ"א שבעת ימים. מפרישין כהן גדול. שכל עבודות יום הכפורים אין כשרות אלא בו. שנא' גבי יוה"כ (**ויקרא ט"ז**) וכפר הכהן אשר ימשח אותו והפרשה זו נפקא לן מדכתיב בשבעת ימי המלואים (**שם ח'**) ומפתח אהל מועד לא תצאו שבע' ימים. וכתיב בתרי' (**שם**) כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם ודרשו רבותינו לעשות. זה מעשה פרה. לכפר עליכם. זה מעשה יוה"כ. שהכהן השורף את הפר' והכהן העובד ביוה"כ שניה' טעונים הפרשה מביתם שבעת ימים. כמו שהיו טעונים אהרן ובניו בשבעת ימי המלואים: ללשכת פלהדרין. פקידי המלך נקראים פלהדרין. ומתוך שהכהנים הגדולים שהיו בבית שני אחר שמעון הצדיק. היו נותנים ממון כדי לשמש בכהונה גדולה. ומתוך שרשעים היו. לא היו משלימין שנתן והיו מתחלפין כל שנים עשר חדש כפקידי המלך. שהמלך מחליפן כל שנה. לכך נקראת לשכה זו. לשכת פלהדרין: ומתקינין לו. מזמינין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע לו קרי או שאר טומאה: אם כן אין לדבר סוף. א"כ דחיישת למיתה אין לדבר סוף. שמא גם זו תמות. אלא לטומאה דשכיחא חיישי' לפיכך מתקינים לו כהן אחר. למיתה דלא שכיחא שימות זה בפתע פתאום לא חיישינן. הלכך אין מתקינין לו אשה אחרת. והלכה כחכמים:

ב הוא

תפארת ישראל

פ"א א) *ר"ל מביתו ומאשתו; דז' ימים לולי ויום צריך שיהי' הכ"ג סמוך מאד למקדש קודם שיעבוד ביוה"כ, מגזירת הכתוב, שצריך שיהי' דינו כבמלואים שהופרשו הכהני' שם כן; וגם לא הביאו אשתו לשם דשמא אחר שיבעלנה, תוך כדי שתרד מהמטה ותדיח פניה של מטה, תמצא נדה, ויטמא ז' ימים, והרי כל עבודת יו"כ אינן כשירו' אלא בו. ובש"ס [ד"ח א'] אמרינן שהזו עליו בג' וז' ושם [די"ג ב'] אמרינן דהזו עליו לעת ערב לאחר שעשה עבודת היום [כמ"ש] ואה"כ טבל בהע"ש דאל"כ הרי נטמא מדנשא מי חטאת שלא לצורך והרי אין חכמים רשאין לעקור דין תורה רק בשב ואל תעשה [יבמות פ"ט ב']: ב) *חדר פקידי המלך והוא לשכת כו"ג בעזרה. ונקראת כך, מדהיו הכהני' גדולי' שבבית שני רובן רשעי', ולא השלימו שנתן, ומתחלפין כל שנה, כפקידי המלך שמתחלפין כדי שלא יהי' להן הכרה עם פורעי המס. ולהכי קראוה כך להזכיר לכל כו"ג באותו זמן עניין זה, אולי יזכר מלבד שבל"ז באמת מפקידי המלך היו כלקמן מי' ע"ז, והיתה הלשכה בנויי' בקודש ופתוח' לחול, שאז היא חול גמור [כדמוכח זבחי' נ"ו כ"ל] דאל"כ אין ישיב' בעזרה וכ"ש שינה ובעיל' [**וכך** כתב ג"כ רמב"ם פ"ה דמדות משנה ד' ד"ה אבל שחול בסוף דבריו שם]: ג) *מזמיני' אותו; אבל אין מפרישין לאותו אחר, דהפרשה לא מעכב': ד) שיטמא': ה) *שמא גם זו תמות; דוקא למיתה לא חיישי', אבל לטומ' חיישי', כי רגילה דלזהרין כו"ג טפי. **וא"ת** דהכא אמרי' בש"ס [די"ג] דרבנן לא חיישי למיתה דמיתה לא שכיח, והרי בכתובו' [דפ"ג ב'] אמרי' בפירוש דמיתה שכיח'? **ואת"ל** דהתם רק אמדינן דעת הבעל כך, דכל אדם פשוטי כך חושב; ומה"ט נמי אמרי' בגיטין [דפ"ה א'] דמיתה שכיח', ר"ל דאמדינן דעת בעל המגרש כך, אבל דנתקן אנן תקנה מחשש זה, אמרי' מיתה לא שכיח. **עכ"פ** ק' מדאמרי' בגיטין

ד"ל

עיקר תוי"ט

א) מביתו. פי' הר"מ מאשתו כדי שלא תמצא נדה ויהיה הוא טמא ז' ימים כמ"ש והוי נדה עליו וטמא ז' ימים. ונ"ב שלא תמצא אחר ביאה דם על הסדין בקנחה בו ולא ידע אם בשעת ביאה היה הדם או אחר כן. ויהיה בתוך כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה דבהכ"ג לא נת"ק דמ"ג ב"ב דנדה המשמשת את בועלה. גמ': **ב) אין לדבר סוף.** לכל [illegible]

כהן

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ח.

מ״ד להיכל בלי הערב שמש, וכשנטמא באב הטומאה כשרץ ונביל׳ צריך להוציאה מחוץ לעורה ומטבילין בחוץ ושוטחין אותה בחיל שהוא המקום הפנוי בהר הבית סביב לעזרה כלעיל; ובחדש׳ שוטחין אותה על גג האיצטבא להראות להעם את יופי מלאכתה ואחר הערב שמש הכניסוה; ומלאכתה היתה כלעיל פ״ז מ״ה בה״גב; וכל הכלים שהיו במקדש היו להם שניים ושלישיים, שאם יטמאו הראשונים יביאו השניים תחתיהם: מ״ז, ד׳. כל בשר ק״ק שנטמא נשרף בחוץ. חוץ בנטמא בולד הטומאה בפנים: מ״ח. איברי התמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במערבו, ושל מוספין מחצי כבש ולמטה במזרחו, ושל ר״ח נותנין על המזבח מלמעלה בין קרן לקרן במקום הילוך רגלי כהנים, כדי לפרסמו שהוא ר״ח; השקלים והביכורים אינם נוהגין אלא בפני הבית; משא״כ מעשר דגן ומעשר בהמה ובכורות אפי׳ שלא בזמן הבית, וקי״ל דבטלוה למעשר בהמה; ובהקדיש בזמן שאין המקדש קיים פודה לבכורים או מעות לשקלים, הרי זה קודש:

נשלמה מסכת שקלים:

אבל מעשר דגן ומעשר בהמה והבכורות, נוהגין בין בפני הבית בין שלא בפני הבית(מז) המקדיש שקלים וביכורים(מח), הרי זה קדש, רבי שמעון אומר האומר בכורים קדש(מט), אינן קדש(נ):

נשלמה מסכת שקלים:

ר"ע מברטנורה

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך. בזמן שיש לך בית. יש לך בכורים. אין לך בית. אין לך בכורים: אבל מעשר דגן וכו'. נוהגים בפני הבית [וכו'] דקדושה הארץ לא בטלה. הלכך צריך להפריש תרומות ומעשרות: מעשר בהמה צריך להפריש העשירית. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה דלא ליתו בים לידי תקלה: המקדיש שקלים ובכורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית. אם הפרישן שלא בפני הבית קדשי: בכורים קדש אינן קדש. כיון דבהדיא כתיב בהו (שמות כ"ג) תביא בית ה' אלהיך אפילו הפרישן בדיעבד לא קדשי ואין שם בכורים חל עליהן שלא בפני הבית. והרמב"ם פירש המקדיש לבדק הבית שקלים ובכורים שיש לו כבר. ולפירושו לא אתברר טעמא דרבי שמעון אמאי שקלים קדשי. ובכורים לא קדשי(ח). והלכה כרבי שמעון:

נשלמה מסכת שקלים:

תפארת ישראל

קיים דס"ד דגם בזמן הזה ירקבו: מז) וקיי"ל, דבטלום למעשר בהמ': מח) דאין בי"המק קיים הקדים הפירות לבכורים והמעות לשקלים: מט) *ר"ל שהקדים פירות לבכורי' בזמן הזה שאין ב"המק קיים: נ) *מדכתיב בהו בהדי' תביא בית ה' אלדיך, ולהכי דאין בית, לא קדשי. ולרמב"ם ר"ל שהקדים שקלי', ובכורי' שבידו, לבדק הבית, ולר"ש לא קדשי בכורי', דבכורי' לכהני' ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו:

נשלמה מסכת שקלים:

עיקר תוי"ט

שלא ש' אמות. י"א מן הארץ לסובב וגו' מן הסובב ולמעלה ונמלאו שתי שליש' אורך הכבש מן הארץ לסובב. ובי' הכ"ב שלמעלה עפוי"ט. ולב' הגי' טעמא דעבדינן שנוי בכ"ס מפרש בגמ' דסוכה. לידע שהוקבע כ"ס בזמנו ופרש"י האי שהיתושא עבדיך לי' להכירא שיכירו דשימשא להו לב"ד שקדשוהו כהלכתו ולא יגמגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא ראו הדוש הלבנה: (ח) ולמי למדתי טעמו מכ' הכ"מ שסיים ואמר הבל לא הקדישן הכהן אחר בבא לידו והרי הם בלו יכול להקדישן. אבל שקלים דלמזבח יכול להקדיש כדפסק בגמ' פ"ם דערכין דמקדים אדם קדשי מזבח. פוי"ט ופ"ע:

נשלמה מסכת שקלים:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

ס"א. כל הרוקי' הנמצאים בירושלים באמצע הדרך גזרו עליהן טומאה כשאר הרקין הנמצאי' בכ"מק, וכל הרוקין הנמצאי' בצדדין בירושלים טהורים שהפרושי' הן שמהלכין בצדדין, כדי שלא יתטמא במגעי ע"ה, ובשעת הרגל, שבאמצע הדרך טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל, ושבצדדין טמאים שהטמאים ברגל מעטים, והן פורשין לצדי הדרכים: ס"ב. כל הכלים הנמצאים בירושלים טהורין אפי' נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה שלא גזרו טומאה על הכלים הנמצאים בירושלים חוץ מן הכלים המיוחדים לקבורת כסל מגריפה והמריצה והסכינין לשחיטת הקדשים מפני תמרת הקדשים, בד"א בסכין הנמצאת בירושל' בשאר ימות השנה. אבל אם מצא סכין בירושלים בי"ד ניסן שוחט בה הקדשים מיד ואפי' בי"ד בשבת, שלא גזרו על הסכינין ביום יד שתוך' שבכל אדם סכינו כנ"ל, עי' רכ"ם פי"ג מאבות הטומאה, ד"ר נ"ל ודו"ק]; וכן נמצאו בי"ט שורט בה מיד שחוקת כל הכלים בי"ם טהורין; מצא הסכין בי"ג מזה עלי' ומטבילה ושוחט בה למחר, מפני שעשאוהו ביום הזה כאילו יום י"ג שביעי שלה; מצא סכין קשורה לסכין הידוע אצלו בין בי"ט בין בשאר ימים הרי היא כמיד אם טהורה טהורה. ואם טמאה טמאה; ובהנשיא או המלך גוסס בי"ג דמצוה על כל ישראל להטמאות כשימות משום כבוד המלך, ואז יקריבו הפסח בטומאה ולא יצטרכו לטהר כלירן, להכי דוקא סכין שהוא דר ספיקא, שמא לא ימות והרי הטבילו בי"ג ומותר לשחוט בה מיד כלעיל, משא"כ קופיץ שהוא כעין קרדום לשבירת עצמות. דהוא ראוי רק לחגיגה די"ד ואיכא ס"ס, שמא יהיו בני חבורה שעל הפסח מעוטים, ויהי' די להם בפסח, ולא יצטרכו לחגיגת י"ד, שאינו בא רק כדי שיהי' הפסח נאכל על השובע, ועוד ס' שמא ימות הנשיא ויקריבו הציבור הפסח בטומא' ולא יביאו חגיגה כלל, דאין מביאין חגיגה כשהפסח בא בטומאה, ולהכי כיון דס"ס אם יצטרך לקופיץ. הכ"ל דלא הטבילו ומש"ה במצא קופיץ בענין זה אפי' בי"ד מזה עלי' ומטביל ומשתמש בה: ס"ד, הי' פרוכת שהי' הרים על הארון והורת כלי עליו [דבלא"ה אין הוילון מק"מ, רק משום דשמש מתעטף בו לחמם, והוי פרוכת אמר בהנאה] כשנטמא מדרבנן ע"י משקין שהן ולד הטומאה, הי' טובלין אותה בים של שלמה בעזרה, ומכניסין אותה

מיד

ז רבי אלעזר אומר את שנטמא באב הטומאה בין בפנים בין בחוץ, ישרף בחוץ. ואת שנטמא בולד הטומאה בין בפנים בין בחוץ ישרף בפנים(לט). רבי עקיבא אומר מקום טומאתו שם שריפתו(מ): **ח** אברי התמיד(מא) ניתנין מחצי כבש ולמטה במערב(מב) (ס"א במזרח). ושל מוספין ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח (ס"א במערב). ושל ראשי חדשים(מג), ניתנין על כרכוב המזבח(מד) מלמעלה(מה) (ס"א מתחת כרכוב המזבח מלמטה(טז)). השקלים והביכורים אין נוהגין אלא בפני הבית(מו), אבל

תפארת ישראל

לט) ר"ל ס"ל ולד טומ' מטמ' רק מדרבנן; ולא קיי"ל כן: מ) בין שנטמא באב או בולד: מא) לא זכיתי לידע איך שייך כך דינא הכא, שאין לו המשך לא למעלה ולא למטה, וטפי הוה שייך למתנייה במסכת תמיד? והקב"ה יאיר עינינו בסתרי אור תורתו; **ואפשר** דנקטי' אגב הך דתני לעיל סוף משנה ד' דשוטחין הפרוכת בחיל כדי לפרסם יופי מלאכת', נקט נמי הא לאשמעי' בסיפ' דאברי מוסף ר"ח מניחין על כרכוב ג"כ כדי לפרסם שר"ח היום: מב) *הכבש ארכו ל"ב אמה ורחבו ט"ז אמה; לאחר שנתחו התמיד, מעלין הכהני' שנתחו', ומניחין אותן בכבש, בחציו שלמטה, בחצי רחבו שלצד מערב'; והולכין לקרות שמע בלשכת הגזית, ויוצאין ומקטירין הקטורת ומטיבין הנרות, ואח"כ כהני' אחרי' מעלין הנתחי' מהכבש למזבח. מיהו להכי הניחום תחלה במערב, כדי להניח פנוי דרך הכהני' למערכה שעל המזבח שהי' במזרח; וי"ל להכי הניחום במערב, לצד השכינה. מיהו ביום מוסף, מדחביבי וקדישי מוספי' טפי, מניחי' המוספי' במערב, ואברי תמיד במזרח. ויש גורסי' ברישא דמתני' במזרח, וכ"ל טעמם, שיניחום מכוון נגד המערכה שלמעלה, ולפיכך אף שיש מוסף אין אברי תמיד משתני ממקומן, דתדיר קודם, רק הניחו אברי מוסף בצד שכנגדו. ולהכי מניחין אברי התמיד בחצי כבש שלמטה, כדי שלא יהו קרובי' למזבח ויהי' ניכר הולכתן לשם, ויהי' ניכר ג"כ אח"כ לאין יוליכום למזבח: מג) אברי מוסף ר"ח: מד) *ר"ל על הסובב שבולט אמה סביב למזבח, להלוך רגלי הכהנים [זבחי' ס"ב א' ועי' מ"ש פסחים פ"ה סי' מ"ח], שם מניחין האברי', מכוון בין הקרנות שעל המזבח למעלה: מה) *ר"ל שמקום הנחתן בסובב, משום ששם הי' למעלה מחצי ארכו של כבש; והטעם כדי לפרסם לעם שהיום ר"ח: מו) בזמן שבית המקדש קיים

ר"ע מברטנורה

ביה חרתי. טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא באב הטומאה אין להשהות הטומאה בפנים עד שתשרף אלא יוציאנה מיד וישרפנו בחוץ: **ז** ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים ישרף בפנים. דכיון דטהור מדאורייתא (יד) אפי' נטמ' בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקדש: **ח** מחצי הכבש ולמטה במערב (טו). כהנים הזוכים בפיים באברי התמיד להעלותם לא היו מעלים אותם בפעם אחת אלא נותנים אותו על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרות את שמע ואחר כך חוזרים ומקריבים האיברים על גבי המזבח וקתני הכא דנותנים מחצי הכבש ולמטה. שהכבש ארוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנים אותן ורוחב הכבש שש עשרה אמה בחציו של צד מערב היו נותנים אותן: ושל ראשי חדשים מחציו ולמעלה. דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסובב וכלפי המזרח: אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים משום לצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. ובכורי'. דכתיב **(שמות כ"ב)** ראשית

עיקר תוי"ט

(יד) לאו כ"ע ס"ל (הכי) שהרי כלל זה מקור בידינו הל"מ בפ"י מהא"ה. דהאוכלין יהיו ראשון ושני מד"ת שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאהו שני. אלא ר"א הוא דס"ל הכי ולא קיי"ל כוותיה. וביכו' פליגי בר קפרא ורבי יוחנן בר קפרא ס"ל ד"ת אב הטומאה. ולד הטומאה מדבריהם ורי"א בין בזה בין בזה מד"ת: (טו) כ"ה גירסתו. וגי' הספר במזרח ובשל מוספים להפך ורש"י גרס כגירסת הספר וע"ש טעמו והתו' והמפרש גרסי כגי' הר"ב. דלהכי נתנום לאברי תמיד במערב לפי שהמערכה שעל המזבח הוא למזרחו לכך נותנים האברים במערבו של כבש לפנות מקום הליכתה כשיוליכו אח"כ לראש המזבח על המערכה שהיא במזרח: (טז) מלמטה. ה"ג רש"י ופי' של ר"ח איברים של מוספי ר"ח נתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחצי העליון של הכבש שכל הכבש ארכו ל"ב. ואינו משפע ועולה אלא

עושין בכל שנה(לג). ושלש מאות כהנים מטבילין אותה(לד): ו בשר קדשי הקדשים שנטמא, בין באב הטומאה בין בולד הטומאה, בין בפנים בין בחוץ, בית שמאי אומרים, הכל ישרף בפנים(לה) חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ(לו) ובית הלל אומרים הכל ישרף בחוץ, חוץ ממי שנטמא בולד הטומאה בפנים(לז): ז רבי

ר"ע מברטנורה

מתעסקות בעשייתה: וג' מאות כהנים היו מטבילין אותה. דכלים הנגמרים אע"פ שנגמרו בטהרה צריכים טבילה לקדש כדאיתא במס' חגיגה וג' מאות כהנים דתנן במתני' לשון גוזמא והכאי הוא דלא היה צריך כל כך כהנים להטבילה: ו הכל ישרף בפנים. בבית הדשן הגדול שהיה בעזרה ששם שורפים פסולי קדשי קדשים שכל שפסולו בקדש שורפין אותו בקדש: חוץ מנטמא באב הטומאה בחוץ. דכיון דחמירא טומאתו ואירע פסולו בחוץ אין להכניסו לעזרה לשרפו הואיל ולא היה פסולו בקדש: חוץ מנטמא בולד הטומאה בפנים. דאית ביה

תפארת ישראל

שהוליאו עליה: וי"א דרובוה גרסי', ור"ל שהולרכו לאריגתם פ"ב נערות שלא הגיעו לוסתן, שלא יהי' שם הכתם נדות: לה) *דבי' פרוכת היו בפתח ק"ק [כיומא דנ"א ב']; בך פירשתי לפי דעת רבותינו המפרשים. אמנם ממתני' אלד, דלע"ג דקיי"ל אין עניות במקום עשירות, היינו שלא להקפיד על הכבוד דהקדש [כמתובו' ק"ז א']; או שלא להקפיד על הפסד מועט, כדאמרי' דפי נכות המנורה נמי הי' לריך זהב עהו', אף דלשהוכי מכסיל, המעם אין עניו' וכו' [במנחו' דפ"ט ב']; וכמו כן מה"ע היו נותנין שמן בנרות מעט יותר מהכלאי [במנחות פ"ט א']; ומה"ע נמי. כתונת שנטשטש מלד, אין מכבסין אותו [כובחי' פ"ח ב']: ומה"ע נמי הכינו לבע ללבוע יריעות המשכן מעט יותר מהגלרך [כשבת ק"ב ב'], דבכולן אינו רק הפסד מועט, דלא חשבו לו במקדש, מטעם דאין עניות במקום עשירות, ונם בהא יש מ"ד דגם בהפסד מועט, התורה חסה על ממון ישראל [במנחו' דפ"ע א']. הר"ל דפליגי או ילפינן הקדש מכל היום, דתהדיוט לכ"ע לפי' להפסד מועט חשבו [כמש"י חולין דמ"ע ב' וב"ק קי"ז]. דילפינן ממשי שכין קטני' מבית כמטגע, שאינו רק הפסד מועט, רק היכא שילטרך לעשות עי"ז העמל, לא חשבו להפסד מועט [כשבת קכ"ד ב', ובסקאל דע"ו ב' וד"כ ע"ב]; אבל בהפסד מרובה לכ"ע גם במקדש חשבו לו, דהתורה חסה על ממונם של ישראל, כדאמרינן [יומא מ"ד ב'] דמה"ע בכל יום הותה בשל מחתה כסף, ולא בשל זהב, שלא יתחכך הבל זהב בלם; ומה"ע לאם הפני' א"ל סולת נקי, מדבלין בכל שבת כ"ד עשרוני', יהי' הגלא' מרובה [במנחות ע"ו ב']; ומה"ע לא הי' לריך שמן כתית למנחות [במנחות פ"ז ב'] דבמלן ע"י רבויין יהשב כהפסד מרובה, מכ"ש הפסד מרובה מאוד כזה, ב' פרוכת שנקנו בעד קפ"ד רבוא דנרי זהב יגנאו' בכל שנה על לא דבר, שהרי שם במקום הקדושה והטהרה והנקיות המופלגת, לא הי' מלוי שם שום עפשוש ולכלוך, שאפי' הכו"הג כשנכנס לק"ק ביו"כ לא הי' לריך ליגע בו, שהפרוכת במקום פתיחתו הי' נקבע בקרם זהב לאחריו [כיומא פ"ה מ"א] וא"ל ליגע בו כלל, וגם אבק אינו מלוי שם מדמהולף בבית או זהב, והרי אפי' בהר הבית לא היה מלוי אבק מדאין נכנס בו במנעל [כלעיל פ"ז מ"ב] ומכ"ש בהיכל וק"ק, שאין רגל אדם מלוי שם כל כך וא"כ למה יפסידו הקך העלום ההוא על מגן, דהרי כשמילקים משם היו לריכין גניזה? ולולא מסתפינא' הכביתי הי' נ"ל. דהא דקאמר דשתים עושין בכל שנה, ולא קאמ' סולין, אלא ר"ל דמשך זמן שנה כולה הי' לריך למלאכת ב' פרוכת: או דר"ל לפי מאי דאמרינן [חגיגה פ"ג], דאחר כל רגל היו מעבירין על עזרות העזרה מפני כהני ע"ה שנכנסו להשתחוות ונגעו שבכלי', ולפיכך כל הכלים שבמקדש היו לכן שניים, קמ"ל הכא דגם בפרוכת כן, שהיו לריכין ב' לשנה כשיפיכו הראשון „תבל שנה" דקאמר כמו לכל שנה, או נ"ל „דעושין" ר"ל הולין, דג' פעמים בשנה תלו אהרם בפסח וסוכות, בעברו ימי מועד רבים, ורגלי הע"ה היו מלויין שם, משא"כ עלרת רק יום א'; ולא היו לריכין לטבול בשבת וקוני' רק הפרוכת החיצון שכנגד שער ההיכל, והוא אותו שהלוהו ב' פעמי' בשנה, אבל אותו שלעבר לד ק"ק לא היה לריך לטבלו, מדלא נגע שם ע"ה' מעולם. — אחר כתבי זה הלאל הק"בה עיני ולאיתי דכבי' תמלכם במסכת מדות [דכ"ע ב'], ר"ה ובתים עושין וכו', ת"ל שהיו מתעסקין בכל שנה, ונוטלין אותן מן הפתח ומניחין אחרת כנגד הפתח, עכ"ל. כמדומ' התבון לב' הפירושים שזכרנו, רק שערבוני דבכי' יש בהן, וכן נ"ל לפע"ד, שהיו מתעסקין בהן שנה כולה, או כ"ל שטעלין אלו מהפתח וכו']: לס) *דלע"ג דהי' נגמר בטהרה, הי' לריך טבילה לקודש [כחגיגה כ"ג מ"ב]; ולפי דברינו הנ"ל באות ל"ד. שהיו נקנו בהר ב' עושין בכל שנה, דב' בכהנים עוסלין אותו, מדהיו עובלין אותו לאחר הרגל. והגאון רבינו אלי' זלוק"ל כ' דמדלוקך הפרוכת מ' ורחבה כ' הו"ל סביב ק"כ אמה, ולאמות כבי' בת ה' טפחים, הו"ל סביב ת"כ טפחים, ומדרלו הכל לזכות במלוה, אחוהו ש' כהני' כל א' בב' ידיו, דהו"ל נמי ת"כ טפחי'. — אמנם ממתני' הכי בב"ש [חולין ל' ע"ב, ותמיד כ"ט ב'] אמרי' בפירוש דגוזמא הוא [אב"י וכ"מ נ"ל דכונת הגאון רק שהמספר של ג' מאות הוא מכוון באופן שבלא לא מלינות הדבר וע"כ הי' באמשר בפעם מן הפעמים שהי' כן. לא שבאמת הי' תמיד כן כגולה מלשון המשנה בשל זה אמרה הגמר' גוזמא]: לו) בבית הדשן, דכל שפסולו בקודש שריפתו בקודש: לז) *דהו"ל ב' לריעות', דחמיר טומ' והוא בחוץ, לכבי אסי' להכניסו לעזרה: לח) *דהו"ל ב' גריעות' הו"ל לשילוא

7

ר"א

מטבילין אותה בפנים[כג], ומכניסין אותה מיד[כד]. ואת שנטמאת באב הטומאה[כה], מטבילין אותה בחוץ[כו]. ושוטחין אותה בחיל[כז], מפני שצריכה הערב שמש. ואם היתה חדשה, שוטחין אותה על גג האיצטבא[כח], כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה[כט]: ה רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן פרוכת עביה טפח, ועל שבעים ושנים נימין[ל] נארגת, ועל כל נימא ונימא עשרים וארבעה חוטין[לא]. ארכה ארבעים אמה, ורחבה עשרים אמה[לב], ומשמונים ושתים רבוא נעשית[לג], ושתים

עושין

ר"ע מברטנורה

הטומאה ומטמאין אדם וכלים מדאורייתא: מטבילין אותה בפנים. ואינה טעונה שלוח מחוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת אלא בולד הטומאה: ומכניסין אותה מיד. שאינה טעונה הערב שמש: נטמאת באב הטומאה. בשרץ או בנבלה: מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שלוח כדאמרינן בפרק בתרא דערובין המכניס טמא שרץ במקדש חייב: ושוטחין אותה בחיל. חוץ לעזרה: ה נימין. ליצ"ם בלע"ז: עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיא עשויה מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש וכל מין ומין חוטו כפול ששה כדאיתא ביומא: ארכה ארבעים ורחבה עשרים. כמדת פתח האולם שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים (יב): ושמונים ושתים רבוא. כך היה מנין החוטים שהיא נעשית מהן. פ"א מנין דינרי זהב שהיו מוציאין עליה ויש ספרים שכתוב בהן ובשמונים ושתים ריבות(יג) כלומר דשמונים ושתים נערות בתולות היו מתעסקות

תפארת ישראל

דמטמאין לכלי עכ"פ מדרבנן, דגזרי' אטו רוקו וש"ז ומימי רגליו של זב וזבה, שהן אב הטומאה דמטמאי' לכלי מדאוריי'. ואף דשאר ווילן אינו מקבל טומ' רק משום דשמש מתעטף בו, והכא בפרוכת ק"ק אסו' בהנאה? הכא בלא זה מקבל טומ', מדמונח כפוף על הארון [כסוכה ד"ז ב'] להכי תורת כלי עליו [כ"כ תוס' ביצה די"ד ב']: כג) *בית של שלמה שבעזרה וא"ל להוציאה כשנטמ': כד) לתוך ההיכל; דטומ' דרבנן א"צ הערב שמש [עי' פסחי' פ"א סי' ל"ד]. וה"ה בשאר כלי המקדש, רק נקט פרוכת, מדבעי לאשמעינן סיפ', דכשהיתה חדשה וכו'. ונקט הך דינא הכא, אגב טומא' וטבילה דנקט לעיל מינה בשכין וקופץ; ואגב זה נקט נמי א"כ טומא' בשר הקדשים: כה) בשרץ או נביל' וכדומ': כו) דצריך להוציאה מהעזרה כשנטמ': כז) הוא מקום פנוי בהר הבית סביב לעזרה מבחוץ אבל לא בעזרת נשים, דאין טבול יום נכנס לשם [כלי' פ"א מ"ח]: כח) דהר הבית עשוי אצטבאו' מקורין [ועי' פסחי' פ"ה סי' כ"ב]: כט) כדי שגם העומד מרחוק יהי' יכול לראות אותו הא אם שטחוהו בחיל לא יכלו לראות יפיו רק העומדים בסמוך לו: ל) *הן נירין שנזכרו במס' שבת [פי"ג ד'], שמניחין בהן חוטי השתי [וכך כ' הרמב"ם בפ"ז מכלי מקדש]: לא) *שזורין יחד לחוט א', מתכלת וארגמן ותולעת שני ושש, דמכל מין מהן ו' חוטין: לב) *כאורך ורוחב פתח קדשי קדשים [והמיהני שאם נחלק כ' אמה לע"ב נימין. כיון שבכל אמת כלי' בת ה' טפחי' [כמנחות צ"ז א'] יגיע לכל חוט שתי בבינימא $1\frac{7}{8}$ טפח, וא"כ איך אפשר שיהי' הפרוכת עביה טפח? וב"ש למה דאמרי' בכתובו' [דס"ד] דחוט ערב כפול מהשתי, א"כ איך אפשר דחוט שתי שהוא $1\frac{7}{8}$ טפח, והערב בעביו לפ"ז $2\frac{7}{9}$ יהי' ונסיכן יחד אריג בעביו טפח? ובמו כן ק' לי"א דלקמן דעל פ"ב רבוא חוטי שתי נארגת, על ככהך הא דאמרי' לעיל דעל ע"ב נימין נארגת, הייטו שהי' בכל נימ' אחת מונחי' יותר מרבוא חוטין, א"כ כיון שיש בכל $1\frac{7}{8}$ טפח יותר מרבוא חוטין, ע"כ שהיו חוטי השתי דקין מאוד, ואיך יהי' עובי הפרוכת טפח כיון שחוטי השתי דק כל כך? ואת"ל שהיו כל הרבוא חוטין שמונחין בכל נימא שזורין יחד לחוט א', א"כ יהי' הפרוכת בעביו יותר מטפח וכלעיל? ונ"ל דעבוהו התיכות אכוכות, ובכל התיכה היו ע"ב נימין באריגה ככ"ל והחוטי' היו דקין מאוד ושזורין יחד, עד שבכל נימת השתי היו בעובי שליש טפח, וחוט הערב הי' עביו ב' שלישי טפח, כדי שכשיארגום יחד יהי' עובי הפרוכת טפח, ואח"כ חברו התיכות לארכן יחד]: לג) *כך היו מניין כל כללות חוטי השתי שבו; וי"א כך מניין הדנרי זהב,

שהוציאו

עיקר תוי"ט

בונה ומטביל. קמ"ל דבע"ו שוחט בה מיד כו'. ונ"ל דמש"ה הוכרח רש"י (דהיינו רבותי שכ' הר"ב) לפ' בבא דתל י"ד כו' בקופין: (יב) כדתנן במ"ו פ"ג דמדות ומיהו בפ"ד מ"ו תנן דגובהו של היכל נמי מ' אמה ובמ"ז דרוחבו כ' וגנולא דרוחב קדשי קדשים כ' וגבהו מ'. וא"כ יש לפ' נמי אפרוכת ההיכל ועתוי"ט: (יג) והוזפרש במס' תמיד. פי' נערות בלא באו עדיין לכלל נדה מתעסקות בו שרולים לעסוק בו בטהרה:

לאו

וקיפיץ[יד], בין בזה ובין בזה[טו] שונה ומטביל[טז]. חל ארבעה עשר להיות בשבת, שוחט בה מיד[יז] בחמשה עשר[יח], שוחט בה מיד[יט]. נמצאת[כ] קשורה לסכין, הרי זו כסכין[כא]: **ד** פרוכת שנטמאת בולד הטומאה[כב] מטבילין

ר"ע מברטנורה

טבילה ורמב"ם פי' שונה להזות עליה (ח) דשמא נטמאת במת והזה עליה בשלישי ועתה שונה ומזה עליה ואחר כך מטבילה: קופיץ. סכין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבר בו עצמות: בזה ובזה. בין בשלשה עשר בין בארבעה עשר שונה ומטביל לפי שאין הקופיץ ראוי אלא לחגיגה שסבירא ליה מותר בה ובגמרא דפסחים (דף ע') מוקי מתני' בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר שאם ימות יהיו כל הצבור טמאים (ט) ויקרב הפסח בטומאה ולא יהיו צריכים לטהר הכלים הלכך סכין שצריך לשחיטת הפסח דחד ספיקא הוא שמא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח בטהרה נטבילין אותו וחזקה שטהרוהו ביום י"ג כדי לשחוט בו את הפסח בי"ד אבל קופיץ דתרי ספיקי שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה ואז אין מביאין חגיגה וא"צ לקופיץ ואף אם לא ימות שמא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה בי"ד הלכך לא מטבילי ליה וחזקתו שלא טהרוהו: חל י"ד להיות בשבת. שוחט בה מיד. ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחוט בה מספיקא שמא טמאה היא ונמצא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקום מצוה. ורבותי פירשו שוחט בה מיד בקופיץ קאמר (י) דאף ע"ג דאין חגיגה בשבת מכל מקום חזקה שהטבילוה מערב שבת לצורך חגיגת חמשה עשר: בחמשה עשר שוחט בה מיד (יא). לפי שכל העם יודעים שהזאה וטבילה אסורה ביום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב: נמצאת הקופיץ קשורה לסכין. אמרינן ודאי הטבילוה עם הסכין אבל רמב"ם פי' נמצאת סכין שמא קשורה עם סכין אחרת ידועה הרי היא כסכין הידועה אם טמאה טמאה ואם טהורה טהורה: **ד** פרוכה שנטמאת בולד הטומאה. שנגעה במשקין טמאים שחכמים גזרו על המשקין שמטמאין כלים גזירה משום משקה זב וזבה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה

תפארת ישראל

עליה הזאה שני', דשמא נטמא' ממת, וכבר הוזה עליה בג' כדי שיוכל להשתמש בה בערב פסח, אך שמא חסר עדיין הזא' של ז', להכי מזה ומטביל. אבל לא חיישי' שמא נטמ' היום במת, דסמוך לפסח דצריך לו, מוזהר זהיר בי': יד) במלא [פליישהאקקע]: טו) בין בי"ג בין בי"ד: טז) *ר"ל אפשר שיהי' שונה ומטבל, דקופץ אינו ראוי רק לחגיגה, שמותר לשבור בה עצם, ולהכי לא הטבילה והיינו כשהי' המלך גוסס בי"ג, שאם ימות מצוה על כל ישראל להטמאות לו משום כבוד המלך, ואם יהי' כן יקריבו הפסח בטומא' ולא יצטרכו לטהר כליהן, ואז אין מביאין חגיגה; להכי סכין דחד ספיקא הוא, שמא לא ימות מטבילו בי"ג כלעיל, משא"כ קופץ, דמתבעי רק לחגיגת י"ד שאינו בא בטומ', ואיכא ספק ספיקא, דאפי' לא ימות המלך, שמא יהיו בני החבור' שעל הפסח מועטי', ויהי' די להם בפסח, ולא יצטרכו לחגיגת י"ד שאינו בא רק כדי שיהי' הפסח נאכל על השובע; שלכך לא מטביל לי': יז) *ומשתמש אפי' בקופץ, דמדאינו יכול לטבול היום, כבר טבלו מאתמול. ואע"ג דבשבת א"צ לקופץ לחגיגת י"ד, שהרי אינו בא בשבת, אפ"ה אמרי' דטבלה לצורך חגיגת ט"ו. ונקט „שוחט", אע"ג דרוב תשמיש קופץ לקצב בשר, כלעיל, מ"מ ראוי ג"כ לשחוט בה לכשירצה. וי"א דאסכין קאי, ואפ"ה קמ"ל, דאפי' בשבת שוחט בה מיד בלי טביל', ולא חיישי' שהוא טמא ונמצא שמחלל שבת: יח) *במלא קופץ בט"ו: יט) דהרי אסו' להטביל' ביו"ט, וכבר טבלה מאתמול: כ) הקופץ: כא) *דוודאי הטביל' עם הסכין; דאל"כ שאיך קשרם יחד, הרי כלי מטמ' כלי ע"י משקין, והו"ל למיחש שמא יתלחלח [כך כ' רבינו הגאון **אאמ"ו** זלוק"ל]: כב) *אע"ג דאין כלי מקבל טומ' רק מאב הטומ'? הכא בנטמ' ממשקין טמאין מיירי

דמטמאין

עיקר תוי"ט

(ס) לפירושו לבון שונה כיסא עפי. כ"מ. טעמו לפי שאין ראוי לקום לצ הטבילה שניה כיון שלא ידעמו שהשונה קדמה לה בודאי: (ע) דמצוה לכל ישראל להתעסק בו. רש"י. לפי שאין כבוד הנשיא ביזבזים וקבצנים ללא בכל אדם שיתעסקו בו הכל כקרובים ויטמאו לו. הה"מ: (י) הה"כ יכול לשחוט בו אם ירצה וא' רש"י לעיל ורובן אין לשהיטה אלא להיתוך: (יא) אם נשרת דהכא אקופיץ קיימא דהי"ד שאינו של בשבת

שבת

טמאין, שמפני שהן מועטין מסתלקין לצדדין[ב]: **ב** כל הכלים הנמצאים בירושלים[ו][ג], דרך ירידה[ד] לבית הטבילה טמאים, דרך עלייה טהורין, שלא כדרך ירידתן עלייתן[ז]. דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר כולן טהורין[ח] חוץ מן הסל והמגריפה[ט] והמריצה[י] המיוחדין לקברות: **ג** סכין שנמצא בארבעה עשר[יא], שוחט בה מיד[יב], בשלשה עשר, שונה ומטביל[יג].

ר"ע מברטנורה

הדרכים הלכך בשעת הרגל רוקין הנמצאים באמצע טהורים ושבצדדים טמאין והלכה כרבי יוסי: **ב** דרך ירידה לבית הטבילה. שני דרכים היו למקוה באחד יורדים ובאחד עולים שלא יגעו הטמאים בטהורים ושל דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאם לטבילה: שלא כירידתן עלייתן. דבירידתן ודאי טמאים היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן טהרו לאחר שהטבילן: רבי יוסי אומר כלן טהורין. דלא גזרו (ה) על ספק כלים בירושלים והלכה כרבי יוסי: מגריפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרים: מריצה, כלי שרוצצים (ו) ומשברים בו עצמות המת כשרוצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקו': **ג** שוחט בה מיד. דודאי הטבילוה בעלים מאתמול (ז) כדי שיהיה לה הערב שמש והיא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח: בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומ' אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילוה בעליה צריך המוצאה להטבילה שנית דשמא לא הטבילוה בעלים דהוה להם שהות להמתין עד סמוך לשחיטה ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים בירושלים משום חומרא דקדשים הצריכוה טבילה

תפארת ישראל

הרגל מצוי שם: ה) דהרי רוב ישראל מטהרין ברגל, והטמאין מתרחקין לצדדי': ו) *דחוץ לירושלים, כל הכלים הנמצאי' בכל מקום טמאין מספק [שם]: ז) *דב' דרכים היו למקוה, כדי שלא *יתטמאו העולין מהיורדין. [ואי"ל הך הכי רישא וסיפא סתרי אהדדי' דמדנקט בדרך ירידה טמא, משמע דבשאר דוכתי דליכא הוכח' לטומ' טהור, ומסיפא בדרך עליי' טהור, משמע דוקא בליכא הוכח' לטהרה טהור, הא בשאר דוכתי טמאי'? י"ל דסיפא ממעט רק מבואות קטנות, שעולין וגם יורדין דרך שם, במצאן שם טמאין; משא"כ בשאר העיר טהורי' [פסחי' י"ט ב']. והא דנקט בסיפא דרך עלי', והרי אפי' בכל דוכתא דליכא הוכחה לטהר' נמי טהור; ונפקא הו"ל למנקט בסיפא, שלא בדרך ירידה טהו', והוה נמי ממעט מבואות הקטנות שעולין ויורדין דרך שם? נ"ל משום דמתני' ר"מ היא דחייש למיעוט', להכי קמ"ל רבות' דאפי' בדרך עליי' נמי טהו', אף דבדרך המקוה נמצא, לא נימ' סמוך מיעוטא שטועין ומורידין בדרך עליי' לחזקת טומ' של הכלים, ואתרע לה רובא שעולין בדרך זה, וקודם שטבל נמצא, קמ"ל דהכא שאני דהו"ל מיעוט' דמיעוט', ובכה"ג גם ר"מ מודה [כע"ז דל"ד ב']; והיינו נמי מה דסיים תנא וקאמ', „שלא כדרך" וכו', ור"ל דמה"ט לא חיישי' שטעה בהליכתו, ולפיכך הו"ל מיעוט' דמיעוט'; ומכ"ש במצא בעיר דטהור]: ח) *דלא גזרו על ספק כלים בירושלים, ובדרך ירידה נמי ספק הוא, דגם טהורי' מצויין שם: ט) [שויפעל]: י) *הר"ב פי' שהוא כלי שמרצצין ומשברין בו העצמות; ולא ידענא מנא לי' שיהא מותר לבזות עצמות אביו ואמו כל כך [והכי תניא בהדיא באבל רבתי [פי"ב] אין מפרקין את עצמות ואין מפשקין' הגידין. והכי פסקינן ג"כ [בי"ד ת"ג ס"ו] ובירושלמי אמרי' שהוא עם ברזל שמריץ בה אבנים לבית הקברות, ור"ל לפע"ד שמביא בה אבנים לקברות; או ר"ל שמשבר בה אבני' הצריכי' בקברות, ורגיל שנוגע בה בעצמות: יא) *ר"ל בי"ד בניסן; דאע"ג דקיי"ל כר' יוסי לעיל דבירושלים כולן טהורי' [מ"ב]? אפ"ה בקדשי' גזרו [רמב"ם פי"ג מאה"ט]. ולולא מסתפינא נ"ל דהכא בנמצא חוץ לירושלים מיירי: יב) דאפילו אם היה טמא, וודאי כבר הטבילוה בעלי' מאתמול, כדי שיעריב שמשה, וישחטו בה היום. ואי"ל שמא מימים רבים נאבד מזמן רב, אילו כן כבר מצאוהו אתמול: יג) *ר"ל אע"ג שי"ל שמי שאבדה כבר טבלה, אפ"ה חוזר ומטבילה, דמדים שהות להטבילה עד לפני ערב, אמרי' שמא לא טבלה עדיין. וי"א דשונה, ר"ל מזה עליה

עיקר תוי"ט

כל ישראל חברים ברגל. הר"ב: ג) בירושלים. דחוץ לירו' גזרו כדתנן פ"ד דטהרות: ד) דרך ירידה. הא דכל העיר טהורין ודתנן דרך עליה טהורים דייק הכי הא דבזייתא טמאי' פי' מבואות קטנות שהיו סמוך לדרך ירידה ועלייה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין והנהו טמאים מספק גמ' פסחים די"ט: (ה) ונ"ל דירידה לבית הטבילה לא הוי הוכחה כולי האי כמו אמצע הדרך לענין זבים דלעיל מודה ר"י דגזרו: (ו) וזה השם מגזרת ותרץ את גלגלתו הר"מ: (ז) והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים. דודאי היום נפלה ממנו דמחוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתו שלא תמצא כש"י: ולפיכך

פ"ח כל הרוקין הנמצאין בירושלים, טהורין[א] א). חוץ משל שוק העליון[ב] דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר, בשאר ימות השנה[ג], שבאמצע טמאין, ושבצדדין טהורים[ד], ובשעת הרגל, שבאמצע טהורין, ושבצדדין טמאין

ר"ע מברטנורה

כל הקינין שצריכים. הוא חייב להחליף כל שימצא בהן פסול כדתנן לעיל פרק התרומה אינו מקבל מעותיו עד שיהיה המזבח מרצה ואם החמיץ היין או הסריח הסולת מחזירין אותו למוכר כך אם נפסל העוף אחר לקיחתו מחזירו לו והוא מחזיר את הדמים והלכה כר"י דהכי אמרינן בירושלמי.] תנאי בית דין הוא שהמספק את הקינין מספק את האובדות ואת הפסולות:

פ"ח כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורים. ולא חיישינן להו ברוקו של זב והבה שהן מטמאין אדם וכלים משום דאזלינן בתר רובא: חוץ משל שוק העליון. לפי שהכובסין עכו"ם היו מצויין שם וחכמים גזרו על העכו"ם שיהו כזבין לכל דבריהם ורוקן טמא ואית דאמרי לפי שהשוק העליון לא הותר דריסת הרגל מטויס שם הזבין והזבות שמתבודדין ומתרחקין מבני אדם היו מצויין שם: שבאמצע טמאים. משום דהזבין והזבות שכיחי ומהלכים באמצע דרכים והטהורים מסתלקין לצדי הדרכים מקום שאין דריסת הרגל מצויה ומזהירין לכל טמא שלא יגע בהן אבל בשעת הרגל שרוב ישראל טהורין(ג) הטמאים מסתלקין לצדדים שלא יטמאו את העם והטהורים הולכים באמצע הדרכים

תפארת ישראל

פ"ח א) *לא מחזקינן להו ברוקו של זב, שהוא מטמא' אדם וכלים דבירושלים זבין מעוטא דלא שכיח; אבל בשאר דוכתא גזרו, דמעוט' דשכיח הוא [כפ"ד דטהרות] ואף נשים דשכיח בזיב' מיעוט' ניניהו נגד רוק זכרי', דכבודה בת מלך פנימה, ובפרט בימי טומאתן היו נסתרות בחדרן: ב) *דשם מצויין כובסי עכ"ום דמטמאין כזבין; וגם זבין מתמם מתרחקין לשם: ג) *דמצויין טמאין: ד) *דמדרגו הטמאין, ובינייהו מעוט דמצוי זבין, לפיכך מתרחקין הטהורי' לצדדין שברחוב שאין דריסת הרגל

עיקר תוי"ט

א) בירושלים כו'. דאלו חוץ ליכו' גזרו על ספק רוקין כדתנן במ"ה פ"ד דטהרות: (ג) כי העיקר שאלינו כל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

מ"א· **מעות** שנמצא בין שופרות של שקלים לשופרות של נדבה [עי' ה"גב רפ"ב] קרוב לשקלים יפלו לשקלים לנדבה יפלו לנדבה, מחצה על מחצה יפלו לנדבה, דנדבה כולה עולה, משא"כ שקלים משתפקין מהן לשלות ולדברים אחרים וכן כל המעות הנמצאות בין כל שופר לשופר יפול לקרוב, ובמחצה למחצה אם בין עצים ללבונה, ללבונה; בין קנים לגוזלי עולה, לגוזלי עולה, וכן בין חולין למע"ש ולעולם במחצה למחצה תמיד להחמיר; וכל המעות הנמצאות בהר הבית חולין, שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשכה עד שהוא מחלל על הבהמות שלוקח לקרבנות: מ"ב· מעות הנמצאות לפני סוחרי בהמה בירושל' לעולם מעשר, שרובת רוב העם מביאין מעות מעשר וקונין בו בהמות; והנמצאות בירושלים ואפי' דינרי זהב עם הכסף ועם המעות הרי אלו חולין הואיל ושוקי ירושלים מתכבדין בכל יום, ובמצא ברגל הכל מעשר: מ"ג· בשר הנמצא בעזרה איברים עולות, דעולה מנתח לנתחים ולא חתכין לחתיכות דכולה כליל, והתיכות חטאת והנמצא בירושלים שלמים והכל העובר צורתו [כלו' שמניחן עד שנפסל בלינה] וישרף שמא נותר הוא, והוקת עולה וחטאת מועיל רק, למי שעבר ואכל דבאכל ישראל הנמצא בירושלים אינו מביא קרבן מעילות דשלמי' הוא, וכן לא באוכל כזין התיכות הנמצאות בעזרה דחטאת היא, משא"כ באכל אברים הנמצאים בעזרה דמביא קרבן מעילה; ואעפ"י דאין חייב על ספק מעילות אשם תלוי ככריתות דפ"ט ב', כאן הוא כוודאי; נמצא בגבולין בערי ישראל איברים נבילות הדרך להתכן לכלבים, התיכות כשאין עכ"ום בעיר או בשעת הרגל דרבשר מרובה אפי' איברים מצד הדין מותר ומדרבנן אסור משום בשר שנתעלם מעין: מ"ד, ה· בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר [שם עיי] וכמדתה לכל רוח אם נקבה בת שנתה, כונסה לכיפה עד שתמות שמא חטאת היא; היתה בת שתים, יביאנה שלמים ויביא עמה לחם שמא תודה היא [כלו' דמתנה עלי' ואומר, אם שלמים הריני מקריב' לשם שלמי', ואם תודה הריני מקריבה לשם תודה דתרווייהו קדשים קלים נינהו ומתנותיהם שוה ותאכל כחמור שבהם ליום ולילה עד חצות]; מצא זכר בן שתי שנה אין לו תקנה, שמא אשם ועדיין לא כפרו בעליו; מצא זכר בן שנה מניחו עד שיפול בו מום ומביא ב' בהמות תחתיו ומתנה, אם עולה הוא, זה עולה תחתיו, ואם שלמים, זה שלמים תחתיו, ומקריב האחת עולה ונסכים משל צבור והאחר שלמים [ומתנה עלי' שמא תודה היא כלעיל] עם הלחם שמא תודה היא, והנמצא יאכל במומו דאפי' הי' בכור או מעשר נאכל במומו, ואי"ל שמא פסח הוא, דבזמנו הכל נזהרין, ולאחר זמנו הי"ל שלמים ונאכל במומו, ולאשם דנזיר או דמצורע דלא שכיח ליכא למיחש: מ"ו, ז· כבר הזכרנו הנסכים שמביאין מתרומת הלשכה דקרבן הנמצא, ודעכ"ום, ודגר וחביתין בכ"הג שמת והוא מז' דברים שהתקינו הב"ד וגי"ד תיקנו על רמלח ועצים כשצריכין לאכילת קדשים שיהא הכהנים נאותין אף המיהדרין למזבח; ועל פרר אדומה שלא יהא מועלין באפרה אף דמדרבנן גזרו בי' מעילה; ועל המחוייבין קינין שנתנו מעות לשופר וב"ד קונין את הקינין באותו יום, ואם נפסלו או פרחו קריבות משל ציבור:

בית דין הוא[יז], על כהן גדול שמת[לז], שתהא מנחתו[לח] קריבה, משל צבור. רבי יהודה אומר משל יורשין, ושלימה היתה קריבה[לט][יט]: ז על המלח ועל העצים[מ] שיהו הכהנים נאותים בהן[מא], ועל הפרה[מב] שלא יהו מועלין באפרה[מג], ועל הקינין הפסולות[מד] שיהו באות משל ציבור, רבי יהודה אומר המספק את הקינין[מה], מספק את הפסולות:

פ"ח

תפארת ישראל

הרי השאר הפקר: לז) *ולא מינו עדיין אחר תחתיו: לח) *הוא העשירית האיפה שמקריבין משל כה"ג בכל יום, שנעשית י"ב חלות, ומקריבין מחציתן בבוקר ומחציתן בערב: לט) וכשבא מצבור או מיורשין, מקריבין י"ב חלות מעשירית האיפה בבוקר, וי"ב חלות מעשירית איפה בערב; אבל השמן שלהחלות והלבונה, לא הי' כפול, רק נותנין לי"ב חלות שבבוקר לוג ומחצה שמן, ומקריבין עמהן חצי קומץ לבונה, וכמו כן לי"ב חלות שמקריבין בערב [רמב"ם פ"ג מתמידין]: מ) חד תקנה הוא: מא) כשצריכין להן לאכילת קדשי'; אף דמיוחדין למזבח: מב) פרה אדומה: מג) *מדאו' אין מועלי בהן, רק מדהוה מזלזלו בה, לאת מהאפר על מכה, גזרו בה רבנן מעילה; ומדחזו דפרשו מספק הזאה, מחשש מעילה, הדר אקמוה אדאורי': מד) שהמחוייבין קינין נותנין מעות לשופר, וב"ד קונין את הקינין באותו יום [כפ"ו סי' ל"ח] ואם נפסלו או פרחו, קריבות משל צבור; ודוקא אם נפסלו מאותן שקנו הב"ד, אבל אם הביאו הן עצמן קיניהן, ופרחו מז"ל ונפסלו, הן עצמן צריכות להביא אחרות כמפורש בכל מסכת קינין: מה) אותו שפסק עם הגבאין להספיק בשער ידוע כל הקינין הצריכין:

פ"ח

ר"ע מברטנורה

שתהא מנחתו. עשירית האפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב: קריבה משל צבור. דכתיב (ויקרא ו') חק עולם. חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור דהיינו מתרומת הלשכה: רבי יהודה אומר משל יורשים. דכתיב (שם) והכהן המשיח תחתיו מבניו [והכי משמע והכהן המשיח שמת. תחתיו אחד מבניו] יעשה אותה: ושלימה היתה קריבה. כשהיא באה משל צבור לר"ש או משל יורשים לרבי יהודה. עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון ר' שמעון מפיק ליה מכליל תקטר שלא יקטירו לחצאין אלא כולה כשהיא באה משל צבור. ור' יהודה מפיק ליה מדכתיב מבניו יעשה אותה. כשאחד מבניו מקריב לאחר שמת אביו דהיינו היורשי' יעשה אותה ולא חצי' והלכה כרבי יהודה שמשל יורשים היא באה. והא דתנן במתניתין דתנאי בית דין הוא לדברי רבי שמעון שהיא באה מן הצבור. ולא מן התורה. מפרש בגמרא דשתי תקנות הוי בתחלה מדאורייתא קריבה משל צבור. מדכתיב חק עולם כדאמרינן. כיון שראו דקא מדחקא לשכה התקינו דניגבו מיורשים(יח). כיון דחזו דקא פשעו בה אוקמוה אדאורייתא. ונמצאת עכשיו קריבה מן הצבור בתנאי בית דין דאוקמוה אדאורייתא': ז שיהיו הכהנים נאותים בהן דוקא לאכילת הקרבנות. אבל לאכילת חולין אפילו למלוח חולין הנאכלין בעזרה עם הקרבנות כדי שיהיו הקרבנות נאכלים על השובע (כ) אין נאותים בהן: שלא יהו מועלין באפרה. דמן התורה אין מועלין באפרה. דכתיב (במדבר י"ט) חטאת היא בה מועלין ואין מועלין באפרה כיון דחזו דקא מזלזלי בה(כא) גזרו באפרה מעילה כיון דחזו דקא פרשי (מאפר) הזאות אוקמוה אדאורייתא: ועל הקינין הפסולות. שמחויבין קינין מביאין מעות ונותנים לשופר ובית דין לוקחין המעות וקונים בהם קינין והבעלי' הולכים להם(כב) וסומכי' על בית דין שיקריבו קיניהן ואם פרחו הקינין או נמצאו פסולים תנאי בית דין הוא שיקחו אחרים מדמי הלשכה ומקנים אותן לבעלים ויוצאין בהן ידי חובתן: רבי יוסי אומר. אותו שהוא רגיל לספק את הקינין שפסק דמים עם הגזברים למכור להם

כל

עיקר תוי"ט

הכל הפקר. תו': יז) ותנאי ב"ד הוא, הואיל וזה אינו תנאי ב"ד ממש. אלא דאוקמוהו אדאו' כדפי' הר"ב ועוד דר"י פליג דקדק התנא לחזור ולשנות והנאי ב"ד: (יח) ייכולין לתקן כן לפי דלדעתא דהכי ממנין כ"ג שיהיו נכסיו משועבדים שאם ימות שיורשיו יתנו הנכסיו הקביהן; דודאי מסתברא דאם לא ירשו שלא יהיו מחויבים להביא מביתם ולהכי קרי להו יורשים: יט) ושלימה כו' מסקינן בגמ' ספ"ד דמנחות דבין בבקר בין בערב ואין כופלין שמנה ולבונתה: (כ) בת"כ ובמנחות דכ"א: (כא) וקא עבדי מיניה למכתן פירש"י דאפר מרפא מכה: (כב) ול"ל דתקנת נביאים כהשוים במעמדות קאי נוני לקרבנו' יחיד כגון הקינין דאל"ה היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו כדתנן במ"ב פ"ד דתענית:

פ"ס

רבי יהודה אומר, הראוי לפסחים כז) פסחים, קודם לרגל שלשים יום כח):
ה בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה כט) עד שהוא מביא נסכיה ל). חזרו להיות מניחין אותה ובורחין, התקינו בית דין שיהו נסכיה באין משל ציבור לא) יב): ו אמר רבי שמעון, שבעה דברים התקינו בית דין וזה אחד מהן לב), עכו"ם ששלח עולתו לג) ממדינת הים לד) יד) ושלח עמו נסכים לה), קריבין משלו, ואם לאו קריבין משל ציבור, וכן גר טו) שמת והניח זבחים, אם יש לו נסכים לו) טז) קריבין משלו, ואם לאו קריבין משל ציבור לז). ותנאי
בית

ר"ע מברטנורה

הן עולות. ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכשבים או מן העזים פסחים. והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו. ואם יבא בעליו אחר כך. יתן לו את דמיו (יא): קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהלכות הפסח דאדם מפריש את פסחו ואין הלכה כרבי יהודה: ה ממשכנין את מוצאיה. המוצא עולה או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו. שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחים. כדי שלא להתחייב בנסכים: ו שבעה דברים. וקחשיב להו ואזיל: עכו"ם ששלח עולתו. דדרשינן איש איש מלמד שהעכו"ם נודרים נדרים ונדבות כישראל:
שחטה

תפארת ישראל

ב' בהמו' א' לשלמי' וא' לתודה, ומחלקן עליה. דבחטאת ליכא לספוקי דחטאת בת שנתה ומיירי דזו בת ב' שנים; ואי"ל דלמא חטאת שעברה שנתה היא? לא שכיח'. מיהו אם באמת בת שנתה היא, ספק חטאת היא, וכונסה לכיפה עד שתמות: כז) שהוא זכר ובן שנה: כח) *קודם פסח דאז מצויין פסחים טפי; ויקרבנו לפסחו ולכשיבוא בעליו ישלם לו. אבל לא ישהנו עד אחר פסח שמא יבוא בעליו ויקרבנו לשלמים? דמפסיד לבעליו מדאינו שוחט ואוכל [כפ"ב דב"מ] ועוד דמשלמים צריך ליתן לכהן חזה ושוק, וצריך נסכי' משא"כ פסח [ועי' תוס' קידושין דנ"ה ב' ד"ה ודלמא הראשון]: כט) *את המוצא קרבן: ל) *דהיינו ג' עשרוני' לפר, וב' לאיל וא' לכבש, והשמן והיין הראוי להן [כפ"ה סי' כ"ה]: לא) *כל משל צבור דפרקין, ר"ל מתרומת הלשכה. וק' א"כ לעיל במשנה ד' דאמרינן שיביא ג' בהמות, למה לא חשבו שיניחוה וברחו כי הכא? ואת"ל דהאי דאוקי לה ר' יוחנן [קידושין נ"ה ב'] שיביא ג' בהמות [עי' סי' כ"ה] שנוך א"ע על דברי ר' הושעי' שם [ע"א] דמוקי לה בבא לחוב בדמיה, ופרש"י שהתרלה נעלמו להחליף בהמה שמלא על ג' בהמות אחרות, כדי לתקן הכל; א"כ קשה אם אין עינו צרה מלהפריש ג' בהמות לבי גזא דרחמנא איך ס"ד שיצמצם בעבור הנסכי' ויניח הקרבן לברוח לאיבוד? ואפשר דס"ק דלהם לאחר שהביאו הג' בהמות אמרו לו שהקרבנות הללו צריכי' נמי נסכים, ולא רצה להביאן, היו ממשכנין אותו כראשונ'; אלא שכשראו שאין תקנה לבהמה זו שנמצאת רק כשיתנדב כנגדה ג' בהמות וגם ג' נסכים, היה קשה להם לנדור כל כך הרבה, והיו מניחין להב' בהמות הנמצאות, והיו הבהמות בורחין והולכין, עד שהתקינו שיבואו נסכי' משל צבור: לב) *דהיינו כך דלעיל; ואיך ו' מפרש ואזיל: לג) *ר"ל ממדינה אחרת; דאילו הוי העכו"ם כאן, היה אמרינן לי' הביא נסכי'. וה"ה ישראל רק נקט עכו"ם מדרגיל לבלי לידע שצריך נסכי': לד) *ר"ל דמי נסכי', דאילו נסכי' ממש הרי נטמאו בידו: לה) שהפרישם בחייו: לו) *אבל ישראל שמת, יורשיו מביאין הנסכי' מנכסיו; אבל גר אפילו הניח נכסים כפי שווי נסכים כל שלא יחדן ממש לנסכי'
הרי

עיקר תוי"ט

תודה היא (כו' כדלעיל) שעברה שנתה לא שכיח. לשהבת בת שנתה מלי למר לדיי בת שנתה בחטאת הת' כונס לכיפה והיא מתה מאליה גמ' שם וכ"כ הר"מ: (יא) ואין להשהותו אלא עד שיבא דהוי דבר שאינו שוה ולוכל ייתבר. ונקדשים לי לפסל להמכר: (יב) משל צבור. ובר"מ שלומר משל לבור הפונ' בו ביזוא מתרומת הלשכה. הר"מ: (יג) ששלח עולתו. פר"ע דכ"ל דאין מקבלין מהן אלא עולה. ותנן הכא דנקבין קרבן משלו ועולה וכל שכן אלא קאמר דהיינו נסכים. דבל נסכים להודיעו לא כדאיתא במנחות דע"ג: (יד) ממדינת הים דבנו חכמים בזוה דבלא"י בזמן הבית לא שכיחי עכו"ם כולי האי: (טו) וכן גר. דאלו ישראל הוי מקרבי יורשיו נסכים. רש"י: (טז) יש לו נסכים. שהפרישן בחייו דלאחר מיתה הרי
הכל

ויוצא לבית השריפה(יט). נמצא בגבולין(כ) איברין, נבילות(כא). חתיכות מותרות(כב). ובשעת הרגל שהבשר מרובה(כג), אף איברין מותרין: ד בהמה שנמצאת מירושלים ועד מגדל עדר(כד). וכמידתו לכל רוח, זכרים, עולות(כה)(ט). נקיבות, זבחי שלמים(כו)(י). רבי

תפארת ישראל

שנמצא בעזרה או בירושלים: יט) *דהרי הוסח הדעת מהן מלשמרן כשנאבדו והו"ל מדרבנן כנטמאו (כזבחים דל"ט א'); ואפ"ה קאמר דנידן כחטאת או שלמים, ומאי נ"מ והרי בין כך וכך נשרף? אלא אפ"ה נ"מ מתי ישרפנו, דאין לגזול בהן ולשרפן מיד, רק אחר עיבור צורה, דהיינו אחר זמן אכילתן, דחטאת נאכל יום א' ולילה שלאחריו, ושלמים יום ולילה ויום, ואפ"ה שלמים אינו נשרף רק ביום ג', דנפקא לן מקרא [בזבחי' נ"ו] דרק ביום שורפין לי' [ולתוס' חגיגה דכ"ה א' ד"ה שאני, שכתבו דמשמע מהכא שעולה תקרב וחטאת תאכל. ודבריהם תמוהים דהרי מפורש שילאו לבית השריפה? וכבר הקשו לי כן בשם הגאון בגדי כהונה ז"ל. ונ"ל דלתוס' אין הטעם שישרפו משום היסח הדעת, רק משום שמא עבר זמן אכילתן; ודע מדלא נקטה מתני' רבותא טפי, וניתני בשר חטאת ועולה שנאבד בעזרה, אברי' שנמצאו הרי הן עולות וכו', דהו"ל רבותא טפי, דאף דליכא חשש שעבר זמנו, דהרי ידעי' מתי נאבד אפילו הכי פסול משום היסח הדעת? ואי"ל משום דהה"ג פלוגתא דשב"ג ורבנן הוא [פסחי' ד"י ע"א] בקבר שאבד הוא קבר שנמצא; ליתא דהכא שאני דלוכתו מוכחת דלותו שאבד הוא לותו שנמצא במכירו? אע"כ דטעם הפסול הכא משום חשש עבר זמנו, אבל היסח הדעת אינו פסול רק בישנו בידו ואינו משמרו [כפסחים ל"ד א'], ולא בנאבד, וכן משמע נמי בירושלמי הכא ורמב"ם [פי"ט מפ"המק], דטעם דמתני' דפסול משום חשש עיבור זמן אכילתו, יעי"ש. א"כ יפה כתבו תוס' דמשמע מהכא דבדליכא רק חששא אינו נפסל משום היסח הדעת, מדלא נקט רבות' טפי]: כ) ר"ל בערי ישראל: כא) שכן דרך לחותכן לכלבי': כב) אלא הדין מותר כשאין עכו"ם בעיר. מיהו אפי' בכה"ג אסו' מדרבנן משום בשר שנתעלם מהעין [כחולין צ"ה א']; ואף לדידן דקיי"ל דנמצא בשר במקום שהניחו, או שיש בו סימן ליכא משום בשר שנתעלם מעין, אפי' ברוב טבחי עכו"ם? הכא שמצא בשר בעלמ', אסו' אפי' בכל הטבחי' ישראל, מדמוכרין לפעמי' טריפות [ש"ך י"ד ס"ג סק"ח]: ותו דחיישי' לעופות שהביאו מעלמ', [כרמב"ם פ"ח ממא"א]: כג) ורגילין לבשל אברי': כד) שם עיר בסביבת ירושלים: כה) *דהלין דמירושלים יצא, ושם רוב הבהמו' קרבנות הן, ועולות דקאמ' מתני', לאו דוקא, אלא נקט אחד מהקרבנות שיכולין להיות זכר; להכי ממתין עד שיומם, ומביא ג' זכרים, א' לעולה וא' לשלמים וא' לתודה ומחללן על זאת. דבאשם ליכא לספוקי, דאשם בן ב' שנים הוא, והכא מיירי שניכר שהוא בן שנה; ובאשם מצורע ונזיר שהן בני שנה ליכא לספוקי, דלא שכיחי; ובפסח נמי לא, דבזמנו מוכר זכיר בי', ושלא בזמנו שלמי' הוא. ולבכור נמי לא חיישינן, דהרי נאכל במומו, והרי גם זה נאכל במומו אלא שהכהן הממע"ה: כו) *הכא נמי א' מהראויין להיות נקיב' נקט; וממתין עד שיומם, ומייתי ב'

ר"ע מברטנורה

ואין לגזול בהן ולשרפן. עד שיפסלו בודאי. הלכך בעו עבור צורה היינו שיפסלו בנותר ועבור צורה דשלמים היינו עד יום שלישי (ז): נמצאו בגבולים. בערי ישראל: אברים נבילות. שכן דרך שחותכין הנבילות לאברים ומשליכין ברחובות שיאכלום הכלבים: חתיכות מותרים. שאין רגילין לחתוך הנבלות לחתיכות אלא הכשרות רגילין לחתוך לחתיכות קטנות למכרן לישראל או לתת אותם בתוך הקדרה ודין זה בעיר שכולה ישראל. אבל בעיר שיש בה עכ"ום אפילו חתיכות אסורים (ח): שהבשר מרובה. ואין חותכין הבשר לחתיכות קטנות אלא מבשלים אותו אברים: ד זכרים עולות. שאנו תולין שיצאה מירושלים ורוב זכרים שבירושלים הן

עיקר תוי"ט

כלל לאישים ואם היא חטאת נראה כתבו בלא"ה שמא לני. והר"מ לא כ' ר"לא מפני חשש שמא עבר זמנו ועתוי"ט:

(ז) כלומר אע"פ שהשלמים אסורים באכילה מתחלת ליל ג' עבור צורתו אינו אלא ביום ג'. כדילפינן בזבחים:

(ח) ומסתברא דאפילו מיעוט עכ"ום קאמר וכ"כ הר"מ כי העיקר אצלינו בשר שנתעלם מן העין אסור היינו כרב וק' דא"כ בלא עכ"ום אם הוא במקום שהעוברים מצויים וצ"ע ועוד הא הר"ב פסק דלא כרב ועתוי"ט:

(ט) זכרים עולות. ודלמא זבח שלמים (ותודה) הן והאיך מקריב האברים ומסיק דממתין לה עד שתומם ומייתי ב' בהמות ומתנה. ומייתי נמי תודה ולחם. ודלמא אשם הוא. אשם בן ב' שנים ואפתכא בן שנה. ודלמא אשם מצורע ונזיר הוא. לא שכיחי ודלמא פסח הוא בזמנו מזכיר זכירי בי' ושלא בזמנו שלמים הוא והלואה בכור ומעשר הוא למאי הלכתא למכלינהו במומן ה"נ במומן מתאכל גמ' הזובין דכ"ה: י) שלמים. דלמא תודה

בהר הבית[י], חולין[יא] ד). בירושלים[יב], בשעת הרגל, מעשר[יג], ובשאר כל ימות השנה, חולין: ג בשר שנמצא בעזרה[יד], איברין, עולות[טו]. וחתיכות[טז] חטאות[יז]. בירושלים[י], זבחי שלמים, זה וזה[יח] תעובר צורתו, ויצא

ר"ע מברטנורה

מעשר: בהר הבית חולין. ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם אז הן של מעשר אפ"ה הוו חולין דאזלינן בתר רובא דשתא. והאי מקמי הרגל נפול: בירושלים. שלא בשוק הבהמות: בשעת הרגל הכל מעשר. ולא אזלינן בתר רוב שתא לפי ששוקי ירושלים עשויות להתכבד בכל יום ואי נפול מקודם כבר נמצאו. אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה והרוח מכבד ומסיר כל האבק וגם אין אדם רשאי ליכנס בהר הבית באבק שברגליו לפיכך אין אבק מצוי שם: ג אברים עולות. כיון שמנותח כדרך הנתוח המפורש בעולות. בידוע שהן של עולות: חתיכות חטאות. דאין אוכלים בעזרה אלא חטאות ואשמות(ה): בירושלים זבחי שלמים דרוב בשר הנאכל בירושלים הוי שלמים: זה וזה. בין שנמצא בעזרה. בין שנמצא בירושלים תעובר צורתן. לפי שנפסלו בהיסח הדעת ואסורין באכילה(ו) ואין

תפארת ישראל

וחלינן שמהם נאבד. והא דתלינן במעות של לוקחין טפי מבמעות של מוכרין? ה"ט משום דלוקחין מרובי' ממוכרי'; ובממון דאסור אזלינן בתר רובא: י) אם נמצא שם: יא) *אין ר"ל שהן מעות חולין ממש, דהרי אסו' להכניס מעות חולין לעזרה [כברכות דס"ב ב']? אלא ר"ל שהן משקלי' שבלשכה, דאע"ג שהן קודש, עכ"פ אין מוציאין מעות מהלשכה עד שהוא מחללה כבר על הבהמ', וא"כ כשנאבדה, חולין גמורים היא [ירושלמי כאן, ורמב"ם פ"ב משקלים ופ"ו ממע"ש]. ואין להקשות עכ"פ שמא נאבד מהשקלים כשהכניסום ללשכה? י"ל כיון דחייב באחריותן כלעיל פ"ב, מזהר זהיר בהו שלא יאבדו עד שיבואו ללשכה. וכ"כ אין להקשות ניחוש שהן ממעות שהכניסו להטילן לשופרות של קינין, שהקדישום בעלים מיד כשהפרישום? י"ל דמעות הלשכה רובא ניכהו טפי ממעות הקינין. ואין להקשות עוד אמאי דאמרי' לעיל במ"א לחלק בין נמצא קרוב לשופר זה או לשופר זה, הרי מעות הלשכה רובא הוה וניזל בתרי'? צ"ל דמיירי דהשופרות הנ"ל עמדו במקום שלא היו מצוי רגל בני אדם המוציאין המעות מהלשכה, ובכה"ג כ"ע מודו דלא אזלינן בתר רובא רק בתר קרוב [וכתוס' ב"ב דכ"ג ב' ד"ה ביותבא]. אמנם לתוס' [פסחים ד"ז א' וב"מ דכ"ו א'], תלינן הכא שהן מעות חולין ממש, שהכניסום הבאי' בעזרה, ואפילו נמצא שם ברגל שרוב המעות שבירושלי' מעשר, עכ"פ אזלינן בתר רובא יומי דשתא, ואמרינן דמקמי הרגל נאבד שם מעות חולין; ואע"ג דאסור להכניס מעות חולין לעזרה, היינו בפרהסיא דמחזי כמוליכן שם לסחורה, אבל בצנעא שרי. ולפי דבריהם צ"ל דהא דלא תלינן שהן ממעות של לשכה, משום דמעות חולין רובא ניהו נגד מעות הלשכה. אמנם ק"ל לדבריהם א"כ מה מקשי' הירושלמי, דהרי מעות שקלי' קודש הן, עכ"פ מעות חולין שהכניסו רובא ניהו]: יב) שלא בשוק הבהמות: יג) דהו מצוי טפי מעשר: ואף דמסתמא לא הביאו כל כך דמי מעשר לירושלים טפי' יותר מדמי עשירי ירושלים כנקדימון בן גוריון וכו'? י"ל רוב מעות המטולטל ברחובו' מעשר היה; וא"ת עכ"פ שאר ימות השנה רובא הוה, ובשן חולין מצוי? י"ל שוקי ירושל' מתכבדין בכל יום ואם או נפל, כבר מצאוהו. משא"כ הר הבית אינו מתכבד, דאין אבק מצוי שם, דאסור לכנס לשם באבק שברגליו; ומדהמקום גבוה, כיבד הרוח האבק המעט והמעות נשאר במקומו: יד) אגב דתנא ברים פרקין מעות שנמצאו סמוך לשקלים, נקט נמי כל דיני מציאה עד פ"ח סוף מ"ג, אף דאין להן שייכות עם שקלים: טו) מדמנותח אברים כדרך עולה: טז) *ר"ל אם מצא שם חתיכו' קטנות: יז) *ר"ל וודאי הן קרבן שבא על חטא דהיינו או חטאת או אשם, שדין אכילת שניהן שוה. או צ"ל דחטאת דוקא, דאשם אינו בא רק על ו' מיני חטא [כזבחי' פ"ה מ"ה] משא"כ חטאת בא על רוב החטאי'. אבל לקדשים קלים לא חיישי' דאין דרך לנתחן בעזרה מדאין נאכלין שם: יח) בין מה שנמצא

עיקר תוי"ט

על בהמה א' נקנות. תו': ד) בהר הבית חולין. וא"ת לפי' הא' של הר"ב בסוף ברכות דלפונדתו לאו חלול שנוהגין בו מעות ותנן שלא יכנס בו להר הבית וא"כ מסתמא של הקדש הן ונפלו מן המבדילים שקליהם ללשכה. תי' התוי' דאין אסור ליכנס אלא במעות הצרורים דנראה שנושא אותם לסחורה ובגלוי הוא ובענין זה אפי' של הקדש אסור. אבל בידו אפילו הם של חולין מותר לכנוס וא"ת אכתי ניחוש דשל תרומת הלשכה הן תי' הר"מ חזקה דאין הכהן מוציא מעות מהלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה וכל מה שיפול מהן חולין הוא ואח"כ הוציאוהו מן הלשכה: (ה) שדין אכילת שניהם שוים: (ו) ואם הוא עולה א"נ לזה שהוא עולה כליל

מחצה למחצה, יפלו לנדבה ג). בין עצים ללבונה ד), קרוב לעצים, יפלו לעצים. ללבונה, יפלו ללבונה. מחצה למחצה יפלו ללבונה ה). בין קינין לגוזלי עולה ד), קרוב לקינין יפלו לקינין, לגוזלי עולה, יפלו לגוזלי עולה, מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה ו). בין חולין למעשר שני, קרוב לחולין, יפלו לחולין, למעשר שני, יפלו למעשר שני, מחצה למחצה, יפלו למעשר שני. זה הכלל, הולכין אחר הקרוב להקל ז), מחצה למחצה להחמיר: **ב** מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה ח), לעולת מעשר ט). בהר

תפארת ישראל

שמניין המעות שבשני השופרות שוין, דאל"כ רוב וקרוב הלך אחר רוב [כך כ' הר"ב. ואינם בעניותן לא ידענא מנ"ל? ואדרבה מדפשט הירושלמי וגם הרמב"ם בפ"ג משקלי', שכתב שפשט קרוב וכו' יפלו לנדבה, ש"מ דבכל גוונא מיירי? ולפענ"ד דאפי' השתא איכא רובא בחד שופר, ולפ"ז איכא למימר דמדאזלינן דרוב המעות שהוצאו היום, שקלים או נדבה הוו, גם זה הנמצא הי' מהם, עכ"פ כיון דאין הר הבית עשוי להתכבד [כש"י פסחי' ד"ז א'] להכי אמרי' שמא בשעה שנתכבד הי' רוב במינ' שאחרים]: ג) דחמירי דכולן עולות, משא"כ שקלי' שמא יזדמנו לשירי הלשכה, שהם לצרכי העיר [כפ"ד מ"ב]: ד) ר"ל בין שופר זה לשופר האחר: ה) דלבונה עצמה קרבן, משא"כ עצים הן רק מכשירי קרבן. והא דלא נקט נמי בין לבונה לזהב? י"ל משום דכל שנדר זהב מסתמ' מביא דינר זהב ממש ולא פרוטות בשווי דינר זהב, ועי"ז לא מתלף עם דמי לבונה. מיהו מדלא נקט נמי בין גוזלי לעצים, ש"מ דהנך שופרות זוגי זוגי הוו קיימי בעזרה, דהיינו חדשין ועתיקין, קינין וגוזלין, עצים ולבונה, וזהב כל חד וחד במקום אחר בפינה אחרת, באופן דליכא לספוקי בכל חד רק בבר זוגי'; וכן מסתבר דהרי השופרות של השקלים, הרי נגבי' מהגבאי', וע"כ שבלשכה היו עומדי' [כלעיל פ"ג] משא"כ שאר השופרות שכל מי שירצה נותן לתוכן מסתמא במקום גלוי עמדו: ו) *היינו כחכמים לעיל [פ"ו מ"ה], דקינין הן ה' חטאת וה' עולה; להכי יפלו לגוזלי עולה דחמירי דכולן עולות. מיהו כדי שתתכפר האשה שהפסר שהביא' זה המעות להיות קינין, דהיינו ה' חטאת וה' עולה, להכי מקנין לה משל צבור, ומקריבין בעדה חטאת עוף על הספק שהיינו נאכל: ז) *אפי' להקל: ח) *ר"ל בשוק של מוכרי בהמות בירושלים: ט) *אפי' שלא בזמן הרגל; משום דרוב בהמות הנמכרות שם, נמכרות במעות מעשר, דמדאין העולי רגלים מספיקים לאכול מעות מעשר שהביאו כשעלו לרגל, אע"ג דמעות מעשר שני שנכנס לירושלים מותר לחזור ולהוציאן [כפ"ג דמע"ש], עכ"פ מתיראים להחזירן פן יכשלו בהם לאכלן בחוץ, וגם טריחא להו מלתא; להכי נותנין אותן לקרוביהם שיאכלו הם אותן אחר הרגל, ותלינן

ר"ע מברטנורה

מתניתין כגון ששקלים ונדבה שוין: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. דחמירא משקלים דכולם עולות אבל שקלים מביאים מהן פעמים חטאות שנאכלים לכהנים. ועוד דשירי שקלים לחומות העיר ומגדלותיה: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. דלבונה היא עצמה קרבן ועצים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. בירושלמי פריך בשלמא קרוב לגוזלי עולה כיון דמדאורייתא אזלינן בתר קורבה הוי כאלו ודאי הן מגוזלי עולה. אלא מחצה על מחצה דמספיקא שדינן להו לגוזלי עולה לחומרא. האשה שהביאה המעות הללו במה תתכפר. שמא מקיני חובה נפלו. וכשאתה מקריב מהן גוזלי עולה. במה מתכפרת האשה. ומשני ב"ד המתנים על הקינין לוקחים משל צבור כפי אותן מעות שנמצאו ומקנין אותן לבעלי המעות שנמצאו ומקריבין מהן קינין על הספק והחטאת לא שהיא נאכלת: **ב** לעולת מעשר. אפי' כל השנה כולה. לפי שעולי רגלים אינן מספיקין לאכול כל מעשר שני שלהן ברגלים ומניחין אותן לקרוביהן או לאהוביהן לאכול אותן כל השנה בירושלים (ב). ועיקר מצות אכילת מעשר שני היא שלמים. לפיכך רוב בהמות הנמכרות בירושלים בכל ימות השנה הן נקחות בכסף מעשר ואף על גב דאיכא למימר שמא מן המוכרים נפלו ונתחללו כבר כיון דלוקחים הוו רובא שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחד (ג) אמרינן דלוקחים הן ולא נתחללו והרי הן מעשר

עיקר תוי"ט

(ב) במוצת הגאה כש"י וניינוקי עמו דהא קי"ל נותנה כמכר לענין מע"ש ואסור: (ג) דכמה בני אדם עומדים על

כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה ילקח בה עולות, הבשר לשם והעורות לכהנים, נמצאו שני כתובים קיימים, אשם לה', ואשם לכהנים, ואומר כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו(מה):

פ"ז מעות שנמצאו בין השקלים לנדבה(א), קרוב לשקלים, יפלו לשקלים. קרוב לנדבה, יפלו לנדבה(ב). מחצת

ר"ע מברטנורה

אלא על כרחך ה"ק יעשו מהנו דבר שיהנו בו הכהנים והיינו עולות שהעורות לכהנים:

פ"ז מעות שנמצאו קרוב לשקלים יפלו לשקלים. דבתר קרוב אזלינן דכתיב **(דברים כ"א)** והיתה העיר הקרובה אל החלל והאומר רוב וקרוב הלך אחר הרוב(א) מוקי מתניתין

תפארת ישראל

מדבה קרא וה"ק קרא, מה שנותר מדמי חטאת ואשם, יהי' כולו לה', דהיינו עולות והיינו דקאמר קרא, אשם לה' הבשר, ואשם לכהני' העורות, ככל עולה: מה) *וזה המקרא שכתוב גבי יהוידע, דאי אפשר לפרשו כפשוטו, דדמי חטאת ואשם ינתנו לכהני', דהרי קרבי' ע"ג המזבח? אלא מדקאמר כסף אשם כ"פ דמי מותר חטאת ואשם לא יבוא לבית ה' לבדק הבית, רק יהנו הכהני' ממנו; ואי אפשר לומר שיקריבום לחטאת ואשם ויהנו הכהני' מבשרן, דא"כ לחטאת ואשם מבע"ל? ותו דהרי הוה חולין בעזרה, דכבר נתכפרו הבעלי'? אע"כ שיקריבום עולות, ויהנו הכהני' בעורן:

פ"ז א) *ר"ל בין שופרות של שקלים ושופרות של נדבה [כפ"ו מ"ה]: ב) *ומיירי שמניין

עיקר תוי"ט

לכהנים שנהנים בבשרם שאוכלים. דא"כ מאי לכהנים לחטאת ואשם יהיו מבעיא ליה אלא [illegible] לכהנים כו' ולא יובא בית ה' כלו' בדק הבית:

(א) דרוב נמי דאו' דכתיב אחרי רבים להטות. והא דאמר קרא והעיר הקרובה בדליכא דנימא מינה. ולמתא דפלגא נמי ליכא למיחש כאן שיושבת בין הכרים דלין דרך רולפים לבוא ממקומות אחרים לכאן. גמ': במתם

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א, ב', ג', ד', ה'. כבר כתבנו בפ"ב מ"א ששלשה עשר שופרות היו במקדש; וכן היו י"ג שולחנות במקדש, שמנה בבית המטבחים [והוא מקום בצפון כותל העזרה ומרוחק ממנה לצד המזבח ד' אמות ומקום בית המטבחים י"ב אמות ומחצה ושם הולין ומפשיטין את הקדשים ומקום השולחנות דשם שמנה אמות, ושל שיש היו לקרר הבשר שיניחו וידיחו עליו, ובצד מקום השולחנות מקום הטבעות כ"ד אמות להכניס בתוכן צואר הקרבנות שנשחטו שם, ובין הטבעות והמזבח שמנה אמות]; ושנים במערב הכבש שהי' בנוי לדרומו של מזבח ארכו ל"ב על רוחב י"ו אמה, והשולחנות אחד דשיש שנותנין עליו האיברים ואחד דכסף שנותנין עליו כ"ג כלי השרת שנצטרכו בכל יום במקדש; ושנים היו באולם מבפנים על פתח הבית אחד של שיש נותנין עליו לחם הפנים בכניסתו שיתקרר ולא יתעפש, ואחד של זהב שנותנין עליו ביציאתו עד שעה שיחלקם לכהנים שמתלין בקודש, ושולחן דזהב בהיכל בפנים, ארכו י"ב טפח ורחבו ט"ז שעליו לח"ם תמיד; וכן היו י"ג השתחויות כשנכנסו לה"ר הבית הולכין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל ובדרך הקפתן [כ"כ אאמ"ו זצוק"ל בתפארת] היו משתחוין י"ג השתחויות הללו כנגד י"ג פרצות שפרצו מלכי עכו"ם בסורג [והוא החומה הראשונה שמקיף הר הבית, לפנים מהחומה הא', והסורג גובהו י"ט, ולפנים מהסורג עוד חומה ג' גובהו עשר אמות] וחזרו וגדרם, וגזרו כנגדן י"ג השתחויות, כן הוא סתם משנה דמדות פ"ב מ"ג, והמשנה דכאן דאמר כנגד י"ג שערים אתיא כאבא יוסי בן חנן שם, דלחכמים היו רק ז' שערים ג' מן הצפון הסמוכין למערב, וג' מן הדרום הסמוכין למערב, וא' במזרח כנגד בית ק"ק באמצע, וכל שער רחבו י' אמות וגובהו כ' אמה ודלתותיו מחופות זהב, חוץ משער מזרחי הנקרא שער עליון והוא שער הניקנור שהי' מצופה נחושת דומה לזהב [והרמב"ם בהל' בית הבחירה רשמים כל דין דהשתחויות, כאילו אינו הלכה רק כמעשה שהי' ודו"ק]; אבן הי' בק"ק במערבו שעלי' הארון מונח ולפניו הצנצנת דמן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה הבית ידע שסופו ליחרב ובנה בו מקום לגנוז הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנזוהו לארון במקום הנ"ל כמ"ש ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה וכו' וגנזו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה, וכל אלו לא חזרו בבית שני, ונודע הדבר ע"י כהן אחד בעל מום, שהתליע ובדק העצים למערכה בדיר העצים, אם התליע בלח ופסול, או ביבש שגררו וכשר, וראה אבן אחת משונה ובולטת משאר הרצפה והבין שנסתלק' האבן בשעת גניזת הארון, והי' המחילה מושכת עצמה מדיר העצים עד תחת מקום הארון בק"ק, ולא הספיק לגמור הדבר עד שיצאתה נשמתו: **מ"ז**. האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזרים עביין כמיתוקות גדיים [ומנחות דף"ב ב'] וארכן אמה [ובאמר הרי עלי עץ מביא גזר אחד ארכו אמה וברצה להביא דמי עצים יביא]; הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ; מטבע זהב או כסף לא יפחות מדינר זהב או מדינר כסף ממטבע נחושת לא יפחות ממעה כסף [ובאומר כסף וזהב סתם ולא הזכיר מטבע, יביא לשון זהב או כסף שמשקלה כ"כ עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, וכן בפירוש המשקל ושכח כמה, וברזל לא יפחת מאמה על אמה לכלה עורב, שהי' למעלה בגג ההיכל]:

דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים קינין אחד חטאת ואחד עולה[לח], וגוזלי עולה כולן עולות: ו האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גיזרין[לט]. לבונה, לא יפחות מקומץ[מ]. זהב, לא יפחות מדינר זהב[מא]. ששה לנדבה[מב], נדבה מה היו עושין בה, לוקחין בה עולות, הבשר לשם והעורות לכהנים, זה מדרש דרש יהוידע כהן גדול[מג]. אשם הוא אשום אשם לה'[מד]. זה הכלל

כל

תפארת ישראל

לתיבה זו או לזו כפי מה שנדר, והגזבר לוקח שמעות ומקריב כל כך קינין כפי מה שנמצא בשופר; אבל קני חובה שא' חטאת וא' עולה, לא יטילו לשם, דשמא יוודע אח"כ שמת א' מהמטילין לשם, והרי חטאת למיתה אזלה כחטאת שמת בעליה, ומעות יוליכו לים המלח, וכשיתערב במעות שבשופר, יפסדו כל המעות שבשופר, דבדאורייתא אין ברירה: לח) *דס"ל יש ברירה או דס"ל דלא חיישי' למית': לט) *כל גזר' הוא חתיכה עץ אמה על אמה, שעביו כמחוקות [שטרייכהאלץ] של סאה גדושה [זבחים ס"ב ב']. והנודר שיין, נותנן לשופר: מ) *ונותן דמיו לשופר שכתוב עליו לבונה. מיהו אם פירש להביא פחות' שגי בקורט א': מא) *שיתנו לשופר שכ' עליו כפורת. ודוקא באמר מטבע זהב, אבל באמר זהב סתם, אפי' בצורה דקה סגי: מב) לו' בתי אבות שבכל שבוע: מג) תמוה מה שייכות יש לדרוש יהוידע כאן, הרי התם לא איירי רק ממותר חטאת ואשם, משא"כ הכא שנידב מעיקרא עולה, והרי בו מפורש בקרא [ויקרא ז'] עור העולה אשר הקריב, לכהן יהי', ומנה דרשינן נמי [זבחי' כ"ג ב'] דגם בשאר קרבנות כאשם וחטאת כך הדין? ובשלמ' לאידך מ"ד [מנחות ק"ז ב'] דהנך ו' שופרות למותרות היו שפיר מייתי דרוש של יהוידע, דכמו במותר של חטאת ואשם, כ"כ לנותרו' שאר קרבנות, אלא לבר פלוגתא שם קש' ול"ע: מד) *דקשיא קרא, דמדכתיב אשם הוא, משמע שיהי' בהוייתו, שיהי' נאכל לכהני' ככל אשם; והדר קאמ' אשם לה' דמשמע שיהי' כולו לה'? ותו ל"ל הכפל אשום אשם? אלא ע"כ דגם חטאת

נרבה

ר"ע מברטנורה

הא' כתוב עליו מותר חטאת. הב' מותר אשם (טו). הג' מותר קיני זבים וזבות ויולדות. והד' מותר קרבנות נזיר. הה' מותר אשם מצורע. הו' נדבה סתם. ומי שהפרישו מעות לחטאת וקנה חטאתו ונותרו מן המעות. משליך המותר לשופר שכתוב בו מותר חטאת. וכן מותר אשם משליך לשופר שכתוב בו מותר אשם. וכן כולם. ושופר שכתוב בו נדבה סתם. כל מי שמתנדב דבר למזבח נותן לתוכו: ו לא יפחות מב' גזרים. המתנדב עצים סתם לא יפחות מב' גזרים כאותם שמסדרים על המערכה. ויודע היה שיערן. ודוקא המתנדב עצים סתם. אבל הרוצה להביא אפי' עץ אחד יביא (טז): לא יפחות מן קומץ. שזהו שעור הלבונה הבאה עם המנחה. דכתיב (ויקרא ו') והרים ממנו בקמצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל לבונתה. מה הרמה דמנחה קומץ. אף לבונה קומץ. ודוקא המתנדב סתם. אבל אם רצה להביא אפי' קורט של לבונה מביא. והמתנדב זהב סתם לא יפחות מדינר זהב. והוא שהזכיר צורת מטבע. אבל אם לא הזכיר מטבע אלא זהב סתם. מביא אפי' צורה שהוא כמין מזלג קטן: אשם הוא אשום אשם לה'. וקשה קרא רישיה לסיפיה דאשם הוא משמע בהוייתו ובהלכתו יהי' שהוא נאכל לכהנים. ואשם לה' משמע שכלו לה'. ודרש יהוידע הכהן אשום אשם לה'. כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה כגון הפרישו מעות לחטאת ואשם ונותר מהם. ילקח באותו המותר עולות. הבשר לה' והעורות לכהנים ונמצאו שני המקראות קיימים אשם לה' הבשר. ואשם לכהנים העורות והיכן מצינו מדרש זה ביהוידע דכתיב במלכים ביהוידע כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו. וה"א לומר הכסף שקדש לשם חטאת ולשם אשם יהנו ממנו הכהנים (יז)

אלא

עיקר תוי"ט

(טו) וכולן לנדבה כדתנן בהא במתני' דלק'. ואשם סתם היינו דגזילות ודמעילות. (וה"ה דתלויה ותלוי בכלל) ולא מערב מותר דידיה בהדי חטאת ודנזיר ומצורע לא מערב בהדי אשם סתם דזה בן שתי שנים ואלו בני שנה ודמצורע ודנזיר לא מערבי. בהדדי דאשם נזיר בא להכשירו לנזירה טהורה ואין טעון מתן בהונות ולא נסכים ועוד דאשם מצורע בא להתירו במחנה. רש"י: (טז) שזה קרבן בפני עצמו וזה קרבן בפ"ע. דתנן יומא פ"ב ושנים בידם שני גזירים וכו': (יז) דה"ל שיביאו חטאות ואשמות עצמן. כלומר שימכרו לצרכי חטאות ואשמות והוי נמי

לכהנים

מבפנים על פתח הבית אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו(כז), ועל של זהב ביציאתו(כח) שמעלין בקדש(יא) ולא מורידין(כט). ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד: **ה** שלשה עשר שופרות היו במקדש(ל), וכתוב עליהן, תקלין חדתין, ותקלין עתיקין, קינין, וגוזלי עולה, עצים, ולבונה, זהב לכפורת(לא). וששה לנדבה(לב). תקלין חדתין(יג), שבכל שנה ושנה(לג). ועתיקין, מי שלא שקל אשתקד, שוקל לשנה הבאה(לד). קינין הן תורין(לה). וגוזלי עולה הן בני יונה(לו). וכולן עולות(לז).

דברי

ר"ע מברטנורה

אותן על השלחן עד שיטלום הכהנים ולא עשאום של כסף או של זהב דהא אין עניות במקום עשירות: לפי שהזהב והכסף מרתיחים ומסריחים והשיש מצנן ושומר הבשר שלא יסריח ולא היו סומכין על הנס שלא הסריח בשר הקדש מעולם: ועל של כסף כלי שרת. שמוציאין בכל בקר ל"ג כלי שרת כדתנן במסכת תמיד: נותנים לחם הפנים בכניסתו. אחר שנאפה עד שיסדרוהו על השלחן (י): ועל של זהב ביציאתו. והיה מונח שם עד זמן חלוקו: שמעלין בקדש ולא מורידין. דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף (יב). **ה** תקלין חדתין. כדמפרש במתניתין שבו נותנין שקלי שנה זו. וכשהגיע זמן התרומה. הגזבר מוציא כל שקלים שבשופר ונותנם ללשכה כדי שיתרמו מהם. והשני כתוב עליו תקלין עתיקים ומי שלא הביא שקלו באותה שנה מביאו בשנה שאחר כך ונותנו בשופר והגזבר נוטלם ונותנם בשירי הלשכה. והג' כתוב עליו קינין והם תורים גדולים. והד' גוזלי עולה בני יונה קטנים וכולן עולות אבל המביאים קיני חובה נותנים המעות או העופות ליד הכהן ולא היו נותנים מעות לשופר ומפרש טעמא בירושלמי מפני התערובות שמא ימות אחד מבעלי קינין ונמצא דמי חטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה מעורבת בהו. אבל רבנן לא חיישי להכי. וסברי דבשופר של קינין משימין דמי קיני חובה ובכל המעות שנמצאים בו מקריבין קן אחד חטאת. ואחד עולה. והשני כולן נדבה וקרבים עולות. והלכה כחכמים: עצים. והמתנדב עצים למערכה נותן דמיהן לתוכו: לבונה. המתנדב לבונה נותן דמים לתוכו. והגזברים לוקחים המעות שבשופר וקונים מהן לבונה ומקטירו על המזבח: זהב. המתנדב זהב נותנו שם או דמי שויו והוא לכפורת כלומר לכלי שרת. שהמזרקות נקראו כפורי זהב בעזרא ובדברי הימים לפי שהכהן מקנח(יד) אצבעו בהם בין הזאה להזאה. ובין מתנות של חטאת. ששיירים שבאצבע פסולים: ששה לנדבה. ששה שופרות שנותרות הן לנדבה.

הא'

תפארת ישראל

כז) *אחר שנאפו בע"ש קודם שיסדרום על השולחן שבהיכל; דלפעמים שוהה גם איזה ימים קודם שיסדרום על השולחן [כמנחות ד"ק], להכי צריך שיהא שיתקרר מיד מעט ולא יתעפש: כח) עד שעה שיחלקום לכהני': כט) ר"ל מדלקחוהו משולחן זהב שבהיכל, להכי הי' זה ג"כ של זהב: ל) ר"ל בעזרה: לא) *ר"ל לכלי שרת, שהמזרקות נקראו כפורות. הרי ז'; וששה היו לנדבה הרי י"ג; וכולהו מפרש ואזיל: לב) *ר"ל מה שנותר לאדם ממעות שהפרישו לחטאת או לאשם, מטיל לשופרות ו' אלו, להקריב מהן עולות לקיץ המזבח. והיו לכל א' משש בתי אבות שבשבוע, שופר מיוחד [כמנחות דק"ז ב' ורש"י יומ' כ"ה ב']; אבל לשבת א"צ, דמעות מוקצ' הוא, כאחי הגאון מהו' **אליעזר** זצוק"ל: לג) *הגזבר נותן לשם השקלי', ונותן אותם למביאו שלא ימשכנו. ובכל ערב מריק השופר הזה אל האוצר שבלשכה [כפ"ג מ"ב]: לד) *ונותנן הגזבר לתיבת תקלין עתיקין, כדי שידעו שהן לשירי הלשכה [כלעיל פ"ד מ"ג]: לה) מין יונים גדולי': לו) יוני' רכים קטני': לז) *מי שהתנדב לא' משני אלו, נותן

לתיבה

עיקר תוי"ט

(י) ולפי ששהו זמן רב שאין אפייתן דוחה שבת. הלכך לא עבדו של כסף לפרש"י שאין עניות כו'. והיינו נמי טעמא שלא יתעפש: יא) **שמעלין** כו'. תוספתא הובאה ברש"י מגילה רפ"ג: (יב) כלו' ולפיכך לא עשאו של כסף והיו צריך לעשות של זהב א' של שיש וא' של כסף: יג) **תקלין חדתין**. הכא כ"ש פ"ל דלרמיה כתב עליהן כדי שכל הבא לתת מעות שידע להיכן ישליכנו. אבל לעיל ת"ק קבר דהממונה נותן שיתן לו חותם התלוי בו ונמצאו לא חיישינן: (יד) כמו קינוח ידיה בגלימא דהכי רש"י והרגוב על לכלה ומתחת שיה לכלה ומכלל מוחלת:

והלן

המים, ולמה נקרא שמו שער המים[טו], שבו מכניסין צלוחית[טז] של מים של נסוך בחג. רבי אליעזר בן יעקב אומר, בו המים מפכים, ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית[יז]. לעומתן בצפון סמוכין למערב, שער יכניה, שער קרבן[יח], שער נשים[יט], שער השיר[כ] ולמה נקרא שמו שער יכניה, שבו יצא יכניה בגלותו, במזרח שער נקנור[כא] ושני פשפשין[כב] היו לו אחד בימינו ואחד בשמאלו, ושנים[ט] במערב שלא היה להן שם[כג]: ד שלשה עשר שולחנות היו במקדש[כד], שמונה של שיש[כה] בבית המטבחים, שעליהן מדיחין את הקרבין. ושנים במערב הכבש, אחד של שיש ואחד של כסף, על של שיש נותנים את האברים, על של כסף כלי שרת[כו]. ושנים באולם

תפארת ישראל

יטעו לומר שהוא קדשי קדשי', מדגש הוא כולו לכהני', להכי יחדו לו שער בדרום על שמו, לומר שקדשי' קלי' הוא ששחיטתן בדרום: טו) *דאינך ידועים מדמורגלי' בכל יום: טז) [קריגעלען]: יז) ר"ל המעין שעתיד לצאת מתחת מפתן בית ק"ק כקרני חגבים, והגל שער זה כבר נתרחב כמלא פי פך: יח) שם מכניסין קדשי' ששחיטתן בצפון: יט) *שבו נכנסות הנשים לסמוך על קרבן; ולמ"ד דאינן סומכות עכ"פ מלוה שיעמדו על קרבנן. [והא דאמרי' בסוף פ"א מ"ה, דשער המזרח של חומת הר הבית הי' מיוחד ליולדות לעמוד על קרבנן היינו נשים שמלות כיולדות זבה ומצורעת, שאינן רשאי' לכנס לעזרה, משא"כ הכא בטהורות מיירי]: כ) שבו מכניסין כלי שיר: כא) *הוא הביא דלתותיו ממצרים [כיומא ל"ח א'], ונקראו על שמו: כב) *שערי' קטני' היו בתוך דלתות השער הגדול, כדי שיהי' נוח לפתוח ולכנס בכל עת; ואף הן היו מתנין י"ג השערי'. מיהו כל זה לאבא יוסי בן חנן; אבל חכמי' אומרי' די"ג השתחווי' כנגד י"ג פרצות שפרצו יוונים בחומת העזרה, וכשגברו ישראל גדרו הפרצות, ותקנו לכל המקיפים המקדש, כשיגיעו למקום תיקון הפרצה ישתחוו: כג) *תמה בתיו"ט דבבית שני לא היו כלל? ולאאמ"ו הגאון זצוק"ל לא הי' לכן שם גרסי'; ור"ל אותן ב' השערו' שהיו במקדש ראשון במערב העזל, לא היו בבית שני, ואפ"ה השתחוו כשהגיעו לשם: כד) הנה מפרש מלמטה למעלה, דהיינו תחלה מפרש השתחויות, ואח"כ שלחנות, ואח"כ שופרו': כה) *[מארמאר], כדי שיקרר הבשר שיניחו עליו, ולא יסריח: כו) ל"ג כלי שרת שנלטרכו בכל יום במקדש:

ר"ע מברטנורה

המים מפכים כדכתיב ביחזקאל והנה מים מפכים מן הכתף הימנית והיינו דרום שקרוי ימין. כדכתיב לפון וימין ורואה יחזקאל בנבואה שהיו יוצאים מבית קדש הקדשים דקים כקרני חגבים. וכשמגיעים לשער זה מתגברים ונעשים כמלוא פי פך קטן והיינו דקרי להו מים מפכים: שער הקרבן. שם מכניסים קדשי קדשים ששחיטתן בלפון: שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן לדברי רבי יוסי דאמר נשים סומכות רשות ולדברי רבי יודא ורבי שמעון לעמוד על קרבנן: שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניהו בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחות וליטול רשות כשהלך בגולה לבבל ויצא דרך אותו שער: שער ניקנור. מפורש ביומא פרק אמר להם הממונה: פשפשין. שערים קטנים בתוך השערים הגדולים ואף הם ממנין שלש עשרה שערים ואף ע"ג דגם לשער בית המוקד (ח) היה לו פשפש. לא חשיב ליה לפי שהיה קטן ביותר. אבל אלו היו גדולים קצת וכך מתניתין דשלש עשרה שערים מוקמינן לה בגמרא בירושלמי כאבא יוסי בן חנן. אבל חכמים אומרים שבעה שערים היו לעזרה ואינהו סברי דהנך שלש עשרה השתחוות כנגד שלש עשרה פרצות שפרצו מלכי יון. וכשגברו מלכי חשמונאי ונצחום. וגדרו אותם פרצות. תקנו שלש עשרה השתחויות כנגד כל פרצה גדורה השתחויה: ד על של שיש מניחין את האברים. אחר הנתוח מסדרין אותן אחר

עיקר תוי"ט

(ח) הוא אחד משערי הצפון דרבנן קחשבי ליה מהנך ג' דס"ל דבצפון בפ"ק דמדות ועתוי"ט: ט) ושנים מ' וכ"ל דבכותל מערבי של העזרה המקפת ב"המק היו וקטנים היו ולא היו משמשי' כלו' אלא לעת הצורך הגדול ועתוי"ט: ולפי

שבן מסורת בידם מאבותיהם ששם הארון נגנז[א]: **ב** מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק[ה], וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה[ו]. בא ואמר לחבירו. לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאתה נשמתו[ז], וידעו ביחוד[ח] ששם הארון נגנז: **ג** והיכן היו משתחוים[ט], ארבעה בצפון, וארבעה בדרום, שלשה במזרח, ושתים במערב, כנגד שלש עשר שערים[י][ד]. שערים דרומיים סמוכין למערב[יא], שער העליון[יב][ה], שער הדלק[יג], שער הבכורות[יד] ער

המים

ר"ע מברטנורה

כנגד דיר העצים. לשכה ששם היו אוצרים כל עצי המערכה. והיא היתה במקצוע מזרחית צפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז. שיאשיה המלך צוה וגנזוהו למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות שבנה שלמה בזמן שבנה את הבית וידע שסופו ליחרב. והיינו דכתיב בדברי הימים (ב' ל"ה) ביאשיה ויאמר ללוים המבינים תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה וכו' ועמו נגנז מטה אהרן, וצנצנת המן. וצלוחית של שמן המשחה: **ב** שהיה מתעסק במלאכתו. מתליע את העצים (ב) ובעל מום היה ומלאכתן של בעלי מומין להכין עצים למערכה וכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח: שהיא משונה. לא היתה האבן שוה לשאר אבני הרצפה: והבין שנסתלקה משם והוחזרה (ג): ביחוד. בבירור: **ג** והיכן היו משתחוים. שלש עשרה השתחויות דתנן לעיל היכן היו עושין אותן: שער העליון. הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב והשער הסמוך למערב הוא שער העליון. ואחריו שער הדלק. הוא שער של לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה (ו) ועל שם שמכניסין דרך שם עצי המערכה שדולקים על המזבח נקרא שער הדלק: שער הבכורות. שמכניסין שם הבכורות הנשחטים בדרום (ז):

המים

תפארת ישראל

ד) *שיאשיהו המלך גנזו שם, שבימיו כבר ידע על פי נביא שהוחלטה הגזיר' שיחרב המקדש [ועל שם כך נקרא יאשיהו, ר"ל כבר נתיאש הקב"ה מהם; וכמו כן רוב המלכים כשתדקדק בהם, תמצא שמם מורה ע"ש מה שאירע בימיהם; שאול ע"ש ששאלו העם מלך, וגם הוא הי' רק נשאל להם משבט אחר, כי לא הבשילו אשכלות שבט יהודה עדיין, ופרשת ימיו עלי מלך אכלוהו ישראל פגה, כי קודם לזמן הראוי אכלוהו; דוד ע"ש דודיו ואהבתו לעמו, כאמרו תהי ידך בי ובבית אבי, לא כשאול שהתאכזר להרוג עיר ואם בישראל מנער ועד זקן; שלמה ע"ש השלום שהי' בימיו; ירבעם ירב עם, שעשו ריב ומריד' על ידו; רחבעם רע הב עם, או רחב עם, שנתרחבו מתחת לעלום אהדות מלכות בית דוד; אסא, ע"ש הרופאים אשר דרש [ד"ה ב' ט"ז]; יהושפט ע"ש השופטי' אשר העמיד בכל עיר, ויאמר להשופטי' אשר העמיד ראו מה אתם עושים כי לה' תשפטו [ד"ה ב' י"ט]; אחזיהו, אחז יהוא כי נסבה מיהוא; יואש, שכבר הי' מיואש זרע בית דוד, דסברו כולם כי השמידה אותם עתליה; אמציהו, כי אמצו ה' נגד אדום [ד"ה ב' כ"ה]; עזרי', ע"ש שעזרו אלהים [ד"ה ב' כ"ו ז'], ונקרא ג"כ עזיה, ע"ש עז יה, כי הי' ברעש בימיו; יחזקיהו, ע"ש שחזקהו ה' נגד סנחרב ומחליו; מנשה, כי נשה ממקומו לבבל [שם ל"ג פי"ג]; יהויקים, כי הקים ה' אויביו עליו להשחית; צדקיהו, כי צדיק הי' [כערכין די"ז א'], והצדיק דין שמים עליו לומר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי. וכפי הנראה נקרא שם המלכים ביום לדתם על פי נביא, והארכתי קצת בזה כאן אף שאינו מקומו, בעבור כי פלא הוא]: ה) *במלאכתו במקדש; דבעל מום הי' שעסקו במקדש להטיב עצים לבדקן דבהתליע בהן פסול למזבח, ובהתליע ביבש גוררו וכשר [כמנחות פ"ה ב']: ו) *שהיתה טבלא אחת מהרצפה בולטת משאר הרצפה, והבין שהיא שנסתלקה משם כשגנזו הארון והוחזרה: ז) שלא רצה הקב"ה שיתגלה מקום גניזתו בעולם מתם, ומתוך שלא גמר דבריו לא ידעו היכן בדיר העצים הוא גנוז: ח) ר"ל בבירור: ט) י"ג השתחוי' דלעיל דרך הקפתן: י) שהיו משתחוין ומודים לה' על טוי הקפוטים שבכותל סביב לשער: יא) ואלו הן, שער וכו': יב) *הר הבית הי' משופע ועול' ממזרח למערב; לפ"ז שער הסמוך למערב הוא שער העליון. ולא אפרש מה הי' שמם: יג) *משם מכניסין עצים למערכה: יד) *משם מכניסין הבכורות. ונ"ל דעשו לו שער מיוחד כדי שלא

יטעו

עיקר תוי"ט

א) הארון נגנז. ונ"ל דאיכא שלא הבחנת היטיבה. ר"ל דארון גלה לבבל וכדדייקינן בגמ': (ב) כלו' בודק העצים המתולעים ומבדילם. ובעל מום כו' מדלא אמר עובד הכ"מ: (ג) ביומא דנ"ד ומוקי התם דבבית שני היה: ד) י"ג שערים. שהיו משתחוים ומודים על טוי הבנין: ה) שער העליון. לא אפרש מה היה שמם: (ו) א"א לכוונו שהרי בר"ת כתב בעצמו שלשכת העץ במקצוע מזרחית צפונית ועוד שאלו השערים בעז"י ולעיל פי' דהלשכה בעז"נ: (ז) פי' אף בדרום:

פ״ו שלשה עשר שופרות[א], שלשה עשר שולחנות, שלש עשר השתחוויות[ג], היו במקדש[ג]. של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניה סגן הכהנים היו משתחוין ארבעה עשר, והיכן היתה יתירה, כנגד דיר העצים, שכן

תפארת ישראל

פו א) תיבות שפיהן צר, ולמטה רחב ועקום כשופר: ב) *שכל הנכנסין להר הבית הולכין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל [כפ״ב דמדות]; ובדרך הקפתן כ״ל שהיו משתחוין י״ג השתחוות הללו וכל השתחויה הי׳ בפישוט ידי׳ ורגלי׳ [כמגילה כ״ב ב׳]: ג) *אכולהו דלעיל קאי:

שיאשיהו

ר״ע מברטנורה

פ״ו שלשה עשר שופרו׳. תיבות צרות מלמעלה. ורחבים מלמטה עקומות כעין שופר מפני הרמאים שלא יוכלו להכנים ידן לתוכן להראות עצמן כאלו נותנין לתוכן ונוטלין מתוכן. ולקמן מפרש למה שלשה עשר שופרות ושלשה עשר שלחנות ובאיזה מקום מונחים: **שלש עשרה** השתחויות. לקמן מפרש היכן היו:

כנגד

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

שמסבב על הלויים בכל לילה, וכל מי שישן על משמרו מלקה אותו במקלו ושורף כסותו; **זה שעל המשוררים** בורר בכל יום המשוררים שעומדים על הדוכן לומר שיר׳ בפה, ועל פיו תוקעין על הקרבנות בחצוצרות כסף, ט׳ לתמיד דשחר (שלשה פעמים תר״ת) וט׳ לדבין הערבים וביש קרבן מוסף ט׳ למוסף, ובראש חודש או יום טוב או ראש השנה בשבת דישנם ג׳ מוספין, תוקעין ט׳ לכל המוספין, לא לכל מוסף בפ״ע, וכן תוקעין על פיו התר״ת בחג למלוי המים שמנסכין [ואין תקיעה למלוי בשבת דכבר נתמלא מע״ש], וכן התקיעות תר״ת דעל גבי מזבח שמנסכין המים; **זה שעל הצלצל** הוא המעמיד כל המזמרים על פי כלי שיר שעומדים אצל הלוי׳ המשוררים; **זה שעל הפייסות** הוא מפיס בין הכהנים בכל יום ד׳ פעמים עד שיהיה כל איש עושה מלאכתו שזוכה בה בפייס; **זה שעל הקינים** עמו פוסקין משלשים יום לשלשים יום השער (עיי׳ לעיל פרק ד׳ מ״ט) שימכור הקינים לקרבנות כך וכך בסלע, והמחייב תורים או ב׳ בני יונה מביא דמיהם להקדש וממונה נותן הקינים לבעל הקרבנות ועושה חשבון עם הגזברין ונותנין לו, וקן שנמצא פסול או שנפסל קודם שיקרב נותן אחר החתיו; **זה שעל החותמות** מקבל דמי הנסכים מהמחוייבי נסכי׳ [סולת ויין נקראו נסכים] ונותן להן חותמות שהיו ארבע מינין, על האחד כתוב **עגל**, [לסימן שנסכיו ג׳ עשרונים סולת בלול בחצי הין שמן]; ועל השני **זכר** [לסימן שנסכיו דאיל דהיינו ב׳ עשרונים סולת בלול בשלישית הין שמן ויין לנסך שלישית ההין]; ועל השלישי **גדי** [כנסכי כבש בן שנה, עשרון בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין; ועל הרביעי **חוטא** [לסימן שנסכיו של מצורע עשיר, שמביא ג׳ בהמות ועשרה לוגי שמן, ט׳ לג׳ כבשים, וא׳ למתן תנוך ובהונות] וכמנין נסכי הקרבנות צריך המחוייב בקרבן ליתן מעות להממונה על החותמות, והוא נותן לו חותמו וכשהוא מצורע עשיר נותן לו חותם שכתוב עליו חוטא, והוא מביא החותמות להממונה על הנסכים ומקבל כל הנצרך לקרבנותיו, ולערב באים בעל החותמות ובעל הנסכים יחד זה מוציא החותמות ומקבל כנגדן מעות, ואם הותירו המעות הותירו להקדש, ואם פחתו יפסד בעל החותמות מביתו; ובאבד החותם ממתינין לו עד הערב אם מצאו במעות יתר כדי חותם שטען נותנין לו; ושם כל היום כתוב על החותם מפני הרמאים שלא ישהא החותם אצלו עד שיזקרו הקרבנות והנסכים; **זה שעל החולין** היה מבקר הכהנים שנחלו, שמפני שעומדין על הרצפה קרה יחף תמיד ואוכלין בשר הרבה ואין עליהן בגדי׳ בשעת העבודה אלא חלוק אחד שממעל למכנסים [בצרוף הב׳ בגדי כהונה מצנפת ואבנט] היו חולין במעיהן, והוא ואנשיו עוסק עם החולין לרפאן; **והממונה על המים** היה חופר בורות ושיחין ומתקן הבורות של רבים כדי שיהיו המים מצויין בירושל׳ לכל א׳ מיושבי׳ ולכל עולי רגלים; **וזה שעל מעשה** לח״הפ ממונה על כל אומני לח״הפ והוא מתקן כל מלאכתו, וכן זה שעל הקטורת וכן זה שעל הפרוכת ממונה על אורגי הפרוכת והרוקמין בהן, שהיו מכונות להיכל ולשערי׳ וב׳ פרוכות היו עושין בכל שנה להבדיל בין היכל לק״ק וחוטי הפרוכת כפולין ששה ששה וד׳ מינים היו בה שש תכלת וארגמן ותולעת שני וכל אחד מהן כפול ששה הרי כ״ד חוטין, וטפח היה עביה ועל ע״ב נירין היתה נארגת ארכה מ׳ ורחבה כ׳ אמה, וי״ג פרוכות היו במקדש שני, ז׳ על ז׳ שערי עזרה ואחת על פתח האולם וא׳ על פתח ההיכל ושתים בין היכל לק״ק וביניהן אמה, ושתים כנגדן בעלי׳; **וזה שעל מעשה בגדי הכהונה** עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים, ובגדי כ״הג ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל [כ״כ הרמב״ם ספ״ו דהל׳ כלי מקדש והראב״ד כ׳ עליו אומר אני שהוא פנחס המלביש, ותמה רכ״מ דאינו יודע מה מלמדנו, ונ״ל דבא לומר שלא לבד היו עוסק בעשייתן אלא ג״כ בהלבשתן, עי׳ רע״ב כאן ובתפארת ישראל, ואולי זהו נרמז במה שאמר הרמב״ם ומתחת ידו נעשה הכל] ואין פוחתין משלשה גזברין לגבות מעות הקדש ערכין וחרמין וכל הקדשות ופודין את הנפדה מהן ומוציאין בדברים הראוין וז׳ אמרכלין הממונין על אוצרות בית ה׳ ומפתחות העזרה בידם ואין אחד יכול לפתח בלי חבריו, וכולן ממונין על הגזברין ואין הגזבר מכנים או מוציא בלי רשותן ולמעלה מהאמרכלין ב׳ קתוליקין ר״ל שר הכללי והם לסגן כמו הסגן לכ״הג, למעלה מהן סגן כהן א׳ שיהי׳ לכ״הג למשנה למלך, למעלה מהן כ״הג, ואין מעמידין כ״הג אלא מסנהדרין גדולה, שהוא ב״ד הגדול של ע״א ואין מושחין אותו אלא ביום וכן בנתרב׳ בבגדים אין מרבין אותו אלא ביום: — **מ״ו**· שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשיים· שיראי חטא נותנין בתוכו בחשאי ועניים בני טובים מתפרנסים ממנה בחשאי, אחת לשכת הכלים כל מי שהתנדב כלי זורקו לתוכה ואחת לל׳ יום הגזברין פותחין אותה כל כלי שנמצא בו צורך לבד״ה מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בד״ה:

ממנו חותם, בא לו אצל אחיה, שהוא ממונה על הנסכים[לה], ונותן לו חותם, ומקבל ממנו נסכים. ולערב באין זה אצל זה ואחיה מוציא את החותמות, ומקבל כנגדן מעות, ואם הותירו הותירו להקדש. ואם פחתו, היה משלם יוחנן מביתו, שיד הקדש על העליונה[לו]: **ה** מי שאבד ממנו חותמו ממתינין לו עד הערב[לז] אם מצאו, לו כדי חותמו[לח], נותנין לו, ואם לאו, לא היה לו. ושם היום כתוב עליהן[לט] מפני הרמאין[מ]: **ו** שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת חשאים, ואחת לשכת הכלים. לשכת חשאים, יראי חטא נותנים לתוכה בחשאי[מא] ועניים בני טובים מתפרנסים מתוכה בחשאי. לשכת הכלים, כל מי שהוא מתנדב כלי, זורקו לתוכה. וא' לשלשים יום, גוברין פותחין אותה וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית, מניחין אותו. והשאר נמכרין, ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית:

ר"ע מברטנורה

שהנסכים שהוא צריך בא לו אצל אחיה שהוא ממונה. לקנות נסכי(יג) יינות. שמנים. וסלתות. כדי שלא יהא צריך כל מביא קרבן לחזר אחר נסכים העשויין על טהרת הקדש: ואם הותירו הותירו להקדש. ולא אמרינן שמא מעותיו של יוחנן הם שנתערבו במעות של נסכים: **ה** ממתינין לו עד הערב. שיזדווגו יחד. יוחנן ואחיה. אם נמצאו מעות יתרים ביד יוחנן כנגד החותם שאומר זה שנאבד ממנו. נותנים לו: ושם היום כתוב. על החותם. יום פלוני וחדש פלוני: מפני הרמאים. שמא מצא חותם שנפל מחברו. או מאחיה או מיוחנן ובא עכשיו ליקח. וביום שמוצאו אינו רשאי להוציאו שהאובד מחזר אחריו ועוד יש לחוש שמא לקח אותם בשער הזול והצניעו עד שנתייקר השער: **ו** לשכת חשאים. על שם שהנותנים בתוכה מעות נותנים בסתר(יד) והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: ללשכת בדק הבית. ללשכה שנותנים בה כל קדשי בדק הבית:

פ"ו

תפארת ישראל

פ"ו

הנסכים שצריך: לה) *שהי' מתנה ליקח הנסכי' מהחנווני שפסקו עמו לספקן להקדש [וזה כהלב"ד ע"ז מכלי המקדש אבל הי"ל כרמב"ם הכא, שאחיה הוא החנווני, דא"כ למה יתנו לו לערב מעות, הרי כבר קבל מעותיו בעת הקציר והבציר [כב"ב ספ"ד וב"מ דנ"ו א']? וצ"ל שלא קבל לספק רק לצרכי נסכי צבור, דעכ"פ למה צריך הקונה לחותם כלל, ילך אצל אחיה ויקח נסכי'? אע"כ כדאמרן ומשום שכל מנוי שררה שבממון צריך ב' כלעיל פי' כ"ב]: לו) דאילו בהדיוט כה"ג אף דבפחתו הי' צריך יוחנן לשלם, עכ"פ בהותירו, למה יתנום להקדש, ולא נימא שמסתמא מעות יוחנן נתערב שם: לז) שיזדווגו אז יוחנן ואחיה לבוא יחדיו: לח) ר"ל אם נמצא אצל יוחנן מעות יתירים משיעור החותמות שאצל אחיה, ויתר הוא כשיעור חותם שאמר זה שאבדו: לט) על החותם הי' כתוב יום וחודש: מ) *שכששמע שיתיקר השער, יקנה חותם קודם שיצטרך, או שמא מאחר נפל וירא המוצאו להוציאו מיד בעוד שאחר מחזר אחריו; לכן כתבו יום בחותם: מא) בסתר:

פ"ו

עיקר תוי"ט

מפורשת בגמ' בפ' לחין ס' וג' רביעית ההין יין: (יג) מפלפל בפירוש הר"ב אם הוא ניהו החנווני שמקבל לספק הא' לא הוא רק גזבר ומפיק ומ"מ ודאי שדין זה המותר הוא בכלל מותר נסכים: (יד) תרגום קול דממה דקה. קל דמשתקין בחשאי:

פ"ו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א, ב', ג', ד', ה'. חמשה עשר ממונין היו במקדש וכן ממנים לשלם על כל דבר מט"ו אלו ממונה מיוחד, א) על הזמנים; ב) על נעילת שערים; ג) על השומרים; ד) על המשוררים; ה) על הצלצל עם שאר כלי שיר; ו) על הפייסות; ז) על הקינים; ח) על החותמות; ט) על הנסכים; י) על החולין שנחלו; יא) על המים; יב) על מעשה לח"הפ; יג) על מעשה הקטורת; יד) על מעשה הפרוכת; טו) על מעשה בגדי הכהונה, וכל א' מהממונים, תחתיו אנשים הרבה; זה שעל הזמנים, הוא ואנשיו משמרים הזמנים, כיון שיגיע עת קרבן, מכריז הוא או אחד מאנשיו שברשותו לפני בית המוקד ואומר, עמדו כהנים לעבודה ולוים לדוכן וישראל למעמד, וכיון ששמעו קולו יבוא כל אחד למלאכתו; זה שעל נעילת שערים על פיו נועלין וע"פ פותחין ואין התוקעין תוקעין בכל יום לפתיחת שערי' הג' תקיעות בחצוצרות הר"ת אלא ברשותו; זה שעל השומרים הוא איש הר הבית [illegible]

שחסרה

זכר[כה], **גדי**[כו], **חוטא**[כז], בן עזאי אומר, חמש היו. וארמית כתוב עליהן[כח], עגל, זכר, גדי, חוטא דל[כט], וחוטא עשיר. עגל משמש עם נכסי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות[ל]. גדי[לא][יא] משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות, חוץ משל אילים[לב]. זכר משמש עם נסכי אילים בלבד. חוטא[יב] משמש עם נסכי שלש בהמות של מצורעין: ד מי שהוא מבקש נסכים[לג], **הולך** לו אצל יוחנן, שהוא ממונה על החותמות, נותן לו מעות[לד] ומקבל

ממנו

תפארת ישראל

חצי ההין: כה) הוא הי' סימן לנסכי איל, שהיו ב' עשרוני' סולת בלול בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין: כו) הוא הסימן לנסכי כבש, שהיו עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית ההין יין לנסך: כז) *נ"ל דהאי חוטא ר"ל שמטהר, כמו וחיטא את הבית [ויקרא י"ד], ור"ל שהי' סימן לנסכי מצורע עשיר שמטהר, מביא ג' עשרוני'; וט' לוגי שמן לג' כבשין שמביא, א' לאשם וא' לחטאת וא' לעולה, דהיינו רביעית הין לכל כבש; וג' רביעית הין יין; ועוד לוג שמן לנתן תנוך ובהונות, שהיו לכהני' [עוד נ"ל דלהכי כתבו עגל ולא כתבו שור, שלא יטעו לומר דוקא בשור אמר' תורה שיעור זה מדכתבה תורה גבי נסכי' מלא שור אבל בעגל יתנו פחות, או שיטעו לומר שעגל אינו ראוי להקרב' כלל, והרי שור בן יומו קראוי שור [בב"ק דס"ה ב']; ובאיל כתבו זכר, שלא יטעו לקרותו איל בקמץ שהוא חיה, מדלא היו מורגלי' בהברת הנקודות [כבחוי ב' ל"א]; וכמו כן בכבש כתבו גדי, שלא יטעו כישכר ונכשל בקרא' דכבש מעולה טפי מעז [כפסחי' דנ"ז ב']; ולמצורע המתטהר קראו חוטא, כדי לעורכו לתשוב', דעל ז' דברי' נגעי' באים [כערכין דט"ז א']: כח) *שהחותם נמסר לכל העם, שהיו רגילין בארמית טפי מבלשון הקודש; וכשיבין מה נמסר לו, לא יוכל לבוא כל כך בנקל לידי טעות: כט) *ר"ל מצורע עני, שאינו מביא רק כבש א' לאשם שטעון נסכי'; אבל החטאת ועולה שמביא, היו ב' תורי' או ב' בני יונה, שאין טעוני' נסכי'. ולת"ק לעני יהבינן לי' חותם גדי, והלוג שצריך לבהונות, מדאינו קרב ע"ג המזבח לא חיישינן כל כך שיעשה בטהרה יתירה, להכי יביאנו מביתו: ל) ר"ל בין כשצריך נסכים לעולה שאינו רק זכר, ובין כשצריך לנסכים של שלמים שכשר כשהוא זכר או נקיבה: לא) והא דאקדים הכא ותנא גדי קודם לזכר, דלא כסדר דרישא דנקט זכר קודם לגדי? ה"ט משום דעגל וגדי שוי' בדינייהו, דשניהן בין גדולים או קטנים וכו'; להכי נקט להו גבי הדדי: לב) *איל כשר משיכנס ל"א יום בשנת ב' שלו, ורק עד שיהי' בן ב' שנים שלימו': לג) *דכדי שלא יצטרך להטריח לבקש נסכי' שנעשו על טהרת קודש, להכי הולך וכו': לד) כפי

הנסכים

ר"ע מברטנורה

לנסכי בקר והן ג' עשרונים סלת בלול בחצי ההין שמן. ויין לנסך חצי ההין וחותמין עגל. והב' זכר לנסכי איל שתרגום איל דכרא ונסכיו שתי עשרונים סלת בלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין. והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סלת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעי' ההין. והד' חוטא והם נסכין של מצור' עשי' שמביא ג' בהמות וצריך עשרה לוגין שמן ט' לג' כבשים ואחד למתן תנוך ובהונות וקרי ליה חוטא משום דאמרי' בערכין על שבעה דברים נגעים באין: חמשה היו. שני חותמות היו למצורע: חוטא דל וחוטא עשיר. לפי שמצורע עני אינו מביא אלא בהמה אחת ואם לא היה למצורע אלא חותם א' היו נותנים למצורע עני שלש עשרונות ות"ק סבר למצורע עני נותנים לו חותם גדי והלכה כתנא קמא: וארמית כתוב עליהן. שרוב דבורם בלשון ארמי היה(י): זכרים ונקבות. בין לנסכי עולות שאינן באות אלא זכרים בין לנסכי שלמים שבאים זכרים או נקבות. ועולות ושלמים הן שטעונין נסכים כדכתיב **(במדבר ט"ו)** עולה או זבח: ד נותן לו מעות. כפי

הנסכים

עיקר תוי"ט

שימין ג"כ בדבר שמתמון היו ויסודים הם: (י) לפי שהחותמות היו נותנין לכל הבא מן העם הלכך ב"ע שיהיה כתוב עליהם ארמית. כדי שהלוקח החותם ידע מה לוקח ואעפ"י שאין כאן חשד שיתן לו חותם פחות ממה שנתן מעות מ"מ אולי בטעות יתן כך ועי"ז שיכול הלוקח לקרות החותם לא יבא לכלל טעות. אבל במ"ב פ"ג לא פליג ב"ע לשום דסימני הקופות לא נמסרו אלא לממונים על כך והם היו מגדולי וחשובי העם והיו מכירין בל"הק ועתוי"ט: יא) גדי כו'. ר"ל עזים מן הלאן כדכתיב ואם מן הלאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים. קאמר תנא דשוין בנסכיהם גדולים וקטנים וכן בכבשה בין גדולה וקטנה אבל בכבש דוקא בן שנתו דאלו גדול נספי איל מביא והיינו דתנן חוץ מן האילים ועתוי"ט: יב) **חוטא** כו'. שנסכיהם ג

עשרונות

הפנים(יד). בית אבטינס על מעשה הקטורת(טו) אלעזר על הפרוכת(טז). ופנחס על המלבושים(יז): ב אין פוחתין משלשה גזברין(יח). ומשבעה אמרכלין(יט). ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים. חוץ(כ) מבן אחיה שעל חולי מעיים(כא), ואלעזר שעל הפרוכת(כב), שאותן קיבלו רוב הציבור עליהן(כג): ג ארבעה חותמות(כד) היו במקדש, וכתוב עליהן. עגל(כה). וזכר

ר"ע מברטנורה

לרדותו מן התנור שלא ישבר ולעשותו שלא יתעפש: בית אבטינס. שם משפחה שהיו בקיאים לפטם הקטר' ומכירין בעשב שמעלה עשן וכשהיו מערבו' אותו עם סממני הקטרת היה עשן הקטר' מתמר ועולה כמין מקל: על הפרוכ'. לעשות פרוכות חדשות כשהיו צריכים: המלבשים. היה ממונה להלביש הכהנים בשעת עבודה ולהפשיטם אחר עבודה ולשמור בגדי כהונה בלשכות העשויות לכך: ב גזברים. הן שממון ההקדש תחת ידם והן פודים הערכין(ז). והחרמין וההקדשות וכל מלאכת הקדש בהם נעשים: אמרכלין למעלה מן הגזברים. ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג) מתרגמי' ואמרכליא דממנא ולשון אמרכל אמר על כל ובערבי קורים לגדול אמיר. מה היו ז' אמרכלין עושין שבעה מפתחו' העזר' בידם רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כלם ויפתחו והגזברי' נכנסים אחריה' ומוציאי' מה שהן צריכין ועוד מעלה אחרת למעלה מן האמרכלין היתה שם שלא נזכרת במשנה ומייתי לה בתוספת' והן שני קתיליקין(ח) ונמצאו שם ה' מדרגות. כ"ג. סגן. קתיליקין. אמרכלין. גזברים: אין עושין שררה פחות משנים. דכתיב (שמות כ"ח) והם יקחו את הזהב מיעוט רבים שנים: ג ארבעה חותמות היו במקדש. ג'. חותמות לג' נסכין החלוקים של בהמו'. חותם ראשון לנסכי

תפארת ישראל

יד) *אומנות גדולה הי' באפייתה, שלא תשבר בשעת אפיי', ושלא תתעפש. וי"ל דמשום דלא רצו ללמדה לשום אדם [כיומא ל"ח א'], לכך הי' נשאר מנוי זה במשפחתם תמיד, לפיכך קאמר התנא בית גרמו וכן קאמר אח"כ „בית אבטינס": טו) *שהיו יודעין מין עשב שנותנין בקטורת, שעל ידו העשן מתמר מהקטורת כמקל, ומתקפל מהתקרה עלי הכותלי' [כיומא דנ"ג א']: טז) *די"ג פרוכת היו במקדש לי"ג שערי' [כיומא דנ"ד] והי' הוא המכניס ומוציא צרכי הנשי' האורגות הפרוכות, ומלמדן עשייתן, ומשגיח אם עשוים יפה [ככתובות דק"ו א']: יז) *על פיו נעשו בגדי כהונ', וברשותו נמסרים לכהן העובד, וברשותו מחזירין אותן אח"כ: יח) [איינגעהמער], לגבות מעות הקדש ערכין וחרמין: יט) [*אבערבעפעהלס-האבער], הממונין על אוצרות בית ה'; ואין הגזבר מכניס או מוציא בלי רשותן. ועוד הי' למעלה מהן ב' קתוליקין [בלשון יוני קאטוליקאס, ר"ל שר הכללי]; למעל' מהן סגן; וכו"הג: כ) *אף שהי' ממונה ג"כ על עסק ממון [לאפאטעק] לסממני רפואה כא) *שהי' ג"כ עסק ממון לקנות הצמר והפשתן הנצרך לפרוכת: כב) *אבל הממונה לחותמות והממונה לנסכים, הרי היו ב' ממונין לדבר א', לחשוב יחד כל ערב; ופייסות וקינין אע"ג ב', דאינו עסק ממון, רק מורה ומלמד המנהג והדינין; וחפירות שיחין, ג"כ הי' רק מורה איה מקום הראוי לחפור; וכן השאר לא היו ממונין על דבר שבממון, רק על חכמ' או מלאכה; והקטורת הרי בפנים נעשית ולא בא ממנה ליד הממונה ברשות הדיוט; וכן בגדי כהונה; ולחם הפנים אף דליפתן ועריכתן בחוץ [כפי"א דמנחות מ"ב], עכ"פ הם לא היו ממוני' על ממון רב, רק על המלאכה, שבכל שבוע ושבוע בערב שבת מסרו להן י"ב עשרוני', ואופין אותן [כך נ"ל]: כג) *ר"ל ד' מיני [מארקען] והוא חתיכת קלף קטן מחותם בחותם הגזבר שנותנו לקונה לסימן: כד) *ר"ל סימן לנסכי בקר; וכן ג' עשרוני' סולת בלול בחצי הין שמן, ויין לנסך חצי

עיקר תוי"ט

(ז) פודים את הנכסים מהן ומוליכין לוקן הדברי' הצריכים להם להוליכן. הר"מ: (ח) ומוכחו יליף כיהו' מהקהלת ויחיאל ועזזי' ונחת (גזברין) ועשהאל וירימות ויוזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו (ממונין) פקידים מיד כונניהו ושמעי אחיו (קתיליקין) במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית האלהי' וכו' ביאת מלה. דהא בפירוש דהגזברי' ג' בתרי ממונין על דבר שבממון הפשיטן ב' כותנן בסוף פלה הנגד מקיה לקמה דנ' מנייתו הם הגזברין והפלה הם לאמרכלין והם ז'. ובמיני הקתיליקין לי' ביהו'. המלך וכה"ג כבתוס' היתה הגזבר חותם ונתנו לאמרכל ואמרכל חותם ונתנו לקתליק קתליקין כו' נתנו לכ"ג כ"ג נותנו למלך: (ט) חוץ מ'. והתמה דמשמה בעל הקינין והנוסח אמר פיסין

על הקינין ב). פתחיה זה מרדכי, למה נקרא שמו פתחיה, שהיה פותח בדברים ודורשן ג), ויודע שבעים לשון ו). בן אחיה על חולי מעיים ז). נחוניא חופר שיחין ח). גביני כרוז ט). בן גבור על נעילת שערים י). בן בבי על הפקיע יא). בן ארזה על הצלצל יב). הוגרס בן לוי על השיר יג) ו). בית גרמו על מעשה לחם

תפארת ישראל

בכל יום מי יזכה בעבוד' זו ומי בזו: ה) *דיני קינין שרגילין להתערב בהעזר' מדרבו מביאיהן, ודין שהתערובת עמוקי' מאוד, והיה צריך חכם גדול להורות הדינין בכל מה שיארע בהן: ו) *להבין דברי השואל עצמו על בוריין, בכל לשון שישאל; דכמה פעמים משתנה הענין ע"י סדור המלות, [קאנסטרוקציאן בל"א] וזה אינו נעתק מלשון אל לשון והאמר ע' לשון, אף שיש לשונו' רבות מזה בעולם, אבל לשונות הראשיות ע' היו מע' אומות שנמנו בבראשית פ"י, ואח"כ בדור הפלגה נתבלבל מלשון א' כמה לשונות: — ז) *הרופא, לרפואת הכהני' שעלולי' בחולי מעים, מדהלכו יחף על הרצפה: ח) *הוא הי' מורה איזה מקום ראוי לחפור בארות ומערות ושיחין לעולי רגלי': ט) *הוא הי' ממונה להכריז הוא או משרתיו על פיו, בכל בוקר בעזרה לפני בית המוקד, „עמדו כהני' לעבודתכם"!: י) *לתקן, ולנעול שערי המקדש בערב, ולחזור ולפתחן בבוקר על פיו: יא) *לבג' מקומו' שכהני' שומרי' בבי"המק, והלווי' בכ"ד מקומות; והי' הוא או אנשיו חוזרי' על המשמורת בליל', וכשמצאו להשומר ישן, הי' מלקהו בפקיע [קאנטשוק בל"א]. ונ"ל דהא דנקט בש"ס [יומא כ"ג] מלפרש דפקיע היינו פתילות, משום דא"ל בכל לילה רק ז' פתילות, וכל הדיוט יכול לתקנן, לא מצאו הדבר שקול כל כך בכדי למנות עליו ממונה לבד: יב) *[צימבעל], שהי' לו קול גדול, וכשהקיש עליה הי' סימן ללויים לפתוח בשיר; והוא הי' השר הממונה על המזמרים: יג) *הוא הי' השר המנצח בשיר על המשוררי' להתחיל או לסיים, ועל פיו נתבררו כל יום המשוררי' לעמוד על הדוכן וגם הוא הי' המלמדן השיר:

אומנות

ר"ע מברטנורה

כמפורש במסכת יומא: על הקינים. מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת שמביאים קיני חובה דהיינו תורים ובני יונה נותנין מעותיהן לשופרות שבמקדש. והממונה על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקינים והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי. כדאמרינן במסכת אבות קינים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: שהיה פותח דברים וכו'. והוא מרדכי בלשן שעלה מן הגולה ונקרא כן שהיה בולל לשונו' הרבה (ד): על חולי מעי'. לפי שהכהנים הולכי' יחפים על הרצפה ואוכלין בשר הרבה ושותי' מים היו מעיהן מתקלקלין וצריכין תמיד לרופא לומר להם זה הסם טוב למעיים: חופר שיחין. היה ממונה לחפור בורות שיחין ומערות כדי שיהיו מים מצוין לשתו' לעולי רגלי': גביני כרוז. כך שמו של האיש המכריז בכל בקר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם ושומעים קולו מיריחו: על נעיל' שערים. לנעול השערי' בערב ולפתחן בבקר: על הפקיע. להלקות כהנים והלוים שנמצאו ישנים על משמרותיהם שהיו שומרי' את המקדש בלילה. כדאמרן במסכ' (מדות) מי שהיו מוצאי' אותו ישן היו חובטים (ה) אותו ושורפים את כסותו. ובירושלמי מפרש הפקיע הפתילות של מנורה ושל בית השואבה. כדאמרינן בפר' החליל מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניה' מפקיעים פתילו': צלצל. כלי שיר שיש לו קול גדול ל' תצילנה אזניו ציטבל"ו בלע"ז, וכשהיו שומעין קולו היו הלוים מתחילין בשיר: על השיר. להתחיל את השיר. וכשהי' מסיים היו כולן מסיימין: בית גרמו. שם משפחה: על לחם הפנים. שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה והיו אומנים בעשייתו ובאפייתו לרדותו

הפנים

עיקר תוי"ט

אלא בקיאים בעלי שכל ומדע. ועתוי"ט: ג) ודורשן, כדתנ' במנחות דס"ד דהוה עובדא בתלת נשים דאייתי ג' קינין חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחדא אמרה לעונתי שביק מינה זיבתה זיבה ממש הו' וכלו' דכולהו חדא חטאת וחדא עולה. א"ל מרדכי שמא בזוב היכנה שמא בים היכנה שמא בעינה היכנה בדוק ואשכח: (ד) כאותו שבינו שם שהבינו מעין סוכר ומגנות לריפין דאלו דידע ע' לשון כולהו סנהדרין נמי ידעו פ' לשון: (ה) והרצועה שמלקין בה נקרא פקיעה. שהיתה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה יותר. ופקיעי ל' פיסוק וסדקים. כמו מבלאי כו' היו מפקיעין ל' קיעה. כש"י ועתוי"ט: ו) היש"ר. פי' השיר שבפה ופירש"י בן לוי כלו' מן הלוים:

פורים

פו. אלו הן הממונין שהיו במקדש[ה]. יוחנן בן פנחס[ג] על החותמות[ד]. אחיה על הנסכים, מתיא בן שמואל על הפייסות[ז]. פתחיה

על

ר"ע מברטנורה

פ"ה אלו הן הממונים. חמשה עשר מינים של פקידות ומינוי של שררה דחשיב במתניתין היו תמיד במקדש מיהו הנך גברי דחשיב לא בזמן אחד היו. אלא החסידים והכשרים שבכל דור ודור הוא מונה (א). ורבותי פירשו על שם שהממונים הראשונים שנתמנו על כך. כך היה שמם לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם (ב): על החותמות ועל הסלתות. מפרש לקמן במתניתין: על הפייסות. להודיע סדר הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו.

כמפורש

תפארת ישראל

פ"ה א) על ט"ו מיני פקיד' ושררה: ב) *דרך הראשוני' לקרוא כל המלכי' על שם מלך הראשון, ככל מלכי מצרים פרעה, וכל מלכי פלשתים אבימלך, וכן כל מלכי ישראל דוד [יחזקאל ל"ד כ"ד]; כמו כן כל הפקידי' הללו נקראו על שם הראשוני' שנתמנו כשעלו מהגולה, אשר נתמנו מאנשי כנסת הגדולה, וודאי גם כשירי הדור היו [וזהו לע"ד כוונת הירושלמי. — ועי' תוס' מנחות ס"ד ב' ד"ה אמר. וי"א דהשגא מנה לותן שהיו בדורו שנקראו כך, וק"ל פתחי' זה מרדכי? ולת"ל דהמשנה באמת כבר היתה מזמן מרדכי, וכך כ' תוס' ב"ק [דנ"ד ב'] דכמה משניות היו קודם רבי, כך רבי סדרם, וכן מוכח לע"ד במ"ק [די"א א'] דאמרי' כלן קודם גזיל', א"כ נשנת המשנה קודם יוחנן כ"הג שגזר הגזיל', והוא הי זמן רב קודם רבי; א"כ זהו ממש כדברינו הנ"ל, שביומי מרדכי, היו הראשוני' שנתמנו, והכי אז נשנת המשנה; ומתורץ ג"כ בזה קו' תוס' מנחות הנ"ל, דתימ' שהאריך מרדכי ימי' כל כך, וליתא, דהכי ביומיו נשנת המשנה]: ג) מפורש במ"ד: ד) *הוא הי' שר המשגיח על הגורלות שעשו

בכל

עיקר תוי"ט

(א) בא"א באלו המזכרים שהיו ממונים בכל זמן הבית. דבכל דור ודור היו משמשים הממונין. ומ"ש שלא בזמן אחד היו. הוא מהירו'. וקבלה הוא שכיון שמונה כל הכשרים שבמשמע נמנע הוא לומר שכל היותר כשרים היו הכל בדור א': (ב) הוא דעת התו'. דעל שם מרדכי הראשון נקראו הממונים על שמו לפי שאינם ממנים

הלא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

או בתוצה לה בקרוב ממנה דבאות עולות, וכן הנסכי' לעולה ששלח עכ"ום ממדינה אחרת בלא נסרים, וכן הנסכים לזבחים שהניח גר שמת בלא נסכים, וכן החביתין שמקריבין אחר מיתת כ"הג ולא מנו אחר תחתיו, וכן שכר המבקרי מומי' שבירושלים ושל הת"ח המלמדים לכהנים הלכות שחיטה וקמיצה ושכר הנשים המגדלות בניהן לפרה אדומה ושכרן כמו שיפסקו לדן הב"ד, וכן שכר השומרין שמעמידים הב"ד בשנת השמטה שהיא הפקר, שישמרו מקצת ספיחין שצמחו להבאת עומר וב' לחם שאין באים אלא מהחדש, ואפילו דתנדב לשמור בחנם אין שומעין לו, משום בעלי זרוע שיפרשו הכל מאותו מקום שאלו שומרים עומדים שם, וכן שכר מגיהי ספרי' שבירושלים ודיינין שדנין את הגולנים בירושלים ושכרן צ' מנה בכל שנה או יותר, אעפ"י שלא רצו, כדי צרכן נשיהם ובניהם ובני ביתן; — משא"כ כבש שבונין מהר הבית להר המשחה להוציא עליו הפרה אדומה וכבש שהוציא עליו שעיר המשתלח ומזבח העולה וההיכל והעזרות וכן אמת המים שבירושלים וחומת ירושלים וכל מגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה; ועכ"ום שהתנדב מעות לדברים האלו או לעשות עמהם בחנם אין מקבלין ממנו ואפילו גר תושב שנאמר לא לכם ולנו לבנות וכו' ונאמר ולכם אין חלק; — ומותר תרומת הלשכה ושירי הלשכה לוקחין בו זכרים ויקרבו כולן עולות, כשמזבח עומד בטל ונקראות קיץ המזבח שתנאי ב"ד הוא על כל המותרות שיקרבו עולות בהמה. לא עולות עוף שאין קרבנות עוף לציבור, ובלא הספיקו השקלים לכל קרבנות ציבור מוציאין את הראוי להם מקדשי בדק הבית לא איפכא לקדשי בד"הב מקדשי מזבח; וכשיגע ר"ח ניסן אין מקריבין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה [ובלא בא' החדשה לוקחין מהישנה] ותנאי ב"ד על כל הבהמות שלוקחין לתמידין שאם לא יהיו צריכין, כגון שהגיע ר"ח ניסן וישנם בהמות לתמידין מתרומ' הישנ' שפודין אותן ויוצאין לחולין, אעפ"י שהן תמימין, ודמיהן לתרומה ישנה שמקיצין בה המזבח, וכן הדין במותר הקטורת משיגיע ר"ח ניסן מחללין אותה על שכר האומנין, והוזרין מעות השכר לקיץ המזבח ונוטלין דאומנין מותר הקטורת בשכרן והוזרין ולוקחין הקטורת מהן, מתרומ' חדשה, ובאין תרומה חדשה מקטירין אותה מתרומה ישנה: מ"ו, ז', ח'. הקדיש נכסיו סתם רואין כל הבהמות התמימות הראוי' למזבח זכרים ימכרו לצרכי עולות ונקבות לצרכי שלמים ויקרבו שלמים, והדמים לבד"הב, ועל זה נאמר ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש, כלומר כל הראוי למזבח יקרב; וכהיו בנכסיו ייגות שמנים וסלתות ועופות הראויות למזבח ימכרו לצרכי אותו המין ויקריבו אותן והדמים ילקח בהן זכרים לעולות, דכיון דאין להם פדיון כבהמה דשייך בה העמדה והערכה, כמ"ש והעמיד הבהמה, לפיכך לא יפול לבד"הב, רק לוקח בהן עולות; ובהיה בנכסיו קטורת או א' מסממני קטורת נותנין לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין מהן כלעיל במותר קטורת: מ"ט. מל' יום לל' יום פוסקין שער היין והסולת עם הממונה על הנסכי', אם הוקרו מספיק להן כמו שפסקו עמו, ואם הוזלו מספק כשער הוזל, והשכר שמשתכר ההקדש בשערים אלו הוא הנקרא מותר הנסכים ולוקחין בו עולות לקיץ המזבח ודוקא בהמה לא עופות כלעיל; ואם הרתליע הסולת או שהחמיץ היין אפילו משך הגזבר, וכבר נתן המעות, ההפסד למוכר, לא להקדש ואין המעות שקיבל בעת הקציר והבציר, שלו, עד שיהא המזבח מרצה, וחייב החנווני באחריותן, מיהא אין מצילה במעות שהוציאן החנווני כשהתליע הסולת כ"כ אאמ"ו ע"ר וצוק"ל בתפארת:

ימכרו לצרכי אותו המין[נג], ויביא בדמיהם עולות[נד], ושאר נכסים יפלו לבדק הבית: ט אחד לשלשים יום משערין את הלשכה[נה], כל המקבל עליו לספק[טו] סלתות מארבע[נו], ועמדו משלש[נז] יספק מארבע[נח], משלש ועמדו מארבע יספק מארבע, שיד הקדש על העליונה[נט]. ואם התליעה סולת, התליעה לו[ס]. ואם החמיץ יין, החמיץ לו· ואינו מקבל את מעותיו[סא] עד שיהא המזבח מרצה: פ"ה

תפארת ישראל

נג) *למי שנלרך זה או זה: נד) עולות בהמ', מגזירת הכתוב: נה) *ר"ל אף שכבר נתנו מעות להחנווני' משעת הקליר והבליר, שיספקו סולת ונסכי' כל השנה, אפ"ה כל ל' יום קבעו הגבאי' שער למנחות דאם נתיקר באותה שעה, קובעין לספק ל' יום הבאי' כבשעת הבליר והקליר, ואם הוזל אז, מספק ל' יום להבא כדהשתא: נו) ר"ל כשפסקו לספק להגזברין ד' סאין בסלע: נז) שנתיקרו עד ג' סאין בסלע: נח) דלקולא להקדש, אמרי' דכסף קונה: נט) *דכל היכא דאיכא פסיד' להקדש, אמרי' דלא גרע מהדיוט, דקני רק במשיכה, והרי לא משך עדיין; ואת"ל א"כ יתבטל המקח, אי אפשר, דהרי כבר קבל לספק. ולר"ן פ"ק דקדושין, באמת במתני', אם רלה חנווני לחזור יחזור, טעמ' משום דלא היו הסלתות בעין בשעת ונכיל', ולא קנה ההקדש קנין גמור; אבל היכא דיהיב גזבר מעות על פירות בעין והתלו, א"י גזבר לחזור בו, ול"א בכי הא לא יהא כח הקדש חמור מהדיוט דהא ההדיוט בעי לקבולי מי שפרע]: ס) אפי' משך הגזבר, וגם נתן כבר מעות: סא) *ר"ל אין המעות שקיבל בעת הקליר והבליר נחשבים כשלו, עד וכו'. וכ"ל דזהו דוקא לענין אחריות שחייב החנווני עד שיקרבום; אבל עכ"פ אין מעיל' במעות שהוליאן החנווני אם אח"כ התליע הסלת, דהל"כ לענין מה נתנו לו המעות מקודם, הרי אפשר שיתלע, ויתעול למפרע:

ר"ע מברטנורה

מקריב בכל מה שהתנדב אלא עולת בהמה בלבד: ט משערין את הלשכה. פוסקים שער (טו) לייכות שמנים וסלתות שיעמוד זה השער שלשים יום. ולוקחים בכל יום ממוכרי ייכות שמנים וסלתות מה שהן לריכין באותו השכום שפסקו. ואם נתייקר המקח אין מוסיפין דמים ואם הוזל לוקחים לפי הזול: המקבל עליו לספק סלתות. בימות קליר חטים ובלירת ענבים ומסיקת זיתים היו הגזברים מקדימים מעות לחנוני והיה החנוני מקבל עליו לספק ייכות ושמני' וסלתות (יז) כל השנה. ואם היו אז נמכרים ד' סאין בסלע והוקרו ועמדו ג' סאין בסלע. לריך ליתן ד' סאין. בהקדש קונה בכסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ואם קבל לספק ג' סאין בסלע והוזלו ועמדו ד' בסלע. נותן ד' בסלע דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה (יח): התליעה לו. ואפי' משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני: אינו מקבל את מעותיו. כלומר אינם נהשבים מעותיו של חנוני ולא זכה בהם. ואע"פ שקבלם מן הגזבר: עד שיהיה המזבח מרלה. שיעלו לרלון על המזבח הלכך אם החמיץ היין או התליעה הסלת אחריותם על החנוני:

פ"ה

פ"ה

עיקר תוי"ט

כ"א בן שמוע. כ"מ. (טו) והוא מלה עברית. כמו שער בנפשו. וענינו שנותנין שער לאותו דבר. הר"מ: טז) לספק. שימכור לנו כדי לרכינו. ושפוק הוא השלמת הצורך תרגו' ומלא להם היספקון להון. ועברי עמם אם יספוק עפר בוומרון בגולגלת שפקו. הר"מ: (יז) ותנא חדא נקיט. א"נ לפי שהבולת עיקר והשמן טפל שהוא נבלל. וכן יין נמי טפל לאכילה הלכך נקלאו כולם בשם סלתות: (יח) ואכתי קשי' דתינח שהגזברין אינם מחויבי' לקבל ממנו הג' לפי שלא משכו. אבל שיהא מחויב לספק בד' לאו טעמא קאמר שלא נרלה שכך הוא תנאי ב"ד שיהא מחויב ספק בד' כפי השער שלא ילטרכו הגזברין לטרוח ולילך למוכרים אחרים. והיינו נמי טעמא דאתכיות ההתלעה והחימוץ על המספק ואפי' משך הגזבר:

פ"ה

הלכתא גבירתא. כללא דס"ד.

מ"א, ב', ג', ד', ה'. מתרומת הלשכה לוקחין תמידין של כל יום והמוספין וכל קרבנות צבור ונסכיהם והמלח לקרבנות והעצים בלא הביאו עצים למערכה [כתענית פ"ד מ"ה] וצריך ללוקחן בדמי', והקטרת ושכר עשיי', ולח"הפ ושכר העושה, והעומר ושתי הלחם ופרה אדומה ושעיר המשתלח ולשון של זהורית שקושרין בין קרני', וכן פרוכת של שערי' וכן בגדי כהונה שעובדי' בהם במקדש, של כ"הג וכהן הדיוט, והמנורה וכלי שרת כשלא היה מותר נסכים [עי' לקמן מ"ט] מביאין מתרומת הלשכה, וכן הנסכים שמביאין לבהמות הנמצאות בירושלים

ולוקחין(מ) אותן(מא) מתרומה חדשה(מב): ז המקדיש נכסיו(ט) והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח, זכרים ונקיבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצורכי עולות, ונקיבות ימכרו לצורכי זבחי שלמים, ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית(מג). רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות(מד). ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים, ויביא בדמיהן עולות(מה). ושאר נכסים יפלו לבדק הבית, רבי עקיבא אומר רואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע, שרבי אליעזר השוה את מדתו(מו) ורבי יהושע חלק(מז). אמר רבי פפיים, שמעתי כדברי שניהן שהמקדיש בפירוש(מח) כדברי ר"א(מט) והמקדיש סתם, כדברי רבי יהושע(נ): ח המקדיש נכסיו(ט) והיו בהן דברים ראויין על גבי המזבח, יינות שמנים(נא) ועופות(נב) רבי אלעזר אומר,

ר"ע מברטנורה

והלכה כבן עזאי(יג): **ז** **זכרים ימכרו** לצרכי עולות כו'. **ודמיהם** יפלו עם שאר הנכסים לבדק הבית דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' במידי דחזי למזבח. אבל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לבדק הבית: **ויביא** בדמיהן עולות. קסבר מידי דחזי למזבח מתחלה למזבח אקדשינהו הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות. ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות. אבל הן עצמן אין קרבין שלמים. דהמקדיש נכסיו דעתו שיהיו כולם לגבוה הלכך בהמות שראויות לקרב עולות יקרבו עולות. ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות. דכיון דראויות למזבח חלה עליהן קדוש' מזבח. ואפי' על הנקבות שאין גופן ראוי למה שדעתו להקדישן. כיון דלשם קרבן מיהו הויין לא חל עליהן קדושת בדק הבית ויביא בדמיהם עולות: **שהמקדיש בפירוש.** שאמר בהמה ונכסי להקדש דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו. ואעפ"כ לא אמר בהמה למזבח ונכסי לבדק הבית. ש"מ דדעתו היה שבין בהמה ובין נכסיו הכל ילך אל מקום א'. אבל המקדיש סתם כל נכסיו דעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי. והלכה כר"ע: **ח** **יינות** שמנים ושלשות. שהן ראוים למנחות ולנסכים: **ועופות.** תורים ובני יונה: **ר' אלעזר.** גרסי' (יד) ולא ר' אליעזר. וטעמא דר"א מפורש בירושלמי דכתיב (ויקרא כ"ב) לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לעולה כל מה שהם נודרי' ומתנדבים מדברים אשר יקריבו לה' אפי' יינות שמנים וסלתות יהיה לעולה יכול יקריב בדמיהן עולת העוף לו אם הקרבן עוף יקריבנו עולה. ת"ל (שם) בבקר בכשבים ובעזים. הא אינו מקריב

תפארת ישראל ימכרו

מב) *היינו אפי' לר"ע לעיל, דס"ל שנותנין הקטורת שהקדיש, להדיא לאומנין, מודה שפודין אותו מהן במעות של תרומ' שחדש', כדי להקטירו. א"כ התם שאני דהו"ל הקדש לבור: מג) קסבר דאף דהקדש לבדק הבית חל אפי' על הראויין למזבח, אפ"ה אינו יוצא מידי מזבח; להכי ימכרום לצרכי קרבנות מזבח, והדמים יהיו לבדק הבית; אבל לא יתנום לאומני בדק הבית והם ימכרו' לצרכי קרבנות וכלעיל בהקדים קטורת; דהכא דראויין למזבח המיר גם לר"א: מד) *דס"ל דכל הראוי למזבח, הקדישו להיות עולות; לכן הראוי לעולות, יקריב עצמן עולות: מה) דמדאין עולות נקבות, על כרחך שיהי' דמיהן לעולות נתכוון; ועכ"פ הן גופן כיון דעכ"פ לשם קרבן שלמים הויין, לא חל עלייהו קדושת בדק הבית ולא דמי כלל להך דפסחים [פ"ט מ"ז]: מו) *שכל הנכסי' כולן יבואו, הן עצמן או דמיהן לבדק הבית: מז) שאר נכסים לבדק הבית, ובהמ' למזבח: מח) *שפירש ואמר בהמתי ונכסי קדושים; או ר"ל שפירש ביניהן בדבריו: מט) *דמדפירש והפרישן בדבריו זמ"ז, הו' לו לפרש ג"כ ולומר בהמה למזבח ונכסי' לבדק הבית; ומדלא קאמר הכי, ש"מ דכוונתו שיקדשו כולן בקדושה א': נ) דמדהקדיש סתם, דעתו שיהי' כל א' למה שראוי: נא) דראויין למנחות ונסכים: נב) תורים ובני יונה: למי

מקריב

עיקר תוי"ט

שימכרו כו' ובירושלמי מוקי לה במותר הקטורת ועתוי"ט: (יג) ומ"ש ב"ע בזה למאמר ההקדש בקטורת תפיכך לגי לומר. הלכה כב"ע. הר"מ: יג) והרודרין מ'. למה כב"ע וכן ולא ללו כו' שהגשי': (יד) ובמס ר"פ

אותה(לב) מתרומה חדשה(לג). אם בא החדש בזמנו(לג), לוקחין אותה מתרומה חדשה(לד) י). ואם לאו, מן הישנה(לה): ך המקדיש נכסיו(לו), והיו בהן דברים ראויין לקרבנות הציבור(לז), ינתנו לאומנין בשכרן(לח). דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי אינה היא המדה(לט), אלא מפרישין מהן(מ), שכר האומנין ומחללין אותן(מא) על מעות האומנין(מב) ונותנין אותן לאומנין בשכרן וחוזרין

תפארת ישראל

כאילו כבר זכו בהן האומנין [תוס' שבועות שם ד"ה מפרישין שכר], וא"ל עכ"פ כל קדושת הגוף אינו מתחלל, והרי קטורת קדושת הגוף ניהו? י"ל שגם בקטורת לב ב"ד מתנה מתחלה כשקנוהו, שאותן י"א מינין היתרין, לא יקדשו קדושת הגוף [ש"ס שם]; ולפיכך אפשר שפיר לחלל הקטורת על המעות שהן חולין, וכשיתחללו יהי' הקטורת חולין והמעות יהי' אחר החלול קדוש לתרומה הישנה [ובירושל' הכא אמרינן דמחללין הקטורת על שכר הבונין במקדש]: לב) *ר"ל הקטורת שנעשה חולין בידי האומני', חוזרין ולוקחין אותה ממעות תרומ' חדשה. [והא דהוצרכו לכל זה, ולמה לא מכרו הקטורת, ויחזרו ויקנוה מתרומ' חדשה? ה"ט משום דמכירה הוא זלזול להקדש. והא דלא נתנו הקטורת לאומנין להדיא בשכרן, שאין זלזול כשיתנוהו להם בשכר פעולה? ה"ט משום דהקטורת אינו מתחלל על המלאכה; ולמ"ד [במשנה ו'] מתחלל, איירי הכא בשכר פעולה של שנה החדשה, דצריך ליתן שכרן מתרומ' חדשה, ומשם יפרישו המעות לחללו על מותר הקטורת. א"נ דוקא לקמן במשנה ו' דהו"ל הקדש יחיד ס"ל דמתחלל על מלאכה משא"כ הכא הקדש צבור חמיר: לג) *ר"ל ואם כבר הביאו שקלים ליד הגזבר בר"ח ניסן, שזהו זמנן של שקלים: לד) כלעיל: לה) *דאם לא הובאו עדיין שקלים חדשים ליד הגזבר בראש חודש ניסן, יקטרו הקטורת שהיא מתרומה הישנה כמות שהיא. מיהו בירושלמי [פ"ג דר"ה ד"יט א'] נראה, דאם בא החודש גרסי'; ור"ל, אם חל ר"ח ניסן בזמנו, דהיינו ביום ל' של אדר, אז לוקחין הקטורת מתרומ' החדשה, וכלעיל, ואם לאו, שלא קידשו אז החודש, רק ביום ל"א, אז בא הקטורת ביום למחר מן הישן: לו) *שהקדש לבדק הבית, דמלאכתו קדוש בקדושת הגוף, יש לו פדיון, להכי מיקל בה ר"ע: לז) *ר"ל אף ע"ג שהי' בהן וכו'. מיהו אי בהמה, תני לה [במ"ז], ואי יינות ג"כ תני לה [במ"ח], אלא איירי בסממני', הראויין לקטורת. וה"ה בהקדיש הקטורת לבד לבדק הבית, רק נקט נכסים לרבותא, דאע"ג דשאר הנכסי' קדשי לבדק הבית אפ"ה הקטורת חל עליו קדושת הגוף. ול"מ נ"ל דה"ק המקדיש נכסיו והיו בהן דברים שראויין רק לקרבנות צבור, והרי אין לך דבר שראוי רק לצבור ולא ליחיד אלא קטורת: לח) *אף לאומני בדק הבית, ועי"ז יוצאין הדברים שנותנין להן לחולין; דס"ל הקדש מתחלל על המלאכה: לט) ר"ל מדת דין זה אינו שוה לדין מותר הקטורת [במ"ה] וראוי להשוות דינם: מ) *מסממני הקטורת שהקדיש: מא) *שממני הקטורת שהקדיש:

היינו

ר"ע מברטנורה

ולוקחין

טפי ולא למכרה ולחזור ולקנותה: אם בא החדש בזמנו. שהביאו שקלים חדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן התרומה החדשה. לוקחים נותר הקטרת מתרומה חדשה ע"י חילול כדפרשינן לעיל: ואם לאו. שלא הביאו שקלים חדשים עדיין. לוקחים אותה מן התרומה ישנה אם חללוה כבר. ואם לא חללוה מקטירין אות' דכיון שלא בא החד' צריך להבי' מן הישנה: ך המקדיש נכסיו. וסתם הקדש לבדק הבית והיו בהם דבר' הראויים לקרבנו' צבור כגון קטרת או יינות שמנים וסלתו' (יא): ינתנו לאומנין בשכרן. ויוצאין לחולין אף על פי שאין דבר אחר נכנס תחתיו. דקסבר הקדש מתחלל על המלאכ' דכתיב (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש: אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטרת ואין ראוי אלא שתשוה מדותיך. הלכך מפרישי' מהן שכר האומנין כו' כדאמרי' לעיל גבי מות' הקטרת שאין הקדש מתחלל על המלאכ'

והלכה

עיקר תוי"ט

א"ס לפדותה ממעות תרומה החדשה. שאין הקדש מתחלל על הקדש רש"י: י) מתרומה חדשה. וא"ת לר"ע דלקמן מ"ו דאמר הקדש מתחלל על המלאכה למ"ל כולי האי יתנו הקטורת מתחלה לאומנין בשכרן. י"ל ה"מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו כו' אבל בשל צבור החמירו טפי א"נ הכא איירי בשכר פעול אומני הקטורת של שנה חדשה ולכך צריך להם מתרומה חדשה. תוי': (יא) ותימה דבמ"ח תנן לשים בהן יינות כו'

שימכרו

רבי חנניה סגן הכהנים אומר מותר נסכים לקיץ המזבח, ומותר התרומה לכלי שרת. זה וזה[כה] לא היו מודים בפירות[כו]: ה מותר הקטורת[כז] מה היו עושין בה[כח]. מפרישין ממנה שכר האומנין[כט] ומחללין אותה[ל] על שכר האומנין[לא] (נ"א מעות) ונותנין אותה[לב] לאומנין בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותה

ר"ע מברטנורה

שנה ואם קבל עליו לספק שלשה סאים בסלע ועמדו ארבע סאים בסלע. צריך שיתן ארבע סאין והותר שאה הוא מותר נסכים(ו) וכן כשמודדין להקדש היו מודדין במדה מבורצת וגדושה. והגזבר היה מוחק שמדה הברוץ נקרא מותר נסכים ועושין מהן כלי שרת שהנסכים מתקדשים בכלי שרת: מותר נסכים לקיץ למזבח. שהנסכים כליל. והעולה כליל: זה וזה. רבי עקיבא ורבי חנינא לא היו מודים בפירות. כדאמר ר"ע לעיל שאין משתכרים בשל הקדש. ומסקנא דהנהו ב"ד הוא על המותרות שיהיו כולן קרבים עולות. וכן הלכה: ה מותר הקטורת. הנותר בכל שנה: מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה שאין בה מותר שהקטורת היתה נעשית שס"ח מנים(ז) שס"ה מנים כמנין שס"ה ימות החמה ושלשה מנין שהיה כ"ג מכניס מלא חפניו ביום הכפורים ולא היו נכנסים כולן בחפניו. ועוד בכל שנה פשוטה היה מותר(ח). ששנה פשוטה ימיה שנ"ד: מפרישין ממנה. מן הלשכה: שכר האומנין. מפטמי הקטרת שהן נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ומזכין המעות לאומנין על יד אחד מן הגזברים והרי הן חולין(ט). ואע"פ שאין הקדש יוצא לחולין. אם לא שיכנס דבר אחר תחתיו לקדושה. תרומת הלשכה שאני. דב"ד מתנה עליהם ליתנם לכמה דברים. ואחרי שזכו במעות לצורך האומנין מחללין הקטורת על אותן המעות. והמעות קדושים לתרומה ישנה ונותנים הקטורת לאומנים בשכרן וחוזרין וקונין אותה מהם במעו' של תרומה חדשה. והכי לגיעא מלתא

טפי

תפארת ישראל

אותת

היתה אז, וקבלו לספק ג' סאין בסלע, ועמד אח"כ ד' בסלע, אז שאה היתירה נקרא מותר נסכי'. ואי"לה"ק הרי ר"ע ס"ל לעיל אין משתכרין בשל הקדש? הכא שאני, דמתחלה קאתי, וכ"ש דליכא הכא חשש הפסד. וי"א דהמספקין להגזברין נותנין מדה גדושה, ומקריבין רק מדה מחוקה, והגודש הוא מותר הנסכי' [מנחות ד"צ]: כה) ר"ע ור' חנינא: כו) דאין משתכרין בהקדש. וקיי"ל דכל מותרות הנ"ל, קרבין לעולות: כז) דהלכה למשה מסיני שהקטורת יהי' במשקל שס"ח מנין, ואפ"ה אין מקריבין ממנה רק שס"ד מנין, דהיינו לשס"ד ימים של שנת הלבנה, מנה לכל יום; ועוד ג' מנין שמקטירין לפני ולפנים ביוה"כ; נשארו י"א מנין, והן מותר הקטורת לשנה: כח) *להכשירו לשנה הבאה, דהרי כשהגיע א' בניסן לא הי' רשאי להקטיר מהקטורת דאשתקד: כט) *ר"ל מפרים ממותר הקטורת כשיעור הראוי לשכר האומנין של מפטמי הקטורת דאשתקד, שהן ראויין ליטול שכרן מתרומת הלשכה; ואע"ג דהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוט' מחולל [ב"מ דנ"ז], א"כ למה יפרישו דוקא כשיעור שכרן? י"ל דה"מ בדיעבד, או בשעת הדחק דגם לכתחלה כדיעבד דמי [ש"ך י"ד ל"ג סק"א ורע"ז י"ד נ"א סק"ב] אבל הכא לכתחלי' צריך שיהי' כשיעור שכרן דוקא. [ולהכי נקט "ממנה" ולא נקט מפרישין אותה. כך נ"ל. ולכאורה בפי' דהך ממנה דנקט מתני' ר"ל מפרישין מתרומת הלשכה, וק' כו' התוס' [שבועות ד"י ע"ב], דהכי תרומת הלשכה אכתי לא נזכרה במשנה, ומה "ממנה" שייך כאן? ותוס' התם כתבו דל"ג הכא מלת ממנה, ולפע"ד לשבר לקיים גי' הספר, וכדמוכח במ"ו דקאמר מפרישין מהן, דודאי אקטורת קאי, א"כ כן]: ל) *ר"ל מותר הקטורת שהפרישו: לא) *יתחללו על שכר מפטמי הקטורת שהפרישו ממעות תרומה הישנה, ואף על גב דקודש אי אפשר שיתחלל? לב) ב"ד מתנה אז כשהקדישו המעות, שתיכף כשיפרישום לשכר האומני' יהיו רוצין

כאילו

עיקר תוי"ט

עלמה ולימא אותן ביריים. מפני בגמ' דהכיב ה"א דהכסף כסף הרצון. כמו' בנותרם ולקיח כלצון. מה יהיה של ממנו יהיה לבני שרת ועמ"ש: (ו) ואין זה משתכר בשל הקדש. אלא שהקדש קונה לשכר ואין לו הפסד. והר"א כתב דהא דאין משתכרין כו'. ה"מ פירות שהוא כעין גנות והוא דרך עניות. אבל נסכים שהן צרכי צבור לוקחין ואם הותירו מוכרין ליחידים: (ז) דהל"מ הם משקל הסממנים הר"מ: (ח) ואע"פ שהיו צריכין במילואת. מתן לשנים המעוברות מ"מ צריכין היו לחדש בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה תו': (ט) דבלא מלך

פ"ש

ולשון שבין קרניו(ג) ואמת המים(יא), וחומות העיר(יב), ומגדלותיה, וכל צורכי העיר(יג) באין משירי הלשכה. אבא שאול אומר, כבש פרה, כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן: ג מותר שירי הלשכה(יד), מה היו עושין בהן, לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות(טו) והשכר להקדש. דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש(טז) ולא משל עניים(יז): ד מותר תרומה(יח) מה היו עושין בה, רקועי זהב(יט) ציפוי לבית קדשי הקדשים(כ), רבי ישמעאל אומר מותר הפירות(כא) לקיץ המזבח(כב) ומותר התרומה, לכלי שרת. רבי עקיבא אומר, מותר התרומה לקיץ המזבח(כג), ומותר נסכים(כד), לכלי שרת.

רבי

תפארת ישראל

י) *ומכ"ש לשון של זהורית הקשור בראש שעיר הנעשה בפנים, ולשון שתלו ביוה"כ מתעל לפתח ההיכל [כשפ"ו דיומא], דלא רמיזי כל כך בקרא; דהרי עיקר רמז הלבנות העוונות בשעיר המשתלח כתיבי [כשבת פ"ט]: יא) לצורך שקון נחל העובר בעזרה: יב) חומת ירושלים: יג) כשפירות בארות, ותקון רחובות ושמירת העיר: יד) *ר"ל מה שנשאר משירי הלשכה אחר שנעשה תקוני העיר: טו) ומוכרין להצריכי' מנחות ונסכי': טז) *דגנאי להקדש להקפיד השכר, דאין עניות במקום עשירות; ועוד שמא יפסיד, אלא באותו שער עצמו שקנו הנסכים מבעלי שמני' ויינות [כשי' כ"ד] באותו שער עצמו יחזרו וימכרו להצריכי' נסכים: יז) דלמא מתרמי לי' עני וליכא למיתב לי' [ר"ל רכ"ע א']: יח) ר"ל מה שנשאר מתרומ' הישנה מהג"פ שתרמו כשהגיע א' בניסן, והרי אז מקריבין מתרומה חדשה: יט) [גאָלד בלעכען]: כ) על הכתלים והתקרה והרצפה: כא) ר"ל מה שהרוויחו במעות שירי הלשכה, כמשנה ג': כב) דכשהמזבח עומד בטל מביאין עולות מזה המעות: כג) שלצורך קרבנות נתנום: כד) *שהגזברי' היו נותנין מעות לבעלי יינות וסלתות בעת הקציר, שאז הכל בזול, ופוסקין עמהן שיספקו לצרכי צבור כשער הזול, שאפי' יתיקרו, יספקו כשער שהי' בעת הקציר, ואם יוזלו, יתנו כשער הזול שיהי'

ר"ע מברטנורה

שהשה עונותינו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינם צורך קרבן. לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות אלא מה שנשאר בלשכה אחר הפרשת התרומות: ואמת המים. שעוברת בעזרה אם צריכה תקון: וכל צרכי העיר. לחפור בורות שיחין ומערות. ותקון רחובותיה ושווקים ושמירת העיר: אבא שאול אומר כו'. ואין הלכה כאבא שאול: ג מותר שירי הלשכה. מה שנשאר אחר שנעשה מהן תקון צרכי העיר: לוקחים מהן יינות שמנים וסלתות. ומוכרין אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות: אין משתכרין בשל הקדש. שאין עניות במקום עשירות. וגנאי הוא להקדש: ואף לא בשל עניים. דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. והלכה כר"ע: ד מותר התרומה. היינו מה שנשאר בקופות בראש חדש ניסן. שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה: צפוי לבית קדש הקדשים. לרצפה ולכתלים: מותר פירות. רבי ישמעאל לטעמיה. דאמר לעיל מותר שירי הלשכה קונים מהן יינות שמנים וסלתות והשכר שמשתכרים בהן קרוי מותר פירות. כלומר מה שהותירו ונשתכרו בפירות שקנו: קיץ למזבח. כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות. כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתם (ד). כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאים עולות הללו. כשאין נדרים ונדבות. והמזבח בטל: מותר תרומה לכלי שרת. מקרא דריש ליה דכתיב (ד"ה ב' כ"ד) ואת שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה' איזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זו תרומת הלשכה (ה): מותר תרומה לקיץ המזבח. שלצורך קרבנות הופרשה: מותר נסכים. גזברי ההקדש היו מקדימים מעות לבעלי יינות. ושמנים. וסלתות. לספק למנחות ונסכים כל השנה

עיקר תוי"ט

שמא לא ימסרם יפה יפה ולפיכך קרבן יחיד משתנה וחכמים ס"ל שיישנן. תוי"ט וע"ש: ג) שבין קרניו. ליכא לספוקי בלשון שבשעיר הנעשה בפנים. ושקושרין בפתחו של היכל: (ד) ל' הר"מ וקיץ שם לימות החמה שנא' בקיץ ובחורף יהיה. ופי' הקיץ כ"ל שמייבשין התאנים הענבים ואוכלין אותן: (ה) ואע"ג דליכא שירי הלשכה עצמה

שומרי ספיחים א) בשביעית ב), נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ג), רבי יוסי אומר, אף הרוצה, מתנדב שומר חנם ד), אמרו לו, אף אתה אומר שאינן באין אלא משל צבור ה): ב פרה ו) ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית ז), באין מתרומת הלשכה. כבש פרה ח), וכבש שעיר המשתלח ט), ולשון

ר"ע מברטנורה

ספיחים. תבואה העולה מאליה ממה שנפרש בקציר ונותני' שכר לשומרי' שלא ילקטום עניים בשביעית. ומביאים. מהם עומר בפסח. ושתי הלחם בעצרת. שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. ונותנים שכרם מן התרומה. דצורך קרבן כקרבן דמי: שומר חנם. ואף על גב דקנה אותה מן ההפקר כששמרה חנם והביאה והרי הן שלו (ב). רבי יוסי סבר קרבן יחיד משתנה לקרבן צבור: אף אתה אומר כו'. כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור. ואם שמרה חנם והביאה זכה בהם. נמצא שאינם באין משל צבור. דסברי רבנן קרבן יחיד אינו משתנה לשל צבור והלכה כחכמים: ב פרה אדומה ושעיר המשתלח לעזאזל באין מתרומת הלשכה. אף ע"ג דפרה אינה נשחטת בעזרה באה מתרומת הלשכה דחטאת קרייה רחמנא. ושעיר המשתלח לפי שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על איזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני תולעת שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. וה"ה לעץ ארז ואזוב. אלא נקט לשון של זהורי' לבד לחלק בין לשון של זהורית זה. ללשון של זהורי' של שעיר המשתלח: כבש פרה. שהיו עושים ב' גשרי' זה ע"ג זה מפני קבר התהום מהר הבית להר המשחה. ועליהן היו מוציאין את הפרה: וכבש [שעיר]. שהיו עושין כמין גשר עד חוץ לעיר. ועליו היה הולך המשלח את השעי' מפני הבבליי' שהיו תולשין שערו ואומרים טול וצא שלא

ששהה

תפארת ישראל

ב) *דבשביעי' אי אפשר להקריב עומר וב' להם [שבאין ג"כ מתרומת הלשכה] רק מספיחין של הפקר, להכי היו שוכרין שומרי' למנוע רגלי בהמ' משם, וגם להודיע לבני אדם דלצורך גבוה הם, ומתילא ימנעו מליטלן. והי' קלת גם בדבר שיהי' סמוך לירושלים במקום א' ספיח כ"כ כשיעור העומר: ג) דלצורך קרבן כקרבן דמי: ד) לשמור הספיחין: ה) *ואיך יתנדב שומר חנם, דסבירא לא שבעה בהפקר קונה, כשעושה מעשה כל דהו [כב"מ דקי"ח, ותוס' ב"מ ד"ב א'; ולא קיי"ל כן, עי' ח"מ רע"ג סי"א], והרי אי אפשר לשמור שלא יעשה מעשה כל דהו, וא"כ נמצא בא עומר משל יחיד. [ואי"ל אף שקנה הנלקט ימסרנו ללבור יפה יפה, כדאמרי' בשקלי' כפי' [פ"א מ"ה]? דכ"ל פי' יפה יפה, דר"ל מה שירצו ב"ד יעשו, וא"כ הא תינח בשקלי', שאין הן עלמן קרבי', רק שקונים בעדם הבהמו', ואפשר כמי שיזהמנו אותן השקלים לשירי הלשכה, שייך שפיר נגייהו מסירה יפה יפה, אבל הכא השומר יודע שאין להם הצוס' אפרת אם לא יקריבו זה, אי אפשר שימסרנה יפה יפה. ומה"ש בבגדי כהונה [יומא דל"ה ב'], ובידות הכלים [שם דל"ו א'], ובעלי כהנים [תענית דכ"ח א'], הני בשימסרו יפה יפה ללבור, מדהי' להם אפשרות; או י"ל דהנך שאינן רק מכשירי קרבן. וא"ל מדלא' שיהיו משל לבור, ומדהוה רק מדרבנן להכי לא חיישי' שלא ימסרום יפה יפה. ועי' תוס' יומא [דל"ה ב'], שהלכו, דבכתונת של כה"ג שאני, דכה"ג שגדול באחיו יודע למסור יפה, וק"ל יחום הכלים ובעלי כהנים שהבאנו לעיל]: ו) פרה אדומה: ז) *לשון סרוק כלשון בלבע קארמזין שמשליכין לתוך שריפת הפרה; וה"ה העץ ארז ואזוב שמשליכין לשריפתה רק מדכרוכין סוף הזהורים להכי כלל לכולהו ע"ש

הזהורים. וי"א דהכא מיירי בלשון זהורית שבראש שעיר שעלה גורלו לה' [ת"י יומא דמ"ז ל"ה חולק]: ח) שעשו ב' גשרי' זה ע"ג זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליונה הוליאו הפרה וכל המסעדים שלא יתטמאו בקבר התהום [כפרה פ"ג מ"ו]: ט) שעשו גשר מהעזרה שהיתה בקלה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח השעיר ביו"כ; מפני עם הארץ שהיו דוחפין אותו למהר הליכתו לצוק, דכשיגיע לשם הושלם הכפרה, ויתלבן לשון של זהורית שעל פתח ההיכל:

ומכ"ש

עיקר תוי"ט

א) שומרי ספיחים, הקשו בתו' דהא דבר השמור לאו כהנן בש"ע השביעית. ואין להקריב מהבא אלא דבר המותר לישראל. ותי' שלא שומרין אותה אלא מונעין רגלי בהמה משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך:

(ב) וי"ל דמתנדב לשמור ובגופו ב"ד יבואו והבאה לא קנו להם מעולם. ולפ"ז דס"ל כליבא בגמ' בסוף ב"מ דהגבה בהפקר קניא ולפי' אי לא קניא א"א לשמור שלא יעשה מעשה כל דהו. ור"י ס"ל לא חיישינן

שמא

חרם את הראשונה לשם ארץ ישראל[כח]. ושניה לשום ברכים המוקפין להן[כט]. והשלישית לשום בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות:

פ"ד התרומה מה היו עושין בה. לוקחין בה תמידין ומוספין, ונסכיהם, העומר ושתי הלחם ולחם הפנים, וכל קרבנות הצבור[ל].

תפארת ישראל

כל פעם, שמא ישכח ולא יקח תרומה שניי' מן השקלי' העליונות, והרי מהתחתונו' כבר נתרם [כך פרשו רבותי]. ולפענ"ד, דשקלים שבאו בכל פרק השליכו לתיבה אחרת, וכל פעם כשתרם הי' מכסה התיבה שתרם ממנה, לסימן שכבר נתרם ממנה [ולפ"ז שייך שפיר שכחה, שמא ישכח שכבר תרם מתיבה זו, משא"כ לפי רבותינו, צ"ל שכחה, הרי בלא"ה הכל מעורב'? וי"ל]: כח) ר"ל משקלים שהביאו מא"י; אבל כוונת התורם היה שהתרומה תהי' גם בעד העתיד לגבות מכל ישראל: כט) ר"ל מהסמוכין לא"י כעמון ומואב שהביאו שקליהם באיחור זמן:

פ"ד א) לאתויי קטורת. ושיירי תנא בגדי כהונה, ועוד טובא [ככתובות דק"ו]:

דשביעית

ר"ע מברטנורה

שומרי

כדי שיתרום מהן בפרו' העצרת ולא יתרום מן הדבר שתרם כבר בפרוס הפסח ואחר שתרם בפרוס העצרת חוזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות ונותנין עליהם כל השקלים המביאין מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות. ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפה שאין עוד תרומה אחרים: הראשונה לשם א"י. שהם שלחו שקליהם תחלה שהאחרים עדין לא הביאו לשם: הכרכים המוקפים. הסמוכים כמו עמון ומואב וכיוצא בזה ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף. אין מקיפין בבועי. ומ"מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל. על הגבוי. ועל העתיד לגבות (יח). ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיען שתקנו שלשה פרקים אלו לפי שאז יתקבלו כל שקלי ישראל:

פ"ד התרומה מה היו עושין בה. מה שנתנו לתוך הקופות מה עושין בהן: וכל קרבנות הצבור. לאתויי קטורת:

ספיחים

עיקר תוי"ט

לפי' הר"מ קאי אדסמיך כו' שהוא מפרש ע"פ דרכו שהיו שם עוד ג' קופות גדולות ששם כנסו בתחלה בכ"ח ע' סאין. וקאמר התנא דכשתורם הג"ק קטנות. תורם הקטנה האחת מהגדולה הא' ומחפה הגדולה ותורם הב' הקטנה מהב' הגדולה וגם מחפה ותורם הג' כו' ולא היה מחפה כדי שתהיה נכרת שזה קיים ויתחיל ממנה בפעם שניה כשיכנס קודם עצרת ולא יתרו' בתחלה בפעם ההיא מאותה שתרם כבר בתחלה בפעם הראשונה: (יח) פי' על הגבוי על מה שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד כו'. הר"מ:

שומרי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א, ב', ג', ד'. השקלים המקובצין בלשכה, כלעיל פ"ב מ"א, ממלאין מהן ג' קופות גדולות, וכל קופה בת ט' סאין, והשאר מניחין בלשכה, וזה שבתוך הקופות נקרא תרומת הלשכה, והנשאר נקרא שירי הלשכה. ובג' פרקים בשנה תורמין, בר"ח בניסן, ובר"ח תשרי קודם י"ט, או אחריו, וט"ו יום קודם עצרת והתורם נכנס לפנים בלשכה, ולא יכנס בבגד שאפשר בו להחבות בו כסף, ולא במנעול וסנדל ותפילין וקמיע, שלא יחשדו שגנב משקלים, ולא יכנס עני או מי שנבהל להון מפני חשד; והשומרים עומדים מבחוץ ומדברים עמו משעה שיכנס עד שיצא, כדי שלא יתן לפיו, והוא אומר להם אתרום, והן אומרים תרום, תרום, תרום, ותורם ג' קופות גדולות ואח"כ ממלא מהקופות הגדולות ג' קופות קטנות, כל קופה בת ג' סאין וזה בר"ח ניסן ומוציאין לחוץ להסתפק מהן עד שיכלו, וכן חוזר וממלא אות הג' קופות קטנות מן ג' הגדולות פעם שניי' קודם עצרת ומסתפקין מהן עד שיכלו, וכן ממלא בפעם ג' בתשרי ומסתפקין מהן עד שיכלו עד ר"ח ניסן, ובר"ח ניסן תורמין מתרומ' חדש'. ובלא הספיקו להן השקלי' שבג' קופו' הגדולו' וכלו עד שלא הגיע ניסן, חוזר ותורמין משירי הלשכ' ועל ג' הקופות הקטנו' היה כתוב אל"ף, בי"ת, גימ"ל, כדי שיסתפקו מן הראשונה עד שתכלה ואח"כ מן הב' ואח"כ מן הג', ותורם הא' מן הקופה האחת הגדולה ומחפה הגדולה בקטבלאות [עורות רכים כדי ליתן על הקטבלאות השקלים שיביאו אח"כ ולא יתרום מגבייה השניה מהמעות שכבר תרם מהם, ועי' רמב"ם שכתב שמחפה את הקופה במטפחת] ותורם השניה מהקופה הגדולה הב' ומחפה הגדולה, ותורם השלישית מן הקופה הגדולה הג' ואינה מחפה אותה לסימן שיתחיל ממנה בתחלה, שיתחיל ממנה בפעם ב' כשיכנס קודם עצרת, ואז תורם השנייה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה, והשלישית מן הגדולה שהיה אז שניי' ואינה מחפה אותה, להתחיל ממנה בפעם ג' בתשרי עד שתורם ראשונה שנייה ושלישית הקטנות מכל אחת ואחת מהגדולות, וכשתורם ג' קופות אלו, תורם הראשונה לשם א"י, והשניי' לשם כרכין המוקפין ולשם כל א"י, והשלישית לשם מדי ולשם מדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל, והתורם מתכוין לתרום על הגבוי שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד לגבות כדי שיהיו אלו השקלי' להוציאן להסתפק מהן כפרה על כל ישראל.

אין התורם נכנס, לא בפרגוד חפות[י], ולא במנעל[ה], ולא בסנדל[יא], ולא בתפילין, ולא בקמיע[יב], שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר, לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות. כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. ואומר[ט] ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם[יג]: **ג** של בית רבן גמליאל, היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו, וזורקו לפני התורם[יד]. והתורם מתכוין ודוחקו לקופה, אין התורם תורם עד שיאמר להם אתרום, והן אומרים לו תרום תרום תרום[טו]: **ד** תרם את הראשונה[טז] ומחפה בקטבלאות[יז]. שניה[יח] ומחפה בקטבלאות[יט]. שלישית לא היה מחפה[כ], שמא ישכח ויתרום[י] מן הדבר התרום[כא]. תרם

ר"ע מברטנורה

פס. ואין לך לשון יפה בבני יפת כמו לשון יונית: פרגוד חפות. כשהמלבוש ארוך וכופלין אותו מלמטה. אותה השפה הכפולה קרויה פרגוד חפות. ואין התורם נכנס עם השפה כפולה שהיא במלבושו שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות הלשכה. ולא בתפילין ולא בקמיע. שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות: **ג** וזורקו לפני התורם מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור. ולא יהיו משירי הלשכה: שלשה פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים לו תרום. וכן דרך לשון חכמים להיות משולש ודוגמתו מצינו בעומר מגל זו מגל זו מגל זו אקצור אקצור אקצור. וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים: **ד** תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות. תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח לאחר שתרם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות דהיינו עור שלוק כדי שיהנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא. כדי

תפארת ישראל

י) *פרגוס של כתונת פרגוד; והפות ר"ל מתופר, ור"ל שהבגד שלבש התורם, לא הי' תחתיו [פוטטער]: יא) *הם ב' מיני מנעלים, ויש כמה דיעות מהו מנעל ומהו סנדל [עי' ב"י בטור א"ח קס"ע]: יב) *ובכולהו טעמ' שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות שבלשכה. מיהו מנעל וסנדל בלא"ה אסורי' ללבוש בעזרה [בסוף ברכ"ג; וצ"ל דלהכי נקט מנעל וסנדל הכא, לאשמעי'. דבהכחשייא נמי ליכא חשדא, וכ"מ אם הם של בגד, דלא מותר ללבש בעזרה [כיבמות ק"ב ב'], עכ"פ משום חשדא אסורי']: יב) *כ"ל דלהכי נקט קרא בתרא? דאי מקרא קמא, הו"א דוקא בגורם שיחשדוהו אסור, כבני גד שמאנו לעבור לא"י, ועי"ז גרמו שיחשדום כאילו מתפחדין מכנענייס, להכי היו צריכי' להכריע דעת הרוא' כשיראוהם עוברי' לפני החלוץ; אבל הכא לא עשה התורם דבר שיגרום שיחשדוהו, דהרי כל אדם נמי לובש פרגוד חפות, הל"א דשרי, קמ"ל ומצא חן, דמשמע דלא לבד להנקות מחשד, אלא צריך שישתדל שימצא חן [תם לשפ"ד שי' ירושלמי כאן, דקאמ', ליתנו שמור? והייתם נקיים; כ"ל מהגרם שיחשדוהו]: יד) מתכוונין היו שיפלו שקליהן לקופה לקנות משקליהן הקרבנות, ולא יהיו שקליהן לשירי הלשכה: טו) *כ"ל שעשה כן, ג"כ כדי לפרסם שברשות תורם, ולא יחשדוהו שתרם מדעת עצמו כדי ליקח מהמעות; ועוד דכשאמר לו תרום, ידע שיוכל להשגיח עליו בשעה שתורם: טז) תרומה ראשונה: יז) *הוא לשון יון, [אינאררוואורף] בל"א; שהמעות הנשאר הי' מכסה בעורות רכים, כדי ליתן על הקטבלאות, השקלים שיביאו אח"כ, ולא יתרום תרומה השניי' מהמעות שכבר תרם מהם: יח) *כשהגיע פרוס עצרת, תורם קופה ב' מהמעות שעלה קטבלא, אע"ג שיש עדיין מעות בקופה ראשונה: יט) א"ל לכסות, מפיש דאין עוד תרומה אחריה: כ) *ר"ל דהכי צריך לכסות כל

עיקר תוי"ט

ה) במנעל כו'. ביבמות דק"ג אמרים בה לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה. ובתוס' דבהיא מי נקט ולא מיכנס דאורח ארעא: ט) ואומר. מאי ולו' כו' וה"נ דלאו מקרא דמהרמ"ה כ"מ דקא עלה שופר אלא ולאן בלרך הגן. ס"ב ומלא וגו' בחוץ כ' לוי וניכו' לחה המור בבכולן והייתם נקיים היינו לפני נקיון בשנואת בהיל בבית מתן ובבל מתנ: י) שמא כו'. לא קאי להקמיך ליה אלא היה מחפה. אלא אריבא קאי ומחפה כו' כהני' תמ"ג לגל לבני'

רבי עקיבא, בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר, ובא' בסיון, ובכ"ט באב(ט), רבי אליעזר ורבי שמעון אומרים בא' בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באלול, מפני מה אמרו בכ"ט באלול, ולא אמרו באחד בתשרי(י), מפני שהוא יום טוב ואי אפשר לעשר ביום טוב, לפיכך הקדימוהו לכ"ט באלול: **ב** בשלש קופות של שלש סאין תורמין את הלשכה(ז), וכתוב בהן אל"ף בי"ת גימ"ל(ח), רבי ישמעאל אומר יוונית כתיב בהן אלפא ביתא גמלא(ט).

אין

תפארת ישראל

לתרומת השקלים, משום דהז הוא גורן למעשר בהמ' לעשרן, ומצויין בהמות למכור. דאף שמותרין לאכול וולדו' שנולדו בעדר קודם שיעשרום, אפ"ה רגילין הבעלי בתים לבלי למכור ולבלי לשחוט מהם עד שיעשרום, משום דאין להם הפסד כל כך בהפרשת המעשר, דהרי מעשר בהמ' נאכל כולו לבעלי' ואין לכהנים בו כלום ואין קרב ממנו רק האימורין. ניהו כשיגיע זמן המעשר, אסור לאכל מהנולדים עד שיעשר, ומה"ט נקרא גורן, דהז דינו כגורן שקובע איסור אכיל' לחבוא' עד שיעשר. ולהכי קבעו זמנים הללו למעשר, משום דאז מצויין עולי רגלי', דהרי היותר רחוק מירושלי' הי' רק כדי הלוך ט"ו יום [כתענית ד"י ע"א], ועי"ז יהי' מצוי להן בהמות לקנות; ומה"ט קבעום ג"כ לתרומת הלשכה; ה) וטעם פלוגתיי' בפ"ט דבכורות: ו) ר"ל לשטתי' דס"ל א' בניסן א"כ א"ל רק ב' שבתות קודם י"ט א"כ ה"כ הוה סגי לומר א' בתשרי שהוא ב' שבתות קודם סוכות: ז) כל פעם בקופה אחרת: ח) *לידע איזה נתרם ראשון, דמצוה לקנות מתמה החלה, ואף דכשהגיע זמן תרומ' שניי', עדיין נשאר מעות בקופה שתרם ראשונה, קונה קרבנות הצבור מקופה השניי'; וכן שלישית. וכשתושלם מעות שבקופה ג', ועדיין צריכי' לקרבנות, אז חוזר לשיור שבקופה א' קודם שיחזור לשיור שבקופה ב': ט) *דבבית שני היו ישראל רגילין יותר בכתב יוונית מבעברית. וקמ"ל דבים טעם מה, אין חוששין לקדושת הכתב בבית הקדוש:

תרגום

ר"ע מברטנורה

קבעו חכמים למעשר הבהמות שנולדו. וכמו שהגורן קובעת למעשר דגן. כך זמנים אלו קובעים לאסור הבהמות שנולדו באכילה עד שיעשר אבל קודם הפרק מותר לאכול אף על פי שלא עשר(ג) וקבעו חכמים הנך תלתא זמני למעשר בהמה כדי שיהיו בהמות מצויות לעולי רגלים דאף על גב דמותר למכור ולשחוט ולאכול כל זמן שלא הגיע מועד הגורן אפילו הכי לא שחטי להו אינשי עד דמעשרן (ד) דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום (ה) כגון מעשר בהמה שהוא עצמו מביא מעשר ואוכלו שלמים. ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו הרבה נמנעים למכור לפי שלא עשרו ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים: בן עזאי אומר בכ"ט באדר. טעמייהו דכל הני תנאי ומחלוקתן מפורש פרק בתרא דבכורות: **ב** תורמין את הלשכה. מפרישין השקלים מן הלשכה שהיו השקלים מונחים שם ונוטלין מהן בשלשה קופות כל קופה מהן של שלש סאין ורמב"ם כתב שממלאין תחלה שלש קופות גדולות של שבעה ועשרים סאין ומהן תורמין ג' קופות קטנות של ט' סאין. ובחנם דחק לומר כן(ו): וכתוב עליהן א' ב' ג'. לידע אי זו נתרמה תחלה. וממנה היו קונים קרבנות צבור ראשון(ז). ואח"כ מן השניה. ואחר כך מן השלישית: יונית כתוב עליהן. היו רגילים ביונית משום דכתיב (בראשית ט') יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם. ויפיופותו של יפת ישכון באהלי

שם

עיקר תוי"ט

לעשר כדלק' במתני'. והר"מ כתב ובכ"פ תשרי קודם יו"ט או אחריו. ומיהו מוכח לפ' דע"ו יום קודם החג ממש ויהיה יום אחרון של אדר ול"ה לספירת העומר ויום אחרון של אלול: (ג) דתלוה בעליה הוא לעשר בהמותיו. דהעשירי קודם מאחר שקרא שם אכל הרבות בידו לאוכלו בלא מעשר. רש"י בסוף בכורות: (ד) ואף על גב דלפני הזמן יכול לעשר כו' כיון שקבעו חכמים זמן דכך הוא להמתין עד הזמן ולעשר הכל. תו': (ה) ק"ק דהא חסר האימורים שמקטירין ויש לפ' דלא הקפי בו כולי האי: (ו) על פי' הירו' אמר כן כמה הוא שעורן של ג' קופות כו' תני ג"ק של ג' ג' סאין ונהר"ג הורמין כו' דמתני' על נטילת ממון מן הקופות הגדולות או': (ז) שמצוה בראשון כלו' שהראשון מובחר כדאיתא במגילה דכ"א:

במעשר

פ"ג בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה א) בפרוס הפסח ב), בפרוס עצרת, בפרוס החג ג), והן גרנות למעשר בהמה ד), דברי

רבי

ר"ע מברטנורה

ועוד מוכיח בירושלמי. ובגמרא שלנו דהיכא דאיכא שבעה טובי העיר או חבר עיר שכל עסקי צבור נוהגין על פיו. ונראה בעיניו לשנות מותר שבויים או מותר עניים או מותר מתים למה שיראה בעיניו יכול לשנות ולהוציא כמה שירצה בעיניו שהוא צורך שעה ואין מוחין בידו. וכן מורין תמיד הלכה למעשה:

פ"ג בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. כל השקלים היו נותנים לתוך לשכה אחת שבמקדש ושלשה פעמים בשנה נוטלין ממנה ונותנים לתוך ג' קופות שכל קופה היתה מג' סאין כדי לקנות מהן קרבנות צבור ולא היו נוטלים הכל בפעם אחת לצורך כל השנה לפי שהרחוקים לא הביאו עדיין כל שקליהם (א): בפרוס הפסח. ט"ו יום קודם המועד קרי פרוס המועד (ב). לפי של' יום קודם הרגל שואלים ודורשים בהלכות הרגל. ופרוס הוא לשון פרוסה דהיינו חצי: והן גרנות של מעשר. ג' פרקים הללו הן ג' גרנות של מעשר בהמה שזמנים אלו

קבעו

תפארת ישראל

פ"ג א) *דכל השקלים כשנגבין אחת לאחת מהערים, נתנין ללשכה [זיממער בל"א] שבעזרה. וקאמר הכא דבג' זמנים בשנה תורמין מהשקלים בכל פעם קופה של ג' סאין, כדי לקנות קרבנות צבור מהתרומה. ולא היו תורמין הכל בפעם אחד, משום הרחוקים שכבר כנסו שקליהן באחד בניסן ולא הביאום עדיין, ואף שכבר תרמו על העתיד לגבות [כפ"ב סי' ד]? צ"ל דאפ"ה ניחא להו בהכי, באופן שאפשר שהדמנו שקליהן עצמן לתרומה [כלקמן מ"ג]: ב) *בלשון יון פרוס הפסח היינו קודם הפסח; אבל חז"ל השבו המלה לפרשה על דרך לשון הקדושה לשון פרוסת לחם, דל' יום קודם הרגל שואלין ודורשי' בדיני הרגל, לפיכך ט"ו יום קודם החג, דהיינו חצי זמן הדרישה נקרא פרוס הפסח: ג) סוכות, ור"ל אחר ר"ה מיד: ד) *ר"ל להכי קבעו זמנים אלו

לתרומה

עיקר תוי"ט

(א) אבל כנסום בעיירותיהם בר"ח ניסן כדאיתא בב"ק. ומיהו אפילו לא שקלו כלל יש להן חלק בקרבנות: (ב) ויש לפ' דיום החג בכלל אלו הט"ו. אבל בכנוס החג יחול באחד בתשרי וא"א לתרום כמו שא"א

לעשר

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. כיצד גובי' השולחנים השקלים בכל מדינה ומדינה, מניחין לפניהם ב' תיבות אח' לתקלין החדש של שנה זו, וא' לתקלין עתיקין של שנה שעבר', בלא שקל בשנה שעבר', ושולי התיב' רחבין למטה ופיהן צר למעלה עקום וארוך כעין שופר שישליכו לתוכן ולא יהיה אפשר ליקח מהן בקל, ובמקדש היו לפניהם י"ג תיבות כאלו, א) לשקלי שנה זו; ב) לשקלי שנה שעבר'; ג) לכל מי שחייב בב' תורים או ב' בני יונה א' לחטאת וא' לעולה; והדמים שבתוכה חצי' עולות וחצי' חטאות; ד) למי שחייב בעולת עוף; ה) למי שהתנדב מעות לעצים למערכה; ו) למי שהתנדב מעות ללבונה; ז) למי שהתנדב מעות לכפורת; ח) למי שהפריש מעות לחטאת ולקח חטאת והותיר מן המעות ישליך שם המותר; ט) למותר אשם; י) למותר קני זבים וזבות ויולדות; יא) למותר קרבנות נזיר; יב) למותר אשם מצורע; יג) למי שהתנדב מעות לעולת בהמ'; ושם כל דבר שיהיו משתיו בתוך התיבה, כתוב על התיבה מבחוץ [ותנאי ב"ד שכל המעות שבשש התיבות האחרונות, שהוא דמותרות לעולת בהמ' ועורות' לכהנים]; — ובכל מדינה כשגבו השקלי' משלחין אותן ביד שלוחי' למקדש, ויש להם לצרף אותן בדינרי זהב מפני משאוי הדרך, ומתקבצין במקדש בלשכה אחת וסוגרין דלתותי' במפתחות ובחותמות; שלוחי שקלים ביד ש"ש דחייב בגניב' ואבידה, ונאבדו ממנו באונס כלסטים מזויין שהוא פטו', דוקא בנאנס אחר שנתרמה התרומה משקלים [כלקמן פ"ג] נשבע השליח לגוברי' ובני העיר פטור', משא"כ בקודם זה, דשליח נשבע לב"ע, והם חייבין שנית במ"השק, ובהוזרו הלסטים השקלים אחר שנשבעו וגבו שקלים שנית, אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה הבאה: ב'. הנותן חצי שקלו לחבירו להוליכו לשולחני לשקול על ידו ושקלו לעצמו שלא ימשכנו אותו בשוגג דוקא באחר תרומה התרומה כבר נהנה מהקדש מעל, משא"כ בלא נתרמ', ולעולם חייב לחבירו החצי שקל, וה"ה בגוזל או גונב חצי שקל ושקלו בשוגג רק דזה בנתרם כבר חייב חומש להקדש כדין גונב ובלא נתרם עדיין, חייב כפל לחבירו, וכן השוקל ממעות הקדש בשוגג ונתרם כבר יצא וחייב במעילה; והשוקל ממעות מע"ש יאכל כנגדו בירושלים, ומדמי שביעית יאכל כנגדו בקדושת שביעית, ודמי של עיר הנדחת לא יצא: מ"ב ג' ד' ה'. הלוקח מעות בידו ואמר הרי אלו לשקלים או שהיה מלקט מעה מעה, פרוטה פרוטה ואמר בתחלה הריני מלקט מעות לשקלי, אפילו ליקט מלא כיס נותן מהן חצי השקל והמותר חולין [משא"כ מותר קרבנות, שאין להמירן קבו', ד"מ בהפריש מעות לקיני זבין וזבות ויולדות וחטאות ואשמות מותרין לנדבה, אא"כ אמר שאביא מהן לחטאת, דהמותר חולין; מותר עולה לעולה, וכן דמנחה למנחה, ודשלמי' לשלמי' מותר פסח לשלמים, מותר נזירים לנזירים, משא"כ נזיר שהפריש מעות לעצמו, המותר נדבה; מותר מעות הנגבה למספר ידוע מעניים, לעניים אחרים, וכן דשבויים לפדות, לשבויים אחרים, משא"כ בנגבה לעני ידוע, או לשבוי ידוע, שהמותר רק לאותו עני ושבוי; מותר מעות שנגבו לצורך קבורת מספר ידוע של מתים, למתים, ודמת ידוע ליורשיו; וברואים הגבאים שיש צורך שעה, מותר לשנות מצדקה לצדקה, וכשיגבו לצדקה האחרת, ישלמו לצדקה הראשונה באפשר]:

ואשמות[לג], מותריהן נדבה[לג]. זה הכלל, כל שהוא בא לשם חטאת ולשם אשם, מותריהן נדבה. מותר עולה לעולה[לד]. מותר מנחה למנחה. מותר שלמים לשלמים. מותר פסח לשלמים. מותר נזירים לנזירים[לה]. מותר נזיר[לו] לנדבה[לג]. מותר עניים לעניים[לז]. מותר עני[לח], לאותו עני. מותר שבויים לשבויים[לט]. מותר שבוי, לאותו שבוי. מותר המתים[מ], למתים. מותר המת ליורשיו. רבי מאיר אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו[מא]. רבי נתן אומר מותר המת, בונין לו נפש[מב] על קברו[מג]:

פ"ג

תפארת ישראל

כמו בחטאת, זה מביא בסלע וזה מביא בשתים, כגון שהטלה נקי בזוהר: לג) בכינס מעות לאלו ונותרו: לג) שישליכם לתוך שופרו' נדבה כשי' כ: לד) יביא מהמותרו' עולה אחרת; וכך הוא פי' כולהו דנקט תנא: לה) *בגבו מעות לצורך קרבנות נזירו' עניים דעלמא, והמותר שנותר מהמעו' אינו כשיעור קרבן; יצרפום למעות נזירי' אחרי'. או נ"ל דה"ק, דגבו מעות למספר ידוע של נזירי' דעלמא ונותר מהמעות יותר מהנצרך למספר הידוע, יתנום לנזירי' אחרי' [כך נ"ל דעת התוי"ט; דלדידי' בכינס לנזירי' ידועי' הכי יפול לנדבה, כבסיפא ע"כ דהכא מיירי בכינס לנזירי' דעלמ' ואפ"ה צייך לבון מותר, דמיירי שקיבץ מניין הנזירי' דעלמ', או שאין בהמעו' כשיעור קרבן נזיר]. ולפעד"נ דמיירי בגבו לנזירי' ידועי', מיהו סיפא מיירי בנזיר שכינס לצורך עצמו, ולהכי התם יפלו לנדבה, דוודאי לא התכוון לצורך נזיר אחר: לו) *בכינס מעות לצורך קרבנותיו, וכדאמרן: לז) *בגבו מעות לצורך מספר ידוע של עניי' דעלמ', להלבישם או להאכילם, ועשו כן ונותר מהמעו', יתנום לעניי' אחרי' [י"ד רנ"ג ס"ו]: לח) ידוע: לט) *שגבו לפדות מניין ידוע של שבויי' דעלמ', ישמרום לשבויי' אחרי': מ) *שגבו לצורך קבורת מספר ידוע של עניי' מתים דעלמ': מא) *דמספקא לי' אי מחיל מת זלותא דידי' לצורך יורשי', וקיי"ל כת"ק. מיהו ברא"ו שגבאי' שים לצורך שעה, מותרי' לשנות מצדקה לצדקה [שם], ולכשיגבו להמצוה אחרת, ישלמו לצדקה הראשונה, אם אפשר [רנ"ט ס"ק ה']: מב) מציבה:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

אם הפריש מעות ונותרו באות נדבה דכל מותר חטאת ואשם שמעות נדבה לקנות בהן עולות לקיץ המזבח כמדרשו של יהוידע הכהן(ז) ועשירית האיפה במקום חטאת היא: מותר עולה לעולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ונותרו. יביא באותו המותר עולה אחרת: מותר הפסח לשלמים. דכתיב (דברים י"ו) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר. וכי פסח מן הבקר הוא בא אלא מותר פסח יהא לדבר הבא מצאן ובקר והיינו שלמים: מותר נזירים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונותרו(ח) ישמרום עד שיקנו מהם קרבנות נזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונותרו המותר לנדבה לקיץ המזבח: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונותרו נותנין המותר לאותו עני: מותר שבוים. אם גבו צדקה לצורך פליון שבוים ונותר מהם. ישמרום עד שיפדו בהם שבוים אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו שבוי במותר: מותר המתים למתים. אם גבו לצורך קבורת מת שהם המותר לקבורת מתים אחרים: למת. זה המותר ליורשיו. דאחולי אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבא אליהו. מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו אי לא. הלכך יהא מונח עד שיבא אליהו: בונים לו נפש על קברו. פשיטא ליה לרבי נתן דלא מחיל הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת. והלכה כת"ק. והיכא דגבו לצרכי קבורת המת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואחר כך נמצא שהיה לו. לא אמרינן בכה"ג מותר המת ליורשיו. כיון שהגבייה בטעות היתה. והכי מוכח בירושלמי.

ועוד

עיקר תוי"ט

שלהם חייב בההכיות שקלו ג"ע בבנה ובגמ' דב"ב דאין פוחתין לצדקה בבנה פחות משלישית השקל: (ז) לקמן בפ"ו: (ח) וכ"ל דק"ל לפתם נזירי'. דאלו לנזירי' ידועי' וגה לי לרבי' וגה לי ליחיד ולהוי כמותר עני ושבוי תוי"ט: מ) בונין לו נפש. ולא פי' אם יש עוד מותר אי ס"ל כת"ק אי כר"נ וביכו' הני בשם ר"כ מותר המת יבנה לו נפש על קברו. ויעשה לו זילוף ע"ג מטתו ע"כ וכ"ל דלזילוף אין שיעור ויכול לעשותו בממון הרבה:

פ"ג

לשקלים יש להן קצבה(כד) ולחטאת אין לה קצבה(כה). רבי יהודה אומר אף לשקלים אין להם קצבה, שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלים דרכונות(כו) חזרו לשקול סלעים(כז). חזרו לשקול טבעים(כח), ובקשו לשקול דינרים(כט). אמר רבי שמעון אף על פי כן יד כולן שוה. אבל חטאת זה מביא בסלע, וזה מביא בשתים, וזה מביא בשלש: ה מותר שקלים חולין(ל). מותר עשירית האיפה(לא), מותר קיני זבין קיני זבות וקיני יולדות, והחטאות, ואשמות

ר״ע מברטנורה

מכנס מעות ואמר הרי אלו [לשקלי]. אמרי ב״ה דהוי המותר חולין. ומ״ש חטאת דמודו לב״ש דהוי נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב (שמות ל׳) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. הלכך בודאי לא נתכוין זה. אלא לשקל. והמותר הוי הקדש טעות. אבל חטאת אין קצבה. אם ירצה יביא חטאת במעה כסף. ואם ירצה יביא בדמים מרובים. הלכך נתפסו הדמים ומותרן נדבה: היו שוקלים דרכונות. מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה. ושל זהב. היה והוא שוה שני סלעים (ו). ורגילים היו ליקח וליתן באותו מטבע. וכמו שבזמן בית ראשון שהיה מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל. גם עתה שהיה מטבע שלהן דרכון. היו נותנים חצי דרכון: חזרו לשקול סלעים. אחר שעברה מלכות מדי נתבטל מטבע דרכון. חזרו להיות נושאים ונותנים בסלעים שהוא מטבע ראשון שהיה יוצא בזמן בית ראשון ונתנו מחצית השקל כבתחלה: חזרו לשקול טבעין. חזר מטבע היוצא בגולה להיות טבעין. דהיינו מחצית השקל: בקשו ליתן חצי אותו המטבע דהיינו דינר אחד. שהסלע ד׳ דינרין ולא קבלו מהן דרשאים להוסיף השקל דאורייתא לפי שנוי המטבעות היוצאות באותו זמן. ולא לפחות ממנו. אלמא לשקלים נמי אין להם קצבה. דלפעמים השקלים גדולים ולפעמים קטנים. שהרי לא היו נותנים לעולם אלא מחצית השקל היוצא באותה שעה: אעפ״כ יד כלן שוה. כלומר אכתי לא דמי שקלים לחטאת. דבכל זמן וזמן היה מחצית השקל שוה לכל. זה שוקל כמו זה כל אחד מחצית השקל היוצא בזמן ההוא. אבל חטאת לעולם אינו [שוה] זה מביא בסלע וזה מביא בב׳ או בג׳ סלעים. והכי מסקינן דטעמייהו דבית הלל כר״ש: ה מותר שקלים חולין. המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלים. וכשבא להשקל מה שכנס מצא בתוכן מותר חולין והמאה כב״ה: עשירית האיפה. שמקריבין בעלי דלות

הם

תפארת ישראל

כד) שאין ליתן רק מחצית השקל: כה) דכשירצה יביא חטאת ביוקר יותר ממע׳ הקצוב׳: כו) ר״ל אז הי׳ דרכון שקל שלהן, והיו נותנין חצי דרכון: כז) *ר״ל אח״כ היו סלעים שקלים שלהן. דסלע הי׳ המטבע העוברת לסוחר, ונתנו חצי סלע [ולא הי׳ כמו בימי משה, דתנא של קודש כפול הי׳, דשקל של תורה הוא סלע של מדינה, ולהכי נתנו חצי סלע שהוא מחצית השקל של תורה]: כח) *ר״ל אח״כ הי׳ עובר לסוחר אותן מטבעות שטבע שלהן להיות מחצית השקל, דהיינו [נאטירליכע אונד ווירקליכע] מחצית השקל: כט) *דמדהי׳ מחצית השקל מטבע העוברת לסוחר אצלן, להכי בקשו ליתן חצי אותה מטבע, דהיינו דינר, שהוא החצי של מחצית השקל; ולא רצו הב״ד לקבל כן דאסו׳ למעט ממחצית השקל, אבל רשאי להוסיף עליו; אמנם לולא מסתפינא מרבותי הי׳ נ״ל דה״ק דכשעלו מהגולה מדהיו עמה מעטין כל הקהל כאחד ד׳ ריבוא, לא הי׳ מספיק מחצית השקל של כל א׳ לתמידין ומוספין, להכי שקלו דרכונות; אח״כ כשנתרבו והספיקו בסלעים, נתנו סלעים; חזרו ונתרבו יותר, נתנו טבעין, דהיינו כטבע החיוב שבתורה, דהיינו מחצית השקל; וכשחזרו ונתרבו בקשו ליתן דינר מדהספיקו בזה; ולא רצו החכמים: ל) אם כינס לצורך שקל אחת לאחת, כלעיל, וסתמ׳ כב״ה: לא) *מי שחטא בשמיעת קול או בביטוי שפתים, או בטומאת מקדש וקדשיו, עשיר מביא בהמ׳ לחטאת, ועני רק ב׳ תורים, ודלי דלות מביא עשירית האיפה [ויקרא ה׳]; ועני שכנס פרוטות לעשירית האיפה שחייב, ונמצא לו מותרו׳; דאף בעשירית האיפה י״ל

כמו

עיקר תוי״ט

(ו) וקרא דכתיב והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו וגו׳. [illegible] בעזרא

הבהמה טו), מעל. ומדמי מעשר שני, ובדמי שביעית טז), יאכל כנגדן יז):
ג המכנס מעות יח, ואמר יט) הרי אלו לשקלי, בית שמאי אומרים מותרן נדבה כ), ובית הלל אומרים מותרן חולין כא), שאביא מהן לשקלי, שוין שהמותר חולין. אלו לחטאת, שוין שהמותר נדבה כב). שאביא מהן חטאת, שוין שהמותר חולין: ד אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת כג),
לשקלים

תפארת ישראל

קדשים: טו) *ר"ל בכבר הקריבו הקרבן שקנו בעד התרומה שהפרישו, דאל"כ לא מעל, דהמוציא מעות מהקדש להקדש, לא מעל עד שיעשה מעשה בהקדש השני. ולא דמי לדלעיל סי' י"ב, דא"נ שיקריבו כבר הקרבן, דהתם לא בא השקל בתחלה לבי גזא דרחמנא כי הכא, להכי תיכף כשהוציאו מעל, משא"כ הכא מהקדש להקדש הוציא [ולתוי"ט רישא מיירי כשיפא וזה דלא כרמב"ם פ"ג משקלים]: טז) אם הביא מהן שקלו, והרי מעשר שני צריך לאכלו בירושלים, ושביעית צריך לאכלו קודם זמן הביעור, ואע"ג דשביעית אסור לסחורה [כשביעית פ"ח] כדי ג' סעודות מותר למכור [כסוכה ל"ט ב']: יז) דהיינו שיביא שקל חולין, ויאמר שקל שנתתי ממעשר או משביעית יהיה מחולל על זה ויאכל לזה השקל כשאר מעשר שני או כשאר שביעית: יח) שכינס פרוטה פרוטה, כדי לצרפן לשלם שקלו בזמנו: יט) כשהתחיל לכנס: כ) *מה שימצא לבסוף יותר משקל, יתן לשופרות נדבה שבמקדש, להקריב מהן עולת נדבה לצבור כשהמזבח עומד בטל, והוא הנקרא קיץ המזבח, דקיץ היינו תאנים יבשים שרגילין היו לאוכלן אחר הסעודה הקבועה, ה"נ העולות הללו קרבות אחר קרבנות החובה הקבועות בכל יום: כא) *דלא התכוון להקדיש רק שקל, ומה שנצרף יותר הקדש טעות היה, וב"ש לטעמייהו דס"ל הקדש טעות הוה הקדש [כנזיר פ"ה מ"א]:

ואילה"ק לב"ה עכ"פ להוי כפרוטה בכיס זה הקדש. דלא בטל ברובא, משום דפרוטה דבר שבמנין [כמעילה כ"א ב' ותוס' שם, ועי' רמל"מ שם], גם בל"ז מנ"ל דהכא מיירי ברוב היתר: ואי"ל דהתם שכבר ההקדש מבורר, לא שייך לומר על פרוטה אחת דהיא הפרוטה שהקדיש, דכל שנתברר כבר האיסור לא שייך ברירה [כתוס' תמורה ד"ל ע"א], והרי כל שנתברר האיסור אפילו היה איסור דרבנן אם לא היה בתערובות, לא אמרינן הותו שאבד הוא שנמצא, כדאמרינן בקבר, דלא אמרי' קבר שאבד הוא קבר שנמצא [כפסחים ד י ע"א], משא"כ הכא לא נתברר האיסור קודם שנתערב, ליתא, דהרי קיי"ל דבדאו' אין ברירה [כיומא דנ"ד ב' וביצה דל"ת א']. ותו הרי הכא נמי נתברר האיסור כשכינס כבר כדי שקל קודם שהוסיף המותר רק שהוא לא יודע לו ברירת האיסור, וא"כ למה מתיר ב"ה כאן המותר, ודוחק לומר דמיירי במכיר הפרוטות שצירף בסוף, או דבאמת יתן המותר בשביל אדם אחר שחייב שקל, ליתא, דעפי משמע שהמותר עצמו חולין גמורים. ונ"ל ע"פ מ"ש תוס' [גיטין דכ"ה ב'] ד"ה דברי ר"מ, דהיכא דפירש מתחלה שלא יהיה הקדש עד שיפרישנו, בכה"ג יש ברירה אפי' בדאו', ה"כ הכא על כרחך בלא הקדיש השקל עדיין מיירי כולה פרקא, דאל"כ אמאי לעיל במ"ב צריך שיהיה נתרמה התרומה, למעל מיד, אע"כ דבלא הקדישו עדיין מיירי, הכא נמי על כרחך הא דקאמרי' הקדש טעות, לאו דוקא, הלא דבר שבכוון להקדיש]: כב) מטעם דלקמן:
כג) דבחטאת מודו ב"ש כלעיל:
שאין

ר"ע מברטנורה

על ידו ושקל על עצמו. דמעל. היינו נמי שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא משום דסמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו טעמא שאינו מועיל מיד אע"פ שנהנה כבר לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין. אבל המוציא מהקדש להקדש. אע"פ שנהנה אינו מועיל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי: יאכל כנגדן. יביא שקל ויאמר כל מקום שהם מעשר שני או שביעית יהיו מחוללים על שקל זה. דשביעית תופסת דמיה כהקדש ויאכל פירות שיקנה באותו שקל בירושלים כדין מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית: ג המכנס מעות. כינס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו: ואמר. כשהתחיל לכנס: הרי אלו לשקלי. וכשבא לחשוב מה שכנס מלא שהותירו על שקלו: ב"ש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש. שעומדים להקריב בדמיהן עולות קיץ למזבח. וב"ש לטעמייהו דאית להו הקדש בטעות שמיה הקדש: וב"ה מותרן חולין. דלא נתכוין זה להקדיש אלא עד כדי שקלו: שאביא מהן שקלים שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם אכניס יותר משקל אביא מהם שקל. והמותר יהא חולין: אלו לחטאת. ואם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאת מודו ב"ה שהמותר נדבה: ד מה בין שקלים לחטאת. מאי שנא שקלים
דמכנס

שהחזירום הגנבים, אלו ואלו שקלים, ואין עולין להן לשנה הבאה(ט)י): ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידוי), ושקלו על ידי עצמויא), אם נתרמת תרומהיב) מעליג). השוקל שקלו ממעות הקדשיד), אם נתרמה תרומה, וקרבה הבהמה

ר"ע מברטנורה

השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות. ואם לאו. שבשעה שאבדו עדין לא נתרמה התרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לגבוה. ברשות הבעלים אבדו. הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרים ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן: ב הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו. בשבילו והלך השליח ושקל בשביל עצמו: אם נתרמה התרומה. קודם שנתן השקל לגזבר: מעל. זה ששקל בשביל עצמו דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות היה זה השקל שנתן לו חבירו לשקול עליו ברשות הקדש וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש שהרי אם לא היה נותן שקל זה בשביל עצמו היה ממשכנין אותו כדתנן לעיל בפ"ק משישבו במקדש התחילו למשכן ונמצא נהנה מן ההקדש (ג) וחייב קרבן מעילה: השוקל שקלו מן ההקדש. שהיו בידו מעות שהוקדשו לבדק הבית (ד) וכסבור שהם של חולין (ה) ושקל מהם שקלו ונתרמה התרומה וקנה בהמה באותה תרומה והקריבוה. אז נתחייב השוקל קרבן מעילה אבל לא קודם. לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכל מקום שהוא ולא נשתנה. וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא ממתון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאלו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריב ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו ונתחייב בקרבן מעילה. ורישא כמי דקתני כשנתן לו חבירו לשקול על

תפארת ישראל

ט) *הלא שהראשוני' יפלו לשקלי השל, והאחרוני' יפלו לשקלי שנה שעברה. ומספקא לן אם ר"ל ראשוני' לשילוח, או ראשונים לביאת ליד הגזבר. ובזה יש לתרץ מה דק"ל הרי הו"ל הקדש בטעו' ומ"ש מלקמן שי' כא? אע"כ הכא שאני דאפשר שהחליט שאם ימצאו הנאבדי' יהיו אלו תחתיהן וד"וק: י) ר"ל בשביל המשלח: יא) *ר"ל ששקלו השליח בשוגג בשביל עצמו, דהוי' סבור שלו הוא, דאי במזיד ליכא מעילה. [מיהו אשכחנ' כמי מעיל' דרבנן, וכ"ל דעביד אסור', כאלו ואלו מתערבין באמה וכו' ומועלין בהן [יומא' דנ"ח], ועי' תוס' [פסחי' דכ"ב א'] ורש"י [מעילה די"ט א']: יב) ר"ל אם בשעה ששקלו בשביל עצמו, כבר נתרמ' התרומ': יג) *דאף דבשביל שנאת המלוה שנתן שקלו, לא מעל, דמצות לאו להנות נתנו עכ"פ מדהיו ממשכנין מי שלא נתן שקלו, נמצא נהנה ממעות הקדש, דכשנתרמה תרומ' על העתיד לגבוה, ברשות הקדש קאי השקל בכל מקום שהוא. ואף שי"ל שזה השקל יהי' נשאר בשירי הלשכה, והרי קיי"ל דאין מעילה בשיריים, ואיך יצא חולין לעזרה? מתני' ר"מ היא דס"ל יש מעילה בשיריים [ירושלמי. ואי"להק' נ"ל להירושלמי לומר דס"ל דיש מעיל' בשיריים הו"ל דלהכי מעל משום דבדאו' אין בריר' ולת"ל הכי שתם מתני' ר"מ ובדאוקמ' הירושלמי באמת, והכי ר"מ ס"ל אף בדאו' יש ברירה [בסוכה דכ"ג ב']; ליתא דהכא כתבו תוס' גם דבדלא פי' והתנה מעיקר' גם ר"מ מספקא לי' אם יש בריר', וא"כ הכי קפיקא דלו' מדאורייי' לחומר' כהר"ן ספ"ג דקדושין וא"כ שפיר מייתי קרבן ולת"ל דספק בבריר' שאני, דהכי איסור דבריר' הייתו רק משום ספק [כרכ"מ פ"ב מגירושין ה"א] וא"כ כשנתחבר אליו עוד ספק, הדר הו"ל כעין ס"ס ואף דממשכינן נגד הו"ל רק מדרבנן; ואפי' למה שהוכחנו בס"ד [סוף פ"ג דמעילה] דלא כר"כמ עכ"פ דלמא הירושלמי ס"ל כהמב"ס דספק דאו' רק מדרבנן אסור כמ"ש כפ"ח בריש כללי ס"ס בי"ד סי' ק"י עכ"פ נ"ל לירושלמי לאוקמי למתניתין כר"מ דלמא כרבנן דס"ל כדקיי"ל בכל דוכתי דבדאו' אין בריר'? ונ"ל דמכאן מוכח כמ"ש בס"ד בדוכתא אחריתי דאף דקיי"ל בדאו' אין בריר', היינו בדרבנן אמרינן בדאו' אין בריר': יד) *של בדק הבית או של קדשי קדשים שהיו תחת ידו, ושגג דסבר של חולין הוא, אבל קדשים קלים אין בהם מעיל' רק אחר זריק'. וכמו כן במזיד אין מעיל' בשום קדשים

עיקר תוי"ט

ב) לשנה הבאה. הלא הראשוני' יפלו לשקלי הבא' או והאחרוני' יפלו לשקלי שני' שעבר' כהא"כ ביוי'. ובלגיי' למורלי. ח"א הראשוני' הן אותן שנגנבו וח"א הן שהגיעו ליד הגזבר תחל' ועתוי"ט: (ג) אבל זה שכב' המלוה לא מיקרי הנייה דמצות לאו ליהנות נתנו. הר"מ: (ד) דאלו מעות שהוקדשו לקדשי מזבח לא פסיקא ליה. דהתנן במ"ב פ"ג דמעילה דמעות שהוקדשו לנזירות לא נהנין ולא מועלין דראוין לשלמים ואין מועלין בקדשים קלים עד שיזרק דם: (ה) משום דשוגג במעילה מפורש בקר' בפ' ויקרא. אבל במזיד במעילה לא אתפרש בהדיא בקרא. הר"מ: וקרא

פ"ב מצרפין שקלים לדרכונות א), מפני משוי הדרך. כשם שהיו שופרות ב) במקדש א), כך היו שופרות במדינה ג). בני העיר ששלחו את שקליהן, ונגנבו או שאבדו, אם נתרמה התרומה ד), נשבעין ה) לגזברין ו) ואם לאו ז), נשבעין לבני העיר, ובני העיר שוקלין תחתיהן ח). נמצאו או

שהחזירום

תפארת ישראל

פ"ב א) *ר"ל בני עיר שקבלו שקליהן רשאין להחליפן בדרכונות ולא חיישי' שיפסיד ההקדש עי"ז כפ"א סי' ל"ג]; והוא מטבע זהב מדיית, גדלו [כלואידאר] שלנו, והיה שווין ב' סלעין [ונקרא בלשון יון דארייקאס, אלא שחז"ל הכריחו גם למלה הזאת להתיהד, שיהי' כמשקל עברית, ושכן, קמלן, גזלן, להכי קראוה דרכן; וכמו כן עשו במלת קולבן, שהי' נקרא בגיזתו בלשון יון קאליבאס, ועי' מ"ש פ"י דפסחים סי' א'] וקמ"ל דאע"ג דגבאי מקדש וודאי שהיו מוכרחי' לחזור ולהחליפו על הני שקלו', דאל"כ א"א להרוס יפה בקופ' ונמצא יפסיד ההקדש קלבון שיצטרכו ליתן עי"ז, אפ"ה אין חוששין לזה, מדאפשר שיפסדו הן במשא הדרך: ב) היינו תיבות שפיהן צר, ומתרחב והולך כשופר, כדי שלא יהא אפשר ליטול כלום מהשקלים שיושלכו לשם: ג) *בירושלמי; וי"א בכל ערי ישראל היו השופרו' שהגבאין מטילין לתוכן המעות שגבו. ומדנקט שופרות, משמע דב' שופרות הי' בכל עיר לתקלין חדתין ותקלין עתיקין, כמו במקדש לקמן [פ"ו מ"ה]: ד) *דבכל ערב ר"ח ניסן תורמין מהשקלים שהביאו כבר בשנה זו למקדש, כדי לקנות מתרומה ההיא קרבנות צבור [כרפ"ג]: ומפני שהמדינות הרחוקות מירושלי' לא הביאו אז עדיין שקליהן, מתנין ב"ד שיהי' התרומ' גם על מה שיגבו עדיין, כדי שיהי' חלק לכל ישראל בהקרבנות: ה) השלוחים נשבעין שבועת השומרין: ו) *דאף דאין נשבעין להקדש מן התורה, אפ"ה תקנו חכמים שישבעו, כדי שלא יזלזלו בהקדש: ז) דבשעה שנאבדו עדיין לא נתרמ' תרומה: ח) דברשותן נאבדו:

ר"ע מברטנורה

פ"ב מצרפין שקלים לדרכונות. בני העיר שקבלו שקליהם יכולים להחליפם בדרכונות והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב להקל מעליהם ממשוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום כההיא דכתיב ביהוידע (מלכים ב' י"ב) ויעשו ארון א' ויתנוהו בהיכל וכו' ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה. וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: כך היו במדינה. בירושלים ולדברי רמב"ם בשאר ערי ישראל: בני העיר ששלחו שקליהם. ביד שליח להוליכם ללשכה: אם נתרמה. התרומה שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותם שעדין לא שקלו: נשבעין. שלוחים לגזברים דהואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאלו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו הלכך נשבעים השלוחים

אלא

עיקר תוי"ט

א) **שופרות במקדש**. פי' ב' שופרות לתקלין חדתין ולתקלין עתיקין הר"ת:

לשם

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

משקלים כלויים וישראלים וגרים ועבדים מישוחררים ממשכנין, לא מי שאינו חייב כנשים ועבדים וקטנים. אעפ"י שדרכן ליתן או עתידין ליתן וכהנים אעפ"י שחייבין במ"השק, אין ממשכנין מפני דרכי שלום, אלא תובעין עד שיתנו; וכותי אעפ"י שנותן אין מקבלין הימנו וכן כל שאיננו נידר ולא נידב אין מקבלין ממנו שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אדוני; וקטן שהתחיל אביו ליתן עליו מ"השק, שוב אינו פוסק: **ס"ן ז'**. הצי השקלי' הכל צריכין לתן, וכדי שיתן כל א' וא' חצי שקל שהוא חייב [וכשהולך אצל השולחני דהקדש עי' פ"ב ומצרף שקל בשני חצאין] יתן לו תוספת על השקל הנקרא קלבון ושנים שנתנו שקל שניהם חייבין בקלבון, והפטורים משקלים כב' נשים או עבדים פטור מקלבון, ואפילו כשנתן החייב בעד הפטו' כאיש שנתן שקל בעדו ובעד אשתו, וכן הכהנים ששקלו או ששקל אחר על ידן. הנותן שקל להקדיש כדי שיחשבו לו מ"השק ויטול חצי שקל ממה שנגב' מהאחרי' חייב' ב' קלבונות; הנותן שקל עליו ועל העני או על שכינו או על בן עירו, אם נתנו להם במתנה פטור מקלבון, משא"כ דרך הלואה, חייב; האחין שעדיין לא חלקו והשותפין [ולראב"ד רק ראחין השותפין] שנתנו שקל על ידי שניהם פטו', ודוקא בשותפין שנשאו ונתנו במעות השותפות ונשתנה עין המעות, משא"כ בהביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום ועדיין לא נשתנו המעות ולא הוציאום דחייבין בקלבון, ושיעור קלבון בזמן שהיו נותנין במחצית השקל ב' דינרין, אז הקלבון חצי מעה שהוא אחד מי"ב בדינר. ומעולם אינו פחות מזה;

חייב בקלבון אחד לז), רבי מאיר אומר שני קלבנות. הנותן סלע ונוטל שקל לח) חייב בשתי קולבנות לט): ז השוקל על ידי עני, ועל ידי שכני, ועל ידי בן עירו מ). פטור מא), ואם הלווהו חייב. האחין השותפין מב) שחייבים בקלבון מג), פטורין ממעשר בהמה מד). ושחייבין במעשר בהמה מה), פטורין מן הקלבון מו). וכמה הוא קלבון, מעה כסף מז), דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חצי מח):

ר"ע מברטנורה

השקל בשבילו ומחצי' השקל שמלוה לחבירו חייב קלבון א'. דסבר הנותן מחצית השקל השקלוב בתורה פטור (טז) מן הקלבון דכתיב זה יתנו. כזה יתנו ולא יותר. וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד: ר' מאיר אומר ב' קלבונות. ר"מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבון הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייבין ב' קלבונות ואין הלכה כר"מ: הנותן סלע. דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו ממנו. ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל (יז): נותן ב' קלבונות. בהא מודה ת"ק דנותן ב' קלבונות. א' קלבון להכרע מחצית השקל שהוא נוטל מן ההקדש. וא' דכיון שלא שקל מחצית השקל כמו השקלוב בתורה נתחייב בקלבון: ז השוקל על ידי עני. בשביל עני: פטור. כיון שנותן להם במתנה: האחין השותפין שחייבין בקלבון. אחים שהן שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאז הן חייבין בקלבון כשאר ב' אנשים ששקלו סלעים: פטורים ממעשר בהמה. כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אינן צריכין לעשרן. דדרשינן בפרק [בתרא] דבכורות. יהיה לך ולא של שותפות. ומוקמינן להאי קרא במעשר. ואע"ג דבבכור כתיב: ושחייבים במעשר בהמה. כגון שלא חלקו שאז חייבים במעשר. כדדרשינן יכול אפילו קנו מתפוסת הבית ת"ל יהיה מ"מ: פטורים מן הקלבון. שממון אביהם בחזקתו עומד. והוי כאב השוקל ע"י בניו וע"י בניו דפטור: מעה כסף. אחד מעשרים וארבעה בסלע. ומשקלה ששה עשר שעורות: חצי מעה. אחד משמנה וארבעים. ומשקלה שמנה שעורות. והלכה כחכמים:

תפארת ישראל פ"ב

ובשביל חבירו; ומורי שהלוהו לחבירו: לז) *דס"ל דהנותן חצי שקלו פטו' מקלבון מן התורה, ולהכי כשנתנו שקל שלם חייבין רק קלבון א' שלא יפסיד ההקדש כשיחליף הסלע על חצאי שקלים [ומכאן משמע כפירושי קמא דלעיל]: לח) *הוא מחצית השקל שבתורה, דמנה של קודש כפול הי': לט) א' בשביל חצי שקלו, דמדנתן שקל שלם, אפי' לא הי' מחזיר לו ההקדש כלום הי' צריך לתת קלבון; והקלבון הב' חייב בשביל מה שנוטל מההקדש לחזרה: מ) מקלבון: מדנתן להם מתנה: מא) כשוכין אביהם: מב) דהיינו כשחלקו וחזרו ונשתתפו: מג) דהרי הן כאחד שותפין דפטורי ממעשר בהבהמות שנולדו להן בשותפות: מד) דהיינו בלא חלקו תפוסת הבית: מה) דהו"ל כאב השוקל בשביל בניו, דפטו' מקלבון: מו) *הוא א' מכ"ד בסלע, שהוא אחד מי"ב ממחצית השקל שבתורה, והוא מעה: מז) ר"ל חצי מעה:

פ"ב

פ"ב

עיקר תוי"ט

הכרע הייט תוספת בעלמא כעין וחייב להכריע דספ"ו דב"ב וכ"כ הר"ב בפ"ק דחולין ומ"ג פ"ט דבכורות. והלן לרכביה אתרי רכבי: (טז) וקיבלא דתנן ולאו שחייבין כו' היינו כשחלקו בנים ונותנין שקל שלם ומליטא בשוקל ע"י כהן כו' היינו נמי כשוקל על ידו וע"י כהן. הר"מ: (יז) וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצאי הסלעים שהיו שוקלין בכל שנה ושקל של משה קורלין סלע כמנהגו. רמב"ן:

פ"ב

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

ס"א מצות עשה מן התור' ליתן כל איש ישראל אפילו עני המתפרנס מצדקה מחצית השקל [כלומר מחצית מטבע של אותו זמן אפי' גדול משקל הקודש, מיהא ל"פ מחצי שקל דמש' שמשקל ק"ס שעור' וחכמי' הוסיפו שיתן כל א' כסף נקי במשקל קצ"ב שעור', ולש"ך י"ד סי' ש"ה השקל הוא כששה או תשעה וילבערגראשען] וצריך אפי' לשאול מאחרי' או למכור כסות שעל כתיפו כדי ליתן, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, ונותנו בפעם א' [לא היום מעט ולמחר מעט] ונוהגים רק בזמן ב"המק ונותנין אפילו בח"ל, משא"כ בשעת חורבן אפי' בא"י פטור, ובאחד באדר משמיעין ומכריזין בכל גבול ישראל שיכין כל א' מחצית השקל שלו ליתנו, ומהשקלים הללו החדשי' מקריבין מא' בניסן ולמעל' תמידין ומוספין עד א' בניסן בשנה הבאה: ס"ג, ד, ה' בט"ו בו יושבין השולחנים בכל מדינה ומדינה להתבוע בנחת וכל מי שירצה שיתן יקבלו ממנו, וכל מי שלא נתן אין כופין; בעשרים וחמשה בו, ישבו במקדש, לגבות, וכופין מי שלא נתן וממשכנין ולוקחין עבוטו בע"כ ואפילו כסותו, ודוקא מי שחייב

בשקלים

ה אף על פי שאמרו אין ממשכנין נשים ועבדים וקטנים, אם שקלו מקבלים מידן[כה]. העכ"ום והכותי ששקלו, אין מקבלין מידן[כו]. ואין מקבלין מידן[כז] קיני זבין וזבות[כח] וקיני יולדות. וחטאות ואשמות, (אבל)[כט](יג) נדרים ונדבות, מקבלין מידן. זה הכלל כל שנידר ונידב[ל] מקבלין מידן. וכל שאינו לא נידר ולא נידב[לא](יד) אין מקבלין מידן, וכן הוא מפורש על ידי עזרא, שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו[לב]: **ו** ואלו חייבין בקלבון[לג]. לוים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא כהנים נשים ועבדים וקטנים. השוקל על ידי כהן, על ידי אשה על ידי עבד, על ידי קטן[לד], פטור[לה]. ואם שקל על ידו ועל יד חבירו[לו], חייב

תפארת ישראל

לא בשקרב קרבן כהנים בשותפות עם הצבור: כה) *מיהו צריכי' למסור לצבור יפה, כדי שלא יבוא קרבן צבור משל יחיד. ואף דמדאו' אין ממש בנתינת קטן, וא"כ מה מהני בשימסור יפה? עכ"פ כיון דמדרבנן פעוטו', מתנתן מתנה, הפקר ב"ד הפקר [כיבמות פ"ט ב'], ומהני אפי' לענין דאו': כו) דאינו נאמן למסור יפה יפה: כז) *מכותים, שלא להתחבר עמן; אבל בעכ"ום ליכא קרבנות זבין וזבות וכו' והו"ל חולין בעזרה דאפי' בדיעב' פסול, והיכא תני אין מקבלין דמשמע רק לכתחילה: כח) תורים ובני יונה שזבין או זבות מביאין: כט) *לא גרס' אבל, וקאי הך מקבלן מידן, דנקט בסוף, גם אחטאת ואשם, דמשום דאתו לכפרה אולי ישובו עי"ז הכותיי'. וכך כ' הרמב"ם: ל) *למזבח כעולה ושלמי'; וכ"ש חטאת ואשם שבאין לכפרה: לא) למזבח, אף שהוא נידר ונידב לבדק הבית: לב) ואע"ג דהאי קרא רק בבדק הבית כתיבי י"ל דאסיפא דקרא סמיך, דכתיב ולכם אין חלק, דהיינו בחיובי צבור שנקריב, וה"ה כל חיובי' שאינן לכפרה על חטא ידוע: לג) *[הוספה] [ועי' רפ"ב]. דמשום דלפעמי' יצטרכו הגבאי' להחליף חצי השקלי' על שקלי' שלמי', או איפכא וכדי שלא יפסיד ההקדש עי"ז, לככי תקנו דבין שיתן חצי שקל או שקל שלם, יתן דבר מועט יותר מחצי שקלו [אמנם לרש"י חולין דכ"ה ב' עיקר דין קלבון הי' רק בנותן חצי שקל, רק משום לא פלוג תקנו שאפי' ב' שנותנין שקל שלם יתנו ב' קלבונות]: לד) ר"ל בשבילן: לה) *אפי' הלוה להן; דאילו במתנה אפי' בעד בר חיובא פטו' מקלבון: לו) ר"ל ששקל שקל שלם, בשביל עצמו ובשביל

ר"ע מברטנורה

עם הצבור. והלכה שכהנים חייבים ליתן מחצית השקל ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום: **ה** מקבלין מידם. ובתנאי שימסרם לצבור לגמרי כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד: קיני זבים וזבות. תורים ובני יונה שזבים וזבות מביאות ובכותים בלבד מיירי דאין זבים וזבות בעכ"ום: כל שהוא נידר ונידב' מקבלין מידם. דתניא איש איש לרבו' את העכ"ום שנודרים נדרים ונדבות כישראל ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כ"ב) אשר יקריבו לה' עולה. שלמים מנין. תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנחות. היין. והלבונה. והעצים. תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: וכן הוא מפורש על ידי עזרא. כשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנ' עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם מה השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים: **ו** קלבון. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם (טו): השוקל ע"י אשה כו' פטור. כגון שהלוה להם דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבון ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם אפי' שוקל בשביל בר חיוב' פטור מן הקלבון כדלקמן: אם שקל על ידו וע"י חבירו. כשהלוהו מיירי ששוקל שקל שלם מחצית השקל

עיקר תוי"ט

אהכן. והא דהולך לומר דעובר בי"ם ומשום כו' שלא עברו לפני מטה אלא היה הולך ועומד על הפתח כפרש"י בחומש ועתוי"ע: יג) **אבל** כו'. זה גי' הר"ב אבל הר"מ לא גרס אבל וה"ג והעולה כו' נדרים מקבלן מידן וכו' וז"ל ולפיכך מקבלין מהן העלות ולאמות לפי שכיון שהוא נתכוין בכפרה אולי ישוב: יד) **כל שאי"ן** כו'. פי' למזבח אע"ג דנ"ו לבדק הבית אין מקבלין מידן וכ"ה מפו' כו' וז"ל בירו': (טו) כלו' כ"כ הר"מ קלבון כו' שחצי השקלים הכל צריכין לפי' כו' ומצרף שקל בב' האחין יתן לו תוספת על שקל אבל הוא לא הזכיר הכרע. ורש"י כ' הכרע וי"א הלוף שאין ב' האחין יולאין בשלם בלא חילוף מועט. מבואר דפי' הכרע

גרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ועבדים(טז) וקטנים(יז). כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו(יח), שוב אינו פוסק(יט)(ט). ואין ממשכנין את הכהנים(כ), מפני דרכי שלום(כא): ד אמר רבי יהודה, העיד בן בוכרי ביבנה, שכל כהן ששוקל אינו חוטא(כב). אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, לא כי, אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא, אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן, וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל, הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו(כג), היאך נאכלים(כד):

ה אף

ר"ע מברטנורה

מת"ד שאין ממשכנין את הלוים דכתיב (שמות ל') כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה ולוים לא היו נמנים מבן כ' שנה: אבל לא נשים. ונתנו איש כופר נפשו (שם) כתיב ולא אשה: ולא עבדים. דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות: וקטנים. אפי' הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים: שוב אינו פוסק. אביו משהתחיל ואם מת אביו הוא שוקל על ידי עצמו: ואין ממשכנין את הכהנים. ואף על פי שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם הולקים להם כבוד (י) ושומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם וכו' נמי יעכבו ולא יתנו בית דין מתנה עליהם שיהיה להם חלף עבודתם כמו שנותנים מתרומת הלשכה לשאר עושי מלאכת הקדש כדמפרש לקמן: ד כל כהן ששוקל אינו חוטא. ואע"פ שאינו חייב לשקול(יא). וסד"א אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד קמל"ן דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו מחצית השקל לצבור לגמרי. ולא חיישינן שמא לא יגמור למסרו יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. וקרא דכל העובר על הפקודים דריש ליה הכי. כל העובר בים סוף דהיינו כהנים לוים וישראלים שכלן עברו את הים על הפקודים בין אותן שנמנו לבדן (יב) בין אותן שנמנו עם ישראל יתן תרומת ה' ואע"ג דבפרשת אלה פקודי כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' לשש מאות אלף ושלשת אלפים וכו'. ההוא בתרומת האדנים הוא דכתיב. ובאותה תרומה לא היה שבט לוי אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהנים לוים וישראלים: לעצמן. להנאתן. ולאו הרבה היא דדוקא במנחת כהן לבדו אמר קרא כליל תהיה ולא באותה שיש לו בשותפות עם

תפארת ישראל

טז) היינו עבד כנעני דחייב רק במצות שהאשה חייבת, אשה נתמעטה מדכתיב איש, ולפיכך אפי' יש להן פטורי', אבל עבד עברי כשיש לו חייב, ובאין לו הרי הוא כשאר עני שבישראל. ובעבד כנעני, היינו אפי' בזה לו שנתן לו אחד מתנה ע"מ שאין לרבו רשות בו: יז) כל שהוא פחות מבן עשרי' קרוי קטן, ואפי' הביא ב' שערות. וכל אלו לא משכנוס, משום דפטורי' מן התורה: יח) ר"ל בשבילו: יט) *ואפי' מת אביו שוקל אפטרופסו, דנשתעבדו הנכסי': כ) בשביל שקליהן: כא) *שהשקלים הם לקרבנות צבור, והכהנים הם המקריבים, ראוי להלוק להם כבוד, דאם לא, אתו לאנצויי בהדי הממשכן. והתנו ב"ד שאם גם לא יתנו, אעפ"כ יהי' להם חלק בקרבנות חלף עבודתם: כב) *דס"ל דפטו' מלשקול, וסד"א דמשום הכי להסור מלשקול, דשמא לא ימסרנה יפה ויהי' קרבן צבור בא משל יחיד, קמ"ל דלא חיישי'. ואע"ג דנשים ועבדי' וקטנים נמי פטירי, ואפ"ה לא אצטריך לאשמעינן דאינן חוטאים, אלא מותרים לכתחילה [כמ"ש]? התם מפורש פטור שלהן בקרא דכתיב איש, ולפיכך ודאי ימסרו לצבור יפה, משא"כ כהן סד"א שיטעה לומר שהוא בר חיוב, ולא ימסור יפה: כג) והרי גם הכהו מנח' מקרי [כמנהו' דמ"ו ב'] ותוס' מנחו' דק"ב ב' ד"ה כל]: כד) ש"מ דאין אנו חייבי' בשקל; אבל באמת טעו, דכליל הסי' היינו בקרבן יחיד, אבל לא

עיקר תוי"ט

ט) שוב אינו פוסק. שאומרין לו מאחר שנתת עליו הכנה בעבירה והעמדת עליו ואת המצוה תן עליו תמיד עד שיגיע לך ולא תפסוק. הר"מ. ונראה מדבריו דלאו דוקא אביו ועדיין הוא קטן דאין חייב עליו דלא הר"ב ולולי הר"ב ה"ל שמחייב אף על נכסי האב ובפירושו ובתוי"ט: (י) וה"ל דהיינו ד"ש שאם לא נחלוק להם כבוד אתי לאנצויי: (יא) כדמפ' בגמרא ביתו' דכתיב כו' העובר כו' כל העובר על הפקודים יתן ובמ"ב הר"ב לעיל גבי לוים ולוהו מ"ד שהעבר הוא ניהו בן בוכרי דהגא. דכהנים ולוים שוין וה"נ הומ"ל כל לוי אלא משום דלא מלי למימר שדורשין כו' לעצמן. הו'. (יב) והכי בני אהרן התפקדו כו' כדכתיב ואלה שמות בני

אהרן

ועושין כל צרכי הרבים ו), ומציינין את הקברות ז), ויוצאין אף על הכלאים ח): ב אמר רבי יהודה, בראשונה ט) היו עוקרין ומשליכין לפניהם י), משרבו עוברי עבירה יא), היו עוקרין ומשליכין על הדרכים יב), התקינו שיהיו מפקירין כל השדה כולה: ג בחמשה עשר בו, שולחנות ז) היו יושבין יג) במדינה יד). בעשרים וחמשה ישבו במקדש, משישבו במקדש התחילו למשכן טו, ח). את מי ממשכנין, לויים, וישראלים, גרים

תפארת ישראל

שאובין אם נתמעטו ממ' סאה; כדי להטהר לפסח: ו) *שגומרין דיני ממונות ונפשות וחייבי מלקיות, ופדיית ערכין וחרמין, והקדשות, והשקאת סוט', ושריפת פרה, ורציעת עבד, וטהרת מצורע, ופותחין בורות לשתיית הקיץ. וכל הדברים הללו אם היו תלויין, ב"ד מזרזין להשלימן עד אותו יום מדקרוב לסוף שנת התורה: ז) *שסופכין סיד כמות סביב הקבר, שיהי' לסימן שלא יאהילו עליו; דמשום דבימות הגשמים נמוח הסימן שעשו אשתקד, להכי צריך לחזור ולתקנו: ח) נקט אף, דר"ל אף שכבר הזהירו על הכלאים בר"ח, אפ"ה יצאו השתא לראות אם נזהרו העם בהכרזה: ט) *[עהעדעס], אם מצאו השלוחין כלאי' בט"ו אדר, שלא נזהרו העם בזריעה, היו וכו': י) לפני בעלי השדות, כדי לביישן: יא) שהיו מלעיבין בהשלוחין ושמחין, שאחר שהלכו השלוחין היו נותנין העשב הנעקר לבהמתן; להכי היו עוקרין וכו': יב) ועדיין היו שמחין, מדניכשו השלוחין שדותיהן ממין האחר; להכי חזרו והתקינו וכו': יג) *כדי לתבוע בנחת, וכל מי שיתן יקבלו ממנו; אבל אין כופין עדיין: יד) *ר"ל בירושלי'; וי"א דר"ל בכל ערי ישראל: טו) את מי שלא נתן שקלו עדיין:

היינו

ר"ע מברטנורה

ומשלימין אותן לשיעור אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר: ועושים כל צרכי רבים. כגון דיני ממונות (ד) ודיני נפשות ודיני מכות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות והשקאת סוטה (ה) ושריפת פרה ורציעת עבד עברי וטהרת מצורע ושולחין לפתוח בורות של מים מכונסים כדי שיהיו מצויין לעם לשתות מהן בימות החמה דכל הנך צרכי רבים נינהו: ומציינין את הקברות. שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושים טהרות. והציון הוא שממחים סיד ושופכים אותו סביב הקבר. ובימות הגשמים היה הסיד נמוח. וצריך לחזור ולציינו: ויוצאים. שלוחי בית דין: אף על הכלאים. ואף על פי שכבר הכריזו עליה באחד באדר לא היו סומכי' על ההכרזה דשמא לא עקרוה בעלים והיו הם יוצאים ועוקרים אותה: ב היו עוקרים ומשליכים לפניהם. לפני בעלי השדו' כדי שיתביישו והיו בעלי שדו' שמחים שמנכשי' להם שדותיה' ועוד שהיו נותני' אותן לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכי' אותן בדרכים ועדין היו בעלי שדות שמחי' שהיו מנכשים להן: התקינו שיהו מפקירין כל השדה. דהפקר בית דין הפקר (ו): ג במדינה. בירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לאנשים שמביאים כל א' ממטבע מדינתו ואינו יודע כמה מהם יוצאים למחצית השקל: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבים במקדש כדי שימהרו להביא ורמב"ם פי' שבכל ערי ישראל קרוין מדינה ובעשרים וחמשה בו היו יושבים במקדש בירושלים: התחילו למשכן. מי שלא הביא שקלו: את מי ממשכנין לוים. להפוק

מת"ד

עיקר תוי"ט

ציירות תו'. ומש"ה לא הולכך לפ' כן בכלאים דתני איידי דשקלים דפשיטא הוא: (ד) יכו' והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוכך ולא נתעסקו בו שמזרזין ומנהיגין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מהלי חודש אדר. הכ"מ. ובודאי מי שהיה זכית והקדים לעשות הכי זה משובח: (ה) והכ"מ נסתפק מל' הכ"מ שכ' דבודקי' על הכלוי' לשתו' כו' דאלו להשקותה לא היו ממהרים אותה. עד ע"ו באדר אלא בכל יום משקין אותה אבל בפי' אין נכ' כן אלא דהשקא' עצמה נמי. וז"ל הכ"מ ב"ד נפנין לחפש על צרכי צבור כו' ההקדשו' כו' ונוטים כו' כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלים לחזק את בית אלהינו: (ו) דכתיב כל אשר לא יבא לשלשת ימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו וכו': ז) שולחנות. שלחן שם לשולחן שלפני השולחני במקנה עליו וכך קורין למלפני שלחני בכל המשנה: ח) למשכן. כלו' שמוציאין השבוע מביתו. תרגום אם חבול תחבול. אם משכנא תמשכן. הכ"מ ונ"ש מביתו היינו שלוקחים בעל כרחו ואפי' כסותו ואין כאן משום בהון שעמוד דהכא מלות גבוה עליו ומשא"כ פריעת בע"ח אע"ג דנוי מלוה היא אין למדין ממנה למלות גבוה:

שנ

מסכת שקלים.

פ״א באחד באדר, משמיעין על השקלים[א] א). ועל הכלאים[ב]. בחמשה עשר בו, קורין את המגילה בכרכין[ג], ומתקנין את הדרכים[ד], ואת הרחובות[ד], ואת מקואות המים[ה], ועושין

ר״ע מברטנורה

פ״א באחד באדר משמיעין על השקלים. ב״ד שולחים בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן. לפי שבאחד בניסן צריך להביא קרבנות צבור מתרומה חדשה דכתיב (**במדבר כ״ח**) זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה. חדש והבא קרבן מתרומה חדשה. וילפינן חדשי השנה דהאי מראשון הוא לכם לחדשי השנה (**שמות י״ב**) הילכך מקדימין שלשים יום דהיינו מאחד באדר להכריז שיביאו שקליהם: ועל הכלאים. מכריזין שימעטו הזרע שאחר עד שלא יהא בו רובע קב לסאה כדתנן בפ״ב דכלאים כל סאה שיש בו רובע קב ממין אחר ימעט ורבותינו פירשו דלאחר שגדלו הזרעים אפילו אחד באלף צריך לעקור הכל דכל חד וחד לחודיה שרי. ונאסרו על ידי התערובות לא שייך בהו בטול (ב) דדוקא בשמין אחר מעורב בשעת הזרע אין צריך כי אם למעט דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זורע כלאים אלא מפני מראית העין בעלמא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו בטול וצריך לעקור את הכל ולא ישייר אלא אחד מהמינים: **בחמשה** עשר בו קורין את המגילה בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. איידי דבעי למתני דבחמשה עשר באדר שלהנות יושבין במדינה תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום (ג): ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות. שהדרכים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף מתקנים אותם בשביל עולי רגלים ואית דמפרשי בשביל הרוצחים המכים נפש בשגגה שיוכלו לנוס מפני גואל הדם כדכתיב (**דברים י״ט**) תכין לך הדרך: ואת מקואות המים. אם נתרבה בהן טיט מנקין אותן ואם נחסר שיעורן ממשיכין להן מים שאובים

ומשלימין

תפארת ישראל

פ״א א) *ב״ד מכריזין בכל גבול ישראל שיביאו כל א׳ מחצית השקל שחייב למקדש כל שנה ושנה; ומהשקלים הללו החדשים מקריבין מא׳ בניסן ולמעלה התמידין ומוספים עד א׳ בניסן בשנה הבאה [**ולרמ״בם** פ״א משקלים, הי׳ מחצית השקל ונטבע מכסף נקי. שהי׳ משקלו ק״ס שעורו׳ בימי משרע״ה; אלא שאח״כ הוסיפו הסנהדרין שיתן כל א׳ כסף נקי במשקל קנ״ב שעורות. ולש״ך [י״ד ש״ה] שיעור השקל לפי מעות שלנו שבה או ששה [זילבערגראשען]. **אמנם** להכי מכריזין ל׳ יום מקודם, דזהו זמן ב״ד, שנותנין לאותו שאין לו, שישתדל לו בתוך הזמן מעות לשלם השקל: ב) *משום דהו זמן זריעה, לכן מכריזין להזהיר הזורעים שיבררו התערובות מהזרעי׳, כדתנן כל סאה שיש בה רובע [הקב] ממין אחר ימעט, דר״ל אם יש בזרע תערובות חלק כ״ד, צריך למעט אותו שנתערב משיעור הזה, ואח״כ יזרע. מיהו זרעים שצמחו כבר בתערובות, צריך לתלוש מין הא׳ כולו דאע״ג דכלאי זרעים מותרים באכילה אסור לקיימן במחובר. [**ולא** בטל ברובו? ה״ט משום דכל דכל חד וחד לשהי׳ שרי; ורק ע״י התערובות נאסרו, ככלאי זרעי׳ או בגדים דנאסרו משום שערובות ממשות אף דליכא טעמ׳, לא בטלי זה בזה; משא״כ בשר בחלב דצריך נ״כ שיתן טעם, כל היכא דליכא טעמא שרי. מיהו קודם זריעה, כיון דבשעה שנתבטלו ליכא עדיין איסורא כלל, מדאור׳ ברובא בטל, ומדרבנן צריך שלא יהי׳ חלק הכ״ד מהזרע כך נ״ל פי׳ הר״ב שנרא׳ תמוה —. אמנם לפענ״ד דלהכי כשנזרע צריך לעקור מין א׳ כולו ולא בטיל, דכל מחובר הו״ל קבוע ולא בטיל [כרשב״י גיטין דנ״ד ב׳]: ג) *אם המוקפין חומה מימות יהושע. ונקט מגילה ואינך הכא, דכולהו בט״ו, איידי דבעי למתני במ״ג דבט״ו שולחנו׳ יושבין: ד) *שנתקלקלו בימות הגשמי׳, מתקנין אותם לעולי רגלים שיעלו בניסן; או למי שנס לעיר מקלט, דבעינן שיהיו אינשי נפי יחד, והאפשר טפי שיהרג ההד בשוגג: ה) לנקותן מרפש ולהמשיך להן

שאובי׳

עיקר תוי״ט

א) השקלים. אם לומר הכתוב עליהם זה יתנו כל העובר על הפקודים ר״מ: (ב) ובשר בחלב בלאו דגלי קרא בהדיא דבטל בכ״ע דהכי ביטל היינו דליכא נתינת טעם ניחא דליכא נמילף משום דחידוש הוא דלא נלמד בכבוש אלא דוקא במבושל: (ג) כלו׳ לפני לא תני דבי״ד בו קורין שלא

צירוס

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

מרור וכריכה היה שותה צנצנת מים המין שהיא רפואה בדוקה להעביר מיד שרף החד והקשה של המרור והתריין, והביא ראיה מהגמרא פסחים קט"ז א' קפא דכולהו חמימי] : מ"ז ח' ואחר כל הסעודה אוכל ממצת אפיקומן השמורה תחת הכסת כזית זכר לפסח הנאכל על השובע בהסבה בלי ברכה ויהיה זהיר לאכלו קודם חצות, וגם הלל יקרא קודם הצות [ובשכח אפילו אמר הב לן ונברך יאכל לאפיקומן בלא ברכת המוציא, משא"כ לאחר בהמ"ז יאכל ויברך המוציא ויחזור ויברך ברכת המזון. ובכבר בירך בפה"ג לרב"י לא יאכל אפיקומן ויסמוך על המצה שאכל תוך הסעודה, ולהאחרונים יאכל ויברך בהמ"ז בלי כוס, ובשכח עד אחר הלל ישול ידיו ויברך המוציא ויחזור ויברך בהמ"ז ויאמר הלל הגדול על הכוס, ובנאבד אפיקומן יאכל כזית אחד ממצה שמורה אחרת] ואין לאכול אפיקומן בב' מקומות אפילו בחדר אחד, ובהתחילו לאכול כבר אפיקומן ונרדמו כל בני החבורה ונעורו אינם אוכלים, משא"כ נרדמו מקצתם או נתנמנמו כולם או אפילו נרדמו כולם והוא קודם שהתחילו אפיקומן אפילו היה תוך הסעודה, אין בכך כלום, ואחר אפיקומן לא יאכל שום דבר [ובדיעבד אם אוכל א"צ לחזור ולאכול אפיקומן] ולרמג"א אסור גם כן לשתות, ולרח"י מותר, ומוזגין לו כוס שלישי לבהמ"ז [ובאין הכוס נקי צריך שטיפה והדחה] ומצוה לחזור אחר זימון, ובעה"ב מברך אפילו ביש לו אורח ומברך בהמ"ז ובפה"ג ושותה בהסיבה. פותחין הפתח ואומר שפוך חמתך ואח"כ מוזגין כוס רביעי ומתחיל לא לנו וגומר ההלל ויהללוך [והגדול שבהן אומר הודו, ולכה"פ קטן לא יאמר לכתהלה הודו, אבל אנא מותר] והלל הגדול, נשמת וישתבח עד מלך מהולל בתשבחות ופיוטים דואמרתם זבח פסח כו' ושותה בברכה, בהסיבה, ואחריו ברכה אחרונה, ולא ישתה בין שלישי לרביעי, ולא ישתה אחר רביעי יין ושאר משקים, ולח"י דוקא המשכרים, ולאקריצען וטהע וודאי מותר, ובתאב הרבה יכול לשתות כוס חמישי ויאמר עליו הלל הגדול [בלא אמרו כבר על כוס ד'] : מ"ט תפסח אחר חצות הו"ל כשאר נותר דגזרו עליו טומאה שהוא ראשון, שלא יתעצלו ולפיכך כשהוא כביצה מטמא ידים, וכן הפיגול, בזמן המקדש כשאכל מבשר החגיגת י"ד היה מברך בא"י אמ"ה אקב"ז על אכילת הזבח, ואוכל, ואחר כך היה מברך על הפסח בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל, ואין ברכות האלו פוטרות זו את זו :

נשלמה מסכת פסחים

תפארת ישראל

להקריב בנחת; והא חגיגה בזריקה, דהיינו ככל הקרבנות, שעומד עם מזרק הדם מרחוק ממזבח, וזורק הדם מרחוק למזבח; רק ר"י ס"ל דזריקה בכלל שפיכה, ואם שפך אותו שאמר' תורה לזרוק, יצא; אבל אם זרק הנשפך, לא יצא, להכי ברכת הפסח שעבודתו כשירה גם בחגיג', פוטרת ברכת החגיג', ולא איפכא; ור"ע ס"ל דבכל א' אם שינה עבודתו לא יצא, להכי אין אחת פוטרת חברתה:

נשלמה מסכת פסחים:

עיקר תוי"ט

תמיהא דהא כל קרבנות בזריקה מרחוק כו' וכה"ג דליי מצד זריקה בכלל שפיכה ואם נתן הנזרקים בשפיכה יצא. אלא שפיכה בכלל זריקה ואם נתן הנשפך בזריקה לא יצא. ולפיכך ברכת הפסח פוטרת ושל זבח אינה פוטרת ור"ע ס' דנזרקים בשפיכה נ"כ לא יצא ולפיכך לא זו פוטרת כו'. גמ':

נשלמה מסכת פסחים:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

ס"א· אסור לאכול פת [דהיינו מצה עשיר', (מצה מפוררת ומבושלה) דמצה שיוצא בה בליל' אסור כל יום י"ד וכן המנהג שלא לאכול חזרת ופירות וזה גם ביום א' דפסח כדי לאכול הזרת והרוסת לתיאבון] משעה עשירית ולמעלה כדי שיאכל מצה לתיאבון, משא"כ פירו' או ירקות מעט מותר, ובאיסטני' שאפי' מעט מזיקו באכיל', אפי' זה אסור; וביין דדין לריפוק שהרבה מותר דגורר תאות דאוכל [ולא ישתה כ"כ עד שיהא שבע] ומעט דמיסעד סעד אסור; וכשתחשך יאכל מיד ואפי' הוא בבה"מד ימהר ויקום שלא ישנו התינוקות, והקידוש דוקא משתחשך, ויסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כחו, וישב בדרך חירות בהסבת שמאל ואפי' עני המתפרנס מצדקה ימכור מלבושו, או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לד' כוסות ושיעור הכוס רביעית ואפי' נשים חייבות בזה: **ס"ב·** מוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו ומברך שהחיינו, ובשבת אומר ויכולו, ובמ"ש יקנה"ז, ושותה בהסיבה ואם שכח להבדיל ולא נזכר עד שהתחיל הגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל, ואח"כ יבדיל, ואפילו באמצע סעודה אם נזכר יבדיל, ולא ימתין אחר הסעודה דכיון דאסור להוסיף על הכוסות צריך שיבדיל על הכוס דהלל, וא"א ב' קדושות על כוס א', ורק קידוש והבדלה דענין א' שרי, מידא כלא נזכר עד אחר בה"מז, אפילו הבדלה והלל על כוס א' שרי: **ס"ג ד' ה' ו'·** מביאים לפני בעה"ב קער' שיש בו שלשה מצות ומרור והרוסת למצוה מדרבנן זכר לטיט וכרפס או ירק אחר שטוב חי ומבושל שמברכין עליו בפה"א, ונוהגין ליקח פעטרזיליע וחומץ או מי מלח [ובשבת יעשה מי המלח מע"ש, ובדיעבד מותר לעשות מי מלח מעט], ובשר צלי וביצה זכר לפסח ולחגיגה, ויסדר הקער' בענין שא"צ לעבור על המצוה, הכרפס למעלה וההומץ סמוך לו יותר מהמצה, והמצות כהן לוי וישראל ממרור ותרוסת, והם קרובים יותר מבשר וביצה [ובזמן המקדש גופו של כבש הפסח ובשר חגיגה של יום י"ד], ויגבי' הקער' שיש בה המצות ויאמר בקו"ר הא לחמא עניא עד מה נשתנה [ויתרגם אותו בלשון שמבין וכן כל הגדה כר"י לונדרי], ואח"כ מוזגין לו כוס שני, כדי שישאלו התינוקת, ואומרים, מה נשתנה, ואם אין בן אשתו שאלתו, ואפילו ת"ח שואלים זה את זה, ואם לאו הוא שואל את עצמו ואח"כ אומר עבדים היינו וקורא כל הגד' וכשיגיע למצה זו צריך להגבי' להראותה למסובין לחבבה עליה ויגביה הפרוסה לחם השני, וכן כשיגיע למרור זה, וכשיגיע ללפיכך מגבי' כל א' הכוס עד שחותם גאל ישראל; וכשמגיע לדם ואש ותמרות עשן ודצ"ך, עד"ש, באח"ב בכלל ובפרט, הכל י"ג פעמים, יזרוק מעט מן הכוס באצבע [למנהיגים באצבע הקטנה זרת, ולמג"א בקמיצה, ולד"מ באצבע]; ויהיה המצה מגולה בשעה שאומר הגדה עד לפיכך שאוחז הכוס שאז יכסה המצה; וכל שלא אמר ג' דברים הללו בליל ט"ו לא יצא ידי חובתו, **פסח**, על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, **מרור** על שם שמררו את חיי אבותינו במצרי', **מצה**, על שם שנגאלו, ודברי' אלו נקראו הגד' ובכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר ואותנו הוציא משם, ועל דבר זה צות' התורה וזכרת כי עבד היית כלו' כאילו אתה בעצמך הייתי עבד ויצאת להירות· — ובהגיע לגאל ישראל שותה כוס שני בהסיבה ומברך בפ"הג [ולא יברך ברכה אחרונה עד אחר האחרון] ויטול ידיו ויברך ענט"י ויקח המצות·הפרוסה בין ב' השלימות ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה ביחד כזית מכל אחד ויאכל בהסיבה; ואח"כ יקח כזית מרור ומשקע כולו בחרוסת ומנערו בלי שיהי ויברך אח"כ על אכילת מרור ואוכל בלא הסיבה; ואח"כ נוטל המצה השלישית ובוצע ממנה לכריכה עם מרור [הריין] ואומר זכר למקדש כהלל כן עשה הלל בזמן שבה"מק קיים היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל וכו' [כן שמעתי מפה קדוש של ע"ר, מרן רבן של ישראל וצ"ל בשעה שנתן הסדר וכרט"ז וכן ראיתי שבשעה שבצע מצה האמצעית לשתים, היה משלשלה במפה לאחוריו על שכמו, ואמר, לקיים מה שנאמר משארותם צרורו' בשמלותם על שכמם, וכן ראיתי כשהגיע לפסוק שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה, היה גומר הפסוק ואמר, ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, ואומר לך בדמיך חיי בדמיך חיי [כי ערום וערי' היא שהיו ערומים מהמצות, ולא היה בידם זכות לגאול ונתן ה' להם ב' מצות דם מילה ופסח], וכן ראיתי שהי' לו לקערת הסדר ארגז יפה מאד קטן בנוי לתלפיו' תחתיי', שניי', שלישי' ובהם היו מונחים הג' מצות, ולמעלה היה כעין גג עם מעקה סביב, ובתוך הגג היה קבועים כמה כנים ועל כל כן וכן היה מעמיד כל כלי כסף שלו, להשתמש בהם לסדר, והי' נתון באחת הכרפס, ובאחת המרור, וכן השאר, ובכף של כסף היה מושיט הכרפס והשאר לבני הבית, והי' מתרגם כל הגדה כר"י לונדרי, ודרשה לאומרה בהתלהבות גדולה, ואחר אכילת

מרור

יאכלו(נב) כו), כלן, לא יאכלו(נג). רבי יוסי אומר נתנמנמו(נד) יאכלו, נרדמו לא יאכלו(נה): ט הפסח אחר חצות, מטמא את הידים(נו). הפגול(נז) כט) והנותר(נז), מטמאין את הידים. בירך ברכת הפסח(נח) ל), פטר את של זבח(נט). בירך את של זבח(ס), לא פטר את של פסח, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר לא זו פוטרת זו, ולא זו פוטרת זו(סא):

נשלמה מסכת פסחים:

תפארת ישראל

נב) *הן עכשיו כשיקיצו: נג) דנראה' כאוכלין הפסח בב' מקומות ואע"ג דאכילת פסח מצו' דאו', יש כח ביד חכמי' לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה [כיבמות צ' א']: נד) *[שלוממערן], דקרי לי' ועני ולא ידע לאהדורי סברא; דהיינו כששואלין אותו איה הנחת כלי זה? לא ידע להשיב; ואם שואלין אותו הנחתו במקום פלוני? משיב הן!: נה) *ר' יוסי ארישא נמי קאי, דגם במקצתן דוקא בנתנמנמו יאכלו; אבל בישנו, שנשתקעו בשינה לא יאכלו כשיעורו כשיקיצו; וה"ה בנתנמנמו כולן יאכלו, והכי קיי"ל. מיהו דוקא בנשתקעו בשינה אחר שהתחיל לאכול האפיקומן, אבל שינה שקודם לכן לית לן בה [תע"ח]: נו) *מדהו"ל נותר גזרו שיטמא את הידים; כדי שלא יתעצלו באכילתו: נז) *באמר השוחט הקרבן בשעת שחיטה, ששוחט על מנת לזרוק דמו לאחר זמן הראוי לזריקתו; או על מנת להקטיר ממנו חוץ למקדש, או חוץ לזמן הראוי להקטרתו, דבר הראוי להקטיר ממנו; או על מנת לאכול ממנו חוץ למקום הראוי לאכילתו, דבר הראוי לאכול ממנו; וכמו כן באמר להקטיר או לאכל חוץ לזמנו או חוץ למקומו, בשעת קבלת הדם או בשעת הולכת הדם למזבח או בשעת זריקתו [ועי' תוס' ב"מ דמ"ג ב' ד"ה השתא]; בכל אלו נקרא פגול, שגזרו רבנן טומ' על הקרבן המפוגל, משום חשדי כהונה שחשודי' לפגל ולהפסיד קרבן אדם ששונאי' אותו, לפיכך גזרו שיהי' כל בשר נבילה מהקרבן, ראשון לטומא', וכל הנוגע בנבילה ממנו, יהיו ידיו טמאות עד שפרק, ויהי' צריך לטבול ידיו קודם שיגע בקודש. ומדגזרו עליו טומ' לא יפגלו, דטהרות חמירא להו טפי משפיכות דמים [כיומ' כ"ג ב']: נח) *והיא אשר קדשנו במ"ול על אכילת פסח: נט) ה"נ לברך באכילת חגיג': ס) *והיא אשר קדשנו במ"ול על אכילת חגיגה: סא) *כ"ע ס"ל דדם פסח בשפיכה, שמסמיך המזרק לקיר המזבח ושופך הדם להקיר

ר"ע מברטנורה

פסח (כו) ואחר אותה מצה אין נפטרין מגנה באכילת דבר אחר: ישנו כולם לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחיהן וישנו כולן שוב לא יאכלו דנראה כאוכל בשני מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתם מלאכול עוד. וחשיב ליה כאכילת שתי מקומות ואומרא בעלמא הוא והוא הדין נמי למצה בזמן הזה: ר"י אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי דאמר תנא קמא ישנו מקצתן יאכלו ואתא ר"י למימר הני מילי אם נתנמנמו שלא נשקעו בשינה (כז). אבל אם נרדמו מקצתן לא יאכלו אלו הנרדמים לכשיעורו משנתם. והלכה כר"י: ט הפסח אחר חצות מטמא את הידים. דהא נותר הוא מחצות ואילך(כח) ורבנן גזרו על הנותר שיטמא את הידים כדי שלא יתעצלו באכילתו ומנלן דפסח לאחר חצות הוי נותר דכתיב בפסח (שמות י"ב) ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: ברכת הפסח אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח: ברכת הזבח אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. וזבח האמור כאן. הוא חגיגת יום ארבע עשר והלכה כרבי עקיבא:

נשלמה מסכת פסחים:

עיקר תוי"ט

מצוה אינו מעכב וכ"כ הרע"ב: (כה) משום דעבידי אכל לפסח בזמן בה"מק קיים הרע"ב. ולא איצטי' לתנא דמתני' לאשמעינן כו' כיון דלא כפיה טעמא בקל יכול עבוריה טעם מצה. אבל פסח דכפיה טעמיה ולא מצי עבוריה ה"א לית לן בה קמ"ל. גמ': כו) יאכלו. פי' אותן שישנו יאכלו לכשיקיצו. הר"ב: (כז) כגון דקרי ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר. גמ' ועתוי"ט: (כח) ובגמ' דמתני' כראב"ע היא דס"ל דזמן התורה אינו נאכל אלא עד חצות כדיליף להו מקראי דלר"ע אלא מגזירת חכמים כו' לא הוי נותר ועתוי"ט: כט) הפגול. משום חשדי כהונה שלא יפגלוהו בכוון להפסיד את הבעלים גזרו עליו טומאה גמ': ל) ברכת הפסח. כ"ע ס"ל דמתני' ס' דפסח בשפיכה היא מעומד על היסוד או בזריקה והושך בנחת כו'
ומתנות

בין הכוסות(כג) הללו אם רוצה לשתות ישתה(מט). בין שלישי לרביעי לא ישתה(נ): ח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן(נא). ישנו מקצתן,

ר"ע מברטנורה

נשמת כל חי (כא). והיא דאמרי יהללוך ה' כל מעשיך (כב) ונהגו למימרינהו לתרוייהו: בין שלישי לרביעי לא ישתה. שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל. ואם תאמר כבר משוכר הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה. יין שבתוך המזון אינו משכר (כג). ושל אחר המזון משכר: ח מפטירין. אני שמעתי לשון ופטירו בשפה (תהלי' כ"ב) כלומר פותחין ואומרי' ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן. באפיקו מנייכו, כלומר הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר לא פת ולא שום דבר גזיר' דלמא אתי למיכל מן הפסח בשני מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומו הראשון שרי ובלבד שלא יעקר מחבורה זו לאכלם עם חבורה אחרת. ואית בגמרא מאן דפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אפיקו מיני מתיקה דלאחר שאכלו את הפסח אין נפטרין מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות שרגילין לאכול לקנוח סעודה ואפילו במקומן שלא יאבד טעם הפסח מפיו וכן עקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. שצריך שיאכל כזית מצה באחרונה בזמן שאין

תפארת ישראל

אחר ישתבח באותה ברכה עצמה [ת"פ]. ואחר יהללוך, מיד ישתה כוס ד' ויברך ברכה אחרונה, ואח"כ יאמר שאר הפיוט' [רמ"א שם]: מט) *ולא חיישינן שישתכר, ולא יאמר הגדה, דשתוי' שבתוך האכילה אינו משכר [אמנם נ"ל כמו דמחלקינן בעלמא בין שתוי לשכור [כא"ס נ"ע] כמו כן מחלקינן הכא, הוקא בשתוי' קצת יותר מרביעית, אם הוא בתוך האכילה אינו משכר; אבל בשכרות, דהיינו שתיי' מרובה, ודאי אפי' בתוך האכילה משכרת. וכאשר יעיד הנסיון, מיהו לא חיישי' שישתה כל כך בתוך הסעוד']: נ) *שלא ישתכר ולא יהי' יכול לגמור ההלל: נא) *כתב רבינו במעשה ה', ששני המלות מפטירין ואפיקומן, יווניות הם; [אפטיר] טעימה בלשון יון, [ואפא קומן] ר"ל אחר הטומן, של פסח, כדי לקנחו משפה. ואני שמעתי דבלשון יון [פטיירא] הוא אכילה [ועפי פאגאן] ר"ל אחר הסעודה ובלשונינו הוא [דעססער], אי [נאכטיש], וכן פירות ומגדים שאוכלים אחר הסעודה [ונ"ל דלצ"ג דגלה שהמלות נשתנו הכנה ממה שהן במקורם בלשון יון? אבל חז"ל שהם הם בעלי לה"ק כמצ"ש ריש תרומ' כך דרכם בקדש, שכשקבלו מלה יוונית לתוך לשונינו הקדושה. הכריחוה להתיהד תחלה, לכן שנו המלה ממקורה בכוונה, והשוו לקרותה בלשון אחר, דהיינו כפי הגלות לבלבלה ע"ש דרך לשונינו הקדושה, כדאמרי' [שבת דע"ז ב'] זכנא דרך גג, מתכילתא מתי תבלא דא. וכמו כן לקיון כפ"ד דב"מ, ביוונית נקרא לקימילא, וקראוהו רבינן לקיון ... אי סימן כדברי בני הרב המופלג מהו' משה מרדכי שלי"ט; וכמו כן המשם, נקרא בלשון יונית הוומסס, ושנו לקרותו המסס, על שם העברי כאמוש מסס: וכמו כן לרמון, שנקרא בלשון יון טרקלוס, השנו שמו לקרותו טרקלין, נוטריקון טרוק גלי, ר"ל כתה סתום [וצי' מ"ש עירובין פ"ו בבועז סי' לא]. וכמו כן הכא קראו מלת פטיירא, ועשו ממנו השביל בעצרים ולמכו אין מפטירין, כדי לפרשו על דרך הנפטר מחבירו, ומלאכוהו גם בלשון הקודש, ולא פטר יהוידע [ד"ה כ"ג]; וכמו כן מלות עפי פייגלן השיבוהו לקורא לפיקומן, כדי שיהי' נלוט לנוטריקון אפיקו מן, ר"ל תוציאו מזון רק ועונג כמו מן, ושמור זה —]. וקאמר התנא הכא דאסור לאכל שום דבר אחר אכילת הפסח. וה"ה בזה"ז אסו' לאכול שום דבר אחר כזית מצה שאוכל בסוף הסעודה. וכמו כן אסור לשתות שום משקין אחר הד' כוסות מה"ע. וי"א דטעם אסו' השתי', כדי שלא להעביר טעם המצה [והמנהגי הרי כבר עבר ע"י ב' כסי בתראי]? אמנם עיקר טעם איסור השתי' כדי שלא שישתכר וימנע מלספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שנה; לפ"ז משקה שאינם משכרת רשאי לשתות:

עיקר תוי"ט

והוא ובדתניא כו' וקשבי ב"ש דים נאמר ולא לאמר קודם המזון רק מזמור א' וב"ה סברי כיון דמזמור הראשון לא הכר קריעת י"ס לכך שיאמר גם השני שיש בו הזכרת קי"ס כיון שאומר לאח"כ ברכת הגאולה כי לא נושעו ישראל מיד מצרים עד שנקרע הים וגטבעו המצרי' ושם נאמר ויושע: (כא) וקראו ברכת השיר לפי שבשבחות יאמר אותו אחר פסוקי דזמרה תו': (כב) כלו' ברכת השבח דנוהגין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות כשב"ס: כג) בין הכוסות. בין ג' ראשונים לב' אחרונים כשב"ס: (כד) וכ' ב"י דלפ"ל דהך בין הא' לב' לא ישתה כדי שלא ישתכר וימנע ממצות הסדר וקריאת ההגדה והא דנקט בין ב' לג' ולא צילר בין א' לב' משום דמנהגא דלא שכיחא הוא לשתות אדם שותה כ"כ קודם אכילה. והוי"כ ב' דיין שלפני

ו עד היכן הוא אומר (לט), בית שמאי אומרים (כ) עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים (מ). וחותם בגאולה (מא). רבי טרפון אומר, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ואינו חותם (מב). רבי עקיבא אומר כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתינו לשלום, שמחים בבנין עירך, וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים (מג) ומן הפסחים (מד) וכו', עד ברוך אתה ה' גאל ישראל (מה): ז מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו (מו). רביעי, גומר עליו את ההלל (מז). ואומר עליו ברכת השיר (מח).

ר"ע מברטנורה

ו וחותם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה בברכת גאולה ולא פירש תנא קמא למלתי' היאך מברכין אותה ואתו ר' טרפון ור' עקיבא לפרושי למלתיה ר' טרפון אומר פותח בה בברוך ואינו חותם בברוך מדי דהוה אברכת הפירות וברכת המצות דכולה חדא הודאה היא. ולר"ע חותמין בה בברוך לפי שמוסיף בה דברי רצוי ובקשה כן יגיענו וכו' והלכה כר' עקיבא: ז ברכת השיר. איכא דאמרי

בין

נשמת

תפארת ישראל

לחירות, ר"ל היציאה מעבדו' הגוף שבמצרים להירות; ומיגון ועוני שחששו לו אצל הים סוף, כשאמר פרעה תורישמו ידי, וזמם לשלול מנוגם, ומשצעקו בני"י אל ה' נהפך להם לשמחה, שפרו השירה מתוך עושר שהצלו מאויביהם, ומתוך שמחה ורוחב לב. ומאפל שהי' להם כשהוליכו בניהם ליאור, נהפך להם ליו"ט בחג העצרת, שקבלו בו ת"שק, ופסק מהם כה המות [לולא שחטאו אח"כ בעגל כע"ז ד"ה א']. ומאפילי של קבר שהיו מוכני' לה במצרי' שלפי דרך הטבע תמס הנפש הבהמי בקבר האפול; אבל להם נהפך שאפילי' הוצאת לאור גדול, כי שם בע"הב לא ישקע שמשם לעולם, ולא תחשך אורם ע"י ענני הקריות כבע"הז, והוא תחיית המתים. ומשעבוד שמשועבדי' לשלם תמיד השטר חוב הישן, שחתם א"ע אאע"ה עליו להיות בניו גרים גרורים בארץ כל ימי עולם, כמ"ש ידוע תדע כי גר יהי' זרעיך בארץ לא להם [דר"ל לע"ד, שא"ל הקב"ה בזמן שכרת עמו הברית, שלא יחשוב שאאע"ה מחמת שכרת הקב"ה עמו ברית להיות לו ולזרעו אחריו לאלהים, יהיו זרעו בעולמם תמיד בהצלחה ועושר וכבוד; לכן אמר לו הקב"ה, לא כן, רק לנסיון הובא האדם לעולם, וביותר לריכי' אומה זו להתנסות; ולכן ידוע תדע כי גר יהי' זרעיך על הארץ, שאינה שלהם, לא לבד שיהי' רוב ימיהם בעולם כלו בלער להם דמופי' ושחופי' אלא גם מלות ת"הק העבה לותם כגרי' בארץ, ואינם רשאין לאכול כל מה שירלו ואין רשאין לעשות מה שירלו, ומתי שירלו, רק מה שירשה להן בע"הב ית' ואינם בכלל עם הארץ, כי הם עם השמים, ולריך כל א' לעמוד כמלאך אם על הארץ, וראשו בשמים, ולא יחוש אפני כל; ולכן בלמת עברו עליהם רוב ימי עולם בלער וגיכות, ולא זכו לגאולה כל ימיהם עוד]; אבל אז בביאת המשיח יזכו שיפסוק השעבוד הנ"ל. ולכל אלו זכו ע"י יציאת מצרים, לכן נאמר לפניו ההלל שנזכר בו ה' דברים היקרים הללו, להודות לה' על מתנותיו המפוארות אלו שנתן לנו: לט) ההלל: מ) *תרוויהו ס"ל שאין לומר רוב ההלל רק אחר המזון כדתניא הוטפין מצה בלילי פסחים, בשביל תנוקת שלא ישנו; רק לב"ש מטעם זה, לא יאמרו מההלל רק מזמור א' קודם הסעודה; ולב"ה מדלא נזכר במזמור ראשון יציאת מצרים וקריעת ים סוף, להכי ס"ל שיאמר ג"כ בצאת ישראל. [ואי"לאק הכי הו"ל הכא מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, ולמה לא נשנה בעדיות [פ"ד]? י"ל דקולא דספא לידי חומר' הוא, שע"י שלא אמר בצאת מקודם, ילטרך לאמרו אח"כ, כשיכבד גופו עליו מחמת אכילה ושינה]: מא) ר"ל ואומר אח"כ ברכת הגאולה; ופליגי ר"ט ור"ע בנוסחתה: מב) *ר"ל פותח בברוך ואינו חותם בברוך, דדמי לברכת המצות והפירות, דכל הנוסח חדא הודאה היא: מג) *חגיגה: מד) *דנאכל לבסוף על השובע: מה) *דמדהוסיף דברי רצוי, הו"ל ברכה ארוכה, שצריך לחתום בה בברוך ואח"כ נוטל ידיו לאכול מצה ומרור ומועד כדרכו: מו) ב"המ: מז) *ואומר אח"כ גם הלל הגדול: מח) *י"א דר"ל נשמת כל חי; שנקרא ברכת השיר מדמיוחד לאומרו בשבת ויו"ט אחר פסוקי דזמרה. וי"א דר"ל יהללוך, שנקרא ברכת השיר, מדהוא הברכה שאחר ההלל. ואנו נוהגין לומר תרוויהו; רק לא יסיים [illegible] אחר יהללוך, מדסיים

אחר

עיקר תוי"ט

בשעה כו' שהוא רוכב ערבו' והו' ית' זכנו לגאלת כלהים: כ) בית"א כו'. נ"ל דכ"ע סברי רוב הלל אחר

מזונו

שנגאלו(יח) אבותינו ממצרים(לה). מרור על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים(לו). בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנחנו חייבין להודות(יט) להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס(לז) למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפילה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הללויה(לח): ו עד

תפארת ישראל

שאין ממש במזל לכשירצה האדון הוא ית' לדלג על הסדרים. ואם משום צדקת ישראל, גם הוא הי' משקל גרוע, ולא יכול להכריע כף המאזניי' לטובתם. דכנגד עידום הי' צדקתם, עוים והעלים מגואלין בכל תועבות וכמש"ל; ולכן נצטוו לאכול מצה שהיא דומה למעמדם אז, שאין לה טעם וריח, ולא תואר להם ולא הדר לה. ואם משום כח ידם ומעשיהם, להשתדל בכחם לצאת, כבר היה מטה ידם ורד עד מאוד; והדרבה יד מצרים היתה הלוך וחזוק על ישראל, כדכתיב וימררו את חייהם; והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ית' לא חשש לכל הרעות האלו, וגאלם בכח ידו החזקה וזרועו הפשוטה, וינטלם וינשאם, וכדכתיב ובני ישראל יוצאי' ביד רמה [והארכתי בזה בדרשותי]:

לז) *תשעה מיני שבחים נאמרו כאן, נגד תשעה הגלגלים שחשבו הקדמוני'; — לומר שהפך הקב"ה טבעם וטבע כל הבריאה, בעבור ישראל עמו, אשר בה כל העולם והטבע תחת כפת רגלם: לח) *רצונו לומר הלל של יה. ונ"ל על פי מה שכתוב חז"ל [פסחים קי"ח א'], דאומרים הלל זה מפני שיש בו חמשה דברים הללו, **יציאת מצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה, תחיית המתים, ביאת המשיח**. וכן לפע"ד מכוונים נגד חמשה השלמות הישראלי, אשר בהן כוללות כל השלמות האנושי האפשריי, והן: א) שלימות הגוף, בבריאותו וחוזקו ויופיו. ב) שלימות הקנין, בממון ובעושר ובנכסים. ג) שלימות החכמה, אשר הורתינו הקדושה עומדת לכל החכמות בראש פינה, כחמה בין הכוכבים, וכמ"ש, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. ד) שלימות השכל הרוחני, לנשמה, וזהו שנקרא תחיית המתים [ועי' מ"ש בפירושי בריש פרק חלק במאמר "אור החיים"] ה) שלימות הכבוד האמיתי. **והנה** ביציאת מצרים זכו לכל היקרות והעטרות הללו. זכו לשלמות הגוף שנשתחררו מלעבוד עוד בעבודת פרך; אח"כ זכו ע"י קריעת ים סוף לשלימות העושר, דגדול הי' ביזת הים יותר מהשלל שהביאו אתם ממצרים [תנחומא בשלח]. אח"כ זכו לשלימות החכמה, בשניתן להם כלי החמדה שהיא תו"ק. אח"כ יזכו ע"י זכיות מדריגות הראשונים לשלימות השכל הרוחני שנכלל בשם תחיית המתים. ובקץ ימים יזכו גם לשלמות הכבוד בביאת המשיח, שיראו שלום בחייהם, וכמ"ש, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, היינו יראת הכבוד; ונאמר קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח. והיינו דקאמר הנא הכא; דמשום שהקב"ה הוציאנו מעבדות לחירות

פירוש הקצור

לד) *פסח, על שפסח על בתי ישראל, שהיו ראויים להדרס תחת כפות רגלי מדת הדין כמו המצריי' מדהיו עע"ז כמותם, ולפ"ה הקב"ה פסח עליהם: לה) ומצה על שלא הספיק בצקם להחמיץ [כך הגירס' ברא"ש] כמו שנגאלו קודם הזמן הקצוב, מדהיו ראויים להשאר במצרים ת' שנה, ונגאלו בשנת רד"ו. כמו כן נצטוו במצה שיאכלו להחמץ קודם זמנו הראוי: לו) ומרור ע"ש וימררו את חייהם. שנם על המרירות שנאמרר חיי אבותינו צריכין אנו לשבח לשמו ית' דהוציא משעבוד השלים מניין הס' שנה:

עיקר תוי"ט

קאמר. ועתוי"ט: יח) על שום שנגאלו. כ' הר"ח על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם כו' וילפו לה הכלך והר"ב בהיבנה כו' וכו' הר"ב ולא יכלו להתמהמה שאלו יכלו כו' היו מחמיצין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כו' האמילו עריכותיהם לצורך הפסח שלא הותירו בנ"י אלא מתוך שלא היה להם כלי אפייהו מלא תכל לאותו הגאולה נצטוו באכילת מצה. ועתוי"ט: יט) להודות כו'. כ' התוי' י"א ז' הודאות ולא יותר כנגד ז' רקיעים. ויש לי לקיים גי' הספר דט' הוו. דז' רקיעים נז' כוכבי לכת ותשיעי למזלות ותשיעי המקיף ומקבב' בכח ביזלו יתהפך בכל יום ממזרח למערב הפך תנועתם שממערב למזרח והוא הנקרא רקיע היומי כו' ונקרא ערבות ותשיעי הוא לומר למי שעשה

תפארת ישראל

מראוי; נמצא שגם מרירות השעבוד חסד גדול הי'. לכן צותה התורה הקדושה לעשות זכר לג' ענינים אלו ע"י ג' דברים שהן שוים לג' הענינים הנ"ל בג' מיני השתוות. — דהיינו **פסח** על שם שפסח וכו', הוא השתוות השם עם מניעה הא'; מפני שאז כשהי' הקב"ה עובר בגלגלי סופה בתוך מצרים וטרוף זרוע אף קדקד, וסביביו נשערה מאוד, היו ישראל ראויים להיות מוכים ונרמסים, תחת שעטת פרסות אביריו ואעפ"כ הוא בחסדו ובחמלתו פרש כנפי רחמיו עליהם גנון והמליט; כגבור בוסס במלחמה, ותולעה מתעקמת לפני רגליו, והוא בחן ובחמל חס עליו מלדורסו, ופוסח עליו ברחמים רבים. **עוד** צונו ת"הק, לאכל **מצה**, על שום שלא הספיק וכו', שהוא השתוות התואר עם מניעה הב', שגם המצה נעשית בחפזון, שהרי לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה לגאלם, וע"י שנתגרשו ממצרים וטלטלו העיס', נשבת החימוץ, והוצרך לאפות מצה, דהיינו קודם זמן הראוי לחימוץ עיסה; כמו כן ישראל ע"י טלטולם וטרדתם בלי מנוח מעבודת הפרך, לא נתקן עיסתם כראוי לעבודת ה' [ועי' ברכו' י"ז א'] ומאהבתם שלא יתטנפו ויתקלקלו ביותר, הוצרך הקב"ה לאפות עיסתם מהר ולהוציאם קודם זמן הגזירה. **עוד** נצטוו לאכל **מרור** על שום שמררו המצריים חיי אבותינו, והוא השתוות הטעם עם מניעה הג', שכמו המרור בתחלתו חריפותו ימר לחיך אוכלו, וכהם ישך לשון הטועמו, ואעפ"כ אכילתו טוב לבריאות הגוף ולעכל מהר נזונות קשה שבמעיים; כמו כן קושי השעבוד והאי רע ומר הי' לפיות הנלאים ההם, אבל עכ"פ הי' לטוב להם לעכל מהר הגזירה הקשה להשאר שם ת' שנים, וע"י קושי השעבוד מהרו ויצאו קודם זמנן. **או** נ"ל דג' מיני השתוות הללו של פסח, מצה, ומרור, מרמזים לג' דברים שעל ידן נמהר גאולת ישראל ממצרים; הא' מצד **הקב"ה** ורחמיו יתברך ושמרו הברית וההבטחה אשר נשבע לאאע"ה, נגד זה נצטוו לעשות פסח שהוא שוה בשם עם מה שפסח הקב"ה ברחמיו על בתי ישראל במצרים. הב' מצד **ישראל**, דאע"ג שהיו רעים אז כמו שאמרנו, עכ"פ עדיין לא החמיץ עיסתם לגמרי, והיו רק כחולה מסוכן שיש עדיין תרופה למכתו; ופוק חזי מה עלתה בהן, שהרי זכו למה שלא זכה שום דור, שהרי זכו לומר זה אלי, ולראות גלוי שכינה בהר סיני, וראתה שפחה על הים יותר ממה שראה יחזקאל [סוט' ד"ל ע"ב] ולכן על שם זה נצטוו במצה, שהוא שוה בתואר עם מעמד ישראל אז; דהרי ידוע דעיסה ובצק הן משל לגוף, שנלוש גם הוא מכמה מינים יחד, והשאור הוא משל היצה"ר שבו, וכמו שאחז"ל [ברכות י"ז א'] רבש"ע גלוי וידוע וכו', ומי מעכב שאור שבעיסה וכו', ר"ל השאור שבגוף. ולכן קאמר שכמו שעיסת המצה לא החמיצה, כך לא הספיק בצקם של אבותינו במצרים להחמיץ בתועבות מצרים, עד שנגלה עליהן הקב"ה. וכן במצה כתיב ויאפו את הבצק, שנגאלו קודם שהחמיץ גם הוא. הג' מצד **פרעה** ברשעתו משום שמררו המצרים חיי אבותינו יותר מהנגזר עליהן ועל לא דבר, ואיך יהי' צדיק מט לפני רשע, ולכן הי' הדין נותן, שגם אם לא הי' הקב"ה מבטיח לאאע"ה לעמוד לימין בניו, עכ"פ שופט כל הארץ ראוי שיעמוד לימין אביון להושיעו משופטי נפשו. ועל שם זה נצטוו במרור שהוא שוה במרירות עם כאבם, שאין בני אדם יכולי' לאכלו מבלי שיוריד דמעות מעיני טועמיו, כמו כן קצרה רוח ישראל תחת מרירות עבודת מצרים וענויים, עד שעם עינים מלאות דמעות צעקו אל ה' מושיעם. **או** נ"ל לפרש באופן אחר. דידוע דכל מה שיארע לו לאדם תלוי בג' דברים; במזל, בצדקתו, ובמעשיהו; ובמצרים היו כולם לריעותא, דמזלם, היא תעודה העליונה הנסתרה, [עי' בפירושינו סוף קדושין] הי' גרוע מאד, בא וראה מה שאמר פרעה, ראו כי רעה נגד פניכם, וידוע מה שדרשו חז"ל על זה, שהכוכב שבתאי המורה על כליון והשבתה רעה חרב הרג ואבדון, הי' מכוון נגדם נטחוי חליו השנוים, והם לא נתקיים כולו נתקיים קצתו, שבמדבר הזה נפלו פגריהם וימותו; — ולא די בזה, אלא שמזל מצרים אז הי' לפי מחשבתם בגרם המעלות, שחשבו להם לפתרון מזל טלה [ולכן עבדוהו] — והוא הי' אז עולה; שבניסן בכל יום מזל טלה מתחיל לעלות [כר"ה י"א ב'], והקב"ה הפך כל המערכה, שמפלתם הגדולה אז הי' בא בחצי החודש ממש בחצי ליל ט"ו, בשעה שחשבו שמזלם בתקפו וחזקתו, ולכן היו אצטגניני פרעה מצינין את השיה מכת בכורות בחצות או אחר חצות, [ברכות ד' ע"א]; ולהכי צוה הקב"ה לשחוט טלה הפסח, להורות

שאין

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה מרור יג). שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל. הלילה הזה כלו צלי כו) יד). שבכל הלילות אנו מטבילין טו) פעם אחת כז), הלילה הזה שתי פעמים כח). ולפי דעתו של בן אביו מלמדו, מתחיל בגנות כט) ומסיים בשבח ל). ודורש לא) מארמי אובד אבי, עד שיגמור כל הפרשה כלה: ה רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר טז) שלשה דברים אלו בפסח לב) לא יצא יז) ידי חובתו לג). ואלו הן, פסח, מצה, ומרור. פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים לד). מצה על שום שנגאלו

ר"ע מברטנורה

שני יהיה הבן שואל מה נשתנה (יב): הלילה הזה כלו צלי. בזמן שבית המקדש קיי' היה הבן שואל כך: מתחיל בגנות. מתחלה עובדי עכו"ם היו אבותינו ועבדים היינו: ומסיים בשבח. שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים: ה כל שלא אמר ג' דברים אלו. שלא פירש טעמן של שלשה דברים הללו:

ו והום

תפארת ישראל

לו. אף שואל על הכל מה נשתנה [ואולי גם נוסח כמו כה"י במ"ש לפי' הבן חכם; מנגד הכוונה הפנימי' דאלינו חכם לפני מולאו, כה"ס]; וגם מסתור שאלתו בכלל, שמות בפה חכם, שבתחלה שאל על מצה, מרור, וכולו צלי, וזה כסדר שהביאום לפניו, וכסדר אכילתן אח"כ [וכמ"ג]; ואח"כ שואל על הטפלים, כטיבול והסיבה: כו) *בזמן המקדש שאל כך; ומתני' כבן תימא דס"ל דגם חגיגה נאכלת צלי: כז) בגמ' קאמרי דה"ק שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפי' פעם אחת: כח) *א' קודם הסעוד' וא' במרור: כט) *גנות של ישראל, דהיינו עבדים היינו וכו', מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו וכו': ל) *שבחן של ישראל, דהיינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, ולבסוף ברכת השבח, אשר גאלנו וכו': לא) ר"ל מפרש הפרשה: לב) *ר"ל שלא אמר פירוש של ג' דברים אלו: לג) *ר"ל לא יצא ידי חובת הגדה, ולא קיים מצוה מהמובחר: לד) *ר"ל מפני דבגלותם מצרים היו ג' מניעות שלא יגאלו; הא' מצד עצמן, שהיו רעים וחטאי' לה' מאוד כמו המצריים, כמ"ש חז"ל [ש"ר] שאמרו המלאכים, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה מה נשתנו אלו מאלו; ואמרינן [סנהדרין ק"ג ב'] ועבר בים צרה שמיכה עבר בים בין חומות המים ופסלו בזרועו; מלבד זה דתן ואבירם ואביראייהו כולן היו שם, וכולן היו מטונפים ומגואלין בכל תועבות מצרים, כמו שכתוב [דברים ד'] לקחת גוי מקרב גוי, דנראה לי דרצונו לומר מהקרביים ממש, שהיו ישראל במצרים כעוברים בבטן המגולה, וכעובר ירך אמו, דטבע א' לאם ולעובר. ומפני מניעה זו לא היו ראויים להגאל. מניעה ב' מצד הזמן, שהותה גזירה קודמ' שישארו במצרים ת' שנה, ועדיין לא היו שם רק רד"ו שנים. מניעה הג', מצד הטבע, שהיו כבושים ורדויים תחת יד מצרים אומה חזקה וקשה, ומרדו הייתה עד למאוד, עד שלא היו יכולים להגביה ראשם; ואיך יקווה לאיש פעם בזוי ושפוי כזה יצאו כפה ומתחת פרסות ארי טורף. אמנם הקב"ה ברוב רחמיו הפך הג' מניעות הנ"ל שאדרבה יהיו כולן סבות למהר גאולתם וכל מניעה ומניעה דחתה חבירתה. דאדרבה מפני שהיו ישראל רעים וחטאים הוצרכו להגאל קודם זמנם, דלולי נשארו כפי זמן הקבוע, היו נטמאים ומתועבים עד אין מרפא, ולבלי להגאל עוד; לכן הוצרכו להגאל קודם זמן הקבוע; ומפני שהיו גאולתן קודם זמן הראוי, לזה היו צריכי' המצריים למרר חייהם, כדי שישלים קושי שעבוד את זמן החסר

מהראוי

עיקר תוי"ט

מצוה לפי שהוא טפל למרור. טור: (יב) שבשעה שמוזגין כוס שני קודם לסעודה. רש"י: יג) מרור. אף דלא אמר כולו מרור משום דאכלינן שאר ירקי בטבול ראשון. תו': יד) כולו צלי. מוקי לה בגמ' אליבא דבן תימא דאמר חגיגה הבאה עם הפסח ה"ה כפסח ואינה נאכלת אלא צלי תו': טו) אנו מטבילין. מסיק בגמ' דהכי קתני שבכל הלילות א"א מטבילין אפי' פ"א דאטו כולי יומי לא סגי דלא מטבלא חדא זימנא: טז) כל שלא אמר. דכתיב ואמרתם זבח פסח הוא. פי' באמירה שנ"ל פסח זה שאנו אוכלים ואיך שפסחנו לפסח ונ"ל נמי מצה זו מרור זה: יז) לא יצא. כלו' לא יצא י"ח כראוי אבל לא יצא כלל לא

קאמר

עד שמגיע לפרפר את הפת[יז]. הביאו לפניו מצה[יח] וחזרת[יט] וחרוסת[כ] ושני תבשילין[כא](ט), אף על פי שאין חרוסת מצוה[כב]. רבי אליעזר בר צדוק אומר מצוה[כג](יא), ובמקדש[כד] היו מביאים לפניו. גופו של פסח[כה]: ד מזגו לו כוס שני. וכאן הבן שואל לאביו[כו], ואם אין דעת בבן, אביו מלמדו. מה

תפארת ישראל

ג"כ להיכירא דתנוקת וכלעיל; ואז, על אכילה דהסתא, יטבל ויברך על אכילת מרור אבל לא בפ"הא מדאינו נאכל חי, וטיבול שני יאכל בלא ברכה [מג"א תע"ה סק"י, ולח"י, אמיטבל ראשון יברך בפ"הא ועל אכילת מרור]. מיהו אם יש לו שאר ירקות, עדיף טפי שיאכל בטיבול ראשון שאר ירקות. ושיעור אכילת מצה, כזית, דהיינו כחצי ביצה; וכמו כן במרור, וימעך החלל שבירק, כדי לשער יפה [חפ"ו]. וכשישתה מעט מים המין אחר אכילת המרור, יסיר חריפת המרור מפיו כרגע [פסחים קט"ז א', וכן אני רגיל לעשות]. וחולה או זקן שאינו יכול לאכול מרור כשיעור, לא יברך עליו. ובאינו יכול לאכול מצה קשה, יטחון המצה ויאכל פרורים כשיעור זית [קס"ח ס"י]; וטוב יותר לשרותה שלימה במים, ויאכלנה קודם שתהי' נמוחה [סס"א ס"ד]: טז) *נ"ל דמלת „עד" לשון טרם הוא, כמו עד שאתה מזהירני על בני, הזהיר בני עלי [ספרי פרשת פנחס] וכ"כ עד ששאלני וכו' [ב"ק ל"ה א']; וה"נ בבא אחריתא הוא, וה"ק טרם וסמוך שיגיע לפרפר את הפת [כך הגירס' נכונה], ר"ל קודם שרוצה לשבר הפת, כמו שנוהגין לשבר מצה האמצעית מדנקראת לחם עוני, ודרכו של עני בפרוס' [כפסחים קט"ו ב'], אז הביאו לפניו וכו': יז) *ג' מצות, דהיינו ב' ללחם משנה שצריך בשבת ויו"ט [כשבת ק"יז ב'] שיברך על העליונה המוציא; וא' פרוס' מניח באמצע בין השנים, שיברך עליה על אכילת מצה. והא דקאמר הביאו לפניו? ה"ט משום שעקרו השולחן אחר הקידוש וסלקוהו מלפני בעל הבית כדי שישאל התינוק; לכן קאמר דהשתא לאמירת הגדה החזירוהו [תע"ס]. יח) *[מעררעטטיג], וי"א [לאטיך], ולח"י [קאפף זאלאט]: יט) שעושין מתאנים או תפוחים מרוסקים זכר לטיט, ומשימין בתוכו קנמון חתוך לפתילות דקות זכר לתבן, ואגוז זכר לישראל שנמשלו לאגוז, שנתרסקו בתוך הטיט [תע"ג]: כ) *כנגד פסח וחגיגה. ונהגו בעצם של זרוע, וכזית בשר בראשו צלי, וביצה ללווי' [סס]: כא) כלומר ובזמן שבי"המק קיים: כב) דאינו בא רק לבטל טעם חריף שבמרור שמזיק לגוף: כג) *שנעשה מתפוחים, זכר לטיט וזכר לאילני תפוח, שהיו יולדות שם בניהם בשדה מיראת המצריים, ויולדות שם בניהם בלי עצב; ולר"א בר צדוק צריך לברך עליו אקב"וצ על אכילת חרוסת. ולא קיי"ל כן: כד) ר"ל גם גוף הפסח בלוי שביאו אז לפניו: כה) *נ"ל דמלת „כאן", ר"ל אע"ג שכבר היה יכול לשאל כשאכלו ירק קודם הסעודה, הכא באחור ישבחנה, להמתין בשאלתו, דאולי יפרשו לו השנוי, או אולי יראה עוד שנויים וישאל על הכל ביחד; וכשרואה שמוזגין כבר הכוס לשתות ולא פירשו לו

ר"ע מברטנורה

דעדיין לא הובאו(ו): עד שמגיע לפרפר את הפת. לאכילת מצה. והא קמ"ל שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה דקודם שיגיע לאותו חזרת של מצוה שמברך עליו על אכילת מרור. אוכל מצה תחלה. כדכתיב (במדבר ט) על מצות ומרורים. מצות בריסא. והדר מרורים: וחרוסת. שעושים מתאנים ולוזים בטנים ושקדים וכמה מיני פירות ומשימין בה תפוחים(ז) ודכין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש וצריך שתהיה עבה זכר לטיט(ח): שאין חרוסת מצוה. אלא לרפואה לבטל סרף החזרת. שרע וקשה לגוף כארס: רבי אליעזר ברבי צדוק אומר מצוה. זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב(י). וזכר לטיט: ד וכאן הבן שואל. בכל הספרים אין כתוב וכאן אלא וכן. כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כ"ז) כלומר ודין הוא שבמזיגת כוס שני

עיקר תוי"ט

(ו) אבל חזרת שנאו לעיל דמכלל דכאן מטבל בחזרת ש"מ שהביאו ואלו היתה בכלל ההבאה המכוסת כמו כן: בל"ל מטבל. חזרת בהכוסת וחזר ותני חזרת דבריסא לא פסיקא ליה. ועתוי"ט: (ז) משמע דאף לת"ק משימין בה תפוחים על כל פנים מדלא כללינהו בהדי תאנים ולוזים וכו' ועתוי"ט: (ח) ולכך נקרא חרוסת מל' חרס בגמ' דף י: ט) שני תבשילין. כד יוסף אמר צריך ב' מיני בשר א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה: (י) ולא יהיו בהן מצרים דכתיב תחת התפוח עוררתיך כפ"י: יא) מצוה. וטעמא שאין מברכין עליו אע"פ שהוא מצוה

ולא יפחתו לו ו) מארבע כוסות של יין ז) ואפילו מן התמחוי ח): **ב** מזגו ט) לו י) כוס ראשון י) . בית שמאי אומרים מברך על היום יא) ואחר כך מברך על היין יב), ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום יג): **ג** הביאו לפניו יד), מטבל בחזרת טו) עד

ר"ע מברטנורה

ולא יפחתו לו. גבאי צדקה המפרנסים את העניים: ואפילו. הוא מתפרנס מן התמחוי. דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי: ד' כוסות. כנגד ד' לשונות של גאולה שיש בפרשת וארא. והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי: **ב** מברך על היום. בתחלה קדוש היום ואח"כ בפה"ג. שתחלה קדש היום. ואח"כ בא היין. וכשם שקודם לכניסה. כך קודם לברכה: מברך על היין. תחלה. וה"ה למקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום. שאם אין לו יין או פת לא יקדש: **ג** הביאו לפניו. הירקות. כדי שיכיר התינוק וישאל. לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה: מטבל בחזרת. לאו דוקא חזרת. דטבול ראשון זה הוי בשאר ירקות. אלא אם אין לו שאר ירקות. מטבל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטבל אוכל. ולפי שכל אכילתן ע"י טבול היתה. קרי לאכילה טבול. ומיהו טבול זה לאו בחרוסת הוא. מדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל

דעדין

תפארת ישראל

שהוא אבל, צריך הסיבה, ויפנה מעט, וילבש קיטל בלי כסף [ח"י תע"ב סק"ה ולמג"א וט"ז שם פטור מהסיבה]. ובן אצל אביו, י"א צריך וי"א א"צ הסיבה. ותלמיד אצל רבו א"צ הסיבה. ואשה א"צ הסיבה; חוץ מאשה חשובה; ולדידן כולן חשובות [וכ"כ רא"ש מח"מ סי' ס"ב], ואפ"ה אין נוהגות להסב, דסומכין על ראבי"ה דבזה"ז אין חיוב להסב. וכל הצריך הסיבה ואכל או שתה בלא הסיבה, לדידן שאין דרכנו בהסיבה א"צ לחזור לאכול ולשתות בהסיבה; די"א דבארצינו פטורי' מה"ט מהסיבה, ואף דלא קיי"ל כן, עכ"פ בדיעבד יצא [תע"ב]: ו) *אפי' לאשה [שם]: ז) *כנגד ד' לשונות שנזכרו בגאולת מצרים, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, [ונ"ל שמרמזים לד' חסדים שנעשו להם בגאולת מצרים, והוצאתי, כנגד שנצל שכך „הגוף", והצלתי כנגד „ממונם" שנצלו ממצרים שהיו עבודתם שם כד"ו שנים, וגאלתי תחת „כבודם" שנתגדל כשנעשו מצרים על ידן ויצאו בם ביד רמה, ולקחתי כנגד כוחם „הרוחני" שהשיגו כשלקחם הקב"ה לו לעם ונתן להם את התורה; ולכן ראוי שישתו כוס ישועות על כל חסד וחסד לבד]: ח) *ר"ל אפי' עני שבעניים שמתפרנס מהתמחוי, אם לא נתנו לו מהצדקה מחוייב לעשות מלאכה, או למכור מלבושו לצורך ד' כוסות [שם]. ותמחוי הוא קערה שרגילין היו לחזר בה בכל יום ונותנין בה הבעלי בתים כל א' מעט תבשיל מקדירתו, לפרנס בה העניי': ט) *[אייכשענקען] [ומלת מזג דומה בקריאתו למלת מגן שפירושו [מיגען], מפני שבערבו מים ביינם בטעם שהיי'. ונ"ל דלהכי קאמר תנא דמתני' בלשון מזיגה, דקמ"ל ימזוג דלא הבע"ב בעצמו, רק אחר, דרך חירות [כרמ"א תע"ג]: י) *ושיעור כל כוס צריך שיהיה רביעית הלוג, שהוא כשיעור ביצה ומחצה. ושיערנו כך; יטול קדירה מלא מים, ויריקנו לתוך כלי אחר, ויתן לתוך הקדירה הרקנית ג' ביצים, ויחזיר המים עליהן, ומלא שנותר מהמים בכלי האחר, הוא כשיעור ג' ביצים, וכשיחלוק המים, יהי' כל חלק רביעית. וי"א שממלא ב' קליפות ביצים בינונים. הוא ג"כ שיעור רביעית. מיהו משותה כל כוס, של ג' הא שותי' סגי ברובו של רביעית; חוץ מכוס ד' צריך לשתות רביעית שלם, מלצריך ברכה אחרונה [תע"ב]: יא) ר"ל אומר קידוש: יב) *בורא פה"ג, משום דתחלה בא היום ואח"כ היין; ועוד דיום גורם ליין שיבא: יג) דתדיר קודם לשאינו תדיר; ועוד דיין גורם לקידוש שיאמר. ובמקדש על הפת ג"כ פליגי מה"ט, ובכולהו קיי"ל כב"ה: יד) *לא פי' כתנא מה הביאו, וסמך על מה דסיים, יטבל בחזרת; ור"ל הביאו לפניו מיני ירקות, כדי שישאל התינוק, מדאין דרך להביא ירקות קודם בליעת הפת והבע"ב מטבל וכו': טו) *ר"ל אפי' אין לו ירק אחר רק חזרת שיאכלנו אח"כ לשם מרור עם המצה, אפ"ה יטבלנו ויאכלנו כזית

ג"כ

עיקר תוי"ט

יתים לא יאכל עד שתחשך: ד) מן התמחוי. גמ' פשיטא. לא נצרכה אלא אפי' לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. הכא משום פרסומי ניסא מודה: ה) מזגו. ובמו ביין מקשי הכתוב ולבתו במזמרה דהגנים:

אבל

פ״י ערבי פסחים סמוך למנחה(א). לא יאכל אדם(ב) עד שתחשך(ג)(ב). ואפילו עני(ג) שבישראל(ד) לא יאכל עד שיסב(ה). ולא

תפארת ישראל

פ״י א) *ר״ל קודם למנחה קטנה, והיא בט׳ שעות ומחצה, וסמוך לה היינו בתחלת שעה י׳, שהוא תחלת רביעית האחרון של יום: ב) *מצה עשירה; אבל שאר מצה אסור אפי׳ מהבוקר; ופירות ובשר וכדומ׳, מותר כל היום רק לא ימלא כריסו מהן [תע״א]: ג) *כדי שיאכל מצה לתיאבון; ומה״ט אסור נמי במצה כל היום, דבמצה שיוכל לצאת בה בליל׳ החמירו טפי כדי שיאכלנה בלילה לתיאבון. מיהו מצה שנתבשלה עד שנתמעכה ונימוחה, [כמצה ברייא], או [מצה קלעסכען], מותר לאכלן בע״פ; אבל מצה מטוגן, [כמצה לאקסען, וקוגעל] או [פאנקוכען] שנעשה ממצה [רייביכס] או ממצה מרווי׳, אסורי׳ בע״פ [פרי מגדי׳ שם]. מיהו מרור מדהו״ל בו״הז בליל׳ רק מדרבנן, שרי ביום; ויש אוסרי׳. ויין מעט אסור, ומרובה שרי דמרובה גריר תאות שיאכל [שם]: ד) שאין דרכו להסב, גם אין לו כרים להסב עליהן [תע״ב]: ה) *ישב על מטה או ספסל, ויסמוך על צד שמאל בשעת אכילת מצה ושתיית ד׳ כוסות; אבל מרור א״צ הסיבה [תע״ה]. ומי שהוא

ר״ע מברטנורה

פ״י ערבי פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט. כמו חצי שעה. בתחלת שעה עשירית(א). דתמיד קרב בתשע ומחצה. והוא זמן המנחה וקודם למנחה חצי שעה. הוי בתחלת שעה עשירית: לא יאכל אדם. כדי שיאכל מצה לתאבון משום הדור מצוה. ולחם פשיטא דלא מצי אכיל. דהמץ אסור משש שעות ולמעלה. ומצה נמי הא אמרי׳ בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו. ולא נצרכה אלא לשאר אוכלין שלא ימלא כריסו מהן: עד שיסב. במטה. ועל השלחן כדרך בני חורין: ולא

עיקר תוי״ט

(א) מנחה קטנה היא דלא כבגמ״ב דפ״ק דשבת. דהכא טעמא משום הידור מצוה וקני בהכי: **ב) עד שתחשך.** דאז זמן אכילת מצה כדתניא בתוספתא. הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך. וטעמא משום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ואינך איתקשו לפסח כוס׳: ג) **ואפילו עני.** דס״ד דהסיבת עני לאו חשיבה הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות וי״ג דלהלעיל קאי עד שתחשך ואפי׳ עני כו׳ פי׳ שלא אכל כמה ימים

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ט.

נמנה עם אביו דזולת זה מביאו שלמים, ובמת קודם חצות נדחה בנו, דהוא אונן לפסח שני: **מ״ח.** פסח שנתערב בשלמים יקריבו כולן שלמים; ובזבחים אחרי׳ ירעו עד שיפול בהם מום ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה דזבחים, ובדמי היפה שבהן פסח, באם נסתאבו עדיין קודם פסח, ובנסתאבו לאחר פסח, יביא בדמי היפה שבהן שלמים תחת פסח, ויפסיד המותר מביתו; ובנתערב בבכורות ירעה הכל עד שיסתאב ויאכלו כבכור בעל מום, ויביא בהמה שיפה כיפה שבתערובת, ויאמר כ״מק שהוא הפסח תחול קדושתו על זו ויקריבנה שלמים, באם קרב כבר פסחו: **מ״ט.** חבורה שאבד פסח׳ ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו, הלך ומצא פסח שאבד ושחט אותו, והם לקחו פסח אחר ושחטוהו, אם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו והן אוכלין עמו, והשני ישרף, ואם שלהן נשחט ראשון ־ן אוכלין משלהן, והוא משלו ובאין ידוע, איזהו נשחט ראשון, או בנשחטו שניהן כאחת הוא אוכל משלו, והן אינן אוכלין עמו, ושלהן נשרף ופטור מפסח שני כל זה ברק אמר׳ החבורה להשליח; משא״כ באמר ג״כ השליח להחבורה, אם איחרתי שחטו עלי, הלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו, אם שלהן נשחט ראשון הוא נגרר עמהם על פסחן, והשני נשרף, ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו, והן משלהן, ובאין ידוע או שנשחטו כאחת הן אוכלין משלהן, והוא אינו אוכל ושלו נשרף ופטור מפסח שני [ועי׳ תו׳ דצ״ח, ב׳, ד״ה ופטורין דכתבו דלא דמי לפ״ח, מ״ב בשכח רבו מה אמר לו אם גדי או טלה, דבשכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני, ותמה רבינו מהרש״א דאמאי לא דמי דכמו דשם, כי אודריק לא חזי לאכילה ה״נ הכא כי אודריק לא חזי לאכילה וע״ר וצוק״ל בגי׳ הש״ס שלו כ׳, וז״ל ושותא דמרן לא ידענא, דהתם בשעת זריקה ודאי לא הוי חזי, כיון דשכח באותה שעה ואם גם הי׳ רבו שם בשעת שחיטה, לא הי׳ יודע על איזה צוה אותו, משא״כ הכא אולי באותה שעה עדיין לא נשחט שלהם, ואילו הי׳ שם בשעת שחיטה היו יודעין שזה או זה נשחט ראשון והוי חזי להן ודו״ק]: **מ״י.** ב׳ חבורות שנתערבו פסחיהן קודם שישחטו חבורה זו לוקחין כבש אחד מן התערובת, והשני׳ לוקחין הב׳, וא׳ מבני חבורה בא אצל אלו, ואחד מבני השניי׳ אצל הראשונה, וכל חבורה אומרת לזה האחד שבא אצלם, אם שלנו רפסח הזה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו, ואם שלך הפסח הזה, ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך, וכן חמש חבורות מה׳ ה׳ בני אדם, או עשר חבורות מי׳ י׳, מושכין להן אחד מכל חבורה לחבורה האחרת, וכך הם מתני׳ ואומרי׳, ושוחטין: **מי״א.** שנים שנתערבו פסחיהן, זה לוקח אחד מהתערובת וזה לוקח האחר, זה ממנו על פסחו אחד מהשוק, והאחר ממנה עמו אחד מהשוק, כדי שיהי׳ ב׳ חבורות, ואח״כ יביא אחד משניהם אצל אלו, ויביא שוב א׳ מאלו אצל האחר, ומתנה כל א׳ עם חבירו שבא אצלו מחבורה שניי׳, כלעיל, אם שלי הפסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי, ואם שלך הוא ידי משוכה מפסח שלי ונמניתי על שלך, ונמצאו שלא הפסידו כלום:

מן השוק[כד], וזה בא אצל זה[כה], וזה בא אצל זה[כו], וכך הם אומרים[כו], אם שלי[כז] הוא פסח זה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי. ואם שלך הוא פסח זה, ידי משוכות משלי ונמנתי על שלך:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

ראובן. וכך אומר לו ראובן ליהודה הנשאר על פסח שמשך לו שמעון. אם שלך הוא פסח זה. שיפה בירר לו שמעון תחלה. הרי ידי משוכות משלי. והריני נמנה עמך על זה. ואם שלי הוא פסח זה. שלא כוונתי מתחלה לברור יפה. ואין זה פסח שנמנית עליו עם שמעון. הרי ידיך מסולקות משלך. והמנה עמי על זה. ולכך הוצרך להמנות עמו אחד מן השוק. שאם באו להמנות כשהן יחידים ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך שלך. הרי יפה בררנו. ואם לאו הרי אני מושך ידי משלי. ונמנה על שלך. נמצא כשהוא מושך משלו. הרי הוא מניח את פסחו בלא בעלים (כו). שעדין לא נמנה עליו אחר. והא ליכא למימר שימנה כל אחד על של חברו קודם שימשוך ידו משלו. דאין נמנין על שני פסחים כאחת. ואין זה מגוין:

פ"ו

תפארת ישראל

שלי בעלי: כה) ראובן נלוה אל האחרת שבירר לו שמעון: כו) ראובן ושמעון כל אחד להאחרת שבא אצלו:

פ"ז

עיקר תוי"ט

ועי' לק': (כו) אבל כשממנה עמו א' מן השוק קודם לכן הרי יש כאן בעלים. ואע"ג דליכא א' מבני חבורה הראשונים. ולעיל אמרינן דדוקא של א' א' אבל של ה' וה' לא משום דאין א' מבני החבורה כו' וא"ת שימנו א' מן השוק קודם שיתנו ויהיו ג"כ של ה' מפרשי' בגמ' דמתני' דלעיל כר"י דס"ל דבעינן דוקא א' של בני חבורה יהיה קיים עליו כו' והא דמתני הכא משום דר"י לטעמיה דס"ל בפ"ח מ"ז דאין שוחטין את הפסח על היחיד הילכך מעיקרא לאמנויי אחרים בהדיה קאי וכא' מבני חבורה דמי ולדינא הלכה כמבואר לנו אף דפסקינן כר' יוסי דלעיל ועתוי"ט: כז) אם שלו. וכמו כן יאמר השני לחבירו הכ"מ:

פ"ו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

ס"א ב׳ מי שהי׳ טמא בשעת שחיטת פסח [מהטומאת שאין שוחטין עליו, והיינו שאינו יכול לאכול פסחו בליל ט"ו מחמת טומאה, לאפוקי הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהן בי"ד, דטובל ושוחטין עליו, וכשיעריב שמשו יאכל, וטמא מת שחל שביעי שלו בי"ד, אעפ"י שטבל והוזה עליו, הראוי לאכול קדשים בע"ב, נדחה לפסח שני] או שהי׳ או בדרך רחוקה, שהי׳ בינו ובין חומת ירושלים ט"ו מיל או יותר בעליית השמש דיום י"ד, דאז אינו יכול לדגיע לירושלים אחר חצות בשחיטת הפסח, כשיהלך ברגליו בנחת [וכשנזכר לעשות הפסח אי"ה בזמנינו, שנמצאו התחבולה להלך במהירות ע"י שבילי ברזל, אייזענבאהן יהי׳ שם אייזענבאהן, אוי יהי׳ דין דרך רחוקה משונה ממה שקבעו המשנה, ע"פ ב"ד הגדול שיהי׳ או, אי"ה בירושלים תוב"ב] או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח בי"ד לחדש אייר בין הערביים והותה שבת שאין תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו, ובלא עשה השני במזיד בטמא או בדרך רחוקה פטור מכרת, משא"כ באונס אחר חייב כרת [ובהלך ולא הגיע מפני שעכבוהו בהמות בדחקם או שהי׳ הולך ברגליו, והוא בירושלים ולא הגיע לעזרה עד שיעבור זמן הקרבן, הו"ל אנוס וחייב כרת בהזיד ולא עשה השני, ולראב"ד בנתעכב מדוחק הבהמות הוא כדרך רחוקה ממש ופטור]; הזיד ולא הקריב בראשון, ולא הקריב בשני אפי׳ מחמת שוגג חייב כרת, ובכלל מזיד ג"כ טמא שיכול לטהר בפסח ראשון, שלא טבל וישב בטומאתו וכן ערל שלא מל: ס"ג׳ הנפקותא בין ראשון לשני, דהא דהראשון אסור בחמץ בבל יראה ובל ימצא, ואינו נשחט על חמץ, ואין מוציאין ממני חוץ להבורה, וטעון הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיבא בטומאה, וכשרוב הקהל טמאין, או הכהנים או כלי שרת; משא"כ בפסח שני; ושניהם דוחין את השבת וטעונין הלל בעשייתן, ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותירין מהן, ואין שוברין בהן עצם, שאין השני שוה לראשון אלא בדברים שנתפרשו בהן המצות שבגופו, ועליו נאמר ככל חוקת הפסח יעשו: ס"ד׳ פסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, והיינו לטמאי מת, וכיוצא בהן מטמאי מגע, לא הטמאים שהטומאה יוצאת מגופן כזבים וכו׳ ובאכלו פטור [ועי׳ לעיל פ"ז מ"ד] ובנכנסו לעזרה אעפ"י שנעשה הפסח בטומאה חייבין כרת, ובעשו עבודה חייבין מיתה בידי שמים, מידה טמאי מת שדחקו ונכנסו להיכל בפסח שבא בטומאה פטור אעפ"י שלא הותרו אלא לעזרה, הואיל ואין אני קורא בהן אל מחוץ למחנה תשלחום: ס"ה׳ ההבדל בין פסח מצרים לפסח דורות שפ"מ, לקיחתו מבעשור, וטעון הגעת דם באגודת אזוב למשקוף וב׳ מזוזות, ושיאכל בחפזון, משא"כ פ"ד, וכ"ש פסח שני, אעפ"י שנאמר בו ככל חוקות הפסח יעשו אותו: החמצו של פ"מ לא הי׳ נוהג רק יום א׳ ואיסור חמץ מפסח דורות כל ז׳: ס"ז׳ מי שאבד פסחו ומצאו לפסח, אחר שהפריש כבר פסח אחר, והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה לשם פסח, והב׳ שלמים, ובמצאו אחר ששחט פסחו הרי זה יקריב שלמים, ואם המיר ועשה תמורה בזה הנמצא, או רק בנמצא אחר שחיטה, דהוא שלמים תמורתו ג"כ תקריב שלמים, משא"כ בנמצא קודם שחיטה, דהאי ג"כ לא יקריבו לפסח, אפי׳ המיר אחר השחיטה, אין תמורתו קריבה, אלא תרעה עד שיפול בו מום ויביא בדמיו שלמים: ס"ז׳ המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח, ובאם לא נפל מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים; הפריש פסחו ומת אחר חצות, אין בנו מביא לפסח, אא"כ הי׳

אלו מושכין להן אחד(מה), ואלו מושכין להן אחד(מו). אחד מאלו בא לו אצל אלו(מז), ואחד מאלו בא לו אצל אלו, וכך הם אומרים(מח). אם שלנו הוא הפסח הזה(מט), ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו, ואם שלך הוא הפסח הזה, ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה(נ), מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה וכן הם אומרים(נא): **יא** שנים שנתערבו פסחיהם(נב), זה מושך לו אחד(נג) וזה מושך לו אחד(נג), זה ממנה עמו אחד מן השוק(נד), וזה ממנה עמו אחד מן

תפארת ישראל

שחיט', והרי אין פסח נאכל אלא למנויו: מו) מן ב' הפסחים: מז) *ר"ל א' מחבורה זו בא אצל חבורה האחרת; משום שאסור להמשך כל שחבור' מפסחם: נח) ר"ל כל חבורה אומרי' להיחיד שבא אצלם אם וכו': מט) שמשכנו לנו: נ) שנתערבו פסחיהן, אז י' בני אדם שבכל חבורה ואחרה מתחלקין לי' הפסחים, ונעשו י' חבורות חדשות; ובכה"ג כל פסח ופסח ישאר עכ"פ א' מבעליו הראשוני' עליו. אבל אם אנשי חבורה אחת פחותה ממניין הפסחי', כגון שנתערבו ה' פסחים, וחבורה אחת מהן של ד' בני אדם, אי אפשר להם בתקון זה; — ואז צריכה אותה החבור' הקטנה להמנות עמם א' מהשוק, כדי שיהיו מספר אנשיה כמניין הפסחים: נה) כשמשכו כל חבורה חדשה פסח א', אומרי' ד' שבכל חבורה להחמישי, אם שלנו הוא הפסח הזה וכו', וחוזר הוא וג' מהחבור' ואומרים להאחר כך; וכן לכל הה' וכן בכל חבורה וחבורה: נב) ראובן ושמעון: נג) פסח א': נד) *שאומר להאורח כל מקום שהוא פסח שלישי תהא נמנה עליו; ולהכי צריך להורח, כדי שכשימשוך ידיו מפסחו אח"כ, לא ישאר פסחו בלי

ר"ע מברטנורה

י אלו מושכין להם אחד. מן הפסחים. ואלו מושכין להם אחד: אחד מבני חבורה זו. בא לו אצל בני חבורה זו. וא' מזו בא לו אצל זו: וכך הם אומרים. לאותו יחיד הבא אצלם: אם שלנו הוא. אותו הפסח שמשכנו אלינו יפה בררנו את שלנו. המשך ידך משלך. והמנה עמנו על שלנו: אם שלך הוא פסח זה. הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך. נמצא אם החליפו הרי נמשכו כל החבורה משלהם ונמנו לאותו שבררו. וכך אומרים בני החבורה השניה ליחיד הבא אצלם ועל כרחם צריך אחד מאלו לבא אצל אלו ולמנות עמהן ולא אמרינן ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על אחד ואלו על אחד. משום דאמרינן בברייתא בגמרא דאסור למשוך כל בני החבורה מן הפסח ולהניחו בלא בעלים (כד). ושמא החליפו. ורוצים למשוך מפסחם ולימנות על אחר כשאמרו הרי ידינו משוכות משלנו. הרי נותר פסח בלא בעלים מיד וזה אסור. ועכשיו כשאחד מחבורה זו בא אצל האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים. אם יפה בררו להם הרי כל בני חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו. ואם החליפו הרי הלך אחד מהם עם פסחו. וכשמשכו הנותרים ידיהם הימנו נשאר הוא עליו: וכן חמש חבורות של חמשה חמשה. בני אדם שנתערבו פסחיהן כל חבורה וחבורה מושכין להם אחד מן הפסחים. חמשה אנשים שבכל חבורה וחבורה מתחלקין [לחמשה] פסחים שאם החליפו לא יהא כאן פסח שאין אחד מבעליו הראשונים עליו (כה): וכך הם אומרים. כשנעשו עתה החבורות החדשים אומרים הד' לאחד אם שלך הוא פסח זה. הרי ידי ארבעתנו מסולקות מד' פסחינו בכל מקום שהם ונמנינו עמך. וכן הוא וג' חוזרין ואומרין לשני וכן הד' לכל א' שבחבורה. וכל חבורה וחבורה כן: **יא** ב' שנתערבו פסחיהן. ראובן ושמעון שנתערבו פסחיהן. ראובן מושך לו אחד. ושמעון מושך לו אחד. ראובן הולך וממנה עמו אחד מן השוק. ואומר. כל מקום שהוא פסח שלי. הרי אתה נמנה עליו. וראובן בא לא אצל פסח שמשך לו שמעון. ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו ראובן

עיקר תוי"ט

שנ"מ: (כד) דליף מוהמתיו ואם ימעט הבית מהיות משה. משמ' אם לנו מהאמעין ונמנין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דאם ימעט משמע שיש שיעור: (כה) לאפוקי אם חבורה א' שבהן של ד' דאפשר שמחליף שבה שלהן כשתהיה חדשה שנשתדשה מהד' שבאו מן הד' חבורות של ה'. ונמצא שאין עליו שום א' מבעליו הראשונים ועי'

ט חבורה שאבדה פסחה, ואמר לאחר צא ובקש ושחוט עלינו(לב), והלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו, אם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו(כא) והם אוכלים עמו משלו(לג). ואם שלהן נשחט ראשון, הם אוכלין משלהן(לד) והוא אוכל משלו(לה). ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד, הוא אוכל משלו, והם אינם אוכלים עמו, ושלהן יצא לבית השריפה(לו), ופטורין מלעשות פסח שני(לז). אמר להן(לח) אם אחרתי צאו ושחטו עלי, הלך ומצא ושחט, והן לקחו ושחטו, אם שלהן נשחט ראשון, הן אוכלין משלהן, והוא אוכל עמהן. ואם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן. ואם אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד, הן אוכלין משלהן(לט), והוא אינו אוכל עמהן(מ), ושלו יצא לבית השריפה(מא), ופטור מלעשות פסח שני(מב). אמר להן(מג) ואמרו לו(מד) אוכלים כלם מן הראשון. ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון שניהן יוצאין לבית השריפה(מה). לא אמר להן ולא אמרו לו, אינן אחראין(כב) זה לזה(מו): י שתי חבורות שנתערבו(כג) פסחיהן(מז),

אלו

ר"ע מברטנורה

בר"ס: ט צא ובקש. את הפסח ושחוט עלינו: אם שלו נשחט ראשון. הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנים ושלהם ישרף דפסח שלא בעליו הוא ואוכלין כולן משלו: ואם שלהן נשחט ראשון. הוא אוכל משלו. שהרי לא נמנה על שלהן והן אוכלין משלהן שהרי הורו בהן מן הפסח ומשכו ידיהן ממנו: והן אינן אוכלין עמו. שמא שלהן נשחט ראשון ומשכו ידיהן מזה: ושלהן יצא לבית השריפה. שמא שלו נשח' ראשון ואינן נמנין על השני: ופטורין מפסח שני. דממ"נ בא' נשחט והאכילה לא מעכבת: אמר להן. אותו היחיד שהלך לבקש את הפסח אם אחרתי תמנו עמכם ושחטו עלי. והם לא אמרו לו שחוט עלינו: הוא אוכל עמהן ושלו ישרף. כיון שהתנה על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו: ושלו יצא לבית השריפה. שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך [משלו שהרי] עשאן שלוחין: ופטור מפסח שני. דממה נפשך בראשון נמנה והאכילה לא מעכבת: אמר להן. שחטו עלי אם אחרתי. ואמרו לו. בקש ושחוט עלינו: יאכלו כול' מן הראשון. דהוו שלוחי' והם שלוחיו: ואם אין יודע איזה ראשון. שניהם ישרפו ופטורים מפסח שני: אינן חייבין באחריות זה לזה. אין נמנה עמנה זה על זה. אין חוששין איזה ראשון. אלא הוא אוכל משלו. והן אוכלין משלהן:

י אלו

תפארת ישראל

אכולת בכור שנאכל לב' ימים ולילה א', ושכשו נפסל מחלות? ר"ם ס"ל מביאין קדשים לפסול. מיהו לרבנן דומו כפסח שנתערב בזבחים לעיל בירעו ושבשומתו מביא כדמי היפה שבהן ב' בהמות לשלמים; והבהמות שרומנו גופייהו, אוכלין בתורת בכור בעל מום. ונ"ל דר"ם במעשר רק נקט בכור לרבותא דל"ג בבהמי' אתי ישראל. ענ"ל דר"ם צריך לשחוט כולן קודם לתמיד וימרס בדמן עד אח"כ [כפ"ה מ"ג] דאל"כ הרי עובר על עשה דהשלמה: לב) את הפסח כששלחו: לג) מדעשאוהו שליח; ושלהן ישרף מדנשאר בלי בעלים: לד) דהרי הורו משליחות קודם שחיטת הפסח: לה) מדלא עשאן שלוחים לשחוט עליו: לו) דשמא נשחט אחר שחיטת הפסח: לז) דממ"נ באותו שנשחט ראשון יצאו, והאכילה לא מעכב: לח) *אחד מבני החבורה אמר להחבורה בשעה שילך לבקש, אם וכו'; והם לא עשאוהו שליח: לט) דהרי לא עשאוהו שליח שישחוט: מ) דשמא שלהן נשחט ראשון: מא) אם אחרתי וכו': מב) כשהלא הפסח שחטו עליו: מג) וממ"נ פטורים מפסח שני: מד) אין משגיחין איזה נשחט ראשון, והוא אוכל משלו והן משלהן: מה) *קודם שחיטה

עיקר תוי"ט

כא) יוצא כו'. והם אינם. משלו כו' בפ"ב מ"ו דס"ל דהמפסק נפש על היחיד והכל כמותו. וה"ל אכי' לכי' וכגון שהמנה עלא להרי': כב) אינן אחראין. כתב הר"ח. ל"ב שהיה נלכם ביחסים ל"ם [illegible] מכל פניו [illegible] דאל"כ [illegible]: כג) שנתערבו. [illegible]

הר"ם

ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויקח בדמיו שלמים[כ], וכן תמורתו[כא]. אחר שחיטת הפסח[כב], קרב שלמים[כג], ובן תמורתו: **ז** המפריש[טו] נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים[כד], ירעה[טז] עד שיסתאב, וימכר ויפלו דמיו לנדבה[כה]. המפריש פסחו ומת[כו], לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח, אלא לשם שלמים: **ח** הפסח שנתערב בזבחים[כז]. כלן ירעו עד שיסתאבו, וימכרו, ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין זה[כח], ויפסיד המותר מביתו. נתערב[כט] בבכורות[ל]. רבי שמעון אומר אם חבורות כהנים יאכלו[לא]:

ט חבורה

תפארת ישראל

שחטיו, ונמצא הראשון קודם שחיטת השני: כ) דמדעומדין שניהן לפניו בשעת שחיט', הו"ל אותו שלא שחטו, כדחהו בידים, ולהכי לא יקריבנו עוד: כא) בהמיר בפסח זה אח"כ גם כך דינו: כב) ר"ל אם נמצא הנאבד אחר שחיטת השני: כג) דהרי לא נדחה בידים: כד) *והתורה אמרה זכר ובן שנה: כה) *שיפילו דמיו לתיבה שהי' בעזרה, להקריב מעות שבתוכו עולות נדבה, כשהמזבח פנוי: כו) ונשאר פסח בלי בעלים: כז) ר"ל שנתערב עם אשם ועולה יחד: כח) *דשמא היפה עולה הי', או פסח, או אשם [ולהכי לא הזכיר' המשנה שיביא כדמי היפה, רק ב' פעמים? משום דא' מהג' שהי' ודאי יפה, פשיטא שצריך להביאו יפה כבתחילה, ולא שייך גבי' הא דתני בשיפא שיפסיד המותר מביתו]: כט) *הפסח: ל) דמתן דם פסח ובכור שוין, ושניהן א"צ תנופת חזה ושוק, וסמיכה ונסכים: לא) *כל השערובות בליל פסח, ואעפ"י שממעט זמן אכילה

ר"ע מברטנורה

יקרב הוא עצמו שלמים: עד שיסתאב. שיפול בו מום שלא יהיה ראוי לקרבן: וכן תמורתו. אם המיר בו בהמת חולין אחרי כן: לאחר הפסח. כלומר ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויקרב הוא עצמו שלמים: וכן תמורתו. ה"ה דמצי ר' יהושע למתני בפסח עצמו (יד) יש פסח קרב. ויש פסח שאינו קרב: ז ויפלו דמיו לנדבה. נותנים אותם המעות לתיבה שבמקדש ומקריבין מהן עולות נדבה: לא יביאנו בנו אחריו. לשם פסח דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן ממונין(יז): ח הפסח שנתערב. שלשה טלאים. אחד של פסח. ואחד של אשם. ואחד של עולה. שנתערבו. כולן ירעו עד שיסתאבו: ויביא בדמי היפה שבהן עולה. דשמא היפה שבהן עולה היה. ובדמי היפה שבהן אשם דשמא היפה אשם היה. ובדמי היפה שבהן פסח. אם קודם הפסח נסתאבו כולן. ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאם לשלמים דשמא היפה פסח היה. ואותו מותר שצריך להוסיף על הב' עד שיגיעו לדמי היפה יפסיד משלו. וכיצד עושה. אם היפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעים מביתו. ונוטל הסלע הא' ואומר. כל מקום שהיא העולה הרי היא מחוללת על סלע זו. ויביא ממנו עולה. ונוטל הסלע הב' ואומר. כו' מקום שהוא האשם הרי הוא מחולל על סלע זו. ויביא בו אשם וכן לשלמים(יח): נתערב הפסח בבכורות. שמתן דמם ודם הפסח שוה(יט): ר"ש אומר אם חבורת כהנים יאכלו. כולן בו בלילה שהבכור נאכל לכהנים ויקרב פסח לשם פסח בכ"מ שהוא. ובכורות לשם בכורות בכל מקום שהן ואע"פ שהן ממעטין בזמן אכילת הבכור. שהבכור נאכל לב' ימים ולילה אחד ועכשיו אין אוכלין אותו אלא עד חצות כזמן הפסח ונמצאו מביאין קדשים לבית הפסול. ר"ש סבר שיכולין להביא קדשים לבית הפסול. ורבנן פליגי עליה ואמרי ירעו כולן עד שיסתאבו ויביא(כ) מעות בדמי היפ' שבהן כדאמרינן בפסח שנתערב בזבחים ואין הלכה כר"ש

עיקר תוי"ט

(יד) ובגמ' הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה. ובהר"ב ול"א מתחלתה שלמים היא. ואפי' המיר קודם שחיטה לא קבעתם זמן השחיטה בשם פסח ואין בה דיחוי. אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחית: (טו) **המפריש** כו'. ואינם ראוים לפסח דכתיב שה תמים זכר בן שנה: (טז) **ירעה** כו'. במ"ב פ"ג דתמורה מפ' הר"ב דאי לא תימא בלא מום דההו מומו הואיל ולא חזיא לגופיה. והתוס' כ' הואיל והיא ראויה לשלמים והפסח אחר פסח ק"ש הילכך לא הוי מום ע"כ וא"ה אינו ק"ש אלא ירעה כדפרש"י דקבעתו ההפרשה והכי הוי' כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב אלא דמיו: (יז) עיין במ"י וי"א והכא מיירי שלא נתמנה בנו עמו כדאיתא בגמ': (יח) רש"י יהיב טעמיה למלתיה דאל"ה הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין מביאין מקדושה לקדושה: (יט) ואין טעונין תנופת חזה ושוק. ולא סמיכה. ולא נסכים. רש"י: (כ) והתערוב' אוכל כולם בתורת בכור בבעל מום·

הוא

זבות[יג], נדות ויולדות, ואם אכלו, פטורים מהכרת. רבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש[יד]: **ה** מה בין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים מקחו מבעשור[טו] י), וטעון הזאה באגודת אזוב על המשקוף ועל שתי המזוזות, ונאכל בחפזון, בלילה אחת, ופסח דורות[יא] נוהג כל שבעה[טז]: **ו** אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה, ותמורת הפסח אינה קריבה[יז] ואין לי לפרש[יח]. אמר רבי עקיבא אני אפרש, הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח[יט], ירעה

ר"ע מברטנורה

זבות אף ליבור נדחין (ט): ואם אכלו פטורים מכרת. דאוכל קדשים בטומאת הגוף דכתיב (ויקרא ז') כל טהור יאכל בשר. וסמיך ליה והנפש אשר תאכל בשר כו' וטומאתו עליו ונכרתה. בשר הנאכל לטהורים. טמאים חייבין עליו משום טומאה. ושאינו נאכל לטהורים כגון פסח הבא בטומאה אין טמאין חייבין עליו משום טומאה: אף על ביאת מקדש. פוטר הזבין והזבות אם נכנסו למקדש פטורות בשהפסח נדחה מפני הטומאה. דכתיב (במדבר ה') וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. בזמן שטמאי מתים משתלחין. זבין ומצורעים משתלחין. אין טמאי מתים משתלחין. אין זבים ומצורעים משתלחין. והנך קמא לא דריש לקרא להכי דכולהו אצטריכו לחלקם ממחנותיהם' ואין הלכה כר"א: **ה** לילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני ונאכל בחפזון בלילה אחד והמצה כל היום ופסח דורות המצה נוהג כל שבעה. דבפסח מצרים כתיב (שמות י"ג) ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים קרי ביה לא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בלבד: **ו** שמעתי. מרבותי. שתמורת הפסח. קריבה שלמים אחר הפסח (יב): ותמורת הפסח אינה קריבה. ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה שלמים דמותר הפסח קרב שלמים: ואין לי לפרש. שכחתי על איזו שמעתי הקרב. ועל איזו הרעה עד שתסתאב: הפסח. שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא פסח ראשון קודם שחיטת השני שהיה עומד לפנינו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריבו דחהו בידים (יג) ולא יקרב

תפארת ישראל

דשייך בהדווייהו: יג) דבזיבה אפי' לצבור נדחין לפסח שני. [וכתב אאמ"ו ע"כ הגאון זצוק"ל דנשמט במשנתינו מצורע, מדבל"ז אי אפשר שיאכל, דהרי פסח נאכל רק לפנים, ומצורע אסור לכנס]: יד) בנכנסו זבין וזבות וכו' למקדש בשעת הקרבת פסח הבא בטומ' פטורין: טו) *בי' לחודש. ואף דפסח דורות נמי טעון בקור ד' ימים, עכ"פ א"צ ללקחו ד' ימים קודם שחיטה, ובבקרו מוכר סגי: טז) ר"ק והמצה אינו נוהג רק יום א', ופסח דורות אסור בחמץ כל ז'. והא דנקט כולהו בפסח מצרים, ורק לענין חמץ נקט פסח דורות, ולמה לא נקט כולהו בפסח מצרים, או כולהו בפסח דורות? נ"ל דנקט בכל אחד מה שכתוב בו בפירוש וקו"ק: יז) ר"ל שמעתי מרבותי, שיש תמורת הפסח שנקרבת היא עצמה שלמים, ויש תמורת פסח שאינה קריבה, רק תרעה עד שתומם, ויביא אז בדמיה שלמים. וה"ה דהוה מצי למימר יש פסח קרב שלמים ויש פסח וכו', רק קמ"ל דאפי' תמורה היכא דלא קרבה, ולא אמרי' התמורה מאחלתה שלמים הותה: יח) שכחתי איזה שאמרו שדינו כך ואיזה כך: יט) שאבד הפסח, והפריש אחר תחתיו

עיקר תוי"ט

(ט) וא"ת לאשמעינן טמאי מגעי טומאות והיה נ"ל דמשום רבותא דאם אכלו פטורים מכרת נקטינהו לאפוקי דטומאה יוצאה מגופן ולא"ה פטורין אלא שהכ"מ כ' דטמאי מגעי הכי אלו אוכלין: י) **מקחו מבעשור** כו'. דכתיב בעשור לחודש הזה זה מקחו מבעשור ואין פסח דורות מבעשור. מיהו לענין ביקור ילפינן בגמ' מדכתיב ועבדת כו' בחדש הזה שיהיו כל עבודות חדש זה כזה דהיינו שיבקר בעשור כמה שלאים ותע"ב יקח אותה שילכה. ועתוי"ט: יא) **ופסח דורות** כו'. וא"ת שלא כתוב הילך אלא מצה בכל מצרים ולאיסור בינו'. ניחא כה בקולו של משה והיה קולו מהלך בכל א"מ מהלך מ' יום והי' אומר ממקום פלוני עד מקום פלוני כת אחת כו' ולא התמה ומה אם לאבק שאין דרכו להלוך נאמר והיה לאבק בכל ארץ מצרים. קול שדרכו להלוך לא כ"ש: (יב) נ"ד דה"ה במועד עצמו דהא שלמים קרבים במועד ולפי' נתן עצמו אם הם שלמי חגיגה וא"ל שכ"ל שהמיר אחר שחיטת הפסח דלא הו"ל לפ' כן בדר"י שמסופק היה: (יג) ולפינו למ"ד כפ"ו דיומא דאין בע"ח נדחים היינו דוקא כגון דלא דחייה בידים אבל נמצאו בשלים לו שתפסו ידיהם. תו': תנב'

ואלו[ה] חייבין בהכרת[ו]: **ב** איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים[ז] ולחוץ, וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר מאסקופת[ח] העזרה ולחוץ. אמר רבי יוסי לפיכך נקוד על ה'[ט] לומר לא מפני שרחוקה ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ[י]: **ג** מה[ה] בין פסח ראשון לשני, הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא, והשני מצה וחמץ עמו בבית, הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו[יא], זה וזה טעונין הלל בעשייתן ונאכלין צלי, על מצות ומרורים, ודוחין[ז] את השבת[יב][ח]: **ד** הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות

תפארת ישראל

דהרי הכתוב פטרן מראשון: ה) שאר האנשים: ו) בהזידו ולא עשו השני: ז) מודיעים היא עיר שרחוקה מירושלי' ט"ו מיל; דכך שיעור מהלך אדם בינוני מהנץ החמה עד זמן שחיטת הפסח בין הערביים: ח) [שוועללע]: ט) שבמלת רחוקה שכתוב בפרשה זו: י) *דכל ניקוד למעט בא, כלומר סמי מכאן האי תיבה. וי"א מדכתיב רבה על הנקודה דרשינן הכתב, כאילו כתיב "רחוק", דר"ל איש רחוק ואין דרך רחוק, ר"ל שמרוחק ע"י טרדותיו או ע"י חולשתו שא"י לרוץ לבוא לשם קודם שקיעת החמה, אמרה תורה שא"צ שישלח אחר לשם ע"י סוס להקדים לשחוט הפסח בעבורו: יא) *תנא ושייר ביקור, שיהי' מוכן ד' ימים קודם יום שחיטה, ושנשחט בג' כתות, דשניהן אינן רק בראשון ורק ראשון דוחה טומ': יב) *אבל טומ' אינה נדחה מהשני, דמפני טומ' דהיינו ואיך יזהר ויעשהו בטומ' מיהו שייר גם בבבא זו שבירת עצם ונותר,
דשייך

ר"ע מברטנורה

הוא(ב). לפיכך אם לא עשו פסח שני פטורים מן הכרת: ואלו חייבין בהכרת. שוגג או האונס חייבין היו בפסח ראשון אלא שהשגגה והאונס עכבתן וכשהזידו ולא עשו פסח שני חייבין בהכרת. כדכתיב (במדבר ט') והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה משמע דעל כל שאר שגגות ואונסין שאירעו בראשון חוץ מטמא ודרך רחוקה חייבין כרת אם לא עשו פסח שני: **ב** מן המודיעים. שם מקום רחוק מירושלים מהלך ט"ו מילין והוא שיעור מהלך אדם בינוני בימי ניסן וימי תשרי שהימים והלילות שוי' מהנץ החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבת הקרבן(ג): חוץ לאסקופת העזרה. אפילו היה קרוב לירושלים והלך ונתעכב ולא הגיע לאסקופת העזרה עד סוף שעת הקרבת הקרבן נדון בדין דרך רחוקה. ורבי עקיבא סבר שאין לו אלא דין נאנס אבל לא דין דרך רחוקה הואיל והיה מן המודיעים ולפנים. והלכה כר"ע: לפיכך נקוד על ה'. של רחוקה. אני שמעתי לדרוש רחוק היום אותו מאסקופת העזרה. שאפילו אינו רחוק אלא ממש אותו בלבד בסוף שעת [הקרבת] הקרבן נדון בדין דרך רחוקה(ד): **ג** והשני חמץ ומצה עמו בבית. דכתיב (במדבר ט') ככל חקת הפסח יעשו אותו משמע מצוה שבגופו כגון צלי ועל מצות ומרורים יאכלוהו(ו) עושין אותו ככל חקת הפסח אבל מצות שעל גופו ממקום אחר כגון תשביתו שאור ולא תשחט על החמץ אין עושין אותו ככל חקת הפסח: הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. דכתיב (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ליל המקודש לחג שהוא פסח ראשון טעון הלל. ושאינו מקודש לחג אינו טעון הלל: זה וזה טעונים הלל בעשייתן. דלילה מיעט קרא משיר. יום לא מיעט: **ד** לא יאכלו ממנו זבין דגבי טמא לנפש כתיב איש דדרשינן מיניה איש נדחה ואין צבור נדחין [אבל גבי
זיבה

עיקר תוי"ט

כלפון ב"א. תני דר"י לא טמא לנפש כהאי דרך רחוקה ולא כו' אלא הבוה בבהן שלא עשו את הא' יעשו את השני אף אני מרבה אנוסין ושוגגין שלא עשו כו' יעשו את הב': (ב) ומיהו בפ"ש נמי כתיב חטאו ישא לרבות דיליף ממגדף דכתיב ביה ונשא חטאו והוא בכרת כדתנן בריש כריתות: (ג) דבין הערבים כתיב ביה בתמיד. ותמיד אע"פי שנשחט בשעה ומחצה זמנו מן התורה מתחלת בשעה ואילך במתחלת הוה להתעסק בלפי מערב והכי אמרינן ביומא בפ"ג: (ד) ובדין. ה"א שברחוקה נקוד איש רחוק ואין דרך רחוקה: ה) מה כו'. שייר דאין השני נשחט בג' כתות כדאיתא בתוספתא ושייר נמי ביקור ד' ימים דליתיה בשני כדאיתא בגמ' פ"א: (ו) אע"ג דעל מצות ומרורים מקרא מלא הוא בפ"ש. ה"ק דכללא דככל חקת וגו' מרבה צלי דדומיא דפרטא דעל מרורים כו': ז) ודוחין. פרש"י דשני כתיב ביה במועדו. ולמ"ד דהך במועדו אראשון קאי יליף ליה מככל חקת הפסח הו': ח) השבת. בגמ' טומאה לא מ"ע. מפני טומאה דאיתיו יזהר ויעשה בטומאה:
ומ"ש

פ"ט מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון[א]. יעשה את השני. שגג או נאנס[א]) ולא עשה את הראשון, יעשה את השני. אם כן למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה[ג]. שאלו[ב]: פטורין מהכרת[ד]) ואלו

ר"ע מברטנורה

פ"ט מי שהיה טמא: שאלו פטורים מן הכרת. הטמא או שהיה בדרך רחוקה פטרן הכתוב מלעשות פסח ראשון ועיקר כרת בפסח ראשון הוא

תפארת ישראל

פ"ט א) פסח ראשון: ב) *לכתוב רחמנ' ליה אפשר לא יכול לעשות פסח ראשון יעשה השני, והכל בכלל: ג) *טמא ודרך רחוקה: ד) בשוגג ולא עשו השני, פטורי, דהרי

עיקר תוי"ט

א) שגג כו'. ממה לנפש כו' לגוקים או בוגגין מכין. ת"ל ליה ליה ליבה כו'. ולכ"י דס"ל דהלה הלכה כלשון

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

נעשה כממנה עצמו על כ' פסחים ואינו אוכל אלא מהנשחט ראשון]; וכן עבד של ב' שותפין באין מקפידין ועי"ז יאכל ממקום שרוצה [דאילו מקפידין שלא יגנב חבירו לא יאכל משל שניהן]; ומי שחציו עבד וחציו ב"ח לא יאכל משל רבו או מרעצמו [ולראב"ד הלכה כמשנה אחרונה דאוכל משל עצמו] עד שיעשה כולו ב"ח: **מ"ב.** האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, אעפ"י שדרכו לשחוט גדי; ועבדו שחט טלה, כיון דלא פי' המין יאכל ממנו; ובשחט גדי וטלה, שניהם יוצאי' לבית השריפה, שאין נמנים על ב' פסחים [ובמלך יאכל מהראשון עי' תפארת]; ובפי' המין, ושכח מה אמר לו רבו, שוחט גדי וטלה ומתנה, אם גדי א"ל, גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה א"ל, טלה שלו וגדי שלי, [והוא שיתן לו רועה של רבו גדי וטלה ויאמר לו שחוט שניהן כדי שתשחוט כמו שאומר לך רבך, והרי האחד מהן שלך, ע"מ שאין לרבך רשות בו, ובשליה שאינו עבד א"צ לזה]. **מ"ג.** עד כמה נמנין על הפסח עד שיהא בו כזית לכל אחד ויכולי' למנות ולמשוך ידיהן ממנו עד שישחוט; נמנו עליו והורו ונמנו עליו, הראשונים שיש להם כזית אוכלי', והאחרונים שאין להם כזית אינם אוכלין וחייבין בפסח שני: **מ"ד.** דממנה אחרים עמו על חלקו בלי ידיעת בני חבורה, אחר שנצלה יכולין בני חבורה להפריד חלקו, שיאכל הוא בפני עצמו עם המנויין שלו כחבורה ב', וליחיד אינם רשאים להוציא מחבורתם שיאכל בפני עצמו, רק כאם הוא גרגר: **מ"ה.** זבים וזבות נדות ויולדות נדחים לפסח שני, ככל מי שאינו יכול לאכול בליל ט"ו מפני טומאתו, ואין שוחטין על הזב וזבה שראו ג' ראיות, רק אחר שספרו ז' ימים וטבלו בשביעי והערב שמשן ובאם י"ד ניסן הוא ביום הבאת קרבנם, שהוא יום ח' שלהן, ומסרו קרבנותיהן ביד ב"ד ככל מחוסרי כפרה שחל יום הבאת קרבנותיהן בי"ד; וזב או זבה שראו שתי ראיות וספרו שבעה ימים וטבלו בשביעי, שוחטין עליהן כבר ביום ז', ואוכלין בערב, וכן שומרת יום כנגד יום טובלת ביום השמור ושוחטין עלי' ואוכלת לערב [ובראה הזב וזב אחר זריקת הדם, וכן שומרת יום כנגד יום בראתה דם אחר הזריקה פטורים מפסח שני], ואין שוחטין על הנדה אלא בח' שלה, שהרי אינה טובלת ביום ז', שיהי' לה הערב שמש אח"כ אלא טובלת דוקא בליל ח', ואינה ראויה לאכול קדשים אלא עד ליל תשיעי: **מ"ו.** האונן [והיינו ביום המיתה של א' מז' מתי מצוה] במת לו מת אחר חצות [משא"כ בקודם חצות דנדחה לפסח שני] כיון שכבר נתחייב בפסח אין שוחטין עליו אלא עם אחרים [לא בפני עצמו שמא כבדידהו יטמא למת] וטובל ואוכל, דאנינות לילה רק מדבריהן, וה"ה במת לו מת בי"ג, וקברו ביום י"ד דאנינות דיום הקבורה מדרבנן ואינו תופש לילה [ואפי' בשאר קדשים הוא מותר] וזם שמועה ויום ליקוט עצמות דינו כיום קבורה; מי שתופר בגל לבקש בתוכו מת אם הוא חפור שם, אין שוחטין עליו, אלא עם אחרים, ובשחטו על עצמו בלבד, ולא נמצא מת אוכל לערב, ובנמצא אחר זריקת הדם, או דוקא בנודע שהי' כוודאי טמא בשעת זריקה, כגון שגל עגול, חייב בפסח שני, משא"כ בספק אם הי' עומד בשעת זריק' על הטומאה; מי שחבוש ביד ישראל חוץ לחומת ירושלים והבטיחוהו לצאת לערב, שוחטין עליו אפי' בפני עצמו [ולירושלמי דוקא עם אחרים] וכשיצא יכנס לירושלים ויאכל, ובחבוש ביד עכ"ום אין שוחטין עליו עד שיצא [כ"כ הרמב"ם פ"ה מק"פ ה"ט וצ"ע שהוא מירושלמי, ולבבלי בהבטיחוהו שוחטין עליו עם אחרים] ובשחטו עליו בדיעבד ויצא אוכל, ובלא יצא פטור מפסח שני; חולה וזקן שיכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן אלא עם אחרים, וכשחטו ואינם יכולים לאכול פטור מפסח שני; וביכלו לאכול ושחטו בדיעבד עליהם בפ"ע אוכלין: **מ"ז.** משהדלין שלא ישחט לכתחילה על יחיד, שנא' יעשו אותו, ובדיעבד כשר כשראוי לאכול את כולו, וצריך כל א' מבני חבורה ראוי לאכול כזית, שנא' איש לפי אכלו, ואפי' חבורה של מאה ואין כל א' יכול לאכול כזית, אין שוחטין עליהן; אין עושין חבור' נשים ועבדי' או קטנים ועבדים שלא תהי' קלות ראש ביניהם, אבל עושים חבור' כולה נשים אפילו בפסח שני [אף דנשים בשני רשות] או כולה עבדים ושוחטי' על הקטני' שיהיו מבני חבור', לא שתהי' חבור' כולה קטני' שאינם בני דעת, וכן לא חבור' כולה חולים או זקנים או אונני', אעפ"י שהן יכולין לאכול, הואיל ואכילתן מעוטה שמא ישאירו, ובדיעבד ששחטו כשר, וכן לא חבור' שכולה גרי' שמא ידקדקו בו יותר מדאי [ובזה תירץ ע"ר אאמ"ו רבינו הגדול תמיהת התו' דצ"א ב' ד"ה שמא, דכתבו על הגמרא דאמר' שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול דירושלמי אומר בהיפוך, שמתוך שהם מקולקלים אין מדקדקין ויביאוהו לידי פסול ופי' ע"ר וצוק"ל כוונת הירושלמי דר"ל שלא ידקדקו לידע אמתת הדין שבאמת כשר הוא ע"פ דינא, אבל ידקדקו ויחמירו בו יותר מדאי, והיינו ממש דקדוק דאמר הבבלי ואין סתירה בין הבבלי לירושלמי] ויביאוה לידי פסול: **מ"ח.** ישראל ערל שמל בע"פ שוחטין עליו אחר שמל; אבל גר שנתגייר בע"פ ומל וטבל אין שוחטין עליו, שאינו אוכל לערב, וה"ו כפורש מקבר שצריך ז' ימים ואח"כ יטהר:

חידושים

[כ"ט ב'] והא כל כמה דלא מתקטרי אימורי, כהני' לא מצי אכיל בשר; הרי עכ"פ כיון דכשר העלה האימורין לגבי המזבח ולא מחסרא מלתא, נימא דהו"ל כאילו כבר נתקטרו, ויהיו הכהנים מותרים לאכול בשר? וכמו כן אמרינן [מעיל' ד"ז ב'] דבקדשים קלים אין מעילה רק אחר זריקת דמן, ובקדשי קדשים רק קודם זריק'; וכן ק"ד דלר"ש דכל העומד לזרוק כזרוק דמי, יהי' הדין בהיפוך? ואת"ל דוקא לחומר' אמר ר"ש כזרוק דמי, כגון גנב בהמ' והקדיש' ושחט' תמימ' בפנים, אע"ג דבשעת שחיט' לא הותרה עדיין עד שיזרק דמה, אפ"ה כל העומד לזרוק כזרוק דמי, ולא מחשב שחיט' שאינה ראויי', וחייב בד' וה' [בב"ק ע"ו ב'], וכמו כן בחטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה אחר שכבר נתקבל דם השניי' בכוס, אמרי' כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וכאילו נמצאת הראשונה אחר זריק' דמי' ותמות [בתמורה כ"ג ב']. בכל אלו לחומר' אמר ר"ש כזרוק דמי. אבל לקולא שיהי' הבשר מותר באכיל' קודם הזריק', לא אמרינן כזרוק דמי; ליתא דהרי בנסכים שאין מתקדשין רק בשחיטת הזבח וזריקתו, ואם שחט הזבח וקבל דמו בכוס, ואח"כ נשפך דם הזבח אמרי' כזרוק דמי מטעם שנתקבל הדם בכוס, ומותר לנסך הנסכי' [מנחו' ד"עט ב'] הרי דאפי' לקולא אמרי' כזרוק דמי? והי"ל דוקא להקל בגוף אחר אמרי' כזרוק דמי, כדמקלינן בנסכי' משום דדם הקרבן כזרוק דמי, אבל להקל בגוף הקרבן בעצמו, לאכול הבשר קודם זריק', לא אמרי' כזרוק דמי; ליתא, דהרי בשר פרה אדומ' ובשר נותר, שעומדין להשרף שיתבטל אז מהן קבלת טומאת אוכלין, אמרי' דאפי' לא נשרפו עדיין, כשרופין דמי, ואינן מקבלין טומאת אוכלין [במנחות ק"ב ב']; הרי דאפי' לקולא ואפי' באותו גוף בעצמו שמחוסר בו המעשה, אמרי' כל העומד להעשות כעשוי דמי? ואת"ל אף לענין קבלת טומ' נחשב כגוף אחר, ה"ע כיון דמגוף אחר ומטמא', להכי אמרי' דכזרוק דמי' אבל לאכול הבשר גופי' הו"ל אפי' באותו גוף. ולא אמרי' כזרוק דמי; ליתא, ודאמרינן [פסחים די"ג ב']. דתודה שנתקבל דמה בכוס ונשפך, דנתקדש הלחם לומפסל כשנשפך הדם אח"כ, דאף דאין הלחם מקודש רק בזריק' הדם, עכ"פ כיון שנתקבל בכוס כזרוק דמי לענין שיפסל. וכ' שם רש"י [ד"ה כזרוק] דלאכל לאשתרויי לא משתרי עד דזריק, הרי דאפי' בגוף אחר, לענין אכיל' ל"א כזרוק דמי? ולהדיא מתוס' שם [ד"ה כל] משמע דעפי' ומתשבר לאיסור בגופי' דזבח דכזרוק דמי, עפי מדמיינא כן בגוף אחר? ואין לחלק בין אכילות לדבר אחר, דלענין לאכול הבשר או הלחם שבגלל תודה לא אמרי' כזרוק דמי; ליתא, דהרי אשם תלוי שנתקבל דמו בכוס, ונודע לו שלא חטא, אמרי' [בכריתות דכ"ד ב'] דלולא שבשעת שחיט' כבר הי' עומד להודע שלא חטא [וכ"ל דמה"ע לא דמי לנשפך הדם לעיל, שבשעת שחיט' לא הי' עדיין עומד להשפך אח"כ], הוה אמרי גבי' משנתקבל בכוס דכזרוק דמי, ויהי' מותר לאכול האשם תלוי ההוא, כאילו נודע אחר זריק', א"כ ק' שפיר מה"ט גופי' יהיה מותר לאכל כל קרבן קודם זריקת דמו ועי' בש"ג בגליון הרי"ף ב"מ דקל"ג א' בכתב דהיכא דהבשר מעשה באותו ענין ואין בידו לעשותו לא אמרינן דכעשוי דמי; ובמחכ"ר עדיין לא נתפרשו בזה כל קושיתינו. גם בעה"תוס [סוטה כ"ה ב'] וב"ק [ל"ה ב'] וב"ב [מ"ב ב'] הניחו מקלוע דבר זה בש"ס בצ"ע?

על כרחך צ"ל דלא לכל אמר ר"ש כל העומד להעשות כעשוי דמי, דהיכא דפירש' תורה דלא; כגון כל ערל לא יאכל בו וכל טמא' לא יאכל בו, וכמו כן לענין שיאכלו הבשר קודם זריק', הרי כתיב ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל [בפסחי' ד"עו ב'], וכמו כן הקטרת אימורין קודם אכילת בשר, בשילום לאמה תיפה והקטיר הכהן ואח"כ והי' החזה לאהרן [בפסחי' ד"נט ב'], בכל הנהו אמרי', שאני הנהו דגלי בהו קרא דלא אמרי' כזרוק דמי, וכיון דאיכא מילי טובא דגלי בהו קרא כן, הו"ל טפי ממ' כתובי' הבאי' כאחד דלכ"ע לא גמרי' מנייהו [בקידושין דל"ה ב']. א"כ מתורץ קו' תוס' [פסחים י"ג ב' ד"ה כל] שהקשו בזרק זמן שלא לשמן, נימא נמי כזרוק דמי? צ"ל דהתם גלי קרא לענין הזבח גופי' דלאו כזרוק דמי [בזבחי' ד"ד א'] א"כ ה"ה לענין הלחם שהוא גלל תודה. וא"כ מתורץ קושיתם [חולין דפ"א ב' ד"ה הואיל] שהקשו דנימא לר"ש דכל הקדשי' יקבלו טומ' מחיים מדמגלה לשחטן נימא כשחוטין דמו? ואת"ל עכ"פ צריך שיקובל הדם בכוס, וכ"ש כשלא נשחטו עדיין עכ"פ שעיר המשתלח יק"ע אוכלין בחייו מדמגלה לדחותו לצוק נימא' כדחוי דמי? ולפי דברינו גם הא לא ק', דלענין שלאמר' תוכ' כל מאכל אשר יאכל, דלמק"ע רק הראוי למאכל אדם, ומה"ע כל בע"ח אמק"ע [בחולין דע"ה א']; א"כ הכך לע"ג דכשחוטין ודחוין לצוק דמי, עכ"פ לא חזו עדיין להקרא ומאכל, ולא עדיפי מפיגו' ומותרין דלמק"ע מדלא מחשבו מאכל, וכ"כ לא עדיף מנבילת חולין [דע"ז א'] דאע"ג דודאי שהוא הוא אפ"ה אמק"ע מדאינו מאכל. וא"כ גם קו' הגאון הגדול מהר"עק נ"י הנ"ל מתורצת שהקשה לר"ש דנימא' הכא כל העומד ליזרק כזרוק דמי, ואמ"מכח ליה'. דעכ"פ מוד' ר"ש דצריך לזרוק, והרי א"כ יש הויתה דבה מוד, והכא בפסח גלי קרא, דכל עוד שיש הויתה דבה מונין עליו, כדאמרי' בש"ס הכא. וא"כ גם קו' ע"כ הגאון צ"ל מתורצת, דליך דמן הדין של תורה עבדו הוא ואינו אוכל משום פסח רק כשימנהו רבו [בר"כ מפסח ה"ג ובמל"מ שם], ולק למשנה אחרו' אפקעינהו רבנן לשעבודי', ובמשנה ראשו' לא אפקעו לשעבודי' להכי כיון דמדאורייי' אינו אוכל בלי המנאת רבו, הרי גלי רחמנ' להדיא שיהי' הפסח נאכל למנויו דוקא, ובכה"ג לא אמרי' דכמשוהאכל דמי. ואגב נגע פה גרגר א' ממגילת סתרים שחננו ה', דמצינו ג' מיני פלוגתא בעניין זה, פלוגתא דר"מ ורבנן [בסנהדרין ד"עו א'] ר"מ ס"ל כל העומד לגזוז כגזוז דמי, אף דליכא מלוה [בתוס' סוט' כ"ה ב' ד"ה לא]; ור"ש ס"ל כל העומד לזרוק כזרוק, דוקא בדאיכא מלוה לזרוק [בתוס' חולין ד"פ ע"ב ד"ה דכמה]; ור' זירא ס"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו [במנחו' ק"ג וחולין פ"ג ב'], היינו רק באותו ענין דס"ל לבלול, משא"כ לר"ש אפי' לענין אחר דמותר לאכול הבשר בנודע לו בחטא קודם שמרק באשם תלוי]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

ס"א · האשה שבבית בעלה, ושחט עלי' אביה, ושחט עליה בעלה תאכל משל בעלה ורק ברגל א' הסמוך לנישואין כשהיא רדופה [ר"ל משתדלת ונחפו' ללכת לבית אביה] תאכל משל אבי', ומכאן ואילך ממקום שהיא רוצה ומבוררת בשעת שחיטה, וכן יתום קטן ששחטו עליו אפוטרופסין, יאכל ממקום שרוצה [משא"כ בגדול

נעשה

,המלקט לו עצמות(מ). טובל ואוכל בקדשים(מא). גר שנתגייר בערב פסח, בית שמאי אומרים טובל(כד) ואוכל את פסחו לערב. ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר(מב):

פ"ט

ר"ע מברטנורה

כל אותו היום. ולערב אין מתאבל עליהם: טובל ואוכל בקדשים לערב. דאפי' יום גופיה מדרבנן הוא: כפורש מן הקבר. וצריך הזאה שלישי ושביעי ולא נחלקו ב"ש ובית הלל אלא בערל עכ"ום שמל ביום י"ד דב"ה סברי גוזרה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טהרתי מכל טומאה(כה) עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי. השתא נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דאשתקד עכ"ום הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. וב"ש סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל(כו) כגון שמתו אחיו מחמת מילה דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב(כז) ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל עכ"ום:

פ"ע

תפארת ישראל

מ) רגילים היו לקבור המת בקרקע להם, כדי שיתעכל הבשר מהר, ואח"כ קוברין העצמות אצל האבות במקום כבוד; או מעלין העצמות לא"י; וביום שלוקטין אחריס העצמות של אביו ואמו, חייב להתאבל כל היום ההוא מדרבנן: מא) לערב; באפי' ביום שרי מדאורו': מב) *וצריך הזאת ג' וז'. וא"ת הרי הו"ל מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ואיך לא נמנה בפ"ד דעדיות? י"ל כיון דאית בה נמי קולא לב"ה לפטור מכרת כשלא עשה פסח ראשון א"כ י"ל כדאיתפיל בב"המד בכה"ג איתפיל [כחולין כ"ב ב] [ונ"ל דלהכי קאמ' „כל הפורש מערלה", ולא קאמ' כל שהערלה פרשה ממנה, לאשמעי' דבגר מיירי, ופירש מלהיות שוב ערל, דעכ"ום אפי' נמול נקרא ערל, [כנדרי' פ"ג מי"א]; דדוקא בגר חיישינן שמא יטמא לשנה הבאה, ויסבור כמו שאשתקד הועיל לו הטביל' לכל טומאותיו שמקודם, כמו כן השתא, ולא יהי' ידע שאשתקד עכ"ום הי', שאינו מקבל טומאה, והשתא נתגייר ומקבל טומאה; אבל ישראל שמל את עצמו, אף על גב שצריך ג"כ טביל', ככל ישראל שצריכי' טביל' קודם לרגל [כביצ' פ"ב מ"ב] אפ"ה א"צ הזאת ג' וז', ולא גזרינן ישראל אטו עכ"ום:

ב"ע

חידושים

מ"ג הקשה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, הרי רבי שמעון קבילא ליה כל העומד לזרוק כזרוק דמי [כמנחות ק"ב ב']? עכל"הט. אמרה בקי, במהכ"ת הגאון הגדול הנ"ל, אשמיעתי' גמר' ערוכה [ב"ק ע"ו ב'], דלר"ש דוקא משנראה לזריקה, דהיינו משנתקבל כל הדם בכוס [כתוס' שם ד"ה כל] אז הו"ל כזרוק, א"כ בהא פליג את"ק, דלת"ק נמנין עד שישחט, ולר"ש עד שיתקבל בכוס. ואאמו"ר רבינו הגאון הגדול זצוק"ל הקשה לרמב"ם, דס"ל דהא דאמרי' במשנה א' דאליו עבד אינו אוכל כלל, היינו כשאינה מהרונה דמחוייב לשחררו [דלא כרש"י דפי' איפכא]: וק' עכ"פ נימ' כל העומד לשחרר כמשוחרר דמי, ויאכל משל עצמו? עכלה"ט. ויען הלל, כולא דאיירי אלי על המשניע, דהבר י"ל דרמב"ם ס"ל כתוס' [ב"ק ע"ו ב' ד"ה והנא], דלא אמרי' לר"ש כל העומד לעשות כעשוי דמי, רק בדאיכא מצוה דלוי' לעשות. יע"ש. אמנם אלין יתיב לן משפרא קדישא שתחת כפות רגלי קדשו של ע"כ זצוק"ל ומאלא לעיינן, דהדבר צריך תלמוד לבנים, ולבני ולפנים, להבין דברי ר"ש דס"ל דבכל דוכתא כל העומד לעשות כעשוי דמי, א"כ לא מצינו ידינו ורגלינו בכל דיני התורה הקדושה, דבכל מקום שאמרה תורה פסולה, שלא תעשה עד שיעשה פסולה לאחר, נימ' אם אין מניעה לפסול' המסבבת להתיר הפסולה האחרת, דהו"ל דוגמת דם זריקה שנתקבל כבר בכוס [כמ"ש לעיל בשם תוס' ב"ק], הו"ל כעשוי? לגבל התורה לאמרה כל ערל לא יאכל בו, וכ"כ כל טמא לא יאכל קודש, הכי נימא בשאין מניעה להמולו ולהטבילו, דכל העומד למול ולטבול, כמל וכטביל דמי, ויהי' מותר לאכול קדשי'? ואף אם ת"ל דר"ש לא קאמ' רק בשהתחיל כבר בפעולת הזריק', כמ"ש ב"ק הנ"ל [ומנחות ע"ט א']: עכ"פ ה"ל נימא הכא בשהתחיל למול אף שלא פרע עדיין, או כשירד כבר למים לטבול, יהי' מותר לאכול פסח וקדשי'? ולת"ל בערל ושמ' דיש רישותא בגוף לא כעשוי דמי; עכ"פ ק"ל בזריק' גופה, דלותי' [פסחי' ל"ט ב'] דכהני' אסורי' לאכל קדשי' קודם זריקת הדם, הלא נימ' דמשנתקבל הדם בכוס ומתרי' לאכל הבשר? ואף נאמר מ"ש תוס' [חולין ד"פ ע"ב ד"ה דכמה וב"ק הנ"ל], דאף ר"ש לא ס"ל כל העומד וכו' רק בשיש מצוה לעשות כן, ולא בשאין מצוה, וכ"ש כשאסור לעשות; עכ"פ כל הנהו שהבאנו לעיל מצוה נינהו? ומה מקשי בספרים

והא

עיקר תוי"ט

הא בעי הזיה שלישי ושביעי: (כד) טובל, דאף גר צריך טבילה כדאשכחן במ"ת וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם ועיין בפ"ב דכריתות: (כה) ולא"ג דמשום זיבה בעי שמנה משום כשנה כיון דאי אשתקד דלייתי כשנה דהא לא קיבל טומאה קודם שנתגייר אי אמרת נגזר לא אייתי לעולם פסח וכולי האי לא גזרו. רש"י: (כו) שאם יש לו עכשיו טומאה הוא נזהר בה שאף בערלתו מקבל טומאה כבתר ב"א ליכא למיגזר ביה משום שנה הבאה. רש"י: (כז) גמ' תימה לריב"א דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן וכ"כ ליפשב לי הגמ' דלא"ג דלענין מילה א"ל טבילה ככל מ"מ לטהרה הרגל צריך טבילה וה"ה הא דמל ושבל לגזור אטו ערל עכ"ום דמל נמי וטבל. תוי"ט:

פ"ב

אם אירע בהן פיסול[לד], פטורין מלעשות פסח שני[לה], חוץ מן המפקח הגל שהוא טמא מתחילתו[לו] טז): ז אין שוחטין את הפסח על היחיד, דברי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר יט). אפילו חבורה של מאה שאין יכולים לאכול כזית, אין שוחטין עליהן. ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים[לז]: ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב[לח], אבל לא בקדשים. השומע על מתו[לט],

תפארת ישראל

לד) הפסולי' שזכרנו: לה) *דבשעת זריקה כשר הי': לו) *דמדמגלגלו מת, לא חיישי' שמא בשעת שחיטה חי הי'. מיהו בגל ארוך כל כך עד שאפשר שלא האהיל אז עדיין עליו, פטור: לז) *לאכילת פסח; דנשים ועבדים יחד לא, משום זנות; ועבדים וקטנים יחד לא, משום משכב זכור; וקטנים לחודא נמי לא, דמדאינן בני דעת שמא יפסלוהו; אבל יש בהן דעת והגיעו לעונת נדרים; וכמו כן נשים או עבדים כל חד לחודייהו שרי: לח) *דאנינות לילה דרבנן, ובמקום כרת לא גזרו וא"ת ויהי' נמי דאורי' ניתא עשה דאכילת פסח ונדחי ל"ת דאונן? י"ל כיון דאין אכילת פסח מעכב' הו"ל כאכילת שאר קדשים דנמי מצוה ואפ"ה גלי רחמנא דאינה דוחה לאנינות. אמנם טביל' צריך, דלמא הסיח דעתו ונטמ' בשאר טומאו'. אבל אם וודאי הסיח דעתו צריך כל אדם הזאה ג' וז' [כיומ' ד"ל ע"ב] מיהו לערב דקתני אטביל' נמי קאי, דאי יטבול ביום, הרי עדיין נשאר באנינותו ושמא יסיח דעתו אחר שטבל ויטמא' בטומאת ערב: לט) ששמע שמת לו מת שחייב להתאבל עליו, והו"ל ביום שמוע' אונן דרבנן:

רגילים

ר"ע מברטנורה והמלקט

אם אירע בהם פסול כמו שאמרנו פטורים מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח הגל. וכשמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחילתו קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח. והוא שהיה הגל עגול דודאי האהיל עליו מתחלה אבל אם היה הגל ארוך(יז). שמא בשעת שחיטה עדין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני: ז אין שוחטין את הפסח ביחיד. דכתיב (דברים י"ו) לא תוכל לזבוח את הפסח וכו' כלומר ביחיד(יח): אפילו חבורה של מאה. רבי יוסי קאמר לה. כלומר לא תליא מלתא אלא באכילה. יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו. מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כזית. אין שוחטין עליהם והלכה כרבי יוסי: אין עושין חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח. נשים ועבדים בחבורה אחת משום הרגל עבירה. ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת(כ). משום פריצותא דמשכב זכור. אבל נשים. ועבדים. כל חדא באנפי נפשה עושין(כא): ח אונן טובל ואוכל פסחו לערב. דאין אנינות מן התורה אלא ביום. שנאמר (ויקרא י') ואכלתי חטאת היום. יום אסור. לילה מותר. וטבילה בעי. מתוך שנאסר על עצמו בקדשים(כב). הצריכוהו רבנן טבילה. אבל לא אכיל אונן בשאר קדשים לערב. דאנינות לילה אסורה מדרבנן. ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אכילת שאר קדשים עשה בעלמא הוא. ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כ"ט): השומע על מתו. יום שמועה הוי אונן דרבנן. וכן מי שלקטו לו(כג) עצמות אביו ואמו אמרינן במ"ק מתאבל עליהם

כל

עיקר תוי"ט

שלמא ויותר הבשר וישרף: **טז) שהוא טמא מתחלתו.** תימה לר"י מפקח הגל נמי נימא שמא היה כשהתחיל לפקח. וי"ל דכיון דמלאו מת אית לן למימר שמתחלתו היה מת שבכל הטומאות כשעת מציאתן תו' (הגה"ה שרפים ממעונתם כתבו קול גדול ולא יסף. הגאון הש"ל סי' ג' והנודע ביהודה בא"ה סי' ל"א להקשות דברי התו' אהדדי. ע"פ שהעלו בריש נדה ובדף ד'. דחזקת שעת מציאתן לאו דאורייתא הוא רק משום חומרא דקדשים וא"כ הדרא קושיות התו' לדוכתיה דבמפקח נמי נימא דחי היה מתחלתו. וגם למעלה מהם נשאו כחם רבותינו הש"ך והנקודת הכסף בי"ד סי' של"ז. ומדברי כולם הולך ושוער שתיות המשנה דאיך אפשר לחייב את המפקח בפסח שני. ולא נחוש לחולין בעזרה. ובחיבורי פתחי נדה. בפותח ל"ה ל"ו. עמדתי על רגל אחד בעזה"י ביאור כל דברי חכמים קיימין. והמעיין לאמתה של תורה אל ישליך דברי אחרי גיוו): (יז) אע"פ שהוא בעגול כל שהוא ארוך עד שאפשר שלא האהיל על כל הגל ומפני ארכו ארוך קרי ליה. וזה של' הר"מ וגל עגול הוא שיהיה כמו עגול העמוד: (יח) ומבאחד שעריך דריש ליה באחד ביחיד וכדלקמן: **יט) ר' יוסי מתיר.** דהא כתיב איש לפי אכלו. ובאחד דריש ליה לזובח את פסחו בבמת יחיד שאינו חייב אלא בשעת איסור במות דכתיב באחד שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. גמ': (כ) הכי אי' בגמ'. ומשמע ודאי דלהשכן עם אנשים שרי: (כא) אבל חבורה שכולה קטנים אין עושין שאינן בני דעת. הר"מ. ואפשר דטעמא דאין הקדשן הקדש. כ"מ ועתוי"ט: (כב) והסיח דעתו ושמא נטמא והוא לא ידע. הר"מ: (כג) בגמ' דאי מלקט עצמו

הא

שומרת יום כנגד יום(כו), שוחטין עליה בשני שלה(כז). ראתה שני ימים, שוחטין עליה בשלישי(כח). והזבה(כח)יב) שוחטין עליה בשמיני(כט): ו האונן(ל) והמפקח(יד) את הגל(לא), וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים, והחולה, והזקן, שהן יכולין לאכול כזית, שוחטין עליהן(לב). על כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פיסול(לג). לפיכך אם

ר"ע מברטנורה

קרבנותיו לבית דין(יא): שומרת יום כנגד יום. שרואה תוך י"א יום שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת. שוחטין עליה ביום הספירה. דכיון שספרה מקצת היום מותרת לטבול. ואע"פ שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה. שראתה שלשה ימים רצופים בתוך י"א יום. וצריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני: ו האונן. כל זמן שלא נקבר המת קרוי אונן ולאחר שנקבר כל יום המיתה הוא קרוי אונן (יג). ולילה שלאחריו הוא אונן מדרבנן. ולא העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח. הילכך שוחטין עליו דלאורתא חזי: והמפקח בגל. שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת: שוחטין עליו. דבחזקת טהרה עומד עד שיודע שנטמא: שוחטין עליהם. בחבורת אחרים: שמא יביאוהו לידי פסול. שמא יטמא אונן למתו מתוך טרדו(טו). ומפקח גל שמא ימצאנו מת. ונמצא שהאהיל על הטומאה. והחבוש שמא לא יצא. ובחבוש בבית האסורים של עכו"ם מיירי. שאף על פי שהבטיחוהו שמא לא יוציאוהו: אבל חבוש על ידי ישראל. כגון לכופו להוציא אשה פסולה. או לשלם ממון. שוחטין עליהם אפילו בפני עצמן. אם הבטיחוהו להוציא. דשארית ישראל לא ידברו כזב. ואם בית האסורים בתוך ירושלים אפילו בידי עכו"ם שוחטין עליהם בפני עצמן. דאפשר דמעיילי לפסח לבית האסורים ואכלי ליה התם. והחולה וזקן אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כזית: לפיכך. הואיל ובשעת שחיטה ראוין היו ונזרק הדם עליהם אם

תפארת ישראל

כו) *עי' בהקדמתי לטהרו' סי' כ"ז וסי' ע', דברות' יום א' או ב' בי"א יום שבין נדה לנדה, טובלת למחר וסופרת ויום השני בטהרה, וכשמעריב שמשה, טהור'; כז) *אף שהוזק' קצת לראות, עפי מזב: כח) ר"ל בראתה ג' ימים בי"א יום הנ"ל, שאז זבה היא וצריכ' ז' נקיים, וחייבת להביא קרבן ביום הח': כט) *נ"ל דמדקתני סתמ' משמע גם בפסח שני, ולפ"ז קמ"ל הכא גם באשה, אף דבשני, נשים רשות [כרמב"ם פ"ה ה"ג מק"פ]; או נ"ל דקמ"ל אף דבליל שאחר שמיני שלה, יתחילו ימי נדתה, והרי אז רגיל' לראות דם, דמדאמר' תורה על ימי זבה שהן שלא עת נדתה, ש"מ דז' ימי נדה הן עת נדתה ורגילה לראות בהן, אפ"ה שוחטין עליה. [אב"י כוונת רבינו הגדול בפי' הא היא שיכול' לעשות אפי' בפסח שני חבורה שכולה נשים, ועל זה הרשה על הרמב"ם עי"ש, ועי' לח"מ שם פ"ה ה"ה]: ל) *כל יום המיתה של א' מז' קרובי האדם, אביו ואמו, אחיו ואחותו, בנו ובתו, ואשתו, הוא אונן דאו' ואסור לאכול קדשי'; ולילי' של אחריו הוא אונן מדרבנן; ויום קבורה שאינו יום מיתה, נמי מדרבנן; ולילי' שלאחריו מותר [זבחים ד"ק ע"ב]: לא) *ר"ל מי שפתח גל אבנים שנפל על אדם, שיש לחוש שימצאנו מת, ויהי' הפותח טמ' למפרע: לב) *דאונן כיון דאנינות ליל' רק מדרבנן, במקום כרת לא גזרו; ומפקח גל, נמי חזקת טהרה יש לו: לג) *דאונן שמא בטרדתו יטמא למתו; ואף לאחר קבורה, שמא יזכיר א"ע אח"כ שנטמא. ומפקח גל שמא ימצאנו מת, ויטמ' למפרע; וחולה וזקן שמא יתחלשו ולא יאכלו כזית; ויושב בבית אסורין, מיירי בבית אסורין של עכו"ם, דאפשר דמשקרי בהבטחתם; ומיירי נמי שהאסורין הוא חוץ לירושלים, שאי אפשר להוציא הבשר לשם; אבל באסורי של ישראל, וגם הבטיחוהו להוציאו בערב, או בהאסורין של עכו"ם אבל הוא תוך ירושלים, אפי' לשחוט עליהן בפ"ע שרי: הפסולים

עיקר תוי"ט

(יא) וליכא למיחש דלמא פשעי דהוקה שאין ב"ד של כהנים עומדים משם עד שיכלו כל מעות שבשופרו' נמ': יב) והזבה כו' היינו נמי כשמסרה קרבנותיה לב"ד: (יג) והיינו כל יום המיתה קודם קבורה ולאחר קבורה דאלו יום קבורה שאינו יום המיתה אינו אונן אלא מדבריהם ובלילה שלאחריו אין אנינות כלל אפי' מדבריהם: יד) והמפקח. [illegible]: (טו) [illegible] כל זמן שלא נקבר אבל לאחר שנקבר [illegible]. והר"מ [illegible] דאין שוחטין על האונן [illegible] שמא לא יאכל [illegible] לבלוע

ג האומר לבניו(טז) הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים(יז), כיון שהכניס האחד ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו(יח). לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחוט, רבי שמעון אומר עד שיזרוק עליו את הדם(יט): ד הממנה עמו אחרים בחלקו(כ), רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו(כא), והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן: ה זב שראה שתי ראיות(כב), שוחטין עליו בשביעי(כג). ראה שלש(כד), שוחטין עליו בשמיני שלו(כה).

תפארת ישראל

כשיש עוד פנאי להביאו, דמ"ש דכיון דנפטר כל אחד מהן בחד מהנך, ואכילת פסחים אינו מעכב [כש"ס ע"ח ב'] א"כ אינו יכול להביא אחר מחשש חולין בעזרה, אלא לרבות' נקט פסח שני, דלא מבעיי' פסח ראשון אחר דאסור להביא דהרי משנשחטו ב' הספיקות אסורי' למשוך ידן מהם ולהמנות על אחר [כמ"ש פ"ט] אבל פסח שני סד"א דהו"ל כנאנס ולא עשה הראשון יעשה שני כלקמן רפ"ט קמ"ל: טז) *קודם עלותו לירושלים: יז) *ונתכוון האב לזרזן למצוה, שיכבד הזריז לעשותו ראש, לזכות לאחיו על ידו: יח) *כ"ל דלמ"ד שה לבית אבות דאוריי' [כגיטין דכ"ה], הכי פירושו, דעכ"פ צריך האב לזכות לכולן בתחיל' עליו, דאל"כ הרי נאכל שלא למנויו: יט) דוקא להמשך ממנו; אבל להמנות עליו מודה דעד שישחט: כ) בחלק שיש לו בהפסח: כא) ר"ל דרשאין לומר לו טול חלקך ולך, דאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו; דהרי פסח מותר לאכלו בב' חבורו': כב) דצריך ז' נקיים וא"צ קרבן: כג) של ז"נ שלו דוקא בטבל כבר ולא העריב שמשו; אבל בלא טבל, לא, דשמא יפשע ולא יטבול ומה"ט לא נקט נמי נדה, דהרי טבילת' בלילה ושמא לא תטבול. מיהו טמ' מת, אפי' טבל והזה, כל שלא העריב שמשו, נדחה לפסח שני: כד) דאז חייב גם כן להביא קרבן בח' שלו: כה) *אף שתולה בדעת אחרים שיקריבו קרבנו. ודוקא שמסר קרבנותיו כבר לב"ד, אף שלא הוקרבו עדיין, הזקה שיקריבום הב"ד עוד היום [ואע"ג להקשות עכ"פ הרי כל מחוסר כפורי' צריך טביל' לאכילת קדשי' אחר שקרבו קרבנותיו [חגיגה כ"א א']. וא"כ אף במוסר קרבנותיו לב"ד ניחוש שמא יפשע מלטבול קודם הערב, ויפסול הפסח? י"ל כיון דטביל' זו רק מדרבנן היא, וא"ל הערב שמש, דכל טביל' מדרבנן א"צ הערב שמש [כמ"ש פ"א מי' לד.] א"כ יכול לטבול גם בליל' קודם שיאכל [תוס'] ואף שבכבר קרב תמיד של בין הערביים, מותרי' הב"ד להקריב היום חטאת העוף שחייב, דמדלין למזבח אלא דמה, ליכא גבי' עשה דהשלמ'; ואפי' מצורע שהוא מחוסר כפורי', שמביא בהמות, אפ"ה עשה דפסח שהוא בכרת דוח' עשה דהשל' שאינה בכרת]:

שומרת

ר"ע מברטנורה

ההיא. דקתני שמיא גליא: ג על מי שיעלה ראשון לירושלים. כדי לזרזן קאמר שיזדרזו כל א' להיות ראשון(ט) ומיהו כל בניו הימנה על הפסח אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה ראשון. וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיזרק הדם. לעולם יכולים למשוך אפילו אחר שחיטה עד שיזרק הדם. ומודה רבי שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט(י). ואין הלכה כרבי שמעון: ד הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו בלא דעת חבורה: רשאין בני חבורה. לומר לו. טול את שלך ולך. ואכול אתה וחבריך שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות: ה זב שראה שתי ראיות. שטמא טומאת ז' ואין טעון קרבן: שוחטין עליו. ואע"פ שלא העריב שמשו והוא שטבל בשעת השחיט' דהא חזי למיכל לאורתא דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו בי"ד נדחה לפסח שני. אף על גב דחזי למיכל לאורתא כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ביום ההוא לא היו יכולי' לאכול. הא לערב היו יכולי' לאכול בפסח ונדחו לפסח שני. אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטים עליו ואע"פ שלא העריב שמשו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלו בערב פסח אפילו לא הביא כפרתו. והוא שנתן

קרבנותיו

עי'

עיקר תוי"ט

שני: (ט) ויהיה הוא כאב לאחיו שיזכו על ידו כש"י. (י) דאמר קרא במכסת נפשות והדר תכוסו ומחלוקת למשוך דרבנן סברי מהיות משה מחיותיה דשה. ור"ש ס' מחיותיה דשה קודם גמר עבודתו:

וליכא

חורין, לא יאכל משל רבו{ד}: ב האומר לעבדו{ט} צא ושחוט עלי את הפסח, שחט גדי יאכל{י}, שחט טלה יאכל{יא}, שחט גדי וטלה, יאכל מן הראשון{יב}. שכח מה אמר לו רבו{יג} כיצד יעשה. ישחוט טלה וגדי, ויאמר אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו, וטלה שלי{יד}. ואם טלה אמר לי רבי. טלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו, שניהם יצאו לבית השריפה. ופטורין מלעשות פסח שני{טו}: ג האומר

ר"ע מברטנורה

הא': לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל. דכיון דדינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור אף על פי שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין שילך אוכל משל עצמו(ה): ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו ואף על גב דבכל שאר פסחים רגיל הדיר בטלה כיון דלא פירש לו עליו סמיך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה. איכא דאמרי משום שלום מלכות(ו). ואיכא דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על שעודתן אם גדיים. אם טלאים. שילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא. דבראשון ילאו ידי חובתן. אבל אינשי דעלמא דקפדי לא יאכל. לא מן הראשון. ולא מן השני. דקי"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה דאין ברירה. וכי בעי למיכל מהא. דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפירוש לו גדי או טלה וזה שכח: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו ואמר לו אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך(ז) ע"מ שאין לרבך רשות בו(ח) דכה"ג קנה העבד. דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורים מלעשות פסח שני. דאף על גב דשניהם יוצאין לבית השריפה אינן נאכלין מפני שאין המנויין ניכרים. מיהו שחיטה וזריקה מעלייתא' היא חדא אהאי. וחדא

תפארת ישראל

ט) דלא ניחא לרבו שיאכיל פסחו לאלד הירוה שבו: י) *ר"ל דהא דלא נקט שלוחו? דקמ"ל אף בעבד, דרגיל להכיר טפי בהי ניח' לרבו לא אמרינן דלהכי לא פי' רבו דעתו, מדסמך את עצמו שעבדו מכיר באיזה רגיל; אלא אמרי' מדלא פי' בהדיא בכל מה, שיעשה העבד: יא) אף דרגיל במין האחר: יב) *מתני' מיירי במלך שאמר לעבדו; אבל באדם אחר, דוקא ברישא שלא שחט רק אחד, יש לומר מדלא פי' איזה ישחט, על העבד סמיך; משא"כ בשחט עבד ב' פסחי', ליכא למימר הכי, ומדאין בריר' אסור בשתיהן. אבל במלך, מדיש לו רוב מעדנים, אינו מקפיד איזה יאכל ולא סמך כלל על דעת העבד, רק על איזה שיזדמן לשחוט ראשון, ולהכי יאכל מהראשון, אף שהעבד מסופק הי'. או י"ל דמשו"ה שקילו גבי מלך, כיון דהא דבדאורייתא' אין ברירה מדרבנן הוא, ולהכי משום שלום מלכות, שלא יכעס, לא גזרו בי' רבנן. ודתוי"ט כ' דלפי' כיימא דמדלו' אין בריר' בדאורייי', אפ"ה כמו דאמרי' כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, כמו כן כל המצוה לשלוחו לעשות מצוה, כי הכא שלוחו לשחוט פסח, סמיך אתה שיעלה ב"ד, ותמהני, בקדושין שאני, דאמר בשעת קדושין דמקדש' כדת משה וישראל, דהיינו כדעת ב"ד כהש"י והוש' [גיטין ד"לג א'], ומנ"ל בזובחי אחרית'? — ולרמב"ם כל אדם שאינו מקפיד איזה יאכל, דינו כמלך; והא דאוקמ' הש"ס במלך דמסתמ' לא קפיד]: יג) אם גדי או טלה; יד) ואין בזה ענין לבריר', מדכבר מבורר הדבר אלא שהוא אינו יודע, וכדאמרינן [ביצה ל"ח א'] וכבר בא הכס. בש"ס אמרי', שהולך אצל מוכר בהמו' שרבו רגיל אצלו, ורוצה בתקנת רבו, ויאמר המוכר אם גדי אמר רבך, גדי שלו וטלה שלך [על מנת שאין לרבך רשות בו, דאל"כ מה שקנה עבד קנה רבו], וכן יאמר גם כן להיפך: טו) שניהן כשרין הן רק אנן לא ידעינן מי לזה ומי לזה [ונ"ל דמדלא קאמר שהם ופטורין מלעשות פסח, אין לדייק, דדוקא מפסח שני פטורי', הא בפסח ראשון רשאין לרביא אחר

עיקר תוי"ט

ד) משל רבו. דמסתמא בלא היה דעת רבו להימנות אלא ה׳ גוים על פסחו. רש"י: (ה) ונראה שגינה מהלכה שעתיד ולהדבה כמאי דכופין לשחרר לא יאכל אף משל עצמו כדי שרבו ימהר לשחררו שיוכל העבד לקיים המצוה יכ"ת הכ"מ: (ו) בגמרא אמרינן דדעתן קלה. והיינו שלא נאמר למלך שלא יאכל כלל יכעוס על עבדיו ויהרגיהו או שלא יכעוס על החכמים שי' שיאמר שלתקנתו אמרו כן ועתוי"ט: (ז) וכן להפך א"ל ג"כ: (ח) לפ"ד הר"ב לכיך שיאמר ומה שהלוה בו שעבה. ול"כ כשיאמר ע"מ שהלא בו ידי שפח בלכות

פ"ח האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה, ושחט עליה אביה[א], תאכל משל בעלה[ב]. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה[ג])[א], שחט ע"יה אביה, ושחט עליה בעלה, תאכל במקום שהיא רוצה[ד])[ב]. יתום[ה] ששחטו עליו אפוטרופסין[ו] יאכל במקום שהוא רוצה[ז])[ג]. עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהן[ח]. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין

תפארת ישראל

פ"ח א) *ולא אמרה תחילה אנה תאכל: ב) דמסתמא דעתה על של בעלה: ג) *שכך נהגו אחר הנשואין, לילך ולעשות שמחת יו"ט אצל אביה: ד) ר"ל במקום שהיתה רוצה בשעת שחיט'; דאל"כ אין ברירה בדאו', ואסור' מלאכול בשתיהן. וקמ"ל דבלא בירר', לא אמרי' דמסתמ' ניחא לה בשל בעלה. ומיירי נמי באינה רגילה לילך לבית אביה, דאם רגילה מסתמא ניחא לה בשל אביה. ונ"ל דמה"ט נקט נמי התנא סתמ', דתאכל במקום שהיא רוצה, ר"ל במקום שיש הוכח' מבוררת שרוצה שם, דהיינו בין שהחליטה מתחיל' לאכל שם, או ברגיל' לילך לשם או לא: ה) *יתום קטן: ו) ר"ל ב' אפטרופסי': ז) *אף שלא בירר בשעת שחיט', דמן התורה א"צ קטני' להמנות כלל על הפסח ואעפ"כ אוכלין; דמ"מ הורה שה לבית אבות, משמע מכל מקום, שיאכלו אף שלא נמנו [עי' ר"ן נדרים לו"א]: ח) לא מזה ולא מזה, רק כשהתרצו יחד מאיזה יאכל: דלא

ר"ע מברטנורה

פ"ח האשה. תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה דמסתמא דעתה למנות על של בעלה: רגל הראשון. שלאחר נשואיה שכך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן: תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה רדופה עד הנה לילך לבית אביה תדיר. הילכך מספקא לן בהי ניחא לה: אפטרופסים. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנוהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה. ולא מפסחו של זה. דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה ואין לו תקנה אלא אם כן רצו שניהם שימנה עם הא'

עיקר תוי"ט

א) **לעשות** שמחת החג: ב) **במקום שהיא רוצה.** מוקים בגמרא שבררה בשעת שחיטה לאיזה מקום היא רוצה דאל"כ אין ברירה כו'. וקמ"ל דאי לא בררה אינה אוכלת כלל אע"ג דס"ד דבשל בעלה נכילה טפי: ג) **במקום כו'.** אע"ג דלא בירר דכתיב שה לבית אבות מכל מקום וא"ל מדעתו של בני ביתו נמ': משל

הלכתא גבירתא. כללא דס"ז.

שורפין קדשים בי"ט, צריך להשהותו עד בוקר ששה עשר]; משא"כ בנטמאו דבעלים או מתו אפילו קודם זריקת דם או משכו ידיהם, דאין פסולו בגוף העובר צורהו, ורק בשחטו אחר שנודע שמשכו הבעלים ידיהם או שמתו או נטמאו ונדחו לפסח ב', ישרף מיד בלי עיבור צורה; שריפת הבשר כיצד, אם נטמאו כל החבורה נשרף כל הפסח, נטמאו מקצתן דוקא בהתחילו כולן לאכול וגטמאו מקצתן או מתו, הטהורים אוכלים חלקן, וחלק הטמאים או המתי' ישרף; הא בלא התחילו לאכל או בהתחילו מקצתן אעפ"י שאותן שהתחילו נטמאו, זכו הטהורים שלא התחילו גם בחלק הטמאים; מ"י. אעפ"י שעצמות הקדשים שאין ברם מוח א"צ שריפה, עצמות הפסח צריכין שריפה, וכן גיד הנשה החיצון ושמנו דגיד אפילו פנימי [דאילו אינן אסורין מדאו' ונעשים נותר, הא גיד הנשה הטמון בפנימית הירך מדאו' אסור, ויכול לזרקו מיד], והנותר ישרפו בששה עשר ובחל בשבת, בי"ז: מי"א. הי' הפסח גדי קטן ורך שעצמותיו רכים, לא יאכל אותן, שזה שובר עצם וחייב מלקות, ורק כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל רוא שמותר לאכל כנגדו מן דגדי הרך אחר צלייתו, כגון ראשי כנפיים [הם קצוות השולטערבלעטטער] והסחוסים [קנארפעל]; השובר עצם בפסח הטהור בפסח ראשון או שני, בין בליל ט"ו, או מבעו"י, או אחר כמה ימים, לוקה, משא"כ בשובר בטמא או המותיר בטהור [והטעם במותיר דאינו לוקה דהוי לאו, דלא תותירו [בראשון ולא ישאירו [בשני] לאו הנתק לעשה, שנאמר והנותר ממנו באש ישרפו]: מי"ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו בזדון או בשגגה הוא כבשר ק"ק שיצא חוץ לעזר' או קדשים קלים חוץ לחומת, ירושלים, דלוקין על אכילתו, ואבר שיצא מקצתו חותך הבשר ויורד עד שמגיע לעצם וקולף הבשר, כל שבפנים יאכל, ושבחוץ ישרף והעצם [שא"א לחתך בקופיץ כבישאר קדשים, דאסור לשבור עצם] קולף עד הפרק ומפרקו מן הפרק ומשליכו לחוץ; והמוציא כזית מהבשר מן החבורה שיאכל בה, בליל ט"ו והניחה בחוץ [שהוצאה כתובה בה כשבת לא תוציא מן הבשר חוצה] כשעשה עקירה והנחה חייב מלקות, והוא שהוציא מהאגף ולחוץ, והאגף עצמו שהוא עובי הפתח, הוא כלחוץ; ורק החלונות ועובי הכתלים כלפנים, והגגים והעליות אינם בכלל בית: מי"ג. ב' חבורות שהיו אוכלות בבית א', צריכה כל חבורה לעשות לה היקף, שנא' מן הבשר הוצה, תן חוצה למקום אכילה [כ"כ הרמב"ם בפ"ט מק"פ, ורש"י בפסחים דצ"ו לא גרס לי'] וכל אחת הופכת את פניה לצד מיוחד ואוכל, והשמש העומד למזג קופץ את פיו ומחזיר את פניו [שלא יחשדוהו שאוכל מפסח בחבורה ב'] עד שמגיע אצל חבורתו ואח"כ אוכל מה שבפיו, וכלה מותרת להחזיר פניה מבושה, מפני חבורתה ואוכלת:

עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל. והכלה(עד) הופכת את פניה ואוכלת(עה):

פ"ח

ר"ע מברטנורה

חבורות כדאמרן: והכלה. כשהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר(לג) ולאכול דפסח נאכל בשתי חבורות:

פ"ה

תפארת ישראל

יחזירו לאכול בחבורה האחרת [ותמהני, שאם עניא מה קפיד דלהדרו? וכי המודר מלאכול משל חבירו, אסור לשתות כשיאכל, שמא יחזירו שיאכל עמו?], ונראה מסתפינ' כ"ל דר"ל דאחר שסגר את פיו שלא יטעה ללעוס ולאכול מה שבפיו בחבורה האחרת, מחזיר פניו, רוצה לומר מדיושב ומחזיריו אל החבורה האחרת, כשרוצה למזוג להם, סוגר פיו ואחר כך מחזיר פניו אליהם, ומוזג להם: עד) *שבושה לאכול לעיני כל: עה) *ולא חיישי' שמא שוב תתהפך אח"כ ותאכל קצת שלא בחזרת פניה, ונמצאת אוכלת הפסח בב' מקומות, ליתא, דהרי מתביישת לאכול לעיני הצבור; מכאן כל אדם אחר אסור להתהפך מה"ט כך נ"ל:

פ"ח

עיקר תוי"ט

(לג) ונ"ל דאשמעינן דלא הצבינן כב' מקומו' לע"פ שאכלו מקצת בשעה שלא הפיכת פניה. א"נ קמ"ל דרשאי להפוך פניה משום צניעות תו':

ג"ח

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

מ"א· כיצד צולין דפסח, תוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד דעץ, ותולהו לתוך התנור וראש למטה ותולה כרעיו ובני מעיו בתנור חוצה לו, ולא יתנם בתוכו, שזה כמין בישול הוא, ושפוד של רמון היו בוחרין לצלייתו כדי שלא יורק את מימיו ויבשלהו: מ"ב· אין צולין אותו ע"ג כלי אבן או מתכת, דצלי אש כתיב, לא צלי דבר אחר; וכן לא בשפוד דמתכת, דשפוד כולו חם וצולה מקומו; ובכלי מנוקב דמתכת כדי שתשלט בו האור נותר לצלות; נגע דבשר בחרסו של תנור שתחתיו יקלוף מקומו קליפה דקה כ"ש, כדי שינטל בבת אחת דהוא צלי הרס; נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול מקומו כדי נטילה, שהוא כעובי אצבע אגודל; נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ מקומו וישליכנו, [כ"כ הרמ"בם בפ"ז מק"פ הי"ג, ולא זכיתי להבין, דלמה לא כ' רבינו דישרפנו לקוניין כקדשים שנפסלו]: מ"ג· סכו בשמן תרומה, אם דבורת דכהנים יאכלו, ודישראל, אם הי הוא ידיחנו וינגב, ובצלי קולף החיצון, סכו בשמן דמעשר שני, אסור לתבוע השמן מבני החבורה, שאין פודין מע"ש בירושלים: מ"ד· קרבן שאין קבוע לו זמן, אינו דוחה שבת או טומאה, משא"כ קרבן צבור או יחיד שקבוע לו זמן דוחה שבת וטומאת מת; מיהו באלו קרבנות צבור, ששייך בהן אכילה, והן המישה, עומר בט"ז בניסן, ושתי הלחם בעצרת, ולח"הפ שנותנין על השולחן משבת לשבת, וזבחי שלמי צבור דהיינו ב' כבשי עצרת הבאין עם ב' הלחם, ושעיר חטאת דר"ח, כל אלו כשבאו בטומאה עכ"פ אינם נאכלין, אלא מקטירין ממנו דברים הראוין להקטרה, והשאר הראוי לאכילה נשרף כשאר קדשים שנטמאו; ופסח שנשחט בטומאה נאכל דהיינו שנטמא הצבור קודם זריקת הדם [ובשחטו בטהרה, ואח"כ קודם זריקה נטמא רוב דצבור אינו נאכל, גזירה שמא יטמא אחר זריקה שמתחלתו לא בא אלא לאכילה, ודוקא לטמא מת וכיוצא מדטמאים שנטמאו ע"י מגע; משא"כ כשהטומאה יוצא עליו מגופן, כזבי' וזבות ויולדות ומצורעים, אם אכלו טמאי מת מהאמורין שלו פטור, דדוקא הנאכל לטהורים חייבים עליו משום טומאה: מ"ה· אעפ"י שכל זבחים של יחיד בין שנטמא בשר והחלב קיים, או איפכא, כשלא נטמאו שניהם, זורק הדם דזריקה מועיל להתיר האמורין למזבח, מכ"מ בבשר פסח שנטמא ונודע לו קודם זריקה אינו זורק הדם, ורק כשנטמא החלב והבשר קיים זורק הדם, דעיקר הפסח לאכילה: מ"ו· כיצד דוחה את הטומאה דגיע זמנו של הקרבן והיו רוב הקהל טמאין למת ואפי' עודפין הטמאים על הטהורים רק אחד, או בקהל טהורים והכהנים המקריבין טמאים למת, או באלו ואלו טהורין וכלי השרת טמאין, ה"ז עושי בטומאה אפילו בהמיעוט טהורין דאין קרבן צבור חלוק ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד ויכנסו כולן לעזרה; משא"כ בהי' הקהל מחצה טהורים ומחצה טמאי מת דאז הטהורי' עושים לעצמן בטהרה, והטמאין לעצמן בטומא', ואוכלין בטומאה [ובדם מחצה על מחצה, באופן שהטהורים עכ"פ רוב ע"י נשים שנמנו עמם, הטהורים עושים הראשון והטמאין אין עושין כלל, דראשון לא מפני שהן מיעוט, ושני לא דעכ"פ הוה מחצה על מחצה, וכן הדין ברוב הקהל זבים ומצורעים ובועלי נדות, ומיעוט טמאי מת, שטמאי מת אין עושין כלל לא ראשון ושני, דאין עושין שני, אלא בזמן שרוב הקהל עשו הראשון, וכן להיפך ברוב טמאי מת, ומיעוט טמאין בטומאה שיוצאת מגופן זה המיעוט, אין עושין כלל], ובמיעוט הציבור טמאי מת, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין נדחין לפסח שני: מ"ז· בשר הפסח שנטמא ונודע לו אחר שנזרק הדם [אעפ"י דבהי' נודע לו קודם אינו זורק כלעיל מ"ה ואפילו בדיעבד לא הורצה] כיון דלא נודע לו קודם, הורצה, שהציץ בזמן שהוא על מצחו מרצה על שנגע הבשר שנטמא [לא על הזדון]; ובנטמא גוף הבעלים אחר שנשחט לא יזרק הדם ובזורק לא הורצה וחייבין בפסח שני, דאין הציץ מרצה על טומאת הגוף, אלא בנטמא טומאת התהום, ר"ל טומאה שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם והוא שיהיה טומאת מת, לא הרוג, שהרי יודע בו זה שהרגו: מ"ח· נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה [המקדש קרוי בירה] בפני הכל כדי לביישן עד שיזהרו בו· ושורפין אותו מעצי המערכה, שלא יחשדו אותן ויאמרו מעצי המערכה גנבו, ואם רצו לשרפו בקש ובקנים ומשל עצמן, שורפין; ובנטמא מיעוטו, או הנותר, שורפין בחצרותיהן מעצי עצמן: מ"ט· הפסח שיצא מירושלים או שנטמא, באם הוא בי"ד ישרפנו מיד, וא"צ להשהותו עד הבוקר של ששה עשר שתעובר צורתו [דהיינו לילה אחת ומחצה], כיון שאסור לשרפו בי"ט דאין

שורפין

לפרק(נח), וחותך(נט) כ"ז). ובמוקדשין(ס) קוצץ(סא) בקיפיץ(סב), שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף(סג) כ"ט) ולפנים, כלפנים ל). מן האגף ולחוץ, כלחוץ(סד). החלונות(סה) ועובי החומה(סו) כלפנים: יג שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד(סז) אלו הופכין(סח) את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין(סט), והמחם באמצע(ע). וכשהשמש(עא) עומד למזוג, קופץ את פיו(עב), ומחזיר את פניו(עג) עד

תפארת ישראל

נח) [געלענקע], מקום שמחוברין שם העצם שבפנים עם העצם שיצא מקצתו: נט) *ומשליך העצם היוצא אם אין בו מוח: ס) שאר מוקדשי' שנפסלו ביוצא: סא) מה שיצא: סב) [האקקע]: סג) הוא במזוזה המקום שמקיש שם הדלת: סד) *והאגף עצמו ג"כ כלחוץ, ובשר לשם נפסל ביוצא: סה) *חלל החלון שבכותל הבית, לענין אכילת פסח; ושבחומת העיר לקדשים קלים שאסור להוציאן מירושלי'; ושבחומת עזרה לקדשי קדשים. ואותן החלונות אין להן דלת ואגף: סו) *גג החומה. ואע"ג דתנן במסכת מעשר שני [פ"ג מ"ח] דגגין לא נתקדשו? הכא מיירי בחומ' נמוכה, שהוא גגה לגובה קרקע העזרה: סז) *פסח אחד: סח) *ר"ל מותרין להפוך: סט) *דדוקא אדם א' אסור לאכול בב' חבורות; אבל הפסח מותר לאכלו בב' חבורו': ע) *[קעססעל] עם מים חמין שמוזגין מתוכו יינם, רשאין לתנו בין ב' החבורו', ולא אכפת לן הפסק החבורות. ולרמב"ם ה"פ, ב' חבורו' שאוכלי' פסח א' או ב' פסחי' בבית א', צריכין להתהפך, שלא יראו כחבורה אחת; ולפ"ז גם צריכין להפסיק מח"ע עם המיחם. ורבינו תוסי"ט כתב שלשון הרמב"ם לא משמע כן ור"ל מדכתב היו המים וכו' ע"ש. אולם לפע"ד משם ראי' להיפך, דהרמב"ם דמצריך היקף במקלת [עי' רכ"מ שם, הכא קאמר שפיר, היו המים וכו' רצונו לומר אם זהו היקף במקלת שעשו: עא) *שהוא מחבורה א' ומשמש גם לחבורה הב': עב) *סוגר פיו, ואינו אוכל מה שכבר בפיו; דאל"כ אוכל פסחו בב' מקומות: עג) *לצד חבורתו, שלא יחשדוהו

ר"ע מברטנורה

הבשר שלא יצא לחוץ עד שמגיע לפרק שמתחברים שם שני עצמות ואוכל את הבשר שקולף שהרי לא יצא וחותך את הפרק ומשליך כל העצם (כח) שיצא מקצתו: ובמוקדשים. בשאר קדשים חוץ מהפסח קוצץ בקופיץ אותו מקצת האבר שיצא. ובפסח אינו יכול לעשות כן מפני שהוא מוזהר על שבירת עצם: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הנפת הדלתות שהוא חופף ונוקף שם כשסוגרים דהיינו [משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישה מן האגף ולפנים דהיינו] תוך העיר ממש: כלפנים. והאוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישה ולחוץ כלחוץ: החלונות. שבחומות ירושלים (ל). ועובי ראש החומה. בגגה כלפנים: יג שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו הופכים פניהם הילך. ואלו הופכים פניהם הילך. ואפי' נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן. דרחמנא אמר (שם י"ב) על הבתים אשר יאכלו אותו. דמשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים (לא) דכתיב יאכלו [שנים] אותו חד פסח. [בתים] שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות. ולהכי מוקי בבית אחד יאכל. שאין אחד אוכל בב' בתים ושתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמי: והמיחם. שמחממין בו את החמין שמוזגין בו היין רשאי ליתן באמצע כדי שיהא [נוחה לשניהן] למזוג לכאן ולכאן. ואף על פי שמפסיק בין החבורות לא אכפת לן: וכשהשמש. המשמש לשניהן עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ומוזג לחבורה האחרת: קופץ את פיו. סוגר ובולם את פיו: ומחזיר את פניו. לצד חבורתו שלא יחשדוהו שהוא אוכל עם החבורה האחרת דאין אדם א' אוכל בב'

הבורות

עיקר תוי"ט

צ"ד מסילתו חומת ירושלים ובליל ט"ו מחילתו הבית שנאכל בו: כז) **וחותך.** שהעצם שהיה עליו כזית בשר ושברו שלא במקום הבשר חייב אע"פ שבמקו' השבר פנוי מבשרו: (כח) באין בו מוח עסקינן דאי אית בו מוח הא מפורש במ"י דטעון שריפה ועתוי"ט: כט) **ולפנים כלפנים.** אף האגף עצמו נעשה כמן האגף ולחוץ. הר"מ: (ל) וה"ה לק"ק בעזרה ולאכילת הפסח בבית. הר"מ: (לא) והת"ל רבותא דאוכלין בב' בתים אלא דבכה"ג מהא ליה לאוקמי עלה דינו דשמש ודכלה. והר"מ פי' אלו הופכין צריכין להפוך כדי שלא יהיה נראין כחבורה א' דאיהו תני ברייתא מן הבשר חולה הן חולה ועתוי"ט:

וכ"ב

י העצמות(מז) והגידין(מח) והנותר, ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת(כג), ישרפו בשבעה עשר לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב: **יא** כל הנאכל בשור הגדול(מט), יאכל בגדי הרך(נ). וראשי כנפים(נא), והסחוסים(נב). השובר את העצם בפסח הטהור, הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור(נג)(כה), והשובר בטמא(נד), אינו לוקה את הארבעים: **יב** אבר שיצא(כו) מקצתו(נה), חותך(נו) עד שמגיע לעצם. וקולף(נז) עד שמגיע

ר"ע מברטנורה

י העצמות. שאינו יכול לשברן מפני שנאסרה שבירת עצם ונותר בהן מוח וטעון שריפה: והגידין. שהן אסורין באכילה ואין חייבין עליהן מן התורה כגון שומנו של גיד הנשה שהוא מותר אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור. אי נמי הגיד החיצון הסמוך לבשר שהוא אסור ואין חייבין עליו ומן התורה הוי נותר ולאכלו אי אפשר דרבנן אסרוהו: והנותר בשר. פסח שנתעצלו באכילתו ונותר: בששה עשר. שהוא חולו של מועד אע"פ שנפסל בבקר ראשון אין רשאי לשורפו ביום טוב דשריפת קדשים עשה. וי"ט עשה ולא תעשה (כג). ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה: **יא** כל הנאכל בשור הגדול. שכבר הוקשה כל העתיד להקשות בו. יאכל בגדי הרך ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים (כד). אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח. אף ע"פ שעכשיו הוא רך הואיל וסופו להקשות: וראשי כנפים והסחוסים. הכי קאמר. ומהו הנאכל בשור הגדול ראשי כנפים הסחוס שקורין עטנרו"ס בלע"ז שבראש כף הכתף ושאר סחוסים כגון תוך האוזן וסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה הואיל ובשור הגדול נאכלים על ידי שליקה יאכלו בגדי הרך צלי: אבל המותיר בטהור וכו'. דכתיב **(שמות י"ב)** לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו. קיים עשה שבו ואינך לוקה. אי נמי דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה. אין לוקין עליו: והשובר בטמא וכו'. דכתיב **(שם)** ועצם לא תשברו בו בכשר מוזהר על שבירת עצם ואינו מוזהר על שבירת עצם בפסול: **יב** אבר. מן הפסח: שיצא מקצתו. חוץ למחיצתו וצריך לחתוך את היוצא דכתיב **(שמות כ"ב)** ובשר בשדה טריפה לא תאכלו. ודרשינן ביה כל בשר שיצא משדה כלומר שיצא חוץ למחיצתו. כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים. הוהו בשר היוצא טריפה הוא. ולא תאכלו: חותך את הבשר. היוצא סביב עד שמגיע לעצם: וקולף. את הבשר

תפארת ישראל

לאכילה, והו"ל כפסולו בגוף הפסח: מז) שאסור לשברם, להוציא משם המוח, והמוח נעשה נותר וטעון שריפה: מח) מיירי בגיד הנשה החיצון, או מיירי בשמנו של גיד אפי' של פנימי, דהלו אינן אסורי' מדאורי', ונעשה נותר מדאו' וטעון שריפה; משא"כ גיד הנשה הטמון בפנימיו' הירך, מדאורייתא אסור, ויכול לזרקו מיד. ואי"להק ליתי עשה דפסח ולדחי ל"ת דגיה, כקושי' גיסי הרב המאה"ג מו"ה **אלהנן** שליט"א? דכ"ל כל שאורהו גרמה איסורו, אין בו עשה כלל [ועי' זבחים דל"ז ב]: מט) שכבר הוקשה בו כבר כל הנאכל בו כשהי' עגל: נ) *של פסח; ור"ל מחשב אכיל' ונמנין עליו, ומהו? ראשי וכו'; והיינו דקמ"ל תנא דאפי' הנהו מחשבו אכילה, ולהכי נקט איפכא כל שאינו נאכל בשור וכו': נא) הם קצוות [הסולטער בלעטטער]: נב) [קנאָרפעל] שבאוזן ושבחזה וכדומה; ואלה נאכלין בשור גדול אם יבשלום הרבה: נג) *אינו לוקה, דניתק לעשה, דכתיב לא תותירו וגו' והנותר באש ישרף, מדסמיך שריפה ללא תותירו, ש"מ דהשריפה הוא תקון ללא תותירו. וי"א משום דלא תותירו הוא לאו שאין בו מעשה: נד) דרק בטהור חייבו רחמנא להשובר: נה) *חוץ מהבית או החומה כלעיל סי' מ"ג. דנאסר מה שיצא, והפנימי כשר; ואיך יעשה, הרי עצם שיש עליו כזית בשר, אע"ג שיצא אסור לשברו אפי' במקום שאין בשר?: נו) הבשר היוצא: נז) הבשר שבאותו עצם בחלק שלא יצא: געלענקע

עיקר תוי"ט

(כב) ה"ק כ"א גמ' ובפ"ב דנזה ... כתנא דבי חזקיה: (כג) בשבת. דלא תימא דלא ניתסו לשריפתם שלי אלי קמ"ל: (כד) דצליר ... לא שני דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה: (כה) בטהור. לאפילו בנותר ... בלו' ולא"ל בפסח שבא בטומאה וכן השובר בטמא פי' הר"מ בפסח שבא בטומאה: (כו) אבר שיצא. בי"ט

מפני שאמרו, הנזיר[לד] ועושה פסח, הציץ מרצה על טומאת הדם[לה], ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נטמא טומאת התהום[לו], הציץ מרצה[לז]: ח נטמא שלם או רובו, שורפין אותו לפני הבירה[לח] מעצי המערכה[לט](יט). נטמא מיעוטו, והנותר[מ], שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן, מעצי עצמן[מא]. הציקנין[מב] שורפין אותו לפני הבירה, בשביל להנות מעצי המערכה: ט הפסח שיצא[מג] או שנטמא, ישרף מיד. נטמאו הבעלים או שמתו, תעובר צורתו[מד] וישרף בששה עשר[מה]. רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין[מו]: י העצמות

תפארת ישראל

מעכב פסח ראשון הוא: לד) *דנטמא במת קודם הבאת קרבנו, סותר הכל: לה) *ותגלחת הנזיר כשירה, ומותר לשתות יין ולהטמא למתים; והעושה פסח, הציץ מרצה וא"צ פסח שני: לו) *נזיר אחר שהביא קרבנותיו, והעושה פסח אחר שעשה פסחו, כשנודע להם שנטמאו הן עצמן קודם הקרבה, בטומאת מת שהיתה נעלמת מכל אדם: לז) כך הוא הלכה למשה מסיני: לח) בעזרה כדי לביישן שלא נזהרו מהטומאה: לט) *שלא לבייש העני שאין לו עצים; א"כ להכי לא יביא עצים משלו לעזרה שמא יותיר הנותר, ויחשדוהו שגנב עצים מהקדש. ואי"ל עכ"פ הרי נהנה מהקדש? י"ל דב"ד מתנה כשהקדישו העצים שיהי' מותר להם להנות כך: מ) ר"ל או הנותר מפסח טהור: מא) *והא דתנן [ספ"ג] דאפי' כביצה שורפה לפני הבירה? התם באורח, והכא בבע"הב: מב) הקמצנין: מג) *שיצא ביום י"ד חוץ לחומת ירושלים [ואי אפשר לאוקמי מתני' שיצא בליל ט"ו מהבית שנאכל שם, דהרי גם בזה נפסל הפסח? ליתא, דהכי קתני שנשרף מיד, ואי בלילה הכי אין שורפין קדשי' ביו"ט]: מד) דמדאין פסולו בגופו, צריך שיפסל בלינה קודם שריפה: מה) ובט"ו לא, דאין שורפין קדשים ביו"ט: מו) *ודוקא בנטמאו בעלי' או מתו קודם זריקה, דלא אתחזי בשר לאכילה

ר"ע מברטנורה

דחייה: הנזיר. דכתיב (במדבר ו') וכי ימות מת עליו והימים הראשונים יפלו דאם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו סותר: הציץ מרצה על טומאת הדם. ותגלחתו כשרה ומותר לשתות יין וליטמא למתים: ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. ואם [טמא] בשעת הבאת קרבנותיו סותר הכל: נטמא גופו בטומאת התהום. כל טומאת מת שלא ידע בה אדם קודם לכן נקראת טומאת התהום: הציץ מרצה. דהלכה למשה מסיני שהותר טומאת התהום להם. כיון שלא הכיר בה אדם בטומאה זו מעולם. ואם נודע לו בטומאה זו אחר שהקריב פסחו אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שנודע לו בטומאת התהום לאחר שהביא קרבנותיו (יח) אין צריך להביא קרבן טומאה ולא אמרו טומאת התהום אלא בטומאת מת בלבד: ח לפני הבירה. כל המקדש כולו קרוי בירה ושורפים אותו שם כדי לביישן שיזהרו שלא יבואו עוד לידי טומאה. מעצי המערכה. שלא לבייש את מי שאין לו עצים (כ): נטמא מיעוטו. וכן נותר. של פסח טהור: הציקנין. העצרנין צרי עין: שורפין אותו. מיעוט שנטמא. והנותר מפסח טהור לפני הבירה: ט הפסח שיצא. חוץ לחומה (כא): ישרף מיד. בי"ד ולא צריך להשהויי עד הבקר של ט"ו כדי שתעובר צורתו דהיינו שיבא לידי נותר. ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה דאין שורפין קדשים בי"ט: נטמאו בעלים או שמתו. אין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: תעובר צורתו. ימתין עד שיבא לידי נותר. ואחר כך ישרפנו: אף זה ישרף מיד. ר"י בן ברוקה לא פליג אהא דת"ק אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם דלא איחזי בשר באכילה והוה ליה כפסולו בגופו ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקה: י העצמות

עיקר תוי"ט

על הטומאה שנגע בדבר הנאכל כגון בשר. ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד מרצה כו' והא דמרצה לא שיהא בשר טמא נאכל דאין ציץ מטהר ודוחה ל"ת כו'. אלא דמרצה להתיר דם לזריקה. כס"מ: (יח) ומשמע אפילו קודם הגילוח אינו סותר. ובמ"כ פ"ט דנזיר כתב דנודע קודם הגילוח סותר ועמ"ש: יט) מעצי המערכה. הטעם מפני שלב ב"ד מתנה עליהם לפי שהזקיקוהו לשורפו לפני הביר' כדי לביישו. לא הטריחוהו להביא עצים משלו ויכול להנות משל הקדש וכן בציקנין התם כמו כן דמתוך ציקנותן היו נמנעים מלשרפו ואתו לידי עבירה: (כ) בגמ' באם בא לשורפו מעצי עצמו אין שומעין לו: (כא) כדין קדשים קלים שמחיצתן חומות ירושלים

הלחם(כא), ולחם הפנים(כב), וזבחי שלמי צבור(כג), ושעירי ראשי חדשים(כד), הפסח שבא בטומאה, נאכל בטומאה, שלא בא מתחלתו אלא לאכילה(כה): ח נטמא הבשר(כו) והחלב קיים, אינו זורק את הדם(כז). נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם. ובמוקדשין אינו כן, אלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים, זורק את הדם(כח): ט נטמא קהל או רובו, או שהיו הכהנים טמאים(טז) והקהל טהורים, יעשה בטומאה(כט). נטמא מעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני: י הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהיא טמא(ל), הציץ מרצה(לא). נטמא הגוף(לב), אין הציץ מרצה(לג)

מפני

ר"ע מברטנורה

על גב דקרבין בטומאה. לאפוקי צבור ידי חובתן. אין נאכלין בטומאה. והא דתני חמשה דברים ולא תני קרבנות צבור וכו' מניחא למעוטי חגיגת הרגלים כולם. דדמי לקרבן צבור משום דאתו בכנופי' באסיפת חברים לרגל ואינם דוחים את הטומאה כדרך שאין דוחים את השבת (יא): זבחי שלמי צבור. כבשי עצרת שאין שלמים אחרים לצבור: ושעירי ראשי חדשים. ולא תני שעירי רגלים דכיון דאשמעינן זבחי שלמי צבור שהן מיני דמים ואין נאכלין בטומאה. הוא הדין לכל שאר מיני דמים. ולא איצטריך למתני שעירי ראשי חדשים אלא משום דלא כתיב בהו מועד (יב). וסלקא דעתך אמינא לא לדחו את הטומאה דהא כל הקרבנות צבור ממועד נפקא לן. דכתיב בכולהו אלה תעשו לה' במועדיכם (יג): שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. שכשנצטוה עיקר מצות פסח. לאכילה נצטוה. דכתיב (שמות י"ב) לפי אכלו. וכי שרייה רחמנא לאתויי בטומאה מאיש נדחה. ואין צבור נדחין. אדעתא לאכילה שרייה: ח נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם. דעיקר פסח לאכילת אדם אתי: ובמוקדשים אינו כן. שאפילו נטמא בשר. וחלב קיים זורק את הדם (יד): ט נטמא הקהל. בטומאת מת שאין פסח נדחה מפני הטומאה אלא מטומאת מת (טו): יעשו בטומאה. ואפי' טמאים יחידים דהא [פסח] דצבורי' גופייהו בטומאה אתו משום דהכי שאין קרבן צבור הבא בטומאה חלוק מאחר שקרבן רובם בא בטומאה אף היחידים עושים בטומאה: י ואחר כך נודע שהוא טמא. הפסח או הדם (יז) הציץ מרצה ופטור מפסח שני: נטמא הגוף. טומאת הגוף במת: אין הציץ מרצה. וחייב בפסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מעבד פסח הוא דרחמנא

דחייה

תפארת ישראל

כא) *שמקריבין בעצרת: כב) שמונחין על השולחן משבת לשבת: כג) הן ב' כבשי עצרת הבאין עם ב' הלחם: כד) *שעיר אחד חטאת שבר"ח. ואע"ג שזה נכלל כבר בזבחי שלמי צבור, דהרי זה נמי מין דמים הוא, כמו שנכלל בהא שעירי רגלים? אפ"ה הדר ותני שעיר ר"ח, כיון דרק מדכתיב במועדו ילפינן דדחו שבת וטומאה, ס"ד דר"ח לא אקרי מועד, קמ"ל. וכל אלו הקרבנות, נאכלין הן ובבאו בטומאה אין נאכלין: כה) דכתיב לפי אכלו: כו) של פסח: כז) דעיקר הפסח לאכיל' ואיל"ה קשה היאך אפשר קודם זריקת הדם שנטמא הבשר. והחלב יהי' טהור הרי הדם נזרק מיד קודם שנפתח הבטן? י"ל דמיירי שהי' ממרס בדם עד אחר שהוציא החלב [כפ"ה מ"ג]: כח) והזריקה תועיל להתיר האימורין למזבח: כט) ואין הפסח דוחה טומ' בצבור, רק בטומ' מת: ל) הפסח או הדם ולפי מה דקיי"לן [רמב"ם פ"ו מאוכלין] דמשקין בית מטבחי' מיירי הכא רק בשנטמא הבשר ורק תנא דידן ע"כ דס"ל דדם מק"טו דהרי מסיק דציץ מרצה על טומאת הדם וכ"ש דמרצה על טומאת בשר: לא) *ואף דאין הפסח נאכל, פטור מפסח שני: לב) ר"ל שנודע אחר זריק', שנטמאו הבעלי': לג) דבשעת זריקה, גברא לאו בר

מעבד

עיקר תוי"ט

(יא) כדתנן לן בגמ' ר"ע דלאמר קהל כו': (יב) ולע"ג דבפ' פנחס כתיב נמי ר"ח. ה"א דלא תעשו לה' במועדיכם דכתיב בסוף. לא קאי אר"ח אלא אשאר י"ט דכתיב בהדיה דלקרי רגלים כמו דמקריבין קרבני שבת ותמיד. תוי': (יג) קמ"ל דר"ח איקרי מועד כדאביי דאמר. קרא עלי מועד כו' ותימה דליתני שעיר ר"ח ולא ליתני אידך. תוי': (יד) שהדם מתיר אימורים למזבח. רש"י וכל"ל בהר"ב: (טו) עי' מ"ה פ"ז ופ"ט מ"ד ול' הר"ת כי טומאת מת בלבד בהדחה בצבור: (טז) הכהנים טמאים. דהיינו לצבור טמאים. דהה לי אם האוכלין טמאים או אם המקריבין טמאים בר"ה בלא כהנים. וכ' התוי' לעפ"י שיכולין ליזהר שלא יגעו בבשר כיון דלהתיר אימורים איצטרכי נמי טומאת בשר: (יז) ואפי' לר"י דס"ל דביחיד אין הציץ מרצה

על

מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא. נגע[ח] בחרסו של תנור יקליף את מקומו[ט]. נטף מרוטבו על החרס[י] וחזר עליו[יא], יטול את מקומו[יב]. נטף מרוטבו על הסולת[יג], יקמוץ את מקומו[יד]:
ג סכו בשמן תרומה, אם חבורת כהנים, יאכלו[טו], אם של ישראל אם חי הוא, ידיחנו[טז] (ז). ואם צלי הוא, יקליף(ח) את החיצון[יז]. סכו בשמן של מעשר שני, לא יעשנו דמים על בני חבורה[יח], שאין פודין מעשר שני בירושלים[יט]:
ד חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה. העומר[כ], ושתי הלחם

תפארת ישראל

מחסרא וה"ק, ואם האסכלא מנוקב, מותר, דעשוי כבריחים ותולה הפסח בחלל שבין הבריחים, שלא יגע בברזל ולא חיישינן שמא יגע בבריח שבנתיים; ואמר ר' צדוק וכו': ח) הפסח: ט) *ר"ל יקלף הפסח במקום שנגע בחרס, דשם לאו צלי אש הוא רק צלי חרס. ומיירי באין רוטב רב במקום הנגיעה: י) אפי' בחרסו של תנור וכבריסא: יא) דהרוטב שנצלה מחרס החם, חוזר ונבלע בהפסח: יב) *והוא כעובי אצבע [י"ד ל"ו]; משא"כ קליפה הוא כדי שינטל בבת אחת; וגרידה היינו שאינו ניטל כאחת, רק גורד בסכין מעט מעט. ולר"ן [חולין ד"קלד א'], נטילה הוא רק עד קצת יותר מקליפה וכן משמע מרש"י הכא: יג) והסולת רותח, דנצלה הרוטב מהסול': יד) *וישרוף אותו קומץ בחול, מדבלע מרוטב שנאסר, ודינו כקדשים שנפסלו אף דהכא יש תערובת חולין; וכ"ש הקליפה ונטילה דרישא דישרפו: טו) כ"ל דמיירי שסכו אחר שנגמר צלייתו, דאל"כ מי גרע מנטף רוטבו על ההרס וחזר אליו? ויש לחלק [ועי' לעיל פ"ב מ"ה]: טז) וינגבו, דהי לא בלע מהתרומה: יז) *ומותר השאר לזרים, וא"ל נטילה כברוטב לעיל? דסיכה משהו בעלמא הוא: יח) ר"ל דאסור לתבוע דמי השמן מהחבור': יט) *וגזירה מכירה אטו פדייה בירושלים דאסור מדאו': כ) *שמקריבין בט"ז בניסן:
שמקריבין

ר"ע מברטנורה

וה"ק ואם האסכלא מנוקבת(ד) היא כשרה. וא"ר צדוק וכו'. והלכה כר' צדוק: נגע הפסח בחרסו של תנור יקלוף. מן הפסח מקום הנוגע בתנור שנצלה שם מחום חרס התנור ולא צלי אש הוא: נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו. שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח(ה): יטול את מקומו. ולא סגי בקליפה אלא בנטילה כעובי אצבע דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן צלי מן החרס הוא: נטף מרוטבו על הסולת. והסולת רותחת דמצלי רוטב מחמת סולת והוא רוטב שבתוך הסולת אסור למכליה דהיה ליה צלי מחמת דבר אחר הלכך יקמוץ את מקומו וישרף אותו קומץ(ו) כשאר קדשים הפסולים: ג סכו בשמן תרומה. שמותר לסוך הפסח במי פירות: אם חי ידיחנו. דלא בלע: ואם צלי הוא. בעי קליפה משום דבלע: שאין פודין. מוכרים(ט): מעשר שני בירושלים. ואפילו לאכלו בטהרה דכתיב (דברים י"ד) ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום: ד חמשה דברים. אין לך בצבור קרבן נאכל אלא אלו וקרבן צבור דוחה את הטומאה דילפינן מפסח דכתיב ביה במועדו(י). ודוחה את הטומאה כשרוב הקהל טמאים. דהכי אמרינן איש כי יהיה טמא וכו' יחיד נדחה ואין צבור נדחין ובקרבנות צבור כתיב (במדבר כ"ט) אלה תעשו לה' במועדיכם כמו שנאמר בפסח במועדו ואשמועינן מתני' דאף
על

עיקר תוי"ט

ובדוכים בענין שלא יפלו ומעל הכלאם שהכי פי הטלה למטה: (ד) ופרש"י עשויה כבריחים כעין שלנו ויש חלל גדול בין בריח לבריח ונותן השפוד (ר"ל של רמון) לרוחבו וכל הטלה נצלה באויר שבין שני בריחים שאין בשרו נוגע בברזל: (ה) וא"ת נגע דהכשו כו' אמאי סגי ליה בקליפה הלא הרוטב שיש באותו קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול כו' ואיכא לאוקמי באין רוטב כי אם מעט ומעט רוטב אינו אוסר כ"כ כדלקמן גבי סיכה. תוי': (ו) כ"כ רש"י. ואל"ל גבי קליפה ונטילה שאין בהן תערובות חולין: (ז) ידיחנו. ויגגב הר"מ: (ח) יקלף. וא"ת ומ"ש מרוטב דלעיל דיטול מקומו ובגמ' שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבידי: (ט) דכתיב ונתת כו' כ"ל רש"י והקשו בתו' דהא קרא בפדיון ומיירי שמוליאו מקדושתו ומחללו על דבר אחר. אבל הכא אפי' לאוכלו בקדושתו כדפירש בקונט' ונראה לר"י דבירושלים גזרו מדרבנן מכירה אטו פדייה דאסיר מן התורה. ולרשב"א נראה דלא אסרו מכירה אלא משו' בזיון מלוה. כדתנן בריש מס' מ"ש שאין מוכרין אותו כו' ועמוי"ט:
(י) ובברייתא מנין לעומר ושתי לחם האמורי' בת"כ ואינם אמורים בפנחם. ת"ל מו':

כדנפה

פ"ז כיצד צולין את הפסח, מביאין שפוד של רמון(א), תוחבו מתוך(ב) פיו עד בית נקובתו(ג), ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר כמין בשול הוא זה(ד), אלא תולין(ה) חוצה לו: **ב** אין צולין את הפסח לא על השפוד(ו) ולא על האסכלא(ז). אמר רבי צדוק(ח) מעשה

ר"ע מברטנורה

לא נתנה שבת. לדחות אלא פטור שאנוס הוא דלא היה יודע שכך הוא ולא היה לו לבדוק על כך:

פ"ז כיצד צולין. שפוד של רמון. ולא של שאר עצים דמפקי מיא והוה ליה כשל מבושל במים ורמון לא מפיק מיא. ובשפוד של מתכת לא כדלקמן דהא מקצתו חם כלו (א) ונצלה מחמת שפוד. ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי דבר אחר: כמין בשול הוא זה. שמתבשלין בני מעיו לתוכו כבתוך הקדרה: תולין חוצה לו. תוחבין בשפוד למעלה מפיו של טלה (ג). והלכה כר"ע: **ב** א"ר צדוק כו'. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני

תפארת ישראל

פ"ז א) ר"ל מטה ארוך של [גראנאטאפפעל בוים]; אבל של מתכות לא, דמתחמם הפנימי מחמת החיצון, ונצלה הפסח במקום נגיעת השפוד בפנים מחמת דבר אחר, ולא הו"ל צלי אש; גם לא יקח שפוד של שאר עצים, שיש בהם ענפים, דכשחותכן מהשפוד, מוציאין מים במקום החתך; אבל עץ הרימון חלק הוא: ב) *ולא איפכא מנקובתו לפיו? משום דצריך שיתלהו בתנור עם בית השחיטה למטה, והרי צריך שיתן גם הגם שבשפוד למטה בתנור שלא ישמט, ואם יתחב מנקובתו לפיו, ישמט הפסח ממנו לצד האור: ג) שמתבשלין הכרעים בחללו כבקדירה:

ד) כרעיו ומעיו בשפוד: ה) של מתכות: ו) *[ראסט], והוא כעין שתי ברזל: ז) חסורי ומחסרת

עיקר תוי"ט

(א) בהפנימי מתחמם ע"י קצתו החיצון כש"י: ב) **תוחבו מתוך** פיו. לפי שתחב הגם שבשפוד למטה כדי שלא יפול הפסח ואז הוא בית השחיטה למטה וקדייב דמא דכך שם. תו': (ג) וצ"ל שהם מפתנים וכרוכים

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א **שחיטת** הפסח וזריקת דמו ומחוי קרביו והקטר חלביו דוחין שבת דקבוע לו זמן שנאמר במועדו; משא"כ הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אין דוחין את השבת דאפשר לעשותן קודם שבת, מיהא ביד אפילו לחה, או יבשה אפילו בכלי, הותכה דאין שבות במקדש [כ"כ הרמב"ם פ"א מהק"פ הט"ב וזהו כתירוץ הב' בפסחים דס"ח, וק"ל הרי בעירובין דק"ג, א, נדחה התירוץ הזה, ולכאורה הי' לרבינו לפסוק כתירוץ רב יוסף שם, הא והא ביד ושבות דמקדש במדינה לא התירו, דהרי התירוץ הזה לא נדחה רק מקושיא דמשלשלין הפסח, דג"כ שבות במדינה והתירו, ותי' רב יוסף דבני חבורה זריזין דחה אביי, והרי רבינו פ"ג הט"ו דשבת פסק דבני חבור' זריזין [וצ"ל דטעמו משום שיטה דשבת ד"כ, דשם הדין במקומו, ואמרה הגמרא הטעם דזה; ועי' תו' פסחי' דפ"ה, א, ד"ה דבני חבורה, ורש"י שבת שם דכ' בני חבורה זריזין, דכולם בני תורה והרדים ונזכרים ולא אתא לאחויי משתחשך, וכ"כ רש"י בעירובין, ובפסחים כ' רש"י שיש רבים וטורחין זה את זה, וצ"ע מפני מה שינה רבינו טעמו פירושו בב' המקומות וצ"ל דבשלומא כתהוי, דאין צריך לזיות שם התביעה בידה, אלא ... צריך רבינו לטעם דבני תורה, משא"כ יוצא דהוא בשעת אכילה ושם איכא רבים שפיר כ' רבינו טעם דרבים ניהו] ואפשר דגם בזה פסק הרמב"ם כתי' הב' דפסחי' דכיון דשם הוא מקום הדין, ולא נדחה בגמרא, ואי משום קושית הגמרא בעירובין דאמר ר"א אלו שמשום שבות, אלמא דההיא דפסחי' לאו בכלי מיירי, דא"כ בכלי לחה הוי אב מלאכה, י"ל דאטו דמשום שבות, אשאר קאי, אהרכבתו והבאתו מחוץ לתחום, וא"ל, הרי ע"כ דומיא דהרכבתו מיירי דאל"כ ל"ל חתיכת יבלתו, דהוא כ"ש מהרכבתו, י"ל דבאמת לא זו אף זו קתני, לא זו חתיכת יבלתו דהיא דאו', אלא אפי' הרכבתו דהוא שבות], ובשכח ולא הביא סכין נותנו בין קרני כבש או בצמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה, דמהמר כלאחר יד מותר במקום מצוה, ובעזרה מקדישו דהואיל וקבוע לו זמן מותר להקדיש בשבת, וכן מקדיש אדם חגיגתו בי"ט, משא"כ כהקדישו כבר לא יביא סכין עליו דהוא עובד בקדשים: מ"ג ד' כשבא הפסח בחול ובטהר' ובמועט, מביאין עם הפסח חגיגה, מבקר או צאן או עזי' גדולי' או קטנים, וכרי' או נקבות, ככל שלמים, וזהו שנא' וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר; משא"כ בשבת או בטומאה, או שהיו פסחים מרובין, דאין מביאין עמו חגיגה; וחגיגה רשות ולא חובה, ונאכלת כשלמים, לשני ימים ולילה אחד, והמותיר אינו לוקה, אלא ישרף הנותר; מ"ח, דפסח ששחטו שלא לשמו בשבת שידע שהוא פסח ועקר שמו ושחטו לשם קרבן אחר, ושגג שסבר, שגם שלא לשמו דוחה שבת, חייב חטאת, משא"כ שלא לשמו בטעות, שלא ידע שהוא פסח פטור, דעקירת שמו בטעות אינו עקירה; שחט זבחים אחרים לשם פסח בטעות דוקא באינו ראוי לקרבן פסח כגון נקבה, או זכר בן שתיים חייב חטאת, משא"כ בראוי לפסח פטור, דשחט ברשות: מ"ו, שחטו בשבת שלא לאוכליו או שלא למנוייו או לערלים או לטמאים חייב חטאת משא"כ לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלים, לטמאים ולטהורים, פטור, דהפסח כשר וכל כיוצא בזה; שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו, או שנטמאו, או שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור, דאנוס, משא"כ בנמצא בעל מום חייב דשוגג:

אמר רבי אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו[לד], כששינה את שמו, חייב, זבחים[לה] שהן אסורין לשמן, כששינה את שמן[לו] אינו דין, שיהא חייב. אמר לו רבי יהושע לא, אם אמרת בפסח ששנהו לדבר האסור, תאמר בזבחים ששנן לדבר המותר. אמר לו רבי אליעזר אימורי צבור יוכיחו[לז], שהן מותרין לשמן, והשוחט לשמן[לח] חייב. אמר לו רבי יהושע לא, אם אמרת באימורי צבור, שיש להן קצבה[לט] יב), תאמר בפסח שאין לו קצבה[מ]. רבי מאיר אומר אף השוחט[מא] לשם אימורי צבור, פטור:

ך שחטו[מב] שלא לאוכליו[מג], ושלא[מד] למנויו[מה], לערלין, ולטמאין[מד], חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלין, לטהורים ולטמאים, פטור[מו]. שחטו ונמצא בעל מום, חייב[מז]. שחטו ונמצא טריפה בסתר[מח], פטור[מט]. שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידיהם[נ], או שמתו, או שנטמאו, פטור, מפני ששחט ברשות[נא]:

פ"ו

תפארת ישראל

טרדתו במין זה, והרי עשה מצוה דכל הזבחים שטבחו שלא לשמן כשרי', ולהכי פטור ובפסח לא מחלקינן בין דראויין להיכן דראויין וכגון ששחט הפסח שהוא זכר לשם תמיד או לשם שעיר חטאת מוסף; ליתא, דהרי גם בכה"ג חייב מדיש להן קצבה, והיינו אמרי צבור וכדמסיק: לד) ששחטו בערב פסח בשבת: לה) ר"ל שאר זבחים: לו) ששחטן לשם פסח שדוחה שבת: לז) קרבנות האמורים שיקריבום הצבור, כתמידין ומוספין יוכיחו: לח) שאר זבחים: לט) דבראה שכבר שחטו התמידין או המוספין, יודע שא"צ לשחוט עוד אחר, להכי חייב בשחט אחרים לשמן, דהו"ל לעיונה: מ) דבראה מין שראוי לפסח, אפשר שיטעה שמא פסח הוא, ושוחטו לשם מי שהוא, והו"ל טועה גמור: מא) זבחי אחרי' בשב': מב) שחט הפסח בשבת שבערב פסח: מג) דהיינו זקן או חולה או קטן, שאינן יכולין לאכול כזית: מד) או או: מה) לחבורה שלא נמנו עליו: מו) דהרי הפסח כשר [ועי' לעיל פ"ה מ"ג דשם הדין איפכא והא בהא תלי']: מז) דהו"ל לעיוני: מח) *במקום שאינו נראה מבחוץ: מט) דאנוס הוא ולא שוגג: נ) קודם שחיטה ונמנו על פסח אחר: נא) דא"ל לחקור על זה:

פ"ז

ר"ע מברטנורה

חטאת שבת וזה עשה מצוה שהקריב קרבן. דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרי' ואף הנשחטי' לשם פסח מכשיר להו ר"י בפרק תמיד נשחט: מה אם פסח שמותר. לשוחטו בשבת לשמו. שינה את שמו אודית מיהא. דחייב חטאת כדקתני לעיל: ששינהו לדבר האסור. ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורים לשחטן בשבת: ששינן. לדבר המותר. ששוחט, לשם דבר המותר לשחטו בשבת: אימורי צבור. קרבנות האמורי' בצבור בשבת. כגון תמידי' ומוספין יוכיחו שמותרים לשחטן לשמן. והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב: יש להם קצבה. שאינו רואה אחרים עסוקין בשחיטתו וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד. הילכך אין זה טועה אלא שוגג. דלא הי' לו לטעות בדבר: תאמר בפסח שאין לו קצבה. דהכל צריכין לכך והרי הוא רואה אחרי' הרבה עסוקי' בכך וטרוד הוא להתעסק במצוה. ואפי' שחט הוא פסח כבר ומצא זבח זה עומד בעזרה וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא. טועה בדבר מצוה הוא: רבי מאיר אומר. השוחט בשבת זבחי' אחרי' כל ימות השנה לשם אמורי צבור פטור והלכה כרבי יהושע ואין הלכה כרבי מאיר: ך לאוכליו ושלא לאכלת פטור וכו'. דהא פסח כשר הוא דאמרינן פרק התמיד נשחט דהשוחט לפסולי' ולכשרי' לא פסל: שחטו ונמצא בעל מום חייב. דשוגג הוא ולא אנוס שהי' לו [לבקרו]: שמשכו בעלים את ידם. משכו קודם שחיטה ונמנו על אחר: או שמתו או שנטמאו. דעכשיו

לא

עיקר תוי"ט

וא"ת למאי דמסקינן בר"פ י"ד דשבת דחובל אינו חייב אלא בצריך לדם דשלא"ה מקלקל הוא וה"נ הרי מקלקל הוא, ובגמרא פריך לה במשנה דלקמן דשחטו שלא לאוכליו מאי תיקן. ומסיק תיקן להוציא מידי נבילה: יב) שיש להן קצבה. בגמ' פריך והרי הנוקות דיש להן קצבה ופיטר ר"י. ומשני דהכא כגון שקדם ושחטינהו לאמורי צבור בצפרא. והשם נמי לאו קדים ואתא שבת בע"ש. מודה ר"י דחייב:

פ"ז

לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, שחיטה שאי אפשר לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת: **ג** אימתי מביאין עמו חגיגה[כג]. בזמן שהוא בא בחול ובטהרה[כד] ובמועט[כה]. ובזמן שהוא בא בשבת. במרובה, ובטומאה[כו], אין מביאין עמו חגיגה: **ד** חגיגה היתה באה מן הצאן, מן הבקר, ומן הכבשים, ומן העזים, מן הזכרים ומן הנקבות[כז]. ונאכלת לשני ימים ולילה אחת[כח]: **ה** הפסח ששחטו שלא לשמו[יא] בשבת[כט], חייב עליו חטאת[ל]. ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח. אם אינן ראויין[לא], חייב[לב]. ואם ראויין הן, רבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר[לג].

אמר

ר"ע מברטנורה

ביה במועדו. והלכה כר"ע: **ג** אימתי מביאין עמו חגיגה. עם הפסח בי"ד בניסן: בזמן שהוא בחול ובטהר'. דאע"ג דפסח דחי שבת וטומאה. חגיגה לא דחיא שבת(ט): ובמועט. שהיה פסח מועט לאכילת בני חבורה. ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהיה הפסח גמר שביעתן(י). במרובה. שהיתה החבורה מועטת ודי להן בפסח לבדו: ובטומאה. שרוב צבור טמאין אין מביאין עמו חגיגה שחגיגת יום י"ד רשות היא ולא חובה: **ד** ומן הבקר. משא"כ בפסח שאינו בא לא מן הבקר ולא מן הנקבות: **ה** הפסח ששחטו שלא לשמו. בי"ד שחל להיות בשבת ושגג. כסבור שמותר לשחטו כך מותר שלא לשמו: חייב חטאת. שחלל שבת בשוגג: ואם אינן ראוין לפסח. כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת אם נתעלמה ממנו שבת או סבור שמותר לשחוט זבחים אחרים לשם פסח בשבת. דהאי לאו טועה בדבר מצוה דהכל יודעים שאין זה כשר לפסח: ואם ראוין הן. כגון שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שהוא טרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בדבר זה ולא זכר שהקדישו לזבח אחר: ר"א מחייב חטאת. אף על פי שטעה בדבר מצוה: ור"י פוטר. דקסבר טועה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהוא פטור מחיוב חטאת

תפארת ישראל

לעשותן מאתמול ולהכי לא ילפינן להו במה מצינו משחיטה; ושאלה כמי אף דאי אפשר מאתמול, עכ"פ כיון דלאו מגופא דפסח הוא, לא קאי עליה במועדו. **וא"ת** מ"ש מכל ק"ו שבעולם דהיכא דפרט קרא בחד דוכתא דכך הוא הדין, אמרינן דילמוד סתום מן המפורש, ולא אמרינן הביא לי קרא בלמוד כמו שמפורש במלמד? י"ל דה"מ היכא דמסתבר דכלפינהו מהדדי; אבל הכא אדרבה מסתבר' דלא כלפינהו מהדדי וכדמסיק כלל אר"ע וכו' דשחיטה א"א מאתמול ולהכי דחי שבת; אבל הזיית יבלתו הי' אפשר מאתמול; וכ"ש הזאה דאע"ג דא"א לעשותה מאתמול, אבל הרי אינה בגוף הפסח כלל; וכי ה"ד שיהי' רשאי לעשות שום איסור דאו' או דרבנן כדי שיהי' יוכל להקריב פסחו, דבעידנא שמיעקר לאו לא מקיים עשה:

כג) *חגיגת י"ד שנאכלת קודם הפסח, כדי שיהיה הפסח נאכל אחריו על השובע:

כד) דחגיגה לא דחי שבת או טומאה: כה) **ר"ל** כשהפסח מועט לאכילת החבורה, או אוכלין החגיגה תחלה, ואח"כ הפסח על השובע:

כו) *או או [ונ"ל דלהכי נקט הכא במרוב' באלא"ב, שלא כסדרא דרישא? דברישא נקט חול וטהרה גבי הדדי, אדבייכי אהדדי, משום קלא דבמועטו; משא"כ בסיפא קמ"ל דלא תימא דבמרובה א"צ להביא חגיגה, אבל עכ"פ רשאי להביאו, להכי ערבינהו למרובה בין שבת לטומאה, לאשמעי' דכמו דבהנך אסור להביאו, כמו כן במרובה, מחשש שמא יבא לידי נותר [כפ"ח מ"ו]: כז) משא"כ פסח אינו בא מבקר או מנקיבו':

כח) *יום י"ד וט"ו ולילה שביניהם: כט) *בערב פסח, שהי' יודע שהוא פסח, ועקר שמו ושחטו לשם קרבן אחר; רק שסגגתו הי' שהי' סבור שגם שלא לשמו דוחה שבת, או שסבור באותו רגע שאין היום שבת: ל) *ולא מחשב מקלקל, דהרי הקרבן פסול? עכ"פ אהנו מעשיו דאם עלה לא ירד: לא) *כגון שהוא עגל או כבשה נקיבה או איל זכר בן ב' שנים; והוא טעה שהי' סבור שזה פסח, או שאין היום שבת, או שסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח: לב) דפשע, דהו"ל לעיוני, ולא מחשב טועה בדבר מצוה: לג) *דטעה בדבר מצוה מתוך טרדתו

עיקר תוי"ט

בין הפרקים במשנה: (ט) ואפשר דלהכי לא נקט נמי וטומאה. דלא בעי למעטי דתרוייהו כי הדדי דלא דחיא. להכי לא נקיט אלא חדא וה"ה לאידך: (י) והמחבר נתן לכילה כש"י: יא) **שלא לשמו** כו'.

ת"ש

ב אמר רבי אליעזר והלא דין הוא, מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה, דוחה את השבת[י], אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו רבי יהושע יום טוב יוכיח. שהתירו בו משום מלאכה[יא]. ואסרו בו משום שבות[יב]. אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע, מה ראיה רשות[יג] למצוה[יד] (ו). השיב רבי עקיבא ואמר, הזאה תוכיח[טו], שהיא מצוה[טז], והיא משום שבות[יז], ואינה דוחה את השבת, אף אתה אל תתמה על אלו שאף על פי שהן מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דן[יח], ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת, הזאה שהיא משום שבות אינו דין שתדחה את השבת. אמר לו רבי עקיבא או חלוף[יט], מה אם הזאה שהיא משום שבות אינו דוחה את השבת, שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר, עקיבא, עקרת מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו[כ], בין בחול, בין בשבת. אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו[כא] כמועד לשחיטה[כב]. כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה

תפארת ישראל

דלמכשירי מצוה אפי' מלאכה גמורה שרי': י) בקרבן פסח: יא) כשחיטה ובישול דמותרי' אפי' להדיוט: יב) *שאסרו להביא בהמה מחוץ לתחו' לצורך אכילת יו"ט, אף דתחומין מדרבנן: יג) לרכי הדיוט ביו"ט: יד) דקרבן לצרך גבוה הוא: טו) להזות על טמא מת בז' שלו שחל בערב פסח בשבת: טז) שאם לא יזה לא יקריב פסח: יז) *גזירה שמא יעברנה ד' אמות בר"ה [כך הוא בש"ס וכש"י כ' במתני' משום מתקן גברא, וצ"ע. אב"י נ"ל להצדיק כש"י, דר"ל אף דלר"א מכשירי מצוה דוחין, היינו היכא דגברא חזי, משא"כ הכא גברא לא חזי ורק מתקנו בהזאה' דלהוי חזי, וכדקאמר בש"ס]: יח) ר"ל גם על הזאה אני חולק: יט) ר"ל שמא להיפך; ולא דס"ל באמת דשחיט' אינו דוח' שבת, רק משו' דר"א שכח שלימד לר"ע דהזא' אינו דוח' שבת, ולא רצה ר"ע לומר לרבו ששכח, להכי דן כך לפניו, כדי שיהי' נזכר מעצמו דהכי אגמרי': כ) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו: כא) להרכבתו וכו': כב) *ר"ל שיהיה להן זמן קבוע כשחיטה, דהרי אפשר לעשותן

ר"ע מברטנורה

מכשירי מצוה דוחים את השבת (ה) במסכת שבת: ב שחיטה. שהיא אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה אעפ"י כן דוחה את השבת בפסח: אלו שהם משום שבות לא ידחו. בתמיה: יום טוב יוכיח שהתירו בו. שחיטה ובשול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכול הואיל והיה אפשר לו מאתמול. ואף על גב דתחומין מדרבנן: מה ראי' רשות למצוה. אכילת הדיוט רשות הוא ולצרך גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות. יעמידוהו הם במקום מצוה. ורבי יהושע סבר כל שמחת י"ט מצוה היא. ואפי' הכי אינו דוחה שבות: הזאה תוכיח שהיא מצוה. בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח. שאם לא יזה לא יעשה פסחו (ז). ואפילו הכי אינו דוחה דהכי קים ליה לרבי עקיבא דלא דחיא. והזאה שבות היא דמחזי כמאן דמתקן גברא: ועליה אני דן. וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא יעכבוהו מפסח מקל וחומר זה בעצמו: אמר לו רבי עקיבא או חלוף. או אני אחליף את הדין. דפשיטא ליה דהזאה מעכבא. וילפינן בק"ו מינה לשחיטה [שתעכב]: במועדו. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (ח) (במדבר ט'): הבא לי מועד לאלו. שיהא להם זמן קבוע כמו שקבע לשחיטה. הילכך כיון שלא קבע להם זמן ומלי למעבד מאתמול לא דחייא והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב ביה

עיקר תוי"ט

כבן בתירא דלעיל פ"ד מ"ג: (ה) כפי"ע דבבת ואפי' מלאכה גמורה ס"ל דהכי כדאיתא התם: ו) רשות למצוה, משמע דר"א מודה דבבות העמידו דבריהם ובריש פ"כ דבבת ס"ל דנותנין לתלויה בבבת. ובתו' תירכו דלא הכי אלא דוקא במשמרת דלא הוי מלאכה כולי האי ועתוי"ט; (ז) ולדבריהם אם יזה ויעביל יעבה פסח ובפ"ח מ"ה הזכ בו הכ"ב ע"ש ועתוי"ט: (ח) כיוונא דקרא בלרבעה עבר יום בחודש הזה תעבה לותו במועדו. ובספרי. דבמועדו קמא יליף בג"ש דדהי בבת. וומתרא יליף דדוחה את הטומאה לכך נראה דל"ג בין

פ״ו א אלו דברים בפסח דוחין את השבת, שחיטתו, וזריקת דמו(א), ומיחוי קרביו(ב), והקטר חלביו(ג). אבל צלייתו, והדחת קרביו(ד), אינן דוחין את השבת. הרכבתו(ה), והבאתו מחוץ לתחום(ו), וחתיכת יבלתו(ז), אין דוחין את השבת(ח). רבי אליעזר אומר דוחין(ט):

ב אמר

ר״ע מברטנורה

פ״ו אלו דברים בפסח דוחין את השבת. פסח דוחה את השבת דנאמר מועדו בפסח (**במדבר ט׳**) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. ונאמר מועדו בתמיד (**שם כ״ח**) תשמרו להקריב לי במועדו. מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת שנאמר (**שם**) על עולת התמיד. אף מועדו האמור בפסח דוחה את השב׳: שחיטתו וזריקת דמו. א״א לעשותן בלילה דכתיב (**ויקרא ז׳**) ביום צוותו להקריב ביום ולא בלילה: מיחוי. קנוח כמו אכלה ומחתה פיה (**משלי ל׳**) מחוי קרביו דוחין את השבת שלא יסריחו: צלייתו והדחת קרביו אין דוחין. דאפשר משתחשך: הרכבתו. על כתפו להביאו דרך ר״הר לעזרה(ג). אע״פ שאין בו אלא איסור שבות שהחי נושא את עצמו(ד): אין דוחה. דה״ל למעבדה מאתמול וכן הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו של קרבן פסח להסיר מומו אע״פ שאין בו אלא איסור שבות שחותכה בשיניו או בידו אינן דוחים. וזה דהנך בשלהי ערובין הותרין יבלת במקדש. הכיא ביבשה דמפרך פרכה. ומתניתין דהכא בלחה. ואעפ״כ כשחותכה בשיניו או בידו כלאחר יד הוא. ואפילו הכי אסור בלחה דהוה ליה למעבדה מאתמול: ר״א אומר דוחין. דסבר

מכשירי

תפארת ישראל

פ״ו א) *כ״ל דקמ״ל דזריקה דחי שבת, אף דאמרינן [שבת ד״עה ב׳], דמתכוון דלחוום בשר בית השחיט׳ בדם, חייב בשחיט׳ משום צובע; א״כ ה״נ הל״א מדמתכוון בזריקה דלחוום מזבח בדם לתסר, קמ״ל דדחי שבת: ב) *קנוח קרביו מהלואה; והוא שבות, דדמי לדש פסולת ממאכל, ואפ״ה דוחה שבת, שלא יסריחו התעי׳. [ונ״ל דלהכי לא זכר הפשט? דהפשט אינו חייב רק במפשיט מדלריך לעור, והכא אינו מפשיטו בשבת רק כדי שלא יהא מוטל כנביל׳ [כשבת קי״ז]. א״כ הו״ל מלאכה שא״ל לגופה, ולא אלטריך לאשמעי׳ דהכי שבת] ואי״ל מי גרע ממחוי קרביו דאינו רק שבות, ואפ״ה שני לה? י״ל התם קמ״ל אע״ג דצורך הדיוט הוא וגם הכא כהוק שבשעו׳ מועטות יסריחו ואפי׳ הכי שרי: ג) *דבכל הני אי אפשר להמתין עד הערב; והקטר חלביו, אף דכשר כל הלילה, אפ״ה מדלהתה כבר שחיט׳ לשבת, הקטר נמי דחי שבת, דחביבה מלוה בשעתה: ד) דאפשרים כשתחשך: ה) *להרכיבו על כתיפו דרך ר״ה לעזרה. ואף דזה רק שבות, דחי נושא את עצמו אפ״ה לא דחי שבת [מיהו זהו לר׳ נתן [שבת ד״לד]; אבל אנן קיי״ל דדוקא אדם חי נושא את עצמו [ועי׳ פ״ד סי׳ י״ג]: ו) מיהו משמע מהכא דדוקא שבאתו אסור׳, שא שילך הוא עצמו חוץ לתחום כדי להקריב פסח שרי דל״ד לשופר [עי׳ר״ה פ״ד סי׳ כ״א] דפסח שאני דאיסור כרת ואפ״ה מסתבר דגם הלוך חוץ לתחום אסור מדהי׳ אפשר לעשות מאתמול ועי׳ מ״ס לקמן סי׳ כ״ג]: ז) *[וואר‌לע] שהיא מום בקרבן, ודוקא להה שאינו יכול להתכ׳ רק בכלי, דהו״ל שבות משום מתקן; אבל במאהכ׳ בידו, או יביא׳ אפי׳ בכלי, שרי; אף דנמי הו״ל שבות שאפשר מאתמול, שבות קל הוא, והתירוהו במקדש ועי׳ במלאכת גוזז: ח) *דכולהו אפשר מאתמול. ומת״ע לא ערבינהו בחד בבא עם הנך דרישא, משום דהתם טעמ׳ אחרינ׳ איכא, מדאפשרי׳ לכשתחשך: ט) *דס״ל

דלמכשירי

עיקר תוי״ט

א) **וזריקת דמו.** הגה אגב שחיטתו תו׳. דהא זריקה משום מאי התא לפורה וכ׳ עד דלא אלטרך לאשמעי והפשטו משום דהוי בכלל הקטר חלבו דאינו יכול להוציאה אלא ע״י הפשט ועתוי״ט: ב) **והקטר חלביו.** בגמ׳ תניא אר״ש בא וראה כמה חביבה מלוה בשעתה שהרי איברי׳ ופדרים כל הלילה ואין ממתינין עד שתחשך ע״כ. וטעמא דמקדימין שהרי דהתה שחיטה את השבת כדאי׳ במנחות דע״ב. וה״ע שהולך הר״ב לכ׳ נבי שהימה בא״ל לעשות כי׳ דאי לאו היא קרא לא דחינן לשבת כלל: (ג) המתע דירושלים ר״הר היא. ותמ״ע פ״י דערובין פי׳ הר״ב דיכו׳ כרמלית היא. פי׳ בתו׳ דהכא לאחר שנגבלו בה מלוה: (ד) אתיא

כגן

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

בעזר שלו ונכנסה השניי׳ ועושה כמעשה ראשונה וכן שלישית יוצאתה השלישית והרצין העזרה ואפי׳ בשבת שאין איסור שבות במקדש, אפילו בדבר שא״צ עבודה; מירא בשבת אין כל א׳ וא׳ מוליך את פסחו בעזר שלו לביתו, אלא כת הראשונה יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית, והשני׳ יוצאין בפסחיהן ויושבין בחיל, והשלישית עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מוצאי שבת, והולך כל אחד בפסחו לביתו:

שניה בחילעט), והשלישית במקומה עומדתעא). חשיכה, יצאו וצלו את פסחיהן:

פ"ו

תפארת ישראל

עירובין פ"ו סי' כ"ח]: ע) *הוא הרוח שמוקף סורג, [גיטטער], סביב לחומת עזרת נשים [ועי' ת"ט מדות פ"ב מ"ג]: עא) *דוקא נקט עומדת, דאין ישיבה בעזרה רק למלכי בית דוד; משא"כ ב' כתות הראשוני' דאין ליישב במקומן [ועי' ירושלמי סוטה פ"ז סוף הלכה ז'; כ"כ הגאון הגדול מהרע"ק שליט"א]

ר"ע מברטנורה

להוליך פסחיהן: בחיל. בין הסורג לחומת העזרה של נשים בתחלת עליית הבית: חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן. שאין צליית הפסח דוחה את השבת:

פ"ו

פ"ו

חידושים

מ"ד ושאר כל הזבחי', כ' הר"ב דכתיב זבחי. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א וז"ל, תוס' יומא [כ"ט א'] הקשו, הא בלא"ה פטור, דהקרבן פסול ונשחטו בזמן פסח דהוא אחר תמיד הערבים? ותי' דעשה דהשלמה רק לכתחילה ובדיעבד כשר הקרבן; והשתא הכי זמן פסח לאחר חצות ונשחט הפסח קודם התמיד כשר, א"כ מה קו', הכי י"ל דמיירי דאם שחט שאר זבחי' אחר חצות קודם התמיד על החמץ דאצטריך קרא לפטרו? וצ"ע, עכלה"ט. אמר המחבר גם אני ת"ל כבר הרגשתי זה בפרושי לעיל כ"ז. אמנם לפע"ד יש להצדיק כעב"תוס, דס"ל דבשחט שאר זבחי' אחר חצות קודם התמיד, לא איצטריך קרא לאשמעי' דפטור, דהכי אפי' תמיד ששחט אחריהם על החמץ ליכא דמחייב רק ר' יודא, ורק משום דכתיב זבחי המיוחד? אע"כ דמיירי בשחטן לאחר התמיד, וקמ"ל דחייב מדשחטן בזמן פסח, דחייב ג"כ עליו בשחטו על החמץ; וכן משמע מלשונם, שכתבו בזמן פסח —; ולהכי מקשו שפיר הרי בל"ז פטור מדפסולין משום עשה דהשלמה. ול"ל זבחי? אב"י אמנם תמהני אקושיתו' דלמא מיירי במחוסרי כפורים שמקריבין גם אחר התמיד [כפסחי' ד"נט א']? השבתי לגבי שליט"א זה אין במשמע בשאר כל הזבחים שאמר' המשנה:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א תמיד דבין הערבים נשחט משיאריך הצל ויראה לכל שהאריך, שהוא משש ומחצה עד סוף היום, ולא היו שוחטין אותו בכל יום אלא בשמנה ומחצה וקרב בט' ומחצה, כדי שיהי' להם זמן להקריב כל קרבנות בין תמיד של שחר לדב"ע, שאין קרבן נשחט אחר תב"ע, הוץ מפסח; ובע"פ בין בחול בין בשבת, התמיד נשחט בז' ומחצה וקרב בשמנה ומחצה, כדי שיהי' להם פנאי לשחוט פסחידם; ובע"פ בע"ש, נשחט בשש ומחצה וקרב בז' ומחצה, שיהי' להם פנאי לצלות הפסח קודם שבת: מ"ב. אעפ"י דשאר זבחי' דג"כ אסור לחשב בהם מחשבה שאינה נכונה, בדיעבד שנשחטו במחשבת שנוי שם או שלא לשם בעלים בקרבנות צבור או יחיד כשרים רק שלא עלו לבעלי' לשם חובה, אפ"ה חטאת ופסח פסולים אפי' בדיעבד בשינה במחשבה שמו [כגון לשם שלמים] או שם בעלי' [ששחטו לשם אחר] בא' מד' עבודות, בשחיטה, קבלת דם במזרק מצואר הבהמה, הולכת הדם למזבח, וזריקתו במזבח שנא' בחטאת ושחט אותה לחטאת, ובפסח ועשית פסח לה"א, וכתיב ואמרתם זבח פסח לה', אלמא דצריך שיהי' עשיית חטאת לשם חטאת, וכן בפסח עשייתו וזביחתו, וכן הדין במנחת חוטא דכתיב מנחה היא, ובמנחת סוטה כי מנחת קנאות היא, דצריך כל מעשיהן לשמן ובדיעבד פסולות; ואפי' לשמה ושלא לשמה ששחט לשם פסח ושלא לשם פסח, או איפכא, או ששחט לשם פסח וחשב בשעת העבודה לזרוק דמה שלא לשמה, או איפכא פסול: מ"ג. שחט הפסח שלא למנויו, או למי שאין כל א' יכול לאכול ממנו כזית או לערלים או לטמאי' פסול, משא"כ לאוכליו ושלא לאוכליו, למנויו ושלא למנויו, למולי' ולערלי', לטהורי' ולטמאין כשר; [מיהא בזרק הדם לשם מולי' וערלי' וכן בשחט לשם מולי' לזרוק דמו לשם ערלי' פסול, ורק בשלא לאוכליו כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו דאין מחשבת אוכלי' בזריק']; שחטו קודם חצות פסול, משא"כ קודם תמיד של ב"הע כשר, ויהי' א' ממרס בדם עד שיזרק דם התמיד, ואח"כ יזרוק דם הפסח, ואפי' בזרק דפסח תחלה כשר: מ"ד, אחד השוחט את הפסח בזמנו או זורק דמו או מקטיר אימוריו והי' לא כזית חמץ ברשותו או ברשות א' מבני חבורה ה"ז לוקה והפסח כשר [ועי' לח"מ ברמב"ם (הל' ק"פ פ"א, ה') דתמה על מה דכתב הרמב"ם דלקה, דהרי הרמב"ם כ' בסנהדרין דהתראת ספק לא שמה התראה וכאן הוי התראת ספק וכ' ע"ר וצוק"ל בגיליון הרמב"ם שלו ותמוה מאד, דאדרבה בפכ"ו מסנהדרין ה"ד, כ' הרמב"ם דספק התראה שמה התראה, (ועי' רמב"ם שבועות פ"ה ה"ב)]: מ"ה, ו, ז, ח, ט, י. הפסח נשחט בג' כתות, וכל כת לפחות מל' בנ"א, נכנסה הכת הא' עד שתתמלא העזרה, ונועלין דלתותי' ושוחטין פסחיהן ומקריבין ותוך זמן השחיטה והקרבה, הלויים קוראים הלל, ואם גמרו שונים, וכן משלשים אם עדיין לא שלמה הכת מלהקריב, ומעולם לא שלשו, על כל קריאה וקריאה תוקעין תקיעה תרועה תקיעה בחצוצרות, דאין לו נסכים לתקוע בשעת ניסוך ולפיכך תוקעין בשחיטתו; הכהנים עומדים שורות שורות, שורה כולה שבידיהן מזרקי כסף, ושורה כולה שבידיהן מזרקי זהב ולא היו מעורבים כדי שיהי' יפה, ולא היו למזרקי' שולים, שלא יניחו ויקרש הדם; אפי' ישראל שוחט, והכהן שאצלו מקבל הדם, נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כדי שיתעסקו רבים במצוה עד שיגיע הדם אצל הכהן הקרוב למזבח, שופכו שפיכה אחת כנגד היסוד, ומקבל מזרק א' מלא, ואח"כ מחזיר הריקן, ותולים הפסח ומפשיטי' את כולו וקורעו וממחה את קרביו, עד שמסיר הצואה והפרש ומוציא את האמורין ונותנן בכלי ומולחן ומקטירן הכהן ע"ג המזבח, והתלי' והפשטה הי' במסמרות ברזל שהיו קבועין בכתליה ובעמודי', שבהן תולין; ומפשיטין, וכל מי שלא מצא מקום לתלות, לקח ממקלי' דקים שהיו שם והניחו על כתפו וכתף חבירו ותולה ומפשיט; שלמו מלהקריב כת ראשונה פותחין דלתות העזרה ויוצאת וכל אחד ואחד מוליך את פסחו

בשר

רבי יהודה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות(נו), זרקו זריקה אחת על גבי המזבח(נז), ולא הודו לו חכמים(נח): ט כיצד תולין ומפשיטין, אונקליות(נט) של ברזל היו קבועין בכותלים(ס) ובעמודין(סא), שבהן תולין ומפשיטין. וכל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט, מקלות דקים חלקים(סב) היו שם, ומניח(סג) על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. רבי אליעזר אומר ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מניח ידו(כד) על כתף חבירו(סד), ויד חבירו על כתיפו, ותולה(סה) ומפשיט: י קרעו והוציא אימוריו(סו). נתנן במגס(סז) והקטירן על גבי המזבח(סח). יצאת כת הראשונה, וישבה לה בהר הבית(סט), שניה

ר"ע מברטנורה

שאמת המים היתה מהלכת בעזרה וכשהן רוצים להדיח פוקקים את נקב יציאתה והמים פושטין על גדותיה ומדיחין כל העזרה [שהעזרה רצפה של שיש היתה כולה] ואחר כך פותחין את הנקב והמים יוצאים: מדם התערובות. המוטל על הרצפה(כג) ואין הלכה כר' יהודה: ט אונקליות. מסמרים שראשיהן כפופים למעלה: ובעמודים. שהיו קבועין בבית המטבחים בעזרה עמודים קטנים נקראים ננסים: חלקים. מפוצלת קליפתן: שחל להיות בשבת ואין יכול לטלטל המקלות(כה): ידו על כתף חברו. ותולה אותה בגידי ארכובותיו בזרועו. ואין הלכה כר"א שמותר לטלטל אותן המקלות דאין שבות במקדש: י אמוריו. החלבים (כו) הקרבים (כז) על גבי המזבח: במגיס בקער'. תרגום קערותיו מגיסוהי: ישבה לה בהר הבית. בשבת קאמר שאין יכולין להוליך

תפארת ישראל

ידיח גם מקום אחר שאין בו רצפה, ואתי לאשוויי' גומות [כך פי' התוי"ט לרמב"ם, וכן נ"ל. והתוס' כתבו דטעמייהו דרבנן משום הפסקין בנין הרובדין לאשווי גומות; וק"ל א"כ דאו' היא [בשבת ד"עג ב'] וע"כ הוא, ולמה בשאמת הקילו הכהנים? ולמה לא מיחו בידם חכמים? לע"כ שהרובדין יהבו סמוכי' יחד בדוחק בלי סדק בין ז"לז. מיהו א"ל לתוס' דעכ"פ הו"ל פ"ר דלא ניחא ליה דלהלוך ברי אפי' לכתחיל' (כמג"א סי"ד ס"ק ה') דא"כ למה בשאמת שלא ברצון חכמים הי'? לע"כ הוה ניחא להו בהפ"ר כדי שיתנקו הדמים שם יפה. ואי"להק בין למר או למר הכי למימר שרי זילחא בההיא מדהי' העיר מחוזא בשבת' [כשבת דל"ה א']? י"ל דכשר שיקלו תוס' בס יש לחלק בין מרבץ הבית כי התם, למדים בכבוי מיא דודאי עביד גומא, ועי' מ"ש בס"ד עירובין פ"י ק']. ואף שאין שבות במקדש? היינו רק לצורך עבודה: נו) *מדם שעל הרצפה: נז) דהא מעורב בו דם שנשפך אחר שנתקבל בכלי, ונכשר בזריק' זו: נח) דעכ"פ מעורב הוא עם דם התמצית שפסול לזריקה, ונתבטל; ולר"י אין דם מבטל דם: נט) [האקען]: ס) *כותלי העזרה: סא) [פפיילער] שבבית המטבחיים שבעזרה: סב) [גלאטטע]; ור"ל מקולפים: סג) המקל: סד) *ולא במקל מוקצה; ולרבנן כיון דלצורך עבודה הוא, אין שבות במקדש: סה) בגידי ארכבות הבהמ': סו) *[איינגעווייידע] [ונקראו אימורים, על שהם מורים ומדונים על שאר איברים להקריבם לריח ניחוח לה'; כך כ' הערוך. ולשפר"נ, דאימורים הוא לשון כלא אמיר, שהוא רק האילן שבש הפירות יותר משובחים מהש השמש, כמו כן אלו החלקי' הם היותר משובחי' שבבהמ' להקריב' לגבוה; או שאימורי' לשון אמירה ודבור, ור"ל אותן חלקי הבהמה שנאמר בהן בתורה להקריבם; וכך כ' קצת מזה הר"ב ב"ה מ"ו. אב"י בנ"י אי ביירא ר"ל חלק שינ]: סז) קערה: סח) *ר"ל ונתנן לאחר להקטירן המזבח, דלא איהו גופי' מקטירן: סט) *בשבת מיירי, שאינן יכולין להוליך פסחיהן לבתיהם, מדלא ערבו עירובי חצרות בירושל' [ועי' מ"ש עירובין

עיקר תוי"ט

[בנין רובד לרובד. תו' והר"מ פי' משום גזירה דלאשווי' גומות) ולכ"ה שלא ברצון חכמים. דשבות לריכה התירו בשבת שא"ל לא התירו. ועתוי"ט: (כג) ומפ' בגמ' שלא ישפך דמו של א' מהן לאחר שנתקבל בכלי דשהגים צריכין הם ודאי עבדי קבלה בכלי שרת ולגבי זריקותיו משתכך נמצא זה מכשירו. ואי משום דם התמצית שמעורב בו. הא קסבר ר"י אין דם מבטל דם: כד) מניח ידו כו'. פי' הלוקן מניח יד שמאלו על כתף ימין חבירו. ושמעון מניח ידו השמאלית על כתף לוקן הימנית ונמצא שביניהם יכולים להפשיט כל א' ביד ימינו: (כה) דהאי שבות ס"ל דלאסור לך במקדש הוליל ולשבר בלא"ה: (כו) ר"ל ושעמן. ובשבת נאמר חלביה הכליות ויותרת הכבד מלבד שנב שעל הקרב והלב הכליות: (כז) ונקראו אימורין שאלו הן הן הדברים שאמורים בתורה להקריבן הר"מ: כח) והקטירן. מפ' בגמ' אימא להקטירן דהיינו השבוע כלשה בגל כו':

כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת(נז) כנגד היסוד(מח): ז יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה. יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל(מט) יט). אם גמרו שנו(נ). ואם שנו שלשו(נא), אף על פי שלא שלשו(כ) מימיהם(נב). רבי יהודה אומר מימיהם של כת שלישית לא הגיעה לאהבתי כי ישמע יי, מפני שעמה מועטין(נג): ח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהכהנים(כא) מדיחים את העזרה(נד) שלא ברצון חכמים(נה) כב). רבי

תפארת ישראל

דאין מעבירין על המצות, ואח"כ מחזיר הריקן: [אב"י ולא מחזי כגנבא? משום דמיד מקבל אחר במקומו לו [תוס' יומא כ"ז א' ד"ה מקום]: נז) שזורק מתוך הבזך עצמו; דא"ל ליתן דם באצבע רק בחטאת: מח) *כך צורת המזבח, מרובע התחתון עשוי מאבנים וסיד ועופרת, ל"ב על ל"ב אמה בגובה אמה, והוא נקרא יסוד; ועליו מרובע השני ל' על ל' אמה בגובה ה' אמות, והוא הנקרא סובב; ועליו מרובע ג', כ"ח על כ"ח אמה בגובה ג' אמות, והוא הנקרא מזבח; ובראש המזבח הי' בולט בכל זוית, מרובע חלול של אמה על אמה בגובה אמה [ועי' מדות פ"ג מ"א]. ולפ"ז הי' כל מרובע התחתון בולט אמה לכל צד ממרובע שממעל לו; אבל המרובע התחתון שעל הארץ שהוא היסוד, לא הי' ארוך ורחב ל"ב אמה, בכל שטחו, רק אמה אחת בכל שטח מערב, ואמה אחת בכל שטח צפון, ולפיכך לא הי' היסוד בולט אמה סביב רק מערב וצפון, ועוד אמה אחת לצד מזרח בקרן מזרחית צפונית, ואמה אחת בדרום בקרן דרומית מערבית; לפ"ז הי' לכל הזוית יסוד, חוץ מקרן מזרחית דרומית. והנה מקום זריקת הדם רק בחטאת הי' בחצי העליון של גובה המזבח, מדכתיב דמו באצבע בחודו של קרן; אבל בכל שאר הקרבנו' שנזרק דמן מחצי גובה המזבח ולמטה, יכול לזרוק דמן בכל זוית שירצה רק שיהיה יסוד תחתיו, ולא בזוית מזרחית דרומית שאם לא הי' יסוד כלעיל; וקאמר הכא דגם בפסח הדין כן. וקיי"ל דבכור מעשר ופסח אין נותנין בזריקה דהיינו מרחוק, רק סומך שפת המזרק אל זוית המזבח, ושופך הדם בנחת במתן אחת [רמב"ם פ"א מפסח]: מט) *שלוי' שררו ההלל בשעת הקרבת הפסח של כל כת, והקהל עונין ראשי פרקים: נ) חזרו וקראו הלל; דכשהיו פסחים רבים, לא הספיקו הכת לעשות פסחיהן כשכבר גמרו הלוים ההלל; להכי חזרו הלויים וקראוהו: נא) דכשעדיין לא גמרו פסחיה', חזרו וקראוהו: נב) דהכהנים רבים וזריזין: נג) *דכל ישראל זריזין להקדים למצוה: נד) שפקקו הנקב שבו הי' יוצא הנחל שעובר בעזר', ועי"ז התפשטו המים בכל העזרה, והודח הרצפה של שיש מדם הנשפך; ואח"כ פתחו הנקב והמים יוצאי': נה) *דרצון חכמים הי' שלא יהי' מעשהו בשבת כבחול להדיח העזרה, דחיישי' שמא ידיח

ר"ע מברטנורה

על המצות: זריקה אחת. בבזך עצמו ולא מתנה באצבע שאין לך קרבן שטעון אצבע אלא חטאת לבדה דכתיב באצבעו: כנגד היסוד. ברוחות שבמזבח שהיסוד תחתיהן. וזורק לזקיפתו של מזבח והוא נופל ליסוד ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הצפון ואת המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת כמו שמפורש במסכת מדות לכך הוצרך לומר כנגד היסוד: ז קראו את ההלל. כל השלש כתות: אם גמרו שנו. כשהיו מתחילים לשחוט. היו מתחילים לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים לשחוט חוזרים וקורין שניה ואם קראו שניה ועדיין לא גמרו שחיטת הפסחים של אותה הכת חוזרין וקורין שלישי' וכן כת שניה ושלישית: אע"פ שמעולם לא שלשו. שהכהנים היו רבים וזריזין: לא הגיעו לאהבתי. אפילו פעם ראשון: ח שהכהנים היו מדיחין את העזרה. מפני שהדמים מרובים היו מדיחין אותה בשבת שאמת

עיקר תוי"ט

העלה. רש"י: יט) ההלל. בגמ' דקי"ז. נביאים שביניה' תקנו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן. ולכשנגאלים אומרים אותו על גאולתן: כ) שלא שלשו. לא גמרו פעם שלישית. רש"י: כא) אלא כו'. ה"ק כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת שהכהנים מדיחים את העזרה אלא שהיה שלא לרצון חכמים. דאלו לרצון חכמים לא היו מדיחים ונמצא שלא היה מעשהו בשבת כמו בחול. הר"מ: כב) שלא כו'. מסיק בגמ' דלית ביה אלא משום שבות משום שווי גומות שבין

חוץ מן תחטאת ששחטה שלא לשמה(לג): ה הפסח נשחט בשלש כיתות(לד), שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, קהל, ועדה, וישראל(לה). נכנסה כת הראשונה, נתמלאת העזרה. נעלו דלתות העזרה(לו). תקעו והריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות, ובידיהם בזיכי(לז) כסף ובזיכי זהב. שורה שכולה כסף כסף, ושורה שכולה זהב זהב(לח). לא היו מעורבין(לט). ולא היו לבזיכים שולים(מ), שמא יניחום(מא) ויקרש(יז) הדם(מב): ו שחט ישראל(מג) וקבל הכהן(מד), נותנו לחבירו(מה), וחבירו לחבירו, ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן(מו),

כהן

ר"ע מברטנורה

חייב. דקרא אשאר זבחים נמי אזהר: חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה. דפסולה היא. משום דכתיב בשחיטת חטאת. היא. היא ולא שנשחטת שלא לשמה: ה הפסח נשחט בשלש כתות. [בין שהצבור מרובים] בין שהצבור מועטים. ויכולים כולן לשחוט בבת אחת. מצוה ליחלק לשלש כתות. זו אחר זו: שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל. ועדה. וישראל הרי שלש כתות: בזיכי. כוסות (טז) גדולות לקבל בהם הדם. שורה שכלה כסף כסף. דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכים שולים. רחבים היו מלמעלה וחדים מלמטה כדי שלא יוכלו ליתב על הקרקע. שמא יניחום הכהנים ליתב על הקרקע. עד שיקבל דם אחר מחמת שהם מרובים וישכחום ויקרוש הדם ולא יהיה ראוי לזרוק: ו שחט ישראל. אם ירצה שהשחיטה כשרה בזר בכל הקרבנות: וקבל הכהן. הדם בבזך (יח) שהקבלה והולך מצות כהונה: נותנו לחברו. שהרי בשורה הן עומדים: וחברו לחברו. הא קמ"ל דברוב עם הדרת מלך: ומקבל את המלא. מיד הנותן תחלה ואח"כ מחזיר את הריקן אבל איפכא מחזיר את הריקן ברישא לא דמטי מושיט ליה האי מיד בעי לקבולי דאין מעבירין

על

תפארת ישראל

כשרי' אף שלא לשמן: לג) דחטאת פסולה כששחטה שלא לשמה. להכי פטו' כששחטה על חמץ: לד) [אבטהיילונגען]; ולא שחטו כל הקהל בפעם אחת: לה) *וכל כת צריך שיהי' לכל הפחות י' בני אדם ומספקינן אי צריך ג' כתות ביחד או בזה אחר זה, להכי בעינן ג' כיתות של ל' בני אדם: לו) *ר"ל לא הי' תלוי ברצונם להכנס כמה שירצו, אלא נכנסו לעזרה, עד שנתמלאה, ואח"כ נועלין העזרה; וכן בפע' ב'. [וצ"ל דלא נעלים רק להיכר כדי שלא יכנסו יותר, ויהי' נשחט בג' כתות, אבל בשעת שחיטת הפסחי' פתחו השערים מיד, דאל"כ הרי כל הזבחי' שנזבחו כששערי העזרה נעולי' פסולי' [כרתוי"ט פ"ג דתמיד מ"ז]? ואפי' לג"ם בס"פ בחומר בקודש [פ"ד סי' י'] דבשאר קרבנות ששחטום כששערים נעולים כשרים בדיעבד, עכ"פ בפסח דלכתחילה מנ"ל? ואת"ל דבפסח הי' קבלה בידם שיהיו השערים נעולים בשעת שחיטתו, וא"כ ק"ל למה דאמרינן בפסחים [ד"פט ב'], במסופק אם חייב בפסח, דניתי קרבן ונתני, דאם מחוייב בפסח יהי' זה פסח, ואם לאו יהי' זה שלמים. וקשה והיכא אפשר, והרי בפסח צריך שיהיו השערים נעולים, ובשלמים ששחטן כשהשערים נעולים פסולים [כעירובין ד"ב א]? אע"כ או שכששער פתוח בזמן שחיטת הפסח כשר בדיעבד, או שאפי' לכתחילה צריך לפתחי גם בשחיטת הפסח, ולא נעלו רק להיכר וכדאמרן; וכך מסתבר דצל"ז לא ידענא מנ"ל לרבותינו נעילה זו בשעת שחיטת הפסח]: לז) כסות: לח) משום נוי: לט) *ר"ל גם השורות לא היו מעורבין, שתהי' שורה של זהב עומדת בין ב' שורות כסף אלא כל שורות של כסף עומדת לבד ושורות של זהב לבד והכל משום נוי: מ) *רחבי' במקום מושבן; רק היו כמין [טריכטער] חדים מלמט': מא) שמא יושיבום על הקרקע וישכחום: מב) והדם קרוש לא חזי לזריקה: מג) אם ירצה דשחיט' כשיר' בזר בכל קרבן: מד) *את הדם בבזך מצואר הבהמה; דהקבלה והילך מצות כהונה: מה) להכהן שעומד אצלו בשורה; והיה קרא הולך ומושיט לו, דבלא הליכה לא נקרא הולכה: מו) כשמושיט לו המלא, מקבלו מיד,

דלי'

עיקר תוי"ט

פי' כן משום דלא יקשה ליה ב"ד דכל בשעה כתיב גביה. הר"מ: (טז) הכוסות כך קרא בזיכא שהם: יז) ויקרש. שכוסו ויקפא המוכרח קבלו ההמו' ובבזיכי הקפילני הכנומו והיך גוזנין קרבנות יהי: (יח) מלמלא

יהודה אומר אף התמיד[כד]. רבי שמעון אומר הפסח בארבעה עשר לשמו חייב[כה]. ושלא לשמו פטור[כו]. ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן[כז]. פטור[כח]. במועד[כט], לשמו פטור, שלא לשמו חייב[ל]. ושאר כל הזבחים[לא] יג) בין לשמן בין שלא לשמן חייב[לב]. חוץ

תפארת ישראל

אולם, להולדה הדרה בעקרי הבתים כמוני, דרך אחרת בירושלמי הנ"ל; דכוונת הזקי', דלעולם הפסח פסול, דלא כרב כשמואל, ואפ"ה לקה ונדקרו הכ' זבחי, למימרא דאף שנפסל, זבחי מקרי דללקי עלה; ועתה נכנס בידן דאזלה לה קושיתך כאזלה גירס. וכפירושי זה מסתבר. כדי שיהיו דברי הזקי' כדברי ר' מנא, דשניהם ס"ל שפסול. והן אמת שגם כבעתוס' בתמור' ד"ד ב' פי' הירושל' כרמ"ל הנ"ל. אולם כבר ידעינן דלאו כל דברי כבעתוס' בכל דוכתי בהדא מהאי מתניתהו. **ואולם** תירוץ ריב"א בכאן דלהכי כבר ומדלא שינה עליו הכתוב לעכב לא לכחד ממך בני בבת עיני שליט"א, באזני כגדי ומשנה, רק קושיא דמחטא מלמיעל פילא לתמן, כן דבריהם הקדושים הלו; דלפ"עד נראה דוקא בכל עשה שבקדשי' צריך הכתוב לשנות דלעכב [כמוש' מנחות ל"ח א'] משא"כ בלא תעשה א"צ הכתוב לשנות, דבל"ת מעכב, דכל מילי דאגר רחמנא, ל"ת אי עביד לא מהני, והכא הכי ל"ת הוא? **ואגב** אודיעך, דלפי סברתינו במלתא דא"כ ל"ת מתורץ אגבי קושיא עצומה במנחות [כ"ג א'] דמקשי כדיני', ולימא לא תאפה חמץ למיקם בגברא עלי' בלאו ולישפוכי לא מפסיל עכל"הג, ותמוה הכי קיי"ל כרבא, דכל מלתא דא"כ וכו' לא מהני? ולפי דרכינו ניחא, דכיון דהיכא דלא מפסל מצד המעשה בעצמה, רק מצד ד"א לא הוה בכלל כל מלתא דא"כ וכו', א"כ מכ"ש התם דלא צותה תורה כלל שלא נקריב מנחה מחומצת, רק שלא נחמיצנה, א"כ הו"ל כלאו דלא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז ב"ל, דלא ק"ד שיפסלו מהקרבה עי"ז: כד) שבין ערבים שבערב פסח: כה) אם שחט על חמץ, עובר: כו) משום דאז הפסח פסול, להכי פטור כששחט' על חמץ: כז) *ששחטן בערב פסח אחר חצות על חמץ: כח) *אפי' שחטן קודם התמיד של ערבי', דאז כשרי' הם, אפ"ה פטו' כששחטן על חמץ, דרחמנא מעטינהו מלאו כששחטן בערב פסח: כט) בשחט הפסח, בפסח על החמץ: ל) *אף שנטמאו בעלים שלו בי"ד, דאז סתמי' לשם פסח שני קאי, והוא שחטו לשם שלמים, עכ"פ מדראוי גם לשלמים והוא הקריבו לשם כך, כשר הוא, וחייב: לא) ששחטן בפסח על חמץ: לב) דכולן כשרים

ר"ע מברטנורה

העושה דלא תשחט על חמץ דם זבחי (**שמות ל"ד**) ואין הזבח נפסל(י): אף התמיד. של בין הערבים דערבי פסחים ששחט על חמץ שהיה חמץ ברשות השוחט או המקריב(יא) עובר בלאו. דדריש זבחי המיוחד לי(יב) והוא התמיד ואין הלכה כרבי יהודה: רבי שמעון אומר הפסח בי"ד. ששחטו על חמץ לשמו חייב משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא ושמה שחיטה: שלא לשמו פטור. דפסול הוא. ושחיטה שאינה ראויה היא ולאו שמה שחיטה: ושאר כל הזבחים. שנשחטו בי"ד אחר חצות על החמץ בין לשמן בין שלא לשמן פטור. ואע"פ שכשרים הן. כדתנן כל הזבחי' שנזבחו שלא לשמן כשרים וכו'. אע"פ כן פטור דכתי' זבחי. זבחי. שתי פעמי' לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא תזבח על חמץ דם זבחי (**שמות כ"ג**) ולמאי הלכתא פלגינהו רחמנא ולא כתב זבחיי בחד קרא. והכל במשמע בין פסח בין שאר זבחים. לומר לך בזמן דאיכא זבח דהיינו בי"ד דאיכא פסח לא מחייב אשאר זבחים ובזמן דליכא זבח כגון בתוך הפסח מחייב אשאר זבחים אם שחטן על החמץ: ובמועד. בתוך הפסח. אם לשמו שחטו לפסח על החמץ פטור מלא תשחט. דפסח שלא בזמנו לשמו פסול. והויא לה שחיטה שאינה ראויה: שלא לשמו. אלא לשם שלמים חייב. דלהכי קאי(יד). והויא לה שחיטה ראויה. וחייב משום לא תשחט. בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא(טו): ושאר כל הזבחים. שנזבחו בתוך המועד על חמץ. בין לשמן. בין שלא לשמן. חייב

עיקר תוי"ט

(י) בירו'. מפ' דזבח קרייה רחמנא: (יא) כ"ל זורק הדם או מקטיר האימורין. זריקת הדם פרש"י דאתרבי' במכילתא מדם זבחי ומקטיר ילפינן בגמ' מדסמכינן לא תשחט ללא ילין חלב. כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ ולכ"ע ילפינן הכי והו"ל להר"ב לפ' כן בדת"ק: (יב) בגמ'. ול"ל דהכי יליף זבח זבחי כלו' זבח היינו פסח וכתיב נמי ביו"ד להביא התמיד דהא ר"י אך התמיד קאמר ש"מ דלהוסיף בא. תוי"ט: יג) **כל הזבחים.** גמ' דכתיב זבחי זבחי הרי זימני קרי ביה זבח זבחיי. פרש"י שקיל י' דחד מנייהו ושדי לאידך וקרי ביה זבח דהיינו פסח וקרי ביה זבחיי, לשאר זבחים: (יד) כדפי' בר"פ דזבחים דקי"ל פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי וכל דינו כשלמים וקשה דאפילו לשמו יהא חייב דהא שלמים ששחטן ש"לם דהיינו לשם פסח חייב. ומוקי' בגמ' דהכא כגון שהיו הבעלים טמאי מת ונדחין לפ"ש דסתמיה לשם פסח קאי: (טו) רש"י. אבל בריש לא פי'

ולשמו(יג), פסול. כיצד לשמו ושלא לשמו, לשם פסח ולשם שלמים(יד). שלא לשמו ולשמו, לשם שלמים ולשם פסח: **ג** שחטו שלא לאוכליו(טו), ושלא למנויו(טז) ו), לערלים(יז), ולטמאים, פסול(יח). לאוכליו ושלא לאוכליו. למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלים, לטמאים ולטהורים, כשר. שחטו קודם חצות, פסול משום שנאמר בין הערבים(יט). שחטו קודם לתמיד, כשר ז), ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו(כ) עד שיזרוק דם התמיד, ואם נזרק(כא), כשר: **ד** השוחט את הפסח על החמץ(כב), עובר בלא תעשה(כג). רבי יהודה

ר"ע מברטנורה

ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו נפסל הזבח מיד ואפי' לא עשה השני' במחשבה פסול' כמו שחשב והכי משמעות' דמתניתין או שחשב בשעת שחיטה לזרוק הדם שלא לשמו ושחט לשמו פסול. ופסח דפסול שלא לשמו נפקא לן מקרא דכתיב (**שמות י"ב**) ואמרתם זבח פסח הוא עד שיהיה הזבח לשם פסח והוא משמע לעכב: **ג** שחטו שלא לאוכליו. חולה וזקן וקטן שאין יכולין לאכול כזית בשר ואין בו מנויי' אחרי' אלא הן. פסול דלפי אכלו כתיב (**שם**) שראוי לאכול: שלא למנויו. נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת: לערלים. לישראלים שמתו אחיהם מחמת מילה והני פסולים לאכול פסח. דכתיב (**שם**) וכל ערל לא יאכל בו. וטמאים נמי אסורין בקדשים ובכרת הן על אכילתן: לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. ולא דמי ללשמו ושלא לשמו דפסול דהתם פסולו בגופו. שהמחשבה שפוסלתו היא' בגופו של קרבן אבל לאוכליו ושלא לאוכליו אין המחשבה הפוסלת בגופו של קרבן אלא בדבר שהוא חוץ ממנו: ממרס בדמו. שלא יקרוש כדי שיהא ראוי לזריקה: ואם זרק קודם לתמיד כשר. דאע"ג דפסח מאוחר לתמיד משום דכתיב ביה בערב ובין הערבי' לא מפסל בהכי: **ד** השוחט את הפסח על החמץ. כלומר ובשעת שחיטה היה החמץ ברשות השוחט או אחד מבני החבורה (ה) אפי' לא היה החמץ בעזרה (ט) עובר בלא תעשה

תפארת ישראל

יג) *אי"ל כיון דכבר אשמעינן דלשמו ושלא לשמו פסול, מכל שכן שלא לשמו ולשמו, דהפסול כבר מעבודה קמייתא? י"ל דסד"א טעמא דרישא דפסול משום דרק בגמר דבריו אדם נתפס, קמ"ל הכא דבתחלת דבריו נמי נתפס: יד) קמ"ל דאפילו שלמים מחשב שלא לשמה אע"ג דפסח בשאר ימות השנה שלמים נינהו: טו) לחולה או לזקן או לקטן, שאינן יכולין לאכול כזית: טז) דסבור של חבורה אחרת הוא: יז) לישראלי' שלא מלו: יח) *ודוקא כשאמר כן בשעת שחיטה; אבל אין מחשבת אוכלין פוסל בשאר עבודות [כ"כ תוס' הכא ד"ה שחטו]: יט) *הא דנקט הכא קרא טפי מכולהו דלעיל? נ"ל משום דאיכא מאן דפליג בהא [כזבחי' י"ב א']: כ) מנער ובוחש בדם שלא יקרוש: כא) קודם לתמיד: כב) *שהיה חמץ ברשו' השוחט או המקריב או לא' מהחבור', אף שאין החמץ בעזרה: כג) לגופה לא צריכה רק דיוקא קי"ל דהא תמיד לא. והפסח כשר [ולא שייך בהא אי עביד לא מהני, דכל בחפצו תלוי דבל אהכ, ולא בהמעשה גופי', לא אמרי' דלא מהני כמו השוחט בשבת ויו"כ דשחיטתו כשיל' [ועי' ח"מ כ"ח בסמ"ע ורע"ז שם]. אב"י כיון ע"כ שלינ"א נמהרי"ט בתשו' [ח"א ס"ט]; אולם תוס' כאן כתבו דלהכי כשר הפסח מדלא שינה עליו הכ' לעכב. אולם המהני איך נמצא מכתותינו הירושלמי שהביא כמל"מ [פ"א מק"פ ה"ה], שכ' דכשר משום דהשתי קיימא כמנהג; והכי מהך ירושל' מוכח דשבקא דמהרי"ט ליתא, דא"כ נ"ל קרא דהכהי? וגם לרבנ"תום ק' דע"כ בכה"ג א"ל דלשני עליו הכתוב, דאל"כ נ"ל קרא? ול"ע. השבתי לבני המה"ג המכון שלינ"א, אתה בעל המן, בעל כנפים כנן, מתחת פמיסך זה ילא גז, שלא יבעירני ולא יזיקני ופרחי נץ וגם הנה הנץ —; לא לדידי ק' ולא לרבעתום' ולמהרי"ט ק' מירושל' זה שהבאת. דהן אמת שרמ"ל פי' הירושל' כמו שכתבת; אולם

עיקר תוי"ט

אהרת קמל"ן לו לשמו וש"לש ובין כך ובין כך קשיא ליה דהבאנא כשהקדים לשמו אמרת דאתא ש"לש והתיה ושפליה כשהקדים ש"לש שנכשל ועומד היא מבעיא דמ"הת שיהיה וישכל. וניחא ליה דהך שיטה לשמעינן דמחשבין ומעבודה לעבודה כו' והולך לכתב כן לע"ג דליכא דהך קיטא איפכא הוא ש"לש ולשמו. מ"מ לק מע"לש נמי לא איצטריך לאשמעינן כשהקדים ש"לש הלכך תפ' לה הכי ומשנה יתירא הוא דדייק דלתני לתא כך נכלין דבריו תוי"ע וע"ע: ו) **למנויו**. דה"ל במסכת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו. גמ': ז) **קודם כו'**. דלכתחלה כשה מלוחר לתמיד משום דכתיב ביה בערב ובין הערבים ולולי בתמיד לא כתיב אלא בין הערבים גמ' דנ"ע: (ח) ה' קשא לא הבחט ולא ילין לא תשחט על חמץ הנך דעברי מיניה משום לא ילין גמ': (ט) מפ' בגמ' דלע"ג דכתיב על חמץ לא בעינן על בסמוך:

בירו'

פ"ה תמיד[א]) נשחט[ב]) בשמונה ומחצה[ג]), וקרב בתשע ומחצה[ד]). בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה[ה]), וקרב בשמנה ומחצה, בין בחול בין בשבת[ו]), חל ערב פסח להיות בערב שבת[ז]). נשחט בשש ומחצה, וקרב בשבע ומחצה, והפסח אחריו[ח]): **ב** הפסח ששחטו שלא לשמו[ט]), זקבל, והלך, וזרק[י]) שלא לשמו[יא]), או לשמו ושלא לשמו[יב]), או שלא לשמו ולשמו

תפארת ישראל

פ"ח א) של בין הערבים: ב) כל השנה: ג) *דהיינו ב' שעות ומחצה אחר חצות; אף דזמן שחיטתו מתחלו' אחר ו' ומחצה, שאז ינטו צללי ערב, אפ"ה אחרוהו ב' שעות, כדי שיהי' לשם פנאי להקריב קודם לעשייתו נדרי' ונדבות, שאסור להקריבם אח"כ. אבל לא רצו לאחרו יותר מב' שעות דאסמכוהו אקרא דכתיב בין הערבי', דמשמע בין ב' ערבים, להכי, חלקו אותן ו' שעו' של אחר חצו', שיהי' התמיד באמצען, שעה א' לעשייתו, וב' שעות ומחצה לפני עשייתו, וב' שעות ומחצה לאחר עשייתו: ד) *ר"ל גמר הקרבה הי' בט' ומחצ', דשע' א' שוהה בעשייתו: ה) משום שהפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבי', והפסחי' רבים; להכי הקדימו להתמיד שעה א': ו) *קאי גם ארישא, אף דבשבת ליכא נדרים ונדבות, משום לא פלוג הקנו שיהי' נשחט התמיד בשבת כבחול: ז) ואז הרי צריך לצלות הפסח קודם שבת: ח) כדי שיהי' לו שעה א' יתירה לצלייתו: ט) *שאמר בשעת שחיטה, הריני שוחטו לשם שלמי': י) או או: יא) *אכולה קאי; דבאלו הד' מחשבתו פוסלת הזבח, בשחיטה, בקבלת הדם במזרק מכוהר הבהמ', בהולכת הדם למזבח, ובזריקת הדם במזבח: יב) *בעבוד' א':

א"ל

ר"ע מברטנורה

פ"ה תמיד נשחט. תמיד של בין הערבים נשחט כל שאר ימות השנה בשמנה ומחצה. דזמן שחיטת התמיד מכי ינטו צללי ערב שהוא משש שעות ומחצה ולמעלה שהחמה נוטה למערב. שחצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע. ואין צל נוטה אלא צל כל אדם תחתיו(א) ומאחרים שחיטתו שתי שעות אחר זמנו מפני נדרים ונדבות שא"א להקריבם אחר תמיד של בין הערבים. דכתיב (ויקרא ו') והקטיר עליה חלבי השלמי' על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כולן(ב) שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים. ואפילו בשבת שאין קרבים נדרים ונדבות מאחרים זמן שחיטת תמיד של בין הערבים משום שרך נדרים ונדבות דחול. ובערב פסח שהפסח קרב אחר תמיד של בין הערבים מקדמינן ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה: חל להיות בערב שבת. דאיכא נמי צליית הפסח דלא דחייא שבת וצריך לצלותו מבעוד יום(ג) מקדמינן ליה ומותבינן ליה אדיניה שיהיה נשחט בו' ומחצה וקרב בשבע ומחצה גמר הקרבתו בשבע ומחצה ששוהין שעה אחת בעשייתו: **ב** ששחטו שלא לשמו. כגון ששחטו לשם שלמים. או קבל הדם במזרק. או הוליך הדם למזבח. או זרק הדם על גבי המזבח שלא לשמו. שבארבע עבודות הללו המחשבה(ד) פוסלת הזבח: או לשמו ושלא לשמו. כגון ששחט לשמו וקבל הדם שלא לשמו: או שלא לשמו. הך סיפא אשמועינן דמחשבים מעבודה לעבודה(ה) שאם חשב בשעת עבודה זו על חברת' לעשות במחשבה פסולה כגון דאמר הריני שוחט לשמו

ע"מ

עיקר תוי"ט

(א) כ"ל ואין לו נטייה לא למזרח ולא למערב. אבל שיהיה תחתיו ממש זהו דבר שהסוף מכחישו בכל אלו הגלילות ואף בא"י ובתוי"ט: (ב) ולא תבלימן על תמיד הערב דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן. רב"י: (ג) כ"ל קודם הלילה דהתנן בספ"ק דשבת משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה ולבון הר"מ לפי שא"א לצלותו בליל שבת: (ד) כ"ל הדבור שמוכב והומר שלא לשמו ות"ש בסמוך כגון דאמר כו' תו' ספ"ג דז"מ: (ה) לדברי סוגיא דמתני' דהכא והדר מפ' דהא דתנא ליכא ששחטו שלא לשמו כו'. מפ' לה דל"ש לן אם הקדים לשמו או שלא לשמו. א"כ ליכא ששחטו בסתם וקיבל שלא לשמו וה"א כי מפרש לשמו לא עקר ליה ש"לם דבעבודה

אסכת

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

ורק בחייטים, ספרים וכובסים מותר [וי"א אף הרצענים]; אנן מקלינן דהיתר דג' מלאכות אלו אפילו במקום שנהגו איסור, ולפ"ז לדידן דנוהגין היתר במלאכה, מותר אפילו להתחיל כל מלאכה עד חצות: **מ"ז** כל אלו מותרין אפי' להתחיל ואפילו כל היום לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות ואפילו להושיב על הבצים [ולט"ז ולמג"א אסור להושיב רק באופן דבסמוך] ותרנגולת שישבה על הבצים לפחות ג"י ומתה, מושיבין אחרת תחתיה, וגורפין זבל מתחת רגלי בהמה, וזבל שבחצר, רק בנתרבה יוציאנו לאשפה [די"ד קיל מח"המ], דבלא"ה יסלקנו לצדדים, ומוליכים ומביאים כלים מבית האומן אפילו באינם לצורך המועד:

סתם מי גיחוןכד) **העליון**נה) **ולא הודו לו**נו)**, עבר ניסן בניסן ולא הודו לו**נז)**:**

פ"ה

ר"ע מברטנורה

ולכך גנזו: עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשה אדר שני והכתוב אומר (שמות י"ב) החדש הזה לכם. זה ניסן. ואין אחר ניסן. ולא עיבר חזקיה לאחר שנכנס ממש. אלא יום שלשים של אדר עיבר את השנה. ואנן קי"ל אין מעברין את השנה בשלשים של אדר הואיל וראוי לקבעו ניסן:

פ"ה

תפארת ישראל

נה) נחל יפה שבירושלים, וכשבאו האויבים על ירושלים, סתמו, כדי שלא יהי' להם לשתות: נו) מדהבטיחו הנביא שלא יכבשו ירושלים, וגם הי' שם מעין אחר שלא יכול לסתמו, אף שאין מימיו יפין כאלו, לא הי' לו להשחית נחלה ה', מפני ייסוב א"י: נז) *בל' של אדר שהוא כבר ר"ח ניסן, עיבר השנה ועשה אדר שני מפני שהיו הרבה טמאי' שלא יוכלו להטהר לעשות הפסח בזמן קצר כזה; ואעפ"כ לא מיחו בו, מפני אימת המלכות, ואין כאן חשש איסור כרת מחמץ בפסח, מדקיי"ל אתם ואפילו מוזידין [כר"ה כ"ה א']. עוד נ"ל דהא דבברייתא כלל תנא כל ג' דרישא בחד ולא מיחו, וכ"כ כלל כל ג' דסיפא בחד ומיחו, והכא אמר בכל בבא הודו, ולא הודו? דהתם כל הג' דרישא שלא מיחו היינו מחד טעמא דהאין איסורן חמור והי' קשה להפרישן. וכ"כ אותן ג' שמיחו, היינו מחד טעמא מחשש שיעברו איסור דאורייתא הא לאו הא; אבל הכא בין בהודו או לא הודו, איכא בכל חדא טעמא אחרינא:

פ"ה

עיקר תוי"ט

כד) וגיחון, לאו היינו גיחון דכתי' בבראשית. אלא מעין היה בירושלים שנקרא כן, כפ"י:

פ"ה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

מ"א אפילו במקום שנהגו שלא לעשות היינו דוקא מהנץ החמה, אבל בלילה עד הנ"ח מותר ואין אסור רק במלאכות גמורות לא בשאר מלאכות ואנו נוהגי' היתר אפי' במלאכה גמור', עד חצות, ומחצות ולמעלה שהי' בזמן המקדש זמן שחיטת פסח, לכ"ע אסו' [והעושה אינו משתכר ואינו רואה סימן ברכה] בשכר או אפי' בחנם והוא מלאכה גמורה כלתפור בגדי' [ורק בדבר האבוד או שאין לו מה יאכל מותר בק"ו מחה"מ, וכן מותר לתקן כליו לי"ט, או לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו], דהוי דבר שנאסר במנין [ולא יתן בגדים לכובס אחר חצות, ונוהגי' להסתפר ע"י עכ"ום אחר חצות לא ע"י ישראל, וכ"ש דאסור לגלח לעכ"ום, ובשבת מותר בנטילת צפרני' אחר חצות כא"ן; ומהרי"ץ ומהרי"ל מחמירי'; ומכ"מק יכול לנקר הצואה שתחת צפרנים מחמת קפידה דנט"י ונוהגים שלא להקיז דם בכל עי"ט [משום ערב שבועות דסכנה, ושרעפפין וקאפפזעמצען בערב שבועות אסור, ובשאר עי"ט מהרי"ו אוסר, ומהרי"ל מתיר, חוץ מהושענא רבה, ובעי"ט האחרון של פסח שרי]; וההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נוהג חומרי מקום שהלך לשם ביישוב [דאע"ג דשאר דברים ומידי דאכילה מותרים כשדעתו לחזור בצנעה, במלאכה ליכא צנעה] ואינו מותר רק במדבר; או כשהוא עדיין חוץ לתחום [ואז אפי' דעתו לחזור מותר]; וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין ודעתו לחזור נוהג חומרי מקום שיצא משם [ורק באין דעתו לחזור מותר], ולא יתראה שהוא בטל מחמת איסור מפני המחלוקת: **מ"ב**, וכן הדין במוליך פירות שביעית ממקום שכלה מינו בשדה דחייב לבערו, למקום שלא כלה עדיין, או להיפוך דחייב לבער; והכובש ג' כבשים בחבית אחת כל שכלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית: **מ"ג** מקום שנהגו שלא למכור בהמה דק' שחשודין על הרביעה אין מוכרין, ובכ"מק היו בדורות הראשונים אסור בבהמה גסה, אטו שאלה ושכירות לעכ"ום שעושה בה מלאכה בשבת, ורק על ידי סרסור או בקמא לשחיטה היו נוהגים היתר; ועכשיו נהגו היתר בכל ואפילו לקנות כדי להרויח ולמוכרן ובעל נפש ימעט בבהמה טמאה, דליכא למימר דלשחיטה לוקחה, ובשאלה [ולרט"ז גם בשכירות] מוחין ביד הנוהגים היתר: **מ"ד**, רק במקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים, ולדידן מנהג לאסור שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואפי' בשלו ואח"כ צלאו [ודוקא בחולה קצת או בצלאו ואח"כ בשלו מותר] ואפי בשר עגל ועוף אסור משא"כ דגי'; וכן לענין הדלקת נר לכבוד ליל יה"כ [בלא חל בשבת דחייב לדלוק] תלוי במנהג, שלא יבא לידי תשמיש המטה [ורק בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובמבואות האפלים ואצל חולים בכ"מק מותר, ומרבים נרות ומציעים בגדים נאים בב"הכ:] ולדידן המנהג להדליק, [ואפי' יש לו נר בבית צריך נר בחדר ששוכב] ומציעין מפה לבנה ע"ג השולחן ומעמידין נרות עליה כבע"ש ומברכין להדליק נר של יה"כ, ובשבת מברכין של שבת ויה"כ: **מ"ה** איסור מלאכה בט"ב [היכא שאינו דבר האבוד דמותר לקנות וכ"ש למכור כדרך חה"מ, ג"כ תליא במנהג מקומות [וע"י עכ"ום אפי' במקום שנהגו איסור, מותר], ופרקמטיא להרויח ולהשתכר. כמלאכה [ואפילו במקום שנהגו היתר מכ"מק כבר משנכנס אב ממעטין במ"ומ], ובכ"מק ת"ח בטלים. שלא להסיח דעתם מאבילות, ויכול לעשות עצמו בזה ת"ח, ולא הוי יוהרא, ומנהגינו לאסור עד חצות בכל מלאכה שיש בו שהוי קצת אפילו מעשה הדיוט, משא"כ הדלקת נרות או קשירה וכדומה דמותר, ולחלוב פרות, אע"ג דהוי דבר אבוד, טוב לעשותה ע"י עכ"ום, ובא"א מותר לעשותה בעצמו וכל העושה מלאכה בט"ב אפילו במקום שנהגו היתר, אינו רואה סימן ברכה: **מ"ו** אעפ"י דו"א דאפילו במקום שנהגו היתר במלאכה בע"פ קודם חצות, מכ"מק אסור להתחיל בתחלת מלאכה אפילו ביכול לגומרה קודם חצות

ורק

מתחת הנשרים בשבת(מז). ונותנין פאה לירק(מח), ומיחו בידם חכמים:

ברייתא

ט ששה דברים עשה חזקיהו המלך על שלשה הודו לו, ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו(כ) על מטה של חבלים(מט) והודו לו(נ), כיתת נחש הנחושת והודו לו(נא), גנז ספר רפואות(נב) והודו לו. ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושגרן למלך אשור(נג), ולא הודו לו(נד)(כג).

סתם

תפארת ישראל

מז) פירות שנמצאו תחת האילנות בשבת, שיש ספק אם נשרו בשבת: מח) *דירק אין מכניסין אותו לקיום ופטור מפאה; והם ס"ל דבמכניס הירק לקיום ע"י דבר אחר כירק שמתקיים אם מכניסו לקיום כשהוא בראשו הלפתות, שמיה קיום, וחייב בפאה. וחכמי' ס"ל דאסור, דעי"ז יטעו לפטרו ממעשר, כשאר פאה והפקר, והרי ירק עכ"פ חייב במעשר מדרבנן: מט) *דנהגו לקבור המלך במטה יפה ונאה משום כבודו; לפי שהי' אביו אחז רשע, ביזהו והניח גופו במטה מחבלים וגררו בה לקברות: נ) *דמדלא עשה מעשה עמך אינו חייב לכבדו [היינו כרמ"א בשם י"א בסי' ר"מ סי"ח; מיהו לרמב"ם, ולרב"י שם דס"ל כרמב"ם דחייב בכבודו ובמוראו אף שאביו רשע גמור? צ"ל דהיינו דוקא בחייו, אבל לאחר מיתה, כיון דאפי' באינו רשע הו"ל לפע"ד רק מדרבנן והא קאי' דהכי אפי' מקלל לאחר מיתה לא הי' חייב אי לאו דכתיב קרא [סנהדרין ד"פה ב'], להכי ברשע לא בזכו. [אב"י ואין לתרץ בזה קו' הטור שם אהרמב"ם, מב"ק [צ"ד ב'] דהניח להן אביהם גזילה מסויימת, מחזירין משום כבוד אביהן, ומקשי הש"ס קרי בי' ונשיא בעמך ל"ת בעושה מעשה עמך וכו', הרי דברשע גמו' מותר לבזותו? עכ"ל הטור, ומה קו' הכי הרמב"ם רק מחיים קאמ'? ליתא, דקו' הטור רק מקרא דונשיא בעמך, דמשמע וודאי דאף בחיים פטו' מכבודו. ולפע"ד צל"ע יש לחלק בין שב ואל תעשה לקום ועשה כי הכא ודו"ק]: נא) שטעו בו לעבודתו ע"ז: נב) *שהי' להם ספר רפואו', שבו נכתב קמיעות עם צורות ומזלות, וכדי שלא יטעו בהן לע"ז, גנזו שלא יהי' מצוי ביד ההמון, אבל לא שרפו כדי להשתמש בו במקום סכנה: נג) חתך עשי זהב שעל דלתות ההיכל [ת"י ורד"ק]: נד) *מפני בזוי המקדש והי' לו לשחדו בדברים אחרים, אף שהיה לו דחק עי"ז; או הי' לו לסמוך על נס:

ר"ע מברטנורה

ונותנים פאה לירק. והא קיימא לן דכל דבר שאין אדם מכניסו לקיום אינו חייב בפאה וירק דבר שאין מכניסו לקיום הוא(יט). ומיחו בידם חכמים. משום דקא מפקעי לה מן המעשר והעניים אוכלים אותה בטבלה כסבורין שהיא פאה. ופאה פטורה מן המעשר משום דהפקר היא: ט גירר עצמות אביו. משום כפרה ולא קברו לפי כבודו על מטה נאה כדי שתתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: כתת נחש הנחשת. כדכתיב בדברי הימים. לפי שהיו טועין אחריו: וגנז ספר רפואות. לפי שלא היה לבם נכנע על החולים אלא מתרפאים מיד (כא). והרמב"ם פירש ספר רפואות ספר מודיע מעניני צורת הכוכבים והטלסמאות שצורה פלונית העשויה בזמן ועת ידוע מרפאת מחולי פלוני (כב). וזה היה קרוב להטעות הבריות אחר עכו"ם ולכך

עיקר תוי"ט

בשבת: יט) ואמרינן בגמרא דאינהו נמי ס"ל נהך כללא כדתנן במ"ד פ"ק דפאה. והכא בעלי הלפת שמכניסין אותן לקיום ע"י האמהות עסקינן מ"ס מכניס לקיום ע"י ד"א שמיה קיום ומ"ס לא שמיה קיום: כ) גירר כו'. דכתיב וישכב אחז ויקבר בעיר ירושלים כי לא הביאו לקברי מלכי ישראל. ומדתנן גירר עצמות והו"ל למיתני כשמת אביו גררו ש"מ שהיה זה אחרי עיכול הבשר כי כן היה מנהגם לקבור מתחלה ואחר זמן כשנתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברן אבל לפי הטעם דגררו כדי שיתגנה לא יתכן לומר דלקוט בלבד גררו מתחלה בקבר הוציאו בכבוד. אלא נ"ל שלא היה כאן כ"א קבורה אחת אלא שלמלכים מחניטין אותן וע"י החניטה יותכו העור והבשר עד שישארו העצמות בלבד. תוי"ט וע"ע: (כא) והקשה הר"מ דא"כ כשירעב האדם וילך אל לחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מאותו חולי הרעב. א"כ כבר נואש לא ישען באלהיו. ונאמר להם הוי שוטה כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותי ואחי' ואתקיים כן אודה לו שהמציא לי רפואה ירפא חוליי כשאתרפא ממנו ומפני כן פי' כמ"ש הר"ב בשמו: (כב) ולא עשאם שאמר כדי לעשות מעשה אלא ע"ד החכמה בטבע המציאות וכדרך שאמרו רז"ל לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות הרמב"ן: כג) ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בהקב"ה:

וניתן

יתרנגולת שברחה(לב) מחזירין אותה למקומה(לג). ואם מתה, מושיבין אחרת תחתיה(לד). גורפין(לה) מתחת רגלי בהמה בארבע עשר, ובמועד(לו) מסלקין לצדדין(לז). מוליכין ומביאין כלים מבית האומן(לח) אע"פי שאינם לצורך המועד:
ח ששה דברים עשו אנשי יריחו(לט). על שלשה מיחו בידם. ועל שלשה לא מיחו בידם, ואלו הן שלא מיחו בידם. מרכיבין דקלים(מ) כל היום(מא), וכורכין את שמע(מב). וקוצרין(יז) וגודשין לפני העומר(מג)(יח), ולא מיחו בידם(מד) ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות(מה) של הקדש(מו), ואוכלין מתחת

ר"ע מברטנורה

לכתחלה בי"ד: ותרנגולת שברחה. בתוך של מועד. דאלו בי"ד השתא אוחובי מותבינן לכתחל' אמרת דשרי אהדורי מיבעיא אלא התרנגולת שברחה בתוך של המועד קאמר דמחזירין. והוא שישבה על הבצים ג' ימים קודם שברחה דמוב אין הבצים ראויים לאכילה ודבר האבד הוא. הילכך אם מתה מושיב אחרת תחתיה משום הפסד דבצים(טו): גורפין. משליכין לחוץ: ובמועד. שהמור יותר אין משליכים לחוץ אלא מסלקין לצדדין: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן. בארבעה עשר. ואף על פי שאינו לצורך המועד: ח עשו אנשי יריחו. היו נוהגין לעשות אנשי יריחו: מרכיבין דקלים. ענף רך של דקל זכר מרכיבו בדקל נקבה שהזכר עושה פירות והנקבה אינה עושה פירות: כל היום. כלומר בארבעה עשר: וכורכין את שמע. שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקריאת שמע. פ"א שלא היו מפסיקין בין אחד לואהבת. שצריך להאריך באחד ולהפסיק בין מלכות שמים לדברי' אחרים(טז): וקוצרין וגודשין. עושין גדים מן התבואה לפני העומר ולא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה: ולא מיחו בידם. כל הששה דברים שעשו כלם שלא ברצון חכמים היו עושין אלא שעל אלו הג' לא מיחו. ועל ג' האחרונים מיחו: מתירין לאכול גמזיות של הקדש. גדולים שגדלו באילן של הקדש דקסברי אין אסור אלא הפרי עצמו שהוקדש ואית ספרים דגרסי מהזיר. כלומר חותכים וכורתים ענפי אילנות של הקדש שלמהו אחר שהקדישו האילן. ליהנות מהן: ואוכלין. בשבת וביום טוב פירות הנמצאו תחת האילן ולא נודע אם נפלו מאמש והם מותרים. או נפלו היום ואסורים:

תפארת ישראל

לב) מעל שבלים; ובהו"המ מיירי בבא זו, דאסור להושיבה לכתחילה, קמ"ל דלהחזירה מותר: לג) *ודוקא תוך ג' ימים לבריחה, דאין טרחה בזה כל כך [תקל"ו]: לד) *בי"ד: לה) [אויססיפפען], שזורקין הזבל לחוץ: לו) ר"ל בהו"המ: לז) אבל לא יזריקנו לחוץ: לח) בי"ד: לט) נהגו כולן שלא ברצון חכמי': מ) *בדקלי' יש כמו בכל האילנות ב' מינים הזכר עושה תמרי' גרועי', והנקיבה אינה עושה כלל; ולכן נוטלין ענף מהזכר בנקב שעושין בהנקבה, ועי"ז הנקיבה עושה תמרים יפים; והמעשה זו נקרא הרכבה [איינאימפפען]: מא) *של י"ד; וטעמם מדחשבו להפסד אם לא ירכיבו ביום זה: מב) *דמצוה לקרות פסוק ראשון של ק"ש בטונה יתירה, ולהפסיק בין תיבה לתיבה כדי לכוון יפה; והם קראוהו בנחילה וכרכוהו יחד כדי שלא להפסיק בין המלות, וי"א שלא היו אומרין ברוך שם כבוד מל"ו: מג) שעשו גדים מהתבואה הדשה לפני הבאת העומר, ולא חששו שמא יאכלו קודם העומר. ובגמ' אמרי' שמי מכאן קצירה, דרך לגדום אסו': מד) *הא דהדר תני שלא מיחו? נ"ל דקמ"ל דאף לאחר שראום נוהגין כן הרבה פעמים, לא מיחו בם, מדסי' פנים לומר שסדין עמם, ומדאין הקלקול גדול כל כך הרבה: מה) ענפי' יבשים שכורתין לעצים: מו) אבותם הקדישו הגזעין, והם התירו הענפים שגדלו אח"כ [ועי' פ"ג דמעילה מ"ה:

פירות

ונוהגים

עיקר תוי"ט

ילפינן במועד קטן ומהל"מ נשמע דהני נמי אלו מלאכות הן אלא עיקר והגהות נשמע דס"ל דלינך לא מפתי אלא עד חלות: (טו) פתח בהזכה ומסיים מתה והכי הול"ל אפי' אם מתה מושיב כו' דמשום רבותא תני לה. דלת"ג דליכא עכה"ל יתירה להביצה שאינה יושבת על בצים שבורתי מלאכה אלא בקיבי. ושתיי"ט: (טז) הנך ב' פי' דתגלי נינהו ולפי' הב' ג"כ לא היה לומר ברוך כו'. ודווקא משמע בפי' הירו' אלא שלא היו מפסיקין בין אחד לברוך: יז) וקוצרין כו'. בגמ' פריך עלה כו' ותי' על ג' תנן והני ד' היו אלא כמי מכאן קצירה: יח) לפני העומר. לאק תגיא דהני ביני' ריב תלה מלפני הפסח. ה"נ הו"ל למיתני הכא לפני

הפסח

והלילה(כב) בית שמאי אוסרין(כג). ובית הלל מתירין עד הנץ החמה(כד): ו רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר, גומרה בארבעה עשר(כה)(יג), אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר, אף על פי שיכול לגומרה. וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות(כו), ואלו הן, החייטים(כז). הספרים(כח), והכובסין(כט), רבי (יוסי בר) יהודה אומר אף הרצענים(ל): ז מושיבין שובכין לתרנגולים בארבעה עשר(לא)(יד),

תפארת ישראל

גליל אוסרין מדינה: כב) בגליל: כג) כשאר יו"ט, דלילה כיום: כד) *כבתענית, דלילה מותר באכילה ויום אסור. ודמי טפי לתענית, משום דאיסור מלאכה בע"פ, כדי שלא יתבטל משחיטת פסחו, כפי' א' ותענית וקרבן שוין, דשניהן לכפרה, כך כתוי"ט; ודוחק בעיני, דעכ"פ פסח אינו לכפרה? ולפענ"ד, להכי מדמינן ערב פסח לתענית, משום דשניהן מדברי סופרים, מדמינן להו אהדדי; [מש"כ יו"ט דחו']: כה) *עד חצות, ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, ודוקא לצורך המועד, דאל"כ אפי' שהתחיל מקודם תלוי במנהגא: כו) *מדלא קתני „רק שלש אומניות עושין וכו'," ש"מ להתיר טפי נמ"ק קאתו, דהללו ג' אפי' לא שהתחיל שרי, אבל רק עד חצות ולצורך יו"ט; אבל שאר אומניות, רק בשהתחיל בהן קודם י"ד, שרי לגמור עד חצות לצורך המועד כר"מ; והכי קיי"ל [תש"ח]: כז) מדמצינו קולא במלאכתו, שהדיוט שאינו אומן מותר לתפור בחוה"מ, להכי בי"ד דקיל, מדהוא מדרבנן, שרינן אפי' ל ומן לתפור: כח) [שערער]: כט) שכן הקילו לבא ממדינת הים או מבית האסורי' שלא הי' אפשר להם להספר ולכבס מקודם מסתפר ומכבס בחוה"מ [תקל"א] ולהכי בי"ד שרי לכל: ל) [שוהמאכער]; שכן הקילו במלאכתו בעולי רגלים, שמותרים לתקן מנעליהן בחוה"מ. אמנם רבנן לא ילפי עשיית מנעל חדש מתיקון מנעלי'; וקיי"ל כחכמים [שם]: לא) *ר"ל מותר לתקן מקום להושיב יחד תרנגול ותרנגול'; אבל להושיב תרנגול' לחמם ביצי' [אויסברוטען], אסור' [בך כ' מג"א וט"ז, דפסקו כרמב"ם. ואין להק"ש לרמב"ם דהאי מושיבין שובכין לאו בבצים איירי, א"כ מה מקשה הש"ס דלמה לי סיפא השתא אתויי מתבינן אהדורי מבעיי', ומאי קושי'. הרי האי מחזירין דסיפ' על כרחך בביצי' איירי, כדמוכח סוגיין, ורישא בתרנגול ותרנגולת? וצ"ל דלרמב"ם האי השתא אתויי מתבינן דקאמר הש"ס, לאו ארישא קאי, רק אסיפא דסיפא, דקאמר תנא אם מתה מושיבין אחרת וכו', והכי מקשי השתא אתויי וכו' במחזיר אחרת, אם ה שבי, אהדורי וכו' שברחה ומחזיר לה גופה כ"ש דשרי? אמנם עכ"פ לפ"ז דחיק לן מה דמשני הש"ס סיפא מיירי בחוה"מ, הכי בבא דאם מתה מושיבין וכו' נמי סיפא היא? והול"ל מילתא מיירי בחוה"מ? וצ"ל דמשו"ה נט רש"י מפי' זה ופירש דמושיבין שובכין, ר"ל תרנגולת על ביצים, וכן פסק רח"י שם כרש"י; ולפ"ז ישוב קו' הש"ס וכן תרוצו הכל על נכון]:

ר"ע מברטנורה ותרנגולת

הלילה. ליל י"ד דאנשי גליל שאוסרים לעשות מלאכה בערבי פסחי': ב"ש אוסרים. דהא ככל שאר ימי' טובי' שאסורי' בעשיית מלאכה שהלילה הולך אחר היום: ובית הלל מתירי'. מידי דהוה אתענית שהיום אסור באכיל' והלילה מותר (יב): ו כל מלאכה. שהיא לצורך המועד והתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד ואפי' במקום שנהגו שלא לעשו' מלאכה אבל מלאכה שאינה לצורך המועד במקום שנהגו לעשו' מלאכ' עושין. ומקו' שנהגו שלא לעשות אפי' התחיל בה קודם י"ד אינו גומרה: חייטים. שרי בי"ד בכל מקום שכן מצינו בהן בחולו של מועד קולא יותר משאר אומניות שהדיוט שאינו אומן בכך תופר כדרכו הילכך בי"ד דקיל מחול המועד אפילו אומן נמי שרי: והספרי' והכובסין. שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מספרי' ומכבסי' בחול המועד וכיון דאשכחן בהן צד היתר בחול המועד בי"ד דקיל שרי לכולי עלמא: אף הרצענים. שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחול המועד וחכמים סברי אין למדין תחלת מלאכה רצענים שעושין מנעלים חדשים תחלה מסוף מלאכה תיקון מנעלי' של עולי רגלים והלכה כחכמי': ז מושיבין שובכין. שובכי יונים שהיו יושבים לגדל אפרוחי' מושיבין אותם לכתחלה

ומעל

עיקר תוי"ט

בשוקא. ואיכא שגויא אחריתא דמוחלפת השיטה: (יב) ולכאורה סברא דב"ש עדיפא. וצ"ל דהטעם דהאיסור הוא משום שחיטת הפסח וקאמרי ב"ה דכיון דמשום שחיטת הפסח הוא כו'. הרי הקרבן והתענית שוין הן לכפרה באים כו'. ולפיכך ילפי מתענית: יג) בי"ד. דהיינו עד חצות דוקא דאין לך לצורך המועד יותר מלספר ולכבס ולכך התירו חכמים ואפ"ה לא התירו אלא עד חצות. הרא"ש: יד) בי"ד. סיפא דמוליכין כלים כו' ומסקי המגיד והב"י דהיינו כל היום דלאו מלאכה הוא ולא אסרו במועד אלא שמא יאמרו

בן בתירא מתיר בסוס[יג]: **ד** מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול[יד]. אין אוכלין[טו]. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכיפורים[טז] מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק[יז] אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות, ובבתי מדרשות, ובמבואות, האפלים, ועל גבי החולים[יח]: **ה** מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב, עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין[יט]. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם[כ]. וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר[כא].

והלילה

ר"ע מברטנורה

לעולם (ט) אבל בעגלים וסייחים מודה כיון דלכי גדלי הוו בני מלאכה ואין הלכה כר"י: בן בתירא מתיר בסוס. הואיל ולרכיבה עומד והחי נושא את עצמו. ואין הלכה כבן בתירא. ועל ידי סרסור שרי למכור בהמה לעכ"ום בזמן שאין הבעלים מצויין שם בעת המכירה. דליכא למיחש שמא יאלננה ויכירנה. שהרי אינה שלו. ושמא תלך מחמת קולו ונמלא מחמר. להא נמי ליכא למיחש שאינה מכרת את קולו: **ד** מקום שנהגו שלא לאכול. שנראה כאוכל פסחים בחוצה לארץ (י): שנהגו להדליק את הנר ביום הכיפורים. מפני שיו"הכ אסור בתשמיש המטה וכל זמן שהנר דולק לא ישמש שאסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר: שנהגו שלא להדליק. שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו וישמש: ומדליקין בבתי כנסיות. ובכל מקום שאין איש ואשתו מתייחדים שם: **ה** תלמידי חכמים בטלים. ממלאכתן כל אותו היום. כדי שלא יסיחו דעתם מאבלות: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם. ולא מחזי כיוהרא שהרואה אותו בטל אומר אין לו מלאכה לעשות ולא מפני שנוהג בו איסור (יא): וחכמים אומרים ביהודה וכו'. חכמי' סבירא להו דעשיית מלאכה בערבי פסחים. לאו במנהגא תליא מלתא. אלא ביהודה היו מתירים. ובגליל אוסרים איסור גמור ולא מכח מנהג:

הלילה

תפארת ישראל

הוי כלל למלאכה, כשיתגדלו: יג) *במיוחד לרכיבה כ"ע מודו דשרי, דהרי חי נושא את עצמו, להכי רכיבתו אינו מלאכה; כי פליגי בסוס המיוחד להושיב עליו עוף חי שצדין בו [כעוף שקורין פאלקע]. לת"ק דוקא אדם חי נושא את עצמו, ולריב"ב כל חי נושא א"ע. ואנן קיי"ל [י"ד קנ"א] דמותר למכור כל בהמה לעכ"ום, דהשתא אין מצויין כל כך הרבה ישראלי' במקום אחד שימכרו זה לזה, ואם לא ימכר לעכ"ום יפסיד. ואי"ל הרי נאסר במנין? י"ל דמיד בתחלה לא גזרו במקום פסידא; וזה בכל גזיר' שגזרו [כמבואר ד"ם ע"א]: יד) *דנרא' כאוכל פסח חוץ לירושלים: טו) *ואנן נוהגין לאסו' אפי' צלי קדר, ואפי' מעופות. ור"י מתיר כל צלי קדר [הע"ן]: טז) *דיו"כ אסור בתשמיש המט', ושמא יסכח וישמש, אבל כשהנר דולק, הרי בל"ז אסור לשמש לאור הנר [כמ"ש ר"מ ס"ית] ויזכיר א"ע: יז) *שם לא אשתו לשכבה, רק חשש שמא כשיראה' אשתו לאור הנר, יתקפנו יצרו וישמש במזיד. ואנן נוהגין להדליק [תר"י]: יח) דמצוה להדליק אף בכל מקום שאין לחוש לתשמיש המטה, משום כבוד היום או בשאר מקום שצורך: יט) *שלא יסיח דעתו מאבילות. וקיי"ל דכל מלאכה שיש בה שהוי, אסו' עד המות, אבל דבר האבוד מותר; וטוב לעשות ע"י עכ"ום [תקנ"ד]: כ) ולא מחזי כיוהרא, דיאמרו מלאכה הוא דלית לי' וס"ל כאביו [ברכות פ"ב מ"ה] דבשאר מילי' אסור: כא) *חכמים הוא דנערו לי' לת"ק עד דסיים כל הך מקום שנהגו; והשתא פליגי עליה בהך דקאמר מקום שנהגו במלאכ' בע"פ וכו', וקאמרי הינהו, דלאו במנהגא תליא, רק פלוגתא היא, דחכמי יהודה מתירין וחכמי

בגליל

עיקר תוי"ט

(ט) והלכך משמשא לבהמה זבנה וגל משהי לה ולא הוי לה ישכלל ביד עכו"ם דתינוק תיכב' מיניה לזוני בלימה. רש"י: (י) ל' רב"י כלוכל בפסח בחוץ. דהא אכילת פסחים בכל העיר ולא בכל הארץ: (יא) והא דבספ"ב דברכות לענין חתן ליכא למיחש ליה. מתרץ בגמ' דרבנן ס' הכא כיון דכ"ע עבדי מלאכה ואיהו לא עביד מחזי כיוהר'. אבל התם כיון דכ"ע קרו ואיהו נמי קרי לא ורבנ"ע קבל התם דבעינן כוונה ולאן בהדי דלא מלי כווני דעתי מחזי כיוהרא לכל הכא לא דלאוי מלאכה הוא דלית ליה כיון חזי שמה במלי ליתא

בביקא

למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו, חייבז) לבע־רי), רבי יהודה אומר, אומרים לו צא והבא לך אף אתהז): **ג** מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכ״ום, מוכרין, מקום שנהגו שלא למכורט) אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסהט), עגלים, וסייחיםי), שלמין, ושבוריןיא). רבי יהודה מתיר בשבורהיב),

בן

ר״ע מברטנורה

מסס: רבי יהודה אומר אומרים לו לא והבא לך אף אתה. פלוגתא דרבי יהודה ות״ק בכובש ג׳ מיני ירק בחומץ או בציר להתקיים ושניים מהם כלו לחיה מן השדה והשלישי לא כלה תנא קמא סבר אוכל מאותן שכלו על סמך אותו שלא כלה שאיל והן בחבית אחת(ה). והכי משתמע למלתיה ממקום שלא כלו למקום שכלו לגמרי חייבין לבער. אבל לא כלו כולן אלא מקצתן אוכל אף ממין הכלה כל זמן שלא כלו כולן דאוכלין על סמך האחרון. ורבי יהודה אומר אומרים לו לא והבא לך אף אתה. מאותו המין שכלה כמו שהביא זה האיש ולא שמצא(ו) הילכך אינו אוכל אלא מהמין שלא כלה דאין אוכלין מהמינין שכלו על סמך המין שלא כלה וחייב לבער המינין שכלו והלכה כרבי יהודה דקאי בשיטתיה דרבן גמליאל שהלכה כמותו במסכת שביעית פרק השיגס: **ג** מקום שנהגו שלא למכור. דהחמירו על עצמן דלמא אתי למכור גסה. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. דגזור רבנן שמא ישאיל או ישכיר(ז) בהמתו לעכ״ום ואדם מצווה על שביתת בהמתו. אי נמי פעמים שמוכרה לו ע״ם עם חשיכה ולועק לה הישראל כדי שתלך לפני הקונה והיא מכרת קולו והולכ׳ מחמתו ונמצא מחמר אחר בהמתו(ח) בשבת: עגלים וסייחין. קטנים אף על גב דלאו בני מלאכה נינהו מחלפי במכירת גדולים. ושבורים מחלפי במכירת שלמים: רבי יהודה מתיר בשבורה. דאינה בת מלאכה לעולם

תפארת ישראל

שמין מהמופקר: ו) *והא״ל הרי אל ישנה מפני המחלוקת? י״ל בביעור דאורייתא לא הוישי׳ למחלוקת אי נמי בפירות, ידעו שהמקום גורם שיתבערו, ולא תליא במנהגא. [אב״י ולפעד״נ לתרץ לפי מה שדחו תוס׳ דברי רש״י [דנ״ב ב׳ ד״ה מתבערין; והיינו ברש״י לפנינו] דביעור היינו שיתנם למרמס לחיה ולבהמה, אלא ר״ל שמותנן לעניי׳, א״כ גם בזה ליכא שנוי ומחלוקת, דפוק חזי כמה נותני מתנות בעולם; והרי זה פשוט שא״ל לומר להם שמחמת שביעור הוא נותן, כדי שלא יחזיקו לו טובה, דליתא, דהכי אוכלין במוצה [כשביעי׳ פ״ד]: ז) *ר״י אדיוק דת״ק קאי, דמת״ק משמע, דדוקא במוליך ממקום שלא כלו למקום שכלו או איפכא, חייב לבער, אבל בכובש ג׳ מינין בחבית אחת, וכלו ב׳ מינין, ס״ל לת״ק דאוכל כולן על סמך אותו שלא כלה, דמדכולן בלועין מהדדי, השיבי כחד מין שלא כלה כולו אף דדמי למביא פירו׳ שביעית ממקום שכלו ב׳ המינין למקום שלא כלו, דהתם שלקח מתוכן המין הג׳ הרי הוא לא כלה והפ״ה מותר [ועי׳ שביעית פ״ט מ״ה]; להכי קאמר ר״י לת״ק לא והבא לך אף אתה מהשדה מין הבלוע מההיתר, כאותו מין שהרגא לאכול מהחבית, והרי לא תמצאנו בשדה, להכי יבערו: ח) *דגזרו שמא ימכר לו גסה דאסו׳ מדיכ׳: ט) *דגזרי׳ שמא ישכירנה לו לשבת, והרי אדם מצווה על שביתת בהמתו; אי נמי גזרי׳ שמא ימכרנה לו בע״ש סמוך לחשיכה, וכשיטעננה עכ״ום ווליאנה מבית ישראל בשבת, ילעק לה ישראל שמכרת קולו, שתלך, כדי לעשות נחת רוח לעכ״ום במקחו, והרי הו״ל מחמר: י) [פיללען]: יא) *אף דשית ועגל שבורי׳ לא הוו כלל למלאכה, גזרי׳ שבורין אטו שלמין, וקטנים אטו גדולים: יב) דלא

חזי

עיקר תוי״ט

בשביל תינוקות שלא ישנו. רש״י: **ד) חייב.** תימה לר״י והלא אסור לשנות מפני המחלוקת ועד כאן כו׳. ומיהו אי מדלו׳ הייב לבער. מפני מחלוקת לא יעבור על ד״ת. ועוד אור״י דלא שייך מחלוקת בפירות דאמרינן ממקום שכלו בלו. תו׳: (ה) כלו׳ דהא דברי ת״ק משום שהמין הכלה בלוע מטעם מין שלא כלה כדמפ׳ בשביעית. וקא״ל ר״י דאין להתיר משום כך שהרי אם יאמרו לאדם אחר שיביא גם הוא מזה המין שהביא זה האיש לא יוכל למצוא כו׳ ומין זה הבלוע ממין שאינו כלה כלו שהביא זה האיש ג״כ לא ימצא דמלתא דלא שכיחא הוא שימצא כבוש כיוצא בזה והואיל וא״א למצוא אין להתיר שלא לבער ועתוי״ט: (ו) ויעבה העכומ״ז מלאכה בשבת. ל׳ הר״ב פ״ק דעכומ״ז מ״ו. וע״ש עוד מ״ש: (ז) כ״ל דבהמתו ל״ד דמחמר אסור אפי׳ באינה שלו. והכא ר״ל שמהמר אחר המכירה כדי שלא ירלה העכומ״ז לחזור בו ולהכי אף במהמר אינו חייב אלא בטעונה מיהת כ״פ לא נקט משום שביתת בהמתו. וכ״מ בר״מ. ועתוי״ט: (ח) רש״י. ובפ״ק דעכומ״ז תי׳ הר״ב דברכיבה ל״פ דהרי כ״פ במיוחד לעופות דב״ב ק׳ דכל בע״ה נושא א״ע ורבנן סברי דוקא אדם:

והלכך

פ"ד מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות(א), עושין, מקום שנהגו שלא לעשות(ב) אין עושין(ג). ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם(ג), ואל ישנה אדם מפני המחלוקת(ד): **ב** כיוצא בו, המוליך פירות שביעית ממקום שכלו(ה)

ר"ע מברטנורה

פ"ד מקום שנהגו. עד חצות. עד חצי היום: שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמץ (ב) ושחיטת פסח ותקון מצה של מצוה (ג): ואל ישנה אדם. הכי קאמר ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה דהא דקי"ל אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת דמאי קא אמרת הרואה אותו בטל אומר זה שבטל הוא שהמלאכה אסורה וחולק על כלנו לא אמר הכי אלא אמר אין לו מלאכה שהרי כמה בטלנים איכא בשוקא כל ימות השנה. והא דתנן נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אינו אלא בזמן שדעתו לחזור למקומו. אבל אין דעתו לחזור למקומו נוהג כמנהג אנשי מקום שהלך לשם בין לקולא בין לחומרא: **ב** המוליך פירות שביעית ממקום שכלו. לחיה מן השדה וחייבין עליו בני מקומו לבערו מן הבית והוליכו זה למקום שלא כלו. ובני אותו מקום עדין אוכלין הן מן המכונסים לבית חייב לבער משום חומרי המקום שיצא משם

תפארת ישראל

פ"ד א) *דגזרו שמא ע"י עסקו ישכח לבער החמץ ולשחוט הפסח: ב) *והאו נוהגין לעשות מלאכה עד חצות [תש"ח מג"א סק"ו]. מיהו לאחר חצות אסו' בכל מקום אפי' בעושה בחנם, מדהוה זמן שחיטת הפסח; ואף דהשת' ליכא פסח, הרי נאסר במנין, ולהכי נשאר באיסורו אף שנסתלק הטעם. ולא דמי למשקין מגולין, דשרו השתא מדליכא נחשים מצויין [כ"ד קט"ז]? התם מתחלה גזרו רק במקום שמצויין נחשים. אמנם כל מלאכה המותרת בח"המ, שרי בע"פ לאחר חצות; ומותר לכתוב ספרי' דרך למודו. ולהסתפר על ידי עכו"ם, מתיר רש"ל. ובשכר ליטול צפרניו, מותר לטלן אחר חצות [ח"י שם]: ג) *מיהו חומרי מקום שהלך לשם, אם דעתו לחזור, דוקא בישוב אסור, אבל חוץ לתחום שרי; ואם הוא עדיין חוץ לתחום, אפילו אין דעתו לחזור מותר: ד) *כשהולך למקום שאין עושין; אבל כשהולך למקום שעושין, אין בהשנוי משום חשש מחלוקת דלא יחשדוהו למחמיר, רק יאמרו מלאכה הוא דלית לי'. מיהו כשנוהג חומר מקום שיצא משם בדבר הנראה משום שדעתו לחזור, אל יתראה בפני הצבור: ה) *לחיה מן השדה בשביעית, דאז חייב לבער מהבית כל מה שאסף מאותו המין

עיקר תוי"ט

א) עד חצות. אבל מחצות ולמעלה איכא איסורא: (ב) נראה דלאו בז"הז קאמרינן. והר"מ כ' הטעם משום דמצות שחיטת הפסח ולינו בדין שתהא עסוק במלאכה וקרבנך קרב והמיד שלפני דהחמנא אמר ולפסח דגנך והאידנא אע"ג דבטל הטעם לא בטל הגזירה ולכך שלפני מערבי חג הסוכות דעדיף נ"כ בשיכתו. וכ"כ דשאני לכבי מצה מעשיי' סוכה דרגילין להקדים כו' ממוצאי יו"כ לבל מצה נהוג כ"ע שלא לאפותה קודם י' שעות כזמן שחיטה: (ג) דמצוה לערוך מבע"י כדי להכנס מהר כדאמר בפ' ע"פ חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

וסעודה ג' יעשה בפירות או בשר ודגים ולשל"ה בשם דזוהר יוצא בתורה [ובשכח להפריש חלה בשבת זו ואין לו לחם אחר מותר להפריש בפה וידי' בלי ברכה ויתננו לכהן קטן או לגדול שטבל לאכול או מבטלו ברוב ומותר אפילו לזר, כקרבן נתנאל, ועי' רמג"א סי' תק"ו]; וטוב לבער בע"ש קודם חצות כבשאר שנים, ובשבת אחר סעודת שחרית וניער המפה שאכל בה וקנח הקערה באצבעו, וטמנה מעין עם שאר כלי חמץ, יבטלנה, אף דאין מפקירין בשבת, בחמץ שאינו אלא גלוי דעת, התירו בשבת, וצריך ביטול אע"פי שלא נשאר חמץ, ובנשאר חמץ [ולא היה עכ"ום ליתנו לו דרך הערמה, ע"מ שלא להוציא לר"ה שמותר בדבר מועט] מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצ"ש ומבערו: **מ"ז.** ההולך בע"פ לדבר מצוה כלמול בנו, או לאכול כשודת אירוסין בבית חמיו [באי"ם בע"פ, דבלא"ה אסור לעשות סעודה כבע"ש] וכן אחר שאינו יהתן בעצמו שהולך לסעודת מצוה כנ"ל, ונזכר שחמץ בביתו, יחזר ויבער, ובאין שהות לחזור ולבער ולחזור למצותו, יבטלנו בלבו, ובאם יצא אחר זמן איסור, חוזר ומבער [ולאבן העוזר אינו חוזר] וההולך להציל מנהר, דליקה ומפולת ומעכ"ום, לא יחזור אפילו יש שהות, ואפילו לאחר זמן ביעור, וביצא לצורך עצמו אפילו אצל רבו ללמוד חוזר; מיהא בפחות מכביצה לשלם מבטלו, ובפחות מכזית אפילו לאחר זמן איסור א"צ לחזור: **מ"ח.** וכן הדין בבשר קודש כזית שנמצא אצל מי שיצא מירושלים, דבעבר צופים שורפו במקומו, ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה:

המשהה חמץ כדי לבערו אינו עובר עליו, נ"ל דהיינו ודאי דוקא בכבר מזמן ברשותו, וכו"ש ... ו המג"א בריש סק"ב דאינו עובר משום דאונס הוא; אבל מיתהל לקנותו כדי לבערו, וודאי אסור, והרי אכל שלא הבלק, יודע ודאי שיהנין הו"ל כקונה חמץ כדי לבערו לבסוף דודאי אסור' אפי' לר' יהושע. לולא שעמו שאין החמץ שלו. כך נלפע"ד] עי"ד כ' ע"כ הגאון גלוק"ל ז"ל. אך ק"ל אם כל לוקח ומעכב חימו, מה לריך ומים שלנו, בשאר לוכני' קגי? ואת"ל בנתמנן בבסוף ידי' בליפ' לריך לוגן עפי, עכ"פ למה נאסר אבלא דטעם בחיבתא [כא"ח תמ"ח]? ואף דתי' הטור גם לחלק בין עיסה לדגן, הול"ל דהתם נתמנן מבהעלה מהמים? ואת"ל דכוונת הטור דהו"ל להשהות התבין בומים עד אחר הפסח; עכ"פ ומלבד קו' יהוכ' דמהכ"ח יחמיל והרי עי"ז יעבור, ק"ל מאי לגדור ע"ד הרבים דלא יחמיל? וכ"ל דנהי שלא יחמיל, עכ"פ מדמהני בדיעבד, כדידי' דמי; לפ"ז גם קושית ח"י פס ליתא, ע"ש. ואף דמהני הפקר תיעל, אף דבידו לחזור ולזכות בו, ולא לאמרי' הואיל וכו'? שאני הכא בהלכה דאגידא בי' לתקן אכילתו [או כ' נב"ות דכל שמחוסר מעשה לא אמרי' הואיל כך בדבכית שיזולו [כמו' ד"ה כבה]; אבל הואיל ולאי בעי מחמיל, דיבור אינו מעשה];

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א• אף תערובת חמץ כמוריים וכותח הבבלי וכו' ואפילו לית בי' כזית בכדי אכילת פרס [הוא ד' ביצים] עובר בבל יראה במין בשא"מ ובעבר ושהה אסור בהנאה; משא"כ במ"במ דמדאורייתא ברובא בטל ומותר לאכלו, ורק מדרבנן צריך לבערו, בעבר ושהה מותר לאחר פסח, וה"ה מבשא"מ ואיכא ס' או בליכא ממשות, רק טעם ממשות דחמץ, ובכל הני שמדרבנן אסור להשהותו, דתוך הפסח ישרף עכ"פ, בעבר ושהה מותר; ובנתבשל רק בכלי חמץ בן יומו, דאינו רק משום פליטת כלים או אם הוא תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה, כעריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח ועורות, אפילו נתנן שעה אחת קודם הביעור, או בלא נתן עורות ונתן הקמח ג' ימים קודם שעת הביעור, וכן הקילור והרטיה והאספלנית שמעורב בתוכן המיץ, או פת עצמה שעפשה ונפסלה מאכילת כלב קודם זמן איסורו או שחרכו קודם זמנו עד שאינו ראוי לכלב, או שיחדו לישיבה וטחו בטיט ופלוגמא שנסרח קודם זמן איסור [דלאחר זמן איסור חייב לבערו] ובגדים שכבסו בחלב חטה [ולא יציע אותן בפסח על השולחן], ונייירות שדבק בחמץ, דאין צורת רחמין עומדת [ולדרכי מותר לדבק ניירות בחלון ל' קודם לפסח, ולי"א צריך לבער בנראה מבחוץ, ובפחות מכזית דעשוי לחוק לכ"ע א"צ לבער, ולרט"ז צריך שיהא רבצק דק, שלא יהא ממשות כלל כשיתיבש, ואז אפילו נראה מבחוץ מותר, או טוח מבחוץ בטיט] דכל מותר להשהותו לכתחילה בפסח; ודבר שנתערב בו חמץ גמור משובח אפילו משהו אע"פי שאינו מאכל אדם כלל או אינו מאכל כל אדם ומותר להשהותו, אסור לאכלו בפסח [וח"י מתיר לאכלו]; שכר שעושים מחטים ושעורים [עי' תפארת ישראל] חייב לבערו, דט"כע דאורייתא, ובנתערב באחר אוסר בפסח, וכן גבינות שהעמיד בחלא משכר או שנתן גבינה ביין שרף או עיסה שנתחמצה בשמרי שכר וכן מי דבש מעט שהעמיד בשמרים של שכר אסור כל המעד בפסח, ואפילו העמידו בשמרי דביש, והרביעי והחמישי ממנו העמיד בשמרי שכר אסור, וכהעמידו גם בשמרי' שאינם המיץ, דו"ל וז"ג ומותר; ודיו שבישלו בשכר קודם פסח מותר לכתוב בו, ואם בשלו נכרי בפסח, אסור לקנותו ממנו [ובנפל לתבשיל אינו אוסר]: **מ"ב**• בצק שבסדיקי עריבה וכזית במקום אחד חייב לבער, ואם לאו דוקא בעשוי להוק שברי עריבה, או לסתום בו הנקב אז בטל במיעוטו, [מיהא כשלא נשאר בין הכל כזית אפילו אין עשוי לחוק, א"צ לבער, ואפי' להחולקי', מכ"מק במטונף קצת ופחות מכזית, לכ"ע א"צ לבער], ובב' חצאי זיתי' וחוט של בצק בינידם, דוקא באם ינטל החוט ניטלין עמו חייב לבער, הא לא"ה ועשוי לחוק א"צ לבער, ובבית לעולם חייב לבער, אא"כ דם בב' הדרי' כבית ועליה, או בית ואכסדרה וכדומה, ודבוקים בכותלים [ולרא"ש אפי' אינם דבוקים] ומבטלו בלבו [דבלא בטלם, חייב לבער]; ועריבות שלשין בהן חמץ, וכן בצק שבכלי נסרים דבקל איכא צירוף חמיץ בכזית, לא מהני רחיצה, אלא ימכרם קודם פסח לעכ"ום, או יתנם לו במתנה גמורה, ואחר הפסח יטלם ממנו [ובעריבה שאין בה סדק, מהני רחיצ' היטיב] וה"ה בכלים שמניחין בהן קמח, וסלים נצרים שמניחין בהם פת [ולרי"ו וטמנם בהדר שאין רגיל בו] ושק קמח אסור להשתמש בו לצורך פסח עד שיתיר התפירות וכל הטלאים, ויכבסנו בלויגע [מים עם אפר], ואפילו שק חדש שנותנין בו קמח דפסח, ברוצה לחוור וליתן בו, צריך להתיר תפירות וכביסה ובדיעבד שנתן בו קמח בפסח בלי היתר תפירות, עי' א"ז בשם אביו זקינו דמתיר, וב"ת ססי' תנ"ב אוסר]; ב' עיסות שהתחיל בהם כאחת, והחמיצה האחת, בידוע שהחמיצה גם השנית, אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואפילו לא נשתהא מיל [שהוא ח"י מינוטען ולח"י במליחה וחמץ שיעור מיל כ"ג מינוטען]: **מ"ג**• הלש עיסה בי"ט בפסח, לא יקרא שם לחלה עד שתאפה, ובשכח וקרא שם יטילנה למים צוננים [ובמתחממים קצת כשעומדים בבית יחליפם כפר"ח] וביש כהן קטן פחות מט' שנים, דסתמא לא ראה קרי [דבראה אפילו בן יומא טמא] או גדול שטבל לקריו מותר לאפות החלה בשבילו, דאף דבכל השנה אין נוהגין ליתן לכהן כזה, שאין מחזיקין בכהן ודאי דדילמא נתחלל' מכ"מק בפסח נוהגין כש"ך י"ד [ולח"י אף בפסח אין נוהגין, אלא לשרוף בלש בע"פ או בח"המ, ובי"ט אינו קורא שם עד אחר אפיי']; ולי"א מותר ללוש בפסח פחות מכשיעור לפטור מחלה, ואף דלרט"ז לא ילוש עוד עיסה אחרת פחות מכשיעור דשמא יצטרפו אח"כ בכלי ויאכל טבל, כבר כ' הח"י דהוא חששה רחוקה: **מ"ד, ה'**• לא יניחו העיסה בלא עסק אפילו רגע א', והניחו בלא עסק שיעור מיל [עי' לעיל] הוי חמץ, ואחר שנתעסקו בבצק ונתחמם בידים, או בגילוש בבית שיש בו אש, בשהוי מועטת בלא עסק מחמיץ, וכל זמן שמתעסק בו אפילו כל היום מותר [ולב"ח בהשהה מתחילת לישה כדי הילוך ד' מילין אע"פי שלא לש יותר משיעור ולא הגביה ידו מהעיסה אסור, ויש להחמיר לעצמו לא לאחרים]; ואם המצה כבר עשויה, וירא שלא תבא לידי חימוץ, משברה לעשותה כדי לבטל ע"י העסק החימוץ, וטוב ליזהר לכתחילה, ולמהר בענין עשית המצה, די"א דהשהיות שבין עסק לעסק מצטרפות; וביש בעיסה כבר סדקים אפילו לא נתערבו זה בזה, אלא א' הולך הנה וא' הנה, ואפילו הוא רק במקצת העיסה, הוא חמץ גמור והאוכלו בכרת; ובלא סדק ורק נשתנה מראיתו ללובן, שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו האוכלו פטור: **מ"ו**• ע"פ בשבת בודקין ליל י"ג ומבערין לפני שבת חוץ ממזון ב' סעודות,

וסעודה

ח וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש[נד], אם עבר צופים[נה] שורפו במקומו[נו], ואם לאו, חוזר ושורפו לפני הבירה[נז] מעצי המערכה[נח]. ועד כמה הן חוזרין, רבי מאיר אומר זה וזה[נט] בכביצה[ס] רבי יהודה אומר זה וזה בכזית[סא] וחכמים אומרים בשר קדש, בכזית[סב] וחמץ בכביצה:

ר"ע מברטנורה

מיד. אבל לקנות שביתה מצוה כגון שצריך לילך למהר לבית האבל או לבית המשתה. היינו כהולך לשחוט את פסחו: **ח** שיש בידו בשר קודש. שנפסל ביוצא. שחומת ירושלים היא מחיצה לקדשים [קלים]: אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואים בית המקדש(עו): שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו. דכתיב (ויקרא ו') בקדש לא תאכל באש תשרף (עז). במקום אכילתו שריפתו: זה וזה. חמץ דאמרי' לעיל ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו כו' ובשר קדש שעמו: כביצה. אבל בפחות. חמץ מבטלו בלבו. ובשר קדש שורפו במקומו וסבר רבי מאיר חזרתו כטומאתו מה טומאת אוכלין בכביצה שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה כך אינו חוזר על פחות מכביצה: ר' יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית שעל כזית חמץ או בשר קדש חייב. כך על כזית חוזר: בשר קדש. מפני' חומרא דקדשי' חוזר אף על כזית. החמץ דחולין אינו חוזר אלא על כביצה והלכה כחכמים:

פ"ד

תפארת ישראל

שבות לילך אה"נ שמותרו: נד) והרי קדשים קלים נפסלו ביוצא חוץ לחומת ירושלים: נה) *הוא בכל סביבות העיר, כל שיכול לראות משם העיר, דירושלים הרים סביב לה: נו) ולא הטריחוהו לחזור: נז) *דילפינן מחטאת דגלי קרא שכשנפסל ישרפוהו במקום אכילתו, וה"נ ראוי שישרפוהו בירושלים שהוא מקום אכילתן, רק מאחשבנאי הוא, שאין לו עצים לכן ישרפו בבירה. מיהו הך ילפות' רק מדרבנן הוא, דקדשי' קלים מק"ק לא גמרינן במה מצינו; דאל"כ בבירה למה לא נטריחוהו: נח) *ולא מעצי עצמו, אפי' יש לו עצים, שמא ישתייר ויביאן לביתו וירגילוהו שלוקח מעצי הקדש: נט) חמץ ובשר קודש: ס) דס"ל חזרתו כטומאתו, דאין אוכל מטמא' אלא מפחו' מכביצה: סא) ס"ל חזרתו כאיסור אכילתו: סב) משום חומר' קדשי':

פ"ד

עיקר תוי"ט

השבות כהולך לשמוח בשבת בבית אוהבו או קרובו. (וקרי ליה שבות גבי איסך): (עו) וכל לצדי ירושלים במקום שרואין אותה היה נקרא צופים. ועתוי"ט: (עז) רש"י ועי"ש וק' ואי מדאו' וכי עבר צופים מאי הוי וי"ל דקרא בבשר ק"ק ואיסורי הקלים אבל שאר קדשים האוכלים לזרים חכמים גזרו אטו הנך הו':

פ"ד

הידושים

[מ"ג ל"א פ"ל הואיל ומתביל. וכ' אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל, וה"ל אף דר"א מתלמידי ב"ש דס"ל אין נשאלין על ההקדש, התם להחמיר ולא להקל. ובאלגי מהו' אליר הכי במצוה כדי לבער אינו עובר [נתו' דכ"ע]? וג"ל דהתם כשאלין תקנה לאחרת והכא תקנה בלגין [אמירה לפקיעה הנדרשת תחת עשרות קדשו בכל ע"כ אאמ"ו הגזוק"ל, ולא זכיתי להבין דברי קדשו של ע"כ זצוק"ל, דכמו דהכא לר"א מהבב תקנה בילפנה, ולב"ב שיניהנה בלגין ויתנגנה בלא החמיץ, כ"כ התם נמי אין לך תקנה גדולה מזו שימנע מלבדותה? וכמו דברי התם לפדות התוגן שיהי' שלו על החמץ שלא יעבור בב"י מדעתו לבערו, ה"כ וכ"ש דלבתרי הכא שאינו עושה דבר, רק מניח' להתלה להחמיץ, על חמץ שלא יעבור בב"י מטעם הנ"ל? להמם ק', זו כבר מכרת בתכו' שלגת לכי' [קי' פ"ל]; ומכה קו' זו ולהכות גם דוחה דברי התוס' הנ"ל מההלכה. ולפעד"נ ליישב, דבל"ז ק' להתוס' גם שכתבו דלהכי המצוה כדי לבערו אינו עובר, מפום דבל יראה ניתק לעשה; והתהני וכי ללו דגזל דגתי ניתק לעשה [כחולין קמ"א א'], וכי מה"ע מותר לגזול במתכוון להשיב, דמי גרע מגניבה ע"מ לשלם כפל, דאסו' [בב"מ דס"ל ד']. וה"ל בגזל אף דמהויל לבסוף, לעתה בשעתא מי לית לי' [בסנהדרין ד"נז א']? וכי מותר ליקח הלא על הבנים מה"ע מדמתכוון לשלוח הלא אח"כ, כי הכא דלהוס' מותר לבחות החמץ מההקדש על דעת שיבערנו לבסוף? והכי כל ללו הניתק לעשה, מהני רק דלא לנקי עלה, אבל לא שיעבור עליו לכתחילה? אלא ע"כ הכי כוונת תוס' דלכי"הג דס"ל המה ע"ע הליך החמץ לאור בתולה כל בעשה, דהשביתו היינו בלופן שיהנה ממנו; א"כ אלבון זה מבטע דמותר לקיימו כל ז' כדי ליהנות ממנו; א"כ על כרחך הא דכתב' תור' לא יראה לך, היינו באינו מבערו לבסוף, אבל כשדעתו לבערי לבסוף. על זה ליכא לאו דבל יראה; א"כ להכי שפיר מותר לקנותו לכתחילה כדי לבערו, דהכי על זה ליכא לאו; אבל לדידן דס"ל דבל יראה היינו אפי' בדעתו לבערו, אע"ג דהלאי ניתק לעשה [כלקמן כ"ח א'] עכ"פ היינו רוקא דנא ללקי עליו, אבל אסור' ודאי איכא [אב"י ולתי' ע"כ מתורץ לי מה דק"ל מתוס' [פסחים ד"ו ב'] ד"ה והעתיו עלוי דמאגו במה שפי' רש"י בדעתי' עלוי' וחם עליה מלשרפ', וק' היכא יקחהו דברי עלמן דמצוה כדי לבערו אינו עובר? ולפי' ע"כ ל"י ניחא, דהתם לכי"הג והכא לדבנן הו"ק]. ואפי' למגב"ה [המ"ו] דגם לדיד'

כל התנורים, שוין[לב]. זה הכלל תפח[לג] תלטוש בצונן[לד]: ה שיאור[לה] ישרף[לו] והאוכלו פטור[לז]. סידוק[לח] ישרף, והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור, כקרני חגבים[לט], סידוק, שנתערבו סדקיו זה בזה, דברי רבי יהודה וחכמים אומרים זה וזה האוכלו חייב כרת, ואיזהו שיאור, כל שהכסיפו פניו[מ], כאדם שעמדו שערותיו[מא]: ו ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערים את הכל מלפני השבת[מב], דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בזמנן. רבי אליעזר בר צדוק אומר, תרומה מלפני השבת[מג] וחולין בזמנן[מד]: ז ההולך[מה] לשחוט את פסחו[מו], ולמול את בנו[מו], ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו[מז], ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו[מח] יחזור ויבער, ואם לאו מבטלו בלבו[מט]. להציל מן הגיים[נ], ומן הנהר, ומן הדליקה, ומן המפולת, יבטל בלבו[נא]. ולשבות שביתת הרשות[נב], יחזור מיד[נג]:

ח וכן

תפארת ישראל

אחת לשם שלא והשניה עורכת שלה; והזורת חלולה: לב) אר"ג קאי, וקאמר דיש נשים עצלניות, ויש עצים לחים שאינן מתבערין מהר, ויש תנור שאינו מתחמם מהר, להכי עדיף טפי כחכמים, דכל זמן שעוסקת בבצק אינו מחמיץ: לג) כשרואה שהבצק רוצה לתפוח: לד) *ר"ל תקטוף ותטפח העיסה במים צונני', כדי שתתקרר העיסה שלא תחמיץ [ולשון לוטש הוא כמו לוטש נחושת, והוא בעשטרייכען], שמוליך ומביא ידו המלוחלחת במים על הלחם, כלוטש סכין על האבן: לה) עיסה שלא החמיץ כל צרכה: לו) *אף ע"ג דאינו רק נוקשה: לז) *ממלקות וכרת: לח) עיסה שע"י חמוצה נעשו בו סדקין הרבה: לט) שסדקיו דקין כקרני חגבים: מ) *כשתלבין הלוזות העיסה: מא) *מפני פחד, שפניו מכסיפין; והכי קיי"ל [הכ"מ]: מב) *אפי' חולין; ומשייר כדי צורך אכילתו לשבת ב' סעודו': מג) מדאין לא אוכלין מרובין, וגם לבהמה אינו יכול להאכיל, לכן מהספק יבערנה: מד) *דכשלא יזדמנו לו אוכלין יאכילן לכלבי' בשבת; וקיי"ל דמבער הכל בע"ש קודם חצות [שלא יטעה בשאר שנים לבער ג"כ אחר חצות] ומשייר ב' סעודות לשבת, וסעוד' ג' יעשה בפירות או בבשר מעט; ובשבת בשעה ה' יבער הנשאר ויבטל [המ"ד]: מה) בערב פסח: מו) או או: מז) *דכולה מצוה ניהו: מח) דיש לו שהות ביום: מט) אבל אם הולך להציל וכו': נ) *ישראל הנרדפים מחיל אויבים: נא) *אפי' יש שהות, ספק נפשות עדיף; וסגי בבטול: נב) ר"ל אבל בהולך לשבות בעי"ט אצל אוהבו ורעו: נג) *אפי' אין לו שהות

ר"ע מברטנורה

רבי עקיבא אדרבן גמליאל קא מהדר. ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו. לפי שיש נשים עצלניות ומתמהמהות אם שוהות כל כך ויש תנור שאינו חם מהר. ויש עצים שאין נבערים מהר. אלא כדברי חכמים ראוי לעשות לעסוק תמיד בבצק. שכל זמן שעוסקין בבצק. אינו בא לידי חימוץ. וכן הלכה: זה הכלל תפח. הבצק שעיסה שרואה שרוצה לתפוח: תלטוש. יטה במים צוננין ותקטפנה ותלטשנה: ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: [סידוק]. דרך הבצק כשמחמיץ נעשה סדקים סדקים: כקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני חגבים נמי הוא סדוק. ואיזהו שיאור. שפטור זה שאין בו שום סדק אלא הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד שפניו מכסיפין והלכה כחכמים: ו מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: תרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לנכרים ולא לבהמה ולהשהותה א"א. אבל חולין א"צ לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להם אוכלים הרבה והלכה כר' אלעזר ברבי צדוק. ז שהולך. בי"ד קאי: אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הגוים. את ישראל הנרדפים: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפילו יש שהות. דמדאורייתא בבטול בעלמא סגי: ולשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להסיך על השמחה ולקנות שביתה להלך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות(יד) יחזיר

מיד

שהות

עיקר תוי"ט

(יד) והקשו בתוס' מאי דאמר בכ"מ דשרוכין דאין מעכבין אלא לדבר מצוה ונ"ל לר"י דה"פ לשבות שביתת

הרשות

ג כיצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב(כב). רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם(כג) עד שתאפה(כד). רבי יהודה בן בתירא אומר, תטיל בצונן(כה)(יב). אמר רבי יהושע, לא זה הוא חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובבל ימצא, אלא מפרשתה ומנחתה עד הערב, ואם החמיצה החמיצה(כו): ד רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת(כז) ואופות בתנור אחד זו אחר זו(כח). וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק(כט), אחת לשה ואחת עורכת(ל), ואחת אופה(לא). רבי עקיבא אומר לא כל הנשים, ולא כל העצים, ולא

כל

ר"ע מברטנורה

שיהלך אדם מיל בהליכה בינונית ושיעור זה כזמן שני חומשי שעה(ט): ג חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין החלה הנטלת ממנה ראויה לאכילת כהן. כיצד מפרישין אותה בי"ט של פסח הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה(י). ולשהותה ולשורפה בערב א"א שמא תחמיץ. ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים בי"ט: רבי אליעזר אומר לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה. דאכתי כל הדא והדא הויא ליה. דמכל הדא והדא מפריש פורתא ולאחר אפייתה אם רצה יפריש חלה שלימה על הכל. דקסבר ר' אליעזר הרודה מן התנור ונותן לסל. הסל מצרפן לחלה: לא זהו חמץ שמוזהרים עליו. דלאו דיליה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב (שמות י"ג) לא יראה לך. שלך אי אתה רואה. אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. וזה אינו שלך ולא של הקדש דהא לא מטא ליד כהן ורבי אליעזר סבר הואיל אי בעי מתשיל עלה(יא). הויא הקדש בטעות ואינו הקדש. והויא ליה לאכילה. נמצא דשלו היא וחמץ של ישראל הוא. ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל(יג) והלכה כרבי אליעזר: ד שלש נשים לשות כאחת. וכל אחת אחר חברתה ואין כאן חמץ. שע"פ [שהאש] ממתנת עד שיאפו השלש: וחכמים אומרים אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת. אלא שלשה נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה. האחרונה לשה. כשחברתה האמצעית מקטפת. והשלישית [שלשה] תחלה אופה. נמצאו שלשתן עוסקות בבת אחת. כל אחת בבצק שלה. אחת לשה שלה. ואחת מקטפת שלה ואחת אופה שלה: לא כל הנשים.

רבי

תפארת ישראל

כב) *ר"ל שלש עיסה טמאה ביו"ט, כיצד יפריש חלתו? דלשרוף החלה ביו"ט אסור, גזירה משום שריפת קדשים ביו"ט דאסור מדאורייתא; ולהניח החלה כך, גם כן אי אפשר, דכשתחמיץ עבר בבל יראה, דאע"ג דאינה שלו, הואיל ואי בעי מתשיל עלה כדידי' דמי; ולאפות החלה ג"כ אסור דחלה טמאה אסור באכילה, וטרח ביו"ט שלא לצורך אוכל נפש; ואע"ג דקיי"ל דאמרי' מתוך, עכ"פ צורך יו"ט קצת בעינן; ואין לומר יהי' רשאי לאפות' דהואיל ואי בעי' מתשיל עלה והוי לי', כדידי' דמי? הואיל לקולא לא אמרי' [ותו דאע"ג דכדידי' דמי עכ"פ לא חזי לאכילתו]: כג) ר"ל לא יקרא לה שם חלה: כד) *ואע"ג דצריך בא"י להפריש מן המוקף, ר"א ס"ל דמה שנצרפן אחר אפיי' בכלי להפריש חלתו, חשיב מוקף: כה) *ולר"א אסור, שמא לא יהא צונן כראוי: כו) *דלאו דידי' הוא; ולא ס"ל הואיל הנ"ל. מיהו דוקא בחלת א"י, אבל בחלת ח"ל כיון דרק מדרבנן צריך להפריש', לכ"ע כדידי' דמי וקיי"ל לכתחיל' כר"א, ובדיעבד ולש והפריש, יטיל בצונן [ח"י תנ"ז]: כז) שיעור עיסה לכל אחת: כח) אף שעיסה אחת ממתנת עד שיאפו השאר: כט) ס"ל דוקא כשעוסקת בבצק ראשון להתחין: ל) *עורכת לחמה, דהיינו שמגלגלת עיסה לעשותו עוגות דקות, ומשפחן במים: לא) ר"ל בשעה שזו אופה, אז ב' חברותיה,

אחת

עיקר תוי"ט

ידו ולא נתעסק בבצק בכל זמן שעוסק בו ליכא לידי חמוץ כדתנן במ"ד וכ"כ הפוסקים: (ט) כל"ה כ' שזה משעות התבואה. ור"ל שלא נכתב כשעות התאניות שהזכיר במ"ב פ"א דתרומות כי אלו כשעות שבגליל הם הפרים בשיעוריהן כ"א חלק מכ"ד מהיום ולילה כמ"ה. ועתוי"ט: (י) ולהסיקה תחת תבשילו נמי ל"א ולע"ג דמדלקת הנר בי"ט לורך לבילה הוא ומותרת כ"ש היסק משום דגזירת הכתוב הוא דאין קדשים טמאים מתבערים בי"ט. רש"י ועתוי"ט: (יא) טעמא דלא מהברא לא דבורא בטלת' אבל לטיל בעכו"ם שהלוה ליבר לבל לא אמרינן הואיל ובידו לפדותו משום דהתם מהוכל מהוגא. הכ"נ: יב) בצונן. פ"ל כל"י דל"ס הו"ל וס"ל נמי דשובת הגלה נמוין. והילכך הוי קן הגלה כידיה שהרי יש לו בה פ"הג לתתה לכל כהן שירלה תל"נ: (יג) הנכך על המולה אינו עובר לבל על לפייתה עובר דשיכא הא דלא שייך ליה רש"י:

והקשו

הרי אלו באזהרה^{יב)} ואין בהם משום כרת^{יג)}: **ב** בצק שבסדקי עריבה^{יד)} אם יש כזית במקום אחד, חייב לבער, פחות מכאן בטל במיעוטו^{טו)}. וכן לענין הטומאה^{טז)}, אם מקפיד עליו^{יז)} חוצץ, ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה^{יח)}. בצק החרש^{יט)}, אם יש כיוצא בו שהחמיץ^{כ)} הרי זה אסור^{כא)}:

תפארת ישראל

שאינו ממין דגן, כגון עיסת אורז שהחמיץ, אבל לא נקרא חמץ רק סרחון [כפסחים ל"ה א']: יב) *דרק באכל החמץ בעינא חייב כרת; אבל בתערובות, אם יש כזית בכדי אכילת פרס לוקה; אבל בבל יראה עובר אפי' אין כזית בכדא"פ, כל שאין ששים נגד החמץ. וכל זה בשאינו מינו; אבל מין במינו אם התערובות לח בלח קודם פסח, מותר להשהותו, ואם נתערב קודם פסח יבש ביבש, אפי' מין במינו חוזר וניעור בפסח מדרבנן [רמג"א תמ"ב]: יג) *וקיי"ל דלא לקי אנוקשה [תמ"ב ותמ"ז]: יד) שמחזק שבריה: טו) *ובאין עשוי לחזק, אפי' בפחות מכזית חייב לבער; ודוקא דראוי לאכילה [שם סק"י]: טז) בנגע שרץ בבצק שבעריבה, אם הי' בפסח שאיסורו חשיבו, אז אם הוא כזית, חוצץ, ולא נטמא העריבה; ואם הוא פחות מכזית, אז אם אינו מקפיד. הו"ל כנגע הטומאה בעריבה עצמה. אבל בשאר ימות השנה, לא תלי בשיעור הבצק, אלא אם מקפיד וכו' והיינו דקאמר וכן, דבעינן כזית ודלא מקפיד עליו: יז) שיטלו משם: יח) ונטמ' העריב' אפי' הבצק גדול: יט) כחרש שלא ניכר בו שאין בו הדבור, כמו כן הבצק הזה לא ניכר בו סימני חמוצו: כ) *ר"ל אם יש כאן עיסה אחרת שנילוש עם זו בשעה א', ובה ניכר כבר סימני חימוץ, אף ששניהן לא שהו שיעור חימוץ [ט"ז תנ"ט סק"ג]: כא) *ובאין כיוצא בה, אז אפי' ששהה יום שלם אינו מחמיץ, ואפ"ה לכתחילה יזהר לאפות כל עיסה כל מה שיכול, די"א דשהיות שבין העסק לעסק מצטרפות. אמנם אם שהה עיסה בלי עסק שיעור מיל [והוא י"ח [מינוטען]; ולח"י שיעור מיל הוא כמעט כ"ג מינוטען בגליחה, וה"ה בחמץ] אסורה. ובנתעסק כבר העיסה ונתחממה בין הידים, או בנילוש בבית שיש בו אש, בשהוי מועט מתחמץ [ה"י שם]:

ר"ל

ר"ע מברטנורה

המינים ומעורבין בהן מים דהוי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: הרי אלו באזהרה. אם אכלן עובר בלאו: ואין בהם כרת. דעל חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובת אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס(ז) אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה. מיהו איסורא מיהא איכא דחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא: **ב** בצק שבסדקי עריבה. ועשוי לחזק שבריה וסדקיה אם יש כזית במקום א' חייב לבער. פחות מכאן בטל במיעוט ואם אינו עשוי לחזק אפי' פחות מכזית חייב לבער לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם: וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ בההיא בצק בפסח שאיסורו חשבו אם יש בו כזית חוצץ בפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה טומאה לעריבה ובפחות מכזית אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריבה והוי כאלו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה: אם מקפיד עליו חוצץ. הכי קאמר ובשאר ימות השנה שאין איסורו חושבו אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו אלא בקפידא תליא מלתא. אם הקפיד עליו. ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא נחתא טומאה לעריבה ואם לא הקפיד עליו ורוצה בקיומו אפי' יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריבה. וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאלו נגע בעריבה ממש: בצק החרש. שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול(ח) ודומה לחרש שקוראין לו ואינו משיב. פירו' אחר. בצק החרש. שהוא קשה כחרס ואינו ניכר אם החמיץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנלושה בשעה שזו נלושה וכבר החמיצה אסור. ואם אין שם כיוצא בו הוי שיעורה כדי

שיהלך

עיקר תוי"ט

(ז) ובאלו מאחר אסורי כרת כמו חלב ודם דיש בהן עונש כרת בכא"פ דהוי קרא דמחמצת שהוא תערובות לא כתיב ונכרתה כ"מ ועתוי"ט: (ח) הר"מ ביאר. שהבצק המשמיע קול כבר החמיץ כו' והר"א כתב בהפך בב"ז שהעיסה ומלה קולה ללוש כשאדם נוקש עליה אבל כשהיא מתחלת לע"פ שאין בה סדקי' ולא הכסיפו פניה קולה מתקע כחרס והסדקות גם הוא עי' לחמוץ והוא אם יש כיוצא בו. ולכולה עלמא מנהגינו שהגביה

יתו

פ"ג אלו עוברין בפסח(א), כותח הבבלי(ב) ושכר המדי(ג), וחומץ האדומי(ד), וזיתום המצרי(ה), וזומן של צבעים(ו)(ה). ועמילן של טבחים(ז) וקילון(ח) של סופרים(ט). רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים(י). זה הכלל(ו) כל שהיא ממין דגן(יא) הרי זה עובר בפסח.

ר"ע מברטנורה

פ"ג אלו עוברין. אלו מתבערים מן העולם. דאף על גב דאין עוברים עליהם על בל יראה (א) מדרבנן מיהא צריכי ביעור (ב). דהכי תנן לקמן שאור ישרף ואף על גב דהאוכלו פטור: כותח הבבלי. עשוי מפת מעופשת וחלב. ורגילים לטבול בו את המאכל: שכר המדי. שכר שהיו עושין במדי מחטים או שעורים שרויים במים: וחומץ האדומי. חומץ שעושין בארץ אדום שנותנים שעורים [ביין] (ג) ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו: וזיתום המצרי. תלתא שערי ותלתא קורטמי הוא כרכום מדברי ונקרא בערבי קרטו"ם ותלתא מלחא (ד) ועושין אותו לרפואה. ע"כ חמץ הראוי לאכילה ע"י תערובת מכאן ואילך חמץ נוקשה בעיניה: וזומן של צבעי'. מים שנותני' בהם סובין ומשהים בהם הצבעים למלאכתן: ועמילן של טבחי'. [פת] שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא: וקולן של סופרים. עפר הרחים מגבלין אותו במים וסופרי' מדבקי' בו ניירותיהם: רבי אליעזר. מוסיף דאלו תנא קמא לית ליה אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובת או חמץ נוקשה בעיניה ורבי אליעזר מוסיף אף תכשיטי נשים שהן חמץ נוקשה על ידי תערובות שמנים אחרים. ובגמרא פריך תכשיטי נשים ס"ד אלא אימא אף טפולי נשים סולת שנשים טופלות ומדבקות על בשרן עם שמנין אחרים להסיר את השיער או להלבין ולעדן את הבשר ואין הלכה כר' אליעזר: כל שהוא מין דגן. מחמשת המינים

תפארת ישראל

פ"ג א) מן העולם מדעובר עליהן בבל יראה ואפי' נוקשה דאפי' הוא בעיני' לא עבר עליה בבל יראה, עכ"פ בדחזי לאכיל' חיישינן דילמא אתא למיכל מנה, ובהכי איירי ת"ק [תמ"ב]: ב) עשוי מן [מאלקען] ומלח מעורבין עם פת שנעפש קצת שלא נפסל מאכילת כלב, וטובלין בו פת כשאוכלוהו: ג) *עשוי משכר תמרי' ששרו בהם שעורי', דאל"ל נמי חמץ גמו' שע"י תערובו'. אבל שכר שלנו שכל עיקרו משעורי', לרוב פוסקי' חייב כרת על שתייתו [כרמ"ש כאן, וה"י תמ"ב סקט"ו, ואשל רבתמ"ב] וא"כ האיך שייך כאן במשנה ואין בהם כרת [ונ"ל דשכר שלנו אף במעורב עם הרבה מים, לא מחשבו קרטי חמץ שבו כחמץ שע"י תערובו', דכ"ל דכל המים שנגררו' לתיתוגו, הן הן כהחמץ ממש, ודומי' לב"וה דכל חדא וכו' ובהדדי אבי'; וה"נ הגרעינין והמים — והו"ק. ואעפ"כ צ"ע לע"ד דשכר שלנו לא הוא בכרת, כמאן נו בוס מחבות התבמלי', ועי' באשל רבתמ"ב והו"ק]: ד) *באדום נותנין שעורי' ביין מעורב במים כדי שיחמיץ. ומיירי שנתערב בם מים מרובי' דאל"כ בשלו מים ביין [כרמג"א סתמ"ב סק"ו. [אב"י מיהו לאוה' [פסחי' ל"ט ב' ד"ה מי פירו'], מיירי ששרו השעורי' במים קודם ששמום ביין. ונ"ל דה"נ גם שכר המדי מיירי הכי ששרו והחמיצו הגרעיני' במי' קודם ששמום בהשכר, והו"ק]: ה) *במצרים מערבין שעורין [ואפרלין] ומלח ומי', ושותין כדי לשלשל למי שנעצר, או לעצור למשלשל: ו) ר"ל מי סובין שמגרשי' הצבעי': ז) עושין עיסה מתבואה, שלא הביאה שליש, ומכסין בה הקדיר' לשאוב זוהמת התבשיל: ח) [קלייסטער]: ט) דסופרין מדבקין בו ניירותיהן: י) הוא עיסה מעורבת עם שמנים, שהנשים מדבקין אותו על בשרן להסיר השער. וכל הנהו דנקט ת"ק, הם או נוקשה בעין או חמץ גמור ע"י תערובו'; ור"א אוסר אפי' נוקשה ע"י תערובו': יא) *ר"ל כל חמץ שהוא ממין דגן; דיש מיני שהוא

עיקר תוי"ט

(א) ותמ"ב פ"ק דהלה פי' דעוברים בבל יראה התם כפי' הר"מ נקיט וכפרב"י בכאן. והכריע דהכא מדברי הר"ב הן ומעמיה דהא לאיסור אכילה בעינן קצת כדבעינן כדלקמן ל"כ בל יראה מנלן: (ב) ולפי' נעשם ב' כפי' הר"ב בפ"ק דבדיקה הוא כדי שלא יעבור על ב"י החמירו חכמים לבערם מן העולם. כמ"ש התוי' בם ס' ודייק מדתנן שיאור ישרף והכי מקשה הוא: (ג) וחומץ התם היינו דיין: (ד) ומלחן ליתן במים. הר"מ: ה) צבעים. לבע של אחים כפ"י: ו) מין דגן כו'. כ"א הוא דקס"ל כו': ובלמי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

לצונן עד שיהיו תחת המים, לא צפים עליו, או יתנם לתנור לאפות [והבצק הנאפה אסור] והעריבות יודה ושאר דיני לישה עיין באחרונים]: מבושל דאמיר בפסח אפילו במשקין ומי פירות; משא"כ לסוך אותו אפילו קודם צליה מותר, ודוקא ביין שמן ודבש, ומשקין ומי פירות:

הידושים

מתכוון לא נאסר פסיק רישא, רק בנאסר מצד מלאכ', ולא בנאסר מצד הנא'; והא מדברי להריח בבת תיהא [פ"ג ק"ו] ודלא מכוון להריח רק לבדקו; א"כ ה"נ קד"א דההי דמסיקו בתנור, שרי הנאתו בהיוס, דפסיק רישא בהנא' שרי, קמ"ל. ואי"ל א"כ גם לרבנן כן, דהשבחתו בכל דבר, גם בשבכו כן? י"ל דקמ"ל לר"י אף דא"א זולת שריפה שפיר קד"א דשרי קמ"ל, עכ"ל אאמו"ר זצוק"ל [ויצא כפרק הזה של בני הרב המאה"ג מוה' ברוך יצחק שליט"א, וז"ל אב"י, בעוונותי לא זכיתי לירד לעמקן של דברי' הקדושי' הללו, חדא הרי הכא מכוון להחם ומאי ראי' מבת תיהא דשם אינו מתכוון כלל להנא'? שנית, הא דכ' הר"ן דפ"ר מותר באיסורי הנא', היינו אליבא דר"ש, וכת"ש מפורש בר"ן שם, והרי כאן אליבא דר"י קיימינן? השבתי, בני נבת עיני שליט"א, מה יקשה לבך, הכי תרלה להתגרות גם בארי' דבי עלאי דגורה דהיכא? לא די לך שלא תחמול ולא תכסה עלי, אלא גם של ע"כ זצוק"ל ילאת בחרבך ובקשתך; אולם יושב בשמים יצחק, דכ"ק כלל, די"ל כסברת עטרת לאבינו זצוק"ל דלא אמיר שאינו מתכוון לר"י יותר מפ"ר לר"ש, דכמו דפ"ר לר"ש מותר באיסו' הנא', ה"נ שאינו מתכוון לר"י בהנא' שרי; ואם בשביל קושיתך הראשו' דהכא מתכוון הוא ליהנות? ג"כ לא ידעתי לך עוונות שלא תבין נוף דבש אמרי נועם של ע"כ זצוק"ל, דה"ק דעכ"פ מדצריך לבערו לר"י הו"ל כלא אפשר ומתכוון דלאביי אליבא דר"י שרי [פסחי' כ"ה ב'] קד"א כלאביי, קמ"ל כרבא; ולאביי יש לחלק דהתם לא אפשר להסכד מהנא' בקלות; משא"כ הכא אינו רק לא אפשר לבלי לגרום החימום, אבל אפשר שילא. ודו"ק. אולם כולא מקתאזיב' הורינא לארץ הקו' של ע"כ זצוק"ל ומ"ד [תמור' ל"ד א'] דמסרפין לפרן מותר; א"כ פר"א מדמקיל ל"י שיתרפנו, נימא נמי שיקיל בהא דבהדי שיסרפנו יהנה ממנו דמקלי קלי אסור, כשילה [ד"ד ב'], וכרבנן דכתו אפי' בלבוק' כנגד פסחי' [כ"ו ב'], קמ"ל דהכא אסו' —.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מ"א. היתר להאכיל החמץ לבהמה חיה ועוף בשעה ה' עי' בפ"א, מ"ג; ובשרפו בה' ואפילו רק הרכו עד שאינו ראוי לכלב מותר להינות ממנו בפסח, וכ"ש בשעת שריפה בה', וטוב שלא להינות; ובשרפו בתחלת שש אסור בהנאה, ואפילו בדיעבד שבישל או אפה בו אסור הפת והתבשיל בהנאה ואפילו היה שם ג"כ עצים דהתירא [ולמוכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי איסור רק בהפסד מרובה אפשר דשרי, בפרט בזו"ג, כרמג"א תמ"ה סק"א], וכן הפחמין דחמץ אסור בהנאה; מצות ביעור המץ בשריפה או מפררו וזורה לרוח או זרקו לים, ובחמץ קשה כחיטין צריך פירור קודם זריקה לים, והמנהג לשרפו, וטוב לשורפו ביום דומיא דנותר, ויכול ג"כ לשורפו בערב אחר הבדיקה, ואסור בכל מלאכות כשיגיע זמן שריפה בו'; ובלא מצא המץ כשבדק ישרוף הכלי שלקח לבדיקה: מ"ב. המץ דעובד כוכבים שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה; ודישראל אפילו הניחו שוגג או אנוס אסור בהנאה, ובנתערב בטל בששים, ובפחות מששים סגי לי' בהשלכת הנאת איסור לים המלח [ואופן היתר מכירת חמץ קודם פסח לעובד כוכבים שיודע, שישמרנו לו עד אחר פסח, עי' באהרונים]: מ"ג. עובד כוכבים שהלוה לישראל על חמצו ומשכנו בידו וא"ל מעכשיו יהא לך, אם לא אפרע לך עד זמן פלוני והגיע הזמן אפילו לאחר הפסח ולא פרעו [ואם הגיע הזמן קודם פסח, אפילו לא אמר לו מעכשיו] מותר; וישראל שהלוה לעובד כוכבים על חמצו ומשכנו בידו וא"ל מעכשיו [ולרמג"א בא"ל מעכשיו, אפילו אין משכנו בידו] והגיע הזמן אפילו לאחר פסח, אפילו אין אחריותו עליו אסור [ועכ"פ בפסח אין הישראל מחויב לבערו, דשמא יפדנו], ובלא א"ל מעכשיו ואין אחריותו עליו מותר; — כותל שנשתמש בו חמץ בחורין שנפל ונעשה גל אפילו אינו גבוהה ג"ט כדי חפישת הכלב במקום שיש סכנת עקרב א"צ לבדוק, מכ"מק בידוע שיש תחתיו חמץ באין עליו גובה ג"ט צריך להוציאו במרא והצינא, ובג"ט מבטלו בלבו ודיו: מ"ד. האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מתשלומין ואפילו מדמי עצים: מ"ה. יוצא ידי מצה בה' מיני דגן [מיהא לא בסובין ומורסין שלהן ורק בלש העיסה בסובין ובמורסין שבה יצא]; משא"כ באורז ושאר מיני קטניות וטאטרקי [הײדענגריטץ] דאינם מחמיצים, ולעשות מהן תבשיל בפסח מנהגינו לאסור, ובדיעבד בנפלו לתבשיל מותר, וכן מותר להינות מהם, וכן להשהותם בבית ופשוט דמיני ריפות כהאפער־גריטץ וגערסטען־גרויפען שמלחלחין קודם כתישה אסור להשהותן] ואינו יוצא במצה שגזל, משא"כ בגזל חטים או קמח ועשה מצה דיוצא: מ"ו. כזית מרור שחייב לאכול בב' לילות ראשונות והוא מ"ע מדרבנן בזה"ז, מצות בחזרת ובאין לו יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר השנוי במשנה, דהיינו הזרת, עולשין, תמכא, חרחבינא, מרור, ויוצא בעלין לחין שלהן ובקלחן אפילו יבשין והשורש הגדול שבו עומד הירק, הוא בכלל קלח, משא"כ שרשים הקטנים והמתפצלים לכאן ולכאן אין יוצא בהם, וכולם מצטרפים לכזית, ואינו יוצא בכבושים כיע"לע [אפי' במים], כמושים ושלוקים, ומנהגינו ליקח מאהרעטטיך [הריין] ובאין לו יקח לענה או שאר ירק מר, גם יכול בחושש שמא יזיק לו, ליקח הײפל שלאטטין [כה"צ, שהוא הזרת] או קרעססע: מ"ז. אין שורין מורסין לתרנגולין ולא הולטין ברותחין, דאין אנו בקיאין בחליטה, וכשנותנים להם שעורים או חטים, יזהר לבלי להשליכם במקום לח. ואין שפה מורסין על בשרה אפילו יבש דשמא יתלחלח אח"כ. [ובשפשפו מורסין באווז מנהגינו לאסור גם אין אנו מהבהין עופות בקשין, ובדיעבד מותר]; לא ילעוס אדם חיטין ליתן ע"ג מכתו שרוק מחמיץ [וכן בנתן שעורים לבהמתו ומצא בהם ריר צריך ביעור, ויש מהמירין לבער כל הנותר, אע"פי שאין רואה עליו ריר, ויזהר ליתן מעט מעט. שלא ישיירו] וכן טל ומי רגלים, ומי פרי, והוטם ועין, ואוזן, משא"כ דם, חלב, וזיעת אדם דאינו מחמיץ, וזיעת חומה, כשק מלא קמח שנתלחלח, ייש לאסור [וזיעת בהמה בדיעבד אין לאסור, ויזהר שלא להניח שק קמח על הבהמה, בלי אוכף או עור מפסיק]: מ"ח. חרדל ושאר מיני טיבול שבו מים אין נותנין בהם קמה ובדיעבד בחדין יאכל מיד בלי שהיה שיחמיץ, ובאינם חדים צריך לשורפו ברוא אחר וזמן איסור, ומנהגינו שלא לאכול חרדל כלל בפסח, ואפילו נתערב ודינו כקטניות לעיל מ"ד, עי"ש; בלש אחר זמן א סור [ולט"ז אפילו קודם זמן איסור], המים שטחה בהם פני החררה והמים שמצננת בהם ידים [דצריך מים מיוחדים לזה לצנן קודם שטחה] עם השאר שרוחצים בהם עריבות ישפך במקום מדרון שלא יתקבצו ויחמצו [והכלים שמתקנים בהם המצות והסכין שמתקנין בו העיסה יגרד תמיד בשעת עשיה, ואהר העשיה יגרדן וידיחן וביו"ט יעשה ע"י עכו"ם, ובאין עכו"ם יטילם

לצונן

חידושים

כ"ל לר"י דבעי בהדא דתמור' דיקדוי? לה"ז מלאתי קו' זו בנ"ב בבס א"ד הגאון מהר"ל זצ"ל. ובהביא דהבינו הכין דחלות עוף טבק יוכיח, ק"ל מה לחלות שוף שאין בו חלות בישיר מהעולם, והקשורה תוא מחבס הקנה, לכל בהגן כי הבנירנו, דלריך לבטלו מהעולם, ויכבון מה מלינו דהבעור יהי' בשריפה, ובש"נ. עכלה"ע. ויקרא הלוח בקיר, לא לוכין קושי' א, וכי השריפה והבעור הא בהא תליי', לדידה הגהגים אפשר ויותר, ולינן מהבערין מהעולם? ותו, לבני מיעול דתלית זה ביה, ק', הרי מותר דלא כ' נגו' הבניתו ולפ"ה לריך שריפ', ולמה לא ניחא כה"ג דלבס תלוי? אמנם גם בלא הסוגיא הגאון הנ"ל רין מיותר בקו' זו כך לא ניחא דילפותא דר' יודא הוא "מה מלינו, כוכל לוני' השכלא הנ"ל מה לחלות שוף שאין לו שוויו, אבל הרי כר"י [הכ"ן ב' ד"ה דמי] כ' דילפותא דר"י הוא מגה ג"ב, דלא כתוב' [בס ד"ה אין] בהתנה דהילבות' הוא מה מלינו, ור"ב מנ"ל דל"ב ק"ל כתיב', ודלי מבהגה בבב"י, דהרי לי' ניתל כתוב' דילפותא היא מה מלינו, ק' נהדרו לי' כנגן כל דין שלחה דן תהלתו לבתויל וסוטו לבקל לינו דין, כדהדרו לי' בקדמיתי בבלמד בק"ן, כ"ב ביה לחבב כן כדלוף ביה מלינו? ובבל ביה כב"י לגו כן בדבלי הקודמי' [ע"ב], דשל בכתך הילבות' היא ג"ב, ומולכין בין לקולא בין לחומר' [ויבב"ז לגדי בי גילה בזה בגי הרב הוולה"ב הרב ביבות בתוי' ביו"ד יב"ק בלע"ל ח"ל לא זכיתי להבין, דעכ"ב לתב"י לבעתי' [סוכה דל"א א' ד"ה לא תקבין] כ"י פ"ל מכל 'הל'ג מדית לא ניתן לדרוב כק ק"ו; ל"כ גם יוה מלינו היא בקבלה, ולא מלי תבן למהדר לי' כל דין וכו', דהיתי לבעתי' תלא? ולף דהוס' בם דהי דהכי בב"י, עכ"ב לתב"י לין הוכה' בזה? השתבותי לגבי הנ"ל, עכ"ב מנ"ל דל"ב ק"ל כרב"י התם, כדי בנקבה עלין]? והנ ק' דהו ניחא דילבות' דר"י מה מלינו היא, ה"ב מה מהדרו לי' כנגן לר"י דס"ל חמם תלוי בקבורה, עכ"ב קביא לדידהו דס"ל המם תלוי בשריפה, לין בכהם ככלא, וכן הקבו הוס' [ד"ה למכו]? ולפילו ניחא כתהולם, דהכן ק"ל מטוע' דלעיל [דכ"ד א'], הנותר בשריפה ולין כל לקורים בבתורה בשריפה; עכ"ב ק' הליך בפקו רכנן להביא תבובה זו בהיא לליבא דנבתייהו, והביאו תביבה בהיא כק הליבא דר"י? לע"כ דילפותא דר"י היא ג"ב ולהכי לא הבו להביב על דבריו לליבא דנבבייהו, כיון דג"ב לין אדם דן מעלמו והם לא קבלוה מרבם, והביאו רק לר"י לליבא דנבבים דק"ל רק ג"ב —; ותו' הכי לכ"ב ע"כ ל"ל דס"ל דילבותא דר"י ג"ב היא, דאל"כ ק' דידיה לדידיה, דליתו בבק בבלתי תמורה כתבן, דהמך לה"ל שריבה, וכמ"ב התי"ע כלן בבמו, ובסק נמי בם בסוף המבבתא כתבן דלבס תלוי בשריבה: ולי ניחא דילבותא דר"י מה מלינו היא, ה"ב מה פרכא יבכבוהו רבנן על היוה מלינו מלבס תלוי לבעתייהו, ובקיי"ל דלבס תלוי בשריבה? לע"כ דילבותא דר"י ג"ב היא, ורבנן לא קבלוה מרבם, ולהכי קיי"ל שפיר כותייהו דהמך ל"ל שריבה, ולפ"ה אבבל שפיר למבסק דלבס תלוי בשריבה: ודה"ל לק דלא קבלו מרבם רק ג"ב דר' יודה, עכ"ב נאמנו לינהו דהמך בשריבה ביוה מלינו בעתר: י"ל דלהכי לא דנו מה מלינו זה, מבום דהוה תחילתו להחמיר וסופו להקל; אי נמי, מבום דלית להו פרכא לחך מה מלינו [כמ"ב הפני יהושע הכא דב"ז ב' בד"ה תוס' ד"ה למכו], דמה לנותר שאין היתר לאיסורו, מבל"כ המך יש היתר לאיסורו לאחר פסח מדאורייתא, וכק ר' יודא לבעתיה ס"ל, דחמך לאח"פ אסור מדאורייתא —: ומ"כ כיון דילבותא דר"י מלא תותירו היא מגה ג"ב, א"כ תבובה שהביאו לו חכמים מלבם תלוי נמי ל"ל בבלתי ביויה בשריפה מגה ג"ש שלך [וכן כתב הפני יהושע הנ"ל בד"ה הנ"ל], ומ"כ ל"ל נמי דהך ג"ש של לא תותיר מיבנה היא עכ"ב מלד לחד, דלל"כ לר"ע לא ילפינן מגה כלל [נדה דכ"ב ב'] והרי ביוובנה מלד א' ק"ל לר"ע [נזיר דמ"ח ב' תוס' בם ד"ה ולאהותו] דלמדין ולין מביבין, והרי קיי"ל כר"ע מחבירו, ולפילו נגד רבו, דהרי ר' אליעזר רבו של ר"ע היה [בפסחים די"ח], ולפ"ה הלכה כר"ע בבליגתיה עם רבו ר"א בברכות דל"ו א']; ול"כ כ"ש בהך פלוגתא אי ניילף במופנה מלד א' [בנזיר בם] דבעל פלוגתא הוא ר' יבמעאל, דהבינו דר"ע היה [בסנהדרין דנ"ל ב'], א"כ הלכה כר"ע דמופנה מא"א למדין ולין מביבין, בין בהתלמוד מופנה כנזיר בם, ובין בהתלמוד מיבנה, כיבמות [ד"ע ע"א], דבבם הוא המלמד, וכמו כן ביומא [דכ"ח א'] דהמלבבה הוא המלמד, ולפ"ה למבין נבייהו דהוה להו מופנה דלמדין ולין מביבין —. א"ב כיון דהילבתו דילבותא דרבנן ג"ש היא: והוכחנו נ"כ דעכ"ב על כרחך מופנה מלד א' היא; והוכחנו שליבית דמיובנה מלד א' למדין ולין מביבין לבילו כבהמלמד מופנה [ודלא כרבינו פרץ בביעה דנזיר הנ"ל]: א"כ בזמ"כ הגאון הנ"ל נכנס בזין, דהולא לה לע"ב בהקבה, דלין לבבק ביום כרכה לב"ב ולה —. אמנם גם קו' הרלבנה על הגאון הנ"ל לבע"ד מהולכת בבביעות, דלהכי לא נקט הב"ב רק ילבותא בתרייתא דר"י, מבום בבוק ר' יודה בה הכללא, ומהיק, בפיקותיה כהולכה דניח בהול בו מהך ג"ש, דיש כוח ג"ש בבב דלא נליוהו הבל"מב, וכק כבין ילחד בהום מהמנורב, כתוס' [קדובין ד"כ ע"ב ד"ה גרלתי]: וכמו כן לא נקט ילבותא קדמייתא דר"י מהק"ו, מדהביבו לו יבה, כל דין בתחה הן תחולתו להחמיר וגו'; ועל כרחך עיקר ילבותיה דר"י מג"ב מלבייתא היא, דהביקן לקירים בהולה ובנום כרת, ולע"ג בהביבו לו רבותים הלב בל בור הנקבל ייכיח, להבב דר"י לא הביב לה פרכא, מדלין ליקור הבולה והכרת בהלב בל בור הנבקל, מבם ליקיר ל', דהכרת הוא מבה התלב. והגלה בנו הוא מטעם נבקל —. אך ל"ל דבל"ז ק', כיון דלר"י רק ילבותא בתרייתא ג"ב ניהו, א"כ כיון דר' יודה קבל ג"ב מלביתיו, למה כרכינהו לרבנן התלת מק"ו? ותו מה פרכו לי' לק"ו דילוף מתחלתו להחמיר, וכובו להקל, הכי ליהו כ"ל דלפילו כה"ג גמרינן ק"ו [בקוכה דל"ו ב']? אלא ע"כ דר"י ג"ב נקט בקדמייתא, וה"ק להו לרבנן, בבלומא ג"ב לא גמריתו, דלין אדם דן ג"ב מעלמו, לכה ק"ו ריבבי לבו כביזין, כהקלמגי' כה"ג [פסחי' פ"ו א'], ולמכו לי' ק"ו פריבי' היא; וליבא פ"ל דלהני ק"ו להני ג"ב [ב"ק ד"י ב'], להני ק"ו דלא ניחא הלב בור נבקל יוכיח ולהני ג"ב דלא נימ' כל דין בתחלתו להחמיר וכו', לינו דין; יולבר מה דליבל לניומר מלתא דלהוא מק"ו עלה וכו' בי' קמא: ישם ולא יקיק בו תור וכרים, וכו' אמ"ן כינו הגלון זוק"ל, ת"ל מבקוא, דלר"י להעריך דבד"ל מדלר"י מליתה בשריפה יתבמה מנה וכו'. ותמיה הליך תני הא בהתה? [אמר בנו ותלמידו, דלין לומר מבום דבל הנבבפין לבבן מותר, כבלתי תמורה, דעכ"ב למה נקט הב"ב דקד"ל בהדי דבריך למתני מנה?] וכ"ל ממ"ב הר"ן ב"ז דהולין בבוהל דוויה', דהבליג

מתבין

ז אין שורין את המורסן נז) לתרנגולים נח) אבל חולטין נט). האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ ס), אבל שפה היא על בשרה יבש סא). לא ילעוס סב) אדם חיטין, ויניח על מכתו בפסח, מפני סג) שהן מחמיצין סד):
ח אין נותנין קמח לתוך החרוסת סה), או לתוך החרדל סו) ואם נתן יאכל מיד סז), ורבי מאיר אוסר. אין מבשלין את הפסח לא במשקין סח) ולא במי פירות סט), אבל סכין ע) ומטבילין כד אותו בהן עא), מי תשמישו של נחתום עב), ישפכו עג) מפני שהן מחמיצין:

פ"ג

תפארת ישראל

ן) [קלייע]: נא) *ואפי' אינו שוהה שיעור מיל: נב) לשפוך עליהן רותחין דבכה"ג לא יחמיץ. מיהו אין אנו בקיאין בחליט', ולהכי רק לרפואה שרי, ולא יתן הקמח או הגרעינין לתוך הרותחין; או יעשהו ממי פירות שאין מחמיצין [ח"י סס"ה]: נג) לנקות את עצמה בהן: נד) *וקיי"ל דאסור, דשמא יתלהלה [שם]: נה) [קויען]: נו) *מן הרוק [מיהו מהגין של עכ"ום ששפיל לישראל מותר לעשות מלוגמ' [סס"ו מג"א סק"ב]. וה"ה רוק בהמ' שמחמיץ, לכן נוהגין לבער שמותר ממאכלה; ולכתחילה לא יתן בהבוס רק מעט מעט. וה"ה כל תולדות המים שמחמיצין, כמי הוטס ודמעות; אבל צואה עבה, וזיעה, ודם, בין שהן של אדם או בהמה; וכמו כן מי מרה, וחלב ושומן, אינן מחמיצין. וצואה רכה י"א דאינו מחמיץ, וי"א דדינו כמי פירות להחמיץ מהר עם מים [א"ר]. ומי רגלים דאדם, מחמיץ; ודבהמ' י"א דהוה כמי פירות [ח"י סס"ו סקי"ד]. וזיעת כותל, תולדת רטיבות הוא ומחמיץ [שם]: נז) הוא משקה המוץ עשוי לטבל בו הבשר: נח) [זענף] מעורב במים: נט) ודוקא בחרדל ס"ל כן, מדהחרדל חד וחריף מתעכב מלהחמיץ הקמח: ס) *כל רטיבות היוצא מפירות, שמכשיר לקבל טומא', כיין שמן ודבש, נקרא משקין: סא) *כל רטיבות היוצא מתותים ורמונים או תפוחים וכדומה, שאינו מכשיר, נקרא „מי פירות": סב) *אפי' קוד' צלוי': סג) *בשע' אכילתו, ובחרוס' וחרדל (ודוק) ונקט הכא דיני פסח, מדאיירי לעיל בחרוסת וחרדל שעשוי להטביל בהן בפסח: סד) שידיו מלוכלכות בבצק: סה) *במקום מדרון; דכשיתכנסו ההמים, ולהכי אף שהפקירן מקודם הפ"ה אסור לכתחלה מדאפשר באופן היתר. ודוקא בלא בפסח [תכ"ע ס"ד]:

ר"ע מברטנורה

ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: אבל חולטין. ברותחין שכל זמן שהמים רותחי' אינו יכול להחמיץ והאידנא נהוג עלמא איסורא אפילו בחליטו ברותחים: לא תשרה את המורסן. לשוף בהן בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא. מורסן: על בשרה יבש. אף על גב שמים טופחים על בשרה (כ): לא ילעוס. לא יכוס בשיניו: **ח** בחרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים (כב) ועשוי לטבל בו בשר: ואם נתן. לתוך החרדל יאכל מיד. שהחרדל חד ואינו ממהר להחמיץ כמו החרוסת. אבל בחרוסת מודה הנא קמא לרבי מאיר דאסור: רבי מאיר אוסר. אף אם נתן לתוך החרדל דסבר חרדל נמי מחמיץ כמו החרוסת ואין הלכה כר' מאיר: לא במשקין ולא במי פירות. דכתיב **(שמות י"ב)** ובשל מבושל מכל מקום (כג): אבל סכין ומטבילין. לאחר צלייתו ולא אמרינן שמבטל טעמו אי נמי אפילו קודם צלייתו ושרי לסוך הפסח במי פירות. דהכי תנן בכילד צולין שכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו: מי תשמישו של נחתום. שמצנן בהן ידיו בשעה שמקטף את המלה: ישפכו. במקום מדרון שלא ישארו מכונסים במקום אחד ויחמיצו:

פ"ג

עיקר תוי"ט

(כ) רש"י וכתב הרא"ש דר"ל הזיעה. אבל א"ל דר"ל מים ממש והיינו אחר שנתקנחה במים דהא ודאי אסור: כא) מפני כו'. שהרוק מחמיץ. עא"ס סתם"ו: (כב) מים קאי אמי לחרדל וכ"כ הרא"ש והר"ב. ומשמע דמי פירות אין מחמיצין: (כג) וכישא דקרא לא תאכלו וגו' ועתוי"ט: כד) סכין ומטבילין. סכין בשעת צלייתו ומטבילין בשעת אכילתו. רש"י:

פ"ב

חידושים

מ"א כ' הר"ב כלעיל סי' ע. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, ה"ל; ק"ל הא מסקינן דמכת פרכא דהלב שור הנסקל יוכיח שזה ר"י ודן דין אחר, דיליף מה מלינו המן ומותר. דשכיחן בכל שותיהו, וה"כ ימוו בשריפה; וכבן השיבו אסם הלוי ומעלת שוף ספק יוכיחו, שהן ג"כ בכל שותיהו, ואפ"ס

ס"ל

תפארת ישראל

תוס' קדושין [דל"ח א'] בתקנו בשם ירושלמי דלדעי עשה דוחה לל"ת דחדש, ותרצו משום דעשה הו"ל
עשה דלפני הדיבור ולא דחי לל"ת שלאחר הדיבור; א"כ ה"נ מה"ע לא דחי לטבל: ליתא, דע"כ ירושלמי
לטעמי' אזיל דס"ל דעשה שקודם הדיבור קיל, וכמ"ש תוס' בשמו [מ"ק ד"כ ע"א בד"ה מה הג] אבל לגבי
ש"ס דלן מלות דלפני הדיבור חמור, כדמוכח [חגיגה ד"ו א'] דקאמרי' התם דחגיגה ב' כשק, ועדיפא מעולת
ראיי' בהא, משום דחגיגה ישנה לפני הדבור; וכמו כן לענין לבו"ש [ביבמות ד"ה ב'] דעשה שלפני הדיבור
חמור? ואי"ל נמי כאידך תי' התוס' שם, דבחדש מה"ע לא דחי עשה דעלה לל"ת דחדש, דגזרי' היית
דלאבון אטו היית ב'; והכי הך גזירה גם ש"ס דלן ס"ל כדמוכח [יבמות ד"כ ע"ב] דגזרי' ביא' ראשונה
אטו ביא' שני' א"כ ה"נ מה"ע לא דחי ל"ת דטבל: ליתא, דאינו יולא דקע בדיעבד מהמע [ביבגל' די"ע ב']
ולאו משום גזירה, דמאי לא יולא בדיעבד [ועי' תוס' הכא ד"ה יולאין] דהכי בגזיל ביא' ראשונה אטו ביא'
ב', נמי אם בעלה קנה [יבמ"ש יבמו' שם]: ומה"ט לי לפרש נמי לומר דהכא מיירי שלפשר לקיים בניתן
במלה להכת, ובכה"ג לא דחי עשה לל"ת [שבת קל"ג א']; דליתא, דאינו יולא ממשמע בכל ביותא — ולכי' בדיעבד'
ובדלאמרן, דכל מלתא דאמר רחמנ' לא תעביד אי עביד לא מהני [בתמורה ד"ב]: ואי"ל נמי דלהכי בכל
הנהו דמתני' לא דחי עשה לל"ת, משום דכולהו דנקט תנא טבל וכו' ומעשר שני לפשר להם בתקון דהרי
טבל וכו' לפשר שיעשר, ובמע"ש וכו' לפדר שיפדו, לכירך הו"ל כלפשר לקיים בניתן [כבכת לעיל] דבכה"ג
לא דחי עשה לל"ת: ליתא, דמדקפסיק ותנא ומשמע דכל גוונ' מיירי, דבמע"ש והקדש, מי לא מלי מיירי
באין בידו דבר הכלוי לפדותן בהן, והכי באין בידו, אף שלפשר לא מהבא כלפשר לקיים בניתן [כסוגיא
דשבת הנ"ל והו"ק]? ובטבל וכו' נולבד בפו"ע איירי שלסור לתקנו [בביל' ל"ו ב'], מי לא מלי איירי באין
לו רק כזית מלומלם, שא"א להפריש ממנו תרומתו דא"כ בליר לי' בשור [ובעירובין ד"ל ע"ב]: ואי"ל
בכזית מלומלם בל"ז לא נפיק, מדהו"ל גזל השבט דהרי חלקו של כהן מעורב בו, ומדהוא גזל יש בו
עשה ול"ת דהשיב הגזלה, ואין כתון ומעשה גבירה; ליתא, דהרי קיי"ל דלא מהבפ' כחלקו של כהן עד
אחר שהורמו [בחולין ק"ל ע"ב]? ואי"ל דעכ"פ אף שאינו כגזל מהכהן, עכ"פ אינו כשלו, וא"כ בכזית
מלומלם שאינו כולו שלו, לא נפיק, מדבעינן שלכם [ובשבתי' דל"ח א' תוס' ד"ה אתיי]; עכ"פ מסבר"ל
שיכלל יכם להוו כזית מלומלם מהבי אמו כהן, דמפריש כל מעשרותיו והן שלו ולעפ"כ אסור להכין,
[בבכורות די"א ב'] וא"כ כל הכזית הוא שלו, ולעכ"פ אין בידו לתפריש מדבלל לי' בשור; וא"כ לא היה
לפשר לקיים בניתן, ולפ"ה לא נפיק, ומאי, ניתא עשה ולדחי ל"ת? ואי"ל דהא דעשה דוחה ל"ת
היינו רק בליכא איסור דתלי ביעור, כגון כלאי' בציצית ובדומה; משא"כ במלכלות הכי קיי"ל ח"ש אסור מן
התורה [ביומא דע"ד א'] וא"כ בעידנא דקעבר לאו' עדיין לא קיים המלוה, ובכה"ג לא דחי עשה לל"ת
[בשבת ד"ה ב']; ליתא דהא הכא לר' יוחנן דלא לריש לקיש דס"ל ח"ש מותר מן התורה מאי איכא למימר?
והו גם לר' יוחנן ק' דהרי גם במילה בבהרת בעידנא דמישקל לוי דקלן הבהרת עדיין לא קיים המלוה עד
שפרע, ולפ"ה אמר רחמנא דנדחי? וע"כ ל"ל כבקי תוס' זבחים [ק' ב"ה], דכל היכא דלא אפשר לקיים
העשה מבלי ביעבור על הל"ת, לא בעינן בעידנא, וכה מתרן ק' הר"ן קדושין [דל"א ב'] בב' רלף
דעיקר ביאת יבמ' להקים זרע הוא, הכי אין אשה מתעברת מביא' ראשונה, א"כ לא הוה בעידנא, ומתרן
דעכ"פ אפשר שתתעבר כגון ביעשב' באצבע. ועי' בתוס' יבמות [ד"כ ע"ב] בחלו באופן אחר. ולפסקי תוס'
הנ"ל ל"ק כלל, דמדלא אפשר בלא"ה, כבעידנ' דמי. וכן נ"ל ראי' מסוגיא [דיבמות ד"ו ע"א] יכול יהי'
בניין ביה"מק דוחה שבת וכו' והו"ק, א"כ ה"נ בהך דמתני'? והו, מי לא איירי דנקט הכזית בבת א' דילא
[בשבתי' קע"ו ב'], דבכה"ג בעידנ' דמעיקר ללו קיים העשה, ולדחי ללאו? ואי"ל כמו דאין עשה דוחה
ל"ת דכרת, מדלא דמי לל"ת דכלאים בציצית [ביבמות ד"ג ב']. כ"כ מה"ע אין עשה דוחה ל"ת של טבל שהיא
במיתה [בסנהדרין דפ"ג]; ליתא דהרי מדנקט מתני' סתם טבל, כלל בה כל טבל שבעולם, דהיינו בטבול
למעשר עני, וכן פסק בלוות הרמב"ם [ב"ו ממלה ה"ג]. ולומלי, והרי לרמב"ם [פ"י ממאכלות
אסורו' ה"כ] אינו חייב מיתה רק לטבול לת"ג? ולפי' לרב"י שם ולר"ן [נדרים דפ"ד ב'] דעל כל טבל חייב
מיתה, וכ"כ תוס' שם ביבמו' בכללים כמסתפקים בזה; עכ"פ הכי בב"ק קאמר דמתני' קמ"ל אפי' טבל דרבנן?
ואי"ל דלמ"ג דבכל עשה ול"ת דאורייתא. עשה דוחי' ל"ת, עכ"פ בהד מייתו דרבנן, הדין איפכ', דיש כח ביד
חכמים לעקור דבר מהתורה בשב ול"ת ולא בקום ועשה [ביבמות פ"ט א']? עכ"פ ק"ל הכי נקט במתני' מעשר
שני והקדש שלא נפדו, שאין רק בלאו לחוד, ולפ"ה אין כהון מהמעשה דוחה? [אחר איזה שני' ראיתי
שהגאון בעל ב"א נגע בסמה דברי' בדרכנו בזה, והלך בדרך אחרת. וגם כה כתב במע"ש שהגאון היה עשה
ול"ת, דכתיב לא תוכל לאכל בשעריך הכי ל"ת, וסיפא דקרא כי אם לפני ד"א תאכלנו, לפני ד' אין, במקום
אחר לא, והו"ל לאו הבא מכלל עשה עשה. עכ"ל. ובית"כ הגדול מלבד שהרמב"ם בספר המצות [ל"ת
קמ"א] לא מנה רק הלאו, ולפי' העשה בעלמ' שיאכל בירושלים' לא מנה, מדהוא רק חלק מהמצוה כמו
שמפרים לנו שם בשורש ז' שאין למנות כל חלק מחלקי המצוה לעשה או לל"ת, וכ"כ ג"כ הגאון מגילת אסתר
[שם דע"ע ב']; ואיך נמנה הלאו הבא מכלל העשה? והו כבר כ' הגאון מגי"א הנ"ל במצות ב' בהשגת
הרמב"ן על הרמב"ם שהשמיט לאו הבא מכלל עשה בהמות טמאה [שם]? והי' שכל לאו הבא מכלל עשה
אינו ממש עשה, רק דקמ"ל דאין לוקין על לאו כזה; וכן מסתבר לפע"ד, דא"כ הפב הבינם נמי לאו הבא
מכלל עשה כמותעלם, ובחומה לרוב, וא"כ נפישי לאו עשה שלא מנאן הרמב"ם]? אמנם נ"ל דטעמ' דלא
נפיק בטבל ודאי משום דמצוה הבאה בעבירה, כי' בעינן [בשבתי' דל"ה ב'] ולית איזה כלאיי' מ' מצד איסור
טבל בזו, ולפי' טבל דרבנן, עכ"פ מדקאמרה היות שצריך ביזי' ללי מ', רק מדליני ללי מצד איסור
דרבנן, לא נפיק בזה. ובזה מתורץ קו' כנה"ג לרמב"ם בפ"ו ממצה ה"ו יע"ש. ועי' ה"ב בק"ד בפ"ב דסוכה]:

קל"ע

למכור בשוק. יוצאין בהן(לה): ו ואלו ירקות שאדם יוצא בהן(יז) ידי חובתו(לו) בפסח(לו), בחזרת(לז) בעולשין(לח) ובתמכא(לט), ובחרחבינה(מ), ובמרור(מא). יוצאין בהן בין לחין(מב) בין יבשין(מג), אבל לא כבושין(מד), ולא שלוקין(מה) ולא מבושלין, ומצטרפין(מו) לכזית(מז). ויוצאין בקלח שלהן, ובדמאי(מח)יט, ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנפדו(מט): ז אין

ר"ע מברטנורה

גמורה. דכתיב (שמות י"ב) ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה. ואלו אלו כלים מתשמרות לשם מצה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצאין בהן. דאל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא. ואי לא אכילנא לה הגא למצה של מצוה: ו בחזרת. בערבי הס"א לטג"א בלע"ז: ובעולשים. בערבי הנדב"י ובלע"ז אנדיב"א ובערוך פירש מין ירק שקורין לו בלע"ז קרד"ביל: ובתמכא. מין הגדל סביבות הדקל (יח): ובחרחבינה. אלקרצונ"א בערבי: ובמרור. מין כוסברתא הוא מר ביותר: בין לחים בין יבשים. דוקא בקלח שלהם. כדאמרינן בגמרא. ויוצאים בקלח שלהן אבל עלין לחים אין יבשים לא: שלוקים. מבושלין יותר מדאי עד שנמוחו': כבושים. בחומץ: מבושלין. כדרך בישול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובת מרור והוא הדין בחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה והתרוייהו קאי: ז אין

תפארת ישראל

לה) דבשהן למכור, אומר בלבו כשלא ימכרם יהיו למצות של פסח. וא"ל דהו"ל עכ"פ מצה עשיר', דמהוא רק מעט, דרביעית הוא ומתחלק לכמה חלות [כפ"ס ה"ה ב'], לא הו"ל כמצה עשיר': לו) ידי מרור: לז) [לאטיגא]; ויש אומרים [קאפף זאלאט]: לח) [קירבעל]: לט) [מאהר רעטטיך]: מ) [אנדיוויע] וי"א [פפעפפער קרויט]: מא) [ווערמוט קרויט]: מב) [פרישע]: מג) בעלין יוצאין רק בלחים, ובקלחין אפי' ביבשי': מד) *בחומץ מעת לעת, ובחומץ וציר י"ה [מינוטען] [יו"ד ק"ה]: מה) מבושל ביותר [כך מוכח בעוקצין פ"ב מ"ו] וע"ש: מו) מהרבה מינין; וכן נמי ה' מיני דגן מצטרף למצה: מז) *הוא כחצי בילת הרנגולת, אחר שידחק העלין יחדיו. והאוכל פחות מזה, לא יברך [ח"י תע"ג סק"כ]: מח) *עי' סי' כ"ד: מט) אבל בטבל והדרינהו דנקט לעיל [מ"ה] לא יצא. ונ"ל דס"ל תנא לפרש כן הכא במרור, מדכבר תנא לכולהו לעיל במצה דלא יצא מדהו"ל מהב"ע, א"כ ה"נ במרור; ואפי' במרור בזה"ז, דג"כ אינו רק מדרבנן [כפסחי' ק"כ ע"א], והרי במצוה דרבנן בכי מהב"ע. כלעיל? עכ"פ מצה ומרור הוקשו להדדי דהפוכל בזה כיכל באידך [כפסחים ל"ט ב']. והנה צלמת בב"ח קאמר מעשה דלא יצא בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ ז' תאכל עליו מצות, ודרשינן מצוין דלא יצא יד"ח מצה רק בשם בו איסור חמץ, ולא בשם בו איסור אחר. רק דאין לא מצינן למימר הכי, דהכי רק טעמא דנקט הנא דבריתא אינו רק לר"ש דס"ל אין איסור חל על איסור כלל, ובהלוקותה בב"ק; אבל לדידן דקיי"ל דאיסור חל על איסור, כשהאיסור הב' כולל או מוסיף או בית אחת [כרמב"ם פ"ד מביאות] א"כ שפיר חל איסור חמץ על איסור טבל, ומדהו"ל חמץ איסור כולל, דחמץ חל נמי על אחר שאכלני' באין טבל, א"כ ע"כ הטעם במתני' דאינו יוצא יד"ח בטבל היינו מדהו"ל מהב"ע וכר"ן הכ"ל סי' לג; וכן משמע נמי מקושיית דס"ם, דלהא דתני במתני' ולא בטבל, מקשי בב"ק לעיל פשיטא? ולפעמך לתרץ דקיי"ל דאפי' טבל דרבנן ואי טעמא דאיסור טבל אינו רק מקרא דלא תאכל חמץ, ק' מאי פשיטותא? וכי ר"ע כר"ש ס"ל דאין איסור חל על איסור? אע"כ דרק תנא דברייתא דנקט קרא דלא תאכל עליו חמץ, ע"כ דלא מחשב למצה טבל מהב"ע, ומדין מצוה בא ע"י עבירה; אבל לתנא דמתני' שפיר מלינן למימר דטעמיה משום מצוה הב"ע ובדאמרן ומקשי שפיר פשיטא. ואי"לאק דא"כ גדרה קמוכין איפכא, דכל שיש בו איסור חמץ יש בו עשה דמצה ואפי' בטבל, דהרי אפי' ר' יודא דלא דריש סמוכין, במשנה תורה דריש [כיבמות ד"ד א' וברכות כ"א ב']? י"ל דהיינו בלא אפשר למדרש הסמוכין למלתא אחריתא; מבל"כ הכא, מדהו"ל מהב"ע דרשינן לאלוי סמוכין לכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה [פסחי' דמ"ג ב']; ואי"ל דכתו דלאמרי' אין דורשין סמוכין במשנה תורה, למלה [כריתו' כ"ב ב'] כ"כ לאמרי' אין סמוכין למצה? ליתא, דהרי ר' יודא דדריש סמוכין במשנה תורה, ולב"ה לא דרש סמוכין כל שעה בישנו וכו' [פסחים דף כ"ח, ב']? אע"כ דלאמרי' יש סמוכין למצה. אמנם ק"ל לטעמ' דלא יצא בהנך מדהו"ל מהב"ע, כיון שבה דמצה וגדהי כ"ת דטבל? וא"ל כמ"ש תוס'

עיקר תוי"ט

ור"ל לאפוקי ממ"ד דאפילו בירושלים לא. ובתוי"ט: יז) ידי חובתו. כ' הר"מ דאכילת מרור מ"ע בזמן שהכהנים נאכל כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו. ועיהו מדבריהם אף בזמן הזה: (יח) ודבר תימה הוא. דבגמ' אמר רבה"ח תמכא' במיה ועל הכהנית אר"ל דגונא דדיקלא ואם איתא דתמכא הוא מעניין הדקל הו"ל לרבנ"ה נמי לפרשו על שם מה שהוא בדקל. ולכן יגילין לפותרו לתמכא בהיא מה שקורין בל"א קריי"ן וכן הוא בדברי הלפוסקים ז"ה. תוי"ט: יט) ובדמאי אבל בטבל לא. ולפ"ג דמטבל יוק דרבנן הו"ל כס"י מצוה הבאה בעבירה. כס"י:

ד האוכל תרומת חמץ בפסח, בשוגג[יט], משלם קרן וחומש[כ]. במזיד[כא], פטור מתשלומים[כב] ומדמי עצים[כג]: ה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח[כד], בחטים ובשעורין, בכוסמין[כה], ובשיבולת שועל[כו], ובשיפון[כז]. ויוצאין בדמאי[כח], ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנפדו, והכהנים בחלה ובתרומה[כט]. אבל לא בטבל[ל] ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו[לא] ולא במעשר שני[לב](טז) והקדש שלא נפדו[לג]. חלות תודה ורקיקי נזיר, עשאן לעצמו, אין יוצאין בהן[לד], עשאן

ר"ע מברטנורה

השיבה הגזל(יב) ג' נשפים: ד בשוגג. ששגג בתרומה אבל הזיד בחמץ: משלם קרן וחומש. ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי משום דהאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הילכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהזיד בתרומה אבל שגג בחמץ(יג) פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומה טמאה היא(יד) אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא. ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה ואף להיסק לא הוי. ולא מידי אפסדיה: ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחוייב לאכול מצה דכתיב (שמות י"ב) בערב תאכלו מצות: בחטים ובשעורים וכו'. אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא. דכתיב (דברים ט"ז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. ואלו אורז ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון: ובדמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו. כל הני למאי אצטריכו. מפורשים במסכת שבת פרק מפנין: והכהנים בחלה ובתרומה. דמהו דתימא מצה שמור והאוייה לכל אדם בעינן וחלה ותרומה אין ראויין לזרים. קמ"ל(טו): חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן. אע"פ שהן מצה גמורה

תפארת ישראל למכור

גזול שהחמץ אבוד מתחיו מכל אדם, לכ"ע א"צ לבערו אפי' קודם פסח, ובנתפקח אחר פסח מותר לאכלו אף שלא בטלו, דמדה"ש אבוד לגמרי לא קרינן בי' שלך ובגל שמסופק בפסח אם יפתחו כלל, אם נתפרט ופינה אותו לאחר פסח, מותר [רע"ז בס סקי"ח]: יט) *ששגג בתרומ', אף שהזיד בחמץ, רק שלא התרו בו משום חמץ, דאל"כ הרי חייב מלקות וקיי"ל קלב"מ: כ) אף דחמץ בפסח לא שוה מידי, עכ"פ בתשלומי תרומה לא אזלינן בתר דמים: כא) *שהזיד בתרומה, אף שלא התרו בו, ואף ששגג בחמץ: כב) *דמזיד דתרומה פטור מקרן וחומש שחייב האוכל תרומה, ורק מדין מזיק חייב בקרן, והרי החמץ בפסח אינו שוה כלום, ולא הזיקו כלום: כג) ר"ל דהאוכל תרומה טמאה דחייב בדמי עצים לבעלים, מדעכ"פ היתה ראוי' להסקה; ובאוכלה חמץ בפסח במזיד, פטור מהדמי עצים, דחמץ בפסח אינו ראוי להסקה: כד) ידי חובת אכילת מצה בלילה ראשונה: כה) *[דינקעל]: כו) [האבער]: כז) [ראגגען]; ונוהגין בחיטין [חכ"ג] וכ"ל משום דבריאין וחזקי', שאינן מתחמצו' כל כך מהר [כפסחים ד"מ ע"א]: כח) דאי בעי מפקיר נכסי' והוי לי'. [ועי' מש"כ בס"ד עירובין פ"ג סי' י"ג]. וכל הנהו לריבוי' [עי' שבת פי"ח מ"א]: כט) אף דאינן ראוין לזר: ל) *אפילו טבל דרבנן: לא) *דהוה נמי טבל: לב) *חוץ לירושלים: לג) *טעם כולהו מדהו"ל מצוה הבא בעבירה [כ"ן. וסיל"הק הכי בטבל דרבנן נמי לא נפק, והכי בכל דרבנן שהי מהב"בע, כגולב גזול ביום ב' [כתובה ד"ל ע"א]? נ"ל זהו כבהמטוס דרבנן, אבל כבהעבירה מדרבנן לשולם שייך מהב"בע]: לד) מדאינן משתמרות לשם מצה רק לשם זבח:

עיקר תוי"ט

דין המבולת ליך הוא הכ"מ: (יב) פירוש כמה יהא מבוסה ולא נהוש בו לחיפוש. כ"מ: (יג) דהכתא ליטו לוקה וכ"ל כל הלוקה לינו מבלם. ומיהו בלא"ה מזיד דתרומה נמי לריך לאוקמי בענין דליטו לוקה דהייטו בלא התראה ועדים. דאל"ה בלא"ה פטור מתשלומין דלינו לוקה ומשלם וא"כ בהנס כ' אפילו שגג כו': (יד) דאלו בטהורה לא שייך כלל דמי עצים דלטורה להסקה דלא ניתנה אלא לאכילה כו' כדתנן במ"ח פ"ח דשביעית: (טו) מלות מלות כיבה. גמ'. וכ' רש"י דבל ישראל בתרומה לא כדתנן לקמן. לא תאכל כו' מי שאינו מוזהר על החמץ אלא משום חמץ אתה יולא בו י"ח מצה יצא זה שאזהר מחמ' ליבול אחר: (טז) במעשר שני. חוץ לירושלים. רש"י דאלו בירושלים הרי בם מקומו לאוכלו בלא פדיון. דבעמאן
וכ"ל

או מטיל לים[י]: ב חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח, מותר בהנאה[יא] ושל ישראל אסור בהנאה, שנאמר לא יראה לך חמץ[יב]: ג עובד כוכבים שהלוה את ישראל על חמצו[יג] אחר הפסח מותר בהנאה[יד], וישראל שהלוה[י] את הנכרי על חמצו[טו] אחר הפסח אסור בהנאה[טז]. חמץ שנפלה עליו מפולת, הרי הוא כמבוער[יז], רבי שמעון בן גמליאל[יא] אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו[יח]:

ד האוכל

תפארת ישראל

י) *ר"ל או מפרר ומטיל לים אף שאינו ים המלח; דס"ל חלב שור הנסקל יוכיח, שג"כ אסור בהנא' והאוכלו בכרת. ואפ"ה א"צ לשרפו ומכח הילפותא מנוהר? על כרחך משום דלא דמי לנותר בבל תותירו; א"כ ה"כ בחמץ. וקיי"ל כרבנן; אבל נוהגין לשרפו. מיהו אחר זמן איסורו מודו דהשבתתו בכל דבר [תמ"ה]: יא) ואפי' באכילה שרי, רק נקט הנא' משום סיפא: יב) *ומדעבר על לאו קנסינן לי' [הכי מסיק הש"ס]: יג) *והניח החמץ ביד עכ"ום למשכון, וא"ל אם לא אשלם עד יום פלוני, יהי' שלך מעכשיו. דוקא בכ' לטיבותא מותר בהנא', דהרהינו ואמר כמי מעכשיו; דאם לא הרהינו לא גרע מחמץ עכ"ום ברשות ואחריות ישראל, דאסור בהנאה [ת"מ]; והיכא דלא אמר מעכשיו, הו"ל כחמץ ישראל בבית עכ"ום, דודאי באיסורי' קאי: יד) *אפי' לא הגיע זמן הפרעון עד אחר פסח, כשלא שילם, מותר החמץ: טו) *מיירי ג"כ בב' לריעות', דהרהינו וא"ל מעכשיו; דבלא הרהינו לא גרע מאילו קנהו מעכ"ום, דאין מעות קונות מעכ"ום [כח"מ קל"ד]; ובלא אמר מעכשיו, הרי בכה"ג אינו חייב באחריות אפי' בדיני עכ"ום [דבהכי סגי], וא"כ הו"ל כחמץ עכ"ום ביד ישראל, דלא עבר עליו כשלא קבל עליו הישראל האחריו' גניבה ואבידה, דישראל ועכ"ום לא קנו משכון מהדדי: טז) *אפילו לא הגיע זמן הפרעון רק אחר הפסח, כשלא שילם אסור, ואפי' לא הי' המשכון באחריות ישראל [תמ"ה]. מיהו לב"ח ומג"א שם אינו חייב לבערו בפסח, ולא"י חייב לבערו בפסח: יז) וא"צ להוציאו משם: יח) *דהיינו ביכוסה ג' טפחים; והכי קיי"ל, מיהו צריך לבטלו, לרש"י ור"ן מדרבנן, ולסמ"ק מדאו'. ואם לא בטלו עד זמן איסורו, חייב לפקח הגל ולבערו, כדי שלא יעבור בבל יראה ובלא נתפקח הגל עד לאחר פסח, אף שבטלו אחר זמן איסורו אסור החמץ [מג"א תל"ג סקי"ז]. מיהו בגל

גדול

ר"ע מברטנורה

טעון שריפה: ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור. אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה. תנא גבי עכ"ום מותר בהנאה. אי נמי משום דאיכא דנהגי איסורא בפת של עכ"ום (ח). משום הכי לא תני בהדיא חמץ של עכ"ום מותר באכילה: (משום) שנאמ' לא יראה לך. כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך. אי נמי ארישא קאי המץ של עכ"ום מותר משום שנאמר לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: ג עכ"ום שהלוה לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו וכגון שהרהינו אצלו (ט) בביתו ושהה אצל העכ"ום כל ימי הפסח. לאחר הפסח מותר בהנאתו. דכיון דמטא זימניה ולא פרעיה ולא הוי מחסר גוביינא דברשו' של גוי הוא אגלאי מלתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: וישראל שהלו' לעכ"ום כו'. אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא כמבוער. ואעפ"כ צריך לבטלו שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו וכמה

הפיסת

עיקר תוי"ט

והם הפקידו מעותו רב"י: ז) מטיל לים. פי' שאינו ים המלח דים המלח אין ספינה עוברת וא"ל פירור וה"ק מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים כרבה בגמ': (ח) פי' בשל פלטר דאלו בבל ב"הב לא הותר בשום מקום: (ט) דלע"ג דהרהינו אצלו. קי"ל עובדי כוכבים מישראל אינו קונה משכון וצריך שיאמר מעכשיו ולע"ג דא"ל מעכשיו אם לא הרהינו אצלו לא גרע מחמצו של עובד כוכבים ברשות ישראל והאחריות על ישראל דקי"ל דחייב לבערו. ומ"ש הר"ב עד יום פלוני. דעת הר"ן דקביעות זמן דוקא קודם הפסח הוא ולאחר הפסח דתנן אזמן האיסור קאי ולא אזמ"פ ודעת הר"א והטור דאפילו לא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח ודתנן לאחר הפסח קאי אזמן פרעון והר"ב שלא פירש מבואר שדעתו כהר"א: י) וישראל שהלוה. כ' הרח"ש דמיירי נמי שהרהינו אצלו וא"ל מעכשיו. דאל"ה ישראל מעובד כוכבים לא קני משכון. ומיירי שאין אחריות המשכון עליו דאם אחריות עליו שלו הוא ועובר: יא) רבי שמעון בן גמליאל. לא בא לחלוק אלא ביאר

דין

פ"ב כל שעה שמותר א) לאכול ב), מאכיל ג) לבהמה לחיה ולעופות ד), ומוכרו לעובד כוכבים ה), ומותר בהנאתו ו). עבר זמנו ז), אסור בהנאתו ח) ולא יסיק בו תנור וכירים ט). רבי יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה י), וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח, או

ר"ע מברטנורה

פ"ב כל שעה שמותר לאכול. מילתא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל ונקט לה בתרי לישני משום דאתרי גברי קאי. והכי קאמר כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו ומתניתין רבן גמליאל היא שר' גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ולית הלכתא כותיה אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: מאכיל לבהמה לחיה ולעופות. לריכי. דאי תנא בהמה הוה אמינא בהמה דאי משיירא חזי לה ומבער ליה אין אבל חיה כיון נמיה ומהול ורולדה דאורחה לאצנועי אימא לא(ב). ואי תנא חיה ה"א. חיה דאי משיירא מצנעא ליה ולא עבר עליה על בל יראה אימא אין. אבל בהמה זימנין דמשיירא ולאו אדעתיה לבערו ועבר עליה על בל יראה(ג) אימא לא קמ"ל. ועופות. איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לעכ"ום. לאפוקי מבית שמאי דאמרי לא ימכור אדם חמצו לעכ"ום אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסברי מצווה אני לבערו מן העולם וגם בזה קיי"ל: ומותר בהנאתו. בהנאה הפסח כיון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות בו אחר הפסח לאחר זמן איסורו: עבר זמנו. משהגיע שעה ששית(ד) ואע"פ שאין איסורו אלא מדברי סופרים אסור בהנאתו כאלו היה מאיסורי הנאה של תורה(ה). בהם קדש בו אבל אין חייבין לקחותו(ו) ואפילו בחמץ נוקשה. כגון דגן שנפל עליו דלף ובוגה בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים אם קדש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ששית אין חוששין לקדושי: ולא יסיק בו תנור וכירים. לר' יהודה איצטריך דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה. מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה לתהני מיניה. קמ"ל דלא. דאפילו כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו בשעה שהוא מבערו: ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא בשריפה. דיליף מנותר שאסור באכילה וענוש כרת כחמץ ומצותו בשריפה וגם כחמץ כך. ורבנן לא ילפי מנותר דקלא בל סור דנפקא יביה שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת והיינו טעון

תפארת ישראל

פ"ב א) *ר"ל כל שעה שהאדם בעצמו אוכל סיפוי נותר לאכול חמץ, דהיינו בשעה ה' שמותר בה הכהן לאכול תרומה: ב) *מותר כל אדם לאכול חולין לבהמה וכו': ג) *לריכי; בהמה אע"ג שבשיירא לא יצניע, ובשמא יבכה לבערו ויאכלנו; ור' קמ"ל אף על גב דבשבייר' מצנע', עכ"פ סד"א בעי"ו יבכה לבערו ולבטלו ויעבור על בל יראה; ואיידי דנקט בהמה וחיה, נקט נמי עופות [וי"ל דנקט עופות לבין רבים, לאשמעינן שאף בייתי ששכנין שמצויין בהלכו, ולאשמעינן דלא"כ, לכל עופות לפי' בל הבקר לביר לתאכיל. ועי' לתוי"ט כ"ה דמיל מ"ה ד"ה בנ"ה, הו"ק]. מיהו בשלא אדר זמן איסורו שלא אכלוהו, חייב לבערו, כדמוכח חמץ הבקר בהליהו [עמי' המג"א]: ד) *אפי' לא יאכלנו עכו"ם קודם פסח [בס]: ה) *ר"ל בבטלנו אז בשעה ה', ואפי' רק חרכו אז עד שאינו ראוי לכלב, מותר לכנות ממנו אח"כ אפי' בפסח; וכ"ש שמותר ליהנות ממנו בשעה שישרפנו בשעה ה'. מיהו טוב שלא ליהנות ממנו בשעת שריפה, אפי' קודם זמן איסורו [המג"א מג"א ד']: ו) תחלת שש: ז) *ועי' בקופת ברוכלין בכלל החמץ: ח) אפי' לר"י דמצריכו שריפה אסור ליהנות משריפתו: ט) *דיליף [ג"ב] מנותר, שאסור באכילה ובהנאה', וענוש כרת, כמו חמץ, ומצותו בשריפה, א"כ ה"ה חמץ: ר"ל

עיקר תוי"ט

א) שמותר, לדוקא לאלמיך דהיינו אל משעה שלינו מותר לאכול לינו מותר לתאכיל כפ"י: (ב) יעני הקבו היכי בכי להאכיל דהתם בפ"ק מ"ג ומה שמבייר ימיפנו בלגעא וברב"י שמא השול הוולדה כו' ועיין פירולס. והלח"ם תי' דהפי' הנכון הוא ומאכיל כו' והוא עומד עליהם ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלנו ויבער המבוייר ומתני' היתר הנלה לתי לאשמעינן כו'. וה"ם דאי תנא בהמה דאי משיירא קא הוי ליה דלף לה מחמת ערלה יעלים עיניו יהזור יבער כו': (ג) אם לא ביטלו וה"ה דהמ"ל דלמא לביל מיניה כו': (ד) כיום המתחלת כו': (ה) כלומר כאלו היה בשעה שאסור בהנאה מן התורה: (ו) ואע"ג דלתי איסור הנלם סמך דרבנן דבב ויתקע קידושי תורה ובכי ל"א לנעלה כל המקדש לדעתא דרבנן מקדש ואפקו' ר"י הבקר ובס

חידושים

צריכא לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה, דלימא מש"ה לא נמנעו הכהנים מלשרוף קדשים טהורים בהדי טמאי וכו'? נ"ל לתרץ כדתירץ הש"ס [מנחות ק"ב ב'] להמקשי התם אי מיגו כתותי. פרה ועגל איך מטמאי טו"א, ותמצי חיבת הקודש מכשרתן לטמא אף דלית בהו שעורא; דאף דרק לטמויי גופא, הוה דאורייתא [כחולין ל"ו א'] אבל ביטמא אחרים ספיקא הוה, היינו שהספק הוה אי דאורייתא או דרבנן, אבל מדרבנן ודאי חיבת הקודש מהני אף לטמא אחרים, כמבואר בסוגיות הנ"ל. אבל אין להקשות האיך משכח"ל כרת אאכילת פגול ונותר וחמץ בפסח, הרי כל העומד לשרוף כשרוף דמי [כמנחות הנ"ל]? וליכא למימר דכוונת הש"ס דהא"ל כמפורר שאינו מטמא מדלית בי' שעורא בכל כרוך, אבל לענין אכילה, הרי אפילו באוכל פרורי איסור כזית בכא"פ חייב [כריתות י"ב ב']; ליתא, דודאי פשטותא דסוגיא דמנחות הנ"ל דקאמר עפרא בעלמא הוא, משמע דלאו דכשרוף נמצא דנינן לי', וא"כ אוכל פיגול וכו' אמאי חייב עפרא בעלמא קאכיל? צ"ל די"ל דעפרא הוא ואעפ"כ תורה חייב עליו, דומיה דגיד הנשה [כחולין ל"ב ב'] ולא גרע ממתעסק בחלבים ועריות שחייב שכן נהנה, ה"נ עכ"פ נהנה [כריתות די"ט ב']; ובהא מתורץ קושית העולם היכא אפשר בישבור על בל יראה, הרי עפרא בעלמא הוא? די"ל דעפרא הוא ותורה חייב עליו; וכ"ש אם רק נאמר כל העומד לשרוף כמפורר דמי, הרי בפרורים מרובים חייב עליהן בבל יראה [פסחים' דמ"ה ב'] ורק פרורי' מבוזרי' לא חשיבי [פסחים' ד"ו ב'];

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א, ב׳ סמוך לכניסת הלילה די"ד ניסן [ולח"י דוקא אחר צ"הכ, לא בי"הש], בודקין החמץ בחורין ובסדקי [והכיסים ובתי ידים של בגדים למי שרגיל ליתן בהם חמץ לפעמים] בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ, לאור הנר דשעוה [לאפוקי אור הלבנה או אור החמה בשכח ובודק ביום י"ד, ורק אכסדרא שאורה רב או בנגד ארובה שבחדר יכול לבדוק לאור החמה; ולאפוקי אור אבוקה ואור הנר דחלב ודשומן ושמן; וב' נרות קלועים דינם כאבוקה]; אוצרות יין דוקא במסתפק בהם צריך בדיקה וה"ה כל אוצרות ואפילו מתבן; מיהא ביש לו קבע שנוטל בפעם א' מה שצריך לסעודה א"צ בדיקה; חורי הבית ווזין הבולטים מכתלים בגבוהים שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים פחות מג"ט לארץ, אם אין תינוקות מצויים, א"צ בדיקה וכן גג היציע ומגדל שמשופע, וכן רפת בקר; מיהא לול תרנגולים ואמצע החצר וקרקע בית, שהתרנגולים שם, כגון תחת המטות, שאפשר שגררו שם חתיכה גדולה שלא אכלו, די בכיבוד; ובאין הרנגולים צריך לבדוק תחת הספסלים; מרתף שמסדרין בו שורות של חבית זו אצל זו, ואח"כ שורות עליהם עד הקורה, א"צ לבדוק אלא שורה העליונה הרואה קורה ופתח ואחרת שלמטה ממנה, דהיינו שורה ע"פ רוחב המרתף, לא על כל שטח המרתף; בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בדיקה בליל י"ד [מיהא בשכח די בבדיקה לאור דחמה ביום י"ד כאכסדרא; והמנהג לכבדם בעלמא ביום]; אף המכבד חדרו בי"ג ניסן בכונת בדיקה ונזהר עוד מהכניס, צריך לבדוק בליל י"ד; וצריך לכבד הדרין קודם הבדיקה; ולא יתחיל בשום מלאכה ואכילה ואפילו לימוד שיעור קבוע עד שבדק [ובהתחיל חצי שעה סמוך לערב דהתחיל באיסור פוסק] ויברך קודם הבדיקה לבער חמץ ולא ידבר בדברי' אחרי' שאינם מצרכי הבדיקה עד גמר כל הבדיקה ובברכ' אחת די לבדיקה כמה בתי'; וה"ה שבעה"ב יכול להעמיד כ"כ אצלו בשעת ברכ', ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך ברכתו דבעה"ב; ואחר הבדיקה, אף דאין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום לחזור ולבדוק במקום שבדק, מכ"מק יצניע החמץ ששייר, דשמא יטלנו עכבר לפניו או יחסר להם מהמנויין ויצטרך בדיקה [ובכפת עליו כלי ולא מצאו [ובמקום שמצויין תינוקות (דוקא במונח בגובה שאין מגיע לשם התינוק) א"צ בדיק']; ויבטל ויאמר כל חמירא וכו' דלא חזיתי' ודלא ביערתי' וטוב להזור ולבטלו ביום י"ד בסוף שעה ה', ויאמר דחזיתי' ודלא חזיתי', דבערתי' ודלא ביערתי', ואפי' שליח יכול לבטלו ובאין הבעל בביתו יבטל במקום שהוא, וטוב שגם אשתו תבטל בביתו: **מ"ג׳** לא בדק ליל י"ד יבדוק ביום י"ד באיזה שעה שיזכור ובלא בדק אז, יבדוק עד סוף י"ט אחרון, ובמצא בי"ט יכפה עליו כלי, ולערב בח"המ יבערנו ויברך על ביעור המץ [כ"כ הרמג"א ברסי' תמ"ו, ובסי' תל"ה הניח בצ"ע אם יברך כיון שכבר בטלו קודם פסח], וכ"ש בנתחמץ לו עיסה בפסח, ודוקא בחמץ גמור [לאפוקי במצא חטה בתבשיל דאינו מברך; ובמצא חטה בתבשיל ביום ז' דפסח יבערנו מיד ע"י עובד כוכבים; ובמצא בח' ישהנו עד מוצי"ט ומותר] ובלא בדק, אפילו לאחר פסח צריך לבדוק בלא ברכה: **מ"ד׳** חמץ מו' שעות ולמעלה חייב כמ"ע דתשביתו, ואסור בהנאה מדאורייתא [ובבל יראה עובר רק מלילה ולהלן], ואפילו חמצו דעובד כוכבים אסור בהנאה ומתחלת ה' אסו' מדרבנן באכילה [ואפילו חמץ נוקשו, ומכ"ש חמץ גמור ע"י תערובת] ומותר בהנאה ולמוכרו לעובד כוכבים אפילו הרבה, או להאכילו לבהמה חיה ועוף כשיעמוד עליהם שלא יצנעו, ויבער מה ששיירו, ומתחלת ששית אסרוהו חכמים גם בהנאה, ובשנת העיבור שהיום ארוך, אלו הארבע שעות לפי ענין אורך היום [ולאו דוקא שעה של פ' מינוטען] וחולקין היום מע"ה עד צ"הכ לי"ב חלקים, הנקראים שעות זמניות, ומותר לאכול עד ד' שעות מאלו השעות זמניות, שהוא שליש היום [ואם שכח ולא מכר חמצו, יש לסמוך אי"א ויכול למכרו אם עדיין יותר משעה עד חצות]; וביש בידו חמצו דישראל אחר בפקדון ולא באו בעלים עד ה', ימכרנו לעובד כוכבים [או קודם לכן בלא ימצא בה' קונים ובניכול למוכר לעובד כוכבים שיודע שיחזיר, לא ימכרנו כמוהלם] ובלא מכרו חייב לבערו בו'; ובקנה שפחתו עובד' כוכבים או אפילו אחד מב"ב שום דבר בחמץ אחר ו' בלי ידיעתו דבעה"ב או מותר הבע"ה להיות ממנו, לא מי שקנה, ולרמ"ו כסי' תמ"ג דוקא בקנה עובד כוכבים לא ישראל דעביד איסורא [ועי' מג"א שם]:

ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע[נו] ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה. על מה נחלקו על התלויה[נז] ועל הטמאה, שרבי אליעזר אומר תשרף זו לעצמה וזו לעצמה[נח], ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת[נט]: פ"ב

ר"ע מברטנורה

הלכך אמר ליה אינה היא המדה כלו' אי אתה יכול ללמוד זאת מדבריהם אם התירו לשרוף טמא טומאה קלה עם טמא טומאה חמורה. התיר לשרוף טהור' עם טמא' והלכה כרבי יוסי שאין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח וטומאת משקין לטמא אחרים אינה מדאורייתא אלא מדרבנן כרבי מאיר: ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע. רבי יוסי קאמר לה דאע"ג דרבי אליעזר ורבי יהושע פליגי בשריפת תרומה בהא מודים ששורפים זו לעצמה וזו לעצמה: על התלויה ועל הטמאה. רבי אליעזר סבר דמוזהר על שמירת' של תלוי' דכתי' (במדבר יח) את משמרת תרומתי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה: ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת. כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה. ועל התלויה והטהורה לא נחלקו ששורפין התלויה וגם הטהורה שהטומאה אין נראית כמטמא בידים: פ"ג

תפארת ישראל

נו) ר"ל ואפי' ר"א ור"י שנחלקו לקמן במתני', בזה מודו: נז) ר"ל תרומה הבאה מספק: נח) דס"ל דחייב בשמירת התלויי': נט) דס"ל דאינו חייב בשמירתה: פ"ג

חידושים

מ"ן ר' הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, ה"ל, בספר המלך פ"ד פ"ב מגילוחין הקשה, הא בת"ע דקאי לשריפה כתותי מכתת בשוריה, והוה כשמות מבטלה דליכו מטמא, וכמו שהקשה תוס' [סוטה כ"ה ב'] מערלה וכלאי כרם דמטמאין? וצ"ל דכיון דת"ע רק מדרבנן בשריפה [כתו' שבת כ"ה א' ד"ה רק], א"כ לגבי דלוי' לא מכתת בשורי'; והא דהקשו תוס' [סוכה ל"ה א'] ל"ל בתרומה טמאה דאסור לתתה ... מותר בו היתר לכילה, ניחא כתותי וכו'? י"ל דשומתם דהא גם שעם היתר לכילה רק מדרבנן, דהרי תרומות ביעור מדרבנן. ומן התורה יש בו היתר לכילה, ומשו"ה הקשו שפיר הכי בגלא זה שכיל מדרבנן משום כתותי. אך ק"ל למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מה"ת, שפיר ק' קו' שע"מ, דהכי לגבי דרבנן מכתת בשוריה. וגם יעמא לתרומה הטהורה שכל"ע. והנה קול יומתו. מלפעלתא נלמה, מה שהקשה הגאון, הנ"ל לשיטתו, דלגבי הכונה טמאה מטמאה, דלגבי שימא לאוכל אחר, דהוה דלוי' לא מכתת בשוריה, מה"ל לשרפו רק מדרבנן, והקשה מתוס' סוכה הנ"ל שהקשו דניחא כתותי מכתת, ולמאי הכי לגבי דלורייתא לא מכתת? צ"ל לשיטתו, דה"ק תוס', דקא פסיק ותנא תרומה טמאה פסול ל"ב יו"ט א' לו ב', והכי מטעם היתר לכילה משום דכם לא פסול רק ביום א', והו"ל לכ"ס למנקט מי משום כתותי, דלע"ג דאינו רק מדרבנן, על"כ פסול אף גם ביום ב', דהתא דרבנן ומפקע דרבנן. **אולם** כל עיקר תרוץ הגאון הנ"ל תמוה, דהמך יתחזיו לתוס' שבת הנ"ל. והרי רבעתו' שם לא תלישו דשריפת תרומה טמאה מה"ת, ורק מסופקים שם בזה, ע"ש, ומה נענה לקך תי' שם שכתבו דמדאורייתא לכירים תרומה טמאה שריפה, מדעיקרי קודם? [**אבי'** מלבד זה הי' הגאון ז"ל הדוק בעת"כ דמה ישנה לרמב"ם פכ"ב דתרומות, דספק דתרומות בירה מדאורייתא? וכ"מ התוס' ר"פ כילד מברכין ד"ה דכל ע"ש]. **גם** מה שהי' בשע"מ דהוקא בדבר המפורש בתורה שמצותה בשריפה אמרי' כתותי, כשגל נותר וע"ז, ולא בערלה וכלאי כרם ותרומה, שלא נמנה מלות שריפתן במנין המצות לרמב"ם וכן משמע קצת מתוס' [ב"ק דצ"ז ב' ד"ה והלא]; **ותמהני** א"כ מה מקשה הש"ס [יבמות ק"ג ב'] אהא דקאמרי בינה בסנדל מנוגע, דתליה פסולה משום כתותי, א"כ למה הבא לבית מנוגע נטמא בשילה. והרי בעינן והבא אל הבית ונ"כ, דכתותי וכו'; ומה מקשה, בנעל כ' ושרף, מבל"כ בבית? והו ק' מהתם לשע"מ, הרי בגדל מנוגע נ"כ לא נמנה מלות שריפתו במנין המלות לרמב"ם? ואת"ל דלגבי לא מנין הרמב"ם, משום בשריפת בגד ונתילת בית המנוגעין, הוא רק חלק מחלקי המלוות שנזכרו בכלל בעבין [ק"ב וק"ג], וכבה"ג כבר כתב הרמב"ם בספר המלות [שרש י"ל] דאין למנות כל חלקי המלוה בכלל מנין המלות, ע"ש; א"כ שריפת ערלה וכלאי כרם ותרומה טמאה נמי י"ל משו"ה לא מנאן הרמב"ם, משריפתן הוא חלק מחלקי מנינן, בכבר נמנו מנוען בכללן [כלא תעשה קל"ב וקל"ג]? והולא קושיתו להוכחא גם אין לתרץ קו' של בשע"מ דרק להחמיר אמרינן כתותי ולא להקל, כי הכא דע"י דניחא כתותי לא תטמא התרומה הטמאה כמאכל אחר, ניחא, דהרי עיקר הטעם דכתותי הוא משום דכל העומד לשרוף כשרוף דמי [כלה"ע קנ"ד ק"ל וכ"מ וה"ב שם], א"כ מ"ש להקל או להחמיר? וכן מוכח, דהרי בבית מנוגע פ"ד דיבמות דאמרינן כתותי, גורם שמיעוטו קולי, לך דהוא להקל? **אמנם** נ"ל דוקא בדבר שלא מלותו בהבאת שרוף וכלה, דלקוני בהולה, אמרינן כתותי, מבל"כ ה"ע דבעלי להפיקו תחת הגבילו [בפסחים כ"ב ל'], וכן מבמע בתוס' [בינה כ"ה ב], שכתבו דאין בלשיל הולה מיזו דבנן דכל העומד לשרוף וכו', ועל כן לא מגלו תוס' שם מקום לקושיות על זה רק מכ"ב דלפול בהולה נם שנכד"נ [בפסחים כ"ה א']. **ואי"ל** א"כ הליך ילוף ר"מ שעומד לשרוף ה"ע עם טהורה, משריפת קדשים שנטמא, הכי בקדשים לפול בהולה, ולמריך כתותי, מבל"כ תרומה טמאה ליכא נבה כתותי, ומטמא בפיל לאשתורה; בבלוא לרבי הגיגא גופי ל"ק היכא מקיבין שוחט' על שורשת, הרי יש בו כתותי, די"ל דלמא ר"ה לא ס"ל כל העומד לשרוף כשרוף דמי; ולא ר"מ לשיטתיה דס"ל כל העומד וכו', וגנ"ל

ז אמר רבי מאיר מדבריהם(לג) למדנו, ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח(לד) אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה(לה). ומודים

תפארת ישראל

והנטמא בו הוא אב, והכר שנגע בהטמא מת, נעשה אב כמוהו; וכשנגע עכשיו השמן שהוא שלישי בכר זה, נעשה זה השמן השלישי ראשון. וקמ"ל ר"ע טפי מר' חנינא, דאפילו ראשון נמי מותר לעשות את השלישי. [והא דלא נקט כר שנטמא בשרץ, או כר חרס שנטמא בטמא מת, דבשניהן הו"ל הכר רק ראשון, והשמן כשנוגע בו, נעשה ג"כ ראשון, דהרי משקין נעשין תחלה בכל טומאה שיגעו? ואף דזהו רק מדרבנן, אפ"ה יוסיף אדר' חנינא, דהרי ר' חנינא נמי רק מדרבנן קמ"ל, דמותר להוסיף טומאה דרבנן, דהרי נמי שנעשה השלישי שני, נמי טומאה דרבנן היא, דאוכל מטמא אוכל רק מדרבנן? י"ל דבאמת ר"ע ס"ל דאפילו טומאה דאו' מותר להוסיף, ולהכי קמ"ל דאפילו לעשות להשמן ראשון דאו' מותר]:

לג) של ר"ח ור"ע, דמודו בשבא דבשר שנטמא:

לד) *אע"ג דלא דמי, דגבי הך דר' חנינא טמא וטמא, משא"כ הך דר"מ טהור וטמא? י"ל דס"ל לר"מ דמדפסס ר' חנינא וקאמר בשר שנטמא בולד [שני], משמע ודאי אפי' נטמא הבשר בולד הטומאה דרבנן כגון שנטמא הבשר במשקין שהיו שני, והרי ס"ל לר"מ דמשקין מטמאין אחרים רק מדרבנן; ולפיכך הך בשר שנטמא מהמשקין, טהור גמור הוא מדאו', ולא די שגזרו שיטמאו המשקין להבשר, אלא גזרו ג"כ שיהיו המשקין תחלה; נמצא הך בשר שהיה שני רק מתרי דרבנן, לר' חנינא מותר לעשותו שני דחד דרבנן, כשישרפו עם הבשר שהוא ראשון, דאוכל מטמא אוכל ג"כ דרבנן. לפיכך קאמר שפיר ר"מ, דכמו בבשר שנטמא במשקין הטמאים, דמדאו' טהור גמור הוא, אפ"ה מדאסרוהו חכמים שרי להוסיף לו טומאה דרבנן, לשרפו בהדי בשר שיעשוהו שני דרבנן; כמו כן מותר לשרוף החמץ טהור משהגיע שעה ו', דאסור רק מדרבנן, עם החמץ טמא [כך נ"ל פי' משנה המורה זאת. ועי' מ"ש רש"י (פ"ם דע"ו ב' ד"ה ור' יוסי). ואי"ל א"כ דר' חנינא מיירי אפילו בבשר שנטמא רק מב' דרבנן, שמותר להוסיף בטומאתו, א"כ ודאי קולא היא טפי מהך דר"ע, דהתם דר"ע טומאה ממש היה קודם שישרפו בנר, ומה מוסיף ר"ע על הך דר' חנינא? כבר תירץ בירושלמי דר"ע נמי מיירי שהשמן נטמא בטבול יום מטומאה דרבנן, וא"כ השמן ג"כ היה טהור גמור מדאו'. אמנם א"כ ק"ע לע"ד לרש"י שבת (די"ג ב'), ונדה (די"ח א'), שכל טומא' דרבנן א"צ הערב שמש (ועי' מ"ש פ"ח סי' כ"ו), וכן מוכח לע"ד מש"ס דילן (שבת די"ד ב'), אדמקשי טבול יום דאו' הוא, ולא משני הב"ע בטבול יום מטומאת גויי' וכדומ' טומאה דרבנן; ש"מ דבטומאה דרבנן ליכא טבול יום, דהרי א"צ הערב שמש; א"כ מה יתרץ הבבלי לקושית הירושלמי הנ"ל? נ"ל דהבבלי ס"ל כיון דמדאו' אין אוכל מטמא אוכל, א"כ בדר' חנינא אין מוסיף טומאה על טומאתו כל כך, דמה לי טומא' שע"י תרי דרבנן או טומאה דחד דרבנן — משא"כ הך דר"ע, ודאי שפיר מוסיף על טומאתו מדאורייתא כשישרפנו בנר שיגדיל עי"ז טומאה דאו', א"כ שפיר מוסיף ר"ע אהך דר' חנינא]:

לה) דס"ל דמשקין מטמאין לבשר מדאו', וכבר קודם שישרפנו עם הבשר הראשון טמא היה, ואיך ילפת מזה לחמץ מתחלת ו', שהוא מותר מדאו':

ר"ל

ר"ע מברטנורה

נעשה אב כמו שאמרנו. נמצא שחוזר השלישי להיות ראשון. ואעפ"כ לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים: ז מדבריהם למדנו. בין רבי מאיר בין רבי יוסי תרווייהו סבירא להו דבשר שנטמא בולד הטומאה דאמר רבי חנינא מיירי בבשר שנטמא במשקי' שנטמאו בכלי שנטמא בשרץ (יד). ורבי מאיר סבר טומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא (טו). שאין משקין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן. ומשום הכי קאמר מדברי רבי חנינא דאמר שורפין בשר שנטמא במשקין דהוי ליה טמא מדרבנן. דמדאורייתא טהור מעליא הוא. עם בשר שנטמא באב הטומאה. שהוא טמא דאורייתא: למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה. משהגיע שעה ששית שהיא אסורה מדרבנן כמו ששורפין בשר שנטמא במשקין שהוא טהור גמור מן התורה עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה. ר' יוסי לטעמי' דסבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאו' ובשר שנטמא במשקין טמא מדאו'

הילכך

עיקר תוי"ט

בנר שנטמא בטמא מת הוסיפו על טומאתן שנעשה ראשון ומטמאין אוכלין מדאורייתא. גמ': (יד) כ"כ רש"י. והקשה דסוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן מה קא מהני ליה האי בשר לבשר שלישי. אי לאו שני מדרבנן מעיקרא נמי שני מדרבנן הוי דהרי המשקין שנגע בהן לעולם תחלה הווין אעפ"כ להאי שנויי ס"ל אוכל מ"א בקדשים מדאורייתא ולמ"ד דאין מטמא א"צ לאוקמא במשקין ומדבריהם מר"מ וכו'. ועתוי"ט: (טו) וא"ת א"כ ר"מ נמי מוסיף אדר"ע דאמר דטבול דאורייתא מותר לעשות ראשון לא במעינן שיהא שלישי דרבנן מותר לעשות שני ונימו' פריך לה דלא בא ר"ע אלא לפחות ומשני בטבול יום מדבריהם הו'. והשתא א"ש ליש' דמדבריהם דמדבריו הול"ל:

פ"ב

נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמש(כה) ושורפין בתחלת שש(כו): ו רבי חנינא סגן הכהנים אומר, מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה(כז) עם הבשר שנטמא באב הטומאה, אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו(כח) הוסיף רבי עקיבא ואמר מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלהדליק את השמן(כט) שנפסל בטבול יום(ל) בנר(לא) שנטמא בטמא מת(יג), אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו(לג):

ר"ע מברטנורה

שאחת. וכל שעה מכירין שהגיעה שעה חמישית ואוכלין: ותרומה כל חמש. דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאכלם: ושורפין בתחילת שש. דהשתא ודאי רובא טעו בין ו' לז'. ואין הלכה כרבן גמליאל: ו מימיהם של כהנים לא נמנעו. משום דבעי למתני סיפא מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה [נקט] לה הכא: מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר. כלומר הבשר שהוא שלישי שנטמא בשני לטומאה שהוא ולד של ולד לא נמנעו מלשורפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע זה הבשר שהיה מתחילתו שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות שני שהרי נגע בראשון ונעשה שני ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו דמעיקרא שלישי והשתא שני ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו דהואיל ואף זה הקל לשרפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה. שנאמר בטומאת אוכלים (דברים י"ד) טמא הוא. הוא טמא. ואינו מטמא אוכל כיוצא בו. מכל מקום רבנן גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה(יב): שנפסל בטבול יום. הוא שלישי לטומאה. דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותה שלישי לעולם. לא שנא אוכלין ולא שנא משקין: בנר שנטמא בטמא מת. האי נר של מתכות הוא. וכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה. אם אב. אב. אם ראשון. ראשון. דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב והדשינן חרב הרי הוא כחלל. שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב נעשה גם כן החרב אב והוא הדין לכל שאר כלים חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת. נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף ר"ע על דברי ר' חנינא סג' הכהנים שר' חנינא לא התיר אלא להחזיר הג' שני. ורבי עקיבא התיר להחזיר הג' ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת. שהנר עצמו

נעשה

תפארת ישראל ז אמר

בחלק א' ליעלה בשעה ו'. וזה להותר איסור חמץ; וה"ה [באוכל]: כה) שלא להפסיד תרומ': כו) *וקיי"ל דמותר לאכול חמץ עד שליש היום, וחשבינן היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים; אמנם שעה א' זמניית קודם חצות יום זה, אסור בהנאה מדרבנן. ומסוף שעה ו' ולמעלה אסור בהנאה מדאו', מיהו בבל יראה אינו עובר עד הלילה [חמ"ג]: כז) *ר"ל אף כשנטמא בשר הקודש רק בשני לטומאה: כח) דבשר שנטמא בשני, נעשה שלישי, וכשנוגע עכשיו זה השלישי בבשר שנטמא באב, שהוא ראשון, נעשה השלישי שני, דאף דאין אוכל מטמא אוכל מדאו', עכ"פ מדרבנן מטמאו; ואפ"ה שרי, מדבל"ז שניהן צריכין שריפה. ונקט הך מלתא הכא, לאשמעי' סיפא דמלתא, דמדבריהם למדנו וכו': כט) *שמן של תרומה; דאי של קודש הרי אסור בהנאה כשנטמא, ונשרף בבית הדשן בעזרה, ולא להדליקו בנר להאיר: ל) *ר"ל באדם או בכלי שנטמא וטבל ולא העריב שמשו עדיין, דאז דינו כשני לטומאה, והשמן שנגע בו אז נעשה שלישי והא דנקט שמן שנטמא בטבו"י ולא שנטמא בשני? ה"ט משום דחכמים גזרו בכל ז' משקין שנגעו אפילו בשני שיהיו תחלה (שבת י"ג ב') חוץ מבטבו"י ולהכי נקט הכא טבו"י לרבותא (ועי' רמב"ם פ"י מא"הט ה"ג): לא) *[לאשמעו] שאינה של חרס, דכל כלי שנוגע באב הטומאה שע"י מת, נעשה כמוהו חוץ מכלי חרס: לב) *דמת הוא אבי אבות,

ושנטמא

עיקר תוי"ט

(יב) מדקתני להדליק בנר. דאלו שמן של קודש כשנטמא נשרף בקודש בבית הדשן ואין לכהנים היתר בהם. אבל בתרומה כתיב משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת טמאה ואמר רחמנא שלך תהיה להסיק תחת תבשילך כפ"י: יג) בטמא מת. דייק לומר שנטמא בטמא מת. לפ"ש המשקין [illegible] [illegible] משום דליתא ק"ל דמן התורה המשקין מטמאין אוכלין [illegible]

בנר

שמשייר(יד) ט) ויניחנו בצנעא(טו) כדי שלא י) יהא צריך בדיקה אחריו(טז): ד רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש. ושורפין בתחלת שש(יז). רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע. ותולין(יח) כל חמש. ושורפין בתחלת שש(יט): ה ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות של תודה(כ) פסולות(כא) ומונחות על גג האיצטבא(כב) כל זמן שמונחות, כל העם אוכלים. ניטלה אחת(כג) תולין. לא אוכלין ולא שורפין, ניטלו שתיהן(כד) התחילו כל העם שורפים, רבן גמליאל אומר חולין

תפארת ישראל

ימצא מה לי ודאי נאבד או ספק? י"ל דעכ"פ טפי רמי עליה חיוב בדיקה בודאי חמץ. והכי שמא יאכלנו אינו רק ספק, ולהכי קמ"ל דאפילו בכה"ג לא אמרי' אין ספק אכילה מוציא מידי ודאי חיוב בדיקה; ורבנן קמ"ל דאפילו מחשש ספק חמץ, כגון שלא בדק אור י"ד, אפ"ה מותר לבדוק אחר זמן הביעור — ודו"ק]: יד) *ר"ל חמץ שמשייר אחר בדיקתו בליל י"ד: טו) *ר"ל יצניענו היטב. ולהכי המתין תנא מלהשמיענו זה עד השתא, משום שלא רצה להפסיק עד שסיים כל דיני בדיק': טז) *כשיחסר לחמו, כשיניח י' וימצא ט', יהיה צריך לבדוק ולבטל מחדש; אם לא שהניח במקום שא"א לשרץ או לתינוק ליטלו [הל"ד]: יז) דאע"ג דחמץ ליתא אסור בהנאה מדאו' רק מסוף ו' שעות ולמעלה, אפ"ה מדרבנן אסור מתחלת ו', דבשעה ה' טועה אדם: יח) לא אוכלין ולא שורפין [מדבר התלוי, שאינו לא בשמים ולא בארץ], ומותר בהנאה: יט) *דביום מעונן טועה אדם ב' שעות; משא"כ לענין איסור הנאה, דאיכא הפסד מרובה, לא חיישינן רק לטעות שעה א': כ) של חמץ, וכל א' היתה בגודל עשרון שהוא מ"ג ביצה וחומש; דחלות תודה הם ל' מצה וי' חמץ: כא) *ר"ל מדמונחים שם עד אחר זמן איסורו, להכי לקחו לחמי תודה שנפסלו, שמצויי' אז בעזרה, דכל המחויבי' תודה, מביאין בי"ג בניסן, דבי"ד אסור להביאן, דא"א לאכלן רק קודם חצות, והרי תודה נאכלת ביום ולילה, ואין מביאין קדשים לבית הפסול; ומדרבו המביאין בי"ג, שכיחי ג"כ פסולין בבוקר של י"ד: כב) *[בענקע] שבחצר הבית ליושב העם עליהן; והיו גגות עליהן מפני הגשמי', ומניחין החלות על הגגות, להיות סימן להרואים: כג) דבשעה ה' נטלו א': כד) בשעה ו'; וקמ"ל דאף דכהנים זריזים חיישינן לטעות ולא הוי

בחלה

ר"ע מברטנורה נאבלין

שלא יתערב לו החמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה. בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ור' יהודה סבר לאחר הביעור דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ. לא יבדוק כלל דלמא אתי למיכל מיניה. ורבנן אמרי יבדוק לאחר זמן איסורו ולא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה כיון שכל עצמו מחזר עליו לשרפו. ואין הלכה כר' יהודה: ד ושורפין בתחלת שש. ואע"ג דכל שעה ו' מדאורייתא שרי(י). גזרו רבנן עליה דלמא טעו וסבר על הז' שהיא ו' אבל הה' לא טעו למימר על הז' שהיא ה' ומותר: תולין כל ה'. ואינו אוכל גזירה משום יום המעונן דטעי וסבר על הז' שהיא חמישית. ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו. אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום ז' והלכה כר"י: ה שתי חלות. של חמץ של תודה: פסולות. שנפסלו בלינה שמתוך שהן מרובות לחמי תודה בי"ג בניסן שכל מי שיש לו תודה להביא מביאה בי"ג ונפסלות בלינה לבוקר של י"ד(יא). לחמי תודה ארבעים חלות עשר מהן חמץ ותודה נאכלת ליום ולילה. ואם היו מביאים אותה בי"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שאין מביאין קדשים לבית הפסול הילכך כל מי שהיה עליו קרבן תודה מביאה בי"ג דבי"ד לא יוכל להביאה וכל שכן בפסח ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להם אוכלים כ"כ ומשום הכי דפסולות היו מונחות שם שאם היו כשרות לא היו מניחים אותם שם לפסלם בידים שמונחות שם עד זמן הביעור ונשרפות: על גג האצטבא. שהיה בהר הבית כדי שיראו אותם שם לסימן: ניטלה אחת מהן. בתחילת שעה ה' בא שליח ב"ד ונוטל

האחת

עיקר תוי"ט

שמכינן אהאי טעמא אכא עד שמחמץ דליכא כרת. הר"ב: ט) שמשייר. בלילה לצרכו שיאכל בלילה גם בבוקר. הר"ב: י) שלא. דהא דתנן לעיל דאין חוששין היינו מספק. אבל הכא איכא למיחש שמא תטול חולדה בפנינו ויהיה צריך בדיקה. גמ': (י) שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. ומפי השמועה למדו שהראשון זהו י"ד ראיה לדבר זה שכתוב בתורה לא תאכל עליו חמץ. כלומר על קרבן הפסח. למדו בפירוש דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח שהוא בין הערבים והוא אחר חצי יום. הר"מ: (יא) דלשהויי עד אחר הפסח עובר בעשה דובאת שמה והבאתם שמה (כמ"ש הר"ב ריש כ"ה): מדהתני

שתי שורות על פני כל המרתף[ז] ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות[ח]: **ב** אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית וממקום למקום[ט], דאם כן מחצר לחצר ומעיר לעיר, אין לדבר סוף[י]: **ג** רבי יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית, ובשעת הביעור[יא]. וחכמים אומרים לא בדק אור ארבעה עשר, יבדוק בארבעה עשר. לא בדק בארבעה עשר, יבדוק בתוך המועד[יב], לא בדק בתוך המועד, יבדוק לאחר המועד[יג]. ומה

ר"ע מברטנורה

צריך לבדוק. למה הוצרכו לבדקן. ומשני לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ. כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים ששמש עומד למזוג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין: שתי שורות על פני [כל] המרתף. דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות שממלאין כל קרקעות המרתף וחוזרין ומניחין חבית על חבית כשורות התחתונו' כך שורות העליונות עד שמגיעים לקורה(ד) ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמי קורה וחוזר ובודק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו (ה) של מרתף כמלאו שתי שורות כמין גא"ם יונית (ו) שורה אחת זקיפה ושורה אחת בשכיבה: שתי שורות החיצונות. השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח (ז) ושלמטה הימנה והשאר שלפנים אינו בודק כלל. ומן החיצונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד: **ב** אין חוששין. כשבדק הבית בזוית זו ובא לבדוק זוית זו. אין חוששין שמא בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום שבדקתי וצריך אני לחזור ולבדוק. שאם באת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן. אני בדקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף: **ג** בודקים אור י"ד ובי"ד שחרית. ה"ק באחד מג' פרקי' הללו בלבד בודקים. ולאחר ג' פרקי' הללו אם לא בדק שוב אינו בודק: בתוך המועד. בשעה ששית שהוא מועד הביעור. לאחר המועד עד שתחשך (ח). ואית דמפרשי בתוך המועד. בתוך הפסח. לאחר המועד. לאחר הפסח. כדי שלא

תפארת ישראל שמשייר

שם פת לחם שבידו. מיהו במקום דשכיחי עופות או בהמות, כרפת או חצר שאינו מקורה, אפילו בודאי היה שם חמץ א"צ בדיקה דודאי אכלוהו שם: ז) שבמרתף מונחים חביות שורות שורות בכל רצפת המרתף, ושוב מסדרין עליהן שורות, וכן מסדר וחוזר ומסדר עד הקורה; וקאמר ב"ש שבודק כל החביות שנגד הפתח על פני כולה לארכה ולרחבה כל השורות שבאותה דופן עד הקורה, וכמו כן כל החביות העליונות הרואות הקורה: ח) ר"ל השורה העליונה שנגד הפתח, הסמוכה לקורה, והשורה שלמטה ממנה נגד הפתח: ט) *כשבודק היה חושש שמא בינו ביני, הביא חולדה חמץ שבכאן לבית הסמוך, או לזוית שבחדר זה, שבדקן כבר: י) *דבשלמ' באותו בית מחדר לחדר יש לדבר סוף שהיה יכול לתקן שיבדקו כמה בנ"א כל החדרים ברגע א'; אבל א"כ נחוש נמי שתביא מבית שבחצר זה לבית שבחצר אחר וכו' ואין לדבר סוף. ואע"ג דעכבר מצוי טפי, נקט חולדה לרבותא, אף דתלוייה שם חולדה דמעיה טפי לבוא מיד אחר שבודק, אפ"ה לא חיישינן: יא) או או קתני; אבל אח"כ לא יבדוק, שמא יאכלנו: יב) *בפסח, דהוא עצמו מהזר עליו לשרפו ואיך יטעה לאכלו: יג) *אפילו לאחר יו"ט. מיהו בבודק אחר יו"ט אינו מברך על ביעור, דהז אין בדיקתו מצוה קבוע, רק שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה [תל"ח]. [כך היא מסקנת הש"ס. ולענ"ד ק' הלשון במתניתין, דלמה נקט ר"י ליבנא כי הך, דמשמע שפי שבודק בלאמת ב"ש? והו לאמה הדבו ונקטו תו רבק לא בדק אור וכו' הרי בכה"ג גם ר"י מודה? ולא הו"ל למימר רק וחכ"א אף בתוך המועד ולאחר המועד בודק אם לא בדק מקודם? וי"ל דלמסקנא נקט ר"י כי הך ליבנא לאשמעי' לגב, דאפילו בדק כדיני ואח"כ נאבד שם ודאי חמץ, אפ"ה דוקא קודם הביעור יבדק ולא אח"כ; ואי"ל מה כבוהא, הכי בין שימצא לו לא יוז א

עיקר תוי"ט

ולהא מקשה ולמה אמרו כו' דהא א"צ בדיקה. ומשני במרתף כו': (ד) כרש"י עד התקרה והוא כמו שמי השמים: (ה) לכאו הוא שאמר שבודק שורה החיצונה מן הארץ וכהנו הוא שאמר שחוזר ובודק העליונות ועתוי"ט: (ו) ועשויה כמו כ"ף פשוטה שלמו שורה זקיפה ושורה עליונה בשכיבה כאדם שבודק כוהל הבית מבחוץ והגג הרואה את הקורה דהיינו כל גג השורות. רש"י: (ז) והאי פתח לאו כנגדו ממש קאמר אלא כשאר שהפתח בו קאי הכי רש"י: (ח) וליכא למידק ומשתחשך ואילך למה לא יבדוק ולפשר דה"ע מפום דאפילו רבנן מודו דכל היכא דשייך כהת לאיכלו מהזר עליו לבערו הייבינן דלמא אתי למיכל מיניה. וגם שמבים

מסכת פסחים.

יום ז'.

פ"א אור לארבעה עשר[א] בודקין את החמץ לאור הנר[ב] כל מקום שאין[ג] מכניסין בו חמץ[ג], אין צריך בדיקה. ולמה אמרו[ד] שתי שורות במרתף[ה], מקום שמכניסין בו חמץ[ו]. בית שמאי אומרים

תפארת ישראל

פ"א א) *ליל שלמחרתו יהיה י"ד בניסן, אחר צאת הכוכבים [א"ח סל"ג רע"ז א']; וי"א בי"הש [פ"מ. אב"י כ"כ הל"ן בשם הרא"ד, ומשום הכי נקט אור מדעדיין אור היום קצת. ולדיעה א' נ"ל למה דקיי"ל דאור כוכבים נמי אור (כפסחים ד"ב א'), להכי נקט אור, כ"ל מטעם יציאת אור המכבים]: ב) *בנר של שעוה יחידי. אבל בנר של חלב או שומן שירא שיטפטף ואינו בודק יפה לא יבדוק לכתחילה; ואם בדק באבוקה דמקטף קטיף נהוריה, או בשל שמן שאינו יכול להכניסו בחורין ובסדקין, אפי' בדיעבד לא מהני. ואפי' בדק ביום י"ג צריך לחזור ולבדוק בלילה; וכן כשלא בדק בליל י"ג ובודק ביום י"ד צריך לבדוק בנר שעוה כלעיל [סל"ג]. והנה מדאורייתא חמץ בביטול סגי לי' דמדמפקירו בלב שוב אינו עובר עליו בפסח בבל יראה; ואפ"ה שצריכו חכמי' בדיקה, שמא יבוא לאכלו, דלא דמי לשאר אסורים, דחמץ לא בדיל מני' כולא שתא, ועוד, דחמיר נמי משאר האסורים, שעובר עליו בבל יראה, להכי הצריכו רז"ל לבדוק אחריו ולבערו לגמרי. מיהו בבדיקה לחוד לא סגי, שמא ימצא אחר זמן איסורו חתיכת חמץ גדולה, שאינה בטלה מאליה, ואי משהי לי' פורתא, עובר עליו בבל יראה. [אב"י ואף דהמשהה כדי לבער אינו עובר? כבר פי' ע"ר שאת"ו הגב"י לקמן סוף פ"ג. אונס לרמב"א (רבי' סמ"ג) אינו עובר על ב"י עד הלילה, ולמגדל עת מו' שעות ולמעלה עבר; וכן הוכיח ס"י (רתנ"ג) מרש"י ב"ק דכ"ע ב'. ואני הוכחתי כן מרש"י פסחי' ג"כ (ד"ו ב') ד"ה דאב"א וכו' להתחייב עליהן, וד"ז ד"ה כיון וכו' עבר עליה, עכ"ל. ואני תמה על רבינו והרש"א (ד"י ע"ב) ברש"י ד"ה לאחר המועד, דלרש"י אינו עובר עד הלילה, והכי רש"י כ' בהיפוך. השבתי לבני הרב כמוה"ג שליט"א, יש ליישב דלענין עשה דתשביתו כ' רש"י דחייב ועבר, וכן צריך נמי לפרש בש"ס דעבדן ברשותו], ואף שיבטלה מיד כשימצאנה, בזמן אסורו לא מהני בטול, מדאינו ברשותו דהרי אסורה לו; להכי אחר הבדיקה יבטלו מיד: ג) כל השנה: ד) במשנה לקמן: ה) [קעללער]; ור"ל דאמרינן לקמן שצריך לבדוק חמץ בין החביות שבשתי שורות שבמרתף: ו) *כל השנה. ואפילו ברגיל רק ללכת לשם תוך הסעודה להביא משם דבר, חייב לבדוק, דשמא שכח שם

ר"ע מברטנורה

שתי

פ"א אור לארבעה עשר. ליל שלמחרת יהיה י"ד וקורא השנה ללילה אור כדרך שקורין לערב שגי נהור ולישנא מעליא נקט: בודקין את החמץ. איכא דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא. אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ואף על גב דבבטול בעלמא סגי (א) חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על בטולו (ב) ויחשב עליה לאכלה ויעבור עליו על בל יראה ובל ימצא הילכך בודקים את החמץ כדי לבערו מן העולם. ואית דאמרי טעמא דבדיקה גזירה שמא ימצא חמץ בביתו בפסח. ויאכלנו כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל שאר ימות השנה: לאור הנר. בגמרא יליף דבדיקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר מדכתיב הכא (שמות י"ב) שאור לא ימצא. וכתיב התם (בראשית מ"ד) וימצא הגביע. מה מציאה האמורה שם ע"י חפוש שנאמר ויחפש וכו' וימצא. אף מציאה האמורה כאן ע"י חפוש. וחפוש הוי בנר דכתיב (משלי כ') נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ונקט הבדיקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום דשרגא בטיהרא למאי מהניא. ומיהו אם לא בדק ליל י"ד ובודק בי"ד שחרית צריך שיבדוק נמי לאור הנר: ולמה אמרו. לקמן במתניתין שתי שורות של חביות שסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן אחר שאמרו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין

לריך

עיקר תוי"ט

(א) דילפינן מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה בלב היא השבתה. רש"י: (ב) כלומר דכוון שבביטול בעלמא דהיינו שיחשוב בלבו כאלו הוא עפר סגי בכך אע"פ שלא הוציא בשפתיו כלום ה"נ במחשבה חזר מבטולו חוכה בה דמחשבה מבטלת מחשבה: ג) שאין. בגמ' וגם' לאתויי כו' ואצלרות ייו ושמן דא"כ בדיקה

שם

ולהא

עירובין פרק י

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

מקנים [וכן פרצה שנגדרה בקוצים כעין דלת] או שעשה בה דלת [העשוי מקרשים הרבה ויש לה אסקופה, בלוח א', או כאין לה אסקופה התחתונה], או, אעפ"י דאין נכנסים ויוצאים בה תדיר דמיא כבונה, נע ק בה בניכר שהיה להם ציר, אפי' אין להם עתה [וכ"ש כיש להם עתה, מידא או צריך ליזהר, שלא להחזיר ציר למט כשהציר למעלה ולמטה, ורק כשהוא באמצע מותר], ואפילו נגררים בארץ, בקשרם ותלאם לנטל בהם; ובא להם ציר ולא היה להם ציר [וה"ה בפקק החלון שאינו עשוי לפתוח אלא לעתים רחוקים], אין נועלים בה ז, אא היה גבוהים מן הארץ; מיהא כפתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר, נועלים בו אפילו לא היה לו ציר משלם ונעו מ"ט. מותר לעמוד בר"ה, וליטול מפתח בר"הי ולפתוח שם, ולהיפוך, כלעיל מ"ד: מ"י, י"א. דין נגר, ע שבת פ"ז מ"ו: מי"ב. דין הרורת ציר, עי' שבת פ"ב מ"א; ויש למתוח לסלק החלון ע"י עובד כוכבים בשב דבישראל חייב חטאת, ובעובד כוכבים שבות, כרט"ו: מי"ג, יד. רטיה שנפלה מע"ג מכה אינה מותר ר כשנפלה ע"ג כלי [לאפוקי קרקע], ולא הסירה במזיד, וע"י עובד כוכבים במקצת תולי מותר להגיהה לכתחילה ולעשות רטיה ע"י עובד כוכבים, דוקא בחלה כל גופו או שיש סכנת אבר; מגלה קצת רטיה ומקנח פי דמכה, וחוזר ומגלה מקצתה השני ומקנח, ולא יקנח הרטיה עצמה; מכה שנתרפא, נותנין עליה רטיה שאינה אלא משמרה ואינו בהול לשחיקת סממנים [ודוקא ברטיה עשויה, דלעשות ע"י עובד כוכבים הדין מבואר לעיל]; אסור להתוך יבלת לו או לאחר, ביד או בכלי [ולחה בכלי חייב חטאת; הגוזז בין מן הבהמה וחיה ואפילו מן הישלח [כלו מיעד הנפשט] והתולש מכנף העוף חייב, משא"כ טוה מתי דפטור, דאין דרך גזיזה, ניפוץ וטויה בכך; ובא"צ לצמר או לשער הוי מלאכה שאצ"לגו; ובתולש צמר מבהמה לרמב"ם פטור, ולרא"ש חייב משום עוקר דבר מגדולו, וכן לרמ"ע סי' שלי"ו בתלש אדם מעורו קצת]; נותנים עלה ע"ג מכה בשבת חוץ מעלי גפנים וכל עלים המרפאים ולא גמי דמרפא; ומותר לקשור קשר שאינו של קיימא לדבר מצוה, כלקשור למדוד שיעור משיעורי תורה; נימת כנור רק בנפסק [לאפוקי לכתחילה] מותר לקשור במקדש, לא במדינה:

נשלמה מסכת עירובין:

תפארת ישראל

וה"ק ר"ש, אל תתמה שכאן החמרתי בדיני שבת במקדש, ולעיל [סוף פ"ב] הקלתי בדיני שבת במדינה, שאמרתי דאפילו יצא ט"ו אמה יכנס? על זה קאמר, מקום שהתירו לך חכמים, משלך נתנו לך, והותן ט"ו אמה שהתרתי שלך הם, ואינן חוץ לתחום, רק מפני הטועים, כדקאמר התם; וכמו כן ה"נ אני אומר שלא התירו לך חכמים במקדש רק דבר שהוא משום שבות, דהיינו עניבה, ולא קשירה:

נשלמה מסכת עירובין:

ר"ע מברטנורה

לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא (כו) ואמר ליה ר"ש לת"ק אל תתמה עלי שאני מחמיר כאן. וגבי תחומין אני מיקל טפי (כז). ואומר שאפילו יצא חוץ לתחום ט"ו אמה יכנס. דגבי תחומין משלך נתנו לך משום דידעינן שאותם ט"ו אמה אינם חוץ לתחום שמודדי התחומין הקובעין סימנין בסוף התחום קים לן בגווייהו שאין קובעין התחום בסוף אלפים אמות אלא כונסין לתוך התחום מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים יוצאים להלן ממנו מעט וחוזרין. ומשום הכי אני מיקל בתחומים. אבל לקשור נימא במקדש שלא התירו אלא איסור שבות לא חיובא דאורייתא אני מחמיר ואומר דדוקא עניבה שיש בה איסור שבות התירו אבל לקשור קשר ממש שפעמים יש בו חיובא דאורייתא לא. ואין הלכה כרבי שמעון:

נשלמה מסכת עירובין:

עיקר תוי"ט

(כו) כפרושו דלעיל דלת"ק עצמו לא התירו אלא שאינו של קיימא: (כז) דתחומין ליכא מ"ד דאית ביה דררא דאיסור דאורייתא. וכאן שאנו מחמירין דאפילו שבות הקל אין מתירין במדינה. ר"ש מחמיר יותר מהם שאפילו במקדש אינו מתיר שבות שאפשר לבא לידי חיוב. כ"כ:

נשלמה מסכת עירובין:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

מ"א, ב׳. כיון דשבת לאו זמן הפילין, וכשלובש ב׳ זוג ביחד ליכא בל תוסיף, לפיכך המוצא תפילין בשבת בבזיון במקום שאין משתמרין, ויש בהם רצועות, וקשורות, דידוע שאינם קמיעות, ויכול ללבשם, מכניסן זוג זוג, וכשהם רבים, ימתין עד הלילה ויכניסם, ובמתירא מוליכם פחות פחות מד"א, או נותנם לחבירו, וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה; וס"ת מנותין עד הלילה ומביאה; ובגשמים יורדים, מתעטף בעור, ומכסה אותה ונכנס, והה"ה דמטלטלה כלעיל פחות פחות מד"א, או שנותנו לחבירו והבירו לחבירו וכו׳ במתירא להחשיך; וכן הדין בבנו שנולד בשדה ובחבית שמצא: **מ"ג.** הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל ראש האחד מידו, גוללו אצלו כראש השני שבידו אפילו נתגלגל חוץ לד"א וברה"ה, והאסקופה בר"הי, **ודוקא** כתבי קודש, משא"כ שאר דברים דאפילו מכרמלית אסור להחזירם; הי׳ קורא על גג ר"הי, ונתגלגל ראש האחד אינו מותר להחזיר, **אלא עד** שלא הגיע לי"ט לארץ ובהגיע, והכותל משופע ונח עליו אסור, רק מהפכו על רכתב; מיהא בכותל שאינו משופע כיון שלא הגיע לארץ מחזירו: **מ"ד, ה׳, ו׳.** דף הבולט מכותל לר"ה למעלה מי"ט, **ויש בו ד"ט על ד"ט,** וחלון הבית הסמוך לו בתוך ג"ט פתוח לו, משתמשין עליו; ובב׳ דפים דב׳ אנשים זה למטה מזה, אפילו שניהם למעלה מי"ט, אינו מותר, אלא כששניהם בלתי רחבים דע"ד, דבלא"ה אוסרים וע"ז ובענין כלים ששבתו בבית, ואפי׳ אין התחתון ד׳, יבתחתון ד׳ ולא בעליון, דעליון משתמש רק כנגד חלונו, לא בצדדי החלון; ומיהא רק כלים אמשתברים כחרס וזכוכית מותרים; מיהא בדבר רחב (לא דף), שהמשתמש שם עומד עם הכלי, או אפילו בדף, ויוצא על אויר כרמלית וגבוה י"ט מותר בכל הכלים; עומד בר"הי ומטלטל בר"ה, ובלבד שלא יעבירם ד"א או מר"הי לר"ה, דחייב ולא יעמוד בר"הי ויוציא ראשו לר"ה וישתה שם או איפכא, אא"כ יכניס ראשו ורובו למקום ששותה, משא"כ לשתות בכרמלית, או איפכא מותר; ויש מתירים בכלים שאינם נאים לשתות אפי׳ בהושטת צואר לבד; ולהשתין או לרוק אסור אפילו לכרמלית, ואפילו הוציא אמתו ופיו לחוץ; ורוק שנתלש ומוכן לרוק יש אוסרים להלוך בו ד"א בר"ה; מוחילה, שהוא צנור ארוך לאורך הגג תוך ג"ט, אסור לאדם שבר"ה לחבר ידו להמוחילה למעלה או למטה מי"ט לקבל המים הנוטפים, אא"כ המוחילה בולטת ג׳ [וסתם צנור בולט ג׳] ואין בו דע"ד, או אפילו דע"ד ולמעלה מי"ט, ולקלוט מאויר אפילו למטה מי"ם ואפי׳ ידו תוך ג׳ למוחילה ואינה בולטת מותר: **מ"ז.** בור בר"ה וחוליא סביבו ר"הי שהוא בתוך ד"ט מותר למלאות ממנו, וברחוק ד"ט דוקא בחוליא גבוה י"ט; אשפה של רבים בר"ה גבוה י"ט ורחבה ד׳ מותר לזרוק לה מר"הי, משא"כ בהיא של יחיד: **מ"ח.** כל מחיצה שאינה לדור, אלא לצניעות או לשמור מה שתוכה, או לישב בה כדי לשמור השדות דאינו לדור בה יומם ולילה, היא מחיצה לטלטל מה שבתוכה עד בית סאתים; אבל אינו מחיצה לעשות שבתוכה מוקף לדירה ולהתיר הטלטול בו בהוא יותר מבית סאתים, ואילן שענפיו יורדים למטה תוך ג"ט לארץ, ועיקרן במקום שמחוברים לאילן גבוה י"ט [או שגבוה י"ט רק באמצע, שעשום כקשת], ורחבים במקום שגבוה י"ם ד"ט, ומילא הענפים בעצים או בקש וקשרם, שלא ינידם הרוח מותר לטלטל בתוכו עד בית סאתים; שרשי אילן אינו מותר להשתמש בהם, אלא באין גבוהין מארץ ג"ט, ואם באים למעלה ויורדים למטה, עכ"פ במקום שגבוהים ג"ט אסורים; הי׳ גבוהים שלשה וחלל תחתיהם, אפי׳ בצד שאין חלל ושוה לארץ אסור; ורחבה שאחורי בתים ותלה בה מחצלת

ומבאר הקר(נא) ביום טוב(נב): שרץ(נג) שנמצא במקדש. כהן מוציאו בהמיינו(קא) שלא לשהות את הטומאה(קב). דברי רבי יוחנן בן ברוקה. רבי יהודה אומר. בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה(קג). מהיכן מוציאין אותו(קד) מן ההיכל ומן האולם. ובין האולם ולמזבח(קה)(נד) דברי רבי שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת(קו) משם מוציאין אותו. ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר(קז). רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים. משלך נתנו לך. שלא התירו לך אלא משום שבות(קח):

נשלמה מסכת עירובין:

ר"ע מברטנורה

הדלי על ידי חבלים ומפני בורות הללו בלבד התירו למלאות מים בגלגל בשבת אבל בשאר בורות אסור גזיר' שמא ימלא לגנתו ולחורבתו (מט) מתוך שממלאין בלא טורח אתי לאשקויי בו גנתו וחורבתו בשבת ובמקום דליכא למגזר (נ) שמא ישקה אין לגנתו ולחורבתו מותר למלאת בגלגל. ולא חיישינן משום שמשמיע קול שלא אסרו אלא קול של שיר בלבד. ותני נמי הרי למטרף אשבא ומיקם על הדעת בשבת ואין בכך כלום: ומבאר הקר. על שם שהיה באר מים חיים קרוי בור הקר (נא) כמו מקור. ובור זה היה צריך לבני הגולה ברגל. והתירו להם נביאי' שביניהם חגי זכריה ומלאכי למלאות ממנו בגלגל ברגל ונשאר בהתירו שממלאים ממנו בי"ט בגלגל אף במדינה מה שאין כן בשאר בארות הנובעים: שרץ. כהן מוציאו בהמיינו. בשבת ולא חיישי' לטלטול דאין שבות במקדש: בהמיינו. באבנטו (נב) ואע"ג דמטמא ליה לאבנט שהוא קדוש הכי עדיף שלא לשהות את הטומאה בעזרה להוליך אחר צבת של עץ יעכבו לא נגע ביה הלא נמי כהן גופיה דנגע בהמיינו אורחו דלא נגע ובדרך אינו מטמא במשא ואבנט שנטמא בדרך אינו מטמא את הכהן כשאוחזו דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה ואין אדם וכלים מקבלין טומאה הלא מאב הטומאה: בצבת של עץ. שהוא פשוטי כלי עץ ואין מקבלים טומאה: שלא לרבות את הטומאה. שטמא לאבנט העשוי ונוח לו לשהותה שם ולחזור אחר הצבת מלרבות את הטומאה והלכה כר"י: מהיכן מוציאין אותו. בשבת. מן ההיכל ומן האולם. אבל בעזרה אם נמצא שם מכסים אותו בפסכתר ומניחו עד שתחשך: כל מקום שחייבים על זדונו כרת. אם יכנס לו בטומאה דהיינו כל העזרה משם מוציאין אותו: ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר. שהר הבית וחיל שחייבים כל זמן אינו חייב כרת ... עד שתחשך והלכה כר"ע: ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמי' וכו'. ר"ש פליג את"ק דלעיל דאמר קושרים נימא במקדש (נה) וסבר דאין קושרים נימת כנור שנפסקה אלא בעניבה כיון דאורה משום שבות בלבד ות"ק מיפת בה לודי תיובתא דאורייתא אבל

תפארת ישראל

ישאב לפרוחו. וי"א דגלגל אינו גלגל, הרי למלאות בכ"ע [סב"ח]: לה) *רק מה שאחר ה' שהיה במדיל' בדרך לעולי רגלים: נט) דמתכוין ע"י נביאים, הניחוהו בהיתרו: ק) *ברך מה מה' שרצים שמטמאים: קא) *באבנטו: דמשלם ניכא דאין שבות במקדש. מיהא אבנט שנטמא מהבורך ונעשה ראשון לטומאה אינו מטמא לכהן במקדש דאדם וכלים אין מקבלין טומאה רק מאב הטומאה: קב) דאע"ג דמטמא לאבנט? הכי עדיף טפי, מששהותו עד שיפשוש אחר צבת ללקוח בו השרץ: קג) כשמת האבנט: קד) בשבת: קה) אבל בעזרה כופה עליו פסכתר עד שתחשך: קו) כשנכנס שם בטומאה. דהיינו מכל עזרה: קז) סיר גדול של נחושת: קח) *ר"ש קאי אקושרין נימא במקדש [מי"ג], רק נשאר לי' לת"ק עד שהיים כל מילי שבין מקדש למדינה, ולבאר הכי חולק עליו, וס"ל דאסור לקשור נימת כינור במקדש, ומתחייב חטאת במדינה;

וס"ק

עיקר תוי"ט

לה

ביאה נמי מכלי דפי"ע בשבת: (מט) פי' והיינו משום זורע שכמו שהזורע כוונתו להצמיח הפרי כן כוונת המשקה למחים יאלילות: (נ) גהר"מ לבי' דהגר כל שאין בם גינה. וגהר"מ דוקא בגלגל קטן שאותן בבתים. פיה"מ פי' בר"ח: (נא) וכולהו בורות הנובעים מים חיים נמי נקראים כך. ולא זהו שהתירו משום שהיה קר אלא שהיתה מפני הגולה היה: נב) שרץ. כלו' שמוציאהו את הכי"כ: (נג) תרגום לאבנט המיינא הר"מ: נד) האולם ולמזבח. דמשם ולפנים קדושה יתירה כדתנן לה פ"ק דכלים. על שבית מה גבוה לך במקדש: (נה) והא דנקט כן הכא משום דתני לאוקמי מילי דמקדש אבל לא במדינה וכו':

כבודו

אבל לא במדינה, אם בתחלה(פג) כאן וכאן אסור(פד). חותכין יבלת(פה) (מו) במקדש(פו), אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור(פז). יד כהן שלקת באצבעו(פח), כורך (מז) עליו גמי(פט) במקדש, אבל לא במדינה(צ), אם להוציא דם(צא), כאן וכאן אסור(צב). בוזקין(צג) מלח על גבי הכבש(צד), בשביל שלא יחליקו(צה) וממלאים מבור הגולה ומבור הגדול(מט) בגלגל בשבת(צו), ומבאר

תפארת ישראל

יפסק קולו; אבל סמוך ליתדות. הרי יכול לעונבה שם ולא יפסק הקול, להכי אסור לקשור: פג) שניתק מאתמול: פד) מדהיה יכול לקשרה מאתמול וחייב עליה ב' משום קושר ומשום מכה בפטיש: פה) [ווארצע] שהוא מום בקדשי': פו) *ומיירי ביבשה שמפרכה בידו, ואפ"ה במדינ' אסור [כך משמע בא"ח ש"ת ס"ב, וע"ש]: פז) דהו"ל תולדה דגוזז: פח) ואינו ראוי שיעבוד ומכתו נראית: פט) [באסט], אע"ג שמרפא, לצורך עבודה שרי. וחלילה ליכא, דמיירי שלקה שלא במקום עבודה: צ) דרפואה שבות, משום שחיקת סממני': צא) שמהדק הגמי על החבור': צב) *דהו"ל אב מלאכה שחובל, ותו דהיתר א"צ לעבודה: צג) *בזק לשון פזירה הוא [כיומא כ"ב ב'], וה"כ ר"ל כותשין ומפזרין: צד) של מזבח: צה) *בשעת הליכת הכהנים עליו. ונהי אי לא מבטל לי' למלח בכבש, הרי מוסיף על הבניין בי"המק, דאסור אף בחול; אלא מיירי כשלא מבטל לי' להמלח בכבש, ואפ"ה לא הוה חלילה בין רגלי הכהנים לרצפה, דאין בוזקין המלח רק בשעת הולכת עליה, דלאו עבודה היא. ובמדינה אף דלא מבטל לדבר שפיזר אסור לעשות כן בלי שינוי, ואי מבטל לי' בחצרו, אף בשינוי אסור [כך נ"ל דמסקנא הדר בי' תש"ס, ומוקי למתני' בלא מבטל, והא דתני בברייתא דמוסר לכדי בתבן, היינו בשמי וכדרבא, ומתניתין מיירי בלא שינוי, ע"ש ודו"ק. — **אמנם** ק"ל כיון דכל עיקר האיסור במדינה, הוא משום אשויי גומות כמ"ש רש"י בגמ' בד"ה דלא, וכ"כ נמי המג"א (סי' ש"ג סקי"ז), א"כ הכי הכבש מרוצף באבנים הי', ובמרוצף אף במדינה ליכא משום אשויי גומו', כדאמר דשרי זילחא (ר"ל לרבץ העיר) במחוזא, מדהי' רצפה בכל העיר (כשבת דל"ה א')? וכמו כן שרינן לכבד בית מרוצף (כש"ס שכ"ז ב'), ולמאי אסרינן הכא במדינה היכא דהוה דומיא דכבש? ואי"ל דזיתק מלח גרע, דדמי למדיח, דאסור אף במרוצף, משום שנכנסין המים בין אבן לאבן, ויש חשש אשויי גומות (כתוס' שבת קכ"ד ד"ה שרא), וה"כ המלח שנבזק נכנס בחריצין שבין אבן לאבן; ליתא דא"כ גם במקדש לאסר, דאף שאינו מתכוון עכ"פ פ"ר הוה, דמ"ש מהדחת עזרה בע"ש דשלא ברצון חכמים עשו (כפסחים דס"ה א')? וכ"ל דמזבח שהיה בנוי מתערובת סיד וקוניא ואבנים (כזבחים דכ"ד א'), והרי הכבש בכל דבר דמי בבניינו למזבח (כמדות פ"ג מ"ד) גם נקרא על שם המזבח (כזבחים דס"ב א'), לפיכך גם אופן בניינו הי' מסיד וקוניא כגופו של מזבח, ולהכי לא הוה כרצפה; ומה"ט כל דלא מבטל לי' להדבר שפזר במקום שפזרו, שרי, ורק במדינה משום גזירה דמחזי כבונה לא שרי רק בשינוי]: צו) כך שם ב' בארות שהיה בעזרה: צז) *ובמדינה אסור אם יש שנוך לו גיגית, דחיישינן שמא ישקה; או במלוי שם מקום שריית פשתן חיישינן שמא ישאב

ר"ע מברטנורה

קושרה אלא לפי שעה אבל סמוך ליתדות דהוי קשר של קיימא אסור: ואם בתחלה. שלא היתה שם מעולם דיכול לעשותה מאתמול אסור: יבלת. היא מום בקדשים שנאמר (ויקרא כב) או יבלת וחותכים אותה במקדש ביד דאין בזה אלא משום שבות דכלאחר יד הוא אבל לא בכלי דמלאכה גמורה היא שכך עושים בחול וכשחותך מב"ח הוי תולדה דגוזז את הצמר: **יד** כורך עליה גמי. ואע"פ שהגמי מרפא את המכה הואיל והשתא מיהא צורך עבודה הוא דלאו אורח ארעא שתהא מכתו נראית עם עבודה ומכסה אותו בגמי: אבל לא במדינ'. דרפואה בשבת שבות היא ואסור: ואם להוציא דם. שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה: כאן וכאן אסור. דהוה ליה חובל. ואב מלאכה לא אשתרי במקדש(מח): בוזקים מלח. כותשים ומפזרים מלח על גבי הכבש שעולים בו למזבח מפני שחלק הוא ופעמי' נופלים ממנו שמחליקי' רגליהם בו. בוזקים. לשון כתישה: אבל לא במדינה. מפני שהוא מתקן: ממלאים מים מבור הגולה ומבור הגדול. כך שמן ושניהם היו בלשכת העזרה: בגלגל. העשוי להעלות בו הדלי

עיקר תוי"ט

לי שאינו של קיימא וזה לי של קיימא דהא הכי איתא לר"א דס"ל הכי וכ' דטעמא דאין עיקר בירה אלא בפה דהכי כ"ל להר"ב מ"ד פ"ב דערכין ועתוי"ט: (מו) **יבלת.** ברפ"ז דפסחים מפ' הר"ב. דדוקא ביבשה דמיפרך פריכא ובכלי אסור משום שאפשר לעשות מע"ש: (מז) **כורך.** וא"ת והא הויא חלילה מוקי בגמ' דהכא בשמאל דעבודת כהן בימין. וא"כ בימין שלא במקום עבודה ופרש"י כגון על גב האצבע: (מח) ק' דמיפוק ליה דאין זה צורך עבודה. וז"ל רש"י אסור שאין זה צורך עבודה. ועוד דהו"ל חובל כו' ע"כ. ובהכי ניחא

מותר במקדש, והנגרר במדינה: **יב** מחזירין ציר[לח] התחתון[עא] במקדש, אבל לא במדינה[עב], והעליון כאן וכאן אסור[עג] רבי יהודה אומר העליון במקדש[עד] והתחתון במדינה[עה]: **יג** מחזירין רטיה[עו] במקדש[עז] אבל לא במדינה[עח], אם בתחלה[עט], כאן וכאן אסור[פ]. קושרין נימא[פא] במקדש[פב], אבל

ר"ע מברטנורה

לא הוי בנין ממש אלא מיחזי כבונה. ובמקדש לא גזרו משום שבות. והנגרר אף במדינה מותר הואיל וקשור אע"פ שאינו תלוי. והלכה כרבי יהודה (לו): **יב** מחזירין ציר התחתון. של דלת (לז) שכל זמן שלא יצא העליון נוח להחזירו ואין כאן בנין: אבל לא במדינה. גזירה שמא יתקע (לט) דהוי מלאכה: והעליון כאן וכאן אסור. דכיון דיצא עליון כולו נופל והוה ליה כבונה (מ): רבי יהודה אומר כו'. דס"ל אין בנין בכלים וליכא אלא שבות ובמקדש לא גזרו על השבות ואין הלכה כר"י: **יג** מחזירין רטי'. כהן שהוצרך לעבוד עבודה בשבת ונטל רטיה שהיתה על גבי מכה שעל ידו כדי שלא תהא חוצצת בין בשרו לעבודה (מא). מחזירה ע"ג מכתו לאחר העבודה דאי לא שריית ליה להחזירה ממנע ולא עביד העבוד' (מב): אבל לא במדינ'. גזירה שמא ימרח (מג) הרטייה וחייב משום ממחק: ואם בתחלה. שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא שלקה לצורך עבודה (מד) כאן וכאן אסור. ולא אמרינן הכא אין שבות במקדש דלאו לצורך גבוה הוא אלא לצורך עצמו והא דאסרו רבנן חזרת הרטיה אינו אלא כשפירשה ע"ג קרקע אבל אם לקחה בידו כל זמן שהוא בידו או אפי' נתנה ע"ג כלי ולא פירשה ע"ג קרקע מותר להחזירה בכל מקום: קושרין נימא. נימת כנור של שיר הלוים שנפסקה בשבת דקסבר מכשירי מצוה שלא יכול לעשותה מאתמול דהא היום נפסקה דוחין את השבת (מה). ודוקא כשנפסקה באמצע שאינו קושרה

תפארת ישראל

ממש הוא: עא) [אַנגעל] התחתון שבדלת שבכלי שנשמט ממקומו: עב) *אף דנוח להחזירו, עכ"פ שמא יתקעהו במקבת וגרזן, והו"ל מלאכת מכה בפטיש: עג) דמדילא ציר העליון, יפול הדלת, והו"ל כבונה, דס"ל יש בנין בכלים: עד) *ס"ל אין בנין בכלים, וליכא רק שבות כשיתקע, ובמקדש לא גזרו: עה) *דבתחתון א"צ לתקעו במקבת [ולהוס' גם ת"ק ס"ל אין בנין בכלים, רק ס"ל שבות גדולה כזו שמא יתקע לא התירו במקדש]: עו) [פפלאַסטער] שעל המכה: עז) *כהן שעובד ולוקח הרטיי' מעל מכתו שלא תחוץ בין בשרו לבגדו [כזבחים י"ט א'], מותר להחזירה לאחר עבודתו על מכתו; דבכהן שאינו עובד אסור, אע"ג שהיא רק שבות, הרי אינו לצורך עבודה, והרי אפילו לצורך עבודה גזרו על כמה שבותין במקדש [כתוס' שבת דל"ה א'], ותוס' פסחים דפ"ה א'], וכמו כן לא התירו לטלטל נרות במקדש [כרתוי"ט תמיד פ"א מ"ג], וכמו כן בגחלים שם שנתפזרו לא התירו לכבותן, אף דהוה מלאכה שא"צ לגופה [כלעיל פ"ה מ"ה]; רק בכהן העובד הכא, התירו טפי משום תחלתן, דאי לא שרית לי' להחזירה, לא יסירנה: עח) *גזירה שמא ימרח רטייתו, דהוא תולדת ממחק. וקיי"ל [שכ"ח סכ"ה] דדוקא בתרתי לטיבותא שנפלה הרטייה מעצמה, ולא נפלה רק ע"ג כלי, ולא על הארץ, אז מותר להחזיר'; וע"י עובד כוכבים דוקא במצטער הרבה מותר להניח רטיי' [ט"ז שם סק"כ], אבל למרח רטייה ע"י עובד כוכבים, דוקא בחלה כל גופו שרי [מג"א שם סקכ"ט]: עט) שלא היתה עליו מבעו"י: פ) ולא שייך אין שבות במקדש, דלאו לצורך גבוה הוא: פא) *[זאייטע] שבכנור שניתק בשבת: פב) לשיר, דס"ל עיקר שירה בכלי, ומדאי אפשר בלא"ה, שרי. ודוקא באמצע שאי אפשר לעונבה שם, שע"י העניבה

יפסד

עיקר תוי"ט

(לו) ולא קשיא במ"ו פי"ז דשבת פסק כחכמים דא"צ אפילו קשירה. דנגר שהוא בריח שתוחבין בו דומה טפי לבנין והלכך בעי קשירה מיהת. טור: (לז) איכא למעוטי דדלת בית וכל המחובר כמו בור ודות נמי בכלל. וליתא וכדמפרש בדר"י דס"ל דאין בנין בכלים. ש"מ דלאו בדלת שמחובר איירי והכי איתא בגמ': (לח) ציר. אלבון תקוע על ציר. הר"מ: (לט) בגרזן או במקבת דהויא גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. רש"י: (מ) וקסבר יש בנין בכלים ומלאכה לא הותרה אפילו במקדש: (מא) דחציצה פוסלת בה דבעינן ולבש הכהן ואין דהתם לא הוי לקיחה בכהן. רש"י: (מב) הכי הי' בגמ' דטעמא לאו משום שלין בבית כו' ואפילו כהן דלאו בר עבודה אלא דוקא כהן דבר עבודה הוא שהתירו לו טעמו משום תחלתו: (מג) פי' שיחליק גומות שברטייה אבל לבחיקת שמנים ל"ח כיון דהוי עליה מאתמול: (מד) רש"י וס"ל דלאו שלקה משום עבודה אע"ג דמאתמול הוא דשלקה מ"מ הואיל משום עבודה הוא שלקה אי לא שריית ליה מי': (מה) ותימה דא"כ מה

לי

עשרה טפחים[נה], דברי רבי מאיר[לא], אמרו לו, מעשה בשוק של פטמין[נו] שהיה בירושלים[נז], שהיו נועלין[נח] ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח[נט]. רבי יוסי אומר[לג] שוק של צמרים[ס] היה: **י** נגר[סא] שיש בראשו גלוסטרא[סב], רבי אליעזר אוסר[סג], ורבי יוסי מתיר[סד][לד]. אמר רבי אליעזר מעשה בכנסת שבטבריא שהיו נוהגין בו היתר, עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן, רבי יוסי אומר איסור נהגו בה, בא רבן גמליאל והזקנים והתירו להן[סה]: **יא** נגר הנגרור[סו], נועלים בו במקדש[סז], אבל לא במדינה[סח], והמונח[סט] כאן וכאן אסור[ע], רבי יהודה אומר המונח מותר

תפארת ישראל

מחמיר: נה) *בר"ה סביב מקום המפתח והפתיחה, כל שהמפתח בר"ה, או סביב מקום עמידתו, כשהמפתח בר"הי: נו) *מוכרי בשר [רש"י]: נז) *דמדלתות ירושלים נעולות בלילה, כרמלית היא. [ותמוה האיך לא עירבו בה? וצ"ל משום דהרבה לדוקי' וביימותי' היו בה שאסרו על השאר, וכמעשה דכ"ג פ"ו, ולפעמי' גם המלך בעצמו לחוקי הי' (כקדושין דס"ו א' וברכו' כ"ט א'), ולא כלו לבטל רשותן של הפרושים]: נח) חנותן: נט) *אף דהחלון ר"הי, והמנעול שלמעלה מי' טפחי' מקום פטור, והרי עומדים בשוק כרמלית, ומטלטלו בר"הי; וקא"ל לר"מ למה פלגית עלינו בכרמלית; אמנם באמת לרבנן אפילו בר"ה שרי, כשי' כ"ט: ס) *מוכרי צמר. וצ"ל דקמ"ל אף דהככים' ויליא' לשם איכא לצורך שבת כל כך, ככניסת הנות הפטמין, שהיו מוכרין ג"כ בשר מבושל [ככלי' פ"ה מ"ו], אפ"ה לא גזרי': סא) [ריעגעל]: סב) [קנאפף], דהורת כלי עליו לדוך עמו פלפלין דאילו בלי קלשתר' היינו נגר המונח דלכ"ע אסור [כמ"יא]: סג) לנעול בו, אא"כ קשור ותלוי [כשבת פי"ז מ"ז]: סד) *מדתורת כלי עליו, אף שמלאכתו לאיסור, שרי לטלטלו לצורך גופו להתיר, כגון לנעול בו: סה) ואע"ג דדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן [כפסחים דנ"א א'] היינו בידעו שהוא מותר והחמירו ע"ע משא"כ בטעו בדין [כי"ד רי"ד]: סו) שהנגר קשור בחבל שבדלת, ונגרר בארץ. ומיירי שאין בראשו גלוסטרא: סז) דאין שבות במקדש: סח) למדאינו תלוי מחזי כבונה: סט) שאינו קשור כלל, רק מונח בארץ: ע) *דנגר גרע טפי מפקק החלון [שבת פי"ז סי' כ'], וכבונה ממש

ר"ע מברטנורה

ויעמוד בהוכה ויפתח וינעול: אמרו לו והלא מעשה בשוק של פטמים. שמעוה רבנן לרבי מאיר דכי היכי דאמר לא יעמוד בר"הי ויפתח בר"הר וכו' ה"נ קאמר לא יעמוד אדם בכרמלית ויפתח בר"הי. בר"הי ויפתח בכרמלית ומשום הכי קא מותבי ליה משוק של פטמים שהיה בירושלים דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה לא מקריא ר"הר (לב) והחלון שמניחין בו המפתח היה ר"הי והיו עומדין בכרמלית ופותחין בר"הי: פטמין. טבחים שמפטמים בהמות לשחוט ואין הלכ' כר"מ לא בר"הר ולא בכרמלית: של צמרים. מוכרי צמר: **י** נגר. כעין בריח שתוחבים בכתלים או באסקופה לנעול בו הדלת: גלוסטרא. שראשו עבה ועגול כמין רמון ועשוי כבוכנא שראוי לדוך בו פלפלין. ואע"ג דתורת כלי עליו אוסר רבי אליעזר אא"כ קשור ותלוי בדלת ור' יוסי מתיר והלכה כר"י: **יא** נגר הנגרר בריח הקשור בדלת אבל אינו תלוי בו שהחבל הקשור בו ארוך והבריח נגרר על גבי קרקע ובנגר שאין בראשו גלוסטרא עסקינן דבים בראשו גלוסטרא הא שרי ליה רבי יוסי לעיל אע"פי שאינו קשור והלכה כמותו(לה): נועלים בו במקדש. דשבות בעלמא הוא ואינו בונה ממש הואיל וקשור הוא אלא מפני שנגרר מחזי כבונה ואין שבות במקדש: והמונח. שאינו קשור כלל הוי בנין ממש. ורבי יהודה סבר לה

עיקר תוי"ט

סמוך לפתח מבחוץ מכ"הי לכ"הי קא מטלטל: **לא)** דר"מ. וסתם מ"ד דעומד כו' דלא כר"מ כדאיתא בגמ'. ואע"ג דהמ"ו פי' דהפלים הצריכים לו אסור לטלטלן. הך מפתח נמי א"ל אליו לאותו רשות שהוא עומד בו: (לב) דעיר של רבים הוא שהולכין הרבה בלין לה אבל עכשיו דדלתותיה נעולות לאו ר"הר היא שהיא כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה כפרש"י בגמ'. והאי כרמלית ל"ד אלא כדין כרמלית שאסור לטלטל ממנו לר"הי ומר"הי לה לפי שלא היה מעורבת כו' שלא עירבו כלל ועתוי"ט: **לג)** ר"י אומר. ולא פליג ר"י וא"ל אלא בניהם חולקים עם ר"מ רי"כ: **לד)** מתיר. כיון שיש תורת כלי עליו ואע"פ במלאכתו לאיסור. לצורך גופו שרי לטלטל: (לה) כלו' והכא ר' יהודה דנמי הלכה כוותו לא התיר אלא בנגרר:

ולא

לתוכה מים בשבת(מג): ח אילן שהוא מיסך על הארץ(מד), אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים(מה) מטלטלין תחתיו(מו). שרשיו(מז) גבוהין מן הארץ שלשה טפחים, לא ישב עליהן(מח). הדלת שבמוקצה(מט), והחדקים שבפרצה(נ), ומחצלות(נא), אין נועלין(נב) בהן(נג) אלא אם כן גבוהים מן(נד) הארץ(נה): ט לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים(נו) ברשות הרבים ויפתח ברשות היחיד, אלא אם כן(נז) עשה מחיצה גבוהה
עשרה

ר"ע מברטנורה

לאסרי כדמעיקרא ודוקא באספה של רבים שאינה עשויה להפנות אבל אספה של יחיד העשויה להפנות אין זורקין לה בשבת (כג) דחיישינן דלמא מפנה לה והויא לה ר"הר: ח המיסך. שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב: מטלטלין תחתיו. דכיון דאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים הוי להו כלבודים לארץ ונמצאו כמחיצות (כד) לפיכך מותר לטלטל תחתיו ומכל מקום צריך שתהא אותו אויר שבין הנוף לארץ (כה) בית סאתים ולא יותר. ולקשור הנופות שלא יזוזו הרוח דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה. ואין מטלטלין בו אלא בבית סאתים ששה שבעים אמה ושירים שכל מחיצה שהשמישה לאויר כלומר לשמור אויר השדות והכרמים ולא לדור בה אין מטלטלין בה אלא בבית סאתים: לא ישב עליהן. שאסור להשתמש באילן גזירה שמא יתלוש ואי לא גביהי ג' הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן: הדלת שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים והדלת שלה אינה קבועה בציר כשאר דלתות אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטיל הדלת על הארץ: והחדקים. קוצים (כו) שמתקנין כדי לסתום בהם פרצה. וכן מחצלות. של קנים כל אלו אינם קשורין ואין קבועין במקומן אלא כשבאין לפתוח מטילין אותן על הארץ לפיכך אין נועלין בהם דמחזי כבונין אא"כ גבוהים מן הארץ דאז לא מחזי כבונין ונועלין בהן: ט לא יעמוד אדם ברשות היחיד. ויטול מפתח המונח בר"הר ויפתח בו פתח החנות המונח בר"הר ואע"פ שאין ממקום המפתח עד הפתח ארבע אמות גזירה שמא יכניס המפתח אצלו: אא"כ עשו לו מחיצה.
ויעמוד

תפארת ישראל

ומה"ט גם מחילה א"ל כלעיל [פ"ח מ"ה]: מד) *מטעם הנ"ל ודוקא אשפה רבים, אבל אשפת יחיד, עשוי לפנות, ושמא יפנה אותה ולאו אדעתיה: מה) *וענפיו סביב שהן למעלה מי', נוטין למטה סביב עד פחות מג' לארץ: מו) דהו"ל כלבוד: מז) *ומ"מ צריך לקשור הענפים שלא יזוז הרוח, דמחילה שמנידה ברוח, אינה מחילה בשום מקום; גם אין מטלטלין תחתיו יותר מע' אמה וד"ט על ע' אמה וד"ט, דהיינו בית סאתיים; דכל מחילה כי כך שאינה למדור, רק עשוי לשמור השדות מתוכו, אין מטלטלין בה יותר מבית סאתיו׳: מח) דאסור להשתמש באילן שמא יתלש; ובנמוך מג' הרי הוא כקרקע: מט) חצר שאחורי הבתי׳, אין לדלתה ציריס, רק זוקפה נגד הפתח: נ) *קוצים שיהדם לסתום עמהן פרצת החצר: נא) אריג מקנים, [מאַטטע] שיהדה לסתום עמה פתח החצר: נב) *דמדאין רגיל לנעול בהם, וגם אינן קבועים בהפתח, אם לוקחן וסותם בהן מחזי כבונה; משא"כ פקק החלון [שבת פי"ז מ"ז], רגיל לפתוח ולסתום בו: נג) *תשהו, שאינן מונחין על הארץ, דאז ניכר דעשוין להפתח, ולא מחזי כבונה מחדש: נד) *במפתח המונח שם בר"ה, אע"ג דא"צ להמפתח בר"הי דאז ליכא למיחש שיכניסם. ופליג אמ"ד שי כ"ט; ואפילו במונח בכרמלית
מחמיר

עיקר תוי"ט

אייר׳ וא"ל י׳ ללא דקמ"ל דגוד ואוליתו מצטרפין לי׳ דלהוי הגוד ר"הי) ולע"ג דלאמעינן לה בפ"א מ"ב דשבת תי׳ בהו׳ דרגילות כך. עוד תי׳ דהתם קמ"ל לירוף ד׳ (לגוהב הגוד עם התולי׳ דאל"כ לא הוי ר"הי) ואי לאו דהכא ה"א דהתם לגב סלע נקט י׳: (כג) ל׳ שגירפתו צוקין ומשמע שרחוקה מן הכותל והדך למעלה מי׳ זורקים והוי מקום פטור. תו׳: (כד) משום דמקתמא מביא מהודרין לעקרן בגיגה י"ע: (כה) מלתא דתמיה היא דכל לגוד דלמרינן בטלי דופתא לא לבכן שריה ממילא. וגר׳ שילא לו להר"ב מל׳ הר"מ בחבילו וקשרן בארץ כו׳ ולכן נ"ל כי מלת בארץ הוא ט"ס ול"ל פלתא: כו) שרשיו. שיולאין מן הקרקע וגואין כמו גלילות הוקנים. כי"כ: (כז) כמו כמשמת הדק הר"מ: כח) אין נועלין. ואי קשיא לך מת"ז בפ"ז דשבת דפקק החלון שרי משום דהוקבע לוהל עראי שרי. התם עשוי לפתוח ולסגור תמיד. אבל הכא קבע הוא שאין עשויה לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויליאתו עליהם: כט) גבוהים. אפילו כמלא נימא. גמ׳: ל) אא"כ. כו׳ רש"י פי׳ דאשיבא קאי. ורי"ב פי׳ דאריבא נמי קאי. אלא יעשה מחילה

הרבים וישתה ברשות היחיד[לד]. אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה, וכן בגת[לה]. קולט[לו] אדם מן המזחילה[לז] למטה מעשרה טפחים[לח], ומן הצנור[לט] מכל מקום שותה[מ]: ז בור ברשות הרבים[מא] וחולייתו[מב] גבוהה עשרה טפחים, חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת[מג]. אשפה ברשות הרבים גבוהות עשרה טפחים[מד] חלון שעל גבה שופכין לתוכה

תפארת ישראל

לד) ה"כ מיירי בשותה בכלי הצריך לו בפנים כשי' כ"ע. דאל"כ שרי. דלא דמי למשתין ורק דאסור לעיל סי' ל"א? דהתם עוקר ברשות זה משא"כ הכא העקירה וההנחה שניהן ברשות א', והרי פיו מקום פטור הוא: לה) דדוקא בהכניס ראשו ורובו לגת, שותה וא"צ לעשר, דארעי הוא, משא"כ חוץ לגת קבוע הוא: לו) [אויספאנגען]: לז) *הוא דף שמונח בשפוע על ראש הכותל שבקצה הגג, כדי שיזובו מעליו הגשמים למטה: לח) *ר"ל שעומד בר"ה מותר לקלוט בכלי מים שזוחלין משמזחילה, אף שאין פיה בולט מהגג ג"ט, דאז דינו כהגג להיות ר"הי; ואפי' עומד וקולט למטה מי' טפחים, דשם ר"ה הוא אפ"ה שרי. דוקא קולט, אבל לא יחבר הכלי לפה המזחיל', דמדאין פיה בולט ג' טפחים, הו"ל כמוציא מגג ר"הי לר"ה: לט) [דאכרעננע] שבולט פיה ג' טפחי' מהגג, ואינה רחבה ד' על ד' טפחי': מ) ר"ל אפילו מחבר הכלי לפי הצנור שרי, דמדבולט, דין הצנור כר"ה: מא) *אפי' מופלג ד' טפחים מכותל שבו החלון למעלה: מב) שפה גבוה שסביב לבור: מג) *דבור עמוק י' ר"הי הוא, ושפה שגבוה י' בר"ה מקום פטור הוא, והו"ל כמוציא מר"הי לר"הי דרך מקום פטור; ואפילו מופלג הכותל מהבור ד' טפחים, עכ"פ כל אויר שבר"ה למעלה מי' מקום פטור הוא. ולא דמי להך דלעיל [פ"ח מ"ג]? דהתם מדמרוחק ד"א שייך לחצר והרי לא עירבו עמה; משא"כ הכא אף ששייך לר"ה, עכ"פ מקום פטור הוא ומותר לטלטל לשם ומשם לר"הי, ומה"ט

ר"ע מברטנורה

אבל בכלים שאין צריכין לו מותר(טז) ואפי' לא הכניס ראשו ורובו בר"ה: וכן בגת. לענין מעשר שאם הכניס ראשו ורובו בגת שותה בלא מעשר דהוי שתיית עראי וחוץ לגת אינו רשאי לשתות בלא מעשר דהוי שתיית קבע: קולט. תופס בכלי' מקבל מן המים הזוחלים ושותה: המזחילה. כמין בנין מדרון עשוי סמוך לכותל שזוחלין בו המים ולהכי נקרא מזחילה שכל דבר המהלך ורוחש ע"ג הכותל או ע"ג קרקע נקרא זוחל כד"א (דברים ל"ב) זוחלי עפר: למטה מי"ט גרסינן. וה"ק עומד אדם בר"הר וקולט בכלי למטה מי' טפחים מן המים היורדין מן המזחילה(יז) וקולט דוקא כדמפרש בגמ' אבל לא יצרף ויחבר פיו או הכלי למזחילה שהיא בפחות משלשה(יח) סמוך לגג ואע"פי שהיא למטה מעשרה(יט) מ"מ הואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך שלשה לגג הויא כגג והוי כמוציא מן הגג שהוא רשות היחיד לר"הר: ומן הצנור מ"מ. כלומר בין קולט בין מצרף משום דצנור לעולם בולט הוא ויוצא לר"הר(כ) ובגמ' מוקי לה כשאין בצנור ד' על ד' שאינו חולק רשות לעצמו(כא): ז וחולייתו י' חלון שעל גבה ממלאין ממנו. כיון דחולייתו שהוא השפה אשר סביבותיה גבוהה י"ט וקי"ל דאין רשות הרבים למעלה מי"ט הלא מקום פטור לפיכך ממלאין מחלון שעל גבה בשבת דהוו מוציאין מרשות היחיד לר"הי דרך מקום פטור ואפילו הבור מופלגת מן הכותל של חלון ארבע טפחים(כב) ממלאין ממנה שאין כאן רשות הרבים מפסקת מן הבור לחלון בשעה שממלאין מים אלא מקום פטור בלבד: וכן אשפה ברשות הרבים גבוהה י' טפחים. רשות היחיד היא ולא חיישינן שמא תנטל האשפה ותעמוד על פחות מעשרה ואתי

למשרי

עיקר תוי"ט

(טז) הכי איתא בגמ' דלא תקשה מת"ד דמותר לעמוד בר"הי ולטלטל בר"הר אלא דלעיל בכלים שאינן צריכין לו והכא בצריכין לו: (יז) וכרסהו ופרשהו כן. וקולט בכלי מן המים היורדים מן המזחילה שהיא למטה מי"ט וכו' כש"י דה"ה למעלה מי' שרי ונקט למטה מי' משום שריותא דצנור במצרף: (יח) כלו' דבהכי עסקינן דסתם מזחילה היא בפחות מג': (יט) כלו' דאלו למעלה מי' לא מצטרכא שום צד היתר בצרוף: (כ) כלו' ג"ט דלא הוי כלבוד לגג. ומשום דסתם צנור כן הוא הלכך נקט בצנור. וה"ה נמי למזחילה הבולטת ג"ט דדינא הכי: (כא) דאע"ג דמתניתין בלמטה מי' ולבוד נמי ליכא כדאמרי' אפ"ה דע"ד למטה מי' כרמלית הוי ומפיק מכרמלית לר"הר כש"י ומש"ה בלמעלה מי' אסור גם בצנור לצרף אע"ג דאין בו ד' על ד' משום גזירה דיש בה ד' על ד' דהוי ר"הי לאורייתא: (כב) דאי בסמוכה בפחות מד' למה לי גבוה י'. דבור גופה ר"הי דעמוקה י' ואין כאן ר"הר מפסקת. דכיון שאין ד"ט מן החולי' ולכותל הבית לא דרכו ליה רבים כלל והוי מקום פטור (וזה הי' הבעי בגמ' דבסמוכה איירי

הופכו על הכתב[כג]. רבי יהודה אומר[כד] אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא מחט, גוללו אצלו[כה]. רבי שמעון אומר אפילו בארץ עצמו, גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות[כו] עומד בפני כתבי הקדש: ד זיז[כז] שלפני החלון, נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת[כח]. עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים[כט], ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד, ובלבד שלא יוציא[יד] חוץ מארבע אמות[ל]: ה לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתין ברשות היחיד, וכן לא ירוק[לא]. רבי יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו[לב], לא יהלך ארבע אמות עד שירוק[לג]: ו לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים

ר"ע מברטנורה

איסור דאורייתא וגזרינן אגדו בידו אטו שאין אגדו בידו. ובגמרא פריך והא לא נח (יג). כלומר אף על פי שהגיע לעשרה טפחים התחתונים אין כאן איסורא דאורייתא אפילו לא היה אגדו בידו שהרי לא נח ברה"ר ומשני כגון שהיה שם כותל משופע. ונח הספר על בליטת הכותל של עשרה טפחים התחתונים דהוו כאילו נח ברה"ר ואם לא היה אגדו בידו הוי חיובא דאורייתא אם היה מביאו אצלו ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני הגיע לעשר' טפחים מן הארץ הופכו על הכתב במה דברים אמורים בכותל משופע דנח אבל בכותל שאינו משופע גוללו אצלו דברי ר' יהודה שרבי יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו דבעינן הנחה על גבי משהו: הופכו על הכתב. האותיות כלפי הכותל שלא יהא מוטל כל כך בבזיון ומניחו שם עד שתחשך: דבר משום שבות. כגון זה שאגדו בידו וליכא כי אם שבות דרבנן אם בא לגוללו אצלו שאין חייב מן התורה אלא אם כן יצא הספר כולו מידו ונח ברשות הרבים ובא לעקרו מר"הר ולהניחו ברשות היחיד ואין הלכה כרבי שמעון: זיז. אבן או עץ הבולט מן הכותל על אויר רשות הרבים גבוה עשרה טפחים מקרקע של רשות הרבים: נותנין עליו. בני עלייה ונוטלים ממנו שאויר רשות הרבים אינה הולכת אלא עד עשרה ודוקא כלים הנשברים כגון כוסות וצלוחיות. הוא דנותנים עליו אבל כלים שאינם נשברים לא. דלמא נפלי ברשות הרבים ואתי לאתוייהו: עומד אדם ברשות היחיד. בבית או על הגג ונוטל חפץ כאן ומניח כאן ברשות הרבים ואע"פ שאין ראשו ורובו עומד ברה"ר במקום החפץ. ולא גזרינן שמא יביאם אצלו. ובלבד שלא יוציאם מד' אמותיו. בשום מונח בו: ה וישתין ברה"ר. דמפיק מרה"י לרה"ר ואם השתין חייב חטאת ואף ע"ג דבעינן עקירה מע"ג מקום שיש בו ד' על ד' השתן וכן הרוק הוו כמונח במקום שיש בו ד' על ד' (טו): שנתלש רוקו. וכגון שנתעגל ונתהפך בפיו ואין הלכה כר"י: ו וישתה ברה"ר. וה"מ בכלים שהם צריכין לו דגזרינן דלמא אתו לאתוייהו

אבל

תפארת ישראל

בכותל משופע, דכשנח עליו הו"ל כנח ברה"ר: כג) *שלא יוטל בבזיון. ואע"ג שגם זה בזיון ואסור בכל ספרי קודש [כי"ד רפ"ב ה'], עכ"פ זה בזיון טפי והכא דלא אפשר שרי. אבל לא יגללו אצלו, דגזרינן אטו אין אגדו בידו, דאז הו"ל כמוציא מר"ה לגג ר"הי; משא"כ אסקופה כרמלית היא: כד) כולה ר"י היא, וחסורי מחסרא וה"ק, ואם אין הכותל משופע ר"י אומר וכו': כה) כי הכא שאגדו בידו: כו) וקיי"ל כר"י: כז) דף הבולט מכותל למעלה מי"ט, ברה"ר: כח) ר"ל בני הבית שבו הזיז, נוטלין ונותנין דרך החלון כלים על הזיז. ודוקא כלים הנשברי' דאל"כ חיישי' שמא יפלו לר"ה ויכניסם: כט) *ואף שאין ראשו ורובו ברה"ר, לא גזרי' שמא יכניס הכלי' דלא דמי לזיז, דהתם השמישי הבית שם, חיישינן שפיר שיכניסם; משא"כ הכא מיירי בכלים שא"ל בפנים; וכ"ש דעומד בר"ה מותר לטלטל בר"ה ולא חיישי' שיעבירנו ד"א בר"ה דקל יותר הכנסה מהליכה ד"א; וכן מוכח ממשנה א' ודו"ק: ל) העומד בר"הי ומטלטל בר"ה קאי: לא) ובמשתין ורק חייב חטאת, דכשעוקרן ממקום שהוא ד' על ד' דמי: לב) ומתעגל ומתהפך בפיו [ועי' ספ"ט דכלים]: לג) ולא קיי"ל כן:

ה"ג

עיקר תוי"ט

(יג) כלו' וקיי"ל כפי"א דשבת דקלוטה כמו שהונחה דמיא: יד) שלא יוציא. לעומד בר"הי ומטלטל ברה"ר קאי: (טו) דמחשבתו שהוא צריך לכך משוים ליה מקום. גמ':

מחשיך עליהן[ה]) ומביאן, ובסכנה[ט]), מכסן[י]) והולך לו: **ב** רבי שמעון אומר נותנן לחבירו[ז]) וחבירו לחבירו, עד שמגיע לחצר החיצונה[יא]). וכן בנו[יב]) ח). נותנו לחבירו וחבירו לחבירו, אפילו הן מאה[יג]) ט). רבי יהודה אומר נותן אדם חבית[יד]) לחבירו, וחבירו לחבירו, אפילו חוץ לתחום[טו]). אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה[טז]): **ג** היה קורא בספר[יז]) על האסקופה[יח]) ונתגלגל הספר מידו, גוללו אצלו[יט]). היה קורא בראש הגג[כ]), ונתגלגל הספר מידו, עד שלא הגיע לעשרה טפחים[כא]), גוללו אצלו משהגיע לעשרה טפחים[כב]) הופכו

תפארת ישראל

מה לי לבתים מה לי כריכות, וטפי הו"ל לש"ס לומר דלבתים היינו כריכות שאינן קשורין, והיינו יכול להכניסן מדהן מרובין, וכריכות היינו שהן מועטין אבל קשורין ואינו רשאי להתיר הקשר בשבת וכדאמרינן כה"ג (מנחות דע"א א') לא היה עושה אותן כריכות רק לבתים, ועי' רש"י שם. א"כ לבתים נמי היינו מועטים, רק מדאינן קשורין כלל אינו יכול ללבשן עד שיעשה להן קשר דאסור בשבת וצ"ע]: ה) ר"ל ממתין שם עד מוצאי שבת ובמתירא להשהות שם מלסטין, מוליכן פחות פחות מד' אמות [שם]: ט) *שגזרו שמד על שמירת המצות, ומתירא להכניסן: י) *בקש: יא) *שסמוך לעיר, ששם משמרין כראוי: יב) שנולד בשדה: יג) *ר"ל אע"ג שצריך להחליפו ק' פעמים ד' אמות, וקשה לי' ילד נולד לטלטלו הרבה: יד) שמלא: טו) *אם אותו שמלאו, עירב לשם: טז) *ר"ל אילו היה לה בעלים שלא ערבו, לא היה לה רק אלפיים ממקומה, ה"נ זו חפצי הפקר קונין שביתה במקומן. ועי' לעיל פ"ד סי' ל"א: יז) שעשוי בגליל, ולאו דוקא ס"ת: יח) *[שוועללע] שרחבה ד' טפחי' ואינה גבוה י' טפחי', דהו"ל כרמלית: יט) *דמדאגדו בידו, הו"ל מר"ה לכרמלית תרי דרבנן [ועי' שבת פ"י מ"א]. וא"ל ניחוש שיפול מידו וישכח ויביאנה לר"הי? י"ל דמיירי באסקופה רחבה הרבה קודם שתכנס לר"הי, דלהכי נקט מדבר [ש"ס]: כ) והרי גג ר"הי הוא: כא) *הסמוכין לארץ: כב) מיירי בכותל

ר"ע מברטנורה

מחשיך עליהן. יושב ומשמרן שם עד שתחשך ומשתחשך מכניסן כלם ביחד וכגון שהם מרובי'. שאם יביאם זוג זוג לא תכלה השבת קודם הלילה שאם הם בענין שתכלה שיכנסם לבית קודם הלילה מכניסן זוג זוג כדאמרן: ובסכנה. שגזרו שמד שלא להניח תפילין ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני במה דברים אמורים בסכנה של שמד (ה) אבל אם מתיירא לשהות שם מפני הלסטים מוליכן פחות פחות מד' אמו' (ו): **ב** רבי שמעון אומר נותנן לחבירו. והיינו מוליכן [פחות] פחות מד"א כשמתיירא מפני לסטים גזירה שמא יעבירם מתחלת ד' לסוף ד' והלכה כרבי שמעון: וכן בנו. שילדתו אמו בשדה בשבת נותנו לחבירו והא עדיפא מלטלטלו פחות פחות מד' אמות: אפילו חוץ לתחום. בחבית של הפקר מיירי (י) דאי יש לה בעלים הא קי"ל הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וסבר ר"י נכסי הפקר לא קנו שביתה: אמרו לו. ריב"ן הוא דאמר ליה דשמעי' ליה (יא) דאמר נכסי הפקר קונין שבית' במקומן: לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. כלו' אם היו לה בעלים ולא ערבו לא היתה מהלכת אלא אלפים אמה השתא נמי לא תלך אלא אלפים אמה ממקום שביתתה והלכה כר"י: **ג** הקורא בספר. כל ספרים שלהם היו נגללים כס"ת שלנו: האסקופה. כעין אצטבא שלפני פתח הבית וכרמלית היא: גוללו אצלו. הואיל וראשו אחד בידו (יב): לעשרה טפחים. התחתוני' הסמוכי' לקרקע של ר"הר דאם אין אגדו בידו הוי איסור

עיקר תוי"ט

שמא יכניסו בו ויתחייב למלכות. רש"י: (ו) וכ"ל דרבינו הקדוש הוצרך להחמיר למשנתינו דהא חכמי המשנה לא כלו לגלות הא דפחות פחות מד"א כמ"ש בפכ"ד דשבת: ז) **להבירו.** ות"ק סבר פחות מד"א עדיף דאי אמרת נותנו לחבירו כו' אוושא מלתא דשבת גמ': ח) **בנו.** דאיצטריך לדבר מצוה דצריך הוא להכניסו ולמולו ביום הולדו ואיצטריך דת"ק סבר בפחות מד"א ר"כ: ט) **אפילו מאה.** דאע"ג דקשיא ליה ידא כלו' מה שמטלטלין אותו מיד ליד אפ"ה הא עדיפא משיוליכנו פחות כו' גזירה כו'. גמ': (י) ופירשו (הטו') חוץ לתחום דהביא אבל לא חוץ לתחום של הזוכה כדתנן מ"ה פ"ה ביצה דכרגלי הממלא. א"נ שלא נתכוין שום אחד שיזכה לא לו ולא לאחרים אלא כל אחד למה שבותה. (יא) לעיל בפ"ד מ"ה: (יב) דאע"ג דנגל"הכ לכרמלית לאו איסור דאורייתא איכא מיהו הכא בגת בר"הכ מיירי. ואיכא משום שבות וריבא כ"י הוא: כלומר

פ"י המוצא תפלין[א], מכניסן זוג זוג[ב], רבן גמליאל אומר שנים שנים[ג]. במה דברים אמורים בישנות[ד]. אבל בחדשות פטור[ה]. מצאן צבתים[ו] או כריכות[ז], מהשיך

ר"ע מברטנורה

פ"י המוצא תפלין. בשדה במקום שאינן משתמרים(א): זוג זוג. אחד בראש ואחד בזרוע כדרך שלובשן בחול והיינו זוג וחוזר תמיד ומכניס זוג זוג עד שיכניס את כלן קסבר שבת זמן תפלין הוא אלא שחכמים גזרו עליהן גזירה שמא תפסק רצועה ויביאם בידו ואם ילבש יותר מזוג איכא בל תוסיף ואתי איסור בל תוסיף ותשוי להו עליה כמשאוי ורבן גמליאל סבר שבת לאו זמן תפילין הוא והיינו טעמא דשרו ליה רבנן בהללה משום דתכשיט הוא הילכך מכניסן שני זוגות שני זוגות. דב' זוגות הוי תכשיט לפי שהיינו מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכל כמה דהוי תכשיט שרי ומשום בל תוסיף ליכא הכא. דאין כאן מצות תפילין כלל אלא כשאר מלבוש דעלמא ואין הלכה כרבן גמליאל(ב): בישנות. שניכר שקשר(ג) דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור להניחן במקום בזיון אבל בחדשות אין מחללין שבת(ד) עליהן להכניסן דלמא קמיע בעלמא נינהו(ה) ואין קדושה אלא בעשויין כהלכתן לשמן: צבתים. קשורים כל זוג וזוג לעצמו: כריכות. הרבה ביחד:

מחסיך

תפארת ישראל

פ"י א) *בשדה במקום שאפשר שיחבזו: ב) שלובש א' בזרוע וא' בראש. אבל ללבוש ב' זוג ביחד אסור, דשבת זמן תפילין [ורק אסור ללבוש תפילין בשבת שמא תנתק הרצועה, ויביאם בידו ויוליאם לר"ה], ולהכי כשילבוש ב' זוג עבר על בל תוסיף: ג) *דס"ל שבת לאו זמן תפילין, וליכא בל תוסיף, רק תכשיט הוא, ומדיש מקום בראש להניח ב' תפילין, להכי שניהן תכשיט הוו. וקיי"ל כת"ק [ס"א מ"ב], דאף דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין [א"ח ל"ד], וליכא בל תוסיף, אפ"ה לא מחשב תכשיט רק כשלובש במקום תפילין, ושמא אין בראש מקום להניח ב' תפילין [ט"ז שם ומג"א ס"א]: ד) *שניכר ברצועות שהן תפילין הדשות: ה) *פטור, אבל אסור להכניסן דשמא קמיע הן; ובש"ס מסקינן דחדשו' היינו שאין הרצועות עדיין מקושרות וא"כ א"א ללבשן בשבת. והא"ל א"כ עכ"פ יחשיך עליהן? י"ל כיון דלא הוו למצוה, עדיין אין כאן בזוי כשיניחן וילך [ועתוס' דל"ח א']: ו) הרבה זוגות, כל זוג קשור לעצמו: ז) הרבה כרוכות ביחד, שכשיוליאם זוג זוג, לא יוכל להכניס היום כולן [והיינו דקאמרינן בש"ס דהיינו צבתים היינו כריכות, אלא דלצבתיים, היינו דכריכי זוגי זוגי, ור"ל דמיהן; אינו יכול להכניסן דרך לבישה מהן מרובין. וק"ל א"כ למה נקט כלל צבתי' וכריכי',

מה

עיקר תוי"ט

(א) כ"ל ויש לחוש שיחבזו וכמ"ש בד"ה בישנות אבל משבש גנבי לא חיישו: (ב) וכ"כ הפוסקים ופ"כ פ"ע דשבת זמן תפילין הוא ותימה דבמ"ג דברכות מפ' הר"ב דללו ז"ת הוא וכן הסכמת כל הפוסקים וכ"ע תוי"ע. וההרס"א מיישב על זה דאפילו למ"ד לאו"ה אסור ללבוש יותר מזוג א' דלא שרי ליה יותר ממלבושו בחול. והא דלוקמינא כמ"ד זמן כו' משום דקתמא דמתני' כר"מ ור"מ ס"ל ז"ת הוא והמ"א תי' כיון דלכן לא נקילין לכוין מקום הנחתן ואם יניח שלא במקומו יהיה משוי לכן לא יניח אלא זוג זוג: (ג) ולע"ג דהשמא אין בו קשר כשאי ללותשו דאפ"ה הוי דרך מלבוש א"כ דמותו. תוס': (ד) דליסור נמי ליכא: (ה) אפולה מתני' קאי בין מעם בין לצתים מכשן בעליתו שלא יועלו כל כך בבזיון ומניחן שם והולך ולא יחוש משם

במה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

כותלי קטנה בגדולה ומופלגים ג"ט מכותלי אורך הגדולה, דאל"כ גם קטנה מותר ע"י השידף הגדולה; ובנפרצה בשבת בכ"ע מותר'; וחצר קטנה שנפרצה קודם שבת במילואה לגדולה ואין בפירצה יותר מי' אמות, גדולה מותרת להוציא כלים ששבתו בבית לחצירות בעירבה לעצמה, ולא קטנה אא"כ עירבו יחד, ודוקא כשכותלי קטנה נכנסים לגדולה ומופלגים ג"ט מכותלי אורך הגדולה, דאל"כ גם קטנה נתרת [וחצירים עי' בפירוש]: ג' חצר שנפרץ במילואה או ביותר מי"ט לר"ה, או אפי' בפחות מי' ובקרן זוית, וכן בית שנפרץ אפילו פחות מי"ט בקרן זוית ונפרץ גם הקירוי עד שנשאר באלכסון אסור, משא"כ באינה בקרן זוית אפילו יותר מי"ט כל שאין פי התקרה משופע אמרי' פי התקרה יורד וסותם ומותר [וי"א דבעינן ג"כ ברוחב הקירוי ד"ט] ופי תקרה שייך אפי' בב' מחיצות שלימות דבוקות זו בזו [לא זו כנגד זו]; ובכותל בין ב' חצירות ועירבה כל אחת לעצמה ונפרץ הכותל מותר לחצר בשבת [שלא נפרצה לר"ה או לכרמלית] מותרים כ"א לטלטל בחצירו: מ"ד. עליה שעל ב' בתים וכן גשרים המפולשים הוא כמבוי המפולש בשני ראשיו, דבשניהם פתוחים לר"ה או לכרמלית, או א' לר"ה וא' לכרמלית צריך צ"הפ מכאן ולחי או קורה מכאן, משא"כ בא' פתוח לר"ה, והב' לחצר, א"צ רק לחי או קורה בב' ראשיו, ולב"ת דוקא לחי בצד החצר:

רבי יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותו שבת[יח]: ד הבונה עלייה על גבי שתי בתים[יט] וכן גשרים המפולשים[כ] מטלטלין תחתיהן בשבת, דברי רבי יהודה[כא], וחכמים אוסרין[כב][יד], ועוד אמר רבי יהודה[טו] מערבין[כג][טז] למבוי המפולש[כד], וחכמים אוסרין[כה]:

פ"ו

תפארת ישראל

יח) *דאף בשבת שנפרץ בו, אסור; והכי קיי"ל. וה"ה בהוצא העירוב שניתק בשבת. מיהו בעיר שמוקפת חומה ויש בקצה רחוב היהודים חוץ שעירוב וניתוק בשבת, ולא היה קרוב לוודאי שיתקנוהו עובדי כוכבי' בשבת, הואיל ומחיצות חלונות קיימות, שבת שהותרה הותרה (שס"ה ס"ז). וכל חוט עירוב שניתק בשבת, מותר לומר לעובד כוכבים בשבת לתקנו (רע"ו). אבל בנפסק בחול ותקנו עובד כוכבים בשבת על דעת ישראל שיטלטל בה, לא מהני (מג"א שס"ב ה'): יט) שהן בב' לדי ר"ה, ובנה עליו' מז"לז: כ) *ר"ל שיכול לעבור תחתיהן, ויש לגשר ב' מחיצות תחתיה, בראשה ובסופה. וכ"ל דנקט בתים לרבותא דר"י, דאף דמחיצות הבתים לגוואי עבידן (כסוכה י"ט א'), אפ"ה מהני לטלטל תחת העליי'; וקתני גשר לרבותא דרבנן, אף שב' המחיצות לגשר נעשו, אפ"ה לא מהני לרבנן: כא) *דס"ל דהלכה למ"מ דב' מחיצות הוה ר"הי: כב) *דס"ל דהלכה למ"מ ג' מחיצות בעינן: כג) ר"ל משתתפין (כפ"ו מ"ה): כד) *שיש לה ב' מחיצות, והניח קורה מכאן ומכאן בראשה ובסופה, הו"ל משום הכך ב' מחיצות של הבתים כר"הי, ומשתתפין לטלטל בה, וקמ"ל הא, אף דבמבוי שאינו מקורה ליכא למימר פי תקרה יורד וסותם כעלייה וגשר לעיל, אפ"ה סגי בב' מחיצות: כה) *דס"ל, דבמפולש לא מהני קורה מכאן ומכאן, רק צריך צורת הפתח בראש הא' ועי"ז הו"ל כאילו יש לה ג' מחיצות, דצורת הפתח ג"כ כמחיצה דמי, ואז מותר מדאו' לטלטל בה, רק מדרבנן אסור מדדמי עדיין לר"ה, ומהני הקורה ברוח השני להכירא (ועי' עירובין ד"ו א', ורבותינו קצרו כאן בפירושן):

פ"ו

ר"ע מברטנורה

השבת: רי"א אם מותרין כו'. כלומר כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין לאותה שבת והלכה כר"י ולא אמרינן הותרה מקצת שבת (יג) הותרה כולה אלא לענין ערוב שדבר שהותר ע"י ערוב למקצת שבת ונולד באותה שבת דבר שהיה ראוי שעל ידו יתבטל הערוב אין הערוב בטל שכיון שהותרה מקצת שבת הותרה כולה אבל מקום שהיו בו מחיצות קודם השבת ונפרצו מחיצותיו בשבת לא אמרינן ביה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה: ד על גבי שני בתים. והם בב' לדי ר"הר מטלטלין תחת העליה דפי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם: וכן גשרים המפולשים. ויש להם מחיצות מלמטה בשני הצדדים: מערבין למבוי המפולש. הואיל ואיכא ב' מחיצות דקסבר מבוי שיש לו שתי מחיצות. מדאורייתא הוי ר"הי ואין הלכה כר"י:

פ"ו

עיקר תוי"ט

(יג) כלומר דלעיל בקטנה שנפרצה לגדולה אמרינן דהותרה כו' תע"ז קאמר דלא דמי לדלעיל ועתוי"ט: יד) **וחכמים אוסרין.** הואיל ומפולש לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ובמתניתין דלעיל הו"מ לאוקמה בב' כותלים א כנגד זו וכרבנן. כ' התוס' דניחא ליה לאוקמיה בכל ענין: טו) **אר"י.** כלו' ועוד ע מתיר שע"ב דליכא פי תקרה נמי. ומכלל הא כ"ש הך דלעיל דאיכא נמי פ"ת אלא דאל"י להא דלעיל דקתני דרבנן יותר לו בההוא: טז) **מערבין.** משתתפין הי"כ:

פ"ו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

מ"א, ב'. גגין חצרות וקרפיפות רשות אחד לכלים ששבתו בתוכה [לאפוקי ששבתו בבית דאסור לטלטלם מחצר לקרפף שלא הוקף לדירה אפילו דאדם א'], אפילו דבעלים הרבה שלא עירבו יחד, ומותר לטלטל מחצר לחצר, או לגג, או לראש כותל שביניהם, ומגג לגג הסמוך אפי' גבוה הרבה, ולקרפף שאינו יותר מסאתים או יותר והוקף לדירה, או למבוי שמתוקן בלחי או קורה אפילו לא עירבו בו, ואע"פי שעירבו בני חצר לעצמן דשכיחי כלי בתים לחצר, ל"ת שיטלטל גם כלים ששבתו בבתים; קרפף יותר מסאתים שלא הוקף לדירה אסור לטלטל ממנו לקרפף אחר רק כ' אמות בזה וב"א בזה; וברוצים ב' חצירות לערב יחד להתיר אף כלים ששבתו בבית, די כאם מוליך אחד מבני חצר העירוב שעשו כבר, בשביל כולם, ונותנו באחד מבתי החצר הב', או שיוליך א' מבני חצר שעירבו בני חצרו עמו תחלה ופת א' משלו לחצר הב', והוא שעירבו בני חצר הב' כבר לעצמה; גג קטן שנפרץ קודם שבת במילואו לגג גדול אסור להעלות עליו כלים ששבתו בבית, וגדול כשאין קרקעיתו מתפשט להלן ממחיצות הבית ויש לו עודף מכאן ומכאן לכל צד מהפרצה ואין בפרצה י' אמות מותר; וזה דוקא בנכנסים

כותלי

שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת[ט] וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה[י]. חצר שנפרצה לרשות הרבים[י'], המכניס מתוכה לרשות היחיד, או מרשות היחיד לתוכה, חייב[יא], דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים, מתוכה לרשות הרבים[י"א], או מרשות הרבים לתוכה, פטור, מפני שהיא ככרמלית[יב]: **ג** חצר שנפרצה לרשות הרבים משתי רוחותיה[יג], וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו[יד], וכן מבוי שנטלו קורותיו, או לחייו[טו][י"ג], מותרין באותו שבת[טז], ואסורין לעתיד לבוא[יז] דברי רבי יהודה, רבי

ר"ע מברטנורה

שאמרו יחד והלכה כר' שמעון: **ב** הגדול מותר. להוציא לו כלי בית שלמטה(ז) ואין בני הקטן אוסרין עליו. דלגבי גדול הך פרצה פתחה היא והרי באותן גפופים (ח) העודפים מעט מכאן ומעט מכאן. כמעקה שסביב הגגות והיינו סתימה. וכגון שאין הפרצה יותר מעשר. אבל קטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עלי' שהרי נפרץ לו במלואו: הגדולה מותרת. בשביל הגפופין שנשארו לה מכאן ומכאן הויא הך פרצה כפתח: והקטנה אסורה. שהרי נפרצה במלואה ודוקא כשנפרצה קודם השבת. אבל אם נפרצה בשבת אפילו הקטנה מותרת. שכיון שהותרה למקצת שבת קודם שנפרצה הותרה לכולה שבת: חצר שנפרצה לר"הר. שנפל הכותל (הפונה) לר"ה במלואו או ביותר מעשר: חייב. דכר"הר היא: פטור. אבל אסור דלאו ר"הר היא אלא כרמלית והלכה כחכמי': **ג** משתי רוחותיה מרוח אחת שתופסת שתי רוחותיה. כגון שנפרצה בקרן זוית. אפילו אין בפרצה י' אמות. הכא בקרן זוית לא חשיב כפתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. ופרצה ביותר מי' אפילו מרוח אחת אוסרת: וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו. שנפרץ בקרן זוית. ונפל קצת מכותל זה וקצת מכותל זה. ואין התקרה פרושה ומתוחה על מקום הפרצה אבל אם התקרה פרושה על מקום הפרצה (יב) אין הפרצה אוסרת בבית דאמרי' פי תקרה יורד וסותם: מותרין להוציא בשבת. הואיל והותר מקצתו: לעתיד לבא. לשבת

הבאה

תפארת ישראל

שהלי קטנה בגדולה (אב"י ומופלגים ג' טפחים מכותלי אורך הגדולה), דאם לא כן גם קטנה מותר בגפופים שבגדולה (ש"ס ד"ט ב'). מיהו בנפרצה בשבת, מותר, מדהותר למקצת שבת (כלעיל פ"ז כ"ח): י) *שנפרץ כל הכותל שבינה לר"ה, ולא נשאר פצימין (ר"ל מזוזות ועודף מכאן ומכאן); או שפרצ' יותר מי' אמות: יא) *אפי' נפרץ בשבת: יב) *וה"ה מר"הי לתוכה פטור מה"ט [רק נקט ר"ה לרבותא אף שקודם שנפרץ היה חייב עלה; והא דלא נקטו רבנן ר"הי כר"א? נ"ל משום דבש"ס אמרינן, דהך חצר כ"ע מודו דדינו ככרמלית, ופליגי רק במקום המחיצה שנפרצה, דהו"ל לצד ר"ה, ר"א ס"ל כר"ה הוה, ורבנן ס"ל כר"הי הוה, והא דקאמר ר"א תוכה לאו דוקא, רק ר"ל מקום המחיצ', ורבנן הכי קא"ל, כמו מתוכה ממש לר"ה מודית דפטור דהרי כרמלית היא, כמו כן ממקום מחיצה, לדידן, כרמלית היא. א"כ שפיר לא הוו רבנן למנקט מתוכה לר"הי, דהרי מתוכה ממש לר"הי אפשר דחייב לכ"ע. כדקאמר בש"ס. בשנקבע לרבים דרך באותו חצר; אבל מתוכה לר"ה לכ"ע פטור, דאפילו בשנקבע לרבים דרך שם, הרי הו"ל כמטלטל פחות מד"א בר"ה (ותוס' ד"צ ב' פי' בלשון אחר)]: יג) *אפי' מרוח א' שתופס ב' רוחות, דהיינו בקרן זוית, דאז אפי' אין בפרצה י' אמות, פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי. מיהו צורת הפתח, דהיינו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג, אפי' בקרן זוית שרי (שם"ג ס"ל): יד) *בקרן זוית כלעיל. ומיירי שאין תקרה פרוס' על זוית הפרוץ, דאל"כ פי תקרה יורד וסותם: טו) *קורתו או לחיו ברחינן, דבחד קורה ובחד לחי סגי: טז) שנפרץ בו, מדהותר למקצת שבת: יז) ר"ל בשבת הבא:

דאף

עיקר תוי"ט

בגגות וכ"כ מדברי הר"ב (אלא שלא פי' בהדיא לבי שאלו כותלים ממש אלא כשאין הגגין שולטות המחיצות אמרינן גוד אסיק) וכדרב בגמ' ומפרש בגמ' דלהכי תני גג וחצר דגג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחיצתא אף גג מינכרא מחיצותא. דאי לא. לא אמרינן גוד אסיק וגדול נמי אסור: (ז) דהנו כלים שבבתו בתוכן מותרין בשתיהן כמקי"ל כר"ש: (ח) כלו' בשביל אותן גפופין שרי בכל הגג ובלישנייה נקי רצר: **ט) גדולה מותרת.** אם ערבה לעצמה רש"י: **י) לרשות הרבים.** אפילו בשבת טור סי' שמ"ה: **יא) מתוכה לרשות הרבים.** וכ' רש"י וה"ה מתוכה לר"הי וקשיא הל"ל בלישנייה דר"א מתוכה לר"הי ולמתקלא דגמ' ניחא דבתוכה לכ"ע כרמלית היא. כ"ש במקום מחיצה. דר"א סבר לצד ר"הר כר"ה ומקום מחיצה לצד ר"הר היא ורבנן סברי דלצד ר"הר לאו כר"הר. ומתוכה דר"א מתוך מקום מחיצתה קאמר ומשום דרבנן נקטי מתוכה נקיט איהו נמי מתוכה ורבנן ה"ק מי לא קא מודית לן דמתוכה לר"הר פטור דכרמלית היא לצד נמי כ"ש. וכ"ש כשם לא קא דרכו לה רבים והכא דרכו לה רבים ועי' תוי"ע: (יב) לע"ג דלבנים במקום שבנתה הפרצה מתכלים משם ואילך יש תקרה נ"א יורד וסותם הואיל ובלשון הוא תי' בתוי"ע:

כלומר

נמוך ב) עשרה ג), דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל אחד ואחד רשות בפני עצמו ג). רבי שמעון אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות ד) רשות אחת. לכלים ה) ששבתו בתוכן, אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית ו):

ב גג גדול ו) סמוך לקטן ז), הגדול מותר ח) והקטן אסור ט), חצר גדולה שנפרצה

תפארת ישראל

דמדאין שמשתמשין תדיר בבתים, ל"ג בה רבנן: ב) מגג שאחר, דבכה"ג גזרינן משום של בר"ה י"ט ורחב ד"ט, דלא ליתי לכתף עליו מחבירו. ונ"ל דמש"ה נקט ר"מ שיש אחד גבוה ואחד נמוך, והרי היינו הך דהרי כשאחד גבוה, בהכרח שהשני נמוך כקושי' רבותי"ע? אבל כיון דכל עיקר טעמא דר"מ משום דגזור אטו עמוד ברה"ר א"כ הו"א דוקא בשרק גג אחד גבוה גזיר, דדמי שפיר הבית הגבוה לעמוד, אבל בשכל שורת הבתים גבוה ורק אחד מהן נמוך, הו"א דשורה שלימה לא דמי לעמוד, רק הגג הנמוך נדמה לגומא ברה"י דלא גזור בה ר"מ אטו גומא ברה"ר, קמ"ל דלא פלוג. אמנם טעמא דלא גזיר בגומא נ"ל משום דגומא ברה"ר ל"ש שלא יכשלו שם בה"ה: ג) *וצריכין לערב. ובחצירות וקרפיפות מודו ר"מ ורבנן דמותר להוציא מחצר לחצר ומקרפף לקרפף כלי' ששבתו שם; אבל מחצר לקרפף או איפכא לא, רק דבמגג לגג מחמרי חכמי' טפי מר"מ, ובמגג לחצר מקילי חכמים טפי מר"מ (כך מוכח מש"ס צ"א א'): ד) *חצר שאחורי הבתים: ה) *נ"ל דהך „לכלים" וכו', אכולה בבי קאי, ור"ל, הא דפליגי ר"מ ורבנן ור"ש, דוקא לכלים וכו': ו) והביאן לחצר ע"י שערבו בני החצר, אסור לכ"ע להוציאן לחצר אחרת שלא ערבו עם חצר זו. והלכה כר"ש (שע"ב): ז) *כזה: הבית שלמטה; ודוקא שאין הבית גם שאין קרקעית גג הגדול מתפשט שתחתיו, דעי"ז מחיצות הבית ניכרות גוד אסיק מחיצתא (תוס' דפ"ט א') דאית לגדול גפוף (ר"ל עודף מכאן לכל צד מהפרצה, דהו"ל הפרצה י' אמות; ובאשר חד מהנך, גם גדול

ר"ע מברטנורה

בגובה י' אסור לטלטל ממנו לגגין גזירה משום של גבוה י' ורחב ד' ברה"ר (א) דלא ליתי לכתף עליו: כל אחד רשות לעצמו. ואם לא ערבו דיורים של מטה אסור לטלטל מזה לזה: ר"ש. מיקל מכולן וקאמר גגות וחצרות וקרפיפו' שאינן יותר מבית סאתים (ג). כולהו וכולן אין משתמשין מיוחד ותדיר. רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה בלא עירוב ואפי' היו הגגות גבוהו' יותר מעשרה או נמוכות יותר מעשרה. דלית ליה לר"ש עירובי חצרות אלא משום כלי הבית: לכלים ששבתו בתוכן. כלים ששבתו באחת מהן. מוציאים אותן מזה לזה (ד). אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. והביאן לחצר ע"י שערבו (ה) בני החצר אסור להוציאן מחצר זו לחצר אחרת אם לא ערבו שתי החצרות

ח) *מותר להעלות לשם כלי הגדול מחובר לבתים אחרים, שאין ממעל למחיצות הבית לעומד על הגג הגדול, ואמרי' וא"ח שע"ד). ומיירי ג"כ ומכאן, והוא מלבון גף וכנף) כפתח, גם מיירי שאין בפרצה אמור: ט) *ודוקא בנכנסים כותלי

עיקר תוי"ט

(א) דהוי כ"הי כמ"ש רפי"א דשבת: ב) גבוה עשרה או נמוך. אע"ג דהיינו הך דאם האחד גבוה י' בהכרח הב' נמוך ממנו י'. נקט הכי משום דלפעמים אין בית א' גבוה יותר מחבירו. אלא שהאחד נבנה בעומק שהקרקע נמוך ואז לא שייך לומר שזה גבוה. אלא שזה נמוך: (ג) ובלא הוקף לדירה וכר"ע בפ"ב מ"ה דהלכה כמותו. ולי הוקף לדירה אפילו ביותר נמי. טור ועתוי"ט: (ד) ובלבד שלא יכנס אלי זה לבית מן הבתים אא"כ ערבו. הר"מ: (ה) ואע"ג דהבאה בכיוצא מאני דבתים בחצר אפ"ה כלים ששבתו בתוכן שרי לטלטולי ולא גזרינן דלמא אתי לאפוקא מאני דבתים לחצר: ו) גג גדול. פי' הר"מ: בית כותל מקיף

בגגות

פ"ט כל גגות העיר רשות אחת[א], ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או

ר"ע מברטנורה

פ"ט כל גגות העיר רשות אחת. ואע"פ שדיורי' חלוקים למטה לשני בני אדם מ"מ הגגות שאין משתמשין תדיר אין בהן חלוקת רשות.
וכלים ששבתו בגג זה מותר להוציאן לזה: ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י'. דאם חלוק משן

בגובה

תפארת ישראל

פ"ט א) *אף שלא עירבו הדיורין שתחתיהן, מותר להוציא מגג לגג כלים ששבתו שם;

למדלין

נמוך

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

אכסדרה ומרפסת שבחצר, אינו אוסר על בני חצר, אבל הדר בבית תבן או בית העצים, ובית הבקר והאוצר אוסר, מיהא כששייכים לבע"הב אחד בקני' או בשכירות כמה בתים בחצר, והשאילן או השכירן לאחרים ויש לו בכל אחד דברים שאינם נטלים בשבת מחמת כבדן [ולמג"א דוקא דברים המוקצים לטלטל אפי' לצורך מקומו], כולם כאורחים אצלו והוא והן מותרים בלא עירוב; מיהא כשיש עוד דיורים אחרים בחצר ומוליכן עירובן אצלן, יש מחמירים שיערבו כל אחד; ובשכר בית מן העובד כוכבים והשכיר אחד מן הבירה לחבירו דוקא בלא שכרה מתחלה אדעתא דחבירו הוי כאילו כל הבירה שלו, וחבירו אורח אצלו: **מ"ה.** ישראל אחד מבני הצר שהלך ושבת בחצר אחרת אפי' סמוכה ואין דעתו לחזור בשבת אינו אוסר, משא"כ עובד כוכבים דאוסר אפי' בשובת בעיר אחרת תוך מהלך יום, ורמ"א פוסק דאפי' עובד כוכבים בחצר אחרת אינו אוסר; מיהא אפי' ישראל כשנמלך בשבת והזר אוסר; אפי' קטן אוסר, ואפי' גוסס, עד שיזכו לו בפת ויערבו עליו וכשמת בשבת או אוסר; ואחד מן השוק שהי' לו בית בחצר ומת והניח רשותו לאחד מבני החצר, דוקא במת מבעו"י מהני העירוב שמערב הזוכה על הביתו גם למה שירש: **מ"ו.** בור שבין ב' חצירות ואין ביניהם פתח או חלון (עי' פ"ז מ"ס) שיערבו יחד, או שיש, ולא עירבו, אין ממלאין ממנה בשבת; מיהא ממלאין בכלים דהצר ולא יכניסו המים לבית, ובעשו מחיצה גבוה י"ט, ט' למעלה וא' בתוך המים, או ט' בתוך וא' למעלה ממים, או בקורה רחבה ד"ט על פי הבור, מותר אפי' בכלים של בית וגם להכנים, דלא ילך הדלי לרשות חבירו דמתכר; ובבאר שבאמצע השביל שבין ב' כותלי הצירות ואין החצירות פתוחות לשביל רק בחלונות, ממלאין ממנה בלא ויזים דאין אדם אוסר דרך אויר, ולי"א באין מופלגים ד"ט אוסרים זה על זה; וכן בית הכסא שבין ב' בתים שלא עירבו אסורים, ובדיעבד מותר דגדול כבוד הבריות: **מ"ז.** אמת המים עמוקה י"ט ורחבה ד"ט, העוברת בחצר אין ממלאין ממנה בשבת, אלא ע"י מחיצה גבוה י"ט בכניסה וביציאה, וכלעיל בבור, ואפי' אם המחיצות נפשות מנסרים פרודות זו מזו, תוך ג"ט הוי כלבוד: **מ"ח.** גזוזטרא שהוא דף או בנין בולט חוץ לבתים והוא למעלה מהמים וחלון פתוח לה מהבית אין ממלאין ממנו, אא"כ ע"י מחיצה עשוי' להתיר איסור שבת, גבוה י"ט סביב הנקב שדולין דרך שם למטה או למעלה, ויהא הנקב שבין המחיצות ד' על ד"ט; ומותר ג"כ לשפוך דרך נקב זה; וההולך בספינה עושה דף ד"ט על ד"ט ועושה בו נקב וממלא בלא מחיצה, ובגבוהים דופני הספינה י"ט מעל המים בזיו כל שהוא נקוב סגי; ולשפוך מותר דרך דופני ספינה לים; ובי"הכס שעל המים מותר ע"י מחיצה תלוי' עשוי' להתיר איסור שבת, כגון למטה סביב, לא לצניעות בעלמא למעלה, מידא בדף או קנה פחות מג"ט שתפול רצואה עליו קודם למים [ואפי' נשבר בשבת], או בנופלת על צידי הכותל תחלה, א"צ מחיצה; וי"א דבבי"הכס למעלה מיוד, [וי"א דבצואת שם מבעו"י] שרי בכל ענין; ב' גזוזטראות זו למעלה מזו אפי' משוכה זו מכנגד זו מעט, אם עשו לעליונה מחיצה בשותפת משל שניהם ולא לתחתונה וכ"ש בהיפוך, ואפי' יש ביניהן גובה יותר מי"ט, שניהן אסורות עד שיערבו, אא"כ רחוקות זו מזו ד"ט; או אפי' אינות רחוקות, והעליונה או התחתונה עשתה מחיצה לבדה בשלה לא בשותפת, או שעשו בשתיהן בשותפות, [כיון דכל א' משמש בשלו וסילק נפשו לגדיא מחבירתה] אין האחת אוסרת על חבירתה: **מ"ט.** חצר שפחותה מד' אמות על ד"א, וסמוכה לר"ה צריך שיהי' לה גומא חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חומשי אמה להחזיק סאתים בפנים החצר, ואם מבחוץ צריך שיהי' כסוי' בנסרים, ואז מותר לשפוך בהחצר מים בשבת בימות החמה; מיהא בחצר דע"ד, אפי' אריך ח' אמות ורחב ב', או בחצר כ"ש ובימות הגשמים, או חצר ואכסדרה שביניהן יחד דע"ד א'; או ב' דיוטאות שלפני עליות ועליהם מעזיבה רכה, כדי שיהי' למים נוח לבלוע סמוכות בתוך ד"ט והם יחד דע"ד, או חצר כ"ש שאינה סמוכה לר"ה רק לכרמלית [ויש אוסרים; ורק בכרמלית דחוץ לעיר או בחצר שאינה מעורבת מתירי'] מותר בלא גומא: **מ"י.** הריץ לקלח שופכין שבחצר, דעד"ט והוא מכוסה במשך ד' אמות בר"ה, מותר לשפוך אפי' ע"פ דביב, אעפ"י שהמים יוצאים מיד מידו להוץ באין הסילון דעץ דאז אין המים ראוי לבלוע; מיהא ברצפה דאבנים שרי, ולרמב"ם צריך לשפוך בימות החמה חוץ לביב, והם יורדים לביב; וכשמים אינם יוצאים לר"ה אלא לכרמלית, אפי' בי"ההמ מותר; ולי"א דלעיל דוקא בכרמלית דחוץ לעיר, או בחצר שאינה מעורבת או עיר המוקפת חומה, או בצנור למעלה מי"ט שעוברים המים דרך מקום פטור לכרמלית מותר: **מי"א.** ב' עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו ועירבו יחד, ויש בחצר יותר מד"א, או פחות, ויש גומא אפי' רק לאחת, שניהן מותרות, ובלא עירבו יחד, והאחת עירבה לעצמה והב' לא, רק אותה שעירבה מותרת לשפוך ע"י עלי' לגומא:

לא עשו עוקה, את שעשו עוקה מותרין(סה), את שלא עשו עוקה אסורין(סו):

פ"ט

תפארת ישראל

בני עליי' א': סה) להפוך מימיהן בדיוטא שיזובו למטה להעוקה שבחצר, דהעוקה סמוכה לדיוט' שלהן: סו) אפי' לשפכן בדיוט' שלהן שיזובו למטה אסור, דחיישינן מדהעוקה רחוקה מהן, לא ירצו לקלקל החצר בהשופכין, ויטלטלו השופכין למט' להעוקה שבהחצר שאינה מעורבת (כ"כ תוס', ולפעד"נ מדקדוק הש"ס משמע אפי' קרובה להם העוק' ג"כ אסור; ושאני אינך דעשו עוק', דמתוך כך יזכרו לבלי לטלטל ולהוליך למטה), — ולהכי נקט דיוטאו', דקמ"ל דאפי' בעליות דטריח' מלתא להוריד למט' הכלי להחצר, אפ"ה חיישינן; וכ"ש בב' בתים שבחצר קטנה:

פ"ט

ר"ע מברטנורה

עשו: ואת שלא עשו עוקה אסורין. כל זמן שלא עירבו דאי שריית להו להני על ידי עוקה דהכך. אתו לאפוקי מאני עם השופכים מן הבתים (לד) ולהורידן לחצר בהדיא על שפת העוקה ברגליהם. וקא מטלטלי בחצר דלא עירבו בה:

פ"ט

עיקר תוי"ט

(לד) כי יחוש על קלקול הדיוטא ולא ישפכם בדיוטא שיתגלגלו וירדו לעוקת חברו אלא יוציאם עם הכלי כו' וכ' התוס' וא"ת כי לא עירבו תהוייהו ליתסרו וי"ל דאינם שופכין לתוך העוקה ממש אלא על הדיוטא והם יורדים לעוקה הסמוכה לה ועתוי"ט:

פ"ט

חידושים

מ"ה כ' הר"ב כפי' כ"ע. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א ז"ל וכ"כ רש"י, ותמהני דבל"ש הדר מסקינן דר"נ ס"ל דיל' בלא בעלי' ל"ש דיל', רק ישראל דכי איה' אוסר, גזרו ליתא אטו איתא, ומתני' דאף בלית' אוסר מוקי לה דאזיל ואתא ביומי', ול"ע; [אמ"ר קטין חכיך שקא רבנוס הנהגות באהבות לכוכב בערבות, כי הלבשני בגדי ישע בפי' כ"ע להצדיק דברי שלמה הרועים הרואים באמונתם, הם רבותינו רש"י ורבינו יונתן ור"ב, ויפה כוונה לדקם, דבש"ס גם לא קאמר „גזרו ליתא אטו איתא", כדנקט הגאון הנ"ל, רק ז"ל הש"ס, ישראל דכי איתא אתיר, כי ליתא גזרו בי' רבנן. ר"ל לפענ"ד גזרו שיהי' שמה דיל' ודרבנן, דשמא יבוא מע"מ ולא אדעתי'; משא"כ בעובד כוכבים אם נמי יבוא ספיק' הוה שמא ילמוד ממעשיו, והו"ל כעין ספק ספיק', וכגזירה לגזירה דל"ג רבנן]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

מ"א, ב'. שיעור עירוב ושיתוף תחומין עי' לעיל רפ"ג; וילך מבעו"י למקום שרוצה לקנות ויניח שם העירוב, כשיעור הראוי; ואין מערבין אלא לדבר מצוה ואפי' רק לשאול בשלום חבירו או לטייל בשבת וי"ט, או מפני יראה, ובדיעבד אפי' לדבר רשות; וכן מהני בדיעבד בעירב בי"הש ויש חולקים, ובמערב לאחרים צריך לזכות להם ע"י אחר וצריך להודיעם מבעו"י אעפ"י שלא גמרו בלבו לסמוך עליו עד שתחשך, חוץ מבנו ובתו הקטנים אפי' אינם סמוכים על שולחנו, ועבדו ושפחתו הכנענים ואפי' מיחו בו, או שעירבו עירוב אחר, נגררים ממילא אחר עירובו; ובנו ובתו הגדולים אפי' סומכים על שולחנו ועבדו ושפחתו העברים ואשתו צריך דעתם, מיהא בשמעו ושתקו די; וקטן כשעדיין בן שש יוצא בעירוב אמו בלי מזון ב' סעודות לעצמו; ולרמג"א כשהוא חריף וא"צ לאמו אפי' בן ה', אינו יוצא בעירוב אמו; וכשמזכה לרבים אומר ד"מ הרי עירוב זה לכל בני עירי: מ"ג, ד'. אנשי חצר ואנשי מפרסת שעולים לה בסולם דהוי כפתח מערבין אחד או שנים; ויערבו כל בני מרפסת לעצמן שתהא רגל המותרת במקומה; ובעירבו ב', ויש בחצר תל או עמוד המשותף בין שניהם, אם אינם גבוהים י"ט וגם המרפסת אינה גבוה י"ט, אעפ"י שרחוקים ד"ט מן המרפסת שניהם אסורים להוציא שם כלים שבבתים; ואם הם גבוהים מקרקעית החצר י"ט ובתוך עשרה למרפסת גם תוך ד"ט לה מותרים רק לתשמיש בני מפרסת, וברחוקים ד"ט ממרפסת אפי' הם תוך י"ט לה, הם בכלל חצר ומרפסת ושניהם אסורים להוציא שם כלים שבבתים עד שיערבו; וה"ה דבור שבחצר השוב למרפסת אם הי' מלא מדברים שאסור לטלטלן בשבת והוליתה גבוה י"ט מהחצר והוא תוך י"ט למרפסת, משא"כ במלא דברים הראוים לטלטל, דשניהם אסורים בו; אין מניחין העירוב אלא בבית דירה, לאפוקי בית שער אכסדרה ומרפסת, וצריך שיהי' בו ד"א על ד' אמות, אפי' יש בו רק לרבע כן, וברגילים ליתנו תמיד בבית ידוע אין לשנותו וליתנו לבית אחר, אפי' יש קצת טעם, אם לא שיש טעם גדול לשנותו, ואפי' נמכר הבית לאחר; הדר בבית שער אעפ"י שיש לו ד' מחיצות, או

אכסדרה

שופכין לתוכו מים בשבת, וחכמים אומרים אפילו גג או חצר מאה אמה(נט) לא ישפוך על פי הביב(ס), אבל שופך הוא מגג לגג, והמים יורדין לביב. החצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות(סא): **יא** (וכן) שתי דיוטאות(סב) זו כנגד זו(סג), מקצתן(סד) עשו עוקה, ומקצתן(סד) לא

ר"ע מברטנורה

בחצר ד' אמות לר"א דבד' אמות יש שיעור לבלוע (לא) בהו שאותם מים שאדם מסתפק בכל יום: שופכין לתוכה. דהויא מיא ואזלין לר"ה: לא ישפוך על פי הביב. דכיון דבגויה שפיך מקלחי להדיא ונפקי לר"ה והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתו לר"ה(לב) והלכה כחכמים: מצטרפין לד' אמות. אם יש בחצר עם האכסדרה ד' אמות על ד' אמות מצטרפין ומותר לשפוך לתוכה מים ואין צריך עוקה: **יא** דיוטאות. עליות זו כנגד זו וחצר פתוחה מד' אמות לפניהן ששופכין בה מימיהן: מקצתן. בני הדיוטא האחד עשו עוקה. בחצר ובני האחרת לא
עשו

תפארת ישראל

דאליה קמור אפי' ביב ארוך הרבה אסור לשפוך מים דרך פיה שבחצ', דהו"ל כשופך מים לר"ה כשי' נ"ו; ומיהו אפי' אם הביב מכוס', אם אין בארכו ד' אמות אסור לשפוך מים לשם, דגרע מגומ' לעיל, דבגומ' המים הנשפכים נשארים שם, משא"כ הכא המים זוחלין מהביב לר"ה. אבל כיש ב' לטיבות' שהביב ארוך ד' אמות, והוא מכוס', אפשר שיבלעו שם סאתיי' מים שמסתפק בכל יום ולא יצאו לר"ה, ואם גם יצאו לא אתעביד מחשבתו. ודוקא שלא יהא שולין של עץ, שאין המים ראויין להבלע בה, גם צריך שיהי' הביב רחב ד' על ד' טפחים (סנ"ז): נט) *שיש בביב ק' אמה בחצר, א"כ וודאי יבלעו בפנים: ס) *דלא דמי ביב לגומ' (במ"ט), דהכא יוצאין לר"ה להדיא. ומיירי הכא שיש חריץ בחצר במקום השפיכ' עד פה הביב, משא"כ לעיל (מ"ט) מדאין חריץ, יכולין המים להתפשט הנה והנה ויבלעו במקומן, ולהכי לא פליגי התם רבנן: סא) *אריפא קאי, דשיש בחצר עם האכסדר' ד' אמות, א"צ עוקה: סב) *נ"ל שהוא נוטריקון דיו טא, ר"ל חדר זוגיי, דהיינו עליי': סג) שב' לצדי החצר שלפניהן ביניהן, ולא עירבו יחד, והחצר פתוח' מד"א: סד) ר"ל
בני

עיקר תוי"ט

ושופכים בעוקה זו שבחצר: (לא) ולבלוע כי נפקי לבראי לאו להכי ליתון. וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי דלפי' מתכוון לא ליבראי דלוריייתא איכא דהא לאו בר"ה זריק לתו לית גוויה. אלא מאליהן יוצאין הלכך כי לא מיכוון שרי לכתחלה: (לב) ובעי דליפקי. כפ"י. וכלו' ונתקיימה מחשבתו. וכל זה לחלק בלו מה בין ביב לעוקה. דעוקה העשויה בר"ה אם היא קמורה דהיינו מיא ל"פ כדנן דלעיל וה"מ דעוקה שהוא גומא עמוקה כשנשפכים לשם דרך ירידה לגומא נשפכים ואין יוצאין כלל. אבל בביב שהוא חריץ ארוך לע"ג דקמורה בד"פ דלאמר' דהיינו מיא. מ"מ ליפקין מעיב דשפיכה שבה מקלחת להדיא והמים הולכין ומחלין דרך החריץ ליכא עפי למיחש דלא תיימי ואזלי לר"ה מכח שפיכתו והולכ' ילמד כו'. והוקא' בביב היינו לחבר דאמני שהוא חריץ לא יוכלו המים להתפשט לכה ולכה ומקלחי להדיא אבל בגלה"ס לא הלכך לעיל בחצר ד' לא בעינן עוקה. ולע"ג דמים נשפכים על פני קרקע החצר שלא דרך ירידה לגומא. מ"מ הואיל ואין כאן חריץ יכולין המים להתפשט לכה ולכה והיינו מיא קדם שילכו לחוץ ועי' ע"ש מפקיק דלהלן מי' דהר"ב במתני' דלעיל מקי' בגמ' דכילה דלצ"י ותפירא' מתבלא וה"ק חצר שהיא פר זה שי' הל ד' שופכין שבלע"י או' כו'. ולכבנן אין חילוק בין חצר לביב: (לג) מגג לגג. והעיר סימן שנ"ז כ' שופך על הגג והכ"י כ' שופך הוא לגג:
כי

ט חצר שהיא פחותה מארבע אמות[נ], אין שופכין בתוכה מים בשבת[נא], אלא אם כן עישו לה עוקה[נב] מחזקת סאתים[נג] כח) מן הנקב ולמטה[נד], בין מבחוץ בין מבפנים[נה], אלא שמבחוץ צריך לקמור[נו] מבפנים אין צריך לקמור: י רבי אליעזר בן יעקב אומר ביב[נז] שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים[נח], שופכין

תפארת ישראל

נעשה, אוסרת תחתונה עליה; וכ"ש בעשו לתחתונה ולא לעליונה, אפי' אין לה שותפו', שניהן אסורים, מדיש לעליונה רשות לשאוב דרך תחתונה, אוסרת עליה; ובעשו שתיהן, שתיהן מותרי' כנ"ל, דגלי דעתייהו להסתלק משותפות, והו"ל עליונה ותחתונה כפנימה לחיצונה (פ"ו מ"ט). מיהו באין י"ט מזו לזו, הו"ל שתיהן כגזוזטר' א' וצריכין לערב (כ"כ הרמב"ם ועי' בא"ח שסי' שנ"ה דלא פסק כן): נא) *דבפחות מד' אמות אין מי תשמישו ראוין להבלע במקומן, והן יוצאין לר"ה, וגזרינן כהו אטו זריקה לר"ה: נב) גומא: נג) כך שיעור מי תשמיש אדם בכל יום: נד) *ר"ל שהגומא שהיא סמוך להנקב שבו מקלחין המים לר"ה, תהיה הגומ' מחזקת סאתים מתחת להנקב כדי שלא יזובו הסאתים מים דרך הנקב לר"ה: נה) ר"ל בין שהגומ' בחצר או בר"ה סמוך לכותל החצר: נו) (וועלבען), שיכסה הגומ', דאל"כ הו"ל הגומ' כר"ה (שנ"ז): נז) (רעננע): נח) *ופיה בתוך החצר שאין בה ד' אמות. ונקט קמור, דבאינה

ר"ע מברטנורה

עליונה אוסרין עליה ואם עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה אע"פ שאין לעליונה שותפות במחילה של תחתונה: שתיהן אסורות. העליונה אסורה שהרי אין לה מחילה והתחתונה הואיל ויש דרך לעליונה עליה שגם היא ממלאת מים משם אוסרת עליה עד שיערבו עמה וה"מ כששתי הגזוזטראות מופלגות זו מזו שיש גבוה י' טפחים או יותר בין זו לזו אבל אם שתיהן בתוך י' אפי' עשו שתיהן מחיצה לעולם אוסרות (כה) זו על זו עד שיערבו: ט אין שופכין לתוכה מים בשבת. דבד' אמות המים שאדם עשוי להשתמש בהן בכל יום נבלעים שם במקומם ואין יוצאין לר"הר פחות מד"א אין נבלעים במקומם ויוצאין לר"הר (כו): עוקה. גומא: מחזקת סאתים. מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום (כט): מן הנקב ולמטה. שיהיה החלל של העוקה מחזיק סאתים קודם שיגיעו המים אל הנקב שעל שפתה שבו מקלחין לר"הר: בין מבפנים בין מבחוץ. בין שעשה העוקה בחצר בין שעשה בר"הר: צריך לקמור. לעשות עליה כמין כפה מכוסה מלמעלה כדי שתהא חלוקה מר"הר (ל): י ביב. הריץ העשוי כדי שיקלחו המים (ששופכין) בחצר לר"הר והוא קמור במשך

עיקר תוי"ט

גליא דעתיה דאנא בהדך לא ניחא לי ממלא בתחתונה מקולקת מעליונה וכ"א רבות לעצמה ויש לה מחילה המתרת: (כה) מפני שהן כלולערא א' הר"מ: כו) מד"א. ל' רש"י בגמ' וה"א דמתני' באורך ורוחב מבמע ומיהו אפי' ח' על ב' או על תמונה אחרת כל שיש בה לרבע ד' על ד' הרי יש מקום לבלוע ושרי כדאיתא בגמ': (כ) כלו' וכיון דאין ראוין להבלע הלכך כי שפיך בחצר ידע שילאו לחוץ וכי יוצאים מקיימה מחשבתו וגזרו על כחו בר"הר דלגא אתי למשרי זריקה בר"הר אבל כשנבלעים במקומן כי נמי נפקי לבר לא מקיימא מחשבתו: כח) מחזקת סאתים והוא שיעור חצי לוגה על חצי לוגה ברום ג' חומשו לוגה הר"מ: (כט) גמ' וכי מסתפק עפי מלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן ביה ב"י בשם הריטב"א. וכי מחזיק כך לעולם שרי בין הוא ריקן או יש בו ג"כ ומשופכים מוזבע"י: (ל) וכ' הב"י דהיינו משום דלא מתסר אלא משום שבדם כלו' דאי לא הוי קמורה איכא חבדא שהרואים עוקה מלאה מים בצד חצירו יאמרו שהוציאם מחצר ושפכם

באמה של אבל(מב) שהיו ממלאין ממנה על פי זקנים בשבת, אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור(מג): ח גזוזטרא שהיא למעלה מן המים(מד), אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשה לה מחיצה(מה) גבוהה עשרה טפחים, בין מלמעלה(מו), בין מלמטה(מז). וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו(מח), עשו לעליונה(מט) ולא עשו לתחתונה(כג) (לתחתונה ולא לעליונה), שתיהן אסורות עד שיערבו(נ):

ט חצר

ר"ע מברטנורה

המים נעשית: באמה של אבל. שם העיר והיתה עוברת בתוך החצרות וממלאין ממנו בחצרות דמהניא ליה מחיצות כותל החצר התלויות עליה ור"י לטעמיה דפליג נמי אבור ואין הלכה כמותו: שלא היה כשיעור. כרמלית שלא היה עמוק עשרה או לא היה רחב ד' שאין המים נעשין רשות לעצמן להחשב כרמלית אא"כ בעמוקין עשרה ורחבין ד' (כ). עשו לה בכניסה ולא ביציאה לא מהני מידי דהא מחוברת למים שחוץ לחצר ביציאתו ונעשית הכל כרמלית (עשו לה ביציאה ולא בכניסה נמי לא מהני דהא מחוברת למים שלמעלה חוץ לחצר זו אבל עשו לה בכניסה וביציאה מהני שנראה) כאלו מתחילין בחצר זו: ח גזוזטרא. כעין דף או מקום מקורה היוצא מרשות היחיד ובולט על גבי המים: אא"כ עשו מחיצה. כל סביבות הגזוזטרא או סביב נקב ד' על ד' (כא) החקוק באמצעיתה דאמרינן גוד אחית מחיצתא: בין מלמעלה. למעלה מן נקב הגזוזטרא: בין מלמטה. מחוברת לגזוזטרא מתחתיה (כב). ורמב"ם פי' מלמטה על המים כנגד נקב הגזוזטרא דאמרי' גוד אסיק כאלו הגיע המחיצה לנקב שבגזוזטרא שממלאין ממנו: זו למעלה מזו. ונקב שממלאין ממנו בעליונה מכוון כנגד נקב התחתונה: עשו לעליונה. שנשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה לעשות מחיצה בעליונה ולא עשו בתחתונה (כד): שתיהן אסורות עד שיערבו. שכיון שבני התחתונה שותפין במחיצה זו של עליונה

תפארת ישראל

נעשה הכותל להתיר, מהני: מב) שם מקום: מג) שלא היה הנהר עמוק י' ורחב ד', למחשב כרמלית, ולא משום כותל שע"ג התירו: מד) תקרה שבולט מכותל עליי' למעלה מהמים שבר"ה, ועליו עומדין בני עליי' ושואבין דרך הנקב שבאמצע התקרה: מה) *סביב התקרה הנ"ל או סביב שפת הנקב, דעי"ז אמרינן גוד אחית מחיצתא: מו) על תקרה הנ"ל: מז) *מחוברת בהתקרה מלמטה. ולרמב"ם זהו פי' מלמעלה, ומלמט' ר"ל על המים נגד נקב הגזוזטרא, דאמרי' גוד אסיק מחיצתא: מח) *דבעשו עליונ' ותחתונ', שתיהן מותרי', אם נקב העליונ' מכוון נגד נקב התחתונ': מט) ר"ל שעשו כולן בני עליונה ותחתונה, מחיצה בשותפות לעליונה: נ) דהתחתונה אין לה מחיצה, ועליונה כיון שמחיצת' בשותפות נעשה

עיקר תוי"ט

מים מא': (כ) שאם עוברת בר"ה הויין ר"ה כדתנן בפי"א דשבת מ"ד רקק מים ור"ה מהלכת בו הזורק לתוכה הוא רקק פחות מי"ט שאלמא מים שאינן עמוקים י' אינן רשות לעצמן וכי הוו נמי בחצר הוו כמו ר"ה. רש"י ועתוי"ט: (כא) קאי נמי אגזוזט' עצמה. דמידי הוא טעמא משום שצריך שיהא בתוך המחיצות ד' על ד' דבלא"ה לא הוי מחיצו' וה"נ בעשויה בגזוז' עצמה: (כב) רש"י. וס"ל דנקב עשוי ד' על ד' אבי' כמחיצות למעלה איכ' היכר: כג) ולא עשו לתחתונה כן הגי' ביצו' ולא נכונית הגבאת הסנייה ועשו לתחתונה כמ"ש הר"ב. ול' הטור וכ"ש עשו שתיהן לתחתונה שתיהן אסורות ופי' הב"י כלו' דכיון דהתחתונה לעיכ"ב שאין יכולה להשתמש דרך עליונה אלא בזריקה שזורקים הדלי לא אפ"ה אסרה עלה וכ"ש עליונה שהיא משתמשת דרך תחתונה בנחת דאסרה עלה: (כד) ולא עשתה גם בתחתונה אית' בגמ' דאלו אפילו לא עירבו דהלי"ל נל"ח

שכבר הסיע מלבו[לב]: ו כור שבין שתי חצרות[לג], אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים בין מלמעלה[לד], בין מלמטה[לה] בין מתוך אוגנו[לו], רבי שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי אומרים מלמטה[לה] ובית הלל אומרים מלמעלה[לד] אמר רבי יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם[לז]: ז אמת המים[לח] שהיא עוברת בחצר. אין ממלאין הימנה בשבת[לט]. אלא אם כן עשה לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וביציאה[מ]. רבי יהודה אומר כותל שעל גבה תדון משום מחיצה[מא], אמר רבי יהודה מעשה[מב] באמה

תפארת ישראל

ויסראלים (כלעיל ר"פו): לב) *אבל אלל בנו אינו מסיח דעתו מדירתו, דמלוי קטע כלתו עמו וילא; מסא"כ מסנו אין דרך סיתקוטע. וסכי קיי"ל דאלל בתו בין עובד כוכבים בין יסראל אינו אוסר (סע"א): לג) חלי' בזו וחלי' בזו ולא עירבו: לד) סאיו ט' טפחים מהמחילה למעלה מהמים, וטפח בתוך המים: לה) סאיו ט' טפחים מהמחילה תוך המים, וטפח למעלה מהמים: לו) *ר"ל סכל המחילה למטה מספת האוגן סבביב לבור, אע"ג סאין המחילה נוגע במים, אמרינן גוד אחית מחילה, אעפ"י סהמים מעורבין מתחת; א"עג דלעיל (פ"ז מ"ב) כספירות ברא"ס הכותל סריכן סיורידו אלו ואלו לחלרס? פירות סאני סאינן מעורבין; אבל מים סכולם מעורבין, מחזי עפי כאלו סואבת כ"א מהמים סבחלר אחרת. אס לא עסו הוכח', אז בדרבנן אמרינן ברירה, מר מדידי' קממלא ומר מדידי' קממלא (כסוף בילה) מיהו מנה סאס היו מונחי' פירות בבור, דינו כמונחי' ברא"ס הכותל לעיל: לז) *דכותל סמפסיק בין ב' חלרות ועוברה ע"פ הבור, מתרת אף סאינה נכנסת באוגנו כלל; כמו כן לא נחמיר במחילה, אף סאינה חזקה ועבה ככותל, והגי בעוברה: לח) נחל קטן: לט) *דנהר, אף בר"סי דינו ככרמליה: מ) *וטפח מהיוד טפחים מסוקע במים או למעלה מהמים כלעיל: מא) *כ"ל דנקט בור במסנה ו' לרבות' דת"ק, דאפי' עסה המחילה להתיר המים, אפ"ה לא מהני רק תוך אוגנו; ונקט נהר במסנה ז' לרבות' דר"י דאפי' לא נעסה

ר"ע מברטנורה

לדור אלל בנו סמא תתקוטט כלתו עמו וילא והלכה כר"ס: ו בור סבין סני חלרות. חליו בזה וחליו בזה: אין ממלאין ממנו. סזה ממלא מרסות חבירו ואסור אס לא עירבו החלרות זו עם זו: בין מלמעלה. סהיו תסעה טפחים סל מחילה למעלה מן המים וטפח אחד מסוקע במים: בין מלמטה. סהיו תסעה טפחים מסוקעים בתוך המים וטפח אחד נראה למעלה: בין מתוך אוגנו. אף על פי סאין המחילה נוגעת במים כלל דקולא היא סהקלו חכמים במים דאמרינן גוד אחית מחילתא ובלבד סתהא בתוך אוגן הבור סתראה כהפסקה: מן הכותל סביניהס. סמפסקת בין החלרות ומפסקת על פני הבור ואף על פי סאינה נכנסת תוך אוגנו ואין הלכה כר"י: ז אמת המים. אפי' ברסות היחיד כרמלית היא (יח): עסו לה מחילה. בתוך אוגנו על פני רחבה סהוא ניכר סבסביל המים

עיקר תוי"ט

דהכרתי בעינן סיהיו כליו סס וסיהיה לו פינה מיוחדת ועהי"ע: (יח) כיון סבאה מכה כרמלית דזהו הנהר סנמסכת ממנו הכי"כ: יט) מעשה. אין זה מעסה לסתור דאמילתיה דלעיל קאי דלא בעי מחילה לסס מים

בבית שער[כג][יד], אכסדרה[כד], ומרפסת[כה][טו], אינו עירוב, והדר שם[כו] אינו אוסר עליו, בבית התבן, ובבית הבקר ובבית העצים, ובבית האוצרות, הרי זה עירוב, והדר שם אוסר עליו, רבי יהודה אומר, אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית[כז] אינו אוסר עליו[כח]: ח המניח ביתו, והלך לשבות בעיר אחרת, אחד עובד כוכבים ואחד ישראל הרי זה אוסר[כט], דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר אינו אוסר[ל], רבי יוסי אומר עובד כוכבים אוסר[לא], ישראל אינו אוסר, שאין דרך ישראל לבוא בשבת, רבי שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר, אינו אוסר, שכבר

ר"ע מברטנורה

בבית שער. מקום סמוך לשער החצר ורגילין להושיב שם שומר שלא יכנסו בני רשות הרבים לחצר: והדר שם. בבית שער שבחצר אינו אוסר על בעל החצר ואינו צריך ליתן את הפת דלאו דירה היא: והדר שם אוסר עליו. אם השאיל בעל הבית בית התבן שלו לדור שם אוסר עליו הואיל ופתוח לחצר: אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית. שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניען אינו אוסר עליו ודוקא כשאין שם דיורין אחרים אבל אם יש שם דיורין אחרים אוסר עליהן (טז) דיקא נמי דקתני אינו אוסר עליו עליו אינו אוסר אבל על דיורים אחרים אוסר ואף על פי שבעל הבית עירב עמהן. ואם הכלים שלו שנותן שם בעל הבית הם דברים הניטלים בשבת אין זו תפיסת יד ואוסר עליו דאי בעי שקיל להו ושדו להו אבראי (יז) והלכה כר"י: ח הרי זה אוסר. דדיר' בלא בעלי' שמה דירה: אינו אוסר. דלאו שמה דירה: ר' יוסי. נמי ס"ל דלאו שמה דירה מיהו עובד כוכבים אוסר שמא יבא בשבת והלכה כרבי יוסי: אצל בתו. דוקא בתו דעביד איניש דדייר עם חתנו אבל בנו אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור

תפארת ישראל

לשניהו בבית דירה (כפ"ג מ"ג): כג) *ר"ל בחדר קטן שסמוך לשער החצר או הבית, שיושב שם שומר הפתח (פאָרטיע): כד) חדר מקורה בלי מחיצו', (זאָממערהויז): כה) (בגאַללעריא) גופה, ולא בחדרי העליות שפתוחי' למרפסת: כו) על בעל החצר שלא עירב עמו: כז) שרשות לבעל החצר להניח שם כליו: כח) ודוקא בכלי שאי' ניטלין בשבת, דא"א להוציאן משם בשבת, וגם שאין בחצר דיורין אחרי' שאין להם תפיסת יד שם; דאל"כ אוסר: כט) *על בני חצרו, דדירה בלי בעלי' שמה דיר' הואיל דאפשר שיבוא היום אי לאו שבת. מיהו במרוחק מהלך יום א', שא"א שיבוא היום, בישראל אסור, משום דכי איתא אסו' מדינא, כי ליתא נמי גזרי' שיהי' שמה דירה מדרבנן; אבל עובד כוכבים דכי איתא אינו אוס' רק משום גזירה שילמוד ממעשיו, כי ליתי' לא גזרי' (ש"ס ס"ב ב'): ל) דדירה בלי בעלי' לא שמה דירה: לא) אם מרוחק תוך מהלך יום, דשמא יבוא בשבת, ומיירי שדרי' בחצר ב' ישראלים

עיקר תוי"ט

למה לא תני כל שגבוה י"ט כגון הוליות כו': יד) בבית שער. כל בית שער בין דיחיד בין דרבים ב"י: טו) ומרפסת. צריכין לחלק בין מרפסת דהכא לדלעיל לפי פי' הר' שם. דהרי לעיל שבני המרפסת שכנו. אלא דלעיל איירי בעשויה לדירה והכא שאינו עשוי לדירה אלא דרך שעולי ליעש שדר שם: (טז) פירש כשמוליכין עירובן אצל אחרים וכדתנן פ"ו מ"ז. עכ"ל: (יז) ונ"ל דמתמה ליקול שבת שאין כאן הלכך אי בעי וז' אבל לא שיהא כבלי מן הדין להשליכם לחוץ. שהרי מקום יש לו שמשכיר להניח שם כליו. וכ"כ הב"י דתרפי

ששכחו[ט] ולא עירבו[י], כל שגבוה עשרה טפחים[יו] למרפסת[יז] פחות מכאן לחצר[יז][י], חוליות הבור[יח] והסלע שהן גבוהים עשרה טפחים[יט], למרפסת[כ], פחות מכאן, לחצר[יז] במה דברים אמורים[יג], בסמוכה, אבל במופלגת[כא], אפילו היא גבוה עשרה טפחים לחצר[יז], ואיזו היא סמוכה, כל שאינה רחוקה ארבעה טפחים[כא]. ד הנותן את עירובו[כב]
בבית

ר"ע מברטנורה

ואף על פי כן אין אוסרין הואיל ומרפסת גבוה י' ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהויא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת: ששכחו ולא עירבו. אלו עם אלו אבל עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן: כל שגבוה י'. אם יש בחצר תל או עמוד גבוה סמוך למרפסת ואין מרפסת גבוהה מן העמוד עשרה דניחא תשמישתיה לעמוד לבני המרפסת רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו ולא בני החצר: פחות מכאן לחצר. אף לחצר קאמר (יא) ששתי הרשויות שולטין בו המרפסת והחצר ואם לא עירבו זה עם זה שניהם אסורים בו: חוליות הבור. שפת הבור של מעלה אם גבוה עשרה מן החצר רשות מרפסת שולטת בו. והוא שיהיה הבור מלא על שפתו העליונה מדברים שאסור לטלטל' בשבת (יב) דהשתא אי אפשר שתחסר מגבהה דומיא דסלע שאינו חסר והרי הוא שוה לקרקעות המרפס' אבל אם אין הבור מלא או אפי' מלא מדברים שאפשר ליקח מהם בשבת ולחסרו כיון דכי חסרא אסירא כי לא חסרא נמי אסירא. ואם לא עירבו המרפסת והחצר זה עם זה שניהם אסורים בו: אפילו גבוה עשרה טפחים לחצר. אף לחצר כמו למרפסת ושניהם אסורים בו אם לא עירבו זה עם זה: ד הנותן את עירובו. ערובי חצרות:

בבית

תפארת ישראל

לחצר, ומשם לר"ה: יד) *אלו עם אלו, רק כל א' לעצמו', ואפ"ה לא אסרו אהדדי, דמדמרפסת גבוה י"ט, הו"ל רשות לנפשה, והו"ל כחצר פנימי' וחיצונה שעירב' כל א' (פ"ו מ"ט): טו) של תל ועמוד שגבוה י' טפחים, ועומד בחצר סמוך למרפסת: טז) *בני עליי' מותרי' להוציא לשם ולא בני חצר; והוא שאין פתחי עליות גבוהים מתל י"ט, דאז ניח' תשמיש' לשם מעליי' טפי מלבני חצר, ואם יש ב' מרפסת כך משתמשין שם שניהם (כפ"ז מ"ב): יז) *ר"ל אף לחצר, ומדלא עירבו זה עם זה, שניהן אסורין בו; ומפרש כיצד? חוליות וכו': יח) שפה גבוה שסביב לבור: יט) מתחתית החצר: כ) מיהו בור צריך שיהי' מלא מדברים שאסור לטלטלן בשבת, דאז א"א שתתרחק קרקעית הבור י' טפחים מגובה המרפסת בשבת; דאל"כ שניהן אסורי' בה, שמא יטלו ממנה בשבת, ותתרחק מהמרפסת י"ט: כא) המרפסת מהבור וסלע: כב) עירוב חצירות אבל עירוב תחומין א"צ להניחו

עיקר תוי"ט

ופי' הב' עולה יותר ע"פ שיטת הגמ': ט) **ששכחו**. והלכה משמע שעסקי' בעירו' שערבו כ"א בפ"ע אלא ששכחו לערב ביחד ועתוי"ט: י) **לחצר**. וה"ה אם המרפסת גבוה י"ט מהעמוד דהשתא נמי לא ניחא תשמיש' דבני מרפסת: (יא) בגמ' וטעמא כיון דלשניהם תשמישן קשה ואין לזה נחת מזה הלכך שניהם אסורים. והא דאסורים פי' הר"מ דהיינו לענין כלים ששבתו בבית דלענין כלים ששבתו בחצר אפי' לא עירבו כלל מותר לטלטל והכי הם בכלל גגו' וחצירו' דר"פ דלקמן דהא הכל רשות א': (יב) דאל"ה אלא בבור שדולין מים אפשר דחסר בשבת. ובגמ' ליכא. דאי אשמועינן סלע דליכא למגזר אבל בור ליגזור זמנין דמלי' פירות הראוין לטלטל בשבת ליכא ועתוי"ט: יג) **בד"א**. אכישא נמי קאי כל שגבוה כו' דמ"ש. וק"ק
למה

סאין בסלע[ט], רבי שמעון אומר שתי ידות לככר משלש לקב[י], חציה לבית המנוגע[יא], וחצי חציה לפסול את הגויה[יב]: **ג** אנשי חצר ואנשי מרפסת[יג]
ששכחו

ר"ע מברטנורה

רבי שמעון. ממעט בשיעור ואומר. שדי לעירוב בשתי ידות של ככר של ג' ככרות לקב. וככר שלם של ח' ביצים שליש הקב ושתי ידותיה ששה ה' ביצים ויותר הוו ב' סעודות: חציה לבית המנוגע. סתם מתני' היא והכי קאמר הלי ככר שלם ששיערו בו בין למר ובין למר הוא שיעור לשהיית בית המנוגע שהנכנס לבית שיש בו נגע לרעת אע"פ שהוא טמא מיד אינו טעון כבוס בגדים עד שישהה כדי אכילה וחצי ככר זו הוה כדי אכילה. ולרבי יוחנן בן ברוקא דאמר ככר שלם הוי רובע קב ששה ששה בצים. נמצא חציה ג' בצים והוא פרס דבכולי גמרא. ולרבי שמעון דאמר ככר שלם הוא של שליסית הקב ששה ח' בצים הוי חציה ד' בצים והוא פרס דבכולי גמרא אליבא דרבי שמעון ואף על גב דרבי שמעון סבר דבככר שלם יש ג' סעודות דהא שתי ידותיה קאמר רבי שמעון דהוו שתי סעודות הני מילי בעירוב דנתכוונו בו להקל ואין לריך שתי סעודות שלימות אבל בכל אתר דוכתי סבירא ליה לרבי שמעון דאין סעודה פחותה מהלי ככר של שליסית הקב ובעינן שישהה כדי אכילת חלי ככר זו ששה ד' בצים: הלי חליה לפסול את הגויה. דהאוכל אוכלים טמאים כחלי פרס נפסל גופו מדרבנן מלאכול בתרומה והלי פרס הוו ביצה ומחצה לר"י בן ברוקה וב' בצים לרבי שמעון: **ג** פתחי עליות הפותחין לה (ח) וכלם יוצאין

תפארת ישראל

ט) ר"ל כשיעור ככר שנלקח בפונדין כשמוכרי' ד' סאין בסלע; דד' סאין הן כ"ד קבין. וסלע הוא ד' דנרין, ודינר ו' מעין, ומע' ב' פונדי', נמצא סלע הוא מ"ח פונדין, ומגיע חצי קב לפונדין; והנחתם מרוויח החצי בעד טהינה ואפיי' וטרח', ולכך אינו נותן רק ככר כרובע קב בעד פונדין, ורובע הקב הוא כשיעור ו' בצים: י) *ר"ל ב' שלישים של ככר שנעשה משלישית הקב, דקב הוא ד' לוגין ולוג ו' ביצים, הוה ליה קב ארבעה ועשרים בצים, ושלישית הקב שמנה ביצים, וב' חלקי ככר כזה, הם ה' בצים ושליש. וקיי"ל בשתם בני אדם כר"מ, וברעבתן כר"י בן ברוקא (ת"ט): יא) *ר"ל חצי ככר כנ"ל למר או למר, שיעורו לבית המנוגע, שהנכנס בו אף שנטמ' מיד, אין בגדיו שלובש טמאין, עד שישהה בכדי שיאכל ככר כזה; והוא שיעור פרס דכולה גמ', לריב"ב ג' בצים ולר"ש ד' בצים (ובכל פרס פסק הרמב"ם כריב"ב ורש"י וטור כר"ש, לבד מבעירוב דמודו כולהו כריב"ב בשיעורו ו' בצים): יב) באכל אוכלין טמאים חצי פרס, נפסל גופו מדרבנן מלאכול תרומ' עד שיטבול, שיעורו לריב"ב בילה ומחצה, ולר"ש ב' בצים: יג) הוא (גאללעריא) שבחצר, שהרבה פתחי עליות פתוחין לה וממנו יורדים
לחצר

ג מרפסת. מקום גבוה בחצר הבית והרבה בני עליות יורדים בסולם אחד לחצר וממנו לרשות הרבים
ואף

עיקר תוי"ט

שיעור כ"כ קמ"ל ושיעור שמ"ד איתא בגמ' בפ' ב"מ: (ח) והדר התגה בדבור כל בגגות כו' שלא תהא המרפסת גבוה י' מן העמוד. ויברם בה' מב' פנים. לו בר"ל שהעליות הפתוחות למרפסת אינן גבוהי' י' והוי בריוהא דלאותו נוטה לכל בני העליות או שהם בכ' שפתחי העליות כו' אלו למימרא בוס בריופא לעליות. ללא ברובא קא מפ' למרפסת מה היא ולשולם העליות גבוהות הרבה יותר מי"ע מן העמוד פי' ובריותא דמתני' לבני מרפסת עלמן כ"ל לאותן הדרים במרפסת כגון שהמרפסת עלמה מוקפת בבנין ודרין בה
ובי'

משתחשך[ה]: **ב** כמה הוא שיעורו, מזון שתי סעודות[ו] לכל אחד[ז]. מזונו לחול ולא לשבת, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול. וזה וזה מתכוונין להקל[ח]. רבי יוחנן בן ברוקה אומר מככר[ז] בפונדיון מארבע סאין

תפארת ישראל

ה) כל א' כפי מזונו: ו) משא"כ בערובי חצירות אם מערב משלו א"צ להודיע להן כלל (שם"ח): ז) *ואף דלעיל (פ"ז מ"ח) סגי לכולן ביחד כהך שיעור? התם בעירוב חצרות כולן תלויין זב"ז בהיתר הוצא' לחצר, דא' שלא עירב אוסר על כולן, משא"כ הכא; (ומה"ט נמי התם משערין בסעוד' קבוע ו' או ח' ביצים מדא"א לשער כל אחד כפי מזונו מדתלויין זב"ז והרי יש אוכל מרובה ויש מועט להכי משערין בסעודת בינוני משא"כ הכא דאין תלויין זב"ז משערין לכל א' לפי מזונו הצריך לו לפי טבעו. **אמנם** לכאור' קשה וכי פליגי במציאות ובפרט דמסתבר כר"מ דרוויח' לבסימ' [כמגיל' ד"ז ב'] **ותו** דכיון דשניהן מקילין לשער בסעודה קטנה, מה לי אם נאמר שהיא מסעודת שבת או של חול והרי בין כך וכך בסעודה קטנה משערינן? **ונ"ל** דלעולם תרווי' ס"ל כיון דעיקר טעמא שבשבת אוכל אדם טפי משום שאז אוכל מעדני', א"כ עני שאין לו מעדני' אוכל בשבת פחות מבחול, מדאוכל ג' סעודות, וא"כ מדמשערין בכל אדם לפי מאכלו א"כ אם הוא עשיר לר"מ קולא שישערו בסעודתו לחול, ולר"י חומרא שישערו בסעודתו לשבת, ואם הוא עני אז לר"י קולא שישערו בסעודתו לשבת, ולר"מ יהי' ע"י זה חומרא. והיינו דקאמר זה וזה מתכוונין להקל, ולא קאמר זה וזה מקילין, דבאמת יש לזה מזה קולא וחומרא וכדאמרן, רק כ"א וא' מתכוון להקל, ר"מ מקיל לעשיר ור"י מקיל לעני, אבל עיקר פלוגתתן, דלר"מ מדמניח עירובו בחול להכי משערין בסעודת חול כפי שעה שמניח בו העירוב, ולר"י כיון דלצורך שבת מניחו משערין בסעודת שבת): ח) ר"מ ס"ל בשבת דבשיל תבשיל', אכיל טפי, ור"י ס"ל בשבת דאכיל ג' סעודו' אינו מרבה לאכול בכל סעודה:

ר"ל

ר"ע מברטנורה

ב מזון שתי סעודות לכל אחד. מתוך שקונה שביתתו שם צריך להניח שם מזון שצריך לו לשבת (ה): אלו ואלו מתכוונים להקל. רבי מאיר סבר אכיל איניש טפי משום דבשיל תבשיליה. ורבי יהוד' סבר כיון דבשבת אכיל שלש סעודות (ו) אינו מרבה לאכול בכל סעודה וב' סעודות של חול הוי טפי מב' סעודות של שבת: ככר בפונדיון. ככר הלקוח בפונדיון כשמוכרין ד' סאין חטין בסלע וד' סאין הן כ"ד קבין והסלע כ"ד מעין נמצא קב לכל מעה והמעה שני פונדיונין הרי ככר הנמכר בשוק בפונדיון הוא חצי קב והחנוני לוקח החצי לשכר האפיה והטחינה נמצא ככר הלקוח מן החנוני בפונדיוני הוא רובע קב שהם ו' ביצים שהקב כ"ד ביצים והם שיעור ב' סעודות של עירוב לדברי רבי יוחנן בן ברוקה והלכה כמותו:

רבי

עיקר תוי"ט

אילא הא לא ידע דאיכא עיכוב דדעתיה עלויה: (ה) וא"ת דבגמ"ב פי"ו דשבת משמע בהדיא דחייב בשלש סעודות. ומסייע להפוסקים דיוצאים בסעודה הג' במיני תרגימא. ולהסוברים דבעינן נמי פת י"ל מ"מ אכילת אדם דבכל יום ביומו אינה אלא ב' סעודות ולא אמרו להחמיר אלא להקל כדאיתא לקמן: (ו) ולע"ג דבשאר יומי כי אכיל ביום סעודת שחרית אוכל לערב סעודת ערבית. בשבת שאני שצריך שיאכל השלישית מבע"י ולפיכך ממעט בשל שחרית והכי"כ מפ' לפי שבשבת מגלא בענו מתבשיל ומיני מתיקה וממעיט האכילה: (ז) **מככר.** אע"פ שעירובי תחומין ביין כדקתני מניח את החבית וקיים בפת ונ"ל דל"ת בפת שהוא חשוב לא הולכים

שיעור

פ"ח כיצד משתתפין בתחומין, מניח(א) את החבית, ואומר הרי זה לכל בני עירי(ב), לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה(ג), כל שקיבל עליו מבעוד יום(ג) מותר, משתחשך(ד) אסור, שאין מערבין משתחשך

ר"ע מברטנורה

פ"ח כיצד לכל מי שילך לבית האבל וכו'. דמילי דמצוה נינהו (ב) וקי"ל אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה (ג): וכל מי שקבל עליו. לסמוך על עירוב זה מותר: ומשתחשיכה אסור. והני מילי כשלא הודיעוהו מבעוד יום אבל הודיעוהו מבעוד יום אפי' לא קבל עליו לסמוך על עירוב זה בודאי אלא משחשיכה מותר (ד):

ב מזון

תפארת ישראל

פ"ח א) והם משלו, צריך לזכות ע"י אחר (כלעיל פ"ז מ"ו): ב) *של נפוחין; דלכתחיל' אין מערבין רק למצוה או לטיול לעונג, או משום יראה', אבל לא לדבר רשות (תע"ו) [ולהכי נקט רק הכא כן ולא בפ"ז מ"ו]: ג) *ר"ל שנודע לו מבעו"י שהניחו העירוב, אפי' לא קבל עליו לסמוך על העירוב עד השיכ', דבעירוב דרבנ' יש ברירה (תי"ג): ד) ר"ל אם לא נודע לו עד שתחשך:

כל

עיקר תוי"ט

א) מניח. ולי משלו כדמשמע צריך לזכות ע"י אחר כדתנן פ"ג מ"ו: (ב) ולבית המשתה היינו משתה דחתן וכלה: (ג) ליבנא דגמ'. ומדקאמר אין מערבין ב"ש דקבדינן שלא לערב. והטעם דכשמערב חייב לבקר כו' והלכך אין מערבין כדי שלא לבקר בבכה לבטלה. ולפרש"י לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה ותוי"ט: (ד) הכי מסקנה בגמ' טעמים דקי"ל יש ברירה בתחומין לפי שהן דרבנן וכדאי' בפ"ה פ"ג והלכך כשהודיעוהו כשקבל משתחשך אמרינן הוברר למפרע דבל אם לא הודיעוהו מה ברירה איכא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

בבי"הכנ (עי' ס"פ) דדין שיתוף יש לו, וא"צ בית דירה, וראוי שגדול העיר יזכה לעירו ע"ח הדש בכל שבת בלי ברכה והוא שלא יקפיד אם יאכלוהו; ובנאכל העירוב או השיתוף אחר שנכנס שבת שרי לטלטל באותו שבת, ואפי' לכתחילה רשאי לאכלו משנכנס שבת; ולשבתות אחרות לכתחילה יעשה פת אחר, ובדיעבד ונשתייר כל שהוא מהני; משא"כ נתעפש ונפסל מלאכול הוא ככלה לגמרי; ובנתמעט ורצה להוסיף אפי' ממין אחר א"צ להודיע, ורק בג' לריעותא שמערב משלדן וממין אחר וכבר כלה דראשון, או בנתוספו עליהן דיורין בבית שפתוח לב' חצירות, דאז אפי' במוסיף משלו צריך להודיע; ואם אחד מבני החצר רוצה ליתן פת בשביל כולם, יזכנו להם ע"י אחר, ואפי' ע"י בנו ובתו רגדולים אפי' סמוכים על שולחנו, וע"י עבדו ושפחתו יעברים ואפי' קטנים, וע"י אשתו ואפי' הוא מעלה לה מזונות [ויש חולקים בבנו ובתו הסמוכים על שולחנו אפי' גדולים ובבתו שלא בגרה אפי' אינה סמוכה על שולחנו, ובאשתו שמעלה לה מזונות, או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ואפי' יש לה בית בהצר דא"צ עירוב, ומתירין בבא אפי' קטן, כשאינו סמוך על שולחנו וע"י בתו שבגרה ואינה סמוכה וע"י אשתו שאינו מעלה לה, ולכתחלה יהמיר כשניהם, ובדיעבד סומכין כהמיקל בעירוב] וא"צ להודיע לאותם שזיכה להם קודם שבת, דאפי' בשבת די; ויגבי' האחר כשזוכה להם העירוב מן הקרקע טפח, ויזכה לכל בני החצר או המבוי ולכל מי שיתוסף מיום זה ואילך, ולי"א אפי' לא זיכה בפירוש-למתוספי', לב ב"ד מתנה עליהם, ועכ"פ בנתוספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב צריך להוסיף מחמתן, דלדידהו הוי התחלת עירוב, אין מערבין רק בשלימה אפי' קטנה ורוא שהיא כשיעור המפורש לעיל רפ"ג, ובפרוסה רק כשאחד מיכה לכולם וכנפרסה וחיברה בקיסם עד שאינו ניכר כשר, וי"ט דהא דאין מערבין רק בפת שלם היינו שכל העירוב ביחד יהי' פת אחד שלם, וכן מנהגינו שגובה השמש מכל בעלי בתים מעות או בצים ואפי' ע"י קטן ועובד כוכבים [ודוקא כשגובין פת או ע"י עובד כוכבים לא] והוא נותן המצה, ואע"ג דמעות אינן קונות, הרי השמש נותן להרב או חזן שיזכה לכל בני עיר, וכי' ע"י אחר מהני; ובגבו קמח למצה, אעפ"י שנשתייר מהקמח ולא נעשה שכולו חלה אפ"ה הוי עירוב: מי"א. נתן מעות לנחתום או חנוני, וא"ל שכשיבואו בני החצר לקנות ממנו ככר לעירוב שיזכה לו בעירוב שיהא לו חלק עמהם במעה לא מהני, אא"כ א"ל ערב לי, וה"ה בזכה לי ולא נתן מעות רק כלי בתורת קנין, או שזיכה לו הנחתום ע"י אחר, או בנתן מעה לבע"הב, דאין דרך בע"הב למכור משלו, וכערב לי דמי:

מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו (נא):

פ"ח כיצד

תפארת ישראל

נא) *ואע"ג דבמ"ז צריך לשודיע, התם פתוח לב' חצרו', משא"כ הכא:

פ"ח

עיקר תוי"ט

בפניהן. וה"ה בחצר א' בעצמו אפשר דלא ניחא ליה שיתערבו בני החצר משום דאוושי דבני החצר פי"ט שלא לא יוכלו לטלטל כליהם בחצר ישבתו איש איש בביתו ולא יהיה דאוושי דליכא בחצר תוי"ט:

פ"ח

חידושים

מ"א כ' הר"ב כסי' א', וכ' עלה רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, וז"ל משמע דגם בבית מקורה, אם חדר מיוחד לכ"א בפ"ע, צריכין לערב כהתוי"ט, וק"ל א"כ למה תנן רק ערובי חצרו' ומבוי, ולא ערובי בתים? ואת"ל בית וחצר שוין בדינן, ובים ערובי חצירות א"ל ערובי בתים, משא"כ למבוי אפי' ביין (כא"ח שפ"ז); עכ"פ ק"ל למה עירוב תבשילין בבית, דהיינו הלי' כותבו', דכותבת פחות מכביצה מעט (כמג"א תנ"ה), וע"ח כגרוגרות לכל א' (כמ"ח), ועירובי תחומין ב' סעודו' לכל א' (כפ"ה)? ולת"ל ע"הב להתיר לרבי סכיל', ושיעור אכיל' בבית (ורק שיעור שביע' כבילה (כברכות דמ"ד, ואכילת קבע ג' בלי' לרמב"ם וד' בלים לכס"י וזהו אכילת פרס (כא"ח תרי"ב), וליתובי דעתי בלא יהי' בעטי דיו"כ, פחות מכותבו'); משא"כ ע"ם שבא להתיר הולא' להכי צריך שיעור הולא', דהיינו כגרוגרת (כפ"ז דשבת) והוא פליג בילה, ונדהו"ל י"ם גרוגרת בב"ם (כמ"ה); משא"כ לתחומין צריך ב"ס כהיוב אכיל' דיומו. עכ"פ ק"ל הרי לשבת ג"ם בעינן? תל"ל מדילא בכי עוג (ככפ"א דפסחי'), א"כ לא יצא בלי', עכל"הט. ולבנו והלמידו כ' כיון דלסעודה ג' סגי במעט יותר מכביל' כסי' רל"א, וכיון דלא צריך סעודה שלימה לא תקנו לה בעירוב:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

מ"א, ב'. דין חלון ופתח, שבין ב' חצירות עי' לעיל פ"ו מ"ט; אעפ"י שבכותל גבוה י"ט שבין ב' חצירות מערבין שנים, עכ"פ ביש בראשה כלים ופירות בני ב' החצירות מותרים להורידם לחצר (ולא לבית), וכן להעלותם, בשבתו בחצר (לא בביה); ובאין הכותל רחב ד"ט, אפי' לבית, ומבית מותר, ובלבד שלא יחליפו מהצר להצר; ובגבוה הכותל י"ט רק לחצר שמצד אחד, למי שאין גבוה לו [כגון שקרקעה גבוה מחצר רא'] מותר אפי' לבית, ומבית, ולמי שגבוה לו אסור להשתמש אפי' מחצר לחצר; ובאין הכותל רחב ד"ט מותרים שניהם, אף מן הבתים אפי' עירבו כל אחת מהחצירות לעצמה; נפרצה רכותל עד י' אמות ולא נפרצה במלואה, שנשאר מכל צד משהו, או פס ד"ט בצד א', הוא כפתח מערבין א' או שנים; אבל באין המחיצה גבוה י' או שנפרץ יותר מי', אז מערבין רק אחד; ובהעמיד סולם רחב ד"ט אצל הכותל וכן כנגדו בהצר הב', ויש לו עכ"פ ד' שליבות, או פחות מזה, והסולם עב וכבד שקבוע עי"ו דינו כפתח והוא שהסולמות אינם מופלגים זה מכנגד זה ג"ם או אפי' מופלגים והכותל רחב ד"ט ובכותל שהיא רק י"ט ווקף סולם אצלו גבוה ז"ט ומשהו במשך ד"ט, מותר להשתמש אפי' מבית, ולבית, והוי כפתח שיכולים ב' החצירות לערב יחד: **מ"ג, ד'.** חריץ שבין ב' חצירות עמוק י"ט ורחב ד"ט אינם יכולים לערב יחד אא"כ שמלאהו כעפר וצרורות אפי' סתם, או בתבן וקש ובטלו בפירוש, ולא מהני ביטול לשבת אחד; ובנתן נסר רוחב ד"ט עליו כגשר משפתו לשפתו, או שמלאו ברוחב ד"ט בדבר שמבטלו שם, או שנתן נסר לאורך החריץ במשך ד"ט, עד שמיעט החריץ מרוחב ד"ט, אפי' אין בנסר אלא כ"ש, דינו כפתח שמערבין אחד או ב'; ובאם מיעט רוחב החריץ באורך י' אמות ע"י נסר שהניח לארכו דוקא מערבין א'; וכן ב' גזוזטראות (גאַללעריע) בולטות כתקרות מכותלי הבתים זו כנגד זו, בר"ה והניח נסר רחב ד"ט מזה לזה וקבעו במסמר, שלא יכול לטלו בשבת דינו כפתח; משא"כ בפחות מד"ט, דאין מערבין אחד, ובאין המרחק שביניהם ד"ט, אפי' בלא נסר דינו כפתח; ובזו שלא כנגד זו או באחת גבוה מחבירתה ואינם תוך ג' בגובה או בריחוק מערבין רק שנים: **מ"ה.** גדיש של תבן שבין ב' החצירות גבוה עשרה טפחים אין מערבין א', ובנתמעט בהול מי"ט, מערבין דוקא אחד, וכל זמן שלא נתמעט אסור כל א' ליתן מן התבן לבהמה ואפי' להעמידה שם שתאכל מעצמה [ולרא"ש אפי' ברול] ורק לעמוד בפנים כדי שתהי' מוכרחת לנטות דוקא לשם מותר; משא"כ גדיש שבין ב' בתים מותר להאכיל לבהמתו בידים: **מ"ו, ז', ח', ט', י'.** עי' לעיל רפ"ג שיעור עירוב ושיתוף, ומאיזה מין יכול לערב ולשתף, ועי' לעיל פ"ו מ"ה דאנן סומכין אשיתוף במקום עירוב, ומנהגינו לעשות העירוב חלת מצה שאין ממהר להתעפש, גם יכול לשמרה בימי פסח ומניחין אותו

בבי"הכנ

אומרים לא זכו לו מעותיו(מו) ומודים בשאר כל אדם(מז), שזכו לו מעותיו(מח) שאין(מט) מערבין לאדם אלא מדעתו. אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בעירובי תחומין(נ), אבל בעירובי חצירות(נו) מערבין

ר"ע מברטנורה

עם חבריו אם יבואו בני מבוי לקנות ממך יין לשיתוף או בני חצר לקנות ככר לעירוב שיהיה לי חלק בו: לא זכו לו מעותיו. שאין מעות קונות עד שימשוך ואפילו עירב זה החנוני לכל האחרים וזכה גם לזה(כג) אינו עירוב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכין בעירוב אלא שיקנה במעה והרי אינה קונה לו דמעות אין קונות ונמצא מערב לו במעותיו: ומודים בשאר כל אדם. בעל הבית שאמר לו חבירו הילך מעה זו וזכה לי בעירוב והלך וזיכה לו שקנה עירוב דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור ככרות לא נתכוון זה אלא לעשותו שליח ונעשה כאומר לו ערב לי(כד): שאין מערבין לאדם. כשמערבין לו משלו אלא מדעתו. הלכך גבי חנוני כי אמר לו זכה לי לא נתכוון אלא לקנות ממנו ולא סמך עליו שיעשה שלוחו ומעות אין קונות ולא סמכה דעתיה כמאן מערב לו שלא מדעתו(כה): ערובי תחומין. חוב הוא שמפסיד לצד האחר ושמא אין נוח לו

והלכה כרבי יהודה:

תפארת ישראל

הצירי לקנות ממך פת לעירוב, הן לכס מעט יותר בשבילי: מו) *דמעות אינן קונות עד שימשוך. ואע"ג דלצורך מצוה מעות קונות (כה"מ קנ"ט)? כ"ל דהיינו רק שאין המוכר יוכל לחזור בו, אבל עכ"פ אינו שלו עדיין, כדצריך לגבי עירוב. מיהו בזיכה לו נהגם ע"י אחר, מהני דהרי עשאו שליח למשוך עבורו (א"ה סס"ט): מז) ר"ל באמר כן לאדם שאינו נחגם: מח) מדאין דרך בע"הב למכור פתו, הו"ל כאמר ערב לי, דמהני אפי' בנהגם (שם): מט) *ר"ל גם בהא מודים שאין מערבין וכו'; כמו שאפר כירס מוכן (פ"א דביצ') (אב"י והכי פירושו ומודים שאין, עי' מש"כ ע"ר זצוק"ל שם בבילס): נ) דחוב הוא לו, שמפסיד לצד האחר:

ואע"ג

פ"ח

עיקר תוי"ט

שבת העמידו על דין תורה: (כג) בדברי הב"י וזיכה בו"ז ומשמע דר"ל שזיכה לו ע"י אחר כו' ולפ"ה לא מהני ליה לפי כו' ומעות אינן קונות ומה שזיכה ע"י אחר היה זה בשביל אחרים שאליהם נתכוין בחנם כדרך המזכין. ולפ"ז כי לא עירב החנוני לאחרים אלא לזה לבדו וזיכה ע"י אחר מהני וע"ב הר"ב ולפי' כו' לזיכה קאי כו' עד דמסיק דבכוונת הנותן תלוי דאם היה כוונתו שיזכה ע"י האחר ובהאחר יזכה לו מהני דהוי כאלו עשאו הוא שליח לקבלה כלומר למשוך. וכן אם נתכוין החנוני ככל חוקת העירוב ושמשכו גם לזה למה יגרע ולע"פ שהנותן מעה לא בקש למתנת חנם כאחרים אלא נתן לו מעה. מ"מ לא שמני כן כלמר שהיה מתנה בעל כרחו שלא רצה לקבל במתנה ומשני כן לא יזכה בעירוב והדרייתו בענין שלא יתכוין החנוני וגם הנותן דאלו נתכוין החנוני זכה זה כשאר הזוכים ולא גרע מעה שנתן ואלו נתכוין הנותן מעה לזכות ככל חקת העירוב לע"פ שהחנוני לא נתכוין מ"מ היה קונה במשיכת שלוחו ועתוי"ט: (כד) הב"י ומקיים ובגבי הנומי גופיה אי א"ל ערב עלי למהוי' בגמ' דקני וה"כ העור שהרי עשאו שליח לערב בענין שהואיל וכיון שא"א להיות עירוב אא"כ יזכה לו כמו לאחרים הוי כאלו או' שיזכה לו כמו לאחרים: (כה) וקשיא דהכא בביקש מידו זאת לערב בעבורו הרי ביין כייל שלא מדעתו דבכלותא עשאה דמעות אינן קונות כו' ובדבר' לעיל כיאה ע"כ נראה כפי' הרא"ש דהא דקתני שאין מערבין מלתא באפי נפשה היא ולא קאי לנותן מעות לחנוני. וה"ק ואין מערבין וכה"ג בפ"ג דשלה שאפר כירה מוכן הוא. הגה דאי קאי לנותן כו' כ"ל למתניה קודם הך דתני ומודים חכמים: כו) בעירובי חצירות והא דהכן בה"ז לריך להודיע הוא בשיתוף מבואות ובדפי' הר"ב בשאר בנין ב' מבואות. והטעם כמש"ל (לות ע"ז) בשם המגיד דהוב הוא שאינו רוצה להשתתף

בשיתן

ולא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות[יט]: י בכל מערבין[מא] ומשתתפין[מב] חוץ מן המים ומן המלח, דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר ככר הוא עירוב[מג]. אפילו מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בו, ככר באיסר והוא שלם, מערבין בו[מד]: יא נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום, כדי שיזכה לו עירוב[מה], דברי רבי אליעזר[כב], וחכמים אומרים

תפארת ישראל

אחר שנכנס שבת ראשון, והי' שם גם שיתוף, אז כשר גם לשאר שבתות; אבל בנתמעט קודם שבת ראשון, או אח"כ ולא היה שם גם שיתוף, פסול לשאר שבתות (מג"א סש"ח ג'). אבל לאותו שבת אפי' לכתחילה מותר לאכלו כשודאי חשיכה (סל"ד). ובנתעפש העירוב עד שאינו ראוי לכלב, הו"ל כאילו אינו; ולכן נוהגין לערב במצה שאינה מתעפשת מהר. ואפ"ה ראוי שגדול העיר יזכה לעירו ע"י אדם בכל שבת בלי ברכה; והוא שלא יקפיד אם יאכלוהו (כשי' סש"ו): מ) *כפ"ו סי' ת"ח; להכי מקלינן בי' בזה. ולפ"ז לדידן, שהערובי חצירו' הוה נמי שיתוף מבואו', עירוב שנתמעט פסול (מג"א סש"ה): מא) *כ"ל דה"ק כל מין מאכל ראוי לעירוב; יש שראוי גם לחצרו', כפת אפי' אינו שלם, ויש שאינו ראוי רק לתחומין ולשתופי מבואו', כגון שאר אוכלין ומשקין; חוץ ממים ומלח דלא האי לשום עירוב. מיהו במים ומלח מעורבין יוצא בו לתחומין ולמבואו' (ספ"ו ות"ט); וי"א שצריך גם מעט שמן, וי"א מעט תבלין. אמנם שיעור מאכל לעירוב, ב' סעודו', ושיעור משקה ב' רביעו', ובראוי לטבל בו פת, סגי במשקה כדי ללפת בו ב' סעודות פת; רק דבעירוב חצירות או שיתוף דצריך שיהיו מעורבי' שלא יאסר א' על חבירו, סגי בשיעור א' לכולן; ובתחומין צריך השיעור לכל א' וא' (סש"ח ותי"ג): מב) שתופי מבואו': מג) לערוב חצרות: מד) והוא שיהי' כשיעור הנ"ל, והכי קיי"ל (סש"ו); מה) *שא"ל כשיבואו בני חצירי

ר"ע מברטנורה

לא אמרו לערב בחצרות. אחר שנשתתפו במבוי אלא שלא תשתכח תורת ערובי חצירות מתינוקו' שאינ' יודעין שנשתתפו במבוי שהלכך מקילין ביה (כ) ואע"ג דטעמא דמערבין ערובי חצרות לאחר שנשתתפו במבוי הוי כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות מ"מ אין הלכה כר"י בשירי עירוב דלא מקילין ביה כולי האי: י בכל מערבין. עירובי תחומין דאלו ערובי חצרות אין מערבין אלא בפת ומיהו בכל מערבין דקאמר רבי אליעזר הכא לאתויי ערובי חצירות שמערבין בפת פרוסה וא"צ ככר שלימה. ופליג עליה ר"י ואמר דוקא ככר שלם הוא עירוב והלכה כר"י: אין מערבין בה. וטעמא משום איבה שבאים בני החצר לידי מחלוקת לומר אני נותן שלימה והוא נותן פרוסה: ככר באיסר והוא שלם מערבין בו. נותנין אותו בעירוב עם שאר ככרות (כא) של בני חצר ובלבד שיהיה בין כלם כגרוגרות לכל אחד ואחד. ורמב"ם פי' דככר שלם כאיסר מערבין בו לבדו לכל בני החצר וא"צ שיעור: יא נותן אדם מעה לחנוני. המוכר יין ודר עמו במבוי: או לנחתום. המוכר ככרות ודר עמו בחצר שיזכה לו בעירוב

עם

עיקר תוי"ט

(כ) והיינו דפירשו דהכא קאי אתרווייהו אמבואות ואחצרות אבל הבד"א דר"י דוקא בחצירות ולא בשיתוף ועתוי"ט: (כא) כפרש"י. והיינו דס"ל דשיעור דגו"ח קאי גם אערובי חצירות ועתוי"ט: (כב) דר"א בגמ' פריך מ"ט דר"א הא לא מזכה ומשני עשאו כר' בבקים בקנה שהעמידו דבריהם על ד"ת במעות קונות. ה"נ מפני הקנ

שבת

ז נתמעט(יד) האוכל(לא), מוסיף ומזכה, ואין צריך להודיע(לב). נתוספו עליהן(לג), מוסיף ומזכה וצריך להודיע(לד): **ח** כמה(טו) הוא(לה) שעורו, בזמן שהן מרובין(לו), מזון שתי סעודות(לז)(יט) לכולם, בזמן שהן מועטין(לח), כגרוגרת להוצאת שבת לכל אחד ואחד(לט): **ט** אמר רבי יוסי, במה דברים אמורים בתחילת עירוב אבל בשירי עירוב כל שהוא(מ), ולא

ר"ע מברטנורה

ולאו זכיה היא: **ז** נתמעט האוכל. משיעורו המפורש לקמן במתניתין: מוסיף ומזכה. אם בא להוסיף משלו אפילו ממין אחר שאינו ממין השיתוף הראשון מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיען כיון שנשאר קצת מן המין הראשון אינו נראה כמערב בתחלה(טו) אבל אם נתן ממין השיתוף הראשון אפי' כלה לגמרי מביא מאותו המין ומזכה ואינו צריך להודיען: נתוספו עליהם. דיורין: מוסיף ומזכה וצריך להודיע. ודוקא בזמן שיש להצר. ב' פתחים לב' מבואות שבשעה שעירוב עם אנשי מבוי זה אסור(טז) להשתתף במבוי אחר לפיכך צריך להודיע דלמא לא ניחא להו לקנות ברוח זו ולהניח יד ברוח שכנגדה. אבל אם אין לו פתח אלא למבוי זה שנשתתפו בו תחלה אינו צריך להודיע דזכין לאדם שלא בפניו ואין הבין אותו אלא בפניו: **ח** מרובין. י"ח בני אדם ולמעלה(יח): מועטין. פחות מי"ח: מזון שתי סעודות. הן י"ח גרוגרות: להוצאת שבת. שיעור של הוצאת שבת כי המוציא אוכלים בשבת אינו חייב בפחות מכגרוגרות: **ט** בשירי העירוב. שנתמעט משיעורו:
לא

תפארת ישראל

לא) משיעור המפורש במ"ח: לב) *דדוקא בהלואה לריעותא, שמערב משלהן, וממין אחר, וכבר כלה הראשון, אז צריך להודיע. מיהו באותו שבת שנתקלקל, א"צ תיקון בנשאר כ"ש (סס"ח): לג) דיורין: לד) *מיירי שהדיורין שנתוספו דרי' בבית שפתוח לב' חצרות להכי אף במוסיף משלו, שמא יתאנו בני החצר לערב עם אלו שסייכי' גם לחצר אחרת: לה) של עירובי חצרו' וה"ה של שיתוף מבואות: לו) מי"ח בני אדם: לז) *הוא שיעור ו' ביצים לרמב"ם וח' ביצים לטור. ונ"ל לכאור' ראי' לרמב"ם, דבשלמ' אי נימא דב' סעודו' הייני ו' ביצים א"כ בי"ח בנ"א דסגי בו' ביצי' יגיע לכל א' שליש ביצה כ"כ לי"ט בנ"א לכל א' שליש ביצה בקירוב כמו בפחות מי"ח דסגי שליש ביצה לכל א'; אלא אי אמרת דלי"ט בנ"א צריך ח' ביצים א"כ יגיע לכל א' ל' תשעיו' ביצה בקירוב היינו ס"ד שבשן י"ט נחמיר גבייהו טפי מאילו היו פחות מי"ח שהיה סגי בשליש ביצה לכל אחד, והרי הוינן שכשהן מרובין קיל מאילו הן מעוטין: לח) *הוא כשליש ביצה לכל א'; ר"ל כשיעור הוצאות אוכל בשבת, דאינו חייב רק בכגרוגרת, כך שיעור העירוב להתיר הוצאה': לט) *והכי קיי"ל. ודוקא בנתמעט אחר

עיקר תוי"ט

על ידיהם ושתוי"ט: יד) נתמעט תע"ב הפני. רי"כ: (טו) דכל המערב לאחרי' בתחלה צריך להודיע מבוס דלמא תובה היא לו כדתנ' בקיפת: (טז) כ"כ הר"ן והבינו הכ"ם. שהכי יוכל להשתתף גם עם האחרת למלי דפסקינן הלכה כר"ש בג' חצירות שבפ"ד מ"ו והיכן הר"ן דלה"נ דלא מבוס שיהא לקור בלחרת כנשו בה ללא דהובה לו ולאו כולה להשתתף בשתיהן: יז) ובמה ב' נכלוכה קלי לאתויי תעולות. מיהו קלי נמי לעירובי חצירות רי"כ: (יח) ליכא' דגמ' נקט ובי' הכי"כ י"ח בעלי חצירות למבוי או בעלי בתים לחצר ולא קפדינן לגולגלותא דכל בני בית של כל אחד כנו' ללא למתחייבים לתת הנך בעירוב תי"ט: יט) שתי סעודות. כיון דדבר חשוב (שכן עיקרי סעודה בשבת בתים הם כמ"ש בת"כ כ' דלקן) כני לאו בציר
ודיים

נתמעט התבן מעשרה טפחים(כב) מערבין אחד ואין מערבין שנים:
ו כיצד משתתפין במבוי(כג), מניח את החבית(כד), ואומר הרי זו לכל בני מבוי, ומזכה להן(כה) על ידי בנו ובתו הגדולים(כו) י) ועל ידי עבדו ושפחתו העברים(כז) יא), ועל ידי אשתו(כח) יב). אבל אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים(כט) ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן יג) כידו(ל):

ז נתמעט

תפארת ישראל

בהמה בעצמה, לא אכלה כל כך ביום א' ומלאסור להאכיל בידים, אית לה סכיר' ולא יעמיד' מע"ם). מיהו לא גזרי' שיתמעט בשבת דוקא מחיל' שנפרצה בשבת לר"ה או לכרמלי' אסור; אבל מחצר לחצר, אמרי' שבת שהותר' הותר' (תוס' די"ז, ורא"ש כאן, וא"ח סע"ד): כב) *בגובה, וברוחב של יותר מי' אמות. ונתמעט בחול, דאלו בשבת מדהותר' הותר' כלעיל: כג) *שתופי מבואו' וכ"ל דקמ"ל דלא מבעיי' ערובי חצרות ודאי מהני זכוי לשכניו; אלא אפי' שתופי מבואו' דסד"א דאין לו קירוב הדעת עם בני חצר אחרת, וודאי קפיד שלא יאכלוהו ולא הוה עירוב (כשסמ"ו ס"ס), קמ"ל: כד) אם שלו היא דאם משלהם א"צ לזכות להן: כה) *שאומר להזוכה, זכה בה לבני המבוי, והזוכה מגביה החבית טפח לשמן: כו) *לכתחיל' דוקא באינן סמוכין על שלחנו, ובדיעב' אפי' סמוכין על שלחנו; דאע"ג דמציאתן לאביהן, אפ"ה לאחריהו מצי מזכה על ידן. מיהו ביש לבנו אשה, אז אפי' סמוך אשולחנו, מותר לכתחיל': כז) *אע"ג דשפחה עבריה ודאי קטנה היא, דהרי נערה יוצאה בסימנין, וא"כ קטנה איך תזכה לאחרים? בעירובין דרבנן מזכה ע"י קטן; דידה כיד אביה ולא כיד רבה: כח) אם לכתחיל' דוקא באינו מעל' לה מזונות, ובדיעבד אפי' במעל' לה מזונות: כט) *אפי' אינן סמוכין אשולחנו: ל) *ולאו זכיי' היא (כל זה שם"ו ס"י):

משיעור

ר"ע מברטנורה

אמות פחותה הוי ואין בהמה ממעטת כ"כ באכילתה (בשבת אחד): נתמעט התבן מי' טפחים. על פני כל אורך החצר או במשך עשר אמות (ועוד): מערבין א'. אם נתמעט בחול לפני השבת: ו מניח את החבית. משלו אם ירצה והא צריך לזכות דאלו משלהם אין צריך לזכות: ומזכה להם על ידי בנו ובתו. אומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני המבוי והזוכה מגביה העירוב בידו טפח מן הקרקע דכל היכא דמנחא ברשותיה לא הויא זכיה ואומר זכותי לשם: שידן כידו.

ולאו

עיקר תוי"ט

שוכח ליתנא דמתני' דנתמעט כדפי' הר"ב ועתוי"ט: י) **הגדולים**. ואפי' סמוכים על שולחנו דכיון דגדולה לזכות לאחרים זוכים הם לאחרים כאינש דעלמא וה"ה בקטן דלא אע"פ שאינו סמוך: יא) **העברים**. בפ"ק דקדושין מ"ב תנן דאמה העבריה קונה את עצמה בסימנין והשתא לא משכחת לה שפחה עבריה אלא קטנה והכי איתא בגמ' ובשתופי מבואות דרבנן אמרי שתזכה אפי' לאחרים ושאני שפחה מבתו הקטנה דידה כיד אביה. אבל לא כיד רבה שאין קנינו בה קנין גמור וה"כ מסיק בגמ' ב"מ די"ב: יב) **אשתו**. בפי"א דנדרים מ"ח תנן סתמא כר"מ דיד האשה כיד בעלה. ומש"ה אסיק הרא"ש דהכא כשאינו זנה ולפיכך מעשה ידיה שלה ואין ידה כידו. ועתוי"ט: יג) **שידן כו'**. ובר"פ איתא בגמ' מערב ע"י עבדו כו' פי' בשביל ע"י בנו ובתו מפני שידן כו' וכתבו התו' אעבדו ושפחתו קאי כדאמרי' בגיטין דיד עבד קני לי' רביה. ונראה דה"נ לא קאי אלא אעבדו כו' וטעמא דבנו ובתו הקטנים אע"ג דיש להן יד לזכות כשהגיעו לכלל אנת ופעוטו' הכא לענין עירוב כיון שיוכל לערב בשבילם שהם סמוכים עליו כדאמרינן בגמ' הלכך אמרו שאין יוכל לזכות

על

אמות[ד] מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד, מפני שהוא כפתח. יותר מכאן, מערבין אחד ואין מערבין שנים[יא]: **ג** חריץ שבין שתי חצרות[יב], עמיק עשרה ורחב ארבעה[יג][ה], מערבין שנים ואין מערבין אחד, אפילו מלא קש או תבן[יד], מלא עפר[ז] או צרורות, מערבין אחד ואין מערבין שנים: **ד** נתן עליו נסר[טו] שהוא רחב ארבע טפחים, וכן שתי גזוזטראות[טז] זו כנגד זו[יז], מערבין שנים[ח] ואם רצו מערבין אחד, פחות מכאן[יח] מערבין שנים ואין מערבין אחד: **ה** מַתְבֵּן שבין שתי חצירות[יט] גבוה עשרה טפחים, מערבין שתים ואין מערבין אחד[כ], אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן[כא]. נתמעט

ר"ע מברטנורה

דיורין בבתים אבל בחצר שרי (ג): יתר מכאן. הוי פרצה והויא כולה כחצר אחד ואם ערבה כל אחת לעצמה הוי כאלו חולקין את עירובן ואוסרין אלו על אלו: **ג** חריץ. ארוך הוא ומפסיק על פני כל החצר כולה: ורחב ד'. דפחות מכאן נוח לפסוע משפתו לשפתו: ואפי' מלא תבן וקש. לאו סתימה היא דלא מבטל ליה התם דסופו לטלו (ו): **ד** נתן עליו נסר. משפתו לשפתו כעין גשר הוי כמו פתח: ב' גזוזטראות. כמין תקרה בולטת מרה"י על ר"הר ונתן נסר רחב ד' מזו לזו הוי נמי פתח: פחות מכאן. שאין הנסר רחב ד' ואדם ירא לעבור עליו ולא ניחא תשמישתיה: **ה** מתבן. גדיש של תבן ומפסיק על פני כל רוחב החצרות: אלו מאכילין. מניחין בהמתן (ט) לאכול מן התבן ולא חיישינן דלמא ממעט התבן מי' וה"ל חדא רשות ואסרי אהדדי ומטלטלי בחצר ולא מסקי אדעתייהו דשא לא חיישינן דשא אפי' אמעט אי לא הוי המיעוט על פני י' אמות ויותר לא אסרי דשא י' אמות

תפארת ישראל

יא) ובעירבו שנים, הו"ל כחולקי' עירובן, ואוסרי' אהדדי: יב) שמפסיק ביניהן ע"פ כולו: יג) טפחים, דאז, אין נוח לפסוע משפתו לשפתו: יד) *לאו סתימה היא, דלא מבטל לי', דבקש שניטל בשבת מיירי, דחזי לבהמ' (ועי' שבת פ"כ סי' מ'): טו) (ברעטט) כעין גשר, דהוה כפתח: טז) (גאללעריא), כעין תקרה בולטת מאמצעית הכותל לרה"ר: יז) ונתן נסר מזו לזו: יח) דאז ירא לעבור על נסר קצר כזה, ולא הו"ל כפתח: יט) גדיש של תבן מפסיק ביניהן ע"פ כל החצר: כ) דאע"ג דתבן לא מבטל (כמ"ג)? היינו דלהוי כסתימ', אבל הכא מחיצה הוה: כא) *מניחין בהמתן לאכול; אבל להעמידה שם בידים לא, דלמא תמעט לי' בע"ש סמוך לחשיכ' עד יותר מרוחב י' ולא אדעתי' ויטלטלו בשבת בחצר שאסורה (אבל באכלה בהמה

עיקר תוי"ט

בלא שקעו שלמטה מד"ד שלא כבית דורין החולקין אבל מקום ביד כולן שוות בו כו'. אולי שזה גזירת שלמה תד"ד והך דהכא מגזירת חכמים: (ג) ולפ"ז בשבת מה דמותרין להוריד היום אפילו לבתים וכמ"ש הר"ע: ד) **עד י' אמות**. וגבוה מן הכותל משהו מכאן ומשהו מכאן או אלא אחד לבד שהרי לא נקראת בתוס' ולוקה פרצה אינה כשבת שלא כפתח הר"כ: ה) **ארבעה** גרסי' ופי' טפחים: (ו) בגמלין בשבת איירי לאפוקי מהקטוהו ללבן בו לבנים או לגבל בו טיט דאין מטלטלין בשבת: ז) **עפר** פי' בסתם עפר ולמוחס בהכין מטלטלין כן גמרא. והך מלא שני בתבן ד"ם לתחב במב"ב דנסר התמוך ב"י: ח) **מערבין שנים**. במבני לפי הנסר הוא הכין הי"ב: (ט) אבל בידים לא נמ' ופירש"י דחיישינן דהקיל מתלא וממעט אבל בהמה כו'. וקשה דלק' פ"ט מ"ג מפרש דמחילה שנפרצה בשבת לא בטיל עירוב והרע"ב מפרש תשמיש קלאמר ולבור בידים דלמא ממעט לגו בע"ש סמוך לחשיכה ולאו אדעתיה ומטלטל בשבת בחצר האסורה וכן מוכח

פ״ז חלון[א] שבין שתי חצרות. ארבע על ארבע[ב] בתוך עשרה[ג], מערבין שנים[ד] ואם רצו מערבין אחד[ה]. פחות מארבע על ארבע[ו] או למעלה מעשרה[ז]. מערבין שנים ואין מערבין אחד[ח]: ב כותל שבין שתי חצרות גבוה עשרה ורחב ארבעה[ט]. מערבין שנים ואין מערבין אחד. היו בראשו פירות. אלו עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין, ובלבד שלא יורידו למטה[י]. נפרצה הכותל, עד עשר אמות

תפארת ישראל

פ״ז א) *חור מפולש בכותל: ב) טפחי': ג) *ר״ל שקלת החלון תוך י״ט סמוך לארץ: ד) כל חצר לעצמ', ואסורי' לטלטל מזו"לז: ה) שיערבו יחד ויהא מותר לטלטל מז"לז: ו) דלא פתח הוא: ז) דהו לא ניח' תשמישתא: ח) מיהו בחצר או בית מקור', אפי' למעלה מי' טפחים מערבין א', דניח' תשמישתא ע״י ספסלי' שדרך לשום סמוך לכתלים [אב"י כך פי' הר"ן מימר' דר"נ בש"ס. דעי"ז ניח' תשמישתא. וק"ל מפסחי' (ד"ח א') דאמרי' הא בענאי דאין טח תשמישתן והביא הטור (א"ח תל"ג) בשם הירושל' דלמעל' מי' לא ניחא תשמישתא? ואת"ל דהירושל' דהתם פליג אכ"כ דהכא, ויהי' באמת שיעשה מהכא לטור התם דפליג אירושל'; עכ״פ ק״ל אמאי כ' הטור דבמקום שאין יד האדם מגעת א"ל בדיק', משהוני' השונה מבלי שצריך לעמוד אספסל, וק' הכי הכא משמע דאפי' גבוה הרבה ניחא תשמישתא מקרי? וכ"ל דדוקא בבדיקת חמץ דמשערין בתשמיש דלעבר, אם כבר נשתמש שם תוך ימות השנה, וכיון שא"א שישתמש שם מבלי ספסל או סולם, אינו מלוי שישתמש שם, ולהכי א״ל בדיק', דכל שאינו רגיל א"ל בדיקה (כרמג"א הל"ג סק"ז); משא"כ הכא אין משערין על זמן העבר, רק על להבא, והרי יכול להשתמש כך (ונ"ל ראי' לדברי הר"ב המאה"ג שליט"א דהרי לול שבעליי' בש"ם [דע": ב'] א"ל אפי' סולם לרעי להתיכן; ובחמץ דוקא ביש ודאי ככר בשמי קורה לריך להורידו דדלמא כפל ואתא למיכלי', (כפסחים ד"י ע"ב) אבל ודאי לא ס"ד שילטרך לבדוק בשמי קורה): ט) *אפי' בפחות מרוחב ד' הוה מחיל', רק משום שיפא נקט רחב ד' טפחי', דבפחות מד"ט הוה מקום פטור, ומותרי' להוריד ממנו לבתים: י) לבתים, אבל לחצר שרי:

ובעירבו

ר״ע מברטנורה

פ״ז חלון. בתוך י'. שיהא קלת ממנו ואפילו משהו בתוך י' (א) סמוך לקרקע: מערבין שנים. שני עירובין אלו לעצמן ואלו לעצמן ואסורים זו עם זו: ואם רצו מערבין א'. עירוב א' שיתנו אלו עירובן באחרת ויערבו עמהן ויהיו אחד: פחות מד', לאו פתח הוא ואין ראוי לעבור מזו לזו ולמעלה מי' נמי לא ניחא תשמישתיה הילכך אין מערבין אחד ודוקא בחצר שאינו מקורה אבל בבית המקורה אפילו למעלה מי' (ב) מערבין אחד שדרך לשום ספסלים ותיבות שביצות הבית וניחא תשמישתיה: ב כותל שבין שתי חצרות. האי דנקט רחב ד' לאו משום דלריך רוחב ד' למהוי סתימה דמתילה ברוחב כל דהו הויא סתימה אלא משום דבעי למתני סיפא היו (בראשו) פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה (לחשיב) רשות באנפי נפשה ולהאי דינא לריך שיהיה רוחב ד' דפחות מד' הוי מקום פטור ומותרין אלו ואלו להוריד למטה: ובלבד שלא יורידו למטה. לדיורין

עיקר תוי״ט

(א) דמש"ה הדר תני פחות מד' כו' והא מרישא שמעינן לה אלא לאשמעינן דאפילו קלת כו' גמ': (ב) גמ'. ונראה מזה דב' בתים שלא הלר נמי לריכין עירוב וכן מוכח רפ"ע דלר"ע אפי' לר"ש דמיקל בגגות כו' שא"ל לערב משמע דדוקא שתחת הגגות דהיינו הבתים שלריכין עירוב. ומהר"מ הבאתיו ר"פ דלעיל דמוכח שלא

הלכתא גבירתא. כללא דס"ו.

חוץ לעירוב, אינו כלום]; ובדר עובד כוכבים בחצר עם ב' ישראלים בב' בתים אוסר עליהם באם יש לו דריסת רגל בחצר [ובאם הישראל השאיל או השכיר ביתו לעובד כוכבים אין העובד כוכבים אוסר עליו] ולא מהני שיבטל רשות עד שישכר רשותו ממנו או מאשתו ואפי' משכירו [שנשכר לעבודת כל השנה] או מלקיטו [שנשכר ליכות הקציר], ואפי' בע"כ של בע"הב רק שיהי' לרצון המשכיר, ואפי' בשבת מותר לחשכיר ונותנין בעד השכירות מאכל ואפי' פלפלין פחות מפרוטה או משקה או כלי, או שיאמר למחר אתן שכרך, [ובשכרו לזמן, לאחר הזמן צריך לשכור מחדש, ובשכרו לזמן ובנתיים מכר או שכר העובד כוכבים ביתו, א"צ הישראל לשכרו מהעובד כוכבים הב' תוך זמנו]; ובאין העובד כוכבים רוצה לישכיר ישחול ישראל אחד לדיות לו רשות לניח שום דבר ומותר; וישראל מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא, אפי' רק לאיסור דרבנן כגון להוציא חוץ לעירוב, או לטלטל מעות, או לשאר מוקצה, ועושה זה בפרהסיא בפני י' ישראלים ג' פעמים, דינו כעובד כוכבים. וכן אפיקורס המלגלג בדהז"ל, כעובד כוכבים אפי' לא חלל; מיהא כל זה להכנים ולהוציא מבתיהן לחצר; אבל מפתח ישראל לרהוב מותר, דבתחילה כנתיישבו, שכרו הרהוב משר העיר, ושוב אין מומר, אפיקורס, ועובד כוכבים אוסרים; וצדוקי דאנוס הוא דמעשה אבותיו בידו, אינו כמומר ומבטל רשות כישראל, משא"כ עירובו דאינו מועיל דאינו מודה בעירוב: מ"ג. בשכח אחד מבני חצר ולא עירב עם האחרים יבטל רשותו שיאמר רשותי מבוטלת או קנוי' לכם ואפי' משחשך, וא"צ קנין סודר, ובישנם ד' או ה' צריך לבטל לכל אחד בפ"ע, ולי"א די באומר רשותי מבוטלת לכולכם, וצריך ג"כ לבטל להם רשות ביתו בפירוש, ומשביטל להם גם הוא מותר להוציא ולהכנים מבתיהם לחצר ולטלטל בתוכו כאורח, ורק מביתו לחצר אסור לו ולהם, וי"א דצריך לנעול ביתו, וכשרוצה לצאת ולבא ינעלנו מיד אחר צאתו ובואו, כדי שלא יבואו להוציא באיסור; ואם בטלו כולם רשותם לא' [דהיינו שיאמר כל א' רשות ביתי וחצרי קנוי' או מבוטלת לך], או הוא מותר והם אסורים, דאין רבים נעשים אורחים אצל אחד, וכן לא רבים אצל רבים, או א' אצל אחד בהיו שנים; שכחו ב' ולא עירבו יכולים לבטל רשותם, ובאם מבטלים לרבים צריך כל אחד מהב' לבטל לכל א' מהרבים; אבל אין מבטלים לב' שלא עירבו: מ"ד. ביטול, הוא אסתלקות רשות ושרי אפי' משחשך; המבטל רשותו ועבר והוציא דוקא במזיד אוסר, וה"ה בעבר והכניס כשביטל להם רשות ביתו; ובהחזיקו כבר שהוציא מבתיהם לחצר או שהכניסו אינו יכול להוזר מביטולו, ולרש"י דוקא בהחזיקו משחשיכה לא מבעו"י: מ"ה. אסרו לטלטל מן החצירות למבוי רק ע"י שיתוף שגובין פת או דבר אחר מאכל מכל חצר וחצר (ועי' שיעורו לעיל רפ"ג) ונותנין באחד מהחצירות, ואפי' באויר החצר במקום המשתמר, משא"כ באויר מבוי; ואם היו שותפין ואפי' לוה בין ולוג בשמן, א"צ לשיתוף מבואות עוד והוא שיהי' בכלי אחד; מיהא אפי' השתתפו במבוי צריכין לערב בחצירות, אא"כ שנשתתפו בפת ויש הולקין אפי' בפת ולרמ"א סומכין אשיתוף במקום עירוב אפי' ביין (עי' לקמן מ"ח); ונוהגין עתה לכתחילה שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח (במצה שבב"הכנ) דהוה כעירוב ושיתוף יחד, ואי עבד יותר הוי ברכה לבטלה; ובלא עירבו בחצר וגם לא נשתתפו במבוי, עכ"פ מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכה, ולרמב"ם בעירבו החצירות עם הבתים אסור לטלטל במבוי רק ד"א: מ"ו. בית גדול שיש בו חדרים הרבה וכל חדר פתוח לחצר או לבית שער הפתוח לחצר, והמחיצות אפי' של סדינים או יריעות, ומגיעות עכ"פ בפחות מג' סמוך לתקרה, ועומדי' ברוח מצוי' דיבישה ויש עוד דיורין אחרים בחצר, שנותנים העירוב באחד משאר בתי החצר, לא בהארמון, או בהצטרפות כל אלו התנאים צריך כל חדר ליתן עירוב; ובדרים בעליות ממש, אפי' בנתנו בני החצר העירוב בהארמון צריך כל הדר לתת עירוב; ובאם אין מחיצות מגיעות לתקרה, ונותנין העירוב באחד משאר בתי החצר די בעירוב אחד לכל החבורות שבטרקלין; מיהא מלמד וסופר וכל המקבל פרס ואפי' רק ממון מבע"הב כבנו ואשתו ועבדו ותלמיד מרבו, אעפ"י שיש לו חדר מיוחד לעולם, אין אוסר עליו: מ"ז. מי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מקום פיתו שהוא מקום אכילתו עיקר ושם הוא אוסר, ולכך אחין שאוכלין בבית אביהם וישנים בבתיהם אינם אוסרים, אא"כ באוכלים בבתיהם שלא בבית אביהם, דאו אפי' כולם דרים בבית אחד ומקבלים פרס מבית אביהם אפי' מזון ממש, כיון שכל אחד יש לו הדר מיוחד צריכים לערב ביניהם, ואפי' אין בבית דיורים אחרים לבד מהם, וה"ה בשותפים שעושים מלאכה אצל בע"הב אחד ונוטלין מזונותיהם ממנו ואוכלין כל אחד חוץ מביתו בחדר מיוחד; מיהא אפי' יש עמם דיורים אחרים בבית אחר שבאותו החצר, אם העירוב בא אצלם א"צ האחין והשותפין לתת עירוב; ואפי' הרבה בעלי בתים שאינם אחים ושותפים שאוכלים בחדר אחד, כל אחד על שולחנו, אעפ"י שישן כל אחד בחדרו, א"צ לערב, ובישׁ עמהם דיורים אחרים אותן הב"ב א"צ לתת רק פת אחד: מ"ח. קי"ל כרמ"א, דסומכין אשיתוף במקום עירוב אפי' נשתתפו ביין, ועירוב שלנו בב"הכנ במצה בכל ע"פ יש לו דין שיתוף כלעיל מ"ה: מ"ט. ר'. ב' חצירות, אפי' פתח או חלון ביניהם מערבין כל א' לעצמו, אא"כ שהפתח או החלון רחבים ד"ט וקצתם עכ"פ בתוך י' טפחים הסמוכים לארץ שאז רצו מערבין יחד, ואם רצו כל א' לעצמו, עי' רפ"ו; וב' חצירות זו לפנים מזו ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי, ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה, עירבה פנימית לעצמה ולא החיצונה או כל אחת לעצמה, ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב מותרת הפנימית ולא החיצונה; משא"כ בעירבה החיצונה לבד', או בעירבה כל א' לעצמה ושכח אחד מהפנימית, שתיהן אסורות; ובעירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת בחצירה; עירבו ב' החצירות ביחד ונתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד אפי' מן החיצונים לערב שתיהן אסורות עד שיבטל; משא"כ בהניחו בפנימית רק בשכח אחד מן הפנימי' אוסר; אבל מן החיצונים, מותרים עכ"פ הפנימים:

רבי עקיבא אוסר את החיצונה[נו], שדריסת הרגל אוסרתה, וחכמים אומרים אין דריסת הרגל אוסרתה[נז]: י שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, הפנימית מותרת והחיצונה אסורה, שכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות[נח]. נתנו עירובן במקום אחד[נט] ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות[ס], ואם היו של יחידים[סא] אינן צריכין לערב[סב]:

פ"ז

תפארת ישראל

השומר במקומו אינו אוסר: נו) דס"ל אף רגל המותר אוסר: נז) אפי' בשלא עירב' פנימי' דהו"ל רגל האסור, ס"ל דאינו אוסר: נח) דהו"ל פנימי רגל האסו', ואוסר: נט) ר"ל שעירבו ב' החצרות יחד, ונתנו עירובן בחיצונה, שהיא נקראת מקום א', מדשתיהן משתמשין בה ביחד: ס) אפי' פנימי', מדאינה יכולה לסגור פתח' ולהסתלק מהחיצונה, דהרי אין עירובה גבה; אבל בנתנו שתיהן עירוב' בפנימי', חיצונה מתסרא בשכח' דפנימי', ופנימי' לא מתסר' בשכח' דחיצו', דיכולה פנימי' לסגור פתחה ומשתמשא, דהרי עירובן אצלן: סא) שדר בפנימי' רק א', ובחיצו' רק א': סב) זה עם זה, דפנימי רגל המותר במקומו ואינו אוסר; וכת"ק אסי' והכי קיי"ל. מיהו במפסיק ר"ה או כרמלית בין פנימי' לחיצונה, שלא היו יכולין לערב, אז אפי' רגל האסור אינו אוסר (כ"בי ל"יט):

פ"ז

ר"ע מברטנורה

אוסרת: ר"ע אוסר. דקא סבר אף רגל המותרת אוסרת כשלא ערבה שם: וחכמים אומרים כו'. דקסברי אפילו רגל האסורה במקומה כגון שלא ערבה הפנימית לעצמה אינה אוסרת על החיצונה והלכה כת"ק: י שכח אחד מן הפנימית כו'. דהויא פנימית רגל האסורה ואוסרת: נתנו עירובן במקום אחד. שעירבו שתיהן זו עם זו ונתנו העירוב בחיצונה וקרי לה מקום אחד לפי ששתי החצירות משתמשות בה כא': ושכח. אפי' א' מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצרה שהרי אינה יכולה להסתלק מן החיצונה ולהשתמש באנפי נפשה דהא ליתא לעירוב גבה דאותו עירוב המתירה בחצר הוליכוהו לחיצונה אבל נתנו העירוב בפנימית חיצונה מתסרא בשכחה דפנימית ופנימית לא מתסרא בשכחה דחיצונה דהא אחדא לדשא ומשתמשא(יט): ואם היו של יחידים. שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד(כ) אין צריך לערב זה עם זה משום דריסת הרגל דכיון דיחיד הוא בפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת וסתם מתני' כתנ' קמא דלעיל דסבר רגל המותרת אינה אוסר':

פ"ז

עיקר תוי"ט

עד הכא: (יט) ואין לעכב בידה מחמת שנשתתפה עם בני החיצונה דיכולה לומר להן לתקוני שתפותיך ולא לעוותי גמ': (כ) ומסיים רש"י ואם היו שנים אפילו בחיצונה גזרינן דלמא אתי למשרי ב' בפנימית וא' בחיצונ'. ופי' אחד. כ"ל הוא וכל אנשי ביתו שהם כמו אדם אחד. הר"מ:

פ"ז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א ב'. חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו, ואפי' רק ב' ב"ב בב' חדרים, אסרו לטלטל מבתיהם לחצר או מבית לבית עד שעירבו, דהיינו שגובי' פת שלם מכל בית ונותנים אותו בכלי אחד, באחד מהבתים הראוי לדירה [לאפוקי בית שער אכסדר' ומפרסת] והבית שמניחין בו א"צ ליתן פת [ובזה"ז המנהג להניחן בבי"הכנ כלקמן פ"ז, וסומכין עליו במקום שתופי מבאות, ובאם הבי"הכנ בענין שאסור לטלטל שם כגון שהוא

חוץ

בחצרות ונשתתפו במבוי, ושכח אחד מבני חצר ולא עירב, מותרין כאן וכאן[מז]. שכח אחד מבני מבוי[מח] ולא נשתתף, מותרין בחצרות ואסורין במבוי[מט][יז], שהמבוי לחצרות כחצר לבתים[נ]: ט שתי חצירות זו לפנים מזו[נא], עירבה הפנימית[נב] ולא עירבה החיצונה, הפנימית מותרת[נג] והחיצונה אסורה. החיצונה ולא הפנימית, שתיהן אסורות[נד]. עירבה זו לעצמה וזו לעצמה, זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה[נה].

רבי

ר"ע מברטנורה

וכאן: ושכח אחד מבני חצר ולא עירב. בחצרו להתיר חצרו אבל בשיתוף יש לו חלק: מותרין כאן וכאן. דטעמא מאי אין סומכים על שיתוף במקום עירוב (טז) כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות והכא דרוב בני חצר עירבו אלא ששכח אחד מהם ולא עירב לא תשתכח תורת עירוב: שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. כשם שאסור להוציא מבתים לחצר בלא עירוב כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף ולא תימא לא דמו דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן(יח): ט זו לפנים מזו. פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרה"ר ודריסת רגלים של פנימית על חיצונה לצאת לרה"ר: עירבה פנימית. בעצמה לטלטל בחצרה: שתיהן אסורות. דהויא פנימית בעצמה רגל האסורה במקומה שהרי לא ערבה לעצמה ואוסרת בדריסת רגליה על החיצונה: זו מותרת לעצמה וכו'. דרגל המותרת במקומה אינה

אוסרת

תפארת ישראל

מותר לשיתוף, משא"כ כשעירב' תחלה כל חצר בפ"ע, הכי הפרידו א"ע זמ"ז, וכשישתתפו שא"כ מותר השיתוף לעירוב, שד"א דנתבטל העירוב ע"י קמ"ל. או נ"ל דקמ"ל. דאף דלא עירבו דרך פתחי', רק כ"א לעצמ', אפ"ה סומכין לענין זה אשיתוף שיטלטלו דרך פתחי' (כש"ס שפ"ז) עכ"ל: מז) *אף שאחד שכח ולא עירב, הרי יש לו עכ"פ חלק בהשיתוף דהא דשמשתתפין במבוי צריכו' עירוב בחצר, היינו שלא ישתכח תורת עירוב מתינוקת שאין רואין מה שנעשה במבוי, והשתא הרי ראו שרוב בני החצר עירבו. ומיירי בלא שתפו בפת, דאל"כ אפי' שכחו כולם סומכין אשיתוף תחת עירוב. מיהו מתני' ר"מ היא (ש"ס דע"א ב') ואנן קיי"ל כרבנן דסומכין אשיתוף תחת עירוב אפי' נשתתפו ביין כלעיל כ"ע: מח) *ר"ל א' מבני חצר של אותו מבוי: מט) *דאין סומכין אעירוב תחת שיתוף, ואפי' נשתתפו רובן לא מהני, דהעירוב שעירב כל חצר לעצמ', איך יועיל להתיר טלטול במבוי, והרי אפי' מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל: נ) דכשם שמבתים לחצר אסור להוציא בלי עירוב, כ"כ מחצר למבוי אסור להוציא בלי שיתוף: נא) חיצונה פתוח' לר"ה, ולפנימי' יש דריסת רגל דרך חיצונה לר"ה: נב) לעצמה לטלטל בחצרה: נג) לטלטל בחצרה: נד) דפנימי' שלא עירב' במקומ', הו"ל רגל האסו' במקומ', ואוסרת בדריסת רגליה אחיצונה: נה) דרגל

המותר

עיקר תוי"ט

ממש אבל אם חסר א' מבתיך כו' לעולם א"ל לשיתוף הוליל ודבר אחר אין הלוקי' או בלינה לו בפת ומתוי"ט: (טז) ומיירי בנשתתפו ביין דאלו בפת סומכין לעולם כדפי' הר"ב לעיל במ"ה: יז) ואסורין במבוי. ולא אומרים שיועיל העירוב במקום שיתוף כיון שהרוב נשתתפו. דהכא לית הטעם שלא תשתכח אלא דלא שייך למימר שנסמוך על העירוב במקום שיתוף דעירוב שעירב כל חצר לעצמו היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפילו מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל. ב"י. ומתוי"ט: (יח) וגער לה עד הכא אע"ג דמילת' מ"ה דלעיל מהניה לענין שיתוף מבואות והכן נמי כפ"ג גבי מערבין ומשתתפין. נ"מ מבואות בהדיא לא תנן

נד

אביהם(לה) וישנים בבתיהם(טו), צריכין עירוב לכל אחד ואחד(לו). אם שכח אחד מהם, ולא עירב מבטל את רשותו(לז). אימתי בזמן שמוליכין עירובן למקום אחר(לח) אבל אם היה עירוב בא אצלן(לט), או שאין עמהן דיורין בחצר(מ), אינן צריכין לערב(מא): ח חמש חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי(מב), עירבו בחצרות(מג) ולא נשתתפו במבוי, מותרין בחצרות(מג*), ואסורין במבוי(מד), ואם נשתתפו במבוי(מה), מותרים כאן וכאן(מו) עירבו בחצרות

תפארת ישראל

המגיעו' לתקרה: לה) ה"ק אחי' שאוכלין מזונותיהם כל א' לבד, משולחן אביהם או שותפין שאוכלין יחד על שולחן א' (אב"י כלו' נוטלי' פרס משולחן אחד שעושין מלאכה אצל בע"הב וממנו מקבלי' פרס, אבל באמת כל אחד אוכל בחדרו): לו) וכולן דרים עם אחרים והכל בחצר א' (אב"י וה"ה באין עמהם דיורים אחרי'): לז) קמ"ל דכופין על מדת סדום, מדבל"ז אינו יכול להוציא: לח) שמניחין העירוב בבית אחר שבחצר: לט) שכולן מניחין העירוב בבית אביהן, (אב"י או בבית ששם אוכלין בחדר אחד, אעפ"י שהוא מחוץ לבית אביהם וישנים כל אחד בחדרו) והרי הבית שמניחין שם העירוב, א"צ ליתן פת: מ) שאין דר בחצר רק הם: מא) מהאוכלין יחד: מב) *בגמ' קאמר דל"ג פתוחו' ז"לז, דאע"ג דלעיל (פ"ד ל"ח) אמרינן דבפתוחו' ז"לז וגם לר"ה, אין להם דריסת רגל זע"ז, עכ"פ הכא כשפתוחו' ז"לז ומעורבת יחד, הו"ל כחד חצר, ובכה"ג אעפ"י שעירבו אסור לטלטל בחצר, דהרי אין מבוי ניתר בלחי וקור' עד שיהיו ב' חצרות פתוחות לה: מג) כל חצר לעצמ': מד) דאין סומכין אעירוב במקום שיתוף: מה)*ר"ל גם במבוי: מו) (אב"י ק' פשיט'? ונ"ל דקמ"ל דצריך להשתתף ואח"כ לערב דאז אין העירוב סותר

ר"ע מברטנורה

ואוכלין על שלחן אביהם לאו דוקא אלא נוטלין מזונותיהן מבית אביהם ואוכלין אותם כל אחד בביתו. וכן השותפין עושים מלאכה אצל בעל הבית בשותפות ונוטלין מזונותיהם מבעל הבית אחד ומוליכין לאכול בבתיהם: וישנים בבתיהם. והם ואביהם (ואחרים) דרים בחצר אחד: צריכין עירוב לכל אחד ואחד. אם רוצים לערב עם אנשי חצר: מבטל את רשותו. צריך לבטל את רשותו: אימתי בזמן שמוליכין את עירובן. לתתו לאחד מבתי שאר בני החצר דהואיל ונזקקו לעירוב ושאר דיורין אסרי אינהו נמי אסרי וצריכין כולן ליתן פת בעירוב הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה וגם אין אוכלין על שלחן אביהן ממש (טו) אלא כל אחד נוטל פרנסתו ואוכל בביתו: אבל אם היה עירוב. כל החצר בא לבית אביהן שלא הוזקקו לעירוב שבית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת: או שאין עמהן דיורין. אחרים. שאין דיורין מזקיקים אותם לעירוב א"צ לעירוב דכיחידים דמו: ח פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי. בגמרא מוכח דלא תנינן במתניתין פתוחות זו לזו משום דקיימא לן שאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכה כלומ' שני בתים פתוחים לכל חצר ושתי חצרות פתוחות למבוי והכא כיון דכולן פתוחות זו לזו ומעורבות יחד לכך פתחיהן חדא חשיב להו ולא תנינן אלא חמשה חצרות פתוחות למבוי: עירבו החצרות. כל אחת לעצמה: מותרים בחצרות. מותרין כל בני חצר לעצמן ואסורין במבוי דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף: ואם נשתתפו. נמי במבוי לאחר שעירבו בחצרות מותרין כאן וכאן

עיקר תוי"ט

ומתי ניהו מחילות המגיעות לתקרה. גמ': (טו) משמע דסברי בעינן שיהיו חלוקים בלינה ושלא יאכלו כר' ממש

ולוה בשמן, צריכין לערב, רבי שמעון אומר אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב[ל]: ו חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד[לא]. בית שמאי אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה[לב]. ובית הלל אומרים עירוב אחד לכולן[לג]. ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות[לד] שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה: ז האחין השותפים שהיו אוכלין על שלחן אביהם

ר"ע מברטנורה

אחד (ט) ודוקא שתופי מבואות הוו ביין כדתנן בכל מערבין ומשתתפין אבל ערובי חצרות אין מערבין אלא בפת דעירוב משום דירה הוא (י) ודירה של אדם אין לבו נמשך אלא בפת ואם שתף שתופי מבואות בפת כל שכן דעדיף טפי וסומכין על אותו שיתוף של פת במקום עירוב וא"צ לערב עירובי חצרות אבל אם נשתתפו ביין או בשאר דברי' צריכין לערב עירובי חצרות ואין סומכין על השיתוף כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות (יא): ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: ו בטרקלין. בית גדול ורחב מושב מלכים וחלקוהו לחמש' וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר (יב) וצריכ' לערב עם שאר בני החצר (יג): ב"ש אומרים. דמחיצות חלוקי' וצריך שכל חבורה וחבורה תתן פת לעירוב החצר: וב"ה אומרים. אין מחיצה זו חלוק רשות. ובזמן שחלקו הטרקלין למחיצו' גדולות המגיעות לתקרה כולי עלמא לא פליגי דהוי חלוק רשות (יד) משום דהוי כפרוץ בחדרים ובעליות. כי פליגי דחלקו במחיצות נמוכות שאינן מגיעות לתקרה ב"ש סברי מחיצה כזו הויא חלוק רשות. ובית הלל סברי לא הויא חלוק רשות: ז האחין השותפין. הכי קאמר האחין האוכלין על שלחן אביהם והשותפין האוכלים על שלחן אחד. ואוכלין

תפארת ישראל

ביין, י"ל דא"צ לערב ערובי חצירות קאמר תנא, דסומכין אשיתוף דיין: ל) *וקמ"ל כר"ש; והוא שיהי' הכל בכלי א', ואפי' בלוג ביין ולוג ביין (טור סש"ו. ורמ"א ספ"ו ס"ג): לא) *ארמון שיש בו חדרים הרבה (וכ"נ דטרקלין הוא טרי קלינין שלשה גלין (ע"ז דכ"ח), ר"ל פתחים סגורי', היינו שבני ארמון איש נוח לנכנס בם כמו אצל הדיוט. וכמו כן נקרא מה"ע בל"א (פאלאסט). אה"נ מלאכי קלא מזה בתשו' מהרמ"ע סי' מ"ב). ומיירי שיש בין כל חבורה וחבורה מחיצה שאינה מגיע' לתקרה, וכל חדר פתוח לחצר, וצריכי' לערב עם שאר בני החצר: לב) כל א' וא' תתן קמח לאפות: לג) דמחשבו כאילו דרין כולן בבית א', ודי בשיתן א' בעד כולן; וא"צ לזכות להן, דכיון דביניהן א"צ עירוב, הו"ל א' מהן מתולא כשליח בעד כולן: לד) *ה"ק בזמן שדרים בחדרים שהן כעין עליות נפרדים, שחלוקים במחיצות המגיעות

עיקר תוי"ט

לחצר שוב אין יכול לאסור כדפי' הר"ב במ"ב ולפי' נר"י דהתם: (ט) גמ' ופירשה יין ושמן ל"ד דה"ה יין ויין בב' כלים אלא לרבותא דמלתא נקט ועוד דלא הולך לפ' דקתני בב' כלים. תוי': (י) גמ' כלו' לערב דירתן לשבותן להתם לכל עת"א אינו אלא לשתף רשות החצרות במבוי ולא רשות הבתים והחצר כלו בת דירה היא רב"י: (יא) ז"ל הר"מ שהרי אין התינוקות מכירין מה נעשה במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו וא"צ לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירין בפת. כלו' ויודעין שמשום השיתוף של פת משתמשין כו' אבל ביין ובשל"ד אין לתינוקת הכירא כי אינם מבחינים רק על הפת עיניהם ודלא כמ"ד בגמ' דלא"ג דיין בחצר לא הוי מנו דחזי לאלתיה בשיתוף סמכינן עליה בחצר: (יב) רב"י. דאל"כ לא היו צריכין לתת עירוב אלא ב' הפנימים משום דהחיצוני' הוו כבית שער שלהם והא בג"ד ב"מ דבית שער אינו אוסר ומיהו אינו שלשני הפנימי לא חקקי בית שער. תוי': (יג) משום דלב"ה שאין עוד דיורין בחצר א"צ עירוב כלל ועי' בתבנה דלק' ובעיק נמי שלא יתנו העירוב בטרקלין זה. גמ': (יד) והדרים ועליות דמתני' כעין חדרים וכעין עליות ומלי

היו שנים[יח], אוסרין זה על זה[יט] שאחד נותן[ז] רשות[כ] ונוטל רשות[כא], שנים נותנים רשות[כב] ואין נוטלין רשות[כג]: ד מאימתי נותנין רשות, בית שמאי אומרים מבעוד יום[כד], ובית הלל אומרים משחשיכה[כה]. מי שנתן רשותו, והוציא בין בשוגג בין במזיד, הרי זה אוסר[כו] דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר, במזיד אוסר[כז][ח] בשוגג אינו אוסר: ה בעל הבית שהיה שותף לשכניו[כח] לזה ביין ולזה ביין, אינן צריכים לערב[כט]. לזה ביין ולזה

תפארת ישראל

לגבי יחיד לא מחשבו אורחי'. מיהו פשוט דזהו דוקא בשרבי' שם הדרים בחצר; אבל אורחים גמורין שבאו לביתו, אע"ג שהן רבי' ובע"הב יחיד, מותרין להכניס ולהוציא מביתו לחצר: יח) שלא ערבו, ושאר בני חצר שערבו בטלו להן רשותן, תו הו"ל כחצר של אלו השנים: יט) דעכ"פ אלו הב' לא ערבו; ואע"ג דחזר א' מהן וביטל שוב לחבירו, לא מהני, ומדאוסרי' זע"ז, ש"מ דביטול קמא לא מהני, ואיך יבטל זה רשות שאינו שלו: כ) ר"ל מבטל לאותן שלא עירב עמהם: כא) שיבטלו הם לו: כב) *ולא גזרי' נותנין אטו נוטלין: כג) *אפי' בא"ל בביטול קמא קני על מנת להקנות, לא אמרי' שליח שווי': כד) דס"ל ביטול הקנאת רשות הוא, ואסור בשבת: כה) ס"ל ביטול סילוק רשות הוא: כו) דקניס שוגג אטו מזיד: כז) מיהו בהחזיקו כבר אינו אוסר כסי' ו': כח) שדרי' במבוי, והי' להם ביחד יין, ולא נתכוונו לשם שיתוף מבואו': כט) *שיתוף מבואו' דאילו ערובי חצירות צריך פת שלם דוקא. ולרמ"א (ספ"ז) דבדיעבד סומכין אשיתוף תחת עירוב אפי' נשתתפו רק ביין

ר"ע מברטנורה

לחצר שהכל ברשותו והן אסורים אפילו לטלטל מביתו לחצר ולא הוו אורחים גביה דחד לגבי רבים הוי אורח רבים לגבי יחיד לא הוו אורחים: היו שנים. שלא עירבו ושאר בני חצר בטלו להם רשותם שניהם אוסרי' זה על זה מפני שהחצר היא של שניהם והבתים מיוחדים כל בית לבעליו ואין מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חברו. ואע"ג דהדר חד מינייהו וביטל ליה לחבריה אינו מועיל הואיל ובשעה שביטלו בני החצר רשותם לאלו השנים שלא עירבו היו אוסרים זה על זה אשתכח דביטול קמא לא מהני וכי הדר מבטל לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנייה הלכך בני חצר שקצתן עירבו וקצתן לא עירבו אותן שלא עירבו מבטלין רשותן לאותן שעירבו ואין אותן שעירבו מבטלין רשותן לאותן שלא עירבו דאסרי אהדדי כדאמרן והמבטל רשותו לבני חצר צריך שיפרש שמבטל לכל אחד ואחד: ד ב"ש אומרים מבעוד יום. דסברי ביטול רשות מקנה רשותא הוא ומקנה רשותא בשבת אסור: וב"ה אומרים אף משחשך. סברי ביטול לאו אקנויי רשותא הוא אלא אסתלוקי מרשותא ואסתלוקי מרשותא בשבת שפיר דמי. ובברייתא פירשו דבכל דוכתא אמרי' כיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכולה חוץ ממבטל רשות: מי שנתן רשותו והוציא. שחזר ונשתמש ברשות שבטל: אחד שוגג וא' מזיד. דקניס שוגג אטו מזיד ואין הלכה כר' מאיר: ה שהוא שותף עם שכניו. שבמבוי לשם שותפות בעלמא ולא לשם עירוב: א"צ לערב. והוא שיהיו כולן שותפין בכלי אחד

עיקר תוי"ט

דספ"ב: ז) **שאחד נותן.** גמ' הא תו ל"ל ומשני משום שנים נותני' לאשמועי' דלא גזרינן דלמא יטלו נמי ואין נוטלין יתירא לאשמעי' דאע"ג דא"ל קני ע"מ להקנות לבני דמ"ד שליח שויה קמ"ל כיון דלא קנה איהו לאשתכויי לא מצי לאקנויי: ח) **במזיד אוסר.** היינו בדלא החזיקו כבר שלא החזיקו והוציאו תשמישם לחצר

בירושלים ד) ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את (כל) הכלים ה) למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם ו). רבי יהודה אומר ז) בלשון אחר, מהרו ועשו צרכיכם במבוי ח), עד שלא יוציא ט) ויאסר עליכם: ג אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב י) ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא יא) לו ולהם יב), ושלהם יג) מותרין יד) לו ולהם טו). נתנו לו רשותן, הוא מותר טז) והן אסורין יז).
היו

ר"ע מברטנורה

כעובד כוכבים ומעשה בצדוקי א' כו' ואמר לנו אבא מהרו ועשו צרכיכ' עד שלא יוציא ויאסור עליכם ס"ד דישראל הוא ויכול לבטל רשותו ומפני שהמבטל רשותו וחוזר והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר כדלקמן משום הכי קאמר ר"ג מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הוא כליו לחצר ויחזור ויזכה ברשותו שבטל ויאסר עליכם אבל אי כעובד כוכבים הוא ואין העובד כוכבים יכול לבטל עד שישכור היכי הוה מצי למיסר עלייהו מאחר דאגר להו ושקיל דמי: ור"י אומר. לא כך אר"ג דלעולם צדוקי הרי הוא כעובד כוכבים ס"ל לר"ג והות' מעשה איפה ראיה דה"ק להו ר"ג מהרו ועשו צרכיכם בע"ש קודם שתחשך ולא עד שלא יוציא כליו כדאמרי' אלא עד שלא יצא היום ויאסר עליכם. ופסק ההלכה שכל ישראל שמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד כוכבים ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרים ממנו כדרך ששוכרים מן העובד כוכבים והמשמר שבת בפרהסיא אעפ"י שפעמים מחלל אותו בצנעא ואינו מודה בתורת עירוב כגון הצדוקים בזמן הזה שמשמרים שבת ואינם מודים בתורת עירוב ה"ז אין מערבין עמו אבל יכול לבטל רשות ואין צריך לשכור ממנו. והוא שלא יהיה עובד כוכבים: ג ביתו אסור להכניס ולהוציא. מביתו לחצר בין הוא בין אנשי החצר. וכגון שביטלו להם רשות חצרו כלו' החלק שיש לו עמהם בחצר ולא ביטל להם ביתו דסבר האי שנא מה שביטל ביטל ומה שלא ביטל לא ביטל (ו) הלכך הוה ליה ביתו רשותא דידיה וחצר רשותא דידהו: ושלהם. בתים שלהן מותרין להוציא מהן לחצר בין הוא בין הם. דהא בתים שלהם וחצר רשות אחת היא. והוא אע"ג דלא עירב הוי כאורח גבייהו שאורח מטלטל ברשות אכסניא שלו: נתנו לו. הם רשות חצרן: הוא מותר. להוציא מביתו
לחצר

תפארת ישראל

דצדוקי דינו כישראל, וא"צ לשכור, ומבטל רשותו ודיו: ה) *וביטל רשותו, וסגי בהכי, רק דהמבטל רשותו אם חזר והוציא מביתו למבוי במזיד, אוסר (ס"פ); להכי אמר אבא וכו': ו) דכשהוצאתם החפצים ברשותו, ולא יכול הצדוקי לחזור מבטולו; ועכ"פ ס"ל דבטולו מועיל, כמו ישראל: ז) *ר"י ס"ל צדוקי כעובד כוכבים, ואביו דר"ג ה"ק מהרו וכו': ח) מע"ש: ט) עד שלא יצא יום ע"ש: י) עירובי חצרות עם בני החצר, וביטל להם חלק חצירו ולא ביתו, ואע"ג דתנא סתמא נקט היינו מדרך מצוי לבלי לבטל ביתו, וכמשחז"ל מנע רגלי' מתוך ביתך: יא) להוציא מביתו לחצר: יב) דביתו לא ביטל להם: יג) בתים שלהן: יד) להכניס ולהוציא מבתיהן לחצר: טו) דכשביטל להן חלקו, החצר ובתיהן רשות א' הן; והוא הו"ל כאורח דרשאי לטלטל באכסניא שלו: טז) להכניס ולהוציא מביתו לחצר, אבל מבתיהן לא דהרי לא בטלו רק חלקם בחצר: יז) אפי' מביתו לחצר, דרבי'
לגבי

עיקר תוי"ט

והר"מ: ה) הכלים. והחזיקו בו וזכו לך על פי ביטולו הוא לא יוכל לחזור מבטולו כיון שכבר החזיקו: ט נמל'. והר"ב הר"ב נתכוי ת"ק ועשו צרכיכם לגבי שיעבה ולא דק ועתוי"ט: (ו) בגו' לצדוקי אהד' לישראל:
דקב"ב

ב אמר רבן גמליאל) מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי ד) בירושלם

תפארת ישראל

דמקרי ודיירי, ושמא ילמד ממעשיו, להכי גזרו רבנן שיאסר אלא הטלטול עד שישכור מעובד כוכבים רשותו, ועובד כוכבים מדחיים לכספי' לא ישכירו בנקלות, ועי"ז כן לא ידור ישראל עמו; ורא"בי ס"ל ב' דשכיחי דדיירי גזרו רבנן, הד דלא שכיח דדייר מלאסור להתייחד עמו מהסם שפיכות דמים, ל"ג רבנן. וקיי"ל דדוקא ב' ישראלי' הדרי' בב' בתים עם עובד כוכבים בחצר, אוסר עובד כוכבים עליהם, אם יש לו דריסת רגל בחצר, ואינו מועיל שיבטל להם רשותו, עד שישכרו רשותו נתנו או מאשתו או ממשרתו ואפילו ממשרת משרתו, ואפי' בע"כ של בעה"ב, רק שיהי' ברצון המשכיר; ואפי' בשבת רשאי לשכור. ובשכרו לזמן, לאחר הזמן צריך לשכור מהדש. ובשכר לזמן, והשכיר העובד כוכבים דירתו או מכרו א"צ הישראל לחזור ולשכרו מעובד כוכבים הב' תוך זמנו; אבל אח"כ גם עובד כוכבים ששכר מעובד כוכבים אוסר. אבל בשכר עובד כוכבים מישראל, אינו אוסר אפי' על ישראל אחר, שלא השכיר הישראל לעובד כוכבי' על דעת שיאסר על ישראל. ובאין העובד כוכבים רוצה להשכיר, ותקרב לו ישראל א', עד שיהי' לו רשות להניח בביתו שום דבר, ויהי' הישראל עי"ז נחשב כשכירו ולקיטו שיוכל להשכיר שלא מדעתו (ספ"ב). וישראל מומר לע"ז, או מומר לחלל שבת בפרהסיא, אפי' רק באיסור דרבנן, כגון להוציא הוץ לעירוב, או לטלטל מעות או שאר מוקצה בשבת, בעשה דבר זה בפרהסי' ג' פעמים (כ"כ ר"מגא הכא, ולש"ך י"ד ב' סקי"ז בפ"א סגי), דינו כעובד כוכבים (ספ"ה); וכ"כ אפיקורס שמלגלג בדחז"ל דינו כעובד כוכבים, אף שלא חילל שבת בפרהסי'. מיהו כל זה להוציא ולהכנים מבתיהן לחצר; אבל להוציא ולהכנים מפתח של ישראל לרחוב, מותר, דכיון שבתחיל' כשנתיישבו ישראל בעיר, שכרו הרחוב מבר העיר, אין מומר או אפיקורס ועובד כוכבים אוסרי' טוב אישראל (סנ"א): ז) *ר"ג ס"ל דצדוקי

ר"ע מברטנורה

כוכבים חשוד אשפיכת דמים ואסור לישראל להתיחד עמו זמנין דמקרי ודייר ישראל עם העובד כוכבים ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עובד כוכבים ואין בטול רשות מועיל במקום עובד כוכבים עד שישכיר והעובד כוכבים לא ישכיר דחיים לכספים ומתוך כך לא יבא ישראל לדור עם עובד כוכבים ולא ילמוד ממעשיו. ור"א בן יעקב סבר כיון דעובד כוכבים חשוד אש"ד הרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו רבנן חד דלא שכיח דדייר שאסור להתיחד עם העובד כוכבים לא גזרו ביה רבנן והלכה כראב"י ושוכרי' מן העובד כוכבים בפחות משוה פרוטה (ב) ואפילו בשבת (ג) ואע"פ שאין העובד כוכבים מבטל רשותו עד שישכור ממנו. ישראל יכול לבטל רשות ואפי' בשבת והוא שיאמר לחברו כשלא ערבו רשותי מבוטלת לך ויהיה הוא אסור לטלטל בחצר וחברו מותר ואם ירצה אחר שהשלים חברו לטלטל מה שצריך לו יכול חברו לחזור ולבטל רשותו ויהי' הוא מותר וחבירו אסור

ב בצדוקי. מתני' חסורי מחסרא וה"ק צדוקי הרי הוא כעובד כוכבים ר"ג אומר אינו כעובד

עיקר תוי"ט

ואע"פ כלו' שהלא מעורבים ואוכל א' לכולנו וכמו שאנו שוין במקום הזה כך כולנו שוים בכל מקום שאהי' הל אחד לעצמו והרי כולנו רשות אחד. ובמעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מר"הי לר"הר הר"מ פ"א מה"ע: (ב) בגמ' וטעמא לפי שפחות מש"פ חשוב להם מחמת קמצנותם: (ג) שהשכירות כשימוש כשום הוא שאינו אלא היכר ולפיכך שוכרים אפילו בפחות מש"פ הר"מ: ד) **במבוי**. ותיעל לנו רשותו כב"ה והר"מ

פ״ו **הדר** עם הנכרי בחצר, או עם מי שאינו מודה בעירוב[ב] א), הרי זה אוסר עליו[ג], דברי רבי מאיר, רבי אליעזר בן יעקב אומר, לעולם אינו אוסר, עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה[ג]:

ב אמר

ר״ע מברטנורה

פ״ו הדר: מי שאינו מודה בעירוב. כותי: הרי זה אוסר עליו. לטלטל מביתו לחצר עד שישכור ממנו רשות שיש לו בחצר: לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים. בין לתנא קמא בין לר׳ אליעזר בן יעקב דירת עובד כוכבים לאו שמה דירה ובדין הוא שלא תאסור אלא דגזור רבנן כדי שלא ידור ישראל עם העובד כוכבים שלא ילמוד ממעשיו ת״ק סבר אף על גב דעובד כוכבים

תפארת ישראל

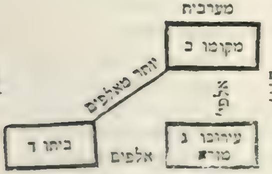
פ״ו א) *כותי ועובד כוכבים או צדוקי ואפקורס שכופרים בתורה שבע״פ, כערובי הגרוס וכדומה: ב) ואסור ישראל לטלטל מבית לחצר עד שישכור מעובד כוכבים רשותו שבחצר; אבל ישראל שלא עירב עם בני החצר, סגי במבטל להן רשותו: ג) *לכ״ע דירת עובד כוכבים אינו אוסר מדינא, רק ר״מ ס״ל אע״ג דבל״ז לא יחור עמו, דעובד כוכבים חשוד אשפיכות דמי׳, אפ״ה חיים למיעוט׳ דמקרי

עיקר תוי״ט

א) **בעירוב.** דר״ם מותר לטלטל בלא עירוב ושלמה ת״ד תקנהו. כדי שלא יטעו לו כסם בטוסר להוליט מהליכו לרהוב המדינ׳ ובוקיה כך מותר להוליט ממדינה לשדה ויסבטו שהבוקים והכסוטות הוליל והן רבות לכל הרי הן כשדות ויאמרו שהליכות בלבד הן ר״הי וידמו שלין הולאה מלאכה ובמוס׳ להוליא מר״הי לר״הר ולפיכך תיקן שכל ר״הי שתחלק בדיורין ויאמז כל א׳ וא׳ בה רבות לעלמו ויבטר ממנו מקום ברבוס טולן ויד טולן שוה כגון הלר לבתים שמשוב לותו המקום כאלו היא רבות לרבים. וכ״מ שלמה א׳ מן השבנים לעלמו שהוא בלבד ר״כי ויהיה אסור להוליא מרבות שחלק לעלמו לרבות שיד שלן שוה בו כו׳ עד שיערבו מע״ם

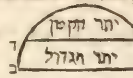
הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

ביתו בעבר השני במזרחית צפונית יותר מאלפים ממקומו ושביתו בנקודת ד׳ כוה חשבינן ב׳ אלפים מכל צד ממקום עירובו דקנה שם שביתה ולא מביתו; המניח עירובו תוך העיר ששבת בה או אפילו תוך עיבורה של עיר לא עשה כלום, והוא כשאר בני העיר שיש להם אלפים לכל רוח מחוץ לעיר, וכן בנתן עירובו חוץ לתחום אינו כלום, ונשאר לו תחום דביתו; הניח עירובו בסוף אלף אמה למזרח העיר יש לו עוד ג׳ אלפים אמה למזרח נמצא שהרויח אלף אמה למזרח, וכנגדו מפסיד אלף עי״ז למערב העיר; ובכלתו מדת תחומו ממקום עירובו בתוך העיר, אין לו

מן העיר אלא עד מקום שכלתה מדתו; אבל בכלתה לגמרי מחוץ לעירו [ולצורך אפילו ממש בסוף העיר] כגון שמעירובו עד תחלת העיר אלף ומשם עד סוף העיר אלף אפילו פחות אמה אחת, אז כל העיר כד״א, ויש לו מהעיר ולהלן תתקצ״ו אמה לתשלום אלפים [ולר״מא, אפילו בכלתה מדתו בתוך העיר, כיון שאיננה עיר אחרת שהגיע בה ממקום שביתתו, רק עיר שלן בה ששם ביתו, מהלך את כולה אבל לא חוצה לה]; מיהא דוקא לצד שעירב בו דהיינו במשל דלעיל מורח ומערב, שהוא לאורך דרכו נחשב לו כל העיר כד״א, ויש לו עוד מחוץ לעיר תתקצ״ו אמה, אבל לרוחב, דהיינו לצפון ודרום, אף על פי דגם שם כל העיר לו כד״א, ויכול להלוך את כולה ברחבה כמה אלפים, מכ״מק אסור לזוז עכ״פ מחוץ לעיר כשכלתה מדתו בתוך העיר ברוחב העיר [אף על פי שלאורך העיר כלתה מדתו מחוץ לעיר], ובכלתה גם ברחבה חוץ לעיר אינו מותר להלך חוץ לעיר רק כרוחב מדת התחום לפי נקודת מצב עירובו, ב׳ אלפים לצפון וב׳ אלפים לדרום בצירוף עוד ד״א, ד״מ באם העיר רחבה מצפון לדרום כ״כ עד שאינו חסר מד׳ אלפים ד״א, אלא אמה מחוץ לעיר לצפון ואמה מחוץ לדרום, אינו מותר להלך מחוץ לעיר לכל צד רק אמה אחת: **מ״ח, ט׳** המניח עירובו בעיר אחרת הרחוק מעדו אלפים או בבית, אפילו עיר חרבה, או מערה הראויה לדיורן מהלך את כולה וחוצה לה אלפים, אבל במקום שאינו מוקף כבשורה, או מערה שנפרצה מחיצותיה שאינה ראוים לדיורן נותנין למקום העירוב ד״א ולכל רוח אלפים ברוחב ד״א; היה מודד תחומו וכלה לו באמצע עיר או מקום המוקף מחיצות אין לו אלא אלפים עד מקום שכלה, כלעיל בה״גב פ״ד, מ״ד;

א, ב, מרוחקים זה מזה יותר מארבע אלפים אמה, מודדים התחום ג"כ מהיתר [לא לבד מהקשת]; משא"כ בביניהם יותר מארבע אלפים, מודדין רק מהקשת, ול"א גם מהיתר במקום שנתקצר שם כמו בין ראשי הקשת ג, ד, עד שלא נשאר ד' אלפים, כזה

מיהא באין הרוחק ו' ז' שמן הקשת ליתר יותר מאלפים, כזה

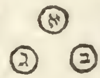
מודדין בכל ענין מהיתר, אפילו הוא יותר מארבע אלפים; אם בצד האחד מהעיר יוצאים בתים, ובצד השני לא, כזה

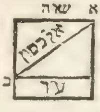
או אם רוחב העיר בשטח א' ב' אינו יותר מאלפים, אף על פי שמשך אלו הבתים שבשטח א' ג' הם יותר מאלפים, רואין כאילו חוט ישר מתוח מן נקודת ג' עד הצד של ב' וכאילו נתארך השטח מב' עד נקודת ד', המכוון נגד נקודת ג' כזה

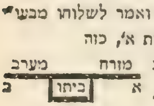
וכאילו כולו מלא בתים, ולהכי אפילו דר בנקודת ב', אינו צריך למדוד התחום, רק מנקודת ד'; בתים אלו שאמרנו אפי' אין בהם דיורין אלא שראויין לדירה, דהיינו ג' מחיצות ואפילו בלי תקרה או ב' מחיצות ותקרה, ודוקא שבין המחיצות רוחב ד' אמות [ובארוכה, וצרה ברחבה, ויש בה לרבע ד"א, יש להקל] וב"הכנ ובית דע"ו והאוצרות והגשר והקבר כולם כיש בהם בית דירה לאדם מחשיב בית לענין זה; משא"כ יושבי צריפין שעושין מערבה, וכיוצא בזה שאין לו קביעות לא מקרי בית דירה ובבניינים רבי' כאלו אין להם דין עיר כאין להם היקף מחיצה י' או חריץ י', ואין מודדין אלא מפתח ביתם; עיר אפילו אינה מוקפת חומה, בבתים סמוכים זה לזה עד שאין בין בית לבית ע' אמה וד"ט, אפילו עד מהלך כמה ימים נחשב לעיר וממקום שכלה הבית האחרון מרחיק עוד ע' אמה וד"ט לעיבורה של עיר [וכן הדין בכל המשלים דלעיל שעושין טבלא מרובעת, שמרחיק מכל צד של הטבלא וכן בהמשל האחרון שמאריכין צד הב' עד נקודת ד' שמרחיק מנקודת ד' ע' אמה וד"ט] ומשם מודד אלפים; מיהא זה דוקא בעיר ממש, או בבתים הסמוכים ז"לז דנחשבים כעיר, אבל בבית א', אפילו גדול הרבה אין לו עיבור רק מודד מקיר הבית וחוצה מיד התחום, ואין מוותרין לו אפילו פסיעה אחת; ובשבת בשדה מתחיל למדוד מעמידת רגליו ד' אמות ואח"כ ב' אלפים; היו ב' עיירות סמוכות ז"לז, אם אין ביניהם רק קמ"א אמה ושליש, שניהם נחשבין לעיר אחת, וכן בג' כפרים משולשים כזה

אם יש בין ב' החיצונים ב', ג', רפ"ג אמות פחות שליש, ובין האמצעי א' לכל אחד מהחיצונים אינו יותר מאלפים [לבד מרוחב הכפר] אז שלשתן כעיר אחת, ומודדין להם אלפים לכל רוח חוץ משלשתן, וי"א דלאמצעי אין לה קולא זו ומודדין התחום שלה, רק מחומותי': מ"ד• אין מודדין אלא בחבל של פשתן ארוך המשים אמה דוקא, ושים האחד מהמודדין ראש החבל כנגד לבו וכן השני כנגדו וימתחנו בכל כחו; — לא ימדוד אלא כנגד העיר דרך ישרה ומכוונת ואם היה הר או גי או גדר מפסיק, אם בכל ה' אמות של שפוע הדבר הזה המפסיק, הוא מגביה או מעמיק עצמו רק י"ט, מעמיד כלונס מצד זה וכלונס מצד שני שכנגדו, וחבל חמשים אמה מתוח מראש כלונס לשני ומבליעו בתחום [ואין צריך למדוד מדרון העומק בהר אפילו הוא יותר מאלפים ובגיא וגדר דוקא באינו רק אלפים, הא ביותר מאלפים צריך למודדו בחבל של ד' וכמבואר בסמוך]; מה שאין כן אם בכל ד' אמות משפוע, מגביה או מעמיק עצמו יותר מי"ט, א"צ הטרחה דהעמדת כלונס, רק משערו באומד דעת, אם רחב ההר מצדו לצד שכנגדו חמשים אמות ודיו; מיהא אפילו היכא שדי באומד בעלמא, אם הדבר המפסיק רחב יותר מחמשים אמה, מודד כל מדרונו כראוי בחבל של ד' אמות, והמודדים משימים החבל תמיד התחתון נגד לבו והעליון נגד רגליו, וכל זה באם שפוע המדרונים אינו זקוף (שטייל) עד שכשיורידו חוט המשקולת מראש המדרון למטה יתרחק החוט ברוחב מכנגד נקודת מצב רגל ההר והגיא וכדומה ד' אמות, הא במתרחק פחות מזה, ורחב יותר מחמשים עד שאינו יכול להבליעו, מודד רק המישור שבראש ההר או שבגיא למטה, ובאין מישור אינו צריך למדוד כלל; אם מודד ד"מ במזרח העיר ולפניו הר וגיא וכדומה, ושם אינו יכול להבליע, דרחבים יותר מחמשים, והם מתעקמים לצפון או דרום ושם יכול אותם להבליע, והוא בתוך אלפים של צד צפון או דרום, מבליעו שם וחוזר למדתו במזרח, אבל אם אינו יכול להבליע בתוך אלפים של צד העיר לא יתרחק יותר, והוי כאינו יכול להבליע ודינו כלעיל: מ"ה• אין סומכין אלא על מדידת מומחה שיודע ובקי במדידת קרקעות; היה לנו תחומי שבת מוחזקין, ובא מומחה ומדד אותם שנית שומעין לו, להחמיר באם מיעט בתחום, ואפילו להקל בריבה; ובמדד ומצא שהתחום בנקודת א' דעיר יתירה ממה שהוחזק כנגדה באותה צד בנקודת ב' מותח החוט של סי' התחום מא' לב' באלכסון, ולי"א בשוה כפי המקום שרבה, כזה

ובב' מומחים שמדדו התחום, ואחד ריבה והב' מיעט, שומעין למרבה, והא שאין המרובה רב על המיעוט תק"פ אמה; הקילו חכמים להאמין אפילו עבד או שפחה לומר עד כאן תחום שבת, וקטן אינו נאמן ורק גדול נאמן לומר וכזר אני שבקטנותי היה עד כאן התחום שבת: מ"ו• דין עיר של יחיד ושל רבים לענין ע"ח עי' פ"ו: מ"ז• היה בע"ש בי"הש במקום נקודת א' הרחוק מביתו אלפים למזרח ואמר לשלוחו מבעוד שיערב לו למערב מביתו בנקודת ב' וב' הוא תוך אלפים דביתו, ויותר מאלפים ממקום נקודת א', כזה

העירוב אינו כלום, וחשבינן ב' אלפים מכל צד ממקום ביתו, לא ממקום עירובו, ובאם העירוב בנקודת ג' בדרומית מזרחית, והוא עומד עתה כנגדו בדרומית מערבית בנקודת ב' תוך אלפים,

ט אמר להן רבי עקיבא אי אתם מודים לי בנותן עירובו במערה, שאין לו במקום עירובו אלא אלפים אמה, אמרו לו, אימתי בזמן שאין בה דיורין(ס) אבל יש בה דיורין מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, נמצא קל תוכה מעל גבה(סא). ולמודד שאמרו, נותנין לו אלפים אמה(סב) שאפילו סוף מידתו כָּלֶה במערה(סג):

פ"ו

ר"ע מברטנורה

ט אימתי בזמן שאין בה דיורין. שנפלו מחיצותיה ואינה ראויה לדיורין שאם ראויה לדיורין אף על פי שאין בה עכשיו דיורין אינה נחשבת כולה אלא כד' אמות לדברי חכמים וכן עיר שאין יושב בה ויש לה חומה סביב שנתן בה עירובו נחשבת כד' אמות ואפי' היא גדולה כאנטוכיא: נמצא קל תוכה מעל גבה. דאלו גבה של מערה אם נתן שם עירובו אין לו אלא אלפים אמה ממקום עירובו דגבה אינו ראוי לדיורין ותוכה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה: ולמודד שאמרו. אף על פי שחולקים חכמים על רבי עקיבא בנותן עירובו בעיר לומר שכל העיר לו כד' אמות. מודים הן שהבא ממקום שביתתו וכלתה מדתו של אלפים אמה אפילו במערה שיש בה דיורין שאינו נכנס להלן ממדתו כלום:

תפארת ישראל

מדבאמת אין דר שם: ס) שנפרצו מחיצותיה ולא חזי לדיר': סא) דבנתן בתוכ' כולה נחשבת כד"א, ובנתן ע"ג, אין לו רק אלפים מעירובו: סב) ר"ל אע"ג דפליגי בנותן עירובו במער', עכ"פ במודד תחומו, וכלו לו באמצע מער', מודו דאין לו רק אלפים: סג) אינו נכנס משם ולהלן, רק עד סוף תחומו ואפי' יש שם בתוכה דיורין:

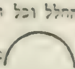
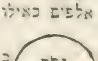
פ"ו

פ"ו

הידושים

מ"ט כ' הל"ב כסי' ס"א והקשה כבוד הגאון **אאמ"ו** זצוק"ל, למה בתחומין כל הבית כד"א, ובטלט' בנים שני במהלך ד"א? ואת"ל התם במחבות האיסור תלי' ולא בריחוק מקום; הרי גם ללמוד תורה לפני מת כל הבית כד"א (בש"ך י"ד סי' ש"מ)? ולבני הגאון מהו' **אליעזר** זצוק"ל התם נמי ליכא כמחבות איסור רק משום לועג לרש. עכ"ל אאמ"ו זצוק"ל:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

מ"א, ב, ג. רבא למדוד אלפי' של תחום העיר, אם היתה העיר ארוכה ואינה רחבה כארכה כזה מניחין אותה כמות שהיא [שאין עושין טבלא מרובעת במדידה שרחבה כארכה] ומודדין אלפים אמה לכל רוח; משא"כ בהיא עגולה עושין לה זוית ורואין אותה כאילו היא בתוך המרובע, כזה ומודדין חוץ מצלעות אותו מרובע אלפים לכל רוח, ונמצא משתכר הזויות, וכשהוא מרבע אינו מרבע באלכסון כזה אלא מרבע לריבוע עולם [עי' מ"ש לעיל פ"ד], ר"ל שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוונת כנגדה; היא באינה מרובע באמת לריבוע עולם, מניחין אותה במדידה כמו שהיא; וברחבה מצד אחד, כזה רואין אותה כאילו כולה רחבה כזה ובעשויה כדלת או כקשת נותנין לה זוית ומרבעים אותה לריבוע עולם, כזה בהיה כדלת וכזה בקשת, והולכין כל אותו החלל וכל הריבוע דקשת, ועיגולו דרך הבתים עד ראשי הקשת, ומשם מודדין אלפים כאילו דר בראשי הקשת ; היא ברצה לילך דרך היתר, שהוא הרוחב שבין א, ב, כזה , ולא דרך הבתים, דוקא באין ב' ראשי הקשת א, ב,

מה שנשכר הוא מפסיד(נג): **ח** אנשי עיר גדולה(נד) מהלכין את כל עיר קטנה(נה) ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה(נו). כיצד(נז). מי שהיה בעיר גדולה ונתן עירובו בעיר קטנה, בעיר קטנה ונתן את עירובו בעיר גדולה(נח), מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, רבי עקיבא אומר אין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה(נט):

ט אמר

תפארת ישראל

נג) *ר"ל מה שנשכר לרוח א' מפסיד לרוח שכנגד'; דהרי יש לו מעירובו אלפים לכל רוח, א"כ בהניח עירובו אלף אמה מביתו למזרח, יש לו ג' אלפים אמה למזרח ביתו, ונמצא שהרוויח רק אלף אמה למזרח, נגד זה הפסיד עי"ז רק אלף אמה בצד מערב מביתו. וקמ"ל דאין מדת העיר גופה עולה בחשבון האלפיים, כשכל העיר מובלעת תוך תחומו; אבל כשכלו האלפים תוך העיר, אינו רשאי לילך רק עד שם: נד) שיש תוך תחומן עיר קטנ': נה) ואינה נחשבת רק כד' אמות, מדכל העיר הקטנה מובלעת תוך תחומן: נו) כשכלה תחומן תוך העיר: נז) חסורי מחסרא וה"ק, אבל הנותן עירובו תוך העיר, כולה כד' אמות; כיצד? וכו': נח) ונ"ל דעיר גדולה היינו שיש ממקום עירובו אלפיים אמה ויותר הכל תוך העיר; ועיר קטנה היינו שכל העיר מובלע תוך האלפיים שמהעירוב ולהלן: נט) *דס"ל דאין נתינת העירוב בעיר עושה אותה כד' אמות,

מדבאמת

ר"ע מברטנורה

עיר והכי מפרש לה בגמ': מה שנשכר. לרוח זה מפסיד לרוח שכנגדה. שהרי מונח מן העירוב אלפים לכל רוח והא נתנו בסוף אלף למזרח נמצא שכלות אלפים של מזרח בסוף ג' אלפים לעיר ונשכר אלף והאלפים של מערב כלות בסוף אלף של מערב העיר והפסיד אלף וקמ"ל דאין העיר עולה בחשבון האלפים של מערב אלא כולה כד' אמות והני מילי כשאין כלות האלפים שמן העירוב לצד העיר (כב) אלא בסוף העיר או חוצה לה אבל אם כלות באמצע העיר או באיזה מקום בתוכה אינו יכול לילך בתוך העיר אלא עד מקום שכלות האלפים אמה של עירוב וחוץ לא כדתנן בסמוך: **ח** אנשי עיר גדולה. שהיתה להן עיר קטנה בתוך אלפים ויוצאים מעירן ומונין והולכים דרך הקטנה הסמוכה מהלכי' את כל העיר הקטנה הסמוכה להן כארבע אמות ומשלימים מדתן חוצה לה(כג): ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את הגדולה. כולה כד' אמות לפי שמדת תחומן כלה באמצע עיר גדולה לפיכך אין עיר גדולה נחשבת להם כארבע אמות ואין הולכים בה אלא עד סוף תחומן: כיצד מי שהיה בעיר גדולה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה במה דברים אמורים במודד אלפים אמה אבל הנותן עירובו בתוך העיר בין נתנו אנשי עיר גדולה עירובן בקטנה בין נתנו אנשי עיר קטנה עירובן בגדולה מהלכין כל עיר שהעירוב מונח בה כארבע אמות כיצד מי שהיה מעיר גדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה כו': ורבי עקיבא. חולק על ת"ק וסבר שאין העירוב עושה העיר שהוא מונח בה כד' אמות ואין מונים אלפים אלא ממקום העירוב ואין הלכה כר"ע:

ע הימתי

עיקר תוי"ט

ממש יותר מעירובו: (כב) כלו' למערב העיר: (כג) כלומר על הד"א אלו משלים דלא כהר"ב שכ' דאע"ג דכד"א דמיא לא שנחשוב אותן כלל. אלא מדכ' ומשלימין ר"ל שנחשוב אותן הד"א.

פ"ו

דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר שלש חצירות של שני בתים(מד): ז מי שהיה(מה) במזרח, ואמר לבנו(כ) ערב לי במערב(מו), במערב ואמר לבנו ערב לי במזרח, אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה, ולעירובו יותר מכאן, מותר לביתו, ואסור לעירובו(מז). לעירובו אלפים אמה ולביתו יותר מכאן(מח)(כא), אסור לביתו ומותר לעירובו(מט). הנותן את עירובו בעיבורה של עיר(נ), לא עשה ולא כלום(נא). נתנו חוץ לתחום(נב) אפילו אמה אחת.

מה

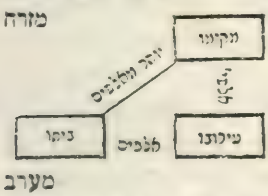
ר"ע מברטנורה

גדולה הסמוכה לה והוא שיעור השיור שצריך לשייר בעיר שלא יערבו עם האחרי' משום היכרא: רבי שמעון אומר שלשה חצירות כו'. ופסק הלכה אפי' בית אחד בחצר אחד הוי שיור ועיר שאין לה אלא פתח אחד בלבד אפילו היתה של רבים א"צ שיור: ז מי שהיה במזרח. בשדה וקדש עליו שם היום והוא רחוק מערובו יותר מאלפים והרי אין עירובו עירוב כיון שאינו יכול לילך ולטלו כויא ליה שביתתו בביתו שהרי בתחום ביתו הוא עומד ומסתמא בביתו ניחא ליה שתהא שביתתו כשאין עירובו עירוב: אסור לביתו. למנות מביתו אלפים לכל רוח: בעבורה של עיר. באחד מן הבתים העומדים בתוך ע' אמה ושירים: לא עשה ולא כלום. שהרי בלא עירוב נמי יש לו מן העיר אלפים לכל רוח וכל העיר עם עבורה נחשבים לו כד' אמות: נתנו חוץ לתחום. חוץ לעבורה של

עיר

תפארת ישראל

מד) *וקיי"ל דאפי' בית א' הוה שיור. מיהו אין מהדרין בזה עכשיו, דהרי אינה של רבים רק בתוספות ס' רבוא, והרי לא שכיח'. או דקיי"ל כר"ן דעובד כוכבים נמי הוה שיור (סל"ב מג"א סק"ב וג'): מה) *בין השמשות: מו) *ר"ל וכבר אמר מבעו"י לבנו שיערב לו במערב שלצד ביתו: מז) *דמדאי אפשר לבוא בי"הש לעירובו, אינו עירוב, ולפיכך מסתמא ניח' לי' שביתתו בביתו. ולא דמי להילן (פ"ד מ"ז) דלא יזוז ממקומו דהתם ודאי לא ניח' לי' שביתתו בשדה (תוי"ט). והא דה"ל שיגיע לשם כשירוץ אפי' הוא תוך אלפי', כי התם ה"ע דהכא הא מניח שם עירוב: מח) *כגון שעומד בקרן דרומית מזרחית מביתו, ועירובו שבקרן דרומית מערבית מביתו, אינו מקום עמידתו רק אלפים ואלפים או פחות מביתו, כזה

מט) מיהו אסור דקתני אין ר"ל דאסור לילך לביתו דהא"ת לא, הרי עכ"פ ביתו הוא תוך ב' אלפים מעירוב, אלא ר"ל שאסור מדין ביתו ולחשבינן ב' אלפים לכל צד ממקום עירובו ולא ממקום ביתו. וה"ה דאפי' היו ביתו ועירובו חוץ אלפיים ממקומו נמי דינא הכי, דכיון דהלה פיקח מקום עירובו, נתבטל תחומיו שסביב לביתו; רק נקט בסיפא ולביתו יותר מכאן אגב רישא (עי' רא"ש): נ) *תוך ע' אמה וד"ט: נא) דבלא"ה העיר ועיבור אינן עולין במדת התחום, בין שדר כאן או בעיר: נב) ר"ל חוץ לעיבור העיר:

ר"ל

עיקר תוי"ט

כ) לבנו. מבעו"י כר"י: כא) ולביתו כו'. ובגמרא היכא משכחת לה כגון דקאי ביתו באלכסונא באלפים שמד בתוכם ביתו ועירובו מובך למערב יותר מביתו ואף על פי כן בעמים שהאלכסון כב יתר ביתו כחוט

ממש

ריבה למקום אחר ומיעט למקום אחר[לא], שומעין למקום שריבה[לב]. ריבה לאחד ומיעט לאחר[לג], שומעי' למרבה[לד]. אפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת[לה], שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר[יז] אלא להקל[לו]: ו עיר של יחיד ונעשית של רבים[לז], מערבין[לח] את כולה[לט]. ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה[מ], אלא אם כן עשה[מא] חוצה לה[מב] כעיר חדשה[מג] שביהודה שיש בה חמשים דיורים,
דברי

תפארת ישראל

(שם ס"ז). ולרי"ף ר"ל דמודדין במקום היסר והשוה בלי הרים ובקעות: לא) והרבוי והמעוט בצד א' של עיר: לב) ומוציאין מדת הקצר להאריכו ג"כ כמו המקום שריבה: לג) אם מודד א' ריבה וא' מיעט: לד) רק שאין המרובה רב על המיעוט תק"ף אמה (שם מג"א סק"ו): לה) *אבל קטן בעודו קטן לא (שם סי"א): לו) *דתוך י"ב מיל, קיי"ל שהוא דרבנן (מג"א רס"ו סק"ז). מיהו חוץ לי"ב מיל, י"א דהוה דאו' (ת"ד): לז) *שהיתה שייכה לאדם א' והוא משכיר כל בתיה להדרים ביה ומכרה לרבים: לח) *ערובי חצרות: לט) דנדונת כבתחלה, שלא היתה צריכה שיור (וצ"ל דאף דמשנה ה' ומשנה ז' מיירי בתחומין, מפסיק להו במשנה ו' דמיירי בערובי חצרו'? דקמ"ל דאף בהך דמשנה ו' דהיא עכשיו של רבי', אפ"ה נאמנין עבד ושפחה לומר שהיתה של יחיד, וכדאמרינן בש"ס (דנ"ט ב') במתא דבי ר' חייא): מ) *ג"כ כמקודם; דעיר של רבים שיש לה יותר משער א', אסור לערב ערובי חצרות שלה כולה יחד בלי שיור מקום א' בעיר, כדי שלא ישכחו שרק ע"י העירוב הותרו לטלטל. מיהו הדרי' באותו שיור, יוכלו לערב לעצמן כדי לטלטל במקומן: מא) *שיור: מב) קמ"ל אפי' חוצה לה מהני שיור: מג) כך שמה:
וקיי"ל

ר"ע מברטנורה

כלומר שמתכונים למדוד התחומין לכתחלה מן המקום השוה והיסר כדי שלא יהא צריך לקדר: ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר. שנמלאו שמני תחו' זו ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדה: שומעין למקום שריבה. ומוליאין מדת הקלרה כנגדה מפני שלא מתח מתחלה החבל כל לרכה ותניא בתוספתא שהוא לריך למתחה בכל כחו: ריבה לאחד ומיעט לאחר. הכי קאמר ריבה אחד ומיעט אחר שמדדו שני בני אדם מומחים זה ריבה וזה מיעט: ו עיר של יחיד. כגון שאדם אחד קנה כלה והוא משכיר כל בתיה לבני אדם הדרים בה ואח"כ נעשית של רבים: מערבין את כלה. כדרך שהיו מערבין כשהיתה של יחיד שלא היתה לריכה שיור: אין מערבין את כלה. שאסור לערב עיר של רבים אם אין משייר בה בתים ידועים בלא עירוב דההוא שיור הוי היכר דטעמא משום עירוב הוא ולא תשתכח תורת רשות הרבים הו הואיל והיתה של רבים והיתה לריכה שיור אף על גב דהשתא הויא של יחיד נדונה כבתחלה (יח): אא"כ עשה חולה לה. שיור שלא ערבו עם שאר העיר ורבותא קמל"ן שאפילו שיור של חולה לה מועיל לשאר העיר: כעיר חדשה שביהודה. עיר היתה ביהודה ושמה חדשה (יט) ולא היו בה אלא כ' דיורים והיא העיר היותר קטנה שבכל ארץ יהודה והיא היתה שיור לעיר גדולה

עיקר תוי"ט

יז) שלא וכו'. דמדאו' לא מיתסרי מידי ולהכי גזור הלכך אזלינן בהו לקולא כש"י. ומיהו איכא דס"ל יעד ג' פרסאות מדאו': (יח) דלאו הדרת ומתעבדת של רבים ואתי לערובי כולה: (יט) כמפורש בס' יהושע לנן וחדשה ומגדל גד:

לגמ

אם אינו יכול(יד) להבליע[כח]. בזו אמר רבי דוסתאי בר רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדרין בהרים[כט]: **ה** אין מודדין אלא מן המומחה[ל], ריבה

ר״ע מברטנורה

למקום שראשי הגיא קצרים שיכול להבליעם שם כדי שיחזור אח״כ למדתו כנגד העיר גזירה מפני שהרואה אותו מודד והולך שם יאמר שמדת התחומים של צדי העיר באה עד כאן: בזו אמר ר׳ דוסתאי. בזו למעוטי עיר מקלט ועגלה ערופה הקרובה אל החלל שאין מקדרין בהן (טו): מקדרין. נוקבין רואין כאלו נוקבין אותן ומודדים דרך הנקב (טז) למעט מדת מדרונו כדאמרינן בגמרא שמודדין אותו בחבל של ד׳ אמות והתחתון מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו וכן מודדין אותו כולו ד׳ אמות ד׳ אמות ומתמעט מדרון של כל ארבע אמות חצי קומת אדם והלכה כרבי דוסתאי: **ה** אין מודדין אלא מן המומחה. אדם הבקי במדידה וגאון פיר׳ מומחה לשון ומתה על כתף ים כנרת (במדבר ל״ד) כלומר

תפארת ישראל

ההר והגי לא יצא חוץ לתחום, למקום שיכול להבליעם בחבל נ׳, אף שרולה לחזר אח״כ למדתו כנגד העיר, אסור, שהרואי׳ יחשבו שתחום העיר מגיע לשם: כח) *הגי וההר בחבל נ׳, מדרחבי׳ יותר מנ׳ אמה: כט) *ר״ל נוקבי׳; דהיינו שמודד מדרוני הגי וההר ע״י חבל של ד׳ אמות, שהעליון משימו נגד רגליו והתחתון נגד לבו, דרואין כאלו היו המדרונים מלאי׳ נקבים, וכאילו העליון עומד כל פעם בהגומא, נמלא שיהי׳ לבו במקום שרגליו עומדות עכשיו (והא דקאמר „בזו?" למעוטי מדידת מקלט ועגלה ערופה, שאין מקדרין בהן מדאורי׳). מיהו כל זה (אב״י שיכול להבליע, שלריך להבליעו ולמדדו בחבל של נ׳ אמה) אם בכל ה׳ אמות של שפוע אין ההר מגביה א״ע י׳ טפחים; אבל אם בכל ה׳ אמות של שפוע כבר הגביה א״ע השיפוע י׳ טפחים, אז אם מבעד שרחוקי׳ רגלי ההר זה מזה בשטח שוה, עד נ׳ אמה, משערו ודיו; ובמשערו יותר מנ׳, מודד המדרוני׳ בחבל ד׳ וכלעיל. **אולם** כל הדינים הנ״ל בין בהר ובין בגי, (אב״י שאין יכול להבליע בחבל נ׳ שמודד כל המדרונין בחבל ד׳) דוקא אם שפוע המדרוני׳ אינו זקוף (שטייל) בל״א, שכשיושיבו כלי שבו חוט המשקולת (זענקבלייא) מראש המדרון לתחתיתו, שכשיעמיד רגל א׳ מהכלי בראש ההר, ורגל השני בתחתיתו, יתרחק החוט שבאמצע, מהרגל שעומד למטה, ד׳ אמות; אבל אם שפוע ההר או הגי זקופי׳ (שטייל) בל״א, שכשיתלו חוט המשקלות בראש המדרון אל תחתיתו, לא יצא קצה התחתון של החוט מכנגד קצה רגל התחתון, ד׳ אמות, בכה״ג אין המדרון נוח להלוך, ולהכי אם יכול להבליעו בחבל נ׳, מבליעו וכלעיל; אבל אם רחב יותר מזה, אינו מודד המדרוני׳, רק בין מישור בראשו מודד המישור שבראש ההר והמישור שבגי למטה, אפי׳ עמוק או גבוה יותר מאלפים (אב״י ובאין מישור אינו מודד כלל) (של״ע א׳ עד ו׳): ל) *בקי בדיני מדידה

שם

עיקר תוי״ט

כו׳ הרי״ב. ומ״ש אבל כו׳ ליתו מבליע וכו׳ ה״ע לפי בקשה לעלות עליו ולמדדו על גבו כפי׳ הרי״ב ושיעור האומד הוא עד נ׳ אמה אבל יותר מנ׳ מקדרין. טור: **יד) להבליע** בחבל של נ׳ אמה. טור. וקאי נמי אגיא וגדר דקידור שייך נמי בהו. ומיהו בגיא לא איכפת לן בין מתלקט י׳ מתוך ה׳ או כתות: (טו) ונטעמא מפ׳ בגמרא משני שהן של תורה: (טז) וה״ל הר״י דמשוה מדת ההר כאלו הוא נקב במקום מעמד רגלי העליון. ונמלא לבו במקום שרגליו עומדות עם עכשיו. ובנותן החבל עכשיו כנגד מרגלותיו ה״ל כאלו נותן אותו כנגד לבו בקרקע חלקה כדרך כל המודדין:

בלא

ד אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה(ט) לא פחות ולא יותר(כא), ולא ימדוד אלא כנגד לבו(כב). היה מודד והגיע לגיא(כג) או לגדר(כד), מבליעו(כה) וחוזר למידתו. הגיע להר, מבליעו(כו)(יב) וחוזר למדתו, ובלבד שלא יצא חוץ לתחום(כז)

אם

תפארת ישראל

כ) את התחום: כא) שכשארוך יותר מכביד באמצע ומתקצר החבל; וכשהחבל קצר מזה, הוא נמתח יותר מדאי: כב) *ר"ל כל א' מהמודדין יחזיק החבל נגד לבו ולאפוקי שלא יתן א' החבל כנגד לבו וא' כנגד ראשו ויתקצר החבל. וקבעו חכמים מקום הלב, משום שמשם נוח למוד: כג) עמק: כד) גל של חומה נפולה: כה) *ר"ל מבליע מדרונו ע"י שמותח חבל המדה למעלה מהעמק משפתו לשפתו, ואינו מודד מדרון העמק, אפי' עמוק אלפים. מיהו בעמוק יותר מאלפים, מודד מדרוניו כראוי: כו) שמעמיד כלונס ברגלי ההר, וכלונס ברגליו מצד השני וחבל נ' אמה מתוח מראש כלונס לראש כלונס האחר למעלה מההר, ואינו מודד מדרוניו אפי' גבוה יותר מאלפים: כז) *כשמודד

ההר

ר"ע מברטנורה

ויכולה לבא אמצעית לחיצונה וחיצונה לאמצעית בלא עירוב אמרינן רואין כאלו אמצעית נתונה ביניהן אבל אם רחוקה יותר מאלפים לא אמרינן רואין: ד אין מודדים. אלפים אמה של תחום שבת אלא בחבל של פשתן ארוך חמשים אמה: לא פחות. שכשהחבל קצר נמתח הרבה ומאריך (האמה): ולא יותר. שכשהוא ארוך הרבה כובדו מכפילו באמצעיתו ומתקצר: אלא כנגד לבו. קבעו לו חכמים מקום לשום ראש החבל כל אחד נגד לבו שאם יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו החבל מתקצר והתחומין מתמעטין: לגדר. חומת אבנים שנפלה ונעשית גל גבוה ומשופע: מבליעו. אם אינו רחב נ' אמה(י) משפתו אל שפתו מלמעל' אע"פ שיש במדרונו הלוך יותר מאלף (יא) אין אומרים תעלה מדת מדרונו למדת התחום אלא זה יעמוד על שפתו מכאן וזה יעמוד על שפתו מכאן ויבליעו מדרונו בחבל אחד: וחוזר למדתו. מדקתני חוזר למדתו משמע שאם היה רחבו כנגד העיר יותר מחמשים ואינו יכול להבליעו שם בחבל ובאחד מראשיו שלא כנגד העיר יכול להבליעו הולך ומבליעו שם ומודד והולך שם משפתו והלאה עד כנגד המקום שכלה בו רוחב הגיא כנגד העיר וחוזר למדתו כנגד העיר ומשלים את מדת תחומיו: הגיע להר מבליעו. והוא שלא יהיה הר זקוף הרבה אלא משופע שבהלוך חמש אמות ממנו לא יגבה אלא י' טפחים(יג) אבל אם הוא זקוף עד שבפחות מהלוך חמש אמות זוקף עשרה טפחים אינו מבליעו אלא אומדו בלבד והולך: והוא שלא יצא חוץ לתחום. כשהולך המודד להבליע ההר או הגיא לא יצא חוץ לתחום

למקום

עיקר תוי"ט

לביניהן רואין כו' אבל אם רבה אויר יותר מכאן לא אמרי' רואין. רש"י: ט) נ' אמה בגמ' אסמכוה אקרא דכתיב בחצר המשכן וכותב חמשים בחמשים ומדלא אמר חמשים חמשים ילפי' מיניה תרתי. הך דהכא והא דמ"ה פ"ב: (י) המכוין אם אינו רחב כי אם נ' אמה: (יא) ר"ל עד אלפים והכי איתא בגמ'. ה"ה הכי"כ ואם יכולה לירד בשבת במדרון הגיא יכול לירד שם ואח"כ יוצא משם ומשלים תחומו כאלו לא ירד בגיא: יב) מבליעו. כמו בהבלעות הגיא שעומדי' על שני שפתי הגיא מזה ומזה שנמצא שנמדד השטח הרחב ולא הקצר כו' ודכוותיה בהר כשמבליעו כו' וכיצד נעשה זוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח החבל מזה לזה תו'. ועתוי"ט: (יג) גמ'. והטעם משום דניחא תשמישתיה לעלות במדרונו

כו'

ב נותנין קרפף[יב] ז), לעיר[יג] דברי רבי מאיר וחכמים אומרים לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות[יד] אם יש לזו שבעים אמה ושירים. ולזו שבעים אמה ושירים[טו] עושה קרפף לשתיהן להיותן כאחת[טז]: ג וכן שלש כפרים המשולשין[יז] אם יש בין שנים החצונים מאה וארבעים ואחד ושליש[יח] עושה אמצעי את שלשתן להיותן כאחד[יט]:

ד אין

ר"ע מברטנורה

ב נותנים קרפף לעיר. כל הבא למדוד תחומין מניח לעיר אויר של שבעים אמה ושירים שהן שבעי' אמה ושני שלישי אמה ומשם מתחיל למדוד אלפים אמה שנאמר (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אמרה תורה תן חוצה ואחר כך מדוד כלומר תן לה קרפף של שבעים אמה ושירים ואח"כ מדוד משם והלאה: לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות. הסמוכות זו לזו נותנין שבעים אמה ושירים לכל אחת כדי לחברן על ידי קרפיפות הללו להיות כעיר אחת והבא ללכת מאחת מהן (לדרך) חברתה מודדים לו אלפים אמה מחוץ לחברתה מפני שהיהן כעיר אחת על ידי קרפיפות הללו שמחברין ביניהן והלכה כחכמים שאין נותנין קרפף לעיר אחת אלא בין שתי עיירות בלבד: ג וכן שלשה כפרים משולשים. לא משולשים ממש אלא שלישי עומד מרחוק כנגד בין החיצונים וכל שאלו מכני' אמצעי לביניהן(ח) ואין בין זה לזה אלא קמ"א אמה ושליש שהן ע' אמה ושני שלישים לזו וע' אמה ושני שלישים לזו וכן לצד העיר החיצונה האחרת אין בין האמצעית לבינה אלא מאה וארבעים ואחד אמה ושליש הרי שלשתן נחשבות כאחת ויוצא מאחת מהן לילך דרך חברותיה מונה מחומת חברתה החיצונה וכמה יהא בין האמצעית לחיצונות אלפים אמה דהואיל

ויכולה

תפארת ישראל

של העיר, שימדדו התחומין מהמרובע שעמו סביב העיר (כפ"ד מ"ח): יב) רווח כמו חצר: יג) *ר"ל שלא יתחיל למדוד התחום רק אחר ע' אמה וד' טפחים מהעיר, שנחשבים כמו חצר לתשמישי בני העיר (עפ"ד דבילה): יד) הסמוכות: טו) שרחוקות זו מזו קמ"א אמה וב' טפחי', כשיעור ב' קרפיפין: טז) ר"ל כעיר אחת למדוד תחום כל א' חוץ לחברתה. וקיי"ל דגם לעיר א' נותנין קרפף א', ואם יש בית א' חוץ ע' אמה ושירים מהעיר ואפי' שבית השני הוא מן הצד ממקום שמודדים, כגון שמודד מאמצע מזרח העיר, ובית השני בקצה מזרח דרומית מהעיר, מותח חוט כנגד כל צד מזרח, ומודד ע' אמה ושריים ממקום שמול הבית אף במקום שאין שם בית בכל צד המזרח (כרמ"א סי' שצ"ח); וכ"ל ראי' מעירובין (פ"ה מ"ד) דבהגיע לגדר מבליעו וחוזר למדתו ודוק. מיהו בית א' אין דינו כעיר (שם ד' ח'): יז) *שעומדין כמשולש כזה

יח) *ר"ל אלו היו מכניסין כפר א בין כפר ב' וג', היו קמ"א אמה וב' טפחים מא' לב, וקמ"א אמה וב' טפחי' מא' לג' מלבד רוחב כפר א בעצמו: יט) והוא שכפר א אינו רחוק מכפר ב' או מכפר ג' יותר מאלפיים (שם ס"ח):

את

עיקר תוי"ט

הזוית דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא נמצא כשיעור כנגד הזוית נמצא באלכסון מהלך אלפים וש"ת אמה ואם היו עגולות לא היה יכול להלך בשום צד יותר מאלפים. ב"י: ז) קרפף. הוא ללע מלשון מוקצות מדת בית סאתים והוא שבעים ושירים. הר"מ שכלו גם מבואר לו מוכלל דבב"ב מ"ג פי' בהר"ב גם ונלמד מענייננו: (ח) ודקתני בין ב' החיצונים ה"ק אם יש אויר בין ב' החיצוני' כדי להמצא שם אמצעי ולעמוד אויר המפסק בין אמצעי לחיצונים על קמ"א ושליש לכאן וקמ"א ושליש לכאן דהיינו ב' קרפיפות

לבינ

פ"ה כיצד מעברין את הערים[א], בית נכנס בית יוצא[ב], פגום נכנס פגום יוצא[ג], היו שם גדודיות[ד] גבוהות עשרה טפחים, וגשרים[ה] (ג) ונפשות[ו], שיש בהן בית דירה[ז], מוציאין את המדה כנגדן[ח], ועושין אותה[ט] כמין טבלא מרובעת[י] (ה), כדי שיהא נשכר את הזויות[יא]:

ב נותנין

תפארת ישראל

פ"ה א) *ר"ל שיעשו העיר כאשה מעוברת, למדוד תחומה מהעירוב ולהלן? אם הי' בית וכו': ב) *שאין הבתים שבחומת העיר עומדין בשוה בשורה; או שהי' פגום וכו': ג) ר"ל שהחומה בעצמה עקומ', בולט כאן ושוקע כאן; או היו שם וכו': ד) *דהיינו ב' כותלים מקורין יחד, או ג' כותלים אף שאינן מקורין, עומדין סמוך לעיר: ה) *גשר מקורה, וב' כותלי' לה לצלעות, והמוכס דר בה: ו) *בניין שעל הקבר, ושומר הקברות דר בו; וכל דיר' אינה פחותה מד' אמות על ד' אמות מרובעים: ז) אף שאין דרים בם (עי' פ"ד. ו'): ח) *שכל שא' מאלו תוך ע' אמה וד' טפחים סמוך לעיר, הו"ל כהעיר, ורואין כאילו חוט מתוח על פני כל אותו הרוח, נגד הבית דירה ההוא, ויחזור ויתן להעיר ע' אמה וד' טפחים אחרים מהבית ולהלאה, ומודד התחום שבת משם ולהלאה (שנ"ח ה' ז'): ט) את העיר: י) אם העיר עגולה או משולשת או בעלת צלעות הרבה, ידאוה כאילו היא מרובעת: יא) *ר"ל זווית של

ר"ע מברטנורה

פ"ה כיצד מעברין. לשון אשה מעוברת שכריסה בולט. והכי קאמר כיצד יש לה עבור לעיר אם בית נכנס בית יוצא כו' כשבא לציין סימן תחום העיר. ובא למדוד אלפים חוצה לה אם לא היתה חומתה חלק. אלא בתים סמוכין ומחוברים ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחבירו ונראית כניסתו פגומה ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחבירו: או פגום נכנס פגום יוצא. שיש מגדלים בולטים בחומה פעמים בולטים לפנים פעמים לחוץ: או שהיו שם. לאחת הקרנו' (א) של עיר: גדודיות גבוהות. שברי האמה של הרבות בתים וישנן תוך שבעים אמה ושירים (ב) לעיר: או נפשות. בנין שעושין על הקבר והוא שיהא בהן בית דירה: מוציאין את המדה כנגדן. אם הבליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית. רואים כאלו יש עוד בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו. ומודד מן החוט ולחוץ. כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהיה כאן ארוך וכאן קצר: ועושין אותן (ד). התחומין: מרובעים. שיהא אלפים לצדדים כבאמצע. ולא עגולים שיהא להן אלפים באמצע ובצדדים הם מתמעטים (ו) כדרך דבר עגול:

ג נותנים

עיקר תוי"ט

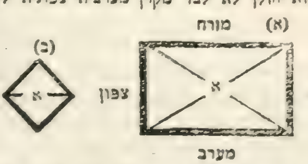
(א) ולכולהו קאי. וגלו דוקא בקרנות שהן קרן זוית אלא ה"ה באמצע: (ב) היינו ד"ע כמ"ש בפ"ב מ"ה: ג) **וגשרים**. שהן מכוסין מלמעלה. ויש לו כותלים מד' רוחותיו אלא כשהכיפה אלולה ויש בכותלים פילוש שהמים יעברו תחתיו לא צ"א ויש תחתיו דירה למוכס. הכי"כ: (ד) וק' הא תנא ליה פ"ד מ"ח וכ"א אותה פי' הר"מ כ"ל כי כשתהיה המדינה עגולה שיעשו בו מרובע דבוק לה ואז ימדדו חוץ למרובע אלפים אמה לכל רוח ומרויחים אנשי המדינה אותן התוספות שיוסיפו המרובע על העגולה שבתוכו: ה) **טבלא מרובעת**. בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים. דהוו נמי תחומין מרובעין ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים לא הוו מרובעים דהתחומין מרובעים ל"ד שיהא ארכן כרחבן שהרי רחבן למדת העיר הוא כו' אלא מרובעים דקתני למעוטי עגולים רש"י: (ו) אין לומר כפשוטה שהרי אם לצד אחד מהעיר אלפים כשנעגל כל סביבות העיר ממקום שכלו אותן אלפים. אין ספק שלכל צדדי העיר יהיה אלפים. אלא היינו לומר שכשהן עגולות הוא ונפסיד הזוית וכשהן מרובעות נשכר

בזוית

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

דוח, ממקום שהצילו; ואם הוא עיר הרי הם כאנשי עיר, וביד עובדי כוכבים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו, החרים למקומם בשבת ובכלי זיינם; היו יוצאים והולכים בדרך ואמר להם כבר נעשה ההצלה יש להם ממקום שם אלפיים לכל רוח, ובמובלע קצת תוך תחום עירם. הוזרו לעירם, וכאילו לא יצאו: מ"ד, ה', ו'· הי' בא בע"ש בדרך ליכנס לעיר, וישב לנוח וחשכה לו, ולא ידע שהוא בתחום העיר, ואה"כ מצא עצמו בתחומ' קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת ומהלך את כולה ורוצה לה אלפים לכל רוח; ובלא הי' דעתו ליכנס לעיר או שהי' דעתו ליכנס ואמר בי"הש שביתתי במקומי קנה שביתה במקומו, וממשם יש לו אלפים לכל רוח, ואם כלים אלפים אמה ממקום שביתתו בחצי העיר אינה מהלך יותר מחצי'; ובכלתה מדתו בסוף העיר, כל העיר נחשבת כד' אמות; ישן בדרך והשכה לו קנה שביתה במקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח, דאם ניער הי' קונה ה"ה ישן; מיהא כלים, הם כחפצי הפקר, שאינם קונים שביתה, והם כרגלי הזוכה, ובזכו בו ב' בנ"א בפעם א', א' למזרח וא' למערב, אינו מותר להליכו אלא למקום שמותר לשניהם; וחפצי עובד כוכבים קונים שביתה במקומם, ובהוציאן עובד כוכבים חוץ להחומן והביאן לעיר שמוקפת לדירה או שתקנו המבואות כדינן בצ"הפ, דהוי כמוקף לדירה יכולים לטלטל בכולה, שכולה כד"א; הא דיש לכל אדם ד"א, בכ"מק אפי' יצא מחוץ לתחום [וכן כל אמות דשבת ודכלאים וסוכה] מודדים לכל אדם באמה דהיינו בזרוע שלו ובאמתו קטנה באמ' בת ו' טפחים [וטפח הוא רוחב ב' גודלים במקום הרחב], והוא אורך ב' מנעלים, או ב' פסיעות, דהיינו מנעל א' למקום מצב הרגל שהוא חצי אמה, ומנעל ב' לבין רגל לרגל, שהוא ג"כ חצי אמה, ומודדין לו מרווחת; ולרמ"א הד"א הם שהוא באמצען, ולרמג"א ד"א לכל צד, ווה להילוך, אבל לטלטל מותר רק ד"א עם אלכסונן [דהוא ה"א וג' חומשין]; ובכ"מק שהוקף לדירה, אפי' אין בו דיורין השוב כד"א, רן למדידת התום אלפים ממנו ולהלן, הן ביצא חוץ לתחום; ובאינו הוקף והוא רק סאתים נחשב כד"א, כגון בשבת בתל גבוה, או בנקע עמוק י"ט, ובקמה קצורה ושבלים מקיפות אותה, ובהם יותר מסאתים דינו כשדה ואין לו אלא ד"א; היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה, כגון שיש ביניהם ו' אמות, מביאין ואוכלין באמצע, ולא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו; היו ג' ואמצעי מובלע בינידן כגון שבין ב' החיצונים שמנה אמות, הוא מותר עמהן, והן מותרין עמו, וב' החיצונים אסורים זה עם זה: מ"ז, ח, ט· הבא בדרך הקילו אצלו, שאפי' בעודנו רחוק מן העיר ד' אלפים אמה והי' מכיר אילן או גדר או כל דבר מסוים בסוף אלפים, יאמר שביתת תהי' שם, ויסיים מקומו ד"מ שיאמר בד' אמות המזרחיות, ואז קנה שביתה שם, ואז מותר להלך אפי' כל הד' אלפים משתחשך, היו שנים וא' מכיר, וא' אינו מכיר זה שאינו מכיר ואפי' רבים מוסרין שביתתן, לרמכיר והוא אומר כלעיל; הי' אותו מקום יותר מאלפים אסור לזוז ממקומו, דמכאן עקר דעתו ושם לא קנה; מודדין התחומין בריבוע שלם כטבלא מרובעת, דהיינו שמודד אלפים בשוה למזרח, וכן לצפון, דרום, ומערב, ואח"כ רואין בזוית, כאילו הוא טבלא מרובעת, למלא הקרן, דהיינו שיהא התחום בקרן זוית אלפים על אלפים למלאות האלפים שבמזרח וכן שבצפון וכו', נמצא דיהי' התחום מקרן זוית צפונית מזרחית למערבית דרומית, וממזרחית דרומית למערבית צפונית באלכסון אלפים ות"ת אמה, דאמתא בריבוע, אמתא ושני חומשין באלכסון; והעלה ע"ר האמ"ז הכ"מ וצוק"ל בפתיחה לעירובין דבשעת הדחק יכול לעשות הרבוע שלא כרבוע העולם כדי שירוויח האלכסון לכל צד שירצה לילך לשם, נמצא הולך ב' אלפים ת"ת אמה לכל צד אפי' הולך אל עבר פניו לא באלכסון, ד"מ באם מקומו הוא באות א' הוא הולך לא לבד מקרן מערבית צפונית לקרן מזרחית דרומית אלפים ות"ת אמות

באלכסון כבציור (א'), אלא גם לצד מזרח או מערב או צפון

או דרום יכול להלך אלפים ות"ת, כאילו הוא רבוע מעוין כבציור (ב') מורכב מד' אלכסונין [פֿערשאָבנעס פירעק], ואם הניח בסוף אלפים ות"ת עירוב יכול להלך עוד משם ילפין אלפים ות"ת; עיקר מצות עירוב הוא לערב ברגל ולהלך בעצמו למקום שביתה, ולקנות שם שביתה בי"הש עד שתחשך, ווה מותר אפי' לדבר הרשות; אבל המערב בפת יכול לערב אפילו ע"י שליח, וא"צ המניח להחשיך שם, רק מניחו מבעו"י [ושיעורו עי' בה"גב פ"ג, מ"א], מיהא לא התירו אז רק לדבר מצוה או לטייל בפרדס שיש בו שמחה, או שהי' חוץ לעירו וצריך לילך לביתו, ואז מותר לילך אף לדבר הרשות; דוקא בבא בדרך ואמר שביתתי במקומי כלעיל, או שהוא עני שא"א לו לערב מזון ב' סעודות והלך לקנות שביתה במקום ידוע וכשיצא מפתח ביתו [או בדר בעלי' וירד ממנה לילך לשם], אירע לו מקר' שלא הלך, כגון שהחזירו חבירו ללון עמו או שחזר מעצמו ללון בביתו, או שאר עיכוב, מותר לו להלך לאותו מקום וממנו להלן ב' אלפים לכל רוח כלעיל [וגמר בלבו בלי אמירה מגי"ל]; משא"כ באינו עני ולא החזיק לילך אפילו אמר שיקנה לו שביתה במקום פלוני לא מהני: מ"א· דוקא ביצא חוץ לתחום במזיד ולדבר הרשות אפילו אמה אחת, אין לו אלא ד"א כלעיל; אבל באונס או שהולך לדבר מצוה או ששכח, אפילו יצא כבר ג' אמות וגם אמה ד', והוא עדיין ברגלו אחת באמה ד', יכול לחזור ונשאר על תחומו כבתחלה, דהבלעת תחומין מילתא:

שאין המשוחות (סא) ממצין (סב) את המדות, מפני הטועין (סג):

פ"ה

ר"ע מברטנורה

והיא דמפרשי ע"ו דוקא ולא ידעתי לישנו יפה (כו): המשוחות. מודדי התחומים (כז) לעיירות ונותנין סימן לסוף התחום: אין ממצין את המדות. לעשות הסימן בסוף אלפים ממש אלא כונסין אותן לתוך אלפים מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים שהולכי' להלן ממנו וחוזרין ולאו אדעתייהו ומשום הכי רגילין תמיד לכנוס בתוך אלפי' ונמצא שאלו ע"ו אמות בתוך התחום הן וכיון שהיה זה אנוס צריכין ליה ליכנס ולא מחמרינן ליה כי היכי דמחמרינן למי שיצא חוץ לתחום דהתם הוה ליה ליזהר ואתא בדעתו שלא יצא ואין הלכה כרבי שמעון:

תפארת ישראל

כשתופסין בו למדוד התחום: סא) מודדי התחומין: סב) ר"ל אין מאמתין: סג) שהולכין בטעות, ואין מכירין עד שעברו להלאה מסימן התחום. מיהו ברישא שיצא במזיד מודה ר"ש. וקיי"ל כת"ק (שם ס"ג):

פ"ה

פ"ה

עיקר תוי"ט

אמות ולא יותר אבל אצטר לצאת ולשער שא"א שיטעו כל כך: (כו) לא כלה דברי רש"י והרי"ב שכ' וז"ל שאמרי' לקמן בפ"ה אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה. וכל חבל וחבל מתמעט שתי אצבעות זה תופש מכאן וזה מכאן. והאצבעות עשה ושלי אצבע. הרי ע"ו אמות: (כז) כדמתרגם ומדותם חוץ לעיר ומשחון מברא לקרתא:

פ"ה

הידושים

מ"ו כ' הרל"ב כשי' ל"ת; וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א ז"ל, וכ"כ רש"י. והקשה הדריסה (סע"ח) אפי' בלא משוחות לר"ה, כיון דכל א' עושה לעצמו, הו"ל כגל המוחלט במקומו ואינה אוסרת (כהל"ב פ"ו מ"ח)? וכ"ל מדאמרינן בסוגיין דהא דב' חלונים אסורים מיירי אף בהניחו עירובין באמצעי' בב' בתים, ופרכינן לתסכו כולן כמו ה' בהלל א', ובכה א' ולא עירב? ומשנינן הם אמרו דיורין להקל יאמרו דיורין להחמיר. ולזה ס"ל כב"י דבמשוחו' ז"לז ולא לר"ה, כיון דדריסת רגל לאו מע"ז, ונם עירובן מונח באמצעי', הו"ל כדרי' ממש שם, ואוסרין על האמצעי':

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

ס"א, ב', ג׳ מי שיצא חוץ לתחום אפי' ע"י עובד כוכבים, או רוח רעה, או שאר אונס, או ששגג ויצא אפי' אמה אחת (עי' ס"פ), לא יכנוס להיות כבני עיר, ואין לו אלא ד"א מעמידת רגליו ולחוץ, [ובהוצרך לנקביו י"א לגדולים וי"א אפי' לקטנים ואין לו מקום מוצנע יכול להלך עד שימצא מקום מוצנע, ועצה טובה הוא שיתקרב בצד תחומו שאם לא ימצא מקום מוצנע לפנות או להגיע אתר שנפנה למקום שכלה הרית עד שנכנס לתחום, הוה כאילו לא יצא], וברגלו אחת תוך התחום ורגלו הב' חוץ לתחום, יכנס; וביצא חוץ לתחום שלא לדעת מותר לעשות לו מחיצה של בנ"א שעירבו לאותו רוח, דהיינו שילכו לשם ויעשו סביביו כמחיצה ויכנס ביניהם והוא שלא ידעו אותם הבנ"א שלשם כך נקראו; ובהחזירו העובד כוכבים או הרוח רעה לתוך התחום הוא כאילו לא יצא וכשאר בני עיר, אבל בחוזר לדעת אין לו אלא ד"א; יצא לדעת והחזירוהו עובדי כוכבים אין לו אלא ד"א, ובהחזירוהו לעירו המוקף מחיצות הואיל ושבת באויר המחיצות, אפי' יצא לדעת וחזר לדעת מהלך את כולה; ובהוציאו עובדי כוכבים או אונס או שגגה ונתנוהו בדיר, סהר, מערה, או לעיר מוקפת חומה אפי' רק תוך עיבור' דעיר, מהלך את כולו, משא"כ ביצא ונכנס לשם לדעת דאין לו אלא ד"א; וכן אם נכנס לספינה ויצאה הספינה חוץ לתחום ע"י סער וכדומה וחזרה לאחורי' לנמל שהפליגה משם, הרי זה כהוציאו עובד כוכבים והחזירו וכאילו לא יצא, ובהפליג ספינתו בים מהלך כולה, דשבת באויר מחיצות, ובנפחתו דופני הספינה בשבת אם היא מהלכת מהלך את כולה, ובעומדת מותר רק ד"א ואם יש לחלק האמצעי מחיצות ולא בראשו, אזלינן בתר אמצעי; ואפי' באין לו כלל, רק ביש בו לחקק י', אמרי' תוקקין להשלים; היוצא ברשות כחכמה הבאה לילד, והיוצאים להציל נפשות ישראל מעובדי כוכבים או מנהר או ממפולת, יש להם אלפיים אמה לכל

רוח

וכל בני העיר אסורין(נא), דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב, הרי זה חמר גמל(נב): **יא** מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת, לא יכנס(נג). רבי אליעזר אומר שתים(נד) יכנס(נה), שלש(נו) לא יכנס(נז). מי שהחשיך לו חוץ לתחום(נח) אפילו אמה אחת, לא יכנס(נט) רבי שמעון אומר אפילו חמש עשרה אמות, יכנס(ס) שאין

ר"ע מברטנורה

אלפים אמה רחוק מן העיר הוי כעני שאומר שביתתי במקום פלוני וקנה לשם שביתה: וכל בני עירו אסורין. שלא החזיקו בדרך ואין להם אלא אלפים אמה לכל רוח מעירם: רבי מאיר. מספקא ליה אי עני הוא הואיל ויצא מביתו והחזיק בדרך או דלמא כיון שהיה יכול לערב בפת ולא עירב לאו עני הוא הילכך הרי זה חמר גמל שאין לו אלפים אמה לכל רוח מעירו שמא שביתתו במקום שהיה הולך להוליך שם העירוב בסוף אלפים מעירו ולסוף האלפים מעירו נמי לא קנה אלפים לצד עיר האחרת שמא לא קנה שביתה אלא בביתו והלכה כרבי יהודה: **יא** אפילו אמה אחת לא יכנס. ואין לו אלא ארבע אמות מכאן וארבע אמות מכאן ואע"פ שמובלעות אלו ארבע אמות בתוך תחום העיר לא אמרינן כיון דעל על דסבירא ליה שבלעת תחומים לאו מלתא היא: שתים יכנס. רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען שבסוף האלפים יש לו ארבע אמות שתים מצד זה בתוך התחום ושתים מצד זה בסוף התחום הילכך אם הוא עומד באמה שניית (כג) יכנס דהבלעת תחומין מלתא היא ואין הלכה כר"א: מי שהחשיך. שהיה בא מן הדרך וחשכה לו חוץ לתחום: לא יכנס. דבמקומו לא קנה שביתה שהרי גלה דעתו (כד) שאינו רוצה לקנות שביתה במקומו ובעיר לא קנה שביתה שיש בינו ובין העיר יותר מאלפים אמה הילכך אין לו אלא ארבע אמות כדין מי שיצא מחוץ לתחום: עד ט"ו אמה. לאו דוקא (כה) דהוא הדין פחות או יותר מעט והיה

תפארת ישראל

דמדשהחזיק בדרך, הו"ל כבא בדרך לעיל. מיהו באינו עני ושתכוון מתחלה לילך להחזיק בדרך ולחזור, לכ"ע לא משני (ס"ו א'): נא) ואין לשם רק אלפי' מהעיר סביב: נב) *ר"ל כגמל שרוצה לילך, וחמור שהלש שהשור עמו מושכו לאחוריו ומעכבו וה"נ קאמר לעיל מ"ד. וה"נ מספקא לי' אי דינו כעשיר ותחומו כבני עיר, או אינו כעני ושביתתו במקום שרצה לערב; להכי אין לו רק אלפים שבין ביתו למקום שרצה לערב. וקיי"ל כר"י (ת"י ג'): נג) ואין לו רק ד' אמות: נד) ר"ל אם עומד באמה שניי': נה) אזיל לטעמי' (במ"ש), דס"ל דהוא באמצען; וס"ל נמי שבלעת תחומין מלתא היא, וכיון דאמה ב' שלו מובלעת בתחומו, כיון דעל על: נו) *אם עומד באמה ג': נז) דהרי אינן מובלעין בתחומו. וקיי"ל דבשבת ויצא חוץ לתחום שבלעת תחומין מלתא ואפי' עומד באמה ד' (ת"ס מג"א ה'): נח) של העיר: נט) *רק ממקום שביתתו יש לו אלפים לכל רוח: ס) *דע"ג אמה הוא בקירוב השיעור מה שנתמעט מדידת אלפים ע"י ב' אחיזות שבכל חבל, כשתופשין

עיקר תוי"ט

(כג) והשלישית ג' לא יכנס אם עומד באמה השלישית גמ': (כד) ת"ל הר"ב לא יכנס אם אמר שביתתי בעיר לא אמר כלום שהרי יצא חוץ לתחום שהיה יותר מאלפים אמה ובמקומו נמי לא קני שביתה הה הוא פוגם הל"ב במ"ב שהרי גילה דעתו ר"ל שאמר ועתיו"ט : (כה) דלא כלו' לפי שכלת הלשם שיוכל לנצל עד ט"ו

לפום

ט זו היא שאמרו, העני[יח] מערב ברגליו[מה] אמר רבי מאיר אנו אין לנו אלא עני[מו] רבי יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר, שלא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר, שלא יצא ויערב ברגליו[מז]: י מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה[מח] והחזירו חבירו[מט], הוא מותר לילך[נ], וכל

תפארת ישראל

לחוץ, ס"ל דת"ק דכפי שיעור העגול יהי' הריבוע, ולא פליג את"ק בשיעור הליכתו, רק בשטח הליכתו (או איפכא דס"ל דכפי שיעור הריבוע יהי' העגול, ולא פליג את"ק בשטח הליכתו רק בשיעור הליכתו) קמ"ל דבתרתי פליג בשיעור ובאותר השטח: ודייק רמ"ת (פכ"ז משבת) מדנקט תו „שיהא נשכר הזוית", ולא קאמר „האלכסוני", ש"מ דאינו נשכר האלכסוני' רק בזוית; ודלא כיש פוסקי' דיש לו ב' אלפים ות"ת אמות לכל רוח. ועכ"פ מתיר בתשו' נודע ביהודה (ת"ה) למדוד באופן שיהי' רבוע התחום שלא כנגד רבוע העולם, כדי שיגיע קרן התחום שהוא ת"ת אמות יותר מאלפים, למקום שרוצה לילך (ועי' פתיח'): מה) *דמדהוא בדרך שהוא עיף, הו"ל כעני שמערב ברגליו, והרי כבר החזיק בדרך ויכול להגיע שם, ולהכי סגי בשיאמר שביתתי במקום פלוני: מו) דעיקר עירוב בפת, רק לפני מי שאין לו פת, או לבא בדרך שהוא עיף הקילו לערב ברגליו: מז) דעיקור עירוב ברגל וקונה שם שביתה, והכי קיי"ל. מיהו היושב בביתו והומר שביתתי במקו' פלוני, לכ"ע לא מהני (ח"ש יג): מח) ר"ל שילא להניח שם פת לעירוב לצורך בני עירו: מט) דא"ל עת חמה או צינה היום: נ) למחר למקום שרצה לערב, דמדהחזיק

ר"ע מברטנורה

העגול שבתוכו: ט זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת. דהשתא עני הוא. לו התירו חכמים לערב ברגליו דסבירא ליה לר' מאיר עיקר עירוב בפת וקולא הוא דאקילו גבי עני או מי שבא בדרך ואין עמו פת לערב ברגליו. ורבי יהודה סבר עיקר עירוב ברגל וקולא הוא דאקילו לעשיר שאינו יכול לילך ברגליו לשלוח עירובו ע"י שליח והלכה כר"י. ובין ר"מ. ובין רבי יהודה. שוים הם שהאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שביתה(יט) באותו מקום שאמר א"כ הוא עני או בא בדרך שאין עמו פת(כ) אבל עשיר צריך שישלח פת במקום שביתתו והאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שם שביתה אא"כ יש שהות ביום שהיה יכול לרוץ ולהגיע שם. קודם שתחשך. ואם אין כל כך שהות ביום בשעה שאומר שביתתי במקום פלו' לא קנה שם שביתה: י מי שילא. מעירו ששלחוהו אנשי עירו להוליך להם עירוב כדי שיוכלו לילך מחר לעיר שמערבין לה שהיא סמוכה להם שני תחומי שבת ויכולין לילך מזו לזו ע"י עירוב: והחזירו חבירו. דאמר ליה עת חמה היא עת צנה היא(כא): הוא מותר לילך. למחר לאותה עיר אחרת שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה(כב) לסוף אלפים

עיקר תוי"ט

אמ"ש בפ"ג מ"ה. דתחומין דרבנן שהרי כתב הטור סי' שצ"ז דקרלי אסמכת' בעלמא: יח) העני כו'. אתאן לר"מ וכלו' בזו אמרו העני כו' אבל עיקר עירוב בפת גמ' וטעמיה דכיון שמניח פת גילה דעתו וניכר שרצונו לשבות שם. אבל כשמערב ברגליו אמרי אינשי אם ת"ח הוא במעשיה משכתיה. ואם ע"ה אמרו ליאבד ליה והולך לבקרו שם ורי"ס כיון שטורח הוא בעצמו יש הכירא יותר משמולח שם ובידו פת: (יט) כלומר ופלוגתייהו באומר שביתתי במקומי ואינו עני שיש לו פת: (כ) ה"ק אע"פ שיש עמו פת הוי כמי שאין עמו פת. הואיל ובדרך הוא ומשכה לו כדמסיק שהיה יכול לרוץ. ועתוי"ט: (כא) וחזר בו מללכת היום אבל דעתו לילך למחר: (כב) כלומר דלא אמרינן נמלך הוא שלא לקנות שביתה אלא אמרי' דדעתו עומד הר"מ: ודשוהיה

ואמר שביתתי תחתיו, לא אמר כלום מא). שביתתי בעקרו, מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה, ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה טו), נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה: ח אם אינו מכיר מב) או שאינו בקי בהלכה מג) ואמר שביתתי במקומי, זכה לו טז) מקומו אלפים אמה לכל רוח, עגולות, דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס, וחכמים אומרים מרובעות כטבלא מרובעת, כדי שיהא נשכר את הזוויות מד):

ט ז

ר"ע מברטנורה

במקומו: לא אמר כלום. הואיל ולא פי' איזה ד"א בחר לו מתחתיו של אילן לאו שביתה היא ואין לו אלא ד"א (יד) במקו' שהוא שם שהרי לא קנה שביתה במקומו כיון שעקר דעתו מלשבות כאן ותחת האילן נמי לא קנה שביתה וה"מ כשיש תחתיו של אילן ח' אמות או יותר דאיכא למימר דהאי גיסא בחר או דהאי גיסא בחר ולא הוי שיו' אבל שבעה אמו' על כרחך מקצת ביתו ניכר באמה אמצעית דא"ה שלא ברירה דאי באמצע האילן בירר לו ארבע אמות הרי היא מהן ואי מהאי גיסא או מהאי גיסא הרי היא מהן הילכך קנה שם (שביתה): אמר שביתתי בעקרו. הואיל ושיים מקומו אותה שביתה קונה לו אלפים לצד רגליו ואלפים לצד ביתו: ח ואם אינו מכיר. אילן או גדר: או שאינו בקי בהלכה. ואינו יודע שמועיל לו כשיאמר שביתתי במקום פלוני ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו: עגולות. דבערי מקלט דמנייהו ילפינן אלפים אמה של תחום שבת כתיב (במדבר ל"ה) זה יהיה להם מגרשי הערים לזה אתה נותן פאות. דהיינו זויות ואי אתה נותן פאות לשובתי שבת (יז). ורבנן דבעו מרובעות דרשי זה לרבויי כזה יהיו כל שובתי שבת והלכה כחכמים: כטבלא מרובעת. כתב הרמב"ם לפי שא"א לעשות מרובע מלומלם בכוון תנא כטבלא מרובעת. כלומר כדרך שבני אדם רגילים לרבע. אע"פ שאינו מרובע בצמצום: נשכר את הזוית. ארבע הפאות שבאלכסונו של מרובע העודפות על העגול

תפארת ישראל

קודם שתחשך, אבל רוצה לנוח: מא) *ודוקא שיש תחת האילן ח' אמות או יותר, דהואיל ולא פירש איזה ד' אמות בחר, לאו שביתה הוא, ובמקומו נמי לא התכוון לקנות שביתה, ולהכי אין לו רק ד' אמות, כמוצא את עצמו חוץ לתחום כלעיל ריש פרקן; אבל ביש תחת האילן ז' אמות, הרי אמה האמצעית ודאי מבוררת לשביתתו, בין שקבע הד' אמות מהאי גיסא או מהאי גיסא (כ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם. ולבאר פוסקי' דכך פסק בזה בסי' ש"ט סי"א): מב) אילן או גדר: מג) שלא ידע שיועיל לו אמירתו: מד) *נ"ל דר' חנינא רק הכא פליג וס"ל דמשערין אותן עגולות מדשבת בשדה שאין שם היכר מחיצות; משא"כ לקמן רפ"ה דשבת בעיר אפי' היא עגולה עכ"פ יש לה היכר ד' רוחות להכי מודה דשני בטבלא מרובעת; ועוד נ"ל דלהכי נקט בכפל, מרובעות, כטבלא מרובעת? דאי נקט מרובעות לחוד

עיקר תוי"ט

מעי' להתם וכן הסכמת הפוסקים: (יד) והא דבפ"ב מ"ד אפי' למ"ד דספק עירוב אינו מיגו מ"מ יש לו אלפים במביתו כמ"ש הר"ב שם ול"א שלא יצא ממקומו. התם בעומד בעירו לא עקר דעתו מעירו ודעתו שאם לא יקנה לו שם שביתה שיהי' לו תחום ביתו תוס': טו) אלפים אמה. דהא עיקר עירוב בתר הזמנה נן במ"ע והכא דדחוק הוא דחשיבה לו שרינן ליה בלומר שביתתי כו': טז) זכה. וקמ"ל שאין נקרא זה שביתה בטעות כדלי' ר"י במ"ד. דל"ד מי שהוא סמוך לעיר ולא ידע דניכר לכל ומבורכים שבשביתתו בטעות שם שאינו ניכר לו דלדלו היה יודע האילן או הגדר לא היה לומר תהא שביתתי במקומי הרי"ב: (יז) ול"ק למ"ש

מביאין ואוכלין באמצע[לו], ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו. היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן[לז] הוא מותר עמהן, והן מותרין עמו. ושנים החיצונים אסורין זה עם זה. אמר רבי שמעון למה הדבר דומה לשלש חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים[לח] עירבו שתיהן עם האמצעית, היא מותרת עמהן, והן מותרות עמה, ושתים החיצונות אסורות זו עם זו[לט]: ז מי שבא בדרך[מ] והיה ירא שמא תחשך (נ"א וחשיכה) לו, והיה מכיר אילן או גדר[מא] ואמר

תפארת ישראל

בהן; ולר"א לעיל מיירי שרחוקים מהדדי ג' אמות: לו) ולא גזרינן שיהלכו זה מזה אפי' לב"ש (סוכה פ"ב מ"ז) דהכא רק מדרבנן הוא: לז) *ויש בין ב' החצונים ח' אמות; ולר"א לעיל ד' אמות: לח) דמדפתוח' כל א' לר"ה אין להן דריסת רגל זה על זה: לט) *ולמה אתם אוסרי' הכא ב' החיצונים להאמצעית? ורבנן ס"ל, שאם מרובים ניהו החיצונים, חיישי' שיוציא א' מחיצונה זו לחיצונה חברתה, והדר באמצעי' לא יזכירו כשיראהו מוציא, שלא ידע מאיזה חיצונית הוא; אבל הכא האמצעי יזכיר לכל א' שלא יוציא (אב"י ואי"להק כי רבים ניהו נמי, מ"ש ני' בכ"א דמשתמשין באמצעית א' דאדרבה נדרבי' ניהו נדכרי אהדדי (שבת פכ"ב מ"ה)? י"ל התם משתמשין ביחד. להכי יזכירו ז"לז, משא"כ הכא אין משתמשין ביחד, דמי למדור' דאפי' ביושבין ביחד אין קונין, מדאין א' מכניס בשיבעיל חבירו, כא"ח כה"ע ס"ה). וקיי"ל כר"ש. מיהו דוקא בנתנו ב' חצרו' החיצוניות עירובן בב' בתים באמצעית, או שנתנה אמצעית עירוב' בזו ובזו; אבל בנתנו ב' החצוניו' עירובן באמצעי' בבית א', כולן מותרין זה עם זה (שע"ח): מ) *והוא תוך ב' אלפי' ממקומו, ואם ירוץ יגיע לשם קודם

ר"ע מברטנורה

זה ידו לתוך שתים החיצונות. שאין לו בהם כלום ויוציא לשם פתו או תפליו (יב): והאמצעי מובלע ביניהם. שתי אמותיו בתוך של זה ושתי אמותיו בתוך של זה: הוא מותר עם כל א'. פונה לכאן ומשתמש עם זה ופונה לכאן ומשתמש עם זה: לג' חצירות. והם זו אצל זו: פתוחות לרשות הרבים. דכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת הרגל זו על זו דהשתא אינן אוסרות זו על זו: ערבו שתיהן עם האמצעית היא מותרת עמהן וכו'. ורבנן אפליגו עליה דרבי שמעון בהא ואמרי כולן אסורות זו בזו והשתא קאמר להו ר"ש והלא זה הדבר שהיו ג' והאמצעי מובלע בינתים ואתם מודים שהוא מותר עמהן והם מותרים עמו דומה לג' חצרות ואמאי קמפלגיתו עלי בשלשה חצירות ואמרי ליה רבנן התם בשלשה חצירות מתוך שמרובים הם שתים החיצונות האסורות זו בזו יבואו להוציא מזו לזו. והאמצעית לא יהבה אדעתה ולא מדכרא להו דאמרי שמא אחת מדיורי האמצעית שמותר בזו ובזו הוא שמוציא. אבל הכא בג' אנשים אי אתי חד מהני החיצוני' לאפוקי לתוך ד' אמות של החיצון האחד האמצעי יהיב אדעתיה ומדכר ליה והלכה כר"ש בשלשה חצירות שבי החיצונות בלבד אסורות זו עם זו: ז והיה מכיר אילן או גדר. שיכול להגיע שם (יג) קודם שתחשך אלא שהוא עיף ורוצה לנוח במקומו

עיקר תוי"ט

שבכל לצד כותל ותו לא: (יב) דתפליו כרגליו כדתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים: (יג) וחשיכה לו היינו אם ירצה לילך לביתו אבל לעיקרו של אילן אזיל. וא"ד בגמ' דחשיכה לו אם ילך מעט מעט אבל כי רהיט מטי

מעשה היה ונכנס רבי טרפון בלא מתכוין[כט]: ה מי שישן בדרך[ל] ולא ידע שחשיכה, יש לו אלפים לכל רוח[לא] דברי רבי יוחנן בן נורי וחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות[לב]. רבי אליעזר אומר והוא באמצען[לג] י). רבי יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך[לד] ומודה רבי יהודה[יא] שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו: ו היו שנים[לה]. מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה[לו],

מביאין

ר"ע מברטנורה

בלא מתכוין. שלא ידע כשהשיכה לו שהוא בתחום העיר ולא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו: ה יש לו אלפים אמה לכל רוח. דסבר רבי יוחנן בן נורי הפלי הפקר שאין להם דעת בעלים קונים שביתה במקומן ויש להם אלפים אמה לכל רוח והישן שאין לו דעת בשעה שקול' שביתה דינו כחפלי הפקר ויש לו אלפים אמה לכל רוח ורבנן סברי חפלי הפקר אין קונין שביתה במקומן אלא שהוכה בהן מוליכן למקום שהוא יכול לילך ה"נ הישן אינו קונה שביתה ואין לו אלא ארבע אמות בלבד והלכה כר"י בן נורי שהישן קונה שביתה במקומו (ח) ויש לו אלפים אמה לכל רוח אבל בנכסי הפקר הלכה כחכמים שהן כרגלי כל אדם ואין קונין שביתה במקומן אלא הזוכה בהן מוליכן למקום שהוא יכול לילך: וחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות. הואיל ובשעה שקדש היום היה ישן לא קנה שביתה ואין לו אלא ד' אמות שזכתה לו תורה דכתיב (שמות י"ו) שבו איש תחתיו וקומתו של אדם בינוני ג' אמות (ט) ואמה אחת לפשוט ידיו ורגליו: ר"א אומר והוא באמצען. חכמים סברי יהבינן ליה ד' אמות לכל רוח ורבי אליעזר סבר כי יהבינן ליה ד' אמות הייני ב' אמות לכל צדיו: לאיזה רוח שירצה. יטול ד' אמות ואחר שבירר לד אחד אין יכול לחזור ולברור לד אחר: ו היו שנים. עומדים רחוק זה מזה שש אמות דמבלען ב' אמות של כל אחד לתוך של חבירו מביאין והוכלין בתוך שתי אמות ובלבד שלא יפשיט

זה

תפארת ישראל

כבני עיר והכי קיי"ל (ח'): כט) ר"ל שהי' בא בדרך, ולא התכוון לקנות שביתה בעיר, ואעפ"כ נכנס: ל) דישן מדאין בו דעת הו"ל כחפלי הפקר שקונין שביתה במקומן להיות להם אלפים סביב: לא) *דס"ל דהפקר אינו קונה שביתה, רק הוא כרגלי המוצאו, ולהכי הישן אין לו רק ד' אמות, דדינו כיוצא חוץ לתחום. וקיי"ל בישן כריב"נ. דהואיל וניעור קנה (כמ"ד) יבן נמי קנה; ובחפצי הפקר קיי"ל כחכמים. מיהו חפצי עובד כוכבים קונין שביתה במקומן; וכשהביאן לעיר מחוץ לתחום, והעיר מתוקנת בצורת הפתח, מותר לטלטלן בכל העיר כד' אמות, אבל אסור להוציאן חוץ לעיר (ת"א): לב) דהכמי' ס"ל ד' אמות לכל רוח ור"א ס"ל ב' אמות לכל רוח: לג) אותן ד' אמות. ולרמ"א קיי"ל כר"א, ולמג"א קיי"ל כר יהודה. וי"א דלטלטל אין לו רק ד' אמות (וי"א גם אלכסונן), אבל להילוך יש לו ד' אמות לכל צד (שמ"ע ושל"ו): לד) ב' אנשי': לה) כגון שרחוקים מהדדי ו' אמות, נמצא שב' אמות אמצעיות שניהן מותרין

בשן

עיקר תוי"ט

העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהם ב"י: (ח) וממעמא דהרינא הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה כדכתב"י (ט) סיים בלא ראשו ופישוט ידים ורגלים נכנס הכלב הו': י) והוא באמצען. נסל מד הכא וה"ה לבתרי בני דבמצב' קמייתא: יא) ומודה ר"י. והיינו דא"ב דרבנן סברי ד' לכל צדיו היינו ח' של ח' ור"א

שבל

מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל[טו] והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה: **ג** מי שיצא[טז] ברשות[יז] ואמרו לו כבר נעשה מעשה[יח], יש לו אלפים אמה לכל רוח[יט]. אם היה בתוך התחום[כ] כאלו לא יצא[כא], שכל היוצאים להציל[כא] חוזרין למקומן[כב]: **ד** מי שישב בדרך[כג], ועמד[כד] וראה והרי הוא סמוך לעיר[כה], הואיל ולא היתה כונתו לכך[כו] לא יכנס[כז] דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר יכנס[כח] (ז) אמר רבי יהודה מעשה

תפארת ישראל

לתחום והרי נתכוונו בי"הש רק לקנות שביתה במקומינו?: טו) ע"י (פערספעקטיף) מכוונת לראיית אלפים אמה: טז) חוץ לתחום בשבת: יז) כגון לעדות החודש, או להציל נפשות: יח) ואינך צריך לילך וכ"ש בלא נעשה עדיין מעשה, ובא זה ועשה מעשה, יש לו אלפים לכל רוח: יט) סביב מעמדו במקום שנאמר לו: כ) ר"ל אם אלפים שנתנו לו, נכנסין לתוך אלפים של עירו, אפי' רק אמה א' כא) *כ"ל דר"ל כמו „וכל היוצאין" וכו'; כמו שאפר כירה מוכן ריש ביצה (אב"י במשנה שבגמ' הגי' „כל", ובליון שבגמ' על המשנה הגי' וכל): כב) *ר"ל במלת „כל", דאפי' הכלי זיין שילא, מותר להחזירו ולטלטלו לביתו אם הן תוך אלפים מביתן (ת"ז): כג) בע"ש: כד) משחשיכה. כה) ר"ל תוך תחום': כו) ר"ל שלא התכוון לקנות שביתה בעיר, דהרי לא ידע בי"הש שהוא תוך תחום': כז) להיות תחומו כבני עיר, רק תחומו הוא סביב למקום שביתתו, ואינו רשאי לילך בכל העיר, רק עד מקום שיכלו אלפים שממקום שביתתו: כח) *דלינו כבני

ר"ע מברטנורה

והאי כמל לאו מוקף מחילות הוה דאי הוה מוקף מחילות הא קאמר רבי גמליאל לעיל בנתנוהו בדיר או בסהר למהלך את כולה: שכבר הייתי מסתכל. בשפופרת של קנה חלול שהית' מתוקנת למדת לפיית אלפים אמה: **ג** מי שילא ברשות. כגון לעדות החדש או להציל מן העובדי כוכבים או מן הנהר: כבר נעשה מעשה. ואינך צריך לילך: יש לו אלפים אמה לכל רוח. ממקום שנאמר לו: כאלו לא ילא. הכי קאמר אם היו הותן אלפים אמה הנתונות לו לכל רוח ממקום שנאמר לו נכנסות לתוך אלפים של תחום ביתו כאלו לא ילא מתחומו דמי והולך עד ביתו והרי הוא כבתחילה: שכל היוצאין להציל חוזרין למקומן. הכי קאמר שכן מצינו קולא אחרת בכל היוצאין להציל מן העובדי כוכבים ומן המפולת שמפני שילאו ברשות התירו להם לחזור בכלי זיינן למקומן (ה) ולא הצריכום להניח כלי זיינן הכי נמי הקלו (לזה שילא) ברשות להיות כאלו לא ילא: **ד** מי שישב בדרך. לנוח ולא היה יודע שהיה בתחום העיר וחשכה לו שם וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה:

לא יכנס. לעיר להיות כאנשי העיר אלא ממקום שחשכה לו ימדוד אלפים אמה (ו) ועד מקום שיכלו ילך בעיר ותו לא: ר"י אומר יכנס. וילך כל העיר וחוצה לה אלפים אמה כבני העיר והלכה כרבי יהודה:

בלא

עיקר תוי"ט

ונבע"י כמו בספינה להיכא דלא שבת כמו בד"ום והתיר הכל: (ה) גמ'. וטעמא שמא יראנו בהם האויבים שילאו וירדפו אחריהן ואין כלי זיין בידם להציל ולמקומן היינו למקום שנתנו להם חכמים שהוא עד אלפים אמה ועתוי"ט: (ו) והמדידה הוא מהלך אלפים פסיעות בינונית שלא מרחיק רגליו וזה שיעור אמה אחת בין רגל לרגל הרי"כ: ז) יכנום כיון שאלו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה בביתה אלא עם בני העיר

אי בסהר)א) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה) רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים אין לו אלא ארבע אמות). מעשה שבאו מפרנדיסין), והפליגה ספינתם בים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה), רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן): **ב** פעם אחת לא נכנסו לנמל) עד שחשיכה. אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד). אמר להן מותרים

ר"ע מברטנורה

שהניחוהו בדיר או בסהר שהן מוקפין והקפן גדול: מהלך את כולה. דהואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כל אמות: ר"י ור' עקיבא אומרי' אין לו אלא ארבע אמות. דכיון דלא שבת באויר מחיצו' מבעוד יום לא מהני ליה מחיצות ורבותי פירשו משום דגזרו דיר וסהר (ב) אטו בקעה שאין לה מחיצות ובבקעה כולי עלמא מודו דאין לו אלא ארבע אמות: מפרנדיסין. שם מקום: והפליגה. כשהיא מתרחקת משפת הים ונכנסת באמצעו קרי הפליגה לשון פלגי מים (תהלים א'): הלכו את כולה. היו מהלכין בכל הספינה ואע"פ שהספינה הלכה בשבת ויצאו חוץ לתחום הוי כמי שילא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר שהספינה מוקפת מחיצות: שרצו להחמיר על עצמן. דלדידהו נמי דגזרו דיר וסהר אטו בקעה בספינה כל זמן שהיא מהלכת היה מותר להלך את כולה (ג) ועוד שהרי שבתו באויר מחיצות מבעוד יום אלא שרצו להחמיר (ד) והלכה כרבי גמליאל וכר"א בן עזריה: **ב** לנמל. מקום שהספינות חונות כשיוצאות מן הים אל שפתו: מה אנו לירד. מן הספינה לתוך העיר כלום באנו מתוך לתחום משחשיכה והאי

תפארת ישראל

במקומן: ו) ר"ל כמו סוהר; והיינו גדר שסביב הצאן לשמרן שלא יברחו; ודוקא כשהשומר, דר בדיר וסהר ביום ולילה (כ"בי מ"ז, ועמג"א סל"ח ה'): ז) מדמוקפת מחיצות: ח) *מדלא הי' בין המחיצות מע"ש. וי"א דה"ט, דגזרו אטו שאין לכן מחיצות: ט) שם מקום: י) *שהיתה גוששת בנמל וקנו שביתה, ובשבת הסערה' רוח לחוץ לתחום: יא) בכל הספינה, מדאית לה מחיצות, אף שילאה משבת חוץ לתחום: יב) *דאע"ג דלדידהו גם בהאי קבוע אסור, ובלטיל עכ"פ בספינה הי' ראוי להן להתיר, דמדהולכת הדיר, כל שעה כשעוקר רגלו קודם שיניחו, כבר הוליאתו הספינה לחוץ ד' אמות אחרות, והו"ל כהוליאוהו עובדי כוכבים ונתנוהו הדיר לחוץ ד' אמות אחרות, דבכה"ג מודו, דיש לו לעולם ד' אמות; והפ"ה החמירו שמא עמדה פעם א' ולא הרגישו. וקיי"ל בכולהו כר"ג (שם ה"ו ז'): יג) (האפען) והוא הוף שבשפת הים: יד) *מהספינה לתוך העיר? כלום באנו מתוך לתחום

עיקר תוי"ט

א) בדיר או בסהר. לפי שדרך הוא כשמוליכין האדם מוליכין אותו אל עיר הנכרי קתני מוליכו גבי עיר אלא שהם לירע לפעמים שלא יוכלו לבוא אל עיר א' מפני שבה ומקרה שיפנהו למקום אחר והשמא כמו בדיר או סהר לכך תני גבייהו נתנוהו: (ב) אף"ג דבעיר נמי גזרו דהא ותלי מעמא דלכל מה שהוזכר בדברי ר"ג וראב"ע קמיפלגי ונקטי הדא מתרתי בבי דת"ק וה"ה לאידך: (ג) לפי שאינו דומה לדיר וסהר אלא כאהל קבוע בנמל כת"ב הר"מ. א"נ כהרע"ב דכשהספינה מהלכת כשעוקר רגלו קודם שיניחהו מוליכתו הספינה הד"ל בלו ונכנס בד"א אחרות על כרחו והוי כמי שהוליאוהו עובדי כוכבי' ונתנוהו לתוך בדיר בד"א אחרות שמתחין לו ד"א וכן לעולם: (ד) כדאי' בגמ' דנמל עמדה כשלום ולא הרגישו. ולפעמא דכבתה בלויל הי' גולה דהוליל ויוצאי חוץ לתחום כלו להחמיר שלא תמעה ולא התהלך בין יוצא לחוץ לתחום ובשם בתמולם מכע"י

פ"ד מי שהוציאוהו עובדי כוכבים[א] או רוח רעה[ב], אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו[ג], כאלו לא יצא[ד]. הוליכוהו לעיר אחרת, נתנוהו בדיר[ה],

או

תפארת ישראל

פ"ד א) לאוכסו חוץ לתחום: ב) שנטרפה דעתו ויצא; ונשתפה חוץ לתחום: ג) לתוך התחום: ד) *והרי הוא כבתחילה אף שיצא בינו בינו (כמ"יא) דהכא שאני דיצא לאונסו. מיהו כשהי' היציא' או החזרה שלא באונס, אין לו כשחזר רק ד אמות; אמנם אם חזר להעיר שהי' שם בע"ש בי"הש, והעיר מוקפת חומה או חוטי עירוב, אז כל העיר לו כד' אמות, והאסור רק לצאת לחוץ לעיר (ת"ה): ה) גדר שסביב הצאן, שיזבלו השדה במקומן

ר"ע מברטנורה

פ"ד מי שהוציאוהו עובדי כוכבים. לאנסו חוץ לתחום: או רוח רעה. שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום וחזר ונשתפה והרי הוא חוץ לתחום: החזירוהו לתוך התחום כאלו לא יצא. והרי כל העיר לו כארבע אמות כאשר בתחלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ודוקא כשהוציאוהו והחזירוהו בע"כ אבל יצא לדעתו אף על פי שהחזירוהו בע"כ או הוציאוהו בע"כ וחזר לדעתו אין לו אלא ארבע אמות: הוליכוהו לעיר אחרת. והרי היא מוקפת מחיצות או שנתנוהו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מערבין בדמאי, ובמע"ר שנטלה תרומתו, אעפ"י שהקדים לוי לכהן ונטל המעשר בשבלים, ובמע"ש והקדש שנפדה, ולא נתן עדיין החומש, ובחלה ובתרומה אפי' לישראל; אבל לא בטבל אפי' דרבנן, כזרוע בעציץ שאינו נקוב, או במע"ר אעפ"י שהפריש ממנו ת"מעש ולא ת"ג, שהקדים הלוי ולקח המעשר קודם הפרשה ת"ג אחר מירוח; או במע"ש שנפדה על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע; אם רוצה אדם ישלח העירוב ע"י שליח והשליח מברך (מג"א שס"ו סק"כ) ואומר בזה העירוב יהא פלוני מותר [או יהיו פלוני ופלוני, או בני עיר פלוני מותרים], לילך ובלבד שלא יהא השליח חש"ק או עובד כוכבים, או אחר שאינו מודה בעירוב; או פיל או קוף, דאז צריך לומר לאחר לקבלו מהם, ואז בכולן אם ראה שמסרו לשליח האחר הוי עירוב, אעפ"י שלא ראה שהניח השליח האחר, דחזק' שליח עושה שליחותו [ואפי' באיסור דאורייתא ביש מכשול למשלח בלא יעשה שליחותו]: מ"ג, ד'• צריך שיהא הוא ושרובו במקום אחד, כדי שיהא אפשר לו לאכלו בי"הש, משא"כ בנתכוין לשבות בר"ה ועירובו בר"הי או איפכא, מיהא בר"ה וכרמלית הוי עירוב; נתנו בר"ה רחוק ח' אמות משביתתו, אין מתירין לו להביאו פחות פחות מד"א דאפשר לבא לידי חטאת, וכן בנותנו בראש הקנה או הקונדס הצומחים מארץ אינו עירוב דרכים ונוחים לקטו' ויתחייב חטאת, ובתלושים ונעוצים ה"ו עירוב; נותנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבע"י, או שנפל עליו גל אינו עירוב, אא"כ יכול להוציאו בלא מלאכה דאו'; כל המניח עירובו במקום, יש לו במקום עירובו ד"א, לפיכך בנתגלגל העירוב חוץ לתחום ועדיין תוך ד"א ואפי' גלגלו במזיד הוי עירוב; אבד עירובו או נשרף, או תרומה ונטמאה, או נתגלגלה חוץ לד"א אינו עירוב אא"כ שנעשה זה משחשיכה דוקא, ובספק אם היה מבע"י או משחשיכה כשר; משא"כ ספק אם הונח כלל, דלאו מ"ה, ו, ז'• ב' י"ט של גליות, או י"ט הסמוך לשבת מלפניו או לאחריו, יכול לערב ב' עירובין לשתי רוחות וסומך על איזה מהם שירצה ליום א', ועל העירוב שברוח השני ליום ב', או מערב עירוב אחד לרוח אחת וסומך עליו לאחד מב' הימים, וביום ב' יהי' כבני העיר; משא"כ בשני י"ט דר"ה, דהן כיום א' [ואפילו נאכל בראשון יוצא בשני]; המערב לב' י"ט של גליות או לשבת וי"ט, אעפ"י שעירב עירוב אחד לרוח אחת לב' הימים, צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל א' וב' כל בי"הש, ולכן מוליכו בעי"ט או ע"ש ומחשיך עליו ונטלו ומחזירו לביתו אם הי' ליל י"ט, ולמחר מוליכו לאותו מקום [ואצ"ל לומר כלום רק חושב בלבו לקנות שם שביתה] ומניחו שם עד שתחשך ואוכלו אם הי' שבת, ובי"ט יכול להחזירו לביתו; נאכל העירוב בראשון קנה לראשון ולא לשני; ואין יכול לערב בפת שלא עירב בו כבר ביום א' ואפי' בדיעבד לא [וברגליו, יכול לערב דהיינו שילך ויעמוד באותו מקום, ויחשוב בלבו שיקנה שם שביתה בלי אמירה, ואם אמר הוי עירוב; ובעירוב בא' ברגל או ביום ב' צריך דוקא ברגל]; וא"א לערב ב' עירובין בב' רוחות כלעיל, אלא בהניח ד"מ עירובו בריחוק אלף ות"ק מביתו במזרח ליום א', ועירוב שני למערב בתוך ת"ק אמה ליום ב', דאז אפשר שיגיע לו ביום א', והוי סעודה הראוי' לו מבע"י:

עירובין פרק ג

חידושים

בי"הש נמתביל לנזיר שנה לשתות יין, דכל תרומה דמי למתבל בי"הש, מדליכא עוקר שם כלל, וק"ל גזרו משום בי"הש (וכתו' ד"ל ע"ב ד"ה לכא); גם לי מתבל הרלה לשבלה. **אמנם** ק"ל אמאי דקאמר הש"ס תרומה נמי ביך מתביל, וכ"כ לאוקא קמא בנודגניות, על כרחך טעמ' דרבנן בתרומה משום מתביל, ואמאי מהני, הרי עכ"פ הו"ל ב' הוליל דלא אמרי' (בשבתי' ל"ה א'); ולמ"ל כל שביהו נה מיתב הוליל (כרש"י שם ד"ה או דלמ'); עכ"פ אף דע"י מתבל מחשב כראוי לאכילה, עכ"פ השתא אינה שלו, והאיך ישכב בדבר שאינה שלו? דאף שיש לו בה טובת הנאה לתנה לכל כהן שירצה, עכ"פ הרי קיי"ל (קדושין נ"ח א') דטובת הנא' אינה ממון, ורק במודר הוה ממון (נדרים דפ"ה) מדנס ויתיר לקול במודר (כרמב"ם פ"ה מאישות)? **ואי"ל** דעכ"פ משום דמותר ליהנות מהתרומה הנא' שאינה של כלוי (כתוס' יבמו' ק"ו ב') לכתי לענין עירוב מחשב כדידי'; או דכמו דמהני קנית מתבל דלחשב כחוי לאכיל'. כ"כ מה"ט מחשב כדידי'; **ליתא**. דא"כ מה מקשי בקדושין (שם) למתני' התם האיך כבלי לקדש בתרומה הרי אינה שלו, לשני לי' דמשום דמותר להנות מתנות הנא' שאינה של כלוי, או משום מתביל, מחשב כדידי'? ואי"ל דלמ"ד את המעכבין ליפלל בתרומה, מיירי ביפלל שירש מאבי מכהן, דמפרים התרומה והיא שלו לגמרי, שיכול למוכרה לכהן (בכורות י"ח); ליתא דהא קיי"ל (כרמב"ם פ"ה מאישות ה"ו) מתנות שלא הורמו כהורמו דמי, א"כ הו"ל כבכר שלא ניד כהן שהי' אבי אביו, ותו לא מלי מתביל עלה (בנדרי' ע' א')? **ונ"ל** דלע"ג, דע"י הוליל ומתבל מחשב כדידי' ויותר לערב בו, עכ"פ לענין קדושין (שם) ממונא בעינן, וכל עוד דלא התביל לאו ממונא הוא; ואל תתמה שיהי' דבר כדידי' ולפ"ה לא הוה ממונא, דהרי המגן בעבר עליו השבת ודאי לאו ממונא הוא (כשבתי' ד"ל ע"א). ולש"ה מחשבה כדידי' דהנוהגו ובא להר ושרפו, חייב לשלם לנזלן (כב"ק ל"ח ב'), וכך כ' קצה"ח (ח"מ שפ"ו); ואף דלב"ך שם פטור, התם טעמ' דהכינא הוא, משום דה"ל גרמי חייב רק משום קנסא, וכל דלא שכים ל"ג; הכל עכ"פ מהה דכדידי' דמי; ולע"ג דבהניה עירוב מחשב מעבר עליו השבת, ודאי לא הוה עירוב, ואי מחשב כדידי', אמאי לא, ומ"ש מתרומה? **י"ל** דשכה"ג, וודאי בין בעירוב בין בקדש בו אשה, לא מהני, מיהו בעירוב טעמ' לחוד ובקדושין טעמא לחוד, בעירוב משום דאף דכדידי' דמי, עכ"פ לא הוי לאכיל', ובקדושין אף דכדידי' הוא, עכ"פ לא הוה ממונא (ועי' קדושין נ"ו ב'); אבל תרומה כיון דראוי לאכיל', וע"י הוליל מחשב כדידי', אף דאכתי לאו ממונא הוא לקדש בו אשה, אפ"ה מותר לערב בו, דלעירוב לא בעינן שיהי' ממונא גבי'. — **ואין** להקשות לפי מ"ש הרא' (ע' ב"ב א' ד"ה בדמיהן) דטעמ' דמקדש באיסורי הנא' אינה מקודשת, לאו משום דלא הוה ממונא, רק משום דקידושין גופייהו מתשבו הנא', ובמקדש נהנה מדבר שלפר' תורה לבנית ממנה; א"כ המקדש בתרומה אמאי אינה מקודשת, הרי רשאי להנות ממנה מדכתיב לכם? **נ"ל** דודאי מהו כבע"תו' דבעינן בקדושין שיהי' ממונא, ואיסורי הנא' מחשבו ממונא מדשוה להכן בטוע' כשיטכבן, רק דלאסור ליהנות ממנה השתא נמכן לכהן; משא"כ תרומה אף דרשאי להנות ממנו עכ"פ לא מחשב ממונא דידי'. — **או** נ"ל לנתר מ"ש הרמב"ם (פ"ה מאישות ה"א) דאף היכא דהוה ממונא לגבי דידי', כל שאינו ממונא לגבי דידה, אינה מקודשת; א"כ ה"נ בקדשה בתרומה, אף אי נימא דמשום הוליל מחשב ממונא לגבי דידי' לענין עירוב, עכ"פ בקדשה בה ליכא ממונא לגבי דידה דהרי אינו לא אסבר לה לאתבולי, דאף דאי יתביל ליתא יהי' שלה ממון, עכ"פ מדלאו עליה לאתבולי עלה (בנדרי' נ"ט א'), לא קמכה דעתה, דבקדושין בעינן סמכות דעתה (כקדושין ד"ו ב'). **אמנם** ק"ל א"כ מה מקשי הש"ס עירובין (ד"ל ע"ב), דכמו דבתרומה אסבר למתבל, ה"נ בנזיר מה קו', תרומה כלו מלוה לאתבולי, משא"כ הכא, מיהו"ל כבונה נמה (בנדרי' ד"י ע"א)? ויל"ע:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

מ"א, ב'. דין איך מניחין עירוב התחומין עי' רפ"ח; בכל מיני מאכל מערבין ערובי תחומין, ועושין שתופי מבואות, חוץ מן המים ומן המלח, [ואם עירבן ביחד משתתפין ולי"א צריך עוד ליתן בהן מעט שמן] וכמהין ופטריות, דהני לאו מזון ניניהו וכן לא בנודגניות שהוקשו לורע, ותבלין ופולין יבשים, ועלי בצלים שלא גדלו אורך זרת, וכפניות ועדשים וחטים ושעורים וירק שהוא בשיל ולא בשיל [ולפתות דידן מערבין בהן היין]; ושיעור ערובי תחומין אם במאכל כדי ו' בצים, ובמשקין צריך ב' רבעיות שהוא ג' ביצים, ובמערב לרבי' צריך לכל א' כך; אבל ערובי חצירות או שתופי מבואות כני בשיעור זה אפי' לרבים ואפי' מב' מינים מצטרפים, רק דבערובי חצירות צריך פת שלם; משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו, אם ראוי לשום ישראל כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה, וכן הנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו; ולי"א בנדר או נשבע שלא נהנה ממנו, אין משתתפין בו, ולכ"ע באמר קונם הנאתו או אכילתו עלי, אין משתתפין בו; עירוב תחומין, שנתנו בבית הפרס ה"ז עירוב ואפי' לכהן, משא"כ בנתנו בבית הקברות אינו עירוב, דהרי רוצה בקיום העירוב, וב"הק אסור בהנאה;

משרבין

חידושים

בסוגיין (ד"ל ע"ב) דלא משכח לאוקמי מתני' דהכל לפי האדם וכו', רק דאתיא כשומשום, ב"מ דסתמ' דש"ס ס"ל, דלרבנן אפי' בחזי רק לאחרינהו שרי. וליתא' מסייע לי' לרי"ף שכ' הרא"ש בשמו (ב"ק פ"א אות ה'), דלעולם הלכה כשנויי' בתרא, וכן סתם הרא"ש כוותי' (ב"ב דל"מ אות י"ב) (אב"י ועי' ברא"ש ר"ה פ"ג אות ה' בשיטה דניקב וסתמו ועי' עוד ברמב"ן מלחמות סוף תענית). **ומה** שהקשה הגאון הנ"ל דנימא דפליגי בפלוגתא דרבי ורבנן אי גזרו אשבות בי"הש, או לא? במחכ"ת אי כ"ע ס"ל דבעינן דחזי לדידי', ובסתמא דמתני' דכלי' דהכל לפי האדם וכו' וכדלעיל, ורק סומכוס ורבנן פליגי אי גזרו או לא גזרו אשבות בי"הש א"כ אדמפלגי בעירוב, לפלגו בכל שבות אי גזרו או לא? ולפלגו באילן וקנה וקורדם (מ"ג), ובנפל עליו גל (מ"ד,) דבשלמא מוקי הש"ס כרבי? מלבד דאין זה דרך הש"ס, דנימא במסקנא דפלוגתא דהנך תנאי כהנך תנאי בחד פרקא אם אין בחד מהפלוגתות דבר חדש שאין בהפלוגת' האחרת? רק בדרך קו' אמרינן הכי בכל דוכתא, נימא הנך תנאי כהנך תנאי, וכן מסתבר, דהאיך ישמיענו בב' משניות סמוכי' ב' פלוגתות ויהיו מתנאים נפרדים, ובעינן מעניין א'? **אמנם** תמהתי ביותר, אם קו' הגאון הנ"ל קושי' היא, לא היה צריך לגמגם כל כך בתרוצו לומר מדקתני משמע נמי דמיירי אפי' שאין לו רק ב' סעודו', דהרבה רווח והצלה יש להמלט מקושיא ז', דמדקתני משמע נמי דמיירי בתרומה ביד כהן, דלא מצי למשאל עלה (כנדרים נ"ט א'), או שכבר נאכל הנשאר, ואי יתשיל הרי אכל טבל למפרע (ח"י תכ"ז סק"י), או שאין בעלי' כאן שיתשילו: או שאין חכם כאן להתירו; רק הש"ס (ד"ל) נקט הכי לפי הס"ד רק לסומכוס. דלדידי' לא הוה מצי הש"ס לאוקמ' בכל הנך גווני' דהרי בל"ז ק' למאי דס"ד התם דמיירי בב"ס מלומלמו', א"כ הדרא תירוץ תוס' שם (ד"ה תרומה) להיות קושי', דא"כ למה נקט סומכוס דרק בחולין מערבין, הרי אפשר נמי שיערב בתרומה ויש לו יותר מב"ס מלומלמו'? אע"כ דלס"ד ר"ל דמיירי שאינו רוצה לערב רק בב"ס מלומלמו', דאז אי אפשר שיערב רק בחולין ולא בתרומה; אבל אי הוה מוקי לה בתרומה ביד כהן וכו' וכדאמרן, הרי הנך גווני' לא שייכי בחולין, א"כ וודאי הדרא תירוץ תוס' להיות קו', דא"כ למה נקט רק בחולין, הרי אפשר לערב גם בתרומה ובגווני' דאמרן, שהיא יותר מב"ס, ואינה ביד כהן, ולא אכל מהנשאר? מיהו כל זה לסומכוס דנקט מלת חולין; אבל לת"ק דכלה הגאון הנ"ל לאוקמה באופן דלא שייך תשאל, ודאי מסתבר טפי לאוקמ' בסתם תרומה שכבר קבלה הכהן או שכבר אכל קצת מהנשאר, דלהכי קיימי הפרשת תרומה, מדנוקמ' במערב רק ב"ס מלומלמת שאין כן הדרך, כמ"ש רש"י (בד"ה ומאי פסקא). **וקושיא** ב' שהקשה הגאון הנ"ל לרש"י פסחי'; במחכ"ת אשתמיטתי' שכבר הקשו כן שם תוס', ועי' במהרש"א שם. וכדי להצדיק צדיק מעיקרא רבינו ע"כ רש"י זצוק"ל, נ"ל דא"ל להניח קושיא זאת בל"ע, דלפי מה דאמרן לעיל דיש ב' תרוצי' בגמרא (עירובין דכ"ח א') דלתירוץ קמא דמוקי לה באמת במרובי בנים, על כרחך הא דמערבין בתרומה לישראל וביין לנזיר, רק משום תשיל הוא, ואף לבתר מ"ש הרא"ש (ע"ז ד"ז) בשם רש"י, דבשל סופרי' לישנא בתרא עיקר, והכא של סופרים הוא; אפ"ה הכא ע"כ קיי"ל כלישנא קמא דאצטריך לטעמ' דתשיל, דהכי קיי"ל כרבה, דאופה מיו"ט לחול אינו לוקה (כפסחי' מ"ו ב'), דאפי' בדאו' אמרינן הואיל אפי' לקולא. א"כ מכ"ש הכא דמדרבנן הוא, דנימ' הואיל ותשיל; ואת"ל חומרא הוא, היכא דס"ל לאתויי עלה, עכ"פ מדלא מתרץ הש"ס פסחים (כ"ג א'). דר' אבהו ס"ל כתירוץ קמא דש"ס עירובין הנ"ל, דטעמיי' דרבנן משום תשיל, וא"כ לא נהנה מתרומה, על כרחך גם להך תירוצא מקשי, דעכ"פ השתא עדיין לא תשאל; ומכ"ש שהקושיא היא אליבא דתירוץ בתרא דעירובין (שם) דטעמיי' דרבנן מדחזי לאחרינהו, דנהנה מתרומה להדיא. — **א"נ** נ"ל איפכא, דהרי בל"ז ק' קו' תו' התם, מה מקשי לר' אבהו האיך מותר לערב בתרומה, עכ"פ הרי קיי"ל מצות לאו להנות נתנו, ולא מחשב העירוב כהנא'? אע"כ דקו' הש"ס אינו מכח מה שנהנה מהמצוה, רק אי נימא דתרומה אסור בהנא', א"כ האיך יערב באסורי הנא' שאינה שלו; א"כ הא תינח אי נימא דסוגי' דפסחים התם ס"ל דתירוץ דתשיל עיקר, מקשי שפיר, דעכ"פ קודם התשלה אינה שלו; אא"א דטעם דחזי לאחרינהו עיקר, א"כ מה קושי', כמו דצריך שיערב במילי דחזי לאכילה, ואפ"ה מערבין בגודגדניו' לחשוכי בני', מדחזי לאחרינהו, כמו כן באיסורי הנא' דתרומה, אף דלא חזי לדידי', עכ"פ כהנים יכולין ליהנות; להכי שפיר נקט רש"י טעמ' דתשל. — וה"ה דהוה מצי הש"ס לתרוצי התם, דמכח התשלה מחשב כדידי', וכתרוצינו הנ"ל, רק תירץ האמת, דבאמת מותר ליהנות מתרומה.

וקושיא ג' שהניח הגאון הנ"ל בל"ע לסומכוס למה מערבין לגדול ליו"כ, דליכא למימר כתירוץ ב"ש מדאיכא סעוד' ראוי' מבעו"י, דהרי בנזיר ביין מודה, וליכא גביה סעודה ראוי' מבעו"י? אע"כ דמכח תשיל מחשב כסעוד' ראוי', א"כ תרומה נמי נהוי מה"ט כסעוד' ראוי'? לא ידענא מה קושיא, דודאי היכא דאיכא סעודה ראויי' מבעו"י להדיא, כ"ע מודו דא"ל שיהי' סעודה ראויי' בי"הש, כעירוב ביו"כ; ורק היכא דליכא סעוד ראויי' מבעו"י רק ע"י תשיל, ס"ל לסומכוס, דצריך שיהי' גם בי"הש חזי ע"י תשאל כיין לנזיר, דחזי

בי"הש

חדש הזה אם היום אם למחר(עב) (כו) **ולמחר הוא אומר, אם היום אם אמש ולא הודו לו חכמים**(עג)**:**

פ"ד

ר"ע מברטנורה

פי' אמר הלילנו ואמצנו כמו חלצני ה' מאדם רע (תהלים ק"מ): אם היום אם מחר. אם היום הוא החליצנו היום. ואם מחר הוא החליצנו מחר: ולא הודו לו חכמים. לא להזכיר של ר"ה בר"ה (כז) ולא להתנות (כח) אם היום ואם מחר אלא אומר החליצנו שתמא בשני הימים ואינו מזכיר של ראש חדש כל עיקר והלכה כחכמים:

פ"ד

תפארת ישראל

ביום השמש', ומזמן לישראל לעבודת ד' ולעסוק בתורתו כמ"ש שבת הוא לה', אלא מועדי ה', והתורה היא נשק שלנו במלחמת ה', כמ"ש וחרב פיפיות בידם, כי ע"י עסק התורה יוכבש היצר כמ"ש הז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש (סוכה נ"ב ב') וגם במרב הזה נלחם ונכווים גם כל הגלות הארליי; לכן נתפלל שהקב"ה יזיק שכיניו ביום זה ויחזקינו לעבודתו ית'. ולפיכך פירושא נתפלל להקב"ה שיצילנו ביום זה מברעות שלא נצטרך לחלל שבת וי"ט. או נ"ל ע"פ מ"ש הז"ל (ב"מ ע"ז א') דבני מחתא דעבידא דעבדו, כיון דלא עבדי שלבי, לכן נתפלל שיצילנו ה' מהולשא ויחזקינו ביום השמש'. וזהו לפע"ד מ"ש הז"ל (יבמות ק"ב ב') ועלמותיך יחליץ, זו מעולה שבברכות; ר"ל מדנכלל בה השפעת טובה ותוקף, והצלה מחולשה ורע. — ובני הרב המאה"ג מהו' **ברוך יצחק** שליט"א עורכני לזה): עב) אם היום ר"ה הלצינו היום, ואם מחר הלצינו למחר. וטעמו שלא יראה כשקרן בתפלתו: עג) שלא יזכיר ר"ה בר"ה, גם לא יתנה אם היום אם מחר. והכי קיי"ל (תקל"ה):

פ"ד

עיקר תוי"ט

ודאי קדש וכי"הש הוא השבק לאמרי' מגו כו' לבל הכא יום השני שבו ניקים וגלש' היא עצמו השבק הלכך ליכא למימר מיגו כו': **כו) אם למחר.** כדי שלא יראה בתפלתו כשקרן. הרי"כ: (כז) בגמ' הטעם הכהן אחד עולה לכאן ולכאן ופי' התו' דבר"ה כתיב זכרון תרועה ובר"ח כתיב והיו לכם לזכרון וגו' ובראשי חדשיכם. והלכך כשיאמר בתפלה יום הזכרון הזה עולה לשניהם: (כח) דאתי לזלזל בי' בשני אי מתקינן ליה בקושה לי' גמ':

פ"ד

הידושים

מ"א כ' הר"ב בשם ז"י וכ' עלה הגאון הגדול מהו' **עקיבא** שליט"א, וז"ל תהו כשונין (כ"ח א') דהא חזי למרותי בנים, מי לא תנן מערבין ובו' למנם ק' כיון דקומצום ס"ל דנזרו לבנות בי"הש כמ"ש הר"ב בעלמו, א"כ גם ת"ק מלי ס"ל דבעינן חזי לדידי', רק דס"ל דל"ג לבנות בי"הש, מש"ה מערבין דאי בעי משביל ומשכיב מניה, והו"ל כדידי'? וג"ל דדייק הש"ם דאין זה טעם דת"ק, מדנקט שתם ולישראל בתרומה, משמע לף שאין לו רק ב"ש מלומלמו'; וכעין זה כ' תוס' (ל"א א') ד"ה דמאי; וכן מבואר ג"כ בשונין. דב"ש ס"ל אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, וקאמר ב"ה והרי מערבין ביו"כ מדאזי לקטני'; א"כ מבואר דלב"ה מערבין בתרומה מדחזי לכהני'; וכ"כ רש"י הכא. ולולם בבקשי' (כ"ג א') כ' רש"י הטעם דאי בעי משביל עלה ומשכיב מנה; והדברים צ"ע. לאמם ק' נמי לקומצום דבעינן חזי לדידי' א"כ יקשה קו' ב"ה ממערבין ביו"כ, דמה דמשני ב"ש, התם איכא סעוד' כלוי' מבעו"י, ה"ת לב"ש דלא ס"ל משביל גבי לנזיר ביין, לבל קומצום דס"ל כברת ומשביל גבי נזיר. א"כ תרומה נמי הזי מבעו"י ע"י משבל? וצ"ע. עכ"ל. והנה קול ענות גדף מגדיל משנקא, מ"ש הגאון הנ"ל דמתקוגי' (ד"כ א') דהא הזי למרותי בני' מוכח כר"ב; לאמר מכ"ת לרהנה משם מוכח דלא כר"ב, דהרי בתירון קמא שם מוקי לה בהמערב מרובה בני', הם דלא כר"ב דקני בהאי ללהר, ולשמיעתי' לאמ"כ להגאון הנ"ל שהרי תוס' (ע"ז ד"ז א' ד"ה בשל) כתבו דשבל דוקתא תיקן קמא עיקר, וכ"כ נמי (שבועות דמ"ז א' ד"ה ומאן) וכ"כ הרא"ש (ב"ב ד"נג) בשם הגאוני'; וה"נ קיי"ל (י"ד בסונ"ב) שכללי ליקוד והיתר, דשבל דוקתא הדינו' הלכתו' עיקר, וכן השבל' נותנת? **ואף** אם"ל דלף דשבל ליתבע"ת הוא כליבא דלמרי, לעב"כ הכל' כליבע"א (ומדגל עם ב"ד דהוגב); עכ"פ לפ"ת עבי הר"ל להבין' קלי' גר"ב

ח ועוד אמר רבי יהודה(כג). מתנה אדם על הכלכלה(סז) ביום טוב ראשון, ואוכלה בשני(סח) וכן ביצה שנולדה בראשון, תאכל בשני(סט) ולא הודו לו חכמים(ע): ט רבי דוסא בן הרכינס אומר, העובר לפני התיבה ביום טוב הראשון של ראש השנה, אומר החליצנו(עא) ה' אלהינו את יום ראש חדש

תפארת ישראל

ב' ימים דר"ה קדושה א' הן; והכי קיי"ל (שם): סז) של פירות טבל: סח) *שאומר כך בא' דר"ה, „אם היום קודש, א"א להפריש תרומו' ומעשרו', ואם היום חול, יהיו אלו תרומ' על השאר"; ולמחר יחזור ויאמר, „אם היום קודש כבר הפרשתי מאתמול, ואם היום חול, הריני תורמן היום". ולהכי צ"ל „אם היום קודש", כדי שלא יזלזלו בו: סט) *דבין אם יום ראשון קודש או שני קודש, מותר בשני. וקמ"ל כלכלה, אף דמחזי כמתקן טבל; וקמ"ל ביצה, לאשמעינן דל"ג משום פירות הנושרין או משקין שזבו: ע) *מטעם הנ"ל. וכ"כ ביו"ט ושבת הסמוכין זל"ז, מה"ט נולדה בזה אסור' בזה; אבל בב' יו"ט של גליות, מודו דשרי. והכי קיי"ל (שקי"ג): עא) *לשון חלוצי צבא (בעוואפנע) וחזקינו; או ר"ל הצילנו (וכ"ל דנתפלל כן ביום

ר"ע מברטנורה

והלכה כחכמים בשני ימים טובים של ראש השנה דלאו משום ספיקא בלבד אתקון שמא קדשו ב"ד את יום שלשים או יום ל"א ואחד מהם חול אלא משום דשמא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ותרוייהו קדושה אחת אבל בשאר ימים טובים של גליות דלא אתקון אלא מספיקא דלא ידעינן אימתי קדשו ב"ד הגדול את החדש מודים חכמים לרבי יהודה דשתי קדושות הן וחכמים האמורים כאן הוא רבי יוסי (כב): ח מתנה אדם על הכלכלה. של שיש בו פירות טבלים מתנה עליו ביום טוב ראשון של ר"ה ואומר אם היום חול תהא זו תרומה על אלו אם היום קדש אין בדברי כלום שאין מגביהים תרומה ביו"ט ולמחר הוא אומר אם אתמול קדש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו ואם היום קדש (כד) ואתמול חול כבר היא תרומה ואוכל כלכלה המתוקנת ומשייר התרומה: ולא הודו לו חכמים. הוא ר' יוסי דאמרן דסבר קדושה אחת הן ואין מגביהים בהן תרומה ודוקא בשני ימים טובים של ראש השנה כדפרישית לעיל: וכן ביצה שנולדה בראשון של ראש השנה תאכל בשני. דאם הראשון קדש השני חול וביצה שנולדה בי"ט מותרת בחול דאין הכנה לחול ואם הראשון חול והשני קדש נמצא שחול מכין לי"ט ושפיר דמי: ולא הודו לו חכמים. בשני ימים טובים של ראש השנה בלבד דקדושה אחת הן אבל בשני ימים טובים של גליות מודים לו (כה): ט החליצנו. זרזנו והחליצנו כח כמו נחלץ חושים (במדבר ל"ב). פי'

עיקר תוי"ט

כמ"ש הר"מ שאב אינו קיים אין כאן עירוב ליום שני דהא קדושה אחריתא היא הלכך האי משתכר כו' לא אמרו חכמים לאפוקי מדר"א. אלא מלתא אגב אורחא קאמר: (כב) האמת בא להודיענו דמתני' בהדיא בגמ' כו'. אבל לענין פי' המשנה לא איכפת לן ולא מידי דהא אפשר להיות דחכמים דלעיל דמספקא להו בי"ט ושבת דאינהו גופייהו ס"ל בב"י דר"ה דודאי כיומא אריכא הן: כג) ועוד אר"י. וצריכא דאי אשמעי' בעירוב בהא קאמר ר"י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן טיבלא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעי' הני תרתי משום דליכא למיגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר בה משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו אימא מודו להו לרבנן קמ"ל גמ': (כד) ולא הוצרכו לו' ביום ב' אם היום קודש כו' אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קודש ולא יזלזל במלאכה. דדי היה לו שיאמר אם היום חול תהיה זו תרומה על זו הכ"כ: (כה) ול"ל מיגו דאתקצי לבי"הש אתקצי לכולי' יומא כדבספ"ג דשבת דהתם האי יומא דשבתא דאסרינן בית ודאי

מוליכו בראשון, ומחשיך עליו[ס], ונוטלו ובא לו[סא], בשני מחשיך עליו ואוכלו[סב], נמצא משתכר[כא] בהליכתו, ומשתכר בעירובו[סג]. נאכל בראשון, עירובו לראשון ואינו עירוב לשני. אמר להם רבי אליעזר, מודים אתם לי שהן שתי קדושות[סד]: ז רבי יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר[סה], מערב אדם שני עירובין, ואומר עירובי הראשון[סו] למזרח, והשני למערב, הראשון למערב והשני למזרח, עירובי בראשון, והשני[סז] כבני עירי[סח] עירובי בשני והראשון כבני עירי, ולא הודו לו חכמים[סט]:

ח ועוד

ר"ע מברטנורה

נאכל בראשון אין עירוב לשני דלמא שתי קדושות הן. ולא כיומא אריכא דמי: מוליכו. השליח (כ) ערב יום טוב שלפני שבת ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב ונוטל ובא לו שמא יאבד ושוב אין לו עירוב לשני כדקתני נאכל ערובו בראשון עירוב לראשון ואין עירוב לשני: ובשני. חוזר ומוליכו בשני. דקיימא לן המערב בפת בראשון ורוצה לערב בפת בשני צריך שיערב באותו עירוב עצמו שקרא עליו שם מאתמול ועכשיו שותק אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרא עליה השתא שם עירוב והוי מכין מיום טוב לשבת: נמצא משתכר בהליכתו. כלומר קונה לו הליכה ליום מחר: ומשתכר בעירובו. שאוכלו ביום טוב אחר השבת דלא אפשר בהכי מוליכו בראשון ואינו אוכלו וחוזר והולך שם בשני לראות אם קיים העירוב ומחשיך עליו ואם רוצה יאכלנו אחרי כן: מודים אתם לי שהן שתי קדושות. דאמריתו נאכל עירוב בראשון אין עירוב לשני והוי חדא קדושה ניהו הוה ליה כחד יומא אריכתא ויקנה בין השמשות של ראשון לשניהם וכיון דשתי קדושות ניהו יכול לערב נמי לשתי רוחות ורבנן אזלי הכא לחומרא והכא לחומרא כדאמרן משום דמספקא להו והלכה כרבי אליעזר דשבת ויום טוב שתי קדושות הן: ז שמא תתעבר. שמא יעשו ב"ד שגדול אלול מעובר ויהיו ב' ימי' טובי' יום ל' של אלול ויום ל"א והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר מערב שני (עירובין) ומניחן בערב יו"ט זה לכאן וזה לכאן ואומר וכו': ולא הודו לו חכמים. דקסברי קדושה אחת הן והלכה

תפארת ישראל

יאבד העירוב ביום א' להכי נוטלו לביתו אחר הבי"הש: ס) שיקנה העירוב שם שביתה בי"הש: סא) שלא יאבד עירובו: סב) *דבשני שהוא שבת, א"א שיביאנו לביתו. מיהו אם הל' שבת תחלה, ע"כ ישאר שם העירוב בשבת ובודק בבי"הש השני אם העירוב קיים: סג) *דאם הי' נאבד עירובו בראשון, הי' מפסיד עירובו, וגם הליכתו שביום ב'; דבפת אחר א"א שיערב לשני, דהו"ל כמכין מיו"ט לשבת; ומה"ט ג"כ בבי"הש הב' כשמניח העירוב לא יאמר כלום, דגם האמירה שיהי' זה לעירובו למחר, מחשב כמכין מיו"ט לשבת (אב"י וכולהו מתני' מיירי במערב ע"י שליח, דאי ע"י עצמו, א"צ לפת כלל, כיון שמשביק שם הכי עירב ברגליו וכש"ס ס"פ פ"ז): סד) בנאכל עירובו בראשון; א"כ ה"ה כשעירב לב' הימים. ולרבנן רק משום ספיקא אמרינן; וקיי"ל כר"א (סע"ז): סה) ר"ל שמא יעשו ב"ד אלול ל' יום, ויהי' ב' ימים ר"ה, ל' דאלול וא' דתשרי, והוא צריך לילך בכל יום לצד אחר: סו) *דס"ל ב' ימים

עיקר תוי"ט

אין כאן הפסד אלא אלפים נגד ה' והיינו דוקא אלפים שהוא כנגד אותו שעירב בה: (כ) טעמו דאלו ע"י עצמו הא קי"ל דעיקר עירוב ברגל וע"ל פה: כא) משתכר. וכ"ש לכ"מ בעינן שיהיה קיים בי"הש דשני כמ"ב

למזרח), הראשון(נג) למזרח, והשני למערב(נד), הראשון למערב והשני למזרח(נה), עירובי הראשון, והשני(נד) כבני עירו(נו), עירובי השני, והראשון כבני עירו(נז). וחכמים אומרים מערב לרוח אחת, או אינו מערב כל עיקר, או מערב לשני ימים, או אינו מערב כל עיקר(נח); כיצד יעשה(נט)

מוליכו

תפארת ישראל

לסוף אלף אמה מהעיר; דאי במניחן לסוף אלפיים, הרי שהפסיד כל האלפיים שלצד אחרת מעירו, ואינו יכול לבוא ביה"ש השני למקום עירובו: נג) ליום ראשון: נד) ר"ל וליום שני למערב: נה) מיהו אם יום ראשון יו"ט, יכול ליטל אותו עירוב שעירב בו ביום ראשון, ומוליכו למקום שרוצה לערב בשבת; ואם יום ראשון שבת, שא"א לו להוליכו למקום השני, צריך להניח ב' עירובין מע"ש: נו) ר"ל אהי' כבני עירי שלא עירבו, ויהי' לי אלפיי' לכל רוח: נז) דס"ל לר"א יו"ט ושבת ב' קדושות הן, ולא קנה ביה"ש של הראשון גם ליום השני, ולפיכך יכול לערב לו לרוח אחר: נח) הא דכפלו רבנן דבריהם, דהרי מאי דקאמרו מערב לב' ימים, על כרחך נמי לרוח א' קאמרו? ה"ק רבנן לר"א, הרי מודית במערב ליום א', שצריך לערב לרוח א', ולא חצי יום למזרח וחצי יום למערב; ה"נ במערב לב' ימים צריך שיערב בהם לרוח א'; דרבנן מספקא להו אי יו"ט ושבת הסמוכין, קדושה א' הן, או שניהן כיומ' ארוכתא נינהו, להכי מחמרינן שצריך שיערב עירוב א' לב' היומים לרוח א', דשמא קדושה א' הן, דשמא שניהן כיומ' ארוכתא נינהו, להכי מחמרינן שצריך שיערב עירוב א' לב' היומים לרוח א', דשמא קדושה א' הן, ומחמרינן נמי בסיפ' כשנאכל עירובו בראשון, דשמא ב' קדושות הן: נט) *מיירי במערב ב' היומים לרוח א', הרי לדידהו צריך שיהי' העירוב במקומו גם בביה"ש השני, דשמא ב' קדושות הן, ושמא

ואבד

ר"ע מברטנורה

יקנה לי היום לצורך מחר ועירובי של מערב יקנה לי בין השמשות דלמחר לצורך יום שני דקסבר ר' אליעזר שבת ויום טוב לאו כחד יומא אריכא נינהו אלא שתי קדושות הן ובין השמשות דקמא לדידיה הוא דקני ולא ליום שני: עירובי בראשון ובשני כבני עירי. כלומר ואם לא היה צריך לילך אלא ביום ראשון ובשני אין צריך לזוז ממקומו ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מכאן (יט) ולא אלפים של תחומו מכאן יערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון ואומר עירובי זה יקנה לי לצורך מחר ובשני הריני כבני עירי שלא ערבו או אם היה צריך לילך בשני ולא בראשון יאמר עירוב זה יקנה לי בין השמשות של מחר ובראשון אהיה כבני עירי: או מערב לשני הימים. היינו לרוח אחת דאמרי לעיל והא תו למה לי אלא הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר אי אתה מודה ליום אחד דאו מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר שאינו יכול לומר חצי יום עירובי למזרח וחצי יום עירובי למערב. לשני הימים נמי דהיינו לשבת ויום טוב או מערב כמו ליום אחד או אינו מערב כל עיקר דספיקא להו לרבנן שבת ויום טוב אי כיומא אריכא דמי אי לא ועבדי הכא לחומרא דאין יכול לערב לשתי רוחות דלמא חדא קדושה היא. והכא לחומרא דאמרו לקמן

נאכל

עיקר תוי"ט

שבת להוליך העירוב. אבל בי"ט שלפני השבת יכול ליטול אותו הפת עצמו שכב' נקנה עליו שם עירוב ולהוליכו למקום אחר ועתוי"ט: (יט) כלו' לאיזה רוח שעירב אינו רוצה להפסיד האלפים שכנגדו כו'. אבל לעולם

אין

אמר רבי יוסי, אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים, על ספק עירוב שכשר: **ה** מתנה אדם על עירובו[מג] ואומר אם באו עובדי כוכבים[מד] מן המזרח, עירובי למערב[מה]. מן המערב, עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן, למקום שארצה אלך[מו]. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי[מז]. אם בא חכם מן המזרח[מח] עירובי למזרח[מח]. מן המערב עירובי למערב. בא מכאן ומכאן, למקום שארצה אלך[יו]. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי, רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן רבו, ילך אצל רבו[נ], ואם היו שניהם רבותיו[טו], למקום שירצה ילך[נא]: **ו** רבי אליעזר אומר יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה, מערב אדם שני עירובין[נב][יז], ואומר עירובי (נ"א הראשון למערב והשני למזרח

ר"ע מברטנורה

והיה טהור ולא הי' עליו גל לפיכך עירובו עירוב וכן הלכה: **ה** מתנה אדם על עירובו. מניח שני עירובין (יד) א' לסוף אלפים למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים למערב ביתו ואומר אם באו עובדי כוכבים למזרח וצריך אני לברוח מפניהם יקנה לי עירובי שבמערב ויהיו לי למערב ביתי ד' אלפים אמה ואע"ג דלא אתו עד למחר אמרינן יש ברירה (טו) דבין השמשות קני ליה עירובא דהיך גיסא: הריני כבני עירי. אלפים מעירי לכל רוח ואיני צריך להשתכר לכאן ולהפסיד מכאן: אם בא חכם למזרח. חוץ לתחום עירי ורוצה אני ללמוד מפיו ועכשיו איני יודע להיות לא יבא ולמחר אשמע מבני אדם הבאים משם לכאן ע"י עירוב: רי"ה. אם באו מכאן ומכאן. וא' מהם רבו ילך אצל רבו ולא אצל האחר דקים לן בגויה דבשעת קניית עירוב בין השמשות דעתיה דלקני ליה ההוא עירוב דאצל רביה ואין הלכה כר"י דזמנין דניחא ליה לאינש בחבריה טפי מרביה: **ו** מערב אדם שני עירובים. אם היה צריך לילך יום ראשון לכאן ויום שני לכאן יכול לערב למזרח ולמערב ערב יום הראשון(יח) ואומר עירובי של מזרח יקנה

תפארת ישראל

מג) שמניח ב' עירובין, א' למזרח וא' למערב לסוף אלפיים מעירו: מד) *גובי המס: מה) *לברוח מפניהם לסוף ד' אלפים אמה: מו) *ואע"ג דלא אתו עד למחר? בתחומין דרבנן אמרינן יש בריר': מז) לילך אלפיים מעירו לכל רוח, ואינו צריך להשתכר לכאן, ולהפסיד ע"י זה לכאן: מח) *ד' אלפים אמה מעירו: מט) לילך לשמוע דרשתו: נ) *וקמ"ל גם בבא דהכא, דאשמעינן דבין בבריתה ובין בהקרבות אמרינן יש ברירה בתחומין; אי נמי נקט סיפ' לאשמעינן פלוגתא דר"י: נא) אפי', א' מהן רבו מובהק. וקיי"ל כת"ק, דאפי' א' מהן רבו ילך למי שירצה: נב) *אם צריך לילך בכל יום לצד אחר. ומיירי במניח עירובו לסוף

עיקר תוי"ט

בספק נטמאה דלו' במ"ז פ"ה דטהרות. התם תני הזקות לקולא דהעמיד מת על חזקתו שהיה חי והעמד הנוגע על חזקתו שהיה טהור והכא הדא חזקה דהעמיד תרו' על חזקתו לבא ליכא עוד חזקה ולומר העמד גברא אחזקתו בעירב במ': (יד) וביאו' כיצד מתני' על עירובו: (טו) דבהלכתא יש ברירה ובתחומין דרבנן כדקתם פ"ה מ"ה: טז) ואם כו'. אילטריך אפי' אחד רבו מובהק הו': יז) שני עירובין. כגון דמנח ליה בסוף אלף א' לכאן וא"א לכאן דאלת"ה אלא דמנח ליה לסוף אלפים לכאן נמלא במפסיד כל האלפים של צד אחרת והכי אינו יכול לילך ביום הא' לא מקום העירוב של יום הב' ולכן בעינן שיהא הוא ושיעורו במקום א' בשעה שיקנה העירוב וכדתנן במ"ד: (יח) מבעוד יום בתל לרות אחר השבת נקיט ליה בח"א לו ביום השבת

או נשרף, או תרומה ונטמאת[לט] מבעוד יום אינו עירוב, משחשיכה הרי זה עירוב[מ]. אם ספק, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים הרי זה חמר גמל[מא][יג], רבי יוסי ורבי שמעון אומרים ספק עירוב כשר[מב].
אמר

תפארת ישראל

לפנוי, דהוה מלאכ' ולא שבות: לט) דלא חזי לשום אדם. וצריכה ד' בבי, נתגלגל, אף דאפשר דנסיב זיקא ומהדר לי' לתוך התחום; ונפל עליו גל, קמ"ל אף דהעירוב הוא הכלו, אפ"ה אינו עירוב; ונשרף קמ"ל לר' יוסי, אף שאינו בעולם אפ"ה הוה עירוב; ותרומ' ונטמאת קמ"ל לר"מ, דאפי' בספיקא, ואע"ג דאיתא גבי', אפ"ה לא נעמידנה על חזקתה לקולא: מ) מדכבר קנה שביתה בי"הש, אין חוששין לו אם נאבד: מא) *ר"מ ס"ל שחומין דאו' וספק דאו' לחומר', דשמא קנה לי' העירוב, ומדמחשב שם ביתו, ויש לו משם אלפיים לכל רוח, לפיכך הפסיד אלפיים אחרים שמעבר ביתו והלאה; או שמא לא קנה עירובו, ויש לו מביתו אלפיים לכל רוח, ולא ילך מעירובו ולהלן כלום; ומשום ספק אין לו לילך רק אותן אלפיים שבין ביתו לעירובו, דממ"נ מותר בהן — אבל אלפיים שמעבר ביתו ולהלאה, ואלפיים שמעבר עירובו ולהלאה, אסור לילך מספק, דשמא קנה או לא קנה העירוב, והו"ל כמושך מחמור וגמל, שזה מושכו לפניו וזה מעכבו לאחריו: מב) דהעמד עירוב על חזקתו שהיה בין השמשות כמו שהניחו; והכי קיי"ל (ת"ע):
שמניח

ר"ע מברטנורה

מלאכה (יב) ולא שבות: תרומה ונטמאת. דהשתא לא חזיא לא לדידיה ולא לאחריני ואצטריך תנ' להשמועי' נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל דאי אשמועינן נתגלגל משום דליתיה גביה הוי הוא במקום א' ועירובו במקום אחר אבל נפל עליו גל דאיתיה גביה אימא להוי עירוב ואי אשמעינן נפל עליו גל דלא מצי שקיל ליה אלא במלאכה במרא וחצינא אבל נתגלגל דאפשר דנסיב זיקא ומהדר ליה לתוך התחום אימא להוי עירוב קמשמע לן ותנא נשרף להודיעך כחו דרבי יוסי דאף על גב דאינו בעולם משום ספק לא מתסר ותנא תרומה שנטמאת להודיעך כחו דר' מאיר דאף על גב דישנה בעולם ויש לומר העמידנה בין השמשות על חזקתה של קודש לרן וטהורה היתה אפי' הכי לא אמרינן חזקה לקולא: משחשיכה הרי זה עירוב. דלאחר שקנה בין השמשות אין חוששין לו אם נאבד: ה"ז חמר גמל. דמספקא לן אי קנה ליה עירוב והכא הויא ביתו ומהכא יש לו אלפים לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר ביתו והלאה או שמא לא קנה עירוב ומביתו יש לו אלפים לכל רוח ולא קנה לעבר עירובו כלום ומחמת ספק זה נאסר ללכת אלא אלפים אמה שבין ביתו לעירוב דממה נפשך בהנך משתרי אבל באלפים דמעירובו ואילך לא דלמא לא קנה עירוב ומביתו ואילך נמי לא דלמא קנה עירוב נמצא זה מושכו לכאן וזה מושכו לכאן כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו והגמל מאחוריו והוא מושכו וצריך לפנות לפניו ולאחריו: ר' יוסי ור' שמעון אומרים ספק עירוב כשר. דאמרי' העמד עירוב על חזקתו וכשהניחו היה בתוך התחום
והיה

עיקר תוי"ט

זב"ד למי שילא חוץ לתחום דאמרינן בוהני' ספ"ד דאפי' אמה אחת לא יכנוס. דהתם אין כאוי לתת לו ד"א יותר שהרי נתכוין לשבות בעיר שהיא עולה לו כד"א ואם ילא חוץ לתחום כבר הוא גם חוץ לד"א אבל הכא שהיה רולה לעקור את עלמו מן העיר דאוי להת לו במקום שמניח שם עירובו ד"א שאם הוא ביתו: (יב) בגמ' זכ' לפ' דמופר בכלי והוא תולדה דהורש תוי"ע: יג) חמר גמל. משום דס"ל תחומין דאו' והא דמעהב
בספק

נתנו במגדל לד) ואבד המפתח, הרי זה עירוב, רבי אליעזר אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב לה): **ד** נתגלגל חוץ לתחום לו) י), ונפל לז) עליו גל לח), או

ר"ע מברטנורה

במחובר ויחשוב שהוא תלוש אבל באילן ליכא למגזר שמא יעלה ויתלוש ויטעה לחשוב דתלוש הוא: נתנו במגדל. של עץ: ואבד המפתח הרי זה עירוב. וכגון שהמנעול קשור בחוטים וחבלים שאם לא ימצא המפתח אי אפשר לפתחו אלא בסכין ת"ק סבר הואיל ואפשר לפתוח על ידי שיחתוך החבלים בסכין אין כאן איסור סקילה אלא איסור שבות דמקלקל הוא בחתיכת החבלים וכל המקלקלים פטורים. ואיסור שבות שבין השמשות בשעת קניית העירוב לא גזרו בו כדאמרינן הילכך הוי עירוב דמצי מייתי סכין ויחתוך לחבלים ושקיל לעירוביה ור' אליעזר סבר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו ואסור לטלטל הסכין כדי לחתוך החבלים שאין תשמישו אלא לחתוך האוכלי' והואיל ואיכא תרתי טלטול הסכין וחתיכת החבלי' אפילו לר' דאמר כל דבר שהוא משום שבות בין השמשות לא גזרו בכהאי גונא מודה דגזרו ואין הלכה כר' אליעזר: **ד** נתגלגל חוץ לתחום. היינו עירוב הואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד עירובו יותר מאלפי' אמה לא מצי למיזל ולמשקליה והוא שנתגלגל שתי אמות חוץ לאלפים אמה שכל אדם יש לו ארבע אמות (יא) ממקום עירובו שתי אמות מצד מזרחו של עירוב ושתי אמות מצד מערבו: נפל עליו גל. והוא דבעי מרא וחצינא לפנוייה דהויא מלאכה

תפארת ישראל

שכיחי תלושי שנכנעלו: לד) *(שרא"ק): לה) *מיירי שדלת קשור בחבלי', לת"ק הו"ל עירוב, מדא"ל רק לחתוך החבלי' ליטל עירובו בי"הש, ואף דהכא מיירי במגדל מחזיק מ' סא' (דאל"כ פשיטא דמותר לחתכם) וא"כ הו"ל כאהל, ומותחו' שבקרקע אסו' לחתכם (כבילה ל"ה)? עכ"פ אינו רק שבות מדדמי לסותר דהרי אינו סותר בניין ממש, ולא גזרו אשבות בי"הש; ולר"א עכ"פ טלטול הסכין לחתוך החבל שלא לצורך היתר, הו"ל כתרי שבות, ובב' שבותין גזרו בי"הש [ואע"ג דלעיל כ"ט. באילן מה הו"ל ב' שבותין, שבות דשימוש באילן, דאסור ליקח מהמונח שם (כשי' של"ו ס"א), ושבות דהוצא' מכרמלית לר"ה? נ"ל דשבלומ' התם לא מתחייב על השמוש באילן משום דהוציא מר"ה לכרמלית, ולא על ההוצא' משום שהשתמש באילן, ולפי שלא עבר על ב' השבותין ברגע א', ולהכי כל חד וחד לחודי' לצורך מצוה עשאו ושרי, דהו"ל כעושה ב' שבותין בשנים א', וכל חד וחד לצורך מצוה מש"כ הכא, ב' השבותין שעושה תלויין זב"ז, דמשום שלוקח הסכין לחתוך החבל, הו"ל לקיחת הסכין ג"כ שבות, מלבד חתיכת החבל גופי' שהוא ג"כ שבות, ולפיכך הו"ל כאילו עבר עליהן ברגע א', בכה"ג ס"ל לר"א דגזרו עליו בי"הש (ועי' בתשו' שערי אפרים סי' כ"ח)]; והלכה כחכמים (ת"ט): לו) *מיירי שנתגלגל מבעו"י חוץ לד' אמות מתחומו, נמצא שבשעת קניות עירובו אינו עם עירובו במקום א'. ואף דתחומין דרבנן, ויכול לילך לשם בי"הש, דל"ג אשבות בי"הש אפ"ה הכא הו"ל כאילו עומד בי"הש שלא במקום עירובו, דהרי אין לו משם רק ד' אמות. והוא שנתגלגל חוץ לד' אמות מתחומו (שכל אדם יש לו ד' אמות ממקומו לכל צד; ולר"יף אין לו רק ד"א לכל צ') דכשילך לשם אינו יכול לחזור (מג"א וט"ז ש"ז): לז) או: לח) והיא שצריך מרא וחצינא לפנווי

עיקר תוי"ט

ולישני באילן גופיה בין העומד בר"הר לעומד בכרמלית: י) **חוץ לתחום** אפילו תחומים דרבנן ולרבי' נתני דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בו כו' מ"מ לא הוי עירוב לע"ג דבי"הש מצי למשקליה ולאתויי כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א הלכך מקיימי רבנן שלא יהא עירוב אלא כשהוא בתוך התחום תו': (יא) וכ' הרי"כ שיש לו ד"א כנגד כל העיר שמא' מפסיד הל"ד

למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב[כט]. נתנו בבור[ל] אפילו מאה אמה, עירובו עירוב[לא]. נתנו[לב] בראש הקנה או בראש הקונדס[לג], בזמן שהוא תלוש ונעוץ, אפילו גבוה מאה אמה, הרי זה עירוב[לג].

נתנו

תפארת ישראל

כט) *דלמטה מי' האילן הזה הוה כרמלית, ואין הורדת העירוב משם לר"ה רק שבות, ול"ג עליו בין השמשות במקום מצוה, והרי אין מערבין לתחומין רק לצורך מצוה. וה"ה בחתמו השופטי' בי"הכ עבור חובות הקהל, כיון שחותמת שבקרקע אסור לשבור רק משום שבות, העירוב שבתוכו קיים (נב"י ל"ט) [ונ"ל דמיירי בא"ל לקלקל האותיות שבשוחם, דאל"כ הו"ל מוקל' דמוקצ, ודו"ק]: ל) *שבכרמלית: לא) *דהוצא' מבור שהוא ר"הי להכרמלית, אינו רק שבות [והא דנקט בור ולא אילן שבכרמלית, כבריסא בר"ה? נ"ל דקמ"ל אע"ג דבבור עפי איכא למיחש כמי שיעקור הוליא לעשות דרגא לעלות בה (כיומ' כ"ד ב') מדניחם באילן שיתלוש שלא לצורך, אפ"ה שרי; ומש"ה נקט נמי אפי' עמוק ק' אמה, דקמ"ל אף דעמוק מאד לא חיישי' שיעש' דרגא כא"ח שסשל"ו ובריטא לא נקט בור מדאסור לעשותו בכשות הרבים]: לב) (שהאגגע): לג) *ואפי' עומד בר"ה והקונדס רחב למעל' ד' טפחי', דהרי י"א דצריך עירוב ע"ג מקום שהוא ד' טפחי' (ועי' רא"ם פ"ג דעירובין אות ד')? אפ"ה מדאין רחב למטה ד' טפחי', לאו ר"הי הוא. מיהו בקנה הגדל מקרקע, דוקא באילן קשה לא חיישי' בי"הש שמא יתלוש ושרי בלמט' מיוד, אבל קנה רך, אף בי"הש חיישי' שיתלוש; והו דבקנים דשכיחי תלושים שננעצו בקרקע אף בי"הש חיישינ' שיחשוב שהוא רק נעוץ ויתלוש, משא"כ באילן לא שכיחי

ר"ע מברטנורה

לא הוי עירוב: למטה מעשרה הרי זה עירוב. דלמטה מעשרה כרמלית היא דכל מפלשה ועד תשעה ברוחב ארבעה כרמלית היא וכיון דאי שקיל ליה לערוביה אין כאן אלא איסור שבות הרי זה עירוב ומתניתין רבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (ח) ובשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה ונמצא הוא ועירובו במקום אחד הילכך הוי עירוב: נתנו בבור. שבכרמלית (ט) כגון שבבקעה ושבשדות ונתכוין לשבות בבקעה או בשדה הרי זה עירוב דבור עצמו רשות היחיד והוא קנה שביתה בכרמלית ובשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה כר' דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות: אפילו גבוה מאה אמה. ואין למטה רוחב ארבע דאלו רשות היחיד הוא ואף על גב דלמעלה רחב ארבע דהא עירוב על גבי מקום ד' בעינן: תלוש ונעוץ. הוא דהוי עירוב אבל מחובר לא הוי עירוב משום דכי שקיל ליה גזירה שמא יקטום לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן אבל קטימת קנה איידי דרכיכא ודאי מקטמא. ומחייב משום קוצר אי נמי קנה וקונדס מיחלף ליה מחובר בתלוש דקנים הרבה תלושים נעוצין ונראין כמחוברים משום הכי איכא למגזר שמא יקטום

במחובר

עיקר תוי"ט

דקני מציל' כדתנן בפ"ו ע"ה צ"הב שהיה שותף עם שכיניו א"ל לערב ולפיכך קטן גובה אותו ולא איכפת לן שסכי הוא א"ל שיאמר בו כלום אבל בע"ה לריך הוא שיאמר במקום ערובי זה תהא שביתתי בל פלוני והוא לאו בר דעת הוא: (ח) היינו במקום מצוה כמ"ש הר"ס: (ט) הכי מוקים בגמרא וקשה לפלוג וליתני

והכהנים בחלה ובתרומה(טז) ו), אבל לא בטבל(יז), ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו(יח), ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו(יט). השולח עירובו(כ) ביד חרש שוטה וקטן(כא) או ביד מי שאינו מודה בעירוב(כב), אינו עירוב(כג). ואם אמר לאחר לקבלו ממנו(כד) הרי זה עירוב(כה): ג נתנו(כו) באילן(כז) למעלה מעשרה טפחים, אין עירובו עירוב(כח) למטה

ר"ע מברטנורה

פרק מפנין: השולח את עירובו ביד חרש כו'. להוליכו לסוף אלפי' אמה ודוקא בערובי תחומין אינו עירוב אם שלחו ביד קטן אבל בערובי חצירות קיימא לן קטן גובה את העירוב (ז): ביד מי שאינו מודה בעירוב. כגון כותי או צדוקי: ואם אמר לאחר. כשר לקבלו מן הפסול ויוליכנו הכשר לסוף אלפים אמה הרי זה עירוב ובלבד שיהא הוא עומד ורואה בשעה שהפסול נותנו ליד הכשר אף על פי שאינו רואה כשהכשר מוליכו דחזקה שליח עושה שליחותו: ג נתנו באילן. העומד בר"ה ויש בו ארבע טפחים על ארבע טפחים או יותר: למעלה מעשרה אין עירובו עירוב. דכיון דהאילן רחב ד' למעלה מעשרה הוי רשות היחיד והוא קנה שביתתו בר"ה וכיון דהוי בעי למשקל ערוביה ומיכליה בשעת העירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות לא מצי שקיל ליה דמייתי מרשות היחיד לרשות הרבים

לא

תפארת ישראל

טז) *ה"ה לישראל, רק אורח' דמלתא נקט, דמצויי' גבי כהן. ונ"ל דהכא נקט כהנים דר"ל שהתרומ' שלהן; דאילו ישראל איך יערב בשאינו שלו; ולהכי קאמר והכהני' ולא לכהנים ודוק: יז) *אפי' טבל דרבנן כזרוע בעציץ שאינו נקוב (ולע"ג דהפרשת תרומה ליכא רק שבות, דלא גזרו עליה בי"הש לצורך מצוה, והוי' לי' אז (כמ"ג)? נ"ל דטבל מה"ע לא חזי, משא"כ יין להיל (ועי' תוס' ד"ל ע"ב): יח) *ר"ל ת"ג שמחויב בה, שהקדים הלוי ולקח המעשר קודם שהפרישו ת"ג, אחר מירוח, דאז נתחייב כבר בת"ג, והו"ל טבל (ועי' שבת פי"ח מ"א): יט) *אפי' רק לא נפדו כראוי, כגון מע"ש שפדאו על מטבע שאין עליו צורה עדיין, והקדש שפדאו בקרקע: כ) *להוליכו לסוף אלפי': כא) *ודוקא עירוב תחומין דחמיר דאסמכוהו אקרא; אבל ערובי חצרות שרי ע"י קטן: כב) אפיקורס: כג) ילך הכשר לשם ויגביהנו ויניחנו לשם עירוב: כד) שיוליכנו הכשר לסוף אלפים: כה) ודוקא כשרואה שיתננו הפסול לכשר, אף שאינו רואה כשיניחנו הכשר, חזקה שליח עושה שליחותו כשהחזיק בשליחו': כו) להעירוב: כז) שבר"ה, ורחב האילן ד' טפחים על ד' טפחי': כח) *דלמעל' מי' הו"ל ר"הי; ומיירי בהתנה שיהי' שביתתו למטה בר"ה, וא"א שיוריד בין השמשות העירוב שבר"הי למקום שביתתו בר"ה; אבל בנתנו שיהי' שביתתו למעלה באילן, הוה עירוב, דהרי יכול לעלות באילן בין השמשות דאף דלעלות באילן שבות הוא, כל שבות לא גזרו עליו בי"הש לצורך מצוה (ואף כשביתתו נמי למטה יכול לומר לנכרי לעלות לו, דהרי אמירה לנכרי נמי רק שבות? נ"ל דה"ל כטבל דמי דמדלא חזי מל"ע הו"ל כמערב בלבנים, דמדלי' אפשר לעלות בעצמו, כליתא בעולם דמי. א"נ נ"ל כיון דתולה בדעת הנכרי, לא הו"ל כבידו, כדאמרי' בשבת (דמ"ו ב') מאן יימר דמזדקק לי' חכם; וכ"כ מחלקין בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרי' לעניין בריר' (בגיטין כ"ה א'):

דלמטה

עיקר תוי"ט

ו) ובתרו' כן הגי' בס' מדויקי' ובכי"ק והכי מסתברא דמ"ש תרומה מחלה ומשני' כשומעים וליכא הגהה ונמחו"ע: (ז) המשנה דע"ש הוליך ולמשהו לקבל האמינו ולא שימשהו כבנן לקטן הו' והכי"ק כי' דע"פ

דקמי

ב מערבין בדמאי[יג] ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו[יד] ובמעשר שני והקדש שנפדו[טו], והכהנים

תפארת ישראל

ורבנן ס"ל אדם מקפיד על עירובו שלא יאבד אחר שקנה שם שביתה, ונמצא דמתהני מאיסור הנאה, מלמשתמר שם עירובו; ואפי' מפקירו בפירוש לאח"כ לא מהני, דבטל' דעתו כלעיל; ולהכי, לרבנן אפי' לישראל אסו' להניח עירובו בקבר בנין דאסו' בהנא' מן התור', דגמרי' שם שם מעגלה ערופה (כסנהדרין מ"ז ב'): אבל בקבר קרקע לכ"ע שרי לישראל, דקרקע עולם אינו נאסר; וי"א דתלוש ולבסוף חברו גם קרקע עולם נאסר (י"ד שס"ד). וקיי"ל דבבית הפרס מותר לכהן לערב, מדיכול לבוא לשם ע"י נפיח' וכדאמרן; אבל להניח עירובו תוך קבר בנוי, אסו' אפי' לישראל, מדמתהני מאיסורי הנא'; ואף דאין מערבין לתחומין רק לדבר מצוה (וקך בדיעב' מהני אם עירב לדבר רשות; ולאנן עוזר שע"ו, אף במערב ברגליו הדין כן), וא"כ מצות לאו ליהנות נתנו (עי' סקלי' פ"ב מ"ב והו"ק)? י"ל דהא דקיי"ל דאין מערבין רק לדבר מצוה היינו אפי' יש בה נמי הנאת הגוף (כא"ח סשט"ו) והרי בכה"ג לא אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו, דהרי הנודר מהמעין אסו' לטבול בו בי"הח (כר"ה כ"ח א'); א"נ י"ל עכ"פ רק בשעת קניית העירוב יש מצוה, ועכ"פ ניחא ליה שיתקיים עירובו גם אחר זמן קנייתו, זה והאי מתהנה הנא' (ח"ע א'). [והקישה הקשה כבהל בני הרב המאה"ג החכון מהו' ברוך יצחק שליט"א, לעולי לר"י הוה עירוב מדאין מקפיד על עירובו, נהזר ע"ש או עיו"ט דעלמא אטו שבת אחר יו"ט או איפכ', דאז צריך להקפיד בעירובו כדי לילך בשני על עירוב זה, כלקמן בפרקן מ"ו, וכדגזרינן כה"ג (עירובין דל"ד א')? נ"ל דדוקא התם גזרי' מדאיכא חשש איסו' הולא' מר"ה לר"הי דאו'; משא"כ הכא צין במקפיד או לא מקפיד, הוא רק מדרבנן; ושילי מתום' (עירובין דל"ד א' ד"ה גזיר') דבכל דרבנן ל"ג בי"הש ול"ג אטו ב' יו"ט סמוכין. ומה שהאלני החריף מהו' יוסף במ"ש מבעגלאנקי נ"י, אמאי לרבנן בדיעב' איט עירוב? נ"ל דה"ע משום דכל מלתא דאמ' רחמנ' לא תעביד אי עביד לא מהני אפי' באיסו' דרבנן (כש"מ כ"ה) וה"נ אמר' רבנן לא תערב באיסורי הנאה, וכ"ש הוא דאית בי' דררא דאיסור דאו'. ובני הרב החכון הנ"ל שליט"א הוסיף בה דברי' דאף למ"ש בפירושי פ"ה י"א. דכל שהוא מלך ד"א, כמכיל' בשבת דאיסורו מכח הזמן, ל"א לא מהני, והכי ה"נ הנאה העירוב איני איסו', רק מלך ד"א אסו' שם, דהיינו משום שהמקום אסו' בהנא'? י"ל התם מכיל' בשבת אינו תלוי ושייך עם הזמן, דאפשר זה בלא זה; משא"כ הכא המקום והנאת העירוב צריכי להדדי דכל עיקר הנאת העירוב הוא שיהא שביתתו במקום הזה; — וכיון דבשעת הנאת העירוב כלה שיהי' העירוב מצומר אח"כ, כבר הי' הנאת העירוב בעצמו באיסו', ולהכי לא מהני; עכ"ל בני הרב הנ"ל]: יג) *תבואת ע"ה שחשוד על המעשרו' ותרומת מעשר; ואפ"ה מערבין בה, מדחזי לעני שא"ל להפרים מעשרו' מדמאי; והא דלא פליג ב"ש כדפלגי בסוכה (פ"ג מ"ה)? ה"ט התם משום שיהי' בו היתר אכילה ודין ממון מדכתיב לכם, משא"כ הכא, כך נ"ל בברכות רפ"ז ובפסחים (פ"ב מ"ה): יד) *ר"ל תרומ' שלו שמחוייב בה, דהיינו בניטל תרומת מעשר שלו אפי' לא נטלה תרומ' גדול' שלו. ומיירי שהקדימו לוי להכהן ונטל המעשר בשבלים, דאז פטו' המעשר מת"ג, מדלא נתחייב אז עדיין בת"ג; דבלא הקדים בשבלי', טבל הוא ואסו': טו) אף שלא נתן עדיין החומש למוסיף על שווי, אפ"ה פדוי הוא, רק שמחוייב עדיין ליתן החומש:

ר"ע מברטנורה

והלכה כחכמים: ב מערבין בדמאי. בככר שלקחו מעם הארץ ולא הפרים ממנה תרומת מעשר של דמאי: ובמעשר ראשון כו'. אבל לא בטבל וכו'. כלן מפורשין במסכת שבת פרק

ס"ה

בבית הקברות י) מפני שיכול לילך לחוץ יא) ולאבול יב):

ר"ע מברטנורה

במקו' שנתן שם עירובו והוי הוא ועירובו במקום אחד: לחוץ. לעשות מחיצה בינו לקבר שלא יאהיל כגון שיכנס שם בשידה תיבה ומגדל(ד) אלמא הוי ליה ופלוגתא דרבי יהודה ורבנן מוקמינן בגמרא דאפילו בישראל פליגי רבנן עליה דר"י ואמרי דאין מניחין ערובי תחומין בבית הקברות ולא נקט כהן אלא להודיע כחו דרבי יהודה דאפילו בכהן שרי ובהא קמפלגי דרבי יהודה סבר אע"ג דאסור ליהנות ולהשתמש בבית הקברות(ה) מותר להניח שם עירוב דאין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו ואע"פ שמשתמר שם העירוב אחר קנייתו דהא בין השמשות קונה וכבר נעשית המצוה והוא משתמר שם כל השבת קסבר רבי יהודה אין אדם מקפיד על עירובו אם אבד או נגנב לאחר שקנה ורבנן סברי אדם מקפיד על עירובו לאחר שקנה ורוצה שלא יגנב הילכך בהא שהעירוב נשתמר בבית הקברות כל השבת לאחר שקנ' בין השמשות ונגמר' מצותו נמצא משתמש באיסורי הנא' שהקברות אסורי' בהנאה ולפיכך לא יניח אדם עירוב בבית הקברות

והנאה

תפארת ישראל

כאילו דר שם. (ותמוהין דברי רמב"א [ח"ע ד'] שכ' וז"ל דאף שנטמא' העירוב ואסו' לו לאכלו, עכ"פ חזי לישראל, עכ"ל, ותמוה, וכי אסו' לכהן לאכל חולין טמאין? ומה שתי' דאסור שם דכהן אסור מלטמא גופו [כחולין ל"ד ב']; במח"כ ליתא, דהתם קאמ' שפיר מי שפינן לי' דידים אוכלין טמאין שמעורבין בהיד הדמע שהוא תרומה, דהכי ודאי כטמא גופו ע"י שיאכל האוכלין הטמאין, ואסו' לאכל עמהן התרומה שמעורב בהן; אבל שיהא כהן אסו' לאכל חולין טמאין, לא שמענו; ואף ברש"י [חולין דל"ה א'] כתב כן, הכי רבע"תוס [שם דל"ד ב' ד"ה והשליש] הוכיחו דלא כרבינו בזה יע"ש): י) *דטומאתו מדאו': יא) *ר"ל לילך ולעשות מחיצ'; ובש"ס גרסי' לחוץ ולילך וכו': יב) *ר"ל דיכול כהן לילך לשם כשיחוץ בינו להקברות ע"י מחיצת תיב' כשיושב בה, והיא רחב' אמה על אמה ברום ג' אמות דאז אינה מקבלת טומ', ונחשבת מבהמות מבעו"י שג"כ אינן מק"ט (אב"י כך כ' רש"י; ואי"לבק הכי גם בבי"הפ עצמו מותר לכנס שם ע"י תיב' הנחשב' מבהמו', דהכי איכו רק שבות ולא גזרו על שבות בי"הש? י"ל כיון דאסור שמא יפתח זמוכ', דהו"ל איסו' דאו' להכי גזרו על שבות כזה בי"הש; וכ"כ הכס"מ פ"ס דעירובין ס"ד ותוס' עירובין דל"ג א' ד"ה והא בסופו); וגם עירובו יכול ליקח בפשוטי כלי עץ שאינו רחב טפח, דאז אינו מק"ט אפי' מדרבנן

גם אינו מאהיל דאל"כ הרי נטמ' הכלי מהאהיל על הקבר ונעשה אב ומטמ' לאדם ואע"ג דאין הכהן מוזהר עליו, דכל טומ' שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן מוזהר עליו (תוספת' דאהלות פ"ק, ותוס' נזיר דנ"ד ב'), ורק בכלי מתכו' שנטמאו במת י"א שהכהן מוזהר מלהטמ' בהן (ש"ך סס"ע), עכ"פ בשיגע בהן, אסור מלאכול בתרומה. (ועי' ה ב'). ואפי' הוא קבר בניין דאסו' בהנא', עכ"פ מה שקונה שם עירובו, זה לא מחשב הנא', דמצות לאו ליהנות נתנו ואף דנהני מהמקום גם אחר שקנה שם שביתה, ס"ל לר"י דאין אדם מקפיד אם יאבד עירובו אחר שקנה שם שביתה, ונמצא דלא מהני כלל, ואפי' אם יקפיד שלא יאבד, הו"ל כמקפיד על דבר שאינו חשוב ובטל' דעתו אצל כל אדם.

ורבנן

עיקר תוי"ט

כי"ב: (ד) בשאלות הבע"י וערפ"ה דאהלות שלכך במחזיקים מ' סאה כו' ופריך בגמ' כו' היכי לייתי לה ומי קני ר"י ובלכוב בש"ג דראוי לאוכלו בעי ומאי דבפשוטי כלי עץ שאין ברוחבו טפח דלא מקבלי טומאה ואין מבדילין את הטומאה: (ה) וכל המביאי המת לקורין בהנאה מותרת שם מרים ואמר בם בם ומגלה עכופה רש"י:

ובתו'

ו) מותר במים ובמלחו). מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומהז). סומכוס אומר בחוליןח). ולכהן בבית הפרסט). רבי יהודה אומר אפילו
בבית

תפארת ישראל

ו) *לאו שנדר ממזון, דאז אסו' רק בה' מיני דגן, רק מיירי שאמר כל הזן יהי' אסו' עלי, והנהו לא זייני; וכ"ל נמי דמיירי שנדר רק לזמן, דאל"כ לא סייל כלל, דמדס"א להתקיים בלי מזונות הר"ל שבועת שוא (ככ"ן שבועות כל"ז א' ועי' ש"ך י"ד רי"ז סקכ"ט): ז) מדחזו לאחרים: ח) *דס"ל דבעינן שיהא חזי לי'; אבל ביין לנזיר מודה דמערבין, משום דאפשר למתשיל עליה, וכדחזי לי' דמי; דאף דאין מתירין נדרי' בשבת משום שבות, לצורך שבת מתירין (כא"ח שמ"א), וה"נ לורך שבת הוא. אבל בתרומה אי מתשיל עלה הדרה לטבלא, ולא חזי עד שיחזור ויפרים תרומ' אחרת, והרי אסו' להפרים תרומ' משום שבות, דמחזי כמתקן (כביצה פ"ה מ"ב): ואף דא"ל שיהי' העירוב חזי לי' רק בין השמשות, דהיינו בשעת קנית העירוב כומכוס ס"ל דגזרו על שבות בין השמשות אף לצורך מצוה, דהרי אין מערבין לתחומין רק לדבר מצוה, ואפ"ה ס"ל דגזרו עליו בי"הש. ולרבנן עכ"פ לאחרינהו חזי, וא"ל שיהיו ראוין לעצמו (אמנם ק"ל לס"ם ל"ל למימר' דסומכס ס"ל גזרו לשבות בי"הש, הול"ל דמשום דלריך שיהי' העירוב חזי בי"הש בשעת קניית העירוב, והן תרומה כיון דמקמי הכי לא הוה חזי, הו"ל כמניח לא עירובו, והרי בבי"הש אסו' להניח העירוב, דלקנויי רשות' בשבת אסו' (כשבת פ"ב מ"ע)? ואת"ל א"כ חיר נמי, לפ"כ דאף שלא הי' שלו קודם בין השמשות, אפ"ה במתשיל אז לא הו"ל אז כמניח העירוב בי"הש; עכ"פ מה מקשי הש"ם לסומכוס דמ"ש ניר דמותר ביין משום מתשיל, א"כ תרומה נמי אי בעי מתשיל; ומה קושי', ניר מלוה לאתשולי עלי' (כנדרי' ד"י ע"א), משא"כ תרומה לאו מלוה לאתשולי (שם כ"ע א')? ולשפר י"ל דאף דלכתחיל' אסו' למתשיל בתרומה, כיון דאי עביד מהני, מהשב כדידי'): ט) *שדה שנחרש בה קבר, דכיון דטומאתו רק מדרבנן, הקילו שיכול לילך לשם כשמנפה והולך ורואה שאינו מגיע ברגלו עלם כשעור'; א"כ יכול להיות הוא ועירובו במקום א', דאע"ג דלרבנן א"ל שיהי' העירוב חזי לעצמו כשי' ז', עכ"פ לריך שיהי' העירוב מונח במקום שיוכל המערב לבוא לשם, מדהו"ל
כאילו

ר"ע מברטנורה

ואסר עלי מזון דאין נקרא מזון אלא חמשת המינין דזייני ושעדי אלא כגון דאמר כל הזן עלי קונם וכל מילי זייני ומשביעי' לפי שעה חוץ מן המים והמלח: מערבין לנזיר ביין. דאע"ג דלא חזי לדידיה חזי לאחריני: ולישראל בתרומה. דהא חזי לכהנים: סומכוס אומר בחולין. דמידי דהוי ליה בעינן וביין לנזיר לא פליג סומכוס מפני שאפשר שישאל הנזיר על נדרו ויהיה היין מותר לו באות' שבת אבל תרומה אי אפשר שתהיה ראויה לישראל שאפילו ישאל המפרים התרומה עליה והרי היא כאלו לא הורמה הרי היא חוזרת לטבל' ואסור לאכול ממנה עד שיחזור ויפרים תרומה אחרת ואין מפרישין תרומה בשבת ואפי' בין השמשו' הילכך לא חזי ליה ואין הלכה כסומכוס: ולכהן בבית הפרס. שהמא היא ולאו סומכוס קאמר לה: בית הפרס. שדה שנחרש בה קבר מות' לכהן ליכנס שם כשהוא מנפח והולך (ג) ורוא' שאינו נוגע בעלם כשעור' ומשו' הכי מותר ליתן עירובו שם שהרי יכול להכנס
במקום

עיקר תוי"ט

אוכל ושותה שם במקום שהניח העירוב ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח והלכך דבר המזון בעינן. רש"י: (ג) דכולה קפיקא משום עלמות הוא שהשבר כבר נרקב כמה שנים ועלמות בלא בשר אין מטמאין באוהל אלא במגע ובמשא וכשמנפח לפני רגליו אם יש עלם גדול נראה הוא ויזהר שלא יגע בו ברגליו ואם עלם קטן הוא מדשה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו ואם מכוסה בעפר אינו מטמא דהא עלם כשעורה אינו מטמא אלא במגע.
רי"כ

פ"ג בכל מערבין[א] ומשתתפין[ב], חוץ[ג] מן המים ומן המלח[ג]. והכל ניקח בכסף מעשר[ד] חוץ מן המים ומן המלח[ה]. הנודר מן המזון, מותר

ר"ע מברטנורה

פ"ג בכל מערבין ערובי תחומין (א) דאלו ערובי חצירות אין מערבין אלא בפת והאי בכל דתנן במתניתין לאו דוקא כדאמרי' בגמרא אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ דהא הכא תנן בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח. ואיכא נמי כמהין ופטריות דאין מערבין ולא משתתפים בהן דלאו מזון נינהו כמו מים ומלח: ומשתתפים. שתופי מבואות: הכל נלקח בכסף מעשר. דכתיב (**דברים י"ד**) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך: חוץ מן המי' ומן המלח. דלאו פרי מפרי הוא: הנודר מן המזון. לא דאמ' יאסר

תפארת ישראל

פ"ג א) *ערובי תחומין; דערובי חצירות אינו רק בפת שלם ואפי' בפתין הרבה ושיהי' כל א' ככר שלם, ושיהיו כולן יחד מזון ב' סעודות; וכן משמע בעירובין (מ"ט א') דאפי' בהרבה פתין שלמין שרי, וכן משמע בפ"ו מ"ו וז'; וי"א דצריך שיהי' לכולן רק פת א' שלם (סס"ו ס"ו). **ואי"ל הק' לדעה** ראשונה דשרי בהרבה פתין שלמין למה לא ניחוש לגנאי שיאמר א' אני נתתי גדול ואתה קטן כמו דחיישינן מה"ט שלא יערבו בפרוסות? **י"ל** דחשיבות של שלימה נגד פרוסה היא גדולה יותר מחשיבות גדולה נגד קטנה, ולא אתו לאנצויי עבור זה (ועי' בא"ח סי' קס"ח); ומה"ט לא יקפידו ג"כ כשיהי' פת של א' יפה טפי משל חבירו, מדאין לחבירו יפה ממנה, משא"כ בשלימה. ונקרא עירוב לפי שמערב לעצמו התחום שאינו רשאי להלוך, עם התחום שרשאי להלוך בו, כמבואר בפתיח': ב) שתופי מבואות (עי' פתיח'): ג) *ר"ל כמהין ופטריות, דהעירוב מועיל רק משום דמחשב כאילו דר ואוכל שם, והנהו לאו מזון נינהו. מיהו במים מעורבין במלח, מערבין ערובי תחומין ומבואות; וי"א שיערב בהן קצת שמן (ספ"ו ס'). ושיעור ערובי תחומין, אם מאכל, צריך כדי ו' ביצים (ה"ט) ובמניח עירובו במשקין, צריך ב' רביעיות, שהן יחד כדי ג' ביצי'; ובמערב לרבים, צריך לכל א' כך (חי"ג). אבל ערובי חצירות או שתופי מבואות, סגי בשיעור זה אפי' לרבים רק בערובי חצירות צריך פת שלם כשיעור זה (ספ"ו, וסס"ח ג'): ד) כסף מעשר שני שהעלהו לירושלי': ה) דכסף מעשר שני צריך שיקנה בו בירושלים דבר שהוא פרי מפרי לאו

עיקר תוי"ט

(א) ולע"ג דתחומין אמירי שיש להם סמך מן המקרא הקלו בתחומין שאינ' אלא לדבר מצוה הו' והא דקרי ליה עירוב לפי שהוא מערב התחומין שלא היה יכול לילך בו תחלה עם התחום שהיה יכול לילך בו כה"מ: ב) **חוץ כו'**. דטעמא דעירובין משום דדעתו ודירתו במקום תחומין הוא ונעשה המערב כאלו אוכל

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מותר לטלטל בכולו, משא"כ בחסר א' מאלו התנאים, אסור לטלטל בתוכה יותר מד' אמות; ובהוקף לדירה אפי' יש בה כמה מילין מותר לטלטל בכולו; וסתם עיירות מוקפות לדירה; משא"כ סתם מבצרים אינם מוקפים לדירה, ולכן בהשאיל שם עובד כוכבים כליו מישראל והחזירן בשבת אסור לטלטלן חוץ מד"א, באין העיר מוקף מחיצה; וסתם קרפיפות שלנו י"א דהוה מקופות לדירה, וי"א עוד דכל קרפף שהוא תוך אלפים אמה לביתו מקרי הוקף לדירה, ויש חולקין; והוקף לדירה נקרא כשבנה בו בית דירה או שפתח לו פתח מביתו, והכל קודם שהקיפו, ובהקיפו תחלה דהוה שלא לשם דירה, תקנתו שיפרוץ בו פרצה יותר מי' אמות ויחזור ויגדרנה, או יגדור רק האמה היתירה על י' אמות, ואפי' פרץ אמה וגדרה ופרץ וגדר עד י' אמות שרי; רחבה שאחורי הבתים שיתירה מב"ס ולא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה, אלא בד"א, חוץ בפתח לה פתח מביתו, ואח"כ הקיפה דאז אפי' גורן מפסיק בינה לבית, הוי היקף לדירה; מיהא אנו אין נזהרין בטלטול הצירות שאחורי בתים בזמן הזה, דסתמ' מוקפן לדירה; דין אנשי הצר ששכח אחד מהן ולא עירב עי' לקמן פ"ו:

שמעתי ממנו אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב[לט] ביתו אסור[יז מ] מלהכנים ומלהוציא לו, אבל להם מותר[יח], וכן שמעתי ממנו שיוצאין בעקרבנים[מא] בפסח[מב], וחזרתי על כל תלמידיו, ובקשתי לי חבר[מג] ולא מצאתי:

פ"ג

תפארת ישראל

וקרפף שאין בהן בית דיר' קאי: לט) שלא נתן חלקו מע"ש לערובי חצירות, והרי מלים לו חלק בחצר, אוסר כולן להוציא מבתיהן לחצר: מ) כשביטל להן רשותו שבחצר, אף שעי"ז הותרו בני החצר להוציא גם מביתו לחצר, עכ"פ הוא, רק מבתיהן לחצר מותר להוציא, מדהו"ל כאורח אצלן, דהרי הו"ל כאילו ביטל להן גם רשות ביתו, ולפיכך הו"ל כשאר אדם הנכנס לבית חבירו; אבל מביתו אסו' להוציא לחצר, דכשמוציא, חוזר מביטול רשותו, ונאסרו כולן מלהוציא מבתיהן: מא) מין עשב: מב) *משום מרור (אב"י וקמ"ל דאף דמקים מכור למלה, שהוא ממין זרעי' דהיינו ירק [כפסחי' ל"ט ב'], והכי עקרבנין גדל סביב הדקל, וסד"א מין אילן הוא, קמ"ל דמין ירק הוא):

מג) שיאמר ששמע כן מפיו:

פ"ג

ר"ע מברטנורה

דלעיל קאי אגינה וקרפף: אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב. ולמחר בטל רשות חצרו לחברא שהיה אוסר עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר שהחצר רשות כולן וחלקו אוסר עליהן. הואיל ובטל רשות חצרו בטל אף רשות ביתו אע"פ שלא פירש ונעשה אורח אצלם לפיכך אף ביתו מותר להם אבל אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לחצר אע"פ שהוא מותר להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר כשאר כל אדם הנכנס לבית חבירו שמותר לו להוציא מבית חבירו לחצר דהא רשותא דחד הוא מכל מקום מביתו אסור הוא להוציא ולא אמרינן כיון דבטל להו רשית ביתו הרי ביתו כבתיהם דבשעה שמוציא מביתו לחצר חוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן כדתנן בהדר עם עובד כוכבים מי שנתן רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד (יח) הרי זה אוסר: שיוצאים בעקרבנין בפסח. משום מרור. ועקרבנין ירק שעלין שלו דומות לעקרב ואני שמעתי שיב הגדל סביבות הדקל: ובקשתי לי חבר. לג' דברים הללו אם שמעו מפיו ולא מצאתי ואין הלכה כאחת מהן דגבי גינה וקרפף לא שרי טפי מבית סאתים. אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב ובטל רשותו ולא בטל ביתו אף להם אסור ביתו אבל מבתיהם לחצר מותר ועקרבנין להו מרור הוא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח:

פ"ג

עיקר תוי"ט

בקעה לא מסייעי מסילותיה אלא בדרך מדרון נכנס לה ויוצא ממנה אבל בגינה וקרפף יש להם מסילות מעליותא אך לא נעשו על דעת שידורו בהם הרי"כ: יז) אסור. כ' הר"מ כ"ל רשותו בחצר ומוקב על ביטל בבוהו שהם: (יח) כיצד דמתניתין נקט אע"ג שהוא דלא כהלכתא ולענין פסק הלכה דמשנה זו כ' הר"ת שכולן דחויות:

פ"ג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

מא-ד'. לא התירו פסי ביראות המבוארות במ"א ב', ג' ד' אלא בא"י ולבהמות עולי רגלים, והוא שיהי' באר מים חיים של רבים, אבל בשאר ארצות, אדם יורד לבאר ושותה, או עושה מחיצה מקפת לבאר נבוה י"ט ועמוד בתוכה וידלה וישתה, ואם היה הבאר רחב הרבה, שאין אדם יכול לירד בו, הרי זה ידלה וישתה בין הפסין: מ"ה, ו'. כל הקף שלא הוקף לדירה כגנות ופרדסים ובורגנין, שאין עשוי לדור, אלא לשמור יתוכן, אם הוא סאתים דהיינו ע' אמה וד"ט על ע' אמה וד"ט, ואין אורכו יותר משנים ברחבו אמה שלימה,

מותר

אומר. אם היתה ארכה יתר על רחבה, אפילו אמה אחת[לז] אין מטלטלין בתוכה, רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה[לח] מטלטלין בתוכה: י אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אליעזר, אפילו היא כבית כור[לט][טז] ובן שמעתי

ר"ע מברטנורה

ט) לא אמרו בית סאתים אלא לקרפף ולגינה אבל אם היה דיר או סהר או חצר וכו' כרבי עקיבא קאמר דהיכא דאיכ' בית דירה אפי' טובא נמי. וכשלא הוקף לדירה בית סאתים. ומאי בינייהו אמרינן בגמ' דאיכא בינייהו דבר מועט שבית סאתים יותר על שבעים אמה ושיריים רבועים ות"ק שרי בבית סאתים שלמים ולרבי עקיבא ע' אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים והו לא. וכיצד ידענו דבית סאתים יותר על שבעים אמה ושיריים רבועים דהא אמרינן בגמ' וכמה הן סאתים כחצר המשכן וחצר המשכן כתיב ביה (שמות כ"ז) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ודרשינן מאי חמשים בחמשים אמרה תורה טול חמשים שארכו יתר על רחבו וסבב חמשים הנותרים לשיעור שבת דהוו להו שבעים אמה וד' טפחים מרובעים כיצד עשה מהם ה' רצועות של עשר אמה רוחב וארכן חמשים תן אחת למזרחה ואחת למערבה הרי רחבה ע' וארכ' נ' שים אחת לדרום ואחת לצפון הרי שבעים על שבעים אלא שהקרנות פגומות לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת. טול מן הרצועה החמישית ארבע חתיכות של עשר (על עשר) ושים לארבע קרנות ונתמלאו. טול עשר על עשר הנותרים ששה טפחים (על ששה טפחים) ועשה אותן רצועות של שני טפחים הרי שלשים רצועות אורך כל אחת עשר אמות שהן שלש מאות אמה תן שבעים לכל רוח הרי שבעים אמות וד' טפחים על שבעים אמות וד' טפחים אלא שהקרנות פגומות טפחיים על טפחיים. ונשארו בידך כ' אמה טול מהם ח' טפחים ושים לקרנות ונתמלאו ונשארו בידך י"ח אמות וד' טפחים אורך ברוחב טפחיים והיינו דבר מועט שאם באת להקן (ולהקיף) אין מגיע תוספת לרוחב שני שלישי אצבע דהא בעי למעבד מינה רצועות של רפ"ב (אמות) אורך להקיף הד' רוחות כך מצאתי פי' משנה זו בפירושי רש"י זכרון כוה והרמב"ם בקש תשובות רבים ולא ירדתי לסוף דעתו (טו) ובמה שאמר רבי עקיבא אפילו אין בה אחד מאלו מטלטלים בתוכה שלכאורה כוותיה אבל במאי דפליג אחכמים דאמרו לו לעיל וסבר דשבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים. והו לא. בזה הלכה כחכמים. דבית סאתים כחצר המשכן הרי שהוא דבר מועט יותר על שבעים אמ' ושיריים רבועים: אם היה ארכה יתר על רחבה. ואף על גב דמיעט רחבה והוסיף על ארכה ואין בכולה אלא בית סאתים אין מטלטלין דמרובע הוא דשרי רבנן. היכא דלא הוקף לדירה. והלכה כרבי יוסי דפליג אדרבי אליעזר ולא בעי מרובעות: י) אפילו היא כבית כור. הפלוגתא דלעיל

תפארת ישראל

על רבוע של ע' על ע' אמה, דלת"ק שרי בבית סאתיים שלמי', ולר"ע לא שרי רק ברבוע של ע' על ע': לו) אף שבין הכל אינו רק ה' אלפים אמות מרובעי', שזהו תשבורת שטח של ק' על נ' אמה: לז) דהיינו ק' על נ': לח) *הוא רע"ג אמה וה' טפחי' וב' שלישית אצבע, על זה השיעור בעצמו ברבוע; והגינה וקרפף

עיקר תוי"ט

ר"ל לאחד מהם לו צור או בית או מערה. הל"מ: (טו) שמשנותי הבנו ומהוכתו ילמדם ובמלותו ילמו ושוברס לכבין ולהשכיל ולידך לסוף דעת הר"מ. ונמוי"ט: טז) בבית כור. ולע"ג דלא היקף לדירה. יל"ד נבקעת תקופה

עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים, דברי רבי עקיבא, רבי יהודה בן בבא אומר, אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד(כו), ולשאר עושין חגורה(כז)(יא) גבוה עשרה טפחים: **ה** ועוד אמר רבי יהודה בן בבא(כח), הגינה והקרפף(כט) שהן שבעים אמה ושיריים(ל) על שבעים אמה ושיריים(ל), מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים, מטלטלין בתוכה. ובלבד שיהא בה שומירה(לא)(יג), או בית דירה(לב), או שתהא סמוכה לעיר(לג), רבי יהודה אומר, אפילו אין בו אלא בור(יד) ושיח ומערה(לד) מטלטלין בתוכה, רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחת מכל אלו, מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים(לה), רבי אליעזר אומר

תפארת ישראל

כו) *דהו"ל ב' לטיבותא. ודוקא לבהמ'; אבל אדם אסו' לשאוב ולשתות שם בין הפסין, מדיכול לירד למטה, ולשתות: כז) גדר סביב (אב"י ורש"י פי' חבלים, וכן משמע לישנא דחגור'; ונ"ל דקמ"ל דאף דאינו רק מחיצ' של ערב, הוא מחיצ'): כח) מדקתני לעיל שסמוך הדא לחומר' גבי פסין, דלא הותרו רק לבאר הרבי', קתני הכא ועוד, דמתמיר נמי בזה דאף במוקף לדירה לא שרי טפי מבית סאתיו': כט) הן עוד ד' טפחי': ל) *גהו בקירוב כשיעור רבוע של ק' על נ' אמה, והרי נ' על נ' הוא בית סאה, א"כ ק' על נ' הוא בית סאתי': לא) *סוכה ליושבת שומר הגאן או השדות, שידור שם בקביעות: לב) בית דירה גמור לבע"הב אף שאין דר שם בקביעות: לג) תוך אלפי' אמה, כדי שיכול בע"הב לבוא שם בשבת דהו"ל כדרין שם: לד) *או או; בור עגול, שיח הוא חפור באורך, מערה מקורה: לה) *דס"ל כאמרו לו שבמשנה ג'; רק איכא בינייהו, אורך י"ח אמה וד' טפחי' על רוחב טפחיי', שזהו מה שיתרי' ק' על נ' אמה, על

ר"ע מברטנורה

לבאר הרבים. דאיכא תרתי למעליותא וכן הלכה ואין מותר למלאות מים להוציא מן הבאר על ידי פסי ביראות אלא כדי להשקות בהמתן של עולי רגלים ובארץ ישראל בלבד אבל להוציא מים כדי לשתות האדם עצמו אסור (ט) אלא יורד לבור ושות' (י) או עושה מחיצה גבוהה עשרה טפחים: **ה** ועוד אמר רבי יהודה בן בבא. משום דאמר הדא לחומרא (יב) גבי פסין דאמר אין עושין אותן אלא לבאר הרבים והשתא קאמר חומרא אחריתא דאף במוקף לדירה לא שרי טפי מבית סאתי' משום הכי תנא ועוד: שומירה. סכת שומרים דאף על גב דמוקף לדירה בית סאתים הוא דשרי טפי לא: סמוכה לעיר. דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד וכמוקף לדירה דמי: ובלבד שתהא שבעים ושירים על שבעים ושירים. ולא יותר ות"ק נמי דלעיל דאמרו לו

עיקר תוי"ט

(ט) והקשו בתו' דא"כ אמאי בעינן שיהיו ראויין לאדם. וי"ל שאם דלא לצורך בהמה ונשתייר שם שרי לאדם. א"נ דתחלת התיקון לא התירו אלא לצורך בהמה אבל בשכבר נתקן לצורך בהמה שרי אף לצורך אדם: (י) ויש מפרשים קצרה אבל אם היא רחבה כ"כ שלא יוכל להרחיב רגליו בלדי הבור ויורד מותר לכתחלה לכל א' מהני פירושים או לדלות או לתקן מי': יא) חגורה. מסילה וכ"ה בתו' שמפני שמלבירין מסילה מל' כותונים קורא לה חגורה. הרי"כ: (יב) ולע"ג דר"י נמי תנא הדא לחומרא במ"ג וקתני אחריתא במ"ד ולא קתני ועוד משום אפסקיהו רבנן במלתא אחריתא דאיכו לא איירי אלא בפסי בירלות כו'. גמ': יג) שומירה. כעין סוכה של שומרי הגאן או השדות או הכרמים בקביעות יומם ולילה כל השנה או בית דירה לב"הב אע"פ שאינה מדירה אלא לפרקים או שתהא סמוכה לעיר בתוך אלפים אמה דיכול ב"הב ללכת ולטייל בה. הרי"כ: יד) אלא בור. כ"ל

ג רבי יהודה אומר עד בית סאתים[יד], אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לגנה ולקרפף[טו], אבל אם היה דיר[טז] או סהר[יז][ה], או מוקצה[יח], או חצר[יט], אפילו בית חמשת כורין, אפילו בית עשרה כורין מותר. ומותר להרחיק כל שהוא[כ] ובלבד שירבה בפסין: ד רבי יהודה אומר אם היתה דרך הרבים מפסקתן[כא], יסלקנה לצדדין[כב], וחכמים אומרים אינו צריך. אחד בור[ח] הרבים[כג], ובאר הרבים, ובאר היחיד[כד] עושין להן פסין, אבל לבור היחיד[כה],

עושין

ר"ע מברטנורה

(ובין פשוט לזוית) יותר מי"ג אמה ושליש כדברי ר' יהודה שהלכה כמותו: ג ר' יהודה אומר עד בית סאתים. לא יעשה היקף גדול לבאר אלא עד בית סאתים: לגינה ולקרפף. שאין היקפן לדירה: קרפף. היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר: דיר. של בהמות שעושין בשדות היום כאן ולמחר כאן כדי לזבלם בגללי בהמה: סהר (היקף מחיצה) לבהמות (העיר) ואית דגרסי שהר. בית השמורים: חצר. מקום מגולה שלפני הבתים: מוקצה. רחבה שאחורי הבתים(ו) דכל הני היקפן לדירה הוא(ז) והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויות לשתיית אדם חשיבי מעליותא הוא: ומותר להרחיק כל שהוא. כלומר כשם שכל אלו שהוקפו לדירה אפי' גדולים עד עשרה כורים מותר לטלטל בהם כך מותר להרחיק ההיקף של פסי ביראות כל מה שלבו חפץ וכן הלכה: ד אם היתה דרך הרבים. דרך שרבים בוקעים בה מפסקת בין הפסים יסלקנה לצדדים מחוץ לפסים שלא יהיו הרבים מהלכים בין הפסים דמשוו לה כרשות הרבים ומבטלים המחיצה ואין הלכה כר"י: בור הרבים. אי פסקי מיא מדכרי אהדדי שלא התירו פסי ביראות אלא שיהיו מים מצויין לבהמות עולי רגלים וכל זמן שאין שם מים אין לפסין תורת מחיצה: באר היחיד. נמי שרי דבאר מים חיים הן והא לא פסקי מיא:

לבאר

תפארת ישראל

ב' רבקות לכל מר כדאית לי': יד) ר"ל שלא יהיה הרווח שבתוך הדיומדין יותר מק' על נ' אמה: טו) *הוא גדר עגול סביב למקום שמניחין שם עצים; דב' אלו לא הוקפו לדירה, להכי כשירצה לטלטל שם צריך שיהי' רק בית סאתים: טז) גדר שעושין בשדה סביב לבהמות כדי שיזבלו השדה: יז) גדר שסביב הבהמות לשמרן: יח) מקום גדור שאחורי הבתים: יט) *מקום גדור שלפני הבתים, שמתוכו נכנסין לבתים (ועי' בפתיחה); שכל אלו היקפן לדירה מקרי, מדעשויין לכניסה ויציא' תמיד לתשמיש אדם; ואם כן ה"ה פסי ביראות: כ) *ר"ל משום הכי גם בפסי ביראות מותר להרחיק כל כמה שירצה, מדעשויין לשתיית אדם בכל עת: כא) בין הפסין: כב) דהליכת הרבים מבטלת מחיצת הפסין מלהיות ר"הי: כג) של מים מכונסין; דאף דפסקי מיא רבים מדכרו אהדדי שלא לטלטל בין הפסין כשיפסקו המים. ואי"להק מ"ש מתמול' דאפי' י' בנ"א אין קורין לאור' (כשבת י"ב א') ולא אמרינן דמדכרו אהדדי אע"ג דמכנפי מכ"ש הכא דאין זה מצוי שם בשבת כשמצוי חבירו? י"ל דמדכרו אהדדי דהכא היינו בכל ימות החול יזכירו א"ע שאסור לטלטל במקום זה ודוק ועי' לקמן פ"ד סי' לט): כד) דאף שהוא של יחיד, עכ"פ באר לא פסקו מיא: כה) *דהו"ל ב' לריעות':

דהו"ל

עיקר תוי"ט

שלומלמות וכ"ה בהש"י וכ"מ: ה) סהר. בפ"ב דשביעית מ"ד גרס שהר ולפ"ה מפ' כמו שהר אבל השם ש"מ לשכת בית האסורים: ו) וגרסת מוקצה לפי שאין רוב תשמיש שם: ז) פי' לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד. כש"י: ח) בור. הוא הגבא שמכנסו שם המים. הכ"מ:

היקף

גובהן עשרה טפחים[א]) ורוחבן ששה. ועוביין כל שהוא. וביניהן כמלא שתי רבקות[ו]) של שלש שלש בקר[ז]), דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר של ארבע ארבע[ח]), קשורות[ב]) ולא מותרות[ט]), אחת נכנסת ואחת יוצאת[י]):

ב מותר להקריב לבאר[יא]) ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה. מותר להרחיק כל שהוא[יב]) ובלבד שירבה בפסין[יג]):

ג רבי

תפארת ישראל

ברעטטער), שיעמיד קרש פשוט בין דיומד לחבירו: ו) (געשפאנן): ז) בכל רבקה ג' בקר ברוחב, רוחב בקר א', ב' אמות פחות שליש; נמצא ב' הרבקות י' אמות. ואם יש רווח כזה בין דיומד לחבירו, לכ"ע א"צ פשוטין ביניהן; וביש ביניהן יותר מי"ג אמות ושליש, לכ"ע צריך פשוטין באמצע; ופלוגתייהו ביש בהרווח יותר מי' אמות ופחות מי"ג אמות ושליש, לר"מ צריך פשוטין, ואע"ג שע"י שיעמיד פשוטין יהי' הרווח צר מלהכניס ביניהן ב' רבקות, ישקה אותן א' א'; ולר"י א"צ: ח) שיהיו ד' בקר בכל רבקה, שאז רוחב ב' הרבקות י"ג אמות ושליש: ט) ר"ל שלא יהיו קשורות יחד מותרות, דהיינו ברווח, רק קשורות יחד בצמצום, כדי למעט הרווח: י) ר"ל להכי בעינן בכדי ב' רבקות, כדי שתהי' א' נכנסת וכו': יא) הדיומדין לבאר, וע"ז ימעט הרווח שביניהן: יב) *נוטריקון כל שהוא, ור"ל כל כמה שירצה: יג) ר"ל בכדי שלא יהי' בין פס לחבירו רק כשיעור ב'

ר"ע מברטנורה

לפסין פשוטין ואם יש ביניהן יותר משלשה עשר אמה ושליש מודה ר"י דצריך פשוטין לא נחלקו אלא מעשר עד שלש עשרה אמה ושליש דר"מ אומר צריך פשוטי' ור"י אומר אין צריך והלכה כר"י: שתי רבקות של שלש שלש בקר. שרוחב כל בקר ובקר אמתים פחות שליש נמצא רוחב ששה בקר עשר אמות וזהו הריוח שיכול ליתן בין פס לפס לדברי רבי מאיר ואם יש רוחב יותר מזה צריך שירבה בפסין פשוטין: רבקות. לשון עגל מרבק (שמואל א' כ"ח): ר"י אומר של ארבע ארבע. הן י"ג אמה ושליש: קשורות אבל לא מותרות. דלא תימא כעין קשורות ולא קשורות ממש להכי תנא אבל לא מותרות להחמיר ולמעט ריוח שבנתיים: אחת נכנסת ואחת יוצאת. רבקה אחת (ג) של בקר נכנסת ורבקה אחת יוצאה ויש יותר רוחב משאלו היו שתיהן יוצאות או שתיהן נכנסות וזו קולא היא דלא בעינן מצומצמות כל כך (ד): ב מותר להקריב לבאר. הפסין ולעשות היקף קצר ובלבד שיהא משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה שהן שתי אמות אבל בציר מהכי לא שמא ימשך אחר פרתו ויוציא הדלי חוץ למחיצה: מותר להרחיק כל שהוא. לעשות היקף גדול כמו שלבו חפץ: ובלבד שירבה בפסין. דכל מה שמרחיק מן הכותל מרבה בריוח שבין הפסין וצריך להרבות בפסין עד כדי שלא יהא בין פשוט לפשוט ובין

עיקר תוי"ט

א) י"ט. גובהן י' שאין קרויה מחיצה בפחות מי' ורחבן ו"ט דהוו אמה שאע"פ שמחיצת חצר סגי בפס ד'. צ"ל דהתם בחצר שיש בה ג' מחיצו' שלימות אבל בפסי ביראות שרבוי פרוץ מכל צד מצריכין פס של ו"ט כ"כ: ב) קשורות. ואע"פ שאין הפרות מושכות בעול בשבת אפ"ה משערין בהו לפי שגם בימים שאין נכנסות שם לשתות ופעמים שכשהאחד הא' נכנס לשתות מוצא הב' ששתה משם ורוצה לצאת ואם יהיו בין הדיומדין פחות מזה השיעור יבולו השתה ויפילו הדיומדין לחוץ. הרי"כ: (ג) הכי ת"כ. פרש"י ולא פרש נכנסת ושכה יוצאת דא"כ לא היה קשורות: (ד) צ"ל דאלו י' אמות לר"מ וכן הי"ג ושליש לר"י לא בעינן מצומצמות

פ"ב עושין פסין א) לביראות ב), ארבעה דיומדין ג) נראין כשמנה ד), דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר שמנה נראין כשנים עשר, ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין ה). גובהן

ר"ע מברטנורה

פ"ב עושין פסין לבירות. שברשות הרבים לפי שהבירות רשות היחיד הן שעמוקים עשרה ואין יכולים למלאות מהן ולהוציא לרשות הרבים ועושין פסין שיהיו הפסין עושין (הלל) סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו כלה או ראשה ורובה וישקנה: דיומדין. שני עמודין שכל עמוד מאלו הארבעה נראה כשנים דיו בלשון יון שנים וכשנועץ העמוד העשוי כשנים לפאה דרומית מערבית נמצא נוטה דופנו אחד (למזרח ודופנו אחד לצפון) והשני לפאה מערבית צפונית נוטה לצו אחד (למזרח ולצו אחד לדרום) וכשנותן ארבעתן לארבע הפאות נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה כנגד אמה והריוח בנתיים: וארבעה פשוטין. באמצע נותן לכל רוח לוח רחבה אמה ובזמן שאין בין פס לפס (מאלו הארבעה) דיומדין אלא עשר אמות או פחות מודה ר"מ דאין צריך לפסין

תפארת ישראל

פ"ב א) (ברעטטער): ב) (ברוננען) שבר"ה, דהבור שעמוק י"ט, הו"ל ר"הי, ואסור לשאוב מים להשקות בהמתו שבר"ה, להכי תקנו חז"ל לבני א"י ולבהמת עולי רגלי', שיעמוד פסין סביב הבור, ויעמיד הבהמה ראשה ורובה בין הפסין, וישקנה, דהרווח שבאמצע הו"ל כר"הי: ג) נוטריקון "דיו' עמוד"; ור"ל זווג עמודים, ר"ל שיעמיד בכל זוית ב' קרשים מחוברי' יחד כמין ד, (צוויית ווענדיגע ווינקעל ברעטטער) כדי שיהי' אמה דופן לכאן ואמה דופן לכאן כזה:

ד) דלכל דיומד ב' דפני': ה) (הייכפּלאַכע ברעטטער

הלכתא גבירתא. כללא דס"א.

ס"א, ב', ג', ד', ה'. מבוי, דהיינו מקום שיש לו ג' מחיצות אסרו חכמים לטלטל בו. עד שיעשה שום תיקון כרביעית דהיינו או לחי או קורה, ומבוי הגבוה מכ' אמה ישפיל ויניח הקורה למטה, והרחב מי' אמות ימעט רוחב כניסתו עד י' אמות; מיהא ביש לה צורת הפתח, דהיינו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, אף שקנה העליון מרוחק כמה אמות מב' הקנים רק שמכוון לשלמטה, ואפי' גבוה מכ' ורחבה מי' אמות א"צ למעט; אעפ"י דהכשר מבוי ואפי' רחבה י' בלחי או קורה יש חילוק, דבדותר בלחי, הו"ל כד' מחיצות גמורות, וכר"הי גמור, והזורק לתוכו מר"ה חייב, משא"כ בהותר בקורה פטור; וקורה צריכה שתהא רחבה טפח וארכה ג"ט, ועביו כל שהוא וחוקה, כדי לקבל אריח שהוא חצי לבנה ורחבו טפח ומחצה; מיהא במבוי רחבה י' אמות, דצריך קורה ארוכה ט"א, צריך לקבל ח"י אריחים דהוא ט"א; היתה עקומה אף שהעקמומית נוטה חוץ למבוי או למטה מי' אמות או למעלה מכ', רואים כל שאלו ינטל העקמימות ואין בין ב' בליטות העקמימות ג' טפחים, כלבוד דמי וכשר; היתה עגולה, צריך שיהי' בהקיפה ג"ט, שאז יש ברחבה טפח: **ס"ו, ז'.** לחי שאמרו גבהו י"ט [ואפילו עשה ב' לחיין], ורחבו ועוביו כ"ש, ואפי' מבעלי חיים יכול לעשות לחי, אם קשור שם בחבלים לכתלי המבוי ביתדות בענין שאין יכול לרבוץ, ובאדם א"צ שיהי' קשור רק בלא הודיע לו שהעמידו לשם לחי: **ס"ח, ט'.** בכל עושים מחיצה בכלים ובאוכפות בין של ערב לבד כגון של חבלים או של שתי לבד כקנים נעוצים בארץ, ומותר אז אפי' יחיד לטלטל בר"ה עד בית סאתים, שהוא ק' על נ' אמה [ושיירא מג' בנ"א אפי' לכמה מילין, והוא שלא ישאר מקום פנוי מכלים כבית סאתים]; ובלבד שלא יהא בין חבל או קנה לחבירו ג"ט, ואפי' מבע"ח כפותי' ואפי' מבנ"א [בשעת הצורך והדחק, ואם שכח דבר אחר בר"ה. יותר עדיף להוליך שם תינוקות והם מגביהין מאליהן הדבר דמתכוונים להנאת עצמן, דאין יודעים שנאבד לאביו, ובאביו שם צריך למחות] בעומדים זה אצל זה בפחות מג"ט, ואפילו מהלכים והוא שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה, ואפי' אחד מהם יודע אסור. ואפילו אם אינם יודעים, רק קרוב הדבר שידעו, כגון שעשה מהם מחיצה פעם אחת [ואם אדם אחד רשאי לעשות מהם מחיצה ספק] ואם באו מתחלה שלא לדעת אעפ"י שאח"כ הרגישו אין לחוש; ולי"א לא יעמיד אותם האדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו

תפארת ישראל

מותרים לטלטל מאהל לאהל בלי ערובי הצירות, מדאין לו עיקר בתורה; אבל ערובי התחומין חייבי', מדיש לו עיקר סמך בתורה: פ"ב

רע מברטנורה

מאהל לאהל. במחנה מוקף מחיצות אבל ערובי התחומין צריכין לערב(יט): פ"ב

עיקר תוי"ט

מאהל דהכן גבה ומלערב ב"מ דבהו ולגו לייכין ולב"ה פטורים מדמאי. וכ"ל דלאהין קתני דפטורים מדמאי כבלא לגו ואם לגו ובגהו הייגין בדמאי אבל פטורין מלערב תוי"ט: (יט) דיש להן סמך מקראי: פ"ב

הידושים

מ"א כ' הר"ב כלעיל סי' ד'. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא נ"י, וה"ל תמוה דבסוגיין (ד"ב א') מדמינן לה לסוכה למעלה מכ' אליבי' דרבה, דטעמ' דר"י התם דבלעא בי' עינא, ומלך לריבה, ע"ש? ותו הא בסוגיין (די"ב ב') פרכינן לרבה ורבא דס"ל קורה משום היכר, מהבריית' דס"ל לר"י בב' לידי ר"ה וכו'; ומשנינן דר"י ס"ל ב' מחיצות דאו'. א"כ הרי מבואר דהש"ס ס"ל דלר"י ג"כ קורה משום היכר, ובכל הסוגיא לא מלינו פלוגתא דתנאי אי קורה משום היכר או לא. ול"ע עכ"ל. קרא נראה קטין חריך בקא, כדברי הר"ב כ' ג"כ רבינו יונתן ברי"ף, ותמה על עלמך האיך ב' גדולי הדור פקו פלילה פשוטה דש"ס? ועל כרחך קו' הגאון הגדול הנ"ל מלריכותא דעירובין (ד"ג א'), דאמ"כ לק"מ, דמלבד מה דאלינן למימר דרק לב"ד קאמ' הש"ס דהו"א דר"י ס"ל דקורה משום הבירא, ולמעל' מכ' דוקא בסוכה דעבוי לישיבה ליכא הבירא ולא בעינן שיהא בעבוי להלוך; אבל באמת טעמ' דר"י בקורה במבוי למעל' מכ', הוא משום מחילה, ולהכי כשר למעל' מכ' אף במבוי דעבוי להלוך וליכא היכירא. והן אמת דלפ"ז הוה מלי הש"ס למנקט בליריך גבי בז"הל, ולי תנא מבוי, הו"א דוקא במבוי מכשיר ר"י קורה למעלה מכ', מדהו"ל מחילה, משא"כ בסוכה לא מהני קברת פיתי' כמחילה; הלא ניח' לי' לש"ס טפי למנקט דסכה"ג הוה עדיף אליבייהו דרבנן יע"ש. מיהו גם בל"ז לא תוכה מסוגיא דהתם דטעמ' דר"י באמת דקורה למעלה מכ' מנכרא, דהרי סוגיא דהתם רק אליבי' דרבה קאי, דס"ל בריש סוכה דטעמ' דרבנן דפסלו סכך למעל' מכ', דבעינן למען ידעו; א"כ לא מלי למימר דטעמי' דר"י דמכשיר התם למעל' מכ', מדהו"ל מחיל', דמאי מהני סברת מחיל' גבי סכך; וע"כ צ"ל דטעמי' דר"י התם למעל' מכ' שלטא בי' עינא; אבל הכן דקיי"ל (א"ח תרל"ג) דפלוגתא דסוכה למעלה מכ' הוא משום דבעינן דירת עראי, ור"י ס"ל סוכה דירת קבע בעינן (כסוכה ד"ז ב'), א"כ וודאי מסתבר טפי למימר דר"י דמכשיר בקורת מבוי למעלה מכ', הוא משום דאזיל לטעמי' (לקמן דל"ה א') דס"ל קורה משום מחיל' ופי תקרה יורד וסותם; וכמ"ש רבינו יהונתן; ופליגי רבנן ור"י בפלוגתא דאמוראי לקמן (ד"ז ב'), אי קורה משום הכיר' או משום מחיל'. ומה שהקשה הגאון הנ"ל תו מסוגיא דלקמן (די"ב ב'), דמוקמינן דר"י ס"ל ב' מחיצות דאו', וקורה או לחי משום הכירא. גם בזה לאמכ"ת לק"מ. דכפי הנראה מדברי הגאון הנ"ל דחשב דגם לרבה פריך הש"ס התם, דס"ל דקורה משום הכיר', אמנם מפי' רש"י נראה דרק מאביי פריך, והיינו לרבא דוקא, וכן משמע מש"ס גופא התם. דמקשה' איתבי' בתרא הוא כמו איתבי' קמייתא, דרק לרבא מקשי הש"ס; ואל"כ הו"ל לאתויי איתבי' בהגה' תחלה, דק' לתרוייהו, אע"כ דהנך תרתי איתבי' רק לרבא מקשי. ובאמת ק' למה לא מקשי הש"ס גם לרבה דס"ל דקורה משום הכיר' לרבנן, א"כ למה לר"י עושה קורה מכאן ומכאן ומטלטל באמלע? וליכא למימר דרק ר"י ס"ל קורה משום מחיל', ולרבנן קורה משום הכיר', דא"כ למה להו למפלג בר"ה לפלגו במבוי במפולש, וכדאלטרכין למימר כה"ג בקושיתן אליבא דרבא מלחי, וכמ"ש רש"י (בד"ה לחי מכאן)? אע"כ דלרבה ל"ק כלל, דליכא למימר דר"י ורבנן פליגי בהא, ורק לר"י קורה משום מחילה, אבל לרבנן קורה משום היכר, והא דלא פליגי במבוי מפולש, היינו משום דר"י כלל במהני' גם לחי, והרי לרבה בלחי מודו רבנן דהוה מחיל'; אבל לרבא דס"ל לחי וקורה תרווייהו לרבנן משום הכירא, מקשה הש"ס שפיר, דע"כ רבנן לא פליגי בהא עם ר"י למימר דהוה משום הכירא, דא"כ לפלגו במבוי מפולש, וכמ"ש רש"י בד"ה לחי וכלעיל. וא"כ לדידן דקיי"ל דלרבנן קורה משום היכירא, ולחי משום מחיל', דמה"ט לחי העומד מאליו כשר (כא"ח בס"ג), ליכא קו' כלל ממתני' דב' לידי ר"ה, די"ל דלמא בהא פליגי רבנן עלי' וס"ל קורה משום הכירא, והא דלא נקט פלוגתיי' במבוי היינו משום דנקט לחי וכדלאמרן. אמנם יש לתמוה למה לא הקשה הגאון הנ"ל ממה דמסקינן לקמן דל"ה א', דטעמי' דר"י דס"ל ב' מחיצות דאו' ולא משום פי תקרה יורד וסותם? וכ"ל דרבינו יהונתן ה"ק משום דב' מחיצות דאו' ורק מדרבנן לריך ג' מחיצות, להכי פי תקרה יורד וסותם. וא"ל הקרה בלימה. יע"ש. ודו"ק:

הכל עשרה טפחים: י מקיפין בקנים(מד), ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים. בשיירא דברו(מה), דברי רבי יהודה, וחכמים אומרים לא דברו בשיירא אלא בהווה(מו). כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה(מז), דברי רבי יוסי ב"ר יהודה, וחכמים אומרים אחד משני דברים(מח). ארבעה דברים פטרו במחנה(מט), מביאין עצים מכל מקום(נ), ופטורים מרחיצת ידים(נא), ומדמאי(נב) יח), ומלערב(נג):

פ"ב

ר"ע מברטנורה

י מקיפין בקנים. נעוצי' ועומדי' וזו היא מחיצת שתי אבל של חבלים הויא מחיצה של ערב: בשיירא דברו. הקילו אצלן שאין צריכים קלא או שתי כגון קנים או ערב כגון חבלים אבל ליחיד לא הקילו אלא עד שיהיו בה שתי וערב ושלשה בני אדם הרי הן כשיירא: כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב כו'. רבי יוסי ב"ר יהודה פליג עליה דאבוה וקאמר אפי' לשיירא בעי שתי וערב: א' משני דברים. או שתי או ערב ואיכא בין רבנן קמאי לרבנן בתראי דרבנן קמאי לא שרו ליחיד אלא דומיא דשיירא בדרך הואיל ואינו יכול לעשות מחיצה ראויה ולא בישוב ורבנן בתראי אמרו אחד משני דברים בין ליחיד בין לרבים בין בדרך בין בישוב והלכתא כוותייהו אלא שאדם אחד או שנים ששבתו במדבר אין יכולים לעשות מחיצה גדולה יותר מבית סאתים שהוא מאה אמה אורך על חמשים רוחב כחצר המשכן ושלשה בני אדם או יותר הן שיירא ויכולים לעשות מחיצה גדולה ואפי' כמה מילין כפי מה שצריך להם ולכלי תשמישם ולבהמתם ובלבד שלא ישאר מקום פנוי בתוך המחיצה יותר מבית סאתים: פטרו במחנה. ליוצאים למלחמה ואפי' למלחמת הרשות: מביאין עצים. ואין חוששים משום גזל ואפילו כרחו אותם בעליהם ועשאום הבילות: ופטורים מרחיצת ידים. שלפני הסעודה אבל מים שלאחר הסעודה חייבים הואיל ונתקנו מחמת סכנה של מלח סדומית המסמאה את העיני' המירא סכנתא מאיסורא: ומדמאי. שאין צריכין להפריש תרומת מעשר של דמאי כגון אם לקחו התבואה מעם הארץ: ומלערב. ערובי חצרות. כגון מאוהל

תפארת ישראל

בג' הרוחות: מד) שנועצן בקרקע סביב השיירא: מה) דלכל צרכן סגי להו בשתי בלא ערב, דבהי' השבורותא פחות מג' בני אדם צריך בכה"ג מחיצה של שתי וערב; אבל בית סאתים אפי' ליחיד סגי ליה בשתי בלא ערב: מו) מיהו דוקא במדבר: מז) אפי' בשיירא: מח) דאו בשתי דהיינו בקנים או בערב דהיינו בחבלים סגי, ודלא כרבנן קמאי דלא שרו ליחיד אלא דומי' דשייר' דהיינו בדרך אלא אפי ליחיד ובישוב; והכי קיי"ל. מיהו יחיד אסור לעשות מחיצה יותר מבית סאתים, שהוא רווח שהוא ק' על נ' אמה; אבל שיירא מותרים לעשות מחיצה אפי' לכמה מילין, ובלבד שלא ישאר מקום פנוי מכלים, כבית סאתיים: מט) חיל ישראל, אפי' במלחמה רשות: נ) ואין חוששי' לגזל, דהפקר ב"ד הפקר: נא) *שלפני סעודה; אבל לאחר סעודה חייבין בנט"י בזמן הש"ס, מדהי' מצוי בזמניהן מלח סדומית, שנדבק באצבעות, ומסמא את העינים, כשיגיע בהן בעיניו, והמירא סכנה: נב) *ר"ל פטורי' לעשר פירות דמאי, כשלנין בשדה; אבל בלנין בעיר שמצוי שם מאכל, חייבי' (כרפ"ג דדמאי, עלה"ית): נג) ר"ל כשהמחנה מוקף מחיצה, מותרים

עיקר תוי"ט

יח) ומדמאי. דתנן בפ"ג דדמאי מאכילין את העניים דמאי. ופי' שם הר"ב ולהם לנו היינן. והקשה הר"ש מדהכא

ח שיירה(לד)(יד) שחנתה בבקעה, והקיפוה(לה)(טו) בכלי בהמה(לו) מטלטלין בתוכה(לז) ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים(טז), ולא יהו פרצות יתרות על הבניין(לח). כל פירצה שהיא בעשר אמות, מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן, אסור(לט): **ט** מקיפין(מ) שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה(מא). ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים(מב). שיעור חבלים ועוביין יתר על טפח(מג), כדי שיהא

הכל

תפארת ישראל

קצוצה קודם שיתן לה הגט; אבל בלא רצה ליתן לה רק הקרן, אינה מגורשת, דכתיב וכתב ונתן; צריך שלא יחסר מעשה בין כתיבה לכתיבה, וכהא מחוסר הקרן קצוצה קודם שיתננו לה: לד) *(קאראוואנע), והוא חבורה שהולכת יחד במדבר, ואינה פחותה מג' בני אדם: לה) *מערב שבת: לו) *כמרדעת ואוכפין (וכ"ל דקמ"ל דאף דכלים לא מבטל להו, אפ"ה הוה מחיצה): לז) אעפ"י שהפרוץ מרובה ע"י החלל שבין אוכף לחבירו, אפ"ה מלאינו מרובה יתר על העומד, הוה מחיצה: לח) דאז אפי נגד העומד אסור לטלטל, אפי' שהפרצות כל אחת פחות מעשר: לט) *אפי' יש רק אחת, אוסרת כל ההיקף. מיהו בים להפירוץ צורת הפתח שרי, אפי' לפרצה שהיא יותר מעשר אמות; אמנם בהעמיד ד' קונדסין לד' רוחות, ובכל צד יש צורת הפתח, רק בהעמידן במבוי וחצר שיש שם דיורין שרי כה"ג, משא"כ בהעמידן בבקעה; ולרמב"ם בכל מקום לא מהני צורת הפתח כשהפרוץ מרובה על העומד (שם"ב י'): מ) ר"ל מותר להקיף: מא) סביב לשיירא, והוה כמחיצה, ואף בפרוץ מרובה על העומד, כל מלמעלה למטה אמרינן הביט רמי: מב) וכ"כ מחבל תחתון לארץ צריך פחות מג"ט, דאז הו"ל יחד כלבוד: מג) ושיעור היתר על טפח, הוא כפי ב' שמשהויין שחסרו

בג'

ר"ע מברטנורה

ביה (יג): **ח** ולא יהיו פרצות יתרות על הבנין. ואפי' הן פרצות קטנות פחותות מעשר אם הפרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה ואף כנגד העומד אסור: כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת. ובלבד שיהא העומד רב עליה אי נמי פרוץ כעומד הוי מחיצה ואף כנגד הפרוץ מותר(יז): יתר מכאן אסור. אפי' פרצה אחת יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפילו העומד מרובה דלא עבדי אינשי פתח יותר מעשר והוי פרצה ודוקא דאין לה צורת פתח אבל אית לה צורת פתח אפילו יתר מעשר הוי פתח: **ט** מקיפין ג' חבלים. השיירא שהנחה בבקעה קאי: זה למעלה מזה. על גבי יתדות סביב מן החבל התחתון לקרקע פחות מג' והרי כאלו כולו עומד דכל פחות מג' כלבוד דמי ומתנו לאמצעי פחות משלשה הרי עומד ששה טפחים פחות שני מהשווין בשני האוירין ומאמצעי לעליון פחות משלשה הרי תשעה טפחים עומד בשלשה האוירין פחות שלשה משהויין: שיעור עובי החבלים יותר על טפח. שלשה משהויי כדי שיהא בין הכל עשרה טפחים:

י מקיפין

עיקר תוי"ט

ל"מ אסר: (יג) כדמפורש בגמ"נ פ"ב דגיטין: יד) שיירא. תרגום ארחת ישמעאלים שיירת ערבאי הר"מ: טו) והקיפוה. מע"ש. בכלי בהמה כגון מרדעות ואוכפין של בהמה והיא מחיצה שהרבה ממנה פרוץ כגון החלל שבין אוכף לאוכף אפ"ה הוי מחיצה ומותר לטלטל בכל הבקעה שהיתה מחזקת כמלא שהרי עכשיו היא צוקפת לדירה הר"כ: טז) י"ט. מהטעם שהצו חכמים בסוכה רפ"ק דהא דתנינן בשבת מחיצה גבוה י' מהתם ילפינן: (יז) וכ"כ הר"מ שכ"ה בכל התורה:

ומדשלי

שלשה טפחים(כו) יש בו רוחב טפח(כז): ו להיין שאמרו(כח), גובהן עשרה טפחין ורחבן ועוביין כל שהוא. רבי יוסי אומר רחבן שלשה טפחים: ז בכל עושין לחיין, אפילו בדבר שיש בו רוח חיים(כט) י). ורבי יוסי אוסר(ל). ומטמא משום גולל(לא), ורבי מאיר מטהר(לב). וכותבין עליו גיטי נשים, ורבי יוסי הגלילי פוסל(לג):

ח שיירה

ר"ע מברטנורה

שכן מצינו בים שעשה שלמה (ד"ה ב' ד') עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשי' באמה יסוב אותו סביב אלמא לכל אמה רוחב בעגול איכא שלשה אמות היקף: ו לחיים שאמרו. לחיים שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים דלר' אליעזר תרתי בעינן ולרבנן חדא זהו שיעורן: גבהן עשרה טפחים. כשיעור גובה המבוי דאין גבהו פחות מעשרה טפחים(ה) ואפי' הי' המבוי גבוה הרבה דיו בלחי גבוה עשרה טפחים: ור' יוסי אומר רחבן שלשה. דבעי דבר השוב במחיצה(ט) ואיי הלכה כר"י: ז רבי יוסי אוסר. דחיישינן שמא תמות (יא) ולא הוי גבוהה עשרה ולא יהיב אדעתיה וסמיך עלה: ומטמא משום גולל. אם עשאן גולל לקבר מטמא לעולם אם נגע בו אל וכלי' כאהל המת אפי' ניטל משם דכתיב (במדבר י"ט) וכל אשר יגע על פני השדה ודרשינן לרבות גולל ודופק גולל הוא כסוי הקבר: ור"מ מטהר. טעמא דר"מ משום דקסבר כל מחיצה שעומדת ברוח חיים אינה מחיצה(יב) ואינה הלכה: ור"י הגלילי פוסל. דכתיב (דברים כ"ד) וכתב לה ספר מה ספר אין בו רוח חיים אף כל שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתיב וכתב לה בספר כדקאמר' השתא דכתיב וכתב לה ספר לסיפור דברים הוא דאתא והלכה כת"ק (ואם) כתב לה גט בקרן של פרה ונתן לה את הפרה דהשתא אין צריך קציצה לאחר שנכתב כשר אבל אם לא נתן לה את הפרה אלא את הקרן כיון שצריך קציצה לא מגרש ביה

תפארת ישראל

לנוח עליה: כו) שצריך הוא של ג' טפחים להקיפה: כז) *ואין החשבון מדוקדק, דהיקף ג' טפחים יש ברחבו טפח ושביעית טפח ולחומרא לא דק: כח) במשנה ב'. והא דתני הכא לחיין בלשון רבים ולא כלעיל במ"ג? היינו לאשמעינן דאפי' עושה ב' לחיין כר"א במ"ב אפ"ה צריך גובה י"ט: כט) דלא חיישי' שתמות הבהמה ותתכוון לפחות מכשיעור. ומיירי במתוח הבהמה בחבלים למעלה, דאל"כ חיישי' שתברח או תרבץ: ל) דחיים למיתת הבהמה: לא) *בהניחה לכסוי קבר; ולרש"י כסוי לארון (עי' שבת קנ"ב ב'): לב) *דמחיצה שעומדת ברוח חיים אינה מחיצה (ובש"ם גרסי' ברישא נמי ר"מ): לג) *דכתיב וכתב לה ספר, צריך שיהיה דוגמת ספר בלי רוח חיים; ורבנן ס"ל להכי כ' ספר, שיהי' מסופר בגט דברים שמפרשי' בינה לבינו. מיהו בכתב גט אקרן פרה, מודו דדוקא בנתן לה הפרה, דהאז א"צ קציצה

עיקר תוי"ט

ר"י היא. כ"כ הרי"כ אבל הר"מ והרא"ש כ' דככ"ע איתא אלא צריך דאלו ינטל עקמימותה שלא ישאר בין זל"ז ג"ט. (ח) וה"ה בקורה שצריך שלא תהיה למטה מי' ולא תני בקורה דסמך על משנה זו של לחי שבישתה י' כשיעור מבוי הרי"כ: (ט) שאפי' ישליננו מן הכותל בג' דלא ליתי אוירא דהאי גיסא והש"ג ולבשליה כדלשכן במחיצת הצלאים כו' ומש"ה מחמיר ר"י ואפי' בכותכו לגמרי לסתב בפי ג"ט ברוחבו הרי"כ: י) רוח היים. ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא ושמא תברח או הכתן המתיה ל"מ דאיירי במאותה בחבלים מלמעל עיין תוי"ט: (יא) ותכווץ: (יב) וקשה דליפלוג נמי ברישא ותנא' ורי"ף ויכו' שי' ברישא ר"מ

רחב מארבע אמות ועד עשר, שבית שמאי אומרים לחי וקורה, ובית הלל אומרים או לחי או קורה. אמר רבי עקיבא, על זה ועל זה נחלקו[טו]: **ג** הקורה שאמרו[טז], רחבה כדי לקבל אריח[יז], ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים[יח] דיה לקורה שתהא רחבה טפח[יט] כדי לקבל אריח לארכו[כ] (ו): **ד** רחבה[כא] כדי לקבל אריח, ובריאה כדי לקבל אריח[כב], רבי יהודה אומר רחבה אף על פי שאינה בריאה: **ה** היתה של קש או של קנים, רואין אותה כאילו היא של מתכת[כג], עקומה[כד] רואין אותה כאלו היא פשוטה[כה], עגולה[כו] רואין אותה כאלו היא מרובעת, כל שיש בהקיפו

שלשה

תפארת ישראל

פתחו: טו) *ופליג את"ק במבוי שרוחב פתחו פחות מד' טפחים, דחד סבר א"צ לא לחי ולא קורה, ואידך סבר צריך; [ול"נ כ"ל דת"ק מדקאמר שהם הכשר מבוי, משמע דכל מבוי אפי' שפתחו פחות מד"ט דלמ"ד צריך, בשוין צריך הכשר ור"ע דקאמר דבזה וזה נחלקו, ש"מ דבאידך ס"ל דד"ה א"צ: טז) *דצריך שיהי' להיכירא שהוא מונח שם לקביעות ושראוי לבנות עליו: יז) *ר"ל לבנה הוא ג"ט על ג"ט, נמצא אריח טפח וחצי על אורך ג' טפחים: יח) *שהרי אותו חצי טפח שהאריח עודף ברחבו על הקורה, הוא רוחב ב' אצבעות, ויכול לתקן במרוח טיט אצבע מכאן ואצבע מכאן: יט) *ארכו של אריח כנגד אורך הקורה: כ) של קורה: כא) ר"ל חזקה לסבול כובד אריח: כב) *ר' יודא קאמר לה לכולהו בבי (ולרמב"ם ורא"ש, מעקומ' ואילך כ"ע מודים): כג) *אף שהעקמומית חוץ למבוי: כד) *ולא חיישי' דאתא לאמשוכי בתר עקמומי' לחוץ (ולרמב"ם הכ"ל צריך שלא יהא ג' טפחים בין ב' בליטות העקמימות): כה) שאין אריח יכול

לנוח

ר"ע מברטנורה

מארבע אמו'. רוחב פתחו: אמר ר"ע על זה ועל זה נחלקו. ות"ק נמי הכי קאמר דלא מפליג בין רחב לקצר ומפרש בגמ' דאיכא בינייהו מבוי שיש ברוחב פתחו פחות מד' טפחים דחד מינייהו סבר אין צריך לא לחי ולא קורה ואידך סבר צריך לחי או קורה ולא אתברר מתוך דבריהם הי מינייהו סבר צריך והי מינייהו סבר א"צ: **ג** רחבה כדי לקבל אריח. שתהא ראויה לבנות עליה בנין לקביעות: והאריח הוא לבנה של שלשה טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב: דיה לקורה ברוחב טפח. הכי קאמר כיון שהקורה רחבה טפח אותו חצי טפח הנותר שהאריח רחב טפח ומחצה יכול למרח בטיט אצבע מכאן ואצבע מכאן וע"י כן חשי' רחבה לקבל אריח והכי מפרש לה בגמ': **ד** ובריאה לקבל אריח. חזקה לסבול כובד האריח שלא תשבר וכן הלכה: **ה** היתה של קש ושל קנים כו'. ר' יהודה קאמר לה (ז) ולית הלכה' כותיה: עקומה. שאין אריח יכול לנוח עליה וכן עגולה אין אריח נח בה: אם יש בהקיפו. כלומר ואי זו היא מדת העגולה להכשיר. כל שיש בהקיפה שלשה טפחי' שצריכה הוא שלשה טפחים להקיפה סביב בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק

שכן

עיקר תוי"ט

מיקרי ד"ס כמ"ש הכ"מ כ"ה איבות: ו) **לארכו.** בגמ' הגי' לרחבו והכי מסתבר דכיון שהאריח חצי לבנה והלבנה מרובעת גע"ג ונמצא האריח שהיא המחצה לא פיחתה מן האורך רק מן הרוחב בלבד ועתוי"ט: (ז) ומפרש בגמרא דבא להוסיף שאע"פ שהיא מתין שאינה בריאה לקבל בנין כזה אפ"ה כשר. ועקומה מפ' בגמ' שעקמומיתה חוץ למבוי ואלו ינטל עקומה יש בין זה לזה ג"ט אפ"ה רואין כאלו כולה תוך המבוי עומדת וכולה מתכ'

ר"י

אף על פי שהוא רחב[ד]) מעשר אמות[ה]) אין צריך למעט: **ב** הכשר מבוי[ט]) בית שמאי אומרים לחי וקורה[י]), ובית הלל אומרים לחי או קורה[יא]. רבי אליעזר אומר לחיין[יב]). משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד[יג]) לפני רבי עקיבא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות[יד]) שהוא או בלחי או בקורה, על מה נחלקו על

רחב

ר"ע מברטנורה

וקנה מכאן גבוהים עשרה טפחים או יותר וקנה על גביהן ואע"פ שאינו נוגע בהן ואף ע"פ שגבוה מהן יותר משלשה טפחים וכל האמות השנויות במשנה זו ובכל עירובין וסוכה וכלאים הם אמה בת ששה טפחים וכל טפח ארבע אצבעות בגודל אלא שפעמים צריך למדוד בטפח עצב כלומר שלא ישים ריוח באצבעות הגודל בין זו לזו אלא יהיו מצומצמות ונוגעות זו בזו ופעמים צריך ליתן ריוח בין גודל לגודל שלא יהיו נוגעים זה בזה וזהו הנקרא טפח שוחק כיצד בזמן שהמדידה בטפח עצב היא לחומרא כגון מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט וסוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה מודדים בטפח עצב ובזמן שהמדידה בטפח שוחק היא להומרא כגון מבוי אין גבהו פחות מעשרה טפחים סוכה אין גבהה פחות מעשרה טפחים מודדין בטפח שוחק וכן לעולם: **ב** הכשר מבוי. הכנתו והזמנתו של מבוי לטלטל בתוכו ע"י שתופי מבואות: ב"ש אומרים לחי וקורה. שניהן צריך דסבירא להו מן התורה ד' מחיצות שלימות בעינן והאי הלכה למשה מסיני(ה) ואוקימתא לרביעית אלחי וקורה: וב"ה אומרים או לחי או קורה. דמן התורה ג' מחיצות בעינן ותו לא והאי הלכה למשה מסיני להוסיף הרביעית או בלחי משהו או בקורה להיכר מחיצה. ומבוי דאיירי ביה הכא הוא מבוי שתום מג' רוחותיו ורוח רביעית פתוחה לר"ה וארכו יותר על רחבו דאי ארכו כרחבו הוי כחצר שנפרצה הפתוחה לר"ה וצריך פס ארבעה ומשהו או שני פסין של כל שהן וכן חצר שנפרצה לר"ה וארכה יותר על רחבה נדונה כמבוי וניתרת בלחי או קורה. ומבוי שהוכשר בלחי חלוק ממבוי שהוכשר בקורה דאלו מבוי שהוכשר בלחי הוי כאלו יש לו ארבע מחיצות והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב ומבוי שהוכשר בקורה אע"פ שמותר לטלטל בתוכו ע"י שתוף לא הוי כרשות היחיד גמורה והזורק מרשות הרבים לתוכו פטור דקיימא לן קורה משום היכרא ולאו משום מחיצה: רבי אליעזר אומר לחיין. כב"ש ס"ל ובעי לחי מכאן ומכאן ואין הלכה כר"א: אמר תלמיד אחד. הוא ר"מ: שהוא פחות

מארבע

תפארת ישראל

הכותלים; אבל הכא מיירי שיש קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, אף שהקנה העליון מרוחק בגובה כמה אמות מב' הקנים שלמטה רק שמכוון שלמטה: ח) *או שגבוה יותר מכ' (כ"כ הרמב"ם, וב"ח סס"ג): ט) ר"ל שיהי' מותר לטלטל במבוי: י) דצריך שניהן: יא) מיהו בהוכשר בלחי, הו"ל כד' מחיצות גמורות, וכרה"י גמור דמי, ולהכי הזורק לתוכה מר"ה, חייב; משא"כ בהוכשר בקורה, רק היכר בעלמא הוא, ולהכי הזורק לתוכה מר"ה, פטור: יב) לחי מכאן ולחי מכאן בפתח: יג) הוא ר"מ: יד) ר"ל רחב

פתחו

עיקר תוי"ט

בברייתא הכי"כ: ד) **שהוא רחב**. ואפילו היתה גבוה יותר מכ' אמה. הר"מ: (ה) ולעיל פי' דרבנן גזרו כו'. הואיל ואין הדבר מפורש בתורה אעפ"י שמקובל מסיני והוא ד"ת להשגיח עליו בשוגגים ומיתה

מיקרי

מסכת עירובין.

פ"א מבוי(א) א) שהוא גבוה מעשרים אמה ב) ימעט ג). רבי יהודה אומר, אינו צריך ד). והרחב מעשר אמות ה) ימעט ו). ואם יש לו צורת פתח ז) אף

תפארת ישראל

פ"א א) *ר"ל מבוא הרחוב: ב) *ר"ל אם הקורה שמונח על הפתיחה של הרחוב להתיר הטלטול שבתוכה, מונח למעלה מכ' אמה: ג) *ר"ל ישפיל ויניחו למטה, שאז יהי' ניכר לבני המבוי לסימן שלא יטלטלו ממבוי לר"ה [ונ"ל דנקט ימעט, ולא נקט ישפיל, דקמ"ל דבכל גוונא שממעט גובה שלל הפסס שני, בין ע"י שמעבה הקורה מלמטה, או אפי' ע"י שמגביה המפתן מלמטה, דאף דבכה"ג לא יהי' הקורה ניכר תוך המבוי, רק על המפתן, עכ"פ הרי קיי"ל דמותר להשתמש תחת הקורה (שם ה' ס"ד), א"כ א"ל היכר תוך המבוי רק תחת הקורה, שלא יוציא משם ולהלן. ובני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א רצה להביא ראיה לדברי מלאי דשני כשאינו ניכר רק להעומדים בחוץ (כא"ח סס"ג ס') דנמי משום היכרא; ולי נראה שאינו ראי', דהרי קשה אמאי באמת שהני לחי שנראה רק בחוץ, הרי אינו ניכר בשעת הוצאה? אע"כ מדרואה' אותו כל ימות החול כשהוא בר"ה ובשעה שנכנס, עי"ז יהיה נזכר בשבת גם כשיצא אף שאינו רואהו אז; משא"כ בהגביה הרצפה, שאינו ניכר הקורה לא בר"ה ולא בר"הי רק ברגע הקטנה שהוא תחת הקורה, מנ"ל שיזכיר א"ע עי"ז בשבת בשעה שיכלה להוציא? לולא טעמא דאמרן]: ד) דס"ל קורה משום מחיצה, דפי תקרה יורד וסותם ואפי' במונח למעלה מכ': ה) ר"ל אם מבוא הרחוב רחב יותר מי' אמות, דאז לא מקרי פתח: ו) ר"ל ימעט רוחב כניסתו על י' אמות או פחות: ז) *ר"ל דברישא לא מיירי שהקורה מונח על ב' הכותלים

ר"ע מברטנורה

פ"א מבוי שאינו רחב שש עשרה אמה אע"פ שהוא פתוח משני ראשיו לרה"ר אי נמי רחב ששה עשר אמה ואינו מפולש אלא ראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד סתום ומן התורה שרי לטלטולי ביה בלא שום תקון (ב) ורבנן הוא דגזור עליה דלמא אתי לטלטולי ברשות הרבים גמור ושריוה בתקנתא דלחי או קורה דתהוי ליה היכרא ואם הניח את הקורה למעלה מעשרי' אמה ימעט. כלומר ישפיל את הקורה עד שתהיה למטה מעשרים דלמעלה מעשרים לא שלטא בו עינא ואם יש בקורה זו (אמלתרא) פי' ציורים ופתוחי' אפי' למעלה מעשרים אמה א"צ למעט שע"י אותם הציורים שלטא בו עינא: ר"י אומר א"צ. דטעמא דקורה לאו משום היכרא אלא משום מחיצה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם וכיון שכן הוא מה לי בתוך עשרים מה לי למעלה מעשרים ואין הלכה כר"י: והרחב מעשר אמות ימעט. דטפי מעשר אמות לא מקרי פתח אלא פרצה (ג) והכא פתח בעינן הלכך ימעט רוחב כניסתו ויעמידנו על עשר או על פחות: ואם יש לו צורת הפתח. בכל מקום שאמרו חכמים צורת הפתח הוא אפי' קנה מכאן וקנה

עיקר תוי"ט

א) מבוי. פי' הר"ר יונתן הכהן שהוא מל' מבוא שעיר: (ב) כלו' כדין הכרמלית שהזכיר בפ"א דשבת. אבל לא שיהיה דינו כר"הי גמור לחייב הזורק מר"הר לתוכו וכמ"ש במשנה דלקמן דאפי' הוכשר בקורה לא הוי כר"הי גמור': (ג) ולא יועיל בה היכרא דקורה. ולר"י דקורה משום מחיצה א"צ למעט כדאיתא בגמרא

פתיחה לעירובין

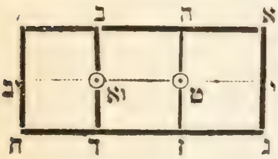
אמה, טפח, גודל, שוחקו, עצבות

במסכת זו, כך הוא, כל אמה שנזכר בכל דוכתא בעירובין, סוכה, וכלאים, היא בת ו' טפחים (א"ח שמ"ע ושל"ו); וכל **טפח** הוא רוחב ד' גודלים (מנחות דמ"א ב'); ומודדים במקום הרחב שבגודל, שאז יהי' כל **גודל** כרוחב ז' שעורות שמונחות זו בצד זו בדוחק, שהן כארכן של ב' שעורות ברווח (מג"א י"ד סק"ה וש"ך בי"ד רע"ב סק"א). רק היכא שגדלו הוא חומרא, כגובה מבוי וסוכה, שצריכים להיות גבוהים י' טפחים, אז משערין בטפחים **שוחקות**, ר"ל מדידה מרווחת, שאין הטפחים דחוקות זו לזו, אבל היכא שקוטן המדידה היא חומרא, כגובה מבוי וסוכה שאסור שיהיו גבוהים יותר מכ' אמה, משערין בטפחים **עצבות**, ר"ל מדידה מצומצמת, שיהיו הטפחים דחוקות זו בזו (רמב"ם פט"ו משבת וא"ח שס"ג סכ"ו); ומדידה מרווחת יתירה על מדידה בדחוקה, חצי אצבע לאמה (מג"א שס"ג סקכ"ב):

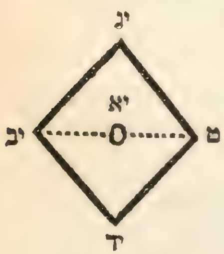
דירת עובד כוכבים, דירת אפיקורס, תחומין

שרגל ברחובות שדרים שם ישראל, לכן כשבאים ישראלים לדור בעיר, שוכרין משר העיר או מראש העצה שלהן או משאהו או ממשרתי (הפאליצייא), את כחו ברחובות העיר, אפי' בפאות משוה פרוצה, ואז העובד כוכבים והמומרים אינן אוסרי' על הישראלים, שהרשות שברחוב של שר העיר היא, ויוכל לשלק הכל משם לכשירצה. — ולשכי מותרים להוציא מבתיהם להרחוב, אבל לא מבתי עובד כוכבים להרחוב, וגם לא מחצר (לפארסות), כששני ישראלים דרים עם עובד כוכבים בבית א' כלעיל; אמנם אם יש רשות לשר העיר להשתמש גם בבתי העיר בשעת מלחמה, אז השכירות משר מהני להכל (של"א):

הענין השלישי שמבואר במסכת זו, הוא **ערובי תחומין**; והוא מפני שכל אדם יש לו ממקום שבתת בבי"הש של ערב שבת, ב' אלפים אמה לכל צד, ברבוע העולם, ומרווח האלכסונים (כלקמן פ"ס ובא"ח ש"ו); וזה חוץ מד' אמות לכל רוח ממקום עמידתו בשעה ששבת. ואם שבת בעיר, הרי כל העיר חשובה כד' אמות, ונותן לכל צד העיר מבית שבקצה העיר ע' אמה וד' טפחים ואח"כ מודד האלפיים אמה (ת"ח). ובשעת הדחק יוכל לעשות תרבוע שלא כרבוע העולם, כדי שירוויח האלכסון לצד שירצה לילך שם; ונמצא הולך ב' אלפים ת' (אב"י עי' מה שהגהתי בסמוך) אמה לכל צד (ת"מ ש"ו). כל זה נקרא **תחום שבת**; אמנם אם רצה לילך למשל לצד דרום העיר ד' אלפים אמה, מניח מזון ב' סעודות לסוף אלפים מביתו בערב שבת, ועי"ז נחשב כאילו שבת במקום עירובו, וכא לו שם ביתו, ויש לו עי"ז משם אלפיים לכל צד, כזה הציור

שמתחלה היה ביתו במקום **ט**, והי' יכול לילך בכל הרבוע **אבגד**, ולא יותר; אבל עתה שהניח עירובו במקום **יא**, ונחשב כאילו דר שם בעיקר דירתו, ויכול לילך משם אלפים לכל צד דהיינו ריבוע **הוזח**; ומובן מעצמו שעי"ז הפסיד ריבוע **אהגז**, והרוויח שתחתיו ריבוע **בודח**, ותחת אשר מתחלה הי' יכול לילך לנקודת **י**, וכמו כן מנקודת **ט** עד נקודת **יא**, אבל לא משם ולהלן; אבל השתא שביתתו בנקודת **יא**, מותר לילך מביתו שהוא בנקודת **ט** עד נקודת **יב**, אבל אסור לו לילך מנקודת **ט** לצד נקודת **י** אפי' פסיעה אחת. **ולפי** מה דאמרן לעיל שבשעת הדחק יכול לעשות כריבוע שלא כרבוע העולם, הכא נמי יכול להניח עירובו לסוף ב' אלפים ות' אמות מביתו, וילך עוד משם אלפיים ות' אמה, דהיינו ח"ת אמה יתרים על התחום הפשוט, וכן האלכסון מד' אלפים אמה, [אב"י כל זה לא זכיתי להבין, דהאלכסון מב' אלפים הוא ח"ס ומד' אלפים ב' פעמים ח"ת שהוא אלף ות"ז מאות אמה, ואולי ט"ס הוא], ותחת אשר לפי ריבוע העולם היה יכול לילך כל ריבוע **הוזח**, וכלעיל, ילך כשתא ריבוע **ט יג יב יד**; נמצא שילך מביתו שהוא בנקודת **ט**, עד נקודה **יב** ד' אלפים ות"ת אמ' וכך הוא ג"כ מנקודה **יג** עד **יד**. **ויתר** פרטי הדברים עי' לקמן במכילתן (פ"ס, ובא"ח סי' ת"ח). ונקרא עירוב זה ערובי תחומין, מפני שע"י שהניח עירובו נתערבו לו התחומין, שיש לו ב' אלפים אמה ממה שהי' לו כבר דהיינו ריבוע **הבזד**, וב' אלפים עוד להלאה דהיינו רבוע **בודח**, וכדאמרן. **אמנם** ביאור שמות המדות שנזכרו

במסכת

פתיחה לעירובין

כשנתקלקל צוה"פ, דירת עובד כוכבים, דירת אפיקורס

הספרים לבי"הכ; מלבד מה שיש לפקפק על דבריו שם, דהרי המשמשים ליתי ביה מילה בה"ג (בסי' תקנ"ט ז') אף שלינו לתקנתו רק לתקנתי שלא לנכך בכבה לגמלה? מלבד זה בזה"ב הגדול לבתמיעתי' דבר מבולבל מפני כשותינו אבל מיתיהם אנו עושים ומפיסים את חיים, המה הגבורים אנשי שם המרדכי ורמ"א (בא"ח שמ"ו ו'), שהורו בבשיעוא שיתנו המשמשות של בי"הכ לתינוק להוליך להם; ומכ"ש ספרים דליכא דררא דמלוה כפי — ומשמע שם דאפי' אין כולה התינוק צריך עתה לבי"הכ, דהיינו שהוא המשמשות רק לגדולים, דאל"כ מה מקשה שם מסוגיא דיבמות? והו"ק. ואף דמשבלת: שם כ' על דברי רמ"א הנ"ל תמה וצ"ע, עכ"פ מעשה רב, וכן ראיתי שנהגין במקומות ישראל, ואם אינן נביאים בני נביאים הן]:

אמנם אם לא עשו ערובי חצירות, או ששבו בבי"הכ ערובי חצירות כנהוג, אבל נתקלקל חוט העירוב לא יכלו לשבות אלא בפת שבבי"הכ, וכדאמרן, אסור להכניס או להוציא מרשות לרשות, אפי' שתי הרשויות בבית א'; ולכן כל (פאהרהויז) בנקרא (פלור), או כל חצר שפתוחים לו כמה חדרים, ובכל חדר דר בעל בית אחר, אסור להוציא או להכניס מהחדר (להפלור) או לחצר, או להיפך (שס"ו א'); רק אם הבעלי ב"ה שדרים כל א' בבית לבד, כולן אוכלים בחדר א', אף שכל א' ישן בחדר בפני עצמו, אז אינן צריכין עירוב (ס"ח ד'). (ושטובע וקאממער) שפתוחים זל"ז, אם יש לכל אחת פתח פתוח לצאת לר"ה ואין עוברין זע"ז רק לעתים רחוקים, אז אסורים לטלטל (משטובע לקאממער) או להיפך בלי עירוב; אבל אם עוברים זע"ז תמיד, יש חילוק, דאם יחיד דר בפנימי, אוסרים זע"ז עד שיערבו ע"ה, דיחיד שדר בפנימי לא מהני דירת החיצון לגבי' כבית שער; רק בדרים (בקאממער) ב' בני אדם, אפי' רק איש ואשתו, אז מהני החיצון כבית שער לפנימי, וא"צ עירוב ביניהן (ש"ע אפל ז'). וכ"כ מי שיש לו בביתו בן או תלמיד או אדם אחר שנותן לו דירה ופרנסה בחנם, אף שכל א' אוכל וישן בחדר לבד אינן אוסרים זע"ז, שלא נתן לו דירה ופרנסה ע"מ שיאסר עליו, (ש"ע רע"ז ו'). מיהו **דירת עובד כוכבים** אינה אוסרת על ישראל, אם דר עובד כוכבים וישראל בבית א', וכל אחד בחדר לבד, אף שיש לישראל בני בית מרובים; רק אם ב' ישראלים דרים בב' חדרים, באופן שאוסרים זע"ז ועובד כוכבים דר בחדר שלישי, וכולן פתוחים לרשות א' שיש לכולן דריסת רגל בו, אז אף שערבו ב' הישראלים, אסורים להוציא להרשות המשותף לכולן. ודוקא שהעובד כוכבים לא שכר חדרו מישראל, דאל"כ, לא השכיר הישראל לעובד כוכבים חדרו כדי שיאסר עליו (שם ס"א). ונ"פ דברחובות דיקן שכל הבתים פתוחים לרחוב, אם בבית א' דר ישראל א' בחדר א', ועובד כוכבים בחדר אחר, וישראל אחר דר בבית אחר בצדו, אף שכולן משתתפין ברחוב, אעפ"כ מותר הישראל הדר עם העובד כוכבים, להוציא לרשות המשותף לו ולהעובד כוכבים, כגון (להפאהרהויז) או להחצר שאין לישראל שדר בבית שבצדו חלק בו (ועי' שפ"ב י"ט). **ובכל** מקום שאוסר העובד כוכבים על הישראלים, אם ערבו הישראלים יחד, ושכרו ג"כ מהעובד כוכבים רשות ביתו של עובד כוכבים ואפי' בפחות משוה פרוטה, שיהיה להם רשות להניח שום דבר בכל מקום בכל חדריו, אז מהני עירוב הישראלים. ואפי' בשבת מותר לשכור ממנו; ואפי' מאשתו או שכירו או לקיטו של עובד כוכבים מותר לשכור, ואפי' שבע"כ עובד כוכבים מוחה, יוכל לשכור. ואפיקורס או מחלל שבת בפרהסיא (עי' י"ד קכ"ז ש"ך סק"ד), אפי' רק באיסור דרבנן כטלטול מוקצה או לטלטל חוץ לעירוב הו"ל כמומר לעובד כוכבים, ואוסר על הישראלים הדרים עמו; אבל במחלל בצנעא, אפי' באיסור דאורייתא דינו כישראל (שפ"ה). ומפני שיש להעובד כוכבים דריסת

הרגל

נתקלקל צו"הפ, סומכין אשתוף במקום עירוב

בחצר א', אמרינ' מדהותר למקצת שבת הותר לכל השבת, ומותר לטלטל באותו שבת; אבל בעינן מוקפת חומה, דוקא מבית לבית בחצר, או מחדר לחדר בבית, מותר לטלטל באותו שבת, אבל מבית לרחוב אסור לטלטל (שס"ה מג"א אות ע"ו); מיהו בשכיח שהעובד כוכבים מקלקלין הצורות הפתח אסור בכל דוכתא לטלטל, מקלקולו ואילך (ססי' שס"ה). ואי במסופק אם נתקלקל בשבת או קודם שבת, הו"ל כנתקלקל וודאי בשבת (שם). ודוקא באותו שבת הו"ל קלקול הצו"הפ כאילו נאכל העירוב בשבת, אבל בשבתות אחרות, אפי' מדירה לדירה בבית א' אסור לטלטל, כאילו לא הי' שם עירוב, דעירוב שבבי"הכ אינו מועיל כשנחלש חוץ הצו"הפ, דאין יכולין להביא פת העירוב למקום שמטלטלין ממנו; ולכן כל שנחלש חוץ העירוב, כל בית ובית שיש בו כמה דיורין צריכים לעשות ערובי חצירות לבד (שס"ו סע"ז ב' ותשו' ח"צ סי' קי"ח) ובאבן העוזר שם סי' שס"ה מסתפק בזה, ולאפשר כיון דלא נזכו אבות בי"הכ, והשתא לית לן כ"ה, א"כ הי' יכול להביא בין השמשות העירוב שבבי"הכ לביתו, וא"כ יכול גם בכה"ג לסמוך על העירוב שבבי"הכ; וגם בעלי אלמוגים (שע"ה א') הביא מנהג ק"ק (פיורדא) לסמוך בכה"ג אעירוב שבבי"הכ. אמנם בתשו' נ"בי (תנו' מ') חולק עליהם ואוסר. **ואעפ"כ** לקחתי דבריהם לסניף, דטעם א' נזכו (הרעגירונג) לנתק כל חוטי הערבות; ומפני שאין לסמוך בכה"ג על העירוב שבבי"הכ לכתחילה, וכדאמרן, והוצרכו לעשות עירוב חצירות מחדש בכל בית, כדי לטלטל מחדר דיורין אלו לחדר דיורין שבצדו באותו בית, אבל הי' אז יוקרות גדול, וכמה מבני הקהלה היו עניים מרודים שלא הי' ביכלתם לעשות כל שבת פת עירוב חדש כשיתקלקל הראשון במילבען או עיפוש בקיץ כשיתיבש; או ישכחו לעשותו כשיאכלהו, גם חששתי מחמת עניותם לא ישגיחו על קלקולו; לכן הוריתי שיעשו בכל בית ערובי חצירות במים ומלח ושמן, דמתקיים זמן מרובה, דאף דקיי"ל (שס"ו ס"ו) דאין ע"ח רק בפת שלם, עכ"פ כיון דעירוב במים ומלח מהני לגבי שתופי מבואות (כסי' שפ"ו), והרי קיי"ל דסומכין אשתוף במקום עירוב אפי' נשתתפו רק במשקה (כסשפ"ז, ועי' לח"ם עירובין פ"ו אות י"ז), ולראב"ה גם כ"ע מודים בזה; והרי מעשים בכל יום שנוהגים להניח לכתחילה העירוב בבי"הכ, אף דלעירוב חצירות צריך שיונח בבית דירה דוקא (כסשס"ו ס"ג), דעכ"פ מדהלכה כדברי המיקל בעירוב, סומכין אשתוף במקום עירוב, ומהני נ"כ הבי"הכ לעירוב; א"כ ה"ה לענין משקה, דדוקא לכתחילה נוהגין בפת, אבל הכא כל שעת הדחק כדיעבד דמי (כרע"ז י"ד ל"א סק"ב וק"ח סק"ח וש"ך ל"ג סקי"א). ואי"ל דבכל הנהו ה"ע דמדמהני לשתוף מהני נמי לעירוב, משא"כ בגוונא דנן דכל בית מערב לעצמו? ליתא, דעכ"פ הרי חזינן דמהני בדיעבד; — והא הרי עיקר הטעם דסומכין אשתוף במקום עירוב, הוא מדהו"ל כאילו כולן דרי' שם (כמ"ש רש"ז שפ"ו סק"ב בשם הטור); א"כ הדר הו"ל עירוב ואפ"ה מהני בדיעבד וה"נ הכא; ועשיתי עוד שמירה יתר מאבן העוזר הנ"ל, וממנהג ק"ק פיורדא הנ"ל, דאף שאינו יכול להביא הע"ח שבבי"הכ לביתו, אפ"ה רשאי לסמוך עליו, וה"נ הרי מונח פת שבלו לעירוב בבי"הכ; ותו לרש"י ורבינו יהונתן (רפ"ג דעירובין) וכן משמע קצת דמתני', עושין לכתחלה ערובי חצרות במים ומלח, וליכא למימר דרש"י כ' כן לפי הס"ד דהכא דהוי כבמזכר השקלא וטריא באותו סוגיא, ותו דא"כ לא הי' הו' שם מקשי' על דבריו אבל כ' רש"י רק לפום ס"ד, ופלפלתי בזה הרבה לחדדי בעלמא, לתרץ קו' התו' ולסמוך דברי רש"י מלקמן (דע"א ב'); אמנם עיקר שריותן מדסומכין אשתוף במקום עירוב. רק שהגאון הגדול מהו' **עקיבא** שליט"א אבדק"ק פוזן קשה בכל זה (בתשובותיו סי' י"ד); ובמחילת כבודו הגדול עשה מהעיקר טפל ומהטפל עיקר, כי הוא משך בקשתו רק על סניפי ההיתר שהבאתי, ולא זכר שר המשקים את עיקר ההיתר שלי מדקיי"ל שסומכין אשתוף במקום עירוב, והרי כבר ידוע שאין לדקדק בסניפי ההיתר אם רק העיקר מיוסד על אדני פז, וכן דרך רבותינו ז"ל מעולם, כדאשכחן (סנהדרין י"ח א') דאף שאין מעברין השנה בשביל גליות ועלאים, אפ"ה עושין אותן סעד וסניף להיתר. **אחר** איזה שנים הראוני שגם הגאון חיי אדם (כלל ע"ג אות ע"ו). כתב כדברי, לסמוך בשעת הדחק אתשביל לערובי חצירות; וגם בנשמת אדם הביא ראי' ברורה לדבריו מירושלמי, יע"ש. גם ראיתי שהגאון בעלי אלמוגים (שפ"ז א' וגם דר"ז ב'), הביא מנהג ק"ק רודום שהניחו פך שמן לערובי חצירות בבי"הכ וכ' שנתיסד מנהגם ע"פ גדולי עולם. לכן הפלא ופלא על הגאון הנ"ל נ"י, אשר עיניו משוטטות בכל, ואיך התפלא עלי, והרי הדבר מבואר בשולחן ערוך (סי' שפ"ז) ובאלו מבוארים מפורסמים מגאוני ישראל? ותרי תמיהא מדבר דכירא, דכמו כן יש להתפלא על הגאון הנ"ל נ"י (גם בתשובותיו סי' ע"ו) שלא אבה להסכים בהוראתי שבשנתקו חוץ העירוב, שישא תינוק

הספרים

פתיחה לעירובין

צורת הפתח, רחובות שלנו, פרצה, חריץ אחורי הבתים, ערובי חצירות, שתופי מבואות, נאכל העירוב, נתקלקל צוה"פ

בתים פתוחים לתוכו (שס"ג כ"ז). ולפיכך **רחובות שלנו**, אף שאין חצרות פתוחות לתוכו, עכ"פ כיון שארכן יתר על רחבן, מן הדין דינן כמבוי, והא הרי יש בהן רבוי דיורין כמבוי (שס"ג מג"א כ"ה); ואפ"ה מספקינן אי דינן כמבוי או כחצר (שס"ה מג"א ד'); ולהכי אם העיר מוקפת חומה, דינה בכל תיקון דאם רחובותיה, כאילו כולה חצר שרוצין לחלקה לב' וג' רשויות, דבכל פתיחה ופתיחה שהיא מג' טפחים עד י' אמות שרבים בוקעין שם, בין רשות לרשות, צריך שיעשה בכל צד מהפתיחה פס משהו, דזה סגי בין בחצר בין במבוי; ואם הפתיחה יותר מי' אמות, צריך צו"הפ דוקא. ואם אינה מוקפת חומה, דין רחובותי' כמבוי מפולש, שצריך צו"הפ מצד א'; ובצד השני, אם הפתיחה רחבה עד י' אמות סגי ב' פסין משהויין, דמהני בין בחצר ובין במבוי, כלעיל, וביותר מי' אמות צריך צו"הפ דוקא (שס"ג מג"א כ"ז). ואם הרחוב **פרוצה** מצד לחריץ שהוא תוך י' אמות מאחורי הבתים, והחריץ כששפע ד' אמות כבר הגביה י"ט, הו"ל המדרון הזה כמחיצה, וא"צ שם שום תקון, אפי' רוחב הפרצה יותר מי' אמות (שס"ג מג"א ל"א ותבו' ח"ל ה' ול"ז); ומ"ש כמג"א שם סק"מ, דאפי' רבים בוקעין בחריץ, כל שאין ס' רבוא בוקעין שם, לא מבטלי מחיצתא, ואייתי ראי' מפי' מא"ה סק"ז, לפע"ד היינו דלא הוי לר"ה, אבל כרמלית מיהו הוה). ואפי' אם החריץ מלא **מים**, ועמוקים ג"כ י"ט, רק שדרכן להתייבש בקיץ, אפ"ה צריך שיהי' מדרון החריץ גבוה י"ט בשפוע ד"א; דאל"כ חיישי' שמא יתייבשו המים מעט מעט עד שיהיו רבים בוקעין בו ולאו אדעתי'; אבל באין דרכו להתייבש, אף שדרכו להקרש בחורף, כל שלא נקרש עדיין, אם עדיין עמוק י' טפחים, הוה כמחיצה, מדדרכו להקרש בפעם א' (שס"ג רע"ז כ', וספר תוספת שבת). ובים גשר על הנהר או על החריץ, אז בכל גוונא אתו רבים ומבטלי מחיצה (תשו' כ"בי מ"ב). **אמנם** אפי' עשה תקונים הנ"ל להמבוי והחצר, אפ"ה אסור לטלטל מהבתים להחצר, דמדים דיורי' רבים בחצר, דמי עדיין לר"ה (שע"ב). לפיכך הצריכו חז"ל שיגבו מכל הבתים שבחצר, בכדי לעשות ככר שלם (שס"ו ו'); ושיעור הככר לרש"י הוא כשיעור ח' ביצים, ולרמב"ם ו' בצים (שס"ח ג'); ויניח הככר הזה בבית א' באותו חצר, ועי"ז יהי' נחשב כאילו כל בני החצר, בני בית א' וכאילו דרים בבית ההוא כולם; ולפיכך נקרא הלחם ההוא **עירובי חצרות**, שע"י שלחם ההוא כל בני החצר מעורבין חד להיות כבני בית א'. **ועדיין** היו אסורי' לטלטל מבית שבחצר אחת, למבוי או לחצר אחרת שבצדם, עד שיחזרו כל בני חצרות שבמבוי לערב יחד, שיתנו מכל חצר מעט מאכל מאיזה מין שירצו ואפי' ד' או ה' מינין מצטרפין, רק שיהי' הכל ביחד ח' (או ו') ביצי'; וזה נקרא **שתופי מבואות**, ר"ל שעי"ז כל בני המבוי משותפין יחד, וכאילו כל החצרות פתוחות לתוך חצר שהניחו שם העירוב. מיהו אפי' עשו שיתוף במבוי, אפ"ה צריכים עירוב בחצירות, מפני התינוקות שאין מצויין במבוי לראות השתוף, וישכחו תורת עירוב. **ולדידן** נוהגין להניח העירוב חצירות בבית הכנסת, ועולה בעד ערובי חצרות ובעד שתופי מבואות (שפ"ז. ולאבן העוזר שם ובסי' שס"ו, יש לעירוב דידן רק דין שתופי מבואות, וכמ"ד סומכין על השתוף במקום עירוב). **ובנאכל** העירוב או השתוף אחר שנכנס שבת, שרי לטלטל באותו שבת, ואפי' לכתחילה רשאי לאכלו משנכנס שבת (סי' שס"ח ושצ"ד ב'); אבל לשבתות אחרות, דוקא בדיעבד מהני אם נשייר מקצת, אבל לכתחילה יעשה פת אחר (שס"ח מג"א ג' וט"ז שם). מיהו צורת הפתח שנתקלקל בשבת, אם העיר מוקפת חומה דאז דינה כולה

כחצר

לחי, גפוף, קורה, צורת הפתח

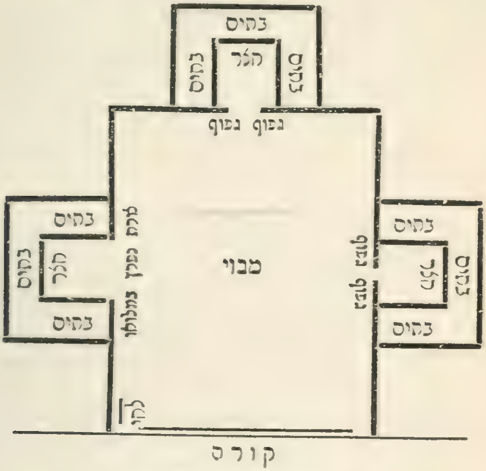
משהו וגבוהים י"ט, שיעמידן בב' צדדי הפרצה סמוך לכותל מזה ומזה. ואם עשה כך אז כך מותר לטלטל בחצר אפי' בקעי רבים בהפרצה (עי' אבן עוזר שס"ה ס"ב. אמנם בשו' מהרי"ט צ"ד פסק כשע"ז ומג"א שם). אבל בנשאר גפוף בצד הפרצה, אם מצד א', צריך שיהי' רחבו ד' טפחים וגבהו י"ט, כדין שפה לעיל; ואם מזה ומזה, צריך שיהי' רוחב הגפוף טפח בגובה י"ט (שס"ג רע"ז ג'), ולא סגי במשהו כבפס, דהכא שאני דלא עשה הגפוף להיות כסתימה. **מיהו** כל זה בחצר שנפרץ, אבל מבוי שנפרץ במלואו לרחבו, והפרוץ הוא מג' טפחים (וי"א מד"ט) עד י' אמות, אף שעירבו בני המבוי, אסור לטלטל בה עד שיעשה במקום הפרצה לחי או קורה (המפורשים לקמן). **אמנם** בנפרץ יותר מי' אמות, בין בחצר בין במבוי צריך צורת הפתח במקום הפרצה (שס"ג ב' כ"ו כ"ח). **ובנפרץ** הכותל של אורך המבוי, אם נשאר מהכותל ד' טפחים סמוך לפתח הישן, והפרצה החדשה אינה יותר מי' אמות או שלא נשאר מהכותל ד"ט סמוך לפתח הישן אבל אין בהפרצה ג' טפחים, אז א"צ להפרצה שום תקון; ודוקא דלא בקעי רבים בהפרצה, שיש שם טיט או טנוף או שאר דברים המעכבים הלוך הרבים שם, דאל"כ אפי' נפרץ רק ד"ט, צריך שם תיקון לחי או קורה (שס"ה א' ב'). אמנם היתר **לחי** הוא דף גבוה י"ט ורחבו ועביו כ"ש; ואפי' כולו מחתיכות קטנות, מצטרף; ומעמידו תוך ג"ט סמוך לכותל, בא' מצדדי הפתח שבין המבוי לר"ה (שס"ג ג'). ואם שיש במקום הלחי **גפוף**, דהיינו קצת שיורי כותל, והוא רחב טפח, מהני כמו לחי (שם ד'). והיתר **קורה**, הוא שיקח קורה שרחבה טפח ועביה כ"ש, רק שחזקה לקבל אריח (עי' פ"א מ"ג ול), ויניחנה כמשקוף על ב' כותלי המבוי מכותל לכותל, בכל המשך הפתח שבין המבוי לר"ה (שס"ג י"ד). **וצורת הפתח** הוא שיעשה בכל מקום הפרוץ, קנה מכאן וקנה מכאן, עוביין משהו, וגבוהים כל א' לכה"פ י"ט, וקנה או חוט על גביהן, ואין הקנה או החוט שלמעלה צריך שיגע בב' הקנים שתחתיו, אפי' רחוק מעליהן הרבה, אם רק מונח מכוון נגד ראשי הקנים שלמטה מהם ממש, ושלא יהי' דבר מפסיק בין ב' ראשי הקנים להחבל או להקנה שלמעלה מהן (שס"ג ע"ז י"ט). אמנם אפי' נוגע הקנה שלמעלה בב' הקנים שלמטה, צריך שיהי' מונח על חודן ממש, ולא מן הצד שלהן. **ופסק אאמ"ו** הגזצוק"ל, שאפי' אם כרך החוט סביב הקנה שמן הצד עד שבכריכתו העלהו על ראשי הקנים, או שבתחילה הניח החוט על ראש הקנה, ואח"כ כרכו סביב הקנה, כשר, דהו"ל כאילו הקנה שלמעלה עקום. ויעמיד ב' הקנים שלמטה כל אחת סמוכה לכותל, דאם הרחיק ג"ט מהכותל אויר' דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטל להקנים (משבצות שס"ג סקי"ט). **ונ"ל** דב' הקנים שמהצדדים, כיון שהן במקום מזוזות, לפיכך צריך שיעמידם מבחוץ ולא מבפנים מגדר, דאין מזוזה רק בגלוי (ועי' רא"ש עירובין י"ד). ואם יש במקום הקנים שמהצד, בליטה משהו בכותל מסמוך לג"ט מהארץ עד גובה י"ט, הו"ל כקנה (שס"ג מג"א כ"ה), וצורת הפתח שאמרנו, הוא סתימה מעלייתא בכל פרצה, בין במבוי בין בחצר: ודוקא שהעומד מרובה על הפרוץ, ולכן אסור לטלטל תחת (הפארלעווען), דאף שיש לפניהן סביב צורת הפתח, עכ"פ הפרוץ מרובה על העומד (רע"ז שס"ה ו'); וצריך נמי שיהי' הכתלים סביב גבוהין י"ט (שס"ג אבן העוזר כ"ו, ועי' שס"ג משבצות סקי"ט): **אמנם** אף דאין מבוי ניתר בלחי וקורה רק כשיהיו ב' חצרות פתוחות למבוי, ולכל חצר ב' בתים, דאז ע"י רבוי דיורי' שבה, אין השמיטו בהלגע ואינו דוגמת חצר; עכ"פ כל חצר שארכו יתר על רחבו שאמרנו לעיל דדינו כמבוי, היינו אפי' אין חצר'

ובתים

פתיחה לעירובין.

חצר, מבוי

המסכת הזאת נקראת עירובין, מדכוללה ג' ענייני עירוב א) עירובי חצירות, ב) שתופי מבואות, ג) ועירובי התחומין. אמנם ערובי חצירות נקרא כך בשם, לפי שבזמן חז"ל לא היו שבתים בנויים ברחוב כבזמננו, רק שבתים בנויים סביב לג' רוחות של חצר, ופתוחים לאותו רווח שבאמצע שנקרא **חצר**; ומן שחצר נכנסין לרחוב שנקרא **מבוי**, והרבה חצרות פתוחות למבוי; ונקרא מבוי, מפני שהרחוב ההוא הוא מבוא לכנס דרך שם לחצרות שפתוחות לה; ומן המבוי נכנסין לר"ה, כנ"ה.

אורך רשות הרבים

אולם דין החצר, צריך שיהי' מרובע; אבל בארכו יתר על רחבו דינו כמבוי, שדומה מבוגס מדין חצר (שס"ג כ"ז). **והנה** מדאורייתא מותר לטלטל במבוי בלי שום תיקון, כשאין רוחב המבוי ע"ז אמה, או כשסתום מג' רוחות, דבכה"ג לא הוה ר"ה רק כרמליה (עי' פתיחה לריש שבת); וכ"ש שמותר לטלטל בחצר שסתום מג' רוחות, אבל חז"ל אסרו טלטול בכל מקום שמוקף ג' מחיצות, אם לא שיעשו שום תיקון בצד הרביעי; רק חצר, מפני שלמעט השמים שבתוכה יותר מבמבוי, לכך הצריכו בתיקונו שבצד הרביעי, שיהי' יותר מהוס מבמבוי (שס"ס מג"ה כ"ה). **ולפיכך** בני חצר שעירבו ערובי חצירות כלקמן, ונפרץ א' מארבע רוחותיו למקום האסור לה, אפי' רק לכרמלית, והפרצה הוא במלואו, דהיינו שלא נשאר מהכותל שנפרץ גיפוף מכאן ומכאן להפרצה, או אם הפרצה הוא מג' טפחים עד י' אמות, ניתר לטלטל בתוכה, ע"י שיעשה **פס**, והוא דף רחב ד' טפחים וגבוה י' טפחים, ויעמוד הפס שזה בצד א' מהפרצה, היך ג"ע להכותל (שס"ג מג"ה כ'); או ע"י ב' פסין רחבים

משהו

הלכתא גבירתא. כללא דס"כד.

גדולו וחרוכין אפי' לדקה ששני' דקות, אסור; וכן אין אובסין את הגמל להאכילו כל כך עד שמרחיכין בני־מעים כאבוס ואין דורסין לו מאכל בגרונו למקום שאינו יכול להחזירו, רק חוחב המאכל למקום שתוכל להחזירו וכן בעגלים, וכן נותנין נודעלן לאווז למקום שתוכל להחזיר, אבל לא יטלטל האווז; ואין גובלין מורסן לבהמה או תרנגולים [ולרמב"ן מעט מעט שרי], רק נותנין מים למורסן ומעביר בו בתרווד או מקל שתי וערב [לא כסיבוב] ומנערו מכלי אל כלי שיתערב, ומותר לערב המורסן כדרכו בכלי אחד אפי' כורים ומחלקין אותו בכלים הרבה, לכל בהמה ובהמה; ויש אוסרים ליתן מים ע"ג מורסן, ורק בנתן מע"ש מותר להוליך בו שתי וערב; ואין נותני' מים או מזונות לפני דבורי' או יונה שובך ועלי', או לחזיר [דארור איש שמגדל חזרי' כ"ד קי"ז] ורק לפני אווזים ותרנגולים ויוני בייתות או כלב מותר; מחתכין דלועין קשי' שנתלשו מבעו"י לפני בהמה, ונבלה קשה אפי' נתנבלה בשבת ואפי' היתה בריאה מבעו"י לפני כלבים; ומותר לפרר לחם לתרנגולים: **ס"ה** רק בנדר ממאכל או ממלבוש לצורך שבת מתירין אותו בשבת אעפ"י שהי' לו פנאי להתירם קודם שבת, ובעל יכול להפר נדרי אשתו אפי' שאינם לצורך שבת, שאם לא יפר לה היום, לא יכול עוד להפרם; מודדין בשבת מדידה של מצוה, כגון למדוד המקוה אם יש בה מ"ס, ולמדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו; דין פקק החלון מבואר לעיל פי"ז מ"ז ומ"ח; ואפי' אחר שמת אדם מותר לסתום למנוע הטומאה; דין קשר של קיימא ואינו קיימא ע' לעיל פט"ו וע' סוף עירובין, לעניין מצוה:

נשלמה מסכת שבת:

ומדבריהן למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין(ח) בשבת:

נשלמה מסכת שבת:

ר"ע מברטנורה

ומדבריהם למדנו שפוקקין וקושרין ומודדין בשבת ובלבד שלא יהיה קשר של קיימא. ושמדידה תהיה של מצוה(יד). או להתלמד על דבר הוראה:

נשלמה מסכת שבת:

תפארת ישראל

בפקק פוחת פתח, אין הפוח' המתבטלת עוברת, דאין לבוד לגומ', כ"ד בע"א כט"ז בס סק"ה, וצ"ע דאהלות?): ח) קשר שאינו של קיימא.

נשלמה מסכת שבת:

עיקר תוי"ט

(יד) וכ' התו' דפקיקה לא בעינן של מצוה כלו' דבשל מצוה לא מעלה ולא מוריד בפקיקה דדוקא מדידה שאינה איסור כ"כ אלא משום דהוי כעובדא דחול מהני של מצוה אבל פקיקה דמשום תוספת אהל דמי לבנין ליכא למשריה משום מצוה והאריך התוי"ע ומסיק כללו של דבר מדידה שאינה אלא כעובדא דחול שייך בה לומר הואיל ושל מצוה היא שרי. ופקיקה שיש בה משום בנין לא שייך לו' גבה דמשום מצוה נשיר אלא שאם נשיר יש להתיר אף בלא מצוה וקשירה דלא ניכר בו בנין של קיימא לאינה מ"ק וליכא למיחש עין מלאכה דלו' לא התירוה אלא דוקא במצוה:

נשלמה מסכת שבת:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"כד.

מ"א. מי שהלך בדרך, וקדש עליו היום, שע"י איזהו סבה נתעכב בדרך [דאם במזיד נקרא רשע ומחלל שבת וצריך כפרה וסליחה) א) ביש עמו עובד כוכבים שאינו שכירו, נותן כיסו עם המעות, או שאר החפצים, להעובד כוכבים וקוצב לו שכר, קודם שחשיכה, ואפי' בלא שכר ומשחשיכה מותר [ובמצא מציאה בשבת שלא זכה בה ישראל מע"ש אסור לומר לעובד כוכבים שיביאנה, ולע"ר וצוק"ל יאמר כיסי נפל כאן, ואיני יודע מה אעשה], ב) באינו מאמין לעובד כוכבים, או שדמשא כבד ויש עמו בהמה, או באם הבהמה של עובד כוכבים מותר להניח עלי' כיסו, רק שיזהר ישראל מלחמר', ואם הבהמה שלו דמצווה על שביתתה, יתננה במתנה גמורה לעובד כוכבים, או ימכרנה לו קודם שבת ויקננו עובד כוכבים במשיכה, ואם אפשר יתן ג"כ פרוטה (דארויפגעלד) [ואם העובד כוכבים מושכר לו לכל מלאכות הבית, טוב יותר ליתן על רבהמה מלעובד כוכבים, וצריך למכור לו הבהמה והמשא שעלי'] או יפקירנה אפי' בינו לבין עצמו, דמהני בשעת הדחק [ובשכר ישראל הבהמה מהעובד כוכבים, י"א דשכירות קניא לחומרא; ובשכר שניהם הבהמה, וגם העובד כוכבים להנהיגה ולא קבל ישראל מזונות ואחריות דבהמה, ולא שכר דוקא בהמה זו, לכ"ע אין מצווה על שביתתה ומותר להניח חפציו על הבהמה]; ג) ובאין עמו עובד כוכבים דמניחו על הבהמה כדי שלא יתחייב מכות מרדות משום מחמר כשמנהיגה ישראל, להכי לא תעשה הבהמה עקירה והנחה עם המשא, רק כשעקר' יד ורגל לילך, מניח עלי' המשא, וקודם שתעמוד יטלנה הימנה [דבמקום פסידא ושלא יעבור אדאו' לא חששו לאיסור מוקצה, ולי"א בחשש גניבה לדידן דלית לן ר"ה, מותר להוציא מעותיו חוץ לעירוב כא"ר ש"א ס"ק נ"ט]; וי"א דבאופן כזה באין עובד כוכבים, מותר להנהיג הבהמה בקול; ד) ובהחשיך לו בדרך והוא רוכב אפי' רגליו למעלה מי"ט ירד, דלא כי"א דלא ירד אז; ה) וביושב בעגלה אפי' עובד כוכבים מוליכה, ירד; ואם חלל העגלה מלבד גובה הגלגלים גבוה י"ט ורחבה ד"ט, דהו"ל כר"הי גמור [וצריך ליזהר המהלך מליטול או מלהניח לשם שום דבר משהחשך] או אין בו חשש דשביתות בהמתו שתמשוך העגלה, דהזורק רשות או מעבירו ד"א בר"ה פטור ואסור, ובבהמה ל"ג אשבותין, ולי"א בשבות גם משום מחמר ליכא, ובפרט כשהעגלה למעלה מיוד ולא עמדה רק מתגלגלת; ו) ובהחשיך ואין עמו עובד כוכבים ובהמה, עדיף ליתן כיסו לשוטה מלחרש, ולחרש מלקטן; ז) ובאין עמו גם א' מאלו, מטלטלו פחות פחות מד' אמות ויעמוד כל פעם בנתיים: דגיע לחצר של עיר שהוא מקום דמשתמר נוטל מעל החמור כלים הנטלים, ושאינם נטלים, מתיר את החבלים והשקים נופלי' ואם ירא שישתברו מניח כרים מתחת; ואם הכלים כבדים שאז א"א לשמוט הכרים אח"כ מתחת הכלים המוקצים ומבטל כלי מהיכנו, מוטב שיטלטל המוקצה לפי שעה: **מ"ב, ג', ד'** קשין של שבלים שקושרי' בב' או בג' מקומות, מותר להתירן [ויש אוסרין בקשר של קיימא], כדי שתאכל מהן הבהמה, וכן כל שווי אוכל בדבר שאינו אוכל מותר, ורק מטרח באוכלא שראוי כבר, לתקנו יותר, כגון לשפשף הקשין או לחתך עשב של תבואה שלא גדל שליש

גדולו

שפקקו את המאור לד) בטפיח לה). וקשרו את המקידה לו) בגמי לז) לידע אם יש בגיגית לח) פותח טפח אם לאו לט). ומדבריהן

תפארת ישראל

דכ"ו א'): לד) חלון: לה) (קריגכען) של חרס: לו) (טאָפף): לז) (באַסט) עשוי כחבל: לח) (פאַסס): לט) *כך היה מעשה; ב' בתין סמוכי', וביניהן שביל, וחלון הבית הי' פתוח לשביל, וכזית ממת הי' מונח בשביל סמוך לחלון, וממעל לטומ' הי' מונח גיגית סדוק לחוץ בין ב' הכתלים, והוא האהיל על הטומ' שתחתיו נגד החלון; והנה לולא הגיגית לא הי' טומ' נכנסת לחלון הבית, מדאין אהל על גביו, בוקע טומ' ועולה רק כנגדו; אבל ע"י הגיגית שהאהיל על הטומ', הו"ל כמליא טומ' תחתיו, ומתפשטת הטומ' מתחת הגיגית לתוך חלון הבית; לכן סתמו החלון מקודם שהונח שם הגיגית, בטפיח, שהוא כלי חרס, והניחו גב הטפיח נגד השביל, וגב כלי חרס שאינו מקבל טומ', חוצץ בפני הטומ' מלכנוס. והיינו רישא שפקקו המאור בטפיח. אח"כ רצו לחזור ולהסיר הטפיח; להכי לקחו מקידה שרחבה טפח, וקשרוהו בחבל גמי ארוך, ועלו לגג ממעל למקום הנחת הגיגית, ושלשלו המקיד' למטה לתוך סדק הגיגית, שהיה הסדק מכוון נגד הטומ', ורצו לראות אם יהי' הסדק רוחב טפח, אז יהי' הטומ' רק בוקעת ועול' כנגדה ולא תתפשט ע"י הגיגית לתוך חלון הבית. (כפ"י דאהלות מ"ו. ודברי הר"ב תמוהים, שפ' דמיירי שהי' טומ' בבית, וק' אי הכי אפי' אין

בסדק

ר"ע מברטנורה

בה אמה על אמה ברום שלשה אמות שאלו מדידות של מצוה הן לפיכך מותר למדוד אותן בשבת: שפקקו את המאור. את החלון וקרוי מאור שממנו האורה נכנסת: בטפיח. פך של חרס: מקידה. כלי חרס: בגמי. להכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא מבטל ליה להיות קשר של קיימא: לידע אם יש בגיגית פותח טפח. כמין שביל קטן היה בין שני בתים שלא היה מקורה אלא שגיגית מונחת על גבו והיו חלונות פתוחות מן הבתים אל השביל והיו חוששין שמא ימות מת בבית אחד ותהא הטומאה בא מן החלון אל השביל ומן השביל אל הבית האחר דרך החלון הפתוח לפיכך פקקו את החלון הפתוח לבית שהטומאה בתוכו (יב) בטפיח של חרס וגבו לצד השביל וכלי חרס אינו מיטמא מגבו וחוצץ כי חששו שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצאת הגיגית מאהלת על השביל והטומאה באה דרך השביל מבית זה לבית זה. אחר כך הוצרכו לפתוח החלון ליטול אותו טפיח הפקוק בחלון ובאו לידע אם יש באותו סדק של גיגית פותח טפח ואין שם אהל באותו שביל להביא את הטומאה. שהטומאה יוצאה מן השביל דרך סדק שבגיגית (יג) כלפי מעלה. או אין בסדק של גיגית פותח טפח. ונמצא השביל באוהל ותביאה את הטומאה מבית לבית. ומדדו מקידה של חרס וקשרוה בגמי והושיטוה כלפי מעלה. לראות אם יש בסדק הגיגית פותח טפח אם לאו:

ומדבריהם

עיקר תוי"ט

(יב) פי' הפתוח כנגד הבית שהטומאה בתוכו. ולכך נתנו הטפיח גבו מול השביל כדי שלא יקבל טומאה מהמת שבבית שהטומאה יוצאה ממנו ומתפשטת תחת הגיגית עד לטפיח ומש"ה לא פירש שפקקו החלון של הבית שהמת בתוכו דמשמע אותו שאצלו פן יטמא הוא שפוקק ולא אותו שכבר טמא דמאי איכפת ליה תוי"ט: (יג) ול"ל שבשני לדי הסדק לא היה ברוחב שום א' מהן טפח. דאל"ה אכתי יש אהל טפח המביא הטומאה לבית שני תוי"ט:

וכ'

ואת הנבלה לפני הכלבים(כו). רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן: ה מפירין נדרים בשבת(כז). ונשאלין לנדרים(כח) שהן לצורך השבת(כט). פוקקין את המאור(ל) ומודדין את המטלית(לא) ואת המקוה(לב). ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית(לג).

שפקקו

ר"ע מברטנורה

קיימי אלא לאדם: ואת הנבלה. שנתנבלה היום ואע"ג דבין השמשות היתה עומדת לאדם ולא לבהמה(ט): רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה. דכל מידי דהוי לאינש לא מקצה ליה לבהמה ואפי' חולה מערב שבת סובר שתתרפא ואין הלכה כרבי יהודה: ה מפירין. בעל לאשתו ואב לבתו: ונשאלין. לחכם(י): שהן לצורך השבת. כגון שנדר שלא יאכל היום והנשאלין דוקא קאי דאלו בעל או אב מפר בין נדרי' שהן לצורך השבת בין נדרים שאינן לצורך השבת כיון שאינו יכול להפר אלא ביום שמעו בלבד ונדרים שהן לצורך השבת אפי' היה לו פנאי להשאל עליהם קודם השבת נשאלין עליה' בשבת: ופוקקין את המאור. החלון שממנו האורה נכנס סותמים אותו בלוח או בשאר כל דבר שרגילין לסתום בו: ומודדין את המטלית. כגון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות מודדין אותה אם יש בה ג' אצבעות על ג' אצבעות לידע אם נטמאו הטהרות אם לאו דמטלית פחותה מג' על ג' אינו לא מיטמאה ולא מטמאה(יא): ואת המקוה. לידע אם יש

בה

תפארת ישראל

אף דשחט' לאדם קיימי, הוה נמי מוכן לבהמה: כו) *אפי' נתנבלה היום (ולי"נהק מ"ש מדלוקין דבעינן שיהיו תלושין מאתמול? נ"ל דלוקין מדלא עביד דנתרי מנפשייהו מבלי כח אחר, להכי מדלא קצן מאתמול דחינהו בידים; משא"כ בהמה דעבדה דמתה מנפשה, לא דחה בידים [ועי' מ"ש בכללי מוקצה תי' אחר]). ודוקא דא"א לכלבים לאכלה מבלי שיחתכ' (שם ז'). וכ"ש מותר לפרר לחם לתרנגולי' (שכ"ה); ואע"ג דהמפרר ירק שלא לאכול באותה סעוד', חייב משום טוחן, בלחם אין טוחן אחר טוחן: כז) *אפי' אינו לצורך שבת, דאם לא יפר הבעל לאשתו היום, לא יהא רשאי עוד להפר. ומיירי שאינה מתחרטת, דאל"כ הרי תוכל להתיר ע"י חכם למחר (עי' א בי"ד רל"ד כ"ג): כח) ע"י חכם: כט) *כגון שנדר ממאכל או ממלבוש לצורך שבת (שו"א מג"א א'): ל) *ר"ל סותמין החלון עם לוח, כרבנן (פי"ז מ"ז): לא) לעפכפן, שהוא טמ' שנגע בטהרות, מותר למדדו, שאם אין בו ג' על ג' אצבעות אינו נטמ' ואינו מטמ': לב) לידע אם יש אמה על אמה ברום ג' אמות, דאז ראוי לטבול בה, מדאית אז מ' סאה דשרי לטבול בשבת (ביצה פ"ב מ"ג). וטעמא דכולהו, דמדידות מצוה מותר, ושלא מצוה הו"ל עובדין דחול ואסור (ש"ו ס"ג): לג) הוא שנזכר בביצה (פ"ג מ"ח) והיה בדור שסמוך לחרבן דר' צדוק בזמן החרבן הי' (כגיטין

דנ"ו

עיקר תוי"ט

(ט) והתימה דהא אף לאדם לא קיימי ב"ה מספק שבת. ובגמ' פסחים דנ"ו קאמר מתוך שבנה יכולי' לאדם לא הוי מוכן לבהמה. ופי' התו' דמוכן לאדם היינו שעומדת לאכילת אדם ולא הוקצה שלא יתנה בה אדם אלא שלא פרכה מחמת איסור שבת והלכך אי לאו דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים היי שרי ליתן לכלבים דלאוי לפי' הי' כגון עופות ועמוי"ע: (י) לפי שהנדר המותר ע"י חכם צריך חקירה על התרעה לא היה מעיקרא ועל הפתח לא פותחין בה לכך תני נשאלין בהחכם שלא בהן אבל בפרה דלשנה המינו בב' הכתוב הפר יפר שא"ל שלה: (יא) פי' אם היתה מתחלה גע"ג ונטמאת שוב אינה מטמאה:

פי'

אין מרסקין[יב], לא את השחת[יג] ולא את החרובין[יד](ה) לפני בהמה בין דקה[טו] ובין גסה, רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה: **ג** אין אובסין[טז] (ו) את הגמל ולא דורסין[יז], אבל מלעיטין[יח] (ז). ואין ממרים את העגלים[יח], אבל מלעיטין[יח] ומהלקטין[יח] לתרנגולין[יט]. ונותנין מים למורסן[כ], אבל לא גובלים[כא] ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך[כב] אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים[כג] ולפני יוני הרדיסיות[כד]: **ד** מחתכין את הדילועין לפני הבהמה[כה],

ואת

תפארת ישראל

יב) (לעררייבען): יג) עשב של תבוא' שלא גדל שליש גדולו; דטרח' שלא לצורך הוא: יד) (בֹּאקסהאָרן): טו) אע"ג ששניה דקות; והכי קיי"ל (שם): טז) (סטאָפּפען); והיינו שמאכילו בידו ותוחב לה בגרונה במקום שתוכל להחזיר, אבל הרבה כל כך עד שנעשין בני מעיה כאבוס מלא: יז) שדורס המאכל לגרונה למקום שאינה יכולה להחזיר אף שמאכילו רק מעט. א"כ ר"ל שדרס מה שאכלו מעלמא: יח) שתוחב המאכל למקום שתוכל להחזירו: יט) *וה"ה לתת כודעלן לאווז' למקום שתוכל להחזיר; אבל לא יטלטל האווז (שם ס"ט); וכ"ל דהמרלה הוא לשון מורלתה במלתה, שהוא הזפק מקום הלוא', כך בבהמה מקום הכרס הוא שמש זפק בעוף ולשם תוחב המאכל; אבל הלעט' הוא במקום שיכול להחזיר, והוא לשון הלעיטני נא מהאדם הזה, דהיינו שתוחב בבית הבליעה): כ) (קלייא); ויש אוסרי', דמתני' בנתן מים מע"ש מיירי ומערבן מעט בשבת (שם ס"ג): כא) (קנעטען): כב) מדיכולים לשוט באגמי': כג) שגדלין בבי': כד) מין יוני בית ונקראין הרדסיאות, ע"ש הורדוס המלך שגדלן בארמונו: כה) מיירי (במעלאָכען) קשו' תלושים מאתמול,

אף

ר"ע-מברטנורה

קשרים קשר אחד יתר באמלען וקאמר מתניתין שאין מפספסים את הזירין ואע"פ ששם לחוקים זה בזה ומתחממים והבהמה קלה בהן אלא מתיר שלש' אגדיהן בלבד דסתרת אגדיהן משוי להו אוכלא כפקיעין: אין מרסקין את השחת. אין מחתכין עשב של תבואה והוא הספסתא משום דטרחא שלא לצורך הוא: ר' יהודה מתיר בחרובין לבהמה דקה. ששיניה דקות וקשין לה ואין הלכה כר"י: **ג** אין אובסין. (אין) מאכילין אותו על כרחו ותוחבים לו בגרונו ופירוש אובסין עושין לה אבוס בתוך מעיה: ולא דורסין. שדורס המאכל לתוך גרונה ומיהו לא הוי כמו אובסין: אבל מלעיטים. שתוחב לו המאכל למקום שיכול להחזיר: אין ממראין. מפטמין לשון וחלב מריאים ופי' המראה שתוחב לו המאכל לפנים מבית הבליעה במקום שאינו יכול להחזיר: ומהלקטין לתרנגולים. שתוחב המאכל לתוך פיו במקום שיכול להחזיר: אבל לא גובלין. אין לשון אותן במים: אין נותנין מים לפני דבורים. שאין מזונותיהן עליו שיוצאין ואוכלין בשדה ומים מצויין להם באגמים: הורדסיאות. יונים שגדלים בבתים ונקראים הורדסיאות על שם הורדוס המלך שהיה מגדל אותן בארמונו:

ד מחתכין את הדלועים. בתלושים(ח) לפני הבהמה ואע"ג דסתמן לאו למאכל בהמה

קיימי

עיקר תוי"ט

ה) **החרובין**. דומיא דשחת דרכיכא ומש"ה אין מחתכין דמטרח באוכל לא משרהינן: ו) **אין אובסין**. לשון רש"י אין מאכילין בהמה חיה ועוף כדרך שהוא מאכיל בהול שמא יבא לידי כתישה או לישה: ז) **מלעיטין**. לשון הלעיטני נא: (ח) מאתמול דמחובר כיון דלא לקטו מבע"י אקליטוה מדעתיה צ"ע:

ותמיהה

הגיע לחצר החיצונה ד) נוטל את הכלים הניטלין בשבת ה) ושאינן ניטלין בשבת, מתיר את החבלים, והשקים נופלין מאליהם ו): ב מתירין פקיעי עמיר ז) לפני בהמה ח) ומפספסין ט) את הכיפין י), אבל לא את הזירין יא).

אין

ר"ע מברטנורה

ולאחר שחזור ושעקור רגליה לילך יניחנו עליה כי היכי דלא תעביד הבהמה עקירה והנחה דאי שביק לה למעבד עקירה והנחה והוא מחמר אחריה ומנהיגה נמצא מחמר אחר בהמתו בשבת ואסור אע"פ שאינה טעונה אלא כל דהו דכתיב (שמות כ') לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך איזו היא מלאכה שנעשית בין האדם והבהמה הוי אומר זה מחמר: הגיע לחצר החיצונה. מלתא באנפי נפשה היא ולאו בדין כיסו קא מיירי: לחצר החיצונה. של עיר שהוא מקום המשתמר ראשון כשיבא לפרק החמור נוטל בידו מעליו כלים הניטלין בשבת: ושאינם ניטלין מתיר את החבלים. של אוכף שהן קשורים והשקין נופלים: ב פקיעי עמיר. קשין של שבלים שאגדן(ד) מתירין אותן דכל זמן שהן קשורין לאו אוכלין נינהו ומתירין אותן לשוייהו אוכלא אבל פספוס לפזרן כדרך שרגילין לפזר עשבים לפני בהמה כדי שתריח ריחן ויהיו יפין לה לאכלן אסור בפקיעי עמיר דמאחר דאתעבידו אוכל' בהיתר הפקיעין והפספוס אינו אלא לתענוג בעלמא ומטרח בדבר שהוא כבר אוכל לא טרחינן: ומפספסי' את הכיפין. ענפים לחים של ארז מפוזרים ומונחים אותן לפני הבהמה שתריח ריחן דבלאו פספוס לא הוו אוכל': אבל לא את הזירין. הן הן פקיעי עמיר אלא שהפקיעין יש להן שני קשרים אחד בראשן וא' בסופן והזירין יש להם שלשה קשרים

תפארת ישראל

גם משום מחמר ליכא (רמ"ו מג"א סק"ז); ובפרט כשהעגלה למעל' מיוד, וגם לא עמדה, רק מתגלגלת, שלא עשתה הבהמה עקירה והנחה (כמ"ש המג"א [רמ"ו סק"ז] דגלגול לאו עוקר הוא. וכ"ל כשי' מכבת [ד"ח ב'], בזרק דקני כמא תקפי' כמי תקפי' לאו עקירה היא. ועכ"פ לא זכיתי להבין דברי הרמב"ם (פי"ג הי"א) שאחר שהביא מימרא זאת, סיים שהמגלגל עוקר הוא? וע"כ צריך לחלק בין כמא וזקפי' למגלגל, וא"כ ק' להמג"א. דהרי הרמב"ם שפתיו ברור מללו דגלגול עוקר הוא, וכפי הנראה, כמא וזקפי' הוה עפי עקירה והנחה ממגלגל, וצ"ע). אולם מי שהחשיך בדרך בע"ש ואין עמו עובד כוכבים ובהמה, עדיף שיתן כיסו או משאו שעליו לשוטה מלהרש, ולהרש מלקטן. ובאין עמו גם א' מאלו, מטלטלו פחות פחות מד' אמו', ויעמוד כל פעם בנתיים (רמ"ו ז'): ד) של עיר, שהוא מקום המשתמר: ה) *משום לער בע"ח; אבל אסור לפנות המשא מהעגלה חוץ לחומת העירוב, מדהוצא מהוץ לתחום: ו) *ואם ירא שישתברו, מניח כרים מתחת; ואם הכלים כבדים שא"א שישמוט הכרים אח"כ מתחת הכלים המוקצים, או מוטב שיטלטל המוקצי' לפי שעה, ולא יבטל הכרים מהיכנו כל השבת כולו (שם ס"ט): ז) קשי' שבלי' אגודים: ח) דבל"ז אינה יכולה; אבל אסור לפספסן כדי שתריח ותאכל, מדחזי בלא"ה, לא טרחינן לענגה (שכ"ד ל'): ט) מפספסין: י) ענפי' רכים אגודי', דבלא פספוס לא הזי לבהמה: יא) הן הן פקיעי עמיר, רק שנקשרו בג' קשרי'; וקמ"ל דאע"ג דע"י רבוי קשרי' מחקו יחד והבהמה קלה בהן, אפ"ה לא יפספס, רק יתירן:

לצררייבתו

עיקר תוי"ט

אך ביאר כלאחר יד כדי שלא יבא מבנים מכ"הר לכ"הי: (ד) ולשון לין בו קשר חלפיה להתיר בשבת השמונין

כוכבים ז) מניחו על החמור ג)· הגיע

ר״ע מברטנורה

כוכבים כו'. הא יש עמו עובד כוכבים לעובד כוכבים יהיב ליה מ"ע חמור אתה מצווה על שביתתו עובד כוכבים אי אתה מצווה על שביתתו וכשמניח כיסו על החמור משחשך מניחו עליה כשהיא מהלכת כלומר לאחר שעקרה רגליה לילך דלא עבדה עקירה וכשרוצה הבהמה לעמוד נוטלו מעליה (ג) ולאחר

תפארת ישראל

ז) *וה"ה באינו מאמינו לעובד כוכבים, או שהמשא כבדה: ג) *ואם הבהמה שלו דמצווה על שביתתה, יתננה להבהמ' במתנה גמור' לעובד כוכבי', או ימכרנה לו, ויקנה' עובד כוכבי' במשיכה; ואם אפשר יתן ג"כ פרוט' דהרויפגעלד (כתק יעקב שמ"ח י"ד). ואם העובד כוכבים מושכר לו לכל מלאכות הבית, צריך למכור לו הבהמה והמשא שעליה; או יפקירנה אפי בינו לבין עצמו, למהני בשעת הדחק (רמ"ו ב', וח"מ רע"ג). וכשאין עמו עובד כוכבים שילטרך להניחו על הבהמה, וכדי שלא יתחייב מכת מרדות משום מחמר כשמנהיג' ישראל, להכי לא תעשה הבהמה עקירה והנחה עם המשא, רק כשעקרה הבהמה יד ורגל להתחיל לילך, מניח עליה המשא, או קודם שתעמוד יטלנה הימנה (דמקום פטיר' ושלא יעבור אדאורייי' לא חששו לאיסור מוקצ' (כט"ז של"ד סק"ב ועי' ש"א ל"ג); וי"א דלדידן דלית לן ר"ה, אם יש חשש גניבה מותר להוליא משאיו גם חוץ לחומ העירוב [א"כ שם כ"ט]). וי"א שאעפ"כ יזהר מלהנהיג' בקול כל זמן שקשור' למשה, די"א דגם בהאר שייך מחמר (רמג"א רמ"ו י"ב); וי"א כיון דאדם בלא עשה עקירה וגם הנח' אסור רק מדרבנן, בבהמה שרי אז לכתחיל' להנהיג' בקול כשאין עמו עובד כוכבים, דלא גזרו אשבותין בבהמ' (כשבת ק"נג ב', וש"ה כ"ב). ומה"ט אין לחוש אם הרוע' מוליא בהמות ישראל לחוץ לתחום (ש"ה כ"ג), דאף דבהמה וכליס כרגלי בעלי' (כמי' של"ז), היינו שאסור ישראל להוליכ' חוץ לתחום, אבל ביוא' מעלמ' או בהוליכה עובד כוכבים, אינו זקוק לה. ובהחשיך לו בדרך בע"ש והוא רוכב, ורגליו למעל' מי"ט, י"א דלא ירד, דהרי כשירד יעבור וודאי על תחומין, וכשלא ירד שמא קיי"ל אין תחומין למעלה מיוד, וא"כ לא עבר אתחומין וליכא רק שבות דרכיב' דקיל מתחומין דאית בה סרך דאורויי'; וקיי"ל דירד, דתוך י"ב מיל בין כך וכך הוא מדרבנן והרי עבר נמי אשבות דרכיב'? ואפי' חוץ לי"ב מיל ורגליו למעל' מיוד, אפ"ה עדיף טפי שירד, דאפי' רגליו למעל' מיוד יש איסור תחומין, דרכוב ניח' שמיושבי' וכמהלך דמי (ומ"ש אבן העוזר כמ"ו דהב חוקה. לענין קימ' דתלמיד לפני רבו (קידושין דל"ג ב'); במה"כ אשתמיטתי' הוס' (ב"ע ד"ע ב') שהקשו מזה אספינה מהלכת (ועי' כט"ז סי' ל"ד ד' ורמג"א ל"ט ה'. ועי' מ"ש בפירושינו פ"א דכ"ה אות ל' דכ"ל כפי' מבוררת דהילוך עדיף אפי' ברחוק מי"ב מיל). ומה"ט אם יושב בעגלה, אפי' עובד כוכבים מוליכ', ירד (ש"ה י"ח). ואם חלל העגלה מלבד גובה הגלגלי' גבוה י"ט (דהגלגלי' לא הוה מחיל', דגדיי' בוקעין בה), וגם רחבה ד"ט למעלה אפי' מתקלרת למט', הו"ל כר"הי גמור, ולריך ליזהר המהלך מליטל או מלהניח לשם שום דבר משחשך, כמוליא מרשות לרשות; אבל אז אין בו חשש שביתת בהמתו, שתמשוך העגלה, דהרי הזורק רשות או מעבירו ד"א בר"ה פטור ואסו', ובבהמה ל"ג אשבותין (ש"ה כ"ג); ולי"א בשבות גם

עיקר תוי"ט

(ג) מי קודם שתעמוד דלא תעשה הנחה כמ"ש הר"מ וכ"ע דכשיגיע לפתח ביתו יטלנו מעליו כשהוא מהלך ויזרקנו לתוך

פ״כד מי שהחשיך בדרך, נותן כיסו לעובד כוכבים(א) ואם אין עמו עובד כוכבים

ר״ע מברטנורה

פ״כד מי שהחשיך נותן כיסו לעובד כוכבים מבעוד יום (א) ואף על גב דשלוחו של ישראל הוא לישא את כיסו בשבת קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שריית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה״ר (ב): ואם אין עמו עובד כוכבים

תפארת ישראל

פכ״ד א) אבל לא יתנו על החמור של עצמו, דמוטב לעבור על שבות אמיר' לעובד כוכבים שהוא דרבנן, מלעבור אשביתת בהמתו בשבת שהיא דאורייתא. **אמנם** אם שהבהמה של עובד כוכבים, מותר להניח עליו כיסו, רק שיזהר ישראל מלחמרה. ובשכר ישראל הבהמה מהעובד כוכבים י״א דשכירות קניא לחומר' (מג״א רמ״ו); מיהו בשכר גם העובד כוכבים להנהיג' כל שלא קבל הישראל ע״ע מזונות ואחריו' הבהמה, ולא שכר דוקא בהמה זו, לכ״ע אין מצווה על שביתה' (רמב״א רמ״ו א'). **והא** דאמרי' דנותן כיסו לעובד כוכבים, היינו אפי' משחשיכ', דאי לא שרית לי' אתא לאתויי ד״א ברה״ר; ואפי' בזה״ז דליכא ר״ה, שבות כרמלית התיר משבות דאמירה (מג״א סל״ד ג'). **אמנם** בנתן הכיס לעובד כוכבים מע״ש וקבל לו שכר, מותר לכ״ע. **ובמצא מציאה** בשבת, אסור לומר לעובד כוכבים שיביאנה (רמ״ו א'). ואי״לסק הרי שבות דשבות במקום פסידא גדול שרו (כסי' ש״ז מג״א סק״ז)? י״ל, דלא מבעיא בכרמלית דשבות שלא חמור הלא אפי' בחצר המעורבת דליכא רק איסור טלטול, מ״מ אינה הפסד (כסי' תק״לט). מיהו נ״ל דמותר לומר לעובד כוכבים, כיסי נפל כאן, ואיני יודע מה אעשה (כרמג״א ש״ז כ'). **אולם** בזכה בה ישראל מע״ש, הו״ל כמעותיו, ושרי להביאם ע״י עובד כוכבים בשבת (רמ״ו א'):

וה״ה

עיקר תוי״ט

(א) וכ״פ הר״י. וי״ל דלקמן גבי מניח כיסו על החמור מפרש הר״ב משתחשך והכא בעינן מבע״י. והכ״מ הקשה דמה לריך לטעם דעובד כוכבים אי אהה מלוה כו' הא ב״ה מתירין מבעו״י ע״י קלילת שכר ומסיק דאה״נ דהכא משתחשך מיירי וכ' ב״י קי' רכ״ו דלא״פ בהמעות מוקלין הם במקום פסידא לא גזרו: (ב) ולהכי אי לית ליה לא עובד כוכבים ולא חמור עמו הו״ל עוד תקנה אחרת שמוליכו בעלמו בפחות פחות מד״א אלא שחכמי המשנה לא רלו לגלות תקנה זו מפני שנאמר כבוד אלהים הסתר דבר דלמא אתי לאתויי ד״א ברה״ר:

פילם

הלכתא גבירתא. כללא דפ״כג.

או לומר אעשה דבר פלוני מחר, אסור; ורק להחשיך בסוף התחום, כדי לילך לשם לשמרם מותר, ואו אפי' להביאם מותר; ובתוך התחום אפי' להביא ממהובר, מותר להחשיך עליו: חפצי שמים מותר לדבר בהם כחשבונות של מצוה, ולחשוב מה שצריך לסעודת מצוה, ולפסוק צדקה, ולפקח על עסקי רבים ועל עסקי כלה או מת, ולשדך התינוק ליארס, וללמדו ספר או אומנות, ודוקא לדבר אם רוצה להשתכר, לא לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות; ולפסוק מעות צדקה אצל מי שבירך ודכרזת מצות מותר; עשה עובד כוכבים בשבת ארון או קבר לעצמו מותר לישראל ליקבר בו, משא״כ בעשאו בשביל ישראל והוא בפרהסיא, דאסור לאותו ישראל שנעשה בשבילו [וה״ה לכל מילי שנעשה בפרהסיא אסור עולמית וי״ח], ורק לישראל אחר מותר לערב בכדי שיעשו, ובצנעה אפי' לאותו ישראל לערב בכדי שיעשו; עובד כוכבים שהביא בשבת חלילין לספוד בהם ישראל, לא יספוד בהם אפי' אחרים עד ערב בכדי שיבואו ממקום קרוב, ואם ידע בודאי שממקום פלוני הביאו בשבת, בכדי שיביא מאותו מקום, ובלא הביאם דרך ר״ה, רק דרך כרמלית מותר לאחרים לערב מיד, ולא בכדי שיבואו, ואפי' דרך ר״ה בתוך התחום; ובספק אם הובא מחוץ לתחום אסור: עושין כל צרכי המת סכין באפרסמן שלא יסריח; ומדיחין אותו ומזלפין עליו חומץ שלא יסריח; ובלבד שלא יזיזו בו אבר; ושומטין הכר מתחתיו להטילו על החול; ולרמג״א אסור; צריך למחות בהנוהגי' להגבי' המת ע״י ככר; קושרין לחי של מת לא להסגיר מה שנפתח בפה, רק שלא יוסיף, ואין מסגירין עיניו ואפי' בחול לא, שאסור ליגע בו תגוע' מעוטת סמוך ליציאת הנפש; קורה שנשברה סומכין אותה בספסל, או בארוכת המטה לא שתדובק בשברים, רק שלא תוסיף:

אלא שלא יוסיף. וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל(מג) או בארובות(כב) המיטה(מג), לא שתעלה(מד) אלא שלא תוסיף(מה). אין מעמצין(מו)(כג) את המת בשבת(מז) ולא בחול עם יציאת נפש(מח). והמעמץ עם יציאת נפש, הרי זה שופך דמים(מט):

פ"כד

תפארת ישראל

מב) דספסל כלי הוא: מג) (זייטענברעטטער) של מטה, דג"כ כלי היא: מד) דאז הו"ל כבונה: מה) דכנסבר מבטיין אסור לטלטלו (וכלעיל רפי"ז) וכן תלינו איסור בזה בשביעית (שביעית פ"ד מ"ו): מו) אין מסגירין עיניו: מז) *מדמזיז בו אבר דעפעפיו אע"ג שאין בו עלם נקרא אבר: מח) ר"ל סיכף ליציאת הנפש, דשמא רק נתעלף, ואורח' דמלאה דנקט, שדרך להסגיר עיניו; וה"ה שלא יגיעו בו אז תנוע' מועטת (י"ד של"ט): מט) דמקרב מיתתו עי"ז:

ר"ע מברטנורה

סומכים אותה בספסל. שסרי הורה כלי עליו: ולא שתעלה. דהוה ליה בונה: אין מעמצין. את עיניו בשבת אפי' לאחר יציאת נפש דהוה ליה מזיז אבר: שופך דמים. שבדבר מועט מקרב מיתתו:

פ"כד

פ"כד

עיקר תוי"ט

ספ"פ לא יתפור מעגל קשה לכותל: נ כ) בארובות. בכ"ף גר' במ"ח פ"ק דסוכה והם הליאות שבלדי המטה שהם ארוכין: כג) אין מעמצין כמו עוכם עיניו והל' מהופך כמו כבש כבג:

פ"כד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"כג.

מ"א, ב. השואל דבר מחבירו לא יאמר הלויני כלעיל פי"ב עי"ש, רק השאילני ובלע"ז שאין חילוק בין הלויני וכו', יאמר תן לי, ומותר לסיים ואחזיר ואתן לך, וכשאינו מאמינו ומניח משכן, עי' פי"ב ודוקא בדבר שהוא מאכל וצורך שבת, אבל בלא"ה אסור בכל לשון; וכן אין פורעין ואפי' לצורך בשבת, ורק בלשון חזרה מותר אז; ולפדות הבן בכלים אסור בשבת, ויכול לפדות בליל מוצאי שבת, ונוהגין להמתין לפדות ביום א'; זימון אורחים וכתב בכתב כמה וימן וכמה מגדים הכין, אסור לקרות מתוך הכתב ואפי' כתוב בכותל גבוה הרבה דליכא למגזר שמא ימחוק, דהוה כשטרי הדיוטות; וכתב משוקע, בכותל מותר, ובטבלא אסור; ואגרת שלום לרש"י אסור, ולרמב"ם ולרמב"ן מותר ולרשב"א אין גוערין בהקורא; והצעטטעל לקרוא האורחים לסעודה, יש להתיר לקרות לשמש, שאינו בעל הסעודה; ואגרת השלוח לו, אם אינו יודע הכתוב בו יעיין בו בלי לקרות בפה, ואם הובאה מחוץ לתחום יזהר שיניח העובד כוכבים תחלה האגרת מידו על השולחן, ולא יטלנו מידו, ורט"ז מתיר בכרמלית,' וכשהוא סגור וחתום יכול לומר שאינו יכול לקרותו כל זמן שאינו פתוח, ויזהירנו, שלא לשבר החותם באותיותיו ורשומיו; המחלק לב"ב מנות בשבת יכול להטיל גורל ודוקא בחלקים שוים וכונתו רק שלא להטיל קנאה בין הבנים, משא"כ מנה גדולה וקטנה לי"א אפי' בחול אסור משום קוביא דלמא אתא למסרך וי"א דאפי' בשבת מותר, וכל זה דוקא כשנותן להם משלו, ולהגריל בינו להבירו דמקפידין ודמי למקח וממכר אפי' בחלקים שוין אסור ואפי' ע"י עובד כוכבים; ומותר להגריל [מי יאמר קדיש או מי יעלה בתורה: ג', ד', ה'. אסור לשכור פועלים, ולא לומר לעובד כוכבים לשכור לו פועלים בשבת [אבל בדבר שאינו אלא חומרא בעלמא שרי לומר לעובד כוכבים] אעפ"י שאין הישראל צריך לאותה המלאכה, אלא לאחר השבת, ואפי' לומר לו קודם שבת לעשותו בשבת אסור, אבל מותר לומר לו אחר שבת שלא בצווי למה לא עשית זה בשבת; ואפי' לרמוז לו לעשותו בשבת אסור, ורק לרמוז לו לעשותו אחר שבת מותר; וה"ה שאסור לומר לו דבר, שיבין מתוך כך, שיעשה מלאכה בשבת, כמו לומר לעובד כוכבים שיקנח חוטמו, כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר, או לומר [דיא ליכטע וואללען אץ דיא קירכע געהען]; מיהא מותר לומר בפני עובד כוכבים בשבת הבית חשוך מדאין רק נר אחד, אף שיבין עי"ז העובד כוכבים, ויעשה מה שחפץ; וכן לומר לישראל בשבת, הנראה שתעמוד עמי לערב; [ולחו' אפי' לעובד כוכבים מותר לומר כן]; ודבר שאינה אלא שבות מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו בשבת במקצת חולי, או קטן שאין לו לאכול, או צורך דבר הרבה, או צורך מצוה, יכול לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר, או לך עמי לכרך פלוני למחר [אבל אסור לימר שילך בקרון, פאהרען] וכל כיוצא בזה שאפשר בו צד היתר לעשותו היום ולא יזכיר לו שכירות; משא"כ לומר לחבירו שיביא לו למחר פירות מוקצים אפי' שבתוך התחום, אסור; להחשיך בסוף התחום, כדי שימהר בלילה לילך שם להביאם,

או

עשו לו ארון(לא) וחפרו(לב) לו קבר, יקבר בו ישראל(יח), ואם בשביל ישראל, לא יקבר בו עולמית(לג): **ה** עושין כל צרכי המת, סכין(לד) ומדיחין אותו(לה) ובלבד שלא יזיזו בו אבר(לו). שומטין את הכר מתחתיו(לז), ומטילין אותו על החול(לח) בשביל שימתין(לט). קושרין את הלחי(מ), לא שיעלה(מא) אלא

אלא

ר"ע מברטנורה

נודע לנו בבירור שהוא ממקום שבתוך התחום (יז) ולא הביאום מחוץ לתחום: ארון. לעצמו שיקבר בו עובד כוכבים או למכור: **ה** סכין. בשמן: ומדיחין. במים: ופוקקין נקביו (יט). סותמין נקביו העליונים והתחתונים בבגד או בשום דבר כדי שלא תכנס בהם הרוח ויתפח: ובלבד שלא יזיז בו אבר. שלא יטלטל ויגביה לא ידו (ולא רגלו) ולא ראשי עיניו שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו אע"פ שמותר ליגע בו וכן כל מוקצה (כ) מותר בנגיעה ואסור בטלטול וביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפילו בנגיעה שמפני כדוריתה נגיעתה זהו טלטולה: שומטין את הכר מתחתיו. ונמצא מוטל על החול אבל לא מטלטלין להניחו על החול דהא תנא רישא ובלבד שלא יזיז בו אבר: בשביל שימתין. שלא יסריח (כא) מחמת חום הסדינים והכרים: קושרים את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח: ולא שיעלה. להסגיר מה שנפתח דהוי מזיז אבר אלא שלא יוסיף להפתח:

סומכים

תפארת ישראל

לא) לעובד כוכבים: לב) או חפרו: לג) *ודוקא שנעשו בפרהסיא: וה"ה לכל מילי שנעשה בפרהסי' אסו' עולמי' (מג"א סי' שי"א), רק אורח' דמלת' נקט; אבל בנעש' בצנע', מותר לערב בכדי שיעש'. וי"א דדוקא ארון וקבר אסו' לעולם בנעשו בפרהסי', מפני כבוד המת (מנחת כהן): לד) *באפרסמון כדי שלא יסריח: לה) אע"ג שינוע הבשר ע"י הדחתו כיון דלא הוה אבר שלם שרי; וה"ה שמותר לזלף עליו חומץ שלא יסריח: לו) דמוקצה מותר בנגיע': לז) *אע"ג שעי"ז יתנועע המת במקומו; וצ"ע על מה סומכין המגביהין המת ע"י ככר במקום שאין לחוש שישרף או שיסריח? ולמג"א צריך למחות בידן (שי"א סק"ב): לח) *(זאת); ור"ל ע"י ששמטו הכר, יוטל על החול הקר: לט) *לא לשון שמחה, רק נ"ל שהוא לשון רטיבות, (פריש בלייבען) [ועי' מכשירין פ"ו מ"א]: ור"ל שיטילוהו מהכרים שמחממין יותר מהחול (ובזה מתורץ קושי' הר"ן, שהקשה אהכא מפרק ד' דמשמע שם דחול מחמם? ותי' דטבע החול להוסיף חימום, אם קר מקרר ואם חם מחמם; ולפי דברינו הנ"ל נ"א דעכ"פ כרים מחממין יותר; ועי' בתוי"ט (רפ"ב דצ"ג): מ) של מת שפיו נפתח והולך: מא) להסגיר מה שנפתח, דא"כ מזיז בו אבר:

דהפסל

עיקר תוי"ט

דבכי בכדי שיעשו והללין שהובאו בברייתא לקורין שלויה לצא דמשנתינו דברה בזה נמי כדליתא וגלאה כדליתא ועתוי"ט: (יז) כה"י והק' בתו' דהלא עכ"ז הביאם דרך ר"ה ומה לי אל"ק שנעשה בשבת וא"ל הללין שהובאו דרך כ"הר ר"ל דהביא' ממקום קרוב לא מהני כ"כ הבאתו. ולשיטת הר"ב צריך להמתין עד כדי שיביאו מכ"הר המקום שבאו: (יח) יקבר כו' מיד וא"צ להמתין בכדי שיעשה ונכב"י שמאל הלי' בגמ' דמוקי' לה במועד באסרטיא פכב"י שאין דרך ישראל ליקבר בם דודאי לא נעשה בשביל ישראל ולרן ומקי' בתוהל על קברו של עובד כוכבים באסרטיא. ולהר"ב מיירי דהדבר ידוע שנעשה לו לעצמו וא"צ אופנה מתוך המעשה אלא שיהא נותן בעצמו לעצמו: (יט) לישנא דברייתא בגמ' הוא: (כ) וא"ת דהפי"ה מ"ב דהוזן להרמב"ם אבל לא מטלטלין ולתלי' הוזן בנמצא שמטלטל מקצתו והכא אסרינן אפילו נזת מקצתו. ונראה דלעיל משום לענין בע"ח משו ודוקא בשצריכין לכך אבל בשאין צריכין לכך לא. הר"נ: (כא) ופי' כאן שיתחלה כמו

בג"ב

אין מחשיכין(יד) על התחום(יט) לשכור פועלים ולהביא פירות(כ), אבל מחשיך הוא לשמור(כא), ומביא פירות בידו(כב). כלל אמר אבא שאול(כג) כל שאני זכאי באמירתו(כד), רשאי אני להחשיך עליו(כה): ד מחשיכין על התחום, לפקח(כו) על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין(כז). עובד כוכבים שהביא חלילין(כח) בשבת(כט) לא יספוד בהן ישראל(ל), אלא אם כן באו ממקום קרוב(לא).

עשו

ר"ע מברטנורה

בהדיא שרי דקי"ל דיבור אסור הרהור מותר: אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו בשבת על סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו אבל מחשיך הוא להיות קרוב לצאת ולשמור פירותיו דזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו: ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך: כלל אמר אבא שאול. אתנא קמא פליג דאסר כל החשכה ולא מפליג בין החשכה של מצוה להחשכה של רשות ואתא איהו ואמר דהחשכ' של מצוה שריא (טו) שכשם שמותר לומר לחבירו בשבת הוי מזומן לילך לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים למת כך מותר להחשיך על התחום כדי שיהיה מזומן לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים והיינו דתנן מחשיכים על התחום (לפקח) על עסקי כלה ועל עסקי המת אבא שאול היא והלכה כמותו: ד לפקח על עסקי כלה. לעיין ולחקור בצרכי הכלה: חלילין. כלי נגון חלולין שקולן מעורר הבכי: לא יספוד בהן ישראל. קנסא הוא משום דמוכחא מלתא שבשביל ישראל הובאו (טז): אלא א"כ (באו ממקו' קרוב. אלא א"כ)

נודע

תפארת ישראל

ש"ו ס"ח): יט) לילך בשבת על סוף התחום, כדי שיהי' מוכן לילך כשתחשך לשכור כו': כ) *ממחובר, או תלושין שהן מוקצ', דבהכי א"א בשום אופן להביאן בשבת, ונמצא שהולך לצורך חול; אבל להביא תלוש שאינו מוקצ', מותר להחשיך עליו, מדאפשר הי' להביאן מתוך לתחום ודרך ר"ה, אם היו מחיצות משם לכאן סביב (ש"ס). מיהו מתוך התחום, אפי' להביא ממחובר נמי מותר להחשיך עליו, מדלא מנכרא מלתא כל כך (ש"ז ס"ט): כא) דהרי בשמיר' גם בשבת מותר, לולא שהי' חוץ התחום, או חוץ מחיצות (שם ס"ח): כב) *בהול שחוזר לביתו, הואיל ועיקר מחשבתו לא לכך הי': כג) פליג את"ק דאסר כל החשכ' אפי' של מצוה, וקאמ' איהו כל שאני וכו': כד) *דהיינו דבר מצוה, שרשאי לומר לחבירו שכיחשיך ילך להביא עסקי כלה או מת, אפי' ממחובר או מוקצ': כה) והכי קיי"ל (שם ס"ה): כו) לעיין ולחקור: כז) מדכולן צרכי מצוה: כח) *(פפייפכען), שקולן מעורר בכי בשקוננו אחר המטה: כט) *לצורך יהודי, ומסופק שמא באו מחוץ לתחום (שכ"ה סע"ז): ל) עד שישהה במוצ"ש בכדי שיביאום ממקום שיותר קרוב שבחוץ לתחום:

לעובד

עיקר תוי"ט

יד) אין מחשיכין. שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפציו הר"מ: (טו) כדאיתא בגמרא משדכין על התינוקת כו' אמר קרא ממצוא חפציך ודבר דבר חפציך אסור חפצי שמים מותר: (טז) דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת הר"י. והר"ב לא פירש עד אימתי לא יספוד בהן נראה בדעתו דבכדי שיבואו והיינו דתנן אלא אם כן באו ממקום קרוב ומקשה כי באו ממקום קרוב יש בו שיעור זה קודם שיספיד שאין מספידין מיד שתחשך. וכ"כ הר"ן דהחילוק בין חלילין לארון וקבר. דארון וקבר במקום פרהסיא הן מן הסתם ומוכחא מלתא טובא וגלוי רוא למת אבל חלילין מסתמא בצנעא מובאים ולה"כ דארון וקבר כשנעשו בצנעא

הכי

קוביא(יב) ט). ומטילין חלשין(יג) י) על הקדשים ביום טוב(יד) יא) אבל לא על המנות(טו): ג לא ישכור אדם פועלים בשבת(טז) ולא יאמר אדם לחבירו(יז) לשכור לו פועלים(יח).

אין

ר"ע מברטנורה

אפי' בחול אסור משום קוביא דגזל הוא ואסמכתא לא קניא והאי אסמכת' הוא דסמך על הגורל אם יפול לו הגורל על המנה הגדולה יזכה בה ולפיכך הלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק ואלו ידע מתחלה שכן לא הי' מתרצה: חלשי'. גורלות כמו חולש על גוים (ישעיה י"ד י"ב): על הקדשי' בי"ט. שנשחטו בי"ט לחלק אותם בין הכהנים: אבל לא על המנות. של קדשים של אתמול: ג לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיה נ"ח) ממצוא חפצך ודבר דבר (יב): ולא יאמר אדם לחבירו כו'. לדיוקא נקטיה (יג) לא יאמר לחבירו שכור לנו פועלים אבל אומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב כלומר עכשיו נראה אם תבא אלי לכשתחשך ואף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לפעולתו הוא מזהירו כיון דלא מפרש ליה שכירות בהדיא

תפארת ישראל

לחבירו, אף שהחלקי' שוין, עכ"פ מדמקפידין להגריל, דמי למקח וממכר, ולהכי אפי' ע"י עובד כוכבים אסו' להגריל; וכ"כ אפי' במגריל בין בניו, אבל אין החלקי' שוין, י"א דאף בחול אסו', משום קוביא; וי"א דבכה"ג אף בשבת שרי (שכ"ב ס"ו): יב) *(ווירפֿעלשפיעל) בלשון יון; והרי אסו' לשחוק במעות, דהו"ל גזל, דאסמכתא לא קניא: יג) גורלות: יד) שנשחטו ביו"ט; דחביב' מצוה בשעתה: טו) *מקרבנות דאתמול. וי"א דמטילין דרישא ר"ל בכל קדשי', ומנות דסיפא בחולין מיירי. מיהו מותר להגריל מי יאמר קדים, או מי יעלה לתור' (מג"א שם סק"ט): טז) *שלא יהא דבורו בשבת כשל חול; ומה"ט אסו' נמי לומר דבר פלוני אעשה למחר, ואפי' דבר מצוה, ואפי' שיח' בטיל' אסו'. וכ"כ אסו' להניח (רעשט) בפרקאו' על ככוי ב"ה; מיהו במקום הפסד מותר, ובלבד שלא יאמר להשופט בפירוש שיחזור (א"ר שסש"ז): יז) *אפי' לעובד כוכבים: יח) *אפי' שיעשו מלאכ' בחול; וכ"כ אסו' לומר בחול לעובד כוכבים שיעשה לו מלאכ' בשבת, דכל שאסו' לישראל לעשותו אפי' אסו' רק מדרבנן, אסו' לומר לעובד כוכבים לעשותו; רק אם הוא אומר' בעלמ', שרי. מיהו שלא בלשון ציווי, שיאמר לעובד כוכבים בחול למה לא עשית אתמול כך וכך, או שיאמר בפניו בשבת, הבית חשך, מדאין רק נר א', או האיגרת האוס ולא אוכל לקרות, אף שיבין העובד כוכבים ויעשה מה שהפך, שרי (ועי' לעיל פט"ז י"ט. ובכללי המיר' לעובד כוכבים). וכ"כ מותר לומר לישראל בשבת, הנראה שתעמוד עמי לערב, דהרהור לאו כדיבור דמי (שם ס"ב, וט"ז ומג"א סק"י, ועי' מ"ז סק"ב, ועי' פ"ה ס"ב, ועי' ס"ו

עיקר תוי"ט

היל: ט) קוביא. שם נופל על כל מיני שחוק שיקח אדם ממון חבירו בהשגחת' אותו השחוק: (י) חלשים. מין מן הגורלות: (יא) בי"ט. הר"ב בשם הר"מ כ' שהטעם כדי לחבב את המצוה. ובפירש"י כ' דאבל לא על המנות. של חול קדשים של אתמול כיון דהוה אפשר למעבד מאתמול אבל הר"ן והה"מ פי' דאבל קדשים אפי' דאתמול מתיר בי"ט משום חבוב מצוה דהוליל ומצוה יש לי מה לי דאתמול מה לי דהיום. ומנות ר"ל של חולין ועתוי"ט: (יב) וכתוב לעיל מניה אם תשיב משבת רגלך וגו' משבות דרכיך ממצוא גו': (יג) דאי לגופיה שמעת מ"ש הוא ומ"ש חבירו גמ' ופרש"י דהא ישראל כמותו הוא ולא מלי לאגריניה והבולתו שבר משום ולפני עור כו' והק' בתו' וניחא לאמתך קאי ותי' דל"ב אלי לפי' חבירו לגבי הוא נמי לא מלי למימר לשכור למחר:

מניח טליתו אצלו(ג) ועושה עמו חשבון(ד) לאחר שבת. וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת(ה)(ב) מניח טליתו אצלו(ו) ונוטל את פסחו(ז) ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב: **ב** מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו(ח) מפיו, אבל לא מן הכתב(ט) ומפים(י). עם בניו ועם בני ביתו על השלחן(יא), ובלבד שלא יתכוון לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא

תפארת ישראל

שע"כ מזכירו) ג) ולא יאמר הילך משכן כבחול: ד) *כמה חייב בעד מה שלקח בשבת: ה) *והוא צריך לפסח: ו) אצל בעל הבהמ': ז) *דקרבנות שקבוע להן זמן מותר להקדיש בשבת: ח) מיני מעדני' שצריך לסעוד': ט) *דאפי' ליכא חשש שימחק אפ"ה אסו' לקרות בשבת רק בדברי תורה, או בספרים ומליצ' וחכמות שכתובי' בלשון הקודש, דאל"כ הוה שטרי הדיוטו' דאסו' לקרותן בשבת. ולהרמב"ם גם אגרות שלום, והצעטעל לשמש לקרוא האורחים לסעודה, מותר לקרות (אב"י ודוקא אחר לא בעל הסעודה) [ס"ז רע"ז סקי"א]: י) מטיל גורל על החלקי'. ולשון פיוס הוא, מלמתפייסין ז"ל ע"י הגורל: יא) *כי כך הי' מנהגם לבלי להטיל קנאה בין הבנים (כשבת ד"י ע"ב) ודוקא בב' לטיבותא, שהחלקי' כולן שוין, והחלקי' כולן שלו, דכוונתו רק שלא להטיל קנא' בין הבנים; אבל בחדא לטיבות', שרוצה להגדיל בינו לחבירו

ר"ע מברטנורה

שלא ישכח: מניח טליתו אצלו. אם אינו מאמינו ולוקח אותו ומקדישו בשבת דחובו' שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת (ג): **ב** פרפרותיו. מיני מעדני': אבל לא מן הכתב. אם כתב מע"ש כך וכך אורחי' כדי שלא ישכחם לא יקרא באותו כתב בשבת גזיר' שמא ימחוק (ד) א"כ שמא יקרא בשטרי הדיוטות ואין מותר לקרו' בשבת אלא בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה לאחר שכתבוה ובפירושיהן אבל בשאר דברים או בספרי חכמות שאינן מדברי נבואה או מפירושיהן אסורים: מפים. מטיל גורל (ה) לחלק למי יגיע כל מנה ומנה: עם בניו ועם בני ביתו. שהן סמוכים על שולחנו שאין כאן קפידא אבל עם אחר לא דבני חבורה המקפידי' זה על זה שאינן מוחלין ואינן מוותרים זה לזה עוברים (ו) משום מדה ומשום משקל ומשום מניין משום לווין ופורעין דגזור בהו רבנן שמא יכתבו: ובלבד שלא יתכוין וכו'. מתני' חסורי מחסרא וה"ק מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ואפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה ודוקא עם בניו ועם בני ביתו (ז) אבל עם אחר לא: ובלבד שלא יתכוין לעשו' מנה גדולה כנגד קטנה. ולאו פוא דבי"ע אסור (ח) ובחול שרי אבל אם נתכוין לעשו' מנה גדולה כנגד מנה קטנה אפי'

עיקר תוי"ט

דאפי' להגל כי קין דמיה שרי ועתוי"ט: ב) בשבת. ולא נזכר מע"ש לקנו'. רש"י תל"כ: (ג) לאפוקי חובות שאין קבוע להן זמן דאין מקדישין בי"ט ק"ו בשבת גמ': (ד) מן האורחים שיכלה שלא הכין כל צרכן ויתבייש וילוה לשמש שלא לקרותם. רש"י: (ה) שכ"ה בתרגום גורלך תפיל בתוכינו פייסך תרמא בינתא. ונ"ל שענייני כל' להתפייס לו שתרגם לפייסא ליה שע"י גורל מתפייסין ומתרצין זה לזה לפי שהושוו המדה ואין קנאה ומחלוקת: (ו) כלו' קרובים לבוא לידי כך שיעברו משום מדה שע"י שמקפידים זה לזה ורגילים ליקח במדה זה מזה גם בי"ט יעשו כך כו' וכן במשקל ומנין יבואו לידי משקל ומנין מפני קפידתן ומשום לווין ופורעין דלשון הלואה אסור כדלעיל והם שמקפידים יזכירו לשון הלואה לפי שיאמר השואל אם אזכיר לשון שאלה משמע דהדרה בעיניה לכך אומר ל' הלואה תוס': (ז) משום דכיון דהכל של בע"ה ליכא קפידא כלל: (ח) שיככא דלים' דגמ' לעיל בבני חבורה כו' ומשום לווין ופורעין בי"ט (דבגילה הם שוין) אבל הכא בשבת היא

פ״כג שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו הלויני[א]) וכן האשה מחברתה ככרות[ב]) א), ואם אינו מאמינו מניח

ר״ע מברטנורה

פ״כג שואל. ובלבד שלא יאמר הלויני. דהלואה לזמן מרובה משמע וק״ל שהם הלואה שלפי' יום הלכך אתי מלוה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי לפלוני כדי שלא

תפארת ישראל

פכ״ג א) דמשמע שאלה לי' יום ולא יצטרך לכתוב; אבל הלוא', משמע לזמן מרובה וגזרי' שיכתוב (אב״י עי' מג״א ס״ג. סק״ד דבמקום שנוהגין שבשם הלואה רשאי לתבוע לאחר כבמדינתינו רשאי לומר הלויני).
ובלשון לעז שאין חילוק, נ״ל הן לי (ס״ז סי״א). וכשם שאין לוין בשבת כך אין פורעין בשבת בלשון פרעון; אבל בלשון חזר' מותר; מיהו דוקא דבר שלצורך שבת, דאל״כ בכל לשון אסו' אפי' פרעון (מג״א שם סקט״ו): ב) *קמ״ל סיפא בככרות, לאשמעינן דבחול שרי להלוותן, דאע״ג דאסו' ללות סאה בסאה לזמן מרובה מחשש רבית כשיוקר, אפ״ה ככר דהו״ל דבר מועט שרי (י״ד קס״ב א'); ואפשר נמי דנקט לה הכא מדגם לענין ריבית בככרות אסור לומר עכ״פ הלויני רק השאילני. וקמ״ל רישא בכדי יין, לאשמעינן דבלשון שאלה, אפי' בשבת, ואפי' מרובה, מותר, ול״ג מדשוא מרובה יכתוב. (ומילה״ק עכ״פ במרובה ליכא חשש ריבית, והיכא שרי בשבת? נ״ל דבלשון שאלה אפי' במרובה ליכא גם חשש ריבית, מדע מדמקשי הש״ס אדיוקא בחול שרי, ולא מקשי מפי' אשאלה גופה היכא שרי, והא ליכא חשש רבית? אע״כ

עיקר תוי״ט

א) **בכרות.** בגמרא אמרינן אפילו תימא מתניתין כהלל דמ״ע פ״ה דב״מ. דס״ל דאף בחול אסור ללוות ככר בככר שמא יוקרו חיטין ובאות לידי רבית דהכא באתרא דקיץ דמיה. ולפיכך הני וכן האשה לאשמעינן דאפי'

הלכתא גבירתא. כללא דפ״כב.

מותר, מיהא אסור ליתן עליו שעוה: ד׳. נותן תבשיל לתוך הבור שלא יסריח מחמת החום ול״ח שישוה גומות וכן מים יפים במים צוננים כשל מקוה שישארו צוננים או צוננים בשמש שיחומו [מיהא תולדת חמה מהלף בתולדת אור, כפ״ג מ״ג]; ומי שנפלו בגדיו למים משום כבוד הבריות מותר לילך בהן ואסור לנערם משום סחיטה; ולא ישטחם לנגבם עי' פי״ג מ״ד; ובנפלו עלידם רק מים מעוטין בשבת מותר לשטחן, אם הוא שלא כנגד אש במקום שיס״ב, לע״ר וצוק״ל [ירמג״א ש״א סקמ״ה הניהו בצ״ע]: ה׳, ו׳. אסור לכנוס למרחץ אפילו להזיע, ואפילו רק לעבור במרחץ במקום שיכול להזיע, ואפי' בחמין שהוחמו מע״ש אסור לרחוץ, ואפי' לשפוך המים על גופו להשתטף אסור, ורק לרחוץ פניו ידיו ורגליו או שאר אברי' בחמין שהוחמו מע״ש, באינו רוחץ רוב גופו, מותר בחמין שהוחמו מע״ש; ואשה שלובשת לבני' בשבת וי״ט מותרת לרחוץ במקומות המטונפים, ובלבד שלא בבגד; ואסור לשוף ידיו במלח וכ״ש בבורית וזייפ״ע; אבל מותר לשוף ידיו הרטובות במורסן, ולא יתן מים עליהם; הנוטל ידיו אסור לחמם אצל האש אפילו במקום שאין יס״ב; הרוחץ בנהר גופו או ידיו [ודוקא טבילת מצוה מותר בנהר בשבת] ינגב יפה שלא ישארו מים עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית; ומותר להסתפג בכתונת, או בגד אחר וליביאו לביתו, ולא ימסר לבלנים, דהשודי' על דסחיטה; סכין בשמן וממשמשין ביד בנחת על דגוף להנאה, אבל לא בכח, וכן אין דורסין על דגוף שיזיע; ואסור לדחוק כריסו של תינוק שיוציא רעי; אין מגרדין בכלי העשוי לכך, ובמגרדת המיוחד' לשבת שרי, ולהכי נהגו הבתולות להיות להם בירסטע משער הזיר מיוחד לשבת, אבל במסרק אפי' מיוחד אסור כלעיל פ״י מ״ו; ואסור לילך בשבת במקום שיכול להחליק וליפול במים, שמא ישרו כליו ויבא לידי סחיטה; ואין שותין משקה ברעכמיטטעל, ואפי' בחול אסור משום הפסד אוכלין [ונ״ל שהוא לפי המנהג בימים הקדמונים, שהיו מקיאים המאכל, כדי לאכול מחדש ולהשביע בטנם מתענוגים חדשים] ואם מצטער מרוב מאכל, בחול מותר אפי' בסם, ובשבת יכול להושיט אצבע להוך גרונו שיקיא, ופשוט דבמקום חולי דגוף אפילו בשבת בסם מותר; ולייש׳ אברי הולד שנתפרקו דאסור משום בונה, להכי במקום צער תינוק ע״י עובד כוכבים מותר, וביום הלידה אפי' ע״י ישראל כלעיל כפ״חי; עצם שנשבר באדם מותר להחזירו; ולהחזיר אבר שיצא מפרקו הש״ע מתיר, והמג״א העלה בצ״ע; מיהו רוחץ כדרכו בצוננים בלי לשפשף אותו המקום הרבה, ואם נתרפא נתרפא:

ז ואין מעצבין את הקטן[כ] ואין מחזירין את השבר[כא]. מי שנפרקה[כב] ידו או רגלו, לא יטרפס בצונן[כג] אבל רוחץ הוא כדרכו. ואם נתרפא נתרפא[כד]:

פ"כג

תפארת ישראל

צערה: כ) *ר"ל רק לפעמי' חוליות שדרתו מתפרקין, עצביו ומתריו שם (פערברעכען) בל"א, וכדי לרפאותו משכין כל יד שלו נגד רגל שכנגדו, ועי"ז מתישרין אבריו, זה אסו' בשבת משום בונה (כמבואר בש"ס). מיהו במקום צער תינוק שרי ע"י עובד כוכבים. אבל ביום הלידה הכל שרי ע"י ישראל (ש"ל ס"ע): כא) *עצם שנשבר באדם וקיי"ל דמותר. אבל אבר שיצא מפרקו, (פעררענקט) בל"א, אסו' להחזירו משום בונה (מג"א סכ"ח סקנ"ה): כב) (פעררענקט): כג) *ר"ל לשפשפן במים צונני', שזה דרך רפוא': כד) והכי קיי"ל (שם ס"ל):

פ"כג

ר"ע מברטנורה

יקיה והרפא מותר אפילו ע"י משקה: ואין מעצבי' את הקטן. לתקנו וליישב עצמותיו וחוליות שדרתו משום דמחזי כבונה ולא אמרי אלא לאחר זמן אבל ביום לידה שרי: מעצבים. לשון ידיך עצבוני ויעשוני (שם י'): ואין מחזירין את השבר. עצם שנשבר ואין הלכה כמשנ' זו אלא הלכה מחזירין את השבר בשבת: שנפרקה ידו. שיצא העצם מן הפרק שלו: לא יטרפס. לשון בלים טרופות בקערה שמשתטף (בצונן) על מקום השבר דמחזי דלרפואה קעביד:

פ"כג

הלכתא גבירתא. כללא דפ"כב.

ס"א· חבית שנשברה מצילין ממנה ג סעודות בכלים הרבה ובכלי א' אפי' ק' סעודות ויותר, ואומר לאחרים בואו והצילו לכם, ולא ישים הספוג במקום השפיכה. לחזור ולהטיפו שמא יסחוט, ואפי' ביש לו בית אחיזה, שלא יעשה כדרך חול, ובשמן לא יטפח ביד ולקנחה בשפת הכלי; ולי"א בנסדק ועבד טיף טיף דלא בהול כ"כ, מותר להציל בכלים לקלוט ולצרף; ולי"א דכל זה לא מיירי אלא להציל מחצר לחצר, אבל מבית לבית בחצר המעורב מצילין בכ"ע; ובנשברו בראש גגו מביא כלי ומניח תחת'; אבל לא יביא כלי לקבל מן הקילוח באויר לאחר שירד מן הגג ולא יביא כלי אחר לצרף אותו אל ראש הגג [ואם מציל בכלי אחד מציל אפי' קולט או מצרף] אא"כ בנזדמנו לו כבר אורחים, ולא להיפוך, החלה לקלוט ולצרף, ואח"כ לזמן, ובדיעבד גם זה מותר; גם לא יערים לזמן אורחים שאין צריכים לאכול [ולרמג"א לרמב"ם מותר לכתחילה להערים] ובאם זב תירוש מגיגי' של ענבים שעדיין לא נדרכו שאעפ"י שאינו נשבר לגמרי, מכ"מק הדלף הזה אינו ראוי, דהוא משקין שובו, ולהכי אינו רשאי לשום כלי תחתיו, דמבטל כלי מהיכנו, רק יניח שם מטתו או שולחנו והדלף או כגרף של רעי ויוכל להניח שם כלי לקבל הדלף, וכשיתמלא מריקה בתוך הגיגית שובו המשקים ממנה שמבוטלת כבר מהיכנה ע"י משקים וכי' שבה: — הר"ש גדולי קרקע שיעורו כגרוגרת בין תבואה, פירות, או פשתן; תולדתו מפרק כקטניות משרבימין הרבה יבשים [משא"כ מלחין שגם הקליפה נאכלת, דהו"ל אוכל מאוכל, או אפי' סיבשי' כמפרק כל מאהנקאפף לבד ואוכל מיד, או פירות שקליפתן קשה כאגוזים ושקדים דמותר, מיהא בקליפתן הרכה הירוקה שייך מפרק]; וכן הסוחט תולדה דדש, ושיעורו כגרוגרת; וג' מדריגות יש, א) זתים וענבים, אפילו עומדים לאכילה, אסור היוצא מהן וכ"ש דאסור לסוחטן; ב) ותותים ורמונים ושאר פירות, שדרך לסוחטן בשום מקום כאגסים ותפוחים, אף שכונתו רק לסחוט למתק, אסור לסחטן בכל מקום, וביצא מהן משקה מעצמו, דוקא בעומדין למשקה אסור; ג) אבל פירות שאין דרך לסוחטן בשום מקום למשקה, אם כונתו רק למתק הפרי מותר לסחטן; מיהא בסוחט לתוך המאכל, אפי' זתים וענבים מותר לסחוט, וכן ציטראָנע על צוקקער ובפרט בסוחט גם האוכל שבתוך הפרי ועי' בכלכלת במלאכת דש; — אסור לרדות דבש מהכוורת; מיהא בנתלש מבעו"י מכוורת או שנתרסק מבעו"י והדבש צף בכוורת, מותר לרדותו; ולרסק אסור ולמצוץ מותר לע"ר וצוק"ל: ס"ב· אין בישול אחר בישול, וכל שנתבשל כל צורכו מע"ש ונתייבש מותר לשרותו אפי' בכ"ר בשבת; ובלא תנאי זה רק לערות עליו מכלי שני מותר, לא לשרותו בתוכו; ומליח (הערינג) שעבר שנה משנמלח, או דג שעורו דק, דבהדחה מעוטה מתבשל, רק בצונן מותר לשרות: ס"ג· חבית דוקא שנשברה כבר שחזר ודבק שברי' בזפת ואינה אמה על אמה ברום ג' אמות, מותר לשברה בשבת ליטול הימנה פירות ובלבד שלא יתכוון לעשות לה פה נאה; ולהסיר חשוקים (רייפען) אפי' מחבית קטן רק ע"י עובד כוכבים; ובקשור בחבלים אפי' ע"י ישראל מותר לחתכן וכן לקרוע נייר ספי צלוחית; ומגופת (פראָפּפען) חבית באינה נוקבה מצדה רק מלמעלה

מותר

לא יביאם בידו(מא) ט) אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהן ידיהם ורגליהו ומביאיו אותו בידן(מג): ן סכין(מד) וממשמשין(מה) בבני מעים, אבל לא מתעמלין(מו) ולא מתגרדין(מז). אין יורדים לקורדימן(מח) ואין עושין אפיקטויזין(מט) ואין

ר"ע מברטנורה

זאחר אפ"ה לא יביאם בידו לתוך ביתו אפי' ע"י עירוב שאין כאן איסור הוצאה אלא גזירה שמא ישכח ויסחטם בבואו: אבל עשרה בני אדם. הואיל ומרובין הם מדכרי אהדדי ואפי' חדא אלונטית לעשרה בני אדם דהשתא נפיש בה מיא אפי' הכי מביאין אותה ביד ולא גזרינן שמא יסחטוה הואיל ומרובין הן: פניהם ידיהם ורגליהם. אורחא דמלתא נקט וה"ה לכל גופן ואין הלכ' כמשנ' זו אלא אפי' אחד מביא בידו אלונטי' שנסתפג בה ולא חיישי' שמא יסחוט: ן סכין. שמן בשבת: וממשמשין. ביד על כל הגוף להנאה: אבל לא מתעמלין. לשפשף בכח (י): ולא מתגרדין. במגרדת ודומה לו (איוב ב') ויקח לו חרש להתגרד בו משום דהוי כעובדא דחול: אין יורדין לקורדימא. בקעה מלאה מים (יא) ותחתיה טיט כמו דבק ויש בה מקומות שטובע הרוחץ שם באותו טיט וידבק בו ואינו יכול לעלות עד שיתקבצו בני אדם ויעלוהו בקושי גדול ובדוחק. פ"א בקעה שטיט שלה מחליק והרוחץ שם נופל ובגדיו נשורים במים ואתי לידי סחיטה: אפיקטויזין. להקיא ופירושו אפיק טווי זיין כלומר להוציא המזון ממקום בישולו שהיא האצטומכא אפיק מולא טווי מבשל ללי אם מתרגמינן טווי נור זיין מזון ודוקא לשתות משקה שמביאו להקיא הוא שאסור בשבת (יב) אבל להכניס אצבעו לתוך פיו כדי להקיא מותר והיכא דאית ליה צערא ואם יקיא

תפארת ישראל

זה אחר זה, דלא נפישי מיא בכל חד וחד: מב) *גזיר' שמא יסחט. וקיי"ל דמותר לקנח (שם סמ"ח): מג) *דרבי' מדכרו אהדדי שלא לסחוט. והאלה"ק עכ"פ שרייתו זהו כבוסו, כפכ"א הי' טו? י"ל הכא דרך לכלוך וטנוף הוא: מד) שמן בשבת: מה) ביד בנחת על הגוף להנאה: מו) *לשפשף בכח אסו', דהוה עובדין דחול (שכ"ז ס"ב); וי"א דר"ל אין דורסין על הגוף בכח, כדי שיזיע (שכ"ח סמ"ב): מז) (קראַטצען); ור"ל בכלי המיוחד לכך. אבל בשי' לו מגרדת המיוחד לשבת, שרי; ולהכי שרי ליחד (בירסטע) משער חזיר לתקן בה שערותיו בשבת; אבל במסרק בין כך וכך אסו' (מג"א ס"א סקכ"ב ושכ"ז סק"ה): מח) *שם נהר, שפה מלוי טיט מחליק, ושמא יחליק ויפול ויכשרו כליו ואתא לסחטן (ש"א סמ"ו): מט) *לשתות משקה (ברעכמיטטעל), גזיר' משום שחיקת סממני'. אבל להושיט אצבע לתוך גרונו כדי שיקיא, שרי במקום צערא

עיקר תוי"ט

בגכ"ס ע"ב הייתה עליו לבלבם מקנחה ופי' הר"ב דלא יתן עליה מים משום דהויא לה כיבוס. והיינו האם שפב הר"ב ס' ומפיק דוקא בבגד מפוכף למריק שרייתו הוא כבוסו. קפר התמה: ט) לא יביאם בידו. שלם נתיר לו להבילה יש למוש שיסחוט כדי להבילו והוא ישם אבל כשנאמר לו כי אין דק להולי' זה הבגד שנסתפג ממקום רחילתו יניחו שם ולא יחוש לו בין שיהיה יתם או שרוי. הר"מ: (י) ונראה דמשמא כמו שפי' בלא מתגרדין דהוי כעובדא דחול. והר"מ. מפ' בד"א. ליזה היא מסמאל זה שדוחקין כל גופו בכח עד שייגע ויזיע לו שיהלך עד שייגע ויזיע שאסור ליגע את עצמו עד שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה: (יא) ונפל שלל השום' הגי' לקורדימא ופרכ"י שם הנהר וכ"ה גי' הר"מ ופי' נהר האמים יש בו ממימות לפי שהמים המכונים בו והנכנס לשם יזיע והיינו ביום שבת לשורה: (יב) ופרכ"י דדמי לרפואה תגזר משום שחיקת סממנין:

מהלך בהן ואינו חושש(לה). הגיע לחצר החיצונה(לו) שוטחן בחמה(לז) אבל לא כנגד העם(לח): ה הרוחץ במי מערה ובמי טבריא(לט) ז) ונסתפג(מ) אפילו בעשר אלונטיאות(מא) לא

תפארת ישראל

ונקודה שנשרו בקמץ, משא"כ שנשרו בחירק ר"ל לשון שריי': לה) דמשום כבוד הבריות שיצטרך להפשיט בגדיו, לא חיישינן שמא ישחט כבאלונטות (לקמן מ"ה). מיהו לנערם אסו', משום סחיט': לו) ר"ל הסמוכה למבוא העיר שהם משתמרין: לז) ליבשן: לח) *שלא יחשדוהו שכובסן. וקיי"ל דכל שאסור מפני מראית עין, שיחשדוהו באיסו' דאורי', אפי' בחדרי חדרי' אסו' (עי' סי' כ"ז ס"ה ורע"ז כמ"ב סק"ג, ושל"ז ס"ע, ושל"ע סק"ט ורמג"א שם סקכ"ו כ' ולאפשר דתוס' ס"ל דלא קיי"ל הכי, אלא בחדרי חדרי' מותר, ולפע"ד כך כתבו תוס' להדיא בע"ז די"ב. ואי"להק לדעת האוסרי', מדשרינן לנכר נכרי' לאם בסי' תקמ"ז במועד בצנע'? י"ל התם גם בפרהסיא שרי, אי משום פסידא אי משום כבוד המת, רק מדאפשר בצנע' הכי עדיף טפי; עוד י"ל דבאיסו' דרבנן כי הנך דהתם ל"ג בחדרי חדרי', ובסי' כ"ז ס"ה. מיהו בפרהסי' אפי' באיסו' דרבנן אסו', ובהמ' שלא תלא בגג דלא לתחזי כמאן דאזל לחינגא [ש"ח סי"א, וכ"כ בסי' תרע"א ס"ה]). מיהו בשטח בע"ש כלי' מכובסי', א"צ להסירן בשבת; וכ"ל דכיון דהיהו לאו מידי עביד בשבת, א"צ לנקות א"ע מחשד. וכ"כ בנפלו עליהן רק מי' מועטין בשבת, מותר לשטחן, דבכה"ג ליכא חשד כיבוס (ש"א סמ"ט) **[אב"י ועי' מג"א שם** סקכ"ה דל"ע קצת]; ועכ"פ אפי' בכה"ג אסו' לשטחן **אצל האש במקום שיד** סולדת בו, משום מלבן ומשום מבשל (מג"א שם סקי"ז): לט) *קתני **מי טבריא, למילף** דגם מי מערה מיירי בחמין, רק שהן חמי אור, ולהכי דוקא הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא, דגזרו משום זיעה (ולדעת הרי"ף ורמב"ם ושו"י ק"ל דלמה לא קאמר הש"ס נמי איפכ' דנקט מי טבריי' דומי' דמי מערה, דמדהן מקורין אפי' מי טבריא אסו' משום גזירת מרחצאו', וא"כ יהי' מלת הרוחץ דיעבד שייך אתרווייהו? אלא ש"מ דמי טבריא במקורין נמי שרי): מ) נתקנח: מא) ר"ל אפי' קנח בעשר סדינין זה

ר"ע מברטנורה

מהלך. עמהן ואינו חושש שמא יחשדו אותו שכבסן(ו): הגיע לחצר החצונה. הסמוכה למבוא העיר שהוא מקום המשתמר: שוטחן בחמה. ליבשן: אבל לא כנגד העם. שיחשדוהו שכבסן ומשנה זו דחויה היא שהלכה בידינו כל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור הילכך אסור לשטחן אפי' שלא כנגד העם: ה ונסתפג. וקנח(ח): ואפי' בעשר אלונטיאות. סדינים שמקנחי' בהן ונסתפג בהן זה אחר זה אע"ג דלא נפישי מיא בכל חד וחד

עיקר תוי"ט

(ו) כ"ה בפרש"י והר"ן בפירוש' אבל לא כנגד העם הלכך ה"נ טעמא מת' דקמ"ל דלא חייש להאי חשדא. ומיהו לכתי- קשה מ"ש ממשנה דלקמן דלא יביא בידו האלונטית שמא ישחוט. והר"מ בחבורו כ' ואין חושש שמא ישחוט ויש לחלק דלא כלו הז"ל להצריכו להפשיט בגדיו מעליו משו' חששא דשמא ישחוט כי גדול כבוד הבריו' ואפי' בגד א' מבגדיו אל ישנה מפני כן. משא"כ באלונטית שאינן לבוש מלבוש אלא מביאם בידו גזרו בהן שלא יביאם שמא ישחוט: ז) **במי מערה** כו'. מוקמינן בגמ' דמי מערה חמין דומיא דמי טבריא ולת"ק הרוחץ דיעבד דלכתחלה לא ירחוץ בחמין אבל במי טבריא רוחץ לכתחלה ולא תני לה הכא אלא לגלויי אמי מערה דחמין הן וכ"ל חמי האור שהוחמו מע"ש תוס' ועתוי"ט: (ח) והוא מל' מטפחת הספג דמ"ג פ"ט דכלאים וכ' הר"ן דונסתפג דמשמע דיעבד ל"ד דאפילו לכתחלה נסתפג כדקתני קיפלו כו' מסתפגים כו' ולא משמע לחלק בין אדם א' לי' ב"א אלא לענין שבלה. וכ' עוד ול"ג שמא לא יבא לידי סחיטה שכיון שכל הרוחצין מסתפגים אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה ואין הדבר עומד כדאיתא בפ' כירה. ע"כ. וא"ת והאיך שרינן להסתפג בבגד. הא תנן בשב"א

לאכול הימנה גרוגרות[כב] ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי[כג]. ואין נוקבים מגופה[כד] של חבית, דברי רבי יהודה וחכמים מתירין[כה] (נ"א ורבי יוסי מתיר), ולא יקבנה[כו] מצדה, ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח[כז]. אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב[כח] ואמר חוששני לו מחטאת[כט]: ד נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור[ל] ואת המים היפים ברעים[לא] (ה) בשביל שיצננו[לב] ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו[לג]. מי שנשרו כליו בדרך במים[לד], מהלך

ר"ע מברטנורה

ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי. לעשות לה פה נאה: אין נוקבין מגופה. הדבוקה בפי החבית אלא נוטל את כולה דכי נקיב לה מתקן פתחא הוא: רבי יוסי מתיר. דאין דרך פתח החבית בכך והלכה כרבי יוסי: ולא יקבנה מצדה. כלומר הא דשרי ר' יוסי להיות נוקב את המגופה לא שרי אלא למעלה בראש המגופה דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה אבל מצדה זמנין דעביד ליה לנקב בלא המגופה משום פתחא והיינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפלו צרורות או עפר ביין: ממרח. ויש כאן משום ממחק: בערב. שם מקום: חוששני לו מחטאת. אם מירח השעוה(ד) לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב: ד לתוך הבור. שאין בו מים: שיהא שמור. שלא יסריח מחמת החום והא קמ"ל דלא חיישינן דלמא אתי לאשויי גומות שבקרקעית הבור כדי שיהא שוה להושיב שם הקדרה: ואת המים היפים. הראויים לשתיה: ברעים. בתוך מקו' מים רעים שאינן ראויין לשתיה ומלתא דפשיטא היא ומשום סיפא נקט לה דתנן ואת הצוננים (בחמה) בשביל שיחמו מהו דתימא נגזור דלמא אתי לאטמוני ברמץ קמ"ל: מי שנשרו כליו. שנפלו במים בשבת:

תפארת ישראל

(מג"א שם סקי"ד): כב) תאנים יבשים: כג) לעשות לה פה נאה: כד) (פראפפען): כה) *מדאין דרך לעשות נקב למעלה, כדי שלא יפלו צרורות לפיו, א"כ אינו עשוי הנקב להכניס ולהוציא; ואע"ג דבחבית גם בכה"ג אסו'? עכ"פ במגופה דגם בעשוי להכניס ולהוציא אינו חייב חטאת, לא גזרי'; והכי קיי"ל (שם מג"א סק"ח): כו) להמגופה: כז) וחייב משום ממחק: כח) שם מקום: כט) *דשמא מירח השעוה לדבקו, וחייב חטאת (ועי' לעיל פט"ז מ"ז דשם לא היה מסופק במלאכה רק בחיובו ודו"ק); וה"ה בכל המתמרח; ובדבק, לט"ז שייך מירוח, ולרמג"א לא (סי' רע"ז סק"י): ל) *שלא יסריח מחמת חום; ולא חיישי' שישוה גומות בבור, כדי שיהא שוה להושיב הקדיר': לא) *ר"ל שישים כלי עם מים יפין הראוין לשתיה לתוך מי מקוה שאינן ראוין לשתיה שהן צוננ': לב) שישארו צוננין. ואגב סיפ' נקט לה, דאל"כ פשיט': לג) דדוקא תולדת חמ' מהלך בתולדו' האור (כפ"ג מ"ג); אבל להעמיד בחמה גופה, דנגזור אטו שיטמין ברמץ, לא גזרינן (סי' ש"ג): לד) *שנפלו בגדיו למים (בזה ד"ה ב' ועי' תוס' כאן)

עיקר תוי"ט

הר"ב כ' דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור משום טורח שבת שרי לכתחילה. וכ"ע דהכא שרי חקא בכלי קטן דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא. וכלי גדול כל שמחזיק ארבעים סאה כ"מ בב"י. והרא"ש מוקי למתני' דהכא בחבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת וכ"ה בתו' ועוד: (ד) הגליל ולשם מירח שייך הלכך שייש לכי שמא מירח. ולא הזפת ונסתפק בלשם מירח לי שייך לי לא דאין נגלה דרי"ף לאשכוחי לא"ק למי.

פי"ם: ה) ברעים. כלי מלא מים יפים לתוך מקוה מים רעים. כפי':

אסורין[ט]. חלות דבש[י], שריסקן[יא] מערב שבת, ויצאו מעצמן[יב], אסורים[יג], ורבי אליעזר מתיר[יד]: **ב** כל שבא בחמין מערב שבת[טו] שורין אותו בחמין בשבת[טז], וכל שלא בא בחמין מערב שבת, מדיחין אותו בחמין בשבת[יז] חוץ מן המליח הישן[יח] (נ"א ודגים מלוחים קטנים). וקוליים האיספנין[יט] שהדחתן זו היא גמר מלאכתן[כ]: **ג** שובר אדם את החבית[כא] לאכול

תפארת ישראל

מיוחדין: ט) *וקיי"ל דג' מדריגות יש (א) זתים וענבים אפי' עומדין לאכל', אפי' היוצא מהן, וכ"ש דאסור לסחטן (ב) ותותים ורמונים או שאר פירו' שדרך לסוחטן בשום מקום כאגסים ותפוחים שדרך לסוחטן באשכנז, אף שכוונתו לסחטן למתק, אסו' לסחטן בכל מקום; ובילא מהן משק' מעצמו, דוקא בעומדין למשקין אסו'. (ג) אבל פירות שאין דרך לסחטן בשום מקום למשקה, אם כוונתו לסחטן כדי למתק הפרי, מותר לסחטן: מיהו בסוחט לתוך שמאכל אפי' זתים וענבי' מותר לסחוט, דכל שבא לאוכל כאוכל דמי. ומה"ט מותר לסחוט ליטרא"נע על צוקקער, ובפרט אם כוונתו לסחוט גם האוכל שבתוך הפרי, שרי לכ"ע, דומי', דתפוח מבושל שמותר לסחטו בכה"ג (כל זה סי' ש"כ ס"א וס"ד, ובמג"א שם סק"ט, ובט"ז שם סק"ה ועי' בת"ש במלאכת **דש**): י) הדבש שבכוורת הוא כעין חלות של שעוה, ובהן יש הדבש: יא) שסחטן: יב) ע"י שרסקן יצא הדבש מעצמו בשבת מהשעוה: יג) דגזרו אטו שירסק בשבת: יד) *וקיי"ל כר"א; (ועי' עוקצין פ"ג מי"א ודו"ק); אבל אסו' לרסקן בשבת (שכ"א מג"א סקט"ז. וכ"ל דלמצצו כך שרי, מידי דהוה כמוצץ ענבי' דשרי (ס"כ ס"א): טו) *שנתבשל מע"ש כל צרכו וחזר ונתייבש: טז) *ואפי' בכלי ראשון דאין בישול אחר בישול (מג"א סי"ח סקי"ד): יז) *מותר לערות עליו מכלי שני בשבת אבל אסו' לשרותו אפי' בכלי שני (שם סקט"ו): יח) (העריגג) שעבר שנה משנמלח: יט) (מאקרעל, הייגע א: טהונפיסע), והוא דג שעורו דק, דבהדח' מועטת מתבשל: כ) מיהו בצוננין מותר לשרותן (ט"ז שם סק"ה): כא) *דוקא חבית שנשברה כבר, שחזר ודיבק שבריה בזפת, מותר לשברה בשבת. אבל שלימ' אסו' לשברה, דחיים עליה, וחיישי' שיתכוון לעשות נקב יפה, כדי לעשותה כלי (סי' ד' ש"ה). ודוקא שאינה אמ' על אמה ברום ג' אמו'; דאל"כ בכל גווני אסו', דהו"ל כסותר אהל. ואסו' ג"כ להסיר החשוקים שקורין (רייפען), אפי' מחבית קטן, רק ע"י עובד כוכבים. מיהו בקשור בחבלים, אף ע"י ישראל מותר להתכן; וה"ה דמותר לקרוע העור שעל פי לגינים מג"א

ר"ע מברטנורה

לזתים וענבים והלכה כר"י (א): חלות דבש. שהן מרוסקים זב הדבש מעצמו מתוך השעוה ואין דרך לסחטו הילכך ר"א מתיר וחכמים אוסרים גזרו אטו שאין מרוסקין והלכה כר"א (ב): **ב** כל שבא בחמין. שנתבשל: מדיחין. דהדחתו אינה בישולו אבל לא שורין: חוץ מן המליח הישן. דג מליח שעברה עליו שנה משנמלח: וקוליס האספנין. דג שקליפתו דקה והדחתו בחמין הוא גמר בישולו: **ג** שובר אדם את החבית. מפני שהוא מקלקל (ג): ובלבד

עיקר תוי"ט

(א) הכי מסקנא הסוגיא: (ב) כ"כ הרי"ף בשם גאון: (ג) דאין במקלקל שום איסור כפי'. וזה תימה דתנן פי"ג דשבת כל המקלקלים פטורים לא שני דמותרין. דהיינו פטורין אבל אסור כדאיתא בגמ' ס"פ י"ג. והכ"נ

פ"כב חבית שנשברה, מצילין הימנה מזון שלש סעודות א) ואומר לאחרים באו והצילו לכם ב) ובלבד שלא יספגו ג). אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ד) ואם יצאו מעצמן אסורים ה). רבי יהודה אומר אם לאוכלים ו) היוצא מהן מותר ז). ואם למשקין ח) היוצא מהן אסור

ר"ע מברטנורה

פ"כב מצילין מזון ג' סעודות. ואפי' בכלים הרבה דהא בכלי אחד אמרן בפ' כל כתבי דכמה דבעי מציל: לכם. כל א' מזון ג' סעודות: ובלבד שלא יספוג. שלא ישים ספוג לשאוב היין ולחזור ולהטיף ואע"פ שיש לספוג בית אחיזה דליכא חשש סחיטה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואפילו ליקח בידו שמן ודבש שהן עבים ונדבקים ולקנח ידו בשפת הכלי אסור שלא יעשה כמעשה חול: אין סוחטין את הפירות. דהו"ל מפרק תולדה דדש: אסורין. גזירה שמא יסחוט לכתחלה: ר"י אומר אם לאוכלין. היו אותן פירות מכונסים: היוצא מהן מותר. דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למגזר בהו שמא יסחוט: ואם למשקין. היו מכונסין דניחא ליה במאי דנפיק מנייהו היוצא מהן אסור גזירה שמא יסחוט ובזיתים וענבים מודה ר"י לחכמים דאע"ג דכנסן לאוכלים היוצא מהן אסור כיון דדרכן לסחיטה קיימי כי אתו לידי משקה יהיב דעתיה אהכי. ובשאר מיני פירות מודים חכמים לר"י כיון דלאו דרכן לסחיטה. לא נחלקו אלא בתותים ורמונים דרבי יהודה מדמה להו לשאר פירות וחכמים מדמו להו לזיתים

תפארת ישראל

פכ"ב א) *ואפי' ביותר מג' כלים; אבל טפי מג' סעודו' לא שרינן לי', דמתוך שבהול הוא אתי לתקן החבית (של"ה רע"ז סק"א). מיהו בכלי א', אפי' ק' סעודו' יציל (שם): ב) כל א' ג' סעודו': ג) *ר"ל שלא יתן ספוג ביין, כדי לחזור ולהטיפו בכלי; ואפי' יש להספוג בית אחי' מעור דאז ליכא חשש סחיט', אפ"ה עובדין דחול הוא ואסו': ומה"ט גם לטפח מלא חפניו שמן או דבש, ולחזור לקנחם בשפת הכלי, אסו': וכל זה במציל בחצר שלא ערבו, אבל בחצר שערבו. או שרק נסדק החבית דאז לא בהיל, מותר להציל אפי' בכלים הרבה (שם): ד) *דהו"ל תולד' דדש (והא דנקט' משמי' להוציא משקין, פשיטי' כל סוחט מוציא משקין? י"ל דקמ"ל דבסוחט למאכל שרי, וכדלקמן, והלא כל"ש): ה) *גזיר' שמא יסחט: ו) אם היו מיוחדין לאוכלין: ז) דמדלא ניח' לי' במשקין היוצאין ל"ג שמא יסחט: ח) היו מיוחדין

הלכתא גבירתא. כללא דס"כא.

לכלכלה כמות שהיא; שכח אבן ע"פ חבית או מעות על דבר ואפי' הניחם בחול בכונה ולא הי' דעתו שישאר שם בשבת מטה החבית על צדה, והאבן נופלת ומנער דבר והמעות נופלים [ומותר ללמד על השולחן שמעות מונח עליו אעפ"י שדרך לנענע בלימוד] ואם היתה החבית בין החביות בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה, יכול להגביה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם, כדי שיפול, וה"ה בצריך למקום החבית ודבר דלעולם שרי ליטלו ממקומו, ובהניחה שם מדעתו, שישארו שם בכניסת שבת אסור לטלטל הכלי, [ואפי' נטל האיסור משם ממילא], ובהפסד יש לסמוך אמקילין דאפי' בזה אם לא הי' דעתו שישאר שם כל השבת מותר לנער; ובהניח מוקצה על של חבירו לא אמרי' דהוה בסיס חוץ מבעושה לטובת חבירו, דמסתמא ניחא לי', יש להסתפק; מותר ליתן מים על כר של עור או על מנעל לשכשכו, אבל לשפשף צדו זה על זה אסור; ובגד שיש עליו לכלוך אסור אפי' לשכשכו ורק מקנחו בסמרטוט בקל שלא ידחק ויסחט: ס"ג. עצמות שראויות לכלבים וקליפים שראוי' לבהמה ופירורים שאין בהם כזית [וכ"ש כזית, ורק משום איבוד אוכלין נקיט כן] מותר להעבירם מהשולחן, משא"כ באינם ראויים מנער את הטבלא והם נופלים, או יעבירן ע"י סכין או שאר כלי, אם לא שצריך למקום השולחן, או ביש על השולחן פת, דאז מותר להגבי' השולחן ולטלטלו: ספוג אין מקנחין בו אא"כ יש בו בית אחיזה שלא יסחוט; חבית שפקקו לנקב שמוציאים בו היין בפקק פשתן, באם הברזא ארוכה חוץ לנעורת, הוה כבית אחיזה, ומותר לפקק בו, ולא יהא כלי תחתי' בשעה שפוקקים לקבל הנטופות הנסחטים מהפקק:

היתה של עור[טז] נותן עליה מים עד שתכלה[יז]: ג בית שמאי אומרים מגביהין מן השולחן עצמות וקליפין[יח], ובית הלל אומרים נוטל את הטבלא כולה ומנערה[יט]. מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית, ושער של אפונין[כ] ושער עדשים, מפני שהוא מאכל בהמה[כא]. ספוג[כב] אם יש לו עור בית אחיזה[כג] מקנחין בו, ואם לאו אין מקנחין בו[כד]. וחכמים אומרים בין כך ובין כך[כה] ניטל בשבת[כו], ואינו מקבל טומאה[כז]:

תפארת ישראל

שיקנח בנחת לא בדוחק פן ישחט. אבל לא יתן עליו מים, דהשה כר של בגד הוא, ובבגד שרייתו זהו כבוסו (ש"ב ס"ט): טז) דהו הכר לאו בר כבוס הוא: יז) והא הי' אסור בשל בגד, אבל לשפשף לזו זה על זה אסור (שם): יח) *מדחזו למאכל בהמה: יט) *דטבלא הורת כלי עליה. ובש"ם קאמר דמוחלפת השיטה, וב"ה שרו לטלטל העצמות והקליפין; והכי קיי"ל (ש"ח כ"ז). מיהו בלא חזו אפי' למאכל בהמה, כ"ע מודו דאסור לטלטלן, רק מנער הטבלא, או יעבירן ע"י סכין או ע"י שאר כלי, שלא יגע בהן (ט"ז שם סקי"ח): כ) שרביטין שהקטנית גדלין בהן: כא) אכולהו ג' קאי: כב) (סוואמם): כג) אוזן מעור לאחוז בו: כד) דנסחט כשאוחז, והו"ל פסיק רישא (ש"כ סי"ז): כה) אפי' אין בו בית אחיזה מעור: כו) כשהוא נגוב; דתורת כלי עליו: כז) *דספוג הוא עפעף של דג הים (כא"ח ש"כ סי"ח), וכל שבים טהור (כלים פי"ז מי"ג), כך נ"ל:

ר"ע מברטנורה

ובגד שרייתו במים זה הוא כבוסו: היתה. של עור. דלאו בר כבוס הוא: נותן עליה מים עד שתכלה. ותלך הלשלשת אבל כבוס ממש לא דהואיל ושתש כרים (ובשתות רכים) כנהו שייך בהו כבוס בעורות רכים ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן: ג ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. בש"ס קאמר שאין אנו סומכים על משנתינו כמות שהיא שנויה אלא מוחלפת השטה שבית הלל אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין וב"ש אומרים מסלק את הטבלא שיש עליה תורת כלי אבל לא יטלטל העצמות והקליפין בידים דב"ה כר"ש וב"ש כרבי יהודה ומיהו לא שרו בית הלל אלא בעצמות וקליפין דחזו למאכל בהמה אף ע"ג דלא חזו למאכל אדם אבל אי לא חזו אף למאכל בהמה מודו בית הלל דאסורים לטלטל דבכה"ג אפי' ר"ש מודה: מעבירין מעל השלחן פרורים פחות מכזית. ואפי' פחות מכזית וטעמא כדמפרש בסמוך שהן ראויין למאכל בהמה: ושער של אפונין. שרביטים שהקטנית גדל בהן: עור בית אחיזה. בית אחיזה של עור שאוחזו בו: אין מקנחים בו. כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו והוי פסיק רישיה ולא ימות דמודה ביה ר"ש: בין כך ובין כך. בין יש לו בית אחיזה בין אין לו בית אחיזה ניטל בשבת כשהוא נגוב: ואינו מקבל טומאה. דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:

הלכתא גבירתא. כללא דס"כא.

ס"א ב'. נוטל אדם בנו שיש לו געגועין עליו שאם לא יטלנה יחלה, אעפ"י שהאבן בידו, משא"כ בדינר בידו, ולאחוז או האיטק, פלוגתא אם מותר; כלכלה נקובה שסתמה באבן, ודלעת שתולין בה אבן להכביד', אם הוא קשור יפה, מותר לטלטלה ולמלאת בה; כלכלה מליאה פירות רטובים שאם ינער הפירות מתוכה יפסדו ואבן בתוכה יטול אותה כמו שהיא, אעפ"י שאינה צריך רק לפירות [ואם הפירות מונחים בסלים קטנים בכלכלה יטלם בידו מכלכלה], משא"כ כשצריך למקום הכלכלה אפי' בפירות שאינם נפסדים יטלטל לכלכלה

ועם החולין[ו], רבי יהודה אומר אף מעלין את המדומע באחד ומאה[ז]. ב האבן שעל פי החבית, מטה על צדה[ח], והיא נופלת[ט], היתה בין החביות[י] מגביהה[יא] ומטה על צדה, והיא נופלת. מעות שעל הכר[יב] ח) נוער את הכר, והן נופלות[יג]. היתה עליו לשלשת[יד] מקנחה בסמרטוט[טו].

היתה

ר"ע מברטנורה

ואגב החולין אבל טמאה באנפי נפשה לאו בת טלטול היא: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה במאה סאים של חולין מותר להעלות לסאה של תרומה מהן בשבת ויהיו כולן חולין ומותרין לזרים ולא אמרינן מתקן הוא דתרומה שנפלה בחולין חשבינן לה כאלו מונחת לבדה ואינה מעורבת וכשעולה בא' ומאה התרומה עצמה שנפלה עולה(ו) הילכך לאו מתקן הוא ואין הלכה כרבי יהודה: ב מטה על צדה. מטה החבית על צדה אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטול אותה בידים: היתה בין החביות. ומתירא שלא תפול האבן על החביות ותשברם מגביה לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה אותה על צדה: נוער את הכר והן נופלות. כשהוא צריך לכר ואינו צריך למקום הכר אבל אם צריך למקומו מגביה הכר עם המעות שעליו ולא אמרן אלא כששכח המעות על הכר מערב שבת אבל שהניחן שם במתכוון נעשה הכר בסיס לדבר האסור(ז) ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעליו: לשלשת. דבר של טנוף כגון רוק או רעי או צואה: מקנחה בסמרטוט. ולא יתן עליה מים דשמא כר של בגד הוא

ובגד

תפארת ישראל

נמי בכה"ג? נ"ל דהתם פשיטא דמיירי שהאבן שנם למעלה לכפר על הכלי, דאל"כ מה לאבן בכלכלה. ונ"ל דרישא מיירי נמי שלא יחדה לעולם לכפר, דאל"כ פשיטא במותר לטלטל האבן (כמ"ש ס"ח כ"ג). מיהו תרומה טמאה לבד אסור לטלטל (ועי' לעיל פי"ח סי' ח'): ו) או: ז) *דס"ל דאף קודם הרמה מותר לאכול על סמך שיטול אח"כ, מדכבר נתבטל; וא"כ כשמעלה, לאו מתקן הוא (כך מסקנת הש"ס, ודלא כר"ב): ח) את החבית: ט) האבן: י) ויירא שכשיפול האבן ישברו שאר החביות: יא) להחבית עם האבן, ומוליכה למקום אחר: יב) *וצריך להכר: יג) *ודוקא בשכח האבן או המעות; אבל בהניחם שם מע"ש במתכוון, שישארו שם בי"ה"ש, נעשה החבית והכר בסיס להאיסור, דאז אפי' נסתלק האיסור אסור לטלטל הבסיס. וי"א דדוקא בהניחם שם מע"ש על דעת שישארו שם כל השבת, לא נעשה בסיס. ובמקום הפסד יש לסמוך על זה (מג"א ש"ט סק"ז). מיהו בהניח מוקצה שלו על כלי חבירו, אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ובהי' המוקצה ג"כ של בעל הכלי והניח זה המוקצה על הכלי לטובת בעל הכלי, אסור (שם סק"ח). ומיהו בצריך למקום החבית או הכר, בכל ענין (אבי"י הייש בסוכה) שרי לסלקן (שם ס"ס. ועמ"ש בארוכה בכללי **בסיס**, בכללת שבת): יד) רוק או ליחה: טו) *ר"ל מטליות לעפפען בל"א;

ויקנח

עיקר תוי"ט

לא שרי ליה משום דאבל אם הוא צריך למקום הכלכלה מטלטל אותה והא דמוקי נמי בגמ' בצריך לגופו היינו כשהטהורה למטה אבל כשהיא למעלה שקיל לה ושביק למטה כתב הר"ב דמיירי כשמונחים הטהורה והטמאה כ"א בפ"ע בסלים קטנים ואותם סלים מונחים בתוך כלי אחר גדול. אבל במונחים ז' ע"ג ז' בלא שום כלי אין חילוק כי היכי דברישא דמתני' באבן שבכלכלה המלאה פירות לא מחלקים בגמ' בין האבן למעלה בין למטה תוי"ט: (ו) כלו' איתו ש"ל הכי: (ז) ה"ה לעיל גבי דהאבן וכן איתא בטור סי' ש"ח: **ח) מעות שעל הכר.** כ' הר"ב לא הקשו רבותי מתני' למה לי. דכ"ש אבן והיא נמי בשכח שמלאה משום כיסוי החביות אבל מעות שע"ג הכר לאו' בשכח כ"ש ילפינן:

פ"כב

פ״כא נוטל אדם את בנו[א] והאבן בידו[ב] וכלכלה[ג] והאבן בתוכה[ד][א], ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה[ה][ה] ועם

תפארת ישראל

פ״כא א) בחצר מעורבת: ב) *אע״ג דאבן מוקצה הוא, ודוקא בים לחוש לכשלא יטול התינוק יחלה ע״י געגועין שים לו עליו, והתינוק אינו רוצה להשליך האבן אבל בל״ז אסור. מיהו במעות ביד התינוק בכל גוונא אסור, דחיישי׳ דלמא נפל ואתא לאתויי; וי״א דגם במעות, אם מוליך התינוק בידו שרי, ורק ליטא את התינוק שהמעות בידו אסור שמא יקיל נמי ליטא המעות ממש (מ״ע ס״א): ג) סל: ד) *על פיה; ודוקא בים בה נמי פירות, דהו״ל בסים לאיסור ולהיתר, והיו גם הפירות שבתוכו מין שנמאס כשישליכם לארץ, כגון תותים וענבים וכדומה; אבל פירות שאינן נמאסין בהשלכה, מנער את הכל, ולוקט הפירות. מיהו בצריך למקום הכלכלה, או שהידק האבן בנקב שבכלכלה מע״ש ובטלו שם, מטלטל הכלכלה כמות שהיא בכל ענין (כך מסקנת הש״ע שם, דל״ג בש״ס ולנעריהו נעורי ועי׳ לעיל פרק י״ז מ״ו): ה) *ודוקא שהטמאה למעלה; דאל״כ ננקטינהו לטהורים (הכי מוקי לה בש״ס. והא דלא צריך הש״ס לאוקמ׳ בצא דאבן בכלכלה נמי

ר״ע מברטנורה

פ״כא נוטל אדם את בנו. בחצר: והאבן בידו. ולא אמרינן דמטלטל לאבן: כלכלה. סל: והאבן בתוכה. והוא שיהיו פירות בסל(ב) שאם אין בו פירות נעשה בסים לדבר האסור ואסור לטלטלו וצריך נמי שיהיו בתוכו פירות שאם ישליכם בארץ ימאסו כגון תותים וענבי׳ וכיוצא בהם אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והן נופלים(ג) ופירות הנמאסים נמי כגון תותים וענבים אם אפשר לסלקם לצדי הכלכלה ולנער האבן לבדה ולהשליכה אסור לטלטלה עם האבן ומתניתין איירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה(ד) או שוליה והאבן דופן לה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן: תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. אגב הטהורה ואגב

עיקר תוי״ט

א) והאבן בתוכה. מוקמינן בגמ׳. בתינוק שיש לו געגועין על אביו. פרש״י שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו טילטול שלא בידים במקום סכנה ואע״ג דלאו סכנה נפש גמור׳ היא אלא סכנת חולי והקשו בתו׳ אמאי לא אמרינן הנשדייה לאבן כו׳ וי״ל דאם ישליכו יצעק ויבכה. וא״ת תבטל האבן אגב התינוק כדלקמן אגב פירות ואמאי בעינן שיש לו געגועים. וי״ל דא״ל כ״כ מלטול התנוק: (ב) משמע דאפי׳ במניחו מדעת ברי מפני שנעשה בסים לדבר האסור ולדבר המותר. ב״י: (ג) כלו׳ הפירות והאבן גמ׳. וליטדוהו לפרי ונשדי לאבן ולינקטינהו. ופרש״י ילקטם מעל הארץ בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם: (ד) נמשך לפי׳ הר״מ שהצריך כל הג׳ תנאים ביחד. ודברים תמוהים הן דמכיון שהאבן נעשה דופן לכלכלה מה צריך עוד לתנאי אחר והכי איתא בגמ׳ והר״מ בחבורו הזכיר בו ועתוי״ט: ה) **מטלטלין** כו׳ מוקים לה נמי בגמ׳ בפירות דמטנפי דלא אפשר לשדינהו ולמשקלי. וה״מ לצורך גופן כלו׳ שא״צ אלא לתרומה לא למקום הכלכלה הלכך כל היכא דמצי למשקל לתרומה לא

הלכתא גבירתא. כללא דפ״כ.

דאתי לאשווי גומות] וטלטל בגופו אפי׳ לצורך דבר האסור מותר, כקש שעל המטה דסתמא להסקה, מנענע בגופו, ואם הניח עליו מבע״י כר או כסת או שהשב לשכב עליו מנענעו אפילו בידו; פירות הטמונין בתבן או בקש המוקצ׳ תותב בהן מחט או כוש ונוטלן ובאין לו מחט או כוש לא״ר מותר ליטלו ביד, ולפ״מ אסור; וצנון וחזרת שטמונים בבית שלא בקרקע עולם, רק בחול או עפר תלושים ואינם מוקצים שהוכן מאתמול אפי׳ אין הצנון מגולה מותר להוציאו בעפר תיחוח; ועובד כוכבים שהוציא פירות מתחת חפירה לעצמו או שנפתחה החפירה מעצמה מותרים הפירות לישראל, ובפתח לצורך ישראל לערב אסור בכדי שיעשה: מכבש של בע״הב מתירים אותו ליטול ממנו בגדי׳ לצורך שבת, ושל אומן אסור אפי׳ מותר מע״ש, שחשוב בחוקה ווומה לסתירה:

רבי יהודה אומר אם היה מותר מערב שבת, מתיר את כליו[מה] ושומטן[מו] (נ"א מתיר את כולו ושומטו):

פ"כא

תפארת ישראל

הסרון כיס הוא (מג"א ס"ב סק"ו): מה) ר"ל אף שמהודקין עדיין קלת: מו) *ולהכמים גם זה אסור בשל אומן, והכי קיי"ל (סס):

פ"כא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"כ.

כ"א, ב', ג׳. הבורר כגרוגרת חייב, וה' מיני בורר א) פסולת מאוכל אפילו ביד א' וכדי לאכול מיד חייב; ב) ואוכל מפסולת דוקא בבורר בנפה וכבר' חייב, משא"כ בשאר כלים דפטור, וכל זה אפילו לאכול מיד; ובבורר ביד ולאכול מיד בסעודה הסמוכה מותר לכתחילה, והוא דאוכל מרובה על הפסולת, דאל"כ אפילו לטלטל התערובות אסור, ורק באגוזים ולוזים שנשתברו קליפהן ומעורבים אינו כפסולת מרובה, דהו"ל כשומר לפרי: ג) ואוכל מאוכל והן ב' מינים כב' מיני דגים, אעפ"י שהחתיכות גדולות וניכר כל מין מחבירו חייב, אותו שרוצה לאכול מיד, הו"ל אוכל, והשני פסולת, ואינו מותר רק ע"פ אופן דאות ב'; ד) ואוכל מאוכל, אפילו בב' מינים, בבורר משגיהם יחד הגדולות מהקטנות, או איפכא לאכול בסעודה הסמוכה, מותר לכתחילה; מיהא מצה רייביכס דדק כקמח אסור לברור פרורין הגסין: ה) ואפילו במידי דלאו אוכל שייך בורר, וכ' ע"ד וצוק"ל דמה"ט הבורר צמר יפה מאינו יפה חייב, והבורר עצים שיעורו כדי לבשל גרוגרת כבמעמר; תולדתו המסנן כגרוגרת, וד' מדות בסינון א) באינו ראוי כלל בלי סינון, וכינן במשמרת או בנפה הפתחת לכך, חייב; ובסודר אם במים או יין לבן חייב משום מלבן, וביין אדום פטור; ב) ובאינו ראוי לרוב בנ"א בל סינון, או במשמרת לכ"ע אסור, ובסודרי', לרמב"ם אסור ולב"י ביין אדום מותר; ג) ובראוי לרוב בנ"א בלי סינון, אבל יש בו מעט שמרים, לרמב"ם דוקא בסודר מותר ולב"י אפילו במשמרת; מיהא יין או מים לבן בסודר אסור, ואינו מותר בסודר רק יין אדום; ד) ובצלול ביותר ונפל לתוכו קסמין, אפילו לרמב"ם במשמרת מותר; ומים דוקא במשמרת לא בסודר, והיכא דמותר בסודר ישנה שלא יעשה גומא כבחול, ולא יהא משולי הנפה לשולי הכלי גובה טפח: משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסנן ומותהין פיה לכל צד ורוחב הכלי טפח הוה כעושה אה"ל ואסור, אפילו בי"ט וכ"ש בשבת; ובתלוי' כבר מעי"ט נותנין לתוכה שמרים בי"ט; משא"כ בשבת אסור ליתן לתלוי מע"ש; ורק בנתן בה שמרים מע"ש מותר ליתן עליהם מים, כדי שיזורו צלולים לזוב; מסננת שנתן בה חרדל לסנט מותר ליתן בה ביצה, אעפ"י שהחלמון יורד למטה עם החרדל, והחלבון נשאר למעלה; מים שיש בהם תולעים מותר לשתותן ע"י מפה דבשעת שתיי' לא שייך בורר, ויש אוסרין משום מלבן; מותר לערות מכלי אל כלי משקה שיש בו שמרים (אַבלייטערן); וכ"כ מותר לערות (קאַפֶּע) מעל (הגרונד) ובלבד שיניח קצת משקה עם השמרים והגרונד; מותר לעשות יינמולין שהוא יין ישן דבש ופלפלין לשתי', והוא שלא יטרף אותן יפה ויסננן; חרדל שלשו מע"ש יכול לערבו בשבת באצבע, ונותן בתוכו דבש, ולא יטרוף לערבו, אלא מערבו מעט מעט, ודוקא בשינוי ממה שעושה בחול, דאם בחול נותן החומץ תחלה, יתן בשבת האוכל תחלה; אסור לעשות אלונתית שהוא יין ישן ומים צלולים ושמן אפרסמון שהוא לרפואה; אין שורין החלתית לא בפושרין ולא בצוננין דלרפואה, אבל נותנו לחומץ ומטבל בו פתו [ובסכנה הכל מיתר ואפילו לשרותו וליתנו באור]; אסור ליתן כרשין או קטניות עם עפרירוהן ופסולתן למים לברור פסולתן ואין שופין אותן ביד, להסיר פסולתן; ואין כוברין את התבן בכבר' ולא יניחנו במקום גבוה שירד המוץ, אבל נוטל בכברה ונותן להוך האבוס, אעפ"י שהמוץ נופל מאליו; נתפזרו פירות בחצר בהרבה מקומות או בנפלו בצרורית ועפר אפילו במקום א' אסור ללקטן, רק לאכול מיד; אסור לקלוף פירות או לרסק חלת דבש, רק לאכול מיד, וה"ה לסחוט בוסר למאכל רק לאכול מיד, ולע"ר וצוק"ל מותר ליסחט ציטראָנע על צוקקער לעשות פונש וישאיר מעט מאוכל בקליפת ציטראָנע ולא יסחט רק סמוך לשתי'; ולחתוך תחיכת ציטראָנע התיר אפילו להוך המים אף שיסחטו מעצמן למים: מחבץ ר"ל שמוציא חמאה מחלב או שנותן קיבה (לאַפַּאַ) לחלב, כדי שתקפיא לגבינה, תולדת בורר וחייב; ולקלוט ואַהנע מחלב אסור ורק לאכלו מיד ושיניח קצת ממנה בחלב מותר: ד'׳. אסור לגרוף האבוס לפני שור ואפילו של כלי או לסלק התבן מלפניו לצדדין; נוטלין מאכל מלפני המור ונותנים לפני שור, אבל לא להיפוך דנמאס ברירי שור, ויש מחמירי' גם בשאר מיני בהמות ליקח מלפני אחת וליתן לפני אחרת שאינה מינה, ואין למחות ביד הנוהגין היתר: ה׳. טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר, כצנון שטמון בארץ ומקצת עליו מגולים ולא השריש וגם לא נתכוון לוריעה [ולרמג"א אפי' נתכוון לוריעה] אע"פי שהוסיף כחמת לחות הקרקע מותר, ואפי' הניחו שם מבע"י להיות שם כל השבת [מיהא בבית אסור לרוציאן מקרקע עולם,

ואתי

בוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת[לד]: **ה** הקש שעל גבי המטה[לה] לא ינענעו בידו[לו], אלא מנענעו בגופו[לז] ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר[לח] או סדין[לט] מנענעו בידו[מ], מכבש של בעלי בתים[מא], מתירין[מב] אבל לא כובשין[מג]. ושל כובסין, לא יגע בו[מד]

רבי

תפארת ישראל

כ"ע מודו להסור, משום השווי גומות; וגזרו אגום כלי אטו אגום קרקע. ובסילוק לצדדי' במי פליגי, משום דיש שם שכבר נמאס בירידי פה הבהמה, ולא חזי לה עוד, והו"ל טלטול שלא לצורך. וקיי"ל כחכמים (שכ"ד סט"ו): לד) ודוקא לסלק מהחמור וליתן להשור; אבל איפכא לא, מדכבר נמאס ברירי השור ולא חזי לחמור, והו"ל טלטול שלא לצורך (שם): לה) *מכאן נמי מוכח דקש הוא הקנה האחך (כמ"ש ברים כירה): לו) מיירי שלא חישב עליו מבעו"י לשכיבה, רק שהיה מונח שם, דמוקצה הוא, דסתמא להסקה עומד: לז) *ר"ל מנענעו בשאר אבריו כדי לשכב עליו, אבל לא יגע בו בידיו; דאע"ג דטלטול מהצד מותר רק לצורך דבר המותר, והכא מתכוון רק לתקן המוקצה? בגופו מותר לטלטל אף לצורך דבר האסור (סי"א ס"ח): לח) (דעקקע): לט) (לאַקען), דע"י הא גלי דעתי' מע"ש שמיחדו לשכיבה: מ) *ניהו קש דידן סתמא נמי מיוחד לשכיבה או לבהמה (מג"א ס"ח סקנ"ג): מא) (פרעססע) של בעלי בתים, והן ב' לוחות, שמשימין הבגדים ביניהן, ומהדקן יחד כדי שיתיישרו הבגדים: מב) מותר לפתחן מהדוקן לצורך שבת: מג) דהו"ל טורח לצורך חול: מד) *ר"ל אסור לטלטלו דמוקצה מחמת

חסרון

ר"ע מברטנורה

קאי אחד גריפת האבוס ואחד הבן שלפניו לא יסלקנו לצדדים ולא נחלקו רבי דוסא וחכמים אלא באבוס של כלי אבל באבוס של קרקע הכל מודים שאין גורפים דלמא אתי לאשויי גומות ורבנן גזרו אבוס של כלי אטו אבוס של קרקע והלכה כחכמים: נוטלים מלפני בהמה זו ונותנים לפני זו. ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוא אלא ודאי חזי דאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חבירתה ודוקא מלפני החמור ונותנין לפני השור וכיוצא בזה אבל לא מלפני השור ונותנים לפני החמור שמאכל השור מאוס ברירין היוצאים מפיו ואין החמור אוכל ממנו: **ה** הקש שעל המטה. סתמו להסקה ומוקצה הוא ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא רך ונוח לשכוב עליו: לא ינענעו בידו. דמוקצה הוא אבל מנענעו בגופו בכהפיו דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול: או שהיה עליו כר או סדין. דגלי דעתיה דאקלייה לשכיבה מעתה הורת כלי עליו: מכבש. שני לוחות שמשימין ביניהם הבגדים לאחר כביסתן ומהדקין הלוח העליון על הבגדים המונחים בלוח התחתון(ד) כדי שיהא קפולן נאה: מתירין. דהיינו לצורך שבת ליטול את הבגדים אבל לא כובשים דהוינו לצורך חול: ושל כובסים לא יגע בו. מפני שהוא עשוי לתקן בגדים ומהדק טפי והתרתו דומה לסתירה ואין הלכה כרבי יהודה:

פ"כא

עיקר תוי"ט

(ד) ע"י יסודות שיש עמודים קבועים בד' הצלעות של התחתונה והעליונות מסבבות באמצע זויותיה ונתלה ויורדת בעמודים ובכל מה שהוא רוצה לסבב מורידה והוא יחד בנקב העמוד ואינה יכולה לפלות רב"י:

פ"כא

ועושין אנומלין(יג) בשבת, רבי יהודה אומר בשבת בכוס(יד), ביום טוב בלגין(טו) ובמועד(טז) בחבית, רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין(יז): ג אין שורין את החילתית(יח) בפושרין(יט), אבל נותן(כ) לתוך החומץ(כא). ואין שורין את הכרשינין(כב) ולא שפין(ג) אותן(כג) אבל נותן לתוך הכברה(כד) או לתוך הכלכלה(כה). אין כוברין את התבן(כו) בכברה, ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ(כז). אבל נוטל הוא בכברה(כח) ונותן לתוך האבוס(כט): ד גורפין מלפני הפטם(ל) ומסלקין לצדדין(לא) מפני הרעי(לב) דברי רבי דוסא, וחכמים אוסרין(לג).

נוטלין

ר"ע מברטנורה

שרופה בדברים העכורין והם מתלבנים ומזדככים על ידה: אנומלין. יין ודבש ופלפלין: בלגין. גדול מכוס וקטן מחבית: הכל לפי האורחים. אם יש לו אורחין מרובין עושה הרבה בין בשבת בין ביום טוב בין במועד והלכה כת"ק שעושין אנומלין בשבת כפי מה שהן רוצים: ג חלתית. כך שמה בערבי והיא קשה ונוהגין לאכלה במקומות הקרים ואין שורין אותה בשבת דמחזי כמעשה חול: את הכרשינין. מציף עליהן מים בכלי לברור פסולתן שהפסולת צף למעלה: ולא שפין אותן. ביד להסיר פסולתן דהוה ליה בורר: אבל נותן לתוך הכברה. ואף על פי שפסולתן נופל לפעמים דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו: התבן. שהיו עושים מן הקש שמחתכין אותו במוריגים ונעשה כל זנב השבולין תבן: מוץ. הוא מוקן השבולת העליון ואינו ראוי למאכל בהמה וכוברים אותו בכברה שיפול המוץ: אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס. ואף על פי שהמוץ נופל מאליו דדבר שאינו מתכוין מותר כר' שמעון: ד גורפין. בשבת אבוס שלפני השור שמפטמים אותו שלא יתערב הצרורות שבאבוס בתבן ובשעורים שנותנים לפניו ויקוץ במאכלו: ומסלקין תבן שלפניו לצדדים. כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברגלו ויתלכלך ברעי: וחכמים אוסרים. אתרווייהו

קאי

תפארת ישראל

וזה מותר מדאין כוונתו לברר העב מהדק, רק מתכוון להאדיר המשקה ולתקן מראיתו: יג) *(האניגוויין) עם בשמים; וכ"ל דקמ"ל אף שיש קצת אומנות בעשייתו וגם דרך לקיימו לזמן מרובה, ונמצא שמטריח לחול: יד) ולא יותר, משום טרחא: טו) (פלאשע): טז) בחול המועד: יז) *וקיי"ל כת"ק (שכ"א י"ז): יח) (מייסטער ווארץ), והוא שורש עשב: יט) *ואף בצונן אסור, דדרך לשתותו לרפואה, ואסור משום גזירה שחיקת סממנים: כ) החלתית: כא) *דבכה"ג מאכל בריאים הוא: כב) (קרעססע); ור"ל אסור לשפוך עליהן מים כדי שיצוף הפסולת למעלה, או שיגלגל העפר למטה, משום בורר; וה"ה בשאר עשבים דאסור (שו"ע מג"א סק"ט): כג) אסור לשפשפן בידיו להסיר הפסולת, משום בורר (פס): כד) (זיעב): כה) סל; אף שעי"ז יפול הפסולת דרך הנקבים: כו) (העקסעל): כז) (שפריא), שאינו ראוי לבהמה: כח) אף שעי"ז ממילא יפול המוץ דרך הנקבים: כט) (קריפפע): ל) (מאסט אכס), גורפין ומנקין הצרורות מהאבוס שלפניו שלא יקוץ במאכלו: לא) כשהמאכל רב לפניו, מסלקין המותר לצדדין: לב) שלא יטנפו בצואתו: לג) *דלגרוף אבוס קרקע

כ"ע

עיקר תוי"ט

שמזככים מתוקים ונהנים ע"ג הכלי מבע"י והדע דבשבת ע"כ בהכי איירי מ' הוי"ט ומ"ש: ג) שפין. כמו מקנחין לו המרכזין הכ"מ:

פ"כ רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת[א] ביום טוב[ב] ונותנין לתלויה בשבת[ג] וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב[ד] ואין נותנין לתלויה בשבת[ה] אבל נותנין לתלויה ביום טוב[ו]: ב נותנין מים על גבי שמרים[ז] בשביל שיצלו[ח] ומסננין את היין[ט] בסודרין[י], ובכפיפה מצרית[יא], ונותנין ביצה במסננת של חרדל[יב] ועושין

תפארת ישראל

פ"כ א) (זייהע), והוא כיס שמסננין בו משקין: ב) *דאע"ג דכשמותח שפת הכיס סביב הכלי שמסנן לתוכו, ורוחב פה הכלי טפח, נעשה אהל ארעי על הכלי? אפ"ה ס"ל דמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מעיו"ט, שרו: ג) *דאין דרך בורר בכך, אבל לא יתלה לכתחילה משום אהל ארעי: ד) *דאע"ג דס"ל דאהל ארעי בלי מחיצות שרי, הכא ה"ט דאסור דמתחזי כעובדין דחול (שט"ו ס"ט); ותו באין רוחב פה הכלי טפח, שרי (סי"ע מג"א י"ג): ה) *דהו"ל תולדת בורר: ו) וקיי"ל כחכמים: ז) הנתונים במשמרת תלוי' מע"ש: ח) *כדי שיתהוו השמרים צלולים ודקים, ויצא ויכנס לתוך המים: ט) *הצלול כל כך שראוי לשתותו כמות שהוא: י) *המיוחדים מבעו"י; דביין ליכא משום מלבן; ובלבד שלא יפרוס הסודר לכתחילה, ולא יעשה גומא בסודר משום שינוי; אבל מים צלולים אסור לסנן בסודר משום מלבן; רק בכפה או בדבר אחר דלא שייך בו מלבן, שרי (סי"ע ט' י"א): יא) של העשוי מנצרים, והוא שלא יהא גבוה קרקע של מקרקעית הכלי טפח. ולא דמי לדלעיל (פי"ז מ"ח) דמשמע דמותר לכסות כל הכלים? התם בכסוי המיוחד לאותו כלי לא מחזי כאהל (וערעו"ז שסי' שט"ו): יב) *כשמסננים משקה של חרדל, מתנים בה ביצה טרופה, וזה

ר"ע מברטנורה

פ"כ רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת. שמסנני' בה שמרי יין ומותח את פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על חלל הכלי ואע"ג דעביד אהל שרי ביום טוב דס"ל לר"א מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יו"ט מותר לעשותן ביו"ט אבל בשבת (תולה) לכתחלה לא אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין דאין דרך בורר בכך: אין תולין את המשמרת. דעביד אוהל עראי ומחזי כמעשה חול: ואין נותני' לתלויה בשבת. דהוי תולדת בורר או מרקד והלכה כחכמים: ב נותנים מים. בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום כדי שיצלו שיהו השמרים צלולים ויזוב כל יינם. פירוש אחר על גבי שמרים שנשארו בחבית וקולטין המים טעם היין(א) ומוציאין אותן בשבת ושותים אותן ואין בזה משום בורר: את היין. מפני הקמחים לבני' שמתהוים בו: בסודרין. המיוחדין לכך וליכא למיגזר דלמא סחיט להו הואיל ועשויין למלאכה זו והוא שלא יעשה בידו בסודר כמין גומא בפי הכלי כדי שירד היין במדרון שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול: ובכפיפה מצרית. של העשוי' מצורי הדקל והוא שלא תהיה הכפיפה גבוהה מקרקעית שכלי התחתון טפח שלא יעשה אהל עראי (ב): ונותנים ביצה במסננת. שנותנין בה חרדל להסתנן שרגילין ליתן ביצה טרופה

עיקר תוי"ט

(א) לפ"ז ל' שיצולו מל' צללו כעופרת. ותדבריהם צללת במים אדירים כלו' שהיין יהיה ננער ויזוב וימשך לתוך המים: (ב) רש"י והר"ב. וכ' הר"ב דה"כ אפי' במסנן בסודרין נמי ליתא הכי אלא ודאי משום שינוי הוא והשם כיון דליכא שינוי שהרינא דלא עביד גומא ש"ד. ול"נ דשה"כ דס"ל לרש"י והר"מ שהם הסודרים

ר"ע מברטנורה

מל. ומוצץ ופורע ואפי' סלק ידו ממנה וכל זמן שהוא מתעסק במילה בשבת חוזר בין לציצין המעכבין בין לציצין שאין מעכבין לאחר שסלק ידו על ציצין המעכבין חוזר על ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר:

פ"כ

תפארת ישראל

לברך שמה של הבריה (יו"ד רס"ה). ובלא סילק ידו אפי' על ציצין שאינן מעכבין חוזר, ואפי' בשבת: ובסילק ידו בשבת, אינו חוזר על ציצין שאינן מעכבין:

פ"כ

עיקר תוי"ט

אף בפריעה מ"מ כי מל ולא פרע לא הוי כאלו לא מל לגמרי קמ"ל דכך נתחדשה ההלכה דאם לא פרע כאלו לא מל לגמרי תוי"ט. והת"ח מיישב דקמ"ל דאף דהקרום הרך מכסה עליה. דבתורה לא נאמר לשון הפריעה:

פ"כ

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יט.

מ"א, ב', ג'. מילה בזמנה דוחה שבת וי"ט, משא"כ שלא בזמנה; ובזמנה רק מילה פריעה ומציצה; ואפי' הסיר כבר ידו ופירש ונשאר מהעור, עור החופה רוב גובהה של עטרה, אפילו במקום א' חוזר אבל על מיעוט העור במקום א', רק בלא פירש עדיין, חוזר, ומותר להת על המילה אספלנית וכל דבר שדרכו בחול; מכשירי מילה אין דוחין שבת וי"ט כלשהוו הסכין, ולשחוק סממנים ולהחם לו חמין, והוחין עד יום א', ואפילו ע"י עובד כוכבים אסור; אבל דבר דשבות מותר ע"י עובד כוכבים, ובהכין סממנים ונתפזרו, מחלוקה בין הפוסקים דרמב"ן מתיר, ולרוב הפוסקים דוחין ליום א'; קטן שנולד מהול, ושיש לו ב' ערלות, ואנדרוגינוס, ויוצא דופן, ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה, נימולים לשמנה, ואין דוחין שבת וי"ט, ובן ז' חדשים מלין בשבת, משא"כ דה' או ספק בן ז' או ח' רק בגמרו שערו וצפרניו [ולרמ"א בספק מלין, אפילו לא נגמרו, רק דאין מחללין עליו בשאר דברים; ממזר או ישראל מומר שהוליד בן מישראלית מוהלין בשבת, משא"כ בשניהם מומרים או ישראל שהוליד בן מנכרית, שאין מוהלין בשבת; ולא ימול בשבת רק מי שמל פעם א' ואפילו ראב; נהגו ששני מוהלים מלין בשבת, אעפ"י שיש מחמירים, ועכ"פ הפורע ימצוץ, לא שלישי; דאיזמל שמל (עי' פ"ו מ"ד) אין מטלטלין רק לצורך מילה, ואח"כ כל זמן שלא הסירו מידו מוליכו למקום המשתמר, או כשהוא פורע יקבלנו אחר מידו ויצניענו במקום משתמר, ובדיעבד בחושש לגניבה, סומכין על הפוסקים דמותר לטלטל אף אחר שהניח מידו: במדינות אלו נוהגין שרוחצין לפני המילה בחמין שהוחמו בע"ש או שטומנין לו, ואחר המילה במ"ש וכן ביום ג' למילתו בשבת ויזהרו שלא ישרו סדין במים אלא ע"י עובד כוכבים, אבל אסור לומר לעובד כוכבים להחם מים דהתם אין סכנה בלא רחיצה בזמנינו, אא"כ יש שום חשש סכנה דמותר לחלל השבת; אם לא שחק כמון מע"ש לועס בשיניו; אם לא טרף יין ושמן מע"ש, נותן זה לעצמו וזה לעצמו; ואין עושין כעין כיס דחוק להלביש ראש הגיד עם העטרה, שלא יחזיר העור לכסות העטרה, רק כורך עליה סמרטוט; ואם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש, אפילו מחצר אחרת, אבל לא מר"ה; שכח הסכין מע"ש, מביאו ע"י עובד כוכבים, ובלבד לא דרך ר"ה דרק שבות התירו ע"י עובד כוכבים כלעיל: מ"ד. העושה מצוה מהמצות ובכלל עשייתה נעשית עבירה שחייבין עליה כרת בשגגה הרי זה פטור מחטאת שעשה ברשות, כגון שהיו לו ב' תינוקת אחד למול בשבת ואחד בע"ש או אחר שבת ושכח ומל שניהן בשבת פטור, משא"כ בלא היה אחד מהן ראוי למול בשבת, דחייב; מוהל שבא למול בשבת סמוך לחשיכה שחשב למהר ולמול עוד קודם יציאת שבת, והתרו בו שאין לו פנאי, ומל ולא השלים, אלא אחר יציאת שבת, לא דוה הא אנוס או מזיד וחייב חטאת: מ"ה. נולד בין השמשות דהיינו י"ג מינוטען הצי קודם צ"הכ, שבתול נמול למחר, בע"ש נמול ליום א', וכן אינו דוחה י"ט ואפילו י"ט ב' דר"ה, משא"כ י"ט ב' דגליות דוחין, וה"ה שאר דברים שאין דוחין שבת, דוחין י"ט ב' דגליות; ואם נולד קודם בין השמשות, לרדן דעושין מלאכה עד סמוך לרבע שעה קודם צ"הכ אם נולד בע"ש רבע שעה קודם צ"הכ נמול בע"ש, ואם נולד בו בשבת נמול בשבת:

שיבריא(מז): ו אלו הן ציצין(מח) המעכבין את המילה(מט) בשר החופה את רוב העטרה(נ) ואינו אוכל בתרומה(נא) ואם היה בעל בשר(נב) מתקנו מפני מראית העין(נג). מל ולא פרע את המילה(נד) י) כאילו לא מל(נה):

פ"ב

ר"ע מברטנורה

לי"ב: עד שיבריא. ויעברו עליו ז' ימים שלמים מעת לעת מיום שהבריא ואח"כ מלין אותו: ו ציצין. כמין נימין של בשר שנשאר מן הערלה: עטרה. היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב ומתנה משפע ויורד לראש' ובשר החופה את רוב העטרה דקתני מתניתין לא שיהא רוב הקיפה אלא אפי' רוב גובהה במקום א': ואינו אוכל בתרומה. אם כהן הוא דכהן ערל אסור לאכול בתרומה נאמר בפסח (שמות י') תושב ושכיר לא יאכל בו ונאמר בתרומה (ויקרא כ"ב) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו מה פסח אסור לערל (ט) אף תרומה אסורה לערל: ואם היה בעל בשר. שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנטלה הערלה כלה כאלו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד: מתקנו. ומשפיע באזמל מאותו עובי מפני מראית העין שלא יהיה נראה כערל: ולא פרע. לא גילה: כאלו לא

מל

תפארת ישראל

ע"פ שראוי' הי' אפשר שיהי' ר"ה ביום א' ב'); וביו"ט שני של גליות פליגי רמב"ם ורא"ש; ולב"י קיי"ל כרא"ש דאסור, ולש"ך קיי"ל כרמב"ם דשרי (י"ד רס"ו ח'): מז) *אפי' ששם הרבה, והיינו דסמך בבא זו לבבא דלעיל, מיהו בהלכתו חמה (ר"ל שהוחלה בחמימות, ולשון חלצתו כ"ל דר"ל תקפתו חמה, כמו חלוצי צבא), או שהי' לו כאב גדול בעיניו דהיינו שהי' בהן ריר או שזותת מים מעיניו מחמת הכאב ממתינין לו אחר שנתרפא ז' ימים ואח"כ ימלוהו (רס"ב ב'): מח) *נימי העור שנשארו מדובקים מהערלה בהעטרה: מט) *שכשעדיין מדובקים בעטרה, אינו נחשב כמהול עדיין, ודוחה השבת אף שסילק ידו כבר מהמילה: נ) *ר"ל רוב גובה העטרה, או רוב היקף העטרה, ואפי' ע"י צירוף; [ונ"ל דנקט בשר, והרי עור הוא הערלה? אבל קמ"ל אפי' הוא כעין בשר, שהוא עב, או שכבר קרע עור פריעה למעלה ממנו, דלפעמים יש ב' עורי פריעה ועור הב' דבוק בדקותו בבשר עטרה, לא אמרינן דמין העטרה הוא ולא ניעכב קמ"ל. ועטרה לרש"י ור"ן (כאן ויבמות מ"ז ב') הוא השפה הגבוה סביב שם; ולרמב"ם ועור כל המשך הכפתור אף במקום שאינו בולט מהגיד הוא בכלל עטרה]: נא) *כ"ל דקמ"ל דאפי' בתרומה דרבנן אסור, דכערל גמור הוא: נב) שאחר שנימול חזר וגדל העור וחיפה העטרה, ונראה עי"ז כערל: נג) *דכיון דנימול פעם א', אפי' חזר ונתכסה כל העטרה א"צ למולו שנית רק מדרבנן; להכי היכא דאפשר קושר העור לאחוריו, שלא יראה כערל; ובאי אפשר, במקום צערא לא גזרו רבנן (ש"ך י"ד רס"ו). ובמסופק אם נתגלה במילה ראשונה רוב העטרה, כ"ל דאמרי' רוב המצויין אצל מילה מומחין הן (כחולין ד"ג ב'), וא"צ לצער התינוק; וכן שמעתי וראיתי מפה הקדוש של ע"ר אאמ"ו הגאון זצוק"ל אף שלא זכיתי לשאלו טעמו: נד) כהלכתו לעיל: נה) *אף דכבר תנא דציצין שברוב גובה או היקף מעכבין המילה? כ"ל דמרישא ה"ד רק לחומרא, קמ"ל הכא אפי' לקולא, דהיינו

לברך

עיקר תוי"ט

קא) וע"ש בש"ך ה"ה: (ט) דכתיב ביה וכל ערל לא יאכל בו: י) מל ולא פרע. תימה למאי איצטריך למתני הא' דכיון דכבר תני דבשר החופה כו' מעכב וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה הו'. ולענ"ד שלא נתנה פריעה לאברהם אבינו. מובא קמ"ל דל"ה כיון דא"א נצטווה במילה לבדה אף אנחנו בהלמ"מ נצטוינו

אף

אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, רבי אליעזר מחייב חטאת[לח] ורבי יהושע פוטר[לט]: ה קטן[מ] נימול לשמונה, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ושנים עשר, לא פחות[מא] ולא יותר[מב]. הא כיצד, כדרכו לשמונה. נולד לבין השמשות, נמול לתשעה[מג]. בין השמשות של ערב שבת, נמול לעשרה[מד] יום טוב[ז] לאחר השבת נימול לאחד עשר[מה] שני ימים טובים של ראש השנה[ח], נימול לשנים עשר[מו]. קטן החולה אין מוהלין אותו עד

שיבריא

ר"ע מברטנורה

משנה זו והגרסא שבספרו רבותי עיקר כך היא מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר והכי פירושה שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת ובהא אפילו רבי יהושע מודה: אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר' אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינו דוחה שבת ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת ס"ל לר' אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינו דוחה את השבת חייב: ור"י פוטר. דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינה דוחה את השבת פטור כיון דסבר היה שברשות בית דין הוא עושה והלכה כר"י: ה נולד בין השמשות נמול לתשעה. שהרי יום שמיני של מחר הוא נמול ושמא בין השמשות יום הוא ונמול לתשיעי: היה היום ערב שבת. א"א למולו בשבת הבא דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי: חל יום טוב להיות אחר השבת. אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונמול לאחד עשר: שני ימים טובים של ראש השנה. דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום טוב השני של ראש השנה ונמול

לי"ב

תפארת ישראל

דהנימול קודם זמנו צריך להטיף ממנו דם ברית בזמנו (כש"ך י"ד רס"ב ב'), וא"כ הו"ל מקלקל בחבורה? נ"ל דאפ"ה הועיל שא"צ לחתכו שנית: לח) אף דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, דלולא שבת ראוי הי' למול, אפ"ה חייב: לט) מדעשה מצוה: מ) *שהוא ישראלי; לאפוקי בן שפחה, שנימול אפי' בן יומו: מא) *קמ"ל אפי' יודע שלא יזדמן לו מוהל אח"כ: מב) *נ"ל דקמ"ל שיקדימו למול זה קודם לילד אחר שנימול באמת שלא בזמנו, דזה אכתי בזמנו מקרי: מג) *דהרי מונין לו מהלילה, ונימול לט' כספק ח' (י"ד רס"ב ד'): מד) דא"א למולו בשבת, דשמא תשיעי הוא ומילה שלא בזמנו אינה דוחה שבת: מה) דמילה שלא בזמנו אפי' יו"ט אינה דוחה: מו) *דקדוש' א' הן (ושניהן מקודשין

ע"פ

עיקר תוי"ט

מתקן הוא הכ"מ: ז) י"ט כו' ומילה שלא בזמנה אינה דוחה י"ט כי המילה מ"ע וי"ט עשה ול"ת כי השם הוא צוה לשבות בו והוא אומרו שבתון ומנע בו מן המלאכה והעיקר אצלינו לא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה. פה"מ: ח) ר"ה. ובי"ד סי' רס"ו פוסק כהרא"ש דאפילו י"ט שני של גליות אינו דוחה (והלי' הנה בס"י

קמי

עליו ביד אבל לא בכלי[ל]. רבי אליעזר בן עזריה אומר, מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת[לא], שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים[לב]. ספק[לג] ואנדרוגינוס[לד] אין מחללין עליו את השבת[לה], ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס[לו]: ד מי שהיו לו שתי תינוקות, אחד למול אחר השבת, ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחר השבת בשבת, חייב[לז] ו),

אחד

תפארת ישראל

ל) *אפי' דרך זילוף; ודוקא ביום ג' למילה, אבל בשעת מילה בכל ענין שרי: לא) בחמין כדרכו: לב) *אלמא דאז הכאב גדול, והאידנא אין צורך כל כך ברחיצה, ולכן אין רוחצין הנולד רק ביום המילה, ובחמין שהטמינו מע"ש, או מתים שחימם עובד כוכבים לצורך עצמו, אבל לא יאמרו לו שיחם לצורך המילה; ומה"ט מלין ג"כ מילה שלא בזמנה בע"ש בז"הז, ולא חיישי' שיצטרכו לחלל שבת עבורו בחימום מים (מג"א של"א ט'); ולרע"ז אסו' משום שגורם לער שבת (י"ד רס"ב סק"ג): לג) ספק בן ט' או בן ח' חדשים: לד) *שיש לו זכרות ונקבות [ורמג"א תקפ"ע ב' כתב בשם הרי"ף, שפעם הוא זכר ופעם הוא נקיבה. ולא מצאתי כן ברי"ף; גם הדבר בעצמו כחוק ממושג אנושי, איך אפשר שישתנה פניו ככוס להתהוות פעם כך ופעם כך? ואפשר שכוונת המג"א דפעם כח הזכרות שבו גובר, ופעם כח הנקבות, מדיש לו זכרות ונקבות כמו כן הוא, דאמרו בלשון יון איש, וגיטום אשה. והרבים מקרוב כתבו המתהבונים (בקאנפערזאטיאנסלעקסיקאן) שאינו במצא כלל. ואני אומר אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר, לכתוב הכחשה על דבר מפורסם, ועיני ראו ולא זר, זה בכמו י"ב שנים מלאתי בעצמי ילד כזה, שהי' לו גיד זכרות כהוגן, רק שלא הי' נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב הי' נמשך בליעה בעור בכמו גומא לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס שבו הביצים, ובין ב' הביצים הי' נקבות כראוי, ומשם השתין, וגם הגיד הי' מתקשה כשמשמשו בו. — והנה בכמו ע"ו שנים הביא לפני קצב א' כבש לשאול עליו אם כשר הוא בעבור שראיתי בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות; ועומעם לא היה צריך הנא לאשמעינן דאי קודם שנקרע העור שע"ג הערוה פשיטא דאסור דמוא כשיקרע העור ימצא שהוא נקיבה ונמצא שחילל שבת, ואי לאחר שנקרע פשיטא דמותר למולו לכתחילה בשבת כשאר זכר אף שאינו מוליד]: לה) *נויהו אפילו הוא וודאי בן ח' חדשים, אם נגמרו שערו וצפרניו ימלוהו, דבן ז' הוא ואשתהויי אשתהי, ואי בר ז' וודאי הוא, אפי' לא נגמרו שערו וצפרניו אם רק רואים שחזק הוא ימלוהו (שם ס"ג): לו) וקיי"ל כת"ק (שם ס"ה): לז) *חטאת, בהא כ"ע מודו, מדטעה במצוה ולא עשה מצוה, דמל בן ז' ימים; ואע"ג

דהנימול

ר"ע מברטנורה

לאו כדרכו הוא דהנא סיפא לפרושי רישא כילד מרחיצין כגון לזלף ביד אבל בכלי אפילו לזלף אסור וכ"ש לרחוץ כדרכו: ראב"ע כו'. פליג את"ק וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה וביום הג' דמילה נמי בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו דסכנת נפשות היא והלכה כראב"ע: ספק. בן ח' חדשי' ספק בן ט' דהוי בן ח' כאבן בעלמא הוא ואין מילתו דוחה שבת: ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. מדכתיב (בראשית י"ז) המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס ות"ק ערלתו כתיב מי שהוא כולו ערל ילא זה שאינו נקבה ואין הלכה כר"י: ד מי שהיו לו שתי תינוקות וכו'. פליגי אמוראי בש"ס בגרסת

משנה

עיקר תוי"ט

והוא לשון יזיקו משל מתרגם יאלפון מסרא: ו) חייב. ואע"ג דמקלקל שיהיה פטור וכן אמרו לגבי מילה

מתקן

זנותנין עליה איספלנית(טז) וכמון(יז). אם לא שחק מערב שבת(יח) לועס בשיניו(יט) ונותן. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת(כ) ינתן זה בעצמו וזה בעצמו(כא). ואין עושין לה חלוק(כב) בתחילה(כג), אבל כורך עליה סמרטוט(כד), אם לא התקין מערב שבת(כה), כורך על אצבעו(כו) ומביא, ואפילו מחצר אחרת(כז): ג מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה(כח), ומזלפין(כט)(ה) עליו

ר"ע מברטנורה

שאין הדם נפסק (מחיבורו) אלא על ידי מלילה: אספלנית. תחבושת: לועס בשיניו. דכל מה דאפשר לשנות משנה: אם לא טרף יין ושמן. רגילים היו שהיו טורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כדרך שטורפי' ביצים בקער': חלוק. חתיכה של בגד נקובה ומכניסין המילה בתוך הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד: לא התקין. לא הזמין: כורך על אצבעו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאה בחול: אפי' מחצר אחרת. לא מבעיא מבית לבית בתוך חצר אע"פ שלא ערבו אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמהם: ג מרחיצין את הקטן. האי מרחיצין להו

תפארת ישראל

ולעפ"כ נ"ל לבלי לזוז מדברי הר"ל, דלא דמי לרחיצה לקמן סי' ל"ב. שאין מחללין השבת משנשתנה הטבע דהשם שאני דע"י שנשתנה הטבע אין בו צורך כלל השתא; אבל הכא מי לא מחו הרופאים דע"י המילה ניצל התינוק מלביית הגיד, שלא שבארצות הצפוניים אינו מסוכן כל כך לביית הגיד כבארצות בבל החמים, ולעפ"כ אפשר שיסתכן ע"י הלביי', ואף שלפי דברי הרופאים יכול להציל הלביי' ע"י שיניחו עליו כל שלי שעה מטלית שנשרה במי (עקסטראקטום), או במים קרים, עכ"פ כיון דגם לפי דבריהם גם מילה מהני, אין לנו אלא דברי חז"ל; דהרי אפי' בדברי תורה כשאין נפקא מנה שיעשה כן או כן, היו הראשונים מקפידין לעשות כדברי רבותיהם, כרבא דהוה מהדר אשלקא וארחא טוליא ונפק מפומא דרב הונא (כפסחים קי"ד ב'); ולעפ"כ נ"ל שלא ימצוץ כל כך בחוזק מאד בשבת, דבש"ס לא קאמר, רק כדי שיוציא דלא מיין, משמע דלא מיץ כלל (כשבת קל"ג ב'); גם יזה בפיו אחר המילה על התורה, מהומן שלוקח בפיו, כדי לקנח ולנתלם נקבי הפלרען בשפת במלילנו]: טז) (פפלאסטער): יז) *קיממעל בהאק: יח) את הכמון: יט) מדאפשר בהכי: כ) *שרגילין היו לערב יחד יין ושמן ולטפטף ממנו על המילה לרפואה וגם זה אסור משום שחיקת סממנין: כא) *קמ"ל אף דעירוף יין ושמן יחד אינו אסור רק מדרבנן, דמחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדירה, כעירוף ביצים (שבת דק"ט א'), אפ"ה צריך לשנות בשבת (כך נ"ל): כב) שרגילין היו לעשות מטלית נקוב, ומכניסין בהנקב העטרה של הגיד, כדי שלא יחזור העור ויכסהו: כג) *כשלא תפרו ונקבו להמטלית מע"ש: כד) (לעפפכען): כה) שלא הכינו והביאו מע"ש: כו) *דרך מלבוש, כדי לשנות. ודוקא לכורך מילה שרי כה"ג; אבל בל"ז אסור. ודלא כאותן שכורכי' טוך סביב היד ויוצאין בו לכרמלית שאינו מעורב, דזה אינו דרך מלבוש; ורק סביב הצואר או להגור בו שרי לצאת כך לכרמלית (ס"ה ל') אבל סביב היד לא עדיף (תכאהמפוכט) שנכון להחמיר מלצאת בכן לכרמלית (ס"ה רמג"א כ'): כז) לא מבעיי' מבית לבית בתוך חצר דמביא, אלא אפי' מחצר אחרת שלא עירבו עם זו; שרי: כח) ביום המילה; בין לפניה לחזקו, בין לאחריה לרפאותו, מותר לרחצו כדרכו בחמין שהוחמו בשבת (ודלא כר"ב): כט) (הייגספריטצען):

אפי'

עיקר תוי"ט

דלעיל קתני לה הכא עיקר והשם לגב. פר': ה) ומזלפין. הזילוף אינו זריקת המים או כל משקה של"ע. וכוס

ובסכנה[ג] מכסהו על פי עדים[ד] ג). ועוד אמר רבי אליעזר כורתין עצים[ה] לעשות פחמין[ו] לעשות (כלי) ברזל[ז]. כלל אמר רבי עקיבא[ח], כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת[ט] אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לעשותה מערב שבת[י] דוחה את השבת[יא]: **ב** עושין כל צרכי מילה[ד] בשבת[יב], מוהלין[יג] ופורעין[יד] ומוצצין[טו], ונותנין

תפארת ישראל

י"ל מדצריך אחר המילה להחזירו לאמו שתיניקו, שא"א לה לבוא אצלו, מדחולה היא, ואפשר שתסתכן עי"ז, וה"כ כשישאו התינוק החולה לאמו, דלינו ככפות, אינו נושא א"ע: ג) שגזרו שמד על המילה: ד) *שלא יחשידוהו הרואים כשמכסהו, שסכין אחר נושא: ה) *ממחובר; וקמ"ל דאפי' מכשירים דוחין שבת: ו) (קאהלען): ז) *סכין; וי"ל דלהכי קרי לי' ברזל, דקמ"ל שלא יתקנהו בחידוד כסכין, מדאפשר בברזל חד: ח) *דפליג אר"א: ט) כמכשירין: י) כמילה גופה: יא) *וקיי"ל כר"ע; ולדידן שאין לן ר"ה, מותר להביא התינוק ע"י עובד כוכבים; או ע"י ישראל שיוליכנו פחות פחות מד"א וליתנו לחבירו, אבל הבולאה מר"הי לר"ה והיפכא צריך שיעשה ע"י עובד כוכבים (רע"ז רס"ו סק"ד); ולמג"א גם כה"ג אסור, רק ימלוהו בביתו (רמג"א ש"א סק"ה): יב) *לאתויי דכל שעה שעוסק במילה מותר לחלל אפי' על ציצין שאין מעכבין המילה: יג) *ר"ל חותכין הערלה: יד) *לשון כי פרוע הוא, והוא לשון גלוי, שמגלה העטרה ע"י שקורע העור הדק שתחת הערלה: טו) *יונק הדם מהחבורה, דאף שעי"ז ניתק הדם ממקומו ונעשה חבורה עי"ז, עכ"פ כשלא ימצוץ אפשר שיסתכן, שע"י החבורה, שדם שבבשר הגיד מתחמם ונקפה, ואפשר שילבה הגיד עי"ז. [ולפי מה שאומרים הרופאים עכשיו, אדרבה ע"י המציצה אפשר שיסתכן, שע"י המציצה יתפרצו נקבי (הפּאָרען) וישפעו דם אחר המילה, כמוצץ יין שבחבית ע"י (העבער), דאחר שבלף הכות שבמיניקת (העבער), מיד היין שתחתיו מגילא פורץ ועולה אף אחר שפסק למצוץ (בההעבער); ואין לתמוה על זה שהוא נגד הש"ס, דבכמה דברים נשתנה הטבע (כמג"א קע"ג א', וקע"ע ה', וי"ד שע"ז ג', ובאה"ע קנ"ו), ולכאורה הי' נראה לשמוע בקולם בכל כה"ג, דהרי אפי' בכריתות ונזיקות ב"ד, שומעין לרופאין (כשבת קכ"ע א', ויומא פ"ב א', ונדה כ"ב ב') ואפי' להקל, מכ"ש כשנוהג רק משום סכנה, והם דקיאין בחשבת סכנה יותר ממנו, ונקל גם בהילול שבת למצוץ. והעפ"כ

ר"ע מברטנורה

עליה את השבת:, ובסכנה. שגזרו שמד על המילה: מכסהו ע"פ עדים. שיעידו שאזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו: ולעשות ברזל. כדי לעשות אזמל למילה: כל מלאכה שאפשר לעשותה. כגון מכשירי מילה הואיל ואפשר לעשותן מע"ש אין דוחין את השבת ופליג אדר' אליעזר: שאי אפשר לעשותה מע"ש. כגון מילה עצמה שאי אפשר לה ליעשות דזמנה בשמיני דוחה שבת והלכה כר"ע: **ב** מוהלין. חותך את הערלה: ופורעין. העור המכסה ראש הגיד: ומוצצין. את הדם ואע"פ שהוא עושה חבורה שאין

עיקר תוי"ט

התינוק אבל הכלי דליכא איסור דהוי נושא א"ע. וי"ל דלאחר המילה היה צריך להחזירו לאמו ואז הוא חולה והוה כפות דאינו נושא עצמו וגם אמו מסוכנת ולא תוכל לבא אצלו וע"ל כיון דבהל יביא הכלי מביא התינוק שכי כ"א לאהר המצוה תו': ג) **עדים**. בגמ' איבעי אי עדים שנים או איתו וחד בראוי להעיד בנקים אחר וא"ל דא"כ ליתני ע"פ א'. דאיצטריך ליה שהוא והד יהיו כשרים חד בגמ"א: ד) **עושין כל צרכי**. לאתויי הא דא"כ המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין כו' גמרא ואע"ג דבש"צ דלעיל

פי״ט רבי אליעזר אומר אם לא הביא א) כלי מערב שבת, מביאו בשבת ב) מגולה ג), ובסכנה

ר״ע מברטנורה

פי״ט רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי. אזמל למול את התינוק (א): מביא בשבת מגולה. להודיע שחביבה מלוה זו שמחללי׳ עליה

תפארת ישראל

פי״ט א) סכין למול: ב) *לפרסם חיבוב המלוה, שמחללין שבת עבורה, והו״ל יבילו התינוק אל הסכין, דהוי ניכה א״צ? ר״ל

עיקר תוי״ט

(א) וקלי למתני׳ דלעיל דבלק מיה הל לכל מילה עובין בסכת: ב) מביאו בשבת. ור״ה ויביאו התינוק

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ה.

דבלבד שיפנה כל אורח בעצמו חלקו, או אדם אחר בעדו, לא א׳ לכולם; ולעולם לא יפנה כולה שבא יבא להשוות גומות; ואורחים מקרי רק בנתארחו אצלו בביתו, או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, משא״כ כשזימן חבירו הדר בעירו לסעוד אצלו, אסור לפנות, וכשזמן חבירו לבא אצלו לכבוד אורח, לרמ״ו נקרא גם חבירו אורח, ורמג״א חולק; וכדהחיל לפנות מע״ש לרמג״א אפי׳ לדבר הרשות מותר לפנות בשבת, והרמ״ז חולק; וכל שבות שהתירו משום מצוה מותר ג״כ לצורך אורחים; מותר לישראל לפנות אפי׳ תרומה כשהיא טהורה, ודמאי, ומע״ר שנטל ממנו ת״מע, ואעפ״י שהקדים הלוי ונטל המעשר בשבלים [משא״כ בהקדים הלוי אחר מירוח, דאז נתחייב לשלם לכהן הת״ג שהפסידו]; ומע״ש והקדש שנפדו כהלכתן, אעפ״י שלא נתן החומש עדיין [משא״כ בלא נפדו כהלכתן כגון מע״ש על מטבע שנמחק צורתו, והקדש אף דא״צ צורת מטבע, בפדאו ע״ג קרקע]; ואפילו דבר הראוי רק למאכל חיה ועוף המצויים [משא״כ באינם מצויים, דוקא ביש לו אותו המין דהיה ועוף] ומותר לטלטל עצמות, אעפ״י שנתפרקו מן הבשר בע״ש, באם הכלבים מצויים אף דאין לו כלב: מ״ב׳ חבילי ענפי אילן וקש שהתקינן למאכל בהמה [וקש שלנו כבר מסתמא עומד לשכיבה או למאכל בהמה, וא״צ תיקון] אפילו הם גדולים דרבה מותר לטלטלן: אסור לטלטל בהמה חיה ועוף; ואעפ״כ מותר לכוף את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו, ובעודם עליו אסור לטלטלו, ובהיה עליו בי״הש אסור לכל השבת; בהמה חיה ועוף מדדים בחצר, אבל לא בר״ה, דהיינו שאוחז בצוארן ובצדדים ומוליכן בצריכין דבע״ח לכך, ובלבד שלא יגבהם מהארץ; ותרנגולת שמגבהת עצמה אסור לדדות, רק דוחים אותה מאחריה שתכנס; האשה מדדה את בנה אפילו בר״ה, ובלבד שלא תגררהו, אלא יהא מגבי׳ רגלו אחת ויניח הב׳ על הארץ וישען עליו, עד שיחזור ויניח רגלו שהגביה; המוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו לר״ה [ור״ה דידן להרבה פוסקים רק כרמלית] חייב, אבל המוציא גדול מלובש בכליו פטור ואם נושא כפות או חולה או בהמה חיה ועוף אפי׳ אינו כפות חייב, והנושא מת הו״ל מלאכה שאצ״לגו: מ״ג׳ אין מילדין את הבהמה בשבת וי״ט למשוך הולד מרחם; אבל לסעדה לאחוז בולד, שלא יפול לארץ, פלוגתא בין הפוסקים (עיין א״ח הקכ״ג); ואין מפרכין לבהמה גלדי המכה ולא סכין אותה בשמן, ורק בתחלת המכה דאיכא צעב״ח מותר; ובאכלה הרבה ומצטערת, יכול להריצה בחצר; ובאחזה דם יכול להעמידה במים שתצטנן, ואפילו לומר לעובד כוכבים להקיזה, בספק שתמות מותר: יולדת כחולה שיש בו סכנה לכל דבר, ומחללין עליה שבת לכל מה שצריכה [וכן שכשתגיע לחודש ט׳ תומין הכל מע״ש], ומילדין אותה ומדליקין לה נר אפילו היא סומא, וכל מה שיכול לעשות בשינוי עושה, ומשעה שמרגשת קצת ואפילו בספק, מותר לקרות המילדת, ואפילו מחוץ לתחום; אבל לחלל בשאר דברים רק משתשב על המשבר או משהדם שותת ויורד, או משעה שאינה יכולה להלוך עד שחברותי׳ נושאות אותה בזרוע; א) כל ג׳ ימים ראשונים [ולא חשבינן ג״י מע״לע] בין אמרה שצריכה, וחברותיה אומרין שאינה צריכה, או איפכא ואפילו ליכא חכמה ורופא, מחללין עליה, ואפילו אוכלת מאכל בריאים, [אבל בחכמה ורופא אומרים שא״צ שומעין להם וכן נוהגין עכשיו שאוכלת המין של אתמול]; ב) מג׳ ועד ז׳ רק באומר הרופא או היא שצריכה, מחללין, לא באם היא אומרת שאינה צריכה וחברותיה אומרים שצריכה; ג) ומז׳ ואילך היא כחולה שאין בו סכנה דאין מחללין ורק ברופא אמר שצריכה, או שנראה סכנתה לכל מחללין; מיהא לעולם מותר לעשות צרכיה ע״י עובד כוכבים עד ל׳ יום, ועושין מדורה ליולדת כל ל׳ יום וכדומה ואפילו בתקופת תמוז, דבצער צינה כל ל׳ יום מחללין דסכנה לה דקירות; הולד שנולד עושין לו כל צרכיו, ואפילו לקשור ולחתוך הטבור; מיהא בנולד לח׳ או ספק בן ז׳ או ח׳ אין מחללין, אא״כ גמרו שערו וצפרנו; ובלא גמרו אפילו לטלטלו אסור, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו, וכן יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה, ולא יקבל החלב בכלי, אבל מותר לקלח בפי התינוק כדי שיאחז התינוק ויניק; מיישרים אברי הילד שנתפרקו בלידה ודוקא ביום הלידה, ועיין פי״ב ופכ״ב; ומותר לכרכו בבגדים שלא יתעקמו ואפילו ליישר אבריו לעולם אחר יום הלידה; ובנפלה ערלת גרון הולד מותר לסלק הערלה באצבע, אעפ״י שפעמים מקיא:

וקושרין את הטבור[לו] רבי יוסי אומר אף חותכין[לז] וכל צרכי מילה[יב] עושין בשבת[לח]:

פ"יט

ר"ע מברטנורה

עושין לרכיו על ידי עובד כוכבים: וקושרי' הטבור. של ולד שהוא ארוך ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעיו אבל אין כורתין אותו בשבת לדברי ת"ק: ר' יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר"י שחותכין אותו ומנקים אותו ונותנין עליו אבק הדס וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן באידך פרקא מפר' לצרכי מילה מאי ניהו:

פ"יט

תפארת ישראל

רבינו, דא"כ מה משני להדליק הנר, הרי כיון דגם בס"ד תחומין דאורייתא מה איכא בין תחומין להדלקת הנר? והש"ס לא הדר מקשי אהך פירוק קמא, רק פשיטא פקוח נפש דחי שבת, והו"ל להקשות הא תו ל"ל? ואת"ל עכ"פ אף דתחומין דאו', עכ"פ אין חייב מיתה עליו, וא"כ קמ"ל עובדא דאפי' בחיוב סקילה מחללינן; עכ"פ ק"ל אפי' אי תחומין דאורייי' הוה מצי לאקשוי מיד ארישא פשיטא, פ"כ דוחה שבת; אע"כ כרבינו ע"ז (ש"ל ב') דמילדת קורין לה אפי' בספק שתלד; א"כ אכה"ג ליכא לאקשויי פשיטא, דדוקא בשכבר הית בסכנה ספק שיגלל או לא, מספיקא מחללין שבת, אבל בספק שתלד וכי כשיכאיב לה עבורה, מספק נחלל שבת דשמא תלד השתא, זה אינו פשיטא כל כך; א"כ נסתר ראיית רמג"א, דלעולם מצינן למימר דתחומין דרבנן, רק דס"ד דמקשן דקיפא דומי' דרישא, דכיון דרק ספק הוא שמא תלד, רק בדרבנן מחללינן עליה השבת, ולהכי מקשה לאתויי מה? ומשני, דקיפא איירי בצריכה וודאי להדלקת הנר, דבצריכה וודאי מחללין אף בדאורייי'; ולהא הדר תו מקשי כיון דוודאי צריכה פשיטא, פקוח נפש דוחה אפי' איסור דאורייתא? ומשני דקמ"ל בסומא דסבורה דצריכה. או נ"ל דלעולם תחומין דרבנן, ואפ"ה לא ק' קו' כתוי"ט, דהרי הש"ס לא מקשי „הא תו ל"ל" אלא „לאתויי מה" וכו"ל דמדייק הש"ס מדשני תנא בלישני', דרישא קאמר קורין לה ובסיפא קאמר ומחללין עליה, דתלת עליה משמע לרבות דבר שאירע בה שבעבור זה מחללין שבת עוד עפי מבתחומין ומה ניהו דבר שנתרבה בה? ומשני דרישא בספק לידה מחללין רק בדרבנן, אבל סיפא דצריכה וודאי להדליק נר, מחללין אף בדאורייי'; א"נ נ"ל דב"לז קשה לכתוי"ט אם כדבריו מנ"ל לש"ס באמת להוכיח דמדמדליקין נר לסומא אף שאין צריך לנר רק להניח דעת', הרי י"ל דעובדא קמ"ל מתני' וברייתא דאפי' באיסור סקילה מחללינן ודוקא בצריך לה? אלא לעולם תחומין דרבנן, ואפ"ה ש"ס מקשי שפיר דהרי הש"ס לא קאמר מכדי תנא קורין לה חכמ', אלא מכדי תנא מילדין וקורין, א"כ ה"ק הרי מילדי' וקורין הכוויי' מדרבנן, ול"ל תכוויי'? אע"כ דמלת קורין ר"ל אפי' יש בקריאה חילול דאו' כגון לכתוב לה שתבוא; הדע מדקאמר וקורין לה, ולא קאמר מביאין לה חכמה, ש"מ דבקריאה עצמו יש חילול שבת, ועל זה מקשי הש"ס שפיר א"כ מה קמ"ל תו במחללין?]: לו) *של וולד, שלא יצאו מעיו לחוץ (הבעבערמוטטער), שיח האם; ואף דהוי קשר של קיימא, והרי הי' סגי בעניבה עד הערב. אבל אין חותכין טבורו (נאבעלבעשר-מוטטער): לז) *והכי קיי"ל (שם): לח) כפרקן דלקמן:

פ"יט

עיקר תוי"ט

שמעינן דגמ' ס"ל דאיכא תחום מן התורה וכמ"ש הרי"ף דלכ"ע מי"ב מיל ולמעלה מדאו' דאל"כ עד השתא לא שמעינן אלא לאיסור תחום מד"ס תוי"ט וע"ע: יב) צרכי מילה. בש"ס דקל"ב נפקא ליה:

פ"יט

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יח.

ס"א· **אוצר** תבואה או כדי יין אעפ"י שמוהר להסתפק ממנו, אסור להתחיל בו לפנותו, אלא לדבר מצוה, כלהכנסת אורחים ולקבוע ב"המד, ודוקא ה' קופות (כל קופה דג' סאים) מאוצר גדול, ובלא הי' שם רק ה' קופות, מותר לפנות רק ד'; וכשמפנה הד' או ה' יפנה אפילו מגג לגג ובחלונות וסולמות; מיהא לא יחלקם לקופות קטנות להקל המשאוי, דמרבה בהילוך; ובכמה אורחים ואוצר גדול יפנה לכל אחד ה' קופות, ובלבד

אבל אם היה גורר אסור[ל] י): ג אין מילדין את הבהמה ביום טוב[לא], אבל מסעדין[לב] ומילדין את האשה בשבת, וקורין לה חכמה[לג] ממקום למקום[לד] ומחללין עליה את השבת[לה] יא) וקושרין

ר"ע מברטנורה

מניח אחת ומגביה אחת: אבל גורר אסור. שנושאתו וכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמי' והלכת' כוותיה: ג אין מילדין. אין מושכין הולד מן הרחם בי"ט דאיכא טרחא יתירא: אבל מסעדין. אוחז את הולד שלא יפול לארץ: חכמה. מילדת בקיאה: ממקום למקום. ואין חוששין לאיסור תחומים: ומחללין עליה את השבת. משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מג' ועד ז' אמרה צריכה אני מחללין לא אמרה צריכה אני אין מחללין. משבעה ועד שלשים אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין אבל עושים צרכיה על ידי עובדי כוכבים מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה ודבר שאין בו סכנה עושין

תפארת ישראל

ל) *אפי' בכרמלית; אבל בר"ה בכה"ג חייב חטאת, דבכה"ג לא אמרי' חי נושא א"ע (מג"א שם); ולרבינו יעב"ץ פטור דאין דינו ככפות: לא) *למשוך הולד מתוך הרחם, משום טרחא: לב) לתמוך בידיו התחיו בשעה שיוצא מהרחם, כדי שלא יפול לארץ; ובשבת גם זה אסור (של"ב): לג) מילדת; ונ"ל דנקט חכמה לאשמעינן דאפי' יש מילדת כאן ורק דזו חכמה ביותר אפ"ה שרי, ומש"ה נמי נקט הנא מילדין קודם לקורין להחכמה ודו"ק: לד) *אפי' מתוך לי"ב מיל, ואפי' אינה מרגשת רק קצת חבלי ליד', ואפי' בספק (ש"ל ע"ז ב'): **דיני יולדת** לה) *אפי' במלאכה דאוריי', ואפי' א"צ רק לשפים דעתה. מיהו אפי' בצריך לחלל שבת עבורה, אם אפשר בקל, יעשה בשינוי; מדאין הסכנה כל כך מצוי' (מג"א שם ג'). ובשום אופן אין מחללין עליה השבת בשמרגשת תחלת כאב הלידה, רק בקריאת היולדת מחללין; אבל בשאר דברים אין מחללין רק כשתשב על המשבר, או כשאינה יכולה לילך עוד, או כשהדם שותת ממנה (ולרי"ף בתרתי קמייתא, ג"כ צריך שיהיה דם שותת ממנה) (ט"ז שם ג'); ומאותו שעה עד כל ג' ימים אחר לידה (בלי מעל"ע, מג"א שם ז'), בין אמר' צריכ' אני, וחברותיה אומרין שא"צ, או איפכא, מחללין עבורה; מג' ועד ז' אין מחללין רק באמרה שיא או הרופא שצריכה; מכאן ואילך, אפי' באמרה צריכ' אני אין מחללין, ורק ברופא שאומר, או בנראה סכנה' לכל (הרי"ח ו'); תוך מלידה, שכל ל' יום הקרירות סכנה לה, ולכן אפי' בתקופת תמוז מדליקין (ש"ל ו'); מיהו מג' ועד ז', אפי' בלא אמרה צריכה אני, דינה כחולה שאין בו סכנה, שאומר לעובד כוכבים ועושה: [ובש"ס מקשי' מכדי הנא קורין לה חכמה, מחללין עליה שבת לאתויי מה? ומשני לאדלוקי לה הנר; והדר מקשי הא נמי בשעת צורך, פשיטא כבר דוחה השבת? ומשני צ"ל בסומא, וא"ל כך ליתובא דעתה, ולכ"ה מחללינן. ותוי"ט כלה להוכיח מכאן די"ב מיל דלוקייתא, דא"כ מה מקשה לאתויי מה, הרי שיפא צריכה וצריכה דאפי' בדאורי' מחללין? ולנע"ד דלא הועיל רבינו

עיקר תוי"ט

בר"הכ. י) **אסור.** וגא דאמרינן חי נושא את עצמו כדלעיל מ"ה פ"י ביון שהוא קטן כ"כ שאינו אלא נגרר בר"ה. והאי אסור נ"ל דאסור וחייב קאמר דהא מחייב בתולה כשנגלו בר"ש דלקמן ועי"ש דלתו' כ' דדוקא בתולה: יא) **את השבת.** בגמ' לאתויי מאי דה"כ לא היתה צריכה לנר ומדליקה לה את הנר. ומקשה במשנה

אם התקינן למאכל בהמה(כב). מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן(כג). כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו(כד). תרנגולת שברחה דוחין אותה(כה) עד שתכנס(כו) מדדין(ח). עגלין וסייחין ברשות הרבים(כז). אשה מדדה את בנה(כח) אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחד ומניח אחד(כט). אבל

תפארת ישראל

אילן רכיס: כב) *שהזמינן לכך מע"ש: כג) *דסתמ' להסק' קיימי, והו"ל מוקצה. וקש שלנו, סתמ' עומד לשכיבה או למאכל בהמה ומותר לטלטלו (מג"א ס"ק כ"ג): כד) *ר"ל שיעלו או שירדו (ולי נראה, כדי שיעלו, ושוב ירדו ממנו, ועי' מ"ש בהכלל דפרטי מוקצה ד'), דאין מבטל כלי מהיכנו עי"ז, דהרי לא ישארו עליו, מיהו כל זמן שהן על הסל, אסו' לטלטלו, וכ"כ בהיו עליו בי"הש, אסור אעפ"י שירדו השתא (שם ו'): כה) *מאחוריה: כו) *אבל דדוי אסור שיאחז בגופה ובגפיה להוליכה, דעי"ז מגבהת א"ע, והו"ל כמטלטל'. ומשום צידה ליכא (כרפי"ד), דאע"ג, דחיה ועוף שברשותו הצדן פטור, וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור? עכ"פ משום צער בע"ח התירוהו; כמו דשרי טלטול מקצתה מה"ט אע"ג דטלטול מוקצה אפי' במקצת אסור, כהזזת אבר במת (בפכ"ד), והכא שרי משום צע"בח (וכמ"ש הר"ן). עוד י"ל דלאו או דדוי לא מחשב צידה (ועי' שם סט"ז): כז) *בש"ס ל"ג הכא בר"ה; ואפ"ה כ' הר"ן דבר"ה מיירי, אבל רק בגדולים [ובזה מתורץ לפע"ד מאי דק' דוקיא דרישא וסיפא אהדדי, דברישא משמע דוקא תרנגולים אסור לדדות. אבל אווזין ושאר עופות שרי לדדן, ובסיפא קאמר דוקא עגלים וסייחין מדדין, משמע הא אווזין ושאר עופות לא? אלא דרישא בחצר מיירי, להכי אווזין דכוותייהו דלא משרבטי נפשייהו שרי לדדן בחצר, וסיפא בר"ה, להכי דוקא עגלים וסייחין גדולי', הא קטנים או אווזין ותרנגולים בר"ה, אסור דמדקשה להגביהן, חיישי' שיטלטלן ויעשה איסור דאו', דבבהמה ל"א חי נושא א"ע]. מיהו אנן קיי"ל דגם עגלים וסייחין רק בחצר שרי לדדן (ס"ק ס"מ): כח) *אף בר"ה, דהרי אפי' תגביהנו פטורה דבאדם חי נושא א"ע: כט) *שהתינוק מגביה רגל א' ומניח רגל האחר כשמוליכין אותו. מיהו אפי' בכה"ג דוקא במוליכו, אבל בנשאו, להמאור חייב חטאת (מג"א שם סקע"ה): אפי'

ר"ע מברטנורה

בהמות(ז): כופין את הסל לפני האפרוחים. ומבטל כלי מהיכנו לא הוי שאין האפרוחים עומדים עליו והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל מוקי למתני' בצריך למקומו של כלי: שברחה. מן הבית: דוחין אותה. בידים: עד שתכנס. ודוקא דוחין אבל לא מדדין לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה אבל אווזין ושאר עופות מדדין(ט): מדדין עגלי'. אוחז בצוארו ובצדדיו גוררו ומסייעו ומנענע לו רגליו: והאשה מדדה את בנה. אוחזתו בזרועו מאחוריו והוא מניע רגליו והולך: שנוטל אחת ומניח אחת. כשהתינוק מניע את רגליו מניח

עיקר תוי"ט

(ז) ר"ל לפעמי' סתמייהו דהכי להסקה קיימא ובעי בהו הזמנה. הכ"מ: ח) **מדדין**. הוא מלה עברית כמו אדדם עד בית אלהים. הכ"מ: (ט) קשה דלחלק בעופות בין תרנגולת לאווזין ושאר עופות. ולשיטת הר"ב דמחלק בין גדולים לקטנים דקטנים לא שרי אלא בחצר אבל לא בר"הר וגדולים אפי' בר"הר שרי ניחא דמתני' בר"הר מיירי מכח סיפא דמדדה בנה דאוקמינן לה בש"ס בר"הר ולהכי תני ענד סוסים לאשמעינן דדוקא בגדולי' שרינן בר"הר

מעשר שני והקדש שנפדו[יא]) והתורמוס[יב]) היבש[יג]), מפני שהוא מאכל לעזים (נ"א לעניים), אבל לא את הטבל[יד]) ח), ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו[טו]) ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו[טז]), ולא את הלוף[יז]) ולא את החרדל[יח]) רבי שמעון בן גמליאל מתיר בלוף, מפני שהוא מאכל עורבין[יט]) ו): **ב** חבילי[כ]) קש, וחבילי עצים, וחבילי זרדים[כא]),

ר"ע מברטנורה

בשבלין אינו מפרישים אלא תרומת מעשר בלבד ומותר באכילה אף על פי שלא הפרישו ממנו תרומה גדולה: ומעשר שני והקדש שנפדו. שפדו אותן הבעלים ונתנו את הקרן (ד) ולא נתנו את החומש ושמעינן מהכא שהם פדויין והחומש הוי מלוה גבי בעלים: אבל לא את הטבל. ואפי' טבל דרבנן כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב: ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן שכיון שנתמרחה בכרי ונתחייבה בתרומה כשלוקח המעשר ראשון אע"פ שמפרישים ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפרישו ממנו תרומ' גדולה טבל הוי ואסור לטלטלו בשבת: ולא מעשר שני והקדש שלא נפדו. כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכה כגון שפדה המעשר שני על גרוטאו' של כסף ואין מעשר שני נפדה אלא במטבע שיש עליהן צורה דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתן את הערכך ביום ההוא דבר הנתן מיד ליד: לוף. מין קטנית שאינו ראוי אף לבהמה ורמב"ם פירש מין ממיני הבצלים: לעורבי'. כגון עשירי' שמגדלים עורבים לגדולה ואין הלכה כרשב"ג: **ב** חבילי. אגודות: זרדי'. ענפי האילן לחים שמורדין אותם נמאכל בהמות

תפארת ישראל

דאז פטור המעשר מת"ג; דבלא הקדים בשבלי', טבל הוא ואסור בטלטול: יא) ר"ל בכל ענין שנפדו, דהיינו שנתן הקרן, אף שלא נתן עדיין החומש, אפ"ה הוה פדוי, והחומש הו"ל הלואה גבי': יב) (פייגע באהנען)· יג) *אבל לח מריר ולא חזי כלל: יד) אפי' טבל דרבנן, כזרוע בעציץ שאינו נקוב: טו) ר"ל ת"ג, וכגון שהקדים הלוי אחר המירוח ולקח המעשר קודם שהפרישו ת"ג, דאז כבר נתחייב בת"ג, והו"ל טבל. ונ"ל דמשו"ה נקט הכא נטל תרומתו כמו ברישא משום דהכא איירי דהקדימו בכרי ונתחייב בתרומה גדולה א"כ הו"ל שפיר גם התרומה גדולה תרומתו של המעשרות וקאמר שפיר שלא ניטל כל תרומתו שמחוייב להפריש ממנו, בין שלא הפריש ממנו התרומה גדולה ובין שלא הפריש התרו"מע: טז) ר"ל אפי' רק לא נפדו כהלכתן, מע"ש שפדאו על מטבע שאין עליו צורה; והקדש שפדאו ע"ג קרקע: יז) מין בצל דלא חזי אף לבהמה: יח) *כ"ל דבחרדל ירוק מיירי דלא חזי רק ליוני', ובאתרא דלא שכיחי יוני' (ער"ן): יט) *ות"ק אוס' מדאין מצוי שם עורבין, דכשמצויין, מותר אף למי שאין לו מהן (ס"ח כ"ט): כ) אגודות: כא) ענפי אילן

עיקר תוי"ט

(ד) והרע"ב דכמות כי דכתיב ונתן הכסף וגו' והכי לי' בגמרא ועתוי"ט: ה) הטבל. דלרבנן נמי לא חזי להטיל לכהן לאכול מפירותיו בשבלן כמ"ש הר"מ בפ"ה ממעשרות: ו) עורבין. ות"ק דפליג משום דס' דלא מטלטלין דבר שאינו מאכל אדם ולשיך כל היכא דלתמיהו בבהמה לא"כ הך ב"ה ...

פ״יח מפניןא) אפילו ארבע וחמש קיפותב)ג) של תבן ושל התבואהד), מפני האורחיםה) ומפני ביטול בית המדרשה), אבל לא את האוצרו). מפניןז) תרומה טהורהח), ודמאיט), ומעשר ראשון שניטלה תרומתוי) מעשר

תפארת ישראל

פי״ח א) *מלשון פנותי הבית: ב) (פאססער), שכל א' של ג' סאין. וד' וה' דנקט ר"ל ד' מאוצר של ה' קופות, וה' מאוצר גדול: ג) *כ"ל דלא זו אף זו קתני; דכיון דכל מה דקמ"ל מתני' לאו שריותא דטלטול מוקצה אשמעי', דהרי חזיין לבהמה (וכ"ש לכדאוקימנן כר"ש), רק קמ"ל אע"ג דהוה טרחא שרי (כא"ח של"ג); א"כ שפיר קמ"ל אפי' קופות תבואה שכבדים יותר מתבן אפ"ה שרי; ואפי' קופות תבן שאינן כבדים כל כך, כל שלא לצורך אורחי' אסור; או דקמ"ל דאפי' בתבן לא יגמור את האוצר, אף שגדול מגרעיני תבואה: ד) *לסעודת מצוה, או להכנסת אורחים ממקום אחר; אבל בב' לריעותא לא מקרי אורח (שם ס"א): ה) לתלמידים שבאין לשמוע הדרשה דלצורך מצוה, טרח' שרי. ונקט אורחי' והדר בי"המד? לא זו אף זו קתני, דאורחי' מצוה טפי, דגדול הכנסת אורחי' יותר מקבלת פני השכינה: ו) ר"ל לא יפנה האוצר עד קרקעיתו, כדי שלא ישוה גומות. ושיעור ד' וה' קופות, היינו כשמפנה אדם א' לצורך אורח א'; אבל באורחי' הרבה יפנו הרבה אנשים כל א' לצורך אורח א' כשיעור הנ"ל (שם): ז) לצורך הנ"ל: ח) *אפי' ישראל מותר לטלטל', דעכ"פ חזי' לכהן; אבל תרומה טמאה, אע"ג דשרי לכהן להנאה, הרי אסור בשבת לבהמתו; כך כ' רש"י במתני'. ולר"ן ורז"ה, אפי' בחול לא נתנה רק להסקה; ולפיכך בשבת מוקצה היא מדלא חזי למידי, דאפי' לצורך גופה או מקומ' אסור לטלטלה (ס"ח ז'): ט) אפי' תבואת ע"ה דחשיד אמעשרות, דעכ"פ חזי' לעניי' (כפ"ג דדמאי), ולהכי הו"ל כתרומ' לישראל, דמדחזי מכ"ע שרי' בטלטול. ואע"ג דשאני דמאי דהרי אין מחויב לתנו לעניים? עכ"פ לדידי' נמי חזי, כשיפקיר נכסיו ויהי' עני: י) *ר"ל אפי' לא ניטל רק תרומ' שלו; דהיינו שניטל ממנו תרומת מעשר ולא ת"ג; ומיירי בהקדימו לוי לכהן ונטל המעשר בשבלי', דאז

ר״ע מברטנורה

פ״יח מפנין. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לשמוע הדרשה ודוקא לדבר מצוה שרי ולא חיישינן לטרחא דשבת: ארבע וחמש. לאו דוקא דאי בעי אפילו טובא נמי (א): אבל לא את האוצר. כלומר ובלבד שלא יגמור את האוצר כולו עד שיגיע לקרקעיתו דלמא אתי לאשווי גומות: מפנין תרומה טהורה. ואפי' ישראל דלא חזיא ליה יוכל לטלטל' ולפנותה כיון דחזיא לכהן: ודמאי. דחזי לעניים כדתנן מאכילין את העניי' דמאי ואי בעי הוה מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה (ג): ומעשר ראשון שניטלה תרומתו. שניטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכרי וזה שהקדים ולקח המעשר בשבלין

עיקר תוי״ט

(א) ובגמ' כדאמרי אינשי. פי' שבנון קטן תחלה ושם ילעכך יותר יפנה יותר (עי' בהה"מ פכ"ו הט"ז וש"ע סימן של"ג) (ומש"ה נקט ד' בריבוא והדר ה') רש"י וכ"נ דמספר ד' וה' מסכיך סריך שליבני' דתבלוני ד' וה' דפ"ז דנ"ק ושם בדוקא: ב) **קופות**. ציור' כהא דתנן בכלים פ"ג קופות של ג' סאים תו': (ג) בגמ' וכ' התו' דהו"ל כדלעיל בתרומה כיון דחזי לכהן אלא כיון דאבכת טעמא אפי' לדידיה נמי חזי אמר:

ד ובכפ"ש

ר"ע מברטנורה

כקרקעות דמיין ומר סבר להו כקרקעות דמיין והלכה כחכמים שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

פ"יח

תפארת ישראל

בית אחיזה; והוא שיש תורת כלי עליהן, שעשה בהן מעשה ותקנם לכך, או שחשבתם בהן אתמול לכך; ובכסוי בור ודות שבקרקע, כ"ע ל"פ, דבדלית בהן בית אחיזה, אסור לכסות בהן, דהו"ל כבונה, וביש בהן בית אחיזה שרי, דלא מוכח דלמפקל ולמהדר קאי. ומוכח נמי מה"ע דתורת כלי עליהן. כי פליגי בכסוי כלים המחוברין לקרקע, לר"י הוין כקרקע, וא"צ בית אחיזה; ולרבנן הו"ל כקרקע וצריך בית אחיזה (הר"ב במה"כ קיצר יותר מדאי; ועי' ברש"י ור"ן). וקיי"ל כחכמים (ס"ח י'):

פ"יח

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יז.

מ"א. כל הכלים הניטלין בשבת, דלתותיהן שנתפרקו מהם, אפי' נתפרקו בחול וכ"ש בשבת, מותר' לטלטל, משא"כ דלתות של בית, בין שנתפרקו בשבת אעפ"י דבי"הש הי' מטלטלו, כשפותח ונועל, [ומטעם זה כלים המוקצים שנשברו בשבת אע"ג דעכשיו אין מוקצים אסור] בין שנתפרקו בחול, אעפ"י דהוכנו למלאכה אחרת מבע"י; ודלת שידה תיבה ומגדל יכולים ליטלה ואסור להחזירה ושל לול התרנגולים דמחובר אפילו ליטול אסור: מ"ב. כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו כקורנס של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, וקורדום לחתוך בו דבילה, בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, שמותר אז לפנות המוקצה במקום שירצה; אבל מחמה לצל, שלא יתיבש וישבר, או שלא יגנב אסור; ובהניח בה דבר המותר יש מתירים לטלטלו אפי' מחמה לצל; וכן במחשב להשתמש, מותר אפי' עיקר כוונתו מחמה לצל; וכן מותר לטלטלו ברגלו דרך הילוכו או ע"י נפיחה, וכ"ש דמותר ליגע בלי טלטול, כגון תנור שדולק בו אש, ונר שהודלק בו באותו שבת, אעפ"י שכבה, וכן מותר השמן שבנר שהדליקו בו בשבת אסור לטלטלו, ואפי' לצורך גופו ומקומו, וכ"ש להסתפק ממנו, ורק במאיס עליו שרי לסלקו; ובשכח ונטל מוקצה בידו, רשאי לטלטלו יותר: מחט שלימה מותר לטלטלה, ליטל בה את הקוץ; ניטל חודה או חור שלה אסור, ולרא"ז מהני בה עכ"פ יחוד מבע"י, לאיזה תשמיש, ולרמג"א עד שיעשה בה שום שינוי; מיהא הדשה שלא נקבה עדיין מותר: מ"ג. דין קנה עי' לקנון מ"ו: מ"ד. כל הכלים נטלים ואפי' הוא גדול וכבד הרבה לא נתבטל ממנו שם כלי, חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס, כמסר הגדול שמנסרין בה קורות (זאֶגע) ויתד של מחרישה (פפלוגשאַר), וה"ה סכין של שחיטה, ומילה, ואיזמל של ספרים, וסכין של סופרים, ואפילו תהובים בנדן עם שאר סכינים, אסור לטלטל זה של מוקצה [אבל הנדן דבסים לאיסור והיתר מותר]; וה"ה לקורנס של בשמים במקום שמקפידים עליו שלא ילכלך; וה"ה כלים המיוחדים לסחורה, ודוקא במקפיד עליהם; כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטל אפי' רק שלא ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך כלל לא, וכתבי הקודש אפי' שלא לצורך כלל; ותפילין רק לצורך, ושופר רק לצורך גופו ומקומו, וה"ה חצוצרת [דהוא פשוט ואין ראוי לשתות בו רק לגמוע מים בדוחק לתינוק]: מ"ה. כל הכלים שנשברו אפי' בשבת מותר לטלטל שבריהם בראוי למלאכה מה, כשברי עריבה וזכוכית לכסוי כלי אחר ואפי' אין שם כלי לכסות; אבל באינם ראוי' לא, אא"כ בנשברו במקום שיכולין להזיק כזכוכית על השולחן, דמותר לפנות השברים; ושל חרס אסור ואעפ"י שדורס עליהם ומשברן; ואפילו בורק השברים שראוי' לכסות בהם על האשפה מותר לטלטלם, מיהו בורקם לאשפה קודם שבת אסור לטלטלם משם בשבת; וצרורות ואבנים, אעפ"י שראוים לכסות בהם, אפי' לצורך גופו וכ"ש מקומו אסור לטלטלו: מ"ו. דלעת שתולין פה אבן להכביד בה למלאת בה מים וקשור בה יפה, מותר למלאת בה: מ"ז. פקק החלון כלוח או שאר דבר שסותמין בו, אפילו אם אינו קשור, בחשב עליו מע"ש לסתום בו, מותר לסתום בו; וה"ה בקנה לנעול בו, רק דבקנה צריך שיתקננו לכך, לרש"י היינו שיתקננו לשם כלי שראוי לשם תשמיש, שיהא ראוי לרפך בו ותים או לפצוע בו אגוזים, ולר"ת כיון שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו סגי; ונגר שהוא יתד שתותבין באספוקה למטה דדמי לבנין, צריך שיהא קשור, ואפי' בחבל דק שאין ראוי להיות ניטל בו ואפי' רק בבריח הדלת, ואפי' החבל ארוך, שאינו תלוי וכולו מונח בארץ, והוא שראש א' מהנגר עב דדומה לכלי שראוי לכתוש בו, אבל באין בראשו גלוסטרא (עב), או רק בקשור בדלת ואפילו בחבל דק, או בקשר אמיץ, שראוי ליטל בו. ואפילו בבריח מותר, ולעולם אפילו כולו מונח על הארץ; וכל זה דוקא באסקופה גבוה משא"כ באסקופה שבשמכנים הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ אסור: מ"ח. כסוי בור ודות או של חביות הקבורות בקרקע רק ביש להן בית אחיזה מותר ליטלם, ושל כלים אפילו אין להם בית אחיזה כשתיקנם במעשה והכינם לכך מבע"י ואפי' מחוברים בטיט:

שמונה[לח]: **ו** האבן שבקרויה[לט] אם ממלאין בה ואינה נופלת[מ] ממלאין בה[מא], ואם לאו אין ממלאין בה[מב]. זמורה[מג] שהיא קשורה[ה] בטפיח[מד], ממלאין בה בשבת[מה]: **ז** פקק החלון[מו], רבי אליעזר אומר בזמן שהוא קשור ותלוי[מז], פוקקין בו, ואם לאו אין פוקקין בו[מח] וחכמים אומרים בין כך ובין כך[מט] פוקקין בו[נ]: **ח** כל כסויי הכלים שיש להם בית אחיזה, ניטלים[נא] בשבת[נב] אמר רבי יוסי, במה דברים אמורים בכסויי הקרקעות, אבל בכסויי הכלים בין כך ובין כך ניטלים בשבת[נג]:

פ"יח

תפארת ישראל

לה) *וקיי"ל כת"ק. מיהו בגלל נמס כ"ע מודו דאסור (שם ס"ו, וסגה במג"א סל"ה סק"ז): לט) דלעת יבישה; דמדהיא קלה, כששואבין בה מים לפה, ונותנין בה אבן להכבידה: מ) שמהודק בה האבן יפה: מא) *דבטל אבן אגב כלי: מב) *אפי' נפל שהאבן כבר מתוכה, עכ"פ הרי הקרויה בשם לאבן המוקצה (ס"ט): מג) (רוטהע): מד) (טאָפפכען), שקשרה בו לשאוב בו מים מבאר: מה) *כ"ל דקמ"ל אבן אף שא"ל להאבן רק לתשמיש להכביד הקרויי; וקמ"ל טפיח אף שאין עשוי להיות קשור שם לעולם כהאבן בקרויי', דהרי מסתמא צריך להטפיח גם לתשמיש אחר, אפ"ה שרי: מו) לוח או מסך שסותמין בו החלון: מז) שאינו נגרר בארץ, דאז לא הוי מהני שקשור בחבל: מח) דהו"ל כמוסיף על אהל ארעי: מט) אפי' אינו קשור: נ) וקיי"ל דשרי. ודוקא בהיסב עליו מע"ש לסתום בו החלון (סי"ג). מיהו בנגר, שהוא יתד שתוחבין באסקופה למטה, בהא מודים הכמים דצריך שיהא קשור, מדדמי טפי לבניין (שם ועירובין פ"י מי"א): נא) *ר"ל מתטלטלין: נב) דבים להכסוי בית אחיזה, ים על הכסוי תורת כלי: נג) *בש"ס קאמר, בכסוי כלים, כ"ע ל"פ דמתטלטל אף בלי בית

פ"יח

ר"ע מברטנורה

הלכה כר"י: **ו** האבן שבקרויה. דלעת יבשה וממלאים בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא לפה ונותנין בה אבן להכבידה: אם ממלאין בקרויה ואין האבן נופלת. שהדקוה יפה בפי הקרויה הוי כלי: ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקרויה שנעשית בסיס לאבן שנשאתה: זמורה שהיא קשורה לטפיח. לכד קטן ששואבין בו מים מן הבור או מן המעין: ממלאים בו. דשויה להך זמורה כלי: **ז** פקק החלון. כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמין בו החלון: ותלוי. שאינו נגרר בארץ: ואם לאו אין פוקקין בו. שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא שומטו מעל הארץ לסתום בו מחזי כמוסיף על הבנין וסבר רבי אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת: בין כך ובין כך. בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו הואיל והיה מוכן מאתמול לכך דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת והלכ' כחכמי'(ו): **ח** במה דברים אמורים בכסוי קרקעות. בש"ס קאמר דבכסוי כלים כ"ע לא פליגי דשרי אע"ג דלית להו בית אחיזה ובכסוי קרקעות כגון כסוי של בור ודות לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה(ז) כי פליגי בכסוי כלים המחוברים לקרקע מר סבר

ככרקעות

עיקר תוי"ט

אלא תחתת שעומד למלאכה אחרת הלכך כשנשבר בשבת אפי' טפי דהוי נולד. תוי"ט: ה) קשורה. דבוב לא יצא לתקנה אבל אינה קשורה אע"פ שתקנה מבע"י ויש עליה תורת כלי לא בטלה למחר תהא לו אריכת יותר מדלי דיקשמה ונמלא מתקן כלי: (ו) ועיין בפ"י דעירובין מ"ה וי"א: (ז) דהוי כבונה כי גלא דמוכחת בית אחיזה דליה דלמשקל והדוני עביד כע"י:

פ"ז

חוץ מן המסר הגדול[כח] ויתד של מחרישה[כט]. כל הכלים[ל] ניטלין לצורך ושלא לצורך[לא], רבי נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך[לב]:
ה כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמהן[לג] ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה, שברי עריבה[לד] לכסות בהן את פי החבית, שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך[לה] רבי יהודה אומר ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן[לו], שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה[לז] ושברי זכוכית לצוק לתוכן

שמן

ר"ע מברטנורה

ד מסר הגדול. מגירה גדולה שנוסרים בה קורות: ויתד של מחרישה. כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה והנך קפיד עלייהו ומיחד להו מקום דלא חזו למלאכ' אחריתי: כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך. ה"ק כל הכלים שמלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות ניטלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי ושלא לצורך אפילו שאינו צריך לגופו ולמקומו של כלי אלא לטלטלו מחמה לצל או שלא יגנבוהו הגנבים שרי בכלי שמלאכתו להיתר. וכלי שמלאכתו לאיסור. כגון מדוכות ורחיים וכיוצא בהן לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. מחמה לצל או מפני הגנבים אסור: רבי נחמיה אומר אין ניטלים אלא לצורך. מפרש בש"ס לצורך תשמיש המיוחד לו בלבד ולא לצורך דבר אחר ואפי' לצורך גופו כגון סכין לחתוך בו בלבד שרי ולא לסמוך בו את הקערה ואין הלכה כרבי נחמיה: ה מעין מלאכה. איזו מלאכה שתהיה ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה: לצוק לתוכן מקפה. עבה דומיא דעיסה מעורבת במים ולא פליגי אלא בנשברו בשבת אבל נשברו מערב שבת כ"ע מודו דניטלים אפי' אין עושין מעין מלאכתן הראשונה(ד) ואין הלכה

תפארת ישראל

וקנ"ג א') דבשברי כלים מתני' עכ"פ לטומאה בשמיתקן למלאכה, משא"כ במשמע לא מתני ר' יהוד אא"כ עשה בו שום שינוי ותקון למיעוט; ליתא, דעכ"פ ק' עוד לה למאי אינו מתטלטל, הרי מתני ר' יהוד לענין טומאה? ע"כ צ"ל כמ"ש תוס' (זבחים צ"ד א') דדוקא בשברי כלים, דרגילים להשתמש בהן תמיד אחר, להכי שרי לטלטלן; משא"כ במשמע דכשימעט עוקלא רגילים לזורקה בין גרוטאו', וכמ"ש כאן; וכן סעלה כמג"א בסי' ש"ח סקכ"ד]: כח) (זאגע) גדולה שמנסרין בה קורות: כט) *(פפלוג-שאר), שעושין בה חריץ של תלם שמחרים' וטעמא דהנך דאסורין, מדקפיד עלייהו, שלא יתקלקלו במלאכה אחרת, והקצה אותן בי"הש מכל מלאכה. וה"ה סכין של שחיט', (ופעדער-מעססער) או שאר כלים דקפיד עלייהו למלאכתן, אסור לטלטלן אפי' לצורך גופן ומקומן (ש"ח א'): ל) *שמיוחדי' למלאכת היתר וגם לאיסור (מג"א שם ט'): לא) *ר"ל אפי' שלא לצורך גופו או מקומו; רק לצורך עצמן כדי לטלטלן מחמה לצל, שלא יפסדו; אבל שלא לצורך כלל, לכ"ע אסור לטלטלן (ת"ת פכ"ה משבת). מיהו מותר לנשאן אגלו בידיו מוזמנים בידו כשירצה להשתמש בהן היום (רע"ז שם סק"ב): לב) *ר"ל לצורך השמיש המיוחד לכן; ולדידי' אפי' לצורך גופו. או מקומו אסור, וקיי"ל כת"ק: לג) *אפי' נשברו בשבת: לד) (מולטער): לה) (קריגכען): לו) *ר"ל מעין מלאכתן הראשונה; דס"ל נולד אסור: לז) מאכל עב, שדומה קצת לעיסה כלוסה:

וקיי"ל

עיקר תוי"ט

(ד) גמ' ופר"ש משמע דבשתפרקי הדלתות מן הכלי בשבת דשרי יותר לטלטל משתפרקי בע"ש. כ' התו' דכ"ד דהתם לשתי כלי הוא בעדין עומד למלאכ' כלבונה ולאוי להתחבר השפוי עם הכלי אבל הכא לא השות כלי

כלל

את הרחת[יג] ואת המזלג[יד] לתת עליו לקטן[טו], את הכוש[טז] ואת הכרכר[יז] לתחוב בו[יח], מחט של יד[יט] ליטול בו את הקוץ[כ] ושל סקאין[כא] לפתוח בו את הדלת[כב]: **ג** קנה של זתים[כג] אם יש קשר בראשו[כד] מקבל טומאה[כה], ואם לאו אין מקבל טומאה[כו], בין כך ובין כך ניטל בשבת[כז]: **ד** רבי יוסי אומר כל הכלים ניטלין[כח],

חוץ

תפארת ישראל

יג) (ווינדשויפעל) העשוי לזרות בו תבואה בגורן: יד) (גאבעל) העשוי להפך בה השבלים בגורן: טו) *ר"ל להושיט על ידו מזונות לקטן שמעבר לנחל; והוראה דמלתא נקט, דגדול יפשיט עליו ויביא בעצמו מזונותיו משם: טז) (שפינדעל): יז) הוא כמו מחט אל שהאורג שובט בו חוטי שתי המתוחין לסדרן זה אצל זה כראוי: יח) חוחים וכדומה, כדי שלא ילכלך ידיו: יט) (נעהנאדעל): כ) (שפליטער) שנתחב בבשרו, דמותר להוציאו בשבת, כמפים מורסא: כא) (פאקקנאדעל), מחט גדולה לתפור שקין: כב) כשאבד המפתח. וקמ"ל דאע"ג דכולן מיוחדין למלאכה שאסורה בשבת, אפ"ה מותר לטלטלן לצורך גופן למלאכת היתר; וה"ה כשנצטרך למקום שהכלי שם, דשרי לטלטלן. אבל כשירצה לטלטלן מחמה לצל שלא יפסדו, או שירא שיגנבו או שישתברו במקום שמונחים, אסור לטלטלן (ס"ח ג'): כג) *דרך להניח הזתים בכלי שנקרא מעטן, עד שיזועו ויתרככו, ואחר איזה ימים, בוחנין קנה תוך הזתים לבדקן ע"י לחלוחית שבקנה, אם כבר הגיעו לעצרן: כד) כעין כפתר משוקע בראשו: כה) דע"י שקוע שבכפתר הזה נשאר בו מעט שמן כשבודק בו והרי כלי שיש בו בית קבול כל שהוא, מק"ט: כו) *דהו"ל פשוטי כלי עץ דאינו מק"ט: כז) *לצורך גופו או מקומו; דאע"ג דלמחשב מנא דין שבת וטומ' שוין (כשבת קכ"ג א'), וא"כ באינו מקבל טומאה אמאי ניטל בשבת? התם רק לענין בטול מתורת כלי, כמחט שניטל עוקצה, דאינה עוד כלי לק"ט, וכ"כ אינה כלי לטלטל' בשבת [אבי"ר עי' סי' ס"ג סי"ט. ואי"להק מלקתן מ"ס דמותר לטלטל שברי כלים, אף דלענין טומאה לא הוו מנא כשנשבר? ואי"ל כמ"ש תוס' (שבת מ"ט ב' וקכ"ג

ר"ע מברטנורה

רחת. לוח שיש לה בית יד ושתי דפנות וזורין בה את החטה: ומזלג. כלי שיש לו שלש' שינים ומהפכים בו את הקש בגורן: כוש. פלך שטוות בו הנשים: כרכר. עץ של אורגי' ודומה למחט של סקאין: לתחוב בו. לאכול בו תותי' וכל מיני פרי רך: מחט של יד. קטנה שתופרי' בה בגדים: ליטול בה את הקוץ. שנכנס בבשרו שמותר ליטלו בשבת כמו שמותר להפים מורסא להוציא ממנה ליחה ובלבד שלא יתכוין לעשות לה פה: של סקאים. מחט גדול שתופרין בה שקים: לפתוח בו את הדלת. מי שאבדה לו מפתח: **ג** קנה של זתים. קנה שעשוי לבדוק הזתים שבמעטן אם נתאסף שמן בתוכן והגיעו להיות ראויין לבית הבד: אם יש קשר בראשו. כעין פקק שבקנה: מקבל טומאה. לפי שעל ידי שהוא פקוק בקשר משתייר בו מן השמן הזב מן הזתים ובודק בו אם הגיע לעצור והוה ליה בית קבול: ואם לאו. שאין בו קשר אעפ"י שהוא חלול אין חללו עשוי לקבל כלום (ג) הילכך הוה ליה פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה: בין כך ובין כך ניטל בשבת. דהא כלי הוא ועשוי להפוך בו את הזתים:

מסר

עיקר תוי"ט

שמספקו בשול ניטלין בשבת. גמ': (ג) ומ"מ בתחין בו שמהפכים זתים לכלותן אם נתאסף שמן בתוכן: גמ'

יום ו'

פי"ז כל הכלים(א) ניטלים בשבת, ודלתותיהן(ב) עמהן(ג), אף על פי שנתפרקו, בשבת(ד), שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן(ה): **ב** נוטל אדם קורנס(ו) לפצוע בו את האגוזים, וקורדם(ז) לחתוך בו את הדבילה(ח) ומגירה(ט) לגור(י) בה את הגבינה, מגריפה(יא) לגרוף בה את הגרוגרות(יב),

את

ר"ע מברטנורה

פי"ז כל הכלים. שיש להן דלתות (א): ניטלים בשבת ודלתותיהן עמהן. ואף על פי שנתפרקו הדלתות מן הכלים קודם השבת ניטלים בשבת אגב הכלים ואינן דומים לדלתות הבית שאפילו נתפרקו בשבת אין ניטלין לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן כלומר לא נעשו לטלטול: **ב** קורנס. פטיש: הדבילה. לאחר שעשאה עגול היא עבה וקשה וצריכה קרדום לחתכו: מגירה. כעין סכין ארוך ויש בו פגימות הרבה: לגרור בו את הגבינה. לחתכה ולחלקה לחלקים שעל ידי פגימותיו ממהר וחותך הדבר העב: מגריפה. לגרוף בה הגרוגרות מן החבית:

רחת

תפארת ישראל

פי"ז א) שמלאכתן להיתר: ב) שנתפרקו מהכלים: ג) *ר"ל אפי' עם הכלי מתטלטלין; ולא חיישי' שיחזור ויתקע אותן, ונמצא מתקן כלי; ומכ"ש שמותר לטלטלן בלי הכלי: ד) *ה"ק אף שנתפרקו בחול, מתטלטל בשבת; משא"כ בדלתות הבית אפי' נתפרקו בשבת, (אב"י עי' מג"א ס"ח סקי"ט ודו"ק), אסור לטלטלן: ה) ר"ל לא נעשה לטלטול: ו) (האממער): ז) (האקקע): ח) תאנים דרוסים יחד בעיגול: ט) (זעגע): י) (לו זעגען): יא) (קראַטץ שויפעל): יב) תאנים יבשים שנדבקו בחבית:

ווידשויפעל

עיקר תוי"ט

(א) ומשמע שאלו מלאכתן להיתר הן ואילו באסור כלים פליגי לקמן הל"ן: **ב) בשבת.** ה"ק אע"ג שנתפרקו

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

אין בו סכנה או לקטנים דרך כחולה, מותר לכל ישראל להשתמש לאורו, וכן הדין במדור' לחמם אצלה, ויש אוסרי', מידו באין מכירו לכ"ע שרי [וכן הדין במים ששאב והביא דרך ר"ה] ובבית חורף שלנו לכ"ע שרי; ובהדליק הנר בשביל ישראל, ואפי' לצורך עובד כוכבים וישראל [כמג"א רע"ו סק"ו וע"ר וצ"ק קל הקשה מכבש דמשנתינו, ולמה לא אמרה המשנה ואם עשה גם בשביל ישראל אסור] אסור אפי' למי שלא הודלק בשבילו, ואין חילוק בזה אם קצב לו שכר או לא קצב או שעשאו בקבלנות; וישראל ועובד כוכבים שמסובין יחד והדליק עובד כוכבים נר, אינו מותר, אלא ברוב עובד כוכבים או אפי' רוב ישראל, ומוכח דלצורך עובד כוכבים עושה; ובעשה עובד כוכבים בבית ישראל בלי ידיעת ישראל מדעת עצמו, אין הישראל צריך לצאת, אעפ"י שנהנה מהנר או מהמדורה, וזה דוקא בפעם א', אבל מחויב למחות בידו מכאן ולהבא, ואם העובד כוכבים עושה בע"כ, אפילו ששכרו לכל השנה, חייב לגרשו; ולהדליק נר ע"י עובד כוכבים לצורך מצוה כסעודת חתונה ומילה, ובבי"הכנ בהשכמה, אעפ"י שרבים נהגו להקל (כר"ן ס"פ ר"א דמילה), אין להקל רק בצורך גדול; ולהתנות עם עובד כוכבים מקודם שבת שיכבה בי"הכנ אפי' בקבלנות אסור, רק כשיש חשש שיכבו שלא יניחו אח"כ לבנות דאז אפי' בשכירות באם אין העובד כוכבים רוצה בקבלנות מותר; ומותר לכן תורה דלא אתא למפרך לומר לעובד כוכבים ליטול נר דלוק כבר ואפי' דשמן, ולילך עמו להדר אחר; אם יש נר בבית ישראל ובא עובד כוכבים והדליק נר אחר או שהוסיף שמן בנר הדולק, מותר להשתמש כל זמן שהנר הא' דולק, או עד כדי שיכלה השמן הא'; ואם מחה בידו ואעפ"כ עושה בע"כ מותר אח"כ להשתמש לאורו; ושפחה שמדלקת לרחוץ כלי אכילה שאכלו, הוי כנר שהדליקה לצורכה ומותר; נוהגי' בארצות הקרים להחם בית חורף ע"י עובד כוכבים דהכל חולים אצל צנה:

מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה, ועשה עובד כוכבים כבשטז) לירד בו, וירדו בו רבן גמליאל וזקניםנג):

פ"יז

תפארת ישראל

כגם דהשמעינן מעשה רב דר"ג וזקנים: נג) *אפי' עובד כוכבים מכירן, הרי בכה"ג ליכא למיחש שמא ירבה בשבילן:

פ"יז

עיקר תוי"ט

בל עובד כוכבים הוא יכול לשאול מהם במקום הזה הל"כ וכ"י בתו': טז) **כבש.** מקום חלוק שיורדין בו ואין בו מעלות כסולם הר"מ:

פ"יז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"טז.

ס"א–ו׳ **המכבה:** נר או גחלת עץ כ"ש חייב, במתכוין לפחמין, ולרמב"ם אפי' כל"ו חייב; גחלת מתכת פטור, ולרמב"ם במתכוין לצרפו חייב; גחלת בר"ה מותר לכבות שלא הזיק, ולרמב"ם דוקא גחלת מתכת לא דעץ; דליקה בשבת רק בסכנת נפשות מותר לכבות; ואנו דשרויין בין כלתי ישראלי' מותר לכבות אפי' בבית עובד כוכבים, דאיכא ספק סכנה, ומכ"מק הכל לפי הענין דבאפשר בסיוע דבר אחר בלי כיבוי ונדנוד איסור דאו', אסור; גרם כבוי במקום פסידא, דהיינו להעמיד כלים מלאים מים בפני הדליקה, שכשיגיע האש לשם יתבקע ויכבו, מותר, ומכ"ש כלי שאחז בו האש, מותר לפרוש עליו סמוך לאש עור לח, או לתת מים על בגד שאחז בו האור, במקום אחר, ויש אוסרי' במים משום מכבה; ולפרוש עור לח על שארנשטיין הבוער בדליקה באפשר ע"י עובד כוכבים אסור ע"י ישראל; טלית שאחז בו האור פושט ומתכסה בו ואם כבתה כבה, ולא יתכסה בבהילות רק כדרכו גם לא ידלוג בו הנה והנה שיתכבה מהר; וכן ספר הדולק פותחו לאט וקורא בו ואם כבה כבה; עובד כוכבים שבא לכבות, אין מוחין בידו, ואפי' הוא עבדו המושכר לו, אבל אסור לומר לו שיכבה, רק אומר בפניו כל המכבה אינו מפסיד, גם מותר לקרותו למקום האש, אעפ"י שיודע שיכבה מעצמו, ולומר כל הרוצה יכבה אוסר ע"ר וצוק"ל, וקטן אין מניחין לכבות; נר חלב או שעוה שנפל על השלחן, מנער הטבלא בנחת עד שיפול הנר, וטוב באפשר ע"י עובד כוכבים; ונר שמן דוקא ע"י עובד כוכבים: כל כתבי קודש [ותורה שבכתב קודמת לשבע"פ] מצילין האידנא מפני דדליקה, וקורים בהם בכל שבת אפי' כתובים בכל לשון, ואפי' כתובים שלא בדיו ובכל דבר; וכן מטבע ברכות שטבעו חכמים מצילין מן הדליקה ומן כל מקום מגולה והפקר, ובלשון אחר דאמרן, דוקא בהעם בקיאין בו, משא"כ באין בקיאין בו אסור לכתבו ולהצילו; וס"ת שיש בו ללקוט פ"ה אותיות מתוך תיבות שלימות או שיש בו אזכרה מצילין; ובמגילת אסתר וקמעין שיש בהם פסוקים, פלוגתא אם מצילין; מצילין תיק הספר עם הספר ודתפילין עם התפילין ואעפ"י שיש בתוכה מעות, וה"ה בשאר כתבי קודש ומותר להציל אפי' לחצר חבירו ואפי' אינו מעורבת, ואפי' למבוי שיש לו לחי ולא נשתתפו בו; ומציל מזון לו ולבהמותיו רק מה שצריך עוד לעשות מהג' סעודות דשבת ובכלי אחד אפי' הרבה; וכלי תשמישו הצריך לאותו שבת, ודוקא לחצר שערבו בו; ובגדים דרך מלבוש מציל כל מה שיכול, ואפי' לר"ה, ופושט וחוזר ולובש ומוציא, וגם אחרים מותרים להציל כן בשבילו, וכל זה כשצריך להציל לחצר דרבים, משא"כ במציל לחצירו אע"פי שאינו מקורה, או למקום המקורה, אע"פי שהוא של חבירו, מציל כל מה שירצה מדברים המותרים לטלטל, וכל זה להבית שבו הדליקה, דהם בהולי' מאד ושמא יכבו או יוציאו לר"ה; אבל דבתים שאין בהם הדליקה רק שסמוכים דאינם בהולי' כ"כ ואדרבה אם לא נתיר להם להציל יהללו, מותרי' להציל אפי' מעות וכל מוקצה, ואפי' בר"ה מטלטל פחות פחות מד"א, דהיינו שבכל פחות מד"א יעמדו, ובלבד שלא יוציאו מר"הי לר"ה [ולח"א אחרים מותרים להציל בשביל בע"הב שאצלו הדליק', כמו הבתים שאין בהם הדליק', דרק הבע"הב עצמו ואשתו ובניו בהולי', לא אחרים, מיהא אסורי' לטלטל בשבילו בכרמלית] ובא"וה כלל נ"ט סי' מ"א מתיר, לפי שאין לנו ר"ה אלא כרמלית, להציל אפי' בבית שבו הדליקה כל דבר ואפי' מוקצה; וא"צ לחוש לאיסור כרמלית וחצר שאינה מעורבת ותחומין, חוץ מאיסור דאו', אבל חבירו לא שרי לדחות בשבילו רק איסור מוקצה ובהגהות שם מסופק דאפשר דמותר לסייעו ג"כ בהוצאה לחצר שאינה מעורבת ולכרמלית [והח"א הניח כל היתר הזה בצע"ג]: **ז׳** מותר לכפות קערה על גבי הנר בשבת כדי שלא יאחז האור בקור', ובלבד שלא יגע בו, דאסור לכפות כלי על המוקצה דשנוגע בו לצורך דבר המוקצה, גם צריך שיניח מעט אויר תחתי', דאל"כ יכבה הנר; כל דבר מטונף שהוא במקום שדרים בה מותר להוציאו לאשפה או לב"הכ ואפי' בלא כלי; ואם הוא במבוי במקום דריסת הרגל מסלקו לצדדין; ואם הוא בחצר שאינו דר שם ומתירא שילכלך בו קטן כופה עליו כלי; נחשים ועקרבים ורמשים המזיקים מותר לכפות כלי עליהן [באם אין כונתו לצדן לרפואה, דאז חייב, רק שלא להזיקו] ואפי' להורגן, כלעיל פי"ג מ"ו: **מ"ח׳** עובד כוכבים שהדליק הנר לצורכו או לצורך חולה ישראל אפי'

אין

ח עובד כוכבים שהדליק את הנר[מד] משתמש לאורו ישראל[מה], ואם בשביל ישראל, אסור[מו]. מילא מים[מז] להשקות בהמתו[מח][טו], משקה אחריו ישראל[מט], ואם בשביל ישראל, אסור[נ]. עשה עובד כוכבים כבש לירד בו[נא], יורד אחריו, ישראל, ואם בשביל ישראל אסור[נב].

מעשה

ר"ע מברטנורה

ח מילא מים. מבור בר"ה: כבש. עושין בספינה גדולה לירד בו מן הספינה ליבשה ואיצטריך תנא לאשמועינן נר ומים דאי תנא נר הוה אמינא נר הוא דשרי דליכא למגזר שמא ירבה בשביל ישראל דנר לאחד נר למאה אבל מים דאיכא למיגזר אסור ואי אשמועינן מים הוה אמינא מים הוא דבשביל ישראל אסור אבל נר אע"ג דבשביל ישראל כיון דאיהו נמי צריך ליה שרי דנר לאחד נר למאה צריכא וכבש אף על גב דדמי לנר דכבש לאחד כבש למאה משום מעשה ר"ג וזקנים תנא ליה דמעשה רב:

פ"ח

תפארת ישראל

ס"י): מד) *לצורך עצמו: מה) *וה"ה בהדליקו לצורך חולה אפי' שאין בו סכנה או לצורך קטנים, מותר לכל: מו) *לכל. וה"ה בכל מלאכות בין קצב או לא קצב לו שכר, או שעשאו בקבלנות, ששכרו להדליק לו נר בכל עת, בכל גוונא אסור. ובמסיבה של עובדי כוכבים וישראלים, אזלינן בתר רובא, דלצורך הרוב הוא מדליק, רק בים הוכחה להיפך, לא אזלינן בתר רובא; ובמהלא על מחלה אסור מספק, וה"ה בכל ספק אם עשהו בשביל ישראל או שמסופק אם עשאו היום אסור. ולרמב"ם אפי' עשאו לצורך ישראל ועובד כוכבים יחד נמי אסור (רע"ו סק"ו. ועמ"ש בפתיחה במלאכת שבת ומ"ש בעניין דאמפפוואגען): מז) *מבור שהוא ר"הי בוליאן לר"ה: מח) *וה"ה לשתות הוא עצמו, רק הורהא דמלתא נקט, דבמקום השקאת בהמו' מצויי' ישראלים ועובדי כוכבי': מט) *אחריו הורחא דמלת' נקט; וי"א דדוקא אחריו, כדי שלא יהשבו שלצרכו מילא, וגם דוקא שאינו מכירו ואושבו של ישראל, דאל"כ חיישי' שמא ירבה בשבילו (שכ"ה י"א ותקט"ו ס"ה): נ) *ה"נ כלעיל אות מ"ו. ואסור לכל ישראל לכל מיני השמים. מיהו י"א דבמילא לאדם לשתות, או בהביא עובד כוכבים משקין מר"הי דרך ר"ה, מותר אף למי שהובא בשבילו, מדיכול ישראל לילך לר"הי לשתותן, א"כ לא נהנה ממלאכת איסור; ויש לסמוך על זה בשעת הדחק (שכ"ה ס"י): נא) *משספינה ליבשה: נב) *וצריכי כולהו בבי. בנר קמ"ל אע"ג דהעובד כוכבים נמי נהנה מאורו, אפ"ה בשהדליקו לצורך ישראל אסור. ומים קמ"ל אע"ג דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו, אפ"ה בעשה לצורך עובד כוכבים מותר. [אמר הכותב לריכות' דמים ש"ס קאמר לה, וגריסת' דנר הר"ב הוסיף מדעתו. אולם לפי מ"ש בפתיחה במלאכת שבת (סי' פ') דתשבה לשובד כוכבים וישראל יחד בלאמת שרי, י"ל מדלא נקט הש"ס גם לריכותא של נר בשבר הר"ב, ש"מ דלא כר"ב, וגם לא לריך כי' כלל להך לריכותא, דהכי לורה' דש"ס, דלא שמי תנא ריבא מדהגא שבר ריבא. — ולפע"ד דלי תני מים לבהמה, הו"א דוקא מים לבהמה שרי משום לצע"ח, כדוגמת מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת (שבת קכ"ב א'), אבל נר דלעצמו קד"א אפי' הדליקו עובד כוכבים לצורך עובד כוכבים להכיר, דניחא שמא ידליקנו, כדגזרינן בפירות המשרין שמא יעלה ויתלוש (עי' תוס' ד"ה מתחממ)] קמ"ל; וקמ"ל כבש

עיקר תוי"ט

טו) לבהמתו. אורחא דמלתא נקט לפי שבמקום השקאת הבהמה מצויין שם ישראלים ועובדי כוכבים אבל אה"נ דאפי' מילא מים בשביל ישראל עצמו אסור לישראל לשתות מהן דהא מ"מ אהני ליה מעשיו שעשה מלאכה של

גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה[מ], ועל צואה של קטן[מא] ועל עקרב שלא תישך, אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב[מב] ואמר חוששני לו מחטאת[מג]:

ח עובד

תפארת ישראל

(שם סכ"ה). מיהו בנתלש חוץ העירוב, מותר ליתן להתינוק לישא המפתח לבי"הכ (ט"ז סמ"ו סק"ו), ונ"ל דמכ"ש דרשאי ליתן לו ספרים לשאן לבי"הכ (ועי' מג"א סמ"ג סק"ג ותקכ"ט סק"ט; ועי' ת"ש בפתיחה לעירובין): מ) *אף דליכא סכנה (רע"ז רט"ז סק"ח); וצריך שיניח אויר מעט לנר שלא יכבה (מג"א שם סק"ט): מא) *לאו בצואת אדם מיירי דהא חזי לכלבים, רק ה"ק על צואת תרנגולים שלא יתלכלך בה קטן; ומיירי במונחת במקום שאין שם דריסת רגלי אדם, דאל"כ מותר לפנותה להדיא. מיהו החזרת העביט אסור, אם לא שיהיה בו מים הראויין לשתיית בהמה (ש"ח סל"ד): מב) שם מקום: מג) *ואנן קיי"ל דכל דבר שנושך וממית וודאי, מותר להרגן להדיא, אפי' אין רצין אחריו; ונחש ועקרב שאין ממית וודאי, מותר רק לדרסן לפי תומו, אפי' במתכוון להרגן, אבל לא יהרגן להדיא באין רצין אחריו (סט"ז ס"י

ר"ע מברטנורה

ניטל אלא לצורך דבר הניטל ושני לה בצריך למקומו של כלי (יב) דשרי לטלטלו לצורך מקומו: ועל צוא' של קטן. לאו צואה של נער קטן קאמר דהא גרף של רעי הוא ומותר לטלטלו ולהוציאו לאשפה אלא הכי קאמר ועל צואה של תרנגולים מפני הקטן שלא יטפח ויתלכלך בה וכגון שצואה זו מונחת באשפה שבחצר דלא רמי' קמי' ולאו גרף של רעי הוא (יג) הילכך אין מותר לטלטלה ולהוציאה אבל כופין עליה קערה בשביל הקטן שלא יתלכלך: מעשה בא. כפיית כלי על עקרב: בערב. שם מקום: חוששני לו מחטאת. דכיון שלא היה עקרב רץ אחריו חושש אני שמא חייב חטאת משום צידה ולענין פסק הלכה אותן בעלי הארס שנושכין וממיתין ודאי כגון הנחשים השרפים וכלב שוטה מותר להרגן מיד כשרואה אותן ואפילו שאין רצים אחריו ואותן שאינן נושכין וממיתין ודאי אלא פעמים ממיתין ופעמים אינן ממיתין אם רצים אחריו מותר להרגן ואם אין רצים אחריו כופה עליהם כלי ואם דרסן והרגן לפי תומו מותר ולצוד נחש מפני שרוצה לשחק בו אסור (יד):

ח מילה

עיקר תוי"ט

שמכינו שם לאביו ועושה בשבילו. ודכוותיה בעבודת כוכבים ואפ"ה שרי דלא ע"ג דידוע דרוב לישראל אפ"ה לדעתא דנפשיה עביד ולהנאת עצמו שיודע שלא יפסיד: (יב) תימה דאין צורך לכ"ז דהא לא קי"ל כר"י וכמ"ש הר"ב בעצמו בספ"ג דטעמא דאין מטלטלין כלי מהיכנו וא"כ הכא לא קשה ולא מידי: (יג) לפי שאין זה מקום ישיבת בני אדם ולא מאוסים הר"מ. ותימה דא"כ כי הוי נמי של נער קטן ליתסר לטלטלו ולא לוקים מתניתין אלא באשפה שבחצר ובש"ס דבל קטן שרי דראוי להאכילה לכלבים ויש גיר' אחרת להפוסקים ואין חילוק בין צ"ק לצ"תר אלא להכי מוקמינן בצ"תר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלם משום גרף מיהו בשביל שלא יתלכלך כופה עליה כלי אבל של ב"א שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון של קטנים א"צ לכפיית כלי אלא מותר לכבדה ולהוציאה לבה"כס. ולגי' זו אפשר שנתכוין הר"ב: (יד) וכ"כ בפי' הר"מ ומשמע דחיובא ליכא. וטעמא נראה לפי שהנחש והדברים שאינן במינן ניצוד דאפי' לצורך פטור אבל אסור אבל תימה דפ"ב דעדיות מ"ה הצד נחש לרפואה חייב. ש"מ שהוא מאותן שיש במינן צידה דחייב בכולהו גווני ול' הר"מ בחבורו בדברים שבמינן ניצוד בין לצורך בין שלא לצורך או לשחק בהן חייב ולכן נ' דהאי אסור דנקטי ל"ד אלא ה"ה דחייב תוי"ט:

טו לבהמתו

ה רבי שמעון בן ננס אומר. פורסין עור של גדי[ט] על גבי שידה[כט] תיבה[ל] ומגדל[לא] שאחז בו את האור, מפני שהוא מחרך[לב] [י]. ועושין מחיצה בכל הכלים[לג], בין מלאים[לד] בין ריקנים, בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אוסר בכלי חרש חדשים מלאין מים. לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה[לה]: **ו** עובד כוכבים שבא לכבות אין אומרים לו כבה[לו], ואל תכבה[לז], מפני שאין שביתתו עליהן[לח] אבל קטן שבא לכבות, אין שומעין לו, מפני ששביתתו עליהן[לט][יא]: **ז** כופין קערה על גבי

ר״ע מברטנורה

ה שידה. העשויה כמין ארון: תיבה. קטנה של סולחני: ומגדל. ארמרי״או בלעז ובערבי מנשא״ר ושלשתן של עץ: מפני שהוא מחרך. ואין האור נאחזת בו ומציל על כלי עץ שלא ישרף: בין מלאים. מים: שאין יכולין לקבל את האור. מפני שהדשים הם וסבר ר״י גרם כבוי אסור אפי׳ במקום הפסד ממון ואין הלכה כר״י: **ו** אין אומרים לו כבה. דאמירה לעובד כוכבים שבות: ואל תכבה. אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה מפני שאין שביתת העובד כוכבים עליה דישראל אינו מוזהר על שביתת העובד כוכבים כשאינו עבדו: **ז** כופין קערה. של חרס על גבי הנר ובלבד שלא יכבה ואע״פ שנוטל כלי להציל קורה שאינה נטלת בשבת הא אוקימנא מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל

תפארת ישראל

כ׳ בש״ס בזה והצילו לכם? וי״ל]: כט) (קאסטען): ל) (לאדע): לא) (שראנק): לב) *כדי שלא יהא בוער והולך: לג) להפסיק בפני הדליקה: לד) מים: לה) *מיהו אנן קיי״ל דגרם כבוי במקום פסידא שרי (שם סכ״ב). וה״ה טלית שאחז בו האור, פושטו ומתכסה בו כדרכו, ואם נתכבה נתכבה; ובלבד שלא ילך ויקפץ בו אנה ואנה, דהו״ל כמכבה בידים. וכ״כ ספר שנדלק, פותחו כדרכו וקורא בו; ומותר נ״כ לשפוך מים על הטלית והספר, כדי שיכבה האש כשיגיע לשם (שם סכ״ג): לו) דאמירה לנכרי שבות: לז) *ר״ל א״צ לומר לו אל תכבה, מפני וכו׳: לח) *ועובד כוכבים אדעתי׳ דנפשי׳ עביד, דיודע שישראל ישלם לו; ומה״ט מותר לקרוא לעובד כוכבים ולומר בפניו כל המכבה אינו מפסיד, אע״ג שיודע שעי״ז וודאי יכבה, ולאו דוקא בדליקה, אלא ה״ה בכל הפסד שבא פתאום, וצריך להצלתו דבר שאסור לישראל בעצמו לעשות, מותר לומר כן בפני עובד כוכבים (שם סקכ״ו). [מיהו נ״ל דדוקא בכך ליתנא שרי, אבל אסור לומר כל הרוצה יכבה, דהרי כך ליתנא מהני בתרומה דהוה שלוחו, וכל התורם אינו מפסיד לא מהני (כר״ן נדרים ל״ו ב׳). ושו׳ עוד תמורה (ד״ט א׳) כל הרוצה ימיר ומהלא מוקי לה התם בהקדש וחולין שניתן שלו, ואמר רק הרוצה, ע״כ משום דבכה״ג הוי׳ שליח ואין שליח לדבר עבירה. וזה לא כרבעתום׳ (גיטין ס״ו א׳ ד״ה כל) דלגבי הרולא בס, באמר כל השומע קולו יכתוב גט לא עבאו שליח]: לט) *ואף למ״ד מלאכה שאצ״לגו מדרבנן, אפ״ה צריך למחות בקטן, משום דאדעתי׳ דאבוי קעביד; והכי קיי״ל שם

עיקר תוי״ט

ט) גדי. לפרש״י המובא בב״ד מפ׳ התו׳ דהכא מיירי כשאחזו לשידה ולכ״פ דלאו מתוך דבן גפה נלקה לנטל והבא ביבכים ובו״ע לף בלהן: י) מפני כו׳. מידע מועלת כריעת השור פר״מ: יא) ששביתתו עליהן. ולף דקי״ל קטן אוכל נבילות אין ב״ד מצווים להפרישו מוקי לה בגמ׳ דהכא בקטן העושה לדעת לבו מותם מהביתו

עושין עמו חשבון אחר שבת(כ). להיכן מצילין אותן(כא), לחצר המעורבת(כב) בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת(כג): ד ולשם(כד) מוציא כל כלי תשמישו(כה), ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף, רבי יוסי אומר שמנה עשר כלים(כו) וחוזר ולובש ומוציא(כז) ז), ואומר לאחרים בואו והצילו עמי(כח):

ה רבי

תפארת ישראל

כ) לתבוע ממנו שכר טרחתן, וביראת שמים מיירי, שאינו רוצה ליהנות משל אחרים, ואעפ"כ אינו רוצה לטרוח בחנם: כא) *המאכלי', שאין הצלתם כ"כ מצוה ככתבי קודש? כב) *עם זו שהדליקה בה, אף שאין להציל חלק באותו עירוב: כג) *וקיי"ל כת"ק (שם ס"ו): כד) *לחצר המעורבת עם זו: כה) שצריך לסעודה: כו) *לפי מנהג אנשי (אזיען), ומנוין בש"ס. וקיי"ל כת"ק: כז) *ולא התירו כה"ג באוכלים? דהכא מדלא התירו רק ע"י לבישה, יזכר שלא לכבות, משא"כ באוכלין (רשב"א). וי"א דר' יוסי קאמר לה, ולא קיי"ל כוותי' (שם): כח) *ר"ל בשוה עמי; משא"כ לעיל קאמר "הצילו לכם"? דלפעמים אינן שוין עמו בהצלתן, כשאחד שעד וא' לא שעד עדיין. — והגאון מהו' עקיבא בליפ"א כ' דבאוכלין דא"א לבעה"ב להציל יותר מג"ס, אידך הוה הפקר, להכי קאמר הצילו לכם; אבל במלבושים דחזו לכולא יומא כשיפשוט וילבש, לא הוה אינך הפקר, להכי קתני הצילו עמי. אב"י ק"ק בא"ח בש"ע שלא"ד בש"ח הביא הדיעה הא' בסתם שפושט ולובש, א"כ הכי קיי"ל (כש"ך י"ד כמ"ב), וא"כ האיך

כ'

ר"ע מברטנורה

למעיקרא לאו אדעתא דשכר פעולה באו(ד): עושין עמו חשבון לאחר שבת. וביראת שמים עסקינן דאע"ג דמהפקירא קא זכי ומה שהציל דידיה הוי מ"מ לא ניחא ליה דלהנהי מאחרים דידע דעל כרחיה אפקריה ובחנם נמי לא ניחא ליה דלטרח הילכך שקיל אגריה: ד ולשם הוא מוצ'. להנך קמא לחצר המעורבת ולבן בתירא אפי' לחצר שאינה מעורב': כלי תשמישו. שצריכים לו לאותו היום לסעודה: י"ח כלים. שהוא רגיל ללבוש בחול בבת א' ומו לא(ה) ואלו הן הסרבל העליון ומלבוש שממלאין אותו מוך ומאר גפן בין תפירה לתפירה שקורין בערבי מחשי"א. וחגור רחב שחוגר ממעל למדיו ובגד צר וקצר שקורין בלע"ז גיוני"א וחלוק שלובש על בשרו שקורין קמיג"א וחגור שחוגרים עליה וכובע שבראשו ומצנפת ושני מנעלים שברגליו ושני בתי שוקים(ו) ושני בתי ידים שמלבישי' אותם על הידים ומכסים בהן הזרועות עד האצילים ושני רדידים שמתעטף בהן וטלית קטן שמכסה בו ראשו וכתפיו וסודר שבצוארו ותלויין שני ראשיו לפניו וקורין לו בערבי סי"ד: בואו והצילו עמי. שכשם שהוא מציל כך הם מצילים אבל לעיל אמר בואו והצילו לכם שפעמים שהוא מציל יותר ממה שהם יכולים להציל כגון שהוא לא שעד והן שעדו(ח) או איפכא:

ה שידה

עיקר תוי"ט

ולא יחשב בשבת: (ד) אבל נוקחים שכרם מתוך שהם זוכים בכל מהפקירא אלא שאינם רוצים ליטול בכל כמ"ש הר"ב: (ה) וטעמייהו דלאי לבישת שפי ונפיק ביה לר"ה הוי משאוי ומש"ה אפי' לחצר המעורבת אסור משום דכיון דמיטריד טרידין דלמא נפיק בהו לר"ה הכ"נ: (ו) שאינן מהודקין וע"ע בתוי"ט שהוא ע"פ מנהג מלבושי המדינות: ז) וחוזר ולובש ומוציא. והא דלא שרינן הכי באוכלין ומשקין משום דהשם ביון דבידו הוא מוליא מתוך שאדם בהול כו' אתי לכבויי אבל הכא כיון שאין אתה מתירו אלא דרך לבישה כעי אינפשיה ומידכר: (ח) כ"ל כיון דלא קא חזי אלא ג"ס אבל מלבושים לכולא יומא חזי בשוה:

ב מצילין מָזון שלש סעודות(יב) הראוי לאדם, הראוי לבהמה לבהמה(יג). כיצד נפלה דליקה בלילי שבת(יד) מצילין מָזון שלש סעודות, בשחרית(יד) מצילין מָזון שתי סעודות, במנחה(יד) מָזון סעודה אחת. רבי יוסי אומר לעולם מצילין מזון שלש סעודות(טו): **ג** מצילין סל מלא כִכָּרות ואף על פי שיש בו מאה סעודות(יז), ועיגול של דבילה(טז), וחָבִית של יין, ואומר לאחרים בואו והצילו לכם(יח). ואם היו פקחין(יט) עושין

ר"ע מברטנורה

ב מצילין מזון ג' סעודו'. ואע"ג דבהיתירא קא טרח דהא לא שרו לי' לאצולי אלא לחצר המעורבת בלבד אפי' הכי לא שרי ליה לאצולי טפי מפני שאדם בהול על ממונו ואי שרית לי' אתי לכבויי (ג): נפל' דליקה בלילי שבת. קודם אכילה: שחרית. קודם סעודה: ר' יוסי אומר לעולם הוא מציל. הואיל ויומא בר הכי הוא ובהיתירא טרח ואין הלכה כר"י: **ג** מצילין סל מלא ככרות. הואיל ובבת אחת הוא מציל מה לי פורתא מה לי טובא: ועגול של דבלה. אע"פ שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה: ואם היו פקחים. ויודעים שאם ישאלו שכר כפועלים להו שכר שבת שקלי כיון דמעיקרא.

תפארת ישראל

כמו דתני קודם (שם): יב) *ולא יותר, דמדהוא בהול על ממונא, דלמא אתא לכבויי: [ואלה"ק הכי לקמן (דכב"ד) אמרי' איפכא, אי לא שרית לי' אתא לכבויי ד"א בכ"ה, ואפי' בזה"ת דליכא כ"ה אמרי' הכי? תי' הר"ן דהכא שנחפז הכא בהצלה חיישי' שע"י טרדת הצלה ישכח שהוא שבת, וזה מצוי טפי משיעבור במזיד אי לא שרית לי'; משא"כ התם שאינו נחפז בהצלה להציל הכל בהיתר טפי איכא למיחש איפכא, שיעבור במזיד אי לא שרית לי', מדנימא שישכח אי שרית לי']. וכל הצלה דפרקין, דוקא באותו בית שהדליקה בו, חיישי' שיכבה; אבל מבתים אחרים מציל כל מה שירצה, ואפי' מוקצה מציל, דבמקום פסידא ל"ג רבנן (שם ס"א ורע"ז סקי"ג): יג) *תמוה דג"ס לבהמה למה? וצ"ל ע"פ מ"ד (ברכות ד"מ) דאסור לאדם לאכל עד שיתן לבהמה: יד) קודם שסעד: טו) *משום לא פלוג; וגם משום דס"ל דמי שלא אכל בלילה או בשחרית רשאי להשלים ג' סעודות אח"כ (ועי' סוכה פ"ב מ"ו דקיי"ל דלא מהני השלמה? התם כבר עבר זמנו'; וס"ל דהיינו דתשלים התם, ע"ז נאמר מעוות וגומר, ור"ל אבל בשיש עוד מצות סוכה שפיר רשאי להשלים, א"כ ה"נ הכא בשבת עצמו יכול לתקן המעוות), וקיי"ל כת"ק (שם ס"א): טז) *ומותר לתתן לכתחלה בכלי א', ולקפלן בטלית א', כדי להוציאן בבת א'; אבל להניח כלים מלאים להוליך כלי א' אסור (מג"א שם ס"ח): יז) אף שהוא יותר מג' סעודות: יח) *לצרכם ג"ס לכ"א. ולר"ן בשם ר"י מטרחני אחרים יכולים להציל אפי' הרבה, מדאינן בהולין; ותו דבאחרים ליכא למיחש לכבויי, שהרי הדליקה גורמ' שמה שיצילו יהיו שלהן, דמהפקירא קזכו; אבל כשיכבו, יהיו הכל של בע"הב. ומדאמר "הצילו לכם" להכי אם ירצו יזכו בו כבהפקר, דאם לא אמר להם בע"הב כך, צריך שיחזירו לו מה שהצילו, דמאי אמר להו, לעצמי הוייתי מציל ע"י עובד כוכבים (מג"א שם י"א): יט) *ר"ל אם יודעי הדין, דרשאין בכה"ג ליטול שכר שבת, דהרי אם רצו זכו הכל לעצמן: לתבוע

עיקר תוי"ט

הא דנקט לע"פ שלא ערבו. הה"נ אלא כשערבו: ב) **שלש סעודות.** לפי שחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת: (ג) כלו' שמתוך בהילתו ישכח שהוא שבת ולפיכך אמרו שלא יציל. ומעתה לא יבא דבור ולא

פ"טז כל כתבי הקדש[א] מצילין אותן מפני הדליקה, בין שקורין בהם[ב] ובין שאין קורים בהם[ג], ואף על פי שכתובים בכל לשון, טעונים גניזה[ד], ומפני מה אין קורים בהם[ה], מפני ביטול בית המדרש[ו]. מצילין תיק הספר[ז] עם הספר, ותיק התפילין עם התפילין[ח], ואף על פי שיש בתוכן מעות[ט]· ולהיכן מצילין אותן[י], למבוי שאינו מפולש[יא], בן בתירא אומר אף למפולש:

ב מצילין

תפארת ישראל

פ"טז א) *תורה נביאים וכתובים: ב) כגון תורה ונביאים: ג) *כגון כתובים, שאסור לקרות בהן בשבת בשעת הדרשה (וכ"פ הרמב"ם פכ"ג משבת). ודוקא בכתובים בלשון הקודש מותר להציל, ולא בכתובים בלשון אחר, אבל ספרי תפלות ותלמוד ומדרשים, אפי' כתובים בלה"ק אסור להציל מדליק' בשבת, מדאסור לכתבן לגמרי מדין המשנה: ד) רק שאין מצילין אותן בשבת: ה) בכתובים: ו) *דכתובים דבר המתמיך הלב נינהו (כפ"ק דיומא), ואתא לאמנועי מלשמוע הדרשה שהיא תוכחת חיים, וגם יש בה הוראת איסור והיתר. והאידנא שכבר השתרש ופשט המנהג שהכל באים לשמוע הדרשה בשבת; וכ"ש במקומות שאין דורשין בשבת, מותר לקרות בכתובים בשבת, ומותר נמי להציל מדליק' בשבת. וכ"ש עכשיו שנתרופפו הלבבות ונתגבר' השכחה, דלהכי התירו לכתוב גם סדרי תפלות ותלמוד ומדרשים והתירו מה"ט נמי לכתוב הכל בכל הלשונות, דאע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו (כע"ז ל"ו א')? הכא שאני, דעת לעשות לה' הפרו תורתיך; ולהכי מותר להציל כל כתבי קודש שבעולם, אפי' כתובים בלשון אחר (בעל המאור פרק כל כתבי). ואפי' ספרים שלנו שנקבעו בדפוס מותר להצילם, דדפוס כתב מעליא הוא (כמג"א סל"ד ט"ז וי"ז, ועי' מ"ש מגילה פ"ג ד'): ז) (פוטעראל) של ספר: ח) *וא"ל ללבשן (כפ"י דעירובין), דהכא זמנו בחול: ט) *ר"ל שבתוך התיק מונח ג"כ מעות; ודוקא בדמונחו התפילין והמעות יחד מע"ש (מג"א סל"ד סק"כ): י) כל הנך דלעיל: יא) *ר"ל רחוב שיש לו ג' מחיצות, ולחי או קורה ברוח ד', אפי' לא ערבו והשתתפו בני החצרות שם, שרי משום

כבוד

ר"ע מברטנורה

פ"טז כל כתבי הקדש. אפי' נביאים וכתובי' מצילין אותן מחצר שנפל' בו הדליקה לחצר אחרת שבאותו מבוי אע"פ שלא ערבו (א) והוא' שיהיו כתובים בכתב אשורי' ובלשון הקדש: בין שקורין בהן. כגון נביאי' שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת: בין שאין קורין בהן. כגון כתובים דאף יחידים אין קורין בהן בשבת מפני בטול בית המדרש כדלקמן שהיו דורשי' לעם בשבת ומורין להן הלכות איסור והיתר לפי שכל ימות החול הם עסוקים במלאכתן ואסרו לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש משום דמשכי לבא ואתו לאמנועי מלשמוע הדרש': ואע"פ שכתובים בכל לשון. והיינו למ"ד דלא נתנו לקרות בהן ואין מצילין אותן אפ"ה טעונים גניזה ואסור להניחן במקום הפקר: למבוי שאינו מפולש. שיש לו שלש מחיצות ולחי אחד ברוח רביעית זהו מבוי שאינו מפולש האמור כאן שלש מחיצות בלא לחי זהו מבוי מפולש והכי מפרש לה בש"ס ואין הלכה כבן בתירא:

ב מצילין

עיקר תוי"ט

(א) ותנן בסיפא למבוי שאינו מפולש. ועירובי חצרות ותוספי מבואות שנייהו מתקנות שלמה וב"ד הם. הלכך

שם

הידושים

מ"א (סי' א), כ' הר"ב כלעיל סי' ב'. וכ' עלה הגאון הגדול **מהו' עקיבא** שליט"א, ה"ל ק"ל דהא דקושרין יריעות הוא לס"ד, ולבתר מסקינן שכן צדי חלזון וכו'. צ"ל פי' להך שכן קושרין מיתרי יריעות דבלא חלזון גופא משכח"ל קשירה והתרה? והר"ב גופי' בפרק כלל גדול כ' על שמין שכן צדי חלזון? וצ"ע. עכ"ל. **והנה** כאוב מארץ קול עלה נידף, איבות דברי' שאין לה עיניס, הר"ב לישנא דרש"י נקט ואתא, שכן כ' רש"י הכא בלשונו הטהור; וכי ס"ד דאשתמיטתא לרבותינו בעלי מסקנא דסוגיא הנ"ל? אולם לפע"ד אין אנו צריכי' לומר דרש"י כ' כאן לפי הס"ד, כדרכו בקודש. רק דבל"ז ק' ויש לדקדק בסוגי' דשבת (דע"ד ב'), מה נ"מ לי גיוזא דמסקנא דש"ס דיליף שכן צדי חלזון, הדר נמי בקושר ממאי דבעי לאילף מתחילה מקושרי יריעות; או דנימא דרק מתיר צריך לאילף מרבה, אבל קושר במלתא קמייתא קאי, דיליף מקושר יריעות? ומה נ"מ לי יליף קושר מקושרי יריעות או מקושר דצדי חלזון? ע"כ צ"ל משום דלרי"ף ורמב"ם אינו חייב רק בקשר קיימ' והוא מעשה אומן (כט"ז א"ח סי' שי"ז סק"א); א"כ י"ל דבס"ד דש"ס, הו"א דחייב נמי אקשר קיימ' אפי' אינו מעשה אומן כקשירת חוט שנפסק ביריעה; ולמסקנא דיליף מקושר חוטי רשת, אינו חייב רק בקשר אומן; ודייק הש"ס כן שגם קשר ילפינן מרבה, מדנקט קושר ומתיר כי הדדי, ה"מ דבחד גוף מיירי, ור"ל ברשת; וכן מוכח לכאורה מלשון הש"ס דמסקנא הדר נמי מקושר בילפותא קמייתא, מדנקט במסקנא שכן צדי חלזון קושר ומתיר. — ומיהו רש"י לטעמי', דס"ל דבקשר קיימ' אף שאינו מעשה אומן חייב, דחיק ומוקי להכבי' דהא דנקיט במסקנא שכן קושר, ה"פ דאינו חייב רק במתיר ע"מ לקשור: וכ"כ רש"י שם להדיא. ועי' תוס' שם, ותוי"ט (פ"ז מ"ב ד"ה והמתיר):

הלכתא גבירתא. כללא דפ"טו.

מ"א. ב. הקושר קשר קיימא חייב וכן **המתיר** קשר כזה, וקשר קיימא הוא כל שעשוי ב' קשרין וע"ז מהודק, וזה בקושר ב' קצוות וע"ז, אבל במוללם וקושרם יחד בקשר א', או שקשר ראש א' של חוט, חייב ואפי' עשוי להתירו בו ביום, ורק במקום צערא ואינו מהודק מאד, יש להקל; תולדת קושר, הפות' פתילי חבלים כמעשה זיילער, ושיעורו שיעמוד החבל בפתילתו בלי קשר; ותולדת מתיר במפריד פתיל כזה ולא דתכוין לקלקל; מנעלים התפורים יחד אסור לנתקן משום מכה בפטיש, ולצורך גדול מותר ע"י עובד כוכבים; כתונת שנתקשרה בבית צואר מותר להתירו, ובא"א מותר אפי' לקרעו בצנעא; עניבה מותרת ואפי' קשר תחתי', בעשוי' להתיר ביומו, ובעניבה ע"ג עניבה אפי' לזמן ארוך, שרי; ויש לזהר בכתונת ומכנסיים, שיש להם ב' חוטין לקשור שלא יעשה קשירה ועניבה עלי', אף להתירו ביומו, דלמא ממלך; פירות שקשורים או תפורים יחד וכן עוף ממולא ותפור, וכסוי כלים שקשור בחבל לכלי, וצנצנת יי"ש ומעריצין שקשור חוט למעלה סביב מתיר, או מפקיע או חותך כשאינו מתקן הכלי ע"י שנתקן; דלת שבמחובר לקרקע קשורה, מתיר ולא מפקיע [ר"ל להתיר קליעת החבל] ולא חותך; רצועות מנעל או דלבוש ביש טורח להחזירם שהנקבים צרים, חייב משום מתקן מנא, כשמבטלו שם, ובלא מבטלו עכ"פ אסור מדרבנן, ובנקבים רחבים שאין טורח, עכ"פ אסור שמא יקשור, ולהכי בצורך גדול ע"י עובד כוכבים שרי, ככל שבות דשבות; אגודת תבן או דישא אפי' קשורין קשר של קיימא מותר להתירן ויש אוסרי', ועי' פכ"ד מ"ב: קושרת אשה מפתח חלוק' אעפ"י שיש לו ב' פתחים וחוטי סבכה, אע"פי שהוא רפוי וכן רצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדרה דבשר אע"פי שיכול להוציא מה שבתוכם בלי התרת קשר; קושרין חבל בפני הפרה שלא תצא, אפי' בב' ראשי פתח, ולא חיישינן שמא יתיר רק ראש אחד ויניח השני קשור; ומטלטלין חבל של אורג לקשרו באבוס או בפרה, משא"כ חבל דעלמא, ובקשור כבר באבוס ורוצה לקשרו בפרה, וכן מפרה לאבוס, מותר בכל חבל; קושרין דלי במשיחה או באזור וכיוצא בו באינו מעשה אומן משא"כ בחבל אא"כ שדלי אינו קבוע בבור. ג'. לקפל בגדים דוקא בחדש שלא נתכבס עדיין, ולבן, ואין לו בגד אחר להחליף, ורוצה ללבשו היום, ואדם א', שרי לקפלו שלא בקיפולו הראשון, ובאין מקום קבוע בבגד להקפיל, בכל גוונא מותר:

כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו[טו]: ג מקפלין[טז] את הכלים[יז] י) אפילו ארבעה וחמשה פעמים[יח], ומציעין את המטות[יט] יא) מלילי שבת לשבת, אבל לא משבת למוצאי שבת[כ], רבי ישמעאל אומר, מקפלין את הכלים ומציעין את המטות מיום הכפורים לשבת[כא], וחלבי שבת קריבין ביום הכפורים[כב] (נ"א אבל לא של יום הכפורים בשבת), רבי עקיבא אומר יג) לא של שבת קריבין[טז] ביום הכפורים ולא של יום הכפורים קריבין בשבת[כג]:

פ"טו

ר"ע מברטנורה

אי שריא ליה חבל של גרדי יקשור נמי בשאר חבלים דחבל בחבל מחלף והלכה כחכמים: ג מקפלין את הכלי'. בגדים שפושטן מקפלין אפי' ארבעה וחמשה פעמי' כדי לחזור וללבשן בו ביום ולא שנו אלא באחד אבל בשני בני אדם לא שנראי' כמתקנין ובאדם א' נמי לא אמרן אלא בבגדים חדשים שהם קשים ואין ממהרים לקמוט אבל ישנים קפולן מתקנן טפי ומחזי כמתקן ובחדשי' נמי לא אמרן אלא בלבני' אבל צבועים לא שהצבועים קפולן מתקנן ביותר ובלבני' נמי לא אמרן אלא שאין לו בגדים אחרים להחליף אבל יש לו בגדים אחרים להחליף לכבוד שבת אסור לקפל: מיום הכיפורים לשבת. כשחל יום הכיפורים להיות בערב שבת (יב) לפי ששבת חמור מיום כפור ושל י"ה אינן קרבין בשבת דהוי כעולת חול בשבת: רבי עקיבא אומר. שוין הן ואין קרבנו של אחד מהן קרב בחבירו (טו) והלכה כרבי עקיבא:

פ"טו

תפארת ישראל

אטו חבל דעלמא: טו) ולרבנן אע"ג שאינו של קיימ' אפ"ה היכא דמלינו דוגמתו בקיימ' גזרינן: טז) (לו לעגען): יז) שפשטן היום (עי' במשנה בפנים); ואיידי דתנא קשר חלוקה, שהוא תקון המלבוש, תנא נמי השתא הנך תקוני בגדים: יח) אפשר דר"ל אף שמקפל ד' וה' קפולין לא מחזי כמתקן: יט) (דיא בעטטען מאכען): כ) *והכי קיי"ל (ס"ב מג"א סק"ו); וה"ה כל דבר אף שאין בו טרחה, אין עושין משבת לחול או ליו"ט, כהדחת כלים (שכ"ג ס"ו), או לחפש בש"ת מקום קריאת מחר (מג"א ססי' תרס"ו): כא) כשיו"כ ביום ו'. ולדידן א"א שיחול יו"כ, בא' ג' ו' (תכ"ח); רק בזמן המשנה שהיו מקדשין ע"פ ראיי': כב) דשבת קדיש וחמיר טפי מיו"כ, דמחלל שבת בסקילה, ויו"כ אינו רק בכרת שהוא בידי שמים: כג) וכ"ש דאין מקפלין מז"לז, מדהו"ל לצורך הדיוט:

פ"טו

עיקר תוי"ט

י) מקפלין כו' משום דתני לעיל קושרת אשה מפתח חלוקה שהם מתיקוני בגדי האדם נקט נמי להך שהם תקוני הבגדים. ואע"ג דלא הויין משום קשירה ולא נאסרו אלא משום דהוי כמתקן מנא. וכדרך שאסרו טבילת כלים: יא) ומציעין כו' הצעות בגדים על המטות לישן עליהם כמו ילועי עלה (ברכות מט) הר"מ: (יב) וכן וחלבי שבת קריבין בי"ה שחל להיות במ"ש פירש"י וא"ת הא לא מיקלעי י"ה במ"ש כמ"ש בפ"ה דסוכה מ"ה. הא מוקמינן התם להך משנה כאחרים דס"ל דכל החדשים כסדרן אחד מלא ואחד חסר: יג) רע"א כו'. וטעמו כדתניא עולת שבת בשבתו לימד על חלבי שבת שקריבין בי"ה יכול אף של י"הכ בשבת ת"ל בשבתו דברי ר"ע עולת וגו' לימד שקריבין בי"ט יכול אף בי"ה ת"ל בשבת: (יד) כלו' ולהכי למדין משבת לי"ה ולא מי"ה לשבת: (טו) כלו' שהכתוב עשאן שוין לדבר זה. דהא ודאי דשבת חמור שהוא בסקילה וי"הכ בכרת: טז) קריבין כו'. וכ"ש קיפול לצורך הדיוט:

הספנין[ה]. קושרת אשה מפתחי חלוקה[ו] ב) וחוטי סבכה[ז] ג) ושל פסיקיא[ח] ד) ורצועות מנעל וסנדל[ט], ונודות יין ושמן[י] וקדרה של בשר[י]. רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה[יא] ז) בשביל שלא תצא. קושרין דלי[יב] בפסיקיא[יג] אבל לא בחבל[יג], רבי יהודה מתיר[יד]. כלל אמר רבי יהודה,
כל

ר"ע מברטנורה

לעמוד כך זמן ידוע לא שיהיה קיים לעולם אין חייבין עליו: קושרת אשה מפתח חלוק'. כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרי' של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומי שרי ליה לא דמי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה (א): סבכה. מגבעת שעל הראש עשויה כעין רשת: פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: ונודות יין. של עור שכופפים פיהם וקושרין אותן ואע"ג דאית לה תרתי אוסרי (ו) לא אמרינן חד מנייהו בטולי מבטל לה והוי' קשר של קיימא: וקדרה של בשר. פעמים שקושר בה בגד סביב לפיה ואע"פ שיש לה דדין שיכולין להוציא המרק מהן בלא היתר הקשר אפ"ה לא הוי קשר: קושרין לפני בהמה. חבל ברוחב הפתח לנעול בפניה שלא תצא וכן הלכה (ח): קושרים דלי בפסיקיא. על פי הבור שיהיה קשור והלוי שם דפסיקיא לא מבטל ליה התם אבל לא בחבל דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא: ר' יהודה מתיר. לא התיר רבי יהודה אלא בחבל של גרדי (ט) שצריך לו למלאכתו ולא מבטל ליה התם ורבנן סברי
אי

תפארת ישראל

הוא של קיימ': ה) רק פטור אבל אסור; ואינן מפורשים במשנה, רק בש"ס מפרש להו, שהן קשרי' שהן רק לזמן ידוע, ולא לקיימן לעולם: ו) שקושר' שפת חלוקה שבימין בכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ומתירתו בכל יום: ז) (הויבע): ח) *אזור, ובטלאו קמ"ל אף דאפשר למפשטינהו בדוחק בלי התרת הקשר, שד"א בטולי מבטל לי', קמ"ל: ט) *(שלויכע), אף דאית בי' ב' קשרים, ויכול להוציא היין בדוחק בשיתיר רק קשר א'; שד"א חד מנייהו בטולי בטליה, קמ"ל: י) שקשר מטלית עלי'; ואף שיכול להוציא המרק בדוחק דרך דד שבקדירה, אפ"ה לא מבטל לי': יא) *ברוחב הפתח, ואף דיש תרי חבלים ואפשר להוציא הבהמה בדוחק בהתרת חבל א', אפ"ה לא בטליה לא' מהן: יב) (איימער): יג) דאזור לא מבטל לי'; משא"כ בחבל הו"ל קשר קיימ': יד) בחבל שצריך למלאכתו דלא מבטל לי'; ולרבנן גזרי
אטו

עיקר תוי"ט

(א) ושמעי' מהכא וה"ק ואלו הן המותרין לכתחילה הר"ב: ב) **מפתח חלוקה**. בגמ' פליגא. לא צריכא דאית לה ב' בתים דהיינו לוקן לשונות ואם אינה מתרת אלא חד יכולה לפשטה ולהוציאה בדוחק מ"ד חד מנייהו בטולי מבטל' לה ותהוי קשר של קיימא ובהויהו ליתסרי קמ"ל: ג) **וחוטי** סבכה. גמ' פליגא. כ"ל דרויחא לה ואיתו מהודק דאלבה מ"ד משלף שלפה לה מדלבה כבהיל קוירה וה"ל קש"ק קמ"ל דאשה חסה על שערה מן תולש השער ומישרא שרי ליה: ד) **ושל פסיקיא**. ליפא נמי לשניי כה"ג מ"ד מהדק ליה דרך דגלה וושלחה קמ"ל דלא עבדי הכי משום למיטנא כה"י: ה) **ורצועת** וכו'. יב בגמ' הכבה מכן לחיוב מכן לפטור מכן להיתר והמותרים הם שקושרים אותם על הרגל בשעת מלבוש שלנו והלי לינן מעשה לזמן ולא של קיימא הר"מ: (ו) ובלחת מכן יטול להוציא יין כרב"י. וג"ל דבל בהדק וכן בקדירה של בשר וכמו שפי' בכל האחרים תוי"ע: ז) **לפני הבהמה**. בגמ' פשיטא כ"ל דאית לה תרתי ליפרי בכב"י שני חבלים קושר ברוחב הפתח זה למעלה וזה למטה כ"ל הכי ליעבד שקושרין שיש בבני נדי הפתח ולא שיהא תלויים בם מלהמול מ"ד חד מנייהו בטולי מבטל ויוצילנה בהדק קמ"ל: (ח) מסיק בגמ' דלא פליג דהא דמי להנך דלעיל: (ט) שאין כלי הגרדי מוקצין הר"מ והכי איתא בגמ':

י מקצין

פ"טו אלו קשרים שחייבין עליהן, כקשר הגמלין[א] וקשר הספנין[ב] וכשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על הֶתֵּירָן[ג] רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו. אין חייבין עליו[ד]: **ב** יש לך קשרים[ה] שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין ובקשר הספנין

תפארת ישראל

פט"ו א) רצוע' שקשור' בחוטמו: ב) חבל שקשור בספינה; דאלו קשר קיימא הן, דומי' דקושרי יריעות חוטי המשכן (ועי' במלאכה קושר) (א): ג) כשהוא במשכן שהתירו חוטין שנרפתה לקצרן או להרחיבן: ד) אפי' הוא

ר"ע מברטנורה

פ"טו אלו קשרים: קשר הגמלים. שמנקבים לגמל חוטמו ונותנין בו רצועה וקושרים אותה קשר עולם וכמו כן נוקבים בראש הספינ' נקב ונותנין בו חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם והוי דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקים במשכן וקשר של קיימא ואינו מעשה אומן או מעשה אומן ואינו של קיימא פטור אבל אסור ואינו חייב עד שיהא של קיימא ומעשה אומן ושאינו של קיימא ולא מעשה אומן מותר לכתחלה: וכשם. שחייב על קשורן כך חייב על התירן. שכן צדי חלזון היו צריכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימי' כדי לקצרן או להרחיבן: שיכול להתירו. דלא שקיש: אין חייבי' עליו. ואפילו עשאו לקיימא ואין הלכה כרבי מאיר: **ב** יש לך קשרים שאיי חייבים עליהם. חטאת כמו שחייבים על קשר גמלים וקשר של ספנים אלא פטור אבל אסור ולא נזכרו קשרים הללו במשנה. ובש"ס מפר' כגון רצועה ארוכה שקושרים בטבעת שבחוטם הנאקה וכמו כן חבל ארוך שקושרים בחבל העשוי כמין טבעת התלוי בנקב שבראש הספינה ופעמים מניחה שם שבוע ושבועים ומתירה וכן כל קשר שקושר אותו לעמוד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יד.

חלב ושומן יש בהן עיבוד, בשר שירא שישהא ג' ימים בלי מליחה, אם כבר מונח בכלי מותר לשפוך מים עליו, וטוב ע"י הערמה שיטול ידיו עליו, ובאין לו כלי ישפשנו ע"י עובד כוכבים; אסור לעשות מי מלח, וה"ה בכל המשקין הרבה ביחד, ורק מעט לצורך טבול אותה סעודה מותר; ובנתן לתוכו ב' שלישי מלח, אפי' מעט לא: **המשרטט** בצבע או בלא צבע, על קלף או נייר או עץ או שאר דבר והוא כדי לכתוב במקומו ב' אותיות, או כדי לחתוך מיושר חייב. ג'. ד'. הטוחן כגרוגרת ברחיים של יד חייב, וכן השוחק או כותש תבלין וסממנים במכתשת, ולע"ר וצוק"ל בנותן לאפרכסת דרחיים דמים [אף דמג"א מסופק] חייב, ובשל רוח דאיכא התראת ספק שמא יפסוק הרוח פטור; תולדתו המחתך צנון או ירק דק דק כגרוגרת להניח; וסמוך לסעודה אפי' לבהמה ושף שרי; ולדוך צוקקער או מלח רק בשינוי, ד"מ ע"י קתא דסכין מותר; ולתו' ורא"ש באוכלין שאין גדולין קרקע כבשר ודגים, אין טחינה; השף מתכת וכדומה תולדת טוחן; והמבקע עצים לחתיכות גסות וגדולת עובדין דחול; המפרר צרור עפר הוא טוחן; ולרסק קַארטאָפּפֶעל דוקא בהיו מרוסקין קצת מותר לגמרן; אסור ללעוס דבר שאינו חפץ לאכלו דדמי לטוחן; לשחוק מצה או גבינה ברייבאייזען עובדין דחול; ורק לפרר לחם בידו מותר לצורך; אסור להסיר בצפורן או בשפשוף טיט יבש וכדומה; ולשפשף הבגד מבחוץ להסיר הטינוף מבפנים אסור משום מלבן, ורק באין שם רק מראה בלי ממשות מותר לגרוד להסיר המראה; אסור לעשות שום רפואה ואפי' קליסטיר גזירה משום שחיקת סממנים, ולעשות פתילה בפי טבעת, רק ע"י שינוי, כגון ללקחו בב' אצבעות, מותר; והחותך פתילה לתוחבו שם חייב: אסור להאכיל לבהמה כדרך שמאכילה בחול, שמא ישהק קטניות, ועי' לקמן פכ"ד מ"ג: כל אוכלין ומשקין שרם מאכל בריאי' ויש לו מיחוש מותר לאכלן ולשתותן לרפואה, אעפ"י שקשים לקצת דברים, ומוכחא דלרפואה עביד; משא"כ בדברים שאינו מאכל ומשקה דבריאים, ואפי' לבריא לגמרי, כשעושה לרפואה אסור, ורק לרעבו או צמאו מותר; ובנפל למשכב לרמ"א מותר אפי' לרפואה, ואפי' ישראל אהר מותר לו לעשות דבר שהוא משום שבות לרמג"א; ורט"ז וב"ח אוסרים; החושש בשניו לא ימלא פיו חומץ, אא"כ בולע החומץ, או דמטבל בו כדרכו; ובכאיב לי' טובא עד שנחלש כל הגוף, שרי אפי' לפלוט ולעשות כל רפואות, ואפי' להוציא השן ע"י עובד כוכבים, והחושש בגרונו דינו לענין ערעוי שמן, כהומץ גבי שן; החושש במתניו והוא מקום שנוהגי' בריאי' לסוך בשמן, מוהר לסוך, ואפי' בשמן ורד במקום שמצוי וזרך בנ"א כך משא"כ שמן וחומץ:

הידושים

מ"א (ס"י א') כתב אאמ"ו הגאון הגדול זצוק"ל, וז"ל הק' רהוי"ע למה חובל חייב בנצרר הדם כפי' ב'. הכי אין חובל חייב רק בצריך לדם כפי' ה'? ותיקן דבמתכוון שילא דם קני, אף דלא נתקיים מחשבתו, וכמתכוון לארוג ק' אמה, דחייב כשארג רק ב' חוטין. ובמח"כ דרבינו, התם עכ"פ נגמר שיעורו (וכ"כ י"ל לפיל פי"א סי"ג)? רק נ"ל דהא דחובל חייב רק בצריך לדם, היינו אליבא דר"י דס"ל מלאכות שאצ"לגו חייב, לפיכך מצט"ל שיהיה מתקן בחובל, כשצריך לדם לכלבו; ובא"ל לדם פטור, משום דמקלקל הוא, אבל הא דחייב בחובל אף בשבק נצרר הדם, היינו אליבא דר"ש, דס"ל דמלאכה שאצ"לגו פטור, ולהכי מקלקל בחבורה חייב, וא"ל שיהי' צריך לדם. וגם פ"ה דב"ק מ"ה אר"י ה"נ כקנב"ס. [אב"י עי' שבת (דק"ו א') וכב"י גם כי מגם מבואר כמ"ש אא"ז נ"ו הגזוק"ל. ומה שרמז רבינו על פ"ח דב"ק, היינו לפמ"ש גם הכע"ב דעטעמא דחייב בחובל, היינו משום דלף שהוא מקלקל, מתקן הוא ילכו: היינו נמי כר"י דס"ל מלאכה שאצ"לגו חייב; אבל לר"ש א"ל שיתקן כלל בחבורה ולפ"ה חייב, וכסנהדרין (דפ"ה). והא דלריך טעם מפרק ולוטע אליבא דר"ש? י"ל דלע"ג דס"ל דמקלקל בחבורה חייב, עכ"פ לריך שיהי' נחובל גם מלאכה מה מהל"ע מלאכות. ובהא מתורץ עוד, מ"ש התוי"ע גם עוד, מהא דר' הל"ב דקיי"ל כל המקלקלים פטורים, דהאי לאו כללא? ובאמת לפמ"ש כללא הוא, דהכי הל"ב כ' זה אליבא דר"י, ולדידי' הא אמרינן בפ"ק כל המקלקלין פטורי' לבר' חובל ומבעיר. גם מתורץ בזה מה שהקשה הוי"ע ד"ה שלא, דלמה לא כתבו דבהא זו דלא כהלכה? י"ל דה"ע משום דמוקמא שמעינן לה, ומכח מה שהעלה לבסוף דקיי"ל כר"ין]:

שוב הקשה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, לפי טעמא דחובל חייב משום מפרק, דהוא תולד' דש, ק' א"כ למה כ' הרמב"ם פי"א, דשוחט חייב רק משום נטילת נשמה, ולא כ' ג"כ דחייב משום מפרק הדם, כמו אחובל? ולא"ל דמיירי בשוחט וא"ל לכלבו; מ"מ הכי בחובל להזיק פטור רק משום דמקלקל, והא בשחיטה לא מקלקל (כוונתו דלהכי לפי' בא"ל לכלבו לתחייב)? והוא לומר דמיירי בשחט ולא ילא דם רק שילא פחות מכגרוגרת, דפטור בדש? ול"ע. עכ"ל. ואנא כותא דגוגדריתא קעבידנא דלכבו"ד א"ל להדחק כן, אלא שוחט מיירי בא"ל לכלבו, ומה שהקשה הגאון על זה דעכ"פ לתחייב מדעכ"פ ליתא מקלקל, במח"כ ליתא, דהא דחובל פטור בא"ל הדם לכלבו, היינו משום דמקלקל הוא במה שמפרק הדם, וא"כ בשחיטה נמי אע"ג דמתקן הוא בשחיטתו להתיר הבשר, עכ"פ ליתו מתקן במה שמפרק הדם, והכי כל עיקר ק' הגאון הנ"ל הוא שיתחייב בשוחט משום מפרק, והכי בזה שמפרק הדם שילא בשחיטה ג"כ מזיק הוא לענב שיקלקל הבשר ע"ז (כחולין דקי"ג א'):

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יד.

ס"א. דין מלאכת צד עי' בפי"ג. **השוחט** ה"ה כל הנוטל נשמה מדבר שפר' ורב' כבהמה חי', עוף, דג או שאר בריות המים או שרץ ואפי' פרעוש, וכ"כ ההורג שממית (שפיננע) או זבוב ושאר רמש; תולדתו החונק, הנוטל דג מרבית מים אף שהניחו מידו, כיון שיבשה רדג כרוחב סלע שהוא שליש טפח, רירין בין סנפיריו, אף שהחזירו אח"כ למים, חייב, ולאאמ"ו ע"ר וזצוק"ל בדג קטן מסלע, הכל לפי קטנו; עוד כ' דאפי' שופך מים מהדג חייב בשיעור זה, ואפי' ע"י עובד כוכבים אסור: **החובל** באדם, בהמה, חי' ועוף או בשאר ח' שרצים דפ' שמיני, שיש להן עור, ואפי' רק נצרר הדם בין עור לבשר ע"י הכאה, אם לא התכוון לקלקל, לי"א רוא וולדת דשוחט, ולי"א דצובע, ולי"א דדש, ולפ"ז שיעור הדם בגרוגרת; ובשאר שרצים חייב רק כשיוציא דם, וכל זה בחבל ונצרך לדם, ובחבל דרך נקמה, חבירו או בהמה, לי"א פטור, ולי"א חייב, ובמתכוין להזיק בלא כעס ונקימה לכ"ע פטור, ולע"ר וזצוק"ל אפי' אם מזיקה משום שלא תרדוף אחר בנ"א, לא הוה מתקן; מיהא המפרס בימה לתיקון הבימה עצמה, כדי שתשמין וכדומה חייב; רמקיז דם בין ע"י איגעלן או ע"י שראפפקאפפע חייב, ובמקום סכנת נפשות פשיטא דמותר, ולבהמה מסוכנת מותר ע"י עובד כוכבים; למצוץ דם בפיו מחבור', או מבין שניו, או להניח צוגזאלבע על מכה, אפשר דהוא אב מלאכה; כנים שבראשו מותר להורגן משא"כ דבגדיו, ולמוללה ולזורקה מותר; גבינה אוכלה בשבת עם התולעים שלא פרשו ולית בי' הורג: **המפשיט** אור מבע"ח מת, שיעורו כדי לעשות קמיע, ובמפשיט מבע"חי חי לע"ר וזצוק"ל פטור; תולדת המפשיט דלהולין שעל העור לצד הבשר: מ"ב. **המולח** והמעבד מלאכה אחת, דמולח כמעבד, ושיעורו כדי לעשות קמיע; תולדתו הדורס על העור עד שיתקשה או שמרככו בידיו, או שמושכו עד שמשוה אותו או שסך עור בשמן; אסור לסוך מנעלים חדשים בשמן ולראב"ד גם ישני' וכן נהגין, ולע"ר ע"י עובד כוכבים מותר, משא"כ וויקסען אפי' ע"י עובד כוכבים אסור דממרח; ובאוכלין יש עיבוד מדרבנן, ולפיכך אסור למלוח בשר או דגים, וצנון וגורקען ובצלים, רק לטבול חתיכה חתיכה ואוכל מותר, או בזאלאט וגורקען שיתן מיד חומץ עליו;

חלב

האוכלין[יח] ו) אוכל אדם לרפואה, וכל המשקין שותה, חוץ ממי דקלים[יט] וכוס עיקרים[כ] ז) מפני שהן לירוקה[כא] אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו[כב] וסך שמן עיקרין ח) שלא לרפואה: ד החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ[כג] אבל מטבל הוא כדרכו[כד] ואם נתרפא נתרפא. החושש במתניו, לא יסוך יין וחומץ, אבל סך הוא את השמן[כה], ולא שמן ורד[כו]. בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן, שכן דרכם לסוך בחול[כז], רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הם[כח]:

תפארת ישראל

לבריאין: יח) שהאכלים ג"כ לבריאים: יט) הוא מעין ידוע, שמים שלה משלשלין לשותן: כ) שנעשה ממים שבישלום עם עקרי בשמים ידועים: כא) *מרפאין (הגעלבזוכט): כב) *באין לו שום מיחוש (מג"א שם סקמ"ג): כג) *ר"ל לא ימלא פיו חומץ ויפלוט, דמתרפא עי"ז מכה שבשניו' (דקרא דכחומץ לשניים כן עצל לשולחיו, דמשמע דהומץ קשה לשניי'? היינו בליכא מכה). מיהא בדאיכא לי' טובא, ועי"ז נהלם כל הגוף, שרי לעשות כל הרפואות; ובדאיכא לי' השן טובא, אומר לעובד כוכבים להוציאו (רע"ז שם סקכ"ד): כד) *ה"ה דמותר לגמע ולבלוע: כה) אפי' ע"ג מכה, דסיכה נמי חזי לבריאים: כו) דמדמיו יקרים, מוכח דלרפואה קעביד: כז) גם בלי מכה: כח) *והלכה כר"ש, דכל מילי דחזי למאן דהו, שרי להכל (שכ"ח. ועי' רמג"א ססי' ש"ח, ותוס' חולין דפ"ד ב' ד"ה תקיעת, ע"ש):

ר"ע מברטנורה

לרפואה. כל דבר שהוא אוכל והבריאים אוכלים אותו יכול אדם לאכלו בשבת אף ע"פ שהוא מתכוין לרפואה: חוץ ממי דקלים. הם שני אלגות ממיני הדקלי' שהיו בארץ ישראל ובירושלמי מעין מים שהשותה מהם כוס ראשון מרפה הזבל שבמעיו וכוס שני משלשל וכוס שלישי מנקה את בני מעים עד שאדם מוציאם גלולים כדרך שנכנסו': וכוס של עיקרין. לוקחין שרף אילן שקורין לו בערבי זא"ג אלכסנדרי"א ועשב שקורין לו עשב"א איסד"ר פירוש עשב של שמחה וכרכום וכותשין אותן ונותנין את עפרן ביין והאשה זבה ששותה' מהן ג' כוסו' תרפא: מפני שהן לירוקה. בעל חולי הנקרא ירקון אם ישתה מהן ירפא מחולי הירקון אבל ישאר עקר ולא יוליד ולכך נקרא כוס עקרין: לצמאו. אם אינו חולה: ד לא יגמע את החומץ. ויפלוט דמוכחא מלתא דלרפואה הוא (ט) ואם מגמע ובולע שפיר דמי (י): לא יסוך בהן יין וחומץ. דאין אדם סך מהן אלא לרפואה: אבל לא שמן ורד. לפי שדמיו יקרים ומוכחא מלתא דלרפואה קעביד: שכן דרכן לסוך. בלא מכה: ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש (יא):

עיקר תוי"ט

בשבוע: ו) כל האוכלין לאתויי טחול לשניים וכרשיני' לבני מעיין כלומר שקשה להם וקס"ל דלאו אוכלא למאכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מלתא ולתנא קמ"ל וכל המשקין לאתויי מי צלבין בחומץ גמ': ז) וכוס עיקרים. אע"ג דמרפא לזבה ולא מיעקרא כדלי' בגמ'. קרו להו אינשי כוס עיקרים כדי שיהיה מפורסם כוס זה ויזהרו מהם בני אדם לשתותו ויבדלו אחר רפואה אחרת לאלו החליים: ח) שמן עיקרין. פי' הר"ב שנתבשל בעיקרי בשמים וירקות כש"י פי' כן בכוס: (ט) דהומץ מעליא להו היכא דאיכא מכה דאמרי' וקרא דהומץ לשינים כן העצל לשולחיו דמשמע דקשה להו מיירי דליכא מכה דמרפי גמ': (י) וסיפא דקתני אבל מטבל כדרכו ה"ה דה"מ למיתני בגומע ובולע אלא אורחא דמלתא נקט תו': (יא) והר"מ כ' והלכה כר"ש וצריך שתהיה אותה המשיחה משתמשין בה ב"א הרבה. הכי א' רב בגמ' דהלכה כר"ש ולא מטעמיה דאלו ר"ש אע"ג דלא שכיח שרי ורב ס' אי שכיח אין אי לא לא ובהא דרב שכיח משחא דורדא:

ב אין ט) עושין הילמי בשבת י), אבל עושה הוא את מי המלח יא) וטובל בהן פיתו ונותן לתוך התבשיל, אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה ובין מועט יב) ואלו הן מי מלח המותרין, נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח יג): **ג** אין אוכלין איזוב יון בשבת יד), לפי שאינו מאכל בריאים טו), אבל אוכל הוא את יועזר טז), ושותה אבוב רועה יז)· כל האוכלין

ר"ע מברטנורה

המקלקלים פטורים: **ב** אין עושין הילמי. מי מלח מרובים שנותנים לתוך ירקות שכובשין אותן להתקיים: אבל עושין מי מלח. מועטים כדי לטבל בהן פתו או לתוך התבשיל: והלא הוא הילמי בין מרובה בין מועט. כלומר אם המרובים אסורים אף המועטים אסורים דיאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת (ד) אלא אלו ואלו אסורים מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן בתוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרים. נותן שמן בתוך המים בתחלה קודם שיתן המלח או נותן שמן בתחלה לתוך המלח קודם שיתן את המים דהשמן מעכבו שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו אבל לא יתן מים ומלח בתחלה ואחר כך את השמן דמשעה שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד ואין הלכה כרבי יוסי: **ג** איזוב יון. מין אזוב שגדל בין הקוצים וממית התולעים שבמעים: שאינו מאכל בריאים. ומוכחא מלתא דלרפואה אכיל ליה ואסור לאכלו בשבת גזירה שמא ישחוק סממנים דהוי תולד' דטוחן (ה): אבל אוכל הוא את יועזר. דהרבה אוכלין אותו כשהן בריאים: יועזר. פולי"ין בלעז והוא מכלה התולעים שבכבד: אבוב רועה. עץ שגדל יחידי ואין לו ענפים וקורין אותו בערבי עג"אל רע"י והוא טוב למי שגוק על ששתה מים מגולים: כל האוכלים אוכל אדם לרפואה

תפארת ישראל

מדמתקן אגל יגרו; ולראב"ד דפטר במלאכה שאל"לגו, ה"נ פטור (שם): ט) *לבתר דתנא חובל, דהוה תולדת שוחט, מפרש השתא מעבד דסמיך לשוחט בפ"ז לעיל: י) *ר"ל מי מלח מרובין, שכובשין בהן ירקות לקיום, דאע"ג דמדאורייתא אין עיבוד באוכלין, עכ"פ מדרבנן אסור: יא) *מועטין, לאכלן השתא, והיינו דמסיים תנא וטובל וכו', ר"ל רק כדי לטבול וכו' שרי לעשות; וכל שיש בו ב' חלקים מלח, אפי' מועטין אסור (שכ"א ס"ב): יב) ר"ל דבזה ובזה הו"ל מעבד; ואת"ק לצורך אכילה ולשעתו, לא הוה כמעבד: יג) קודם שיערב המלח והמים. וקיי"ל כת"ק (שם): יד) שממית התולעים שבבטן; ואיידי דתני הילמי שאינו מאכל, רק תיקון למאכל, תני נמי הנהו שאינן בעצמן מאכל: טו) *וכל הרפואות אסורות גזיר' משום שחיקת סממנים לרפואה, דהו"ל תולדת טוחן; ודוקא בבריא, אבל חולה ממש שרי. מיהו שרפים מתוקים להנעים הקול, מותר לשתותן (שכ"ח סל"ח): טז) (פאליה קרויט), שממית תולעים שבכבד: יז) (וועבער דיסטעל). וי"א שהוא מין עץ שגדל בלי ענפים, ששורין אותו במים, לשתות מי שבלע ארס נחש, ומותרים מדהוו נמי לבריאין

עיקר תוי"ט

אע"פ שלא יצא ולא נתקיימה מחשבתו עי' פי"ב מ"ב: (ד) ה"ק ר"י בברייתא. ורבינו ס"ל שאין לאסור משום מעבד אלא כשעושה כן בדבר העומד להתקיים כמו הכבשים דהשתא דמי לעיבוד. אבל לאוכל לאלתר לשעתו לא דמי לעיבוד. טור: (ה) ומשום דאיירי במי מלח שהן עשוין לתקן האוכל ואינן דבר מאכל בעצמו נקט נמי הני שאינן מאכל ממש ואגבן נקט נמי הנך שיש בהן רפואה. וכ' המגיד בשכ"א דכל אלו הדינין הן בבריא אפילו נפל למשכב ולא חולה דהתנן במ"ו פ"ח דיומא דהחושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו משום ספק נפשות

פי"ד שמונה שרצים האמורים בתורה(א), הצדן(ב) והחובל בהן(ג) חייב(ד). ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור(ה), הצדן לצורך, חייב שלא לצורך פטור(ו). חיה ועוף שברשותו, הצדן פטור(ז) והחובל בהן חייב(ח):

ב אין

תפארת ישראל

פי"ד א) בפרשת שמיני: ב) והרי יש במינן גידול: ג) *דיש להן עור (ועי' בל"ע מלאכות במלאכת שוחט); וחייב עי"ז משום מפרק שהוא תולדת דש, ואע"ג דאין דישה רק בגדולי קרקע? בהמה מקרי גדולי קרקע. וי"א משום צובע. וי"א משום נטילת נשמה שבאותו מקום; ולזה הסכימו רוב הפוסקים (סט"ז מג"א סק"ט) (א): ד) ואפי' לא יצא דם רק נצרר, חייב: ה) דמדעורן רך נצרר הדם מהר גם בלי חבורה בהבשר שתחת העור; אבל בולא דם, וכ"ש כשהרגן חייב (שם ס"ח). ודוקא בפרין ורבין; אבל הנולדין מזיע ורפש ורקבון, כתולעי' שנולדין בגבינה ובבשר, או כינה שבראשו, אפי' להרגן מותר. מיהו כינה שבבגדיו, אסור להרגן, דאף דנולדי' מזיע, עכ"פ מדגדול' במקום פרעושין דפרים ורבין, חיישי' שמא יהרג גם אותן; ואפי' לצוד פרעוש אסור, דאע"ג דהו"ל מלאכה שאצ"לגו, עכ"פ לכתחילה אסור: ו) *ה"ה נמי בח' שרצים, בצדן שלא לצורך פטור, רק מדקתני לצדן לצורך בשרן ועורן, להכי בסתם חייב; אבל הכא סתם צידתן שלא לצורך הוא, כדי שלא יזיקו, להכי דוקא בידוע שצדן לצורך חייב. מיהו כל שבוודאי אין במינן גידל, אפי' צדן לצורך פטור אבל אסור (שם ס"ג): ז) *ודוקא בלא מרדו (שם סס"י): ח) *וכל חובל דמתני', היינו בצריך לדם; או שרוצה לרפאת הבהמה; אבל בחבל דרך נקמה, לרמב"ם דמחייב במלאכה שאצ"לגו, ה"נ מחייב מדמתקן

ר"ע מברטנורה

פ"יד שמונה: החולד והעכבר כו'. המנויין בפרשת ויהי ביום השמיני: הצדן חייב. שיש במינן גידול: והחובל בהן חייב. דיש להן עור והויא לה חבורה שאינה חוזרת וחייב משום מפרק שהיא תולד' דדש (א) אי נמי כיון דיש להן עור נצב' העור בדם הנצרר בו וחייב משום צובע: ושאר שקצים ורמשים. כגון תולעים והלטאות ועקרבים: החובל בהן פטור. דאין להן עור: שלא לצורך פטו'. דאין במינן גידול(ב): חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. שהרי נצודים ועומדים הן: והחובל בהן חייב. דיש להן עור ואין החובל חייב בכל הני דתנינן במתניתין אלא בצריך לדם(ג) אבל אם לא חבל אלא להזיק הא קי"ל כל המקלקלים

עיקר תוי"ט

(א) לפי שהוא מפרק אותו דבר ומבדילו מחבירו: (ב) כ"כ רש"י והתו' כ' שאינו נראה דא"כ אפי' לצורך נמי לפטור אלא י"ל דאפי' במינו גידול פטור משום דהוי משאצ"ל וכ' הר"ן דהה"כ דבישא אינו חייב אלא לצורך אלא שאותן ח' שרצים אין דרכן להזיק ולפי' כל צידתן לצורך אבל אינך דרך לצודן שלא יזיקו. ומפני' כ"ש היא דמשאצ"ל פטור ותימה על הר"ב והר"מ שלא כ' שאינה הלכה: (ג) גמ' ולפי' שכ' משום מפרק ניחא שצריך לדם כדי להאכיל לכלביו. אבל לפי' שמפר' משום צובע ואינו יוצא צ"ל כגון שצריך וניחא ליה שיהיה צבוע בעורו ודנקט להאכיל לכלביו הדא מתרתי נקט ועתוי"ט ולפי' דמפרק הא דחייב בנצרר הדם אע"פי

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יג.

לעכברים דפטור ואסור; דברים הנושכין וממתין מותר לצודן ולהורגן אפי' אין רצין אחריו: מ"ז. צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלו שנים פטור, אם אין אחד יכול לנעול ונעלו שנים חייבין, ישב האחד על הפתח ולא מלאהו וישב השני ומלאהו השני חייב, ישב הא' ומלאהו ובא הב' וישב הב' לפנים מהא' תוך חלל הפתח, ומלא גם הוא הפתח, והוי כב' דלתות, אעפ"י שעמד הא' והלך לו, נשאר החיוב על הא', והב' מותר לישב במקומו עד הערב, שיהי' הצבי נשאר נצוד במקומו:

הלכתא גבירתא. כללא דפ״ג.

ואסור, ולפר״ח (י״ד ק״ח סק״ח) חייב חטאת וחלק עליו ע״ר וצוק״ל בשם השו׳ ח״צ (ע׳ כלכלת במלאכת המוחק), המקלקל ע״מ לתקן, שיעורו כמתקן: **מ״ד.** המלבן צמר, או פשתן, או כל דבר שדרך ללבנו, ושפשפו והחליקו ע״י מאַנגעלהאָלץ וכדומה, או שעשה דבר אחר שיתלבן על ידו, כגון שהניחו בחמה וזרק עליו מים חייב, ושיעורו בחוט ארוך ד״ט: תולדתו המכבס בגד במים או ביין לבן בין שנתן בגד מלוכלך במים [וי״א אפי׳ אינו מלוכלך], בין ששפך מים על בגד כזה, וכ״ש כששפשף צד אחד של בגד במים על רצד הב׳; הסוחט בגד ממים חייב, ובשער ובעור פטור ואסור; מותר לשפוך מים על מנעל מטונף לנקותו, אבל לשפשף צד א׳ על ב׳ דהוא ככבוס אסור וחייב, ובבגד אפי׳ לשפוך מים ואפי׳ מעט אסור ולי״א אפי׳ בגד נקי; ורק לקנח ידיו במפה מותר, וינער ידיו תחלה היטיב מהמים; מותר לנגב כלים רטובים במפה המיוחד לכך, אבל לא כוס צר; אסור לכסות כלי מלא משקה עם מפה, אא״כ מיוחד לכך; לסנן מים צלולים בסודרים, ואפי׳ לשתות דרך סינון, רק בשעת הדחק מותר; מותר ליתן תחת התינוק ווינדעלן נקיים בעריבה שרוחצין אותו בה, ובשעת הדחק אפי׳ ווינדעלן מלוכלכים; תינוק שהשתין על בגד אסור לשפוך מים על בגד כדי לבטלן לצורך תפלה, ומש״ה לא יקח תינוק בחיקו בלי הפסק כר; בגד שנשרה במים אסור לטלטלו שמא יסחוט, ומה״ט אין מקנחין בספוג, משא״כ סמרטוט המיוחד לכך דמותר לקנח בו ספסל ושולחן בתנאי שלא יקפיד על רמים הנסחטין; אסור להדק מוכין או בגד פשתן בפי הבית או פך; מי שנשרו בגדיו בגשמים מותר לילך בהן ולא יעמוד בהן אצל האש במקום שהיס״ב, וכשהוא פשטן אסור לשטחן אפי׳ בחדרי הדרים ואפי׳ רטובים רק מזיעתו, וכ״ש אצל אש, או תנור או בחמה, שיחשדוהו שכבסם היום, מידו וואַשע השטוחה מע״ש, א״צ להסיר וע׳ פכ״ב; אסור לקנח ידיו המלוכלכות בטיט או צואה, במפה שמא יכבס; אסור לסחוט שערותיו אחר שטבל, ומש״ה לא תטבול נדה בשבת ובעל קרי מותר; אסור לכסכס הבגדים ורק חלק שסמוך לבשרו לרככו, דאינו מקפיד על צחצחו, מותר; אסור לנער מים מבגד חדש שלא נשתמש בו עדיין הרבה עד שיראה בו הדושן, ואסור לנער בגד שחור שעדיין חדש ולא נשתמש הרבה, מאבק ושלג שעליו; אסור להסיר האבק מבגדיו ע״י בירסטע מקסמין, וליערות דבש אפי׳ ע״י בירסטע משערות, והסכים ע״ר וצוק״ל לזה, דהו״ל עובדין דחול; וללקט הנוצות שעל הבגדים הרמ״א מתיר, והמג״א אוסר, בגד שנתלכלך בטיט מותר לגרדו בסכין או בצפרנו, או לשפשפו מבפנים (לא בחוץ) כשהבגד לח, וביבש ע״י עובד כוכבים: **המנפץ** צמר או פשתן או דבר אחר או פרקן במסרק חייב ושיעורו כמלבן, תולדתו המכה על הגידין עד שנעשה כצמר או מנפץ סיב וגמי עד שנעשה כחוטין: **הצובע** חוט דצמר או פשתן או דבר אחר שארכו ד״ט או באפשר לטוות מהנצבע, חוט כזה או הצובע בגד או כלי או כותל חייב, ודוקא בצבע המתקיים זמן ארוך, משא״כ בצובע מתכת בסרק ובששר; והמסייד בכותל יש בו בונה וצובע; תולדת צובע העושה מין צבע כנותן פִיטריאָל למים והשחירו וכדומה, ולראב״ד פטור, ואינו חייב רק בצובע מים שבזכוכית לנוי, אשה שצבע׳ פני׳ בסרק שמינקע לרמב״ם פטור ולסמ״ק חייב, ובאיש לד״ה פטור; ומותר ליתן כרכום במאכל במתכוון לתבל ולאכול, דאין צביעה באוכלין ורק לסוחר לצבוע מאכל כיי״ש או עוגות וכדומה אסור (כשבת ע״ה ב׳); אכל פרי אדום או שמכתו מוציא דם אסור ליגע בידיו בבגד או מטלית אפי׳ לבן או שאר מראות, ובבגד אדום חייב חטאת: **הטוה** חוט באורך ד״ט מאיזה מין חייב; ותולדתו בעושה פליש או פִילץ כהוטמאַכער, ולראב״ד זהו מגבן; דשוזר מחייב משום טוה: **מ״ה, ן.** הצד שום דבר שבמינו ניצוד אפי׳ סומא או ישן, אם הניצוד יכול להשמט, ותפסו או שצדו למקום שאינו יכול להשמט ונעל בפניו, או אפי׳ נכנס הניצוד מעצמו למקום דמטי לי׳ בחד שחיא [וי״א ששיעורו ו״ט] ונעל בפניו חייב; ולע״ר וצוק״ל אפי׳ רוא הי׳ רער שירא לתפסו שם חייב; אבל באם הפתח כבר נעול בפני הניצוד מותר לסגרו ביותר, או באם הניצוד קשור בחווק עד שאין יכול לברוח, מותר לנעול אפי׳ הפתח פתוח; צפור קטן שנכנס לתיבה או מגדל, או צפור גדול אפי׳ לבית ונעל בפניו חייב; והצד חי׳ זקינה או חגרת או חולה שאינה יכולה לזוז ממקומה [לאפוקי בחולי מהמימות] פטור; ובהמה חי׳ ועוף שברשותו שמרדו, שאין באין לכלובן לערב או תרנגולת חדשה שאינה רגילה לבא בערב לבית, בצדן חייב; ואפי׳ הן בבית פתוח והבית גדול אסור, כ״ש בנכנסו והבית פתוח, דאסור לסגרו ואסור לצודן ע״י עובד כוכבים; ובלא מרדו, וא״צ לצודן כלל, שכשרוצה לתופסו מיד הוא עומד בעצמו, וכתרנגולת דמושבת עצמה לפני הרודף, מותר לדחותה מאחורי׳ לבית, בלי טלטול; וברואה עובד כוכבים או תינוק יצדוה להחזיר, אין מוחין; ובהמה שלא מרדה אף שנשמט׳ כשיתפסוה מותר לצדה, ותחול דינה כחי׳; דברים שאין במינם ניצוד כיבובין ופרעושין פטור, וכשנכנסו הזבובים רק בכלי גדול, דלא מטו להו בחד שחיא, מותר לסגרו קודם שיפריחם; פרעוש (פְלאָה) אסור לצודו ורק ליטול ולזרקה מותר ולא ימללנה שמא יהרגנה, ולזרק׳ למים למג״א מותר ולהט״ז אסור; הצד דג דהיינו שפרס החכה או הרשת על הדג שבמים, והרשת קטן שאין הדג יכול להשמט, והי׳ הדג תחלה במקום שיכול להשמט חייב, משא״כ בפרס הרשת בשבת ושט הדג לתוכו פטור, והוא שלא העלה אותו מהמים דבכה״ג אפשר שיחייב משום שוחט, ואפי׳ בחבית שבבית. ובמים עכורים שלא רא׳ אותם אפי׳ במקום צר עכ״פ מוקצה הם; תולדת צד המשסה כלב שיצוד חי׳ והוא עשה מעשה קצת שהבהיל החי׳ או עמד בפני׳ עד שהגיעה הכלב ובלא׳ מעשה פטור; הפורש מצודה ובשעה שפירש, צדה חייב, משא״כ בניצוד אח״כ פטור, וה״ה בהעמדת מצודה

לעכברים

ז ישב האחד על הפתח ולא מלאהו, ישב השני ומלאהו, השני חייב, ישב הראשון על הפתח ומלאהו, ובא השני וישב בצידו כו) אף על פי שעמד הראשון והלך י) לו, הראשון חייב והשני פטור. הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו כח) ונמצא צבי שמור בתוכו כט):

פ"יד

תפארת ישראל

אשמעינן כן לעיל (פ"י מ"ה), קמ"ל התם אע"ג שאעפ"כ עשה כל אחד מלאכה והרי עכ"פ היה יכול כל אחד להוציא כשיעור שבככר, אפ"ה ר"ש פוטר; וקמ"ל הכא לרבותא לרבנן אע"ג שכל המלאכה א"א רק ע"י ב' אפ"ה מחייבי: כו) *ר"ל לפנים מהראשון תוך חלל הפתח, וממלא גם הוא הפתח, והוי כמו ב' דלתות, וכשנפתח הראשון עדיין הב' נעול: כז) ולא ידע שהצבי שם: כח) *דאין מחייבין אותו אח"כ לפתוח הדלת כשיודע לו שהצבי שם, כיון דמתחילה נשאר ניצד; ה"נ הו"ל ע"י ישיבת הראשון כאילו הי' הצבי כבר קשור בבית, וע"י ישיבת השני הו"ל כאילו אח"כ נעל הבית, וע"י עמידת הראשון הו"ל כאילו הותר הצבי מקשורו, שאינו מחוייב לפתוח הדלת אח"כ, כיון דמתחילה ניצד; ולהכי מותר אפי' לכתחילה (מג"א סט"ז):

ר"ע מברטנורה

ז השני חייב. שהוא צד אותו: הא למה זה דומה. מאחר שנצוד ע"י ראשון: לנועל את ביתו לשמרו. ולא לצוד: ונמצא צבי. שהוא נצוד כבר (יא): שמור בתוכו. כך זה אע"פ שעמד ראשון אין זה אלא כשומרו לצבי שהיה לו מאתמול והשני פטור האמור במתניתין פטור ומותר:

פ"יד

פ"יד

עיקר תוי"ט

דפליג אשכחן טובא דכוותיה: י) **אע"פ** כו' והלך לו. כלומר לפנים אל תוך הבית דלא"ה האיך אפשר שהשני ימלא מקומו של ראשון מבלי את תחלה המקום פנוי ואז הצבי אינו ניצוד ונמצא כשהשני חזר אח"כ וממלא הפתח הוא צדו להצבי ולמה יהיה פטור כן כ"ל הוי"ט: והמ"א השיג בעיקר הדין דאטו מי שיש לו תרנגולת בביתו ונפתח הדלת יהיה אסור לסוגרו וב"ה פוסק כהתוי"ט: (יא) ופי' הר"ן כגון שיש צבי בתוך הבית והדלת מגופה והוא שמור בכך ובא זה ונעל עוד במנעול אף על פי שמוסיף לו שמירה על שמירתו מותר ולא אמרינן הרי זה כאלו צד אותו שאלמלא נעל הוא שמא היו הדלתות נפתחות והצבי נמלט כך שני זה מותר לו לישב בצד הראשון כיון שהראשון מלא את הפתח אע"פ שלאחר שנסתלק הראשון נשאר הצבי נצוד מחמת השני אי נמי כגון שהיה צבי קשור בבית זה ונעול שאע"פ שניתר הצבי אין אומרים לזה שיפתח את ביתו כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל אף זה השני כיון שבשעה שישב בהיתר ישב אין מחייבין אותו להסתלק משם לאחר שנסתלק הראשון:

פ"יד

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יג.

מ"א· **האורג** שיעורו לכ"הפ בב' חוטין ברוחב ב' אצבעות, וכן המדקדק, או המפריד החוטין בשעת האריגה הקולע הוא תולדת אורג ואין קליעה פחות' מג' נימין [וקליעת שער דאשה דרבנן משום בונה]:

מ"ב, ג'· המתקן ב' עניבות שבשעפטע להיות לבתים לב' חוטי שתי או שהשכיב ב' חוטי השתי בכלי הנקרא (קאמם) והקיש עליהם בקאמם, כדי להסמיכם ולצרפם אל החוטי' הארוגי' כבר, ואפי' רק הכנים ב' חוטי שתי באריגה דנפה (פיינעס זיעב או דכברה שהוא אריגה גסה (גראבעס זיעב) או דסל חייב; **הפוצע** ב' חוטין, דהיינו שהסיר חוטי שתי מהערב הארוגים יחד, בלא התכוון לקלקל, חייב, ותולדתו הסותר קליעת החוטים ברוחב כ' אצבעות לתקן, ולראב"ד פוצע, היינו שלאחר גמר האריגה חותך הצייג מהחוטין של הכובד העליון, הנקרא קעטטענבוים, ולר"ן היינו כשניתק לו חוט באמצע האריגה, פוצע האורג ראשי החוטין ושורן יחד עד שיהא נארג; והעושה שערפיע להניח על החבורה כמו שעושים הרופאים לחיי אדם הו"ל פוצע, ול"נ דהוה כתופר גומא וא"צ אלא לעפר' דפטור, והסכים עמי ע"ר וצוק"ל: הקורע ונתכוון לתקן עי"ז חייב, ולרמב"ם דמחייב במלאכה שאצ"לגו, אפי' בקרע בכעסו או על מתו חייב; הקורע נייר הוא כמתקן מנא ואסור

והמקלקל על מנת לתקן, שיעורו כמתקן[יג]: ד שיעור המלבן[ז] והמנפץ והצובע והטווה כמלא רחב הסיט כפול[יד], והאורג שני חוטין[טו] שיעורו כמלא הסיט[טז]: ה רבי יהודה אומר הצד[ח] צפור למגדל[יז] וצבי לבית חייב, וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לבית ולחצר[יח] ולביברין[יט] רבי שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין. זה הכלל כל המחוסר צידה[כ] פטור[כא] ושאינו מחוסר צידה חייב: ו צבי שנכנס לבית, ונעל אחד בפניו, חייב[כב] נעלו שנים, פטורין[כג]. לא יכול **אחד** לנעול ונעלו שנים, חייבין[כד], ורבי שמעון פוטר[כה]: ז ישב

ר"ע מברטנורה

בכך: ד המלבן. את הצמר והמנפצו והצובעו והטווה. ממנו שהן כלן אבות מלאכות שיעורן כדי שיטוה מאותו הצמר חוט ארוך כמלא רוחב הסיט כפול והסיט הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל אדם להרחיבו ושיעור הריוח הזה שני פעמים הוא הסיט כפול וריוח שבין גודל לאצבע פעם אחת הוא ג"כ כמלא רחב הסיט כפול מפני שיש בו כפלים כאותו שיש בין אמה לאצבע: האורג שני חוטין. שיעורן ברוחב הבגד כמלא הסיט שאע"פ שלא ארגן על פני כל רחב הבגד חייב: ה הצד צפור. עד שהכניסו למגדל של עץ ארמאהרי"או בלע"ז חייב שזו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו נצוד בכך. וצבי נצוד נשהכניסו לבית ונעל בפניו אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה: ולביברין. קרפיפות המוקפים חומה שמכניסין שם חיות ומשמרים שם: כל המחוסר צידה. שקשה לתפשו שם כגון שאינו מגיע לו בשחייה אחת שסוחה לתפשו והלכה כרשב"ג (דמפרש למלתיה דרבנן (ט): ו צבי שנכנס. מאליו לבית ונעל אחד בפניו זו היא צידתו: נעלו שנים פטורים. דהוו להו שנים שעשאוה: לא יכול אחד לנעול. ארחיה הוא למיעלו בשנים והרי כל אחד עושה מלאכה דבלאו איהו לא מתעבדא: ור"ש פוטר. ואין הלכה כר"ש: ז השני

תפארת ישראל

בחמתו דהו"ל כעע"ז (שבת ק"ס ב'), מקלקל הוא ופטור: יג) *כמוחק ע"מ לכתוב במקומו, שיעורו במחק כל כך כדי לכתוב ב' אותיות במקומו: יד) ר"ל כדי שיטווה מאותו צמר חוט ארוך כהפסק שבין גודל לאצבע, שנקרא סיט כפול; ונקרא כך, מדכפל בשיעורו ממרחק שיש בין אמה לאצבע שנקרא סיט: טו) ב' חוטי ערב: טז) *ברוחב הבגד: יז) (שראנק). ובצפור דרור (ספערלינג) בל"א מיירי, דבצדו לבית פטור, דהא אינו ניצוד עדיין: יח) הו הו: יט) (טהיער גארטען): כ) שקשה לתפשו שם, ואפי' בבית נעול, שאינו מגיעו בשחיי' אחת שסוחה לתפסו, שיעור ברוחב המקום ובמרוץ הקל של כל חי לפי מה שהוא: כא) כשצדו לשם; ועי' לעיל במלאכת לד: כב) אף שלא צדו לשם בידים: כג) דהו"ל ב' שעשאוהו: כד) דכיון דלא אפשר לנוהו באחד, הרי לכל א' מלאכה: כה) אע"ג דככר שמעינן

עיקר תוי"ט

מטעם שטובה המלוה ונתקן חיוב [illegible] עליו ולע"פ שמדרבנן הוא כמ"ש הר"מ כו' ומיהו כתו' בשם ר"י דתיקון מלוה לא חשיב תיקון הלא כשמתקן גם דבר אחר מלבד המלוה והקרישה מתקן הבגד שייכל ללבשו ואין בו המום ע"כ. לכן נ"ל שלע"פ שאין דעת החכמים במלותם כדי לבבן המהו ללא שיקרע בשוב לו כשם כו' מ"מ האמת כך הוא ובעי"ז מתחלק המוזו ועתוי"ט: ז) **המלבן**. לע"ג דבאורג קיימינן הולי"ל ובישכן ג"כ בסיט כפול להכי אקדמינהו להאורג תוי"ט: ח) **הצד** כו' עי' לות א': (ט) ולע"ג דתני ליה בליגל דפליג

תאריג[ג], חייב, וחכמים אומרים בין בתחילת בין בסוף[ד] שיעורו שני חוטין: **ב** העושה שתי בתי נירין בנירין[ה], בקירוס[ו] בנפה[ז] בכברה ובסל[ח] חייב[ד] והתופר[ה] שתי תפירות[ט] והקורע על מנת לתפור שתי תפירות: **ג** הקורע בחמתו[י] ועל מתו[יא], וכל המקלקלין, פטורין[יב], והמקלקל

ר"ע מברטנורה

של בגד אינו חייב עד שיארוג ג' חוטין ואם מוסיף הוא על הארוג שיעורו באחת דמצטרף עם השאר ואין הלכה כרבי אליעזר: **ב** שתי בתי נירין. שנתן שני חוטין של שתי בניר שקורין ליל"ש (ב): בנירין. מפרש בש"ס שמרכיב שני פעמים (כל) חוט של שתי הניר ובפעם השלישית מרכיבו על חוט המורכב על הקנה: בקירוס. יריעה ארוגה (ג) משיב של דקל: **ג** הקורע על מתו וכו'. במת שאינו חייב לקרוע עליו הוא דהוי מקלקל ופטור אבל על מת שחייב לקרוע עליו מתקן הוא וחייב (ו): בחמתו וכל המקלקלים פטורין. הא מתני' אדחי' לה והלכה שהקורע בחמתו חייב שאף על פי שמקלקל הוא אצל הבגד מתקן הוא אצל יצרו ודעתו מתיישבת עליו בכך

תפארת ישראל

שבגד: ג) על הארוג כבר: ד) *לאו בסוף האריג ממש, דבזה אפי' בחוט א' חייב לכ"ע, מדהשלים על ידו הבגד (כשבת ק"ד ב'); רק ר"ל על האריג: ה) *ר"ל שתיקן ב' עניבות שבעניבות (שטעפטע) להיות לבתים לב' חוטי שתי שהניחן תוך העניבות ההם (עי' בל"ט מלאכות במלאכת ב' נירין): ו) ר"ל או שהשחיל ב' חוטי השתי בכלי הנקרא (קאמם); והוא כלי עם נקבים הרבה כמנין חוטי השתי, ומשחילין כל חוט שתי בנקב אחר, דאחר שמשליך חוט הערב מהלך להלך בין חוטי השתי, מקיש האורג עם הקירוס על חוט הערב שהשליך, כדי להסמיכו ולהכפו אל שאר החוטין הארוגים כבר; (כלי זה נקרא בש"ס מלוביתא, לשון לבה, מדהוא לובה ותוכף החוט המושלך, אל החוטים הארוגים כבר): ז) ר"ל או שהכניס ב' חוטי שתי במלאכת אריגת נפה, (פיינעס זיעב): ח) *או שהכניס הב' חוטין באריגת כברה, (גראבעס זיעב), או במלאכת הסל: ט) *אע"ג דכל של"ט מלאכות כבר נשנו לעיל בפ"ז, ולא הוצרך תנא לחזור לשנות רק אותן המלאכות שרצה לפרש בהן מידי, והרי תופר חוזר ומזכירו אע"ג דלא פי' בה מידי? ה"ט מדבעי להזכיר קורע, דרצה לפרש בה כמה מילי, להכי חזר ותנא נמי תופר: י) בכעסו: יא) בצערו על מת שאינו חייב לקרוע עליו, דאל"כ מתקן הוא: יב) *והכי קיי"ל, חוץ מקורע בחמתו, דלרמב"ם חייב, דמתקן הוא אצל יצרו, ולרש"י וראב"ד כיון דאסור לקרוע בחמתו

עיקר תוי"ט

בשיעורא דכותב ב' אותיות חייב וכן אורג בשתים ואף ר"א ס"ל בב' אלא דמחלק בין אליוני לקטיני כדאי' בגמ' ואיכא ב' בתי נירין לשמכו לאיכך דלית בהו פלוגתא ושיעורן נמי ב' תוי"ט: (ב ג) פקח עיניך וראה בנעימות דברי התוי"ט: ד) ובסל. הנך לאו נירין ממש אלא מדבר ומרכיב חוט א' בבתי למטה וא' למעלה ומעמיד השתי בהן כהקונו כש"י: ה) והתופר. משום דבעינן למתני הקורע בחמתו משה"ק התופר כו' הקורע כו' אע"ג דכבר תנא לה באבות מלאכות גמ': (ו) ודקתני מתו שמוטל עליו לקברו אבל לא להתאבל ולקרוע שאינו מאותן האמורים בפ' אמור. וכתב הר"ן שהקורע על מתו שחייב להתאבל שחייב משום דדעתו מתיישבת בכך והוא מתפסל כו' וקשה לומר כן דלדבריו כשהוא קורע על מת משכך חמתו בכך. ודבר זה נראה דאסור שהרי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ופירושו בשמחה ובלב טוב ולשנות כעסו. ועוד דא"כ גם על מי שאינו חייב כו' משכך נמי חמתו בקריעתו ועוד למה לא יתחייב במתו מטעם

פי"ג רבי אליעזר אומרב) **האורג**א) **שלשה חוטין בתחילה**ג)**, ואחת על האריג**

תפארת ישראל	ר"ע מברטנורה
פי"ג א) *לעיל בפ"ז סמוך למלאכת כתב, מזכר לך לבי ומלאכתו, אפ"ה הכא סמך התנא לפרש דיני אורג אגב דיני כותב, מדמו בשיעוריהו, דכותב ב' אותיות חייב, ואורג ב' חוטין: ב) בתחילה אריגת הבגד	**פ"ג רבי** אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחלה. אם זו תחלת אריגתו של

עיקר תוי"ט

א) האורג. לע"ג דהל"ל לבי ומלאכותיו נכתבת סמוך למלאכת הכות'. הקדים דיני אורג ידמותיה משום דמיין בשיעורם

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

תעשאו ב' ויינן בכולהו חייב משום כותב; תולדתו רושם, שעשה ב' רשימות או צייר שום ציור על נייר או **כותל: המדפיס** חייב משום כותב; **הזעטצער** [מסדר אותיות] משום בונה, או מעמר, למ"ד יש עימור אפי' **שלא** בגדולי קרקע; **קארעקטאר** [המגי' ומשליך האותיות המשובשות ונותן אחרות תחתיהן] משום בורר, והבותר האותיות ממושבן משום סותר ובורר: דכותב ונתכוין לקלקל דקלף או דנייר, או קטן אוחז בקולמס וגדול אוחז בידו וכותב [משא"כ להיפוך פטור]; או כתב ע"ג ב' כותלי בית שבזוית, אות א' על כותל זה ואות ב' על הכותל הב' שבצדה שיכול לקרא ב' ראותיות בידד, או שכתב ע"ג ב' מגלות בב' עיירות ביום א' ובהעלם אחד חייב: אסור ופטור לכתוב במים או במי פירות וכדומה, או על עלי ירקות או ע"ג שולחן וחלונות לחים, או שרשם בחול ואבק דרכים דאינו מתקיים, או לכתב בשמאל [ואיטר שמאלו כימין, וחייב], או לרשום בצפורן על ספר דנייר לסימן [ועל קלף בט"ז מתיר, וב"ח ומג"א אוסרים], או לחבר או להסיר אותיות של כסף על פרוכת וכדומה [עי' כלכלת שבת]; מותר לרשום באצבע אותיות באויר או ע"ג שולחן כל שאינו ניכר רושם עי"ז: **המוחק** ע"מ לכתוב ב' אותיות אפי' רק טשטוש דיו, שבמקומו יש לכתוב ב' אותיות, חייב; אסור [ופטור] להסיר שעוה שנטף על אות א' [ועל ב' אותיות חייב, עי' כלכלת, ובנמצא נטיפה על אותיות ס"ת בקריאת דשבת, מסיק ע"ר זצוק"ל דאם נראין האותיות מתוך השעוה מותר לקרות, ובאין נראה ויכול לסיים שם (עי' א"ח קמ"ג ס"ד) יברך ברכה אחרונה, ויוציא אחרת ויתחיל לקרות מהפסוק ששם הנטיפה, והביא בשם שבות יעקב דאם נתיבש השעוה עד שיכול להסירו כלאחר יד, יכפיל הגויל ויפרוך ויפיל ממילא] או לחתוך עוגה שכתוב עלי' אותיות וצורות מצוקקער וצבעונין [משא"כ באם הוא מגוף העוגה מותר], או לשבר חותם איגרת או שבבוטעליע ביש על ההותם אותיות [ואפי' ע"י עובד כוכבים, אבל לקרע הנייר בצד ההותם ע"י עובד כוכבים התיר ע"ר זצוק"ל], או לכחול בשבת או לצבוע לחיו בשמינקע (עי' לעיל פ"ו); לפתוח או לסגור ספר שכתב על עובי עליו אותיות, יש להחמיר, היכא דאפשר: מקח וממכר, ולשכור ולהשכיר, ללות ולהלות בפה הנני מוכר לך, או במסירה, אפי' בלי לשון מכירה, או במשקל, מניין או מדה, או בלעדן, מדברי קבלה נאסר שמא יכתיב או ימרוק; ואפי' במקום מצוה, כלפדות הבן בשבת בכלים אסור ועי' פכ"ג; וכשצריך למאכל אומר למוכר תן לי דבר זה [ולמכור לעובד כוכבים בכה"ג אסור], וראוי לזהר מהזכרת ככום מעות, לומר תן לי בכך וכך מעות, או שם מדה, רק יאמר, מלא לי כלי זה [והמוכר יחסיר מעט מהמדה] ונוהגין היתר בהנך; ואסור לעשות עם המוכר חשבון לומר כבר נטלתי כך וכך, נמצא בין הכל כך וכך; גם לא יזכיר שם מכירה, רק תן לי, ואם אינו מאמינו נותן משכן, ולא יאמר הילך משכן, רק הילך דבר זה ותן לי מאכל פלוני; וכשישאל דבר מחבירו, לא יזכיר לשון הלואה, דמשמע לזמן מרובה, שמא יכתוב, רק לדידן דגם בהלואה נוהגין לתבוע לאלתר לחורה מותר; ואסור לפרוע בשבת אפי' ע"י משכן או ע"י עובד כוכבים [רק בנשבע לפרוע ביום זה, וחל בשבת דמותר ע"י עובד כוכבים, או משכון]; ואסור לדון ולהכנים בבית הסוהר, או להלקות או לקדש אשה [ויש מתירין בשעת הדחק]; ולא חולצין ולא מיבמין וכו' ולא מגרשין; ולא מקבלין קנין כידר בשבת [רק לשכ"מ מותר להניח דעתו, שדבריו בל"ז ככתובין ומסורין], ולא נוהגין מתנה בשבת [רק לצורך מצוה או שבת מותר], ולא מטילין גורל אפי' ע"י עובד כוכבים [ורק לידע מי שיאמר קדיש או מי יעלה לתורה, מותר להטיל], ולא שוחקין שום שחוק להרויח, וראוי לזהר בכל שחוק, ואסור להניח בשבת וי"ט עירובי תחומין והצרות, ואסור לקרות בשטרי הדיוטות, כשט"ח, וחשבונות, ושטרי מכר, ומתנות, ואפי' לעיין בהם; ודין אגרת של שאילת שלום, ומכתב שקבל היום, ושמש לקרא הקרואים מתוך הכתב עי' פכ"ג; וספרי מעשיות ומלהמות ומליצה, רק בל"הק מותר; ולקרא הצייטונג לעונג מותר, ויש להחמיר, וכל שאסור לקרותו אסור לטלטלו; הכונס אלמנה לא יבא אלי' ביאה ראשונה, דהוה כקונה קנין, דהופתה אינו קונה, כשל בתולה דקונה, ועובד כוכבים שמביא מעות לפרוע חובו, יניח העובד כוכבים המעות, בלי שיגע בו ישראל, ולא יעשה עמו חשבון, ומותר הישראל להחזיר לו המשכון או להחליפו במשכן אחר, וטוב לעשותו ע"י העובד כוכבים בלי שיגע בו ישראל:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

דוקא בכנף אווז או בירסטע, ואז אפי' אינו מרוצף מותר, משא"כ בבעזען אפי' מרוצף באבנים או קרשים ולרבץ (שפרענגען) הבית מותר, אפי' אינו מרוצף כשמתכוין שלא יעלה האבק; ולהדיח קרקע אפי' מרוצף אסור; כסא וספסל שאינם גדולים וכבדים כ"כ עד שבודאי עושה חריץ, מותר לגררם, ולצדד חבית ככד על הארץ אסור; רוק או ליחה דורסה לפי תומו או מעמיד רגליו עליו, ואסור לשפשף כרגלו; סכין או דבר אחר התחוב בארץ או כותל אסור להוציאו; צנון שטמון עי' לקמן פ"כ מ"ה; תינוק שנתעקמו אבריו עי' לקמן פ"ח מ"ג; להחזיר דלת של תיבה אסור גזירה שמא יתקענו בחוזק והו"ל מכה בפטיש, ואפי' בצירין שלנו שבקל יכול ליטלן ולהחזירן, מיהא בצורך וע"י עובד כוכבים, התיר ע"ר זצוק"ל; לטלטל ולהניח ספסל על ספסל אחר אסור, אם לא שישב כבר עלי' באופן זה מע"ש, ולהחזיר רגל שנשמט מספסל מותר דוקא, באם נשאר לשלם רפוי לא דצריך לזה אומנת או גבור' דחייב משום בונה; להסיר חשוקים (רייפען) מחבית או לשבר כלי שלם ע"י עובד כוכבים לצורך מצוה או דפ"מ מותר; פלאשען של בדיל או כוסות של כסף שדרך להסיר ולפתוח שרויבען שלהן מותר לפתחן ולסוגרן, דאין דרך להדקן בחוזק, משא"כ באין דרך להסיר שרויבען שלו, והוא הסירן או הידקן חייב; שובלאדע מותר לע"ר זצוק"ל למושכה ולהחזירה תחת השולחן דמיוחד לכך ועוד דרוה כמשים דפנות תחת הגג דאין בכה"ג אהל, וכן מותר להחזיר כסוי על השאכטעל או השובבע על התיבה שעשוי כך להחזיר הכסוי בחדקין, מגופה פראפפען, לע"ר זצוק"ל יש לזהר מלהוציא בפראפפענציהער, דעושה מעשה מקדח כעוברין דחול, ורק יעשנה על ידי מעססער וגאבעל: **המכה בפטיש**, אפי' עושה רק פעולה קטנה ובה נגמרה המלאכה, כהכאת פטיש, להשוות עקמימות שבכלי אחר שנגמר, או על הלבינה שבבנין כדי להשוותה עם חברותי', או המכתת אבן כ"ש, או שמצדד אבן בבניין והושיבה במקום הראוי, או הנוטל קסמין או קשרים שנשארו בבגד מהאריגה, או הסיר חוט שהניח החייט (העפטפאדען) או הנוער מלבוש שחור וחדש מהאבק או פותח בית הצואר בכתונת ע"י החוך וקרע, או הקוטם קיסם לחצוץ בו שיניו בסכין [וביד פטור] או סכין שנפגם והשחיזו חייב; מיהו קש וכל מאכל בהמה וכ"ש מאכל אדם מותר לקוטמו אפי' בכלי, ועצי בשמים אפי' קשי' כעץ, מותר לקטמן ביד כדי שיריחו יותר; מחט ושפוד שנתעקמו אסור להפשיטן; לקפל בגד עי' לקמן פט"ו מ"ג; למתוח אוהר בעודה הולכת מתיר בהר הכרמל; ולע"ר זצוק"ל לחולה לידע השעה למעדיצין מותר, וע"י עובד כוכבים לצורך פשיטא דמותר; להעמיד ציינער בלי למותחה באינה משמיע קול נעים מותר; זאננענצייגער וואנדאוהר לע"ר וצו"קל אסור לטלטלו [מא"ח ססש"ח] ולמשבצות מותר בפשיטות להפוך הואנדאוהר; להציע מטות משבת למ"ש אסור, ורק בהמטות בחדר שדר שם, דהוא מגונה והוי צורך שבת ומותר; להדיח כלים, כלי שתיי' מותרין כל היום עד בין מנחה למעריב שאז אסור לשתות, וכלי אכילה עד אחר סעודה ג', ויזהר שלא ישפוך רותחין [של שאלענט או העללטאפף] שי"סב על הכלי' המטונפי', גם שלא יסחוט האויפוואשלאפפען; אסור להטביל כלי הדש, ועי' מ"ש בפ"ב; להכנים רצועות או באנד במנעל או בגד חדש ומבטל לי' התם, או ביש טירחא, ואפי' בישן אסור; אבל באין רצונו להניחו שם לעולם מותר; אסור לשוט ע"פ מים או לעבור בספינה; ואפי' כדי להצטרף למנין, ואפי' לצורך מ"ע דאו', ואפי' לכנוס בספינה בלי להושיט בה, ורק כאם יושבת על קרקעית המים ואינה שטה כלל או שקשורה, ויש קרש שראשו א' קשור בספינה והב' ביבשה, דאז אפי' שטה מותר; מיהא לילך לרופא להביאו לחולה שאין בו סכנה, או אצל שר חולה ע"י קניית קצת שביתה [א"ח רמ"ח ס"ג] מותר, ולתשו' שב יעקב מתיר כה"ג כשעובד כוכבים מוליך הספינה ואין ישראל עושה דבר; להשמיע קול בשיר וה"ה כל השמעת קול נעים בכלי, ובמיוחד להשמיע קול אפי' אינו מנעים קול, או להקיש על הדלת בטבעת, או למשוך בקלינגעל שבפתח אסור; מיהא בפעמונים שבפרוכת נוהגין היתר דצורך מצוה, וכן מותר לומר לעובד כוכבים לנגן בכלי שיר ודוקא באינו אומר לו לתקן כלי שירו, ומותר לשורר בפה ואפי' בצפצוף פפייפפען [ונהגו להזהר מזה אפי' בחול]; אין מטפחין [קלאטשען, פאטשען] בהידים ואין מספקין להכות כף על ירך. ולא מרקדין, מיהא אין מוחי' בהנוהגין היתר, ולכבוד תורה והתן וכלה מותר: **מ"ב.** החורש כ"ש הייב, וכן החופר, או עושה חריץ, או השווה תל ורדדו, או מילא גומא והשווהו בשדה [דבבית וחצר הוא בונה]; המנכש בעיקרי אילנות והמקרסם [שחותך עלץ יבשים] והמורד שריגים [שחותך הענפים הלחים] ומתכוון ליפות הקרקע או לרפותה, והמזבל השדה, והמסקלה, והמפרר גושי' והרוע' צאנו על השדה שיזבלו אותה, כולה תולדת חורש; אסור לעשות צרכיו בשדה ניר: אסור להזיז עפר או הול בשדה, אפי' הובא לשם ממקום אחר; טיט שע"ג רגליו, מקנחו רק בקור' או בעץ שבכותל, לא בקרקע או בכותל, גם לא בברזל שלפני הבית שמגרד, ומהרי"ל נהג היתר ברחב בראשו; אסור לפנות אוצר משום אשווי גומות, וכן לגרוף אפי' אבוס של כלי, אטו דקרקע, וכן לשחוק באגווים ע"ג קרקע, ועל שולחן מותר: **מ"ג, ד', ה' ו'.** הכותב ב' אותיות בהעלם אהד בכל כתב ולשון [ולומר לעובד כוכבים לכתוב אגרת בשבת, רק לצורך חולה או מצוה מותר] ואפי' כותב מלת שם משמעון ודן מדניאל, ואפי' ב' ציפפערן, ואפי' ב' אותיות דומות, או שכתב אות א' והשלים בו הספר, בדבר המתקיים, כדיו וצבע, ואפי' א' בדיו וא' בצבע, ואפי' ע"ג בשרו, או ששרט ע"ג בשרו ב' אותיות, או שקרע בקלף נייר צורות ב' אותיות, או שכתב כתב ע"ג סיקרא [יש בו כותב ומוחק, ובדיו ע"ג דיו וסיקרא ע"ג סיקרא פטור] או שהי' כתב חית וחילק גגו

ועשאו

הידושים

ע"ש. וק' הרי בשם משמעון חייב רק משום דס"ל לר"י דתחומות שעלה פתוחות כשר; אבל לדידן דקיי"ל סתומות ושאלן פתוחות פסול, א"כ בשם משמעון פטור? וכן יש לתמוה בתו"ס המ"מ (פ"ח משבת הי"ב) בשם הראב"ד, דבשם משמעון חייב, ע"ש? אמנם לפעד"נ דרק לקושיא דשאלה נקטו הש"ס וגם הראב"ד שם משמעון, אבל בשאת הכוונה על סוף דברי ר"י, נח מנחור גד מגדיאל, דבהך ודכוותיי' קיי"ל כותי' דר"י וכמש"ל; וכן דקדק הש"ס בכמה דוכתי', כמ"ש תוס' (כתובו' ד"ח ע"א ד"ה כגון מילה, ע"ש). ומה שהקשה הגאון הנ"ל, דמדברי הרמב"ם משמע, דמצד הסברא אמרי' דאף שנתכוון לארוג כל הבגד חייב כשארג ב' חוטין, והקשה הכי בש"ס יליף לה מקרא מלאכת מחשבת? על זה אבוא, לא ידענא מי הגיד לו להגאון ז"ל שהרמב"ם אומר זה מצד סברא, והרי אפשר שפיר לומר דמ"ש הרמב"ם בסוף דבריו וז"ל, „וזה שקר" ר"ל מטעם דכתיב מלאכת מחשבת; וגם בלא"ז לא צריך קרא ולא צריך סברא, דאל"כ למה באורג ב' חוטין מבגד גדול חייב, ונתכוון לזרוק ס' וזרק ד' פטור? אע"כ משום דמסתבר הכי והכי (כשבת דל"ז ב'), ואין למידן מלאכת מחשבת רק מה דמסתבר למילף מנה; ואף דלרמב"ם (פי"ב משבת הכ"א) בנתכוון לזרוק ח' וזרק ד' בשתי ג"כ חייב, משום שהי' לרמב"ם גי' אחרת בש"ס שם, וכמ"ש המ"מ שם; עכ"פ הרי יש בש"ס בלישנא' בתרא דבלאכת מחשבת, דלא"ק אתא למעוטי שא"ל לארוג כל הבגד, ולכ"ע ממעט קרא דא"ל שיארוג כל הבגד, ולכ' יופי אתא קרא למימר דפעמים שחייב אף על הנה, דהיינו על כל המלאכות, ופעמים חייב אף על כל א' וא'; וכל מ"ד מה דמסתבר לי' דרים; וא"כ יפה כ' הרמב"ם דלאן קיי"ל כהך מ"ד דמסתבר לי' שא"ל שיעשה כל מה שנתכוון. וא"ב נכנסת דין, דאזלא לה גם קו' השלישית של הגאון לכפרש"ע דיפה כ' כתוי"ט דבדברי הרמב"ם מבואר בברייתא, ר"ל דבברייתא מבואר אמיזה קרא ילפינן רק סברא של' הרמב"ם:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יב.

ס"א. הבונה ג' מדות כבונה א) בנין בקרקע; ב) אהל קבוע; ג) אהל ארעי: א) בנה בקרקע או סתר ע"מ לבנות במחובר בקרקע, כ"ש, חייב, ואפי' רק מוסיף על הבנין כ"ש, שתקע יתד או מוציאו, או שטח בטיט, או קבע דף בכותל או ברצפה, או גלאָזער שהושיב אשנב בחלון וכן רשובר או מנתק צירי דלת או המסיר או מחזיר דלת וחלון לצירן ואפי' אינם תחובים בחוזק, (ואפי' ע"י עובד כוכבים אסור) ואפי' דלת או חלון שאינם מחוברין בצירן, רק תחובים בחוזק, ואינם מוציאן רק לעתים רחוקים [ודלת והלון שעשוי לפתחן ולסגרן תמיד, בין שמחוברין או אינם מחוברין בצירן מותר לפותחן ולסגרן, ודלת שעשוי לסתור בשבת, כשל שאַלענטאַפּען אפי' בשרוק בטיט מותר לסתרו וצי' פ"ד וטוב לעשותו ע"י עובד כוכבים]; וכן החופר גומא בביתו או בחצירו [ובעפר והול תלושים אסור מדרבנן] או שנטל תל או גומא ברצפת בית וחצר [דבשד' וגינה הו"ל חורש] ונתכוון להשוות הרצפה, וכן המפנה ובל שברחוב ובחצר [ומדרכל דאו' אפי' ע"י עובד כוכבים אסור], או עושה נקב כ"ש בכותל או בקרקע להכניס או להוציא [דבאם הוא להכניס ולהוציא חייב ג"כ משום מכה בפטיש] למים או אפי' לאויר בכולן חייב; ב) העושה אוהל קבוע שהוא טפח על טפח בגובה טפח, ואפי' אינו מחובר לקרקע ועשה ג' מחיצות או קונדסין, ופרש עליהן אהל כסדין וקשור בהן, ואפי' רק מוסיף עליו, כשעשוי לכ"פ לח' או ט' ימים, וכן התוקע עץ בעץ עד שנתחברו, אפי' לא חברם במסמר, וכן העושה כלי אדמה, או הרס קודם שישרפן בכבשן, והנופח כלי זכוכית, או שהכניס יד הקורדם בהברזל, או המגבן גבינה, או המגבל מין אוכלין, או פירות יחד ונתכוון ליפותן [דאל"כ הוה מעמר] והוא בשיעור גרוגרת שהוא ד' תשעית מביצה תרנגולת בינוני, כולה תולדת בונה וחייב; ובנין גרוע כלהחזיר פרקי כלי או לדבק שברי' יחד דוקא בכלי גדול מהזיק מ"ס חייב; ג) אוהל ארעי, דהיינו באינו עשוי לח' או ט' ימים וגם אין בגגו או סמוך לגגו טע"ט ברו"ט, מותר לי"א לכתחילה, ובחדא לטיבותא אסור לכתחילה; וכן אסור לפרוס מפה ע"ג רייפען שעל עריסת התינוק [אם לא שמתוח כבר מע"ש טע"ט מלבד עובי דעמוד הכיוך, או שהרייפען בעצמן רחבן טפח או שאין בין רייפען לחבירו ג"ט] או להניח כסוי על תיבה, שהיא ריקה במפח הסמוך לגגה, או לכסות כלי ריקה שיש בה טע"ט, או להניח כסוי ולוחות על הבית ריקה, מידא באין מכוין כלל לכסוי, כמחזיר קדירה על הכירה או שמיהד הכסוי לכלי מע"ש, וכ"ש להניח דף על רגלי השולחן דאין שם מחיצות וכן לנטות ולפרוק דקלאַפּפע שבבי"הכ: או ללבוש כובע ואפי' במשים הטלית על הכובע, וכ"ש בשאין דרך כלל לדשתמש תחתיו, כגון לעשות ספרים מכאן ומכאן וספר ע"ג כשצריך ללמוד מכולן, דכל שרי; לנטות שפאַנישע וואַנד הפתוחה טפח מע"ש, ואפי' עושה להתיר דבר מר, או ליתלות ווילן לפני פתח כפרוכת דנדה ונעה ברוח מותר; המפיס מורסא אם התכוון רק להוציא הליחה עכשיו, מותר לכתחילה וטוב ע"י עובד כוכבים, מיהא באם מרחיב פה הנקב שישאר פתוח חייב משום בונה, או מכה בפטיש; עפר וחול לפזרו בחצר או בבית הוי כבונה, ובבית מרוצף או לכסות בו צואה וכל טינוף דוקא ביחד לו קרן זוית מותר; מיהא בחול רבוב, שבאם יקח ממנו ישאר גומא במקומו רק בשוה למעלה מותר; ולכבד הבית

דוקא

תפארת ישראל

מועיל לחצי שיעור, שלא יצטרף; וחכמים ס"ל ידיעות מחלקות: פי"ג

ר"ע מברטנורה

חלאי שיעור נחלקת ביניהם ולא נעשה כאלו היו שני חלאי שיעור בהעלם אחת והלכה כחכמים: פי"ג

חידושים

מ"ג. (סי' א') כ' הל"ב כסי' כ"ב. וכ' עלה הגאון **מהו' עקיבא** שליט"א וז"ל וכ"כ רש"י, ותמהני מנ"ל הא, הכי מדתני בברייתא' רק שם, שהוא תיבה, אבל אות דאינו תיבה כלל לא, רק דהש"ס ר"ל דר"ש מחייב גם בזה, ומדדחי לה בסוף לא מלאנו מאן דמחייב בלא? וכ"כ הה"מ פי"א, דרמב"ם ס"ל בלא פטור ודוחק לומר דמתני' משום דקתני "משם אחד" משמע דבכל ענין חייב? ול"ע. **ענא** גדי מסתפקא הנה רש"י ור"ן ור"ב כל הגבאים פה א' בירבו דשם א' דמתני' ר"ל ב' אלפין. ולכן ראוי לנו להדחק כחומכם לבנים ולפני ולפנים לקיים דברי רבותינו אשר מימיהם אנו שותי' ומתוכן אנו מזכירין לברכה, ומלאתי דלהי לידי משמע מוליא מיד משמע, שהורת אמת היתה בפיהם; מדלאמרינן לעיל (שבת ע"ה ב') כ' אות א' גדולה כשתים פטור; משמע וודאי ברור דהא ב' לותיות שוות ממש אף שאינן תיבה א', חייב, דאל"כ לאשמעינן רבותא טפי, — וכן בדין, דהרי הא דפטור בלות א' גדולה, הוא משום דלא הוה דומי' דמשכן שהיו כותבין ב' לותיות א' בקרש זה וא' בקרש שבלדו כדי לזווגן כמ"ש רש"י התם (בד"ה כתב); וכדי לזווגן, משמע' כתבו ב' אותיות דומות; וא"כ ע"כ ליכא מאן דס"ל כן רק ה"ק דמתני' דיקן, והא דקאמר משם א', היינו אא; דאי נימא דה"ק דמתני' ככ' יודא דברייתא ס"ל, ורק בשם, שם, מחייב, א"כ סוגי' דלות אחת גדול כב', דומשמע מנה דבב' אלפין חייב, אמאן הרמיי'? ותו נ"ל דמסוגיין גופא נמי יש להוכיח דת"ק דמתני' בב' אלפין מחייב, דאי נימא דת"ק דמתני' ככ' יודא דברייתא ס"ל, ודוקא בשם תם מחייב, א"כ מה מקשה ר' יודא אדר' יודא למוד, הו"ל להקשות גם ת"ק את"ק אהדדי, והכי הו"לל, והא איכלא שמעינן להו, דת"ק דברייתא ס"ל ככ' יודא דמתני', ור' יודא דברייתא ס"ל כת"ק דמתני', אלא וודאי ת"ק דמתני' ור' יודא דברייתא כחוקי' זמ"ז כמזרח למערב, דר' יודא דברייתא ס"ל דוקא בשם תם חייב, ות"ק דברייתי' ס"ל דוקא בשם משמואל חייב, ות"ק דמתני' נדנקט קמאה "משם לחד", משמע וודאי דס"ל דאפי' בכתב אא נמי מחייב. **ובן** מוכח בירושלמי הכא, וז"ל, בכל לשון אפי' אלף אלפא; משמע וודאי כ"ש אלף אלף דחייב. **מיהו** אנן ככ' יודא דברייתא קיי"ל (כרמב"ם פי"א משבת), וטעמי' נ"ל, דאע"ג דר' יודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי (כעירובין דמ"ו ב'), ומלבד זה הרי ר' יוסי נמוקו עמו (כגיטין דס"ז א') עכ"פ היינו נגד יחיד, ולא נגד רבים (כרתוי"ט פ"ה דמע"ש מ"ב); וכן כ' ג"כ הר"ן (נדרים דפ"א א') ע"ש; א"כ הכא כולהו תנאי דמתני' ודברייתי' פליגי עלי' דר' יוסי דקני בב' רשימו' בעלמא, ולהכי לא קיי"ל כוותי'. וגם כר' יודא דמתני' אי אפשר דקיי"ל, מדס"ל סתום ועשאו פתוח כשר, וכדקאמ' בש"ס; וזו אינה הלכה. א"כ לא נשאר לן רק ת"ק דסתם מתני' דהוא ר"מ (כסנהדרין דפ"ו א') דס"ל באא נמי מחייב, ור' יודא דברייתא דס"ל דוקא בשם תם מחייב, ור"מ ור' יודא הלכה כר' יודא (כעירובין דמ"ו ב' הנ"ל):

מ"ג. (סי' ב') כ' כתוי"ט ד"ה שם, כלעיל סי' כ"ח. וכ' עלה הגאון **מהו' עקיבא** שליט"א, ה"ל וק"ל הא אינו מתקיים במקום אחר, דבכותב שם במם פתוח' א"א לקיימו לתיבה שלימה? ואינו דומה לאורג ב' חוטין מבגד גדול, דמתקיים במקום אחר, שרולה לארוג רק ב' חוטין, ודמי לזה גד מגדיאל; ואף דאמרי' בסוגין דר' יודא ס"ל סתום ועשאו פתוח כשר, הרי אנן לא קיי"ל כן? ול"ע. ותו ק"ל למ"ש הרמב"ם ת"ל ויארוג כל השבת ויהי' פטור; משמע דלמדין כן מסברא, והוא תמוה, דבברייתא ילפינן כן רק מקרא דאחת מהנה? ועל התר"ע ק' דקיים ומבואר בברייתא, לא הבנתי, דאי אגוף הדין, הא מבואר במתני' שם קטון משם גדול? ואי על טעם הרמב"ם, הרי בברייתא לא נזכר טעם זה, רק דיליף מהדא ול"ע, עכל"הט. **אמרה** פורלידא דתותי קלא, בזימי דלא דלה; הנה בקו' הראשונה מריקי עיני הגאון ניכר דלאו אדר' יודא מקשי, דהרי לר' יודא וודאי מתקיים במק"א, דהרי ס"ל סתומ' שעשאה פתוחה כשיר'? אע"כ דהגאון לא הקשה רק אתוי"ט שכ' בשם הרמב"ם אמלתא דר"י, וז"ל וזה הדבר אמת, והי' סבור הגאון דאשם משמעון קאי, וע"ז מקשה הכי אין האמת כדברי ר"י, דהרי קיי"ל סתומ' שעשאה פתוח' פסול, נמלא שאינו מתקיים במק"א? ולפענ"ד דמ"ש הרמב"ם וזה אמת, לא קאי אפתוחה וסתומ', רק על מ"ש ר"י דא"ל שיכתוב כל המלה, ועלה קאמר וזה אמת, דבהא קיי"ל כוותי' דר"י, ולא ש בלבד בהא דכתיבה, אלא בכל המלאכות, במתכוון לעשות מלאכה גדולה ועשה רק קלת ממנה חייב (כרמב"ם פ"א משבת הי"ד). **ובאמת** לכאורה יש לתמוה במה דקאמר הש"ס (לעיל דע"ז ב') בש"ד דהתכוון לזרוק ס' הרק ד' חייב, דהיינו שם משמעון,

ע"כ

יבמרפיקו(מו), כתב אות אחת סמוך לכתב(מז), וכתב על גבי כתב(מח), נתכוין לכתוב חית וכתב שתי זיינין(מט), אחד בארץ(נ) ואחד בקורה(נא), כתב על שתי כותלי הבית(נב), על שני דפי פנקס(נג) ואין נהגין זה עם זה(נד), פטור. כתב אות אחת נוטריקון(נה) רבי יהושע בן בתירא מחייב(נו) וחכמים פוטרין: **י** הכותב שתי אותיות בשתי העלמות(נז), אחת שחרית ואחת בין הערבים(יח) רבן גמליאל מחייב וחכמים פוטרין(נח):

פ"ג

ר"ע מברטנורה

ובמרפיקו. הפרק האמצעי שבזרוע: אות אחת סמוך לכתב. אצל אות כתובה זיוג לה אחת והשלימה לשתים: כתב על גבי כתב. העביר קולמוס על אותיות הכתובו' כבר והידשם: וכתב שני זייני"ן. שלא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלי' נראה כאלו הם שני זייני"ן: על ב' כותלי הבית. שאינן במקצוע: על שני דפי פנקס. שעשויין עמודי' עמודים וכתב אות אחת בעמוד זה ואות א' בעמוד זה ואינו יכול לקרבן אא"כ יחתוך מה שמפסיק ביניהן והנא בריתא כותלי הבית המרוחקי' זה מזה והדר תנא דפי פנקס ולא זו אף זו קתני: אות אחת על שם נוטריקון. שעושים סימן נקודה עליה ומבינו' מאותה האות תיבה שלימה כגון קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומ'(יז): ר' יהושע בן בתירא אומר חייב. כיון שהכל מבינו' מאותה האות תיבה שלימ' כאלו כתב אותיו' של כל התיבה: וחכמי' פוטרין. דסברי לא כתב שתי אותיו'. והלכה כחכמים: **י** בשתי העלמות. לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שעבר וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שנייה בלדה: אחת בשחרית ואחת בין הערבים. כיון דהוי ליה שהות בנתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות(יח): ר"ג מחייב. דסבר אין ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו החצי האחר(יט): וחכמי' פוטרין. דסברי הידיעה שבין שני הצאי

תפארת ישראל

מו) *שאחז הקולמס בקובלא שקורין (עללענבאגען), וכתב: מז) שכבר הי' כתוב אות א' מאתמול, וכתב אות א' בלדו, ונשלם תיבה: מח) שהעביר הקולמס על ב' אותיות והידשם: מט) שלא עשה גג המחברן יחד: נ) ר"ל כתב אות א' ע"ג רצפה וא' על התקרה: נא) *שלא בזוית; וה"ה בכותל א' ורחוקים זמ"ז: נב) ר"ל בב' עברי לוח: נג) *ר"ל שאינן נקראין יחד: נד) *שעשה שי' קו על האות, ועי"ז נקרא כתיבה שלימה, כגון ק' קרבן, מ' מעשר; והבקיאין בכתיב' נקראין בלשון רומי (נאטאריום) או נוטריקן, וע"י בקיאותן כותבין כך: נה) מדמובן שהוא תיבה שלימה: נו) שנודע לו בנתיים שחטא, וחזר ושכח וכתב אות ב': נז) *ר"ל אפי' הי' בין ההעלמות יום שלם, שהיה הרבה בנתיים, חייב: נח) ר"ג ס"ל אין ידיעה מועיל

עיקר תוי"ט

היתה למלאכת הכתיבה לא נחשב ולהוציא דם וכתנן בפ"ד דכריתות: טז) אחת בארץ. ר"ל כתב אות א' בארץ וא' בקורה הר"מ: (יז) וה"ה בכל זמן ובכל מקום שהסכימו עליו לבני המקום ההוא שיהיה אות פלוני סימן לתיבה פלונית. ופי' נוטריקון כ' התשב"י כי בלשון יון ורומי קורין לסופר מעולה ומהיר לכתוב בקצרה לכן קורין לסימנים נוטריקון כלו' דרך סופרים: (יח) וקשיא לי ממ"נ אי לייתינן בזמן שבת ובקיאין מלאכות הא מכרב"י בפ"ז דלפי' ימים שבנתיים לא הוי ידיעה לחלק. ואי בזדון מלאכות ושגגת שבת הא לא אמרינן התם אלא ימים שבינתיים הויין ידיעה בש"ל שלא שמע כו' ומשמע דוקא ו' ימים שבין שבת לשבת אבל משחרית לערבית לא. ותו' מפקי דמיירי שידע בינתיים וא' שחרית וא' ערבית נקט לרבותא דלר"ג דש עם הידיעה הספק ובהות גדול בינתיים מחייב ר"ג: (יט) טעמו משום דכתיב או הודע אליו חטאתו ידיעת חטאת היא דבעה ידיעה אבל ידיעה דלאו חטאת לאו שמה ידיעה תו':

נח מנחור, דן מדניאל גד מגדיאל: **ד** הכותב שתי אותיות בהעלם אחד[ל] חייב. כתב בדיו, בסם[לא] בסיקרא[לב] בקומוס[לג] ובקנקנתום[לד] ובכל דבר שהוא רושם[לה], על שתי כותלי זוית[לו], ועל שתי לוחי פינקס[לז] והן נהגין זה עם זה[לח], חייב. הכותב על בשרו, חייב, המסרט על בשרו[לט] רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר[מ]: **ה** כתב במשקין[מא], במי פירות[מב], באבק דרכים[מג] באבק סופרים[מד], ובכל דבר שאינו מתקיים, פטור. לאחר ידו[מה], ברגלו, בפיו, ובמרפיקו

תפארת ישראל

ת"כ תוס' (כתובות ד"ט ע' ד"ה כגון שילה) וא"י להק למה לא קאמר הש"ס מדאשכחן דכותי' בקרא, הו"ל כאפשר לקיימו במק"ש, דפתוח' במקום סתום' מצינו (בנחמי' ב' פ"ג) וסתומ' במקום פתוחה מצינו (ישעי' ג' פ"ו), וכן כפופה בסוף מצינו (איוב ל"ח פ"א)? צ"ל מדרק בשעת מקומות אשכחנא כן, אין למדין ממנו. וכ"ל דנקט שנא שמעון ושמואל? בדרך לא ש אף ע, דלא מבעיי' שם משמעון דב' השמין כאין (בנח נכלה), אלא אפי' שם משמואל, דשמלת שם השם נח, ובמלה שמואל נעה, אפ"ה חייב): ל) *שלא נזכר ביניהן שחטא: לא) מין אדמה: לב) (רֹאטהעל) י"א (מענניג): לג) (גוממי): לד) (פִיטריאָהל): לה) *שרשומו מתקיים לאתויי מי טריא, ועפצא (גַאללאֶפּפעל וואַססער) בל"א: לו) בזוית שהכתלים נוגעין שם יחד: לז) שכתבן על ב' גליונות שמוכין שבספר: לח) *אכותב בכותלים נמי קאי, שסמוכין כ"כ עד שנקראין יחד; ומלת „נהגין", מלשון והגית בם: לט) שחתך בבשרו צורת אותיות: מ) *אפי' הוציא דם מדלא החטון לחבלה, והו"ל פ"ר דלא ניחא לי': מא) *שנעשו מפירות שעשוין לסחטן כענבים ותותים: מב) *מפירות שאינן עשוין לסחטן: מג) *שחקק באצבעו אותיות באבק שעל גבי רגליו מהדרך: מד) *שחקק באצבעו אותיות בעפרורית הקולמס שהי' מפוזר ע"ג שולחן הסופר: מה) *שאחז הקולמס בהפוך שיהא מקום האחד שכותב בו, למעלה, והיפך גב היד וכתב: שאחז

ר"ע מברטנורה

מלאכתו שנתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצת' הואיל והותו מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב וכן הלכה: **ד** בסם. אורפימנ"ט בלע"ז: בסיקרא. מין אבן שצובע אדום: בקומוס. מין עפר וצבעו שחו'. פ"א שרף אילן גומ"א בלע"ז: בקנקנתום. זא"ג בערבי ובלע"ז ודראיאולי"י: ובכל דבר שהוא רושם. לאתויי מים ששרו בהם עפצי' גאלי"ש בלעז. שהוא רושם שרשומו מתקיים: על ב' כותלי זוית. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע: על ב' לוחי פנקס. ספר שהחנוני כותב בו חשבונותיו ואע"ג דלאו על לוח אחד הן אם נהגין ונקרין זה עם זה כגון שכתבן על שני שפתי הלוחין הסמוכין זה לזה חייב: הכותב על בשרו. בדיו: והמסרט על בשרו. בברזל עושה צורת אותיות בבשרו: ר' יהושע פוטר. ואפי' הוציא דם לפי שאין דרך כתיבה בכך (טו) והלכ' כר"י: **ה** במשקין. שמשחירין כמו מי תותים וכיוצא בהן: במי פירות. של כל שאר פירות: באבק דרכים. כגון ששרט באצבעו צורת אותי' על החול והאבק שבדרכים: באבק סופרים. עפרורית של קסת הסופר: לאחר ידו. על גב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: ובמרפיקו

עיקר תוי"ט

מלאכה. והלואי אלו נתכוין לארוג בגד ד' אמה שמבעה שארג ב' חוטין חייב אעפ"י שמוכחו להשלים אריגת הבגד ובזה אדון בכל המלאכות הכ"מ: (טו) ועיין בפירושי כפי"ד ועוד דהכא לא מחיי' ר"י כיון שמחשבתו היתה

כל שהוא[יז], חייב. המלקט עצים[יח] אם לתקן[יט] כל שהן, ואם להסיק כדי לבשל ביצה קלה. המלקט עשבים[יח], אם לתקן[יח], כל שהן, אם לבהמה[יט], כמלא פי גדי[כ]: ג הכותב שתי אותיות, בין בימינו בין בשמאלו[כא] בין משם אחד[כב] בין משתי שמות[כג] בין משני סמנים[כד] בכל לשון[כה] חייב, אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם[כו] שכך היו רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו[כז], אמר רבי, מצינו שם קטן[יד] משם גדול[כח] שם משמעון ושמואל[כט], נח

ר"ע מברטנורה

ומכחישים את האילן וקוצצין אותן ממנו (יא): אם לתקן. את האילן (יב) או את הקרקע וקצצו מן המחובר: ביצה קלה. כגרוגרות מביצת תרנגולת שהיא קלה להתבשל יותר משאר ביצים: ג בין בימינו בין בשמאלו. באדם שהוא שולט בשתי ידיו דאלו בשאר כל אדם כתיבת שמאל אינה כתיבה: בין משם אחד. שתיהן אלפין: משני שמות. אלף בית: משני סממניות. אחד בדיו ואחד בסיקרא. ואית ספרים דגרסי משני סימניות. כלומר משני סימנים כגון שכותבים א' לסימן אחד וב' לסימן שני (יג): בכל לשון. וכתב של כל אומה ואומה: משום רושם. סימן שהיו עושין בקרשי המשכן מפני שמפרקין אותן ולכשמקימותו לא יחליפו סדר הקרשים והא ר' יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא שרשם שני רשימות בעלמא לסימן חייב ואין הלכה כר"י: מצינו שם קטן. כלומר אף על פי שלא נגמר מלאכתו

תפארת ישראל

יז) *קצוצי: יח) *שאספן לתקן הארץ דחייב משום חורש; ואם כדי לתקן הצמחים שתחתיהן דחייב משום זורע: יט) *דאז חייב משום מעמר: כ) *כשיעור גרוגרת והוא שליש ביצת תרנגולת (מג"א סש"ח) וכלעיל פ"ח מ"א, מ"ב, תיהו במתקן הקרקע עי"ז, הרי הו"ל פ"ר, ומחייב בכ"ש: כא) ודוקא בשולט בב' ידיו; דאל"כ בשמאל לא מחשב כתיבה: כב) *ב' אלפין (א): כג) אלף בית: כד) א' בדיו וא' בסקרא; א"נ ר"ל אפי' שמנים בעלמא (כליפפערן) וכדומה: כה) ר"ל כל כתב של אומ' ואומ': כו) *כ"ל דר"ל אפי' רושם וסימן שלא השכיחו עליו שום אותה, אלא שבדה אותן מעצמו, אפ"ה חייב: כז) *ברושם בעלמא שלא יתחלפו; דקרשי' שבצפון אינן קודשי' כאותן שבדרום שהיה שם המנורה, וכ"כ הקרוב קרוב לכותל מערבי נמי קדוש טפי: כח) *ר"ל אפי' נתכוון לכתוב תיבה גדולה, וכתב מקצתה והוא שם קטן נמי חייב, אף שלא נעשה עדיין מחשבתו, עכ"פ הרי גמר מלאכה; תדע דאי נתכוון לארוג בגד בת ק' אמה, יארוג כל השבת ולא יתחייב, מדלא גמר כל מלאכה שחשבו בה? (ב): כט) *אף דשם זו סתומה או פתוח'? אינו ס"ל דכשר בכך, ולא קיי"ל ק

[אלא דק"ל במה דקאמר בש"ס (שבת ל"ג ב') דבמשכן לזכור ס' חקק ל' דשייך מדשיש ש משמשון ומה כאי' מייתי משם המשכן דקיי"לן גבה בלאת דשמור? וי"ל דקק לשימנא בעלמא נקט', וכ"כ

עיקר תוי"ט

בההיא שאין זורע אלא לצדה אבל לענין הכתיבה כל גוונא וגוונא דלאו כתיבה עביד לה. דשותה גבי משכן אין דלאי לקלא א' של שמנין: (יא) וחייב משום נוטע הר"מ: (יב) משום זורע ולתקן האילן משום חורש אם מלאכתו להיפך נקרא מעמר וכ"כ בלקיטת עשבים הר"מ: (יג) דלאו מריצה בין מג"ע ה"א חקק בשוין ביחד לאותן אבל כשכותב ב"ש לב' סימנין אין אותן שלא כלל ביחד אלא כל א' הוא סימן בפ"ע לימא לא לחייב. קמ"ל ועתוי"ט: יד) שם מ'. ואע"ג במ"ס ז' סתומה ואלה פתוח'. לא חשיב לכוונתו אלא גמר מלאכה

ובמעצר ה), הקודח ו), כל שהוא ז) חייב, זה הכלל ח) כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת ט), בשבת י) ז), חייב, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף המכה בקורנס י) על הסדן יא) בשעת מלאכה, חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה יג): **ב** החורש יג) ט) כל שהוא י), המנכש יד) והמקרסם טו), והמזרד טז),

כל

תפארת ישראל

שם לכל גמר מלאכה, כמו מי לאחר שחלב רוב האבן ממחצבו, או שנשר רוב הקורה לחתכו שוא מכה עליהן מכה גדולה עם פטיש, והן נופלין, ונגמר מלאכת הכריתה׳: ה) שהכה הכאה ההיא בקופץ קטן: ו) עושה נקב: ז) אכולהו דלעיל קאי: ח) *ר״ל שיש מקיימין כך ואין מוסיפין עליו: ט) *ר״ל בעשה אותה בשבת חייב: י) (האממער) גדול: יא) (אמבוס): יב) *אף שלא הכה על הדבר הנעשה, רק על הסדן, מתקן הוא בכך, שעי״ז מחליק הקורנס שלא יבקע הטס הדק; וכן הי׳ במשכן: יג) *לפי מה דנקט תנא עד השתא פי׳ סדר המלאכות, קטינהו למפרע ממה שהזכירם לעיל (פ״ז), א״כ הו״ל לפרש השתא כותב? והפ״ה נקט חורש, מדלתי לבונה, דבשניהן דרך לחפור למלא גומות; [אב״י ועי׳ תוי״ט דכ׳ לפי שהוא הפך הבונה, שזה ממלא גומא או מוסיף דבר על דבר, וזה חופר גומא או מחסר דבר; ועל זה קשה לי גם בחפירות בור שייך בונה, וכדאמרינן גבשושית הגלה, בבית חייב משום בונה? ומכן שי׳ תיקן זה בלשונו הזהב, תוי״ק]. וחו דשניהן שוין בשיעורי ב״ש: יד) (ויעטען), שתולש עשבים רעים מבין הצמחים: טו) קוצץ ענפים יבשים מהאילן לתקנו: טז) ממעט ענפים שרבו, שמכחישין האילן. וכולן תולדת זורע:

קלולים

ר״ע מברטנורה

כל הולבי אבן (ד) לאחר שחצב האבן מן ההר סביב והבדילה מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וכל הגומר מלאכה גמ״ה גדולה דמכה בפטיש היא: מעצד. קופיץ קטן: והקודח. הנוקב: כל שהוא. אכולהו קאי אמסתת ואמכה בפטיש ובמעצד והקודח: ומלאכתו מתקיימת. שאין צריך להוסיף עליה (ו): קורנס. מרטי״ל: סדן. אנקוזינ״א בלע״ז: מפני שהוא כמתקן מלאכה. אף על פי שאינו מכה על המלאכה אלא על הסדן מתקן הוא שכן מרדדי טסי משכן היו עושים מכין על הטס שלש הכאות ועל הסדן הכאה אחד להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק (ח) ואין הלכה כר״ש בן גמליאל: **ב** המנכש. תולש עשבים רעים מתוך טובים. פ״א חופר סביב עקרי הצמחים והיא מלאכה מעין חרישה: מקרסם. קוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו: מזרד. זרדים לחים הדשים של שנה זו ופעמים שהן מרובים ומתגדלים

ומכחישים

עיקר תוי״ט

המכה בפטיש ופרש״י וה״ק המסתת שהוא חייב משום מכ״בפ חייב בכ״ש: (ד) והקשו בתו׳ דבנין של אבנים לא הוי במשכן ולמה שביק מלאכה דכלים דהוה במשכן כו׳ אלא נ׳ לר״י דהיינו מכוש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה עכ״ל ול״נ. וכ״ל להכך דמשנתינו דבר בהוה עכשיו כילד מתחייב האדם העושה כך וכך תוי״נ: ה) זה הכלל. לאתויי דחק קופיצא בקבא גמ׳. ופרש״י בגולם גדול הראוי לחוק בו קב חקק שלש לוגי ואף על פי שעתיד להוסיף יש שמקיימו כן: (ו) שיש מקיימין כיולא בו ואין מוסיפין עליו הר״נ: ז) נשבת. אהעושה מלאכה קאי כל העושה בשבת והיא מתקיימת הר״נ: (ח) גמ׳ ול״ל בלא״פ שכן היו עושי לא הציב ליה לת״ק שתהא מלאכה בפ״ע שיתחייב עליה העושה. אבל א״ל שיהלוקו במאי אם היו עושי כן: ט) החורש. הקדים החורש לפי שהוא הפך הבונה שזה ממלא גומא או מוסיף דבר על דבר וזה חפר ומחסר ועוד דדמיין בשיעורן דבונה וחורש שניהם בכ״ש: (י) כ״ש. מפרש בגמ׳ דחזי לזרוע בתוכה כימא של דלעת. ופרש״י אע״ג דלענין הוצאה (קפ״ע) הנן שנים ה״ע לענין הוצאה דכי מפיק תרתי מפיק

בהדדי

פ"יב הבונה[ה]א) כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהואב)ב) והמסתתג) והמכה בפטישד) ובמעצד

ר"ע מברטנורה

פ"יב הבונה. שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה ויהיה חייב. **כל שהוא:** **מסתת.** מרבע את האבן או מחליקה ומתקנה שכל לפי מנהג המקום והיא תולדה דמכה בפטיש(ג): **והמכה בפטיש.** הוא גמר מלאכה של

תפארת ישראל

פי"ב ה) *לאחר שפי' התנא הוצאה, רצה לפרש נמי בסמוך לו מלאכת מכה בפטיש, מדנזכר ג"כ בסמוך לו בהכללים בפ"ז לעיל; מיהו משום דעיקר מכה בפטיש בבנין הוא, ומלאכת בנין שכיח טפי ממכה בפטיש, להכי מה דשכיח רגיל תנא להקדים (כאן רפ"ק): ב) *שכן במשכן קרש שנקבו תולעת סותמו בטפת עפרת: ג) *(בעהויען), שמרבע או מחליק האבן, או עושה בו חריצי'; וכולם תולדת מכה בפטיש: ד) *הוא פס

עיקר תוי"ט

א) הבונה. כתבו התוס' צריך ליתן טעם למאי תני הבונה אחר זריקה והושטה וצ"ל דאחר שפירש דיני הוצאה דהיא סיומא דאבות מלאכות רצה לפרש מה דסמיך ליה והוא מכה בפטיש ולפי שהוא מעין מלאכת בנין שכיח טפי הלכך נקט הבונה קודם: **ב) כל שהוא.** מסקינן בגמ' שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפל בו דרנא (תולעת) מטיף לתוכו אבר וסותמו: (ג) ובגמ' ליתא המסתת המכה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"יא.

ס"א׳ ב׳ ד' רשויות לשבת. ר"ה, ר"הי, כרמלית, מקום פטור, ופירוש' עיין בפתיחה שלפני פ"א; הזורק או המושיט מרשות לרשות או מתחלת ארבע לסוף ד' בר"ה, הוא תולדת מוציא וחייב; הזורק כלאחר יד פטור; הזורק והמושיט מר"הי לר"הי, ור"ה באמצע, או מר"ה לר"ה, ור"הי באמצע, למעלה מג"ט פטור; ולמטה מג"ט סמוך לארץ, כמונחה דמיא, ואע"פי שנתגלגל החפץ מר"הי לר"הי או מר"ה לר"ה, מכ"מק כמונח ברשות האמצעי דמיא וחייב, ולרמב"ם דוקא בנח ע"ג משהו; מיהא אם ב' הרשויות ר"הי ור"הי אינם זה כנגד זה, אלא זה אחר זה באורך ר"ה, ור"ה מפסיק ביניהן, אז אפי' למעלה מי"ט חייב במושיט, ורק בזורק פטור; ובזורק מר"הי לר"ה או איפכא אפי' למעלה מי"ט חייב: חולית דבור בר"ה שגבוה י"ט אפי' רק עם עומק הבור ורחב ד"ט ר"הי וחייב במטלטל מר"ה לתוכו, ובגבוה פחות מי"ט ויותר מג' כרמלית ופטור ואסור, ובאינו רחב ד"ט מקום פטור ומותר לכתחילה, ובנמוכים פחות מג"ט, בטלים לגבי ר"ה ואפי' קוצים וצואה; מיהא בדבר שרבים מכתפי' עליו ממש, [לא שראוי לכתף עליו], דוקא מג' עד ט' ורחב ד"ט הוי כרמלית, אבל ט' מצומצמים לרמב"ם, ולראב"ד אפי' עד עשרה, ר"ה, אפי' אינו רחב ד"ט, ומי' למעלה ברחב ד"ט הוי ר"הי, ובאינו רחב ד' מקום פטור: ס"ג׳ אויר ר"הי הוא ר"הי עד לרקיע, אבל אויר ר"ה אינו ר"ה אלא עד י"ט, דלמעלה מי"ט הו"ל מקום פטור לפיכך הזורק ד' אמות בר"ה [אמה בת ו' טפחים, וטפח רוחב ד' גודלים, במקום הרחב שבגודל שהוא כרוחב ו' שערות המונחות זה אצל זה בדוחק, שהן כארכן של ב' שערות ברווח], כבצק ונדבק בכותל, רק למטה מי"ט חייב, אפי' בד"א מצומצמות, אין עובי הבצק מבטל הד"א; ורק לתוך ד"א ונתגלגל חוץ לד"א פטור, אבל זרק חוץ לד"א ונתגלגל לתוך ד"א, ונח משהו חוץ לד"א, חייב, לרש"י ושאר פוסקים סגי בנתעכב באויר, ולרמב"ם צריך שינוח ממש ע"ג משהו: ס"ד, ה'׳ כ"מק שאין הילוך לרבים כים ובקעה (שדה) וכדומה הוי כרמלית, ואויר כרמלית רק עד י"ט, שלמעלה מזה מקום פטור, ולפיכך הזורק בים ד"א למטה מי"ט פטור ואסור, ולמעלה מותר לכתחילה; ורקק מים (זומפף), שהוא בתוך ר"ה והוא עמוק י"ט ורחב ד"ט או יותר, כרמלית; ובאין בעומקו י"ט לעולם ר"ה; ואסור לזרוק מן ים ליבשה ולהיפוך, דהו"ל מכרמלית לר"ה, וכן מן ים לספינה ר"הי ולהיפוך ודוקא כשמחיצותי' גבוהות י"ט, דאל"כ היא כרמלית ומותר, ומספינה לחבירתה אינו מותר אלא עד שיהיו קשורות זו בזו, ובאם הם של ב' בנ"א צריכי' שיעשו ערובי חצירות, נפסקו אסור לטלטלן, חזרו ונקשרו בשוגג, חזרו להתירן: ס"ו׳ מלאכת שבת ככל חייבי חטאת, דאינו חייב אלא עד שיהא תחלתו וסופו שגגה, משא"כ בזורק ונזכר לאחר שיצאתה מידו פטור; ואם הי' שוגג בתחלה וסוף וזדון בנתיים חייב; ובחפץ שזרק קשור בחבל ואגדו בידו אפי' שוגג מתחלה ועד סוף פטור; הזורק ונחה ברשות אחר או בסוף ד"א בתוך ידו של חבירו דמחשבה כד"א, חייב בעמד חבירו במקומו וקבלה, משא"כ בעקר חבירו ממקומו וקבלה, ורק ורץ הזורק עצמו וקבלה ברשות אחרת, או חוץ לד"א, הוא כאחר ופטור; זרק וקלטה הכלב קודם שהונח דוקא בנתכוון הזורק לכך חייב, וכ"ש בנשרף באויר קודם שהגיע בפחות מג' סמוך לארץ:

ו הזורק ונזכר לאחר שיצאתה מידו(לד), קלטה אחר(לה)(יג), קלטה כלב(לו)(יד), או שנשרפה(לז), פטור. זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה, ונזכר עד שלא נעשית חבורה, פטור(לח). זה הכלל(לט) כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה תחלתן שגגה וסופן זדון, תחלתן זדון וסופן שגגה, פטורין, עד שתהא תחילתן וסופן שגגה(מ):

ר"ע מברטנורה

מזו לזו. דכי מפרשי מהדדי כרמלית מפסקת ביניהן ובטל העירוב: ו הזורק. בשבת בשוגג ונזכר שהוא שבת לאחר שיצאת האבן מתחת ידו קודם שתנוח אפילו לא קלטה אחר אלא שנחה כדרכה פטור דהכי תנן לקמן עד שתהא תחלתן וסופן בשגגה והאי תחלתו בשגגה וסופו מזיד הואיל ונזכר שהוא שבת קודם שתנוח ומתניתא הכי מפרשא הזורק ונזכר לאחר שיצאת מתחת ידו אי נמי לא נזכר אלא שקלטה אחר וכו' פטור דהוה ליה שנים שעשאוה פטורי' הא נחה חייב חטאת בד"א כשחזר ושכח אבל לא חזר ושכח פטור שכל חייבי(טו) וכו': זה הכלל. לאתויי נמי מעביר חפץ ממקו' למקום שאם עקר בשגגה ונזכר שהוא שבת קודם שינוח פטור:

תפארת ישראל

מהדדי יפסיק כרמלית בינייהו ובטל העירוב שעשו: לד) *קודם שתנוח נזכר ששבת הוא, דלא הו"ל תחלתן וסופן בשגגה [אב"י נ"ל דלהכי קאמר לאחר וכו', ולא קאמר בקיצור „ונזכר קודם שנח", דקמ"ל דדוקא ביציאת' מידו אינו פטור רק בנזכר, הא באגדו בידו כליכתא ומיתנ', דהיינו כלי שקשור בחבל, וזרק הכלי והחבל נשאר בידו, אפי' תחלתו וסופו בשגגה פטור]: לה) *ר"ל או שלא נזכר קודם הנחה, אבל קלטה אחר קודם שהונחה; ואע"ג דיד הקולט חשובה כמקום של ד' אמות, ואפי' לא נתכוין הזורק שיפול לתוך יד הקולט, ולא אחשבי' לידי', אפ"ה יד חשוב כמקום של ד אמות (כשבת ד"ה א')? עכ"פ מיירי הכא בנעקר הקולט ממקומו וקלט את דבר הזרק, דהו"ל כב' שעשוהו דפטורים: לו) *ר"ל או שקלטה הכלב קודם שהונח, דאע"ג שלא נעקר הכלב ממקומו לקלוט את הזרק, ולא הו"ל כב' שעשו, עכ"פ כיון שלא התכוון הזורק שיקלט הכלב הדבר הנזרק, אין פה הכלב חשוב כמקום שהוא ד' אמות להנחה. מיהו אם נתכוון הזורק לכך, מחשבתו משוי לי' לפיו כמקום של ד' אמות (ש"ס): לז) שנשרף באויר קודם שהגיע לפחות מג' סמוך לארץ (עי' לעיל כ"ה): לח) קמ"ל חבור' דאע"ג דלענין חיוב מלאכת חבורה חיובו בא תיכף כשיצאה מידו דבשעת שהובל הוא לאו מידי עבד, אפ"ה לענין מלאכת הוצאה כיון שנזכר בנתיים פטור, דהו אינו שוגג בשעה שנח: לט) לאתויי מעביר חפץ ממקום למקום ונזכר קודם שהניח פטור: מ) *תמוה דכבר תנא לי'? ונ"ל דלעיל ס"ד דר"ל שהי' שוגג מתחלה ועד סוף; אבל הכא קאי אתחלתן שגגה וסופן זדון דפטור, קאמר תנא עד שיהא וכו', דאפי' מפסיק זדון בנתיים, חייב, דאין ידיעה לחצי שיעור, מדאין בידו להחזיר (עי' ספי"ב):

עיקר תוי"ט

יג) קלטה אחר. וכגון שנעקר ממקומו וקבל רע"ב: יד) קלטה כלב. בפיו דלא הוי הנחה דבעינן מקום ד' על ד'. ובמכוין לה בתחלת זריקתו ומחשבתו משוי ליה מקום גמ': (טו) שהרי קשה במשנה דמדתנן ונזכר מ' קלטה כו' משמע הא לא קלטה אחר אלא נחה אע"פ שנזכר חייב והא תני סיפא **אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה** ולפיכך שיעור המשנה כמפורש הר"ע. אבל ר' דקלרו דבריהם וכללו ב' תי' יחד **דרבא** מתרץ דלו קלטה קתני וכ"ש מתרץ לה בבד"א שחזר ושכח. ועי' תוי"ט שהאריך:

ורשות הרבים מהלכת בו[כד], הזורק בתוכו ארבע אמות חייב[כה]. וכמה הוא רקק מים[כו], פחות מעשרה טפחים[כז], רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק בתוכו ארבע אמות חייב[כח]: ה הזורק מן הים ליבשה[כט] ומן היבשה לים, ומן הים לספינה[ל], ומן הספינה לים, ומן הספינה לחבירתה, פטור. ספינות קשורות זו בזו, מטלטלין מזו לזו[לא] אם אינן קשורות אף על פי שמוקפות[לב], אין מטלטלין מזו לזו[לג]:

ו הזורק

ר"ע מברטנורה

מן הארץ (ט) ויש בהם רפש וטיט ונקראים רקק: ור"ה מהלכת בו. שרבים מהלכי' בו: וכמה הוא רקק. כמה הוא עמקו דנימא אכתי ר"ה הוא ולא נעשה כרמלית (י): רקק מים ור"ה מהלכת בו. האי דכפליה תנא למלתיה לאשמועי' דאפי' רקק רחב ארבעה אזיל והוא פחות מעשר' דין כר"ה (יא) וכפל נמי ורשות הרבים מהלכת בו לאשמועינן. דאע"ג דאין מהלכי' בו רבי' אלא ע"י הדחק הלוך על ידי הדחק שמיה הלוך: ה מן הים ליבשה. מכרמלית לר"ה: מן הים לספינה. מכרמלית לר"י: מטלטלין מזו לזו. אם הן של שני בני אדם מטלטלי' ע"י עירוב (יב) דהוו להו כשתי חצירות: מוקפות. סמוכות זו לזו כמו אין מקיפין בעוי: אין מטלטלין

מזו

תפארת ישראל

בו מתערב שם עפרוריית ונעשה רקק: כד) שרבים רגילים לילך בו ברגל (רש"י שבת ד"ח א' ד"ה ור"ה): כה) דדינו כר"ה: כו) ר"ל כמה יהא עמוק שיחשב עדיין ר"ה? כז) ואע"ג דאדרבה גומא פחות מעומק י"ט בר"ה, הו"ל כרמלית, ובעומק י"ט ה"ל ר"הי (כא"ח שמ"ה סו"א)? התם באינו עשוי להילוך רבים, משא"כ הכא: כח) *אף דכבר שמעינן לה? ה"ק ,כל רקק מים וכו' אפי' רחב ד' אמות, לא אמרינן דבכה"ג אינן טורחי' לעבור ד' אמות בתוכו, ואקופי מקפי לי' ולהוי כרמלית, קמ"ל, דכיון דעכ"פ יכולי' לעבור בו, עוברי' בו קצת, ודינו כר"ה. מיהו מדנקט מהלכת מהלכת ב' פעמים, ולא נקט בקיצור, רקק מים ובו ר"ה, קמ"ל דדוקא הלוך ע"י דחק שמיה הלוך; אבל שמים ע"י דחק לא שמי' השמים להשבו עי"ז כר"ה; ומשו"ה גומא בר"ה רחב ד' ועמוק ט', אע"ג דהוי לאמצעי שם דבר, אפ"ה אין דומה כעמוד גבוה ט' ורחב ד', דהוה ר"ה מפני דיכולין לכתף עליו, דהוי עמוד דניחא תשמישתי'; משא"כ גומא צריך לשחות ביותר כשישתמש בה, ולהכי דינו ככרמלית: כט) דהו"ל מכרמלית לר"ה: ל) *דהו"ל מכרמלית לר"י. ודוקא כשמחיצות הספינה גבוהין י"ט ממעל למים, דאל"כ דינה ככרמלית, ומותר לטלטל פחות מד"א מתוכה למים וממים לתוכה. ואף דאין כרמלית בכלים? היינו כשהכלי עומד בר"ה; משא"כ כשעומד בכרמלי', כספינה כאן (מג"א סלה סק"י): לא) *ובאם הם משל ב' בנ"א, צריך שיעשו ערובי חצירות. והא דבקשורים ז"בז מותר, עכ"פ צריך שלא יהא ביניהן ד"ט (א"ח שנ"ה): לב) ר"ל סמוכות: לג) דכשיפרשו

מהדדי

עיקר תוי"ט

(ט) המכוון שאינם עמוקים: (י) דאע"ג דעד י' כרמלית ולמעל' מקום פטור כדכתב הר"ב במ"ש הא ק"ב כמ"ד בסוגיא אמתני' דלקמן דהיא לדעת כמיכתא היא ומשבת מיא מבהיק לה: (יא) לאוקימתא דאביי. וג"ש תנ"ל כתב הר"ב דצריך שיהא בו ד' על ד' פחות מי' שהוא כרמלית הכא שיש בו מים עם רחב ועיין היה ר"הר ואע"ג דהכא תנן ור"הר מהלכת בו הא נציל שמתא קאמר. ולהכי נוטה דרקק מים מן הפתח יש במדרש אבל לא שיפוע ונוח להלך בתוכו לכל הרוצה מן הפתח אין בו שיפוע כל כך ולהכי אין ר"הר מהלכת בו:
(יב) דס"ד כיון שאין פתיחות להיום קבועות שם לא מהני עירוב קמ"ל דמהני הו':

יב קלמה

לא זורקין[יא]. חולית הבור[יב] והסלע[יג], שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה, הנוטל מהן[יד] והנותן על גבן[טו], חייב[טז], פחות מכן פטור: **ג** הזורק ארבע אמות בכותל[ז] למעלה מעשרה טפחים[יז] כזורק באויר[יח], למטה מעשרה טפחים, כזורק בארץ[יט]. הזורק בארץ ארבע אמות[ח] חייב, זרק לתוך ארבע אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות, פטור[כ], חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב[כא]: **ד** הזורק בים ארבע אמות, פטור[כב], אם היה רקק מים[כג], ורשות

תפארת ישראל

ועגלה ר"הי היא, מדגבוה י' ואורך ר"ה באמלע: יא) מפני כובד הקרשים; וי"א מפני קדושתן: יב) העפר שחפרו מהבור, שהניחוה סביב שפתה, נקרא חולית הבור; וגבוה י' בלירוף עומק הבור; יג) ר"ל או סלע שגבוה בעלמו י"ט: יד) והניח בר"ה: טו) ממה שנטל מר"ה: טז) דכר"הי דמי: יז) *שזרק דבילה שמינה, ד"א בר"ה, ונדבקה בפני הכותל למעלה מי"ט: יח) דלמעלה מי"ט מקום פטור הוא, ומותר לכתחילה: יט) *וחייב וקמ"ל דאף שהן ד"א מלומלמות אין עובי הדבילה ממעט הד"א, מדלא מבטל הדבילה בכותל; ואי"להק מ"ש מלעיל (פ"י מ"ב) דברוב הקופה מבחוץ אפ"ה פטור דלמיעוט עדיין בפנים א"כ כ"ש הכא דרוב הדבילה בפנים לסד' אמות? י"ל שאני הכא שהכותל מפסיק, ומעכבו מלהוליכו להלן, משא"כ התם, מדלא הוליא כולו, ש"מ דלא ניחא ליה להוליא כולו. ופשוט דאם היה זורק דבילה עד סוף ד' אמות מלומלמות בר"ה, כיון שקלת מהדבילה עדיין תוך ד' אמות, ה' פטור, וכבקופה הנ"ל: כ) מדלא התכוון לזריקה חיוב: כא) והוא דנח קלת קודם שנתגלגל לפנים; רק דלרמב"ם לריך שינוח ממש ע"ג משהו קלת, ולרש"י ושאר פוסקים סגי בנתעכב באויר מעט ע"י רוח: כב) *דים כרמלית הוא. וה"ה נהרות, רק נקט ים, דסתמו עמוק י' ורחב ד'; הא נהר שאינו עמוק י' או אינו רחב ד', דינו כרשות שהוא עובר בתוכו (כמג"א סנ"ו סק"ה): כג) *(זומפף); והורחה דמלתא נקט, שע"י שרבים בוקעין בו

ר"ע מברטנורה

חוליות הבור. עפר שמוליאין מחפירת הבור רגילין ליתן סביבות פי הבור כמין חומה להקיף והשמעינן דבור וחוליתו מלטרפי לעשרה וחנא בור לעמקו וחנא סלע לגבהו: הנוטל מהן. ומניח בר"ה או שנוטל מר"ה ונותן על גבן חייב: **ג** הזורק ד' אמות בכותל. מתחלת ד' לסוף ד' ונח בכותל הסמוך לר"ה למעלה מעשרה טפחים כגון שהיתה דבילה שמנה ונדבקה בכותל למעלה מעשרה באויר ר"הר פטור דכל למעלה מעשרה ברשות הרבי' מקום פטור הוא: למטה מעשרה כזורק בארץ. מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים וחייב אף על פי שאין מתקום עקירת החפץ לכותל אלא ד"א מלומלמות לא אמרי' דעובי הדבילה ממעט בד"א ואין כאן מתחלת ד' לסוף ד' דכיון שאינו מבטל את הדביל' בכותל אין עביה ממעט כלום: ונתגלגל חוץ לד"א פטור. שהרי לא נתכוון לזריקה של חיוב: ונתגלגל לתוך ד"א חייב. והוא דנח מששו חוץ לד"א קודם שנתגלגל לפנים: **ד** הזורק בים. מתחלת ד' לסוף ד' פטור דכרמלית הוא: רקק מים. שאינם גבוהים מן

עיקר תוי"ט

ז) בכותל. פי' בפני הכותל רש"י: ח) ד"א מסקינן בר"פ דכל ד"א בר"הר גמרא גמירי לה:

באמצע רבי עקיבא מחייב[ב] וחכמים פוטרין[ג]: ב כיצד, שתי גזוזטראות[ד] זו כנגד זו ברשות הרבים[ה], המושיט והזורק מזו לזו פטור[ו]. היו שתיהן בדיוטא אחת[ז] המושיט חייב[ח], והזורק פטור, שכך היתה עבודת הלוים[ט], שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים, מושיטין הקרשים[ט] מזו לזו[י] אבל לא

ר"ע מברטנורה

מתחלת ד"א לסוף ד"א בר"ה חייב חטאת. בכרמלית פטור אבל אסור. בר"י. ובמקום פטור מותר לכתחלה לטלטל ולהעביר בכל הרשות כלו ואפי' הוא כמה מילין: ר"ע מחייב. דס"ל מכי עבר שהפך באויר ר"ה בתוך עשרה הרי הוא כאלו נח ורבנן סברי קלוטה בתוך עשרה באויר ר"ה לאו כמי שהונחה דמיא אבל למעלה מעשרה שהוא מקום פטור כולי עלמא לא פליגי דפטור והלכה כחכמים: ב כו'. רבנן קאמרי ליה: שתי גזוזטראות. והן גשרים יוצאים מכותל שעליה ולחוץ על ר"ה והגזוזטראות עצמן הן ר"י ושתיהן זו כנגד זו בשני צדי ר"ה המושיט והזורק מזו לזו פטור שלא מצינו זריקה והושט' במלאכת המשכן מר"י לרשות היחיד ורוחב ר"ה מפסיק ביניהן: היו שתיהן בדיוטא אחת. כלומר בעליה אחת באורך רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהן: הזורק פטור. הואיל ולמעלה מעשרה הוא ולא מצינו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך ר"ה במשכן והמושיט חייב ואע"פ שמושיט למעל' מעשר' שמצינו הושטה כיוצא בה במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ואורך ר"ה מפסיק ביניהן שכן היתה עבודת הלוים מושיטים מזה לזה למעלה מעשרה(ה) ואורך ר"ה באמצע כו' (שתי עגלות זו אחר זו בר"ה ופורקי המשכן היו מושיטין לאותם שעל העגלות שאצלן הן סמוכות וקרובות והן מושיטין לאלו שלפניהם וכל א' מהעגלות רשות היחיד הן אבל לא זורקים שאין הקרשים נזרקין מפני כובדן:

תפארת ישראל

ועי' ריש מכילתין: ב) *דס"ל מדקלוט באויר ר"ה, הו"ל כהונח שם. ודוקא למטה מי"ט, אבל למעלה מי"ט, דהו"ל מקום פטור, ד"ה פטור; וכמו כן למטה מג' לכ"ע קלוטה כהונחה דמיא (כשבת צ"ז א' רש"י ד"ה תוך ג'). ולרמב"ם למטה מג', לרבנן דוקא בנח ע"ג משהו חייב (כפי"ג משבת הט"ו). מיהו בזורק מר"ה לר"ה, או היפכא, לכ"ע אפי' דרך למעלה מיוד חייב, דהוה כזורק מר"ה לאור דג"כ חייב (כשבת ד"ק ע"א): ג) *רבנן קאמרי כולד, דמדתני סתמ', משמע אף בגזוזטר' שלמטה מיוד פוטר את הזורק, והיינו כרבנן (ואף דמתני' מייתי ראי' מעגלות של משכן, והן היו גבוהות י', מדהו"ל ר"הי? י"ל דרק לענין מושיט מייתי ראי' מעגלות, דבדיוט' א' חייב מושיט בכל גוונא אפי' למעלה מיוד, מדהוה דוגמא שהיתה בעגלות המשכן; אבל מתני' בכל גוונא מיירי, דאפי' למטה מיוד פטור הזורק): ד) *בניין בולט מאמצע כותל מעליי' לר"ה ויושב שם, (אלטאַן) בל"א, ובלשון רומי **קסיסטום**: ה) בב' צדי ר"ה, ושניהן למעלה מג' טפחים ולמטה מי' טפחים: ו) *מדלא אשכחן במשכן הושטה וזריקה מר"הי לר"הי ורוחב ר"ה באמצע: ז) בכל א' בר"ה, ועכ"פ יש הפסק אורך ר"ה ביניהן: ח) אף שמושיט למעלה מי', עכ"פ מדהוה דוגמת במשכן, וכדמסיק, חייב: ט) קרשי המשכן: י) מעגלה לעגלה, ועגלה

הלויה

עיקר תוי"ט

תוי"ט: (ה) וה"נ גזוזטראות דומיא דעגלות והן היו גבוהות עשרה מהכי ר"הי הן ושמ"ב: ו) **עבודת הלוים**. והולכה מלאכה גרועה היא ולפיכך הולך למלות הושטה דהולכה היא שהיתה במשכן כו':

פ״יא הזורק[א] מרשות היחיד לרשות הרבים, מרשות הרבים לרשות היחיד, חייב. מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע

תפארת ישראל

פי״א א) *אחר שפי' דיני הוצאה, פי' נמי דיני זורק ומושיט, דהו״ל תולדת מוציא; ועי'

ר״ע מברטנורה

פ״יא הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים. **רשות היחיד הוא מקום שהוקף** ד' מחיצות גבוהות עשר טפחים וביניהן ד' טפחי' על ד' טפחים או יותר על כן אפילו יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה(א) כגון מדינה שמוקפת חומה ודלתותיהן ננעלות בלילה ומבואות שיש להן ג' מחיצות ולחי ברוח רביעית וכן תל גבוה עשרה ורחב ד' או חריץ שהוא עמוק עשר ורחב ד' ואפי' כלים כגון ספינה ומגדל של עץ וכיוצא בהם אם יש בהם ד' על ד' בגובה עשר כל אלו רשות היחיד הן ואויר רשות היחיד כרשות היחיד עד לרקיע ועובי הכתלים של רשות היחיד נדון כרשו' היחיד ור״ה הוא כגון השווקים והרחובות המדברות והדרכים המפולשים להם והוא שיהיה רוחב הדרך ט״ז אמה(ב) ולא יהיה עליו תקרה(ג) והיכא למאן דאמר שצריך נמי שיהו בוקעים בהם ששים רבוא בכל יום כדגלי מדבר ואויר ר״ה אינו כר״ה אלא עד עשר' טפחי' ולמעלה מי' בר״ה מקום פטור הוא ומקום שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' טפחים ולמעלה הוא מקום פטור(ד) אפי' קולים וברקנין וגללין בר״ה גבוהים משלשה ולמעלה ואין בהם ד' על ד' הרי הן מקום פטור וכן מקום שמוקף מחיצות ואין בו ד' על ד' או חריץ שאין בו ד' על ד' ועמקו משלשה ועד שששה הרי זה מקום פטור ומקו' שהוקף ד' מחיצות גובהן מג' ועד עשרה ויש בו ד' על ד' או יותר או תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יותר גבוה משלשה ועד עשרה או חריץ שיש בו ד' על ד' עמוק מג' ועד עשר' ומבוי שתום משלשה רוחותיו שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית והים והבקעה כל אלו כרמלית הן ופי' כרמלית כארמלית כלומר כמו אלמנה שאינ' בתולה ולא נשואה לבעל כך רשות זו אינה לא רשות היחיד ולא ר״ה ואויר כרמלית ככרמלי' עד עשרה ומעשר' ולמעלה בכרמלית הוי מקום פטור והמוציא מר״הי לר״ה או המכניס מר״ה לרשות היחיד חייב חטאת. מר״ה לכרמלית או מר״הי לכרמלית ומכרמלית לשתיהן פטור אבל אסור. מר״הי או מר״ה למקום פטור או ממקום פטור לשניהן מותר לכתחלה וה״ה מכרמלית למקום פטור או ממקום פטור לכרמלית שהוא מותר והמעביר מתחלת

עיקר תוי״ט

(א) משום דאל״ה אם יותר מבית סאתים אע״ג דהזורק לתוכו מר״הר חייב מ״מ אסרו חכמים לטלטל בתוכו ד״א ולפיכך הולכך להתנות ביש בו כמה מילין שיהיה מוקף לדירה ב״י: (ב) לרבותא נקט דכך שיהיה רוחב עז״א וכ״ש כל הני דנקט: (ג) שאם יש עליו תקרה הרי הוא ככרמלית כדאית' בגמ': (ד) משום דכל פחות מג' כלבוד דמי והוי כ״הר ועקירה והנחה במקום ד' איירי בעמוד ט' ורבים מכתפין עליו דהוי כר״הר תוי״ט

הלכתא גבירתא. כללא דס״י.

אסור לכחול בשבת, ולטוח על פני' בצק וכשנטלתו מאדים הבשר: דהתולש מעציץ, שנקוב בכדי שורש קטן, חייב חטאת, ובאינו נקוב וכ״ש בספק בעלמא עכ״פ אסור; ולרש״י בשל חרס, ולר״ת בשל עץ, אפי' אינו נקוב חייב; מיהא אפי' מונח בעלי' אסור לתלוש ממנו, ולהכי יש לזהר בין בחרס בין דעץ מליטלו מקרקע ולהניחו על שולחן וחלון, או איפכא; ועשבים שעלו על אוון הכלי התולשן לעולם חייב, מיהא יחור של אילן שנפשח מע״ש מהאילן ובו פירות, מותר לתלוש הפירות בשבת; אבל לפרק האוכל מתוך השבלים והאגוזים מתוך קליפתן הירק, טוב להחמיר, דמפרק שייך בתלוש [וכרט״ז של״ו סק״ח]:

הידושים

מ"ה. (ס"ק א') כ' התוי"ט דלהכי פסק הרמב"ם דהוית מגילה חייב, דהוי לגלגים; וק"ל א"כ הו"ל כמלא פה כלב (כפ"ז מ"ד)? ואפ"ל משום דגריר הביטול פוחלה. אכתי קשה להומלה; ליתא דהרי לתוי"ט משום מומלה לגוד פטור דהו"ל א"ל לגופה, (עי' ב"ש ל"ט), ורק מדלריך נמי לכלב חייב, א"כ לצעוק כמלא פי כלב? וי"ל דה"ק דמשום מומלה לא איך לה, ולהכי אמי' בבחת ממלא פה כלב מלגיש לכלב. אב"י אמגס מהכי לתוי"ט, במ"כ בסוף דבריו ה"ל ובלאמת נמי, כלומר אף דמעמא משום דמלגיען אותו לקבתו), אפ"ה בחות מהית ליתו מלוה לקברו, ובטור בטאליאו; ע"כ. וק"ל הרי הרמב"ם (פי"ט מטבת) פסק כרב ששת, דבמוציא חלי זית מחיה בלם חייב, וק"ל דמתני' דמשמע דלחלי זית פטור, מיירי בהוליא חלי זית מהים ומהלה, דלא הועילו מעשיו; ולע"ב איך כ' התוי"ט לליבא דהרמב"ם דפטור לחלי זית, הא"ב היכא מיירי, בכזית ומהלה, כ"ל טעם דאין מלוה לקברו הינוק כי' דלא הועילו מעשיו; ואי בכזית מלומלם, אף אחלי זית חייב? ואת"ל דבכזית ומהלה מיירי, ובד"א דאפ"ה חייב בחלי זית, אף דלא הועיל במעשיו, בכ"פ הרי מלגיען אותו לקברו, להכי קאמר דבל חלי זית אינו מלוה לקברו; עכ"פ ק"ל כקושית רמ"ל (הל' אבל פי"ד הכ"א), דאף לכזית אין חייב קבורה, ובדאמרי' בירושלמי דהיר, כי קבור תקברנו, מכאן שאינו עובר את מלוה עד שיהא כלבו וכולו (וע"ש בהגיל בשם הירושלמי, דמתני' דהכא מיירי בשנד כוכבים מת דמותר בהנאה; ולרשב"א וריטב"א והרא"ה שכתבו דגם שנד כוכבים מת אסור בהנאה, ליכא לאוקמ' מתני' הכא בטור המת, דליכא לסור בהנאה (כתוס' נדה דנ"ה, והבו' כרשב"א שם"ה); ומו קשה על התוי"ט, דאי טעמא דלהכי כזית ממת חייב משום דמלגיען אותו לקברו, א"כ בנטל חלי זית מכזית מלומלם אמאי חייב, הרי עכ"פ אין מלגיען אותו לקברו, ומשום מומלה אינו חייב, דהרי לרמב"ם בהוליא מאמאי עבודת כוכבים פטור, ובקושית התוי"ט? ותו דלהתוי"ט שהזכיר הטעם שמלגיען אותו לקברו, הרי טעם זה לא הוזכר כלל בגמרא וברמב"ם, ועיקר הדבר מהסבר? [ונ"מ כ"ל, דבאמת עיקר הטעם משום מומלה, ובדמוכח בסוגיא דגמרא ולשיטת דרמב"ם, והא דבעיר הרמב"ם במאמאי עבודת כוכבים, ה"ט משום דעיקר מומלתן אינו רק מד"ס (כרמב"ם פ"ו ה"א מה"סעו), ועכ"פ אינו נחשב תיקון כ"כ בהולאתן להיות נחשב עי"ז, משא"כ בכזית המגילה וכו', מומלתן הוא מדאו', בכיר נחשב הענרתן תיקון גדול ומשב הולאה]:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"י.

ס"א. להוצאה דוקא כשיוציא סתם, אבל המוציא לזרע או להראות ממנו דוגמא [פּראָבּע] או לרפואה וכיוצא בזה חייב בכ"ש: ס"ב. המוציא או המושים או הזורק מר"הי לר"הי, או מר"ה לר"ה, וכרמלית באמצע פטור; אבל המוציא מר"הי לר"ה וביניהן כרמלית או מקום פטור רק ברגיח פטור; קופה מליאה רפגים ואפי' קטנים כחרדל, והוציאה רובה פטור עד שיוציא כל הקופה: ס"ג. המוציא אפי' בשמאלו, או בחיקו, או על כתיפו או צרור בסדינו חייב, משא"כ לאחר ידו ברגלו, במרפקו [עללענבּאָגען], באזנו, ובשערו, ובכיס שתפור בבגדו [כ"כ הרמב"ם] ופי הכיס למטה, או בין בגד לבגד, או בפי בגדו [כ"כ הרמב"ם, וא"כ שפת חליקו לאו דוקא בכוף] או במנעלו ובסנדלו, וכן בהוציא בפיו דבר שאינו אוכל או באכל שלא כדרך אכילה פטור, ואפי' התכוין להוציא; מיהא במאכל כראוי וכשיעור והתכוין להוציא בפיו חייב: ס"ד. המתכוין לעשות מלאכה ונעשית באופן יותר טוב מאשר התכוין, שהתכוין להוציא משא לאחריו, ובא לו לפניו חייב; משא"כ בנעשה בפחות מכונתו, שנתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור; מיהא בחגור בסינר [גורט רפוי] והמשא תלוי בו, אפי' בא לו לאחריו חייב, שכן דרכו להיות חוזר וכאילו מתכוין מיד אל זה: ס"ה. כל מלאכה שהיחיד יכול לעשותה ועשאוהו שנים, פטורים, ואם אין אחד מהם יכול לעשותו עד שיצטרפו שניהם, חייבים כלעיל פ"ו; ובאחד רק יכול, היכול לבד חייב: המוציא פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שטפלה לו, כמוציא אדם חי שאינו כפות ואינו הולך במטה, [ובהמה חי' ועוף, אפי' היים, הנושאם חייב]; המת, והנבילה, שיעורן בכזית ושרץ בכעדשה: ס"ו. הנוטל צפרניו או שערו או שער שעל השפה [ליפּפּענבּאַרט] או זקנו בכלי הוא תולדת גוזז וחייב, ושיעורו ב' שערות, או במלקט לבנות מתוך השחורות אפי' שער א' [וזה אפי' בחול אסור משום לא תלבש גבר וכו']; ובתלשן בידו בין לו בין לאחר פטור [ועי' סוף עירובין]; צפורן שפירשה רובה, וציצין של עור שפירשו רובן, אם פירשו כלפי מעלה [לרש"י כלפי ראשי אצבעותיו, ולר"ת כלפי גוף הבשר, תצריך לחוש לב' הפירושים] ומצערות מותר ליטלן ביד, ובנטלן בכלי פטור; אסור לאשה לקלוע שער ראשה [פלעכטען], ולא להתיר קליעתה; ולחלק שער' [שייטעל מאַכען] דוקא באצבע בעלמא נהגו להקל; ואסור לסרוק במסרק ואפי' בבירשטע משער חזיר שא"א שלא יעקרו שערות, אם לא שהשערות הבירשטע הם רכים מאוד, כבירשטע של שער עזים; אבל מותר לחוף השער בנתר וחול וכדומה בדבר שאין כשיר השער בודאי, וכן לפספס [ר"ל להבדיל השערות זו מזו]; ואסור לאשה להעביר סרק [שמינקע] על פני' דנראה כצובע, וכן

אסור

ו הנוטל צפורניו זו בזו, או בשניו, וכן שערו(לב), וכן שפמו(לג), וכן זקנו(לד), וכן הגודלת(לה), וכן הכוחלת(לו), וכן הפוקסת(לז) רבי אליעזר מחייב(לח) וחכמים אוסרין משום שבות(לט), התולש מעציץ נקוב, חייב(מ) ושאינו נקוב פטור(מא), ורבי שמעון פוטר בזה ובזה(מב):

פ"יא

תפארת ישראל

שאצ"לגו: לב) שתלש שער ראשו בידו: לג) שתלש שער שעל השפה, (ליפפען בארט) בל"א: לד) שתלש שפמו או זקנו בידו: לה) שעשתה משערה גדולים (פלעכטען) בל"א או תלתלים, (שאהרלאקקען) בל"א: לו) צובעת עיניה (בשמינקע): לז) שחלקת שער ראשה, (שייטעל מאכען) בל"א: לח) בגודלת ופוקסת משום בונה; ובכוחלת משום צובע: לט) *ובתולש שערו דפטרו רבנן, דוקא בתולש ביד, (אבי"ע עיין רמג"א ש"מ סק"ג. ורע"ז שסי' של"ו) אבל בגוזז בכלי כמלא פי זוג, שהוא ב' שערות, או במלקט לבנות מתוך שחורות אפי' ליקט רק אחת, חייב; ודוקא בשצריך לשער הנגזז, דאל"כ הרי קיי"ל מלאכה שאצ"לגו פטור (כסי' רע"ח): ולמ"ד מלאכה שאצ"לגו חייב, גם בא"צ לשער הנגזז חייב (אבי"ע ועי' במג"א סי' ש"ג ס"ק כ"ב, וש"מ, ס"ק ג'): מ) דחשיב מחובר; ואפי' הנקב מן הצד, דינו כמחובר, והכי קיי"ל (רמב"ם פ"ח ב'). ושיעור הנקב כדי שורש קטן, ר"ל דהנקב רחב קצת; הא בסדק בעלמא אין חיוב, אבל איסור יש אפי' בלא ניקב כלל (עי' בל"ע מלאכות בתולש): מא) *אבי"ע לרש"י גטין ד"ז ב' בשל עץ מיירי הכא, הא בשל חרס לא בעי נקיבה; ולתוס' כאן אליבא דר"ש הדין איפכא; ולתוס' (מנחות פ"ה ב' ד"ה כאן) לר"ש דוקא בשל חרס מהני נקיבה, הא בשל עץ אף נקוב כשאינו נקוב דמי. וקיי"ל ברש"י (עי' ב"י לטא"ח של"ו): מב) אזיל לשיטתי' (כלאים ספ"ז) דגם עציץ נקוב לא הוה כמחובר:

ר"ע מברטנורה

ולאו מלאכ' מחשב' היא ואין הלכה כר"ש:

ו וכן שערו. התולש שער ראשו בידו: וכן הגודלת. שער ראשה וקולעת אותן ארגו' עבות גדולות: הכוחל'. נותנת כחול בעיניה: הפוקסת. מחלקת שער שבאמצע הראש מכאן ומכאן אצל הצדעים: ר"א מחייב חטאת. כוחלת משום כותבת(טו) גודלת ופוקסת משום בונה(טז): וחכמים אוסרים משום שבות. דסברי אין דרך כתיב' בכך ואין דרך בנין בכך והלכה כחכמי'. ודוקא הנוטל צפרניו ושערו בידיו הוא דפטרי רבנן מחטאת ומסקילה אבל הנוטל שערו או צפרניו בכלי מודים חכמי' דחייב חטאת(יז) ומכי נטל שתי שערו' חייב והנוטל שער ראש חבירו אפילו ביד חייב(יח) וצפורן שפרשה רובה או שער שנתלש רובו ומצער אותו מותר לטלו ביד לכתחלה: התולש מעציץ נקוב חייב. דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית הקרקע ואפילו הנקב בצדו ושיעור הנקב כדי שרש קטן: ור"ש פוטר בזה ובזה. דלא חשיב ליה כמחובר לחיובו סקילה ואין הלכה כרבי שמעון:

פ"יא

פ"יא

עיקר תוי"ט

לשבלים שאליהו. (טו) ופירש"י שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות ופריך וכי דרך כתיבה בכך אך בגמ' מסיק כוחלת משום דצובעת. (טז) ובגמ' וכי דרך בנין בכך. אין כדדריש רשב"מ ויבן ה' את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה כו' שכן קורין לקלעית' בנייתא. ונוטל צפרניו ושערו כו'. משום גוזז: (יז) גמ' וכתבו התו' כר"י דמלאכה שאצ"ל חייב: (יח) הר"מ. ולא פי' טעם בדבר ובגמ' משמע איפך דלעצמו יכול לכוין ידיו ולחתוך בלא כלי יותר מלחבירו ועתוי"ט:

פ"יא

רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין[כו]: **ה** המוציא ככר לרשות הרבים חייב, הוציאוהו שנים פטורין[כז]. לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבין, ורבי שמעון פוטר. המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור, אף על הכלי, שהכלי טפלה לו. את החי[כח] במטה, פטור אף על המטה, שהמטה טפילה לו[כט], את המת במטה חייב. וכן כזית מן המת, וכזית מן הנבלה, וכעדשת מן השרץ, חייב[ל], ורבי שמעון פוטר[לא]:

ו הנוטל

ר"ע מברטנורה

סביבותי' ומתחל' ידעה שסופו להתהפך: ר"י אומר אף מקבלי פתקין. של מלך הרציס הנושאים אגרות נוהגים אותה בעגיס הלוליס בדמות קניס ותולים בצוארס ודרך אותו קנה להיות חוזר (יא) וסובב מלפניו ומלאחריו סביב לצוארו (ויודע) היה שסופו להתהפך ואין הלכה כר"י: **ה** הוציאוהו שניס פטורין. כדילפינן (ויקרא ד') בעשותה אחת מכל מצות ה' העושה את כולה ולא העושה מקצתה: ור"ש פוטר. דסבר אפילו כשאין יחיד יכול לעשות' אם עשאוה שניס פטוריס ואין הלכה כר"ש: את החי במטה. על החי לא מחייב בהוצאתו אם אינו כפות לפי שהוא נושא את עצמו (יב) וה"מ אדם אבל בהמ' חיה ועוף לא דכמאן דכפות דמו: וכן כזית מן המת. חייב אם הוציאו דהואיל ומטמא הוצאה השובה היא להציל עצמו מן הטומאה וכן כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ דהכי הוי שיעורן לטומאה (יג): ור"ש פוטר. אפילו במת שלם דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דכל שאינו אלא לסלקו מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (יד) ולאו

תפארת ישראל

כו) *הרצים עם אגרות, נותנין אותו בקנה התלוי בצואר, ודרך הקנה להיות חוזר וסובב מלפניו לאחריו ע"י מרוצתו. ולת"ק כיון דלא ניחא לי' בהך חזרה, דע"י מרוצתו יכול לאבדו ולא ירגיש כשיחזור הדבר לאחריו, להכי פטור. כך נ"ל: כז) *דכתיב גבי חטאת אם נפש אחת תחטא בעשותה, ה"ק קרא, הא דצריך לחיוב חטאת שהחטא נפש יחיד זהו דוקא היכא שיוכל נפש א' לעשות כל החטאה, אז אמרינן בעשותה, בעשה כולה חייב, ולא בעשה מקצתה, ולר"ש ר"ל עד תעשה נפש א' כל החטא: כח) אדם חי: כט) *ועל החי גופי' פטור כשאינו כפות או חולה, דחי נושא א"ע, ומיקל גופו כשנושאהו, והו"ל כשני שעשו וזה יכול וזה יכול, דהרי הנישא נמי יכול לשאת כל גופו כשילך. וה"מ אדם, אבל בהמה חי' ועוף, אפי' חיים חייב, דמדרוצים להשמט, מכבידין עצמן, ולא הו"ל שנים שעשאוהו (קך נ"ל. ולפוס' שפירשו הי משא א"ע, כ"ל דתמשך לא הי' נפסק דבר הי, ק"ל א"כ נתקן למה בהמה בהמה הי חייב? וי"ל. ועי' שבת צ"ד א' וסיכתין ל"ח ב'): ל) *דמדים בהם שיעור לטמא, הוצא' השוב' היא להציל מלהטמא (א): לא) *אפי' על מת שלם, מדעיקר כוונתו לסלקו מעליו, ולא לקברו או להאכילו לכלב, והו"ל מלאכה שאל"לגו

עיקר תוי"ט

לא לחייב קמ"ל גמ': (יא) ופ"ק דר"י לא חשיב ליה התר. תוי"ט. ונ"ל דבלאמת ליש כתר כולי הלי כמו יקינר ובהא פליגי אי חשיב התרה אי לא אבל אין לפרש דפליגי במציאות תוי"ט: (יב) פירש לר"י לפה פטור והלא אצי' בשבת קל יוסר חייב כו'. ולהר"י דמשבק גמרינן שלא הו משאים דבר מי ס' פו': (יג) אבל במשכני עבודת כוכבים אין הלכה כר"י עמכ"ש אבל הכא יש לוק בטולם דתלה ובקן מלמין לפלטו ולבוהו. ומה ומלמישו לקברו ויחיב שיעוריהו כטומאהן להוצאה עתוי"ט: (יד) כגו' א"ל למה צל"כל דמשבק היו לרכים למשלים

הקופה[יג]: **ג** המוציא בין בימינו בין בשמאלו, בתוך חיקו, או על כתיפו, חייב, שכן משא בני קהת[יד]. כלאחר[ו] ידו, ברגלו, בפיו[טו], ובמרפקו[טז] באזנו, ובשערו, ובפונדתו[יז] ופיה למטה[יח], בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו[יט] במנעלו[כ] בסנדלו[כא][ט] פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין: **ד** המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור[כב] לאחריו ובא לו לפניו[י] חייב[כג], באמת אמרו האשה החוגרת בסינר[כד] בין מלפנית ובין מלאחריה חייבת, שכן ראוי להיות חוזר[כה] רבי

תפארת ישראל

דהו"ל כר"ה, וה"ה בר"ה ממש: יג) ר"ל עד שיוציא בפעם א' כל הקופה; ואפי' מלאה חרדל, שכבר יש הרבה ממן בחוץ, אפ"ה פטור, דאגוד כלי שמיה אגוד; והכי קיי"ל (רמב"ם פי"ב), ודלא כר"ב: יד) שנאמר בכתף ישאו; להכי אף דכתף למעלה מיוד, חייב, דכולהו אורחא דהולאה נינהו: טו) *אבי"י בפיו פטור, ודוקא בדבר שאינו אוכל, או באכל שלא כדרך אכילה, דאל"כ במתכוון להוציאו כך חייב (כשבת ק"ב א'), ובדבר שאינו אוכל, אף שהתכוון להוציא כך פטור (כתוס' כאן ד"ה המוציא); וה"ה באינך דנקט מתני', אף במתכוון להוציא כך פטור (כלא"מ פי"ב משבת הי"ג): טז) *(עללענבאָגען), שכתף הזרוע ונתן שם פרי: יז) (בייגירטעל) שעשוי ככיס: יח) *דאע"ג ספה הכיס למטה, אינו נופל מתוכו, כגון שהכיס צר: יט) רגילין היו לעשות ספה רחבה למטה במלבוש, ויכול לתת לתוכו דברים קטנים: כ) *(סוה) של עור רך: כא) *(סוה) של עור קשה: כב) דהתכוון לשמירה מעולה ונעשה שמירה פחותה, ולא נעשה מחשבתו: כג) *דהתכוון רק לפחותה ונעשה מעולה; וכ"ש בהתכוון לאחריו ונשאר לאחריו דחייב, דאתעביד מחשבתו: כד) *כמו (פירלע), והלת' בו דבר להוציאו ובא לו לצד אחר: כה) וידע מתחלה שיתהפך סביב:

הרלים

ר"ע מברטנורה

מבחוץ נעשה כמי שהוליא את כל הקופה וחייב(ה): **ג** שכן משא בני קהת. בכתף ישאו וימין ושמאל וחיק אורחא דארעא: מרפקו הפרק האמלעי שבזרוע ובערבי כך שמו מרפ"ק(ז): באפונדתו. אזור חלול: ופיה למטה. אין דרך הולאה בכך אבל פיה למעלה דרך הולאה בכך. פירוש אחר אפונדתו בגד שלובש סמוך לבשרו לקבל הזיעה ורגילין לעשות בו כעין כיסין וכשהפכי' אותו מלמטה למעלה נמלא פי הכיס למטה: ובשפת חלוקו. השפה התחתונה של חלוק(ח): **ד** לפניו ובא לו לאחריו פטור. דנתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה: לאחריו ובא לו לפניו חייב. דנתכוין לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה: סינר. כעין מכנסים קטנים חוגרות אותן לצניעות ואם תלת' בהן שום דבר להוליא ובא לה לצד אחר חייבת: שכן ראוי להיות חוזר. דרכו להיו' חוזר וסובב סביבותי'

עיקר תוי"ט

(ה) והא דלעיל קופת הרוכלין אינו חייב אלא א'. לא שאם לא הוליא כולה שלא יתחייב על אותן מינין שהוליא שלן מבחוץ אלא שאם לא ה"ל ידיעה בנתיים אינו חייב על כולן אלא א' ול"ת דמינין מחלקין תוי"ט: ו) **כלאחר.** לגי' זו י"ל דכרגלו הוי פי' כלאחר ידו ולי"ג לאחר ניחא מפי דהכא אי' בגמ': (ז) היינו באמלא המפרק עלמו בזרוע ולא ע"י כלי שתולין בזרוע במרפק כי זהו דרך המוליאין ולא גרע מהלתה בסינר לקמן תוי"ט: (ח) לא אתי לאפוקי השפה העליונה אלא אורחא דמלתא נקט שכן דרך החלוק לעשות פיו התחתון בענין שיכול לקבל בו: **ט) במנעלו בסנדלו.** מפורשים בר"פ י"ב דיבמות: **י) לפניו.** ול"מ לאחריו ובא לו לאחריו דאתעבידא מחשבתו דחייב אלא אפי' לאחריו ובא לו לפניו דקד"א הואיל ולא אתעבידא מחשבתו

לא

שהוא[ד], וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו[ה]. הזר[ו] והכניסו[ז], אינו חייב אלא כשיעורו[ח]: **ב** המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה[ט], בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר, פטור, מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת[י]. קופה[יא] שהיא מליאה פירות ונתנה על איסקופה החיצונה[יב], אף על פי שרוב הפירות מבחוץ פטור, עד שיוציא את כל הקופה

ר"ע מברטנורה

הצניעו והוציאו הוא: חייב עליו בכל שהוא. שעל דעת הראשונה הוציאו והא אחשביה(א): אלא כשיעורו. כל אחד שיעור המפורש בו: הזר והכניסו. זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו אם נמלך בו שלא לזרעו והזר והכניסו(ג): אינו חייב. בהכנסה זו אא"כ יש בו שיעור שלם דכיון דנמלך שלא לזרעו בטלה מחשבתו והרי הוא ככל אדם: **ב** על האסקופה. שהיא כרמלית כגון שגבוהה מג' ועד ט' ורחבה ד': שלא עשה מלאכתו בבת אחת. לא עשה עקירה מרשות היחיד והנחה בר"ה שהם מקום חיוב דבהכי הויא מלאכה גמורה אלא עקר ממקום חיוב והניח במקום כרמלית שהוא פטור באותה הנחה והדר עקר לה מכרמלית שאינו מקום חיוב והניח בר"ה ונמצא שלא נעשית עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב בפעם אחת: אסקופה החיצונה. הנטבא שלפני פתח הבית לצד ר"ה(ד): עד שיוציא. כלומר אא"כ הוציא ברשות' כל הקופה ולא שנו אלא בקופה מלאה קשואין ודלועין שהן ארוכין ועדיין יש מהן לפני' אבל מלאה חרדל שהרי יש הרבה ממנו כולו מבחוץ

תפארת ישראל

מעיקר לכך; רק מיירי הכא, דאעפ"י שהוציאו סתם כדי לטלטלו מבית לבית [אב"י ולמאי לא אמר הנא בקיטור המוציא לזרע וכו', דקמ"ל דכשהצניע השלה לא' מהנך ואח"כ הוציא סתם חייב]: ה) *אפי' בגרעון א'; דאף בהוציאו סתם עכ"פ כיון שהצניען השלה לחד מהנך, אמרי' דאדעת הצנעתו הוציאו. ואף דכבר שמעינן לעיל (פ"ז מ"ג) דהמצניע חייב בכ"ש? קמ"ל הכא אף שהנה בשעת הוצאה לאיזה מהנך ג' הצניעו, אפ"ה חייב בכ"ש: ו) כמבואר בפרק דלעיל: ז) *ר"ל לפע"ד הזר ממחשבתו ונמלך שלא לזרעו: ח) *קמ"ל אף דלא נמלך בפירוש; רק זרקן בין שאר פירותיו, אף שמקומן ניכר אפ"ה אמרי' דנמלך (ש"ס). והכניסן דקתני לאו דוקא, דה"ה בהוציאן אחר מעשה זה, שיעורו ככל אדם; וכ"כ ברישא הוצאה וה"ה הכנסה; רק ברישא מדהצניען, שייך הוצאה אח"כ; וקמ"ל סיפא דאפי' על אותו גרעון שהי' חייב עליו על הוצאה פטור על ההכנסה כשהזר בו בימי ביני: ט) *(שוועללע), שגבוה מג' עד ט' טפחים, ורחבה ד"ט, דהו דינה ככרמלית; ולאו דוקא נתנן, אלא אפי' עמד לפוש על האסקופה, וקמ"ל דבלא נח חייב לאפוקי מבן עזאי, דס"ל מהלך כעומד דמי: י) דלא מחייב עד דעביד עקירה מר"הי והנחה בר"ה או איפכא, והכא הרי הניח בכרמלי' בנתיים [אב"י בהוציא מר"ה לר"ה או מרה"י לר"הי, ונימא כרמלית, לך בלא הנחה בנתיים פטור, ותלגד שלא הנחתו בס' מג' כ"ה ד' אמות ואפי' ב' בא ות' בא מלמעלה']: יא) (פאסס): יב) *נתוכה מג' דס"ל

עיקר תוי"ט

(ט) וכ"ב המוציא בשבת לזרע וכו' גמ': ב) בבל שהוא מבמע לפי' גרעין א'. ולא תימא הכ"ב דתנן היינו בחות מכמבונות לכל כית לבני גמ'. ופירשה לפי' הר"ת דלעיל (ב"ב לוס י"ל): (ג) בגמ' פרק שימוש ומפני כך שרקן לאוכל ולא ניפטו בפירות. וקמ"ל דלפע"ג שמכר במקומו שלא נמצרע יצה וה"ה דמתניה קמייתא קלי קמ"ל וכ' הכ"פ התכנסו כ"ל ואלילו: (ד) ובתוספת מג' דהוי כמ"כ גמורה:

והא

צותה לרפואה, רבי יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא, כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחק בו(מט):

פ"י המצניע(א) לזרע, ולדוגמא(ב) ולרפואה(ג), והוציאו בשבת(ד), חייב בכל שהוא

תפארת ישראל

מט) *ות"ק ס"ל דאין נותנו לתינוק, פן ימות ויאכלנו. ואף דקטן אוכל נבילות להאבן אין ב"ד מצווין להפרישו? עכ"פ אסור ליתן לו בידים. מיהו אביו בכל גוונא מצוה להפרישו; ואפי' באיסור דרבנן חייב לחנכו; רק דבדאו' מחינן בהב, ובדרבנן לא מחינן בי' בהב, אבל בתינוק שאינו בר הבנה, אף אביו אינו מצווה להפרישו, אבל אסור להאכילו בידים (מג"א סמ"ג ב'). וחינוך לקטן במצות עשה, היינו אפי' בעשה דרבנן, כתפלה (א"ח ק"ו, ורע"ז סס סק"ג), ונר חנוכה (ססי' תרע"ה), ומגילה (סי' תרפ"ט, ועי' מ"ש בזה בחידושינו מגילה פ"ב מ"ד). וזמן החינוך הוא לכל חד וחד כפום חורפי' (מג"א סמ"ג סק"ג; וכ"כ תוס' סוכה דכ"ח ב' ד"ה כאן); וי"א שחינוך הוא לבן ט' שנים (מג"א ע"ז סק"א); וי"א דכל שראוי לאותה מצוה, אף שאינו מבין לשם מי עושה, חייב לחנכו בה (תוס' חגיגה ד"ב א' ד"ה איזהו). ונ"ל כשניתקן חוט העירוב, מותר ליתן לתינוק ספרים לנשאן לביה"כ, דלא גרע ממפתחו שהתיר המרדכי ליתן לתינוק לנשאן לביה"כ (כרע"ז סמ"ו סק"ו), והרי כל דבר שהוא מצוה שפיכן לי' בידים (כמג"א סמ"ג, ותוס' פסחים פ"ח א', ועי' ר"ן נדרים ל"ו א', ומג"א הקנ"ע סק"ט); ועי' עובד כוכבים פשיטא דמותר להביא הספרים לשם, מדהוה שבות דשבות במקום מצוה (ועי' סי' ש"ז ס"ה, ורע"ו ס"ב בהגה):

פ"י א) *ר"ל אע"ג דבפרקן לעיל קצוב שיעור הוצאה לכל מין ומין, היינו בסתם; אבל המצניע, ר"ל שיחדן במקום משומר, להיות לזרע וכו': ב) (פראבע) להראות לקונה נקראת בלשון יון (דאגמא): ג) דמדסמרן לא' מג' אלו, שיעור הוצאתן בכ"ם: ד) *אילו הוציאו לתכלית א' מהנך ג', פשיטא דחייב בכ"ש, אף שלא שמרן מעיקרא

ר"ע מברטנורה

חגב חי טמא כל שהוא. ות"ק סבר טמא אין מצניעין אותו לתינוק דלמא מייה ואכיל ליה(יג) ואין הלכה כר"י:

פ"י המצניע. קודם השבת: לזרע ולדוגמא. להראות שיש לו סממנים ויקנו ממנו: ולרפואה. ושכח בשבת למה הצניעו

עיקר תוי"ט

שי אכיל ליה: (יג) לע"ג דאין מצווין על קטן האוכל נבילות להפרישו פרש"י דמ"מ בידים לא יהביק ליה כדתנילא כו' תוי"ט:

פ"י

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ט.

מ"ה—ז'. המוציא עצים שיעורו כלעיל פ"ח; תבלין כדי להבל גרוגרת מביצת תרנגולת ומצטרפין כל מיני תבלין לשיעור זה ולרש"י דוקא בשכולן מיני מתיקה; מיני צבעים כקליפי ירוקה דאגוזים וכדומה, כדי לצבוע בהן מטלית קטן שמשימין בראש הסבכה, ובמוציא סממנין שרויין אפי' מעט כעין שמראין לדוגמא; כל מיני מנקין הבגדים בכביסה, כמי רגלים של קטן כן מ' יום ואלויען וואלפעטער ווייפע וכדומה, כדי לכבס מטלית קטן הנזכר; פלפלת דהוי לריח הפה וכן עטרן דהוי לכאב הראש, ובשמים לריח טוב ומיני מתכת הקשי' [כ"כ הרמב"ם] כנחשת וברזל, וידק ספרים ומטפחותיהם וכל דבר שגונזן אותו מחמת קדושתו, כ"ש: המוציא נלי ובתוכה מינין הרבה, או שהוציאן בתוך כפו, חייב רק אחת, זרעוני גינה שאינן נאכלין לאדם שיעורן פחות מכגרוגרת, זרע קישואין ב', וכן זרע דלועין, וכן דפול המצרי; חגב חי כ"ש, ומת כמאכל בגרוגרת, וצפורת כרמים דהוי לרפואה, אפי' מתה בכ"ש; ום כל כיוצא בו;

המזבח, ומעפר המזבח, מקק ספרים(לו) ומקק מטפחותיהם(לז). כל שהן, שמצניעין אותן לגונזן(לח) רבי יהודה אומר אף המוציא ממשמשי עבודת כוכבים כל שהוא שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם(לט): ז המוציא קופת הרוכלין(מ) אף על פי שיש בה מינים הרבה, אינו חייב אלא חטאת א'(מא). וזרעוני גינה פחות מכגרוגרת(מב)(י), רבי יהודה בן בתירה אומר חמשה(יא). זרע קישואין(מג) שנים. זרע דילועין(מד) שנים. זרע פול המצרי(מה), שנים. הגב חי טהור, כל שהוא(מו) מת, כגרוגרת(מז). ציפורת כרמים(מח) בין חיה בין מתה כל שהוא, שמצניעין אותה

ר"ע מברטנורה

דרבן קטן: מקק. רקב הנופל מספרי' אן ונמקה' שהוא לשון המק בשרו (זכריה י"ד): שמצניעי' אותו לגונזן. שכל דבר קדש טעון גניזה: מאומה. אלמא המשמשיה קרא לאסוריה ותקון גדול הוא עושה כשמוציא עבודת כוכבים מביתו ואין הלכה כר"י: ז הרוכלין. מוכרי בשמים לקשוטי נשים ויש להם קופה קטנות לצרורות הבשמים: אינו חייב אלא חטאת אחת. דכולן חדא הוצאה היא: פחות מכגרוגרות. אף ע"ג דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת הני כיון דלזריעה קיימי(ט) אפי' בפחו' מכגרוגר' נמי מחייב ואין הלכה כר"י בן בתירא שאומר חמשה: זרע קשואין. חשוב משא' זרעוני גינה וכן זרע דלועין וזרע פול המצרי והוא שקורין לו פאשול"י בלע"ז: הגב חי כל שהוא. שמצניעין אותו לקטן לשחק בו: מת כגרוגרת. כדין שאר אוכלין(יב): ציפורת כרמים. עוף שמצוי בין הדקלים שבכרמי': בין חי בין מתה כל שהוא. שעושים ממנו רפואה לפקח ולהחכים:

הגב

תפארת ישראל

הוי לעשות כלי קטן: לו) ספרים שנרקבו: לז) (מעגטעלכען) של ס"ת שנרקבו: לח) ומפני קדושתן השיבי: לט) *וקרא המשמ' לאיסורי, והו"ל מתקן כשמוציא ע"ז מביתו; ות"ק סבר מדמבזה בעיני אדם, אינו בכלל כל הכשר להצניע, כדלעיל (פ"ז מ"ג): מ) תיבה קטנה של מוכרי בשמים: מא) דחדא הוצאה היא וא"ת מה איריא קופה הרי אפי' הוציא וחזר והוציא בהעלם א' חייב רק א'? י"ל דקמ"ל דאפי' לר"י (כריתות פ"ג מ"ט) דהתמהוין מחלקין, ה"נ כ"ש דמינין מחלקין, ואפ"ה כיון שהן בקופה אחת מצרפן וחייב רק א' (ועי' פ"י מ"ב): מב) אע"ג דאוכלין שיעורן כגרוגרת, הנהו לזריעה קיימי טפי: מג) (גורקען זאאמען): מד) (מעלאנען זאאמען): מה) שמינך באהנען זאאמען), והנך חשובי' טפי משאר זרעים, ושוי בשיעור זוטא: מו) שמצניעו לקטן לשחק בו: מז) *ככל מיני אוכלין, מדאין טעון שחיטה: מח) *מין צפור [אב"י כ"פ הכ"ב אבל כפי מה שמוכיח בת"ס הוא מין הגב, ע"ש].

וה"ק

עיקר תוי"ט

לזריעה כמו לתבל דאלת"ה הא תנא לה לעיל כדי לתבל ביצה קלה כו' ואע"ג דהתם קא חשיב הר"מ תבלים האוכלין גם לזריעה צ"ל דהנהו עבידי טפי לתיבול מלזריעה והלכה לא אזלינן בתר שיעורא זוטא וכדאי' בגמ' דע"ה כל מלאכה דשכיחא ולא שכיח' אזול רבנן בתר דשכיחא לקולא שריה ושריה לעיל רבנן בתר דשכיחא לחומרא תוי"ט: (ט) ומשמע דאוכלין נ"כ לאכילה אלא כיון דלזריעה קיימא הוא שריה ושריא דאזלינן בתר דשכיחא לחומרא: (י) פחות מכגרוגרת פי' הר"מ קורב לגרוגרת ושמו נראה דמדלא פי' הבישר ב"מ דבפחות מעט קאמר: יא) חמישה. פי' הר"מ אפי' לא הוציא אלא ה' בלבד: (יב) בבאי מותר לאכלו כחמם ומש"ה בעינא לק' מפ' הר"ב דאין מצניעין לשחק דלמא אייתי ואכיל ליה ב"מ דבעינור לא ליכבה לך

ה המוציא עצים כדי לבשל[יט]) ביצה קלה[כ]), תבלין[כא]) ו). כדי לתבל ביצה קלה[כב]), ומצטרפין זה עם זה[כג]). קליפי אגוזים[כד]) קליפי רמונים[כה]) איסטיס[כו]) ופואה[כז]), כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה[כח]). מי רגלים. נתר[כט]) ובורית, קמוליא ואשלג[ל]). כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה, רבי יהודה אומר כדי להעביר על הכתם[לא]): ו פלפלת[לב]), כל שהוא. ועטרן[לג]) כל שהוא. מיני בשמים[לד]) ח) ומיני מתכות כל שהן[לה]). מאבני המזבח

תפארת ישראל

שבגוף, א"כ בקרבו לאו אמי' רק אקללה קאי; להכי באמת היכא רק מדרבנן אסור, והכי קיי"ל: כ) כלעיל פ"ח סי' כ"א. כ"ב. כ"ג: כא) *בשמים, שומים, בצלים, ושומן (עי' ר"ת ערלה פ"ב מ"י): כב) ה"נ בעינן ביצה קלה דהיינו ביצת הרנגולת דמדהיא עריב' להיך טפי משאר ביצים, א"נ תבלין מרובי' להמתיקה: כג) כל מינים שמתבלין: כד) קליפ' ירוקה שעל האגוז בעודה לחה ראוי לצבוע: כה) (גראנאטאפפעל): כו) (ווידענקרויט) שעושין ממנו (אינדיג): כז) (פערבער ראטה): כח) רגילין להת בראש הסבכה מטלית לצוע: כט) (אלויען), וי"א (זאלפעטער): ל) הן ג' מיני עשב המנקין הבגדים בכביסה: לא) *אשה שמצאה כתם בכתנתה, ומסופקת אם הוא דם נדה או צבע, בודקתו במינין אלו (כפ"ט דנדה מ"ו): לב) חזי לריח הפה; ואינו פלפל שלנו, דהוא בכלל תבלין דלעיל כ"א: לג) (הארליכט), חזי לרפאת כאב חלי ראש: לד) *העשויין להריח, ולעיל כ"א מיירי במצויין טפי לתבל המאכל: לה) דאף מתכת מעט חזי

ר"ע מברטנורה

עליה כרת אלא שהיא אסורה (ד): ה ביצה קלה. ביצת הרנגולת שהיא קלה לבשל יותר מכל שאר ביצים ולא כדי לבשל כולה אלא כגרוגרת ממנה טרופה ונתונה באלפס: ומצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה: אסטיס. ני"ל בלשון ערבי וצבעו דומה לתכלת: ופואה. שורש עשב שצובעין בהם אדום ובערבי אלפו"ה: בסבכה. בראש הסבכה שעשוי' כקלועה נותנים מעט בגד: נתר. מין אדמה הוא ומזהיר וקורים לו אלו"ם בלע"ז: בורית. מין למח שמנקה ומטהר: קמוליא. עשב שמנקים בעפרו את הידים להעביר את הזוהמא (ז) ובלשון ש"ס קרוי שלוף דוץ ובערבי קורין אלק"לי: ואשלג. לא אתפרש לי מה הוא: על הכתם. הנמצא בבגד ואין ידוע אם דם נדה הוא אם לאו מעבירין עליו שבעה דברים לבדוק אותו בהם ומכללם ארבע סמנין הללו ואין הלכה כר"י: ו פלפלת כל שהוא. דחזיא לריח הפה ואין זה פלפל המצוי בינינו: ועטרן כל שהוא. שמרפאים מי שיש לו כאב חצי הראש: מיני בשמים כל שהן. לריח טוב: מיני מתכות כל שהי. שראוי לעשות מהן דרבן

עיקר תוי"ט

ביום ג' עדיין לא הגע כוהם הר"ן: (ד) ולית חייב אלא מכות מרדות לפי שהסיכה אינה אלא להתכאה ומדבריהם הר"מ: ה) כדי לבשל. אע"ג דתנן במ"ה פ"ס קנה שהוא עב כו' כדי לבשל כו' אצטריך לאשמעינן בעצים דלא תימא דהאי לעשות בהם פן של מפתח דכל שהוא לחייב קמ"ל גמרא: ו) תבלין. כמו הפלפל והזנגביל והכמון וקדה ודומיהן. וכולן מצטרפין זע"ז לפי שפעולתן א' הר"מ. וכל אלו הם מיני מכקחות ודברים שרימן עת ולאפוקי שאר דברים שמתבלין בהם התבשיל כמו השום והבצל. ותמיהני דבפ"ב דערלה מ"ו תנ' התבלין כל דבר שמתבלין בו ואפי' שום כו' וכל שיעורי שבת הולכין אחר דרכן של בני אדם לעשות בדברים ההם. ה"נ כיון שהשום ודומיו בכלל תבלין לענין כ"ש ה"נ שיהא בכלל תבלין לענין הוצאת שבת. הי"ש וע"ע: (ז) כלו' שמייבשין אותו וכותשין הדק הדק עד שנעשה כעפר: ח) ומיני בשמים. ולהרין להריח

ג מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה[יג], שנאמר היו נכונים לשלשת ימים[יד]. מניין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת[טו], שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים[טז]. מניין שקושרין לשון של זהורית[יז] בראש שעיר המשתלח[יח], שנאמר אם יהיו חטאכם כשנים כשלג ילבינו: ד מניין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו[יט]:

ה המוציא

ר"ע מברטנורה

ג שהיא טמאה. דיום השלישי אכתי לא מסרחא שכבת זרע וראויה לקלוט ולהיות ולד ממנה וקרינן בה שכבת זרע הראוי להזריע: לשלשה ימים. דהקפיד הכתוב על טמאי קרי במתן תורה לכך הפרישן שלשה ימים ולא הם אם יפלטו אחר כך ביום רביעי לפרישה דמסריה ולאו ראוי להזריע. ופסק הלכה שהפולטת ביום השלישי טהורה ומתניתין משנה ראשונה היא ותני מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טהורה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים ושלשת ימים דאמר קרא היינו ליום השלישי דביו' השלישי לפרישה נתנה תורה (ב). אי נמי לאו משנה ראשונה היא אלא (רבנן דר') אלעזר בן עזריה היא דסבירא (להו) הפולטת ביום השלישי טמאה ולית הלכתא (כוותייהו): מנין שמרחיצין וכו'. אפי' בחמין שהוחמו בשבת דאף ביום הג' מסוכן הוא וכ"ש ראשון ושני (ג) שהמים חמין מחזיקין לגוף התינוק ומבריאין אותו: לשון של זהורית. כמין לשון של צמר אדום היו קושרין חציו בראש השעיר המשתלח לעזאזל וחציו בצוק וכשהיה דוחה השעיר למטה היה הלשון הזה מלבין ויודעין שנתכפרו עונותיהם: ד מנין לסיכה שהיא כשתיה. לא כשתיה ממש לחיובי עליה

תפארת ישראל

יג) דאז מדאכתי לא מסרח הש"ז, השיר מקרי עדיין ש"ז, דראוי עדיין להזריע להיות ולד שלם ממנו: יד) *וקיי"ל (י"ד קנ"ו) דהפולטת ש"ז תוך ו' עונות לשימוש, תוך מיום ששמשה בו, סותרת יום א' מז' נקיים שלה (ועכ"פ היא או יום או לילה): טו) דכשאין מים חמין, מותר לישראל לחמם לו מים לרחצו כדי לחזקו, דאז הולד מסוכן; ובב' ימים הראשונים פליגי הפוסקים, די"א לא נתחזק החולי עד יום ג': טז) *והאידנא נשתנה הטבע, ולהכי אין מרחיצי' כהיום מילה, רק בים לחוש לסכנה; אבל קודם המילה, מרחיצין אותו בחמין שהוחמו מע"ש; ובנפשטו יביא החמין שהוחמו לצורך עובד כוכבים, אבל לא יאמר לעובד כוכבים להחמם. ולענין פריה הבדין (וויהעלן) למילה, באפשר יעשה ע"י עובד כוכבים (של"א ס"ט; ועי' בל"ט מלאכות במלבן): יז) *צמר סרוק כלשון ולבוע (קארמאזין): יח) *אע"ג דאיכא קלא איסור כשיוציאו חוץ לתחום, או כשיאמר אחריו (עי' פסחים ס"ו ב' ודו"ק): יט) מקיש סיכה לשתי'. מיהו אינו ראי' גמור רק זכר, דדלמא ברחיצה משתעי קרא דמים, דגם ברחיצה נכנסים מים בקרבו דרך נקבי פארען שבגוף

עיקר תוי"ט

צ' לא יבקי ליה בן לאוקמיה קרא בביאה: (ב) ול"נ דא"כ הוי ה"ל לאוקמי קרא דהקדשתם היום ומחר. ולר"י [illegible] ליה לאתוי הך [illegible] לשלשת ימים [illegible] דמהום [illegible] דמבנה בים [illegible] לא לשה [illegible]: (ג) ול"נ [illegible] ביום השלישי בהיותם [illegible] [illegible] בג' [illegible]. ר"ע [illegible] ביום השלישי [illegible] ביום

ארבעה בארבע רוחות הערוגה[ט] ואחת באמצע[יא]. שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח. זרעה לא נאמר אלא זרועיה[יב]:

ג מניין

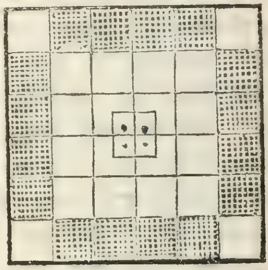
ר"ע מברטנורה

להפריש ביניהן הפרש הראוי ולא הוי ערבוב: ארבעה בארבע רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין אחד כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק ג' טפחים מן הזרוע שבכל רוח דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה ואע"פ שאצל הקרנות שברוחות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג' טפחים ויונקין זה מזה אין כאן בית מיחוש דהכלאים בלבד קפיד קרא דלא להוי ערבוב ולא יניקה לא חיישינן כדתנן היה גדר בנתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקי מהדדי וכאן יש היכר גדול שרוח זו זרוע לצפון ודרום ורוח זו זרועה מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות אין היכר ואי מקרבי הוי ערבוב הילכך צריך הרחק כדי יניקה: שנאמר כי כארץ תוציא צמחה. תוציא חד צמחה חד זרועיה תרי תצמיח חד הרי חמשה וששה טפחים. ליכא למילף מקרא אלא קים להו לרבנן (א) דה' זרעונים בששה טפחים לא ינקי הרוחות מן האמצעי ולא האמצעי מן הרוחות דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה הילכך כי רמיז קרא חמשה זרעונים בערוגה בת ששה טפחים קאמר ובמסכת כלאים פירשתי הלכות ערוגה ופרטותיה ודקדוקיה וכאן קצרתי:

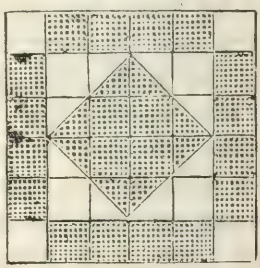
ג שהיא

תפארת ישראל

דוקא אלו זרעונים כולל כל הנזרע, אבל רק ירקות שרי לזרוע ה' מינין בערוג', שהדרך לזרוע מהן מעט מעט: י) מניח בכל זוית טפח על טפח פנוי, וזורע ד"ט האחרים ברוחב טפח, וכן בכל רוח ורוח: יא) *ר"ל טפח על טפח זורע באמצע, כדי שיהיה מובדל מהירקות שבצדדים טפח ומחצה לכל רוח כתמונה זאת;

או שיזרע באמצע ה' טפחים, אבל יגע בזרוע בצדדים רק בראש תור, כתמונה זאת.

אבל לפי מה' מינין, אף שמרחיקן זה מזה טפח ומחצה שהוא שיעור יניקה, או נוגעי' בראש תור, אפ"ה אסור, מדהו"ל עירבוב: יב) *תוציא, חד; צמחה, חד; זרועיה תרי; תצמיח חד, הרי ה'; וקרא מיירי בשהם ערוגה שהיא ו' טפחים; מדקים להו לרבנן דבכה"ג לא ינקי מהדדי:

דאז

עיקר תוי"ט

(א) ילפו"ה דמ"מ איצטריך קרא דאי לאו קרא ה"א אע"ג דלא ינקי איכא ערבוב ואסור קמ"ל קרא דבכה"ג ליכא ערבוב. ובקרא לחודיה לא סגי דלא הוה ידעינן בכמה שרי קרא אבל השתא דקים להו לרבנן דה'

זר'

פ"ט אמר ר' עקיבא[א] מניין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא כנדה[ב] שנאמר תזרם[ג] כמו דוה[ד] צא תאמר לו[ה] מה נדה מטמאה במשא אף עבודת כוכבים מטמאה במשא[ו]: ב מניין לספינה שהיא טהורה[ז] שנאמר דרך אניה בלב ים[ח]. מניין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמשה זרעונין[ט] ארבעה.

ר"ע מברטנורה

פ"ט אמר רבי עקיבא מניין לעבודת כוכבים שמטמאה במשא. איידי דאיירי לעיל באסמכתא גבי חרס נקט נמי להני קראי דאסמכתא וקרא דתזרם כמו דוה הוא סמוך לקרא דלא ידבק במאומה חרם דאייתי לע' א נמי משום דבעי למתני מניין שמרחיצין את המילה וכו' תנא להנך מניין דדמו לה: מטמאה במשא. כנדה הנושא אותה יכבס בגדיו ואפי' שלא נגע בה כגון שהיתה בקופה וכולה בה ואפליגו רבנן עליה דר' עקיבא ואמרי אינו מטמאה אלא במגע כשרץ והלכה כחכמים: תזרם כמו (אתה) דוה. כלומר יהו בעיניך זרים כמו דוה כאשה נדה דכתיב (ויקרא ט"ו) והדוה בנדתה ובעבודת כוכבים משתעי קרא: ב ספינה טהורה. שאינה מקבלת טומאה: בלב ים. ופשיטא דאניה בלב ים היא אלא לאשמועינן דספינה הרי היא כים מה ים טהור אף ספינה טהורה ואפי' היא של חרס ואפי' טעונה ביבשה והורידוה לים: שזורעים בה חמשה זרעונים. ויש בה כדי לספרים

תפארת ישראל

פ"ט א) איידי דנקט אסמכתא בסוף פרק דלעיל, נקיט נמי כל הני אסמכתא דפרקין. או משום אסמכתא דמשנה ג', דמרחיצין המילה בשבת נקט נמי כל הני: ב) אפילו לא נגע בה כשנשאה: ג) ר"ל תעבם לע"ז זר ממך: ד) כדוה: ה) *הכונה אל תאמר לו; ולא אמרתי לך שתהיה לך כנדה, רק לענין טומאה, אבל לא כמוה שהזור לקרבה ולהכניס' כשתטבול, רק לא תאמר לה, דע"ז טמאה עולמית: ו) וקיי"ל דע"ז מטמא רק במגע: ז) ר"ל שאינה מק"ט: ח) מה ים אין מק"ט, כ"כ ספינה, ואפי' היא של חרס, וכ"ש של עץ; ואפי' טעונ' ביבשה והורידוה לים, דמטולטלת מלא וריקן, אפ"ה א"מק"ט: ט) ולא יותר; ואף דבכל דוכתא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

חייב: עור רך שלא נתעבד כלל, כדי לצור בו משקולת שמשקלה שקל, הי' מלוח, ולא קמח ולא עפץ איננו חייב עד כדי לעשות קמיע; ובקמיח ולא נתעבד בעפצה שיעורו עוד יותר גדול כדי לכתוב עליו גט; נגמר עיבודו אינו חייב עד חמשה טפחים על ה"ט: קלף מעובד פערגאמענט כדי לכתוב עליו פרשת שמע עד ובשעריך, ודוכסוסטוס שהיא קלף שניטל ממנו קליפתו העליונה כנגד השער כדי לכתוב עליו מזוזה [שמע והיה אם שמוע]; המוציא דיו בקולמס כדי לכתוב ב' אותיות ובהוציא דיו בפ"ע או בדינטענפאס צריך מעט יותר; כחול כדי לכחול עין א', ובמקום שכוחלים להתקשט ב' עיני' צריך כדי ב' עיני': דבק [ליים] כדי ליתן בראש הלימרוטע, שהשפרצפור יושב עליו נדבק; זפת וגפרית כדי לסתום פה דצלוחית שמעמידים בו כסף חי [קוועקזילבער] ולעשות בו נקב דק; שעוה כדי ליתן על נקב שבצלוחית יין, שהוא קטן משמן דבש; לבינה כתושה כדי לטוח במקום שהמפוח נכנס בכור דצורפי זהב; סובין [קלייע] כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב לשמור החמימות; סיד כדי לסוך אצבע קטנה של בת להעביר השער; אדמה כדי חותם האגרת; זבל או חול דק כדי לזבל כרישא; חול גס כדי לערב עם מלוא כף סיידין [מויערקעללע]; קנה כדי קולמס המגיע עד קשר אמצעי שבאצבע [ורמב"ם כ' ראשי אצבעותיו ותומה על וכ"ש שלא התעורר בזה]; ובקנה שאינו ראוי לכתיבה כעבה ומרוסס אינו חייב אלא כשיעור שאר עצים דהיינו כדי לבשל בו גרוגרת מביצה הרנגולת שהוא טרוף [צעדשלאגען] ונתון מעורב בשמן באילפס [טיגעל], שממהר להתבשל: עצם כדי לעשות [לעפפעל]; זכוכית כדי לגרר בו ראש הכרכר חד שהאורג מפריד בו חוטי השתי שלא יתקפל חוט על חבירו, או כדי שיפצע בזכוכית עצמו ב' נימין המתוחין כאחת [כנ"ל לפרש דברי הרמב"ם בשם התוספתא]; צרור או אבן משקל י' זוזים והוא יותר מקווינט, כדי לזרוק בבהמה; חרס כדי לקבל בו רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה:

רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו חתי[נה] זכוכית כדי לגרוד בו ראש הכרכר[נו]. צרור או אבן כדי לזרוק בעוף, רבי אליעזר בן יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה[נז]: ז חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו[נח], דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר כדי לחתות בו את האור[נט], רבי יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית, אמר רבי מאיר אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנאמר ולא ימצא במכתיתו חרס לחתות אש מיקוד, אמר לו ר' יוסי[יא] משם ראיה[יב] ולחשוף[ס] מים מגבא[סא]:

פ"ט

תפארת ישראל

נה) (פלוסעל לאַפן): נו) *הוא כמו מהט חד שהאורג שוקע בו חוטי השתי המתוחין שלא יתקפל חוט על חבירו; וכשנקטם ראשו מחדדו בזכוכי': נז) *שיעורי' משקל י' מעה, שהן יחד כמשקל קט"ז שעורי' בינוני' והוא מעט יותר מקווינט, (ועי' מ"ש בס"ד פ"ו דשבועות ב'); וס"ל דלא טרח איניש לגרש עוף ע"י זריקת צרור, דבהרמת קול מתגרש: נח) קרשים שמונחים זע"ז, נותנין חרס בין קרש לחבירו, כדי שלא יתעקמו: נט) ליקח בו גחלת בוערת: ס) לשאוב: סא) גומ' קטנה; ור' יוסי מחמיר, דלחתות אם צריך שיעור גדול טפי שלא יכווה; וקרא לאו זו אף זו קאמר; ולהכי אזלינן לחומרא (מיהו לכאורה ר' יוסי נמי מיקל דפוטר באין לו ב"ק.

ר"ע מברטנורה

חף. שן משיני המפתח שפותחים בה הדלתות ואין הלכה כרבי יהודה: כרכר. של אורגין ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין: כדי לזרוק בבהמה. דלא טרח איניש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקל בעלמא סגי ליה: ז בין פצים לחבירו. כשמסדרין פצימין ועמודין וקורות ועושין שורות של קורות על הארץ ויש חלל בין זו לזו סומכו תחתיו שלא יתעקם (י): זכר לדבר. דחשיב חרס בחתיית האור: לחשוף. לדלות: מגבא. גומא קטנה שהמי' נקבצים אלמא חשיב חרס נמי בקבלת המים והלכה כרבי יוסי:

פ"ע

פ"ע

עיקר תוי"ט

(י) כלשה מנשמע דפצימין כעין קורות ועמודים. ול' רש"י כשעושין פצימין ומסדרין אותם עמודים וקורות. והוא כדעת הערוך שמע' שהם הלחי והמזוזה פצימה בלישנא דרבנן (ירמיה ל"ו) שלש דלתות תרגומו תלת פצים. והר"מ כ' פצי' חצי לבינה כשיש הלל בין חצאי לבינה וממלאו אותו חלל בחרסית ואבנים דקים: יא) ר"י זכ"ע. פ"ל דה"ק קרא דאפילו מידי דלא חשיב לאינשי כמו לחשוף מים מגבא לא משכח ליה גמ';

יב) משם ראיה. ק"ק דהול"ל משם זכר. ועי' מ"ח פ"ב דסוכה:

פ"ס

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ח.

מ"א—ז'. שיעור הוצאת יין כדי שלשה שמינית של ביצה, וקרוש בכדת וחלב בהמה טהורה כדי בליעת אדם בינוני בבת אחת שהוא יותר מגרוגרת, ושל טמאה כדי לכחול עין אחת, ודאשה ולובן ביצה, כדי משיפה, ודבש כדי ליתן על מורשא דמכה שבגב הבהמה; ושמן כדי לסוך אצבע קטנה דילד בן יומו; ומים יפי' כדי לשפשף בו קילור שהוא המטלית שנותנין על העין לקיר, [ולרמב"ם דוקא מי גליל דיפה מאד, דשל שיעורו כן; משא"כ מים אחרים שיעורן לרחוץ פני מדוכה], וקילור כדי לשוף במים; ומים שאינם ראוי' לשתי', רק לגבל בהן טיט וכל השופכין וכן דם שיעורן כביצה ומחצה: חבל כדי לעשות אוזן לקופה, משא"כ גמי דראוי לעשות תלאי לנפה וכברה שיעורו כשיעור קטן כזה; נייר כדי לכתוב עליו ב' אותיות של קשר מוכסין דהיינו גדולות מכתב המורגל [וכאותיות של חתימה אונטערשריפֿט בל"א], וה"ה שהמוציא קשר מוכסין חייב אפי' דקלף, ואפי' הראהו כבר למוכס ונפטר בו; נייר מחוק דאינו ראוי לכתוב עליו, שיעורו כדי לצור על פי באַלואַספלאַשכֶן, וה"ה בנייר שלא כתב, כשטר פרוע, וביש בלובן שלו כדי לכתוב עליו ב' אותיות בלא"ה

חייב

אומר כדי לעשות פטפוט[לו]. סובין[לז] כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב[לח]. סיד כדי לסוד קטנה שבבנות[לט], רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול[מ], רבי נחמיה אומר כדי לסוד (נ"א לעשות) אנדיפי[מא]: ה אדמה[מב] כחותם המרצופין[מג], דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים כחותם האיגרות[מד]. זבל וחול הדק, כדי לזבל קלח של כרוב, דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא[מה]. חול הגס, כדי ליתן[מו] על מלא כף סיד[מז], קנה כדי לעשות קולמוס[מח]. ואם הוא עבה[מט] או מרוסס[נ] כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים[נא] טרופה[נב] ונתונה באילפס[נג]: ו עצם כדי לעשות תרווד[נד],

רבי

ר"ע מברטנורה

ו: פטפוט. רגל למקום מושב הכור שמשימין אותו על כן ובתים העשוי לכך: סובין כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב. במקום שאין פחמין צורפין הזהב באש של סובין פי' אחר שרגילים לתת סובין על פי הכור כשמתיכים הזהב: לסוד קטנה שבבנות. בנות שהגיעו לפירקן ולא בא להן האורח בנות עניים טופלו' אותן בסיד והאורח ממהר לבא ומסיר כמו את השער ובנות עשירים טופלות בסולת ובנות מלכים בשמן זית שנא' הביא שלים: כלכול. הצדעין ושדין אותן בסיד להשכיב את השער: אנדיפי. למטה מן הצדעין מעט שקורין בה צדעה ואין הלכ' לא כרבי יהודה ולא כרבי נחמיה: ה אדמה. טיט אדום: מרצופין. שקין גדולות שנושאין בהן פרקמטיא בספינה וחותמין אותם כדרך שחותמין האגרות ושיעור דרבנן זוטר מדר"ע והלכה כחכמים: כדי לזבל כרישא. כרתי ושיעורי' זוטר מקלח של כרוב והלכה כחכמי': מלא כף סיד. כף של סיידין: כדי לעשו' קולמוס. המגיע לקשרי של אמצע אצבעותיו: עבה. שאינו ראוי לכתיבה: מרוסס. מרוצץ ושבור: ביצה קלה. ביצת תרנגולת ואמאי קרי לה ביצה קלה שקלה להתבשל יותר משאר ביצים והשיעור הוא כדי לבשל כגרוגרת ממנה: טרופה. מעורבת בשמן: ונתונה באלפס. שהוחם כבר שהיא ממהרת להתבשל: ו התרווד. כף:

רק

תפארת ישראל

במקום שהתפוח נכנס בכור: לו) *לשבת מושב הכור (כך מסקנת הש"ס ודלא כר"ב ורמב"ם בפירושו): לז) (קלייע): לח) לשמור החתימות: לט) ר"ל אצבע קטנה של בת; דכך רגילין לעשות לילדה שצמחו בה רבוי שערות, והיא עדיין רכה בשנים, מושחין גופה אבר אבר בסיד, ועי"ז השער נושר והגוף מתעדן: מ) *ר"ל להסיר השער שברקה (בלעפע) בל"א: מא) *מלא שסדה אותו להאדימו (ודלא כר"ב); [אב"י ומורכב מב' מלות בלשון יון אַנטִי אֶפַּם ר"ל „נגד ההבטה" שהמלה בל אדם תוצא שיכף בהאדם, לכן יישוהו]: מב) טיט אדום: מג) *לשון רומי מַרזוּפיוּם, ור"ל שק לצרור בו סחורה, שיניחו עליו חותם: מד) והוא פחות מחותם מרצופין: מה) זוטר שיעוריה מכרוב: מו) כדי לערבו: מז) (שמווירער קעללע): מח) המגיע עד קשר אמצעי שבאצבע: מט) שאינו ראוי לכתיבה: נ) משוברת: נא) ביצת תרנגולת שקלה ביותר להתבשל; והשיעור כדי שיתבשל כגרוגרת ממנה: נב) (צערשלאַגען) ומעורבת בשמן, שממהרת להתבשל עי"ז: נג) (טיגעל), ותחמם האילפס בקנה הנ"ל: נד) (לעפפעל):

שלוסשעלאהן

עיקר תוי"ט

דבשמן נב מיין. ועי' במ"ב פ"ב דמס' כלים דמפ' הר"ב בשמן דק מיין תו"ט:

י מלה

שבתפילין(כד)ח), שהיא שמע ישראל(כה), דיו כדי לכתוב שתי אותיות, כחול(כו), כדי לכחול עין אחת(כז): **ד** דבק(כח) כדי ליתן בראש השבשבת(כט). זפת(ל) וגפרית(לא) כדי לעשות נקב(לב). שעוה, כדי ליתן על פי נקב קטן(לג)ט), חרסית(לד) כדי לעשות פי כור(לה) של צורפי זהב, רבי יהודה

אומר

תפארת ישראל

מוכסין: כד) *ולא קאמר שבמזוזה, דשם אין כותב פ' שמע על קלף כפ"ע: כה) *תמוה וכי לא ידעינן שהיא שמע ישראל? וי"ל לפמ"ש רתוי"ט דהאצטריך תנא למנקט תפילין, דקמ"ל דמש"ע משערינן בה, מדנצרכ' לכל אדם, ע"כ. והרי לפמ"ש רב"י (א"ח ל"ב י"ד) יש לעשות פרשת שמע מקלף עב ביותר, א"כ סד"א דלהכי נקט פרשה קטנה שבתפילין, דבעי נמי שיעור בעובי הקלף כעובי פ' שמע שבתפילין; להכי סיים, כדי לכתוב וכו', ר"ל דהשיעור רק בהמשך הקלף ולא בעביו: כו) (שמינקע): כז) שכן הצנועות עוטפות ואין מגלות רק עין א' וכוחלות אותו: כח) (לייס): כט) (לייס רוטהע), שנותנין הדבק על נסר שבראש הקנה, שכשהצפור יושב עליו, נדבק וניצד בו: ל) (פעך): לא) (שוועפעל): לב) ללוחית שמשים בו כסף חי, סותם פיו בזפת או גפרית, וחוזר ועושה נקב דק בהסתימה: לג) על נקב שבמגופת פה צלוחית של יין, שהיין דק משמן: לד) לבינה כתושה: לה) לצות

במקום

ר"ע מברטנורה

דאיידי דדמיו יקרין לא עביד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזות ולא מתחייב בשיעורא זוטא: דיו כדי לכתוב שתי אותיות. לרשום על שתי חוליות של כלי או על שני קרשי לזווג: כדי לכחול עין אחת. שכן צנועות ההולכו' מעוטפות אין מגלות אלא עין אחת וכוחלות אותו: **ד** השבשבת. הציידין מושיבין נסר קטן בראש הקנה ונותנים עליו דבק והעוף יושב עליו ונדבק בו וצריך לתת עליו דבק הרבה כדי שיהא העוף נדבק בו: לעשות בו נקב קטן. כלי שמשימין בו כסף חי וסותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בסתימ' נקב קטן להוציא ממנו הכסף חי: חרסית. לבינה כתושה: לעשו' פי כור. שהמפוח נכנס

בו

עיקר תוי"ט

שולקין אותו לשנים ואותו שכלפי שער קרוי קלף וכלפי בשר הוא דוכסוסטוס שכן בל' יון קורין לבשר סוסטו' ודוך פי' מקום כמו דוך פלן לכך קרוי דוכסוסטוס כלומר מקום בשר. תו': ח) **שהיא** כו'. תימה למאי איצטריך לפי' דהא קרי הפרשיות בתפילין שהמלא שבו קטנה וי"ל דאצטריך מכיון דתנן בפ"ג דמנחות שד' פרשיות מעכבות זא"ז א"כ לא הוי שיעור להוצאת שבת אא"כ שיהיה בכדי לכתוב עליו כל הד' פרשיות להכי קתני שהיא שמע ישראל מכיון שהפ' קטנה היא ש"י יש לשער בה לבד שכן קורין על מטתו וא"ת א"כ למה לי למתני פ"קטן שבתפילין עתוי"ט שמיישב בדוחק. וכנכס ע"ג ענק עולה ליישב דהאמת מלת קטן מתפרשת בשני אופנים הא' על שם הקטנות ממש. והב' שהוא אחרון כנגד הראשון כמו עשו בנה הגדול ויעקב בנה הקטן אף שהכף אחר זה יצא. וא"כ ה"א לומר שהפ' קטנה שבתפילין היינו והיה אם שמוע דהרי הוא חשוב למי שכתוב ועומד אלו הג' פרשיות ראשונים והפרשה אחרונה עדיין לא נכתבה או שנמצא בו פסול נמצא דהוא מילתא החסרון. אבל על פרשה אחת לפניה מה יועיל לבדנה (של"ל נכתבין כסדרן. ל"ס) ולכך אשמעינן דהאמת לאו קטן הוא ואין זו קטנה. רק שפ' שמע ישראל שהיא קטנה בכמות' ג"כ שיעורא חשיב והוי לאצטרופי אם יהיה לו עוד קלף על אשר אחריה שהיא והיה אם שמוע ולכאורה מכאן סעד לסדר התפילין של רש"י ז"ל דשמע קודם לוהא"ש. דלשיטת ר"ת ז"ל א"כ מת"כ שמע יצא לאחרונה ומאי אשמעינן. ולדקת הת"ס עליו. גם מזה לא יצא ידו. לפי מה שמבואר בטור וב"י א"ח סימן ל"ו דאף לשיטת ר"ת צריך לכתוב שמע קודם והיה אם שמוע ע"ש. א"כ בסדר הכתיבה סוף דבר הכל נשמע והיה אם שמוע בקול ה': ט) **נקב קטן**. בגמ'. של יין ופרש"י לאפוקי שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש והכי מפורש בש"ב פ"ב דמכשירין

דשמן

ולא אמרו כל השיעורין הללו ט) אלא למצניעיהן י): **ב** המוציא חבל כדי לעשות אוזן ד) לקופה יא) גמי יב), כדי לעשות תלאי לנפה יג) ולכברה יד) רבי יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן טו). נייר טז) כדי לכתוב עליו קשר מוכסין יז), והמוציא ה) קשר מוכסין חייב יח). נייר מחוק יט), כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון כ): **ג** עור כא) ו) כדי לעשות קמיע כב), קלף כג) ז) כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין

ר"ע מברטנורה

אלא למצניעיהן אבל שאר כל אדם אין חייבין אלא ברביעית וסבירא ליה כר' שמעון דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא ובציר מהאי שיעור לא מחייב דלית ליה לר"ש כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו שיתחייב עליו מצניעו בכל שהוא ואין הלכה כר"ש: **ב** אזן לקופה. לאוחזה בה: תלאי. לתלותו בו ובציר משיעור אזן לקופה: מדת מנעל. להראות לאומן כמדה זו אני צריך ושיעורא בציר מתלאי: נייר. מעשבים עושין אותו: קשר של מוכסין. פעמים שאדם נותן מכס בראש הנהר מזה וזה מוסר לו אות להראותו למוכס שבעבר האחר מן הנהר להראותו שכבר פרע המכס ודרכו לכתוב שתי אותיות גדולות לסימן והן גדולות משתי אותיות שלנו: נייר מחוק. שוב אינו ראוי לכתוב לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך על פי צלוחית: **ג** לעשות בו קמיע. לכסות בו את הקמיע: קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה.

דאוקי

תפארת ישראל

שבית ולשיטתו לא שבית, ש"מ דמדלא הוי בשיעור לפי' לא שבית לא מקרי. ולש"ב דהוי כמלאכה ע"י אצנעה, ל"מ דנשאר כש"ב, והמצניע כדי להציל כולה קלה (כפ"ע ה"ה), דהתם הצלין לא הוי כלל בשיו', אבל"כ בזמן דהוי לקיבה בשיעור. מודה ר"ש דהמשערך בקבה דשבית, וכ"כ בתוס' בסוף התיבות מודה ר"ש, דמצניעין לצורך אדם מחשבו חשוב' שבת, ומשער' לחומרא כדי קיבול. אולם לפשט צוה, דכש"י ודעימי' בקשו הנך, דאבי' אהנך דקיבה כלים, וכ"ש שאין ומים דקמין לדברי ר"ש, דפליג עליהו]: ט) לגזול במשנה, שכולן פחות מרביעית: י) אוקי מלתא דר"ש היא, וס"ל דלמצניע עצמו מדאחשביה לכך מלתא בגי לי' בשיעור זוטא; אבל"כ לשאר כ"א צריך רביעית: יא) *(פאקעס), לאוחז' בו, דמתוך שהבל קשה מקלקל לנפה וכברה, ואינו ראוי רק לקופה: יב) (בינזען): יג) (זיעב) לנקות התבואה וכן תוכח לענ"ד האחלות (פי"ח מ"ב) (וי"מ איפפא); לאותן בו, ובציר שיעורן מאוזן הקופה: טו) להראות לסנדלר מדה שצריך למנעל של קטן בן יומו; ושיעורו בציר מתלאי: טז) (פאפיר) העשוי מעשבים; ומהעשוי מתוטי עשבים נקרא נייר, כי ניירון בל"י הוצין דקים: יז) (מארקע), שנותן המוכס להעובר לראי' שכבר שלם לו המכס; ורגיל לכתוב ב' אותיות, גדולות מכתב המורגל: יח) קמ"ל אף שכתוב על קלף חייב: יט) שאינו ראוי לכתוב עליו: כ) (באלזאם פלעשכען) [אבי"ש פיל מלא מיים פאליאטום ושמו עשם לא כמשנה הבלי וכלים תשמים, והכלי שמשתמשו בו נקרא כל שמו]: כא) *דמליח ולא עפיך: כב) ר"ל לכסות בו קמיע: כג) (פערגאמענט); דמחשיב לא עבוד תני' קשר

מוכסין

עיקר תוי"ט

פלויה דכל הספקן מכפלים לשון ונגלדים כהנק של הגון. לגר ממשל דשם ולא כבלדין גמ': ד) אוזן דמשך שהיא קשה שנכנס עין הנפה וכברה ולא שנכי לאצי הלכך לא מחייב בשיעורא אמלא לעשות כלי. גמ': ה) והמוציא קשר. אצטריך לאשמעינן לפי' כתוב על הקלף לש"ב השיעור קשר כדי לכתוב כלו' פרשה קטנה בשבתפילין. פי': ו) עור. דמלים ובדין לא נעבד בקמח ועפצה גמ': ז) קלף השור כבסי' שנית

סולקן

פ״ח המוציא יין כדי מזיגת הכוס[א]. חלב כדי גמיעה[ב] דבש כדי ליתן על הכתית[ג]. שמן כדי לסוך אבר קטן[ד]. מים כדי לשוף[ה] בהם את הקילור[ו] ושאר כל[ז] המשקין ברביעית, וכל השופכין[ח] ברביעית, רבי שמעון אומר כולן ברביעית[ט] ולא

תפארת ישראל

פ״ח א) ר״ל שיהיה רביעית הכוס, שכשימזגנו בג׳ חלקים מים, יהיה רביעי הלוג, והוא ביצה ומחצה, שהוא שיעור כוס בהמ״ז וקידוש והבדלה, וא״כ שיעור שלאחר יין הוא $\frac{3}{8}$ ביצה: ב) *כפי בליעת אדם בבת אחת, והוא יותר מכגרוגרת [תוס׳. והקשה בני הרב המאה״ג מהו׳ ברוך יצחק שליט״א **הגאבד״ק לאנדסבערג**, לפי מ״ד כריתות (די״ד א׳) דבית הבליעה אינו מחזיק יותר מב׳ זתים, ולרמב״א (הפ״ו) נ״ל שאינו מחזיק ג׳ זתים, אבל באמת מחזיק יותר מב׳ זתים, והוא כשיעור ביצה; וא״כ איך שיעור כאן כדי גמיעה בגרוגרת שהוא רק שליש ביצה או $\frac{4}{9}$ ביצה? והרלתי לו דאע״ג דבית הבליעה מחזיק כביצה, עכ״פ אין דרך לגמוע יותר משיעור גרוגרת]: ג) *מכה שבגב הבהמות, ואע״ג דחזי לאכילת אדם, אזלינן לחומרא דסגי בשיעור מועט: ד) *ר״ל אצבע קטנה שברגל של ילד בן יומו; ולרש״י א׳ מפרקי אצבע ילד בן יומו: ה) לשפשף: ו) *מטלית שנותנין על העין לקרר חמימותו [אב״י ונ״ל נ״ל שהיא מלה יוונית **קאללריאן**, והוא שהבושם העין, ונקרא כך על שתואר הבריי׳ כעין עוגה שנקרא ג״כ קילורין]: ז) מי׳ דלא חזו לשתוי׳ רק לגבל הטיט: ח) *כל המינין שנזכרו במשנה [ורש״י ור״ב כ׳ יין חלב ודבש, הקשני י״נ מהו׳ **אברהם ראטענשטיין** שליט״א למה לא הזכירו ג״כ שמן ומים? ונ״ל דמסתבר לרש״י ור״ב ור״ן, דר״ש לא פליג אהך כללא דאביי (דע״ח א׳) דכל דשכיח ול״ש, אזלינן בתר דשכיח אפי׳ לקולא; ושכיח ושכיח אזלינן בתר שכיח החמור, דזהו מלתא דמסתבר; להכי רק ביין וחלב פליג וס״ל דבשליר מרביעית לא חשיב לאכילה, ובדבש נמי פליג אהך סברא דת״ק דמדאין ראוי דבר אחר לכתית, דלחשב מה״ע דשולת הכתית שכיח (כמ״ש רש״י שם ד״ה דבש), אלא ס״ל לר״ש דעכ״פ אכילת אדם מחשב טפי שכיח מרפואת בהמה, אבל אשמן לא פליג, דמדלא חזי כלל לאכילה בעינא (כברכות ל״ה ב׳), אכילתו אפי׳ רק לא שכיח לא מקרי, והא ראי׳ דבש״ס (כאן דע״ח א׳) לא מייתי כלל דהטעם דמשערין בשמן בסיכה, משום דסיכתו שכיח

ר״ע מברטנורה

פ״ח המוציא יין כדי מזיגת הכוס. של ברכת המזון שהוא רובע רביעית יין חי כדי שימזגנו לחשבון על חד של יין תלתא ממים ויעמוד על רביעית הלוג (א) שהוא שיעור כוס של ברכה: כדי גמיעה. מה שאדם בולע בבת אחת (ב) וחלב בהמה טמאה דלא חזי לשתיה שיעורו כדי לכחול עין אחת: על הכתית. מכה שעל גבי הסוסים והחמורים מחמת המשאוי ומלאכתי כתוב שאין היולא בעור הבשר כשמגיע להתבשל הוא עושה ראש ליתנלה וקרוי פי כתית ואף על פי שהדבש עקרו לאכילה כיון שרפואתו מצויה והיא משהו אזלינן בתר שיעורא אטרא לחומרא: אבר קטן. של תינוק בן יומו והיא אצבע קטנה שברגל: לסוך. לשפשף ולמחות בהן: קילור. שנותנין על העין: ושאר כל המשקין. שאין עושין מהן רפואה: שופכין. מים סרוחין וחזי לגבל בהן את הטיט: כולן ברביעית. אף היין והחלב והדבש דלא אמרו שיעורן במשנה

עיקר תוי״ט

(א) פרש״י ביצה ומחצה רביעית הלוג וכ׳ הר״מ כי שיעור הכלי אצבעיים על אצבעיים ורום אצבעיים וחומש אצבע וכל המדות בגודל שהוא הבוהן בלשון העברי: (ב) ואין שיעורו ידוע לנו אבל פירושו כדי גמיעה של אדם בינוני והוא פחות מלא לוגמיו כ״ש מרביעית. מ״מ (פי״ה בשם הר״מ): ג) לישוף כו׳. דרפואתו מצויה

שבת פרק ז

הלכתא גבירתא. כללא דס"ז.

דבר מר"ה וזה מניחו בר"הי או שזה כותב אות א' או אורג חוט א', וזה כותב או אורג האות ב' או החוט הב' בצדו, ואפי' בעשו יחד כל המלאכה כב' שהוציאו ככר לר"ר, או שאחזו בקנה יחד וכתבו, ובנר והדליקו פטורי'; מיהא בא"א לעשות המלאכה רק בשנים נמצא דעיקר אופן עשיית המלאכה הוא רק בב', שניהם חייבים דהרי התורה חייבה על אותה מלאכה ובוודאי ידעה, שמגיע לכל א' חלק במלאכה כפי השיעור הראוי לחיוב, ואם א' יכול לעשותה בעצמו והב' אינו יכול, היכול חייב דכוחו הי' העיקר בהמלאכה; ב) ואינו חייב, אא"כ עשה המלאכה לצורך גופה, דהיינו לאותו גוף בכוונה והתכלית שעשה אותה במשכן, כמו מכבה לעשות פחמין, משא"כ במכבה לישב בחושך או להוס על השמן דפטור לרשב"א ושאר פוסקים, ולרמב"ם פ"א דשבת חייב; ג) ואפי' לרמב"ם אינו חייב אלא עד שיתכוין לעשות אותה המלאכה, משא"כ בלא התכוון כלל כהמגבי' דבר מבין העשבים ותלש בלי כונה מהעשבים, דהו"ל מתעסק ופטור, וכן אפי' בהתכוון לאותה מלאכה, ולא יתכוון לאותו גוף, שרצה לתלוש זה הירק ותלש ירק אחר [לרמב"ם פ"א דשבת חייב בזה], או שהתכוון לעשות המלאכה באופן המותר, ועשה באופן האסור שרצה לחתוך זה העשב וקסבר שהוא תלוש, ונמצא מחובר [לר"ת פטור ולרש"י חייב בזה] או שמתכוין למלאכה זו, ועשה מלאכה אחרת, כמהפך בגחלים לכבות, והובערו, או במתכוין לב' גופי' ולב' מלאכות בסדר זה, ועשאם בסדר אחר, שהי' לפניו ב' נרות, א' כבוי וא' דלוק, ורצה להדליק תחלה הכבוי, ואח"כ לכבות הדלוק, ונתהלף הסדר שלא בכונה, או אפי' בשניהם כבוים ורצה להדליק שניהם דהיינו החלה הנר א' ואח"כ הנר הב', ונתהפך הסדר שלא בכוונה [לרמב"ם בזה האחרון חייב] הכל נקרא מתעסק ופטור· — מיהא ברצה לעשות דבר מותר ובהכרח מקושר עם עשייתו מלאכת איסור והוא הנקרא פסיק רישא [ולא ימות בתמי'?] כהשותה בגינה ושופך שיורי הכוס לתוך הגן, שבהכרח משקה עשבים ע"ז, והוא גגו או גן אוהבו דאית לי' הנאה חייב, שע"י שהתכוין לדבר המותר וא"א לעשותו אלא ע"י האיסור, ממילא מוגה' מעוטף וגכלל בכוונתו אל המותר גם הכונה אל המלאכה האסור והוה כמתכוין אלי', אלא שלא פי"ש לו מחשבותיו בפרטות היטיב; ובלא ניחא לי' כגון בארעא אחרינא עכ"פ מדרבנן אסור, ולערוך בזה מותר, ופ"ר אפי' במלאכה דרבנן אסור ורק באמירה לעובד כוכבים או שאינו עושה המלאכה בידי' כשופך מים בחצר ויוצאים אח"כ לר"ה, מותר; — ואינו חייב אא"כ עשה המלאכה בדרך הרגילה לעשות, ולא בשינוי כטוה צמר מבהמה חי' או בתלוש בפיו [לרש"י סוכה דל"ו ב' חייב] פטור, ולע"ר וצוק"ל דוקא בכתיבה הוי שמאל שינוי לא בשאר מלאכה, דהרי המוציא בשמאלו חייב; — ואינו חייב ה) אא"כ בהי' למלאכתו קיום, דבאין לה קיום ככותב ב' אותיות בחול ובאבק דרכי' פטור; תנאי ו) שהמלאכות שיש בהן סתירה וקלקול, צריך שיהי' כוונתו לתיקון, כמו המתיר ע"מ לקשור והמכבה ע"מ להבעיר והסותר ע"מ לבנות: — ישנם עוד פעולות שאסור מדרבנן מחמת עובדן דחול, והם א) בדומה קצת לאיזו מט"ל מלאכות כמוקק משקה מיוקק ע"י הסודר שעושה בו גומא ושופך המשקה לתוכה דומה לבורר, וכן המבקע עצים להתיכות דקות דומה לטוחן או אפי' דומה לדוש כמבקע עצים להתיכות גדולות; ב) או אפי' אינו דומה, אבל מכ"מק שיערו חז"ל ברוח קדשם שבקל יכול לבא לאיסור דאו', כמו בנתפזרו לו פירות בחצר לוקט על יד ואוכל, ולא ילקטם לתוך הסל יחד, דשמא יכבשם בסל והו"ל מעמר, וכן אסור לשרות עשבים לרפואה דבקל יבא לשחיקת סממנים דהו"ל טוחן; ג) או בדבר שהוא טורח גדול כמו שהתירו לפנות ד' וה' קופות של תבן מפני אורחים ולא יותר משום טירחא יתירה· כ"מק שנא' חייב הוא דאו' ובמזיד והתראה סקילה ובלי ההראה כרת, ובשוגג חטאת, ומדאכו' מדאו' אסור ג"כ לומר לעובד כוכבים לעשותה דוץ בצורך גדול או במקום מצוה דרבי', כמו לבנות בי"הכנ בשבת ע"י עובד כוכבים אפי' בשכירות, כשאינו רוצה בקבלנות, כשיש לחוש לעיכוב, או לדליק נר לצורך שבת ולסעודת מילה והתנה ע"י פט"ז, או לרדם כהרף בשבת ע"י עובד כוכבים, דהכל חולים ע"י צינה, או לקשור דיטי העירוב ע"י עובד כוכבים כשניתק בשבת; וכ"מק שנא' אסור הוא רק מדרבנן ושרי ע"י עובד כוכבים במקום הפסד קצת, או חולי, או מצוה דהוה שבות דשבות: רט"ל מלאכות מנויין במשנה ועי' בפנים בפירוש ע"ר וצוק"ל ובהקדמתו כלכלת שבת: מ"ג, ד'· על הוצאה אינו חייב עד שיהי' הדבר שמוציא ראוי להצניעו לצורך אדם, [לאפוקי דם נדה וכ"ש שאר דבר מאוס] וצריך שיהי' שיעור שראוי להצניעו, ואז אפי' הוא עשיר שאין הדבר חשוב בעיניו חייב; ודבר שאין דרך בנ"א להצניעו או שאין לו שיעור הראוי, והוא אחשבי' להדיא והצניעו, דחביב או צריך לו, חייב המצניע, ולא אחר: שיעור הוצאת תבן תבואה כמלא פי פרה, ותבן קטניות עד כמלא פי גמל, ובהוציא תבן קטניות להאכילו לפרה חייב בכמלא פי פרה, עשבים כמלא פי גדי, משא"כ עמיר שהוא קש הדק של שבלי' עד כמלא פי טלה; עלי שום ועלי בצלים להם דראוי לאדם, כשיעור מאכל אדם, כגרוגרת שהוא שליש ביצה, משא"כ יבשים עד כמלא פי גדי; אם הוציא דברים מב' שיעורים מצטרפין לקל שבהן, כתבן תבואה וקטנית צריך כשניהן כמלא פי גמל; וכל מיני מאכלי אדם מצטרפי' לגרוגרת, וצריך שיהי' גרוגרת מהאוכל עצמו, שהקליפי' והגרעינין והעוקצין והסובין והמורסן, ואפי' קליפה עדשה שנתבשלת עמה אינן מצטרפין:

עלי שום ועלי בצלים, לחים(לו) כגרוגרת(לז), יבשים כמלא פי גדי. ואין מצטרפין זה עם זה, מפני שלא שוו בשיעוריהן(לח). המוציא אוכלים כגרוגרת, חייב ומצטרפין זה עם זה(לט), מפני ששוו בשיעוריהן, חוץ מקליפיהן(מ) וגרעיניהן ועוקציהן(מא) וסובן(מב) ומורסנן(מג)(יב) רבי יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן(מד):

פ"ח

תפארת ישראל

לו) דחזו לאדם: לז) ככל מאכל אדם, ולא משערינן במלא פי גדי, מדלא חזו לגדי: לח) *הקל אינו מצטרף להחמור, דעצה א"א לתבן להתחייב כמלא פי פרה; אבל תבן מצטרף לעצה להתחייב כמלא פה גמל: לט) כל מאכלי אדם: מ) שאינן מאכל: מא) זנב הפרי: מב) (גראָבע קלייע): מג) (פיינע קלייע); ויש מפרשים איפכא: מד) ולהכי מצטרפות עמהן:

פ"ח

ר"ע מברטנורה

פי גדי: לחין. הראויין לאדם: כגרוגרת. וזה שיעור לכל מאכל אדם בשבת אבל כמלא פי גדי לא דלחים לא חזו לגדי: ומצטרפין. כל אוכלי אדם זה עם זה: חוץ מקליפיהן. שאינן אוכל ואין משלימין השיעור: ועוקציהן. זנב הפרי דהוא עץ בעלמא: וסובן. קליפת החטים: ומורסנן. הנשאר בנפה ורמב"ם פירש איפכא דמורסנן הוא עבה וגרוע מסובין: חוץ מקליפי עדשים. שמצטרפין: שמתבשלות עמהן. לאפוקי הקליפות החיצונות שהן נושרות כשעושה מהן גורן וקליפי הפול בזמן שהן לחים ומתבשלין עם קליפתן לרבי יהודה מצטרפין עם האוכלים לשיעור גרוגרות אבל יבשים לא שאין נאכלין בקליפתן לפי שהן נראים כזבובין בקערה ואין הלכה כר' יהודה:

פ"ח

עיקר תוי"ט

יב) **סובן ומורסנן.** ואע"ג דמצטרפין לשיעור חלה התם שאני שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת בסובנה כו' הלכך לחם הארץ קרינן ביה. אבל לענין שבת מידי דחשוב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו גמ':

פ"ח

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ז.

מ"א, ב'. **כללא** דשבת הוא א) אם הוא תינוק שנשבה בין העובדי כוכבים ולא ידע כלל ממצות שבת וחלל אפי' כמה שבתות ואפי' בכמה מיני מלאכות חייב רק חטאת אחת דכולה חדא שגגה; ב) באם ידע ממצות שבת, רק ששכח שהיום שבת, חייב על כל שבת ושבת חטאת אחת אע"פי ששגג בכמה מלאכות; ג) באם ידע שהיום שבת ושגג במלאכות שלא ידע שאלו המלאכות אסורות, חייב על כל מלאכה ואפי' עשאה אותה כמה פעמים באותו שבת עצמו; ובז"הז אפי' בעבר על איסור דרבנן בשוגג מתענה מ' יום, ואפי' אינם רצופים, ובליל שאחר התענית לא יאכל בשר ולא ישתה יין, גם יתן כפחות שבכשבים או בעזים לצדקה ויזהר שלא לומר שיהי' זה עבור חטאת, רק במקום חטאת, ולרמג"א [של"ו סקל"ג י"ד] יתן ד' זילבערגראָשען והצי, או כ"ו גדולים פאָלניש לצדקה: **ול"ט** מלאכות שהיו במשכן אסור, דשבת ממשכן ילפינן ונקראו אבות מלאכות, ומלאכה שלא הי' במשכן ד"מ א) בגוף, שאינה עושה האב מלאכה בהגוף שעשה בו המלאכה במשכן, כמו המשקה צמחים שדומה למלאכת זורע ונוטע דמשכן, אבל אינו עושה הפעולה בגוף הצמח כבמשכן, רק בהמים, הוא רק תולדה; ד"מ ב) בתכלית, כגון השף ברזל או מתכת אחר וטחנו, אע"פי שדומה לטוחן, כיון דאין התכלית לאכילה כבמשכן, וכן המגבן גבינה דדמה לבונה, אבל לא בתכלית, כ"ז ג"כ תולדה; אבל בדומה למלאכה שבמשכן בפעולה ותכלית, כמבריך או מרכיב דדומה לזורע ונוטע בפעולה שהרי הוחב דבר תלוש בדבר מחובר, ובתכלית שהרי כונתו שיגדל, או אפי' רק בתכלית כזומר שהותך ענפי אילן שעי"ז יתגדל האילן הכל נקרא אב. אין הילוק בין אב לתולדה דבמזיד בהתראה חייב סקילה, ובלא התראה כרת ובשוגג חטאת; מיהו בעשה אב ותולדה דילי' או ב' תולדות מאב א' בהעלם א' שסבר שמותר לעשותן בשבת אינו חייב רק חטאת אחת, משא"כ בעשה ב' אבות או ב' תולדות מב' אבות אפי' בהעלם א' חייב ב' חטאות: **אינו** חייב על מלאכה, אא"כ א) שעשה כל המלאכה לפי השיעור המפורש מחז"ל; אבל בלא עשה כל השיעור, אע"פי שהשלימו אחר, כגון שזה עקר

דבר

לרשות, הרי אלו אבות מלאכות מ׳ חסר אחת(כה): **ג** ועוד כלל אחר אמרו(כו) כל הכשר להצניע(כז) ומצניעין כמוהו(כח) והוציאו בשבת חייב עליו חטאת(כט). וכל שאינו כשר להצניע ואין(ל) מצניעין כמוהו, והוציאו בשבת, אינו חייב אלא המצניעו(לא): **ד** המוציא תבן כמלא פי פרה. עצה(לב) כמלא פי גמל, עמיר(לג) כמלא פי טלה. עשבים(לד) כמלא פי גדי(לה), עלו

ר״ע מברטנורה

דרישא דמנה אבות מלאכות הכתובות חסר אחת אע״ג דהדר קתני להו הדא רישא אתא לאשמועינן דאפי׳ עביד אינש כל מלאכות שבעולם בשבת אחת בהעלם אחד אי אפשר שיתחייב יותר מארבעים חטאות (ל״ט) דכולהו שאר מלאכות תולדות להנך אבות ואפ׳ הכי דעביד אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא: **ג** כל הכשר להצניע. שהוא דבר העשוי לצורך אדם: ומצניעים כמוהו. שיש בו שיעור הראוי להצניע: אין חייב אלא המצניעו. אם נעשה חשוב על אדם אחד והצניעו חייב על הוצאתו אם הוציאו אבל אדם אחר אינו חייב עליו דלגביה לאו מלאכה הוא: **ד** עצה. התבן של מיני קטניות: כמלא פי גמל. שיעורו גדול ממלא פי פרה וכמלא פי פרה לא מחייב בעצה דהא לא חזי לפרה: עמיר. קשין של שבלין: פי טלה. נפיש מפי גדי ואפי׳ עמיר דלא חזי לגדי לא מחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה אבל עשבים שאוכל וחזי לגדי ולטלה מחייב אפי׳ כמלא פי

תפארת ישראל

כה) *אמאי דנקט מ׳ חסר א׳, ולא קאמר ל״ט? וכ׳ אאמ״ו הגאון זצ״ל, מדהקשה הר״ן למה לא חשיב מעביר ד״א בר״ה? והי׳ נודע לכל אדם ד״א, ה״ל בכלל מנינא מדבית גרבית; א״כ לא קאמר מ׳ בקושית הר״ן, וחסר א׳ כתירוצו. — ובנ״ב תי׳, מ׳ עם הדיוקן, למאן דס״ל הדיוקני דהוי׳, וחסר א׳ דעכ״פ פטור עלה. ולמאי דקיי״ל תמימין דרבנן (כמג״א ת״ד ב׳), אוכלא מתמר ביה מהלי׳, ופטיר עלה. וכא דהדר תנא הרי אלו מ׳ חסר א׳? כ״ש מדאינו חייב על הופר אא״כ קוצר ג״כ; להכי לאחר שמנה הנא כל הל״ט מלאכות, קאמר הרי לפי מנייניו הם מ׳, דהרי בכלל הפירה יש ג״כ קוצר, ומחייב עלה ב׳ חטאות, ואפ״ה חסר א׳, מדכבר נמנה קוצר: כו) *משום דרצה הנא לפרש „הוצאה" דהיינו מה דהיה במנין האבות מלאכות, להכי הקדים כלל זה שבדיני הוצאה: כז) מג״ע, שאינו נזרק לאיבוד, רק דהוי להצניעו לצורך אדם; ולמעוטי דם נדה, דאף שיש שמצניעו להאכילו לחתול, עכ״פ עי״ז נהלם האדם; ומכ״ש שאר דבר מאוס דלא הוי כללי: כח) *ר״ל שגם בגדלו יש שיעור שראוי להצניעו: כט) *אפי׳ שמוציא עפיר, שאין הדבר חשוב בעיניו: ל) או אין וכו׳: לא) ר״ל אותו אדם שהדבר חשוב בעיניו: לב) תבן של קטניות: לג) *רש״י ור״ב פירשו קשין של שבלים. ולרמב״ם (פ״ג ד׳) דקשין הוא הדק הנקצר עם השבולת, כ״ל דנקט שפיר תבן כמלא פי פרה, מדהוא קשה ועב, והוי רק לפרה; אבל עמיר שהוא הקש הדק העליון שהוא רך, חזי גם לטלה: לד) *רך יותר: לה) *דהוטר מטלה, ולהכי אף דהוי גם לטלה להומרא משערינן:

דהוו

עיקר תוי״ט

שם. תוי״ט: (יא) כלו דוקא לא חסר ל׳. ובת״ם דייקי לה מלגו. ומגיילא דרישא לחייב שב״א ול׳ (ולאפי׳ לא ידע כא׳ מהן בכרת) והשיפא למעוטי בוצע (מבוה הבהי בכבכר) והדקדק (חייב חוטי העכב:

פיבן

והעושה שתי בתי נירין[יח] והאורג שתי חוטים[יט], והפוצע שני חוטין[כ], הקושר, והמתיר, התופר שתי תפירות, הקורע על מנת לתפור שתי תפירות, הצד צבי, השוחטו, והמפשיטו, המולחו, והמעבדו[כא], והמוחקו[כב], והמחתכו[כג], הכותב שתי אותיות, והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות הבונה, והסותר[ט], המכבה, והמבעיר, המכה בפטיש[כד], המוציא מרשות לרשות

תפארת ישראל

בכשא שהורג מכובד עליון הנקרא (קעטטענ-בויס) לכובד התחתון הנקרא (לייגבויס): יח) *שעשה או תיקן ב' טבעות או ב' עניבות (שבשקפט), שבהן מכניס בכל טבעת או עניבה חוט א': יט) שהשליך ב"פ הערב בין חוטי השתי: כ) שהתיר ב' חוטי ערב מבין חוטי השתי; וכ"ל דבכל חד דחשיב במתני' דשל"א שאינו מועיל כלום, כגון אורג או תופר ב' חוטין ודכוותי' נקט גבי שיעורא לאשמעי' דאפ"ה חשיב מלאכה אע"ג שלא הועיל כלום: כא) בש"ס מקשה היינו מולח היינו מעבד? ומתרץ חשבינהו בחד, ועייל שרטוט במקומו: כב) שגירד בברזל השער מהעור: כג) שחתך או קרע עור או נייר כפי הצריך לו לתשמישו: כד) ר"ל אפי' לא עשה רק פעולה קטנה כהכאת פטיש להשוות עקמימו' שבכלי או להשוות הלבינה שבבניין, עכ"פ מדהתכוון לגמור עי"ז מלאכתו, חייב:

הא

ר"ע מברטנורה

בתי נירין. שנותן שני חוטין בתוך הבית ניר (ו): הפוצע. מסיר חוטי הערב מעל השתי או השתי מעל הערב לצורך האריגה: והקושר והמתיר. שכן צדי חלזון שמתנו עושין התכלת קושרין ומתירין שפעמים צריך ליטול חוטין מרשת זו להוסיף על זו ומתיר בכאן וקושר כאן (ז): והתופר. וקורע נמי הוי ביריעות שכן יריעה שאכלה עש ונקבה בו נקב קטן ועגול צריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין: והתופר שתי תפירות. והוא שקשרן דאי לא קשרן לא קיימי ומתחייב תרתי משום קושר ומשום תופר: הצד צבי. וכל מלאכת עורו נוהגות בתחשים בעורותיהן (ח): המולחו והמעבדו. בש"ס מקשה דהיינו מולח היינו מעבד אלא אפיק חד מנייהו ועייל שרטוט במקומו ששרטוט מאבות מלאכות הוא: הממחקו. מגרד שערו: מחתכו. מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים. וכותב ומוחק הוו במשכן שכן רושמין בקרשים לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ופעמים שטעה ומוחק: מכבה ומבעיר. באש שתחת דוד הסממנין: המכה בפטיש. הוא גמר מלאכה שכן האומן מכה בשקן בגמר מלאכה ואין מכה בפטיש חייב אלא בגמר מלאכה (י). ומניחא

דריסא

עיקר תוי"ט

חוטי השתי. וז"ל הר"מ הוא המיסך את השתי כגזר מן המסכה הנסוכה: (ו) רש"י. וז"ל הערוך מכניס את חוטי השתי בנירין שיעלה זה וירד זה ויבא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב. והנירים בלשון פירשם הר"ב בריש פכ"א ממס' כלים וז"ל הן החוטין הארוגים על הקנה ובעבורם מגביהין קצת החוטין ועושין דרך שילך בו האורג בחוט וע"ע. תוי"ט: (ז) רש"י. ומזה הלשון יש לדקדק דאינו חייב אלא במתיר ע"מ לקשור. אלא שהתוס' דע"ב דקדקו מלשון רש"י כו' שאינו מצריך שיתיר ע"מ לקשור. ולא דקדקו מן הלשון הזה להוסיף כו' ומ"מ כ' בשם הר"ח וכ"מ שם ביכו' דבעי מתיר ע"מ לקשור. והא דלא תני ע"מ מהופך כמו בקורע דלק'. תוי"ט: (ח) וכ"ל דנקט צבי משום דשכיחא כפי' הר"ב גבי פת לעיל: (ט) והסותר. דוקא ע"מ לבנות גמ' וכ' התו' דמכבה נמי ע"מ להבעיר. והקשו דה"ל למתני ע"מ כו'. וי"ל דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למתני שיעורא דב' דוקא. אבל ע"מ להבעיר ולבנות אפילו כל שהוא חייב לא איצטריך למתנייהו: (י) כן פרש"י ועי' בפירושם ר"פ י"ב ומש"ב בשם התו' ול"ק קושיות הר"ן ונדרש"ב

שם

אחת[י], אינו חייב אלא חטאת אחת: **ב** אֲבות מלאכות[יא] ארבעים חסר אחת[יב](ג), הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר[יג], הדש, והזורה[יד], הבורר, והטוחן, והמרקד, והלש, והאופה, והגוזז את הצמר, המלבנו[טו], והמנפצו[טז], והצובעו, והטווֶה, והמֵסך[יז], והעושה

ר"ע מברטנורה

אלא אם כן ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת והוא הדין שחייב על שתי תולדות של שתי אבות חלוקות על כל אחת חטאת אחת אבל אי עביד אב ותולדה דידיה או שתי תולדות של אב אחד לא מחייב אלא חדא כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת כגון שתי תולדות של אב אחד משום דהוי כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחת ואין חלוק חטאת בהעלם אחת אלא בגופי עברות שאינן דומים או בחלוק שבתות לענין שגגת שבת: **ב** הזורע החורש. הא דלא תנא החורש ברישא והדר הזורע כדרך כל הארץ לאשמועינן שאם היה קרקע קשה יחרשו וזרעו ואח"כ חזר וחרשו מחייב אחרישה שנייה משום חורש: הקוצר. בזרעים והמלקט באילנות חייב משום קוצר: המעמר. אוסף זרעים תלושים ומצברם אל מקום אחד: והזורה. ברחת לרוח: הבורר. פסולת בידיו או בכברה: והמרקד. בנפה ואע"ג דהני כולהו הדא מינהו דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשו שלשתן משום דשלשתן הוו במשכן אע"ג דדמו להדדי חשיב להו כל חדא באנפי נפשה. א"כ לפי שאינן בשת אחת אלא זה אחר זה: האופה. לא הויא במשכן דאין אפייה אלא בפת ופת לא הייתה במלאכת המשכן אלא תנא סדורא דפת נקט(ד) ותיהו מבשל שהוא מעין מלאכה אופה היה במשכן בסממנין של צבע התכלת והארגמן ותולעת שני. והמגיס בקדרה והנותן כסוי על גבי קדרה העומדת על האש חייב משום מבשל וכל הנך קמאי דחשיב במתניתין הזורע הקוצר הדש וכו' כולהו הוו בסממנין של צבע מלאכת המשכן: הגוזז צמר. וכל שאר מלאכותיה שויכי בצמר תכלת של מלאכת המשכן: המלבנו. מכבסו בנהר: המנפצו. חובטו בשבט אי נמי סורקו במסרק: המיסך. אורד"יר בלע"ז(ה):

בתי

תפארת ישראל

הלוקים שחייב על כל א' וא' חטאת לבד, רק בעשה אב ותולדה דידי', או ב' תולדות שמאב א', חייב רק חטאת א': י) ב' תולדו' מאב א', או אב ותולד' דידי'; אבל ב' תולדות מב' אבות חלוקות, חייב על כל א' חטאת א': יא) ר"ק הא דתנן במשנה א' חייב על כל אב מלאכה, מ' חסר א' הן. **אמנם** מה הוא אב ומהו תולדה, עי' בתחלת **כלכלת שבת** ותרווה למאוד: יב) *עי' פי' כל מלאכה ומלאכה שבמשנה, בכללי ל"ט מלאכות שבתחלת הספר שבארנו שם הכל בס"ד באריכות: יג) *שאסף גדולי קרקע תלושין במקום הגורן: יד) (ווינדשויפעלן) להסיר המוץ מהגרעינן: טו) שהלבין הצמר ע"י שפשוף או ע"י כבוס וכדומה: טז) שהצמר הדבוק יחד כמו (קלאַטטערן), נפץ והפרידו או סרקו במסרק: יז) מתח חוטי השתי

בכסא

עיקר תוי"ט

דהלא שגגה היא. כש"י: ג) מ' חסר א'. י"ל וכי תני ליה דלתנא דלתני המסכך כמו שהוא שלשים ותשע כו' והקוצר לצי דמפליק קפיך כליבנא דמ"י כ"ג דמכות והתם לקולי קאי לרבנים יכם ועתוי"ט שמאריך (ד) גמ' ועשמא משום דבשולה. הר"ב. ול"נ משום דכדיית הפת הכמה ואינו מנלכה ה"ל מה שמהדיק נמי לא הרי מלאכ' דמגיל' גאבה לה"ב קמ"ג. לו י"ל דלתי למעוטי כדיית הפת. ת"מ: (ה) כרש"י. ולהלן כ' שמפ"ל

הוצי

פ"ז **כלל** גדול אמרו בשבת[א] כל השוכח עיקר שבת[ב] ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת[ג]. היודע עיקר שבת[ד] ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה[ה], חייב על כל שבת ושבת[ו]. היודע שהוא שבת[ז] ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה[ח], חייב על כל אב מלאכה ומלאכה[ט] ב). העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת

תפארת ישראל

פ"ז א) *מלגדול עונש מחלל שבת, להכי נקט כלל גדול (ועמ"ש רפ"ז דשבועות): ב) ששכח או לא ידע מעולם שיש שבת בתורה: ג) על כל השבתות והמלאכות שעשה בהן, דכולהו חדא שגגה היא: ד) שיש שבת בתורה, ושנאסרו בה מלאכות אלו שעשה: ה) ששכח שהיום שבת: ו) אף שלא נודע לו בנתיים, והו"ל הכל העלם א', אפ"ה אמרינן דימים שבנתיים הוה כידיעה, דא"א שלא שמע בנתיים, שהוא היום שבת הי', אלא דלא רמי אנפשי' למדכר; הלכך כל שבת ושבת הו"ל כשגגה בפ"ע: ז) ששבת היום: ח) שלא ידע שמלאכות אלו שעשה אסורות: ט) חטאת א'; ואע"ג שחזר וכפלן בשבתות הרבה, כל אב חדא שגגה היא, מדלא נודע בנתיים; וימים שבנתיים אינן כידיעה? דמכח הימים א"א שידע איזה מלאכה אסורה, רק ע"י שילמד דיני שבת. וה"ה בעשה כמה מיני תולדות שמאבות חלוקים

ר"ע מברטנורה

פ"ז **כלל** גדול: השוכח עיקר שבת. כסבור אין שבת בתורה ואף על גב דמעיקרא שמע ועכשיו שכחו: אינו חייב אלא חטאת אחת. על כל השבתות שחלל דכולה שגגה חדא היא דכתיב **(שמות ל"א)** את שבתותי תשמורו ומשמע שמירה אחת לשבתות הרבה (א): היודע עיקר שבת. שיש שבת בתורה ונאסרו בו מלאכות (ועשה מלאכות) הרבה בשבתות הרבה ע"י שגגת שבת שאינו יודע ששבת היום: חייב על כל שבת ושבת. חטאת אחת ועל זה נאמר **(שם)** ושמרו בני ישראל את השבת למשמע שמירה לכל שבת ושבת כלומר שחייב חטאת על כל שבת ושבת ואע"פ שלא נודע לו בנתיים והעלם אחד הוא אמרינן ימים שבנתים הויין ידיעה שא"א שלא שמע בנתיים שאותו היום שבת היה אלא שלא נזכר במלאכות שעשה בו הילכך כל שבת ושבת שגג' אחת היא: היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שמלאכות הללו אסורות ועשאן כמה פעמי' בכמה שבתו' חייב על כל אב מלאכ' חטאת אחת ואע"פ שחזר וכפלן בכמה שבתות כל אב מהן חדא שגגה היא דהא לא נודע לו בנתיים והכא ליכא למימר ימים שבנתיי' הויין ידיעה לחלק דמשום ימים שבנתיים אין לו לדעת איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת אלא

עיקר תוי"ט

(א) ומסתברא דכי כתיב שמירה אחת לשבתות הרבה כה"ג כתיב דשלא חדא בגגה היא וקרבן אבוגג קאתי כס"י: ב) **חייב על** כו' בגמ' יליף פעמים שהוא חייב ע"כ א' וא'. פעמים שאינו חייב אלא א' ע"כ בבת. ומסתברא דסיובא בזדון שבת ושגגות מלאכות דאיכא שגגות עובא ופטורה בשגגת שבת וזדון מלאכות דחדא

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

וכ"כ מותר לישא הוץ לעירוב מעות התפורין בבגדו, או מפתח אפי' דברזל ודוקא שקשור בכוף חגרהו מע"ש: **מ"ח, ט'.** מי שנקטע רגלו יוצא בקב של שטעלצפּוס, וקריקקע; וחיגר והולה וזקן בצורך גדול במקל אפי' הוץ לעירוב, משא"כ באם המקל רק להשען עליו שילך יותר בטוב, דאסור; מקל בתוך העירוב ושלא לצורך אסור משום זלותא דשבת, ובצורך קצת מותר; ואסור לצאת בלאַרפּע, ושטעלצען בשבת, ויוצא בכל דבר שנושא לסגולת רפואה ואפי' רק מחמת זימפּאַטיא בל"א, גם אין בו דרכי אמורי, דכל דלרפואה אין בו משום דרכי אמורי:

י יוצאין בביצת החרגולפד) ובשן שועלפו) ובמסמר מן הצלובפז) משום רפואה דברי ר' מאיר. (נ"א דברי רבי יוסי ורמ"א) וחכמים אומרים אף בחול אסור משום דרכי האמוריפח):

פ"ז

ר"ע מברטנורה

פעמון זהב וגא דדסבא: י החרגול. מין חגב כדכתיב (ויקר' י"א) את החרגל למינהו ותולין אותו באזן ומרפאין בו כאב האזן: ובשן של שועל. דעבדי לשינתא למאן דניים להקיצו תולין עליו שן של שועל חי ולמאן דלא נייס כדי שישן תולין עליו שן של שועל מת: ובמסמר הצלוב. מסמר שנעץ התלוי אם יניחוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח ורמב"ם פי' שמשימין אותו בצואר מי שיש לו קדחת שלישית וירפאנו: ור' מאיר אומר אף בחול אסו'. ואין הלכה כר"מ דקי"ל כל דבר שיש בו משום רפוא' אין בו משו' דרכי האמורי ולא קרינן בהו ובחוקותיהם לא תלכו:

תפארת ישראל

שם שקל"ב ול"ה): פה) חגב, ונתלה לרפואה לכאב האוזן: פו) של שועל חי, תולין למי שישן ביותר, ושל שועל מת למי שלא יוכל לישן: פז) יתד נועץ שנתלה עליו אדם, וחושבין זה לסגולה לרפא נפח שבמכה, או לקדחת שלישית: פח) *ואנן קיי"ל דכל שלרפואה אינו דרכי אמורי ומותר (ש"א כ"ז, וע' י"ד קע"ט):

פ"ז

פ"ז

עיקר תוי"ט

שלריך לה כדאי' בגמ' דס"א: והוי יודע דלאו דפסקינן בשפי"ד דלא כר"ש דא' כל ישראל בני מלכים הם מוקים בגמ'. דמתני' באריג בשפתו:

פ"ז

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ו.

מ"א—ז': קרא דאל יצא איש ממקומו ביום השבת, פי' הקבלה, שר"ל שאל יוציאו דבר מרשות לרשות ודיינו דוקא דרך משא, משא"כ מלבושיו ותכשיטיו דרך מלבוש דמותרין, וחז"ל גזרו על מקצת תכשיטין שדרך בנ"א להסירם ולהראות שמא יעבירם בידו שלא כדרך מלבוש, ד"א בר"ה, וע"כ לא תצא אשה בחוטי צמר ופשתן ורצועות ושאר נוי שבראשה, אא"כ מחובר לשבכה, ובבתולה שאינה חוששת לגלוי שער, יש מחמירין; ולא בנזמי אוזן אא"כ במקום שאזני האשה מכוסות דאז לא תוציא הנזם משם בר"ה; ולא בטבעת דביש עליו חותם חייבת חטאת בר"ה גמור, ובאין עליו חותם עכ"פ אסור מדרבנן, וכן במחט נקובה חטאת ואינה נקובה מדרבנן, וכן לא תצא בקשר בשמים או בצלוחית של פָּאלִיאַטוּם, פלַאקָאן פלָאֶשכען; וכל שאסרו לר"ה אסרו ג"כ לחצר שאינה מעורבת ויש אוסרין אפי' לחצר המעורבת ואפי' בבית; ויש חולקין ומתירין אפי' לחצר שאינה מעורבת; מיהא כבול, שהוא כעין חגורה קטנה על מצחה ופיאה נכרית שמשימת בשערה לכ"ע התירו לה חכמים, שלא תתגנה על בעלה. ונשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין ואפי' בהנך דאמרה המשנה דחייבת חטאת, דאין לנו ר"ה, גם תכשיטין מצויין ולא שלפי ומחוי, וכיון דידוע טעם האיסור, לא הוי דבר שבמנין וכמג"א [סי' ש' סק"ז], ועוד שאין שומעין לקול מוכיחין, ומוטב שיהא שוגגין ואל יהא מזידין; לכן הסכימו הפוסקים שלא למחות; אמנם בתכשיטים כמרטים, שאינם צריכים לדעמיד קישוריהם, בודאי ישמשו, ומצוה להזהיר אותן: מי שיש לו מכה בידו או בשאר הגוף ונתן עליו רטיי' מע"ש, מותר לצאת בה ואפי' בסמרטוטין הכרוכין עלי' שלא תפול, ובנפל' הרטי' עי' סוף עירובין; וי"א דמותר לכרוך בשבת על המכה דבר שאינו מרפא, כדי שלא ישרטו בגדיו המכה והוא דלא יהא דבר חשיב, שאינו בטל לגבי מכה; ומותר לצאת במוך שבאוזן בקשור בקשר מהודק, ובמוך שבמנעל הסתום מכל צד שלא חדחוק הרגל, ומותר אפי' לכתחילה לצורך קצת ליתן תבן תוך המנעל; ומותר לאשה לצאת במוך שהתקינה לנדתה באותו מקום שלא יטוף על הבגד, ומותר לצאת בכל דבר שנותני' לתוך הפה להעביר ריח הפה או לחולי השניים, ומותר ג"כ לצאת בשן שמושיבין לתוך הפה, ומותרת הילדות לצאת בקסמין שבאזניהן ובחוטים דוקא באינם צבועים; יוצאת אשה רשלה, וכן מותרת ליתן בגד על צעיפה מפני הגשמים. אבן או אגוז שיחדו לכך מע"ש מותר לפרפו בבגד במקום כפתור ולצאת בו אבל לא מטבע, ולא מהני בה יחוד, מיהו בפרפה עליו מע"ש מותר לצאת בה; וביראה שיגנבו מעותיו נוהגין ללבוש מלבוש שיש בו מעות, ואפי' אינם תפורים בו, ויש להקל לצורך [כמ"ו ש"א בכ"ל ומג"א שם בקמ"ד]

וכ"כ

ויוצאין בהן בשבת[עד] ונכנסין בהן בעזרה[עה]. כסא[עו] וסמוכות שלו[עז], טמאין מדרס[עח] ואין יוצאין בהן בשבת[עט] ואין נכנסין בהן בעזרה[פ][כב]. אנקטמין[פא] טהורין[פב] ואין יוצאין בהן: **ט** הבנים יוצאים בקשרים[פג] ובני מלכים בזוגין[פד] וכל אדם[כג] אלא שדברו חכמים בהווה:

י יוצאין

תפארת ישראל

לתשמיש זה, ויש בהן כשיעור ראוי המיוחד למדרס (כלים פכ"ו): עד) *דתכשיט דידי' הוא. וה"ה חיגר או חולה שצריך מאוד למקל, מותר לצאת בו אפי' חוץ לעירוב; ושאר כל אדם אפי' סומא ואפי' תוך לעירוב אסור לילך במקל, מדיכול לילך בלעדו הו"ל עובדין דחול (מג"א שם סקכ"ז): עה) דאע"ג דאין נכנסים במנעל בעזרה, הנך לאו מנעל הן, מדאינן ברגל: עו) כסא למכווץ רגלים שיושב עליו ורגליו בארץ, וכשרוצה לילך, נשען בידיו בשפסלים קטנים, ודוחק א"ע בכח למקום שרוצה: עז) הן המנעלים שברגליו, שנסמך עליהן ג"כ קצת בהילוכו: עח) מדנשען עליהן קצת: עט) מדאינו נסמך עליהן כראוי, אינן מהודקין ברגליו, ודלמא משתלפי ויביאם: פ) דחשיבי כמנעל: פא) *חמור עץ של ליצנים. וי"א (לארפע). וי"א דפים לילך עמהן בטיט: פב) דלאו כלי הוא: פג) כך רגילים, שקושר האב רצועה ממנעל ימינו למנעל שמאל של בנו, ושל שמאל למנעל ימין של בנו, וחושבין שזה סגולה שלא יגעגע הבן אחר אביו: פד) *פעמוני זהב שבלבושיהם; והוא שיהיו ארוגים בבגד, וגם שאין בהן ענבל, ואין משמיעין קול (ש"א סכ"ג בהגה, ועי' מג"א

שם

ר"ע מברטנורה

הטומאה: ויוצאין בהן בשבת. דתכשיט דידיה הן: ונכנסי' בהן לעזרה. ואע"ג דתנן לא יכנס להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו ברגליו הן: כסא. יש קטע שיבשו ונכווצו גידי שוקיו ואף על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושה כמו כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בשפסלים קטני' ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לאחוריו: סמוכות. של אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין וכשהוא נשען על ידיו והוא עוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת: ואין יוצאי' בהן בשבת. דאיידי דתלו ולא מהדקי זמני' דמשתלפי ואתי לאתויינהו ואית דאמרי מפני שאין צריכין לו כל כך והוו משאוי (כ): ואין נכנסין בהן לעזרה. דמנעל נינהו (כא): אנקטמין. כמין פרצוף אדם משונה שמשימין על הפנים להבעית בו התינוקות. פ"א חמור שהליצנים עושין ונושאין אותו על כתפיהן: טהורים. מלקבל טומאה דלא כלי תשמיש ולא תכשיט הוא: **ט** בקשרים. בן שיש לו געגועים על אביו נוטל האב רצועה של מנעל ימין וקושרה לו לבן בשמאלו וכל זמן שאותו קשר עליו סרים הגעגועי' מעליו בסגולה ולהכי תני הבנים שאין לאבות געגועים על אביהן כמו לבנים: בזוגין. כמין פעמונים קטנים תרגום

פעמון

עיקר תוי"ט

(כ) הנך ב' טעמי כו' דלא קיימי אלא אסמוכות אבל בכסא ושפסלים הקטנים שבידיו יכול לצאת דהו"ל כמו מקל דשרי ואף על גב דתנן כסא וסמוכות כו' יש לומר דכסא לאשמעינן טמאין מדרס אבל ואין יוצאין כו' לא קאי אלא אסמוכות. רש"י והר'. תוי"ט: כא) ונראה דהא נמי לא קאי אלא אסמוכות אבל כסא ושפסלים ואף דלאו מנעלים נינהו דמי גריעי מסמוכות דקטע כו': כב) **בעזרה.** ה"ה להר הבית נמי לא כיון דמנעל הוא ותנן לא יכנס להר הבית במנעלו כו' ונקט עזרה לרבותא דרישא תוי"ט: כג) **וכל אדם.** כתב הכ"מ הוצרך להתיר בני מלכים שיצאו בזגין. דאלו בקשרים לא התירו אלא משום רפואה למי

שצריך

בהווה: ז פורפת[סד] (יז) על האבן[סה] ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת[סו]: ח הקוטע[סז] יוצא בקב[סח] שלו, דברי רבי מאיר, ורבי יוסי אוסר[סט]. ואם יש לו בית קיבול כתותים[ע] טמא[עא] סמוכות שלו[עב] טמאין מדרס[עג], ויוצאין

ר"ע מברטנורה

ז פורפת. מחברת תרגום קרסים פורפין: ובלבד שלא תפרוף לכתחלה, אמטבע להודי' קאי שלא תפרוף לכתחלה על המטבע מפני שאסור לטלטלו: ח הקיטע. שנקטעה רגלו: יוצא בקב שלו. עושים לו כמי' דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו נסמך עליו ומותר לצאת בו דתכשיט דידיה הוי ור"י אוסר דלאו תכשיט הוא (יח) והלכה כר"י: ואם יש לו בית קבול של כתותין. שנחקק בו כדי קבול של כתותים דקין ומוכן להניח ראש שוקו עליהן מקבל טומאת מגע (יט) אבל אם אין לו אלא בית קבול שוקו בלבד בלא כתותין לאו בית קבול הוא לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ דדומי' לשק בעינן דקבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין בו אבל שוקו אינו מטלטל ע"ג הכלי: סמוכו' שלו. יש קטע שתי רגליו והולך על שוקיו ועל ארכובותיו ועוש' סמוכות של עור בשוקיו: טמאי' מדרס. אם זב הוא דהא לסמיכות גופו עבידי ומדרס הן ונעשו אב הטומאה

תפארת ישראל

פורפת: סד) ר"ל מחברת שתי שפתי הלוקה סביב לצואר: סה) שים בשפה א' עניבה, ובלד ב' קשור אבן קטן במטלית שיהי' כעין כפתור, ומכניסתו בהעניבה בשבת: סו) *אמטבע לחוד קאי שלא תפרפו בשבת, מדאסור לטלטלה. מיהו אף דמשמע הכא דבאינו פרוף או בפרוף ולא בטלו אגב השבת, אסור לטלטלו; עכ"פ בירא שיגנבו מעותיו, נוהגין ללבוש מלבוש שיש בו מעות, אפי' אינן תפורי' בו; ויש להקל לצורך (ע"ז ש"א סכ"ג, ומג"א שם סקמ"ה). וכ"כ מותר ליצא חוץ לעירוב מעות התפורין בבגדו או מפתח שקשור דוקא בסוף חגורתו מע"ש, ומחשב תכשיט אף שהוא של ברזל, דבהוא בקלס החגורה נראה כעין קרס לחגור בו (שם סי"א). והוא דפורפת על אבן לכתחילה, היינו דוקא שיחד' לכך, דאז ראוי לטלטלו (רש"י ס"ה, ב' ד"ה אתאן למטבע ושו' ש"א כ"ב): סז) שנקטע רגלו: סח) (שטעלץ פוס): סט) דמדאינו סמוך עליו רק על המקלות, ואינו לובשו רק שלא יראה חסר רגל, לפיכך אינו לא מלבוש ולא תכשיט רק משאוי: ע) שעשה בית קבול בראש הקב להניח שם מוך שלא יזיק ראש שוקו: עא) מקבל הקב טומאת מגע; אבל באין לו בית קבול כתיתין, בית קבול של ראש שוקו אינו מועיל שיקבל טומאה, מדאינו עשוי כשק שמטלטלין המלוי אגב הכלי, והכא אינו מטלטל הרגל אגב הכלי, והו"ל כשאר פשוטי כלי עץ שאינם מק"ט: עב) יש קטע תשיש כעין דפין של עץ או עור תחת ברכיו לסמוך עליהן בהליכתו: עג) אם זב הוא מדמוזמנין להשמיש

עיקר תוי"ט

יז) פורפת. וא"ת והא נראה כמשאות כדלעיל מ"ה. וי"ל דהתם הדבר ניכר והכל יודעין דלכך צריכה לדבר בדבר שהיא נותנת לתוך כיס אינם יודעים למה היא נותנת הי': (יח) כלו' ולאו תכשיט והוי משוי. וכתבו התוס' כ' שכיון שבכ"פ היה צריך למקלות ומותר לצאת בהם שצורך הלוכו הם. אבל כיונת שבירת קב זה כדי שלא יראה חסר רגל אלא כדי רגל הלוך כיון דלין ליכא לצורך הלוכו בהם לצאת: (יט) כלומר ולא שיהא מדרס כדכתיב לעיל שאינו נסמך עליו והוא בגמ'. דאלו לסמיכה עבידי אלא לתכשיט וא"ל שיהא נעשה תולדותו. כר"י. וכדתנן בפ"כ דכלים מ"ב:

בפילפל[נב] ובגרגיר מלח[נג], ובכל דבר שתתן לתוך פיה[נד], ובלבד שלא תתן לכתחלה[טו] בשבת[נה], ואם נפל[טז] לא תחזיר. שן תותבת[נו] ושן של זהב[נז] רבי מתיר וחכמים אוסרים[נח]: ו יוצאין בסלע שעל הצינית[נט] הבנות קטנות יוצאות בחוטין[ס] ואפילו בקיסמין שבאזניהם[סא] ערביות יוצאות רעולות[סב] ומדיות פרופות[סג] וכל אדם, אלא שדברו חכמים

בהווה

תפארת ישראל

(ס"ג סע"ו); דרק דבר שהוא מלבוש, אפי' אלולי טנוף מותר (כמי' ס"א סי"ג וי"ד): נב) (פֿעפֿפֿער) שנפיה לריח הפה; וכ' רש"י שהוא פלפול ארוך: נג) שבפיה לחולי שניים: נד) *כל מין בושם: נה) מדקאמר מלת בתחלה, משמע דר"ל דדוקא דבר שלא נתנה אתמול לתוך פיה אסור, אבל בנתנתו אתמול אף שהסירתהו בימי רשאי לתתו שוב היום לתוך פיה: נו) שנפל שנה, והושיב' אחר במקומו: נז) *שן שמתחיל להרקב, מכסתו בזהב שלא ירקב יותר: נח) *אשן זהב לחוד פליגי, דמתשיב הוא, שלפי ומחוי [אב"י וה"ק יוצא' אשה וכו' ובגרגיר מלח וכו', ובשן תותבת, אבל בשן זהב ר' מתיר וכו' אתנס ק"ל לפי' קמא של רש"י (דס"ה א'), שכ' דלהכי לא. הלא בזהב דלמא מחייכי עלה, א"כ למה עשה ר' ישמעאל להאי איתתא שן זהב (נדרים דס"ו ב')? תרצתי לבני הרב שליט"א, בני! תקשה הכא גופה, אי בחמת מחייכי עלה, אטו בשופטני עסקינן, שתעשה לה דבר בעל ידו תהי' לשחוק בעיני רואיה? אבל מה"ע כתבתי לעיל בפירושי סי' נ"ז שמכסתו בזהב שלא ירקב ביותר; א"כ מה"ע נמי ר' ישמעאל עשה להאי איתתא שן הזהב]: נט) שמניח סלע על המכה לרפואה; הא שלא ינגף, אסור (מג"א ס"א סקמ"א): ס) שנותנין חוטין באזניהן שלא יסתמו הנקבים שבאוזן עד שיגדלו: סא) *אע"ג דלא תכשיט הן כלל, וגם יש טפי לחוש שיפול לחוץ מהאוזן משנחוש שיפול החוט מתוך האוזן, אפ"ה אם יפול לא מייתי לי' בידיה מדאינן חשובין כ"כ: סב) (פֿערשלייערט), שמעטפת כל ראשה חוץ מהעינים: סג) לוגעהעקעלט); ומפרש לה במשנה ז' במה

פורפת

ר"ע מברטנורה

בפלפל. שנותנת בפיה מפני ריח הפה: ובגרגיר מלח. שנותנה לרפואת חולי השינים: שן תותבת. נושבת בלחיים במקום השן שנפל לה: ושן של זהב. שן שנשתנה מראיתו מחמת עפוש מכסה אותו בזהב: רבי מתיר. דלאו בת דלא שלפה ומחוי' שלא לגלות מומה: וחכמים אוסרים. כיון שהוא משונה משאר שיניה דלמא מחייכי עלה ושלפא לה ואתיא לאתוייה והלכה כחכמי': ו בסלע. מטבע שיש עליו צורה: שעל הצינית. מכה שתחת פרסות הרגל וקושרים בה מטבע שיש עליו צורה לרפואה: הבנות יוצאות בחוטין. הקטנות מנקבות את אזניהם ואין עושין להן נזמין עד שיגדלו ונותנין חוטין או קסמי' באזניהן שלא יסתמו אזניהם ואפי' בקסמים רבותא קאמר אע"ג דלאו תכשיט של נוי הוא אראייהו בהכי ולאו משאוי הוא: ערביות. בנות ישראל שבערביא: יוצאות רעולות. מעוטפות בראשם ופניהם מכוסות חוץ מן העינים כדרך הערביות: ומדיות. בנות ישראל שבמדי: פרופות. שמתעטפות בטלית ותולות רצועה בשפתה אחת כנגד צוארה ובשפת' השנית כורכות אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופלת מעליה:

ז פורפת

עיקר תוי"ט

טו) לבתחלה. מפני שנרא' כמערמ' להוציא ולפ"ז כל הנך דלעיל אינך וכו' אסורים לתת לכתחלה תוי"ע:
טז) נפל עיין בפ"י דעירובין מ"י: וה"ה הכא דוקא ע"ג קרקע דמ"ב. תוס':

יז פורפת

בין משלה בין משל חבירתה בין משל בהמה[מו] ובטוטפת[מז] ובסנבוטין[ו], בזמן שהן תפירין[ז], בכבול[ח], ובפאה נכרית[ט] לחצר[מח] [יד], במוך שבאזנה[מט] ובמוך שבסנדלה[נ] ובמוך שהתקינה לנדתה[נא] בפילפל

ר"ע מברטנורה

להתווינהו: בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. צריכי דאי תנא משלה משום דלא מאיס לה אבל חברתה דמאיס לה (יג) אימא ניחוש דלמא שלפה להו ואתיא לאתווינהו ואי תני של חברתה משום דבת מינה היא לא מינכר ולא מחייכי עלה ומשום הכי ליכא למיחש דלמא שלפה ואתיא לאתוויה אבל דבהמה דלאו בת מינה היא ומינכר אימא ניחוש דלמא שלפא לה ואתיא לאתוויה צריכא: בזמן שהן תפורין. לשבכה שברא'שה דתו לא שלפא להו לאתווי: לחצר. הכבול והפאה נכרית קאי דאסרו לעיל למיפק ביה לר"ה והשתא אשמועי' דלחצר מותר: פאה נכרית. אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאלו הוא שערה: במוך שבאזניה. שמוכנה לבלוע ליחה של צואת האזן: שבסנדל'. שלא יזיק הסנדל לכף רגלה: לנדתה. באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדי' ואע"פ שאינו קשור דאי נפל לא אתיא לאתווי מפני מאיסותו אבל מוך שבאזנ' ושבסנדלה לא תלא בו אא"כ קשור ומהודק:

בפלפל

תפארת ישראל

לעיל, דהכא המים נכנסים בקשר; דכל אבל העשוי משער, אינו פחות מג' שערות, ולהכי לא מהדק (כסוכה ד"ו א'); ומשו"ה א"צ להסירן כשהטבול, ולא אתי לאתווינהו (ר"ן, ועי"ד קצ"ח ל): מו) קמ"ל שער חבירתה, אע"ג דמאיס עלה, לא חיישי' דמחייכי עלה; וקמ"ל שער בהמה, אף דלאו בת מינה ומינכר, לא חיישי' שיחייכו עלה: מז) *(פֿאַלשע טופער), וק"ל הכי אסור משום מראית עין, מדמחזי כפרועת ראש, דאפי' בחצר עכ"פ כעוברת על דת יהודית הוא (כש"ע אה"ע קט"ו סק"ט)? והרי אפי' באיסור דרבנן אסור משום מראית עין (כא"ח ש"ה סי"א והרע"א ס"ה, וי"ד פ"ז ש"ך סק"ו)? וא"ל דהכא בבתול' מיירי; דהכי בש"ס (דס"ד ב') קאמר הטעם שהתירו לה אלו שלא תתגנה על בעלה? וליכא למימר נמי דמיירי הכא במשפי' השערות בשבכה, וע"י שיתעב' השבכה, הרואה כבעלה בכך; וכמו כן כ"כ ביבמות (קט"ז ב') ע"ש; ובכה"ג אפי' בר"ה שרי, דומי' דהמי' לאן לעיל י"ב. וזהו דוחק? וג"ל דמיירי הכא בשער שאין רבים בוקעין בו דשרי (כש"ע שם), ובהא מיושב קו' תוס' במכילתין (דנ"ז ב') ד"ה אין, דלמה לא נקט בריתא דתר"ס לאסור פאה? ולדברינו מיושב שפיר, דלהכי לא נקט לה התם משום דבכ"ז אסור. מיהו לדברי תוס' שם, נ"ל דמיירי הכא דלובשתן על השבכה רק לקישוט, ומכר ע"י השבכה שאין שערותיה (ועי' מג"א ע"ס סק"ה ה', ועטרת זקנים ואבל שם סק"ה, והש' ב"ש סי' י"ז, ובד"מ א"ח סי' ע"ג ז', ובמשבצות שם סק"ע, ובשלטי גבורים כאן בפרקן]: מח) הכבול נמי קאי, דאסור לעיל בר"ה: מט) לקלוט לחות האוזן: נ) שלא יזדקק הרגל: נא) *שהוחבא באותו מקום, שלא יטפטף הדם על בשרה ויכאיב'; ואפי' אינו קשור מותר, דמדמאיס, אי נפל לא אתא לאתויי'; אבל מוך שבאזנה צריך שיהי' קשור קשר מהודק; ובמוך שבסנדל שהוא מכל צד, אפי' אינו קשור מותר. אבל מוך שהתקינה לנדתה שלא יטוף על בגדיה, הוא אלולי עטוף, ואסור

ס"ג

עיקר תוי"ט

(יג) דמאי יש לה למהרתה בראשה הוכי מראית השער וכיולא הר"מ: יד) לחצר. ובתקינהו כאינך דמההמר בהדיה כאחוכל בר"פ. מכלל דכולהו אף נהגר אסירי. גמ'. והר"מ שהבילו הרע"ב שם כלו פי' דהתמ' היא ללא דינא קאמר דפסק כר"י בגמ' שם:

ד לא יצא האיש לא בסייף(לב) ולא בקשת, ולא בתריס(לג) ולא באלה(לד) ולא ברומח, ואם יצא חייב חטאת, רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו, וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי(לה)(יב) שנאמר וכתתו חרבותם לאתים(לו), וחניתותיהם למזמרות(לז) ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה(לח). בירית(לט), טהורה(מ), ויוצאים בה בשבת(מא). כבלים(מב) טמאין(מג), ואין יוצאין בהן בשבת(מד): ה יוצאה אשה בחוטי שער(מה) בין

תפארת ישראל

לב) *חרב, דתרגום חליך וקשתיך, סייפא וקשתא: לג) *(ברוסט שילד) משולש, דתרגום מאחים מגן, מאחן תריסין (רמב"ם): לד) (שטרייט קיילע). וי"א שילד עגול: לה) הא אם הוי תכשיט שרי אף דחנית וודאי מטולטל בידו; מכאן נ"ל דמותר להוציא מטה עם כפתור נאה לכרמלית ודלא כרמג"א (ש"א ס"ק כ"ז). מיהו דבר שאינו רגיל לנשאו בידו, כגון דאזע של כסף, אפי' אין בתוכה טאבאק, אסור. וזה דמשמע שם (ש"א סי"א) דלולא דהברילל"ע עצמו הוי מותר להוציא התיק של כסף? היכא דאוקמ' כשתיק תלוי בשלשלת בצוארו. מיהו בשיריו' וקשדא לעיל (מ"ב) מודו רבנן דפטור, דאע"ג דגם כן כלי מלחמה הן ולגנאי, מדעכ"פ מלבושי הגוף הם: לו) (יעטהאקען): לז) (זיכעל): לח) ואי תכשיטין הן למה יבוטלו לע"ל: לט) (קניבאנד): מ) *דכלי המשמש כלי הוא, דעשוי רק להחזיק בתי שוקיה שלא יפלו קצוות הבתי שוקים למטה; ומה"ט גם לנוי אינן עשויין ולהכי אינן מק"טו: מא) דלא שלפא ומחווי, שלא תגלה שוקה בר"ה: מב) שלשלת שתלוי מבירית לבירית, למנעה מפסיעות גסות, שלא ינשרו בתולותיה: מג) מק"טו, דתשמיש אדם הוא: מד) דאפשר לה ליטל השלשלת ולא תגלה שוקה דהבירית כרוכה מלמטה למעל משוקה, אבל הכבלים מחובר בבירית במה שיש ממנה למטה משוקה: מה) *שקולעתן כחבלים, וקושרת בהן שערותיה. ולא דמי לחוטי צמר לעיל:

ר"ע מברטנורה

ד תריס. מגן עשוי כתבנית משולש: אלה. מגן עגול ועשויה של עץ ואני שמעתי אלה מל"ה בלע"ז ובערבי דבו"ס: וכתתו חרבותם לאתים. ואי תכשיטין נינהו לא יהיו בטלי' לעתיד: בירית. אצעדה על השוק להחזיק בתי שוקים שלא יפלו ויראו שוקיה הילכך טהורה דלאו תכשיט לנוי הוא וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש כלי דומיא דטבעות הכלים שהן טהורים: יוצאים בה. דדרך לבישה היא וליכא למיחש דלמא שלפא ומחויא דלא מגליא שוקה: כבלים טמאים. משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתוליהן נושרים והטילו שלשלת בין בירית לבירית שבשוקיה ונעשו כבלים כדי שלא יהיו פסיעותיהן גסות ולא יהיו בתוליהן נושרים הילכך שלשלת תשמיש דאדם הוא ולא תשמיש כלי לפיכך היא מקבלת טומאה: ואין יוצאין בהן. דלמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלא לשלשלת לא מגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת: ה חוטי שער. שער תלוש שעושה אותן כמין חוטין וקולעת בהן שערה או אפי' קשרה אותן על פדחתה קשר מהודק יוצאה בהן דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן דלעיל לפי שהמים נכנסין בהם ואי מתרמיא לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתיא לאתוויינהו

עיקר תוי"ט

ביצה: יב) לגנאי. חכמים היינו ת"ק ולא באו אלא לפרש. תוי"ט:

ולא בקמיע(כא) בזמן שאינו מן המומחה(כב). לא בשריון(כג) ולא בקסדא(כד) ולא במגפיים(כה) ואם יצא אינו חייב חטאת(י): ג לא תצא אשה במחט הנקובה(כו) ולא בטבעת שיש עליה חותם(כז) ולא בכוליאר(כח) ולא בכובלת(כט) ולא בצלוחית של פלייטון(ל), ואם יצאתה חייבת חטאת דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון(לא):

ד לא

ר"ע מברטנורה

יהודי ברגל שאין בו מכה מפני שמכהו מוכחת עליו: ולא בקמיע. שאינו לרפואה: שאינו מן המומחה. מאדם מומחה שריפא ג' בני אדם אבל קמיע הנלקח מאדם מומחה שריפא ג' בני אדם בשאר קמיעות אף על גב דלא אתמחי קמיעא שרי דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו: קסדא. כובע של ברזל: מגפיים. כמין בתי שוקים של ברזל שלובשים במלחמה ולפי שאין לובשין אותן אלא בשעת מלחמה אסור ללבשן בשבת:
ג במחט נקובה. שתופרים בה דלאו תכשיט הוא וחייבת חטאת אף על פי שמוציאה אותה במלבושי' ולא בידה שאומן שמוציא דרך אומנו' חייב חטאת (יא): בכוליאר. כלי שהאשה מעגלת בראשה כמין טבעת שמסבב הראש והוא משאוי לפי שאין רוב הנשים יוצאות בו: בכובלת. קשר של כסף או של זהב שקשור בתוכו בושם להעביר ריח רע שבאשה: של פלייטון. מור שקורין מושק"ו: וחכמים פוטרין. דסברי תכשיטין נינהו ולכתחלה לא דשרי דלמא שלפא ומחויא והלכה כחכמים:

ד חרים

תפארת ישראל

שבשירלא לפנות, יעלען ד"ה בר"ה; ומדאסור רק מדרבנן לפיכך כשיש השם בזוגן, מותר להכניסן זוג זוג (כרפ"י דעירובין). וה"ה ה"ה קמיע שכתובי' בו שמות, אף שהיא של מומחה אסור לצאת בה, אם לא שמחופה בעור, דאז מותר להכניסה בבית הכסא; משא"כ תפילין אף שמחופין בעור אסורין מפני השין שכתוב על העור. ואגן קיי"ל דבשבת אסור להניח תפילין (עי' א"ח ל"א ומג"א שם סקי"ב ועי' ש"ח מג"א סקי"א): כא) כתב או עשבים כרוכים בעור שנושאין לרפואה: כב) ר"ל שלא ריפא עדיין ג"פ; דבאתמחי גברא, דהיינו שזה האדם ריפא כבר ג"פ בג' קמיעות כזו שכולן שוות, או דאתמחי קמיע, דהיינו שקמיע זו רפאה כבר ג"פ, מותר לצאת קמיעתו (ועי' ש"א סכ"ה): כג) מלבוש של מתכת שלובשין במלחמה, לבלי ישלוט חרב בהלובשו, (האַרניש) בל"א: כד) *בלשון רומי נקרא קאַססידאַ, ובל"א (העלם), והוא כובע ברזל שלובשין במלחמה: כה) (פוס האַרניש); והוא כסוי ברזל סביב לרגלים במלחמה: כו) העשוי' לתפור בגדים: כז) מדאינן לה לתכשיט; ומשו"ה בוצאת בו לר"מ חייבת חטאת: כח) תכשיט לקשור מפתח הלוקה. וי"א תכשיט כטבעת סביב ראשה, ונקרא בלשון יווני ורומי (קאָללאַרע): כט) (געווירצבינדכען) ותלוי בחוט בצוארה, ובערוך גרס כובלת; וכן נקרא בל' רומי קוּבְּלוּם: ל) (באַלזאַם פלאַשכען); ובלשון רומי נקרא שמן מרוקח (פאַלאַטוס), וע"כ תלוי בחוט בצוארה: לא) דס"ל דתכשיטין הן; ורק לכתחלה אסור דלמא שלפה ומחוי':

חרב

עיקר תוי"ט

אבן שפילין הוא לא יצא דלמא אתי לאתויי בר"ה דשקיל לה מרשה לה בה לשבת: י) אינו חייב חטאת. דלא משלוי נינהו אלא כמלבושיו נינהו בתוך הכ"ג: (יא) כלל וכל לבה דכבה ולימנתי לחבר ונתן בגדי

ביפה

ולא בנזמים יב) ולא בטבעת שאין עליה חותם יג) ולא במחט שאינה נקובה יד) ואם יצאתה אינה חייבת חטאת טו): **ב** לא יצא האיש טז) בסנדל המסומר יז) ולא ביחיד יח) בזמן שאין ברגלו מכה יט) ולא בתפילין כ) ולא

תפארת ישראל

שתראה בעלת בשר, ובלשון רומי נקראת שלשלת של קשוט צואר (קעטעללא): יב) נזמי אף; אבל בנזמי אוזן יוצאת, דטריחא לשלפן, דהאזניים מכוסי' בשבכה: יג) אע"ג דתכשיט הוא לה אסור דלמא שלפי ומחוי: יד) *כמי תכשיט הוא, דטס זהב יש בראשה: טו) *וקיי"ל דנשי דידן יוצאת בכולן לכרמלית, ואפי' הנך דמשנה ג', מדאין לנו ר"ה, וגם תכשיטין מצויין ולא שלפא ומחווי' [ש"ג ח"י, ואע"ג דכבר נאסר במנין? כ"ל דהכא שאני, דהאיסור ידוע טעמו (כמג"א ס"ע סק"ז); או מדאינו שכיח כ"ה (כמ"א שי"ע ס"ג); דבהך גוונא שרי לבטל איסור ב"ד הקודמין, כשיש עלילה מועטת להתיר, דאע"ג דגבי לולב ושופר אסרו מה"ט? הכא חששו שלא תתגנה וגם יש לחוש שתעבור בנזיד מה"ט, ודו"ק]: טז) *לר"ה: יז) *מנעל עץ עם מסמרים. ונאסר משום מעשה שהי' בשעת שמד, שטמנו א"ע במערה, ושמעו רעש ע"ג המערה, וחשבו שהאויבים באים עליהן, ודחקו א"ע, ורמסו והרגו זא"ז במסמרים שבמנעליהן אלו; ומשום דבשבת הי' המעשה, גזרו רק בשבת ויו"ט ששם ימי כנופיא שנאספים במלאכה: יח) במנעל יחידי, שיחשדוהו שנושא השני תחת כנפי בגדו; ותו לחיוסי' מדמחייכי עליה, שלף ומייתי לי' ד"א בר"ה: יט) דביש מכה, מכתו מוכחת, ולא יחשדוהו, ולא מחייכי עלי': כ) *אפי' למ"ד שבת זמן תפילין, עכ"פ יש לחוש שכשירלא

ר"ע מברטנורה

כדי שתראה בעלת בשר ובערבי מכנק"א: ולא בנזמים. נזמי האף אבל נזמי האזן יוצאין בהן (ו): חותם. צורה לחתום בה אגרות או כל דבר סתר ואף ע"ג דתכשיט הוא לה אסור דלמא שלפה ומחויא אבל יש עליה חותם דלאו תכשיט הוא לה אמרינן לקמן דחייבת חטאת ואף על פי שמוציאתו באצבע דרך מלבוש (ז) לפי שפעמים שהבעל מסיר אותו מאצבעו ונותן אותו לאשתו להצניעו והיא נותנתו באצבעה והולכת בו ונמצא שדרך הוצאתו בכך וכן טבעת שאין עליה חותם דלא הוי תכשיט לאיש חייב חטאת אע"פ שמוציאין באצבעו דרך מלבוש פעמים שהאשה נותנתו לו שיוליכנו לאומן והוא מוציאו באצבעו: ואם יצאה. האשה בכל הנך דאסרינן עד הכא במתניתין אינה חייבת חטאת דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזור בהו דלמא שלפא ומחויא: **ב** בסנדל המסומר. של עץ הוא ותוקעים בו מסמרות להזקו(ח) ואסרוהו בשבת וביום טוב משום מעשה שהיה שפעם אחת היו נחבאים במערה מפני השמד ושמעו קול מנעל גבי המערה כסבורין שעליהן הן באים ודחקו זה את זה והרגו זה את זה במסמרים שבסנדליהן ומפני שמעשה זה בשבת הי' אסרוהו בשבת וביום טוב שהוא יום של כנופיא כמו שבת: ולא ביחיד. ולא בסנדל יחיד: בזמן שאין ברגלו מכה. אית דאמרי טעמא שמא יחשדוהו שהסנדל השני טמון לו תחת כנפיו ומוציאו בשבת ואית דאמרי דלמא מחייכי עליה ושליף ליה לזה שברגלו ומייתי ליה בידים ומיהו בזמן שיש ברגלו מכה שרי לצאת בסנדל יחידי

עיקר תוי"ט

שי הוא ויש לחוש דלמא שליף ומחוי: (ו) דטריחא לה מלתא לאשלף ואחויי מפני שאזניה מכוסי' בקישורין רש"י: (ז) והכי לא הוציאה כדרך כל המוציאין ואנן בפ"י מ"ב דפטור שכל המוציא דבר שאינו תכשיט לו מוציאין אותו בידים ולא דרך מלבוש רש"י: (ח) וגם העור שלמעלה ממנו רש"י: **ט) ולא בתפילין**. אפי' למ"ד זמן

פ"ו במה אשה יוצאה[א] ובמה אינה יוצאה[ב], לא תצא אשה[ג] לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה[ג], ולא תטבול בהן עד שתרפם[ד]. ולא בטוטפות[ה] ולא בסנביטין[ו] בזמן שאינן תפורין[ז] ולא בכבול[ח] לרשות הרבים[ט] ולא בעיר[י] של זהב[י], ולא בקטלא[יא] ולא

ר"ע מברטנורה

פ"ו במה אשה: שבראשה. אכולהו קאי אחוטי צמר ופשתן ורצועה שמקלעות בהן שער שבראשה (ב) ומה טעם לא תצא בהם בשבת מפני שאמרו חכמי' בחול לא תטבול בהם עד שתרפם לפיכ' בשבת לא תצא בהם דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתויינהו ארבע אמות בר"ה: עד שתרפ'. שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם שלא יהיו חוצצים בטבילה: בטוטפת. ציץ שקושרין על המצח מאוזן לאוזן: סנבוטין. תלויין בטוטפת ובאין על הלחיים עד הלחיים עשויות עופות אותן של מיני צבועין עשירות עושות אותן של כסף ושל זהב ומתוך שמשובין הן חיישינן דלמא שלפא ומחויא לחברתה: בזמן שאינן תפורים. בשבכה שבראשה אבל תפורים ליכא למיחש לאחווי באיזה מועלת בשבכה מראשה בר"ה בהדי היא מגלה שערה: בכבול. חתיכה של בגד כמו מצנפת קטנה שקושרין אותה על המצח ונותנין שאין עליו כדי שלא יזיק השאין במצח ופעמים שהאשה מתקשטת בו בלא שאין: לר"ה. אבל לחצר שרי וכל הנזכר למעלה אסורים אף בחצר (ג) דגזור בהו שלא תתקשט בשבת כלל לא בחצר ולא בר"ה ובכבול התירו שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה ורמב"ם פירש דלר"ה קאי אכולהו תכשיטין האמורין במתניתין דכלהו לא אסרינן אלא גזרה שמא תעבירם האשה ד' אמות בר"ה: עיר של זהב. עטרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלים: ולא בקטלא. תכשיט נתון בצואר בחוזק והאשה חונקת עצמה בו (ה) כדי

תפארת ישראל

פ"ו א) *שקדים תנא למנקט דין יציאת בהמה קודם ליציאת אשה? מדדרך בהמה לשכיח יציאתה יותר: ב) *בבהמה שקדים דין היתר יציאתה, ובאשה דין איסור יציאתה? דכבודה בת מלך פנימה: ג) אכולה קאי דלא תצא לאשר בחוטין ורצועות שבראשה; דשמא יזדמן לה טבילת מצוה, ומדחוצצי' צריכה להסירן אז, וחיישינן שתוליכן ד"א בר"ה: ד) שתעשם רפויין קצת, שלא יחצצו בין מי הטבילה לגוף: ה) *ציץ זהב שבמצח: ו) כמין (בארטע) שלמטה מציץ הנ"ל מתלדעין עד הלחיים: ז) בשבכה, ואטוטפת נמי קאי, דכשתפורין נמי שרי, דאין לחוש לשלפא ומחויא, דכיון דתפורין בשבכה, לא תגלה שערותיה בר"ה: ח) (ביינדע) קטנה שתחת השבכה שלא יתקנה השבכה: ט) *אבל בחצר שרי (שלא רצו חכמים לאסור לה הכל, שלא תתגנה על בעלה). אבל הנך ב' דלעיל אפי' בחצר אסורי'; וי"א דאפי' בחצר שמעורבת או בבית, אסורי': י) עטרה בצורת ירושלים: יא) (האלזבאנד), שמהדקתה סביב לצואר; שתראה

עיקר תוי"ט

(א) **במה אשה יוצאה**. דהוי תכשיט ולא משאוי וליכא דהוי תכשיט וגזרו בהו רבנן דלמא שלפא ומחויא לחברתה חבירותי' ודלמא אתיא לאתויי ד"א בר"ה כ"י: (ב) כ"י והיינו בע"ב דלאו בשבת איירי כדתנן בס"פ המצניע. והקשו התוס' דא"כ לא הו"ל למיתני נ"כ לאסור אלא הכא מיירי שאינן קלועים: (ג) והא גזירה הוא בגזור בהן הכ"נ ולדעת הר"מ דוקא בחצר שאינה מעורב': והגלוסים אלקי דה"ה בבית: ד) **ולא** בשיר הקשו בתו' דתנן בפ"ע דמקוואות דשלמוס של טיטים גזרו עליו שלא יתקבצו בו ואף בחול ואור"ת דדוקא לבנות גזרו: (ה) גי' התו' דהכא בכבול דליכא הלילה דא"כ בריכא ה"ל למיתני בהדי תני למר כו' ומשמע דלפיר' דהבל של

מי

הידושים

דלהגאון הנ"ל רק מדרבנן הית' אסורה; ונלפד שזה דוחק גדול, דהרי דומי' דפרת אין נקט לה דאסור מדאו', וגם הגאון הנ"ל לא התכוון לזה, מדלא הזכיר המשנה הנ"ל ולומר דהתם רק מדרבנן מיירי: ק' תו למה נרחיק הפלוגתות, דהרי לראב"ע וודאי שרי לגמרי אפי' לאיש (כפ"ב דביצה); וכן משמע נמי בירושלמי דפליג ארבנן ושרי לגמרי, וע"כ דס"ל כשמואל (שבת נ"ב א') דלנוי מותר לגמרי; וא"כ רבנן אף דס"ל כדקיי"ל (א"ח ש"ה סי"ז) דאף לנוי אסור מדאו', עכ"פ איך יחמירו עוד דאף דבכל דוכתא לא מצינו שהחמירו באשה בעשה שהז"ג, הכא גם באשה החמירו, זו פלוגתא כפולה ורחוקה היא? ותו דא"כ בשלא מחה בה למה נקראת על שמו, שיהי' בקול כאילו הוא עצמו עשה כן, הרי בדידה הוה רק מדרבנן, ובדידי' אסור מדאו'; ואיך יוציאו לעז על אותו צדיק שחטא בכדי? (ואף דבירושלמי י"א דשל אשתו הי', לפ"ז י"ל דמה שקנתה אשה קנה בעלה עכ"פ בש"ס דילן ומשמע טפי דשל שכנתו ממש היתה ואי לא פליג ירושלמי אגמרא דילן אפשר שאח"כ נשאה. וגם להך ירושלמי לא התכוון הגאון הנ"ל, דהרי לא זכר המשנה כלל? ותו ק' למה באמת ראב"ע לא מחה בה, דאף לדידי' שני, הרי יחיד ורבים הלכה כרבים? וא"ל משום דראב"ע גם הוא מפי רבים שמע, ומה"ט לא חזר בו (בעדיות פ"ה מ"ז); ליתא דאדרבה משם ראי' דרק הוא בעצמו מה"ט לא חזר משמועתו, אבל לאחר אסור לעשות כיחיד נגד רבים, דהרי עקביא קאמר התם לבנו אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובים. מוטב להניח דברי היחיד ולעשות כמרובים? אע"כ דידע שלא תשמע לו, והרי לא קאמר לה ולא מידי, דבכה"ג ס"ל דאפי' בדאו' א"ל למחות, דאמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין (כביצה ד"ל ע"א); ואפשר דלראב"ע ורבנן פליגי בפלוגתא אי הוכחה עד נזיפה או עד הכאה (בערכין דט"ז ב'), רק מדשתק הנשיא לא הי' בידם למחות כלל. ויהי' איך שיהי' ה"ת אי לרבנן שביתת בהמה של אשה דאו', להכי קראוה על שמו דס"ל כדקיי"ל (א"ח תר"ח) דבדבר המפורש בתורה, אפי' בדידע שלא ישמע לו, אפ"ה מחוייב למחות עד הכאה וקללה; אבל אי נימא דלרבנן אשה רק מדרבנן מצווה על שביתת בהמתה, א"כ למה קראוה על שמו, הרי גם לדידהו לא הי' צריך למחות, ככל מילי דרבנן או שאינו מפורש בתורה (כביצה הנ"ל ותוס' שם)? גם בל"ז לא ידענא מה יכריחנו להוציא משנה דפרה ממשמעותא דכולא פרקן, דכולו מדאו' קמיירי, וה"נ באשה:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ה.

אדם מצווה על שביתות בהמתו, וכל בע"ח השייך לו, משום עשה דלמען ינוח [ולרש"י ע"ז ט"ו א' הוא בלאו], אבל לאו דלא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך אינו אלא במחמר; וכל משא שמשתמרת בו לא הוה כמשאו, משא"כ כשהוא רק לנטרותא יתירה או לנוי שאינה רגילה בו, אסור לצאת בו לר"ה ובהמה שעסקי' רעים או שמינה הוא מסוכן מותר לצאת ברסן ומוילקָארב של ברזל, וכן סוס וכל בהמה בשלשלת שדרכה לצאת בה ויכול למשכן בחבל שבשלשלת, וחמור בכר קטן שמשימים עליו לחממו, בקשור לו מע"ש, ובעבר בקשרו בשבת אסור לצאת בו; וליתן עליו הכר בלי קשירה, מפני הצינה לבלי לצאת בו, מותר; מיהא לשאר בהמה אפי' זה אסור; ולהסיר המרדעת אפי' מן החמור אסור; ואוכף הנקרא זאַטטעל אסור אפי' להניח וכ"ש ליטול ואפי' לחמור; ובאם הקור גדול עד שתזיק לסוס או שזבובי' מצערים אותו, מותר להניח כל מכסה אף לסוס ובלבד שלא ישען עצמו בגופו: מותר לצאן לצאת בבגד שסביב צמרם שלא יטנף; ובהמה מינקת יוצאת בכיס המהודק בחוזק כדדי' שיתיבש החלב, משא"כ בבלתי מהודק רק שלא יטפטף החלב: לא תצא הבהמה במטלית לסימן, ולא בחבל בין ידה לרגלה שלא תברח; ולא יקשור אדם הרבה חבלים שבפי הבהמות יחד למשכם דמחזי כמוליכן לשוק למוכרם, אבל מכנים החבלים לידו, ומושכם ולא יצא החבל מידו טפח, ובאם החבלים א' צמר וא' פשתן, יזהר מלכרכם סביב ידו, משום כלאים; ולא תצא הבהמה בזוג שבצואר' אעפ"י שהוא פקוק כמוליכה לשוק למכור, ולא בעצים סביב לצוארה, שלא תתחכך במכתה בשיני', ולא התרנגולין ברצועין שברגליהן לסימן, או שלא ישברו הכלים, ולא הפר' בעור הקופר בדדי', שלא ינקו השרצים, ולא ברצועה שבין קרניה:

שבצוארו[ל] ולא ברצועה שברגלו[לא], ואין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהם[לב], ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן[לג], ואין הרחלים יוצאות חנונות[לד] ואין העגל יוצא בגימון[לה], ולא פרה בעור הקופר[לו] ולא ברצועה שבין קרניה[לז], פרתו של רבי אליעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים[לח]:

פ״ו

ר״ע מברטנורה

נותנים בצוארו עליס כמין שתי וערב כדי שלא יחזיר ראשו לחכך חבורתו: ולא ברצועה שברגלו. בהמה שמכה רגליה זו בזו בהליכת' עושין לה כמין טבע' של רצועה עבה וקושרי' אותה במקום שרגליה מנקשות זו בזו: בחוטין. שעושי' להן לסימנא שלא יתחלפו בתרנגולות אחרי': ולא ברצועות. שקושרין שני רגליהן יחד ברצועה קצרה שלא ידלגו וישברו את הכלי': בעגלה שתחת האליה. כמין עגלה קטנה קושרין תחת האליה של הכבשי' שאלייתן גדולה כדי שלא תלקה באבני' ובסלעים: חנונות. עץ א' יש ששמו יוחנן מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו התולעים שבראשה ולזכרים אין צריכין לעשות כן שמתוך שמנגחים זה בזה נופלין התולעי' מאליהן: בגימון. כמין עול של גמי נותני' על צואר העגל שיהא למוד לכוף ראשו כשיגדל: בעור הקופר. שרץ ששמיו הדין כמהט וקושרין עורו בדדי הפרה שלא ינקוה השרצים: ולא ברצועה שבין קרניה. בין לנוי(ט) בין לשמור אסור דכל נטירותא יתירתא משאוי הוא: פרתו של ראב״ע. לא שלו היתה(י) אלא של שכנתו ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו:

פ״ו

תפארת ישראל

מהזי כמוליכה למכור לשוק שע״י קול הזוג יתעוררו קונים לראותה: ל) עצים שקושרין סביב צוארו שלא יחכך מכתו בשיניו: לא) במנקשת רגלי' זה בזו, קושרין טבעת מעור עב סביב המקום שמנקשת: לב) *אלת שברגליהן אחוטין נמי קאי, דחוטין לסימן ורצועות שלא יפריחו: לג) שלא יגררו זנבן בארץ: לד) שנותנין מין עץ בחוטמן, שיתעטשו ויפלו התולעים שתוך ראשיהן אע״ג דכל צער בבהמה שרי (כשבת נ״ג א'), וא״ל דעכ״פ דלמא נפל ואתי לאתויי, דא״כ פשיטא וקדקאמר שם? נ״ל דמוכחי רק צער מועט הוא לא ולהכי אסור: לה) עול קטן שנותנין בצוארו, להתרגל בעול: לו) (שטאכעל שווין) (והוא מלשון תורם קפוד ישעי' י״ד פכ״ג ונתחלף הדלית בריש), ששערותיו חדין, וקושרין עורו על דדי הפרה שלא ינקו משם השרצים: לז) בין לנוי בין לשמירה: לח) של שכנתו היתה, ומדלא מיח' בה נקראת על שמו:

פ״ו

עיקר תוי״ט

(ט) בלבושה וקיצו' למי בין קרניה מקרן לקרן ולינו לוהוא בה רש״י דנ״ב: (י) דסיכי קתני פרתו דמשמע הדא והא כמה הוו לי' ש' גמ':

ב״ו

חידושים

מ״א. כ' הר״ב על שבירת בהמתו, דכ' למען ינוח. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט״א ה״ב לבל נלמו דלא העשה מלאכה אתה ובהמתך, כ' הוס' דליכא רק במאמר בהמתו, ולני מבוכך לא נבים מלאין בשביתת בהמה, היכא דליכא משום מאמר, דהרי הוא רק עשה, ומ״ע שהז״ג נבים כמורות? ואף דהייצות בקידוש מהיקישא דהביר ושמור, י״ל דוקא קידוש, דהוא זכירה, אבל מ״ע דשבת י״ל דפטירי? ועכ״ן פ' כל כתבי, שכ' דכל מילי דשבת נבים שוין לאנשים; ועב״י בשבל״ח, וצ״ע לדינא. עכ״ל. אמר המחבר במתכ״ת הגאון הנ״ל שבתמיעתי' המשנה דבלאי פרקן מפרת שכנתו של ראב״ע? ודוחק לומר דלהבלין

העזים יוצאות צרורות^{יח}, רבי יוסי אוסר בכולן, חוץ מן הרחלים הכבונות^{יט}, רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות לִיַבֵּשׁ אבל לא לחלב^כ: ג ובמה אינה יוצאה, לא יצא גמל במטוטלת^{כא}, לא עקוד^{כב} ולא רגול^{כג} וכן שאר כל הבהמות, לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך^{כד} אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך^{כה} ובלבד שלא יכרוך^{כו} ז): ד אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו^{כז}, ולא בזוג^{כח} אף על פי שהוא פקוק^{כט}, ולא בסולם שבצוארו

תפארת ישראל

גם הכא חוץ מהעיזים והשה]: יח) לפעמים קושרים דדיהן בחוזק שיתיבש החלב, ולפעמים רפוי שלא יטפטף החלב לארץ: יט) דהו"ל תכשיט: כ) ר"ל אם כוונתו ליבש חלבן מותר; אבל שלא יטפטף החלב לארץ מדלא מהדק אסור, דשמא נפל ואתא לאתויי (שם נ"ד): כא) מטלית או כר שבזנבו, לסימן או לדבר אחר: כב) שקושר חבל מידה לרגלה שלא תוכל לברוח: כג) שקושר א' מידיה כלפי מעלה שלא תברח מדהוה טירותא ותירתא הרבה מהצורך: כד) האחד, והאחרים נמשכים עמו; דמחזי כמוליכן למכרן: כה) *ר"ל דבאינן קשורי' ז"בז, מותר להכניס כל החבלים שבפיהן לידו, ובלבד שלא יצא ראש החבל מתחת ידו טפח, דהו"ל משאוי שנושא בר"ה; ויש אוסרי' (שם סע"ז): כו) *סביב ידו ויקשור, משום כלאים; דא' צמר וא' פשתן. ואף דהו"ל דבר שאינו מתכוון? פסיק רישא הוא; או דאתיא באמת כר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור (ועמ"ש לעיל ספ"ב בחידושים נ"ה. אב"י עי' י"ד סי' ש' ס"ו): כז) דלמא נפל בר"ה ואתא לאתויי: כח) (שעללע): כט) שהוא במוכין שלא ישמיע קול, עכ"פ מחזי

ר"ע מברטנורה

ביו"ד שנולדו לשמור צמרן שלא יטנף: צרורו'. דדיהן צרורו' פעמים ליבש החלב שמהדקים אותן בחוזק ופעמי' קושרין להם כיס בדדיהן שלא יטפטף החלב לארץ ויפסד: רבי יוסי אוסר בכולן. דמשאוי הוא: חוץ מן הכבונו'. שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והוי להו תכשיט: יוצאות צרורו' ליבש. ר' יהודה סבירא ליה כת"ק דלאו משאוי הוא מיהו ליבש דמהדק שפיר ליכא למיגזר דלמא נפיל ואתי לאתויי אבל לחלב דלא מהדק שפיר אסור חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי והלכה כת"ק: ג מטוטלת, חתיכה של מטלית קשורה בזנבו לסימן או לדבר אחר: עקוד. שקושרים ידיהם עם הרגלים בחבלים שלא יברחו: רגול. שכופפי' ידו על זרועו וקושרין: לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. אחד וכולן הולכין שלא יראה כמוליכן בשוק למכרן (ו): אבל מכניס הוא חבלים לתוך ידו. והוא שלא יהיו ראשי החבלים תלויין ויוצאין מתחת ידו לארץ טפח או יותר כדי שלא ירא' כמי שמושא חבלי' תלויין בידו: ובלבד שלא יכרוך. לאו לענין שבת קא מיירי השתא אלא לענין כלאי' והכי קאמר שמכניס חבלי' בידו קצת' של פשתן וקצתם של צמר לא יכרוך זו בזו דכי כריך להו הוי כלאים וידו מתחממת באחיזתן ואסור: ד בזוג. כמין פעמון שתולין בצואר הבהמה שמשמיע קול בהליכתה: אע"פ שהוא פקוק. במוכין דהשתא אין העינבל שלו מקשקש להשמיע קול מפני שנראה כמוליכן למכור בשוק (ח): בסולם שבצוארו. כשיש לו מכה מתנים

עיקר תוי"ט

(ו) ואפי' קשורים מע"ש: ז) שלא יכרוך. בגמ' רמי לה מדתנן בסוף כלאים האוכף הכינ' א' לינת חיבור ומשני ה"ק ובלבד שלא יכרוך ויקשור: (ח) אבל הבוי אינו שבטל אגב אבסר הר': ש שמונעה

וטובלין במקומן[ג]: **ב** חמור יוצא במרדעת[יא] בזמן שהיא קשורה לו[יב], זכרים[יג] יוצאין לבובין[יד], רחלות יוצאות שחוזות[טו] כבולות[טז] וכבונות[יז][ה]

העזים

ר"ע מברטנורה

בבית: וטובלין במקומן. מכניסים הבהמה במים להטביל השיר ואף ע"ג דקי"ל שכל הכלים המיוחדים לבהמה אין מקבלין טומאה השיר וכיוצא בו מקבל טומאה וצריך טבילה הואיל ונעשו לאדם שינהיג בו את הבהמה ככלי שעשוי לתשמיש אדם דמי: **ב** במרדעת. כמין אוכף קטן ומניחים אותו על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם: בזמן שהיא קשורה לו. מע"ש דגלי דעתי' שהחמור צריך לו להחמו כדאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה ולאו משאוי הוא אבל לקשור מרדעת על החמור בשבת אסור לפי שאי אפשר לקשרה לו אלא א"כ סומך עצמו בצדי הבהמה ונמצא משתמש בבעלי חיי' (ד) ואם עבר וקשרו אסור לצאת בו: לבובין. בעור שקושרי' להם כנגד זכרות שלא יעלו על הנקבות: שחוזות. שאוחזים אליה שלהן קשורה למעלה כדי שיעלו עליהם זכרים: כבולות. שכובלים אליה שלהן וקושרים אותה ברגליהן כדי שלא יעלו עליהם זכרים: כבונות. שקושרי' בגד סביב הכבשי'

ביו'

תפארת ישראל

שבשיר: י) *אתאן כמי קאי; דכשנתאו בתם מזון עליהן בב' ו', ונטבלין אח"כ בעוקן בצואר הבהמה. וקמ"ל בזאת, דלא חיישי' שמא יתכוון להוות אבהמ' ונפסל' שהוא; ובטבילה קמ"ל דאינו הגונה מדרפויין בצואר. ואע"ג דתשמישי בהמה וכלים אתק"טו, הכא שאני דמהודרתא בהן למשוך הבהמה, כתשמישי אדם דמי (ש"ב): יא) (אטעמבליטש), והוא כר קטן שמניחין על החמור כדי שיתחמם: יב) *מע"ש, דבשבת אסור לקשרו לו, דמצריך לסמוך א"ע בבהמה כשיקשור לה, ומשתמש בבע"ח; ובעבר וקשרו לה, אסור לצאת בו, דהוקא לקשרו לה אסור, הא ליתני עליה מפני הצינה ושלא הגא בו מותר; דהוקא חמור דגם בתקופת תמוז קריר לי', אבל סוס אסור ליתן עליו מרדעת כלל, דמחזי כמשוינו משא. ולהסיר מרדעת בשבת, בין מן החמור או מהסוס אסור מדהוה טרחא שלא לצורך. ואוכף שנקרא (זאטטעל), אסור בין ליטל בין להניח בין לחמור בין לסוס (ש"ס ס"ח). אולם בשעה שהקור גדול, ואנו רואים שמזיק לסוס, וכן בימות החמה שהזבובים רבים ומצערים לסוס, מותר להניח עליו כל מכסה שירצה, דמה לי צער חמור מ"ל צער סוס; ובלבד שיזהר שלא ישען עצמו על הבהמה בשעה שמכסה (רט"ז סס סק"ו): יג) אילים: יד) שמכסין זכרותן בעור בתמונת לב, רחב למטה נגד הכלים וקצר למעלה נגד הגיד, למונען מלעלות על נקיבות: טו) שקושרין זנבן למעלה, כדי להקל עליה הזכר עליהן (ולשון שחוזות פי' בירושלמי כמו מבחוץ כלומר שחוזה להבעיר הזכר וכ"ם דילן קאמר שאוחזין אלי' שלהן למעלה כדי שיקל לעלות עליהן הזכר): טז) שכובלין וקושרין זנבן לצד מטה, למונען מהזכרים: יז) *שמלפפין בגד סביבה שלא יטונף צמר הנקיבות שהוא רך [וכבונות נ"ל שפירושו לשיף (ווירעט), כמו תנינן כבינתא לנשי (ב"ב ק"מ) שפירשו לשיף כ"כ ה"נ מלבישין להכבש את הכתונת הזה רק כלפי כנין (ווירעט) כדי לכנוס

נס

עיקר תוי"ט

חיישינן שמא יבין להוות על הבהמה וזה על הכלים ולא יבינו: ג) וטובלין במקומן. ולא חיישינן שמא יטביל אותו בלא רפוי ויהיה מהודק בבהמה וחוצץ: (ד) יכו'. והיינו משום דלין שלך ע"ג הבהמה ב"ש ק"ו בשבת והלכך חקא לקשור אסור שסומך עליה אבל ליתן בלא קשירה אין כאן משום לא עילן. הגל"ם:
ה) וכבונות. ויפה זה בכבשים לגד שלמקן יופר רק שלמר הזכרים כנ"ם:

ו ולביט

פ"ה במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה[א] יוצא הגמל באפסר[ב], ונאקה[ג] א) בחטם[ד] ולובדקים[ה] בפרומביא[ו] וסוס בשיר[ז] וכל בעלי השיר[ח] יוצאים בשיר, ונמשכים בשיר[ט] ומזין עליהם[ב] וטובלין

תפארת ישראל

פ"ה א) *לר"ה; דאדם מצווה על שביתת בהמתו מדאו' בכל מלאכה מל"ט מלאכות (כלקמן רפכ"ד ה'); רק כל משא שמשתמרת בו, לא הוה כמשאוי, אבל כשהוא לנטירות' יתירת', יותר הרבה מהצורך, או שאינה משתמרת בו כלל, או כשהוא לנוי שאינה רגילה בו, הוה כמשא (ש"ה ס"א): ב) (האלפטער); והוא חבל שבצוארה: ג) *(דראממעדאר); והוא מין גמל נקיב' שקלה לרוץ, וחזקה יותר מגמל: ד) טבעת ברזל שבחוטמה, דצריכה נטירותא יתירתא: ה) *חמור מלוד שחזק ביותר [וצ"ל שזה אינו אותו לוד שבחלק בנימין (כמגילה ד"ד א'), שהיתה בגבול מערב א"י סמוך לגבול ח"ל (כגיטין רפ"א מ"א), ושם הי' ב"ד של כ"א (כסנהדרין דל"ב ב'), והיתה כמהלך יום מירושלים (כמעשר שני פ"ה מ"ב), ונקרא כעת המקום ההוא לודא; אבל הך דהכא הכי אמרי' בש"ס שהוא חמרא לובא, וכ' תוס' דלובא הוא מצרים, וכן נקרא כ"כ בתנ"ך (ד"ה י"ב ג', ונחום ג' ט') וכן עוד היום יש מדינה בדרומית מצרים שנקראת ליביען, והיא הנקראת לפנים לוד; וכן אשכחנא בישעי' (ס"ו פי"ט) ובירמיה (מ"ו פ"ט) וביחזקאל (כ"ז פ"י ול' פ"ה); וכן כתיב ומצרים ילד את לודים (בראשית י' פי"ג); ושם הי' מושב גזלנים (פסחים י"ב ב'), והיו אוכלים בשר אדם (כרש"י שבת ד"י ע"א); ולהם מכר א"ע ריש לקיש קודם שחזר בתשובה (כגיטין דמ"ז א'). אמנם אותו לוד שנזכר בתורה (בראשית י' פכ"ב) בבני שם, לוד שליטי הי', באזיען הקטנה שנקרא כעת לידייען, והוא מה"כ]: ו) *רסן ברזל שנקרא בלשון רומי **פרענום** ובל"א (געבים): ז) (האלז קעטטע): ח) ככלבי ציידין: ט) ר"ל מותר למשכן בחבל שבשיר

ר"ע מברטנורה

פ"ה במה יוצאה. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמנטר' בי' הבהמה לא הוי כמשאוי ומידי דלא מנטרא ביה הוי כמשאוי: אפסר. חבל שקושרו' ע"פ הבהמה: ונאקה. בש"ס מוקי לה בנאקה לבנה דוקא שצריכה נטירותא יתירתא: בחטם. נזמי' כמין טבע' של ברזל ונוקבין חוטם הנאקה ומכניסין אותה בתוכו. לובדקים. חמור הבא ממדינת לוד והם קשים והזקי' וצריכין שמירה יותר משאר חמורי' הנמצאי' בישוב: בפרומביא. רסן של ברזל: בשיר. כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בו ומכניסי' בטבעת חבל ומושכין הבהמה: וכל בעלי השיר. כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות: יוצאים בשיר. כרוך על צוארן החבל הקבוע בשיר: ונמשכין בשיר. ואם רצה מושך הבהמה בחבל שבשיר: ומזין עליהן. במקומן כמות שהן בצואר הבהמה אם נטמאו

במת

עיקר תוי"ט

א) נאקה גמלה נקבה כשלאוי' למשא. ערוך: **ב) ומזין עליהן** במקומן ולא חיישינן שמא תפול ההזאת על הבהמה ויפסלו כדתנן במס' פרה פו' (ועי' רש"י יומא ד' י"ד) ולפי' הל"ב שם צ"ל דלאשמעינן דלא חיישינן

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

המעמיד הבל; ומאכל שהוציא משאלענטאָפען אסור להטמינו תחת כרים. וכ"כ אסור ליתן כלי עם מאכל לתוך מים חמים בטמון כולו בתוכו, וכשטמן קדירה בדבר שאינו מוסיף הבל ונטלו משם בשבת מותר להחזירה, וכ"ש בנתגלה מישחשיכה שמותר לכסותה, משא"כ בנתגלה מבעו"י ולא כסה עד שתחשך, וכן מותר ליתן קדירה אחרת במקום הראשונה, וכן מותר להוסיף בגדים בנתבשל כ"צ, משא"כ בלא נתבשל כ"צ; ואם פנה התבשיל מכ"ר לכלי ב' או אפי' דהזירה לכ"ר, רו"ל כצונן דמותר להטמינו בשבת, וכ"ש צונן ממש שלא יצטנן ביותר או שיפיג צנתו, מיהא בדבר המוסיף הבל אפי' מבעו"י וצונן גמור אסור:

להחזיר יט) ו) וחכמים אומרים נוטל ומחזיר כ). לא כסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשך כא). כסהו ונתגלה כב) מותר לכסותו. ממלא את הקיתון כג) ונותן תחת הכר כד) או תחת הכֶּסֶת כה):

פ"ה

ר"ע מברטנורה

כשבא ליטול מטה את הקופה על צדה שמא יטול את הקדרה ויפלו הגזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדרה ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יכול לטלטל הגזין לכאן ולכאן ולעשו' גומ' להחזיר' לתוכ': וחכמי' אומרי' נוטל. את הקדרה ואם לא נפלו הגזין שמכאן ומכאן ולא נתקלקל' הגומא מחזיר הקדרה למקומה ולא אסרינן ליה ליטול את הקדרה לכתחלה גזירה שמא תתקלקל הגומא ומודי' חכמים שאם נתקלקלה הגומא שלא יחזיר והלכה כחכמים: לא יכסנו משתחשך. שאסור להטמין בשבת בין בדבר המוסיף הבל בין בדבר שאינו מוסיף הבל בדרך הטמנה: ונותן. בשבת: תחת הכר. שמשים מראשותיו ואע"פ שהוא מלא מוכין או נוצה שאין דרך הטמנה בכך: כסת. גדול מכר:

פ"ס

תפארת ישראל

בה הקדירה באמר מטה אותה, ולוקח המאכל, אבל לא יוציא הקדירה: יט) ושמא יטלטל המוקצה להחזירו. וי"א דאפי' באינו מוקצה אסור, גזירה שמא תתקלקל הגומא ויתקנה, והו"ל כהטמנה חדשה: כ) כשלא נתקלקל הגומא, דלא גזרינן: כא) *אפי' בדבר המותר לטלטל אסור; דהטמנה לכתחלה בשבת אסור אפי' באינו מוסיף הבל: כב) משחשיכה דוקא, ואז אפי' לכתחלה מותר לגלות (רנ"ז ס"ד); והא דנקט לשון דיעבד, קמ"ל דהא בכסהו ונתגלה מבעו"י אפי' גלהו בדיעבד, אסור לכסות משחשך (רע"ז שם סק"ד): כג) ר"ל מותר למלא בשבת (קרוג) עם מים צונן או תבשיל צונן: כד) (דעקקע): כה) קיססען (עמ"ש פ"כ דכלים מ"ה); ולהכי מותר מדאין כוונתו רק שלא יצטנן ביותר, או כדי שתפג צינתן (שם ס"ו); אבל דבר חם בכ"ר אסור לתנו תחת כרים וכסות בשבת, אף דאינו מוסיף הבל, דכל הטמנה לכתחלה בשבת אסור; אא"כ פנהו מכ"ר לכלי אחר שרי כה"ג (רע"ז רנ"ז סק"ה):

פ"ס

עיקר תוי"ט

אחר שנטל הכסוי מה יעשה אם יקח התבשיל משם או יסלק הקדירה מן הקופה ומש"ה פליגי רלב"ע ורבנן דלרלב"ע מטה הקופה ונוטל התבשיל מה שצריך לו כו' והוא פי' נכון מאוד. אלא דמשמע דרבנן לא פליגי דומיא דנוטל דרלב"ע וצ"ל דחכמים מהדרק על ליבנא דמאי ישיב דאמר רלב"ע והכ"מ מפ' בדרלב"ע נמי שנוטל הקדירה ונטייה הקופה הוא כדי שלא יהרוס המקום שבו הקדירה: (ו) וא"י להחזיר והלכך חיישי' שמא יטלטל הגזין שנפלו ויחזור ורבנן לא חיישי שיבוא לידי מכשול:

פ"ה

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ד.

הטמנה מקרי כשמכסה הקדירה כולה בדבר המחממה והקדירה נוגעת בו, ולפיכך שאַלענט שלנו אין לו דין הטמנה ובתנאי שאין הקדירה נוגעת בדופני התנור, וכ"ש באם סותמין התנור בטיט, דוודאי לא יחתה דמדכיר דכיר, ואז אין לפתוח התנור אלא ע"י עובד כוכבים, דבפתיחה מתלהבין הגחלים ועי' פי"ב. ודיכא דשייך רטמנה אין טומנין בדבר המוסיף הבל [ר"ל חום] כזבל בהמות, ומלח, וסיד, וחול, בין לחים בין יבשין ותבן וזגים ומוכין ועשבין לחים, דדמי לרמץ [אפר עם ניצוצות], ואתא לרטמין בו ויחתה, ואפי' נתבשל התבשיל לגמרי ומצטמ"ורל, או שהוא חי לגמרי דאינו מתחת בקל, אפ"ה אסור; ואינו מותר להטמין רק בדבר המעמיד הבל ככסות, ונוצות דעופות, ונסורת של חרשים, ונעורת פשתן אפי' דקה, ועורות אפי' לחין; ובטמן קדירה על התנור מע"ש תחת מכסה בגדי', אם אש תחתי' מוסיף הבל ואסור, אא"כ אין הבגדים נוגעים בקדירה, ובטמן בדבר מוקצה, ישאיר קצת מהקדירה או הכסוי מגולה לאחוז בו ולהשליך המוקצה ע"י טלטול מן הצד, ובמכוסה לגמרי תוחב הכוש ומנער, ובא"א מתיר בא"י לסלק רצמר בעצמו: ובשבת אסור להטמין אפי' בדבר המעמיד

בגסה י): **ב** טומנין בשלחין יא). ומטלטלין אותן יב). בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן יג). כיצד הוא עושה יד) נוטל טו) את הכסוי טז) והן נופלות יז). רבי אליעזר בן עזריה אומר קופה יח) מטה על צדה ונוטל יט) שמא יטול ואינו יכול להחזיר

תפארת ישראל

קאי): י) וקיי"ל (רנ"ג ס"ה ושם רנ"ז) דשאלענט שלנו אינו הטמנה, דאין הקדירה משביב נוגע בתנור מלא הוה דומיא דהטמנת רמץ; ועי' בכלכלת שבת, בדיני הטמנה סי' ה': יא) *עורות לחין עם שערותיהן: יב) *אפי' לא טמן בהן; ומיירי בשל גסה, דכשכופלה חזי לישב עליו (מיהו אי"ל כר"ת, דהכא ביבשין מיירי, דק"ל דבכה"ג מי חזי להטמנה?): יג) ואפי' טמן בהם, דמוקצו' לטווי'; מיהו ביחדן לעולם להטמנה, אז בטלי להטמנה: יד) הטומן בהן, איך יוציא הקדירה מתחת המוקצה: טו) *ומיירי שמקצת הכסוי מגולה (רנ"ט ס"ה); ואי"ל דעכ"פ הכסוי בסיס לאיסור? ליתא, דאין הכסוי משמש להבשר, רק הבשר משמש לקדירה לחממה. ובאין הקדירה מגולה כלל יתחוב כוש וינער (מג"א רנ"ט סק"ה), ובא"א בכוש התיר בא"ר ליגע בבשר עצמו לסלקו: טז) *והכא לא שמעינן מה יעשה משנטל הכסוי, ובהא פליגי ר"א ורבנן: יז) (פ"ה): יח) ר"ל הקופה שטמן בה

ר"ע מברטנורה

שמא יטמין ברמץ (א) ויבא לחתות בגחלים משתחשך ואסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ואע"פי שאינו מבשל גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור בשבת ובין השמשות מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כדאמרינן בס"פ במה מדליקין דליכא למגזר שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן ורמב"ם פירש בסתם קדרות בין השמשות רותחות הן פירוש שאין הדעת סובלתו מפני שבוש הנוסחאות וגרסאות מהופכות שנמצא בגמרות שלפניו בפרק במ' מדליקין שהוא הי' גורס מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע"י גזירה שמא ירתיח ואין הגרסאות כן אלא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח ואין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ: **ב** שלחין. עורות (ב) תרגום והפשיט וישלח: ומטלטלי' אותן. בין שטמן בה בין שלא טמן בה דחזו למזגא עלייהו (ג) כלומר להשען עליהם (ד): ואין מטלטלין אותן. דמוקצות הן לטוות ולארוג ואע"פי שטמן בהן לפי שעה לא הפקירן לגמרי כשלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלים: כיצד יעשה. זה שטומן בהם כיצד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה כולה בהן: נוטל. כסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו ואע"פ שהן עליו לא הכפת לן דלא נעשה בסיס להן שאין עשוי אלא לכסות את הקדרה: ר' אליעזר אומר קופה מטה על צדה ונוטל.

כשבא

עיקר תוי"ט

(א) שיש בה גחלת ויטמין. גזיר' שמא יחתה בגחלים. גמ'. וכ' הר"ן ואולי תקשה בעיקר שהיא אלולינו אין גוזרין גזיר' לגזירה. והוא שיגזרו ב"ד דבר בשעה מן השעות ואח"כ ישובו ויגזרו גזירה לאותה גזירה. אבל אם כלו שלא שנתקיים זאת הגזירה אלא בגזירה אחרת תחזק אותה ותסייע אותה גזרו ב' הגזירות בפעם א' והוא ענין אמרם כולה חדא גזירה היא: (ב) בערוך בלשון כמ"ש בתי"ט פ"ה דמכשירין: (ג) ורש"י מפ' בעור בהמה גסה ור"ת מפ' ביבשין: (ד) כן היתה ישיבתם שיושבין בגדים ע"ג קרקע ונסמכין ויושבין על ברכיהם כשוזים כדאמר בפסחים הוו זגינן אבתרי דהדדי כש"י בילה ד"י: ה) נוטל כו' וכתב הר"ב ות"ק לא מיירי

אחר

פ"ד במה טומנין ובמה אין טומנין[א] אין טומנין לא בגפת[ב] ולא בזבל[ג] ולא במלח ולא בסיד ולא בחול, בין לחים בין יבשים, לא בתבן ולא בזגים[ד] ולא במוכים[ה] ולא בעשבים, בזמן שהן לחים[ו] אבל טומנין בהן כשהן יבשין. טומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה[ז] ובנסורת של חרשים[ח], ובנעורת של פשתן[ט] (דקה), רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה

ר"ע מברטנורה

פ"ד במה טומנין. הבא לסלק קדרה מעל גבי כירה בערב שבת ולטומנה בדבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין בדבר שמוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל איזהו דבר המוסיף ואסור: לא בגפת. פסולת של זיתים ושומשמין כשהוא כנוס יחד חם מאוד: להיס. יש בה הבל הרבה יותר מיבשין: זגין קליפי הענבים: חרצנים. גרעיני הענבים: מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון צמר ותלושי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים: בזמן שהן לחין. אכולהו קאי אתבן וזגין ומוכין ועשבים ולאין שאמרו לאין מחמת עצמן לא לחין מחמת משקין שנפלו עליהן לאחר שיבשו ומוכין לחין מחמת עצמן משכחת לה כגון בצמר הסמוך לאליה או בצמר שבין ירכות הבהמה: נסורת. פסולת שנוסרין הנסרים מן העץ כשמגררים אותו במגרה: נעורת. דק דק שמנערין מן הפשתן כשמנפצין אותו: ר"י אוסר בדקה. בנעורת של פשתן דקה אבל בנסורת מודה דשרי בין דקה בין גסה ואין הלכה כרבי יהודה ומה שאסרו להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל גזירה שמא

תפארת ישראל

פ"ד א) *דאסור לטמון תבשיל בע"ש בדבר שמוסיף חמימות, רק במה שמעמיד החמימות, דשמא יטמין בע"ש בגחלים בוערות, ויחתה בשבת למהר בישולו: ב) פסולת זיתים ושומשמין: ג) של בהמות: ד) קליפי וגרעיני ענבים: ה) כצמר ולמר גפן: ו) אכולהו ד' קאי דע"י לחותן דוקא יש בהן חמימות ומוסיפין הבל, אבל יבשין אינן רק משמרין החום שבתבשיל שלא ישלוט בו אויר הקר שבחוץ [אבי"ו אף דמג"א ור"נ פרשו דוקא לאין מחמת עצמן, לא מחמת דבר אחר? אבל לדידה כה"י בגמ' (דמ"ט א') דלאו מחמת עצמן מחמם מפני שלוקח מחמת דבר אחר; אתנם אא"מו גאון ישראל שליט"א, הלך אחר פסק ההלכה (בא"ח רנ"ז מג"א סק"י) דלפי' לאין מחמת דבר אחר לשור; ועי"כ ב' כהם ולא הילק. וגם כמג"א אזל בו ממ"ש בפירושו, דב' בע"ז מבשת כ"א, ח"ג, לפיס לפי' מחמת עצמן; אלמא דמחמם עצמן גרע ממחמם דבר אחר]: ז) *ה"ה שאר נוצות (רנ"ז ס"ג): ח) *(זאגע שפענע): ט) *(ווערק) והן הקשמין שנופלין מהפשתן כשמנפצוהו (וכ"ל דל"ג „דקה", דהרי בש"ס הוצריך לתפשט מבריתא דר"י אנעורת קאי

הלכתא גבירתא. כללא דס"ג.

והוי מבשל, ובכ"ש אפי' יס"ב מותר ליתן לתוכה תבלין ואפי' מלח, דהמלח הדק שלנו כבר נתבשל ואין בישול אחר בישול, משא"כ מלח דגס שטיינזאַלץ דאסור, ובעבר ונתן אפי' בכ"ר בטל בס' ומותר: ס"י. ליתן כלי בשבת תחת הנר שיטפטף לתוכה שמן אסור, דמבטל כלי מהכנו לטלטל', וכ"ש דאסור להנות מהשמן עצמו המטפטף מהנר או הנותר בו בשבת, ובמקום פסידא מותר לבטל כלי מהכנו [כמג"א רס"א סק"ב]; נר שמן בשעה שהוא דולק יש חשש איסור דאו' לטלטלו, דא"א בלי להרחיק או לקרב השמן אל הפתילה והוא מכבה ומבעיר, ונר שעוה וחלב מדרבנן, דהוה בסיס לפתילה דבוערת, ולהתוי"ט פ"א דתמיד גם באבוק' דולקת יש חשש איסור דאו', ושולחן שעומדי' עליו נרות דולקות בהי' על השולחן ככר בבי"הש גם להם, או שאר דבר המותר לטלטל, דהוי השולחן אז בסיס לאיסור והיתר, מותר לטלטלו ובנר שמן דולק ישלטל השולחן ע"י עובד כוכבים, מנורה שהודלק' באותה שבת אעפ"י שכבה אסור לטלטלה אפי' לצורך גופה ומקומה, ובמאוסה עליו ישלקנה; וליתן כלי בשבת תחת הנר לקבל הניצוצות מותר, דאור שבכו מותר לטלטל ולכלך בכלי עצמי דניצוצות אין בהן ממש; משא"כ ליתן כלי עם מים תחת הנר לקבל הניצוצות אסור ואפי' מבעו"י:

הידושים

אינו רק מדבלין למתק לא מקרי כמבשל. וכמ"ש תוס' (לעיל ל"ט א' ד"ה כל), והרי שמן ג"כ בא למתק, והכי הרמב"ם בפ"ב דערלה מ"י כ' בפירוש דגם שמן בכלל תבלין, (ועי' תוס' מ"ק ד"ג ב' ד"ה בתבלין); ועו אף לפי דעת מעלתו דתבלין דהכא תבלין ממש, והן לבד קשין לבשל, עכ"פ מי דמי אור דקובע למעשר רק מד"ס (כרמב"ם פ"ג ה"ג ופ"ד ה"ב דמעשר), לבישול שבת דאו'? והרי באמת אמרי בירושלמי (רפ"ד דמעשר), דדוקא בשבת כ"ל, ובשלוק דוקא בשלוק כ"ל. קובע למעשר, ע"כ: וא"כ וכי ס"ד דבשבת נמי בעי בישול כ"ל? וטעם שלוק דיניהן כ"ל, משום דקביעת אור ודומיו למעשר, הוא משום דלא נגמר מלאכתו, ולכן בעי בישול גמור; משא"כ בשבת שני כשהוא מלאכת מחשבת בין לקולא בין לחומר' (שבו' י"ג ב'). מיהו כל זה לשיטת מעלתו כי': אבל תמהני איך העלים עיניו השנונים מלחקור מה בעי רבותא' בזה? ומה כ"ת מה ס"ל לר"י והרי לא קיי"ל כוותי'? ולעתיק לכ"ת ידידי נ"י מ"ש זה כמה בגליון ש"ס שלי, וז"ל שם, נ"ל דכוונת תוס' דלא"כ האיך לא פליג ר"י בכל מתני' דלעיל באנטיכי ומיחם? ואי"ל דבאמת ר"י אכולהו קאי; ליתא דהרי לעיל (דמ"א ב') אדרבה מוקמינן מתני' דמיחם כר"י? אע"כ כדבריהם. א"כ בזה יתישב יפה קו' רפ"מ, דמ"ש תוס' תבלין דוקא, לאו לאפוקי שאר מיני קאתי, רק לאפוקי אנטיכי ומיחם דלעיל. וטעם דבריהם נ"ל דדוקא בנתן דבר קר לחם, והוא דבר לא שמתערב יפה, משבטל החמימות, משא"כ לאנטיכי הכל הם, ומשא"כ מיחם אף שנתן לתוכו צונני', נחושתן עומד לעצמו ואינו מתערב, כדקאמר ר"ל לעיל מפני שנחושת' מחממתה.

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ג.

ס"א, ב', ג' מדרגות יש א) **כירה** שהוא כקדירה גדולה **הפוכה**, שמחוברת בארץ למטה בטיט, ושולי' למעלה, ובהם ב' נקבים להושיב שם ב' קדרות, הנסוקין באש לתוך הקדירה (ותנור שלנו דינו ככירה), בניסקת בדברי' שאין בהם גחלים כקש וגבבא, מותר ליתן עלי' תבשיל מע"ש ולהשהותו שם בשבת; משא"כ כדבר שיש לו גחלים דשמא יחתה צריך שיגרוף תחלה כל הגחלים לחוץ או שיכסה אותם באפר, אפי' דק, ואפי' הובערה אח"כ שרי, ומותר להשהות עלי' וכ"ש סמוך לה אפי' מאכל, בנתבשל כמאב"ד, שהוא חצי כשולו, ולטור שליש בשולו, או שעוד היום גדול שיכול להתבשל כן, או שהן פירות שטובים חיים כמבושלי' ומצטמק ורע לו, וכל זה לרי"ף ורמב"ם, דמתני' בשהוי מע"ש מיירי; אבל אנן נוהגין כרש"י ור"י, דמתני' רק בלהחזיר בשבת מיירי, או להשהות מע"ש דבר שהתחיל לבשל ולא נתבשל כמאב"ד; אבל להשהות מע"ש דבר שנתבשל כמאב"ד לעולם מותר, אפי' אינו כירה, ולא גר"וקט ומצטור"ל: ב) **תנור** שהוא ככירה רחבה למטה ומשפע ומיצר למעלה, ואין לו רק נקב אחד למעלה, דנקלט חומו טפי אסור להשהות עליו או בסמוך לו אפי' הוסק בקש וגבבא, או בעצים וזר"וקט, דשמא ישאר ניצוץ אחד ויחתה: ג) **כופח** והוא ככירה שוה למטה ולמעלה בלי שמשפע ומיצר, אבל אין בו רק נקב אחד למעלה לשפיתות קדירה א', דינו ככירה דבקש וגבבא מותר, וכתנור דבדבר שיש לו גחלים אפי' ג"וקט אסור (ודיני הטמנה ושאַלענט עי' פ"ד; ודין חימום התבשיל בשבת בחורף בתנור בית חורף עי' פ"ו): ס"ג, ד, ה, אסור ליתן בשבת דבר שמתבשל בקל כביצה סמוך ליורה או תנור חם, ואפי' לשעה מעוטת, שבתוך זמן זה א"א להתבשל, מכ"מק כיון דהמקום ראוי להתבשל אסור, וכן אסור להטמין דבר אפי' מע"ש בחול או באבק דרכים המחומם מאש או שמש, גזירה שמא יטמין בעפר חם עם ניצוצות ויחתה בשבת; וליתן מים או ביצה בחמה עצמה מותר דמינכר ולא מחלף באש; אסור ליתן אפי' מע"ש קיתן מים צוננים לתוך אמבטי מים חמים או מעינות חמין בטבע כקאַרלסבאַד, דמוסיף הבל ואסור להטמין בו, ובעבר ונתן אסור להשתמש בהם בשבת אפי' לרחיצת מקצת גופו, וכ"ש שתי': ולענין רחיצה וטבילה בשבת אסור אפי' מקצת גופו ואפי' בחמין שהוחמו מע"ש, ובטובל בצונן יזהר שלא יבא לידי סחיטת שער או בגד, והוא דנוהגות הנשי' ליטבל מנידתן בליל שבת בחמין של מקוה סומכי' אנו"בי סי' כ"ה זקרבן נתנאל, דבטבילת נדה ליכא גזירה דמרחצאות שמא יחום בשבת, דהרי א"א לה להחם בשבת דצריכה לעשות חפיפה קודם טבילה, והחפיפה אסור בשבת ותיכף לחפיפה טבילה, נמצא שאין לה פנאי לעשות שום דבר: כלי שיש לו ב' שוליים ומשימין הגחלים ביניהם ולמעלה יש לו תוך למים או תבשיל אסור להטמין בתוכו מע"ש, ואפי' גרוף ממנו האש ואפי' בדיעבד שהטמין, אסור עד מצ"ש בכדי שיעשה (דהיינו שיכול לבשל בישול כזה), משא"כ באם בית הקיבול דגחלים איננו תחת התוך רק סביב לו מבחוץ, דאז אינו מוסיף החום דע"ש רק מעמידה מותר להטמין בגרף הגחלים: יורה שסילקה מהאש סמוך לחשיכה ובה מים רותחין שיד סולדת בהן, אסור ליתן לתוכן בשבת צוננים מעוטים כדי שיחומו; אבל צוננים מרובים כדי להפשירן, או באם הוא כלי שני, דהיינו שלקח מים מהיורה שהוסר' מהאש בכלי ב', אפי' צוננים מעוטין מותר; ובמים רותחין מאד, או להכניס הכ"ש תוך היורה בשדה אצל האש אינו מותר אפי' בכ"ש רק בצוננין מרובי' להפשירן: יורה שהוסר' מאש שנתרוקנה ממים מותר ליתן לתוכה צונני' מרובי' להפשירן: כ"ר דהיינו הכלי שהי' בעצמה אצל האש, אף שנשתהה הרבה אחר שהעבירה, כ"ז שהיא רותחת שיד סולדת בה [דהיינו שכריסה של תינוק נכוות בה] אסור ליתן לתוכה דבר שיכול להתבשל בה כתבלין, ואפי' רק להוציא ממנה מאכל בכף בלא נתבשל כ"צ אסור, דמגיס

והוי

נותנין כלי תחת הנר לקבל נצוצות(נט) ולא יתן לתוכו מים(ס) מפני שהוא מכבה:

פ"ד

ר"ע מברטנורה

ר"ס: נותנים כלי תחת הנר. בשבת לקבל נלולות של שלהבת המנתזות מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיו דנילולות אין בהם ממש ואין הכלי מבוטל מהיכנו בהכי: ולא יתן לתוכו מים. ואפילו מערב שבת דגזרינן ערב שבת אטו שבת ובשבת אי הוה עביד כי האי גוונא הוי מכבה(יב) והוא הדין בערב שבת אסור:

פ"ד

תפארת ישראל

בגמ', דאותן שאין לריב בו רשב קירוב וריחוק הזמן, ולפ"ה אפי' משום בסיס. ועי' עוד תוס' [דמ"ג ב' ד"ה מיהם]. אבי"י והנהי הר"ב כלן, שכ' דנר הדולק בשבת אסור לטלטלו גזירה שמא יכבה, וכך כ' הרמב"ם בפי' המשנה; הוא תמוה, דהא דלא כמסקנת הש"ס דמ"ו א' דמסיק דטעם דר"ש הוא משום בסיס? ועי' מג"א רע"ו ספק"ל). וקיי"ל דבהדליקו במנורה בהיתה שבת, אפי' כבה אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו (ר"ל שצריך להמנורה להשתמש היתר), או לצורך מקומו; ולא דמי לשאר כלי מוקצה מחמת איסור דשרי לטלטלו לצ"ומ? דהתם גם בי"הש הי' מותר לטלו כה"ג, משא"כ מנורה שדלק עליה בי"הש, מגו דאתקצאי לבי"הש אתקצאי לכולה יומא (רע"ט רע"ז סק"ב). מיהו במקום עליו והדלקו (רע"ט ב'): נט) (פונקען), דאין בהן ממש. ומותר ג"כ לטלטל ולשלק הכלי אחר שנכבו בו הנלולות (מג"א רס"ה סק"ו): ס) *אפי' מע"ש, גזר' שמא יתן שם המים בשבת, וקודם גמר הנתינה יפלו, והו"ל מכבה בידים. ואע"ג דכל כבוי הו"ל מלאכה שא"צ לגופה בא"ל להבהב הפתילה (כמג"א רסי' רע"ח), א"כ הו"ל גזירה לגזיר'? כ' תוס' דהכא גזרי' אטו כבוי שצריך לגופה. ולרמב"ם (ריש פרק דלקמן) כל היכא שראו חכמים שלא תתקיים ואת הגזירה רק בגזירה אחרת, גזרו גזירה לגזירה, וע"ש; וכ"כ תוס' חולין דק"ד א' ד"ה ומנא:

פ"ד

עיקר תוי"ט

ובשעת מיהא דלכתחיל' אסור לתתו שם מבע"י מהך השבת משום דבטל כניסין לטלטל כלי ואין כן דעת הרע' והעור תוי"ט: (יב) כ' רש"י מכבה ממש. וכ' התו' דל"ד אלא כגון שיפול לגוף לידי כיבוי שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הנלולות וקודם גמר הנתינה יפלו ומכבה בידים לו שנותנה הכלי עם המים כנגד הנלולות ועי' בר"פ דלקמן ועתוי"ט:

פ"ד

הידושים

מ"א. חמין והבשיל, כ' רבינו הגאון אאמ"ו זצוק"ל, וז"ל, תמוה דבתבשיל לא פליגי? וצ"ל דתבשיל לרבות' דהיתר בגרוף וקטום, וחמין לרבות' דאיסור, בלא גרוף וקטום: שם עד שיגרוף, כ' שלה הגאון מהו' עקיבא שליט"א, ק' דמ"מ שמא יגיס דחייב משום מבשל? ועי' תי' רשב"א ר"ק בשלי דלמרי' בעקירה ושיה'; דלבי תרוצו בהכא, מיירי הכא בנתבשל כמאכל ב"ד, ולז אף כשיגים ל"ה משום מבשל. לפ"ז בלא הגיע למאב"ד אסור לשהות אף בגרוף. ומזה תמוה לי על דבריו בתי' כאן, דהאריך לי מותר להשהות בגרוף בלא הגיע למאב"ד, לי הייבי' לחתוי, ולא השיב שמא יגיס? והוזק לומר דשמך ל"ע למ"ש בש"ק ובאינה עיר' לסור שמא יגים, והרא בשוה' מיירי, ולפ"ה, לוכ' הכל דיחתה. עכ"ל אמר המחבר ת"ל כי כבר לשבחתי מכבניתה זה, ובוונתי לדעת קושי' לעיל סי' ה'. ולמש"כ מובה לקרב בב' ידים את שקלה הגאון הנ"ל בלאת תמיה שבידו, דע"כ רשב"א כך דעתו: מ"ה. סי' נ"א וכתבו התוס' דמ"ג ב' ד"ה לבל, דווקא הגאן אין מתבשלין בכ"ל לר"י, לבל בשאר מילי מודה, עכ"ל, והקשה להם המעלה הקשה כנרול, ה"נ הכא המאה"ב המתן מהו' ליזר מדרין שליט"א, דהא כנגד משנה ערוכה כ"א דמעשר מ"ז, דגם בגמן כ"ל לר"י דאינו מתבשל בכ"ל רק בחומץ וליל, עכ"ל. והשבתיו ב' תשובי' בדבר; הנה הרי כל עיקר חילוק של הגאון משאר מילי,

ליש

אומר לכל הוא נותן[נ]. חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר[נא]: ך אין נותנין[נב] כלי תחת הנר לקבל בו את השמן[נג] ואם נתנו מבעוד יום מותר[יא] ואין ניאותין ממנו[נד] לפי שאינו מן המוכן[נה]. מטלטלין נר חדש[נו] אבל לא ישן[נז]. רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת[נח].

נותנין

תפארת ישראל

זה במלח השחור שנקרא (שטיינזאלץ), אבל המלח הדק שלנו, מותר, שכבר נתבשל, ואין בישול אחר בישול (מג"א שם), ועמ"ש, לעיל בדין המים לכתחילה: נ) אפי' לכלי ראשון: נא) הוא מי מלח של דגי', שע"י הריפתן מתבשל; וקיי"ל כת"ק: נב) בשבת: נג) הנוטף, משום דמבטל כלי מהיכנו, דהשמן אסור לטלטל. מיהו במקום פסידא מותר לבטל כלי מהיכנו (מג"א רס"ה סק"ב. ומדשיים פרק דלעיל בהדליקו הנר ושאר מילי דבי"הש, להכי סמיך בפרקין כירה שהסיקוה וכו' נותנין וכו' דהוא נמי דיני דבי"הש, דבכנגע נותני' שם הקדיר'; ואח"כ הדר הכא למילי דנר דשייס לעיל בפ"ב דמיירי הכא בנר קודם היום): נד) ר"ל אסור ליהנות בשבת מהשמן הנוטף: נה) מדהוקצה להדלקה: נו) מנורה חדשה: נז) דמוקצה מחמת מיאוס: נח) *דבשעה שהאבוק' דולקת עליו, הוה מנור' בסיס לאיסור. מיהו נר שמן בשעה שדולק יש בטלטולו חשש איסור דאו' דהו"ל פסיק רישא, דא"א שיטלטל הנר שמן אם לא שיקרב השמן או ירחקו ממקום שהפתילה בוערת, דחייב משום מבעיר ומכבה (ביצה דכ"ב א' וא"ח רע"ז ס"ג); ורק נר חלב ושעוה הדולק כאבוקה אסו' מדרבנן לטלטלו בעודו בוער, מדהוא בסיס לשלהבת האיסור. ולתוי"ט (פ"ה דתמיד מ"ה), גם באבוק' דולקת יש חשש איסור דאו' בטלטולו (ועי' בפירושינו שם ל"ט, ועי' בא"ש רע"ו סק"ז וכפי דבריו נ"ל דמ"ש בגמ' הכא [דמ"ו א'] הנח לנר שמן ופתיל' דאסו' לר"ש משום בסיס, ולא קאמר משום מכבה ומבעיר, דהרי מודה ר"ש בפסיק רישא [כשבת קי"א א']? נ"ל דה"ט משום דע"כ ר"ש אסי' אפי' בפתיל' הדולקת שאין עליה שמן, רק שמלוחלחת בשמן

ר"ע מברטנורה

לתוכו ומשם מערה לקערה: לכל הוא נותן. אפילו לכלי ראשון חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר הנוטף מתליהם דגים שהם מבשלין התבלין ואין הלכה כר"י ודוקא תבלין הוא דאסור ליתן בכלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האור אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה אלא ע"ג האור בלבד לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכלי ראשון לאחר שהעבירו מן האור: ך אין נותנין בשבת כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. המטפטף משום דשמן מוקצה הוא ואסו' לבטל כלי מהיכנו כלומר להושי' כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם דהוה ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן מוקצ' הוא ואסו' לטלטלו: אין נאותין. אין נהנין מן השמן המטפטף מן הנר בשבת לפי שאינו מן המוכן שכבר הוקצה להדלקה: מטלטלין נר חדש. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה: אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאוס הוא: חוץ מן הנר הדולק בעוד שהוא דולק. אסור גזיר' שמא יכבה ולית ליה לר"ש מוקצה מחמת מיאוס ולא מוקצה מחמת איסור ואין הלכה כר"ש שמתיר לטלטל כל הנרות חוץ מן הנר הדולק שנר שהדליקוהו ללילי שבת אף על פי שכבה אסור לטלטלו כל אותו שבת דמגו דאתקצי לבין השמשות אתקצי לכולי יומא אבל בשא' נרות הלכה כמותו שאין מוקצה לשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כיס דמודה ביה

ר"ש

עיקר תוי"ט

יא) מותר להניחם שם רש"י. כלו' ולא חיישינן שמא לאחר שיפול לתוכו שמן מן הנר שיטלטלנו לכלי משם

ומשמע

צונן[מ] בשביל שיחמו[מא], אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס[מב] כדי להפשירן[מג]. האלפס[מד] והקדרה שהעבירן[מה] מרותחין[מו] לא יתן לתוכן תבלין[מז], אבל נותן הוא לתוך הקערה[מח], או לתוך התמחוי[מט] רבי יהודה אומר

ר"ע מברטנורה

המיחם דהוה ליה כמבשל בשבת: אבל נותן לתוכו. מים מרובים עד שיפשרו הכל פושרין: או לתוך הכוס. ואף על פי שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר אבל מועטים כדי שיחמו לא דסבירא ליה להאי תנא דכלי שני מבשל ולקמן תנינן אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע דכלי שני אינו מבשל והלכה דכלי שני אינו מבשל: שהעבירן מן האור. מרותחין בין השמשות: לא יתן לתוכן תבלין. משום דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: תמחוי. כמין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכו

תפארת ישראל

חמין: מ) מים צונני' מועטי': מא) *אם כוונתו שיחממו הצונני': מב) שהוא כלי שני: מג) *דבכלי שני אי אפשר שיתבשלו הצוננים, להכי אפי' נותן לתוך הרותחין שבכוס, נמי צונני' מועטין, שרי; אבל בנותן לתוך הרותחין מי' צוננים מרובין, אפי' לכלי ראשון שרי, מדא"א שיתחממו רק פושרין; ודוקא בהסיר, בשעת השפיכה הכלי ראשון מהאש (ש"ח י"ב). מיהו באם רותחין מאד, אפי' בכ"ש אסור, וכמבואר בכללות שבת בדיני המים לכתחי' (וכ"כ מג"א שם סקל"ד). וה"ה בפינה מים מהמיחם לגמרי, מותר ליתן בו צוננים מרובים, דמשום מצרף ליכא, מדאינו מתכוין לצרף, והרי קיי"ל כר"ש; ואע"ג דהו"ל פ"ר? י"ל דוקא במלאכה אסור פ"ר, משא"כ צירוף אינו מלאכה רק כשמתכוין לתקן כלי (מגיד משנה. ועי' לעיל ספ"ב). רק דמתני' אליבא דר"י, דס"ל דבר שאינו מתכוין אסור; להכי נקט „שפינהו" דמשמע שסילק היורה עצמ', ולא נקט שפינהו ממים (ותמיהני על דברי המ"מ בהביאו רמג"א שם סקל"ו, שכ' דמצרף שאינו מתכוין לפי' לכ"ע שרי: וק' והרי בכ"מ הכא (דמ"ל ב') למאי' בפירוש דלר"י בכה"ג אסור? וה"ל כי כוונתי לכלא"ח פי"ב משבת שהקשה כן לכמ"מ וע"ש מה שתירץ). מד) (טיגעל): מה) *מהאש: מו) *כ"ל דאין ר"ל שהעבירן מן הרותחין, אלא ה"ק שהעבירן מהאש מרותחין; דהאי מה שי' הבטוין של בימוני. (אב"י הפסל כל"ל) פושל, ומנוקד בשוא, ור"ל בל"א (קאכענד): מז) *וה"ה כל דבר, דכלי ראשון אף שנסתלק הרתיחה אחר שהעבירן מהאש, מבשל כל זמן שיד סולדת בו (ט"ז שם סקכ"ד): מח) (טעללער): מט) *(שיסעל) דכלי שני אף שיס"ב אינו מבשל. ויש אוסרי' ליתן מלח אפי' בכ"ש שיס"ב: ובעבר ונתן אפי' בכלי ראשון מותר, דבטל המלח בס' (שם ס"ט); ואע"ג דכל דלטעמ' עביד לא בטל? כ"ל דהכא אין המלח אסו' מצ"ע (בי"ד ל"ח והוא כרמג"א שכא סקל"א ועי' עוד רמג"א א"ח סקי"ג ב"ו); ואע"ג דדבר שיל"מ לא בטל, הכא שאני, דנתבשל קודם שנאסר, דאין המלח מתבשל רק אחר שנתערב (אב"י עי' י"ד סשי' ק"ב). מיהו כל זה

עיקר תוי"ט

כ"ל המיחם כו' נתן כדלית' בגמ' דל"ח. ורש"י פי' המים מוסיף הבל ובלומר ולסוף להעמיק כפ"ג בתר"ב. ולכ' הפי' קמ"ל הכא תרתי חדא דמוליאר מעמיד החום ולהכי מוסיף חום ועוד דאי עבר ובישל כהם לסור ועתוי"ט והתו' מפ' דמוליאר שותין כו'. שמתכן המים חמין בין לבי שהמים לינם כ"כ חמין במוליאר שיתבשל היין מן המים שמתנין לתוכו אבל לנמיכי לע"פ שגרופ' אין שותין היינו לבי שלמדני יש בו הבל יותר ומתבשל היין מן המים בשעת מזיגה וכן המשנ בימ':

ואם ביום טוב, כחמין שהוחמו ביום טוב, אסורים ברחיצה[לג] ומותרין בשתייה. מוליאר[לד] הגרוף[לה] שותין הימנו בשבת[לו]. אנטיכי[לז] אעפ"י שגרופה, אין שותין ממנה[לח]: **ה** המיחם[יט] **שפינהו**[לט] לא יתן לתוכו

צונן

תפארת ישראל

גופו; דמדהוחמו בשבת אסורים בהנא' בכדי שיעשו: לג) *ר"ל רחיצת רוב גופו, אפי' אבר אבר; אבל פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בחמין שהוחמו ביו"ט (סקי"א). מיהו אפי' מים שנתחממו מע"ש, אסור לרחוץ בהם כל גופו או רובו בשבת; רק נקט הכא בסילון שנתחמם בשבת דכה"ג גם בשתיי', או ברחיצת אבר א' אסור (סכ"ו). ונשים **הטובלות** בשבת במקוה חמה, אסור לה לטבול ביום ז' לספירתה מבעוד יום די"א דאפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה; וגם לטבול כשחשיכה בשבת בחמין, אסור משום גזירה דמרחצאות, רק תטבול בין השמשות, דכל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו בי"הש, דבדאי הוא ר"ה, ורבינו יואל במרדכי, דס"ל דמותר שבות בי"הש לצורך מצוה אפי' קבלו כבר שבת [ודלא כמג"א רס"א סקי"א]; או שלא יהיו המים חמין או פושרין רק כשיעור הפגת צינתן [ח"ל תשו' י"א. וסדרי טהר' קצ"ז סק"ע]. אולם בתשו' נב"י ב"ה, וכ"כ בקרבן נתנאל כ' דאין למחות במקילין בשבת אפי' בחמין ממש, די"ל דבטביל' ליכא גזיר' דמרחצאו'; דאסרוה רק משום שמא יחם המים בשבת, ובטבילה של נדה ליכא למגזר הכי, דהא צריך להיות סמוך לחפיפה טביל', והרי אסור לעשות חפיפה בשבת): לד) הוא כלי שיש לו בית קבול לגחלי', סביב להמים שבבית קיבול הפנימי: לה) שגרפוהו מהגחלים מע"ש: לו) מהמים שנתנו לתוכו מע"ש, דאינו מוסיף הבל, רק משמר החום: לז) הוא כלי נחושת עם ב' שולים, ומשימין גחלי' בין ב' השולים, והמים בחלל הכלי שעל השולים: לח) דמדהאש למטה מהמים. חומו רב, והו"ל כמטמין במוסיף הבל: לט) *ר"ל יורה שסילקוה מהאש ובה מי' חמין

חמין

ר"ע מברטנורה

נמשכין בתוכו מתחממין באותו סילון שנתחמם בתוך חמי טבריה ואמרו חכמים שהמים שנמשכו באותו צנור בשבת (ט) דינם כדין חמין שהוחמו בשבת שאסורים לרחוץ בהן אפי' אבר קטן ואסורים אף בשתיה והמים שעוברין בו ביו"ט דינם כדין חמין שהוחמו ביו"ט שאסורים לרחוץ בהם כל הגוף אבל מות' לרחוץ בהן ידיו ורגליו ומותרין בשתי' והלכה כחכמי' וחזרו בהם אנשי טבריא ושברו את הסילון: מוליאר. פירשו בש"ס מים מבפני' וגחלי' מבחוץ והוא כלי שיש לו בית קבול קטן אצל דופנו מבחוץ מחובר לו ונותנים שם גחלים והמים בקבולו הגדול ואם גרפוהו מן הגחלים מבעוד יום שותין מן המים שבקבולו הגדול בשבת ואע"פ שהוחמו קצת מחמת כלי לפי שאינו מוסיף הבל אלא משמר ומקיים חום שלהם שלא יצטננו: אנטיכי. הוא כלי נחשת שיש לו שתי שולים ומשימין המים למעלה והאש למטה בין שתי השולים ומתוך שהאש למטה בין שתי השולים חומו נשאר הרבה ואע"פי שגרף הגחלים מערב שבת המים מתחממים בו בשבת (י) לפיכך אין שותים מהם בשבת: **ה** המיחם. קומקום של נחשת שמשימין אותו על גב האש לחמם המים שבתוכו: שפנהו. מעל הכירה ויש בתוכו מים חמין: לא יתן לתוכו. מים מועטים כדי שיתחממו מן המים החמין שנשארו בתוך המיחם

המיחם

עיקר תוי"ט

טמונים בחמין שבאמה המוסיפים הבל תו': (ט) אין אפי' אם נכנסו לתוכו המים בשבת. דאפי' נכנסו מע"ש נמי אסורין כדין הטמנה מע"ש אלא לפלוגי בין שבת וי"ט הוא דתני הכי ב"י: (י) ולפ"ז איירי בחמין שהוחמו קצת מבע"י ולא כל צרכן או כ"ל והחימום יפה להן וכדלעיל לענין תבשיל. ואין זה כמו דחמין כל שנתחממו

כ"ל

בין מעל גביו טו), כופח טז) שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי היא ככיריים, בגפת ובעצים, הרי הוא כתנור יז): **ג** אין נותנין יח) ביצה בצד המיחם יט), בשביל שתתגלגל כ) ולא יפקיענה בסודרים כא), ורבי יוסי מתיר כב). ולא יטמיננה כג) בחול כד) ובאבק דרכים כה) בשביל שתצלה: **ד** מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סלון כו) של צונן כז), לתוך אמה כח) של חמין כט), אמרו להן חכמים אם בשבת ל)(ח) כחמין שהוחמו בשבת לא), אסורין ברחיצה לב) ובשתייה, ואם

ר"ע מברטנורה

חיישינן שמא יחתה דלעולם אינו מסיח דעתו ממנו: בין מעל גביו. לסמוך אצל דופנו: כופח. עשוי ככירה אלא שארכו כרחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת והאש עובר תחתיה והבלו רב מהבל הכירה שהכירה פתוחה מלמעלה שיעור שתי קדרות. והכופח אין פתוחה אלא שיעור קדרה אחת ופחות מהבל התנור: **ג** אין נותנים בשבת ביצה בצד המיחם. קומקום של נחשת שמחממים בו המים ע"ג האש (ו): שתתגלגל. שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת כלומר מעורבת: ולא יפקיענה בסודרין. לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה בו דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור: ור"י מתיר. דסבר לא גזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור ואין הלכה כרבי יוסי: לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמה ובהא לא שרי רבי יוסי דגזר חול אטו רמץ הואיל ותרוייהו דרך הטמנה אתי למימר מה לי רמץ מה לי חול אי נמי גזר רבי יוסי שמא יזיז עפר ממקומו כשלא יהא שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק (ז) והוי תולדה דחורש: **ד** סלון. צנור שממשיכין המים לתוכו והיה אותו צנור משוקע בחמי טבריא ומתחמם מכח אותם החמים וכשהיו המים צוננין נמשכין

תפארת ישראל

ופיו א' וצר למעלה: טו) *דמדפיו א' וצר נקלט חומו טפי; ולהכי גם כשהסיקו רק בקש, וגרף וקטם, אפ"ה כל זמן שיס"ב, גזרי' שמא יחתה, דשמא נשאר נצוץ ויחתה בו; ואפי' לסמוך תבשיל שבקדרה בצדו אסור מה"ט: טז) *עשוי ככירה שאין פיו צר, רק שאין בו רק מושב קדיר' א', והבלו רב מהבל כירה: יז) דאפי' גרף וקטם אסור אפי' בצדו: יח) בשבת: יט) יורה קטנה וכ"ש סמוך לתנור: כ) ר"ל שתצלה קצת: כא) *כמו לא יבקענה; ור"ל לא ישברנה ע"ג סודרין חמין, אפי' נתחממו רק בשמש גזרי' שמא יטמין ברמץ: כב) בנתחממו בשמש: כג) *אפי' מע"ש (עי' מג"א סק"י): כד) (זאנד) שנתחמם בחמה: כה) שנתחמם ע"י אופני עגלות, ובזה מודה ר"י מדדמי לרמץ; או משום חשש שיזיז קרקע עולם ממקומו: כו) (רעננע): כז) שהביא מים מנהר צונן: כח) נחל קטן: כט) *ר"ל שהמשיכו מבעו"י צנור מים צוננים שיפים מחמי טבריא, תוך חמי טברי', כדי שיתחממו המים הצוננין, וירדו למקוה בשבת: ל) *ר"ל אם ירדו למקוה בשבת, אף שנכנסו לתוך הסילון מע"ש: לא) *דהו"ל כאילו הטמין מים הצוננים שבצנור מע"ש בדבר המוסיף הבל: לב) אפי' מקצת גופו

עיקר תוי"ט

ובתנור לא מתני גו"ק כלל הר"ב: (ו) ליתא ר"ל שעכשיו הוא על האש דלא לפי' לאחר שהורידוהו מן האש. ולא בא לומר רק שמן האש הוחם ולא מן החמה: (ז) הא ליתא דבוק לית לן בה כשעכשיו בליש דתוק- ר"ל שהוא תיחוח כל כך הרבה שבשעה גומא ע"י הביצה דוכני הגומא יפלו לצדי בלין הקרקע קשה. אבל כשהיא מעט תיחוח ובצ"ע קרקע קשה שמהלך הגומא קיימא לביר דהא חורש בכל שהוא כדתנן במ"ב פ"ב ט': ח) אם בשבת. משמע דלאסורא היא תנים דהוי כמטמין בדבר המוסיף הבל ברחיצה צוננים שבצנור שב- מתוכים

בית שמאי אומרים, חמין י), אבל לא תבשיל יא) ובית הלל אומרים חמין ותבשיל. בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין יב), ובית הלל אומרים אף מחזירין יג): ב תנור יד) שהסיקוהו בקש ובגבבא, לא יתן ה) בין מתוכו
בין

תפארת ישראל

וב"י מדלא קאמר' מתני' עד שיסמון הגחלי' באפר, משמע דסגי בכסה קלת מהן; מזה משמע דלא כמהלית הפסקי שכ' דמ"ש המג"א דסגי בקיסוס כ"ש, הייט בכסוי דק). מיהו כל זה לרי"ף ורמב"ם, דמתני' בשהוי מאכל מע"ש נמי איירי; אבל אנן נוהגין כרש"י ור"י ורז"ה (רכ"ג א') דמתני' דוקא להחזיר בשבת על הכירה איירי, אבל לשהות מע"ש משהינן, ובאופן, שנבאר בסוף משנתינו: י) *דוקא מי' חמין משהין (לרי"ף בשגרף, ולרש"י ולדעתי' אפי' לא גרף), דמים א"ל בישול כל כך שיחתה עבורן: יא) *אף שגרף (לרי"ף), דב"ש גזרו גרוף אטו שינו גרוף (ר"ן): יב) לרי"ף דרישא לשהות מע"ש איירי, קאמ' הכא שפיר, דוקא בנטלן ורצה להחזיר בשבת פליגי ב"ש וב"ה, ולרש"י דרישא נמי בחזרה איירי, ה"ק, הורה דרישא פלוגתא דב"ש וב"ה היא (וק"ל למה נקט נוטלין כלל, פשיט'? וכ"כ ק' לב"ה דקאמרי „אף", ל"ל, הו"ל לב"ה מחזירין? וצ"ל מזה ראי' לטור (רנ"ג), וכמ"ש כמ"א שם ס"ב, דדוקא בנטל' ע"מ להחזיר' מותר להחזיר; לפ"ז לב"ש ה"ק אפי' בנטל' ע"ד להחזיר' לא יחזיר, ובה"א אם נטל ע"מ להחזיר אף מחזירין): יג) *וקיי"ל כב"ה: יד) *הוא ג"כ כקדיר' בלי שולים, מחובר לארץ בטיט, רחב למטה, ופיו שצר למעל' ורחב למט' נקלט הומו לתוכו

ר"ע מברטנורה

בשבת כדי למהר בשולו ודוקא בתבשיל שלא בשל כל צרכו או אפילו בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הוא דגזרינן שמא יחתה (ג) אבל תבשיל שלא בשל כלל או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה ולא חיישינן שמא יחתה הואיל והסיח דעתו ממנו וכן תבשיל שבשל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל שלא בשל כלל שהרי הסיח דעתו ממנו: בית שמאי אומרי'. מים חמין נותנין על גבי כירה לאחר שגרף דלא צריכי לבשולי וליכא למגזר שמא יחתה: אבל לא תבשיל. אע"פ שגרף שא"א לגרף כל הגחלים עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד ואתי לחתויי מאחר דניחא ליה בבישוליה: בית שמאי אומרים נוטלים וכו' אפי' חמין דשריין להשהות על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר לאחר שנטלן אין מחזירין דמחזי כמבשל בשבת: ובית הלל אומרים. בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן ולא שרו ב"ה להחזיר אלא בעודן בידו שלא הניחן על גב דבר אחר אבל לאח' שהניחן בקרק' או ע"ג ד"א אסו' להחזירן אפי' לב"ה דהוי כמטמין לכתחל' בשבת (ד): ב תנור. מתוך טפי מכירה ואפי' הסיקוהו בקש ובגבבא
הויסינן

עיקר תוי"ט

כל נראה לי שהיא שלוי' בהאבנים שאין שולי הקדירה נוגעים בגחלים ומש"ה בגרף דליכא הבילא שמסלק דעתו מלהשות בגחלים שרי: (ג) הייט דעת הרי"ף דכל שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למב"ד בין שהגיע ואפי' נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו אסור. והא דקפ"ק אין צולין כו' אלא כדי שיצולו מבע"י ופי' הר"ב כמב"ד קאי כו'. שאני בצלי שאלל האש שממהר לצלות והפסד לו להיות רלוי בעוד לילה לא מסיח דעתא מניה. וכי נצלה כמב"ד לא חייש למחויי שאם יחתה בגחלים יחריך אותו כיון שמונח על האש בלא הפסק קדרה. פוסקים: (ד) לפרושו דמיירי בשיהוי ולא בהטמנה הול"ל דהוי כמשה' לכתחילה בשבת תוי"ט. ה) לא יתן. וב"וק לא מעלה ולא מוריד והלכך כל דברי בכיר' דה"נ וה"ק כגון תבשיל שלא בשל כלל כו' בדלעיל אפי' בתנור נמי שרי והלכך לא שייך נמי פלוגתא דמחזירין דאף ב"ה לא אמרו דמחזירין אלא בגרוף
ותטור

פ"ג כירה א) שהסיקוה ב) בקש ג) ובגבבא ד) נותנין עליה תבשיל ה). בגפת ו) ובעצים, לא יתן ז) עד שיגרוף ח) או עד שיתן את האפר ט).

בית

ר"ע מברטנורה

פ"ג כירה מקום עשוי כארץ כדי שפיתת שתי קדרות והאש עוברת תחת שתי הקדרות (א): בגבבא. עצים דקים לקש שמגובבין מן השדה: נותנים עליה תבשיל. מערב שבת להשהותו שם בשבת: בגפת. פסולת של זיתים ושומשמין לאחר שהוציאו שמנן: לא יתן. מע"ש כדי להשהותה שם בשבת (ב): עד שיגרוף. הגחלים ויוציאם מן הכירה. או שיתן את האפר. על גבי גחלי' לכסותם ולכננס וטעמא גזירה שמא יחתה בגחלים

בשבת

תפארת ישראל

פ"ג א) *הוא כקדיר' גדול' שפתחיה מחוברין לארץ בטיט, ובשוליו שהפוכין למעל', יש ב' נקבי' להושיב שם ב' קדירו' שמשוקין באש שתחתיהן בהבל ופתח הכיר' להכניס שם אש הי' בצד; ומתוך שרחב למעל' אינו קולט חומו. וכ"כ הטורי' שלנו שרחבי' למעל', דינן ככיר' (רל"ג ס"א): ב) געשטיבעלט: ג) *הוא התבן הנשאר בארץ אחר שנקצר התבואה: ד) *הוא הנגבב ונקצר עם התבואה וכ"כ תוס' ור"ן. וק"ל מסוכה [י"ג ב'] קש ותבן תבואה? וכ"כ ק' מלקמן פ"כ מ"ה? וצ"ע. ועתוי"ט פ"ט דכ"מ. **אולם** מרפ"ב דנ"מ נראה דתבן היינו הסמוך להשבול והקש היינו הרחוק ממנו; דקאמר כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש, וכשם שחולקים בין כך חולקין בזמורות וקנין; משמע ודאי שכשם שענין הזמורה' שהכל סמוך להם, כן אותן שגדלין סמוך לקן, כך התבן שזכר גבי תבואה היינו אותה חלק שגדל סמוך לתבואה): ה) *מע"ש להשהותו שם בשבת, דליכא למגזר שיחתה בגחלי', מדאין להם גחלי'; וליכא למיחש נמי משום דמטמין במוסיף הבל, דאסו' בע"ש משום שמא יטמן ברמץ (כגמרא שבת ל"ד ב'), או למשום שמא ירתיח (כמ"ש רמב"ם פ"ג משבת)? די"ל דוקא בטומן בדבר המטולטל אסו' משום מוסיף הבל, ולא כי הכא בתנור מחובר, דלא דמי לרמץ (מג"א רנ"ג סק"ז); והו דהשתא הקדיר' מגולה, דהיינו שאינו נוגע בדבר שמטמינו בו אפי' שולים נוגעין בגחלי' אין בו משום הטמנ' (שם, ורע"ז רנ"ה, ור"ן). ואי"לק עכ"פ ניחוש שמא יגיס (כשבת י"ח ב')? דנ"ל לפמ"ש ר"ן (שם ד"ו סע"ב), דבנתבשל כראוי לבן דרוסאי (היינו שליש בישולו לרש"י והלי בישולו לרמב"ם), ועדיין חם, תו ל"ג שמא יגיס, דאפי' יגיס הרי הו"ל בישול אחר בישול, דאינו רק מדרבנן (כרע"ז פי"ח ג' וי"ח); ואה"כ הרי ה"נ שהם תבשיל מיירי דחזי לבן דרוסאי (כתוס' כאן ד"ה המין), וגם שהם קדירו' בי"הש רותחו' הן, לכך ליכא למיחש יגיס: ו) פסולת שנשאר מזיתים ושומשמין אחר שנכבש שמנן, (עהל"ל דריעזן) בל"א: ז) עליה תבשיל מע"ש: ח) *שיוציא כל הגחלי' מהכיר'; דאל"כ גזרינן שמא יחתה בגחלי'. ולבעל המאור ור"ן די כשיגרפם מתחת הקדיר' לצד אחר; אבל בהוציא כל הגחלי', אפי' לתת התבשיל על או תוך התנור מותר. ולדעת' רמב"ם אפי' גרפם לחוץ אסו' אפי' על התנור, דמהבלו חם, או אפשר שלא ישאר גחלת ושמא יחתה בו: ט) *ע"ג קלח גחלי', דוקא בגורף צריך להוציא כל הגחלים דאל"כ לית ליה היכירא בנעלמות; משא"כ בקוטם, ע"י שתולין קלח גחלי' יזכר שלא יחתה מהמתחתונים ע"ז יותר (וק הו"מ הל"מ

וכ"י

עיקר תוי"ט

(א) ושפתה מהרב ולא תמיהה בלבן: (ג) ואל דתבן בכפ"ד דאין טומנין בדבר המוסיף הבל לפי' מגפ"י ואל לפי' גפת וקשה והלי דמוסיף הבל הוא הכא נמי בהטמנ' לייכי ללא בשיתוי כגון שהקדל' יושבת על גבה

הידושים

או בי"הש בשמואלי שבת דמסופק שמא עדיין אין חשיכה, בתרווייהו אסור לעשר וודאי ושרי דמאי. [אבי״ כיון א"מ הגאון נ"י להמגיה לת"ח]: **שם** בפירושי (ס״ ב׳) מיהו לכאורה נ"ל כאי׳ לתוס׳ (עירובין ד"ל ע"ב ד"ה ולפרוש) דמתני׳ דלא כהלכתא, וכרבנן דס"ל דגזרו אשבות בי"הש, דאי כרבי דל"ג אשבות, ומיירי בא"ל, כלעיל, א"כ למה בסיפא בדמאי מותר להפריש שלא לצורך כלל? ואת"ל בדמאי מדהפרשתו רק מדרבנן, הו"ל דוגמת שבות דשבות, דמותר אף שלא לצורך כלל; עכ"פ ק"ל למה נקט דוקא הנך ג׳ שבותין, הו"לל ספק חשיכה קא"ח, אין עושין שבות שלא לצורך כלל? אע"כ דמתני׳ כרבנן, דאפי׳ לצורך אסור שבות בי"הש, ונקט שפיר הנך ג׳, אע"ג דכולהו לרכי שבת נינהו דמעשר לאכילה, וטבילה לתשמיש כלים, ונרות לצורך אאור, אפ"ה אין שבות נדחה אפי׳ לצורך שבת. **אמנם** נ"ל דלא לחנם נקט התנא כלים ונרות נ"כ, לגלויי דמיירי בא"ל לדחות השבות כ"א להרווחה בעלמא, להשתמש בכלים ונרות רבי׳, וכ"כ מעשר בכה"ג מיירי, בא"ל לו רק להרווחה בעלמא, ובכה"ג לכ"ע גזרו אשבות בי"הש, עד שיהי׳ לו לורך ממש לדחות השבות:

הלכתא גבירתא. כללא דפ"ב.

רבינו גופו טהור ויצאה נשמהו בטהרה, הניח קלמוסו מלאה וקוקין דנור ולא כתב יותר, ומכאן ואילך לשון בנו ותלמידו, הלוך ילך ובכה, נושא אלומותיו, על אשר אין פורט למעותיו, והנה הוא כשה תועה בעונותיו, כי הלך לו השולחני לעולמותיו, תנצב"הח, במעונותיו, וקריבת לגבי דהין ואדהנית במזונותיו

ס"א, ב׳ ג׳• ב׳ נרות שבת חובה, א׳ כנגד זכור וא׳ כנגד שמור, ולכל הפחות אחד מהן צריך להיות מפתילות ושמנים שמדליקין בהן, דפתילה שאין הלהב נכנס בו, כשער וצמר ופשתן שאינו מנופץ וכדומה אין מדליקין בו, אם לא שכרך עליו דבר שמדליקין בו מבחוץ, ואין כוונתו לעשותה עבה ולהוסיף אור׳ ע"י הפתילה הפסול׳, רק להקשות הפתילה שתהי׳ עומדת זקופה; וכן אין מדליקין בשמנים שהם עבים ואינם דולקים יפה, וחלב מהותך ועירב בו שמן, מותר להדליק בו מיהא שעוה וחלב שכרוכים סביב הפתילה כנרות שלנו מותרי׳; ושמנים שריחן רע ביותר כפסולת דזפת, או להיפוך אפרסמן שריחו נודף, אסורי׳; ובדיעבד בהדליק נר פסול רק ביש עוד נר כשר בבית מותר להשתמש לאורו; א"צ להבהב הפתילה בע"ש קודם הדלקה, מ"מ נהגו כן: **ס"ד•** אסור ליתן מע"ש כלי שמן ע"פ הנר שיטפטף לתוך הנר ואפי׳ כלי דשמן מאוס, ורק במחובר בנר ע"י סיד וחרסית מותר: **ס"ה•** מלאכה שאצ"לגו, כלו׳ שאינו עושה המלאכה לתכלית שעשאה במשכן כמכבה שלא לעשות פחמין, אלא לחוס על השמן ופתילה, פטור ואסור, ולחולה שיש בו סכנה, או שאר סכנה מותר לכבות, והזריז הרי משובח, והשואל שופך דמים (כא"ח שכ"ח ס"ב), ובאין בו סכנה מותר ע"י עובד כוכבים, ולענין כבוי דליקה עי׳ פט"ו: **ס"ו, ז׳•** ג׳ מצות שמוטלות על האשה, נדה חלה הדלקת הנר, פוקדין עלי׳ מן השמים בעת לידה אם שמרה אותן כראוי, ולפיכך תהי׳ נזהר׳ להדליק הנרות בכל ע"ש קודם בי"הש• ומשימת היד בפני הנר אחר הדלקה, שלא תהנה ממנו ומברכת עובר לעשייתן, ולא תברך קודם הדלקה דבזה מקבלת שבת, ואסור שוב להדליק, ולפ"ז בי"ט (לאמו של סמ"ע) מברכת קודם הדלקה, וכהסכמת אחרונים; וצריך האדם לזרז ב"ב שיגמרו כל המלאכות לשבת קודם בי"הש, וישאלם בלשון רכה, אם הפרישו חלה ועירבו ערובי תחומין וחצרות במקום שנצרכים לזה, ויצוה להדליק נר: שיעור בי"הש הוא י"ג מינוטען וחצי קודם לילה, שהלילה מתחלה בצאת ג׳ כוכבים בינונים בלתי מפוזרים והיינו להכנסת שבת, משא"כ במצ"ש משום חומרא מצרכינן עוד ג׳ כוכבים קטנים, וג"ח מינוטען קודם בי"הש הם בכלל תוספת שבת, שאם רצה מוסיף כולו, ולכ"הפ צריך להוסיף מקצת בסוף ואין שיעור להוספת; ותוך זמן התוספת שהוא בין הכל ע"ב מינוטען קודם צ"הכ, אם קיבל שבת בפירוש, או שאמר מזמור שיר ליום השבת, ולרמ"א משאמר ברכו אינו מותר לעשות בשום מלאכה רק ע"י עובד כוכבים בצורך מצוה קצת; משא"כ קודם לכן אין קבלתו קבלה, ואפי׳ להמחמירין לאותו שקבל, מכ"מק ע"י ישראל אחר או הוא עצמו למלאכה דרבנן מותר: בי"הש אסור אפי׳ אמירה לעובד כוכבים חוץ מבהפסד מרובה, או צורך גדול כהדלקת נר יצ"ט, ונר שבת אחד באין לו נר אחר, מותר אפי׳ בשבת ע"י עובד כוכבים; ומותר לישראל בי"הש לערב עירובי חצירות, אבל לא עירובי תחומין דאקנויי רשות הוא; ואינו מותר להטמין דבר חם רק בדבר המעמיד חום לא המוסיף, דזה אפי׳ מבעו"י אסור; שכח להפריש חלה בח"ל אסור להפרישו בי"הש, דיכול לאכול וישאיר בשבת מכל לחם קצת יותר ממה שרוצה להפריש, ואחר שבת יפריש, הוץ בע"פ בשבת דא"א לעשות כן, מותר להפריש בי"הש; ובשכח להטביל כלים חדשים מותר בי"הש, ובנזכר בשבת, יתנם לעובד כוכבים במתנה או יטבלם במקוה דרך שאיבה; ובעבר והטבילן בלי ברכה מותרין לצורך:

הידושים

בפירושו. וק"ל לטעם ב' למה אסור להדליק מהן נר חנוכה בשבת, למ"ד מותר להשתמש לאורה? וצ"ע.

קרא הקורא בהרים לפע"ד אין זו קושי' והדרשה מפני מהתם נ"ל ראי' לרמב"ם בפירושו: דאי לטעם קמא שמא יטה, ק' מדכלל וקאמר (שבת כ"א א') שכל שמנים שאין מדליקין בשבת, אין מדליקין בחנוכה: תוספת משמע דכלל נמי שמני' שריקן רע; ואמאי הרי בהנך אין הטעם שמא יטה, רק שמא יניחנו וילא (בשבת ר"ה ב'), וא"כ אמאי לא ידליקן בחנוכה בשבת? אע"כ כיון דהא דנר בשבת במקום סעודה הוצה, הוא רק שלא יאכל בחושך (כתוס' בשבת כ"ה ב'), וכיון דלהך מ"ד מותר להשתמש בנר חנוכה, א"כ א"ל נר אחר במקום סעודה ובשיהי' ריחו רע יניחנו וילא ויאכל בחושך; א"כ ה"ה נמי כשלא יתלק יפה חיישי' שיניחנו וילא:

מ"ב. ר' הר"ב טעם איסור לברכמון כפי' ר"ה. ור' הגאון הג"ל, ה"ל ותוס' שילה (דר"ב) ר' דאין ר"ל דמאהר הכבוי, דא"כ לא הו"ל רק גרס כבוי (עי' לקמן פע"ז מ"ה); רק ר"ל בשעה שמסתפק מכבה אורו, מדממעט השמן; ור' הרא"ש א"כ בשפופרת שע"פ הנר, שכשיסתפק לא יכבה הנר, לשתרי? דהרי התם אינו רק ממהר הכבוי, אלא העיקר דלא מקרי גרם כיבוי, רק שאינו נוגע בנר עצמו:

מ"ד. ר' הר"ב כפי' ר"ו, ור' הגאון הג"ל בשם ליקוטי מהרי"ל, שהוא מל' היגא' גומא שלא שילה (איוב ח'), ור"ל קנה לגם; **ואני** המחבר לא הבנתי דהרי קרא דהיגלה גומא ר"ל היגדל קנה בלי אגו, וא"כ אין יכול ליתן שמן בשפופרת אגו שהרי מנוקבת היא בקלה, והו"ל לא יקתום ויקוב [**אב"י** ול"מ נ"ל דכוונת המהרי"ל לפרש המשנה דלא יקוב ר"ל שעושה חלל בקנה סתומה מהאגם ע"י שלוקח מתוכה הכרי, ליתן בתוכה השמן, או דמיירי בקנה שיש בה שרש למטה, וסתימה כעין קשר מלמעלה ומוהך הסתימות האלו לנקב אותה מלד זה וזה]:

מ"ה. ר' הר"ב כפי' ר"ז. ור' הגאון הג"ל ז"ל, וכ"כ רש"י; ולפ"ז מה דקאמר הוץ מהפתילה, לא קאי את"ק, דבהם אפתילה נמי כותר ר"י; אלא ה"ק הוץ מהפתילה, דבשמים חייב שמתכוון לעשות פחם. אמנם נ"ע דלמאה הא דקאמר הב"ם בפתילה שצריך להבהב' עבקין, ר"ל שלא הבהבה מעש"י ואהכי אף דמכבה בשאת מדהם על הפתילה, מ"מ מדרלונו שידליק אח"כ הפתילה, ניחא לי' שבהם שהוא נוח לידלק, ואף דאין מתכוון עכ"פ הו"ל פ"ר דניחא לי', דחייב אף לר"ש כדקמן (דק"ג א') בהלש עולשין לאכילה בבהות מבריגרה באכפא דידי', חייב משום הוגה, מדהו"ל כ"ר דניח"ל מכ"ם הכא דמבון לכנות. ומדניח"ל בכבוי, הו"ל פ"ר וחייב? וצ"ע עכ"ל. **אמר המחבר** א"כ מאי הלי דקאמר הב"ם (דל"א ב') הדע דקאמר שהיא עושה ולא מפני בנעשה פחם; ולפי פי' הגאון הנ"ל עדיין ק', דמדלא מתכוון לפחם הו"לל שהוא נעשה? אמנם הא דלא מתרץ הב"ם בלאמת הכי, נ"ל ע"פ מ"ש תוס' הכא ד"ה ומותר, דכיבוי לאום אבתילה לא פי' במשכן; ולקמן (דל"ד א' ד"ה כ"ב), כ' דכל דלא הוה במשכן הו"ל מלאכה שא"ל לגופה; ולכי מ"ב תוס' לקמן (דמ"א ב') ד"ה מיחם דבמלאכה שא"ל לגופה אפי' פ"ר פטור, וכ"כ רכ"מ פ"א דשבת לחלק בין דבר שאין מתכוון למלאכה שאל"לגו; א"כ לא דמי הך דהכא בפתילה, להך דעולשין לקמן (דק"ג א'), דהתם כיון דהוה במשכן, לא אפשר למפטרי' רק משום דבר שאינו מתכוון. ולהכי בדהוה פ"ר דניח"ל חייב; משא"כ הך דהכא דלא הוה במשכן, הו"ל שפיר מלאכה שאל"לגו דפטור פ"ר; ולהכי לא קני לש"ם לומר שהוא חייב רק במכבה עבביו לעשות פחם, וכמ"ש רש"י ור"ן הכא. ולפי' לרש"י לטעמי' דמלאכה שאל"לג היינו שא"ל לאותה מלאכה שיתחייב עלה; נ"ל לפמ"ש הבלפי גבורים (ס"פ האורג), דכל מעשה שעושה עמה ג"ב דבר היתר, אע"ג דהוה פ"ר דניחא לי', כקורע פתח ולבי נלוד בבית, פטור; וכ"כ כל שלבשר לעשות המעשה בלי פ"ר, אף דהוה פ"ר בכי, עכ"ל; וכן נראה ראי' לדבריו מע"ז (די"ב) בנתבזזו משוח לפני ע"ז, לולא מ"ע מותר לבחות ולהגביה מעותיו, אף דהוה פ"ר; אע"כ משום דעשה היתר עמו, או משום דלפשר להגביה מעותיו בלי פ"ר, כשיחזיר אחוריו לע"ז, או כשהגעל הע"ז מכאן, א"כ ה"נ הי' אפשר לעשות הכבוי כאם על הפתילה שלא הי' פ"ר לעשות פחם, דהיינו בשיהא מהובהבת מעש"י, או שלריך לפתילה להדר אחר ולא להאיר ולהדליקה, ולהכי פ"ר כי האי פטור; משא"כ לקמן בעולשין א"א שיתלוש אם לא ייפה הקרקע, להכי בדהוה פ"ר חייב.

מהו נ"ל דבע"ז לעיל מבו"ה מותר אף דהוה כ"ר, כקבנת ר"ן (חולין **תל"ט** א') דמבו"ה מוכרי כסות, טובפין הכלאים, ובלבד שלא יתכוונו להגלל מחמה או מגשמים, אף דהוה כ"ר? דהוקא בגלפבר משום מלאכה אסור פ"ר, ולא בגלפבר משום הנאה; וע"כ נעשה דמלאה, דהנאה שלאי דתלי' רק בכוונתו, ורק נמתכוין נהנה, והכי לא נתכוון; ע"כ ע"ז נמי תלי' רק בכוונתו (כסנהדרין דס"א א'), ולהכי לא דמי לשבת שהמלאכה גופ' אסור, ולהכי בפ"ר הו"ל כמתכוון לעשות מלאכה; משא"כ בע"ז אין בהשתחואה אסור רק במתכוין לע"ז, ורק הכוונה אסור', ולהכי בלא התכוון אף דהוא פ"ר שרי, והו"ק:

מ"ן. בפירושו (ס"י א'), תמוה במתני', למה נקט בבבל? ונ"ל ע"פ מה שמסתפק רמג"א (במ"ב) אי בי"הש של מולאי שבת נמי ל"ב שבות שלריך מלוה, דמספיק' לא פקע' הקדושה? להכי נקט הכא בבבל, דבין בי"הש בשע"ש, דמסיבק שמא ככר החשיך,

ואין מדליקין את הנרות סו), אבל מעשרין את הדמאי סח), ומערבין סט) וטומנין את החמין ע):

פ"ג

תפארת ישראל

בע"ם ותנס במתנה לעובד כוכבים, או יטבלם במקום דרך שאיבה בלי ברכה (מג"א סכ"ג): סו) *כ"ל דר"ל לא יאמר לעובד כוכבים להדליקן דאע"ג דאמירה לעובד כוכבים רק שבות? הכא מלנקט נרות לשון רבים, מיירי בא"ל להם רק להרווחה, כרבוי נרות שמדליקין לכבוד שבת, ולא מחשב כ"כ לצורך מלוה; משא"כ נר יחידי של שבת, שמחוייב כל א' להדליק בביתו (כסי' רס"ג), מחשב צורך גדול, ומותר להדליקו אז ע"י עובד כוכבים, (רס"א). וה"ה נר יא"ל מותר להדליקו אז ע"י עובד כוכבים. דמדנוסרין בו מאוד מחשב צורך גדול (רע"ז ורמג"א רס"א) וכן מותר לומר אז לעובד כוכבים לעשות אפי' מלאכה גמורה לצורך חול, אם הוא הפ"מ; דאין חלוק בין צורך גדול להפסד מרובה (שם): סח) *דרוב ע"ה מעשרין הן, ולא הו"ל כמתקן: סט) *דוקא ערובי חצירות ותבשילין, דהו"ל כמי מלוה וצורך גדול (תקכ"ו); אבל ערובי תחומין, אע"ג דתחומין כמי אין מערבין רק לדבר מלוה? אפ"ה גזרו על שבות כזה, מדהו"ל אקנויי רשות (תוס' גיטין ד"ו ב' ד"ה עירבתס) (תקכ"ה): ע) *בדבר שאינו מוסיף הבל; אע"ג דבשבת אסור? התם ה"ט שמא ימלאנה אח"כ מלוננה וירתיחנה; משא"כ בי"הש כל הקדירות רותחות הן, וליכא למיחש להא. מיהו לאחר שקבל שבת בפירוש' או אחר שאמר מזמור שיר ליום השבת, דהוי לדידן כקבלת שבת (כאשל רס"א סקי"ג), אפי' אין עדיין בי"הש, ע"י ישראל הכל אסור, ורק אמירה לעובד כוכבים לעשות מלאכה דאו', משום צורך מלוה קלת, שרי אז; מדלא עדיף קבלתו לשבת מבי"הש, דשרינן גבה אמירה לעובד כוכבים דקילא (מג"א שם סק"ו). ודוקא בקבלי' לשבת או אמר מזמור שיר ליום השבת, תוך שעה ורביע קודם הלילה (והוא בלמצום ע"ב מינוטען קודם צאת הכוכבים), אבל קודם לכן, אין קבלתו כלום (רס"ג ס"ד וסי"ד), ואף לי"א שם, דאף בקבל שבת קודם זמן הנ"ל, אותו שקבל אסור במלאכה, היינו במלאכה דאו'; אבל במעשריו ומערבין, אף המקבלין שרו בקבלו קודם זמן הנ"ל:

ר"ע מברטנורה

ביה נמי שבות: ואין מדליקין את הנרות. כל שכן דספיקא דאורייתא הוא וזו והא"ל זו קתני ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לעובד כוכבים להדליק: אבל מעשרים את הדמאי. ולא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרין הן: ומערבין. ערובי חצירות דהומרא בעלמא הוא אבל לא ערובי תחומין דיש להם סמך מקראי: וטומנין את החמין. בדבר שאינו מוסיף הבל דאלו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל שלא אסרו להטמין את החמי' בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימלא קדירתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמלא מבשל בשבת ובין השמשות ליכא למיגזר בהכי דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פי שאין טומנין בשבת:

פ"ג

הידושים

מ"א. כ' הר"ב שמא יעה לו שמא יניחנה, כלעיל סי' ח'. וכ' עלה הגאון הגדול מהו' עקיבא בליט"א ת"ל, טעם הא' כ' הרמב"ם פ"ו משבת (אמר המחבר גם כב"י כ"כ דכ"א א'); וטעם ב' כ' הרמב"ם בפירושו

ז שלשה דברים, צריך אדם לומר בתוך ביתו(ס) ערב שבת עם חשכה, עשרתם(סא) ערבתם(סב) הדליקו את הנר(סג). ספק חשכה ספק אין חשכה(סד), אין מעשרין את הודאי(סה) ואין מטבילין את הכלים(סו), ואין

ר"ע מברטנורה

ז צריך אדם לומר בתוך ביתו. וצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה: עם חשכה. כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב אבל קודם לחשיכה הרבה לא דלמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום: עשרתם. לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: ערבתם. ערובי תחומים וחצרות (יא) והני תרתי שייך למימרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר דדבר הנראה לעין הוא אי הדליק אי לא הדליק: ספק חשיכה. מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום וכל זמן שנראים שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה ומשיראו ג' כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר: אין מעשרין את הודאי. דתקון מעליא הוא ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות (יב): ואין מטבילין את הכלים. להעלותן מידי טומאתן דהוי כמתקן כלי והיה

ביה

תפארת ישראל

תתקן הכל: ס) *ולמה לא קאמר סתמא, לבני ביתו? אלא ר"ל שלא יאמר בקול אוושא שישמע בחוץ, רק יאמר בנחת כדי שישמעו לו: סא) דגם אכילת עראי של שבת קובעת למעשר לכן יעשרו מקודם: סב) ערובי תחומין וחצירות: סג) *בנר שרואה אותו שלא הדליקוהו, שייך לומר הדליקו! בלי צווי; וכ"ל דתנא נקט כל הג' כסדר הראוי, דכל הנצרך ביותר מזכירו תחלה דשמא ישכחנו. להכי מזכיר תחלה עשרתם מצורך אכילה בשבת, ואח"כ מזכיר ערבתם שהוא צורך טלטול והליכה, ובסוף מזכיר הדלקה, משום דאח"כ אסור בשב' שהזכיר תחלה: סד) *ר"ל בה"ש, והוא תוך י"ג מינוטען והלי קודם צאת הכוכבים; וכ"ח מינוטען והלי קודם בה"ש הנ"ל, מחויב להוסיף מחול על הקודש, כל הזמן הזה או מקצתו. ואחר צאת ג' כוכבים בינונים שאינן מפוזרין, הו"ל וודאי לילה לענין הכנסת שבת; רק במ"ש מחמירין דלא סגי בהכי, מדלא בקיאין בבינונים; להכי צריך ג' כוכבים בינונים, ועוד ג' קטנים (רמ"א ורל"ג) (א): סה) טבל וודאי. וה"ה דאין מפרישין אז חלה (רמ"א מג"א ב'). ואף דהפרשת מעשרות שבות, ול"ג השבות בין השמשות (כשמ"ב)? היינו לצורך גדול או לצורך מצוה (כשם ושמ"ש), אבל הכא מיירי בא"ל לו בשבת (ע"ז רמ"א ומג"א כשם"ז), (ב); מיהו בחלה דידן, כיון דאוכל והולך ואח"כ מפריש (י"ד שכ"ג) וודאי גזרו השבות דהפרשה, דהרי א"ל להפריש (ועי' סי' תק"ו): סו) *מיירי כמו בא"ל להם מאד לשבת; ולהכי נקט כלים ל"ר. — מיהו דוקא בנטמאו בדאו', מחזי טבילה כמתקן; אבל כלים חדשים, י"א דאפי' בשבת שרי להטבילן; ויש להחמיר. מיהו בעבר והטבילו בשבת, יש להתיר לצורך. ובשבת להטבילן

בע"ש

עיקר תוי"ט

בטבילה שצריך הערב שמש שלא הוכשרה מבע"י: (יא) ובתוספות מבואר בכלל ערובי חצרות הוא [illegible] ובי"ד תקנום: (יב) ומשמע דלמאן דלא קי"ל הכי וקמ"ל כו': ומשלו המובקים במות א"ס כ' במ"ב דכל [illegible] לתקן תלוה לו עדיפה לכ"ע גזרו עליו בה"ש ובהך ניחא כל הני דת"ק ור"ש מחולקין עם חכמים ועתו"ט

פ"ג

מפני לסטים[מח] מפני רוח רעה[מט] ואם בשביל (נ"א מפני)[נ] החולה שיישן, פטור[נא]. כחס[ח] על הנר[נב], כחס על השמן, כחס על הפתילה[נג] חייב[נד] ורבי יוסי פוטר[ט] בכולן[נה], חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה[נו] פחם[נז]:

ו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן[נח], על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר[נט]:

ז שלשה

תפארת ישראל

מניחין שום אם בחגן רק בבית ע"ז: מח) שלא יראוהו: מט) בעל מרה שחורה, שנוח לו לישב בחושך: נ) כך הגי' בש"ס, ולא גרסי' ואם: נא) הו"לל מותר, דהרי ע"כ כולהו במסוכן איירי, דאל"כ למה פטור, הרי ס"ל בסיפא דבמלאכה שא"צ לגופה חייב? רק איידי דנקט בסיפא חייב, נקט נמי ברישא פטור: נב) *האי כף של „כחס" היינו כף הדמיון, רק במקום אם, כמו כראותו כי אין הנער (בפ' ויגש), שפירושו אם יראה; וה"נ ר"ל אם חס על (הלאמפע) שלא תפקע: נג) שלא תשרף: נד) דאע"ג דכבוי משום נר ושמן, מלאכה שא"צ לגופה הוא, אפ"ה חייב: נה) *דכל כבוי מלאכה שא"צ לגופה הוא, אם לא שמכבה מדליק לפחמין, כמו שהי' במשכן: נו) *במפיק הא, ר"ל שעושה אותה: נז) *ר"ל אם כיבה את הפתילה מפני שהוא וכו', שהוא מתכוון שתהא מהובהבת ונוח להדליק אח"כ, וכגון שלא נתהבהבה מקודם, אז חייב, מדהו"ל כפחמין במשכן שכבום להדליקן אח"כ, והו"ל מלאכה שצריכה לגופה, וקיי"ל מלאכה שא"צלג פטור (סי' רע"ח), ודלא כר"ב הכא: נח) דשעת סכנה מוכן לפורעניות: נט) דהלא ג' מוטלין עליה ואחרים שחייבים בהנך סומכי' שהיא

תתקן

ר"ע מברטנורה

מפני לסטי'. שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: מפני רוח רעה. השורה עליו וכשאינו רואה נוח לו ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה שלא ינוחו אלא כשישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם: ואם בשביל החולי שישן פטו'. שאי חולה שיש בו סכנ' הוא דאלו מכבה בשביל חולי שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכ' שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכן מפני עובדי כוכבים מפני לסטי' מפני רוח רעה כלהו אית בהו סכנה ובדין הוא דלתני מותר אלא משום דבעי למתני סיפא חייב תנא רישא פטור: כחס על הפתילה חייב. ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר חייב דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: פוטר בכולם חוץ מן הפתילה. שאין לך כבוי הצריך לגופו אלא כבוי של פחמי' וכבוי של הבהוב פתילה שעוש' הכבוי להאחיז האור מהר כשירצ' להדליקו ואין הלכ' כר"י: מפני שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם שתהא מהובהבת להאיר יפה (י): ו בשעת לידתן. בשעת סכנה מזומן פורעניות: בחלה ובהדלקת הנר. לפי שצרכי הבית הן והיא מצויה בבית תלויין בה:

ז צריך

עיקר תוי"ט

נמי קיימא להרת להיתר משום שהפתילה נתונה בה ומש"ה בדיל נניח אבל בילה לע"ג דלא מפסיק מאיל ואין הפתילה בתוכה ולא מאים אימא מודה. תוי"ע: ח) כחס כו'. כשהוא חס הר"נ. ובפרב"י כ' כי חס חס קרוב לדברי הר"ן דכי משמע בלשון דהא ולפשר דמשמע בל' אי שהוא אס ועתוי"ט: ט) ור"י פוטר. דס"ל כר"ש דמ"ה פ"י. ועי' שם בתוס' דהיינו כשעושה מלאכה וא"ל לאותו צורך כשין שהיו צריכין לה במשכן אלא לצורך אחר כו' וכחס על הנר ועל השמן או על הפתילה שהובהבה כבר א"ל לגופן שבמשכן לא הי' כיבוי אלא לעשות פחמין בכיבוי זה ומתקנין ע"י כיבוי זה שיהי' ראוי למלאכת הצורפין: (י) דמוקים לה בגמ' בפתילה

ד לא יקוב אדם[לה] שפופרת של ביצה[לו] וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר[לז] בשביל שתהא מנטפת[לח] ואפילו היא[ה] של חרס[לט] ורבי יהודה מתיר[מ]. אבל אם חברה היוצר[מא] מתחילה[מב] מותר. מפני שהוא כלי אחד[מג]. לא ימלא אדם את הקערה שמן ויתננה בצד הנר, ויתן ראש הפתילה[מד] בתוכה, בשביל שתהא שואבת[מה]. ורבי יהודה מתיר[מו]:

ה המכבה את הנר מפני שהוא מתירא, מפני עובדי כוכבים[מז],

מפני

ר"ע מברטנורה

ד שפופרת של ביצה. הקליפה הקשה העליונה שהביצ' מונחת בתוכה: בשביל שתהא מנטפת. טפה טפה לתוך הנר וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו וכיון שהקלושו לנר חייב משום מכבה: ואפילו היא של חרס. דמאיס אפילו הכי גזרינן שכיון שאין הפתיל' הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מיניה דסבר אין כאן משום מכבה: ור"י מתיר. דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: אם חברה היוצר מתחלה כו'. והוא הדין אם חברה בעל הבית (ו) בטיט או בחרסי' מערב שבת ליכא למיחש דמשום אסורא דשבת בדיל מיניה: ויתן ראש הפתילה. שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק ואשמעינן מתניתין פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה דאי אשמועי' שפופרת של ביצ' ה"א בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתיא לאסתפוקי מינה אבל של חרס דמאיס אימא מודו ליה לרבי יהודה ואי אשמועינן של חרס בהא קאמר ר"י אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמועי' הני תרתי בהא קאמר ר"י משום דשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה וגם מפסיק מידי בין הנר וביניהם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה אבל בקערה דמפסקת סברי אלא הנר מינה' ויש כאן הפסק וליכא למימר גופי' היא אימא מודה דנגזר ואי אשמועי' בההיא בההיא קאמרי רבנן אבל בהנך תרתי מודו לר"י צריכא(ז) והלכה כחכמי': **ה** מפני עובדי כוכבים. כגון פרסיי' שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם:

מפני

תפארת ישראל

לה) ר"ל לא ינקב: לו) קליפת ביצה: לז) ממעל לפי הנר: לח) *יש שעושין כן כדי שידלק הנר בצמצום, לכן מניח פתילה בנר בלי שמן, ותולה קליפת ביצה מנוקבת מלאה שמן ממעל לפיו, והוא מטפטף כל שעה על פי הנר; ובשבת אסור לעשות כן מע"ש, גזירה שמא יסתפק מהשמן מדאינו מחובר להפתיל הדולקת, מחייב משום מכבה: לט) ר"ל אפי' הכלי שמטפטף הי' של חרס דמאוס אפ"ה חיישי' שיסתפק: מ) דלא גזר: מא) טעפּפער: מב) *ר"ל שחיבר ודיבק יחד הנר והכלי המטפטף קודם שצרפן בכבשן; וה"ה כשחברן בע"שב אח"כ בטיט וחרסית: מג) ונזהר מלהסתפק ממנו: מד) קצה השני שאינו דולק: מה) מהשמן שבקערה: מו) וקמ"ל ביצה לרבותא דר"י, אע"ג דאינו מאוס מותר; וקמ"ל חרס דמאוס לרבותא דרבנן; וקמ"ל קערה, לרבותא דר"י, דאע"ג דמפסיק אויר דביני ביני, אפ"ה לא חיישי' שיסתפק. וקיי"ל כחכמים (רמ"ה): מז) עובדי אש אין

מניחין

עיקר תוי"ט

ה) **אפילו היא.** אותה השפופרת רש"י: (ו) ומאי יוצר כעין יוצר שמחברה שפיר גמ': (ז) גמ'. ואיכא למידק דלפתני הקשה דליתני חרס וקערה ולבתוק מכילה וי"ל דלכ"י ליצטריך שפיר דאע"ג דקערה מפסיק ליכא

מאי

אלא פשתן[כז], וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים[כח] אלא פשתן[כט], פתילת הבגד שקפלה[ל] ולא הבהבה[לא], רבי אליעזר אומר טמאה היא[לב] ואין מדליקין בה[לג] רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה[לד]:

ד לא

תפארת ישראל

כז) *דאע"ג דפשתן נמי נקרא עץ, כדכתיב ותטמנם בפשתי העץ, עכ"פ מדמתרכך יפה מותר לפתילה; ומכ"ש לשאר גפן וקנבוס וכדומה, שמתרככין טפי מפשתן, דשרו לפתילה: כח) *דאע"ג דכל מה שבאהל עם המת טמא, האהל עצמו אם הוא קבוע טהור: כט) *דבעשה ממנו אהל על המת, אע"ג שקבוע בארץ טמא, וצריך הזאה וטבילה: ל) שלקח חתיכת בגד וקפלה וגלגלה בחול על ידו לעשותה פתילה: לא) (אבגעזענגט), שלא הבהב ראשה בחול, שתהא דולקת יפה: לב) שאם היתה קודם שקפלה גע"ג אצבעות, מקבלת עדיין טומאה, דמדלא הבהבה, קפולה לא בטלה מתורת בגד: לג) *נר שבת, דמדלא הבהבה אינה דולקת יפה. וי"א דביו"ט בע"ש עסקינן, דאין מדליקין בכלי שנשברה ביו"ט משום מוקצה, ומיירי באין בהמטלית הזה רק גע"ג אצבעות מצומצמות וכיון דלא בטל ע"י קפולה בחול מתורת כלי, א"כ מדהוא שיעור מצומצם, כשמתחיל להדליק בו פורת', מיד הו"ל ככלי שנשבר ביו"ט, ומדאסור לסלק ידו מהנר, עד שידליק רוב הפתילה היוצא, א"כ כשממשמש בו ובהדלקתו אח"כ, הו"ל כמדליק בכלי שנשבר ביו"ט, דאסור (כא"ח תק"א): לד) דס"ל קפולה בחול בטלה מתורת כלי, ואינו מק"ט; ומש"ה נמי מותר להדליק בו ביו"ט בע"ש, מדהו"ל כנשבר כבר בחול. וגם ס"ל דא"צ להחריך ולהבהב הפתילה מע"ש. וקיי"ל בתרוייהו כר"ע; ואפ"ה מצוה להבהב הפתילה קודם הדלקה (א"ח רס"ד):

ר"ל

ר"ע מברטנורה

העץ: אינו מטמא טומאת אהלים. אם עשה ממנו אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: אלא פשתן. שהאהל עצמו טמא כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל וילפינן אהל ממשכן דכתיב ביה (שמות מ') ויפרוש את האהל על המשכן ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כ"ו) עשר יריעות שש משזר: שקפלה. כדרך שגודלין הפתילו': הבהבה. על השלהבת כדי שתהי' מחורכת ותדליק יפה ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקינן: טמאה היא. דקפול' אינו מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה: טהורה היא. דקפולה מבטלה מתורת בגד והוה כאלו אין בה ג' על ג' וכל פחות מג' על ג' טהור מלטמא לא בנגעי' ולא בטומאת מת: ואין מדליקין בה. ביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן דשייך ביה איסו' מוקצה ואין מסיקין בשברי כלי' שנשברו בו ביום דהוו להו נולד אבל בעצים מסיקין דהא חזו לטלטול ודכולי עלמא אית להו צריך המדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו הילכך טעמא דר"א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי וכי הדליק בה פורתא כיון דג' על ג' מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי דפחו' מג' על ג' לאו כלי הוא וכי מדליק בידים להשלי' רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט דכי אמרינן מסיקין בכלי' דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת ורבי עקיבא אומר מדליקין בה קסבר קפולה בטלה מתורת כלי מכי קפלה מעי"ט דאין גודלין פתילה בי"ט ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט הילכך מדליקי' בה והלכה כר"ע:

ד שפותרת

מתירין בכל השמנים יט), בשמן שומשמין כ) בשמן אגוזים, בשמן צנונות כא) בשמן דגים כב) בשמן פקועות כג) בעטרן. ובנפט כד) רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד כה): ג כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו כו) אלא

ר"ע מברטנורה

רע ביותר ומושך אחר הפתילה יותר מן השמן מפני שהוא רך. הילכך אלמלא משום כבוד שבת הוי מדליקין בו: שומשמין. כך שמו בערבי והוא זרע דק מתוק ובארץ ישראל ממנו הרבה: שמן צנונות. שמן היוצא מזרע צנון: פקועות. דלעת מדברית: נפט. מין זפת הוא ולבן וריחו רע והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפתילות שמנו לעיל במתניתין וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף והיישינן שמא יניחנו וילך. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר. והמסתפק ממנו חייב משום מכבה: ג כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו. לעשות ממנו פתילה אלא פשתן דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב') ותטמנם בפשתי העץ ואפילו הכי מדליקין בפתילה העשויין ממנו וקנבוס ולמר גפן לאו יוצאין מן העץ ניהו אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטרך לרבויה אלא משום דאיקרי עץ. (דכתיב ותטמנם בפשתי

העץ

תפארת ישראל

יט) חוץ מהנך שהזכיר במשנה ה': כ) (לייזאַמען), [אב"י נ"מ נ"ל דלפי מ"ש הר"ב כאן שהוא זרע דק מתוק, ובא"י מצוי הרבה, א"כ ליבּ (לייזאַמען), רק מין צמח הנקרא בל"י זעזאַמקן, ובל"ר זעזאַמום, ובמצרים קורא' אותו זעמזעם, שקרוב במבטא לשם שומשמין, שהעיד עליו החכם וואָלני במסעות שלו, שמצוי הרבה בא"י, ויש לו בגבעול גבוה ו' אמות המחליף כל שנה, ובראשו גדלי' כעין ברכיעי קטניות שלש, ומלאי' זרע עגול דק ולבן, כעין חזן שלנו; והעיד החכם האַגער שעושי' במצרים מהגרעינים הללו שמן לבן טוב למאכל, ולהדלקה, מדאינו מעלה עשן, ויש לו ג"כ ריח טוב]. כא) *שמן הנעשה מזרע צנון: כב) (טראַהן): כג) *(ווילדער קירבים) [אב"י ובערוך פי' אבטיחים מדבריים, (ווילדע גורקען); והם קטנים כדמות בצים וטעמן מר, ועושין מזרע שלהן שמן; ועל שם שפוקעין בנגיעה קטנה, ומשליכין גרעיני הזרע שבתוכן, נקראו פקועות מלשון פקע]: כד) *(שטיין עהל). ואשמעי' כל הנך, אף דקצתן יש להן ריח טוב והוו לאכילה, לא חיישי' שיסתפק ממנו; ואף דקצתם ריחן רע, לא חיישי' שיניחם וילך: כה) *דהוא שדולק יותר יפה ובהיר. וקיי"ל כחכמי' (שם ס"ו), ושרי כולן, חוץ מעטרן ונפט שריחן רע ביותר; וחוץ מאפרסמון שריחו נודף ביותר, ואיכא למיחש שיסתפק ממנו, א"נ משום שכנה, מדהוא עף ובוער [והר"ב כ' טעם איסור נפט משום דעף; ולפע"ד לא"ד כן מש"כ שהזכיר טעם זה בנפט לבן, דמש"ה גם בהול אסור. ולפע"ד מדנקט מתני' נפט סתם להתירא, ולא פירש לבנה, ש"מ דלא פליגי מתני' וברייתא, דמדנקט ברייתא נפט לבן, ש"מ דאיכא אחר שאינו לבן ואינו עף, ובו איירי הכא דשרי אף שריחו רע, וכמ"ש הר"ב גופי' לעיל, וכן מצאתי בירושלמי אית תנא, דתני מדליקין בנפט, ואית תני אין מדליקין בנפט, מ"ד מדליקין באוכמ', ומ"ד אין מדליקין בחוורא, דהוא לבנה. הכי מוכח כדברינו. מיהו לדידן כל נפט אסור כמו עטרן, מדשניהן ריחן רע. ומה"ט נ"ל ג"כ שנשמיט השו"ע (שם) מלהזכיר נפט, דמדנקט כבר טעמא דאסור מדריחו רע, ה"ה כל שמן שריחו רע, דלאו תנא כי רוכלא לחשיב וליזל, אלא ה"ה כל דדמי לי'): כו) לעשות ממנו פתילה, כגון גמי אילנות, או עץ גופי' שרככו ועשה ממנו פתילה, אסור להדליק בו בשבת, דמהבהב ואינו דולק יפה, ושמא יטה עי"ז; והא דנקט לעיל רק פתילות אידן וכו' רק לרבותא נקט התם שנך אף דדולקים יפה יותר משאר היוצאים מעץ, אפ"ה אסורי מדאינן ישן כפשתן:

דאפ"ב

רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן יז) מפני כבוד השבת יח)· יחכמים מתירין

תפארת ישראל

שיהי' מצוה להדליקו בשביל כבוד יו"ט ושבת? ואת"ל דה"ט דאסור מדאין עושין מצות חבילות חבילות (בסוטה ד"ח)? **ליתא** דא"כ קשיא דבכל הטעמים שהזכיר הש"ס למה לא הזכיר הא דאסור משום חבילות חבילות? אע"כ משום מאי דמסיק התם דזהו דוקא בשאדם א' עושה ב' פעולות כאחת, כגון כהן שמשקה ב' סוטות או מטהר ב' מצורעים כאחת, וכדמסיק התם בש"ס אבל בשעושה פעולה א', ועי"ז יקיים ב' מצות, אין כאן איסור משום חבילות מצוה. **ואף** לגבי מה דאמרי' (פסחים ק"ג ב') דאין לומר ב"המז וקידוש אכוס א' מדאין עושין מצות חבילות; אלמא דאע"ג דחד גברא וגם כוס א' הוא אפ"ה מקרי חבילות מדיש לו ב' תכליתות? י"ל התם הב"המז והקידוש, הם הב' ענינים נפרדים, והם מחשבו כב' פעולות שנעשים בב"א בהכוס; משא"כ בשנעשה באמת רק פעולה א' שבה ב' תכליתים; והרי עדיפא מנה אמרי' התם, דאפי' קידוש והבדלה מותר לאמרן על כוס א', דאע"ג דוודאי הרי תרי מילי נינהו, אפ"ה כיון דתכליתן דומין זל"ז דהיינו להבדיל בין יום ליום שלאחריו, לא מחשבו חבילות (ולא דמי לב' סוטות דוודאי השקאתן דומ' זל"ז? התם ב' פעולות נינהו, משא"כ הכא כוס א' הוא ודוק]. **א"נ** כ"ש הכא דוודאי רק הדלקה א' שעולה לכאן ולכאן, אין כאן חשש חבילה; דוכי ס"ד מדציונו הקב"ה לקום מפני שיבה, וגם מפני זקן, שקנה חכמה, וה"כ מפני שניהן כאחת, או מפני שיבה שהוא ת"ח, יהי' כעושה ב' מצות חבילות? אע"כ שכל שהמעשה א' לא מחשב חבילות; **ואע"ג** דקצת יש לחלק, דהתם לא אפשר, והרי אמרי' בפסחים שם דהיכא דלא אפשר עושין מצות חבילות, משא"כ הכא הרי אפשר להדליק לכבוד יו"ט ושבת מנר אחר; ליתא דמש"ס כאן מוכח דאפי' בשאין לו נר חול אסור להדליק בשמן שריפה ביו"ט; **ודוחק** לומר דהדלקה דהכא נחשב כב"המז וקידוש דקאמר בש"ס פסחים הנ"ל דתרי מילי נינהו, מדתכליתן אינו דומה, והכא נמי במדליק שמן שריפה ביו"ט, דההדלקה לכבוד שבת ויו"ט ההארה היא המצוה, והמצוה לשריפת תרומה טמאה, ההבער' מהעולם היא המצוה, והו"ל כעושה ב' פעולא ומצוות כאחת ותחשב מה"ט כמשא דחבילה; **עכ"פ** הרי ע"כ הש"ס לא נראה לו זאת לסברא, דאל"כ לא הוה שתק הש"ס מלהביא טעם זה דמחשב חבילה? **אלא** נ"ל דה"ט דש"ס, דאין מותר לעשות מלאכה ביו"ט רק מה שהוא לצורך יו"ט לבד, או לצורך שבת ע"י עירוב תבשילין, אבל אם לבד צורך יו"ט יש בהמלאכה עוד תיקון לדבר אחר, אסור; אע"ג דפשוט דהכהנים היו רשאין לבשל בשר קדשים של יו"ט לצורך אכילתן; אע"ג דיש בזה תיקון לבשר הקרבן לקיים המצוה ואכלו אותם אשר כפר בהם (שמות כ"ט ל"ג)? התם גם התיקון הוא הנאת הנפש, דהיינו האכילה, דוגמת האכילה שלצורך יו"ט; משא"כ הכא הרי יש סברא שאמרנו לעיל, דלצורך יו"ט היינו ההארה, וקיום המצוה היינו הביעור מהעולם, וכה"ג לא שרי רחמנא ביו"ט, וצריך לכוון זה במאי דקאמ' הש"ס, שריפת תרומה עשה, ויו"ט עשה ול"ת, ודו"ק. ועי' ברמג"א סי' קמ"ז, שדבריו תמוהים שכ' דלרמב"ם ב' בנ"א אסורי' לעשות ב' מצות דומות כאחת, ותמוה וכי ס"ד שב' בנ"א יאסרו להניח תפילין כאחת?]: יז) *פסולת הזפת, (הארליכט) בל"א, והוא רך ונמשך אחר הפתילה טפי מזפת: יח) דריחו רע:

ר"ע מברטנורה

אין מדליקין בעטרן. פסולת של זפת וריחו רע

חוץ

וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו(טו):
ב אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב(טז)

רבי

ר"ע מברטנורה

ביום טוב. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה(ז): וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא דחד מינייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמעורב בו שמן כל שהוא וחד אסר אפי' ע"י העירוב' שמן. ולא נתברר לחכמי הש"ס מי משניהם האוסר ומי המתיר והלכה כחכמי': **ב** אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. טעמא דמתניתין דלעיל קאמר מה טעם תנן ולא בשמן שריפה לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב שאין שורפין קדשים ביום טוב:

אין

תפארת ישראל

אחר הפתיל', רק דת"ק ורבנן דסיפא גזרו מהותך אטו אינו מהותך (כש"ס כ"א א'); ואיהו לא גזר: טו) *חכמים היינו ת"ק? רק איכא בינייהו בנתערב קצת שמן בחלב, דלחד מנייהו אסור, ולאידך שרי (והא מוכח לע"ד, דהו"ל בקצור ושתמי' לוקמי'? אלא דאי הוה שני הכי, הוה משמע דקאי אמהותך. דמיירי בשאינו מעורב בשמן; אלא דהש"ס מסופק, דאף דקאי את"ק, דלמא אהא דקאמר ת"ק מעורב בשמן שרי, קאמרי איכהו אחד אחד, דכשאינו מבושל לא מהני עירוב, מדאינו מעורב, כ"ש במבושל; או דלמא דלת"ק אפו' מעורב בשמן, וקאמ' איכהו אחד אחד להשוותן, דדוקא כשהמבושל אינו מעורב, דאז בזה להאינו מבושל דלא שייך בו עירוב אבל כשהמבושל מעורב שרי; לכן קאמ' הש"ס ולא מסיימי). וקיי"ל דאין מדליקין בכל אלו אפי' במעורבין בשמן, גזיר' אטו בעיל ולא הוה גזירה לגזיר', דשמא יטה קרוב לוודאי; משא"כ בחלב מהותך שרי במעורב בקצת שמן, דהרי מהותך גופי' אסור רק מטעם גזיר', אטו אינו מהותך, ולהכי במעורב הו"ל גזיר' לגזיר'. מיהו נרות שעוה או חלב או זפת, העשויין כפתילה כעין שלנו, מותר לכתחיל', דאז שפיר נמשך עם הפתילה שבתוכם (שם בט"ז סק"ה). והותן האסורי' להדליק בהן, והדליקן באיסור. אסור להשתמש לאורן. מיהו בדולק עוד נר כשר אצל הפסול, אף שלא לצורך מותר להשתמש לאור הפסול; ובאין הנר הכשר דולק רק בחדר אחד מחדריו, אז עכ"פ לצורך מותר להשתמש אצל הנר פסול, דע"י הנר הכשר שדולק בביתו, יזכור שלא לשטות (מג"א שם סק"ד): טז) טעם דמתני' לעיל קאמר, דהא דאין מדליקין בשמן שריפה, מיירי ביו"ט בע"ש; **ותמוה** היכא אשכחן כה"ג, דכשהמעשה בעצמה אינה מצוה, אפ"ה בעשאה בזמן ידוע, הו"ל מצוה; וכשאותה המעשה בעצמה הו"ל מצוה, אפ"ה בעשאה בזמן הנ"ל יחשב לו לעון אשר חטא? כי הנה הדלקת נר משמן חולין בשום זמן אינה מצוה כלל; ואפ"ה כשהדליקו לכבוד יו"ט או שבת, מצוה חשובה היא; אבל כשהדליק הנר משמן שריפה, אע"ג דבכל זמן כשמדליקו עושה מצוה, וכדקאמר בש"ס הכא, אפ"ה כשמדליקו לכבוד יו"ט או שבת, עבירה יחשב לו, התמהה? והרי בכל התורה כולה, רשות ניתן לדרוש ק"ו; וא"כ ה"נ נימא ק"ו, אם נר של חול מצוה היא להדליקו לכבוד יו"ט ושבת, ק"ו לנר של מצוה, דהיינו נר שמן שריפה שמצוה להדליקו בכל השנה, מכ"ש

שיהיה

עיקר תוי"ט

שותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו בלומר בקר מחול בקר דלשון עד בקר שני וכו': (ח) ומ"ש הילך ילפינן דאין שורפין כו' הא אפי' בליל מוצאי י"ט נמי אין שורפו וא"כ גזירת הכתוב הוא לשרוף בבקר שני. ר"ע הטל דהטעם משום דהקפיד הכתוב שלא לשרוף קדשים בלילה כדלשבן בכלאים ס'. עו'. ועי' בשקלים פ"ז מ"ב:

ה אפילו

בחוסן[ד] ולא בכלך[ה] ולא בפתילת האידן[ו] ולא בפתילת המדבר[ז] ולא בירוקה שעל פני המים[ח], ולא בזפת[ט] ולא בשעוה[י] ולא בשמן קיק[יא], ולא בשמן שריפה[יב] ולא באליה[יג] ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל[יד], וחכמים

תפארת ישראל

ד) פשתן שאינו מנופץ, (אונגעשעכעלטער פלאַקס): ה) פסולת משי: ו) אידן הוא ערבה, בל"י איטֶעַא; ופתילה, הוא הצמר המלוי בין הקליפה להעץ; בל"א (ווידענבאַסט): ז) (נעססעלקרויט): ח) צמר הירוק שגדל בדופן ספינה ששהתה במים ועי' שבת דכ"א א' כמשי במיא דחרולי ופי' רש"י שהירוק שע"ג מים העומדי' יש בהן שתנונית; וא"כ אפשר שכשיתיבש יקחוהו לפתילה. עד כאן דיני פתילה; וטעם פסולן שאין האש נכנס בו אלא משכנו מבחוץ; וצ"ל דשער וצמר פסילי מהאי טעמא (א"ח רס"ד). ומהשתא מפרש שמנים הפסולים משום דשמן עב, ואינו דולק יפה, ושמא עי"ז יטה, או יניחנו וילך, והרי סעודת שבת צריך נר; וה"ט כמי דפתילו': ט) (פעך): י) (וואַקס) מהופך: יא) שמן שמוציאין מהגרגרים של צמר גפן (בוימוואָלל קערנער): יב) *ר"ל שמן תרומ' שנטמ', שאינו ראוי רק לשריפה; וביו"ט בע"ש עסקינן, שאסור לשרוף קדשי' ביו"ט; ואע"ג דבתרומ' יכול להנות בשעת שריפה, אפ"ה אסו' דגזרי' תרומה אטו קדשי': יג) *שכשנתיבש מדליקו כאבוק': יד) *ר"ל מהופך. וצ"ל דטעמי', דחלב מבושל כמשך אחר

ר"ע מברטנורה

לכם: בחוסן. פשתן שאינו מנופץ: בכלך. פסולת של משי(א): בפתילת האידן. כמין צמר יש (בערבה) בין הקליפה לעץ: בפתילת המדבר. עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן: בירוקה שעל פני המים. כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמני': לא בזפת ולא בשעו'. שלא יתן זפת נמס ושעו' נתכת בנר במקום שמן וידליק אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי: לא בשמן קיק. שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוט"ון. ויש מפרשים קיקיון והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי כרו"ע והשמן היוצא ממנו עב ביותר ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם מפני שהאור מסכסכת בהם כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה (אלא) סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם לפי שאין נמשכים אחר הפתילה ומתוך שאין הנר דולק' יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. א"נ שמא יניח הנר ויצא. והא קיימא לן דנר של שבת חובה(ב): ולא בשמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן. שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה בי"ט. והא קי"ל אין שורפין קדשים ביום טוב דכתיב (שמות י"ב) והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו ודרשינן קרא הכי. והנותר ממנו עד בקר ראשון(ג). עד בקר שני עמוד ותשרפנו שאין שורפים קדשים ביום

עיקר תוי"ט

(א) העכבים כבוצעים והוא בית התולעת כפ"י: (ב) פרש"י חובה. כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא: (ג) דלעיל מניה כתיב ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר כו' אלא ה"ק לא תותירו

שבת פרק א ב

פ"ב במה מדליקין[א] ובמה אין מדליקין. אין מדליקין[ב] לא בלכש[ג] ולא בחוסן

ר"ע מברטנורה

פ"ב במה מדליקין. נר של שבת במה עושין פתילות ובמנים להדליק: לא בלכש. כמין למר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש

תפארת ישראל

פ"ב א) נתוה שמנים ופתילות מדליקין נר שבת: ב) מפרש התיל' פתילו' הפסולות: ג) למר שבארז בין קליפ' לעץ (**אבי' טולא** מקהלפיל' כ"ל שהוא הלמר שעל האלה מבחוץ, שכן **בלשון** יון נקרא הלמר שעל האילנות **לייבען**: והיינו דקאמר בש"ס עימרא' דאית בי', כ"ל על האלה מבחוץ):

פסתן

הלכתא גבירתא. כללא דפ"א.

מ"א. המוציא מר"ה לר"הי, או איפכא,. אפי' נשאר האדם עומד במקומו והוציא או הכניס, שעשה עקירה כאן והנחה כאן, אם במזיד חייב סקילה, [אבי ובהתראה ובלא התראה כרת], ואם בשוגג חייב חטאת. אבל בעשה רק עקירה או רק הנחה, פטור אבל אסור: **מ"ב.** כל עסק שיש בו שיהוי, אפי' עושהו לכבוד שבת כגון גלוח מעשה אומן או לכנס למרחץ וכדומה: בע"ש וכ"ש בימי החול, אסור להתחיל בו אחר שעה ו' ביום דהיינו סמוך למנחה גדולה שהיא בשעה ו' ומחצה, רק יתפלל תפלת מנחה תחלה; רק שאם התחיל אינו מפסיק; וזה דוקא שהוא עסק שיגמרו ויהי' לו עוד שעה להתפלל אח"כ. **וכ"כ** לא יסב בסעודה גדולה של דבור' אפי' סמוך למנחה גדולה הנ"ל, או אפי' סעודה קטנה של יחיד בשעה ט' שהיא סמוך למנחה קטנה שהיא בט' ומחצה, עד שיתפלל תחילה, ורק בהתחיל אינו מפסיק; אבל בב' לריעותא, סעודה גדולה סמוך למנחה קטנה אפי' התחיל מפסיק. **מיהו** בהתחיל ללמוד תורה, אפי' התחיל בזמן איסור א"צ להפסיק, אם יש שהות שאחר גמר למודו יש לו עוד פנאי להתפלל; ורק במלמד לאחרים אפי' ליכא שהות אח"כ, א"צ להפסיק. כיהן לק"ש דאו', אפי' יהי' לו שהות אח"כ צריך להפסיק: **מ"ג.** כל דבר שאינו בידו של אדם ממש, כגון מחט שתחוב בבגד, וקסת שתחוב להכותב אחורי אזנו, וכדומה, לא יצא אדם עמו לר"ה סמוך להשיכה, פן ישכח שהוא שבת, או שיסבור שבאופן כזה מותר להוציא או להכניס מרשות לרשות בשבת. מיהו לדידן דליכא ר"ה, שרי: **כל** דבר של עיון היטב אסור לעשות לאור נר של שמן, אבל אצל נר שעוה או נר הלב קרוש כשעוה, מותר; מיהו התינוקת שאימת רבן עליהן, או הרב בעצמו שמכים רק לפעמים בהספר, או בשאדם משגיח על הקורא, שלא יטה הנר, אפי' בנר שמן מותרי' לקרו': **ובאותה** שעה שגזרו גזירות הנ"ל גזרו נמי שלא יאכל הבעל עם אשתו נדה בשולחן א' סמוכי' בלי היכר בינידן, אפי' אם גם הוא זב שהבעילה קשה לו, אפ"ה חיישי' שע"י התקריבות זה, יתקרבו נמי לבעילה: **מ"ד.** ובכל דנ"ל אסרו ב"ש, וב"ה היו מקילין, רק מדעמדו למניין ורבו ב"ש, פסקינן כוותיי': **מ"ה.** אין אדם מצווה על שביתת כליו, ולכן מותר ליתן דיו וצבעים וכרשינן שלמאכל בהמה לתוך המי' בע"ש סמוך לשבת, אף שנשורן ויתוקנו בשבת: **מ"ו.** וכ"כ מותר מה"ט לתת סמוך לשבת אונין של פשתין לתוך התנור אף שיתלבנו ע"ז בשבת; וצמר לתוך הצבע שביורה הנעתקת מראש, שאין חשש שיחתה, אף שיקלוט הצבע בשבת; וכ"כ מותר לפרוש מצודות לבע"ח אף שע"ז יצודו בשבת: **מ"ז.** ואפי' בדבר שיחשידוהו שנעשה מלאכה בשליחותו, כגון שמיכר לעובד כוכבים סמוך לשבת מטלטלי', או שטוען או המורו של עובד כוכבים במשא, או שמטעין משא של עובד כוכבי' על כתף העובד כוכבי', ודרי יוציאו המשא בשבת מר"הי לר"ה, אבל שרי כשמוציא העובד כוכבים המשא מביתו קודם שבת: **מ"ח.** ואפי' שיעשה העובד כוכבים מלאכה בכלי של ישראל לתקנה, כגון שנותן לו סמוך לשבת ב"פ לכבסן, ועורו' לעבדן, אפ"ה כל שנמסר לעובד כוכבים מבעו"י והוציאו מבית ישראל מיד, מותר; אבל יש בזה ו' תנאים המבוארים **בכלכלת שבת** (דף ל"ו): **מ"ט.** וכ"ש שמותר לטעון קורות כבדים על זתים טחונים, וענבים מרוסקין מבעו"י, אף שכובשין וזובין המשקות בשבת: **מ"י.** אבל אסור לתת סמוך לשבת מאכל דלא חזי ×י אצל האש כדי שיתבשל או יצלה בשבת, אם לא שיתבשל כחצי בישולו קודם שבת, מדאל"כ חיישי' שמא יחתה גחלים כביב לקדירה בשבת למהר בשולו. ואפי' בצל וביצה דחזו גם חי, אפ"ה עדיפי טפי בבישול, דהרי רובן לבישול קיימו (משא"כ תפוחי' חיין מותר, מדרובן נאכלי' חי). **וכ"כ** אסור ליתן פת לתוך התנור סמוך לשבת, עד שידע שיקרום פניה העליון או התחתון קודם שבת, דאל"כ חיישי' שיחתה כנ"ל, אף שיש בגוף התנור כוהלי' סביב, אפ"ה חיישי'. מיהו באפשר שיקרם פניה כנ"ל, אז אפי' בחררה ע"ג גחלים, שהגחלים מגולים מכל צד, אפ"ה לא חיישי' שיחתה: **מי"א.** אע"ג דגם בב' שקורין באור הנר חיישי' שמא יטה (כמ"ג), מדאין כל א' משגיח על חבירו; אפ"ה מותרי' בני חבורה לשלשל פסחן לתנור, אף שלא נצלה חצי בשולו קודם שבת, ול"ג שיחתו, דבני חבורה בפסחן שהיא מצוה רבה זהירין הן: **וכ"כ** מותרי' להדליק מדור' סמוך לשבת בבית המוקד שבעזרה, דכל כהן בעזרה זריז הוא ולא יחתה; בשא"כ היץ לעורר אסור לעשות כן אם לא שתהא שלהבת מרובה עולה מאליו קודם שבת. מיהו בהדליק פרסן, מדהדליק קצת קודם שבת, לא יכבה ולא חיישי' שיחתה:

הידושים

מדמשמש בהן כל שעה? ולפענ"ד דהייט ולבלר ומחט וקולמס כולהו דוקא נינהו, דדוקא הנך דאורחייהו למנקט להו כל שעה חיישי' דלמא אתי: וכ"כ תפילין מדהם עליו כל שעה, אולא טעם דמשמוש בהן כל שעה, וע"י שבשבת אסור ללבשן יזכר ע"י המשמוש משבת היום, הי' אסור ללבשן ולצאת בהן. משא"כ מילי אחרינא בכל גוונא שרי. [אב"י מיהו האידנא דליכא ר"ה, אף במחט וקולמס מותר לצאת סמוך לחשיכה. דאם נגזר שישכח ויצא משחשכה, הוה גזירה לגזירה (כמג"א רנ"ב סקכ"ג). ולעפ"כ מצוה למשמש אדם בכליו סמוך לחשיכה; דאף דליכא השתא מוציא, מ"מ שמא יש אצלו דבר מוקצה]: ישם כ' הגאון מהו' עקיבא שליט"א, וז"ל; לא ידענא למה נקט ומתני' לא יפלה כליו, לנקט קמלה, דלהוי משמע גם פלוי כלים אסור שמא יטה, וכדקתני בברייתא אין פולין ואין קורין, וכ"כ הרמב"ם? מיהו י"ל דנקט כליו לרבותא דדוקא דוקא בלילה אסור, אבל ביום אפי' כליו דיש בם פרעושין, והו"ל למיחש שמא יהרגן, כמו דאסרי' מה"ט להרוג כינה בבגדיו שמא יהרוג גם פרעוש, וכינה שבראשו מותר להרוג מדאין מצוי בם פרעוש. אמנם עדיין ק' קלת האבעיי' דש"ס דלא יפלה, אי היינו ביום, דמתני' כר"א דהורג כינה חייב? וק' א"כ אמאי נקט כליו, הו"ל למנקט סתם, דמשמע חדוש טפי, דאפי' פלוי ראש אסור? ותו ק' טפי בש"ע (רס"י שט"ז) דנקט סתם אין פולין, וביאר הרמ"א, דר"ל לבער כינים מהבגדים, וק' למה נקט הרמ"א בדיוק בגדים? תלבוש באמת השמיט הגה זו. ואולי י"ל דפלוי הראש שהוא ע"י אחר, אם ימשוך האחר ידו להטות, ירגיש זה ויזכירנו; ואף דהב"ח ס"ל דב' קורין דוקא לדבר מצוה, י"ל דפלוי הראש שהוא ע"י אחר, אם ימשוך האחר ידו להטות, ירגיש זה ויזכירנו; ואף דהב"ח ס"ל דב' קורין דוקא לדבר מצוה, י"ל דפלוי ראש מדלי' רק ע"י אחר, מעיקרא ל"ג עלה, ועדיין צ"ע. עכ"ל הגאון הגדול הנ"ל: אמנם לי המחבר נראה לתרץ. דלהכי נקטה מתני' כליו דקמ"ל דאפי' כליו שצריך להם לשבת, וקד"א כיון דאין פולין לכ"ע אפי' לר"א רק מד"ס הוא, ולהכי רק כלים אחרים אסור לפלות, אבל כליו שצריך לשבת, כיון דאיכא תרתי, משום צערא (כתובות ד"ס ע"א) ומשום כבוד הבריות (כברכות די"ט ב'), קד"א דל"ג בה רבנן, וכמו דל"ג לטלטל מוקצ' ולהוציא מר"ה לכרמלית כדי להתקנח, משום כבוד הבריות (כא"ח סי' שי"ב); קמ"ל דאפ"ה אסור הכא, משום דלא דבר שיראהו למעלה ויתבזה בעיני הבריות; גם אין כל צער שוה שלא יגזרו בה רבנן. וא"כ מתורץ אף קו' ב' של הגאון, לס"ד דהאבעיי' דלא יפלה איירי ביום, ואתיא כר"א דמחייב אהריגת כנה אפי' של ראש, דיליף מאילים (כלקמן בש"ס ק"ז ב'). ואפשר דמה"ט נמי נקט רמ"א בגדים דמשמע אפי' בגדים שצריך להם בשבת. ומ"ש הגאון הנ"ל דמי שמניח א"ע לפלות ראשו ע"י אחר, הו"ל המתפלה כמשמרו שלא יטה; לפע"ד לא דמי כלל, דהתם יושב ומשמרו שלא יטה, אבל זה אינו מרגיש רק שילך ידו מראשו, ושמא לדבר אחר שילך? ותו תפס עליו גם בני הרב המאה"ג מהרב"י שליט"א הגאבדק"ק לאנדסבערג. דאי כיושב ומשמרו דיינינן למתפלה, א"כ גם לב"ח שרי, ועד כאן לא קאסר הב"ח רק בשניהן פולין, דאין א' משגיח על חבירו וכמ"ש הרע"ז (סער"ה סק"ג): שם בפירושי מ"ב (סי' ג'), אב"י רק כ' הר"ב, דלהכי נקט זב וזבה, אף דתשמיש קשה לכן; אכן בגמ' אמרי' תניא רשב"א אומר בא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל, שלא שנינו לא יאכל הטהור עם הטמאה, רק לא יאכל הזב עם הזבה; ופי' רש"י, שלא הורגלו לכך, שכולן אוכלין חוליהן בטהרה, ובל"ז לא אכלו עם נשותיהן טמאות? השבתי לבני הרב הצאה"ג שליט"א, לא כי! דדברי הר"ב מזוקקי' הן, דאף לב"ס ק' דהו"ל עכ"פ למנקט לא יאכל הטמא עם הזבה? אע"כ דנקט' מתני' זב אף דגם לו קשה הבעילה, אפ"ה חיישי'; אלא דב"ס מדייק דעכ"פ הו"ל לאשמעינן במתני' שלא יאכל טהור עם אשתו הטמאה שלא מזיבה ונדה רק משאר טומאות, דמדגיבי אהדדי שמא תגע ותטמא טהרות שיאכל, ש"מ דהיו זהירין בל"ז לאכול בטהרה. תדע מדקאמר רשב"א דהו"ל למתני לא יאכל הטהור עם הטמא, ולא קאמר דהו"ל למתני לא יאכל הטהור עם הזבה, ש"מ כדאמרן: מ"ט בפירושי סי' ב'. (סי' ד') דס"ל כב"ש; ולע"ג דהעובר על דברי ב"ה חייב מיתה (כברכות פ"א מ"ג)? ואי"ל משום דהכא בב"ש ואל תעשה הוא; או כבני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א, שתי' דהכא שאני, דלא מוכחא מלתא דחייש לחומרא דב"ש, דשמא כדי למהר כביסתן הוא עושה, מש"ה שרי: ליתא, דהרי בשכח לברך בה"מ במקום שאכל (ברכות פ"ח מ"ז) אמרי' התם בגמ' דהאי תלמידא דעבד כב"ש, ואשכח ארנקי, אף דחזרה למקום אכילתו קום ועשה הוא, וגם מוכח' מלתא דחזר למקומו רק לברך, וכב"ש, ואפ"ה שרי? ונ"ל דמזה מוכח כרא"ש דשגגים נכונים או בחזרה למקום אכילתו גם ב"ה מודו דעדיף טפי, רק שלא הטריחוהו חכמים, וה"נ בחזרה למקום אכילה לבה"מ; משא"כ בהעיי' דק"ש, כיון דב"ה לא דרשו קרא דובשכבך דלהוי בהעי', מה עדיפותא לקרות בהעיי'? ואדרבה בעמידה עדיף טפי, להעיד מלכות שמים ככל עדות בעמידה:

חדושים

דאי מלאכה בעינן המשאות במוצאי שבת, לא בעינן כ"ש לא עשה אלא מלאכה במוצאי יו"כ לא לענין ה"ש המין במוצאי פסח, לטעם א' פטור, ולטעם ב' חייב. והנה לפי מ"ש הנ"ל, דהוצאה פחות מד"א מותר מדאו' ע"כ מוכח כטעם א', דא"ב לאסור רק משום דהוי כלאסור לה"ב שלא"ב, א"כ בהוצאה פחות פחות מד"א כיון שכבר עשה הנחה, א"א שיצטרף לו עוד ההוצאה שלא"כ; וכ"ש עקירה בלי הנחה, כיון שאסור מעקר נקרא לאחר מיד, הו א"א שיצטרף לו הנחה, ושרי; ורק מדרבנן אסור מדהוי כנ"ב. ובני הרב המאה"ג הרב"י שליט"א תירץ, דשאני איסורי דמלאכת שבת, דכיון דממשכן ילפינן להו (בשבת, ד"ל ושיכולין די"ז), וה"ב עקירה לא הנחה לחוד, כיון דאין בה מלאכה עליו מותר לגמרי מדאו': **שם** ונתן לתוך יד בעה"ב. כ' הר"ב כפי' ה', והוסיף וז"ל לא שנשאל והניח בה"ה: וכ' עלה הגליון הגדול **מהר' עקיבא** שליט"א, וז"ל ר' למפקנה הש"ס דעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי. ולה"כ ה"ל הנחה, א"כ אף שלא הניח בקרקע, מיד שהוציא ידו לרשות שגופו שם, הוה כהנחת חפץ? ואף דגם רש"י כ' כן, י"ל שכך דרכו שקודם לפרש לפי הס"ד (כתוי"ט פלה פ"א מ"ב); ואף דלתוס' ישבים, הוצרכו' רק לענין עקירה, אבל הנחה וודאי הוי, וצ"ע י"ל דרש"י לא ק"ל כן, אבל נר"ב ק', וצ"ע. עכ"ל. **ותמהני** מאד על דברי הגליון הנ"ל, דהרי לקמן (דף ה' א') אמרי', דמתני' איירי שלמעלה מג' דפטור בהנחה ביד, ועי' עוד תוס' כתובות (דל"א ב' ד"ה רב אשי): **שם** ובע"הב פטור, וכ' עלה התוי"ט, כלעיל סי' ס'. וכ' עליו הגליון הנ"ל וז"ל, ויש ג"מ למה דקיי"ל דמומר לד"א אינו מומר לכל התורה, חוץ ממומר לחלל שבתות בפרהסיא, וכ' בית הלל סי' ב' דאי' מומר לחלל שבת מדרבנן; א"כ היכא דפטור אבל אסור מלד שבת, עכ"פ בפרהסי' הוה מומר לכ"הת. וזה הכי קאמר, דמלד שבת פטור ומותר; אבל אי משום דעבר אלפני עור. אין חלוק בין אם הע"ע הוא על שבת או על איסור אחר, הרי עבר רק אלפני עור, ואינו מומר לכ"הת. עכ"ל: [**אבי"ו** כתב כ' הטמ"ס דמומר לחלל שבת מומר לכ"הת, דוקא בדאו', לא בדרבנן, דלא כב"ה; ועי' בפ"ת י"ד בקו"א ס"ב, ובפ"מ בא"ה בפתיחה הלק ד'. אכן בכ"ז אני תמה על הגליון הנ"ל, למה הולך להביא ממרחק לחמו, הלא מהב"ה, והלא דין מפורש הוא בא"ח (בפ"ה ס"ג) דישראל מומר לחלל שבת בפרהסי', לפי' אינו מחלל רק מדרבנן הרי הוא כעובד כוכבים?]: **שם** בפירושו (סי' א') עכ"פ אסור מדרבנן. ולפ"ך בי"ד (קנ"א ו') מותר למכור איסור למומר, בפיסול לקנותו במקום אחר. ולא הבנתי דבריו, דמ"ש מומר מישראל כשר דחייב להפרישו, כש"ך שם, והרי מומר ג"כ אף שחטא ישראל הוא? — [**אבי"ו** בלמת כ' כן המרדכי בפירוש בב"ק דע"ז, ת"ל פסק בסמ"ב דלאסור ליתן יי"ב למומר, דלעכ"ו שחטא ישראל הוא; והוקא בקלי בהרי עברי דנהרי, ע"כ וכך כ' תוס' שם (ד"ו ב'), דמומר כישראל גמו' חשבינן לי', רק דגם בישראל ביכול ליטלו בלי ידיעתו, אינו חייב להפרישו. א"כ תימ' על הש"ך שהפריד בין הדבקים, וכ' שלא למרדכי והתוס', בישראל אפי' יכול ליטלו בלי ידיעתו אסור להושיט לו, והרי גם במומר כך ה"ה? וע"כ צ"ל דהתוס' ורא"ש שכתבו כאן בשבת דאף ביכול ליטלו אסור מדרבנן הולקי' על התוס' ומרדכי בע"ז, וכמ"א בי"ד קנ"א שכ' דעתם בשם י"ל. וצ"ל עוד כאי' דאף לתוס' ורא"ש כאן אף במומר אסור עכ"פ מדרבנן, דאי כש"ך דמותר לגמרי, א"כ מה דוחק' לאוקמי' מתני' דבבת דקתני פטור ומותר, דמיירי בעובד כוכבים; והרי עדיין ק' א"כ האיך מייך הענין חייב, ולכיך לדחוקי כרא"ש דלסיפא' בעלמא נקטי', דאי הוה ישראל הוי חייב, לוקמי בבישות דאיירי במומר? אע"כ דאף במומר אסור מדרבנן כבשאר ישראל. **ותרצתי** לבני הרב המאה"ג שליט"א, אי משום הא לא קשיין, דהרי רק מומר שכ' הש"ך דליכא לפני עור, היינו מומר להכעיס, והוא גרע מעובד עובד כוכבים דחייב להפרישו, ומותר אסור להפרישו (בי"ד קנ"א ב'). **מיהו** מ"מ ק"ל, מאי דלוקמינן למתני' הכא בעני עובד כוכבים, הרי אסור ליתן לעובד כוכבים כשהלכי יגילו לכ"ה (כדמשמע שבת י"ט א')? ואף דאיכא הכא שעובד כוכבים בעצמו לקח, עכ"פ בקיבא ישראל נתנו לו? וצ"ל דמיירי שהמכן של עובד כוכבים, דהז ליכא איסור, לפ"ה גולה כנתן לו ע"מ להוליך; או י"ל דלעולם בישראל מיירי, והכא לענין שבת קאמר פטור ומותר, ולא לענין איסור לפני עור: **מ"ג** בפירושו כ"א. (סי' ב'), מ"ש הר"ב דאיירי לבי' שהמתש סמוך בנגדו, הוא הדעת הרי"ף (ב"י א"מ כ"ג), ולפ"ז שפיר נקט חייב דוקא, משום דרוצה הוא למנקט מתני' סתמ', שיתחייב בכל גוונא שיוציא; והרי זה דוקא בלוקן, דלוכתי' ליתא בתחת' בנגדו; משא"כ אדם לאחר אינו חייב רק בהוציאה בידו. אמנם אנן דקיי"ל כרמב"ם דאפי' לוקן רק בהוציאה בידו חייב (כל"ס רכ"ב וש"א), להכי שפיר נקט מה"ע (בא"ח רכ"ב) „לא יצא אדם" וכו', ולא נקט חייב. **אולם** ק"ל לפי"ז למה שלמת נקט מתני' חייב ושבור? ואמ"ל לותה דמלאה נקט, דאיכת' דחייב אלאת **שמתט**; עכ"פ ק' בא"ח רכ"ב, דנקט אדם, א"כ מה אריא מחט וקולמס דנקט, אפי' שאר מילי נמי לא יוציא? וא"ם כומר דשאר מילי שלמה מותר להוציא, דליתא דהרי בב"ק קאמר דהיקא תבילין מותר להוציא

ממשמש

תפארת ישראל

נא אחז האור רק כ"ש סגי' דמעלמן דולקין והולכין (שם ס"ב):

פ"ב

ר"ע מברטנורה

דמדורות בית המוקד מקילין בבית המוקד לכהנים כמו כן במדורות פחמים מקילין לכל אדם וא"צ להאחיז בו האור אלא כל שהות שאין דרכה ליאות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו והלכה כרבי יהודה דליכא מאן דפליג עליה:

פ"ב

חידושים

מ"א הקשה אאמ"ו רבינו הגאון זצוק"ל, וז"ל לרש"י (ד"ג א') ד"ה פטור אבל אסור, ולרא"ש רפ"א, דעקירה בלי הנחה או להיפך מדרבנן, וכ"מ להקל בשעת הדחק לצורך מילה [אב"י כלומר, אף למאי שפסק בא"ח (סי' שמ"ה ס"ז) דגם האידנא אף שאין ר' רבוע בוקעין ברחוב, איכא כ"ה, מ"מ מותר לומר לעובד כוכבים להוציא התינוק מהבית ויטלטלנו אח"כ הישראל פחות פחות מד' אמות, ולא"כ מכניסו העובד כוכבים מר"ה לב"הכ, דהרי עקירה בלי הנחה הוה שבות, ואמירה לעובד כוכבים ג"כ שבות, ושבות דשבות במקום מצוה ל"ג כסי' ש"ז ס"ה], וכך כ' ג"כ רע"ז (סי' רמ"ו סק"ד, וסי' של"א); וק"ל מ"ש מה"ש דאסור מדאורייתא מדחזי לאצטרופי, ה"נ כשעוקר חזי לאצטרופי להניח? וכ"ל דדוקא בחד שמא אסור מדחזי לאצטרופי, ואי"להק דעכ"פ להוי כב' שעשו, דזה שיכול הייב (כלקמן פ"י) וה"נ העוקר יכול להניח והמניח א"י לעקור? י"ל דבאלי הכא דהעוקר לא סייע בהנחה. אמנם ק"ל לשב"ל דחלי שיעור מותר מ"הת (כיומא דע"ד א'). הרי כ' בעשותה, בעשה כולה ולא מקצתה (כשבת צ"ב ב'), ומדמיעטו מקרבן ש"מ דחייב? ודוחק לומר דהיינו בפעולות אסורות ולא באכילת אסורות. דמ"ש? ואת"ל דדוקא בעשו שנים מלאכה ביחד צריך התם הך קרא, מהא"כ באכל או עשה באמת רק חצי שיעור; ליתא, דהרי אפי' בלא נעשה רק חצי המלאכה, נמי מצריך קרא ועשה אחת, עד שיעשה כולה, למעוטי מקרבן (כשבת ק"ג ב')? וכ"ל, דהתם רק מדכתיב אחת, דמשמע אפי' חצי', מצריך קרא דעשה אחת, אבל באמת פטור לגמרי. עכ"ל אאמ"ו הגאון זצו"קל. ונאום עבדא קמי מרא, בפתותיו מעפות נכס, מ"ש אאמ"ו הגזצוק"ל על קושי' הראשונה ונה"ש, דרק מחד שמא אסור ח"ש; נ"ל כוונתו הקדושה, דרק כשהאיסור הוא מין א', שייך ח"ש, אבל כל שנעשה האיסור ע"י ב' דברים, כל שלא נעשה ב' הדברים יחד אין כאן איסור כלל, ולא שייך בזה ח"ש; תדע דאל"כ בשר וחלב, למר ופשתים, בור והמור, מים וגרעין בחמץ, וכי ס"ד שיהא כל א' לבד אסור מטעם ח"ש; וה"נ עקירה והנחה. — ואב"ה אסרו הכמים עקירה בלי הנחה, משום דלא לגמרי דמי לב"ום ואינך, משום דהנך באמת ב' דברים, משא"כ עקירה והנחה אינן רק ב' פעולות בגוף א', ודמי לח"ש. — אמנם ק"ל ממ"ד בשבת (דמ"ה א') בקוץ בר"ה מטלטלו פחות פחות מד' אמות; וק"ל מ"ש מהא דאמרי' ריש מי שהחשיך, הנותן כיסו לעובד כוכבים, ובאין עובד כוכבים נותנו ע"ג המורו, ואמרי' שם בגמ' דעוד א' היתה ולא רצו הכמים לגלותה, משום כבוד אלדים הסתר דבר; וק' למה גלוה בקוץ בר"ה? ואת"ל כיון דפחות פחות מד"א רק מדרבנן אסור, א"כ דוקא בקוץ דאיכא לעבר' דגופו ל"ג בה רבנן (ככתובות ד"ם ע"א); אבל בכיסו, דליכא אלא הפסד ממונו, אף דגם במקום פסידא ל"ג רבנן (כלשם), עכ"פ אינו שוה בכל דוכתא לנערא דגופה (כב"ק פ"ה מ"ז), ואיכא דוכתא דבמקום לעבר' ל"ג ובמקום פסידא גזרו; עכ"פ למה יהי' פחות פחות מד"א שרי בלעבר' דגופ', הרי אסור מן התורה, מדהו"ל ח"ש במין א'? ואת"ל דח"ש שייך רק באכילות ולא בפעולות, כמ"ש השאגת אר' (סי' פ"א) לענין בל יראה, דאינו אסור בח"ש, וכדאשכחן בהלק שבפקקי עריבה (פסחים דמ"ה א'); לפע"ד יש לחלק, דדוקא בבל יראה, דאף בשיעור שלם לא לקי, אי משום דניתוק לעשה (כפסחים ל"ה א'); אי משום דאין בו מעשה (כרמב"ם פ"א מחמץ ומצה), ולהכי מקיל איסורי', גם ח"ש שלו קיל, וומותר לכתחילה; אבל שאר פעולות גם ח"ש מהן אסור מדאו' דמ"ש מאכילות? אמנם נ"ל, לבתר מ"ש רפ"מ בי"ד בהקדמה לתערובות, ב' פירושי' בחזי לאצטרופי; אי משום דאם יאכל תוך כדא"פ עוד ח"ש, ילקה גם על ח"ש הראשון שיצטרף לזה; או משום דחצי זית וחצי זית הוא שיעור שלם; ולפי הטעמי הטעם הב', דכוונתו דלי נימא דח"ש מותר מ"הת, א"כ למה ב"ום חמור דכל חדא וחדא שרי ובהדי הדדי אסור (פסחים דמ"ד ב'), ומאי הדושא, הרי כל איסור כך הוא, כל חלק וחלק שבו שרי ובהדדי אסור? אלא ש"מ דבאמת בכל איסורי' כל ח"ש שבו בם איסור דאוריי' עליו מדחזי לאצטרופי בשם איסור, ולהכי אסור מ"הת. אולם הב"מ בין הנך ב' טעמי' הוא, דבל איסור שהוא מכח הזמן, כגון בשבת חלי

לתנור עם חשכה[לח], ולא חררה[עד] על גבי גחלים, אלא כדי שיקרמו פניה[עה] מבעוד יום, רבי אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה[עו]: יא משלשלין את הפסח בתנור[עז] עם חשכה[עח], ומַאֲחיזין[עט] את האור במדורת בית המוקד[פ], ובגבולין[פא] כדי שתאחוז האור ברובן[פב]. רבי יהודה אומר בַּפֶּחָמין[פג] כל שהוא[פד]:

פ"ב

ר"ע מברטנורה

יחתה בגחלים: חררה. עוגת רצפים: שיקרמו. תחלת אפיה עושין כמו קרום: פניה. שהם כלפי אויר התנור: כדי שיקרום התחתון. המדובק לחרס התנור דהוא נאפה תחלה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור ובהכי סגי ואין הלכה כר' אליעזר (לט): יא משלשלין את הפסח. התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו להכי תני משלשלין: עם חשכה. ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לאחתויי בגחלים: ומאחיזין את האור. מעט בעצים של מדורת בית המוקד ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך דכהנים זריזין הן: בית המוקד. לשכה גדולה היתה בעזרה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: ובגבולין. צריך אדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה וכמה ברובה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקסמין דקין תחתיה להבעירה: אף בפחמין כל שהוא. כי היכי

דמדורות

תפארת ישראל

עד) (אַשקוכען): עה) *שיתהווה עליו (רינדע) וכל שפורס' ואין חוטין נמשכין ממנה, הו"ל כנקרמו פניה (שם רנ"ד). עו) ר"ל הצד המדובק בתנור, דשם ממהר להתבשל (אב"י כ"כ תוס' ד"ה ליבעי' שבל רש"י כ' דצד שכנגדי אור ממהר יותר להקרים, ועי' כ"נ ורש"ז כנ"ד סק"ב). ואנן קיי"ל דבאיזה צד שתקרם סגי; ולר"א צריך שיקרום כל הפת סביב (שם). וכל הנך אם עבר ונתן באיסור ע"ג אש מגול', אם במזיד אסור במ"ש בכדי שיעשו; ואם בשוגג, אם הוא פת, מותר הוא וכל אדם שאין לו כדי ג' סעודות, לאכל ממנו כל הג' סעודות; ואם יש בככר א' בכדי ג' סעודות, לא יקח לכל סעוד' ככר שלם ולחם משנה, מדאינן חובה כל כך. אבל אם הוא שאר תבשילין, אפי' עשה בשוגג אסור עד מ"ש בכדי שיעשה; ורק באין לו כלל מה יאכל, גם בתבשיל שרי בשוגג, מדאסור להתענות בשבת (מג"א שם סקי"א וסקכ"ג): עז) תנורי' שלהן היו כקדיר' בלי שולים, מחובר בטיט בארץ, ומורידין הצלי בשלשלת לתוך פיו: עח) ולא גזרי' שיחתה, אף דדמי לשנים דאסורים לקרות אפי' ביחד אצל מדורה (כשבת יב ב')? הכא בני חבורה לפסח זריזין ומדכרי אהדדי: עט) מדליקין: פ) היא לשכה שבעזרה שיש בה מדורה לכהנים להתחמם, מדהולכין בעזרה יחף על רצפה של שיש; ומשם לוקחין אש למזבח בכל יום (עי' תוס' יומא ט"ו ב'); ומדהוי בעזרה, לכך אפי' במלית רק מעט קודם שבת, שרי, ולא גזרי' שמא יחתה, דכהנים זריזין הן: פא) ר"ל חוץ למקדש: פב) דאם הדליק עץ יחידי, צריך שיאחז האור ברוב עביו ורוב הקיפו; ואם יש הרבה עצים, צריך שיעלה מבעו"י שלהבת מאליה; ואל"כ אסור להתחמם בו בשבת (רמ"א ס"א): פג) אם הסיק פחמין, (קאהלען) בל"א: פד) אפי'

לא

עיקר תוי"ט

לח) עם חשכה. היינו עם השמש דלעיל וקאמר דהכא מתירין ב"ה: (לט) ותשבי כר"א בלשני ה"מ כשק כמותו וכתב בשוהל דלכהוחי קאמי:

פ"ג

ושוין אלו ואלו[עא] שטוענים קורות בית הבד ועגולי הגת[עב]: י אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום[עג]. אין נותנין פת לתנור

ר״ע מברטנורה

כרשב״ג אלא כב״ה שמתירין עם השמש: ושוין. ב״ש וב״ה שטוענין את הזתים מבעוד יום בקורת בית הבד לאחר שטחנו הזתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת (לז): ועגולי הגת. הכך דגת קרי עגולין שהיו דפין עבין עשויין בעגול ובהא מודו ב״ש לב״ה משו' דלאו כמי עביד להו בשבת ליכ' חיוב חטאת דאין נותנין קורה על גבי זתים עד שטוחנין תחלה ברחים וכן בענבי' דורכים אותן ברגל תחלה ובלאו קורה נמי משקה נפיק מתילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא הילכך לא דמי לדש: י כדי שיצולו. כמאכל בן דרוסאי והוא שליש בישול ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למגזר שמא יחתה

תפארת ישראל

כב״ש [עי׳ בחידושי בס״פ אות (ד׳)]: עא) ב״ש וב״ה: עב) *בית הבד הוא כלי שמניחין בהן הזתים הטחונים, והגת הוא כלי שדורכין בהן הענבים; ומשימין קורות כבדים על הזתים הטחונים, ודפין כבדים עגולים על הענבים הדרוכים שבבית הבד, מערב שבת, והמשקה זב מאליו בשבת, ומותר לשתותו אז; ולהכי מותר לעשות כן משום דאי נמי שהיע להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דמדמרוסקין כבר, אסור לסוחטן רק מדרבנן, ולהכי לא גזרי׳ שמא יעשה בידים. ואף דלב״ש עכ״פ לאסר משום שביתת כלים, כלעיל ס״ה? י״ל דבכה״ג דנפיק ממילא, וכלי לאו מידי עביד, גם לב״ש שרי. מיהו דוקא בזתים וענבים דשהיעתן אסור מדאו׳ (כמג״א ריש ש״כ), להכי צריך שיהיו מרוסקין מע״ש; אבל שאר פירות יש חלוק, שכשעומדין למשקה דאסור לסוחטן עכ״פ מדרבנן, להכי רק כשילאו מעצמן בשבת מותרין, אף שלא רסקן מע״ש; וכשעומדין לאכילה, מותר אפי׳ לכתחילה לסוחטן בשבת; ומה״ט מותר לסחוט (ליטראָנע) בשבת לתוך (צוקקער) לעשות (פונש) (ועי׳ ר״סי ש״כ ובכללי ל״ט מלאכות במלאכת דש): עג) חלי בשולו, ומשני לדדיו; דהל״כ גזרי׳ שמא יחתה (רנ״ד ס״ב), ובהא גם ב״ה מודו. **ואי״להק** מ״ש מאונין ויורה דל״ג בזה שמא יחתה (כמ״ו)? **י״ל** אונין מונחי׳ בתנור סתום ואינו פתחו לחתות מדקשי ליה זיקא, ויורה מיירי בעקורה מהאש, ואין בה חשש חיתוי, וגם חשש הגשה אין בו, דמיירי בסתומה שיורה בטיט; משא״כ הכא מיירי בצולה אותו ע״ג גחלים דבקל יחתה (שבת די״ח ב׳); ומה״ט גם בקדרה בסיפא גם ב״ה מודו. מיהו פירות שנאכלין חיים, כתפוחי׳ וכדומה, מותר ליתנן עם חשיכה סמוך להם, אף שא״א שיצולו מבעו״י, והיינו מדלא גרע מנתבשל כחלי בישול קודם שבת. ולא דמי לבצל חי ובילה חי דאסי׳ במשנתינו? דהכך אע״ג דחזו חי, אפ״ה רובן לבישול קיימו מלעדיפי בבישול טפי מחי; משא״כ פירות רובן נאכלים חיין ונדעדיפי כך טפי מבבישול (ועי׳ רא״ש פ״ד דשבת סי׳ ד׳). אבל אסור להניחן בשבת אפי׳ סמוך לתנור וקודם שהוסק; ואפשר דאפי׳ ע״י עובד כוכבים אסור (שם במג״א סקי״ד ובאה״ל שם):

אסקוכען

עיקר תוי״ט

ס׳ הכ״ע. והוא כטעמו דלעיל: (לז) והלכך ליכא למיתסר משום שביתת כלים. ובכל הכך דלעיל שייך חיוב חטאת כמפורש בתוי״ט:

לא עס

ז בית שמאי אומרים אין מוכרין לעובד כוכבים(סא)(לב) ואין טוענין עמו(סב) ואין מגביהין עליו(סג) אלא כדי שיגיע למקום קרוב(סד) ובית הלל מתירין(סה): ח בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן(סו)(לד) ולא כלים לכובס עובד כוכבים(סז), אלא כדי שיֵעָשו מבעוד יום, ובכולן(לה) בית הלל מתירין עם השמש(סח)(לו): ט אמר רבן שמעון בן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כֵּלי לבן(סט) לכובס עובד כוכבים שלשה ימים קודם לשבת(ע)

ושוין

ר"ע מברטנורה

ז ולא טוענין עמו. על החמור ולא מגביהים עליו משאוי על כתפו דמחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת: אלא כדי שיגיע למקום קרוב. כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: וב"ה מתירין. כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום (לג): ח לעבדן. מעבד העורות: מתירין עם השמש. בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע: ט כלי לבן. שהוא קשה לכבס וצריך שלשה ימים ומחמירין על עצמן כב"ש ואין הלכה כרשב"ג

תפארת ישראל

סב) על החמור: סג) על כתף העובד כוכבים: סד) ר"ל שיהיה המקום שהולך לשם קרוב כ"כ שיגיע לשם מבעו"י; דאל"כ יחשדוהו הרואי' שהולך בשליחות ישראל ונושא משא: סה) *דלא גזרו. ודוקא שיצא העובד כוכבי' מבעו"י; אבל בשבת אסור שיוציא העובד כוכבים משא מבית ישראל. לכ"ע; ואפי' קנהו העובד כוכבים קודם שבת, ויחד לו ישראל מקום בביתו, אפ"ה אסור משום מראית עין שיחשבו שמכר לו בשבת (רמב"ם פ"ו משבת) והכי קיי"ל; מיהו כשהעובד כוכבים אנס ויצער לישראל עבור שלא יניחו להוציא מה שקנה מע"ש, או דאיכא למיחש לפסידא דישראל עי"ז, אז אפי' לא יחד לו מקום, שרי עובד כוכבים להוציאו בשבת (רע"ז רנ"ב ס"ג); וכ"כ מותר להשאיל לעובד כוכבים דבר בשבת בעיר המוקפת חומה או הוטי עירוב, מדליכא אז חשש הוצאה' (אבי ערע"ז רמ"ו סק"ג): סו) *(גערבער) (דא"א לפרש „לעבד אומן", דכתם דקיבלו מעיד על עבין דיבשה). — והך בבא בין לב"ש בין לב"ה אצטריך; דלב"ש קמ"ל דלא דוקא מצודות וכדומה, שהכלי עושה מלאכה, ס"ל לב"ש שביתת כלים, אלא אפי' כלים לכובס ועורות, שהכלי רק מקבל מלאכה, אפ"ה ס"ל דיש בהן משום שביתת כלים; ולב"ה קמ"ל אע"ג דבכלים לכובס ועורות, בשל ישראל קעביד עובד כוכבים בשבת, אפ"ה שרי (ר"ן): סז) גם על עבדן קאי: סח) *ר"ל כל הנך שהתירו ב"ה במשניות דלעיל, לא התירו רק בעוד יום. והכי קיי"ל. וה"ה בנותן אגרת לשליח עובד כוכבים, או בנותן מעות לקנות סחורה, או שנתן סחורה למכרה בבית עובד כוכבים שרי; רק שלכל הנ"ל צריך ז' תנאים ועי' בכללת שבת בכללי מסירת דבר מע"ש: סט) שצריך זמן רב לכבסתן: ע) דס"ל

כב"ש

עיקר תוי"ט

לב) אין מוכרין. הך פלוגתא בין לב"ש ובין לב"ה אצטריך. דב"ש אפילו משום דמלן דחזי כבר דשלוחו הוא ושליחותיה קעביד וב"ה לא חיישי להכי. הר"ב: (לג) שכל זמן שהוא בביתו אין אדם יודע אימתי נתן לו וכשיוצא העובד כוכבים מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יאמרו כמו שנתנו לו בשבת הר"מ. לד) עורות לעבדן. לב"ש אצטריך לומר דבכדי שיעשו מבעו"י מיהא שרי בין קצץ בין לא קצץ שלע"ג שלא נעשו מבע"י כיון דליכא שהות אינו נכלה כבלוהו וקמ"ל נמי דכי אית ליה לב"ש שביתת כלים ה"מ שלא יעשה הכלי מלאכה אבל בכלים המקבלין מלאכה כגון עורות הנעבדין וכלים המתכבסים לית להו שביתת כלים ולב"ה נמי אצטריך דלא"ב דהכלי של ישראל קא עביד עובד כוכבים בשבת שרי הר"ן: לה) ובכולן כו'. שבכולן דהך ב"ה מתירין בריה דיו וקמפרש וכו' מתירין ב"ה ע"ה תו': לו) עם השמש. בכדי שיצא שבן מבי'

כו'

אלא כדי שישורו מבעוד יום[נב] ובית הלל מתירין[נג]: **ו** בית שמאי אומרים אין נותנין[נד] (כז) אונין של פשתן[נה] לתוך **התנור**[נו], אלא כדי שיהבילו[נז] מבעוד יום, ולא את הצמר ליורה[נח] אלא כדי שיקלוט העין[נט] ובית הלל מתירין[ס], בית שמאי אומרים אין פורשין(ל) מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו(לא) מבעוד יום[ס] ובית הלל מתירין[סא]:

ז בית

תפארת ישראל

למאכל בהמה: נב) ר"ל ביום זמן כל כך עדיין שיתרככו קצת מבעו"י: נג) משנתן מים מבעו"י, והכי קיי"ל (א"ח רנ"ב): כד) אגודת פשתן מנופץ: נה) דנותנן לתנור שיתלבנו: נו) ר"ל שיתחממו קצת בהבל: נז) של צבעים: נח) שיקלוט הצמר הצבע מבעו"י: נט) *ודוקא בהיגה עומדת אצל האש, דאל"כ גם לב"ה אסור, שמא יגער בכף, ויתחייב משום מבשל וצובע; ואפי' בסתומ' וטוחה היורה בטיט, דליכא למיחש שיגער, עכ"פ חיישי' שמא יחתה בגחלים. וקיי"ל כב"ה (שם). ס) *ואף זה א"א לשער, דתלוי במקרה ולא בזמן? י"ל דמיירי דפורשה ביער, דמצוי שם חיות, א"א אפשר לשער הזמן, כשיתרחק מהמצודה כשיעור שלא תראהו החיה: סא) *טעמא דכל הנך פלוגתות, ב"ש ס"ל אדם מוזהר על שביתת כליו, שלא יעשה בהן מלאכה בשבת; ולב"ה שרי, והכי קיי"ל (שם). מיהו בקדירה שאצל האש. ונר הדולק, מודו ב"ש דשרי ע"י שמפקירן, מדלא אפשר בלא"ה, דדוקא מד"ס צריך להפקיר בפני ג', אבל מדאו' אפי' בינו לבינו מהני, והכא מדלא אפשר לא גזרו:

ר"ע מברטנורה

על שביתת בהמתו והיינו טעמא דאין נותנין אונין והיינו טעמא דאין פורשין מצודו' ונר הדולק בשבת וקדרה שעל גבי כירה דמודו בהו ב"ש (בדמפקר) אפקורי לכלי' (כו) ושוב אינו מצווה על שביתתן: וב"ה מתירין. משנתן המים מבעוד יום אע"פ שהן נשורין והולכי' בשבת דסברי על שביתת בהמ' אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים אבל לא על שביתת כלים: ו אונין. אגודו' של פשתן מנופץ ונותנין אותן בתנור ומתלבני': שיהבילו. שיתחממו שיעלה בהם ההבל: ליורה. של צבעים: אלא כדי שיקלוט את העין. שיקלוט הצבע מבעוד יום: וב"ה מתירים. להתן לתוכו מבעוד יום ושהא קולטת כל הלילי ולא שרו ב"ה אלא ביורה עקורה מן האש שאם יש תחתיה אש בשבת אסור גזירה שמא יחתה בגחלים (כח) וצריך נמי שתהא היורה סתומ' וטוח' בטיט (כט) גזירה שמא יגיס ויהפך בה בשבת וחייב משום מבשל:

ז ולא

על

עיקר תוי"ט

(כו) כלו' ומשמא ומפקיר להו כיון שא"א בענין אחר וכו'. א"נ ה"ק דלב"ד מהנה עליהן להפקירן. רפב"א והר"ב: כז) **אין נותנין.** הך פלוגתא לב"ש לא אצטריך דמקמייתא שמעינן לה. אלא משום ב"ה נקטה. דסד"א כהי דלית להו שביתת כלים בהא מודו שמא יחתה בגחלים קמ"ל דלא. משום דכיון דאונין של פשתן קשה להו זיקא לא מגלי להו כדאמרי' בגמ'. הר"ן: (כח) לאהר בישולם רש"י ולפמ"ש הר"ב באונין לא שייכא הך גזירה: (כט) דכולו האי לא ערה ומדכר הר"ב: ודקדקו הפוסקים דמדמצריכים נמי שתהא סתומה ש"מ דאפי' כשהיא עקורה המגיס בה חייב: **ל) אין פורשין.** הך פלוגתא נמי לב"ה אצטריך דסד"א כי לית להו לב"ה שביתת כלים ה"מ היכא דלא עביד מעשה כי האי דלעיל אבל היכי דעביד מעשה כגון אחלי ואוהדי שהפה נקבר ולוהז העוף סד"א דבכה"ג מודו בה קמ"ל. הר"נ: **לא) מבעוד יום.** וא"ת מנא ידע מתי יצא החי' וי"ל דגמ' מוקי לה בהורבין דמלוין שם חיותא ומיירי בענין זה שלא יוכל ללכוד במצודה אלא א' או ב' דהא מה מועיל שילודו מבעוד יום אם יכול ללוד גם מקשיכה וכו':

אין

ה בית שמאי אומרים אין שורין[מח] דיו[מט] וסממנים[נ] וכרשינים[נא] אלא

ר"ע מברטנורה

על שמן ורחצן אחד על הכלים מביאין להן טומאה אבל גזיר' אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה: והגזירה הי"ב שבוצר ענבי' לדרכן בגת המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומא' ואף על פי שהולך לאבוד ולא ניחא ליה גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא לי' במשקה היוצא מהן (עי' טהרות פ"י מ"ב ומ"ד) שהרי אינו הולך לאבוד ומכשיר מן התור': והגזירה הי"ג שיהיו גדולי תרומה תרומ' ואפי' בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסור' באכילה ובא לזרעה וגזור שתהא נמי הראשון והרי היא תרומ' טמאה דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה: והגזיר' הי"ד מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לעובד כוכבים ולא יטלטלנו פחות פחות מד"א: והגזירה הט"ו והי"ו אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתני': והגזירה הי"ז גזרו על פתן של עובד כוכבים ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן וכולהו גזרה חדא היא כדאמרינן גזרו על פתי משום שמנן ועל שמנן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהן (כד) משום ד"א כלומר משום עובד כוכבים (כה): והגזירה הי"ח גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור: **ה** אין שורין דיו. שממנים שעושי' מהם דיו לכתיב': וסממני'. לצבע: וכרשיני'. מאכל בהמ' ורגילי' לשרות אותן במים תחלה וקורין להם בערבי כרסנ"ה ובלע"ז וי"ש וסברי ב"ש אדם מוזהר על שביתת כלי' כמו על

תפארת ישראל

עובד כוכבים, אסרוהו בשתיי' משום חתנות; ואסרוהו ב"ד של אחריהן שרגילין עובדי כוכבים לנסכו לע"ז, אסרו כל שהם יינן ג"כ בהנאה; וי"א דשתיי' והנאה בבת אחת גזרו. ויש מקילין בזה"ז בהנאה, ואפי' לקנותו לכתחילה להשתכר בו, מתירין, ויש להחמיר (י"ד קכ"ג). ודוקא בנגע עובד כוכבים בגופו ביין ממש, אפי' שלא בכוונה, אסור; אבל במגע ע"י דבר אחר, כגון בכלי שבו היין, שלא בכוונת מגע, או שלא בכוונת יין, שרי לר"ת בשתיי', ולרש"י אסור, וקיי"ל כר"ת (שם קכ"ד כ"ד). ובזה"ז שאין רגילין לנסך, אין אוסרי' בהפ"מ רק בג' לריעותא, שנגע גופו ביין ממש, והי' כוונת מגע, וכוונת יין (ש"ך שם סקע"א). אבל יין מבושל כל כך עד שנתמעט מדתו ברתיחתו, שרי ליגע בו עובד כוכבים לכתחילה ולשתותו (קכ"ג ג'). ובנותיהן, לרמב"ם (פי"ב מא"ב) גזרו רק בדרך זנות, אבל בדרך אישות, לוקה מדאורייתא. ולתוס' (ע"ז דל"ו ב'), דוקא ז' אומות הן דאו', אבל שאר אומות הכל מד"ס, וקיי"ל כרמב"ם (אה"ע סי' ט"ז). יח) גזרו שכל תינוק עובד כוכבים בן יומא יטמ' כזב; כדי שלא יהא ילד ישראל רגיל אצלו, ויבוא למשכב זכור, שהיו רגילי' בו: מח) בע"ש: מט) מין שם לעשות דיו [אבי' ול"נ נ"ל שהוא דיו ממש, שהי' אצלם קשה, ושרוהו במים לדקדקו, וכדאמרי' (בנדה ד"כ ע"א) שלי קורטא דדיוסא, ועי' תוס' גיטין די"ט ד"ה דיו]: נ) סממני' לצבוע: נא) וויקקען למאכל

עיקר תוי"ט

(כד) מסקינן בגמרא דעבוד' כוכבים דל"ו. דייחוד גזרו לבד דבך היינו מדלי'. כ"ה בר"מ ולדעת התו' אינה פתיא דלא כהלכה' דדוקא בז' עממין דאו' בגיותן מלא תקח ובנותיהן מלא תתחתן. אבל ש"א עממין אינן אלא מד"ס ומיהו ב"ד של חשמונאי גזרו כדאי' התם ולהר"מ נמי משום זונה ונדה גזרו: (כה) דע"י שגזרו עליהן נוח יפרשו ממנהן ולא ימשכו בהן כל כך:

מי כבוהל

תפארת ישראל

ושהא הכהן תרומה טמאה עד זמן זריעה, ובתוך כך יבוא לאכלה; ולהכי מדגזרו שיהיו הגדולים תרומה, לא יטריח הכהן א"ע, דדמי תרומה בזול. יד) הבא בע"ש בדרך, וחשכה לו, ויש עמו עובד כוכבים, לא יטלטל כיסו פחות פחות מד"א, רק נתנו לעובד כוכבים, שמא יטלטלו ד"א ברה"ר (א"ח רס"ו). טו) טז) אין צולין ואין קורין לאור הנר בשבת. יז) פתן, שמנן ויינן ובנותיהן של עובדי כוכבים, גזרו שיהיו אסורין. וכולהו הדא גזירה נינהו, דגזרו על פתן ושמנן, משום יינן; ועל יינן משום בנותיהן; ועל בנותיהן משום ע"ז (ודלא כר"ב שפי' דלא כמסקנת הש"ס). ניהו פתן דוקא של ה' מיני דגן, ואפאו עובד כוכבים בלי סיועת ישראל, אסור; אבל בהשליך ישראל בהסקה ראשונה קיסם לתוך התנור, ולא עמד התנור מעת לעת בלי הסקה, אפי' אפו כך אח"כ כמה ימים, הכל מותר. אולם משום חיי נפש, התירו פת נחתם כותי [וכ"כ (פפעפערקוכען) של כותי שרי], ודוקא בעשה הכותי הפת למכור, אז שרי. מיהו באין מצוי פת נחתם, גם פת ב"ב מותר בזה"ז; ואע"ג דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו? הכא לא נתפשט תקנה זו בכל ישראל. וה"ה באורח שמיסב אצל ב"ב שאינו נזהר מזה, שרי לאכל עמו. וכל האיסורים דוקא באינו משום בשולים, דאל"כ הו"ל בשולי עובד כוכבים ואסור (י"ד סי' קי"ב ס"ח וס"ו) [אבי' מיהו בנטילת מקום כותב אצבע אגודל במקום הכתב שכי; רק עי' פ"מ לי"ד בשער התערובות ח"ב סוף פ"ב, דבילה מקרי דרכא דהומן]. ושמן של עובד כוכבים, הורו רבי ובית דינו והתירוהו. ויין של עובד כוכבים או של ישראל, שנגע בהן עובד

ר"ע מברטנורה

עסקינן ונוגעות בבשרו במקום הטנופת וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא נמאסת על אוכליה: והגזרה הח' האוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין שכל הדברים הפוסלין את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחל' (כב) גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ דאשכחן בהן שהן ראשוני' מדאורייתא והאי דגזר בכל טומאת משקין להיות תחלה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ היינו טעמא דאחמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה שאינן צריכין היכון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה: והגזיר' הט' כלי' שנטמאו במשקין שנטמאו המשקי' בשרץ (כג) שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולין לטמא אדם וכלים שאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים ורבנן גזרו עלייהו שיטמאו כלים גזירה משום משקה דזב וזבה שהן רוקו ומימי רגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא: והגזיר' הי' שיהיו בנות כותיים נדות מעריסתן כלומר מיום שנולדה שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה וכותים לית להו מדרש זה וכי חזיין לא מפרשי להו הילכך גזור בהו רבנן: והגזירה הי"א שיהו כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע והוא מלמד הבקר ויש בהקפו טפח אבל אין בעוביו טפח ואע"פ שמן התורה אין אהל פחות מטפח גזרו רבנן על כל המטלטלין שיש בהקפן טפח שאם ראשן אחד מאהיל

על

עיקר תוי"ט

שטבלו במים סרוחים כו': (כב) ולא גזירה בפ"ע היא דהאוכלים שנטמאו במשקין היינו גזירה דכל הפוסל כו' ועד השתא לא נגזרה כו': (כג) ה"ה דה"מ למינקט משקים הבאים מחמת ידים שגם הם מטמאים כלי לפסול את התרומה כדאיתא בברכות פ"ח. אלא נקט משקים הבאים מחמת שרץ לאשמעינן דאפי' הנך לא הוי אלא מדרבנן כו':

כד משקין

ר"ע מברטנורה

כמותה כדכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות וכולהו י"ח דברים מייתי להו בש"ס ואלו הן האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה (יז) גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומא' ופוסל את התרומה במגעו שהשני פוסל בתרומה הרי אלו שתי גזירות אוכל ראשון והאוכל שני והשותה משקין טמאים (יח) נעשה ג"כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי ג' (יט) וטעמא דגזור בהני דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסול להו וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסול להו וגזרו (כ) על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום במים שאובים ועל טהור גמור שנפלו (כא) על ראשו ג' לוגין מים שאובין הרי ה' גזירות וטעמא דגזור טומאה על הני לטמא אדם לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובים להעביר סרחון המים ההילו ועשאום קבע לומר לא מי המערות מטהרי' אלא המים שאובים מטהרים עמהו וגזרו עליהם טומאה דלמא אתו לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים: והגזירה הששית שיהיו הספרים של כתבי הקדש פוסלים את התרומה במגע שבתחל' היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ת אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזו דקא אתי ספרים לידי פסידא שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידים את הספרים גזרו שיהיו הספרים דהיינו תורה נביאים וכתובים במגען פוסלין את התרומה: והגזירה הז' גזרו על הידים שפוסלות את התרומה מפני שהידים

עסקניות

תפארת ישראל

וטהר', ואין ברוחב הדבר המאהיל טפח, לא נטמ' הטהר' מדאו', דאהל רחב טפח, בעינן; וגזרו חז"ל הקיפו טפח, אטו רחבו טפח, דגם בהקיפו טפח יטמא להטהר'. ודוקא כשהי' הדבר שמאהיל בחיבורין עם הטהר' שתחתיו, בשעה שהאהיל על המת; כגון אדם שנשא מרדעת שאין ברחבו רק בהקיפו טפח, והאהיל המרדעת על המת, וסודר מפסיק בין המרדעת לאדם שנושאו, דאז המרדעת עצמו אף שאינו רחב טפח, עכ"פ כיון שהאהיל על מת, טמ' טומ' ז' מדאו', וכמו כן הסודר שנגע בהמרדעת טמ' טומ' ז' מדאו', וגם האדם שנגע בהבגד טמ' טומ' ערב מדאו'; להכי הפשו, כיון שהמרדעת עכ"פ האהיל על המת ועל האדם, יטעו לומר שנטמ' באהל המת טמ' טומ' ערב, להכי גזרו שגם האדם שנשאו, מדהי' בחבורין עם האהל, אף שלא הי' באהל רק היקף טפח, יטמ' מהאהל טומ' ז', בין שהי' הנאהל אדם או כלי; ואפי' היו י' בגדים בין האהל והנאהל, או שהי' פשוטי כלי עץ ביניהן, דבהך גוונא לא נטמ' כלל הנאהל, אפ"ה לא פלוג רבנן; משא"כ באינו מחובר הנאהל עם המאהיל, לא גזרו (עתוס' שבת י"ז א' ור"ש פ"ט דאהלות). יב) משקין שיוצאין מענבים בשעת בצירה, מכשירין לקבל טומאה, אף שהמשקה שהיא הולכת לאיבוד, ולא ניחא לי' בה; והרי בעינן כי יותן דומי' דכי יותן דניחא לי', אפ"ה גזרו שיכשירו, שמא יבצור בקופות מזופפות, דאז ניחא לי' במשקין היוצאין, ויכשירו מדאורייתא: יג) גזרו שיהיו גדולי תרומה תרומה, ואפי' בדבר שזרעו כלה [אבי' עי' תרומות פ"ט מ"ו]; כדי שלא

ישהה

עיקר תוי"ט

(יז) אי תנן א"ר לחוד לא הוה ידעינן א"ב ואי תני א"ב ה"א דא"ר נמי כמוהו הטמא כלו' שתחתונה תהיה טמאה לפסול לאחרים במגעה וכו': (יח) ומשקה הנמכר דייני רק דגזירה לפסלן. ומשני מ"ד הא שתה בלא"ס שותה עם לבילתו והא לא שבית שיהא לאכל עם שתיתי קמ"ל: (יט) ולא הנקה נמי לשתים הבים דלא בין בהו נמי דלשלם המשקין התלה הוא כו' דבדעתם היה לגזור מיד: (כ) דפוסלין את התרומה ואפי' הי' הפריב שמתו טופל עד שיחזור ויטבול: (כא) דבתחלה לא גזרו רק כמו שנוהגין להטיל עליהם מים שאובים לאחר

שטבלו

תפארת ישראל

על ב"ה בהן, לכן גזרו י"ח גזירות בישראל, ואלו הן. (וי"א דהי"ח גזירו' הן האמורי' שהכתו עד סוף הפרק, דיו, סממני', כרשינין, אונין, אמר, חיה, עופות, דגים, מוכרין, טוענין, מגביהין, עורות, כובס, בשר, בצל, ביצה, פת, הכל'; ואין זה כשיטת הש"ס בבלי וירושל'. ועתוי"ט ריש פ"ה מ"ה):

ר"ע מברטנורה

ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב"ש ופסקו כמותם

פירוש הקצר

ט' גזירות גזרו בתרומה, ואלו הן; א) האוכל אוכל ראשון, ב) או שני לטומ', ג) או שתה משקין טמאי', ד) או הבא ראשו ורובו במים שאובין לאחר שטבל בו ביום, ה) או טהור גמור שנפלו עליו ג' לוגין מים שאובין. ו) וכ"כ נגיעת כתבי קודש. ז) או סתם ידים, פוסלים תרומ'. ח) וכ"כ משקין שנטמאו מסתם ידים, או מחמת שאר דברי' שפוסלין בתרומה, אז גם המשקין הללו שוב מטמאין לתרומה; דכל הפוסל לתרומ', מטמ' משקין להיות תחלה. ט) משקין שנטמאו אפי' מסתם ידים, מטמאין לכלי לפסול תרומה. י) גזרו, שבנות כותים יטמאו כנדה מיום שנולדו. יא) גזרו, שכל דבר שהקיפו טפח, מביא טומא', אטו רחבו טפח. יב) המשקין היוצאין מענבים ע"י בצירה, יכשירו לקבל טומא'. יג) גדולי תרומה יהיו תרומה. יד) מי שהחשיך לו בע"ש בדרך, לא יטלטל כיסו פחות פחות מד"א, רק יתנו לעובד כוכבים. טו טז) אין פולין ואין קולין לאור הנר בשבת. יז) פתן ושמנן ויין ובנותיהן של עובדי כוכבים אסורין. יח) תינוק עובד כוכבים יטמ' כזב.

פירוש הארוך

א' ב' ג') האוכל אוכל ראשון, או שני לטומ', או שתה משקין טמאין, גזרו שיהא גופו שני לטומ', כדי שלא יאכל וישתה דברי' טמאים בעוד תרומה בפיו; דשני פוסל לתרומ' (אב"י שיעור האוכלין טמאין הוא כחצי פרס, שהוא ביצה וחצי לרמב"ם וב' ביצים לרש"י; ושיעור משקין טמאים, כרביעית הלוג, מעיל' פ"ד מ"ה). ד' ה') מדהיו רגילין לרחוץ בשאובין, אחר טבילתן שבמים סרוחין, וחשבו שהשאובין הם עיקר הטהרה; להכי גזרו שהבא ראשו ורובו בג' לוגין שאובין (עי' תוי"ט סוף זבי' ורמב"ם רפ"ט מה' א"הט) לאחר שטבל בו ביום, או טהור גמור שנפל' עליו ג' לוגין שאובין, פוסל לתרומ', אף לאחר שהעריב שמשו מטבילה ראשונה עד שיחזור ויטבל וא"צ הערב שמש לטבילה שנייה. מיהו בטבול יום גזרו בין בבא לתוך ג"ל שאובין או שהפילו עליו ג"ל מים שאובין בב"א, מדדמי לטבילה, שבא לתוך מי מקוה שטובל בהן, ולהכי יטעו שמותר לטבול בשאובין וגזרו נמי בנפילה, מדרך הי' דרכם להפיל עליו מים שאובי' להשתטף ממים סרוחים שבמקוה. אבל בטהור גמור הוה סגי להו למגזר רק בנפלו עליו הג"ל שאובין, מדהוא דוגמת המעשה שטעו בה בכל טבילת טב"יו, אבל בטהור שבא לתוך ג"ל שאובין ורחץ בהן ראשו ורובו לא שייך למגזר, מדא"צ בו טבילה (ועי' תו' שבת די"ג ב'). אמנם כ"ל דלרחוץ א"ע בשאובין, בלי ביאה לתוך המים, ובלי שיפילום עליו. אפי' בט"יו לא גזרו גבי טומ', מדלא דמי לא לטבילה ולא להמעשה שטעו בה, דמדאין מי הרחיצה באין עליו בבת א', לא הוה דומי' דטבילה, ולא יטעו לומר דמהני כטבילה. ו) מדהיו רגילין להצניע תרומ', אצל ספרי', מדשניהן קודש, והיו העכברים מכלין הספרים, להכי גזרו שיפסלו ספרי קודש לתרומה כשיגעו בה. ז' ח') מפני שהידי' עסקניות ליגע במקום מזוהם בגוף, וכשיגעו אח"כ בתרומ', תתבזה; להכי גזרו שסתם ידים, כל שלא נטל ידיו, יפסלו לתרומ'. וגזרו עוד, דסתם ידים שאמרנו, וכ"כ כל הפוסל לתרומה, יטמא למשקין להיות תחלה; כדי שלא יתחלפו משקין אלו במשקין שנגעו בשרץ, שהן ראשון להוריי'; ולהכי רק במשקין גזרו, מדעלולין לקבל טומ', מדא"צ הכשר. ט) גזרו שכל משקין שנטמאו אפי' משתם ידים (תוס') יטמאו לכלים; אע"ג דמדאו' אין כלי מק"ע רק מאב הטומ', גזרו במשקין אלו משום משקין מזב וזבה, כרוקו, ומימי רגליו, שהן אב הטומ' דאו'. י) הכותיים אמרו שתינוקת בת יומ' שראתה נדה, טהור'; להכי גזרו חז"ל על כל בנות כותיי' שמיום שנולדו יהיו טמאי' כנדה. יא) אם דבר א' מאהיל על טומ' וטהרה

באמת אמרו[לז] החזן[לח] רואה היכן תינוקות קוראים[לט] אבל הוא לא יקרא[מ] כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה[מא] מפני הרגל עבירה[מב]: ד ואלו[מג] מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון כשעלו לבקרו[מד] נמנו[מה] ורבו בית שמאי על בית הלל[מו] ושמנה עשרה דברים גזרו בו ביום[מז]:

ה בית

ר"ע מברטנורה

לתקן הנר: החזן. מלמד תינוקות(יד): מהיכן התינוקות קורין. מהיכן יתחילו לקרות דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה והתינוקות קורין לפני רבן לאור הנר שאימת רבן עליהם: אבל הוא לא יקרא. כל הפרשה מפני שאין אימתן עליו ושמירתן לא הויא שמירה ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה שאין אימתה עליו(טו): כיוצא בו. לעשות הרחקה מן העבירה אמרו לא יאכל הזב עם הזבה(טז) ואף על פי ששניהם טמאים: מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתיחדים יבא לבעול זבה שהיא בכרת וזב וזבה לרבותא נקט שהשתא טמאים קשה להן והיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה אפי' הכי לא יאכלו זה עם זו: ד (ואלו) מהלכות. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתני': בעלייה. חנניא בן חזקיה שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים דברי תורה כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מ"ד) כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מ"ה) והיכן נרמז קרבן זה בתורה ונטמן חנניא בן חזקיה בעלייה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: וי"ח דברים גזרו בו ביום. שנחלקו בית שמאי

ובית

תפארת ישראל

קורין בספר א' ובענין א', שרי; אבל במדורה, אפי' י' קורין כא', אסור, דאין א' מרגיש כשיטה חבירו (מג"א ער"ה סק"ג, וט"ז שם סק"ב, ושבי' רע"ה): לז) *עי' מ"ש בפ"ב דתרומו' סי' ב': לח) מלמד התינוקות: לט) *ר"ל היכן יקראו למחר, ורוצה לסדר ראשי פרשיות בספר, וקורא כל השאר בעל פה; דמאחר דאינו מעיין תמיד בספר, אית לי' הכירא, ולא אתי להטות. וכ"כ התינוקות בעצמן רשאין ללמוד אפי' שלא בפני רבן, דמ"מ אימתו עליהן. וכ"כ שרי ביוה"כ להתפלל במאור, דאימת יוה"כ עליו (שם ס"ו וס"ח): מ) ר"ל אסור לקרות כל הענין בספר: מא) *על שולחן א', אם אין שום שנוי היכר מפסיק ביניהן (י"ד קצ"ה ס"ג); ומכ"ש שאסורי' לאכול מקערה א' אפי' בזא"ז, או לשתות משיורי כוס שלה, אם לא שהורק מכלי אל כלי, או ששתה אחר בנתיים (שם ס"ד): מב) *שלא יבוא לבעול. וה"ה באשתו נדה, רק נקט זב וזבה לרבותא, דאף דתשמיש קשה לשניהן, הוי"ה. (ועי' בחידושי' בס"פ, אות ג'): מג) *אין פולין ואין קורין שאמרנו, הן מן וכו': מד) *שבקשו לגנוז ספר יחזקאל, שחשבו שדבריו סותרי' לתור'; והתבודד חנניא בעלייתו והתיגע לפרשו; ועלו חכמים לבקרו ולראות ולבחון פירושו. ומדהי' שם אסיפת רוב חכמי הדור, נמנו גם על שאר דינים: מה) *ר"ל

עמדו למנין המתירין והאוסרין: מו) בי"ה הגזירות שנגזרו להלי: מז) *ר"ל מדרבו ב"ש

על

עיקר תוי"ט

(יד) והרגיל כלה היתה בזול לריך לכלות הלין תינוקות קורין יש"ב זה נקהל ב"ן רין: (טו) וכב"ע סי' ער"ה ס"ג פסק דמותר באשתו שומרת אותו. ת"ח: (טז) כב"י. ולבית שמאי לזלי בגלא מנו לבך הב הבה בכלל הי"ח דברים ומפני כך איצטריך להגא למתני דבולא בו הוא והמס"ה הני ליה הכלא פיי"ש:

ואין מפסיקין לתפלה כט): ג לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ל) שמא ישכח ויצא לא) ולא הלבלר לב) בקולמוסו לג) ולא יפלה את כליו לד) ולא יקרא לה) לאור הנר לו) יג), באמת

תפארת ישראל

שהות פטור, דעוסק במצוה הוא, ועכ"פ יקרא פסוק ראשון, שהוא שמע ישראל ובשכמ"ל (ס"ע ס"ד): כט) *הכא רק בת"ת מיירי; ואפי' בהתחיל ללמוד בזמן איסור וליכא שהות, אפ"ה אינו מפסיק לימודו לתפלה, מדהיא מדרבנן; ואפי' למ"ד דאורייתא, עכ"פ אין לה זמן קבוע כק"ש. מיהו דוקא להם שתורתן אומנתן, אבל אנן לא חשיבנן כך, ולהכי דוקא בדאיכא שהות א"צ להפסיק; ואעפ"כ, המלמד לאחרי', אפי' בליכא שהות אינו פוסק, כשא"א ללמוד אח"כ, רק כשיגיע זמן ק"ש, קורא פסוק ראשון ובשכמל"ו (א"ח פ"ע ורמ"א סשי' ק"ו): ל) *בע"ש סמוך לבי"הש: לא) *ר"ל שמא משתחשך ישכח שהוא שבת, או ישכח שהוצא' אסורה, ווציא לר"ה ויתחייב חטאת; אבל אם ישכח שהמחט בידו, על זה אינו חייב חטאת (כב"ק דכ"ו) ועי' בחידושים בסוף הפרק אות ב: לב) *ליבעללאריום בלשון רומי, ובל"א (שרייבער): לג) *בלשון יון נקרא כל קנה קַלָמֹס, והושאל גם על קנה הכתיבה ועט סופר, ובל"א (שרייבפעדער, גריפפעל): לד) לא יבער כנים מבגדיו: לה) בספר; ולא דוקא קורא, דאפי' אינו מוציא מלה מפיו, אסור. וה"ה דאסור לבדוק לאור הנר בגדי' או כלים שאינו בקי בהן וצריכי' הבחנה יתירה (ער"ה י"א וי"ב): לו) *על לא יפלה נמי קאי, דוקא לאור הנר אסור, שמא יטה המנורה כדי שיתסוך השמן לפתילה, והו"ל כמבעיר (והא דלא הזכיר התנא הטעם הכא, כדפירש הטעם גבי לא יצא החייט ולא יאכל הזב? ה"ט דקמ"ל דאפי' גבוה הנר י' קומות, או שהנר בעששית סגור, דליכא כ"כ החשש שמא יטה, אפ"ה אסור, פ"י). מיהו דוקא גבי נר שמן, אבל אבל נר שעוה, וכ"ש אצל נר חלב דמאוס, מותר לקרות לצורך, דאפי' ימחט הפתילה ליכא חיוב חטאת; ואפי' בנר שמן, אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל להטות, או שעוסק באיסור הטיי', כפרק במה מדליקין שאומרים בליל שבת, או שעוסק בעניין המורגל בפיו, כהגדה שבליל פסח בשבת, או שאומר לאדם ואפי' לאשתו (ולא כר"ב), שתשגיח עליו שלא יטה, או ששנים קורין

ר"ע מברטנורה

(דברים ו') בשכבך ובקומך: ואין מפסיקין לתפלה. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן אבל אנו הואיל ואנו מפסיקין תורתנו לאומנתינו כל שכן שנפסו' לתפל' (יב): ג לא יצא החייט במחטו. אפילו תחובה לו בבגדו שמא ישכח ויצא ואומן דרך אומנתו חייב שדרך האומנים לתחבן בבגדיו כשיוצאין לשוק: שמא ישכח ויצא. משתחשך: הלבלר. הסופר בקולמסו התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים: ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו תרגום בערתי הקודש פליתי: ולא יקרא לאור הנר. בספר שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידליק יפה ונמצא מבעיר בשבת ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלש קומות לעולם אסור לקרות לאור הנר אלא אם כן יש עמו אדם אחר לשמרו או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן

עיקר תוי"ט

הכי דאל"ה הא כבר תנא ליה רישא: (יב) גמ'. וא"ת וכי גרע ת"ת מאומנות דלעיל שאם התחילו אין מפסיקין ואפילו בהתחילו באיסור כדאי' בטא"ח סי' רל"ב והתירוץ דהכא בדליכא שהות ואפ"ה לרשב"י וחביריו ומתר לעקור התפלה לגמרי: יג) לאור הנר. קאי נמי על לא יפלה כדמסיק בגמרא:

יד ושכנגד

ולא לאכול(כד) ולא לדין(כה) ואם התחילו(כו) אין מפסיקין(כז). מפסיקין לקריאת שמע(כח).

ואין

ר"ע מברטנורה

במלאכתו עד שתעבור עונת התפלה: ולא לאכול. אפי' בסעודה קטנה שמא ימשך בסעודה: ולא לדין. אפי' בגמר דין שכבר שמעו טענות בעלי דינין(ט) ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד דלמא חזו טעמא וסתרו מה שהיו רוצי' לפסוק והדר להיות תחלת הדין(י): ואם התחילו. בחד מכל הני דאמרינן: אין מפסיקין. אלא יגמור ואח"כ יתפלל והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו הוא הסודר שנותן המגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו והתחלת הבורסקים משיחגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות והתחלת אכילה משיטול ידיו והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה וביראה ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה הויא התחלה אותו הדין משיפתחו בעלי הדין בטענותם: מפסיקי' לק"ש. מלתא אחריתא נקט(יא) והכי קאמר חברים העוסקים בתורה מפסיקין תורתן לקריאת שמע הזמנה קבוע דכתיב

בשכבך

תפארת ישראל

בו שהוי מרובה (רל"ב מג"א ו'): כד) *אפי' סעוד' קטנה, דהיינו סעודת כל אדם, וגם סמוך למנחה גדול', דהו"ל ב' לטיבות', אסו' (ב"י). וי"א דדוקא בהדא לריעות', כגון סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, או סעודה גדולה, (כנישואין ומילה) סמוך למנחה גדולה, אז דוקא אסור (מג"א סקט"ו). וי"א דסמוך למנחה גדול' כל סעודה שרי, וסמוך למנחה קטנה כל סעוד' אסו' (מג"א סקי"ד); וי"א דסעוד' קטנה אפי' סמוך למנחה קטנה שרי, וסעוד' גדול' אפי' סמוך למנחה גדול' אסור. מיהו במקום שקורין לבה"כ, יש להתיר בסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, אבל לא בסעודה גדולה אפי' רק סמוך למנחה גדול'; ואפי' כבר התחיל, עכ"פ כשיגיע זמן מנחה קטנה מחויב להפסיק. מיהו לכ"ע שרי לטעום כביצ' מלומלם פת או ממתקין משכרין; וכ"כ פירות אפי' טובא שרי (מג"א שם סקי"ד וי"ז): כה) *אפי' שמע כבר טענותיהן; דשמא יראה טעם לסתור הדין, ויטרוד. וקי"ל דדוקא לשמוע תחלת טענת הבעלי דין אסור (שם סקי"ג) מיהו כשיגיע זמן ק"ש או תפלה, אפי' ללמוד אסו' (שם סק"ח): כו) *אפי' אחר מנ' גדולה: כז) *וביש שהות אפי' כשיגיע מנ' קטנה, שרי, והפטור ומפסיק נקרא הדיוט. מיהו בשהתחיל סמוך למנחה קטנה, מפסיק אפי' יש שהות (מג"א שם סק"ט). והתחלה תספורת משיניח על עצמו סודר הספרים; והתחלה המרחץ משיתחיל להפשט; והתחלת מלאכה, משיעשה מעשה ראשון במלאכה; והתחלת הדין משישבו הדייני' לדון; והתחלה אכילה, כנ"ו: כח) *לרמב"ם דוקא בליכא שהות; ולראב"ד אפי' איכא שהות מפסיק, ואפי' העוסק בתורה, משום דזמנה קבוע מדאו', והתחיל בזמן איסור, דהיינו חצי שעה קודם זמנה (א"ח ע' ס"ב, ורל"ש ס"א). מיהו העוסק בצרכי צבור, אפי' רק בהצלת ממונם, ואין מי שיתעסק זולתו בזה, אפי' בליכא

שהות

עיקר תוי"ט

בעלמא גמ': (ט) ופי' הר"מ הבאו ונשאו הדיינין בדבר ולא נשאר וכו': (י) כ' הר"מ ולאסור להתחיל בדין מתפלתו ויבאו טענות מבעלי דינין שמא וימשך הדבר כו': (יא) משום שיטא דלא מפסיקין מוקשה לא בגלל

כי

פטורין[טו] פשט[טז] בעל הבית את ידו לחוץ, ונטל העני מתוכה[יז] או שנתן לתוכה והכניס[יח] שניהם פטורין[יט]: **ב** לא ישב אדם לפני הספר[כ], סמוך למנחה[כא] עד שיתפלל, לא יכנס אדם למרחץ[כב](ח) ולא לבורסקי[כג] ולא

ולא

תפארת ישראל

אחר (עתוס' כאן, ותוס' כתובות דל"א ב' ד"ה רב אשי); טו) *מדלא עשה א' מהן מלאכה שלימה, דהיינו עקירה והנח': טז) *השתא מפרש ב' דרבנן לעומד בפנים: יז) דלא עשה הב"ב בהוצא' רק עקיר' בר"הי: יח) שעשה הבע"ה בהכנסה רק ההנח' בר"הי: יט) מדלא עשו רק חצי מלאכה: כ) (האארפערשניידער) להתגלח. ונקט לה הכא, מדבעי למנקט לא יצא החייט במחטו א"נ נ"ל דקמ"ל דאפי' מסתפר או רוחץ לכבוד שבת, ושמא אח"כ יתעכב, אפ"ה אסור; ואגב הכך נקט נמי אחרינהו הכא: כא) *אפי' מנחה גדולה שהוא בשש ומחצה זמניות (דהיינו שמשערין השעות לפי היום אם ארוך או קצר, יתחלק בי"ב חלקים, וכן בכל מקום משערין בשעות הללו [א"ח כל"ג ס"א]); וסמוך לו היינו חצי שעה מקודם, ואז אפי' בחול אסו' להסתפר שמא שבר הזוג ויטרד ולא יתפלל (ועי' מג"א רל"ב סק"ג). וקיי"ל דתספורת דידן אפי' סמוך למנחה קטנה שרי להתחיל (מג"א שם סקי"ג). ומנח' קטנה הוא בט' ומחצה, וסמוך לה הוא בט'. מיהו בשאר תפלות מותר להסתפר סמוך לזמן התפלה, דרק במנחה שהוא באמצע היום גזרו (רמב"ם פ"ו מתפלה, וכ"כ הטור שם). מיהו בשאר המלאכות המזכרות במשנתינו, נראה שגם הרמב"ם מודה דאסור להתחילם (ועי' רמב"ם שם ה"ד וא"ח פ"ע ס"ז): כב) להזיע, גזירה שמא יתעלף: כג) *הוא מלשון יון שנקרא מקום עיבוד העורות בורסא, וממנו נקרא המעבד בורסקי, ובל"א (גערבער); וה"ה כל מלאכה ועסק גדול שיש

בו

ר"ע מברטנורה

שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן. שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת הרי שתים מדבריהם אחת לעני בחוץ ואחת לב"ה בפנים והא דלא חשיב שנים לכל אחד עקירה לעני ועקירה לב"ה הנחה לעני והנחה לב"ה משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחלת המלאכה והיכא למיחש שמא יגמרנה (ו) אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב: **ב** לא ישב אדם לפני הספר. ואפי' בחול ומשום דבעי למיתני לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח וילא דדמי לגזירה דלא ישוב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ישכח ולא יתפלל משום הכי תנא להו הכא ואיידי דזוטרין מילייהו פסיק ותני להו ברישא והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן: סמוך למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה (ז) ולמעלה סמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית ואעפ"י שעונתה מרובה גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר ותעבור עונת התפלה קודם שיתקננו וישלים התספורת: ולא יכנס למרחץ. סמוך למנחה שמא יתעלף: ולא לבורסקי. מקום עבוד העורות דלמא חזי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם וימשך במלאכתו

עיקר תוי"ט

ומותר ולא דייקינן השתא באיסור דלפני עור. דבלאו דידיה לא מיירי. הר"נ: (ו) כלו' ויבא לידי חיוב חטאת. והכו' הקש ע"ז דעקירה בלא הוצאה אינו אלא טלטול בעלמא ואין בה דרכא דחיוב חטאת ועוד ס' ומפ' כיב"ש דאותו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה ההוא קחשיב דמגלי אתיא לידי חיוב חטאת: (ז) פרש"י התחלת זמן תמיד של בין הערבים כדאי' בפ"ה דפסחים: ח) למרחץ. אפי' להזיע בעלמא ולא לבורסקי לעיוני בעלמא

כיצד ג), העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים ד). פשט העני את ידו לפנים, ונתן לתוך ידו של בעל הבית ה) או שנטל מתוכה והוציא ו) העני חייב ז) ובעל הבית פטור ח). פשט ט) בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני י) או שנטל מתוכה והכניס יא) בעל הבית חייב ז) והעני פטור. פשט יב) העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה יג) או שנתן לתוכה והוציא יד) שניהם פטורין

ר"ע מברטנורה

פשט העני את ידו. ובתוכה קופה או סל שמקבל בו ככרות מבעל הבית (ד) ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר דאגב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה: ונתן לתוך ידו של בעל הבית. דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: או שנטל מתוכה והוציא. ההפך והניח בר"ה דעביד עקירה והנחה: העני חייב. שעשה מלאכה שלימה והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ ואף ע"ג דבעינן עקירה ממקום שיהיה בו ד' טפחים על ד' טפחים והנחה במקום שיהיה בו ד' על ד' וליכא דיד העני ובעל הבית אין בה מקום שיהי' ד' על ד' אמרינן בש"ס דידו של אדם חשובה כד' על ד' כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים הרבה: ובה"ב פטור. פטור ומותר גמור דהא לאו מידי עבד (ה): פשט בעל הבית וכו' בעל הבית חייב. הרי שתים מן התורה לעומד בפנים: פשט העני וכו'. דעביד העני עקירה מרשות הרבים. ונטל בעל הבית מתוכה. והניח בפנים ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: או שנתן לתוכה. דעביד ליה בעל הבית עקירה מר"הי: והוציא. העני והניח בר"ה: שניהם פטורים. שלא

תפארת ישראל

ועוד הוצאה א' והכנסה א' להעומד בפנים, שאסור רק מדרבנן. וכ"כ ב' שהן ד' בחוץ ר"ל הוצא' א' והכנס' א' מדאורייתא, והוצא' א' והכנס' א' מדרבנן, לאותו שעומד בחוץ: ג) *השתא מפרש ב' דאוריי' לעומד בחוץ: ד) *נקט מלתא בעני ולדקה? דקמ"ל דאפי' במצוה הבאה בעבירה חייבים עליה כבבא ב': ה) *הסל, לקבל בו הפת מב"ב; הרי שעשה העני בהכנס', עקירת הסל בר"ה והנחתו ברה"י: ו) *דזה עשה העני בהוצא' עקיר' ברה"י והנח' בר"ה. ואע"ג דבעינן עקיר' והנחה במקום שהוא דע"ד? ידו של אדם חשובה כדע"ד: ז) *מדעשה בין בהוצא' או בהכנס' מלאכה שלימה, דהיינו עקירה והנח': ח)*פטור ומותר, אם העני הוא עובד כוכבים; דאל"כ אף דבעה"ב לאו מידי עביד, עבר אלפני עור ל"ת מכשל; ואפי' ביכול לטלו בלי סיועתו, עכ"פ אסו' מדרבנן (כתוס' ורא"ש שבת ד"ג ב'. ועי' בחידושי' בסוף הפרק אות א): ט) *השתא מפרש ב' דאוריי' להעומד בפנים: י) *דעביד ב"ב בהוצא' עקירה בפנים והנח' בחוץ: יא) *דעביד ב"ב בהכנסה עקירה בחוץ והנחה בפנים: יב) *השתא מפרש ב' דרבנן, הוצא' א' והכנס' א', לעומד בחוץ: יג) *הרי שעשה העני רק עקיר' בר"ה ולא הניח בר"הי: יד) *דבכה"ג לא עשה העני בההוצא' רק הנח' בר"ה; ואע"ג דהטעינו חבירו בפנים והוציא, אמרי' עקירת גופו כעקירת חפץ דמי? הכא שדינן ידו בתר גופו שברשות אחר

עיקר תוי"ט

דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מר"ה לר"הי מה לי מוציא מר"הי לר"ה ולא הוה גמרינן דבע"ה מעני ולא דעני מבע"ה ולהכי איצטריכי תרי קראי חד לכל חד. וחד ויכלא העם מהביא בר"פ האורג: (ד) אורחא דמלתא נקיט דבעי לפרושי דהוצאה לקבל צדקה מעשה דמפרש: (ה) מצד איסור שבת הוא דקאמרי' פטור ומותר

יציאות

השבת[א]) שתים שהן ארבע בפנים[ב]), ושתים שהן ארבע בחוץ[ג]).
כיצד

תפארת ישראל

פ"א א) *ר"ל הוצאות שמר"הי לר"ה או איפכא, האמורות אצל שבת; ואף דמר"ה לר"הי הכנסה היא? האי תנא קרי לה הוצא', מדמוציא מרשות זה או זה. והא דנקט „יציאות", ולא הוצאות? לישנא דקרא נקט, דכתיב אל יצא איש ממקומו ביום השבת (שמות ט"ז), דמנה שמעי' הוצא', שאל יצא עם הכלי שבידו ללקוט המן. ולבני הרב המאה"ג מהו' **ברוך יצחק** שליט"א הגאב"דק לאנדסבערג, להכי נקט יציאות, דמשמע יציאות אדם, לאשמעינן אגב אורח' דעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי, ואפי' הטעינו חבירו משא, והוא לא עשה אלא היציאה חייב (כשבת ד"ג): ב) *ר"ל שתים יש, הוצאה א' והכנס' א' להעומד בפנים שחייב מדאורייתא,
ועוד

ר"ע מברטנורה

פ"א **יציאות** השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת והכנסה נמי קא קרי יציאות הואיל ויוצאה מרשות לרשות (ב) והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות לישנא דקרא נקט דכתיב (**שמות** ט"ז) אל יצא איש ממקומו ומיניה דרשינן הוצאה אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: ב' שהן ד'. שתים מן התורה, הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפנים ברשות היחיד ועל שתים אלו חייב על שגגתו חטאת ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה כמו בכל שאר מלאכות של שבת: שהן ד'. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה היכא שהמלאכה נעשית ע"י שנים זה עוקר וזה מניח דשניהם שעשאוה פטורים שנאמר (ויקרא ד') בעשותה אחת מכל מצות ה' העושה את כולה ולא העושה מקצתה וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורים: ושתים שהן ארבע בחוץ. שתים מן התורה הוצאה והכנסה לעני העומד בחוץ ברשות הרבים: שהן ארבע. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה כשזה **עוקר** וזה מניח:
פשט

עיקר תוי"ט

א) יציאות השבת. ואע"ג דמלאכה זו מנויה בסוף אבות מלאכות בפ"ז הקדימוה לפי שזאת המלאכה היא נמצאת תדיר ובה יכשלו בני אדם על הרוב לפי שאינם צריכים בה לכלום. וטעם שני ללמדינו שהיא מלאכה אע"פ שהגרועה ממנה שאינה מלאכה הכ"מ: (ב) ומה לי לאפוקי מה לי עיולי. גמרא ר"פ הזורק. ובשבועות ד"ה (ובמכילתן) אמרי' וטעמא מאי תנא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה: ג) **בחוץ.** וכתב הר"ב תימה לר"י אמאי צריך למיתני תרתי דעני ודבעה"ב מה לי עני מה לי עשיר ונראה דאצטריך לאשמעינן משום
דהוצאה

פתיחה למסכת שבת

כרמלית, מקום פטור

מיהו מדרבנן, אפי' מוקף המקום ד' מחיצות שגבהן י"ט, אם רוחב המקום יותר מע' אמות וד"ט על ע' אמות וד"ט ואינו מוקף לדירה, כגון גינה שאין בה דיורין, ואעפ"י שהשומר דר בתוכה, אין דירתו שם רק לשמור, לכן דינו ככרמלית. כרמלית, הוא נוטריקון „רך ומל", ר"ל לא לח ולא יבש; או שהוא נוטריקון „כארמלית", ר"ל כאלמנה שאינה לא בתולה ולא נשואה; ה"נ זה המקום דומה במקצת לר"ה, מדאין לו מחיצות הראויות לר"הי; ובמקצת דינו דומה לר"הי, מדאינו מעבר לרבים (אב"י פי' הא' בשם ירושלמי, בשבת ד"ו א' תוס' ד"ה כרמלית, הובא ברמ"א א"ח שמ"ה ס"א בשם רש"י, ולפי הנראה מלשון רש"י שבת ד"ב ב' ד"ה בשדי לבי; ה"ל כרמלית לשון יער וכרמל, שאינו לא הלוך תמיד לרבים, ולא תשמיש ר"הי עכ"ל; ויש נ"נ לדינא, דלפירש"י יערות הם כרמלית, דלא כרמב"ם פי"ד משבת ה"א, דמנה יערות בכלל ר"ה; ועי' מ"מ שם). וכמו כן אם הסר א' מאחד תנאי ר"ה הנ"ל; או גומא או תל שבר"ה שעמוק או גבוה יותר מג"ט ופחות מי"ט, ויש ברחבו ד"ט על ד"ט, דאילו פחות מג"ט, בטל לגבי ר"ה, ובגבוה או עמוק י"ט הו"ל ר"הי, ובאין רחבו ד"ט הו"ל מקום פטור; וכמו כן מקום המוקף מחיצות, רק שאין המחיצות גבוהות י"ט; כל אלו וכדומה לכן הו"ל כרמלית. וכן הימים והנהרות, כשהמים עמוקים י"ט ורחבן ד"ט הם כרמלית, אבל בפחות מזה, בטלים לרשות שעוברים בתוכו (א"ח שמ"ה סי"ד, ושכ"ז ס"א). מיהו אין כרמלות בכלים (כרש"י שבת ד"ח א' ד"ה פחות מכן, ותוס' דף ה' ומג"א שמ"ה סק"ד. אב"י מיהו בכלי המחובר לקרקע יש דין כרמלית, כמג"א שם ותוס' שבת ד"א ד"ה אלא, ועי' פי' רכ"ו במג"א סק"ז לענין עגלה, דאי מקרי קבוע הוה כרמלית, ועי' שם סי' שנ"ה ס"ג). מקום פטור הוא אויר שלמעלה מי"ט של ר"ה או של כרמלית; או חריץ או תל או מקום המוקף מחיצות, שהם בר"ה, ועומק החריץ או גובה התל או המחיצות הוא יותר מג"ט, רק שאין ד"ט ברוחב החריץ והתל והמקום המוקף, אפי' ארוך הרבה אמה; כל אלה מקום פטור הוו, וכ"כ כלי גבוה מג' ולמעלה ואינה רחבה ד"ט, ועומדת בר"ה הוה ג"כ מקום פטור (כהג"א פ"ק דשבת); רק בזרק כלי כזו מר"הי לר"ה או איפכא חייב, כדמוכח מסוגיא דכוורת, דאף דמקום פטור הוא, מ"מ אינה רשות לעצמה, מדהשרי להוציא ממנו לר"ה ומר"ה לתוכו. וההילוק בין ד' רשויות אלו, הוא כך: דהמוציא מר"ה לר"הי או איפכא במזיד ובהתראה, חייב סקילה; ובמזיד בלא התראה, חייב כרת; ובשוגג, חייב חטאת [אב"י וכ"מ הסידנא, כי חייבי מיתות שוגגין פטורי' מתשלומין, מעכ"ל חייבי כריתות שוגגין מדאינו לוקה חייב לשלם (כרמב"ם פ"ג מגניבה ה"ט, ועי' ח"מ סכע"ס, וח"מ סתכ"ד, ועי' שד בש"ס ספטל"ד סקנה בז"הז לחיוב ספלה, ועי' בי"ד סי' קפ"ה)] אבל בהוציא מר"ה או מר"הי לכרמלית, או מכרמלית לכן, פטור אבל אסור. מר"ה או מר"הי למקום פטור, או ממקום פטור לא' מהשתים, מותר לכתחילה; ומכ"ש מכרמלית למקום פטור או איפכא דמותר, וכן המעביר ד' אמות בר"ה, חייב חטאת; בכרמלית, פטור אבל אסור מדרבנן; בר"הי או מקום פטור, מותר לכתחילה לטלטל אפי' כמה פרסאות (סנ"ה א'):

פתיחה למסכת שבת.

ר"הר ר"הי.

סדרא דמסכת שבת, מתחלה רצה תנא למנקט מילי דבין השיכה, כלא יצא חייט במחטו, ואין שורין וכו'; ואגב' נקט נמי לא ישב לפני הספר סמוך למנחה, שכן הדרך להסתפר קודם שבת (כתענית דט"ו ב'); ואגב נקט נמי שאר דיני דסמוך למנחה. מיהו משום דקדים זמן חיובא דתפלת מנחה קודם ללא יצא החייט, להכי אקדים למתני דיני דמנחה. ואיידי דתני גזירה שמא יטה וילא, תנא נמי לא יקרא וכו' ושאר הגזירות עד סוף הפרק, ובתר הכא תנא במה מדליקין ובמה טומנין, דהוו נמי דיני דבין חשיכה: רק משום דבספק חשיכה טומנין אבל אין מדליקין (כפ"ב מ"ז), להכי אקדמיה לדיני הדלקה קודם לדיני הטמנה. ובתר הכי תני דיני דשביתה בשבת, במה בהמה ובמה אשה יוצאה; רק מדרך בהמה לקדם ביציאת' קודם לאשה, להכי אקדמה למתני. ואח"כ תני כלל גדול שכולל כל ל"ט מלאכות שדרך לעשות ביום כמ"ש תזרח השמש וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. ופרקי דבתר הכי כולהו פירושי דפרק כלל גדול נינהו. אמנם מדרצה להתחיל עם לא יצא החייט להכי אקדים במשנה יציאת השבת וכו', לפרש דיני הוצאה. והנה ד' רשויות הן: ר"ה, ר"הי, כרמלית, מקום פטור. ר"ה הוא כל מקום מעבר לרבים; בין שהוא רחוב שבעיר הנקרא בס"ם פלאטיא והוא ל"י, (שטראססע מארקטפלאטץ) בל"א; והוא מפולש מב' הצדדים, בשערים מכוונים זה כנגד זה (מג"א סש"ה ו'), ואינו מקורה, ואפי' יש להן דלתות רק שאין ננעלות בלילה (עי' ט"ז שם סק"ו); בין שהוא דרך שמעיר לעיר הנקרא בס"ם סרטיא, (לאנדשטראססע), בל"א (ומקור השם בל' רומי נקרא סטראַטִיא, רק ב' שוא נעים ברא"ש המלה אינם נאותין בלשון עברי, לכן נתקלקל); ואם א' מאלו השנים רחב ט"ז אמה (ושיעור אמה עי' בפתיחה לעירובין בסופה), וס' רבוא בנ"א דרין בהעיר לעבור בו בכל יום, כבמדבר שהיו ישראל ה"ר אלף במחנה, אז הו"ל ר"ה. מיהו י"א אפי' אין ס' רבוא עוברי' שם, וכן יש להחמיר על עצמו (רט"ז א"ח סש"ה סק"ו). אויר ר"ה אינו כר"ה רק עד גובה י' טפחים (ושיעור טפח עי' לקמן בפתיח' לעירובין בסופה). ר"הי הוא, כל מקום שמוקף מחיצות שגבוהים לפחות י' טפחים, ורוחב המקום דע"ד טפחים, או יותר, ואפי' עד כמה מילין, ואפי' מדינה המוקפת חומה ודלתותיה ננעלות בלילה. וכן כלי המונח בר"ה, כמגדל עץ, (שראַנק) בל"א, כשהוא רוחב ד"ט על ד"ט וגבוה י"ט; או אפי' עגלה שעומדת על גלגלים, אם העגלה בעצמה גבוה תוכה ז' ומשהו, והיא פחות מג"ט סמוך לארץ, אמרי' לבוד, והוה כאילו גבוה י"ט; או אפי' גבוה ג"ט מהארץ, אבל העגלה בעצמה גבוה י"ט בלא הגלגלים, אף שגם תחת העגלה הוה ר"ה אם אינו מקורה, מ"מ תוך העגלה ולמעלה מהעגלה הוה ר"הי אם רחבה ד"ט, ואע"ג שרק למעלה רוחב העגלה ד"ט ולא בשוליה, אפ"ה הוה ר"הי; רק אם גם למעלה אין העגלה רחבה ד"ט, אז הוה מקום פטור (ועי' בסמוך דין מקום פטור, ועי' מג"א רס"ו ססק"ז). וכן חריץ או גומא או תל בר"ה שעמוק או גבוה י"ט ברוחב ד"ט על ד"ט, הו"ל ר"הי; ודוקא במתלקט בגובה או בעומק י"ט מתוך שפוע ד' אמות, דבמתלקט גובה י"ט מתוך שפוע ה' אמות, אז ניחא תשמישתא לבני ר"ה, והו"ל כר"ה. ואויר ר"הי כר"הי עד לרקיע.

מיהו

מ"מ מכל מקום, מגיד משנה. ממ"נ ממה נפשך. מנ"ל מנא לן. מסל"ת מסיח לפי תומו. מע"לע מעת לעת. מ"ע מצות עשה. מצ"א מצד אחד, מצד אחר. מצ"ע מצד עצמו. מק"ט מקבל טומאה. מ"ש מוצאי שבת, מאי שנא, מאי שכתב. משא"כ מה שאין כן. משו"ה משום הכי. משכח"ל משכחת לה:

נ"ט בר נ"ט נותן טעם בר נותן טעם. נט"י נטילת ידים. נט"לפ נותן טעם לפגם. נ"מ נפקא מינה.

ס"ד סלקא דעתך. סד"א סלקא דעתך אמינא. ס"ט סעיף ט'. ס"ל סבירא ליה. ס"ס ספק ספיקא. ס"פ סוף פרק. ס"ת ספר תורה:

ע"א עד א'. עאכ"ו על אחת כמה וכמה. ע"ג על גבי. ע"ד על דעת. ע"ה עם הארץ. עוי"ל עוד יש לומר. ע"ז עבודה זרה, על זה. ע"ח עירובי חצירות. ע"י על ידי. עיו"ט ערב יום טוב. עיוה"כ ערב יום כפורים. עי"ז על ידי זה. עכל"הט עד כאן לשון הטהור. ע"כ עד כאן, על כרחך. עכ"ל עד כאן לשונו. עכ"פ על כל פנים. ע"מ על מנת. עמ"ש עיין מה שכתבתי. ע"ע על עצמו. ע"פ ערב פסח, על פי. ע"ש ערב שבת, עיין שם. על שם. עכת"ד עד כאן תוכן דבריו:

פ"א פרק א'. פ"ב פרק ב'. פ"י פני יהושע. פ"ר דנח"ל פסיק רישא דניחא ליה. פר"ח פרי חדש. פר"ופר פריעה ופריעה.

צ"ל צריך לומר. צ"ע צריך עיון. צע"ג צריך עיון גדול. צעב"ח צער בעלי חיים:

ק' קשה. ק"ו קל וחומר. קיי"ל קיימא לן. ק"ל קשיא לי. קמ"ל קא משמע לן. ק"ק קהלא קדישא, קדשי קדשים. ק"ש קריאת שמע:

ר"ב רבינו ברטנורא. ר"ה ראש השנה, רשות הרבים. ר"הי רשות היחיד. ר"ח ראש חודש, רבינו חננאל. רט"ז רבינו טורי זהב. ר"ל רצה לומר, ריש לקיש. רכ"מ רבינו כסף משנה. רלח"מ רבינו לחם משנה. רמ"למ רבינו משנה למלך. רפ"א ריש פרק א'. רפ"ב ריש פרק ב' וכו'. רפ"ק ריש פרק קמא. רפ"מ רבינו פרי מגדים. רתו"יט רבינו תוספות יום טוב:

ש"א שלחו לרי'. שאצ"לג שאינו צריך לגופו. שכ"מ שכיב מרע. של"ש שלא לשמה. שלכדה"נ שלא כדרך הנאתן. ש"מ שמע מינה: ש"ע שולחן ערוך. שעה"מ שער המלך. ש"צ שליח צבור:

ת"ג תרומה גדולה. ת"הק תוספות הקדושה. ת"ח תלמיד חכם. תה"חמ תחיית המתים. תנ"ה תניא נמי הכי. ת"ק תנא קמא. ת"ת תלמוד תורה. תר"ת תקיעה תרועה תקיעה:

פתח התיבה

והוא לוח ראשי התיבות שבספר זה, מסודרים על פי א. ב. אמנם ידוע להוי כי כל ראשי תיבות שתחלתן אחת או שתים מאותיות השימוש כמו ב. ד. ה. ו. כ. ל. מ. ש. לא יבקשו ולא ימצאו בסדר האות השמושיי, ויבוקש הדרש וימצא כתוב, בהאות השרשיי הראשון כי שם ביתו. למשל, במלת דבלא"ה לא ימצא באות ד', רק יסיר הד' בהוא אות השמוש, ויחפש וימצא באות ב', ולמצוא עימו ישפוע, שרציתי לומר דבלאו הכי. וכן בכל דבר וענין:

א' אחד. א"א אי אפשר, אי אפשר, אין אומרים, אין אדם. **אא"כ** אלא אם כן. **אאע"ה** אברהם אבינו ע"ה. אב"י אמר ברוך יצחק, אינו בן יומו. א"וא אביו ואמו. א"הע אבן העזר. א"ח אורח חיים. אח"כ אחר כך. אחמ"ב אחר מחילת כבודו. אח"ונ אינו חוזר וניעור. אח"פ אחר פסח. א"י ארץ ישראל, אינו יכול. אי"ל אין לומר. אי"להק אין להקשות. א"כ אם כן. אל"כ אם לא כן. אלת"ה אי לא תימא הכי. א"נ אי נמי, אינו נאמן. א"ע את עצמו. אע"ג אף על גב. אע"ב אלא על כרחך. אעפ"כ אף על פי כן. אפ"ה אפילו הכי. א"צ אין צריך. אצ"ל אין צריך לומר. אצ"לג אין צריך לגופו. א"ר אליה רבה, אמר רחמנא. א"ר ל"ת אמר רחמנא לא תעביד. את"ל אם תמצא לומר.

בב"א בבת אחת. ב"ב בבא בתרא, בעל בית. ב"ד בית דין. בדיע' בדיעבד. ב"ה בית הלל. ב"המז ברכת המזון. ב"וח בשר וחלב. ב"ות בנו ותלמידו. בזא"ן בזה אחר זה. בז"הז בזמן הזה. ב"י בית יוסף, בן יומו. בי"המד בית המדרש. ביהמק"ק בית המקדש קיים. בי"הער בין הערביים. בי"הש בין השמשות. בי"הכנ בית הכנסת. בי"הכ בית הכסא. בכד"שי בכדי שיעשו. בכ"הג בכהאי גוונא. בל"א בלשון אשכזי. בל"ז בלא זה. בל"י בלשון יוונית. בלא"ה בלאו הכי. במ"במ במין במינו. במד"א במה דברים אמורים. בס"ד בסייעתא דשמיא. במ"ש במוצאי שבת, במה שכתוב. בע"הב בעל הבית. בע"ח בעלי חיים. ב"פ בגד פשתן. בפ"ע בפני עצמו. בקו"א בקונטרס אחרון. ב"ש בית שמאי. בשא"מ בשאינו מינו. בשכמל"ו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ג"ט ג' טפחים. ג"כ גם כן. ג"ס ג' סעודות. ג"פ ג' פעמים. ג"ש גזירה שוה, ג' שנים:

ד"א ד' אלדינו, ד' אמות, דבר אחר. ד"ה דבור המתחיל, דף ה', דברי הכל. דל"ת דוחה לא תעשה. ד"ס דברי סופרים, דף ס'. דע"ד ד' על ד', דעל דעת. דשיל"מ דבר שיש לו מתירין. ד"ת דין תורה.

ה"ה הוא הדין, הכי הוא. הו"א הוה אמינא. הו"ל הוה ליה. הול"ל הוה ליה למימר. הומ"ל הוה מצי למימר. ה"ט ה' טפחים, היינו טעמא. הל"מס הלכה למשה מסיני. ה"נ הכי נמי, הכא נמי. הנ"מ הנהו מילי. ה"פ הכי פירושא. ה"ק הכי קאמר. הר"ז הרי זה. ה"ת הא תינח:

זא"ן זה אחר זה. ז"הז זמן הזה. זוו"ג זה וזה גורם. ז"לז זה לזה. ז"מז זה מזה. ז"נ ז' נקיים:

חו"המ חול המועד. ח"ונ חוזר וניעור. ח"ל חוץ לארץ. ח"י חק יעקב. ח"מ חושן משפט. ח"ש חצי שיעור:

ט"הנ טובת הנאה. טע"ט ברו"ט טעם על טעם ברוב טעם:

י"א יש אומרים, י' אמות. יא"צ יאר צייט. יד"ח ידי חובתו. יו"ט יום טוב. יו"כ יום כפורים. י"ח יש חולקין. י"ט י' טפחים. יס"ב יד סולדת בו. י"ש יין שרף, ירא שמים:

כ"א כל אחד, כי אם. כה"ג כהאי גוונא, כהן הגדול. כדא"פ כדי אכילת פרס. כ"י כביכול, כנסת ישראל. כ"כ כמו כן, כל כך. כמ"ד כמאן דאמר. כמ"ש כמו שכתוב. כ"ע כולי עלמא. כלי עץ. בעל"פ כולה עלמא לא פליגי. כ"צ כל צרכו, כדי צרכו. כ"ק כדי קליפה. כ"ש כל שהוא, כלי שני, כל שכן:

ל"א לא אמרי'. ל"ג לא גרסינן, לא גרסיק. ל"ד לאו דוקא. ל"י לשון יוונית, לנגד יום. ל"ל למה לן. ל"מ לוקא מפתאפינא. למ"ד למאן דאמר. לע"ל לעתיד לבוא. לפ"ז לפי זה. לפמ"ש לפי מה שכתבתי. ל"צ לא צריכא. לצג"ומ לצורך גופו ומקומו. ל"ק לא קשיא, לא קאמר. לק"ט לקבל טומאה. ל"ש לא שכיח, לא שייך. ל"ת לא תעשה:

מ"א משנה א'. מ"ב משנה ב', מגלת בנימין. מאב"ד מלכל בן דרוסאי. מג"א מגן אברהם. מ"ד משנה ד', מאן דאמר. מד"ס מדברי סופרים. מה"בע מצוה הבא בעבירה. מ"ט מאי טעמא

מ"מ

סוד העיבור

כמו ל' יום? תשו', הטוב או העיין בטאבעללע א' שבטור ששמתי לעיל (בזה הסי'), ותראה שכבר עברו תוך כ"ח שנים שבמחזור זה ט' שנים שלמים; נמצא שעוד הרווחנו ט' ימים בימי הלבנה בי"ח שנים הנ"ל. צרף ב' הירווחות האלה יחד? ויעלה 189 ימים. תנכה לך 189 ימים הירווחות, מן 207 של ההפרשות? ישאר לך 18 ימים. לכן החשוב לאחור מראש השנה שעה ב' אקטאבער, י"ח ימים למפרע, דהיינו ב' ימים הראשונים מאקטאבער וט"ז ימים האחרונים של זעפטעמבער שאם יחד י"ח ימים נמצא יגיע לך ר"ה של שנת תר"ה בי"ד זעפטעמבער.

נט) **אמנם** כל זה אם תרצה להעמיק בהדבר ולהבינו על בוריו; אבל ידעתי לך דרך קצרה שתוכל על ידו לידע באיזה יום מתחיל יום ר"ה; והוא שתדע רק מתי תהיה תקופת תשרי באיזה שנה? דכלל הוא כל שחל תקופת תשרי בסוף ג' שעות ראשונות בליל' או תהיה בליל שקודם ז' אקטאבער; ואם בשאר חלקי היום אז תחול ביום ו' אקטאבער. א"כ באשר שידעת שתקופת תשרי דהאי שתא שנת תר"ה תחול ביום א' כ"ג תשרי 3 אוהר נאך מיטטערנאכט (כסי' נ'), א"כ יהיה כ"ג תשרי ביום 6 אקטאבער; ועתה מנה ותשוב כ"ג ימים למפרע דהיינו עד יום ר"ה, ותראה ביום ר"ה דשנת תר"ה יחול ביום י"ד זעפטעמבער; ועי"ז תוכל לסדר לך מיום ליום ולהלן, כל ימי התשרי והמועדים כל א' על מקומו כראוי. עוד יש דרך קצרה לפניך, שאם רק תדע באיזה יום מתחיל יום א' דפסח שלנו, התשוב מנגד יום א' דפסח, עוד קס"ב יום, ותדע שביום קס"ג אחריו הוא ר"ה שלנו; — וכ"כ תחשוב אחר אותו יום שמתחיל שבו חג פסח שלנו, קס"ב יום בהפסח, ועי"ז תדע בנקל באיזה יום מתחיל ר"ה שלנו.

צריך, ורחמנא דסייען עד כאן.

הק' ישראל ליפשיץ.

סוד העיבור

עין על ב' דברים אחרי' שעל ידיהן ישלמו חסרונות היומים הנ"ל, ויתקרב שוב ר"ח מתוך זעפטעמבער לב' אָקטאָבער, או יעבור גם יותר להלאה לתוך אָקטאָבער; ושם 7) כמה שנים עברו במחזור שהי' לנו בהם עיבור, ועי"ז התקרב שוב ר"ח שלנו מתוך זעפטעמבער לב' אָקטאָבער ולהלא', כשיעור ל' יום חודש העיבור בכל שנה ושנה משנות העיבור? 8) וכמה שנים עברו במחזור שהי' בהם שנה שלימה שלנו, דהיינו חשון וכסלו שניהן בני ל' יום, ועי"ז שוב האריך שנת הלבנה בכל שנה שלימה שעבר', יום א', והתקרב ר"ח שלנו גם עי"ז מתוך זעפטעמבער לתוך אָקטאָבער?

נח) **ואם** תשגיח על ה' דברים אלה, ותכה ב' מיני יתרונות הנ"ל מג' מיני חסרונות הנ"ל; וכימים שישארו לך מהחסרונות הנ"ל תחשוב לאחור מג' אָקטאָבער, תוכל לכוון על הנקודה באיזה יום מהחדש יחול ר"ח שלנו, בלי שום שגיאה.

נט) **למשל**, שתרצה לידע באיזה יום מהחדש יחול ר"ח שלנו שנת תר"ה? חקור תחלה א) כמה שנים עברו במחזור? תשו'! כבר ידעת (כלעיל סי' ל"ט) ששנת תר"ה הוא שנת י"ט במחזור לבנה, א"כ עברו י"ח שנים. אמור מעתה י"ח פעם י"א? הוא 198 יום. **שאלה ב'** ב) וכמה שנים היו בי"ח שנים הנ"ל חסרי'? תשו' אם תחשוב יפה מידי שנה שנה בשנות מחזור, תמצא שכבר עברו ד' שנים חסרי' תוך הי"ח שנים; אך תוכל להקל מעליך משא החשבון הזה, בשתשגיח על לוחות (טאבעללען) שבטור א"ח (טאבעללע א') ששם מוזכר כל שנה ושנה מהשנים שעברו איך היו אם שלמים או חסרי' או כסדרן כפי שהורתיך (סי' ט"ו), ותמצא שכבר עברו ד' שנים בהי"ח שנים שהי' בהן חשון וכסלו שניהן חסרים. נמצא שחסר לך שוב 4 ימים. **שאלה ג'** ג) כמה שאַלטיאַהרע שלמים היו תוך הי"ח שנים שעברו במחזור? תשו', הרי נקל לך לדעת שבשנת תקפ"ז התחיל המחזור הזה שאנחנו עומדי' בו כעת (עי' לעיל סי' י"ט); וגם ידעת שרק בכל שנה ד' יעשו שאַלטיאַהר (כלעיל סי' נ"ב) וגם ידעת שבמספר עשיריות ורביעיות השנים הם שוין עמנו (כלעיל סי' נ"ד); **א"כ** שנת תקפ"ז אינו מתחלק לד' ולא הי' בו (שאַלטיאַהר), רק שנת תקפ"ח **ושוב** בשנת ל"ב, ושוב בשנת ל"ו, ושוב בשנת ת"ר, ושוב בשנת תר"ד הי' שאַלטיאַהר; **א"כ** שוב האריך תוך ט"ח שני', שנות החמ' ה' ימים להם, ונמצא שחסרי' לנו **בט"ח** שנות לבנה שוב ה' ימים. צרף כל ג' החסרים הנ"ל יחד? יעלה 207 **ימים שחסרי'** לך בר"ח תר"ה בשנות הלבנה משנות החמה; והי' מן הראוי שכסך הנ"ל **תחשוב** לאחור מג' אָקטאָבער; אבל תנכה תחלה מן 207 ימים הנ"ל ב' היתרונות **שיש** לך להשוב; ואאל לך גם **שאלה ד'** ד) כמה שנים של עיבור שלנו היו בי"ח שנים הנ"ל? תשו' (עי' לעיל סי' י"ט) והלא שכבר היו ו' שנות העיבור תוך הי"ח שנים שעברו במחזור וכבר ידעת ג"כ שכל חודש מעובר האלינו הוא בן ל' יום (עי' לעיל סי' ז'); אמור מעתה ו' פעם ל'? הוא 180 יום. **שאלה ה'** ה) וכמה שנים היו שלמים בי"ח שנים שעברו שהי' בהן חשון וכסלו שניהן

חסרון הי"ח שנים .		**198**
—	ד' שנים הפשטי'	**4**
—	ד' השאלטיאהר'	**5**
סך הכל . . .		207
180 —	ו' חדשי מעוברי'	
9 —	ט' ימי' מט' שני' שלמי'	
189		189
נשאר		18

כאשר שבוע ז' מאָסטערן, ושבוע של אָסטערן בכלל הז' שבועות, אז יחול (פפינגסטען),
וביום ה' שבשבוע ב' אחר פפינגסטען יחול פראָנלייכנאם.

נד) ומעתה לא נשאר לנו לבאר רק ג' דברים הנצרכים לידע בכל הלוח לסדר עת על חשבון שנותם וחדשיהם מבלי היות שום לוח לפניו והוא: א) לידע מתוך מספר שנותינו איזה שנה ימנו הם לפי מספרם? ב) לידע באיזה יום מהחדש יחול ר"ה שלנו? על השאלה הראשונה מאוד נקל להשיב עליה; רק תדע שתחלת זמן מנין שנותיהם הוא אחר אשר כבר מנינו 3760 לבריאת עולם; ולכן כשתדע מנין השנים שאנחנו מונים, והנכה רק מסך הזה 3760 ימצא מנין השנים שימנו הם. למשל כשתרצה לידע איזה שנה יתחילו עתה למנות בשנה הבאה שלהן שיחול אחר ר"ה שלנו בשנת תר"ה? תעשה כך: שממנין השנים שמונה עתה אחר ר"ה הבא דהיינו מבריאת 5605 הנכה רק 3760? וישאר לך 1845. וזו מנין שנותם שימנו (מנויאהר) הבא אחר ר"ה שלנו שנת תר"ה:

נה) אמנם בענין השאלה הב', שנרצה לידע באיזה יום מהחדש יחול ר"ה שלנו? צריך שתדע שבהתחלה כל מחזור קטן, שחל במאה הזאת במספרם, דהיינו משנת 1800 עד שיתחילו למנות 1900, תמיד יחול ר"ה שלנו בב' אָקטאָבער בשנה פשוטה שלהן, דהיינו בשנה שיש' פעברואר 28 יום; ובשנה מעוברת שלהן יחול ר"ה שלנו בהתחלת כל מחזור קטן בג' אָקטאָבער. רק שבכל שנת המאה שלהן שלא יעשו עיבור כפי הראוי, (כלעיל סי' נ"ב); אז כשיתחילו למנות מאה חדש במספרם, יוזח עם סדר החשבון הזה יום א'; — ולכן כשיתחילו למנות 1900 במספרם, יחול כל ר"ה שלנו בכל התחלת מחזור קטן, בג' אָקטאָבער בשנה פשוטה שלהן, ובד' אָקטאָבער בשנה (שאַלטיאָהר) שלהן.

נו) אולם כל זה בשנה ראשונה שבכל מחזור הקטן, שאז כבר השוו במנינם שנות החמה עם שנת הלבנה (וכלעיל סי' י"ט; אבל בשנים שבמחזור אח"כ, כל המבקש לידע באיזה יום מהחדשים יחול ר"ה שלנו, צריך לשים עין על ה' דברו': א) כמה שנים כבר עברו במחזור קודם ר"ה זה? דהרי בכל שנה ושנה מהשנים שעברו שאורך שנת החמה י"א יום יותר על שנת הלבנה; ונמצא שלמשל ר"ה של שנה ב' שבמחזור הלבנה, נעתק ר"ה שלנו י"א יום לאחור מב' אָקטאָבער, ויחול בכ"א זעפטעמבער; ובשנה ג' שבמחזור כבר נעתק ר"ה לאחור כ"ב יום ויחול ר"ה בי' זעפטעמבער, וכן בכל שנה ושנה? ב) צריך ג"כ לידע כמה שנים עברו במחזור שהיו חסרי', דהיינו שהיו חשון וכסלו שניהן בני כ"ט יום; ונמצא שגם עבור זה נעתק ר"ה שוב לאחור לתוך זעפטעמבער בעד כל שנה חסר' שעבר' במחזור הלבנה, יום א'? ג) גם כן צריך לידע כמה שנים עברו במחזור שעשו הן אותו (שאַלטיאָהר), שהי' אז (פעבּרואַר) כ"ט יום, ונמצא שעי"ז שהארך שנתם אז עוד יום א' יותר על שס"ה ימים; ונמצא שעי"ז נעתק ר"ה שלנו יותר לאחור מב' אָקטאָבער לתוך זעפטעמבער כל כך ימים, כמספר השאַלטיאָהרע שהיו תוך המחזור? אבל נגד ג' הדברים הנ"ל שמעתיקים את ר"ה שלנו לאחור מב' אָקטאָבער לתוך זעפטעמבער, צריך גם לחשוב ולשום

עין

סוד העיבור

פֿעברואַר (28); מערץ (31); אפריל (30); מיי (31); יוני (30);
יולי (31); אויגוסט (31); זעפטעמבער (30); אָקטאָבער (31):
נאָפֿעמבער (30); דעצעמבער (31 יום). סך הכל 365 יום.

נב) אולם בכל שנה רביעי (אשר נוכל לחשבו בין שנחלק לד' ד' שנות מספרם או שנות מספרינו), עושין שנת עיבור (שאַלטיאַהר בל"א); והוא כדי להשלים הו' שעות (בקירוב) שחסרו' בכל שנה מימות החמה (כלעיל סי' י"ח); ולכן בכל שנה רביעי, שנצטרף כבר הפרוטות הל שנים לכ"ד שעות, שהוא שיעור יום, יעשו אז מה"ע פֿעברואַר כ"ט יום; כמו שנה זאת שנת 1844 שאם יחולק סך השנים האלו לד' ד' שנים לא ישאר מאומ', א"כ השנה הזאת היא שנת הרביעי, ולכן עשו לפֿעברואַר 29 יום. ומפני שהו' שעות האלו הם רק בקירוב, וכלעיל; לכן בכל שנת מאה. אף שכשיחולק מספר השנים לד' ד' לא ישאר מאומ', וא"כ הי' ראוי לעשותו (שאַלטיאַהר), אעפ"כ לא יעשוהו מעובר; ורק כל שנת ת' יעשוהו מעובר. ולכן שנת 1700, 1800, 1900, לא עשוס (שאַלטיאַהר); רק שנת, 2000, יעשוהו מעובר כסדר העומד.

נג) ודע שבחגותיהן יש ב' מינין א) חגים שקבוע להם בכל שנה יום ידוע בחודש שלהן; ב) חגים המתנענעים שאין קבוע להן יום ידוע בחודש בכל שנה בשוה; ונזכיר רק קצת מאלו ומאלו המפורסמי' עפי'.

א) חגים הקבועי' הם, נייאיאַהר, (בראשון של יאַנואַר); 3 קעניגע (בו' יאַנואַר); ליכטמעס (בב' פֿעברואַר); יאָהאַננע (כ"ד יוני); מיכאַעליס (כ"ט זעפטעמבער); זימאָן יודא (בכ"ח אָקטאָבער); מאַרטין (בי"א נאָוועמבער); ווייכאַכטען (בכ"ה דעצעמבער).

ב) אבל חגים המתנענועים שלהן, הן: פֿאַסטנאַכט; גרינערדאָננערסטאַג; קאַרפֿרייטאַג; אָסטערן; פפֿינגסטען; פֿראָנלייכנאַם; וכל המתנענועין תלויין זה בזה, וכולן תלויין בפֿאַסטנאַכט, ופֿאַסטנאַכט גופא תלוי במולד הלבנה. וכך הוא אופן קביעתן; פֿאַסטנאַכט תמיד חל ביום ג' שסמוך למולד לבנה שחל בפֿעברואַר בשנה פשוט', או במולד לבנה שחל בתחלת מערץ בשנה מעוברת. וכך הוא הסדר; אם חל המולד הנ"ל ביום א', ב', ו', ז' שבשבוע, אז יהי' (פֿאַסטנאַכט) ביום ג' שאחר המולד; ואם חל המולד ביום ד' או ה' שבשבוע, אז יהי' (פֿאַסטנאַכט) ביום ג' שקודם המולד: ואם חל ביום ג', יהיו באותו יום.

אמנם (אָסטערן) צריך לחול תמיד ביום א' הראשון שאחר שבוע ז' מתחלת השבוע שחל בו (פֿאַסטנאַכט), וטעם הדבר, שחוק קבוע להם שלא יחול אָסטערן שלהן רק ביום א', אבל לא קודם ט"ז ניסן, ולא אחר כ"ב ניסן; ולכן תלוי פֿאַסטנאַכט במולד הלבנה, ואז אפשר שיחול אחר ז' שבועות ביום א' אָסטערן שלהן, תוך זמן המוגבל, וכלעיל. ותמיד חלין גרינערדאָננערסטאַג ביום ה' הסמוך לאָסטערן מלפניה; וקאַרפֿרייטאַג ביום ו' הסמוך לאָסטערן מלפניה. וביום א' הראשון

שאחר

סוד העיבור

ומן זה, דהא ידעת רק שביום ג' בשבוע יהיה המולד; ואיך תבין רק מזה לידע כמה ימים עברו משעת המולד עד שעת התקופה)? — עולה י"ח ימים וי"ח שעות; ר"ל שאחר עבור משעת מולד ניסן י"ח ימים וי"ח שעות אז הגיע תקופת ניסן של שנת תר"ד; וא"כ כמו שאם חל ר"ח ביום ה' בשבוע, יהיה ט"ו בחודש ג"כ ביום ה'; כ"כ אם המולד חל ביום ג' בשבוע קודם לר"ח, יהיה ט"ו יום אחריו ג"כ באותו יום ג' בשבוע שקודם יום ט"ו לר"ח: — והרי אותו יום ג' בשבוע הוא י"ג בחודש; א"כ י"ח ימים וי"ח שעות משעת המולד, חלין מיד אחר חצות בשבת י"ז לחודש ניסן — וזה הוא תקופת ניסן בשנת תר"ד.

נ) ומאחר שידענו מתי תקופת ניסן, בנקל נוכל לידע ג"כ מתי תקופת תשרי שאחריו; שניסיף על י"ז ניסן עוד קפ"ב ימים וט"ו שעות, דהיינו ב' פעמים צ"א יום וז' שעות ומחצה, שזה שיעור המרחק בין תקופה לתקופה (כנזכר לעיל סי' ל"א); ונאותו שנה בכלל החשבון, שם הוא תקופת תשרי. וכן נעשה מתקופה לתקופה, שנחשב תמיד לנו צ"א יום וז' שעות ומחצה. נמצא של תקופות של שנת תר"ה הלין כך

תקיפת תשרי תר"ה ליל שקודם כ"ג תשרי, דהיינו משב"ק אום 3 אוהר נאך מיטטערנאכט.

— טבת — ביום כ"ו טבת, דהיינו זאנטאג אום 10½ אוהר פאר מיטטאג.

— ניסן — כ"ט אדר שני, דהיינו זאנטאג אום 6 אוהר נאך מיטטאג.

— תמוז — ליל שקודם ב' תמוז, דהיינו דיא נאכט פאר מאנטאג 1½ אוהר נאך מיטטערנאכט.

ומעתה תדע ג"כ מתי השאלה דהיינו באיזה זמן מתחילין לומר ותן טל ומטר, כפי מאי דקיי"ל (תענית ד"י ע"א) שיהיה בין יום תקופת תשרי ובין יום שמתחילין לומר ותן טל ומטר ס' יום, חוץ מיום התקופה וחוץ מיום שאומרים, א"כ באשר שתקופת תשרי הוא בכ"ג תשרי א"כ מתחילין לומר ותן טל ומטר במעריב שקודם יום ד' כ"ג כסלו תר"ה שבע"לע.

ד) חשבון חדשי החמה.

נא) ואחר שידענו כל אלה, נקל לנו לחשוב ולסדר ג"כ בעצמינו חשבון חדשי החמה של האומות הנקרא קאלענדער (והמלה הזאת נגזרת ממלת (קאלענדאע) בלשון רומי, שכך היה נקרא אצלם יום הראשון של כל חודש, שבו הכריזו בכותי בעת מלכותם, בשוקים וברחובות ג"כ מתי יום ראשון של לבנה [עי' ד"ם ל"ן]). ובכך הוא החשבון כעת (לפי חשבון גרעגאריאנישען קאלענדער); — שהן מחשבין שנות החמה שס"ה ימים, ומחלקים הימים האלו לי"ב חלקים, וקראו לכל חלק בשם חודש; ונתנו לכל חודש וחודש ל"א ול' יום בסירוג, חוץ מחודש שני הנקרא פעברואר שנתנו כ"ח יום לבד שלפי הסדר הי' ראוי להיות ל' יום. וכ"כ חוץ מחודש ז' וח' שנקראים יולי ואויגוסט, שנתנום שניהן בני ל"א יום אעפ"י שהן רצופי'. ובכך הן שמות י"ב החדשים, ומספר ימי כל א' וא': יאנואר (31 יום);

פעברואר

סוד העיבור

ימים	שעות	חלקים
17	18	30
185	,,	228
202	18	258

294 פעם $1\frac{485}{1080}$? עולה י"ז ימים, ח"י שעות, ל' חלקים, כזה

וזהו שארית רנ"ד מחזורי לבנה, מה שהחמה קדמה בהן ללבנה.

ג) ומאחר שעברו עוד י"ז שנה ממחזור רנ"ה ללבנה; ובכל שנה קדמה חמה ללבנה יכ"א ר"ד (כלעיל י"ז), ר"ל י' ימים, כ"א שעות, ר"ד חלקים, לכן תכפיל סך זה י"ז פעמים עולה קפ"ה ימי', ורכ"ח חלקי'; זהו שארית של י"ז שני' שעברו.

ד) ותצרף הסך הזה שארית הי"ז שני' עם שארית הרנ"ד מחזורי' הנ"ל, עולה יחד ר"ב ימי', ח"י שעות, ורנ"ח חלקי', כזה וזהו מה שקדמה עתה חמה ללבנה מעת בריאת עולם עד עכשיו.

ה) ומאחר ששאלתינו הוא בכמה ימים למולד הלבנה, עומדת עכשיו החמה בעת תקופתה בניסן; א"כ היה מן הראוי שאותן ר"ב ימים י"ח שעות ורנ"ח חלקים, שקדמה חמה ללבנה, כמו שבררנו, נחלקם (במלאכת דיפּיזיאָן) כמה פעמים כ"ט י"ב תשצ"ג יש בהן, דהרי מה שסבבה הלבנה תוך זמן זה היקף שלם, אין לנו לחשבו לקדימת חמה ללבנה, רק מה שישאר מכל היקיפים שלה; לכן מה שישאר נוסיף על מולד ניסן של עכשיו, ובאותו יום שיבוא, מדע שבאותו יום תחול תקופת ניסן. אלא שזה אי אפשר; שהרי בכלל ר"ב ימים וכו' הנ"ל, נכלל ג"כ שארית רנ"ד המחזורים שעברו, כמבואר לעיל; ובכלל הרנ"ד מחזורים יש ג"כ השנה הראשונה של בריאת העולם; וחשבנו כאילו בניסן הראשון שאחר בריאת העולם כבר עבר שנה לחמה וללבנה; והרי בשארית אותה שנה שנכלל בכלל הר"ב ימים וכו' הנ"ל, יש ג"כ ז' ימים ט' שעות ותרמ"ב חלקים (ז"ט תרמ"ב), שקדמה חמה בהלוכה קודם למולד הלבנה הראשון בעת הבריאה (כלעיל סי' ל"ה); וא"כ איך נחשב אותן ז"ט תרמ"ב, לכ"ט י"ב תשצ"ג של לבנה? —

ימים	שעות	חלקים
202	18	258
7	9	642
195	8	696
177	4	438
18	4	258
	13	822
18	18	,,

מט) לכן בתחלה ננכה מאותן ר"ב ימים וכו', סך ז"ט תרמ"ב כזה ונשאר קצ"ה ימים וח' שעות ותרצ"ו חלקים; זהו מה שקדמה חמה ללבנה עכשיו בניסן ממולד הלבנה הראשון בעת הבריאה בחסרי. ומן סך זה נעשה חדשי לבנה של כמה פעמים כ"ט י"ב תשצ"ג (ע"י כלל דיפּיזיאָן). אמור כמה פעמים כ"ט י"ב תשצ"ג יש באותן קצ"ה ימים ח' שעות ותרצ"ו חלקים? ששה פעמים; דהרי ו' פעמים כ"ט י"ב תשצ"ג עולה קע"ז ימים ד' שעות ותל"ח חלקים תנכה סך זה מן קצ"ה ימים ה' שעות ותרצ"ו חלקים הנ"ל? נשאר י"ח ימי' ד' שעו' ורנ"ח חלקי' כזה ובאשר שכבר למדנו לבקש כל מולד שנרצה, על פי הכללים שבארנו (לעיל סי' כ"ה וסי' מ'); א"כ ידענו ג"כ שמולד ניסן מן שנת תר"ד, הוא אחר עבור י"ג שעות ותתכ"ב חלקים ביום ג' בשבוע. ונצרף הי"ג שעות, ותתכ"ב חלקים אל הי"ח ימים וד' שעות ורנ"ח חלקים (הי' ימים של המולד א"א לנו לצרף

ואחר פרשת ואתחנן עד לאחר האזינו, הן ה' פרשיות; ותחגל ר"ה דשנת תר"ו ביום ה', א"כ לא יהיה שבת בין יו"כ לסוכות; וא"כ על כרחך שיקראו האזינו בשבת שובה; וא"כ נשארו ז' פרשיות לו' שבתות שבין שבת נחמו לר"ה; והרי הכלל בידינו קומו ותקעו (עי' סי' ט"ז); א"כ על כרחך שנחבר הזוג של נצבים וילך, לקרותן יחד בשבת הסמוך לר"ה מלפניה.

מז) שאלה ו'. והאיך נחשוב ד' התקופות לשנת תר"ה? והרי אין לנו טורח לעיין על התקופות הקדומות, ולחשוב מהן ולהלן, והרי ידיעתן נצרך לנו לכמה דיני התורה (כלעיל סי' ל')? על זה נשיב, בתחלה אנו צריכים לבקש באיזה יום בשבוע, ובאיזה שעה אז היתה תקופת ניסן של שנת תר"ד; וזה תעשה בדרך זה.

(ה)

א) באשר שקביעת התקופות, בסדר ימי השבוע ובסדר השעות שוים, שוה בכל מחזור גדול למחזור גדול חבירו (כלעיל סי' ל"ו); לכן תחלק מספר השנים שכבר עברו מבריאת העולם שהן 5603, למחזורים גדולים בני כ"ח כ"ח שנים, (על פי כלל חשבון דיפיזילן)? כזה

```
28|5603|200
  |   3|
   ----
    1¼
   ----
    3¾
    3
   ----
    6¾
```

נמצא שכבר עברו ר' מחזורים, ועוד ג' שנים ממחזור ר"א.

ב) ומפני שכל תקופה מרוחקת מחברתה $7\frac{1}{2}$ שעות (כלעיל סי' ל'); ובכל שנה יש ד' תקופות; א"כ מרוחק למשל תקופת ניסן שבשנה זו מתקופת ניסן שלפניו או שלאחריו, $1\frac{1}{4}$ יום; דהרי ד' פעמים $7\frac{1}{2}$, הוא ל' שעות, שהוא $1\frac{1}{4}$ יום; לכן תקח בעד כל שנה מג' שנים שעברו במחזור ר"א, $1\frac{1}{4}$ יום. ואמור, ג' פעם $1\frac{1}{4}$? עולה $3\frac{3}{4}$. וזהו השיעור מה שמרוחק תקופת ניסן של התחלת שנת תר"ד מתקופת ניסן שבראש מחזור זה.

ג) וכיון שידענו שתקופה ראשונה של כל מחזור, הוא בהתחלת שעה ראשונה של לילה שקודם יום ד' (כלעיל סי' ל"ב); א"כ בתקופת ניסן שבראש המחזור כבר עברו אז ג' ימים מימי השבוע; — לפיכך נצרף ג' ימי שבוע אלו, עם הותן $3\frac{3}{4}$ ימים שמרוחקת תקופת ניסן בשנת תר"ד מתקופת ניסן שבראש המחזור? נמצא שעולה יחד $6\frac{3}{4}$ ימים, כחשבון דיפיזילן הנ"ל, דהיינו ששה ימים מימי השבוע וי"ח שעות;

א"כ מבורר שתקופת ניסן בשנת תר"ד היתה אחר יום ו' וי"ח שעות.

מח) ועתה נרצה לידע נמי באיזה יום בחודש הלבנה היתה התקופה הזאת?

(ב)

א) לתשובת שאלה זאת צריכים אנחנו לחלק את השנים שעברו מבריאת העולם, דהיינו 5603, למחזורים קטנים של לבנה בני י"ט י"ט שנה (ע"י כלל חשבון דיפיזילן), כזה

```
19|56,03|294
  |   38|
   180
   171
   ---
    93
    76
   ---
    17
```

294 פעם

יצא רצ"ד ונשאר י"ז; ר"ל שכבר עבר מעת שנברא העולם רצ"ד מחזורים קטנים וי"ז שנים.

ב) תקח בעד כל מחזור לבנה שעבר, שעה א' ותפ"ה חלקים (כלעיל סי' י"ט) דהיינו מה שקדמה חמה ללבנה בי"ט שנים; לכן אמור.

סוד העיבור

שבט יום ה׳ ר״ח **אדר א׳** יום ו׳ וז׳. פורים קטן יום ו׳. ר״ח **אדר ב׳** יום א׳ וב׳. תענית אסתר מוקדם ליום ה׳. פורים ביום א׳. ר״ח **ניסן** ביום ג׳. פסח ביום ג׳. ר״ח **אייר** ביום ד׳ וה׳. ר״ח **סיון** ביום ו׳. שבועות ביום ד׳. ר״ח **תמוז** שבת ויום א׳. צום י״ז בתמוז ביום ג׳. ר״ח **אב** ביום ב׳. תשעה באב ביום ג׳. ר״ח **אלול** ביום ג׳ וד׳. ור״ה לשנת תר״ו הבע״לט יהי׳ ביום ה׳.

מד) **שאלה ה׳**, והאיך קריאת סדר הפרשיות הזוגיין? (עי׳ לעיל סי׳ ט״ז).
תשו׳; על זה נשיב, כיון שהשנה זאת מעוברת צריך לקרות מצורע בשבת הגדול, לפי הסימן שמסרו לנו קדמונינו סגרו ופסחו (כמבואר בסי׳ ט״ז); והרי שבת הגדול יחול בי״ב ניסן, כפי הנראה לעינינו (בסי׳ מ״ג); והרי בכל ז׳ חדשי החורף בכל חודש וחודש יהי׳ ד׳ שבתות; חוץ מתשרי ואדר ראשון, שיהיה בכל א׳ ה׳ שבתות; נמצא שיש בכל החורף ל׳ שבתות; ועוד ב׳ שבתות בניסן עד י״ב בניסן; נמצא שיש בין הכל מר״ה ור״ה בכלל, עד י״ב בניסן, וי״ב בניסן בכלל, ל״ב שבתות; ינוכה מזה, ד׳ שבתות מתשרי, מלאין מתחילין בזה השנה לקרות פרשת בראשית עד שבת שחל בו כ״ט תשרי; נמצא שלא נשאר לנו שבתות בחורף לקרות בהן הסדרות, רק כ״ח; והרי מבראשית עד מצורע ומצורע בכלל, אין בין הכל רק כ״ח סדרות; ומדמוכרחי׳ אנחנו לקרות מצורע קודם פסח, על כרחך שב׳ הזוגין ויקהל פקודי, ותזריע מצורע שניהן יחולקו. —

מה) **ולפי** הכלל שבידינו מאבותינו שקריאת ד׳ פרשיות וההפסקות שביניהן הוא לפי מה שיחול ר״ח אדר, ונתנו סי׳ זט״ו ב״ו ד״ד ובי״ו; ר״ל כשחל ר״ח אדר ביום ז׳, תהי׳ הפסקה בין ד׳ הפרשיות בט״ו לאדר; וכשחל ר״ח אדר ביום ב׳, תהיה הפסקה בו׳ באדר; וכשחל ר״ח ביום ד׳, תהי׳ ההפסקה בד׳ לאדר; וכשיחול ר״ח אדר ביום ו׳, יהיו ב׳ הפסקות, דהיינו בב׳ לחודש ובי״ו לחודש אדר. א״כ בשנה זאת שר״ח אדר השני (שהוא עיקר האדר) הוא ביום ב׳ (דתמיד מונין ר״ח מיום ב׳ כלעיל סי׳ ז׳), א״כ נקרא פרשת שקלים בשבת שלפני ר״ח אדר השני, ובשבת שאחר ר״ח שהוא ו׳ אדר, תהי׳ הפסק׳ א׳; ובשבתות שלאחריה יקראו שאר הג׳ פרשיות זכור, פרה, החודש, זה אח״ז תכופים.

מו) **ולעניין** קריאת הפרשיות בקיץ? הנה מלאין בין פסח לשבועות רק ששה שבתות; ומפרשת אחרי עד במדבר ובמדבר בכלל, יש ששה סדרות; א״כ לפי הכלל שבידינו מנו ועצרו (עי׳ סי׳ ט״ז) שנקרא פרשת במדבר סמוך וקודם לחג שבועות; א״כ ב׳ הזוגות, אחרי קדושים, ובהר בחוקותי, צריך שיהיו שניהן נחלקים. **ומפני** שבין שבועות לשבת נחמו, ושבת נחמו בכלל, אינן רק י׳ שבתות; ומפרשת נשא שנקרא מיד בשבת שאחר שבועות, עד פרשת ואתחנן ואתחנן בכלל, יש י״א סדרות; והרי כלל בידינו צומו וצלו (עי׳ סי׳ ט״ז) שנקרא פרשת ואתחנן בשבת נחמו; א״כ ב׳ הזוגות שביניהן, חוקת ובלק, ומטות ומסעי. על כרחך שנחבר זוג א׳ מהן לקרותן בשבת א׳; ולכן נחבר חוקת ובלק, שהן קטנים יותר ממטות ומסעי. **וכיון** שאחר שבת נחמו לא נשאר בשנה זאת רק ו׳ שבתות קודם ר״ה;

ואחר

סוד העיבור

מולד ואדר — ביום שבת, כ"ב שעות, ותרי"ח חלקים; ד"ה, שבת נאך 4 אוהר נאכמיטטאג.

— ניסן — ביום ב', י"א שעות, ותל"א חלקים; ד"ה, דיא נאכט פאר מאנטאג, נאך 5 אוהר נאך מיטטערנאכט.

— אייר — ביום ד', מ"ד חלקים; ד"ה, דינסטאג נאכמיטטאג נאך 6 אוהר.

— סיון — ביום ה', י"ב שעות, תתל"ז חלקים; ד"ה, דאננערשטאג מארגענס נאך 6 אוהר.

— תמוז — ביום ו', שעה א', ותק"ן חלקים; ד"ה, פרייטאג נאכמיטטאג נאך 7 אוהר.

— אב — ביום א', י"ד שעות, ורס"ג חלקים; ד"ה, זאננטאג מארגענס נאך 8 אוהר.

— אלול — ביום ג', ב' שעות, ותתרנ"ו חלקים; ד"ה, דיא נאכט פאר דינסטאג נאך 8 אוהר אבענדס.

— תשרי **תר"ן** ביום ד, ט"ו שעות, ותשס"ט חלקים; ד"ה, מיטוואך פארמיטטאג נאך 9 אוהר.

מא) **שאלה** ג' מתי יהי' ר"ה של שנת תר"ן?
תשובה. על זה נשיב, שצריכי' אנחנו בתשובת שאלה ז, להשגיח על המולד של ר"ה זה אם אין בו א' מן ד' הדחיות (עי' סי' י"א)? ונמצא במולד של תשרי שנת תר"ן שהוא מולד זקן, מדהוא לאחר י"ח שעות ביום ד'; ולכן צריכים אנו לדחות את ר"ה מיום ד'; וגם לאחר ביום ו' א"א שיהיה דהרי לא אד"ו ראש; וע"כ צריך שיהיה ר"ה של שנת תר"ן **ביום השבת**. (ומה"ט היו חשון וכסלו של שנה שלפניה שניהן מלאין ועי' סי' י"ב).

מב) **שאלה** ד' אם חשון וכסלו של שנת תר"ן שניהן מלאין, או חסרין, או א' מלא וא' חסר?
על זה נשיב שבתשובת שאלה זו נצטרך להשגיח על חלוק הימים שבין ר"ה דהשתא לבין ר"ה שבא (כלעיל סי' י"ב): והרי ר"ה דהאי שתא יהי' ביום השבת (כסי' מ"א); ור"ה דשנת תרנ"א הרי לפי שהמולד של תשרי תרנ"א יהי' ביום ד, הרי לא אפשר שיהי' ר"ה ביום ד', דלא אד"ו ראש. וע"כ צריכי' אנו להעתיקו ליום ה'; א"כ בין ר"ה דהשתא לר"ה שבא, מלבד ב' הימים של זה ושל זה, יהי' ד' ימים בינים והרי כבר ידענו, שכשהחילוק בינים ד' ימים בשנה מעוברת, אז חשון וכסלו שניהן חסרין.

מג) ומעתה נקל לנו לדעת כל הקביעות כולה. **ר"ה** וסוכות וש"ע ביום ש"ק. צום גדליה ויו"כ ביום ב'. הושע"ר ביום ו'. ר"ח **חשון** יום א' וב'. ר"ח **כסלו** יום ג'. חנוכה יום ו'. ר"ח **טבת** יום ד'. צום י' טבת ביום ו'. ר"ח

שבט

סוד העיבור

לט) **שאל** לך שאלה א' אם השנה של המשת אלפים **תר"ה** כבע"ל פשוטה או מעוברת? תשו' תחלק מספר השנים שעברו, שהן 5604, למחזורים קטנים של י"ט י"ט שנה? ונמצא שעברו כבר רצ"ד מחזורים, ונשאר י"ח שנים כזה א"כ שנת תר"ה הוא שנה י"ט במחזור קטן; וא"כ היא מעוברת (עי' סי' י"ט).

```
19|5604|294
  |38  |
  -----
   180
   171
   ---
    94
    76
   ---
    18
```

מ) **שאלה ב'** מתי יהיה מולד תשרי של שנת תר"ה? תשו'; על זה נשיב, כיון שעברו משנות העולם רצ"ד מחזורים וי"ז שנים, לכן נצרף החלה רצ"ד פעמים בי"ו תקצ"ה שאריח כל מחזור (עי' סי' כ"ד) עולה החלה ביחד הס"ל ימים, י"ז שעות, ואלף-ל חלקים כזה

נצרף לזה שארית של י"ח שנה שיש בהן י"ב שנים פשוטות וששה שנים מעוברות (עי' סי' כ"ד). שארית י"ב שנים פשוט', הוא י"ב פעמים ד"ח תתע"ו (עי' סי' ט')? הן נ"ב ימים, ט' שעות, תשצ"ב חלקים, כזה

ושארית של ששה שנים מעוברות (עי' סי' ט'), הוא ו' פעמים הכ"א תקפ"ט (עי' סי' ט')? הן ל"ה ימים, ט' שעות, רצ"ד חלקים, כזה

נצרף לזה מולד תהו בהרד (עי' סי' ל"ד) כזה

עולה הכל ביחד תת"פ ימים, ח"י שעות, ק"פ הלקים כזה

השלך מזה המספר התע"ה ימים דכל שבעה שבעה ימים, הן שבוע, נמצא שהן קכ"ז שבועות שלימות? נשאר ה' ימים, ח"י שעות, וק"פ הלקים, כזה

ימים	שעות	חלקים
790	17	1050
52	9	792
35	9	294
2	5	204
880	18	180
875		
5	18	180

זהו מולד תשרי של שנת תר"ה. וממולד ר"ה, נקל לך לחשוב מולד של כל חודש וחודש, דהיינו בשתוסיף בכל חודש אי"ב תשצ"ג על מולד שלפניו דהיינו;

מולד תשרי תר"ה יהי' ביום ה', י"ח שעות, וק"פ הלקים; ד"ה דאנערסטאג אין דער ערשטען שטונדע נאך מיטטאג.

— **חשון** — ביום שבת, ו' שעות, ותתקע"ג הלקים; ד"ה, ליל שבת אין דער ערשטען שטונדע נאך מיטטערנאכט.

— **כסלו** — ביום א', י"ט שעות, ותרפ"ו חלקים; ד"ה, זאננטאג, נאך 1 אוהר נאכמיטטאג.

— **טבת** — ביום ג', ח' שעות, ושל"ט חלקים; ד"ה דיא נאכט פאר דינסטאג נאך 2 אוהר נאך מיטטערנאכט.

— **שבט** — ביום ד', כ"א שעות, וקי"ב חלקים; ד"ה, מיטטוואך, נאך 3 אוהר נאכמיטטאג.

— **אדר** ראשון — ביום ו', ט' שעות, ותתק"ה חלקים; ד"ה, דיא נאכט פאר פרייטאג נאך 3 אוהר נאך מיטטערנאכט.

מולד ואדר

סוד העיבור

לו) לפי שאמור למעלה (סי' ל"א) שכל תקופה מתרחקת מחבירת' רק ז' שעות ומחצה, וגם אמרנו שם (סי' ל"ב), שהתקופה הראשונה באמיתית היתה בתחלת ליל יום ד': א"כ יש בכל כ"ח שנים שהוא מחזור גדול, ז' סבובים קטנים בני ד' ד' שנים, שחוזרת בכל א' מהן התקופה הנ"ל: דהיינו בשנה ראשונה של כל מחזור גדול, היה התקופה בתחלת שעה ראשונה של ליל ד'; ותקופת תמוז שאחריה, תהיה בסוף ז' שעות ומחצה בליל ד'; ותקופת תשרי הסמוך לה, תהיה בסוף ג' שעות על היום ביום ד'; ותקופת טבת שאחריה תהיה בסוף י' שעות ומחצה ביום ד' וסימנך **אוגי**. ובשנה השנית שבמחזור הגדול, תהי' תקופת ניסן בסוף שעה ו' בליל ה'; ותקופת תמוז תהי' אחריה בסוף שעה א' ומחצה ביום ה'; ותקופת תשרי בסוף ט' שעות על היום ביום ה': ותקופת טבת בסוף ד' שעות ומחצה בליל ו' וסימנך **ואטד**· אח"כ בשנה שלישית ורביעית חוזר לסימן **אוגי ואטד**; רק שתחת שבב' שנים הראשונים היו ב' תקופת ניסן בליל'; עתה בשנה שלישית ורביעית יתחיל עם תקופת ניסן ביום; דהיינו תקופת ניסן שבשנה שלישית תהי' בתחלת שעה א' של יום ו', ואחר התקופות נמשכות אחריה מז' שעות ומחצה לז' שעות ומחצה; עד שבשנה הרביעית תחזור תקופת ניסן להיות בסוף שעה ו' ביום שבת; ותקופת תמוז ז' שעות ומחצה אח"כ, דהיינו בסוף שעה א' ומחצה בליל יום א'; וכן ב' התקופות נמשכות אחריה, מז' שעות ומחצה לז' שעות ומחצה; וזהו הסיבוב הראשון של ד' שנים הראשונים. אח"כ מתחיל שוב הסיבוב הב' של אוגי ואטד ב' פעמים, כתמונת סיבוב הראשון ממש; וכן הוא בכל סיבוב וסיבוב מז' הסיבובים של ד' ד' שנה. **אמנם** בסדר ימי השבוע חוזרת תקופת ניסן בז' הסיבובים הנ"ל, באלו הימים, בתחלת סיבוב הראשון יחול תקופת ניסן בתחילת ליל ד'; ובתחילת סיבוב ב' בתחילת ליל ב', ובתחילת סיבוב ג' תחילת ליל ז', ובסיבוב ד' בתחלת ליל ה', ובסיבוב ה' בתחלת ליל א', ובסיבוב ו' בתחלת ליל ג'; ובסיבוב ז' בתחלת ליל ו'. עד שבתחלת המחזור הגדול הבא אח"כ, יהי' שוב תקופת ניסן באותה שעה ובאותה רגע כמו שעת הבריאה, בתחילת ליל ד' (כלעיל סי' ל"א). וכן חוזר תמיד חלילה.

לז) **נמצא** תקופת ניסן אינה נופלת רק בתחלת היום או הלילה, או בחצי היום או הלילה; ותקופת תמוז אינה נופלת רק בז' שעות ומחצה, או בא' שעות ומחצה ביום או בלילה; ושל תשרי, נופלת בג' שעות או בט' שעות ביום או בלילה; ושל טבת נופלת בד' ומחצה או בי' ומחצה ביום או בלילה.

לח) **ועתה** אתה הקורא המבין, אם שמת אל לבך היטב כל הדברים אשר דברנו עד עכשיו, בכל הכללים והפרטים, ואתה בקי בהן ובשמותיהן, כבר נתגלה ידיעתך בחכמה זו, עד שאם גם לא ידעת משום מולד מתי הי' בחודש הקודם; גם לא ידעת משנה הקודמת אם היתה מעוברת או פשוטה; גם מתקופה הקודמת לא ידעת מתי היתה, וגם מסדר הפרטיות לא ידעת דבר; אעפ"כ אם רק ידעת באיזה שנה מבריאת העולם, ובאיזה חודש, ובאיזה יום בחודש, ובאיזה יום בשבוע אתה עומד, די לך רב כח לסדר לך לוח בכל הדברים הנ"ל כראוי.

לט שאל

סוד העיבור

לימים; ולא ישליך הימים בז׳ ז׳ כמו במולדות, רק ישליך כל כ״ט י״ב תשצ״ג, ומה שישאר בידו שלא יעלה לכ״ט י״ב תשצ״ג, הוא יתרון תקופה שמתבקשת. וכ״כ תעשה בבקשך שארית השנה, תוסיף שארית שנה על שארית שנה שבידך; וכ״כ בבקשך שארית המחזור. —

התחלת כל השבונות הנ״ל כולן

לד) כתב ע״ר אאמ״ו הגזצוק״ל וז״ל דלענין המולדות קיי״ל כר״א (ר״ה די״ב) דבתשרי נברא העולם עכ״ל ע״ר זצוק״ל. [ויען מצאת איש אלהים, לפי דמרש״י שם ד״ה חכמי ישראל, לא משמע כן? עכ״פ אאמ״ו הגאון זצו״קל נראה שהולך ע״פ דרך המפרש לקד״הח (פ״ו ה״ג), שמפרש מונין למבול כר״א, היינו שבתשרי נברא העולם, וע״ש]. דהיינו אדם הראשון שהוא תכלית הבריאה נברא בר״ה שהי׳ אז בערב שבת, וא״כ היתה בריאת העולם ביום א׳ כ״ה אלול (כספ״ד דסנהדרין); ונתלו המאורות ביום ד׳ כ״ח אלול בתחלת הלילה ואעפ״כ לא הפילו אורן עד בסוף ג׳ שעות מהתחלת היום, דהו״ל ע״ו שעות מהתחלת ליל שלפניו; וה״ט מת״ד וכל צבאם, דכל מעשה בראשית בקומתן נבראו (בר״ה די״א א׳); והרי עיקר תוקף זריחת השמש בסוף ג׳ שעות מהתחלת היום. ושמשה חמה עם לבנה בתחלה יחד וחזרה הלבנה ונעלמה מיד, יום א׳ וכ״ג שעות, עד סוף שעה י״ד מהתחלת הלילה שקודם יום ו׳; שאז חזרה ונולדה. וא״כ אז הי׳ מולדה הראשון האמיתי, וסימנך וי״ד, ר״ל יום ו׳ סוף שעה י״ד. רק כיון דהתחלת הבריא׳ העולם הי׳ ביום א׳ כ״ה אלול מהשנה שקודם בריאת העולם; לכן מונין למולדות כאילו נברא העולם בר״ה שלפניו. וכיון דבין מוליד ר״ה למוליד ר״ה הסמוך לו יש ד״ח תתע״ו (כסי׳ ט׳), א״כ כשנוכה ד״ח תתע״ו מן מולד לבנה הראשונה באמת מן וי״ד? יבוא בהרד, והוא מולד של ר״ה שקודם בריאות העולם; ור״ל דהו״ל כאילו הי׳ המולד הראשון ביום ב׳, בשעה ה׳, ור״ד חלקים. — ולכן נקרא מולד הראשון זה מולד תוהו, ר״ל המולד הזה הוא מהעת שלא הי׳ שום דבר בעולם רק תוהו, וכמ״ש והארץ היתה תוהו ובהו, ולרבינו בחיי מרומז מולד תוהו זה בתו״הק: דכיון דבריאת עולם בשם מ״ב; להכי בהתחלת התו״הק יש ב גדולה במלת בראשית; ולאחר מ״ב אותיות יש אות ה במלת ובוהו; ושוב אחר מ״ב אותיות יש אות ר במלת ויאמר; ושוב אחר מ״ב אותיות יש אות ד במלת ויבדל.

לה) אמנם אע״ג שבאמת נבראת החמה (עם הלבנה) בתחלת ליל ד, בכ״ח אלול; אפ״ה לתקופת החמה קיי״ל כר״י (פ״א דר״ה די״ב א׳) כאילו בניסן שלפניו נברא העולם; דהיינו שמצרפין אותו יום א׳ וכ״ג שעות שקדמה חמה ללבנה (כמבואר בסי׳ ל״א), עם הני שארית השנה, שמניסן של תהו ועד תשרי שבו נברא העולם; והרי שארית השנה שהחמה יתירה על הלבנה בהמשך שנה הוא יכ״א ר״ד (כלעיל סי׳ י״ז), נמצא הני שארית הנ״ל הוא ה׳ ימים, י׳ שעות, ותרמ״ב חלקים; צרפם ליום א׳ וכ״ג שעות שקדמה חמה ללבנה, יעלה ז׳ ימים ט׳ שעות ותרמ״ב חלקים, שקדמה חמה בתקופת ניסן קודם למולד לבנה שבניסן של תהו, וסימנך ז״ט תרמ״ב. זהו תקופת חמה הראשונה, וממנה חושבין כל התקופות שלאחריה, דחשבינן כאילו כבר נבראת החמה אז.

יותר מהלילות; ובנקודת תקופת טבת (ולפעמים של גבגס) הלילות הן בתכלית האורך, ומשם והלאה מתחילין הימים להתארך קצת;

ל) **וצריך** לנו לדעת חשבון התקופה לכמה דיני התורה, דהיינו לענין אמירת טל ומטר בתפלה, שמתחילין לאומרו בערבית יום ס' לאחר תקופת תשרי, ויום התקופה בכלל הס', דהיינו שיהיה בין יום התקופה לבין היום שמתחילין לומר ותן טל ומטר, נ"ח יום (או"ח קי"ז); וכ"כ לענין עיבור השנה, דקיי"ל דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן מעברינן לההיא שתא (ר"ה כ"א א'). וכ"כ מנהג ישראל תורה להזהר להניח ברזל על המשקות ומאכלים רטובים שאינן כבושי', תלויים או מבושלים (יו"ד קט"ז). אבל חשבון התקופות אשר נבאר בס"ד אינו בכל מקום בכדור הארץ שוה; והחשבונות בזה הוא כמו במולדות (לעיל סי' ג'), לפי הזמן שתחול התקופה בירושלים (רמב"ם ספ"ט מקה"ח). אבל זמן ק"ש ותפלה, וזמן הכנסת שבת ויו"ט ויציאתן, וזמן אכילת חמץ, שמחשבים לפי אורך וקוצר היום, לפיכך נחשבים ג"כ בכל מקום ומקום לפי האקלים שהוא שם.

לא) **אולם** לענין המשך זמן מתקופה לתקופה, אמר שמואל (עירובין נ"ו א') אין בין תקופה לתקופה אלא צ"א יום, וז' שעות ומחצה; והוא חלק הרביעי משס"ה ימים ושש שעות (כלעיל סי' י"ז). ולכן מפני שצ"א יום הן י"ג שבועות שלימות; א"כ היודע תקופה א' ורוצה לדעת מתי תקופה שלאחריה, יוסיף על תקופה שיודע רק י"ג שבועות מיום ליום, ובאותו יום עצמו שחלה תקופה שיודע, יוסיף רק ז' שעות ומחצה, וידע שאז הוא זמן התקופה שלאחריה.

לב) **למשל** אם תקופת ניסן חלה בשעה ראשונה של יום ד' בהשבוע, יחול תקופת תמוז שלאחריו אחר עבור י"ג שבועות מיום ליום באותו יום עצמו שחל בו תקופת ניסן דהיינו ביום ד' אחר ז' שעות ומחצה; וכן בכל תקופה ותקופה, תמיד הרחק זו מזו רק ז' שעות ומחצה; עד שאחר עבור כ"ח שנים יחזור תקופת ניסן לחול שוב בתחלת יום ד', שהגיע אז החמה לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שנבראה יוצר הכל ב"ה. [וכתב אאמ"ו הגאון זצ"ל ולא מקדשין החמה בברכה ביום ד' בסוף ג' שעות מהיום (בש"ס שבכ"ה); וכתב עוד ז"ל וצ"ל דגם בג' שעות לאחר התקופה, כמנהג ישראל כמ"ש ת"ל בי"ד קפ"ז שבל"הש]. ומפני שאז החמה מקיפה בגלגלה וחוזרת לנקודה הראשונה שהיתה בשעת הבריאה, להכי קראו משך זמן כ"ח שנים הנ"ל מחזור הגדול.

לג) **אולם** אחר שידענו שמשך שנת החמה הוא שס"ה יום ורביע יום (בקירוב); נמצא חודש החמה הוא ל' יום, וי' שעות, ותק"ם חלקים, דהוו חלק הי"ב של שס"ה יום ורביע יום; והרי חדש הלבנה הוא כ"ט, י"ב תשצ"ג (כלעיל סי' ד'); א"כ יתרון חודש החמה על חודש הלבנה, הוא כ"א שעות ותכ"ז חלקים; נמצא יתרון של ב' חדשי' שהוא תקופה אחת, הוא ב' ימים י"ז שעות שכ"א חלקים; דכך עולה השיעור של ב' פעמים כ"א שעות ותכ"ז חלקים; והו יתרון התקופה; וא"כ יתרון שנת החמה על שנת הלבנה, שהן ד' תקופות, הוא י' ימים, כ"א שעות, ר"ד חלקים. ויתרון מחזור של י"ט שנים, שעה א' ותפ"ה חלקים (כלעיל סי' י"ט). לפיכך היודע יתרון תקופה א' ורוצה לידע יתרון של התקופה שלאחריה, יתן על יתרון תקופה שבידו, ב', י"ז שכ"א. ויערך יחד חלקים לחלקים ושעות לשעות וימים לימים

סוד העיבור

תהי' שלימה, אז יהיו ימי השנה שנ"ה ימים, א"כ לפי דרך הנ"ל יהי' בין ב' הר"ה ד' ימים. אבל בשנה מעוברת, אם היא חסירה הרי היא בת שפ"ג ימים, והרי שע"ח ימים כלין בשבועות, וא"כ יום שע"ט חל באותו יום עצמו שחל ר"ה העבר; ור"ה הבא יחול ביום שפ"ד; א"כ יהי' בין ב' ר"ה ד' ימים. ואם השנה המעוברת תהי' כסדרן, אז היא בת שפ"ד ימים. ואם כן יהי' בין ב' הר"ה לפי דרך הנ"ל ה' ימים. ואם השנה המעוברת היא שלימה אז השנה היא בת שפ"ה ימים, ויום שע"ט הא כיום של ר"ה העבר, ויום שפ"ו הוא ר"ה הבא. א"כ יהי' חילוק בין ב' הר"ה ו' ימים. והכלל שאין בין ר"ה לר"ה לא פחות מב' ימים ולא יותר על ו' ימים:

כז) **ומהאמור** נתברר, שבאם נדע ימי ב' ר"ה, דהיינו של העבר ושל הבא, מיד נדע אם השנה מעובר או פשוט', גם אם היא שלימה או חסירה, דאם נראה שהחלוק ביניהן ב' ימים, נדע שהיא פשוטה חסירה. ואם החילוק ביניהן ג' ימים, נדע שהשנה פשוטה כסדרן. וכ"כ אם החילוק ביניהן ה' ימים נדע שהשנה מעובר כסדרן; ואם ו', נדע שהשנה היתה מעוברת שלימה. חוץ שכשהחילוק ביניהן ד' ימים אז יש ספק, אם השנה היתה פשוטה שלימה או מעוברת חסירה? על שנדע באיזה שנה שבמחזור היתה השנה, אז מיד נדע אם היא מעוברת או פשוטה; ועי"ז ג"כ נדע אם חסירה או שלימה היתה. —

כח) **עוד** יש סימן לידע אם השנה חסירה או שלימה או כסדרן, כשרק נדע אם השנה מעוברת או פשוטה, ובאיזה יום חל ר"ה ובאיזה יום חל יום א' דפסח (ועי' לעיל סי' י"ד בהאותיות שמסרו לנו קדמונינו) אז מיד נדע ג"כ אם השנה שלימה או חסירה או כסדרן; למשל שנת תר"ד היתה שנת פשוטה, ור"ה הי' ביום ב', ופסח היה ביום ה' א"כ לפי סימני האותיות הנ"ל הי' הקביעות בש"ה, ורמז הש' שבאמצע, שהשנה שלימה, דהיינו שחשון וכסלו שניהן מלאין. וכ"כ שנת תר"ה ידעת שהיה מעוברת ור"ה חל בשבת, ופסח חל ביום ג' א"כ הקביעות הוא זח"ג, וחית האות שבאמצעי שהשנה היא חסירה, דהיינו חשון וכסלו שניהן חסרין. וכן תעשה תמיד:

ג) חשבון התקופות.

כט) **החשבון** זה של התקופות הודיענו לחשוב נקודת ד' חלקי הגלגל של חמה בהקפתה אותו; וזה ניכר במעמד הכוכבים כפי שנראי' מיד אחר השקיע' השמש, ושכך הוא נראי' ברגע זו המתקד; שע"י הקפתה יהיו ד' זמני השנה, אביב, קיץ, בציר, חורף; והן הנקראים תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי, תקופת טבת (שע"ג שלפני האמת תקופת ניסן ותמוז הן ארוכים יותר מתקופת תשרי וטבת, והטעם מפני שגלגל החמה הוא יוצא המרכז מהלכן? שע"ה כך קבלנו לחשב כל תקופה לרביעית שנה). בנקודת תקופת ניסן (שלפעמים חל כבר באדר), הימים והלילות שוין; ומשם ואילך מתחילין הימים להתארך על הלילות. ובנקודת תקופת תמוז (ולפעמים חל בסיון), הימים הן בתכלית האורך; ומשם ואילך מתחילין להתקצר קצת מאריכתן. ובנקודת תקופת תשרי (ולפעמים חל באלול), שוב הימים והלילות שוין; ומשם ואילך מתחילין הימים להתקצר

יותר

סוד העיבור

והרי זה אינו בכדי אדר הראשון שנקבע בשנה ח' בהיות ל' יום? אפ"ה מעברין שנת ה', דאם נמתין מלעבר השנה עד שנת ט' במחזור, היתה החמה אז יתירה הרבה יותר מכדי חודש על הלבנה; לכן מקדימין ומעברין השנה בשנת ה'. וכן מעשה בח' שנים השניים; עד שבסוף המחזור מעברין מ"מ ב' שנים בסירוג רק שנה א', דהיינו שנעבר שנה י"ז ולא שנת י"ח, ואח"כ נעבר שוב שנת י"ט, כדי שבסוף המחזור לא ישאר מותרות לשנות החמה על שנות הלבנה רק שעה א' ותפ"ה חלקים, וכמו שבארתי.

כג) **והא** דבחרו לעבר חודש אדר, דבר ישן הוא שכן מצאנו ביחזקיהו המלך (ד"ה ב', ל', פ"ב) שנאמר ויועץ המלך והשרים לעשות הפסח בחודש השני, והרי פסח שני לא הוקבע בעיבור? אלא שעיבר את אדר (וכפרש"י הנ"ל א'). ודא דבחרו לעבר דוקא אדר? נ"ל משום דאז יראו אם כבר קרב האביב לבוא, ולא יהיו יכולים לטעות (בסנהדרין י"א ב').

כד) **ובאשר** שידענו שבכל י"ט שנים יש ז' שנים מעוברת (כלעיל סי' י"ט); וידענו ג"כ שכל שארית השנה של פשוטה הוא ד"ח תתע"ו, ושל מעוברת הכ"א **תקפ"ט** (כלעיל סי' ט'); א"כ יהיה שארית כל מחזור, ב' ימים, ט"ז שעות, תקצ"ה חלקים (וסימנך בי"ו תקצ"ה); דהרי אם נכפיל י"ב פעמי' ד"ח תתע"ו (והוא השארית של י"ב שנים פשוטות)? יבוא נ"ב ימים, ט' שעות ותשצ"ב חלקים; וכמו כן נכפיל עוד ז' פעמים הכ"א תקפ"ט (הוא השארית של ז' שנים המעוברות)? יבוא מ"א ימים, ו' שעות ותתפ"ג חלקים; ונצרף יחד עם נ"ב ימים ט' שעות ותשצ"ב חלקים הנ"ל? הנה יבוא צ"ג ימים, ט"ז שעות ותקצ"ה חלקים; השלך צ"א ימים שהן מספר י"ג שבועות מצ"ג ימים הנ"ל. וישאר לך, ב', י"ו, תקצ"ה חלקים, והוא שארית כל מחזור.

	ימים	שעות	חלקים
מותר י"ב שני' פשוטו'	52	9	792
מותר ז' שני' מעוברו'	41	6	883
	93	16	595
	91		
	2		

כה) **א"כ** אם ידעת מולד של ר"ה אחד שבראש המחזור, ותרצה לידע מולד של ר"ה של מחזור הסמוך לו מאחריו, הוסיף רק על המולד של ר"ה של המחזור שידעת ב', י"ו, תקצ"ה, ומן העולה לך העשה מהחלקים שעות, ומהשעות ימים, ומהימים השלך כל ז' ז' שהן ימי שבוע, ומה שישאר לך הוא עת המולד של ראש המחזור הסמוך שתבקש. וכן כשתרצה לידע מולד ראש המחזור שלפני מולד זה, תגרע ממולד זה בי"ו תקצ"ה, והנשאר הוא המולד שתבקש.

כו) **מכל** האמור תדע דהא דאמרי' (ר"ה ד"ו ב') דאין בין ר"ה לר"ה רק בפשוטה ד' ימים ובמעוברת ה' ימים, לא קיי"ל כוותי': אלא בשנה פשוטה יהי' בין ר"ה שבראשה לר"ה שבסופה, לפעמים ב' ולפעמים ג' ולפעמים ד' ימים בסדר ימי השבוע; וסימנך ב ג ד. ובשנה מעוברת יהי' בין ר"ה לפעמים ד' ולפעמים ה' ולפעמים ו' ימים וסימנך ד ה ו. דהרי שנה פשוטה החסרה אינו רק שנ"ג ימים; וש"ן ימים כלין בשבועות; וא"כ יהי' יום שנ"א בהיותו יום עצמו של ר"ה שעבר; ור"ה הבא יהי' ביום שנ"ד; א"כ יהי' בין ב' ר"ה רק ג' ימים. ואם יהי' השנה פשוטה כסדרן, תהי' בת שנ"ד ימים; וא"כ באשר ביום שנ"א הוא כמו ר"ה שעבר, ור"ה הבא יהי' ביום שנ"ה, א"כ יהי' בין ב' הר"ה ג' ימים. ואם השנה פשוטה

חסרה

סוד העיבור

ותרנ"ו חלקים, דהיינו יתרון י"ט שנות החמה על שנות הלבנה כלעיל, יעולה רי"ג ימים וי"ח שעות שחסרו לנו בקביעות הי"ט שנה? ואם גם שנעשה נגד זה בי"ט שנות הלבנה ז' חדשי עיבור בני ל' ל' יום, שהן יחד ר"י ימים; עכ"פ חסר לנו בקביעות י"ט השנים ג' ימים וי"ח שעה ואיה נשארו אלה לנו? ואי"ב לא לבד דקשיא לשמואל בחשבון התקופותיו (כעירובין דנ"ו א'), דקיי"ל טופי' לחשב שנת החמה שס"ה ימים ושש שעות וכלעיל; אלא אפי' לרב אדא שכתב הרמב"ם (פ"י ה"ו מקד"הח) שעל חשבון של רב אדא היו סומכין הסנהדרין בעיבור השנה, ואין שנות החמה רק שס"ה ימים וה' שעות ותתקצ"ז חלקים וע"ב רגעים ($\frac{7}{8}\frac{1}{5}\frac{4}{4}$) משעה, ובא"כ בסוף י"ט שנה אשר בכללן יש ז' שנים מעוברות יעלה שנת החמה עם שנות הלבנה שוה בשוה לדעת הרמב"ם. עכ"פ ק' דעכ"פ לפי חשבונינו שנעשה חודש א' מלא והאדם חסר, יחסרו לנו בכל סוף מחזור ו' ימים וח' שעות, ואפי' אם ננכה מזה ז' חלי ימים בקירוב שהוספנו בכל ז' חדשי עיבור אכתי חסרי' ג' ימים בקירוב בסוף כל מחזור?

ומה שרנה המפרש לקד"הח להסקיע רוהינו בתמתין עד שיבוא גואל הצדק לתרץ קושיא זאת, בזה לא תתיישב דעתינו בזאת הקושיא, כי גם קודם שיבוא גואל צדקינו ב"בי לא נוכל לעבור את פי ה' שצוונו לבלי לחוג חג הפסח רק בזמן האביב (כסי' י"ז), והרי לפי חשבונינו הנ"ל יחסר לנו בכל י"ט שנה ג' ימים וח' שעות; ובאשר שהנהגנו עתה בסוף מחזור רנ"ה מבריאת העולם, א"כ כבר עברו יותר מג' שנים ששנות החמה קדמה ללבנה; וא"כ שעל כרחך שכמה פעמים היה פסח במחזורים הרבים האלו באמצע הקיץ או באמצע החורף, והרי קמן דלא הוה הכי, ומאין יבא כן, והיכן נשארו לנו הימים והשנים הרבים שחסרו לנו?

כא) אולם הכאני ה' בליור הלוחות של מחזורים שבעור (סי' הכ"ח), שבכל מחזור של י"ט שנה יהיו א' לו ע' שנים שלימות, דהיינו שחשון וכסלו יהיו שניהן בני ל' יום; ורק ד' לו ה' שנים חסירות, שחשון וכסלו יהיו שניהן בני כ"ט יום; ולמה יהיו בכפל השלימים מהחסרים? על כרחך, הא שנעשה חשון וכסלו מלאין הוא לא לבד מטעם הדחיות (כלעיל סי' י"ב), כ"א גם כדי למלאות ולהבליע הג' ימים וי"ח שעות שיחסרו לנו בכל מחזור; וימלאו לחשון או יחסרוהו, הכל לפי הנאות לפי חסרון שיעור מהג' ימים וי"ח שעות הנ"ל).

כב) אמנם הא דבחרו לעבר דוקא ז' שנים של גו"ח אדז"ט (עי' סי' י"ט)? היינו משום שבאלו השנים כבר נתוסף שנות החמה על שנות הלבנה כשיעור חודש לבנה שהוא כ"ט י"ב תשצ"ג או יותר; ובשנת ח' אף שלא נשאר אז מותרות לחמה עדיין רק כ"ז ימים, ושעה א' ותקנ"ב חלקים, כזה?

	חלקים	שעות	ימים
מותרות כל שנה של חמה על שנת הלבנה	204	21	10
ונכפיל המותר הנ"ל ג"פ בעד שנת אב"ג	3		
א"כ יהיה מותרות ג' שנות חמה הנ"ל . . .	612	15	32
לכן נעשה בשנת ג', ב' אדרין, וננכה ל' יום של אדר הראשון ממותר הנ"ל			30
נשאר עדיין בסוף ג' שנים מותרות לחמה .	612	15	2
וב"כ נשאר לחמה מותרות משנת דה"ו אחר נכיון אדר הראשון שקבעוהו בשנת ו'	612	15	2
נצרף לזה שוב מותרות לחמה משנת ז"ח, דהיינו ב' פעמים יכ"א כ"ד	408	18	21
נמצא שבשנת ח' יהיה יהיה מותרות לחמה על שנת הלבנה	452	1	27

והרי

סוד העיבור

חג האסיף (שמות כ״ג ט״ז); דמשמע לעולם יהי׳ סוכות בזמן האסיף. ואם היינו מונין חגינו רק לחדשי הלבנה, הרי פשוט שלפעמים היו חלים פסח וסוכות באמצע הקיץ ולפעמים באמצע החורף; דהרי ד׳ חלקי השנה, אביב, קיץ, סתיו, חורף, הן בטבע אלינו כפי מעמד החמה בתקופתה בהלוכה נגד כדור הארץ; והרי שנת החמה, דהיינו משך ימי הקפתה בגלגלה, היא שס״ה ימים ושש שעות (ר״ל מעט פחות מזה, רמב״ם רפ״ח מקד״הח והאמת הוא, 5 שעות, 48 מינוטען 51 סעקונדען); והרי שנת הלבנה, שהוא י״ב חדשים, כל א׳ אינו יותר מכ״ט יום י״ב שעות ותשצ״ג חלקים (כלעיל סי׳ ה׳), ואם תכפיל י״ב פעמים כ״ט י״ב תשצ״ג, יבוא שנ״ד ימים, ח׳ שעות, ותתע״ו חלקים; ואם ננכה סך זה משס״ה ימים ושש שעות שנת החמה? נשאר י׳ ימים כ״א שעות ור״ד חלקים שפחותה שנת הלבנה משנת החמה?

יח) וכ״ש דקשה לפי מה שנעשה אנחנו א׳ מלא וא׳ חסר (כסי׳ ח׳), א״כ יהיו ימי שנת הלבנה רק שנ״ד ימים; ואם גם מצד ד׳ הדחיות נעשה חשון וכסלו שניהן מלאין, לא יהיו יותר משנ״ה ימים; וכ״ש אם מצד ד׳ הדחיות נעשה חשון וכסלו שניהן חסרי׳ לא יהיו כל ימי שנות הלבנה רק שנ״ג ימים, וא״כ פחותה שנת הלבנה הרבה משנת החמה, והרי אנו צריכים לכוונם יחד וכאמור? והא״ל מוסיף על כל שנה ושנה של לבנה י״א ימים כשיעור החסר מימות החמה; זה א״א, מדכתיב לחדשי השנה, חדשים אתה מונה לשנה ולא ימים (כמגילה ד״ה א׳)?

יט) לפיכך נמסר לנו מרבותינו ז״ל לחשב שנות הלבנה ע״פ מחזור קטן, שהוא סך י״ט שנה של לבנה, דבכל י״ט שנה יעשו ז׳ שנים מעוברות, בני י״ג חדשי לבנה, דהיינו שנת ג׳, ו׳, ח׳, י״א, י״ד, י״ז, י״ט (וסימנך גוח אדז״ט), דע״י ז׳ חדשי עבור אלה יושלם מה שי״ט שנות לבנה פחותים מי״ט שנות החמה בקירוב האפשרי; דהרי בכל שנת לבנה חסרו י׳ ימים כ״א שעות ור״ד חלקים (כמבואר בסי׳ י״ז); ואם תכפיל זה י״ט פעמים כשנות מחזור הקטן, יבוא ר״ו ימים וי״ח שעות ותרל״ו חלקים; זהו מה שי״ט שנות הלבנה פחותים מי״ט שנות החמה. ותחת זה הוספנו ז׳ חדשי עיבור תוך הי״ט שנים, והרי ז׳ פעמים כ״ט י״ב תשצ״ג יעלו ר״ו ימים וי״ז שעות וקנ״א חלקים; וכשתנכה זה הסך, מהיתרון שי״ט שנות החמה יתרים על י״ט שנות הלבנה כלעיל, כזה

יתרון י״ט שנות החמה	חלקים	שעות	ימים
על י״ט שנות הלבנה . . .	636	18	206
סך ז׳ חדשי עיבור	151	17	206
	485	1	

לא ישאר מזה ששנות החמה הוא יתר על שנות הלבנה תוך י״ט שנים רק שעה אחת ותפ״ה חלקים. (כ״כ הרמב״ם פ״ו מקד״הח).

כ) ותמוה מלד, הרי כשיתרבו המחזורים יתרבו לנו השעה ותפ״ה חלקים עד כדי כמה ימים שתהיה החמה יתירה על שנת הלבנה והרי לא חלים שיתקנו בכל מה דאפשר? וראיתי שהמגדל בקה״ח פ״ט ה״ג כתב שכשיעור נולד לדק יעורך קרים ע. ויען הלוח לבד נקיל, יבדלל הקקן כים ולא היו, בזמן אלמים יבוטה ולחוד ניב. דלפמ״ד בל״ת ק׳ הרי מה שהמבנה שהקל לם בי״ט שנת הלבנה כ״ז ימים, י״ח שעות ותרכ״ו חלקים, היינו כך מה שחסרה הלבנה בי״ט שנים נגד י״ט שנים החמה; לכל הרי לנחשו נחשוב שנת הלבנה רק שנ״ד יום, א״כ החסרון בשנת הלבנה שנה יתקנו לנו בכל שנה ח׳ שעות ותתע״ו חלקים (היינו י״ב פעמים תשצ״ג) וא״כ בי״ט שנות הלבנה יתקנו לנו י״ט פעמים ח׳ שעות ותתע״ו חלקים, שהן יחד ו׳ ימים וכ״ב שעות, ותמ״ד חלקים; ואם נצרפם לכ״ז ימים י״ח שעות ותרכ״ו

סוד העיבור

או א' מלא וא' חסר; והסימנים הללו בנויין על עיקרי זה החשבון והדחיות שאמרנו. וזה ע"י ז' מלות אלה לשנה פשוטה, וז' מלות שבצדן לשנה מעוברת, כזה

בשנה פשוט'	בשנ' מעוברת
בחג	בחה
בשה	בשז
גכה	גכז
השא	השג
הכז	החא
זשג	זשה
זחא	זחג

טו) וזה פירושן; דאות קמא מכל מלה מרמז ליום שבשבוע שחל בו ר"ה שלפני השנה ההיא; והאות הבתרא מרמז ליום שבשבוע שחל בו ר"ח ניסן בשנה ההיא; והאות שאמצעי, אם הוא אות ח', הוא ר"ת חסירה, ור"ל דכשחל כך אז חשון וכסלו שניהן חסרין; וכשהאות האמצעי הוא ש אז הוא ר"ת שלימה, ר"ל דכשחל כך, אז חשון וכסלו שניהן מלאין; וכשהאות האמצעי הוא כ', אז הוא ר"ת כסדרן, ר"ל דכשחל כך, אז חשון חסר וכסלו מלא.

טז) ולפי מלות הנ"ל, שכשנדעם נדע קביעת כל השנה, נחבר או נחלק ג"כ ז' זוגות פרשיות שבתורה, שהן ויקהל פקודי; תזריע ומצורע; אחרי קדושים, בהר בחוקותי; חוקת ובלק; מטות ומסעי; נצבים וילך; וזה לבעבור שנתנו לנו קדמונינו ז"ל גם בקריאת הפרשיות כללים קבועים בזה הלשון. א) בפשוטה פקדו ופסחו, ובמעוברת סגרו ופסחו ב) ולעולם מנו ועצרו ג) צומו וצלו ד) קומו ותקעו. וזה פירושן; (הסי' הא'; בשנה פשוטה תקראו לעולם צו קודם פסח; ובמעוברת תקראו מצורע (שצריך הסגר) קודם פסח; חוץ שאם חל ר"ה ביום ה' והשנה היא מעוברת, אז הרי צריך לקרות פרשת צו בשבת ר"ח ניסן, ונתוסף שבת א' בהחורף, לכן קורין אז אחרי קודם פסח. (והסי' הב'), לעולם מנו ועצרו, ר"ל לעולם תקרו פרשת במדבר שיש בה מניין ישראל, קודם עצרת; כדי להפסיק עם קריאת פרשה א' בין בחוקותי שיש בה התוכחה, לבין חג השבועות, שהוא ר"ה לאילנות ולפירות; חוץ שאם ר"ה ביום ה' והיא מעוברת, אז קורין נשא קודם שבועו' מטעם שבסימן א' הנ"ל. (והסי' הג') צומו וצלו, ר"ל תצומו צום ט' באב ומיד בשבת שלאחריו תקראו פרשת ואתחנן; והטעם כדי שיקראו פרשת דברים שמתחלת בתוכחותיו של משרע"ה, קודם ת"ב; ואחר יום העבור נקרא פרשת ואתחנן שיש בה קבלת התורה, דאחר עבור ענשן יקבלו על עצמן לקיים התורה כאילו קבלוה מחדש. (והסי' הד') קומו ותקעו, ר"ל לעולם תקראו נצבים קודם ר"ה, מדים בה ענייני תשוב' הצריכה קודם ליום ר"ה; ועוד כדי להפסיק עם קריאת פרשה א' בין תוכחה שבפרשת כי תבוא, לר"ה. ולכן כשר"ה ביום ב' או ג', דאז יהיו ב' שבתות בין ר"ה לסוכות, אז מה"ט מחלקין נצבים וילך, וקורין וילך בין ר"ה ליו"כ, ופרשת האזינו בין יו"כ לסוכות (ומנחו בה סימנא בג המלך פת וילך). [ר"ל אם ר"ה שבו מלך הקב"ה על העולם שבכלו, יהי' ביום ב' או ג', אז פותחין ומחלקין פרשת וילך מן פרשת נצבים]). עד כאן דברנו מאופן קביעות החודש של לבנה ודיניה; ועתה נחל בס"ד לדבר מעיבור השנה שתלוי ועומד מהלוך הקפת החמה.

ב) עיבור השנה.

יז) כל זה החשבון הנ"ל הי' די לנו אם היינו מונין רק לחדשה של לבנה; אבל הרי הקב"ה צוונו בת"הק שמור את חודש האביב ועשית פסח (דברים ט"ז פ"א); דמשמע שלעולם יהי' בזמן האביב. וכן כתיב בסוכות, בחג האסיף באספך מעשך

מן

סוד העיבור

אדו ראש; ועל כרחך הי' או ר"ה ביום ה'. ואי"כ אם נקבע ר"ה זה ביום המולד שהוא יום ב' לא יהי' בין ר"ה זה לר"ה שעבר רק ג' ימים; והרי זה א"א כשהשנה מעוברת, אם לא שיהיו ה' חדשים חסרים בשנה שעברה, וזה קלקול הרבה מי"ג פעמים כ"ע י"ב תשצ"ג חלקי העיבור. לכן דוחין יום ר"ה הזה מיום מולדו ליום שלאחריו, ואז יהי' ד' ימים בין ר"ה זה לר"ה שעבר, ועושים ג"כ מה"ט השנה שעברה חסיר', דהיינו חשון וכסלו שניהן חסרי', כמו שנבאר לקמן (סי' י"ב). אולם אם נחסר רק חלק א' מתתרפ"ט מן בט"ו תתקפ"ט הנ"ל במולד השנה, דאז לא הי' מולד של ר"ה שעבר מולד זקן; או שלא היתה שנה שעברה שנת עיבור, אז נקבע ר"ה זה ביומו (מכו בזמן שקדשו ע"פ הראיי' לא כמו אלא ד'

הדחיות הנ"ל ולעולם קדשו החודש ביום שבאו העדים (רמב"ם פ"ה מקדה"ח ה"ב).

יב) ובד' דחיות הנ"ל תלוי קביעות חשון וכסלו, שיהיו שניהן מלאין, או שניהן חסרין, או א' מלא וא' חסר. דאם אין שם שום דחיי' בר"ה הזה ור"ה הבא, אזי יהי' בין ר"ה דהשתא לר"ה הבא, חוץ מימים קביעות של זה ושל זה, ג' ימים בשנה פשוטה, וה' ימים בשנה מעוברת; ולכן עושין את חשון חסר וכסלו מלא; ונקראת השנה כסדרן (כלעיל סי' ה'). ואם ע"י הדחיות הנ"ל שבר"ה דהשתא, יהיו בין ב' הר"ה חוץ מימי קביעתן בעצמן, ב' ימים בשנה פשוטה, או ד' ימים בשנה מעוברת, אז נעשה חשון וכסלו שניהן חסרין; ונקראת השנה חסירה. ואם ע"י הדחיות הנ"ל שנתק ר"ה הבא מיומו, ויהי' עי"ז בין ב' הר"ה חוץ מימי קביעתן ד' ימים בשנה פשוט', וו' ימים במעוברת, אז יהיו חשון וכסלו שניהן מלאין, ונקראת השנה שלימה. (וטעם הדבר שאנו מחסרין או ממלאין דוקא ב' חדשים אלו, הוא מפני שמושב לתקן השנה מתחלתה, כדי לידע קודם מיד, שלא יבוא הדבר לידי טעות; רק שלא הי' אפשר להוסיף או לגרוע בתשרי מפני שיש בו צומות ומועדים כדי שלא יתבלבלו ע"י השנוי, ולכן בחרו לעשות השנויים בחשון וכסלו הסמוכין לתשרי [כ"כ המפרש לקדה"ח פ"ח ה"ו]; ועוד מפני שחשון וכסלו הן היותר רחוקי' מהמועדים, ואף אם טעו בהו ליכא בקבעי' דיהו', לא אתי למיכל חמץ בפסח, דבתוך הזמן המרובה הזה כבר ישמעו מאחרי' אם היו חסרי' או מלאי' [ועי' עירובין ד"מ ע"ב]. ואת"ל ישנה או יחסרו א' מחדשי הקיץ? י"ל דמניסן ועד תשרי א"א להקל או למלא יותר, כי הימים הללו מחויבים כך לא, כי מפסח פסח ועד עצרת נ"ל נ' יום, ומעצרת עד יוה"כ צריך להיות ג"פ מ' יום, כנגד ג"פ מ' יום שהי' משרע"ה בהר, עד ביום האחרון שהוא יה"כ שא"ל הקב"ה סלחתי כדבריך, א"כ לא נוכל בדידם לתלות כ"א חשון וכסלו).

יג) ולפעמים ממלאין חשון וכסלו מפני טעם אחר; דהיינו מפני חלקי תשל"ג שנותרו לנו בכל חודש וחודש שלא חשבנום כשעשינו השנה כסדרן דהיינו ו' חדשים מלאים וו' חסרים בסירוג (כלעיל סי' ז'); והרי בחשבון כסדרן לא הי' די, רק אם הי' כל חודש רק כ"ט יום ומחצה, אז הוי היום שחסר בחודש אחד יתמלא בחודש הסמוך לו; אבל הרי כל חודש הוא תשל"ג חלקים יותר מכ"ט יום ומחצה; נמצא שבכל שנה שחשבנוהו כסדרן א' מלא וא' חסר, נחסרו לנו בסוף השנה י"ב פעמים תשל"ג חלקים שלא חשבנום, ובהצטרפם נמצאים ח' שעות ותתע"ו חלקים; ולכן כשיתרבו אלו השעות ברבוי השנים יהיו מהם יום שלם שחסר לנו בחשבונינו להלוך הלבנה? לכך מה"ט יוסיפו החסרון למלאות חשון, ועי"ז יושלם לנו היום ההוא שנחסר לנו (רמב"ם פ"ד מקדה"ח ה"ג). ולקמן סי' כ' נביא עוד דעתינו בזה בס"ד.

יד) וקדמונינו ז"ל מסרו לנו סימנין לידע מיד אם חשון וכסלו שניהן מלאין, או שניהן חסרי'.

סוד העיבור

י"ח שעות ביום, לא נראה הלבנה באותו יום בשום מקום ביום ר"ה — וזה זילותא לב"ד; ולכן דחינן את יום ר"ה ליום שאחר יום המולד. ואם יהי' למחר א' מימי אד"ו, כמו ר"ה של שנת תר"ה הבע"לט, שהמולד הוא ביום ה' י"ח שעות וק"פ חלקים, נמצא הוא מולד זקן; וגם למחרתו ביום ו' א"א שיהי' ר"ה, מדאמרינן לא אדו ראש, לכן, נדחה ר"ה ליום ש"ק, דהיינו ב' ימים אחר המולד. אולם אם נחסר רק חלק א' מתתר"ף חלקי שעה מן הי"ח שעות הנ"ל, אז אין ר"ה נדחה מיום המולד, דהרי אז אפשר שתראה הלבנה אז באותו יום ברגע האחרון בשום מקום.

ג) דחייה ג'. ג"ט ר"ד בשנה פשוטה גרוש, ר"ל אם השנה הבא' יהי' פשוטה, והמולד של ר"ה הוא ביום ג' בשעה ט' ור"ד חלקים, מהתחלת הלילה, וכ"ש אם השעות או החלקים הם יותר מזה. אז ג"כ נדחה ר"ה מיום המולד; — וגם למחרתו ביום ד' א"א שיהי' ר"ה דהרי לא אדו ראש; ולכן נקבע ר"ה ביום ה', דהיינו למחרת מחרתו מיום המולד. וטעם הדבר, הוא משום שכשהוסיף על ג"ט ר"ד שהוא המולד מר"ה זה ד"ח תתע"ו שהוא שארית השנה של שנה פשוטה הבא, א"כ יהי' המולד של ר"ה הבא אחר שנה זאת ז' י"ח, דהיינו ביום שבת י"ח שעות על היום; וא"כ יהי' המולד ההוא מולד זקן, ונצטרך לדחות אז ר"ה מיום המולד, וגם מיום שלאחריו נצטרך לדחותו, דלא אדו ראש; וא"כ אם היינו קובעי' ר"ה זה ביום המולד, דהיינו ביום ג', יהי' בין יום ר"ה לאם ר"ה הבא ו' ימים, ונצטרך לעשות בשנה שלפני ר"ה הבא, שמונה חדשים מלאים ורק ד' חדשים חסרי', וזה ארוך הרבה יותר מדאי מי"ב פעמים כ"ט י"ב תשל"ג בשנה פשוטה בשנות הלבנה, שאינו באמת רק שנ"ד ימים? לכן ניחא טפי לדחות ר"ה זה מיום הולדו ביום ג', ליום ה', ויהי' ר"ה הבא ביום ב' ויהי' בין ר"ה זה לר"ה הבא רק ד' ימים ותהי' השנה כסדרן. אבל אם נחסר רק חלק א' מתתר"ף שבשעה מהמולד ג"ט ר"ד דאז יחסר ג"כ חלק א' מן הי"ח שעות של יום המולד הבא; או אם השנה הבא' היא מעוברת; דבשני אופנים אלו לא יהי' בר"ה הבא מולד זקן, אז נקבע ר"ה דהשתא ביום המולד, דהיינו ביום ג'.

ד) דחיי' ד'. בט"ו תקפ"ט אחר עיבור עקור מלשרוש, ר"ל אם יבוא מולד ר"ה לאחר שנת מעוברת, ביום ב', בשעה ט"ו ותקפ"ט חלקים על היום, וכ"ש כשהשעות או החלקים יהיו יותר מזה, אז נדחה ר"ה מיום הולדו, ונקבע ביום ג' שלאחריו. וטעם הדבר שאם מולד זה הוא בעת בט"ו תקפ"ט, א"כ הי' מולד ר"ה שלעבר ג' י"ח, שהרי אם תנכה מן בט"ו תקפ"ט, שהוא מולד של ר"ה דהשתא, את היתרון של שנה מעוברת שעבר' דהיינו הכ"א תקפ"ט (כלעיל סי' ט). ישאר לך ג' י"ח והוא המולד שהי' בר"ה שעבר

ימים	שעות	חלקים
2	15	589
5	21	589
3	18	״

(וא"ת האיך אפשר לנכות 21 מן 15? או 5 מן 2? י"ל שלוה לך הכ"ד שעות יום א' מהב' ימים, ויהיו יחד 39 שעות ומהן תנכה 21 שעות; וכ"כ ליום א' הנשאר לך הלוה שבוע שלימה, ויהיו יחד 8 ימים ומהן תנכה 5 ימים); וא"כ הי' מולד זקן, ונדחה אז ר"ה מיום ג' שבו הי' המולד; וגם ביום ד' שלאחריו לא הי' אפשר לקבוע ר"ה אז, דלא

אדו

סוד העיבור

נוסיף על ד"ח תתע"ו הנ"ל עוד שארי' חודש א' דהיינו א"י"ב תשצ"ג, ויהי' אז שארית השנה ה' ימים, כ"א שעות, תקפ"ט חלקים: (והם 32 מינ' 43⅓ סעק') וסימנך הכ"א תקפ"ט. זהו שארית שנה מעוברת: (ואע"ג שלבנה שבין חודש העיבור בן ל' יום, וא"כ איך הוסיפו על ד"ח תתע"ו רק א"י"ב תשצ"ג? י"ל אף שלבנה נחשב לחודש העיבור ל' יום, מחמת שלא מכל לחלק להיום [כמ"ש ז'] עכ"פ מולדה של לבנה בחודש ההוא אינו כ"א לסוף כ"ט י"ב תשצ"ג שלו).

י) **ובאשר** שידענו שארית השנה כמה היא, א"כ אם נדע מולד של ר"ה האחד, ונרצה לידע מתי יהי' המולד של ר"ה הבא, אז בנקל נוכל לידע זאת; דהיינו שנוסיף על המולד של ר"ה שעבר את שארית השנה; דהיינו אם השנה שבין ב' מולדות הללו היא פשוטה, נוסיף על המולד של ר"ה שעבר ד"ח תתע"ו; ואם השנה היתה מעוברת, נוסיף על המולד של ר"ה שעבר הכ"א תקפ"ט, ומה שיצטרף מהחלקים נעשה שעות, ומהשעות ימים, ומהימים נשליך השבועות, ומה שישאר אח"כ מהימים והשעות והחלקים הוא הוא המולד של ר"ה הבא. למשל מולד ר"ה של שנה זאת הי' ביום א', בשעה ט', ושפ"ד חלקי שעה, כזה

ימים	שעות	חלקים
1 —	9 —	384
4 —	8 —	876
5 —	18 —	180

ובאשר שהשנה פשוטה, נוסיף על מולד זה, ד"ח תתע"ו, ונצרף כנ"ל; ונעשה מהחלקים שעות, ומהשעות ימים, ומהימים נשליך כל ז' ז', שהן מספר השבועות השלימות. ונמצא שישאר ה', י"ח, ק"פ, דהיינו שמולד ר"ה של שנת תר"ה יהי' ביום ה', בשעה י"ח, וק"פ חלקים.

יא) **אמנם** מן הראוי הוא, שיהי' ר"ה תמיד ביום המולד; רק לפעמים אינו כן, מפני לזה ד' דחיות ומנהו בה קמאי סימנין בזה"ל.

א) לא אד"ו ראש. ב) מולד זקן בל תדרוש. ג) ג"ט ר"ד בשנה פשוטה גרוש. ד) בט"ו תקפ"ט אחר עיבור, עקור מלשרוש.

והילך פירושן

א) דחייה א', לא אד"ו ראש; ר"ל כשיהי' מולד תשרי ביום א', או ביום ד', או ביום ו', בימי השבוע אז נדחה ר"ה ליום שאחר המולד (כא"ח תכ"ח). וטעם דחיי' זו הוא, דאם יהי' ר"ה ביום א', אז יבוא הושענא רבה בשבת, ולא יחבטו אז הושענות; ולפעמים מתרמי ב' וג' ר"ה זא"ו כך, ונמצא ישתכח לגמרי מצות חיבוט הערבות. ואף דבר"ה לא חששו כך כשיחול בשבת, שיתבטל מצות תקיעת שופר דאורייתא? עכ"פ חבוט הערבות שאינו רק הלמ"מ (כסוכה מ"ד א'), היא קלה על האדם; ולהכי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה (ככתובות דפ"ו א'). וגם בימי ד' או ו' אין קובעין ר"ה, שלא יבוא יו"כ סמוך לשבת; דכשנקבע ר"ה ביום ד', יבוא יו"כ ביום ו'; וכשנקבע ר"ה ביום ו', יבוא יו"כ ביום א'. וחששו חז"ל משום ירקא ומתיא (כר"ה ד"כ ע"ב); להכי גם בכ"הג דחינן את יום ר"ה ליום שאחר המולד (רמב"ם פ"ז מק"הח).

ב) דחייה ב', מולד זקן בל תדרוש; ר"ל אם יהי' מולד תשרי י"ח שעות ניום, שהוא בחצות היום, או למעלה ממנו, אז נקרא מולד זקן, ונדחה ר"ה מאותו יום ליום שלאחריו. וטעם הדבר כיון דכ"ד שעי תכסי סיהרא (כפ"א דר"ה ד"כ), דלדידן שית מחדתא וי"ח מעתיקא, ולבני א"י להיפך; וא"כ כשיהי' המולד אחר

י"ח

סוד העיבור

חלקים, מפני דבכה"ג אפשר לחלק' לכמה חלקים שלמים; דהיינו חצי, שליש, רביע, חמישית וכו' חוץ משביעית. ורבינו שליט"א נתן סי' לדבר אפשעה בה (ישעי' כ"ז פ"ד), נוטריקון אלף פ' שעה.

ה) **ולבעבור** כי לפי האמור כל ימי חדשי הלבנה הן כ"ט ימים, י"ב שעות תשצ"ג חלקים, והרי כ"ח ימים כלין בשבועות שלימות; וא"כ בסדר ימי השבוע מתרחק מולד ממולד שלאחריו, יום א', וי"ב שעות והוא הנקרא שארית החודש.

ו) **ולכן** היודע מתי מולד של חודש א', ורוצה לידע באיזה יום בשבוע יחול המולד בחודש הסמוך לו לאחריו, יצרף רק להמולד הידוע לו, את שארית כל חודש, היינו א' י"ב תשצ"ג; ובמה שיבוא לו יעשה מהחלקים שעות, ומהשעות ימים, ומהימים שבועות; ומה שישאר לו אחר כל אלה, הוא הוא זמן מוליד הבא. למשל אם מוליד הידוע לך הי' ביום ו' בשעה כ"ב ושמ"ח חלקי', ורוצה אתה לידע באיזה יום בשבוע מוליד של חודש הבא אחריו? יצרף לו מן מוליד הנ"ל אי"ב תשצ"ג שארית כל חודש, כזה ויבא התשמ"א חלקים ול"ד שעות, וז' ימים; תעשה מהחלקי' שעות, והצרפם לשעות שיש לך; ואח"כ תעשה מהשעות ימים והצרפם לימים שיש לך; ומהימים תשליך כל ז' ז' מלשן שיעור שבועות — ונמצא ישאר לך 61 — 11 — 1.

חלקים	שעות	ימים
348	22	6
793	12	1
61	11	1

ר"ל שהמולד הבא יהי' ביום א' בסוף שעה י"א וס"א חלקים מתחלת ליל א'.

ז) **אולם**, אע"ג שכל המשך כל חודש וחודש שוה, כ"ט י"ב תשצ"ג, כמו שאמרנו; אעפ"כ מדה"א לחלק יום הל' של החודש להיות חציו הראשון מחודש העבר, וחציו השני לחודש הבא (מדכתיב עד חודש ימים, ימים אתה מונה לחודש ולא שעות [כמגילה ד"ה א']); לפיכך עושין חודש א' מלא משלושים יום, וחודש א' חסר מכ"ט יום (וב' פעמים תשצ"ג, מב' החדשים, יבואר לקמן בס"ד סי' י"ג. האיך יושלמו). וכשעושין החודש מלא, אז גם יום הל' נקרא ר"ח, מדמקצתו מחודש הבא; ואעפ"כ אין מונין חודש הבא רק מיום ל"א; חוץ מב' ימים דר"ה מונין מיום הראשון, דגמירי דמעזרא ואילך ליכא אלול מעובר (כר"ה די"ט ב'), ואין עושין ר"ה ב' ימים רק כמנהג אבותינו (כביצה ד"ד ב', ומצינו עיבור חודש כבר בימי שאול המע"ה, שאמר ויהי החודש וכו' ויפקד מקום דוד; וכתיב ויהי ממחרת החודש השני וגו', ש"מ שהנהגו ב' ימים ר"ה; ואף שקדשו ע"פ הראי', עכ"פ נהגו תמיד לחוג יום ל' בהחודש, ובשלא באו העדים באותו יום נהגו גם מחר קודש (כ"ה ד"ל ע"ב).

ח) **וכיון** דמטעם הנ"ל צריך שיהי' חודש א' מלא וא' חסר; בחרו לעבר תשרי מדוכה למועדי'; וכסלו מדים בו נס חנוכה; ושבט מדים בו ר"ה לאילנות (ולא מלאו אדר מדים בו פורים? משום דכך הסדר מתשרי ולהלן, תמיד החודש המלא קודם להחסר. — וניהו בשני אדרין מעברין הראשון, משום דכבר מקובל שבין פורים לפסח למ"ד יום, ואם הייט ממלאין אדר הב', הי' ביניהן ל"א יום, ויבוא עי"ז מכשול בהכילה חמץ בפסח). וניסן מלאוהו מדוכה לפסח; וסיון משום עצרת; ואב משום ט"ו באב שהי' יו"ט גדול בזמן ביהמ"ק (כשלהי תענית).

ט) **ולפי** האמור לעיל (סי' ה') ששארית כל חודש הוא אי"ב תשצ"ג, א"כ אם נכפיל סך זה י"ב פעמים, כמנין י"ב חדשי השנה, ונעשה מהעולה מסך החלקים שעות, ומהשעות ימים, ומהימי' נשליך סך השבועות, ישאר לנו מי"ב חדשי השנה, ד' ימים, וח' שעות, ותתע"ו חלקי תת"רף (והם 48 מינוטען 40 זעקונדען), וסימנך ד"ח תתע"ו. והוא הנקרא שארית השנה ואם השנה שעברה מעוברת דהיינו בת י"ג חודש, אז נוסיף

שבילי דרקיע

והוא לימוד לעשות לוח וקאלענדער בעצמו:

והוא מאמר ח' מספר העיבור בקצרה; בכדי ללמד בני יהודה קשת החשבון מקושש ומוטם; וגם לנטעור כי מצוה תהי' לנו עסקינו בה (כשבת ע"ה א'). אולם העיקר מה שהעירני לחבר עליה אלה לבדו תמיד, הוא לעבוד בתחלה עליה בהסכמה לפני לעשות נ"ל לנשמתו הקדושה של ע"ל אאמו"ר הגאון זצוק"ל, אשר בלולר כל כלי מודה שהניח להריו ברכה, נתלה גם חיבור ה' על עבודתם; וגם ידעתי שהי' מתוקן לאלמים לאורה; אולם כאשר מחקתי כסימנם לפני ולבנים בהדרי דבריו הקדושים, מללתי שממה קללים מלו משכל אדם פשוטי, ובקליפות דבריו הקדושים כמה נלותים רק לבעל עיקר כמיהו זצוק"ל שהי' מעניק החמ' בקומתו. — **ולכן** למען יהגו בו גם קוראי ולא שנקתי מתני והעברתי תביל זה ובלינה קורעא הדיוטא והכתבתי העמימי', וגם סדרתי הדברים בפרקי בנקי, כדי להתבונן בין הפרקים (כיומ' ד"ד ב'), ובכלל דברי הקדושים אלי אמרי דלי' היא, שלי ושלו שא. והנה זכות ע"ר זצוק"ל עמדה לי, כי נתן לי לאחים שכרו, שהודעתי ס"ל כמה דברי' והגלתי כמה קושיות שלא הרלו לנו המחשבים. והשבתי אלגב הועשר מרכם לכן הנרתיו לבדר מועד מין במינו. והנה ידיעת החשבון זה, נחלק לד' עניני', והן; א) קביעת החודש; ב) עיבור השנה; ג) תקופת החמה; ד) חשבון חדשי האומות לחמה. ונפרסם אחד לאחד בס"ד.

א) קביעת החודש.

א) **אנחנו** ישראל קדושי' מונין כל ימי חגינו לפי חדשי הלבנה; שנאמר החודש הזה לכם ר"ח, והרי אין לראות הדבים, דאין ניכר בהקפתה בגלגלה שום חידוש, רק בהלבנה, שבסוף מרוצתה בגלגלה נגרע אורה, והה"כ בהתחלת הדשה, אורה מתחדש ומוסיף והולך, ולכן יקראו ימי הקפתה חודש.

ב) **אולם** טעם הדבר אשר אורה דלה ורבה, הוא מפני שהירח אין לה מהגרמה כלום, ואין לה אור עצמי, שהיא גוף עכור תומי, ומקבלה אור והרותה מקרני החמה, לפי מעמדה נגדה בהקפתה בגלגלה, ולכן רק לד' מלה הפונה אל החמה אפשר שיזהיר כולו או מקצתו, כפי מעמדה מול החמה. ולכן בחצי החודש הראשון, שאז מעמדה הוא באופן שבכל יום יתראה לנו יותר מפני הלבנה הפונים אל החמה, נראה לנו בהלבנה כאילו כל יום אורה מוסיף והולך; ומחצי החודש האחרון והילך, פני הלבנה המאירים הפונים אלינו, מתחילין להסתר ממול פני החמה: ולכן ג"כ אורה מתחיל להתמעט לעינינו כל יום יותר: עד שבסוף החודש כל פני הלבנה הפונים אלינו נסתרים מהחמה, לכן אז לא יראה לנו עליה שום קרן אור: — עד אשר תחזור ותגע להקיף בגלגלה כדרכה, אז שוב יתחיל להראות עליה קו אור דק חדש, והזמן ההוא נקרא מולד, שנרא' כאילו נולד בה אור חדש.

ג) **אמנם** דבר פשוט הוא, שמאחר ששעת המולד הוא בעת שיראה קרן אור הראשון על הלבנה; א"כ אין שעת המולד בכל מקום על הארץ שוה, — דלא בכל מקום בארץ ישראל הקרן הראשון על הלבנה בזמן ורגע א' בשוה, אלא הכל לפי מעמד המקום מול הלבנה, וגם שיתרא' שם מתגם. — אבל מפני שבזמן המקדש קדשו הסנהדרין החודש בירושלים, לכן זכר למקדש נחשוב גם עתה חשבון המולד כפי שעת ירושלי' עיר הקודש תוב"ב.

ד) **וגמירי** דאין בין מולד למולד רק כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקים משעה (והחלקים הם 44 מינוטען $3\frac{1}{3}$ זעק'). ולכן בחרו קדמונינו לחלק השעה לתתר"פ

חלקים

כל אלה חוברו

מהיוצא בקנו קטיע, ויזרח לו השמש — והוא על ירכו צולע, וידי יד כהה, חשש וגושה בלי גהה, ורוחי כרחל גוזה בכל פאה, ויהי בבוקר — והנה היא לאה. —

ויהי אני יושב וברזילי קשה, כעבד נרצע בדלת במרצע, וכאפרוח ערום בקני בלי כנף ודיאה — ועיני לשמים נטויות בלי גאון וגאה, ולחסדי ה' אלהי אבותי נפשי הנכאה למאה. — והנה יד ממרום שלוחה בחן וחסד מלאה, ויוריד לפני בריחים מאוצרות מאורי אור השכל ודיעה — ויעירני ויאירני ויורני על אחת שערים מאה: —

לכן בטרם ישגרו השערים בהאמרים, אקרב אל המזבח ככולבא רעיא בקולשיה האכרים, ואשלם פרים נדרים, בדברים ברים למאיר עיני לבקרים, וישם רגלי כאילות בהררי נמרים — וכל בי כל בעלי השיר יואלו' בשיר ונמשכים בשיר, יפאהו הרים, במינים ועוגבים וכלי זמרים: —

לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת אקרא בחוצות והדרים, ואלף תודות אעלה לך אלהי אבותי ולבונה רבבות ככרים, כי עני אני וגוע מבטן ומלידה ומנעורים, ורק אתה בחסדיך חומל וגומל עלי ותשאני על כנפי נשרים. לכן כל עוד רוחי בי אהללך ערבים ושחרים — ואנסך נסכי לפניך כמים מוגרים. —

אנא ניהו קטן הריך שקא, בר יומא בקא, די למפרשא והקאקי עביד דקה, דקה מן הדקא: —

הק' ישראל ליפשיץ

לפרט ובזה חזק ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' לפ"ק:

גדרת ל'

לא גרע מעטיפת הראש וכפיית המטה, דיליף מהו הב"ס ומקרא, ואפ"ה הקילו בהם הפסא מטעם זה וכמו שכתבתי לעיל סי' ח' וט', וכ"ש להקל הכא במניח בגדי לבוש ראשו לעיקרו, והיינו בגדי ג"ול שמר' של פנוע א' (וכמ"ל דל"ע ס' ב'). והלעתי דברים הללו לפני הגאון הגדול מהו' עקיבא שליט"א, וקיבה בו קנה, ואפ"ה לא אמר בה לא איסור ולא היתר, כי כפי הנגלה דברים הנ"ל פוקי' כראי מולק. לכן נ"ל דהמיקל לעת הצורך לא הפסיד, רק שיהי' לצורך מאד]. נדה שטובלת תוך ל' תטול לפרניה ע"י אחר בשנוי כמספריים. ולענין שיסרוק אבל ראשו, מותר אפילו תוך ז'; ויש אוסרין לאיש (ס"ק):

ב) **אסור** שאבל לכנס לבית השמחה. כל ל' על שאר קרובים, וי"ב חודש על אביו ואמו. מיהו בסעודת ברית מילה, והוא מוהל או סנדק, מותר ללבוש בגדי שבת בשעת הסעודה והברית, ולאכול שם, לאחר ז' בשאר קרובי' ואחר ל' על א"וא. מיהו מותר לאכול בסעודת מצוה שבביתו, ורק בסעודת נשואין אפי' היא בביתו אסור לאכול; אבל מותר לשכנים החתן וכלה תחת החופה תוך יב"ח על א"וא וכ"ש תוך ל' על שאר קרובי'. אבל לא יכנס להסעודה נשואין אפי' תוך ל"י על שאר קרובי' ולאביו ולאמו לא יכנס לשום סעוד' שבעולם תוך ל' [של"א ורע"ז שם סק"ג וד'. ואגב דאתא לידן נימא בה מלתא; דמ"ש רמ"א (שם ס"ג) דבחופה שעושין בבית הכנסת שמברכין שם ברכות אירוסין ונשואין, מותר האבל להיות שם מיד אחר שבעה, וי"א עד ל'; ויש מחמירין שיעמוד האבל חוץ לבית הכנסת לשמוע הברכות; ומ"מ מותר האבל אחר ז' לברך ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה שבבית הכנסת; עכ"ל רמ"א, הנה מיכפל רמ"א ושילש בלשונו חופה שעושין בבית הכנסת על זה קמתו המדפיס לבר עליהן אנו בושין, אחר כל מגמתם לדמות אותנו לעמי שלא נוכל להדמות, ואמרו דע"מ דכך יפה לנו לעשות החופה בבי"הכ. אמנם מלבד שיש איסור בדבר זה מכמה טעמים. שלא נצריך בזה כאן, הנה תלו א"ע בקורי עכבש, דכל מה שנזכר בדברי רמ"א כאן בית הכנסת, במקור מקומו עתור ליתא, לא בהגה מיי' שהבילה רב"י, דשם הכל בבית הנשואין וכ"כ בד"מ כפוב בפירוש בכתוב הע"ר. — ונראה שטעות המדפיס הוא דהרי מימינו לא ראינו ולא שמענו נוהגין כן לעשות החופה תוך בית הכנסת, אלא שבשניהן הי' כתוב בב"ה, וכ"ל ר"ת בבית הנשואין, או בחצר בית הכנסת, שהוא רחוב העיר, וטעה המדפיס שברלותו מרחיב ברלותו מקצר, וכתב בבית הכנסת; ונכרין דברי אמת]:

ג) **אסור** שאבל לילך לסחורה למרחוק ממדינ' למדינה, בשאר קרובי' עד ל', ובא"וא עד שיגערו בו חביריו (ס"פ סב"ה). ונ"ל דהיכא דהליכה דבר האבוד מותר, דלא עדיף מגזירת שבעה; ואף שהרא"ש והטור כתבו דהכא אסור מדהליכא פרסום גדול ודומה לשמחה, עכ"פ לא גרע דבר האבוד משמחת מריעות שחייב לפרעה, דמותר לעשותה מיד אחר ז' בשאר קרובי' (כמ' של"א ס"ב) ואפשר דליסע ליריד לא דמי להולך ממדינה למדינה:

ד) **אסור** שאבל כל ל' **לישא אשה**; ובמתה אשתו צריך שימתין ג' רגלים; ור"ס ויו"כ לא מחשבי רגלים מיהו בלא קיים עדיין פרי' ורבי' מותר לישא אחר ז', ואפי' על אבילות א"וא. ובאין לו מי שישמשנו מותר לישא תוך ג' רגלים על אשתו (של"ב):

ה) **אסור** שאבל לעשות **אחוי הקרע**, רק שולל לאחר ז' ומאחה לאחר ל' על שאר קרובי', ועל אביו ואמו מולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם. מיהו בחוסך שביב שקרע ומשליכו, ומושיב שם חתיכת בגד אחר, מותר (רע"ז שם סק"ט):

סליק

גזירת ל׳

והמלא ע"ג קרקע, כדי שישב ויישן ע"ג מטה כפויי' ועכשיו לא נהגו כן, מלאין ניכר במטות שלנו שהן כפויות (ריב"ש); אבל עכ"פ ישב ויישן ע"ג קרקע; אבל מותר לילך בחדר אנה ואנה, ובבוא המנחמין אצלו, ישב ע"ג קרקע. מיהו זקן או חולה מותר לישב ע"ג כר קטן (ספ"ז):

י) **ואסור בתכבוסת** שיכבס בגדיו אפי' לצורך של אחר השבעה, או ללבוש בגדים חדשים, ואסור אפי' להשתמש בכלים או בגדים מכובסין או חדשים.
וי"א דאפי' בגדי שבת אסור. ונהגו לאסור הכל עד ל' על שאר קרובים, ועל או"א עד י"ב חודש. מיהו במכובסין שלבשן אחר תחלה זמן מה, מותר ללבוש לאחר ז' (ספ"ט).
כל אלו גזירת ז', מלבד תפילין שאסור להניחן כל יום ראשון, אפי' יום ה' של שמועה קרובה (ספ"ח):

וגזירת ל׳ הן ה' דברים שהאבל אסור בהו כל ל'; ואלו הן,

א) **אסור בתגלחת**, אפי' שער בית השחרים או ליטול צפרניו בכלי, כל ל' יום על שאר קרובים, ובאביו ובאמו עד אחר ג' חדשים; רק בהכביד שערו או שהולך בין העובד כוכבים ומתבזה עי"ז, אז מותר לגלח לאחר ל' וסומכין בזה על הב"י שכתב דשיעור גערה הוא קלת אחר ל' (כ"כ בד"מ בשם א"ז). מיהו תוך ז' אפי' גלוח השפה שמעכב האכילה, אסור. ומה שכ' רש"י (מ"ק י"ט א') דאילו בקשו שפה אסיר להם, שאין בו משום לא תשחית פאת זקנך, עכ"ל. **ונשאלתי** לפרש דברי רש"י אלו, דמה ענין בל תשחית לכאן? וכ"ל דהי' ק' לרש"י מדקאמר אילו בקשו שפה אסיר דק' פשיטא, מ"ש מלפרנייס שהתיר, והרי שפה המעכבת אכילה ודאי קילא מלפרנייס שאינן מעכבין לאכילה? אע"כ דעכ"פ הי' צריך שינוי דומי' דלפרנייס, כמ"ש תוס', והיינו בתער, דומי' דתכפוהו אבליו (שם די"ז ב'), וכן כ' המרדכי שם להדיא, וקמ"ל דאינו בכלל בל תשחית. **אמנם** לכאורה הי' נ"ל דבמדינת אשכנז שרגילין לגלח הזקן כל שבוע פעם או פעמיים, אפשר שיש להקל להם בימי אבלם להקל קלת בתער בשבוע ג' או ד' אם מניח מהשער בכדי שיכוף ראש השער לעיקרו, דהרי איסור תספורת ל' יום ילפינן מפרע פרע מנזיר (מ"ק י"ט ב'); והנה הר"ן מ"ק (דף ה' ב') הכלה פנים דהך ג"ש מדאו'; ואעפ"כ רבינו הגדול ע"כ מוכח דלאו דאו' היא, דאל"כ היאך מקילינן בגילוח אלי זקנו ושמע במת אביו שגומר גלוחו, וכמו כן באירעו דבר שהי' מותר לגלח על ידיו אח"כ בחוה"מ, ואסר אותו דבר שכפוהו ב' אבלות זה אחר זה, שמגלח כדרכו (כי"ד ש"נ ב' וג')? **וליכא** למימר משום דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת, דזה רק בשב וא"ת, או בלאו דלא תסור (בברכות די"ט), אע"כ דהך ילפותא ג"ש מדרבנן, ואסמכתא בעלמא היא. **ואל** תתמה, דהרי מצינו כמה ג"ש דמייתי הש"ס ואינן רק אסמכתא (כתוס' קדושין ד"כ ע"ב ד"ה גאולתו ומ"ק ד"ד א' כש"י שם ד"ה אתא); וא"כ הרי בהיר דאו' שהוא המלמד, בהניח מהשער כדי לכוף ראשו לעיקרו, לא מבעייא, דלא לקי (כרמב"ם נזירות פ"ה הי"א), אלא אפי' עשה ליכא (כרלב"ח שם, ודלא כתוס' נזיר דל"ט ב' ד"ה א"כ), ואפי' את"ל דאף לרלב"ח עכ"פ איסור' דאו' איכא משום חצי שיעור? עכ"פ גלוח כזה לא נזכר איסורו בפירוש גבי נזיר, והרי מאי דילפינן אבילות מנזיר, אינו רק מה שנכתב גבי נזיר בפירוש והרי לא נכתב בפירוש גבי נזיר, רק בלא הניח מהשער כדי לכוף ראשו לעיקרו; ורק לתוס' הנ"ל י"ל דאף במניח כדי לכוף ראשו לעיקרו, נכתב גבי נזיר בפירוש, וא"כ הו"ל ספיקא דפלוגתא. באיסורא דרבנן, דהרי כבר הוכחנו דהך ג"ש לאו דאו', וא"כ הלכה כדברי המיקל באבל (כמ"ק כ"ב א'); ובפרט שרלב"ח הנ"ל כתב דתוס' לא משמע כתוס'. ואף דלא הקילו להקל בתער מפני כבוד הבריות רק בתכפוהו אבליו וכנ"ל, היינו באינו מניח בכדי לכוף ראשו לעיקרו. ועו די"ל דאף לתוס', דבנזיר אף במניח בכדי לכוף ראשו לעיקרו איכא עשה, וא"כ באבל אסור מדרבנן היינו במדינות מזרחיות, שלא היו רגילין להסתפר רק א' לל' יום (כתענית די"ז א'), ורק מלך מסתפר בכל יום, ואצטריך הש"ס לטעמ' דמלך שיפיו תחזינה עיניך, וכה"ג מתגלח מע"ש לע"ש, ואצטריך הש"ס לטעמא משום דמשמרה מתחדשות למהר, אבל כל אדם לא; אבל במדינות אשכנז שרגילין להסתפר הזקן בכל שבוע פעם או פעמיים, ומתנוול בשבוע ג' או ד' כשנכנסין ויוצאין בין העובד כוכבים לפרנסתן ויהי' לשחוק בעיניהן, ויאבד פרנסתו,

לא

גזירת ד'

ובשפ"ת, אפי' תוך ג"י שרי (שם). מיהו בח"ה אסור לעשות בעצמו אפי' דבר האבוד (ס"פ סכ"ד ועי' תוס' מ"ק כ"ז א' ד"ה אם). ולא מקרי דבר האבוד רק בשיפסיד מהקרן ע"י שימנע ממלאכתו, אבל עבורי רווחא לא מקרי דבר האבוד, וכמ"ש בס"ד לעיל במלאכת חוה"מ (ס"פ ס"ו). אמנם נ"ל דעבורי רווחא גדול מאד וודאי מקרי דבר האבד, וכן משמע שלא יהיה הפסד פרוטה מהקרן עדיף מהפסד רווח, של ק' מנה, והרי בשמחה תבונו פרוטה להרוויח ק'. ומילי דשרי צריך להלוות ברבית לעובד כוכבים בפרגל אצלו ויש לחוש שיהרגל לקנות אצל אחרים (ס"פ ס"ו) ונ"ל דה"ה בקונים שרי בכה"ג, בשיש חשש זה; ע"כ מטעם שכתבנו מדהוה עבורי רווחא גדול, ומ"מ צריך שני שהם לקנות סחורה, בשמצויין עתה מוכרי' בזול ולא אח"כ. ואשה או משרתת שהיא אבילה מותרת לאפות ולבשל ולעשות צרכי הבית (שם), וכן שוהג לקבל מותר ניאך נכרוע כשאין אחר (תפו' ש"י פ"ו):

ב) ואסור ברחיצה כל גופו בצונן או קצת גופו בחמין. ונהגו לאסור רחיצה בחמין קצת גופו כל ל' (שפ"א). מיהו נדה שנזדמנה טבילתה תוך ז', אסור לטבול; אבל מותרת ללבוש לבנים, ורחץ רק באותו מקום ואפי' בחמין; אבל תוך ל' מותרת לטבול כדרכה אפי' בחמין גם מותרת לחוף לפרעיה בסכין (שם):

ג) ואסור בסיכה של תענוג (שם):

ד) ואסור בנעילת הסנדל של עור. מיהו בדרך, או בר"ה או שהוא חולה, שרי; אבל בכה"ג יתן עפר במנעליו (רע"ז שפ"ב):

ה) ואסור בתשמיש המטה, ואפי' רק חבוק ונשוק אסור (שפ"ג):

ו) ואסור בלמוד תורה, ואפי' רק לעלות לתורה אסור. מיהו ללמוד ירמי', איוב, ודיני אבילות, ופ' אלו מגלחין, או לפסוק איסור והיתר, או מלמד תינוקות או רבי' צריכי' לו, שרי כשאין אחר (שפ"ד):

ז) ואסור בשאלת שלום, כיצד? ג"י ראשונים אינו שואל בשלום אחרים, ואחרים שלא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, לא ישיב שלום, רק יודיעם שהוא אבל; מג' ועד ז' אינו שואל בשלום אחרים, ואם אחרים שאלו שלומו ישיב להם שלום; מז' ועד ל' שואל בשלום אחרים מדהן שרוין בשלום, אבל הם לא ישאלו בשלומו; אבל לאחר ל' הרי הוא ככל אדם; רק באבל לאו"א דינו תוך יב"ח כתוך ל' על שאר קרובים, ונהגו להקל בזה בלי טעם נכון (ש"ך שפ"ה). וכ"ש שאסור להרבות בדברים אם לא לכבוד רבים הבאים לנחמו (שפ"ה א') וכ"כ אסור ליקח ילד בתוך חיקו כל ז' להרבות דברים עמו (של"א א'):

ח) וחייב בעטיפת הראש, ולא נהגו כן; אבל מוסך הכובע קצת למטה לפני העינים [בפ"ו ותמהני איך בטלו מלתא דיליף הב"ם מקרא, מפני שחוק הלומות. ולמה עניך הוא בדינו שלא יתבייש אדם מפני המלעיגים עליו בעבודת בוראו? ויהי' נמי המקפא לבאבתא בעצמא, והמנהג רק מדרבנן, חכמים עשו חזק לדבריהם יותר משל תורה (כתובות ד"ע א')? ולי"ל משום וגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דרבנן (ברכות י"ט ב'), ליתא דהיינו במתבזה ע"י דבר אחר כביטול המצוה, כגון שנפסק ציציתו בכרמלית בשבת, וכשיפשטו יעמוד ערום, וכדומה, אבל ה"נ שגורם בתחילתו מהמלעיגים על המצוה בעצמה? וצ"ל דקל הוא שהקילו באבל, לאוא אפי' בכה"ג לכבוד הבריות כשלשכון באחיו נגלה התבפותו לבניו, או בנגלה אבי זקנו ולאמרו לו מת אביו, דמותר לגמור מה"ע (בי"ד ש"ג)]:

ט) וחייב בכפיית המטה דהיינו שיהפוך כל המטות שבבית, דמטות שלנו לא שרי לכן נקלעין בראשו וברגליו, והפכוה כל ז' שיהיו הרגלים למעלה,

וכמלע

ה) **דבר האבד** כשעיקר הדבר יהי' נפסד הרבה אם לא יעשהו (רע"ז ורמג"א תקמ"א), אפי' שלא לצורך מותר אפי' מעשה אומן, אם לא כיון מלאכתו במועד; מיהו באפשר יקל בטרחה (תקל"ז ותק"מ). ודוקא במפסיד מהקרן מקרי דבר האבוד, אבל עבורי רווחא, לא שרי רק בצנעא, וגם שיוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהי' בדעתו להוציא (תקל"ט א' וד'); ומה"ט ת"ות, אפי' עבורי רווחא שרי בצנעא (שם). מיהו לענין להתגלח בחוה"מ, מחמת שאנס מלהתגלח מקודם, ע"י שהלך אז במדבר לעסקיו, שמפורסם אנסו לכל, אף שהלך לשם רק להרוויח, הו"ל כאילו הלך לבלי להפסיד, ושרי לגלח (כמ"ק די"ד א' וא"ח תקל"ה ל); וכמו כן בנאנס מלעשות קודם יו"ט, אפי' רווחא שרי; אמנם שכחה כפשיעה לענין רווחא ולא לדבר אבוד (מג"א רסיתקל"ח). ספק דבר אבוד מותר (מג"א תקל"ז); וכ"כ ספק צורך יו"ט נמי מותר (משבצות שם). מיהו כל ספק שמצוי טפי לחד גיסא, לא מחשב ספק בכל דוכתא, וה"ה במלאכת יו"ט (כתרנגולת במג"א תקל"ו ס"ג). כל שאינו דבר אבוד, אם הוא מלאכה גמורה אפי' בלי טרחא אסור; וכל שאינו מלאכה גמורה, כהושבת תרנגולים על ביצים, בטרחא רבה אסור, ובטורח קצת שרי (תקל"ו ל, ומשבצות תקל"ז ג'):

ו) **דבר** שאסור בחוה"מ, אסור אפי' ע"י עובד כוכבים בחוה"מ; אם לא שנתן לו דבר שלום קודם המועד לעשות בבית עובד כוכבים. מיהו לצורך מצוה מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו בחוה"מ. מותר ליתן לעובד כוכבים מלאכה בשלום לעשות אחר המועד, ובלבד שלא ימנה ויסקול וימדוד כדרכו; ויתנה עמו שלא לעשות בחוה"מ (ולכן אין ליתן כשונות לכתבת בחוה"מ, אם לא בא"ל למנוע לה) ואם אעפ"כ אח"כ יעשה בחוה"מ, אדעתי' דנפשי' קעביד, וא"צ למחות כשעושה בבית עובד כוכבים (תקמ"ג):

ז) **דבר** המותר לעשות בחוה"מ, כהנך דלעיל, דוקא ע"י עצמו שרי; אבל ע"י אחר, דוקא אם שכרו אינו כל כך רק כדי שיאכל עמו, או שעושה בחנם שרי; אבל בנותן לו שכר עבור מלאכה זו, אסור, אם לא שאין לו לפועל מה יאכל (תקמ"ב):

ח) **צורך פועל** שאין לו לחם לאכול (ולאלו' רבה אפי' כדי שיהי' יוכל לאכול בשום ליו"ט) מותר ליתן לו כל מלאכות (תקמ"ב); מיהו יעשה בצנעא (מג"א תקל"ד סק"ז):

ט) **צרכי רבים** לצורך המועד, אפי' מעשה אומן שרי; ושלא לצורך המועד רק מעשה הדיוט שרי; רק כשהוא דבר האבוד, בכל גוונא שרי. וכל המותר לרבים, מותר אפי' בפרהסיא (תקמ"ד):

כללי שמחות.

כל אבל חייב בט"ו דברים (וסי' לבו דוה עליו); יש מהן שנקראין גזירת ז'; ויש שנקראין גזירת ל':

גזירת ז' הן י' דברים שהאבל אסור בהן בימי השבעה; ואלו הן,

א) **אסור במלאכה** ובת"ות או ללאת מביתו. מיהו אם הוא דבר האבוד יעשה ע"י אחרים שאינן בני ביתו; ובלי הפסד, מותר הוא עצמו אחר ג"י הראשונים לעשות בצנעא ואפי' מעשה אומן, ואפי' חוץ לביתו (ס"ך ס"פ, וסל"ג ס"ב);

ובספ"ת

תוליע"ר בכדי שיעשה; ואפי' ביו"ט הסמוך לשבת, או ב' י"ט של ר"ה, מותר ביום הבאתו לערב בכדי שיעשה (שם ס"ח). ובנפלה לישראל דורן מישראל חבירו ע"י עובד כוכבים תעיו"ט, ועובד כוכבים אפשר באתו בהרך יותר מהראוי, ובא ביו"ט, מותר אף לאותו שהובא בשבילו, מיד ביו"ט, שהרי אין העובד כוכבים מביא משלו, דנגזר שמא יאמר לו הביא לי; מיהו אסור לטלטלם חוץ לעירוב ד' אמות; וגם בים במינים במחובר או מין שצריך לדש, צריך הוהס, שלא יוכל לומר שהאלוף עובד כוכבים ויפוס ברעים (תקט"ו ס"ט ומג"א שם) המינס ביודע שמשלח מינות השלוח ביו"ט, אסו' לשלחו, ואם אעפ"כ שלח, אסור לאכלה

עד תוליע"ר בכדי שיעשה, דהו"ל כמבטל איסור לכתחילה (מג"א שם סקכ"ו).

ה) ספק אם הובא מחוץ לתחום, ביו"ט ראשון אסור, וביו"ט שני מותר במסופק אם הובאו היום מחוץ לתחום (מג"א שם סקכ"ד).

י) שיעור כדי שיעשה, הוא כדי שילך העובד כוכבים למקום שהביאן משם; ובמסופק מאין הביאם ישער כדי שיביאו מחוץ לתחום; ובהובאו ע"י עגלה או ברכיבה, א"צ להמתין בכדי הילוך ברגליו (שם ס"ה ומג"א שם).

מלאכת חוה"מ.

א) מלאכות האסורות בחוה"מ י"א דאורי' וי"א דרבנן (מג"א תק"ל א'); ויש שאסרום הכתוב אף שאינה מלאכה כלל רק טרחא, כנכיעה מבית לבית (מ"ק פ"ב י"ז), ולפנות זבל שבחצר (א"ח תקל"ה), ולהושיב תרנגולת על ביצים (תקל"ו ד); ולהפך סחורה או להכניס פירות מהשדה (תקל"ח); ובכולן אם יש הפסד דבר האבוד יעשה בצנעא (שם, ועפ"ב דמ"ק מ"ג):

ב) צורך אוכל נפש לחוה"מ, אפי' קצירה וטחינה שרי, ואפי' כיוון מלאכתו במועד (תקל"ז ע"ו ומג"א תקל"ג סק"א) וכ"ש לבקע עצים לצורך המועד, דאינם רק עובדא דחול (מג"א סי' י"ד, ותקל"ג ס"א). מיהו אם הוא מעשה אומן כמתקן ואופה, או (ליכט ליסער) דג"כ מהפך מתקן מנא (בתקי"ד ה' ע', ואבל תקמ"א ב'), בעושה לעצמו, עושה להדיא, ובעושה למכור לשוק, מדעשה הרבה ביחד תהוי כעושה לחול, להכי יעשה בצנעא (תקל"ג); ודוקא בעושה רק למכור ואינו יודע אם יקנו וכמה יקנו, אבל בוודאי צריכי' רבים למלאכתו, קיל טפי, דאפי' באומן עושה שרי (תקל"ז ע' ועי' תקמ"ד):

ג) מכשירי אוכל נפש לצורך מועד, כעשיית תנור וקדירה, נמי שרי (תק"מ ז'); אבל רשתות לצוד דגים וכדומה, דאין מכשירין לאוכל להדיא. אז רק מעשה הדיוט שרי (מג"א תקמ"א):

ד) צורך חצוני של גוף, אם צריך לו למועד (כגון מגלח וכבוס) כגון לעשות בגד שצריך למועד, או לתקן פרצת הבית, אם אין בו טורח עושה כדרכו, ובים טורח דוקא מעשה הדיוט שרי (אבל תק"מ ז' ותקמ"א ד'). מיהו ע"י שנוי, אפי' אומן שרי (שם); וכ"כ בדבר האבד, אפי' מעשה אומן שרי (תקל"ז ותקל"ח ותק"מ). מיהו בטרחא יתירה, דוקא בהפ"מ כגנבי וכדומה, שרי, והא"כ אסור (תקל"ז ב'):

ס דבר

לכן לפניהן או לאחריהן, הנולד או נילד או נלקט בא' מהן אסו' בכולן, דב' ימי ר"ה כחד חשיבן (הקט"ו ב'); ובהנך, טעם האיסור משום גזירת הכנה דרבה, כלעיל ברים מכילתי דבילה;

ב) כל זה בלא נעשה לצורך ישראל; אבל בעובד כוכבים שהביא מתנה לישראל ביו"ט, דמסתמא לקטן או לדן לצורך ישראל (שם מג"א סקי"א), להכי דוקא בהביאן בתחלת ליל יו"ט ראשון, אמרי' חזקה שמעיו"ט נתלש ונילד (מג"א שם סק"ז); אבל בהביאן ביו"ט, אפי' ביו"ט א' של גליות, אסו' לכל אדם עד מולאי יו"ט שני בכדי שיעשו (שם ס"ב). מיהו אחר שלא הובא בשבילו, אם אין לו אותו המין ביו"ט, הו"ל לצורך יו"ט לו, ולהכי בהובאו ביום א' מותר לו במולאי יו"ט ראשון בכדי שיעשה. ואפי' אותו שהובא בשבילו, אם צריך להדגים או להפירות בשביל אורחי' שזימן מעיר אחרת מותר בהן גם הוא במולאי יום טוב ראשון בכדי שיעשה (כיון דלרש"י מותר אף הוא לאכול במולאי יום טוב ראשון, רק שר"ת אוסר לעצמו עד מולאי י"ט שני ולספ"ק אפי' לאחרי' אסור עד מולאי י"ט שני, להכי לכבוד אורחי' מקילינן (רט"ז סק"ב), ואפי' הוא עצמו מותר לאכול עם האורחין, משום כבוד האורחין (מג"א סק"ו). אמנם לצורך גדול, מותר בהן ביום שני גם אותו שהובאו בשבילו, גם בלי אורחין (רט"ז סק"ב). מיהו ביו"ט הסמוך לשבת, או ב' י"ט של ר"ה ושבת שלפניהן ושלאחריהן, הבא באחד מהי אסור בכולן אפי' לכבוד אורחין, משום גזירת הכנה שהיא דאו' וכלעיל (שם ס"א); אבל ב' י"ט של גליות ושבת שלפניהן ושלאחריהן, הבא ביום ראשון בשביל ישראל אף שאסיר בשני אף לטלטל, עכ"פ מותר אף הוא עצמו בהן ביום השלישי (שם ס"ד); ואם הובא לו דגים ביום א' דיו"ט דגליות, אפי' אין בהן צורך י"ט, או אפי' לדעת המחמירין גם לאחר שלא הובאו בשבילו, גם ביום ב', דאסורין גם בטלטול, רשאי לבשלן ע"י עובד כוכבים בב' דיו"ט, מדאסו' הוא לטלטלן בעצמו, כדי שיאכלן הוא עצמו בשבת (מג"א שם סקי"ז). ואין כאן משום בישול עובד כוכבים כשיחתה ישראל בגחלים או ישליך שם קיסם (כי"ד קי"ג)

ג) ובמסופק אם לדן או לקטן בשביל ישראל, אמרי' מסתמ' עשה בשביל רובא דעלמ' שהן עובדי כוכבים, ושרי (מג"א סקכ"ב). אבל במסופק אם נלקט או נולד או נילד היום, אסו' כאילו וודאי נילד היום (שם ס"ג). ואפ"ה, אם עובד כוכבים שאינו יודע שכשנעשה היום אסו' לישראל, והוא מסיח לפי תומו שלא נלקט ולא נולד היום, נאמן (שם ותקי"ג ס"ו); דאף דאין עובד כוכבים ונפל"ת נאמן רק בעדות אשה (כב"ק קי"ד ב', וי"ד ססט"ו), ואפי' למומר' אינו נאמן (כי"ד סט"ו י"א)? ואפי' בדרבנן אינו נאמן רק היכא דאיכא נמי למימר עובד כוכבים אמנקיותא קפדי (כי"ד פ"ע ש"ך סקמ"ב)? וא"ל דהכא נאמן מדמסתבר כדבריו, דהרי אינו משבים מקחו בעדותו רק מגרעו, שאומר שהבלים ישנים (כרט"ז הכא תקט"ו סק"ה); ליתא, דהרי אפי' יש אומדנ' להאמיר כדבריו אינו נאמן (כי"ד קל"ב ס"ח, וש"ג ש"ך סק"ד) שכתב דדוקא בהשלם מום בבכור, דבל"ז אזלינן בתר אומדנ' בהעלת תומו להכי גם במסל"ת אזלינן בתר אומדנ' אבל בלאו דוכתי לא. — (וע"ש סיקי"א סקל"ש, וסיקכ"ז סק"כ). וכן היכא די"ל דמתכוון להשביח מקחו, דוקא קודם שמכרה נאמן עליה להומר', אבל אחר שמכרה אפי' יש לו מגו אינו נאמן (כש"ך י"ד ע"ז סקכ"ג)? י"ל דה"ע דנאמן הכא במסל"ת משום דכל הנ"ל היינו היכא דאתחזיק אסור', משא"כ הכא דלא אתחזיק אסור' לבלים, סמכינן עליה אפי' לקולא (כש"ך י"ד ססי"קכ"ז).

ד) אולם בהובא מחוץ לתחום, אפי' חוץ מי"ב מיל די"א שהוא דאו' (מג"א תקט"ו סקי"ח), אפ"ה אם אינו מחוסר צידה, תלישה ונולד, אז בלא הובאו בשביל ישראל, מותר לכל לאכלן, דאין מוקלה בשל עובד כוכבים (הקט"ו ס"ה); אבל לא יטלטלן חוץ לעירוב חוץ לד' אמות (שם ורט"ז ססית"א). ואגב בהובאו בשביל ישראל אסור לו ולבני ביתו עד

מוליוט"ר

ידי זה מוסיף לבעו, ולכן נקרא בארמית זהורית, על שם זהוריתו: וכן נקרא ביונית (ריגא פאן), ר"ל לבוע ב' פעמי' (אב"י עי' ביאור כ"ד שמות כ"ה ד).

שש הוא פשתן לבן מובחר שבא ממצרים כמ"ש (ישעי' י"ט פ"ט).

אמנם ק"ל על מיני לבעי' הנ"ל שהיו בהם דם שרצים כמבואר, והרי הוא אסור באכיל' מדאו' (כמש' חולין דקי"ב ב' ד"ה הטמאי'), וא"כ האיך הוכשרו למשכן, והרי למשכנה הבנה (דכ"ה ב') פתח מין טהור הי', אלמא דגם למלאכת משכן בעיך רק מין טהור דוקא? ואי"ל שהי' מותין הלצבוע עם הדם, עד שיבטל מאכילת כלב, ויהי' עפרא בעלמ', והרי פסק שרוף מותר אף להדיוט אה"ע (כי"ד פ"ד סי"ח); ליתא, דשבת (דע"ה א') משמע דכל שלובע בדם חי, עפי לייל לבעיה, ויהי' יפה ביותר, ונסתמא עמו כך לבגדי כהונה, והא אלי ולמוהו כתיב (כסוכה י"א ב') ותו דהרי עור התחש ג"כ לא הי' ראוי לאכיל' ואפ"ה לולא שהתחש מין טהור הי' אסור למשכן? מיהו נ"ל דלע"ג דמין טמא' אסור למשכן, היינו דוקא בעור, שיש בו מינה אבל לבע לע"ג דחזותא מלתא היא (כב"ק דק"א ב' ותוס' שם ד"ה רבא ודו"ק), היינו דוקא באפשר לומר בו השתא איסור שהי' בו מקודם, כגון ערלה שמתחלה כשהיתה ממשות היתה אסור בהנאה, השתא כשנתהוה לבע, נמי אפשר לומר בה שאסור בהנא'. וכמו כן שביעי' ממשות שנה הייבת בביעור, והשתא נמי שנתהוה לבע י"ל שחייב בביעור; אבל באיסור אכילה, אי אפשר לומר שיהי' אסור השתא כשנתהוה לבע, כמו שהי' אסור מקודם, דהכי כשנתהוה לבע, כשבא מאכילת כלב, וכיון דפרה מני' השתא איסור אכיל', להכי מותר נמי למלאכת המשכן. ולע"ג דבאלא דוכתי מהמרינן בחזותא של איסור אפי' מכל איסורי, דהכי הזותא לא בטל (כי"ד ק"ב ס"א, וא"ה קי"ג ג') ולפר"ה שם לריך ביהי' עשוי לחזותא? היינו בשניקן מיני מאכל דלא נשבא האיסור מאכילת כלב. ולף למנחת יעקב (כלל ע"ד אות ה') דס"ל דלף דהזותא אינו אוסר במאכל, נבגד אוסר? היינו באיסורי הנא', וכדלעיל. ועכ"פ ק"ל הרי נלבע במלאכת המשכן בדם לב והומש למיניהו ובלעיל, וכן מש' שרצי' פ' שמיני, והרי דם שרצי' דמן מעגי' בשבש' כשבקן מדאו', (כמש"ל די"ג ב'), וא"כ איך לבשו בהן הבגדי כהונה והירישוה? ואה"ל כיון דנלבעו לבע המתקיים, שאם יתכבסו לא יצא מהן כשדש' תו לא מעגי' (כב"ק ק"א א'), ליתא; דהתם לענא הבית, אבל הדבר שנלבע בו, וודאי נשאר בטומאתו, שהרי נבלע בו דם כשיעור לטמא בהנא', וכן כ' תוס' (שם ד"ה רולין, ועי' אהלות פ"ג מ"ב)? וג"ל דעל כי הדבור שלני, והרי מלינו לפי' טימאת מת דהמול' הותרה בלבור (יומא ד"ו ב'); או נ"ל דבלאמת אחר שנתיבש הלבע עבלו הבגדים שנלבע בהן והרי אפי' כלים שספג בשמן טמא, שדרכן להפליט השמן שבלעו כשיבתמש בהן, אפ"ה מהני לתו טבילה (כערל' פ"ב מי"ג), מכ"ש לבע שאין דרכו שיפלט בתשמיש הכלי, וה"נ אמרינן (אהלות פ"ג מ"ב) כל בלוע שאינו יכול ללאת טהור, וע"ש בהוי"ע. **אבל** אין לומר בחלזון לפי דעת הערוך שהוא מין לב וכ"כ לב אבמן מדהן מזוקן במים, טהור, (כפרק י"ז דכלים)? ליכא דהתם בשבא חיוקן תמיד במים ולא כשעולין וואלין נמי ליבשה; תדע דאל"כ היאך טימא תורה הלב, הרי כל מיני לב דר בים וביבשה:

כללי הכנה.

ששה כללי הכנה הם (ואין זה הכנה דרבה דריש מכילתן דבילא דהתם טעם האיסור מדהכן מבבת ליו"ט או איפכא, תה אסור מדאו'; אבל הכנה דהכא אסור משום דלא הוכן מאתמול, שהי' נכיך להכנתו לעשות מלאכה האסור' ביו"ט, הו"ל מוקצ' ולפי' מדרבנן. ולפי' לריכין שופטי' שמקילין במוקצ' ביו"ט, במוקצ' כי הך מודו).

א) **כל** דבר שאפשר שנולד (או נולד) או נתגם, או אפי' נגמר מאליו, בשבת או אפי' ביו"ט שני, אסור אפי' בטלטול באותו יום לכל אדם: דאף דאין מוקצ' בשל עובד כוכבים, בליד', מהובר, ונולד יש מוקצ' אף בשל עובד כוכבים; אמנם לערב מותר תוך לאכול' לכל, אפי' וודאי נולד ונלקט ונילד היום, דעכ"פ לא נילד ונלקט לצורך ישראל. ואפי' ב' י"ט של גליות, שנלקט בראשון מותר לערב מיד; אבל בשבת וי"ט הסמוכין זל"ז, שנלקט ביום ו' אסו' בשבת, ושנלקט בשבת אסור ביום א'; וכמו כן ב' י"ט של ר"ה ושבת הסמוך

לכן

ורצו לפוסלו, א"ל רב אחאי, הא לאו תכילתא ולאו קלא אילן [פי' מלת קלא הוא, גוש, כמו שקל קלא פתח בה (ד"ה כ"ה א'), ואילן הוא שם הצבע, אימיגא בל"א, כך כ' כנ"י (כ"ז איזה נשך נ"ו ב')]; משמע דאם רק אינו קלא אילן אף שלא נצבע מהלזון, עכ"פ מדאינו משתנה מיפיו, כשר בין לציצית בין לבגדי כהונה:

אמנם גם על הרמב"ם אני תמה, דמשמע מדבריו רפ"ב מציצית, דרק בציצית צריך שלא ישתנה מיפיו, משא"כ בתכלת שבבגדי כהונה, וק' מ"ש הא מהא, דכיון שאחז"ל שם הכירו בציצית דצריך שלא יהי' הפרד הזואה, על כרחך שכך משמעות מלת תכלת שיהי' צבע (הימעל בלויא) שאינו משתנה, א"כ מ"ש ציצית מבגדי כהונה? וזו דמש"ם שם מוכח דאין לחלק ביניהן, דבש"ס שם גמר טעימה דפסול בצבע דציצית, מכלל תכלת שנאמר בבגדי כהונה, משמע דדיניהן שוה?

הכלל העולה דבין בציצית ובין בבגדי כהונה א"צ חלזון דוקא, אבל צריך בשניהן שיהי' מראה (הימעלבלויא) שאינו משתנה מיפיו ע"י בדיקה שהזכיר הש"ס. רק דאפ"ה אין נוהגין בתכלת בציצית, מדאין אנו בקיאין באותן סממנין שהזכיר הש"ס שיבדקו בהן אם אינו משתנה כשיבדקוהו בהן, דהרי מגביא גילא ומיא דשבילולתא שהזכיר הש"ס, מחולקין רש"י ורמב"ם בפירושן; לפיכך מדאין תכלת מעכב ללבן, ואיכא חשש שעטנז, להכי בטלו בימי הגאונים לתכלת לגמרי. והרמב"ם ר"פ התכלת כ' דאין אנו יודעין לצבוע תכלת; והידוע הוא שבחיבורו לא הזכיר דבר מזה. ועתה בא וראה כמה גדולי' דברי חז"ל, שחקרתי אצל הצובעי' היותר מפליאין במלאכתן, ואמרו לי שאין בנמצא (לעבהאפטעם בלויא) שיהי' ג"כ בת קיום (דויערהאפט); — הרי דב' מדות שנכללו' במלות תכלת, דהיינו היופי והקיום, אינן בנמצא בשום צבע (בלויא), ורק דם חלזון יש בו ב' מדות הללו, והוא שנאבד ממנו. —

ארגמן רגילין לפרשו (פורפורראטה), נמצא שהוא (דונקעלראטה); והרמב"ם (בפ"ח מכלי מקדש) כ' שארגמן הוא מראה אדום, משמע שכל מין אדום כשר (ועי' מל"מ שם). ורש"י בחומש כ' שהוא צבע ששמו ארגמן. וראב"ד (שם) כתב שהוא צמר שארוג מב' או ג' מיני גוונין, ועל כן נקרא ארגמן נוטריקון ארוג ג' מינין. אמנם בגזעניוס כתב, שהוא (פורפורראטה) שנעשה מדם (מושעל) שבמים, כעין חומט, שנקרא ביוונית פארפירא, ושהחומט הנ"ל מצוי בים זיריען היא סוריא, ולכן נקרא בארמית ארגוון, נוטריקון ארס גוון, ר"ל הצבע שבא מארס, שהיא עיר בזיריען מעזאפאטאמיען.

תולעת שני רגילין לפתרו שהוא צמר הצבוע (שארלאכראטה) או (האכראטה). והרמב"ם (בפ"ח מכלי מקדש ה"י) כתב שהוא הצמר הצבוע בתולעת; ובהל' פרה אדומה (פ"ג ה"ב) ביאר יותר, שהתולעת הוא גרעין שהוא אדום ביותר, ונקרא תולעת, מפני שיש כמין יתוש בכל גרגיר (וע"ש יש בכל ספרי הרמב"ם שם, שכ' שיש צובעין מכלא אדום בלכא; וזה תמוה דהכי לכא אינו מי' צבע, רק הוא חמלה, כתרגום ירושלמי ר"פ ויקרא, וכן כ' הערוך? אבל צ"ל דיש צובעין אדום בלקא, והוא מין צבע, וכך כ' הרמב"ם גופי' בפרה בפי' המשניות (פ"ג מ"י), וזה אינו תולעת שני, ופסול לפרה). וכך כ' רש"י (ישעי' א' פי"ח) דהתולעת שני הוא הצבע שנעשה מהגרגרי' שיש בהן תולעת; והרמב"ם בפי' המשניות (פרה פ"ג מ"י), כתב שהוא הצבע האדום שנקרא (קארמעזין). וכך כ' בגזעניוס, וביאר שם שהם בילי תולעי' שנמצאין בעלים של מין אילן שנקרא (שטעכפאלמע); ונקראה הצבע „שני“, מפני שצובעין הצמר בו ב' פעמים, ושעל

ידי

שם) הרי כיון שעולה משם דלמא מקמי הכי הוה ביה, רק שע"י הגשם יצא מהמים, יע"ש? והרמב"ם (פ"ב מציצית ה"ב) כתב שהוא דג שדמותו תכלת, ודמו שחור כדיו, ונמצא בים המלח עכ"ל (א"כ יש גירסות הזה בים המלח, לא כמו שהכתב השולה שלנו נקרא ים המלח, מהלך בו שבעי היום). אמנם מלבד הקושי' הנ"ל שהקשינו נרש"י דקשיא ג"כ לרמב"ם, דכיון שהוא דג מנ"ל לחילוף תניא הח"סת, דלמא מקמי הכי הי' ביה, אמנם קשה הו, דהרי יש המלח בחלקו של יהודה הי' כולו (כיהושע ט"ו פ"ב), והחלזון לא הי' נמצא רק בחלקו של זבולון (כמגילה ד"ו א')? והו דבמסכת שבת (דכ"ו א') אמרינן דלוידי חלזון היו מסולמא דצור ועד חיפה, ע"כ, וידוע שמקומות הללו הם עוד היום על שפת ים הגדול, והם כנגד חלקו של זבולון? אמנם בערוך ערך חלזון השליפי הביא המדרש ויהי בשלח, שהחלזון הוא ברי' שיש לו כרתק על גביו, א"כ הוא (מושעל קרעבסע); וכעין זה כ' געזעניוס, שתכלת נעשה מדם מושעל, הנקראת (פורפור בושקקע), ולשעין מדנו (פורפור בלויה) טעה נפילעט, וכתב עוד שנמצא בים האמצעי והקיפה שגדילה על הנריה שהיא צבעו (בלויה). עכ"ל, הנה גם במה שכ' שנמצאת בים הגדול הוא אמת כך הביאו רז"ל (שבת דכ"ו א'), וכלעיל. אמנם במ"ש שבדם תומע לובעין (פורפור בלויה), דהיינו (דונקעל בלויה), בזה לא נשמע לו, דעל כרחך זה שלא קבלהינו, דהרי חז"ל אמרו הכלת דומה לרקיע (מנחות מ"ג ב'), וכך כ' הרמב"ם שהבאנו שלבעו כעוכר הרקיע נגד זריחת השמש. והיינו (העללעס הימעל בלויה), ועל כרחך הוהו שבגול כהוכיר געזעניוס, אחר כוא בל הוה שמש. אמנם הדבר שאני מסופק בו, הוא, אם באמת צריך לתכלת חלזון דוקא? דהנה כפי

הנראה מהרמב"ם (כלי המקדש פ"ח) דהתכלת שבבגדי כהונה א"צ חלזון, והמתני על רמ"ג"ת שם שרצה לומר שהרמב"ם סמך א"ע על מ"ש בפ"ב מהל' ציצית, דהתכלת שבציצית צריך חלזון, וכמו כן הוא כאן. ולפע"ד אי אפשר לומר כן, דשם בהל' ציצית ממקומו הוא מוכרע שהרמב"ם מחלק בין הדבקים; שכתב תכלת האמור בכל מקום וכו', תכלת שבציצית צריך שתהי' צביעה בעומדת ביופיה ולא השתנה, ואם צבעו לצבע' אחרת, אף שהוא כעין הרקיע, פסול לציצית, עכ"ל. הנה מ"ש שעומדת ביופיה, היינו צבע שנעשה מדם חלזון, כמ"ש בש"ס, דרק חלזון יש לו מדה זו. אמנם מדבריו נראה ברור כשמש שמחלק בין תכלת שנזכר בציצית לתכלת שנזכר בכל מקום בתורה, ודלא כר"מלת הנ"ל? וכן מלאתי כמוכות לרמב"ם, מירושלמי (שבת פרק כלל גדול ד"ל ע"א), למען דלא חשיב ציה בכלל ל"ט מלאכות, על כרחך לא הי' לכן תכלת במדבר לבגדי כהונה מדם חלזון, וכך כ' הקרבן עדה שם, ואף דלא קיי"ל כדך מ"ד? לאו משום חלזון; רק משום הכי, דס"ל שהי' הי' שנבראת לשעתה, וא"נ ציה, וכמו שכ' בירושלמי שם; אבל בחלזון הדבר רחוק הוא שהביאוהו מא"י, שהי' רק בחלקו של זבולון, דרך רחוק מהמדבר שהיו שם ישראל, וכמ"ש הקרבן עדה שם, וכיון שהוכחנו שלתכלת שצריך לבגדי כהונה לא הי' צריך חלזון דוקא, א"כ ה"ה לגבי ציצית א"ל חלזון דוקא, דבפנינן לא נזכר רק מלת תכלת? וכן נראה מלשון הש"ס (מנחות מ"ב ב') דא"ל אביי נרב ושמואל, כלי תכילתא במה צביעתו לה? מדלא קאמר במה נצבעין לי', משמע דלא שאל לי' פי' כמלה מהו תכלת, דהכבר ידע שפירושו הוא צבע בלויה כוכב הרקיע, ושאינו משתנה יפיו, ודקאמר הש"ס בתר הכי, רק שאל לו, אתון במה צביעתו לי'? משמע ודאי ברור דאפי' בשילבעו בדבר אחר אם רק יעמוד ביופי מראיתו, כשר אף לציצית וכן משמע נמי שם (דמ"ג א'), דבדקים לכלבע בבדיקה שהוציא ר' יצחק ונתקלקל הצבע, ובררו ובדקים בדרב אחא וחזר ונתיפה,

ורצו

שלנו. ולראב"ד שם וכמו כן לרש"י (פ' תצוה), הי' כעין כתונת בלי אֶרמעל, ולכל הדעות הי' מגיע עד למטה, קצת למעלה מהכתונת, וע"ג פעמוני זהב תלויים בשולי המעיל, לרמב"ם ל"ו פעמונים בכנף שלפניו, ול"ו בכנף שלאחוריו. וכמין רמון עשוי מתכלת וארגמן ותולעת שני תלוי בין כל פעמון לחבירו; כך הוא דעת רש"י (זבחים דפ"ח ב') וכ"כ הרמב"ם. אמנם לרמב"ן ובעל העקידה ור"י אברבנאל, הי' כל פעמון נתון תוך הרימון; וכן פליגי נמי בזה המפרש והתוס' (קינין דכ"ט א'). וזה המעיל לובשו הכהן על הכתונת, והכתונת נראה מתחת המעיל; ואח"כ לובש חושן ואפוד עליו:

ציץ של זהב רחב ב' גודלים מקיף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו ב' שיטין באותיות בולטות „קודש למטה", וליהוד למעלה כזה

לדוד
קודש

זאת הגירסא תפס הרמב"ם (פ"ט מכלי מקדש) וכ' עוד שלפעמים כתבו הכל בשורה א' והיינו שראה אותו כך ר"א בר יוסי ברומי וכפי הנראה לזה דחה רבינו הגירסא שלפנינו בשבת ובסוכה שהי' כתוב קודש למד למטה, ויהוד למעלה, דמהכ"ת ישנו ממה שכתוב בתורה לחלק מלת יהוד ומה טעם יש בשינוי זה ועיין סוף מס' ידים ודו"ק. והציץ נקוב ב' נקבים בב' קצותיו, ולרש"י ולראב"ד הי' עוד נקב באמצע שפתו העליונה. ובכל א' מג' נקבים הנ"ל מכניס פתיל תכלת, וכשמניח הציץ על מצחו, לוקח הפתיל שמצד זה והפתיל שמצד זה, ומחזירם למול ערפו, ומחזיר גם הפתילה שבאמצע הציץ, למעלה מהמצנפת, וקושר כל הג' פתילים לאחוריו יחד כנגד ערפו. ולרי"ף (שבת דכ"ח א') כל א' מהפתילים הי' רחב ב' אצבעות כרוחב הציץ, וכ"כ הערוך (ערך כפה). וכ"ל שהפתיל הרחב שבאמצע עם ב' הפתילים שמהצדדים הם נקראים יחד כפה של צמר שזכרוהו חז"ל (חולין קל"ח א') שהיתה מונחת בראש כ"הג שעליה (ר"ל על ידה) הציץ נתון על מצחו; ונקרא כך מפני שכל הפתילים הללו כשהן קשורים יחד לאחורי ראשו, הן כתמונת כפה שהוא טבע עגולה של נשים (שויבע) בל"א (כובים פ"ד מ"א) עוד כ"ל שהפתיל שבאמצע הציץ, לא הי' באמצע הציץ ממש דא"כ איך הי' יכול להניח הפילין למעלה מהציץ על השער בין ציץ למצנפת (בזבחים די"ט א'); ואפשר שכשהי' מניח תפילין הי' כופף הפתיל האמצעי קצת לצד אחד. ואגב נפרש ג"כ הצבעים שנזכרו בבגדי כהונה, תכלת, וארגמן, ותולעת שני.

הרמב"ם (פ"ח מכלי מקדש הי"ג) כתב שכולם היו של צמר רק שהצבעים הי' שונים, ודלא כמ"ש הראב"ע ריש פרשת תרומה שרבים מפרשים שתולעת שני הוא משי; וטועים כל שאומרים כן, דהרי משנה שלימה שנינו (כלאים פ"ט מ"א) אין הכהנים לובשין בבית שמקדש אלא צמר ופשתן. אמנם בענין גוף הצבעים, דבר הי' לי עם ידידי הח' מהו' אברהם ראטהענשטיין שליט"א זה איזה שנים, והשבתי לו בזה הלשון:

בענין תכלת יש לי ספק גדול; כי ידוע שהוא צבע (בלויא), ורגילין לומר שאין לנו צבע תכלת, כי אם הצובע בדם חלזון דוקא; וכך כ' רש"י ריש פ' תרומה וכך כ' רמ"ל (בפ"ח מכלי מקדש הי"ג), שתכלת שנזכר בכל מקום הוא הצובע מדם חלזון: והנה בענין חלזון גופי' מהו, רש"י כתב (מנחות דמ"ד א') שהוא עולה מהארץ; (ושבת דע"ד סוף ע"ב) כתב רש"י שהוא דג קטן; ואח"כ הוא בים. ובסנהדרין (דצ"א א') כ' רש"י שהוא תולעת שעולה מהים, וכך כ' רש"י במגילה (ד"ו א'). וזה תמוה לענ"ד, דהן אמת מה שכ' שהוא תולעת, כך משמע נמי מירושלמי (פ"א דשבת ה"ג) שכ' שאין בו גידי' ועצמות; וכן משמע נמי בבכורות (פ"ו מ"ב); אבל מה שכ' רש"י שעולה מהים, ק' א"כ מה ראי' מייתי הש"ס מבריתו להחיית המתים שמתהווה ברי' הדבה מעפר (בסנהדרין

ב' עליון דשוקל הדעת דוחה הכריען הלו ויחת פני הקשם. ועל החושן קובע עליו בתוך ד' טורי אבן במשבצות זהב כמ"ש בפרשת תצוה, בכל טור הי' ג' אבנים; ולפי דברי יוסיפון הנ"ל, כך הי' שמות האבנים, אודם (רובין), פטדה (טופאס), וברקת (סמאראגד), בטור הא'; ובטור השני, נופך (קארפונקעל), ספיר (סאפיר), ויהלום (ברילליאנט); ובטור הג' לשם (טירקיס), שבו (אמעטיסט), ואחלמה (אגאטע); ובטור הד' תרשיש (קריסטאלל), שהם (אניקס), וישפה (יאספיס), וחוקק על כל אבן מי"ב אבנים הנ"ל שם א' מי"ב שבטים, ראובן שמעון לוי וכו' יוסף בנימין, כולם כסדר תולדותם; וחוקק על אודם למעלה מאלה ,,ראובן, ג' שמות האבות, דהיינו אברהם יצחק יעקב; וחוקק על ישפה למטה מאלה ,,בנימין גם ב' מלות אלו, שבטי ישורון (ולרמב"ם בפ"ט מהל' כלי המקדש הגירסא אלו שבטי יה) כדי שיהיו כל אותיות של א' ב' מצויין שם, (וצ"ל דהלמ"מ הי' שיכתבו רק הל"ב עברו על בל תוסיף וע' רמב"ם פ"ה מתפילין ה"ד דהכותב במזוזה עפי תמה שלותה האורס בעל מלות מזוזה). וקובע ד' טבעות זהב בד' זוית החושן: בב' טבעות שלמעלה תולה ב' שרשרות, זהב וכל שרשר תלוי במשבצות אחד שבכתפות האפוד, האחד בימין והב' בשמאל, ועי"ז הי' החושן על לב הכה"ג תלוי בב' משבצות שבב' כתפות האפוד; ובב' טבעות שלמטה בחושן, ניתן בכל א' פתיל תכלת לקשור של יון את החושן ג"כ למטה בחשב האפוד:

האפוד הוא אריג מחושב כמו אותן של חושן. וצורתו כמין (פירצע), ולבשו הכ"הג מאחוריו, אחת אצילי ידיו (עללענבאגען). ארכו מתחת אצילי ידיו עד למעלה מעקב, ורחבו כרוחב הגב מכתף לכתף. וב' יתות יוצאין מרחבו לרוחב האפוד. מכאן ומכאן כמין חגורה, שחוגר הכ"הג א"ע בהן וקושרן יחד לפניו, וזהו הוא חשב האפוד; ותופר עוד בב' קצוות שלמעלה באפוד ב' כתפות, שאורג' כמעשה האפוד, וב' כתפות הנ"ל משולשלים מאחורי הכהן על כתפות של הכהן עד לפניו עד חשב האפוד, שמחוברי' שם בחשב. ועל ב' כתפות הנ"ל, קבוע בכל א' נגד כתף הכהן, אבן שהם מרוכב במשבצות זהב, וחוקק בכל שהם, ו' שמות מי"ב שבטים; לרש"י כסדר תולדותיו על כתף זו, ושמה האחרונים על כתף האחר; ולרמב"ם ראובן בזו ושמעון בזו וכן כולם. ובב' משבצות שבכתפות הנ"ל, הי' בכל א' טבעת זהב א', בשפת משבצות שאבן השהם שבכתף מתוך החושן; ולתוך אותן ב' הטבעות מכניסין ב' השרשרות שבב' זוית העליונות של החושן, ע"י גבעול זהב קטן שהי' בקצה גבול כל שרשר, שהוא כל גבעול הי' יותר מרוחב חלל הטבעת, ומכניס הגבעול הזה לתוך הטבעת, ומחזיר הגבעול שיהי' מונח לרחב חללו של טבעת כדי שלא יחזור ויצא מהטבעת. ועוד הי' טבעת זהב בכל כתף למטה, במקום שמחובר הכתף אל חשב האפוד אל מול פני הכהן, ומכניס תוך אותן ב' הטבעות ב' פתילי תכלת, פתיל בכל טבעת, וחוזר ומכניס ב' פתילים הללו בב' טבעות שבב' זוית התחתונות של חושן, וקושר ע"י כל פתיל, ב' הטבעות יחד, דהיינו טבעת שבכל תחתית כתף עם טבעת שבזוית התחתית החושן, למען לא יזח החושן ממקומו מהמחובר בכתפות למעלה ע"י השרשרות, ולמטה ע"י הפתילים:

המעיל כולו תכלת, והוציא כפלי' י"ב. ולרמב"ם (פ"ט מהל' המקדש) הי' עשוי מתחילתו בגד אחד שארכו פעמיים כגובה הכהן, ונקב רחב כמלא הראש באמצעתו, וכשמכניס הכהן את ראשו שם, יהי' כנף א' לפניו וכנף א' לאחריו, כתמונת ליליא כנפום

שלם

המכנסים הוא כיס, מגיע מתחת ללב עד הברכיים (נדה י"ג ב') וב' נקבי' שתחתיהו להכניס שם רגליו, ושנים בשפתו שלמעלה, להכניס שם חוט שמושכו בו וסוגרין סביביו, ולובשן תחלה על בשרו, והכתונת למעלה הימנו, לכסות המכנסיים:

מצנפת לא הי' כובע כלל רק חתיכת בגד פשתן לבן ודק ארוך ט"ז אמה; הכהן הדיוט לופפו כמגדל חד, לפיכך נקרא מגבעת, וכ"הג לופפו כלופף על השבר אילך ואילך, כגלדי הימין והשמאל שבראש, כך כ' הרמב"ם (בפ"ח מכלי המקדש), וכן משמע דעת הרמב"ן (בפ' תצוה) **אבל** תוס' (גיטין ז' א' וסוכה ה' א'). ושמ"ג (סי' קע"ג) כתבו שהכהן הדיוט שלא לבש הציץ, והיה יכול ללבוש התפילין במקום הציץ, לכן הי' צניפה שבראשו גדול, משום שהי' מתחיל לצנפה בעומק המצח למעלה וסמוך להתפילין, ולפיכך נקרא מגבעות; אבל הכה"ג מחמת שלבש הציץ, ולמעלה מן הציץ לבש התפילין, לכן הי' מוכרח לדחוק שצניפה לאחורי הראש, ולכן היתה קטנה, ולהכי קרי לה מצנפת. ולראב"ד (שם) לא הי' לכהן הדיוט צניפה, (בונד) בל"א רק כובע חדה למעלה, כעין (צוקקערהוט). וליוסיפון לרומיים, הי' בראש מצנפתו של כה"ג כפתור זהב:

אבנט הי' של פשתן לבן רקום בצמר (חוץ מאבנטו של כה"ג ביוה"כ שהי' כולו פשתן). ארכו ל"ב אמה ורוחבו ג' גודלים וחוגרו סביב גופו כנגד אצילי ידיו כרך ע"ג כרך עד שגומר וקושרו (רמב"ם פ"ח ופ"י מכלי מקדש); ולרמ"ל (רפ"ח מכלי מקדש) הי' האבנט של כהן הדיוט ושל כה"ג בשאר ימות השנה, עשוי מד' מינין, תכלת וארגמן תולעת שני ושש, וכל מין ו' חוטין, נמצא כל חוט שבאבנט כפול מכ"ד חוטין. וביוסיפון לרומיים (ספר ג' פ"ח) שהי' משוח מלחמה ובקי בבגדי כהונה, כתב שהאבנט הי' אזור רחב ד' אצבעו', והוא נבוב מצוייר בפרחים יפים תולעת שני ארגמן תכלת ושש, וע"י צבעי' השונים. (שארלאך, ראזענראטע, בלויה), ולבן, הי' כעור נחש מגומר, וחוגרו סביב, ואחר שקושר ב' הקצוות יחד, היה ב' הקצוות משולשלין לפניו, ורק בשעה שעובד קרבנות, משליך ב' קצוות האלו מעל לכתף השמאלי כדי שלא ימנעהו בעבודה. הנה מה שכ' שהי' נבוב וחלול, כך כתוב ג"כ בשלה' של מוסף יו"כ (בד"ה אבל אנחנו). אמנם מה שכתוב שם ביוסיפון שהאבנט הי' מרוקם גם משי, שגיאת המעתיקים הוא; ואנו בני ישראל אין לנו רק דברי חז"ל אשר מפיהם אנו חיין, דאין הכהני' עובדין במקדש רק בצמר ופשתן (כלאים פ"ט מ"א):

חושן ואפוד, כל חוט מחוטין שלהם הי' כפול מכ"ח חוטין, דהיינו ו' חוטי תכלת, (הימעלבלויא), שזור עם חוט זהב; וששה חוטי ארגמן (פורפור ראָטה) שזור עם חוט זהב; וששה חוטי תולעת שני (קארמעזין ראָטה) שזור עם חוט זהב; וכל אלה הי"ח חוטין היו של צמר צבוע בצבעים הנ"ל; ועוד ו' חוטי פשתן לבן שזור עם חוט זהב. והזהב ושזור כל הכ"ד חוטין הנ"ל לחוט א'; ומחוטין כאלה הי' אריגת החושן והאפוד. אמנם החושן הי' חתיכת בגד מרובע מאריג כזה, אשר ארכו אמה ורחבו חצי אמה, וכופלו לשנים, נמצא שהי' ארכו ורחבו חצי אמה על חצי אמה מרובע; ומניח בין כפליו שלו האורים והתומים, דלרש"י ותרגום יונתן (פרשת תצוה) הוא שם המפורש, שעל ידי שהונח שם, הי' בכח אלדי האותיות שבאבני החושן בולטות, כפי התשובה הצריכה לשאלה ששאלו' לכהן שלובשן (יומא דע"ג ב'). וכך כתב הרמב"ן ומזרחי ושאר גדולי המפרשים. והריקנאטי (פרשת תצוה) כתב שהיה שם של ע"ב אותיות, כתוב בשורה קדושה, והרא"ע והרלב"ג במהכ"ד כלו בהבל הדברים אשר אינן כפי קבלתינו ביומא ס"פ בא לו וגם רבינו הרמב"ן

כ'

משום דפח המץ עליו (מג"א תמ"ז סקכ"ג וכ"ד). אבל תפוח ונעלש יחד, כגון אנ"י שמחבו בקדירה פסח, אף דאסור באכילה, מותר בהנאה (מג"א ת"ל י"ב) ואם המותר להשהותו (תמ"ז ח"י סקי"ה): ובי"ב ל"ע בר ל"ע דהיסור וסתם כלי אנ"י יחד מבושם קודם פסח מותר אפי' באכילה בפסח לכל הפחות ביום האחרון (מג"א תמ"ז סקכ"ה).

(ג)

נוקשה, ב' מיני נוקשה הם (וי"ל דשקא לשון כגלון הוא, כמו סקשת בלשון פיק, ר"ל גבלת, וה"נ ר"ל שבשל כח החמץ; וב' מיני כגלון אצבריים בחמץ).

א) נוקשה באופן א', הוא עיס' שלא החמיץ כל צרכו, והוא הנקרא סיאור בס"פ, והוא עיס' שהכסיף פניו ולא גמרה המולה (רפ"י פסחי' דמ"ג א' ד"ה מאן תנא), או שלא עיסה במי פירות עם מים, שגם עיסה כזאת אי אפשר שתגמור המולה [ע"ש, ואף שמי פירות עם מים יחד ממהר להחמיץ ביותר (עי' תמ"ב ב')]. ולר"ב כ"ב דספרי' גם הוא משום שלא דלא גני נוקשה הוא, והמהני הרי דלא אפי' בגבל ע"ב קמח אינו מחמיץ (בב"מ דל"ע ב') ומספקין לכרות (נח"ת פסי' תמ"ו)? ולו"ל דכ"ב מיירי בדלא נבל כיף להדי בוף ק' דהא הו"ל לברב דבכה"ג מיירי? ולת"ל דהא דפריך דלא ע"ג קמח היינו בדלתבו מיה, וכמ"ב הרל"ב וכ"ב כבר והכא בדין ל"ל שילבנו כ"א גלמר פסחי, המוקף בקוס, ולהכי לא היה לריך הר"ב להלריך הכב"ב מיירי: עכ"ב קי"ל למה נקט דלא, לשי' גבלו עליון מים להדלא נמי ב' הרמב"ם כאן דהוען שנבלו עליון מים מוקשה הוא! תם לרמב"ם ק' דבולא' בכלול' מרבריו דנגרעין אי אבבל ביחמץ להיאין גמור, וגם זה ליתא, דל"ב בלרבא דמעש בהוכתא (בם ד"מ ע"ב) הם מקשי מכללים דאסור נתכרו לעיבדי כוכבים, והכא פרי' לבונו לחיוי לעיבד כוכבים, הכם דלא' והכא דהכן? הוחק לומר דהרמב"ם ור"ב מיירי שלא כתבקשו התמים, דלפירות תמים דהוינה מיירי; וקי"ל לרמב"ם ור"ב דמיקשא הוא, ועובדא דלרבא מיירי בנתבקשו ממש, ולפ"ה הייבי' שמא יפחים ויתכל הקמח ניבכלב (ובמ"ב הכ"ן), למנס כל זה הי' לו לרמב"ם ור"ב לפרש. אב"י ול"ת נ"ל דיודקתי ולא ישבתי מדעת להייו, לנוול דנקטי' מיירי ככלאי' פ"ב מ"ד, ולפ"ה נזכי' שלא יתבכנו, לך דהוא נמי מדרבנן).

ב) נוקשה באופן הב', היינו חמץ שמעולם לא הי' ראוי לאכילת אדם (דנהי' כלור בגם א' נאדם, לפי' כחמץ ממש עד שנפסל מאכילת כלב קודם זמן לבוער [תמ"ב מג"א סק"נ]) (כקלייסטער) של אוגדי הספרים, (ובטערקע) של כובסין, וכדומה כל אלו הב' אופני' נוקשה הן, ואסור להשהותן בפסח, מהאסורים באכילה מדרבנן, וגורין שמא יאכלם; אינו בעבור זהשהן מותרים מדלא עבר עליהן בבל יראה; ובנתערב בפסח בטל בס' (מג"א תמ"ז ה' ועי"ז שם י"ט). מיהו אפי' חמץ גמור שנפסל מאכילת כלב קודם זמן איסורו או אפי' החמץ גמור שנתערב קודם פסח בדבר מר מאוד כשי"ן נפסל מאכילת כלב, כדיו וכדומה, עדיפי מנוקשה ומותר לקיימן ולהנות מהן בפסח (תמ"ב ס"ב וס"ד).

כללי בגדי קדש של כהונה.

כל הבגדי' של כ"הג ושל כהן הדיוט היו כפול ששה. וד' בגדי' היו לכהן הדיוט (ופי' אמלם אבנט, מכנסים, כתונת, מגבעת) מוסיף עליהן כ"הג עוד ד' בגדי' (ופי' אמלם) אפוד, מעיל, חושן, ציץ. ופרטם אחד לאחד. כפי שנזכרו על הסדר סוף פ"ז דיומא.

הכתונת אריג מבגד פשתן, כולה בלי תפר, רק בית יד אריג' בפ"ע, ותפור' בגוף הכתונת, וכולה משובץ בתים בתים כבית הכוסות, והבתי' ושבות אינן רחבי' ביותר, אבל ארוכים עד פסת יד. ואורך הכתונת עד למעלה מהעקב, והיתה כותונת הגוף ומהודק לגופו, ונקב עגול בו למעל' להכנים בו ראשו:

הפסח אפי' במזיד, י"א דמותר אפי' באכיל', דהרי לא עבר מן התורה (רמג"א המ"ז סקמ"ב); וכ"ש שהכלי' שנתבשל בהן מותרי' לאח"פ (רהת"ז) והיינו אסור בהנא' לאחר הפסח רק בהשהה תערובות לח בלא מבשה"ת ולא הי' ס', דהא"ל ב' לריעות' וכמו שבארנו לעיל ואז גם הכלי' אסורי' (אשל י"ד ל"ג סק"ג). אמנם הערובו' נשהו ביום ז' ואילך, מותר להשהותו (הש"ו ה"ל פ"ו).

ד) אמנם חמץ שעבר עליו הפסח, ונתערב אחר פסח, בטל בס', ובליכא ס' ואיכא רוב היתר, יוליך הנאת החמץ ליס המלח, ומותר התערובו' אף באכיל' (תמ"ז י"א, ועמג"א שם). כל זה בממשות חמץ.

(ב)

אבל טעם חמץ יש בו ב' חלוקים.

א) אם קבל טעם ממשות חמץ, כגון שבישל או כבש מע"לע איזה תבשיל עם חמץ בעין, אפי' קודם פסח, והסיר החמץ, ולא נשאר רק הטעם אז דינו כתערובות ממשות חמץ בכל חלוקיו, מדקיי"ל טעם כעיקר דאו', ואם יש בהתבשיל טעם מהחמץ כזית בכדי אכילת פרס, הר"ז לוקה על אכילתו מדאו'. מיהו רק חייב לבערו ואסור להשהותו, ולהכי בעבר והשהו מותר בהנאה אחר פסח (ח"י רתמ"ב וללבוש חייב עליו בב"י, ואסור לאח"פ).

ב) אבל בקבל טעם רק מכלי חמץ, יש חילוק בין קודם פסח או תוך הפסח.

א) דאם קודם פסח נתבשל או נכבש מע"לע בכלי חמץ בן יומו ואין ס' לבטל הכלי, — מותר בהנא' אפי' תוך הפסח, וכ"ש להשהותו; רק יצניענו היטב (ח"י שם ותמ"ז סקי"ח). ובהשתמש כן קודם פסח בכלי חמץ שאינו ב"י, צריך ב' לטיבותא; שיאמר ברי לי שהי' אז הכלי אב"י, וגם שהי' אז כוונתו שיהיה המאכל הבוא לצורך פסח מותר לאכלו בפסח; דבמסופק אם הי' ב"י, ל"א בחמץ סתם כלי אב"י; וכ"כ אם אומ' ברי לי שהי' אב"י, אבל לא התכוון לצורך פסח, חיישי' שהי' ב"י ושכח, דמלתא דלא רמי' עלי' דאינש לאו אדעתי' (תמ"ז ס"ה); ואגב אעתיק פה נכניר א' ממגילת סתרים שלי, ח"ל שם, ג' דברי' צריכי' דמע' מלתא דלא רמי' עלי' דאינש לאו אדעתי' (א) צריך שיהי' מלתא דאיסור' נפי' מלהיתר (כש"ך י"ד ל"ד סקכ"ז). (ב) צריך שיהי' השאלה איך נעשה ולא אם נעשה; כמעשי' בכל יום שחולין בלו"ש כמה שאלות, ומלם הם אם נעשה; ולא לבד שחולין אם השתמשו בכלי או תוך מע"לע, די"ל דלהכי נאמני' משום דסתם כלי לב"י; אלא אפי' בשאר שאלות שחולין „אם נעשה" ג"כ נאמנים. — ומה ששואלין „איך הי' התבשיל, אם שיס"ב או לא" ג"כ מחשב אם נעשה, דהיינו אם נתהוה התבשיל אם או לא; ולא מחשב איך נעשה, רק כשחולי' מעשה המעשה, ולא ידעינן באיזה אופן; כגון בשואלי' נשחט' הבהמה, ולא ידעינן איך נשחט', אם שהה או דרס, זה מחשב „איך נעשה" ולא מהימ; (כי"ד סי' א' ק"ג); וכ"כ בשואלי' שהב הכף להתבשיל, ולא ידעינן האיך, אם כילו לו מקלתו (כי"ד ל"ד ק"ז וש"ך וע"ז שם) וכ"כ בסכין (בי"ד ל"ו ס"ד וש"ך וע"ז שם), השאלה הבדלה יוצא איך נעשה, ולהכי לאמרי' מלתא דל"כ וכו' (ג) שיהו אפי' בכל אם נעשה, אם הי' בלוקן שגם אם נעשה המעשה לכבר שיהי' מותר, כגון שהתיס בכלי חמץ, והוא לאמר עבדי שהי' הכלי אז לב"י, והרי אף שהי' ב"י אפשר לאכלו קודם פסח, להכי לאמרי' בכה"ג מלתא דל"כ וכו' (כה"ה המ"ז ס"ה ורמג"א שם); והך דומיא ממש כלא עברתי בגד ממוד פלוני מעולם, דלאמרי' נמי מלתא דל"כ וכו' (כה"מ ע"ע סי"א והד"ק).

ב) אמנם אם תוך הפסח בישל או כבש בכלי חמץ מע"לע, אעפ"י שהכלי אב"י אסור ונהגין לאסור נט"לפ תוך הפסח אפי' בהנא' (המ"ז ס"ו אב"י עי' שם' ח"ל סי' ע"ה דלאחר י"ב חודש מותר נטל"פ, אפי' בדבר חריף, והשמיט שמו הגאון מהו' נפתלי כ"ץ זצוק"ל; ותלמידי בה בא"ש השיב אפי' רק נתחבה הקדיר' אחר בטעות). וכ"כ לא מהני כ"ע בר' כ"ע דהיתירא בפסח,

משום

כללא חמץ ונוקשה.

כללא דחמץ, ג' מדריגות יש בו; ממשות חמץ, טעם חמץ, חמץ נוקשה

(א)

ממשות חמץ בעין, אסור באכילה מדרבנן מתחלת שעה ה' בערב פסח; ומתחלת שעה ו' אסו' בהנא' מדרבנן; ומסוף שעה ו' עד סוף הפסח, אסור בהנא' מדאו'; ואכל כזית ממנו מסוף ו' ולמעלה עד הלילה, חייב מלקות (רמב"ם פ"א מחמץ ה'); ואם אכל בפסח כזית ממנו תוך זמן אכילת פרס (והוא ד' ביצים לרש"י וג' ביצים לרמב"ם), חייב כרת. ונשתהה חמץ בעין של ישראל עד אחר הפסח, אפי' בשוגג או באונס, אסור באכילה ובהנאה מדרבנן (א"ח תמ"ח).

אבל ממשות חמץ שנתערב, יש בו ד' חלוקים.

א) אם נתערב קודם זמן איסורו, דהיינו קודם סוף שעה ו' לח בלח, יש בזה חלוק, דאם הוא מין במינו, מדאו' ברובא בטל, ומותר אפי' באכיל' בפסח, אפי' יש בו כזית בכדי אכ"פ, דהרי נתבטל מדאו'; אבל מדרבנן אסור בהנא' כל שאין ס' נגד החמץ, וחייב לבערו, ואם לא ביערו ונשהה עד לאח"פ, מותר בהנא', מאחר שעבר על ב"י (תמ"ז מג"א סקמ"ב). אבל בב' לרישותא, דהיינו לח בלח, מין בשא"מ אם יש בהתערובו' כזית בכדא"פ, אף שפטור מכרת כשאכלו בפסח, עכ"פ חייב מלקות כשאכל שיעור פרס מהתערובות, דהא אכל כזית חמץ בכדי (ולב"ד וכמג"א וכיב מוקים. ויש מיקלים בהיתר נחמן לאיסור כזית כזית בכדא"פ, ובאוכל רק כזית מהתערובות חייב מלקות). ומיהו אפי' אין כזית בכדא"פ בהתערובו', כל שאין ס' נגד האיסו' קיי"ל טעם כעיקר דאורייתא, ואסור מדאו' אפי' בהנא', ועובר עליו בב"י אם יש כזית בכל התערובות, אף שאין כזית בכדא"פ, ואם עבר והשהו עד לאח"פ דינו כממשות חמץ בעין שדינו מבואר לעיל, ואסור אח"פ בהנא' דרבנן (כ"ז רסתמ"ב במג"א וה"י שם). אבל תערובו' יבש ביבש, בין במ"במ דב' לריעות' או במשא"מ, דהוא רק א' לריעות', מדאו' ברובא בטל, ומותר לאכלו גם בפסח, ורק מדרבנן חייב לבערו; ולכן בעבר והשהה, מותר לאח"פ (אבל רסתמ"ב). נמצא כשאין ס' נגד החמץ, חמיר לח בלח מבמשא"מ יבש ביבש; וכשיש ס' נגד החמץ, הו קיל לח בלח מיבש ביבש, דביבש ביבש שנתערב קודם פסח בב', אפי' מין במינו א"נ בפסח, וחייב לבערו מדרבנן, רק בדלא ביערו מותר לאח"פ (תמ"ז), אבל לח בלח אינו חוזר וניעור בפסח ומותר לאכלו בפסח; וכל שנתערב כלה קודם שעה ו' אפי' משא"מ, מותר להוסיף עליו או בזיון היתר עד ס' כדי לאכלו סוף הפסח (רע"ז תמ"ז סק"ה), אבל לערבו לכתחל' אסו' ומבטלו' בה. והביא רמב"ם דלי' מלתא דשכיח בפיסחא [בפסחי' מ' ע"ב, דלא התיר לערבו ולערבו ולהבטלו]). אבל כגון לריש לפירורין, דהיינו שא"א לסננו כבגד שרועין תכופים, אף נה בלח שנתבטל קודם פסח גם, אסור לאכלו בפסח, אבל מותר בהנאה, וכ"ש לקיימו עד אח"פ (ה"י תמ"ז סקי"ה).

ב) ואם נתערב חמץ בערב פסח משעה ו' ולמעלה עד הלילה, אם התערובו' לח בלח, ויש ס' בהיתר נגד האיסור, מותר לאכול התערובות אף בפסח, כיון דכבר נתבטל מקודם; וגם ניתן טעם לפגם מכאן או; ואם נתערב יבש ביבש, הד בתרי בטל, רק יאכלנו קודם הלילה, משום דהא חוזר וניעור לאסו' במשהו (תמ"ז ס"ב).

ג) אמנם שנתערב חמץ בעין בפסח עצמו במשהו, בין לח בלח או יבש ביבש, בין מ"במ או בשאינו מינו, אסו' בהנא' רק מדרבנן מדאינו רק משהו. ובנשתהה עד אחר

מסירת למלאכה מע"ש

ב) **בבית** שצריך שלא יעשה העובד כוכבים המלאכה בשבת בבית ישראל (רנ"ב ס"ב):

ג) **לא אמר**, ר"ל שלא אמר לו הישראל שיעשה בשבת, או דבר אחר שמשמעותו כך, כגון ראה שאני צריך לדבר ביום פלוני, וה"ה שלא יעשה בשבת (רמ"ה ס"ס, ורנ"ב ס"ב, ורמ"ז מג"א סק"ב וט"ז ס"ג וד'). מיהו בדיעבד, בעבר ואמר קנה לי למחר, מותר בשבת ואע"ג כשאינו מוקצה (תקי"ז).

ד) **בחול**, ר"ל שיהי' אפשר שיעשה העובד כוכבים דבר זה בחול, ולא יצטרך לעשות [illegible] בשבת, כגון שא"א לקנות רק ביום השוק שיהיה בשבת. מיהו בכה"ג באמר לו לעובד כוכבים בד' וה' שיקנה, ולא אמר לו בפירוש שיקנה בשבת ביום השוק, מותר בשעת הדחק (מג"א רמ"ז סק"ב, וט"ז סק"ג):

ה) **קצב**, ר"ל שהבטיח לו ישראל ליתן לו שכר המלאכה, ולא בשכרו לזמן, בין ששכרו לכל מלאכה שיקרה בזמן ההוא, דמקפיד ישראל שלא יתבטל; או אפי' ששכרו לזמן שמשך המלאכה כל יום בכך וכך, אסור (ולרמב"ם גם זה הו"ל כקצב, מדאינו מקפיד ישראל כשישב איזה יום בטל; רע"ז רמ"ד סק"ה, ורמ"ז ס"ז). מיהו בא"ל בד' וה', מותר גם בשכרו לכל מלאכה שיקרה תוך זמן כך וכך, די"א דגם זה מקרי קצץ (מג"א רמ"ז סק"ט). ובכל קצץ, סגי אפי' לא פי' כמה יתן, כיון שהבטיח לו שכר, מותר (רמ"ז ס"ב); וכ"כ אפי' לא שבטיח לו שכר כלל, אם הוא כובס, שידוע שיתן לו שכר, וגם קצבתו ידוע, כל כתונת בכך וכך, מותר (מג"א רנ"ב סק"ו, כך נ"ל כוונתו, והו"ק); מיהו במשלחו בד' וה', ויכול להגיע שם קודם שבת, אפי' לא קצץ כלל מותר (רמ"ז מג"א סק"ד). ובעובד כוכבים עושה בחנם, והתחיל העובד כוכבים והתנדב לעשות המלאכה בלי שאלת הישראל, שרי (רמ"ז ס"ד. ולרע"ז גם אפי' התחיל ישראל ובקש מעובד כוכבים שיעשה לו זה בחנם, שרי) מיהו כל שהעובד כוכבים עושה בחנם, והדבר הוא של ישראל, ככתונת של ישראל שמכבסו העובד כוכבים בחנם, אם רואהו ישראל עושה בשבת, צריך למחות בידו אפי' נתנו לו כמה ימים קודם שבת (רנ"ב ס"ב):

ו) **מטלטל**. שיהיה הדבר שמוסר לו דבר המטלטל, אבל לא במלאכה במחובר (רמ"ד):

ז) **מפורסם**. כל מטלטל המפורסם שהוא של ישראל, וגם עושה בפרהסיא, דינו כמחובר (רמ"ד ס"ד). וכ"כ כל שלצורך מחובר, כאבנים וקורות לצורך בנין מחובר, והן של ישראל, אפי' אינו מפורסם שהן של ישראל, וגם אפי' בעושה העובד כוכבים בביתו אסור; וי"א דוקא במפורסם שהן של ישראל (רמ"ד ס"ב). ובאיבא כל שהו, אפי' שבילו הגוי בשבת מותר לישראל ללבשו כשצריך לו מאד; ויש לתלות שנגמר מע"ש, אפי' אין צריך לו מותר ללבשו: ובמנעל שהי' מתוקן כבר מע"ש, אף שידוע שתקנו והחליקו בשבת, שרי (רנ"ב ס"ד ומג"א שם סקי"ב). אבל אסור לישראל ליקח כלים מבית האומן בשבת אפי' נגמרו מע"ש (שם, ובא"ר שם סקי"ד), ואפי' לא עשאום השוה לאדם מיוחד, אבל מהגוזזי כותי שאינן אומן, מותר ליקח מנעלים וכדומה בשבת, כשידוע שנגמרו קודם שבת, ובלבד שלא יקצץ דמי המקח (מג"א שם סקט"ו):

רכיבה, שביתת כלים, שביתת עבד

[ג' עיקר מה"ת, והיינו הטעם הנ"ל; — או י"ל דדוקא במחמר בשבת בבהמה ל"צ רבנן, מדליכא רק גרמ' בעלמא שמנהיג' בקולו, והדפסקינן באמת דכשהבהמה חק לתחום קונה לה היא בה', (כשבת קנ"ג ס'); מבא"כ בבהמה וכלים כרגלי בעלים מיירי שאדם עושה בהן מעשה להגהינה, דומי' דכלים, לתכי אף דנלסס אסור רק מדרבנן, בבהמה נ"כ אסור. א"ב הכא בבעלי עגלות, אף דהיכא שהעובד כוכבים מעלמו מוליכה הו"ל כאילו ישראל קונה לה (כשב"ה רמג"א י"ח), עכ"פ י"ל דהא דוקא גבי רועה, שאין דרך שיאמר בעל הבהמה לרועה לאיזן ירעה בהמותיו; משא"כ הכא שהכל יודעי' שלותו בעל העגלה שילך העגלה ושוכר לשמה הבלו, ליכא שפיר לתחשדי' שישראל לוה ליסע בשבת עם סוסיו וכתבו לכם חק לתחום, דהרי כשאדם מנהיגה יש גם בבהמה ליסור התחומין; והרי גם באיסור דרבנן חיישי' למראית עין (כב"ה מג"א ו' ופרמ"א ה'), והרי יש בליחות לעובד כוכבים לאומרא כב"מ ע"א ג' ותוס' שם). ולהבי אין תקנה בזה רק ע"י שיפקיר הסוסים והעגלה והמשא לפני שבא בפני ג', ובכה"ג ליכא למימר שעכ"פ הכולה סוסיו ונקשי' חק לתחום ימשדוהו שבשליחותו נסע עמהן השוכר כוכבים? דבכה"ג שאינן שלו שהפקירן, לא חיישי' להבדל; הדע, דאע"ג ל"ל לעשות דנפקוני או שאלה ושכירות (ע"ז דע"ו א'), נימא דכשיאמר לו בהמה נפה יחשדוהו שבדיין היא של ישראל, ועובד כוכבים עושה מלאכה זה בשליחותו, אלא דבכה"ג לא חיישי' לחשדא. — ואף דרבינו ז"ל (בתשו' ל"ה) החמיר גם בזה, כדאי הם רבותינו, בעות יעקב (ח"ב) ואשל (רמ"ו פ'), לסמוך עליהן אפי' שלא בשעת הדחק]:

ו) אסרו חכמים לרכוב ע"ג בהמה או לסמוך א"ע עליה בגופו, לא לבד משום שביתת בהמתו, דאע"ג דהוי טופא א"ע אסור עכ"פ מדרבנן, רק גם משום שמא יחתוך זמורה (ס"ה רמג"א ז'):

ז) אמנם שביתות כלים אף דמדינא מותר (כרמ"ו ורנ"ב ס'), אעפ"כ ראוי להחמיר שלא להשאיל מע"ש כלי לעובד כוכבים שעושה בהן מלאכה בשבת, או אפי' היכא שהכלי העשה מעצמה מלאכה בשבת, כרחיים ומגוהץ, אבל ביום ה' מותר להשאילן או להשכירן, ולקבל שכר שבת בהבלעה (ב"ח וא"ר רמ"ו):

ח) שביתת עבד יש בו ד' חילוקים: א) עבד שקנוי קניין עולם שמל וטבל, שחייב בכל מצוות שהאשה חייבת, ונעשה כמותה בעשה מלאכה, רבו מוזהר עליו בשבת, אפי' בעשה מלאכה שאינו של רבו, כמו בשביתת בהמתו. (ולכאנ"ד שמגילו כמ"ש, כיון דהוא עצמו בר עונשין אין לרבו עשה עבור שביתתו). ב) ובלא מל וטבל רק שקבל עליו הו' מצות בני נח, רבו מוזהר עליו בעשה רק במלאכת רבו, אפי' במקום שמותר לומר לסתם עובד כוכבים לעשות, כגון לצורך חולה שאין בו סכנה ובדומה לו אסור לעשות אפי' בלא שאמר לו רבו, ואחרים אסורים לומר לו שיעשה, כדרך שאסור לומר לכותי אחר שיעשה מלאכה עבור ישראל: ג) ובלא קבל עליו ז' מצות הנ"ל, וי"א דדינו מתאו' כסתם עובד כוכבים, וי"א דדינו כאילו קבל עליו ז' מצות, כלעיל: ד) תושב עובד כוכבים שהשכיר א"ע לישראל לשנה ובנתיו', לכ"ע הרי הוא כעובד כוכבים אחר, ואסור לעשות לצורך ישראל רק מדרבנן; אבל מלאכת עצמו מותר לעשות אפי' בבית ישראל, אבל יעשה בצנעה משום הבדלה (סי' ד"ש ורמב"ם ספ"כ משבת):

כללי מסירת דבר למלאכה מע"ש

כשרוצה למסור דבר מע"ש לעובד כוכבי שיעשה בה שיעבד כוכבי' מלאכה, צריך לזה ז' תנאים; וסימנך כולאה, בבית, לא אמר, בחוץ, קנב, מטלטל, מפורסם:

א) הוצאה, שצריך שיוציא העובד כוכבים מבית ישראל בערב שבת (ס"ז ב"ב ועי' מג"א בכ"ה סק"ו):

בעלי עגלות

דהרי ליכא מלאכה דאורייתא כלל, דהרי הי נושא א"ע, וגם בל"ז האידנא ליכא ר"ה (ש"ה כ"ב). ולעניין בעלי עגלות ישראלים שמוליכין העגלות והסוסים עם עבדיהן עובדי כוכבים למרחוק לשאת משא, שיש לחוש שאף שיוסירו ישראל לנוח, אעפ"כ עובד כוכבים אדעתי' דנפשי' נוסע והולך כדרכו בשבת, עכ"פ כיון דהוה שכר שבת בהבלעה, יוכל לסמוך על ההפקר שיפקירנה קודם שבת בפני ג', כנ"ל אות ד'. ולכאורה היה נראה דבשלי אפשר להפקיר גם בל"ז שרי, דלמאי ניחש ליה; אי משום מוציא מרשות לרשות או מעביר ד"א בר"ה, הרי בזה"ז ליכא ר"ה (כמג"א רס"ו ג'), ולפי גמ' שבת הנ"ל כל מלאכה דלאדם אסור רק מדרבנן, בבהמה מותר לכתחילה; ואף די"ל דכרמלית שאני דהחמירו בה בכמה דברים כבר"ה (כשו"ע סי"ח) עכ"פ העגלה שגבוה י' ורחב ד' הו"ל ר"הי גמור כמג"א רס"ו סק"ז, והו"ל כזורק רשות, ומשא שבעגלה כאילו זורקה מר"הי לר"הי דרך ר"ה, דבאדם אינו רק מדרבנן (כשבת ד"ה א' ותוס' שם ד"ה רשה). ואי משום שכר שבת, הרי בהבלעה הוא ומותר (כשו"ע ש"ד). ואי משום תחומין, דהרי אף דנימא דהעגלן דינו כרועה שנמסר לו בהמתו אין דינה כרגלי בעליה, והרי הכא, בי"הש היתה הבהמה חוץ לתחום מבעליה (כמ' של"ז ס"ה, וסת"א), עכ"פ קנתה הבהמה שביתה במקום שהיתה שם בי"הש, והעובד כוכבים יוליכה חוץ לתחומה? ג"כ אין לחוש דהרי קיי"ל דאפי' י"ב מיל אינו רק מדרבנן (פרמג"א סקט"ה), ואף שבאדם מדרבנן, בבהמה מותר לכתחילה. **אלא** דקשה מדמקשה הש"ס (שבת קנ"ג ב') והרי מחמר? ומתרץ מדהו"ל שבות במעשה עקירה בלי הנחה, להכי ל"ג בבהמה. ש"מ כמג"א הנ"ל דגם במחמר ל"ג בשבות. וק' מדאמרי' בפסחים (ס"ו ב'), שכח ולא הביא סכין מע"ש לשחוט הפסח, תוחב להסכין בצמרו, ומקשה הש"ס והרי מחמר עכ"פ כלאחר יד, ואסור עכ"פ מדרבנן? ומשני דמקום מצוה ל"ג. וק' גם בלי מקום מצוה לשתרי מדהו"ל שבות בבהמה? ואת"ל הרי בל"ז ק' קו' תוס' שם, דהרי מאי להקשות דכשתוחב הסכין להפסח בצמרו משתמש בבע"ח? אע"כ צ"ל דבכה"ג דעיקרו מדרבנן ל"ג רק בשמשתמש גופו; אבל בשיניח סכין על הבהמה בהלך מעורבת לא מצינו שנאסר משום משתמש בבע"ח (ומתורץ בזה גם קו' תוס' שבת כ"ג א' ד"ה תולין ע"ש); משא"כ מחמר דעיקרו דאורי' כשעשתה הבהמה עקירה והנחה בר"ה, אף דבמחמר' בהולכה כלאחר יד אינו רק מדרבנן, אפ"ה אסירא, ורק במקום מצוה שרי; א"כ י"ל דגם במחמר גופי' מחלקינן כה"ג, דדוקא כלאחר יד דדמי עכ"פ לדאורי', מדעשתה הבהמה עקירה והנחה; משא"כ עקירה בלי הנחה, ליכא היובא דכוותא בדאורי'; ואדרבה הוה מסתבר דלא לאסר כלל אפי' מדרבנן, דלא דמי לשאר ח"ש, רק לכל ב' דברים שאסורים יחד כבשר וחלב, וצמר ופשתן, ושור וחמור, דכל חד לחודא שרי, ואפ"ה גזרו בי'; ועכ"פ קיל טפי משאר שבות, מדלא אשכחן דכוותי' בדאורייתא. והא דלא תקנו בהמת כה"ג בפסחים שיחמר' בעקירה בלי הנחה, וכקו' תוס' (פסחים ס"ו ב'), והכי לפי דברינו הך שבות קיל טפי משבות דכלאחר יד? נ"ל דה"ע, משום דבפסחי' הדבר מסו' לרבים, דלפעמים היו פסחים כפליים מס' רבוא (כפסחים ס"ד ב'), להכי חשבו דרבים א"א שיזהרו כראוי שלא יטול הסכין קודם שתנוח, ויחמרה ד' אמות בר"ה. — **ואי"להק** בל"ז מה מקשה הש"ס והרי מחמר הפסח, ומה מתרץ במקום מצוה שאני, הרי בל"ז ירושלים כרמלית היתה (כעירובין ד"ו א'), ומדאו' נמי כלאחר יד, הו"ל שבות דשבות, דאפי' בלא מצוה גדולה כפסח דאית בה כרת, אם רק הי' לצורך לשתרי (ש"ז ס"ה)? י"ל דהכא ע"כ בימי הלל כבר נפרצו בה פרצות ודינה אז כר"ה (עירובין דק"א א'). **אמנם** עכ"פ ק"ל דלפי כללא הנ"ל דכל דבאדם מדרבנן בבהמה מותר לכתחילה, א"כ אמאי בהמה וכלים כרגלי בעלים (כביצה דל"ז א' וא"ח של"ז ס"ג), ואמאי והרי עיקר תחומין אלפים לכ"ע מדרבנן (כתוס' ספ"ק דעירובין) דלא קיי"ל כר"ע (סוטה כ"ז ב'), דס"ל תחומין דאורי' ואפי' י"ב מיל קיי"ל שהוא מדרבנן (כמג"א סקט"ה); ולפי כללא הנ"ל בבהמה לשתרי לכתחלה? וצ"ל דדוקא בעקירה בלא הנחה דרבנן הקילו בהך סברא לבהמה, מדאינה מלאכה שלימה, משא"כ בתחומין, דאע"ג דמדרבנן הן, עכ"פ מלאכה שלימה דרבנן הוא, וכל דתקון רבנן כעין דאורי' תיקון; ליתא, דהרי רכיבה נמי מלאכה שלימה דרבנן היא, ואפ"ה ל"ג בעובד כוכבים רוכב עלי' (כא"ח ש"ה כ"ב), ואמאי והרי רכיבה אסורה בכלל מדרבנן, (מלבד משום יחתוך זמורה) גם משום משתמש בבע"ח, דאף דהי טעמא א"ע ומה"ע פטור משום שביתת בהמה, עכ"פ אסור מדרבנן (כמג"א שם סקס"ו)? גם א"ל דהך כללא דשבת הנ"ל, היינו רק דבמקום שפירא אמרי' כל שבאדם פטור בבהמה מותר לכתחילה (כתוס' שבת ש"ה כ"ז); ליתא דכל שבאדם פטור בבהמה מותר, משמע בכל גוונא אף בלי הפסד? אע"כ צ"ל דעקירה בלי הנחה אעפ"י שאסורה הכותים, גרע טפי ונפי ומכל שבות שבעולם, אפי' משבות שאין

שביתת בהמתו ומחמר

ולאו לוקין על לאו דמחמר, מדניתן לאזהרת מיתה ב"ד, דכל מלאכה שבת בסקילה (רמב"ם פ"כ משבת, ושבת קנ"ד א', ותוס' בשבת דנ"א ב' ד"ה במה). ולרש"י ור"ן (ע"ז דפ"ג) שניהם בהמה ומחמר שניהן נכללים בלאו.

ב) ויש חילוק בין משמעות שביתת בהמתו למשמעות דמחמר; דשביתות בהמתו אינו שייך רק בבהמה שלו; ואפי' בעשה בה עובד כוכבים מלאכה; ואפי' בעשתה מלאכה מעצמה חייב למנעה (ש"ה רמג"א סקט"ו); אבל איסור מחמר, שהוא שמנהיגה בקול כשעושה מלאכה מל"ט מלאכות, ושייך בכל בהמה אפי' של עובד כוכבים (ר"ן ע"ז דפל"ד א'); ולהג"א ע"ז דע"ו ב', אף מחמר אינו חייב רק בבהמתו:

ג) מיהו שביתות בהמה אי מהמר' בו"ע, ספק הוא, יש אוסרי' ויש מתירין, ויש להחמיר, מיהו להשתמש בבע"ח, אסור בו"ע כמו בשבת (רמ"ו רמג"א סקי"ב ותג"ס ב'):

ד) אע"ג דשביתות בהמה בשבת לכ"ע דאו', אפ"ה מותר להעמיד בהמה לאכול עשב המחובר, דכ' למען ינוח, וכשלא תאכל אין לה נייחא (תוס' שבת קכ"ב א'); אבל ע"ג עשב תלוש כשהוא מוקצה, אסור להעמידה עליו, דחיישי' קול ושמא יטלטלו הוא עצמו (שכ"ד י"ג):

ה) אם שכר ישראל בהמה מעובד כוכבים, מצווה על שביתתה, ואסור להניחה לעשות מלאכה, מדים ספק אם שכירות קונה להומרא (עי' ש"ך י"ד קנ"א סקי"ו), וי"א אפי' לקולא (מג"א רמ"ו ה'). מיהו בשכר גם את העובד כוכבים בעל הסוס להנהיגו, כל שלא קבל הישראל ע"ע מזונות ואחריות הבהמה, וגם לא שכר דוקא בהמה זו לכ"ע אין מצווה על שביתתה (רמג"א רמ"ו א'). אמנם לכ"ע בהמה ששכר מעובד כוכבים מותר שוב להשכירה לעובד כוכבים אחר שיעשה בה בשבת מלאכת עובד כוכבים דמותר ממ"נ (מג"א רמ"ו סק"ה):

ו) אסור להשכיר או להשאיל בהמתו לעובד כוכבים קודם שבת עד לאחר שבת, שמא יעשה בה מלאכה בשבת; ואפי' מתנה עמו שתנוח בשבת אין העובד כוכבים נאמן. ואם השאילה או השכירה לעובד כוכבים ובתנה שיחזירנה לו קודם שבת, והעובד כוכבים עכבה ולא החזירה, יפקירנה בינו לבין עצמו קודם שבת, דהפקר כזה מהני עכ"פ מדאו'. מיהו מותר להשכיר בהמתו על איזה ימים, כדי שיהיה שכר שבת בהבלעה, ויסמוך על ההפקר שיפקירה קודם שבת בפני שלשה (רמג"א רמ"ו סק"ט).

ז) לא גזרו על שביתין בשביתה בהמתו (שבת קנ"ג ב'); ולהכי כל הדברים שמוכרו במשנה שלא תצא בהם בהמה בשבת מדהן משא, היינו לר"ה, אבל לכרמלית שרי (תג"א ש"ה סק"ו וכן השכים במשבצות סק"ט). וי"א דאפי' דבר שאסור מן התורה כי"ב מיל למ"ד דאורי', כל שאין בו כרת וסקילה, אין לאסור משום שביתות בהמתו (רמג"א ססב"ה). וי"א דבכרמלית דרבנן וכהאי גם מחמר ליכא (רמג"א רמ"ו סק"ו). ולכן מותר ליתן בהמתו לרועי' אף כשאפשר שיוליך חוץ לתחום, ובבהמה ישראל כרגלי בעלים (כתובה נ"ז א'), אפ"ס מדאורייתא באיסור דרבנן (ת"ד), בבהמה נ"ב; אבל אסור לומר לו שיוליכה חוץ לתחום, דהו"ל אמירה לעובד כוכבים בשבת, ולא חיישינן שיעשה בה ברועה מלאכה כמו נשוכר לשיל את ד"ל דהתם מדמינן דעובד כוכבים שכירות, ויוסיף לו שכירות כשיעבד בה בשבת, לא מרתת עובד כוכבים, משא"כ הכא מרתת עובד כוכבים, מדתפס עליו כגנב (ע"ה כ"ג). ובי"ט שמותר לו להניח למברתו עובד כוכבים לרכוב על סוסו כשמוליכה להשקותה,

הוצאת סחורה, משכן מבית ישראל, שביתת בהמה, ומחמר

כנ"ל, אם לא שמפורסם קבלנות (רמ"ג ב'). ואפי' אין דריש שם ישראלי, אפ"ה חיישי' לאבדה שיחשדוהו בני ביתו (רמ"ד א' ב' ד'). בד"א שעושין מלאכתן תוך התחום, שאפשר לישראלים לבוא לשם; אבל חוץ לתחום שא"א לישראל לבוא לשם בשבת, מותר בקבלן (רמ"ד א'):

יח) **כל** זה בשקרקע או השדה או החנות גופי' שייך לישראל; אבל כששכרו ישראל מעובד כוכבים; או אפי' קנאו, ועדיין לא דר שם, דלא נקרא שמו עליו, מותר להשכירו, או ליתנו באריסו' לעובד כוכבים שיעבוד העובד כוכבים לבד בחול ובשבת, ושיטול ישראל חלקו; או שישתתפו שיעבדו שניהן ויתנו קודם שותפותם כלעיל אות ט"ו:

יט) **כל** זה בשעובד כוכבים עושה מלאכה ממש בשבת; **אבל כשירצה להוציא דבר** מבית ישראל, יש ד' חלוקים: א) אם הדבר של ישראל, אסור להשאילו או ליתנו במתנה לעובד כוכבים בשבת בעיר שאין שם חומה סביב, או חוץ לחוט העירוב; ואפי' להניח לו ליטלו מעצמו אסור, מפני הרואים שיחשדוהו שישראל צוה להוציאו; רק כשהעובד כוכבים אלם, או שיש מפני דרכי שלום, שרי (רמ"ו ב' ושכ"ה א'). וכ"ש כששכר עובד כוכבים להוליך סחורתו, וכבר קצץ שכירתו, ובא עובד כוכבים ליטלו מביתו בשבת, אסור (ש"ז ד'). ב) **ואם הוא פקדון** שהפקידו עובד כוכבים אצל ישראל, מותר להניח לו שיוציאנו אפי' כשאין שם חוט העירוב; אבל לא יתננו לו ישראל מיד ליד (שכ"ה רמג"א סק"ד). ג) **ואם הוא משכון** שבא עובד כוכבים לפדותו בשבת, בין שהחזיר המעות על השולחן, או שהביא משכון אחר תחתיו, אם יש שם עירוב מותר להחזירו לו, ובלבד שלא יחשוב עמו ישראל כלל; וטוב שלא יגע ישראל במשכון, שלא יראה כמשא ומתן; ואם אין שם חוט העירוב לא יניחנו להוציא רק דרך מלבוש. מיהו בעובד כוכבים אלם, או מפני דרכי שלום מותר להניחו להוציאו להדיא, רק לא יתננו מידו לידו ממש (שכ"ה רמג"א סק"ו). ואם בא ליטול משכונו ע"פ ערבות ישראל אחר אסור, משום ממצוא חפציך (שם סק"ח). ד) ואם רצה העובד כוכבים להוציא בשבת סחורה שקנה מע"ש, אם יש בדבר צורך גדול או הפסד לישראל, אז מהני כשיחד לו ישראל מקום מע"ש להניח שם סחורתו, דבאיכא הנך תרתי מותר להניח לעובד כוכבים שיוציאנה בשבת; אבל באין צורך גדול, או שלא יחד לו מקום מע"ש, אסור (רנ"ב ס"א ורס"ז ורמג"א שם):

כ) **אמנם** אם הוא איפכא, שהעובד כוכבים מביא לישראל סחורה בשבת, מותר לישראל ליתן לו המפתח לאוצרו, ועובד כוכבים מניחו שם, ומודד וסופר ומונה, ומותר לישראל לעמוד ע"ג לראות שלא יונו, אבל לא ידבר עמו כלל מאותו ענין (ש"ז סכ"ב):

ועתה נחל בעזה"י לבאר קיצור דיני שביתות בהמתו ומחמר

א) **אמרה** תורה (שמות כ"ג פי"ב) למען ינוח שורך וחמורך וגו', לפיכך בהמה וחיה ועוף של ישראל, אסורין מן התורה שיעשו שום מלאכה מהל"ט מלאכות בשבת (כב"ק דנ"ד ב'); (ומ"ש ברמב"ם (רפ"כ משבת) שורך וחמורך וכל בהמתך זהו ט"ס שאין שום פסוק של' כן), וזהו מצות עשה דשביתות בהמתו. **אמנם** כתיב עוד קרא אחרינא, לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך (שמות כ' פ"י), ור"ל אתה עם בהמתך, והיינו לאו דמחמר (אנטרייבען), שמנהיג בהמתו ביד או בקול לעשות מלאכה מהל"ט מלאכות

(ועי' מג"א רמ"ו סקי"ב, דכשמחזירה בשבת בחצר ומשא עליה, ס"ל לריב"ש דאסור משום מחמר רק שהר"ן ס"ל דגם מחמר ליכא בכה"ג, מיהו י"ל דגם לריב"ש רק מדרבנן אסור בחצר, וכן מבואר ליבמי')

ואין

שותף עובד כוכבים, חנות, שדה, בנין

וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים בחול הא לך מעות וקנה לי דבר זה, אע"פ שיקנה אח"כ בשבת שרי; ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת, גם צריך שלא יהא יום השוק בשבת, דאז הו"ל כאומר לו לקנות בשבת. והה"ה בנותן לו דבר למכור כנ"ל, צריך ג"כ שיהי' אפשר למכרו גם בחול. מיהו אף כשיום השוק בשבת, מותר לומר לו קנה לעצמך, וכשאצטרך אקח ממך אחר שבת; אבל בשבת נ"ל דאסור לומר לו כן, משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ס"ו וס"ז ב' וד').

טו) אמנם כשידוע שישראל ועובד כוכבים שותפין בסחורה שבחנות, או שהן שותפין בבית מרחץ ורחיים וכדומה, צריך שיתנה ישראל עמו קודם התחלת השותפות, שיעבוד העובד כוכבים בשבת, וכנגדו יעבוד הישראל יום א' בחול, ושיטול העובד כוכבים רווח השבת, וכנגדו יטול הישראל הרווח של יומו; ואם אח"כ נתרצה העובד כוכבים לחלוק בשוה, מותר. ובלא התנו מתחלה כך, יטול העובד כוכבים שביעית השכר; ורק בדיעבד חולקין בשוה; ומכ"ש כשמתחלה עוסקין בחול, ובשבת עוסק רק העובד כוכבים, ודאי אדעתי' דנפשי' קעביד, ושרי בכה"ג (רמ"ה א' ב'). מיהו אם הבית או החנות שבו הסחורה, של ישראל לבד, אסור גם בכה"ג, אם לא שמפורסם שהסחורה בשותפות (רמ"ג ס"ב):

טז) כל שהחנות או המרחץ גופי' של ישראל, אסור אפי' להשכירן לעובד כוכבים שיעשה בו מלאכה העובד כוכבים, דמאחר דרך דברים אלו להיות באריסות או בשכירות, ויאמרו הכל שהעובד כוכבים עושה בה בשבת לצורך ישראל (רמג"א ס"ה). ורק בשדה דרך דברים אלו להיות באריסות (היינו שיעבוד בו העובד כוכבים לבד, ויטול ישראל חלק מהפירות), או שכר להיות באמת באריסות, או להשכירו לעובד כוכבים; אבל שישכור ישראל עובד כוכבים שיעבוד בחנות או במרחץ או ברחיים שלו כל עת שיצטרך, ויטול ישראל כל הרווח, זה אסור מהני מדנוטל ישראל כל הרווח, (רע"ז רמ"ג סק"ב). ולא מבעי' במרחץ וחנות דודאי אסור כה"ג, דהרי כל עוד שירצה העובד כוכבים לעבוד בהן גם היום, ירוויח ישראל עי"ז; אלא אפי' ישראל שיש לו שדה, ושכר את העובד כוכבים בשכר קצוב לגמור לעשות בשדה כל המלאכה, כחרישה וזריעה קציר' וכדומה, שאין הישראל מרוויח כלל בין שיעבוד העובד כוכבים המלאכה בשדה היום או למחר, אפ"ה הואיל והשכיר השדה לעובד כוכבים, או להיות לו באריסות למחצה שליש ורביע, שרי, דמדרך להיות באריסות, גם יאמרו שהעובד כוכבים שכיר יום הוא; אבל לשכור לו עובד כוכבים בקבלנה שיהי' כל הרווח של המלאכה לישראל, אסור, דמחזי כשכיר יום (רמ"ג רע"ז סק"ב):

יז) ומה"ט נמי בשכר ישראל את עובד כוכבים לבנות ביתו, וקצץ לו שכרו שיקבל כשיגמור הבניין, אסור לישראל להניחו לעובד כוכבים לבנותו בשבת, שלא יחשדוהו שהוא לו שכיר יום. מיהו בדיעבד בנאו בקבלנה מותר להשתמש בו (רע"ז ורמג"א) אבל בנאו בשכירי יום אסור לו לעולם (וא"ר מק"ג). אבל בהתנה עמו ישראל שלא יעשה בשבת, והעובד כוכבים עבר על תנאו, כדי למהר להשלים מלאכתו, מותר אפי' לאותו ישראל לכ"ע (רמ"ד ס"ג). וכל מלאכה שלצורך מחובר, כגון ששכרו לעובד כוכבים לנסור נסרים ולפסול אבנים ולתקן קורות, ואפי' בשעושה עובד כוכבים בבית עובד כוכבים, כיון דמפורסם שהן של ישראל, דינו כמחובר, ואסור. וכ"ש כל מלאכה שמפורסם שהגוף של ישראל, ועושה אותה בפרהסיא, ואפי' היא מטלטלין, כגון שבונה לו ספינה וכדומה, דינה כמלאכת מחובר, שאסור לשכור לו עובד כוכבים לעשותה אפי' בקבלנה, מטעם חשדא

כנ"ל

נר, מכס, שענקע

עביד מידי, משא"כ הך (דאַמפּפוואַגען), שיש שהוא למטה מי"ט אסו', מלבד דכיון דלבסוף וודאי יצטרך לירד מהקרון בשבת, וודאי גזרי' כרשב"ש (וכרע"ז רמ"ה סק"ד) שילך באיסור.

י) **ובעשה** עובד כוכבים שבות לצורך עובד כוכבים, בדבר דאיכא חשש שירבה בשביל ישראל, כגון שמכיר להישראל ויודע שגם הוא צריך לאותו דבר; או שאינו מכירו ועושה להנאות עצמו, כגון שהביא פירות שאינן במינן במחובר מחוץ לתחום, לעיר שרובה כותים, וכשראו שיקנו ישראל ג"כ מהן חיישי' שירבו להביא גם בשבילן, אסור (סק"ט רמג"א סקכ"ב); וכ"ש בשאר שבות דאמיר מתחומין (כמג"א רע"ו ס"ו), דאסור בכה"ג. ורק בדליכא למיחש שמא ירבה בשבילו, מותר כה"ג אפי' באיסור דאורייתא, וכדאמרן (סכ"ה ס"י):

יא) **עובד כוכבים** שרצה להיטיב הנר ונכבה בידו וחזר והדליקו, מותר לישראל, דהא הדליקו לצרכו מדהוא כבאו (רע"ז א"ר סקי"ז). וכ"כ עובד כוכבים שבקש מחבירו עובד כוכבים שידליק נר, והחבר שמבקש שידליקו לצורך ישראל, מותר לישראל להשתמש בו (משבלות סשרע"ו). כל זה לענין שיהנה ישראל בשבת או תוך כד"ש, ממלאכת עובד כוכבים בשבת:

יב) **אבל** לענין שיניחנו ישראל לעובד כוכבים לעשות מלאכה לצרכו של ישראל, יש חלוק א) אם גוף הדבר שעושה בו המלאכה הוא של ישראל, והוא מתכוון שיהנה בו הישראל עכשיו, כגון שרוצה להדליק נר או עצים של ישראל לצורך ישראל, צריך למחות בו; ואם רגיל לעשות כן צריך לגרשו מביתו (רע"ו מג"א סק"ד); ואם עושה כדי שיהנה בו הישראל לאחר זמן, צריך ז' תנאים שנפרש לקמן בכללי מסירת דבר מע"ש, ואם חסר א' מהתנאים צריך ישראל למחות בו. ב) ואם העובד כוכבים עושה מלאכה לצורך עובד כוכבים בגוף של ישראל, א"צ למחות, אבל לא יאמר לו שיעשה בשבת. ג) ואם ב' לטיבותא שעושה המלאכה בגוף של עובד כוכבים ולצורך עובד כוכבים, מותר אפי' לומר לו שיעשה, רק כשעושה בבית ישראל לא יעשה בפרהסיא מפני חשדא (כמ"ש לעיל באמירה לעובד כוכבים אות א'):

יג) **ישראל** הגובה מכס מותר לשכור עובד כוכבים שיגבה המכס בשבת בקבולת, דהיינו שיתנה עמו שיתן להעובד כוכבים דבר מועט מכל ק' זהובים שירוויח (רמ"ד ס"ה); ומותר הישראל להיות עומד ורואה שלא יגנוב, אבל לא ידבר עמו כלל מאותו ענין (רע"ז סשרמ"ד); ואפי' יצטרך המקבל מכס לכתוב שקבל המכס, אפ"ה שרי, דאדרבה בכה"ג איכא למיחש טפי שיכתוב הישראל בעצמו אי לא שרינן לי' (רמג"א רמ"ד סקי"ז):

יד) **מותר** ישראל ליתן לעובד כוכבים מעות להתעסק בהן לבדו, ואף שעוסק בהן גם בשבת, חולק עמו השכר ושרי. וכ"כ מותר ליתן לעובד כוכבים סחורה בחול ולקצץ לו שכר כשימכור, ואף שמוכר בשבת שרי; ובלבד שלא ימכור בבית הישראל, ולא יאמר לו למכור בשבת (רמ"ה ס"ד וה' ורנ"ב ב'). וישראל שיש לו שענקע למכור י"ש ושכר, אין שום תקנה שימכור העובד כוכבים בשבת לעובד כוכבים (עי' לעיל במלאכה מוחק) רק שיקנה ישראל לשכנו בע"ש אחר הלות כמה מדות מיי"ש ושכר, וגומר לו מכל מדה ומדה שתמכור תקבל ממני כך וכך; אבל שימכור העובד כוכבים באופן זה בחדר המיוחד לשענקע), אף שאין הישראל דר באותו חדר, אסור, מדמחזי כשכיר יום שלו וכשלוחו.

וכ"כ

דאמפפבאטה, דאמפפוואגען

כתב דבנר לא' נר לק' דוקא בעיסת לספינה לירד אבו, יזה כדבריו (אלא שמת"כ רכיש פס כתב שאין גם פוסק א' שכתב להיפך: ואלא דינקותי' היא. דהרי המג"א הנ"ל כ' להיפך. וכן הטו"ז בעלי תוס' (שבת קכ"ב ב' ד"ה להדרינהו) כתבו בפירוש דלפי' בנר לא' נר לק'. דוקא בעבשה לצורך עובד כוכבים לאחד שרי. אולם לפע"ד אין כלל' לתבריהם. די"ל דמתחלה הי' שבוי שמולא דהעשר כוכבים הדליק רק לצורך שמולא, מדהעמידו לפניו והלך, ובמולא שהוא והגיל בער ודא קרי, תוכות שם לגמרי הדליק, לאמר לדעתי' דנכפי' קשבית. פדע כהפרש. דלא"כ היכא הוכית לנבוף בקך לצורך שבר כוכבים הדליק, דלאת גם לצורך במולא? אלא פ"מ דבכה"ג ג"כ שרי). תו י"ל דהפי' לרמג"א ותוס' הנ"ל דאסור גם בנר כשעושה לצורך שניהן, היינו דוקא היכא דהו"ל לעובד כוכבים לאחד או לישראל לחוד, לא הי' מדליק הנר, ורק לצורך שניהן יחד הוא מדליק: אבל הכא גם אם לא ישב ישראל עמו, הי' מבעיר האש להוליך ספינתו ייס יוס כדרכו בכה"ג לכ"ע שרי לירד בה בשבת כשקנה פה שביתה מע"ש; וגאדה שא ליכא בהשעובד כוכבים מוסיף, ויש גם צורך מצוה (כסי' רמ"ח ס"ג). מיהו כשילא' הספינה חוץ לתחום, וכנכסת לגמל בשבת, אסור לירד (מהדאמפפבאטה) עד שתחשך (כסי' ת"ה); ואם ידע בתחלה שיכריחהו עובד כוכבים בסוף ללאת מהספינה בשבת, אסור לירד אליה הדק כשלערך לבוא לעשות מלאכ' מפני הסכנה, כהיתרו גם בתחלה (כסי' רמ"ה), אבל בלא"ה אסור לגרום לעצמו איסו' דרבנן אפי' בהערמ', ורק לצורך מהדבן שרי (כשבת קל"ט ב') בהאי ל"מ דניים למעברתא, ע"ש (והמוהים דברי תוס' בי"ל די"ן ב' ד"ה ונלכד, בהקלו דלע"ג דלאתרי' התם דהערמ' התירו מפני מצוה, לפ"ח רב להא מעדי' ומלה גרמ' גרמ' משום שמחת יו"ט. ותמיה וכי רב להא גרע מל"מ? וגם אין לתוכחה דבריהם דמשום שמחת יו"ט הקילו הערמ' לכל מכס (ובל"ז ל') דמעריס ומשל' הבלבון ולית בותמא. דהתם רק משום לעג"ש הקילו; ולף דבדף (כ"ו ל') שם לא התירו להעריס ולהעלות הגמל משום לעג"ה? אלא נעול דהערמה גלוי לכל דבמא אין בו מוס; משא"כ ברותו ואת בנו כל חד וחד חזי לי', דמי לקמחא דתני פילא (ושם דכ"ח א') דמהכל הוא והוא הה"ל שרי ללבותן ביו"ט ע"ב); והה"ד' דליכא ל"מ, אפי' הערמ' אסור (כמג"א סל"ט סק"ג), מכ"ש הכא דליכא הערמ', פשיט' דאסו'. אבל כשלא ילא מהספינה מבעוד מקנה פה שביתה עד שהשע הספינה, או כשכיוע לגמל מותר ללאת, ויש לו מכס אלפים לכל רוח כמג"א (רמ"ח סק"ח). אולם ליסע בשבת בדאמפפוואגען, אין שום היתר; דכפי שמעתי ביש' העגלה הוא גמוכה מי"ע מהארץ; אמנם אפי' יהיו שולי התיבה גבוה יותר מי"ע, דהו"ל שם מקום פטור, או דעומא דכיון שהעגלה גבוה י"ע, ורחבה ד"ע והיא ג"כ מקורה, וודאי ר"הי גמור הוא: עכ"פ הרי עומד בר"ה גבוה י"ע ורחב ד"ע, ג"כ רה"י גמור הוא (כעירובין ע"ה א', והפ"ה מהנירא להילך אסור התוכן מוכב כה (כרע"ז ה"ד ורמג"א רס"ו סק"ו); ואת"ל להיק, דהתם האדם גופיה מהלך, משא"כ הכא שהאדם יושב והעגלה מהלכת? עכ"פ הרי כבר קיי"ל (קידושין הכ"ג) דהשב כמהלך דמי, וודאי אין חלוק בין הרוכב על הבהמה או היושב בר"הי בתיבה או בעגלה או בספינה במהלכין (כרע"ז ל"ד סק"ד ואבן עוזר רמ"ו ורמג"א ל"ע סק"ה ורס"ו סק"ו). ואע"ג שמדברי תוס' (עירובין דמ"ג א' ד"ה הלכה, ועי' מרדכי פ"ק דשבת) משמע לכאו' דבספינ' מותר לילך חוץ לתחום, משום דליהו לא עביד מידי וספינה ממילא אזלא, א"כ י"ל דה"ה (בדאמפפוואגען)? י"ל דוקא בנהרות קל הוא שהקילו הכמי' בעיס מנה דלא שבתה, מדגל"ו אין איסו' תחומין דאורייתא בימים ונהרות (כרבינו ת"ת ובל"ת בפכ"ו משבת). ואע"ג שגם בקרון דלא רבנ"ש פס להקל מה"ע כשעובד כוכבים מנהיגו, דלא הנעם משום ירד וולא חוץ לד' אמות (יע"ש); י"ל דוקא בספינה וקרון שהולכים על פי הוב למעלה מי"ע מהארץ הקיל בכך כשבתא דלא

מלאכת שבת, דאמפפבאטה, דאמפפוואגען

לטוחנו כמו שטוחנין הדגן לעשות פת, אין להקל בו כ"א לצורך מאד, אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים (תשו' שבו"י ח"ר סי"ב). אמנם (בטהע) לכ"ע מותר בלילה למיחש שירבה בשבילו. אבל עובד כוכבים שהוציא לפתות או שאר פירות לצורך עצמו מתחת הקרקע במרא וחציל, מותרי' לישראל בו ביום ומוקצה לא שייך בהן, דכמונח בקופסא נעולה דמי (תקי"ח רמג"א סקי"ד).

ט) **ובעשה** עובד כוכבים מלאכ' בבית, וישראל ועובדי כוכבי' בבית, או בעיר, וישראל ועובדי כוכבי' בעיר, דוקא ברוב עובדי כוכבים שרי, היכא דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו;

אבל במחצ' על מחצ' אסו'; ואם יש הוכח' שלצורך עובדי כוכבי' עשה, אפי' ברוב ישראל שרי, וכ"ש בהוכח' איפכא אסו'. — ואם עשה לצורך שניהן אסור (רע"ו מג"א סק"ו ותקע"ו ס"ו). והנה לפ"ז בדאַמפפבאָטה נראה לכאור' דאפי' קנה שם שביתה מע"ש, אסו' לירד בה בשבת, דהרי כיון דישראל צריך לקנות לעצמו (ביללעט) לשו' לבעל הספינה, שיהי' יוכל לירד לה בשבת, א"כ אף שרוב הנוסעים שם עובדי כוכבים הם, עכ"פ הרי רמג"א כתב (בסי' רע"ו סק"ו) דבהדליק עובד כוכבי' נר לצורך ישראל ועובד כוכבים, אסו' להשתמש לאורו, ומ"ש (דאַמפפבאָטה) מנר? ואין לחלק דהיינו דוקא במחצ' על מחצ' ולא ברוב עובדי כוכבים; דמ"ש, הרי עכ"פ גם אדעתי' דישראל קעביד: **אמנם** אחר מ"כ רבינו מג"א זצוק"ל לא כוון יפה בזה; דהוא למד כן מלקמן (סי' קע"ו ס"ו), והרי התם רק בליקט פירות וכדומה איירי, והתם שפיר בעשה לצורך שניהן אסור, שמא ירבה בשבילו; משא"כ הכא בנר לא' נר למא', אפי' עשה לצורך שניהן מותר. תדע דאל"ה מאי ראי' מייתי הש"ס (שבת קכ"א א'), תניא כוותי' דרב דספיקא אסו', מדקתני (מכשירין פ"ב מ"ה) במרחץ מחצ' על מחצה אסו', ומאי ראי' היא זו, דלמא מחצה על מחצה לאו משום ספיקא אסור, רק משום דהן מחצה על מחצה, אמרינן דעל דעת שניהן עשה? והו הרי אמרי' להדיא (שבת קכ"ב א') דבנר לא' נר למאה, אפי' בפניו, ואפי' מכירו מותר, וכמעשה דר"ג, דמסתמא עשה העובד כוכבים הכבש על דעת שירדו בו כל בני הספינה, אשר ביניהן ר"ג וזקני', ואפ"ה ירדו בה. גם רש"י שם (ד"ה שלא בפניו) משמע דבפניו היינו שמתכוון לישראל, ע"ש. גם פשטא דלישנ' דמתני' שם, דקאמר אם בשביל ישראל אסו'; ולא קאמר אם גם בשביל ישראל אסו', ש"מ דדוקא אם רק בשביל ישראל עשה אסור, אבל בעשה לצורך שניהן מותר. הן אמת שהר"ב ש"פ ע"ז כתב דלאי תנא מיס דאם בשביל ישראל אסו', שד"א דאבל נר דאיהו נמי צ"ל שרי, דנר לא' נר לק', קמ"ל. ודבריו לקוחי' מרמב"ם בפי' משניות, ולא הוזכר בש"ס כלל הך צריכות' ע"ש. מיהו גם דבריו יש ליישב, דר"ל אפי' הדליק בפירוש בשביל ישראל, עכ"פ גם עובד כוכבים נהנה מנרו, ולהכי ס"ד דשרי קמ"ל; אבל בהדליק בפירוש לשם שניהן, גם לר"מ ור"ב שרי. שוב ראיתי דגם דברי אשל (רע"ו) מטין לדעתינו. א"כ (בדאַמפפבאָטה), אף שמבעיר האש ומבשל המים בשבת, ע"ד שישעו עמו ישראלי' ועובדי כוכבים ביחד, מותר לישראלי' לירד לתוכה בשבת, כשקנו שביתה מע"ש. **ואפי'** לרש"י (שם ע"ב ד"ה אדעתא) דמצריך שיהי' גם המדליק גופי' עושה לצרכו, דאז עיקר אדעתי' דנפשי' קעביד, הרי ה"נ (בדאַמפפבאָטה), כיון שהעובד כוכבים רוצה להביא גם (פאַסאַזשיר) משם לכאן, וצריך ליסע לשם, עיקר אדעתי' דנפשי' קעביד. שוב ראיתי שגם הגאון בעל שב יעקב (שו"ת ס"ז, בא"ח בתשובותיו על השנה ז' של הגאון מהו' גבריאל זצוק"ל די"ע ע"ב בד"ה גם), הביא אורחי' התם

כתב

מלאכת שבת

שמאכל הקדרה, אף דהו"ל פ"ר וודאי שיתחמם המאכל ע"ז, עכ"פ עיקר כוונתו כשמסיק הי' לחמם הבית; וכ"כ כשנותן המים לטעגלטאפף, דעיקר כוונתו שלא יפרד הטעגלטאפף, לפיכך מותר לישראל לאכול המאכל ולשתות המים (שבטעגלטאפף); ואפי' לומר לו לכתחילה לעשות כן מותר (רכ"ג מג"א סקמ"ה); ואע"ג שמתכוין העובד כוכבים נמי לחמם התבשיל והמים (כקו' רע"ז שם סקי"ח)? נ"ל דרשב"א לטעמי', מת"ם הר"ן (פ"ג משבת דמ"ה סע"א) בשם הרשב"א, דהא דפ"ר אסור, היינו במתכוין רק להפ"ר, אבל במתכוין גם להיתר, אפי' שמתכוין גם להפ"ר מותר (ועי' בפ"ג שם אות ד'). ולפע"ד אין להקשות להרשב"א מגורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ (ביצה דכ"ג ב'), אף דג"כ מתכוין לאיסור והיתר הנו'? וכ"כ במכבדות' דנזיה', אסור לנזוקי ביומא טבא (שבת קי"א א') אף דמתכוין וודאי נמי לפקק הסבה? וכ"כ מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין מפני החמה ובגשמים (פסחים דכ"ו ב') אף דמתכוין נמי להיתר להראו' למקח' מהו? נ"ל דהנהו כולהו שאני, דההיתר והאיסור הם ב' מיני פעולות, לפיכך מדמתכוין לפעולת האיסו' אסור, משא"כ בנועל לשמור הבית, ומתכוין נמי לנעול בעד הצבי, בפעולת האיסור פתיכא בי' ג"כ ענין היתר, דשמיר' ההם עולה לכאן ולכאן. א"כ ה"נ במחמם הבית שמתכוין ג"כ לחמם התבשיל, החום א' עולה לכאן ולכאן ושרי; ואע"ג דר"ן ורמב"ן פליגי ארשב"א, עכ"פ ע"י עובד כוכבים ומשום חיי נפש, י"ל דכ"ע מודו דשרי.

ז) **ובעשה** עובד כוכבים שבות לצורך ישראל באופן האסו' (עי' לעיל בהאמיר' לעובד כוכבים סי' ו') כגון שהביא מחוץ לתחום או שעשה שבות אחר לצורך ישראל, אסור לו עד לערב בכד"שי, ולאחרי' מותר בו ביום וזה לתוס' שבת דקנ"ב א' ד"ה ואם, דאין חילוק בין התחומין לשאר שבות; ולזה נוטין דברי רש"י (ביצה דכ"ה א' ד"ה אף); אבל לר"ן שבת (בעי"ז ד"ל ע"ב) דוקא בתחומין אמרי' הבא בשביל ישראל זה מותר לאחר, משום דתחומין אין שוה לכל, דמה שהוא חוץ לתחום לזה, הוא תוך התחום לאחר; אבל בשאר איסו' דרבנן, אסור לכל בו ביום. ועיי' בא"ר סי' רע"ו ס' דקיי"ל כתוס' בזה, דאין חילוק (דלא כמשמע לכאור' מהמג"א רסע"ו). מיהו בהביא עובד כוכבים מחוץ לתחום לצורך ישראל, רק לענין אכיל' דינו כנ"ל, אבל לענין טלטול, דוקא אין הוא העירוב או חוץ העיר שמוקפת חומה מותר לטלטלו רק תוך ד' אמות (שכ"ה ס"ח). ובספק אם סוכא מחוץ לתחום, או בספק אם הובא בשביל ישראל, בו ביום אסור לו כוודאי, ולערב מותר מיד (שכ"ה רמג"א סק"כ).

ח) **ובעשה** עובד כוכבים אפי' מלאכה דאוריי' לצורך עובד כוכבים, נ"כ יש חילוק א) דבאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו, כבישול (קאפפע) וכדומה והעובד כוכבים מכירו ויודע שצריך לו אותו דבר, ואף שלא ירבה בשבילו בשבת, יש לחוש מדמכירו שירבה בשבילו בשבת הבא, הא אסור לישראל. וה"ה במוקצ' ממש, כגון שצד עובד כוכבים דגים או תלש פירות, אפי' עשה לצורך עצמו, אסור לכל בשבת, ומותר במו"ש מיד; ואפי' בספק אם צדן או לקטן היום, כך הוא דינו (שכ"ה ה'). ב) ובליכא למיחש לא לשמא ירבה או ירבה בשבילו, וגם אין השם מוקצ' כעובד כוכבים שהדליק הנר לצורך עצמו, וכדומה כגון שאינו מכירו כלל, בעשה עובד כוכבים לצורך עצמו מותר לישראל; רק באפייה פת יש אוסרי' משום מוקצ'. ויש מתירי' מדנגמר בידי אדם אין בו משום מוקצ'; ויש להקל לצורך, רק שלא יתן לו מעות מע"ש, דאז אדעתי' דישראל קעביד (שכ"ה ד'). מיהו דוקא בפת שהוא חיי האדם, אבל (קאפפע) דיש בו ג"כ חשש מוקצ', מדצריך לטוחנו

מלאכת שבת

כלאצ"י וכ"כ התם, דעכ"פ במזיד אסורי'; אבל לדידן דבהחזירן גם במזיד מותרי' א"כ ה"נ במוציא מרשות לרשות; וא"כ מכ"ש דמותרי' אחר שבת כשלא נהנה מההוצאה של שבת, ואפי' לרמב"ם, והיינו כדברינו].

ב) **ובעשה** אותה בשוגג, או ששכח שמלאכ' אסור' או שהיום שבת, ואפי' בעשה ע"י שהורה לו חכם בטעות, אז בו ביום אסור לכל, ולערב מותר מיד לכל (שם):

ג) **ובעשה** ישראל שבות, אם בשוגג מותר לכל; ואם במזיד, י"א דאסור לכל עד מוצאי שבת, וי"א דלאחרי' מותר מיד (ת"ה ס"ע). ולהכי המטביל כלים או המגביה תרומות ומעשרות בשבת, או הוציא פירות חוץ לתחום, או מר"ה לכרמלית או איפכא, אם בשוגג מותר לכל בשבת, ואם במזיד י"א דלאחר מותר מיד (עי' רמב"ם פכ"ג משבת, וא"ח ת"ה ס"ע). מיהו במידי דשייך בי' ערומי, דהיינו שלא עשה מעשה בשבת, כגון שוכח קדירה ע"פ כירה בע"ש, והתחיל להתבשל ולא נתבשל כל צרכו (רנ"ג ס"א, ורל"ד ס"ג וס"ח), או שטמן בע"ש בדבר המוסיף הבל (רנ"ז ס"א), או שהדליק מדורה בע"ש ולא אחז בהן האור ברוב עביו ורוב היקיפו קודם שבת (רנ"ה ס"א), או שהדליק בע"ש בפתילות ושמנים הפסולים להדלקה (רס"ד ס"א), בכולן בין בשוגג בין במזיד אסורים לכל עד מוצאי שבת בכדי שיעשו (שבת ל"ח א'). אמנם כל זה בשיש לו דוגמתן לצורך שבת, אבל בלית לי' מהן לצורך שבת, בשוגג מותרי' אף לו ובמזיד אסור (רמג"א רנ"ד סקי"ז, ות"ה סקי"ד):

ד) **אמנם** בעשה ישראל מלאכה דאורייתא בהיתר, כגון לצורך חולה מסוכן, או אפי' בעשה עובד כוכבים מלאכה לישראל חולה שאין בו סכנה, אסור לאחרים כל היכא דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו; כבבישול וכדומה [לאפוקי בהדליק נר לצורך חולה או לקטן, מותר לכל (רע"ו)], אבל לערב מותר לכל מיד. מיהו בדברים ששייך בהם בשולי עובד כוכבים, גם להחולה עצמו אסור במוצאי שבת, מדאפשר בהיתר (סי"ח ורע"ז בי"ד סקי"ג, וש"ך שם סקכ"ג סק"נ):

ה) **ובעשה עובד כוכבים** מלאכה דאורייתא לצורך ישראל באיסור, אפי' בלי ציווי ישראל, ואפי' בשל עצמו, יש חלוק א) אם הוא מלאכ' שמתכוון שיהנה בה ישראל עכשיו, כהדלקת נר, בישול, ואפי', אעפ"י שקנץ, והעובד כוכבים, עושה בבית עובד כוכבים אסור לכל עד מוצ"ש בכד"שי (רע"ו ס"א וסי"ח ס"ב ושכ"ה ס"ו, ומג"א רנ"ב). ובמיחה בו ישראל והעובד כוכבים עשה נגד רצונו, מותר גם לו מיד (רע"ו מג"א סקי"ג). ובמסופק אם עשהו לצורך ישראל או שמסופק אם נעשה היום, יש אוסרי' לערב בכדש"י, ויש מתירין לערב מיד (שכ"ה ז'). ב) ואם הוא מלאכ' שאינו מיוחד דוקא לשבת, שהי' העובד כוכבים יכול לגמרו כל זמן שירצה, ומתכוון עובד כוכבים רק לגמור מלאכתו, כלבוש ומנעלי' שעשאן עובד כוכבים בשבת [לאפוקי (שטיפעל וויקסען) לצורך שבת', דאסור בכד"שי, אפי' לחלחן שבד כוכבים בלי ציווי ישראל, ועי' במלאכת ממרח], אז אם קצץ שכרו מע"ש, או שידוע קצילתו, אז אם צריך להם מאוד מותר ללבשן בשבת (מג"א רנ"ב סקי"א), רק שלא יעשה בבית ישראל, ואפי' בצנע', ולא יאמר לעובד כוכבים בע"ש לעשות בשבת, וגם לא יביאו מבית האומן בשבת (ומבית המוני מותר ליקח) מנעלים בשבת (מג"א רנ"ב סקט"ו); ובית לחלות שנגמרו המנעלים מע"ש רק שהיו צריכי' תיקון מועט, שהיה ישראל יכול ללבשן בלא"ה, מותר להשתמש בהן, אפי' אינו צריך להן (שם).

ו) **אולם** אפי' עשה עובד כוכבים מלאכה דאוריי' לצורך ישראל, אבל הי' שלא במתכוון לאיסור לבד, אף דהו"ל פ"ר להאיסור, כגון שהסיק התנור שהי' עומד עליו המאכל

אמירה לעובד כוכבים. מלאכת שבת

לעצמו; ולכן מותר לומר לעובד כוכבים להסיר התפוחים מתחת כל מרקחת (סי' רמג"א סקי"ד). וכ"כ מותר לומר לו לכבד הבית במכבדת (של"ז ב'). מיהו נ"ל דבכל הנך אע"ג דשרי בגדול, אפ"ה כל היכא דאפשר ע"י עובד כוכבים קטן עדיף טפי, דגדול אתי לאחלופי בישראל גדול (כשבת קל"ט א'); רק בכל הנ"ל, שצריך מאד, שרי ע"י גדול כמו בקטן:

ועתה נתחיל לבאר בס"ד דיני מלאכת שבת

א) ישראל שעשה מלאכה דאורייתא במזיד, אסור לו ליהנות מאותו דבר לעולם; ולאחרים מותר מיד במוצאי שבת, ואפי' לאותו שנעשה בשבילו (שי"ח א').

ונלע"ד דאע"ג דבעיר נקט דלאו דוקא מבשל בשבת, דה"ה בשאר מלאכות, וכן העתיק הרמ"א; אעפ"כ כיון דוקא בנהנה מגוף המלאכה שנעשה בשבת; כגון מבשל או שוחט או מעשר דנקט הש"ס; וכ"כ בעשה שום כלי או מלבוש וכדומה, שבמוכן אף שנהנה אחר שבת בגדי שיעשו, עכ"פ נהנה מגוף המלאכה שנעשה בשבת; וה"ה בכיבה נר בשבת, אף דלא נהנה מגוף הכבוי, עכ"פ נהנה עי"ז מן הנוסף מהנר. — אבל בהוליך בשבת מרה"י לר"ה או איפכא אף דבשבת אסור ליהנות מהוצאתו או הכנסתו, עכ"פ אחר שבת, אפי' המזיד בהוצאתו בשבת, מותר גם המוליך ליהנות מהדבר, בשלא נהנה מן מהוצאה או הכנסה של שבת — דהרי אינו נהנה מגוף המלאכה של שבת; דאי"ל דחז"ל קנסוהו מהדבר שעשה בו עבירה, כמו שקנסו למי שבשל מלאכתו במועד, דאסור בה אף שאינו נהנה מהמלאכה עצמה (מו"ק י"ב ב'); וכ"כ לגונבי אבה שנגנבת מלאכתו לה במת בעלה, וגמלא חי, קנסוה שתבייש בנין הבכן. מרשעה לשוה, אף שאין נהנין מעבירה (יבמות דל"ח א'); וכ"כ לבת שני' קנסוה ממאנות (כתובות דנ"ד א'); וכ"כ המין בעבד שאין הבעה לפי' בשוגג, או באונס, אסור בהנאה (בכתים דכ"ח); וכ"כ טרס לוין נבור קנסוהו בו (בכורות דל"ד)? דהנך מילתא שאני, שהי' נראה לחכמים להחמיר בהן ביותר, משום דקילי עלי' ומילתא שבת שהיא בסקילה, ולהי לזלזולי בהו; משא"כ שבת דחמירה להו לאינשי ולא אתא לזלזולי בה (כדילה ל"ו א'), ואהא דל"ש ל"ב בה רבק טולי האי כתוס' (חולין ע"ו א' ד"ה מורי). תדע, דהרי בהנך כולהו, אסרום לגמרי להנאה, וכמ"ש המשון מלאכתו ילבד; וכ"כ במולהן; ובמבשל בשבת לא אסרו רק שלבשל להרויח באכילה או בהתמים של גוף הנאסר, אבל לא שיאסר מלהשתמש בבהמתו וכדומה מהנאות, דאל על כרחך שלא היה נראה להם לחכמים לגזור הכא בשבת כולי האי. ויתר נ"ל דאפי' בלותו שבת עצמו שהוציאו או הכניסו, עכ"פ אם החזירו למקום הראשון, מותר גם לאותו שעשה בה העבירה, דהרי לא נהנה מעשיו. ואי"לאק לש"ז ממ"ד (עירובין ד"מ ע"א) בפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו מקומן, דלרש"י התם מיירי אפי' בשבת, ומותרי' גם באכילה; ולמאי נקט תחומין דרבנן, הרי לדבריו אפי' במוציא מרשות לרשות שהוא דאו', כשהחזיר מותרים באכילה אפי' לדידי'? י"ל, או משום דרצה להשמיענו דלא אבדו מקומן אלפיים לכל רוח, דלא שייך רק ביו"ט, דהרי בשבת בלא"ז אינו רשאי להוליכן מר"הי, א"כ לא הוה מצי למנקט מוציא מרשות לרשות, דהרי אין עירוב והוצאה ליו"ט (כסי' תק"ל); א"כ דקמ"ל רבותא דאפי' באיסור דרבנן דוקא בשוגג, אבל בלא חזרו אסורים לאכל לכל כשהוציאם במזיד (וכסי' ת"ה ס"ע); ואף דבחזרו במזיד נמי עביד לאיסורא, עכ"פ לא נהנו ממעשיו, משא"כ בשלא חזרו. — מיהו מתוס' שם (דל"ט ב' ד"ה לא), משמע דאפי' בשלא נהנה ממלאכתו בשבת, אסור בה בלותו שבת; מדהקשו שם מאי דקתני הכא דכשחזרו למקומן מותרים, ומ"ש ממבשל בשבת במזיד לא יאכל, והוצרכו לחלק בין איסור דאורייתא לדרבנן; וכ"כ נמי הרמב"ם (פ"ה מק"ד); ואי כדברינו הנ"ל, הו"ל דהתם נהנה מגוף המלאכה שנעשה בשבת, משא"כ הכא בחזר והכניסן לא נהנה ממלאכתו בשבת? אע"כ דס"ל, דכיון דעדיין לא הי' רשאי להכניסן, ובהחזירן בעבירה כאלו נהנה, נ"ב נהנה ממלאכת שבת מקרי, אף שאינו נהנה מגוף המעשה אלא שהלה בהול, עכ"פ הנאה הוא; להכי הוצרכו לחלק בין דאורייתא לדרבנן; א"כ בשבת גופי' אסור בהוציא מרשות לרשות אף שהחזירו. — ואהבד שיש להשיב על דבריהם דהכי בהוליך חוץ לתחום נ"כ עשה ועבר אדאורייתא, דהשעיר די"ל כל"ה וכמ"ש התוס' (ביון מבשת דל"ד) בשם הרשב"א? ואם שיש לייבב דלתוס' מיירי בהוליכן רק אמה א' וחזר והכניסן תוך התחום (ולא ידענא למה הוצרך ה"ס לדחוקי כשבי' בהכולי דמיירי בהוליכן עובד כוכבים ולא כהרולטו, דהכי הלכתא (בעירובין דנ"ב ב'); עכ"פ יש ראיה לדברינו מהרמב"ם (שם), שכ' דהחילוק בין מבשל בשבת לפירות שיצאו וחזרו, דהכא לא נהנה מעשה בגופן, ולא נשתנו, עכ"ל; והוא ממש כדברינו, אלא דהרמב"ם לשיטתי' אזיל דפסק

כהס"בי

אמירה לעובד כוכבים

מתיר בחו"ס לומר לעובד כוכבים אפי' בשבת לקשור חוט העירוב שנתנתק; ויש לצרף לזה דתלות לאו ליהנות נתנו (כר"ה כ"ח א'); ובתוס' (גיטין ד"ח ב' ד"ה אע"ג) אוסר אפילו להביא ספרים בשבת ע"י עובד כוכבים דרך כרמלית וע"ש. ואין להתיר כל שכן רק בשעת הדחק; ומכ"ש בדאיכא פרהסיא בדבר, כאומר לו לחתוך ערבה בשבת, דאסור (תרס"ד).

ז) כל זה בשאומר לעובד כוכבים לעשות מלאכה דאו'. אבל לומר לעובד כוכבים לעשות דבר של שבות, דהו"ל שבות דשבות, יש עוד היתר בה' דרכים: א) במקום חולי קצת, והוא שמצטער הרבה, ולא במיחש בעלמ'; ולכן מותר שיניח עובד כוכבים רטיי' ממורחת מע"ש על מכתו; אבל לא ימרח' העובד כוכבים בשבת (שכ"ח כ"ה ומג"א שם סקי"ב) אם לא שחלה כל גופו ע"י המכה, אז גם מרוח שרי ע"י עובד כוכבים וכלעיל. ב) לצורך מצוה; מותר לומר לעובד כוכבים להביא שופר ולולב וס"ת מחוץ לתחום או חוץ לחוט העירוב (ש"ז ס"ה ותקפ"ו מג"א סקכ"ד), וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים שיביא ספר וסידור מחוץ לעירוב מש"ט; וכ"ש שמותר להביא על ידו צרכי מילה מחוץ לעירוב (של"א ס"ו); וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים לתקן כלי שיר של עצמו (ודו"ק) כדי לנגן לחתן וכלה או לעונג שבת (א"ר של"ח); וכ"ש דמותר לומר לעובד כוכבים להושיב קדירות שמאכל על התנור קודם שהוסק, דג"כ אינו רק שבות, דא' נותן הקדירה ואח"כ השני אחר אור לבסוף, הראשון פטור אבל אסור (כביצה ל"ד א'), והכא משום עונג שבת לאכול מאכל חם מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו (ועי' רמג"א רנ"ג סקמ"א); וקילא האי שבות משבות אחר; דהכא אין הפעולה אסור מד"ע, רק משום מה שיעשה אח"כ (ודו"ק). וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים למחוט הנרות בידו לצורך סעודת שבת או לכבוד אורחים שממקום אחר (לאפוקי אורחים שמאותו מקום) או לכבוד חתן וכלה. אבל למחוט בכלי אסור, דהו"ל איסור דאו' (אשל ש"ז ז'); וכ"כ מותר לשלוח עובד כוכבים חוץ לתחום אחר קרובי חולה חזק, אבל לא אחר קרובי מת (ש"ז ש"ט); וכ"כ הנשבע לפרוע בע"ו בחודש, וחל בשבת, פורע ע"י עובד כוכבים (ש"ו מג"א סקט"ז); וכ"כ אם נשאר לו חמץ בע"פ, מותר ליתן להעובד כוכבים החמץ אפי' הוא הרבה אף שיוציאנו לכרמלית, וי"א דאף בפסח עצמו מותר ליתנו לעובד כוכבים להוציאו לכרמלית ולבערו (שכ"ה ב', ותמ"ד רט"ז סק"ה ומג"א שם סק"ב); וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים לגרד הכלים מבצק בע"פ בשבת (תנ"ט ס"ה); ג) במקום הפסד גדול, מותר לומר לעובד כוכבים לעשות שבות כדרכו, וע"י ישראל שלא כדרכו (ש"ז רמג"א סק"ז); מיהו ע"י ישראל יש לעשות בצנעא (של"ו ס"ט); ואף דכל שאסרו מפני מראית עין, אפי' בחדרי חדרים אסור, היינו רק באיסור דאורייי' (כט"ז של"ז סק"פ ועי' במג"א ש"א סקנ"ו שכ' דאפשר דקיי"ל דהאסור מפני מראית עין מותר בחדרי חדרים; וכ"כ תוס' ע"ז די"ב א'). ד) כל דבר שאפשר ע"י ישראל בהיתר, מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו אם הוא שבות; כגון מותר לומר לו לטלטל נר דולק, מדשרי ע"י ישראל בטלטול מהצד, שיניחנו על שם; ואפי' בנר שמן שיש חשש שיקרב או ירחיק השמן מהפתילה והו"ל כמכבה או מבעיר, עכ"פ אפשר שילך בנחת ולא יגענו, והרי בעובד כוכבים שרי שאינו מתכוון אף בפסיק רישא, וכלעיל (סי' ו' ז' ועי' אשל רע"ו י'). ומכ"ש שמותר לומר לעובד כוכבים לסלק המנורה שדלק עליו בי"הש (רע"ט ד'). וכ"כ מותר לשלחו להביא שכר וכדומה מחוץ לחוט העירוב, מדאפשר לישראל לילך לשם לשתות (תכ"ה י'); ודוקא בצמא מאד (רמג"א שם). ה) כל דבר שמחלוקת בין הפוסקים די"א דאפי' שבות אינו, מותר לומר לעובד כוכבים

לעשותו

אמירה לעובד כוכבים

מתוכו ואתי לעשות איסור דאו' (סשל"ב). אבל אסור לומר לעובד כוכבים להציל את הדליקה לר"ה, דאינו יכול לבוא לידי איסור דאו', דהרי כבוי מלאכה שא"צ לגופו הוא, רק לכרמלית מותר לומר לעובד כוכבים להוציאו; וכ"כ ע"י ככר או תינוק מותר גם ישראל להוציאו לכרמלית (פי"א רמג"א סקי"ג). ד) משום בזיון כתבי קודש, מותר לומר לעובד כוכבים לכבות הדליקה או לעשות מלאכה אחרת שיתגלגלו משריפה או שאר בזיון (של"ד סי"ח): ומה"ט התיר בתשו' שב יעקב (סט"ו) לומר לעובד כוכבים לכבות נרות שבבי"הכנ מחשש שריפת ספרי קודש, וגם בל"ז כבוי הו"ל שאצ"לגו. ונ"ל דמה"ט גם בביתו מותר בים השש שמא יפול הנר בשעה שבנ"א ישנים ויתהוה שריפה וסכנות נפשות. ה) משום צער בע"ח מותר לומר לעובד כוכבים לחלוב הבהמות אף דהו"ל תולדה דדש (ש"ה כ'). ו) בין השמשות [דהייט י"ג (מינוטען) ומחצה אחר שקיעת החמה] אפי' כבר קבל עליו שבת, מותר לומר לעובד כוכבים לעשות מלאכה דאו' במקום מצוה קצת, או שטרוד ונחפז על המעשה ההוא, כגון להדליק נר יא"ל אלו נר לסעודתו, או במקום הפסד (רמג"א רס"א ו' ורע"ז סק"ג), או לקשור חוט העירוב שנתנתק אף דמוסיף על אהל קבע (תו"ש); אבל אסור לומר לעובד כוכבים ביו"ט שני לתקן העירוב לצורך שבת שיהיה למחר, דאף דיו"ט שני נמי שבות, עכ"פ הו"ל שבות רחוקה דלא התירוהו (כ"כ תשו' מ"ד). ומסתפק המג"א (רסי' שמ"ב) אם גם ביה"ש דמוצאי שבת לא גזרו עליו, מדאתחזק איסורו? וברסי' תקס"ב החליט דביה"ש דמוצאי שבת חמור טפי. ולפע"ד תליא בהאי רבנא, דפלוגתא דרבותינו היא, דלתוס' (כריתות דף י"ז ב' ד"ה מדסיפא) ביה"ש דמ"ש חמור טפי דמחשב איקבע אסורא; ולרמב"ם (פ"ח משגגות), אין חילוק בין ביה"ש דע"ש למ"ש; ובפירושי למשניות כריתות פ"ד הוכחתי ת"ל כרמב"ם; א"כ אין חילוק, דהרי אף ביה"ש של ע"ש מחשב איקבע איסורא, והפ"ה מקלינן לענין שבות א"כ ה"ה במ"ש, וכן משמע מתוס' מגיל' ד"ד ע"ב ד"ה וועבורה' שאף בביה"ש שבסוף היום לא גזרו, יע"ש. ועדיין י"ל דלמא כתי' קמא הוא ועדיין יש לגמגם בזה; וגם בא"ש (רע"ו ט') כתב דס"ס הוא, דשמא הלכה כמ"ד דשבות מותר לצורך מצוה, אף בשבת עצמו, ושמא שבות מ"מ כשבות ע"ש; ואעפ"כ הניח בצ"ע. עד דאתא הלי שנה קדישא ס"ג ע"ד הגאמ"ו זצוק"ל, והייתא מתניתא בידיה בספרו על א"ח, והוכיח שם מסוגיא דקדשה אבות בבוקר, והוא קדשה א"ע בערב (קדושין דע"ט), ומקושית הר"ן בפ"ד דשבת בנהרה ביה"ש של ע"ש, דאין חילוק, והדברים ארוכים. ז) מותר אמירה לעובד כוכבים בדבר שאינו מתכוון אע"ג דהוה פסיק רישא; ולכן מותר לומר לעובד כוכבים לסלק קדירה מעל האש, אע"ג שגחלים יכבות, וה"ה שלא ינער ונמצא מכבה עליונות ומבעיר התחתונות (רנ"ג סס"ה); וכ"כ תגיר שרוק, ובו גחלים לוחשות מותר לפתחו ע"י עובד כוכבים אף שיתבערו הגחלים ע"י שיפתח (רנ"ט ס"ז). ח) במקום פסידא, כגון בדליקה (של"ד), או הקורה הנפסדת מגשמים או מז"א, או חבית שנתבקעה, וכדומה (ש"ז סי"ט), אע"ג דאמירה לעובד כוכבי' אסור, מותר לקרותו ולומר בפניו כל המכבה והמציל אינו מפסיד: וכ"ש שיכול לרמוז לו שיכבה (של"ד). מיהו נ"ל דאסור לומר כל הרוצה יכבה, דהרי גבי תרומה מתני שאומר כל הרוצה יתרום, וכל התורם אינו מפסיד לא מהני בתרומה (כר"ן נדרים דל"ו ב'). ט) יש מתירין אפילו מלאכה דאו' ע"י אמירה לעובד כוכבים לצורך מצוה כל שהגוף נהנה ממנה (מג"א רע"ו ח'; ואבל שם קורה להתיר אפי' אין הגוף נהנה ממנה) וכן נתפשט המנהג לומר לעובד כוכבים להדליק נר לצורך מצות סעודת שבת או חתונה או מילה כשאין לו נר אחר; וכ"ש כשאר בבי"הכנ לצורך תפלה שהיא מצות דרבים; וכ"ש

מתיר

דיני אמירה לעובד כוכבים

ודוקא שהי' לצורך ישראל, או שאינו לצרכו אבל המלאכ' נעשת בדבר ששייך לישראל, כגון שנותן לו בשר לבשלו לצורך עובד כוכבים אף שאינו חייב במזונותיו; אבל בב' לטיבות', שאינו לצורך ישראל וגם אין הדבר שעושה בו שייך לישראל, מותר, דאז לא מחזי כשלוחו; ולכן מותר לומר לו שיעשה מלאכ' לעצמו בשל עצמו (ס"ז סכ"א); ובעושה בבית ישראל צריך שיעשה בצנע' משום חשד (ששיס"ד ומנחת כהן).

ב) **אסור** לומר לעובד כוכבים לעשות שבות, אע"ג שהאמירה לעובד כוכבים ג"כ שבות, וא"כ הו"ל שבות דשבות, אפ"ה אסור. אבל דבר שהוא רק חומרא בעלמא, מותר לומר לעובד כוכבים לעשותו (ס"ז רמג"א סק"ב).

ג) **וכן** אסור לומר לעובד כוכבים בשבת שיעשה דבר בחול, או בחול שיעשה דבר בשבת (ס"ז ב' ז'); ולכן אסור לומר לו בחול או בע"ש קנה לי או מכור לי למחר דבר זה; ואם יום השוק בשבת, שא"א למכור או לקנות הדבר רק בשבת, אפילו לא אמר לו בפירוש שיקנה או ימכור בשבת, כאמר לו בפירוש דמי ואסור (ס"ז רמג"א סק"ג).

ד) **כל** שאסור לומר לו־שיעשה, אפי' לרמז לו דרך צווי אסור; וכ"ש שלא יאמר דרך צווי שיעשה דבר היתר, שיבין העובד כוכבי' מעצמו מה שיעשה באיסור, כגון שיאמר לו לקנח הוטמו, שיבין העובד כוכבי' מתוכו שימחט בכלי את הנר (ס"ז רמג"א סקל"א).

ה) **אבל** מותר לומר לעובד כוכבים שלא בדרך צווי מה שחסר לו, כגון שיאמר לפניו הנר דולק עמוס, אף שיבין למחוט הנר בכלי, או איני יכול לקרות האיגרת החתום, אף שיבין מתוך דבריו לשבור החותם ולפתחו (שם סק"כ וסקל"א, ואשל שם). [ואי"להק הרי אפי' עשה כן עובד כוכבים בעצמו לצורך ישראל, אסור להנות ממנו וכעובד כוכבים שהדליק נר לצורך ישראל, דאסור לכל להנות ממנו (כפי' רע"ו א' ושכ"ה)? כ"ל דהתם נהנה מגוף ההדלקה האסורה, משא"כ הכא אינו נהנה מקריעת הנייר עצמו רק מדבר שהשהוצב ממנו, דהיינו קריאת הכתב; וכ"כ במחיעת הנר אינו רק מסיר מה שמעכב שיבת ההבהקה, ואין הישראל נהנה מגוף המחיעה, ודו"ק]. וכן מותר לומר בפני שבית אינו מאיר יפה משום שדולק רק נר אחד, אף שיבין עי"ז להוסיף נרות. וכן מותר לומר לו אחר שבת למה לא הוספת נרות בשבת שלעבר, אף שיבין עי"ז להוסיף בשבת הבא (רע"ו ד'). ובשו"ת הו"י (ת"ע וכ"ג) מסתפק אם אומר לעובד כוכבים שיאמר לעובד כוכבים אחר לעשות מלאכה אם אסור או מותר? ולפע"ד יש קצת ראיה להיתר ממ"ד עירובין (דס"ח א') שא מר לא א"ל זיל אהים. ועי' פי' הסוגי' דהתם ברי"ף (סוף פי"ע דשבת); ואי"להק וכי גרע מרמיז' דאסור? כ"ל דגרע וגרע, דהתם רומז לו שיעשה מלאכה, והרי אשכחנה דרמית' כדבור דמי (גיטין כ"ע א'); משא"כ הכא הו"ל כאומר אמרו — ולא א"ל שיעשה). —

ו) **בתשעה** דרכים מותר אמירה לעובד כוכבים אפי' שיעשה מלאכה דאוריי'; ואלו הן: א) בחולי של כל הגוף אפי' אין בו סכנה, שהרי ישראל עצמו מותר לעשות בכה"ג שבות, וכ"ש שבות דאמירה לעובד כוכבים דקיל (ס"ז רמג"א סק"ז); וכן קטן שאין לו מה לאכל, מותר לומר לעובד כוכבים לבשל לו, וגם מותר להאכילו מוקצה בידים כשא"א באופן אחר (שכ"ח מג"א סקט"ו); וכן מותר לומר לו לעקור לו שן שמצטער בו (שכ"ח ג' ועי' רע"ז כאן, ובכ"הכם בי"ד קנ"ח). וכ"כ מותר לומר לעובד כוכבים להסיק התנור מפני הקור בארצות הצפוני', דהו"ל בחולי כל הגוף, והכל לפי הקור (שסרע"ו). ב) משום ישוב א"י מותר לקנות מעובד כוכבים בית, ומראה לו כיס מעות שיטלנו, ואומר להשופט שיכתוב ויחתום לו בערכאות (ס"ו רמג"א סק"כ). ג) בזמנו בחול כגון שהשיך לו בדרך נותן כיסו לעובד כוכבים (רס"י רס"ו); וכ"כ בהמה שאחזה דם, מקיזין לה ע"י עובד כוכבים, דאי לו שרית לי', אדם בהול על

מתוכו

דיני מוקצה

ד) אסור לטלטל מוקצ' משום גער בע"ח; ומ"מ בהמה שנפלה למים עם טיט, אסור להטנה להעלותה (ס"ס י"ט), אף דצער בע"ח דאו' (כב"מ ל"ב ב' וח"מ רע"ב ט'), אפ"ה לא התירו לטלטל עבורו, מוקצה, רק בטלטול במקצת; כהאי דמדדין עגלה' וסייחין (ס"ה מ') ומסעדין בהמה בלידתה (של"ב); אבל מותר לבטל כלי מהיכנו משום צער בע"ח, כגון להניח כלי' תחת רגלי בהמ' שטובעת בטיט (ס"ס י"ט); וב"ב פרי לכפות סל לפני האפרוחי' כדי שיעלו עליו ללון בערב (ס"ה ל"ט).

ולכאורה ק' על דברי המג"א ס"ח סקי"ט, דמקשה הנך ב' דינין אהדדי, דהמשמע מדבריו דהוקא בצער"ח רבה כטביעת בהמה התירו לבטל כלי מהיכנו, ולא בצער"ח קצת כדי שיוכלו לעלות ללון, ומנ"ל הא חלוקא? ולה"ל מדצריך ר' יצחק לאוקמ' להך אלפרוחים דמטלטל הסל דמיירי בצריך למקום הסל (כבעת מ"ב א') וב"כ כב"י במתני' (קכ"ח ב'), משמע דאל"כ אסור לטלטלו; נ"ה', דהק רבי יצחק לבשתי' צריך לאוקמ' כן. מדס"ל אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, אבל לדידן דלא ס"ל הכי (כתוס' ב"ח, ושל"ח ה', ותקכ"א ב'), וודאי דא"ל לאוקמ' בצריך למקומה, וכ"כ הר"ן בהך כוניא? וכ"ל דהמג"א דייק מדנקט מתני' כדי שיעלו וירדו, דאי בלו לו מיירי, רק כדי שיעלו ושוב ירדו (ויק כ' הרמב"ם בפכ"ה הכ"ה), משמע הא שיעלו ויבלהו יושבי' עליו, אסו'; וא"כ מקשה שפיר ממ"נ, אי דאיכא לצע"ח לאפרוחי', א"כ אפי' שיעלו ויבלהו יושבי' עליו שרי, כמו גבי בהמה הכא? לע"כ דהתם מיירי דליכא לצע"ח, כגון שיוכלו לעלות ללון בדוחק בלי סל, ואפ"ה התירו לבטל כלי מהיכנו לפי שעה, ומ"ש מהכא דלא התירו לבטל הבנת הכלי רק משום לצע"ח? ולהכי תי' שבי', דהתם מדידו להפריקן לא מהבב ביטול כלי מהיכנו; משא"כ הכא דלמא לא תעלה הבהמה משם, להכי דוקא משום לצע"ח התירו ביטול כלי מהיכנו. **אמנם** ק"ל למה בנפלה בהמה לטיט, משום לצע"ח תקינו לבטל כלי מהיכנו, שפי מלטלטל המוקצ', דהיינו לאשבר' ולהוליא' מהטיט (כבי' ש"ב י"ט); וכזי' בא מהדק ותמונו עשין מוקצה כבד, שלא יוכל לבמוע הסר מתחת מוקצה, משום לצע"ח התירו לטלטל המוקצ', שפי מלבטל כלי מהיכנו, ליתן כרים תחת המשא הכבד (כדק"ו ס"ש? ובשלימ' באבות' י"ל מדידו להפריקן בגשל', לא נתבטל כלי מהיכנו עי"ז לפי' לבשה מדבל"ז לא ישבלידו עליו לבסוף, אבל מבהמה הנ"ל ק'? וג"ל דבבהמה נמי לבבר שתעלה מעלמ' מעל הכרים בשבת, ולא יתבטל כלי מהיכנו: משא"כ התם כשיבלו המוקצ' הכבדים על הכרים, לא יסתלקו מעלמן, והו"ל שפיר ביטול כלי מהיכנו. או י"ל דהתם נמי מ"ב הרמב"ם והתמבר בורק בגחת, לא כדי שלא יסברו, רק ר"ל שיטלטלן במקלת, וכ"ל כלאחר יד, לבל לא שיטלטל המוקצה לגמרי. או כ"ל דבבהמה לא התירו לטלטל ולהוציא' מדלוכ' הכתי, טלטול מוקצ' ועכה' יתירה להוציא. ועי' כלה"מ בכ"א ה"י משבת).

ה) אסור לטלטל מוקצה אפי' מקצתו: כגון לעמוד עליה בהאגן, אפי' שנשאר האגן שיתה במקומו (עי' רע"ז סי' בג"ו סק"ד); וכ"כ אסור להעלים עיניו של מת או לכניע בו אבר (סי"א ס"ו). אבל כשאינו מגישו, רק מגמיטו קלת ע"י שסובב עליו בידו או באלבעו, מותר, דהרי סכין ומדידין את המת (שם), אף שה"א שלא יכבש בשר המת כשיסבנו וכשידיחנו; והי"ל מדהו"ל רק פ"ר במוגו דרבנן? ליתא, דהרי גם בכה"ג אסו' פ"ר (כמג"א סי"ד סק"ה); אלא וודאי אפי' במתכוון לכבשו כך שרי.

ו) מותר לומר לעובד כוכבי' לטלטל מוקצה לצורך ישראל (הגו' רכה רע"ו בשם ר"ו). ועי' רע"ז ורמג"א (תקמ"ו), דמשמע שם דבכל איסור דרבנ' שרי. (ובאבל שם רע"ו סק"א כתב דהאי בסלונתא, דהוס' ס"ל דבשבת עובד כוכבים מלאכה דרבנן לצורך ישראל, מותר לישראל אחר, ולר"ן שם אסור).

ז) שכח ונטל מוקצה בידו, מותר לטלטלו למקום המשתמר (ס"ה רמג"א סק"ו).

ח) מוקצה מותר בהנא' (תוס' ע"ז ס"ו ב' ד"ה אמר. וערמג"א סכ"ח ס"ט).

ט) ספק מוקצ' לתוס' יבמות פ"ק דבי"ל אסו'. וקי"ל דספק נולד ממש אסור (תקי"ג ב') אבל ספק אם גמר עובד כוכבים המלבוש היום, מותר (רל"ב ס"ד). ואעפ"כ אסור להביא מגנים וכדומה מבית האומן בשבת (שם) והתחלה נאה אני ישראל שאוסר שוני הסהויים בכל אלה.

ונתחיל לבאר דיני אמירה לעובד כוכבים

א) כל דבר שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לעובד כוכבי' שיעשנו, ואפי' בניה שונה טונים.

וזוקא

דיני מוקצה

לצורך כלל אסור לטלטלן, רק בירא שיסבר או שיגנב וכחמה. מותר לפנותן. **אבל כתבי** קודש ואוכלין אפי' שלא לצורך כלל מותר לטלטלן (ס"ח ד'):

זה הכלל בכל פרטי מוקצה הנ"ל. דיש בהן ט' דינין.

א) כל מוקצה אסור רק בטלטול אבל ליגע בו שרי כשאינו מנדנדו ע"י נגיעתו; רק בדבר עגול (תקי"ג רט"ז סק"ה) או בתלוי בחבל, שבקל יתנדנד, אסו' ליגע (רס"ה ג'); מיהו כשמונח דבר היתר על מוקצה התלוי, דאם גם יתנענע, הוה טלטול מהצד, מותר לטלטלו (רס"ה מג"א ד'):

ב) מותר לטלטל מוקצ' מן הצד, לצורך דבר המותר, אבל לא לצורך המוקצה שלא יגנב וכדומה (ס"ט מג"א ה' וסי"א ה'). וטלטול מן הצד, היינו ע"י שינער הכלי שמונח המוקצ' עליו (ס"ח כ"ו), או ע"י נפיחה (ס"ה ג'), או ע"י רגליו דרך הלוכו (ס"ח מג"א ז'); או ע"י דחיפה בגופו או בכלי אחר (ס"ח כ"ו); ומכ"ש בדהוה כמו דבר שאינו מתכוון, כגון שיושב על אבנים ומזיזן עי"ז (ס"ה מג"א מ"ה); או בששומט הכלי מתחת המוקצה (סי"א ה') וי"א דכל שאין מטלטל בידיו ממש אפי' לצורך המוקצ' שרי (סי"א ה').

ג) מותר לטלטל מוקצ' להדיא מפני ד' דברים (בנפח סי'); (א) מפני כבוד הבריות, כגון לקנח א"ע במוקצ', ואפי' לטלטל מר"הי לכרמלית מותר מס"ט (סי"ב) וכ"כ מותר להציל מת מדליקה, אם ליכא ככר או תינוק, גם אינו יכול להוציאו ע"י טלטול מהצד, שרי להוציאו להדיא (סי"א ה'); (ב) משום השש נזק לגוף, כגון קוץ שמונח בר"ה, או זכוכית על השולחן, שאפשר שיוזקו בו בני אדם (ס"ח ו' וי"ה). מיהו בהי' יכול לסלקו אחמול, אסור לטלטלו היום רק בטלטול מהצד (מג"א ס"ח סקל"ו). (ג) משום פסידא, כגון ששי' בא מהדרך בליל שבת, והמורו טעון כלי זכוכי' מוקצויי', וצריך לפורקן משום לעב"ח, דמניח כרים תחתיהן, ומתיר האזור של החמור כדי שיפלו המוקצויי' עליהן; ואם לא יהיה אפשר לשמוט אחר כך הכרים מתחת המוקציים, אז פירק הכלים המוקצויי' בנחת, דביטול כלי מהיכנו התיר מטלטול המוקצ' (רמ"ו ט')· ובה"ב בלקח בידו כלי שמלאכתו לאיסור', בין שהי' צריך למקומו, או ששכח ונטלו בידו, מותר לטלטלו למקום שירצה להניח, וא"צ לזרקו מידו; ולכן מי ששכח מעות בבגדו, והוא בר"הי, א"צ לזרקו ולנערו מיד, רק הולך להדרו ומנערו שם (רמ"ו); וכ"כ שכין שמל בו א"צ לזרקו מיד מידו, רק הולך למקום המשתמר ומניחו שם (י"ד רמ"ו רט"ז סק"ה). וב"ב מותר לטלטל מעות ושאר דברים המוקצויי' להצילם מדליקה (של"ד); וכ"כ בנתאכסן בבית כותי, וצריך לצאת בשבת, וירא שיגנבו מעותיו, מותר לטלטלן בבגדו (ס"ה ל"ג); ולאלו' רבה שם, בשה"ג אפי' לנשאן בידו שרי בא"ה בענין אחר, מדליכא ר"ה האידנ' (וב"ל דאין להקשות לדידי' ממלא מעות בשבת דאסור אפי' לומר לכותי בשבת להצילן לביתו, אף דליכא ר"ה האידנ' [כרס"ו א']? י"ל דהתם מניעת הרווח אינו כהפסד [כסי' קל"ז וקל"ח]: וגם אי"להק מסחורה הנפסדת מגשמים או מד"א, או הבית שנשבר', דמותר להציל רק ע"י כותי [ב"ז י"ט]? התם מיירי בהפסד מועט, דלא חששו לו [כשבת קנ"ד ב']; גם אין להקשות לדברי' מדליק' דיש לוקרי' להציל מיקלה [כשל"ד ס"ב]? התם מיירי במסופק רק שמא ישרף, או משום דבמהומ' הייבי' שיכבה; גם אין להקשות מגבמי' שיורדין על לבנים, דאפי' לכסן אסו' רק ע"י כותי [כשל"ח מג"א י"א]? התם מיירי דליכא ערכ' יתיר'. והכלל במקום פסיד' ל"ג בה רבנן, אם לא שיש טעם בדבר לאיסיר [כתוספות ד"ב ע"א]). (ד) וכ"כ מותר לטלטל מוקצ' משום חולה, אפי' אין בו סכנה כשא"א בענין אחר (מג"א ס"ה סקט"ו); ומה"ט מותר ליתן לרופא דיו וקולמס ונייר לכתוב לו (רעצעפט) נרו' שאין בו סכנה, כשא"א בכותי:

איסור מלאכה, תפילין, זאנדאוהר, זאננענציגער, נר שלם

ו) **אמנם** עוד יש מוקצ' מחמת איסור מלאכה, דלר"ש מותר, ולא קיי"ל כוותי'; ושא מב' מינין, (א) שהוא כלי העומד לעשות בו מלאכה שאסור בשבת, ככלי כתיב' (שרייבצייג), וכיס של מעות, אף שאין בו מעות, ומכתשת של בשמים (ש"ה מג"א סקע"ה), וקורנס, (האממער), וקרדום (האקקע), ומסור (זעגע), ומספרים (שעערע), ומרא (שיפפע, ושויפעל), מדוכה (מערזער), ומנורה אפי' לא הדליקו בה באותו שבת, וכדומה בכלי מלאכ'; וכ"כ קדירות שרוב תשמישן לבישול, להכי כשהיא ריקה אסו' לטלטל (ש"ה משבצות סק"א); ואפי' מיוחד רק למלאכ' דרבנן, כשופר וכלי שיר, כל אלו אסו' לטלטלן. אבל מיוחד מוקצ' זה מכל מיני מוקצ', דזה מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו מדין תורת כלי עליהם, ולא הקצ' אותן לגמרי מדעתו (ש"ה ס"ג). תפילין יש אוסרין לטלטלן ויש מתירין (רע"ז ש"ה ס"ג, ורמג"א שם סקי"א); ול"ת נ"ל דאסורי' בטלטול מדהו"ל מוקצ' מחמת איסור, דאין להביא ראי' מרש"י פ"י דעירובין דהתם משום בזיון כתבי קודש כעירובין דצ"ח א' וביצה ט"ו א' לא גרע מכבוד הבריות דשרי לטלטל מוקצה מה"ט כלקמן. אמנם מבואר (ט"ו א') משמע להדיא דמותר לטלטלן בי"ט, וה"ה בשבת, דמ"ש. וה"ה שופר של מצוה, ולעולם אסורי' לטלטל רק לצורך גופן ומקומן (תקפ"ח, ורע"ז סי' תרל"ה סק"ג). זאנדאוהר (זאנדנעגלייגער), יש ספק אם חשבו כלי שמלאכתו לאיסור (ש"ה כ"א). נר שלם של חלב או שעוה, וכ"כ פתילה שלימ', חשבו כלי שמיוחד לאיסו', ואסו' לטלטלן רק לצורך גופן ומקומן (ש"ה מג"א סקי"ט). ב) מוקצ' מחמת איסו' מלאכה, כבור ודות ותיבה ושאר כלי המחובר לקרקע, אסו' לטלטל כסוי שלהן, מחמת תיבה; אא"כ יש לכסוי בית אחיז', דאז לא מחשב הכסוי כמחובר, רק תור' כלי עליו (ש"ה י'). וכ"כ ספסל שנשמט א' או ב' מרגליה, אסו' לטלטל' להניח' על ספסל אחר, לישב עליה, אפי' נשמט הרגל מע"ש; אם לא ישב עליה כך פ"א קודם שבת, גזיר' שמא יתקע בחוזק הרגל שנשמט שוב להורו, ויתחייב משום בונה (שם ע"ז) מיהו בנשבר או נאבד הרגל שנשמט, מותר לטלטל הספסל בכל גווני (רע"ז שם י"ד). וכ"כ כל כלי של פרקי' עם (שרויבען), (כפלאפשן) של ברזל וכדומה, אם דרך להתקע בחוזק, אסור לטלטל' בשבת ויו"ט גזיר' שמא יתקע (רע"ט ז'); ואפי' עשוי עם חריצי' דרך דומה להדקים (שרויבע), אסו' לטלטל' (שם). וכ"כ במטה של פרקים וכדומ'; וי"א דוקא כשעיקר תשמישו כשלא נתפרק אסו' לטלטלו (סי"ג רע"ז סק"ו):

י"א) **אמנם במוקצה מחמת מיאוס** קיי"ל כר"ש, בין, שהוא כלי, כגון עץ שתולין בו דגים ליבשן (ש"י), או מנורה שלא הדליקו בו באותו שבת, ומאוסה לפניו (רע"ט), או שהוא דבר מאוס בעצמו, כגון עכבר מת, או כלי רעי והשתנה וכל דבר מטונף, ואפי' לאו בני כלי, כשהן במקום שמצויין בני אדם, יכול להוציאן; אבל אסור להחזיר הגבוע של מימי רגלים, אם לא שיתן לתוכו מים, ויהיו זכין ראוין לבהמ' (ש"ה ל"ד ול"ה). מיהו באין דבר מאוס מל"ע, רק שמאוס להשתמש בו כגון כוסות של מקיזי דם של זכוכית נקיים, אז דוקא בראוי לשתות בו כלי שרי לטלטלן (ובזה מיושב דברי הר"ן בהגה"ה רמג"א רס"ו סקי"ג, והו"ק. ולפע"ד נ"מ נ"ל לתקן קו' הר"ן, דכי התם לאו מטלטלן מלפניו משום דמאיס, והו"ק):

י"ב) **אולם מוקצה שלא לצורך** היינו אפי' כלי שמלאכתו להיתר דמותר לטלטל' אפי' מחמה לצל, כקערות כוסות וסכינין, עכ"פ שלא

לצורך

מוקצה ממצוה, איסור מלאכה

אחר שמונח בו מעות, אסור לטלטל אותה הכלי אגב התיבה שעליה, ולא את השולחן עם הארגז, אם לא שמונח על התיבה או על השולחן דברים החשובים יותר מהמעות, דאז לא גרע מאילו היו מונחים אותן הדברים בהכלי שבו המעות, שהיו מותר לטלטל (שם).

אלו הן ו' תנאי בסים בי"הש שזכרנו במוקצה של בסים:

ח) מוקצה מחמת מצוה, נר שהודלק למצות נר שבת או לנר יו"ט, אפי' בעוד היום גדול דלא אתקצאי לבי"הש עדיין, אפ"ה מדאתקצאי למצותו,

אסור לשום אדם לטלטלו, אף מי שלא קבל שבת ויו"ט עדיין (רס"ג רמג"א סקכ"ו). וכ"כ שמן המטפטף ונר הנותר מנר מצוה שהדליקו לשבת ויו"ט, אסו' לטלטלו בשבת ויו"ט מדהוקצ' למצותו; וכ"ש דאסור ליהנות ממנו מטעם זה (תקי"ד רמג"א סק"ז). וכ"כ נויי סוכה של מצוה, ועצי סוכה שישב בה פ"א לשם מצוה, אפי' נפלה אח"כ, ואתרוג ולולב והדס וערבה בנטלן פ"א, אסו' לטלטלן בשבת או ביו"ט, מדהוקצה למצותה; ובחוה"מ אסור עכ"פ ליהנות מהן (תרל"ח); אם לא שהתנה בפירוש קודם בי"הש שבהתחלת י"ט או שבת שאינו בודל מהן כל בי"הש. — ונוהגין להקל בכל הנך בלי תנאי, דמסתמ' כהתנו דמי לבלי לבוא לידי מכשול (רט"ז סוס' תרל"ח). ונ"ל כאי' דה"כ אשכחן בעלמ' (זבחי' ד"ו ב'), לב ב"ד מתנה עליהן; ומה"ט נמי אין מעיל' בבגדי כהונה, דלא נתנה תור' למלאכי שרת, ומסתמא מחשבתן כך [בקידושין דנ"ד א']; וכ"כ אמרי', ע"מ כן הקדישו ישראל פסחיהן (פסחי' ד"ג ע"א); ומה"ט מותר להשתמש בנר בי"הכנ, דמסתמ' כך התנו בלב (כא"ח קנ"ד), וכל שאין המחשבה שבלב סותר למה שאומר, אמרי' דברי' שבלב הוה דברי' (כתובו' כ"ו ב' תוס' ד"ה גמל). ואפ"ה טוב להחמיר. וכ"כ נר חנוכה שכבה תוך שיעור הדלקתו, אסור אפי' אחר חנוכה, דמשום חביבות' דנס, מקצהו לגמרי למצוה (שבת מ"ד א' תוס' ד"ה שכבה). ונ"ל דמה"ט גם אבוקת הבדלה מותר להשתמש בה לצורך חול; דאי"ל דדוקא נויי סוכה וכדומ', שאין כוונתו לחזור ולהשתמש בה אחר סוכו' לסוכה הבא, משא"כ אבוק' מיוחד תמיד לחזור ולהשתמש בה להבדל', ודמי לאתרוג שהקצהו לז"י, דאסו' כל ז', אף דמפסקי לילות (בסוכה מ"ה ב')? ליתא, דהרי שופר נמי מיוחד לתקוע בו כל שנה למצוה, ואפ"ה מותר להשקות בו לתינוק (בשבת ל"ה ב'); ואתרוג צ"ל דשאני, דאין הלילה הפסק, מדגם היא שם חג הסוכות עליה;

ט) מוקצה מחמת איסור שבגופן, שאין כלי, רק עומדין למלאכה שיעשה בעצמן, כמוכין ולמר שעומדין להטווה (רמג"א רסי' רכ"ט);

ועצים שעומדין להסקה (ש"ח ס"כ); או נסרי' של אומן שלא חישב עליהן מע"ש להשתמש בהן להיתר (אבל נסרי' של בע"הב בכל ענין שרי לטלטלן ש"ח כ"ו); ועורות של ב"ב או של אומן, של דקה צריך מחשב' מע"ש להשתמש בהן להיתר (אבל של גסה, אפי' בלי מחשבה מותרים); ואבנים ולבנים וקורות שיחדן לבניין (ש"ח כ"א); ואפילו מיוחד לדבר שאסור רק מדרבנן, כמעות שעומד לסחורה (ש"ג כ"ב); כל אלו אפי' לצורך גופן ומקומן אסור לטלטל; אם לא שיחדן מע"ש בקצת מעשה שיעשה בהן אז (ש"ג כ"ב, וש"ח רמג"א סקמ"א). **תשעה** מיני מוקצ' אלו, אפי' ר"ש דלית לי' מוקצ' מוד' בהו, חוץ ממוקצה דנולד ממין השני שזכרנו, דהיינו בנשתנה ממה שהי', ומוקצה, דבסים ממין השני שזכרנו, דהיינו מוקצ' דבי"הש שנסתלק השתא; וכ"כ במוקצ' דמצוה שנסתלק השתא, כגון נויין שהיו תלויין בי"הש בסוכה והשתא נפלו, בהנך ס"ל לר"ש דאין מוקצ', ולא קיי"ל כוותי' (כל זה מוכח בסוגי' דשבת דמ"ה ומ"ו וביצה ד"ל ע"א ובמרדכי ריש ביצ', ובפירוש הב"י לטור סי' ש"י, ובתוס' עירובין דמ"ו א' ד"ה כ"ש, ובתוס' ביצ' ד"ב א' ד"ה קס"ד).

אמנם

מוקצה מחמת בסיס

עם האבן למקום שירצה (ס"ע ג'). וכ"ש בנפל נר דולק על השלחן שעמד עליו בי"הש, ורצה שישרוף המפה קודם שיבוא עובד כוכבים לכבותו, שרי לנערו מעל שלחן, דהא נעשה השולחן בסיס, מדעם להתי שבת ובאר דברים של היתר החשובים יותר מונחים עליו בי"הש; מלבד ההיתר נ"א לעיל (בהגהי ב'), הביאוס הפסד קיי"ל כמ"ד דלא נעשה בסיס רק בשהיה דעתו להניח שם הנר כל השבת (רע"ז רמג"א סק"ח); ואף שכשינערו מהשולחן אפשר שיכבה עי"ז, הו"ל דבר שאינו מתכוין ואינו פ"ר: אבל אין היתר להניח בכניסת שבת דבר היתר על המנורה הדולקת, כדי לטלטל אח"כ כשיכבה הנר, מדאין המנורה עשוי' להניח עליה רק נר, להכי לגבי מנורה הנר חשוב יותר (רע"ע רמג"א סק"ה): (ד) תנאי ד' אין אדם עושה בסיס דבר שאינו שלו; לפיכך המניח דבר מוקצה על כלי של חבירו מבעו"י, ושהה שם כל בי"הש, אפ"ה לא נעשה בסיס. מיהו בכה"ג ניחא לי' לבעל הכלי בזה, כגון שהניח כלי של חבירו תחת נר חבירו בי"הש, כדי שיפול לתוכו, ונפל הנר לתוכו, והזר ונפל לחוץ, או שהניחהו עובד כוכבים בהכלי, אף שלא שאלו חבירו שישים הכלי שם, אפ"ה נעשה בסיס, דמסתמא ניחא לי' לבעל הכלי שיעשה בסיס, כדי שלא ישרוף הבית (ס"ע רמג"א סק"ה). (ה) תנאי ה' כשהמוקצה משמש לאיסור, אינו נעשה בסיס, כגון גוזי אמר שהניח על הקדירה לחממה, נוטל הכסוי והן נופלת (רע"ע מג"א י'). וכ"ב במניח המוקצה לכסוי על הכלי. וכ"ב לנין שטמנו בעפר, אפי' נתכוון ביה"ש שם, כל שלא השרים עדיין שמטו במקצת עליו המגולין ומוציאו (עי"ש רמג"א סכ"ב); ובשאינו מגולה כלל תוחב כוש בלנון, כדי שיתנער המוקצה ומוציאו (רע"ע מג"א סק"ו). וכ"ב ספל שנפחת והניח עליו טיט מע"ש כדי להגביה הספל עי"ז, מותר לשמוט הספל מתחת הטיט בשבת, ולא נעשה הספל בסיס להטיט (רמג"א שע"ב סקי"ח). מיהו י"א דאפי' בהניח המוקצה שיהי' כסוי להיתר, נעשה בסיס (רמג"א ס"ע סק"ו). מיהו בהדקו או קשרו המוקצה בהכלי מע"ש. כגון כלכלה שהיתה נקובה, והניח אבן בהנקב והדקו לכ"ע מותר לטלטלה עם האבן בשבת (ס"ע ס"ב). ונ"ל דהא דבעינן הדקו בדוקא, היינו דוקא בלא יחדו לכך עולם: אבל ביחדו להאבן מע"ש להיות נשלם לכסוי להכלי, אפי' לא הדקו מותר לטלטלו; וכהאי דפורפת על האבן (ס"ג סכ"ב), חוץ מהמטבע דלא מהני בה יחוד לעולם מע"ש, רק צריך שיעשה בה מעשה שיותר מע"ש, כגון שפירק כבר על המטבע מע"ש, או מותר לטלטלה ולפרוף בה בשבת (שם). (ו) תנאי ו' שיהא המוקצה מונח על עיקר הכלי; אבל בגד שיש בו כיס שקורין (טאַשע) שתפורה בבגד, אף שלכתחילה אסור להניח בו מעות מע"ש, שמא ישכח ויצא, עכ"פ בהניח בה מעות אפי' מדעת, אם יכול לנער' בשבת מוטב, ואם לאו מותר לטלטל הבגד עם המעות, דלא נעשה כל הבגד בסיס למעות אגב הכיס שאינו עיקר הבגד; אבל ללובשו אסור שמא ישכח ויצא (ס"ו ס"ז); מיהו כשחושש שיגנבו המעות, מותר ללבשו עם המעות (ס"א קע"ז סקכ"ג). ונ"ל דכ"ש בכי' מונח (בהטאַשע) בי"הש גם שאר דברים של היתר, וודאי מותר ללבוש הבגד בשבת בכה"ג, אם הם חשובי' כמו המעות (כנ"ל הגהי ג'). וכ"ב שלחן או תיבה, שיש בו ארגז מחובר שקורין (שופלאַד), אם מונח (בהשופלאַד) מעות, מותר לטלטל השולחן והתיבה, כיון שאין הארגז בכלל עיקר הכלי; ודוקא במחובר הארגז בגוף הכלי; אבל (שופלאדע) שבשולחן שמושכין אותו אילך ואילך, והיא מחוברת לשולחן, או תיבה שעומדת על גבי

אסור

מוקצה מחמת בסים

יחד בביה"ש, וכלקמן (רע"ז ספי' ש"י. וק"ל הכי בש"ס קנ"ב ב' אמרי' דלא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד? וצ"ל דהיינו לטלטל המוקצה בלי הכלי, וערע"ז סי' ש"א סק"ה ורמג"א ש"ח סקנ"ט).
(ג) במין בסים הראשון, כשהוסר האיסור מעל ההיתר, מותר לטלטל ההיתר, דבכה"ג אין מוקצה לחצי שבת, וכלעיל; משא"כ במין בסים השני אפי' לאחר שהוסר המוקצה מהכלי, אסור לטלטלה; כגון מנורה שדלק עלי' ביה"ש אסור לטלטלו אפי' אחר שכבה הנר, ואפי' לצורך גופו ומקומו (רע"ע ס"ב); ולא לבד מנורה אלא אפי' שולחן שמלאכתו להיתר, נעשה בסים כשהניחו עליו מנורה דולקת בי"הש, כשלא הי' מונח אז היתר אצלו, וכלקמן (רע"ז ס"ג). מיהו דוקא בשהי' מונח עליו איסור בי"הש; אבל בנעשה בה מלאכה בי"הש לא נעשה בסים (ס"ח מג"א סק"ו). אמנם לדין בסים הב' צריך ו' תנאים: (א) תנאי א', שהונח המוקצה עליו מדעת ובכוונה; אבל בשהי' בי"הש המוקצה ע"ג ההיתר, כגון שהי' אבן או מעות או שאר דבר מוקצה על כלי, שלא צריך להכלי, מנער המוקצה מעל הכלי, ומשתמש בהכלי לצרכו; ובא"א לנערה במקומו, יגביה הכלי עם המוקצה שעליו למקום אחר ומנערו שם. וכ"כ בצריך למקום הכלי שהמוקצה שהי' מונח עליו, יוכל להגביה הכלי עם המוקצה או המעות שעליו, ויושיבם במקום אחר (ס"ע ד' וה'). מיהו בעושה כן לצורך המעות שלא יגנבו, אסור לנערן או להושיבם במקום אחר (מג"א ס"ע סק"ה). אם הניח מע"ש כלי תחת הנר שיפול לתוכו הנר הדלוק, ונפל לתוכו, יש להסתפק אם הוה כמניח או כשוכח (מג"א שם סק"ח). ונ"ל דדוקא באינו עשוי הנר שיפול לתוכו, דבאורה' הכי, לא גרע משל שרגילין התרנגולים לישב עליו בי"הש והשתא ירדו (ס"ח ו'), וכ"כ תרנגולת שהניחה ביצה על כר או בתוך כלי שרגיל' להניח' שם, דבכולן הו"ל כמניח ולא כשוכח (ס"ע מג"א סק"ו). הניח מע"ש מוקצה על הכלי באקראי, כמו שרגילין להניח בתיבה מיני כלים שונים זע"ז, מלאין רווח בתיבה להניח כל הכלים בשולי התיבה, אין דין הכלים שתחת המוקצה כאילו הניח בכוונה המוקצה עליהן, ולא מהשבו בסים (מג"א ס"ע סק"ו. ולעניין התיבה עי' מ"ש בתנאי ב'); ולרע"ז כה"ג מחשב בסים (שם). (ב) תנאי ב', שהניח המוקצה על הכלי על דעת שישאר שם כל בין השמשות; וי"א דצריך שיהי' דעתו שישאר המוקצה על הכלי כל השבת. ולפ"ז מנורה שאנו מדליקין בכניסת שבת, הי' מותר לטלטל' אחר שכבה הנר שעליה; ואין להקל בזה רק במקום פסידא (ס"ע רמג"א סק"ז); אבל מותר לטלטל הבסים מן הצד בצריך למקומו (שי"א רע"ז סק"ז). מיהו במקום' עליו המנורה מותר לטלטל' להדיא (רע"ע ס"ב). אבל בהניח המוקצה שם מבעו"י אפי' בכוונה, ולא הי' דעתו שישאר שם כל בי"הש, ואח"כ נשכח שם, הו"ל כשוכח ולא כמניח (ס"ע רמג"א סק"ו). (ג) תנאי ג' שהי' מונח על ההיתר בי"הש רק האיסור לבד; אבל במונח שם בי"הש איסור והיתר ביחד, וההיתר חשוב לו טפי מהאיסור, אף שלכל העולם, האיסור חשוב טפי, אינו נעשה בסים; ולפיכך שולחן או (סטענדער) שמונח עליו בי"הש נר שעוה או חלב, וגם סידור להתפלל או שאר דבר, אפי' נטלו השתא הסידור מעליו, ונשאר על (הסטענדער) רק הנר הדולק, מותר לטלטל (הסטענדער) והשולחן למקום שירצה (ס"י ה'). מיהו בנר שמן דולק, אסור לטלטל השולחן, מלמקרב השמן או מרחיקו מהפתילה, וחייב משום מבעיר או משום מכבה (רשי' רע"ז) רק ע"י עובד כוכבים שרי, דכל פסיק רישא שרי ע"י עובד כוכבי', וכמש"ל בדיני פסיק רישא: וב"כ סל מלא פירות והתוכה אבן אם אפשר לנער, ינער הכל, וילקט הפירות ויחזור ויתנן לתוך הסל ויטלטלנו; ואם חושש שע"י הניעור יפסיד הפירות, יטלטל הסל כמו שהוא

עם

מוקצה דהכנה, חוץ לתחום, נולד

מגד בכל עובד כוכבים אסור, ובלבוש סוף סי' ש'; וי"א דאינו כנולד, מדהוו ראויין לטוס; ויש להקל בשעת הדחק או לצורך מצוה; רק שלא יאמר מע"ש לעובד כוכבים שיאפה בשבת (שכ"ה ד'). וי"א כל שנגמרו בידי אדם, אין בו משום נולד (רנ"ב רמג"א סקט"ו ותקפ"ו סקכ"ט):

ז) **מוקצה מחמת בסיס.** ב' מיני בסיס הן. (א) מין בסיס הראשון אפי' ר"ש מודה בה, והוא כשהונח השתא על ההיתר מוקצה מחמת חסרון כיס (ש"ח א'); או מוקצה דלא חזי למידי (ש"ח כ"ז), או מצוה (ש"י ז'), או א' משאר מיני מוקצה או נולד, אז לכ"ע אסור לטלטל ההיתר אפי' לצורך גופו ומקומו (ש"י ס"ז); אבל מותר לנער המוקצה מהכלי; כטבלא שהונח עליה עצמות וקליפין שאינן ראויין לבהמה מגביה הטבלא ומנערן, או מגררן עם סכין מהשולחן, דבכל כה"ג הו"ל טלטול מהצד ושרי (ש"ח רע"ו סקי"ח); ואח"כ, אף שהי' מונח מוקצה על השולחן, כיון שעתה הוא והוסר ממנו, מותר לטלטל השולחן דאין מוקצה לחצי שבת (רע"ט ד' וה'). מיהו דוקא כשצריך לשולחן עצמו אבל כשצריך למקום השולחן מותר להגביהו למקום אחר אף שאין עליו רק הקליפות שאינן ראויין לבהמה (ש"ח סכ"ז) משום דלא אפש שאיך יפלו העצמות והקליפין, לא הו"ל כהונחו עליו מדעת (אבל ש"ח סקנ"ב). וי"א דכל שלא הונח עליו המוקצה בי"הש לא הוה בסיס (מג"א ש"ח סקנ"ו). אולם כלי המיוחד להניח עליו מוקצה כגון מעות וכדומה, אף שעכשיו אין בו ועליו מוקצה כלל, אסור לטלטלו, רק לצורך גופו ומקומו (ש"י ז'). אסור ליתן בשבת כלי תחת נר או שמן, הדלוקים והם נוטפים, כדי שיטוף לתוכו, או תחת שאר מוקצה שירא שיפול, כדי שיפול לתוכו, מדמבטל עי"ז כלי מהיכנו, שהרי יאסר אח"כ לטלטל הכלי, והרי זה כאלו חברו בטיט בשבת (עי' רש"י ותוס' שבת מג"א). ואף דיכול לטלטל הכלי ע"י שינוח היתר אצלו (כרע"ז ססי' ש"י)? עכ"פ מבטל הכלי מהיכנו על מקצת שבת קודם שינוח ההיתר אצלו; אם לא שיש כבר בהכלי דבר היתר החשוב יותר מהמוקצה שיפול לתוכו, אז מותר להניח שיפול המוקצה לתוכו, דהרי לא נתבטל הכלי מהיכנו כלל. אבל כשירא שיפול נר הדלוק או שעוה על השולחן וידלק, מותר ליתן כלי תחתיו, שיפול לתוכו, דבמקום פסידא רבה ל"ג בה רבנן (לאפוקי שמן משום הטעם, כשבשמן מועט הוא); וכ"ש בדאיכא חשש דליקה, דשרי לשום כלי תחתיו. וכ"ש מותר ליתן כלי תחת הנר כדי לקבל הניצוצות, מדמתכבין מהר, ואח"כ אין בהן ממש, א"כ לא נתבטל הכלי מהיכנו עי"ז (רס"ה ד'). אמנם מותר לשום הכלי תחת הנר מע"ש כדי שכשיפול או יטיף הנר, יפול לתוכו, ובלבד שלא יתן לתוכו מים אפי' מע"ש, דגורם כבוי אפי' מע"ש אסור, גזירה שמא יעשה כן בשבת, מדאינו רק גורם כבוי. ואם נתן הכלי תחת הנר מע"ש, ולא נפל לתוכו, מותר לטלטלו בשבת, דלא נאסר בטלטול מדשבתו (רס"ה). הכל נעשה בסיס, ואפי' אוכל (ש"ח מג"א כ"ג). תינוק שיש בידו מעות או אבן, אסור ליקח התינוק על הזרוע; רק כשיש להתינוק געגועין להניחהו, או כשאבן שרי, וכשמעות אסור, דלמא נפל ואתא לאתויי (ש"ע א'). אם מונח על ההיתר כלי שמלאכתו לאיסור ל"ע אם הו"ל בסיס (אבל ש"ח): (ב) מין בסיס השני לר"ש מותר, ולא קיי"ל כוותי'; והוא כשהי' מונח עליו איסור בין השמשות; והוא חמור לדין ממין בסיס הראשון בג' דברים א) דאסור לנער האיסור מעליו כלאחר יד (ש"ע ס"ד). ב) במין בסיס הראשון כשעדיין מונח האיסור עליו, יוכל להניח אצלו דבר היתר החשוב לו יותר מהאיסור, ומטלטלן יחד כשה"ת נגער האיסור; משא"כ מין בסיס השני, אינו מועיל זה, רק כשהי' מונח עליו ההיתר והאיסור

יחד

מוקצה דהכנה, חוץ לתחום, נולד

כוכבים לעצמו. או שנשרו מאליהן, ואפי' ספק אם נעשו היום, אסור אף בטלטול לצורך גופו ומקומו, לא לבד משום גזירת שיעלה ויתלש, רק גם משום מוקצה [שכ"ז מג"א סק"ג ושכ"ה ס"ה; וערמג"א תקט"ו סק"א. ואי"להק מ"ש פירות הנושרין דאסרי' להו משום מוקצה, ומ"ש בשחט בהמה לחולה בשבת, דאפי' בהוכל' בשבת מותר אף לבריא באומצא? ואי"ל דבהמה בנשחט' להול' באמי, דודאי הי' דעתו שכשיחלו' לו חול' בשבת, וודאי ישחטו' לו. ולהכי לא אקציי' מדעתי', בי"הש; משא"כ פירות הנושרין, אין הדבר תלוי בדעתו שיחשוב בי"הש שכשינשר יאכלס, דהרי אין בידו להשיר; ליתא, דהרי בבהמה אפי' מתה מאליה בשבת, דאין בידו להמיתה מאליה, אפ"ה אין בה מוקצה וכדעיל? וכ"כ פירות אפי' לקטן לחול' בשבת, וודאי אסור לבריא, ולא לבד משום שמא ירבה בשבילו, רק גם משום מוקצה (ועי' רש"י ותוס' חולין דע"ו ב' בד"ה שקלן וכו', ודו"ק)? ודביט ב"י (בטור סי"ח) היכן, דבבהמה אפשר שלא הזדמן לו שוחט או שכין בדוק בי"הש, ולהכי לא הוה כדחינהו בידים; משא"כ פירות הנושרין, מדהי' בידו להשיר ולא השיר מע"ש, הו"ל כאילו דחינהו בידים. ואני בער ולא אדע, דמי לא איירי בבהמה של אדם שהוא עצמו שוחט. והי' לו סכין בדוק, ואפ"ה בשחט' או נתנבלה בשבת אין בה דין מוקצה? וכ"כ פירות הנושרין מי לא איירי אפי' באיליקי אגוזים (פסח פ"ד מ"א וב'), שצריך קולמו' לעלו' וללקטן, ולא הי' לו קולס בבי"הש, ואפ"ה אחשבו כדחינהו בידים, דבנשרו בשבת אסירי? ולול' ומסתפינ' כ"ל, דבשלומא בהמה כיון דלא אפשר לכות בשר בלא שחיטה, לא אקציי' לכל הבהמה מע"ש, דשמא יחלה לו חולה בשבת וישחטנ', ולהכי אפי' מתה מאליה אין בה מוקצה; משא"כ בפירות שנשרו, כיון דאפשר ללקוט לחולה רק מה שצריך לו, השאר אקצויי אקצי' מדעתי' ודו"ק. ועי' רמג"א בי"ז סק"ד ורע"ז שם סק"ג]: אמנם כל שאי אפשר שנתלש או גידול היום רק שהובא מחוץ לתחום לצורך עובד כוכבים, או בספינה אפי' לצורך ישראל, מותרי' לאכלן היום, רק שלא יוציאו חוץ לחוט העירוב. ובהובאו מחוץ לתחום לצורך ישראל, מותרי' לו רק לטלטל אבל לא לאכלן למי שהובאו בשבילו, עד לערב בכדי שיעשה; אבל לאחר מותרי' בו ביום לאכלן. ובמסופק אם הובאו מחוץ לתחום, דינו כודאי הובאו היום (שכ"ה ס"ח). ובעיר שרובה עובדי כוכבים, מצד הדין מותרי', דהו"ל כלא הובאו בשבילו, ואעפ"כ יש לגזור (רמג"א תקט"ו סקכ"ב). י"א דאין מוקצה ושכנה אסור בשל עובד כוכבים, כשלא עשה לצורך ישראל, ואפי' מוקצה דדחי בידים שרי בשל עובד כוכבים (סי' ש"י ס"ב). מיהו לכ"ע יש נולד בשל עובד כוכבים (תק"ס מג"א סק"ג); ולכן ביצה שנולדה לו, או בחלב ממחובר, או בחולב בהמתו לכלי ריקנית, והיא עומדת לגדל, וכדומה לכ"ע אסור, דבכל כי הני גווני' יש שייכו' נולד, וכלקמן:

ז) מוקצה דנולד אסור לטלטל אפי' לצורך גופו ומקומו. ויש ב' מיני נולד (א) נולד גמור, הוא אסור לכ"ע; ור"ל שנתהווה היום דבר חדש, כגון ביצה שנולד' בשבת או ביו"ט (שכ"ב ס"א ותקי"ג. ועי' תוס' עירובין מ"ו א' ד"ה כ"ש ודו"ק); וכ"כ אפר מעצים שהוסקו בשבת ע"י עובד כוכבים (ס"י מג"א סק"ח), וביו"ט אפי' ע"י ישראל, ונתקרר האפר (תנ"ח מג"א סקכ"ח); וכ"כ חלב שחלבוה בשבת או ביו"ט לתוך קדירה ריקנית (ס"ה מג"א סקי"ב, ותק"ה סק"א. ובחולב לתוך המאכל, אסור בשבת משום מוקצה דבע"ח כסי' א' לעיל); כולן מחשבו נולד גמור, דאסור לכ"ע לטלטלו. (ב) נולד ממין ב', דלר"ש מותר, ולא קיי"ל כוותי', והיינו היכא שנשתנה הדבר ממה שהיה תחלה, כבלים הדסים שעשאן עובד כוכבי' בשבת או ביו"ט (ס"ח מג"א סקט"ו, וסי' תקפ"ו); וכ"כ שנשבר היום, ואין השברים ראויין למלאכתן הראשונה (ס"ח ס"ו); וכ"כ עצמות שנתפרקו היום מהבשר, אף שראויין למאכל בהמה (ס"ה רמג"א סקמ"ט); ב' מיני נולד אלו אפי' לצורך גופן ומקומן אסור לטלטל; רק י"א דנולד שע"י שנשתנה מבתחלה מותר בשבת ואסור ביו"ט (כרמג"א ש"ח סקט"ו, ותכ"ה ס"ד). לחם שאפה עובד כוכבים לצורך עובד כוכבים בשבת, י"א דהו"ל נולד, והרי

נולד

מוקצה דדחי בידים, אינו מקווה היתירו, הכנה

ד"ה תקיעות). **דלתות** כלים שנתפרקו בחול או בשבת, מותר לטלטלן, אף דלא חזו למידי, עכ"פ כיון דחזו להתחבר עם הכלי אחר שבת, לא נתבטל שם כלי מהן (ס"ק ה'); אבל דלתות בית וחצר שנתפרקו בחול או בשבת, אסור לטלטלן, אם לא שיחדן מע"ש לפתיחה ונעילה או להסתים שמשתמש בו השתא (ס"ק מג"א י"ט, ורסי' ש"ג). מת מותר לטלטלו מחמה לצל ע"י ככר או תינוק (ש"א ה'); וי"א דמותר גם לטלטלו ע"י שאר כלי שמלאכתו להיתר, כשמניחו עליו (שם ג'). מיהו שצריך למקומו, או כשרוצה להוציאו לצורך כהנים או לצורך קרוביו שלא יצטערו אסור לטלטלו ע"י ככר או תינוק, רק ע"י טלטול מהצד, דהיינו להפכו ממטה למטה, עד שיוציאו (שם ס"ה ומג"א סקי"ד); וכ"ש דמותר לטלטלו ע"י עובד כוכבים לצורך זה (שם ס"ג):

ג) **מוקצה דדחי בידים**, כגון גרוגרת וצמוקים שהניחן מע"ש להתייבש, ונעשו ראויי' לאכילה בשבת אסור לטלטלן אפי' לצורך גופן ומקומן. ודוקא הנהו, דאיכא תרתי, דדחינהו בידים, גם מסריחות קודם שנתייבשו; ולהכי אפי' הזמינן מע"ש כשיתייבשו, אפ"ה דינן כמוקצה דלא חזי למידי; אבל בשאר פירות, ליכא ב' גריעותא, אין שום דבר מאכל שלא הכינו, דינו כמוקצה בשבת (לאפוקי באוקצה ומחמת איסור, כגון בנותר מנר שהדליקוהו בע"ש בי"הש וכבה, ולפי' איסור שממילא, כגון פירות הנושרין ממחובר, או נמקין שהם מוחים וענבים, או חלב שנחלב בשבת, או שהי' מחובר ליה, דלקמי, ולקמן). ולכן פירות העומדים לסחורה, או אפי' אוצר הטמון בארץ שהכניס לזרעו, אם לא השריש עדיין, ומקצת עליו מגולין לאחוז בהן, שומטו בהן מהקרקע ואוכלן; וכ"ש ביצי' שתחת תרנגולת, אם עדיין ראויין לאכילה, מותר ליטלן משם ולאכלן (ס"י א', וסי"א ה'). **ואפי'** כל מאכל בהמה שראוי לשום בע"ח המצוי מותר לטלטלו; ובאין ראוי רק לבע"ח שאינו מצוי, אם יש לו אותו בע"ח מותר לטלטל המאכל, ואם לאו אסור (ס"ח כ"ט). קש שע"ג המטה מסתמ' עומד לבהמה או לשכיבה ומותר לטלטלו (ס"ח מג"א סקכ"ג). מאכל שעמד בי"הש לאדם, ובשבת נתקלקל וחזי רק לבהמה, מותר לטלטלו דמוכן לאדם הוה מוכן לכלבים (סכ"ד ס"ז); ורק בי"ט י"א דאסור, ובבהמה בריאה שמתה, וכלקמן סימן ד'. **ואפי'** בלא חזי רק להנו לעובד כוכבים, כמאכל טריפה וסתם יינן (לאפוקי איסור הנאה) מותר לטלטלו (מג"א ס"ח סקנ"ו). **אולם** דוקא בשבת אין שום מאכל שלא הכינו מבעו"י מוקצה; אבל ביו"ט כל מאכל שלא הכינו מעיו"ט לאכלו, אסור לטלטלו (הל"ס ד'). מיהו אפי' גרוגרת וצמוקים בשבת או ביו"ט, אם אתחזו בי"הש ולא נודע לו דאתחזו עד היום, אף שחזרו ונתקלקלו בשבת, וחזרו ונתקנו, אין מוקצה לחצי שבת, וכיון דאתחזו בי"הש, אף שלא נודע לו עד עכשיו, מותרי' (ס"י ב'):

ד) **מוקצה שאינו מקווה היתירו**, כבע"ח בריא' שמתו ביו"ט, או בזה הוק שנפל, אסור לטלטלן אפי' לצורך גופן ומקומן ביו"ט, למ"ד מוקצה אסור ביו"ט, ורק במסוכנת מעיו"ט מותר (תקי"ח ו' ח'): אבל במתה בשבת אפי' היתה בריאה מע"ש, מותר לטלטל להאכיל לכלבים (סכ"ד ז'); וכ"כ בנחרו בהמת ישראל בשבת (וכ"כ בהמת עובד כוכבים, דאין מוקצה בשבת עובד כוכבים) מותר לטלטל הבשר (ס"ח רמג"א סקנ"ז); וי"ל דמיירי בשבלי העובד כוכבי', דאל"כ וכי עדיף מבשר כשר חי דאסור לטלטלו, מדאינו עומד לכלבים, וגם לאדם לא חזי חי, או דמיירי בבשר רך דחזי לאומצא וכ"כ בשרא לחולי בשבת, ובבשר רך, מותר לבריא (סי"ח ב'); אבל בשביל לחולה בשבת, אסור לבריא, שמא ירבה בשבילו (סי"ח שם).

ה) **מוקצה דהכנה**. דהיינו שהי' בי"הש מחובר או מחוסר צידה, אפי' צדן או נקטן עובד כוכבים

מוקצה דלא חזי

כשהדברים ההם מוכנים ג"כ לתשמיש האסור בשבת, (כפעדערמעססער), וסכין שחיטה, ומילה, וסתרות, (וערגזאהרפיין) וכדומה (ס"ח ה' ומג"א שם סק"י); כל אלו אפי' לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל [ס"ח. ופי' מלות לצורך גופו, היינו שצריך להדבר המוקצה להשתמש בו היתר; כגון (שעזערמעססער) הנ"ל רוצה לחתוך בו דבר מאכל, או שרוצה נייר חלק לקנח בו לכלוך, וכדומה בדברים; ולצורך מקומו היינו שרוצה להשתמש באותו מקום שהכלי מונח שם]. אבל אוכל שבאוצר שרי לטלטלו ולאכלו (ס"י ב'). וכן ההורס שיחדה מע"ש בדיבור לתשמישו, מותר לטלטלו (אשל רכ"ט ב').

ב) מוקצה דלא חזי למידי דהיינו כל דבר שאין בו שייכו' כלי, כעפר, וצרורות ואבנים [אבל לבנים, כלי' נינהו, ובשאין מוקצין לבנין שרי לטלטלן (ס"ח י"א)] ובקעת, וחרסים מכלים שנשבר בחול, וזרקה לאשפה מבעו"י (ס"ח ז'), או שירי מטלניות שזרקן מבע"י לאשפה ולא חזו לקנוח (ס"ח י"ג), ומחט שניטל חודה או חורה (ס"ח י"א), וקליפי פירות, ועצמות דלא חזו לבהמה (ס"ח כ"ז) ובשר בהמה חי, ושומן קרוש, ודג חי, דכל אלו אין עומדי' לכלבים רק בנסרחו (מג"א ס"ח סקכ"ו), ובעלי חיים (ס"ח ל"ט). וכן ספרי חכמה הכתובים בלשון אחר או בל"הק, וכ"ש סיפורי מעשיות או (לייטונג) בכולן יש השם איסור מוקצה (עי' ט"ז ס"ב דהתם מיירי בע"פ. ועי' ס"ח ס"ג, וסל"ד סי"ב); כל אלו ודומיהן מחשבו מוקצ' דלא חזו למידי דאפי' לצורך גופן ומקומן אסור לטלטלן (ס"ח ז'). מיהו קופת עפר או חול שיחדן בבית מע"ש לצרכיו, או חול שטמן בו פירות מע"ש, מותר לטלטל העפר והחול ההוא לצרכיו, ולהוציא מהן הפירות שטמן שם כי אין העפר ההוא מוקצה (ס"ח סל"ח); וכן כל מוקצה דלא חזי למידי, אם יחדן מע"ש לתשמיש דאורחייהו בהכי (חוץ מבע"ח) מותר לתשמיש ההוא; ובתשמיש דלאו אורח', כבקעת שיחדו לשמש כבריח לדלת, צריך שייחדן לאותו תשמיש עולמות, או שיעשה בהן מעשה מע"ש (רנ"ט, וס"ח כ"ב). ומה"ט אם יחד שרביט מע"ש להניף הזבובים או להכות התינוק, מותר לטלטלו בשבת; אבל אסור לומר לעובד כוכבים ליטול שרביט ממכבדת (ס"ח כ"ג וברע"ז שם). בגד שעטנז הוה מוקצה דלא חזי למידי [ס"ח ומג"א סקע"ד. וק"ל הרי חזי לכסות לבהמה ולעובד כוכבים, ומ"ש מבשר טריפה (שם סקכ"ו)? וי"ל דהתם מדלא חזי לתקנו לישראל, עומד לבהמה או לעובד כוכבים מאח"כ הכא מדחזי לישראל כשיוציא ממנו האיסור, דמי לבשר כשר חי, דאסור לטלטלו, מדאינו עומד לכלב. וגם כמות שהוא לא חזי לישראל, ולפ"ז בכולו אריג ומעורב בשעטנז בא"א להוציא החוט האסור, מותר לטלטלו דמוכן לבהמה ובהא מתורץ מה דק"ל מדמקשה (ביצה די"ד ב') אלא כלאים למאי חזי, וק' מה קושיא והרי חזי לכסות בו בהמתו, דדוקא בחבר בו כלאים לא יעשנו מרדעת לחמור (כדה ס"א ב') אבל בידע וניכר שיש בו כלאים מותר, וצ"ע מי גרע משעורים לבהמתו דשרי כ"ש? אלא על כרחך כדברינו דמדנקט סתמא משמע דכל כלאים שרי אפי' בנתערב בו רק א' שאפשר להוציא הכלאים, וכיון דחזי לאדם, לא קאים לה לבהמה]. מעות זהב כסף או נחשת, הו"ל מוקצה דלא חזי למידי (ב"י בטור סי' ש"י), ולא מהני בהו יחוד לתשמיש היתר, אפי' כשניקבן, רק צריך שיעשה בהן מעשה מבוררת לתשמיש היתר מע"ש (ס"ה מג"א סקמ"ט, וס"ג כ"ב); אבל כ"ל דפשוט דמעות הוה נמי מוקצה מחמת איסור, מדמיוחדין למ"ות לאסור מדברי קבלה דכלאו' דמיא (וכמש"ל במלאכת כתיבה). דבר דלא חזי למידי לבעלים, כבגד שאין בו ג' על ג', אם הוא אצל ב"ב עשיר, הו"ל מוקצה לכל אדם. מיהו דוקא בלא חזי לבעלים מצד עצמו, כמטלניות הנ"ל; אבל בלא חזי מצד דבר אחר, כגון שנדר מככר, או תרומה ביד כהן, אמרי' איפכא, דמדחזי לאחרינא, שרי גם לידי' לטלטלו (ס"ח כ"ב, רמג"א ורע"ז שם ועי' תוס' חולין דפ"ד ב'

ד"ה

אינגרוהען, סוקצה, מוקצה מחמת חסרון כיס

אין הבגדי' מוסיפי' הבל (רנ"ז ס"ח). **אבל להטמין** בשבת, אפי' במה שאינו מוסיף הבל, כגון בגדים או מוכין או תבן אסור, שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה. ותאכל שהוציא מתנור, אסור לטמנו תחת כריס (רנ"ג ס"ב). וכ"כ אסור לתת כלי עם מאכל תוך מים חמין שיחממם, כל שכולו טמון בתוכו, (רנ"ז רנ"ח). **ומה** שנוהגין באשכנז שטומנין מע"ש הבשיל מבושל כ"ל **בעפר** הס אינגרוהען, והאפר והגחלים מסבבי' כל הקדירה, ומניחין על הקדירה חתיכת (טארף) דולק (עי' רא"ש ריש במה טומנין, ותוס' רס"ל סי' ס', ועי' בעל המאור ברי"ף דכ"ה ב' מפה ולהלן עד סוף הפרק, דכשהגחלים תכוסו' באפר לא מחשב מוסיף הבל, דמתכבין והולכין וכ"ל לפ"ז דהא דקאמר בש"ס שמא יטמין ברמץ היינו גחלים קטנים שאינן מכוסין באפר); נ"ל דאף דבטמן באמת בגחלים בוערות, והאי גזרי' שמא יחתה (שבת דל"ד ב') עכ"פ לא גרע מאמר דבר המוסיף הבל, דיש מקילין להטמין בו מע"ש כשהמאכל הי או כשנתבשל כבר כלב"דר (רנ"ז ס"ו). גם י"א דדוקא בטומן לצורך הלילה, אסור להטמין בע"ש בדבר המוסיף הבל, אבל בטומן לצורך מחר, דבלי התוי ג"כ יתבשל עד למחר, השתא דלא גזרי' שיחתה (שם ס"ה); וכ"ש הכא דאיכא תרתי בנתבשל כבר כראוי, וטומן לצורך מחר. **ועוד** האפר כיון דהכא הקדירה מכוסה לגמרי, והי האפר לגלותו בקלות, לראיה אם לא יזיק לה שהתוי שיקדיח תבשילו, הו"ל כתנור גרוף וקטום, דהרי להטמין בו (שם ס"ה); והרי מותר להטמין במוקצה לכתחילה, כנקמן (מ"ב), ומכ"ש לדידהו דלית להו הטמנה אהרת, וכל פעת הדחק כדיעבד דמי (כי"ד ל"א רע"ז סק"ב). **וכל זה** כתבתי ליבש מנהגן; אבל בשאר מקומות הגונה לסמוך על כל זה, דהרי גם להטמין רק באפר קר בתנור הם בלי גחלי' החמיר הרא"ש הנ"ל; וגם בתנור גרוק שבו גחלי', החמיר המשבצות (רנ"ט ג') ומכ"ב להטמין בגחלי' בוערו': **אולם** להטמין בעפר הס קיי"ל דאינו מוסיף הבל (רנ"ז מג"א סק"ה).

כללי מוקצה

ג) שייכי' לסוף פי"ז משבת

לשון מוקצה, הוא דבר שאדם מקצה ומפריש מדעתו מלהשתמש בו, אסרו חכמים טלטולו, וטעם הדבר שאסרו טלטולן, כדי שיהא שביתת האדם ניכרת שיהא כמצות התורה למען ינוח, שיהא לבו פנוי לתורה ד' ביום השבת; ולהכי לולא שגזרו כן, הי' האדם מונח יום השבת שאסור במלאכה, לפנות כלי' וכדומה, ולא הי' מתעסק בעבודת ה' ותורתו. ומלבד טעם זה יש לרוש שיבוא לעשות מלאכה בכלים הרם (רמב"ם פכ"ד משבת). ולראב"ד טלטול מוקצה נאסר מהטעם הוצאה; רק שבכלים שצריך לכן בשבת ל"ג, מהא"א בלעכן; וכן כ' רש"י (שבת קכ"ד ב', וביצה ל"ו א'). וק"ל א"כ למה התירו מוקצה בשבת ואסרוה ביו"ט, בכמה דברים (ביצה ד"ב ב' וא"ה הנ"ה), הרי איפכא מסתבר', דהרי אין עירוב והוצאה ליו"ט (הקי"ה)? והא תיוהה לפוסקים דס"ל דבאין בהוצאה צורך כלל ליקה, שפיר (ועי' מג"א שם סק"ג); אבל לרמב"ם דס"ל דהותר לגמרי ק' (עי' רמ"ת פ"א מיו"ט ה"ד)? והנה י"ב מיני מוקצה הן. ט' מהן אפי' לר"ש דלית לי' מוקצה, ס"ל דאסור לטלטלן, ואלו הן:

א) מוקצה מחמת חסרון כיס, ר"ל כל דבר שמקפיד שלא יופסד בתשמיש אחר, ככל סחורה שמונחת בחנות והאוצר (כ"ע מג"א ד'. מיהו כ"ל דמשמיש שמיוחדין לו (כגלאפמייםן

שנושף עין ומגעלים, אתר ליטלן מחמה; וכליתי מלמג"א כנ"ב בקש"ו); ורשבונית, ונייר הלק, וכ"ש כשהדברים

כללי הטמנה, שאלענט

שהן פירות שטובים חיי' כמבושלים, דהא דינן כאילו כבר נתבשלו כשיעור הנ"ל [אבל באיק טובים חיי' כמבושלי', אף שלפעמי' אוכלין חיין, כגון ופשוטי יער, צריך שיתבשלו מע"ש כמאכ"ד (רנ"ד מג"א סק"ד)] בכולן אם מצטמק ורע לו, או שנתבשלו כ"צ אפי' מצטמק ויפה לו, אמרינן בגרוף וקטום שרי להשהות (רנ"ג א' ורנ"ד ב'). ובהשהה ע"ג גחלים, ראוי לנתקו קצת, קודם שבת; ואם לא נתקו, אם אין הגחלים סביב לקדירה מותר ללקחו בשבת ע"י ישראל בנחת, שלא יזיז הגחלים, אם א"א בעובד כוכבים; אבל אם הגחלים כל כך סביב לקדירה עד שא"א ללקחו מבלי שיזיז הגחלים, אז דוקא ע"י עובד כוכבים שרי ללקחו. ומצטמק ורע לו, היינו כל מאכל שיש בו מיני קמחין, או לפת שאין בו בשר, או דבעי לי' לאורחין ואפי' יש בו בשר, דכל אלו צריכין לרוטב שבו, ולא ניחא לי' שיצטמק; וכמו כן מי' חמין, לא ניח' לי' שיצטמקו. אבל כרוב, ירק, קטנית, פולין, בשר טרוף, הו"ל מצטמק ויפה לו. ובמעורב מצטמק ויפה לו עם מצטמק ורע לו, אזלינן בתר רובא (רנ"ט משבצות סק"ג). אמנם לאלי' רבה (סי"ח י') בשם מנחת כהן, אין אנו בקיאין במצטמק ורע לו, ולהכי כל שלא ידעינן בוודאי דמצטמק ורע לו, מהמרינן, ולכן אין להושיב (השאלענט) רק בעוד היום גדול, כשיעור שיתבשל כ"צ קודם הלילה. אבל בשר חי לגמרי, שאפי' יחתה א"א שיגמור בלילה, שרי לכ"ע להשוי בקדירה בתנור; וכ"כ בתחב בקדירתו חתיכת בשר חי, שרי להשוי אף בלא גרף וקטום, שעי"ז יזכור שלא לחתות; אבל שאר תבשיל חי, או שנתן לקדירתו ירק חי, אסור, דלא מהני רק בשר חי (מג"א רנ"ג סק"ד, וט"ז שם סק"ב). מיהו בשר שנתן אצל האש שלא ע"ג גחלים, אפי' הוא חי לגמרי, לכ"ע אסור להשוי; וכ"כ בנתבשל פחות כמאכ"ד קודם שבת, לכ"ע אסור להשוי. רק בשסתם התנור בטיט או ברקק, בכל גווני שרי להשוי, דע"י שסתם התנור יזכר שלא יחתה; אבל בסתמו בסמרטוטין, לא מהני (רנ"ד א'). ובכל היכא דאסור להשהות ועבר והשהה, אסור לכל; אבל בשכח והשהה, דוקא בלא הזי להאכילה קודם שהשהה, אסור לכל. ובשניהן בין בעבר והשהה בין שכח והשהה, אסור לכל עד מוצאי שבת בכדי שיעשה:

ד) אמנם בדין הטמנה בשבת או בע"ש, דהיינו שמכסה הקדיר' כולה בדבר שמחממה, חמור מהשהוי', דאפי' נתבשל כ"צ ומצטמק ורע לו, או שהוא חי לגמרי (ויש להקל באלו במקום שנהגו), או בטומן באופן כזה בע"ש לצורך מחר, אסור. ואעפ"כ יש חלוק; דבטומן בשבת, אסור אפי' באין מוסיף הבל, גזיר' שמא ימצא קדירתו צוננת וירתיחנה; ובטומן בע"ש, רק בדבר המוסיף הבל אסור, גזירה שמא יטמין בגחלים בוערות, ויחתה בשבת בהן למהר בשולו. אולם מותר להטמין בשבת דבר צונן בדברים שאין מוסיף הבל, כדי שלא יצטנן ביותר (רנ"ז א' ב' ו' ז'). ושאר פרטי הטמנה בע"ש, יבוארו במס' שבת בפ"ד:

ה) אמנם בדיני הטמנה קיי"ל דאין בשאלענט שלנו דין הטמנה, מדאין הקדירה מסביב נוגע בתנור; ומכ"ש בתנור שסתום בטיט דעי"ז שלא הותר רק בכה"ג לא יטמין ברמץ; ואף שיש בהתנור גחלים לוחשות, לא חיישינן שמא יחתה, דע"י טיחה מדכר דכיר. מיהו אין לפתוח רק ע"י עובד כוכבים, דע"י פתיחה מתלהבין הגחלים. ואם הקדירה עומדת על הגחלים, שרי אף לישראל ללקחו בנחת משם, אם אי אפשר בענין אחר (ועי' לעיל ג' בדין שהוי, ועי' ססי' רנ"ט). ומה שנוהגין להעמיד (הקאַפּע) על תנור (השאַלענט) מע"ש, ולכסותו בבגדים מותר, דעכ"פ כיון שאין גחלים תחת הקדירה גופה,

אין

כללי הטמנה ובישולי שבת

יש בו משום בישול אחר בישול; אא"כ הבשיל לה כשהעבירו מתוך התנור שנתבשל כ"צ, אפי' נצטנן שיס"ב, אסור ליתנו בו בכף בכ"ר, דהגבה כבישול [אב"י ולפי מ"ש אלמ"ז הנלק כ"י פ"ג דשבת קל' ה' בשם הר"ן, דכל שהוא כמלנ"ד ועדיף מיניה, אם מניח לא היה כבישול מדאו'; ובשי' י"ג כ' דלענין חמוס כ"צ אינו שעיל כלב"ד, רק צריך כ"ל ממש, א"כ שאני לן בין חמוס להגבה, דממהמם לה שלא נתבשל כ"צ, יש בו משום בישול אחר בישול, לך גרם הוא בגד כמלנ"ד; אבל בחיפוי אחר שנתבשל כמלנ"ד ליכא משום מבשל? ולפשל דמות אלמ"ו ע"ל הגלון כ"י הכא, דכמו דתימיס יש בישול אחר בישול מדאורי', לך באם הוא כמלנ"ד, כן יש בהגבה לך אחר מלנ"ד, מדמקרב פכ"ב הבישול, עכ"פ בישול מדרבנן). אולם אם עדיין עומדת הקדירה על האש, אפי' מבושל כבר כ"צ, אם מגיס חייב משום מבשל (שו"ע מג"א סקמ"ב). ואסור ליתן לה רותח לצונן או איפכא, ואפי' בכ"ש; אא"כ הצונן מרובה, או מותר ליתן חם לצונן דוקא (עט"ז שי"ה סקי"ח, ושם סעיף א'). ומה"ט אסור ליתן חלב צונן לתוך (קאפפע) רותח שבכ"ש אם יס"ב; ואפי' איפכא אסור אם החלב הצונן מועט. ומהקי"ל יש בישול אחר בישול בלח (שי"ה ד), א"כ מה שנוהגין שמערין רותחין מועטין מע"ש על (קאפפע ועהע, אויפגריסען) בכ"ח, ובשבת נותנין התמ' שהימס שעבד כוכבים לגרמו, או מן (הערלעטאפפ) שנתן בו עובד כוכבים מים אפי' אחר שבוסק, דמותרין לישראל, מהאי טעמא רק שלא יקחו הכלי (כמג"א רנ"ג סקמ"א), ומערין בשבת מים חמין הללו על (הטהע) כמוטע שעירו אתמול, עד שיהא יס"ב בכלי; זה אסור לפי הנ"ל, מהכבר נצטנן מעט (הטהע) שמאתמול (ער"ג ד, ושם סקמ"ה, ושי"ה ה' וי"ה; ושי"ד בעי"ו השל"ב וסי"ך שם בה"ל סק"ח); ואפילו בדיעבד אסור ואי"ל דמעט כלא הוה בטל בס'? ליתא, דאלבד שאין מבטלין איסור לכתחילה, כוה נמי דשיל"ת דלא בטל. אבל כ"ל שקודם שיערו עליהן בשבת הרותחין, יריק מעל עלי (הטעע) ומעל (הקאפפעגרונד) כל הלח שעירה עליהן אתמול, ואז כשמערה בשבת על גוף העלין, כבר נתבשלו מאתמול כ"ק, ועלין הדקין של (הטהע וגרונד) הוה של (הקאפפע), כולו כקליפה, והרי נהמתן אא"כ אפי' נצטנן כבר, ככל גוש שלא שייך בו בישול אחר בישול; וכשנצטנן אח"כ שלא יהי' עוד יס"ב בהמין שעירה השתא, או שרי להחזיר לתוך מעט הלח שעירה אתמול.

ב) **אמנם בדיני חזרה**, דהיינו להחזיר בשבת קדירה שלקה היום מתנור וכירים, קי דינו; כל שמותר לחמם לכתחילה כ"פ שמותר להשהות או להחזיר; וכל שאסור לחמם לכתחילה, אע"פ מותר להחזירו בשבת, אבל צריך לזה ד' תנאים, א) שנתבשל כ"צ, ב) שעדיין הוא קלה, ג) שכשלקחו מהכירה היה דעתו להחזיר, ד) שלא הניחו עדיין ע"ג קרקע (ולמ"ש אפי' ע"ג כסא וספסל) (מג"א רנ"ג סק"כ); ורק לצורך גדול אפי' הניחו ע"ג קרקע, שרי להניחו בשבת אפי' ע"ג כירה או ע"ג תנור אחר כשהוא גרוף וקטום; דבאינו גרוף צריך שיתן דף או כלי אחר תחת הקדירה; אבל לתוך התנור בכל גוונא אסור. וי"א דהא דצריך תנאים הנ"ל דוקא כשלא הי' הקדירה ע"ג התנור או כירה בשבת; אבל אם לקחה מהם בשבת, בכל גוונא מותר להחזיר ע"ג התנור, כל זמן שהתבשיל עדיין הוא קלה, וכן נוהגין, בלאו להחמיר (רנ"ג ב'). ובהחזיר במקום שאסור להחזיר, דינו כעבר ושהה לקמן (רנ"ג א'):

ג) **אמנם דין שהוי**, דהיינו להשהות מע"ש תבשיל או צלי על התנור או על האש, קל טפי מהור', וכך דינו, כל שנתבשל מע"ש כמב"ד (והוא חצי שיעור בישולו, ולטור שליש בישולו), או שעוד ביום גדול, שקודם שבת עדיין יכול להתבשל כשיעור הנ"ל, אז

שכן

כללי הטמנה ובישולי שבת

בכה"ג (שם מג"א סקל"ד). אמנם להניחו שם קודם שהוסק, יש להקל אף ע"י ישראל אם א"א בעובד כוכבים, כשאין בו מרק; ומ"מ אין להקל ע"י ישראל בפני ע"ה (מג"א שרנ"ג וט"ז סקמ"ב). אבל ליתנן לכתחי' תוך התנור, אפי' גרוף וקטום, אסור כשאפשר שיתהוה שם המאכל יס"ב, דכל תוך התנור הו"ל כמטמין לכתחילה בשבת (רנ"ג מג"א סקל"ג וסקל"ד וסקל"ז וסקכ"ה, כן משמע מרמ"א רנ"ג ס"ה, דרק יש מתירין כה"ג; ועי' מג"א סקל"ה דרק ע"ג מותר כשהתבשיל עדיין אינו קדש, ולא לתוכו). וכל שאסור לעשות, בעשאו עובד כוכבים אסור לאכלו (רמ"א שם). רק בהוי' התבשיל חם במקצת וחממו שם עובד כוכבים, מותר (שם). אבל מותר ליתנן לפניס סמוך לתנור, או על הלזביז תנור, שקורין (געזימס), אף שאין התנור גרוף וקטום (רנ"ג מג"א סקמ"ג); וכ"ש דמותר להניחן ע"פ קדירת חמין שנתבשל מע"ש ועדיין חם (רנ"ג ס"ה). ואם מניח תחת הכלי שבו הגוף היבש הלזון, דף או כלי אחר מותר להעמידן אפי' ע"ג התנור שאינו גרוף וקטום, ולא בתוך התנור אפי' גרוף וקטום (רנ"ג מג"א סקל"א). ורוטב או שומן קרוש, דינו כגוש, אף שיהי' נמוח אח"כ; ואף דעכ"פ כשיהיה נמוח הו"ל נולד, דהא דבשאר פירות מותר לכתחילה לסוחטן, (כשי' ס"כ ס"א) כבר כ' הר"ן פ"ב במה טומנין, דהתם לא הוה משקה מעולם, ולהכי לא מחשב נולד, משא"כ הכא מדהוה משקה הו"ל כפירות העומדין למשקה, ודמי להותים ורמונים דבעומדין למשקה וילאו משקין מעצמן אסורי' (כשי' ס"כ ס"א)? י"ל דעכ"פ מה שנבלע מהשומן והרוטב בגוש החתיכה שרי (מג"א ט"ז סקמ"ב); מיהו רק בדיעבד או לצורך שרי מה"ט (שם). ולכן נ"ל דמותר ליתן מלח שנעשה ממים, או (צוקקער), לתוך תבשיל רותח, דהמלח (וצוקקער) דינן כגוש שנתבשל, שאין בו בישול אחר בישול [והייט כמ"ש בד"מ סי' ט"ז בשם הכל בו, ושיים דהמחמיר תע"ב, די"ל דכה"ג שחוזר ונמוח הו"ל כלח שנתבשל ושייך בו בישול אחר בישול. ולהמתיעתי' לרמג"א סקל"א דבדי ד"מ אלו ונתבו' פנים מאירות כ' ג"כ להתיר במלח (וצוקקער)]: אולם כל זה בגוש; אבל בלח חמיר טפי, מדקיי"ל (ט"ז ד') דבלח שייך בישול אחר בישול; ולפיכך לח לגמרי אפי' מבושל כ"צ (או גוש בלא נתבשל כ"צ) אסור להניחו על התנור אפי' קודם היסק בשאפשר שיתהוה שם הלח יס"ב (ט"ז מג"א סקי"א); ואפי' להעמיד על (געזימס) התנור אסור בכה"ג (מג"א שרנ"ג); וכ"כ אסור להעמיד (קאַפּפע) או שכר אפי' רחוק מאש להפיג צינתן, אם באותו מקום יכול להתהוות יס"ב; אבל במקום שאין יכול להתהוות יס"ב, מותר להעמיד אפי' לח צונן שלא נתבשל כלל עדיין (ט"ז י"ד), וכן הדין בתפוחי או שאר פירות חיין, דבאפשר שיתהוו שם יס"ב אסור, אפי' אפשר לאכלן חיין, ובא"א שיתהוו יס"ב, שרחוקים מהאש מותר להניחן אפי' א"א לאכלן חיין, וכמש"ל (ט"ז מג"א סקל"ז). אבל מותר להעמיד ע"י עובד כוכבים (קאַפּפע) או שאר מאכל לח מבושל צונן ע"ג תנור קודם שהוסק, מדאין כוונת העובד כוכבים לחמם התבשיל, רק הבית; ואף דהו"ל פסיק רישא? בשבות אמירה הקילו פ"ר (רנ"ג מג"א סקמ"א; ורע"ז אוסר שם); אבל לאחר שהוסק, אפי' ע"י עובד כוכבים אסור להעמידן ע"ג תנור בשאפשר שיהיו שם יס"ב, ואפי' בהפסק דף תחתיו אסור; רק בדיעבד, אפי' העמידו ישראל אח"כ שם, ואפי' בלי הפסק דף, מדי"א דאין בישול אחר בישול אפי' ברוטב שנצטנן לגמרי, לכן בדיעבד לא התמירו בכה"ג (ט"ז מג"א סקל"ט). אבל אם חימם כותי (קאַפּפע) או ד"א שאינו ראוי לאכלו צונן, אבל אם, אפי' הבעיר הכותי האש לצורך עצמו, אסור אפי' בדיעבד בכדי שיעשה (רנ"ג מג"א ס"ק י"ג ל"ז ל"ח ל"ט). ולפי מ"ש דבלח שנתבשל כ"צ

המוציא, כללי הטמנה ובישולי שבת

שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו. פעמונים שבפרוכת, נוהגין להסיר, דאין המושך הפרוכת מתכוון להשמיע קול, וגם בלא"ה מדמה לנוקש מלוה דמי למרקד לכבוד התורה דשרי (כמג"א של"ח סק"ה, וש"ך בי"ד רפ"ב, ודלא כרע"ז שכא ובי"ד דאוסר). מותר לומר לכותי לנגן בכלי שיר; אבל אסו' לומר לתקן כלי שירו (מג"א שם ד). מותר לפורר גפת, ואפי' בלפלוף שקורין (שפייפען). אין מטפחין (קלאַטשען) בשירים, ואין מספקין להכות כף יכף, ולא מרקדין, גזרה שיעשה כלי שיר; והאידנ' דאין אנו בקיאין בעשיי' כלי שיר, אין מוחין בהנוהגין היתר בזה; וכ"ש לכבוד התור' או לכבוד חתן וכלה מותר (של"ט).

לט) **המוציא** מרשות לרשות ר"ל מר"הי לר"ה או איפכא; וה"ה המעביר ד"א בר"ה, או מוליך או מושיט או זורק, בעשה עקיר' והנח' חייב (ועי' בפתיחה שניי' לשבת ברים מבוארין).

כללי הטמנה ובישולי שבת

ב) שייכי' לפ"ג ופ"ד משבת

אמר המחבר מפני שדיני שבת כהררי' תלויין בשערה, לכן ראיתי לסדר כאן ענייני דין בישולי שבת על אופניו, שהדבר נחלק לד' אופנים; חמום לכתחילה; חזרה; שהוי; הטמנה.

א) **חמום לכתחילה**, קיי"ל אין בישול אחר בישול ואין אפיי' או צליי' אחר אפוי' או צליי'; אבל יש בישול אחר אפיי' או צליי', ויש צליי' או אפי' אחר בישול (מג"א שי"ח סקי"ז); ולפיכך יש חלוק לענין חמום לכתחילה בין גוש ללח. בגוש, שוב יש חלוק בין גוש צלי לבין גוש מבושל. גוש צלי או אפוי כבשר צלוי, או עוגה (קוגעל) אפויי' או לחם, אסור ליתן ברוטב שהיד סולדת בו, אפי' בכ"ש (שי"ח ס"ג, ומכ"ש דאסור לערות מכ"ר רותח עליהן, דהא עירוי קיי"ל דמבשל כ"ק (י"ד ס"ה) והרי יש בישול אחר צלוי' ואפוי'. ומכ"ש בצלים או שאר דברים חיין אסור ליתן לרותח, או לערות רותח עליהן, דאע"ג דנאכלין חיין, והרי הרמב"ם כ' (פ"ט משבת), דכל דבר שא"צ בישול, המבשלו בשבת פטור מדאו'; עכ"פ הני מתכשרו ע"י בישול, אסור מדאו'; ואפי' ליתן, סמוך לאש שאפשר שיצלו שם אסור; אבל רחוק מהאש, אפי' אין הפירות נאכלין כמות שהן חיין, מותר להניחן שם (שי"ח מג"א סקל"ז). אבל דבר צלוי או אפוי, אפי' נצטנן לגמרי, מותר ליתנו אצל האש (ובלבד שלא יקרבו ביותר) דאין צלי אחר צלי (מג"א שם סקי"ו); וכ"ל דדוקא במצטמק ורע לו, דאל"כ חיישי' שיחתה (כמש' רנ"ג ס"א). **אבל גוש מבושל** שנתבשל כל צרכו (כל כ"צ שאכתב בענין זה היינו כ"צ ממש, ולא סגי כמאכל בן דרוסאי בצלים בישולו, וסיים כרמב"ם פ"ב משבת, הלא כמש"כ בהגה"ה הת"ע שם בשם דקני כמאי לב"ד). שאין בו מרק, אם חזר ונצטנן לגמרי, אסור לתנו אצל האש במקום שיגיעו שם אפי' מצטמק ורע לו; דעכ"פ יש צליי' אחר בישול (שי"ח מג"א סקי"ו); אבל מותר להניחו רחוק קצת מהאש שא"א שיצלה שם, אפי' אפשר שיתחמם שם יס"ב (שי"ח סט"ו), דבמרוחק קצת הוה לי' סבירא דלא אתי להתווי (מג"א שם סקל"ה). מיהו בין גוש צלי או גוש מבושל אע"ג שאין בו מרק, ונתבשל כ"צ, ונצטנן לגמרי אפי' כשמצטמק ורע לו, אסור לתנו ע"ג תנור אפי' גרוף וקטום, או תוך (הרעהר) אחר שהוסק התנור מעובד כוכבים, כל שאפשר שיתחמם שם שתהא יס"ב (רנ"ג ה', ומג"א שם סקל"ב וסקל"ו) ונר' דוקא במצטמק ויפה לו אסור

בכה"ג

הדחת כלים, טבילת כלים, רצועות מנעל, חלה, ספינה, קלינגעל

ביום רק בין מנחה למעריב, דאז נוהגין אינשי לשתות לכן אסור אז להדיח הכוסות (מג"א שם). אסור להטביל כלי חדש, אם לא בהערמ', כאילו שואב בה מים; או יתננו לנכרי המכירו במתנה, ויחזור וישאלנו ממנו. מיהו בטובל בהערמ' מפסיד הברכה על טבילה, משא"כ בנותנו במתנה. ולרע"ז (שכ"ג ו') גם בנותנו במתנה יטבלנו ביום א' בלי ברכה. אסור להכניס רצועו' במנעל חדש, או (באגד בשטעפט) במלבוש חדש, (ואפשר דחייב נמי עלה); וביש טרח' אפי' בישן אסו' (שי"ז מג"א ז'). מיהו היכא דאין רצונו להניחו שם לעולם, ולא מבטל ליה התם, שרי (ועי' בחופר). אסור להפריש חלה בשבת דמחזי כמתקן מנא (של"ט) ובשכח להפריש חלה מע"ש, ישייר בשבת חתיכ', ולמחר יפריש מחתיכ' זו (תק"ו). ובשכח להפריש החלה בע"ש שחל בע"פ, כ' רמג"א (תק"ו סק"ח) דאין לו תקנה. ותמהני דלבתר מ"ש הר"ן בסוגיא דהואיל, דלפי מאי דמסיק בקדושין דטובת הנא' ממון, טעמי' דר"א משום טובת הנא'; א"כ יש תקנה שכא שיתננה לכותי, שיתננה הוא לכהן שירצה, ובפרט לדידן ששורפין אותה? ואי"ל עכ"פ הרי צריך לשאיר קצת יותר מהחלה (כרמג"א שם סק"ט), ומה יעשה עם הנשאר, ושמא יאכל הכותי הכל, ולא קיים מצות חלה; כל זה אינו רק חומר' בעלמ' וחששא רחוק'. גם נ"ל דאם יש מצות שלא הופרש חלתן עדיין, כמצוי אצל אופי המצות למכור בפסח, יוכל לצרף העוגות חמץ עם המצות הטבולי' בסל, ויאכל החמץ, וישייר במצות להפריש בח"המ חלה מהמצות; ובפרט באין לו לחם משנה בשבת, אפשר דאתי עשה דרבנן דלחם משנה ודחי ל"ת דהפרשה; ואע"ג דלא הוה בעידנ', כיון דאי אפשר לקיים העשה רק בכה"ג, כבעידנ' דמי (כפסקי תוס' זבחי' כ"ז ב') ועוד אפשר הקנה לבטל החלה ברוב (ועי' בי"ד שכ"ג וש"ך שם, ועי' במשבצות בא"ח ת"ס סק"א והו"ק). אין שטין על פני המים שבקרקע שמא יעשה כלי השטה (אבל במים שבכלי מותר), ואין עוברין בספינה, גזירה שיעשה חבית שייטין (של"ט); ואפי' כדי להצטרף למנין י' אסור (הו"י קי"ב, ועש"ג קכ"ג); ואפי' לצורך מ"ע דאו' אסור (תקפ"ו כ"א; ועי' תרי"ג מג"א ח' דיש מקילין לצורך הפסד ברור, וכ"ש לצורך מצוה עוברת). מיהו מותר לרופא לעבור אצל החולה שאין בו סכנה, או אצל שר חולה, ע"י קניית קצת שביתה דאז ליכא גזירת שט; ואפי' בי"ט בע"ש מותר לקנות שביתה בו (רמ"ח ס"ג); ובתשו' שב יעקב מתיר כה"ג כשהכותי מוליך הספינה, ואין ישראל עושה דבר (סי' ע"ז). אבל זולת זה אסור אפי' לכנס להספינה בלי להוסיע בה; רק אם היא יושבת על קרקעית המים ואינה שטה כלל, או באם היא קשור' כמנהג הספינות העומדו' בנמל, ויש קרש ראשו א' קשור בספינה וראשו הב' ביבשה, אז אעפ"י שהיא שטה, מותר לכנס בה (מג"א של"ט). קסמין שטין במים שבקרקע, אסו' להפליגן לכאן ולכאן כדי לנקות המים (שם). אסור להשמיע קול בכלי שיר, וה"ה כל השמעת קול נעים בשום כלי, אסו' אם אינו בכלי שיר גזירה, שמא יתקן כלי שיר; ובמיוחד להשמיע קול, אפי' אינו מנעים קול אסור; ולכן אסור להקיש על דלת בטבעת הקבוע בה, וכ"ש דאסור למשוך (הקלינגעל) שבפתח (של"ח). ובשעת הדחק יש להקל למשוך (בקלינגעל) בשבת, ע"פ מה שכתב הרמ"א (של"ח) דהאידנא אין מוחין במספקין מדאין אנו בקיאין בתיקון כלי שיר, א"כ כ"ש הכא כשאין יכול לכנוס לבית, במקום צער לא גזרו בה רבנן, ויש לסמוך נמי בכה"ג אדעת הרי"ף דדוקא במתכוין או במיוחד לשיר אסור; והרי נמי תנינן בהדיא בני מלכי' יוצאין בזגין, דפשטותא משמע אפי' בלא פקוק (וערמג"א ש"א ס"ק ל"ה ובמחצית השקל שם); וכ"ש הכא במדינת אשכנז הו"ל גזירה

שאין

מכה בפטיש, מחט עקום, אוהר איפציעהען, זאנדאוהר, זאננענציגער, הדחת כלים

בעשה שום דבר שע"י נגמר המלאכה. תולדתו הוא כל דבר שלא מצאו חכמי' דוגמתו במלאכות, אסמכוה לתולדת מכה בפטיש (ירושלמי). המנפח כלי זכוכי' וצר אפי' מקצת צור' בכלי, והמגרד כ"ש בכלי להשוות פניה, והעושה נקב כ"ש, שיהי' להכניס וגם להוציא, בין בעץ בין במתכת בין בבנין בין בכלי, חייב (רמב"ם פ"י). המשחית האבן כ"ש, או שמלדד האבן ביסוד הבנין והושיבה במקום הראוי לה, חייב (שם). הנוטל קסמין או קשרי' שנשארו בהבגד מהאריגה, או הסיר פלל חוט שהניח החייט, (העפטפאדען) בל"א (עי' בהופר), או המנער מלבוש שחור והדש מהאבק, חייב (ס' ג). הפותח בית הצואר בכתונת ע"י התוך או קרע, חייב (שבת מ"חא). הקוטם קיסם לחצוץ בו שיניו, בסכין חייב, ביד פטור; מיהו קש וכל מאכל בהמה (וכ"ש מאכל אדם) אין בזה משום תקון כלי, דמדרכיך ואינו מתקיים, לא חשיב כלי, ואפי' בסכין מותר לקוטמו (סכ"ב). וכן עלי בשמי' אפי' קשי' כעץ מותר לקטמן ביד כדי שיריחו יותר (מג"א שם ו'). אבל להוליד ריח בדבר שאין בו ריח אסור מדדמי לעושה מלאכה חדשה, ומכה בפטיש (רש"י ביצה כ"ג א' ד"ה דקמוליד). אסור ליתן עלה הדס בנקב שבחבית, שיהי' כמרזב לזוב היין דרך שם; ואף דאין באוכלין משום תקון כלי, היינו כדי לעשות מהן כלי בתחלה, אבל לתקן בהן כלי שנעשה כבר, אסור (מג"א ש"ד ו'). ומזה נ"ל דאסור לעשות מגופה מקלה כרוב שקורין (ריבע). שכין שנפגם ושהוו, חייב: מחט שנתעקמה ושפוד שנתעקם, אסור לפשטן משום תקון כלי (מג"א ש"ח י"א). אסור לשבור הרס או לקרוע נייר, אפי' אינו מתכוין למדת אורך ורוחב, דמחזי כמתקן מנא (רמב"ם פכ"ג משבת, ועי' לעיל במחתך). אסור לקפל בגד משום תקון כלי, רק בדאיכא ה' לטיבותא, ושי' אחת לאה, שמקפלו רק אדם א', וכן חדשי' שלא נתכבסו עדיין, וכן לבנים, ואין לו בגד אחר להחליף, ורוצה ללבוש היום בגד המקופל; ובאיכא כולהו ה', שרי לקפלו. מיהו במקפלו שלא בקפולו הראשון, או שאין בהבגד מקום קבוע לקפלו שם, או בכל גווני מותר (ס"ג). אסור למתוח כלי שעות (אוהר אויפציהען) בל"א, משום תקון כלי (רנ"ב ס"ה, ושל"ה). ולכאור' משמע מרש"י (עירובין ק"ג א' ד"ה משלשל), דהוא מלאכ' דאו'; מיהו יש לחלק, דהתם כשנפסקו החבלים איירי; ובאבל (ס"ח ע"ה) מסתפק אם הוא דאו'. ואעפ"כ נ"ל דלצורך חולה שאינו מסוכן שיקח מעדלין בשעות ידועו', שרי למשוך עבורו האוהר, כדשרינן לטלטל מוקצ' עבורו, מדאין בו דרכא דאיסו' דאו' (שכ"ה מג"א ע"ו); וגם בשעה שלא כדרכו, אפי' רק במגעטר, שרי (כמג"א ש"ז ז' ושכ"ח ל"ג); וכן באשל שם התיר בשה"ג, וכן בתשו' בר הכרמל (סי' א') התיר למשוך (האוהר) בעוד הולכת. וכן מותר להעמיד (האוהר, זייגער שטעללען) בלו למתחה, באינה משמיע קול נשים עי"ז (תשבות של"ה ב'); ולמתח' ע"י נכרי לצורך, פשוט' דשרי ככל שבות דשבות דשרי במקום צורך גדול (כמ' ש"ז ס"ה). מיהו (ואהאוהר, ואננעגלייגער) אסו' לטלטלן (שסס"ה); ובתשבות (רנ"ב ז') מתיר בפשיטות להפך (האהאוהר), יע"ש;

אסור להציע המטות משבת למ"ש; רק באם המטה בחדר שדר שם, ואיכא דבר מגונה שיעמד כך, מותר להציעה, מדהוה או לצורך שבת. אבל מציעין המטות מליל שבת לשבת; ומ"מ טוב יותר להציע' מע"ש (מג"א ש"ב סק"ו). מדיחין כלים לצורך היום; ולצורך מחר אסור משום תקון כלי (שכ"ג). ולצורך היום היינו עד אחר סעוד' ג', ומשם ואילך כל שאין ברור לו שיאכל אח"כ, אסו' להדיח. ודוקא בכלי אכי'. אבל כוס שתי' מדיחין כל

היום

דליקה, נר שנפל, המבעיר, מכבה, מכה בפטיש

ומכל מקום הכל לפי הענין; דבאפשר שלא לכבות, ולסייע להם בדבר אחר לצורך כבוי שאין בו נדנוד איסור דאו', אסור לכבות (של"ד סכ"ז). גרם כבוי מותר במקום פסיד'; דהיינו להעמיד כלים מלאים מים בפני הדליקה, שכשיגיע האש לשם יתבקעו ויכבו; ומכ"ש כלי שאחז בה האש, מותר לפרוס עליו סמוך להאש עור לח, או לתת מים על בגד שאחז בו האור, במקום אחר; ויש אוסרים במים דהו"ל כבוי; אבל לפרוס עור לח על (פארנסטיין) הבוער, כמו שעושין בדליקה, באפשר ע"י עובד כוכבים אסור ע"י ישראל, דזה מכבה ממש הוא, דהו"ל כסוגר דלת בפני גחלים בוערות, דחייב משום מכבה (רנ"ט מג"א י"א). טלית שאחז בה האור, פושטה ותתכסה בה, ואם כבתה כבתה; ובלבד שלא יתכסה בכסיות, רק כדרכו; גם לא ילבש בו הנה והנה כדי שיתכבה מהר; וכן ספר שאחז בו האור, פותחו לאט וקורא בו, ואם כבה כבה (של"ד כ"ב וכ"ג). כותי שבא לכבות, א"צ למחות בידו; ואפי' הוא עבדו המושכר לו; אבל אסור לומר לו שיכבה; רק מותר לומר בפניו כל המכבה אינו מפסיד; גם מותר לקרותו למקום האש, אף שיודע שכשיראה האש יכבהו. אבל כ"ל שאסור לומר לו כל הרוצה יכבה, דהרי הך ליסב' בתרומה מהני, וכל החורש אינו מפסיד לא מהני בתרומה (כר"ן נדרים דל"ו ב', וע"ש). אבל קטן שבא לכבות, כיון שכוונתו להנאת אותו, שלא נפסיד, להכי צריך למחות בידו (של"ד כ"ה). נר חלב או שעוה שנפל על השולחן, מנער הטבלא בנחת, עד שיפול הנר; וטוב לעשות ע"י עובד כוכבים בא"ל כל כך שיעשה ישראל; אבל נר שמן שנפל כה"ג, אסור כה"ג ע"י ישראל (רע"ז ג') וע"י עובד כוכבים גם בנר שמן מותר (מג"א שם סק"ז).

לז) המבעיר כ"ש בין להתחמם בין להאיר, חייב; אבל בהבעיר דרך השחתה, מקלקל הוא ופטור; אבל בהתכוון להנקם מאויבו, חייב, מדמתקן לגבי כעסו; ויש פוטרין בזה. **המחמם ברזל כדי לצרפו** אח"כ במים, לרמב"ם הו"ל תולדת מבעיר, ולראב"ד פטור, מדהו"ל מלאכ' שא"צ לגו. **החותה בגחלי'**, חייב משום מכבה ומשום מבעיר (כריתות ד"כ ע"א). [וצ"ל דמה"ט נקט תנא הכא מכבה קודם למלאכת מבעיר? דקמ"ל דאפי' לא הבעיר רק ע"י שכיבה, נמי חייב אהבערה, ולא תימא מקלקל בהבערה הוא כסברת ת"ק (שם). אבל ליכא למימר דלהכי הקדים תנא מכבה למבעיר לאשמעינן דדוקא בכיבה לצורך להבעיר חייב; דליתא, דא"כ מה יענה הרמב"ם דס"ל מלאכ' שא"צ לגו ג"כ חייב? ותו דא"כ למה לא אשמעי' תנא הכי ג"כ אגב קושר ומתיר, אורג ומנפץ, קורע ותופר, וכותב ומוחק, תונה וסותר, דקדמי למכבה ומבעיר, ובכולן אינו חייב רק בעשה בקלקולו לתכלית השום? ועי' בתוי"ט ד"ה והמתיר]. **הנותן שמן בנר**, או המטה (לאמפע) כדי שיתקרב השמן להפתילה, חייב משום מבעיר; **והנוטל שמן מנר**, או המטה (לאמפע) לאחוריה כדי להרחיק השמן מהפתילה, חייב משום מכבה. וכ"ל דשניהן תולדת הן (עי' ביצה כ"ב ב'). **תנור שיש בו** גחלי' בוערות, הפותחו חייב משום מבעיר, והסותמו חייב משום מכבה, ואף דלא מכוון לכך, עכ"פ פסיק רישא הוא (רנ"ט מג"א סק"י). **אסור לפתוח דלת או חלון נגד נר** הדולק או נגד מדורה שמונחים סמוך לדלת הנפתח, ומכוונים ממש נגד הפתח, שמא יכבה הנר, או שמא יבעיר המדורה; אבל אם פתוחים, מותר לנעלן ולסגרן, ואין כאן משום מכבה או משום מבעיר. מיהו בקבוע הנר בדלת עצמו, פותח ונועל בנחת ומותר (כ"ז בסי' רע"ז). אין פולין ואין קורין לאור הנר, גזיר' שמא יטה (ער"ס).

לח) המכה בפטיש ר"ל אפי' עשה רק פעולה קטנה כהכאת פטיש, להשוות עקמימות שנעשה בכלי אחר שנגמר, או על הלבינה שבבניין, כדי להשוותה עם חברותיה, חייב. וה"ה

ען, שובלאדע, פראפפען, מכבה, דליקה

מנעל צירין (ס"ח ט'). אבל בנין גרוע בכלים, אסור עכ"פ שמא יתקע (שבת קכ"ב ב'. דכי אסור מדרבנן להחזיר דלת של תיבה (ודראנק), גזירה שמא יתקענו בחוזק, ויתחייב משום מכה בפטיש (שם); ואפי' בצירין שלנו, שבקל יכול לטלן ולהחזירן, אסור (מג"א סי"ג ט') מיהו לצורך, נ"ל דשרי להחזירן ע"י עובד כוכבים. אבל בנין וסתירה מעליא, דבאהל הוא מדאו' גם בכלי' הוא מדאו'. ולכן לא מבעיי' בעושה כלי מתחלתו, כנופח כלי זכוכית (ירושל') או עושה שאר כלי, חייב משום בונה; אלא אפי' המכניס רק יד הקורדם, הר"ז תולדת בונה (רמב"ם פ"י הי"ג); וכ"כ העושה נקב בחבית או בשאר כלי שאינו מחזיק שיעור מקוה, אם עשה הנקב להכנים ולהוציא, הו"ל בנין גרוע ואסור מדרבנן וכמש"ל. ואאמ"ו ע"ר הגאון ז"ל הי' עונה בה סימנים, צ מ א לסימנו, בשעושה צורת כלי, או מחזיק מ"ס, או שעושה מעשה אומן בהכלי, בכל הה"ג יש בנין בכלי ואסור. וכ"כ המחזיר רגל שנשמט מספסל, אם צריך לזה אומנות או גבורה, חייב משום בונה (ס"ח רע"ז ט"ו); ואפי' לטלטל הספסל בלי הרגל, להניחו על ספסל אחר, אסור, אם לא שישב כבר עליו באופן זה מע"ש. מיהו אם אי אפשר להדוק הפרקים במטה והרגל בספסל, שלעולם ישארו רפויין, שרי להחזירן (ס"ח שט"ו, וסי"ג ו'). וסתירה מעליא בכלים, כנשבור הצירים (והשלאס) של כלים (סי"ד ז'), או להסיר החשוקים (רייפען) מחבית (מג"א שם סקי"ד), או לשבר כלי שלם (שם ס"א), כולן אסורים מדרבנן, ושרי ע"י עובד כוכבים לצורך מצוה או הפ"ת (מג"א שם סקי"א). אסור להניח כסוי על כלי שיש בו טפח ברוחב, אם אינו מיוחד לכך; אבל במיוחד לכך נוהגין היתר (רע"ז סעי' ט"ו). כלי שאין דרך להסיר (שרויבען) שלו, אם הסירן או הדקן חייב משום בונה; ואפילו לטלטלן אסור שמא יתפרקו ויחזירן (רע"ט ז'). (פלאטען) של בדיל או כובע של כסף, שדרך להסיר ולפתוח (שרויבען) שלהן, מותר לפתחן ולסגרן, דאין דרך להדקן בחוזק (שם וט"ז סי"ג ז'). שובלאדע שבשולחן, מותר להחזירה כשמשך אותה מתחת השולחן, דהא דמיוחד לכך (כרע"ז סשט"ו); והוא דכשמכניס הדפנות תחת הגג, אין בהה"ג משום אהל (שט"ו ס"ג). והלא כה"א שאוסר. ומה"ט אותן תיבות קטנים שיש להם כסוי כעין (שאנטעל), שדוחק הכסוי סביב פתחה, או שכסוי שלה נמשך שהדקן כעין (שובבע), כיון דמיוחד הכסוי להכלי, מותר להסיר ולהושיב הכסוי על הכלי, כשהסירוהו משם (רע"ז סשט"ו). מגופה שקורין (פראפפען). נ"ל דיש לנסר היכא דאפשר, מלהוציאו (בפראפפענציהער) מהכלי שתחוב בו, מדעושה מעשה מקדח מתוי כעובדין דחול; אבל ע"י יתד (גאבעל), שרי, מדאינו עשוי להכנים ולהוציא כלל (סי"ד ו').

לו) המכבה נר או גחלת עץ כל שהוא, חייב. והוא שנתכוון לעשות פחמין, דאל"כ הו"ל מלאכה שאצ"לגו, דלרמב"ם חייב, ולדידן פטור. המכבה גחלת מתכת, פטור; מיהו בשבתו כדי לצרפו, לרמב"ם הו"ל תולדת מכבה, ולראב"ד צירוף מדרבנן הוא ופטור. מותר לכבות גחלת של מתכת ברה"ר, כדי שלא יוזקו בה רבים (של"ד סכ"ז); ולרמב"ם דמחייב בה במלאכה שאצ"לגו, רק גחלת מתכת מותר לכבות שלא יוזקו בה, מדכבוי מתכת כשאינו מתכוין לצירוף מדרבנן, ופ"ר לא הוי, דאפשר שלא יגיע לצירוף; אבל גחלת עץ אסור. דליקה שנפלה בשבת, אסור לכבותה משום הפסד; אם לא שיש לחוש לסכנת נפשות, דאז פשוט דמותר לכבות. ומה"ט אף שאנו שרויין בין בלתי ישראלים מותר לכבות, אפי' הדליקה בבית כותי, מדהו"ל מלאכה שאצ"לגו, והיכא ספק סכנה כשיהיה להבא שריפה בבית ישראל לא ישבות

ומכל

שזור חול, בעזען, קליעת שער, ציהען לתינוק, סותר, בניין בכלים

אם מותר להניח בתוכה קטנית בשבת; אבל להניח עליה מטלית נקי, שלא יסריח ושלא ילטער,׳ מותר, דגדול כבוד הבריות וכו׳, וגם במקום צערא ל״ג רבנן (מג״א שם סקל״ג). **אסור** לפזר חול בחצר או בבית שאינו מרוצף, דמתבטל לי׳ שם, הו״ל כבונה (מג״א סי״ג י״ז). **חול** שהזמינו מע״ש, וייחד לו קרן זוית (ואח״כ בטל אגב עפר הבית ואסור לטלטלו), מותר לפזר ממנו בבית מרוצף, או לכסות בו צואה (ס״ה ל״ח). מיהו כשהחול רטוב כל כך שאם יקח ממנו ישאר גומא במקומו, ואינו נופל מיד אחר שנטילה לתוך הגומא, אז אסור ליקח מהחול רק בשוה למעלה (רע״ז תנ״ח). **אסור** לכבד הבית עם (בעזען) אפי׳ מרוצף באבנים או בקרשים אטו אינו מרוצף, משום אשווי גומות; אבל עם כנף אווז או עם (בירסטע), אפי׳ באינו מרוצף מותר (של״ז). **מותר** לרבץ (שפרענגען) הבית אפי׳ אינו מרוצף, אם מתכוון שלא יעלה אבק; אבל **אסור** להדיח הקרקע, אפי׳ מרוצף (שם). מותר לגרר מטה כסא וספסל, מדאינו מתכוון לעשות גומא או חריץ; אבל בגדול או כבד, דהו״ל פסיק רישא, אסור; ומה״ט אסור לגרר חבית כבד על הארץ, מדוודאי עושה גומא (שם). רוק או ליחה ע״ג קרקע שאינו מרוצף **אסור** לשפשפו ברגליו, משום אשווי גומות; אבל דורסו לפי תומו, או מעמיד רגלו עליו, ובלבד שלא ישפשף (שע״ז סי״ה). סכין או דבר אחר התחוב בארץ **אסור** להוציאו, דלמא אתא לאשווי גומות (שבת קי״ג וסי״א מג״א סקכ״א); אבל צנון שטמן בשדה ומקצת עלין מגולין, אוחזו בעלין ומוציאו, דגומ׳ ממילא הוה, ובשדה לא חיים למלאותו אח״כ (שם). **אבל** בבית אסור, דחיישי׳ לאשווי גומות (ועי׳ לעיל במלאכת חורש) **אסור** לקלוע שער אשה בשבת מדדמי לבניין (ש״ג כ״ו). תינוק שנתעקמו אבריו, שקורין (אַנגעוואַכסען), אסור למתח אבריו ליישרן, ע״י (ניסען), דמחזי כבונה ורק ביום לידה שרי, דמדמנוי כן, לא מחזי כבונה; ואסמכוה אקרא (ש״ל). מיהו נ״ל דע״י עובד כוכבים, בכל תינוק שרי, דהתינוק חולה · עי״ז.

לה) הסותר כל שהוא חייב; ודוקא בסותר ע״מ לתקן. **והא** דלא מפרש כן תנא כדמפרש במוחק וקורע, י״ל דגם התם לא אצטריך למנקט כן רק מדבעי למנקט בהו שיעור דב׳ אותיות וב׳ תפירות. אבל במכב׳ וסותר אפי׳ כ״ש חייב (תוס׳ שבת ל״א, ב׳). וכל שהוא בכלל בונה דאו׳ או דרבנן וכלעיל, הרי אם עשה הפוכו, הו״ל סותר, דאו׳ או דרבנן. ולכן הסותר אהל קבוע, או פורק עץ או יתד מכותל או המסיר דלת או חלון הקבועין מהכותל, חייב משום סותר. ולכן בנאבד המפתח של פתח הבית, אסור להסיר (האַנגעלן והשלאָס) ע״י עובד כוכבים; וע״י (דיטריך), ע״י ישראל **אסור**, מדהו״ל עובדין דחול, וע״י עובד כוכבים שרי; מיהו לפתוח ע״י סכין או מחט, אפילו ע״י ישראל שרי (סי״ד מג״א י״א). **והא דאין בניין וסתירה בכלים**, עכ״פ כלי שהיא כשיעור אמה על אמה ברום ג׳ אמות עם הדפנות, כלי עושי הלגזין והרגליים, דינו כאהל ממש (סי״ד ה׳). אמנם אף בכלים קטנים, דוקא בניין וסתירה גרוע (מג״א סי״ד י׳), דבאהל נטייה וסתירת אהל ארעי, אסור רק מדרבנן, וכ״כ חותמות שבקרקע אסור רק מדרבנן להפקיע או לתקן; להכי בכלים יש חלוק; דסתירה גרוע שרי לכתחילה (כתו׳ עירובין דל״ד ב׳), כחותמות שבכלים, מתיר שקשר, דלא חשב קשר קיימא, או מפקיעו או חותכו; ומה״ט תיבה או (פלאַשע) שקשור פתחה בחבל, קורעו או חותכו לפתחה (סי״ד ו׳); וכ״כ מותר נגולא דלא תיבה או (שראַנק)

מחיצה, נקב, מפיס מורסא

והנך לא הוו לא לסמוך עליו ולא לכבוד, רק להפשיט בהמה דהוי לפני הו"ל שפיר תוקלה משא"כ שאר מקל. והכא דנופא (הרעגענשירם) משום המטר אין לך, דרך הכבוד אחר מזה, שלא יתלכלכו בגדיו מגשמים: אמנם נתלה פרוכת בקודשין לעשות ריפס, כמו שנוהגין בטעות (בפאלען) בשמחת תורה, נ"ל דאסור, וכמש"ל סי' א); ומה שהקיל רמ"א (שע"ו ח'), היינו רק בקבורה בקודשין מציו"ע: ואין להקל משום כבוד התורה (כרע"ז של"ע ב'), דהכא עיקרו לאו'; וגם בל"ז אין מתמין שעוהין אל"ז (כמג"א ס"ז ו'). כל זה בגג של אהל ארעי. אבל במחיצה בלי גג, דוקא בעשאה להתיר דבר מה, כגון כדי לטלטל בשבת, או כדי להיות דופן לסוכה, או כדי להתיר תשמיש בפני ספרים, אסור לעשותה; אבל בעשאה להגן או לנוי, (כעאפעטטען) שתולה על כלי הסוכה או (פֿענסטערגאַרדינען), וכדומה, או כשאין ערהא או מעשה אומן בתליישן, מותר לתלותן בשבת (שע"ו א'); אבל כל דבר של עראי, אסור לעשות בשבת (של"ג). מיהו בפרוסי' כבר טפח מן האהל מע"ש, אז אפי' עשוין להתיר דבר מה, מותר להוסיף ולפתחן בשבת, ומש"ע (שפאַניסע ווענדע) השפוהים טפח מע"ש, מותר לגמור פתיחתן בשבת, אפי' בעושה להתיר דבר מה (משבלות שע"ו ב'). מחיצה שאינה קשורה למטה, ונדה ונעה ברוח, אינה מתולה כלל להתיר שום דבר, ואינה אלא לצניעות, ולפיכך מותר לנטותה בשבת. ומש"ע מותר לתלות ווילן לפני הפתח, ופרוכת לפני ארון הקודש, אף שתלוי שם בקביעות. [ב"י בפירושיו שע"ו, ומג"א שם סק"א ודלא כיש מהרין בהביא רמג"א שם בקי"ע. ונ"ל דהי' מבי' בש"ב ק"א ע"ש. ותו נ"ל דהא לריך רמג"א לטעמא דנע ונד ברוח היינו להתיר ווילן שלפני הפתח, ומיירי שתלה להתיר על יחו דבר מה; אבל פרוכת לפי' הי' מחובר למטה ולינו מתנועע לרוח, שהי לצניעות, תדלינו עשוי רק לגישות לו לנוי, ומתבואר בסעיף ה' (שם). ואי"להק מעלית כפילה וכילה ושבת קל"ח ל') דלני"ף ומג"ש מיירי שאין בגגו טפח, למה מהשבו אהל, הכי לא שלו המחיצות להתיר. וגם נדים ברוח? ונ"ל דהשם שלפני דנעשו לאהל, לף דלאין לכן אהל כותב טפח, מ"מ שליליף מותב המטה שבלותנע כילה דשם כהנה טפח, וגם המחילות מבולבלות, לכהי שם אהל עליו, ולפיכך לפי' המחילות נעית ברוח ונם לינן עשוין להתיר. וכן משמע נמי מרמג"א (שע"ז י"ג). וכ"ב אי"להק לרש"י (שבת קכ"ה ב'), דמחילה שבל גוונ' שרי, א"כ נ"ל לרש"י (עירובין ק"ב א') בווילן דמותר לנטותו ולפרקו, משום דלא קביע. ופי' ב"י מדלינו קשור ומתנועע ברוח; פישוק לי' דמן האהל בל"ז לא מהשב אהל לרש"י? י"ל דהתקיעו נחוק משל הלהדים גם רש"י מודה דאסור, וכמ"ש רש"י בטעמא דשקק (שבת שם); או נ"ל דהא דברי לרש"י מחילה, היינו שלא הי' שם גג, אבל בשבתר יש שם גג, כחילן דפירושך הנ"ל, גם רש"י מודה דמחילה אסור בקבוע בחוזק, כמוסף על אהל קבוע]. עוד יש חלוק בין גג למחיצות דכשעמיד עמוד סמוך לדופן, ולא שהכוון לעשות כדופן, מותר ליטלן בשבת משם, ואין בו משום סותר; אבל בבנית עמוד על שכך, אסור ליטלן משם בשבת, דהוה כסותר אהל (רע"ז סקי"ח ב'). העושה נקב בכותל או בשאר דבר שמחובר לקרקע, אם הי' הנקב להכניס או להוציא, חייב משום בונה; ואם הי' שנקב להכניס וגם להוציא, חייב נמי משום מכה בפטיש. וכן הדין בנקב שעשה בכלי שיש בו רווח שיעור מקוה. אבל בעשה נקב בכלי שקטן משיעור מקוה, דלא שייך בי' בניין בכלי, לפיכך אם עשה הנקב להכניס ולהוציא, חייב משום מכה בפטיש, ובעשה שנקב רק להכניס או להוציא, אסור רק מדרבנן (אסל סי"ד ג'). המפיס מורסא בשבת, אם מרחיב פה שנקב שיצא פתוח, חייב משום בונה דכשעל זו נמי שייך בונה (כרש"י כתובות דל"ג); או משום מכה בפטיש (כרש"י שבת ק"ז א'); ואם התכוון רק להוציא שלוח' עכשיו, מותר לכתחילה (שכ"ח כ"ח); ואפ"ה טוב לעשות ע"י עובד כוכבים (שם). (ופֿאַנטאַנעלל) נ"ע

אם

רעגענשירם

תעשה; אבל היכא דלא אפשר בנקל, שרי ולא חיישי' להשדה, דאין דנין אפשר משאי אפשר (בסוכה ד"ל ע"ב), רק היכא דאין רגלים לדבר כלל שהטא, פ"ז אמרו החושד בכשרים לוקה בגופו, וכמשרע"ה שחשד לישראל הן לא יאמינו לי (בשבת דל"ז א'), וכזקני כהונה שחשדו לכו"הג שהוא לדוקי, הוצרכו לבכות להראות לו שבעל כרחם השביעוהו (כיומא די"ט ב'). נהדר לקמייה', (ברעגענשירם), דהיה צ' ד' לטיבותא, שהוא מדרבנן, וגם לשעבר, וגם אין בו הוכחה שעשאו באיסור, וגם בקלות יכול לעשכו ע"י עובד כוכבים היום, כל כי האי גוונא וודאי לא חיישי' להשדה; ודלא כהגאון כ"בי הנ"ל דאוסר גם ע"י עובד כוכבים. ומה"ט כ"ל נמי דכשעומד מתוח כבר, אבל זקוף אצל הכותל, מותר לנשאו על עצמו בשבת; דדמי למטה זקופה (שבת קל"ח א'), דמותר לנטותה, אע"ג דמאהלא על שהלין שתחתיה, אמרי' התם דמהקופה כבר להו מידי עביד (ועי' רע"ז סע"ו סק"ה); ואין להקשות מכובע (ס"א מ')? דליתא דהרי כבר כ' המרדכי (שבת ר"פ חולין) דנוהגין כרש"י שם ליטא כובע; וכ"כ המג"א (ס"ח סקכ"א), וכן בחסו' נ"ב בהגהותיו שבסוף הספר (א"ח סי' ב') משמע דאסור רק לנשאו חוץ למקום מעורב היכא דלא מיהדק אבל משום אהל שרי, אפי' אין מה שעל הראש שוה עם מה שיוצא ומאהיל [והלא כבש"ו מקיל מטעם זה רק (בנברייטל) ולא (בהוט וקאפלוט)]; וא"כ ה"ה (בשירם); וכן במשבצות (שסי' ש"א) מתיר לנשאו בשבת בשכבר מתוח, ורק בכרמלית אסור לנשאו, וכמבואר שם. **אחר** כמה שנים שכתבתי כל הנ"ל מצאתי דאתא לידי ספר ברכי יוסף מהגאון מהו' חיים יוסף דוד אזולאי זצוק"ל, שכתב בשיורי ברכה (סי' שט"ו) וז"ל ועתה ראיתי בס"ות גבעת יוסף כ"י להרב המפורסם מהו' פנחס ענין ז"ל ר"מ דקק"י פירארא שכתב בחלק ה' סי' י"ט תשובה שלימה על כל דברי הרב המכר (הוא הרב מהר"ד פאלכה שכתב לאיסור פתיחת אומבריל"א הוא רעגענשירם) ומסיק דהאומבריל"א כשהיא פתוחה מערב יו"ט פשיטא דמותר לנשאה, ולא מבעי' כשהיא פתוחה ועומדת על רגלה, אלא אף אם אינה עומדת על רגלה רק סמוכה לכותל על צדה שרי להגביהה, ולשומה להגן עליו. ואם האומבריל"א ישנה ופתוחה קצת למטה כמנהגה, מותר לנטותה, דכיון דאין בהומבריל"א דפנות שרי לפותחה, והוא מורה ובא להשתמש ביו"ט באומבריל"א שפתוחה מעיו"ט, וכן ראה לרבותיו שלא מיחו ביד הנוהג כן, אבל בשבת דיש איסור הוצאה, איכא למיגזר. עכ"ל שיורי ברכה. הרי שכתב גם הוא להקל לפותח' כשפתוחה קצה; וכן הם רוב (רעגעגשירם) שלנו. ומה שאסר בשבת, כ"ל דר"ל דבשבת אסור לנשאו בחצר שאינה מעורבת, משום גזירת הוצאה בר"ה, אף שאין ר"ה מצוי בינינו, (כרמב"א רס"ו ג') אפ"ה גזרי' (כשו' ס"ג סי"ח). אבל ליכא למימר דכוונתו דאף בחצר מעורבת אסור לנשאו בשבת משום גזירת הוצאה, דא"כ כל מילי נמי נאסר לנשאו אפי' בחצר מעורבת מה"ט; — ועוד דמ"ם ממקל דשרי לי' רמב"א (ס"א סקכ"ז) בשנשאו לכבוד, ורק בשנשאו שלא לכבוד אסור, ימדאיכא זילות' לשבת, וכ"ל דטעמי' דמחזי כרוצה לצאת לדרך כמ"ד ומקלכם בידכם ואפי' סומא אסור ואפי' בחצר מעורבת (כבילה כ"ה ב'); (ומם על זה ק"ל מבילה דף ל"ג א' דרק להנהיג בהמה במקל אסור דמחזי כמנהיגה למכרה ש"מ דמותר לצאת במקל), כ"ל דש"ם רבותא קמ"ל אפי' מנהיג בהמה במקל, דאז סד"א דלא הוה זילותא לשבתא כאילו רוצה לצאת לדרך, אפ"ה אסור, מדמחזי כמוליך בהמתו למכרה, ואין להביא ראי' משבת (קכ"ג ב') דלא שרי ת"ק לטלטל מקלות בע"פ בשבת רק מדאין שבות במקדש, ש"מ דבגבולין אסור משום מוקצה? י"ל דהתם רק במקלות דקין והלקין וכדקאמר במתני',

והנך

רעגענשירם

ס"ה) בעושה נכרי מעצמו שרי, ול"ה שע"פ ציווי ישראל עושה, כיון דאמירה לעובד כוכבים רק מדרבנן אסור. והא דלא ישכיר מרחץ לעובד כוכבים שיחשדוהו שא"ל לעשות בשבת (כסי' רמ"ג) אע"ג דאמירתו רק שבות ולשעבר אפ"ה חשדינן לי'? י"ל התם טעמא אחרינא איכא דרגילי' לדבר שא"ל לעשות, מדסתם מרחץ לאו לאריסותא קיימי; והא דאי' דנשלה באמת מותר וכמבואר שם. וכ"כ הא דאסור לפסוק עם העובד כוכבים על מלאכת ישראל בפרהסי' שיחשדוהו ששכרו ישראל לימים (כסי' רמ"ד ס"א)? התם נמי רגילי' לדבר לאיסור טפי מלהיתר, וכמ"ש תוס' (ע"ז כ"א ב' ד"ה אריס) דרגילי' טפי לשכור ליום יום (ועי' רע"ז רמ"ד סק"ב. ועי' ביצה די"ב ב' תוס' ד"ה אין, שכ"כ בשם ירושלמי והו"ק). ותו נ"ל דהכא (דסי' רמ"ג ורמ"ד) אין חשדא דלשעבר, רק חשדא דהוה ולהבא, שיחשדו שהמעשה שעושה ושיעשה העובד כוכבים הוא באיסורא, מדא"ל ישראל, אבל במילי דרבנן שכבר נעשה ונגמר, לא חיישינן שעשה באופן האסור. וטעמ' נ"ל דכל לשעבר לא חיישי' בה כל כך, כדאמרינן (גיטין כ"ח ב') שמא מת לא חיישי', שמא ימות תנאי היא; להכי בחשד איסור דרבנן הו"ל קצת כגזירה לגזירה. ומ"ש רמ"א (רנ"ב ס"ה) דלגבי שרי למתוח (הזייגר) מע"ש אף שמשמעת קול בשבת, עכ"פ הכל יודעי' שדרך להעמידו מאתמול משמע אי לאו ה"ט הוה אסור? נ"ל דהתם לאו משום מראית עין ס"ל לאוסרה, דא"כ מה קאמר דהכל יודעי' וכו', מה זה טעם, הרי בשר עוף בחלב, ובדומה באיסורים נמי הכל יודעי' האסור, ואפ"ה חששו גבייהו מפני מראית עין? אלא משום דס"ל לאסור, מדהחמירו בכל השמעת קול מדהו"ל זלזול שבת (כמג"א רנ"ב כ' ורע"ז סל"ה ב'), להכי קאמר רמ"א מהכל יודעי' שדרכו לערכו מאתמול וליכא זלזול שבת בהשמעת קולו. ותו נ"ל דכל שאפשר בקלות בהיתר, אפי' באיסור דאו' בהוה או בלהבא, לא חיישי'; דהרי עגלה שאולה פטור מלינה כל ל' יום (כחולין ק"י ע"א); וע"כ טעמא משום דליכא ופילגי בזול (ע"ש). וכ"כ בהולך לעיר שבה חג לעבודת כוכבים אם יכול לילך דרך שם לעיר אחרת מותר לילך לשם ולא חיישי' לחשדא (כע"ז פ"א מ"ד). ואפשר עוד דאפי' באיסור דאו' כל שהוא לשעבר, דוקא באיכא הוכחה קצת שנעשה באיסור חיישי' למראית עין; וכהאי שנשרו כליו בדרך במים (שבת קמ"ו ב') דאסור לשטחן, דמי יודע שנשרו ונפלו בגדיו בדרך במים; ואפי' לרש"י (שבת ס"ה א') שפי' שנשרו בגשמים (עי' תוס' קמ"ו ב' ד"ה מי), עכ"פ לא נרגש נקטה שמשל שנשרו בדרך, ור"ל שהיו הגשמים בדרך ולא בעיר, להכי חיישי' שיחשדוהו שכבסן היום מדאיכא קצת הוכחה לזה; וכ"כ ברצועות אדומות משפנים, איכא קצת הוכחה לאיסור', דהרי רצועות שחורות מבחוץ הלמ"מ, ולמה עשה ב' צבעים ברצועות, מזה יוכיחו לחשדא; אבל באין הוכחה לאיסורא טפי מלהיתרא, גם לאיסור דאורי' לא חיישי' רק להבא ולא לשעבר. וראיתי מחותמו בולט, דלולא חשדא שיאמרו שהוא עובדה, רשאי לקיימ' (ועי' ע"ז מ"ג ב', רש"י שם ותוס' ד"ה והא) ולא חיישי' שיחשדוהו שעשאה; דכלל גדול אחז"ל (שבת קכ"ז ב') הוי דן את כל אדם לכף זכות. ומשם מוכח, דאף היכא דיש קצת הוכחה לאיסור, וכגון עובדא בחסיד ששהה ריבה, וכאינך עובדי דמייתי התם עכ"פ היכא דלא אפשר בנקלות בלא אותה מעשה שאפשר לחשבו על יתר, לא חיישי' לחשדא; ועד כאן לא אמרו (יומא דל"ח א') שלא יביא אדם א"ע לידי חשד מדכתיב והייתם נקיים מה' ומישראל, היינו היכא דאפשר בנקלות בלא אותה מעשה; וכ"כ גבאי תמחוי מוכרין לאחרים מ"ע (כפסחים די"ג א'); וכ"כ התורם לא יכנס בפרגוד חפות (שקלים פ"ג מ"ב), דהתם אפשר בנקל בלעדי אותה

מעשה

רעגענשירם

ה) משמע להקל בהך דידן שאין קושרין רצועותיו בשבת, יע"ש. **אחר** איזה שנים שכתבתי זה, ראיתי בתשו' כ"בי (סי' ל'), חושש (ברעגענשירם) לאיסור סקילה; — ובמח"כ הפריז על המדה; דכל עיקר סמיכתו על הרי"ף, והרי כבר הוכחנו שגם לרי"ף לא אסור רק בשיש מחיצות מגיעות לארץ, וכדדייק הרי"ף וכ' בלשונו הזהב כך; אבל בשאין מגיעות לארץ, הו"ל רק מחיצות תלויות דאינן מחיצ' וכמש"ל, — ואז אפי' יש טע"ט בגגו הו"ל ארעי; רק דהרי"ף לא רצה לומר דמיירי הכא כך משום דטלית כפול' סתם, משמע אפי' משולשלות לארץ; או שהרי"ף מקובל הי' מרבותיו דטלית כפול' משולשלי' דפנותיו לארץ. ואף דבשייאני כ' תוס' (שבת דקל"ח ב' ד"ה הא דמיהדק) שבשאינו בשפוע כפוף, הו"ל כאהל ואסור, אף שאין שם דפנות? וי"ל, דהלא הרי קיי"ל שם כרש"י דאין בשייאני משום אהל מדאין שם מחיצות (וכרט"ז סע"ו ח' ומג"א בשם הב"ח ס"א סקכ"א), ותו דאפי' לתוס' דוקא שייאני אסור, מדלא הי' האהל מע"ש קשור בחוטין בהדבר שתמוך עליו האהל, נמצא כשלובשו הוא עושה אהל חדש בשבת, ואף שאינו מתכוין, עכ"פ פסיק רישא הוא; משא"כ (בשירם), שהאהל קשור בחוט ברזל מע"ש בהמקל שבאמצע שהאהל תמוך עליו, הו"ל כאילו כבר התחיל לנטותו מע"ש טפח ושרי. ואעפ"כ לאשר הגאון הנ"ל החמיר כ"כ באיסורו, לא מלאני לבי להתיר הדבר לגמרי מבלי שיסכימו עמי חבירי המקום ישי' בעזרם; אבל עכ"פ נ"ל ברור דמותר לומר לגוי למתחו ולפתחו בשבת, כיון דאפי' שבות שבו לא ברירא כל כך, לפיכך אפי' שבות דשבות לא הוי, ויש להתירו עכ"פ משום פסידא ולער' וכבוד הבריות, וכדאמרן. ואי"ל דעכ"פ לתסר מטעם חשדא שיחשדוהו שהוא מתחו ופתחו בשבת, דהרי גם באיסור דרבנן חיישי' לחשדא, דדוקא לענין לאסור גם בחדרי חדרים אסור רק באיסור דאורייתא (כתוס' כתובות ד"ס ע"א ד"ה ממעכן, ומ"ק ד"ח ע"א ד"ה מכסרן ועי' רט"ז רמ"ג סק"ג ורמג"א ס"א סקנ"ו, ועי' עוד בא"ח סי' כ"ז ס"ה) אבל לענין לחוש לחשדא אפי' באיסור דרבנן חיישי', וכהאי דלא תלא בזוג שבצואר מדמתחזי כאזלה לחינגא (א"ח ס"ה)? ואת"ל מ"ות בשבת דברי קבלה מדהוזכר בנחמי', ודברי קבלה כדאו' דמי' (עי' מ"ש לעיל במלאכת כותב) ליתא דהרי גם בבשר עוף בחלב שקדים מחמרינן (כי"ד פ"ז וש"ך שם סק"ו)? ואפי' שכל עיקר האיסור מדרבנן מחמרינן, כנר חנוכה בחצר שיש לו ב' פתחים שצריך להדליק בשניהן, מטעם חשדא שיחשדוהו שלא הדליק (כשו' הרע"א ס"ח)? דנלפענ"ד דדוקא על להבא או על ההווה, חיישי' למראית עין בין בדאו' או בדרבנן, שיחשדוהו שעושה איסור או שיעשה איסור, אבל על לשעבר שיחשדוהו שעשה איסור, רק באיסור דאורי' חיישי', כגון האי שנשרו כליו במים שלא ישטחם בחמה, שיחשדוהו שכבסן היום (שבת קמ"ו ב'); וכ"כ אסור לעשות רצועות אדומות מבפנים שיחשדוהו שבעל נדה (במנחות ל"ה א'), דשניהן איסור דאו'; אבל באיסור דרבנן לשעבר לא חיישי' לחשדא. וראייא מתינוקת דמותרי' ברחיצה וסיכה ביוה"כ דאמרי' מאתמול עבדי לי' ולא יחשדוהו (כיומא ע"ח ב'), מטעם דכולהו אסירי רק מדרבנן (כרא"ש ר"פ יוה"כ); וכ"כ דיוס' ביו"ט, אי לאו דחצ' דקליף ליהרי', דמוכח דנעשה היום, הוה שרי, ואמרי' דמאתמול עבדי לי' ולא חיישי' לחשדא (כביצה דל"ד ב') משום דמדאו' כל צורך אוכל נפש שרי אפי' קצירה וטחינה (כשו' חצ"ה ס"ב) ורק מדרבנן אסור, להכי בלשעבר ל"ג. וכ"כ טוחי שבא לכבות שריפה בשבת א"צ למחות (כא"ח של"ד סכ"ה) ולא חיישי' שיחשדוהו שא"ל לכבות; ואת"ל התם משום פסידא ל"ג בה רבנן הרי גם במרביע כלאי' (י"ד רצ"ז ס"ד) ובמסרס בהמה (א"הע

ס"ה

רעגענשירם

בים בגגה טפח, לא הול בסיטת הרי"ף, וכ"כ הב"י (סי' שע"ו); וא"כ מוכח דהוטים המחיר בעלים כפולה מיירי אפילו בים בגגה טפח, דכיון דאפילו בכה"ג לרש"י הוא מדרבנן, מ"מ הא מהא; וכן ממקומו הוא מוכרע, דבעליה כפולה לא ישבה פי' רש"י לפרוס טעלית ע"ג יסודות, א"כ וודאי יש בכל יסודות טע"ט; — א"כ בסיפא נמי הכי מיירי בים טע"ט; דאי"ל דסיפא מיירי באין בה טע"ט? ליתא, דהדא דהלשון הפ"ם ואם כרך עליה חוט או משיחה משמע כפיר דארישא קאי, והו דא"כ למה נקט הקנה דמשיחה טפי מתקנתא דפחות מטע"ט? אלא וודאי מה דנקט רש"י בסיפא כתנה על הגם שעל הקנוף, אורחא דמילתא נקט שהעמיד המטה עם הקנוף (עי' סוכ' ד"י ע"ב) באמצע כל יתידות, ובחוט מוסבה למעלה מסיתידות, א"כ יש טע"ט בהגג, ואפ"ה מותר מהמת הוטים שכרוך בה מע"ם. ותו דאפשר טמר דאף לרי"ף מותר, דעד כאן לא משמע מרי"ף דבים טע"ט בגג אסור, אלא בשמחיצות מגיעות לארץ, וכדדייק הרי"ף וכ' והטלים משולשלת ומגעת לארץ; וטעמיה כ"ל תמש"ל הר"ן שהביא רע"ז (שע"ו סק"ד וי"א) דלכל אהל קבע לריך מחיצות וגג, וכמש"ל, וכן משמע מרי"ף כאן, ומרי"ף בילה פרק המביא במדורתא, שכ' דהלמעלה למטה שרי, דאין דרך בניין בכך, עכ"ל, אלמא דס"ל לרי"ף דגג בלי מחיצות, אין אהל מדאו', ואף דאסור עכ"פ מדרבנן, עכ"פ במדורתא וכדומה דאין מתכוון לאל, שרי בכה"ג לכתחילה; ולהכי הכא בטלית, מדמתכוון לאל, ויש גם גג ומחיצות מגיעות לארץ לא שרי רק באין בגג טפח. ובן מוכח לפע"ד דלרי"ף לריך גג ומחיצות לאוהל קבע; דאל"כ מה יענה רבינו הרי"ף בסוגיא דעירובין (הק"ב א') בהבילה גם הרי"ף, בפודיא, דא"ל שיפרים טפח מע"ם, דאז רשאי לתוסיף בה בשבת. וק' מה יועיל, הרי בסים גג טפח הו"ל לרי"ף אהל קבע, והוספת אהל קבע לכ"ע חייב חטאת (כמשבלית שע"ו ח')? וע"כ צ"ל דהתם באין דפנות מיירי, מדבעו אוירא, או דהתם אף שהיו גג ומחיצות עכ"פ לא היה רק ארעי, שלא נעשה לזמן ארוך דהרי בכל לילה שלקו הגג, ולהכי סגי בהיה פרוס אהל טפח מע"ם, והו"ל מוסיף על אהל ארעי ושרי, משא"כ הכא בטלית שקשיר בכהלי' לזמן מרובה, וגם משולשל לארץ והיה גם דפנות, א"כ א"א שיהיה היתר בפריסת טפח מע"ם, דהרי או הו"ל אהל קבע דאסור להוסיף עליו, ע"כ נקט הש"ם תיקון אחר של חוט ומשיחה. אבל (בפירס) דאינו רק גג, דמחיצות תלויות שבו אינן מחיצ', אף שכתבנו למעלה דבמתכוון לאל אסור גם גג בלי מחיצות, עכ"פ אינו אסור רק מדרבנן, ותו דעשוי רק לזמן מועט, א"כ מ"מ קך אהל דרבנן, או באין גג טע"ט דנמי מדרבנן, כמו דהתם מתיר הרי"ף בחוט ומשיחה ה"נ הכא בפירס. ואף דלחד תי' תוס' הנ"ל, הכא בדים גג ומחיצות לריך פריסת טפח וגם חוט ומשיחה, עכ"פ כיון דאהל ארעי הוא, בדרבנן סומכין להקל; ובפרט במצטער מגשמים, במקום לערא ל"ג רבנן (ש"א י"ג); גם במקום פסידא ל"ג רבנן (כתובות ד"ס ע"א), והכא יפסדו מלבושיו בגשמים; גם גדול כבוד הבריות לילך בבגדים מלוכלכים וכמו שהתירו מה"ט לטלטל מוקלה, או להוליא מכרמלית לר"ה, כדי לקנח א"ע (שי"ב א'); וכ"כ התירו בה בוקתי, לעשות בניין ארעי מפים כבוד הבריות (שם ס"י), אף דהתם אינו כבוד הבריות כל כך, דהרי אסור לפנות במקום שיש רואין (כברכות דס"ב א'), רק שלא יתבוס בעיני עלמו להיות כבהמה, מכ"ש כברולה לילך בין נכבדים ובגדיו מלוכלכים שיש לחוש לכבוד הבריות. ואת"ל לא ילך בין הבריות, אין לך לער יותר מזה (כתוס' דשבת ד"נ ב' ד"ה בשביל) ועיין שבת פכ"ב מ"ד. והגאון רבינו אלי' ווילנא זצ"ל מתיר כל שבות כדרכו במקום לערא (רע"ז סקט"ו). וגם בלבל (שע"א

רעגענשירם

קו' תוס' עירובין הנ"ל); והרי סייאני, שהוא כובע ששפתותיו בולטין סביב (כקאפלוש) שלט (שבת קל"ח ב') נמי מיטלטל הוא, ואפ"ה שד"א דהו"ל אהל (אפי' לרש"י), לולא דאינו מתכוין להגן וכדמסיק? וכ"ש דקש' לתוס' שם שכ' באמת דגם סייאני הו"ל אהל, אף דמיטלטל? ה) גם אין לדמות (השירם) (לאויפלוגלאך) של סוכה, דמותר לפתחו ולסגרו מדמחובר הגג בצירים (כסי' תרכ"ו) וכ"כ בפקק החלון במיוחד לכך מותר לסתום בו, מכ"ש בקשור בו, (כסי' שי"ג א'); גם זה אינו ראיה, דהתם כל האהל כבר עשוי, ובקשור בצירים בסוכה, או במיוחד לכך בפקק, הו"ל כדלת שנועל הפתח, משא"כ (בשירם), כשזוקף מלמטה, עושה אהל מחדש? ו) גם אין לדמות (השירם) לכסא של פרקים (שבת קל"ח א') שכופלין אותו ומחזירין ופותחין אותו, ושרי; ליתא, דהתם אין עשוי לצל ולהגן על שתחתיו, רק לישב על גביו, משא"כ הכא? הרי חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו היתר (לשירם) הנ"ל לכאורה. ואעפ"כ נ"ל דשרי מדינא, מדאמרי' התם (שבת קל"ח א') טלית כפולה, לא יעשה; פי' רש"י שלא ישטח הטלית ע"ג ד' קונדסין בשבת ששפתות הטלית משולשלות בצדדיו נגד הארץ לדפנות; ואם היה כרוך עליה חוט או משיכה, מותר לנטותה; פי' רש"י באם היה תלויים על הקונדס מע"ש מכופלת, וכרך חוטים על הטלית מע"ש לנמשכה בהן לכאן ולכאן, מותר למשכה בהן בשבת. ולתוס' שם מיירי סיפא, בפרוסה מע"ש טפח, או דמיירי באינה פרוסה טפח, ואפ"ה שרי לנטותה דכריכת החוט מע"ש הו"ל כשייר טפח מע"ש. והנה וודאי מסתבר טפי תי' בתרא של תוס', דקשירת החוט מועיל כמו שייר טפח, דהרי הש"ס לא הזכיר כלל משיור טפח מע"ש, כמו שהזכיר בבודיא (עירובין דק"ב א'), ואי בשייר בה טפח עסקינן, א"כ ל"ל כריכת חוט כלל, ומ"ש מבודיא? אלא וודאי דתי' בתרא עיקר, דכריכת החוט הו"ל כמו שיור טפח. וגם דברי רבינו פרשנדתא רש"י, נוטין לזה למעיין היטב בדבריו. ומה"ט גם הרא"ש לא הביא רק תי' הב'. והנה במקום כריכת החוטים, יש ב' פירושים: לרש"י ולשאר המפרשים ר"ל שכרוכים חוטים בשפולי הטלית למושכו בהן לכאן ולכאן וכמש"ל; ולרמב"ם (פכ"ב משבת הכ"ט) ר"ל שכרוכים חוטים בטלית שהיא תלויים בהן בהקונדס —. ויהיה איך שיהיה, נחזי אנן (בשירם), לו יהא שהקנה שבאמצע (השירם) היה נעוץ בארץ דוגמת הנס שהטלית תלוי עליו, וגם דפנות (השירם) אינן מגיעין לארץ דוגמת הטלית הנ"ל, אפ"ה כיון דהגג של (השירם) מחובר למעלה אל המקל שבאמצע מע"ש, וגם יש תחתיו חוטי ברזל (דראָהט) למתחו בהן לכאן ולכאן, וודאי לא גרע מטלית כפולה הנ"ל דמותר למתחו בשבת, כתי' הב' של תוס' הנ"ל; ואפילו היתה דב' תרוצי תוס' שקולין הן, ולא מסתבר חד מנייהו טפי מחבריה, עכ"פ מדאין (השירם) עשוי רק לזמן מועט, הו"ל רק אהל עראי דרבנן, ובדרבנן שומעין להקל — ושרי; ולא דמי לסייאני דאסור לתוס', וכלעיל, דהתם עושה אהל חדש בשבת, משא"כ הכא כבר היה הגג במקושר מע"ש אל הקנה שבאמצע, שכל האהל תמוך עליו, והו"ל כאילו כבר התחיל לפרסו מע"ש, וכמ"ש שלטי גבורים בטלית כפולה הנ"ל יע"ש. הן אמת שהמג"א (סי' שט"ו סק"ב) כ' דהך דטלית כפולה מיירי שאין בה אלא נטיית' טפ"ח ברו"ח, א"כ (בשירם) שיש בשיעור זה, נראה לאסור; אולם זה דעת הרי"ף, והרי כבר תמה עליו הרא"ש שם בפרק תולין (סי' ב'), וכ' וז"ל ואין דבריו נראין בזה כלל, דהרי טלית כפולה וודאי הוא אהל עראי יותר מכילת חתנים, דמותר לנטותה ולפורקה בלי חוט ומשיכה? אלא טלית כפולה מיירי שיש בגגה טפח, עכ"ל. וכן רש"י לעיל באביי דמנקיט חומרי מתנייתא, פי' דכולה מיירי

שיש

מחיצה, דף שולחן, קלאפפע, ברייטעל, רעגענשיר

ריק; או להניח כסוי על חבית של מים, או נסרים נוחים על חבית ריקנית להיות כשלחן, כמו שנוהגין (בפקֿגען) בסעודות, כ״ז אסור באין הכסוי מיוחד מע״ש לכלי שמכסה בו (רע״ז סס״ע ו׳). ותיתו באינו מכוון כלל לכסוי, כמהדיר קדירה על הכירה, שרי (תוס׳ שבת דל״ו ב׳ ד״ה וב״ה). (ג) וכתרתי לעיבותא, שאין שם ב׳ מחיצות, והגג כעשה אינו לתקן אלא לגג או לכוס השמוש התחתון, רק על גביו, מותר לעשותו לכתחלה. ומה״ט מותר להניח דף שולחן על הרגלים מדאין שם מחיצות וגם אינו מכוון לאהל (סע״ז מג״א סק״ז); וכ״כ מותר מה״ט לנטות ולפרוק הקלאַפפע שבכיי״סל בכותל (מג״א סע״ו סק״ח), דמלבד טעמי הנ״ל שרי ג״כ, מדעשוי לנטות ולפרוק תמיד, דמי לכסא של פרקים שמותר לנתחו (סע״ו ס״ה, ועי׳ הרא״ו ג׳) ומה״ט שרי לגבות בריטעל או (סוט וקאפלוס), מדאין לו מחיצות ואינו מכוון לגג (רע״ז סע״ו סק״ח); ואפילו בשמים טבלות על (הברייטעל), הס״ל כמו דפנות סביב, עכ״פ מדאינו מתמין לגג, שרי (מג״א ס״ה סקנ״א). (ה) וכל זה בשהדך להשתמש תחת האהל, אבל באין דרך להשתמש תחתיו (כן הוא ל׳ הר״ן שבת דס״ב א׳), אז אפי׳ לעשות ד׳ מחיצות ואהל עליהן, מותר לעשות בשבת; ולכן מותר להטות ספרים מכאן ומכאן וספר על גביהן, כשצריך ללמוד מתוכן (סע״ו ס״ז וא״ר כאן; ודלא כרע״ז סע״ו סק״ד דבספרים חקה גב, מסילת שני, דלא אפילו בד׳ מחיצות שרי, רק ב״י הוכחת דמלתא נקט) ולפי האמור יש לבאר׳ לאסור לנטות בשבת רעגענשירם א) דאף דאין מחיצות (השירם) מגיעות לארץ, והרי תוס׳ (ביצה דל״ב ב׳) מצריכין לאהל שיהיו מחיצותיו מגיעות לארץ, וכ״ל ראיה לדבריהם מסוכה (דט״ז א׳) דקיי״ל דמחיצות התלויות אינן כמחיצות, ורק בגיס הקילו חכמים לענין, ולא בשאר דוכתי (כעירובין דס״ו ב׳); ליתא דהוכא בתוך הניגה, כמדורתא, ביעי והכותיים, דלא כהכוון בגג לבנן, כ׳ תוס׳ דצריך שיהיו מחיצות מגיעות לארץ: אבל הכא דמתכוון בגג (השירם) למחסה ולמסתר מזרם ומטר, דל מחיצות מהכא, גם בגג בלי מחיצות אסור, וכלעיל סי׳ א׳)? ב) וקיי״ל דבשירם הו״ל שפוע אוהלים דלאו כאיתנים דמי (בסוכה י״ט ב׳); ג״כ ליתא דהרי כבר מסקינן בשבת (קל״ח ב׳) דלענין שבת אמרי׳ שפוע אוהלים כאיתנים דמי (ערא״ש שם); ואפילו לרבינו שמואל בל׳ תוס׳ שם דלא גרסינן הך נוסחא, עכ״פ (בשירם) אדיש סמוך לג״ט לגבה טע״ט ברו״ע, כיס לס גג דמי (וכסי׳ סע״ו סי״א ומג״א הרנ״א סק״ט)? ג) וגם אי״ל מדמטלטל ע״י השמשו, הרי קיי״ל כר׳ אתבודו (נזיר נ״ס א׳) דאהל זרוק לא שמי׳ אהל; ליתא, דהיינו רק לאכוק בפני הטומאה, אבל ודאי שפיר הוה אהל לגבית טומאה התחתיו; וא״כ בשבת אסור; והא ראיה דבמרדעת שאדם נכנס, והאהיל לד׳ מהמרדעת על המת׳, נטמא האדם (כרפע״ז דכלים)? — ד) דאי״ל דאיכר עובר דנקט התם, היינו שהאהיל עם המרדעת על הטומאה בשעה שעמד, אבל בשעת הלוכו הרי קיי״ל מהלך לאו כעומד דמי (בשבת ד״ה ב׳), וא״כ כשפותח (השירם) בשעת שהולך, הו״ל כאוהל זרוק בשעת טלטולו, דאינו מביא ואינו חולץ (כתוס׳ עירובין ד״ל ע״ב ד״ה ומר); ג״כ ליתא, דהוקא בעלית כמנופפת ועוף פורח או בדבר שנזרק, כ׳ תוס׳ דאינו אהל כלל (ובאהלות פ״ח מ״ה), וכ״ל טעמא מדאין לכן שום כמושב בארץ, הו״ל כגג העומד ברוח דאינו גג, כמו מחיצה שעומדת ברוח דאינו מחיצה (כסוכה דכ״ד א׳); ואפילו לר״מ דס״ל קלוטה כמי שהונחה דמיא (שבת צ״ו א׳), היינו דהוי כמונח על הקרקע, אבל לא דהוי אהל; — אבל בשעה שהולך וודאי מחשב (השירם) שנושא על עצמו כאהל; וכדלתות שעל השוורים (סוכה דכ״א א׳) דמחשבו כדלתות כאהל אף לחוץ בפני הטומאה, וע״כ מטעם שיש לאהל שמיכה על הארץ (ומתורץ

קו׳

אהל קבוע, אהל עראי, גג

דלת או חלון שעשוי לפתחן או לסגרן תמיד, בין שמחוברין בצירין או לא, מותר לפתחן ולסגור בהן הפתח (מג"א שי"ג סק"ח). וכן דלת שבתקרה, ביש לה צירין, מותר לפתחן ולסגרה (תרכ"ו ג'), ובאין לה צירין, אם עשויי' לפתוח ולסתום בו תמיד, שרי לפתחו ולסתמו (מג"א שי"ג א'). ודלת שעשוי לסתרו בשבת, אפי' בשרוק בטיט מותר לסתרו, ויש מחמירין (רנ"ט ז'). דבר המחובר לקרקע ע"י שקשור בחבל, לרש"י הו"ל סתירת חותמות שבקרקע מד"ס; ולתוס' י"ל דהוה דאו'; מיהו לכ"ע שרי ע"י עובד כוכבים (משבצות שי"ט ע'): ב) ואהל קבוע, היינו אפי' אינו מחובר לקרקע [כך נ"ל; וכן מוכח לענ"ד מכמה דוכתי, וכן בבונה ע"ג כלים פשיט ירושלמי, מדמספקו בין הבניין להקרקע. אין דרך בניין בכך, ואי"להק א"כ דרך מטעם הפסק לא מחשב בניין, א"כ מאי מקשי הירושלמי מהמשכן שהי' בנוי ע"ג אדנים, ומשכן ואדנים כקרקע חשיבין (כרמ"ת פ"י הי"ב), ואי כך מטעם הפסק, עדי הו"ל לתרץ דאדנים כמשכן חשיבי, וא"כ אין כאן הפסק? צ"ל דלא מצי לתרץ כן, מדכתיב והי' המשכן אחד, א"כ כל מה שאינו אחד עם המשכן, אינו נחשב משכן, והכי הקרשים לא היו רק תחובים באדנים (כשבת צ"ח ב'), ולא היו תחובים בחזק, מדצריך להוציאן במסע המחנות], אם עשה ג' מחיצות ואהל עליהן (רע"א שט"ו סק"ד וי"א, וכ"כ בחי' רשב"א שבת קל"ח; ובמשבצות שט"ו א' כתב, דאפי' סדין בד' קונדסין מחשב אהל קבע אם הוא קשור בהן), וגם יש בגגו או בפחות מג"ט סמוך לגגו, טפח על טפח ברום טפח, אז דינו כבניין מחובר לקרקע (מג"א שט"ו כ"א), ולהכי אפי' רק מוסיף עליו חייב מדאו' (משבצות שט"ו א'). מיהו רק תולד' הוה ולא אב, וכמש"ל. ודוקא בעשוי לזמן מרובה, דהיינו לח' או ט' ימים [משבצות שם ואשל שם א'; וכן משמע לענ"ד מרש"י ביצה (דל"ב ב' ד"ה בניין ארעי) פי' רש"י שאינו להתקיים; וכן משמע נמי מרש"י עירובין (ק"ב א' ד"ה ומותר לנטותו) יע"ש. ואי"להק מירושלמי בפרקין (ד"ל ע"ב) וכ"כ בריש פרק הבונה דמקשי, הרי כל מלאכות ממשכן ילפינן, והכי מדהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ, בניין לשעה הוא, ומשכן הדא אמר' דאבניין לשעה חייב; אלמא דה"ל לבניין קבוע המשך זמן? צ"ל דע"כ צ"ל לרש"י הנ"ל דעכ"פ כיון דבבלי לא מקשי הכא כן, וכדמקשינן באמת בבבלי לעניין קשירה (דע"ד ב'), ע"כ צ"ל דבבלי לא הש להך סברא דמכיון שהבטיחן הקב"ה וכו', דעכ"פ לא הבטיחן מתי יכניסן, והכי לבסוף נשארו באמת מ' שנה במדבר. וגם לירושל' אפשר לומר, דבפחות מח' או ט' ימים אפי' בניין שעה לא הוה, רק בניין ארעי וכסוכה. והא דלא מקשי הירושלמי מונעלה הענן מערב עד בוקר? י"ל משום דעכ"פ כשנעשה הי' ספק דלמא לשנה או לשנים רבות, בניין קבוע הוא, כל זה נ"ל]. ג) אבל אהל ארעי דהיינו כשאינו עשוי לח' וט' ימים, כך דינו; בב' לטיבותא, שעשוי לזמן מועט, ואין בגגו או בסמוך לג"ט לגגו טע"ט ברו"ט, אז אפי' עשה גם המחיצות, י"א דמותר לעשותו לכתחילה (משבצות שט"ו א' ואשל שט"ו י'). ובחדא לטיבותא שעשוי לזמן מרובה ואין בו טע"ט ברו"ט, או שעשוי לזמן מועט ויש בו טע"ט ברו"ט (כמדורתא וכו' ביצה ל"ג א'), לכ"ע אסור לכתחילה; ובב' לריעותא, שעשוי לזמן מרובה, ויש בו טע"ט ברו"ט, כבר ביארנו דזהו אהל קבוע, וחייב עליו מדאו'. וכל אהל ארעי שאסור, יש חלוק בין גג למחיצה; דבגג יש ד' חלוקים, (א) באין שם ג' מחיצות ויש טע"ט ברו"ט תחת הגג שעשה, אז דוקא במתכוון להגן או לצל אסור; ומה"ט אסור לפרוס מפה ע"ג (רייפען) של עריסת התינוק, וכדומה, אם לא שמתוח כבר מע"ש טע"ט מלבד עובי העמוד הכרוך, או (שטרייפען) בעצמן רחבן טפח, או שאין בין רייפען לחבירו ג"ט, דהו"ל כלבוד, דבכל הך גוונא הו"ל מוסיף על אהל ארעי דשרי (שט"ו ב' ורמג"א שם). (ב) ויש שם ג' מחיצות מגיעות לארץ, אז אפילו אין מתכוון לצל או להגן או לשום השמיש, עכ"פ מדחזי לתשמיש, אסור לעשות הגג. ומה"ט אסור להניח כסוי על תיבה, ריק שטפח סמוך לגג, כשאינו קבוע בה בצירים (מג"א שט"ו סק"ו); או לכסות כלי שיש בה טע"ט

ריק

גומא, המפנה זבל, נקב בכותל, אהל, בנין בכלים, מגבן, כללא דבונה, גלאזער

שעפר וחול הלוקי' עכ"פ אסור לעשות גומא) או בוטל תל או מילא גומא ברצפת בית וחצר (דשדה וגינה הראויי' לזריעה חייב משום חורש, כלשיל) ונתכוין להשוות הרצפה חייב משום בונה (שבת דע"ג ב'). המפנה זבל שבחוץ ושבחצר, חייב מדאו', ומש"ה אסור ע"י עובד כוכבים [רמג"א כמ"ד סק"ה. וצ"ל דמדמייתי רמג"א הלו' לדבריו מהך דשבת (דע"ג א') דהיתה לו גבשושית ונטלה חייב, מוכח דרמג"א מיירי ברפש וטיט שבחצרות, דהוי נמי מתקן; אבל זבל שמתקן מוקצה ומאבק וחול ושאר דברים שהושלכו לשם, אין שייך בהשמתן איסור דאו', דהרי מכניס אדם מלוא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו (ביצה ד"ח א'); ואי"ל דהכא גרע דהו"ל כעפר ובטלו, דהו"ל כארעא סמיכתא (כסוכה ד"ד א'), וה"נ איכא שהזבל תבן ועפר שהושלך לשם? ליתא דהרי הכא הכך לנקות הרחוב, וא"כ לא בטלו ברחוב; ואת"ל דסוגת רמג"א דכיון שאין קרקע רחוב מרוצף, איכא למיחש דלמא אתא לאשוויי גומות כשינקה הרחוב, וכשיעור הבית ע"י (בעצמן) דאסור מה"ט (כשי' בל"ז)? הכי התם וודאי הוא מדרבנן, דהרי יש מתירין גם שם, ואת"ל דהכא כשינקה הרחוב, יהי' ע"י מרה ורגליה, והו"ל פסיק רישא, מדל"א שלא ישוה גומות? היינו לאסור הכא מה"ט לנקות ע"י ישראל, אבל ע"י עובד כוכבים מותר פסיק רישא (כרמג"א רס': סקמ"ח); אלא וודאי הכא ברפש וטיט שהוא במחובר ברחוב מיירי]. אבל בהפר גומא בביתו וא"צ אלא לעפרה, פטור, מדהוא מקלקל לגבי גומא שבביתו; ובשדה דאינו מקלקל, הו"ל פסיק רישא, וחייב לרמב"ם דס"ל מלאכה שאצ"לגו חייב עלה (רל"מ פ"א משבת הי"ז). מיהו בקמח ופירות אין בהן משום גומא ומותר לכתחילה (ר"ן פ"ק דביצה). העושה נקב כל שהוא בכותל (עי' לקמן בס"ד), או עשה נקב בקרקע הבית שילאו בו המים (מג"א סי"ד סק"ג), או תיקע יתד בכותל, או שמחזיר דלת או חלון אל צירין בבית ביר ודות, חייב משום בונה (רמב"ם שבת פ"י). תולדת בונה כל העושה אהל קבע שהוא טפח על טפח בגובה טפח; ואע"ג דמשכן גופי' אהל הוה? התם היו האדנים מחוברים בקרקע, משא"כ אהל קבוע שהוא תולדה, שיונו שאינו מחובר בקרקע, וכן התוקע עץ בעץ, בין שמהדס ע"י מסמר, או שתקע עץ בעץ עלמו עד שנתחברו; וכן העושה כלי אדמה, או כלי חרס קודם שישרפן בכבשן, ואפי' הם קטנים משיעור מקוה. כל שהוא בנין גמור, יש בנין בכלים וחייב; אבל בנין גרוע, כגון להחזיר פרקי כלי, או לדבק שבריה יחד, דוקא בכלי גדול שמחזיק מ' סאה יש בנין בכלי (מג"א סי"ד א'). ומה"ט הנופח כלי זכוכי' או שהכניס יד הקורדם בברזל, חייב משום בונה (רמב"ם פ"י משבת). המגבן גבינה, או המגבל מין אוכלין או פירות יחד, ונתכוון שעושה כן לייפותן (ואע"כ א"ל מעמר. מג"א ש"מ סקי"ז), כולהון שיעורן בגרוגרת, והוא $\frac{4}{9}$ בולס; וכולהון תולדות בונה הן. כללא דבונה, ג' מדות בבונה, בנין בקרקע, אהל קבוע, ואהל ארעי; (א) בנין בקרקע, אם בנה או סתר במחובר לקרקע, כל שהוא, חייב. ואפי' רק מוסיף על הבנין כל שהוא, בין שהוסיף על המחילה בעביו או המשכו, בין שהוסיף על הרצפה, כגון שתקע יתד אי מוליאו מבנין מחובר לקרקע או שטח שם טיט: או קבע שם דף בכותל או ברצפה; או (גלאזער) שהושיב השבב בחלון (מלבד שחייב משום ממחק) (הקיטעט); וכן המחבר או מגהק לידי דלת כמו שעושה (השלאססער) כשלא יוכל לפתוח הדלת; או המחזיר או מחזיר דלת או חלון לצירן, חייב משום סותר או בונה, ולכתי גם ע"י עובד כוכבים אסור (מג"א ש"ח סקכ"ב, ורט"ז סי"ג ה'); ואפי' אם אין הדלת שהלון מחוברין בצירן רק תחובי' בתוך, ואינו עשוי להוציאן רק לעתים רחוקים, כשסתרי או תקען בשבת, חייב משום בונה וסותר (מג"א סי"ג ז'); ובמחוברין בצירן, אפי' באינן תחובים בתוך, חייב כשהוציאן מצירין או החזירן (כשבת קכ"ב ב' ועירובין ק"ב), דדוקא בכלים גוזרי' שמא יתקע בתוך, אבל בבנין אפי' באינו תקוע בתוך חייב (עי"ש). אבל

שאילה, חשבון, דין, גורל, שחוק, שטר, מעשיות, צייטונג, הבונה, גומא

רק יאמר מלא לי כלי זה (והמוכר יוסיף מעט מהמדה); ונוהגין היתר בהך, דמודיע רק למוכר כמה צריך. אבל **אסור** לעשות עם המוכר חשבון, לומר כבר נטלתי מאז כך וכך והיום אקח כך וכך, נמצא בין הכל כך וכך; גם לא יזכיר לשון מכירה, רק תן לי (כל זה בסי' שכ"ג); ואם אין מאמינו, מותר ליתן משכון, ולא יאמר הילך משכון, רק שילך דבר זה ותן לי מאכל פלוני (ש"ו סי"א). וכששואל דבר מחבירו, לא יזכיר לשון הלואה, דמשמע לזמן מרובה וגזרי' שמא יכתוב; רק לדידן מותר, דהרי גם הלואה נוהגין שרשאי לתבעו לאלתר להורה (מג"א ש"ז סקי"ד). וכשם שאסור מ"ומ והיכך, כ"כ **אסור** לפרוע בשבת, אפי' ע"י משכון או ע"י עובד כוכבים; רק בנשבע לפרוע לחבירו ביום זה, ואירע בשבת, מותר לפרוע ע"י עובד כוכבים או במשכון (מג"א ש"ו סקט"ז). ומה"ט שמא יכתוב **אסור** לדון, או להכניס לבית הסוהר, או להלקות, ולא מקדשין (ויש מתירין לקדש בשעת הדחק), ולא חולצין ולא מיבמין וכו' ולא מגרשין (ובשכ"מ שרי), בכולהו גזירה שמא יכתוב (של"ט). **הכונס** אלמנה לא יבא עליה ביאה ראשונה בשבת דהוה כקונה קנין, דחופתה אינו קונה כמו בתולה (שם). **אסור** לקבל קנין סודר בשבת, ורק בשכ"מ, וכדי להניח דעתו, שרי מלא"ל קנין, דדברי שכ"מ ככתובין ומסורי' דמי; וי"א אפי' בצריך קניינו, כגון שמפרש שאפי' יעמוד לא יחזור בו, או במתנה במקצת נכסיו (ח"מ רנ"ד). **אסור** ליתן מתנה בשבת, כ"א לצורך מצוה או לצורך שבת (ש"ו מג"א סקט"ו). **אסור** להטיל גורל בשבת אפי' ע"י עובד כוכבים, גזירה שמא יכתוב (שכ"ב ס"ו); אבל מי יאמר קדיש או מי יעלה לתורה מותר להטיל גורל (מג"א שם סק"ט). עובד כוכבים שמביא מעות לפרוע חובו בשבת, מותר שיניחו העובד כוכבים ולא יגע בו ישראל במעות, ולא יחשוב עמו, ומותר שישראל להחזיר לו משכונו, או להחליף אותו במשכון אחר; וטוב שיקח העובד כוכבים משכון בעצמו ולא יגע בו ישראל (שכ"ה ומג"א שם סק"ח). **אסור** לשחוק שום שחוק כדי להרויח (של"ח ס"ה); וראוי לזהר בכל שחוק (מג"א שם סק"ח). **אסור** להניח בשבת ויו"ט ערובי תחומין וערובי חצרות, דאקנויי רשותא בשבתא, לא (ביצה די"ז א', וא"ח תקכ"ח ס"ב). **אסור** לקרות בשטרי הדיוטות, כשט"ח, וחשבונות, ושטרי מכר ומתנות, ואפי' לעיין בהם אסור, גזירה שמא ימחוק; ובאגרות של שאילת שלום יש לזהר היכא דאפשר; אבל מכתב שקבל היום, מותר לעיין בו שמא יש בו צורך היום, ולא יקרא בפה; אבל מותר לשמש לקרוא הקרואים לסעודה, ע"פ הכתב שנתן לו בעל הסעודה; וספרי מעשיות ומלחמות, וספרי מליצה, אם כתובים בלה"ק מותר, ובלשון לע"ז אסור לקרותן (כ"ז בסי' ש"ז י"ב י"ג י"ד ט"ו). יש מקילין לקרוא (הצייטונג) בשבת דמתענגים בזה ויש להחמיר (עלי שטים). וכל שאסור לקרותו אסור לטלטלו (רט"ז ש"ז סקי"ג). **הרי ט' מלאכות הצריכים לכתב.**

לד) **הבונה** כל שהוא, דהיינו שעשה בנין קבוע בקרקע, בין מאבנים או עצים, חייב.

אחד נתן את האבן או העץ, ואחד נתן הטיט, הנותן הטיט חייב; בד"א בשורה האמצעי; אבל בשורה העליונה, גם המניח האבן או העץ ע"ג הטיט חייב משום בונה, דאין מניחין עליו טיט. אבל בשורה התחתונה, אם רק לידד האבן או האדן (שוועללע) והניחו ביושר על הקרקע במקום הבנין, ושם עפר בצדיה, חייב משום מכה בפטיש (שבת קכ"ב ב'). כל העושה פעולה בגוף הקרקע, או במה שמחובר בה, וכוונת תכליתו לצורך בנין, חייב משום בונה; לכן החופר גומא בביתו או בחצירו (ולמג"א תמ"ח סקכ"ב, אפי'

בעפר

דיו, עוגה, בוטעלליע, שמינקע, מוכר

בברכה תחלה וסוף, וכהגאון בעל ח"ד וראיתי מא"ה (ק"ז ס"ג וא"ר שם), נ"ל דלא דמי, דהתם רק בדיעבד, בשכח לקרות פסוק א' או ב'; אבל שכח דלכתחלה, לא, שלא יאמרו למפרע הוא דקרי (כדאמרינן בפלסי מגילה). ולשבות יעקב (ח"ב סי' ד') אם נתערב השעוה על שיכול להסירו כלאחר יד, ע"י שיכפיל הגוויל ופרוק ויפול, מותר להסירו בכך (ועי' רמג"א ל"ב סקכ"ג). דיו שנשפך על ספר, לכאורה הי' נראה מטעם הנ"ל שמלאכתו או המקנתו משם איננו כמוחק, דכל זמן שהדיו הנשפך לח, הו"ל רק כמסיר דבר המכסה האותיות שתחתיהן; אבל ממ"ש רע"ז לגבי תפילין (ל"ב סקט"ו) דבכה"ג הו"ל כמוחק, א"כ לגבי שבת שמלאכתו או מקנתו חייב חטאת. [וא"כ מ"ש בתוספתא דשבת (פי"ב) נפל דיו על ספר ומחקו, או כתב על הפנקס (הוא עשוי מלוחות עוחין בשעוה, שחוקקין עליהן לוחות, כרש"י שבת קד"ד ב' ד"ה על פני לוחות) ומחקו, אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות חייב; היינו בין בדיו לח או יבש]. ספר שכתוב על שני עליו אותיות ולוחם, יש להחמיר היכא דאפשר מלפתחו או לסגרו, אבל עוגה שכ' עליה אותיות לורות (מלוקקער) ולבעונין אסור לשברה, אבל אם מגיף העוגה מאויר עליה, מותר לשברה משום עונג שבת, והרי מקלקל הוא, וקיל מדפי ספר הנ"ל (עי' מג"א ש"מ סק"ו ורע"ז סק"ב). אסור לשבור חותם אגרת או (שבוטעלליע), בין על החותם אותיות; ואפי' ע"י עובד כוכבים אסור (תקי"ט במג"א ורע"ז). מיהו נ"ל דמותר לומר לעובד כוכבים לקרוע הנייר בלא החותם, דאף לבתר מ"ש רב"י (ס"מ ס"ג) דאסור לקרוע נייר דהו"ל כמתקן מנא, היינו בקורע נייר לשום השמוש; וגם משום מתקן ליכא, כלעול במלאכת מחק? דהיינו במתכוין לקרעו כמדה הצריכה לו, משא"כ הכא דליכא לא השמוש ולא מדה; ואף דרפ"א בי"ד (ק"ה סקי"ח) כ' דהקורע נייר מחותם עושה מלאכה דאו', כבר כתב עליו רש"ל (סי' ל"ט) בטעות גמור הוא, ולא כ' טעם בדבר, ולפע"ד כוונתו מטעם שכתבתי דאין מתכוין בקריעת הנייר למדת ארכו ורחבו, לא הוי מתקן מנא ממש דהוינו מלאכה דאו', רק כמתקן מנא (סי' ש"מ ס"ג) שהוא מדרבנן, וכיון שכן הו"ל שבות דשבות באמירה לעובד כוכבים דמותר לצורך גדול, ושמא יש באגרת צורך נפש (כס"ז ס"ה), וכמו דפריך מ"ש ליגע באגרת שבא מריץ לאחוז (כמג"א שם). ואי"לכך עכ"פ הרי קולא לא מקלינן (כי"ד קל"ט ס"ו והע"ז סקל"ה), והאיך נקל הכא בנגיעה ובפתיחת האגרת? נ"ל דהיינו דוקא בדבר א'; משא"כ הכא נגיעה לחוד ופתיחה לחוד. עד כ"ל. אסור לכחול בשבת או לצבוע לחייו (בשמינקע), מדהוא כותב (רמב"ם פכ"ג ה"כ). אסור לקנות או למכור, לשכור ולהשכיר ללות ולהלוות, בין בפה לומר הנני מוכר לך או הנני קונה ממך דבר זה, או למסור לו בתורת מכירה אף שלא א"ל לשון מכירה, בין במשקל, מנין, או מדה, או בלעדן, גזירה שמא יכתוב (רמב"ם פכ"ג וא"ח ש"ז וכל"ג). והמירא גזר' זו, מבאר גוזרים, דהכא ילפינן לה מקרא, ממצוא חפצך ודבר דבר (כרש"י ביצה ל"ז א' ד"ה משום מ"ומ), וכ"כ תפ"י שבת קי"ג ב' ד"ה שלא יהא; ואף את"ל דהך קרא רק אסמכתא בעלמא היא, עכ"פ הרי וודאי בימי נחמי' כבר נאסר (כרש"י ביצה דל"ז ב' ד"ה אין פוסקין), וא"כ דברי קבלה הוא, וכדאו' דמיא (וכרע"ז בשם ר"ת בא"ח תרפ"ז סק"ב). ומה"ט מדהמיר' כולי האי אסרוה אפי' במקום מצוה, כגון לפדות הבן בכורים בשבת, אסור, מדדמי למ"מ (של"ט). מיהו כשנצרך דבר בשבת, כמאכל ובגוזה, מותר לומר לחבירו תן לי דבר זה (ולמכור לעובד כוכבים בכה"ג אסור כסי' ה"ק מג"א סק"ג); ועכ"פ רשאי לגבר מלבושיו מצוה, לומר תן לי כזה וכך מעות, שזהו עיקר מקח וממכר (כרע"ז של"ג סק"ב), וגם מלבושי שם מדה רשאי לומר

רק

מדפיס, רושם בצפורן, מוחק, שעוה בס"ת

או כותל וכדומה; לאפוקי בכתב ע"ג עלי ירקות. כתב בדיו או צבע ע"ג בשרו חייב, שרט ע"ג בשרו ב' אותיות, פטור. קרע בקלף צורת ב' אותיות, חייב. כתב ע"ג ב' מגילות בב' עורות כיום א', (אב"י ובשעלם אחד) חייב, מדיכול לקרב ב' המגלות יחד. כתב בדיו ע"ג כתב של סקרא חייב משום כותב ומשום מוחק; אבל כתב בדיו ע"ג דיו, או סקרא ע"ג סקרא, או סקרא ע"ג דיו, פטור. היה כתוב חית, וחילק גגו ועשאו ב' זיינין, חייב. תולדתו, רושם, בעשה ב' רשימות בעלמא, או צייר שום ציור על נייר או כותל וכדומה, חייב (כ"ז ברמב"ם פי"א). המדפיס חייב משום כותב; והמסדר האותיות בדפוס, חייב משום בונה; ולמ"ד יש עימור אף שלא בגדולי קרקע, חייב נמי משום מעמר. והמגיה ומתקן ומושיב אותיות עופרת אחרות תחת האותיות המשובשות, חייב משום בורר (כע"ז בשבי' פי"ט), ומשום סותר ע"מ לבנות, ומשום מכה בפטיש. והסותר האותיות ממושבן ומחזירן לאחר שהדפיס בהן, חייב משום סותר, ומשום בורר (עץ חיים). הכותב ונתכוון לקלקל הקלף או הנייר עי"ז, חייב. קטן אוחז בקולמס וגדול אוחז בידו וכותב, חייב; גדול אוחז בקולמס, וקטן אוחז בידו וכותב, פטור (עי' פרח פי"ב מ"י). הכותב בשמאל פטור ואסור; אבל איטר, שמאלו כימין כל אדם (רמב"ם פי"א). אסור לכתוב במים או במשקין ע"ג שולחן, או ע"ג חלונות לחין, או באצבעו ע"ג חול או עפר, אע"ג דאינו מתקיים. אסור לרשום בצפורן על גליון ספר שהוא נייר, לסימן; אבל על ספר של קלף, בט"ז מתיר, וב"ח ומג"א אוסרי' (ש"מ)· אסור לשבר או להסיר אותיות של כסף על פרוכת וכדומה (מג"א ש"מ סק"י). מיהו נ"ל דאינו חייב חטאת, דהרי אפי' אם רקם אותיות בבגד, דדמי טפי לכותב שאות אחת אחת, אפ"ה מסתבר דפטור בשבת מטעם כותב, דהרי כל כה"ג לא מחשב כתב לגבי גט אשה ועבד (כגיטין ד"כ ע"א), א"כ ה"ה לענין שבת; וכ"ש בחיבר כל האות בפעם א' על הבגד, אף דדינו ככתב (כרמג"א ל"ב סק"ז ושל"ד סקי"ז), עכ"פ לא דמי לכותב, ואפי' למדפיס או למפריד גג החית לא דמי כלל, דהתם עשה האות משא"כ הכא האות עשוי ועומד; לכן נ"ל דאסור רק מדרבנן. מותר לרשום באצבע אותיות באויר או ע"ג שולחן, כל שאינו ניכר רושם עי"ז (ש"מ ס"ד):

לג) **המוחק** ע"מ לכתוב ב' אותיות במקום המחק, אפי' לא מחק רק טשטוש דיו, ויש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות, חייב. ואם מחק ע"מ לקלקל, פטור (ש"מ ס"ג ורמב"ם פי"א). נטף שעוה על אות א', אסור לסלקו; ואם על ב' אותיות, המסירו חייב חטאת; אבל לא משום כותב דהרי הכתב נשאר תחת הטיפה כמאן דמונח בקופסא, וכי ס"ד דבנטף שעוה על אותיות שבתפילין, אף שיסירו יפסל משום שלא כסדרן (עמג"א ל"ב סכ"ג), או בנטף על ס"ת שלא במקום הקריאה, יפסל לקרות בה במקום אחר מדשוו האותיות שתחת השעוה כמחוקים? אבל הכא חייב משום ממרח (ועי' בתשובה מעיל צדקה סי' כ"ה). מיהו בנמצא שעוה על אותיות ס"ת במקום הקריאה בשבת, נ"ל דאם נראין האותיות מתוך השעוה, מותר לקרות שם, דלא גרע מקורא מתוך זכוכי' (הבריללע), דלית דהם בה. וכ"כ בתשו' הלק"ט (ח"א סי' ל"ט) מתיר, משום דכמו ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה (כסי' ע"ה ס"ה), ה"נ ראוי' נקרי. ומיהו באין נראה האות מתחת השעוה, אף דבמקום אחר פשיטא דמותר לקרות לכתחילה, עכ"פ בנמצא במקום הקריאה, יוציאו אחרת [אב"י וכדין המבואר בא"ח קמ"ג ס"ד ברמ"א] דאי"ל יקראו המקום' בע"פ ויסיימו מניין הקרואי' בה, ואח"כ יוציאו ס"ת אחרת ויקראו בה אותו פסוק עם ב' פסוקים שבצדו בברכה

וויקסען, רטייה, מאכל עב, מחתך, קורע, כותב,

מרוח הוא (רש"ז סי' ש"ח י'; ורמג"א שם כ"ב חולק): המצחצח מנעלים ע"י (וויקסען) חייב משום ממרח; ולפיכך אפי' ע"י עובד כוכבים אסור, ואפי' עשה כן עובד כוכבים מעצמו לצורך ישראל, אסור לנועלו שבת בכדי שיעשה, ככל מלאכה דאו' שעשה העובד כוכבים לצורך ישראל (כסי' שכ"ה ס"ו): אסור למרוח רטיי' ע"י עובד כוכבים, רק בחולה כל גופו ע"ש. ומיהו ברטיי' ממורחת מע"ש מותר עובד כוכבים להניחה ע"ג מכה כשמצטער הרבה (סכ"ח). רטיי' שנפלה, לא יחזירנה; והוא בנפלה ע"ג קרקע; אבל ע"ג כלי, וכ"ש כשהוסרה רק ממקומו, יחזירנה. (שם): ומיהו בהסיר' במזיד. אפי' מע"ג כלי לא יחזירנה (מג"א שם סקכ"ז). מכה שנתרפאה, מותר ישראל להניח עליה רטיי' ממורחת מע"ש לשמרה, דבכה"ג ליכא למגזר משום שחיקת סממנים; ובלבד שלא ימרח (שם סכ"ז). אסור לסתום פי כלי עם מגופה מטיט, גזרה שמא ימרח (סי"ד רש"ז סק"י). אסור לשפשף רוק או ליחה ע"ג קרקע ברגלו; אבל לא משום מרוח, שהמתכוון לבלועו; רק משום אשויי גומות; לכן רק בקרקע שאינו מרוצף אסור, אבל על רצפה שרי (שו"ע מג"א סקכ"ד). אין מרוח שייך במאכל שיכול לאכלו בלא מרוח; ולכן מותר להחליק דייסא או מאכל תפוחים (וקארטאפפעל) (עי' בעיקן), או למשוח חמאה ושומן על הלחם (סכ"א):

לא) **המחתך** או קורע עור או נייר בשיעור כדי לעשות קמיע, או המחתך קולמוס (מלבד שתיקן כלי), או המחתך או מנסר עץ או מתכות או חרס או שאר דבר, שמקפיד על מדת ארכו או רחבו, וחתכו או קרעו או שברו כפי הצורך שרוצה (ועי' ביצה פ"ד מ"ה); וכן האומני שדרכו לחתוך אמה או אמות מן (לייג) או (בענד), כשחתכו כפי המדה שרוצה לחתוך, חייב משום מחתך (ועי' רמב"ם פי"א). הקוטם קיסם לחצוץ בו שיניו, או לעשות בו שום תשמיש אחר, או שקטם בציפורן מענף אילן, [illegible], אם ביד חייב משום מחתך, (ולמ"מ פי"א ה"ז פטור), ואם בכלי חייב משום מתקן כלי (שם). המחתך חתיכת לפת, לעשות ממנו מגופה (פראפפען) לכלי וכדומה, חייב משום מחתך, שמקפיד שיהי' רחבו כמדת פה הכלי, וחייב נמי משום מתקן כלי; דאף דאין באוכלי משום תקון כלי (כסי' שכ"ב ד')? היינו לעשות מתן כלי, אבל לתקן מתן כלי אחר, אסור; וכטרפה דאסור בהכשירה, דאסור משום מרזב (שבת קמ"ו ב); ועי' ר"ן ביצה (ל"ד ע"ב בד"ה אוכלי, ועי' א"ח סי"ד ס"ה). הנוסר עצים, אם כדי ליהנות מהעצים, חייב משום מחתך, אם כדי ליהנות מהנסורת חייב משום טוחן. הקורע או חותך נייר כדי לקנח א"ע או לשאר הצרכים, חייב משום מחתך; ואם כתוב עליו אותיות י"ל דהו"ל נמי מוחק מדרבנן (מטבלות תקי"ה ב'). ומיהו המקרע הנייר שאינו מקפיד על מדה' כפי השיעור שצריך לו, גם אין כוונתו לקלקל, זה אינו בכלל מחתך, רק כבר נתבאר לעיל במלאכת קורע. אבל בקורע או חותך דרך השחתה או כמתעסק, פטור (רמב"ם פ"י ופי"א):

לב) **הכותב** ב' אותיות בכל כתב ובכל לשון (בש"ס לה"ע קג"ו ב"ל, ומג"א ש"מ י'. ודלא כרמ"א ב"י י"א, ולפיכך אסור לומר לכותי לכתוב לנכרי בשבת, רק במקום דמותר בשבות דאמירה, כגון לצורך חולה או לצורך מצוה (כסי' ש"ז סכ"ב), ואפי' ב' (ציפערן); ואפי' ב' אותיות דומות שהן מנה אחת כגון גג דד תת וכדומה; או שכתב אות א' והשלים בו הספר, חייב: צריך שיכתוב בדבר המתקיים, כגון בדיו או צבע, ואפי' אות א' בדיו ואחת בצבע אחר; לאפוקי בכתיבה במים או במי פירות וכדומה; וצריך שיכתוב ע"ג דבר המתקיים, כגון ע"ג נייר או קלף או עץ או

או

המפשיט, המולח, סיכת מנעלים, גורקען, משרטט, ממחק, מורט נוצה, פוזע, ממרח

משא"כ הכא דאוכלו ע"י תערובות מקום גדולו, וכתולעים שבמים שבבורות שיחין ומערות, דאדם שותה ושותה מהן ואינו נמנע (בחולין ס"ז ב'):

כז) **המפשיט** עור מבע"ח מת, שיעורו כדי לעשות קמיע. מיהו נ"ל דמפשיט מבע"ח חי, לא גרע מטוויי', דאין דרך טוויי' בכך (בשבת ע"ד ב'), ה"נ אין דרך הפשט בכך. **תולדתו** המפשיט דוכסוסטוס מעל קלף, והם הדלדולין שעל העור אצל הבשר (בא"ח ל"ב ס"ז):

כח) **המולח והמעבד** בש"ס מקשה, היינו מולח היינו מעבד? ומתרץ, השמיטהו בחד, ועייל שירטוט במקומו; ולהכי השמיטהו הנא לתרווייהו, דקמ"ל דהמולח הו"ל כמעבד, ולהכי המעבד בשיד או במילין, או המולח העור, חייב. ושיעור מעבד, כדי לעשות קמיע. תולדת מעבד הוא כשדורס על העור עד שיתקשה, או שמרככו בידיו, או שמושך על שמשוה אותו (רמב"ם פי"א ה"ז) או שסך עור בשמן (שם פכ"ג ה"י). **אסור** לסוך מנעלים חדשים בשמן, אף שמרוככים כבר הלא דדמי לעיבוד (רש"י שבת קמ"א ב', וא"ח שכ"ז ס"ד ורמב"ם פכ"ג משבת); ולראב"ד גם ישנים אסור לסוך (מ"מ פכ"ב הי"ח) וכן נוהגין; ונ"ל דמותר ע"י עובד כוכבים. אבל (וויקסען) ע"י עובד כוכבים אסור בכדי שיעשה, וכלקמן בממרח. **אע"ג** דאין עיבוד באוכלין מדאורייתא, עכ"פ מדרבנן **אסור** (כתוס' בשבת דע"ה ב'). ולפיכך **אסור** למלוח בשר או דגים או כל דבר שמועיל לו המלח; וכ"כ לנון או (גורקען) ובצלים שרוצה למלחן, טובל חתיכה חתיכה ואוכל; אבל להטביל ולהניח, אפי' אוכלן מיד זה"ז אסור (מג"א שכ"א סק"ס י"ז). והמולח (זאללאט וגורקען), יתן מיד חומץ עליו (שכ"א ד'); ועי' לעיל במלאכת אופה. חלב ושומן שאינן אוכל גמור, יש בהן משום עיבוד (רפ"י, ור"ן פ"ח דביצה קפ"ו ב'). בשר שירא שיסרח ג' ימים בלי מליחה **אסור** ליתן עליו מים, דמתרכך ע"ז ומתקן הבשר, ואפי' ע"י עובד כוכבים אסור, בליכא פסידא דאכלו צלי (מג"א שם ז'). מיהו באשל (שם) כ' דאם כבר מונח בכלי דאז די בשריי', מותר לישראל לשפוך מים עליו, ואם אפשר בהערמה, דהיינו ליטול ידיו עליו, עדיף טפי; אבל באין לו כלי, דצריך שפשוף במים, אז יעשה ע"י עובד כוכבים (ועי' מ"ם רפ"ח א"ח ח"ק); וכן יש להקל ביום הפסד קצת:

כט) **המשרטט** בין בצבע בין בלא צבע, בין על קלף, נייר או עץ או שאר דבר, בין ששרטט כדי לכתוב במקומו ב' אותיות, או ששרטט כדי לחתוך מיושר, כבונים שמושכין חוט סקרא כדי לחתוך מיושר, חייב (רמב"ם פי"א):

ל) **הממחק** ר"ל שגרר העור עם ברזל חד, להסיר השער והצמר, וכו' בעור כדי לעשות קמיע (רמב"ם שם); וכן המקרח שער מהעור מתה, חייב. **ולא דמי** לגוזז וה"נ לשער דפטור, מדהו"ל מלאכה שאצ"לגו וכלעיל? דהתם נטילת השער הוא המלאכה וכשא"צ לה פטור; משא"כ הכא, לא נטילת השער היא המלאכה, רק קריחת העור, ולה וודאי הוא צריך (ועי' רמג"א סשמ"ג). תולדתו המפרק (פוזע) מן (פלעדערוויש), וכן המורט נוצות (פעדערן שלייסען) (שבת ע"ד ב'), וכן המגרד כלי הדם או ישן להחליקו ולצחצחו, חייב משום ממחק (שכ"ג ט'); ולכן **אסור** לגרד המנעלים לנקתם בברזל שלפני בה"כ, אפילו אינו חד (ס"ב רע"ז סק"ג). המגרר זפת או שעוה וחלב או שאר דבר שהוא בר מרוח, ע"ג רעיי', או ע"ג שאר דבר, הרי זה תולדת ממחק. וכן בצק בר מרוח

השוחט, חובל, מקיז, איגעלן, שרעפפען, כנים, גבינה

מלאכה שאצ"לגו (רמג"א שט"ז סק"ט). דברים שמזיקי' וממיתי' ודאי, מותר לצודן ולהורגן, אפי' אין רצין אחריו (שט"ז ס"י):

כו) **השוחט**, ה"ה כל הנוטל נשמה מכל שפרה ורבה, יהי' בהמה, חי' או עוף או דג או שאר בריות המים או שרץ, ואפי' פרעוש, שהורגו כהורג גמל (רמב"ם פי"א); וכ"כ ההורג שממית (שפינגע) בל"א, או זבוב ושאר רמש חייב (כמג"א שט"ז סקכ"ג). תולדת שוחט הוא החונק; וכ"כ הנוטל דג מהבית מים, אף שהניחו מידו, כיון שהעלה הדג רירין בין סנפיריו ברוחב סלע (הוא רוחב שלש טפח כי"ד ס"ל) אף שהחזירו אח"כ למים חייב (שבת ק"ז ב') ונ"ל דהכי אפי' בדג גדול, ואם הוא קטן יותר מסלע, הכל לפי קטנו (כי"ד מ"א ס"ב). ועוד נ"ל דה"ה כששפך המים מעליו, דהרי זה גרע טובא מנוטל שמן שנר שחייב משום מכבה (ביצה כ"ב א'), אף דהתם כל כבוי בידים הוא, ומכ"ש הכא נטילת נשמה מעצמה הוא, ודו"ק. ולפיכך צריך לזהר מלומר לעובד כוכבים להעלותו מהבית או להריק המים ממנו (שט"ז מג"א סקי"ז); ואף שאינו מתכוון להמית הדג, רק להחליף מימיו כדי שלא ימות, אה"נ אם גם ימות בידי מתעסק הוא אבל נטילת נשמה דלא ניחא לי' בה (כשבת דע"ה א'), וא"כ ע"י עובד כוכבים יהי' שבות דשבות? עכ"פ גם שבות דשבות מותר רק לצורך גדול והיות הדג אינו צורך גדול כ"כ; ומלבד זה אין כל השבותין שוין (כמג"א ש"ז סק"ז) כך נ"ל. החובל באדם בהמה חי' ועוף, או בשאר ח' שרצים שנזכרו בפרשת שמיני, החולד והעכבר וגו', שיש להן עור, ואפי' רק נצרר הדם בין עור לבשר ע"י הכאה דעכ"פ נעקר הדם ממקומו רק שהעור עכבו מלצאת, אם לא נתכוון לקלקל, יש אומרים דהוה תולדת שוחט; וי"א דהו"ל תולדת צובע, מדנצבע העור (וחקא בעינן שיצטבע העור, כשבת דע"ה); וי"א דהוה תולדת דש. ולפ"ז צריך להוציא דם כגרוגרת (מ"מ פ"ח ה"ח ורמג"א שט"ז סקט"ו). ובחובל בשאר שרצים, אינו חייב עד שיצא דם (שם ס"ח). ובכל זה בחבל וצריך לדם, או אפי' בנצרר הדם חייב, דסופו לצאת; אבל בחבל בחבירו או בבהמת חבירו דרך נקמה, י"א דנקרא מתקן מדעושה נייחא ליצרו, וי"א דהו"ל מקלקל (מ"מ פ"ח ה"ח ומג"א רע"ה א'). אבל במתכוין להזיק בלא דרך כעס ונקימה, לכ"ע הוא מקלקל ופטור [וכפי הנגלה מדברי הרמב"ם (פ"ח ה"ה) ומדברי מ"מ שם, לא משכחת לה, רק בלא התכוון להזיק לבעליה, ולז לא שייך נקימ' בבהמה, מדלינה מלעשרת על בנה רוגזו בהבלתה, ואף דמליס דוגמתו (פ"ה דבכורות מ"ד) בהי' רדפו ובעטו אחר דדיפה אינו כמטיל מום, ללו להשקיט כעסו רק כדי שירלה ממנו פעם אחר ולא ירדוף אחר בני אדם, ומשום זה לא מחשב בשבת מתקן, מדלא מתקן בשעה שהובלו — כך נ"ל]. המקיז דם לבעל חי במקום שאין סכנה לנפש האדם, או שמושיב (איגעלן), או שעושה (שרעפפען) ע"י (קאפפע), חייב (מג"א שכ"ח כ"ג); ואעפ"כ מותר להקיז דם ע"י עובד כוכבים לבהמה מסוכנת (של"ב ס"ד). אסור למצוץ דם בפיו מחבורה או מבין שיניו, או להניח (לוגזאלבע) על מכה, ואפשר דהוה אב מלאכה (מג"א שכ"ח כ"ג). כנים שבראשו מותר להרגן, ושבבגדיו אסור להרגן, אף דכולן נולדי' מזיעה, עכ"פ מדמלוי פרעוש בבגדו, שמא יהרגנו; אבל מדאסור הריגת הכינה רק מד"ס, לכן מותר למוללה ולזורקה, ולא חיישי' שמא יהרגנה, דהו"ל גזיר' לגזירה (שט"ז ט'). גבינה שיש בה תולעים, מותר לאכלה בשבת, דמינה קרבו (כי"ד פ"ד), ולפיכך דינן כנים שנולדין מזיעה שמותר להרגן (עמג"א שט"ז ס"ב). ואי"לחק הרי גם בחול נאסר מלאכלו, מהו"ל דבר חי, ושפיטיבא (שבת ד"ל ע"ב)? נ"ל דהנך דמגי' קרבי, אפי' כרי לא חיה. או נ"ל דהתם באכל נ' בשילא,

משא"כ

הצד, תרנגולת, בהמה, זבובים, פרעוש, דגים, עכברים,

חטאת. אב"י ועיין במלאכת מוחק שחלק ע"ר זצוק"ל על זה. כלים שכרוך על פיהן עור או מטלית, מותר לקרעו כדי לאכול או לשתות מה שבכלי (שי"ד מג"א י"ד). הרי י"ג מלאכות בעשיית בגד.

כה) הצד שום דבר שבמינו ניצוד, אפי' בהמה חי' ועוף שוטה או ישן, אם הי' הניצוד במקום שיכול להשמט, ותפשו; או שצדו למקום שאינו יכול להשמט, וננעל בפניו; או אפי' נכנס מעצמו למקום דמטי לי' בחד שחיה [וי"א דשיעורו ו' טפחים (תל"ז מג"א סק"ו)], וננעל בפניו, חייב (שע"ז ס"א ב' וג'). ונ"ל דאפי' הוא חיה רעה שירא לתפשו שם אף שיהי' במקום צר אפ"ה כיון שניצד חייב, ועפע"ז מ"ז. אבל אם הי' הניצד שם והפתח פתוח מותר לסגרו ביותר (שם ס"ה). וכן צפור קטן שנכנס לתיבה, או למגדל (שראנק) בל"א; או צפור גדול שנכנס לבית וננעל בפניו, חייב (שם ס"א); אבל צד צפור קטן לבית גדול, או הצד חי' זקינה או חגרת או חולה מעיפות, שאינה יכולי' לזוז ממקומה (לאפוקי חולי מחמימות), פטור ואסור (רע"ז שם סק"ב). בהמה חי' ועוף שברשותו, אם מרדו שאין באין לכלובן בערב, אפי' שור, סוס, ותרנגולת (ירושלמי); או תרנגולת חדשה שאינה מורגלת עוד לבוא בערב לבית, אם צדן ותפשן, חייב; ואפי' הן בבית שהוא, אם הבית גדול אסור לצודן שם (שע"ז י"ב ומג"א תל"ז סק"ו); וכ"ש כשנכנסו מעצמן לבית פתוח, אסור לסגור הדלת שלא יברחו (א"ר שע"ז); ואסור ג"כ לומר לעובד כוכבים לצודן, דלצידתן אסור מדאוריי'. אמנם בלא מרדו, יש חלוק, אם א"צ לצודן כלל, שכשרוצה לתפסו, מיד הוא עומד מעצמו, וכ"כ תרנגולת, שדרכה כשאדם רוצה לתפשה, מיד מושבת א"ע לפני הרודף, כשברחה מותר לדחותה מאחוריה לבית; אבל לא יגע תחת כנפיה, מדמשרבטת נפשה, הו"ל נושא מוקצה, שאסור לטלטל (ש"ח ס"מ); אבל אם נשמטת ובורחת, ואינו יכול לתפשה בקלות, אעפ"י שבאין לכלובן לערב אסור לצודן; ואעפ"כ אם קטן או עובד כוכבים ילדוה להחזיר', אין מוחין להן (שע"ז מג"א כ"ו); ובהמה שלא מרדה, אף שנשמטת כשיתפשוה, לא שייך גבה צידה; וחמור דינה כחיה (שסי' שע"ז). דברים שאין במינן ניצד, כזבובי' ופרעושין הצדן פטור אבל אסור ובנכנסו זבובי' לכלי קטן יפריחם קודם שישום הכלי; אבל אם הכלי גדול דלא מטו להו בחד שחיה, מותר לסגרו כשאין מתכוון לצודם (שע"ז ס"ג). ופרעוש שנקרא (פלאה) אסור לצודו; ובעוקצתו מותר ליטול ולזרקה; אבל לא ימללנה, שמא יהרגנה (שע"ז ט'); אבל מותר לזרקה למים (מג"א שם סקכ"א), בחו"י (קס"ד) אוסר. הצד דג בין בחכה בין ברשת שפרשו בשבת ושט הדג לתוכו פטור אבל אסור, והוא שלא העלה אותו מהמים, דבכה"ג אפשר שיהי' חייב כלקמן במלאכת שוחט. אבל אם צד הדג שבמים בידו ממש, או אם פרס הרשת על המים ועל הדג שבתוכן והרשת קטון אם היה הדג תחלה במקום שיכול להשתמט, חייב. מיהו גם במקום צר, אם המים עכורים שלא רואה אותם, עכ"פ מוקצה הם (תל"ז, רע"ז סק"ב ורמג"א סק"א). אמנם גם אם הדג כבר ניצוד ועומד בחבית שבבית, כשמעלהו משם אפשר שיהי' חייב, כלקמן במלאכת שוחט. ע"ש. תולדת צד הוא, המשסה כלב שיצוד חיה, והוא עשה מעשה קצת, שהבהיל החי' או עמד בפניה עד שהגיעה הכלב, חייב; ובלא עשה מעשה, פטור ואסור (שע"ז רמג"א סק"ד). הפורש מצודה אם בשעה שפירש לצוד, חייב, ואם אח"כ ניצד מאליו פטור ואסור. ומה"ט אסור להעמיד מצודה לעכברים בשבת אף דהו"ל

מלאכה

פירות, דלת, מנעל, אגודה, תופר, דפי ספר, חוט תפור, באנד, מוכין, קורע, נייר

קשור, דוגמא מתלך (דמג"א שם סק"י). פירות שקשורים או תפורים יחד בחוט, או עוף ממולא, שדרך לתפרו קודם בישול, וכ"ש כסוי כלים שקשור בחבל לכלי, וכ"ש מנעל וי"ש או (מעדילין) שדרך לקשור חוט סביב הבהמה למעלה, מותר או מפקיע או חותך החוט, כשאינו מתקן הכלי ע"י פתיחתו; אבל דלת שמחובר לקרקע, אם קשר בחבל, מתיר אבל לא מפקיע (ר"ל לשבור קליפה שבחבל) ולא חותך (סי"ד ס' י'). נשמטו רצועות מנעל או של אחורי מכנסיו, אם יש טורח להחזירם, שהנקבים צר, חייב משום מתקן מנא כשמחזירו שם; ואם לא מחזירו אסור מדרבנן שמא יקשור ויחזירו, כמבואר לעיל; ואם הנקבים רחבים, שאין טורח להחזירם, אסור להחזירן שמא יקשור (סי"ז ב' ורע"ז שם סק"ד); ונ"מ בין חיוב ואיסור בו"ש, כשבלא הוצאה, דבאין טורח רק איסור הוא, להכי שרי ע"י עובד כוכבים לצורך גדול, כשבות דשבות לצורך גדול הדבר (כס"ז ה'). אגודות תבן או דשא, (שייא) בל"א אפי' קשורין קשר של קיימא כ"כ, מותר להתירן, דלא שייך קשר קיימ' באוכלי בהמה; ויש אוסרי' (שכ"ד ד'):

כג) **התופר** שהכניס המחט עם החוט ב' פעמים בבגד שתופר, וקשר ראשי החוט מכאן ומכאן בקשר מזה וקשר מזה, או בקשר אח"כ ראשי החוט יחד בקשר קיימא, שלא תנתק התפירה, או שהכניס המחט ג' פעמים, אף בלא קשרן, חייב, שהרי התפירה מתקיימת [ובכה"ג חייב נמי משום קושר. ולר"ן ובה"ג (הובא בב"י סי"ו) אבל בתופר בלא"ה יתחייב משום קשר, ומה שהקשה הגו"ע הכא לדבריהם [מבשת דע"ד] דמאן דחייב לבוא' דהאלת חייב משום תופר וקושר? נ"ל דהתם מיירי בקשר בלאמת, וכך כ' הב"י התם בהדיא, אבל ר"ן ובה"ג דבעי תופר משום קושר, מיירי בקשר בי תפירות דאז א"צ קשר, או בקשר רק קשר א' ב' החוטי' יחד ובמנועלו בב"י; ועוללתי לזה בני הרב המאה"ג מהרש"י שליט"א אבד"קק לאנדסבערג. ולמגס נ"מ נ"ל דגם בג' תפירות בלי קשר, כשוע דחייב משום קושר, דלא גרע ב' תפירות מפתילת חבל דהו"ל תולדות קושר כלעיל. ועי' במג"א ש"מ סק"א]. התולדתו המדבק ניירות או עורות יחד ע"י דבק. והמפריקן ואין כוונתו לקלקל הו"ל תולדה קורע (ש"מ י"ד). מ"מ בנדבקו דפי ספר יחד ע"י טעות, או (בקלייסטער) שע"י האוגד הספרים, מותר להפריקן; דהא חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך מדאינו עשוי לקיום, וכ"ש הכא דנעשה ממילא (מג"א ססש"מ). מיהו דפי ספר שלא נחתכו עדיין זמ"ז, אסור לחתכן זמ"ז ע"י עובד כוכבים דהו"ל מתקן כלי. המותח חוט התפירה, חייב משום תופר. ומהו מותח? לרש"י היינו בגד שהוא התפור ועומד, והניח חוט ארוך בסופו, ונתפרדו ב' חתיכות הבגד זמ"ז במקצת, ומתח את החוט בסיף ועי"ז שוב הדקן וחברן יחד, זהו תפירתו וחייב (ש"מ ס"ו). ולרמב"ם ר"ל שמותח חוט התפירה קודם שתפר, כדי שלא יתכווץ החוט בשעת תפירתו; ומשום שזה מצרכי התפירה חייב משום תופר. בגדים שיש בהן נקבים, שמכניס בהן רוט או (באנד) ע"י כלי הנקרא (שניפפע) אסור לעשות זה בשבת; אם לא שהנקבים רחבים ועגולים ומתוקנים בתפירה סביב, ואין רגיל לקשור ב' קצוות החוט, (געוויהנט) בל"א; דאל"כ אפי' רק למתוח החוט המוכנס כבר בהנקבים מע"ש, אסור (שם ס"ו). מוכין, כגון (בוימוואָללע) או צמר או כל דבר רך, שנפלו מתוך הכרים והכסתות, מותר להחזירן; אבל אסור למלאותן לכתחילה, גזר' שמא יתפור (שם ס"ה):

כד) **הקורע**, ונתכוין לתקן עי"ז, חייב. מיהו לרמב"ם דמחייב במקלקל שאצ"ל, אם קרע בכעסו או על מתו, הרי מתכוין לתקן יצרו ולבו, וחייב; ונקיטן פטור ואסור. אסור לקרוע נייר, דהו"ל כמתקן מנא (ש"מ י"ג) ולפר"ח (י"ד קי"מ ס"ק י"ח) חייב

העלה

אורג, פוצע, קושר, מתיר, כתונת, עניבה

וכל הדברים והצורות יגעים מלפרש עניין זה במכתב היטב; והרוצה להבין דבר זה על בורי', ילך ויראה כשה האריגה, וישאל היטב על שמותם, ואז ע"י פירושם יבין נכון לאסורו. תולדתו העושה נפה או כברה או סל או סבכה, (נעטץ) בל"א, או המסרג מטה בחבלים או בתבן או בד"א. הר"ז חייב:

יט) **האורג** שהשליך ב' פעמים חוט הערב בין חוטי השתי מלמעלה לחוטי השתי שלמטה, חייב. תולדתו הקולע, (פלעכטען) בל"א; ואין קליעה פחותה מג' נימין; ושיעור האורג והקולע, ברוחב ב' אצבעות. המדקדק ומפריד החוטין בשעת האריגה, הר"ז תולדת אורג וחייב. אשה שקולעת שער ראשה, אין בה משום אורג, מדהוא במחובר, וגם עומד לסתור; רק אסור' משום שבות דבונה (ס"ג כ"ו):

כ) **הפוצע** ב' חוטין, שהסיר חוטי השתי מהערב האריגים יחד, כאותן שקוראי' הרופאים (שארפיע), אם לא התכוון לקלקל הבגד, רק לתקן, משהסיר ב' חוטין ברוחב ב' אצבעות, חייב. ולבני הרב המאה"ג מהו' ברוך-יצחק שליט"א העושה (שארפיע) להניח על חבורה, הו"ל כחופר גומא וא"צ אלא לעפרה דפטור; ויפה אמר. תולדתו הסותר קליעת החוטים ברוחב ב' אצבעות, והתכוון לתקן עי"ז. ולראב"ד פוצע היינו שלאחר גמר האריגה, הותך (הלייג) מהחוטין שעל כובד העליון, הנקרא (קעטטענבוים), משתתך ב' חוטין חייב. ולר"ן פוצע היינו כשניתק לו חוט באמצע אריגה, פוצע האורג ראשי החוטין, ושוזרן יחד עד שיהא נארג; ובעשה כן בב' חוטין חייב:

כא) **הקושר** קשר של קיימא, חייב. וכ"כ

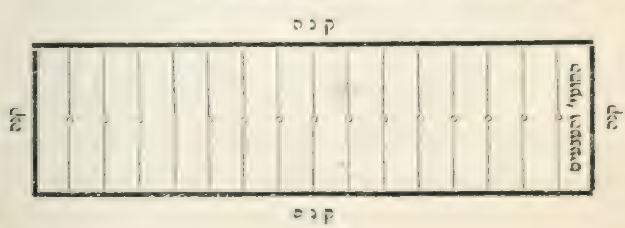
כב) **והמתיר** קשר של קיימא חייב. ומהו קשר של קיימא? לרי"ף ולרמב"ם כל שיש ב' לריעותא, מעשה אומן, ועשוי לקיום, חייב; ובחדא לריעותא, פטור ואסור; ובב' לטיבותא מותר לכתחילה. ולרש"י ורא"ש, כל קשר שאין זמן קבוע מתי יתירו, חייב; ובקבוע לו זמן יותר מיום א' פטור ואסור; ובקשר ליומו מותר לכתחילה. ואנן קיי"ל להחמיר בכל קשר קיימא, דהיינו כל שעושה ב' קשרים זע"ז ומהודקין; ודוקא בקושר ב' קצוות זע"ז; אבל במוללם וקושרם יחד בקשר א', או שקשר ראש א' של חוט, בקשר א' סגי, וכל זה אפי' בקשר שעשוי להתירו בו ביום, מדאין אנו בקיאין ושמא הוא קשר אומן, ושמא הלכה כרי"ף. מיהו כשאין הקשר מהודק מאד, יש להקל במקום צער (סי"ז, ורט"ז ורמג"א שם). תולדת קושר הפותל פתילי חבלים, מכל מין שיהיה, כמעשה (הזיילער). [ונ"ל דשזר דאמרי' לעיל שחייב משום טוה, היינו בחוט דק כדרך טוויי']. ושיעורו שיעמוד החבל בפתילתו בלי קשר בראשו, דאז מלאכתו מתקיימת. ותולדת מתיר היינו במפריד פתיל כזה, ולא התכוון לקלקל (רמב"ם פ"י). מנעלים שתפר האומן זוג ביחד אסור לנתקן, ולא משום מתיר, רק מדתפורים דמי לפותח בית הצואר בכתונת, דחייב משום מכה בפטיש (כסי"ז מג"א י'); ולצורך גדול (עי' רכ"מ פ"י), יש להקל לנתקן ע"י עובד כוכבים. כתונת שנתקשר' בבית הצואר, מדדרך לענבו, הו"ל כעשוי להתירו כל שעה, ומותר להתירו בשבת; ובאי אפשר מותר אפי' לקרעו בצנעא (שם מג"א סקי"א) ולא גרע מחותמות שבכלים שמתיר ומפקיע וחותך (כביצה ל"ה ב'). עניבה מותרת ואפי' יש קשר תחתיה; ודוקא בעשוי להתירו ביומו, אבל בעניבה ע"ג עניבה אפי' לזמן ארוך שרי (סי"ז רמג"א סקט"ו); ולכן יש ליזהר כשלובש כתונת שיש בשפתו שסביב לצואר ב' חוטי', וכן במכנסיי' וכדומה, לא יקשור ב' החוטים ויעשה עניבה עליה, דאף שמתכוון להתירן ביומו, עכ"פ מדעשוי להניחו

קשור

ב' בתי נירין

יז) המסיך, ר"ל שמתח חוטי השתי (האָפּגוג) מכובד עליון, הוא כעין קורה עגולה שכרוך עליה חוטי השתי להארגס, ונקרא (קעטטענבוים), לכובד התחתון שנקרא (ווייגבוים) שכרוך עליו הבגד שנארג כבר, ומתיחת החוטין מזה לזה נקרא (אויפשטעלן), מי שמתח כי הייב. תולדתו המכה על חוטי השתי בשעת האריגה, כדי ליסד ולייסב חוטי השתי יפה זה בצד זה:

יח) העושה ב' בתי נירין, דע שיש בכסא האריגה ב' כלים שנקראין (שעפטע), וכל (שאַפּט) עשוי מב' קנים מחוברים יחד כעין מלבן־וכו' (השעפטער) תלויין באמצע הגג כסא האריגה לרחבו, בין כובד עליון לתחתון; ויש בכל מלבן חוטי (בינדפאַדען), רבים, קבועין ותלויי' לרחבה; ומנין כל חוטי (הבינדפאַדען) שבכל (שאַפּט), כמנין חוטי השתי שבכסא; וכן (בשאַפּט) האחרת; ועל שם אותן חוטי הבינדפאַדען) נקראת (השאַפּט) בלשון חז"ל "נירין", שבלשון יון נקרא חוט (ניירא); ובכל חוט וחוט הנ"ל שבהמלבנים הנ"ל קבוע בו באמצעיתו טבעת או עניבה, אשר מכניס בכל טבעת או בעניבה, חוט שתי א', וחוט שתי שבצידו הולך בין חוטי (הבינדפאַדען שבשאַפּט), ונכנס בטבעת שבאמצע החוט (שבשאַפּט) האחרת, שתלויי' אחורי (השאַפּט) הראשונה שוכרתי; וכן בכל חוטי השתי, חוט א' נכנס בטבעת (שבבינדפאַדען שבשאַפּט) זו, וחוט שתי השני שבצדו הולך בין חוטי (הבינדפאַדען שבשאַפּט) הראשונה, ונכנס בטבעת שבבינדפאַדען שבשאַפּט) האחרת; והאורג יושב וב' (השעפטען) תלויין לפניו זה אחורי זה, ובלי חוטי השתי (בשאַפּט) א', ובלי חוטי השתי האחרים תלויין בטורגין (בשאַפּט) שאחורי הראשונה; והאורג דורך ברגלו במדריגה שקשורה (בשאַפּט) למטה, ועי"ז הדריכה נגבה ונמשך (שאַפּט) א' עם הלי חוטי השתי שבטבעותיו, למעלה, (והשאַפּט) האחרת עם הלי חוטי השתי נשארים עדיין למטה; ולכן נשאר מקום פנוי בין הלי חוט שתי (שבשאַפּט) שלמעלה להלי חוטי השתי (שבשאַפּט) שלמטה; והוא משליך את חוט הערב במקום הפנוי ההוא, דהיינו בין חוטי השתי העליונים לחוטי שתי התחתונים; וחוזר ודורך ברגלו השני ומעלה (השאַפּט) השתחתו' ומוריד העליונה, וחוזר ומשליך חוט הערב; וכן יעשה עד שיגמר הבגד. ואותן הטבעות או העניבות שנכנסים בהן חוטי השתי, נקראו' "בתי נירין", ר"ל הבתים של החוטין. ואם עשה או תיקן ב' בתי נירין כהלכה, חייב. (ערלה"ת). ולפענ"ד הוזו שאמר אביי בש"ס, "ב' בבתי נירין וחד בנירא", והוא מכוין למה ששמעתי מהאורגים, שבזמן הקודם היו מכניסין ב' חוטי שתי בכל טבעת וטבעת שבנירין, וחוטי שתי א' הולך בין חוטי הנירין, ונכנס אל טבעת הנירין (שבשאַפּט) השניה; וכן בכל חוטי השתי, ב' נכנסים אל טבעת הניר (שבשאַפּט) הראשונה, וחוט א' הולך בין הנירין ונכנס אל טבעת הניר (שבשאַפּט) השנית שתלויי' אחורי הראשונה. ותמונת (השאַפּט) הוא כזו

מלבן, סוחט, מנפץ, צובע, מסיד, טווה

שערותיו אחר שטבל; לפיכך אסורה אשה לטבול בשבת, כשאינה טבילה בזמנה, גזירה שמא תסחט שערותיה. מיהו דוקא בטבילת נדה דאו', דמתחזי נמי כמתקן מנא, תרי קולי לא מקלינן (כרא"ש סוף נדה); אבל טבילת בעל קרי שהיא מדרבנן, שרי (מג"א שכ"ח סק"ח). **אסור** לשפשף הבגדים שהן קשי' לאחר הכביסה; רק חלוק שלובשו סמוך לבשרו, ואינו מקפיד לנאותו ע"י השפשוף, רק שמתכוון לרככו, מותר, אבל בגדים שלובשם מבחוץ, מדנהנה ומתכוון בנאותו, הו"ל כמלבן ואסור (ש"ה א'). **אסור** לנער מים מבגד חדש שלא נשתמש בו עדיין הרבה, שעוד נראה בו חדושו; וכ"כ **אסור** לנער בגד שחור שעדיין בחידושו שעדיין לא נשתמש הרבה, מאבק ושלג שעליו (ש"ב א'). **אסור** להסיר האבק מהבגדים ע"י (בירשטע) שעשוי' מקשמין דקין (של"ז); ונהגו לאסור אפי' ע"י (בירשטע) משערות; וכ"כ ביערות דבש; וכ"ל דאסור מדהו"ל עובדין דחול, דטריח' מלתא, ומחזי כמתקן מנא. וללקט הנוצות שעל הבגדים, לרמ"א מותר ולרמג"א אסור (ש"ב ס"א): **בגד** שנתלכלך בטיט אם לח מותר לגרדו בסכין או בצפרניו, דלא דמי למלבן; ומה"ט מותר נמי לשפשפו מבפנים; אבל אסור לשפשפו מבחוץ, דכה"ג מחזי כמלבן, אבל אם הטיט יבש, **אסור** לשפשפו כלל, מדהוי כטוחן; רק ע"י עובד כוכבים מותר, דמדא"ל להדבר הניטחן הו"ל מלאכה שאצ"לגו (כמג"א ש"ב סט"ז), ובמקום כבוד הבריות, שילך בבגדים מלוכלכים, מותר שבות דשבות:

יד) המנפץ צמר או פשתן או ד"א או סרקן במסרק, חייב. ושיעורו חוט של ד"ט. תולדתו, המכה על הגידין עד שנעשו כצמר, או מנפץ סיב או גמי עד שנעשו כעין חוטין, חייב (רמב"ם פ"ט הי"ב וירושלמי):

טו) הצובע חוט של צמר או פשתן או דבר אחר, שארכו ד"ט, או שאפשר לטוות מהנצבע חוט כזה, או הצובע בגד או כלי או כותל, חייב. ואין הצובע חייב רק בצבע שמתקיים זמן ארוך, לאפוקי בצבע מתכות בסרק ושסר, דאינו מתקיים פטור (רמב"ם פ"ט הי"ג). **המסייד** כותל, חייב משום צובע ומשום בונה, מדהוסיף על בניין כ"ש. **תולדתו** שעשה עין צבע, כגון שנתן (פיטריאל) למים ונשחרו, או שנתן (שארטע) לתוך מי כרכום ונהפכו לצבע (גרין), חייב. ולראב"ד בנתן הצבע למים פטור ואסור דבזה לא נגמר עדיין מלאכת הצביעה (פ"ט משבת). אבל בצובע מים שבזכוכית לנוי, לכ"ע חייב, דהרי נגמר מלאכת הצביעה. **אשה** שצבעה פניה בסרק (שמינקע) בל"א, לרמב"ם פטור ואסור, ולסמ"ג חייב; מיהו באיש, מדאין דרכו בכך לכ"ע פטור ואסור, (ש"ג כ"ה, ומג"א שם סקי"ט; ועי' י"ד קפ"ב). **אין** צביע' באוכלין; ומה"ט מותר לתת כרכום במאכל (ש"כ י"ט); ודוקא במתכוון לאכל ולאכול לאלתר; אבל סוחרי' אסורים לצבוע יי"ש או עוגות וכדומה, שכוונתם למראה' ושיתקיים (אשל שם שם); וכ"ל ראי' דבכה"ג יש צביע' באוכלין דהרי רב אמר (שבת ע"ה ב') דשוחט חייב משום צובע בית השחיטה. **האוכל** (היידלבערען) או שאר פירות, לא יגע בידיו לצובעות בבגד, דצביעה דרך לכלוך אסור (מג"א ש"כ ס"ק כ"ד). וה"ה בחתך באצבעו, או מי שמכתו מוציאה דם, לא יניח עליה מטלית בין אדום או לבן או שאר מראות, דאע"ג דבשאר מראות מקלקל הוא, הרי פטור אבל **אסור**, וכ"כ באדום, אף שרק מוסיף אדמימות על האדמימות, הרי בירושלמי אמרי דבכה"ג חייב משום צובע (ועי' שכ"ח מג"א סקנ"ב).

טז) הטווה חוט באורך ד"ט מאיזה מין שיהיה, חייב. תולדתו העושה (פלים) או (פילץ) שעושה (הוטמאכער). ולראב"ד עשיית (פלים) אינה בכלל טווי', רק בכלל מגבן. השוזר חייב משום טווה (ירושל'):

גוזז, מלבן, מכבס, סוחט

שפירש רוקו כלפי מעלה ונגעו, מותר להלכו ביד, דבמקום צער לא גזרו רבנן; רק מדמספקינן, אי כלפי מעלה, לכתו גם במגעתו יש לחוש לאיסור (שכ"ה סג"א). אסור לפרוק במסרק בשבת, מדהו"ל פ"ר, מדא"א שלא יתלוש; — אבל (בערשטע) רכה המיוחדת לשבת, מותר; וכ"כ מותר להפריד ביד השערות זמ"ז (שס"ג):

יג) המלבן צמר או פשתן או כל דבר שדרך ללבנו, ושפשפו או החליקו ע"י (תאנגעלהאלץ) וכדומה, או עשה דבר אחר שהתלבן על ידו, כגון ששוטח ב"פ בחמה וזרק עליו מים, חייב ושיעורו כחוט ארוך ד' טפחים. תולדתו הוא המכבס בגד במים או ביין לבן (רע"ז שש"כ), בין שנותן בגד מלוכלך במים (וי"א לפי' ליט מלוכלך), בין ששפך מים על בגד כזה, וכ"ש כששפשף זה אחר זה בגד במים על זהו הב', כמו שנוהגין בכביסה, חייב. הסוחט בגד ממים, חייב. מיהו אין חייב כשוטח בשער או בעור, ופטור אבל אסור; אבל כשיש שייך בעור (כובסים פי"א מ"ג ומ"ד) ודוקא כשמשפשף זהו א' על ב'; אבל מותר לשפוך מים על מנעל מטונף לנקותו. אבל בגד מטונף, אסור ליתן עליו מים, דשרייתו זהו כבוסו; ויש אוסרים אפי' בנקי, ואפי' מים מועטים וס"ב ס"ט). מיהו מותר לקנח ידיו במפה לכ"ע, דזהו דרך לכלוך; ואעפ"כ יזהר לנער ידיו ושפה מהמים קודם שינגב; אבל לנגב כלים נקיים הטובים, דוקא במטלית המיוחד לכך שרי, דאל"כ מקפיד שלא ירטב הבגד, הייפי' שיסחטו. ושם לר, אפי' במטלית מיוחד לכך אסור לקנח, דהוה פ"ר, דודאי יסחט (מג"א שמש"ב). אסור לכסות כלי מלא משקה עם מפה, גזרה שמא יתלכלך ויסחטו, אם לא שמיוחד לכך (ס"ב סע"ו). לי"א הנ"ל דאפי' בבגד נקי, אמרי' שרייתו זהו כבוסו, אסור לשפך אפי' מים לגלים בסודר, ואפי' לשתות דרך סינון אסור, אם לא בשעת הדחק (מג"א שי"ט י"ז). מיהו כשרוחצין תינוק, מותר לשים (ווינדעלן) נקיים תחתיו בעריב' שרוחצין אותו בה, דהדרך לכלוך הוא, ומים שהוא לי"ג, דאין מקפיד עליהן שירטבו; ובשעת הדחק אפי' (ווינדעלן) מלוכלכים שרי, דהתינוק הו"ל כחולה שאינו מסוכן (כסי' שכ"ח י"ז), דמותר באיסור דרבנן, כי כבס דהו"ל מלאכה שא"צ לגופה, דאין כוונתו לכבסן, רק שלא ידרך הקטן א"ע; ואעפ"כ ישפוך קלח, וכדקיי"ל (בסי' שכ"ח) דחולה שאינו מסוכן אסור לחלל עליו שבת באיסור דרבנן רק בשנוי (משבצות שסי' ס"ב); ואי"לתק דעכ"פ פסיק רישא הוא, דע"כ יתלכלכו, ושרייתו זהו כבוסו? י"ל דהוה פ"ר דלא ניח"ל, דעפי הוה ניח"ל שלא יתלכלכו (הווינדעלן) כדי שלא יתלכלכו התינוק בשריפת שעליהן, ואע"ג דעכ"פ אסיר מפיס לעדה דוחקא לי"ג כה רבנן. תינוק שהשתין על בגד אסור לשפוך מים על הבגד כדי לכבסו (ס"ב ס"י). ומ"מ לא ישול הסיק בחיקו בלי הפסק בר, שמא ישתין (מג"א ס"ב כ"ג). בגד שנשרה במים, אסור לטלטלו, שמא יסחטו; ומ"מ אין מקנחין בספוג (ס"א סמ"ו וס"ב י"ו); אבל כשמרשים כמיוחד לכך מותר לקנח ספסל או שלחן שנשפך עליו מים, מדליכא פ"ר, דהדי אפשר בלי סחיטה; אבל צריך שלא יקפיד על המים הנסחטין, לשתותן או לר"א (מג"א שסי' ס"ב). ומ"מ אסור להדק מוכין או בגד פשתן בפי פך של משקין (ס"כ סע"ו). מי שנשרו בגדיו בגשמים מותר לילך בהן; אבל לא יעמוד בהן אצל האש במקום שהיס"כ; וכשבא לביתו אסור לפשטן אפי' בחדרי חדרים, ואפי' בעובים רק מועטו, שלא יסחיטו בשבשן כיוב; וכ"ש דאסור לשטחן אצל האש או בגל החגור; מיהו כשמוחין כבר מע"ש, א"צ להסירן (ס"א מ"ט מ"ו מ"ז). היו ידיו מלוכלכות בטיט ונולד אסור לקנחם במפה, שמא ויגא לשבשו (ס"ב סי"א). אסור לסחוט

שערותיו

בשול, ערוי, גוזז

תורה שיעור למלאכתו, רק שני כשיהא הדבר נילד; וא"כ מה גריעותא שיבנ הראשון בהפתח, על ידו נעשה כפתח לה, וכשבא הב' ויסב בה ומלאהו נעשה התכלית שנגמר הלידה, להכי חייב הב'; משא"כ בא' על אריגה, באריגה אסרה תורה הפעולה בעצמה, ולהכי נתנה בה שיעור ב' חוטין, ולהכי כל שלא עשה רק מקצת השיעור ס"ל לרבנן אע"ג דמתקיימת מלאכתו פטור.] מיהו כל שנתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי אין בו עוד חיוב בישול, דאין בישול אחר בישול מדאו'; חוץ מדבר שמתקשה אחר שנלבן, בכה"ג חייב בבישול אחר בישול [ואלייתי מלאומכין (יבמות ד"ו ב') דמיתת שריפה אינה דוחה שבת דמה לי בישול פתילה ומה לי בישול סממנים; והרי האבר כבר הותך מעיקרו ובו אסור לצרפה (בפסחים דע"ה א'), וא"כ כשיתיכנו א"כ מה בישול פתילה איכא? אע"כ דבמתכות יש בישול אחר בישול. וכ"כ הראב"ד (פי"ב ה"א) דמלבן מתכת חייב משום בישול; אף דכבר נתלבן מעיקרא כשנעשה. וכ"כ אמרינן בירושלמי בפרק הלוי ומאן דשחין חסף, ר"ל שהיוצר כ"ה חייב משום מבשל; והרי כ"א כבר נשרף בכבשן מקודם. וכ"כ גם הרמב"ם גופיה (פ"ט ה"ד) שהמושיב הקדירה ליקשות אצל האש חייב משום מבשל והיינו על כרחך החיסום שזכר הש"ס (ביצה דל"ד א'), אף שכבר נשרף בכבשן, אע"כ כל כה"ג אפילו חימם ק' פעמים חייב בכל פעם. ורק בקדירה שאינו מתחזקת אחר החיסום הראשון פטור כשיחממה פעם ב'] אולם מד"ס אפי' בכ"ש שיס"ב אסור ליתן שם פת וכדומה, דיש בישול אחר אפי' (סי"ח ס"ה); חוץ (מהערינג), שכששליהו בהגנין אפי' בכ"ש חייב (רמב"ם פ"ט); אבל מותר להניחו בצונן (ע"ז סי"ח סק"ה). ועי' שאר דיני בישול בכללי הטמנה ובשולי שבת. אסור לערות רותחין על כלים מלוכלכים בשומן, להדיחן; רק יערה הרותחין לכ"ש ויניח הכלים לתוכן (רכ"ג מג"א סקמ"ה). אסור לעשות כבשין בשבת, דדמי למבשל (וי"א משום מעבד וי"א משום מכה בפטיש] (שכ"א ס"ג) ולכן אסור לכבוש מוקים ביין או ליתן מים לחומץ, שיתהפכו כולן לחומץ (רע"ז שם סק"ג): ומה"ט אסור למלוח צנון או (גורקען, וסאלאט) אפי' רוצה לאכלן מיד; אבל מטבל כל חתיכה לבדה ואוכלה מיד; (ובגורקען וסאלאט) נותן עליהן חומץ, ואח"כ המלח (שכ"א מג"א סק"ז). מיהו בנותן (הגורקען וסאלאט) לתוך חומץ חזק, שישהו שם י"ח (מינוטען), אסור, ואפשר דאפי' בדיעבד אסורי' (משבצות שכ"א סק"ג). אסור לטרוף ביצים בכף בקערה, דמחזי כרוצה לבשלן; וה"ה דבר אחר (שכ"א מג"א סקכ"ד); אבל מותר לטרוף ביצה א' עם מעט מים ללבן (הקאפפע), רק יזהר שלא יהא יס"ב (בקאפפע), דאז אסור (כסי"ח י"א). עד כאן הם י"א מלאכות שבפת.

יב) הגוזז צמר או שער מגוף חי או מת, ואפי' מעור שכבר הופשט, חייב. ושיעורו כדי לטוות חוט ארוך כשיע כפול; ושיע שיעורו כהמרחק שבין גודל לאצבע, כשיפתח ביניהן בכל כחו (רמב"ם פ"ט ה"ז), וכשהוא כפול, הוא חוט של ד' טפחים (מג"א ס"ת ג'). אבל התולש שער מבהמה חי, פטור אבל אסור, ונ"ל דהיינו רק משום גוזז אסור רק מדרבנן, ועכ"פ חייב משום תולדת קוצר, מדהו"ל עוקר דבר מגידולו (כשבת ק"ז ב', ובכורות דכ"ה א'), ועיין לעיל במלאכת קוצר. וכ"כ בתולש צפורן או שערות של אדם לקמן, בכולן חייב משום עוקר דבר מגידולו. מיהו בתולש שער מעור מתה חייב. מיהו בתוס' יד אהרן כ' דמש"ס משמע דהיינו אסור רק מדרבנן א"כ מזה מוכח דהירושלמי שהביא רע"ז שכ' שחייב הטעם הוא דלא כהלכתא. ולכן יש לזהר מלתלוש שער (מפעלץ); וכ"כ מלתלוש קליפת בשרו (רע"ז סקל"ו). מיהו בגוזז וה"ל לשער ולצמר שתולש, הוה מלאכה שא"צ לגו ופטור (מג"א ס"ת א'). תולדתו התולש נוצה מעוף חי, או הנוטל צפרניו או בין שערות בין לו בין לחבירו בכלי, חייב; אבל בתלש צפורן או שערות בידו, פטור אבל אסור; והחותך יבלת (ווארצע) בל"א, אפי' בכלי פטור ואסור. צפורן או (ניטנאגעל)

לש, אופה, בשול, מתיך

וכאדל לעיל (ה"י סע"ג סקכ"ו). מיהו בחרוסת לצורך מצוה בשבת בפסח, מדצריך שיהי' עב, להכי לכ"ע שרי בשינוי ליתן המשקה תחילה (סע"ג). הרוחץ מותר ליקח בידיו כלחים מורסין לנקות א"ע בהן, דגיבול כלאחר יד שרי; אבל (בזייפע) אסור מדנימוח והוי"ל נולד; ויש מתירין (מג"א שכ"ו סקי"א); וי"ל (דבזייפע) רכה לכ"ע אסור, דהו"ל ממרח (כשו"ע סי"א). אסור להשהין מים לטיט (רמג"א שכ"א סקי"ט):

יא) **האופה** וכ"כ המבשל או צולה, כגרוגרת באש או בתולדת אש, כגון (ברעטר) או ע"ג תנור בית החורף, או מפקיע ביצה ע"ג סודר שהוחם באש חייב.

אבל תולדת חמה מד"ס. מיהו המבשל דבר שהוא טוב חי כמו מבושל, פטור אבל אסור (רמב"ם פ"ט ה"ג, ודלא כמשמע מחיי אדם). הנותן דבר שמתבשל מהר, כתבלין, או דבר שיש בו לחלוחית, לתוך כלי ראשון רותח, אפי' לאחר שהעבירו מהאש, הוי כמבשל (עי' אבל שי"ח כ"ט). וכ"כ עירוי מכלי ראשון שיס"ב, על גוף חי, מבשל כדי קליפה; אבל מותר לערות רותחין מועטים על מים צוננים מרובים (שי"ח סי"א). תולדתו הוא המגיס אוכלין בקדירה רותחת שאצל האש, אפי' מבושל כ"צ וי"א דוקא באינו מבושל כ"צ (מג"א שי"ח סקמ"ב). ודוקא בהגסה ראשונה, דאילו אח"כ אין בישול אחר בישול, מיהו מד"ס אסור אפי' הגסה ב', ואפי' שעביר מהאש, אם לא נתבשל כ"צ; ובנתבשל כ"צ, יש להתיר היכא דאפשר (שי"ח י"ח). אבל מותר להוציא מאכל עם כף מהקדירה שנתבשל כ"צ, אם אינו מהפך הכף בהקדירה (רע"ז שם סקכ"ג). **המתיך** מתכת או מלבנו, והמוק לרככו (דמגהצין ללבנו, חייב משום מבעיר (מג"א שי"ח סק"י), או המחמם שעוה או חמאה, וחלב או זפת, או דבר אחר שהוא קפוי בטבע [לאפוקי שמן או שומן שנקרשו בקור, דמותר להתיכם (כמ' שי"ח סע"ז וכל בו דכ"ט)], או שנתן כ"ח כבשן לשרפו, וכן כל דבר רך בטבע, שהקישו באש, או שקשה בטבע ורככו באש, חייב משום מבשל (עי' רמב"ם פ"ט). הנותן עץ רטוב בתנור חם, חייב משום מבשל (כשבת דע"ד ב', גבי קיסמא לההוגא, דחייב משום מבשל, ועפ"ז דל"מ א' כ' רש"י שהוא יחד עץ). אחד נתן אור, וא' עצים, וא' שפת הקדירה, וא' נתן לתוכה מים, וא' המאכל, וא' התבלין, וא' הגיס, כולם חייבין משום מבשל [כ"כ הרמב"ם שם, ורש"י ביצה דל"ד א' כ' בלשון אחר, וצ"ל"ע מאי שבעי הרמב"ם לעיל כל דבר שהוא טוב חי כמבושל, והרי הכא במים לקדרה יותר גרועים מבושלים מחיין, אמאי כשבולם? י"ל דהכא בלאי שכולה שיתהוה מהמים רוטב, ולזה צריך שיתבשלו. אמנם ק"ל לרמב"ם למה כולם חייבים משום מבשל, הרי כולם לא עשו יחד רק בישול א' ונהוו כב' שעשאוה פטורים (שבת צ"ג)? ואת"ל דהכא מהלך מלאכת כל א' וא' להתבשל, הא"ל כבנין אין שיעור זה בל"ז, דלא בנין חייבין (שבת ק"ג); ניחא דהא דבניין חייבין הוקא בהשבקי ליה, דלאותי כל א' וא' כאילו עשה חצי מלאכה, כמו עוקר את מנין, וכ"כ בלורג דשיעורו ב' חוטין, ואילו ארג זה חוט אחד וזה חוט אחד בניין פטורים (שבת ב"ב הלורג), והרי כל חוט וחוט בארג הוא קצת מגוף המלאכה, ולכ"ה כולם פטורים, אב"ב הכא בבנין עשו כל א' וא' דבר אחר? ואת"ל דלגבי בישול משכחת מלאכות שבת, שבכולם הוא עושה גוף המלאכה, משא"כ בבישול אין האדם עושה גוף המלאכה, דליש רק מכין שיתבשל, והדבר מתבשל מאליו, ולכ"ה חייבתו תורה (כמנחות דנ"ו ב'), ולביינך מדנס כולו אינו רק הכנה ואפ"ה חייב, להכי כל הכנה שעשה להבישול חייב עלה. עכ"פ ק"ל הכי ישב א' על הפתח ולא מלאהו ובא השני וישב בצדו ומלאהו, הב' חייב ולא הא' (שבת ב"ב הלורג); והרי התם נמי לא צד בידיו רק הצידה נעשה מאליה, ולכ"ה הב' חייב והא' פטור, ומ"ש מאלו התכנות שעשו להבשול שכולם חייבים? ואת"ל דצידה לא מחשב כנעשה מאליה, דהרי תוקף כישב בהפתח ומלאהו ניצוד הצבי, להכי הו"ל כצדו בידים, מדנעשה הדבר קודם שסילק ידיו; משא"כ בבישול, שאינו מתבשל רק עד אחר זמן מה שסילק ידיו; עכ"פ ק"ל למה בלישני רבנן על כ"מ (שבת ב"ב הלורג) ובשנו בא' על הצבי, לפט"י שע"י נגמר ונתחזק המלאכה, ומ"ש מב' שישבו על הפתח זה"ז, שכשמלא הב' את הפתח וניצוד הצבי מודו דהשני חייב, מ"ם היינו א' על הצבי משני שמילא הפתח? וי"ל דה"ע, דצידה לא לפקה התורה הפעולה, כ"א התכלית, דאין לשור לישב בפתח, כ"א שמתכוון לצוד; ולהכי ב"כ לא קמה

קודם

טוחן, מרקד, לש

סק"ט) ולתוס' ורא"ש אין טחינה באוכלין שאינן גדולי קרקע, כבשר ודגים וכדומה (מג"א שם סק"י). השף מתכות (כל שהוא) עם (פיילע), או נסר עצים וצריך לנסורת של הברזל או של העצים, או מבקע עצים לחתיכות קטנות, כולהו תולדה דטוחן (רמב"ם שם). אבל המבקע עצים לחתיכות גדולות אינה מלאכה, רק עובדין דחול ופטור אבל אסור (מג"א שי"ד סקי"ד). המפרר צרור עפר חייב משום טוחן (שבת דע"ד ב' וביצה ד"ז ב' דקאמר והא קעביד כתישה). אסור לרסק (קארטאפפעל) מבושלין, או שאר מאכל, משום טוחן; רק כשהן מרוסקין קצת מותר לגמור רסוקן (שכ"א סי"ט). אסור ללעוס דבר שאינו חפץ לאכלו מדדמי לטוחן (מג"א שם סקי"ב). אסור לשחוק מלח או גבינה (ברייבאייזען) או במכתשת, דהו"ל עובדין דחול (שם ס"י); אבל מותר לפרר לחם בידו, דכיון דלא הוה בכלי, אין טוחן אחר טוחן (שם סי"ב). אסור להסיר בצפורן או בשפשוף טיט יבש שעל בגדו; וכן יש לזהר מלהפריך רגבי (שנופף טאבאק), דדמי לטוחן; ואם משפשפו לבגד מבחוץ להסיר הלכלוך שבפנים, הו"ל מלבן (ש"ב ס"ד); מיהו באין שם ממשות רק מראה טיט, מותר לגרוד להסיר המראה (ע"ז שם סק"י). אסור לעשות שום רפואה משום גזירה שחיקת סממנים, ואפי' אין בה שום שחיקת סממנים כעשיית (קליסטיר) וכדומה; ולעשות פתילה בפי הטבעת, דוקא ע"י שנוי מותר, כגון ללקחו בב' אצבעות (שם שכ"ח); אולם המחתך הפתילה להותבו שם, חייב (עי' במחתך). אסור להאכיל לבהמה כדרך שמאכילי' בחול, גזירה שמא ישחק קטניות להאכילו, ולפיכך אין אובסין גמל ולא יתחיב מאכל בפה בהמה חי' ועוף במקום שאינו יכול להחזיר (רמב"ם פכ"א הל"ה). ולפיכך אסור להמרות האווזות, רק ע"י עובד כוכבים; ואי ליכא עובד כוכבים שרי ע"י ישראל פ"א ביום משום צעב"ח; וטוב לעשות ע"י קטן וכלעיל (מג"א ס"ה):

ט) **המרקד** כגרוגרת חייב (ובש"ס מקשי, היינו זורה, בורר, ומרקד? ומשני מדהוו כלהו במשכן, להכי חשיב להו בכולהו). ואפי' אוכל מאוכל, כגון לרקד מצה (רייביכס) מהחתיכות הגסות שבהן אסור, כמו בבורר לעיל. מותר ליטל (פוטער) לשומי' בכברה, אעפ"י שהמוץ נופל דרך הנקבים שבכברה, הרי אינו מתכוון (שכ"ד); ופ"ר לא הוי, מדאפשר שלא יפול, דלולא זה אף דלא ניח"ל, עכ"פ אסור; גם אינו עושה מעשה בידים (וזה רמז רש"י דק"מ ע"א שכ' מלת „מאליו"). תולדת מרקד הטחן שמרים במסננת, או שהוא תולדת בורר (רמב"ם פכ"א י"ז); ולפיכך המסנן משקה צלול, דשרי כשמסנן בסודר, עכ"פ לא יעשה גומ' בסודר, מדדמי למסננת הנ"ל:

י) **הלש** כגרוגרת לישה עבה, חייב. תולדתו הלם עפר או טיט. מיהו דבר שהוא בר גיבול כקמח, מורסן, טיט, או עפר, וחרדל כתוש, חייב רק כשלשו, אבל בנתן מים עליהן ולא לש, פטור אבל אסור; ובאינו בר גיבול, כאפר וחול הגס, אפי' לש פטור אבל אסור (רמב"ם פכ"א). ולראב"ד במידי דלאו בר גיבול, בנתינת מים לחוד חייב (מג"א שכ"א סקי"ט). הנותן זרע פשתן או זרע שומשמין למים, תיכף כשנתן חייב משום לש, מדמתדבקין תיכף כשנתנן (ש"ת סי"ב). הרוצה לערב (מעררעטטיג) או חרדל בשבת בחומץ, יתן המשקה תחלה, ויעשה בלילה רכה מאד, גם לא יערב בכף; וכ"כ במורסן לתרנגולים (שכ"א ט"ו וט"ז, ושכ"ד ג'). אמנם מה שאוסר רע"ז (שכ"א סקי"ה) לתת מצה שחוקה כקמח, ביין או במי דבש, אפי' בבלילה רכה: אין נוהגין כן, רק מותר בשנוי, וכחרדל

מסנן, מחבץ, טוחן

ומ"ש להק הרי אצירי גם מים לצונים נקט, וא"כ אך פרי בסודרי', הרי במים שריתו או כתשו (כנסת קמ"ג)? ונ"ל דס"ל לרמב"ם כרמ"א (ש"ב ס"ט) דכשאין על הבגד לכלוך ל"א שרייתו זהו כתושו; או דס"ל דאצוש דים בפמים שמרים מועטים, דקך לכלוך הוא זה ולא דרך כביס (וכפי' ש"ב ס"י)]. אבל לב"י מדרהוי לרחב בג"א בלי סינון, בין מים בין יין מותר לסנן במשמרה; אבל בסודרי' יין אדום שרי, אבל מים או יין לבן, אסור (שו"ע ס"י ורע"ז סק"י). ד) ובגלגל ביותר, רק שנפל לתוכו קסמין, אף לרמב"ם מותר לסנן יין אפי' במשמרה, ומים רק במשמרת ולא בסודרי' מלסייך בהן מלבן (רע"ז סי"ט סק"ט). וכל מקום שמותר לסנן בסודר, לא יעשה גומא בסודר, משום שנוי (שם סי"א), וכשמסנן בנפה יזהר שלא יהא משולי הנפה עד שולי הכלי שמסנן לתוכו גובה טפח, משום שנוי; אבל משום אהל ליכא, כיון שאין שולי התחתון רחב ביותר (רמג"א שם סקי"ג). מים שיש בהן תולעים מותר לסותן ע"י מפה, דבשעת שתיי' לא שייך בורר; ומשום מלבן ליכא, מדאין הסודר משוקף, ויש אוסרין (מג"א שם סקי"ז). מותר לערות מכלי אל כלי משקה שיש בו שמרים (הבלייטערן); וכ"כ מותר לערות (קאפפע) מעל (הגרונד), ובלבד שיניח קצת משקה עם השמרים (והגרונד) (שו"ע י"ד). גם מחבץ, ר"ל שמוציא החמאה מהחלב, או שמוחץ קיבה או (לאב) לחלב כדי שתקפיא לגבינה, תולדה דבורר הוא, וחייב (שם סי"ז). אסור לקלוט (האהכע) מעל החלב, רק כדי לאכלו מיד, ויניח קצת ממנה בחלב (רמג"א תק"י סקי"ג). אסור ליתן קטניות עם עפרורותן למים כדי להסיר הפסולת, דהו"ל כבורר (שו"ע ס"ח). נתפזרו פירות בחצר, אם בהרבה מקומות אסור ללקטן משום ברירה, אא"כ אוכלם מיד כשילקטן; אבל בנפלו לתוך הצרורות ועפר אפי' נפלו במקום א' אסור ללקטן רק כדי לאכלם מיד (שם"י ש"ה). אסור לקלוף פירות לגניה, אבל כדי **לאכל** לאלתר שרי (שםפכ"ה). אסור לרסק חלא דבש בשבת, דכיון דהשעוה אינו ראוי **לאכילה**, הו"ל כבורר אוכל שבפסולת (מג"א שכ"א סקט"ו) אא"כ רוצה לאכל הדבש מיד. אסור לסחוט בוסר אפי' לתוך האוכל, דאע"ג דבכה"ג ליכא משום דש, מדסוחטו לתוך המאכל, עכ"פ מדוחק הנאהר, הו"ל כבורר אוכל מפסולת; אם לא שרוצה לאכל הנסחט מיד (ש"כ רע"ז סק"ד). ומה"ט נ"ל דסוחט (ציטראנען) על (צוקקער) לעשות (פונש), דשרי כלעיל, עכ"פ יזהיר מעט מהמאכל בקליפה (הציטראן), ולא יסחט רק סמוך לשתייתו. אסור ליקח זבוב הנף במשקה מתוך המשקה, מהו"ל כבורר; אם לא שיטול קצת משקה עמה (רע"ז סשי"ט וערע"ז תק"ז סקי"ג). א.ג. מותר ליתן בילש טרופה או מלח לתוך המשקין בשביל שיצללו (רמב"ם פ"ח סי"ד):

ח) הטוחן כגרוגרת חייב, והיינו ברחיים דיך שטוחן בידים; ובנותן לאפרכסת של רחיים דמים מסתפק רמג"א (רפ"ב סק"כ). מיהו ברחיים של רוח נ"ל דלכ"ע פטור, דהרי הא"ל התחלת ספק במא יפסוק הרוח. ובנותן לאפרכסת של רחיים של מים, נ"ל דלא גרע ממבשל אע"ג שבשעה שמבשל כבר סלק ידו מהקדירה, אפ"ה חייב, ס"נ כן אם לא שנהלך לומר דהתם כל בישול נמולא הוא, משא"כ הכא דלמא רק בטוחן בידים הוי' דהמנא. וכ"כ השוחק או כותש סבלין וסממני' במכתשת, חייב (רמב"ם פ"ח הט"ו) תולדת טוחן, המחתך ירק לגון ובגל דק דק, כשיעור גרוגרת והוקא ברוצה לבשות; אבל סמוך לשמוש אפי' לצורך בסוה ועיף שרי (מג"א שכ"א סקט"ו). וכ"כ מותר לחוך (צוקקער) או מלח **ונסבלוי** בקתא של סכין או ע"י שני הרך; אבל לחתך בסכין ולגניה, אסור (שם ס"ו ומג"א סק"ט

זורה, בורר, מסנן

אבל החובל באדם או בבהמה כדי להנקם, אף שמתכוון להזיק, מתקן הוא בהנאה שיש לו שנתקרר דעתו בנקמה וחייב (רמב"ם פ"ח ה"ח ומ"מ שם):

ו) **הזורה** (ווינדשויפעלן), שיעורו כגרוגר'. אסור לרוק לרוח, שמפזר הרוק ודמי לזרי' (עי' שסי' שי"ט). ונ"ל דחייב דנקט הירושלמי ל"ד (כרש"י שבת פ"א ב'), דהרי בגמרא דלן (דע"ג ב') מקשינן היינו זורה היינו בורר, ור"ל דכולן או אוכל מפסולת או איפכא, ואי כירושלמי הרי איכא זורה רוק׳

ז) **הבורר** כגרוגרת חייב. וה' מיני בורר הם; א) הבורר פסולת מאוכל, אפי' ביד א' ואפי' כדי לאכול מיד, חייב (שי"ע ס"ד). ב) הבורר אוכל מפסולת, דוקא בבורר בנפה וכברה חייב, שכן דרך ברירה; ובשאר כלים פטור אבל אסור; וכל זה אפי' לאכל מיד; וביד מותר לברור לכתחלה, ודוקא בכדי לאכל מיד בסעודה הסמוכה (שם ס"א), ודוקא שהאוכל מרובה על הפסולת, דאל"כ אפי' לטלטל כל התערובות אסור, ורק באגוזים ולוזים שנשבר קליפתן, ומונחים מעורבים עם הקליפות השבורים, לא הוה כפסולת מרובה על האוכל, מדהו"ל כשומר לפרי (תק"י ס"ב ועט"ז שם). וכ"כ באינו בורר לאכל מיד רק כדי לאכל בסעודה שניי', חייב (שי"ע ס"ג): ג) הבורר אוכל מאוכל, אם הן ב' מינין כגון ב' מיני דגים מבושלים יחד, אעפ"י שהחתיכות גדולות, וניכר כל מין מחבירו היטב, אפ"ה אותו שרוצה לאכל מיד, הו"ל האוכל, והשני הו"ל הפסולת, ולהכי בבורר אותו שרוצה לאכל מיד בסעודה הסמוכה, דינו כבורר אוכל מפסולת, שיש אופן שמותר לבררו, וכלעיל סי' ב', ואם איפכ', דינו כבורר פסול' מאוכל, וכמבואר לעיל סי' א'. ד) ובבורר האוכל מאוכל חתיכות גדולות מקטנות או איפכא, בין מב' מינין ובורר משניהן יחד הגדולות מתוך הקטנות או להיפך שרי (שם), ויש להחמיר לברור אותו שרוצה לאכל בסעודה הסמוכה וכלעיל (רט"ז שם סק"ב). מיהו מלח (רייביכס), משום דדק כקמח, לכ"ע אסור לברור מתוכו פרורין הגסין (תק"ד מג"א סק"ט), אם לא שרוצה לאכלן בסעודה הסמוכה. ה) בורר שייך נמי אפילו במילי דלאו מיני מאכל, כבכלים עלים בגדים צרורות שבררן ממינין הדומה להן (כשבת דע"ד ב' ורט"ז סי' שי"ע סקי"ב). ומה"ט נ"ל דהבורר צמר יפה מהאינו יפה כמו שעושין סוחרי צמר, חייב. ותו נ"ל דשיעור ברירת עלים כדי לבשל כגרוגרת, וכלעיל במעמר, ובכלים ובגדים וצרורות וכדומה שיעורן בכ"ש. ותו נ"ל דבהך דלאו אוכלא אין חלוק בין בורר היפות מתוך הרעות או איפכא, דהרי בחביתא התם כ' רש"י דחייב משום בורר, כשבורר הצרורות מתוך האבק הדק דהיינו הפסולות מתוך היפות, ובחילתא התם פי' רש"י שבורר הנטיעות היפות מתוך הרעות, ש"מ דבשניהן חייב. מיהו בערוך (ערך חילתא) כ', השליך קנים שאינן ראויין למלאכתו חייב משום בורר. מזה משמע קצת דגם בהך חייב רק בבורר פסולת מבין היפות. תולדת בורר הוא **המסנן** כגרוגרת, וד' מדות בסינון. א) באינו ראוי כלל בלי סינון, או בסינן במשמרת (זייע בל"א) או בנפה המיוחדת לסינון (מג"א שי"ע סקי"ג), חייב חטאת; ואם סינן בסודר, יש חילק אם מיני יין אדום פטור אבל אסור, ואם סינן מים או יין לבן (רט"ז סשס"כ), חייב גם בסודר משום מלבן (רמב"ם פ"ח משבת, ורט"ז שי"ע סק"י). ב) ובאינו ראוי לרוב בנ"א בלי סינון, אז במשמרת לכ"ע אסור; ובסודרי', לרמב"ם אסור, ולב"י מותר ביין אדום (מג"א שי"ע סקי"ב). ג) ובראוי לרוב בנ"א בלי סינון, (היינו דינו דזעירי בש"ס) אבל יש בו מעט שמרים, לרמב"ם במשמרת אסור ובסודר מותר [דס"ל לרמב"ם הא דשרי זעירי במשמרת, היינו בסודרין (כ"כ הב"י).

והי"להק

סוחט, חובל

(ומה"ש כ"ש דמותר לחלוב לחולה ע"י עובד כוכבים, ובליכא עובד כוכבים שרי ע"י ישראל, וטוב לעשות ע"י קטן), ויש להחמיר, להחליב ע"י עובד כוכבים לתוך האוכל, דבכה"ג הו"ל שבות דשבות דשרי במקום צער (מג"א ש"ה); ושיעור האוכל, הוא כמו שנוהגין החלב לתקן האוכל כשיעור זה; או שיבלע כל החלב בהפרוסות (כשו' תק"ה). ומיהו אעפ"כ החלב אסור משום מוקצה עד מוצאי שבת, ולא א"צ שימתין בכדי שיעשה, מדהוחלב בהיתר (כמג"א סי' תק"ה). אשה שמצטערת מרוב חלב, ומכ"ש שנתגלגל או שנעשה, ושכנה לולד שיניק אותה החלב, מותרת לחלוב א"ע מדדיה לארץ, ולא לכלי, דעי"ז הו"ל מלאכה שא"צ"ג, וגם מדשופכת המשקה לאיבוד אינו כמפרק, וכשוחט שלקות לעיל (עי' שכ"ח); וכ"כ גוזה (אוני פלוקלען) יונק החלב מעז, מדהו"ל רק מפרק כלאחר יד הפרי במקום צער; אבל משום צער רעבון לא מצינו שהתירו שבות (מג"א שם). (ומכאן תוכחה דהא דאמרי' בכל דוכתא במקום צער' ל"ג בה רבנן, אין לך רק בצער שלמה חכמים בגא גזרו בו): השוחט משקין מבגד והוא צריך למשקין שיוצאין, הו"ל תולדה דש; ואפי' א"צ למשקין הנסחטין, עכ"פ אם בלוע בבגד מים או משקין שמלבנין חייב משום מלבן (ועי' תוס' שבת קמ"ה א' ד"ה כבשים, ור"ן ספי"ד דשבת) ולרמב"ם ולרמב"ן בין סוחט משקין או מים מבגד, אינו רק תולדה מלבן, דאין דישה רק בשהדבר שסוחטין ממנו הוא גדולי קרקע [רמ"ל פ"ט הי"א. ואי"לבן א"כ ק' לרמב"ם (פ"ח ה"ח) דמחייב חולב, והולב בהמה חי' ועוף ושרץ שיש לו עור, משום מפרק, הרי אין דישה רק בגדולי קרקע? כבר תי' במ"א שם דבהמה חי' ועוף חשיבי גדולי קרקע; אבל דגים לא חשיבי גדולי קרקע. וכ"ל כאי' מעירובין (דכ"ז ב'), דאמרי' התם הכא נהדיא, דלע"ג דס"ד התם דדגים חשיבי ג"ק. עכ"פ לבתר דמסקינן לאביי מלבל מושיהא וכו' דמסקינן דדגים לא מתבשו גדולי קרקע. אמנם תוס' (שבת דע"ג ב' ד"ה מפרק) כתבו דמפרק תולד' דמחק, דלא"כ הרי בחולב אמרי' דחייב משום מפרק (שבת צ"ה א'), ואי מפרק תולד' דדש, הרי דישה ליתא רק בגדולי קרקע (שבת דע"ה א'); ואף דבהמה חשיב ג"ק (כש"ם עירובין הנ"ל), עכ"פ כיון דמדש דמפק ילפינן לה, צריך שיהי' גדולי ארץ ממש, והלב לא מחשב גדולי ארץ, כדאמר (ב"מ דפ"ט א') מה דיש מיוחד שגדולו מארץ וכו' יצא החולב והמגבן; וכן נ"ל, מדמצינו בפסחים (נ"ט א') דדג לא מחשב גדולו מארץ, והכי בעירובין הנ"ל אמרי' בס"ד דדג מחשב ג"ק? אע"כ דאף דמחשב ג"ק לא מחשב גדולו מארץ). אסור להדק להכניס או להוציא מגופה מהבית כשהריק מעליה סביב המגופה, משום סוחט, אף דלא מכוין לסחוט פסיק רישא הוא; ואע"ג דהו"ל פסיק רישא דלא ניחא לי', עכ"פ אף דאינו חייב חטאת מטעם זה, עכ"פ אסור' מיהו איכא. ונהגו להקל אם אין כלי עומד תחת החבית לקבל המשקין הנסחטין מהמטלית (ש"כ), דאז מלבד דהו"ל פ"ר דלא ניחא לי', איכא נמי שהמשקין הולכין לאיבוד, ולא דמי לדש. אסור לקנח בספוג שאין לו בית אחיזה, דבכה"ג א"א לקנח בלי שיסחט, והו"ל פ"ר; משא"כ באלונטית מותר לקנח, דאין בו פ"ר (ש"כ מג"א סקי"ט). אסור לרסק שלג או ברד בידיו, כדי להשתמש במים היוצאין; אבל מותר לשבר הגלד כדי ליקח מים שתחתיו (אבל בגלל ונהר אסור לשבר הגליד מה"ט, דהו"ל כעושה פתח); וכ"כ מותר לילך ע"ג שלג אף שמתרסק תחת רגליו; וכ"כ מותר לתתיה שלג או גליד למים או ליין, אף שהשלג יהי' נימוח בהם (ש"כ). אסור לסחוט שער או עור, אע"ג דלא שייך בהיינו דש או מלבן (מג"א שם סקכ"ג). מותר למצוץ בפיו המשקה שבענבים, וכ"ש דמותר למצוץ הרוטב שנבלע בפרוסה; ויש אוסרי' בענבים (ש"כ ס"א). החובל דבר חי שיש לו עור (לאפוקי כל שרץ שאינו משמונה שרצים), ויצא ממנו דם כגרוגרת, או שנצרר בו דם כשיעור זה, חייב משום מפרק; אבל אם התכוון להזיק, פטור דכל המקלקלין פטורים;

אבל

דש, מפרק

גזירה שמא יסחוט זיתים וענבים, דמלעומדין למשקה דמו לזיתים וענבים; ואם היו מוכנים לאכילה וזבו מהן משקין מאליהן בשבת, מותרים. אבל שאר פירות שאין דרך לסוחטן בשום מקום כדי לשתות מימיהן לצמא או לתענוג, אפי' נהגו לסחטן לרפואה מותר לסחטן לכתחילה בשבת אפי' עומדי' למשקה (ס"כ ס"ה); ולרע"ז שם אפי' בשאר פירות, אם מתכוון לסחטן למשקה ולא כדי למתקן, אסור לסוחטן אפי' אין דרך לעשות מהן משקה. מיהו (זאללאַט וגורקען), אע"ג דדרך לסחטן, אין הכוונה רק לרככן ולשפוך המים הנסחטין ולא לשתותן, לכן מותר לסחטן; ואף למ"ש הרופאים שהמים הנסחטים (מגורקען) טובים לבריאות ולחזק יותר (מהגורקען) עצמן, עכ"פ מדמניח המים הנכבשים על (הגורקען) עצמן, הו"ל כסוחט לתוך המאכל דשרי, כיון (דהגורקען) בעצמן גם בלי סחיטה חזו לאכילה (עי' רע"ז שם סקי"ב); מיהו זיתים וענבים אף שאין כוונתו לסוחטן רק לתקן גופן ולשפוך המים הנסחטים, אסור לסחטן, דגזרינן אטו בשסוחטן למימיהן (משבצת שם סקי"ג). מיהו בכל הפירות שאינן ראויין לאכילה, אסור לסחטן כדי לשתות המשקה היוצא, דהו"ל כבורר ממש אוכל מתוך פסולת, וכחולב בהמה דמי לאסור וכלעיל; ויש מתירין אפי' באינן ראויין לאכילה (שם ס"ה). וכל זה במשקה של גוף הפירות, אבל ירקות בשר ודגים כבושים או שלוקים שבלעו מימיהן ממקום אחר, וכבר הי' עליהן שם משקה, ורוצה לסחטן כדי לשתות המים הנסחטים, אסור; רק בשסחטן לשפוך מימיהן לאבוד, מותר; וכ"כ בשסוחטן לתוך המאכל מותר, דלא גרע ממשקין שסחט מזיתים וענבים לתוך המאכל, דכשראויין לאכילה גם בלי סחיטה, מותרין וכלעיל, דמשקה שבא לאוכל כאוכל דמי, וא"כ אוכלא דאפרת הוא (שם ס"ז). אמנם לרבינו חננאל (הובא ברי"ף ובתוס' שבת דקמ"ה א') בכל הפירות וירקות ומאכלים שסוחטן לשתות מימיהן, בין מים שבגופן או שבלעו ממקום אחר, ואפי' בסחטן לתוך המאכל חייב חטאת. וקיי"ל כרי"ף ורמב"ם. ולפי דברינו הנ"ל הבא לעשות (פונש), יסחוט (הציטראָן) על (הצוקקער). דלא גרע מזיתים וענבים דשרי לסחטן לתוך המאכל כלעיל: והרי אפי' מבלי על (הצוקקער) מתיר ב"י ורע"ז (שם סק"ה) לסחטן להדיא, דלא דמי לפירות שדרך לסחטן לצורך מימיהן דאסור לסחטן כשמתכוון למשקה (וכמש"ל בשם רע"ז) מדלמו לתותי' ורמונים? (דבציטראָן) שאני שסוחט כל המאכל שבתוכן ואינו מתכוון לסחוט מימיהן לבד; ואי"להק לרע"ז, הרי בסוחט אשכול, שסוחט ג"כ כל אשר תוך קליפת הענב, ואפ"ה רק לסחוט תוך המאכל שרי? כ"ל דשאני התם שאין תוך קליפת ענב רק משקה; משא"כ הכא יש (בציטראָן) משקה ואוכל, והוא סוחט כל מה שבתוכה, הו"ל שפיר אוכלי' דאפרת. ואעפ"כ לא מלאני לבי להתיר לסחט' להדיא, מדיש גדולי' מחמירי' בזה; אבל לסוחט' לתוך צוקקער אין כאן בית מיחש, (דהצוקקער) ודאי אוכל הוא, ואעפ"י שחוזר ונמוח, לא מחשב נולד, מדאינו אז בעין (כסי' שי"ח סע"ז). וכל זה דלא כתוס' שבת דמחמיר גם לסחטן על (הצוקקער). אבל לסחטן למים אוסר בתשו' רדב"ז (ח"א ס"י). מיהו נ"ל דמותר לחתכן לחתיכות (ציטראָן) לתוך המים, אף שיסחטו מעצמן לתוך המים לית לן בה (כרע"ז ס"כ סק"ז): החולב בהמה חייב משום מפרק; אבל בחולב לתוך המאכל אסור רק מדרבנן, דלא דמי לסוחט זיתים וענבים לתוך מאכל דשרי לכתחילה? דהכא מדאין הבהמה ראוי' לאכילה, ליכא כאוכל דאפרת, אלא כמפריד החלב שהוא מאכל מבשר בהמה שהוא כפסולת (שבת קמ"ד ב' תוס' ד"ה חולב). אבל מותר להחליב הבהמות ע"י עובד כוכבים, אף דאמיר' לעובד כוכבים שבות, במקום צער בע"ח ל"ג רבנן

ומש"ע

תלוש, מעמר, דש

להריח, ובלבד שלא יגע בו שמא יעקרנו שם. וכ"כ אסור להשתמש בבע"ח בגדיו; אבל בגדי לדים מותר; אבל בעלה עליה, אפי' במזיד ירד, משום צער בע"ח (ס"ה סי"ה). אסור לרכב על בע"ח, שמא יתלוש זמורה מאילנות להנהיגה. [צ"ע. ומ"ש הירושלמי דאסור משום שביתת בהמתו (כמג"א ס"ה סקי"ז); ואלה"ק הרי הי נוכח א"ע (בשבת נ"ד, א')? ונ"ל דהאי שביתת בהמתו דנקט הירושלמי, אין ר"ל שביתתה מנגלתה רק משום דמדרבנן אסור לנער בע"ח בשבת ויו"ט אפי' כשאינו לנוכך אדם דברי בחול (כתוס' ע"ז י"א א', ד"ה עוקרין וה"נ סקי' ה'), אפ"ה בשבת אסור, דכתיב ינוח שורך וחמורך ינוח, ואין כאן ניח' [בשבת קנ"ג א' תו' ד"ה ממניח].

ד) **המעמר** ר"ל שאסף גדולי קרקע הנטען במקום גידולו, חייב. ושיעורו, אם לאכילת אדם כגרוגרת (דהיינו לרמב"ם פ"ח משבת כשליש בילת הרגנולת, ונעור ת"ע [בילה);
ואם לבהמה כמלא פי גדי, ואם להסקה, ר"ל שלוקט עלים במקום גידולו כדי להסיק בהן, כדי לבשל כגרוגרת מבילת הרנגולת. תולדת מעמר המדבק פירות יחד עד שיעשו גוף א' אפי' שלא במקום גדולן; וכ"כ המנקב פירות ותוחבן על החבל לייבשן. פירות המפוזרים בחצר מלקטן אחת אחת ואוכל; אבל אסור ליתן לתוך הסל או לקופה, שמא יכבשם יחד (רמב"ם פכ"א הי"א); ואם נפלו במקום א', נותן לתוך הסל, רק אם נפלו לתוך צרורות ועפרורים שבחצר, דאז אסור ללקטן משום בורר; ולהכי בכה"ג רק מלקט א' א' ואוכל, ולא יתן לתוך הסל (סמ"ג של"ה); וי"א דבזוית שרי ללקטן אפי' מפוזרים (ת"מ). אסור לקבץ מלח ממשרפות המלח, שדומה למעמר. וי"א דגם באינו גדולי קרקע, שייך מעמר, ולפ"ז בכה"ג חייב (רכ"מ פ"ח ה"ס):

ה) **הדש** גדולי קרקע שיעורו כגרוגרת, אחד הדש תבואה או פירות או מנפץ פשתן וכדומה, חייב: תולדת דש הוא המפרק, כמפרק דגן משבלים, או מפרק קטניות מתוך פרצתן ובפיס [אבל מתוך (קלעמן) אהיס, שגם הקליפה נאכלת, הו"ל כמפרק אוכל מאוכל ושרי (מג"א סי"ע סק"ח)]; וכ"כ המפרק (מארגקאפפע), ואפי' מפרק כדי לאכל לאלתר, חייב (מג"א ש"כ סק"ו). מיהו דוקא במפרק הרבה פירות ביחד, אבל במפרק כל (פאָטע) או כל (מאָרגקאָפף) לבד ואוכלו מיד, דרך אכילה הוא ושרי (רע"ז סי"ע סק"ד).
אגוז פירות שקליפתן קשה, כאגוזים לוזים ושקדים, לא שייך דישה בקליפתן הקשה ומותר לשברן; אבל בקליפה הרכה הירוקה שממעל להקליפה הקשה, שייך מפרק ואסור (רמ"א שם): הסוחט פירות להוציא משקה, ה"ל תולדה דדש, וכשסחט משקה כגרוגרת חייב מיהו לרי"ף ורמב"ם (פ"ח ופכ"א משבת), דוקא בסוחט זתים וענבים חייב עליהן מן התורה, ואפי' עומדין לאכילה; ומה"ט אפי' זבו מעצמן בשבת, אם לא רשקן מע"ש, אסורי' המשקין כוולאין עד מוצאי שבת, אפי' היו עומדין לאכילה, דחיישי' שמא יסחט; ומה"ט אסור לסוחטן אפי' כדי לשפוך המשקין הנסחטין לאבוד (ר"ן ספי"ד בשבת); אבל מותר לסחטן לתוך המאכל דהמשקין הבאין לאוכל, כאוכל דמי: והע"ג דאסור להלוב בהמה בשבת לתוך המאכל; התם אין הבהמה ראוי' לאכילה, וה"ל שפיר כבורר; אבל הכא שהאכול גם קודם סחיטה חזי לאכילה (ר"ן שם). ותותים ורמונים שדרך לסוחטן למימיהן. וה"ה שאר פירות שדרך לסוחטן בשום מקום כדי לשתות מימיהן לצמא או לתענוג, כמו תפוחים ואגסין שסוחטין אותם בארץ אשכנז לעשות מהן יין תפוחים, אף דבמקום זה אין שדרך כן, עכ"פ כיון דדרך לסוחטן בשום מקום, וגם הסוחטן כאן, כוונתו למשקה שבהן, להכי אסור לסחטן מדרבנן; אבל המשקין היוצאין מהן מאליהן, אם היו מוכנים למשקה, אסורים עד מ"ש בכדי שיעשה,

גארס

קוצר, תולש

מעציץ, שאינו נקוב כשיעור הנ"ל, יש מחייבין רק בשל עץ, ויש רק בשל חרס; מיהו לכ"ע בכל גוונא איסורא איכא. וכן המגביה עציץ נקוב או צרור עם עשבים מעל הארץ והניחו ע"ג ספסל, חייב [ומה שהקשה המג"א (שי"ב סקי"א) א"כ איך התירו לקנח א"ע בצרור כזה משום כבודו? כבר תי' במ"מ פ"ח משבת ה"ד, דלרמב"ם התם מיירי במונח ע"ג יתידות, וליכא רק משום מוקצה, והתירוה משום כבודו; ועי' בלח"מ שם. ולהגאון במרכבת, לרמב"ם אינו חייב רק כשהגביהו להשאר תלוש זמן מרובה]. **התולש** כנף או רגל זבוב או בשר מכל בעל חי, חייב משום קוצר (שבת ק"ז, ב'). הרודה חלת דבש מכוורת, פטור אבל אסור; אבל דבש הצף שם שזב מע"ש מותר; ואפי' זב גם בשבת לשם מותר, דקמי דזב לשם בשבת, נתבטל במה שזב מע"ש; ואע"ג דדשיל"מ לא בטל? הכא שלא היה ניכר האיסור קודם שזב, ולא היה חל עליו שם איסור מעולם, בטל: אבל הזב בשבת בלי תערובות, פשיטא דאסור, דהו"ל נולד, אא"כ ריסק החלות מע"ש (ש"כ ס"ב); ועי' לקמן במלאכת דש: **אסור לעקור** עשבים תלושין שתחבן מע"ש בקרקע כדי שישרשו, אף שלא השרישו עדיין (של"ו ס"ו): **אסור לעלות** באילן או להשתמש בו בין שהוא לח או יבש, גזירה שמא יתלוש, ואפילו אין בו ענפים או פירות, דלא שייך שמא יתלוש אפ"ה אסור דלא פלוג רבנן; ואפילו בשרשי אילן שגבוהין מהארץ ג' טפחים, אסור להשתמש בהן או לישב עליהן [של"ו. ובאשבילות שם מסופק אם גזרו נמי באילן שנמוך מג' טפחים]. [אב"י ל"מ נלפע"ד שרי מהאי דיקלא דאביי דשרי לי' ר' יוסף להשתמש בו מדלא הי' גבוה ג"ט (עירובין ד"ק ע"א); ושם משמע דאפי' יש בו פירות שרי, כשתא דקל דעבידי דאתי, ותו מדלא שאל ר' יוסף לאביי אם יש בו פירות. והא דנקט הש"ס שיעורא דג"ט רק בשרשי אילן? הא קמ"ל דאפי' בשרשים דלא שייך שמא יתלוש, כל שגבוהים מהארץ ג"ט אסור לישב עליהן. ואי"להק דטפי הו"ל לאשמועי' כחו דהיתירא, דאפי' באילן פירות, אם אינו גבוה מג"ט שרי להשתמש בו? י"ל דכל היכא דהרבותא דאיסורא גדול יותר מהרבותא דהיתירא, כ"א כחו דהיתירא עדיף (כתוס' ע"ז מ"א א'); וה"נ רבותא דאיסורא דשרשים וודאי עדיף טפי, אף דלעולם אין בהן פירות, אפ"ה דינו כאילן משא"כ רבותא דהיתירא באילן שאינו גבוה ג"ט, מנילא משתמע, דלולא כן גם בשרשים הוה אסרי' בכה"ג משום גזירה, כמו דאסרי' בשרשים שגבוהין ג"ט משום גזירה דאילן, ומ"ש הך גזירה מהך גזירה)]: מיהו דוקא באילן ובשרשיו גזרו, אבל בקלחים ועשבים, אף שגבוהין ג"ט, כל שהן רכי', דליכא למגזר שמא יקטום בקל, מותר להשתמש בהן, דבירק לא גזרו (שי"ב ס"ו ושל"ו ס"ה); ולרע"ז גם בעשבים גזרו. אמנם בקנים וקלחים קשים מחוברים, לכ"ע אסור להשתמש בהן, דמלבד דדמי לאילן, איכא למגזר בהו טפי שמא יקטום, יותר מבאילן, מדנקטם בקלות (עירובין פ"ג מ"ג). עלה באילן במזיד בשבת אסור לירד; ואם בשוגג, או שעלה בחול, מותר לירד; וי"א דבעלה בחול, דוקא בשהיה דעתו לירד מבעו"י מותר לירד, דאז הו"ל כשוגג. מיהו דוקא באדם שעלה בשוגג מותר לירד, כדי שלא ישב באיסור; אבל כלי שהניח שם אפי' מע"ש, אסור לטלו משם בשבת (של"ו ס"ה). **אסור להשתמש** אפי' בצדי אילן, כגון לסמוך א"ע בסולם שסמוך באילן, או ליקח דבר מהסל התלוי באילן; אבל בצידי צדדים, כגון לסמוך א"ע בסולם הסמוך ביתד התקוע באילן, וכ"כ ליטל מתוך הסל שתלוי ביתד שתקוע באילן, שרי. וכל זה באילן דק שמתנדנד עי"ז; אבל אם האילן עב מותר להשען אפי' על גוף האילן (מג"א שם סקט"ו) וכ"ש דמותר ליגע באילן עב, כשאינו משתמש בו (שע"ז ס"ו, ותקי"ג מג"א, ס"ק ב'); אבל באילן דק שאי אפשר ליגע בו מבלי שינדנו, וכן עשב דק (לרע"ז הנ"ל) אסור ליגע בו ביד, דטלטול במקצת שמיה טלטול (שי"ב ו'). מותר לילך ע"ג עשבים רכים, או לישב עליהן, אם אינו נוגע בהן באצבעותיו, דאז לי"ג שמא יתלוש (של"ו רע"ז ק"ד). **אסור להריח** במחובר הראוי לאכילה, שמא יתלוש לאכלו; אבל באינו ראוי לאכילה מותר

להריח

חורש. קוצר

לגרר חבית כבידה על הארץ, דאתי לאשוויי גומות, ואפי' ברצפה של שיש אסור (של"ז אשל סק"א); אבל גורר אדם מטה כסא וספסל אפי' גדולי', ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ; אבל אם גדולי' מאד שודאי יעשה חריץ, הו"ל פסיק רישא ואסור, ואפי' בקרקע של שיש אסור (של"ז מג"א סק"א). אסור לכבד הבית עם (בעזען), אפילו מרוצף באבנים או בקרשים; אבל ע"י עובד כוכבים מותר אפילו באינו מרוצף, דשבות אמירה אפילו פסיק רישא (רנ"ג מג"א סקמ"א); וכן ע"י בגד או כנף אווז או (בירשטע) הרשות, שא"א שישוו גומות, אפילו ע"י ישראל מותר לכבד (של"ז); וכן מותר לרבץ הבית במים, מאחר שאינו מתכוין לאשוויי גומות, רק שלא יעלה אבק (שם). לפת או צנון הטמונים בארץ ולא השרישו, ומקצת עליו מגולין, מותר לשמטן, אף שמזיז העפר, הו"ל דבר שאינו מתכוין ומקלקל הוי, דאף דהו"ל פסיק רישא, הרי לא ניח' ליה בגומא, וכיון דמקלקל נמי הוא, לכו"ע מותר (עי' ש"כ סי"ה); אבל בטמונים בשבת אסור לשומטן, דבשבת חיישי' טפי דאתי לאשוויי גומא לצרכיו (ש"א מג"א סקכ"ה). וכל זה בטמונים בקרקע עולם; אבל צנון וכדומה, הטמונים בחול או עפר תלוש שהוכן מאתמול, דאז אין בחול ועפר משום מוקצה, או אפילו אין העלין מגולה, מותר לגלותו ולשומטו (ש"א סל"ה): דאף דגם בעפר תלוש שייך גומא? היינו בעפר קשה, או בתחוח ועושה הגומא בידים; אבל הכא מיירי שהעפר תחוח, ובשמושכו הצנון גומא ממילא הויא ושרי (שבת קי"ג, א'); ובטמונים בחול ועפר מוקצים, ואין מגולים, תוחב בהן מחט או כוש ונוטל, והעפר והאבן שעליהם נופל מאליו (ש"א ס"ט); ובאין לו מחט או כוש, לאלי' רבה (ר"ט ג) מותר לשומטן ביד, ולאשל אב (סק"א) אסור. מיהו בכל זה אם העפר והחול לח שבשמיטתו הצנון ישאר גומא, יש להתיר; אבל בטמונים בקמח או בפירות, לא שייך גומא כלל (תל"ח מג"א, סקל"ב). עובד כוכבים שהביא פירות מתחת הפירה שטמנם בבור, אם הוליכן עובד כוכבים לצורך עצמו, או שנפתח הפירה מעצמה, מותרים הפירות לישראל, דאין בהם משום מוקצה, דדמי כאילו היו מונחים בתיבה סגורה ונפתחה מאליה; אבל בפתח הבור לצורך ישראל, כיון שעשה מלאכה לצורך ישראל,

אסורים עד לערב בכדי שיעשה (מג"א, סס"ק י"ח):

ג) **הקוצר** מחובר כשיעור גרוגרת [שהוא שליש ביצה בקירוב וי"א ד' משיעור ביצה (עש"ח, ב'ו)]

חייב; ואפילו קצר מחובר העומד לקצור וא"צ לקרקע, חייב [ואפי' לר"ת דס"ל דכה"ג אינו כקרקע, הכא משבת ילפינן, דמשמשה עומד לקצור (תוס' שבועות דמ"ג, א')]; ואפי' קצר פירות שיבשו ע"ג האילן, חייב (חולין קכ"ז, ב'): אבל עשבים יבשים שנתייבשו על השורש, לכ"ע כתלושין דמו (מג"א, של"ו סקי"ד); וכ"כ אילן שנפסח ממנו ענף מע"ש, ובו פירות, מותר לתלשן מהענף בשבת (שם ס"ח). תולדות קוצר כל שלא קצר בכלי, הו"ל כעושה שפעולה בגוף אחר, דאז אינו רק תולדה (כמ"ש ברים דברינו); ולכן התולש ביד או הקוטף בצפרניו מחובר, הו"ל תולדה קוצר. והתולש בפיו, לרש"י (סוכה דל"ו, ב') הו"ל תולדת קוצר וחייב; ולמג"א (של"ו סקי"א) אפשר דמשמעה אינו רק שבות (וכ"מ בתוספתא פ"י דשבת). אבל הזורק אבן לאילן והפיל פירות, לכ"ע פטור אבל אסור (שבת דע"ג, ב'); אבל הפירות עצמן, אפילו נפלו בזה, אסורים בו ביום אפילו לטלטלן (שכ"ב ס"ג). צרור שעלו בו עשבים, וכן בצלים שהשרישו בעליי' וכן עציץ נקוב (שהשרשיהם על המים. ויונקו המים לצרכו). בכולן התולש מהן בשבת חייב. התולש (שוואממען) שבדופני כלים, פטור; ולא דמי לעציץ שאינו נקוב די"א דהתולש ממנו פטור בלקמן? דהתם אין דרך זריעה בכך (ש"ס); אבל התולש

מעציץ

זורע, חורש

אב"י וכן באשל של"ז ובמשבצות תרכ"ד משמע דמותר לכתחיל'; אבל דברי ע"כ אכן נשים ישראל כ"י פיוק; וכן ראיתי לכל המפרשים שפי' כן, ועי' בכפות תמרים שם]. יש אוסרים להעלות מים מבור בגלגל, דמחזי כדולה להשקות הגן; ונוהגין להקל בגלגלים שלנו, שאין ממלאי' מים הרבה בפעם א', ולא מחזי כדולה להשקות (של"ח):

) **החורש** כל שהוא חייב (והא דאקדמה תנא זריעה לחרישה? קמ"ל דאפי' היה הקרקע קשה וחרש אחר הזריעה פעם ב', חייב אף על חרישה שניי'); אחד החורש או החופר, או עושה חריץ, או השוה תל ורדדו, או מילא גומא והשוהו, בכולן אם הי' בשדה חייב משום חורש [ואם בבית (אב"י ובאשל) חייב משום בונה]. תולדת חורש, כיון דתכלי' מלאכת חורש הוא לרפויי ארעא, או ליפותה; לכן כל העושה פעולה שהיא דומה לתכלית זה, אם אינו עושה הפעולה ההיא בגוף הקרקע, הרי היא תולדת חורש. להכי המנכש בעיקרי אילנות והמקרסם עשבים, (ר"ל מסך עלים יבשים מהעשבים שבמחובר), והמזרד שריגיי (ר"ל חותך ענפים הלחים מהגזע שבמחובר), בכולן אם נתכוון ליפות הקרקע או לרפותה, הו"ל תולדת חורש וחייב (ש"ס). המזבל השדה, המסקלה, המפרר גושיה, המדייר שדהו (ר"ל נותן לאט על השדה שיזבלו אותה), חייב משום תולדת חורש (ירושלמי דפרקן). אסור לעשות צרכיו בשדה ניר, גזירה שמא יטול צרור ממקום גבשושית לקנח בו, ושדי לי' בחד הכי בגומ', והרי כל אשוויי גומות בשדה חייב משום חורש, ובבית חייב משום בונה (כשבת דפ"א). ואעפ"כ לא גזרו בבית שלא לפנות ע"ג קרקע מחשש זה, דמלתא לא שכיחא היא שיפנה בקרקעית ביתו, ולהכי לא גזרו בה רבנן (מג"א סי"ב סק"ט); עוד כ"ל משום דשם מצוי דברים אחרים לקנח בהן, והו"ל כש"ס. אסור להזיז עפר או חול בשדה, אפי' הובא לשם ממקום אחר (מג"א תל"ח סקל"ב); אבל עפר או חול המונחים בבית כיון שלא שטחום, ויחד להם קרן זוית, מותר להזיזם ולטלטלם ולעשות בהן צרכיו, לפזרן בבית אפי' שאינו מרוצף, לכוי, או לכסות בהי רוק או צואה; ועכ"פ יזהר שלא יעשה גומא בהחול ההוא, רק יטול בשוה; אם לא שהחול דק כל כך דהיכף כשנוטל, החול נופל לתוך הגומ' וסותמ', אז א"צ לזהר בהנ"ל (ש"ח ותל"ח). ומאחר דכל אשווי גומות, בין בשדה בין בבית, חייב עלה כלעיל; להכי טיט שע"ג רגליו מקנחו בקורה או בעץ שבכותל; אבל לא בקרקע, שמא יתכוון להשוות הגומות; גם לא יקנח בכותל במקום הטיט, דמוסיף על הבניין (ש"ב); ובברזל שלפני הבית לגרד בו המנעלים, אם רחב בראשו שאינו קולף העור, נהג מהרי"ל להתיר, ואפ"ה יש להחמיר כשאפשר (מג"א ש"ב סקי"ז). רוק דורסו לפי תומו, ובלבד שלא יתכוון להשוות הקרקע; ופסיק רישא לא הוה, מדאפשר שידרוס ולא ישוה גומות; ולא גזרי' שמא ישכח וישוה גומא כלעיל? דהכא מלתאים שקילו (עי' מג"א שע"ז סקכ"ה): חצר שנתקלקלה במי גשמים, יכול לזרות בה תבן וכל דבר שאינו מבטלו; אבל לא עפר וחול, דאף שהכינס לתשמישו ואין בהם משום מוקצה, מ"מ הו"ל כמוסיף על הבניין, ואשווי גומות, ואסור. אבל אם אין כוונתו לתקן החצר, רק ליפותו לפי שעה, או שנתכוון לכסות דבר מיאוס שם, אף בעפר וחול מותר לכסות (שס' סי"ג ובמג"א ואשל שם). אסור לפנות אוצר כולו, דאתי לאשווי גומות (של"ג ועי' לקמן פי"ח). אסור לגרוף אפי' אבוס שהוא כלי אטו אבוס שבקרקע דאסור לגרפה, דאתי לאשווי גומו' (שכ"ד סע"ו). אסור לשחק באגוזים ע"ג קרקע; אבל ע"ג שולחן שרי, ולא גזרינן שולחן אטו קרקע כמו באבוס לעיל, דשחוק אגוזים מלתא דל"ש היא ולא גזרו בה רבנן (כביצה די"ח א'); ובל"ז אין מדמין גזירת חכמים ז"לז (מג"א של"ח סק"ז). אסור

לצדד

כללי ל"ט מלאכות. זורע

מדרבנן, ושרי ע"י עובד כוכבים במקום שאסור או קשה חולי או מניה, מהרש"ל שבות דשבות (ס"ז ס"ה; ומג"א שם ס' דלאו כל השבותין שוין). [אב"י ותלי בישור במלאכת שבת, אין בו חתך, אבל לשיר מזלא' כמו מ"ש בשאר לשורין, (כרמ"י שבת ע"ד א' ד"ה וכו'); ועי' תפא' מ"ל פי' פ"ו, די"ל דהוא מדרבנן בשבת]

ועתה נבא בס"ד לבאר כל ל"ט מלאכות.

א) הזורע, שיעורו בכ"ש: והחד הזורע, או נוטע, או מבריך, או מרכיב, או זומר דהיינו שחותך ענפי האילן כדי שיתרבו נופיו, חייב. גורר או (גאַרטענטאָפּף) נקוב, ובין עשבים, ולקחו מע"ג ספסל והניחו ע"ג קרקע, חייב משום זורע; ובאיפכא חייב משום תולש (ויש לאסור אף בשאינו נקוב ל"ה בל"ו), ואפי' לטלטלו אסור משום מוקצה, ואפי' לצורך גופו ומקומו אסור לטלטל משוקצה זה, ובגינה שנזרעה ביו"ט דאסור לסמוך בה הכלי. **תולדת זורע**, כל שהוא נוגע בגוף הדבר שמתכוין אליו, אבל דומה לזורע בתכלית, שמתכוין שיגדל הצמח, אף שאין הפעולה דומה לזורע: כגון המנכש עשבים רעים מבין הטובים, שעי"ז יתגדלו הטובים (ועי' רכ"ת רפ"ה דשבת): והמשקה מים לזרעים (מ"ק ד"ב ב'), שכולן חייב משום זורע, המעשן באילנות, כדי שימותו התולעים שבהן, או המתליע אותן, או הסך אילנות, או שעשה דבר אחר שמסייע גידול הפירות, חייב משום זורע (ירושלמי דפרקין). הלוי מאן דקשל אספסתא (ר"ל נמחי חציל', שנקרא שחת, שקוצרין אותו ג"פ בחודש למאכל בהמה וע"י שקוצר כן חוזר וגדל ביותר), או דקניב סילקא (ר"ל שחתך הכרתין המתחברות, לאכילה, ועי"ז חוזר וצומח ביותר), או זומר (ר"ל חותך ענפי אילן) ומתכוון לעלי הענפים שנוטל, שכולן חייב משום קוצר ומשום זורע (שבת ע"ג ב'. וצ"ל דאע"ג דמכוון לא התמיין לתכלית הזריעה, דהיינו שיתגדל ע"י שיקצור? עכ"פ מהרש"ל פסיק רישא דניחא לי', שודאי יגדל שע"ז קית) (ובשבת דק"ג א' ועי' רמ"מ פ"ח ה"ו משבת). השורה זרעים במים (שהיי יוס, דהייטו) כשיעור שיוכלו לצמוח ע"י שריי' זו, הו"ל כמשקה מים לזרעים, דע"י שרי' זו מצמיחין גם בהלום, וחי"ל תולדת זורע (כך נ"ל כוונת הרמב"ם פ"ח משבת ה"ב). אבל מותר להשקות את התלום שלא יכמוש (שב"ה סי"ב); וכן מותר ליתן מים לזרעונים לצורך מאכל בהמה, דקודם שימתה יאכלום הבהמות, ואם גם יתירו וילמתו, הו"ל פסיק רישא דלא ניחא לי', דלצורך מותר לכתחילה. ולמג"א (סל"ו סקי"ב) דוקא בשורה אותן זמן מועט לבהמות שרי, וכן משמע בתג"ל מיי' (פ"ח משבת). מיהו אסור להשליך גרעינים לאכילת תרנגולים על הקרקע לחדיא, במקום באפשר שירדו שם גשמים; ורק במעט כשיעור שנזרכים ניום או ליומי' שרי, דכך דרך להשליך לכן כשיעור זה, ולא מחזי כזורע, אבל יותר מזה אסור מדמחזי כזורע (כך נ"ל פי' וטעם של ס"ד בסי' של"ו). ומהאסור להשליך זרעים במקום שמצמיחין, או לשפוך מים שא"א ליזן ע"ג עשבים; לכן יש ליזהר מלאכול פירות בגן או לשתות שם, דבקושי אפשר ליזהר שם מהשלכת הגרעינין שבפירות, ומשפיכת שיורי כוס (שם ס"ג); ואפי' במקום שאין בהם מים, כיין וכדומה, יש ליזהר מלשפכן שם על עשבים (מג"א שם סק"ו). אבל לאכול שם שרי. (שם, אולם בחכמת אדם למנו שאי דגלים שם שנים מלא לובל הקרקע; א"כ אמאי תולדת חורש, כירושלמי דפרקין? וצ"ל בנשמת אדם) (מג"א קנ"ג וקכ"ע ושל"א ב"ע; ועי' א"הע קנ"ז ק"ד: ח"ד בע"ש ס"ג). ענפים האבים שנתנם במים בע"ש, מותר לנטל ולהחזירו למים בשבת, כשאין בהן פרחים ושושנים שנפתחים כשעומדים במים, ובהחזירי' (סוכה דמ"ב), בשבת מחזירין, ביו"ט מוסיפין, ובחה"מ מחליפין המים. אבל אסור ליתן למים בשבת לכתחילה, אי משום זורע, אי משום דמחזי כמתקן מנא [עי' רמ"י שם בסוכה; והלא משמע לכאורה מש"ע (של"ו סי"א) דאפי' ליתן לכתחילה

שרי

כללי ל"ט מלאכות

מלאכה בידים, ששופך מים בחצר ויצאו אח"כ לר"ה, מותר פ"ר (כמג"א שם, ורכ"ג סקמ"ה). מיהו כל זה באית ליה הנאה מהמלאכה אף שלא התכוון לה, כגון ששפך מים בגנתו או בגן אושבו; אבל בלית לי' הנאה מנה, כגון ששפך מים בגן שאינו של אושבו, אינו אסור רק מדרבנן ולהכי, בספיקו מותר (שבת ק"ג א') ולערוך, כל פסיק רישא דלא ניחא לי', מותר אפי' לכתחילה, ויש להחמיר (סי' ש"כ סי"ח); אמנם בשאר האסורים כל שאינו של שבת, מודה הערוך לאסור, דדוקא בשבת דלא אסר' תורה רק מלאכת מחשבת, להכי כל פ"ר דלא ניחא לי' שרי (מג"א שם סק"כ):

ה) מקלקל בשבת פטור; מיהו בהתכוון לתקן עי"ז כסותר ע"מ לבנות וכדומה, חייב (שבת דק"ה), וכ"כ אף שמתכוון לקלקל הא ע"י פסיק רישא מתקן חייב, כשוחט בשבת בחוץ לע"ז חייב ג' חטאות אף בוודאי מקלקל הוא, עכ"פ מתקן הוא לגבי אמ"הח לב"נ שנהרג על זה, (כרש"י חולין ד"מ א') ואף שאין מתכוון לכך, ע"כ משום דפ"ר הוא:

ו) קיום, כל מלאכה שאין לה קיום פטור (שבת פי"ב מ"א). ודבר זה לא שייך בזורע וחורש ושוחט וכדומה רק בקצת מלאכות:

ג) אמנם מהו הדבר שמחלק בין המלאכות? נשיב שכבר בארנו בפ"ב דכריתות סי' ל"ב. דבשבת ד' דברים מחלקים לחיוב חטאת וסימנך ימי"ה,

וזה ביאורן: א) ימים מחלקין לענין שגגת שבת, שאם שגג ולא ידע שהיום שבת ועשה מלאכ' אחת, אף שלא ידע ג"כ שמלאכ' זו אסור' בשבת, וחזר ועשה אותה מלאכה עצמה בשבת אחר בשגגת שבת, אז הימים שבין שבת לשבת הויין כידיע' וחייב חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו (ערלה"מ פ"ז משגגות ה"ע ד"ה עשה): ב) מלאכות ג"כ מחלקת לחיוב חטאת, לענין שגגת מלאכ'; שאם זרע וקצר וטחן בשבת א', ולא ידע שמלאכות אלה אסורות בשבת, אבל ידע שהיום שבת, חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת (רמב"ם שם ה"ה). ג) ידיעות ג"כ מחלקות, שאם עשה בשבת א' אב ותולד' דידי', או כמה תולדות מאב א', כגון שזרע והבריך והרכיב וכדומה, וכולן הי' שגגת מלאכה [אבל בעשה וחזר ועשה אב א', לא מבעה"ל חילוק ידיעו', ודו"ק]. אם נודע לו בפעם א' שכולן אסורי', חייב על כולן רק חטאת א'; אבל אם נודע לו אח"כ שזריע' אסור', ואח"כ נודע לו שהבריכה אסור', ואח"כ נודע לו שהרכבה ג"כ כזריעה ואסור, הו"ל כאכל חלב וחלב בהעלם א', ונודע לו שהראשון חלב הי', ואח"כ נודע לו שהשני ג"כ חלב הי', וחייב על כל א' וא' חטאת לבד (רמב"ם שם ה"י): ד) העלמות ג"כ מחלקות; שאם נעלם ממנו שזריע' אסורה בשבת וזרע, ונודע לו שאסור, וחזר ושכח שאסור' וזרע ונודע לו, חייב על כל העלם והעלם חטאת א' (רמב"ם פ"ז משבת ופ"ז משגגות):

ד) עוד נקדים לבאר דכל מקום שנאמר בדברינו לל"ט מלאכות מלת „חייב" ר"ל שחייב עליו במזיד והתראה, סקילה; ובמזיד בלי התראה, כרת; ובשוגג חטאת קבוע. ומדאסור מדאורייתא, להכי אסור ג"כ לומר לעובד כוכבים שיעשה; רק לצורך גדול, או במקום מצוה דרבי', או לצורך חולה, או להחם הבית ע"י עובד כוכבים בחורף בארצות הצפוניים, או להדליק נר לצורך סעודת שבת, מילה, או חתונה (רע"ו ס"ב ו"ה), או לקשור חוט עירב שניתק, או לבנות בי"הכ בשבת כשיש חשש עיכוב, דאז אף בשכירו' מותר לעובד כוכבים לבנות בשבת, כשלא רצה בקבלנות; בכל אלו מותר לומר לעובד כוכבים לעשות (ועי' א"ר רע"י סק"י, וחש"ל שם סק"ה, ותו"ש שם). אמנם כל מקום שנאמר „אסור" הוא רק שבות

מדרבנן

שאינו מתכוון, פסיק רישא

פיסק לקלקלה ואחר המרי, פטור מדאין דרך הלוש בכך. (ובהלוש בפיו, לרש״י בוכס דל״ז ב׳ חייב, ולרמב״ם פי׳ פ״ו סקי״א אפשר דפטור). וכ״כ שכותב בשמאלו פטור מדאין דרך כתיבה בכך (שבת דק״ג א׳). וכ״ל דהוקא בכותב מדרך לכתוב רק ביד ימין והו״ל שנוי; משא״כ שאר מלאכות, כגון שהדליק נר ביד שמאלו, חייב, מדדרך לעשות פעם בימין ופעם בשמאל; ואיטר דהרי כמולא בשמאלו חייב (כשבת דל״ג א׳); וכן כל מלאכה ומלאכה שבינה בה מתרגל, כמספק או דב ובדומה ובמלאכות, בלא עשאה כמו שמורגל לעשותה פטור (מג״א של״ו סקי״א):

ד) מתכוון, הינו חייב על המלאכה רק כשמכוין לאותה מעשה, ובאותו גוף, ובאופן האסור, ובאותו סדר; אבל אם חסר אחד מהנך ד׳ פטור אבל אסור. כיצד? נתכוון לאותו מעשה בגוף אחד באופן המותר, ועשה אותו מעשה בגוף אחר באופן האסור: כגון שנתכוון להגביה תלוש, וחתך ירק אחר מחובר, לכ״ע מקרי מתעסק (שבת דע״ג ב׳); וכ״ש בתרתי לריעותא, שנתכוון למעשה אחר המותרת, ולגוף אחר, כגון שנתכוון להגביה כלי, וחתך מחובר בהגבהתו, והוי הו״ל מתעסק ופטור (שם): אבל אם נתכוון לאותו גוף, ולאותו מעשה, ובאופן המותר, ועשה באופן האסור; כגון שנתכוון לחתוך עשב זה בסבור שהוא תלוש, ונמצא מחובר לרש״י חייב קרבן, ולר״ח גם זה מקרי מתעסק (שם). ולא עוד אלא אפי׳ נתכוון לאותו גוף, ולמעשה אסור, ועשה באותו גוף מלאכה אחרת האסור; כגון שהיתה בגחלים ונתכוון לכבותן, והובערו מאליהן, פטור (כריתות ד״כ ע״א). ולא עוד אלא אפי׳ נתכוין לגוף זה ולמעשה זה, ובאופן האסור ועשה אותו מעשה באופן האסור בגוף אחר; כגון שנתכוון לכבות נר זה וכבה נר אחר, הו״ל מתעסק ופטור (שם ע״א, ועי׳ עוד תוס׳ שבת דע״ב ותוס׳ סנהדרין דס״ב שכתבו בשם ר״ח דבכה״ג פטור, וכ״כ הרמב״ן; ולרמב״ם פ״א משבת בכה״ג חייב, עכ״מ שם ולח״מ שם). ולא עוד אלא אפי׳ נתכוון לב׳ גופי׳, ולב׳ מלאכות אסורות, שהיו לפניו ב׳ נרות, א׳ כבוי וא׳ דלוק, ורצה להדליק תחלה הכבוי ואח״כ לכבות הדלוק, ונהפך הדבר שכיבה תחלה הדלוקה ואח״כ הבעיר הב׳ אף שנתכוון לב׳ המלאכות ולב׳ הגופים, אפ״ה פטור (שם ע״א); ולא עוד אלא אפי׳ נתכוון לב׳ גופים ולב׳ מלאכות שוות, אלא שרצה לעשות המלאכה בגוף א ואח״כ בגוף ב, ונהפך ועשה שלא כסדר שחשב תחלה; כגון שהיו לפניו ב׳ נרות כבוין ורצה להדליק תחלה נר א ואח״כ נר ב, ונהפך שהבעיר שהקדים המאוחר, ואיחר המוקדם, אף שלבסוף נעשה כוונתו, כיון שלא עשה כסדר שנתכוון תחלה פטור (עי׳ רכ״מ ולח״מ שם, ולרמב״ם הנ״ל בכה״ג חייב). מיהו אם נתכוון לעשות דבר המותר לעשות, ונעשה אגבה מלאכת איסור, בזה יש חילוק, אם אפשר שיעשה מעשה ההיתר בלא האיסור, אז אפי׳ לכתחלה מותר; ולכן גורר אדם מטה כסא וספסל ע״ג קרקע, ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ, כיון דאפשר שיגרור מבלי שיעשה חריץ, (שבת דכ״ט ב׳): וכ״כ הולך אדם ע״ג עשבים ובלבד שלא יתכוון שיעקרם, דהרי ג״כ אפשר שילך עליהן ולא יעקרם (עירובין ד״ק ע״ב). אבל נקרא שם פסיק רישא ר״ל שאי אפשר לעשות מעשה ההיתר מבלי שיעשה האיסור, אף שלא נתכוון להאיסור, כשנעשה המלאכה חייב חטאת: כגון המכבד מקום זרעים דחייב משום זורע (כתו״ק ד״ב ב׳), והשותה בתוך גנו ומופך שיורי הכוס ע״ג העשבים שם, אף שאינו מתכוון להשקות הזרעים שיגדלו, חייב מדהו״ל פסיק רישא (א״ה סי׳ של״ו ס״ג): ובכל פ״ר אפי׳ במילי דרבנן אסור (כמג״א סי׳ שט״ז סקי״ד); ורק בחמירה לשבת טכניס, או שאינו עושה

מלאכה

עובדן דחול, אופן המלאכה

שהן ג"כ מאכל בריאים, ומותר לאכלן בשבת, עכ"פ שרייתן הוא כעין מתקן דבר לרפואה, וקיי"ל עובדין דחול, גזיר' שמא יבא לשחק סממני' לרפואה וחייב משום טוחן (שבת דק"מ ע"א). כל אלו הן מהפן הב' שזכרנו. (ג) וכ"כ מפנין ד' וה' קופות של תבואה ושל קש מפני האורחים, ולא יותר, משום טרח' יתירה' (שבת קכ"ו ב'); וכ"כ המביא כדי יין וכדומה לא יביאם בסל או בקופה, ודדרו באגרא לדרו באכפא וכו', משום טרח' (ביצה ד"ל ע"א); כל זה מהפן הג' שאמרנו. ועוד הרבה דומין לאלו הג' אופנים שאנו עתידים לבאר אצל כל מלאכה ומלאכה. ועל כולן בעשאן פטור מדאו'. אבל חייב מכת מרדות מדרבנן. אולם בזה"ז אפי' בעבר אשבות בשוגג, חייב להתענות מ' יום ובליל שאחר התעני' לא יאכל בשר ולא ישתה יין; גם יתן ד' (זילבערגראָשען) וחלי או כ"ז ג"פ ללקה בעד חטאת (מג"א של"ד שקל"ג ול"ד):

(ב) אמנם באיזה אופן תעשה המלאכה שיתחייב עליה? צריך לזה ו' תנאים, ושי' כגשם מק"ק, כולו; גופו; שנוי; מתכוון; מקלקל; קיום.
וזה ביאורן:

א) כולו, ר"ל מדים שיעור לכל א' מל"ט מלאכות, להכי דוקא בעשה כל המלאכה חייב; אבל בעשה רק חצי שיעור של המלאכה, פטור. ולא זה בלבד, שלא נעשה רק חצי שיעור מהמלאכה; אלא אפי' עשה הוא חצי השיעור ואדם אחר עשה חצי השני, כגון שזה עשה עקירה והשני הנחה (ריש שבת); או שיעור כתיבה שהוא ב' אותיות ושיעור אריגה שהוא ב' חוטין, וכדומה, ועשה זה א' והאחר עשה השנית בלדה, אע"ג שמבין שניהן נעשה מלאכה שלימה אפ"ה פטורי'. ולא עוד אלא אפי' עשו שניהן ב'יחד כל המלאכה, כגון שהוציאו שניהן יחד ככר לר"ה, או שאחזו במזלג ועמרו ביחד, או שאחזו בקנה יחד וכתבו, או שאחזו בנר והדליקו ביחד, שניהן פטורי' (כשבת דצ"ג ב'): אמנם בזה האופן האחרון יש חלוק דאם א' יכול ולא השני, היכול חייב; אבל אם שניהן כל א' יכול, שניהן חייבי', ואם כל א' אינו יכול, שניהן פטורי' (שם ורמב"ם פ"א משבת):

ב) גופו צריך שהי' המלאכה שעשה, צריך לגופ'; אבל מלאכה שא"צ לגופה, כגון החופר גומא וא"צ לגומא רק לעפר', (שבת דע"ג ב'); או שכבה נר, ולא מפני שחס בכבוי גופה שיהי' חושך, רק מפני שחס על השמן או על הפתילה שלא ישרפו (שבת כ"ט ב') וכדומה, לרשב"א ולשאר פוסקים פטור, ואף דקיי"ל פסיק רישא, דבצריך לעפר הגומא על כרחך שכשיחפור יתהווה גומא? י"ל דמיירי דלא ניחא לי' שיתהוו' גומא וכדומה, ובכה"ג אפי' פ"ר פטור (כשבת ע"ה א'); ולרמב"ם פ"א משבת בכל מלאכה שא"צ לגו חייב; ואף דבכל פ"ר דלא ניחא לי' לכ"ע פטור, עכ"פ בשאר פסיק רישא לא נתכוון לגוף המלאכה כל עיקר, וכגון שסגר ביתו לשמרו, וצבי נלוד בתוכו עי"ז; וכ"כ בנטילת דם החלזון לא נתכוון להמיתו כל עיקר, רק ליטול דמו; משא"כ במלאכה שא"צ לגו, שנתכוון לגוף המלאכה לעשות גומא רק שלא נתכוון לתכלית' להכי לרמב"ם חייב (רכ"נ פ"א משבת ה"ז):

ג) שנוי, אינו חייב על המלאכה רק כשיעשה אותה כדרך שרגיל לעשות אותה בלי שנוי; אבל אם שינה בה, פטור. כגון עווי' שהיה אב מלאכה, ובעוו' מהבהמה כשהיא חיה, פטור (שבת דע"ד ב'); וכ"כ המוציא משא קלה על ראשו, פטור מדאין דרך הוצאה בכך (שבת דצ"ב א'); וכ"כ הנוטל צפרניו או שערו בכלי חייב, ואם נטלן בידו, פטור (שבת דצ"ד ב'), מדאין דרך ליטלן כך; וכ"כ, הליש' תולדת קצירה וחייב עלה, ובשלא

פישא

אב מלאכה, תולדה, עובדן דחול

מיהו לאו דוקא שהי' פעולה כזו מחייב משום בונה, אלא אפי' רק אם דומה למלאכה שהי' במשכן בפעולה ובתכלית, כמבריך או מרכיב, שכן דומין בפעולה לזורע ונוטע, דכשם שיהא דבר חלוש במחובר, ודומה גם כן בתכלית, דכוונתו כוונתו שיגדל; או אפי' דומה למלאכה שבמשכן רק בתכלית ולא בפעולה, כאומר שחותך ענפי אילן, ומתכוון לתכלית שעי"ז יגדל האילן יותר; כל אלו נקראו אבות מלאכות, אף שלא היו במשכן. **אמנם** דוקא כשעושה הפעולה באותו הגוף שמתכוון בו התכלית; אבל כשעשה הפעולה בגוף אחר, כגון המשקה לצמחים ואילנות, אף שהשקאה דומה למלאכה שבמשכן בתכלית, שכוונתו בה שיגדלו הצמחים, עכ"פ מדאינו עושה הפעולה בגוף הצמחים רק במים, לכך הו"ל רק **תולדה** (כרמב"ם פ"ח משבת ה"א וב'); ומה"ט חורש שהי' במשכן, הו"ל אב; והנוטל אל שבשה, כדי ליפות הקרקע, דהיינו תכלית החורש, הו"ל ג"כ אב, מדעשה הפעולה בגוף הקרקע; אבל המקרסם עשבים או המכסח בעקרי אילן כדי ליפות הקרקע, מדלא עשה הפעולה בגוף הקרקע, נקרא תולדה (שם). וכ"כ אם דומה לאב בפעולה ולא בתכלית, הו"ל תולדה; כגון שסף ברזל או מתכות אחר ועתו, שדומה לטוחן גרעיני' רק בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעיני' בתכלית, דהתם לאכילה, והכא לתשמישו שלא לאכילה, לפיכך הו"ל רק תולדת טוחן; ומה"ט המגבל עפר — הו"ל רק תולדת לש (שם פ"ח הט"ו וט"ז); ומה"ט המגבן גבינה, הו"ל רק תולדת בונה, מדדמי רק בפעולה לבונה ולא בתכלית (שם פ"י הי"ג). ובדברים האלה מתורץ קושית הכ"מ רפ"ז משבת לרמב"ם, יע"ש. — ונהי דאין חילוק בין אב לתולדה, דכל א' מהן כשעשה במזיד והתראה חייב סקילה, ובמזיד בלא התראה כרת; ובשוגג חייב חטאת. מ"מ נ"מ כשעשה אב ותולד' דידי', או ב' תולדות מאב א' אם הי' הכל בהעלם א', שסבור שמותר לעשותן בשבת, אינו חייב רק חטאת א', כאלו עשה וחזר ועשה אב א' בהעלם א'. אבל כשעשה ב' אבות בהעלם א', שסבור שמותר לעשותן בשבת, או ב' תולדות מב' אבות נפרדים, חייב ב' חטאות (ב"ק ד"ב א' ורמב"ם פ"ז משבת ה"ז):

אמנם עובדן דחול, עי' מ"ש בהגה' הרמב"ם הל"ו ב' בהשאלה הלא הוא וכו' דאין הפי' לאסור כל מה שעושה בחול דא"כ לא יאכל ולא ישב כדרך שעושה בחול? אלא יש בו ג' אופנים, דהיינו אם שאסרו חכמים הדבר משום דדומה לא' מהל"ט מלאכות; או משום שמא על ידי כך יבוא לעשות מלאכה; או משום טרחא יתירתא. וכולן כללן בשם שבות (א) כגון בורר שהוא א' מל"ט מלאכות; ותולדתו המזקק משקה משמריו; ואסרו לזקק משקה מזוקק, כשעודרין שיש בכן כעין גומא, מדמתחזי כמלאכה משמר, והו"ל עובדין דחול, גזירה שמא ישמר, (שבת קל"ט א', ורמב"ם פכ"א משבת י"ז): וזה האופן הראשון שזכרנו. (ב) וכ"כ כהי' מתן דכלים שלהן, ר"ל שנקב עלים דקים להשעור אם, חייב משום עיקן (שבת הע"ד ב'); והמשב עלים להריחם בטלית, אף דבכה"ג לא דמי לעורן, אסרוהו מדמתחזי כעובדין דחול (כמג"א בי"ד סקי"ד), משום דבכל השבוע שלהם, מרעב עלים גבוה חללם, וכאן ע"כ לאלה באמת שלהם; והוא השני שזכרנו (או משום רפואה). וכ"כ המרסק פירות יחד חייב משום תולדת מעמר; וכשנוטלו ע פירות כהלר מלקט על יד ואוכל; אבל לא ילקטם יחד לתוך כסל, מדעביד עובדא דחול, ושמא יכבשם יחד בסל, ויתחייב משום מעמר (שבת קמ"ג ב'). וכ"כ הבולי' ביצים וקורנים שיהדם לאוכל, קוטם בראשי אצבעותיו ואוכל: אבל לא יטול בכלי יחד, כעובדין דחול, שיבוא לכות, וחייב משום דש (שבת קכ"ח). וכ"כ אסור לפרוס עבשים שמן מעילי גרפיטם, אף

פתיחה ראשונה

הנקראת בשם ה'

קופת הרוכלים

לאשר בו כלולים כמה ענינים השייכים לסדר מועד אשר נחל בעזהש"י. והם:

א) כלכלת שבת, בו יבוארו ז' ענינים הנצרכים אחד להתבאר למסכת שבת, ואל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות; והם:

א) כללי ל"ט מלאכות (שייכי' לפ"ז משבת).
ב) כללי הטמנה ובשולי שבת (שייכי' לפ"ג ופ"ד משבת).
ג) כללי מוקצה (שייכי' לסוף פי"ז משבת).
ד) אמירה לעובד כוכבים (שייך לפכ"ג).
ה) מלאכת שבת (שייך לפט"ז).
ו) שביתת בהמה, כלים ועבד (פ"ה משבת).
ז) מכירת דבר למלאכה לעובד כוכבים מע"ש (פ"א משבת):

ב) כללי חמץ ונוקשה (השייכי' לפ"ג דפסחים):
ג) כללי בגדי קדש (השייכי' לסוף פ"ז דיומא):
ד) כללי הכנה (השייכי' לפ"א ופ"ב דביצה):
ה) כללי מלאכת חוה"מ (השייכי' לפ"א דמ"ק):
ו) כללי שמחות (השייכי' לפ"ג דמ"ק):

ועתה נתחיל כיד ה' הטובה לבאר ולפרש אחת לאחת, וה' יהיה לי בעזרי ויתמכני בימין צדקו בזכות אבותי הקדושים האדירים והנגידים ז"ל, ולה' הישועה!

א) כלכלת שבת

א) כללי ל"ט מלאכות:

אמר המפרש קודם שנתחיל לפרש הל"ט מלאכות, ראינו להקדים ג' דברים א) נבאר בס"ד איזהו אב ואיזהו תולדה ואיזהו עובדן דחול ואיזהו חלוק יש ביניהם?
ב) נבאר באיזה אופן צריך שתעשה מלאכה, שיתחייב עליה כשעשאה? ג) ומהו הדבר שמחלק בין המלאכות שעשה שיתחייב עליהן הרבה חטאות? ונתחיל לבאר אחת לאחת:

א) אב מלאכה היינו כל מלאכה שהיה במלאכת המשכן (כב"ק ד"ב א') כגון זורע ונוטע שהיו במשכן [בירושלמי בפרקין, שכן שהיו זורעים במשכן ליטע סממנין; הא דלא כרמב"ן שכ' רמ"א (בפ"ז דשבת) בשמו, דנוטע לא הי' במשכן, הא ג"כ דלא כרבינו הערוך שכ' ,,אמר'', שכ' ג"כ שנוטע אינו אב רק תולדת זרע, א"כ לא הי' נוטע במשכן, והרי בירושלמי הנ"ל מוכח דנוטע הי' במשכן?]

מיהו

מפתחות

פרקי המשנה הנמצאים בסדר מועד על סדר א"ב.

משניות

סדר מועד

עם הפירוש

דבר בעתו

עם הפתיחה הנקראת קופת הרוכלים ושבילי דרקיע הכוללים כמה ענינים

והוא חלק אלוה ממעל מספרי

תפארת ישראל

והוא פירוש מספיק לששה סדרי משנה קשורות, מבאר כל קלות וחמורות, בלשון של
זהורות, ובפנים מסבירות, וכל משניות סתומות ואסורות, אשר עד הנה היו צרורות,
פה הם מפורשות ומבוארות, בעזרת אוזר ישראל בגבורות, וגם שאבתי מבארות,
ומחוסן אוצרות, אשר למוכתרי העטרות; והלפידים בוערות, והיו למאורות,
כאספקלריא המאירות, ולכן לעין כהה נסתרות, ואוחז שמורות, ורסיסי
מנהרות, מאשר יריקו הצנתרות, ואביאם לטלאי הגדירות, והיו
גם להם לברות, במלות קצרות, ובאמרות טהורות, והרוצה
לדעת הנותרות, בהקדמה ראשונה נצורות, במסכת
טהרות, אחת מהנה לא נעדרות, ואכרע ואשתחוה
בזמירות, ליוצר המאורות, עוטר ישראל
בתפארה, נאום המשתוקק בעתירות,
לעבדו שכם אחד בכושרות, ולהבין
ולהורות, החוקים והתורות·

חברו

הרב הגאון האמתי המפורסם על קצוי ארץ מופת הדור והדרו רכב ישראל
ופרשיו בוצינא קדישא חסידא ופרישא גדול מרבנן שמו

רבינו ישראל ליפשיטץ בן רבינו גדליהו זצוק"ל

שהיה אב"ד בכמה קהלות קדושות ובסוף ימיו אב"ד בק"ק שאטלאנד, וויינבערג, לאנגפוהר
והמדינה בדאנציג.

הודפס פעם ראשון ע"י רבינו המחבר זצוק"ל בדאנציג **והטובה לישראל** לפ"ק,
ועתה יצא פעם שני לאור עולם בתוספות מרובות מידי רבינו המחבר
והלכתא גבירתא הלכה פסוקה בסוף כל פרק [עי' בהקדמה].
גם הרבה הגהות וחידושים מבן רבינו המחבר, ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם
מוה' **ברוך יצחק** שליט"א, אשר כתוב בראש דבריו מלת **אב"י**, ר"ת אמר ברוך יצחק.

ועוד נתוסף בסוף החיבור למסגרת זהב מופז קבוץ מיד הגאון הנ"ל שי' קונטרס אחד הנקרא
בשם **מסגרת זהב** ותכונתו וטעם קריאת שמו, מבואר בהקדמה.

במצות והוצאות הגבירים המפורסמים כבוד מוהר"ר **זוסמאן** ובנו מוה' **אברהם יע"בץ** נ"י·

בערלין בדפוס האדון יוליוס זיטטענפעלד.

לפרט ברכת ה' [ה' אלפים תרכ"ב] לפ"ג.

Дозволено Цензурою
Варшава 2 Октября 1872 г.

Въ Типографіи П. Гольдмана,
Муранровская № 24.

משניות

סדר מועד

עם פירוש רבינו עובדיה מברטנורה

ועם עיקר תוספות יום טוב בשלמותו

ונוסף עליהם פירוש היקר המפורסם לתהלה בכל קצוי ארץ

ונקרא בשם

תפארת ישראל

מפואר בכל המעלות המבוארות בשער השני.

ווארשא

שנת תרל"ג לפ"ק

בדפוס ר' יצחק גאלדמאן נ"י

Vol 2

МИШНАЮТЪ ТОМЪ II.

съ новымъ Коментаріемъ

ТЫФЕРЕТЪ ИСРАЭЛЪ

составленнымъ Раввиномъ И. Липшицемъ.

ВАРШАВА

Иждивеніемъ торговаго Дома С. Явицъ и Сынъ.

1872.